

OPERA MORALIA
SANCTI ALPHONSI MARIAE DE LIGORIO

DOCTORIS ECCLESIAE

II.

THEOLOGIA MORALIS

EDITIO NOVA

CUM ANTIQUIS EDITIONIBUS DILIGENTER COLLATA
IN SINGULIS AUCTORUM ALLEGATIONIBUS RECOGNITA
NOTISQUE CRITICIS ET COMMENTARIIS ILLUSTRATA

CURA ET STUDIO

P. LEONARDI GAUDÉ

E CONGREGATIONE SANCTISSIMI REDEMPTORIS

TOMUS SECUNDUS

COMPLECTENS

TRACTATUS DE SEPTIMO ET OCTAVO DECALOGI PRAECEPTIS,
DE PRAECEPTIS ECCLESIAE,
DE STATIBUS PARTICULARIBUS, DE ACTIBUS HUMANIS ET DE PECCATIS

ROMAE
EX TYPOGRAPHIA VATICANA

MDCCCI VII

*Editio photolithographica
Sumptibus C. M. R. 1953*

APPROBATIO

Libentissime annuimus ut operis inscripti: *.Sancti Alphonsi Mariae de Ligorio Doctoris Ecclesiae Theologia Moralis, editio nova, cum antiquis editionibus diligenter collata, in singulis auctorum allegationibus recognita notisque criticis et commentariis illustrata, cura et studio P. Leonardi Gaudé e Congregatione Sanctissimi Redemptoris* fiat reeditio arte photomechanica.

Romae, ad S. Alfooil, die 5 mail 1953.

Leonardos Buys
Congr«ga/wnù *Smi Redemptori»*
Supinor Generali» et Renor Maior

IMPRIMATVR:

Nr. 8287.

Curia epiac. Seccovlen.

Graedl, die 23 JuaU 1968.

t Ferdinandus

LIBER TERTIUS

DE PRAECEPTIS DECALOGI ET ECCLESIAE.

(SEQUITUR).

TRACTATUS QUINTUS

DE SEPTIMO PRAECEPTO *NON FURTUM FACIES*

- Cum hoc prohibeatur omnis injusta
- damnificabo in bonis proximi, quae fit
- 1" per furtum et rapinam; ? per omis-
- « sionem reparationis damni illati; 3" per
- « iniquitatem contractuum: - de his tri-
- « bus hic agendum ».

Antequam aggrediamur lies hos per-
difficiles sequentes Tractatus de *Furto*,
Restitutione et *Contractibus*, ad melius
intelligenda ea quae dicentur, aliqua ge-
neralia de *Justitia et Jure* expedit prae-
notare.

TRACTATUS PRAEAMBULUS

De Justitia et Jure.

•Wn. *Qualiter dividatur justitia, et qualiter jus.* — 487 *Quid sit dominium et ususfructus.*
— 188. *Quot sint peculia filiorumfamilias.* — 48°. *Quae sint bona uxori.* 490. *Quoi*
bona clericorum. *El praesertim, l. Quae sint patrimonialia.* 2 *Quae industrial-;!*. 3. *Quae*
parsimonialia. 4. *Quae ecclesiastica.* 491. *De his quaer. l. An clericus teneatur neces-*
sario pauperibus succurrere. - *Qu.* 2. *Qui leniant nomine pauperum* - *Qu.* 3. *An prae*
ferendi pauperes loci. - *Qu.* 4. *An superflua possint reserzari.* - *Qu.* 5 *An clericus*
habens sua possit vivere ex bonis beneficii. *Qu.* 6. *An etiam pensionarit teneantur*
superflua erogare in usus pios. — 492 *Qu.* 7 *An beneficiarii male expendentes redditus,*
teneantur ad restitutionem. - *Qu.* 8. *An peccent graviter. qui dona accipiunt mperflua*
a beneficiario. 93. *Quot modis acquiratur dominium* Occupatione 494. 11 *Nativi-*
tate. 495. 111" *Alluvione* — 496. IV". *Specificatione.* - 497. V " *Accessione.* 496. \ I *Con*
lusione ve! *Commixtione.* — 499. *An idem quod currit in mixtione pecuniae, currat*
aliarum rerum, — 500. VII". *Aedificatione.* — 501. Vili" *Plantatione* 502. IX *Perceptione*
fructuum. — 503. X". *Traditione.* — 504. *De Praescriptione et conditionibus requisitis ad*
praescribendum. *Et l. De bona fide.* — 505. 2. *De titulo justo, et an suffittat titulus colo-*
ratus vel existimatus. 506. 3. *De continuata possessione. et de tempore requisito ad*
praescribendum (usque ad n. .310). 511. *Quando praescriptio interrumpatur* —
512. *An haeres possessoris matae fidei possit praescribere* 'Sed vide etiam n. 51b). —
513. *An possit praescribi libertas a solvendo debito aut multa.* — 514 *Quibus detur*
restitutio in integrum circa bona praescripta. — 515. 4" *conditio ad praescribendum est,*
ut res sit apta praescribi. 516. *Decisio quatuor Aularum, facta Seapolt circa prae-*
scriptiones - 517. *An in conscientia res praescripta possit retineri, etiam ubi lex prae-*
scriptionis non viget.

luuitia. 486. - Jus itia dividitur communiter
"rlr' in legalem, distributivam et commutati-
vam. — *Legalis* respicit jura legum et
poenas. *Distributiva* respicit personarum
merita, quoad praemia et honores. *Com-*
mutative autem respicit aequalitatem va-
lons rerum, juxta hominum aestimatio-
nem: ut tantum domino reddatur, quantum
ab eo surreptum, vel quantum damni ei
illatum est.

Jus autem dividitur in *jus ni re* et in *jus ad rem.* ias, qoo
lnpltx

Jus in re est, quando res ipsa habetur
obligata; et ideo tribuit rei vindicationem,
seu actionem in rem ipsam, v. gr ven-
ditor, qui tradidit rem, actionem in ipsam
rem habet pro pretio; beneficiarius, per
collationem habet jus in beneficium; et
similia. — *Jus autem ad rem* est, quando
res nondum est obligata, sed tantum jus

habetur ad eam acquirendam. Ideo jus ad rem tribuit tantum actionem personalem contra impediētem acquisitionem rei.

437. _ Deinde jus in re dividitur in *dominium* et *usumfructum*.

Dominium aliud est *jurisdictionis* erga subditos: ut habet pater erga filios, episcopus erga dioecesanos, etc.; aliud, *proprietatis erga res*, sive servitutes. — Item, *dominium* aliud est *directum*, ut habet princeps in feudis, et dominus in praedio dato ad emphyteusim; aliud est *utile*, quod habet feudatarius et emphyteuta.

Ususfructus autem est jus utendi et fruendi aliqua re, fructus ex ea percipiēdo. — Hic notandum, ab usufructuario differre *usuarium*: qui alicujus rei usum habet, v.gr. horti, ex quo colligere

1 L. *Plenum*, (l. de usu, etc.

488. - a| Quae hic dicuntur a S. Alphonso de bonis filiorumfamilias, dicuntur secundum jura antiqua; sed ex novis codicibus, bona filiorumfamilias gencratim dividuntur in duplicem classem. Prior comprehendit bona, labore aut separata industria a filiis comparata, vel quae ipsis donantur cum expressa conditione, ut eorum ususfructus non obveniat parentibus. Posterior omnia alia bona complectitur quae filiis obveniunt, v. g. donatione vel alio simili titulo.

Porro in jure hodierno sedulo distinguitur *dominium directum*, administratio et usufructus. *Dominium directum* omnium bonorum, quae justo titulo filiis obveniunt, pertinet ad eos, licet minores sint nec emancipati, cum talis dominii sint capaces. Justus titulus est donatio, haereditas, industria separata, etc. — *Administratio* omnium bonorum est penes patrem vel tutorem, qui filiorum incapacitatem vel imperitiam supplere debet, donec ipsi majorennēs vel emancipati sint. Majorennēs obtinent plenam; emancipati autem, restrictam bonorum suorum administrationem. — *Ususfructus* competit vel filiis vel genitoribus, prout jus positivum statuit. Jam vero,

In Gallia (Cod. civ., 384-387), usufructus generatim pertinet ad patrem (vel, eo defuncto, ad matrem in viduitate permanentem), usque ad filiorum emancipationem vel annum 18° completum. Ex proventibus tamen debet proles, pro conditione sua, ali et educari. ihximusgTHcrfl/im, quia excipiuntur: 1° bona quae filii proprio labore separatave industria sibi comparant; 2° bona quae ipsis donantur sub expressa conditione, ut eorum ususfructus non obveniat parentibus.

In Hispania, usufructus generatim patri (vel matri patriam potestatem habenti) con-

potest fructus pro sua familia et suis hospitibus; non autem potest illos alienare. Ita pariter habens domus usum, potest eam habitare, sed non locare, nec alteri concedere usum, si ipse eam non habitet. Notandum praeterea, quod *usufructuario* incumbit solvere expensas pro fructuum perceptione, et tributa seu collectas super rem impositas, ut ex l. *Hactenus*, ff. de *usufructu*. Deinde tenetur rem bene colere, arbores mortuas substituere. Ad magnas autem expensas non tenetur ipse, sed proprietarius.

488. - Filiusfamilias *dominium* habet *peculii castrens*is et *quasi-castrens*is. — In quo notandum, quod *peculium* filiorumfamilias quadruplex est: *castrense*, *quasi-castrense*, *profectitium* et *adventitium* a).

ceditur. Excipiuntur bona quae filiis, ut eorum educationi inserviant, dantur. Item bona quae filii industria separata acquirunt, si de patris consensu propriis expensis extra domum paternam vivant.

In Italia (Cod., 224, 239), usufructus conceditur patri, vel matri habenti patriam auctoritatem, donec filii sint majorennēs vel emancipati. Amittitur ab alterutro parente qui, post mortem compartis, ad novas nuptias convolat. Parentes fructuarii tenentur procurare proli talem educationem, quae ejus fortunae et conditioni sit consentanea. — Excipiuntur: 1° bona quae filii proprio labore et separata industria sibi acquirunt; 2° bona quae ipsis donantur cum adnexa conditione, ut parentes usufructum non percipiant; 3° bona quae ipsis, juxta legis dispositionem, dissentiente patre, obveniunt.

In Austria (Cod., 149-196), usufructus competit filiis etiam minorennibus et non emancipatis, deductis tamen educationis expensis. Et licet suorum bonorum administrationem filius nondum emancipatus non habeat, libere tamen (idcoque et valide, si aliunde nihil obstat) disponere potest: 1° de bonis propria industria acquisitis, modo ipse a parentibus non accipiat alimenta; 2° de bonis quae ejus usui tribuuntur, modo sit puer.

In Germania (Cod., 1M9), jus novum distinguit bona filiorumfamilias in libera et non libera. — *Libera* dicuntur: 1° quae filii proprio labore et separata industria sibi compararunt, 2° quae dono acceperunt, exclusis parentibus ab usufructu; 3° quae, parce vivendo, seposuerunt ex bonis, quae erant ipsis extra paternam domum viventibus, ad victum in plenam potestatem concessa. — *Non libera* dicuntur cetera omnia. Horum usufructum

Et 1.º *Castrense* dicuntur bona illa quae filius acquirit in castris et in militia: sive haec sint debita, ut stipendia; sive haec sint acquisita per donationem a praefectis militiae, vel a parentibus aut ab aliis occasione militiae: ut Lessius Lugo ».

11°. *Quasi-castrense* dicuntur bona quae filius acquirit in officiis publicis: judicis, advocati, lectoris, medici, etc.

Istorum duorum peculiorum pertinet ad filium plenum jus quoad proprietatem et usumfructum. Et hoc, etiamsi merces exigatur a privatis. Lugo 3 cum Silvestro, Molina, etc. Idem ait Lugo 4 cum Navarro, Molina, de notariis, sive publicarum causarum, sive privatorum contractuum. — Pro aliis vero artificibus, etsi publico inserviant, eorum tamen merces non pertinet ad peculium quasi-castrense. Excipit tamen Sanchez, apud Lugo 4, architectos principis vel communitatis.

Omnia autem bona donata intuitu exercitii praedictorum officiorum sunt quasi-castrensia. Lugo e. — Hujusmodi adhuc sunt omnia quae acquiruntur a filiofamilias ex officio clericali: ex Authent. *Presbyteros* 6, C. de *episc. et cler.* Immo idem dicitur de omnibus quae clerico adveniunt ex quocumque titulo †. Lugo 7 cum Molina, Sanchez et communi. Hocque recte dicit Lugo †, contra aliquos, de clericis etiam tonsuratis: cum textus citatus exprimat etiam cantores.

1 Lib. 2, op. 4, n. 7. — De Just. et Jure, diip. 5, n. 15. — Loc. cit., n. 16. - *SilveU.*, v. *Peculium* I, qu. 10. - *Molina*, de Juri et Jure, tr. 2, diip. 231, n. 2. — 4 Loc. dt., n. 17. *Navor.*, Man., cap. 17, q. 142. - *Molina*, loc. dt., n. 2. — *Sancto.*, Contil., lib. 1, cap. 2, dub. 3, num. 14. - * Loc. dt., q. 18, — Loc. dt., n. 19, — Loc. dt., n. 21. - *Molina*, loc. dt., diip. 231, n. 4. - *Sancto.*, Decal., lib. 7,

III°. Peculium autem *profectitium* sunt bona quae proficiscuntur de rebus paternis, et filius lucratur in ipsis negotiando. — Peculium hoc totum pertinet ad patrem quoad fructum et proprietatem.

Etiam dicuntur bona *profectitia* illa quae donantur filio intuitu patris. Secus vero, si donantur filio intuitu suipsius; etsi occasione patris filius cognitus sit a donante. Lugo ». — In dubio autem, an aliquid sit donatum intuitu patris vel filii, erit totum filii, si ipse bona fide inceperit possidere; alias, dividendum pro rata dubii.

Bona vero donata filio a patre in patrimonium, ad suscipiendos Ordines sacros, non sunt numeranda inter *profectitia*. Sed bene sunt conferenda cum aliis fratribus, cum ille haereditatis portionem exposcit; ut Lugo 10 cum Molina, et ut dicemus n. 956.

Dubium fit 1. *An quod lucratur filius ex bonis paternis, sit totum et semper profectitium?*

Affirmant Silvester Azor 1° etc., apud Lugo 11. — Dicunt vero Gomez, Bartolus, Tabiena, Angelus, etc.,** esse partim *profectitium*, partim *adventitium*. — Lugo autem cum Molina tenet esse *profectitium*, si filius nomine patris negotiatur; *adventitium* vero, si nomine suo, puta, si ipse furatus sit pecuniam a patre, vel si pecunia otiosa erat apud patrem. Certum autem est, ut docet Lugo †, quod si filius

cap. 13, n. 31. — Loc. at., n. 22. — Loc. cit., n. 37. — Loc. dt., n. 37, v. L. - *Molina*, loc. dt., diip. 233, n. 2. — 11 De Juri et Jure, dtsp. 5, n. 40. — *Anton. Gomez*, in leg. *Tauri* 29, num. 24. - *Bartoluz*, in leg. *Cum oportet*, C. de bonis quae liberi», etc. *Tabiena*, v. *Peculium*, n. 18. - *Anhel.*, v. *Peculium*, n. 11. - *Ap. Lmç o*, loc. dt., n. 40. — *Luç o*, loc dt., n. 40. - *Molina*, tr. 2, diip. 234, n. 3 et 9.

habet pater, usque ad tempus, quo filius e potestate paterna excedit. — Ususfructus bonorum liberorum competit filio; administratio vero, patri, vel tertio cui eam bonorum auctor commisit.

In Anglia usufructus pertinet ad filios. Utrum vero educationis expensae ex bonis patris, aut ex bonis filiorum refundi debeant, solent tribunalia, pro casus adjunctis, decidere.

b) *Idem dicitur*, scilicet et clarius: Omnia quae respectu laicorum *adventitia* forent, fiunt quasi-castrensia clerico, si post clericatum acquirantur; et ita loquuntur Molina et Sanchez *locis citatis*.

r) Silvester, v. *Peculium* I, qu. 1 et qu. 12,

affirmat quidem, sed casu dumtaxat quo filius sub patris potestate sit. — Azor pariter, *part. 2, lib. 2, cap. 23, qu. 6*, affirmat, si filius cum suis parentibus habitet eorumque bonis sustentetur; secus, si non sit sub patris potestate, aut commoretur extra paternam domum, nec alatur a parentibus, et opera sua atque industria lucrifaciat

Lugo, *loc. cit.*, H. 40, ita loquitur: «Certum imprimis videtur, inquit, si filius *extra* patris domum habitans, propria negotiatione et industria acquirat, id *adventitium* esse, non *profectitium*. Idem est si *in* domo patris, *non tamen ex rebus aut circa res patris*, sed diversa negotiatione acquirat ».

Peculium vAstrnse.

Peculium quasi -castrense.

Filius habet plenum dominium utriusque.

Adw trafni».

Doni»». filiifani ita».

Peculium profectitium pertinet Ad patrem.

Quid de bonis datis ad recipiendos ordines.

Lucrum filii ex bonis paternis: modo profectitium, modo Adventitium.

negotietur extra domum patris ex aliis bonis quam paternis, lucrum non erit profectitium. — In dubio tamen, an lucrum provenerit ex bonis patris vel alterius; tum tantum profectitium praesumitur, cum filius administrabat bona paterna. Lugo | cum Gomez, Bartolo etc.

Dubium fit 2'. *Ah filius, pro labore praestito nt beneficium patris, possit stipendium exigere?*

.Affirmant Navarrus, Lessius, Angelus /', Lopez /-, apud Sanchez et probabile putant Laymann ' et Busenbaum (infra, n. 544). Negant vero Molina et alii plures, cum Sanchez⁴ et Croix &. — Recte autem distinguit Lugo⁸, et ait quod si filius extra domum patris habitet, nec a patre alatur, id quod lucratur est adventitium; profectitium vero, si in domo paterna degat et a patre alatur, necnon ob sequia illa sint patri debita: quae si tamen excedant, bene potest filius petere stipendium.

Sed hic Dubium fit 3. *Utrum, si praedicta obsequia fuerint excedentia, et filius non petierit stipendium, praesumatur illud remisisse?*

Omnino affirmant Molina ⁷ et Sanchez quia hoc praestat bono communi, ut inter parentes et filios frequentia iurgia vitentur — Sed probabilius docet Lugo⁸ cum Navarro, Lessio, Angelo « . etc. (ut supra), quod, si filius potens non petat, rationabiliter remisisse censeatur Secus, si renuat poscere ex paterna reverentia; debet tamen eo casu detrahare alimenta a patre percepta. Vide etiam dicenda n. 544, in fine.

Disp), n. 41 I Gcmra, in leg Tauri 29 n 24 — Amur . Man cap. 17 n IU - Lts lib. 2, cap. 12. n. 80 et NI. ConMI. lib. 1. cap. 2. dub. 8. n. 1, cfr. dub. 9, n. 2 rt teqq. — ' Lib. 3, tr4, cap. 8. n o. — Motina, di«p. 231. n. 7 et 8 1 Loc. cit.. dub. 8. n. 2. - ' Lib. 3, part. 1, n. 1031 - Loc. cit.. n. 42. — 1 Loc. cit., n 7. - Loc.

• Bartolus, *Tract de duobus Jratrib.*, n. 4, minus accurate a Gomez allegatur. dicit enim dumtaxat, veram sibi videri sententiam, ut ex praesumptionibus iudicetur esse profectitium vel adventitium

f Angelus et Gregorius Lopez a Sanchez allegantur, non quasi hanc sententiam diserte teneant, sed similem dumtaxat, in quantum du cent lucrum acquisitum a lilio ex pecunia vt

IV\ Peculium tandem *adventitiunt* sunt bona quae filiofamilias proveniunt aliunde quam ex bonis paternis vel intuitu patris acquisitis. — Horum bonorum filius proprietatem habet; pater vero acquirit usumfructum, etiamsi sint bona majoratus. Lugo °.

Quandoque tamen filius etiam talem usumfructum acquirit; nempe 1". Quando praecise ususfructus donatur filio, vel donatur aliquid filio, patre contradicente. 2\ Si filius una cum patre succedit in haereditate fratris vel sororis. Ita Lessius || et Lugo |2 cum aliis. 3'. Addit Lugo si filius accipit dotem, patre non se obligante. (Vide alia apud Lugo). — Exceptis autem his casibus, filius de bonis adventitiis non potest disponere sine consensu patris, nec testari, etiam cum suo consensu, nisi ad pias causas, ex cap. *Licet 4, de sepult.*, in 6°. — Potest tamen universe testari de castrensi peculio, ut *ibid.*

Ususfructus autem peculii adventitii erit patris, quamdiu vivit, etiamsi filius exierit a patria potestate. — Nisi filius electus sit ad episcopatum vel ad magnam dignitatem, scilicet, si fiat cardinalis, praefectus urbis majoris, consiliarius regius, magister militum. Tunc enim totus ususfructus pertinet ad filium: ut Lugo u, Salmant. '., Holzmann °.

Si vero pater emancipqt filium, dimidia pars ususfructus erit patris, et dimidia filii. Lugo |7 et Holzmann ,e. Hoc intelligitur tamen, si emancipatio fuerit voluntaria patris. — Nam, si filius emancipetur ratione matrimonii, ex jure hispano tunc ususfructus erit totus filii: si vero ratione

cit., dub. 8. n. 2 cum n. 1. — . Loc. cit., n. 13. A'avar., Man., cip. 17, n 144 et 148. - Arss., loc. cit.. n. 8Ü et 81. - ' Dr Just, et Jure. diip. 5, n. 30. — " Lib. 2, cap. 4, n. 9 el seqq — 11 Loc. cit., n. 23. — u Loc. cit., n. 23. — ' Loc. cit., n 24. ® Tr. 12, de Just, el Jure, cap. 2, n. 128. — " De Jure et Just., n. 274 — rt Loc. cit., n. 24. — " Loc. cit

tundo patris, partim esse profectitium, panim vero adventitium, ratione scilicet operis a filio praestiti. Et hoc revera dicunt Angelus, v. *Peculium*, n. U, et Gregorius Lopez, *part. 4, tit 17, I 5*, v. *Con los bienes*; Lopez tamen sententiam suam limitat: nisi filius nomine patris negotietur

Angelus, *loc. cit.*, hoc non habet; sed vide notam superiorem.

Fi liu»
fxfOtIA pâ
ira gerça.,
«liquando
Jut habet ad
•tipendium

Non p
lent vtipen
diom cen-
*eaur remit
iere.

ntM ex re-
verenti o
mittat pete-
re.

Geaer
tim
ctai eil
nes pa

nes.

Qu*
pater
cipetfih

sutus religiosi a filio assumpti, ususfructus erit lotus patris. — Lugo

Quid, »1
pater det fa
eu 11 a t 11 in
discedendi.

Hic notandum Γ. Quod si pater permittat filio discedere a sua domo, non censetur remittere praedictum usumfructum: nisi filius dimittatur ad quaerendum sibi victum; vel nisi filius, vidente et tacente patre, fructus expendat: ut Lugo * — Notandum 2. Quod si bona sint usu consumptibilia, tunc pater potest de illis disponere, cum obligatione reddendi filio tantumdem. Lugo8 et Molina A

Quid de
boni con
«umptibilia
bu

' Di»p 5, n. 24. — f Loc. cit., n. 27. ex l. Curu oportet, C. de boni quae fiberi — ' De JuM. ct Jure, pi 5,

Molina, tr. 2, disp. 7, n. 10 ct 11, de usufructuario in generali loquitur, quem dicit debere postea rerum consumptibilium aestimationem reddere. Quae quidem, et merito, Lugo applicat praesenti casui.

489. - O Ea quae S. Alphonsus docet de bonis uxorum valebant juxta jus antiquum; sed in praesenti, jure diversarum nationum alia sancita sunt.

Et quidem: Jus Gallicum (Cod. civ., 1387-1581) concedit sponsis, ante matrimonium, facultatem faciendi quoad bona sua, omnes quas voluerint pactiones, dummodo hae pactiones fiant coram publico notario, nec bonis moribus aut legibus, aut paternae maritalive auctoritati adversentur. Quodsi hujusmodi pactio fieri praetermittatur, sponsi censentur inire communitatem legalem. - Jam vero: l. Communitas legalis sic se habet: Γ. *Propria* cuique coniugi manent bona immobilia acquisita ante nuptias, vel postea ex donatione aut successione obvenientia. Propria vero uxoris bona fiunt quasi-dotalia, et solus maritus habet eorum usumfructum et administrationem; ita tamen, ut sine consensu uxoris ea alienare non possit. — *Communia* evadunt tum bona mobilia ante matrimonium possessa, tum fructus immobilium alique redditus, tum etiam immobilia in matrimonio ex bonis vel ratione communitatis acquisita. Potest maritus haec bona absque uxoris consensu alienare, oppignerare, etc. De immobilibus tamen, vel de mobilium universalitate aut quotitate, non potest disponere titulo gratuito. — Dissoluta communitate, *bona* et *onera* dividuntur in duas partes, nisi uxor ejusve haeredes maluerint bonis renunciare, atque ita ab oneribus se eximere. — II. Per pactum conjugale constitui potest: 1°. Regimen communitatis *conventionalis*, quo extenditur vel restringitur, respectu bonorum, communitas legalis. — 2° Regimen *excludens communitatem* (at sine separatione) quo scilicet omnia bona uxoris fiunt quasi dotalia, et traduntur marito in usum et in administrationem, abs

489. - Bona Uxor^{is} alia sunt *dotalia*; Bona uxori^{ri} alia *paraphernalia*, quae sunt res quas uxor attulit vel sibi reservavit ultra dotem "A — Bonorum *paraphernalium* uxor habet plenum dominium et usum '. Bonorum autem *dotantium* proprietates spectat ad uxorem; ususfructus vero et plena administratio ad maritum \ Hinc uxor, post mortem viri, omnibus creditoribus personalibus praefertur Et adhuc vivente viro, si ipse vergit ad inopiam, potest uxor dotem repetere .

n. 35. — . L. 8 Hac C. de pacti — * L. 1 Dotis cau^i et l. 2 Rtifatblicac, ff. de jure dotium. — . Ex ead, fc J.

que alienandi facultate. — 3°. Regimen *separationis*, quo omnia uxoris bona fiunt quasi-paraphernalia, uxor enim retinet usum et administrationem omnium suorum bonorum, nec confert ad onera matrimonii nisi tertiam partem suorum reddituum ad normam juris, vel aliam summam haneque determinatam, cujus plenum dominium in maritum transfertur. — 4°. Regimen *dotale*, quo do> stricte talis constituitur, fere ut in jure Romano. — *Notetur*: Γ. Nullum est regimen, in quo uxor sit penitus mdependens a marito; nullum scilicet, in quo possit alienare sua bona immobilia, aut se sistere in iudicio civili, sine mariti vel iudicis auctoritate. Potest tamen, marito etiam invito, testamentum facere. — 2 In contractu antenuptiali, possunt sponsi mutuo a se, vel ab aliis, quasdam accipere donationes, quae post nuptias lege prohibentur.

Jus Italicum (Cod., 1378-1446' haec habet sibi propria: Γ. Dos generatim constituitur juxta regulas juris Romani. Haec futura etiam sponsae bona complecti potest; sed post initum matrimonium, non potest amplius a conjugibus nec constitui nec augeri. — 2°. Possunt sponsi ante nuptias inire communitatem, non quidem bonorum, sed fructuum ex ipsis bonis sive mobilibus sive immobilibus, sive praesentibus, sive futuns provenientium Sed non potest illa societas comprehendere debiti et credita exsistentia ante conjugium. In ceteris, jus Italicum cum Gallico satis concordat.

Jus Hispanicum (Cod., 315 et seqq.): dos constitui potest, sicut in jure Romano; item bona paraphernalia. Seclusa autem (quae institui potest) pactione antenuptiali, viget communitis legalis, sicut in jure Gallico. Dissoluti communitate, restitui prius debent dos et paraphernalia, dein solvi debita communia.

Jus Austriacum (Cod. 1217-1266): bona uxorum iisdem fere regulis subjiciuntur ac in jure Romano. — Haec solum notanda sunt: 1°. Communitas bonorum statui potest, sive ante sive post initum mati imonium, sub conditionibus tamen et in loi ma a lege praescriptis. Regu

Deinde notandum quod si dos consistat in pecunia vel rebus usu consumptibilibus, tunc dominium dotis plene transit ad virum, cum obligatione tantumdem restituendi, matrimonio soluto¹. Deinceps notandum quod si bona dotalia, etiam stabilia, dentur viro aestimata, animo, ut aestimatio venditionem constituat; tunc vir etiam eorum dominium acquirit: et, soluto matrimonio, non tenetur nisi ad pretium reddendum^{*} — Et in praedictis duobus casibus, si pereunt dicta bona, viro pereunt[.]

bcm de-
ricorum.

490. . Clericorum bona quadrupliciter distinguuntur: videlicet I^A. Bona *patrimonialia*, quae dicuntur ea quae ipsis obveniunt ex quacumque causa profana. —

¹ L. 43 *in dotem*, ff. de jure dot. — ¹ L. 17 *Quoties*, ff. eod. iit. — [.] L. 43 *Res in dotem*, ff. cod. tit; cfr. L. lb, *Quodsi per eam*. — 4 Constl., lib. 2, cap. 2, dub. 37. n. 2, ct dub. 45. — ¹ Lib. 2, cap. 4, nom, 37. — ^{*} De Just, ct Jure. disp. 4, num. 21 — [.] Tr. 7, de Just, ct Jure, disL 4.

lariter, communitas pro casu mortis tantum inita censetur; ideoque, durante conjugio, proprietas bonorum communium est utriusque conjugis; ususfructus, illius ad quem pertinebat ante pactum, et administratio, solius viri. Solutio conjugio, bona dividuntur. 2°. Secluso speciali pacto, uterque conjux retinet jus proprietatis suorum bonorum, nec non jus exclusivum ad ea omnia, quae ipse sibi durante conjugio acquirit, vel quae sibi obveniunt. Uxoris tamen bonorum usus atque administratio marito tradita censetur, quamdiu ipsa non contradixerit

Jus Germanicum. Habetur regimen legale vel conventionale. — I. Regimen legale (Cod. 1363-1425) imitatur jus dotale Romanum. Bonorum dotalium administratio et ususfructus competit marito, qui tamen uxori id postulanti, statum rerum exponere tenetur (§ 1374), nec potest maritus ea bona alienare vel oppignerare sine consensu uxoris. Ut autem in tuto collocentur, competit uxori jus securitatem postulandi vel bonorum separationem. Bonorum vero paraphernalium dominium, eorumque libera administratio penes ipsam est — II. Regimen conventionale varias admittit pactiones, quae possunt *ante* vel *post* matrimonium iniri et etiam post matrimonium dissolvi aut mutari (§ 1432). — Γ. Institui potest vel *communitas universalis*, qua fiunt communia omnia conjugum bona, tum ante matrimonium possessa, tum postea acquisita; in hac tamen bonorum communitate, uterque conjux potest aliquot bona sibi reservare, quod in regimine dotali et partiali communitate soli uxori conceditur (1437-1518). Vel *communitas partialis*, qua pars tantum determinata

2°. Bona *quasi-patrimonialia seundtistralia*; *el* dicuntur ea quae clerici acquirunt ex ecclesiasticis functionibus sine beneficio. ut ex concionibus, Missis, etc. — 3°. Bona *mere ecclesiastica*; et sunt illa quae acquiruntur ex beneficiis. — 4°. Bona tandem *parsimonialia*, quae sunt illa quae clericus ex redditibus ecclesiasticis subtrahit de sua sustentatione, vivendo parcius quam honeste vivere potuisset.

Γ. Quoad bona *patrimonialia*, certum est quod clerici plenum eorum dominium habent, ex cap. *Relatum 12, de testam.*

II0. Idem est de bonis *industrialibus*, ut communiter docent doctores, cum Sanchez 4, Lessio®, Lugo e, Anacleto 7, Viva 8; Salmant. 9 cum Palao, Coninck, etc. —

qu. 3, num. 26. — . Opusc. de Bendidis, qu. 2, artic. 1, num. 1. — . Tract. 12, cap. 2, num. 138. - *Palao*, tr. 6, di«p. 2, punct. 5, num. 3; et tr. 31, disp. un., punct. 7, § 3, n. 3. - *Coninck*, de Virtuub., disp. 27, dub. 11, n. 173 et 174.

Clencu
habet pit
num docu
nium patri
monidium.

Item, ioda
stri.illum.

fit communis. Communitas ista duplex est: 1) *communitas quaestus*, in qua communia evadunt, tum lucra a conjugibus facta, tum bonorum illatorum redditus; bona vero sive mobilia sive immobilia ante matrimonium ab alterutro possessa eidem propria manent. Uxor, non vero maritus, paraphernalia sibi reservare potest; — 2) *communitas bonorum mobilium*, quae ultra communitatem quaestus, reddit communia mobilia ante matrimonium possessa: eisdem fere legibus subjacet quibus communitas legalis in jure Gallico (§ 1519-1557). Bonorum communium administratio competit marito, qui tamen nec de immobilibus, nec de mobilium universalitate aut quotitate disponere valet absque consensu uxoris. — 2°. Institui etiam potest *separatio bonorum*, vel ab initio, vel durante matrimonio, quo casu bona uxoris tamquam paraphernalia habentur. — Sub quovis regimine, uxor potest, absque consensu mariti, haereditatem, legata et dona sibi oblata acceptare vel repudiare. — In matrimoniis ante 1 Januar. 1900 contractis, bonorum conditio subsistere pergit secundum leges quae ad illud tempus viguerant. (Lex introd., art 200).

Jus Anglicum. Ex anno 1870 (9 aug.) uxor ea bona, quae industria separata acquisiverit (separata arte, mercatura), sine consensu viri, pleno jure sua facere potest, ita ut et ususfructus et administratio ad eam solam pertineant — Recentiori etiam jure (1 jan. 1883), mulier quae nupserit, arca sua bona possidenda, acquirenda, administranda, pleni juris manet ut mulier innupta. Quare, quoad jus mariti, videndum est, quacnam forte bona in contractu matrimoniali marito collata sint.

Ex quo infert Anacletus¹ cum Lessio et aliis, quod si clericus vivat aut expendat de bonis his vel propriis in pias causas, possit tantumdem accipere de bonis ecclesiasticis, et de eis ad libitum disponere. Quia, cum jus habeat vivendi ex beneficio (ut infra videbimus in *Quaest.* 5), non tenetur vivere ex bonis propriis; unde, si de iis vivat, potest uti compensatione. — Hoc tamen non admittendum puto, si clericus non habeat superfluum de bonis ecclesiasticis, atque hic et nunc teneatur de bonis propriis pauperi subvenire. Secus autem, si hic et nunc non teneatur ad eleemosynam, habeat tamen intentionem compensandi.

An vero *distributiones quotidianae canonicorum computentur inter bona industrialia*? — Negant Navarrus³, Sanchez⁸; quia (ut dicunt) distributiones vere sunt partes reddituum beneficii: et ideo eandem naturam ac onus sortiuntur, quam alii beneficii fructus. — Sed probabilius affirmant Lugo⁴, et Salmant.⁵ cum Azor, Silvestro, Angelo, Bonacina et Covarruvias. Ratio, quia praefatae distributiones, licet ex titulo beneficii proveniant, non tamen dantur immediate pro titulo, sed pro servitio personali, tamquam personae stipendium.

II°. Idem, quod de bonis patrimonialibus et industrialibus, dicitur de *parsimonialibus*: ut possit clericus ad libitum de eis disponere; uti docent Navarrus⁸, Lessius⁷, Cabassutius⁸ Anacletus¹; Mazzotta¹⁰ cum Soto, Covarruvias et aliis (contra Petrocorensem², et alios paucos). Et idem expresse docet S. Thomas ubi ait: *De his autem quae sunt specialiter suo usui* (scilicet clerici) *deputata, videtur*

esse eadem ratio, quae est de propriis bonis. — Ratio, quia praefata bona non dantur ut fructus beneficii, sed ut stipendia laborum iis qui Ecclesiae inserviunt.

Nec obstat textus in can. *Episcopi, cans. 12, qu. 1* (quem opponit Petrocorensis), ubi legitur: *Quidquid vero de provisione suae ecclesiae Juerit, sive de agris sive de fructibus...*, *omnia in jure ecclesiae reservare censuimus*. — Nam respondetur ex praedictis, bona parsimonialia non esse de provisione Ecclesiae, sed de provisione seu stipendio laborum ministri; ut sancitum fuit in concilio Agathensi^{*}, ubi dictum fuit: *Clerici... omnes qui ecclesiae fideliter deserviunt, stipendia sanctis laboribus debita, secundum servitii sui meritum, vel ordinationem canonum, a sacerdotibus seu episcopis consequantur*.

IVe. Major difficultas est de bonis mere *ecclesiasticis*, quae propriae sustentationi supersunt: an de iis possint clerici, sine injustitia, male disponere? — Certum est quod beneficiarii tenentur sub mortali redditus superfluos suae sustentationi, in usus pios aut in pauperes elargiri. Ita S. Thomas⁶, Lugo⁷, Sanchez⁸, Salmant.⁵ cum Molina, Coninck, Palao et communi. — An vero ad id teneantur virtute justitiae vel religionis, infra dicetur.

Hic autem sedulo notandum quod in hoc, ut materia censeatur gravis, requiritur quantitas multo major quam in furto; ut dicunt Lugo¹⁸ cum Molina, Coninck; Holzmann¹⁹ et alii: ex D. Thoma⁶, qui requirit *multum excessum* ad malam fidem clerici constituendam. — *Quaenam autem sit ista notabilis quantitas?* Coninck¹⁹, Palao²⁰ et alii, apud Mazzotta¹⁰

Aliqui negant distributionem esse industrialia.

Probabilius affirmatur.

Clericus habet plenum dominium parsimonialium.

Reditus superflui beneficii in usus pios erogandi.

Quantitas gravis, multo major quam in furto.

¹ Tr. 7, dist. 4, qu. 3, n. 27. · Zzss., cap. 4, n. 38. — De Redit. Eccl., qu. 1, monit. 30. — 1 Loc. cit., dub. 40. — « Loc. cit., n. 25. — 1 Loc. dt., n. 140. · Aeor, part. 2, lib. 7, cap. 9, qu. 10. · Silvest., v. Clericus IV, qu. 4. · Anaclet., v. Clericus XIII, num. 3. · Bonae., disp. 4, de Obligat, bénéficiat., punct. 2, n. 18. · Cotlir., de Testament., cap. 7, n. 14. — · Loc. cit., qu. 1, monit. 26. — f Loc. dt., n. 39, — · Theor. et prax., lib. 2, cap. 26, num. 8. — · Loc. dt., n. 28. — “ Tr. 4, disp. 2, qu. 1, cap. 2, § 1, Dico 3, qu. 2. v. Ceterum, · Solus, de Just, et Jure, lib. 10, qu. 4, art. 8, concl. 3 et 6. · Covar., de Testam., cap. 7, n. 9. — M De Bc

nec., cap. ult., qu. 7, v. Verum haec. — u 2' 2-«, qu. 185. art. 7, corp. — Betrocor., de Benefic., cap. ult., qu. 7, v. Verum haec. — “Can. 36; ap. Labbe, tom. 5, col. 527. — M 2- 2-«, qu. 185, Artic. 7. — “ De Just, et Jure, disp. 4, num. 9. — “ Consil-, lib. 2, cap. 2, dub. 38. num. L — M Tr. 12, cap. 2, n. 141 et 144. · Molina, tr. 2, disp. 144. n. 20. · Coninck, de Virtulib., disp. 27, dub. 11. n. 192. · Balasus, tr. 6, disp. 2, punct. 5, n. b. — * Loc. dL, n. 12. · Molina, loc. cit., num. 20. · Coninck, de Cant., disp. 27, dub. 11. num. 193. — « De Just., num. 204. — * Loc. dt., art. 7, corp.

490. — Coninck et Palao a Mazzotta allegantur, quasi dicant materiam notabilem esse quintam superfluum partem. At re

vera Coninck, loc. cit., num. 193, dicit quantitatem notabilem esse «tertiam, quartam aut quintam partem»; Palao vero, loc. cit.,

CX

requirunt quartam vel quintani pariem superfluorum. Sed verius sufficit pars vigesima ad materiam gravem constituentem, ut ait idem Mazzotta [¶], et tenent Lugo ^{g'} ac Croix ^{rf}, qui cum Haunold merito sententiam Coninckii reprobant.

Hic obiter advertatur, Benedictum XIV (in sua bulla 29 *Universalis Ecclesiae*, edita die 29 Aug. 1741) declarasse quod si beneficiarius fructus beneficii vendit per totam suam vitam, sive una sive pluribus solutionibus, contractus est nullus. — Sed

491. - Quaeritur Γ. *An clericus teneatur ex superfluis necessario pauperibus succurrere?*

Satii est
«u perfluum
cro^arr in
qaotlibet u
«at piot,

Negant Azor ^l cum Navarro; et Viva ^{*}, qui dicit cum Vasquez et communi posse clericum superfluum erogare sive in pauperes, sive in alios pios usus pro suo libito, quia sufficit illud applicare in Dei cultum et non dissipare, ut loquitur Tridentinum [']. — Sed excipiendum omnino mihi videtur, cum Lugo « ac Lessio [¶], si adsint pauperes, in gravi necessitate temporali vel spirituali constituti. Tunc enim non potest clericus superflua in alios usus pios expendere; quia tunc urget praeceptum naturale caritatis: ex quo, si habet bona propria superflua statui, jam tenetur sub gravi iis illa elargiri. — Et hic advertit Viva ⁶ cum Vasquez [,], pastores, ut episcopos et parochos, teneri insuper inquirere hujusmodi pauperes; non tamen beneficiarios non pastores.

Pxiiorn
tenentur m
qairerepnu
perea.

Quaeritur 2'. *Qm veniant nomine pauperum*⁹

Pauper
.en><turqu
neqnit «U
lum conter
vire.

Veniunt quidem, non solum ostiatim mendicantes, sed etiam ii qui aliter ne queunt suum statum conservare.

Hanna't, de lum. et lure. ir. I, η. 'H. — * Part. 2. liK 7. o»p 10, qu 2. · Λαυα> , de Redmb. Eccl., qo. I monlt. 2b. num. 2. — * De Bencfic., qu 2. an 4. num 12. kisç , de Eleemotyaa. cap. 1, n.u, 15 et 1b. — ' 25 de Reform, cap 1 — · De Jum. et lure. pi 4, n 38 el — 1 Lib. 2. cap. 1, num 47. · Loc. dt.. num. 12. · Con«ll . hb j cap. 2. dub 38 n 4. — · Lib l tt

pimct. 5, fiinn.7, dicit tertiam vel quartam partem ».

b Mazzotta, *lr 7, dû>p. 2. qu. I. cap 2, § 1. Dico 3. qu 2t* materiam gravem esse dicit, vigesimam partem omnium proventuum annuorum m usus profanos expendere

< Lugo, *lot at, u 72*. contra dicit posse citra peccatum mortale expendi vigesimam

Veniunt etiam consanguinei, si vere pauperes sint, ita ut alias non possint proprium statum sustinere; ut Sanchez T, Laymann ["], Croix · cum Azor, Palao, etc., communiter. Et patet ex Tridentino °, ubi interdicitur beneficiariis, *ne ex redditibus ecclesiasticis, consanguineos familiaresve suos angere studeant... Sed, si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant.* — Hos autem consanguineos indigentes potest clericus praeferre aliis pauperibus, etiam gravius egentibus (quidquid dicat Laymann ^{*)}). Ratio, quia, ut bene advertit Viva u cum Molina et communi, subventio propinquorum egentium pertinet etiam ad proprium statum clerici servandum; cum illorum paupertas in ipsius dedecus redundet. — Unde Tole-tus 13 sic scripsit: *Episcopus, subtractis his quae ad decentem victum... pertinent, et subtractis his etiam quae gratia pietatis* (nota) *et caritatis potest in alios indigentes aut famulos distribuere; tenetur residuum dare pauperibus sub mortali.* Idque expressum habetur in decreto indicto a cardinali Polo, legato apostolico, anno 1566 (apud Thomassinum u), quo praeceptum fuit beneficiariis Angliae (prout etiam olim praeceperat S. Gregorius, instruens Augustinum, Anglorum apostolum): *Ne sumptuum moderatio avaritiae tribuatur, quidquid ex fructibus ecclesiarum. deductis iis quae earum oneribus sustinendis, et ipsis atque ipsorum familiaribus necessaria sunt, supererit; id omne, juxta i" a quae B. Gregorius Papa Augustino episcopo de fructibus ecclesiae dispensandis rescripsit, ad pauperes Christi suscipiendos et alendos... distribuant.*

item. con-
~~*
nece“i““*

clericu»
&£'·££
gwiw""
Ken"bu'.

cap. 1, num 3. i. 1. · Lib. 4. num 'X)4. - Asor, loc. cil., qu. 2. *Palditu*, tr. 6, di«p. 2 punct. 5. n. 6. — * Loc. cit., cap. 1 - 11 îax! cit. — « Loc dt.. artic 2, num. 2. *Afolma*, tract. 2» di%p. 146» num 9. — u Lib 5, cap. 4. num. 10. — '· Velu et nn\λ Eccl. di«cipl., part. 3, hb. 3, cap. 32, num. 13 (n/, part. I hb. 4. cap. lu, in edit. (Allie.)

partem superfluorum, si haec mille adaequent aut superent

7 Croix, *lib. 4t n. 1358*, approbat sententiam quae docet materiam gravem esse vigesimam proventuum partem, si isti centum florenos excedant.

491. - < Vasquez, quamvis non citetur a \ iva pro hac distinctione, attamen, *Opusc. dc*

Ad victum
pertinent
necessaria
ad «utlon
tAndam fa
milium

Etiam
juxta no-
vumMatum
beneficarii,

modo ai-
sumatur ad
dignitatem.

Congruen-
tium, non
necessario,
praeferen-
di paupe-
res loci

Exceptio-
nem,

Hinc dicit Croixl cum Azor, Palao, etc., quod sub nomine *victus* beneficiario debiti, veniunt omnia necessaria ad se et iamiam sustentandam; adque familiam spectant parentes, fratres, nepotes et alii consanguinei b). — Item advertunt Laymann ., Roncaglia 3 et Viva 4 cum aliis, quod si beneficiarius statum suum mutet ex assumptione ad beneficium; tunc potest subvenire consanguineis, saltem proximioribus, ut ipsi quodammodo decenter vivant juxta suam dignitatem. Hoc tamen, recte ait Roncaglia 6, procedere pro episcopis aut assumptis ad similem dignitatem; non vero pro parochis.

Quaeritur 3e. *Au in distributione praeferendi sint pauperes loci in quo est beneficium?*

Dicunt Salmant. . et Holzmann 7, quod, licet congruentius sit bona distribui pauperibus loci, de hoc tamen non est obligatio; nisi ibi sint pauperes, extrema vel etiam gravi egestate laborantes. — Sed Azor 8, Bonacina », et Molina 10 cum Navarro hanc limitationem negant x; et censent, satis esse si bona superflua in quosvis pauperes (intellige, aequae egen-tes) erogentur: nisi testatores oppositum expresserint vel saltem tacite significa-

rint. Ratio, quia canones (praecise in can. *Sancimus 31, caus. 12, quaest. 2*), indistincte praecipiunt, eleemosynam fieri sive in cives sive in exteros. Et hoc videtur satis probabile; quia pauperes loci non habent (saltem non constat habere) peculiare jus ad illa bona. Excipit Molina .), si aliud exigit bonum commune illius dioecesis, puta, si subveniendum sit collegio educandorum, etc.

Quaeritur 4a. *An beneficiarii possint superflua reservare in futurum ad usus pios?*

Negat Navarrus f), dicens ea statim esse distribuenda. — Sed verius docet S. Thomas n (quem sequitur Pater Holzmann ç cum aliis), dicens: Si quis, necessitate non imminente providendi pauperibus de his quae superfluunt ex proventibus ecclesiae, possessiones emat, vel in thesauro reponat in futurum utilitati ecclesiae et necessitatibus pauperum, laudabiliter facit. Bene tamen advertit Holzmann #, quod eo casu cautio adhibenda sit, ne morte adveniente, tales redditus forte a consanguineis diripiantur.

Quaeritur 5a. *An clericus qui habet ex suo unde vivat, possit se sustentare e.v. redditibus beneficii?* aliqui pauci —

Licite
reservator
iu perfluum
ad uxuipiot
fu euroa

Cautio ad-
hibenda.

Lib. 4, n. W. . Ajkjt, part. 2. lib 0, cap. 10. qu. 9. Palans, tr. 6. diip. 2, punct. 5, num. 7. — Lib. 1, tr. 2. cap. 3, n. 3, i. f. — 1 Consil. 6, n. 6. — Dc Benefit., qu. 2, art. 2, num. 2. — Loc. cit. — Tr. 12. de Juxt. ci Jure,

cap. 2, n. 14J — Dc Jurtit, n. 210. — Part. 2, lib 7. cap. 10, qu. 2. — Diap. 4, de Obligat beneficiar., punex. 2. n. 3. — w Tr. 2. diip. 143, num. 21. - iVowr., de Reditib. Eccles., qu. 1. monit. 27. n 1. — 2' 2 qu. UG, art. 7, ad 4.

Eleemosyna, cap. 1, dub. 3, n. 25, dicit praelatum teneri pauperes inquirere; quam obligationem, *cap. 4, n. 14*, ad quoscumque ecclesiasticos extendit.

AJ Si nempe indigeant hujusmodi consanguinei, uti limitant auctores laudati.

() Dummodo consanguinei patrimonialia bona non habeant, ut dicit Viva.

<0 Auctores allegati non expresse negant hanc limitationem, sed virtualiter tantum, dum scilicet absolute dicunt bona hujusmodi posse impendi in quorumlibet pauperum necessitates; quod tamen Azor, *loc. cit.*, limitat: Nisi constet de alia testatoris voluntate.

«9 Molina exceptionem istam hoc modo ponit, nempe: Congruentius esse, ut in pauperes loci impendantur: «quando tamen (ita pergit Molina, *disp. 145, n. 21*) aliud non postulat commune dioecesis, regni aut totius Ecclesiae bonum: ut si collegium in universitate a loco beneficii distante, ad ministros Ecclesiae educandos, aut aliud simile fiat».

A Navarrus. *de Reditibus Eccles., qu. 1, monit. 25, n. 2 et 3*, non negat, immo expresse concedit, sub quibusdam clausulis, posse in futurum ad usus pios ejusmodi superflua asservari. Sed S. Alphonsus videtur in errorem inductus esse ab Holzmann.

«9 Holzmann, *de Just., n. 207*, id sane concedit: «quando non urget necessitas nec adest praetextus palliandae avaritiae aut periculum mortis imminens, ut deinde ab amicis vel consanguineis tales redditus diripiantur» Subdit etiam inferius: «Plerumque tamen tutius agunt clerici, et honori Dei suaeque saluti melius consulunt, si in vita mature expendam et applicent ad pias causas, ne forsitan a morte, ut saepenumero fieri solet, praeventi, debeant ea, etiam inviti et sine ullo suo temporali vel spirituali emolumento, relinquere fisco in spoliū vel consanguineis ad luxum».

h' Monitum istud clare sequitur ex verbis Holzmann hic supra relatis.

ci.ru-!», Sed affirmandum cum Habert *, Petro-
rtu dive», corensi *, Fagnano 3, Anacleto *, Holz-
potr«< « mann *, etc. communiter.
•Intenore
'rbrnefi

Recte enim ait Fagnanus, quod pnmis Ecclesiae saeculis nulli clerici admittebantur, nisi qui, relictis omnibus propriis bonis, de solis fidelium oblationibus vivere volebant. Secundo autem tempore, si id servare nolebant, permittebatur eis vivere ex proprio patrimonio: modo nihil de oblationibus exigent. Tertio demum tempore, scilicet postquam clerici portionem suam a mensa episcopali separatam habere coeperunt, et beneficia fuerunt illis credita; mos inolevit, ut ipsi, separato patrimonio, de Ecclesiae bonis viverent.

Et hoc sane est rationi naturali omnino consonum. Justum enim est, ut qui altari servit, de altari vivat; juxta illud (I Cor., ix, 7). *Quis militat suis stipendiis unquam?* Fortene divites, qui reipublicae inservientes stipendia habent, injuste accipiunt? Per accidens autem est, quod sint divites vel pauperes. Et hanc sententiam expresse tenet D. Thomas 6. — Recte vero limitat S. Doctor, si casus occurreret quod aliquis pauper esset in gravi necessitate; nam tunc ait: *In tali necessitate peccaret clericus, si vellet de rebus Ecclesiae vivere: dummodo haberet patrimonialia bona, de quibus vivere possit.* Ratio patet, quia tunc jam habens superfluum statui, pauperi graviter egenti succurrere tenetur.

Quaeritur 6'. *An, sicut beneficiarii erogare tenentur superflua in usus pios, ita etiam pensionarii?*

1 Tr. de Ju«t. et Jure, part. I, cap. 21, i. f. — De Benebc., op. uh. qu. 8. — In cap. *Si quis sane, de pccul. ckrice.* a n. 6. — * Tr. 7. di«t. 1, n. 27. — 1 De Just., n. 18. — *Fannon.*, loc. cit., a n. 15. — 2* 2**, qu. 185. art. 7. ad 3. — ' Conul., lib. 2, cap. 2, dub. 47, n. 5 et seqq. — Tr. 4, disp. 2. qu. 1, cap. 2, § 1, *Dico 3*, qu. 4. — Tr. 12, cap. 2, n. 146 et 147. *Molina*, tr. 2, disp. 145, num. 5. — *Fulaus*, tr. 6. disp. 2, puoct. 7, n. 2. — e De Jum. et Jure, dinp. 4, m 32. — *Vasq.*, Opusc. de Elcemo-

Affirmant Sanchez ', Mazzotta .; et Sal- mant.⁹ cum Molina et Palao: modo pensio sit ecclesiastica, aut detur ecclesiasticis. (Secus, si sit mere laicalis ob titulum mere saecularem, et detur laicis ob obsequia praestita, puta principibus, equitibus, etc.; aut si detur clericis ob aliquod munus temporale, nempe cantoris, procuratoris, etc.). Ratio, quia, cum haec obligatio sit annexa redditibus beneficii, pensio illa ecclesiastica, ex fructibus beneficii detracta, transit cum eodem onere.

Satis tamen probabiliter negat Lugu¹⁰ cum Vasquez, Gigante, Covarruvias O, etc.; et ita decisum habetur in Rota Romana, apud Azor. A Ratio, quia, dum Pontifex justam ob causam extrahit pensionem ex fructibus beneficii, jam eosdem fructus applicat in usus pios; unde fructus isti non ferunt secum obligationem ut iterum pie applicentur. — Idem ait Mastrius¹¹ cum Bonacina, etc. (contra Navarrum, Azor^k, etc.) de equitibus commendatariis S. Jacobi Calatravae, Alcantarae et S. Stephani Florentiae, etc.; quibus a Gregorio XIII jam concessum est testari.

492. — Quaeritur 7°. *An beneficiarii, expendentes redditus superfluos beneficii in usus profanos, teneantur ad restitutionem?* — Haec quaestio magnopere inter doctores agitur, et ideo in ejus discussione diutius immorabor.

Prima sententia probabilis, et valde communior inter recentiores, negat. — Hanc tenent S. Antoninus^a, Lessius^{ia}, Molina^u, Cabassutius¹⁵, Sporer^e, Azor^{''},

Super-
fluum pen-
sionis eccle-
siasticae in
um pios
erogandum,
juxta alios

Satis pro-
babiliter ne-
giatur.

Exncndens
profane su-
perfluum
beneficii.

I Probabi-
lier et com-
munius exi-
mitur a re-
stitutione.

yvna, cap. 4, v, *Ultimo*. — *Gigas*, de Pensionibus, qu. 52, l n. 2. — 11 Tbeol. mor., disp. 14, n. 70. — *Bonae.*, disp. 4, de Obligat, benehciar., punct. 2, n. 24. — *Navar.*, de Red- ditib. Eccles., qu. 3, monit. 12. — 11 Part. 2, tit. 2, cap. 5, § 3, v. *In tertio*, [sibi contrarius in part. 3, tit. 15, cap. 1, § 19.]. — u Lib. 2, cap. 4, n. 43. — M De Just., tr. 2, disp. 144, n. 8 et 19. — α Theor. et prax., lib. 2, cap. 26, n. 7. — * Tr. 6, (Cojnplem. in VII praec.) cap. 1, n. 114. — n Part. 2, lib. 7, cap. 8, qu. 2, v *Miht itaque*.

h Covarruvias hanc sententiam clare inculcat, *de Testam.*, cap. 7, n. 19, scribens: pensionarium posse proprio testamento disponere de redditibus ex pensione ecclesiastica perceptis, et co intestato, eosdem redditus ad legitimos successores pertinere.

Rota Romana ab Azor, *part. 2, lib. 7, cap. 9. qu. 12*, allegatur ex Gigante, hic tamen auctor eam affert non directe pro hac

sententia, sed pro opinione quae docet pensiones in vita pensionarii non exactas, transire in ejus haeredes sive ab intestato sive ex testamento; «et ita saepe (pergit Gigas) consului, et Rotam judicasse intellexi».

Azor, part. 2, lib. 12, cap. 11, qu. 4, huic sententiae contradicit, in quantum dicit ejusmodi equites posse pensiones expendere juxta limites statutorum vel regulae sui ordinis.

Viva Mazzotta Sanchez a, Anacletus⁴, Holzmann⁵; Salmant⁰ cum Palao, Coninck, etc.; Lugo⁷ cum Soto, Gersonio, Abulensi, Vasquez, Adriano, Tabiena, Covarruvias, Corduba, Aragon, etc. — Auctores hujus sententiae diversis rationibus utuntur.

Probatio
prima.

Major pars eorum sic ratiocinantur: Omnes clerici antiquitus in communi vivebant; et bona ecclesiastica singulis distribuebantur, prout opus erat ad cujusque sustentationem: reliquum vero applicabatur fabricae ecclesiarum et pauperum subventioni. — Sed Simplicius Papa 8 (qui creatus est anno 468), eo quod, frigescente caritate, forte episcopi non tam fideles essent in tali distributione, fructus bonorum ecclesiasticorum in quatuor partes divisit: primam applicando episcopis, secundam clericis, tertiam fabricae ecclesiarum, quartam pauperibus. Idque confirmavit Gelasius et Gregorius⁰.

Hinc dicunt quod, licet ante hanc divisionem nullus clericorum ad ea bona jus haberet; post divisionem tamen eorum dominium ipsi adepti sunt, cum illa ab Ecclesia ad proprium usum fuerint eis deputata. — Idque confirmant ex concilio Tridentino¹, ubi praecipitur quod beneficiarius, omittens recitationem Horarum, *privetur... dimidia parte fructuum, quos ratione etiam praebendae ac residentiae fecit suos*. Ergo, ut arguunt, concilium supponit clericum vere dominium ipsorum fructuum acquisivisse.

Ex quibus concludunt: obligationem quam habent beneficiarii, erogandi superflua pauperibus, non oriri ex justitia, sed ex virtute religionis, quae non obligat ad restitutionem.

¹ De Benefic., qu. 2, art. 3, n. 2 et 8 — Tr. 4, disp. 2, qu. 1, cap. 2, § 1, *Dico 3.* — Consil., lib. 2, cap. 2, dub. 37, num. 12. — Tr. 7, disp. 4, num. 34 et 36. — De Jure el Just., n. 196, v. *Probatur 3.* — Tr. 12, cap. 2, num. 155, Patous, tr. 6, disp. 2, punct. 6, num. 5. — Coninck, de Virtutib., disp. 27, dub. 11, num. 10 et seqq. — De Just., et Jure, disp. 4, num. 2. — Solus, de Justit., lib. 10, qu. 4, art. 3, post concl. 5, dubitat., et conclus. 6; et art. 4, conc. 1. — Gerson., Refful. mor., § de Avaritia, num. 60, i. f. — Abulens. Tosial., in Matth., cap. 6, qu. 74. — Vasq., Opusc. de Reditib., cap. 1, § 2, num. 27. — Adrian., in 4,

Cabassutius vero " cum Azor, alia via incedens, hanc sententiam tuetur. — Dicit enim, hanc obligationem beneficiariorum erogandi superflua in usus pios non esse de lege naturali justitiae: quia fundatores beneficiorum libere et sine ullo pacto donant clericis eorum fructus; sed esse tantum de lege Ecclesiae, quae intendit ipsos obligare virtute religionis vel caritatis, ad applicandos hujusmodi fructus superfluos in usus pios, tamquam bona dicata Deo et ex pietate donata. — Nec obstat quod ait Navarrus: hanc obligationem restitutionis oneri ex praesumpta mente testatorum, qui videntur bona reliquisse cum tacito pacto, quod clerici, detracta sua sustentatione, reliqua in pios usus expenderent. Respondet enim Cabassutius, noluisse quidem testatores ut sua bona luxui clericorum deservirent; sed non censendum, voluisse eos adstringere ad illam obligationem. Quemadmodum quicumque testator minime intendit ut haeres suos bona relictia dissipet: si tamen ille dissipabit, non ideo peccabit contra justitiam; quia illa testatoris intentio non fuit in pactum expresse deducta.

Et pro hac sententia non potest negari fuisse etiam D. Thomam. Non jam in *Summa*, 2° 2° qu. 185, art. 7, ut censent Salmant.; quia ibi loquitur tantum de iis, quae *sunt specialiter suo usui* (scilicet beneficiarii) *deputata*, id est assignata suae necessariae sustentationi, ut contrarii explicant — Sed expresse id docet in *Quodlib. 6, art. 12, ad 3.* ubi distinguit bona ecclesiastica assignata pauperibus, ab iis quae assignantur clericis, prout sunt praebendae de quibus ait, ipsos nullam debere restitutionem. Haec S. Doctoris

de Reditut., § *Pro clariori intelligentia*, cond. 2; § *Ex quibus infero*; et § *Pro solutione secundi*, Tabiena, v. *Resitutio*, n. 20, qu. 19. — Covar., de TeOm, cap. 7, num. 11 et 12. — Corduba, Quaestionar., lib. 1, qu. 18, propos. 2, coroll. 4, v. *Item*, Aragon, in 2^a 2^a, qu. 32, art. 5, dub. de Ecclesiastic., noub. 3, cond. 2. — Can. *De redivibus 28*, can. 12, qu. 2. — Can. *Concesso 26*, ibid. — Can. *Cognovimus 29*, ibid. — Theor. et prax., lib. 2, cap. 26, n. 7. — Aeor, part. 2, lib. 7, cap. 8, qu. 2, v. *Mihi itaque*. — Navar., de Reditib. Eccles., qu. 2, monit. 7, n. 4. — Cabassut., loc. cit. — Salmant., tr. 12, cap. 2, n. 156.

492. — Tridentinum, *toe. cit.*, id est, srs. 24. *de Reform., cap. 12*, haec utique sancivit, non tamen de beneficiato qui Hora-

rum recitationem omiserit, sed de canonicis et beneficiatis, qui ultra tres menses in anno ab ecclesiis suis abfuerint.

Probatio
iitera.

verba: *Aliter ergo dicendum est de illis ecclesiasticis bonis quae principaliter sunt attribuenda necessitatibus pauperum, et ex consequenti necessitatibus ministrorum, sicut sunt bona hospitalium, etc.; et aliter de illis bonis, quae sunt principaliter attributa usibus ministrorum, sicut sunt praebendae clericorum et alia hujusmodi. Nam in primis bonis, peccatum committitur non solum ex abusu, sed etiam ex ipsa rerum conditione, dum aliquis in suos usus assumit quod est alterius: et ideo tenetur ad restitutionem, tamquam defraudator rei alienae. In secundis vero bonis, non committitur peccatum, nisi per abusum, sicut et de bonis patrimonialibus dictum est. Unde non tenetur quis ad restitutionem, sed solum ad poenitentiam peragendam.*

Juxta
allot, tene-
tor ad re*ti
tutionem.

Secunda vero sententia tenet, beneficiarium obligari ad restitutionem. — Ita sentiunt Navarrus¹, Laymann¹, Bonacina⁶, Petrocorensis³, Habert⁴, Concina⁵; Roncaglia² cum Petro Soto, Archidiacono Comitolo et Tanner; item Panormitanus, Armilla, Angelus, Major, Hostiensis et alii, apud Lugo⁷.

Refellun-
tur rationes
priori* sen-
tentiae.

Dicunt autem hi quod ante suppositam divisionem, clerici minime quidem erant domini bonorum ecclesiasticorum, cum omnia tunc essent communia; unde quidquid ipsi praeter necessariam sustentationem sibi vindicabant, restituere tenebantur. — Probari igitur deberet divisio praecepta per Simplicium; sed de hac di-

visione nullum probatur vestigium. Quinimmo (ait Habert⁴) multa suadent divisionem hanc non fuisse peractam, cum nullibi videatur sua portio pauperibus aut fabricis ecclesiarum assignata. Saltem (dicunt) de hoc non constat: et usque dum non constat, pauperes jus primaevum retinent ad illa bona ecclesiastica; tenenturque beneficiarii ex justitia superflua ipsis ministrare.

Nec revera probabile videtur id quod adstruit Cabassutius: nempe, quod testatores intenderint bona sua in dominium clericorum relinquere. Potius enim praesumendum, relinquere voluisse ea in manus Ecclesiae, ut ipsa postmodum per suos praelatos ministris bona illa committeret, ut ex eis ipsi sustentarentur et superfluum pauperibus erogarent. — Et quod haec fuerit intentio fundatorum, testatur concilium Aquisgranense, anno 816, ubi dicitur: *Fideles., ob animarum suarum remedium..., suis propriis facultatibus suam locupletem fecerunt Ecclesiam: ut his, et milites Christi alerentur, et ecclesiae exornarentur, pauperes recrearentur.* Unde plures auctores, ut Filliuccius¹ Petrocorensis, Thomassinus et Natalis Alexander, constanter sentiunt, nunquam beneficiarios dominium adeptos esse fructuum beneficiorum.

Sed quidquid sit de voluntate testatorum, de qua non constat, prout utique etiam constare deberet, ut certe dici posset, eos dominium talium bonorum in cie.

¹ De Reditib. Ecclca., qu. 2, monit. 7. — ² Lib. 4, tr. 2, cap. 3, n. 3. — ³ De Benefic., cap. ult., qu. 7. — ⁴ De Just. et Jure. pan. I. cap. 21, reap. 2. — ⁵ In DecAl., lib. 1, theft. 6. cap. 18, § 5, conci. i. — ⁶ Tr. 13, de 7. Prace., qu. 1. cap. 6, regul. in praxi, n. 1. — ⁷ Pclr. Solus, de Institut. «Acerdot., part. 2, de vita sacrd., lect. X Comitol., Respoax. tnor., lib. 1, qu. 70 et 71. — ⁸ Tanurr., tom. 3, disp. 4, qu. 6, n. 215. — ⁹ Panarm., in cap. Cum esses, de testam..

n. 21, et in cap. Cum secundum, de praebend., num. 2. — ¹⁰ Armilla, v. Beneficium, n. 41, et v. Clericus, n. 25. — ¹¹ Augtl., v. Clericus III, n. 4. — ¹² Major, in 4, dint. 24, qu. 17, conci. 4, et qu. 20, cond. 4. — ¹³ Hostiens., Sum., lib. 5, tit. de Poenitent., n. 61. — ¹⁴ De Juri, et Jure, disp. 4, n. 1. — ¹⁵ Loc cil., reap. 2, v. Contra 2. — ¹⁶ Cap. 116, ap. Labbe tom. 9, col. 479. — ¹⁷ Petrocor., de Benet cap. uh., qu. 7. — ¹⁸ Thomassitt., Tract, beneficiar., qu. 4. — ¹⁹ Natal. Alex., lib. 2, cap. 5, reg. 9.

h) Bonacina oppositam sententiam tuetur, de Obligat, beneficiat., punct. 4, h. 1. Beneficiarius, inquit, qui beneficii fructus sibi superfluos expendit, non in pios sed in profanos usus, non tenetur ad restitutionem. Ratio est, quia beneficiarius est dominus fructuum beneficii.

◊) Archidiaconus, in cap. Statutum, u. 13, de rescript. in 6, rem clare innuit, dicens clericum qui aliter quam in usus pios, fructus superfluos expendit, furtum tacere.

◊) Cabassutius, loc.cit., id perspicue innuit, licet expressis verbis non significet.

¹ Filliuccius, tr. 41, cap. 6, oppositum docet, scribens, ». 39: Beneficiarios post divisionem bonorum ecclesiasticorum et erectionem beneficiorum, esse dominos fructuum beneficii », et ». 40: « Quodsi dicantur bona Ecclesiae patrimonium Christi..., et clericos beneficiarios esse tantum administratores, etc.; intelligi debent pro tempore in quo non erant erecta beneficia, nec divisae portiones ».

ricos transtulisse: saltem Ecclesia, quae bonorum ecclesiasticorum (ut omnes fatentur) supremum dominium habet, noluit suos ministros eorum aliud acquirere dominium, nisi limitatum, cum onere scilicet superfluum reddendi pauperibus; ut valde probabiliter ex Tridentino 1 (ut supra) tenent Roncaglia, Bonacina, Laymann cum Paludano, et non dissentit Habert. — Prout enim, si alicui dentur centum aurei ad peregrinationem agendam, cum pacto, ut quod superest pauperibus eroget; iste acquirit dominium centum aureorum, sed gravatum, ita ut teneatur ex justitia superfluum pauperibus elargiri: ita et beneficiarius.

Quod autem Ecclesia revera hoc dominium, si concessit, limitatum quidem concesserit beneficiariis, cum onere certo superfluum distribuendi pauperibus; pluribus probatur testimoniis. — Gratianus/quaerit an mensa communis scindi potuerit in plures praebendas. Respondet affirmando; eo quod, sicut superflua mensae communis olim erant pauperibus eroganda, sic hodie superflua cujusque praebendae. Quo Gratianus ostendit, quod, sicut antiquitus ecclesiastici onus justitiae habebant, superfluum bonorum communium pauperibus distribuendi: sic etiam habent postea, cum praebendas inceperint possidere. *Ita et praebendae ecclesiarum* (verba Gratiani), *eadem caritate manente, pie et religiose possunt distribui: nec tunc rebus Ecclesiae, ut propriis, sed ut communibus utilitatibus deservituris.*

Ex quo patet, praebendas non jam in-

1 Sess. 25, de Reform. cap. 1. *Hurtca^ha*, ir 13. de 7^a Praec., qu. 1, xp. 6, reg. in prnxi, η. 1. — *Ihutai*, dhp. 1, de Obligat, bncfictar.. punct. 1. n. 5. — *Laytu.*, lib. 1. tr. 2. cap. 3, n. 3. — *Pa/i^taw.*, in 4. dbt. 24 qu. 3, v. *Std dubium est* (num. 21). — *Habert*, de Just, ci Jure, cup. 21. objtc. 2,

/ Sic loquitur Gratianus in can. *Nulli* 27, *caus. 12, qu. 1*: « Si ergo res Ecclesiae non quasi propriae, sed quasi communes habendae sunt, cum de communi nullus dicat: hoc meum est; nec de rebus Ecclesiae: haec est mea, potest aliquis dicere, ne videatur non imitari caritatem illorum, in qua nulli aliquid erat proprium, sed erant illis omnia communia. § 1. His ita respondetur: Sicut perfectione caritatis manente secundum discretionem ecclesiarum distributio iit ecclesiasticarum facul-

tilitas fuisse, ut essent totaliter propriae clericorum, sed eis reale onu'- aliorum piorum usuum annexum esse. — Item in concilio Mediolanensi 1 anno 1565, sub D. Carolo Borromaeo, sic dicitur 3 *Iti vero qui . beneficia ecclesiastica quaecumque obtinent, quorum fructus ad eos. sunt attributi: si uberiores sunt, quam ad tuendam vitam... requiratur, dubitare non debent, ad eum finem hanc copiam illis esse attributam, ut praeter ea quae ad victum et cultum eorum satis essent, suppeterent etiam quibus... pauperum inopia... sublevaretur.* — Et idem sancitum fuit de episcopis, in capitularibus Caroli Magni, ubi 4 *Episcopus ecclesiasticarum rerum habeat potestatem, ad dispensandum erga omnes qui indigent...; participet autem et ipse quibus indiget.* — Item D. Petrus Damianus (apud Barorrium 4) sic quemdam episcopum monet *An ignoras quia ad hoc ecclesiis praedia conferuntur. ut ex eis pauperes sustententur?* Deinde subdit quod prioribus saeculis, agri Ecclesiae donati vendebantur, et pretium distribuebatur pauperibus: sed postea, *procedente... tempore, sanctis ecclesiarum rectoribus visum est, ut ipsa potius praedia traderentur. Unde scilicet, non modo clericos... Ecclesia pasceret, sed et refrigerii stipem diversis indigentibus... ministraret.*

His tamen non obstantibus, nequit negari, primam sententiam esse satis probabilem praesertim ex auctoritate S. Thomae (juxta ejus verba supra relata), qui supponit et asserit pro certo, factam fuisse praefatam divisionem bonorum; et ideo

Nihilonnus prior sententia est probabilis.

v. — » *Acti i EckJc Mediolancn.. concit provint 1. pari. 2. v. f.* — *Capitular C. iroli, Benedicti collectio, lib. 3, cap. 76; ap. Migne Patrol, tat torn. 97, col. VV.* — *Ad ann. 1055, num. 2, cfr. Migne, Patrol, tat., tora. 144. <ol. 322, Episiotai S. Petri Dam lib. 4. epist. 12.*

tatum, dum aliis possessiones hujus ecclesiae ad dispensandum committuntur, ex quibus licet res Ecclesiae omnibus debeant esse communes, primum tamen sibi et suae ecclesiae deservientibus necessaria subministret; rei qua quae supersunt, fidelium usibus ministraturus; ita et praebendae ecclesiarum eadem carnate manente, pie et religiose possunt distribui, nec tunc rebus Ecclesiae, ut propriis, sed ut communibus utilitatibus deservituris .

absolute ipse eximit clericum a restitutione, si bonis ecclesiasticis abutitur. — Praeterquam quod, ut scribit quidam doctus neotericus, non jam Papa Simplicius divisionem illam introduxit; sed ipsam introductam invenit, et dumtaxat ipse executionem ejus praecepit. Prout clare eruitur ex ejus epistola, scripta anno 475 ad Florentium aliosque episcopos, adversus episcopum Gaudentium, qui, praeter portionem propriam, tres alias partessibi usurpaverat. Unde Pontifex praecipit auferri ab eo omnem talium bonorum administrationem, ipsumque teneri ad restituendum portiones quas per triennium exegerat: *Simul diam* (verba sunt Simplicii) *de redditibus Ecclesiae vel oblatione fidelium, quid deceat nescienti, nihil licere permittat: sed sola ei ex his quarta portio remittatur... Cui etiam hoc specialiter praecipimus imminere, ut tres illas portiones quas per triennium dicitur sibi tantummodo vindicasse, restituat* *

Quapropter, non incongrue fautores primae sententiae concludunt ex divisione executata, bona clericis attributa jam trn- sisse in eorum dominium. — Quod videtur confirmari a Tridentino (ut supra), verbis illis: *fructuum, quos ratione etiam praebendae ac residentiae fecit suos*. Insuper ex concilio Lateranensi V, ubi dictum fuit ', quod beneficiarius Officium post sex menses a possessione beneficii omittens, *fructus suos non faciat*; ergo, si Officium non omittit, jam facit suos.

Quaeritur 8. *An dono accipiens a beneficiario haec bona superflua, peccet graviter, et teneatur ad restitutionem?*

Quod' ad restitutionem pertinet, eum teneri negant omnes auctores, qui in praecedenti quaestione censent, beneficiarium non obligari ex justitia ad talia bona in pios usus eroganda.

Nos tamen distinguendum putamus: — Si beneficiarius ob talem donationem, non redditur impotens ad satisfaciendum praefatae suae obligationi, nihil tenetur restituere accipiens; cum valde sit probabile, ut docent Laymann, Bonacina, Paludanus et Roncaglia (ut supra retulimus), quod beneficiarius bene habeat dominium fructuum superfluatorum, etsi gravatum onere illos in pios usus elargiendi. Ergo si eos donat, suum donat, et aliunde jam poterit satisfacere, quod si non faciat, id proveniet ex sua malitia, non ex acceptance donatani, ut recte ait Lugo «. — Si vero per talem donationem clericus redditur impotens, dicimus probabilius accipientem teneri ad restitutionem: juxta nostram sententiam, qua tenuimus beneficiarium obligari ex justitia dare superflua pauperibus. Tunc enim donatarius accipiendo vere influit in damnum pauperum, qui jus habent ad illa bona (prout in simili casu dicemus *n. 612*, v. *Sed huic*, et fusius probabimus *de Contract.*, *n. 722*, v. *Secunda*). Dixi: *probabilius*; non enim nego, posse accipientem excusari a restitutione propter probabilitatem contrariae sententiae: intellige quoad partem, juxta proportionem talis probabilitatis, si accipit cum dubia fide. Quod si vero in bona fide acceperit, probabilius est non teneri ad aliquid restituendum, juxta dicta *Lib. I*, *n. 35*, et *Lib. III*, *n. 927*.

Sed, admissa sententia contraria tamquam probabili, scilicet quod absit peccatum contra justitiam, — nunc Dubium occurrit: *An accipiens peccet, cooperando peccato donantis, contra religionem aut caritatem*, ut supponunt praefatae sententiae auctores? — Affirmant Mazzotta et Sanchez h), citans Navarrum h), Silvestrum etc. communiter (ut asserit). Ratio, quia accipiens vere cooperatur ad con-

Dono Accipiens Beneficii in libro de restitutione

Modo tenetur ad restitutionem

1

Probabiliter semper excusatur. p", tunc B

j

II(JUXU £ peccatõn "m ¶ei"r l,K,oncm

1 Ap. Hxrduin, Collect, concilior., tom 2, col. KM. cfr. Migne Patrolog. Ut tñno.5* col 37.— uSex». 24, de Reform., cap. 12. — ' Sen 9. bull. SM/wrmir ttispoiilicms, \ Sla- /MiMias çmoçmi, 3 non. Maji 1514, ap. Labbe, tom. 19, col. Hv — , lib 4, tr 2, cap. 3. num. 3. — Rohoc.,

di»p 4. de Obligat. bénéficiai punct. I. n. 6. Paluditu, in 4. dlit. 24, qu. 3, v Sed dubium (n. 21.) — Pottca^lia, tr 13, de 7. Praec., qu. 1, cap. b. reg in praxi, num. I. — • De Jtm. ct Jure, disp 4, num. 18.

Mazzotta, tr. 4, disp 2t qu. I, cap. 2, I, Dico 3, v Quacr. 2, assent cos contra Tridentini praeceptum peccare.

* Sanchez. Cousit., lib. 2, cap. 2, dub. 38,

u. 14, cos peccare affirmat, quia donantis peccato cooperamur; et n. I, peccatum ejusmodi esse ait contra statuta condliorum et Pontificum. — Navarrus autem et Silvester, quamvis

Probabili-
hui nep-
tur, hi in-
duxerit ad
donandum,

summationem peccati donantis, concur-
rendo ad translationem dominii rei dona-
tae, quod non transfertur nisi per acce-
ptionem. — Sed probabilius (juxta illam
sententiam) dicimus cum Lugo ¹, Busen-
baum² L' à. IV, «. 183), Holzmann ³ et Sal-
mant. a, accipientem non peccare neque
contra religionem neque contra caritatem,
nisi petat vel inducat ad donandum. *Non
contra religionem*; quia tunc ipse minime
cooperatur peccato donantis. Licet enim
dominium rei non transferatur sine ejus
acceptatione; tamen peccatum donantis jam
per ipsam oblationem, etiam externe, om-
nino consummatum est. Per accidens au-
tem se habet, quod oblatio effectum ha-
beat vel non, per acceptationem vel refu-
tationem donatarii; prout nihil minuit vel
addit ad peccatum homicidae, quod ex
vulnere lethali, ab ipso inflicto, mors vul-
nerati sequatur vel non. *Neque contra ca-
ritatem*, ratione damni quod ex illa dona-
tione pauperibus obvenit. Quia caritas non
obligat hominem, ut cum suo aequali in-
commodo alienum nocumentum evitet;
prout ait Lugo ⁴ cum Lessio. — Semper
intellige, si acceptet cum bona fide, ut
mox supra limitavimus.

tel him
mala fide ac-
ceperit.

An autem regulares, facti episcopi, pos-
sint libere disponere de bonis ecclesiasti-
cis et patrimonialibus? — Probabilius ne-
gatur. Vide dicenda *Lib. IV, de Statu re-
lig., n. 2, in fine*, ubi Salmant. cum aliis
secus dicunt de bonis parsimonialibus.

DE ACQUISITIONE DOMINII.

Vani mo-
di. acquiren-
di domi-
nium

493. - Tribus modis dominium acqui-
ritur: 1°. Jure naturali seu gentium. 2°. Jure
civili aut canonico, scilicet per praescrip-
tionem et usucapionem. 3°. Voluntate pri-
vata hominum, per contractus — Addi
posset alius modus, jure belli; sed iste
magis pertinet ad jus gentium.

Jure autem gentium, pluribus modis
dominium acquiritur.

¹ Dhp 4f n 49. — ² De Juti. cl Jure, num 211 —
Tr. 12, cap. 2, num. 143. — « De Jutt. el Jure. dUp. 4,
n. 50, i. f. — lib, 2» cap. 20, n 16R, i. f. — *Salman!*,
tr. 15. de Statu rclif., cap. 5, num 32 — ³ Decal, lib. 8,

Et 1°. Occupatione: ex § *Ferae, Instil*, ^{Oixupatio}
de rerum divisione, ubi sic dicitur: *Quod
emm ante nullius est, id naturali ratione
occupanti conceditur*. — Quid de thesau-
ris inventis: vide infra, n 602. Quid de
venatione et piscatione: vide n. 604 et
614. — Certum autem est, omnia bona
inventu restituenta esse domino certo, si
iste inveniatur An vero post inquisitio-
nem, domino non invento, sit obligatio re-
stituendi res inventas pauperibus? Triplex
adest sententia. Vide *Dub. 5, n. 603*.

494. - II Acquiritur dominium ^{Nativitas,} *Nati-
vitate*: per quam nostra fiunt, quae na-
scuntur a propriis animalibus, ex § 19,
Item ea, eod. loc. Instit. — Hinc, ad usu-
fructuarium spectant partus ovium, equa-
rum, etc.; salvo semper numero matrum.

495. - III ^{Alluvio.} *Alluvione*: per quam, si ali-
quid latenter et insensibiliter tuo fundo
adjicitur, tibi acquiritur. Secus autem, si
patenter adjiceretur pars de praedio alte-
rius; tunc enim ipsa ad eundem pertine-
ret ex § *Praeterea, eod. loco*. — Statutum
etiam est *ibid.*, 23j quod si alveus fluvii
divertat ad aliam partem, novus alveus
sit publicus; aut alterius, si iste erat flu-
vii dominus. Antiquus autem alveus ac-
crescet iis qui agros utrinque habent.

496. - IV ^{Specificatio.} *Specificatio*: quando for-
ma datur in alienam materiam. V. gr., si
bona fide ex aliena lana vestem tibi confi-
cias, dominus illius efficeris, domino lanae
pretium solvendo, § *Cum ex aliena, eod. loc.*
(cum limitationibus tamen ibi expressis).
Idem, si facias pretiosam picturam vel
scripturam in vili tabula vel tela aliena,
ut ait Tamburinius. — Secus tamen esset,
si de alienis uvis vinum faceres: illud enim
ad dominum uvarum pertinet. Ita Tam-
burinius; sed contradicit Croix. Dicit
etiam Croix ¹, quod si ex alieno frumento
farinam facias, farina est tua — Et idem
dicit, si de aliena quercu facias navem.,
cum Haunold. Secus vero, si navem facias

ii. 3, cap. 3, § 4. o 13, ex § *S> quis tn nlttn-i 34*, Invitit
de rerum divi ² *Tambur.*, loc. cit., n 14. — ³ Lib. 3,
part. 2, n. 121. — ⁴ Loc. cit., n. 138. — ⁵ Loc. dt., n. 124. ⁶
Haunold, de JuH. et Jure, tr. 6, n, 108.

a Sanchez allegantur ut refert S. Alphonsus,
ipsi tamen, et quidem Navarrus, *de Rcditib
Eccles., qu. 3, monit. 26, n. 1*; Silvester, v. *Clc-*

ricas IV, n. 11, dumtaxat asserunt accipientem
teneri ad restitutionem, si donans ipse nequeat
aut nolit pauperibus quod debet erogare.

de asseribus alienis; quia tunc navis adhuc in primos asseres reduci posset.

Specifica Probabilius autem addit Croix l cum Glossa et Haunold, contra alios, ad acquirendum dominium per specificationem, bonam fidem requiri.,.

nt buaxw

Accewe. 497. - V. Accessione: quando alicui rei accedit ornamentum, licet pretiosius. Puta, si vesti tuae intextetur purpura aliena, vel tuo auro aliena gemma; purpura et gemma a te acquiritur, § *Si tamen, eod. loco.* — Limitant DD., nisi ornamentum facile divelli posset. Croix3 cum Lugo.

Conftiuo 498. - VIe. Confusione vel Commixtione. — *Confusio* est, quando duo corpora liquida aut liquefacta (ejusdem sive alterius speciei) ita coeunt in unum, ut post confusionem nulla pars assignari possit, quae de utroque non participet: utpote, st misceatur vinum cum vino, aurum cum auro, vel argentum cum stanno, etc. — *Commixtio* autem est, quando miscentur solida, ut nummi cum nummis, frumentum cum frumento, ita ut de quovis grano separato dici non possit, quod illud sit utriusque materiae. — Croix 4. His positis, sciendum:

Rn cr»n- 499. Quoad *Confusionem*, quod si confusio consensu dominorum vel casu sit tacta, tunc res erit communis, et iudicis arbitrio dividenda, ex § Sr *duorum* 27, end *Inst* Vide Tamburinium5 cum Palao,

1 Lib 3, p<rt. 2, n. LB. . . Ad Cam ex alUna Q5, lostiu de rerum divis., ad v. Ab aliquo . Hauttold, tr. 5, nuta 107 — 1 Loc. ot : nam. 136. . Lmco, de Jail, et Jure, dirp 6. num. 160 — 4 Lib. 3, part. 2. num. 116. —1 Dead.,

Croix.0—Si vero confusio altero nesciente vel invito sit facta, tunc dominium rei tibi acquiritur, si opera tua facta sit confusio, et amplius sit tua major materiae pars; teneris tamen rei alienae pretium solvere “λ Ratio, quia tunc aliena res habetur ut accessoria ad rem tuam. Non vero, si tua pars esset modica. Tamburinius7 cum Azor Quod si res sint aequales, tunc tota materia erit communis. Tamburinius .

Quand» fiat confaadi».

2". Quoad *Commixtionem* autem, si hacc sit pecuniae, habetur lex expressa, quod miscens alienam cum pecunia sua, animo dominium totius habendi, totius fit dominus, etiam altero inscio vel invito. Nam in l. *Si alieni, ff. de solutionibus*, sic dicitur: *Si alieni nummi, inscio vel invito domino, soluti sunt, manent ejus cujus fuerunt. Si mixti essent, ita ut discerni non possent, ejus fieri qui accepit, in libris Gaji scriptum est; ita ut actio domino cum eo qui dedisset, furtit competeret.* — Hinc etiam quando mixtio quae discerni non potest, facta sit mala fide, nummi fiunt accipientis sive furis. Hoc tamen intelligendum, quando major pars pecuniae sit miscentis; secus, si minor vel aequalis, quia tunc totus cumulus communis erit: ut Lugo 4; Molina Vasquez e8 et Dicastillus % apud Croix r8. — Et idem esset, si commixtio casu vel consensu dominorum facta fuisset; ut diximus

Pecooiâ commixti fit commi*centit.

Modo major pars tit commiscen-ti».

lib. 8, tr. 3, cap. 3, § 4, num. II Palau*. tr. 31, punet. 21. num. 5. — . Loc. cit., num. 117. — 1 Loc du, num. 12. — . Loc. dt.. num. 14 et 30. — . De Just, ct Jure, di»p. o, num 166.

496 - Ex novis legibus, in specificatione, res cedit domino materiae, nisi opus artificis materiam pretio longe superet, uti esset pulcra imago in vili tabula vel aliena tela depicta.

498. - § *Cum ex aliata* 25, *Instil, de rer. devis.*, loquitur tantum de specificatione ficta parum ex propria, partira ex aliena materia. et dicit . Dubitandum non est hoc casu, eum tssc dominum qui fecerit, cum non solum operam suam dederit, sed et partem ejusdem materiae praestiterit At § *Si duorum* 27, *ibid.*, de rerum confusione loquens: «Quodsi casu, inquit, id [frumentum] mixtum fuerit, vel Titius id miscuerit sine tua voluntate, non videtur commune esse- Sed si ab alterutro vestrum totum id frumentum retineatur, in rem quidem actio pro modo frumenti cujusque competit; arbitrio autem iudicis contine-

tur, ut ipse aestimet quale cujusque frumentum fuerit ».

h) Azof, quem quidem Tamburinius ex Dicastillo allegat, hanc doctrinam, *part. 2, lib. 9, cap. 15, qu. 6*, haudquaquam habet.

f) Croix, *loc. cil., n. 118*, allegat Molinam. Vasquez et Dicastillum, pro sententia quae docet nummos fieri accipientis, quando major pecuniae pars miscentis erat, quod quidem Molina tenet, *tr. 2, disp. 326, h. 12.* — Vasquez, *Opusc. de Restit., cap. 9, § 2, dub. 5, η. 27*, idem tenet non de pecunia, sed de rebus quae, licet eaedem remaneant, fuerunt tamen rebus ipsius furis ita permixtae, ut discerni nequeant — Eidcmque opinioni adhaeret Dicastillus, *de Restit., disp. 5, dub. 9, n. 185*, loquens de rebus usu consumptibilibus.

<0 Ex legibus quae in jure hodierno vigent, res quae confusae vel commixtae sunt, fiunt

499. - Quaeritur autem , *an idem quod in nummis, currat iit mixtione aliarum rerum, frumenti, leguminum, etc. ?*

Ain nt-
pot idem
e»c de et-
Uni rebm
auxlit.

Negant Glossa *, Anacletus., cum Haunold apud Croix 8. Quia dicunt id tantum de pecunia statutum fuisse, ob specialem rationem : quoniam pecuniae sunt in quotidiano hominum commercio, cui valde officere posset, si earum dominium, cum miscerentur, incertum maneret. — Sed Lugo⁴ et Dicastiilus affirmant omnes res quae post mixtionem discerni nequeunt, a miscente acquiri, ob generalem rationem quam assignat Glossa ., scilicet, quod mixtio aequivalet rei consumptioni. Et hanc Tamburinius ° asserit esse communem, cum Lessio, Silvestro, Vasquez et aliis. Quandoquidem, ut advertit Tamburinius 7, miscens habeat animum acquirendi dominium; vel saltem contrariam voluntatem non habeat, et pars sua sit principalior.

Alii ai-
ûjnuot

Notandum autem, quod si res exstat in cumulo permixta, sive apud furem sive apud alium ; domino illius, prout habenti jus in re, retinentique dominium una cum fure, pro sua parte prae omnibus creditoribus est satisfaciendum. Immo potest ipsemet ex cumulo accipere quantum suum est. Ita Lessius “, et Salmant. . cum Palao a⁸ et Trullench. Et probant ex l. 3, § *Pomponius, ff. de rei vindicat.*, ubi sic : *Si quid, quod ejusdem naturae est, ita confusum est atque commixtum, ut... separari non possit; non totum, sed pro parte esse vindicandum* Hoc quidem probabile est. — Sed non minus probabile est, ut dicunt Lugo °, Sanchez 11 et Tamburinius ’ (qui caeterum probabilem cen-

Si ic »
exilai in
tumulo, do
mina pro
habilitate po-
let %uum
iccierr

lobabi>
liter fur est
dominas rei
permixtae.

1 In l. *Si alieni*, ff. de soluitontb., in v. *Acceptit*
* Tr. 7, dist 5, qu. 3, num. 28 et 29. — *I/unho M*, de Jost, ct Jure. ir. 5, n. 118. . * Lib. 3, part. 2, n. 119. — . De Just ct Jure. disp. 6, n 114. — *Dicasi.*, de Restitue., disp. 5, dub. 9, n. 185. — . In l. *Si alieni*!, v. *Accepti*! — . *Dead.*, lib. 8, tr. 3, cap. 3, 4, n 17. . Less., lib. 2. cup 14, n. 22. . *Si/tvs*/, v *Utura Vf*, qu. 1« . *Vasq.*, Opusc. de Rcstit.. cap 9, 2, dub. 5, n 27. ex l *Marcellus*, § *Pompenius*.

set sententiam Lessii), quod fur per commixtionem devenit absolutus dominus totius cumuli; ita ut jure possit dominium illius in alium transferre, cum onere aliunde restituendi debitum. Tantum ait Palaus ”, quod dominus rei permixtae habebit actionem implorandi a judice, ut ex cumulo illo partem suam ei adjudicet.

500. - Vir. Aedificati one: ex § *Cum in suo, ead. Inst. (de rer. divisi]*, ubi statuitur, quod si tu aedifices in solo tuo de aliena materia, omne cedat solo, sed tenearis reddere duplum pretii illius materiae: et si aedificium ruat, possit dominus materiam illam sibi vindicare. — Vide Croix M.

Acdfitciura
cedit solo.

E converso, in § 30, statuitur, quod si aedifices scienter ex materia tua in solo alterius, aedificium illius est, et tu materiae dominium amittis. Ex quo colligitur, in eo casu ne pretium quidem illius te posse repetere; quia praesumptio fit, te donare voluisse. Secus autem, si constet noluisse donare, ex l. 2, *C. de rei iindicat.* Tunc enim, diruto aedificio, potes tuam materiam vindicare, et interim etiam pretium repetere ex aequitate, juxta utilitatis aestimationem ; ut Croix ”, cum Illsung et Haunold, ex ! 41, ff. *de petit, haered.*

501. - VIII". Plantatione: ex § 3/ *Unstit. de rerum divis.*], ubi statuitur, quod si tu ponas alienam plantam in solo tuo, illa tua fiat: sic e converso, si ponas tuam in solo alterius, planta illius erit, si jam radices egerit. Et ibi panter statuitur, quod planta posita prope confines fundi alieni, quae in illum radices jecerit, sit communis. Vide Croix ”. — Notandum hic autem,

Plan ia
cedit solo.

ff de tel vindicat. — ’ Loc. cit n. 17 et 18. — . Loc. cil cap. 20, n. 157. — . Tr. 14, de Contract., cap. 3, η, 110. . *Trull.*, *Dead.*, lib. 7 cap 19. dub. 17. n. 2. — * Loc cil., n 166 ct 172. — 11 *DecaL*, lib 2, cap 23. n. 31. — . Loc. at., n 26. — ° Tr. 31, punct. 21, n. 5 — u Lib. 3. part. 2. η 128. — “ Loc. dt . n 130. . *IHsunc*, tr. 4, ditp. 2, n. 271. . *HaunolA*, de Just cl Juic, tr 5, num 142. — M Loc. dt., num IX’.

communes, ct debent, nisi tamen inter dominos aliud convenerit, sub hasta vendi ac dividi. Sed si unius pars quasi principalis videri possit, et alias pretio multum superet, hujus dominus potest totum sibi vindicare, refuso pretio ceteris.

499. - °) Palaus, *tr 33, disp. 4, punct. 25, n.5*, quidquid dicant Salmant, id non habet; immo, *tr. 31, puncl. 21, n. 5*, negat eo casu dari actionem in rem, quia actio in rem non conceditur, nisi res cum suis qualitatibus designari possit.

Eiddcre non licere arboris, in alieno fundo posi-
e' tae, succidere radices aut ramos pomgen-
tes se in agrum proprium, nisi alter mo-
nitus eos tollere nolle; ut dicunt Schneide-
winus et alii, apud Croix — Idem quod
dictum est de planta, statuitur de fru-
mento sato, quod etiam solo cedit, ex
§ 32. Et qui seminaverit mala fide, neque
expensas repetere potest; ut Croix e) cum
Haunold .).

Pariter in § 33 statuitur, ut litterae,
licet aureae, cedant chartis: sed hodie ex
consuetudine, asserit Croix * cum Illsung,
Haunold et Tamburinio b), contrarium vi-
gere.

Perctpoo
fructuum.

502. — IX". Perceptione *fructuum*: si
facta sit bona fide, et fructus sint consumpti,
§ *Si quis a non domino, ead. Instit.*

Tnditio

503, — X". Traditione: per quam do-
minus vult in alterum alienare suae rei
dominium, § *Per traditionem, ead. Instit.*

Pnocri-
capo.

504. — jure autem *positivo civili*, seu
canonico, acquiritur dominium per Prae-
scriptionem, seu *Usucapionem*, quae pro-
prius dicitur de rebus corporalibus fieri.
— Ad *Praescriptionem* quatuor requirun-
tur conditiones: 1°. Bona fides. 2°. Titulus
justus. 3°. Continuata possessio. 4°. Ut res
illa praescribi possit.

pt mk x i
pilo rtqtii
rit twum
6dem

Prima igitur conditio est *bona fides*
ex reg. 2 *juns in 6°*, qua quis pruden-
ter, non jam ex ignorantia crassa, credat
rem esse suam. Hinc, qui ab initio dubitat
an res sit sua, nequit inchoare possessionem.
— Si vero ad possessionem bonae

hdei dubium supervenit, praescriptio non
interrumpitur: modo interim diligentia
adhibeatur ad veritatem inquirendam. Id
tenet Anacletus · tamquam communius
et probabilius. Vide dicenda n. 511.

505. — *Secunda* conditio est *titulus ju-*
sitis, puta emptionis, etc., saltem rationa-
biliter sive probabiliter praesumptus; etsi
revera non intervenerit. — Notandum ta-
men quod titulus non semper requiritur,
sed tantum quando praesumptio est con-
tra possessorem, ut mox dicemus.

Ad praescribendum autem sufficit ti-
tulus *coloratus a)*. Croix 4, cum communi,
Sufficit etiam titulus *existimatus*, puta, si
existimes, rem patri tuo fuisse donatam b).
Vide Croix *

506. — *Tertia* conditio est *continuata*
possessio per tempus a jure definitum,

Si enim adest titulus, res usu consum-
ptibiles seu mobiles, triennio praescribun-
tur: ex l. un. C. de usuc. transform., et
ante § 1. *Instit. de usuc.*, ubi: *Cautum est,*
ut res quidem mobiles per triennium...
usucapiantur. — Bonacina 8 tamen dicit
hoc esse inter praesentes, sed inter ab-
sentes requiri quatuor annos. Sed hanc
distinctionem nec textus agnoscit, nec
caeteri doctores: nam Lessius 7 cum com-
muni, Verde e, Anacletus · indistincte di-
cunt sufficere triennium ad mobilia prae-
scribenda. Idem dicit Croix °. — Et adhuc
pro rebus spectantibus ad Ecclesiam; ut
Molina, Laymann, Palaus, Sanchez, Lugoll
(contra Silvestrum % Covarruvias a), Les-

Jean. StMnrdeain 4 bbr. Institui., lib. 2, de rerum
d>Y. Ut- I, § Si Hhuj 31, n. 4. — » Lib. 3, parL 2, n. IX'. —
• I^a@c. dt., u. 134. Illsung., tr. 4, dhp. 2, n. 272. — Haunold,
de iust. et Jure, tr. 5. n. 147. — · Tr. 7, dist. 6, qu. 2, n. 12.
— · Loc. du, n. 498. — » Loc. dt., n. 499. — · Disp I, de
Kestit.. qu. ult. punct. 2, § 2, n. JB. — 1 Lib. 2, cap. 6,

num. 22. — B Tyrocin. jur dv., lib. 2, lemma b. num. 431. —
• Loc. dt., qu. 3, num. 21. — H Loc. dt., num. 529. — Mo-
tina, tr. 2, diip. 68, num. 3. — Layin, lib. 3, tr. 1, cap. 8,
num. 13. — Palaus, tr. 31, panel. 22, § 11, num. 2 et 6. —
Sanch., Decal., lib. 2, cap. 23, n. K>. — n De Juat el Jure,
dhp. 7, n. </>

501 - ·) Croix, loc. cil., n. 133, de eo qui
mala fide seminaverit, scribit: « Haunold...
putat idem esse dicendum, quod... diximus de
aedificatore, si enim non possit praesumi vo-
luisse donare, dicit posse repetere impensas ». Quod
revera docet Haunold, tr. 5, n. 145; nec contradicit Croix.

Tamburinius, Decal., lib. 8, tr. 3, cap. 3,
§ 4, n. 13, in universum loquitur « de pre-
tiosissima pictura vel scriptura Licta a te in
vili tabula, vel tela aliena: tuum enim erit
totum cum obligatione reddendi pretium ta-
bulae vel telae illius domino ».

505. — a) Croix addit « Excipe, nisi fun-
detur in ignorantia juris manifesti, quae in
uli persona a jure non toleretur ».

Croix limiut: « Dummodo non sil titu-
lus pro emptore ».

506. — a) Silvester ex parte untum con-
tradicit, nempe quoad res mobiles *Ecclesiae*
Romanae: « Quoad mobilia (iu ille, v. Prae-
scriptio I, qu. 7, n. Tertium)..., contra Eccle-
siam Romanam non habet locum usucapio
triennalis; quae tamen habet locum quoad
alias ». — Idemque tenet Covarruvias, ad
rcgul Possessor, part. 2, § 2, n. 5 et 6.

Dubio «u
\$mB
p?«e? er“r
p,io

Requiri-
ju»tu», «i-
'ump,u'

snffiduo-
loratus vel
cxi.tim.

Requiri-
tur conti-
nuat, pω
*??0' rro mo-

nium cum
“lu °'

BiUm pro
'

sium *, etc.). — Busenbaum autem (*de Restit.*, h. 610, v. *Si tamen*) cum Trullench et Salon dicit, quod ad praescribendos fructus collectos c>, sufficit biennium inter praesentes, et quadriennium inter absentes.

507. — Debita ex rebus mobilibus, sicut etiam fructus, pari modo ac mobilia praescribuntur. Croix ', cum Dicastillo et pluribus: quia accessorium sequitur principale. — Aliae vero actiones non praescribuntur, nisi per triginta annos. Vide Croix .

Si quis per triennium possedit beneficium ecclesiasticum vel ipsius fructus, jam praescribit: ex regula Cancellariae (relata in extensum apud Croix “): etiamsi titulus fuerit nullus; ut Croix 4 cum Navarro Soto b>, Sà c>, Lessio a>, etc., contra alios. — Modo absit ingressus simoniacus vel intrusio, ut dicitur in regula praedicta Cancellariae.

Ingressus autem *simoniacus* est, si quis sciens simoniam a se vel ab alio tertio commissam, ingrediatur beneficium. Croix °. (Vide dicta *de Simon.*, n. 111, ad 2). — Secus vero, si fuerit a tertio, ipso contradicente, ac deinde ignorante simoniam *; ut dictum est n. III, utque

Trull., lib. 7, cap. 11, dub. 2, η. 4. — *Salon*, in 2- 2° qu. 62, art. 6, contr. 3, reg. 2, cond. 3. — 1 Lib. 3, part. 2, n. 522. — *Dicast.*, de Restitut., disp. 5, dub. 1, num. II. — • Loc. dt., n. 539. — ■ Lib. 4, η. 56?. — < Lib. 4, n. 716. — • Lib. 4, num. 709. — • Loc. de. • *Lrss.*, lib. 2, cap. 35, num. 140, i. f. — *Soar*, de Relig., tr. 3, lib. 4, (de Simon.), cap. 57, num. 39. — *Sanch.*, Conail, lib. 2, cap. 1, dub. 32, n. 2. — *Palans*, tr. 13, disp. 2, puna. 33, n. 11. • *Card*, dt

b) Lessius, lib. 2, cap. 6, n. 22, concedit usucapionem triennalem pro mobilibus «etiam Ecclesiae». Sed v. *Petes utrum*, quaerit utrum valeat etiam contra Ecclesiam Romanam; et sententiam negantem valde probabilem appellat, subdens tamen: «Nihilominus altera quoque probabilis est, nimirum triennalem mobilium praescriptionem contra Ecclesiam Romanam locum habere».

’) Si nempe adsit titulus, ut notat Busenbaum, loc. cit. Quodsi titulus non adsit, requiritur possessio triginta annorum, ut ipse S. Alphonsus notabit infra n. 509. — Trullench tamen requirit triennium inter praesentes, si adsit titulus; denique Salon generaliter tantum dicit requiri possessionem cum bona fide, «toto tempore a lege praescripto ad usucapiendos illos». Minus igitur accurate citantur hi auctores a Busenbaum.

dicit Croix⁴ cum Lessio, Suarez, Sanchez, Palao, Luca, etc. Vel, si post simoniam supervenerit titulus coloratus A Croix cum Gomez et Chokier />; contra Lugo T. — Ad excludendum autem beneficiatum, simonia debet esse utrinque completa. Croix . Vide dicta n. 106.

Intrusio deinde intelligitur, si ipse se immittit in beneficium sine vera collatione, aut institutione, aut expeditione Litterarum pontificiarum; vel, si post excommunicationem, suspensionem aut amotionem, per sententiam saltem declaratoriam, etc. Vide Croix . — Possessio decennalis majores favores habet. Vide ibi 10.

508. — Res vero immobiles non praescribuntur, nisi per spatium decem annorum inter praesentes, et viginti inter absentes. Ita ex communi, Bonacina u, Anacletus “.

Notandum autem, quod *praesentes* dicuntur, qui in eadem provincia; *absentes*, qui in diversis provinciis habitant, sive res sita sit in eadem provincia sive alibi: ut Anacletus 11 ait. Sed Lugo 14 cum aliis dicit, censerī absentes etiam eos qui, esto in eadem provincia, in diversis tamen degunt locis, qui proprium gubernatorem habent, licet eidem principi vel senatui

Luca, Thealr , de Benefic., diseurs. 91, num. 6. — *Croix*, lib. 4, num. 710. — *Ludov. Gomre*, in reg. CnnceiUr. 33. (al. 35) de triennal, possess., qu. 12, n. 12. — 7 De Just et Jure, disp. 7, num. 127 — • Lib. 4, n. 712. — • Loc. at., n. 713. — * Loc. at., n. 715. — 11 Disp. I, de Restitue., qu. ult., puna. 2, § 2, n. 28. — “ Tr. 7, disc. 6» qu. 3, n. 22 — u Tr. 7, dist. 6, qu. 3, n. 23, ex 1. *Cum in longi*, uIL C. de praescr. longi temp. — M De Just, et Jure, disp. 7, n. 67,

507. — a) Navarrus, *ConsiL*, lib. 3, tit. de praebendis» consil. 30; Lessius, lib. 2, cap. 6, n. 35, requirunt titulum coloratum.

b) Sotus nescio an recte citetur a Croix; hanc enim sententiam apud eum reperire nequivi.

’) Sà, v. *Beneficium*, n. 14, id clare significat. inquiens: «Triennio possidens beneficium pacifice, etiam mala fide, fit ejus dominus..., nec tenetur ostendere titulum».

4) Auctores hic citati loquuntur solum de simonia quae fit, ipso beneficiario ignorante. Attamen card, de Luca dicit regulam Cancellariae possidenti prodesse, «ubi commissa est [simonia] per patrem vel conjunctum, eo non consentiente neque coopérante».

’) «Per quem sit ingressus», ut subdit Croix.

/) Chokicr, in reg. Cancellar, 33 (al. 35\

Item pro
debitis ex
mobili bus
vel fructi-
bus.

Allât a-
ctiones re-
quirunt tri-
gintAtnnos.

Trienna-
li» possessio
beneficii sa-
tis est,

nisi adsit
ingressus si-
moniacus
vel intru-
sio.

Quid re-
quiratur ad
ingressum
simoni a-
cum.

Quid per
intrusioem
inCelligx-
lur.

Immobili-
bus requi-
runt 10 rei
20 АППО..

Quinam
dicantur
praetentes
vel Absen-
tet.

subditum. — Si quis autem partim fuerit praesens et partim absens, anni absentiae sunt duplicandi. V. gr., si fuerit praesens octo annis, et duobus absens, hi duo duplicandi sunt; et inde duodecim anni ad praescriptionem requiruntur. Anacletus *

509. - Quando autem non adest titulus ad praescribenda sive mobilia sive immobilia, requiruntur triginta anni. Est commune cum Anacleto et Bonacina. — Idem ait Tamburinius ' (cum Molina et Lessio); qui notat deinde, quoad mobilia sine titulo praescribenda, nihil in jure

esse constitutum. Unde videntur etiam triginta anni requiri a).

510. - Ad praescribenda bona Ecclesiae vel locorum piorum, requiruntur quadraginta anni, ex Auth. *Quas actiones*, C. de sacros, eccles. Immo quoad bona Ecclesiae Romanae, requiritur praescriptio centenaria, ut Anacletus a.

Dubitatur autem, *utrum res mobiles ecclesiarum etiam triennio praescribantur*

Afirmant Bonacina 4, Lessius 4, cum Laymann apud Anacletum °. Et probant ex dicta Authent. — Negant vero Hostien-

non» Rc

noi.'00"0

Mobili.
ecclesiae
probatu
scribuntur
triennio.

¹ Tr. 7. dim, 6, qu. In. 34. — *Anae! Rriffenst.*, loc. ut., n. 21 et 22 — *Ranae.*, disp 1, de Restit., qu. ult, punct. 2, § 2, n. 31, ex l. B. *Si quis emptionis*, C. de præschr. 90 vel 40 annor. — ■ Decal., lib. B. tr. 1, cap. 4. 4 l. η. X · *Molina*,

tr. 2, disp. 68, num. 4. *Ltss.*, lib. 2, cap. 6, dub. 7. i. f.. ex authent *Quas actiones*, C. de sacrosanct, eccles. — ' Loc. dt., n. 25. — « Loc. dL, n. 28. — · Loc. dL, cap. 6, n. 22. — *Laym.*, lit». 3, tr. 1, cap. 8, n. 13, v. *Quarta.* · · Loc. dt., n. 27.

de trienn. possess., n. 60, non ponit hunc casum, sed alium, quem Croix ibidem exponit.

509, - a) Hucusque dicta de tempore requisito ad praescribendum, immutata habentur praesenti jure diversarum nationum.

Ex Jure Gallico (Cod., 2260 et seqq.) dantur praescriptiones sequentes: Γ. Praescriptio 30 *annorum*, qua longior non admittitur. Est universalissima: omnes enim actiones, sive reales sive personales etiam personarum moralium, post 30 annos extinguuntur, quin detectus tituli vel bonae fidei opponi possit Possessio tamen debet esse legitima. — 2". Praescriptio 10 vel 20 *annorum*, qua praescribuntur bona immobilia, cum titulo tamen et bona tide. *Decem* anni requiruntur et sustinent, si ille, contra quem praescribitur, sit praesens, i « si habitet in territorio Cuna *appellationis* in quo situm est immobile. Requiritur autem *viginti* anni, si sit absens (vel pro rata, si luerit partim praesens et partim absens). — 3° Praescriptio 3 *annorum*, quae cum bona tide sufficit in omni casu, ad bonum mobile acquirendum. — 4". Praescriptio quam aliqui vocant *instanlaneam*, qua scilicet res mobiles, non furtivae nec amissae, statim post traditionem, legitime a possessore bonae tidei possidentur et acquiruntur, quia pro mobilibus possessio est instar tituli, et quia lex non concedit spatium 3 annorum, nisi ad repetendam rem furtivam vel amissam. An haec in conscientia valeant, ohm acriter disputatum est; hodie communiter affirmatur. Quare, in hoc casu non potest possessor bonae tidei ad restitutionem adstringi

Uti Ex Jure Italico (Cod., 2133 et seqq.) praescriptio 10 annorum valet etiam inter absentes. Biennium, loco triennii, conceditur ad repetendam rem furatam vel amissam. — Cetera cum jure Gallico concordant

IIP. Ex Jure Hispanico (Cod. 1940 et seqq.) admittitur praescriptio 30 annorum sicut in jure Gallico; item praescriptio 10 vel 20 annorum pro bonis immobilibus. Absentes reputantur qui vivunt extra regnum vel in regione ultramarina. Pro bonis immobilibus requiruntur tres anni cum bona fide, vel sex sine alia conditione. Cetera ut in jure Gallico.

IV Ex Jure Austriaco (Cod., 1465-1478).

Γ Tempus *ordinarium*: a) quoad res mobiles usucapiendas, est triennium; b) quoad res immobiles et servitutes praediales, item triennium, si sint in publicis tabulis, nomine possessoris usucapiensis inscriptae; secus 30 anni. — 2°. Tempus *extraordinarium*: a) contra fiscum, ecclesias, et alias communitates, quae jure corporationis gaudent, loco triennii requiritur sexennium; et loco 30 annorum, spatium 40 annorum; b) contra absentem voluntarie (at sine culpa) a provincia, ubi res sita est, annus absentiae computatur pro semestri; c) immediate sibi comparanti rem mobilem a possessore vitioso aut malae fidei, aut non valenti indicare suum auctorem, duplicatur spatium temporis ordinarii.

V". Ex Jure Germanico (Cod., 900, 937), ad rerum mobilium usucapionem requiritur, ut quis rem bona fide per *decem* annos tamquam suam possederit. — Ubi lex de libro fundorum perfecte introducta est, praescriptio immobilium non admittitur, nisi cum quis, in dicto libro uti proprietarius fundi inscriptus, rem istam immobilem per spatium *triginta* annorum, tamquam suam, pacifice possederit

VIe. Ex Jure Anglico admittuntur quidem aliquae praescriptiones respectu bonorum immobilium (et debitorum); atvero possessiones mobiles titulo praescriptionis acquiri non possunt.

sis "¶, Panormitanus 6) cum Anacleto Probantque ex *cap. 1 de tn integr. restit.*, eo quod, ut isti dicunt, concessio locis piis facta a jure canonico, ut non praescribantur eorum bona nisi spatio quadraginta annorum, non distinguit mobilia ab immobilibus. — Utraque est satis probabilis

Quotuplex
«necrupu
praescrip
tionii.

511. - Dicitur autem: *Possessio continuata*. — Nam praescriptio interrumpitur: vel *naturaliter*, si praescribens amittat possessionem aut ei superveniat mala tides; vel *civiliter*, si ab altero lis super rem intimetur: nisi alter injuste hoc faciat ad interrumpendam praescriptionem. — Lessius, 1 Anacletus 2 cum ahis.

Dubio tu-
pervenien-
te non inci-
rumpitur.

Si vero bona fide possidere incepisti, et supervenit dubium, teneris inquirere an res sit aliena. Quod si non comperias, potes pergere ad eam possidendam et praescribendam. Ita Croix ., Lugo *, Lessius, Molina et communiter (contra Adrianum). Et favent can. 5 *Sf virgo, caus. 34, quaest. 2, et cap. fin., de praescri.* — Dicitque Croix s, quod pro litis contestatione non interruptitur praescriptio triennalis.

1 Lib. 2, cap. 6, n. 50. — 1 Tr. 7, disc. 6, qu. 3, n. 29 et 30. — 1 Lib. 3, part. 2, n. 482. — « De Ju » L et Jure, disp. 7, n. 17. - Lras., loc. dt. r num. H et 12. - Mahna, tr. 2, disp. 63, num. 9. — Adrian., in 4, de Restitui., de praescript.. § *Quaeritur utrum certiorate*, v. *Hoc vtp posito primo*. — Loc. cit., n. 548. — Lhro, disp. 7, n. 32 et 33. . Palaus, tr. 31, punct. 22, § b, n. 8. . . Loc. dL, n. 484. — Dicasi., lib. 2, tr. 1, de Jure et Domin., disp. 1,

Notat etiam Dicastillus °, posse quemque praesumi bona fide incepisse possidere. Et hoc valere pro foro interno, etiamsi bona fides sit ex ignorantia juris manifesti, dicunt Lugo, Lessius Palaus et alii, apud Croix .; quia leges ideo tunc improbant praescriptionem, quoniam non praesumunt perfectam bonam fidem. — Sed tamen probabilior videtur sententia contraria, quam tenet Croix cum Dicastillo, Molina, etc. Ratio, quia ad praescriptionem non tantum requiritur fides theologice, sed etiam civiliter bona, cum tantum ex vi legum dominium acquiratur. Ait autem Lugo apud Croix ', quod, si fides tua sit solum venialiter mala, potes praescribere; et id deducitur ex concilio Lateranensi quarto ubi damnatur sola fides cum peccato moruli.

Prwwmi-
cur boon .
des in ince-
ptione,

modo non
ut ex igno-
rantia juris
nmanifeati.

Fides ve-
nialiter ma-
la non obeat
praescrip-
tionii.

512. - Haeres possessoris malae fidei probabilius non praescribit " ; ut ex communi tenent Molina ', et Croix ° cum Dicastillo etc. — Excipiunt Lessius, Palaus, Covarruvias, Crotus et alii si praescribens sit haeres haeredis; sed hoc probabilius etiam negat Croix cum Lugo, etc.

Haeres
postestoru
malae fidei
non prae-
teribit.

dub. 12, n. P c< 201. . Molina, tr. 2, dup. 64. n. 10 — Luto, de Juit. et Jure, dup. 7, n. 37. ' Lib. 3, part. 2, num. 489. — . Cap. fin. de praescript — . Tr. 2. ditp. 65, n. 4 cl 5. — * Loc. dL. n. 490. - Dicast., loc. dL. a n. 212 ad 210. — Less., lib. 2. cap. 6, num. 43. . Palaus, loc dt. § 9, num. 4. . Covar., in cap. Possessor, part 2. § 9, n. 7» v. SrxXo. - M Ap. Croix, loc dL., n. 490. — Croix, loc. dt. - Lm&>, loc dL., n. 61.

510. - Hostiensis, in *cap. I, de in integrum restitué, n.4*, absolute cl absque distinctione negat valere contra Ecclesiam praescriptionem trium aut quatuor annorum.

b) Panormitanus, in *cap. I, de in integrum restitué, n. 11 et seqq.*, hanc negativam sententiam aequiorem appellat, et ait eam posse teneri (et ita citatur etiam ab Anacleto), quia cedit in Ecclesiae favorem. Sed oppositam vocat communiorem et veriolem.

c) Anacletus, loc. cit., n. 27, adducit Engei dicentem hanc sententiam esse recipiendam; quod Anacletus non reprobatur. Non tamen citatur *cap. 1, de in integrum restit.*; sed solum Hostiensem et Panormitanum dictum caput commentantes.

d) Missarum onera, legata pia, dotes vel eleemosynae distribuendae, etc. non praescribuntur, ne immemorabili quidem consuetudine contraria, ut declaravit S. C. Concilii 13 aug. 1846. — Celerum, pro conscientia, praescriptio bonorum Ecclesiae non legibus

civilibus subjacet, sed regulis juris canonici. Ut sciunt omnes.

511. - °) Dicastillus, lib. 2, tr. 1, de Jure et Domin., disp. 1, dub. 12, n. 195, ita tenet, limitans tamen. Nisi rei possessionem contra jus commune acquisierit; vel possessionis suae causam aut titulum non possit alium afferre, nisi longi temporis pacificam possessionem. Quas limitationes ipse Croix, lib. 3, part. 2, n. 482, ex Dicastillo notavit.

b) Lessius, lib. 2, cap. 6, n. 17, id quidem admittit in praescriptione triginta annorum; secus vero, in praescriptione ordinaria, ut patet ex n. 14.

c) Croix, loc. cit., n. 484, negat valere, « saltem in illis personis, in quibus non toleratur ignorantia juris manifesti (tolerari solet in milite et minorenni, quandoque etiam in muliere et rustico.) ».

512. - °) Agitur hic de haerede universali, qui nullum alium jus ad rem habet nisi ex titulo haereditatis; si enim alium titulum ha-

abi «it
«uccettor

Bona ij
de» prae
«entxt eon.
ira debt
tam.

Quhl n-
auratur ad
iaitten
dam pot
ewonern

Gaibu-
dam datur
rtuioioin
Integrum

Secus vero dicendum de successore particulari, ut emptore, legatario, etc. Croix 1.

513. - Per bonam fidem potest quisque praescribere libertatem a solvendo debito, si invincibiliter illud ignoret. Lugo 1 et Croix 1. — Et sic etiam praescribet libertatem a solvenda muleta, si intra certum tempus non exigatur, etsi sciat illam debere. Croix 4 cum Molina, Covarruvias, etc.

Notandum autem, quod si quis possessionem dimittat, ut alter [eam] habeat, si hic non acquirat, prior retinet; quia semper inest conditio, ut alter acquirat. Ita, ex l. 34, ff. de acquir. possess., Croix 4. — Possessio autem nequit dimitti, nisi animus sit manifestatus; ut Lugoe, et Croix 1 cum Suarez et Dicastillo. Ratio, quia, cum possessio consistat in facto externo, non nisi alio externo facto amittitur βλ

514. - Sedulo insuper advertendum, quod aliquibus personis privilegiatis datur restitutio in integrum per quatuor annos post praescriptionis tempus, ad re-

cuperanda ea quae per praescriptionem amiserant: prout minoribus et ecclesiis, aut aliis locis piis; item mulieribus et rudibus, ut probabile putant Palaus % Lessius a), etc., apud Croix 8. Item uxoribus, quoad bona dotalia. — Item iis qui probent (ut alii opinantur) ideo se non interrupisse praescriptionem, quia invincibiliter ignorarunt. Sed hoc negant Hauthold, Fachineus; et merito de hoc dubitat Croix e cum Dicastillo. Alioquin sic jurgia etiam saepissime manerent, et facile frustraretur lex praescriptionis.

515. - *Quarta* conditio est, *ut res sit apta praescribi*; nam res furtivae aut vi possessae, nunquam praescribuntur a fure. Res autem, quas bona fide tertius possessor a fure accepit, non praescribuntur adhuc cum titulo, nisi spatio triginta annorum inter praesentes, et quadraginta inter absentes. Si vero titulus non adsit, res furtivae nunquam a quocumque praescribuntur; ut notat Verde 0, et annuit Anacletus λ Res fisci tantum praescribun-

Ret fur
tivae Cii
et quando
praeteri
nantur.

1 Lib. 3, part. 2, n. 411. — 2 Dt»p. 7, n. 49. — 3 Loc. cit., n. 493. — 4 Loc. dL, n. 494. — 5 Molina, tr. 2, di»p. 66, o. 3. — 6 Color., tn cap. Poutnor, paru 2, § 11, num. 8; et de Malrini., part. 2, cap. 6, § 8, n. 21. — 7 Lib. 3, part. 2, n. 517. — 8 De Just, et Jure. diip. 23, n. W. — 9 Loc. ctt., n. 517. — 10 Suar., de Legib., lib. 8, cap. 33, n. 22. — 11 Dicast.,

lib. 2, tr. 4, de Promis., disp. unie., dub. 7, num. 72. — 12 Lib. 3, part. 2, n. 568. — 13 Hauthold, de Just, et Jure, tr. 5, n. 345. — 14 Fachik., Controv. juris, lib. 1, cap. 69. — 15 Loc. ch., num. 569. — 16 Dicast., lib. 2, tr. 1, disp. 1, dub. 13, n. 271. — 17 Tyrocin. jur. civ., lib. 2, lem. 15, n. 491, cum n. 494.

beai, praescribere potest, ut notant auctores laudati, et ipse S. Alphonsus hic infra. Quae & Alphonsi sententia conformis est juri praesenti diversarum nationum. Nam ex novis legibus, successor particularis in possessione, potest incipere praescriptionem, etsi antecessor fuerit in mala fide.

513. - »» Apud auctores, praesertim hodiernos, distinguitur respectu liberationis: — 1. Praescriptio *longissimi temporis*, seu 30 annorum, cui generatim subjiciuntur omnes actiones, sive reales sive personales. Sic extinguuntur omnia debita per 30 annos non repetita, item ususfructus, quando ille, qui jus habebat, eo non utitur per 30 annos. Sic etiam extinguuntur jus seu capitale. In Austria tamen (Cod., 1472) 40 anni requiruntur contra fiscum et corporationes. — 2°. Praescriptio *longi temporis*, seu 10 annorum, quae extinguuntur actiones in nullitatem vel rescissionem contractus, quando lex terminum breviorum non constituit. — 3. Praescriptiones *brevi temporis*, seu 5 annorum [in Germania, 4 annorum] quae respiciunt summas solvendas periodice per modum fructuum civilium — 4°. Praescriptiones *brevissimi temporis*, v. g. 2 annorum pro stipendiis procu-

ratorum, causa finita; unius anni, pro stipendiis medicorum, famulorum, mercatorum, etc.; 6 mensium, pro stipendiis operariorum, hospitum, etc. Hae praesertim variae sunt in variis regionibus. — Nulla in *Jure Germanico*

194,902) admittitur praescriptio contra jura in libro fundorum relata, vel contra jura gentilitia. — Porro praescriptiones tum *longissimae* et *longitum brevis temporis* valent in conscientia, dummodo bona fides toto tempore perseveraverit; praescriptiones vero *brevissimi temporis* in conscientia non valent, nec constituunt nisi praesumptionem factae solutionis. Cfr. S. Alphonsus infra, n. 516.

514. - °) Palaus, tr. 32, disp. 1, punct. 19, § 1, n. 13, loquitur de restitutione in integrum in generali; Lessius vero, lib. 2, cap. 17, n. 67, de restitutione in integrum in contractibus; eamque concedunt rudibus et mulieribus, absque ulla mentione de praescriptione.

515. — Anacletus non loquitur de titulo; et tr. 7, dist. 6, qu. 2, n. 18, negat res furtivas praescribi tempore ordinario, a tertio qui eas bona fide a fure accepit. « Nihilominus (subjicit) ipsae ab illo tertio bonae fidei possessore praescribuntur tempore longissimo, seu post triginta annos.

Res quae
nunquam
praescri-
buntur.

tur per quadraginta annos. — Quaedam autem res nunquam praescribi possunt, ut sunt res publicae; jura spiritualia, prout jus decimarum, jus conferendi beneficia, non autem juspatronatus b). Anacletus

Haeres te-
statoris ma-
lae fidei non
praescribit.

516. - Probabile autem censet Verde quod haeres cum bona fide rite possit praescribere rem quam testator mala fide possedit. — Sed, ut diximus supra *n. 512*, id probabilius negant Molina, Croix, etc. communiter.

Decisio
Neapolitana
de quibus-
dam debitis.

Immo notandum, hoc Neapoli reprobatum esse ex recenti decisione quatuor Aularum, edita anno 1738. — Quamvis caeterum admittatur ibi praescriptio legitima triginta annorum, a die natae actionis (deductis temporibus de jure deducendis) in tertio possessore, in quo sancitum est praesumendam esse bonam fidem, nisi mala fides apertis argumentis (non tantum praesumptionibus) ab actore probeatur. — Item decisum fuit, advocatos et procuratores litium post biennium non posse agere pro suis laboribus; notarios, pro scripturis, copia non tradita, non posse agere post biennium; copia autem tradita, omnem actionem eis interdicti; pharmacopolas contra principalem, post biennium; contra haeredes autem, post duos menses; fabros, post annum; famulos et similes, post duos menses. — Notandum tamen, haec locum habere, ut ibi statuitur, *nisi scripturae publicae vel privatae producantur*; et insuper ibi dicitur, haec decerni *non ope praescriptionis, sed vi praesumptae solutionis*. — Quare infertur, quod debitor, qui certus esset solutionem non esse factam, ex dicta decisione minime ab obligatione solutionis eximitur.

¹ Tr. 7, diet. 6, qu. 2, n. 19. — Lib. 2, lemma 12, α n. 468. — Molina, tr. 2, diip. 66, n. 4. — Croix, lib. 3, part. 2, n. 490. — Loc. dt., n. 470. — 4 De Just, et Jure, dtsp. 7, num. 5 et scqq., et num. 11. - Cajetan., Sum., v. *Praescriptio*. Solus, de Jusi., lib. 4, qu. 5, art. 4, conci, posterior, et v. *His verumtamen*. - Covar., in cap. *Possessor*, part. 1, § unie., n. 4 et 5; et pari. 3, init., n. 1. - Molina, diip. 61, num. 6. - Erss., lib. 2, cap. 6, dub. 17, .

h) Ex legibus civilibus, quae nunc vigeni in diversis Europae nationibus, praescriptio non currit contra bona dotalia, contra bona pupillorum, contra bona minoris respectu tutoris vel curatoris, etc.

517. - Galuppi in *Praxi*, part. 2, cap. 10, n. 15, asserit praescriptionem raro prodesse

517. - Communis autem est sententia apud jurisconsultos et theologos, quod etiam in foro conscientiae per praescriptionem acquiritur dominium; ut habetur apud Croixa. Et eam tenet et fuse probat Lugo⁴ cum Cajetano, Soto, Covarruvias, Molina, Lessio, Silvestro, etc. communiter, contra aliquos paucos. Id probat praesertim Lugo⁴ ex concilio Lateranensi, ubi tantum reprobatur praescriptio malae fidei, et clare approbatur praescriptio bonae fidei, his verbis: *Unde oportet, ut qui praescribit, in nulla temporis parte, rei habeat conscientiam alienae*.

In foro
conscientiae
praeteri-
picio confert
dominium.

Ratio autem est, quia bene potest lex humana transferre dominium de uno in alium ob bonum commune, ad vitanda jurgia, et ne dominia rerum remaneant incerta.

Sed quaestio hic maxime utilis agitur apud Tamburinium *An in locis ubi lex praescriptionis non viget in foro judiciali, possit quis illa uti in foro conscientiae?*

Et primo loco ait Tamburinius, videri negandum, cum is tantum ex lege possit jus accipere rem retinendi. — Enixe tamen tenet, talem bene uti posse praescriptione de jure communi, saltem ante sententiam, ubi jus commune praescriptionis lege municipali non sit explicite abrogatum; prout Neapoli expresse in decisione relata statutum est illud, quod haeres testatoris, mala fide rem possidentis, nunquam praescribere possit. Caeterum, quoad alias praescriptiones a jure communi statutas, nihil vere in nostro regno derogatum expresse invenitur. Immo Verde cum Staibano, Galuppi[§], Prato et Amato, contra Ursillum^{b)} et Rovitum^{b)},

Praescri-
ptio juris
communis
valet, ubi
non expresse
reprobatur.

Silxxit., v. *Praescriptio* I, qu. 13. — 4 Disp. 7, num. 5. - Cap. tin. de praescript. — f Dead., lib. 3, tr. I, cap. 4, § 2. — Tambur., Decal., lib. 8, tr. 1, cap. 4, § 2, n. 4. — Loc. dt., n. 8. — Tyrocin. Jur. dv., lib. 2, lem. 4, a. 424. - Staiban., Résolut. forçes., resol. 5, num. 52; et resol. 40, n. 34. Prato, Ad Muscatelli Pract., part. 4, gloa. et similia. addIL novi., v. *Sed paiera*. - Anellus Amalo, Consil. 9b, n. 20 et 21.

in sacro consilio, cum multa habeat requisita et praesertim bonam fidem; at *n. 16* (a Verde cit.), satis esse ait in praxi centenariam praescriptionem, quae vim tituli habet.

Ursillus et Rovitus non citantur bene a Verde; Ursillus enim, in suis *Addition, ad Mutth. de Afflictis, decis. 13, n. 9, v. Quid*

tenet in regno servari quidem praescriptionem: *Juri enim standum* (ait Verde), *cujus oppositum non invenitur in regno sanatum*. — Quare concluditur (prout etiam me docuit doctissimus episcopus

Torni) licite nos uti posse in conscientia praescriptionibus juris communis in regno, et in omni loco ubi oppositum per municipalem legem expresse sancitum non habetur.

dicendum, asserit causam aliquam raro hodie per praescriptionem determinari, ex eo quod quasi nunquam requisita interveniant — Ro-

vitus autem, *lib. 2, consil. 40, n. 22*, disertis verbis ait: « Praescriptio locum habet in regno »

CAPUT I.
De Furto.

DUBIUM I.

Quid sit Furtum, et quale peccatum.

518. *Quid est furtum?* — 519. *An liceat aliquando auferre alienum ob bonum finem.* — 520. *An, ob necessitatem.* - *Qu.* 1. *An captivi apud Tureas possint alienum surripere ad se liberandum a captivitate.* - *Qu.* 2. *An pauper extreme indigens possit accipere antequam petat.* - *Qu.* 3. *An possit accipere rem magni valoris.* - *Qu.* 4. *An fur teneatur restituere, si consumpserit rem ablatam in extrema necessitate.* - *Qu.* 5. *An surripiens in extrema necessitate, teneatur ad restitutionem, si fiat dives. Ei hic quaeritur, an dives satisfaciat suae obligationi, si det mutuo rem pauperi.* - *Qu.* 6. *An dives, non subveniens, teneatur postea ad restitutionem.* — 521. *Quando liceat creditori facere compensationem.* — 522. *An famuli possint sibi compensare salarium pro suis operibus.* (*Sequitur idem n. 523 et 524*). — 525. *An Christiani possint auferre res Turearum.*

Furtum
est rapina.

518. - « Resp. Est occulta et injusta
« rei alienae ablatio, invito rationabiliter
« domino. — Quod si res sit sacra, dicitur
« sacrilegium, de quo supra. Si aperte,
« cum vi fiat, est rapina, a furto specie
« distincta. — Licet autem furtum, caete-
« ris paribus, quam rapina, levius sit, et ex
« genere suo minimum inter ea quae circa
• proximum committuntur, est tamen mor-
« tale, si quantitas sit notabilis. Ita com-
« munitur omnes. Vide Bonacina * ».

« Unde resolves:

Auferre
alienum ob
bonum do-
mini. non
est furtum.

519. - « Γ. Qui alienum accipit per jo-
« cum, vel ob bonum aut commodum il-
« lius a quo accipit, non furatur. — V. gr.,
« si uxor auferat marito pecunias, ne ludis
« aut comessationibus prodigat; aut vi-
« num, ne inebrietur; aut librum haereti-
« cum, ne legat; aut famulus det eleemo-
« synam non nimis magnam valde indi-
« genti, in qua dominus rationabiliter non
« sit invitatus, a quo tamen, ob verecundiam
« vel aliam causam, non audeat petere.
• Vide Lessium 6 ».

Neque in
extrema ne-
cessitate

520. - « 2°. Qui pro se vel alio, in ex-
« trema necessitate constituto, alienum ac-

• Disp. 2, de Restitut. In pari., qu. 8, punet. 1. —
■ Lib. 2. cap. 12, dub. 1, num. 4. — 1 Loc. cit., dub. 12.
num. 71. — *Mahltr.*, in 2. 2. qu. 32, artic. 6, dub. 5. —

• cipit quantum necessarium est, nec fu-
• ratur, nec tenetur restituere postea sic
« absumptum, siquidem re et spe indigens
« fuit.

« Idem docent Lessius ', Malderus, Dia-
« na, etc., de necessitate gravi. — Verum
« id probabilius alii negant, cum Lay-
« mann ex S. Thoma 6, Silvestro 7 An-
« gelo Vide Diana 1, card. Lugo 1 ».
[Adverte hic prop. 36 damnatam ab In-
nocentio XI: *Permissum est furari, non
solum in extrema necessitate, sed etiam
in gravi*].

Secat in
Cravi ac-
cessit Rtc.

Certum est eum qui est *in extrema ne-*
cessitate constitutus, posse alienum surri-
pere, quantum sufficit ad se a tali neces-
sitate liberandum. Ita communiter DD.
cum D. Thoma '. — Ratio S. Doctoris,
quia in tali casu omnia sunt communia.
Jus enim gentium, quo divisio facta fuit
bonorum, non potest derogare juri natu-
rali, quod cuique competit sibi providendi,
dum extrema necessitate laborat.

Extreme
indigem po-
teat alie-
num ium-
pere quan-
tum sufflet

Idem dicitur, quando necessitas est
proxima extremae aut illi aequivalens. In
tali enim necessitate, quae vocatur alias

item m
neccuitate.

Diana, parc. 2, tr. 17, resol. 29. — • Lib. 3. tr. 3, part. 1,
cap. 1. num. R. 1. 2. qu. 66. art. 7. — • Loc. cit. —
' De Jurt. et Jure, diip. 16. n. 163 et seqq. — • Loc. cit.

520. - a) Silvester male citatur a Busen-
baum; nam, v. *Furtum*, n. 10, qu. 5, scribit:
« Quamvis non sit in necessitate extrema, ex-

cusari tamen potest a toto furtive surripiendo,
quando scilicet ille sic abundat et iste sic ac-
cessitatur, quod de praecepto sibi subvenire

gravissma seu *quasi-extrema*, potest utrum quis sibi providere per media ordinaria, non autem exquisita et extraordinaria. Ita communiter Lugo*, Lessius, Sporer*, Salmant. cum Navarro, Soto, Cajetano, Prado, etc.; Viva cum Silvestro, Azor; Croix cum Cardenas, Haunold et Tamburinio, qui vocat sententiam certam.

Quae cen.

Talis autem *gravissima* necessitas putatur: 1. Quando quis est in probabili periculo incurrendi mortem; ut Roncaglia, Holzmann; ac Vasquez, Valentia, Navarrus, Moya, Dicastillus, etc., apud Croix. — 2. Aut vero in periculo amittendi membrum aliquod principale, aut aliquem sensum, puta oculum. Palaus, Dicastillus et Tamburinus. apud Croix. — 3. Item, quando quis est in proximo periculo incidendi in perpetuam captivitatem, sive poenam triremium, vel gravissimum aut perpetuum morbum, vel infamiam.

1 De Jut. «C Jure, disp. 16, n. IM. — Tr. 5, cap. 5, n. 111. — Tr. 13, de RetdUL, cap. 5, nom. 38. — Sotus, de bb. 5, qu. 3, art. 4. cond. 3. — Prado, cap. 22, qu. 4, n. 8 et seqq. — « In propot. 36 Innoc. XI, n. 14. — Lib. 3, part. I, n. 967. — Cardinas, Crb. 2, diasert. 23, n. 17, et Crb. I. ditp. 80, num. 6. — Ifaunotd, de Jut. et Jure, tr. 2, n. 317. — Tambur., Decal., lib. 8, tr. 2, cap. 6, § I. — * Tr. 6, qu. 3, cap. 2, qu. 3; cfr. tr. 13, qu. 5, cap. on., qu. 2, reap. 1. — 1 De Vinut. theol. q. 172. — Vasq., Opok- de Eleemoeyna, cap. 1, dub. 3, num. 8. — Vatini.,

miam. Lugo*, Sporer u, Roncaglia, Elbel*. Non enim opus est, ut dicunt Lugo et Elbel, ex D. Thoma et aliis, quod hujusmodi mala actu inferantur; sed sufficit quod proxime et moraliter certo imminuant; immo, ait Holzmann u, quod de eis adsit periculum certo probabile.

Sed dubitatur: *an putetur eadem necessitate laborare pater, qui ob inopiam est in periculo prostituendi filiam?* — Affirmat Bonacina h; et consentit Mazzotta cum Cajetano, Suarez J), etc. — Sed probabilius contradicunt Salmant. k; quia nulla necessitas potest cogere aliquem ad peccandum, cum possit alia via, saltem mendicando, suae necessitati subvenire.

Sed quid, *si aliquem virum honoratum valde puderet mendicare vel laborare: an posset ex alienis sibi providere?* — Negant O Salmant. e, cum Soto m et Prado, dicentes, hanc potius judicari necessita-

Pencil
lum prosti-
tuendi fi-
liam non
est gravi-
limn nre-
^itan.

Juxiaahc
nec iudor
mendicandi
aut labo-
randi.

In 2- 2-., diip. 3, qu. 9, punct. 4, § 1, v. *Secundum esi. Navor.*, Man., cap. 24, num. 5, v. f. — Moya, tr. 6, diip. 6, qu. 4, num. 1. — Dicasti., lib. 2, tr. 2, de Restitue, disp. 9, dub. 9, num. 211. — Lib. 2, num. 196. — Dicasti., loc. dt., n. 211. — Tambur., Decal., lib. 5, cap. 1, § 1, num. 13. — Lib. 2, n. 1. — Diip. 16, n. IM. — « Tr. 5, cap. 5, n. 86. — » Loc. at, qu. X — « De Restitue., n. 271. — Elbel, loc. at — D. Thom., 2- 2-., qu. 66, art. 7, corp. — M Loc. dt., n. 172. — « Tr. 4, diip. 1, qu. 8, cap. 1, § 4 v. *Tatis eti.* — « Tr. 13, cap. 5, n. 39. — Prado, cap. 22, qu. 4, n. 12.

tenetur». Et Angelus pariter, v. *Furiunt n. 37*, concedit licitum esse furari quandoque in magna necessitate.

Lessius, *lib. 2, cap. 12, n. 71*, concedit posse aliquem in gravi necessitate furari, quod his verbis explicat: « Per gravem intelligo non quovis modo gravem, sed valde gravem, etsi non extremam ».

Navarrus, *Man., cap. 17, n. 5*, excusare a furto ait extremam necessitatem, vel adeo gravem. « quae iudicio boni viri ad id sufficiat ».

Cajetanus, in 2- 2- qu. 66, art. 7, de sola extrema necessitate loquitur, sed Prado ejus mentem ita explicat, (quod notant Salmant.) ut sub extrema necessitate comprehendatur necessitas gravis in suo supremo gradu.

c) Silvester, v. *Furtum, n. 10, qu. 5*; Azor, *part. 2, lib. 12, cap. 8, qu. 7*, hic citantur a Viva pro opinione, quae negat teneri postea ad restitutionem, eum qui in extrema necessitate aliena bona surripuerit.

f) Palaus, *tr. 6, disp. 2, punct. 2, n. 1*, loquitur tantum de periculo « mutilationis membrum ».

*) Lugo, *loc. cit.*, hanc rationem non adducit.

Bonacina, *de Rcstitut., disp. 2, qu. 8, punct. 3, n. 6*, non loquitur de puellae patre; sed quaerit in generali, utrum in extremo periculo amittendi honorem aut pudicitiam, licitum sit aliena bona surripere; et negat licitum esse, nisi fiat cum animo restituendi, casu quo amissio honoris aliter vitari nequeat.

*) Cajetanus hoc non habet, et minus accurate a Mazzotta citatur, qui, cum plura simul exponat, auctores postea indiscriminatim allegat.

J) Suarez, *de Carit., disp. 7, sect. 1, n. 4*, non aliud habet quam: « Possumus distinguere hanc extremam necessitatem etiam in aliis bonis, ut (ama et honore) ».

*) Salmant., *tr. 13, cap. 5, n. 39*, loquuntur de ipsa puella, quae ob inopiam versatur in periculo pudicitiam prostituendi.

O Salmanlicenses et Prado tractant de solo casu quo mendicare quem puderet. Itemque Lessius, Palaus, Dicastillus et Croix, in opposita sententia.

*) Sotus, *de Just., lib. 5, qu. 3, art. 4*, v. *Quid autem*, non habet hunc casum, quid-

tem gravem, quam extremam; cum bona temporalia tantum ordinentur ad vitam, non ad honorem servandum. — Affirmant vero Viva', Roncaglia*, Mazzotta⁸; ac Lessius, Palaus et Dicastillus, apud Croix⁴; item Battez et Serra % apud Salmant. . . Hocque probabilius mihi videtur, si pudor mendicandi esset tantus, ut potius ille mortem subire vellet, quam mendicare.

Sed hic plures Quaestiones occurrunt.

Quaeritur Γ. An dicantur esse etiam in tali necessitate gravissima *ii qui sunt captivi apud Tureas*, ita ut liceat ipsis alienum surripere ad se redimendum?

Quaestio haec pendet ab alia: *Au divites teneantur redimere tales captivos?*

Negant Hurtadus ⁸ et Sporer '. Quia dicunt hos non esse in extrema necessitate, cum libertas non requiratur ad vitam; et alias requireretur magna summa ad ipsos redimendos, et facile pretium redemptionis augeretur. — Excipiunt tantum, nisi quis captivus esset interiturus ex tristitia vel aliis aerumnis. Item addit Sporer, quod si captivus petat eleemosynam, tenetur dives saltem aliquid dare pro ejus redemptione. E converso dicunt Filliuccius ", et Azor · cum Cajetano °) et Majore °), quod divites tenentur ad redimendum vicinum, quem sciunt captivum esse.

Caeterum, si absolute ajunt doctores (ut supra), et ipse Sporer fatetur, quod quisque possit alienum surripere ad se liberandum a perpetua captivitate, vel etiam ab ejus periculo; cur non tenebitur dives ad eum liberandum aliquo saltem mediocri subsidio? Et cur non pote-

rit ille alienum auferre, si nullam aliunde probabilem spem habeat suae redemptionis? — Sed generaliter loquendo, hic ad-jicere libet judicium perdocti Patris Concina, qui, disserens de dubio, an divites teneantur hujusmodi captivos redimere °, sic ait: *Captivitas ex se grave malum est, ad quod tollendum plus minusve divites adstringuntur, pro majori aut minori divitiarum abundantia. Si captivitati junctum sit aliquod grave periculum amittendae fidei aut vitae; si captivus utilis sit reipublicae: tum gravior est divitum obligatio, quando haec omnia illis perspecta sunt. Si captivorum redemptio maximam divitiarum summam exigeret, non aude-rem cuique diviti onus imponere similes captivos in libertatem redigendi. Hoc quippe onere divitibus injecto, possent infideles extremis malis captivos torquere, christianorumque opes brevi expilare. Spectandae ergo sunt circumstantiae omnes, et juxta istarum diversitatem, divites plus minusve obligantur.*

Attamen in hoc Dubio, quod mihi ingentem confusionem ingessit, et in quo doctores tam obscure loquuntur, ipse nihil decidere audeo. Sufficit utriusque partis momenta proposuisse. Sapientiores decernant.

Quaeritur 2°. *An pauper in extrema necessitate possit occulte, alienum surripere, antequam petat?*

Coninckius" censet, pauperem peccare mortaliter, si surripiat non petendo; quia non dicitur extreme indigere, qui petendo sibi subvenire potest. — Lessius ¹⁸ vero, Laymann ¹⁸ et Pater Concinal⁴ dicunt eum

Probabilius affirmat. ii pudor est magnum.

Divites, juxta alios, non tenentur redimere captivos apud Turcas.

Juxta alios tenentur.

S. Doctor dubius haeret

Cum surripere in extrema necessitate, juxta alios, lethalis.

Juxta alios, veniale.

1 In propos. 36 Innoc. XI, num. 3. — Tr. 13. qu. 5, cap. un., qu. 2, resp. 1. — Tr. 4, disp. 1, qu. 8, cap. 1, § 4, v. *Talis est*. — Zxs lib. 2, cap. 12, n. 66. — Palatis, tr. 6, disp. 2, punct. 9. num. 2. — Duast, de Restitui., disp. 9, num. 249. — Lib. 3, part. 1, n. 962. — 1 Tr. 13, cap. 5, num. 39. — Is est *Petrus Huriadus*, in 2. 2., disp. 159, sect. 3, § 21. — Tr. 3 (in 4 Praec. J, cap. 6,

n. 59. — Sparer, loc. cit. — Tr. 28, cap. 3, num. 76 — Part. 2, lib. 12, cap. 8, qu. 5. ~ Sporr, tr. 5, cap. 5, n. K et 103. — * In Decal., Ub. 1, dissert. 6, cap. 9, num. 7. — n De Carit., disp. 27, dub. 10, num. 158. — * Lib. 2, cap. 12, num. 66. — " Lib. 3, tract. 3, part. 1, cap. 1, num. 7. post. med. — M In Decal., lib. I, dissert. 6. cap. 9, num. 11.

quid dicant Salmanticenses; sed dumtaxat casum quo puella versetur in periculo prostituendi pudicitiam ob victus inopiam, de quo tractant etiam ibidem Salmant; et Sotus negat necessitatem istam censi extremam.

Battez, in 2. 2at, qu. 66, art. 7, loquitur tantum de eo quem valde puderet mendicare, et ei quidem concedit aliena surripere « animo restituendi, si tamen aliter non potest sibi

succurrere, qui casus rarissimus est». Cfr etiam Battez, in qu. 62, art. 6, dub. ult. — Serra, in 2am 2a,* qu. 66, art. 7, i. f, responsum Baflezii adducit, neque illud reprobatur.

Cajetanus, in 2. 2ltr, qu. 71, art. 1, ad 2 dub.; Major, l. 4, dist. 15, qu. 7, v, Contra hanc conclusionem, non loquuntur de eo qui inter Tureas est captivus; sed tractant de alio casu, de quo ibidem Azor disputat.

teneri ad petendum; sed non peccare nisi venialiter, si non petat. Quia dominus tunc non est invitus quoad substantiam, cum pauper jus habeat ad illa bona; sed tantum quoad modum, ordinem invertendo, quod non est amplius quam veniale.

S. Occur
dislinpiit.

Sed melius distinguendum cum Lugo *, qui dicit: — Si res illa peculiaris non est absolute necessaria ad inopiam pauperis sublevandam, pauper peccabit mortaliter clam illam surripiendo. Nam alias omnes mendici possent impune accipere aliena non petita, eo quod perirent, nisi eis ab alio subveniatur: quod falsum est. — Si vero pauper peculiari illa re extreme indiget, ita ut dominus teneatur omnino eam dare, quia ipso non dante, pauper periret; tunc iste, ut ait Lugo, occulte accipiendo non peccat mortaliter. Nec venialiter, immo dico, cum ille habeat eo casu a lutum jus ad rem illam accipiendam, juxta D. Thomam

Quaeritur 3^a. *An pauper extreme indigens possit accipere rem magni valoris, si illa sit absolute necessaria ad suam vitam servandam?*

Extreme
indigens nr-
quit, juiiu
Alice, «arri-
pere rem
tBAfAI Y«
lorn.

Prima sententia negat. Hanc tenent Croix ., Concina 4; et probabilem vocat Sporer . (Croix autem citat Lugo^e: sed non bene; quia Lugo loquitur tantum de obligatione divitis, dicens ipsum non teneri extraordinariam summam expendere

1 De Jura et Jure, disp. lb> n. 140. — 2 % qo. 60. arL 7. — Lib. 3, part. I, n. 953. — « Dead., lib. 1. diu. 6, cap. 9, n. 6. — * Tr. 3, op. 6. num. 51, v. f. — De Jost, et Jure. disp. 16, num. 147. — 1 Loc. cit., num. M. — Loc. cil., n. 963. — 2 2'', qu. 66, art. 7, ad 2. — * Loc. dt.,

ad pauperem sublevandum; in quo dispar currit ratio, ut infra videbimus). — Ratio autem hujus sententiae est: quia caritas, ex qua solum tenetur dives ad eleemosynam, ut supra diximus, non obligat cum tanto dispendio. Et quamvis in extrema necessitate pauper habeat jus ad bona aliena, non tamen habet jus ad bona extraordinaria, sed tantum ad ea quae ordinarie sufficiunt ad vitam sustentandam.

Secunda tamen sententia verior affirmat. Eamque tenet Sporer⁷; consentitque Lugo P), dummodo dives per talem ablationem non constituatur in aequali necessitate; et Croix 8 putat practice probabilem. — Ratio, quia revera in extrema necessitate, cum omnia fiant communia, pauper jus habet ad accipiendum omne id quod est necessarium ad suam vitam servandam, *quia* (sicuti docet D. Thomas .) *per talem necessitatem efficitur suum, id quod accipit aliquis*. Nec distinguit S. Doctor inter rem parvi vel magni momenti.

V er tus
potest.

Non autem obstat communis doctrina, quam tradunt Lugo °, Laymann °, Sporer § Roncaglia 18, Diana 14 cum communi, et consentit Pater Concina *5, nempe, quod dives non tenetur permagnam summam erogare ad proximum liberandum a morte, maxime si ipse deberet e suo statu decidere; eo quod caritas non obligat cum tanto incommodo. Unde ajunt Lugo i>, et Palaus, Coninck ac Tamburi-

Objiciui.

n. 150. — M Lib. 2, tr. 9, cap. 6, n. 4, v. Dixt. — M Loc. cil., num. 51. — u Tr. 6, qu. 3, cap. 2, qu. 3, resp. 3. — Part. 5, tr. 8, resol.7. — u Loc. dt., n. 6. — Palaus, tr. 6, disp. 2, punct. 2, n. 7. — Coninck, de Carit., disp. 27, dub. 8, n. 148. — Tatnbur., Dccal., lib. 5, cap. 1, § I, n. II

N Lugo, n. 146, ita loquitur: « An qui accipit rem alienam, quaecumque illa sit, in extrema necessitate, excusetur semper a furto? Respondetur duplicem conditionem desiderari. Prima est, quod res illa vere sit ipsi necessaria... Secunda est, quod non sit domino necessaria ». Sed ista sic generatim dicta, ipse n. 159, bis verbis explicat: « In extrema necessitate puto posse contingere, quod aliquis extreme indigens possit invito domino sibi accipere id quod dominus ex caritate dare non tenebatur quando scilicet id sit ex mediis *non exquisitis et extraordinariis*, sed ordinariis et communibus, quibus necessius illa communiter vitari solet, ipse enim indigens utitur jure sibi a natura dato, ut suae necessitati per talia media occurrat, et Limen domi-

nus fortasse non tenebatur dare, quia id erat cum magno suo dispendio respectivo; licet enim non esset ipse etiam in extrema necessitate, poterat tamen dispendium illud magnum excusare ipsum a subventionem proximi ».

vl Lugo, loc. cit., n. 151, ita docet non quidem absolute, sed proportionaliter et respective, juxta regulam quam ipse tradit: nempe in periculo vitae proximi non teneris illi cum dicta summa subvenire, quando respectu illius jactura tua aequalem proportionem servat, et consequenter non minus debet te ob obligatione excusare, cum sit eadem proportio jacturae ad jacturam; et caritas universaliter obliget vel non obliget cum tali proportionem damni proprii ad damnum alienum.

Responde
iurorbtctio-
ni.

nus apud Croix⁷, neminem obligari pro vita alterius expendere ter vel quater mille aureos, etiamsi non excideret a suo statu: nisi (excipiunt Sporer⁸ et Croix⁸, cum Tamburinio⁴) pauper esset persona conjunctissima, puta pater vel filius, — Nam respondetur quod, licet haec sententia et ratio sit vera respectu divitis, diversa tamen currit ratio respectu pauperis. Recte enim discurrit Lugo⁸: et dicit quod, sicut ab initio ante divisionem bonorum omnia erant communia, unde quisque poterat ex eis accipere quantum erat ei necessarium, sed nullus quidem tenebatur ipsi ex justitia bona dare; sic etiam in casu extremae necessitatis, cum omnia tunc fiant communia, potest utique pauper accipere bona divitis, sed non tenetur dives ex justitia dare.

Quapropter casu quo pauper est in extrema necessitate alicujus rei magni valoris, juste potest eam accipere; quia jus habet ad illam arripiendam. Non ideo tamen dives tenetur dare; cum ipse tantum ex caritate obligetur, quae non obstringit cum tanto incommodo. — Quod autem dicit Sporer⁸, scilicet, quod eo casu dives, etiam impediendo quominus pauper rem accipiat, non peccaret contra justitiam, mihi non videtur probabile: quia pauper habet jus ad rem accipiendam, et consequenter, ne alter ab ea accipienda [ipsum] impediat.

Quaeritur 4°. *An fur, consumens rem ablatam in extrema necessitate, teneatur semper ad restitutionem?*

Prima sententia negat: quam tenent Palaus⁷ cum Coninck et Petro Navarra, Diana⁸; et aequè probabilem vocat Sporer^e, satisque probabilem putant Lessius¹⁰ et Tamburinius M. Ratio, quia, cum in extrema necessitate omnia fiant communia, fur, sicut habet jus accipiendi bona aliena,

sic habet consumendi, non secus ac de novo surripiendi. — *Secunda* vero sententia gravissima et communior affirmat; et hanc tenent Lessius¹¹ Silvester¹², Armilla^u, Azor¹³ et Pater Concina¹⁴, s. Ratio: tum quia obligatio jam contracta ex injusta acceptione, non exstinguitur ex superveniente necessitate; tum quia necessitas furis non tribuit ei dominium rei alienae; sed tantum dat jus utendi, et obligationem suspendit restitutionis.

His tamen non obstantibus, non puto improbabilem primam sententiam: quia pauper in tali necessitate, ut docet D. Thomas¹⁵, surripiens alienum, suum efficit. Obligatio autem restitutionis eo casu non solum suspenditur, sed etiam vere exstinguitur consumptione rei; quia dominus teneretur consentire consumptioni, adhuc si res apud ipsum inveniretur. — Hoc tamen limitandum dico: *Γ*. Si ille sit pauper, non tantum re, sed etiam spe; ut dicemus in Quaest. sequenti. ² Si pauper absolute indigeat re illa peculiari, nec aliter possit sibi subvenire; ut dixi in Quaest. praecedenti.

Quaeritur 5°. *An surripiens rem alterius in extrema necessitate, hac cessante, teneatur illam restituere?*

Haec Quaestio ab illa alia pendet: *Utrum dives satisfaciat suae obligationi, si pauperi extreme indigenti rem, qua ille eget, mutuet aut donet sub pacto restitutionis, si deveniat ad meliorem fortunam?* — Adest triplex sententia.

Prima affirmat. Et hanc tenent Toletusⁿ, Navarrus¹⁸; item Lessius, Vasquez, Covarruvias, Adrianus, apud Croix¹⁹ Et probabilem putat Lugo²⁰, casu quo res data sit magni momenti. — Ratio, quia caritas, ex qua procedit hoc eleemosynae praeceptum, obligat tantum ad subveniendum proximo indigenti. Ergo sufficit ut

Juxta A
lioo, tenetur
ad ratita
«tonem.

Prima len-
tentia non
est impro-
babilis.

Quo <cxv
«u intel-
litenda.

Fur con-
sumens rem
in extrema
necessitate
eat liber
a restitutio-
ne.

Mutuum
extrinsec
indigenti ea-
tishuil ju-
xta alios.

• Lib. 2, n. 201. — • Tr. 3, cap. 6, n. 51. — • Loc. cit., n. 201. — • Decal., lib. 5, cap. 1, § 1, n. II. — • Diip. 16, n. 143. — • Tr. 3, cap. 6, n. 54, v. f. — • Tr. 6, disp. 2, ponet. 10, n. 3. — • Coninck, de Carit., disp. 27, dub. 10, n. 166. — • Pr/r. A'avcir., de Restit., lib. 4, cap. 4, n. 24 et 25. — • Part. 10, tr. 14, reiol. 34. — • Tr. 5, cap. 5, num. 102. — » Lib. 2, cap. 16, n. 7. — « Decal., lib. 5, tr. 2, cap. 6, § 2, n. 3. — » Loc. cit., n. 6. — « V. Pcs/i/m ^ V, n. 2. — u V. Rcsti-

tuio, n. 27. — • In Decal., lib. 9, cap. 5, n. 9. — * 2 2". qu. 66, art. 7, ad 2. — " Lib. 6, cap. 57, ueZ lib. 5, cap. 24, n. 7. — " Man., cap. 17, num. 61. — Lexs., lib. 2, cap. 16, num. 11. — V&sq., Opusc. de Elcemoeyna, cap. 1, dub. 6, num. 51 et teqq. — Cottar., in cap. Ptccalum, part. 2, § 1, n. 4. — Adrian., Quodlib., qu. 1, art. 2, lit. G, v. Ex quo concludo. — B Lib. 2, nom. 207. — • Diip. 16, num. 167 et 168.

r) Azor, part. 2, lib. 12, cap. 8, qu. 7; et part. 3, lib. 4, cap. 39, v. Altera difficultas,

hanc profecto sententiam tenet, sed de debitorum in genendi.

aliquo modo ei subveniatur, quo ille a sua necessitate eximatur, quin res absolute donetur.

Juxta i»
II O*. BOA 1A-
tiaUciu

Secunda sententia negat eamque tenent Azor *, Sotus ", Sanchez, cum communi, ut *asserit* item Suarez, Bonacina, Palaus, Baiñez, etc., apud Salmant.⁴ — Ratio: tum quia dives ex praecepto naturali tenetur eleemosynam dare extreme indigenti: obligatio autem dandi eleemosynam involvit obligationem donandi; cum vero datur res ad mutuum, non fit donatio, sed una obligatio mutatur in aliam. Tum quia in extrema necessitate omnia sunt communia; unde dives tenetur ex justitia rem tradere pauperi, cum ille juste possit eam surripere, etiam invito domino, et suam facere: ut docet S. Thomas s.

Venu*
dm intuitur

Tertia sententia longe communior et verior, quam tenent Palaus ", Pater Holzmänn ', Sporer", Croix * cum Valentia, qui vocat certam, et Bafiez, qui primam sententiam putat falsissimam; ac Salmant.¹⁰ cum Reginaldo, Medina, Trullench, Villalobos, Diana, et omnibus aliis auctoribus citatis pro secunda sententia, distinguit. — Et docet, quod si pauper tempore necessitatis est absolute pauper, tunc dives tenetur omnino gratis ei succurrere; quia tunc absolute obligatur ad praestandam eleemosynam. Secus, si alter habeat aliunde bona, aut spem moralem sive probabilem habendi; tunc enim sufficit rem ipsi mutuare: quia tunc ille non est absolute pauper, nec posset rem alterius absolute arripere et suam facere. — Et hanc

St pauper
eat abso-
lute pau-
per, mu-
tuant non
■atisUdt.

Si non
est absolu-
w pauper,

1 Part. 2, lib. 12, cap. 9, qu. 1 et 2. — 1 De Just, et Jure, lib. 4, qu. 7, art. 1, ad 4. — Contil, Hb. I, cap. 5, dub. 5, nom. 46 el teqq. — Suar, de Cant., disp. 7, sect. 5, num. 3 cl acqq. Honac., de 1. Prace., disp. 3, qu. 4, punct. 6, num. 15. — Palaut, tr. 6, disp. 2, punct. 4, n. 5. HaRel, in 2. 2., qu. 32, art. 6. dub. 3. — Tr. 21. de Praec

punct. 4, n. 5. — ' Dt Virtutib. theol. n. 182. — ■ Tr. 5, cap. 5, n. 97. — Lib. 2. n. 207. Valent., in 2. 2*. dtap. 3,

sententiam expresse tenet D. Thomas ubi, supponens quod pauper non sit carens bonis propriis, ut in *resp. ad 1*, sic inde *ad 2* docet: *Unusquisque tenetur ad liberandum proximum a morte secundum suam conditionem et modum: et hoc quidem convenienter implevit ille qui pecuniam mutuavit: non autem tenebatur eam donare, in casu quo ille poterat per mutuum liberari.*

Sic igitur pariter dicendum in Quaestione primo loco proposita de surripiente bona aliena in extrema necessitate. Nihil tenetur ipse restituere, si tempore necessitatis erat absolute pauper; ut dicunt Lugo ' et Salmant. ¹⁸ (contra Laymann "t ac alios apud Salmant. *). Ratio: quia, ut docet D. Thomas *, qui est absolute pauper potest licite ex rebus alienis sibi subvenire, et efficit suum id quod accipit. — Recte autem excipiunt Salmant. si res accepta, cessante necessitate, exsistat in propria specie; tunc enim dicunt quod tenetur eam restituere. Ratio: quia, cum illius rei solus usus erat ei necessarius ad suam necessitatem sublevandam, non poterat illius dominium sibi adjudicare. — Pauper autem, qui aliunde bona habuit vel spem habendi, ut supra diximus, bene tenetur restituere rem acceptam et consumptam in necessitate; quia quando rem accepit, non fuit absolute pauper.

Extreme
indifcn.,
a biolute
pauper, li-
ber est x re-
stitutione,

niai res
accepta sq
persit io
propria spe-
cie.

Non ab»o
lute pauper
tenetur d
reatitutio-
nem.

Quaeritur 6". *An dives, non subveniens pauperi tempore quo ille erat in extrema necessitate. teneatur postea ad restitutionem?*

Prima sententia affirmat. Et hanc tenent Cardenas .' cum Hurtado Lay-

qu. 9, punct. 4, § 1, v. *Septimo*. BaUea, in 2. 2., qu. 32. an. 6, dub. 3. — w Tr. 21, cap. 7, n. 9 ct «19. — hb. 4 n. 260 et 261 — Joan. Medina, tr. 5, Cod. de Elcrino, qu. 6, conci. 1, 2 et 3. — Trull., Decal, lib. I, cap. 5, dub. 8, num. 7. — Villal., part. 1, tr. 22, diff. 3. — Diana, part. 5 tr. 8, retol. 5. — 11 Quodlib. 5, art. 17, ad 2. — 11 Di»p. 16, num. 171. — u Tr. 13, cap. 5, num. 35. — Loc. cit. — " 2. 2., qu. 66, art. 7, corp, el ad 2. — ** Tr. 13, cap. 5, n. 35. — n Cris.» diip. 20, cap. 3. n. 83 el 85, el n. 100 et 101

•J Auctores pro hac sententia citati revera tenent tertiam sententiam, uti infra notat ipse S. Alphonsus Suarez tamen *n. 5*, dicit subveniendum esse extreme indigenti per absolutam donationem, casu quo illi subvenitur per res usu consumptibiles. Idemque tenet Sanchez, h. 56.

Sanchez hoc modo loquitur: « Et sic communis usus loquendi nomine eleemosynae donationem gratuitam intelligit ».

Legendum est: Cum Laymann et aliis. Laymann enim, *lib. 3, tr. 3, part. 1, cap. I, n. 7*, sicut Salmanlicenses et ipse S. Alphonsus, scribit. « Qui rem ablatam, vel apud se depositam, commodatam, etc., urgente extrema necessitate absumpsit, nihil restituere debet, postquam ad meliorem fortunam pervenit ».

¹⁷ Petrus Hurtadus, *in 2am 2at, disp. 159, sect. 3, 36*, probabiliorum existimat opinionem quae dicit ²³) opitulationem deberi ex

Non tñbvc.
men extre-
me indigen-
it tenetur
Ad restituti-
onem Ju-
xta alioe.

mann item Prado » et Aragon », apud .Salmant. ¹; eamque putat probabiliorem Pater Concina ». — Ratio, quia pauper in extrema necessitate habet verum jus ad bona divitis; et ideo si dives illa non tradat, peccat contra justitiam et tenetur restituere. Alias si non peccaret contra justitiam, sed tantum contra caritatem, posset ipse sine injustitia etiam impedire pauperem, ne in tali necessitate suum arriperet; nec teneretur ad restitutionem damnorum obvenientium filiis pauperis, qui ex illa impeditioe mortem subiret: quod nemo dicit. — Hinc inferunt, quod si dives sive impedit sive negligit dare eleemosynam in eo casu, tenetur, adhuc subblata necessitate, resarcire omnia damna pauperi illata.

Probabilius nun tenetur.

Secunda vero sententia probabilior, quam tenent Lessius », Lugo 2, Holzmann » (cum communi, ut asserit); et Salmant. 3 cum Suarez, Coninck », Bafiez », Sanchez, Vasquez, negat teneri divitem ad restitutionem damnorum, si negligit dare eleemosynam. — Ratio, quia talis obligatio est ex praecepto caritatis, quae ad restitutionem non obligat. Et quamvis pauper in extrema necessitate habeat jus ad bona divitis apprehendenda, cum illa eo casu fiant communia, non acquirit tamen eorum dominium. Tunc enim non quoad dominium, sed tantum quoad usum, bona aliena communia evadunt.

Sed dices: Si dives non obligatur ad subveniendum pauperi ex justitia, quomodo poterit pauper juste rem ejus surripere ipso invito vel nesciente? — Re-

¹ Tr. 13. cap. 5, n. 33. — Disp. 16. n. 144, v. *Ad stundum*. — Loc. cit., num. 34. — *Suar.*, de *Cani.*, disp. 7, sect. 6, n. 2. — *Sauch.*, Consil. lib. 1, cap. 5, dub. 6, n. 61. —

justitia extreme indigenti, proindeque 31) teneri divitem ad restituenda damna, quae ejus omissionem sunt secuta.

Laymann, *lib. 3, tr. 3, part. 1, cap. 1, n. 7, i. f.*, negat quidem ad restitutionem teneri, praeterlapso necessitatis tempore (si nempe nullum indigenti damnum subsecutum sit): « Si tamen propterea... quod dives pauperi extreme indigenti necessaria negavit, pauper mortuus est; secundum rigorem justitiae... ad compensationem damni obligatur; quippe cujus causa injusta extitit ».

y) Prado, *cap. 22, qu. 4, n. 5*; *hragpn*, in *2a^a. 2af, qu. 32, art. 5, dub., conci. 2, et*

spondeo cum Lugo, eodem modo, ut diximus in *Quaest. 3*. Ante divisionem bonorum, omnia erant communia, et quisque poterat ex eis accipere sibi necessarium; sed nullus tenebatur ipsi ex justitia dare. Idem dicendum in casu extremae necessitatis: cum omnia tunc fiant communia, potest pauper accipere bona divitis; sed dives non tenetur dare ex justitia. Cum autem pauper habeat jus ad accipiendum, peccat procul dubio dives contra justitiam, si illum impedit ab accipiendo; et tenetur ad omnia damna, filiis aliisque haeredibus necessariis ex tali impeditioe obvenientia. Si vero non impedit, sed tantum negligit dare, ad nihil postea tenetur.

Unde concluditur quod pauper potest juste bona divitis accipere, sed dives non tenetur ex justitia dare.

Ultimo hic notandum, quod in sola gravi necessitate prohibetur surripere rem alienam: ex prop, damnata 36, mox supra relata. — Excipit Viva 4, quando pauper, ad levandam suam non levem miseriam, quamvis non extremam, aliquid leve surriperet, probabiliter judicando, dominum opulentum ex pietate non esse invitum, saltem quoad substantiam. Recte tamen advertit, hujus epikejae usum non debere esse facilem nec in materia gravi, quia divites in hoc, etiam quoad substantiam, sunt rationabiliter inviti.

521. — « 3°. Nec item furatur, qui accipit in compensationem justam, si aliter sibi debitum accipere nequeat; v. gr. si famulus justum stipendium non possit aliter obtinere, vel inique inductus

Vasq., Opusc. de Ejecmos., cap. 1, dub. 5, n. 38 et seqq. — *Lugo*, disp. 16, n. 143 et 144. — In propos. 36 Innoc. XI, num. 10.

In Εγὰ-
vi necessi-
cate «arri-
pere Alie-
num, illici-
tum.

Exceptio
non facile
ad usum de-
ducenda.

Justa com-
pensatio
non est fur-
iunt.

qu. 66, art. 7, rationem tantum hujus opinionis afferunt, dicentes divitem teneri ex justitia subvenire extreme indigenti; et idipsum Concina, in *Decal., lib. 1, diss. 6, cap. 9, n. 16*, vocat probabilius. Aragon tamen negat ad restitutionem teneri praeterlapso tempore necessitatis.—Pariterque Lessius, *lib. 2, cap. 12, n. 75*; Holzmann, *de Virtutib. theol., n. 182*, v. *Dices* 2°; Coninck, *de Carit., disp. 27, dtib. 7, n. 104*; Baficz, in *2am 2ae. qu. 66, art. 7*, v. *Circa tertiani conci.*, pro opposita opinione allegati, rationem dumtaxat habent in qua nititur; negant scilicet aliquem teneri ex justitia ad subveniendum extreme indigenti.

« sit ad serviendum iniquo pretio. — Vide
« Laymann 1 et Toletum 1 ».

lio potest
feri in alia
specie.

Compen-
satio potest
auctoritate
facta, re-
niti.

Quando
que nullum
peccatum.

Ratio requi-
rit creditum
num.

Nota quoad compensationem. Γ. Quod
compensatio potest fieri etiam in alia spe-
cie, si non potest fieri in eadem. — Croix 1.

Nota 2'. Quod compensatio regulariter
peti debet per iudicium. — Sed hoc omit-
tere, est tantum veniale peccatum; ex
Salmant. 4 cum Lugo a), etc., Viva 1, ac
Croix 1, Tamburinio et aliis. Immo nul-
lum, si alias timeantur inimicitiae, amis-
sio expensarum et similia, ut recte docet
Laymann

Nota 3'. Quod, licet ad compensatio-
nem requiratur certitudo crediti, ex com-
munissima apud Croix 1; quamplures ta-
men et graves auctores apud Salmant. 1,
admittunt posse fieri compensationem cum
credito tantum probabili in tribus casibus:
scilicet, quando compensatur fama cum
pecunia; infamia, cum infamia data; et
legatum relictum in testamento non so-
lemn! 1. — Sed vide quae de his dixi-
mus *de Conscientia, lib. I, n. 35.*

512 - *Nota hic propos. 37 Innocentii XI,*
quae dicebat: Famuli et familiae dome-
sticae possunt occulte heris suis sum-

* Lib. J, tr. 3, part. 1, cap. I, num. 10. — 1 Lib. 5,
cap. 15, a. n. 3. — 1 Lib. 3, part. 1, n. 17. — 1 Tr. 13, cap. 1,
n. 313. — 1 In propos. 37 Innoc. XI. n. 1. — 1 Loc. cit.,
n. 16. — 1 Tambur., Decal., lib. II, tr. 2, cap. 5, § I, n. 3. —
1 Loc. cit., num. 12. — 1 Tr. 24, de I Praec., num. 130. —

pere, ad compensandam operam suam,
quam maiorem judicant salario quod re-
cipiunt.

Salmanticenses 8 cum aliis, loquentes
de hac prop, damnata, dicunt Γ. Quod si
famulus sine necessitate libere conveniat
cum domino de stipendio inferiori, postea
nihil poterit sibi compensare. — Secus, si
ex necessitate, ad levandam nimirum
suam miseriam, conveniat de salario no-
tabiliter minori justo. Ratio, quia decreta
pontificia non intelligunt obligare famu-
lum contra justitiam. Ita Salmant. 1, et
Viva 1 cum Lessio 1, Suarez, Molina, etc.;
contra Croix 1, qui ait nihil penitus posse
famulum surripere post pactum, quia jam
cessit juri suo. Sed respondetur quod fa-
mulus, cum cogitur ad sic conveniendum
a sua paupertate, tunc non cedit juri suo
sponte, sed coacte; et ideo ipsius pauper-
tas nequit excusare herum, ut non solvat
ei saltem infimum stipendium.

Quando autem famulus, coactus a ne-
cessitate, convenit pro parvo pretio, pote-
rit sibi compensare usque ad pretium in-
fimum, ut ait Viva 12 cum Lessio b), Sua-
rez b), Molina et Dicastillo, et aliis (ut ait)

Famulus
libere eoo-
sentiens sti-
pendio infe-
riori nequit
sibi compen-
sare.
Secus, «I
ex necmi-
tate.

1 Tr. 13, cap. I, n. 317. — 1 Loc. cit. n. 12. 1 Suar., in 3 P.,
de Sacril. Mias. disp. 86, sect. 4, num. 4. 1 Motina, tr. 2,
disp. 506, n. 4 et seqq. et n. 11. — 1 Loc. cit., n. 975. —
1 In propos. 37 Innoc. XI n. 12. 1 Motina, tr. 2, disp. 606
num. 4. 1 DicaU., de Restitue, disp. 9, dub. 7, n. 144.

521 - 4 Lugo, *disp. 161 h. 91*, distinctione
utitur, et negat grave esse peccatum, si rem
tuam accipias, quae ad tuum dominium adhuc
pertineat, vel si rem tuam in aequivalenti
seu in iis quae (unctionem recipiunt, accipias:
ut pecuniam pro pecunia, oleum pro oleo, etc.
Secus vero, si res sit alius generis, quia tunc
cogeres alterum ad novum onus.

* Laymann, *lib. 3, tr. 3, part. 1, cap. 1,*
n. 9, requirit dumtaxat ut non possit 1 alio
convenientiori modo debitum facile conse-
qui ». Quae quidem Croix, 1. 965, his verbis
explicat « Tum non potes facile obtinere, si
deberes per litem vel publicam potestatem
cogere cum magnis expensis vel jactura ami-
citiae et gratiae tibi multum utilis ».

1 Salmant, *tr. 13, cap. 1, ti 319 et seqq.*,
affirmant licitam esse compensationem *in*
omnibus casibus, « quando datur major pro-
babilitas ex parte creditoris, quod tale debi-
tum sibi debetur » Sed cum solum datur
opimo aequae probabilis pro utraque parte de-
bitoris scilicet et creditoris*, licitam esse dum-
taxat in tribus relatis casibus. Notant prac-

terea in his casibus agi de probabilitate ju-
ris, nempe supposita probabilitate opinionis
quod diffamato debeatur pecunia, quod liceat
infamantem diffamare, quod valeat testamen-
tum minus solemne; non autem de probabi-
litate lacti ipsius debiti.

1 S. Doctor, in *Horn, apost., tr. 10, n. 21*,
tres condiciones requirit ad licitam compen-
sationem 1 Γ. Ut non fiat cum damno debi-
toris, 2" Ut creditum sit certum et liquidum;
3". Ut satisfactio alio modo obtineri non possit;
quare creditor debet prius in iudicio postulare:
quamquam si hoc negligitur, non erit peccatum
grave; immo nec leve, si via judiciaria sum-
ptus, odia aut alia damna subeunda essent 1.

522. - » 1 Lessius. *lib. 2, cap. 12, n. 63*, ita
quidem tenet, sed addit 1 Hoc tamen intel-
lige, si tali servitio [dominus] egebat, vel si
magnum ex eo capiat emolumentum, quod si
non egebat, sed solum ad preces alterius,
nullo magno suo commodo admisit, merito
potest minus offerre ac dare *merces enim*
ultroneae, ut dici solet, *vilescent* 1.

b Lessius, *lib. 2, cap. 12, n. 63*. Suarez,

Exceptione.

communissime. — Hoc tamen currit, nisi dominus alios famulos pro eodem parvo pretio jam juste invenisset; vel nisi ipse famulus de se oblatus fuisset, et dominus ex pietate sive indigentia ipso uteretur. Viva et Salmant. l cum Molina Soto Navarro Villalobos

Augens «ponte operam, nihil potest surripere».

523. — Dicunt 2°. Salmant., quod si famulus ex electione propria augeat operas debitas, nihil potest surripere; quia tunc censetur operam suam condonare ad conciliandam sibi domini gratiam. Secus autem, si ex voluntate domini expressa vel tacita; quia tunc servanda est regula illa, nempe quod quivis operarius dignus est mercede sua. — Ita Salmant. 3 cum Molina, Soto aJ, Villalobos “A Navarro, Diana Fagundez c”, Bassaeo *; et ita etiam Corella cum Filguera, Torrecilla, Lastra n et Hozes Consentitque huic Croix 4.

Secus, si augeat ex voluntate domini.

524. — An autem *famulus*, si evidenter sibi constet de injustitia sui stipendii, *possit tunc ex proprio judicio facere sibi hujusmodi compensationem*?

Comptn- salio ex proprio judicio, juxta alios illicia.

Negant Croix e, Cardenas " et Viva '. Et dicunt quod famulus sive quicumque alius mercenarius non debet sibi compen-

• In prop. 37 Innoc. XI, n. 12. — ' Tr. 24, n. 136. — 1 Loc. cit.; et tr. 13, cap. 1, n. 316. I Molina, loc. cit., n. b. • Xavar., Man., cap. 17, num. 111. — Filguera, Lucerna... in propos. 37 Innoc. XL v. /mo hoc ttiam. • Torrecilla,

sare, nisi ex judicio communissimo peritorum, aut viri valde docti et in re morali versati; ideoque, inquit, ad hoc non sufficere judicium confessarii mediocriter docti. — Attamen Salmant * dicunt famulum posse etiam ex proprio judicio sibi compensare suam operam, si ipse certe judicet majus stipendium mereri. Quod sane videtur satis probabile mihi et aliis doctis recentioribus: si hic famulus vel quicumque alius mercenarius sit vir prudens, timoratus et vere aptus ad recte judicandum, ac certus sit de justitia compensationis, remoto omni hallucinationis periculo. Sed haec rarissime evenient. Nec obstat supradicta propositio 37 damnata; quae merito proscripta fuit, quia nimis generaliter loquebatur.

Probabiliter licet. La. %ed in casu rarissimo.

525. — Quaeritur hic obiter: *utrum Christiani possint licite surripere res Turearum*?

Resp. Si Christiani sint in locis Turearum captivi, certum est posse eos surripere a dominis quantum sufficit ut redimantur et ad patriam redeant, in compensationem injustae servitutis, et damnorum quae ratione servitutis patiuntur. — Ita habetur ex decreto Congr. SS. Officii, die

Camivi a pu d Tor CAS poseur! «orri pere necessaria id liberationem.

Consuit, mor.. trat. 5, con«. 21, num. 47. — • Lib. J. part. I, num. 976. — 1 Loc. cil., num. 974. — • Dissert. 23, cap. 2, num. 59. — ' Loc. cit. num. L — • Tract. 24, num. 137.

in 3 P., de Sacrif. Miss., disp. 86, sect. 4, it. 4, innuunt tantum servum posse eo casu sibi compensare usque ad infimum pretium, in quantum dicunt dominum teneri usque ad aequivalentiam, vel famulum posse damnum sibi compensari

«9 Molina, tr. 2, disp. 506, n. 4, ita quidem docet, et subdit: «Hanc tamen limitationem intelligerem, modo opera hujus non comperiret sibi ita utilia, ut propter lucrum quod ex illis perciperet, dignum illum stipendio deprehenderet; tunc enim juxta perceptam utilitatem, tribuere inde illi tenetur usque ad justum stipendium pro servitio».

*0 Sotus, de Just., ct Jure. lib. 5, qu. 3, art. 3; Navarrus, Man.» cap. 17, u. 113, id non habent; nec satis distincte a Salmant. citantur, qui cum plura simul ponant, auctores deinde acervarim allegant.

r' Villalobos, part. 2, tr. 25, diff. 13, u. 6, id docet, quando ex dominorum paucitate minuitur pretium.

523. ' Sotus, loc cit.; Villalobos, loc. dt.; Corella, tr. 10, a n. 138; Lastra, iu

prop. 37 Innoc. XI, u. 148, male citantur a Salmanticensibus; casum enim de quo hic disputatur non habent.

Diana, part. 3, tr. 6, resol. 16, oppositam sententiam alieni, cui, ut assent, aliqui contradicunt; quamnam vero ipse amplectatur non explicat.

‘1 Fagundez, Decal. f lib. 4, cap. 15, n. 33; Bassaeus, v. Famulus, u. 3, primam dumtaxat partem hujus distinctionis habent, neganto scilicet famulum posse sibi compensare, si sponte justo stipendio renuntiaverit.

O Hozes, tu propos. 37 Iu hoc. XI, u. 11 et seqq., huic sententiae aperte favet, dicens opinionem esse multorum, quod possit sibi compensare famulus, qui circa aliud officium occupatur, ad quod vi conductionis non obligatur; et adducit Fagundez, id affirmantem de eo qui servitium istud non praestitit gratis et liberaliter, sed animo mercedis; cui doctrinae favet Hozes, eo magis quod ipse, u. 13, explicat ejusmodi compensationem fieri debere, non quidem proprio judicio, sed consilio docti hominis aut prudentis confessarii.

23 Aug. 1630, apud Peyrinum ubi sic fuit declaratum: *Qui captivi injuste detinentur ab infidelibus, possunt a dominis particularibus accipere sine injustitia... quantum sufficit ad congruam compensationem; etiam pro sufficientia redemptionis, ab illis vel aliis qui sunt partes rei publicae, sive Judaei sive Tureae.*

Dubium fit: *an quilibet Christianus possit surripere bona Turearum?*

Probabiliter quivi Christianus point Tarai «polis re.

Negant Azor et Filliuccius b). — Sed affirmant probabiliter Molina l cum Cajetano <>/ item Victorelli, Naldus, Duval-

lius, Rebellus ll), Valascus Covarruvias rfl et alii, apud Diana J, qui probabile putat. Ratio, quia sic recte praesumi potest ei concedi a principibus Christianis, qui jus habent spoliandi Tureas omnibus bonis ac locis ab ipsis usurpatis. Consentit etiam Felix Potestas3: modo (recte limitat) non adesset inter Tureas tempus treguae vel salviconductus; vel nisi aliquis Turea degat in locis Christianorum, sive liber sive servus, maxime si adsit ut publicus negotiator sub fide regia.

Excipiunt

DUBIUM II.

Quae sit quantitas notabilis ad mortale peccatum.

526. *Quae sit quantitas grains respectu ad diversa genera personarum vel ad diversas circumstantias.* 527. *Id clarius elucidatur.* — 528. *Conclusio et probabilior sententia.* — *Quid de furto rerum expositarum, nempe fructuum et lignorum.* — 530. *Quae quantitas sit gravis in furtis minutis.* — 531. *Quid, si sil animus restituendi brevi tempore, vel partem complementem materiam gravem.* — 532. *An sit mortale furari parum reliquiae sacrae.*

526. - « Varias ea de re sunt sententiae. — Navarrus nimis scrupulose statuit medium regalem; alii nimis laxe 100 aureos; moderatius Toletus, Medina, Lessius, etc., duos regales, etsi minus sufficiat, si notabiliter noceat.

Gravitas matense in furto mors liter metienda

« Resp. Ea non mathematice, sed moraliter metienda est, non tantum ex valore rei ablatae, sed etiam ex circumstantiis personae cui aufertur: si nimi-

rum ei grave damnum inferatur, aut saltem caritas Christiana graviter laedatur: quomodo respectu valde divitis, immo etiam regis, unus vel alter aureus notabile quid videtur; respectu mediocriter divitum, quatuor circiter regales sive medius imperialis; respectu mechanicorum, duo; respectu pauperis, unus. — Ita nunc plerique, cum Bonacina.

Ex tir-cil m Si.1П-ll is peno n.tc.

• Tr 2, di«p. 37, η. I — *Vutore!*, Not. ad Em. Si. v. SrrvM*. n. 1 — *Naldut*, Sum., v. *Srrvus*, η. I. — *Duval*, in 2— 2., de Eide, qu. 7, art. 10, concl. 4. — Part. 5, tr. 13, resol. — Tom. I, num. 2661 et ncqq. — *Mavar*, Man

cap. 17, n. 4. — *Tolftua*, lib. 5, op. 16, n. 1. — *Rarthot. Medina*, in 1." 2., qu. 68, art. 4, ad 3. — *Dii*, lib. 2, cap. 12, n. 31. — *Bonac*, dup. 2. de Restit. in part., qu. 8 punct. 1, n. 7.

525. - Laurentius de Peyrinis, *tom. /, Additam.*, cap. 4, num. 43, dicit hanc esse resolutionem Consultorum in Congregatione S. Officii» 13 aug. 1630.

h) Azor, *part. 1, lib. 8, cap. 24, qu. 13*; Filliucdus, *tr. 22, cap. 4, n. 123*, loquuntur de Christiano captivo apud Tureas; et Azor adducit sententiam quae negat licitum ei esse surripere ea quae ad fugam ipsi sunt necessaria, et addit: Aliis tamen videtur probabilius fas esse. Filliuccius autem licitum esse assent secundum probabilem opinionem

◁ Cajetanus fere in omnibus consentit, ut dicit Molina, scribit enim, *in 2at" 2at, qu. 66, art. 8*, licitum esse Christiano servum eripe re

a Tureis injuste detentum; res vero ipsius Tureae surripere illicitum videri, nisi forte tanta esset commoditas oblata, ut omnia inconvenientia cessarent, et deficiente spe iudicis, liceret jus sibi facere contra hujusmodi, qui hostes sunt Christianorum.

* Rebellus, *part. 1, lib. 1, qu. 12, n. 9*; Alvarus Valascus, *tom. /, consuit. 30, n. 8*; Covarruvias, *in cap. Peccatum, part. 2, ^ 11, n. 6*, non aliud habent quam rationem in qua fundatur haec sententia: bellum scilicet ex parte Turearum esse injustum, ex quo injuste terras Christianorum occupaverint. Et pro hac ratione tantum a Diana allegantur.

f Inter Tureas nempe et Christianos.

« Unde resolves:

- Γ. Grave peccatum est auferre rem « parvam domino valde proficuam; v. gr. • sartori acum, quam unicam habet, nec • habere aliam potest, qua se alat. — • Lessius *

« 2'. Grave item est (etsi non in specie « furti), si fur sciat, ex jactura rei parvae « domino secuturam valde magnam molestiam; v. gr., quia valde ad eam afficiebatur, nec similis recuperari potest: « nisi tamen res sit nullius prorsus momenti. — Vide Bonacina * ».

527. – Quoad hoc punctum, tam ad praxim scitu necessarium, nempe, *quatenam sit materia gravis in furto*, operae pretium est plura hic elucidare.

Quidquid aliqui dicant, commune est apud DD., et non videtur posse negari, quod ad determinandam hujus materiae gravitatem non possit absolute pro omnibus eadem quantitas assignari; sed ipsa dimetienda sit respective ad circumstantias personae, rei, loci et temporis. Cum enim furti gravitas consistat in quantitate damni quod proximo infertur, facile nocumentum quod respectu unius leve erit, respectu alterius erit grave. Ideo enim S. Thomas 3 dixit: *In amissione unius gallinae, plus [pauper] gravatur, quam unus multum dives gravaretur in mille marcis*. Ideo etiam ait Laymann * cum Navarro, Busenbaum et communi, quod auferre acum sartori, poterit aliquando esse grave furtum, si ille ea carens nequiret sibi de victu providere.

Caeterum, ad justam dimensionem faciendam hujus gravitatis, recte dicunt Salmant. 5, magnopere conferre judicia

sapientium; quorum major auctoritas, in hoc puncto, mihi videtur majorem constituere probabilitatem. Quapropter diversas doctorum sententias sedulo hic congerere curavi; et ne pluries citationes eorum repetam, omnes auctores quos observavi, hic simul refero. — Hi sunt videlicet Lessius •, Lugo •, Laymann •, Bonacina », Filliucius *, Salmant •, Habert •, Pater Concina •, Sporer ♦, Holzmann •, Roncaglia M, Anacletus n, Elbel •, Wigandt •, Croix •, Mazzotta •, Tamburinius •, Viva •, Tole-tus M, Felix Potestà tt.

Et quoniam auctores isti, in assignanda materia gravi, diversis pecuniae nominibus utuntur; ideo hic opus est referre plures pecuniae species, quas ipsi nominant, et earum aestimationem, secundum quod iidem doctores explicant. — *Pastus* sive *Paceus*, juxta Laymann •), valet quatuor vel quinque asses sive grana nostratia. *Regalis*, juxta Tamburinium, valet tarenum unum ac quinque grana monetae Siculae; et ad eundem valorem circiter reducitur *julius*, *argenteus*, sive *carolenus* noster. *Florenus*, juxta Lessium et Anacletum, valet quatuor regales; juxta Lugonem, valet quinque; juxta vero Filliuccium, sex regales. *Imperialis*, juxta Busenbaum, valet octo regales. *Aureus*, juxta Tamburinium et Felicem Potestà h), valet 12 vel 13 julios; et ad idem reducitur circiter *scutus* sive *ducatus* noster.

Communiter DD. dicunt, in furto illam esse gravem materiam, quae alicui, juxta suam conditionem, in die sufficeret pro sui suaeque familiae sustentatione; in qua, ut bene advertit Croix * cum Sporer c),

Diveriae species pecuniae.

Opiniones de frarilate materiae tn furto.

* Lib. 2, cap. 12, n. 33. — • Loc. cit., n. 8. — 1 Opusc. de Erudit, princip., lib. 7, cap. 8. — • Lib. 3. tr. 3» part. 1, cap. 1, num. 3, v. *Tria*, • *Mwr.*, Man., cap. 17, num. 2, v. *Secunda*; el num. 4, v. *Tertio*. — * Tract. 13, cap. 5, n. 15. — • Lib. 2. cap. 12, ex n. 31. — • De Ju«t. et Jure, diip. 16, n. 27 el 28. — • Loc. dt., num. 3. — 9 Disp. 2, de Rcitit. in part., qu. 8, punct. L num. 7. — w Tr. 31, cap. 10, a n. 239. — 11 Loc. dt., n. 15 el M^qq. — u Tr. de InjuM. el Ream.. cap. 9, § 5, qu. 4. — M Decal., lib. 9, cap. 3. — H Tr. 5, cap. 5, n. 29 cl «cqq. — * De Pracc.

Jecal.. n. 730 cl acqq. — M Tr. 13, qu. 5, de Furto. cap. un., qu. 4 — n Tr. 9, de Praec. decal.. di»t 5, qu. L n. 8. — * De Restitui., confer. 10, n. 288; cfr. ii 2b6. — 11 Tr. 9. exam. 3, qu. 2. n. 32,— • Lib. 3, pan I, n. V7. — n Tr. 4, dlip 2, qu. 1, cap. 1. § 2. — • Decal., lib. 8, tr. 2. cap. 2, η. 2. — • De Restitui., qu. 7, art. 5, η. 5. — * Lib. 5. cap. 10, η. 1. — • Tom. L η 2618. — *Tambur.*, loc. dt.. n. 2. — £rxs., lib. 2, cap. 12, n. 30. — *Anact. ReiffensL*, tr. 9, de Praec. decal., diit. 5, qu. 1, n. 8. — *Lugo*, disp. 16, n. 27. — ΛΥ/Λ, tr. 31, cap. 10, n. 240. — • Lib. 3. part. 1. n. ^5.

527. – Laymann, *loc. cil.*, w. 3, dicit « duos repaies sive julios, id est quatuor vel quinque nostrates pazios».

h) Tamburinius, *Decal.*, lib. 8, tr. 2, cap. 2, h. 2, de aureo scribit: « Tarenos duodecim

continet nostrae monetae Siculae ». — Potestà vero, *toni. 1, n. 2619*: « Regulariter, inquit..., importat 13 julios cum dimidio, seu tarenos decem et septem cum dimidio ».

•) Sporer et Gormaz neque hoc habent,

Gormaz { et aliis, non solum computatur victus, sed etiam vestitus et habitatio.

Sed regula haec, cum sit valde obscura et confusa, nec universe possit pro omnibus valere; idcirco afferemus doctores, qui pro diversis personarum generibus gravem materiam assignant.

PMup'e'rum
<?4k*n

* ^esPectu *pauperum mendicati-*
assignant pro gravi materia paucos nummos Habert, Elbel, Sporer et Holzmann. — Alii vero communius assignant unum regalem, et aliquando etiam dimidium; sed in casu raro, ut dicunt Salmant. Ita Busenbaum, Lessius, Bonacina, Viva, Anacletus, Escobar 1), Renzi,

Habert, tr de Injtut. et Resut.. cap, 9, § 5, qu 4. v. *Commuer*. — *Elbel*, de Restit., confer. 10, § 267, i. i. *Sporer*, tr, 3, cap 5, § 29. — *Holam.*, de Praec. decal., § 732. i. f. — *Leu.*, cap. 12, n. 31. — *Buttac.*, dl»p. 2, de Restit. in pan., qu. 8, punct. 1. n. 7. — *Firwi*, de Reatit., qu 7, art. 5, num. 5. — *Anaclet.*, loc. cit., n. 8. — *Renat*, ia 7 Praec , cap. 2, qu. 12. — *Mauotta*, tr 4, disp. 2, qu. 1, cap 1 § V, v. *Dico*. — *Sarra*, in 2^a 2^a, qu. «>. art. 6, dub. I, v *Dtcendnm2* — *Diana*, part. 2. tr. 17. resol.57. · *Lu^o*,

Mazzotta, Wigandt /> cum Baflez V et Serra. Item Navarra 1), Reginaldus O ac Diana, apud Lugo.

2". Respectu *pauperum laborantium*, Re,pc JuVuE
Lugo, eam esse gravem materiam, quae ranttun)
pertingit ad valorem victus diurni, sive ad mercedem mediocrem quae datur fossori pro uno die. — Alii tamen distinctius loquuntur: Roncaglia » et Habert» assignant pro materia gravi unum julium. — Alii vero communius dicunt esse duos regales, tam pro fossoribus quam pro artificibus sive mechanicis 1) Ita Laymann, Lessius cum Medina, Bonacina, Viva, Wigandt, Concina, Renzi, Escobar, Mazzotta,

disp. 16, § 27. — *Laym.*, lib. 3, tr. 3, part. 1. cap. 1. n. 3. — *loc.cit.*, n. 28, i f. — *Laytn.*, Hb.3, tr. 3, part. Leap. 1, n. 3. — *Less.*, lib. 2, cap. 12, § 30. — *Barthat. Medina*, in 1^a 2^a, qu. 88, art. 4, ad 3. — *Bonac.*, disp. 2, de Rcstit. in part., qu. 8, punct. 1, n. 7. — *Viva*, de Rest., qu. 7, art. 5, n. 5. — *Wl&andl*, tr. 9. exam. 3, qu. 2, n. 32. — *Concina*, Decal , lib. 9, cap 3. n. 9. — *Kenai*, in 7 Pracc., cap. 2, qu 12.— *Escobtr*. I, exam.9, n.8L(a/. tr. 1, exam.9, cap. 1, n 3.) — *Maaaotta*, tr. 4, disp. 2, qu. 1, cap. 1, § 2, v. *Dico*.

neque a Croix citantur ad hanc explicationem.

iJ Salmant., tr. 13, cap. 5, n. 15, hanc limitationem insinuant, in quantum scilicet adducunt auctores qui dicunt dimidium regalem esse materiam gravem respectu *pauper-rimorum*.

'> Escobar, tr 1, exam. 9, n. 81 (edit. Lugdun. 1(14) vel, cap 1, n. 3 (in alia Lugdun.), dicit quod si quis « duobus vel tribus vel quatuor vel uno regali indigeret, haec esset adaequata ad mortale materia. Si vero per accidens quis tam pauper dimidio regali solummodo ad congruum victum indigeat, haec minima quantitas erit sufficiens materia ad gravitatem furti ».

i) Wigandt, tr. 9, exam. 3, qu. 2, n. 32: < Respectu pauperum, inquit, decem crucigeri».

< Baftez, m 2«' 2qu.66,arl.6,dub. 2, quantitatem non assignat pro mendicantibus; minus igitur accurate citatur a Wigandt

Petr. Navarra, de Restit., lib. 3, cap 1, n. 39, assignat pro pauperibus « unum vel duo regalia.».

ff Reginaldus, lib. 23, n. 19 · Respectu pauperum, inquit, circiter septem assium ; quod, ut notat Lugo, fere ad unum regalem recidit.

/ Roncaglia, tr. 13, qu. 5, de Furto, cap. un., qu 4, m generali dumtaxat scribit: « Respectu pauperis..., cum grave nocumentum possit esse respectu illius ablatio unius juhi et multo minus, hinc est etiam in parvo lulto

respectu illius adinveniri non posse parvitem materiae ». — Habert vero, loc. cit., v. *Communiter*, respectu artificum, qui « suo se sustentant artificio·, dicit communiter satis esse ad mortale, « si ars sit majoris lucri, qualis est mercatorum, asses viginti; si minoris, asses decem ».

k) Auctores pro hac sententia allegati, non omnes eamdem tenent; nec satis accurate et distincte a Salmant. el a card, de Lugo allegantur. Alii enim nullo modo dc opifice loquuntur, sed tantum de paupere, cui si duos regales surripueris (ut Tamburinius el Navarra), vel septem asses (ut Reginaldus), lethaliter peccabis; alii vero de solis mechanicis loquuntur, ut sunt Lessius, Busenbaum et Serra; alii, de artificibus, seu de iis qui ex quotidiano labore victitant, vel artificio et opera se sustentant: hi sunt Viva, Wigandt, Renzi, Diana, Lugo; alii, de operariis in genere, ut Mazzotta, Holzmann. — Medina autem disserit dc furtis famulorum minutissimis, et ait ea mortale peccatum esse, si accedatur ad summam duorum argenteorum. — Denique Concina, loc. cit., n. 9, scribit culpam mortalem forte esse, si a mercatoribus aut ab artificibus, qui sua industria commode vitam transigunt, duos auferas julios; sed n. 10 subdit: «Quot sunt artifices et operarii, qui per totum diem laborantes, nec julium lucrantur in laboris pretium! Quare vix ambigendum videtur, graviter peccaturum eum qui hanc pecuniae quantitatem ejusmodi per sonis surriperel ».

Tamburinius, Busenbaum, Holzmann, Serra, apud Salmant.; et Navarra, Reginaldus ac Diana, apud Lugo. — Verumtamen pro artificibus, Sotus *O* et Petrus Navarra 24 apud Lessium, requirunt pro materia gravi plus quam duos regales, et idem dicunt Elbel *O* et Potestà *O*; Filliuccius *O* requirit tres julios; Lugo autem, quatuor argenteos.

Hinc probabiliter dico pro *fossoribus* sufficere duos regales; *proartificibus* autem requiri ad materiam gravem, saltem duos regales cum dimidio, si similem aut majorem mercedem ipsi quotidie lucrentur. — Recte tamen advertit Habert, quod si quis operarius vix se sustentaret, lucrando septem vel octo asses singulis diebus, pro hoc talis summa erit equidem gravis.

tnMlocnter
divitutn.

3°. Respectu *communiter* sive *mediocriter divitum*, qui vivunt propriis redditibus, Concina et Roncaglia assignant pro materia gravi tres julios; Laymann, 12 vel 15 pazios, id est sex regales circiter. — Communius vero Busenbaum, Lessius, Bonacina, Gordon, Habert, Viva, Anacletus

Tambur., Decal., lib. 8, tr. 2, cap. 2, n. 2. — *Holzmann*, de Pracc. decal., n. 732, v. f. — *Serra*, in 2 2°, qu. 66, art. 6, dub. 1, v. *Dicendum 2 Salmant.*, tr. 13, cap. 5. π 15. — *Petr. Novar.*, de Restit., lib. 3, cap. 1, n. 39. — *Regin.*, lib. 23, n. 19. — *Diana*, part. 2, tr. 17, resol. 57. — *Lugo*, de Just, et Jure, disp. 16, n. 27. — *Less.*, cap. 12, n. 30. — *Lugo*, loc. cit., n. 28. — *Habert*, tr. de Injust, et Restit., cap. 9, § 5, qu. 4. — *Concina*, loc. cit., n. 9. — *Roncaglia*, tr. 13, qu. 5. de Furto, cap. un., qu. 4. — *Laym.*, loc. cit. 11.3. — *Σ<1*, loc. cit., n. 30. — *Bonac.*, loc. cit., n. 7. — *Gordon*, lib. 5, qu. 3, num. 5. — *Habert*, loc. cit., qu. 4,

cum Petro Navarra ."), Elbel, Tamburinius Holzmann, Potestà, Wigandt cum Bafiez ">;item Serra, Reginaldus % Diana cum Salmant., dicunt, pro his materiam gravem esse quatuor regales sive julios. immo Filliuccius *P*», Escobar *P*», Mazzotta, Renzi et Tamburinius extendunt usque ad quinque regales. Hoc tamen, recte advertit Viva *p*», non intelligendum de illis qui, licet vivant propriis redditibus, tamen stricte vivunt; pro his enim certe puto tres regales esse gravem materiam; immo etiam minus, pro eis qui nimis misere se et familiam sustentant.

E converso pro persona absolute opulenta, Sporer requirit unum florenum; Lugo vero, 6 vel 7 argenteos. — Quoad mercatores autem tenuis fortunae, puto esse materiam gravem duos regales cum dimidio. Pro aliis autem mediocris fortunae, puto cum Elbel Viva, Anadeto et Croix, esse quatuor regales. — Pro mercatore vero valde divite, Croix 1 requirit unum imperialem sive octo regales; Tamburinius % Renzi et Potestà *r*

v. *Communiter*. — *Viva*, loc. cit., n. 5. — *Anacl. Reiflens!* tr. 9. de Pracc. decal., dtit. 5, qa. 1. nam. 8. — *Elbel*, de Resut., confer. 10, n. 267. — *Holam.*, loc. cit., n. 732. v. f. — *Potestà*, tom. 1, num. 2618. — loc. cit., n. 32. — *Serra*, loc. cit. — *Diana*, part. 2, tr. 17, resol. 57. — *Salmant.*, loc. cit., n. 17. — *Mazzotta*, loc. cit. — *Renzi*, loc. cit., qu. 12. — *Tambur.*, Decal., lib. 8, tr. 2, cap. 2, n. 2. — *Sporer*, tr. 5, cap. 5, num. 31. — *Lugo*, disp. 16, num. 28, v. f. — *Viva*, de Restit., qu. 7, art. 5, num. 5. — *Anael.*, loc. cit., n. 8. — *Croix*, lib. 3 part. 1, n. 987. — 1 Loc. cit.

O Sotus, de Just, et Jure, lib. 5, qu. 3, art. 3, ad 3; Petrus Navarra, loc. cit., u. 39, in universum dicunt mortale esse, si a paupere unum aut duos regales aut argenteos nummos surripias. — Elbel vero, de Restit., confer. 10, n. 267, dicit mortale esse furari «ab opifice tres vel quatuor pazios; ab operario ex diurno labore victitante, unum vel alterum pazium». — Potestà, loc. cit., n. 2618, mortale peccatum esse, furari quatuor julios a persona media seu communi, quae scilicet plus uno die lucrari solet quam ad unius dici victum sufficiat. — Filliuccius denique, tr. 31, u. 240, requirit duos vel tres julios, pro pauperibus qui suis laboribus victitant.

Petrus Navarra non recte citatur ab Anadeto; nam loc. cit., sicut et Tamburinius, loc. cit., requirit quatuor aut quinque argenteos seu regales.

Bartez male citatur a Wigandt; hoc enim silentio praetermittit, loc. cit.

°) Reginaldus, lib. 23, n. 19, dicit: «Respectu... personarum communium, circiter viginti assium», aurcumque dividit in sexaginta asses.

P) Filliuccius, loc. cit., n. 240, extendit usque ad sex julios. — Escobar autem, loc. cit., scribit: «Eget mediocris medio aureo [ad congruam sustentationem, juxta status sui qualitatem]. Medius aureus est materia notabilis». — Viva, loc. cit., n. 5, dicit quatuor circiter regales esse materiam gravem pro communiter divitibus; quibus sic generaliter dictis hanc limitationem addit: «Dixi *circiter*, quia aliquis potest pati notabile damnum etiam a tribus regalibus».

Elbel, loc. cit., n. 267, loquitur non de mercatore, sed in genere de cive mediocriter divite; et ait («sse mortale, ab eo furari unum florenum).

f) Tamburinius, loc. cit., u. 2; Potestà, loc. cit., loquuntur dumtaxat de valde divite

requirunt unum aureum; Laymann autem, Elbel, Holzmann; et Angelus Silvester >, Rodriguez †, Aragon % Corduba †, apud Salmant., requirunt tres florenos.

4°. Respectu *magnatum* ditissimorum, Silvester, Angelus, Aragon >, Corduba Rodriguez »>, apud Salmant., requirunt pro materia gravi plus quam duos aureos; Viva autem, Elbel " cum Sporer et Croix requirunt saltem duos aureos. — Communius vero, sufficere ad materiam gravem unum aureum, dicunt Bonacina Gordon, Mazzotta Filliucius, Anacletus, Tamburinius "VLugocum Navarra Reginaldo et Diana; Lessius cum Soto et Petro Navarra Roncaglia, Holzmann.

Et hoc procedere, etiam respectu *re-gum*, dicunt Filliucius, Roncaglia, Holz-

mann et Lugo; quia, licet respectu ipsorum unus aureus videatur levis materia, revera tamen (ut ajunt) gravis est, spectatis regum oneribus et muneribus. Salmant. dicunt, saltem sufficere pro regibus unum aureum cum dimidio. — Alii vero probabiliter dicunt requiri saltem duos aureos; ut Croix, Bonacina Busenbaum, Sporer Mazzotta u>, Elbel % Tamburinius †, Viva et Serra v>, apud Salmant. Immo Potestà pro regibus requirit plus quam duos aureos. Et plurimi alii extendunt usque ad tres aureos; ut Wigandt cum Baftez>et Serra; ac Laymann cum Petro Navarra % Angelo % Silvestro V, Soto % Aragon % Rodriguez, Corduba V et communi, ut asserit Laymann.

5°. Respectu tandem alicujus *commit-nitatis* >>, censent Sanchez et Cardenas,

Reipcau
^tmniuniu[†]

Laym., lib. 3, tr. 3. part. 1, cap. I. n. 3. — *Elbel*, de Restit., confer 10, n. 267. — *†††*, de Praec. decal., n. 732, v. f. — *Salmant.*, tr. 13. cap. 5, n. 15. — *Silvesf.*, v. *Furtum*, qu. 2. n. 5. — *Angel.*, v. *Furium*, n. 34, v. (.. *Salmant.*, loc. cit. — *Gordon*, lib. 5. qu. 3, num. 5. — *Fill.*, tr. 31, 0.239. — *Anacl. Reiffenti.*, tr. 9, de Praec. decal., dial. 5, qu. 1, n. 8. — *Lugo*, de Juti. et Jure, durp. 16. num. 28, v. f. — *Rgin.*, lib. 23. num. 19. — *Diana*, part. 2. tr. 17, r«oL 57. — hb. 2. cap. 12, num. 30. — *Roncaglia*, tr. 13, qu. 5, de Furto, cap. un., qu. 4. — *Holam.*, loc. cit.,

num. 732. v. t. — *Fill.*, loc. cit., num. 239. — *Ranaiglia*, loc. cit. — *Holam.*, loc. cit. — *Lugo*, loc. cit., n. 28, v. f. — *Salmant.*, tr. 13, cap. 5, num. 17. — *Croix*, lib. 3, part. 1, n. 987. — *Salmant.*, loc. cit., num. 15. — *Potestd.*, com. 1, num. 2618. — *Wigandt*, tr. 9. exam. 3, qu. 2, num. 32, — *Serra*, in 2~ 2~., qu. 60, art. 6, dub. I. v. *Dicendum*. 2. — *Laym.*, loc. cit., num. 3, v. *Dico III.* — *Rodrig.*, Sum., part. 1, dtp. 149, num. 6. — *Laym.*, loc. cit. — *Sancl.*, Decal., lib. 7, cap. 21. num. 17. — *Cardenas.* dissert. 23, num. 115.

in universum; Renzi autem, de divite, nulla tacta mentione de mercatore.

V Quamvis auctores isti a Salmant. citentur ut refert S. Alphonsus, non tamen eam sententiam tenent. — Angelus enim, v. *Furtum*, n. 34, v. f., magnam esse summam assent furari < ultra duos aureos... circa magnum dominum; secus, circa communes personas >. — Silvester, v. *Furtum*, qu. 2, n. 5, dicit magnam esse summam circa magnum dominum, « ultra duos aut tres » aureos; alias standum videri arbitrio boni viri. — Rodriguez, Sum., part. I, cap. 149, n. 6, ait mortale peccatum esse furtum duorum aut trium ducatorum. — Aragon addit, in *2am 2at*, qu. 66, art. 6, conci. 3, « etiam unius aurei ». — Corduba denique, Sum., qu. 70, punct. 2, duos ducatos assignat, etiamsi, ut notant tres ultimi auctores, a rege fureris cos.

ri Viva, de Restitui., qu. 7, art. 5, n. 5; Elbel, de Rcstit., confer. 10, n. 266; Sporer, tr. 5, cap. 5, n. 31, respectu cujuscumque personae, etiam praedivitis aut regis, assignant ut materiam gravem unum aut duos aureos. — Croix vero, lib. 3, part. 1, n. 987, materiam respective gravem sic posse probabiliter statui asserit: > ut, respectu cujuscumque, etiam ditissimi regis, sint duo ducati; respectu inferioris principis, unus ducatus ».

O Bonacina, disp. 2, de Restit. in part., qu. 8, punct. 1, n. 7, respectu personarum illustrium, quae splendide alunt familiam, ait: < Nummus aureus, ut minimum, est materia notabilis et sufficiens ad peccatum mortale ». Inferius tamen sic loquitur: < Unum aut duos aureos esse absolute materiam gravem, respectu regis aut personae valde divitis ». — Mazzotta, loc. cit., § 2, v. *Dico*, requirit unum aureum respectu valde divitis, duos vel tres respectu ditissimi principis. Et consentit Tamburinius, loc. cit., n. 2. — Petrus Navarra, de Rcstit., lib. 3, cap. 1, n. 39, mortale esse affirmat furari a divitibus, « etiamsi reges sint.., duos vel tres, imo unum aureum ». Sed n. 35 scripserat: « Respectu principum et divitum, notabilis quantitas est duorum aureorum ». — Sotus autem, de Just., lib. 5, qu. 3, art. 3, ad 3, mortale esse asserit furari duos tresve aureos nummos, a quocumque, etiamsi a Caesare surripiantur.

v) Serra citatur profecto a Salmant. ut asserit S. Alphonsus; sed in *2mi 2<tr*, qu. 66, art. 6, dub. 1, v. *Dicendum* 2, extendit usque ad tres aureos, uti refert S. Alphonsus paulo inferius.

*> Bafiez, quamvis a Wigandt pro hac sententia citetur, eam tamen non tenet.

y) Sanchez (cui adhaeret Cardenas) loquitur, loc. cit., non de quacumque communitate,

apud Croix *, unum aurum semper esse materiam gravem. — Sed Croix probabiliter dicit, quod si communitas esset valde opulenta, posset materia gravis ulterius extendi: modo duos ducatos non excedat.

Reguia
«neti Al-
phon»i.

528. - Ex his omnibus concludo, quid probabilius mihi videatur. — Et quidem Γ. Respectu *mendicantium*, puto esse materiam gravem unum julium, seu caroleum; et minus, si aliquis pauper minus quotidie eleemosynis lucretur. — 2". Respectu *fossorum* et similium operantium, communiter loquendo, duos julios; pro *artificibus* vero, duos julios cum dimidio. — 3". Respectu *communiter* sive *mediocriter divitum*, quatuor julios; et minus, pro iis qui ex propriis misere vivunt. Verum pro *absolute divitibus*, quinque vel sex julios; et idem censeo pro *mercatoribus* valde opulentis. — 4". Respectu *magnatum* ditissimorum, unum aureum. Et idem puto pro *communitate* valde opulenta; saltem pro hac dico sufficere ad gravem materiam aureum cum dimidio. — Respectu autem *regum*, duos aureos eA

529. - « 3e. Plus requiritur ad notabilem quantitatem in rebus quae ultro «proveniunt, et sunt valde expositae;

* Lib. 3, pan. 1, n. 1012. — Croix, loc. cit. — Dejust. et Jure, tr. 2. disp. 58, n. 2. — 1 De Just. et Jure, lib. 4, qu. 6, art. 4, v. *Notabiliter*. — 4 De Just. et Jure, disp. 6, n. 86. — Consil., Hb. 1, cap. 5, dub. 1, n. 4. — Loc. cit., n. 3. — 1 Loc. cit., n. 5. — Loc. cit., n. 22. Salon, in 2. 2., qu. 62, art. 3. contrav. 2. concil. 1. Angles, Flores, lom. 2, de

« v. gr. fructus ad viam publicam. — Vide « Lessium ».

Quaeritur Γ. *An caedentes ligna in silva vetita peccent et teneantur ad restitutionem?*

Certum est licitum esse cuilibet communitati prohibere sub aliqua poena etiam incolis suis, ob bonum publicum, ne illa dissipentur; ut communiter docent Molina i, Sotus 3, Lugo «, et Sanchez · cum aliis. — Hoc tamen intelligendum dicunt, modo aliunde possint oppidani commodè ligna asportare; ut Molina · et Sanchez' ex Soto et Ledesma · A

Communitas potest vetare Uxororum dissipationem.

Item communiter DD. docent, quod si nemus est totius communitatis, incolae illius, qui contra prohibitionem ligna caedunt, non peccant saltem graviter (immo nec venialiter, juxta Sanchez · cum Soto Salon, Angles, Corduba <), etc.): et nihil tenentur restituere, nisi magnam faciant stragem, sed tantum tenentur ad poenam post sententiam: talis enim prohibitio censetur pure poenalis, juxta dicta Lab. I, n. 145. Ita Molina ', Sotus °, Lugo °, Laymann *, Busenbaum (infra, n. 614, v. 2. *Qui in loco*), et Sanchez 13 cum Aragon, Bahez, Manuele d' Palacios et aliis

Intolante caedente ligna silvae communitas non tenentur ad restitutionem.

nisi magna stragem faciant.

Rettil, qu. de Caedenub. lipia, concil. 2. — Loc. cit., n. A — w Loc. cit., art. 4, v. *Dubium autem* — ° Loc. cit., n. 86. — * Lib. 3, seek 5. tr. 1, cap. 5, n. 18. — ° Loc. cit., n. 19. Aragon, in 2. 2., qu. 62. art. 3, concil. 2. Bancs, in 2. 2., qu. 62, art. 3, dob. 4. concil. 2. Michael de Palacios, de Contract., lib. 2, cap. Q, v. f, v. Sole quoque quotannis.

sed de communitate, ut dicit, civitatis Ebo-rensensis vel Conimbricensis, « vel alterius non minus populosae». Quod non animadvertit Croix.

528. - a) Hodie tamen, considerato praesenti pecuniae valore (qui saltem duplo minor est quam tempore S. Alphonsi), et attenta aestimatione communi recentiorum theologorum, sequentes gradus, pro norma generali in praecipuis Europae locis, statui posse videntur: 1) Respectu *mendicantium*, materia gravis foret valor unius franci, seu 20 assium; et minus, si quis pauper quotidiana sua mendicatione minus lucretur. — 2) Respectu fossorum et similiter *operantium*, circiter 2 franci; respectu autem *artificum* et mercatorum tenuis fortunae, 34 franci. — 3) Respectu *mediocriter divitum*, seu eorum qui ex propriis redditibus vivunt, 4-5 franci; respectu vero absolute divitum, v. g. respectu mercatorum sat opulentorum, 6 vel 7 franci. — 4) Respectu *magnatum*, vel communitatis

opulentae, 10 franci, aut etiam 15, si communitas sit valde opulenta. — *In dubio*, v. g. si ignoras cuinam damnum factum sit, grave reputatur furtum 5 vel 6 francorum; quia damnum praesumitur diviti illatum. — 5) Materia absolute gravis, etiam respectu regum, 20, et forsitan 30 franci.

529. - »» Lessius, lib. 2, cap. 12, dub. 8, non loquitur de praesenti casu, sed solum n. 48 de esculentis et poculentis, quae a famulis surripiuntur, ut ea consumant, « quae non solent accurate concludi ».

*) Sanchez profecto hanc moderationem colligi ait ex Soto et Ledesma; sed hi auctores eam non apponunt.

< Sotus, loc. cit., art. 4, v. *Dubium autem*, ut animadvertit ipse Sanchez, id clare significat, dicens satis esse si poenam luat, cum captus fuerit — Idemque tenet Corduba, Sum., qu. 71, ex usu generali, qui ejusmodi leges sic interpretatur.

O Manuel Rodriguez, Sum., part. I, c. 38,

Quaedi. pluribus. — Ad hoc autem, ut strages dicatur magna, dicunt Sotus et Sanchez l cum Salon, Lopez et Manuele, quod non est attendenda gravitas materiae in se, sed respectu ad damnum quod communitati infertur. Unde dicit Sanchez cum Henriquez /4 non peccare scindentem unicam sarcinam singulis diebus pro usu proprio, nec duas singulis hebdomadis ad vendendum; quod enim dives (ait Sanchez l cum Salon M et Mercado et approbat Lugo 3) accipit ad usum proprium, pauper accipit ad vendendum, ut inde vivat.

Idexn dicendam. ai duo oppida tini vicina.

Idem dicendum ajunt Sotus \ Molina5; et Sanchez6 cum Ledesma, Salon, Lopez et aliis, si adsint duo oppida propinqua, et oppidani soleant ligna caedere ex silva alterius. Quod etiam expresse approbat Bonacina 7 cum Valentia, Rebello, Sayro,

Filliuccio, Turriano et Aragon (contra Lacroix ", qui perperam citat pro se Bonacina). — Adduntque Lugo β; et Dicastillus, Burghaber et Illsung.apud Croix 10, nec teneri ad restitutionem nec peccare graviter, sed tantum teneri ad poenam % qui scindit ligna a nemore propinquo communitatis, etiamsi nulla sit inter illa oppida communicatio. Quia tales communitates videntur esse contentae poenis quas a caedentibus exigunt: quod sic praesumendum ait Bonacina 11 cum Vasquez, Molina, Filliuccio», Reginaldo, Turriano * et aliis, si communitas laesa taceat, nec curet restitutionem.

Eui in. ter se non communicent,

Quid vero, *si nemus sit alicujus privati vel alterius communitatis non propinquae* ?

Sentit Sanchez 14 cum Navarro, Salon, Bañez, Henriquez et aliis, satis esse pro-

1 Conti1., lib. 1. cap. 5, dob. I, num. 25. · Salon, in ?■, qu. EÜ, art 3, contror.J concl. 4. - Ludov. Lopca, Instruct conic.. parc. 1, cap. 140. cond. <. I Manuel Rodrig., Sum., pan. I, cap. 38. n. 3. — Sanch., loc. dt.. n. 25 — ' Loc dl.. n. 24. — ' De Just. et Jure, diip 6, n. 89. — ' De Juti ei Jure, lib. 4, qu. 6, art. 4. — * Tr. 2, diip. 58, cond. 4, n.5 — · Loc. dt., n. 20. - Martin. Ledtma, 2- 4.. qu. 18. an. 3. cond. 4, v.f. - Salon, loc. cit., conirov 2 cond. I, i f · Ludov. topee, Instruct. conic., part. 1, cap 140, cond. 2. — ' Disp I. de Restitue, in gen., qu.3, punet 7. n. A. · Valent., in 2— 2.., ditp. 5, qu. 6. punct. 5. \ 2, qnacr. 7. v Dixi etiam Rebell., pari 1, lib. I, qu 15.

n. 2. · Sayr., Clav reg., lib. 11. cap. 10, num. 12. - Fill», tr. 31, num. 161. · Aragon, in 2.. 2.., qu. 62, art. 3, concl. 3. — · Lib. 3, part. 2, n. 254. — · De Just. et Jure, ditp, 6, num. 91. — Dicast., de Restitut.. disp. 9, dub. 13, num. 350. · Burg!tab., Centur. 3, cas. 77. - Ills., tr. 4, disp. 2, n. 247. - » Loc. cit., n. 254. — « Ditp. 1, de Restit. in gen., qu. 3, punct. 7, n. 27. · Vasq., Opusc. de Restit.. cap. 5, § 3, dub. I, n. 6. · Molina, tr. 2, disp. 58, n. 6. · Regin., lib. 10, n. 370. — M Conqil., lib. I, cap. 5. dub. 1, n. 35. - Mavar., de Lege pocn., num. 33 el scq. · Salon, loc. dt., contro. 2 concl. 4. · BaTiea, in 2.. 2.., qu.62. art. 3, dub 4, concl. 2. · Henriq., lib. 7, cap. 35. n. 7, lit. c.

n 3, citat, a Sanchez, dicit ad restitutionem teneri cos qui magnam stragem faciunt. Et n. 2, asserit legem, quae poenam caedentibus ligna imponit, ad restitutionem damni obligare, < nisi ex forma statuti aut conventionis panium colligatur esse suam intentionem obligandi solum ad poenam legis, quae debetur non ante, sed post sententiam latam ».

r Sotus, loc. cit., art. 4, ut notat Sanchez, ait magnam stragem eam esse, qua fit insignis aliqua depraeditio.

/ Henriquez · a me consultus, inquit Sanchez, Granatae anno 1579», ita censuit.

Salon, loc. cit., concl. 1; et Mercado, de Contract., tr. de Restit., cap. 16, n. 15, absolute tenent incolas illius loci posse ligna scindere, sive ad proprios usus, sive ad vendendum · Ad suam utilitatem intellige, ait Salon, vel ad suos usu>. domesticos, vel ad vendendum ut sibi succurrant, servato moderamine, non enim audiendi sunt qui dicunt licere 'umere ad proprios usus, non tamen ad vendendum ·

b Turrianus, in 2tlul 2at, de Just. et Jure, disp 38, dub. 1, n. 9, approbat quidem hanc sententiam, sed his verbis eam limiuit Quodsi

constet, quod cum aliquis deprehenditur, non solum cogitur solvere poenam, sed etiam pretium illati damni: tunc qui ex monte alterius populi aliquid furatur, tenetur ad restitutionem, quia jam constat quod communitas hujus populi non remittit damna ab oppidanis alterius illata ».

Lugo et Dicastillus hanc suam sententiam sic limitant: Nisi ii qui ligna caedunt in alieno nemore, tantam ibi stragem faciant, quae damnum notabile inferat.

1) Filliuccius non satis accurate a Bonacina allegatur; loquitur enim non de alienae, sed de propriae communitatis silva, dicens, tr. 31, n. 160, cum qui in propriae communitatis silva magnam stragem faceret, ad restitutionem teneri; quam quidem sententiam his verbis limitat: « Quodsi constaret de contraria voluntate communitatis, quia videlicet tantum muleta contenta sil in aliis similibus, tunc ad nullam restitutionem teneretur ».

* Turrianus, loc. cit., n. 13, ita loquitur: • Si... communitas solum peteret ab his quos cemprehendecrt, poenam et recompensationem damni, non esset leve indicium ad judicandum recompensatam non obligare alios ad

Caeden
(et ligna sil-
vae priva-
tae sola poe-
na (enentur
juxta alios.

Rectius te-
nentur ad
restitutio-
nem.

Idem di-
cendum de
pascuis.

Comedere
uvas in vi-
nea aliena,
juxta alios
licitum.

babile, quod caedentes non teneantur nisi ad poenam 0. Quia (ut ait) respublica transferens silvam in communitatem aut personam, non majus dedit jus, quam ipsa respublica habebat; at quando silva erat reipublicae, caedentes tantum tenebantur ad poenam; ergo sic etiam, si silva translata est. — Sed huic rectius contradicunt Molina¹, Sotus², Bonacina³ cum auctoribus citatis, et alii plures apud Sanchez⁴. Ratio, quia dominus habet jus strictum ad silvam illam, ita ut possit libere eam vendere, aut locare arborum scissionem. — Hinc bene dicunt Croix⁵ cum Illsung⁶, et Lugo⁷ cum aliis, quod si communitas silvam vendat, aut locet alicui privato, scindentes tenentur ad restitutionem cujuscumque damni, etiamsi sint illius communitatis partes. Quia tunc communitas, ac proinde singuli cives illius, ex quorum mandato sive consensu administratores vendunt aut locant, totum jus suum in illum transferunt.

Quod autem dictum est de silvis quoad scissionem arborum, dicitur etiam de agris quoad pascenda animalia: ut dicit Lugo⁸, et Sanchez⁹ cum aliis.

Quaeritur 2°. *An liceat in vinea aliena comedere uvas?*

Affirmant Covarruvias, Valerus, Ripa, etc., apud Lugo¹⁰: modo quis uvas foras non asportet. Adducuntque illud Deuter. XXIII, 24 et 25, ubi dicitur: *Ingressus vineam proximi tui, comede uvas quantum tibi placuerit; foras autem ne efferas tecum. Si intraveris in segetem amici tui, franges spicas et manu conteres: falce autem non metes.* Et idem quod di-

citur de uvis et spicis, ait Abulensis (apud Cornelium a Lapide) intelligi de pomis ac aliis fructibus "A Idque Josephus Hebraeus et plerique alii apud Calmet¹¹, dicunt intelligi non solum de incolis, sed etiam de omnibus viatoribus, quibus hoc permitti ajunt ad refocillandas vires.

Sed Pater Holzmann¹² (cui adhaeret Lugo¹³) sentit ex Lyrano¹⁴, illud concessum fuisse tantum Hebraeis ex speciali Dei permissione; vel solis vinitoribus, qui in vinea laborant. Et huic ultimae interpretationi favent versio chaldaea et arabica (apud Calmet) ac etiam hebraea, quae verba illa: *foras tamen ne efferas tecum*, legit: *et non ponas in vas tuum*, id est *in calathum tuum*, ut Calmet explicat. — Caeterum, probabiliter ait Lugo de jure naturae licere comedere unum vel alterum uvarum racemum (id est unam vel alteram uvam); parique modo concedit comedere ex pomario alieno, unum vel alterum pomum¹⁵ id enim prohibere videtur durissimum et contra humanitatem. — Et huic secundae sententiae videtur accedere Hugo cardinalis, qui praefatum textum sic explicat: *Hoc hodie servatur hodie ad litteram; sed in contrarium dispensatum est, propter malitiam hominum.*

His tamen non obstantibus, satis probabilis videtur prima sententia. — Nam, quod permissio illa fuerit pro solis Hebraeis, nullo valido videtur niti fundamento. — Quod autem fuerit pro solis vinitoribus, huic obstat¹⁶ auctoritas aliorum, ut supra, et maxime Josephi Hebraei, quae in hac materia multum valet, cum ipse prae aliis melius noscat He-

JuXU 4-
lioc non li-
citur niti
Hebraei-
vel vinito
nbuv

Prior aen-
lentia satis
probabilis.

Negatur
solis vinito-
ribus lici-
tum esse

¹ Tr. 2, diip. 58, concl. 5. — De Just., lib. 4. qu. 6. art. 4, ante mcà — ² Disp. 1, de Restit. in gen., qu. 3. punct. 7, n. 27. — ³ Conii!.. lib. I, cap. 5, dub. 1, n. 82. — ⁴ Lib. 3, part. 2, num. 253. — ⁵ Ills., tr. 4, disp. 2, n. 247. — ⁶ De Just, et Jure, disp. 6, n. 88. — ⁷ De Just, et Jure disp. 6, n. 93. — ⁸ Conail, lib. I, cap. 5, dub. I, n. 34 et 37. — ⁹ Cava», in cap. Peccatum, part. 2, § 1. n. 3. — ¹⁰ Vater,, Different, utriusque fori, v. Peccatum, differ. 23. — ¹¹ Ripa,

in I. *Damnum*, n. 3. ff. de damno infecto. — De Jum et Jure. disp. lo. n. 33. — *Abulens.*, in Deui., cap. xxm. qu. 7. v. Si *intraveris tegetem*, — *Cornei, a Lapide*, in Deuter.. cap. xxui, v. 24. — *Joseph Hebr.*, Antiquit. Judaic.. lib. I cap. o. — In Deuter., loc. cit. — " De Praec. decal., n. 758. v. (w Disp, 16, n. 33. - " In gloss, ordin., loc. cit. — *Calmet*, loc. cit. — *Lugo*, loc. cit., n. 33. — *Card. Hu^o*, in Deuter.. loc. cit.. lit. u.

non scindendum ligna ex sua silva, nisi sub poena imposita ».

O Auctores allegati hanc sententiam tenent. loquentes de silva quam ipse privatus aut ejus majores non plantaverunt.

Covarruvias et Valerus unum alterumve racemum concedunt, quem dicunt posse etiam in via comedi.

Abulensis ita sane legem explicat; sed videtur suam explicationem coarctare ad fructus, quorum abundans sit copia ad modum frugum et uvarum. Quod non animadvertit Cornelius.

*») Ex pomario scilicet, ut ipse Lugo explicat, habente fructus in ea copia, qua uvae solent esse in vinea ».

braeorum mores. Obstant 2" verba textus: *Ingressus vineam proximi tui*; quae magis proprie intelliguntur de viatoribus quam de in vinea laborantibus. Obstat 3' factum Apostolorum (Luc. vi, 1), qui, iuxta hanc legem, *cum transirent per sata, vellebant... spicas, et manducabant confricantes manibus*. Ipsi autem objurgati fuerunt a pharisaeis, non quia hoc illicite facerent, sed quia facerent in die sabbati; at Christus Dominus eos omnino excusavit.

530. – « Plus item, si quis a diversis, « vel ab uno interpolarem, parva et plura < furetur. — Vide Lessium l ».

Docent Lessius, Trullench, Villalobos, apud Salmant. § in furtis minutis requiri ad materiam gravem duplo majus: nempe, si materia gravis sit per se, v. gr. quatuor julii; per furta minuta, ad materiam gravem requiruntur octo julii. — Eadem quantitatem requirit Pater Holzmann ', si haec furtula fiant diversis; atque si fiant per notabilia intervalla, requirit triplum.

Mihi tamen aequius videtur, ut dicunt alii apud Elbel a), quod, si furtula fiant eidem per intervalla, aut diversis eodem tempore, requiritur et sufficit ad materiam gravem, simplum cum dimidio, v. gr. sex julii. — Si vero utrumque concurrat, nempe, si fiant a diversis et discontinuation, censeo requiri duplo majus, scilicet octo. Hoc tamen intelligitur cum Lessio et Lugo 4,

1 Lib. 2, cap. 12, num. 46. — A#m., loc. at. - *Trull.*, lib 7, cap. 5, dub. 4, n- 5. - *Vulal.*, part. 2, tr. 13, diff. 3, num. 5. - Tr. 13, cap. 6, num. 19. — 1 De Praec. decal., n. 745. — *Lut.*, loc. cit. — ' De Juat. et Jure, disp. 16, n. 51. — *Laym.*, lib 3, tr. 3, part. 1, cap. 1, n. 6. *Bonac.*, de Reatitut., disp. 2, qu. 8, punct. 2, n. 3. /xqo, loc. cit., num. 51. - Ap. *Salmant.* loc. cit. — Decal, lib. 7, cap. 21, n. 10. — 1 In propos. 29 Alex. VII. n. 17. — *Rebell.*,

530. - § Elbel, *de Restit.*, n. 290, hoc modo distinguit: « Quando furta fiunt successive in quantitate modica, sive dcin ab eodem sive a diversis..., putant., doctores requiri ad minimum plus dimidio »; deinde: ¶ Dum quis etiam eodem tempore modica surripit a diversis dominis-Molina existimat, in hujus modi furtis factis a diversis dominis duplo majorem quantitatem requiri, quam si fuissent facta ab eodem ».

b) Laymann quatuor annorum intervallum magnum esse dicit; ceteri vero non determinant quodnam censendum sit magnum temporis intervallum

modo furta non fiant per partes ex industria; et modo inter furta non interponatur magnum intervallum.

Addunt Laymann, Bonacina, Lugo 5 etc., furta minuta non coalescere, si fiant a pluribus, et magno intervallo intercedente, videlicet anno ¶ Immo Sanchez e, Roncaglia c), Viva 7 cum Trullench etc. (contra Rebellum et Croix 8) excusant a restitutione sub gravi, etsi furtula accipiantur ab uno, anno interjecto. Rejiciunt autem Viva et Roncaglia ° opinionem Filliuccii, Dianae, Salas >, Vidal §, Toleti §, apud Salmant. 10; qui excusant, si adsit intervallum 15 dierum; vel mensis, ut admittit Navarrus apud Sanchez. Nisi, excipit Viva, materia sit valde modica. — Hinc magis mihi arridet quod sentit Roncaglia ", scilicet, saltem requiri interpolationem duorum mensium, dum agitur de materia, quae licet non sit gravis, tamen proxima est materiae gravi.

531. - Non est mortale, per se loquendo, surripere quamcumque summam cum animo restituendi statim, v. gr. intra quadrantem. Croix 12 cum Lessio »), Lugo, Vasquez, etc. — Idem est, si intra illud breve tempus, quis vult restituere tantum illam ultimam partem complementem materiam gravem, aut si ad breve tempus restitutionem differat. Croix 13 cum Vasquez Sanchez b), Rebello Reginaldo bl, Sayro et aliis plurimis.

part. 1. lib. 3, qu. 15, num. 37. — ' Lib. 3, pnrt. 1, n. 1011. — Pka, in propos. 29 Alex. VII, n. 17. — Tr. 13, qu. 5, cap un., quae. 5. — Fil/, tr. 31, n. 244. - *Diana*, parr. 1. tr. 6, resol 34, v. *Dico* 2. - w Tr. 13, cap. 5, num. 19. — Aatur., Man., cap. 17, num. 189. - *Sanch.*, Decal.» lib. 7, cap. 21, n. 10. — Prtwi, loc. dt. — 11 Loc. cit. — ¶ Lib. 8, part. 1, n. 1002. - Lngo, de Just. et Jure, disp. 8, n. 21. - *Vasq.t* in 1-- 2--, qu. 72, art. 6, n. 21. — " Loc. cit.

Roncaglia, *tr. 15, qu. 5, cap. un., quest. 5*, a restitutione excusat, duobus mensibus exactis, ut infra rectissime notat ipse S. Alphonsus.

Trullench, *loc. cit.*, neque id asserit, neque a Viva allegatur.

f) Salas, Vidal et Toletus male adducuntur a Salmant.; ii enim auctores non determinant intervallum, quo elapso, liber sit fur a restitutione.

531. - °) Lessius videtur citari a Croix ex Moya; sed hic auctor adducit Lessium, *lib. 2, cap. 5, n. 37*, pro casu simili tantum.

bl Ita quidem auctores a Croix allegan-

Furtum parvae reliquiae, quando non emlescant

Requiruo: lurdumeos, si materia «it proximapart.

Intentio fflatim restitucndi excusat n lethali.

Item, restitucndi quod complet materiam gravem. Item, dilatio brevi*.

Furtum parvae reliquiae, quando lethale.

Quantus Unionis est mensura peccati.

Furari modicum sine intentione dicescendi. veniale,

nisi detineatur quantitas notabilis.

Causae excusantes a mortali.

532. - Quaeritur hic: *an sil mortale furari parum reliquiae sacrae?*

Nulli dubium, quin in districtu Romano sit mortale: cum Clemens VIII et Paulus V, excommunicationem indixerint contra eos, qui invitis rectoribus ecclesiarum, furantur reliquias etiam minimas.

DUBIUM III.
Quando graviter peccet qui inulta minuta furta committit

533. *Quid, si quifuratur non habeat animum dicescendi. Quid, si habeat.* — 534. *Anfurtula facta diversis coalescant. Et an tunc restitutio possit fieri pauperibus.* — 535. *Quid, si plures furentur parva, altero alterum nesciente.* — 536. *Quid, si mutuo sciant, et eodem tempore furentur.* — 537. *Quid, si unusquisque moveatur exemplo alterius.* — 538. *An sit mortale furari quid leve, post completam materiam gravem.*

533. - « Resp. Hic quoque quantitas laesionis vel damnificationis, quae fit proximo, et quam fur intendit, est mensura quantitatis peccati. — Vide Lessium J, Sanchez a.

« Unde resolves:
« Γ. Si quis ex occasione tantum furatur, sive uni sive pluribus, modicum, non intendens notabile aliquid acquirere, nec proximo graviter nocere, singulis furtis non peccat graviter, neque ea simul sumpta unum mortale constituunt. Postquam tamen ad quantitatem notabilem pervenit, eam detinendo mortaliter peccare potest. Lessius4, Sanchez5, Bonacina®». [Etsi nunquam adverterit ad culpam gravem; ut Tamburinius, Croix, Cardenas, etc. communiter. Vide dicenda η. 553], — « Verum et hoc mortale evitabit, si vel tunc restituere non possit, vel animum habeat paulopost restituendi ea saltem quae tunc accipit. « Granado, Diana '.

Clem. VU1, Paul. F, ap. Bahicll., de Dei adoratione, disp. 15, n. 35. — ' Lib. 3. pan. I, n. l<XN. *Sanch.*, Decal., lib. 2, cap. 43 n. 23. - *Bonac.*, disp. 3, de 1 Praec., qu. 1. puncti. 1, n. 9. *Cashopal.*, tr. 8, disp. 1, punct. o, n. 19. - *Diana*, part. 5, tr. 5, resol. 35. *Baldcll.*, de 1- Praec., hb. 3, disp. 15, n. 25, — ' De lust, et Jure, lib. 2, cap. 12,

tur; sed Vasquez, *de Restit.*, cap. 0, § 1. n. 78; Keginaldus, *lib. 10, n. 8*; Sayrus, *Clav.*, lib. 9, cap. 15, n. 21 et 25, negant dumtaxat furem sub mortali teneri ad restituenda priora furta, si partem levem, quae grave furtum complet, restituerit; idemque pariter tenent Sanchez,

Secus probabiliter ait Croix l cum Sanchez, Bonacina, Castropalao, Diana et Baldelli, si quis furetur extra districtum aliquid minimum, ipsam reliquiam non deformans, neque minuens illius aestimationem: nisi sit aliqua reliquia insignis aut rara, ut puta sanctae Crucis, capillorum B. Mariae Virginis, etc.

DUBIUM III.
Quando graviter peccet qui inulta minuta furta committit

533. *Quid, si quifuratur non habeat animum dicescendi. Quid, si habeat.* — 534. *Anfurtula facta diversis coalescant. Et an tunc restitutio possit fieri pauperibus.* — 535. *Quid, si plures furentur parva, altero alterum nesciente.* — 536. *Quid, si mutuo sciant, et eodem tempore furentur.* — 537. *Quid, si unusquisque moveatur exemplo alterius.* — 538. *An sit mortale furari quid leve, post completam materiam gravem.*

« 2°. Si autem per plura parva furta, uni vel pluribus facta, habeat intentionem paulatim dicescendi vel inferendi grave damnum, peccat graviter ea intentione; ac, licet exsecutio singulorum sit tantum venialis ex se, ut tamen substat tali intentioni, est continuata exsecutio peccati mortalis (Lessius -, Sanchez-). Quia nocent graviter reipublicae, et praxis illa valde perniciosa est societati humanae: v. gr., si sartor particulas panni a diversis surripiat; si mercatores utantur brevioribus ulnis, etc.». — [Nota autem hic propos. 38 damnatam ab Innocentio XI: *Non tenetur quis, sub poena peccati mortalis, restituere quod ablatum est per pauca* (alias *parva*) *furta, quantumcumque sit magna summa totalis*].

• Interim hi excusantur subinde a gravi peccato: Γ. Ex eo quod dictum est casu primo. 2°. Si id faciant, ut se servant indemnes; vel quia alias non lucrarentur, vel pretium augere deberent, et

dub. 8. — 3 Decal., lib 7, cap. 21, n. 6. — 4 Loc. cit. — - Loc. cit., n. 15 et 18. — - Disp. 2, de Restit. in part.» qu. 8, punct. 2, n. 2. — *Tambur.*, Decii., lib. 8, tr. 3, cap. 2, §5, n. 6. — *Croix*, lib 3, pai t. 2, n. 244. - Grrrfew., jlisserL 23, ¶ - *Granado*, in 1-- 2--, conirov. 6. ir.2, disp. 2, η.51. Part. 3, tr. 6, resol. 25. — - Cap 12, dub. 7. — - Loc. cit.. n. 12 et 13.

in Decal., lib. 7, cap. 21, n. 9; et Rebellus, *part. 1. lib. 3, qu. 15, n. 39*, qui etiam addunt (Sanchez, 6; Rebell, n.33) furem a mortali excusari, si, dum ultimum furtum admittit, animum habeat saltem virtualcm restituendi (statim, ut notat Sanchez) priora minima furta.

Quando veniale.

Furari modicum cum mtenitione dicescendi, lethale.

Causae excusantes n mortali.

tunc non invenirent emptores. Rosella '.
« 3e. Si alias non habeant unde se vel suos
- alant ».

534. - Hic quaeritur Γ. *Anfurtulafacta
diversis personis coalescant, et gravem
obligationem pariant restitutionis?*

1-ariaU
Uci.% diver
<ii coelo-
cunt.

Negant Hangestus, Medina n» et P. Na-
varra a», apud Sanchez et probabile pu-
tat Croix 3 cum Esparsa. Nisi fur magnam
quantitatem auferre intendisset; vel nisi
domini laesi unam communitatem consti-
tuerent. — Sed merito dicit Lugo 4, hanc
opinionem ab omnibus rejici; cum con-
traria sit communis, et tenenda cum ipso
Lugo, et Sanchez4, Salmant. ., Croix 7
et aliis. Et verius videtur cum Salmant. *
et Milante ' oppositum expresse damna-
tum, cum praefata propositio generice
loquatur. Ratio patebit ex Quaestione se-
quenti, quam apud nullum auctorem dis-
cussam inveni.

Quaeritur 2". *Si furtula*, quae simul
ad magnam quantitatem perveniunt, *sint
facta diversis dominis certis, an fur te-
neatur* sub culpa gravi *eis restitutionem
facere*; vel an satisfaciat, *debita illa pau-
peribus distribuendo?*

Vufentur
restituend4
domini» tab

Ex una parte videtur dicendum, sub
gravi restitutionem faciendam esse domi-
nis, nisi excuset periculum famae amit-
tendae, vel gravissimum damnum aut in-
commodum. Ratio, quia, licet domini non
sint graviter laesi, fur tamen certe non
potest sibi retinere magnam quantitatem
ablatam; nam, ut dicunt Sanchez °, et ali-
qui alii apud Lugo", etsi in alio propo-
sito'^; praeceptum non furandi non solum
prohibet, ne quis alios graviter laedat, sed

etiam ne ditescat notabiliter ex aere alieno.
— Quapropter, cum fur certe ad restitui-
tionem teneatur, non videtur satisfacere,
si restituat pauperibus; quia his restitutio
facienda est tantum, quando creditores
sunt incerti, non vero quando sunt certi.
Propterea quod, restituendo pauperibus,
cum restitutio sine magno incommodo
possit fieri ipsis dominis, non videtur fui
restituere ablatum personis debitis, sed
alienis, ad quas nullum jus spectat; et
ideo non videtur suam obligationem im-
plere.

Sed probabilius mihi et aliis doctis ju-
nioribus dicendum videtur, quod hujus-
modi fur non peccat graviter, si non re-
stituat dominis certis, cum commode pos-
sit; et satisfaciat suae gravi obligationi,
si debita pauperibus distribuatur. Ratio: quia,
ut docet Lugo °9, et consentit Sanchez r'
cum Vasquez e», Valentia c», Petro Le-
desma † et Rebello praeceptum non
furandi non tam intendit vitare emolu-
mentum proprium, quam damnum pro-
ximi. Si ergo singuli domini non fuerint
graviter laesi, fur non tenetur sub gravi
obligatione eis restitutionem facere. —
Attamen, cum ipse, notabiliter ditescendo
ex bonis alienis, grave intulerit damnum
reipublicae, ideo reipublicae damnum re-
stituere debet. Eo igitur casu, sub gravi
tenebitur reipublicae restitutionem facere;
dominis vero tantum sub levi. Unde vi-
detur quod sufficienter fur satisfaciet suae
gravi obligationi ex praesumpto consensu
reipublicae, si restituat pauperibus aut
locis piis, qui sunt egentiores reipublicae
partes.

Probabi-
lius latifit
restituendo
pauperibus.

' V» *Emptio*, n. 15. — *Micron. ah /fan^cUo*, Moral .
ap. 0. . *Dead.*, lib. 7, cap. 21, η. II — * *Lib. 3 part. 1*
η. 101X *Etparia*. *Curv thcol.*, hb. 8. de Juwt. cl Jure,
qu E. ari. 12. — « *De luit. et Jure. diip.* lb, num. 18. —

. Loc. cit., num. 12. — . Tr. 13, cap. 5, num. 19. — ' Loc.
cit. — . Loc. cit. — . Exercit 20 sup. propo». 'W Jnnoc. XI!
— * Loc. at», num. 15. — " *De Ju»t. et Jure, diip.* In
n. 49. — rt Loc. cit., n. 49.

534. - Joan. Medina, *Cod. de Restit.,
qu. 10, ad 3 cas.*, id profecto negat; sed casu
tantum, quo * homo ille id in fraudem legis
de non furando non faciat, sed quia forte non
habet alias, unde sufficienter ipse et familia
suxi vivat . — Quam quidem sententiam Pe-
trus Navarra, *de Restitui., lib 3, cap 1, dub 7,*
9i 54 et seqq dicit aliquibus non videri impro-
babilem (ex quo Sanchez concludit Navarra
probabilem eam reputare); oppositam tamen
veriore esse asseriL

h) Lugo hanc rationem ex aliquot auctori-
bus diserte ad praesentem materiam adducit.
r His verbis Sanchez utitur, *Decal, lib. 7,*
cap. 21, a. 15: «Septimum decalogi praecep-
tum, inquit, prohibens non solum notabile
proximi damnum, sed etiam usurpari ac reti-
neri notabilem quantitatem alienam ». Aucto-
res vero allegat pro sententia, quae docet hu-
jusmodi furem sub mortali ad restitutionem te-
neri; quod revera tenent Vasquez, *in /«m 2ar*
disp. 146, cap. 2, n. 6; Valentia, *in 2<"" 2.*'

Sed dices: Nunquam praesumitur respublica velle, quod fur restituat pauperibus cum culpa veniali; a qua ipse nullo modo excusari potest, dum sine suo gravi incommodo debitum dominis restituere posset. Respondeo: Cum in hoc non censeatur graviter invita respublica, ad quam (ut diximus) principaliter tunc pertinet jus rei ablatae, si restituatur pauperibus: ideo probabiliter videtur dici posse, quod fur semper excusabitur a mortali, si pauperibus restituat; et etiam a veniali, si aliqua rationabilis causa adsit.

535. – « 3^a. Si plures simul, vel succès-
sive, plura furta parva alicui faciant,
« quae simul sumpta graviter illi noceant;
« tunc, si alter de altero non sciat, nul-
« lus peccat graviter: v. gr., si viatores
« ex vinea unam alteramve uvam ra-
« piant et comedant; etsi hoc licere dicant
« Covarruvias, Valerus et Ripa » [Vide
dicta «. 529, Qu. 2^a. « contra Diana *
« – Si autem singuli conspirent, singuli
« graviter peccant. — Si denique de se
« mutuo sciant, nullus tamen alteri sit
« causa furti, probabiliter est non esse
« mortale; ut docent Lessius, Tanner, etc.,
« contra Suarez, Vasquez. Vide Bona-
« cina 2 ».

Covar., in cap. Peccatum, part. 2. § 1, num. 3. —
Vakr., v. Peccatum, differ. 23. — Ripa, in l. Damnum,
num. 3, ff. de damno infecto. — 1 Part. 3, tr. o, resol. 20. —
Less., lib. 2. cap. 12, num. 52. — Tanner, tom. 3, diip. 1,
qu. 6. dub. 9. num. 285. — Soar., de Censor., disp. 20,
KCL 2, n. 3. — Vasq., in l. 2^a, diip. 14b, cap. 2, n. b.
v. Tertio. — 1 Disp. 2, de Restit. in parL, qu. S. punch 2,
n. 6. — 1 Tr. de In hist, ct Reith, cap. 9t § 5, qu. b. — 1 De
lust, el lure, disp. 1b, n. 56. — 1 Tr. 13, cap. 5, n. 28.
Lr.«s., lib. 2, cap. 12, n. 52. — Sanch., Decal., lib. 7, cap. 21,
n. 22. — 1 Loc. cil. — 1 Loc. cit., n. 22, ad 2, cl n. 24. —

fl/s/>. 5, qu. 10, puttcl. 5, v. Delude: Petrus
Ledesma, Sunt., part. 2, tr. 8, cap. 21. diff. 2,
dub. 2, propos. 2; Rebellus, pirt. 1, lib 3,
qu. 15, n. 43.

536. — Sotus, quidquid dicat Lessius
nihil habet in 4, dist 22, qu. 1, art. 2, cas. 3,
ex quo haec conclusio colligi possit

537. — O Oviedo, tr. 6, de Vitiis, contr. 2.
n. 96, tenet ut veriore hanc sententiam.

9 Lessius et Salas utique hic citantur a
Croix; et Lessius, lib. 2, cap. 9. tt. Hl et 112,
negat cum contra justitiam peccare, qui opus
malum ponit ex quo sequitur damnum tertii
per accidens et ex malitia aliorum, sod cap. 12,
n. 52, scrihit: Is qui alteri nullo modo suo
exemplo vel hortatione est causa accipiendi...

536. — Probabilissima est haec sententia
Busenbaum, scilicet, si plures modica fu-
rantur, neminem peccare graviter, etsi
mutuo sciant grave damnum domino fieri:
nisi ex communi consilio faciant. Ita etiam
tenent Habert', Lugo 4, Salmant. * cum
Lc ssio, Sanchez, etc. Et hoc, etiamsi sin-
guli eodem tempore furentur; ut, cum
Busenbaum, censet Lessius * cum Soto %
et Sanchez (contra Lugo). — Ratio, quia
tunc nemo est causa damni, quod per ac-
cidens ab aliis domino evenit.

537. — Si autem plures plura parva fu-
rentur, ita ut unusquisque moveatur exem-
plo alterius, quamvis sine communi con-
silio: Laymann, Oviedo " , Stephanus, etc.,
apud Croix ., dicunt omnes peccare con-
tra justitiam. — Sed probabiliter Lessius ' ,
Lugo, Salas' et Tamburinius, ibid " te-
nent, peccare tantum contra caritatem
(et graviter, si materia est gravis) ratione
scandali; non vero contra justitiam: quia
exemplum non est causa positive influens
in damnum alienum c), ut diximus Lib. II,
n. 45, in Jiue, communiter cum Sanchez,
Salmant., Molina, etc.

538. — Si quis, post completam mate-
riam gravem, furatur adhuc aliquid aliud
leve, Lugo 10, et Croix " cum Sporer, Di-

Lu^o, loc. cit., n. 58 et 59. — Laym., lib. 2, tr. 3. cap. 13.
num. 5, v. Porro, cl num. 6. — Stephan, a S. Panto, de
Jure cl Just., tr. 4, disp. 7, dub. 2, num. 12; cfr. tr. 3. de
Carit. disp. 3, dub. 7. n. 70. — 1 Lib. 3, part. 1, n. 100.
— Zuffo, de Pocnit., disp. 16, num. 159. — Tambnr., Me-
thod. confess., lib. 2. cap. 1. § 17, a num. 101. — * Apud
Croix, loc. cit. — Sanch., Decal., lib. 1, cap. 6. num. 5.
— Sti/maw/, tr. 13, cap. 1 num. 114. — Molina. tr. 2,
disp. 731, num. 2. — * De Just, ct Jure. disp. 16, num. 43 cl
— 11 Loc. cil., num. 1007. — Sparer, tr. 5, cap. 5,
num. 39.

non tamen peccat mortifere modicum acci-
piendo, neque tenetur sub peccato moruli ad
restitutionem '. Quasi significet ad restitutio-
nem teneri et peccasse contra justitiam, si suo
exemplo alteri fuerit causa furti. — Salas non
loquitur de eo qui furando dat alteri exem-
plum furandi; sed // la, t 2 l', tr. 13, disp. 5,
n. 128, ait: « Quando ex opere bono habente
speciem mali aliquis movetur ad furtum-
constat. [circumstantiam istam] non conferre
speciem furti, quidquid dicant aliqui, quia non
peccat peccato injustitiae ». In casu tamen si-
mili, // 137, scribiu « Qui suo exemplo unum
movet ut alium occidat, nequaquam peccat
contra justitiam

r 'Magis consentaneum erit doctrinae S. IX>

Opi 111
haec pruk
bina.

c 111 m
codcm tem-
pore luren-
tar.

Solum r
x c m q IU m
prrUibiTi
"on nblipil
.id tenth
liunvcn.

Fum n mo-
dicum pml
complet tm
ma i eri im
travem.

Piore. ei-
dem furan-
icimodicum

lethaiiter.

si inter

Pnt.firru-

""Euade

idaM.u,non

e«t lethaic.

castillo, etc., tenent esse peccatum mortale toties quoties aliquid leve surripitur .; . — Sed Lessius et Salmant. cum Tapia et Diana, huiusmodi furtum leve

dicunt non constituere peccatum mortale, nisi pertingat ad aliam novam quantitatem gravem. Et hoc Bonacina r> merito putat valde probabile.

DUBIUM IV.

Quid sentiendum de furtis Domesticorum vel Amicorum.

- 39 *Quid de furto uxorum et virorum.* — 540. *Au uxor possit dare eleemosynas, etc.* 511. *An aliquando possit expendere.* — 542. *An liceat ipsi subvenire parentibus, etc.* 543 *Quale furtum filiorum sit grave.* — 544. *An filius possit a patre mercatore subripere mercedem pro opera sua.* — 545. *Quid de furtis famulorum in esculentis, etc.* — 510. *De restitutione facienda ab uxore et filiis.*

(n /uni»
doracMt i
eorum e< à
m»eorum re-
quinturma-
jor quanti
ui.

539. - « Resp. Licet vere furtum sit, si uxor, liberi, amici, servi, patrifamilias « invito quid auterant, plerumque tamen major quantitas requiritur, ut sit mortale; cum plerumque hic dominus aut non rationabiliter invitatus, aut saltem minus invitatus sit, ut ab his quam ab aliis auferatur: vel, etsi valde invitatus sit, « saepe tamen id fiat, non tam ratione rei acceptae, quam modi accipiendi clam, aut ratione finis ob quem accipitur, v. gr. ad ludendum, potandum, etc. — Vide • Cajetanum ', Lessium .

• Unde resolves:

* 1us ^xor Sraviter peccat, si notabilem summam accipiat, invito marito, « etiam ex dote vel bonis communibus; ■ quia licet media pars ad eam spectet, ■ maritus tamen habet usumfructum illius

« partis: ideoque tenetur ad restitutionem — Trullench ♦ etc.

« T. Similiter peccat graviter *martins* i-urtanu • contra justitiam, cum obligatione resti- r''' • tuendi, si aliquid notabile uxori surripiat sine ejus consensu, ex bonis ipsius • paraphernalibus vel aliis propriis, si quidem libera eorum administratio ipsimet « uxori competat; quia par est ratio mariti et uxoris quoad bona propria. — • Vide Villalobos®, Trullench ° ».

540. - « 3us. Uxor potest dare eleemosynam et munera, secundum consuetudinem aliarum mulierum illius loci et « conditionis: etiamsi maritus eleemosynas omnes illi prohibeat, quia consuetudo hoc jus ei tribuit, quo maritus eam « privare non potest7 ». (Ita Lugo a> communiter cum Molina, Lessio, Coninck, Bo

Qu>nu»
clecinMvna»
uxor facere
„UCAU

Dicasl., 4e Reetit. di<p. 9. dub 3, n. 59. — ' Tr. 13. tap. 5, n. 23 - *Tapia*, tom. 2. lib. 5, qu. 9. art. 4, n. 3. - *Diana*, p<rl. 2, tr. 17. rcsol. 43. — † Sum., v. *Furtum*. — • Lib. 2. cap. 12, n. 76. — • Lib. 7, exp. 5. dub. 8, n. 7. —

• Pan. 2, tr. 13. difi. 9. num. L — • Loc. cit., num. 21. — 1 *Trull.*, ibid., n. 13. — *Molina*, tr. 2, disp. 274, l. n. 6. • *Lets.*, loc. cil., dub. 14, num. 85. - *Cettinck*, de *Virtutib.*, disp. 27. dub. 5. n. 52.

ctons, *lib. II*, >i. 45 *i.f.*, si dicantur fures isti, quamvis peccent contra justitiam, ad restitutionem tamen non teneri, quia exemplum non est causa directe influxiva,

538. - a) Lugo et Sporer hanc utique sententiam tenent, sed casu quo fur priorum furtorum recordatur; non quod leve illud furtum sil novum peccatum mortale a priori distinctum, sed quod sit pars illius prioris peccati.

h) Lessius, *loc. cit.*, cap. 12, >i. 44, negat utique furta ista levia constituere peccatum mortale *per se*, nisi pertingant ad aliam quantitatem gravem, sed addit mortiferam esse voluntatem retinendi illa minuta cum aliis.

f) Bonacina, quem S. Alphonsus ex Croix citare videtur, non loquitur de praesenti casu *loc. cit.*, nempe de *Rcstit*, disp. 2, qu. 8,

punct. 2, n. 5; sed de casu quo quis aufert alicui levem quantitatem, posteaquam alii eidem jam abstulerunt gravem quantitatem, cl dicit valde probabilem esse sententiam quae negat hunc furem lethaliter peccare.

539. - a) Uxor in his peccat fere eodem modo quam filius; de quo vide infra, *n. 543*, nota /.

540 - Lugo, *disp. 16, n. 64 cl 65*, hanc sententiam tenet, cum hac tamen limitatione: Nisi maritus totam hanc curam in se suscipiat, ut v. g. si maritus dicat: ego volo ut ex nostris bonis fiant eleemosynae juxta nostrum statum; cas tamen ego lacio quantum statui nostro congruit alioquin duplicarentur sumptus, si singuli ad eundem finem donamus et expendimus.

nacina, Reginaldo, etc., apud Diana Et hoc, etiamsi uxor habeat bona propria; ut Lugo §, Bonacina Gobat, etc. cum Croix § « Diana °, ubi cum Molina et de-
• cem aliis “ docet, posse eam, inscio ma-
rito, dare vigesimam partem annui cen-
• sus vel lucri: eo quod hoc pertineat ad
decentiam status, et maritus irrationabi-
liter sit invitatus». [Sed hoc ita univer-
saliter dictum reprobant Lugo*, Sporer
et Tamburinius cum Croix⁶. Id autem
Tamburinius e tantum admittit, quando
divitiae non multum excedunt).

« Hinc etiam potest cum Abigail mo-
deratas eleemosynas dare, ut mariti con-
versionem impetret, vel ne Deus illum
puniat. — Vasquez, Bonacina, Reginal-
• dus et alii decem; contra Coninck, etc.
« Vide Diana ’ ».

541. - « 4°. Uxor potest bona expen-
« dere marito absente vel fatuo, quia tunc
ad illam spectat administratio domus. —
Item, quae acquirit sua industria ».
'Dempto tamen labore, quem praestare
debet familiae; ut bene advertit Croix §.
— «Item paraphernalia, hoc est bona,
quae praeter dotem marito allatam, sibi
« reservavit. Trullench ·, et caeteri com-
« muniter ».

Item potest uxor libere disponere de
iis, quae sibi reservavit de bonis a viro
sibi assignatis pro vestitu aut sustenta-
tione familiae ad certum tempus: modo
honeste familiam jam sustentarit. — Ita

Croix 10 cum Paludano, Navarro, Lessio ,
Molina, Bonacina, etc.

« 5°. Non peccat uxor, subducendo ali-
• qua, vel compensationis causa, si vir sit
« prodigus; quia is tunc facit uxori inju-
« riam, partem ipsius profundendo: vel
• pro victu, vestibus, caeterisque sibi vel
« familiae necessariis, quae mariti saepe
• non intelligunt, et frustra ab illis pete
« rentur. — Bonacina, Trullench ”.

542. - « 6ft. Uxor, si ejus pater, mater,
« vel proles ex alio matrimonio, sint pau-
« peres, ita ut misere secundum statum
« suum vivant, et maritus eis noli: succur-
rere, potest ex bonis suis propriis, vel
« etiam ex communibus (dummodo post
« mortem viri omnia computet in sua
< parte) eis subvenire: quia jure naturae
tenetur eos alere, et maritus in id con-
« sentire. Navarra, Palaus, Lessius u; —
Diana *a, ubi illam potestatem extendit
ad fratres et sorores: quod etiam Les-
« sius⁴ et Trullench¹* judicant probabile ».
[Cum Lugo ·, Molina, Sanchez, etc. <...)].

543. - « 7\ Filius peccat graviter, in
• vitis parentibus notabilem summam ac-
« cipiens. Qualis non semper est, secun-
« dum Lessium ”, si filius patri praediviti
• duos vel tres, immo, secundum San-
« chez e», quinque vel sex aureos furetur
• eo quod parens sit minus invitatus, et
filius sit aliquid patris. Unde non tene-
« bitur ad restitutionem, nisi forte cohae-
« redibus graviter noceat ».

Quacdo
qur potesi
Gcrahc 'ar-
ripere.

Uxor ha
ben paren
ict paepe-
res ve) pro-
lem ex Alio
m^riro.

furia Ūho-
lam.
do lttbaltx.

Bonae., de Restit., disp. 2, qu. 10, punct. 2, n. 6. ·
lib. 4, n. 282. 1 Pari. 2. tr. 15, retol. 33. — *Gobai*,
Qolrur. tr. 5, cap. 24, n. 52. · Lib. 3. part. 1, n. 1025. —
• Part. 2, tr. 15, rcsol. 33; cl. part. 5, tr. 8, rcsol. 34, i. f. —
• De Jusi ct Jure, diip. 16, n. M. — *Sparer*, tr. 5, cap. 5,
n. 52. · *Tambur.*, Decal., lib. 8, tr. 2. cap. 3, § 4, n. 2. ·
• Lib. 3, part. 1. n. 1021. — · Loc. dt. — Posç., Opusc. de
Elccmos., cap. 4, n. 4. — *Bonae.*, de Restitui., disp. 2,
qu. 10, punct. 2. num. 10, v. *Tertio*. — *Re^in.*, lib. 4,
n. 278. — *Contnek*, de Virtutib., disp. 27, dub. 5, n. 55
U 56. 1 Part. 2, tr. 16, rctol. 23, part. 5, tr. 8. rcsol. 34.
— · Lib. 3, part. 1, num. 1018. — · Lib. 7, cap. 5. dub. 8.

n. 12 et iv. — w Loc. dc., n. 1024 *Palad.*, in 4, dist. 15,
qu. 3, art. 6, concil. 2 (num. N.i. · *Atnur.*, Man., cap. 17,
n. 154, v. Sexto. · *Molina*, tr. 2. disp. 274, n. 18. · *Bonae.*,
loc. cit., punct. 2, n. 10, v. *Quarto*. — *Douai.*, loc. cil.
num. q et 10, v. *Tertio* ct v. *Sexto*, — u Loc. dL, due 15
et 17. — *Petr. Navar.*, de Restitue., lib. 3, cap. 1, n. lt>4
ct 165. · *Palaut*, tr. 6, disp. 2, punct. 13. num. 16 ct 17.
— » Lib. 2, cap. 12, n. 88 — u Part. 5, u. 8, root 31.
· Loc. aU, num. 89. · Loc. cit., num. 18. — “ Disp. 16.
num. 71 ct 72. — *Mohna*, loc. cit., disp. 274, num. 12. —
Sanek., Const.), lib. 1, cap. 6. dub. 6. — Lib. 2. cap. 12,
num. 76.

Λ Lugo et Bonacina, *locis citatis*, absolute
loquuntur, neque ullam distinctionem appa-
nunt inter uxorem quae habeat et eam quae
non habeat proprix

« > Diana non allegat Molinam pro hac sen-
icntta; nec pro ea decem, sicut asserit Busen-
baum, sed sex tantum auctores adducit.

541. - a) Lessius, *cap. 12, n. 84*, loquitur
de solis fructibus quos uxor sua industria lu-

cratur; sed, uti notat Croix, superfluum de quo
hic disputatur, est voluti fructus industriae.

542. - a) Modo tamen (ita limitant suam
sententiam Lugo et Molina) uxor alias elee-
mosynas non laciāt, quae simul cum his sum-
ptae, summam excedant quam sine manti fa-
cultate expendere potest.

543. - 'D Sanchez, *Consi!*, lib. 1, cap. 8,
dub. 7, n. 0, concedit tiliolamilias, cui a patre

Uxor, dt
quibus dis
ponere poß-
Mt.

Dicit Salas h) apud Croix non esse grave fartum filii, 20 vel 30 aureorum, a patre possidente annuos 1500 aureos. Et non improbat Lugo*, si pater non sit tenax, et filius adoleverit, ac accipiat ad usus honestos. — Lessius, Navarra et Filliuccius, apud Sporer ·, dicunt, non peccare graviter filium furantem duos vel tres aureos a patre divite. — Bañiez dixit, ad furtum grave filii parentis praedivitis requiri saltem 50 aureos. Sed hoc Lugo et Lacroix⁴ rejiciunt; nisi forte esset filius principis. In quo consentit Holzmann⁵, qui etiam dicit non esse grave, accipere a parente praedivite decem aureos^{ri}.

Admittunt autem Navarrus⁷, Sotus, Laymann, etc. ·, quod si pater mittat centum aureos filio in studiis versanti, poterit filius insumere quinque aureos in recreationes honestas ex praesumpto patris consensu *h*.

• 8". Si filius notabilem summam expendat in res turpes aut vanas contra « voluntatem parentum, ex pecunia sibi « suppeditata ad usus honestos, putat Lessius⁹ eum peccare mortaliter: etsi ex « cuset a restitutione, si pater rogatus « facile condonaturus putetur.

⁷ Lib. 3, part. 1. n. IU3J. — · Di<p. lt>, n. 7b. — £<O., cap. 12, nom. 76. · Λ//M tr. 32, η. 361. · Tr. 5, cap. 5. nom. 57. — *Bâties*, in 3— 2·, qu. 6b, art. 6, v. *Secundum dacuntcnhtm* — *Lu^o*, loc. at. num. 76. — · Loc. at., n. 1032. — * De Praec. decal., n. 755. — *Solus*, de Just., et Just., Ub. 4, qu. 5, art. 2, v. *Adnutandum hk.* · *Laynt.*, lib. 3, tr. 4, cap. 12. num. 7, v. *Dko* ///. · Ap. *Croix*, lot. ciL — · Loc. dL. n. 77. — · Lib. 3, tr. 4. cap. 6, n. 6.

ad sustentationem centum aurei mitterentur, ut invito etiam patre, quatuor vel quinque aureos lu

Satas ita tenet, non quidem in suis ope nbus, sed de hoc interrogatus, ut refert Lugo, a quo allegationem Croix mutuatus est

r) Petrus Navarra male citatur a Sporer, negat enim, *lib. 3, cap. 1, n. 72 et 73*, mortale esse, si filius quatuor argenteos excedat

In anno scilicet, ut subdit Holzmann.

♦ Navarrus, *Man.*, cap. 17, η. 157, in generali Lanium loquitur, dicens filium posse licite accipere < quando probabiliter conjicit patrem suum eo contentum fore, ut cum de ejus licentia[^]. in peregrinis gymnasiis versatur, tunc enim probabiliter credere potest ratas habiturum patrem eleemosynas illas, quas instar sui similium facit »

544. — « 9". Si filius, v. gr. mercatoris vel cauponis, administret bona parentis, potest a patre exigere salarium, quantum dare deberet extraneo; et si id impetrare non possit, vel exigere non ausit; potest clam accipere. — Ita probabiliter Laymann e, Diana * ».

Ita etiam sentiunt, apud Moya l0, Navarrus, Escobar, Angelus, Gomez, cum communiori, ut asserit Molina; et non improbabile putant Lessius ·>, Villalobos a), Lopez. Et hoc concedit Serra b>, etiamsi filius serviat gratis, ignorans quod possit servire cum mercede, si praesumatur, quod si non ignoraret, minime operam gratis impendisset. Et in dubio, ut censet Moya, tenendum est filium noluisse gratis servire. — Unde videtur, hic posse filius sibi compensare mercedem: eodem modo, quo clericus posset sibi compensare de fructibus beneficii, quod de bonis patrimonialibus ignoranter impendit in sui sustentationem (nisi expresse voluerit compensationi renunciare); quia in dubio, nemo praesumitur velle se suo jure privari: ut dicunt Leander⁷ cum S. Thoma % Cajetano c>, Palao, Lessio, Molina et Navarro.

Verum Lugo et Moya d> cum Molina,

n. 1 et 2 · Aüvor», *Man.*, cap. 17, num. 144. · *Escob.*, tr. 3, exam.9, cap. 4, n. 31. — v. *Peculium*, η. II. *Anion. Gomee*, ad l. 29 Taun, n. 24. · *Molina*, tr. 2, disp. 234, n. 2. · *Ludov. Lopes*, Instruct, consc.. part. 2. op. 21. — *Moya*, tr. 6, disp. 4, qu. 1. n. 9. — « Tom. 6, tr. 5, disp. 3, qu. 49 *Palau* tr. 6, de Carit., disp. 2, punct. 5, n. 4. *Less.*, lib. V, cap. 4. dub. 6, n. 38 *Molina*, tr. 2, disp. 145, n. 1. *Navar.*, Apolog libri de Reditib. cccl., qu. I, monit. 77, n. 7. — « Disp. 5, n. 42. — *Molina*, loc. dL, disp. 234. n. 8.

Filios id ministras bona pareo lia.

Juxta 1-hos. potest petere salarium vel ·ibi compensare.

/) Hodie vero, ex mutato pecuniae valore, dicendum est (iliumfamilias non peccare graviter furando patri diviti 20 vel 30 francos; vel etiam 50 vel 60 francos, si pater est valde dives.

544 - a) Lessius, *loc. cit.*, n. 80 et 81; Villalobos, *part. 2, tr. 13, diff. 6, n. 4*, non solum non improbabilem-censent hanc sententiam; sed eam simpliciter tenent

b) Serra, *in 2* " 2a', *qu. 66, art. 5, dub. 2, ad 3*, ita docet de casu simili, scilicet de famulo.

S. Thomas, 2° 2° *qu. 185, art. 7, ad 2*; Cajctanus, *in loc. cit.*, huic sententiae non repugnant, ut rectius loquitur Molina.

l Moya contra, *loc. cit.*, n. 6, oppositam sententiam tenet ut probabilissimam; eademque n. 2, probabilem appellat, · ne dicam (subdit) veram et communem ·.

Expende ni turpiter vel prodife datum id hone u.

Juiu 4-
ho», non po-
teit.

Secunda
sententia
valde pro-
babilis et
Rrobabi-
or.

Hine b-
ho non Heel
Mbteompen-
Mire.

Medina .), Silvestro et aliis, tenent, nullo modo filium posse hoc salarium a patre exigere: quia secundum jura filius debet patri suas operas et industrias *I*); et quidquid ex bonis paternis acquirit, patri acquirit ut probat Sanchez *. Et cum haec sententia sit valde probabilis, immo probabilior cum Croix⁸; ideo, si pater negaret salarium, vel filium puderet illud petere, merito ait Croix⁸, minime posse filium occulte sibi illud compensare, cum compensatio non sit licita, nisi ubi jus est certum: sed hic jus filii est valde dubium. — Dices: Prima opinio est saltem practice probabilis probabilitate juris, seu proxima; prout dicunt DD. de eo qui potest compensare famam sibi ablatam, cum pecunia, vel non restituendo famam alteri detrahenti (vide dicta *Lib. I, n. 35*). Sed respondetur, ibi supponi diffamatum habere certum jus ad suam famam, et dubium est tantum de modo. Sed hic valde dubitatur, an filius habeat jus se compensandi in casu proposito. Quando autem jus sive creditum non est certum, omnes conveniunt ad dicendum, quod non licet compensare. Vide Salmant⁴.

Si vero filius praestet in beneficium patris majora opera et obsequia quam tenetur; an eo casu possit exposcere stipendium a patre? — Vide dicta w. 488, ad *III, in fine*.

Silvesi., v. *Peculium* T, qu. 12. — 1 Consil., lib. 1, cap. 2, dub. 9, n. 4 et 5. — . Lib. 3, part. 1, n. 104. — ' Loc. cit., num. 1035. — . Tr. 13, cap. 4, num. 148. — *Laym.*, lib. 3, tr. 3, part. 1, cap. 1, n. 5. — *Escob.*, tr. I. exam. 9. cap. 4, num. 25. — . Lib. 2, cap. 12, num. 18. —

<) Medina citatur a Moya ex Laymann; sed apud Laymann nomen Medinac ex incuria videtur irrepsisse loco Molinae.

I) Si nempe filius cum patre commoretur el ab eodem sustentetur, ut notat Lugo, vel si filius sit in patris potestate, ut loquitur Silvester.

Regulariter scilicet; et Sanchez, *n. 5*, excipit casum, quo filius patrem alere non

545. - « 100. Etsi famuli, in esculentis et poculentis quae domo exportant aut « divendunt, graviter peccent; quae tamen ipsi domi consumunt, in iis facilius (uti et religiosi) excusantur; cum « in his dominus aut praelatus saepe tantum sit invitus quoad modum accipiendi clam, non quoad rem. Quod tamen timeri posset, si extraordinaria « acciperentur. Laymann, Escobar, — et « Lessius⁸, ubi docet, quod furta minima famulorum ex comestibilibus, quae « claudi non solent, non coalescant, si « non ad vendendum, sed ad comedendum tantum accipiantur ». [Ita edam Cajetanus, Navarrus, Bafiez, Moya, Sanchez, apud Croix . Sed merito hoc non admittit Sporer ', si magna esset quantitas).

546. - « 11. Cum a gravi peccato furtum « domesticum non potest excusari, tunc « uxor tenetur restituere ex parapherais, « filius ex castrensibus, vel quasi, vel si « ea non habet, post mortem patris afferre in divisionem haereditatis (si quantitas rei ablatae sit valde magna, nec pater restitutionem tacite vel expresse « dimiserit). Famuli vero, si sine magna « difficultate restituere non possint, jubentur compensare officiis et obsequiis extraordinariis, quantum possunt. Laymann § ».

Cajetan., Sum. v. *Navar.*, Maji., cap. 17, n. 138 *Bafta*, in qu. 46, 1. 6. dub. penult *Moya*, tr. b, di>p. 4, qu. 4, n. 14. - *Sauch.*, Decal., lib. 7, cap. 21, num. 31. - . Lib. 3, part. 1. num. 1014. — ' Tr. 5, cap. 5, n. 58. — . Lib. 3, tr. 3, part. 1, cap. 1, n. 5.

teneretur, et tacite vel expresse protestaretur mercedem operarum sibi esse praestandam.

Opinio ista, haud secus atque allata exempla reperiebantur utique *lib. I. n. 35*. in prioribus Theologiae moralis editionibus, hic autem desiderantur. A sexta enim editione et deinceps, prorsus deleta sunt ex novo tractatu de Conscientia.

hamuli &
culcciAcon-
tumentes ta-
ct le excu-
santur,

nisi quAn
lilat esset
majrna.

Furta du
gravia quo-
modo repa-
randa.

CAPUT II.

De Restitutione.

DUBIUM I.

Quid sit Restitutio, et qui teneantur ad eam.

517. *Quid est restitutio; et an debeatur tantum ex laesione justitiae commutativae.* — 548. *Quae sint radices restitutionis.* — 549. *Quaenam est culpa theologica, et quae juridica.* 550. *Ex qua culpa oriatur obligatio restituendi.* — 551. *Quid, si quis leviter alterum laedat, animo graviter nocendi.* — 552. *An culpa venialis inducat obligationem restituendi.* — 553. *An ex levi furto possit aliquando oriri gravis obligatio restituendi.* 554. *An ad restitutionem in contractibus requiratur culpa theologica.* — 555. *An idem in officiis.* — 556. *Quid de injuria materiali et formali. Et vide ibi resolutiones.*

Restitutio,
quid

547. — « Resp. I. Restitutio est actus justitiae, ad salutem necessarius necessitate praecepti, quo reparatur damnum proximo illatum per injuriam, ita ut radix restitutionis non sit quaevis laesio proximi, v. gr. contra caritatem, etc., « in quibus non habet jus quod violetur; sed ea tantum quae est contra justitiam, in qua proprie injuria infertur, hoc est, laeditur aliquod jus proximi, quod is habet in re vel ad rem, in qua damnum patitur. — Quod variis modis fieri potest, v. gr. furando, defraudando, destruendo, rem alterius negligenter custodiendo, occidendo, mutilando, detrahendo honorem, convitiando et similibus ».

Tracta (qm
τηρηκηιαη.

Aggrediamur nunc ad hos duos discutendos *Tractatus de Restitutione et de Contractibus*, qui, cum permultis implicatissimis quaestionibus et dubiis, soluti difficillimis, conferti sint, maxima digni sunt animadversione, et ad praxim ita scitu necessarii, ut, si in his confessarii non bene sint versati, eos in multa offendicula incurrere oporteat.

ûûî'ia
n.bo.rn
s Deo i

Et de continget, in hoc meo libro, et potissimum in hac postrema editione, omnium sensui me non fore satisfactorum — Ab illis enim qui rigidae vel benignae sententiae plus forte, quam par est, amantiores sunt, aut nimis austerus habebor, quia a multorum graviumque auctorum sententiis recessi; aut nimis indulgens, quia plures opiniones libertati favente tamquam probabiles approbavi.

Testor Deum, cujus honorem et animarum salutem mihi proposui, quod, quidquid scripserim, non ab aliqua passione impulsus, aut verbis aliquorum auctorum addictus, vel austeritati aut benignitati nimis adhaerens, ad haec scribenda me induxi. — In qualibet quaestione, praevio diuturno studio, curavi quidem veritatem investigare, praecipue in iis quae ad praxim magis faciunt. Et propterea, non solum diligenti trutina perpendere elaboravi rationes, quas doctores classici tradunt; sed etiam plures doctos recentiores consulere non neglexi; adeo ut aliquando, in recto judicio de aliqua quaestione faciendo, multos dies consumpserim. Siquidem, non tamquam ovis (ut verbis utar rigoristarum) semitas scriptorum caeco ductu sectatus sum; sed operam dedi ut veritatem assequeretur, aut sententias quae magis veritati accedunt amplexarer. — Pro viribus sum conatus semper rationem auctoritati praeponere; et ubi ratio me convicit, non renui auctoribus plurimis contraire, etiam iis quibus magis forsitan adhaerere potuissem, utpote quia, cum hanc scientiam addiscerem, ad manus meas ante alios illi pervenerunt.

Hinc, benevole lector, ne putes me auctoribus benignae sententiae omnino addictum, si eos saepius me citare observas — Nam ad hoc Opus conficiendum non praetermisi etiam rigidae sententiae auctores legere, et praecipue Merbesium, Contenson, Habert, Natalem Alexandrum, Juenin, Cabassutium, Continuatorem Tour-

nely, Genettum, Petrocorensem, Patrem Concina, etc.: paratus quidem a sententiis meis desciscere, dummodo suis rationibus de veritate me convicissent. Sed quomodo me convincere poterant, dum videbam quod ipsi ut plurimum magis conviciis et subsannationibus, quam vi rationum, sententias suas suadere conantur? Quomodo in omnibus adhaerere potuissem iis qui opiniones suas saepius veriores et Evangelio conformiores praedicant, nonnisi quia rigidiores sunt; et frequenter insultant in oppositas, tamquam falsas ac Evangelio adversas, nonnisi quia libertati favent?

Caeterum in dubiis discutiendis aequalis mihi scrupulus fuit, tam sententias libertati faventes et a ratione alienas uti probabiles admittere, quam damnare ut improbables eas quae valido quodam fundamento innixae mihi videbantur. Cum certum sit, vel ut certum tenendum, prout communiter DD. docent, et ipse doctus Rev. P. Concina (quamvis rigidarum sententiarum celebris fautor), in suo eruditissimo opere Theologiae dogmatico-moralis me instruit, quod hominibus imponenda sub culpa gravi non sunt, nisi evidens ratio id suadeat a). — Aequae enim nefas est a culpa excusare qui reus est, quam innocentem tamquam culpae reum judicare; ut sedulo monuit S. Antoninus ¹, ubi disserens quando aliquid damnandum sit de mortali vel non, sic scripsit: *Nisi ad hoc habeatur auctoritas expressa Scripturae sacrae, aut canonis seu determinationis Ecclesiae, vel evidens ratio, non nisi periculosissime determinatur Nam si determinetur quod sit ibi mortale, et non sit, mortaliter peccabit contrafaciens; quia omne quod est contra conscientiam, aedificat ad gehennam... Si autem determinetur quod non sit mortale, et secundum rei veritatem sit, error suus non excusabit eum a mortali..., quando scilicet erraret ex crassa ignorantia; secus, si*

ex probabili, puta, quia consuluit peritos in tali materia, a quibus sibi dicitur illud tale non esse mortale; videtur enim tunc in eo esse ignorantia quasi invincibilis, quae excusat a toto. Ei hoc, quantum ad ea quae non sunt expresse contra jus divinum vel naturale, ut contra articulos fidei, decem praecepta, et hujusmodi, in quibus ignorans ignorabitur. — Item S. Bonaventura dixi:: Cavenda est conscientia nimis larga, et nimis stricta. Nam prima generat praesumptionem; secunda, desperationem..., prima saepe salvat damnatum, secunda e contra damnat salvandum.

Quapropter semper timor mihi fuit, ne Deus aequae rationem a me exigeret, si opiniones laxas ut probabiles approbassem, quam si probabiles ut laxas reprobassem. Humanae conditionis praesenti fragilitate spectata, non est semper verum, tutius esse animas per viam arctiorem dirigere; cum videamus Ecclesiam tam nimiam libertatem, quam nimium rigorem saepe proscripsisse. — Unde Gersonius ^{*}, animadvertens damna sententiarum excedenter rigidarum, sic advertit: *Fit... ut per tales assertiones publicas nimis duras, generales et strictas, praesertim in non certissimis nequaquam eruantur homines a luto peccatorum; sed in illud profundius, quia desperatius, immergantur.*

Et hoc magis urgere debet in materia restitutionis; ubi in dubio, possessor bonae fidei, cum jus certum habeat ad rem possessam, non debet exspoliari, nisi moraliter constet rem esse alterius; juxta regulam communiter receptam, etiam ab auctoribus rigidae sententiae, ut testatur Lugo ², et sic revera tenent Gonet ³, Habert ⁴, Natalis Alexander ⁵, Wigandt ⁶, Pater Henno, etc. (Vide dicta *Lib. I, n. 35*). — Cimmunitate enim dicunt, saltem in materia justitiae valere regulam illam, quod in dubio melior est conditio possidentis.

Praecipue
in murmuribus
juventutinis.

¹ Pat. i. 2. tit. Leap. 11, § 28 — «S. Uonauch», Compend. iheol. verit., lib. 2, cap. 52. — De vita spirit., lect. 4, coroll. II. — ■ De Juri, et Jure. disp. 17. n. 86. — ¹ Cyp. iheol. thorn. dissert. de opin. probab., art. A. n. 55 et 57.2

• Tr. de Just., cl. Iure, CAp. 12. qu. 11, re»p. 2. — • Lib. 4, cap. 9, art. I, reg. 39. — ² Tr. 2, exam. 1. qu. 7 n. 13. — /ienno, de Restitui., chip. I, qu. 7. art. I, C00CJ J. el de Conac., disp. 2, qu. 4. conci X

547. - « Concina, in suo Apparatu, lib. 1, cap. 5, a. 7; hb. 3, diss. 3, cap. 3, § 3,

nedum opinionem istam teneat potius oppositam amplectitur et defendit.

S. Doct.v
parara· xd
«c rctra
ctAndam.

De reliquo, tandem me protestor, quod, si in aliquo erravi, opto ut error mihi ostendatur Nam paratus sum illico me retractare, nec erubescam; prout non erubui id facere in hac mea nova editione, in qua a pluribus recessi opinionibus, quae olim probabiles, sed postmodum vel nimis benignae aut nimis rigidae mihi visae sunt.

Rettitnuo
definitor.

Restitutio igitur est *actus justitiae*; sed addendum est: *commutativae*. Non enim debetur restitutio ex laesione justitiae *legalis*, quae respicit jura legum et poenas; neque ex laesione justitiae *distri- bulrvae*, quae respicit merita personarum. — Quare episcopus, conferens beneficium simplex indigno, nihil tenetur restituere digno; uü probabiliter dicitur *n. 585*, et *Lib. IV, h. 107, i.f.* Quid vero, si beneficium sit curatum? Vide eodem loco, *n. 109*.

Ex
)a«titiACom-
motati va
oritur obli-
gatio resti-
rotationiv

Tantum igitur ex laesione justitiae *commutativae*, quae respicit jus rei, oritur obligatio restitutionis. — Ex laesione autem aliarum virtutum, nulla oritur obligatio restituendi: ut Croix * cum Soto, Lugo f, Bahez, Tamburinio, etc.; contra Lessium et Covarruvias Quare dicunt praefati DD., quod si actio ex alia virtute quam ex justitia sit debita, non est restituendum quod accipitur pro ea servanda.

Radicev
rettiiuiio-
«1. dliAt.

548. - Notandum est Γ. Quod *radices restitutionis* duae communiter assignantur Prima, *ex injusta acceptione*, cui adjungitur radix *ex injusta damnificatione*. - Secunda, *ex re accepta*, sive *ex injusta retentione*, cui annectitur obligatio restituendi *ex contractu*.

Sorm. de Juni, et Jure, Hb. I qu.7, arx. 3, v. Perst-
«iratdMm - Bafira, io 2* 2· qu. 62, Art. 5. dub. 4. conci. 1.
Tambur , Decal , lib. 7, cap. 5, § 3, num. Q et veqq —
1 Tr. 13. cap 1. num. 14. - Lfss., lib. 2, op. 7. num. 26, -
Bonac., de Realitut-, diap. 1, qu 1. punct. 3. num. 11. -
Rrôe/., part. I, Ub 2. qu. 10, n. 19. — ' Loc. ciL. n. 27. —
• Dup 8, n. 66 ct »eqq. — 4 De Jutt. et Jure lib. 4, qu. 7.

549. - Notandum 2". Quod alia est culpa *theologica*, quae respicit conscientiam; et est eadem, quam peccatum mortale aut veniale. — Alia*juridica*, quae dividitur in *latam*, scilicet quando omittitur diligentia quam communiter omnes adhibere solent; *levem*, si omittitur diligentia quam omnes diligentes adhibent; et *levissimam*, si omit- titur diligentia quam diligentissimi po- nunt. Hinc resolvitur quod qui damnum minime praevidet nec intendit, certo ad nihil tenetur, etsi operam daret rei illi- citae; uti fur, qui penitus fortuito domum alienam incenderet. — Ita Salmant.l cum Lessio, Bonacina, Rebello et aliis.

550. - His positis, Quaeritur Γ. *Ex quali culpa oritur obligatio gravis resti- tutionis in delictis*9

Respondetur, oriri tantum ex culpa lata, conjuncta cum culpa gravi theolo- gica. Ita Lessius *, Lugo °, Sotus4, Petrus " Navarra4, Sanchez4, Viva*; Salmant. cum Laymann, Azor, etc.; Croix". Item Cabassutius 10, Roncaglia " et alii com- muniter. Ratio, quia (ut docent Lugo 13 et alii) restitutio communiter accipitur ut poena. Et ideo dicimus quod, ut debita aequalitas servetur, ad obligationem gra- vem restituendi rem gravis valoris, requi- ritur culpa theologica gravis; *theologica*, quia, cum conscientia oneretur de obli- gatione, oportet ut in conscientia adfuerit delictum; *gravis*, quia, ut conscientia te- neatur ad gravem obligationem, oportet ut gravis fuerit culpa.

551. - Quaeritur hic 2". *Si quis com- mittat culpam juridicam levem sive levis- simam contra justitiam, sed cum animo*

art 2, v. Dubium autem til. — 1 De Restitue., lib. 2. cap. 1, n. 47 et 48. — · Decal., lib. 2, cap. 23, n. 160.
1 De Restitui., qu. 1, an. 4, n. 2. — · Tr. 13, cap. 1. n. 16.
Laym., lib, 3, tr. 3, part. 1, cap. 6, n. 2. - Aaor, part. 3. lib. 4, cap. 8, v. Quaestia et v. Dicendum. — · Lib. 3, part. 2, num. 184 et seqq — * Lib. 6, cap. 17, n. 2. — " Tr. 13, qu. 2, de Rotit., cap. I, qu. 4. — ·· Di«p. 8. n. 59,

Croix, lib. 3, part. 2, n, 295, habet tan- tum id quod inferius a S- Alphonso dicitur, negat scilicet obligationem adesse restituendi pretium acceptum pro actione, quae ex alia virtute quam ex justitia debetur

Lugo, loc. cil.t disp. 18, n. 67, loquitur tum de actione ex alia virtute debita, tum de omissione ejusdem actus, et negat obliga-

tionem esse restituendi, vi scilicet justitiae; quandoque tamen ex alia virtute obligatio- nem ejusmodi adesse asserit

d) Lessiust lib. 2, cap. 14, n. 69 et 72, Covarruvias, in cap. Peccatum, part. 2, % 3 asserunt restituendum esse pretium ab aliquo acceptum eo fine, ut iste actum virtutis jam debitum ponat

nocendi graviter; an teneatur ad damnum ex illa secutum?

Opiniones de culpa juridica levi com inten- donc no- cendi gra- viter.

Affirmant Lugo *, et Salmant. * cum Molina a>, etc. Ratio, quia tunc ille pravus affectus efficit, ut effectus damni secuti sit voluntarius. — Negant vero Sanchez ' cum Angles b>; item Navarrus et Turrianus, apud Salmant⁴. Ratio, quia ad obligationem restitutionis non sufficit solus pravus affectus; sed requiritur etiam actus externus complete injustus.

S. Doctor distinguit:

Si omisit diligentiam debitam, obligatur ad restitutionem.

Sed in hoc dubio, mihi videtur omnino vera sententia Lessii c>, qui alia via casum resolvit, et sic distinguit: Si ille, prudenter dubitans an ex sua actione damnum proximo obveniat, committit culpam levem sive levissimam, omittendo eam diligentiam quam tenebatur adhibere; tunc peccat quidem graviter contra justitiam, et tenetur ad restitutionem. — Secus, si omnem debitam diligentiam adhibeat; quia tunc nullam culpam committit contra justitiam, et ideo ad nullam tenetur restitutionem: licet aliunde obpravum animum peccet contra caritatem.

Secus, si debitam diligentiam adhibuerit.

552. - Quaeritur 3°. *Utrum peccatum veniale contra justitiam inducat obligationem restituendi?* — Resp. Si est veniale, ratione parvitatatis materiae, certe obligat ad restitutionem sub levi.

Levis numeris obli- gat ad re- citationem sub levi.

Si vero est *veniale, ratione inadvertentiae sive indeliberationis*, hoc quaeritur: an obliget ad restitutionem?

J 8k4??

ttntiJdvcr'

Prima sententia affirmat; sed ejus auctores sunt divisi apud Lugo s. — Nam

* p*j* 8, n. 75. — Tr. 13, cap. 1. n. 72. — ' Conail., hb. 2. cap. 1, dub. 49, n. o. — *Navor.*, Man., cap. 17, n. 70. — *Turriaa.*, in 2. 2., de Just, et Jure, disp. 11, dub. 3. * Loc. cit., n. 21. — Diep. 8, n. 56. — Vasg., Opusc. de Restitui., cap. 2, § 2, dub. 2, n. 20. — *Turrtaa.*, in 2. 2. de Just, et Jure, disp. 11, dub. 2, n. 12. — Lib. 3, tr. 3, part. 1, cap. 6, n. 4. — 1 Tr. 2. disp. 698, n. 7, — Lib. 3, part. 2, n. 191 et 192. — *Bonae.*, de Reatit., disp. I, qu. 1,

alii, ut Vasquez et Turrianus, dicunt tunc esse obligationem restituendi totum damnum, quin tamen explicant, an sub gravi culpa vel levi. — Alii autem, ut Laymann ., Molina Croix " cum Soto 0), Bonacina, Reginaldo et aliis, dicunt esse obligationem restituendi pro ratione culpa. — Hinc Bonacina . ait posse culpam ita levem esse, ut non obliget nisi ad centesimam partem damni; si vero sit gravior, potest obligare usque ad decimam partem. Casu autem quo dubitatur an culpa fuerit venialis aut mortalis, obligandus est damnificator usque ad medietatem damni. Ita Bonacina.

Secunda tamen sententia probabilior et communior, quam tenent Petrus Navarra 10, Lessius “, Sanchez Lugo 18 (qui omnino existimat veriore, cum Henriquez, Sà, Rodriguez % Salas b> et aliis pluribus), Roncaglia w, Viva “, cum Azor et Filliuccio apud Cabassut. *, docet in eo casu nullam esse obligationem restituendi. — Ratio, quia culpa venialis ex indeliberatione non est simpliciter delictum et injuria, et ideo non potest parere obligationem restitutionis. Sicut ex contractu, ubi non adfuit consensus plene deliberatus, non oritur obligatio; et sicut etiam non obligat votum emissum sine plena deliberatione. Actus igitur non perfecte deliberatus nequit esse causa perfectae obligationis (Vide dicenda *Lib. V, n. 3*). Dixi: *nullam obligationem*, nec sub gravi, nec sub levi — *Non sub gravi*; quia obligatio gravis non habet proportionem cum

Probabt- lies et com- muniat, nui U obUpitio ex levi ad- vertentij u

punci. 3, num. 9. bb. 10, num. 73. — * Loc. d*L* — * Lib. 2. cap. 1, n. 48. — u Lib. 2, cap. 7. n. 27 et %cqq. — ■ Decal., lib. 2, cap. 23. n. 160. — e Loc. a*t*, num. 56. — B*tnnq.*, lib. U de Irregu*L*, cap. 1. n. 7, i (. S*d*, V. Wt/M/i*σ*. num. 57 (edit, genuin., num. 60). — 14 Tr. 13, qu. 2, de Rc*w*Utut , cap. I, qu. 4, resp. 1. — * De Ro*t*itut., qu. 1, art. 4. n. 3. — Jaor, part. 3. lib. 4, cap. 8, v. Dic*t* Umm. — F*ill.*, tr. 32, n. 31. — “ Lib. 6. cap. 17, o. 2.

551. - ° ' Molina, *tr. 2, disp. 697, n. 18*, dicit de eo qui servum alienum solvit « ex odio domini aut ex alia sinistra intentione; tunc si servus fugiat, ac se furto a domino subtrahat, is qui eum solvit tenetur domino de furto .

b> Angles, *Qu. de clericis restitutioni obnoxiiis*, (tiff. 7, *conci.* 2, a Sanchez revera citatus, haec dumtaxat scribit: «Impediens dignum aut digniorem ut detur digno, ex odio vel invidia in illum, cui non erat beneficium conferendum, ad restitutionem non tenetur, dummodo collatorem non decipiat, sed preci-

bus ab illo impetret ut alteri conferat; licet enim peccet contra caritatem proximi, contra justitiam tamen minime peccat».

r | Lessius, *lib. 2, cap. 7, n. 25*, quamvis hanc distinctionem non formaliter proponat, attamen perspicue eandem adumbrat.

552. - a ' Solus, *de Just, et Jure, lib. 4, qu. 7, art. 2, conci. 4*, requirit peccatum mortale.

b Salas ci Rodriguez his verbis a Lugo citantur: « Quam etiam sententiam docuit Pater Salas in manuscriptis, et Pater Alphonsus Rodriguez .

illa culpa levi. *Non sub levi*; quia levis obligatio non habet proportionem cum re gravi, ut ex suis principiis optime arguit doctissimus Lugo¹; qui, post D. Thomam, non temere inter alios theologos facile princeps dici potest: cum in dubiis discutiendis hic auctor saepe, nullo praeunte, falcem ita ad radicem ponat, ut rationes quas ipse in medium adducit difficulter solvi valeant.

553 - Quaeritur 4^a. *Utrum ex peccato levi, ob parvitatem materiae contra justitiam, possit aliquando per accidens oriri gravis obligatio restituendi?*

Affirma. Et casus est, quando in ultimo iurtulo, complente materiam gravem, non advertit fur ad furtula praeterita; tunc enim tenetur sub gravi ad restitutionem saltem illius ultimi furtuli. Ita Lugo « Viva * cum Cardenas % Tamburinio et Lacroix⁴, contra Diana, Oviedo, Petschacher, etc., apud ipsum — Et ratio est, quia obligatio gravior tunc non oritur ex illa ultima acceptione injusta: quae cum sit tantum culpa levis, non posset gravem obligationem parere; sed oritur ex injusta retentione gravis materiae, culpabiliter iam acceptae. Vel, ut ait Croix⁵, oritur ex gravitate materiae debitae, propter illas leves ablationes formaliter injustas.—Sufficiens autem ad vitandum morule, ut restituatur tantum materia illa parva, gravem materiam complens; ut probabilius

tenent Sanchez, Lessius Vasquez, Rebellus, Bonacina, etc. cum Croix⁶; contra Medina, Lopez, Esparsa, etc.

554. - Quaeritur 5^a. *An etiam in contractibus a) requiratur culpa theologica, pro obligatione restitutionis?* — Certum est, ut ait Lugo⁷, tam leges quam contrahentes, bene posse se ipsos obligare ad restitutionem sine ulla culpa theologica.

Sed Dubium est: *an de facto obligentur?*

Affirmant Laymann⁸, cum Navarro, Molina, Vasquez, Turriano et aliis apud Lugo⁹. Et dicunt, in contractibus obstringere ad restitutionem solam culpam juridicam: et quidem levissimam, si contractus est in commodum committentis culpam; latam, si in commodum alterius contrahentis; levem, si in commodum utriusque. — Ratio istorum, quia id postulat aequalitas contractus, ut ubi majus est commodum major apponatur diligentia.

Sed valde probabiliter negant Sotus¹⁰, Lessius¹¹, Filiuccius¹², Toletus¹³, Sà¹⁴, Lugo¹⁵, Croix¹⁶; Salmant.¹⁷ cum Tapia, Ledesma, Henriquez, etc.; Roncaglia¹⁸. Ratio, quia ex una parte non est aequum aliquem obligare ad poenam gravem sine sua gravi culpa; ex alia non praesumitur, saltem non constat, quod aliquis voluerit se obligare in conscientia ad satisfaciendum pro damno facto cum sola culpa juridica. — Leges autem quae adducuntur

In contractibus potest dari obligatio restitutioni sine culpa theologica.

Juxta auctores de Ucto Aden

Valde potest habilitari auctor.

Dnp. b, d 58 cl K). — Loc. cil. num. tC. — 1 De Reitttot qu. I, an. 4, num. 6. *Tambur.* Decal., lib. 8. tr. 3. caps. 5, n. K. — 2 Lib. 3, pan. 2, n. 345. — 3 *[>tana*, part. 1, tr. 6, tcaol. 31. — Op. Mo., ir. 6, de Vittit et Peccat., contr. 3, punet. 7, n. KL'. — 4 *Ptisthadtr*, de Reatitut. I Radix in gen. qu. 3 art. 2, v. *Rtspondtbit*. — 5 Loc. cil. n. 215. — 6 *Saneh*, Decal. Ub. 7, cap. 21. n. 9. — 7 *Vasq*, Opus de Restitui., cap. 9. 4 1, dub. 5. num. 78. — 8 *Bd*, part. I ht. 3, qu. 15, a. 39. — 9 *Bonac.*, di. p. 1, de Rratitut., qu. h punct. 2, num. 2. — 10 Lib. 3. part. 2, u. 2A9. — 11 *Joan* Mtdma, Cod. de Rcstnut., qu. 10 v. *Sed pont.* — 12 *Ludet*, *Lepta*, Instruct., conac., pan. 1, cap. 93, ad 2 quae. —

Espana, Cuts. theol., lib. 8, qu. 3fl, an. 1. — 1 Di. p. N. n. 100 et 101. — 2 Lib. 3, tr. 3, pan. I. cap. 6, n. 3. — 3 *Mavar.*, Man., cap. 17, nom. 184. — 4 *Molina*, tr. 2, disp. 2%, n. 1 et 2. — 5 *Vasq*, Opuac. cit., cap. 2, § 2, dub. o, n. 44 et «eqq. — 6 *Furrta*, in 2. dup. II, dub. 5. — 7 Loc. cit. n. 99. — 8 M De Just, et Jure lib. 4. qu. 7, art. 2, posi med. — 9 M Lib. 2. cap. 7, n. A3. — 10 Tr. 34, cap. L n. 23. — 11 Lib. 5 cap. 18, n. 1. — 12 u. V. *Culpa*, n. 2. — 13 Loc. cil., n. 106 et «eqq. — 14 Loc. cil. n. 177. — 15 n. Tr. U, cap. I, n. 32. — 16 *Tapua*, torn. 2, lib. 6, qu. 29, an. b, n. 9. — 17 *Martnm dr Le dtima.2* 4. qu. 18. an. 6, v. *Srrf dubitas Jitnriq.* lit. 14. — 18 de Irrcg. cap. 15. — 19 Tr. 13, qu. 2. de Rpe cap. 1. qu. A.

5W. - 1 Cardenas a Viva hic non citatur; et assent, *dissert* 23, n. 88, (urem teneri ad restituendum non id solum in quo factus est ditior, sed etiam omnes illas parvas quantitates quae consumptae sine

1 Auctores isti a Croix dicuntur contradicere, eo sensu scilicet quod negant leves illas materias coalescere, nisi in se vel in aequivalenti apud furem exstent. secus vero, si fur ille, consumpserit.

1 Lessius, *lib. 2. cap. 12, n. 45*, simpliciter obligat ejusmodi furem ad restitutionem. Et rationem hujus asserti sequentibus verbis exponit: - Quia velle relinere illam quantitatem, sic partam per furta venialia, est peccatum mortale ..

554. Hic agitur non de universis, sed de aliquibus tantum contractibus, ut commodato, deposito, conductione, pignore; non veru de precario.

in contrarium, obligantes cum sola culpa juridica, vel praesumunt culpam theologiam, ut ait Viva¹; vel obligant solum pro foro externo; vel non sunt receptae in alio sensu, ut dicunt Lugo, Salmant², etc. Illae vero leges quae in aliquibus casibus omnino praecipiunt restitutionem, istae quidem obligant, etiamsi absit peccatum; sed non ante sententiam iudicis, ut communiter dicunt Salmant. 8, Viva et alii: quicquid alii dicant. — Vide dicta *Lib. 1, n. 100, in fine, v. Quaero.*

555. - Pariter in *officiis*, est probabile ex eadem ratione, quod nemo tenetur ad restitutionem, nisi ex culpa lata, conjuncta cum gravi theologica. Ita Salmant.⁴ cum Vasquez^e, Soto^{ft}, Lessio, Lugo, etc. — Tenetur tamen etiam ex culpa levi juridica, qui recipit stipendium, ut dicit Laymann; vel qui promittit diligentiam majorem communi debita; vel si officium de se exigit magnam diligentiam: ut Salmant. ^Δ cum aliis. Sed semper intelligitur, quod culpa juridica sit conjuncta cum gravi peccato, ut graviter obliget.

556. - « Resp. II. Ex data responsione « patet, teneri ad restitutionem eos qui « intulerunt injuriam damnosam — Haec « autem est duplex: scilicet *materialis*, ut « v. gr. cum quis rem alienam destruit,

« accipit bona fide, vel retinet: id est, pro « habilitate judicans id sibi licere, vel esse « suam; et *formalis*, qua quis rem alienam destruit, accipit vel retinet mala fide: id est, cum sciat vel scire ac debeat, « id sibi non licere, et rem non esse suam « — Vide Laymann⁴, Lessium¹, Bonacina⁷ « Unde resolves

« Γ. Qui injuriam intulit, ex qua alteri nullum est damnum secutum, ut si adulterium commisit sine damnificatione alterius, non tenetur in conscientia ad restitutionem; cum haec sit reparatio damni. Potest tamen a iudice cogi ad satisfaciendum pro injuria.

« 2 Quisquis intulit injuriam damnosam, etiam materiale tantum, tenetur restituere; sed non nisi id quod ex alterius re adhuc habet, vel quo ex ea factus est ditior.

« 3. Qui intulit injuriam formalem, sive rem adhuc habeat sive non, tenetur restituere; et quidem tantum quantum est damnum secutum. — An vero sufficiat culpa venialis, controvertunt auctores; et sententia utraque probabilis videtur ac: r praxi tuta: saltem quando non commode potest restituere. Vide auctores citatos, et Laymann⁸, Lessium⁹, card. Lugo¹¹ ».

Ubi nulum damnum, ibi nulla obligatio restitutionis.

Diminutio damni non obligat iure quandoque tenetur

Damnum canonice formaliter semper tenetur.

¹ De Restitui., qu. 1, art. 4 n. 4. — disp. 8. n. 106. — Tr. 13, cap. 1. q. 34 — Loc. cit. — Vrrva, loc. cit., n. 4, i. i — Tr. 13, cap. 1. n. 27. — Less., lib. 2. cap. 7, num. 31. — Lugo, diip. 8. num. 90 et seqq. — llyxm ,

lib. 3, tr. 4, cap. 7, n. 5. — * Loc. cit., n. 28. — Lib. 3, sect. 5, tr. 2, cap. 1, u. l. — Cap. 7, dub. 6. — Disp. I, de Reau; in c. n., qu. 1, panct. 3. — Lib. 3, sect. 5. tr. 2. cap. 1. a n. 2. — * Cap. 7. n. 27. — Di>p. 8, n. 66.

555. - a) Vasquez» *de Restitue, cap. 2, § 2, dub. 5, n. 35*, requirit quidem culpam latam in officio, ad obligationem restitutionis. Cum tamen lectorem remittat ad ea quae *dub. 2* jam dixerat: scilicet» si quis cum culpa lata, venialiter tantum peccaret, feneretur nihilo

minus ad restitutionem; idem videtur in praesenti materia tenere.
b) Sotusa Salmant. utique citatur ut asserit S. Alphonsus: sed *loc. cit.*, id est, *lib. 4, qu. 7, art. 2, ante resp. ad 1 arg.*, loquitur dumtaxat de commodatario et depositario.

DUBIUM II.

Ao qui cooperantur ad damnum alterius teneantur ad restitutionem.

557. *Quoluplices dicantur coopérantes.* — 558. *Quid de mandante.* — 559. *Quid de consulente.* *Quaer.* 1. *An praebens pravum consilium, et postea revocans, teneatur ad restitutionem.* — 560. *Qu. 2. Exsecuto consilio, quisnam primo teneatur.* — 561. *Qu. 3. Quid, si damnum etiam sine consilio evenisset.* — 562. *Qu. 4. Quid in dubio, an consilium fuerit causa damni.* — 563. *Qu. 5. Quid, si alter sit determinatus ad damnum, et tu tantum suadeas modum.* — 564. *Qu. 6. An teneatur ad restitutionem suadens damnum ex ignorantia culpabili.* — 565. *Qu. 7. An parato inferre majus damnum possit suaderi niinus.* — 566. *Quando teneatur ad restituendum dans iniquum suffragium.* — 567. *Quando teneatur palpo.* — 568. *Quando praebens recursus.* — 569. *An emptor rei furtivae possit illam reddere furi ad recuperandum pretium.* — 570. *An idem possit emptor malae fidei.* — 571. *Quomodo teneatur participans. Quid, si cooperetur ob metum.* — 572. *Quid, si impedias alium, ne reparet damnum alterius.* — 573. *βκο· modo teneantur causae privativae.* — 574. *Vide alios casus apud Busenbaum usque ad n. 578.*

Quinam
dwjwrwcoo
perante

557. - « Resp. Tenentur omnes illi, qui
• quoquo modo sunt causa influens et ef-
ficax damni secuti; ac qui, ex officio et
« obligatione justitiae obligati cavere dam-
« num, non caverunt. Ita communiter do-
« ctiores. — Unde concludunt, teneri ad
• restitutionem comprehensos sequenti-
« bus verbis:

« *Jussio, consilium, consensus, palpo,*
« *recursus.*

« *Participans, mutus, non obstans,*
« *non manifestans.*

Mandant
quando te
ncatar ad
rexit ut io
ntn

558. - « Patet exsequentibus casibus:
« 1'. Tenetur ad restitutionem Ma n -
• d a n s: sive expresse mandet, sive tacite,
« dicto nimirum vel facto, ex quo v. gr.
« famulus colligat hero gratum fore si fa-
• ciat. — Non autem tenetur qui ratum
• tantum habet opus suo nomine lactum ;
• uti nec mandans, si ante executionem
• mandatum retractet, idque mandatario
• innotescat: quia tunc non est vera causa.
« — Molina, Lessius Filliuccius ».

toutelea
quando te
neant

559. - « 2'. Tenetur item Consulens, aut
• precibus ac promissionibus ad damnifi-
« cationem inducens ». 1Juxta propos. 39

ΜοΠμ , tr. 2. diip. 729 el 731. - " Lib.?, cap 13, η. 11
et tcqq. — · Tr 32. η.Μ. — *Bonae.. de Restitat* , disp. 1
qu 2, puocu 7, a. 6. — 1 Totn. 3. pt 4, qu. 6. dub. 14,
68Λ. JM. — · V. *ConttHum*, sum. 8. — · Part. 2, tr. 16.
ratal. 15 et 16, et part. 3, tr. 5. reaol. 63, — · De fttju

damnatam ab Innocentio XI]. — « Quod
« si tamen ante executionem consilium
« suum retractet, et quantum potest con-
« trarium suadeat, etsi non persuadeat;
« probabile est, excusari a restitutione:
« maxime si eum, cui damnum paratur,
« moneat ut caveat. — Vide Bonacina et
« Tanner ·, Sà4 et Diana.6 »

Quaeritur Γ. *An consilium dans, si
postea revocet illud, teneatur ad restitu-
tionem damni post revocationem secuti?*

Prima sententia, quam tenent Habert",
Lessius \ Luero @ Cřoix ^a ^{vv} ^l Holzmann ⁱⁿ ,
Sporer || cum Toletus V, Gomez a), Lay-
mann, Molina a) et aliis communissime,
distinguit: Si consulens dederit simplex
consilium, vel falsum, vel modo auctorita-
tivo; tunc, consilium revocando vel falsita-
tem ostendendo, excusatur a restitutione.
— Secus, si insinuant motivum, sive mo-
dum inferendi damnum. Ratio: quia, adhuc
revocato consilio, haec pergunt semper mo-
vere. Sicut enim, dicunt, qui ignem in alie-
nam segetem injecit, tenetur ad damnum,
etiamsi postea dolens conatus fuerit ignem
exstinguere; ita et consulens.

liOBf rCVÖ.
can· com»
Přexveit
lenden» ex-
c* alur

secu», m
ve? modum
n ° *

et Restitue., cap. 4, § 2, qu. 3. — ' Lib. 2, cap. 13, n. 15
et 16. — · De Jubi. et Jure, dltp. 19, num. 37. — · Lib. 3,
part. 2. n. 28. — · De Rexitut., n. 139. — Tr. 4, de
Restitui., cap. 3. num 21. — *Laym.t* lib. 1, tr. 5, part. 2,
cap. 5. η. 7.

559 - 4 Toletus, lib. 1, cap. 85; Anton
Gomez, *Résolut, vanar, tout 3, cap. 3, h. 44.*
Molina, *disp» 73J*, non afferunt distinctionem
quam exponit S Alphonsus; sed absolute ne-

gant satis esse consilii revocationem, ut con-
sulens a restitutione sit immunis; requiri ta-
men, ut ait Toletus, persuasionem contrariam,
ut consilium revocari censeatur.

JUXTA A-
HOT, revo-
cant con-
m-
liumicmpe»
excusatur.

Secunda autem sententia, quam tenent Pater Concina Merbesius Salmant. 8 cum Reginaldo, Villalobos, etc.; Azor 4; Diana 8 cum Navarra et Salon b); Roncaglia 8; item S. Antoninus e\ Silvester e), Filliuccius, apud Sporer' (et probabilem putant Lessius 8, Sporer., Elbel °, Bonacina dJ, Viva 11; Roncaglia 18 vocat sententiam probabilissimam; et Laymann valde probabilem vocat) — excusat a restitutione, semper ac consulens conetur postea, meliori modo quo potest, damnum dissuadere; saltem adducendo rationem salutis aeternae, quae debet Christiano praeponderare omnibus aliis rationibus mundanis. — Nec obstat paritas ignis allata: nam, eo casu, ignis necessario operatur. Sed, revocato consilio, damnum non amplius ex vi consilii evenit, sed ex sola malitia exsecutoris.

Haec tenentia probabilis; prima, probabilior.

Revocans inutiliter tenetur admodum laedendum.

Hanc secundam sententiam satis probabilem, sed primam probabiliorē censeo. — Recte vero notant Salmant. 18 et Sporer 14 cum aliis, quod si consulens nequeat avertere exsecutorem a damno inferendo, tenetur ex justitia monere laedendum ut sibi caveat.

560. - Quaeritur 2. *Secuto damno ex consilio, quisnam primo teneatur ad restitutionem?*

Respondeo cum Croix, 8, de Lugo et Lessio: Si consilium sit utile illud praebenti,

1 De Restitut., cap. 9, § 2, num. 22 et 23. — 1 Sum. christ., part. 2 2. qu. 182, conci. 2, n. 4, v. f. — Tr. 13, cap. 1, n. 117. — Rcçin., lib. 10, n. 108. — Villa!, part. 2, tr. 11, diff. 7, n. 6. — * Part. 3, lib. 4, cap. 11, quacr. 2. — • Part. 2, tr. 16, resol. 15. — Pctr. Novor., de Restitue., lib. 3, cap. 4, num. 27. — Tr. 13, qu. 2, cap. 4, qu. 4, resp. 2. — Fili., tr. 33, n. 58. — ° Tr. 4, de Restit., cap. 3, n. 22. — Lib. 2, cap. 13, n. 18. — Loc. dt., n. 22. — “ De Restitut., confer. 5, n. 143. — 11 De Restitui., qu. 3, art. 2,

b) Salon, in 2a. 2af, qu. 62, art. 7, contr. 6, videtur potius contrariam sententiam tueri.

c) S. Antoninus et Silvester, a Sporer ex Laymann allegati, non loquuntur de restitutione neque pro ea citantur a Laymann, sed solum pro irregularitate; et re quidem vera, S. Antoninus, part. 3, tit. 28. cap. 2, § 3; Silvester, v. *Homicidium I*, n. 11, qu. 7, v. *Ter-tium*; et n. 12, qu. 8, negant irregularitatem incurri ab eo qui consuluit quidem homicidium, sed ante effectum secutum, consilium revocavit, et firmiter credit satis esse solam revocationem.

ipsum primo teneri: secus, si soli exsecutori. Si autem sit utile utrique, utrumque teneri pro rata; et idem puto, si ex damno illato neutri utile evenierit. — In defectu autem alterius, tenentur in solidum.

561. - Quaeritur 3. *An teneatur, qui consilium dedit, restituere, si damnum etiam sine consilio evenisset?*

Respondeo cum Viva, e, Lessio, Molina, Vasquez et communi, ac Busenbaum (hic, n. 574), quod, si exsecutor de se erat determinatus ad damnificationem, tunc suassor ad nihil tenetur. Ratio, quia ubi intercesserit tantum injuria, sed sine damno, nulla datur obligatio restitutionis; ut bene advertit doctus Pater Holzmann ” cum Patre Elbel, ex S. Thoma u, qui docet: St., *aliquis passus sit injuriam, et non damnum, illi non est facienda de jure restitutio reatis; sed tantum secundum genus injuriae, facienda est emendatio per similem satisfactionem.* — Secus autem (recte ait Viva), si exsecutor etiam a consilio motus fuerit; quia tunc vere est efficax concausa damni.

562. - Quaeritur 4. *Utrum in dubio, an tuum consilium sive mandatum, consensus, recursus, palpato, taciturnitas, etc., fuerit causa damni aut mortis alterius, tenearis ad restitutionem? 1).*

Prima sententia valde probabilis affirmat. Eamque tenent Habert Lugo

n. 3. — “ Loc. dU qu. 4, resp. X - » Tr. 10, de Ceosar., cap. 1, n. 158. — M Tr. 4, de RestituL, cap. 3, n. 22. — “ Lib. 3, part. 2, n. 56. — disp. 13, n. 9. — lib. 2, cap. 10, n. 41. — “ De Restitut., qu. 3, art. 3, n. 3. — loc. dt., cap. 13, num. 4, - Molina, tr. 2, disp. 519, num. X - rosç., de Restitut., cap. 9, § 1, dub. 1. n. 6. — ” De Restitut., u. 436. - Elbel, de Restitut., confer. 5, n. 119. * “ Opusc. 73, cap. 30, in med. — Viva, loc. dt., n. 3. — w De Injust. et Restitut., cap. 4, § 2, qu. 4, resp. 1.

1) Bonacina, disp. 1, de Restitut., qu. 2. punct. 7, n. 6, priorem sententiam tantummodo tuetur.

Laymann, loc. cit., hanc sententiam probabilem appellat

562. - * & Alphonsus hic de quibuscumque ad alterius damnum cooperantibus pro miscue disserit, et recte quidem, cum eadem sit de omnibus ratio; auctores tamen a S. Doctore allegati non omnes de singulis loquuntur, sed plerique de consulente tantum; aliqui vero, de mandante aut suffragium ferente.

b) Lugo, disp. 19, n. 21, ita quidem docet de consulente; eum autem qui dubitat an suo

ordo r«

intercom

ex“«Î“«2

OT

s« <umnum

»a““ß^»ik

»"

ntor

Secui, si
exsecutor
etiam con-
silio sit mo-
tas.

Dibw
dß HBead
c<MHÜiipn>
babiHUrtr
Betor.

Sanchezl cum Covarruvias, Angelo, Bos-
sio, Felino, etc.; **Croix**Roncaglia et
valde adhaeret Lessius3 (licet prius * ex-
presse contrarium tenuent). — Ratio 1\
Quia in tali dubio possidet delictum pravi
consilii: cum enim consilium erat de se ap-
tumaddamnum suadendum, in dubio prae-
sumitur ipsum fuisse causam damni. Prout
si quis infligat alteri vulnus aptum de se
ad occidendum, si alter postea decedit,
praesumitur ex illo vulnere decessisse;
unde consulens homicidium, ad se libe-
randum probare deberet, ex alia causa
mortem aut aliud damnum provenisse. —
Ratio 2». Quia pro eo stat possessio, pro
quo stat praesumptio; non praesumitur
autem exsecutor damnum intulisse sine
consilio, quia nemo praesumitur malus;
saltem non praesumitur determinatus ad
damnum inferendum: ergo possessio stat
pro obligatione consulentis; et hoc casu
ruit possessio quam ipse habet super bo-
nis suis.

Nisi Bd
mnt prae
«umptonn
contrariae

Excipiunt tamen Sanchez et Roncaglia,
nisi adsint aliae conjecturae quae contra-
rium suadeant: puta, ut ait Sanchez 5, si
homicida erat acer inimicus occisi, vel
necem jam minatus fuerat, et similia. Item,
si exsecutor fide dignus affirmaret se non
esse impulsus a consilio; ut dicunt idem
Sanchez, Habert et Mazzotta.

Dubius de
coasUio óx
ia vel Asa-
no ttcutio
bob tene-
tor.

Commune autem est inter DD., cum
Lessio * et Roncaglia in dubio an con-
siliium datum sit, vel an damnum sit illa-
tum, ad nullam restitutionem consulen-
tem teneri.

‘ I> Matrim. lib. 2, dup. 41» num. 17; Decal, hb. 1,
cap. 10, n. 44. - Cww., in clcra. Si /irruiaí, peut. 2, % 2,
ntn. 1 dt UMDn, in 1.1 in prine num. 3.
v. UINma <at, ff. de eo per quem f-tciom. Boniits,
Tract, crimin., iit. dt Mandato ad homicid., n. W, i. (F>/im In cap. 1. dc cG dele<, n. 13, v. CTra»» autm ;
et io cap. Sictd de homicid.. n 12, coocl. 3.
• Tr 13. qu. 2, cap. 4, qa. 1, rrap. 3, tn med. — • Lib. 2,
cap.??, n. 13. — • Cap 13, q 38. — Sanch., Deval., lib L
cap. 10, a. 44. — Ronca^tta, loc. dt. — • Loc. cit- — SartrJi.,
toc cit — de InJust et Re»L, cap. I. § ?. qu. <.
reap. 1 — MoxuOa, tr. 4, dhp. 1. qu. 5, cap. 2. quaer 5. —

Secunda vero sententia satis etiam pro-
babilis negat in tali dubio obligationem
esse restitutionis. Ita, cum Busenbaum
(infra, «. 575), Lessius 8 cum Petro Na-
varra et Silvestro, qui vocat communem;
Salmant. 9 cum Henriquez, Dicastillo et
Rebello; item Medina apud Sanchez10; et
probabilem putat Elbel 11 cum Sayro
Diana et aliis pluribus. — Et hanc videtur
tenere D. Thomas >, ubi docet: *In aliis
autem casibus enumeratis, non semper
obligatur aliquis ad restituendum; non
enim semper consilium, vel adulatio, vel
aliquid huiusmodi est efficax causa ra-
pinae. Unde tunc solum tenetur consilia-
tor aut palpo... ad restitutionem, quando
probabiliter aestimari potest, quod ex hu-
jusmodi causis fuerit injusta acceptio sub-
secuta*. Ergo, juxta D. Thomam, probari
debet, consilium certo fuisse causam dam-
ni; verbum enim illud *probabiliter* (si sit
ex una parte) significat persuasionem mo-
raliter certam, quod consulens fuerit causa
damni: ut bene explicat doctus Pater Con-
cina ia, dicens: *To probabiliter, S. Doctor
in suo vero et genuino sensu accipit, pro
morali scilicet persuasione et certitudine*.
— Ratio hujus sententiae est illa regula
generalis, quod nemo obligatur ad resti-
tutionem, nisi omnino de tali obligatione
constet, nempe quod ipse fuerit vera causa
damni.

Ad autem rationem, quod praesu-
matur influxus quando consilium de se
aptum est influere: respondetur ex D. Tho-
ma quod ad obligationem restitutionis

Dubiøx
de efficacia
coniihi f
tis probabi
liter excu-
satur.

Rationi-
bus opposi-
tis respon-
detur.

• Lot cit.. cap. 27. n. 13. — * Loc. ciu, resp. 3. — • Loc. dt.,
cap 13, n. 38 Petr, Navar., de Rcstitut.. lib 3, cap. 4,
n. Si» - SttUrrL, v BtHunt J, nrm. 11, qu. 10, concí. 6;
ct v ITI, qo. 6, v. Secundum. — • Tr. 13, cap. 1,
n. 111 /fotrtf.; lib. 14. cap 3, n 4. Dicast., de Re-
stitat., diap 4, dub. 2, nam. 39. - Rcbcti., part. 1, lib. 2.
qa H, nam. 7. — Jaan Medina, Cod. dc Restitat., qu. 7,
J Ad ^eundum, ante v. Si autem. * Dc Matrim.. hb 2,
disp. 41, n 17, — 11 De Restitat., n. 146. - Diana, part. 3,
tr. 5. reaol. M, et part. 4, tr. 3, resol. 28 et 63. — « 2 2...
qu. 62, an 7, corp. — u Dr Just, et Jure, dissert. 2, cap. 9,
S L num. 14. — » 2 2 qa. 62. art. 7. corp.

-ufiragio damnum al.cui intulerit, dicit m 22
teneri • ad restituendam partem pro ratione
et mensura dubii ».

« Croix. Itb 3, part. 2, q. 574, disserens
de consulente: - illum profecto ad restitutionem
teneri asserit, scilicet • ad totum, vel saltem.

ut aliqui dicunt, ad partem, pro qualitate
dubii ».

Sayrus, *Clav., lib, 10, tr 2, cap 8, w. I,*
hanc sententiam de consulente, non solum
probabilem existimat, sed absolute tenet ac
tuetur

non sufficit consilium de se aptum esse ad influendum, sed insuper requiritur quod revera influat. Cum autem ex D. Thoma, consilium non semper sit causa damni: *Non enim semper* (verba S. Doctoris) *consilium vel adulatio.*, est efficax causa rapinae, influxus non praesumitur nisi probetur. Dispar autem est ratio vulneris adducta; quia vulnus lethale de se necessario est causa mortis: non ita consilium. — Ad 2^m rationem, scilicet quod delictum exsecutoris non praesumitur: respondetur quod regula haec currit pro eo qui omnino innocens est; non autem pro eo qui jam delinquentem se prodidit. Cum enim ipse omnino voluntarie crimen patriverit, vel praesumitur ipse ex sua mala voluntate fecisse, vel saltem de hoc positive est dubitandum; et in dubio suis bonis non est alter exspoliandus.

juxtacon-
tr. xtn, tene-
tur pro n-

iucc opi-
tJr° rc),w'

Pater Concina * addit *tertiam* sententiam, dicens quod in tali dubio consiliator teneatur restituere tantum pro rata dubii. — Sed huic obstat: quod vel certo possidet consilium, et tunc die tenetur ad totum damnum; vel non certo possidet consilium, et tunc ad nihil tenetur, quia melior est conditio possidentis bona sua: quod in materia justitiae certum esse omnes docent, ut vidimus *n. 547*, v. *Et hoc*.

Dicit autem Sanchez ., quod in dubio an consilium fuerit causa occisionis, consulens habendus est irregularis; quia cum homicidium sit certum, quisque in dubio an sit ad illud cooperatus, censendus est irregularis, ex cap. *Ad audientiam* et cap. *Significasti, de homicid.* — Sed vide de hoc dicenda *Lib. VII, n. 371*.

Certum autem mihi est, quod si tu pravo consilio revera movisti aliquem ad

1 De Junt et Jure, dissert. 2, cap. 9, § J, o, 13 et 15. — • Decal., lib. 1, cap. 10, num. 44. — • Loc. du, num. 4. — 4 Tr. 4, cap. 3, num. 7. — • In 2° 2°, qu. 62, art. 7. — • De Restitue, qu. 3, art. 3, n. 5. Molina, tr. 2, diap. 73^b n. 3. • RIMI., part. 1, lib. 2, qu. 14, n. 22. — • Disp. 1^a num. 9 et 15. — • Lib. 3, nect. 5, tr. 2, cap. 5, num. 5. —

damnum inferendum, teneris ad restitutionem, etiamsi certe alter non defuisset qui idem illi persuasisset — Et ita Pater Concina . cum communi, et Sporer⁴ cum aliis.

563. - Quaeritur 5°. *Quid, si alter jam sit determinatus ad damnum*, v. gr. ad occidendum, *et tu suadeas tantum modum*: nempe, ut occidat veneno, non gladio; in illo, non in alio loco vel tempore? — Adest duplex sententia probaoilis.

Prima dicit te teneri ad restitutionem; quia suadendo modum, concurris ad substantiam damni. Suadendo vero quod damnum citius inferatur, totius es causa damni; cum alter per illud tempus potuisset animum mutare. — Ita Cajetanus⁶, Viva- cum Molina, Rebello, etc.

Secunda sententia te absolute excusat a restitutione: modo .> certum sit, alterum suum pravum animum non mutaturum. Ita Lugo⁷, Laymann ., Lessius % Sporer', Holzmann ¹⁰; et probabilem putant Salmant. ¹¹ cum S. Antonino, Prado, Silvestro, Navarro, etc. Ratio, quia consulens tunc non est causa efficax mali, quoad substantiam damni. Et haec est mihi probabilior.

Nec valet dicere, hypothesim illam suppositam, quod alter certe damnum sil illaturus sine consilio, semper esse incertam, cum animus humanus semper sit mutabilis. Nam respondetur Γ. quod in tali dubio, influxus consulentis ad damnum secutum non est certus, juxta id quod mox supra diximus *n. 562*. Resp. 2^a. (quod magis urget), possessionem hic stare pro determinatione prava voluntatis exsecutoris.

Et sic pariterHolzmann “.et Laymann w

• Loc. au, n. 23. — » De Rtttitut., X 437. — » Tr. 13, cap. 1, n. 112. -S. Anton., paru 2, tit. 1, cap. 12, § 12. Prado, cap. 17, qu. 6, n. 22, Set&tsL, v. RtsliIntio III, qu. 6, v. TerHum. Auujf., cap. 17, num. 17, — w De Rcitilui., num. 437 — “ Lib. 3, tect. 5, tr. 2, cap. 5^a n. 5, v. f.

Ccriu- de
efficaci late
contih u-
netur,
alitu conta-
ient non de-
fuisset.

modum da-
mni proba-
biliter une-
tur.

Probata
bus non te-
netur

563. - a) Conditionem istam Lugo, Lessius et Sporer praetermittunt

b/ Lessius, *cap. 13, n. 6*, sententiam hanc probabilem quidem existimat; oppositam tamen etiam probabilem, et hoc tempore in scholis magis receptam esse affirmat: «Unde sentio in praxi (ita concludit) ordinarie sequen-

dam; id enim isti iniqui cooperatores merentur, ut in posterum sibi caveant ».

c) Salmanticenses et Prado huic sententiae simpliciter subscribunt (eamdemque simpliciter insinuant S. Antoninus, Silvester et NavarrusX «si consilium, uti subjicit Prado, fuit coiiGilionatum et ex suppositione »

Exco» cum Adriano¹, S. Antonino Silvestrodl,
iitt^Mepe- Paludano Molina, Navarro Lessio,
contra Vasquez, probabilissime excusant
“““ a restitutione eum qui materialiter coo-
peratur ad damnum domini: quando sci-
licet alter sine sua cooperatione adhuc
certe damnum intulisset; v. gr. si quis
teneat scalam ei qui etiam ascenderet sine
suo auxilio.

564. - Quaeritur 6°. *An teneatur ad re-
stitutionem suadens damnum ex ignoran-
tia, sed cum culpa gravi?*

Resp. cum Viva ex Laymann, Holz-
mann * Lessio 8, distinguendo: Si consi-
Hum dans, ex suo statu, v. gr. advocati aut
confessam, existimatur pentus, tenetur;
quia tunc vere decipit. Contra tamen, si
noscat ut rudis; quia tunc damni illatio
magis imputatur ei qui imprudenter se-
quitur ejus consilium: nisi cum consilio
adfuit etiam dolus, sive intentio damni-
ficandi. Hoc tamen procedit quando agi-
tur de damno solius petentis consilium:
nam secus dicendum, si agitur de damno
tertii

Notandum autem hic, quod dans con-
siliu noxium tenetur postea facere quan-
tum potest, ne accidat damnum, etsi in-
culpabiliter egit. Eodem modo, qui sine
culpa gravi ignem accenderit in domo
aliena, tenetur ex justitia impedire, si po-
test sine magno incommodo, ne ex sua
actione alter laedatur. — Ita Viva cum
Sanchez > et Lugo, et communi.

Molina, tr. 2, disp. 736, num. 5, i. L. · *Lrss.*, lib. 2,
cap. 13, num. 35. — *Vasq.*, de Restit., cap. 9, § 1, dub. 2,
n. 32. — 1 De Restitui., qu. 3, art. 3, n. 7. — *Laym.*, lib. 3,
sect. 5, tr. 2, cap. 5, n. 4. — De Restit., n. 428 et 432. —
* Cap. 7, n. A3 et 34. — *Viva*, loc. dl., n. 9. · *du* de
lust, et Jure, disp. 8, n. 95. — « Loc. dl., 10. · *Sanch.*,

Adrianus, *m 4, de Restit.*, *De curren-
tibus cum fure*, v. *Secundo dubitatur*; S. An-
toninus, *part. 2, tit. 1, cap. 12, § 12*; Silvester,
v. *Restitutio III, qu. 6*, v. *Quartum*; Palu-
danus, *in 4, dist. 15, qu. 2, art. 3, n. 17, et
art. 5, \ De serviente, n. 34*; Navarrus, *Man.*,
cap. 17, n. 20, non tenent expresse doctri-
nam quae excusat a restitutione eum qui eo
casu materialiter tantum damno cooperatur,
sed eidem consentiunt, ut dicit Laymann, in-
quantum scilicet negant adjuvantem ad resti-
tutionem teneri, si luturum esset ut eo non
adjuvante, damnum nihilominus, et quidem
lotum, inferretur.

565. - Quaeritur 7°. *An parato inferre
majus damnum, possit suaderi minus
adversus eamdem personam*; v. gr. vo-
lenti occidere aliquem, suaderi ut solum
eum percutiat?

Affirma cum Viva Sanchez, Bonacina,
Busenbaum (hic, *n. 577*) et communiori.
— Dixi: adversus *eamdem personam*; quia
adversus aliam in particulari, nequit sua-
deri damnum quantocumque minus. Ita
Viva cum communi, apud Bonacina 5.

Addit Viva, quod solum in genere po-
test suaderi illi, ut potius minus malum fa-
ciat; vel etiam suaderi, minus malum esse
furari a Petro divite quam a Paulo pau-
pere. Immo concedit, posse dici illi qui vult
furari a Titio, ut furetur ab alio in genere;
quia sic avertitur ab illo furto, et nulli e
converso in particulari fit injuria. — Sed
huic ego non acquiesco, cum Sporer a),
quia sic jam suadetur damnum alterius.

Concedit idem Viva % volenti furari
a Petro aliquid, ob quod ille in extremam
redigeretur paupertatem, posse suaderi ut
surripiat aliquantulum a Paulo ditissimo:
qui aliter in hoc esset irrationabiliter in-
vitus.

566. - « 3°. Tenetur item, qui suo Con-
« sensu, calculo vel suffragio, est causa
« efficax damni. — Lessiuse, Filliuccius7 ».

Ideoque ultimi, qui iniquum dant suf-
fragium, peccant; sed non tenentur ad re-
stitutionem, cum non sint causa damni,
nisi ex conducto egerint.

de Matrim., lib. 7, disp. 11, num. 13. « *Üonac.*, disp. 1, de
Restituât qu. 2, punct. 7, n. 8. — *Viva*, de Reslitut., qu. 3,
art. 3, n. 10, v. f., v. *Dubium*. * Disp. 1, de Restitue,
qu. 2, punct. 7, num. 14. — *Viva*, loc. dl., num. 10, i. f. —
• Lib. 2, cap. 13, num. 22 et 23. — 1 Tract. 32, cap. 3,
num. 63.

Parato
potest iua
deri minai
malum erga
cumdem.

Secus, ad
versus a-
liam peno-
nam.

Ultimus
dans ini-
uum auf
trabium non
tenetur.

564. - a) Sanchez, *Consil.*, lib. 1, cap. 3,
dub. 5, n. 2 et 3, hunc sane ad restitutionem
obligat; sed ex caritate tantum, ut ipse Viva
advertit

565. - a) Sporer, *tr. 4, cap. 3, n. 27*, non
loquitur de eo qui alicui suadet ut furetur ab
aliis *in genere*; sed haec scribit: « Si fur jam
resolutus sit furari plus ab aliquo, nihil co-
gitans de aliis, illicitum erit et restitutioni ob-
noxium suadere ei, ut furetur minus ab alio,
de quo ipse nihil cogitabat, aut si cogitabat,
tamen furari nolebat ».

b) Viva, *in propos. 36 Innoc. XI, n. 16*,
non habet hunc casum.

Sed quaeritur: *Utrum, si quis dubitat, an suum suffragium fuerit ex prioribus, et necessariis ad damnum alicui inferendum, teneatur ad restitutionem?* — Adest triplex sententia.

Neque, juiU <1109, dabiUns an ex priori bu» fuerit.

Prima sententia dicit ad nihil teneri. Et hanc tuentur Rebellus, Henriquez % Tabiena % Diana et alii, apud Lugo % et Sporer vocat non improbabilem. Ratio, quia in dubio melior est conditio possidentis exemptionem ab obligatione restitutionis.

Juxta à hos, omnes in solidum tenentur.

Secunda sententia, quam tenent Sal-mant. 3 cum Bonacina, Dicastillo c>; etc., dicit, omnes teneri ad restitutionem in solidum; quia omnes isti fuerunt concausae totius damni: alias, si primi tantum tenerentur, cum primi sint ignoti, nemo teneretur, et a nullo resarciretur damnum. Sed huic respondetur quod hoc per accidens se haberet.

Verius MDfulos pro rau teneri.

Tertia tamen vera sententia docet, singulos teneri pro rata ad totum damnum reparandum d>. — Ratio, cur non teneantur

Rcbell., p<n. 1, lib. 2, qu. 14, num. 7 et 31. *Diana*, part. 3, tr. 5, rcsol. 84; et part. 4, tr. 3, resol. 28 et 63. • De Just, et Jure, disp. 19, num. 20. — * Tr. 4, cap. 3, num. 34. — 1 Tr. 13, cap. 1, n. 123. - *Bonae.*, disp. I, de

in solidum ad totum damnum, est, quia hic dubium intervenit, an quisque illorum fuerit, vel non, causa damni: et in tali dubio, nemo tenetur ad restitutionem certam. Ratio autem, quod singuli teneantur pro rata, est, quia quisque saltem suo suffragio deterioravit jus, quod damnificatus habebat ad exigendam restitutionem damni ab aliis suffragium praebentibus — Ita Lugo r>, Sporer 4, Molina

Notandum autem hic cum Patre Concina ., quod si ille qui debet ferre ultimo loco suffragium, praevideat alios se revocatu-ros, tunc tenetur ad restitutionem damni, si ferre suffragium negligat. — In dubio autem, dicit hic auctor non praesumi alios non mutatu-ros consilium. Consentio, si alii inculpabiliter erraverint; secus, si culpabiliter, quia tunc possidet prava eorum voluntas.

567- - « 4". Item Palpo, ut qui laude, « adulatione, vel exprobratione ignaviae, « aliterve alium ad damnum inferendum « excitat, animat. Lessius, Filliucdus 7 ».

Palpo ad reelitatio-nem tene-tor

Restitui., qu. 2, punct. 8, n. 5. — 4 Tr. 4, ap. 3. n. 35. — • De Just, et Jure, tr. 2, disp. 736, nam. 6» — ♦ De Jusi, et Jure, dissert. 2, cap. 9, ft. 37. — *Lais.*, Ub. 2, cap. 13. n. 25. — ' Tr. 32, n. o4 et 65.

566, - Henriquez videtur» juxta Lugo, pro hac sententia stare; et re quidem vera, loco citato a card, de Lugo, scilicet, *lib. 14, cap. 3, w 4*, Henriquez, de casu simili disputat: id est de irregularitate ex homicidio, et scribit: « Si multi ex domo una conjecerunt incaute singulos lapides aut sclopos, et unus lapide percussit et occidit hominem praeter-euntem, nec sciri potest quis ille sit, omnes liberantur ab irregularitate et poena civili ». Et in *comment.*, lit. e, negat in dubio sequendam esse tutiorem partem, « si post illam [diligentiam] aut per bonam rationem, aut sapientis consultationem, deponat practice dubium ».

b) Tabiena a Lugo ex Sanchez allegatur, at sane Sanchez, *Decal.*, lib. I, cap. 10, n. 44, hunc auctorem allegat ut qui doceat obnoxium esse restitutioni consulentem alterius damnum, quando probabiliter creditur consilium efficax fuisse; quod revera tenet Tabiena, v. *Restitutio*, n. 24, qu. 23.

c) Dicastillus» de *Rcstit.*, disp. 4, dub. 5, n. 97, utramque opinionem probabilem esse existimat; « quamvis in hoc peculiari casu (ita subdit) pro parte affirmativa non leviter urgeant rationes ».

Ab ista tamen sententia, quae reperitur in 2a jam editione Theologiae moralis (1753), postea, in *[strusione c Pratica]* el in *Horn.*

apost., tr. 10, n. 50, (ab anno 1757 et deinceps), S. Doctor recessisse videtur: « Vera sententia... est, inquit, et quod quilibet tene-tur time pro sua rata ad damnum reparandum; si [vero] alii non restituant, teneri ad lotum. Nec obstat quod superius, n. 45, dictum est, quod coopérons non tenetur, quando nescit se fuisse certam damni causam; quia in nostro casu quilibet suffragium ferentium, saltem jus, quod habebat damnum patiens ad recuperan-dum ab aliis suffragatoribus damnum accep-tum, deterius fecit, et ideo quilibet tenetur ad totum damnum, si alii non restituunt». — Et haec est opinio cardinalis de Lugo, qui *disp. 19, n. 22*, affirmat eum qui tali dubio detinetur, teneri ad restitutionem partis pro rata dubii, et in fine addit: « Restat videre an hi partiales cooperatores teneantur restituere in solidum totum damnum, an solum partem: de hoc tamen dicemus sectione sequenti, agen-tes de obligatione ex participatione in crimi-ne ». Et dicta sectione sequenti, n. 85, scribit. • Hinc infero primo quid dicendum sit de con-currente per suum suffragium ad damnum injustum, quod solo suo suffragio inferri non poterat: de quo aliqui, ut vidimus» consequen-ter negant teneri ad integrum damnum. Ego tamen ex dictis dicendum puto, quod ad lotum teneatur, aliis non restituentibus».

— (Dummodo iudicet sic ad damnum influere, licet non intendat. Salmant. 7].

Praebens
recartua
(«serar.

568. - « 5°. Item, qui inferenti damnum « praebet Recursum, illum receptat, illius • furta aut instrumenta occultat, vel ea • emendo rapinas fovet, etc. — Hi enim « omnes, uti et is cui res furtivae traditae sunt in custodiam, tenentur (non • manifestato fure) restituere domino.

« Et sic peccare eos, qui a sartoribus « emunt fragmenta panni seu vestium, • docet Villalobos, apud Diana³. — Licet *ibidem* Sanchez excuset eos qui ista • emunt a sartoribus magistris; eo quod • his plerumque detrahatur plus a justa « mercede, quam mereantur ista trag-
«menta, ideoque licite ea retineant». (Huic doctrinae non acquiesco; quia potius censeo plerumque oppositum accidere. Communiter tamen, nisi contraria indicia urgeant, sartor non praesumitur fraudasse].

« Neque hic a peccato excusari cauponas, qui a filiisfamilias acceptant pecunias, aliasve res parentibus surreptas, « notat Laymann ♦ Bonacina, etc. — Qui « vero post delictum ipsum reum juvat « ad fugiendum (non concurrente ad delictum), non tenetur restituere: modo « non det illi spem refugii in posterum. « Tum quia non est causa damni, tum « quia reo licet fugere: ut infra dicetur « *Lib. IV, cap. 3, dub. 7* ».

Recrunt
tenetor, ii
-it cauta
forti.

Receptans igitur tenetur ad restitutionem, quando receptatio est causa furti. — Sic tenentur ad damna, domini non impediens famulos damnificantes in confidentiam ipsorum. Ita Salmant.⁶ et alii communiter.

Non tenetur autem qui post furtum

¹ Tr. 13, cap. 1, n. 124. — • *FiRucctus*, tr. 32, n. 6° et 67; *Ixujw*, lib. 2, ap. 13, num. 26 et 27. — *Villa*!, part. 2, tr. 25, diff. 13, n. 6 et 7. — Part. 4. tr. 4. r«ol. 176. SamÀ, Coniti., lib. 1. cap. 7, dub. 3, n. 4. — • Lib. 3, -cct. 5, tr. 2, cap. 5, n. 6. — *Bonae.*, ditp. 1, de Restit., qu. 2, punct 9, n. 3. — * Tr. 13, cap 1, n. 125. — • De Jun el Jure, dimert. 2. exp. 9. n. 30. — ' Loc. cit. — • Loc. dt — • Lib. 3, part. 2, n. 37. — » Part 2, lit. 1, cap. 12, § 16, v. *Septimo*; et lit. 2, cap. 5, § 2. — 11 Diip. 17, n. 29 • *Novar.*, Man., cap. 17, num. 9. SÜurxT.. v. *Restitutio HI*,

juvat furem ad fugiendum. Modo non influat in damna futura; ut bene notat Busenbaum (hic, *in fine*), et consentit Pater Concina . — Nec tenetur qui receptat furta vel furem, non qua furem, sed qua amicum, cognatum; vel ratione officii, ut stabularius, etsi recipiat furem ante delictum. Ita Concina ', Salmant. 8 ex communi. Hoc tamen intelligendum; modo, ut diximus, non influat in furta futura; ut bene advertit Croix'.

569. - Utrum autem *emptor rei furtivae possit illam furi restituere, ad recuperandum pretium?*

Prima sententia tenet quod possit; quia in hoc non infert domino damnum, cum reponat rem in eundem statum in quo erat. — Ita S. Antoninus ^o, Lugo 11 cum Navarro, Silvestro, Angelo, Maldero, et aliis (ut asserit) recentioribus communiter. Ita etiam Lessius ia, Holzmann 13; Salmant. 14 cum Prado, Rebello, BaSez; Elbell¹⁵ cum aliis satis communiter.

Secunda autem sententia, quam tenent Cajetanus ,e, Concina ", et Croix 18 cum Molina, Laymann et aliis, dicit teneri emptorem rem domino restituere βΛ — Quia res erepta e manu furis jam adepta est meliorem statum; et ideo si furi eam redderet, illam in deteriore statum dejiceret, et sic injuriam domino irrogaret: nemini enim licet vestem alterius in ignem injicere ut suam salvet.

Haec sententia est quidem multum probabilis. — Sed non minus probabilis et forte probabilior est prima; et valde me urgent hae duae rationes quas subdo: Prima. Quia non teneris rem domino servare cum tuo damno; et ideo potes permittere ut furem illam recipiat, ne pre-

Non <cm
tur Juvant
furem ad fu
(am.

Nec /eu
plena furca
non ut fu-
rem.

Modo non
influxi la
furu fetu-
l.l.

Res hir
Uva potest,
juxta ali»,
furi restitui
ad pretium
recuperan-
dum.

'uxLi a
hos, soit do-
mino resti-
tuenda.

Ambae opi-
niones, pro-
babiliter; ru-
ma, forte
probabilior.

569- - a) Modo scilicet, ut explicant Concina» Croix, Molina et Laymann, prudenter existimes rem a fure non esse domino restituendam, quinimmo co etiam casu, Lay-

mann probabilem existimat priorem sententiam, ideoque cum qui bona fide illam secutus fuerit, non esse ad restitutionem obligandum.

qu. 7, v. *Quarto*, - *Al.*, v. *Restitutio I*, η I, v. f. *Sfalder.*, tr. I, cap. 3, dub. 2. — « Lib. 2, cap. 14, n. 14. — " De KeitiluL, num. 450 » Loc. cit., num 83. - *Prado*, cap. 17, qu. 2, num. 24. *Rebell.*, part. 1, lib. 2, qu. 9, num. 3. *Baier*, in 2— 2", qu. 62, art. 6, dub. 1, concl. 2 et 4. — u De Reatitut, num. 38. — »< In 2- 2., qu. 62, arlic. 6. pmt princ. — « De Jun. et Jure, dinert. 2, cap. 7, num. 11. — * Lib. 3, pan. 2, num. 100. - *Mohna*, tr. 2, diip. 722, num. 1. *Laym*, Ub. 3, tr. 4, cap. 17, num. 24.

tium tuum amittas. Prout, si rem alienam in via inventam abstulisti, et postea scias damnum te passurum si eam retineas; bene potes illam in eodem loco reponere, et permittere ut alter auferat, licet id faciendo in deteriore statum rem immitas: tunc enim acceptio furis evenit ex sua malitia, et tua cooperatio est tantum permissiva detrimenti alieni, quod tu evitare non teneris cum proprio damno. — Secunda ratio. Quia, cum quisque jus habeat ad sua bona recuperanda, nemini interdicitur actio illa quae per se est necessaria et directa ad suum damnum reparandum, licet indirecte et per accidens damnum alteri eveniat. Quemadmodum, si quis non possit vitare mortem ab hoste insequente, nisi equo conculcando puerum baptizatum, licite quidem currit, etiamsi mors pueri sequatur: ut communiter docent DD., cum Lessio Corduba et Cajetano c item Busenbaum (supra, u. 393, ad 3) cum Lugo et Escobar; Salmant. l cum Sanchez O, Dicastillo d, Prado d; Tapia Villalobos di, etc. Ita in casu nostro, in quo emptor habet jus ad rescindendum contractum, ut suum pretium recuperet; et quoniam illum non potest rescindere, nisi rem furi restituat, per se necesse est ei rem reddere furi, ad suum recuperandum. Atque ideo tunc licite reddit, esto rem in deteriore statum injiciat; quia rescissio contractus est ipsi directe licita ac necessaria, et damnum domino per accidens infertur.

Dices: Ergo, juxta sententiam hanc, casu quo fur minetur rem tuam auferre, nisi accipias et tradas ei alienam, poteris hanc surripere, ne tuam amittas. — Respondetur: Hoc facere non possum; quia

Lib. 2, cap. 9, num. W. — £«£0, de Just. cl lre, disp. 10, num. 127 ei 128. £s«£b, tr. 1. exam. 7. cap. 3, n. 52. — Tr. 25, de 5. Pracc. cap. I, n. 24; cl tr. 13 cap. 2, n. M et 65. — Zxfs., lib. 2. cap. 14. n. 19. — Tr 13, cap 1, n. 87. — * De Restitut., n. 453. — 1 De Restitue, num. 39. — Tolet., lib. 5, cap. 17, i. f. - Diana, part. 2, ti 17, reaol. II. et part. 5. ti 14, resol. 87. Prado, cap. 17.

h) Corduba, lib. 1, qu. 38, dub. 2, non loquitur de puero baptizato; in reliquis vero concordat

Cajetanus, ui 2* 2'', qu. 67, art. 2, v. Ratio autem altata, in textu adducto a Lessio, huic sententiae aperte favet, dum seribit: -Occidere innocentem per accidens, dando

S. Xi i'honm, OΛ*** moralia. Tom, II.

non habeo jus inferendi alteri damnum, ut bona mea servem: et ideo si id faciam, illicitam ac injustam actionem facio. Sed ad rescindendam emptionem illam certum jus habeo, et eam rescindendo licitam actionem facio; unde, si ex ipsa damnum proximo evenit, per accidens evenit; illudque licite praeter intentionem meam permitto, ut me servem indemnem: prout licite permitto mortem pueri (juxta mox dictaj, ut consulam vitae meae, quia jus habeo ad eam servandam. — Tandem distinguere oportet terminos qui ab adversariis confunduntur: Aliud enim est rem alterius auferre: aliud, non servare. Aliud, damnum alteri inferre, aliud, damnum alterius permittere.

Advertendum tamen, hanc sententiam tunc tantum posse habere locum, quando emptori nulla alia suppetit via recuperandi suum pretium, quam restituendo rem latroni.

570. - Majus autem Dubium urget: *Alii possit rem furi restituere emptor malae fidei?*

Negant hoc communius doctores, cum Lessio, Molina' et aliis, apud Busenbaum (Dub. Γ, n. 600); et Salmant.³ cum aliis

Sed adhuc affirmant Holzmann⁴, Elbel \ et Toletus. Diana, Prado, Silvester, Angelus, apud Salmant ¹; item AJensis, Gabriel, apud Lugo ². Et hanc sententiam vocant non improbabilem Lessius⁴ ac Malderus. Et quidem non immerito Busenbaum putat absolute probabilem; immo Lugo dicit forte probabilior. — Ratio, quia, licet iste peccaverit rem mala fide emendo; tamen post emptionem habet jus, aequae ac emptor bonae fidei, ad contractum rescindendum, rem furi reddendo,

qu. 2, n. 30. v Rrsiitutto IU, qu. 7, § Primum, v. Quarte. An&rt., v. RtsUfuhe I, n. I v. f. - Loc dl.» num 87. — Sum. pari. 4, qu. 24, membr 5. art. < \$ 5, v. (. Gabriel Bttl, in 4, dist. 15, qu. 3» art 3' dub. 5, 1 Disp. 17, n 37. — * Ljb. 2, cap. 14, n. 21. — aider., ir. I. cap. 3. dab. 2. v. Dico J. - Lu&o, loc. at., num \T7.

scilicet operam rei licitae et necessariae..., non est contra jus naturale, divinum aut scriptum ».

d Vide notam b, ad n. 393 hujus libri, ubi iidem auctores citantur.

570. - ' Molina» tr. 2, disp 722, absolute negat rem posse furi restitui, casu nempe

Aliud ē
Auferre; a-
liud, non
servare; ctA
nam in-
ferre aut
permittere.

Prior ten-
tenua. quun-
do locum
habeat

Eropivv
iu.1lar tidei
< jtnonunui
negaturpov
«e rem fun
resutam.

Probabi-
liter λAy
0.11 UT.

Objectioni
respondet
tor.

ut supra probatum est. — Nec obstat dicere (ut ait idem Lugo), quod hic intervenerit injusta acceptio emptoris. Nam ipsa, postquam retractatur, non est de facto causa ut dominus rem suam amit- tat; revera enim (ut diximus *n. 551*) ad obligationem restitutionis requiritur, ut actio acceptoris non solum sit injusta, sed etiam ut realiter influat in damnum alte- rius. In hoc autem casu, acceptio emptor- is, licet fuerit domino injuriosa, nullum tamen damnum ipsi intulit; cum damnum jam illatum existeret per acceptionem furis, ut dictum est *nunt. praeced.*

Paflui
pan».

571. — 6'. Item, Participans de praeda, « aut quoquo modo cooperans: ut agens « excubias, applicans scalas, parans in- « strumenta, conficiens litteras, etc.; in « bello iniquo tormenta advehens, etc. — « Excusantur tamen (modo actio per se « non sit mala) qui ea non sponte, sed « justo metu coacti faciunt; ut v. gr. cum « rustici, furto a solis militibus facto, co- « guntur eorum praedas avehere, vel pe- « cora abigere. — Lessius 1 ».

Pnrcki
pAt"» tn re
farura te-
netur.

Participantes dupliciter intelligi pos- sunt, nempe in re furata et in actione furti. — Participantes *in re furata* tenen- tur quidem restituere quantum de illa ad ipsos pervenit. Quoad participantes vero *ut actione furti*, videndum an ipsi concurrant ad totum damnum vel ad par- tem; juxta dicenda *n. 579*.

p.utid-
tiônncfar

Sed Quaestio est, si participatio sit in actione furti: *An excusentur a culpa et a restitutione, it qui cooperantur aliquo modo ad illationem damni ob metum gra- vis detrimenti?*

le»U re-
centiotev
ReoKH? coo-
pérant ex
-etu gravi,
rxcuvatur

Pruna sententia, inter recenliores com- munissima, quam tenent Salmant. *, Spe- rer *, et Holzmann *, Viva 4 cum Lessio *, Bonacina distinguit. — Si actiones coo- perantis remote concurrant ad furtum, ut esset scalam tenere furi ascendenti, tra- dere ipsi claves sive instrumenta ad rese-

randam arcam, deferre praedam jam abla- tam et similia; tunc cooperans ob metum mortis vel alterius gravis mali, excusatur tam a restitutione quam a culpa; quia istae sunt actiones per se indifferentes, neque laedunt dominum, nisi ex malitia furis. — Secus, si actiones sint proxime influentes in furtum, ut fores effringere, incendere domum, claves falsas conficere, res furatas per fenestram ejicere, pecora e stabulo abjicere et similia; tunc coope- rans non excusatur neque a culpa neque a restitutione. Ratio, ut dicunt, quia actio- nes hae, utpote intrinsece malae, non pos- sunt ob quemcumque metum excusari. — Ita auctores citati.

Proxime
coopérant
peccat ei
tenetur xd
restitutio-
nem.

Immo Salmant. *, se revocantes, dicunt, etiam actiones prioris generis, primo loco relatas, pariter esse intrinsece malas. — Ratio, ut ajunt, quia istae actiones pro- xime influunt in peccatum injustitiae, quod fur committere intendit; et ideo evadunt intrinsece malae ac formaliter injustae, etiamsi ponantur ad mortem evitandam. — Et quamvis, ob tantum periculum, li- citum sit tibi surripere vel destruere bona aliena (quia in eo casu dominus esset irra- tionabiliter invitatus, si nollet consentire, ut tu, in necessitate extrema constitutus, sua bona acciperes vel perderes ad ser- vandam vitam): non tamen potes, ob quem- cumque metum, proxime cooperari inju- stae actioni furis; quia tunc formaliter concurreres ad peccatum ipsius, et justitiam laederes; ideoque, si id agis, peccas, et ad restitutionem teneris. — Tantum te excusant Viva et Roncaglia *, si malum quod tibi imminet sit magnum, et incom- modum quod dominus est passurus sit leve; vel si damnum, adhuc te non adju- vante, pariter inferretur: cui quoque con- sentit Laymann lu cum S. Antonino al, Pa- ludano" .Molina, Petro Navarra, Adriano0' et Silvestro juxta dicta *num. 563*, v. *Et sic*.

SalnunL
obligant re-
mote coopé-
rantem

Limitatur
assertum.

dnp. 17, n. 77. — Lib. 2, cap. 13, D ?) tII A. — Tr 13, cap 1 n. 1'7 et %<qq. — * Tr. 4, cap. 3. n 11 et 12. — RmiL, H.4U — De Restitui., qu. 3 art. I, n. IO. — * Loc cK — 1 Diep. I. de Restitui, qu. 2. punct. 10. n 8. —

Tr. 21, cap 8. n. 75. — Viva, de Restitui., qu. 3, art. 4, num. 10. — Dt ReMitut, cap 4, qu.9, v. L — * Lib. 3, sect 5, tr 2. cap. 5, n. 5, v. f. — Molina, tr. 2, dexp. 736, n 5. — Pptr. Novar., de Reitilui., lib. 3, cap. 4, n. 49.

quo res domino periclitaretur At nulli dubium csM potest. quin hac sua sententia Molina com- prehendat etiam emptorem malae fidei, cum

de eo aperte loquatur in exponenda contra- ria sententia.

571. — De his vide notam a ad *n. 563*.

Alu omni-
no excu-
want.

Secunda vero sententia, quam tenent Busenbaum (vide *Lib. II, n. 68, in fine*), Sanchez I et Lessius*, censet, ejusmodi participantes non peccare, si ob metum magni nocumenti praefatas actiones praestant.

S. Doctor
dutinguil :

In hoc Dubio, ut meum iudicium proferam, illud sapientibus submittens tamquam minus sapiens, nemine me praecedente, sic dico. — Peccatum hoc cooperante considerari potest, vel respectu domini damnum passuri, vel respectu furis damnum inferente.

Respectu
domini. Ii-
mor dxmni
in boni» non
cicumi.

Γ. *Respectu domini*, dico, quod si tu solum times damnum facultatum, non poteris sine peccato concurrere ad damnum alterius, ut in propriis bonis te serves indemnem: nisi id facias animo compensandi, ut ajunt Bonacina, Viva et Lessius cum Navarro 6A — Si autem times malum superioris ordinis, quam bonorum, nempe mortem aut mutilationem membri vel gravem infamiam: tunc poteris sine peccato, si praeter tuam intentionem facias, cooperari ad damnum alterius; ut dicit etiam Continuator Tournely 'A Quia tunc dominus tenetur consentire, ut adhuc cum jactura suorum bonorum, tu vitae aut honori tuo consulas; alias esset irratiocinabiliter invitus rfa

StAU Ii-
mor damni
'Uperioris
ordini

Rctpcclu
funi.coopc
ratio mite-
riahvex mc-
ia. licita.

2°. *Respectu vero ad peccatum furis*, secundam sententiam probabiliorem censeo. Ratio, quia omnes praefatae actiones, tam primi quam secundi generis, sunt revera indifferentes: cum, juxta fi-

nem quo fiunt, vel licitae vel illicitae esse possint. — Si enim tu praestas illas cum pravo fine nocendi domino, certe erunt tibi illicitae. — Si vero praestas, ad damnum tuum in vita vel honore praecavendum, tunc licitae tibi erunt; et quod fur illis abutatur ad suam pravam voluntatem exsequendam, hoc per accidens se habet; tuque solum materialiter tunc cooperaris ad peccatum illius, quod ex justa causa licite permittitur. Nec verum est, quod formaliter tunc concurris ad peccatum furis: nam hoc esset, si positive tu influeres in ejus malam voluntatem; quando autem tantum actiones illas praestas quibus fur postea abutetur ad damnum inferendum, non erit quidem causa damni actio tua, sed sola malitia furis (juxta quae fusius diximus *de Carit., Lib II, n. 63, v. Sed melius*). Et quod actiones illae non sint formaliter influentes in peccatum furis nec intrinsece malae (ut adversarii autumant), mihi videtur indubitabile. Nam alias, si fur te cogeret ad arcam tuam confringendam, ut tradas ei pecuniam ibi contentam, non posses sine peccato hoc facere, quia formaliter cooperareris ad illius peccatum. Sed hoc quis sanae mentis asserere audebit?

Expresse autem favet mihi doctrina Patris Molina, qui sic docet: *Mortis metu aut amissionis membri, fas est ejusmodi laplavis, nocumentum inferre Christianis in bonis externis, ea ad infidelium imperium destruendo, capiendo... Quoniam*

* Dead., lib. 1, cap. 7, num. 30. — Lib. 2. cap. 1b. num. 59. — Bohm., disp. 1, de Restitut., qu. 2, punct. 10.

n 8. VtLU, de Restitui., qu. 3, Art. 4, n. 10. * Ltss., hb. 2. cap. 13, n. 30. — 1 Tr. 2, disp. 115, n. 7, conci. 5.

hl Navarrus, *Man., cap. 17, η 20*, silui de animo compensandi; in reliquis vero concordat.

f) Conlin. Tournely, *Decal., cap. I, art. 3, ile Carit., sect. 7, punct. I, v. Quinta*, in genere negat licitum esse materiam alicui ministrare, qua iste contra justitiam sit abusurus. « nisi damnum, quod alioqui tibi ille comminatur, tam grave sit, ut non tenearis illud subire ad impediendum damnum tertio inferendum ».

d) Haec tamen interpretanda sunt ex doctrina, quam ipse S. Doctor emendatam inseruit in 6ª editione operis *Istratione e Practica* (Neapoli 1765), *cap. 10, n. 56: io nella mia Morale ho distinto il punto in altro modo, dicendo che l'asione dei cooperante di-*

versamente dee considerare a ngnardo del peccato del ladro. In quanto al danno, ho detto che muno puô cooperare al danno alieno per liberarsi dal proprio, quando il danno ? dello stesso ordine. Ciò però corre quando la cooperatione ? per se stessa causa dei danno, ma non quando C materiale; poichC allora non son tenuto coi mio cgual danno ad evitare il danno altrui. Quae latine reddita sic sonant: « Ego, in mea Morali Theologia, de hoc quaesito aliam distinctionem adhibui, et dixi cooperantis actionem diversimode considerandam esse respectu peccati furis. Respectu damni, negavi licitum esse ad damnum alterius cooperari, ut quis a suo liberetur, quando damnum est ejusdem ordinis. Id tamen locum habet casu quo coop-

in eo eventu, sunt in extrema necessitate illorum bonorum, ad vitam propriam conservandam. Ergo, quantum fas est cuique, in extrema necessitate sumere de bonis aliorum ad conservandam propriam vitam; tantum damni fas erit ejusmodi captivis inferre bonis aliorum ad vitam propriam tuendam. Haec Molina. — Idem mecum tuetur Continuator Tournely *, ubi sic loquitur: *Non enim teneor grave subire detrimentum, ut alterius peccatum avertam, ipse sane (nempe fur) malitiam suam sibi imputet; haec mihi perperam imputaretur, cum id unum intendam, ut rebus meis consulam, easque a damno liberem.* — Idque expresse confirmatur a S. Thoma ·, qui ait: *Licet ei qui incidit in latrones, manifestare bona quae habet, quae latrones peccant diripiendo, ad hoc quod non occidatur; exemplo decem virorum, qui dixerunt ad Ismahel (Jer. xli, 8): Noli occidere nos: quia habemus thesauros in agro.*

Majus Dubium est: *An talis coopérons teneatur ad restitutionem?* — Affirmant omnes auctores pro prima sententia citati, ut supra diximus. Sed, spectata ratione intrinseca, cum Patre Milante mihi probabilius videtur, eum neque peccare, neque ad restitutionem teneri.

Haec quaestio pendere videtur ab alia (relata n. 520, Qu. 5, v *Sic igitur*), scilicet: An surripiens bona alterius in extrema necessitate, illa cessante, teneatur ad restitutionem? — Ibi diximus, veram sententiam esse quod tenetur, si spe non fuerit pauper, secus, si pauper fuerit re et spe. — Atque sic videretur dicendum in praesenti casu, nempe, quod participans, si metu mortis vel gravis infamiae ad alienum damnum concurrat, tunc tantum eximatur a restitutione, quando tempore cooperationis erat absolute pauper, non solum re, sed etiam spe.

Sed hic sentio, eadem, ut supra, distinctione utens: — Quod si participans

adjuvat furem ad inferendum damnum, ob metum similis gravis damni in bonis propriis, eo casu teneatur ad restitutionem: quia nemo potest ad damnum alterius cooperari, ut proprium damnum bonorum evitet. — Secus puto, si is furem adjuvaret, coactus metu mortis vel gravis infamiae ·). Ratio, quia tunc iste non tenetur ad restitutionem, neque ex re accepta, neque ex injusta acceptione. Non ex re accepta, quia in nihilo factus est ditior; non ex injusta acceptione, quia non peccavit, ut jam probavimus. Sed dices: cur ille qui in extrema necessitate utitur re aliena tenetur restituere, quando non est absolute pauper? Respondeo: is ideo tenetur quia, cum possit ex proprio sibi subvenire; accipiendo aliena, quando non potest accipere proprium quod alibi habet, tunc evadit ditior; et propterea tenetur. Sed in casu nostro, cooperans in nihilo fit ditior: et ideo nihil tenetur restituere; nec alias obligatur offerre et substituere bona propria, ad damnum alterius reparandum.

Mihi consentit doctus Pater Magister Milante ·, ubi ait, quod is qui praestat hujusmodi actiones adjuvantes furem, non peccat, nec tenetur ad restitutionem. Sic enim scribit: *Ideoque iis innoxie cooperatur quicumque ex metu cadente in virum constantem ad ea concurrat. Ut quid enim aliena rapere... malum est, et quidem ab intrinseco...? Procul dubio ex eo solum, quia dominus vel creditor invitatus patitur malum... At in casu praefato dominus et creditor inviti non forent circa utrumque malum quod paterentur, ablatæ nimirum rei... Sicque praesumendum est..., cum nemo possit praesumi invitatus in casu, quo proximo aut cooperanti in furtum... tam grave damnum et periculum immineret; nemo quippe potest postponere vitam proximi, temporali bono, ut est omnium sensus et naturae dictamen* Hinc asserit hunc cooperantem bene

Juxta Mea
dem dii-
concro, To
lituere tene-
tur.

• De Restitui, in jen , cap. 2, art. 6, sect. 3, conc. 3. —
• 2· 2·, qu 78, art. <, corp. — *Milant*, Exercit. 28. in

propoi. 51 Innoc. XI. v. *Magnum* xxaldt *ditcrimtn.* —
• Exercit. 28, In propos. 51 Innoc. XI, toc. cit.

ratio sit per se ipsa causa damni, non autem casu quo *matebiaus* solum sit. tunc enim minime teneor alterius damnum cum aequali meo damno vitare Cfr. etiam de hoc argu

mento praesentem Theologiae moralis editionem, lib. II, n. 66, nota /.

<> Sed haec temperanda sunt secundum notam d, hic supra.

excusari tam a culpa quam a restitutione. — Idem refertur ex sententia Laymann ¹, qui cum Petro Navarra et Medina, in simili casu sic dicit: *Si quis merces alienas in mare abjiciat ne ipsemet pereat, non tenetur ad ullam restitutionem; cum nec injuriam intulerit, nec rem alienam possideat.*

SüSSJL nanqoBmii: Secus autem omnino dicendum censeo, si quis cooperaretur, ad confirmandam vel augendam malam voluntatem furis; puta, si furi terga servaret (vulgo *guardasse le spalle*), vel si annuntiaret ei horam opportunam furando, et similia. — Quia in his influeret in ipsam pravam voluntatem furis, eum saltem animosiores reddendo; et sic formaliter cooperaretur ad illius peccatum: quod nunquam licet.

Secus etiam dicendum, si quis cooperationes illas praestaret occisuro, tradendo gladium, sive claves ad occidendum (vide n. 697, v. *Probabilissimum*), vel humeros subjiciendo ad ascendendum, aut scalam deferendo, etc. — Id tamen recte dicunt Salmant. a cum Soto, Lessio, Bafiez, Tapia, Aragon I), Villalobos; et Lacroix I cum Sanchez et Bonacina, intelligi si ille posset negare suam cooperationem sine periculo mortis, aut aequalis gravis damni; quia aliter non tenetur vitare damnum alterius (etiamsi alter sit in extrema necessitate damni patiendi) cum aequali proprio detrimento. — Hinc diximus *de Carit., Lib. II, cit. n. 66*, quod, cum dominus vellet ascendere ad stuprandam virginem, nullius damni metus, praeterquam mortis imminens, posset famulum excusare in adjuvando dominum, scalam deferendo,

¹ Lib. 3, aect. 5, tr. 3, part. 1, cap. 1, n. 7, in med. *Pttr. Mrvar.*, lib. 3, cap. 1, n. 382. — *Joan. Medina*, Cod. de Reatitut., qu. 3, in Causa prima, v. *Secundū homnti* — Tr. 13, cap. 1, n. 204. — *Sotos*, de Just., lib. 4, qu. 7, art. 1, ad f- arg. — *Less.*, lib. 2, cap. 16, n. 59. — *BaHts*, in 2^a 2^a, qu. 62, art. 5, dub. 1, concl. 2. — *Tapia*, tom. 2, lib. 5, qu. 30, art. 2, n. 6. — *Villa!*, part. 2, tr. 11, diff. 13,

subjiciendo humeros, etc. Quia sola vita famuli praevallet virginis honori.

Miror hic autem, cur Pater Milante cum dixerit, praefatas actiones, quoad cooperationem ad furandum, non esse intrinsece malas; ibidem asseruerit easdem esse intrinsece malas quoad cooperationem ad fornicandum: dum aequae in utroque casu nulla disparitas possit assignari, ut recte advertunt Salmant [♦] — Sed nos, ex propriis principiis rem absumentes, censemur patenter probasse, quod in neutro casu cooperationes illae, justa et proportionate causa interveniente, sunt intrinsece malae.

572. — Hic obiter notandum, quod si tu precibus vel consilio impedias Titium, ne ipse reparet damnum Caji ^ol, peccas contra caritatem (sicuti peccaret Titius, si malitiose permetteret damnum illud), non vero contra justitiam; unde non teneris ad restitutionem b'. Ita Croix cum Molina, Lessio, Lugo (contra Navarrum [◊] et Medina). — Secus dicendum, si impedis vi vel fraude.

573. — « T. Item tenentur *causae*, quae « *privative* ad damnum alterius concurrunt, nimirum Murus, sive non clamans, « cum potest; aut Non obstans, Non manifestans: sed tunc tantum, quando tales ex aliquo pacto, vel officio, vel stipendio, etc., tenentur ex justitia damnum « cavere. — S. Thomas ^{*}

« Sic princeps, magistratus, belli dux, « tenentur ad restitutionem damnorum « quae a feris, latronibus, militibus, ob « ipsorum culpabilem negligentiam dantur. — Item consilarii, canonici tacentes, absentantes se, non impedi-

Impedien»
«ine vi et
dolo repa-
rationem
damni, non
tenetur re-
stituere.

Causae
privativae,
quando te-
neantur.

n. 5. — *Sanch.*, *Dead.*, lib. 1, aip. 7, num. 18. — *Bonae.*, diip. 1. de Reatitut. qu. uh. punct. 1, n. 2. — 1 Exerdt 38, in propos. 51 Innoc XI. v. *Exhis* — Tr. 21, cap. 8, num. 75. — *Croix*, lib. 3, part. 2, num. 44. — *Molina*, tr. 2, disp. 735, num. 4. — *Lrss.*, lib. 2, cap. 13, num. 60. * *Ln^a*, de Jtut. et Jure, disp. 19, n. 101. — *Joan. Medina*, Cod. de Restituequ. 9, obj. 6. — 2^a 2^a, qu. 62, art. 7, corp.

Aragon, *hi 2atn 2a't qu. 62, art. 5, ad 3U"*, post concl. 2, cooperantem morti alterius excusatum vult metu gravissimi proprii detrimenti; Croix vero, lib. 2, n. 265, eundem excusat ex metu gravis incommodi.

572. — Vel clarius, ut habetur in *Horn, apost., tract. 10, n. 58*, si impedias alium, qui vellet avertere proximi damnum.

Hoc Limen intelligitur (ita S. Doctor in *Hont. apost., loc. cit.*), modo ille alius non teneatur ex justitia illud damnum impedire.

i) Croix allegat *Nav.*; sed Petrus Navarra, eandem ac Croix sententiam luetur, lib. 3, cap. 4, n. 136 et 137, nedum contrariam teneat; Martinus vero Navarrus de hoc casu, quod sciam, non loquitur.

« iniquam constitutionem vel electionem.
• — Item tutores, administratores bono-
• rum, etc., non impediunt damna pu-
« pillis, minoribus, ecclesiis provenientia.
« — Item custodes montium, vinearum,
• silvarum, agrorum, piscinarum, qui da-
• mna non impediunt, vel facta non ma-
• nifestant. — Molina ¹, Filliuccius ². Vide
« supra, Lib. 3, tract. 3, cap. 2 ».

Peccant etiam famuli, non custodientes bona domini; et tenentur ad restitutionem, si non impediunt damna ab extraneis. Salmant. a cum Lugo % Molina etc. — Sed omnino vide dicta, hoc *Lib. III, n. 344*.

« Item principes et domini territorio-
• rum, si sciant vias publicas infestari
« praedonibus, et cum possint, non impe-
• diant, tenentur mercatoribus et caeteris
« viatoribus damna quae ab istis accipiunt,
« compensare. — Diana ³ ».

iiouriM 574. - § Supradicti non tenentur ad
r <oop. « restitutionem, quando non fuerunt causa
« efficax damni; ut v. gr., si fur, homi-
« eida, non fuerit efficaciter motus man-
dato, consilio alterius, sed nihilominus
« absolute erat facturus. — Item, si v. gr.
• in capitulo alii ante te dederint suffira-
• gium, ita ut videas te nihil impetratu-
« rum, etsi neges, tunc enim non teneris
• restituere; licet pecces pro qualitate
« damni, addendo tuum, vel mandando,
« consulendo, etc. — Bonacina ⁴ ».

575. - « 9^a. Probabile est, non teneri
• supradictos, si non sit moraliter certum,
• eorum mandatum, consilium efficaciter
• influxisse: quia in dubio melior est con-
• ditio possidentis, praesertim circa ma-

• Tr. 2. diel 71. — • Part. 8. tr. 7, reiol. 38. — • O Restitat., diip. i.
qu. 2. panel 7, n. 3; et punct. 8. n. 3. — 1 Lib. 2, cap. 13, n. 38
— • Loc. cit, qu. 2. panct 4. — • Part. 3. tr. 5, retol. M. —

573. - «) Molina, *tr. 2, disp 506, tt 16*; et
disp 735, n. 5, ad restitutionem obligat fa-
mulum, cui cura specialis alicujus rei deman-
data sit, sive ab extraneis sive ab aliis famulis
eam sinat auferri, secus vero, si res illa non
fuerit illi specialiter commissae; dum contra
Salmant., *tr. 24, tt. 133*; et Lugo, *disp. 19,*

• teriam justitiae. — Lessius B, Bonacina ^{*}
« Diana I, Tanner ⁸ ». [Vide dicta supra
n. 562, v. Secunda].

576. - « 10^a. Nec tenentur, si efficaciter
« tantum concurrant ad circumstantias et
« modum actus damnosi; v. gr., si quis
« tantum impellat alium, ut citius vel ani-
« mosius, hoc vel illo loco, vel modo no-
« ceat. Vide Laymann ⁹ ». — [Vide dicta
supra, *n. 563*].

577. - « 11^a. Nec tenetur, qui delibe-
« rate volenti inferre magnum damnum,
« suadet ut minus eidem inferat; quia tunc
« utiliter alterius negotium gerit. Dico ei-
« dent; quia non licet impedire damnum
« unius, cum injuria alterius ». — [Vide
dicta hic, *n. 565*].

578. - « 12^a. Non tenetur item (contra occtrin»
« Navarrum Angelum, etc.) confessa-
« rius, etsi ex officio confessiones audiat, π^o.
« ut parochus, etc., si ex negligentia vel
• ignorantia poenitentem non moneat, aut
« obliget ad restitutionem. Quia, etsi ex
« officio teneatur bene instruere poeniten-
« tem, ideoque peccet graviter, omittendo
« quando est necessarium; non tamen ad
« hoc tenetur ex obligatione erga ter-
« tium, quasi ex justitia debeat ejus da-
• mnum cavere, aut procurare ut hoc ei
« compensetur. — Secus tamen dicendum
« videtur, si positive restitutionem impe-
• diat ex malitia, immo etiam ex igno-
« rantia crassa vel culpa lata; quia tunc
• consilio suo est causa efficax damni.
« Vide Lessium et Bonacina, ¹⁰, Laymann ¹¹,
« et infra Lib. 6, tract. 4, cap. 2, dub. 5 ». —
[Vide dicenda *Lib. VI, de Poenit., η. 621*],

• Tom. 3, diip. 4. qu. 6. dub. 14. n. 3%. — • Lib. 3, lect. 5.
tr. 2, cap. 5, n. 5. — v. RtMutio hH., n. 5. L f. —
Zxif, lib. 2. cap. 13, a n 77. — • De Restitui., diip. 1, qa. 2,
punct. 11, n. 15. — 11 Lib. 3, lect. 5. tr. 1, cap. 7, n. 6.

n. 105 el 106, dicunt famulum ad restitutionem
teneri, si ab extraneis res auferatur, quamvis
ipsi non fuerit specialiter demandata.

578 - Navarrus, Af<iH., *cap. 17, n. 22*, obli-
gat eo casu confessarium ad restitutionem, sed
tantum quando « negligentia praecepti de resti-
tutione est causa cur confessus non restituat ».

DUBIUM III.

An supradicti teneantur singuli restituere in solidum, et quo ordine.

579. *Qui teneantur restituere in solidum.* — 580. *Qui teneantur primum restituere.* — 581. *Quid, si damnificatus condonet restitutionem.*

tatwâiZ'n-
te dimnifi.
CAL. tCt

579. - « Resp. Cum plures damnifican-
« tes, vel seorsim singuli rem suam agere
« possint, vel conjunctim, atque alii aliis
« plus minusve in damnum influere; hinc,
« ex tali ordine et mensura influxus, ordo
« et mensura restitutionis desumenda est.
« — Ita communiter doctores.

• Unde resolves:

« Γ. Si plures absque consensu, quis-
« que per se seorsim et casu concurrant
« ad damnum, singuli non plus tenentur
« restituere, quam quod quisque per se
« damni intulit. — Lavmann '.

« 2". Si plures cum consensu, et se in-
« vicem juvantes, id fecerunt, singuli in
« solidum tenentur restituere totum da-
• mnum: quia singuli sunt causa totius
• damni, cum unus juvet alterum, et pro-
« cedat ex confidentia quam habet in
• auxilio aliorum. Unde si unus eorum
« restitutionem fecit, potest a reliquis, ni-
« mirum a principali totum; aut, si is nolit,
« a reliquis, pro rata singulorum, repe-
« tere. — Bonacina *, ex Vasquez, Molina,
« Filliuccio ».

Quaeritur: *an singulae causae ad da-
mnum concurrentes teneantur in solidum?*

Distingue:

A./

du«»infuii
tenentur in
solidum.

Si res est individua, ut incendere do-
mum, occidere hominem, tradere na-
vem, etc., tunc quisque cooperans tenetur
in solidum: et hoc, etiamsi sine illo da-
mnum eveniret. Ratio, quia tunc moraliter

totus effectus a singulis procedit; propter
enim concursum, particularis cooperatio
cujusque unam actionem constituit contra
justitiam. Unde, quia damnum ex hac
unica actione evenit, omnes in solidum
obligantur ad restitutionem. — Ita pro-
babiliter Salmant.¹ cum Soto, Bonacina,
Sanchez % Cajetano a), etc. Et idem tenet
Lessius⁴. (Excipit autem, si quis non
concurreret ad damnum immediate, sed
tantum mediate, praebendo instrumenta,
juvando conscendere, etc.).

Sed adhuc probabilis est sententia Na-
varri ·, Silvestri ', Angeli"; et satis pro-
babilem eam vocant Lugo ", et Sporer
cum Dicastillo b) et aliis. Dicunt isti, te-
neri coopérantes tantum ad suam partem,
si damnum etiam sine ipsis fieret. — Ratio
(ut ait Lugo), quia, cum obligatio restituti-
onis pendeat ab influxu seu causalitate
in damnum, obligatio non debet esse
major quam est ipse influxus; ergo, sicut
partialiter quisque concurrat, ita partialiter
obligatur. Prout enim qui concurreret
tantum ad partem alicujus damni
dividui, licet cum aliis concurreret ad
totum damnum, tamen ad solam suam
partem tenetur, ob partialitatem rei circa
damnum causatum; ita qui concurrat par-
tialiter ad damnum individuum, ob par-
tialitatem causalitatis sive influxus, partialiter
tantum tenetur, quia solum partialiter
damnum ab ipso procedit. — Et huic do-

Probabi
Hier solum
ad partem
suam, si da-
mnum sine
Ipsi» eve-
nissct.

¹ Lib. 3. sect. 5, tr. 2. cap. 6, n. 1. — Disp. 1, qu. 2.
punct. 10, a num. 10. · Fasc., de Restitut., cap. 9, § 1,
dub. 2, a n. 30; et dub. 3. · Molina, tr. 2» disp. 734, n. 2. ·
Fill., tr. 32. cap. 3, qu. 2, n. 43 et 50. — Tr. 13, cap. 1,
num. 151. · Solus, de Just. et Jure, lib. 4, qu. 7, art. 3. ·

Bonae., de Restitui., disp. I, qu. 2, punct. 10, n. 10 et 16.
— ' Lib. 2, cap. 13, num. 34. — » Loc. cit. num. 35.
· Man., cap. 17, n. 17 et 20. — ' V. Restitutio III, queer, b.
— V. Fiatuni, n. 16. — Diip. W. num. 83. — Lh^o.
loc. cit.

579. - Sanchez, *Decal., lib. 7, cap. 21, n. 19*, sic loquitur: « Teneri sub mortali re-
stituere in solidum, si ad id furtum concur-
rant ut una causa et consortes, quod unus-
quisque sit causa totius damni ·. — Cajetanus
pariter, omittens distinctionem de re individua
aut dividua, affirmat in 2^a 2^a, qu. 62, art. 7,

ad restitutionem in solidum teneri nullos so-
cios ad furtum concurrentes, similiter turis
aut raptoris aut usurarii ministros.

b Sporer, tr. 4, cap. 3, n. 66. Dicastillus.
lib. 2, tr. 2, disp. 4, dub. 2, n. 29, non so-
lum probabilem hanc opinionem existimant;
sed eam simpliciter et absolute tuuntur

ctrinae non videtur dissentire Lessius in contrarium adductus. Nam, ipse I turn obligat cooperantem ad totum damnum, cum *sine ipso, vel alio similent opem conferente, damnum non fieret* (verba Lessii).

Secus autem omnino dicendum cum Lessio * Salmant a et communi (quicquid dicant alii apud Salmant.4), si damnum sine ipsius ope non obveniret Quia tunc certe tenetur ad totum, etiamsi, ipso non opitulante, alter eamdem opem certe prae- buisset.

Si autem res est dividua, ut furari vineam, thesaurum, etc., tunc motor principalis tenetur ad totum: coopérantes vero tantum ad partem suam, etiamsi communi consilio ad damnum concurrant. Ita Lugo I, Salmant. * cum Bonacina, Dicastillor-, Lessio, Navarro Molina I»; contra Croix I, qui putat, in casu communis consilii quemque teneri in solidum. — Si vero omnes invicem se excitent, sive moveant ad damnum (ita ut, singulis non concurrentibus, damnum non eveniret, ut dicit idem Croix I), certe singuli tunc in solidum tenentur. Ita Busenbaum, Roncaglia et Salmant. — Cum autem dubitatur an quisque fuerit causa totius damni, non tenetur nisi ad partem suam ; juxta id quod diximus supra, *Dubio II, n. 562*.

Utrum, *quando plures tenentur in solidum, quisque teneatur restituere totum, st dubium sit an socius restituerit?*

Negant Salmant.10 et Roncaglia “, dicentes quemque teneri tantum partem

suam restituere; quia praesumendum alios socios jam restituisse. — Sed id mihi minime probatur.

Advertendum tamen, quod rudes, etsi teneantur in solidum, raro expedit eos obligare ad totum; cum difficulter isti sibi persuadeant, se teneri ad restituendam partem a sociis ablatam. — Quinimmo satis praesumi valet quod ipsi domini, quibus debetur restitutio, consentiant ut illi restituant tantum partem ab eis ablatam ; cum aliter valde sit timendum quod nihil restituant, si obligentur ad totum 'A

580. - « 3°. Quod si actio damnificans • fuit lucrativa, et apud aliquem ex coo- « peratoribus res ablata adhuc existit, « aut is eam mala fide absumpsit: tenetur is primo loco restituere ipsam vel aequi- « valens; et si ille non faciat, reliqui. — « Lessius *.

« 4". Si actio damnificans non fuit lu- • crativa, ut quia res periit et destructa « est (ut fit v. gr. in combustione, mutila- « tione, detractone): tunc ante alios primo « tenetur restituere qui mandavit, vel qui • causa fuit primaria, vel executor pri- • marius (ut in bello princeps et dux); et « si is non sit factururus, vel quia non vult, « vel quia non potest, tenentur reliqui, « v. gr. caeteri milites.

« Quod, etsi de militibus speculative « verum sit, practice tamen ii excusantur per accidens: tum quia non possunt to- « tum restituere: tum quia dominorum « voluntas non est, nec exspectatio, ut

In dubio de reo- titu- tione, quili- bet tenetur ad totum

Rude n ro obligan- di ad totum

Si actio fuerit lucra- tive, quia mm teneat- tur primu

Si fuerit dest r ucli vn.

Quid d' militibus.

Si re» vit J | V I d U A , principali tenetur Ad totum

Cooptran- ið etei com- muni com- Ho. tenen- tur ad par- tem Miam cantum

Tenentor io «olidum, ni om nr- *c invictm movmni

In Jobio Jr tauiah tute, honni m ad par- lrm nuam

• Lib. 2, cap. 13. n. 35. — » Loc.dU, n.L—' Tr. 13,cap.I, n. 151. • Loc. cit., n. 149. — * Diip. 19, n. 90, — • Tr. 13. cap. II, n. 147. Hortae., disp. 1, de Rcatitut., qu. 2. punct. 10. n 10 ct èqq. < Ltit., lib. 2, cap. 13, n. 36. — ♦ Lib. 3.

pan. 2, n. 62. — • Loc. αI.,η. 53. — lib. 3, tr. 5, cap. 2, dub. 3, num. 2 — RoneatHa, tr 13, de Restitui., cap. 5, qu. 4, reap. 4 — • Tr. 13. αψ 1, n. 127 et 148. — * Loc. cit.. n. 152. — » Loc. ri!.. qu. 5. — '' Cap. 13. n. 39.

I Dicastillus, hb 2, tr.2, disp 4, dub 2, n. 30 et 31, disputat de multis vineam simul invadentibus, eosque negat ad restituendum teneri, nisi partem quam quisque acceperit; quod tamen intelligendum esse ait, • si- ingrediantur non communicato consilio •. In ce- teris vero concordat

Navarrus, Man, cap 17, η. 20, ita lo- quitur • Juvans facientem delictum, coope- randoaliquando tenebitur ad restitutionem totius damni per facientem illati, puta cum fuit causa, sine qua nihil damni fuisset illa tum. aliquando vero, nonnisi ad restitutionem partis ejus, scilicet cujus est causa, sine qua non fuisset illa pars damni illata, licet reli-

quum sic•. — Molina non loquitur de damno ad quod multi communi consilio concurrunt, nisi inquantum loquitur de damno ab exer- citu illato; et nihilominus (ita docet Molina, disp. 734, n. 2 et 3) singuli tenentur solum de parte sua, dummodo damnum singuli non intulerint, quatenus aliorum auxilio vel co- mitatu adjuti fuerint.

rl Hinc expedit, secundum dicta S. Al- phonsi in /strutione e Pratica, cap. 10, n. 54, ut confessarius aliquando istos (praecipue si sunt conscientiae parum meticulosae) hortetur, ut restituant quod debent, quin quantitatem explicet, id remittens dictamini conscientiae illorum •.

« plus restituant, quam partem suam. « ideoque, si hanc possunt, ad id tenentur: uti et si quid adhuc reliquum habent ex iniquo. Laymann | ex Cajetano, «Molina, etc. — Immo Bonacina s, ex « Navarro a, Vasquez et Lessio⁴, dicit, mi- « litem gregarium qui alios non induxit, « non teneri ad restitutionem totius damni • illati a toto exercitu, sed tantum pro sua « parte. Vide supra, *Tract. 4, cap. 1, dub. 5, « art. 3* ».

tc^'cwpc
ñt«. in-
Phocum,
Ordo restitutionis est quoad cooperantes: 1°. Tenetur restituere mandans sive consilium dans alten, ad faciendum damnum in gratiam sui: ut Salmant.⁵ cum Lessio et Lugo, ac Croix cum Navarro contra Vasquez | et Turrianum* . — 2°. Te-

netur exsecutor. — § Tenentur aliae causae positivae, ut consilium dantes in gratiam alterius, etc. 4°. Causae negativae. Salmant.

581. - « 5. Si damnum passus condonet restitutionem principali damnificanti, etiam minus principales liberantur; non • autem vice versa. Quia ruente principali, ruit accessorium; non contra. — « Vide Laymann • ».

Hic notandum, quod si creditor promittat alicui ex debitoribus aequè principalibus, se eum non molestaturum, censetur remittere partem illius: nam, si totum exigeret ab aliis, ille cogeretur ab illis ad restitutionem, et sic promissio frustranea esset.

Quid, «i
(hmnitka-
tu> condo-
net restitu-
tionem

DUBIUM IV.

An teneatur restituere, qui alium impedivit a consecutione alicujus boni.

582. *Quid, si quis impedit, sine vi aut fraude, aliquem a consecutione justì boni.* — 583. *Quid, si quis impedit mendaciis, nefisco applicentur bona, propter gabellam non solutam.* — 584. *Quid, si quis ex odio, sine vi aut fraude, efficit, ne alter aliquod bonum obtineat.* — 585. *An suadens episcopo conferre beneficium minus digno, peccet, et teneatur ad restitutionem. Quid si beneficium debeatur alicui, ratione concursus (Remissive ad Lib. IV, n. 109.).* — 586. *An teneatur ad restitutionem occidens aliquem, ut alteri homicidium imputetur. (Remissive ad n. 636.).* — 587. *An teneatur ad damnum, impediens vi aut fraude, etc. - Quid, si precibus importunissimis aut metu.* — 588. *Quid, si religiosus suadeat testatori, relinquere bona suo monasterio, relictà ecclesia matrice.*

582. - « Resp. Attendendum an laedatur jus alicujus, quod a natura, lege vel « aliter habeat, et an per vim, fraudem, • calumniam et mendacia, quis alium im- « pedierit: num vero aliter. — Inde enim « apud Laymann •, Bonacina ⁰, resolvuntur sequentes casus:

impedien
ne bom.
* Γ- Qui alterum impedivit a consecutione re> debitae ex justitia, tenetur ad •, restitutionem. — Lessius ”, Filliuccius “.

« 2'. Si res non erat debita ex justitia, « sed conferenda ex libera voluntate, tunc « qui sine vi, fraude et calumnia, collato- « rem inducit, ut v. gr. officium vel lega- « tum, beneficium ecclesiasticum, et simili dona gratuita, non conferat cui apud • se constituerat, aut qui petierat, sed vel • nulli, vel alteri etiam minus digno; etsi « saepe is possit graviter peccare, praesertim si id ex odio vel alio malo fine

1 Lib. 3, tr. 2, cap. b, n. 5. *Cajttan.*, in 2. 2., qu. 12. art. 7. *Molina*, tr. 2» disp. 734, num. 8. — • *Dhp.* 1, de *Revitut.*, qu. 2, punct. 10. n. 13. • • *Man.*, cap. 17, n. 20. v. i. de *Restitui.*» cap. Q. § I. dub. 2. num. 36. • Cap. 13, n. 37. — * *Tr.* 13, cap. I, n. 141. - *Less.*, loc. cit.,

num. 41 et 42. • *Dm* disp. 19. n. 123 et 126. — • *Lib.* 3, part. 2, n. 56 et 56. — 1 *Loc. cit.*, n. 142 et 145. — • *Lib.* 3, tr. 2, cap. 6. n. 3. i. f — • *Ltb.* 3. tr. 2. cap. 7. — »• *Pi* >, de *Reslitut.*, qu. 2, punct. 12. — ” *Cap.* 12, num. 122. — ** *Tr.* 32, cap. 7, num. 177 et 178.

580. - a) Petrus Navarra, *hb 3, cap 4, itum. 101 et 102*, asserit causas damni secundarias teneri aequè primo ad restituendam damni partem. Et ita etiam a Croix allegatur.

Croix ex Lugo asserit mandantem to

tum onus in se suscipere, quamvis causa mandans non sit mandatant superior, contra Vasquez, *loc. cit.*, *dub. 3, h. 57*; et Turrianum, *iit 2a,tl 2ar, disp. 12, dub. 3, n. 8 et 9*, negantes mandantem, qui non sil superior, primo ad restitutionem teneri.

« fadat; non tamen tenetur ad restitutio-
«nem. — Azor Vasquez, Sà, Bona-
«cina | ».

583. - Quaeritur hic Γ. *Am qui frau-
dibus seu mendaciis, aut falsis testibus
impedit, ne fisco applicentur boua quae
ob crimen*, v. gr. non soluti vectigalis, vel
aliud, *essent fisco addicta, teneatur ad re-
stituendum?*

Respondetur cum Lessio³, Sanchez³,
Lugo [♦] et Salmant. * cum Diana, Bafiez,
Azor, Tanner ac aliis communissime, quod
post sententiam certo tenetur. — Secus
vero, ante sententiam. Quia ante senten-
tiwn, nullum jus acquirit fiscus ad poenam,
quae nonnisi post sententiam debetur; vel
quia sic saltem accipitur communiter hoc
fisci jus ad poenas.

584. - Quaeritur 2 *An qui impedit
alium a consecutione Justī boni ex odio,
sed sine vi aut calumnia, teneatur ad re-
stitutionem.* — Adest duplex sententia.

Prima sententia probabilis affirmat,
Hanc tenent Scotus Cajetanus % Sal-
mant. * cum Bafiez b>, Lugo % item Co-
taūuurt£ varruviasb>et Major r£>, apud Lessium ', et
«•tādUœ al" f£Pud Lugo — Probant ex *lib. 2,*
\$ Idem Labeo, ff. de aqua pluv. arc., ubi

Vatq., Oputc. de Benefic., cap. 2, § 8, dub. 19, n. 127. —
Λ, v. *EefMMto*, n. 71. — 1 Dhp. 1, qu. 2, punct. 12, n. 2
et 5 — Cap. 12, n. 134 — Decal. lib. 2, cap. 22, n. 22. —
' Dltip. 18, o. 108 — 1 Tr. 13, cap. 1, n. 101. *Diana*, part. 3,
tr. 5, read. 52; et tr. 6, re^aol. 35. *Bafite*, in 2-2-, qu. 62,

dicitur: *Si vicinus flumen, torrentem aver-
terit, ne aqua ad eum perveniat, et hoc
modo sit effectum ut vicino noceatur, agi
cum eo aquae pluviae arcendae non posse...,
si modo non hoc animo fecerit ut tibi no-
ceat, sed ne sibi noceat.* Probantque ra-
tione: quia animus injustus, quando con-
jungitur cum opere externo, efficit ut
idem opus, quod sine tali animo injustum
non erat, injustum cum illo reddatur. —
Idem videtur sentire D. Thomas⁸, ubi ait:
*Ad quartum, dicendum quod aliquis po-
test impedire aliquem ne habeat praeben-
dam multipliciter. Uno modo, juste; puta,
si intendens... utilitatem Ecclesiae, procu-
ret quod detur alicui personae digniori:
et tunc nullo modo tenetur ad restitutio-
nem... Alio modo, injuste; puta, si inten-
dat ejus nocumentum, quem impedit pro-
pter odium vel vindictam.* Et tunc dicit
quod tenetur ei totum damnum resarcire,
si episcopus erat determinatus ei dare be-
neficio; si vero non erat determinatus,
tenetur tantum ad aestimationem spei
quam ille ad beneficium habebat.

Secunda vero sententia communis (ut
latentur uđem Šalmant. ^{b)}) et probabilior,
negat teneri ad ullam restitutionem. —

art. 3, dub. 2, concī. 6 cl. 7. · *Aeor*, part. 1, lib. 5, cap. 8,
qu. 5. · *Tanntr*, torn. 3, dilp. 4, qu. 6, dub. 2, num. 76. —
■ Tr. 19, cap. 1, num. 100. — f Cap. 12, num. 128. — *Lugo*,
disp. 18, num. 98. — 2-2-, qu. 62, an. 2, ad 4. — Loc.
cit., n. 102

tenetur ut dixi. Sed si tantummodo propriae
utilitati intendebat providere, et sic procurat
sibi, et ex consequenti alius praeter intentio-
nem illius damnificatur, iste ad nihil tenetur
illi».

h) Cajetanus, *in 2am 2af, qu. 62, art. 2;*
Covarruvias, *in cap. Peccatum, part. 2, § 7,*
n. 8, ita quidem docent de beneficiorum col-
lacione; sed Cajetanus, *ibid.*, v. *Ad 6^{am} po-
stremo*; Covarruvias, *conci. 5*, secundam sen-
tentiam tenent de donationibus, legatis, testa-
mentis, etc.; in quibus cum iisdem auctoribus
consentit Bafiez, *in 2a^a 2at, qu. 62, art. 2,*
dub. 12, qui addit etiam idem esse de bonis
publicis principaliter destinatis ad communi-
tatis bonum.

i) Lugo, *disp. 18, n. 98*, adhaeret secun-
dae sententiae, quam S. Alphonsus commu-
nem et probabiliorē appellat. Cfr. de hoc
notam a ad n. 6.36 infra.

o) Major, *loc. cit.* a Lessio, id est, *in 4.*
dist. 15, qu. 16, nihil habet quod possit huic
nostro casui applicari-

Prot»N.
ltus non te-
netur,

Eamque tenent Lessius¹, Petrocorcensis³;
Palau⁸ cum Vasquez, Gutierrez, Navarra
et Rebello; Roncaglia⁴ cum Antonio a
Spiritu S.; Sporer⁴, qui vocat sententiam
veram ct communem, cum Tamburinio⁸,
Viva⁷, Laymann⁸, Hozmann⁷, Elbel¹⁰,
Bonacina⁷, Molina¹¹, Sanchez⁸; Croix¹⁴
cum Turriano, Esparsa, etc.; Mazzotta¹⁴.
Eamdēque sententiam ut certam tenet
Sotus^{le} (quem male citant pro se Sal-
mant.n); nam Sotus sic expresse ait; *Ad
propositum igitur nostrum, qui suo utens
jure, praebendam absque vi et fraude sibi
vel amicoprocurat, etiamsi ex odio alterius
idfaciat, et contra caritatem delinquat, ad
nullam tenetur restitutionem.* — Ratio, quia
nemo potest obligari ad restitutionem
damni, nisi damnum sit injustum, et ipse
sit efficax causa illius damni et in illud
positive influat. Ad damnum autem affe-
rendum non sufficit intentio; sed requi-
ritur actio externa, quae non solum sit
occasio (ut esset in praesenti casu), sed
etiam sit vera et efficax causa damni:
nam alias, si illud evenit, aliunde evenit
et mere fortuito. — Unde, si tu hujusmodi
nocumentum fortuitum proximo optabis,
peccabis quidem, vel tantum contra ca-
ritatem, vel tantum affective contra justi-
tiam; non autem effective, cum ille non
habeat jus. Et ideo opus externum cum
pravo animo conjunctum, non erit effe-
ctive sed tantum affective injustum, ex
quo nulla orietur obligatio restitutionis.
Falso enim dicitur is effective pati in-
justum damnum, qui privatur re, ad quam
nullum jus habet.

Ad textum autem, ut supra oppositum,
respondetur Γ. cum Lessio, Anacleto" et

1 Lib. 2, cap. 12, n. 128. — 1 Lib. 4, de luti., cap. uil.,
qu. 6. — 1 Tr. 13, di>p. 2, punct. 11, § 5, n. 3. · *Vasq.*, de
Benefic., cap. 2, 4 8, dub. 19, num. 127. · *GulUr.*, Can.
Qoaelt., lib. 2, cap. 11, a n. 71. *Pttr. Navar.*, de Restitue.,
lib. 3, cap. 5, n. 7. · *RtbfL*, part. 1, lib. 3, qu. L n. 5. —
· De Restitat., cap. 3, qu. 4. *Ah/o h. a Spir. S.*, Director
Confesiar., tr. 10, di>p. 8, n. 315. — · Tr. 4, cap. 2, n. 213.
— · Decal., lib. 8, tr. 3, cap. 4, § 2, n. 4. — 1 De Restitue.,
qu. 2, art. 1, n. 5. — · Lib. 3, sect. 6, tr. 2, cap. 7, n. 1.
— · De Re«titut., num. 539. — K De Restitue., confer. 4,

r) Anaclectus, *tr. 9, dist. 5, n. 91*, ubi hanc
interpretationem insinuat, de alio argumento
tractat, et de aliis juris civilis legibus, non
vero de praesenti lege loquitur.

Croix, illam esse legem poenalem, quae
ante sententiam non obligat. — Deinde
respondetur 2? cum Soto, quod lex ilia
juste prohibuit arcere aquam ex intentione
nocendi vicino, quando nulla utilitas ex
hoc tibi provenit, unde recte ait Sotus
quod eo casu tu non habes jus arcendi
aquam, et arcendo peccas contra justitiam
ex vi legis id prohibentis. E converso, si
id facias ad tuam utilitatem, ne aqua tibi
noceat, non peccas contra legem, quae
negat actionem vicino, semper ac tu ar-
ces aquam *ite tibi noceat*, etiamsi facis ut
vicino noceas.

Nec etiam obstat doctrina S. Thomae
supra allata. Nam explicat Sotus⁷, S. Do-
ctorem intelligere, impediētem aliquem
ab obtinenda praebenda tunc teneri ad
restitutionem damni, quando impedit *inju-
ste*, ut S. Doctor exprimit, nempe vi vel
fraude.

Nec obstat, quod ibi dicat: *Putat, si
intendat ejus nocumentum, quem impedit
propter odium vel vindictam.* Nam Ange-
licus hic supponit injustitiam, cujus causa
sit odium: Facere enim ex odio(&V Sotus)...
*non te onere restitutionis gravat; sed fa-
cere injuste, scilicet nullo tuo jure, sed
violando alienum.*

585. - Hinc infertur Γ. Quod si quis ex
odio, sed sine vi vel fraude, suadet epi-
scopo, etiam determinato ad conferendum
beneficium digniori l'>, ut conferat minus
digno (etiamsi probabilius sit, quod tam
episcopus quam suasor graviter peccent,
quamvis beneficium sit simplex, ut dice-
mus *Lib. IV, n. 93*); suasor tamen non
tenetur ad ullam restitutionem; quia non
laesit justitiam commutativam, avertendo

n. je#. — » Dhp. 1, de RetlitUL. qu. 2, punct. 12, n. 2.
— '» Tr. 2, dilp. 727, num. 4. — « ConiilL. Ub. 2, cap. 1.
dub. 49, num. 6 et 27. — M Lib. 8, part. 2, num. 148. *Tur-
riaq*, in ?— 2-., dilp. 16, dub. 1. n. 8. · *Esparsa*, Cur
theol., lib. 8, qu. 35, artic. 1. — * Tr. 4, disp. 1, qu. 2,
cap. 3, qu. 4. — M De Just, et Jure, lib. 4, qu. 6, art. 3,
ad 6 arg.» v. f. — n Tr. 13» cap. 1. num. 103 —
cap. 12, num. 128. — *Croix*, lib- 3, part. 2, num. 149. —
Solus, loc. cit. — w De Just, et Jure, lib. 4, qu. 6 art. 3.
ad 6 arc<.

585. - n) Ampliationem istam de episcopo
jam determinato ad beneficium digniori con-
ferendum, plerique auctores ex infra citandis
praetermittunt; in reliquis vero concordant.

Verten«
c pncopum
* inc Vi rt
fraude ne
conferat be-
neficium di-
gniori, non
(enetur ad
reatitutio-
nem.

collatorem a conferendo beneficio, ad quod alter jus non habebat. — Ita Glossa Sotus ·, Silvester h», Lessius ·, Laymann ·, Roncaglia 4, Holzmann s; Palaus · cum Vasquez, Gutierrez et Rebello; Sporer 7 cum Molina et communi. Item Sà, Filiucci, Navarrus et Dicastillus, apud Salmant.⁸ (qui hoc probabile vocant, licet oppositum alibi probabilius putent ·). — Vide dicenda *Lib. IV, u. 106 usque ad 108.*

\>.i «ver-
cvnttw Dicendum tamen cum probabiliori sententia, tenen ad restitutionem, eum qui post concursum impedit digniorem a consequendo beneficio; juxta dicenda *Lib. IV, n. 109.*

triiatoretn
Mnevi.eu., Infertur IF. Propter eandem rationem non teneri ad restitutionem qui sine vi vel fraude impedit testatorem, ne relinquat haereditatem alicui, qui ad illam nui- lum jus habet. — Laymann °, Elbel °, Tamburinius °, Sporer l3 cum Sanchez, Soto, Molina, etc.

restitutio 586. - An autem, si quis occidat aliquem, intendens ut homicidium alteri imputetur, teneatur damnum restituere quod ex imputatione ille passus fuerit? — Vide *n. 636.*

irnodem.te-
netur pro
§
penvue. 58^· - * æ Si in re praedicta, ex libera «voluntate conferenda, aliquis per vim, fraudem vel calumniam, collatorem in- duceret ne ei daret; aut eum a petitione

1 De Just., Ub. 4, qu. 6, an. 3, coroll. I. — ° Cap. 12, n. 128. — · Lib. 3, tect. 5, tr. 2, cap. 7, n. 2. — · De Restitui., cap. 3, qu. X resp. 3. — · De Restitat., n. 340. — · Tr. 13. disp. 2. punct. 11, 4 5, n. X - V'asç., de Benefic., cap. 2. § 3. dub. 19. n. 127. · Gutter., Canon. QuaetU, lib. 2, cap. II. 1 n. 71. · Rebel., part. 1, lib. 3, qu. 1, n. 5. — ° Tr. 4, cap. 2, n. 210. — Sd, V. Rntihdio, n. 21. (in edit, genuin., n. 22.) · Fili., tr. 32. n. 180. · Navor, Man., cap. 17, n. 69. Dicant., lib. 2. tr. 2, disp. 8, dub. 2, n. 96. - · Tr. 13, cap. 1, n. 106. — · Loc. dt., n. 107. — * Loc cit., n. 1. — 11 De Rcatitut..

b) Glossa, in cap. 2 de off. custod., v. Sanctiores, haec habet: « Melior, justior et sanctior debet eligi; tomen si alius eligatur, licet non sit melior, sufficit quod sit sufficiens; quia conveniens scientia sufficit in praelato ». — Silvester, v. Episcopus, n. 10, v. Septimum, pariter scribit: « In conferendo etiam beneficia, debet attendere ut conferat dignis · Ex

(cum quivis habeat jus petendi); aut a consecutione talis rei, per vim, fraudem, calumniam vel mendacium impediret (cum etiam quivis jus habeat ne inique impediatur): is teneretur ad compensa- tionem damni, arbitrio viri prudentis, « juxta certitudinem vel probabilitatem, « qua alter tale bonum alioqui assecutu- « rus fuisse existimaretur; dummodo ta- « men eo sit dignus: nam si indignus est, « non tenetur ad restitutionem, nisi fa- « mae, si eam forte laeserit. — Lessius u, « Molina Sà °; vide Bonacina 17 ».

Censent Salmant. Ie, quod aequiparan- tur vi preces importunissimae, aut metus vi .eq» reverentialis, maxime si ei addantur verba ßá"ó>· aspera, vel torvus aspectus, vel preces: ut dicunt °.

588. - Nota hic autem quod graviter Reipo peccat religiosus, qui suadet testaton, ut su suaden suo monasterio, potius quam ecclesiae ut legatum ?uri"«°r matrici bona relinquat: ex Clem. 1, de * tr privil., in qua etiam adest excommuni- catio a).

Non tenetur tamen ad restituendum, Non tene quia ecclesia nullum habet jus quaesitum : Alii iuuOné"l' ita Sanchez °, Lugo8l, et Croix °, Molina. Immo Sanchez putat religiosum /ion pec- Quando- care, si bono zelo hoc faciat, nempe pro cato excu- majori utilitate testantis, modo non petat eMtur pro se vel amicis.

confer. I, num. 108. — 11 Decal., lib. 8, tr. 3, cap. 4, § 2. n. 1. — ° Loc. cit., n. 213, cum n. 203. · SfiwcA., ConMI., lib. 2, cap. 1, dub. 19, n. 27. - Sohn, loc. cit., art. 3, v. f. - Molina. tr. 2, diip. 727, n. 4. — ° Lib. 2, cap. 12, n. 123 — » Tr. 2. disp. 135; el disp. 727, n. 2. — * V. RcsHctio, n. 21. — 11 Disp. 1. de Restitut., qu. 2, punct. 12, n. 2 et 6. * Tr. 14, de Controctib., cap. 5. n. 30. — » Tr. 9, de Ntattrim., cap. 9, n. 37. — · Consil., lib. 2, cap. 1, dub. 49, n. 28. -- ° Disp. 18. n. 95. — · Lib. 8. part. 2. n. 74. — Molina, tr. 2, disp. 727, n. 3. — Sanch., loc. cit.

quibus plane colligitur nullum jus digniori competere, proindeque nullam ei restitutionem deberi, si praetermissus fuerit.

c) Sporer non dicit esse commune nec citat Molinam; qui tamen, tr. 2, disp. 727, w. 4, tuetur hanc S. Alphonsi sententiam.

588. - a) « Sub interminatione maledictionis aeternae », ut loquitur Pontifex.

DUBIUM V.

Cui vel quibus restituendum.

589. *Quid, si creditor sit incertus.* — 590. *An, tradita re pauperibus, sit restituenda domino comparent!.* — 591. *Quid notandum circa compositionem in debitis incertis.* (Usque ad n. 594.J. — 595. *Quid, circa furta minuta.* — 596. *An bona certa sint restituenda domino, vel possessori.* — 597. *An fur teneatur rem mittere domino cum magno suo damno.* — 598. *Quid, si sumptus pro missione excederent valorem rei* — 599. *Quid, si acceperis a possessore bonae fidei rem non suam.* — 600. *Emptor reifurtivae, an possit eam reddere furi.* (Vide etiam dicta n. 569/ — 601. *An revendens rem emptam bona fide, teneatur pretium restituere emptori.* — 602. *Quid notandum circa thesauro-inventos.* — 603. *An inventor rei perditae possit eam sibi retinere* — 604. *Quid notandum circa res captas venatione.* — 605. *Quid, si quis venatur in locis reservatis.* — 606. *Quae venatio veletur clericis et religiosis.*

589. — « Resp. Attendendum ad naturam justitiae, et quis damnum patiatur, quidve ratio et leges ferant communiter. — Vide Lessium et Laymann ».

« Unde resolves:

« 1°. Quando bona restituenda, sive debita quaecumque sunt incerta, hoc est, cum cui debeantur ignoras, aut adire non potes, aut illi restituere; tunc si ea habeas *sine delicto* (ut si invenisti, vel a mercatore v. gr. per errorem accepisti duas ulnas panni pro una, et jam is discessit, nec scis quo abierit), teneris adhibere aliquam diligentiam inquirendi. — Postquam, si spes non sit sciendi domini, probabile est quod non tenearis ea dare pauperibus: licet ita plerique cum S. Thoma sentiant », [Quorum sententiam vocant communem Salmanticenses; sed vide n. 603] « et sit magis primum ac practice suadendum; sed possis tibi retinere, ut docet Petrus Navarra, quem sequitur Laymann 8 et Lessius 4, idque Diana 5, dicit esse tutum in praxi ». [Cum

Palao et Dicastillo, apud Salmant. : exceptis debitis ob usuram aut simoniam, ex textibus allatis in fine hujus numeri >].

« Si vero ea habeas *ex delicto*, ut furto, usura, etc., teneris ea restituere pauperibus vel ecclesiae, hospitali, etc. Quia debet tunc fieri restitutio meliori modo quo potest: ut saltem, cum corpori domini non prosit, prosit ejus animae, dum in pauperes expenditur. — Ita communiter doctores, ut videbis apud Laymann ».

Quaeritur Γ. *Quomodo facienda restitutio, si dominus rei est incertus?* Distinguendum, et videndum an res accepta sit bona vel mala fide. Si *mala fide*, tunc iterum distinguendum est:

1°. Vel dominus incertus rei est *ignotus tantum in particulari*, prout si sciretur, rem spectare ad aliquem ex tribus vel quatuor hominibus loci, sed ignoretur ad quem peculiariter spectet; tunc nequit restitutio fieri pauperibus. Sed res dividenda est inter eos, quos inter defraudatus existit — Ita Silvius Lessius; idem-

ex delicto

St doau»
nui sil i<no
tus in parti
culari. re>
acquit ren-
utui paupe-
ribus.

L/ssm Hb. 2, cap. 14, dub. 6 et 7. — 1 Lib. 3. ir. 2, cap. 9. — S. Thom., 2. 2., qu. 62, art. 5, ad 3. — Tr. 13, de Restit., cap. I, n. 214. — Petr. Navar., Hb. 4, cap. 2, num. 46 et 47. — Loc. dt., cap. 9, num. 1. — Loc. dt.,

cap. 14, n. 35. — Part. 2. tr. 17. resol. L L — Palao. tr. 32, disp. 1. punet. 18, § 8, n. 1. — Dicast., lib. 2, tr. 2, disp. o, dub. 14. n. 381. — Loc. cit., n. 213. — Loc. dL, cap. 9, n. 2.

589. — n) Scilicet apud Salmant., loc. cit., n. 209, uti liquet ex prima edit. S. Alphonsi. lib. 3, tr. 5, cap. 2, dub. 5, resolv. 2, not. b.

b) Silvius, in 2atlt 2 qu. 62, art. 5, quaer. 1, conci. 2, ait restitutionem faciendam illis esse: « vel sortem mittendo, vel inter eos dividendo, aut concordiam ineundo; quae si non potest iniri, auctoritate judicis fiat aequa distributio ». — Quibus fere consentit Cajetanus, in cumdein loc., art. 5, ad 3.

• Quando, inquit, sciri non potest dominus in particulari, sed scitur quasi sub distinctione quod alicui istorum debetur, non est omnino ignotus dominus. Unde debet eis dari vel distribui eisdem, vel ut sone aliquis accipiat, quando divisa res pluribus non prodesset, et unita aliquem relevaret. Et ne alicui fiat injuria, de eorum voluntate agendum est, quidquid agendum est».

f Lessius, cap. 14, u. 32, negat bona in-

que dicunt Palaus, Molina, Cajetanus b, Petrus Navarra, etc.

Seca ii
domina» «it
ignotu in
general».

2". Vel autem dominus est *ignotus in generali*, ita ut nequeat discerni inter loci habitatores, ad quem vel quos res pertineat: et tunc restitutio fieri debet pauperibus, ut habetur in cap. *Cum tu, de usuris*, ubi praecipitur usurariis, restitutionem facere dominis vel eorum haeredibus, vel, his non superstitibus, pauperibus.

Sufficit autem quod restitutio fiat pauperibus cujuscumque loci. Sufficit etiam quod fiat locis piis; ut communiter docent Lessius *, Navarrus @, Salmant. ., Croix 4; Bonacina' cum Azor, Molina, Petro Navarra, Vasquez, Filliuccio, etc. — Id tamen locum habet, modo adhibita sit debita diligentia ut proprii domini invenirentur; nam, si ante diligentiam adhibitam fieret restitutio pauperibus, et deinde domini comparèrent, utique damnum ipsis resarciendum esset. — Praeterea id locum habet, cum defraudati pauciores sunt, nempe tres vel quatuor, ita ut, si restitutio fiat quibuscumque illius loci indiscriminatim, res verosimiliter non sit ventura in manus proprii domini; et ideo restitutio tunc fieri potest pauperibus cujuscumque loci: ut communiter tenent Sil-

Modo ad
bibhftiil di-
liftmil.

Résilliai
iciest piu-
pc liba» ca
Jusvui loci,
»i de friu-
dnti piuci
lum.

Palaus, tr. 32, disp. 1, punct. 18, § 8, n. 5. — *Molina*, dhp. 745, n. 2. — *Peir. Navar.*, lib. 4, cap. 2, n. 62. — 1 Cap. 14, num. 33. — . Man., cap. 17, num. 93. — ' Tr. 13, cap. 1, n. 216. — « Lib. 3, part. 2, n. 94. — * De Restitut., diftp. 1, qu. 3. punct 4, n. 6. - *Aior*, part. 3, lib. 4, cap. 26, qu. 3, 1. f. . *Molina*, disp. 746, n. 1. *Petr. Mavar.*, lib. 4, cap. 2, num. 40. . *Vasq.*, de Restitut., cap. 5, § 4. dub. I, num. 6. . *FUI.*, tr. 32, num. 95. — « V. Restitutio VIII, quaer. 3. — ' Loc. dt., o. 10. — . Loc. dt., n. 215. . *Sotus*, de Just. et Jure, lib. 4, qu. 7, art. 1, ad 3. . *Rebell.*, part. 1,

vester®, Bonacina'; et idem dicunt Salmant. . cum Soto, Rebello et Tapia. Et quamvis Silvius® dicat congruentius esse, ut eo casu restitutio fiat pauperibus illius loci, ubi furtum patratum est; addit tamen id non esse necessarium.

Si autem plures et varii domini incerti aħcūjus communitatis damno affecti fuerint, tunc omnino restitutio facienda est pauperibus ejusdem communitatis laesae. — Vide dicenda w. 595, v. *Alii vero*.

plu rei ot
fid»n
* n

590. - Quaeritur 2." *Si res, post debitam diligentiam adhibitam ad invenendum dominum, tradita sit pauperibus, et postea dominus comparcat; utrum ei restituenda sit?*

Negant Navarra, Sotus, Henriquez, Ledesma a», apud Croix I0; item Cajetanus n» et Bonacina, apud Sporer". Quia, cum debita diligentia est praemissa, pauper aut locus pius absolute acquirit dominium rei.

Si domi-
nus compa-
rait poitea.
«Hi negant
rcatitaen-
dume«e ei.

Dicitur: *quando debita diligentia est praemissa*; nam alias certum est apud omnes, rem domino comparent! restituendam esse; quoniam nulla ratione tunc poterit in pauperem dominium transferri, cum eo casu dominus sit rationabiliter invitus.

modo di-
licentia ad-
hibita sit.

Communius vero Laymann ,a, Salm. b», Palaus ", Lessius ", Sporer et Croix 11

Alii Affh
mant.

lib. 2, qu. 12. n. 14 et 16. - *Tapia*, tom. 2, lib. 5, qu. 30. art. 3, num. 4. — » In 2. 2., qu. 62, art. 5, quaer. 1, concl. 4. — *Pttr. Navar.*, de Restitue., lib. 4, cap. 2, n. 56. . *Solus*, de Just, el Jure. lib. 4, qu. 7, art. 1, ante resp. ad 3, v. *Ex quo sequitur*. . *Henriq.*, lib. 7, cap. 34, num. 8. . w Lib. 3, part. 2, num. 95. — *Bonac.*, de Restitue., disp. 1, qu. 3, punct 4, n. 17 el 18. . 11 Tr. 4. cap. 3, n. 104. — " Lib. 3, sect. 5, tr. 1, cap. 5, num. 24, v. f. — 11 Tr. 31, punct. 19, n. 7 et 8. — ' Cap. 14, num. 43. — u Loc. dt., num. 95.

certa esse, quando constat ca alicui communitati» vel toti, vel majori ejus parti certe deberi. . Etsi enim m particulari non constet quid cui debeat, tamen constat haec esse illius communitatis, ita ut ipsa tota vel major ejus pars jus in illa habeat, et singuli vel plcrique censeantur habere aliquid in illo cumulo, ut quando exercitus expilat injuste pagum vel oppidum: tunc enim restitutio facienda communitati, opera magistratus, episcopi vel parochi, ut hi distribuant iis qui in eo hominum coetu majus damnum acceperunt judicabuntur... Item, quando pauciores quidem ex illo conventu damno affecti sunt, tamen per aliquam industriam cognosci potest qui sint .

590. - A» Martinus de Ledesma, *2a 4-l'*, qu 18, art. 5, *Dubitatio*, v. Serf *haesitari so-*

let; et Cajetanus, in *2an. 2a, qu. 62, art. 5, ad 3*, loquuntur non de ipso paupere cui res tradita sit, sed de debitore: « Si quis *absque inquisitione* (verba sunt Cajetani) rem alterius pauperi dedisset, non satisfacisset, sed tenetur invento domino restituere ». Igitur hi duo auctores non satis accurate citantur a Croix.

h) Salmanticenses, tr. 12, de *Justitia ct Jure*, cap. 2, n. 86, ita quidem tenent de ipso inventore; sed n. 87, loquuntur de pauperibus, quibus res inventa jam applicata esset, et negant cos teneri in foro interno ad restitutionem, etsi res invenu in sc vel in acquivalenti adhuc perduret.

Sporer, tr 4, cap. 3, n. 113, de inventore loquens, haec dicit juxta opinionem quam

cum Molina Diana, etc., dicunt, quod si res exstat, pauper debet eam restituere domino comparenti; si vero est consumpta, tantum id in quo factus est ditior. Ratio, ut ait Palaus, quia, licet dominium rei in pauperem translatum sit, res tamen adhuc exstat tunc in aequivalenti. — Sed haec ratio non videtur congrua; nam si rei dominium vere translatum est, nulla deberetur restitutio, sive res exstet sive non.

Melius igitur distinguendum cum Lugo juxta ea quae de inventore rei perditae fusius dicemus infra *n. 603* cum eodem Lugo, Holzmann et Croix (quod non sibi cohaeret): — Quando, spectatis omnibus circumstantiis, non est amplius possibile quod dominus inveniatur; tunc pauper acquirit rei absolutum dominium, sine ullo onere restitutionis. — Quando vero adhuc post diligentiam, adest aliqua spes inveniendi dominum rei, tunc pauper non acquirit ejus dominium; et proinde debet eam domino servare, ipsique restituere si comparent. Additque Lugo *, ex ipsa manifestatione domini tunc communiter argui, quod non adfuerint debita circumstantiae ad transferendum irrevocabiliter dominium in pauperem. (Sed vide omnino dicenda dicto *n. 603*). Recte tamen excipiunt /> Sporer 5 et Wigandt e, nisi pauper aut locus pius bona fide rem jam praescripserit; quia virtute praescriptionis tunc dominium irrevocabile vere acquirit.

Diana, pari. 11. ir. 8, resol. 12. — *PaJaut*, loc. cil. n. 7. — 1 Disp. 21, n. 102. — *Lu^o*, disp. o. n. 1(M et 140. — 1 Lib. 3, part. 2, n. 89. — ' Loc. cit., n. %. — 4 Disp. 21, n. 102 — · Tr. 4. cap. 3, n. 113. — · Tr. 8, exam, 3, qu. 10. n. 50, reap. 4. — ' Tr. de ball. Cruciat., cap. 18. — ■ De 13 April. 1744, § 25. — *Corduba*, Quacsiionar., hb. 5, de indulgent., qu. «U, v. *Stcunda opinio*, *Tarriati.*, in 2· 2'', disp. 41, dub. 1,

profecto existimat probabilem; ipse vero;/. 114, loquens tum de re inventa, tum de quacunque re incerti domini, sine delicto debita, sibi placere ait sententiam cardinalis de Lugo, cui S. Alphonsus infra adhaeret.

•0 Molina, *disp 746i if*, asserit rem esse restituendam, si adhuc apud pauperem exstet; secus, si jam alienata sit aut consumpta

«9 Holzmann, *de Just. ct Jure*, u. 59, sic ait: · Inventorem non illico evadere rei inventae dominum, sed possessorem tantum, donec cam legitime praescripserit Unde si durante praescriptionis tempore, dominus rei

591. - Notandum quod super his debitis incertis bene potest fieri compositio per bullam Cruciatæ (quae refertur apud Tamburinium '), pro regnis Hispaniarum, Sardiniae et Siciliae, et pro omnibus aliis particularibus, quibus bulla communicatur. — Potest etiam haec compositio fieri per S. Poenitentiarium: sed si ab ipsa obtineatur, constituit Benedictus XIV in sua bulla: *Pastor bonus* ·, quod restitutio fiat, cum poterit commode fieri, iis in locis ubi furtum factum est

An autem *valeat hujusmodi compositio, facta sine sufficienti causa?* — Affirmant Corduba, Turrianus, Alensis apud Lugo ·. Sed negant Covarruvias, Sotus, Navarrus, Molina et alii communiter w.

Verius tamen distinguendum cum Lugo, et dicendum eam valere, si restitutio sit facienda ex sola lege ecclesiastica, puta, ex fructibus ecclesiasticis male perceptis; secus, si restitutio aliunde sit debita. — Ratio primi, quia Pontifex in lege propria valide dispensat; ratio secundi, quia bonorum aliunde debitorum Pontifex non est absolutus dominus. An autem id possit Pontifex pro bono spirituali communi? Vide Lugo 11; et vide Quaest. *n. seq*

592. - Quaeritur autem: *an, compositio facta, debitor ad aliquid teneatur, si postea dominus certus compareat?*

Dicunt alii, teneri restituere id in quo factus est ditior. Ita Villalobos, Rodriguez, apud Tamburinium et Cajetanus °-, So-

num. o. » Disp. 21, n- 'ft. — Coiur., in cap. *Ptctalum*, pan. 3, § 1. num. 3. - Sofus, de Jusu et Jure, lib. 4. qu. 7 art. 1, ad 3. *Navar.*, Man., cap. 17, num 93. † *Affina*, disp. 748, num. 5. · Ap. Lugo loc. ai-, n. 95. — *Lh&*>, loc. cit. — " Loc. cit., num. %. — *VUlaL*, part L tr. 2° num. 9. · *Rodriç.*, Explic. bail, composa., dab. o. n. S, M Loc. cit.. cap. 18. 4 5 n. 9.

comparcat, et res adhuc exstet, vel in se vel in aequivalenti, illi restitui debet».

/ De rebus inventis disputantes.

591. - Λ' Alensis, *Sum.*, part. 4, qu. 24, *membr J*, art. 2, § 1, satis perspicue innuit hanc opinionem, cum enim omnia bona (ita Alensis) sint Ecclesiae et membrorum Christi, · summus dispensator illa potest dispensare, quae non habent certos possessores ».

592. - " Cajetanus citatur hic a Renzi ex Diana, a Diana autem ex Villalobos; at vero *loc. cit. m 2il*, t 2ar, qu. 62, art 6, nihil de his habet

Compositio fieri potest tamen in incenia.

Compositio itae causa, valet in debitu ecclesiastico

In tehqtn non valet.

Quid, si dominus tunc compareat compositio nem.

S. Alphonsus dicitur:

Si non lit *pc» inveniendi domini, nulla obligatio reititutio nis.

Secui, si adsit «pes repcriendi domini.

Res praescripta non est restituenda.

tus, etc, apud Renzi Ratio, quia non praesumitur Pontifex, dominos rebus suis exspoliare voluisse. — Alii vero dicunt ad nihil teneri, ut Salmant.³ cum Trullench, Dicastillo b), Tapia etc.; et idem tenent Lugo ' et Tamburinius *, semper ac praemissa sit debita diligentia. Ratio, quia Pontifex, ut administrator bonorum temporalium, quatenus spectat ad bonum spirituale, tunc transfert dominium per compositionem propter bonum publicum.

l»O. juxta
aho* potest
ftcri ab e-
ptK-opo.

Notat autem Viva 6 cum Villalobos, Diana et Mendo; idemque dicunt Trullench et Henriquez apud Croix ., cum Busenbaum (infra, m 696, ad 2), hujusmodi compositionem posse fieri etiam ab episcopo; cum hoc nullo jure sit reservatum Papae, et videatur esse juxta voluntatem creditorum pro bono animarum suarum — Sed contradicunt verius Lugo T, ac Molina cum Rodriguez d, Turriano, Corduba d), etc., apud Croix e. Ratio, quia id non potest efficere episcopus: nec ratione administrationis talium bonorum incertorum, cum ea pertineat ad solos reges vel ad Pontificem; nec ratione supremae potestatis mutandi voluntates dominorum, cum haec pertineat ad solam Sedem Apo-

Venu» ne-
gatur.

Sctus, in 4, disL 21. qu. 2. art. 4. v. l. ' In 7 Pracc.. cap. 3, sect. 7, qu. 2b). — 4 Tr. 13, cap. l, n. 217. - Trull., Exposit bull. Cruciat., hb 3, dub. 4, n. 8 — » Dlip. 21, n. M8 — 4 Dc bull Cruciat., cap. 18, § 5, n. 10. — . Dc Rexiitat., qu. 4. art. 3, num 3. Villa!., part. 1, tr. 29, num. 11. Diana, pul. 4, tr. 4, rcsol. 112. . Mrndo, in bull. Cruciat, disp. 32, n. 16 ct »eqq. — Trull., loc. cit, dub l, n 3. Hnrlq., lib. 7. cap. 33, n. 4. - « Lib. 3, port. 2, n. 413. — ' Disp. 21, n. 107. — Malina, disp. 748, n. 7. Turrian., disp. 41, dub. 2, n. 12. - ■ Loc. dt., n. 413. —

Dicastillus male a Salmant. tamquam huic sententiae patrocinians allegatur; oppositum enim tenet, de Rcstit., disp. 9, dub. 14, n. 396 « Probabilius... existimo, inquit, quoties res exstat in se vel in aliquo sui, debere illi restitui in utroque foro, a quocumque possideatur, etiamsi per publicam potestatem, sive per bullam compositionis aut titulo paupertatis ea fuerit applicata ».

Tapia, tom 2, lib. 5, qu. 30, art. 3, num. 11, non loquitur de bulla compositio ms, sed de alio casu, de quo Salmant. simul tractant

Rodriguez, Explic. bull compos ,dub 4, « 6. Corduba, Quaestionar., lib. 5, de hui, qu. ult, v Et si rursum quaeratur, banc utique secundam sententiam tenent, modo tamen contraria consuetudo non vigeat

stolicam, ex clem. Quia contingit, de religios. domib., ubi dicitur: Quia contingit... Cum tamen ea quae ad certum usum largitione sunt destinata fidelium, ad illum debeant, non ad alium (salva quidem Sedis Apostolicae auctoritate), converti.

Sed quoad ultimas voluntates, vide infra n. 931, et Lib. VI, ex n. 329.

593. - Compositio haec solet etiam concedi pro fructibus ecclesiasticis male perceptis. Croix . . — Dicunt etiam Escobar¹⁰, Tamburinius¹¹; item Vasquez, Lopez et alii, apud Diana », compositionem fieri posse etiam pro furtis minutis, commissis ab iis qui vendunt civibus vinum, oleum, etc. Sed tenendum oppositum cum Croix¹³, Diana¹⁴: quia talis restitutio omnino facienda est eisdem civibus defraudatis "λ Vide mox dicenda «. 595.

Componis
datur pro
fructibui
cccleiui
-licii rude
perceptis.

Non vero
pro furti-
minuiii.

594. - An vero, si creditor sit notus, sed tam longe absit, ut res pauperibus dispensari possit, fieri tunc valeat compositio? — Affirmant Turrianus, Covarruvias, Rodriguez % et putat probabile Lugo *. — Sed videtur probabilius oppositum, cum Soto et Henriquez, apud Croix *: quia compositio conceditur tantum, quando creditor est incertus.

Quid, w
creditor iit
notui, sed
longe abiit.

' Loc. at., num. 416. — » Lib. 37, nom. 71. — " Decal., lib. 8, tr. 4, cap. 1, § 3, num. 19. — Vasq., de Restitat., cap. 5, § 4. num. 47. . Ludov. Lof*, Instruct, consc.. part. 1, cap 138 cum cap. 137, v. Ncqu nregsse csl. . f Part. 4, tr. 4, reool. 46. — u Loc. cit., num. 417. — 14 Loc. cit. — Turrian., in 2.* 2., disp 41, dub. 3, n. 28. . Cavar., in cap. Peccatum, part. 3, § 1, n. 3. — " Disp. 21, num. 139. — Sotux, in 4, disL 21, qu. 2, arlic. 4, v. f. Henriq., lib. 7, cap. 34, num. 2. . w Lib. 3, part. 2, num. 418.

593; - λ S. Alphonsus, in Istrusione e Pratica, cap. 10, h. 68, rectius loquitur, et magis consentanee cum cis quae dicenda sunt n. 595 et quae jam dicta sunt n. 534, v. Sed probabilius, inquiens: . Nec licita est [compositio], quando facienda est restitutio furto- rum minutorum ab cis qui vendunt vinum, oleum, etc., quia tunc necessario lacienda est pauperibus loci; quinimmo, ex communiore sententia..., nec satis est eam fieri dictis pau- peribus..., sed civibus ipsis est facienda, qui ad tabernam concurrunt. Quamquam, uti diximus n. 28, pariter non peccatur, si fiat pau- peribus . . Cfr Horn. Apost., tr 10, u 68.

594 " Rodriguez, op. cit., dub. 2, n. 3, ita tenet, casu quo res non sit debita ex de- licto, nec domino transmitti queat, nisi cum expensis, quae ejus valorem superent.

An autem *haeres qui compositionem obtinuit teneatur summam relaxatam tribuere aliis creditoribus certis sui testatoris?* — Affirmat Molina 6λ — Sed negat Lugo b>, et assenLit Croix * si concessio facta est illi, non ut haeredi, sed ut tali personae. Secus vero, si facta sit ei ex vi potestatis quam testator habuit.

Obligatio
bjercedis
<^ui COEpC-
ntlonem ob-
tinuit.

Venditor
civet fartu-
lii ddrau-
dan», rcsii-
toere tene-
tur.

595. - « 2". Qui nullis minutis furtis, « v. gr. olei, panis, vini, etc., damnum intulit multis civibus; eum teneri restituere, non pauperibus, sed ipsis civibus (minoris deinceps vendendo aut majore mensura, donec veniatur ad aequalitatem) dicit Molina. — At Vasquez a> et Escobar dicunt esse probabile quod possit dare pauperibus, praesertim civitatis ejusdem ».

Juxta à
hos. potest
restituere
pauperibus.

Alii igitur dicunt, ut Escobar², Anacletus b>; item S. Thomas Vasquez a>, Lopez et alii, apud Diana', quod pro hujusmodi furtulis commissis a venditoribus publicis, restitutio potest fieri pauperibus; cum regula sit generalis, de-

• Lib. 3. part. 2. n. 419. — Molina, disp. 745, n. 4. — Escob., tr. 3, exnm. 2» cap. 6, n. 162. — * Lib. 37, n. 71. cum n. 45. — Lniiov. Lopca, Instruet, consc., paru I, cap. 137. • 3 Part. 4, tr. 4, rcsol. 46, v. (. — « De Restitue., disp. 1. qu. 3,

b) Fusius et clarius Molina, *disp. 760, h. 3*, quaerit: « Quid si aliquis habeat debita aliqua certa, et alia incerta, neque habeat sufficientia bona, unde utrisque debitis satisfacere possit, auctoritateque Summi Pontificis compositionem faciat circa bona incerta, poteritne tunc retinere sibi quantitatem illam, circa quam compositionem fecit, non solvendo de illa debita certa, sed eam sibi reservando ». Et deinde, de haerede qui ejusmodi compositionem circa bona incerta defuncti obtinuit, respondet: « Hunc etiam solvere teneri de ea summa debita certa defuncti ». Ratio autem quam affert est: « Quoniam compositionem eo modo efficiendo, agit negotium ac partes hereditatis ac bonorum defuncti, eaque de causa summa illa circa quam est facta compositio, manet pars bonorum defuncti, quae proinde restitutioni est obnoxia, quousque integre defuncti debita solvantur » Quae ratio non obscure concordat cum responso disjunctivo S. Alphonsi. — Lugo vero, *disp. 20, u. 12*, casum eodem modo quam Molina proponit: sed respondet uti S. Alphonsus asserit.

595, - “) Vasquez, *dc Rcstit.*, cap. 5, § 4, u. 47, a Diana citatur pro alio casu, qui forte huic ; flints est; tractat scilicet de coqui tempore necessitatis cuidam communitati triticum vendidit ultra pretium a lege taxatum.

S. Alphonsi, *Opera muralia*. — Tom. 11

bita incerta pauperibus esse restituenda: ut in simili casu de usurario, qui pluribus incertis defraudavit, sancitum est in cap. *Cum tu, de usur.* >). Advertunt tamen, restitutionem faciendam esse pauperibus ejusdem loci *; quia, cum communitas illius loci sit laesa, illi damnum resarciendum est. Nisi (excipit Bonacina⁴) damnum sit illatum aliquibus paucis personis incertis; quia tunc ait restitutionem posse fieri pauperibus alterius loci. Et hanc sententiam Diana * non audet dicere improbabilem, propter auctoritatem D. Thomae.

pxupr
ribai ejnv
dem loci.

Limtuuo.

Alii vero, quorum sententiam tamquam communissimam suadendam puto, dicunt, talem restitutionem omnino, quoad fieri potest, faciendam esse civibus ejusdem loci, ubi fraus commissa est. Ratio, quia, cum exsistant damnum passi et aliquo modo cogniti, iis, quantum fieri potest, damnum compensari debet — Ita Laymann />, Concina⁴, Sporer⁷ cum communi, ut asserit; Croix®, Diana ., Tamburinius °, Salmant. cum Dicastillo %

RcKiillu-
uo Caaendx
ipsif dvl-
bus.

panel. 4, n. 10. — 1 Loc. at. — • Dix^ert. 2 de Restitui., cap. 13, n. 10. — • Tr. 4, cap. S. n. 117. — • L>b. 3. part. 2, num. 417. — • Pari. 4, tr. 4, renol. U — * Decal., hb. 8, tr. 4, cap. 1, § 3, n. 19.

Et didt restitutionem laciendam esse civibus qui postea panem carius emerunt, non vero communitati, quae laesa non fuit.

b) Anacletus, *tr. 9, de Pracc. decal., dist. 5, qu. 2, h. 20*, ait haec restituenda esse, quantum fieri potest, iis a quibus acceperunt, «aut si ii ignorentur, vel amplius conveniri non possunt, talia pauperibus erogando».

S. Thomas, *in 4, dist 15, qu. I, art 5, solui. 4, ad I*, universaliter scribit: « Quando incertus est dominus rerum ablatarum, pauperes sunt haeredes; et ideo non deobligatur a debito restitutionis, nisi det pauperibus pro anima illius, cui restitutio debebatur, adhibita tamen prius diligentia debita ».

d> In defectu scilicet eorum qui defraudati sum eorumque haeredum.

•d Lopez tamen, *loc. cit.*, concedit restitutionem fieri posse pauperibus alius loci.

/- Laymann, *lib. 3, sect. 5, tr 2, cap. 9, n. 2, in med.*, ita scribit: « Si a multis ejusdem communitatis incolis bona ablata sunt, incumbere obligationem restitutionis, si ea ita institui possit industria magistratus, ut particularibus personis, quae damnum passae luerunt, saltem secundum notabilem partem satisfiat; ideoque talem restitutionem velle censeantur »<

Salmant., *tr. 13, cap. 1, n. 215, i. f.*; et

Restituens
tamen pau-
periba» sa-
tttiaat obU-
gXtIC&i (TI

Si Adsit
OOAA. CXCU
«atur etiam
a veniali.

Rebello et Tapia. Verumtamen censeo (juxta dicta *n. 534, Qu. 2, v. Sed probabilius*), quod hujusmodi venditores non teneantur sub gravi restituere civibus; satisfaciunt enim suae gravi obligationi, si pauperibus restituant. — Quapropter excusantur etiam a veniali, si restituant pauperibus, accedente aliqua rationabili causa; puta, si non possint restituere civibus sine aliquo notabili incommodo, vel si urgeat necessitas aliquorum pauperum valde indigentium, quibus praesumantur cives illi non esse inviti restitutionem fieri. Et sic invenio sensisse etiam Continuatores Tournely *, qui, loquens signanter de tabernario qui communitatem defraudavit, ita ait: *Deinde, ut quod vere furatus es, si singulis restituere nequeas, vel quia ignorantur, vel quia difficilior est executio quam res tantilla postulet, vel quia periculum est infamiae: hoc, sive per parochum, qui suorum indigentiam novit, sive aliter, in pauperes loci quem laesisti diffundi cures, vel in alia opera eidem loco utilia insumas.*

Bona cer-
la, resti-
tuenda po*
" . I \ti
daronibcAio.

596 - « 3°. Quando bona sunt certa, ordinarie restitui debent possessori justo a quo accepta sunt, vel cui damnum illatum, etsi is non sit immediatus dominus. — Unde quod acceptum est a depositario, commodatario, conductore, custode, administratore, debet non domino, sed ipsis restitui; quia alioquin ipsis fieret injuria, si jure possessionis, detentionis, custodiae aut utilitatis spoliantur; et damnum atque lucrum cessans compensari deberet.

Limitatio
nr*

« 4. Excipitur tamen hinc Γ. Si horum nihil interesset, ut si sine illorum damno, infamia, domino restituatur. — 2°. Si pro-

part I, hb. 2, qu-12, num. 17. - *Tapia*, tom. 2, hb. 5. qu. 30, art. 3, num. 5. — * *De Restitue in parte.*, aru 4, sect- 2, i. f. — * *Lib. 2, cap. 14, num. 31 et 43.* — • *Lib. 6. cap. 23. n. 2.* — 4 *In 2°~ 2°.*, qu. 62, art. 5. ad 3, v. *MiM autem*,— *Vatq.*, *At Restitue*, cap. 10, dub. I, n. 20

habiliter ipsi putarentur rem absumpturi vel ablaturi, cum injuria domini: quo modo bona Ecclesiae, non praelato dissipatori, sed potius capitulo restituenda sunt. Item, accepta a filiofamilias, pupillo, furioso, uxore, religioso; si sint ex iis bonis quorum administratio ipsis non competit, plerumque restituenda sunt patri, tutori, marito, praelato. Sic etiam, si bona alicujus publicata, et fisco addicta sint: tunc enim depositum et similia debita fisco debent reddi.

« 5°. Cum quis, ignorato domino, cui restituendum erat, non praemissa aliqua diligentia, pauperibus distribuit; non satisfecit domino postea comparent!. Secus, si diligentia sit praemissa. — Vide Lessium * ».

597. - « 6°. Cum dominus quidem scitur, sed ei mitti non potest sine sumptu: tunc, si res male accepta est, tenetur restituens aliquas expensas ex se facere; si autem bene accepit, non nisi expensis domini. Quando nullo modo potest mitti, expectandum est ad tempus; et si adhuc non sit spes, reputatur debitum incertum. — Toletus8».

Cujuinira
expensis res
sit resti-
tuenda.

Quaeritur: *an fur teneatur restituere reni ablatam, cum qualicumque suo damno?*

Prima sententia affirmat cum Cajetano4; ac Vasquez, Navarro α, Covarruvias, Armilla, etc., apud Lugos. Ratio, quia dominus debet servari indemnis, cum quocumque furis detrimento, quod suae malitiae imputandum est. — *Secunda* vero sententia communissima et probabilior negat. Hanc tenent Busenbaum (vide *n. 677*), Bonacina®, Lessius', Molina", Holzmann', Filliuccius b>; Salmant.10 cum Palao; item

Alii di-
cunt resti-
tuendam
cum quali-
cumque fu-
ris damno.

Communi-
ssime ei
probabilius
negatur.

ct 27. *Cavar.*, in cap. *Peccatum*, part. 1, n. 9. • *Artnil.*, v. *Restitutio*, num. 25. I. f. • • *Disp. 20, num. 184.* — • *De Restitut.*, disp. 1, qu. 5, punct. unia, n. 5. — 1 *Cap. 15, n. 50.* — • *Disp. 752, n. 5.* — • *De Restitut.*, n. 493. — • *Tr. 13, cap. 1. n. 196.* • *Palao*, tr. 32, ditp. 1, punct. 18, (6, n. 1.

Dicastillus, *de Restitué, disput. 9, dub. 14, n. 366*, hanc sententiam luentur, casu quo verisimile est eosdem iterum apud ejusmodi venditores empturos.

597. - * Navarrus, quem Lugo hic allegat, generaliter scribit, *Man., cap. 17, n. 43*, restitutionem laciendam esse domino in quocumque loco. • ita ut damnificatus nulla im-

pensa vel alio onere gravetur ». Et post allatam rationem, subdit: « Ex quo colligitur cujus impensis [scii, ipsius furis] suo domino sit suum mittendum ».

b) Filliuccius, *tr. 32, n. 111*, probabile esse ait « in re parvi momenti », quod restitutio non sit necessario facienda, si expensae quaduplo excedant rei valorem.

Lugo | cum Scoto, Gabriele, Angelo, Sal-
lon, Aragon, etc., cum communi, ut as-
serit Croix Ratio, quia justitia, cum sit
virtus, et prudenter praecipiat aequalita-
tem servari, non potest obligare ad resti-
tuendum cum quocumque gravissimo dam-
no debitoris: quod esset contra caritatem;
et alias dominus esset irrationabiliter in-
vitus.

Si autem res in individuo non posset
ad dominum mitti, nisi cum tanto damno;
fur potest et debet eam vendere, et pre-
tium domino transmittere, ut dicunt Lugo⁸
et Croix⁸.

Casu vero, quo creditor simile dam-
num vel paulo minus sit passurus, tene-
tur omnino debitor ei satisfacere; ut com-
muniter ajunt Lessius⁵, Tamburinius^{*}
cum Navarrod), Valentia, Cajetano etc.;
ac Lugo⁷, qui dicit, in hoc attendendum
non solum damnum emergens creditoris,
sed etiam lucrum cessans. — Bene tamen
advertunt ipse Lugo⁸, et Croix⁸ cum Ill-
sung et Haunold, quod damnum credito-
ris et debitoris pensandum est compara-
tive ad subjectum. Fieri enim potest, ut
damnum decem nummorum respectu de-
bitoris inopis sit longe majus quam dam-

num centum respectu creditoris opulenti;
et sic vice versa.

598. - Sed, caeteris paribus, Difficultas
*quaenam mensura damni assignanda
sit, ut debitor excusetur a restitutione
facienda creditori?* — Et in hoc distin-
guendum:

Si *sit spes* ut res vel pretium alio tem-
pore restituatur domino, vel ejus haere-
dibus, sine magno damno debitoris: et
tunc probabiliter dicunt Bonacina¹⁰, Lu-
go^{aJ}, Lessius⁷, restitutionem posse dif-
ferri.

Si vero *desit talis spes*, ita ut dominus
esset re privandus: et tunc adhuc proba-
biliter dicunt Lessius¹, et Dicastillus apud
Croix^B (qui id non reprobatur cum Lugo^u),
quod si res *parvi* sit *momenti*, et dam-
num furis esset duplo majus tunc pos-
set restitutio applicari pauperibus vel
operibus piis; quia in hoc praesumitur
dominus assentiri.

Si tamen esset res *magni momenti*,
Silvestere^e) et Petschacher apud Croix[<],
et Busenbaum^d cum Bonacina^d (infra
n. 677) excusant furem a restituendo do-
mino immediate, casu quo expensae fa-
ciendae essent aequivalentes rei valori.

Mensura
dAmnicxcu-
aantis a rev
ntucione.

Si dxm-
num credi-
toni Bic ac-
quale, omni-
no MUtfa-
dendotn.

Damnum
l'entandum
tit compa-
rative ad
Objectum.

1 Disp. 20, n. 185 et 183. - *Scelus*, in 4, dist. 15, qu. 2, Art. 4, de 4. (n. 32.). - *Gabr. Biti*, in 4, dist. 15, qu. 2, art. 2, conci. 2. *Angel.*, v. *Restitutio II*, n. Q. *Salon*, in 2.^a 2M, qu. 62, art. 5, contrav. 5. *Aragon*, in 2.^a 2.^a, qu. 62, art. 5, post conci. 8, v. *In solutione ad 3*. — 1 Lib. 3, part. 2, n. 368. — 1 De Just, et Jure, disp. 20, n. 189. — 4 Lib. 3, part. 2, n. 370. — 1 Cap. 16, n. 23. — *Dccal.*,

lib. 8, tr. 4, cAp. 1, § 8. n. 4. - *Valent.*, m 2.^a 20., disp. 5, qu. 6, punct. S. v. f. — 1 Loc. cit., n. 186 et 187. — 1 Loc. cit., num. 188. — 1 Loc. cit., n. 373. *Illis.*, tr. 4, di>p. 3, n. 223. *Haunold*, tr. 2, n. 390. — 1 De Restat. disp. 1, qu. 5, punct. unie, n. 5. — M Cap. 15, n. 50. — n Loc. dt. — *Dicast.*, de Rcstit., p*li* 11. dub. 9, n. 101. - u Loc cit., n. 365. — M Loc. cit., n. 184.

c) Lugo et Croix dicunt furem posse (non tamen dicunt debere) rem vendere et pretium domino transmittere. Sed si potest, videtur etiam utique teneri rem vendere.

d) Nec Navarrus^{cap. 17, n. 43}; nec Cajetanus^{in 2am 2a<, qu. 62, art. 5, ad 3, v. Mihi autem}, id asserunt, quamvis a Tamburinio allegantur, ut refert S. Alphonsus.

598. - a) Lugo, *loc. cit.*, n. 191, haec dumtaxat scribit: « Multo minus detrimentum debitoris sufficere, ut possit restitutionem differre; tunc enim non est comparandum hoc detrimentum debitoris cum debito principali, sed cum eo quo aestimaretur dilatio restitutionis pro tanto tempore; quare, si ea dilatio aestimaretur tribus, et detrimentum debitoris excederet duodecim, posset ea de causa differri ».

b) Lessius dicit duplo vel triplo majus; quod pariter dicit Dicastillus, addens idem esse si saltem major sumptus fieri debeat

quam res valeat; Croix vero scribit, sed non satis accurate; « Consentit Dicastillus.. (sententiae Lessii, si saltem triplo plus deberet impendi ».

c) Nec Silvester, v. *Restitutio IV, qu. 4*, nec Petschacher loquuntur de re magni momenti; sed Silvester at lute negat furem teneri ad restitutionem, et dicit rem posse pauperibus dari, si sumptus valorem rei aequarent; immo si parum ab eo valore deficerent. Quam sententiam Petschacher, *de Restit., qu. 2, de Circumst., art. 4, i. prine.*, probabilem existimat. Et ita revera a Croix, *loc. cit.*, n. 365. allegantur.

d) Busenbaum negat furem teneri restituere, sed ait posse pauperibus rem dari vel in usus pios impendi» si rem ipsam transferendo, deberet fur plus impendere quam res valeat; et ibi citat Bonacinam, qui tamen, *de Rcstit., disp. 1, qu. 5, n. 5*. ad hoc requirit, ut expensae longe majores sint, quam res ipsa valeat.

Sed hoc communiter non admittunt Tamburinius Sporer¹; et Croix² cum Lugo, Vasquez et Illsung. — Excusant autem Scotus, Gabriel et Richardus, apud Croix³, si sumptus essent majores debito. Hujus sententiae est etiam Glossa in cap. *Cum tu, de usur.*, ubi dicitur fur non teneri rem mittere domino, si expensae deportationis excedant ipsius rei valorem. — Probabilius vero Sporer⁴, Tamburinius⁵ et Molina⁶ excusant solo casu, quo sumptus essent longe majores; immo Lugo⁷ obligat furem, etiamsi passurus sit damnum duplo majus.

Quando autem damnum esset omnino excessivum, sufficit restituere pauperibus; ut communiter dicunt cum secunda sententia, ut supra relata, ipse Lugo, Sporer⁸, et Bonacina/Jcum Sayro/⁹ et Villalobos/¹⁰ apud Salmant.¹¹

Rei accepti
pacti
testore
bonae fidei,
ipti restituenda.

599. — « 7°. Cum quis accepit rem alienam a possessore bonae fidei, putante rem esse suam, cum non sit: tum, si quidem intervenerit aliquod justum pa-

¹ Deed., lib. 8, tr. 4, cap. 1, § 8, n. 4, i. f. — « Lib. 3, part. 2, n. 866. — Lugo, diap. 20, n. 186. — Vasq., de Restit., cap. 10, dob. 1, o. 20. Ills., tr. 4, disp. 3, . 222. — &o/«s, in 4, dist. 15, qu. 2, art. 4, de 4- (n. 82). — Gabr. Biti, in 4, dist. 15, qu. 2, art. 2, conc. 2. — Richard. a Mediavil., in 4, dist. 15, art. 5, qu. 4, ad 1. — Loc. dt., n. 366. — Glossa,

ctum, ut depositi, commodati, pignoris, etc., illi restituendum est, et non domino. Qui tamen ex caritate monendus erit, si id ei profuturum putetur, sine alterius graviore incommodo, infamia, etc. Vasquez a¹, Azor βΛ — Si autem aliter accepta est, tunc vero suo domino restitui debet, si eum novisti, et sine incommodo fieri possit ».

ro dotait;
restituent.

600. — « 8°. Quando a fure vel alio venditore quis emit, sive mala sive bona fide rem furtivam, tenetur restituere domino, non furi. — Ita communiter Molina §, Reginaldus b².

Res fu/
liva eapu
a fure, cui
restimefida.

« Toletus³ tamen, Silvester, S. Antoninus, Malderus⁴ probabiliter sentiunt, posse reddi furi, ut ab eo pretium suum recuperet: quia non constituit rem pejore loco quam ante fuerat; et consequenter ipse non infert domino damnum ».[Vide dicta n. 569 et 570]. « Quod Navarrusc⁵, Trullench⁶ admittunt cum hac limitatione: si mox, et non post longum tempus, contractum rescindat;

lit. i, v. Non superstitibus. — 4 Tr. 4, cap. 3, n. 162. — Loc. dt., num. 4. — Disp. 752, num. 5. — 1 Disp. 20, n. 190. — Lugo, loc. dt., n. 185. — Loc. dt., n. 164. — Lib. 5, cap. 17, i. f. — SUvest., v. Nestitutio III, quaer. 7. — S. Anton., part. 2, tit. 1, cap. 12, § 16. — w De Just., etc., tr. 4, cap. 3, dub. 2.

¹ Sporer, tr. 4, cap. 3, n. 162, restitutionem differri posse asserit, si debitor « in expensis faciendis patiaturs damnum longe majus (v. g. in duplo, ut ipse ait), quam dominus patiaturs ex carentia rei suae », Et n. 163, restitutionem faciendam esse affirmat, « per expensas proportionatas debito, non absolute et arithmetice computando cum ipso debito..., sed respective attendendo ad damnum utrivis secuturum, si restitutio fiat vel non fiat »

/> Salmanticenses, tr. 13, cap. 1, n. 195, i. f., auctores istos allegant, ut qui ita loquantur quando expensae faciendae excederent rei valorem. Et ita sane loquiturs Bonacina, de Restit., disp. 1, qu. 5, n. 5, — Villalobos idem probabile putat, part. 2, tr. 11, diff. 18, n. 3, sive aequales sive majores sint expensae. — Sayrus denique, lib. 10, tr. 6, cap. 1, n. 15, idem tenet, quando res est modica respectu ejus cui debetur aut in ordine ad expensas faciendas; sed si res sit magni momenti, et expensae vel majores, vel acquivalentes, vel paulo minores futurae sint quam res ipsa principalis valet, negat tunc debitorem suis expensis ad restitutionem teneri.

599 — Vasquez, de Restitui., cap. 9, § 2, dub. 2, ft. 12 et 13; Azor, part. 3, lib. 4, cap. 3,

quaer. 1, id profecto habent, monendum scilicet esse rei dominum; sed ibi loquunturs de casu, quo quis bona fide rem ab ipso fure emit

600. — a) Molina, tr. 2, disp. 722, η. 1, tractat de eo qui bona fide rem a fure emit; et concordat, dicens rem esse ipsi domino restituendam, quando secus domino periclitareturs.

b) Reginaldus, lib. 10, n. 41, didi restituendam esse rem domino ab eo qui mala fide emit, « nisi aperte sciret eam esse nihilominus vero domino reddendam ». De emptore bonae fidei idem tenet quod Molina.

c) Petrus Navarra, lib. 3, cap. 4, a n. 195, doctrinam expositam absque limitatione admittit quoad emptorem bonae fidei, nisi is posset alia via pretium recuperare. Sed ab emptore malae fidei negat posse rem turi restitui, nisi certo intelligeret esse illi [domino] reddendam ». — Trullench, Decal., lib. 7, cap. 11, dub. 3, ft. 2, loquiturs de emptore bonae fidei, et didt eum posse rem furi restituere, si dominus non comparcat, vel quia sine haereditibus mortuus est, vel quia in longinquum abiit; n. 4, loquiturs de emptore malae fidei, et docet quae ipsi a Busenbaum tribuunturs.

« vel si certo sciat furem redditurum rem
« domino; vel si dominus rei sit mortuus
« aut absit, ita ut conveniri non possit. —
« Quod si autem pretium suum recuperare
« non possit a venditore, tenetur reddere
« domino, et sibi damnum adscribere.

« Quod si porro sciens rem esse furti-
« vam, emat eo fine, ut invento vero do-
« mino restituat; tunc, si emit parvo pre-
« tio, tenebitur id ei dominus refundere,
« cum utiliter ejus negotium gesserit. Se-
« eus autem, si pretium esset fere aequale
« rei: tunc enim sufficit refundere ad ar-
« bitrium viri prudentis tantum quantum
« videtur meritis, rem domini utiliter re-
« dimendo. — Vide Lessium ¹, Diana ^{*} ».

Emens bo-
tu fide rem
tlienum ci
vendem ter-
tio.

601. — « 9°. Si bona fide rem alienam
« v. gr. equum, emisti ab altero, v. gr. Pe-
« tro, et vendidisti tertio, v. gr. Paulo, et
« postea cognoscatur esse Joannis, coque
« repetente a Paulo, Paulus repetat pre-
« tium a te: existimat quidem probabile
« Navarrus, et Diana³ non teneri te Paulo
« id reddere (si in nullo factus sis ditior);
« sed sufficere, si tuam actionem quam
« habes in Petrum ei cedas. — Verum
« Sotus, Salon, Lessius, Sayrus⁴, Bona-
« cina⁴ rectius docent, teneri te, exigente
« Paulo, contractum rescindere et pretium
« restituere: tum quia vendidisti rem vi-
« tiosam; tum quia teneris de evictione
« emptori, nec eum potes remittere ad il-
« lum cum quo nihil habet negotii.

« Quod si tamen Paulus, cum possit,
« tibi non restituat equum, sed Joanni, et
« hoc ipso impediatur quominus pretium
« tuum possis recuperare; nec tu teneris
« ei pretium ab ipso acceptum restituere.
« — Bonacina, Lessius, etc. Vide Trul-
« lench⁵ ».

Si domi-
nus rem e-
vincat, pre-
tium a ven-
ditore resti-
tuendam.

Si igitur ab emptore dominus rem evin-
cat, omnino sequenda est sententia Busen-
baum (quam, praeter DD. ab eo citatos,

¹ Lib. 2, cap. 14, n. 20. — ² Part. 2, tr. 17, read. 4. —
Navor., Man., cap. 17, n. 8. — ³ Part. I, tr. 8, reaol. 68. —
Sotus, de Just, et Jure, lib. 4, qu. 7, art. 2, v. *Quid autem*
juris, - Salon, in 2° 2°, qu. 62, art. 6, contrav. 2. — Iras.,
cap. 14, dub. 5, num. 26. — ⁴ De Restit., ditp. 1, qu. 4,
punct. 2, n. 5. — Bonac., loc. cit., n. 9. — Lass., loc. cit.,
num. 28. — ⁵ Decal., lib. 7, cap. 11, dub. 5. — ⁶ Loc. cit.,

docent etiam Lessius⁶ e. Salmant, ⁷), nem-
pe, teneri venditorem pretium emptori re-
stituere, saltem in quo factus est ditior;
prout dicunt iidem Salmant ⁸. Vide di-
cenda infra, n. 800. — Si vero res non
evincatur, nulli tenetur venditor restitui-
tionem facere; ut ajunt Salmant ⁹.

Seeoa ven-
ditor nulli
tenetur re-
stituere.

Nec tenetur (ut dicit Lessius ¹⁰) monere
dominum, aut indicare emptori quod res
illa sit aliena, si post venditionem bona
fide factam id venditor resciscat, et non
possit amplius pretium quo ipse rem emit
recuperare. — Quia, cum rem illam am-
plius non habeat, nec sit causa quod do-
minus re illa privetur, non tenetur cum
magno suo damno curare, ut dominus
rem suam redipiscatur.

602. — « Quaeres 1^a. Cui restituendi,
« sive dandi sint thesauri, et alia inventa
« quae habentur pro derelictis? — Resp.
« Quando nullius domini sunt, jure natu-
« rali et gentium fiunt primo occupantis.
« Potest tamen per consuetudinem et le-
« ges aliter quid ordinari, quod servan-
« dum est. — De quo vide Lessium ¹¹, Lay-
« mann ¹² ».

Tbesann
cuinam dac-
di jure na-
turae.

Circa thesauros, jura disponunt:

Γ. Ut thesaurus, si inveniatur in loco
proprio, sit inventoris.

Quid te-
get dispo-
nant de the-
«luris.

2°. Si in loco alieno, sed inveniatur
casu, dimidium sit inventoris, et dimidium
domini loci; et ad hoc dimidium praestan-
dum domino, inventor tenetur in conscien-
tia etiam ante sententiam judicis. Ratio,
quia jus positivum potuit hoc disponere,
non obstante jure naturae, ob bonum com-
mune. Ita Salmant ¹³ cum Lugo, Lessio,
Palao, etc.; licet de hoc dubitare videan-
tur aliqui, apud Tamburinium w. — Si vero
thesaurus inveniatur in loco alieno, non
casu, sed ex industria, inscio domino: tunc
statuit *l. unie. C. de thes.*, ut totus red-
datur domino loci. Sed quia lex haec est

num. 26. — ¹ Tr. 13^a cap. 1, num. 88. — ² Tr. IK cap. 2,
n. 31. — ³ Tr. 13, cap. 1, n. 88. — ⁴ Cap. 14, n. 30. —
“ Lib. 2, cap. 5, dub. 15. — “ Lib. 8, sect. 5, tr. 1, cap. 5,
n. 23. — ⁵ Tr. 12, cap. 2, n. 98. — ⁶ Lugo, ditp. 6, sect. 11,
n. 112. — ⁷ Lass., loc. cit., dub. 15, num. 58 et 59. — ⁸ Balasus,
tr. 31, punct. 17, n. 2 et 3. — ⁹ M Decal., lib. 8, tr. 4, cap. 1,
§ 3, n. 35.

601. — a) Sayrus, *Clav., lib. 10, tr. 2, cap. 2,*
n. 11 et seqq., hanc posteriorem sententiam
de obligatione rescindendi contractum et pre-

tium restituendi, ut probabiliorem et securio-
rem tuetur; oppositam tamen probabilem esse
et in praxim deduci posse affirmat

poenalis, non obligat nisi post sententiam, ut dicunt Salmant.¹ cum Laymann, Lessio et aliis citatis.

Pars autem quae pertinet ad dominum loci, si locus habeat dominum utilem et dominum directum, inter ipsos dividenda est; nihil vero debetur usufructuario. — Salmant. * cum Lugo, Palao et Rebello.

y. Si thesaurus inveniatur in loco publico aut sacro, dividendus est inter inventorem et fiscum aut praelatum. — Viva³.

4e. Si autem inveniatur per artem magicam, applicandus est fisco totus: quam legem pariter, ut poenalem, non obligare nisi post sententiam dicunt Salmant.⁴ cum Lugo, Lessio, etc. — Et adhuc post sententiam, dominum fundi innocentem non privari sua sorte in tali casu censent Salmant.⁶

Sed aliter disponunt jura regni nostri circa thesauros inventos. — Si enim in-

veniuntur in loco publico, et arte non propria; tunc toti applicantur fisco. Si vero inveniuntur in loco privato et casu; tunc tertia pars spectat ad fiscum, tertia ad inventorem, et tertia ad dominum fundi βΛ — Sed vide alia apud Salmant.^e

603. - Quaeritur: *an inventor rei perditae, domino non invento, possit illam sibi retinere?* — Adsunt tres sententiae.

Prima sententia affirmat: modo inventor omnem debitam diligentiam adhibuerit ad dominum inveniendum. Hanc tenent Sotus T, Petrus Navarra *, Diana ri' Sâ 10; item Mercado, Ledesma a>, Escobar b>, etc., apud Croix n. Et probabilem vocant Lessius¹ Lugo¹⁸, Holzmann u, Salmant. w; Croix 10 cum Vasquez, Maldero, Medina c>, Salas d>, Henriquez Rodriguez d), etc.; ac valde probabilem vocat Laymann n. — Ratio, quia, domino non invento, post omnem (ut dictum est) dili-

¹ Tr. 12, cap. 2, d. 93. - *Laynt.*, lib. 8. sect. 5, tr. I, cap. 5, n. 23. - *Zzii.*, cap. 5, n. 59. — ' Loc. cit., n. 97. - *Lugo*, disp. 6, n. 118. - *Palao*, tr. 31, punct. 17, n. 8 et icqq. - *RtM.*, part. 1. lib. 1. qu. 15, num. 13. — * *De Restitut.*, qu. 2, art. 2, n. 3. — ' Loc. cit., n. 91. - *Lugo*, loc. cit., n. 112. - *Ltu.*, cap. 5, n. 66. — 1 Loc. dt., n. 91. — ' Tr. 12, cap. 2, a n. W. — ' *De Juit. et Jure*, lib. 5, qu. 3, art. 3,

ad 2. — ' *De Restitut.*, lib. 4, cap. 2, n. 75. — * *Part. 2*, tr. 17, rcsol. 5. — w *V. Thesaurus*, n. 4. — *Mercado*, de Contractib., tr. de Restit., cap. 15, num. 14. - 11 *Lib. 3*, part. 2, n. 89. — « *Cap. 14*, n. 48, i. f. — " *Disp. 6*, n. 139. — > *De Just. et Jure*, n. 59. — u *Tr. 12*, cap. 2, n. 84. — w *Loc. dt.*, n. 89. - *Pflsv. de Restitut.*, cap. 5, § 4, dob. 4, n. 43. - *Malder.*, tr. 4, cap. 4, dub. 3. — " *Lib. 3*, sect. 5, tr. 1, cap. 5, n. 24.

602. - a) In novis codicibus, per *thesaurum* intelligitur quaecumque res pretio aestimabilis, abscondita vel infossa, quae casu repentur, et quam nemo suam esse probare potest. — Porro thesaurus ab ipso fundi domino inventus, totus ad eum pertinet. — Inventus autem fortuito, in fundo alieno, dividendus est aequabiliter inter fundi dominum atque inventorem; inventus in loco publico, dividendus est inter inventorem et fiscum, si nempe locus fuit profanus; si vero fuit sacer, inter inventorem et fabricam aut praelatum; et docent communiter AA. talem divisionem obligare in conscientia. Si inventio dolose facta est, non solum dimidia pars thesauri domino fundi restituenda est, sed totus thesaurus, in poenam delicti inventoris, debet restitui; attamen non ante sententiam judicis. Ita jus *Gallicum* (art 716.); *Italicum* (714); *Austriacum* (398)) *Hispanicum* (352, 614); *Germanicum* (914 et seq.) — Jus *Anglicum* omnes thesauros regi seu reipublicae adjudicat. Sed ista lex non obligat ante judicis sententiam. — *Observandum est*: Γ. Ille est thesauri inventor, qui eum detegit, non autem qui eum apprehendit Quare si quis famulus, praesente hero, laborat et thesaurum visibilem reddit ac videt, herus injuste talem thesaurum sibi retineret, quia non est inventor. — 2 Si quis dominus sus-

picatus thesaurum conducit mercenarium ad eum quaerendum, non mercenarius, sed dominus eum invenisse censetur. — 3°. Qui emit agrum pretio communi, suspicione allectus in eo latitare thesaurum, nullam committit injuriam. Ita communissime theologi, quamvis alii secus sentiant. — 4°. Juxta recentiores codices, parum refert utrum thesaurus in re mobili aut immobili, v. g. in veste vel in domus angulo repertus fuerit, modo constet esse vere thesaurum, i. e. rem non pertinere d talem familiam.

603. - «J Martinus de Ledesma, *2a 4a?*, qu. 18, art 5, v. *Haesitabis praeterea*, hanc sententiam probabilem esse asserit, quando bona jamdudum perdita sunt, « ita quod jam videntur derelicta ».

b) Escobar, *lib. 7, sect. 1, n. 422*, admodum probabile dicit.

c) Barlholom. Medina, *Sum., lib. 1, cap. 14, h 33, cap. 4, reg. 5*, valde probabilem appellat hanc sententiam; sed citatur a Croix (ex Lugo tamen), ut refert S. Alphonsus.

d) Salas, Henriquez et Rodriguez his verbis a Lugo, *loc. cit.*, n. 138, citantur (Croix enim hos auctores a Lugo mutuatus est): < Eadem probabilem dixit Salas in manuscriptis, qui dicit in eadem sententia fuisse P. Henrici ab ipso consultum, et eadem probabilem in-

gentiam adhibitam, res censetur domino carere; et ideo fit primi occupantis.

Juxta communior
em, cfofinda in
moi pio».

Secunda sententia valde communior censet, inventorem rei non posse illam sibi applicare, sed debere elargiri in usus pios. Hanc ut probabiliorum tenent Palaus % Lessius ¹, Cajetanus ^a, Laymann ^{/>}, Salmant. cum Tapia et Rebello. — Ratio, quia praesumitur voluntas domini esse, quod, si ipse rem perditam habere non possit, saltem illa pro anima sua erogetur.

Veriu di-
«tinfuitar :

Si sit pet
reperiendi
domini) res
aut pretium
servari de-
bet.

Si neoueal
servari, e-
rotanda in
usus pios.

Tertia sententia verior et sequenda, quam tuentur Lugo §, Holzmann et Croix 4, distinguit, et dicit: Quando adhuc post diligentiam possibile est dominum invenire, tunc res vel pretium servari debet. Quod si utrumque servari nequeat, res vel pretium omnino est erogandum in usus pios, juxta praesumptam voluntatem domini, qui adhuc illius rei dominium retinet, semper ac res potest in manus suas redire. — E converso, quando res, spectatis circumstantiis longitudinis temporis vel distantiae loci, vel eo quod res non possit amplius a domino pro sua recognosci (ut accidit in nummis ordinariis), non videtur possibile ut ad dominum redeat; tunc illa fit nullius. Et ideo acquiritur a primo occupante, qui illam non tenetur dare juxta voluntatem prioris domini; cum ille, per impossibilitatem eam recuperandi, ejus dominium prorsus amiserit. Et hanc sententiam expresse tenet S. Thomas 5, ubi ait: *Et similiter, si (res) pro derelictis habeantur, et hoc credat inventor, licet sibi eas retineat, non com-*

Si spes
desit repe-
riendidomi-
ni, res fit in-
ventoris.

¹ Cap. 14, n. 49. — . Sum., v. *Furtum*, ad 4. — *Fapta*, torn. 2, lib. 6, qu. 90, art. 4, n. 9. — *Rcb^{AI}*, part. 1, lib. 2, qu. 12, n. 3. — . Disp. 6. n. 104 et 140. — . Lib. 3, part. 2, n. 39. — » 2* 2*. qu. 66, art. 5, ad 2. — . Lib. 3, sect. 5, tr. 1. cap. 6, n. 14, — ' Cap. 5, dub. 9. — . V. *Venatio*,

mittitfurtum. Ratio a priori est, quia jus gentium tribuit privatis dominium rerum non ad aliud, quam ut illis utantur; hinc, quando est impossibile rem pervenire ad ipsorum usum, illa tamquam derelicta evadit nullius, et redit ad primaevum jus naturae, ac ideo fit primi occupantis sine ulla obligatione.

604. - « Quaeres 2". An et cui restitua, quae capiuntur venatione juste prohibita? — Resp. Id aestimandum partim ex jure naturae, partim ex consuetudine et legibus, ac juribus particularibus; ut vide apud Laymann [.], et Lessium ^{et} « Sà [.]. — Ex quibus resolvitur hic casus: « Venator iniquus tenetur restituere « saltem damna quae segetibus fructibus- « que infert ».

Quaenara
restituenda
ex tma.do-
ne probibi
ta.

Quoad *venationem*, quaeritur Γ. *Sifera aut avis ab uno sū vulnerata, ab alio capta, ad quem pertineat?* — Ex 1. *Naturalem, § Illud, ff. de acquir. rerum dominio*, pertinet ad capientem, quia multoties fera vulnerata non capitur. Ex qua ratione Molina et Lessius inferunt, pertinere ad vulnerantem, si constet, feram manus vulnerantis effugere non posse: si vero sit dubium, dividenda est. Ita Laymann [.].

a »u vai
aerata per-
unet ad ea-
p<rntem-

Quaeritur 2". *Ad quem pertineat avis, cui unus laqueum tetendit, et [quam] alius capit?* — Probabilius Laymann ¹⁰ cum Molina, Sà, (contra Navarrum et Covarruvias) dicit pertinere ad laqueum tendentem, qui certe avem capturus esset.

Quando
nerantem.

605. - Nota quod legem prohibentem venationes tantum reges ferre possunt, et

Ari» u-
^rda«p<3

n. 4 — *Molina*, tr. X disp. 42. n. 1. — *Less.*, cap. 5. n. 47. — . Loc. à L. n. 12. poet oed. — " Loc. dt.. n. 12, v. L - *Mohna*, loc. dt., n. 2. . Sd, t » *Vcnatw*. o. 1. — *Ataw*, Man., cap. 17, num. 176, i. f. *Covar.*, in cap. *Peccatum*, part. 2. § 8, n. 13.

dicasse P. Alfonsum Rodriq., virum doctrina et scriptorum suorum pietate ac gravitate satie notum ». — Henriquez in sua *Thcol. utor.*, lib. 7, cap. 34, n. 1, valde probabilem hanc sententiam appellat.

r) Palaus, tr. 31, punct. 19, n. 4, piam et tutiorem dicit; « eamque reputo (subdit) in praxi sequendam ».

D Laymann. loc. cit., n. 24, in prine., sententiam hanc magis piam et tutiorem vocat.

Salmant., tr. 12, cap. 2, n. 85 yQMxa aa.cit. probabiliorum quidem existimant secundam

hanc sententiam. At, n. 86, eadem pluribus limitationibus coarctant, quarum sequentem haud inutile erit commemorasse, quae in sententiam ipsius S. Alphonsi ex parte saltem quadrat: « Si res f sit conservari, inquirunt. et spes detur quod dominus compareat, tunc inventor potest et debet eam retinere, et non inter pauperes distribuere; vel si conservari non potest, vendatur, et pretium conservetur reddendum domino ».

Holzmann, de *Just. et Jure*, n. 51 et 54, secundam sententiam tuetur.

Quinam
portin; ve-
nationem
prohiber?.

alii, quibus rex tamquam privilegium tale
jus concesserit. — Laymann ¹.

Quaeritur 3°. *Utrum venatores, in lo-
cis a rege reservatis venando, peccent
mortaliter, et teneantur ad restitutionem?*

AJn di
oint venan-
te in loco
reierato
teneri rtnei-
lucre.

Affirmant Laymann ¹ et Lessius ¹. Et
dicunt [eos] teneri restituere regi, non feras
captas, sed valorem ipsarum juxta spem
quam rex habebat capiendi.

Alii li-
mitant obli-
gationem.

Diana tamen, cum Dicastillo et aliis
apud Busenbaum (*man. 614, ad 4*), Spo-
rer ⁴ cum Soto, Molina, etc., excusant
venatorem a restitutione et a peccato
gravi, si loca non sint conclusa. Quod
etiam admittit Lessius &, si damnum non
fuerit notabile, cum ferae non sint magni
pretii vel non sint multae: tunc enim
dicit prohibitionem accipi, ex communi
judicio, factam tantum sub veniali. Immo
addit b) cum Medina quod semper ex-
cusari possint venatores a restitutione,
quando poena injuncta est; quia illam
tantum videntur tunc principes inten-
dere

• Lib. 3. «ect. 5. tr. 1, cap. 5. n. 13. — ■ Loc. cit., n. 14.
— •Cap. 5, n. 44. — *Dicati.*, de Restitut., disp. 9, dub. 10,
n. 308 et 312. — • Tr. 6, cap. I, n. 159. - *Sotus*, de Just,
et Jure. lib. 4, qu. b, an. 4, v. f. - *Molina*, tr. 2. disp. 61. —

605. - a) Diana, *pari. 9, tr. 9, resol. 39*,
opinionem istam tenet, si loca non sint con-
clusa, vel si, quamvis conclusa, adeo sini
magna, ut in eis difficillime animalia ca-
pian-
t-
ur.

bl Lessius, *loc. cit.*, sic loquitur; • Potest
tamen venator excusari a restitutione (ut no-
tat Medina), quia principes non solent talem
restitutionem curare; sed sufficit illis, ut de-
prehensi poenam luant ». Quod profecto docet
Medina, *Cod. de Restitut., qu. 12, v. Et hoc
procedit*. Nec tamen auctores isti diicunt vena-
torem semper a restitutione excusari, quoties
poena luenda sancitur; immo Medina opposi-
tum diserte tenet.

◁) Ex legibus quae respiciunt venationem
et piscationem, aliae se referunt ad externum
regimen et ad bonum ordinem: v. g. decer-
nunt quo tempore, vel quibus instrumentis
venatio aut piscatio permittatur. Hae leges,
ex sententia communi et satis probabili, sunt
mere poenales. — Sunt aliae, quae se refe-
runt ad tuitionem juris alieni: v. g. lex pro-
hîxas, ne tundum *clausum* ingrediaris ad
laqueum ponendum, ne damnum inferas. Hae
leges obligant vi juris naturalis, et nequeunt
violari sine laesione justitiae commutativae. —
Aliae demum leges tuentur jus venandi vel
piscandi concessum alicui exclusive *vi con-*

606. - Quaeritur 4". *Utrum venatio ec-
clesiasticis prohibita sit?* — Ex cap. *Epi-
scopum, de cleric, venator*, sic habetur:
*Episcopum, presbyterum aut diaconum,
canes aut accipitres, aut hujusmodi ad
venandum habere non licet; quod si quis
talium personarum in hac voluptate sae-
pius detentus fuerit: si episcopus est, tri-
bus mensibus a communione: si presby-
ter, duobus: si diaconus, ab omni officio
suspendatur.*

Ventito,
ecclesiasticis
suscipit veli-
ta.

In quo notandum Γ. Quod hanc pro-
hibitionem communiter intelligunt docto-
res de venatione clamorosa cum strepitu;
ut Salmant. ®, et Laymann[†] cum Abbate
et aliis canonistis. — Tridentinum tamen
generalius loquitur: *Ab illicitisque vena-
tionibus, aucupiiis, etc., abstineant.*

Intellifi-
turde veru
tioneclamo-
rōia.

Notandum 2°. Quod etiam venatio cla-
morosa non est vetita sub gravi, nisi sit
frequens, ut ex textu citato, et insuper sit
cum scandalo vel magnis expensis. Ita
Lessius a) et Vasquez †, apud Lugo a); et
Palaus b), Rebellus b), apud Salmant. °. —

Non veil-

frequent,
cum »can-
dalo et «»
pendis.

• Loc. cit., n. 41. — • Tr. 12, cap. 2, n. 14. — 1 Loc. cit.,
n. 15. • *Abbas Panorm.*, in cap. *Episcopum, de cleric,*
venal. — ■ Scs 24, de Reform., cap. 12, \, *Vestitu.* —

tractus v. gr. locationis; et istae eadem justitia
adeo stringunt, ut quis jure illo legitimo
acquisito privari non possit. Jure autem suo
privaretur, si alii tantam multitudinem v. g.
piscium in flumine ipsi exclusive concessio
caperent vel destruerent, ut jus piscationis
inde notabiliter laederetur. — Diximus *vi
contractus* concessum; quia si jus venandi
esset merum *privilegium*, vel mera *licentia*,
etsi pecunia comparata, alios minime obli-
garet ex justitia stricta, sed ex justitia legali
tantum, et tunc locus non esset restitutioni.

606. - °) Lessius et Vasquez his verbis, ei
quidem rectius, a Lugo, *disp. 6, n. 51*, alle-
gantur: «Vasquez, *de Restitut., cap. 5, 2*,
dub. 1, et Lessius, *cap. 5, dub. 9, n. 42*, di-
cunt frequentiam venationis, quae liat cum
magno strepitu canum et armorum, esse pec-
catum mortale in clerico »

h) Palaus et Rebellus a Salmant citan-
tur ut asserit S. Alphonsus; et sane Palaus
sententiam hanc perspicue déclarai, *tr. 31*,
punct. 14, n. 1. — Rebellus autem, *part. I*,
lib.1, qu.14,η.10, minus diserte scribit: • Imo,
etiamsi clamorosa esset ac causa recreationis,
raro tamen iieret, non videbitur in clericis
culpa lethalis; de mortali tamen timere de-
berent, si clamorosa et frequens esset, ratione
videlicet scandali, quod resultare posset».

Idem tenent Sporer ., et Molina apud Lugol; et Cajetanus, Abbas 1) ac Sà, apud Laymann 8, qui dicunt, ex sola causa venationis, nisi aliud adjunctum sit, non esse de facile clericum damnandum peccati mortalis. Ratio, ut ajunt, quia talis venatio de se non est gravis deordinatio; idque arguitur ex ipso canone supra citato, ubi imponitur poena suspensionis ferenda et ad tempus: talemque suspensionem testantur hodie non esse in usu.

Immo sentit Laymann 4 cum Lessio, Sà 'U, Valentia a), etc., quod fieri potest ut talis venatio omni culpa vacet, si sit rara et moderata; vel si sit causa neces-

sitatis vel exercitii. — Proinde doctus neotericus auctor libri, cui titulus: *Istrmtone per li novelli Confessori* ait, venationem non clamo-osam ad honestam recreationem omnino esse licitam; clamorosam vero, juxta communiolem sententiam, ratione canonum non esse de se peccatum mortale, nisi adsit contemptus aut contumacia.

Strictius autem venatio clamorosa vetatur religiosis s. — Sed iis, praeciso scandalo, dicit Palaus, nec etiam esse peccatum grave. Et hoc admittunt Salmant. ., si bis vel ter contingat, et sine magno strepitu fiat.

Strictius
vetatur re-
ligiosis.

DUBIUM VI.

De Rebus quae debent restitui.

ARTICULUS I.

Quid debeat restitui ab inferente injuriam materiale tantum,
SIVE A POSSESSORE BONAE FIDEI.

607. *Ad quid teneatur possessor bonae fidei.* — 608. *Quid, si accepit a fure, qui potens sit restituere.* — 609. *Vide alios casus.* — 610. *Quos fructus tenetur restituere possessor bonae fidei.* — 611. *Quid, si acceperit rem commixtam cum bonis furis.* — 612. *Quid, si per illam acceptionem fur factus sit impotens ad restituendum.* — 613. *Quid, si quis projiciat in mare gemmam, quam putabat valere decem, si illa valebat centum aureos.*

Re» aiie- 607. — « Resp. Qui bona fide damnum
“acwpu, « intulit, -aut possidet aliquid, de quo po-
rntituenda. « stea mejjus COgnoscit, tenetur, ne inci-
« piat esse possessor malae fidei et deti-
« nere alienum, id tantum et non plus
« restituere, quod ex ea re ipsi superest,
• una cum ejus fructibus, si exstent, vel
Reetituen. « quatenus inde factus est ditior; praeter-
* quam, si dominium sibi comparavit per
dJ.,or « legitimam praescriptionem. Ita commu-

« niter doctores. Molina, Sanchez, Les-
« sius T, Bonacina ., Laymann. .

« Unde resolves:

« 1. Si vestem v. gr., bona fide dona-
« tam a fure aut alio, portasti et fere at-
« trivisti, ac postea dominus comparent;
« teneris eam aut aequalem ei restituere,
« et insuper persolvere quantum attrita
« est, si alias vestem aequalis valoris at-
« trivisses. Si autem eam amisisti, aut

1 Tr. 6, cap. 1, n. 156. — Molina, tr. 2, diip. 44, n. 1. .
• Diip. 6, n. 51. — Cajttan., Sum., v» Clericorum peccata. .
Sà, v. Venatio, n. 4, annot. Victorell., v. Clericis. . 3 Lib. 3,
sect. 5, tr. 1, cap. 6, num. 15. — « Loc. dt., num. 15. - Less.,
lib. 2, cap. 5, n. 42. — Isir. per It non. Confess., part. 2,
num. 398. — . Clem. 1, § 3, Porro, de >tatu monachor. —

Palaus, tr. 31, punct. 14, num. 1, i. C; et tr. 16, disp. 4,
punct. 13. § 5, -- Tr. 12, cap. 2, n. bl. — Molina, tr. 2,
disp. 718. — Sanch., DccaL, lib. 2, cap. 23, a nom. 2. —
' Cap. 6, dub. 3; ct cap. 14, dub. I et I — 1 Disp. I, de
Restit., qu. 2, punct. I. — . Lib. 3, sect. 5, tr. 2, cap. 3,
num. L

Abbas Panormitanus, in cap. Episcopum, dicta satis insinuat, negans clamorosam venationem grave peccatum esse, si ôal rarissime causa recreationis; venatio autem quae fit cum laqueo aut retibus « licita est, inquit, clericis, dummodo frequenter non insistant ♦

Sà, vel rectius Victorellus, in suis adnotat, ad Sà, v. Venatio, n. 4, vers. Clericis:

• Forte, inquit, nec veniale (erit venatio], si rara et moderata sit, ad reficiendas animi vires ». — Valentia vero, in 2^m 2^{*} disp. 5, qu. 8, punct. 1, in med., adducit sententiam, quam non reprobatur, et quae asserit venationem « aliquando non esse veniale, ut si est moderata, recreationis gratia, non frequens, clamorosa, vaga ».

« ablata tibi est, etc., ad nihil teneris. —
 « Bonacina ', Laymann *, vide Trullench '.
 « Si autem res quam a hire bona fide
 « accepisti (sive donatione sive emptione)
 * sit usu consumptibilis, eamque cum tuis
 « miscuisti, ita ut discerni nequeat; etsi
 « deinde deprehendas furtivam fuisse, non
 • teneris restituere. Navarra "D, Silvester d>,
 « Sayrus e>, Lessius, Bonacina 4. Quia per
 « istam commixtionem bona fide factam,
 « est in te translatum dominium, ut colli-
 « gitur ex l. Si *alieni nummi*, ff. de *solt-*
tionib. — Neque est ratio cur haec po-
 < tius quam illa pars censeatur aliena:
 « atque adeo periit obligatio realis, et tan-
 « tum manet personalis in venditore. Vide
 < Diana *, Trullench ., Lessium ', ubi ad-
 « dit, esse valde probabile juriq[ue] naturae
 « conforme, quod verus dominus rei illius
 « ablatae et permixtae (quamdiu totus cu-
 « mulus exstat) retineat jus in re, ut ex
 « isto cumulo sibi satisfiat ante alios, immo
 « possit ex eo occulte accipere ».

Retututn
dum id quo
UctD< c« di-
dor.

608. — Hoc intelligendum est, quod in
 tali casu semper teneris reddere domino
 id in quo factus es ditior, etiamsi latro
 potens sit restituere; quia nemo lucrari
 potest cum jactura alterius. Vide Tambu-
 rinium * et Bonacina ', qui hoc pro certo
 supponunt. — Sed quoad mixtionem, vide
n. 498 et 499.

commixto,
toei«tet,rc'
«titnendi.

Dicunt Bartz *[§] Ledesma et alii
 apud Salmant. ¹⁰, quod accipiens rem con-
 sumptibilem, v. gr. pecuniam bona fide a
 fure, non tenetur illam, etiamsi exstet, do-

1 Dt»p. 1, qu. 2, punct. 1. n. 8 et 15. — . Lib. 3. Aect. 5,
 tr. 2, top. 3, q. 1. — . Decal. lib. 7, cap. II, dub. 1. ~ Less.,
 cap. 14. n. 22. — « Lee. dt., qu. 3. punct. I, n. 5etb.—
 • Part. 4, tr. 4. re%ol 67, — . Loc. dt., dub 3, n. 7. —
 ' Cap. M, num 22, cl cap. 20, num. 157. — . Decal., lib. 8,
 tr. 3, cap. 3, § 4, num. 25 — . Loc. dt.. qu. 3. punct. I,

mino reddere, si fur potens sit restituere.
 Quia pecunia furis est obnoxia jam resti-
 tutioni, pariter ac illa furtiva; cum domi-
 nus non habeat jus, illam specie pecuniam
 petendi a fure. — Sed haec opinio non
 videtur mihi probabilis, cum ratio non
 probetur. Nam dominus nunquam cense-
 tur amittere jus in pecuniam suam in
 specie; cum nulla sit major ratio in aliis
 quam in rebus usu consumplibilibus.

609. — « 2". Milites bona fide militantes,
 « intellecta postea belli injustitia, id tan-
 « tum restituere debent quod adhuc ha-
 * bent ex praeda, et quo facti sunt ditio-
 « res. — Bonacina u.

MiHte» u
ÎSjü.rutü2
beU.

« 3". Qui bona fide, per inculpatam igno-
 rantiam celebravit contractum, quem
 « postea usurarium esse cognoscit, non
 « plus tenetur, quam factus est ditior. —
 « Vide Laymann ,a.

Célébraît
ignorant
ter contra
ctum atun
rium.

« 4°. Possessorem bonae fidei, si adhi-
 « bita diligentia inclinet in eam partem,
 < quod res non sit sua, teneri aliquid re-
 stituere juxta inclinationem, docet Co-
 < ninck αλ At Palaus l3 putat ad nihil te-
 « neri: quia possessio contrariis rationi-
 « bus non convincentibus praeponderat.
 « Idem docent Vasquez apud Escobar '4,
 « Diana *. — Si neglexit investigare ve-
 « ritatem, et deinde sciri non potest, dicit
 Palaus ,a ad nihil teneri ». [Vide dicta
Lib. I, n. 35 et 37].

Possessor
bonae fidei
inclinans in
contrarium.

« 5" Si bona fide rem vendidisti dono
 « tibi datam, teneris restituere pretium:
 < quia factus es locupletior; et satis debet

Venden.
bona fide
rem alie
| *

n. 5, i. C — . Tr. 13, cap. I, n. 45, i. med. — 11 Disp. L
 de Restitui , qu. 2, punct 1, num. 18. — rt Lib. 3, sect. 5,
 ir. 2, cap. 8, n 1, i. f. — “ Tr. I, disp. 3, punct. 2, q. II,
 — Vasq.t in I- 2". disp. 66, cap. 7, num. 42. . 11 Tr. 3,
 exam. 2, cap. 6. num IM. — “ Part. 4, tr. 3. resol. 26. —
 « Loc. cit., n. 9.

607. — > Petrus Navarra, *lib. 3, cap. 4,*
n 216, loquitur de eo qui mala fide rem fur-
 tivam accipit. Praeterea supponit furem ex
 hoc non fieri ad restitutionem impotentem.

* Silvester, v *Restitutio III, qu. 6, § 5t-*
tundunt Sexto, docet quidem transferri do-
 minium rerum usu consumptibilium, si fue-
 rint cum altis permixtae, proindeque non dari
 obligationem restitutionis < si fur est solvendo;
 alias sic, nisi ignoranter ex bona fide con-
 sumpsisset, nec factus esset locupletior.. ; se-
 cus. si exstant, vel factus sit locupletior . Cfr
 etiam v *Usura VI, qu. I.* ubi Silvester loquitur

iterum de translatione dominii rerum usu con-
 sumptibilium, quae cum aliis permixtae sunt.

¶ Sayrus, in *Clavi, lib. 10, tr. 2, cap. 3,*
n. 12 et 13, ita docet, etiamsi mala fide eam
 rem quis acceperit.

608. — o) Bafiez, in *2a« 2a-*, qu. 62, art.6,
dub 3, conci. 4; Petrus de Ledesma, *Sum.,*
part. 2, tr 8, cap 14, post conci. 4. dub. 3,
Dico 4, loquuntur de fructuum restitutione;
 rationes tamen quas adducunt valent etiam
 pro ipsius rei restitutione.

609. — a) Coninck, *de Sacram., disput. 34,*
dub. 10, n. 93, ad restitutionem obligat: « si

« esse tibi, non habere minus quam ante.
« Quod si tamen apud alterum res est, is
« reddere tenetur. — Ibid. et Vasquez '¹,
« Molina c), Lessius a.

Emen et
vendens bo-
na fide rem
alienam.

« 6". Si bona fide rem ipse emisti, et
« vendidisti sine lucro, nihil teneris resti-
« tuere; sed solus is apud quem res est
« — Molina Lessius 8; contra Vas-
« quez †, etc.

Donans
bona fide
rem alie-
nam.

« T. Si rem alienam bona fide donasti,
« non donaturus aliam, si hanc non ha-
« baisses, ad nihil teneris; quia non es
« factus ditior. Secus, si aliam donaturus
« fuisses (quia tunc, parcendo tuae, fa-
« ctus es ditior); vel si aliquid accepisti
« in remunerationem. — Bonacina, Trul-
« lench *

Qui lucra-
tor ex re a-
Heru velat
instrumen-
to.

« 8°. Si aliena re lucratus es, tamquam
« instrumento (v. gr. frumentum alienum
« alio deportatum vendidisti, vel pecu-
« niam alienam negotiationi exposuisti);
« non teneris illud lucrum restituere: quia
« non est fructus rei alienae, sed tuae
« merae industriae. Tales enim fructus
« dicuntur merae industriae, quos ipsa
« natura ex se nullo modo gignit, sed
« tantum concurrat ut instrumentum ope-
« rantis. — Laymann 5 ex S. Thoma »

¹ Opusc. de Restit., cap. 9, § 2, num. 3. — Cap. 14, n. 5. — Loc. du, n. 4. — Bonae., diip. L de Restitue., qu. 2, punct. 1, num. II. — 4 Decal., lib. 7, cap. II. dub. I,

610. - « 9'. Fructus omnes rei, sive ii
sint mere naturales, hoc est qui vix ullo
hominum labore egent (ut fenis anima-
lium, arborum, herbae et gramina); sive
sint simul industriales, sive mixti, hoc
est, ad quos aequae aut magis hominum
labor cum natura concurrat (ut v. gr.
segetes, et quae serendo gignuntur: item
vinum, oleum, lana etc.); quo etiam re-
feruntur pretia locationis domorum, ju-
mentorum, etc., qui fructus civiles appel-
lantur: — hi, inquam, fructus rei, si per-
cepti et exstantes sint, domino restitui
debent; deductis tamen expensis pro-
priis et aestimatione laboris ».

Fruau-
nrtturaleset
mixti.

Sed vide infra, h. 825, v. *Bene autem*,
ubi dicemus cum Molina Lacroix et
communi, quod fructus mixti a posses-
sore tam bonae quam malae fidei, non
debent restitui, nisi in quantum respon-
dent naturae; non vero in quantum re-
spondent industriae

Fructui
mixti ex
parte tan-
tum re »ti-
tuendi.

« Et quidem pretium locationis ex re
« aliena debet domino restitui, licet is
« rem, si penes se habuisset, non fuisset
« locaturus. — Vide Laymann * ».

Pretium
locationi-
domino re-
stituendum.

An tenearis *restituere pretium libri
alieni locati*? Negat Laymann quia liber

n. 6. — 1 Lib. 3, »ect. 5, tr. 2. cap. 3, n. 3. S. Thom., 2 2°, qu. 78, art. X — Croix, lib. 3, part. 2, n. 213. — Loc. dt., n. 2.

alterius jus esset multo probabilius. Tunc
enim possidens, aut totam, aut saltem ejus
partem teneretur restituere ».

b) Inconsiderate hic Busenbaum scribit:
« *Ibid, et Vasques* »; nam auctores superius
laudati, Vasquez et Lessio exceptis, non lo-
quuntur *locis citatis* de hac parte.

') Molina, *disp. 718, n. 2*, hoc exemplum
non adducit; generaliter tamen docet, ratione
alienae rei acceptae, obligationem adesse re-
stituendi id quod ex ea exstat, vel in quo pos-
sessor factus est ditior, computando fructus
rei; ad aliud vero non teneri.

Ex Jure Gallico (2); Italico (709);
Austriaco (367); Hispan. (464) qui rem in foro
publico, vel de mercatore talia vendente mer-
catus est, is non tenetur eam domino reddere,
nisi refuso sibi pretio, quod rei dominus dein
vicissim a venditore repetere potest. — Ex
Jure Anglico, si res empta fuerit in nundinis
(*market overt*), excepto casu evictionis per
judicis sententiam, dominium pariter trans-
fertur in emptorem bonae fidei. Et cum hoc
ad commercii securitatem statutum sit, res
potest retineri tuta conscientia. — Ex Jure

Germanico (929-¹ † 1° X) qui rem alienam a
persona non suspecta acquisivit, potest eam
retinere, donec constet eam esse furatam vel
amissam.

Vasquez, quicquid dicat Busenbaum,
non est contrarius expositae doctrinae; ete-
nim, *loc cit.*, haec scribit: « Si illam ipse emit
bona fide, et eadem bona fide vendidit, tantum
tenetur restituere lucrum, si quod ex iis con-
tractibus reportavit: puta si vendidit carius
quam emit, quia in eo factus est ditior ».

610. - a) De Molina, vide notam e, posi-
tam inferius ad w. 825.

*) Jus Gallicum (549); Austriacum (330);
Italicum (703); Hispan. (451); et Germanicum
(987-989), transmovent ad possessorem bonae
fidei *omnes fructus*, qui durante ejus pacifica
possessione percepti fuerunt (exceptis in Ger-
mania fructibus e re gratis accepta perceptis):
quae juris dispositio probabilius valet etiam
in foro conscientiae, cum bono publico faveat,
amovendo innumeras difficultates ac quere-
las, quae jugiter circa restituendos fructus mo-
veri possent.

° > Laymann, *loc. al.*, n. 0, tenet oppositam

non videtur de se aptus ad gignendos
ifructus. Sed verius tenendum oppositum O
 -<? iibn. cum Patre CondnaSalmant.', qui ci-
 tant Lugo, Prado, Sanchez et Lessium. —
 Et idem dicendum de veste, torque aureo,
 equo et simili; quia, licet non sint aptae
 fructus gignere, sunt tamen per se loca-
 biles.

Fructu»
 reales bona
 uôr frae-
 -cnpti. non
 • ont rwiti-
 toeadL

« Si tamen fructus isti reales bona fide
 « possessi fuerint tempore a lege prae-
 • scripto ad usucapiendum illos (quod,
 « si adsit titulus, est biennium inter prae-
 « sentes, inter absentes quadriennium; si
 -autem non adsit titulus, anni 30 cum
 « bona fide), non sunt restituendi: quia
 « usucapio transfert dominium. Salon,
 « Trullench⁸ — [Ita Lugo, Lessius, Ca-
 jetanus, Sotus, Molina et alii communiter.
 Vide dicta *n. 517*. — Quoad vero prae-
 scriptionem et ejus requisita, vide quae
 fuse diximus *hoc Lib. III, ex n. 504*].

Accipim
 rem ton-
 eumptibi
 lemraixum
 cam rebus
 (ari-.

611 - « 10e. Si a fure accepisti (sive bona
 « sive mala fide) rem usu consumptibilem,
 « v. gr. vinum, oleum, triticum, etc., cum
 « propriis ipsius furis rebus permixtum, ita
 « ut discerni non possit, non teneris resti-
 « tuere, si fur ad restituendum sit potens:
 « quia fur, per commixtionem istius rei
 « cum propria, acqutsivit ejus dominium
 « atque adeo illud tamquam verus ejus do-
 • minus potuit transferre. — Navarra, San-
 « chez, Lessius, Bonacina % Trullench 4.

• Diwert. X de Reetit. in corn., cap. 7, num. 3. —
 ' Tract. IS, cap. 1. η. 70. - Lugo, dltip. 17, «ct. 3, n. 61. •
 Prado, cap. 17, qu. 2, num. 12 et 44. • Sanch., Decal.,
 Ub. 2, cap. 23, num. 132. • Ltas., cap. 12. num. 114. —
 SuZort, in 2..* 2*S po«i qu. 61, tract de Dominio rerum,
 qu. 5, art. 7. cond. 2. — • Lib. 7, cap. H, dub. 2, n. 4. —
 L**o, diwp. 7, ex n. 4. — Lr*\$cap. 6. dub. 17 — Cajflan.,
 Sum., v. Pratiiripio. • So/mj, de Juit. et Jure. lib. I,
 qu. 5, art. 4. v. Hii vtrumlamrn. — Molina, tr. 2, disp. 61,
 a. 6. — Pdr. Abu-?.., de ReMitut., Ub. 3, cap. 4, n. 216. —
 Sanch., Deca), lib. 2, cap. 23, num. 34. — cap. 14,

sententiam, quam scilicet ipse S. Alphonsus
 tenendam asserit At videtur nomen Lay-
 manni ex errore huc irrepsisse loco Navarri
 (Lay. pro Nov.), qui revera, *Mati., cap. 17,*
n. 25, negat pretium locati libri alieni do-
 mino restituendum esse.

*) Auctores hic citati, non de libro in spe-
 cie tractant, sed in generali de rebus quae
 locari non solent, ut est torques aureus, equus
 aut mulus divitis, et similibus; quibus cene
 Uber accensendus videtur.

Ut. - •) Bonacina, *disp It dt Rcstitut.,*
qu. 3, punct. 1, n. 6, non distinguit utrum

« Vide Diana⁵ ». [Ita etiam dicunt Salmant.®
 cum Sanchez, Rebello, Dicastillo, etc.].

612. - Sed quid, *si recepisti a fure rent*
jam commixtam cum illius bonis, et per
illam tuam acceptionem fur factus sit im-
potens ad restituendum?

Sporer⁷ et Tamburinius ⁸ ajunt, proba-
 bile esse quod dicunt Lessius, Molina, etc.,
 ad nihil teneri donatarium qui accepit
 rem a debitore non solvendo; quia debitor
 dat rem suam, et damnum per accidens
 creditoribus obvenit. — Quapropter, cum
 debitor per illam commixtionem, quae
 aequivalet consumptioni, jam acquisierit
 totale dominium cumuli (ut dicunt Lugo
 Sanchez ¹⁰ et Tamburinius “): ideo proba-
 bile esse dicunt Tamburinius et Sporer “,
 quod donatarius possit rem illam acci-
 pere et retinere.

Sed huic opinioni obstat primo, id quod
 valde probabiliter docent idem Lessius¹⁸
 et Salmant. ¹⁴ cum Trullench (ut dictum
 est *n. 499*, v. *Notandum*) contra Lugo
 Sanchez % etc., nempe, quod cum cumu-
 lus ille exstat, sive apud debitorem sive
 apud alium, dominus rei permixtae habet
 jus in rem, retinetque verum dominium
 in illo acervo una cum debitore. Qua sen-
 tentia posita, donatarius rem illam per-
 mixtam accipiens semper teneretur ad
 restitutionem; quia tunc non acciperet rem
 donantis, sed alienam Sed magis obstat

nam. 22. — 4 Loc. cit., dub. 3, num. 6. — • Part. 3, tr. 6,
 root 40. — • Tr. 13, cap. 1, num. 46. Sanch.Joe. ciL •
 part. 1, lib. 2, qu. 6, η. 13. - Dicast., de Restitue,
 düp. 5, dub. 9, n. 185 et 186. — ' Tr. 6, cap. 1, n. 250. —
 • Decal., lib. 8, tr. 3, cap. 3, § 4, num. 26, 1. f. — Exxs.,
 cap. 20. n. 168. — Molina, tr. 2, disp. 328, num. 13 et 14.
 et dixp. 329. nom. 9. — • Disp. 6. num. 172. — M Decal.,
 Ub. 2, cap. 23, num. 34. — « Loc. dt., num. 26. • Tambur.,
 loc du — “ Loc dt., num. 250. — “ Cap. 20, num. 157. —
 « Tr. 14, cap. 3, n. 110. - Trull.f lib. 7, cap. 19, dub. 17,
 num. 2.

lur ad restituendum potens sit necne; at omnes
 auctores isti videntur a Busenbaum citari
 dumtaxat pro ratione quam subdit, nempe
 quod per rerum permixtionem dominium ca-
 rum transferatur.

612. - °) Lugo, *disp. 6, n. 166 ct 172*; San-
 chez, *Decal., lib. 2, cap. 23, η. 34*, eo sensu
 dicuntur contrarii expositae opinioni, quod
 asserunt transferri dominium rerum, quae ita
 permixtae sunt.

A>S. Alphonsus, *loc. cit.*, probabilem utique
 existimat hanc sententiam; sed non minus
 probabilem esse ait contrariam: furem scili-

Accipitu
 a fure non
 «olvendo
 rem commi
 xtam.

juxta i-
 lloo non te-
 netur retr-
 tuere.

Haec opi-
 nio rejicitur
 a S. Docto-
 re.

sententia, quam veriore putamus (et referemus *n. 722*, v. *Secunda*) contra Lessium et Molina, ut supra, scilicet, omnino peccare contra justitiam accipientem rem a debitore non solvendo creditoribus; quia efficaciter influit in alienationem rei cum creditorum detrimento.

Hinc dicimus in casu proposito cum Sanchez*, Tamburinio et communi sententia apud Sporer accipientem teneri domino rem permixtam restituere.

613. — Quaeritur hic: *ad quid teneatur qui in mare projecit gemmam, putans valere decem aureos, si illa revera valebat centum?*

Prima sententia dicit, teneri ad centum; quia injuste damnificans cum culpa mortali tenetur ad omne damnum factum, licet ignoratum. — Ita Lugo ·; Pallavicini ac Illsung, apud Croix⁴, et aliqui docti juniores.

Secunda tamen sententia, quam sequuntur Pater Holzmann⁶, Pontius ·, Croix T cum Dicastillo a⁷, Mazzotta ·, Esparsa ·, Diana b⁸, et alii docti juniores, dicit teneri tantum ad decem: modo invincibiliter creditur, gemmam non pluris valere, et ne in confuso quidem dubitet de ejus reali valore. Quia non censetur volitum damnum illud quod non est cognitum; ideo quoad illum excessum deest voluntas damnificandi.

Less., cap. 20, n. 168. — *Molina*, disp. 328, n. 16. — *Decal.*, lib. 2, cap. 23, n. 34. — *Tambnr.*, Decal., Hb. 8, tr. 3, cap. 3, § 4, nam. 26. — · Tr. 6, cap. 1, num. 260. — ■ Disp. 8, num. 63. — *Pallavit.*, Amert. thcoi., lib. 4, cap. 7, n. 71. — *Ills.*, tr. 4, diip. 3, n. 22 et 26. — « Lib. 3, part. 2, nam. 194. — · De Restitut., nam. 544. — · Is est

cet verum dominum esse rei permixtae et in cumulo exsistentis. Hinc forte factum est quod S. Doctor hic ad aliam rationem confugit, quae totam vim suam retinet, etiamsi fur sit verus dominus rei permixtae.

613. — a) Dicastillus, *dc Restitut.*, disp. 3, dub. 2, n. 68, exemplum istud non adducit,

Et satis probabilis haec sententia mihi videtur. Rationem enim a pnncipus petendo, dico quod secundum omnes ad restitutionem requiritur culpa theologica. Et tanta est culpa, quanta invincibiliter apprehenditur: ita ut ille qui proximo damnum infert, plus aut minus peccet, quanto plus vel minus aestimat damni valorem. — Juxta autem culpam, exrespondere debet obligatio restitutionis. Si igitur culpa est tantum pro decem, obligatio restitutionis nequit esse pro centum; ipse enim Lugo¹⁰ fatetur, quod si damnificans putet rei valorem esse levem, et eam destruat, non tenetur (saltem sub gravi) ad integre restituendum: quia deest injuria gravis erga dominum. Ob eandem ergo rationem, ille qui apprehendit invincibiliter rem valere minoris suo vero valore, non tenetur excessum suae aestimationis restituere, cum gravior injuria desit: nam est commune axioma apud philosophos, quod *sicut se habet simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis*. — Nec obstat dicere quod damnificans tenetur ad omne damnum illatum. Hoc enim intelligendum est, modo damnum illud sit aliquo modo, saltem in confuso, animadversum, ut caeterum ordinarie accidit; non vero si prorsus invincibiliter fuit incognitum: ut advertunt Croix¹¹, Mazzotta¹¹ et Pater Holzmann^w, Salmant.¹⁴

Joannes Pontius, TheoL. cun. diip. 52, qn. 2. eoad. 2, n. 6 et 7. — T Loc. dt. — · Tr. 4, diip. 1, qu. 3, cap. 3, qu. 5. — · Lib. 8, qu. 34, art. 5 et seqq. — w Diip. 8, a. 63. — u Lib. 3» part. 2, n. 194. — u Tr. 4, diip. 1, qa. 8. cap. 3, qo. 5. i. f — » Dc Restitui., n. 592. — u Tr. 13, cap. 4, n. 118 et 124.

sed habet principium generale ex quo haec sententia deducitur: «Non teneri, inquit, aliquid restituere, qui damnum intulit cum ignorantia concomitanti».

Diana, *part. 11, tr. 2, resol. 34*, hanc quidem sententiam exponit; dc ea tamen nullum profert iudicium.

Secunda
proba-

Erruns
drea valo-
rem, juxta
alios tene-
hxr de valo-
re vero.

Juxta à
lk», de va-
lore invio-
cibiliter
existimato.

ARTICULUS II.

QUID DEBEAT RESTITUI AB INFERENTE INJURIAM FORMALEM,
SEU MALAE FIDEI DAMNIFICATORE SEU POSSESSORE.

614 *Ad quid teneatur possessor malae fidei. - Vide resolutiones. — 615. Circa solutionem gabeHarum. Qu. 1. Quis possit tributa imponere. Qu. 2. Quae requirantur ad justitiam tributi impositionem. — 616. Qu. 3. An fraudantes gabellas peccent, et teneantur ad restitutionem. Qu. 4. An teneantur solvere gabellam subditi, deferentes res ad usum proprium. Et an pauperes. — 617. Qu. 5. An populi, in dubio de justitia tributi, teneantur ad ejus solutionem Qu. 6. An creditor regis possit fraudare gabellam alteri locatam aut venditam. Qu. 7. An emens mercem a defraudante gabellam teneatur ad ipsam. — 618. An dominus possit retinere expensas utiles in re factas a fure. Et an fur teneatur ad omnia damna, saltem confuse praevisa. — 619. Cui crescat pretium rei ablatae. — 620. Quid, si apud furem pereat res, quae aeque periisset apud dominum. — 621. Quid, si quis occidat agnum alterius, qui postea pluris valuisset. Et quid, si fur consumat tempore majoris pretii agnum, quem dominus tempore vilioris erat consumpturus. — 622. Quid, si quis se fingat pauperem. — 623. Quid, si quis consumat rem alienam in extrema necessitate. — 624 Quid, si consumat rem mutuatam. — 625. Quid, si quis emat rem alienam cum dubio.*

Doctrina
Uu»cnbAum
de rcMliu-
liene pro
tUmno in-
ju5to:

614. - · Resp. Id juxta supradicta aestimandum a quantitate, tum juris quod alter habet, tum damni quod injuste infertur · cui aequale reddi debet, nisi aliud
« de damnificati mente et consensu ratio-
« nabiliter praesumatur.

« Unde resolves:

• 1' Si damnificatus habeat jus in re in qua damnum est passus, restitutio ei
« facienda est in solidum. — Si autem tantum habeat jus ad rem, restitutio faci-
« cienda est pro quantitate juris, conside-
« ratis circumstantiis: quia non debetur
« solidus valor rei quae expectabatur;
cum tantum sit in spe, et multis modis
« possit impediri.

« 2". Qui in loco publico suae civitatis
« contra justam prohibitionem pascit, vel
• ligna caedit, non tenetur ad restitutio-
nem: nisi comrrtunitati graviter nocue-
rit, v. gr. stirpes incidendo, arbores ae-
• dificiis idoneas sternendo. Quia rationa-
biliter praesumitur mens reipublicae non
• esse, suis membris usum publicorum lo-
corum rigidius prohibere, quam sub
« mulcta solvenda, casu quo deprehendan-

• tur ». — [Cum Laymann * Hinc ad nihil teneretur ante sententiam. Vide dicta n. 529, Qu. 1, v. Item.]

« 3°. Gravius tamen peccaret et tene-
« retur ad restitutionem, si quis pasceret
in loco alicujus privati; etsi etiam hic
« praesumi aliquando possit de consensu
« domini, qui saepe non intendit ut fiat re-
stitutio, sed ut deprehensus poenam luat.

« 4°. Qui venantur vel piscantur in locis
alteri locatis, vel alias prohibitis (saltem
• si ea conclusa vel circumsepta non sunt),
« non peccare mortaliter, nec teneri ad
restitutionem, docet Diana®- ex Lessio l,
« Dicastillus3, etc.; contra Bonacina, etc. ». [Vide dicta n. 604 et 605].

« 5°. Etsi probabilius sit, et in praxi
« communiter tenendum, peccari mortali-
« ter circa vectigalium fraudationem, ex
• eaque oriri obligationem restitutionis:
« non omnino tamen improbabiliter id alii
• quidam negant, eo quod consuetudo in-
• terpretetur non esse mentem legislato-
rum ad aliud obligare, quam ut depre-
« hensi mulctentur. Vide Navarrum ", Sà4,
Bonacina 5 ex Navarro, Filliuccium ",

. pro vcha-
lione et pi-
scatione;

pro vectig-
lialium (tau-
dationc.

M vUmm-
bcAtm ha-
bet jut in re
vel Jtu od
ran ;

pro ligno-
rum caeiur-
r« vel pA
cua prohibi-
to.

• Lib. 3, «et. S, W. 1, c»p. 5, n. 18. — · Dc Re.tit..
dt«p. 9. dub. 10, n. 308 et 312.— Bonae., de Retiit., di»p. I.
qu. >, punct. 7, num. 22. — 1 bUn.. cap. 23, num. 55. —

• V. Gabtlla, n. 6. — * Diip. 2, de Re«tit. in partie., qu. 9,
punct. 1, n. 6. Navor, loc. cit., n. 56 et 60. — · Tr. 28,

614. - De Diana, part. 9, tr. 9, rcsol. 39.
vide notam a superius ad n. 605

*) Lessius, Hb 2, cap. 5, n 44, ita sane

docet, nisi damnum sit notabile; quo casu
asserit peccari mortaliter, et venatorem ad
damni compensationem teneri.

« Lessium, Molina ', Diana ·, luiymann ·.
« — Vide etiam Diana 4, ubi ex Cajetano
« Medina, Soto, etc., docet non esse ne-
« gandam absolutionem poenitenti qui de-
« fraudavit gabellas seu vectigalia impo-
« sita rebus iis quae emuntur, non ad ne-
« gotiationem, sed ad usus proprios vel
« familiae necessaria, v. gr. pani, carnibus,
« piscibus, frumento, oleo, etc. ».

Circa hanc tributorum materiam, plu-
res hic Quaestiones sunt enucleandae.

615. — Quaeritur Γ. *Quis possit tributa imponere?*

Resp. Possunt imperatores, reges, res-
publicae, omnesque principes supremam
habentes potestatem. — Possunt etiam con-
cilia et Pontifex, ex potestate indirecta
disponendi de temporalibus, quando id
opus est ad regimen spirituale; ita com-
muniter Lessius 6, Molina ·, Lugo T. —
Possunt etiam ii quibus princeps guber-
nandi potestatem impertitur, et expresse
simul hanc dat facultatem tributa impo-
nendi; ut Lugo 8 et Sanchez ·. — Pos-
sunt item civitates et communitates adhuc
subditae aliquando imponere contributio-
nes sive *collectas*, ut vocant, ad sui gu-
bernationem, si princeps saltem non con-
tradicat, quo tacite consentire videatur:
Lugo, 0.

An autem *principi infideli debeantur tributa a Christianis negotiantibus, vel transeuntibus?* — Resp. Debentur, si justo titulo ille regnum possidet; secus, si in-
justo, nisi praecedat pactum de aliquo tri-
buto solvendo. — Sanchez “ et Lugo *.

Communissime autem docent Molina ”, Lessius ”, Lugo ”, Sanchez ” cum Silve-
stro, Panormitano, Angelo, etc., quod

bene possit consuetudine ab aliquo prin-
cipe acquiri jus tam exigendi quam im-
ponendi tributa.

Quaeritur 2”. *Quae requirantur condi-
hortes ad justum tributum impositionem?*

Prima conditio est *justitia causae*: quae
non est quidem abundantia vel utilitas
principis, sed necessitas boni communis,
ad quod merito pertinet etiam sustentatio
principis juxta ejus dignitatem. — Hinc,
si princeps nequeat alia via suae neces-
sitati subvenire, etiamsi ipse sua culpa in
talem necessitatem devenerit, adhuc te-
nentur subditi contribuere, ut communiter
docent Molina ”, Lessius ”, Sanchez ”; et
Lugo⁸⁰ cum Vasquez et aliis: contra S. An-
toninum % Hostiensem, Henricum, etc.—
Notant tamen praefati auctores, debere
tunc principem moderari sumptus quan-
tum fieri potest; immo et resarcire da-
mnum subditis, si ad pinguiorem venerit
fortunam. Unde bene monet Molina pec-
care utique principes, si excessivis sum-
ptibus et largitionibus periculo se com-
mittunt excedenter gravandi subditos.

Secunda conditio est *proportio tributum*
cum necessitate occurrente: nempe, quod
populus non magis gravetur quam ejus
bonum postulat. — Hinc ait Lugo M, non
posse principem, ut regnum sibi conservet,
propter expensas belli subditos adeo gra-
vare, ut eos in magnam paupertatem conjiciat:
non enim regnum est propter regem,
sed rex propter regnum. Nisi (bene exci-
pit) alter princeps qui regnum invadit, sit
infidelis vel haereticus; ita ut * sub ejus
regimine gravissima timeri possint reli-
gionis damna subditis imminere. — No-
tant autem Lessius 38 et Lugo 84 cum Vi-

Ad tribu-
tum requi-
ritur Justi-
tia causae.

Requiri-
tur propor-
tio cum ne-
cessitate oc-
currente.

Less., cap. 33. dub. 8. — 1 Tr. 2, diep. 669. — · Part. 1, tr. 10, resol. 19. — ■ Lib. 8, @cct. 5. tr. 3, part. 1, cap. 8, n. 4 cl 5. — 4 Part. 1. tr. 11. resol. 38; ct part. 2, tr. 17. resol. 28, i. f. *Cajetan.*, Sum., v. § *Notanda*, ver». *Secundo Justa causa*, ct I. (. · *Barthat*, *Medina*, in 1· 2·, qu. %, art. 4. - *Sotus*, de Just. et Jure, hb. 3, qu. o, art. 7, post concl. 3. — 1 Cap. 33, n. 10 ct 12. — · Diip 666, n. 1. — 1 Diip. 3b, n. 8 ct 4. — · Loc. dt., n. 6. — · Consil., lib. 2, cap. 4, dub. 3, n. Z — M Loc. dt., n. 8. — » Loc. dt., dub. 5, n. 6, 7 ct 8. — “ Loc. dt., n. 16. — Diep. 66b,

n. 1. — u Cap. 33, n. 14. — ** Loc. du, n. 14. — * Loc. cit., dub. 4, num. 2 ct 3. · *Sstvcsl.*, v. *Gabella III.* num. 1. - *Panormit.*, in cap. SWpr *quibusdam 36*, de verber, tignii., n. 1 et 2. · *Angel.*, v. *Prdagium*, n. I. — w Disp. 667, n. 4. — * Cap- 33, num. 43. — « Consil. Hb. 2. cap. 4. dub. 2. n. 8. — - Disp. 3b, n. 19. - Phsf.. de Restitui., cap. 6, 4 1, dub. 2. n. 23. — *Hastirns.*, in cap. *Conquerchie 16*, de off. Jud. ordin., n. 17, - *Heuricus Boich*, in cap. *Cum cipostaius de censibn 11*, — n Tr. 2, disp. 667, n. 5. — “ Disp. 36, n. 21. — - Lib. 2, cap. 33, ru 49. — “ Loc. cit., n. 22.

615. — a) S. Antoninus, *part. 2, tit. 1, cap. 13*, § 2, *cas. 3*, clare innuit opinionem quae negat eo casu subditos teneri necessitati principis subvenire; scribit enim: « Si in bello injusto captus esset (princeps), non posset redemptio-

nem suam exigere a subditis; et si exigeret tot vel partem, teneretur restituere eis ».

b) Lugo non scribit: *ita ut*, etc.; sed om-
nino disjunctive ab iis quae praecedunt: *vr. i*
sub ejus regimine, etc.

Quinam,
juxta S. Do-
ctorem, tri-
buta impo-
nere que-
ant.

Quando-
que debentur
principi infide-
li.

Pot[^]tie-
fX-?/ .um¹-
bJ,

ctoria c>, juste posse principem subditis
qui rebellarint, absque alia necessitate
novum imponere tributum: partim ad com-
pensandum damnum ab ipso propter re-
bellionem passum, partim in justam cri-
minis commissi poenam.

Requxnlar
aequali-
us -n per-
Mia.

Tertia conditio est *aequalitas in per-
sonis*: nempe, quod ii qui majores vires
habent plus solvant, et minus qui mino-
res. — Vide Lugo

Sed dubitatur *an* assisium, *impositum
ob utilitatem alicujus loci, juste exigatur
etiam ab exteris*.

Negant Silvester, Cajetanus, Angelus,
etc., apud Sanchez *

Aemiam
locule pro
batxliuf de-
be i ar ab
exteris.

Sed communiter et probabilius affir-
mant Sanchez 8, Molina 4 et Lugo 4 cum
Vasquez et aliis. Tum, quia non apparet
alius modus conveniens colligendi tribu-
tum; aliter difficulter poterunt exteri a
civibus dignosci. Tum, quia sic in po-
pulis invicem consuetudo servatur; in-
colae enim hujus loci, cum ad alios
confluunt, etiam tributa illorum locorum
solvunt.

616 - Quaeritur 3°. *An fraudantes ga-
bellas peccent et teneantur ad restitutio-
nem?*

1 Diip. 36, n. 23. — *Sitoesi.*, v. *Gabdla III*, qa. 5,
n. 15. — *Cajetan.*, v. *Vactigal*, § *Notanda*, v. f. . *Angel.*,
v. *Ptdagium*, o. 8, i. i « *Condi.*, lib. 2, cap. 4, dub. 45,
n. 6. — 1 Loc. dt., n. 9. — « *Disp.* (69. num. 3. — 1 Loc.
du, n. 28, v. *Stcundo*. — *Vasq.*, dc *Restitui.*, cap. 6, § 1.
dub. 2. n. 32. — 1 Decal., üb. 6. cap. 4, n. 62. — 1 *Disp.* 674,
n. 3. — 1 Lib. 3, part. 2, n. 269. — 1 Lib. 1, de *Jure nat.*
fl renL, dissert. 5, cap. 5. a n. 2. — * De *Restitue.*, qu. 7,
aft. 7, n. 1. — » De *Restit.*, cap. 10, qu. 4. — » *Pan.* 1,
tr. 10, rewI 19. — *Suar.*, de *Lefib.* lib 5, cap. 18, n. 6
et »eqq *Pttr Novar.*, de *RreUI.*, lib. 3, cap. 1, n. 230
ex seqq . *Petr. Lsdssm.*, *Sura.*, part. 2, tr. 7, cap. 2,

Prima sententia communissima et pro-
babilior affirmat. Hancque tenent San-
chez®, Molina', Lacroix8, Concina °, Vi-
va 10, Roncaglia ", Holzmann Diana 12
cum Suarez, Petro Navarra, Ledesma,
Graffio, Vega, etc.; Lessius 'a cum Caje-
tano, Armilla, Medina, Covarruvias, etc.;
ac Lugo 14 cum Soto b>, Silvestro, Gabriele,
Corduba, etc. — Probatur Γ ex illo Mat-
th. xxii, 21: *Reddite ergo quae sunt Cae-
saris, Caesari, etc.* Et ex Apost. ad Rom.
xiii, 6 et 7: *Ideo enim et tribula praesta-
tis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum
servientes. Reddite ergo omnibus debita:
cui tributum, tributum: cui vectigal, ve-
ctigal.* Probatur 2° ratione, quia, sicut rex
tenetur vacare saluti populi, administra-
tion! justitiae et aliis oneribus: sic contra,
tenetur populus ex justitia et de jure na-
turali, solvere principi vectigalia ad ejus
sustentationem.

Fraudar*
gabellaa
f>robabi
iu* pcccr
cl teneto,
nd rtiua
lionera.

Secunda vero sententia negat. Et eam
tenent Navarrus e>, Angelus 15, Beja *,
Duardus c> ubi fuse illam tuetur, et re-
spondet ad contraria argumenta; et pro-
babilem putant Bossius d> cum Sayro ·) et
Sanchez ac Diana 17 cum Sà et Mal-
dero D, qui dicunt, defraudantes vecti-

Abi u
trumqutee*
K.wt.

conci. 25. · *Jacob. dr Graffiis*, *Dccis. aur.*, part. 1, lib. 2,
cap. 125, num. 30. · *Vega*, *Sum. nuev.*, pari. 1, cap. 15,
cas 13. — « *Cap. 33*, n. 56 et 57. · *Cajdan.*, v. *Vectigal*,
ver», *Justorum attlein.* · *Armilia*, v. *Gabella*, num. 6.
Joan Medina, *Cod. dc Restit.*, qu. 13, v. *Jam est quaesito.* ·
Covar., in cap. *Peccatum*, part. 2, § 5, n. 5. — u *Disp.* 8>,
num. 38 et 39. — *Siivcst.*, v. *Gabdla III*, num. 21 et 22. ·
Gabr. Bid, in 4, diet. 15, qu. 5, art. 2, concl. 7. · *Corduba*,
Sum., qu. 96. rcs p. ad 1 dub. — “V. *Pedagium*, n. 6.
— w *Cas. couac.*, part. 1, cas. 13, v. *Illis suppositis.* —
n Part. 1, tr. 10, rcsol. 19. · *Sti*, v. *Gabella*, n. 6, in edit,
genuio.

ζ) Victoria, *Relect. 6, de Jure belli, n. 57*,
haec utique docet, sed disputans de victis ho-
stibus; quod videtur, et poliori ratione, dicen-
dum de subditis rebellibus.

616. — Holzmann, *dc Lege, n. 358*, ita
sane docet, « si ejusmodi leges sint conceptae
verbis praeceptivis, immediate directis ad tri-
butorum et vectigalium solutionem ».

Sotus, *de Just, et Jure, lib. 3, qu. 6*,
art. 7, cotici. 1, dicit quidem vectigalia in con-
scientia deberi; de obligatione vero restitu-
tionis non loquitur, nisi forsitan eam significet,
dkens vectigalia deberi ad alendos principes
et ad subveniendum necessariis sumptibus.

< Navarrus, *Mati.*, cap. 23, n. 55 et 60
Cfir etiam cap 17, n. 200); et Duardus, in
bull Coenae, lib. 2, iu can 5, qu. 12, >r. 9,

negant profecto, ut dicit S. Alphonsus; sed
loquuntur de iis vectigalibus, quae imponun-
tur cum adjunctione poenae temporalis frau-
dantibus luendae. At sane omnia vectigalia
videntur quoad hoc ejusdem naturae esse.

*0 Bossius, *Moral.*, part. 2, § 24, ti. 290,
i. f. t et n. 295, i. f., haec docet, casu quo du-
bitatur de justitia tributi aut gabellae. — Joa-
nes Sanchez pariter, *Select, disp. 33, n. 35*,
concedit licitum esse ea non solvere, ubi pro
habiliter sunt justa et probabiliter injusta.

'> Sayrus non citatur a Bossio pro hac
parte, et re quidem vera, in *Clav.*, lib. 9,
cap 16, n. 29, tenet ut veriore primam opi-
nionem.

f) Malderus, *tr. 5, cap. 6, dub. 15*, con-
cordat, sed non sine restrictione; nam: « Quan-

galia non esse a confessariis urgendos ad restitutionem. — Ratio, quia, licet subditi, per se loquendo, de jure naturae teneantur principi congruum subsidium ministrare; non tamen tenentur sub culpa ad eas gabellas quae ab ipso sub poena magna sunt impositae: cum juste praesumatur princeps tunc nolle eos obligare ad culpam simul et poenam. Nam *leges humanas* (ait Navarrus), *quae poenam temporariam constituunt, in dubio ad aeternam non obligare, quatenus sunt leges ejus, qui eam poenam statuit.* (Cujus sententiae sunt etiam alii, citati *Libro I, n. 147*). — Obligatio autem subditorum solvendi vectigalia principi, quoties ea defraudant, compensatur illi cum obligatione poenae cui subditi subjiciuntur. Unde videtur principibus satisfieri, si cum tanto eorum emolumento poena illa defraudantibus irrogetur. Quod eo magis praesumendum videtur, quo (ut quidam doctus recentior dicebat) solutiones gabellarum certo excederent principum necessitates, si subditi integras impositiones solverent.

Praeterea, adhuc in sententia (communiori quidem et probabiliori) non dari legem mixtam, nempe quae praecipit, et poenam imponit quae non obliget ad culpam; nihilominus, in praesenti casu, existente lege quae praecipit solvi gabellam, et poenam injungit non solventibus, dici potest quod tunc peccat fraudans, quando, non soluta gabella, nollet etiam post confiscationem solvere poenam. Lex enim haec videtur conditionalis, sive disjunctiva (juxta id quod dicit Sanchez 1 cum Salon, Corduba, Angles, Mercado, Medina et aliis), ut solvatur gabella aut poena. — Quod hic magis videtur praesumendum in hujusmodi poenis lucrativis pro rege, in cujus beneficium cedunt, quam in aliis tantum afflictivis. Saltem dubium est an

Mrvar., Man., cap. 23, n. 55. — *Comit.*, lib. I, cap. 5, dub. I, n. 22. — *Salon*, in 2° 2°, qu. 62, art. 3, contrav. 2, cond. 2 et 4. — *Corduba*, Sum., qu. 71, vert. *Vero* <, *come.* — *Jxg/rs, Flor.*, part. 2, de Rc<tit., qu. de *Cuedentib. II* *κα, tic.* —

do, inquit, defraudatio plena fuit in quantitate notabili, et tributum ex omni parte liquido justum, qualia nonnulla reperiri suppono; sic enim adhuc licere defraudare non est satis probabile».

k) De alia, sed simili tamen materia dis-

S. Althoxm, *Opera moralia*. — Tom. II.

lex ista obliget sub culpa ad utrumque, scilicet ad solutionem gabellae et poenae, vel tantum poenae; et in dubio nemo tenetur obligationem certam subire.

Nihil autem obstat dicere, quod talis defraudatio esset in damnum ementium hujusmodi tributa. — Nam respondetur, subditos non plus teneri quoad gabellas erga ipsarum emptores, quam erga regem vendentem. Ipsis autem imputandum est, si non invigilent; nam sub tali conditione gabellas emunt: et, si in alio amittunt, in alio lucrantur propter poenam contraventionis.

Haec dici possunt pro hac secunda sententia. — An autem propter has rationes (quae caeterum non videntur contemnendae), ipsa sit sufficienter probabilis, sapientioribus me remitto

Sentit autem Sanchez neminem, qui palam et recta via transit, teneri solvere vectigalia, ratione transitus per portam vel pontem, quae imponuntur pro assecuratione viarum; durissimum enim esset obligare advenas ad scienda haec statuta in portis vel pontibus. Et hoc probabile putat Sancheza cum aliis, etiamsi quis consulto merces aut se occultet; quia hujusmodi tributa ita sunt recepta, ut non debeantur nisi petita. — Generaliter vero loquendo de omnibus vectigalibus, putat Lugo⁴ cum Molina³, monendos esse populos ad tributa solvenda; sed post factum non esse cogendos ad restitutionem tributi defraudati, si probabiliter sibi suadeant, in tanta vectigalium multitudine aliquid injustum solvisse, vel competenter contribuisse ad publicas necessitates.

Quaeritur 4°. *An teneantur solvere gabellas subditi, deferentes res ad usum proprium? — Et an pauperes?*

Certum est de jure apud omnes, nullum deberi vectigal de rebus cuique de-

Mercado, de Contractib., tr. de Restit., cap. 16, n. 15. *Barthol. Mcdtna*, in 1° 2°, qu. 96, art. 4, v. *Ad tertium*. — *Conill.*, lib. 2, cap. 4, dub. 10, n. 7. — *Loc. dL*, n. 11 et 12. — *4 Diip.* 36, n. 43. — *1 Diip.* 674, n. 9, conci. 5.

putans, cum aa. citatis, scilicet de lege quae sub poena prohibet caesionem lignorum in silvis.

In *Horn. apost.*, tr, 10, n. 81, S. Doctor, addit: «Hoc tamen non obstante, ego non omitto primani sententiam suadere».

Non de
bert tribu
tA ratione
transitus
per portam,
etc.

Genera
liter popu
li monendi
de solutio
ne vectiga
lium.
Post fac
tum, non
cogendi ad
restitutio
nem.

Non de-
beri vecti-
gal pro re-
boa Lduum
propnum.

Nui ex-
pera is-
porutur.

Ahi ne-
gant istud
pease induct
consuetudi-
ne.

servientibus ad usum proprium et fami-
liae; ut expressum habetur in l. *Universi*,
C. *de vectigal*. Et confirmatur in cap.
Quamquam, de censib. in 6°, ubi: *Quam-*
quam pedagogorum exactiones... regulari-
ter merito sint damnatae. Quod tantum
de rebus ad usus proprios forte disposi-
tum putat Lugo h — Unde refert San-
chez l cum S. Antonino, Jasone et Gabrie-
lio, hujusmodi vectigal non esse solven-
dum, nisi expresse imponatur etiam
deferentibus bona ad usum proprium;
quia, cum sit res odiosa et contrajus com-
mune, expresse indiget mentione.

Sed Dubium hinc oritur: *An solutio*
hujus vectigalis possit per consuetudinem
induci?

Prima sententia negat; et hanc tenent
Cajetanus J), Sotus J); et Hostiensis k), An-
gelus § Tabiena 0, Ledesma » ac alii,
apud eumdem Sanchez a. Quia (ut ajunt)
injustum est gravare pauperiores; cum
isti pluribus indigeant ad usum proprium.

« Diip. 36, n. 86. L f. — 1 Conxit, lib. 2, cap 4, dub. 44,
nam. 2 et 8. - S. *Antonin.*, pArl. 2, tit, 1, cap. 13. § 9. -
Jason, l. *CacUra*, § Srrf r/ si  m4s *ad opus*, n. 7, dc le-
gar. 1. - - Loc. dt., n. 4. — « Cap. 33, n. 52. — - Coniil.,
lib. 2, cap. 4, dub. 44, nua. 6. - *Novar.*, Man., cap 17,
 . 202, v. f. - S. *Anton.*, loc. dL, § 9. v. lux *his equitur*. -
Angles, Flor., part 2, qu. dc Rratit. vectigal., art., diff. 6,

O Haec limitatio est ipsius Sanchez, quam
neque S. Antoninus, neque Jason apponunt

l) Cajetanus, *Sum.*, v. *Vectigal*; Sotus, *de*
Just, et Jure, hb. 3, qu. 6, art. 7, v. *Causa*
autem; Martin, de Ledesma, 2a §* qu. 18,
ari. 3, v. *Unum hic silentio*, non loquuntur
dc consuetudine; innuunt tamen non posse
ejusmodi vectigal consuetudine induci, in
quantum scilicet illud injustum reputant.

k) Hostiensis, *in cap*. Super quibusdam,
de verbor. signif., n. 4 et 5, id dare signi-
ficat; nam negat pedagia solvenda esse, nisi
Romani Pontificis aut imperatoris auctoritate,
consuetudine immemorabili, etc Et subdit
generaliter: «Nec sunt danda pro his rebus
quae ad usum proprium vehuntur ».

O Angelus, v. *Pcdagium*, n.3; Tabiena,
v. *Pedagium*, n. 4, negant quidem vectigal
istud posse consuetudine induci; sed addunt
subditos teneri illud solvere, si per modum
collectae exigatur.

*) Lugo, *disp. 36, n. 71*, tale tributum de-
beri asserit; «et communis usus (iU pergit)
id probat in multis tributis ».

Lessius. *cap. 33, n. 51*, assignat quidem
publicam necessitatem urgentem, tamquam
unam e causis, propter quas possit ejusmodi

— *Secunda* vero sententia affirmat; eam-
que tenent Lugo "V, Lessius «; et Sanchez6
cum Navarro, S. Antonino, Angles, Silve-
stro, Gabriele et Rosella. Quia talis con-
suetudo (quae instar legis obligat) non
esset quidem injusta. Non enim gravaren-
tur magis pauperes quam divites; dum
divites, ob majorem copiam famulorum
quos alunt, et majorem sumptuum largi-
tatem, plus emunt quam pauperes.

Dicunt tamen Lessius % et Sanchez .
cum Corduba °), etc., quibus adhaeret Lu-
go T, ad talis vectigalis justitiam requiri
causam urgentissimam; et non ingeren-
dum scrupulum defraudantibus, nisi de
ejus justitia constet.

An autem *pauperes teneantur ad ve-*
ctigalia?

Dicunt Lugo8 cum Bartolo t) et Decio»,
Lessius7; ac Sanchez10 cum Silvestro»,
Baldo», Felino, Rosella», Panormitano^,
Gigante, Isernia3), Baeza s), etc., quod si
paupertas in aliquo eo deveniret, ut hic

cond. 3. - *Silvcst.*, v. *Gabolia III*, qu. 5, num. 16, i. f. -
Gabr. Bid, in 4, diet. 15, qu. 5, art. 2, ante cond. 3.
Rosol., v, *Pedo ium*, n. 6. — e Loc. dt., n. 7. — 1 Disp. 36,
num. 27 et 71. — - Loc. du, n. 69. — - Cap. 33, n. 62. —
- Loc. dt-, dub. 15, n. 2. - *Frlin.*, in cap. *Si qui Usti*, de
teatib. et attest t., n. 10. - *Gi^as*, de Pensionib., qu. 80,
num. 3.

vectigal imponi; sed aliam quoque rationem,
et quidem ab illa diversam et independentem
assignat, nempe consuetudinem.

°) Corduba, *Sum.*, qu. 95, *resp. ad 2 dub.1*
if., dicit scrupulum non esse facile injicien-
dum iis, qui hoc tributum defraudant, spe-
cialiter si sint pauperes. Non aliud.

P) Bartolus, *in l*. Omnes pensitare, C. *de*
annon. et tribut.; Decius, *in cap*. Ex epistolae,
de probation., n. 215 et 2/6/Silvester, v. *Pri-*
villegium, qu. 9, vers. *Tertium, i.f.*; Rosella,
v. *Privilegium*, n. 10, non aliud habent quam
quod infra S. Alphonsus notat, scilicet offi-
ciales publicos posse remittere tributa propter
paupertatem.

9? Baldus, loc. cit a Sanchez, scilicet *in l. 2*,
§ Si quis in judicio, ff. *Si quis cautionibus*,
n. 9, de gabellis non loquitur; alibi tamen
concordat, scii, *in l*. Etiam, C *de exeeut. rei*
judic., n. 17.

r) Panormitanus, *in cap*. Cum instantia,
17, *de censib.*, n. 7, hanc sententiam innuit,
negans visitatorem posse a pauperibus pro-
curationem exigere. Et ita quidem a Sanchez
citatur.

Iscrnia, *in Ususfcudor.*, lit. *Quae sint*
regalia, n. 55; Baeza, *de Inope debitore*

Alit tflr
niant.

Sed reqai
ri camam
urgentii-
sinum

Grimer
egens noc
tenetor ad
vectigalia

non posset alere se et suos, etiam cum mediocri lucro ex negotiatione, vel quia habet multos filios aut debita, vel propter alias necessitates ; non tenetur solvere gabellas: quoniam hoc postulat naturale jus, ut quis prius alat se et suos, deinde tributa solvat. — Subduntque Sà et alii auctores citati, etiam ministros posse eas remittere alicui ob nimiam paupertatem, cui ipse princeps remittere praesumitur.

617. - Quaeritur 5°. *An populi, in dubio de justitia tributi, teneantur ad ejus solutionem?* — Plures sunt sententiae: nam,

Γ. In dubio negativo % affirmant teneri Lessius ' ; ac Sotus, Palacios % Malderus, etc., apud Lugo a. — Ratio, quia in dubio praesumendum est pro justo praeepto principis, cujus auctoritas est in possessione praecipendi.

Sed negant Molina8; Dianacum Vilalobos, Aragon, Filliuccio, etc., Lugo4; et Sanchez 6 cum S. Antonino, Hostiensi, Cajetnno, Silvestro, Gabriele, Medina, Corduba, Armilla"; Tabiena, Angelo, etc. — Id tamen intelligendum putat Lugo V, si adsit aliqua praesumptio de injustitia tributi; quia tunc dubium illud non erit merum dubium, cum praesumptio fundet partem contrariam. Quando enim tributum nequit judicari justum, saltem probabiliter, non videtur (ait Lugo) obligandus subditus ad solutionem ; in dubio enim onus

probandi justitiam tributi incumbit principi qui petit illud. — Hinc limitant praefati auctores suam sententiam, ut procedat de tributis novis, quorum scitur initium causae, non vero de antiquis, quorum causae non est memoria, et ideo praesumenda sunt justa: nisi (ait Molina4) semper adfuerit gravis suspicio sive conjectura de ejus injustitia vel de cessatione causae. — Probant autem dicti auctores praefatam secundam sententiam ex cap *Pervenit, de censib.*, ubi dicitur census cujus causa ignoratur non deberi, his verbis: *Oportet quippe ut omnis census, ad quid et quando persolvi debeat, praesciatur.* Item ex cap. *Quamquam, de censib.*, tn 6°, ubi: *Quamquam pedagiorum exactio- nes.... regulariter merito sint damnatae, tanto tamen districtius, ne ab ecclesiis et personis ecclesiasticis talia exigantur, prohiberi oportet.*

Dices: Lex in dubio praesumitur justa; ita et tributum. — Respondet Lugo Tf non eandem fieri praesumptionem pro lege, quam pro tributis, quorum plura a viris probis censentur injusta, quia (ut notat Molina8): *Rari sunt, qui verum illis ea de re loquuntur-. , cupientes illis placere... Et quoniam populi... non audent se principibus opponere ea in re, neque sufficienter audiuntur.* Non est ergo (subdit Lugo) praesumptio illa ita fundata in lege tri-

Sii, v. *Gabclla*, num. 10 (in edit, genuin., num 11).
' Cap. 33, num. 64. — *Solus*. de Just, et Jure, lib. 4, qu. 6, xrt. 4. · *Maldtr.*, tr. 5, cap. 6, dub. 4, v. *Dico* 5.
· Disp. 36, num. 86. — * Disp. 674, num. 6 cl 7. — *Villal.*, part. I, tr. I. diff. 26, num. X *Aragon*, in 2· 2·, qu. 62, Art. 3, dub. de vectifalib., concl. 3. - *Fill.*, tr. 2K part. 2, η 117. — 4 Loc. cit., num. 89. — · *Contil.*, lib. 2. cap. 4, dub. 6. num. 5. 5- *Anion.*, part. 2, tit. 1. cap 13, J 7. *Hostiens.*, Sum., lib. J, til. de tñn, n. 10. · *Cajetan.*,

Sum., v *Vrctigal*, Abrij/idx, ver *Secundo justa causa*. *StHvsl.*, v. *Gabclla III*, n 9, qu. X *Gabr. Bicl*, in 4. di»c. 15. qu. 5, Art. 2, conc. 7. - *Joan. Vrdina*, Cod. de RcftüU qu. 13, v. *Tertium requisitum*. · *Corduba*, Sum., qu 96. ad I dub., v *Ad qwrlum tribulum*. - *Armil.*, v. *Gabclla*, n. 18. - *Tabic* v. *Pedalia*, num. 3 et 9. · *Anget.*, v. *Pcdagium*, n. 6. — disp. 36» n. 89. — « Disp. 674, n. 6. — 1 Loc. dt.. n. A). — · Diip. 674, n. 6. — *Lugo*, loc. ciu. num °0.

cap. 18, n. 9, concordant, dum negant pauperes teneri ad tributa, nisi sint personalia Cfr. etiam Baeza, *op, cit.*, cap. 12, η. 21, ubi idem docet quod Panormitanus hic supra.

617.-«'JNon omnes auctores in hoc quaesito citandi loquuntur de dubio *negativo*; sed aliqui tractant de dubio in generali; alii vero, de casu quo non constat de justitia tributi.

b) Paulus de Palacio, *tn Sum.*, v. *Vectigal*, § *Ho 2 ponto*, distinguit, et dicit in dubio de justitia tributi, subditos posse solvere, quia obedientia excusat; non subditos vero non posse. Minus igitur recte a Lugo *n.* 88, ex Sanchez tamen, allegatur.

< Diana, *part. 4, tr. 3. resot. 39*, hanc sane opinionem exponit, quam Limen ipse nec reprobatur nec luetur.

Lugo duo potius intendit: Γ subditos non teneri in vero dubio, 2° a fortiori non teneri quando aliqua praesumptio sit pro injustitia tributi. 4 Ego, inquit *loc. at.*, *n.* 59, hanc secundam sententiam probabilio- rem existimo, *stante vero dubio*, et facta debita diligentia ad illud expellendum; si tamen aliqua praesumptio sufficiens sit pro injustitia tributi, jam non erit subditus in dubio proprio» cum praesumptio illa fundet partem contrariam. Quando igitur *sciri non potest, nec judi-*

Mini».ri
(XMMnl tunc
remittere
vectipd

Negative
du bias de
fuititi ui-
bull, juxu
alio» tene-
tur.

luxia .1
ho», non te-
ndor.

modo ad
MI prac-
wmpcio de
mjuUIUa.

Qoae Ha-
betar m ·o-
lit tributi
hovi

Objectio
nibui wtu
fit.

bud, ut dubia expellat; cum tot gravissimi DD. dicant pauca esse tributa, in quibus conditiones omnes ad eorum justitiam necessariae de facto concurrant.

Neque obstare dicunt regulam illam, quod superiori praecipienti in dubio parendum est. — Omnes enim (dicit idem Lugo *) fatentur subditum non teneri in dubio ad obediendum, quando praeceptum est nimis difficile, vel grave illi damnum affert. Et ita etiam docent Lessius, Sotus, Corduba⁴; et Sanchez⁸ cum Aragon, Bafiez, Tapia, Sayro, Medina, Lopez, Manuele Rodriguez, Henriquez, Salas, etc. — Ratio, quia in dubio favendum est ei de cujus damno agitur; tunc enim difficultas illa, una cum dubio de potestate imperandi, praeponderat possessioni superioris.

Confirmant eandem sententiam plures juristae apud Sanchez®, ut Bartolus[%] Corneus, Decius, etc., dicentes quod, cum tributum sit res odiosa, judicandum est in dubio non esse solvendum.

Haec in dubio negativo.

dubi[^]V'de 2°. 'n positivo, nempe, cum probabile est tributum esse injustum, *au tenentur subditi illud solvere?* — Affir-

xlA jI Ik*, tc.
Mtur.

1 Di>p. 36, n. 90. — . Cap. 31. n. 10, et cap. 41, n. 76. — ■ De Secreto, membr. 3, qu. 2, eoad. I. — . Quaestionar, lib. 3, qu. 6, v. *Secunda pars*. — . Decal, Hb. 6, cap. 3, n. 24. . Aragon, io 2*, qu. 69, art. 2, v. *Sed dubitabit aliquis hoc loco*, BaFiea, in eumd. loc., part. 1, dub. 2. . Carolus Tapia, in authent. *Ingressi*, v. *Ipso ingressu*, cap. 1, n. 48 et 49 . Sayr., Clav., lib. I, cap. 13, n. 41.. Bar' that, Medina, in 1— 2«, qu. 19, art. 6, conc. X . Ludov. Lopet, Instruct, conic., part. 1. cap. 56, qu. I. . Man. Rodrig., Sum., pan. 2, cap. 9, n. 3; et de Ordin. judicial., cap. 7, n. H et 12. . Htnnq., lib. 14, cap. 3, n. 3, lit. x in comment. . Salas, in 1* 2~, tr. 8, sect. 17. num. IM. — . Consil., lib. 2, cap. 4, dub. 6, num. 5. . Corneus, Contil. tom. 4, comil. 106. . Dectus, Comil. 457, n. 8. — Suar.,

cari etiam probabiliter tributum esse justum, non videtur obligandus subditus ad illud solvendum ».

Bartolus, in *l* Si pupillus, *Jl. Ad legent Fakidtam*, concordat quidem, sed de dubio positivo loquitur

f) Palaus, *tr. 1, disp. 2, punct. 6, n. 5*, principium generate (quod sane tributorum solutioni applicare licet) tradit, negans subditum teneri ad obediendum praecepto, si opinionem probabilem habeat rem praeceptam illicitam esse, vel superioris potestatem excedere.

t) Azor, dtatus unque a Sporer ut S. Alphonsus asserit, haec tamen scribit, *part. 3,*

mant Suarez, Vasquez et Turrianus, apud Lugo *.

serens esse communem sententiam doctorum, cum Petro Navarra . Item Sanchez^{'°}, Laymann «, Palaus/>, Lugo et Sporer^{l3} cum Azor Cajetano, Silvestro, etc., vocans pariter communem; alique multi, quos congerit Diana ¹⁴. Ratio, quia subditus juste tunc suo jure utitur ad non solvendum, dum probabiles rationes pro se habet. — Et huic sententiae tandem convenit etiam Suarez ubi latetur non esse obligationem obediendi, quando saltem manifeste probabile est, mandatum esse supra potestatem praecipientis. Et expresse eam docet D. Antoninus ubi sic ait: *Non solventes... pedagia et telonia cum injusta sunt, quia... sunt instituta... ex injusta causa (quod tamen credi non debet, nisi probabiliter sciatur)..., non peccant, nec tenentur restituere, secundum Raymundum.*

An autem *peccent exigentes publica tributa, in dubio an sint justa?*

Affirmant Molina *, et Sanchez ¹⁷ cum Navarro, Silvestro, Cajetano, Angelo, Armilia, Hostiensi *, etc.: nisi ipsi sint sub-

u

Dubi
u e
jusult
ju»ieexi'ki“

de Lefib., lib. 5, cap. 18, n. 20. . Vasq., de Resit., cap. 6, § 3, dub. 5, n. 78. . Turrian., in 2— 2~, dinp. 46, dub. 6, n. 5, juncto n. 3. . 1 Diip. 36, n. 91. — . Cap. 33, n. 67. — . Lib. 3, cap. 1, num. 266 et 270. — 19 Decal., lib. 6, cap. 3, num. 7. — u Lib. 3, sect. 5, tr. X part. I, cap. 3, n. 6. — * Loc. cit., num. 91. — u Tr. 5, cap. 5. n. 154. . Cajetan., Sum, v. *Vectigal*, § *Notanda*, ver» *Secundo*. . Silvest., y. *Gobellia III*, n. 9, qu. 3. — “ Part. 1, tr. X resol. 21 ; part. 2, tr. 17, resol. 69. — “ Part. 2, dt. 1, cap. 13, § 8. . S. Raymund., Sum., lib. 2, Ht. 5, § 10, v. *Mercatores* et v. *Caveant*, — M Disp. 674, num. 7. — ” Contil.. lib. 2, cap. 4, dub. 7, n. 2. . Navar., Man., cap. 17, n. 201. . SUvest., v. *Gabella III*, qu. 7. . Cajetan., v. *Vectigal*, § *Notanda*. . Angel., y. *Pedagium*, n. 6. . Armt!., v. *Gabella*, n. 9.

lib. 5, cap. 22, qu. 7: < Si subditus de justitia gabellae dubitat, et consulit doctos et bonos viros, quorum consilio gabellae injustitiam deprehendit, tunc in conscientia non tenetur eam solvere, quia opinione ducitur doctorum et bonorum virorum. Si tamen eis consultis injustitia non constat, sed res manet semper ex aequo dubia, tunc magis praesumere debet... esse justitiam, et ideo solvere gabellam debet».

<J Suarez, *de Censur., disp. 4, sect. 6, n. 5 et 6*, haec perspicue insinuat, sed non diserte et expresse didt

Hostiensis, *Sum., lib. 3, tit. de Censib., n. 10*, non loquitur de subditis *coactis* (male

diti, et a principe ad has exactiones compellantur; ut iidem DD. limitant. — Sed Lugo l cum Vasquez et Turriano excusat etiam non subditos, vel subditos non compulsos, si exigant judicando regem esse prudentem, nec impunere tributa absque sapientum consilio. Immo Lugo sentit non peccare exactorem quando ei de injustitia non constat; potest enim praesumere pro justitia tributi, praesertim in tanta opinionum varietate.

Quaeritur 6°. *An creditor regis, si nequeat debitum recuperare, possit non solvere gabellam alteri locatam?*

Negant Corduba, Reginaldus » et Graffius apud Lugo . — Sed affirmant communiter Lessius⁴, Sanchez ., Molina ., et Diana⁷ cum Navarra, Vasquez, Silvestro *, Bonacina, Turriano, Molfesio, Maldero, Vega †, etc.; et consentit Lugo⁸. Ratio, quia conductor non majus habet jus quam rex; si ergo rex injuste ab hoc creditore tributum exigeret, ita et conductor.

idem dicunt Lessius et Lugo¹⁰ cum Silvestro, Petro Navarra et Vega, si gabella fuerit alteri vendita. — Hoc tamen non procedit, ut recte ait Lugo *O*, quando

debitum contractum fuit a rege, postquam gabella fuerit locata aut vendita.

Quaeritur 7°. *An emens mercem a defraudante gabellam teneatur ad ipsam?*

Affirmat Silvester apud Croix “. — Sed negant Sanchez “. Lugo *, Sporer¹⁴; ac Molina, Lessius, Bonacina et Dicastillus, apud Croix *. Ratio, quia gabella non est onus stricte reale, gravans mercem. Sed est reale simul et personale, scilicet, debitum quidem de tali re, at non a quovis habente rem illam; sed a solo venditore solvendum, qui facta venditione adhuc remanet obstrictus ad solutionem gabellae.

Id tamen intelligendum, ut omnes dicunt, modo emptor non cooperetur positive ad defraudationem tributi. — Item excipiunt Lugo et Sporer¹⁴, si emptor adverteret, ex hujusmodi frequentibus emptionibus fraudulentis, aliis passim tale exemplum sequentibus, principi grave damnum evenire.

618. — « 6°. Caeterum ordinarie injustus « seu malae fidei damnificator aut possessor tenetur non tantum restituere « rem ablatam et fructus perceptos, exceptis suis expensis », [Sed *ex l. Adeo 7*,

Emens a fraudante gabellam teneatur ad ipsam? — Limitatio.

Limitatio.

¹ Disp. 36, n. 93. — Turrian., in 2.* 2*. disp. 4b, dub. 6, n. 4. — Loc. dt., n. 28. — Corduba, Sum., qu. 96, resp. ad 3 dub. — Jacob. de Graffus, Dean. aut., paru 1, lib. 2, cap. 125, n. 39. — Loc. dt., n. 72. — 4 Cap. 33, n. 75. — 1 Consil., lib. 2, dub. 48, n. 2. — Disp. 674, n. 10. — Part. 2, tr. 16, resol. 14. — Petr. Navar., de Restit., lib. 3, cap. 1, n. 249 et seq. — Vasq., de Restitut., cap. 6, § 3, dub. 3, num. 37. — Bonae., de Restit., disp. 2, qu. 9, punct. 1, n. 12. — Turrian., loc. cit., dub. 3, n. 2. — Molfts., Sum., tr. 12, cap. 22, n. 142 et seq. — Maldcr., tr. 5, cap. 6.

dub. 16. — Loc. dl., num. 76. — Cap. 33, num. 77. — * Loc. dt., num. 82. — Silvest., v. Gabella III, num. 24. — Petr. Navar., loc. cit. — Pirao, Sum. nuev., part. 1, cap. 15, cas. 10. — Silvest., loc. du, n. 18, i. f. — 11 Lib. 3, part. 2, n. 276. — Coniil. lib. 2, cap. 4, dub. 12, n. 3. — Disp. 36, n. 66. — 14 Tr. 5, cap. 5, n. 151. — Molina, disp. 675, n. 1. — Less., cap. 33, n. 69 cl. 72. — Bonac., de Restit., disp. 2, qu. 9, punct. 1, n. 10. — Dicast., lib. 2, tr. 20, disp. 3, dub. 9, num. 149 et 150. — Loc. dt., num. 27b. — Loc. du, n. 151, i. i.

igitur quoad hoc a Sanchez allegatur); sed absolute scribit: « Novum nullatenus est recipiendum, nisi constet de causa propter quam impositum est ».

O Vasquez citatur a Lugo ex Turriano; Turrianus vero eum citat in casu tantum simili, nempe in casu belli de cujus justitia dubitatur. Et ita Vasquez in *la*^{TM} 2* disp. 66, cap. 9, n. 53, i. f., concordat, sed indirecte.

i) Reginaldus, lib. 10, n. 383, hanc negantem sententiam, quam revera tuetur, sic limitat: « Nisi forte detrimentum esset tantum lucri cessantis sine damno emergente [pro exactore], eo quod non teneatur quis alienum commodum praefere suo proprio ».

Silvester, v. Gabella III, qu. 9, n. 24; Vega, Sum. nuev., pari 1, cap. 15, cas. 10, haec dicunt de gabellis alteri venditis. Ergo

censentur a fortiori idem tenere de gabellis locatis.

t) Haec limitatio est Lessii, loc. cil., n. 77. — Lugo vero, loc. cil., n. 80, ita scribit: « Compensationem fieri non posse a creditore regis, quando debitum contractum fuit a rege postquam jam gabella absolute debetur publicano qui eam conduxit; non dico: quando post conductionem gabellae contractum fuit, sed quando contractum fuit postquam gabella absolute debebatur, v. g., postquam contractus cckbratus fuit, vel postquam merces introductae fuerunt, ex quibus gabella debebatur ». Idemque iterum asserit, licet brevius, n. 82, de vendita gabella.

m) Lugo citatur quidem a Sporer pro hac exceptione, sed eam, loc. cit., n. 65 et seqq., non habet.

Jaxu 1
IRe, doau-
nat jaite
reticet ex-
pernas ati-
le- a fare
faca

Probabi-
lia» far ja
»te deducit
expensas

Injxtat
dasniii-
catat tene-
tur de da-
mno emcr
peole.

Si ralar
ret crescat,
ao<mectum
restituen-
dum

Si res a«
pad tur'm
pereat.

§ *Ex diverso, ff. de acqu. rer. doni*, possessori malae fidei negatur actio ad repetendas expensas. Hinc probat Sanchez et Lugo putat tutam sententiam, posse dominum retinere expensas utiles in re factas a fure. Attamen Lugo, cum Molina, Lessio, Palao, Navarra, Covarruvias, etc. apud Croix ' , oppositam merito vocat probabiliorē b>; praefata autem lex, prout poenalis, non obligat nisi post sententiam]. « et industria ; — sed etiam sarcire dam-
« num emergens et lucrum cessans, cum
« vere sit injusta causa talium damnorum » . [Etiam si haec damna sint ignorata: modo sint praevisa, saltem confuse; ut advertunt Croix », Salmant. et alii citati *n. 613. in fine* \.

« Unde si dominus, re sua retenta, per
« culturam vel negotiationem percepturus
« fuisset ex agro suo aut pecunia centum
« florenos, et alter parum vel nihil, debet
« is domino suo satisfacere pro centum
« illis florenis: quamvis communiter so-
« lant domini plurimum remittere, si res
« componatur. — Laymann * ».

619. - « *T.* Si res aliena, dum injuste
« detinetur, crescat, aut pretium ejus au-
« geatur, domino crescit; ac proinde id
« ei praestari debet. — Vide Laymann⁴ ».

620. - « *8.* Si res aliena, dum injuste
« detinetur, pereat aut deterior fiat, idque
« casu, vel justa hostium incursione, vel
« naturaliter, et certum sit apud domi-
« num aequae perituram fuisse; non tene-
« tur alter restituere: quia nihil novi de-
« trimenti domino apud furem v. gr. acci-
« dit, quod non apud ipsum. — Si vero
« non fuisset peritura apud dominum, vel

« saltem non nisi per injuriam; tunc inju-
« stus detentor adhuc tenetur ad restitui-
« tionem, licet sine sua culpa res perierit
« — Laymann 6.

« 9°. Si res aliena apud iniquum dclen-
« torem pereat, idque ipsius culpa, aut
« quia is absumpsit, alteri donavit, destru-
« xit, etc.: tunc, etiamsi domino relicta
« fuisset certo peritura, nihilominus tene-
« tur pro ea domino satisfacere; ut est com-
« munis apud Laymann⁸, Lessium^a, etc. ».

Pro majori claritate, quaeritur: *an te-
neatur fur ad restitutionem rei apud ip-
sum deperditae, quae aequae apud domi-
num peritura fuisset?* — Distinguendum:

Si res periit apud litem sine culpa sua
neque alterius, et eodem tempore ac peri-
culo quo apud dominum fuisset peritura,
fur non tenetur ad restitutionem. Quia
furtum, licet fuerit commissum cum in-
juria, non tamen fuit efficax causa damni;
justitia enim commutativa ad restituendum
non obligat, nisi damnum effective
accidat. — Ita Busenbaum (ut mox supra),
Laymann' ex communi; Salmant.⁸ cum
Lessio, Palao, Dicastillo, etc.; Sporer',
Holzmann ¹⁰. Et confirmatur ex *leg. 10, § 1,
ff. de leg. Rhod. etc.*, ubi dicitur non teneri
ad restitutionem nautam, qui ex una in
aliam navem deteriore, invito domino,
transtulit mercem quae periit; pereunto
prima navi in eadem tempestate.

Sed dices: Quomodo exstinguitur sine
satisfactione obligatio restitutionis, ex in-
justa acceptione jam contracta? — Re-
spondeo: Exstinguitur eventu illius com-
munis periculi, quo fit ut nullum damnum
ex furto domino eveniat. Non enim facienda

Si pereit
CMUTICOfi
muni peri-
culo, exci-
tatur x n
itilulionc.

dUp. 17, num. 66. — Δxxo, loc. dt. *Molina*,
dup. 725. num IX *Less*, cap. 12, dub. 17, num. 11). ·
Palari, tr. 31, punct. 24, § ull., num. 5. *Pr/r. flavar.*,
lib. 4, cap. I. dub. 4, a n. 31. · *Cover.*, in cap. *Prcco/nm*,
part. 2. § 6, n. 3 et 4. · *Lib. 3*, part. 2, n. 221. — · *Loc.*
dL, n. 198. — *Salmant*, tr. 13, cap. 1, n. 118 et 124. —

· *Lib. 3*, tr. 2, exp. 4, n. 7. — · *Ltb. 3*, tr. 2, cap. 4. n. 4.
— · *Loc dt*, n. 2. — · *Loc cit.*, n. 2. — 1 *Loc. cit.* —
· *Tr. 13*, cap.). num. 52. *Las>cap. 12*. num. 90 et 91. ·
Pα/αM5, tr. 31, punct. 21, i 9, η. I - *Dtcast.*, de *Restit.*,
disp. 2, dub. 4, n. 66. — · *Tr. 4*, cap. 2. n. 162. — ,a *De RettIt.*,
n. 40), v. *Dixi 3*,

618. - *al Sanchez, de Mair., lib. 6, disp. 38*,
w. 34, haec dumtaxat scribit: « Quoties lex
humana justa negat actionem ad aliquam rem
petendam, et simul concedit ejusdem rei pos-
sessori et debitori repetitionem si solverit,
tunc licet possidenti in utroque foro retinere » .
— Quae quidem dicta Croix adducit in confir-
mationem hujus doctrinae, quod nempe *si
res ad dominum redierit*, non potest posses-
sor malae fidei expensas reposcere. quia ne-

garentur in foro externo, cui dominus potest
se conformare in interno .

Opinionem nempe, quae concedit pos-
sessori malae fidei, expensas deducere, ante
judicis sententiam.

620. - *Lessius, cap. 12, dub. 15, n. 96*,
tenet profecto opinionem quae ad restitutio-
nem in isto casu obligat, dummodo tamen res
consumpta fuerit alio loco vel tempore, quo
apud dominum esset peritura.

est reparatio damni quod non adest, cum restitutio ad hoc tantum debeatur, ut damnum reparetur. Probavimus autem n. 561, ex D. Thoma, quod sola injuria non obliget ad restitutionem, ubi damnum non intercessit.

Si ipius
wlpA. fur
ul reihiu-
tione cs b
blik

Dixi 1°. *Sine sua culpa.* — Nam si fur rem consumpsit vel ex negligentia culpabili perdidit, antequam periculum illud eveniret, tenetur quidem ad restitutionem; ut dicunt Busenbaum (supra, ad 9), Salmant. *, et Laymann cum Molina et communi. — Quamvis Sporer s, et Lessius § cum Vasquez et aliis, excusent furem a restitutione, si rem ipse consumpserit eodem loco et intra idem tempus quo jam praeviderit rem apud dominum aequae perituram. Quod probabile recte putant Laymann⁴ ac Lugo b>; quia revera fur eo casu nec etiam est causa damni.

Liimuuo.

Si culpa
alteriu pc-
reit, far te-
netur.

Dixi 2°. *Sine culpa alterius.* — Nam, ut bene advertit Elbel c>, tenetur quidem fur ad restitutionem, si res periisset apud ipsum, non casu, sed injuria alterius; quia tunc jam iste alter obligationem contraxisset restitutionis. Unde remanet ad eam obstrictus fur qui prius obligationem contraxit. — Ita Elbel c>, Holzmann Busenbaum Sporer c) et alii communiter.

D. Thorn., Opusc. 73, cap. 20, L racd. — 1 Tr. 13, cap. I, num. 51. — Layni., lib. 3, tr. 2, cap. 4, num. 2. - Molina, disp. 726, n. 2. — * Tr. 4, cap. 2, num. 168. — 1 Cap. 12, n. 93. - *¶* de Rcstit., cap. 2, § 3, dub. 3, num. 9, et cap. 5, § 1, dub. 11, v. *Hate omnia.* — « Loc. cit., n. 2, v. *Aller cosms.* — Loc. dt., n. 51. - Zhras/., de Rcstit.,

Dixi 3°. *Eodem tempore et periculo.* — Nam si, transacto periculo illo communi, fur non restituat, et postea res pereat in alio periculo, dicunt Salmant. * cum Palao Dicastillo et Lessio, furem teneri ad restitutionem; quia non restituendo fuit in mora culpabili. — Sed adhuc probabiliter Croix excusat furem a restitutione, semper ac evenit commune periculum, in quo aequae apud dominum res peritura fuisset. Recte enim ait Croix, teneri tunc quidem furem, ratione morae, ad restituendos fructus quos dominus ex re percepturus fuisset; quia mora fuit causa, quod dominus damnum illorum fructuum pateretur. Non tamen tenetur rem restituere, cum non mora, sed periculum fuerit vera causa quod dominus rem amitteret f).

Si novo
periculo pe-
reat, alii o-
bhfanc ad
restitutio-
AOL

Probabt-
liter excu-
satur, it no-
vum peri-
culum sit
commune.

621. - Si quis occidit agnum alterius, qui nunc valeat quinque denarios, sed postea valiturus erat decem, dicunt Sotus, Baftiez a), Salon % etc., apud Croix ., restituendos esse decem denarios. — Sed probabilius Lessius, Molina et Dicastillus, cum Croix ', tenent ex communi restituendos tantum quinque. Bene tamen excipit Croix cum Lugo, nisi dominus pretio illo non possit emere similem agnum, vel

Rem de

de

Edon>it

diip. 2. dub. 4, n. 61 - Less., loc. cit., n. 96. — Solns, de Just, et Jure, lib. 4, qu. 6, art. ft, conci. X . Lib. 3, part. 2, n. 296. — Less., cap. 12, n. 137. - Molina, disp. 726, num. 4. - Dicast., de Rcstit., diip. 2, dub. 6, nom. 117. - ' Loc. dt., num. 236. — Croix, loc. cit. - Lngo, diip. 18, num. 81.

b Lugo, disp. 18, n. 77, ex parte tantum a restitutione furem in hoc casu excusat. Si nempe scias paulo post rem destructum iri, nec posse a domino liberari, et tu eam destruas, non teneris, juxta Lugo, totum valorem restituere, sed solum quanti res valebat, attenda illius futuri periculi notitia.

<) Elbel, de Rcstit., n. 77, v.f.; Holzmann, de Rcstit., n. 400, v. Dixi 2; Busenbaum, loc. cit., resolv. 8; Sporer, tr. 4, cap. 2, n. 164, non loquuntur de casu quo res apud furem alius injuria periisset; sed de casu quo apud dominum manetis, periisset quidem, sed alius injuria. Quo in sensu concordant.

Palaus, tr. 31, punct. 24, § 9, n. 2, quidquid dicant Salmant., de hac parte non loquitur.

'J Croix, lib. 3, part. 2, n. 218, absolute, non autem de novo periculo superveniente, loquitur: < Si pereant [res vel fructus] absque culpa injusti detentoris, v. gr. in communi pe-

riculo, similiter certo peritura apud dominum, injustus detentor non tenetur restituere valorem rei, sed tantum usuum vel fructuum rei, quos dominus interea habuisset, quia injusta detentio non fuit reipsa causa illius damni, quod independenter ab illa fuisset secutum sine cujusquam culpa. quod tamen dominus interea caruerit usu rei suae vel fructibus quos percepisset, hoc tribui debet injustae acceptioni; ergo nascitur obligatio compensandi ».

¶ Ex pluribus hodiernis codicibus, (Gall., 1302; Ital., 1298; Hispan., 457) quocumque modo res perierit vel perdita fuerit, fur non eximitur ab obligatione restituendi ejus pretium; potest tamen judicis sententiam exspectare.

621. - Baftiez. in 2 m 2 'qu 62, art. 4, conci. 4; Salon, in cumd. loc., conci. 3, hanc luentur sententiam, quando damnificator < voluntarie et directe [sunt verba Baftezii], et per se primo intendit dare damnum alteri ».

quia caret pecunia, vel quia non habet amplius opportunitatem emendi; hoc tamen intelligendum, si dominus reservaturus fuisset ad tempus incrementi.

Quid, *si dominus consumpturus fuisset rem tempore vilioris pretii, fur vero consumpsit tempore incrementi?*

Re« con-
iam nudum
filon ra-
et, a domi-
no conta-
menda dum
minori. va-
leret.

Sentiunt Molina, Vasquez, Laymann bl, Lessius, etc., apud Salmant. ', furem non teneri nisi ad pretium vilius. Tum quia restitutio facienda est juxta quantitatem damni domino illati; tum quia venditio, facta tempore incrementi, est fructus industriae qui non debetur domino. Et hanc sententiam Salmant. probabilem putant.

Veriui,
retticoen-
doro maju
pretium.

— Sed mihi videtur omnino verior opposita, quam tenent Eugo Palaus⁸, Pater Concina* et Salmant.⁵ cum Silvestro c), Rebello et Villalobos. Ratio, quia res domino suo fructificat, licet dominus fructum non percepturus fuisset. Nec fructus ille est fructus industriae, sed fructus rei: unde deductis expensis totus ei debetur.

Quid, *si dominus consumpturus fuisset agnum tempore vilioris pretii, et apud furem crevit valor, sed postea apud ipsum decrevit ad pristinum valorem?*

St fe cre-
scat. deinde
decrecat a-
pad furem.

Respondet Pater Concina., furem teneri ad restituendum vilius pretium; quoniam restitutio non obligat nisi ad mensuram damni illati. — Sed id mihi videtur penitus improbabile. Quoniam, cum pretium agni creverit ad quinque in beneficium domini, et eo tempore culpabiliter

Restituen-
dum pre-
tium majua.

Molina, disp. 725, num. 7. · *Vasq.*, de Restit., cap. 6, § 1, dub. 12, v. *Tertio*. · *Less.*, cap. 12, n. 103. · 1 Tr. 13, cap. 1, n. 58. — *Salmant.*, loc. cit. — Disp. 18, n. 126. — * Tr. 31, punct. 24, § 9, num. 9. — 4 Lib. 2, de Just. et Jure, dissert. 2, cap. 6, num. 24. — 1 Loc. cit., n. 59. · part. 1, lib. 2, qu. 6, num. 5. — *Villal.*, part. 2, tr. 11, diff. 12, n. 4. — 4 Loc. cit., n. 21. — *Molina*, tr. 2, disp. 210, num. 6 et 6. — 1 Tr. 3, exam. 2, cap. 6, num. 109.

h) Laymann, quamvis sic a Salmant allegatur; loco tamen citato, id est, *lib. 3, tr. 2, cap. 4, n. 5 et 6*, non ita clare et expresse hunc casum proponit Tradit enim, *n. 6*, hanc dumtaxat regulam generalem, quae pro rebus tangibilibus praesertim valet: < A debitore tum bonae tum malae fidei, per se loquendo restituendam esse vel rem ipsam numero, quae accepta fuit, non deteriore redditam, vel aliam ejusdem generis ac bonitatis, vel denique ejusdem pretium sive aestimationem praesentem >.

agnum illi fur non restituerit, damnum non fuit in quinque, sed in decem: et mora furis fuit quidem causa hujus damni. Quapropter, non quinque, sed decem ille restituere debet.

622. - « 10°. Qui, fingens se pauperem « vel alium quam est, extorsit eleemo- « synam, non tenetur restituere, si parva « fuit: qualis ostiatim mendicantibus da- « tur. — Secus, si fuit magna. Tunc enim, « quia subintelligitur conditio haec (si pau- « per es), tenetur restituere, secundum « Molina, danti; secundum Palaus⁸ vel « danti, vel aliis pauperibus. — Vide Esco- « bar l ».

Fingent
pauperi»
tem, quaa
do teneatw
reilitocre.

623. - « 11°. Qui in extrema necessi- « tate consumpsit quod ante acceperat « commodatum, conductum, vel preca- « rium, non tenetur restituere a) Quia, nec « ratione rei acceptae: cum ea, nec in se, « nec in pretio exstet; nec ratione accep- « tionis, cum jure eam consumpserit; nec « ratione contractus, cum hic non obliget, « nisi re pereunte tua culpa. Lessius, Hur- « tadus, Turrianus, Diana . . — Imo pro- « habiliter ne id quidem quod ante illam « necessitatem erat furatus et in ea con- « sumpsit; quia furtum illi non ademit « jus quod ad rem in tali casu habebat. « Coninck, Palaus, Hurtadus, Diana 9; con- « tra Lessium V et Vasquez. — Sicut ne- « que, si in ipsa necessitate accepisset et « consumpsisset. Diana 10, ex Azor et sex « aliis; contra Lessium— [Vide quae diximus *n. 520, qu. 4*].

Extreme
indigent
coniumeni
alienum, ad
nihil tene-
tur.

Etsi rem
antea fura-
tu» sit.

— *Las.*, cap. 16, num. 5. — Pr/r. *Murtad.*, de Carit., disp. 159, sect. 3, § 62. *Turrian.*, in 2— 2., de Carit., disp. 82, dub. 7, cum dub. 6, v. *Quarto*. · Part. 5, tr. 8, resol. 10. — *Coninck*, de Virtutib., disp. 27, dub. 10, n. 166. · *Palaui*, tr. 6, disp. 2, punct. 10, n. 8. — *Murtad.*, loc. cit., § 63. — Loc. cit. resol. 8. — *Vasq.*, de Elecmoa., cap. 1, dub. 8, n. 68. — * Loc. cit., resol. 9. · *Azor*, part. 2, lib. 12, cap. 8, qu. 7. —

c) Silvester male a Salmant. hic allegatur; id enim non habet, v. *Furiunt, qu. 16*.

622. - a) Palaus, *tr. 6, disp. 2, punct. 14, n. 7*, non distinguit inter parvam et magnam eleemosynam; quoad cetera vero concordat.

623. - a) Lessius et Turrianus limitant: Nisi re vel spe seu facultate propinqua dives sit.

*) Lessius, *cap. 16, n. 6*, contradicit profecto; sed opinionem hic expositam adhuc probabilem existimat.

†) Lessius, *cap. 16, n. 8*, contradicit: < Si

Mutuum
in extremam
necessitatem
consumitur,
restituendum.

624. - Certum est autem, quod mutuatarius, qui in extrema necessitate rem mutuam consumit, tenetur adhuc restituere mutuum. — Quia tunc consumit rem propriam; cum rei mutuatae transferatur dominium in mutuatarium.

625. - Quaeritur: ad quid teneatur *emans rem alienant cum dubio an sit venditoris, et postmodum, facta diligentia, dubium evincere non possit.*

Dicunt aliqui teneri ad totam rem red-

dendam, vel alteri, de quo dubitat an sit ejus; vel pauperibus, si ignoretur persona. — Sed probabilius tenetur ad rem dividendam pro qualitate dubii. Cum ex una parte non faveat illi possessio incepta cum dubia fide, et ideo nequit rem sibi totam retinere: ex altera parte non videtur aequum, teneri totam restituere, cum dubium est an res sit aliena. Ita Lugo Lessius*, Palaus*, Salmant.4 cum Dicastillo e et Villalobos.

Re» «@pta
cum daWo
*n mt ven-
ditor»».

probabi-
lia» divi-
denda pro
rata dubii

ARTICULUS III.

AN ET QUID DEBEAT RESTITUI ERO INJURIA ILLATA CORPORI,
V. GR. PER MUTILATIONEM, OCCISIONEM, ETC.

626. *Ad quid teneatur occisor.* — 627. *An impotens restituere in uno genere, teneatur in alio.* — 628. *Quid, si quis, occidens Cajum, putarit occidere Titium. Et an iste incurrat irregularitatem, aut excommunicationem canonis.* — 629. *Quid, si quis incenderit domum Caji, putans Titii.* — 630. *An valeat remissio patris occisi, in praejudicium filiorum.* — 631. *Vide alios casus. - Quibus haeredibus facienda restitutio.* — 632. *An homicida teneatur restituere bona quae occisus aliis dedisset ex liberalitate.* — 633. *Quid si damnum istorum intenderit.* — 634. *Ad quid teneatur homicida creditoribus occisi.* — 635. *Quid, si homicidium imputetur alteri, et hoc occisor advertat.* — 636. *Quid si hoc etiam intendat.* — (3II. *Ad quid teneatur invasus, excedens moderamen inculpatae tutelae.* — 638. *Quid, si provocans occidat alterum, pugnam acceptantem.* — 639. *An detrahendum pretium laboris, quem occisus sustinisset pro lucro amisso.*

injunctus oc-
tuor, quid
restituere
debeat.

626. - « Resp. Injustus occisor aut mutuator in conscientia tenetur tantum restituere pro damnis bonorum fortunae, quae ex tali occisione, vulnere, etc., di- recte ab eo causata sunt, juxta prudentis arbitrium. Praecise autem pro vita, membro vel cicatrice nihil tenetur restituere secundum rigorem; cum sint bona altioris ordinis, quae pecunia aestimari non possunt. — Ita contra Sotum, Silvestrum, etc., probat Lessius8. Vide Laymann 8 ».

627. - Quaeritur: *an impotens restituere in uno genere bonorum, teneatur restituere in altero inferiori*; puta, si quis hominem occidit aut vulneravit, aut infamavit, teneatur pecuniam dare, si nequeat

aliter damnum compensare? — Adest duplex probabilis sententia.

Prima affirmat cum Soto*, Cajetano*; item Silvestro, Mercado, Armilla, Aragon, etc., apud Lugo*. Et pro hac sententia videtur esse D. Thomas**, ubi ait *Cum aliquis alicui abstulit membrum, debet ei recompensare vel in pecunia, vel in aliquo honore.* Idem repetit n, loquens de restitutione famae: *Vel si non possit famam restituere, debet ei aliter recompensare.* — Ratio, quia qui non potest totum damnum, tenetur saltem compensare partem quam potest.

Secunda vero communior et probabilior sententia negat. Eamque tenent Lessius**, Lugo**, Laymann**, Bonacina**, Sanchez**, comau-
tibiuui'nX
<Btar'

Impar re-
«litationi
boni sape-
nori» pro
habilitate te-
netur ad in-
ferio».

1 Disp. 17, n. 81. — Cap. 14. n. 25. — Tr. 1, dbp. 3. punct. 3, n. 2. — « Tr. 13, cap. 1, n. 62. - Villa!, part. I, tr. 1, diti 20» num. 5. — Soins, de Jur. et Jure, lib. 4» qu. 6. art. 8» ad 8. — v. Restitutio fff, qu. 2. — * Cap. 9, dub. 23. — Lib. 3, »cct. 5, tr. 3, part. 3, cap. 6. — 1 Loc. cit. — Sum., v. Restitutio, cap. 2. — SjVves/., loc. dt. — Mercado, de Rcstit., cap. 6. n. 2 et 6. — Artnil.,

v. Restitutio, n. 21. — Araçon, in 2— 2., qu. 62, art. 2, v. His tamm non obstantibus. — Di»p. 11, num. 4. — — > 2., qu. 62. art. 2, ad 1. — u Loc. dt., ad 2. — “ Cap. 0, n. 141. — « Disp. 11, n. 5; et disp. 15, n. 23. — M Lib. 3, Mxt. 6, tr. 3, part. 3, cap. 6, n. 2. — M Diip. 2, de Re»tit. in partie-, qu. ult., sect. 2, punct. 1, n. 10. — “ Coniil., lib. 1» cap. 4, dub. 1, n. 7 et 8.

res quam consumpsisti sit magni pretii, nec putetur donata.

625. - Dicastillus, *de Rcstit., disp. 5, n. 130 et 133*, hanc sententiam probabilem

Croix', SporerSalmant' cum Baflez, Vasquez, Victona Filliuccio, Petro Navarra, etc.; ac probabilem putat Pater Concina⁴. — Probatur Γ. Exod. xxi, 19, ubi dicitur quod, convalescente vulnerato, *innocens erit qui percusserit, ita tamen ut operas ejus et impensas in medicos restituat*. Ergo sufficit restituere tantum damna in bonis illata, quin sit obligatio restituendi aliquid pro vulnere; ahoquin (bene arguit Lugo) percussor non diceretur innocens. — Probatur 2° ex *l. fin. ff. de his qui dejecerint vel ejjud.*, ubi dicitur vulnerans teneri ad expensas curationis, et mercedes quibus cariturus est vulneratus: *Cicatricum autem ei deformitatis nulla fit aestimatio; quia liberum corpus nullam recipit aestimationem*. — Probatur 3° ratione. Quia justitia commutativa obligat ad restituendum juxta aequalitatem damni illati. Ubi autem restitutio facienda sit in genere diverso, nulla adest aequalitas, nec ulla erit unquam compensatio damni; per quamcumque enim pecuniam, damnum minime reparabitur, neque in toto, neque in parte. Et sic respondetur oppositae sententiae.

Communiter tamen praefati auctores monent, congruum esse ut confessarius imponat poenitenti pro poenitentia vel ex aequitate aliquid laeso elargiri.

• Lib. 3. part. 2, n. 299, — • Tr. 5, cap. 3, num. 221; et c>p 4, n. 127. — • Tr. 13, cap. 2, n. 8U et »eqq; et cap. 4, n. 142. RuAr». in 2— 2°, qo b2, art. 2, dub. 1. concil. 2; et dab 10. concil. 2. Vau/. de Restit., cap. 2, i 3. dub. 6, a. 17. Fill, tr. XI, n. 200 et 239 Ptlr. Naw., lib. 4.

appellat; sed si 118, asserit posse rem totam retineri, quod ut probabile iterum dicit n. 128-

627. — "i Victoria a Salmant. citatur, ut qui hanc sententiam teneat in *Comment, manuscriptis ad 2am 2at, qu-62, art- 2, adi*. In his autem commentariis, quae inter Mas. Vatie asservantur, (Ottobon., cod. 1015a, fol. 144') loquitur Victoria de eo qui damnificavit aliquem v. g. in membro, et didt eum ad restitutionem teneri ratione injuriae, etsi nullum damnum temporale secutum sit, sed ad arbitrium boni viri, • pensatis tamen qualitatibus personarum ». Deinde fol. 145, quaerens an homicida ad restitutionem teneatur: « Dico ergo, inquit, et tutius est tenere quod debet restituere; sed ego non condemnarem qui non restitueret, unde quomodocumque hat restitutio ad arbitrium boni viri, satis est si satisfacit haeredibus, nequi esset obligandus

« Unde resolves:

« Γ'. Qui occidit ebrius alium, si ebrietas non fuit culpabilis et voluntaria; vel, « licet fuerit talis, si tamen homicidium, « vel non praevideat, vel diligentiam debet • tam adhibuit ad cavendum, non tenetur • ad restitutionem. Tenetur autem, si praevideat et non cavit. — Bonacina⁴, ex communi ».

628. — « 2° Qui occidit Cajum, putans « esse Titium, tenetur ad restitutionem : « quia actio ista est Cajo injuriosa. — Bonacina⁴ ».

Quaeritur Γ. *Ah occidens Cajum, putans occidere Titium, teneatur ad restitutionem?* — Affirmat Busenbaum hic, cum communi. At negant alii; quia homicidium, respectu Caji, est mere casuale et involuntarium. — De hoc, vide in Quaest. seq. dicenda, quae ad idem coincidunt.

Sed hic Dubium fit: *an incurrat excommunicationem canonis, qui volens occidere clericum Petrum, per errorem invincibilem occidit clericum Paulum?*

Negat Diana⁸ cum Suarez Molina^b; et probabile vocat Tamburinius⁸. — Ratio, quia respectu Pauli percussio illa non fuit voluntaria, sed mere casualis et affectiva. Solus autem affectus percutiendi Petrum fuit voluntarius; sed solus affectus non est sufficiens ad inducendam excommunicacionem.

Ebrius occidit alium, quia non teneatur.

Occidit nliquem errant in persona.

Occidit clericum errant in persona, non excommunicatui juxta alios

cap. 1, dub. 10, n. 8C. — • Lib. 2, de Ju»t. et Jure, dlatert. 3, cap. 1, n. 7. — Luxo, diip. 11, n. 5, v. Prob. I. — * Dhp 2, de Restit in partie., qu. ult., nece 2, punct.2. n. 7 — • Loc. cit. punct. 2, num. 8. — 1 De Ceneur., di»p. 22, wct. 1, n. M, v. Ultimo vtro. — • Decal., lib. 6, cap. 4, § 3, n. 29.

ad aliud. Dico ultimo quod valde rationabile est, quod satisfaciat spiritualiter in orationibus et sacrificiis. ; et potest dividi satisfactio, pars ad haeredes, et pars ad sacrificia; sed facta haeredibus, in foro conscientiae non tenebitur ad aliud; aut facta in orationibus et sacrificiis, non tenebitur haeredibus».

628 — a) Diana, *part. 9, tr. 4, rcsol. 31*, exponit tantum hanc sententiam, nec vero eam amplectitur.

h' Molina, *tr. 3, disp. 53, n. 3*, non videtur ad rem citari; loquitur enim de eo « qui credens se interficere Joannem clericum, interficit Petrum clericum, ignorando invincibiliter cum esse clericum »; dum plerique auctores hic allegati, et ipse Molina ad sententiam allegandus, loquuntur de casu quo interficiens errat quidem in persona, sed scit eum quem interficit esse clericum.

Protxhi
liai excom-
auicaiut

tioneni — Probabilius tamen dicunt incurrere Sanchez¹ cum Corduba et Covarruvias, Viva^f, Bonacina cum Molina, Rebello et aliis communiter, ut fatetur ipse Tamburinius e. Ratio, quia occidens clericum ideo incurrit excommunicationem, quoniam injuriam irrogat statui clericali; qui autem unum clericum pro alio percutit, licet erret in persona, jam laedit statum clericalem, quia clericum vult laedere et de facto clericum laedit.

Sed dices: Cur iste excommunicationem canonis incurrat, et non obligationem restitutionis? — Respondetur: Differentia est, quia restitutio non debetur personae, nisi ob injuriam personae illatam; sed excommunicatio incurratur ob injuriam factam statui ecclesiastico, quae in hoc casu jam adest: et quamvis respectu Pauli sit accidentalis et materialis, respectu vero status est substantialis et formalis.

ri nrigüi'.
f'

Tanto magis puto *occisorem in eo casu non excusari ab incurrenda irregularitate*: ut docet Sanchez d², cum Covarruvias d², Corduba d², Ledesma d², Vega d², etc.; — contra Filliuccium², Sporer et Tamburinium 6 cum Coninck />, Henri-

quez f), et Farinacio, qui afferunt pro se quamdam declarationem S. Congr. Concilii anni 1587, apud Diana *, ubi declaratum fuit, quod mandans occidere Petrum non incurrat irregularitatem, si mandatarius errans occidit Paulum. Sed respondetur: in hoc casu ideo mandantem non esse irregularem, quia respectu occisionis Pauli non potest dici quod ille fuerit verus mandans, cum mors Pauli accidat omnino per errorem mandatarii, non propter mandatum; sed qui unum pro alio oeddit, verus diditur homicida.

Nec obstat dicere quod si quis projiciens lapidem vult oeddere inimicum, et oeddit mere casualiter amicum, non incurrat irregularitatem; ut dicunt Bonacina cum Suarez et Sayro *. Sic etiam dicendum de eo qui volens pugione occidere inimicum, casu occidit amicum. Sed respondeo: in primo casu tantum adest pravus affectus, non autem externum homicidium, cum oedsio illa omnino aeddat praeter voluntatem; at in casu nostro adest affectus et homicidium externum, cum occisor velit interficere hominem, et de facto hominem interficiat, licet erret in persona.

¹ De Mntnm.f lib. 9, disp. 32, num. 27. « Corduba, Quacilionar, lib. 2, qu. 26, v. *Secundo probatur*. — Covar., in cap. *Alma ntater*, part. I, § 10, num. 15, v. *Ociam*. — * Disp. 1, de Censur., qu. 2, punct. 1, n. 20. — Molina, tr. 8,

disp. 53, n. 2. — *Rtbc.*, part. 1, lib. 3, qu. 11, nuxn 13. — * Decal, bb. 6, cap. 4, § 3, b. 38. — Tr. 5, cap. 3» n. 306 — 1 Loc. cit., n. 35. — *fUrtnac.*, Declat. id Trid.. »c.mi. U, cap. 7, de Reform. — Loc. dt, n. 20.

c) Viva, *de Restit.*, qu. 7, art. 1, n. 7, non tractat de clerici occisione nec de excommunicatione; sed de casu simili, docens irregularem esse eum qui Cajum occiderit, quem putabat esse Titium.

<0 Sanchez, *loc. cit.*, n. 27; Covarruvias, *loc. cit.*; Corduba, *loc. cit.*; Barthol. de Ledesma, *Summar.*, de *Pocnit. Sacram.*, diff. 17, v. *Sed dubium oritur*; Vega, *Sum. nuev.*, part. 1, cap. 85, cas. 107, loquuntur de excommunicatione, non vero de irregularitate.

Filliuccius, *tr. 20, n. 81*, non absolute negat, sed distinctionem adhibet: < Ut certo putet, inquit, se emittere sagittam in hominem, etiamsi ex intentione tantum velit occidere Petrum; et tunc, si occidat Paulum, irregularis erit... Secundo, ut non putet ibi esse alium quam Petrum: unde si alius occidatur, erit praeter ejus intentionem et existimationem, et ita probabile est non fore irregularem ».

f> Coninck, *de Censur.*, disp. 18, dub. 9, u. 81, citatur utique a Tamburinio, sed ex Ga-

spare Hurtado. Atvero haec dumtaxat scribit: « Dantem operam rei prohibitaе, quia periculosa est, si omnino casu aliquem occidat., probabilius tamen credo talem nunquam fieri irregularem ». (Quam doctrinam tenet etiam Henriquez citatus, *lib. 14, cap. 15, n. 1*). « Nisi ipsius actio (iu pergit Coninck) hic et nunc iu sit periculosa, ut graviter peccet contra jus naturae, praecise ratione periculi occidendi, cui hic et nunc iu operando se exponit ».

Declaratio S. C. C. a Diana, *part. 9, tr. 4, resol. 31*, ex Farinacio affertur, non quasi declaret mandantem ejusmodi omnem effugere irregularitatem; sed eam tantum effugere, quae contrahitur ex homicidio volunUrrio; et iu etiam habetur ap. Pallottini. v. *Irregularitas*, § 3, n. 227 et 228.

h) Bonacina citat Suarez et Sayrum his verbis: « Vide Suar... et Sayr. ». Et re quidem vera *locis cit.*, id est Suarez, *de Censur.*, disp. 22, sect. 1, n. 54; et Sayrus, *de Censur.*, lib. 3, cap. 27, n. 6, tractant de excommunicatione, non de irregularitate. — Suarez ta-

629. — Quaeritur 2°. *Ah autem, si quis velit incendere domum Titii inimici, et incendat domum Caji amici, teneatur Cajo restituere damnum?*

ΠχΛΠii-
cun- err^h»
in pcrwtML
jusu alias
tenetur de
daman.

Prima sententia cum Bonacina \ cum Haunold et aliis apud Croix absolute affirmat — Ratio, quia omnis actio contra justitiam, executioni mandata cum advertentia, parit onus restitutionis; nec excusat error personae domini, cum error sit tantum circa qualitatem, non circa substantiam.

hoe non U
nerur. nui
voluerit eu*
juivi- dam*
num.

Secunda sententia cum Leandroa, Molina Tamburinio % Sporer a>, Lugo 4, Croix5 cum aliis doctis junioribus, et praesertim doctissimo magistro meo Illustriss. episcopo Tomi, negat teneri ad restitutionem; modo is non intenderit, ne confuse quidem, incendere domum alterius quam Titii; nempe, si non fuerit sic animo actualiter saltem implicite comparatus, quod, etiamsi scivisset domum esse Caji, adhuc incendisset, quia tunc censeatur damnum intulisse Cajo, non ut Cajo, sed ut domino domus; et ideo tunc cuique domino damnum resarcire debet. Secus vero, si nullum alium intenderit laedere quam Titium inimicum, invincibiliter credens domum esse Titii. — Ratio, quia ad obligationem restitutionis, quae oritur ex damnificatione principaliter facta propter injuriam, requiritur injuria formalis. Nec sufficit injuria materialis et solum effectiva

Requiri
tur injuri-
materuli»
et formali-.

sine animo; sicut nec sufficit injuria tantum affectiva opere externo non completa, ut esset haec. — Cardinalis enim de Lugo sic loquitur: Cum ego intendo damnum inferre Titio, animo illi tantum injuriam irrogandi, quocumque alio excluso: si postea per errorem invincibilem laedam Cajum, injuria respectu Caji non est formalis et affectiva, sed dumtaxat materialis et effectiva, ac mere accidentalis, cum mihi non fuerit animus eum laedendi, nec in particulari nec in generali; et ideo non teneor illi restituere damnum quod oritur ex injuria.

Nec obstat dicere quod ad obligationem restitutionis satis est intendere aliquam actionem injustam, et eam exsequi — Nam respondent doctores citati quod ad onus restitutionis, ratione damnificationis, non sufficit sola actio materialiter injusta; sed insuper requiritur actio formaliter seu voluntarie injuriosa in alterum qui laeditur. Haec autem actio injuriosa voluntaria deest in casu nostro: cum accidat actio praeter intentionem, quae non est alicui formaliter injuriosa. Si enim intendo tantum laedere Titium, et quemcumque alium excludo, tunc neminem voluntarie offendo: non Titium, quia de facto is non laeditur; non alterum, quia respectu istius mea actio est prorsus involuntaria; et ideo error est circa substantiam.

Difficult.*
(ibo-
fit

1 Diap. 2, de Reaut. in partie, qu. ult., »ect. 2, punct. 2, n. 8. — Haunold, tr. 2, n. 190. — Lib. 3, part. 2, n. 200. — Id eat Emmanuel a Conceptione, Prosecutio Leandri,

io 5 Pracc., tr. 10, disp. 1, qu. 26, v. *Secundo dicendum*. — « Disp. 18, n. 86; sed cfr. disp. 17, n. 77 et 78. — Loc. dt., n. 200. — Lugo, diap. 17, n. 72, 76 et seqq.

men, disp. 45, sed. 6, n. 18, loquitur de eo qui probabiliter putans alicubi non alium adesse, quam illum quem interficere intendit, occidit tamen alium qui forte aderat; et asserit esse satis probabile speculative eum non incurere talem irregularitatem; sed practice consulit ut petatur dispensatio.

629. — Molina, tr. 2, disp. 723, n. 4, v. *Secunda t ero pars*; Tamburinius, *Decal.*, lib. 8, tr. 3, cap. 3, § 6, n. 2, v. *Dixi*; Sporer, tr. 4, cap. 2, n. 139, non de praesenti casu loquuntur; sed de alio huic prorsus affini tractant, et concordant. — Tamburinius enim quaerit quid futurum sit. si respectu unius sit quis mala fide possessor, non vero respectu veri domini. Si possessor v. g. putans praedium esse Petri, consumat ejus fructus, utique mala fide; sed praedium vere est Pauli: critne obligatio cos resti-

tuendi ex injusta acceptione?» Et respondet: « Si hoc animo explicite vel implicito quis affectus esset: Quia hi fructus sunt Petri v. g. principis, ideo cos accipio et consumo; nam si essent Pauli vel alterius privati non acciperem nec consumerem; tunc certe si fructus de facto sunt Pauli, non esset is injustus nec respectu Pauli nec respectu Petri.; et consequenter non esset obligandus ad restitutionem ex injusta acceptione ». — Et de eadem re et eodem modo loquitur Sporer. — Molina autem loquitur de eo qui rem aliquam emit, dubitans utrum sit ipsius venditoris an alicujus tertii, attamen dato quod illius tertii non sit, credat eam esse sibi tradentis; de quo ait: « Tunc si postea comperiretur non fuisse quidem illius tertii, ceterum esse cujusdam alterius; sane... illi non teneri, nisi quoad id quod ex re illa et ex fru-

Et ob eandem rationem idem dicunt Sporer³, Filliuccius⁴, Croix⁵, Leander⁶, Tamburinius⁷ (contra Bonacina⁸ cum Covarruvias, Gomez, et Sanchez⁹ d¹⁰, Suarez¹¹, etc.) de eo qui occidit amicum, invincibiliter credens esse suum inimicum.

Nec obstat textus in l. 18, *Eum qui*, § S; *injuria*. ff. de *injur.*, ubi dicitur, quod si quis laeditur ab aliquo qui putat eum esse alium, is habet in illum actionem damni. — Nam respondetur id procedere in foro externo, ubi praesumptio scientiae personae laesae stat contra laedentem, cui fides minime praestatur, si asserat se alium voluisse offendere; non vero in foro interno, ubi laedens certus est se alium offendisse, pro eo quem offendere intendebat.

Idem etiam dicunt de furto, Molina¹², Lugo¹³, Sporer¹⁴; et probabile putant Leander¹⁵ et Tamburinius¹⁶. Ait enim Lugo quod si fur, rem injuste accipiendo, vult illam absolute possidere; tunc saltem in confuso vult injuriam inferre domino, quicumque ille sit. Secus vero, inquit, si acciperet sub expressa conditione, si res sit

v. gr. principis; quia tunc non intendit absolute possidere. — Sed huic doctrinae non acquiesco; et adhaereo sententiae quam tenet Sanchez¹⁷. In furto enim non attenditur cui volueris facere injuriam; sed an vere volueris rem accipere invito domino: cum in hoc videatur differre obligatio restitutionis ob damnificationem, a restitutione ob furtum. Nam in damnificatione principaliter intenditur injuria in personam domini, et accessorie illius damnum; in furto autem principaliter intenditur lucrum injustum, et accessorie injuria domini. Et ideo error domini, in casu furti, videtur esse circa qualitatem; in casu vero damnificationis, circa substantiam.

3°. Si laesus ante mortem omnia remisit, ad nihil tenetur occisor: « quia filiis non fit injuria in bonis, nisi « quatenus laeduntur in patre contra ejus « voluntatem (volenti enim non fit injuria); « ergo, sicut per eum jus acquirunt, sic « etiam amittunt: etsi non recte faciat parens, si filii valde egeant. — Lessius u ».

Ita etiam Salmant.¹⁸ cum Sanchez, Soto, Bonacina et communiter; contra Croix¹⁹

S. Doctor

Quid fiti
Uesuf à au
mortem otn
hi remise-
rit.

Quidam
idem dicunt
de furto.

³ Tr. 5, cap. 3, n. 206. — ⁴ Tr. 20, n. 81. — ⁵ Tr. 10, in 5 Praec., disp. 1, qu. 26, v. *Respondeo tamen*. — ⁶ Decal., lib. 6, cap. 4, § 8, n. 31. — ⁷ Disp. 2, de Reittit. in partie., qu. ult., sect. 2, punct. 2, num. 8. — ⁸ Covar., in cap. *Alma mater*, part. 1, § 10, num. 15. — ⁹ Antonius Gemes, Variar. résolut, tom. 9, cap. 3, n. 34. — ¹⁰ Disp. 723, n. 4, v. *Secunda vero*. — ¹¹ Disp. 17, num. 78. — ¹² Tr. 4, cap. 2, num. 139. —

¹³ Decal., lib. 8, tr. 3, cap. 3, § 6, n. 2, v. *Dixi*. — ¹⁴ Lugo, loc. du — ¹⁵ Decal., lib. 2, cap. 23, num. 157. — ¹⁶ u Cap. 9, n. 158 et 159. — ¹⁷ u Tr. 13, cap. 2, n. 113. — ¹⁸ Sanch., Consil., lib. 1, cap. 4, dub. 12, num. 5. — ¹⁹ Sotus, de Just. et Jure, lib. 4, qu. 6, art. 3, ad 3, v. *Ex his fit*. — ²⁰ Bonac., disp. 2, de Restit. in partie., qu. ult., sect. 2, punct. 1, n. 16. — ²¹ Lib. 3, part. 2, n. 310.

ctibus illius remanet, et quantum ex non existentibus locupletior fuerit effectus ». — Lugo denique loquitur disp. 18, n. 86, de eo qui domum Petri ingreditur ad furandum, et casu incendit domum Pauli.

b) *Idem dicunt*, scilicet negant adesse restitutionis obligationem, ut Sporer, Leander, Tamburinius; aut irregularitatem incurri, ut Sporer, Filliuccius, Tamburinius, n. 35.

¹) Croix, lib. 3, part. 2, n. 201, perspicue id significat a contrario; scribit enim: « Si actu saltem implicite fuerit sic comparatus, ut etiam occidisset Titium, si scivisset adesse, confuse cognovit Titium, ideoque fuit ei injurius et tenetur de damnis ». Ex quibus recte colligi potest non teneri de damnis, si non fuit ita comparatus, seu si per errorem invincibilem Titium occidit.

d) Sanchez, de *Matrim.*, lib. 9, disp. 32, n. 27, non contradicit; immo idem etiam tenet quod Sporer et alii.

Suarez, de *Censur.*, disp. 45, sect. 6, n. 18, v. *Ad 2. duo casus*, non omnino con-

tradicit, sed distinguit duos casus: unum nempe, « quando is qui jaculum mittit, certo putans in hominem mittere, non tamen ex intentione occidendi quemcumque hominem, sed Petrum, quem ibi esse conjectatur, et sufficientem fadt diligentiam ne sit alius, casu vero contingit esse alium et occidit ». Quo casu, « certum existimo, inquit, incurri irregularitatem ». Alter casus est, « quando quis non certo existimat ibi esse hominem, sed tantum Petrum; quod si ille non sit, probabiliter credit nullum alium hominem ibi esse posse, sed vel feram aliquam vel nihil ». Et probabile existimat Suarez incurri in eo casu irregularitatem; speculative tamen satis probabile esse non incurri: « practice vero (ita pergit Suar.) consulerem peti dispensationem propter dubium et horrorem facti ».

der, seu potius Emmanuel a Conceptione, in sua Leandri prosecutione, tr. 10, in 5 Praec., disp. 7, qu. 28, probabile quidem putat, si rem acceperit et consumpserit « ex affectu damnum inferendi ».

Condona
X^wod!»
Or<un>- cum Lugo. — Facta autem remissione
injuriae, non intelligitur facta remissio
denorum vide Salmant. ».

Pro ma 631.. « 4» Etsi praecise pro vita, mem-
. bro. occisione, non sit obligatio re-
«stituendi; per sententiam tamen judi-
« cis cogitur injurians satisfacere pro in-
« juria.

— ' « 5°. Consilium est, ut confessarius pro
tvnaetMii .his injungat eleemosynas, Missas, pro
« salute occisi.

Pro de
terro d
»Bttn»li,
quid festi
tuendam. « 6°. Si occisus vel mutilatus fuerit ser-
• vus vel animal, tunc etiam pro vita et
« membris lacienda est restitutio: quia
• horum vita pretio aestimatur; ac proin-
« de tantum debet restitui quanti potuisset
« vendi; et pro mutilatione vel cicatrice,
• quanto pluris venderetur.

ExpCAMC
faoeri per
*c non re-
«Miviendae. « 7°. Pro expensis funeris nihil resti-
« tuitur; quia illae aliquando faciendae
« tandem fuissent: nisi forte occasione
« illatae necis, v. gr. extra patriam, ma-
« jores fieri oportuerit.

ItUpcuwC
pro curxlio
nc. rctar
oenXic. « 8". Restitui debent impensae factae
• in curationem et medicamenta vulnerati
« vel occisi. — Filliuccius .

Ilrm lu
erum ce»
•ans ex vul-
nerxuoc « 9". Item lucra quae ex mutilatione
« vel vulneratione cessarunt: non quidem
« tam in solidum, ac si de facto essent
« acquisita; sed pro majore aut minore
« spe quam laesus habuit illa acquirendi.
« — Vide Trullench 8.

beiu'd» * 10°. § homicida a magistratu plecta-
cap.ie <um › tur, verius est adhuc teneri ad damna
« resarcienda; cum morte sua tantum sa-
« tisfaciat justitiae publicae, non haere-
« dibus occisi. Qui tamen, cum plerumque
« aliud non exigant, videntur esse con-
« tenti; ac proinde haeredes homicidae
* ad nihil tunc teneri. — Filliuccius a).

Lm<o, disp. II, n. 63. — 1 Tr. 13. cap. 2, n. HX — Tr. 32,
n. 198. — DccnL, lib. 7, cap. 8, dub 3, n. 3. — Disp. 11.
n 77 et wqq. - Less., cap. 9, o. 154, i. f. — * Decal., lib. 7,
cap. 8, dub. 4. — Coceti, lib. I, cap. 4, dub. 2, n. 10.
/aaerm., tn cap. I, de injur., num. 6. Anton. Gomee,
Vanar, reaolut. tom. 3, cap. 3, o 38; ct cap. 6, n. 11. -
A*<<L, v RiitUnho L \$ Homicide. - Lnpul de Palabit
Rubeit, Repetit. rubricae de Donationib., 25, a. 5. —

« 11°. Debet autem restitutio fieri tan-
« tum parentibus interfecti, filiis et uxori;
« quia hi soli directe laeduntur: cum mo-
« raliter censeantur una persona cum oc-
« ciso. Nisi tamen occideris animo etiam
« nocendi aliis; nam tunc etiam his resti-
« tuere teneri dicit card. Lugo 4, ex Lessio.
« — Vide Trullench 8 ».

Quaeritur Γ. *Quibus haeredibus tenea-
tur homicida restituere damna? — Et
quaenam damna restituenda sint?*

Certum est Γ. Quod haeredibus neces-
sariis, ut filiis, parentibus et etiam uxori,
restituendum est damnum et lucrum ces-
sans: non tantum illud quod cessavit in
vita occisi, sed etiam post ejus mortem,
juxta tempus quod defunctus verisimiliter
victurus creditur, attenta aetate, valetu-
dine, etc.: ut recte docet Sanchez 8 cum
Panormitano, Gomez, Angelo, Palacio, etc.
— Sed hoc lucrum non est restituendum
integrum in re, sed juxta spem: ut idem
Sanchez bene advertit cum S. Thoma b),
Navarro, Soto, Salon, Aragon et aliis;
contra Panormitanum, Gomez et alios.

Certum est 2°. Quod restituendum est
haeredibus non necessariis omne debitum
reale, contractum cum defuncto ante ipsius
obitum: nempe, damnum ejus bonis irro-
gatum per occisionem, et lucrum quod
amisit vulneratus tempore quo vixit; non
autem lucrum quod cessavit a tempore
mortis, cum id non fuerit debitum reale
cum defuncto contractum: ut dicunt So-
tus c) et alii docti, apud Sanchez7; et con-
sentit Croix .

Dicit autem Croix ., quod si nullus su-
perfuert haeres, restitutio dictorum debi-
torum realium facienda est pauperibus.
— Addit etiam Croix °, quod si uxor (et

Quito»
nxm pxm
tibu rail
tuendum

Haexcdi
necesairo
resarciendi»
damni et
lucrum ce»
sans.

Lucrum
cessans. ja>
xu «pero.

Haeredi
non neces-
sario, debt
tum reale
)xm contra
cluni cum
occiso.

Quid, ei
nullus hae-
re» super-
sit,

Sanch., loc. cit., dub. 2, n. 7. Petr. Navar., lib. 4, cap. 1,
dub. 10, n. 70 ct »eqq. Sobet, de Just, et Jure, lib. 4,
qu. 6. art 3, xd 3, v. His ergo practcrmissts. - Salon, in
> 2°, qu. 62, art. 2, contrrov. 6. - Aragon, in cored, loc.,
§ Cerium 2, v. Secundo etiam. — Panorm., loc. dt.
Gomee, loc. dt., cnp. 6, num. 9 — 1 Loc. dt., dub. 3.
num. 9. - Lib. 3, part, 2, num. 309. — Loc. dt. —
“ Loc. at.

631 - *) Filliuccius, loc. cit., n 214, asserit
homicidam, qui a magistratu morte plectatur,
teneri adhuc ad resarcienda damna; non Lamem
loquitur de casu quo haeredes juri suo cedant.

*) S. Thomas, 2e 2°, qu. 62, art. 2, ad 1,
lucrum istud restituendum esse ait, « conside-

rata conditione utriusque personae, secundum
arbitrium boni viri ».

fJ Sotus, loc. cit., id non habet, ct videtur
a Sanchez adduci pro alia re.

d) Et quidem « recte », uti dicit S Doctor
in Hom, Apost., tr. 10, n. 87.

rd»i nuJ-
lam dam
oom patia-
tur.

idem dicendum esset de filiis et parentibus) postea aeque commode nupserit, vel si quis ipsi alimenta praestiterit, huic nihil restituendum; quia tunc reipsa non patitur damnum.

632. - Quaeritur 2°. *Am homicida teneatur restituere fratribus, consanguineis vel aliis, bona quae occisus illis probabiliter daret, si viveret?* — Tres sunt sententiae.

Fratri,
coaianjui-
neo, etc.,
joxta alios
retardco-
damlocrom
probabile.

Prima universe affirmat. Quia illi, quamvis jus non haberent ad talia bona; habebant tamen jus ne vi impeditus fuisset defunctus ea ipsis elargiri. Ita Vasquez, Scotus, Azor et alii, apud Salmant. 1. — *Secunda* dicit restitutionem deberi tantum fratribus, praeter parentes, uxorem et filios.

Juxta a-
lio, fratri
but resar-
ciendum.

Probabi-
liai, solii
parentibus,
tiliis et ton
Juti.

Tertia, et quidem probabilior sententia, quam tenent Busenbaum (infra, n. 634 ad 13) cum Lessio a) et Trullench; item Pater Concina³; et Salmant 3 cum Soto, Lugo, Filliuccio, Bonacina, etc., docet nihil deberi aliis, nisi parentibus, filiis et conjugibus; etiamsi homicida illorum damna praevideret. Nec obstare ajunt Salmant.⁴ et Lugo⁸ id quod dicit Sanchez esse semper contra justitiam impedire vi ali-

quem a consecutione boni, cum hujusmodi impeditio praevideatur. Nam respondent, justitiam non obligare ad non apponenda ea (etiam vi vel fraude) ex quibus per accidens et remote sequitur aliquod damnum; quia tunc vis aut fraus non censetur esse illius causa, nec physica, nec moralis. Regula autem qua quis habet jus ne vi impediatur a consecutione justitiae boni, currit, quando directe intenditur illius damnum; non vero, si eveniat per accidens.

633.-Contra autem dicunt Salmant.³ cum Cajetano "A Molina, etc., teneri homicidam ad restituendum, si damna illorum intenderet. — Sed concedunt satis esse probabilem sententiam oppositam, scilicet, tunc etiam ad nihil teneri; cum deficiat ibi opus externum contra justitiam erga damnificatos: ut tenent Sanchez c), Sotus V, Trullench, Dicastillus, Bonacina 8 (juxta dicta supra n. 584). Sed huic sententiae nescio acquiescere. Nam occidens animo nocendi directe aliis, certe peccat contra justitiam erga illos; cum quisque habeat jus ne vi impediatur a consecutione justitiae boni. Tunc enim occidens jam opere injusto externo laedit illos; et

dena mten-
** αχ.,
ceteri,

Vasq., de Restitu., cap. 2, § 3, dub. 7, num. 24 et 25. · Scolus, in 4, diet. 15, qu. 3, art. 2, v. *Dr secundo*, n. 6, · *Awr*, part. 3, lib. 5, cap. 3, qu. 11. · 1 Tr. 13, cap. 2, n. 106. — *Trull.*, Decal., lib. 7, cap. 8, dub. 4, n. 3. — · De Jure et Juit., di. 3, cap. 1, n. 18. — ■ Loc. cit., n. 107 et 108. · *Solus*, de Just., et Jure, lib. 4, qu. 6, art. 3, ad 9, v. *Restai autem*. · *Lu/zo*, disp. 11, num. 77. *FILL.*, tr. 32, num. 207 et 206. · *Bonac.*, de Restit. in part., diip. 2, qu. ull.

· ect. 2, punct. ult., n. 3. — « Loc. cit., n. 108. — · Disp. 8, n. 77; et diip. 11, n. 79 et 82. — · Cotuil, lib. 1, cap. 4, dub. 3, n. 11. — · Loc. cit., num. 108. · *Molina*, tr. 2 di. p. 697, num. 18; et tr. 3, diip. 83, num. d. — *Trull.* loc. cit., num. 3. · *Dicastil.*, dt Rc«tit., disp. 7, dub. 7, num. 79 et 80. (Loquem de creditoribus.). · *Bonac.*, loc du, num. 9, v. *Secundo*. · · Ap. *Salman/.*, loc. at., num. 108.

632. - a) Busenbaum, ut infra habetur, negat teneri occisorem ad aliquid restituendum eis quos defunctus ex liberalitate aiebat. — Eodem modo loquitur Lessius, cap. 9, dub. 26, n. 154; sed n. 155, expressis verbis casum praesentem eodem modo solvit, dicens restituendum esse dumtaxat parentibus occisi, filiis et uxori; fratri vero, n. 156, nihil deberi, « nisi ratione juris quod defunctus ante mortem acquisivit ». — Idemque notat Filliuccius, n. 208.

b) De praevisione damnorum Busenbaum, Lessius et Filliuccius non loquuntur. — Concina vero et Lugo videntur ad hujusmodi praevisionem alludere, dum ad restitutionem obligant tantummodo in casu, quo interficiens intenderit damnum inferre fratribus, etc. — Solus de praevisione non loquitur; sed vide notam d, numero sequenti.

633 - a) Cajetanus, in 2A". 2a', qu. 62, art. 2, ad 6 dub., quidquid dicant Salmant., oppositum tenet in casu simili; negat scilicet

teneri ad restitutionem eum, qui ex odio et ex intentione damnificandi incitat aliquem ad revocationem legati, in alius favorem facti.

*) *Concedunt*, scilicet Salmanticenses.

c) Sanchez, loc. cit., cap. 4, dub. 5, n. 9, negat quidem in generali intentionem nocendi inducere obligationem restituendi, si externus actus non sit contra justitiam; sed dub. 3, n. 11, de praesenti casu disputans, oppositum tenet, et obligat ad restitutionem respectu eorum quos occisus ex liberalitate aiebat, si occisor damnum eorum adverterit aut intenderit, quia eos a boni consecutione *per vim* proinde *contra justitiam* impedit

d) Solus, loc. cit., non loquitur de damni intentione; sed *ibid.*, v.f., § *Illa tamen sententia*, in universum scribit, uti notant Salmanticenses, non esse attendendum ad intentionem qua quis operatur: « Animus... nocendi potest quidem esse peccatum contra caritatem, sed tamen obligare ad restitutionem... non

ideo teneri eos indemnes reddere recte dicunt Pater Concina % Tamburinius * cum Lessio, et Viva ', Croix ·; Elbel cum Herincx et Illsung.

Neque hic valet dicere, quod si hic tenetur ad restitutionem; cur non tenebitur qui impedit alterum ex odio a consecutione justī boni, quem dictum est supra m. 584, v. *Secunda*, non teneri? — Respondetur quod ille non tenetur, quia malitia fuit omnino interna pravae voluntatis odientis. Sed hic prodiit in vim externe injustam, prout est homicidium debitoris; quisque autem habet jus, ne per vim privetur justo bono: et ideo tenetur homicida ad restituendum ipsi damnum.

Damnum creditoribus occisi obvenient.

634. — « 12°. Etsi probabile sit, deberi « etiam restitutionem creditoribus occisi, « si quod damnum illis ex ea caede obvenit: contrarium tamen etiam probabile « (saltem secundum limitationem casus « praecedentis) est; cum occisio illa non « sit directe causativa illius damni. — Vide « Laymann⁴ ».

In hac Quaestione, scilicet, *an homicida teneatur restituere creditoribus occisi damnum eis illatum*, tres sunt sententiae.

Resarcientum juxta alio, si sit praevium.

Juxta alio, etiam non praevium.

Prima dicit teneri, si homicida praevit eorum damnum. Ita Sanchez et Tapia, apud Salmant⁸. — *Secunda* dicit teneri, sive praevit sive non; quia creditores jus habebant exigendi sua credita ab occiso. — Molina et Laymann, apud Salmant. ·.

Probabilius non resarcendum,

Tertia autem sententia, quam tenent Tamburinius' cum Lessio, Soto% Becanus,

1 Decal., lib. 6, cap. 4, § 3» num. 11 · *Leu.*, cap. 9, n. 154, L i. — · *De Restit.*, qu. 7, art. 1, n. 8. — 1 Lib. 8, part. 2, n. 310. — *EJbel*, de Restit., num. 216. — *Herincx*, torn. 3, tr. 2, diip. 6, n. 73. · *Jis.*, tr. 4, diip. 3, num. 78 et seq. — 4 Lib. 3, sect. 5, tr. 3, part. 3, cap. 6, n. 4. — *Saneh.*, Cemil., lib. 1, cap. 4, dub. 4, n. 2. — *Tapia*, tom. 2. Ub. 5, qu. 26. art. 2, num. 7. · * Tr. 13, cap. 2, num. 110. — *Halina*, tr. 3, diip. 83, num. 8. · *Laym.*, loc. cit., num. 4. · · *Loc du*, num. 110. — · Decal., lib. 6, cap. 4, § 3, num. 12 et 13. — *Less.*, cap. 9, num. IM. · *Dicalif.*, de Restitue,

· Dicastillo, etc.; Salmant. · et Viva», docet non teneri ad restitutionem, etiamsi praeviderit damnum, modo non intendit, quia damnum illorum tunc evenit per accidens. Secus, si damnum creditorum directe intendisset; ut Tamburinius 10 et Viva. — Et hoc recte vocat communius et probabilius Pater Concina¹¹ juxta mox supra dicta *num. praeced.*

nisi occidens illud directe intenderit.

« 13°. Non tenetur occisor aliquid eis « restituere, quos occisus alebat ex liberalitate; quia damnum illorum per accidens sequitur. Vide Lessium *, Trul-
« lench.¹⁸ ». — (Vide dicta mox, «. 632].

De iure quo oed · u» Uheri- liter alebat.

635. — « 14°. Nec tenetur ad damna, « quae v. gr. proveniunt ex morte alicujus innocentis, qui per errorem putaretur homicidium fecisse, et sic captus « plecteretur; quia hujus mors non directe « causaretur ab ipso, sed per accidens et « ex errore vel malitia accusatorum. — « Vide Bonacina⁴ ».

Damna ex falsa homicidii imputatione.

Quaeritur 1°. *An tenearis restituere damnum alteri obveniens ex tuo homicidio, nempe, si illi crimen imputetur?* — Respondet Lessius 16 quod certe ad nihil teneris, si non advertas ad damnum illi eventurum.

Homicida excusatur, si non advertat alii imputandum.

Quid, *si advertas?*

Navarra apud Sanchez'', alique apud Lessium'', dicunt teneri ad restitutionem; quia tunc fuisti causa efficax damni. — Probabilius tamen negant teneri Lessius'' cum Soto a>, Lopez a> et aliis; item Sanchez'', Tamburinius⁸⁰. Ratio, quia non censetur alteri injuriosa actio illa ex qua pro-

Si advertat, aliqui obligant ad restitutionem.

Probabilius non obligatur,

diip. 7, dub. 7, num. 82 et 83. · · *Loc. dt.*, num. 111. — · *De Reitiu*, qu. 7, art. 1, num. 8. — w *Loc. cit.*, num. 13. · *Vvva*, loc. dt. — u *De Juat. et Jure*, dissert. 8, cap. 1, num. 19. — “ *Loc. dt.*, num. 154. — “ *Decal.*, lib. 7, cap. 8, dub. 4, num. 3. — 14 *Disp.* 2, de Restit. in part., qu. ult., sect. 2, punct. ult., num. 4. — “ *Cap.* 9, num. 110. — *Petr. Mrvar.*, lib. 2, cap. 1, num. 79. — M *Consil.*, lib. 1, cap. 4, dub. 6, num. 6. — n *Loc. dt.*, num. 111. — “ *Loc. dt.*, num. 111. — ” *Loc. dt.*, num. 7. — · *Decal.*, lib. 6, cap. 4, § 1, n. 3.

potest, nisi ubi fuerit contra justitiam. Videntum ergo est, quantum ad restitutionem res attinet, non quo animo id fadas, sed quo jure ».

«? Concina, *loc. cit.*, n. 18, communio- rem et probabilio- rem appellat opinionem, quae occisorem eximit a damni compensatione.

634. —) Sotus, *loc. cit.*, non loquitur de creditoribus.

Becanus, *Just. et Jure*, cap 62, qu. 14,

n. 2, simpliciter et absque restrictione negat homicidam teneri ad aliquid restituendum defuncti creditoribus; et ita etiam a Tamburinio allegatur. Attamen n. 5, loquens de iis quos occisus ex liberalitate alebat, negat pariter eis aliquid esse restituendum, nisi eorum damnum interfector intenderit.

635. —<»; Sotus, *de Just. et Jure*, lib. 4, qu. 6, art. 3, ad 4, v. *Sed tamen*, Ludov. La

nui actio
proiime et
raoralher
influât In
imputatio-
nem.

Limitatio.

Si inten-
dat alit im-
patari, ali-
qui obii-
gant.

venit damnum non ex se, sed ex errore aliorum, licet error praevideatur. Modo tamen (ut bene limitant Lessius ⁷, Tamburinius ⁸ et Croix ⁸) actio illa exterior non sit talis, ut ea ejusque circumstantiae proxime influant moraliter ad imputationem in tertium; puta, ut dicunt Viva ⁴, Tamburinius ⁸ et Croix ⁷, si occidas indutus vestibibus vel armis Pauli, vel in domo, aut agro, aut cum famulis Pauli. Nisi (addunt tamen Lessius ⁷ et Petschacher, apud Croix) quis in hujusmodi actionibus utatur jure suo; quia tunc nemini infert injuriam: quamvis peccare possit contra caritatem, si tunc parum ipsius intersit jure suo uti.

636. — Sed majus Dubium fit, *si non solum advertas, sed etiam intendas ut homicidium tuum alteri imputetur.*

Eugo ¹ cum Cajetano % Richardo ^o), Corduba, Angelo a², etc. (et idem sentit Viva b², sibi non bene congruens cum a se dictis *de Restit., qu. 2, art. 1, n. 5*) affirmant tunc teneri ad restitutionem; quia, licet tua actio sit causa remota imputationis, tua tamen prava intentio nocendi

efficit ut sit causa moralis illius damni. — Verum adhuc probabilius puto nec etiam eo casu teneri; ut docent Lessius⁷, Sanchez⁹ cum Angles⁶ << Tamburinio; et Croix⁷ cum Diana, etc. Ratio, quia semper actio ex se vel ex suis circumstantiis non sit proxime causans imputationem (ut supra explicatum est), intentio prava, juxta communiolem sententiam, non efficit ut sit injustum illud opus quod de se externe graviterque non est injustum respectu tertii.

Sed dices: Sicut quis occidens hominem, ut noceat fratribus aut aliis quibus ille benefaciebat, licet ex liberalitate (prout diximus *n. 633*), tenetur eis damnum restituere; sic etiam tenetur qui alium occidit ut alteri homicidium imputetur. — Sed respondetur, differre casus. Nam ibi damnum fratrum illorum per se, necessario et proxime erat conjunctum cum morte benefactoris. At in casu praesenti, damnum ejus cui imputatur homicidium non est necessario, per se et immediate conjunctum cum morte occisi; sed remote et mere per accidens, cum proprie pen-

Proba-
bilia- nec
rase obliga-
tor ad rewti-
tationem.

DiMcal-
Laa.

DiMcal-
tati nalis-

¹ Cap. 9, n. 114. — DecaL, lib. 6, cap. 4, § 1, n. 4. — Lib. 3, part. 2, num. 157. — ⁴ De Restit., qu. 7, art. 1, num. 5. — Loc. dt. — Loc. dt., num. 157. — ⁷ Loc. dt., n. 114. — *Petschacher*, de Restit., I Radix in fen., qu. 2, v. *Infertur* 3, i. f. — *Croix*, loc. dt., num. 157. —

Corduba, *Qaaeationar.*, lib. 1, qu. 31, art. 3, v. *Sed hac* ejo. — Cap. 9, n. 113. — Co&ail, Ub. 1, cap. 4, dub. 5, num. 9. — *Tambur.*, *Dead.*, hb. 6, cap. 4, § 1, num. 3. — “ Lib. 3. part. 2, num. 156. * *Diana*, part. 11, tr. 2, resol. 34, v. f. —

pez, *Instructor*, nov., part. 1, cap. 63, v. *In casu*, negant eum teneri ad restitutionem, nulla mentione facta de advertentia aut praevisione.

636. — n) Lugo, *disp. 8, n. 74 ct 75*, affert sententiam generalem, quam sibi placere ait, et quae docet intentionem et pravam animum satis esse ad inducendam restitutionis obligationem, ex actione quae de se talem obligationem non induceret, et adducit auctores relatos. — Et re quidem vera Cajctanus, *in 2a'n 2ar*, qu. 62, art. 2, ad 4, ad 2 dub.; Richardus de Mediavilla, *in 4, dist. 15, art. 5, qu. 4, ad 7*; Angelus, v. *Restitutio I, § Impediens*, eam sententiam tuentur in casu huic nostro simili, disputantes de eo qui, animo digniorem impediendi seu damnificandi, sibi minus digno officium aliquod procurat. — Praeterea Lugo, *loc. cit.*, n. 82, approbat sententiam quae negat homicidam ad restitutionem teneri, etiamsi praevideat delictum alteri imputandum, < quando id non intendit >; his verbis satis perspicue significans cumdem ad restitutionem teneri, si *intenderit* scelus suum alteri imputandum. Quae tamen accipienda sunt cum quadam distinctione, quam ipse Lugo, *disp. 18, n. 99*,

addudt, hanc bimembrem regulam statuens:

Ut, quando posses absque injustitia velle directe illud nocumentum inferre, tunc intentio ei nocendi et affectus odii non transferat illud peccatum in spem injustitiae nec afferat obligationem restituendi. Quando vero, propter jus quod proximus adhuc habet ad vitam vel ad bona sua, non potes lidte velle directe proximum in iis bonis laedere, aliquando voluntas directa nocendi fodet esse contra justitiam id quod ex alio fine lidte velle posses, etiam praeviso periculo nocendi proximo ».

*) Viva, *loc. cit.*, n. 5, loquitur de eo qui cum ante januam suam cadaver invenerit, illud ante alterius januam collocat, intendens ut huic alteri interfectio hominis imputetur; et talem ad restitutionem teneri affirmat

c) Angles, quidquid dicat Sanchez, oppositam sententiam disertis verbis tuetur, *part. 2, de Restit., qu.* Quis teneatur restituere, *art. 1, diiff. 1, conci. 2*, scribens: < Petrus interficiens hominem occulte animo nocendi Joanni, ut homiddium illi ascribatur ob inimicitias cum occiso, tenebitur damnum resarcire, quia animo deliberato damnificavit >.

dcat ex iudicio aliorum, putantium ob extrinsecas conjecturas, ipsum fuisse homicidam. Unde hic homicidium est tantum occasio imputationis; non vero causa, quia non influit proxime et directe.

637. – Quaeritur 2°. *An teneatur ad restitutionem damni invasus, qui excedit moderamen inculpatae tutelae?*

Excedens moderamen inculpatae tutelae excasatur iuxta alios.

Probabilius tenetur ad restitutionem.

Negant Sotus Molina, Silvester, Angelus, etc., apud Lugo¹; et Tamburinius probabile putat quia tunc invasor censetur cedere juri suo. — Attamen Lugo et Croix cum Sanchez, Navarro, Vasquez et aliis communiter, probabilius putant teneri ad totum damnum Quia excedendo, jam gravem injuriam alteri infert; et invasor utique habet jus ut a nemine ex privata auctoritate injuste occidatur.

638. – Censet autem Suarez a) apud Croix a), quod si quis provocet alterum

ad pugnam, et illo acceptante, occidat, tenetur restituere damnum; quia provocatio fuit vera damni causa. — Sed probabilius contradicunt Lugo b) cum Vasquez et aliis; quia, licet provocans peccet contra caritatem, dum autem alter pugnam acceptat, pugnando non peccat contra justitiam.

Provocas

acceptatem, leatur rttltuere iaxu alio.

Probat» Hue nwj u netur.

639. – Quaeritur 3°. *Am in restitutione lucri amissi ab occiso propter occisionem, debeat detrahi pretium laboris quem ille pro lucro obtinendo impendere debisset?*

Affirmant Molina, Rebellus, Diana, etc., apud Croix 4. Negant vero communius DD. cum Stephano, ut asserit Croix. — Sed rationabiliter sententias conciliat Bonacina, dicens illud tantum detrahendum, quod praesumitur occisus libenter daturus fuisse pro redemptione laboris b).

Pretium Ubons ad laerum, quindoque de trAheudua

Molina, tr. 3, disp. 81. n. 10. · Sihnu.. v. RtUilluio III, qu. 2, v. Secundum. · Angel., v. Restitutio I, § Homicida. · Disp. II, n. 50. — Tambur., De ad., lib. 6, cap. 4, § 3, n. 15. — ' Loc. cit., n. 50 et 54. — ■ Lib. 3, part. 2, n. 306. · Sanch., Consil., lib. 1, cap. 4, dub. 9, - Aauar., Man., cap. 15. num. 27. · Vast/, de Restit., cap. 2, § 3, dub. 4,

n. 11. — Molina, tr. 3, disp. 87, n. 4 et 5. · Rebell., part. I, lib. 3, qu. 13, n. 2« · Diana, part. 3, tr. 6, resol. S3. · 4 Lib. 3, part. 2, n. 312. — Stephanis a S. Paulo, de Just, et Jure, tr. 4, disp. 5, dub. 3, nam. 23. - Croix, loc. dt. — Bonae., de Restit, in part., disp. 2, qu. alt., sect. 2, punct. 1, n. 8, i. f.

637. – *) Sotus minus recte a Lugo citatur; nam hoc non habet loc. cit., id est de Just., lib. 4, qu. 6, art. 3, ad 3.

b) Silvester et Angelus hanc opinionem intelligunt de restitutione in integrum, negantes ad eam teneri; quam opinionem sic intellectam Tamburinius probabilem putat

c) Navarrus, Vasquez et Lugo suam coarctant sententiam ad casum, quo culpa lethalis exsistat in interficiendo.

638. – a) Croix, loc. cit., n. 307. his verbis Suarezium allegat: · Cajo et Titio pugnantis, ... si ... Cajus excitaret aliquem ad pugnam, pro se defendendo, et hic postea occidatur, secundum Suarez et alios, Cajus tenetur restituere, quia per suasionem fuit causa occisionis et damni ·. — Alvero Suarez, de Censur., disp. 44, sect. 3, n. 18, v. Hac diffi-

cultates, de irregularitate disserens, irregularem et homicidam esse pronuntiat eum, « qui alteri consilium dat, ut illicite et temere se exponat periculo mortis, si mors ejus sequatur, ut v. g., quod intret duellum, in quo occiditur, quod inimico insidias paret, et similia ».

b) Lugo, disp. 11, n. 58, casum eodem modo proponit quam Croix supra. — Vasquez autem, in latn 2a* disp. 100, n. 45, loquitur de eo qui furtum alii suadet, cui scit mortem impendere; aut suadet ut alius se mortis periculo absque causa exponat; quem negat homicidam esse aut irregularem.

639. – °) Stephanus et Croix hoc negant cum « communi ».

b) Et hanc interpretationem diserte tradunt etiam Molina ac Rebellus.

ARTICULUS IV.

QUID DEBEAT RESTITUI PRO ILLATO STUPRO.

- (40. *Ad quid tenetur stuprator, si virginem vi corruperit. - Ad quid, si virgo consenserit* — 641. *Ad quid tenetur deflorator, si non promittit matrimonium.* — 642. *Corruptor ficte promittens tenetur ad matrimonium.* — 643. *Limit. I. Quid, si puella potuit advertere fictionem. Dub. 1. Quid, si vir sit melioris conditionis. Dub. 2. Quid, si puella disparilatem ignoraverit. Dub. 3. An his casibus vir teneatur saltem ad damna.* — 644. *Limit. II. Quid, si timeatur malus exitus, vel scandalum propinquorum; et quid, si immineat dedecus familiae.* — 645. *Limit. HL Quid, si vir extorqueat solos tactus* — 646. *Limit. IV. Quid, si femina jam sit corrupta.* — 647. *Limit. V. Quid, si non stet per virum quod matrimonium fiat.* — 648. *Λη, si virgo violata renuat nubere, teneatur vir eam dotare.* — 649. *An vir, habens votum castitatis, teneatur ducere violatam sub pacto matrimonii.* — 650. *Ad quid teneatur vir violans consanguineam, cui conjugium promisit. Quid, si ficte promisit cum pacto impetrandi dispensationem.*

Injuitui
deflorator,
ad quid te-
neatur.

640. - « Resp. Qui virginem per inju-
« riam defloravit, tenetur tantum repen-
« dere damnum quod ei ex tali injuria
« est secutum; idque vel matrimonio, vel
« damni aestimatione ad arbitrium pruden-
« tis: ut talem nimirum inveniat, qualem
« manens virgo invenisset. Vide Sanchez *
« < Filliuccium * ». — [Hinc, si stuprator
non possit dotare, tenetur ducere (Tam-
burinius 3 cum Lugo 4); nisi magnus sit
excessus. — Vide infra, n. 642 et 649 in
fine].

« Unde resolves:

Pro vir-
gimute hi
hil debet

« 1°. Praecise pro sola virginitate non
« obligat restitutio. Unde si stuprum man-
« sit clam, aut non impedivit quin aequae
« laute nuberet, ad nihil tenetur stuprator.
« — Lessius, Bonacina⁴ ». — [At si virgo,
antequam nubat, satisfactionem petat, te-
netur stuprator satisfacere, licet stuprum
sit occultum. Tamburinius e³].

hem, si
defloravit
consentien-
tem.

« 2°. Item ad nihil tenetur, si deflora-
« vit consentientem absque vi et fraude,
« vel promissione matrimonii; quia non
« est facta injuria. — Ibid. * et Trullench'.

Item, si
fleuit preci-
bus trnpor-
lunis,
nhi æqui
parentur
coactioni.

« 3°. Si virginem importunis precibus
« flexit, nihil tenetur restituere; quia adhuc
« consensit libere. Nisi forte preces tales
« fuerint, ut cum vi et coactione æqui-
« parentur; ut, si conjunctae fuerint cum

• Dc Matrira., Hb 7, diip 14, n. 11 ct 12 — • Tr S.
cap. 8. n. 219 et 230. — • Dead., lib. 7, cap. 5, % 3. n. 27. —
• Dc Juwt. ct Jure, ditp. 12, n. 18. — exp 10, dub. 1,
num. 5; cl dub. 2, num. 9 el 15. — • Dc MATrim., qu. 4,
punct. 17, n. 7 ct 8. — • Id est /ionaetna, loc. cti., n. 7. —

minis vel metu reverentiali, v. gr. si fuit
illius dominus vel vir magnae auctori-
tatis. — Trullench .

« 4°. Si per promissionem veram vel
fictam matrimonii eam flexit, tunc te-
netur ducere eam. Quia in omni con-
tractu, ubi alter ex parte sua accepta-
vit et implevit, tenetur et alter implere,
etiamsi ficte contraxerit; quia tenebatur
ex justitia vere contrahere, cum alioqui
omnia humana commercia fraudibus pa-
terent. Et id quidem verum est, etiamsi
stuprator religionem vovisset. — Les-
sius * Trullench °.

Si promi-
Monc main
raonii, tene-
tur ducere.

« 5°. Non tamen tenetur fictus promissor
eam ducere, casu quo Γ. Is puel-
lam valde notabiliter conditione exce-
deret, vel verbis usus esset fictionem
facile indicantibus. 2°. Si ipsa conscia
esset praedicti voti; quia tunc ipsa con-
traxisset mala fide. 3°. Si ipse putavit
esse virginem, cum tamen non esset.
4°. Si ex matrimonio grave damnum
aut scandalum timeretur. 5°. Si ipse jam
Sacris initiatus est aut alteri matrimo-
nio copulatus; tunc enim his casibus
solum teneretur curare ut aequae com-
mode nubat, modo ante dicto, dando
scilicet dotem vel aliter. — Vide San-
chez “, Trullench 14 ».

Exceptio
f.r

Dead.. lib. 7, cap. 9. dab. 3, η. 1. — • Loc. dI., n. 4. —
Cap 10. n. 20 cl 32. » Loc dc. dub. 3, η. I ei 2; ct
ub. 4. n. 2. — ” Dc Μλιντι . lib. 1. disp. 10, λ n S. —
Dccal , lib. 7. cap. 9, dub. 3. num. 3 cl icqq ; ct dub 4,
num. 2.

640. — Tamburinius, /« . cit., n. 32, haec
tuitum habet: « Si per adolescentis culpam,

est patefacta violatio, unde difficultas major
orta sit ad nuptias, restitutionem deberi ».

Omnia haec, cum agatur de rebus valde gravibus, et quae frequenter ad praxim deducuntur, sedulo hic discutienda et elucidanda sunt. — Et primo videndum de obligatione viri deflorantis virginem sine promissione matrimonii; secundo, de eo qui defloravit matrimonium promittendo.

§ I. — *Ad quid tenetur deflorator, si non promittit matrimonium.*

641. — In hoc distinguendum:

1°. — Si virgo *libere consentit*, commune est deflorantem nihil teneri ei restituere, Sed Dubium 1° fit: *An eo casu teneatur ille satisfacere injuriam parentibus puellae?* — Adest duplex sententia probabilis.

Prima negat. Et hanc tenent Sanchez*, Lugo*, Suarez*, Lessius*; et probabilem putant Croix et Laymann 8 cum Soto, Petro Navarra et Vasquez. Ratio, quia, si ipsa puella, cum sit domina sui corporis, nullam irrogat injuriam patri si deflorationi consentit, utens jure suo; tanto minus irrogat deflorator. — Tantum illa peccabit, et consequenter etiam violator, contra pietatem patri debitam; et etiam contra obedientiam, si de tali crimine expresse prohibitionem a patre habuerit, ut ait Lugo*.

Secunda vero sententia affirmat Et hanc tenent S. Antoninus Navarrus 8,

• De Matrim., lib. 7, disp. U, num. 11. — • Dt Secr. Poenic, dbp. 16, n. 223 et 224. — • Cap. 10, dub. 1, n. 5; et dub. 2, n. 9. — • Lib. 3, part. 2, num. 322. — • Lib. 3, tr. 3, part. 3, cap. 13, n. 1 et 2. • Sotus, de Just., et Jure, lib. 4, qu. 7, art. 1, ad 2, v. *Atvcro, vies versa*. — • Petr. Navar., Hb. 2, cap. 3, n. 431 et seqq. • Vasq., de Ream., cap. 3, S2, dub. 4. — • De Poenit., ditp. 16, n. 226. — • Part. 2, tit. 5, cap. 6, § 1. — • Man., cap. 16, num. 18. — • Bades, in 2° 2°, qu. 62, art. 2, dub. 7, concl. 1, l. f. • Salon, in eumd. loc., contr. 5, concl. 1, v. i. • De Matrim., Hb. 7, dbp. 14, n. 11. — • Loc. dt., n. 2, LC — Valent., in 2° 2°, disp. 9, qu. 3, punct. 3, v. *An autem*. — • Id

Corduba O; item Baflez et Salon, apud Sanchez0; et probabilem putant ipse Sanchez 10; et Laymann 10 cum Cajetano •), Silvestro •) et Valentia, relatis ibi “. Et idem tenet D. Thomas”, qui dicit: *Injuriant facit* (deflorator) *patri puellae; unde et et secundum legem tenetur adpoenam*; nimirum ex Deut. xxn, 28 et 29, ubi deflo- ratores, si in judicium adducti fuissent, tenebantur solvere patri puellae 50 siclos. Id tamen bene advertit D. Antoninus lo- cum habere tantum post sententiam ju- dicis. — Caeterum docet praefata secunda sententia, tam puellam quam ejus viola- torem dupliciter peccare, nempe contra castitatem et justitiam; ac teneri deflo- rantem restituere patri honorem abla- tum, per aliquod signum honorationis, ve- niae petitionem aut per aliud simile: nisi praesumatur pater talem nolle satisfac- tionem.

Dubium 2° fit: *An violator puellae con- sentientis restituere teneatur parentibus damnum bonorum ipsis obveniens*, prop- ter dotem quam augere debent ad filiam in matrimonio collocandam?

Affirmant Azor 18 et Corduba” et alii. — Sed communissime negant Situs18, Sua- rez qj Sanchez”, Lessius”; Lugo” cum Vasquez; Roncaglia”, Molina 90; Lay- mann”* cum Silvestro •); et Salmant.” cum Petro Navarra, Tapia, Rebello, Ba- ñez, etc. Ratio, quia sicut puella, cum pos- sit libere nuptias respuere, non facit inju-

est ap. Laym., loc. cit., n. 1. — • 2° 2°, qu. 154, art. 6, ad 3. — D. Anton., part. 2, tit. 5, cap. 6, § 1. — “ Part 3, lib. 5, cap. 5, v. *Nona difficultas*. — M Quaestionar., lib. 1, qu. 13, diet. 6. — “ De Just., et Jure, Ub. 4, qu. 7, art. 1, ad 2. — » De Matr., lib. 7, disp. 14, n. 11. — n Cap. 10, num. 9. — “ De Just., et Jure, disp. 12, num. 8. • Varç., de Reatit., cap. 3, § 2, dub. 4, n. 12. — ” Tr. 13, qu. 3, de Restit., cap. 2, qu. 1, reap. 2. — • Tr. 3, disp. 106, n. 2. — • Lib. 3, tr. 3, part. 3, cap. 13, n. 2. — ■ Tr. 13, cap. 3, n. 2 et 7. — • Navar., lib. 2, cap. 3, n. 437 et 428. • Tapia, tom. 2, lib. 5, qu. 25, art. 4, n. 2. — • Rebello, part. 1, lib. 3, qu. 9, n. 6. • Bades, tn 2° 2°, qu. 62, art. 2, dub. 7, concl. 1.

644 - a) Suarez, in 3 P., de Poenit., disp. 22, sect. 4, n. 6, id tantum innuit, dum negat hanc circumstantiam in confessione esse necessario aperiendam.

6J Croix absolute hanc sententiam tenet, sicut et Vasquez. — Sotus autem negat loc. cit., teneri defloratorem ad dotandam puellam.

Corduba, Quaestionar., lib. 1, qu. 13, diet. 6, vers. *Ubi et isti*, id profecto affirmat

in casu quo puella, quae sub parentum cura sit, eo stupro sit infamata; secus vero, si nulla intamia sequatur.

•) Sanchez, loc. cit., n. 11, probabilem ap- pellat eam sententiam, quae docet restituen- dum esse damnum, quod parentibus in bonis temporalibus sit secutum.

»? Cajetanus, in 2° 2°, qu. 154, art. 6, ad 1 dub., sententiam istam perspicue innuit,

II v^η|
•entientia
hil debet de 644
eorator.

II whii
?«mibLp“

liter oebet
n.
cere.

u« p̄k-
mentum d.-

riam parentibus, si ad illas minus aptam se reddit, consentiendo in suam deflorationem; ita neque injuriam eis facit deflorator, ipsam consentientem violans.

mu vir
^u«'rTt,

Excipitur Γ. Si vir deinde facinus propalando, puellam infamaverit: tunc enim ex justitia tenetur omne damnum ex infamatione proveniens, puellae et parentibus resarcire; ut recte advertunt Laymann¹ et Salmant. . — Excipitur 2°. Si deflorator sit valde dives, et puella pauper.

vei niti
w««dp'nei-
tptuper.

tunc enim tenetur ipse dare ej. ay. quam saltem partem dotis, licet non promiseri; quia tunc censetur puella sub hac spe, et ex quodam implicito pacto, suae dedorationi consensisse. Ita Salmant. * curr Bafiez, Villalobos et Tapia. Quamvis Dicastillus et Rebellus dicant ad id teneri violatorem tantum ex consilio et aequitate, — Excipitur 3° cum Laymann⁴, si judex, sequendo sententiam probabilem oppositam, damnet defloratorem ad poenam, propter injuriam parentibus illatam. Bene enim contra ipsum competit parentibus actio pro injuria; ut dicunt Lugo⁶; et Molina⁷ cum Gutierrez et Salcedo.

vei nU
^d?«<ur“

Caeterum, loquendo de legibus quae in foro externo cogunt defloratorem ad puellam ducendam aut dotandam (ut habetur in *cap. 1 et 2, de adulter.*), eo quod leges ordinarie praesumunt, nisi oppositum probetur, virginem fuisse deceptam, recte dicunt Salmant.¹ ad ea non teneri in conscientia defloratorem, si puella revera sponte consensit. Leges enim quae fundantur in falsa facti praesumptione, non obligant in conscientia; ut diximus *Lib. I, n. 100 in fine*, v. *Quaero*.

floratorem,
ption· fan-

Notandum
pro praxi.

Hic obiter adnotare juvat cum Continuatore Tournely^B, valde utile fore, ad

¹ Lib. 3, tr. 3, part. 3, cap. 13, n. 2, i. t. — Tr. 13, cap. 3, n. 7, i. f. — ■ Loc. dt., n. 6. — Baltee, in 2. 2., qu. 62, art. 2, dub. 7, concl. 4. — Villal., part. 2, tr. 11, diff. 30, n. 3. — Tapia, tom. 2, lib. 5, qu. 25, art. 4, n. S. — Dicast., de Reatit., disp. 7, dub. 9, n. 114. — Rebel., part. 1, lib. 3, qu. 8, n. 3. — 4 Loc. dt., n. 2, i. f. — De Juat. et Jure, dlt. 12, n. 10. — Tr. 3, dup. 104, n. 13. — Gutter., Canon quaest., lib. 1, cap. 37, n. 24. — Ignatius Lepte de Sakeda, in Pract. crimin. Dial, cap. 86, n. 6; et addit., lit. C. — Loc cit., num. 5. — De 6. Praec., attic. 2, concl. 2.

hujusmodi flagitia vitanda, quod promissiones matrimonii ad obtinendam deflorationem, etiam forte juramento firmatae, invalidae declarentur ab episcopis: prout fert auctor praefatus in praxi deductum in quadam dioecesi Gallicana cum magno profectu. — Praeterea notandum cum Silvio, ex Navarro et Sayro, apud eundem Continuatore Tournely⁹, quod si vidua, habens bona relictas a viro cum conditione ut caste vivat, fornicetur, nequit bona illa retinere, propter conditionem non servatam.

vidu»

Haec de viro deflorante virginem consentientem.

IL° — Si vero quis *vi, minis aut fraudibus violat*, hic tenetur tam puellae quam parentibus omnia damna reparare honoris et fortunae, ex cap. Si *culpa, de injur.* — Hinc tenetur talem augere dotem, ut puella aeque bene nubat ac si violata non fuisset. Ita communiter Lugo¹⁰, Lessius¹¹, Sanchez¹², Roncaglia¹³, Laymann¹⁴, et Salmant.¹⁵, qui addunt teneri defloratorem etiam aliquid aliud dare puellae prudentum arbitrio; propter moerorem et periculum vexationis patiendae a viro, si corrupta cognoscatur. — Satisfacit tamen stuprator dotando: non tenetur enim eam ducere, si matrimonium non promisit; ut Lessius¹⁶, Lugo¹⁷, Salmant.¹⁸ “ cum Bafiez, Dicastillo et Rebello. Verumtamen judex (ut notant Salmant.¹⁹) bene potest eum obligare ad ducendam in poenam sui criminis ex *cap. 1, de adulter.*, juxta olim sancita in Exodo, xxu, 16, ubi: *Sr seduxerit quis virginem..., dormieritque cum ea: dotabit eam et habebit eam uxorem.* — Si autem ipse vellet ducere, at puella nuptias respueret, tenetur omnino dotare;

Violentai
deflorat or
debet om-
nia damna
reparare.

Puellae
sausnt eam
dotando,

qui ju-
dex obli-
et ad ducen-

pyy» do'

v. Quaeres. — Silvius, in 2., qu. 1M, art. 2, quaer. 2. — Navar., Man., op. 23, n. 6t. — Sbyr., Oav., lib. 8, cap. 2, num. 8. — Loc. dt., art. 1, concl. 2, v. Quaeres 1, v. f. — w Loc. ciL, n. 13. — » Cap. 10. n. 10 et 11 — “ De Matrim. Hb. 7, dixp. 14, n. 12. — “ Tr. 13, qu. 3, de Restitui., cap. ?» qu. 2. — 14 Loc. dt.» n. 3. — * Loc. dt., n. 8. — M Cap. 10, n. 13. — rt Disp. 12, tu 11 el 14. — “ Loc. dt.. n. 9. — BaUee, loc. dt., dub. 7, concl. uit — Dicast., loc. dt., n. 115. — Rebel., part. 1, lib. 3, qu. 8, n. 9. — “ Loc. dt.. num. 9.

dicens patri per stuprum injuriam irrogari; unde colligitur obligatio reparandi damna illi ex stupro obvenientia. — Silvester vero, v. *Zw-xuria, qu. 5*, absolute pronuntiat defloratorem

jure naturali teneri virgini et patri satisfacere secundum taxationem jure positivo sancitam. *f)* Scilicet negant teneri ad standum judicis sententiae.

ut recte dicunt Lessius Roncaglia*, Lugo' cum Azor et Turriano; ac Salmant.⁴ cum Rebello et Dicastillo «». (Vide infra, n. 648).

Item, in
d abio de
virginitate.

Et idem dicendum etiam in dubio an puella fuerit prius, vel non, ab alio corrupta; quia praesumitur ipsa integra, donec certo oppositum probetur. Idem, si vir rem habeat cum puella clam corrupta, vel cum vidua honestae famae, et ex suo injusto concubitu ipsae famae jacturam faciant. Secus vero, si concubitus omnino occultus remaneret; tunc enim ad nihil teneretur. — Ita Laymann*, Roncaglia et Salmant. ex communi doctorum.

Item. <1
amittat Li
aim.

Quaestio fit 1°. *Quid, si virgo injuste violata, postea aequae bene nubat?*

Si ηχο
aeque nu.
bat, ad ni-
hd per »e te-
netur vioU-
tor

Respondetur, ad nihil teneri violatorem: nisi ante matrimonium, per sententiam vel pactum », dos fuerit puellae adjudicata. Nam alias nil tenetur praestare: non pro violatione virginitatis, quae irreparabilis est; nec pro damno, cum nullum secutum sit. Ita Navarrus., Lessius', Lugo"; Laymann · cum Vasquez, Corduba et Azor; ac Salmant.¹⁰ cum Dicastillo, Villalobos et Petro Navarra. — Qui tamen advertunt, quod si mulier male tractetur a viro ob cognitum defectum,

Limitatio.

1 Cap. 10, n. 12. — · Tr. 13, qu. 3, de Restit., cap. 2, qu. 2. — · Di»p. 12, n. 12. · A»or, part. 3, lib. 5, cap. 5, diff. i et 13. · Turrian., tn 2 2'4, de Just. et Jure. disp. 30, dub 2, num. 10 et 11. — · Tr. 13, cap. 3, num. 10. · Rebel., part. 1, lib. 3, qu. 8, η. 9. — · Loc. cit., n. 11. — · Man., cap là, num 17 et 19 — ' Loc. cit., num. 15 el 16. — · Loc. tit., num. 16 el 17. — · Lib. 3, tr. 3, part. 3, cap. 13, n. 4. I4u?., de Restitut., cap. 3, § 2, dub. 3. · Corduba, Quaestionar., lib. 1, qu. 13, diet. 4, cum 7. · Aaor, loc cit., diff. 10. — ' Loc. dt., num. 12. · Dicast, de Rcsut., disp 7, dub. 9, n. 121 et seqq. · Villa!., part. 2, tr. 11,

tenetur stuprator damna mulieri compensare.

Quaestio fit 2°. *An, qui precibus repetitis et importunis, vel muneribus aut promissis, virginem ad consensum deflorationis induxit, teneatur eam ducere vel dotare?*

Negant communissime Sanchez “, Lessius,** Lugo*, et Salmant.¹⁴ cum Vasquez, Soto, Dicastillo, Diana et Petro Navarra. — Ratio, quia preces illae aut promissa non tollunt quod virgo vere sponte consentiat; cum possit facile, ut decet, molestiam illam excutere.

Prece» in
portQBae et
promi»»»»
non obii
gaot ad re
ttituio
nem.

Excipiunt 1° praefati auctores, si una cum precibus junctae sint minae aut metus reverentialis. — Excipiunt 2°. Si preces essent adeo importunae et frequentes, ut puella majus detrimentum putaret vexationem illam, quam virginitatis jacturam: tunc enim sollicitatio tam importuna vi comparatur k), ex l. un., C. de raptu, et Glossa in cap. Scienti, de reg.jur., in 6°. Tametsi bene addant Salmant.¹⁶ cum Sanchez et Lessio, rarissime id contingere; dum femina de facili possit, concepta ira vel aliter, a sollicitante se liberare. — Excipiunt 3° Roncaglia ie, et Salmant ¹⁷ cum Baftiez, Tapia et Villalobos, si vir

Exceptio-
ne».

diff. 30, n. 14 et 15. · Ptlr. Navar., Ub. 2, cap. 3, dub. 4, < num. 450; cfr. n. 440. — 11 De Matrim., lib. 4, diip. 10, n. 4. — “ Cap. 10, n. 14. — “ Disp. 12, n. 4. — t Tr. 13, cap. 3, n. 14. - Vasq., loc. cit., § 2, dub. 1, n. 5, - Sotus, de Just. et Jure, lib. 4, qu. 6, art. 3, concil. 3. · Dicast., loc. cit., n. 117 et 118. - Diana, port. 2, tr. 16, rcsol. 48. - Ptlr. Navar., lib. 2, cap. 3, num. 444 et seqq. — “ Loc. cit., n. 15. · Sanch., loc. cit., n. 5. · Less., cap. 10, η. 14. — “ Loc. cit. — ” Loc. dt., num. 16. · Bailca, in 2· 2 qu. 62, arx. 2, dub. 7, cond. X - Tapia, tom. 2, lib. 5, qu. 25, art. 5, η. 1. - VUiat., loc. dt., n. 12.

Dicastiilus, loc. cit., n. 116, dicit stupratorem co casu teneri « ad supplendam dotem ·, scilicet augendam, « ut aequae bene nubat ac si deflorata non fuisset », ut explicat n. 115.

Laymann, lib. 3, tr. 3, part. 3, cap. 13, η 4, non loquitur de dubio an fuerit virgo, neque de vidua honesta; sed scribit: « Si puella ob dlatum stuprum per vim, fraudem, etc., nullum aliud damnum passa fuit, quia facinus occultum mansit, et aequae honestum virum sortita fuit, probabile est ad nullam restitutionem obligari ante judicis sententiam

O Roncaglia, loc. cit., non loquitur de casu, quo dubium sit an puella adhuc virgo fuerit, in reliquis vero concordat.

> Auctores hic citati omnes quidem ne

gant eo casu violatorem ad aliquid teneri; non tamen omnes limitationem de sententia aut pacto contrario apponunt; quae ceteroquin per se intelligenda videtur.

In l. un., C. de raptu virgin, habetur quod si raptores metu poenae se ab eo scelere temperaverint! · nulli mulieri sive volenti, sive nolenti peccandi locus relinquetur: quia hoc ipsum velle mulierum, ab insidiis nequissimi hominis, qui meditatur rapinam, inducitur. Nisi etenim eam sollicitaverit, nisi odiosis artibus circumvenerit, non facit eam velle in tantum dedecus sese prodere ». — Et Glossa in cap. Scienti 27, de reg. jur., in 6°, adducens sanctionem illius legis civilis, qua raptor tenetur ad reparandum damnum

incipiat tactibus et osculis vim puellae inferre, etiamsi illa postea libere consentiat deflorari; quia per antecedentem illam violentiam, vir constituit eam in proximo periculo consentiendi in copulam. — Excipiunt 4° Roncaglia ¹, et Salmant.¹ cum Rebello et Dicastillo, si vir nolit discedere, et virgo consentiat, quia alias timet infamari, si cum illo ab aliis sola reperiatur.

In his tamen et similibus casibus, dicunt Salmant.* teneri violatorem tantum ad partem, non vero ad omnem damnorum reparationem.

§ II. — *Ad quid tenetur deflorator, si matrimonium vere aut fecte promittat.*

642. — Quaeritur Γ. An, qui perfectam promissionem matrimonii, copulam extorserit a virgine, teneatur eam ducere?

Deflorator, fecte promittens nium, non c«"U)ut"â
'll<x'

Prima sententia dicit non teneri; sed satisfacere, si damnum reparet eam dotando. Ita Gabriel et Bartholom. Ledesma, apud Salmant.⁴; idem tenet Praepositus a) apud Tamburinium. Et probabile putat Dicastiulus apud Salmant.* (qui citant etiam S. Antoninum, sed non bene; nam hic ¹ expresse tenet oppositum). — Ratio istorum, quia in hoc casu stuprator non tenetur vi promissionis, cum defecerit con-

sensus; tenetur tantum ex damno illato: ergo sufficit ei si damnum resarciat.

Secunda tamen communis sententia, post s. omnino tenenda, docet ipsum obligari ad omnino o-matrimonium. — Hanc tenet D. Thomas Et sequuntur Busenbaum (ut supra); item olum S. Antoninus®, Navarrus^o, Sanchez ², Lugo ³, Lessius Escobar Tamburinius ⁴, Palaus ⁵, Elbel ⁶, Salmant. ⁷, Croix ⁸, Viva ⁹, Laymann ¹⁰, Holzmann M et alii passim.

Praelatam sententiam probat Pater Holzmann *ex cap. 1° de adult.*, ubi dicitur: *Si seduxerit quis virginem nondum desponsatam, dornderitque cum ea, dotabit eam et habebit uxorem; si vero pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam juxta modum dotis quam virgines accipere consueverunt.* Sed ex hoc textu nostra sententia non satis probatur; nam docent Laymann ¹¹ cum Navarro Molina, Azor, Petro Navarra, etc.; et Continuator Tournely M, quod lex praefata non obligat in conscientia antejudicis sententiam. — Hic tamen notandum, quod omnes conveniunt apud Lugo ¹², deflo- ratorem teneri in conscientia, vel ducere violatam, vel aliter damnum reparare Hinc, si non possit damnum resarcire, dicendum cum Lugo® omnino teneri ad eam ducendam: nisi (bene excipit ipse Lugo ¹³ cum Molina ¹⁴)

¹ Tr. 13. qu. 3, de Rest., cap. 2, qu. 2, i. f. — Tr. IX cap. 3, n. 16. — *Rtbtll.*, part. 1, lib. 3, qu. 8, n. 5. — *Dicasi.*, de Rest., disp. 7, dub. 9, n. 119. — Loc. cit., n. 16. — *Gabr. Biti*, Suppi, iu 4, dist. 28, qu. 1, art. 2, cond. 5. — *Barthol. Ledesma*, de Matr., diff. 19, v. *Sed licet hoc verum sil.* — Tr. 9, de Matr., cap. 1, n. 33. — * Decal., lib. 7, cap. 5, § 3, n. 44. — Loc. dt., n. 33. — 1 Part. 2, tit. 5, cap. 6, § 1. — Suppi., qu. 46, arde. 2, ad 4. — Loc. dt. — Man., cap. 16, n. 18. — 11 De Matr., lib. 1, disp. 10, n. 3. — u De JulL ct Jure, disp. 12, num. 20. — 11 Cap. 10, num. 20. —

M Lib. 37, num. 36. — Loc. dt., num. 44. — M Tr. 28, disp. 1, punct. 2. num. 3. — n De Matr., num. 13, et 14. — Tr. 9, cap. 1, n. 34. — Lib. 6, part. 3, n. 69. — * De Matr., qu. 1, art. 2, n. X — * Lib. 5, tr. 10, part. 1, cap. 1, num. 11. — De Matr., num. 119. — *HoLtm.*, loc. dt., v. *Prob. 1.* — ® Lib. X tr. X part. 3, cap. 13, n. 3, v. f. — *Molina*, tr. 3, disp. 104, nom. 16. — *Azor*, part. 3, lib. 5, cap. 5, qu. 2, v. f. — *Pttr, Navar*, lib. 2, cap. X n. 440. — * De Re&tiu in partie., cap. 3, art. 2, sect. 9, resp. 4. — Disp. 12, a. 11. — Loc. dt., n. IX — * Loc. du, n. 18.

etsi virgo consenserit, addit: « Sed hoc ideo, quia id voluit persuasione dolosa, quod plus est quam violenta ».

642. — Praepositus, *de Sacram. Matrim.*, qu. 9, dub. 4, n. 47, hanc sententiam admittit speculative ct per se, « seposito scandalo et damno, quod aliter compensari non possit »; et idipsum n. 48 vocat probabile, etiam « in casu petitionis. Sed n. 46, (quod Tamburinius non notavit) de sententia quae asserit hunc fecte promittentem teneri ducere eam quam defloravit, scribit: « Hanc communem sententiam judico in praxi sequendam ». Et ita potius tenet opinionem quam & Alphonsus infra tenendam esse ait.

Dicastiulus, *tr. 10, de Matr., disp. 1, n. 154 et 155*, revera probabilem appellat sententiam quae docet ejusmodi seductorem • teneri *ex fidelitate* ad eam ducendam in uxorem, *non tamen ex justitia* ».

c) Navarrus allegatur utique a Laymann, ut refert S. Alphonsus; ipse tamen *in Man., cap. 16, n. 16*, rem tantum innuit, dum scribit: « In foro exteriori hujusmodi deflorator jubebitur eam dotare in uxoremque sibi ducere ».

d) In his (et hoc sit dictum etiam pro duabus sequentibus citationibus) Lugo disputat de ea quae vi, metu aut fraude, absque tamen matrimonii promissione, deflorata est.

*) Molina citatur a Lugo, non pro ipso

conditio viri multum excederet feminae conditionem; quia nemo tenetur restituere cum suo damno, nimis excedenti debitum, juxta dicenda *n. 697*.

Melius autem nostra sententia probatur rationibus intrinsicis. — Ratio 1^a est, quia aliter, si deflorator virginem deceptam non ducat, nunquam ei reddet aequale, nec damnum adaequate reficiet — Ratio 2^a, quia in contractibus innominatis, *do ut des, facio ut facias*, quando alter ex sua parte implevit, tenetur alter implere ex justitia, quamvis fecte contraxerit Ut enim humanum commercium recte servetur ob bonum commune, ipsum jus naturae exigit ut omnis fraus a contractibus absit; et propterea obligat decipientes, ut in poenam suae fraudis teneantur ita reddere omnino indemnes proximos deceptos, ac si nulla fraus intercessisset Unde, sicut in aliis contractibus, quando res non est integra, tenetur ex. gr. venditor tradere domum venditam, pro qua pretium jam accepit, quamvis fecte contraxerit (juxta communem sententiam, quam referemus *de Contract., n. 709*); ita in casu praesenti, deflorator, etiamsi aliunde posset damnum resarcire, tenetur omnino matrimonium promissum contrahere *D.*

D«8or»tor
non tenetur
contrahere,
«i deceptio
adveni po-
tuit,

643. - Haec vero sententia Limitatur Γ. Nisi femina ex verbis aut aliis conjecturis facile poterat advertere deceptionem promittentis. Tunc enim non tenetur deflorator promissionem servare; cum ipsa eo casu videatur sponte voluisse decipi. Iu communiter Sanchez * cum D. Thoma, D. Antonino, Angelo, Silvestro, Tabiena, etc. Hinc docet Lessius ", quod si vir inconsunter fuerit locutus, vel usus fuerit verbis ambiguis, vel nimias adhibuerit exaggerationes; tunc non tenetur ad ma-

trimonium. — An autem eo casu teneatur ad damnum compensandum, mox infra videbimus *Dubitatur 3*.

Sed hic dubitatur 1°. *Ah teneatur stuprator ad nuptias fecte promissas, si ipse notabiliter excedat in nobilitate vel divitiis conditionem mulieris, et illa jam noverit disparitatem?*

Palaeus⁸, et Pontius⁴, Croix ·; Laymann · cum Navarro a⁸, Vasquez ·), etc., tenent, non sufficere solam inaequalitatem ad liberandum virum a matrimonio promisso; sed insuper requiri ut ex aliis circumstantiis puella potuerit deceptionem percipere: cum non raro viri feminas dispares ducant

Sola dlipt'
rttai coodi-
doni·, juxta
alio·, bod
excuut.

Sed valde probabiliter eum excusant, cum Busenbaum (ut supra), Salmant ', Lugo · (cum communi, ut asserit); et Sanchez" cum S. Antonino, Navarro, Silvestro, Angelo, Armilla et aliis pluribus. — Ratio, quia ipsa disparitas conditionis de se ingerit motivum prudenter dubitandi de veritate promissionis; quod si femina eo casu non dubitavit, ut debebat, hoc per accidens se habet, et suae negligentiae imputandum. Sicque expresse docuit D. Thomas¹⁰, ubi dixit, quod sponsus extorquens copulam a virgine per fictam promissionem, *antequam aliam duxerit, tenetur eam ducere in uxorem...; sed si aliam duxerit..., sufficit si ei de nuptiis provideat: et ad hoc etiam non tenetur, ut quidam dicunt, si sponsus (nota) sit nullo melioris conditionis, aut aliquod signum fraudis evidens fuerit; quia praesumi probabiliter potest quod sponsa non fuerit decepta, sed decipi se finxerit.* — Et in his casibus, vir non tenetur ad matrimonium, etiamsi juramento promissionem firmaverit; ut dicunt Lugo¹¹; et San-

Valdi
Brobabi-
ter exca-
sat a eoo-
trahendo.

etsi Ju-
ramento fir-
mata iit
promiuo.

1 De Matr., lib. 1, disp. 10, n. 7. - *D.* Suppl., qu. 46, art. 2, ad 4. · *D. Anton.*, part. 2, tit. 6, cap. 6, § 1. · *An*fl.*, v. *Siuprum*, n. 1. · *SUVtsi.*, v. *Luxuria*, qu. 5, v. L · *Tabiena*, v. *RtsHtuio*, n. 23. n. 24. — » Tr. 28, dII lib. 12, cap. 2, n. 1\$. — Lib. 6,

tr. 10, paru 1, cap. 1, η. H. — ' Tr. 9, cap. 1, η. 87. — ■ De Just. et Jure, disp. 12, n. 21. — · De Matr., lib. 1, disp. 10, n. 5 et 6. - 5. *Anion.*, part. 2, tit. 5, cap. 6, § 1. · *Navor.*, Man., cap. 16, n. 18. - *SUVtti.*, v. *Luxuria*, qu. 5, v. f. - *Ançel.*, v. *Stuprum*, n. 1. - *ArmiL*, v. *Restituito*, n. 22. — » Suppl., qu. <6, art. 2, ad 4. — » Loc. du, n. 22.

asserto, sed tantum pro ratione adjecta, quam rationem Molina, *tr. 2, disp. 752*, i./., exponit.

f) Leges hodiernae non obligant deceptorem ad matrimonium; sed plerumque obligant ad reparationem damni illati per non adimpletam promissionem (Cod. Austr 46;

German., 825, 847). Si quis autem, addit, d. Mare, *n. 960*, his legibus bona fide satisfecerit, non videtur inquietandus.

643. - a) Petrus Navarra, *lib. 2, cap. 3, n. 442*; Vasquez, *de /iestit.*, cap. 3, § 1, *dub. 3*, non videntur satis accurate a Lay-

chez l cum S. Antonino Silvestro b), Cajetano c), Soto e), Navarro et aliis plurimis. Ratio, quia juramentum non obligat, nisi juxta intentionem promittentis.

Quanta autem *debeat esse haec disparities, ad liberandum virum a matrimonio?*

Quanta
debeat ease
diipirilai»

Lessius requirit ut vir sit longe nobilior; nempe, si sit filius comitis, et mulier sit filia fabri. — Sed Sanchez cum S. Antonino .) et Navarro ait multo minorem disparitatem sufficere: nempe, si nobilis ducere debeat filiam agricolae, vel si ipse sit notabiliter opulentior; ut subdit Sanchez⁸ cum Navarro, Lopez, Corduba, Veracruz; et admittit idem Lessius⁴. Sic enim loquitur Navarrus .: *Obligatur ad explenda promissa..., nisi essent valde inaequales genere, potentia vel divitiis; puta, si ille esset nobilis, et illa agricolae vel artificis... filia*. Idem docet D. Antoninus®, ubi: *Servet promissum..., nisi nimis distans esset eorum conditio, puta mulier plebeja, vir nobilis et potens*.

Dubitatur 2°. *An deflorator eo casu teneatur ad matrimonium, si puella omnino disparitatem ignoraverit?*

Si puella
iporat dis-
paritatem,
probabili-
ter deflorator
tenetur.

Affirmant probabiliter Lessius¹ et Busenbaum (*de Matrim., Lib. VI, n. 847, ad 4*); quia tunc mulier nullo modo potuit deceptionem advertere. — At valde adhuc

1 De Matr., Ub. 1, disp. 9. a. 8; et disp. 10, n. 8. — 1 Loc. dt., disp. 10, n. 6. • *Novar.*, Man., cap. 16, n. 18. — 1 Loc. dt., n. 6. • *Navar.*, loc. dt. • *Ludav. Lopee*, Instruet, conic., part. 1, cap. 76, qu. 3; et Instruet. nōt., loc. dt., v. *Porro adhuc*; cfr. p. 2, de Matrim., cap. 36, v. *Praeterea circa illa verba*. - *Corduba*, Qixactionar., lib. 1, qu. 13, diet. 2. • *Veracrue*, Specui, conjug., part. 3, art. 19, cond. 3. — 4 Cap. 10, n. 21. — • Loc. dt. — • Part. 2, tit. 5, cap. 6, § 1. — 1 Cap. 10, num. 22. — • Disp. 12, num. 31

probabiliter negant Lugo ., Viva *; Sal- mant. 10 cum Cornejo, Sanchez n; et probabile putant ipse Lessius¹; et Corduba f), Manuel D, Petrus Ledesma f), Veracruz, apud Sanchez^{**}. Ratio, quia deflorator non obligatur nisi ad aequalitatem injuriae illatae; injuria autem illata in hoc consistit, quod ipse non servet id quod mulier petiit, et propter quod copiam sui corporis ei fecit. Ergo ad reparandam injuriam illam, non tenetur vir reddere plus quam mulier petiit: mulier autem ignorans conditionem viri nihil aliud petiit, quam ut alter ejusdem suae conditionis vel parum excedentis, eam duceret. Si igitur vir multo melioris conditionis illam eo casu sibi matrimonio copularet, redderet plus quam aequale injuriae illatae; dum redderet id quod illa nec petiit, nec petere intendit. Et ideo non tenetur eam ducere; sed sufficit, si damnum reparet dotando vel de nuptiis providendo.

Dubitatur 3°. *Utrum casu, quo mulier, ob disparitatem cognitam vel ob alias conjecturas, potuit percipere deceptionem, teneatur saltem vir ad damnum compensandum?*

Affirmant Sotus, Navarrus, Corduba et alii, apud Sanchez¹⁴; quia ipse jam injuste puellam defloravit. — Sed probabiliter negant L¹⁵, Lugo¹⁰; Sanchez, T

Vald-
Brobabi-
ter non te-
netur con-
trahere.

Si deceptio
adver-
ti potiat» a-
lii obligant
ad damna
ET''''

et 82. — • De Matr., qu. 1, art. 2, n. 4. — • Tr. 9, cap. 1, n. 38. • *Cornejo*, tom. 2, tr. 6, dirp. 2, dub. 6, § *Dico 3*, v. *Sed instabis*. — “ De Matr., lib. 1, disp. 10, num. 21. — “ Loc. dt., n. 23. — *Veracrue*, Specui. cojug., part. 3, art. 19, conc. 4. - “ Loc. dt., — *Sotus*, in 4, dist. 27, qu. 1, art. 3, v. *Alia praecipua*. - *Navar.*, Man., cap. 16, n. 18, i. t; dr. cap. 22, num. 77. - *Corduba*, Quaestiuar., lib. 1, qu. 13, diet. 2, v. *Secunda pars*. - M Loc. dt.. n. 18. — “ Cap. 10, n. 25- » Dñp. 12, n. 30. — " Loc. dt., n. 19.

mann citari; negant enim stupratorem teneri ad eam ducendam, si tamen conditionis disparitas a puella non ignorabatur.

b) S. Antoninus, Silvester et Navarrus, *locis cit.*, hoc non expresse dicunt; sed, sicut Sanchez notat, videntur sic tenere: dicunt enim deceptorem teneri ad matrimonium; et multo magis, si promissionem juramento firmaverit, < nisi nimis distans esset eorum conditio ».

c) Cajetanus et Sotus a Sanchez allegantur pro opposita sententia; et re quidem vera Cajetanus, *in 2am 2at, qu. 89, art. 7, ad. 4*; Sotus, *de Just, et Jure, lib. 8, qu. 1, art. 7, v. At vero profecto*, obligant ad servandum juramentum *in generali*, eum qui animo qui-

dem jurandi, licet non promittendi seu se obligandi, juraverit

Lessius, *cap. 10, n. 21*, requirit quidem, ut vir « longe sit nobilior vel opulentior »; nullum tamen adducit exemplum.

*>Vide infra ipsa S. Antonini verba.

f) Corduba, *Quaestionar., lib. 1, qu. 13, dici. 2*, dicit « valde probabile ». — Manuel Rodriguez, *Sum., part. 1, cap. 206, n. 8*, simpliciter eandem sententiam tenet — Petrus de Ledesma, *de Matr., qu. 45, art. 4, dub. 1, concl. 2*, videtur tenere, ut ait Sanchez, quia rationem, propter quam notabiliter dignior ad matrimonium non teneatur, hanc assignat: quod scilicet nemo tenetur inaequale restituere.

Probabili-
lixi non o
bbffitar te
ductor.

cum S. Antonino Silvestro *, Tabiena, .Angelo, Armilia, Lopez, etc. Ratio: turn quia, quando puella deceptionem jam percepit, vel prudenter percipere debuit, tunc recte praesumitur libere consensisse; tum quia ad obligationem restitutionis non sufficit animus internus, sed amplius requiritur actio externa injusta, per se apta ad damnum inferendum (ut diximus w. 584, v. *Secunda*). Hinc, si damnum evenit sine tali actione, per accidens evenit, et nulla debetur restitutio. Idque expresse tenet D. Thomas¹ (ut vidimus), ubi docet stupratorem ad nihil teneri, si sit melioris conditionis vel aliud signum dederit deceptionis. Et D. Thomam sequitur S. Antoninus *.

Timor
peatimi e-
xitua excu-
Mt a matri-
monio

644. - Limitatur II°. Si timeatur ex matrimonio pessimus exitus, ut si puella noscatur nimis levis, ut dicunt Busenbaum (ut supra), Lugo⁸; et Sanchez⁴ cum Manuele et Henriquez. — Idem dicunt Sanchez⁶ cum S. Antonino, et Salmant. ^o cum Dicastillo, si timeantur magna scandala vel rixae inter consanguineos contrahentium. Sed quoad hoc punctum, vide quae dicemus *de Matrim.*, ». 851, v. *Ad id autem*.

Dedecus
familiac ex-
cusai fcte
et vere pro-
mittentem.

Casu vero, quo ex tali matrimonio dedecus obveniret familiae viri, ratione disparis conditionis; puto ipsum minime teneri virginem violatam ducere, sive fcte sive vere promisit. — Nam si *fcte* promiserit, jam probavimus non teneri ad matrimonium, immo nec etiam ad damna, ut mox supra diximus. Si autem *vere*, nec etiam tenetur ducere; quia promissio est nulla, cum sit de re illicita, utpote de ma-

trimonio cum dedecore familiae, prout dicemus *de Matrim.*, *dicto n. 851*, v. *Nam st*, cum Laymann, Roncaglia, etc.

Sed dices: Si virgo deflorata condonat viro obligationem matrimonii promissi, valide condonat, etiamsi ex condonatione infamia suae familiae obveniat; quia jus ad matrimonium ipsi proprie competit, et ideo illi libere potest cedere: ut probabilissime dicunt Lugo⁷ cum Vasquez (contra Corduba^a) et alios); Lessius^b, Laymann^c, Roncaglia^e). — Ergo a pari videtur dicendum, quod si vir promittat ducere feminam cum dedecore familiae, valide promittit. — Sed respondetur quod n(Objectio-
deter. dispar est ratio inter promissionem et contractum consummatum. Nam *promissio* non potest esse valida, nisi sit de re licita, cum justitia non possit obligare ad illicitum (juxta dicenda ». 712). Et ideo promissio de ineundo matrimonio cum dedecore familiae non est valida, quia est de re illicita. *Contractus* vero *consummatus* potest esse quidem illicitus et validus. — Cum ergo puella corrupta condonat matrimonium, valide condonat (quamvis illicite, si immineat familiae infamia), quia cedit juri suo; et sicut illa potuit antecederet consentire ad damnum deflorationis, sic etiam potest deinde cedere juri acquisito. Sed si tantum promitteret cedere, nulla esset promissio, tamquam de re illicita propter infamiam suae familiae. E converso, si talis vir contrahit matrimonium cum puella, etsi illicite, valide tamen contrahit. At si matrimonium solum promittit, invalide promittit. Sicut si quis habens votum castitatis contrahit

Tabitna, v. *Restitutio*, n. 23, qu. 22; « v. *Matrimonium* 11, n. 8, qu. 7. - *Angel.*, v. *Stuprum*, n. 1. - *Armil.*, v. *Restitutio*, n. 22. - *Ludov. Lopea de Contractib.*, Hb. t, cap. 50, ad 5 *ug.* — 1 Suppi., qu. 46, urtic. 2, ad 4. — • Part. 3, lit. 1, cap. » , \$! . — Diip. 12, num. 23. — • *De Matrim.*, Hb. 1, di»p. 10, num. 10. - *Man. Rodrig.*, Sum., part. 1, cap. 206, num. 8. ■ *Henriq.*, lib. 11, cap. 11.

num. 2. — » Loc. cit., num. 9, - *S. Anton.*, part. 2, tit. 5, cap. 6, § 1. — • Tr. 9. cap. 1, num. 40. - *Dicast.*, tr. 10, de *Matrim.* diap. 1, num. 161; cfr. de *Restit.*, diap. 7, num. 133. — *Laym.*, Hb. 5, tr. 10, part. 1, cap. 1, num. 14. - *Roncaglia.* tract. 10, de 4 *Praec.*, cap. 1, qu. 3. — • Loc. dt.. num. 9. • *Vasq.*, de *Reatit.*, cap. 3, § 2. dub. 4, num. 12.

t) S. Antoninus, *part. 3, tit. 1, cap. 19*, ^{^1}; Silvester, v. *Matrimonium IV, qu. 8*, id negant *secundum quosdam*, quos non reprobant.

644. - e) Corduba male hic adducitur a Lugo; nam *lib. 1. qu. 13, diet. 6*, v. *Ubi*, oquitur de casu diverso, scilicet de casu quo puella, absque matrimonii promissione, libere stupro consensit; et negat tunc eam posse

stupratori condonare, si ipsa sub parentum aut tutorum sit cura, et damnum illis ex stupro diffamato obvenierit.

^ Lessius, *cap. 10, n. 9*, nulla promissionis mentione facta, negat in generali stupratorem ad aliquid teneri, si puella damni compensationem condonaverit

c) Laymann, *lib. 3, sect. 5, (r. 3, part. 3, cap. 13, η. 2*; Roncaglia, *tr. 13, qu. 3, dc*

matrimonium, valide contrahit; si vero solum promittit, invalide promittit et ad nihil tenetur, nisi aliunde teneatur ad damnum illatum, ut supra diximus.

Habens
wlos cactus
et occult01
non tenetur
contrahere,

645. - Limitatur 111°. Si vir habeat solos tactus cum virgine. Ita Sanchez 1 cum Navarro; Lugo 3, Croix 3. — Modo (ut bene excipiunt Lugo% et Croix4 cum Sanchez b), qui adhaeret) ipsi tactus aut familiaritas cum femina non innotescant, ita ut ipsa, nisi ducatur, infamiam subire debeat. Haec tamen exceptio valet, quando vir solos tactus petierit cum pacto matrimonii; nam aliter dicendum, ut infra videbimus, si ille simul tactus et copulam postulaverit.

modo solos
tactui pe-
tierit,

Ratio autem cur vir solos tactus exigens non teneatur ad matrimonium est, quia tactus non afferunt tantam injuriam, quae proportionem habeat cum onere ducendi; et ideo mulier facile tunc potuerit fictionem promissionis advertere. — Recte vero advertit Lugo 5 quod hoc procederet, si femina esset humilis conditionis. Secus, si esset nobilis et honesta, et ex illis tactibus multum deturpata remaneret, ita ut sine spe matrimonii minime eos praestasset: tunc enim probabilius tenetur vir eam ducere, quia injuria esset eo casu satis aequalis nuptiis promissis.

et modo
mulier sit
humilis
conditionis.

Idem censet dicendum Lugo 6, etiam quoad feminam humilis conditionis, si vir petiisset simul ab ea tactus et copulam quia tunc, ut ait, femina nequisset advertere fictionem. — Sed, pace tanti Docto-

1 De Matr., Hb. 1, dtsp. 10, n. 11. · Navar., Consil. 20, de sponsalib. — · Disp. 12. num. 27. — · Lib. 3. part. 2. n. 929. — * Loc. cit. — 1 Loc. cit., n. 27. — · Loc. dt. — Tambur., Decal., lib. 7, cap. 5, § 3, num. 45 cum. n. 41.. · Poxr. 4, de Matr., cap. 3, num. 602, v. — · Loc. dt. — · Tr. 13. cap. 3, num. 19. — » De Matr., lib. 1. disp. 10,

ris, melius dicendum mihi videtur cum Tamburinio, quem sequitur Sporer 3, eo casu omnino excusandum virum ab onere matrimonii; quia tunc nulla adfuisset fictio promittentis, nec mulier praestitit id quod vir petebat sub promissione conjugii. Et ideo, cum fraus abfuerit, non tenetur ipse nisi ad compensandum damnum infamiae, quam forte ex illis tactibus mulier esset subitura. Ita Tamburinius. — Et hic mihi permittatur obiter verbum dicere de hoc auctore, qui ab aliquibus nimis parvipenditur. Negari non potest, quod auctor iste multum facilis fuit ad tribuendum probabilitatis pondus pluribus opinionibus, quae probabiles dici non merebantur; unde, cum cautela legendus est. Caeterum, ubi ille ex sua sententia loquitur (ut verbis utar doctissimi et illustrissimi episcopi D. Julii Torni), sane theologice loquitur, et ex propriis principiis quaestiones resolvit: ita ut sententiae quas ipse probabiliores judicat, sapientum iudicio ut plurimum probabiliores sint.

I («tn. si
habens b.
loi tacta-
perit etiam
copulam a
muliere ha-
mills condi-
tionis.

646. - Limitatur IV0. Si vir feminam cognoverit, existimans esse virginem, sed corruptam invenerit. Ita Salmant.; Sanchez 10 cum Lopez et Corduba, item Sporer 4, Laymann 2, Holzmann a), Roncaglia 2, etc. communiter. — Idemque dicendum putat Sanchez 14, pro quocumque alio notabili errore viri

Si mulier
(also pate-
tar virgo,
deflorator
non (enetur
contrahere

His tamen casibus, putant Sanchez 2, Sporer 2, Lugo 10, teneri virum aliquid compensare feminae ratione copulae tra-

Sed quidam
obligant ad
compensa-
tionem.

n. 11. · Ludov. Lopra, Instr. consc., part 1, cap. 76. qu. 1 et 3. · Corduba, Quaestionar. lib. L qu. 13, diet. X — 11 Paru 4, de Matr., cap. 3. n. 602. tv. — M Lib. 5. tr. 10, part. 1, cap. 1, n. 11, v. L — “ Tr. 21, de Matr., qu. 1, cap. 2, qu. 5. v. f. — 14 Loc. dt., num. 11. — “ Loc. cit. · “ Loc. at.

Rcstit., cap. 2, qu. 1, resp. 2, negant tantum ullam fieri parentibus injuriam, si puella stupro consenserit, proindeque negant stupratorem teneri ad restitutionem.

645. - a) Lugo, num. 48, obligat ad eam ducendam, non obstante voto, si sub spe matrimonii cum virgine non corrupta, · ita familiariter actum est a promittente conjugium, ut magna suspicio sit, quod fuerit corrupta »,.

h) Sanchez male a Croix allegatur; loc. enim cit., de Matr., lib. 1, disp. 45, num. 4, de alio casu, et quidem diverso, tractat; nec potest dici huic sententiae adhaerere in loco

allegato a Sancto Doctore, scilicet disp. 10, num. 24.

c) Et haberentur tantum tactus, sed valde turpes; nam si haberetur aliquis levis tactus aut amplexus, ex quo non sequeretur infamia puellae, Lugo eximit fide promittentem, ab obligatione matrimonii.

646. - ai Holzmann, de Matr., n. 119, v. Dixi praeterea, de ea loquitur, quae se virginem finxit, dum revera non esset.

Qui scilicet sit < sufficiens ad vera sponsalia dirimenda », ut addit Sanchez.

§ Lugo, disp. 12, n. 25, dicit · fortasse » aliquid esse restituendum.

ditae: nisi femina deceperit, fingens se virginem; quia tunc una deceptio cum altera compensatur. Ita praefati auctores.

Probabilius per se non obliatur.

— Sed probabilius docent Lessius d¹, Roncaglia ·², Concina ·³), in eo casu virum ad nihil teneri: nisi pactum praecessisset dandi aliquid, vel nisi ex copula illa mulier infamiam contraxisset. Nam alias pro damno violatae honestatis probabilius nihil debetur; cum tale damnum nulla pecunia compensari possit (prout diximus pariter de restitutione vitae et famae ablatae: vide dicta n. 627).—Immo probabiliter ait Elbel ⁴, quod si puella ideo infamatur et a meliori connubio impeditur, quia ipsamet stuprum clam passum manifestat; ad nihil tenetur stuprator. Ratio, quia ipsamet sola tunc est causa sui damni.

Puellae manice tanti stuprum nihil debet stuprator.

Quid, si vir ante copulam non ignoraverit feminam illam esse corruptam?

Si virante copulam sciat esse corruptam,

— Adhuc teneri ad eam ducendam sentiunt Corduba t), Manuel w et Lopez, apud Sanchez*.

ii illicite corruptam, tenetur solum ad damna.

Sed melius distinguendum: —Si femina fuerit corrupta extra matrimonium, tunc dicendum cum Sanchez· et Salmant. teneri virum tantum ad damna, non vero ad matrimonium, quia revera matrimonium cum femina inhoneste corrupta est longe majus quam copula exacta. — Si vero femina sit bonae famae et fuerit corrupta ex matrimonio, Sanchez⁴ cum Henriquez o et Veracruz ⁵) censet virum tunc non teneri ad matrimonium, nisi femina infamiam ex copula contraheret. Sed verius dicendum cum Lugo · et Salmant. ·,

Si ex matritraonio corruptam,

verius tenetur eam ducere.

¹ De Reslit., n. 221. — Ludcv. Lopcs, Lnstr. consc., part. Leap. 76, qu. 3, v. &rd quidjam; Instr. nov., part. 2, de Mair., cap. 36, v. Praeterea circa illa. · ■ Dc Matr., lib. 1, disp. 10, n. 22. — · Loc. dt., n. 23. — · Loc. dt., n. 23. — · De Just, ct Jure, disp. 12, n. 31. — · Tr. 9, cap. 1,

virum semper teneri ad eam ducendam; quia tunc copula revera est aequalis ad matrimonium promissum, ad quod vir obstrictus remansit per deceptionem commissam, ut diximus in principio hujus Quaestionis, n. 642.

647. — Limitatur V°. Si non stet per virum quominus matrimonium fiat; sed stet per puellam, quae deflorationi consensit sub illa ficta promissione. Tunc enim vir ad nihil teneretur, etiamsi vere promississet; ergo tanto magis, si fecte promisit: ut Sanchez⁷, et Lugo⁸, ubi id habet ut certum. — Sed recte excipit Lugo⁹, si stuprator se finxerit melioris vel aequalis conditionis feminae, cum fuerit inferior; quia tunc obligatur eam dotare.

Si petiit matrimonium Impe- dit, vir M nihil tue- tur.

Dubium est, quando non stat perpuellam, sed per ejus parentes: an eo casu vir fecte promittens teneatur damnum compensare?

Exceptio.

Negant Sanchez¹⁰, et Lugo¹¹ cum Turriano. Ratio, quia tunc non tenetur ratione fictae promissionis, cum per eam teneretur tantum ad conjugium, ac si vere promississet: nec ratione damni illati, quia damnum tunc non provenit ex sua fraude, sed ex repugnantia parentum. — Sed verius mihi videtur tenendum oppositum cum Silvestro, Navarro, Henriquez, apud Sanchez¹², et Vasquez apud Lugo¹³. Ratio, quia si deflorator vere promississet conjugium, adhuc teneretur ad damnum compensandum, etiamsi per ipsum non stet quominus matrimonium ineatur, quando promissio principaliter facta fuerit ad damnum compensandum. Quando autem

Item, jaxta alios, > i parente- impediunt.

Verius tenetur daa- na compe- sare.

cit. — · De Mate, lib. 1, diip. 10, n. 15. — “ Disp. 12, n. 29. · Turrian., in 2· 2· disp. 30, dub. 4, n. 18. — Silvest., r. Luxuria, qu. 5, i. f. - Novar., Man., cap. 16, num. 18. i. L · Henriq., lib. 11, cap. 11, n. 2. - M Loc- cit., n. 15. — Vasq., de Reslit., cap. 3, § 1, dub. 3, n. 22. · “ Loc. cit., num, 29.

Lessius, cap. 10, n. 30: « Forte non est improbabile », inquit, eum non teneri pecunia compensare.

·) Roncaglia, loc. cit.; Concina, dc Restit. tn part., cap. 2, n. 6, negant ad aliquid teneri, si femina ex illa copula nullum damnum passa fuerit.

f) Corduba, Sum., qu. 49, male citatur a Sanchez; hanc enim opinionem non tenet.

t) Manuel Rodriguez, Sum., part- 1, capit. 206, n. 8, ila sane tenet, cum vir, sciens

feminam non esse virginem, fecte promisit matrimonium ei, repromittenti et facienti copiam corporis sui.

Salmant., tr. 9, cap. 1, n. 39, de damnis compensandis nihil habent; at revera negant virum teneri eo casu ad matrimonium.

·) Henriquez, lib. 11, cap. 11, n. 2, v.f., lit k, in comment; Veracruz, Specui., part. 3, art. 19, conci. 6, absolute sic tenent; neque apponunt limitationem de infamia, quae forte ex copula contracta foret.

promissio fuit ficta, certe non ob aliud fuit facta, nisi ad damnum reparandum; et ideo ad illud puto omnino teneri, ac si damnum compensare promississet.

648. - Quaeritur deinde 2°. *Si virgo vi corrupta nolit matrimonium contrahere cum stupratore, an teneatur ipse eam dotare?* — Negant Molina, Covarruvias aJ, etc. — Sed probabilius affirmant LugoJ, et Croix9 cum Lessio, Azor, Bonacina et Turriano. Ratio, quia non est aequum ut puella, ob injuriam stupratoris, sua libertate privetur nubendi cum quo velit

Si autem ipsa, cum esset vi corrupta, nollet dotem, sed peteret matrimonium, Azor ad illud obligat stupratorem. — Sed communiter Lessius8 et Lugo b), cum Gobât apud Croix 4, dicunt satis esse ut ille dotando damnum compenset. Intellige autem, nisi interfuerit promissio saltem ficta, ut supra diximus; aut nisi non possit alia via damnum reparari, quam per nuptias, ut notat Croix 6 cum eisdem auctoribus Dummodo vero (ut advertunt Lugo · et Tamburinius7) non sit magna disparitas; juxta supra dicta n. 643, v. *Dubit. 1.*

Molina, tr. 3» disp. KM, n. 16. — 1 Diip. 12, n. 12. — ' Lib. 3, part. 2, n. 313. · Zzss., ap. 10, n. 12. · Aror, part. 3, lib. 5, cap. 5, diff. 4 et 13. - Bonae., de Matr., qu. 4, punct. 17, n. 12. - Turrian, in 2— 2·, disp. 90, dub. 2, num. 11. — Αλοτ, loc. dt, diff. 13. — 1 Cap. 10, n. 13. — 4 Loc. dt, n. 313. — · Loc. dt — · Loc. dt, num. 21. — ' Decal., lib. 7, cap. 5, § 3, num. 45. — · Lib. 3,

648. - a) Covarruvias, *de Matr., part. 2, cap. 6, § 8, n. 19*, male a Lugo allegatur; hoc enim non habet.

b) Lugo, *disp. 12, n. 14*, videtur quidem in eam sententiam inclinare, quae negat stupratorem eo casu ad matrimonium teneri; sed addit: « Non caret tamen fundamento sententia Azorii ».

c) Gobat, *tr. 10, n. 218*, id profecto docet, nempe non teneri ad matrimonium; hic tamen a Croix allegatur prę sententia quae negat teneri ad totam dotem, et quae affirmat satis esse si eam ita augeat, ut possit mulier maritum reperire, quasi violata non fuisset; quod habet Gobat *n. 219*.

d) Croix id asserit, non cum eisdem auctoribus, sed cum communi.

649. Dubium istud movetur de casu quo puella ignoraret votum castitatis quo vir obstrictus erat.

b) Dicastillus, *de Rcstit., disp. 7, dub 9, u. 137 et seqq.*, utramque sententiam probabilem existimat

') Martinus Perez, *de Matr., disp. 5, sect. 1,*

649. - Quaeritur T. *An vir habens votum castitatis vel religionis, teneatur ducere virginem defloratam post veram vel fictam promissionem matrimonii?* — Si votum fuit emissum post promissionem, po»t «incommune est doctorum apud Croix8, tene- pΛ»"»'®. neri virum ad conjugium, quia tunc vo- “““Lic- tum est nullum, cum factum fuerit in tn“oolom- injuriam puellae.

Dubium est, *si fuerit emissum ante promissionem aJ.*

Prima sententia negat teneri. Ethane vo.em in- tuentur Laymann * cum Navarro, Rodri- “ guez; Diana 10; Salmantll cura Silvio, Prado et Dicastillob); item Perez Hurta- JQILA * “* dus c) et Gobat c), apud Croix Et probabilem vocant Lugo ‡, ac Sanchez ·) cum Manuele ac Vivaldo ·); et probabiliorē putat Pater Concina u. Ratio, quia tunc corruptor non tenetur ratione damni illati; quia defloratio injusta sine promissione non obligat praecise ad matrimonium cum deflorata, sed ad alterutrum, vel ad eam ducendam, vel ad dotandam. Neque tenetur ratione promissionis; cum illa fuerit nulla. — Nec obstat quod fecte

part. 2, n. 320. — · Lib. 5, tr. 10, part 1, cap. 2. n. 5. - Novar., Conail. 1, qui clerici rd voTentes. - Rodri^., Sam., part 1, cap. 206, n. 11. — ■ Part 3, tr. 4, resoL 280. — u Tr. 13, cap. 3, n. 23. - in 2· 2* qu. 62, art 2. quaer. 6. - Prado, cap. 18, qu. 3. § 2. num. 7 et icqq. — “ Loc. dt, num. 320. — “ Dissert. 3, de Rest, in part., cap. 2, n. 10.

n. 4 et seqq., hanc negativam sententiam tue- tur, cum damnum aliter reparari potest; si vero reparari non possit, nisi mulier in uxorem ducatur, teneri eam ducere ait *ft. 8*. — Idemque prorsus tenent Gaspar Hurtadus, *de Matr., disp. 1, diff. 21, n. 91 et 92*; Gobat, *tr. 10, n. 100*. Et ita etiam citantur a Croix.

d) Lugo, *disp. 12, n. 41*, probabilem putat hanc opinionem, « quatenus dicit praevalere votum praecedens, et stante illo, non debere nec posse dud defloratam; non tamen puto debere excusari ejusmodi defloratorem a pe- tenda dispensatione vel commutatione voti, si commode eam possit obtinere, et aliter non possit damnum illatum resarcire ».

*) Sanchez, *de Matr., lib. 1, disp. 45, n. 2*, valde probabilem appellat sententiam illam, quae *negat posse* ducere; pro qua sententia citat aa., qui revera wuii tenent: Rodriguez scilicet, *Sum., part. 1, cap. 206, num. il*, ut magis probabilem (sicut et Concina); Vival- dus autem, *Candelabr. aur., part. 3, cap. 14, num. 65* (in edit. Brixien. 1590), simpliciter et absolute.

promittens obligatur ad matrimonium ratione delicti: nam respondent auctores citati, delictum fecte promittentis in hoc esse, quod, cum poterat apponere verum consensum, fraudulenter non apposuit. In praesenti autem casu, stante voto, corruptor non poterat verum consensum praestare; et ideo tenetur tantum ad damnum, eam dotando vel de nuptiis providendo, eodem modo ac si sola defloratio sine promissione intercessisset.

Probxbt-
ltus tenetur
ad matri-
monium.

Secunda vero sententia probabilior, quam tenent Lessius¹, Sanchez²; Eugo cum Vasquez, Coninck³ Reginaldo et Gutierrez; Tamburinius³, Sporer⁴, Croix³, docet talem stupratorem omnino teneri ad matrimonium. Ratio¹, quia (ut diximus) damnum deflorationis nunquam adaequate reparatur, nisi per solum conjugium. Ratio² quia obligatio ducendi defloratam oritur, non ex eo quod tenebatur corruptor vere promittere et non promisit, sed ex ipso delicto fraudis: in cuius poenam, ut probavimus, remanet ipse obstrictus ad reddendam indemnem alteram partem deceptam, tali modo ac si non intervenisset fraus; hoc enim expostulat aequitas naturalis contractuum propter bonum commune. — Et sic respondetur rationi oppositae sententiae.

Objccüo
ni respon
detnr.

Nec obstat votum emissum, quo vigente, videtur corruptor non potuisse ad matrimonium se obligare. — Nam respondet Lugo communem esse sententiam, quod debita onerosa semper sint praefenda debitis quae obligationem trahunt ex libera voluntate hominis, prout sunt

vota. Ita communiter docent Lessius¹, Molina², Bonacina⁸; Lugo² cum Navarro, Medina, Rebello, Reginaldo. Et probatur ex *l. Inter eos, § Is quoque, ff. de re jud.*, ubi dicitur: *Qui ex causa donationis convenitur, in quantum facere potest condemnatur, et quidem is solus, deducto acre alieno*. Ratio, quia in promissione gratuita semper subintelligitur conditio: *Dabo, si potero; vel, nisi status rerum mutetur*. — Et signanter loquendo de votis, id docent Laymann³, Sanchez⁴ u, Bonacina³, Palaus³; Silmant.¹⁴ cum Trullench et Leandro. Eo quod vota non sunt solvenda, nisi ex bonis ipsius voventis; bona autem voventis sunt ea sola quae remanent, deducto aere alieno, s. Hinc est quod si quis voverit dare bona sua Ecclesiae, et postea damnum alicui inferat, prius tenetur resarcire damnum et deinde implere votum. Sicque votum castitatis semper intelligitur emissum sub conditione, nisi advenerit obligatio alteri damnum compensandi.

Et hoc censet valere Lugo², etiamsi virgo violata fuerit conscia voti; et merito probabile putat Croix³ (contra Sanchez et Lessium) ex infra dicendis.

Sed dices: Si hoc esset, ergo posset deflorator sine dispensatione matrimonium contrahere. — Non desunt auctores, qui dicunt posse; ut Lessius², Sporer⁸, Tamburinius³ et Trullench, Candidus, etc., apud Salmant.³ qui censent dispensationem non esse tunc necessariam ad contrahendum; sed tantum eam suadent, ut vir possit deinde etiam petere. — Sed

«jmc Uw»

• De Malr, lib. I, di^op. 45, n. 3. — • Disp. 12, n. 42. — Vasfl., de Resu, c^op. 3, § 2, dub. 6, u num. 16. *Rtfin.*, hb. 31, n. 258, ad 5. *Gutirr.*, de Matr., cap. 25, n. 7. — • Decal., lib. 7, cap. 5, § 3, num. 34. — • Pan. 4, cap. 3, u. 601. — • Lib. 3, part. 2, n. 320. — *Lu%a*, diip. 12, n. 42. — • Cap. 15, n. 35. — 1 Tr. 2, dhp. 700, n. 4. — ■ Diip. I, de Rest, in fen., qu. 8, punct. 2, num. 52. — • Diap. 20, num. 140. — *Λαυαχ.*, Man., cap. 17, num. 50 et 53. • *Joan. Medina*, Cod. de Restât., qu. 2, dub. 5, concl. 4. 77rfer/, part. I, lib. 2, qu. 19, num. 14. — *fieri* lib. 10, num. 239. — * Lib. 4, tr. 4, cap. 3, n. IX — 11 Decal., lib. 4, cap. 15

num. 39. — u Dhp. 4, dc 2 Praec. decal., qu. 2, punct. 5, § 2, n. 16. — « Tr. 15, diip. 1, punct. 16, n. 10. — M Tr. 17, dc Voto et Juram., cap. 1, n. 125. — *Trull.*, Decal., lib. 2, cap. 2, dub. 15, n. 11. • *Lrand. a SS. Sacr.*, dc Voto et Juram., tr. 1, diip. 25, qu. 18. — Ex 1. *Λ/χ/irr* 72, it. dc jure dotium (juncta Glossa in v. *Alieno*). — * Disp. 12, n. 50. — *Sanch.*, de Mair., lib. 1, disp. 45, n. 6. — *Zcsc.*, cap. 10, num., 33. — 11 Loc. cit., num., 34. — * Part. 4, cap. 3, num. 601. — “ Decal., lib. 7, cap. 5, § 3, num. 36. — *Trull.*, Decal., lib. 7, cap. 9, dub. 4, n. 3. — *Candid.*, diiquiit. 25, art. 18, dub. 3. — » Tr. 13, cap. 3, num. 22.

f) Lessius, cap. 10, n. 32, sic tenet: « Si tamen ipsa votum ejus omnino ignoravit, et recuset omnem aliam satisfactionem ».

«J Coninck, de Sacr., disp. 23, num. 24, pariter tenet hanc sententiam: Si « copulam aut eam familiaritatem obtinuit, ex qua gra-

vis imminet infamia, quae aliter averti nequit ».

Croix, hb. 3, pari. 2, n. 320, probabilem putat sententiam, quae defloratorem obligat ad petendam voti dispensationem; quod sane procedit ex obligatione ducendi defloratam

praeterea respondeo cum Lugo quod, licet talis vir nequisset matrimonium promittere, poterat tamen promittere se impetraturum dispensationem; et ad hoc stuprator jam se obligavit ratione deceptionis, copulam extorquendo sub promissione matrimonii. Unde tenetur ipse dispensationem impetrare; qui enim tenetur ad finem, tenetur etiam ad media necessaria ad finem conducentia, cum possit ea ponere sine gravi incommodo. Deflorator autem in hoc casu facillime potest dispensationem obtinere, et ideo tenetur. Prout si religiosus teneatur alicui damnum resarcire, et possit restituere laborando vel petendo a praelato facultatem, ad id tenetur.

Haec secunda sententia mihi certo et longe probabilior videtur. — An autem prima sententia sit probabilis, dubitat Tamburinius²; immo Sporer ait non esse audiendum Diana, qui eam tuetur. Ego ipsam nec probabilem, nec improbabilem dicere audeo.

Illi autem opinioni quam tenent Laymann^{ri}/ et Navarrus^J, Manuel et Vivaldus^J, apud Lugoⁱ, nempe, quod si vir non possit eo casu damnum resarcire, nec etiam tenetur ad matrimonium; huic, dico, opinioni non valeo acquiescere. — Verius enim contradicit sapientissimus Lugo³, et sequitur Sporer Ratio, quia certum

Etsi nequeat damnum urci-
re. tenetur
ad matri-
morium.

¹ Disp. 12, n. 41. — DccaL, lib. 7, cap. 5, § 3, n. 35. — Sporer, part. 4, cap. 3, num. 60t. — Diana, part. 8, tr. 4, resol. 280. — Loc. cit., n. 4L — 4 Cap. 10, n. 10 et IX — 1 Loc. cit., n. 1L — 1 Tr. 13, cap. 3, n. 9. — Dicastl., de Restitue., disp. 7, dub. 9, n. 115. — Loc. cit., n. 21. — Innocent., in cap. Super eo, de condition, apposit. — Has

O Laymann, lib. 5, tr. 10, part. 1, cap. 2, n. 5, negat simpliciter virum teneri eo casu ad matrimonium; et ait potius servandum esse votum; subdit tamen teneri ad petendam voti dispensationem.

J) Navarrus, Rodriguez et Vivaldus a Lugo, loc. cit., tt. 40, allegantur pro sententia, quae negat teneri ad matrimonium, etsi damnum aliter reparari non possit; at re quidem vera Navarrus, Consil. 1, qui clerici vel rventes; Rodriguez, Summa, part. 1, cap. 206, tt. II, negant simpliciter teneri ad matrimonium, sed pronuntiant votum esse servandum damnumque resarciendum. — Vivaldus pariter, in Cattdecl. aur., part. 3, cap. 14, n. 65, illum qui prius votum castitatis emiserat, et postea cum puella contrahere juravit, obligat ad votum omnino servandum. Et si hunc lo-

est apud omnes quod injustus deflorator, etiamsi matrimonium non promiserit, ad illud tenetur, si non possit aliter damnum resarcire; ut docent communiter Lessius⁴, ipse Lugo et Salmant.⁴ cum Bafiez Dicastillo, Villalobos etc. — Tanto magis igitur stuprator, quando matrimonium fecte promisit, ad illud tenetur, si aliter damnum nequeat compensare. Modo (bene excipit Lugo⁷) ipse non sit multo melioris conditionis, ut diximus.

650. - Quaeritur 4°. Ad quid teneatur, qui sub promissione matrimonii violaverit consanguineam? — Duo casus in hoc sunt distinguendi.

1°. Primus casus est, si vir promisit matrimonium, expresse sub pacto impetrandi dispensationem. — Et tunc,

1°. Quando impedimentum est tale, ut in eo Pontifex nunquam vel raro soleat dispensare (prout inter consanguineos in primo vel secundo gradu transverso), utique promissio erit omnino invalida; atque ideo non erit alia obligatio quam resarciendi damna.

2°. Quando vero impedimentum est tale, in quo Papa dispensare soleat: — Alii dicunt promissionem matrimonii esse invalidam >; ut Innocentius, Hostiensis, Abbas, Praepositus, Silvester, Henriquez, Villalobos, Victoria, Ledesma, etc., apud Sanchez⁴, qui probabile putat. Et ita te-

Multo oea-
fis. «i 5ctc
promptut.

Si vioix.
vit consxn-
gui neam
cura pacto
dupmaauo-
new peten-
di.

Si dtspen-
jmn non so-
leat, tene-
tur solum
xd damnx-

Etti au

tiens., in cit. op. — Abb. Panorm., in q. 1 exp., nom. & — Pracpos., in cit. cap., n. 5. — SttarsX., v. Malrimantum 111, qu. 9. — Henruj., lib. 12, cap. 10, num. 4. — Joan. Bapt. Villalobos, Common, opinion.. Uc. M, n. 4L — Victoria, Sam., de Sponsxhb., n. 258. — Martin, de Ledesma, > 4-, qu. 45. art. 1. post init — De Matr., 11b. 5, disp. 5, n. 5.

cum conferas cum tt. 64, mens Vivaldi videtur esse de casu etiam, quo ille vovens puellam defloravit

k) Sporer, loc. cit., tt. 601, ducendam esse ait mulierem defloratam, ex contractu oneroso, « et ex delicto injustae damnificationis ». Nec aliud habet.

I^o Banez et Villalobos a Salmant. citantur utique pro sententia, quae docet vel matrimonium ineundum, vel damnum resarciendum esse; sed Bafiez in 2atn 2a-, qu. 62, art. 2, dub. 7, conci. 2; Villalobos, part. 2, tr. 11, dtff. 30, n. 9, nihil aliud habent, nisi defloratorem teneri ad resarcienda omnia damna, quae ex stupro violento subsecuta sint.

650 - Omnes auctores hic a Sanchez allegantur, non pro casu de quo disputat

nent omnes, qui excusant in casu praecedenti ab obligatione ducendi, stupratorem habentem votum castitatis; idque fortius dicunt in hoc casu, ubi adest impedimentum non solum impediens, sed etiam dirimens. Ratio: tum quia haec conditio rejicitur a contractu matrimonii, tamquam impossibilis; ea enim quae a voluntate principis pendent impossibilia dicuntur¹. Tum quia impediti ad matrimonium, sicut sunt inhabiles ad contrahendum, ita ad promittendum. Et pro hac opinione Diana^{*} adducit plures decisiones Rotae Romanae. — Alii tamen communius et venus docent talem promissionem satis obligare. Ita Lugo®, Laymann⁴; Sporer® cum Palao, Coninck et Dicastillo; Salmant. · cum Pontio, Bonacina, Rebello et Ledesma; Sanchez¹ cum Molina^e), Covarruvias, Lopez^d), Gomez^c); Holzmann[§] cum aliis communiter, ut asserit. Ratio: tum quia matrimonium promissum sub

tali pacto revera est possibile; id enim quod princeps concedere solet minime impossibile reputatur[^]. Tum quia omnis contractus, licet pro tempore impedimenti non sit validus, potest tamen esse validus respectu ad tempus quo impedimentum aufertur; actus enim factus tempore inhabili valet juxta jurisperitorum axioma, pro tempore habili ad quod refertur. Et sic respondetur rationibus oppositis. — Hinc stuprator eo casu bene tenetur ad dispensationem impetrandam, et deinde ad matrimonium contrahendum.

II. Secundus casus est, si promissio matrimonii est absoluta, nulla facta mentione dispensationis /A

Tunc, dicit Sanchez['] cum Covarruvias, Navarro, Gutierrez, Ledesma, Lopez, etc., promissionem esse omnino nullam, utpote de re bonis moribus adversa, ex l. *St stipuler 35, ff. de verb. oblig.* — Sed verius adhuc puto cum Lugo['], Croix

st non si
“““Stio-
“““

promi-
LoSun-
lidn, tuu
μ io.*

¹ Ex l. *Continuus 137, § 6, Cum quis*, ff. de verb. oblig. (Juncta Glossa io v. *Relictae sint*). — 1 Part. 11, tr. 2, resol. 70; cfr. Dcds. Roue 2. post part. 6. · *Rota Rom., Hispalcn.*, 6 mart. 1637, coram Coccino, inter Recentior., toni. 5, part. 2, n. 603; *Valentina*, 10 nov. 1595, coram Seraphino, inter ejus impressas, n. 1156. — 1 Diep. 12, n. 53. — · Lib. 5, tr. 10, part. 2, cap. 7, n. 4. — 1 Part. 4, cap. 1, n. 215, 11. · *Palao*, tr. 28, disp. 1, panel. 16, n. 7 et seqq. · *Coninck*, de Sacram., diip. 29, n. 18, 19 et 33. · *Dicas!*, de Marrim., diip. 1, dub. 38, num. 570. — · Tr. 9, cap. 2, num. 74. · *Basil. Pont.*, de Matr., lib. 12, cap. 7,

n. 1. - *Bonae.*, de Matr., qu. 1, panel. 7, n. 10. · *Rebel.*, part. 2, lib. 2, qu. 10, num. 46. · *Petr. Ledesm.*, de Matr., qu. 47, art. 5, de condition, honest., dub. 2, cone). 3. — 1 De Mair., lib. 5, disp. 5, n. 12 et 13. - *Covar.*, de Mair., part. 2, cap. 3, in princ., n. 8. — 1 De Mair., n. 191. — · Loc. cit., n. 26. - *Covar.*, de Matr., part. 2, cap. 3, in princ., n. 7. - *Navar.*, Consil. 15, n. 1, de consanguinitate. · *GutUr.*, Canon, quaesu, lib. 1, cap. 22, num. 17. · *Petr. Ledesm.*, de Matr., qu. 47, art. 5, v. f., dub. 2, ad 3 et 4. · *Ludov. Lopes*, Instr. nov., part. 2, de Matr., cap. 42, ad 3. — Disp. 12, num. 54. — 11 Lib. 3, part. 2, n. 321.

S. Alphonsus, sed pro sententia quae negat in generali valere sponsalia sub conditione: si rapa dispensaverit; quod quidem tenent auctores allegati, Praeposito excepto, qui anceps remanet. — Sanchez deinde, n. 7, addit hanc sententiam valere etiam, quando virgo sub spe dispensationis deflorata fuerit; at ex allegatis, solum Henriquez dtat, qui satis perspicue id significat *loc. cit.*

b) Hic pariter auctores citati (praeter Lugo, qui de hoc nostro quaesito disputat) tractant in generali de sponsaliis initis sub conditione: si Papa dispensaverit; quae quidem valere affirmant

Ludovicus de Molina, de *Primogeniis*, lib. 2, cap. 13, n. 8 et seqq.; Antonius Gomez, *Ad leges Tauri 9, n. 18, i.* adducuntur a Sanchez, non quidem pro ipsa sententia, sed pro ratione eam confirmante: impossibile scilicet non censi conditionem, quae pendet a principis voluntate, si id princeps concedere soleat.

d) Gregorius Lopez, part. 4, tit. 4, l. 3, v. *Casar*, hanc opinionem supponere videtur, ut recte dicit Sanchez; negat enim in

hoc casu exigi novum consensum, adveniente conditione et data voluntatis perseverantia. — Sed idem Sanchez dtat etiam Ludovicum Lopez, quasi hic auctor expresse eam teneat in *Instruet, nov., part. 2, de Matrim., cap. 42, ad 2 argum.*, sed perperam; nam

tiam tuetur.

L. *Cum servus legatus*, § 7 *Constat, ff. de legat, et fideicom.*, loquitur de bonis principis, quae negat posse legari: « Quoniam commercium eorum nisi jussu principis non est: cum distrahi non soleant ». — Et haec quidem verba commentatur Sanchez, dicens, *loc. cit.*, n. 12, id quod pendet a voluntate principis reputari impossibile, quando princeps id concedere non solet; secus, quando solet.

f) Sanchez silet de defloratione, et quaerit solum « an valeat promissio matrimonii inter impeditos, non expressa ea conditione: si Pontifex dispensaverit ». Cui quaesito respondet negative, et auctores dtat Navarrus tamen, *loc. cit.*, supponit deflorationem adfuisse.

Venu. vi-
tidā. M pro-
QKteAi ho-
nt iapedi-
centua.

Tamburinio * cum Molina ‡ Tabiena h>, Armilla h>, apud Sanchezl (qui vocat probabile), promissionem esse validam, si impedimentum promittenti jam notum fuerit 0. Ratio, quia conditio illa de dispensatione impetranda, semper in tali promissione subintelligitur tacite appositae: prout si religiosus promittit aliquid dare, valet promissio, quia subintelligitur conditio appositae de licentia praelati. Ideo in tali casu vir etiam tenetur ad procurandam dispensationem et ad matrimonium, cuir, taciti et expressi eadem sit ratio.

Fkte pro-
mitten- aim
picto impe-
trandi dis-
peniatio»
r.ea.

id nihil
leoetur, »i
Éctioidr-
ti potnit.

Sec», te-
netor Ad
Bitrimo-
»00.

Major difficultas est, *quando stuprator ficte promisit matrimonium cum pacto impetrandi dispensationem*. — Hic recte distinguunt idem Lugo³ et Tamburinius⁴: Quod si mulier prudenter advertere potuit fictionem promissionis, vir ad nihil tenetur; quia tunc ipsa sponte decipi voluit. Secus, si mulier non potuit advertere; quia tunc deflorator ratione fraudis tenetur ad matrimonium, et consequenter ad dispensationem impetrandam Λ

At quid, *si deflorator ficte, sed absolute conjugium promiserit consanguineae, non advertens ad impedimentum?*

¹ Decal.. Hb. 7, cap. 5, § 3, n. 37. — ² De Matr.. lib. 5,

Respondeo: Γ . Si ipse culpabiliter non adverterit, tenetur pariter ad matrimonium; quia jam fraudulenter egit. — $\dot{\mathcal{Z}}$. Si vero inculpabiliter, tunc dico quod quando dispensatio non potest obtineri sine gravi incommodo, non tenetur ad matrimonium, quia ad hoc praecise non se obligavit, stante ignorantia inculpabili impedimenti. Sed bene tenetur ad damnum compensandum, ratione deflorationis extortae; et si non possit damnum compensare, adhuc tenetur ad matrimonium, prout tenetur quisque injustus deflorator. Ita Lugo $\S$ et Tamburinius Λ — Quando autem dispensatio facile impetrari potest et sine gravi incommodo, tunc dico omnino teneri virum ad matrimonium; eo quod qui tenetur ad finem, tenetur etiam ad media ordinaria quae de facili adhibere potest (ut diximus mox supra *n. 649*, v. *Sed dices*, in praecedenti Quaestione, de eo qui habens votum castitatis, virginem violavit sub vera promissione matrimonii). Deflorator enim, ficte promittens matrimonium, tenetur ad illud ratione fraudis, eodem modo ac si vere promississet, ut pluries repetivimus.

Culpabi-
liter non ad-
verua» im-
pndimen-
tam. tene-
tur.

Incalpa-
btli fer non
advertes,
quandoque
exculiatur.

Quar.do
que tenetur
ad QAttri-
meruuol

diip. 5, n. 25. — * Dup. 12. n. 55 — $\diamond$ Lee. at., n. 37.

Molina, *de Primogeniis, lib. 2, cap. 13, n. 7*, de casu simili loquitur, et asserit idem esse sive conditio haec: si Papa dispensaverit, adjecta sit, sive omissa.

ft) Tabiena, v. *Sponsalia, n. 9, qu. 8*, asserit promissionem validam esse, si iuramentum de contrahendo accesserit; nec loquitur de defloratione. — Armilla, v. *Sponsalia, n. 11*, idem tenet quod Tabiena, et subdit: « Si autem nesciebant requiri dispensationem, et si sci-vissent, non se obligassent, non tenentur ». Quae omnia notantur a Sanchez.

O Lugo dicit: « Si impedimentum notum *ipsis* erat ». Croix vero: « Si... *utrique* fuerit notum ». — Tamburinius autem non requirit ut impedimentum ipsis sit notum, sed tantum ut sit dispensabile <

1) « Vel certe (ut addit Tamburinius), si ficte promisit, resarciat damnum ».

*) Lugo, *disp. 12, n. 55*, paulo aliter casum proponit et solvit: « Si... verba, inquit, non significabant talem conditionem [dispensationis] in iis circumstantiis, nec vir habuerit talem animum, nec femina in eo sensu illa intellexit, nec cogitavit de impedimento, distinguendum rursus videtur: nam si vir inculpabiliter usus est eo modo promittendi,

non videtur incurrere obligationem restituendi, cum non fuerit causa injusta damni per vim vel fraudem. Si vero culpabiliter usus est illo modo promittendi, ut femina deciperetur, quae non advertebat ad impedimentum consanguinitatis, nec ipse habuit animum promittendi sub conditione dispensationis, nec eam procurandi; tunc non tenebitur determinare eam ducere nec dispensationem procurare, quia id nec interius promisit, nec exterius significavit: credo tamen quod tenebitur alio modo resarcire damna illata, quia per fraudem injuste obtinuit copulam, atque adeo involuntarie ».

ri « Non obligabitur... ait Tamburinius *loc. ctf., n. 37*, quando ipse stuprator inculpabiliter ad eam necessitatem petendi dispensationem non advertit, vel impedimentum ei incognitum erat, et ex alia parte ejus verba non significabant promissionem de dispensatione petenda; tunc enim...abest vis vel fraus stupratoris. At si significabant, licet ipse non adverterit, tamen cum rcipsa dederit causam deceptioni, obligabitur saltem damna puellae resarcire, si non matrimonio, quod non promississet, certe subsidio dotis, quo resarciatur deceptio ».

ARTICULUS V.

QUID DEBEAT RESTITUI PRO ADULTERIO.

601. *Ad quid tenentur adulteri.* — 652. *Ad quid tenetur adultera.* — 653. *An teneatur manifestare, prolem non esse legitimam.* — 654. *An tunc spurius teneatur credere matri.* — 655. *Ad quid tenetur adulter.* — 656. *An teneantur adulteri reficere expensas hospitalibus pro exposita prole.* — 657. *Ad quid tenetur adulter, si dubium sit an proles sit mariti.* — 608. *Quid, si dubium sit inter duos adulteros.* — 659. *Ad quid tenetur adulter, si ipse non fuerit causa suppositionis.* —

Uterque
Adulter te-
netur dam-
na repa-
rari.

651. - « Resp. Cum ex adulterio damni-
ficari possint conjux alter et proles le-
gitimae circa sustentationem, haeredi-
tatem, etc.: patet quod uterque adul-
ters, nata eis prole, debeant, cum id
damnum causent, eatenus restituere,
quatenus possunt sine detrimento alio-
ris boni et causatione majoris mali. —
Est communis. Vide Laymann 1 ».

652. - « Unde resolves:

Obligatio
ne» adulte-
rae ex Bu-
bautn

« Γ. Quod attinet ad ipsam adulteram,
ordinarie non tenetur prodere quod pro-
les ejus spuria sit. Nam, et viro suo iri-
stitiam, et sui odium, et discordias do-
mesticas crearet, ac famam suam pro-
digeret; quibus damna fortunae merito
cedunt. Accedit, quod proles matri non
teneatur credere se esse illegitimam. —
Filliuccius

« 2°. Debet tamen, si potest, aliis indu-
striis damnum compensare: v. gr. 1° dili-
gentius administrando rem familiarem;
2° de cultu corporis detrahendo; 3° si
habet bona propria, plus legitimis quam
spurio relinquendo; 4° eum inducendo,

«ut, relicta haereditate vel ejus parte,
amplectatur statum ecclesiasticum vel
religiosum, si idoneus sit; etc. — Trul-
lench3 ».

653. - Quaeritur Γ. *An adultera teneatur se prodere, si sciat prolem non esse legitimam*, ad evitandum detrimentum mariti et filiorum legitimorum?

Affirmant Adrianus^, Paludanuse>, etc.,
apud Croix 4. — Sed negant Sotus Ma-
jor e) et alii: nisi ingens sit damnum,
nempe regni, principatus et similis. — Alii
vero, ut Cajetanus, Lessius d>, Scotus,
Vasquez, Medina, Richardus d>, etc., apud
Lugo *, negant ullo casu teneri matrem
se infamare. Et probant ex cap. *Officii 9, de poen. et rem.*, ubi dicitur: *Mulieriquae, ignorante marito, de adulterio prolem suscepit, quamvis id viro suo timeat confiteri, non est poenitentia deneganda.*

Opinione
de obliga-
tione ac pro-
dendi.

Ultima tamen sententia vera et satis
communis: quam omnino sequendam pu-
to, et tenent Lugo · cum Soto, Covarru-
vias, Molina, Tolet, Valentia, Turria-
no, etc.; Croix 3; Roncaglia · cum Azor

Adulte-
ra, quando-
que libera-
bitur ab i-
urisdictione.

1 Lib. 3, sect. 5, tr. 3, part. 3, cap. U, num. 1 et 2. —
Tr. 32, num. 225. — Lib. 7, cap. 9, dub. 5, num. 3. —
Lib. 3, part. 2, num. 332. — Cajetan., Sum., v. *Adul-*
terium, et Opusc. tom. 1, tr. 31, resp. 14, qu. 2. *Status*,
in 4, dist. 15, qu. 2, v. *Ad illud de adultera*, (n. 39.) · Vosq.,
Opuac. de Teatam cap. 5, § 1 num. 9. I Joan Medina
Cod. de Restitut. qu. 3, cau. 4. · De Jurat. et Jure,

diip. 13, n. 45. — Loc. citu, num. 45. · Sotus, de Juxt. c.
Jure. lib. 4, qu. 7, art. 2, v. *Dubium autem infer docto-*
res. Cover., in cap. *Peccatum*, paru 1, in prin., n. 8. ·
Molina, tr. 3, disp. 102, n. 12 et 13. · Tolet., lib. 5, cap. 11,
n. 3. · Valent., in 2^a 2°, disp. 5, qu. 6, punct. 7, caus. 5.
v. *Est autem apud doctores*, - Turrian., in 2° 2°, disp. 90,
dub. 3, n. 23. — Lib. 3, part. 2, n. 332.

608> Adrianus, in 4, de Restit., Quoad
I^{ura}, ad 5, el § *Scd restant duo dubia*, utique
affirmat, modo tamen probare possit et cre-
datur ei.

* Paludanus, in 4, dist. 27, qu. 2, art. 1,
conci. 3, (n. 6), affirmat adulteram teneri se
prodere filio, non autem marito.

¶ Sotus minus recte a Croix citatur; po-
tius enim tenet tertiam sententiam (ubi de
soliis lamae dispendio agitur). — Major pror-
sus perperam ab eodem Croix allegatur; nam,

in 4, dist. 15, qu. 17, asserit adulteram teneri
se prodere, ubi sola infamia timetur; secus
vero, si periculum vitae timeatur.

d) Lessius male citatur a Lugo pro sen-
tentia prorsus negativa; nam Lessius, ut
recte notat S. Alphonsus, potius adhaeret ter-
tiae sententiae. — Richardus, a Lugo ex Mo-
lina allatus, id non habet

Roncaglia, tr. 13, qu. 3, de Restit., cap. 2,
qu. 4, resp. 2, negat adulteram ordinarie te-
neri ad se prodendum; ibique citat auctores;

Filliuccio % Diana et Tamburinio; Sporer Elbel, Laymann 8. Et huic se adiungit Lessius⁴. — Haec sententia distinguit: Si damnum famae multum praeponderet damno mariti et filiorum legitimorum, tunc non tenetur mater illud subire; secus vero, si infamia non sit tanta.

Ouando
tetxatur ic
pcod^rt.

Hinc infertur, matrem teneri se prodere:

1. Si ipsa sit perditae famae, ut Laymann, Roncaglia, Lugo, Croix, etc. Bene tamen advertunt Lugo 5 et Elbel * non sufficere quamlibet suspicionem de adulterio, sed requiri ut alii vulgo de ea male sentiant. — Idem autem quod de femina malae famae dictum est, dicunt Lugo et Lessius de femina vili: modo (addit Lugo) sit adeo abjecta, ut non esset longe magis aestimabilis fama sua, quam damnum aliis inferendum.

2°. Si alioquin timeatur publicum damnum: nempe, si spurius sit perditis moribus imbutus, et succedere debeat regno vel principatui; — ut Roncaglia, et Laymann cum Lessio.

3°. Si mater se manifestando filio spurio, verosimiliter speraret filium crediturum, bonisque cessurum; nec timeretur ulterior magna infamia aut vexatio matris: ut docent Lugo, Roncaglia cum S. Antonino /- et Lessio, Croix, Holzmann, Sporer, Tamburinius. — Idem dicendum videtur, si mater posset damnum vitare, se manifestando soli marito. Sed bene ajunt Lugo et Sporer, raro ad hoc teneri

uxorem, eo quod raro ex tali manifestatione ipsa non sit subitura magnam vexationem: et hoc satis indicare videtur textus in cap. *Officii*, supra relatus.

Sed dices, nec teneri matrem se prodere apud filium: quia justitia commutativa non obligat ad reparanda damna bonorum cum detrimento famae; quae est superioris ordinis. Et ideo, ex communi et probabiliori sententia (ut dictum est n. 627), non tenetur detractor, qui non potest alter famam restituere, eam cum pecunia compensare. — Ex altera vice, non videtur posse dici mater modicam infamiam pati se prodendo apud filium: cum communius doceant DD. cum Lugo, et Salmant. Soto, Bafiez, Prado, Rebello, Villalobos, Tapia, etc., quod infamatio apud unum vel alterum virum adhuc sit gravis ponderis.

Sed respondetur. Aliud est teneri ad compensandam famam cum facultatibus: aliud, teneri suam famam prodere ad damnum illatum reparandum. — Non enim tenetur, qui alterum infamavit, pecunia famam compensare; quia fama nulla pecunia reparari potest. At cum quis damnum bonorum alteri intulit, tenetur quidem cum damno aequali ac etiam aliquantulum majori illud resarcire, quando per manifestationem facti, quamvis cum infamatione manifestantis, damnum reparatur. In eo solo casu posset is excusari, quo certum esset quod, ad damnum resarciendum, longe majus detrimentum, ut diximus, in-

Objectio.

Responde
ter.

Tambur., Decal., lib. 7, cap. 3, § 4, n. 15. — *Part.* 4, cap. 2, n. 561 et teqq. — *De Matrim.*, n. 457 et 158. — *Lib.* 3, bccU 5, tr. 3, part. 3, cap. 14, num. 1, v. f. — *Cap.* 10, n. 57. — *Laynt.*, loc. dt. — *Roncaglia*, tr. 13, qu. 3, de Restitue, cap. 2, qu. 4, resp. 2. — *LmEx*, dñtp. 13, n. 57. — *Croix*, lib. 3, part. 2, n. 332. — *Loc. dt.*, n. 57. — *Loc. dt.*, n. 458 — *Luço*, loc. dt., n. 57. — *Lrss.*, cap. 10, n. 57. — *Ronca^Ua*, tr. 13, qu. 3, de Rcstit, cap. 2, qu. 4, resp. 2. — *Layrn.*, lib. 3, sect. 5, tr. 3, part 3» cap. 14, n. 1, i. f. — *Erslj.*, cap. 10, n. 54. — *Disp* 13, n. 60. —

Rouca^ha, loc. dt., resp. 2. — *Lrxs.*, cap. 10, num. 58. — *Lib.* 3, part. 2, num. 333 — *Holm.*, de Praec. decal., n. 650. — *Sfiortr*, part. 4, cap. 2, n. 566 — *Decal.*, lib. 7, cap. 3, 4 4 num. 15. — *bu* loc. cit. n. 60. — *Sporer*, loc. cit. — * *Diep.* 14, n. 52 — « *Tr.* 13, cap. 1, n. 48. — *Sotus*, de Ju»t. et Jure. lib. 5, qu. 10, art. 2. post cond. 4. — *BaHex*, in 2° 2 qu. 73, art. 2, dub. 1. cond. 1. — *Brads*, cap. 25, qu. 2, n. 8. — *Rebell.*, part. 1, lib. 4, qu. 3, n. 4. — *Villa/.*, part. 2, tr. 11, dirt. 35, a. & — *Tapia*, tom. 2, lib. 5, qu. 14, art. 4, n. 3.

ct re vera, Azor, *part.* 3, *lib.* 5, *cap.* 6, *qu.* 2, v. *Altera difficultas*, Filliuccius, *tract.* 32, n. 225; Diana, *part.* 11, *tr.* 6, *resol.* 55, (Coord., tom. 2, tr. 6, resol. 234) negant adulteram teneri ad damnum reparandum, cum periculo famam amittendi. Quam sententiam Roncaglia pluribus limitationibus ita coarctat, ut plane tertiam sententiam, (quae ipsi a S. Alphonso tribuitur) amplecti censeatur.

f) S. Antoninus, *part.* 2, *tit.* 2, *cap.* 7, § < v *Sed numquid*: Si filius, inquit, < crederet, non autem probabile est, quod propter hoc dimitteret dictam haereditatem..; nec hoc mater praesumere potest, nisi antea multum fuisset experta de bona voluntate Alii sui; non ergo debet se exponere certo periculo diffamationis apud filium propter incertam correctionem illius ».

currere deberet — In casu autem nostro, non est certum quod mater, se manifestando apud solum filium, gravem patiatur infamiam: dum satis probabilis est sententia, quod revelatio criminis apud unum vel alterum virum cordatum non sit gravis infamatio; juxta dicenda *n. 973*, v. *Sed opposita*; et in praesenti casu id dicunt Lugo et Sporer.¹ — Cum ergo, ex una parte, mater sit certe obstricta ad damnum viro et aliis filiis reparandum; et ex altera, non sit certa excusatio, quia certum non est quod ipsa, revelando suum crimen filio, tale longe majus damnum incurrat quod sufficiat ad eam excusandam: ideo possidet obligatio restitutionis, et proinde tenetur mater se prodere. Immo hoc puto dicendum, non solum si mater spem moraliter certam concipiat praecavendi damnum, ut asserunt Lessius, Roncaglia et Concina; sed etiam si habeat spem tantum verisimilem, ut dicunt Sporer, Lugo et Holzmann ex eadem ratione, quia in dubio semper possidet obligatio matris. Secus, si nulla esset spes aut valde exigua — Hinc ajunt Tamburinius⁸, et Elbel³ cum Babenstuber, in praxi raro teneri matrem se manifestare marito aut filio; quia raro fieri potest quod ex tali manifestatione non sic subitura ingentia damna: et contra, raro continget quod filius credat, et teneatur credere matri, ut mox infra videbimus in sequenti Quaestione.

654 - Quaeritur 2°. *An eo casu teneatur spurius credere matri?*

Affirmant Pater Concina^{*}, Tamburinius et Hostiensis, Panormitanus a⁸, Me-

dina, Adrianus et Vasquez, apud Lugo si mater sit fide dignissima spectatis circumstantiis, nempe amore in filium et sua praesenti probitate: puta, si tunc poenitentem vitam ducat, Sacramenta frequentet etc.; aut si sit in articulo mortis, et suum dictum juramento confirmet; — ut dicunt Toletus T⁹ et Turrianus, apud Croix T.

Sed communissime et probabilius filius non tenetur credere matri, etiamsi juramento id asserat. Ita Lugo 8, Salmant. » cum Trullench, Dicastillo, Villalobos, etc.; Holzmann 10 (cum communi, ut asserit); Lessius 11; Laymann 18 cum Abbate, Richardo, Sà, etc.; Roncaglia¹³ cum Azor, Filiuccio, Diana, etc.; Sporer^{**}, Croix⁹, s. Id probatur Γ quia filius est in possessione legitimitatis, cui cedere non tenetur, nisi convincatur quod sit adulterinus vel illegitimus, ut habetur ex l. *Filium*, ff. *de his qui sui*, etc. Vide Lugo le. Probatur 2° quia nemo tenetur credere uni testi, etsi probatissimo; ut patet ex cap. *Relatum, de testam.*, ubi dicitur etiam quoad legata pia requiri saltem duos testes: *Tribus aut duobus legitimis testibus requisitis; quoniam scriptum est* (Deut. xix, 15): *In ore duorum aut trium testium stabit omne verbum*. Et ex cap. *Licet, de testib. et attest.*, ubi: *Licet quaedam sint causae, quae plures quam duos exigant testes: nulla est tamen causa, quae unius testimonio, quamvis legitimo, terminetur*. Hoc enim dicunt Laymann et Holzmann, quod fuit necessarium pro communi bono, ad fraudes avertendas. — Secus tamen dicen-

Juxta ibo,
liu. tene.
tur quando-
que credet
matri.

Prohabi
Hus noo te»
nciur crede
re nec je
rami.

In praxi
uro tene
tur macer
p mantie-
ture.

Lu¹⁰, dexp. 13, n. 60. — 1 Pare. 4, cap. 2» n. 566. — />5X., cap. 10, n. 58. — Ronca¹¹, tr. 13, qu. 3, de Rateit., cap. 2, qu. 4, resp. 2. — Concina, distert. 3, de Reatit. in part., cap. 3, n. 9. — Sporer, loc. dt. — Lu¹², loc. cit. — Holam., de Praec. decal., n. 656. — 1 Decal., lib. 7, cap. 3, § 4 n. 16. — 1 De Matr., n. 460. — Babensi., Ethic., tr. 7, disp. 5, art. 3, n. 43. — Loc. cit., cap. 3, n. 10. — Decal., lib. 7, cap. 3, 4, num. 10. — Hostien., in cap. *Per tuas*, de probation., num. 2; et in cap. *Transmissione*, qui Olit aunt lecilimi, num. 2. — Ioan. Medina, Cod. de Reatit., qu. 3, cau» 4, dub. Vasq., de Testament., cap. 5, § 1. n. 21. — Disp. 13, n. 61. — Turrian., in 2- 2 dexp. 30. dub. 3, num. 28. — 1 Lib. 3, part. 2, num. 334. — Dhp. 13,

n. 62. — 9 Tr. 13, cap. 3, n. 39. — Trull., lib. 7, cap. 9, dob. 6. n. 1 et 2. — Dicast., de Rextit., disp. 7, dub. 11, n. 196. Villal., part. 2, tr. 11, diff. 34. r. 9. — 1 De Praec. decal., n. 657. — 1 Cap. 10, n. 51. — M Lib. 3, tr. 3, part. 3, cap. 14, n. 1. — Abb. Panorm., in cap. *Per tuas*, de probat., n. 4; et in cap. *Transmissione*, qui filii num legitimi, num. 3 et 4. — Richard. de Mediavil., in 4, di»t. 15, art. 5, qu. 4, ad 9. — sa, v. *AdulUrium*, num. 3. — 1 Tr. 13, qu. 3, de Restit., cap. 2, qu. 4, resp. 2. — Aaor, part. 3, lib. 6, cap. 6, qu. 4. — FUI., tr. 32, n. 225. — Diana, part. 11, tr. 6, resol. 55. (Coord., torn 2, tr. 6, resol. 231). — 1 Part. 4, cap. 2, n. M6. — 1 Lib. 8, part. 2, n. 314. — 1 Disp. 13, n. 16. — Laym., loc. dt., n. 1. — Holam., de Praec. decal., n. 667. v. f.

654. — Abbas Panormitanus citatur quidem a Lugo (ex Molina tamen: ut asserit S. Alphonsus, sed contrarium omnino significa., in cap. *Per tuas*, m. 4, et in cap. *Transmissione*, n. 3 et 4,

») Adrianus, in 4, de Restit., § Sed restant duo dubia, ad 2, pariter male allegatur a Lugo (ex Vasquez).

Toletus videtur citari a Croix ex Turriano; sed re vera Toletus, lib. 5, cap. 11, n. 4,

Nbi in
dial »aft
dint id
dianan
dam id fa»
ro externo.

dum, ut bene ajunt Lugo Holzmann * Roncaglia ., Sporer *, Lessius & Salmant. . Croix 7, si adsint indicia ita vehementia, ut filius etiam in foro externo tamquam spurius condemnaretur d>: prout, si mater clare ostenderet impotentiam vel absentiam mariti tempore procreationis. Tunc enim tenetur ille ut spurium se habere; quia quisque tenetur se conformare in conscientia foro externo, ubi forum non nititur falsa praesumptione.

tp Adul-
ter paler
-pant.

655. - « 3°. Quod attinet ad ipsum adul-
« terum, spurii patrem, etiam ipse saepe
« excusatur vel in toto, vel ex parte: —
« sive quia damnum ab adultera compen-
« satum fuit, vel compensandum creditur;
« sive quia » (huic] « restitutio non potest
« fieri sine periculo vitae, dispendio famae,
« turbatione et discordiis familiarum; sive
« quia non est certus filium esse suum.
« — Vide Lessium⁸, Bonacina Trul-
« lench¹⁰ ».

Tenetur
restituere
omnia
unni.

Caeterum, adulter tenetur restituere omnia damna: scilicet haereditatem relictam a viro adulterinae proli, et alimenta ab eo data puero a tertio aetatis anno: nam usque ad tertium annum, mater tenetur eum lactare. Dixi *lactare*; nam ad alias expensas tenetur pater. — Si vero mater non possit lactare, non ipsa, sed adulter tenetur subire expensas ad lactandum; ut dicunt Salmant. a) cum communi. Nisi pater sit impotens, quia tunc tenetur mater.

Quid, «i
mater la-
dare ne-
queat.

¹ D!«p. 13, n. 62. — . De Praec. decal., n. 657, i. i. —
' Tr. 13. qu. 3, de Rest., cap. 2. qu. 4, reap. 2. — 4 Part. 4,
cap. 2, n. 555. — . Cap. 10, n. 52. — 4 Tr. 13. cap. 3, n. 3J. —
' Lib. 3, part. 2, n. 334. — . Cap. 10, n. 40. — . De Mair.»
qu. 4, punct 15, n. 8 et seqq. — M Lib. 7, cap. 9, dub. 7.
— » Tr. 13, cap. 3, n. 28. . Molina, tr. 3, disp. 103, n. 4. .
Sanch., Consil., lib. 1, cap. 5, dub. 4, n. 17 — 11 De Matr ,

656. - Quaeritur 1°. *An, si adulteri sint divites, et exponant prolem hospitalibus, teneantur reficere illis expensas facias pro nutrienda prole.*

Affirmat *prima* sententia, quam Salmant. 11 communem vocant cum Molina, Lessio a), Sanchez, etc.; item Elbel “, Sporer ”, Lugo w, etc. — Ratio, quia haec pia opera unice pro pauperibus sunt instituta.

Negat vero *secunda* sententia, quam tenent Henriquez, Dicastillus, Rodericus de Acunha % apud Salmant¹⁸; Renzi ** Et probabilem vocant Salmant.”, Elbelw, Sporer ” et Croix Eamdemque sententiam docet Laymann si hospitale sit opulentum; secus, si pauper. — Sed univ-erse praefatam sententiam ego puto probabilio-rem. Ratio, quia hujusmodi hospitalia non solum sunt instituta ad subveniendum pauperibus; sed etiam divitibus in infamiae periculo, in quo ipsi solent vel procurare abortum vel prolem necare ne infamentur; et huic malo intendunt hospitalia occurrere. Imo dico ista potius quam pro pauperibus, erecta esse pro pueris spuriiis, ad eos liberandos a discrimine mortis aeternae et temporalis: quam facile subirent ob infamiae timorem, si adulteri ex proprio eos alere deberent.

657 - Quaeritur 2°. *Ad quid teneatur adulter, si dubium sit an proles sit sua vel mariti?*

Laymann licet contrarium putet probabile, probabilius tamen esse dicit, teneri

n. 461. — “ Part. 4, cap. 2. n. 538. — u Disp. 13. n. 5. —
Henriq., lib. 11. cap. 19, num 3, lit. S, in com. DicAsi.,
de Restit., disp. 7. dub. 11. non. 171. . * Tr. 13, cap. 3,
n. 29. — M De 6- Praec., cap. 4. qu. 8. — ” Loc. dL, n. 29.
— “ De Mstrim.. n. 461. — 9 Part. 4, cap. 2, n. 538. —
- Lib. 3. part. 2, n. 159. — « Lib. 3. tr. 3. part. 3. cap. 14,
n. 4. — ■ Loc. dt., n. 3.

Adulter
dires expo-
ne o- pro-
lem hospi-
tali, tenetur
de expensis,
juxta Alios.

Probabi-
lui» non te-
netur.

negat dumtaxat filium teneri credere matri; subdit tamen aliquem auctorem idipsum negare, etsi uterque parens affirmet, « nisi testimonia aut indicia sufficientia adducant ».

* Hanceamdem limitationem suae opinionis apponunt Trullench, Richardus, Laymann, Azor et Diana, *locis citatis*.

655. - °) Salmant. t. tr. 24, de 4° Praec. decal., n. 34, asserunt matrem lac solum debere filio, « etsi spurio », usque ad triennium. Quae vero hic adduntur, ipsi Salmant. dicunt de patre in generali, non vero de adultero.

656. - a) Lessius affirmat quidem adulterum divitem teneri ad restitutionem; sed lo-

quitur de gratitudine et decentia, non autem de rigore justitiae: « Teneretur tamen (ita ille cap. 19, n. 69), tunc parens hospitali illi compensare sumptus, etsi non ex rigore justitiae (nisi forte pro solis pauperibus sit institutum), tamen ex decentia et gratitudine».

h) Rodericus de Acunha, m l part, decreti Grat., dist. 87, cap. 9, h. 13, dicit quidem primo verius videri parentes divites non teneri expensas compensare; sed in fine subdit: « Sed forsani dici notest tres classes hominum esse distinguendas. In tertia alii divites in re, impediti tamen propter metum vel aliam causam, filios alere nequeunt. Et hos teneri ad

ad damnum pro rata dubii. — Communis vero est contraria sententia, quae excusat ab omn' restitutione adulterum: modo non jii certus prolem esse suam. Ratio: tum quia possidet matrimonium, et filius legitimus reputatur, nisi constet oppositum; tum quia melior est conditio adulteri possidentis bona sua, de quibus non tenetur se spoliare pro obligatione dubia. Ita Continuator Tournely¹; Elbel² cum Soto, Navarro, Sporer; Salmant. * cum Lessio, Palao, Sanchez Dicastillo, Trullench et aliis. Et est commune apud Croix³, cum Lugo⁴, Azor, Covarruvias, etc.

658. - Et ob eamdem rationem, idem tenent valere, *si dubium sil niter duos adulteros, cujus sit proles*. Ita Sanchez Zaccaria⁴ cum Gobat % Lessio % Filliucdo⁵ et Bonacina ⁶; ac Salmant.⁴ cum Soto, Trullench, Lopez, etc. (contra Dicastillum, Molina ⁷ et alios). — Quae utique sententia, spectata ratione et absolute loquendo, probabilior est. Nemo enim tenetur ad damnum, nisi certo moraliter constet, ipsum fuisse causam damni; ut probavimus supra *ex num. 562*, cum D. Thoma⁸.

¹ De Mairim., n. 443.   *Sotus*, de Juti. et Jure, lib. 4, qu. 7. <rL 2, id 2. · *Natar.*, Man., cap. 16. n. 49. · *Sparer*, part. 4, cap. 2, n. M4. — 1 Tr. 13, cap. 3, n. 30. · *Lets*, cap. 10, dub. b, num. 40. · *Palant*, tr. 1, disp. 3, panel. 5, n. 8. · *Dicast.*, de Restit., disp. 7, dub. 11, n. 156 · *Trull.*, lib. 7, cap. 9, dub. 7, n. 6, — · Lib. 3, part. 2 n. 336. — · Disp. 13, n. 17. — *Atar*, part. 3, lib 5, cap. 6, qu. 8. — Cmer., de Matrim , part. 2, cap. 8, § 3, n. 10. — · h est *Croix*, edit. *Zaccaria*. lib. 3, part. 1, n. 704, — · Tr. 13, cap. 3. n. 3? · *Sotint*, de Just, et Jure, lib. 4, qu. 7, art. 2,

restitutionem hospitalibus faciendam dicendum videtur».

657 - Continuator Tournely, *de Restit. in part., cap. 3, art. 2, sect 9, qu 2*, non hanc, sed Laymanni sententiam tuetur.

Sanchez male affertur a Salmant.; loco enim citato a Salmanticensibus, id est *Const!., lib 4, cap. 3, dub. I, n. 3*, de hoc casu non loquitur

558 - «J Sanchez non recte huc adducitur; nam casum istum *loc. cit*, praetermittit, quamvis citetur non solum a S. Alphonso, sed etiam a Salmant

h) GobaU (Juinar., *tr. 5, cap. 28, n. 42*, non quidem de adulteris loquitur, sed de casu huic prorsus simili, scilicet de duobus qui cum muliere soluta rem habuerunt Nec Croix sermonem facit de *duobus* adulteris.

<7 Lessius, *cap 10*, n. 40, Eilliucdus, *tr 32, n. 223*, negant in generali adulterum

Nec obstat dicere cum Roncaglia quod possidet obligatio adulterorum ex actione injusta ab eis posita. — Nam respondetur quod ad obligationem restituendi, ex una parte non sufficit actio injuriosa, sed insuper requiritur damnum ex actione certe secutum: ut docuit idem S. Thomas, cujus verba retulimus *n. 561*. Ex altera, ut quis teneatur ad restitutionem, non sufficit, posuisse actionem aptam ad damnum causandum; sed requiritur ut actu moraliter certo illud intulerit. Non semper autem adulterium est causa prolis: sicut non semper consilium est causa damni, juxta D. Thomam, cujus textum vide dicto *n. 562*. Per accidens vero est, ut prolem nullus alere teneatur, cum incertus sit pater.

Hanc sententiam Croix ⁸ (loquens de spurio nato ex muliere soluta) vocat probabilem cum Gobat, Lessio et Filliuccio (contra Bardi); et communem asserit Lugo⁹.

Attamen ipse Croix⁸ cum Lugo¹⁰ />, loquens de prole adulterina, absolute dicit cum Ulsung, adulteros teneri ad alimenta pro ra.a dubii. Quia, licet nemo teneatur ad damnum, in dubio an ab ipso sit illa-

ad 2. · *Trull.*, lib. 7, cap. 9, dub. 7, n. 6.   *Ludav. Lopes*. Instruct, consc., part. 1, cap. 90, § *Quibus autem casibus; c(r. § Al in dubio*. — *Dicast.*, de Rcatit., disp. 7, dub. 11. num. 161. — ' 2· 2· qu. 62. art. 7. — *Ponca^Ha*, tr. 13, qu. 3, cap. 2, qu. 3, resp. 3. — S. *Thom.*, Opaic. 73, cap. 30. — 5. *Thom.*, 2· 2·, qu. 62. art. 7. — · Lib. 3, part. 1, n. 704. · *Gobat*, Qutnar., tr. 5, a.p. 2«. n. 42. · *Less.*, cap. 10, n. 40. *Fill.*, tr. 32. n. 223 — *Pardi*, de Cotise., discept. 6, cap. 9, J 21, n. 3. — · Lib. 3. part 2, n. 337. · *fills.*, tr. 4, disp. 3, num. 97.

ad aliquid teneri, si dubitet an proles sit sua necne. Quod profecto et jure merito valet de duobus adulteris.

Bonacina perperam a Croix allegatur; nam oppositum omnino tenet, *de Matrim., qu. 4, punct. 15, n. 10*: « Quando, inquit, duo adulteri cognoverunt unam et eamdem feminam conjugatam, quae concepit tunc temporis quo maritus absens erat, uterque tenetur alere et restituere pro sua parte; et allero nolente, tenetur alter in integrum».

Molina, *tr 3, disp. 103, n. 3*, loquitur de adultero, qui dubitat an prcles sit sua an mariti; item de eo qui carnaliter aliquam solutam cognovit, quae alium simul admiserit, proindeque dubitat an proles sit sua. Et vult utrumque teneri ad restituendum damnum et sumptus pro rata dubii. Quod certe intelligerc censendus est etiam de praesenti casu.

/ Lugo, *disp. 13, n. 19*, communem appel

tum; tamen hic (dicit) quisque adulter posuit certam causam damni: nam unius-cujusque copula fuit causa incertitudinis, ne ab aliquo ipsorum determinato exigantur alimenta, et in hoc damnum videntur singuli consensisse, copulam patrando causantem hujusmodi damnum. — Sed haec ratio universe non suadet. Quia videtur tantum valere pro secundo adultero, qui, sciens adulterium factum ab altero, cum adultera rem haberet, advertens suo secundo adulterio fieri causam incertitudinis ne possint a primo adultero exigi alimenta; vel locum haberet, si plures adulteri ex communi consilio adulterium patrarent. At non valet quidem ratio pro adultero anteriori, qui nihil adverteret de adulteriis futuris. Et ut secundus teneatur, requiritur ultra ut ipse advertat ad illud damnum quod evenire potest ex suo adulterio: quia tamen rarissima erit haec advertentia, rarissima etiam erit haec obligatio adulteri. — Et ita mecum sentit Elbel¹, cum Petschacher et Babenstuber. Vide dicta *n. 562*.

659· - Quaeritur 3°. *An adulter, certus de prole, teneatur ad damna, si ipse non fuit causa suppositionis*: scilicet, si ipse non induxit mulierem, ut mulier supponeret viro suo prolem uti filium suum, sed negative se habuit? — Tres sunt sententiae.

Prima sententia docet, teneri semper ad omnia damna. Quia ipso suo crimine fuit causa suppositionis, nempe quod proles credatur mariti: quemadmodum, ut adultera sit causa suppositionis, sufficit,

¹ De Matrim., confer. 18, num. 453. · *Petschacher*, de Restit., 1 radix in part., qu. 4, art. 4, *Infero* /· · *Babmstuber*, tr. 7, disp. 5, art 3, n. 89. — * Cap. 10, n. 45. — 1 Disp. 13, n. 11 et 14. — « Tr. 3, disp. 103, n. 2. — 1 Tr. 13, cap. 3, n. 36. · *Cafetan.*, Sum., v. *Adulterium*. — · Decal., lib. 7, cap. 3, § 4, n. 5 et 6. — *Tambur.*, loc. cit., n. 5.

lat sententiam, quae docet utrumque adulterum in hoc casu pro rata dubii ad alimenta teneri; ipse vero Lugo, *loc. cit., n. 24*, propendit, ut ait, in sententiam negantem ejusmodi adulteros ulla lege cogi ad alendum prolem illam dubiam.

659. - a) Sotus, *deJust, etJure, lib- 4, qu. 7, art. 2, v. Sed molestior*, negat adulterum ad aliquam restitutionem teneri *ex justitia*; ct subdit: «Nihilominus adjecerim, quod dum certissimum est filium genuisse, potensque est aliquam facere aut marito aut haeredi com-

ut constante matrimonio prolem suscipiat. — Hanc tenent Lessius Lugo¹, Molina⁴; et Salmant.⁴ cum Cajetano, etc, et vocant communem.

Secunda vero sententia excusat adulterum. Quia tunc adulter non est ipse causa suppositionis, nec illam intendit; sed est mater: sicut non est causa abortus, qui fornicatur cum muliere, licet conciat eam in necessitatem abortus. — Ita Sotus % Trullench % etc.

Tertia sententia, apud Tamburinium¹, distinguit. Et dicit quoad alimenta, teneri patrem illa subministrare: et hoc Tamburinius supponit ut certum, quia pater tenetur de se alere filium. Quoad haereditatem vero proli relictam, dicit non teneri; quia de hoc esset causa per accidens et remota.

Et hanc tenent Sotusa¹ et Henriquez⁷; et probabilem vocant Tamburinius¹, et Diana cum Bartholomaeo a S. Fausto, apud Lugo¹.

Sed longe probabilior mihi est prima sententia, teneri in eo casu adulterum tam ad alimenta quam ad haereditatem,

quam una cum adultera tenetur ipse compensare filiis legitimis. Ratio potissima, quia, licet adulter tantum permittat filium suum supponi; tamen filium procreando est causa proxima et directa moralis omnium damnorum: cum in moralem necessitatem supponendi prolem ponat adulteram, cui est inde moraliter impossibile prolem e domo ejicere, propter infamiam quam subiret. Ita Lessius¹⁰, Pater Concina n, Croix¹⁰, Elbel¹⁰; et Lugo¹⁴ cum

— 1 Lib. 11, cap. 21. n. 3, in textu el in com. — · Loc. cit., n. 6. — *Diana*, part. 2, tr. 17, resol. 55.   *Barthol. a S. Fausto*, Specui, confessor., disp. 23, qu. 8, num. 8, · · Disp. 13, n. 10. — * Cap. 10, n. 44 et seqq. — M Dissert- 3. de Restit. in part., cap. 3. n. 7. — “ Lib. 3, part, 2. n. 336. — ? De Matrim., confer. 18. n. 442. — M Diip. 13, n. 11.

pensationem, aul filium citra periculum atque scandalum nutrire, tenetur id *ob honestatem ac decentiam* facere ».

b) Trullench, *Decal., lib. 7, cap. 9, dub. 7, n. 4*, probabilem utique Soti sententiam existimat, nec pro alia re videtur a Salmant, *tr. 13, cap. 3, n. 35* citari; ipse vero communem vocat et tenendam asserit oppositam opinionem, quae S. Alphonso probatur, et secundum quam adulter « tenetur in solidum restituere... alimenta et haereditatem spurii a tertio anno aetatis et deinceps ».

Vasquez, Cajetano, Silvestro, Navarro, Molina, Azor et aliis communiter, qui (ut asserit Lugo) praefatas duas sententias rejiciunt.

Secus autem dicendum, ait Lugo | cum Vasquez, si adultera sine sua infamia et periculo suppositionis possit prolem extradomum tenere et alere.

ARTICULUS VI.

QUID DEBEAT RESTITUI PRO FAMA ET BONIS SPIRITUALIBUS,
UT, INDUCTIONE AD PECCATUM, AVOCATIONE A RELIGIONE.

660. *An restitutio facienda in alio genere. (De restitutione famae, vide dicenda n. 988). - Vide hic alias resolutiones. — 661. Quid, si quis inducat alterum ad peccandum. — 662. Ad quid teneatur, qui abduxerit nwtitium vel religiosum a sua religione. — 663. De restitutione ob omissionem Officii divini. — 664. Qu. 1. Quid, si fructus beneficii non pcrpiciantqr. — 665. Qu. 2. Quid, si omittatur Officium sine culpa. — 666 Qu. 3. An restituendi fructus intra primos sex menses. — 667. Qu. 4. An omittens Officium possit postea supplere altera die. — 668. Qu. 5. Quid, si omittatur pars minor, quam integrae Horae. — 669. Qu. 6. Quid, si recitentur Horae sine attentione interna. — 670. Qu. 7. An excommunicatus teneatur restituere fructus. — 671. Qu. 8. An omittens incurrat aliam poenam. — 672. Qu. 9. Cuifacienda restitutio. — 673. Qu. 10. An omnes fructus restituendi. Et quid de beneficiario simplici. — 674. Qu. 11. An teneatur ad Officium habens tenue beneficium. — 675. Qu. 12. An canonici non assistentes vel non psallentes in choro teneantur ad restitutionem distributionum ct praebendarum. - Dub. 1. An peccent graviter canonici qui choro non assistunt. - Dub. 2. Quid teneantur restituere, si choro non intersint. - Dub. 3. An satisfaciant choro qui tantum intersunt, et non recitant. - Dub. 4. An satisfaciant choro qui submissee recitant.*

660. - « Resp. Juxta dicta, si restitui
« non possint bona ablata ex bonis ejus-
« dem ordinis, non est obligatio faciendi
« ex bonis diversi ordinis». — [Vide dicta n. 627].

« Unde resolves:

« Γ. Pro fama restituenda est fama:
« cum id non potes, non teneris ad pecu-
« niam et bona fortunae, nisi per senten-
« tiam a judice cogaris sic satisfacere.
« Eadem est ratio de reliquis. Quod si ta-
« men, laedendo famam, in bonis etiam
• fortunae alteri damnum allatum esset,
« constat ex supra dictis quid faciendum
« sit. — Porro de laesione famae, etc., vi-
• de» [dicenda n. 9<\$<\$].

661. - « 2°. Si quis alterum induxit ad
« peccatum suasionem vel exemplo suo, le-
« netur quidem ex caritate, quoad potest,

« eum revocare ad meliorem statum, sed
« non ex justitia.— Lessius^l, Laymann⁸.
« 3n. Si quis autem induxit fraude, dolo,
« injusto metu, etc., tenetur ad id ex ju-
« stitia; quia quisque habet jus ne injuste
« laedatur in bonis spiritualibus. Unde, si
« laedatur, debet id spirituale restitui, si
« potest. Ibid. a> ».

An autem teneatur tunc ex justitia coo-
perari ut alter convertatur? — Croix ‘ pu-
tat probabiliter teneri; sed non negat oppo-
situm esse etiam probabile cum Sanchez.

662. - « 4°. Si quis aliquem (etiam no-
« vitium) abduxit ab ingressu religionis,
« tamen sine vi et fraude, etsi graviter
« peccarit id irrationabiliter faciendo, ac
« proinde teneatur ei rursus suadere in-
« gressum ex caritate; non tamen ex ju-
« stitia vel illi vel religioni tenetur, quae

Pro hma,
qaid rettl-
luendum

Pr> μ α π
d>lo.

prMa-
u^c*,e

Vasq., de Testam., cip. 5, § 1, n. 22 · Cajctan., Sum.,
v Adulterium. · Silvrti., v. Adulterium, num. 7, qu. 5.
iVatur., Man., cap. 16, η. 48 et 49. - Molina, tr. 3, disp. 103,
num. 2. — Zufo, disp. 13, num. 11. — 1 Loc. dt, num. 13. ·

Vasq., de Testam., cap. 5, § J, n. 23. — · Lib. 2, cap. 8,
num 7. — · Lib. 3, sect. 5, tr. 2, cap. 8, num. I. — · Lib. 3,
part. 2, num. 3U. - Sanch., Consil., lib. 1, cap. 3, dub. 1,
num. 5.

<> Azor, part. 3, lib. 5, cap. 6, qu. 7, di-
stinctionem adhibet: « Si adulter, inquit, adul-
teram induxit aut provocavit ad adulterium,
in solidum obligari, quia est principalis causa
adulterii.. Si vero adulter non induxit aut
provocavit, sed ambo communi consensu ad

adulterium convenerunt, tunc adulter non te-
netur in solidum praedicta damna restituere,
sed in partem dumtaxat».

661. - a> Ibid., id est Laymann, loc.cit., n. 1;
Lessius autem, loc.cit., n. 7, diserte ait teneri ad
hoc, non ex justitia, sed solum lege caritatis.

« nullum adhuc in eum jus acquisivit —
« Vide Laymann *.

Pro apo

« 5°. Si quis religiosum ad apostasiam
« induxerit suasionem aliave cooperatione,
« obligatur ex justitia religioni ad resti-
tutionem: non quidem ut ipse (quod
« aliqui volunt) loco alterius ingrediatur;
« sed ut suadeat alteri, quoad potest, re-
« ditum, et compenset monasterio com-
« moda quae ex haereditate, bonis vel in-
« dustria alterius expectabantur ».

Impediens
vi, fraude,
etc. In § FM
wm rehoio-
nh. inju»
ita»

Qui per vim, fraudem aut metum
gravem impedit vel avertit aliquem a re-
ligione, graviter peccat contra justitiam.
Est commune apud Croix cum Lessio,
Dicastillo, Burghaber et Stephano. Pro-
batur ex Tridentino³, ubi excommunicatur
qui puellam a religione impedit. For-
tius peccant parentes, si impedian (vide
dicta n. 335, v. *Praeterea*). Probabilius
autem est quod is qui hunc impedit non
teneatur alium adducere ad religionem;
ut ait Croix⁴ cum Sanchez, contra Na-
varrum a). Tenetur tamen reparare damna
ob id monasterio provenientia; ut com-
muniter dicunt DD. cum Lugo. Et hoc
dicendum probabilius, etiamsi ille aver-

Tenetur
reparare
damna mo-
nasterii.

1 Lib. 3, M Ct. 5, tr. 2, cap. 8, n. 2. — 1 Lib. 3, part. 2,
n. 347. · Ltss., de Statu vitae deligendo, qu. 8, § n. 89 ·
Dfcast., de Jusi, ct Jut e, lib. 2, tr. 2, disp. 7, dub. 2, n. 19. ·
Eur^hab., centur. 3, cas. 80. · Stephanas a S. Paulo, de
Just, cl Jure, tr. 4, disp. 5, num- 33 et 35. — ■ Sess. 25,

sus simplex erat novitius: ut Lugo et
Lessius cum aliis apud Croix⁴; contra
Sanchez, qui putat oppositum probabile,
dicens monasterium non acquirere jus in
novitium, nisi post professionem.

Hic autem videndum

DE RESTITUTIONE OB OMISSIONEM
DIVINI OFFICII.

663. - Ex decreto concilii Lateranensis
sub Leone X, aucto a S. Pio V anno 1571,
beneficiarii tenentur restituere fructus be-
neficii pro rata omissionis Officii, elapsis
sex mensibus a die beneficii
— In praefato enim concilio sic dicitur :
*Statuimus quoque..., ut quilibet habens be-
neficium..., si post sex menses ab obtento
beneficio divinum Officium non dixerit,
legitimo impedimento cessante..., fructus
suos non faciat pro rata omissionis re-
citationis Officii et temporis.* — Deinde
S. Pius V, in sua constat. 186, quae inci-
pit: *Ex proximo Lateranensi*, edita an-
no 1571, sic sancivit: *Statuimus, ut qui
Horas omnes canonicas uno vel pluribus
diebus intermiserint, omnes beneficii...fru-*

Decretam
Lateranen-
se.

de Regular., cap. 18. — · Loc. du, num 347. · Sb.,
Const!M lib. L cap. 3. dub 2, a. II et 12. — Less., de Just-
ct Jure, lib. 2, cap. 8, n. 15. · · Loc. dc. — Sauch. loc. dL.
n. 22. — · Concil Later. V, anno 1514. scss. 9, bull, reform.,
4 SiaJulmus quoqur. — S Pius V, const. Ex proximo, § 1.

662. - Navarrus, *Man., cap. 12, n. 44*:
* Sufficere, inquit,... suadere alteri aequo bono,
ut ingrediatur religionem, etiam si hoc illi
omnino non persuadeat».

b) Lugo, *disp. 9, n. 40*, loquitur de eo qui
professum per vim vel fraudem c religione
extrahit, et asserit in hoc omnes convenire,
ut talis ad restitutionem totius damni teneatur.
At n. 33 et seqq., disputat de eo qui per vim
aut fraudem aliquem *impedit ne religionem
ingrediatur*, vel *novitium c monasterio extra-
hit*, quem sane ad restitutionem teneri asse-
rit, sed pluribus adjectis distinctionibus: « Ad-
verto, inquit n. 34, ejusmodi emolumenta in
duplici classe esse posse. Aliqua enim sunt
connexa per se cum persona novitii vel in-
gressuri religionem, v. gr. si cathedram re-
gebat in academia publica, quam in religione
adhuc retineret, et cujus proventus ad mona-
sterium pertinere deberent; quare emolumen-
tum illud connexum esse videtur cum persona,
ita ut idem fere sit velle donare seipsum re-
ligioni, ac velle illud etiam emolumentum cum
persona connexum donare. Idem est de indu-

stria personae, ob quam magna utilitas mo-
nasterio advenit in bonis temporalibus, quo-
rum curam habebit... Aliqua vero sunt magis
per accidens connexa, ut si novitius vel in-
gressurus dives sit, vel haereditatem amplam
speret, quod etiam emolumentum ad religio-
nem pervenire potest. Si ergo de emolumentis
prioribus sermo sit, vera omnino videtur com-
munis illa sententia [quod scilicet damna com-
pensare teneatur]-. — N. 35. Si vero sermo
sit de emolumentis posterioris generis, ego
rursus distinguere. Nam vel impediens in-
juste vel extrahens novitium, id fecit ex inten-
tione tollendi talia emolumenta religionis; et
tunc puto veram esse illam secundam senten-
tiam, quod teneatur ad restituenda ea damna
religioni... — N. 36. Si autem absque ea inten-
tione novitius extrahatur vel impediatur, tunc
probabilem existimo sententiam..., quod non
teneatur ad restituendum religioni pro ejus-
modi emolumentis ». — Demum n. 37, subdit
Lugo: « In eo tamen casu, in quo priora vel
posteriora emolumenta restituenda sunt, ad-
vertunt communiter doctores non esse resti-

ctus, qui illivel illis diebus responderent...; qui vero Matutinum tantum, dimidiam; qui caeteras omnes Horas, aliam dimidiam; qui harum singulas, sextam partem fructuum ejusdem diei amittat: tametsi aliquis choro addictus, non recitans, omnibus Horis canonicis cum aliis praesens adsit, fructusque et distributiones forte aliter assignatas sola praesentia juxta statuta, consuetudinem, fundationem vel alias sibi lucrifecisse praetendat, etiam praeterfructuum et distributionum amissionem; item ille qui primis sex mensibus Officium non dixerit, nisi legitimum impedimentum ipsum excusaverit, grave peccatum intelligat admisisse, etc.

Hujusmodi autem restitutio certe debetur ante judicis sententiam; ut patet ex damnatione ab Alexandro VII propositionis 20, quae dicebat: *Restitutio a Pio V imposita beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam judicis, eo quod sit poena.*

Super hoc puncto, plures Quaestiones occurrunt.

¹ Dilep. I, de Offic. div., qu. 2, punct. 4. num. 25. · Anor, part. 1, lib. 10. cap. 4, qu. 6. — Bonae., disp. I, de Off. div., qu. 2, punct. 4, num. 25. AM/es., Sum., tr. 5. cap. 3, num. 39. Anor, part. 1, lib. 10, cap. 4, qu. 6. · Laym., lib. 4, tr. 2. cap. 5. num. I. - Garcia, de Henef., part. 3, cap. 1. num. 45. — Suar., de Reliff.,

luenda integre ejusmodi emolumenta. Sed ex parte, secundum spem praesentem et deductis expensis ».

664. - «i Auctores isti non eodem modo casum proponunt. — Viva enim, de Restit., qu. 7, art. 9, n. 2, absolute scribit: «Quod omittens divinum Officium ad nullam restitutionem teneatur, si nullos fructus percipit ob onus recitandi Officium ». Croix vero, lib 4, n 1193: «Si quis injuste, inquit, privetur fructibus sine spe eos recuperandi, putat cum aliis Bonae, teneri ad Horas; alii probabilius dicunt teneri, si habeat spem emojumentorum fundatam in titulo praesenti ». — Lugo denique, in suis Resfions. inorat., lib. 5, dub. 5, it. 8, loquitur de beneficio litigioso post adeptam possessionem, et negat adesse recitandi obligationem, quando propter litem beneficiatus fructus non percipit, si Limen «pro tunc nullum habet emolumentum ex obventionibus aut manualibus vel alio titulo, nec in futuro habet spem certam recipiendi fructus praesentes vel saltem futuros, ob certam spem vincendi litem »

* Bonacina, disp. I, dc Offic div, qu. 2,

664. - Quaeritur Γ. An beneficiatus, fructus non percipiens, teneatur ad Horas recitandas?

Respondetur: Si ipse careat spe recuperandi fructus, et non negligenter se gerat in illis exigendis, non tenetur. Ita Viva a», Croix a», Bonacina b» et Lugo «A — Ratio, quia non est aequum ut aliquis subeat onus Officii, si fructus non percipiat sine sua culpa.

Excipe Γ. Si beneficiatus juste privetur fructibus in poenam alicujus criminis: Bonacina * cum Azor. Secus, si injuste privetur; ut idem Bonacina cum Suarez c» Molfesio, Azor, Laymann, Lopezd», Garcia, etc. — Excipe 2°. Si spem certam habeat exigendi fructus sequentibus annis; ut Lugo ·) cum Suarez, et Croix *

Quid, si vertatur lis super beneficio? — Distinguendum:

Γ. Si beneficiarius nondum acceperit possessionem beneficii, Cajetanus °, Navarrus 4, et Sanchez § cum Corduba dicunt, teneri ad recitandum Officium, semper ac verisimiliter putet pro se ferendam

tr. I, lib. 4, de Orat. publi. Eccl., cap. 20, num. 14 (non tAmen a Lu^o dUtur.j. — 1 Lib. 4, num. 1193. — ■ Sum., v. Horae canon. omissio. — · De Horis canon., cap. 7, num. 29. (aI, num. 28, i. §). — · Consil., lib. 2, cap. 2, dub. 76, num 6. · Corduba, Sum., qu. 186, punct. 3, v. // quarto A

punct. 4, n. 24, haec dumtaxat scribit: « Beneficiarium, qui, capta possessione, fructus pro aliquo tempore non percipit, spem tamen habet alias recipiendi, teneri ad Horas canonicas».

c) Suarez, de Rclig., tr. 4, lib. 4, de Orat, publi. Eccl., cap. 20, distinctionem adhibet, et quidem n. 15: « Videtur... mihi probabile, inquit, quodsi ablatio fructuum non est perpetua, sed pro aliquo tempore, etiamsi sit violenta et injusta, ct sine spe recuperationis, non sufficiat ad excusationem a recitando ». Secus vero esse ait n. 16, * si quis ita privetur fructibus, ut illa privatio sit quasi perpetua spoliatio beneficii ».

Ludovicus Lopez, Instruet. cotise., part. 2, cap. 94, qu. 2, id clare significat, dum adhaeret opinioni, quae negat teneri ad recitandas Horas eum, per quem non stet quominus fructus percipiat

«» Lugo, Rcsp. moral., lib. 5, dub. 5, n. 8, loquitur de beneficio super quod lis mota est post adeptam possessionem; et concordat, dicens benchciatum teneri ad recitandas Horas canonicas, « quando spes est moraliter cena de victoria litis».

Fructa
incalpebib
ter non ptr
apiem, li-
ber est Ab
Officio

Niti >
-te prive-
tur ob oi
men,

vel qim
sit spes po
stea perci-
piendi.

Lite pen
dente Ante
poMemio
nem, tene-
tur justia'
Hot.

Rcvem
oon tenetur
adOffidum.

Exctpioiio,

esse sententiam. Ratio, quia beneficiarius per solam collationem jam acquirit dominium beneficii * Quapropter, cum a die collationis ad ipsum fructus pertineant, justum est ut ipse onus Officii subeat.

Communis tamen et vera sententia docet hunc non teneri ad Officium. Ratio, quia beneficiarius ad Officium non tenetur nisi ex perceptione fructuum: is autem cui collatum est beneficium habet quidem jus in ille et ad possessionem accipiendam; sed ante possessionem non habet jus ad fructus percipiendos: tale erum jus non acquiritur nisi per possessionem. Ita Habert/-ζ Pater Concina Continuator Tournely f); Salmant. * cum Suarez, Palao, Lugo, Bonacina, Filliucdo, Rodriguez /4 etc. Bene tamen excipiunt, nisi stet per beneficiarium, quin possessionem adipiscatur; quia ex reg. 25, in 6°: Mora sua cuilibet est nociva.

¹ Ex cap. Si itbi, de praebend., in 6°. — · De Horn canon., cap. 7, § 3, n. 26. — 1 Tr. 16. cap. 2. n. 36. · Sujr., loc. cit., lib. 4, cap. 19, n. 9. Palans, tr. 7, disp. 2, punct. I, § 2, n. 25. LmLo, Reap, mor., lib. 5, dub. 5, n. 1. · Bonac., de Offic. div., disp. 1, qu. 2, punct. 5, n. 2. · Fill., tr. 23,

I) Habert, tr. dc Contract., cap. 11, %l, qu. 7, non loquitur de beneficio litigioso, sed in generali scribit: « Nullam esse recitandi obligationem ante initam possessionem, dummodo non stet per beneficiarium quominus possessionem adeat ». — Idemque scribit Contin. Tournely, de Relig., part. 2, cap. 2, art. 8, sect. 2, conci. 2, qu. 2 — Rodnguez tamen magis diserte loquitur, Sunt., part. 1, c. 145, n. 1: « Notetur etiam, inquit, quod nullus beneficiarius tenetur recitare Horas canonicas ratione beneficii, nisi ejus habeat pacificam possessionem ».

K) Suarez, loc. cit., cap. 19, n. 10, non requirit ut adsit spes vincendi litem, sed absolute: « Si alius [litigans] possidet, ille tenetur pro tunc recitare, quia tenetur ad totam administrationem beneficii, et quia necesse est ut saltem habeat titulum coloratum, et actu fruatur beneficio ratione possessionis et actualis ministerii »

h) Salmant., tr. 16, cap. 2, n. 38, concordant quidem: « Si pendente lite ipse beneficium administret, cum morali spe et certitudine quod tructus sibi applicandi sunt, saltem debiti pro obsequio praestito». — Id ipsum docet Palaus, loc. cit., n. 24.

i) Filliuccius citatur utique hic a Salmant.; atvero, tr. 23, n. 161. non loquitur de lite, sed solum de eo qui beneficium possidet absque fructibus, de quo dicit: « Si habeat spem mo-

Nec obstat quod fructus reserventur proviso, nam respondet Habert4 etiam fructus beneficii vacantis saepe reservari beneficiario futuro; et tamen nemo dicet, hunc teneri ad Officium Hoc autem oeneficium, usquedum liti subjicitur, habetur pro vacante; ut ait Concina ·. — Et sic respondetur rationi oppositae sententiae.

2'. Si vero beneficiarius jam fuerit adeptus possessionem beneficii, tunc: Si ipse habet spem moraliter cenam vincendi litem, utique tenetur ad Officium, ut docent Lessius * Suarez «», Lugo T, Concina ·; Salmant. § cum Palao §, Fiiliucdo et aliis communiter. — Secus, si absit haec spes, et dubium sit cui adjudicandi erunt praedicti fructus; quia nemo obstringendus est ad onus certum ob mercedem incertam. Ita Lugo°; Salmant f» cum Sanchez % Ledesma, Pellizzario ·); et Tambu-

a. 160. — · Tr. de Contract., αψ. 11, § I. qu. 7, i. f. — · De Horis canon., ap. 7, § 3, n. 26, i. f. — * Cap. 31, n. 173

lib. 5, dab. 5, a. 8. — Pttr. Lttdtsm., Sam. ;αn. 2, tr. 9, cap. 4, poet eoad. 6, dub. 9, v. Dko 3.

raliter certam illos recipiendi, vel etiam si integre alteri solvat, administrationem tamen recipit beneficii, tenetur ad Officium ».

i) Salmant. tr. 16, cap. 2. n. 37, concordant, negantes beneficiarium ad recitationem teneri, :n casu quo deficeret certitudo moralis sibi applicandos esse fructus, saltem servitio debitos ».

Sanchez, Consil., lib. 2, cap. 2, dub. 76, n 9, scribit: « Quando lis advenit post beneficii possessionem adeptam, tenetur possessor recitare, licet judicis auctoritate fructus reserventur seu sequestrentur usque ad litis finitionem. Ratio, quia tunc obvenientes vel manualia sunt possidenti, si beneficio inserviat ». Et addit n 10, quod si eo casu « beneficium nullum habet servitium.-, et sic fructus omnes sequestrantur, nulla parte possessori reliem, judicandum est an hic teneatur recitare, sicut quando lis advenit ante possessionem» At n. 7, negavit ad recitationem teneri, quando lis ante possessionem sit mota, et non sit verisimile sententiam pro eo esse ferendam

l) Pellizzarius, tr. 5, cap. 8, n. 194, aperte hanc partem significat, scribens: « Beneficiarium habentem titulum beneficii, teneri ad Horas, sive habeat possessionem litigiosam (siquidem interim lite non obstante, [πo/α] beneficium ministret, et morali certitudine speret sibi applicandos esse fructus saltem servitio debitos) ·.

Si nt tpei
vincendi,
tenetor
poste««io-
nem.

Secui. ..
AbSIC spc<
vincendi.

c>< fru-
př'βMM·
naale ērri
<iam.

rinius ' cum Bonacina "À Et hoc dicen-
dum, etiamsi beneficiarius emolumentum
ex fructibus beneficii jam perciperet; sed
ob aliquod manuale servitium, ut recte
notant Lugo et Salmant. ob quod
non foret privandus tali emolumento,
etiamsi litem amitteret.

Si autem beneficiarius vincet litem,
sentit Salas apud Croix, ipsum teneri
fructus sequestratos largiri pauperibus. —
Sed melius censent Lugo *, et Salmant.s
cum Bonacina f>, nullam esse obligatio-
nem restitutionis, ei qui sine culpa sic
omisit Officium. Unde licite eos retinere
potest: sicut licite retinet fructus matu-
ratos a tempore vacationis beneficii, etsi
Officium non dixerit.

665. — Quaeritur 2°. *An omittens Offi-
cium sine culpa teneatur ad restitutionem?*

Prima sententia affirmat cum Ledesma
et aliis, apud Viva *, qui probabilem putat.

Negat vero *secunda* sententia proba-
bilior, quam tenent Lessius⁵, Pater Con-
cina et ipse Viva cum Sanchez et com-
muniori. — Ratio: tum quia, cessante
culpa, cessat poena restitutionis fructuum;
ut colligitur ex verbis concilii I^hateranen-
sis: *Si Officium non dixerit, legitimo im-*

*pedimento cessante, fructus suos non fa-
ciat.* — Tum quia, ut censent Silvester l
cum Innocentio a>, Panormitano, Butrio a>;
et idem Lessius cum Paludano b> et Ro-
sella (contra Angelum et Covarruvias, qui
tamen fatetur contrarium esse commune),
hujusmodi restitutio non debetur de jure
naturali; cum fructus beneficii non dan-
tur pro mercede recitationis, sed pro su-
stentatione bénéficiât!, cum onere tamen
Officii. Ante enim concilium Lateranense,
ait Lessius, nullus err.t canon, quo haec
restitutio praecipiebatur. Bene autem po-
tuit Ecclesia omittentibus restitutionem
imponere ipso facto et ante omnem sen-
tentiam; sed cum haec restitutio procul
dubio sit poena (ut non dubitat Viva ·),
ipsa omnino culpam requirit: et ideo satis
a restitutione excusantur Officium incul-
pabiliter omittentes.

Sed dices: Si restitutio fructuum cui-
pabiliter omittentibus est poena; cur non
requiritur sententia saltem declaratoria
criminis, ut declaravit Alexander VII,
damnando propositionem 20: dum (ut di-
ximus *Lib. I, n. 149*) in omnibus poenis
positivis requiritur sententia? — Respon-
detur non requiri sententiam, eo quod

objectio

Réponde-
S.r^o *

Viocn
litem non
tenetur re-
uitoere ob
nmiMum Of-
ficium

Omilen
inculpabili-
fer tenetur
restituere
juxta alio

Probabi-
lia non te-
netur.

1 Deoii, hb. 2, cap. 5, § I, num. 30. — *Croix*, lib. 4, n. 1199. — · *Resp. mor.*, lib 5, dub. 5, n. 6. — ■ *Tr.* 16, cap. 2, n. 39. — *Ledesm.*, Sum., part. 2, tr. 9, cap. 4, post concl. 21, dub. 1; et % *Sed est dubium*, — · *De RestiL*, qu. 7, art. 9, num. 2, v. *Infertur* 2. — ' *Cap. St*, num. 181, v. *Quinto*, et n. 183. — · *De Hon· canon.*, cap. 8, n. 6. —

Piux, loc. cit. · *Sanck.*, Conxil., lib. 2, cap. 2, dab. 86. — 1 V. *Clericus IV*, qu. 23, n. 16. · *Panormt.*, in cap. *Presbyter*, de eclebr. missor., n. 8. — *Rosetta*, v. *Clericus IV*, n. 23. — *An^et.*, v. *Hora canonica*, nam. 11. - *Ccrvar.*, *No xilx*. reeol. lib. 3, cap. 13, num. 10. — *Less.*, cap. 34, num. 180. — · In propos. 20 Alex. VII, n. 3.

Bonacina, *de Ofic, div., disp. 1, qu. 2, punct. 4, n. 26*, id non habet, nec pro hac parte a Tamburinio allegatur.

Lugo, *loc. cit.*, n. 8, teneri ad recitationem affirmat, < quando nunc percipit aliqua emolumenta ex obventionibus, vel stipendiis manualibus sui laboris, quae non perciperet nisi titulo beneficii ». — Et clarius Salmant., *loc. cit.*, u. 38: « Idemque est, inquiunt, [id est teneri], si interim recipiat emolumentum aliquod ex functionibus ct servitiis manualibus, vel aliquo alio modo, occasione beneficii quod possidet, quibus privari non timeat, si in hic vincatur ».

°) Salas refertur a Lugo (ex quo citatur a Croix), tamquam id doceat « in manuscripts tract, *de Oratione et Horis canonicis*, dub. 41 », quos quidem reperire nequivi.

l-) Bonacina citatur utique a Salmant.; sed videtur allegari ad probationem dumtaxat, in quantum scilicet, *loc. cit.*, qu. 5, *punct. 2, n. 4*, negat ad restitutionem teneri beneficiarium,

qui ex ignorantia invincibili, oblivione, bona fide, vel absque culpa vel ex legitimo impedimento Horas non recitat.

665. — a) Innocentius allegatur profecto hic a Silvestro, sicut et Butrius; sed allegatio fallax est, id enim non habent *in cap.* *Presbyter, de celebr. tnissar.*

h) Lessius, *cap. 34, n. 178 et 170*, distinctione utitur; et primo quidem de beneficiis curatis et capellis dicit: < Jure naturae non tenebitur quidquam restituere, vel saltem nonnisi parum, etiamsi Horas omiserit; nam illa oratio est functio tantum secundaria talis beneficii ». De beneficiis vero, « quorum tota vel praecipua functio est precatio canonical, subest quidem ex natura rei sufficiens ratio, ut stipendium possit repeti, ct beneficiarii cogi ad restitutionem; tamen non tenentur sponte restituere, nisi Ecclesia significet se velle » — Auctores vero citat Lessius, ut asserit S Alphonsus; allegatio tamen Paludani, quam a Silvestro mutuatus est, fallax est; si-

haec restitutio est poena conditionalis, juxta dicta ibidem (dicto *n. 149*, v. *Poenae*)', sive quia recitatio Officii est conditio sine qua non potest beneficiarius adipisci fructus, sicut declaravit Lateranense (ut mox vidimus *n. 663*) dicens: *Si post sex menses ab obtento beneficio, divinum Officium non dixerit, legitimo impedimento cessante, fructus suos non faciat.*

666. — Quaeritur 3°. *An omittens Officium infra sex primos menses, teneatur ad restitutionem?*

Affirmant Suarez % et Valentia cum aliis apud Viva — Sed negant probabilius Lessius², Concina °, et Viva cum Vasquez et communiori. Ratio est eadem quam mox adduximus: quia restitutio fructuum non debetur, nisi de lege Ecclesiae, quae hanc poenam injunxit tantum omittentibus post sex menses. Advertendum tamen, quod isti non excusantur a culpa gravi; ut habetur ex bulla S. Pii V (ut supra, *n. 663*).

667. — Quaeritur 4°. *An beneficiarius omittens Officium in uno die, possit supplere in alio?* — Omnes docent, et non dubitandum, hunc non excusari a peccato mortali: ut diximus haberi etiam in praefata bulla S. Pii V.

Valentia, in 2 2 disp. 6, qu. 2, punct. 10, § 8. v. *Respondendo per distinctionem*. · 1 De Refdt., qu. 7, art. 9, n. 2, v. *Infertur* 6. — 1 Cap. 34, n. 176. — 1 De Horis canon., cap. 8, num. 3 — Wtv, de Restitue, loc. du · Vbsq., de Benefic., cap. 4, § 1, art. 1, dub. 8, n. 38. — * Sum., Lr. 5, cap. 5, n. 17. — * Tr. 16, cap. 2, num. 66. · βηη/ανadv., Singular., tr. 8, singular, b. num. 11. — · Part. 2, tr. 12, resol. 24. — *Henriq.*, lib. 13, cap. 13, n. 2, lit. y, l. /W/., tr. 23,

Dubium fit: *an ita supplens excusetur a restitutione fructuum?*

Prima sententia affirmat: quam tenent Molfesius 4; Salmant. § qui citant Paludanum et Quintanadvenas; item Henriquez b', Suarez et Filliuccium. (Sed Diana® asserit Henriquez esse pro contraria sententia, et Filliuccium ac Suarez loqui tantum pro casu praecedentis quaestionis); ac probabilem vocat Bonacina T. — Ratio, quia in tali casu iste jam rependit aequale; prout si capellanus omittit Missam uno die, bene potest altero supplere.

Secunda vero sententia communissima, cui adhaereo, negat. Et hanc tenent Bonacina ·, Viva », Roncaglia¹⁰; cum Navarra Pellizzario, Bassaeo, etc., apud Salmant. “. Item Pater Concina “ cum Leandro §, qui dicit hanc omnino tenendam; et Croixia, qui contrariam non putat probabilem Ratio, quia onus Officii est addictum diei; unde qui illud non implet, non potest implere in alio. Et haec videtur fuisse vera mens S. Pii V, dum sancivit non facere (ructas suos, qui *Horas omnes canonicas uno vel pluribus diebus intermiserint*. Ubi notandum, non dixisse Pontificem *omiserint*, sed *intermiserint*; quo verbo satis significavit, non lucran

cxp. 10, num. 307. · Su, de Relig., tr. 1, hb. 4, cap. 29, n. 11. — * Disp. L de Offic. div., qu. 5» punct. 2, n. 5. — 1 Loc. dt. — · De RestitL, qu. 7, Art. 9, n. 2, v. *Infertur* 3. — * Tr. 5, qu. 2, d« Horis canon., p. 4» qu. 6, resp. 2. — *Pellu.*, tr. 5, cap. 8, num. 221. · Bass, v. *Horat canonica* V. num. 6, (datur a Leandro, non a Salmant.) · » Tr. 16, cap. 2, num. 64. — u De Horis canon., op 8, n. 11 et 12. — * Lib. 4, n. 1209.

quidem Paludanus, in 4, dist. 15, qu. 5, art. 3, concl. Q, (n. 40 et 41), diserte affirmat beneficium dari propter Officium.

666 — Suarez, *de Relig.*, tr. 4, lib. 4, de Orat. publi. Eccles., cap. 29, η. 10, vult quidem ejusmodi beneficium, ex natura rei teneri « ad aliquam restitutionem faciendam ». Qualis autem debeat esse illa restitutio explicat *n. 11*: · Addo vero secundo non videri necessarium ex natura rei, ut haec restitutio fiat in bonis seu fructibus temporalibus beneficii; sed posse fieri in bonis spiritualibus, quae fuerunt omissa ». Demum *n. 12*, addit non esse necessario faciendam in eadem specie actionis, seu in Horarum recitatione; sed posse fieri per alias preces aequales, prudentis arbitrio.

667. — a) Paludanus citatur a Salmant. ex Henriquez, sed loco ab Henriquez allegato,

scilicet, in 4, dist. 15, qu. 5, art. 2, concl. 5, (n. 27), hoc innuit tantum, dicens confessarium posse Officium praetermissum in aliud commutare, cum restitutio soli Deo facienda sit

*) Henriquez allegatur a Salmant. *n. 64*, non quasi ipse hanc sententiam teneat; sed solum quatenus pro ea afferat Paludanum.

’) Petrus Navarra a pluribus quidem auctoribus hic allegatur; non tamen potui hanc sententiam apud eum reperire.

§ Leander, in *Decal.*, part. 1, tr. 8, disp. 7, qu. 15, his verbis utitur: « Ego fere certum respondeo. Minime manere deobligatos a restitutione, sed omnino teneri ».

«9 Croix revera dicit hanc sententiam omnino tenendam; ubi vero, *ibid.*, advertit contrarium non videri probabile, tractat de casu diverso, scilicet de eo qui per alium Horas canonicas recitaverit.

Omitteiu
lafrx icx
menus proba-
bilis
non tenetur
restituere.

Omittere
un> die, fe
·haie, et<t
aliodic sup-
pleatur.

Ita sup-
plens, jUTtA
alio· non te-
netur resti-
tuere.

Juxta S.
Ductorem,
tenetur res-
tituere.

fractus qui uno die Officium intermittit, etiamsi in altero suppleat; quia, licet is dici possit quod Horas non omiserit, nequit vero dici quod non intermiserit. Hinc bene arguit Roncaglia: quomodo ille qui uno die fructus sui beneficii jam amisit, poterit altero die reacquirere?

Omittens
Citieis-
non «applet
«Ide open*
ba».

Non rati-
tuitar »uf-
frspb pro
animabu..

Tanto minus deinde approbo id quod subdunt Salmant. ', nempe, quod beneficiarius omittens Officium possit supplere aliis piis operibus. — Nec etiam acquiesco ei quod dicit Roncaglia, nimirum quod, cum sub nomine pauperum veniant etiam animae purgatorii, si beneficiarius applicat preces pro ipsis, possit liberari a restitutione: non acquiesco, dico, quia Papa omnino imposuit omittentibus restitutionem fructuum.

668. - Quaeritur 5°. *An omittens partem minorem quam integrae Horae, teneatur ad restitutionem?*

Levi» o.
minio e i.
eumi a re
Mitutione.

Si partes omissae materiam gravem non constituerent, commune est nullam deberi restitutionem, ne sub veniali quidem; etiamsi fructus illi parti respondentes ad magnam quantitatem pertingerent. Ratio, tum quia sic fert chori usus, tum quia a S. Pio V tantum omittentibus aliquam Horam imposita est restitutio: qui autem partem levem illius omittit, non potest dici Horam omisisse. — Ita Suarez Bonacina³, Salmant. et Pater Concina.

mu 11 o n
non coalc-
cum jaxu
Allo.

Et hoc verum putant Palaus a), Salmant. * cum Filliuccio, Petro Navarra^, Pellizzario a), Diana c), etc., ac probabile

Romania. de Hod. can., cap. 4, qa. 6, reap. 2. — 1 Tr. 16, cap. 2, n. 65. — *Roncaglia*, loc. ch.» qa. 7. reap. 2. — • De Reb<., tr. 4. lib. 4. de Oral. publ Eccles., cap. 30, n. 13. • Di«p. 1, de Offic div., qu. 5, punct. 2, n. 11. — • Tr. 16, cap. 2, n. 56 — 1 De Horn can., cap. 8, n. 8. — * Loc. cit.

668. - *) Palaus, tr. 7, disp. 2, punct 7, n. 6, satis probabile existimat; Pellizzarius vero, tr. 5, cap. 8, n. 213, probabile esse affirmat

b) Petrus Navarra male a Salmant. adducitur; loco enim citato, nempe, lib 2, cap. 2. dub. 3, de casu diverso tractat; neque hunc nostrum alibi apud ipsum potui reperire.

*) Diana, par/. 2, tr. 12, resol. 26, affert tantum Boaacinae opinionem, neque ullum de eadem iudicium ipse pronuntiat.

*c) Garcia non dtatur a Bonacina; et re vera, de Bencf., part. 3, cap 1, n. 27, asserit

censet Bonacina, etiamsi partes in pluribus Horis constituerent simul gravem materiam; quia praeceptum recitandi integrum Officium, diversum est a praecepto restitutionis: quae (ut dictum est) non debetur de jure naturae, sed ex mandato Ecclesiae pro omissione singularum Horarum. — Sed his non obstantibus, verius mihi videtur oppositum, quod docent Suarez ', Pater Concina 8, Bonacina . cum Garcia a), etc., nempe non excusari a restitutione qui in uno Officio per plures leves omissiones ad gravem materiam pertingit. Ratio, quia ex concilio Lateranensi absolute praecepta fuit restitutio fructuum *pro rata omissionis Officii*. Ubi nota, non dici ibi pro rata omissionis cujuslibet Horae, sed *Officii*: ergo, ex concilio, omittens partem notabilem Officii jam tenebatur ad restitutionem. — Postea S. Pius V suam bullam emanavit, qua nihil quidem de illa constitutione concilii immutavit; sed *expressius providere volens* (ut dixit), solum definivit quantum fuerit restituendum pro omissione singularum Horarum. Ex hac autem definitione perperam infertur quod Pontifex voluerit eximere omittentem partem notabilem totius Officii a restitutione jam a concilio illi imposita, quamvis non omittatur pars notabilis uniuscujusque Horae.

Verius cm-
lescunt e(
oblirant id
rcstitslio'
nem.

Tanto magis deinde rejicimus cum Salmant. ¹⁰, Bonacina Palao, etc., id quod dicunt Filliuccius, Pellizzarius et Diana, et Viva putat probabile cum Navarro «> et Toletus h>: nimirum, non teneri ad re-

A forüo
n omissio
notabilis «
nia» Hone
obliri ad
restitutio-
nem.

FUL., tr. 23, n. 319. — *Bondi.*, dUp. L de Offic. div., qu. 5, punct. 2, n. 15. — ' Loc. cit. — • De Horis can., cap. 8, n. 10. — • Loc. cit., n. 15. — * Tr. 16, cap. 2, n. 66. *Palaus*, tr. 7. disp. 2, punct. 7, n. 5 - *Filli.*, tr. 2A, n. 319. **I Diana**, pari 2, tr 12, resol. 26. • *Prva*, dc Re»tit., qu. 7, trt. 9, n. 4.

aumtaxat adesse restituendi obligationem, propter notabilem Horae omissionem, «sufficientem ad peccatum mortale».

•J Bonacina, loc. cit., n. 13, ad restitutionem obligat «etiam illum, qui aliquam Officii partem notabilem omisit cum peccato mortali ».

f) Pellizzarius, loc. cit., n. 211, id dicit ut satis probabile.

Navarrus, dc Horis canon., cap. 10, n. 44, absolute sic tenet.

*>Toletus non recte citatur a Viva; siquidem, lib. 2, cap. 12, n. 2 et 6, id non habet.

stitutionem qui omittit partem notabilem alicujus Horae.

Nam qui partem notabilem omittit, vere non recitat Horam: sicut vere Missam omittit, qui partem ejus notabilem non audit.

669. — Quaeritur 6°. *Ah teneatur ad restitutionem beneficiarius, qui recitat Officium sine debita attentione?* — Qui externe voluntarie se distrahit, certe non satisfacit Officio, et tenetur restituere.

Dubium est *de se distrahente interius*. — De hoc magna est Quaestio, de qua fuse agemus *Lib. IV, n. 177*, ubi probabiliorum esse sententiam dicemus, eum non satisfacere. Sed quia oppositam sententiam non possumus negare adhuc esse probabilem: hinc dicimus non esse obligandum beneficiarium ad restitutionem fructuum, semper ac bona fide eos perceperit; quia, posito jure certo, quod ipse habet ad res suas bona fide possessas, non tenetur ad restitutionem, nisi sit certus de obligatione restituendi.

Magnus rigoristarum princeps, Prosper Fagnanus, gravem scrupulum imponit confessariis absolventibus poenitentem qui non vult restituere juxta opinionem probabiliorum sui confessarii; quia ejus sententiae, tamquam sui judicis, poenitens ut reus parere debet.

Sed gravior quidem scrupulus videtur mihi et communiter aliis innumeris doctoribus, etiam rigidae sententiae fautoribus, angere debere confessarios, damnantes ad restituendum poenitentes, qui ex una parte habent opinionem probabilem eos excusantem a restitutione, et ex altera habent jus certum possessionis ad bona sua, quibus exspoliari non debent, nisi constet de obligatione restitutionis, juxta dicta *n. 547, v. Et hoc*. — Praeterea diximus *Lib. I, n. 83, v. Nescio autem*, et fusius dicemus *Lib. VI, n. 604*, quod poenitenti qui habet pro se opinionem probabilem, nequit denegari absolutio: ut communiter docetur, et fatentur etiam plures inter probabilioristas, quos ibi retulimus et referemus.

Nec obstat dicere quod poenitens debet se conformare judicio confessarii. —

Nam confessarius non est judex controversiarum, prout est Summus Pontifex; sed tantum judex dispositionis poenitentium et satisfactionis injungendae, ut habetur ex Tridentino ‘, ubi dicitur: *Jesus Christus.... sacerdotes sui ipsius vicarios reliquit tamquam praesides et judices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur..., qui, pro potestate clavium, remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronuntiant. Constat enim, sacerdotes judicium hoc, incognita causa exercere non potuisse, nec aequitatem quidem illos in poenis injungendis servare potuisse, si in genere dumtaxat, et non potius in specie ac sigillatim, sua ipsi peccata declarassent*. En igitur patet poenitentem in hoc tantum sequi debere judicium confessarii, ut peccata apud eum deferat et poenitentiam acceptet. — E converso, poenitens post confessionem suorum peccatorum habet jus certum ad absolutionem, quae non potest ei denegari, nisi aliunde sit indispositus. Neque potest quidem did indispositus, quia non sequitur opinionem confessarii: ad quem certe non pertinet reprobare opiniones quas alii sapientes approbant; sed tantum judicare an poenitens rectam vel ne conscientiam sibi formet.

Sed instabit Fagnanus: Haec sunt principia probabilistica. — Ego nescio an sint probabilistica vel antiprobabilistica, cum plures etiam inter probabilioristas illa sequantur. Hoc unum scio, quod in omnibus scientiis regula probata est, ut sequamur principia magis recepta a sapientibus: prout sunt ista, quae invenio passim teneri a scriptoribus undique doctrina et pietate conspicuis, qui in facie Ecclesiae sua volumina ediderunt, et quibus adhaerere consultius tutiusque mihi esse judico. Quod enim docetur *ex unanimi theologorum consensu...* (ait Continuator Tournely) *magni esse debet ponderis..., quia ubi est aliqua obscuritas, id sequendum est in praxi quod prudentissime quique judicant*. Neque hic auctor dixit hoc, loquens de opinione omnino communiter recepta; sed de quadam sententia, cui plures graves auctores contradicunt

Coaiem·
JÎSÎ^pT
njonam·

Poeolient
disposcila»
bxbet jtis
abso latio·
nra.

seonen
p<a
rKrupu-

Fagnanus, in $\alpha\psi$. *innitatis* 5, de constitutionib., num. 304 et 305, — ‘Sci». 14, de PociñL, cap. 5. — · Dc

Jusi, et Jure, part. 3, de Restit, in gen., cap. 2, art. b, sect. 2, concil. 3, id probat.

Externe
voluntarie
distractu»
tenetur re-
stituerc.

Interius
se diitra-
hens potest
retinere
fructus bo-
na fide per-
ceptos.

Refellun-
tur rigori-
sue.

670. - Quaeritur 7°. *An excommuni-
catus teneatur restituere fructus bene-
ficii?*

Excom-
municatus
tempore collationis,
quae fuit nulla. —
Viva’.

Certum est, teneri excommunicatum
tempore collationis, quae fuit nulla. —
Viva’.

Excom-
municatus
post collationem non
tenetur,

Secus, si post collationem incidit in
excommunicationem. Ita Laymann 2, Con-
tinuator Tournely a, Palaus ‘, Sanchez s;
Salmant. · cum Henriquez a», Bonacina,
Coninck, Avila, Hurtado et aliis pluribus
(contra Suarez, Covarruvias, Filliuccium,
Sayrum % etc). Et quidem probabilius:
ratio, quia poenas quae actionem requi-
runt (ut diximus *lib. I, n. 149*), reus non
tenetur subire nisi post sententiam. — Et
sic videtur significare textus in cap. *Pa-
storalis 53, § Verum, de appell.*, ubi dicitur:
*Illi proventus ecclesiastici merito subtra-
huntur, cui Ecclesiae communicatio denegatur.*

Io autem *subtrahuntur*, ait Continuator
Tournely ‘, potius indicat expoliationem
quae fit ab homine, quam quae ipso jure
inducitur, ut etiam explicat Glossa. Tanto
magis, quia Pontifex respondet ibi inter-
rogationi factae, an clericus excommuni-
catus potuisset privari a iudice ecclesia-
sticis beneficiis.

modo mu-
aer l «acti-
fecerit.

Haec tamen sententia procedit, si bene-
ficiarius per se vel per alium jam muneri
suo satisfecerit.

Excom-
municatus
a choro ab
MM.

Si autem ob injustam excommunicatio-
nem abesset a choro, posset percipere fru-

1 De ReatiL, qu. 7, art. 9, num. 7. — · Lib. I, tr. 5,
part. 2, cap. 2, num. 9. — ‘ De Censuris, port. 2, cap. 1.
art. 3, lect. 5, qu. 4. — « Tr. 29, disp. 2, punct. 11, n. 4.—
» De Matrim., lib. 3, disp. 51. num. 12. — · Tr. 10, de
Censur., cap. 3, num. 114 et 115. - Bonae., de Excom.,
disp. 2, qu. 2, puna. 4, §2, num. 2. - Coninek, disp. 14, de
Excom., dub. 9, num. 80 et 81. - Avila, part. 2, cap. 6,
ditp. 6, dub. 1, concl. 2. · Gaspar Hurtadns, Ac Censur.,
di»p. 6, diff. 1. — Suar., de Censur., disp. 13, Beet. 2, n. 2,
l. 8 et 9. · Covar., Vnriar- reaolut. lib. 3, cap. 13, n. 8,
v Duodecimo. · Fill., tr 12, num. 129 — ‘ Loc. cit. —
Glossa, in cap. Pastoralis, de appellat., v. Subtrahun-

670. - a) Henriquez adducitur quidem a
Salmant. ut refert S. Alphonsus; sed hoc ma-
do, *lib. 13, cap. 13, n. 4*, distinguit: · Excom-
municatus beneficiarius, quandiu manet in
mora et contumacia, hic in utroque foro non
facit fructus suos... Si excommunicatus poeni-
teat, nec per cum stat quominus absolvatur,
ex pia Ecclesiae voluntate, fructus facit suos
in conscientia».

b) Sayrus non satis accurate citatur a Sal-
manL, etenim, *de Censuris, hb. 2, cap. 5*,

ctus beneficii et etiam distributiones; ut
ait Viva 8 cum Sà, Filliuccio, Avila, etc.

Quid, *si excommunicatio sit justa, sed
excommunicatus non assistat choro, quia
non stat per ipsum ne absolvatur?* —
Sà O, Henriquez^ et Ugolinus concedunt
huic distributiones. Sed negant commu-
nius et multo probabilius Vivaß cum Sua-
rez^ etc.

671. - Quaeritur obiter 8°. *Omittens,
ultra restitutionem, quamnam aliam poe-
nam incurrat?*

Incurrit poenam privationis beneficii,
si admonitus, saltem bis, post sex menses
Officium omittat intra quindecim dies °);
ut Suarez apud Viva ‘°, ex concilio Late-
ranensi.

OmiticM
Officium fo-
currit pri-
vationem
benefidi.

672. - Quaeritur 9°. *Omittens, cui de-
beat facere restitutionem?*

Resp. Pauperibus, vel fabricae bene-
ficii: ut ex decreto S. Pii V; sive eccle-
siae sive domui beneficii, sive in augendis
agris: ut Suarez et Vasquez, apud Viva
— Non autem (ait Viva) potest dare fabri-
cae alterius ecclesiae, nisi fabrica sit in
utilitatem pauperum; vel nisi ecclesia
propria non indigeret restauratione, et
aliae ecclesiae eleemosynis indigerent ut
reficerentur; ut ait Concina ,a.

Rutilato-
dum paup-
ribus vel
eccleiat
propriae.

Quando
pouit retli-
tui eccle-
siae alie-
nae.

Nomine autem *pauperum*, intelliguntur
pauperes cujuscumque loci; et etiam in-
telliguntur ipsi defuncti. — Et etiam ipse
clericus sibi potest applicare dictos fru-

Quinam
veniant no-
mine paa-
perura.

tur. — · De Restit., qu. 7, art. 9, n. 8. - Sd, id cit *Victo-
rclli*, in suit adnotat. nd SÜ, v. *Beneficium*, n. 48, · *Fill.*,
tr. 12, n. 133 et 140. - *Aidta*, loc. dt., dub. 1, cond. I. —
Utolin., de Censur., tab. 2, cap. 12, n. 4. — » Loc. dt.,
num. 9. — Swar., de Relic., tr. hb. 4, de Orat. publ.
Eccles., cap. 30, num. 10. - ” Loc. dt., num. 10. · *Condi-
Lateran.* V, (anno 1514), ecsa. 9. bulla Reform., *Statui-
mus quoque*. — *Suar.*, de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 30.
num. 20. - *Vasq.*, de Benefic., cap. 4, § 1, art. I. dub. 9. -
« De Restit., qu. 7, art. 9, num. 11, v. *Infertur* /. — *Viva*,
loc. dt., v. *Infertur* 2. — De Horis canon., cap. 8,
num. 24.

n. 24 et 29, eamdem distinctionem adhibet
quam Henriquez.

’) Sà, v. *Beneficium*, n. 50, Henriquez,
loc cit., id asserunt de fructibus beneficii in
generali, et non solum de distributionibus.

°) Suarez, *loc. cit.*, pariter de fructibus
beneficii in generali loquitur.

671. - a) Clarius: Qui, post sex menses ab
obtento beneficio, per quindecim dies Officium,
saltem bis, non recitaverit, incurrit post mo-
nitionem poenam privationis beneficii.

cius, si vere pauper est^{*)}; ut dicunt Palaus¹ cum Navarro, Suarez, Bonacina, Tolet^o; et Viva¹ cum Lessio, ex communi. Excipitur tamen, si ille in fraudem Officium omittat, sciens posse retinere fructus ob paupertatem; ut bene advertunt Palaus et Viva.

Non M
tufit per o-
pera pUpro
drhincti.

Addunt Palaus¹ cum Suarez et Bonacina; et Salmant.⁴ cum Navarro Pellizzario, Reginaldo, Filliuccio, Quintanadvenas et communi, posse beneficiarium satisfacere restitutioni, si quaecumque alia pia opera pro defunctis offerat, aequivalentia recitationi omissae; nempe (ut explicat Quintanadvenas apud Salmant.⁴) auditionem Sacri, flagellationem, lucrationem indulgentiarum et similia. — Sed huic supra (*n. 667, qu. 4, in fine*) non acquievimus. Tantum admittendum videtur cum Concina¹, posse beneficiarium fructus restituere, ut celebrentur Missae, vel alia suffragia applicentur pro defunctis *O*.

LimiUlio.

673. - Quaeritur 10°. *An beneficiarius restituere debeat omnes fructus, juxta Officia quae omisit?*

ProtMbi-
liter soli
fructus re-
spondentes
Officio sunt
restituendi.

Affirmant Suarez, Valentia, Azor: quia sic loquitur bulla. — Sed Sanchez T, Sotus⁸, Lessius⁷, Viva¹⁰; et Salmant.¹¹ cum Pellizzario, Vasquez Ledesma, Villalobos, Diana, Henriquez, Rodriguez,

¹ Tr. 7, diip. 2, punct. 7, num. 12. - *Mavar.*, M., cap. 25, n. 123; et de Horis canon., p. 7, n. 34. - *Suar.*, de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 30, n. 21. - *Bonae.*, de Offic. div., disp. 1, qu. 6, punct. 4, n. 0. - *Tolet.*, lib. 2, cap. 12, n. 6. — ¹ De Rest., qu. 7, art. 9, n. 11, v. f. - *Less.*, cap. 34, n. 177. — *Palaus*, loc. dt., n. 13. — *Viva*, de Rest., qu. 7, art. 9, n. 11, i. f. — *Loc. dt.*, n. 11. - *Suar.*, de Relig., tr. 4, Hb. 4, de Orat. publi. Eccles., cap. 30, num. 19. - *Bonae.*, loc. dt., punct. 4, n. 4. — *Tr. 16*, cap. 2, n. 60. - *Pelliu.*, tr. 5, cap. 8, n. 226. — *lib. 30*, n. 45. - *FUI.*, tr. 23, r. A. - *Quintanadv.*, tr. 8, singular. 6, n. 4. — *Quintanadv.*, loc. dL, n. 5, i. f. - *Loc. dL*, n. 66. — De Horis canon., cap. 8, num. 26. — *Suar.*, loc. dt., cap. 30, n. 6. - *Valent.*, in 2a* 2., disp. 6, qu. 2, punct. 10, § 8, v. *Sed quaeri potest*. — *Aaor*, part. 1, lib. 10, cap. 14, qu. 6. — *Consil.*, Hb. 2, cap. 2, dub. 83, n. 3. — *De Just.*, et Jure.

672. - °) De consilio confessarii, ut dicunt Navarrus, Tolctus et Suarez; vel etiam alterius viri docti, ut addit Suarez.

*) Navarrus utique hic citatur a Salmant; sed *loc. cit.*, in meis saltem editionibus, hoc non habet.

<) Et ita quidem docent etiam Suarez, Pellizzarius, Reginaldus et Filliuccius, qui proinde minus fideliter referuntur a Salmant.

673. - a) Vasquez perperam a Salmant. citatur; quamvis enim *loc. cit.*, *dub. 7, n. 38*, ne-

Bonacina, etc., probabiliter dicunt, ex benigna interpretatione ipsos non teneri omnes fructus restituere; sed tantum eos qui respondent ad onus Officii omissi. Ratio: tum quia bulla S. Pii sic recepta est et sic explicata usu, utpote conformiore aequitati naturali; tum quia durum videtur, eodem modo obligari episcopos, parochos et capellanos qui ferunt alia onera, ac simplices beneficiarios.

Quare dicunt episcopum vel parochum teneri restituere tertiam vel quartam partem fructuum, retinendo alios pro aliis oneribus, quibus ipsi satisfaciunt: canonicos, dimidiam partem: habentes capellaniam, dimidiam vel tertiam partem. (Capellanus enim tenetur ad Officium; cum quaelibet capellania conferenda ab episcopo et ejus auctoritate erecta, sit vere beneficium, etsi sit ad nutum amovibilis: secus, si non sit erecta auctoritate episcopi, licet ab ipso conferatur. Ita Salmant.¹¹ cum Suarez, Pellizzario, Villalobos, etc.). Ratio, quia isti omnes recipiunt fructus, non solum pro Officio, sed pro aliis etiam oneribus. Henriquez autem apud Sanchez¹⁸ dicit episcopum et parochum teneri tantum ad quintam partem (quod Viva¹⁴ etiam approbat); canonicum, ad quartam (ut etiam Viva¹⁵).

Hb. 10, qu. 5, ut. 6. — *Cap. SI.* n. 177. — * *De Rest.*, qa. 7, art. 9, n. 13. — *u Tr. 16*, cap. 2, a. 59. - *Pellia.*, tr. 5, cap. 8, num. 207. - *Petr. Ledesm.*, Sam., part. 2, tr. 9, cap. 4, poet concl. 21, dab., v. *Dico 1*, et v. *Difficultas est de beneficiis non curatis*. — *Villalob.*, part. 1, tr. 24, diffic. 17, n. 6. - *Diana*, part. 2, tr. 12, resol. 8. - *Henriq.*, lib. 13, cap. 13, nam. 2, lilt. n. - *Rodrt.*, Sam., part. 1, cap. 145, n. 4. * *Bonae.*, loc. dt., punct. 3 n. 2. — *M Tr. 16*, cap. 2, n. 27. - *Suar.*, de Relig., tr. 4, Hb. 4, de Oral- publ. Eccles., cap. 22, n. 11. *Pellia.*, tr. 5, cap. 8, n. 196. - *VUal*, part. 1, tr. 24, diff. S, a. 8 et 9. — *Henriq.*, lib. 13, cap. 13, n. 2, Ut. m et a, in corn. - “ *Consil.*, lib. 2, cap. 2, dab. 84, a. 4. — *u De Praec. decal.*, qa. 3, art. 3, n. 8, v. *Quarto* (Non tamen satis sibi consentiens in propos. 20 Alex. VII, n. 6, nec de Restit., qu. 7 art. 9, n. 11). — *De Praecept. decal.*, qa. 3, art. 3, n. 8, v. *Quarto*.

gat beneficiarium qui Officium omiserit, teneri « de jure naturali et divino » ad restituendos omnes fructus; at vero *n. 42*, de jure positivo tractans, plane contrarium tenet, et diserte scribit: « Quod vero omnes auferat fructus ob non recitatas Horas, declaravit Pius V; et non habet injustitiam, quod in poenam peccati, omnibus priventur, qui jure naturali, ut vidimus, aliquos ratione alterius ministerii possent retinere ». Idemque clarius repetit Vasquez *in P*» 2., *disp. 168, cap. 4, n. 34 et 33*.

Simp)» Quid *de beneficiario simplici*?
π 0« deVii Recte Viva cum Bonacinal dicit, teneri
omncreMb omnes fnictus; quia onus gestandi habitum, vivendi caste, etc., compensatur cum privilegiis clericalibus. — Attamen Henriquez apud Sanchez 1 dicit teneri tantum ad tertiam partem, ratione aliorum onerum. Et asserit hanc esse communem recentiorum cum Manuele et Medina, quorum opinionem ait Sanchez esse rationi consonam. At hanc opinionem merito ait Lessius a, esse laxam. Unde rationabiliter eam limitat ad eos beneficiarios tantum, qui, praeter Horas canonicas, alia onera habent, idque juxta onerum proportionem.

Limiuuo.

674. — Quaeritur 1Γ. *An teneatur ad Officiunt, habens tenue beneficium?*

Alii obli-
gant d of
hcium ha-
bentem te-
nue benefi-
cium.

Aii» ne-
gant eum o-

Salmant.4 cum Navarro, Laymann a», Palao, Suarez, etc., teneri censent: quia S. Pius V hunc non excludit.

Negant tamen, apud Moya 5, Maidenish, Escobar, Quintanadvenas 1», Diana et Aragon, qui testatur hanc esse communem recentiorum. Et idem sentiunt Lessius4, Sanchez'; item Rodriguez, Molfesius Λ», Vega, Ledesma, Torre et Pellizzarius, apud Salmant. 8 (quamvis Lessius et Pellizzarius,J sentiant, teneri hunc be-

neficiarium recitare saltem dominicis et diebus festivis). — Ratio, quia ex cap. *Is cui 19, de praebend., in 6°*, in jure tenue beneficium non reputatur pro beneficio. In praefato enim canone, habens tenue beneficium non excluditur ab alio beneficio obtinendo; cum ibi prohibeatur, ne de beneficio provideatur tantum obtinens aliud beneficium: *Is cui* (verba textus) *conceditur, ut auctoritate Apostolica possit unipersonae idoneae in sua vel alia ecclesia providere: alicui aliud beneficium sufficiens obtinenti providere non potest.* Addit ibi Glossa: *Ergo si non est sufficiens, secus est.* Deinde infra rationem adducit: *Quia beneficiatus idoneus non est., et jure tomuni beneficiatus beneficiari non mandatur, supra eod. tit. Quia in tantum.* Habens igitur tenue beneficium, si potest beneficiari, ergo reputatur in jure tamquam non beneficiatus: et proinde censeatur eximi ab onere Officii.

Quaeritur autem *quodnam beneficium judicetur tenue.*

Dico non audiendos aliquos, qui contra communem asserunt tale judicari beneficium, quod non pertingit ad 20 vel 30 aureos. — Merito tamen Viva Sporer °, Elbel °. Tamburinius11; et Salmant.18 cum

Vrrva, de Praec. decal., qu. 3, art. 3. n. 6, v. Quarto.
1 De Off. div., diip. I, qu. 5, punct. 3, n. 2. — lib. 13,
cap. 13. n. 2, lit. f. — 11 Consil., lib. 2, cap. 2, dub. M. n. 4. —
Manuel Rodrtg., Sum. part. I, cap. 145. n. 4. — Darthol.
Medtina, Sum., lib. I, cap. 14, § 11. — Sanch., loc. cit., n. 6. —
Cap. 34, n. 177. — Tr. 16, cap. 2, n. 4. — Axfor., Man.,
cap. 25, n. 102; et de Horti canon. cap. 7, n. 27. — Palaus,
tr. 7, disp. 2, punct. 1, § 2. n. 9. — Suar., de Relig. tr. 4,
lib. 4, cap. 21, o. 9. — » Tr. 2, disp. 2, qu. 1, § I, n. 8. —
Escobar a Corro, de Hons canon., qu. 3, § 5, num. 23
et »eqq. Diana, part. 2, tr. 12, reaol. 9; et part. 9, tr. 7.

rciol. 8. — Aragon, in 2° 2. qu. 83, art. 12, dub. 3, concl. 2
v. In secundo casa. — Cap. 34, n. 169. — 1 Loc. cit., dub. (6,
n. 2 et 3. — Podrig., loc. cit., cap. 140, n. 3. — Vrga, Sum.
nuev., port. 1, cap. 128, cas. 13. — Petr. Ledcsm., Sum., part. —,
tr. 9, cap. 4, concl. 6, dub. 4. — Raph. de Torre, in 2. 2., poet
qu. 83, tr. de Horis canon., contr. 6, disp. 5, asiert. 5. —
Pellü., tr. 5, cap. 8, n. 187. — Tr. 16, cap. 2, n. 46. — Less., loc
cit., n. 169, l. f. — Glossa, ad v. Sufficiens, et v. filon potest. —
In propos. 20 Alex. VII, n. 7. — Theol. sacram., part. 1,
append. de Horis canon., cap. I, n. 27. — 11 De Horis canon.,
n. 420. — m Decal., lib. 2, cap. 5, § I, n. 25. — w Loc. cit., n. 47.

674. Laymann male citatur a Salmant.; quamvis enim, *lib. 4, tr. 2, cap. 5, n. 4, qu. 5*, hanc opinionem communem appellat, attamen *n. 5*, docet attendendam esse in hoc et sequendam consuetudinem ecclesiae, in qua talia beneficia conferuntur; addens in fine: « Si redditus bénéficiât!, quos a prima collatione sufficientes habuit, postea fortuito casu vel hostium incursione adeo minuantur, ut aestimabilem partem sustentationis non praebeant, neque spes sit brevi tempore plus preventurum esse, tali casu valde probabilem videri *sententiam...*: non incumbere pro eo tempore orandi obligationem ».

h) Maldcrus, *tr. 10, cap. 2, dub. 3, quaer. 1*, v. iVf7u7om/H!4S, ejusmodi beneficium excusat ab integra Officii recitatione, adjungens

inferius clericum obligationi suae satisfacere, « aliquoties recitando Horas pro rata fructuum quos percipit, praesertim diebus festis ».

O Quintanadvenas, *tr. 8, singul. 19, n. 12*, tuetur quidem hanc sententiam; sed *n. 14*, eam ex Vasquez limitat ad casum quo beneficiarius aliud officium habet praeter Horarum recitationem; quodsi nullum aliud spirituale officium habeat, non excusari a persolvendo divino Officio.

d) Molfesius, *Sunt., tr. 5, cap. 3, n. 26 et 29*, approbat catcnus hanc sententiam, ut Officii recitationem ad dies dominicos et festos restringat; coarctans eam insuper eadem limitatione ac Quintanadvenas.

r» Pellizzarius, *loc. cit., n. 187*, probabiliorum quidem Lessii sententiam existimat; opi-

Non affe-
ren» ter-
tiam par-
tem tene-
re ab, te-
duc.

Maldero ac aliis communiter, censent probabile, tenue existimari illud beneficium, quod non pertingit ad tertiam partem sustentationis /A Et adhaeret Sanchez ' cum Suarez «4 putans beneficium tenue, illud quod non pertingit ad tertiam, vel non magis declinet ad tertiam ultra quartam partem. Sustentationem autem rationabiliter dicit Viva l mensurari juxta diversitatem patrimoniorum, quae in diversis locis solent clericis assignari. — Hinc Sotus apud Sanchez³ obligat ad Officium beneficarium qui percipit annuos aureos octo. Sed Sanchez excusat, etiamsi percipiat 16 aureos. Verum huic minime acquiesco: communis enim sententia est apud Croix⁴, nullo modo excusari ab Officio beneficarium percipientem tertiata partem sustentationis.

Dubius
de tenuita-
te obligat.

Idemque recte censet dicendum Croix cum Vasquez, si dubium sit an beneficium sit tenue. Quia, cum beneficium sit certum, et tenuitas excusans sit dubia, possessio stat pro beneficio, et proinde pro obligatione Officii. Merito addunt Lugo h cum Suarez et aliis, Croix et Tamburinius c, neque excusari beneficarium, si ob suam culpam beneficium factum sit

hem, vi
tenuitas lit
exculpa be
dicticarii.

Malder., tr. 10, cap. 2, dub. 3. quacr. 8. — 1 *Contil.*, lib. 2, cap. 2, dub. 67, n. 4. — 2 *In prop.* 20 *Alex.* VII, n. 7. — *Scius*, de Jutt. et Jure. lib. 10, qu. 5, art. 3, conci. 2, v. *Dixerint autem.* 3 *Loc. cit.*, n. X — *Sanch.*, loc. cit. — 4 *Lib.* 4, n. 1196. — 5 *Loc. cit.*, n. 1196. — 6 *Vasq.*, in 1 — 7 *diip.* 66, cap. 3, n. 11, v. *Primum* <c ec. — 8 *Decal.*, lib. 2, cap. 5, § 1. n. 26. — 9 *Loc. cit.*, n. 1193. — 10 *Loc. cit.* *SHar.* de Relic., lib. 4, tr. 4, de Orat. publi. Eccles., cap. 20, n. 11

tenue; vel si ipse speret in posterum uberiores fructus se habiturum; tunc enim unus annus compensatur cum alio (contra Palaum). — Pariter addit Croix⁷, teneri ad Officium, qui acceptat beneficium cum onere solvendi omnes fructus pro pensione. — Sic etiam, si non faciat fructus suos, quia non residet; ut ait idem Croix⁸ cum Suarez, Lugo, etc. Hoc tamen limitant Busenbaum et Sanchez, si absit cum licentia: sed id recte rejiciunt Tamburinius⁹ et Croix¹⁰ cum Azor¹¹, cum ille possit fructus percipere si velit.

675. — Quaeritur 12°. *Ab canonici non assistentes, vel non psallentes in choro, teneantur ad restitutionem distributionum et praebendarum?* — Plura Dubia hic discutienda sunt.

Certum est quod clerici ecclesiarum cathedralium et collegiatarum tenentur ad Officium in choro¹². Atque tenentur quotidie assistere: nisi alibi alia sit institutio vel consuetudo; vel nisi necessitas cogat, ut in alio loco extra ecclesiam Officium persolvatur, et adsit licentia episcopi, quando ad ipsum aditus patet, ut ait Viva¹³. Immo probabiliter putat Bonacina (cui adhaeret Viva), canonicos bene distributiones lu-

Alii caao<
in quibo>
obligatur.

Clerici ca-
thedralium
et collegia-
tarum cno-
ro obligan-
tur.

Limitatio-
ne».

et 12. — *Lugo*, *Respon. mor.*, lib. 5, dub. b. n. 4. — *Rustnb.*, lib. 4, cap. 2, dub. 2, art. 1, resp. X n. 7. — *Sanch.*, loc. cit., dub. 72, num. X — 1 *Loc. cit.*, nam. 23, i. f. — 2 *Loc. cit.*, num. 1193. — 3 *Ex clem.* *Gravi*, de celebr. missar., can. 51 *quis*, ha. dut. 2; et *TnX*, 24, de Reform., cap. 12 — 4 *De Resat.* qu. 7, art. 9, num. 14. — *Ponac.*, de OAc. divin., disp. 1. qu. X punct. 8, n. X — *Piraa*, loc. cit., n. 14.

nionem tamen, quae ejusmodi beneficiarios absolute eximit ab onere Horas recitandi, non improbabilem appellat.

f) Viva, Elbel et Malderus tenue beneficium existimant, quod non pertingat ad tertiam partem sustentationis alicujus *vulgaris* clerici. — Sporer autem tenue esse censet illud, «ex quo non provenit bona pars, nimirum tertia, aut ad minimum quarta pars honestae ac tenuis sustentationis clerici, prudentis judicio, habita ratione personae ipsius clerici, et victus honesti quo utuntur communiter alii clerici similis conditionis».

Suarez a Sanchez allegatur, ut qui dicat bonam sustentationis partem eam esse, quae est tertia pars, vel quae magis in tertiam declinat. At recte vera, Suarez, *de Relig.*, tr. 4, lib. 4, de Orat. publi. Eccles., cap. 21, n. 10, asserit illud censi tenue beneficium, quod non sufficiat saltem ad tertiam partem su-

stentationis»; et *n. 11*, tenuia vocat, quae non sufficiant ad sustentationem personae, etiam quoad tertiam vel quarum panem ».

1 *Lugo*, *Resp. mor.*, lib. 5, dub. 6, n. 5, Suarez, *de Relig.*, lib. 4, tr. 4, cap. 20, n. 10 et 11; Croix, *loc. cit.*, n. 1193, ultimum unum casum exponunt, et dicunt ad recitationem teneri eum qui, etsi nunc fructus non percipit, spem tamen habet eos percipiendi quentibus annis.

2 Palaus, tr. 7, disp. 2, punct. 1, 2, n. 18, contradicit doctrinae, quae ad recitationem obligat eum, qui spem habet fructus percipiendi annis sequentibus. De altero membro, nempe de eo ob cuius culpam beneficium tenue factum sit, ibi non tractat.

3 Azor, *part. 1*, lib. 10, cap. 4, qu. 6, nullam facit mentionem de episcopi licentia, et simpliciter ad recitationem obligat eum, qui «sponte sua in ecclesia non commoretur

erari, si recitent in sacristia ob aliquam causam, etiam sine licentia episcopi, si ipsa licentia praesumatur in sacristia enim reputatur Officium moraliter ac in ecclesia recitari.

Sed dubitatur 1°. *Ah peccent graviter canonici qui choro non assistunt?*

A choro
non
ett leihak
jxiitA alio

Negant plures DD. antiqui % ut Navarrus*, Silvester⁸, Cajetanus⁸; item Angelus, Valentia, Barbosa, Pellizzarius, Reginaldus, Tamburinius <4 apud Salmant.* — Tum quia de hoc non adest praeceptum expressum; tum quia obligatio assistendi choro oritur ex distributionibus: ergo, cum his canonici renuntiant, omni obligatione se liberant.

Verior,
klbaie

Sed verius Suarez*, Bonacina., Pater Concina⁷, Viva., Continuator Toumely.; Salmant.¹⁰ cum Vasquez, Palao, etc., docent peccare mortaliter, qui a choro absunt notabiliter ultra tempus a Tridentino permissum. — Ratio, quia ex can. *Si quis presbyter, dist. 92*, depositioni subicitur clericus non recitans in sua ecclesia; tum quia obligatio assistendi non oritur ex distributionibus, sed ex primaria institutione ipsius beneficii. Tridentinum enim¹¹, loquens de canonicis, praecipit: *Omnes...*

1 De Oratione (weu de Horii canon.), cap. 6, n. 14. — V. Hora, quaer. 10, n. 12. — V. Horae canonicae, § 5. — Ansel., v. Hora canonica, num. 26. — Valent., in 2— 2., di«p. 6, qu. 2, punct. 10, § 6. « Barbosa, de Episc., alleg. 53, n. 131, i. f. PellU., tr. 5, cap. 8, n. 190. — Retfn., lib. 18, n. 176. — 4 Tr. 16, cap. 4. n.2. — » De Relig., tr. 4, lib. 4, de Orau publi. Eccleo., cap. 10, n. 17. Cfr. cap. 18, n. 6. — Diap. 2, de Offic. div in choro, qu. 1, punct. 2, n. L — De Hofi- canon., cap. 11, i 1, n. 4. — De Restil, qu. 7, art. 9, n. 14, v. Dubium tamen. — » De Relif., part. 2,

compellantur... in choro ad psallendum instituto, hymnis et canticis Dei nomen reverenter, distincte devoteque laudare.

Diximus autem Γ. *Notabiliter*; nam si absit canonicus per tres vel quatuor dies, est communis sententia, non peccare graviter. Ita Salmant. ⁸, et Croix¹⁸ cum Silvestro^S, Bonacina, Covarruvias^d, Vasquez; et Suarez.), qui tamen dixit praefatam sententiam non videri certe improbabilem, sed se nolle suum iudicium interponere. — Diximus 2°. *Ultra tempus permissum*; quia Tridentinum permittit canonicis, sicut episcopis, per tres menses abesse. Recte autem docet S. Thomas u, quem sequitur Viva¹⁸ cum Valentia, Filiuccio et Bonacina (contra Navarrum et alios), episcopos non obligari ad chorum: tum quia sic fert consuetudo; tum quia ipsi majoribus negotiis vacare debent, quae chori assistentiam non compatiuntur.

Excipi,
turaboeēi
trium rti
quatuordie-
rum

Item, tti
tncairt i
Tridcentim
concevrās

Επίκφ
choro ooi
obligAoiuf.

Dubitatur 2°. *Quid teneantur restituere canonici choro non interessentes?*

Certum est ipsos non posse lucrari distributiones, etiamsi alii consocii eas illis remittant; ut habetur ex Tridentino 'e, ubi dicitur: *Distributiones vero, qui statis Horis interfuerint, recipiant; reliqui, quavis*

Cacoma
choro Ab-
sento amit-
tunt diMfi
butioocv

cap. 2, art. 8, sect. 5, qu. 1. — w Loc. tit., n. 3. — Vasq., de Bnefic., cap. 4, § 2. art. 2, dub. 1, num. 183. — Palaus, tr. 7, disp. 3, punct. 2, num. 3. — 11 Seas. 24, de Reform., cap. 12. — 11 Loc. cit., n. 1 et 3. — “ Lib. 4, n. 876. — Bonac., loc. du, n. 2. — Vasq., loc. dt., dub. 1, n. 180. — ‘ 2· 2·, qu. 91, art 2, od 3. — u Loc. du, n. 14, v. Dico tertio. — Valent., in 2— 2·, disp. 10, qu. 6, punct. 2, in med. — Fill., tr. 23, num. 136. — Bonac., disp. 1, de Offic. div., qu. 3, puncU 5, num. 9. — Navar., loc. dt., cap. 5, n. 14. — * Seas, 24, de Reform., cap. 12.

et resideat », ob idque fructibus privetur. Citatur tamen a Croix, (ex Tamburinio, ut videtur) sicuti refert S. Alphonsus.

675. — > Bonacina non requirit, ut saltem praesumatur episcopi licentia, sed solum ut fiat ob aliquam causam «bona fide».

*7 Nisi tamen ob contemptum vel contra particulare praelati praeceptum fiat; aut nisi ob absentiam cultus divinus notabile damnum patiatur, ut limitant Navarrus, Silvester, Cajetanus, Angelus, Barbosa, Pellizzarius, Reginaldus, vel etiam, nisi id in consuetudinem ducatur, ut iidetn Silvester et Angelus.

Tamburinius hanc sane opinionem, « utpote benigniorem », libentius admittit, *Dccal., lib. 2, cap. 5, % 4, h. 6 ct 7*; non tamen a Salmant allegatur.

Silvester a Croix hic utique citatur; utrum vero rccü, dubium mihi est; Silvester

enim, loc. cit., requirit tantum ut absentia in consuetudinem non ducatur. — Covarruvias pariter limitationem istam disertis verbis non habet, *Variar. rcsol. lib 3, cap. 13, i. f.*; sed videtur forte illam innuere, eo quod obligationem restituendi qua tenentur beneficiati non residentes et non recitantes Officium, ita interpretatur, ut ad omissionem quamlibet Horarum, nempe unius aut duorum dierum, fieri non debeat restitutio».

Suarez, loc. cit., cap. 13, n. 8 ct 9, ita loquitur: « Aliqui docti existimant etiam unius diei absentiam non esse rem gravem, quando regulariter servitium chori diligenter ac strenue fit; nam Graffius... ait semel aut bis deesse in choro non esse morule... Quod certe non videtur improbabile. Ego vero nolo esse fautor hujus licentiae, neque in hoc iudicium meum interponere ».

Exceptio-
ne.

collusione aut remissione exclusa, his careant. — Nota: *Remissione exclusa*. Nam, ut bene advertunt Croix¹ et Concina², si portiones illae praesentibus jam sint praestitae, isti licite possunt donare eas absentibus: modo hoc non fiat ex pacto **et in** fraudem legis, ut ait Croix⁸ cum Sanchez et Lugo; quia haec esset palliata collusio. — Non privantur autem distributionibus qui absunt ex legitimis causis, de quibus agemus *Lib. IV, ex n. 130*.

Haec quoad distributiones.

An vero *non assistentes teneantur etiam fructus praebendae restituere?*

Quando amittant fructus praebendae.

Sic habetur in Tridentino⁴: *Pr/wo anno privetur unusquisque dimidia parte fructuum quos, ratione etiam praebendae ac residendae, fecit suos. Quod si iterum eadem fuerit usus negligencia, privetur omnibus fructibus quos eodem anno lucratus fuerit. Crescente vero contumacia, contra eos juxta sacrorum canonum constitutiones procedatur.* Ex sacris autem canonibus, ut dicunt Salmant.⁵, illi exspoliantur ipsis beneficiis. — Hoc vero ajunt Salmant.⁶ ex communi, non fieri nisi post sententiam: sed contrarium hodie tenendum, ut mox videbimus in Dubio sequenti.

Dubitatur^{3°}. *An satisfaciant choro et lucrentur distributiones canonici qui tantum assistunt et non canunt?*

Canonici non canentes juxta a-flio lucrantur distributione.

Affirmant Sanchez⁷ cum Medina, Aragon et Panormitano. — Et consentiunt Bonacina⁸; et Salmant.⁹ cum Palao, Suarez, Lessio, Pellizzario et Ledesma, pro iis ecclesiis, ubi talis viget consuetudo: quam asserunt adesse fere in omnibus ecclesiis.

Haec opinionis! damnata.

Sed hodie, aliis omissis, causa finita est ex bulla *Cum semper oblatas*¹⁰, ubi Summus noster Pontifex, postquam asserit praefatam opinionem absonam esse menti

concilii Tridentini, atque pluries improbatam a Congregatione ipsius Concilii, dicit: *Equidem minime Nobis compertum est, quo peculiari titulo suffulti persuasum habeant unius vel alterius ecclesiae canonice, se muneri suo satisfacere per simplicem in choro assistendam, absque divinae psalmodiae cantu. Verum, nisi illis praesto sit Apostodcum, non praesumptum vel abrogatum, sed legitimum ac vigens privilegium sive indultum, jure ac merito verendum est ne isti, dum ita se gerunt, praebendarum ac distributionum fructus minime suos faciant, et consequenter ad eorum restitutionem teneantur.* — Ex quo verbo *verendum*, recte infert Concina¹¹, ita infirmatam esse contrariam opinionem, ut non amplius probabilis dici possit; tale enim verbum importat formidinem practicem, cum qua certe non licet operari.

Sed, quidquid aliqui dixerint super praefato bulla, idem Summus Pontifex omnia dubia abstulit novo brevi, quod direxit die 19 Januarii anno 1748 ad Emin. card. Delphinum, patriarcham Aquilejensem, incipiens: *Dilecte Fili*, etc. (Vide apud Concina¹²). — Ibi noster Pontifex consuetudinem canonicorum tantum teneat teressendi choro, extirpandam esse declarat; sic dicens: *Itaque a te, dilecte Fili noster, poscimus ei fagitamur, ut non solum hujusmodi abusum et corruptelam ab ecclesiis disciplina absonam, et canonicis ordinationibus ac Nostrae quoque constitutioni contrariam, penitus evellere et eradicare adnitaris; verum etiam ipsos suaviter fortiterque admoneas..., ut in posterum ea qua decet et tenentur reverentia choro intersint assistantque, nec non pari pietate, attentione ac vigilantia omnino canere vel psallere cum caeteris studeant et contendat. Deinde iisdem edicas et no-*

¹ Lib. 4, n. 877 — ² De Horis canon., cap. 11. §2, n. 4 — ³ Loc. cit. — ⁴ Sanch. Consil., hb. 2, cap. 2. dub. 109. — ⁵ Resp. mor., lib. 5, dub. 18, u. 5. — ⁶ Scss. 24, de Reform., cap. 12, (loquens de iis, qui ab ecclesiis suis ultra tres menses in anno absunt). — ⁷ Tr. 16, cap. 4, n. 9. — ⁸ Loc. cit. — ⁹ Loc. cit., dub. 99, n. 2. — ¹⁰ Rarhol. Medina, Sum., «eu Instruct, confess., lib. 1» cap. 14, § 11. v. f. — ¹¹ Aragon, in 2. 2., qu. 83, art. 13. v. *His tamen non obstantibus*. — ¹² Panorm., in cap. *Cum olim* J2, de «entent, et re judic.,

n. 6. — ¹³ Disp. I, de Offic. dir. privat., qu. 3, punct. 2. — ¹⁴ num. 18. — ¹⁵ Loc. cit., num. 5. — ¹⁶ Palao, tr. 7. disp. 3, punct. 3, num. 5. — ¹⁷ Suar., de Relif., tr. 4. lib. 4, de Orat, publi. Eccles., cap. 12, n. 11 et 13. — ¹⁸ cap. 31. n. 185. — ¹⁹ Pellizzario, tr. 5, cap. 8, num. 135. — ²⁰ Petr. Ltkstn., Sum., part. 2, tr. 9, cap. 4, post concl. 22, dub. 1. — ²¹ * De die 19 Augusti 1744, § 24. — ²² u De Horis canon., cap. 11, § 1, num. 23. — ²³ M Loc. cit., num. 29; breve *Praeclara de vira*, § 7 et 8. Cfr. Bullar. Boned. XIV.

f) Croix disjunctive loquitur, et ait: Ex pacto *vel* in fraudem legis.

κ) Nempe Salmanticenses, Pellizzarius et Ledesma id asserunt. — Palaus vero dicit

turnfadas, Nos (quemadmodum per hasce nostras in forma Brevis Litteras tibi declaramus et injungimus) decernere atque statuere, sicut in eadem constitutione Nostra innuimus, ipsos suosque successores canonicos, choro quidem interessentes assistentesque, minime vero canentes psallentesve, nullo pacto ex praebendis et distributionibus facere fructus suos, atque adeo restitutioni obnoxios esse ac fore. —

Choro b- non canen-
tuntkwru.
graeben-
Ex quo diplomate remanet tandem decimum quod canonici, vel non interessentes, vel non canentes aut psallentes in choro, ne(jum distributiones quotidianas amittunt, sed etiam non faciunt fructus suos ex praebendis, atque ad restitutionem sunt, obnoxii.

Dubitatur 4°. *An satisfaciant choro, qui submisce recitant psalmos, alteram partem audiendo?*

Loquendo de choro in generali, an isti satisfaciant Officio, adsunt duae sententiae:

Prima, quam tenent Cajetanus¹, Armilla², Navarrus³, et alii apud Salmant.⁴, dicit non satisfacere; quia non communiceant cum aliis canentibus. — *Secunda* vero sententia, valde probabilis et communior, affirmat; haneque tenent Sanchez⁵, Lessius⁶, Suarez⁷, Filliuccius⁸, Concina⁹, Bonacina¹⁰, Salmant.¹¹, Soto¹², Trullen-
SubmiMe
redun» m-
ti tacit offi.
lench, Villalobos, etc. Ratio, quia ad satisfaciendum Officio in choro, non est necesse ut

quisque audiat omnes voces alterius partis: unaquaeque enim pars cum alia unum corpus constituit, et mutuo communicat.

Loquendo autem de choro canonico-
rum, an ipsi submisce recitando satisfaciant choro, et lucrentur distributiones?

Affirmat Sanchez¹ cum aliis. — Sed communiter et merito id negant Lessius, Filliuccius¹⁰, Concina¹¹ Continuator Tournely¹²; et Bonacina¹³ cum Suarez, Petro Navarrak¹⁴ et Rodriguez. Ratio, quia distributiones debentur solum iis qui choro inserviunt: servitium autem chori¹⁴ in eo consistit, ut clerici conveniant in ecclesia ad Officium psallendum. Ergo qui non psallunt, sed Officium submissa voce recitant, non possunt dici choro inservire.

Censet tamen Bonacina¹⁵ cum Suarez, Filliuccio, etc., quod canonici ita recitantes possunt saltem percipere mediam partem distributionum. — Sed SS. noster Pontifex Benedictus XIV (ut mox supra vidimus in praecedenti Dubio) expresse declaravit, canonicos non canentes vel psallentes, non solum amittere omnes distributiones, sed etiam teneri ad restituendos fructus praebendae.

Dubitatur 5°. *An canonici, portionariter et similes, possint inservire choro per substitutos, vel alternatim unus pro alio?*

Negat Joan. Bapt. Ventriglia¹⁸ cum Zerola, Barbosa et Garcia; ex praescripto

sed not
choro,
lucrat
ditarit
aue
he

Quando ca-
nonid pov
aint inservi
re per alio

¹ V. *Horae canonicae*, § 5, v. f — V. *Horae canonicae*, a. 22. — Dc Hons canon., cap. 10, n. 47. — « Tr. 16, cap. 1, n. 25. — Comil mor., hb. 7, cap. 2, dub. 14. n. 2. — Cap. 31, n. 1M, i. f. — Dc Relig., tr. 4, Ub. 4, de Oral, publ. Eccles., cap. 12, n. 8. — Disp. 1, de Offic. div., qu. 3. panel. 2, § 1, n. 16. — Trull., Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 16. n. 8. — Willal., part. 1, tr. 24, diff. 10, n. 9 — Consil. mor., lib. 2, cap. 2, dub. 99, num. 2. — Less., loc. cit., num. 184. — * Tr. 23, n. 195. — 11 Dc Hons canon., cap. 11. 1, n. 9. —

M De Relit., part. 2, cap. 2, art. 8, sect. 5. qu. 1, v. Ex dictis. — 11 Loc. cit., n. 17. — Suar., loc. cit., n. 9 et 10. — Hodrig., Sum, part. I, cap. 145, n. 5. — M Clem. Gravi, de cclibr. — » Disp. 1, de Offic. div., qu. 3, punct. 2. § 1, n. 17. — Suar., de Relig., tr. 4, lib. 4, de Orat. publ. Eccles., cap. 12, n. 10. — Fill., tr. 23, n. 196. — u Prax.... de residentia canonicor., annot. 19, § 3, n. 18. — Zerola, Prax., part. 2, v. Canonica, 5. — Barbosa, de Canonidi, cap. 31, n. 3 et 4. — Nicol. Garcia, de Bcnctic., part. 3, cap. 2, n. 496.

ejusmodi consuetudinem adesse in omnibus iere ecclesiis Hispaniae.

Filliuccius, *tr* 23, n. 195, ita sane docet, « modo sint alii ex sua parte, qui possint exaudiri ab altera ». Eodemque modo loquuntur Salmant, *loc. cit.*, n. 25. — Sed Filliuccius mentem suam his verbis explicat « Non quia id necesse sit ad munus ipsius recitandi Officium; sed ad indicandum in praxi id non posse fieri, quando non essent alii qui possent exaudiri ».

O Concina, *de Horis canon.*, cap. 11, § 1, n. 9, hanc opinionem satis perspicue significat, scribens. — Dum musici canunt aliquam

Horam, debent canonici submissa voce eam recitare; et consultius esset, ut ante musicam vel post, prout opportunius fuerit, ipsi canonici in choro recitarent».

/ *Satus, de Justitia, lib. 10, qu. 5, art. 4, v. f.*, rem satis innuit, dum requirit, « ut quando in choro canitur, ipse Officium solvat, ut cum aliis orare censeatur ».

Petrus Navarra perperam pro hac opinione a Bonacina adducitur. Licet enim rationes hujus sententiae afferat, *lib. 2, cap. 2, n. 213 et seqq.*; at profecto, *n. 216*, addit: « Ego vero, salvo meliori judicio, existimarem nullam esse restituendi obligationem, suppo-

concilii Tridentini ubi dicitur: *Omnes vero divina per se, et non per substitutos, compellantur obire Officia*. Hinc ait id vetari, etiamsi adsit consuetudo vel statutum id permitteris; ex declaratione S. Congreg. 25 Julii 1570: *Si factum est aliquod statutum, quod canonici possint inservire per substitutos, vel alternatim unus pro alio, non habeatur ejus ratio: quia est contra concilium*. — Tantum id concedit Ventriglia, si adsit legitimum impedimentum, v. gr. infirmitatis et absentiae permissae.

Verumtamen advertunt Fagnanus *, Monacelli n et Matthaeucci4, declarasse Sac. Congreg. Concilii, quod episcopus (ubi adest consuetudo, ut notat Monacelli) potest concedere facultatem capitularibus invicem se substituendi in servitio tum

ecclesiae tum chori. Modo non substituantur iis temporibus quibus servitio ecclesiae adstricti sunt; et modo curet episcopus, ne hac facultate substituendi illi abutantur: puta, si hujusmodi substitutiones sint nimium frequentes. Alias vero, (ut scribit idem Fagnanus) declaravit S. Congregatio, decretum hoc locum habere tantum inter praesentes. — Cumque deinde dubitatum fuerit, an censendus sit absens, qui pernoctat extra moenia civitatis ubi est cathedralis, per medium milliare vel circiter in suburbiis, unde canonicus opportune possit ad servitium accedere; S. Congregatio respondit non censi absentem

Omnes has declarationes colligit et refert card. Lambertini

DUBIUM VII.

De Circumstantiis restitutionis.

ARTICULUS L

QUO TEMPORE, IOCO ET MODO DEBEAT RESTITUI.

676. *Quando et ubi facienda restitutio*. — 677. *An sumptibus furis*. — 678. *Quando et ubi facienda solutio ex contractu*. — 679. *Quando peccat differens restitutionem*. — 680. *Ad quid tenetur debitor, si ex dilatione creditor patitur damnum*. — 681. *An absolvendus, qui potens restituere, vult differre restitutionem*. — 682. *An absolvi possit debitor antequam restituat*. - *Et an confessorius debeat monere de restitutione poenitentem qui est in bona fide, si praevideat monitionem non profuturam*. — 683. *Quot peccata committat negligens restituere*.

Quando et ubi facienda restitutio.

676. - « Resp. Debet quamprimum, et « eo modo ac loco restitui, quo jus et interesse damnificati requirit, et commodum ac moraliter fieri potest sine gravi incommodo, quod quis pateretur in re sua propria, ultra debitum. — Vide Laymann ", Filliuccium '.

« Unde resolves;

Poteit fieri clam vel per inter-nuntium.

« Γ. Qui non potest commodum restituere aperte, faciat clam; et qui non potest per se, faciat per aliam personam

< interpositam, v. gr. confessarium ». — [Quid, si confessorius non restituat? Vide dicenda n. 704].

6II. - « 2°. Possessor malae fidei, v. gr. « fur, debet suis sumptibus ad eum locum « rem deferre, ubi alter habiturus fuisset, « si non fuisset ablata, destructa vel inique * detenta, deductis tamen expensis quas « alter eam servando vel deferendo debuisse facere. Excipe, nisi transferendo • deberet plus impendere, quam res valet;

Fiden

Ex«P«0.

1 Se». 24, de Reform., cap. 12. — S. G Cone., ap Ventriglia, Prax... de Resid. Canonicor., annot 19, § 3, n. 18. — VtHtriglia, loc. dt. — 1 In cap. Cwm o μ v π, de constitution., num. 28. — • Formulai, part. 2, tit. 13, formul. 2.

num. 64. — • Official, curiae eccles., cap. 56, § I, num. 9. Mawacf/., loc. cit. loc. dt., n. 29. — • Notifie. 107, n. 17 et 18. — • Lib. 3, sect. 5, tract. 2, cap 10. — ' Tract. 32, n. 108 et sequent.

sitis, quae supra diximus, ut attente saltem ad verba, vel attentione quadam saltem externa corporis assistant, et domi Officium persolvant, capellanos habeant».

O Quaed.im hic notanda sunt circa allegatas S- C C. declarationes, cx his quae apud Fallottini habentur. — Et primo quidem declaratio, quae ex Ventriglia desumpto est, minime

« tunc enim plerumque, ex praesumpta
« mente domini, posset restituere paupe-
« ribus vel in usus pios. — Bonacina * ».

Quaestio est: *an fur teneatur rem red-
dere domino, etiam cum sumptu majori
quam res valet?* — Affirmant Navarrus a), Valentia
Dicastillus c), Cajetanus, etc.,
apud Salmant. . . Sed negant Salmant. b)
cum Soto d), Palao, Bonacina, Lessio
etc., cum Busenbaum hic. — Vide dicta
supra w. 597 et 598.

Po«e5VJr
bonae fidei.

• 3°. Bonae fidei possessor satisfacit, si
«restituatur in loco ubi rem possidet4».

Debita ex
contractu,
ubi tolven-

678. - « 4". Debita ex contractu, eo loco
« et tempore solvi debent, de quo inter
« partes conventum fuit expresse vel ta-
« dte. — Vide Lessium et Bonacina5 ».

Regulariter, praecisis pactis, solutio,
in contractibus, quoad *locum*, fieri debet
in loco ubi contractus fuit initus, et expen-
sis illius in cuius favorem fuit contra-
ctus.

Quando.

Quoad *tempus* autem, si istud non sit
conventum, non peccat graviter debitor,
si non restituat donec moneatur ab altera

1 Disp. 1, de Rcstit., qu. 5, punct. unie., n. 4 ct 5. —
Cajetan., in 2. 2*. qu. 62. art. 5, ad 3, v. *Dt multum autem
distant.* . ■ Tr. 13, cap. t, n. 195. — 1 Loc. cit. . Palao,
tr. 32, disp. 1, punct. 18, § 6, n. 1. . Bonae., loc. cit., n. 5. —
• Bonacina, disp. 1, de Rcstit., qu. 5, punct. unie., n. 1. —

apud Pallottini reperitur. — Deinde, quod Fa-
gnanus asserit: posse scilicet episcopum licen-
tiam substituendi concedere, est paulo diver-
sum apud laudatum Pallottini. Canonici ni-
mirum possunt sibi aliquem substituere, sub
allatis conditionibus, episcopus vero invigi-
lare debet, ne ea facultate abutantur, scii, ut
ejusmodi substitutiones non sint frequentio-
res quod episcopi arbitrio judicandum est
— Pariter S. C. C. non loquitur de distantia
dimidii milliard; sed ut praesentes agnoscit
eos, qui sunt in suburbiis, vel etiam, ubi de-
sunt suburbia, si adsint intra urbis territo-
rium. Cfr. Pallottini, v. *Canonici*, § VII, n. 106
et seqq. — Denique advertendum est illas S.
C. C. declarationes non requirere consuetu-
dinem, unde mitius videtur esse interpretan-
dus Monacelli.

677. - a) Navarrus, *Man.*, cap. 17, n. 43,
id videtur innuere. Cfr. notam a superius ad
n. 597.

b) Valentia, in *2an. 2ae*, disp. 5, qu. 6,
punct. 8, id revera affirmat, dummodo debitor,
attento ejus alioqui statu honesto, non patiat
propterea grave damnum, atque adeo majus
quam ipse creditor ex dilata restitutione pas-
surus esset

parte. Nisi illa ob timorem, oblivionem
aut impotentiam, omittat monere; vel nisi
debitor obligarit se cum juramento: quia
juramentum de se obligat quamprimum,
ita Salmant. e cum Palao a), Covarruvias
etc. — Monent autem † Lugo, Bonacina,
Trullench, etc., non esse damnandum de
culpa gravi, qui differt solvere debitum
ex contractu sine gravi damno creditoris,
licet iste petat; quia talis dilatio non vi-
detur tunc graviter ei injuriosa. Et adhae-
ret Busenbaum n. seq.

679. - « 5°. Si quis possit quamprimum
« restituere totum, ad id tenetur. Si ta-
« men alter dilatione non pateretur ulte-
« rius damnum aut non notabile, non fa-
« cile arguendus esset gravis peccati is
« qui cum proposito satisfaciendi differret,
« aut paulatim per partes solveret. — Vide
« Bonacina8 ».

Certe excusatur a peccato gravi qui
differt restitutionem per breve tempus, in
quo dominus nec damnum patitur grave
nec graviter censetur invitus. Ita Salmant. .
cum Lugo, Cajetano a), Bonacina "A etc. —

Brevii di-
latio resti-
tutionis, ve-
nialis.

Less., cap. 15, n. 52 et seqq. — • Loc. dt., n. 9. — • Tr. 13,
cap. 1, n. 254. — ' Ap. Salmant., ibid., n. 256. - Lugo,
disp. 20, n. 211. - Bonac., loc. cit., qu. 6, punct. unie., n. 4. -
lib. 7, cap. 14, dub. 10, n. 4. — • Loc. dt., qu. 6,
punct. unie., n. 4. — ' Loc. dt., n. 258. - Lugo, disp. 20, n. 211.

e) Dicastillus, *de Rcstit.*, disp. 11, dub. 9,
n. 100, loquitur de casu quo non adsit spes
futurae occasionis, quae sineret restitutionem
sine sumptibus fieri; et asserit tunc faciendam
esse restitutionem, quantumvis magni fiant
sumptus.

d) Sotus, *de Just. et Jure*, lib. 4, qu. 7,
art. 1, post conci., negativam hanc opinionem
satis innuit, dum scribit restitutionem facien-
dam esse cum aliquo, sed non cum gravi de-
trimento.

•) Lessius, cap. 15, n. 50, asserit posse dif-
ferri restitutionem, modo dominus nullum vel
parvum damnum inde patiat, « si res non
potest sine magnis sumptibus restitui ».

678. - Palao, tr. 32, disp. 1, punct. 18,
§ 7, n. 2 ct 7, non loquitur de timore, obli-
vione, impotentia, quae ceteroquin a Salmant.
intra parenthesim ponuntur. In reliquis con-
cordat

h) Covarruvias a Salmant. allegatur pro
solo casu in quo debitor cum juramento sese
obligaverit; idque revera habet in *Variar.
résolut*, lib. 3, cap. 17, n. 5.

679. - a) Cajetanus, in *2am 2a'*, qu. 62
art. 8, Bonacina, loc. cit., qu. 6, punct. unie.,
n. 1, i. f., non aliud habent nisi: restitutionem

Palaus % ordinarie loquendo, spatium viginti dierum putat esse breve.

680. - Utrum, *si debitor habet justam causam differendi restitutionem, teneatur deinde restituere omne damnum, quod creditor ex dilatione patitur?* — Respondetur:

Si debitum non est ex delicto, non tenetur; ut ex communi docet Lugo¹ et Croix².

Si vero ex delicto est, nec etiam teneri si dilatio sit justa, dicunt Navarra³ Dicastillus⁴, Burghaber et Diana, apud Croix⁵, qui probabile putat. Quia, ut ajunt, tunc circa dilationem creditor esset irrationabiliter invitus. — Sed communius et probabilius tenetur: ut docent Lugo⁶, Lessius⁷ et Molina⁸, Laymann⁹ Rebellus¹⁰, Tamburinius alique, cum Croix¹¹. Ratio: quia, licet justa dilatio posterior non sit causa damni, tamen revera causa fuit illa prima injusta acceptio.

681. - « 6°. Qui scit se teneri ad restitutionem, et cum possit in vita, non vult

« restituere nisi in articulo mortis, vel « post mortem per haeredes; absolvi non « debet nec potest: quia semper est in « actuali peccato et impenitens. — Salmant. · cum Dicastillo, Petro Navarra, Silvestro, etc — Limita 2°. Nisi adsit justa causa, nimirum scandalum, infamia et similia, si statim fieret restitutio. Salmant. · cum Lugo, Dicastillo, Bonacina, Bafiez¹², etc.

Certum est non posse absolvi qui, potens, non vult restituere nisi in morte vel per partes. — Limita 1°. Nisi ille sit in bona fide, et monitio praevideatur non profutura; ut Salmant. · cum Dicastillo, Petro Navarra, Silvestro, etc — Limita 2°. Nisi adsit justa causa, nimirum scandalum, infamia et similia, si statim fieret restitutio. Salmant. · cum Lugo, Dicastillo, Bonacina, Bafiez¹², etc.

682. - Quaeritur hic 1.° *Utrum sit absolvendus debitor antequam restituat?*

Prima sententia dicit, bene posse absolvi, non solum prima, sed etiam secunda vice, si det vera signa doloris et propositi. Ita Viva¹³ cum Navarro¹⁴, Valentia¹⁵ Ledesma¹⁶, Sayro¹⁷, etc.; Mazzotta¹⁸ — Et probabilem putant Salmant¹⁹ cum Petro Navarra et Dicastillo, etiamsi poeni-

Noient re-
stitutaere nō
il in morte
non xbfob
vendus

Liaitutto-
ne

Debitor,
juxta xho,
abtolvca-
dai ante
restitutio
nem.

¹ Disp. 18, num. 35. — · Lib. 3, part. 2, num. 252. — *Burhab.*, Centur. 1, eas. 10. — *Diana*, part. 11, tr. 6, resol. 20. — · 1 Lib. 3, part. 2, n. 252. — < De Juit. et Jure, disp. 21, n. 17. — · Lib. 2, cap. 16, n. 32. — *Tambnr.*, Decal., lib. 8, tr. 3, cap. 2, § 6, n. 5. — · Loc. dt., n. 252. — *Salon*, in 2° 2°, qu. 62, art. 8, contrav. 1, post conc. 4, v. *Sequitur* 2 et 3. — *Sayr.*, Clav., lib. 10, tr. 6, cap. 2, num. 30 et 31. — *Bonae.*, disp. 1, de Restit. in <en., qu. 6,

num. 15. — 1 Decal., lib. 7, cap. 14, dub. 10, num. 9 et 12. — * Tr. 13, cap. 1, n. 256. — *Dicast.*, de Restit., disp. 10, dub. 1, n. 8. — *Petr.* AVnor., lib. 4, cap. 4, dub. 11, n. 70. — *SiBxst.*, v. *Restitutio* V, qu. 5. — · Loc. du., n. 259. — *Lm&*, disp. 20, n. 212. — *Dicast.*, loc. at., n. 14, juncto dub. 3, n. 34. — *Bonae.*, loc. dt., n. 15. — *Maasot.*, tr. 6, disp. 2, qu. 4, cap. 3, 6 3, v. *Infers* 2. — · Loc du., u. 258. — *Petr. Navor.*, loc du., dub. 13, n. 77. — *Dieast.*, loc dt., dub. 1, n. 17.

faciendam esse statim, scilicet, uti explicant, ubi tempus opportunum aderit.

b) Palaus, *loc. cit.*, § 7, n. 11, non assignat dictum spatium.

680. - a) Petrus Navarra ita sane docet, *lib. 4, cap. 4, diff. 9, n. 56*, disputans de restitutione in genere, non vero de restitutione ob delictum.

b) Dicastillus, *de Restit., disp. 10, dub. 3, n. 73*, id quidem ut probabilissimum habet, quando adest extrema vel gravis necessitas, aut quando imminet spirituale periculum; at n. 75, asserit illum ad restitutionem hujus damni teneri, cum ad lautiores fortunam pervenerit. Quae omnia a Croix notantur.

Molina, *tr. 2, disp. 754, n. 3*; Laymann, *lib. 3, sect. 5, tr. 2, cap. 12, n. 2*; Rebellus, *part. 1, lib. 2, qu. 17, n. 22, v. f.*, haec docent, tractantes de restitutione in generali.

681. - a) Bafiez male citatur a Salmant; id enim non habet in 2°^{TM} 2a', *qu. 62, art. 8, dub. 1, ad 3.*

682. - <·) Viva, *de Rcastit., qu. 1, art. 5, n. 6*: « Si tamen, inquit, iterum appareat magnus dolor et firmiter propositum, potest secunda

vice benigne absolvi ex Navarro... Imo nonnulli etiam concedunt cum Valent., Ledesma., Sayrn Navar., contra communioem, quod possit etiam tertia vice, et aliquando adhuc quarta absolvi.. In praxi tamen rarissime hac doctrina utendum est, quia nisi restituat, prius quam iterum ad sacramentum accedat, qui alias in proposito defecit, impossibile moraliter est, quod habeat verum propositum restituendi statim post confessionem ». — Et re vera, Navarrus, *Man.*, cap. 17, n. 59, v. *Quarte*, loquens de eo qui, etsi jussus jam a confessario, nondum tamen restituit, ait posse occurrere tales circumstantias, ut confessarius solo restituendi proposito contentus esse debeat. — Quod Valentia, in *2am 2af, disp. 5, qu. 6, punct. 7, v. Ex his causis*, magis determinat, dicens

dicit « eum qui primo vel secundo ad confessionem accedit cum debito [*videtur legendum*: proposito] restituendi », dummodo confessarius animadvertat eum vere dolere et firmiter proponere statim restituere. — Denique Martinus de Ledesma, *2 4af, qu. 18, art. 8, v. Du-*

Jatte dii-
ferent resti-
tutionem
non tenetur
de damno
«cato.

Niti de-
Utum tit ex
Edicto.

tens monitus prima vice, culpabiliter non restituerit.

S Doceor.
M reiovtio
Mt pr^bi-
1H-

Sed mihi omnino placet *secunda* sententia, quam tenet Pater Concina regulariter non esse absolvendum debitorem, nisi prius restituat, quando ipsi restitutio est moraliter possibilis: sicut non est absolvendus concubinarius, antequam concubinam abjiciat. Experientia enim satis compertum est, quod debitores post absolutionem rarissime restituunt: prout concubinarij rarissime concubinas dimittunt. Unde S. Thomas de Villanova * recte monuit: *Prius ergo vadat et concubinam a domopellat, pecuniam alienam restituat...; et tunc ad confessarium redeat et absolvatur.* — Caeterum bene ait Concina 3, quod si revera prudens confessarius deprehendat, debitorem sincere paratum esse restituere cum primum poterit, et restitutio non possit fieri cito, recte poterit eum absolvere pro prima vice. Immo probabilissime id admittunt Salmant.⁴ et Lugo^h), etiam pro secunda et tertia vice, si tales occurrant circumstantiae, ut confessarius solo proposito restitutionis contentus esse debeat.

Limiuotto-
he io«la»
S. Alphas
M.

Quaeritur 2°. *Utrum, si poenitens sit in bona fide, et confessarius praevideat monitionem restitutionis minime esse profuturam, debeat monere?*

1 De Ratito dijuert 2. cap. 3, num. 25.— 1 Senn, in b'cfia VI poet Dont. IV Quadrag., n. II. — 3 De Restit., dissert. 2, cap. 3, n. 21. — * Tr. 13, cap. 1. n. 258. — Lugo, de PocmL. diip. 22, num 26. · Sanch., de Matrim., lib. 2, diBp. 38. n. 10 (a/, num. II). Cano, Relect de Poenit., part. 6. v. Atqu id ego inklligi · Laynt., lib. 5, tr. 6.

bitabis tamen, laxius docet posse absolvi, etiamsi < millies · proposuit et nunquam iecit; conveniens tamen esse ait, ut confessarius eum non absolvat, nisi prius restituat, si potest, aut det cautionem.

Lugo, *de Just, ct Jure, disp. 20, n.213*, loquitur de poenitente, · qui admonitus alias a confessario, restitutionem promisit et non observavit ».

683. — Dicastillus, *dc Restit., disp. 1, dub. 5*, ex parte tantum concordat; negat enim *n. 66*, diversa committere peccata eum qui pluries repetit propositum non restituendi; >ed *h 67*, asserit multiplicari peccata, quando voluntas non restituendi interruptur per somnum aut per naturalem inconsiderantiam.

b Trullench perperam pro hac sententia a Salmant allegatur; siquidem, *lib. 7, cup. Id,*

De hoc Dubio vide dicenda *de Poenit., Lib. VI, n. 614*, ubi partem negativam probabimus cum Lugo, Sanchez, Cano, Laymann, Salmant., Roncaglia, Sporer et aliis communiter, contra paucos. — Si enim confessarius cum magna prudentia officio suo fungi debet, quomodo prudenter se geret, si poenitentem monebit, praevidens quod ille animae detrimentum patietur, et e converso damnum creditoris non amovebitur?

Moeiu
non
tura
axr
utur.

683. — Quaeritur 3°. *Quot peccata committat négligeas culpabiliter restituere?*

Prima sententia, quam Salmant. probabilissimam vocant, tenet tot peccata distincta committere, quot intersunt occasiones restituendi, et quoties proponit non restituere: immo, quoties per somnum aut per alia distrahitur.

Culpih
liter ne<h.
geni mu
luere, prc-
babiHter
plurio pk
cat.

Ita Bonacina, Vasquez, Dicastillus a>, Trullench Baflez <>, etc., apud Salmanticenses 5.

Secunda sententia docet unum peccatum committere, licet per annum et amplius in eadem voluntate non restituendi perseveret. Ratio, quia tale peccatum, quamvis physice interruptatur, moraliter tamen non censetur interruptum, quoties non retractatur mala voluntas, quae virtualiter semper permanet in effectu retentionis. Ita Lugo · cum Navarro

Probati
liu- ictae!
uncum, ni
-i retractet
mabun yo
lunutem.

cap. 13, n. 5, v. Dico 2. · Salmant., tr. 6, cap. 12, n. 34. · Roncaglia, tr. 19, qu. 5, cap. 3, qu. L reap. 2. · Sportr, Sacramental., part. 3, cap. 6. n. 795. — Salmant., tr. 13, cap. 1, num. 2t>l. — Bonat., diip. 1, dc Restitut. in gen., qu. 6, num. H · Vasq., in 1· 2 ·, disp. 75, cap. 3. · 1 Tr. 13, cap, I, n. 262. — · De Pocnit., disp. 16, n. 549.

dub. 10, n. 7, negat multiplicari peccatum nisi per actum contrarium. Cfr. etiam *cap. 5, dub. 13, n. 6*, ubi fusius idem docet

¶) Bafiez, *in 2 m 2a', qu. 62, art. 8, dub. 1, ad 3*, non loquitur de somno nec de distractione, sed asserit multiplicari peccatum, quoties quis retinendi propositum repetit; aut re aliena pretio aestimabili utitur; aut dominus rem suam vindicat, et detentor negat; aut dominus novum patitur detrimentum, et detentor, id sciens, non restituit

d) Navarrus a Lugo citatur ex Suar., qui, *dc Poenit., disp. 22, sect. 5, n. 32*, dicit Navarrum *videri* id concedere *cap. 6, n. 16*. Et re quidem vera, *loc. cit.*, Navarrus negat generaliter < peccatum iterari aut multiplicari, etiam si durante opere exteriori, multoties voluntas interior interruptatur et renove-

Gabriele ·), Tanner; et Salmant. ' cum Petro Navarra, Aragon et Diana cum aliis. — Hinc dicunt sufficere poenitenti, confiteri omissionem restitutionis, quin tempus exprimat; quia diuturnitas tem-

poris non est nisi circumstantia aggravans.

Utraque sententia est probabilis; sed haec secunda videtur probabilior. — Vide *Lib. V, de Peccat., n. 40, v. Infertur 2°*.

ARTICULUS II.

QUO ORDINE RESTITUI DEBEAT.

684. *Cui facienda restitutio, si res exstet.* — 685. *An pretium rei venditae possit solii creditori venditoris.* — 686. *An pecunia furtiva, immixta propriae, restituenda sit ante alia debita.* — 687. *An prius restituenda debita certa quam incerta.* — 688. *An prius solvenda debita ex delicio quam ex contractu.* — 689. *Quae alia debita prius solvenda.* — 690. *An semper praeferendi creditores hypothecarii anteriores, etiam ex hypotheca tacita. An autem personales anteriores.* — 691. *An praeferri possit creditor pauperior.* — 692. *An prius exigens.* — 693. *An creditor, cui inter plures facta est solutio, possit eam retinere.* — 694. *An famuli possint accipere salarium a debitis gravato.* — fPb- *An uxor et filii, alimenta.*

Ordo in
restitutione.
quando scribitur
vandu».

684. - « Resp. Certum est, non neces-
sario ordinem servari, quando debitor
« omnibus solvere potest. — Quando vero
« tantum non habet, aut haeredibus reli-
« quit, sequentes regulae servandae:

Quando
res exstat
apud debi-
torem.

« 1°. Si debitor rem alterius apud se
« habet (quocumque titulo habeat, sive ex
« furto, sive ex deposito, sive inventione,
« etc.), debet prius restitui domino suo, vel
« eo deficiente, pauperibus. — Similiter, si
« res empta ad creditum, pretio non soluto,
« adhuc exstet. Navarrus, Silvester, Bona-
« cina '. Hoc tamen Lessius⁸ (contra Bona-
« cina "l, etc.) limitat, nisi venditor ab em-
« ptore fidejussorem vel pignus accepit ».

685. - Quaeritur: *an venditor rei, ex-
stante re, sit praeferendus pro pretio aliis
creditoribus emptoris?*

Tanner, tora. 3, di»p. 4, qu. 6, dub. 14, num. 425. —
1 Tr. 13, cap. 1, num. 264. · *Pctr. Navar.*, lib. 4, cap. 4,
n. 9. · *Aragon*, in 2° 2°, qu. 62, art. 8, v. /h
argumento. · *Diana*, part. 1, tr. 7, resol. 58; et part. 2,
tr. 16, bñ 25. — *Ataw.*, Man., cap. 17, n. 4^a. — *Si/vest.*,
v. *Restitutio VI*, qu. 5. — · *Disp. I, de Restit.*, qu. 8,

Certum est ¶ quod si venditor non
acceperit ab emptore, nec pignus, nec fide-
jussionem, neque fidem de pretio: ipse de-
bet praeferri; quia tunc adhuc retinet rei
dominium Vide Salmant.⁵ (Et vide infra,
n. 796). — Certum est 2° quod si venditor
acceperit pignus vel fidejussionem, nullam
habet praelationem; quia tunc jam est
securus de pretio. Ita Lugo ·.

Venditor,
quandoque
praeferen-
dus ceteri

Quaestio igitur est: *quando venditor
rem tradidit, et de pretio tantum fidem
accepit.*

Prima sententia dicit tunc praeferen-
dum esse venditorem. Et hanc tenent Sal-
mant. a> cum Silvestro, Bonacina a>, Ba-
fiez °', Tapia Villalobos. (Citant etiam
Lessium, sed non bene: nam Lessius⁷,
ubi citatur, loquitur de casu quo non sit

Quando
que nemini
praeferen-
dum

Venditor,
re tradita ct
tide pretii
accepta. Ju-
xta alioi
praeferen-
dus.

punct. 2, num. 8. — 1 Cap. 15, dub. 2, n. B ct 11. — 4 Ex
L. *Quod vendidi*, (¶ de contrahenda emptione; et ex \$ *Ven-
ditat 41*, Initii, de rerum divim — · Tr. 13, cap. 1, n. 231. —
· De Juti. et Jure, di»p. 20, n. 15 et 17. — *Silvett.*, v. J?e-
stitulio VI, qu. 6. · *Villatob.*, part. 2, tr. 11, diff. 24, n. 7,
— ' Cap. 15, n. 11.

tur ». — Sed *cap. 17, n. 54*, de casu nostro in
specie disputans, parum consentit cum dictis;
quaerit enim: « Quando et quoties quis ob
retentionem alieni nove peccet? ». Et respon-
det: « Pluries quam semel peccat communiter,
qui illud multo tempore retinet; et... peccat
quoties proponit non restituere illud. Et etiam
credo quod quotiescumque utitur alieno, quod
restituere tenetur, quamvis de restitutione non
cogitaret...; et secundum aliquos, quoties com-
mode restituere valens non restituit; quod
tamen inlelligendum est, si id animadvertit,
quamvis non statuatur illud non restituere».

Gabriel Biel citatur pariter a Lugo ex
Suarez; sed *in 4, dist. 15, qu. 2, art. 2, concl. 1*.
nihil habet quod hanc doctrinam sapiat.

684. - Bonacina, *loc. cit.*, non expresse
contradicit; sed censetur contradicere, quia
quod Lessius limitat, ipse sine ulla limitatione
docet.

685. - ¶ Salmant., *tr. 13, cap. 1, n. 232*,
loquuntur solum de casu quo pretium credi-
tum est emptori; sicut et Bonacina, *disp. /,
de Restit.*, qu. 8, punct. 2, n. 8. — Basiez, *in
2ant 2<*", qu. 62, art. 8, dub. 3, docuni. 3,
dicit praeferendum esse venditorem, quando

data nec etiam fides de pretio). — Ratio: tum quia hoc postulat aequitas naturalis; tum quia dominium rei, licet eo casu translatum fuerit, est tamen translatum sub conditione pretii solvendi: unde talis res manet hypothecate solutioni pretii.

Protabc
ho. oenial
prie (ere a-
du

Secunda vero sententia probabilior, quam tuentur Molina *, Laymann †, Palaus ‡, Lugo § cum Vasquez, Petro Navarra, Covarruvias, Azor, etc., tenet nullam vtnditori praelationem deberi. Ratio, quia, cum dominium jam translatum sit, venditori remanet tantum creditum personale erga emptorem; nulloque jure habetur quod res venditori hypothecate remaneat donec ei pretium solvatur. Alias, emptor non posset de illa pro suo libito disponere: quod nemo dicit.

Pecunia
furtiva mi-
ata pro
priae. revti-
tuenda ante
cetera.

686. - An pecunia autem furtiva, im- mixta propriae, sit ante alia debita resti- tuenda? — Affirmant rationabiliter Pa- laus, Rebellus et Croix †, quia totus cu- mulus est specialiter obligatus domino pecuniae ablatae. Vide dicta *n. 499*, v. *Notandum*.

DADI i l e r
rtMituend
ante incer-
t».

®W. - * 2°. Si restitutio facienda ratio- « ne injustae actionis: prius restituui debent « certa (hoc est, quorum dōmīni cogno- « scuntur), quam incerta. Bonacina, Les-

1 Lib. 3, acet. 5, tr. 2, cap. 11, num. 2. — 1 Tr. 32, disp. 1, punct. 18, § 14, n. 5. — ■ Disp. 20, n. 17. - Vas?, de Restit., cap. II, dub. 1, n. 19 et seqq. - Pc/r. JVavar., lib. 4, cap. 6» n. 9 et 12. - Cavor., Vanar, résolut, lib. 1, cap. 7, n. 3. - 4aor, part. 3, lib. 4, cap. 36, qu. 1.— Palaus, loc. cit., § 13, o. 2. - RtbcU., part. 1, lib. 2, qu. 19, n. 5. - • Lib. 3, part. 2, n. 375. — Bonae, disp. 1, de Restit., qu. 8,

« sius — Quia illa jure naturae debentur « suis dominis; haec autem jure solo po- « sitivo, pauperibus ».

Quamvis probabilis sit sententia cum Busenbaum, Lessio % etc., immo commu- nis cum Salmant.5 et Croix †, quod prius restituenda sint debita certa quam incerta: attamen etiam probabile est quod, si de- bitor non possit utraque restituere, resti- tutio fiat pro rata etiam pauperibus pro debitis incertis. Ita tenent Bafiez ‡, Mo- lina c), Rebellus; et probabile vocant Ta- pia, Villalobos apud Salmant.7; et Lugo§ probabilissimum putat. — Ratio istorum, quia praelatio creditoribus certis non de- betur, neque jure positivo (quod est cer- tum), neque jure naturae, ut supponit Busenbaum. Sed aequae de jure naturae, pauperes succedunt in locum creditorum incertorum; ut dicunt Cajetanus >); ac Covarruvias, Aragon et Tapia, apud Sal- mant. . Talis enim praesumitur voluntas creditorum, ut quod ipsis nequit restitui restituatur pauperibus pro ipsorum ani- mabus.

688. - « 3°. Prius facienda est restitutio «debitorum licite contractorum, quam « usurarum; cum in his dominus non fue- « rit simpliciter invitus ».

Probxbi
liter pone
etiam pau-
perita» re-
«titui pro
rata.

Ordo in-
ter debita
ex contra-
ctu et debi-
ta ex deli-
cto.

punct. 2, n. 9. — * Tr. 13, cap. 1, n. 290. — . Loc. cit., n. 377. — Rebel., part. 1, lib. 2, qu. 19, conci. 1. - Tapia, tom. 2, lib. 5, qu. 31, art. 7, § 4. - 1 Tr. 13, cap. 1, § 229. — . De Just, et Jure, disp. 20, § 5. — Cavar., in cap. Pec- catum, part. 3, § 1, num. 3. - Aragon, in 2 2., qu. 62, art. 5. v. Celerum dt jure, - Tapia, loc. dt., num. 4. - • Loc. dt., n. 210.

emptor pretium rei emptae non solviL — Ta- pia demum, *tom. 2, lib. 5, qu. 31, art, 7, n. 6*, absque distinctione, ponit inter debita prius solvenda, « in primis » rem venditam, « quae reperitur apud emptorem, non perso- luto pretio ».

b) Molina videtur salis innuere opinionem istam, dum, (*r. 2, disp. 536, n. 31*, asserit venditorem esse aliis praeferendum, quando pretium non est solutum neque oblatum; nec fidejussio data est neque pignus, neque ven- ditor pro soluto habuiL

687. - a) Lessius, *cap. 15, dub. 1, n. 4 et seqq.*, haec utique docet; sed eo dumtaxat casu, quo res « non sunt in sua specie alienae».

Baficz male citatur hic a Salmant.; nam, *m 2ar* 2ar, qu. 62, art. <9, dub. 3, docum. 2*, diserte scribit: « Prius debent certa debita restitui quam incerta». Fatendum praeterea est, incertum hic a Battez diversimode intel-

ligi quam intelligitur a Salmant.; dicit enim incertum esse, . non quia ignoratur persona, sed quia non est liquidum an debeatur, quia non constat de jure vel facto».

c) Molina, *tr. 2, disp. 760, n. 2*, inclinat quidem, licet gravate, ut ipse dicit, in hanc sententiam, quae ait « postponendam non esse restitutionem bonorum incertorum, sed aequa- lem locum esse illi tribuendum cum restituti- one bonorum certorum».

Villalobos, *part. 2, tr. 11, diff. 24, n. 4*, probabilem appellat priorem opinionem; sed non reprobatur hanc Molinae opinionem, quam refert, proindeque videtur eam etiam proba- bilem existimare.

J Cajetanus, *in 2a''' 2a<, qu. 62, art. 5, ad 3*, vult utique ejusmodi incerta bona, pau- peribus esse eroganda; quonam autem jure id fieri debeat, non explicat. Minus igitur recte a Salmant. allegatur.

Quaeritur: *utrum debita ex delicto sint solvenda ante debita ex contractu?* — Tres sunt sententiae apud Salmant. quas ipsi vocant omnes probabiles et in praxi tutas.

Alii praeferunt per «debita ex delicto».

Printa praeferunt debita ex delicto, quando non intervenit hypotheca vel pignus in contractu, aut non exstat res in propria specie; quia retinere rem injuriose ablatam est gravior injuria, quam non solvere rem debitam ex contractu: ideo illa prius est reparanda. — Ita D. Thomas', Rebellus, Medina, etc.

Alii, debita ex contractu oneroso.

Secunda praeferunt debita ex contractu, scilicet oneroso (nam debita ex gratuito, certum est solvenda esse ultimo loco; ut Busenbaum, *n. seq.*). Ratio, quia alias solverentur debita ex aere alieno; maxime cum creditor dederit aequivalens. Ita Cajetanus, Navarrus, Valentia, etc. — Sed hanc sententiam dicit Lugo 8, nullam prae se ferre rationem magni momenti.

Communial et probabilius, omnia solvenda pro rata.

Tertia communior et probabilior dicit, praedicta debita solvenda esse pro rata, nisi adsit res in specie vel hypothecata, ut supra. Ratio, quia ex nullo jure habetur in his aliqua praelatio facienda. — Ita Lugo 4, Lessius s; item Bonacina, Dicastillus, Villalobos, Palaus, Laymann, etc., apud Salmant. .

Debita ex titulo oneroso praeferenda gratuitis.

689. — « 4°. Debita ex titulo oneroso « prius solvenda sunt, quam quae debentur gratuito, v. gr. ex promissione; quia « haec includunt tacitam conditionem, « nisi quid obstet. Hinc debita defuncti

« solvenda sunt ante omnia legata, etiam « pia. — Navarra, Silvester, Bonacina

« 5°. In reliquis debitis, servandum est in rtuqui», «jus particulare loci, si tale sit, et non « repugnet juri naturae. Si nullum sit, se- a iu «, ju « quendum est jus commune, secundum COT««««. « quod: Γ. Solvenda sunt debita ad quae « bona debitorum expresse fuerunt obli- « gata. — 2°. Dos uxoris extrahenda est ». [Dos, ex Laymann, praeferunt omnibus creditis hypothecam tacitam habentibus.] — « 3°. Debita ad quae bona debitorum « sunt tacite hypothecata. — 4°. Deposita « perdita in potestate debitorum. — 5°. De- « bita privilegiatorum. — 6°. Aliorum cre- « ditorum. Post quos omnes, sunt hi a « quibus usurae acceptae sunt; et adhuc « post hos, restituenda sunt bona incerta. « Quando autem multi unius rationis cre- « ditores inveniuntur, temporis antiquitas « inter eos servanda est. Vide Laymann . « Ubi addit, ex bonis debitoris, si is de- « functus sit, imprimis solvendas esse im- « pensas funeris, et quae ad confectio- « nem inventarii, apertionem testamenti, « item ad medicos et pharmacopolas per- « tinent a». — Vide Filliuccium ' ».

690. — Quoad creditores hypothecarios, nulli dubium est praeferendos esse anteriores, etiam ex hypotheca tacita: qui, si tempore antecedant alios creditores ex hypotheca expressa, adhuc praeferendi sunt; ut tenent communius Lugo¹⁰ cum Molina, Vasquez, et alii apud Croix¹¹ contra Navarrum, Silvestrum et Angelum. — Notan-

Inter creditor « hypothecario », ordo temporis servandus.

1 Tr. 13, cap. 1, n. 234 et «eqq. — Opusc. 73, cap. 18, in med. — *Rebell.*, part. 1, lib. 2, qn. 19, n. 8. — *Joan. Medina*, Cod. de Restit., qu. 2, dub. 5, concl. 4. — *Cajetan.*, Sum., v. *Restitutio*, cap. 8, in med. — *Novar.*, Man., cap. 17, num. 62. — *Valent.*, tn 2. 2 disp. 5, qu. 6, punct. 10, v. *Quarto*. — De Just, cl Jure. disp. 20, n. 34. — « Loc. cit., num. 36. — Cap. 15, num. 16. — *Bonae.*, disp. 1, de Restit. in gen., qu. 8, punct. 2, n. 11. — *Dicast.*, de Restit., disp. II, dub. 3, num. 24. — *Villal.*, part. 2, tr. 11, diff. 24, num. 22. — *Palaus*, tr. 32, diip. 1. punct. 18, § 19, num. 3. — *Laym.*, lib. 3, tr. 2, cap. 11, num. 6. — Tr. 13, cap. 1,

n. 236. — *Petr. Navor*, de Restit., lib. 4, cap. 6. n. 7; cfr. *Aepikuet. Novar.*, Man., cap. 17, num. 50. — *Silvest.*, v. *Restitutio Vf*, qn. 6. — ' Disp. 1, de Rest., qu. 8, punct. 2, num. 12 et 18. — *Laytn.*, lib. 3, tr. 2, cap. 11, n. ft. iv. — *Loa at.* a o. 3. — Tr. 32, n. 119. — De Just, ct Jure, disp. 20, n. 41. — *Molina*, tr. 2, disp. 53b, n. 31. — *Vasq.*, Opusc. de Pignorib. el Hypothec., cap. 5 § 2, num. 6. — 11 Lib. 3, part. 2, num. 392 — *Navor.*, Man., cap. 17, num. 50, in fine. — *Silvest.*, v. *Restitutio VI*, qu. 5, v. *Tertio*. — *Ançel.*, v. *Restitutio If*, num. 16, post roed.

689. — a) Lex positiva inter creditores ordinem induxit, qui obligat in conscientia, quoties non repugnat juri naturae. Varius est pro variis regnis — Ex jure hodierno primum locum obtinent creditores privilegiati, juxta ordinem a lege statutum; secundo loco veniunt reliqui creditores hypothecarii; tertio denique, chirographarii seu communes, qui nulla juris praerogativa (ruuntur. — Inter

credita privilegiata generatim veniunt impensae judiciales, funerales, medicinales pro ultimo morbo, stipendia famulorum, debita pro alimentis, merces architectorum et operariorum pro aedificiis constructis, etc. — Ordo inter ipsos privilegiatos statuitur, non ex prioritatem temporis, sed ex qualitate cujusque crediti, cui ipsa lex suum locum seu praelationis gradum assignat.

Hxbent
creditum
supr ran
omnibus
praeferen-
das.

dum tamen quod inter creditores hypothecarios semper omnibus est praefendus supra rem creditor, qui pecuniam dedit ad illam emendam vel ad reficiendam, v. gr. domum; vel ad custodiam sive ad cultum agrorum; vel ad collectionem segetum, ex *l. 5 ff. qui potiores*, etc. "λ Vide Salmant. ·

Dubium est *quoad personales*.

Credito
π bai perso-
nah bas pro
babiliter A
tisfacien-
dum pro IH-
tt»

Prima sententia tenet omnibus his satisfaciendum esse pro rata. Ita Palaus¹, Holzmann³; et Lessius, Bonacina, Vasquez, Azor, etc., apud Salmant.⁴ — Ratio, quia his non bona debitoris, sed obligata est persona, quae aequè omnibus est obnoxia. Et probant ex *l. 1, j§ 2, Ex contrario*], *ff. de separation.*: *Licet alicui, adjiciendo sibi creditorem, creditoris sui conditionem facere deteriore.* Ergo, inferunt, creditor anterior non habet jus ad illius bona.

Probabi
tui praek-
tend ante-
rioret.

Secunda, quam tenent S. Antoninus⁵, Silvester^h, Diana[·], Navarrus^b, Angelus Aragon Bonacina[%] Baldus cum Hugo Bonacina[^], Croix[’], Concina["]; Salmant. · cum D. Thomas^d, Suarez, Valentia, Tolet^o, etc.; — docet praefendos esse anteriores ex *regula 54 juris*

¶ Tr. 13, cap. 1. n. 241. — · Tr. 32, disp. 1, punct. 18, § 18, n. 5. — · Dc Rb, n. 477. — £z«s., cap. 15, n. 44. — *Bonae.*, disp. 1, de Restit., i. pen., qu. 8, punct. 2, n. 18 et 19. Pasç.» de Retlit., cap. IL dub. 2, n. 49. · *Aeor*, part. 3. lib. 4, cap. 36, qu. 5, « Loc. dt., num. 245. — » Part. 2, tit. 2, exp 7, § 3, v *Bern nota*. — · Part. 3. tr. 5, resol. 10. — · Lib. 3, part. 2. n. 403. — · De Restât. <o com., diweru 2, cap. 14, n. 18. — · Loc. au, n. 246. — Suer., disp, de Justitia Dei, sect. 3, num. 7. — *Valent.*, in

in 6°: *Qui prior est tempore, potior est jure*. Licet enim jus civile sic loquatur tantum de creditoribus hypothecariis, jus tamen canonicum loquitur de omnibus, et fundatur in jure naturali. Creditor enim anterior personalis, quamvis directe personam debitoris, indirecte tamen habet obligata etiam ejus bona, in quibus non debet praepjudicari a creditore superveniente.

Utraque est probabilis; sed secunda probabilior^f).

691. — Quaeritur: *an debitor impotens satisfacere omnibus suis creditoribus personalibus, possit praeferre pauperiorem diviti, vel non egenti?* — Duplex datur sententia, utraque probabilis, ut recte dicunt Salmant.¹⁰.

Prima affirmat. Ratio, quia obligatio restitutionis datur ad reparandum damnum proximi; plus autem damnum patitur pauper, si ei non fiat restitutio, quam non indigens. — Ita D. Thomas⁷; Molina, Sà, Medina, etc.; et probabilem putant Lessius, Laymann, apud Salmant.,^a.

Probabi-
liter noini
praeferri
pauperior.

Secunda sententia probabilior negat; quia nullo jure talis praelatio datur: hinc pro rata restituendum. Ita Lugo³, Palaus, Lessius^t, Vasquez, Azor, Dicastil-

Probabi
lias ne^A-
tur.

2· 2· disp. 5. qu. 6, punct. 10, v. *Septimo*. · *Tolet.*, lib. 5, cap. 25. n. 2, i. f. — » Loc. dt., n. 247. — 11 Opuic. 73, cap. 18, v. f. — *Molina*, tr. 2, disp 536, n. 46. · *Sà*, v. *Restitutio*, n. W. i f. (in edit, genuin., n. 62.). · *Joan. Medina*, Cod dc Restitui, qu. 2, dub. 6, cond. 6. · *Laym.*, lib. 3, tr. 2, cap. IL η. 7. — » Tr. 13, cap. 1, η. 247. — “ Disp. 20, η. 161. — *Palaus*, tr. 32, disp. 1, punct. 18, § 20, n. 2. — *Less.*, cap. 15, dub. 7, n. 16. — *Vasq.*, de Restât., cap. 11, dub. 4, n. 92. — *Aeor*, part. 3, lib. 4, cap. 36, qu. 3.

690. — a) Jus civile non loquitur de segetum collectione. Cetera vero habentur in *l. 5 interdum* ct *l. 6 Hujus enim*, ff. Qui potiores in pignore» etc; ct in *l. 7 Licet*, C. eod. tit.

h) Silvester, v *Restitutio VI, qu. 5*, v. *Sexto loco*; Navarrus, *Man.*, cap. 17, n. 51; Angélus, v. *Restitutio II, n. 16*, v. f.; Aragon, in *2 m 2a'*, qu. 62, art. 8, concl. 5; Baldus, in *l. Pro debito*, C. *dc bonis auctoritate*, etc., n. 1, i. f., priorem sententiam tuentur, pro qua Lugo cos allegat; ipse vero Lugo hanc posteriorem tenet, vide Lugo, *disp. 20, n. 146 Ct seqq.*

Bonacina, *disp. 1, de Restit in gen.*, qu. 8, punct 2, n 19, v *Objicies*, hanc sane sententiam probabilem appellat; ipse tamen priorem tenet ut probabilior, pro qua etiam a Lugo citatur.

S. Thomas, *Opusc. 73, cap. 18, t f.*, haec scribit; · Si uni prius facta sit injuria quam

alteri, adhuc illi prius est restituendum ordine juris naturalis, cui prius facta fuit injuria ».

• J Sù, v. *Restitutio*, n. 60 (edit, genuin, n 63). « In debilis ejusdem ordinis, inquit, celeris paribus priora solvenda ». At n. 59, (in edit *genn.* 62) post pnvilegialos debitores, sic de ceteris loquitur: « Sexto ceteris pro rata ».

I) Ex novis legibus: 1°. Privilegium hypothecarium non valet, nisi a dic inscriptionis apud conservatorem hypothecarum. — 2°. Nullus ordo servatur inter cos, qui eodem dic (aut sub eodem numero) inscribuntur; sed singuli habent jus pro rata parte debiti. Pro aliis vero, qui diversis diebus (vel numeris) inscribuntur, valet regula; « Qui prior est tempore, potior est jure ».

691. — ri Lessius *cap. 15, n. 47*, eam opinionem dicit · non esse omnino improbabilem » Citatur tamen a Salmant. ut asserit

Nui titre
me vel gra
ntrr mdi-
rot.

lus, etc. — Excipiunt Salmant. ' cum Lessio ', si creditor esset extreme vel graviter indigens h>: tunc certum esse dicunt istum esse praeferendum ex caritate. Et sic revera tenendum, casu quo creditor jam teneatur ex caritate cedere solutionem illam sibi debitam, habens superflua statui, ut pauperi subveniatur c>; alias non tenebitur ipse ex propriis pauperi illi succurrere cedendo solutionem.

692. - « Quaeres utrum prius exigenti « non liceat prius solvere.

Scienter
wlvns po-
steriori, o
tniuo pri-
rilegiato.
tenetur dc
dimno.

« Resp. Γ. Solvens scienter posteriori, « praeterito qui habet hypothecam prio- « rem vel privilegiatam, peccat; tenetur- « que priori de damno, qui etiam po- « test recuperare solutum. — Lessius ", « ex l. Scimus, § Et si praefatam, C. de •jure delib.

Creditori
personali
petenti, in
tetre sol-
vendam.

« 2°. Si ex pluribus creditoribus perso- « nalibus aequalibus, aliquis exigit (sive « in judicio sive extra), teneris ei inte- « grum solvere; quia diligentia fecit eum « potiolem. — Navarrus, Silvester, Bo- « nacina 4, ex l. Pupillus, ff. Quae in « fraudem ».

Petens in
judicio, po-
test exa-
ctum reti-
owe.

Si talis creditor petiit solutionem in judicio, communiter dicunt DD. posse illum exactum retinere: ita Lugo⁴. Quia leges dant praelationem etiam in conscientia ei qui prius obtinuit sententiam. — Et post eam etiam debitor debet ei solvere in conscientia, ut ait Lugo * cum Molina et Vasquez; eo quod lex dat creditori hoc privilegium propter reverentiam judicii publici.

Si peut
extra judi-
cium.

Si vero is petiit extra iudicium et exigit, Lugo l sentit non posse retinere ex-

Dicati., dc Restit., disp. 11, n. 68. — 1 Tr. 13, cip. 1, n. 247. — 1 Cap. 15, n. 46. — ■ Loc. dt., n. 38. — *Navar.*, Man., cap. 17, n. 52, (al. n. 53) v. *Secundo quod ego.* — *Silvesi.*, v. Vf, qu. 8. 4 Diip. 1, de RcsUL in gen, qu. 8, punct. 2, n. 20. — * Di«p. 30, n. 176. — • Loc. du, n. 170. • *Molina*, tr. 2, pi 53b, n. 43 ct 45. - *Vatq.*, dc Rdtit., cap. 11, dub. 5, n. 102. — 1 Loc. dt., n. 176. — • Loc. cil., n. 349. - &», cap. 15, n. 39. *Baæ* in 2• 2•, qu. 62, art. 8, dub. 3, concl. 2. - *VUloi.*, part. 2, tr. 11, diff 24, n. 18. • *Dicati.*, loc. cil., dub. 7, n. 72. - *Navar.*,

actum; quia praejudicavit creditoribus anterioribus, quibus competit praelatio, juxta suam sententiam, ut diximus n.690. v. *Secunda.* — Attamen Salmant. • cum Lessio, Baflez, Villalobos, Dicastillo, Navarro, Silvestro, et Busenbaum (ut supra), et Cabassutius' recte dicunt probabilius esse quod possit retinere; ex dictai. *Pupillus*, ubi dicitur: *Sin vero juste exegerit, et caeteri creditores neglexerint exactio- nem., id quod acceperit creditor revocari nullo pacto potest; quia alti creditores suae negligentiae expensum ferre debent.* Idipsum clarius confirmatur in l. Si non, 6, § 2, ff. de bonis auctor, judic possi- dend., ubi habetur: *Statuendumr. ne alte- rius aut negligentia aut cupiditas, huic qui diligens fuit noceat. Quod si, utroque instante, tibi gratificatus tutor solverit, aequum est aut prius eamdem portionem mihi quaeri, aut communicandum quod accepisti.*

Probabi-
lius citem
tunc potent
retinere

693. - « 3°. Debitor, sciens statum suum « labentem, non potest non petenti integre « satisfacere; sed debet omnibus perso- « nalibus solvere pro rata. (Si tamen iste « solutionem accepisset, an posset retine- « re, controvertitur. Vide Bonacina, Les- « sium °, Trullench °). — Nec potest uni « solvere, omissis aliis, nisi secundum or- « dinem supradictum ».

Ontnjbu-»
impar, per-
hibus
pro rata ix-
tisUtUt

Alii autem §, ut Lessius °; et Dicastil- lus, Diana, Villalobos, Ledesma, etc., apud Salmant. >, dicunt quod creditor, cui facta est solutio integra, possit illam retinere, licet debitor sit impotens aliis satisfacere. Ratio, quia solutum non revocatur u. — Card, de Lugo¹⁶ distinguit, et dicit quod si

Acopies»
integrum,
juxta alios,
potot reti-
nere.

Ma il, cap 17, n. 52, v. *Advertendum tamen* • Si/veU., loc. cit. — • Lib. 6, cap. 23, n. 14. — *Bonae.*, disp L dc Rettit. in gen., qu. 8, punct. 2, n. 23. — * Cap. 15, n. 40. — «' Lib. 7. cap. 14. dub. 12. n. 18. v. *Dico 3.* — » Loc. du. n. 40 et 4L — Dicas/.. dc Restit., diip. II, dub. 8, n. 75. • *Diana*, part 3. tr. 5, mol. 10, et part. 5, tr. 13. resol 79. • *Villa!*, pare.2. tr. II, diff 24. n. 18. • *Petr. Ledesm.*, Sum., port. 2, tr. 8» cap. 17, conci. 5, dub. 10. • ° Tr. 13, cap. 1. n. J50. — 14 Ex l. *Quod atdem* (al. *Qui autem*) 6, § 7. *Scien dum*, fl. quae in fraud creditor. — u Disp. 30, n. 178 et 179.

S. Alphonsus. — Laymann autem » qui ab eisdem Salmant. allegatur, ut qui propendeat in hanc doctrinam, eam revera valde probabilem judicat.

b) Eamdemque exceptionem ponit Lugo, disp. 20, h. 158.

<) Idemque tenent Palaus, Vasquez, Azor *locis citatis.*

693. - °) In hoc quaesito agitur de credi- toribus personalibus non privilegiatis; proin- deque ea quae hic dicenda sunt, ad ejusmodi creditores restringantur oportet.

Loro div
tineait 1x5
nun ct ma-
lim fidem.

creditor mala fide solutionem acceperit, tenetur restituere aliis creditoribus. Secus, si bona fide: quia is non tenetur ex injusta acceptione, eo quod bona fide accepit; non ex injusta retentione, quia per solutionem acquisivit dominium accepti.

Venue me
Bcdpieoiu
netor cete-
ra pro rata
saxitixeere.

Sed verius Pater Concina *, Palaus ', Continuator Tournely3; et Salmant.4 cum Baficz, Tapia, Bonacina b>, Azor et Turriano, dicunt ipsum in conscientia teneri aliis pro eorum rata satisfacere. Quia ex jure naturali nullum jus habet ut sibi integre solvatur, cum debitor non possit satisfacere omnibus. Jure autem positivo, praedictae leges statuunt solutum non posse repeti in foro externo, sed non quod possit retineri. Praeterquam quod praefatae leges (ut supra vidimus) intendunt solum praemio afficere diligentiam creditoris exigentis; non autem dare illi jus retinendi id quod injuste debitor solvit. — Nec prodest creditori, quod acceperit in bona fide. Nam, licet accipiendo non fecerit injuriam aliis creditoribus; facit tamen retinendo cum damno ipsorum, qui saltem aequale jus habebant ad bona debitoris.

694. - Utrum *famuli possint recipere salarium a domino debitis gravato?* —

• De Restit., dissert. 2, cap. 14. num. 22. — 1 Tr. 32, diip. 1, punct. 18, § 21, num. 6. — ' De Reatit. in gen., cap 2, art. 6, iect. 2, cond. 7, v. f. — « Tr. 13, cap. 1, n. 251. BaUf*, in 2- 2-., qu. 62, art. 8, dub. 3, i. C - Tapia, tom. 2, lib. 5, qu. 81. art. 7, η. 20. - Aaor, part. 3, lib. 4, cap. 36,

b> Bonacina, loc. cit., n. 23, videtur potius sententiae cardin. de Lugo adhaerere, quidquid dicant Salmanticenses, a quibus S. Alphonsus allegationem mutuatus est.

694. - °) Navarrus, Man., cap. 17, n.270; Adrianus, in 4, de Restit., % Ex his alia oritur quaestio, v. Sed quid; Angelus, v. Restitutio I, n. 21, citantur utique a Laymann pro hac sententia; at revera eam, si forte innuant, non sine limitatione et distinctione.

b) In Istruzionc e Pralica, cap. 10, n. 115, S. Alphonsus quaesitum hoc clarius ponit et solvit: « An possit servus, (verba S. Doctoris ex italico idiomate in latinum vertimus) qui non est praecise necessarius recipere stipendium a domino acre alieno gravato? Respondetur quod potest retinere illud si jam in bona fide recepit Si autem ille advertit dominum per istam solutionem se in posterum injuste (sine necessitate) impotentem redditurum ad satisfaciendum creditoribus, dicimus... eum teneri ab illo discedere, nec posse proseguire ad

Recte possunt, si in bona fide famulatum praestiterunt.

An vero *ipsi teneantur discedere*, si advertant dominum ex tali famulatu impotentem reddi ad satisfaciendum debitis? — Affirmant Navarrus a>, Adrianus a> et Angelus % apud Laymann e. — Negat tamen Molina (et non improbabiliter, ait Laymann). Nam ipsi neque contra justitiam peccant, si a domino rogati famulentur, et mercedem accipiant; neque contra caritatem, si defuturi non sint alii ad famulandum^. Sed vide dicta n. 612.

695. - Utrum *filii et uxor possint accipere alimenta a debitis gravato?*

Affirmant Laymann 8 cum Sanchez a}, et Croix T (contra Henricum V et alios); etiamsi paterfamilias alia debita contrahat ad eos alendos, cum ipse ad eos alendos ex justitia teneatur: modo isti non habeant aliunde sustentationem.

Immo docet Laymann cum Navarro, Vasquez et Molina ‡, contra Silvestrum, quod uxor possit vivere ex bonis viri usurarii qui non est solvendo, licet alere se possit bonis propriis vel propinquorum: quia vir non minus tenetur alere uxorem, quam usuras restituere. — Nequit tamen uxor uti ad sustentationem familiae pe-

Famuli te
na fide xr
vieota it
bills frir»
to.

Probabo
ter non u-
nentur ii
cedere.

Filn <l
uxor licite
accipiunt ».
fiment-
debitii |va
valo.

quaer. 8, L f. - Turrian., disp. 19, dub. 4, n. 6. — 1 Lib. 3, tr. 2, cap. 11, n. 8. — Molina, tr. 2, disp. 830, n. 14. — Laym., loc. cit., n. 8, v. f. — Loc. dt., n. 9. — ' Lib. 3, part. 2, n. 387. — Laym., loc. dt., n. 9. - Navor., Man., cap. 17. o. 268. — SilveU., v. Usura VI//, qu. 2.

exigendum; nam alias fit causa damni creditorum ».

695. - a) Sanchez, de Matr., lib. 9, disp. 4, n. 29, non aliud habet quam: uxorem non teneri ex suis bonis solvere debita, a marito propter ejus sustentationem contracta. A Laymann vero citatur tantum ubi hic asserit nihil referre utrum vir nova debita contrahat.

b) Henricus Gandavensis, Quodlibet. 4, qu. 27, videtur profecto contradicere, eo quod negat usurarium, qui nihil praeter usuras habet, posse eas in instituendo filio impendere.

c> Vasquez ex parte tantum concordat; nam, opusc. de Restit., cap. 11, dub. 3, n. 80 ct 81, limitat hanc opinionem ad casum quo uxor non habeat dotem, quam extrahere possit; si enim haberet, « teneretur, inquit, ex ea vivere, aut ex bonis paraphernalibus, si ea haberet ». Minus igitur recte a Laymann citatur.

O Molina, loc. cit., n. 8, hanc sententiam

Sed non
ci petunia
data ad ol-
ttnDA debi-
u.
Limitatio.

cuniis a viro datis ad solvenda debita:
nisi in casu quo familia graviter egeret,
tunc enim huic prius vir succurrere te-
netur; ideoque uxor tunc utitur jure suo.

Ita Laymann. — Qui subdj't, mercedes
operariorum ad necessarios usus debito-
ris praeferendas esse etiam creditoribus
hypothecariis †.

ARTICULUS III.

QUAE A KESTrrCTIONE EXCUSENT.

696. *Quae excusent ex parte debitoris.* — 697. *Quid, si non possis restituere, nisi < uni gra-
viori damno. Quid si dominus aequale damnum sit passurus. Quid, si dominus sit
abusurus re restituenda.* — 698. *Vide alios casus.* — iff). *Quid, si debitor cedat bonis.* —
700. *Quando excusetur restitutio ex parte creditoris.* - *Qu.* 1. *An liceat rem alienam
retinere vel accipere ex praesumpto consensu domini.* - *Qu.* 2. *An debitor donans
immemor debiti excusetur a restitutione.* — 701. *Quid, si debitor restituendo se conji-
cere deberet in necessitatem extremam.* — 702. *Quid, si in necessitatem gravem.* -
703. *Quid, si creditor sit in eadem necessitate.* — 704. *An debitor differens restitui-
tionem ex justa causa, teneatur reddere interesse quod patitur creditor.* — 705. *An
haeres rei teneatur ad damna, quando reus cui successit, fuit capite damnatus.* —
706. *An possessor bonae fidei in dubio an factus sit ditior teneatur restituere.*

696. - « Resp. Γ. Ex parte Debit or is
« excusant ea quae faciunt ut creditor
« rationabiliter debeat esse contentus, etsi
« de facto non sit contentus. — Ita com-
« muniter doctores.

« Unde resolvuntur casus sequentes:
« Γ. Excusaris in foro conscientiae
« (juxta sententiam probabilem) a com-
« pensatione damni, si illud datum sit sine
« tua culpa theologica gravi, hoc est, mor-
« tali peccato: nisi aliud cum altero pa-
« ctus sis, vel inde sis factus ditior. Unde
« excusaris, si v. gr. aliquem occidisti ex
« subita ira (ut fuerit motus tantum primo
« primus, vel secundo primus); vel, si ex
« oblivione non exstinxeris candelam, et
• hinc ortum sit incendium, etc. — Quod
« si autem advertens periculum in actio-
« nibus periculosis, omittas eam diligen-
« tiam praecavendi, quam homines ejus-
« dem conditionis communiter praestare
• solent, graviter peccas et teneris resti-
« tuere damna secuta.

« Porro in foro externo proceditur sc-
- eundum culpam juridicam, quae saepe

• non est peccatum ; et dividitur in latam,
« levem et levissimam ». — [Vide dicta
549 et 550.]

• 2°. Excusaris a restitutione incerto-
« rum, si fecisti compositionem cum epi-
« scopo vel Papa >. — Lessius ', Bona-
« cina * ».

Quod possit etiam episcopus compo-
nere, tenent Trullench, Villalobos, Henri-
quez, Diana. Sed oppositum tenendum
cum Lugo, Molina, etc., apud Croix3. —
Vide dicta *ex n.* 592, v. *Notat.*

« 3°. Item, si in casu quo teneris rem
« restituere pauperibus, tibi ipsi revera
< indigenti eam des: et tunc quidem po-
« stea factus ditior, adhuc non teneris re-
« stituere. — Vide Laymann ».

697. - * 4'. Si non possis restituere, nisi
• cum notabiliter graviore damno, tibi vel
« tuis, vel reipublicae inferendo, quam
« aestimari debeat commodum ex resti-
« tutione creditori obventurum ; tunc enim
« differre poles, dum cesset ista impo-
« tentia. Laymann 4 ex Silvestro, Navar-
» ro, etc. — Idque verum est, etsi debitum

hvin U-
cut compo
Mtiunc pn>
meem»

ItcfIL »»
bi paupeji
jpplkSfi»
rem p«aupc-
nbui debi-
tam.

hem. m
reuitotto
c r a\ in»
damnum at-
ferat.

*Laym., lib. 3, tr. 2, cap. II, n.3» i f. — 1 Cap. 16. n. Kk
Diip. I dc Resti qu. ult.. punct. 2, n. 27. Trtrth,
Exposit. bull. S.Cruciat., lib.3.dub. I, n. 3. - Villal. part I,
tr. 29, η. II. Hturiq., lib. 7, cap. 33. η. I. Diana, part. 4,*

*tr. 4. bd. 112, v. (. — di»p. 21» n. IG7. AA/inu.
tr. 2, disp. 748, n. 7. . » Lib. 3» part. 2. n 4)3. 4 Lib. 3.
tr. 2. cap. 13. η X — * Loc. cit, n 1. Si/inf., >. Afes/i-
/m/iu V, qu. 3, v. Quarto. A<tU0f m Man., cap. 17, η. 57.*

admittit solum, < quando matrimonium con-
tractu arrharum et dotis tuil celebratum ».
r) Laymann, *loc. cit., n. 3*, satis innuit
praeferendas esse operariorum mercedes, etc.,

dum scribit id fieri tn » quibusdam locis... se-
cundum aequitatis rationem ».
696. « <0 Lessius ct Bonacina loquuntur
dc compositione lacta cum Papa.

« sit ex delicto, uti et in sequentibus ca-
« sibus». (Vide dicta *n. 597*].

Sean <>
creditor At-
?m

tur

Teneris autem restituere etiam cum
tu0 damno, si, omissa restitutione, domi-
nus *aequale* damnum sit passurus. Ita Sal-
mant. l cum Palao, Lessio et Dicastillo. —
Cessationem autem lucri dicunt Salmant 2
non esse causam justam differendi resti-
tutionem: nisi (excipit Beja apud Croixa)
ex dilatione creditor nullum damnum pa-
tiatur a>. Vide alia, circa dilationem resti-
tutionis apud Croix 4.

Excusa ri>,
dominus
sit rc Abu-
curufe.

Probabilissimum autem est cum Lu-
go ‘, et Croix " cum Navarro, Soto, Molina,
Lessio, etc. (contra Azor b), Sanchez <>,
Bonacina, etc.), te non teneri rf' restituere
rem qua dominus est abusurus ad pec-
candum. Immo, si ille praevidetur abusu-
rus m damnum tertii, peccares restituendo,
quando posses negare sine tuo graviore vel
saltem aequali gravi damno, juxta dicta
n. 571, v. *Secus etiam*. Idque expresse
docet S. Thomas’, ubi dicit: *Quando res
restituenda apparet esse graviter nociva
ei cui restitutiofacienda est vel alteri, non
ei debet tunc restitui; quia restitutio ordi-
natur ad utiHlateni ejus cui restituitur*. —

Si iit Abu
surus in d
ranum ter
Ui, resutu
no c<t pec-

,u' Et tunc peccares restituendo, non solum
contra caritatem, ut dicunt Molina et Di-

• Tr. 13» cap. I,n.270. *Palaut*, tr. 32, disp. 1, punct. 17,
S 3, n. S. • cip. 16, n. 31. • *Dicas!*, dc Restitui.,
disp. 10, dub 3, n. 50. — "Loc. cit., n. 271. — *Btja*, Resp.
CAS. consc.. pαπ. 1, cas. 36. • Lib. 3, part. 2, η. 424, v. f. —
• Lib. 3. part. 2, n. 425. — » Disp. 21, n. 26. — • Loc. cil.,
n 426. * ATroer., Man., cap. 17, num. 62, 1. f., et n. 63. -
<So/ms, de Just et Jure, lib. 4, qu. 7, art. 1. ad 1. - *Molina*,
tr 2, disp. 756. • Z>ss., cap. 16, dub. 4. — *Bonac.*, disp. 1,
de Reslit. in gen., qu. ult., punct. 1, nom. 4. — 1 2· 2·,
qu. 62, art. 5, ad 1. — *Molina*, loc. cit., η. 1. • *Dicast.*,

697. - Q) El Salmant. etiam suam senten-
tiam intelligunt juxta hanc limitationem; et
praeter istam, aliam adhuc subjiciunt, scilicet:
« Nisi debitor hoc lucrum quaerat ad satisfac-
ciendum aliis creditoribus, quibus alioquin
non posset satisfacere; quia ad evitandum
aliorum damnum hoc facere potest, cum non
censeatur in tali casu dominus invitus ratio-
nabiliter ».

b) Azor, *pari*, 3, lib. 4, cap. 39, v. *Tertia
causa*, dicit illum potius teneri restituere,
quando peccando, dominus sibi tantum noce-
bit; sed subdit: « Si tamen commode fieri
posset, ut etiam domino male petenti suam
pecuniam, evitarem damnum, ipsi probabi-
liter eventurum, tunc licite possemus depositi
restitutionem in aliud tempus differre».

*) Sanchez, *dc Matrim.*, lib. 9, disp. 6, de

castillus; sed etiam contra justitiam, ut
docent Salmant. ", Concina “ et Lugo 10;
cum Lessio, Palao, Bonacina, Soto aliisque
communiter, apud Croix Ratio, quia pro-
ximus habet jus ne tradas aliquid alteri
in ejus perniciem.

698. - « 5°. Si ad restituendum sis im- impoutu
♦ potens; ut si vivere non possis secun- elce“l.

« dum decentiam tui status juste a te
« acquisiti ». [Secus, injuste acquisiti. Sal-
« mant. — « Unde, si nobilis v. gr. non
« potest statim solvere, nisi se privet fa-
« mulis, equis, armis, etc.; vel civis pri-
« marius, nisi obeat artem mechanicam
« sibi insuetam; vel mechanicus, nisi ven-
« dat instrumenta sua quibus vivit, aut
« magnum damnum subeat: potest dif-
« ferre, et paulatim restituere sine jactura
« sui status. Laymann ia, Bonacina ». [Est
commune apud Croix *4].

« 6°. Quod si tamen tua culpa in illas
« angustias delapsus sis, v. gr. luxuria, baum litti-
« ludis, superfluis expensis vestium; tibi ut
« imputare debes, quod jam sine status
« tui amissione non possis satisfacere.

« Ibid. βλ

« 7°. Quod si item creditor ex dilatione si «edi
* aequale damnum subire debeat: tu po- tor ACÜÜK
« tius quam is, sustinere debes, cum ejus danmump»
excuMriv.

dc Rest., disp. 10, dub. 5, n. 97 el 90. — • Tr. 13, cap. 1,
num 204. — • De Rcstit., dissert. 2, cap. 13, num. 3. —
*. Disp. 21. num. 29. — *Less.*, cap. 16, num. 59. - *Palaut*,
tr. 32, disp. 1, punct. 17, \$ 6, num. 1. • *Bonac.*, disp. 1, de
Rest, in gen., qu. ult., punct. 1, num. 8. • *Sotus*, de Juft,
et Jure, lib. 4, qu. 7, artic. 1, ad 1. • “ Lib. 3, part. 2,
num 427. — “ Tr. 13, cap, 1, num. 269, v. f. — » Lib. 3,
tr. 2, cap. 12, num 1 et 2. — *Bonne.*, disp. 1, dc Restit.
in gen., qu. uLL, punct. 1, num. 23. — u Lib. 3, part. 2,
num. 430.

simili tantum casu loquitur, scilicet de debito
conjugali, et ait *n. 7*: « Quando exigere est
culpa lethalis... ob circumstantiam personalem
ipsius exigentis, ut si v. g. malo fine petat,...
tunc tantum abest ut reddens peccet, ut potius
reddere teneatur».

d) Quin etiam Lugo negat posse tunc resti-
tui, ut ipse S. Alphonsus infra diserte signi-
ficat. — Croix vero, et Navarrus, Sotus, Molina,
Lessius, quamvis dicant solum te restituere
non teneri; ratio tamen quam afferunt, probat
etiam quod non possis. « Quia caritas (sunt
verbaCroix)od//gn/ ad impediendum damnum
spirituale proximi, quando facile possum ».

698 - Buscnbaum allegat hic Laym.,
lac. cit., *n. 2*; et Bonae., *loc. cit.*, *n. 24*; sed
allegatio fallax est; nam laudati auctores oppo-
situm tenent.

Niu eiUe-
me indi-

SoU «pe
luUo rei de-
bitae non
tXCULAI.

Penadum
Afiinue ex-
cuut

Item, pe-
ricalom vi-
tae vel U-
axe.

hem. crt
«io bono-
rum.

• conditio sit melior. Excipitur extrema
« necessitas, in qua, quoad usum sunt
« omnia communia. Ibid.1 ». — [Commu-
niter omnes cum Laymann, apud Croix
« 8°. Quod si item damnum quod time-
« tur ex restitutione, non esset priorum
« bonorum, sed in hoc praecise tantum,
• quod spoliet se rebus debitis, non potest
« ideo differre restitutionem. Quia hoc non
« est pati in suis rebus, neque suum sta-
« tum amittere; sed est dimittere alienum,
« et reverti ad statum proprium. — Say-
« rus, Bonacina.

« 9°. Item excusaris a restitutione, si
« fieri nequit absque periculo salutis ani-
« mae tuae vel tuorum; ut v. gr. si non
« possis absque peccato: ut, si sit pericu-
« lum ne uxor aut filiae se prostituant, ne
« filii se dent latrociniis, ne ipse per impa-
« tientiam incidas in desperationem. —
« Bonacina ex Lessio, Molina Filliuccio.
« 10°. Item, si non possis restituere
« absque periculo vitae vel notabili detri-
« mento famae: cum alias plus damni su-
« stineres, quam intulisti. Bonacina 3 ». —
[Nisi jactura famae sit minima respectu
damni in bonis creditoris. Salmant4. Vide
dicta n. 653, v. Sed dices].

699. - « 11°. Item, si cedas bonis; quia
« leges concesserunt, ut qui contraxit
« multa debita, nec habet unde solvat,

« possit cedere bonis, ea relinquendo in
« manibus creditorum; et tunc maneat
« liber, ita ut etiam in conscientia sit tu-
« tus, retentis instrumentis artis, et quae
« ad sustentationem sunt necessaria.

« Quod si tamen postea redeat ad pin-
« guiorem fortunam, tenetur adhuc resti-
« tuere a», ex l. Cum et filiifamilias, C. qui
« bonis cedere possunt. Navarrus, Bona-
« cina, Lessius». [Immo ex Laymann
remanet obligatus ad laborandum et acqui-
rendum ut solvat]. «Ex quo Trullench'
« sic limitat: si acquirat plus quam adde-
• centiam status est necessarium, ex dicta
• l. Qui bonis. Nisi tamen debita prove-
« niant ex delicto, v. g. furto. Eo enim
« casu tantum posse retinere quae sim-
« pliciter necessaria sunt ad victum, do-
« cent Navarrus % Salon, Lessius etsi
« hic concedat, ea quae post cessionem
« juste acquiruntur licite retineri, si ad
• statum sint necessaria. Vide Toletum,
« Laymann ·, Lessium ·, Bonacina, Trul-
« lench'°. — Porro, etsi cessionem dictam
« non habere locum in bonis ex delicto
• provenientibus, communiter teneant DD.
« cum Laymann 11; contrarium tamen ex
« Lessio, Diana, etc. docet Trullench' **

« Denique, etsi debitor principalis ces-
« serit, non ideo liberantur fidejussores.
« — Gard. Lugo, Diana ” et alii octo O ».

dub. 5, n. 4, i. i. — Solon, in 2-» 2- qu. 62, Ait. 9» post
controv. 3. § An qui cedunt bonis — ' Cap. 16» n. 45. —
Tolet., lib. 5, op. 26. n. 3. — · Lib. 3, tr. 2. op. 12» n. 5. —
• Cap. 16. dub. 3. · Bonac., disp. 1 de Rest, in cen.. qu. ult.,
punct. 1, n. 36 cl teqq. — * Lib. 7, op. 15. dub. 5, n. 3. —
11 Loc. dt., n. 5. — Less., cap. 16, a. 43 et 45. · Diana,
part. 4, tr. 4, rcsol. 78, L f.; dr. part. 7. tr. 8, rew. 7. ·
M Lib. 7, cap. 15. dub. 5. n. 1. — Ln&o, disp. 21. n. 39. —
“ Part 7, tr. 8, tool. 18.

h) Exceptio ista, quae ceteroquin per se
intelligitur, non apponitur hic ab auctoribus
citandis.

«) Molina» quidquid dicat Busenbaum, non
citatur a Bonacina pro isto asserto; doctrinam
tamen hic expositam insinuat, tr. 2, disp. 754,
n. 2, ubi ait: Sicut detrimentum notabile in bo-
nis externis excusat ab obligatione restituendi
statim, · ita longe majori cum ratione notabile
detrimentum in bonis altioris ordinis, ut in
fama, vita ac corporis salute, excusabit ». Quibus
profecto accensendum est periculum
minimae.

699. - « Et hoc est conforme juri hodierno,
quod, in picrisque saltem Europae partibus
(Cod. Gall., 1270, cod. comm. Ital., 543; Hispan.,

1920, cod. comm. 900 et seqq., lex judic., 1130 et
seqq.; Austr., lex decembr. 1868), non intendit
remittere debitori illam debiti partem quam
nondum solvere potuit

*) Petrus Navarra videtur profecto sic te-
nere, lib. 4, cap. 4, n. 57, scribens: · Non
potest (qui eo casu bonis cessit] licite occul-
tare bona, ut decentiam sui status conservet;
nec cessio excusat a dicta reservatione ». Sed
n. 59, expresse contrarium tenet: « Fatentur
etiam omnes, inquit, quod ea quae lucratur
post cessionem, si necessaria sunt ad decen-
tiam status, non tenetur restituere. Et mihi
ita videtur in utroque casu »; scilicet sive de-
bita ex delicto, sive ex contractu proveniant.

«) Circa bonorum cessionem haec etiam

Lim.ut.o

700. - « Resp. III. Ex parte Creditoris
« excusat:
« Γ. Si is cui debet restitui, semel re-
« miserit, expresse vel tacite; v. gr. si
« laceravit tuum chirographum vel tibi
« reddidit. Remissio autem haec debet
« esse libera; non metu, fraude vel men-
« dacio extorta. — Filliuccius ', Lessiuse.
« 2°. Excusat in foro conscientiae, si
« solvisti ei cui debebat tuus creditor " .
« — Lessius Bonacina 4.
« 3°. Si compensatio facta est creditori
« per commodum aequivalens, v. gr. per
« procuracionem officii non gratis faciam.
« 4". Omitti aut saltem differri potest
« restitutio, immo aliquando debet, si cre-
« ditor sit abusurus; v. gr. si quis pecu-
« nias tibi mutuo datas repetat ad forni-
« candum vel aliter peccandum. Item, si
« eas repetat ad peccandum contra justi-
« tiam, sive inferendum damnum injustum
« tertiae personae: nisi tamen ex nega-
« tione restitutionis, timeretur majus ma-
« lum ». — [Vide dicta n. 697, v. *Proba-
bilissimum*, et n. 571, v. *Secus etiam*].
Quaeritur hic Γ. *An liceat tibi rem
alienam retinere vel accipere ex prae-
sumpta voluntate domini*, nempe quod si
peteres, libenter ille donaret?
Respondetur affirmative cum sententia
satis communi,quam tenent Sanchez® cum
Angelo, Navarro, Aragon, Mendoza, Lo-
pez; Lugo® cum Silvestro,Tabiena, Sayro;

1 Tr. 33, num. 157. — · Cap. 16. dub. 2. — · Loc. dt.,
dub. 5. — 4 Disp 1, de Rcatit., qu. 4, punct. 3, n. L —
· Decal.» lib. 7, cap. W, n 13. - v. *Furtum*, n.7. -
Ravar., Man . cap 17. n. 13U, el comment. 2, n. 20, de
Keguhr. - *Aragon*, in 2., qu. 66, art. X - *Alphonsus*
Mtndo:a, Quodlib. 8. num. 9, concl. 8. - *Ludov, Lopea*,
Instruct, consc., part. 1, cap. 93, v. *Excusatio quoqur.*—
· Disp. 21, n. 53 i f. ct tqq. v. *Furtum*, n. 1,
v. *Quinto*, · *Tittnffia*, v. *Furtum*, num. 1. · *Sayr.*, *Clav.*,

ex jure hodierno notanda veniunt: Γ. Decoctio
(status debitoris solvere cessantis) est vel *in-
culpabilis* vel *culpabilis*, - In priori casu,
si decoctus commercium exerceat, tout ejus
res agitur apud tribunal commercii ubi exsi-
stit. (faillite); secus, apud tribunal ordinarium
(déconfiture) — In posteriori casu, decoctio
judicatur, vel ut delictum (banqueroute sim-
ple), vel ut crimen (banqueroute frauduleuse),
et inde proportionates poenis plectitur (Cod.
Gall., 1268; Iui., 2090; Hispan., 1912; Austr,
lex decembr. 1868; Germ., lex de cessione
bonorum, 17 Maji 1896). — 2°. Creditores non

Holzmann7; Croix8 cum Lessio, Sà, Re-
ginaldo et Dicastillo. Et expresse eam
docet S. Antoninus®, ubi, loquens de obli-
gatione restitutionis, ad quam tenetur qui
accipit alienum invito domino, sic subdit:
*Invito domino dicitur, quia, si credit do-
minum permissurum, et subest justa cau-
sa credendi, non tenetur.* — Ratio hujus
sententiae est, quia malitia furti non tam
consistit in ditescendo ex re aliena, quam
in ditescendo cum damno domini graviter
inviti; cum hoc praeceptum non furandi
tantum ordinetur ad caritatem erga pro-
ximum servandam (ut diximus n. 534,
qu. 2, v. *Sed probabilius*, et docet Lugo 10
cum aliis). Unde, ut excuseris in tali casu
a peccato, sufficit ut dominus non sit po-
sitive invitus. — Id confirmatur ex 7. 47,
§ *Recte*, ff. *de furtis*, ubi legitur: *Recte
dictum est, qui putavit se domini volun-
tate rem attingere, non esse furem; quid
enim dolo fecit, qui putat dominum con-
sensurum fuisse?* Confirmatur etiam ex
doctrina S. Thomae qui ait non esse pro-
prietarium, religiosum qui donat aliquid,
ponens spem in ratihabitione praelati; ra-
tihabitio autem semper de futuro est.

Oppones id quod ait Suarez *2, nempe
quod licentia interpretative, quatenus da-
retur si peteretur, non est licentia, sed
esset si peteretur; ideoque non sufficit ad
valorem actus, v. gr. ad confessiones au-
diendas, ad assistendum matrimoniis. —

lib. 9, cap. 13, num. 2, v. *Dicttur: invito domino.* — 5 De
Praecepti, particul., num. 599 et 600. — · Lib. 3, part. 2,
n. 462. · />.<., cap. 12, num. 49; et cap 41, num 79, v. f. -
Sd, v. *Restitutio*, num. 31 (in edit, genuin., num. 33); cir.
v. *Furtum*, num 3. - *Rej^n.*, lib 23, num. 10. · *Dicast.*,
de Reath., dtap. 10, dub. 6, num. 112 ct teqq. — · Part. 2,
lit. I, cap. 15. — * Diip, 16, num. 49. — ” In 4, dist. 15,
qu, 2, art. 5, solut. 4, ” De Relig., tr. 7, lib. 8, cap. II,
num. 5.

possunt recusare cessionem judiciariam, nisi
in casibus per legem exceptis, si debitor nempe
sit extraneus, prodigus, fraudulenter deco-
ctus, de furto aut usura damnatus, etc. —
3°. Cessio judiciaria non confert creditoribus,
ipso facto, dominium bonorum decocti, sed
jus, vi cujus illa, ipsorum nomine, adminis-
trantur ac dcin in ipsorum utilitatem ven-
duntur.

700. - e7Modo debitum tui creditoris sit
liquidum, ut limitant Lessius ct Bonacina;
nec tuus creditor, ut addit Bonacina, damnum
inde patiatu

u'''

Sed respondetur cum Lugo l et Holzmänn', quod ad audiendas confessiones atque assistendum matrimoniis, requiritur facultas praesens positiva, quae non habetur nisi de praesenti concedatur. Sed ad rem alienam accipiendam vel retinendam, non requiritur positiva voluntas domini; sed sufficit, ut diximus, quod ipse non sit positive invitus, saltem ad te excusandum a culpa gravi. Nam, si putas dominum invitum quoad modum, tunc non excusaberis a veniali; ut recte docet Sanchez cum Navarro, Cajetano, Armilla b, Sà Rebello, Ledesma b, etc.

Quaeritur 2°. *Ati debitor, aliquid donatis suo creditori imtnemor debiti, excusetur a restitutio* Me?

Negat prima sententia cum Sanchez⁴, Laymann⁸, Sporer⁸, Bonacina⁷, Diana⁸, Salmant. °, etc. Ratio, quia, cum is sit debitor tum ex titulo justitiae tum ex titulo donationis acceptatae, non potest una solutione his duabus obligationibus ex diversis titulis ortis satisfacere. — Nec obstat Γ, ut dicunt, quod debitor, si memor sui debiti fuisset, non donasset, sed potius debitum solvisset; quia in contractibus non attenditur voluntas conditionalis, sed actualis. — Nec obstat 2° quod donatio fuerit facta per errorem, sive propter ignorantiam debiti, dantem causam donationi. Nam, ut dicunt Lessius¹⁰, Sanchez et alii communiter, adhuc in contractibus gratuitis error non invalidat actum, etiam-

si causam illi dederit, nisi adfuerit error in motivo donandi. Hinc si quis promiserit eleemosynam pauperi, quia pauperem eum judicavit, non tenetur illam praestare, si postea sciat eum non indigere; quia error hic fuit in substantia. Contra vero, si postea sciat pauperem illum fuisse suum calumniatorem, tenetur dare, etiamsi non fecisset promissionem, si prius hoc novisset. Vide dicenda n. 714 et 715.

Limitant vero praefatam sententiam: Γ. Si obligatio restitutionis proveniat ex praecepto ecclesiastico; puta, si beneficiarius, obstrictus ad restitutionem fructuum ob omissionem Horarum vel residendae, eleemosynas postmodum erogaverit immemor suae obligationis. Ita Laymann u, Sanchez d, Suarez *, Roncaglia Sporer ll et Diana l8 Et idem dicunt Roncaglia l4 ac Bonacina ·) de omni restitutione ob debita incerta. — Limitant 2°. Quando probabiliter praesumitur creditor libenter debitum remissurus si rem cognitam haberet. Laymann l8 et Sporer l8 — Limitant 3°. Si obligationes essent aliunde quam ex justitia, puta si quis immemor voti, poenitentiae sacramentalis aut praecepti ecclesiastici, opus debitum praestaret, quia tunc bene satisfaceret, ut docent Laymann II, Suarez ", Sanchez ", Roncaglia * et Busenbaum f) (*Lib. I, h. 163, ad 2, v. Is votum*) cum Azor f) et Lessio lA

Secunda vero sententia, quam tenent Cardenas 81, Rodriguez 29, Mazzotta « , juta a- 'à?Mao.'

1 Disp. 21, n. 56. — De Praecept. particul., n. tOü. — I Dead., lib. 7, cap. 19, η. IX - Naver., Man., cap. 17, num. 138. — Cajetan., Sum., v. Furtum, § Secundum. — Rrbcl., pari. 1. lib. 3, qu. 15, sect. 3, n. 14. — † Decal., lib. 1, cap. 13, n. 11. — Lib. 3, tr. 2, cap. 12, n. 9. — Tr. 1, cap. 1, n. 90, in. — 1 Diip. I, d Lcpb., qu. 1, punct. 10, n. 13, v. Hoc tamcn. — Part. 3, tr. 6, raol. 57, v. f. — Tr. 11, cap. 2, n. 146. — * Lib. 2, cap. 18, n. 129. II Lib. I, tr. 4, cap. 4, n. 7. v. Ctlrrum si quis; dr. lib. 3,

ir. 2, cap. 12, num. 9, il — " Tr. 1, cap. 1, num. 90. ij l — .. Part, X tr. 6. rceot 57. — ' Tr X dc Legib.» qu. 1 cap 5, regrul. in prax. in. — " Lib. X tract. 2. cap. 12, num. 9. i. — « Tr L cap. 1. num. 90. il. — " Lib. I. tr. 4, cap. 4. num. 7. — " De Rclig. tr. 4. lib. 4, de Orat. publ. Eccles, cap. 2b, num. 6. — u Deed., lib. 1. cap. 13. n. 9 et 10. — * Tr. X de Lcfcib.. qu. 1. cap. 5, qu b. et rejul. in praxi h l — " Çri disp. 64. n. 24. — ■ Sum, part. 2. cap. 49, n. 2.

Armilla, v. *Furtum*, n. 2; Sà, v. *Furtum*, n. 3; Petrus de Ledesma, *Sum.*, part. 2, tr. 8, cap. 21, post conci. 2, dub. 7, v. *Dico* 2, videntur significare id esse veniale, dum negant dumtaxat esse morale.

c) Sanchez, *Decal.*, lib. 1, cap. 13, η. 11, hoc non habet de gratuitis contractibus.

d) Sanchez, *Decal.*, lib. 1, cap. 13, η. 9 et 10; Suarez, *de Relig.*, tr. 4, lib. 4, de *Oratione publica*, cap. 26, η. 8; Roncaglia, tr. 3, dc *Legib.*, qu. 1, cap. 5, qu. 6, non habent hanc limitationem.

Bonacina, *disp. 1, de Legib.*, qu. 1, punct. 10, n. l-/l. oppositam sententiam tuetur.

f) Busenbaum, *lib. I, tr. 2, cap. 3, dub. 2, n. 2* (cui consentit Azor, *part. 1, lib. 7, cap. 2, qu. 6*), concordat, « modo tamen non applicet ea pro alia re ». — Lessius autem, *cap. 37, n. 59*, satisfacere eum asserit, etsi contrarium animum habeat; unde satis ei erit, si animum mutaverit

c) Mazzotta, *tr. 4, disp. 1, qu. 7, cap. 3, v. Dico* 3. » *Quaeres*, probabile quidem hoc esse concedit; ipsi vero magis probatur opinio sic

Donant
immctnor
debiu, ju
xta alio
non libéra
litr.

Croix cum Rebello, Tamburinius cum suo magistro Baldeilo (et probabilem censet Diana 3, se revocans a prima sententia), affirmat talem donantem bene satisfacere suo debito ex justitia. (Et idem esse ait Mazzotta, si quis conferat suo creditori gratis officium aliquod saeculare, quod sit pretio aestimabile). — Ratio, quia in omni liberali praestatione, quisque praesumitur prius velle satisfacere obligationibus justitiae. Idque probatur ex *l. Cum ex pluribus* 97, ff. de solution., ubi dicitur quod qui ex pluribus causis alteri debet pecuniam, et solvendo non exprimit ex qua causa solvat, censetur solvere pro causa potiore. Haec sunt verba textus: *Cum ex pluribus causis* (nempe propter infamiam, vel poenam, vel hypothecam) *debitor pecuniam solvit, utriusque demonstratione cessante, potior habebitur causa ejus pecuniae quae sub infamia debetur, mox ejus quae poenam continet, etc.* Et ratio ibi subditur (quod magis urget), quia praesumitur quod si debitor fuisset admonitus, pro causa potiore solvisset: *Quod verisimile videretur, diligentem debitorem admonitum, ita negotium suum gesturum fuisse.* Sic textus; ubi Glossa³ addit: [Id est] *sua discretione vel ab amicis.* — Accedit alia ratio: quia oblivio debiti efficit ut donatio fuerit omnino involuntaria; qui enim donat censetur semper hanc actua-lem voluntatem (saltem implicitam) habere: *Dono, nisi teneat ex aliquo alio titulo potiore.*

Prior opinio, valde probabilis, non tunc potior, non tunc probabilis

Prima sententia est communior, et quidem valde probabilis; sed haec *secunda* sua probabilitate non caret. — Ad rationem enim praecipuam primae sententiae, nempe, quod in contractibus non conditionalis, sed actualis voluntas attenditur: respondetur quod in nostro casu

Rebell., part 2, lib 8, qu. 16, num 25, v. *Vtrum major.* — 1 Decal., lib. I, cap. 3, § 7, v. *Solutio*, n. 4. — *Boldell*, torn 1, lib. 5, diup, 25, n. 18 — Part. 5, tr. 13, reaol 91 — A/oaof/a, tr 4, di>p. 1, qu.7, cap. 3, v. *Dico* 3... — In l. *Cum ex pluribus*, ad v. *Admonitum.* —

non sola voluntas conditionalis habetur, quae nunquam in actu adfuerit; sed habetur vera voluntas, ut supponimus, antequam absolute habita solvendi debitum, quae semper perseverat, quamdiu non revocatur. — Sed dices: debitor donans non potest in uno actu duas voluntates oppositas habere, unam donandi, alteram solvendi debitum. Sed respondetur quod donans immemor debiti potius censetur velle solvere ex prima voluntate habita, quam velle donare.

Tota igitur quaestio reducitur ad videndum an in hac solutione praevaleat prima voluntas generalis habita solvendi debitum, an secunda actualis donandi. Sed videtur satis probabile quod praevaleat prima voluntas, tamquam potior et praecedens. — Hocque probatur ex concessis ab eisdem DD. contrariis. Concedunt enim Laymann⁴, Sanchez⁶ cum Ledesma, juxta etiam quae diximus n. 210, quod si quis emisit votum non vovendi, et statuerit nolle futura vota valere, et postea immemor primi voti secundum emittat; tunc nullum erit hoc secundum votum: dummodo primum non retractet expresse vel virtualiter, nempe, si memor primi secundum faciat. Sic pariter Sanchez⁵ et Laymann⁷ dicunt non valere posterius testamentum, contra prius, habens clausulam ut per nullum aliud censeatur revocatum: nisi in secundo testamento per aliam clausulam expresse primum revocetur. — In his casibus quaero: Cur valeat primum votum, primum testamentum, et non secundum? Nulla utique alia ratio assignari potest, nisi quia illa prima generalis voluntas habita praevalet secundae voluntati actuali. Si ergo talis impletio (loquendo de voto) satisfacit Deo, cur non homini?

Praeterea concedit Laymann⁸, quod si quis promittit aliquid dare, et promissio

4 Lib. 4, tr. 4, cap. 2, n. 5, v. *Dico* 3. — Decal., lib. 4, cap. 8, n. 17. — *Ptlr. Ledesma*, Sum., part. 2, tr. 10, cap. 2, dub. S. v. *Dico* 3. — Loc. cit. num. 17. — 1 Lib. 3, tr. 5, cap. 4, num. 3. — Lib. 1, tr. 4, cap. 4, num. 7, v. *Catlerurn*.

distinguens « Si donando eras ita animo dispositus, ut quamvis fuisses memor debiti, nihilominus dare voluisses », non satisfacis debito; « si vero ita eras dispositus, ut noluis- ses donare, sed dare pro debito », debito satisfacis. Et addit « Talis autem animus col-

legendus est ex circumstantiis, considerata causa tunc dandi; et in dubio favendum est tibi ». — Eademque disunctionem admittit Croix, lib. 3, pari. 2, n. 452, quamvis adducat Rebellum pro sententia qualis hic a S. Alphonsi exponitur

tor r»
priori

acceptatur, si postea illud donat, primae donationis immemor, ad nihil aliud teneatur. — Hic rursus rogo: Quare hic non teneatur ad primam donationem, cum prima et secunda donatio sint duo actus distincti; nisi quia praevalet anterior voluntas solvendi debitum, quam donandi? Nec valet dicere quod ambo isti actus pendeant ex eodem titulo liberalitatis; nam certum est hunc donantem potuisse ex eodem titulo donationis se obstringere ad duas obligationes. Quapropter in tantum is immemor primae donationis, per secundam illi primae satisfacit, in quantum praevalet voluntas generalis jam prius habita potius solvendi debitum ex anteriori donatione contractum, quam iterum donandi. — Id quidem fortius dicendum in casu nostro, ubi agitur de solvendo debito contracto ex justitia, quod strictius obligat quam debitum ex donatione.

Cardenas, Crin., disp. 61. num. 25. — *Croix*, lib. 3, part. 2, num. 452. — *MaasoUa*, tr. 4, disp. 1. qu. 7, cap. 3,

Sed occurrit hic alia urgentior difficultas, nimirum, quod debitum certum non compensatur probabili satisfactione.

Sed respondetur cum Cardenas, Croix et Mazzotta, hoc procedere quando adest sola probabilitas facti; non autem quando accedit probabilitas juris.

Clarius explico: Quando debitum est certum, et probabilitas versatur circa factum solutionis, certe ex probabili solutione debitor non liberatur, quia solutio probabilis aequare non potest debitum certum. Sed hic probabilitas non est circa veritatem sive factum solutionis; sed circa effectum illius, scilicet quod per solutionem illam debitum sit probabiliter satisfactum, eo quod probabiliter adfuit satisfaciendi voluntas; haec enim est probabilitas juris sive proxima, qua debitor bene uti potest, ut diximus *Lib. I, mint. 33 h*, cum Suarez,

Objic.: debito certo non wuiitit probabili elutione.

Respondetur et explicator.

v. *Dico 3... Quaeres*, v. f. — *Suar.*, in 1.. 2.., tr. 3, de Bonit. et Malit, actuum, disp. 12, sect. 6, n. 8.

tl) Numerus, qualis hic allegatur, minime convenit cum u. 33, lib. 1 hujus editionis; sed est ex editione secunda Neapolitana, anni 1753, et sequentibus usque ad quintam, anni 1757, inclusive, in quarum tractatu *de Conscientia, lib. 1, n. 33*, haec legebantur:

« Sciendum est, quod nemo uti potest opinione probabili cum periculo damni vel injuriae proximi... At hic maxime advertendum, quod non possumus uti probabili cum damno proximi quando probabilitas est tantum facti, non autem si (in aliquibus casibus) adest probabilitas juris, quae reddit nos moraliter certos practice bene operari et prudenter, utendo opinione probabili de jure, vel probabilitate proxima ut communiter docent auctores nostri cum Suarez, *l. 2, t. 3, d. 12, sect. 6*; et Soto, *de Just., lib. 3, qu. 6, art. 5, ad 4*, qui ait: In omnibus negotiis magni momenti, etiam in magnam injuriam tertii, licitum est sequi opiniones probabiles. — Sed hic dices: Cur opinione probabili de jure in aliis materiis uti possumus, et non etiam in sacramentis, et pharmaco praeibendo infirmis, cum in utroque damnum proximus pati possit? Egregie respondet Suarez, *loc. cit.*, dicens distinctione utendum: interdum enim opiniones sunt circa jus, scilicet an hoc sit prohibitum, nec ne; interdum vero circa res ipsas, ut in sacramentis, an hoc modo facta teneant; et in medicina, an hoc pharmacum sit utile vel perniciosum. Dicendum ¶. Quotiescumque est opinio probabilis hanc actionem non esse prohibitam, potest aliquis formare conscientiam

certam tali opinione. Praeter auctores citatos favent huic conclusioni multa, quae adducit Navar. *d. c.* Si quis autem, *n. 43 ct seqq.*, et in *Sum.*, c. 27, n. 288; Silvest, Angel., *verb. Opinio*; significat s. Antonin., *part. 1, tit. 3, c. 10*. Ratio est, quia excedit ordinarium humanae facultatis majorem cognitionem obtinere in actionibus. Item, quia esset intolerabile onus obligare omnes homines ad conferendas singulas opiniones. Praeterea existimo illam rationem sufficientem, quia quandiu est iudicium, quod nulla sit lex prohibens actionem, talis lex non est sufficienter proposita, donec certius de illa constet. Dicendum 2°. Quando opiniones versantur circa res ipsas, saepe tenetur homo praeferre certam probabili, quando scilicet ex justitia vel caritate vitare damnum tenetur quod in re ipsa subest. Unde confirmatur ex differentia de jure vel de re: nam primum dicit ordinem ad operantem, et omnino tollit periculum malitiae; secundum vero dicit ordinem ad rem ipsam, et non tollit periculum detrimenti quod est in ipsa. Unde in priori est sufficiens excusatio sequendi probabile iudicium, quia nondum lex est sufficienter proposita; hic autem nulla est sufficiens excusatio, cum satis constet periculum in re ipsa nutnere. Huc usque Suarez.

« Ad quod clarius explicandum dico quod opinio probabilis aliter se habet, quando versatur circa substantiam rei, hoc est an res existat vel non: aliter circa modum rei, nempe an res sive actio sit honesta vel non. Nam quando opinio versatur circa substantiam, rei

Soto >, Navarro, Silvestro, Angelo, Lugo, Salmant. et aliis.

701. – Quaeritur 3^a. *Quando debitor, in necessitate constitutus, excusetur a restitutione?*

Hic distinguenda est primo necessitas gravis ab extrema, et dicendum quod si debitor aliter sibi non potest subvenire, nisi per bona quae restituere deberet; tunc non tenetur ea restituere et in extremam necessitatem se conjicere, etiamsi creditor in eadem necessitate constituatur nisi debitum ei restituatur. Haec est sententia communis, ut testantur Salmant. ⁷. Et hoc, etiamsi exstet res debita in specie, ut docet Lessius · cum Cajetano, Soto et Tolet^o, ac Sporer a), contra Navarrum. Ratio, quia tunc omnia fiunt communia; cessatque potestas domini jure gentium introducta. — Excipe tamen cum Lessio et Palao ³, nisi praecise ob subtractionem illam dominus in extremam necessitatem sit conjectus; quia auferre alicui rem sibi ad vitam necessariam est idem ac eum occidere. Unde in eo casu melior debet esse conditio domini prius possidentis.

Navar., Man., cap. 27, num. 288. · *Silvest.*, v. *Opinio*, q. 1. *Ahçel.*, v. *Opinio*, n. Zj-go, de Jusi, et Jure. di«p. 16, n. 96 et teqq. *Salmant.*, tr. 13, cap. 4, n. 148; et cap. I. num. 320 et seqq. — · Tr. 13, cap. 1, num. 272 — Cap. 16, n. 2 et 13. *Cajilan.*, in 2.º 2.º, q. 62, art. 5, ad I. · *Sotus*, de Just, et Jure, lib. 4, qu. 7, art. I. ud 4. *Iotct.*, lib. 8, cap. 3°, num. 2. — *Navar.*, *Mary.*, cap. 17, num. 60. *Less.*, cap. 16, num. 12. — · Tr. 32. disp. 1,

opinio quantumvis probabilis non poicst sufficere ut sit quod non est; ex. gr. ut sit sacramentum, quod probabiliter videtur esse sacramentum, sed revera non est sacramentum; vel pariter ut sit medicina, quod est revera potius venenum, cum de facto noceat. Quando vero opinio versatur circa modum rei, an sit honesta vel non; tunc opinio probabilis bene efficit ut actio sit honesta, licet forte per se non sit. Ratio, quia (Ut late probatum est in dissert, de usu opinionis probabilis...) in iis casibus, in quibus probabiliter opinamur legem prohibentem non adesse vel saltem non esse satis manifeste propositam, tunc lex non obligat, cl ideo tunc operatio, eo quod non sufficienter inveniamus eam a lege prohibitam, utique remanet honesta et lidta⁷.

·f Sotus, *de Just., lib. 3, qu. 6, art. 5, ad 4*, non habet quod m loco citato priorum editio-num ipsi S Doctor tribuerat: « In speculabili-bus namque scholarum disputationibus, (ita Sotus) nullum inde conflatur periculum, quod quispiam minus probabilia ingenii gratia de-

An autem, *transacta hujusmodi neces-sitate, debitor teneatur ad restitutionem?*

Distinguit Lessius⁴. — Et ait quod si restitutio debebatur *ex contractu*, tunc, quando per illum fuerat dominium rei jam translatum in debitorem, certe debet tan-tumdem restitui: quia tunc debitor con-sumpsit quod erat suum; unde debitum perseverat. Si vero res non fuerat trans-lata in dominium alterius, ut in deposito, precario, etc.; tunc adhuc probabile esse dicit Lessius cum Petro Navarra, non tene-ri debitorem ad restitutionem V.

Si autem restitutio facienda erat *ex de-licto*, Lessius s dicit probabile esse adhuc cum eodem Petro Navarra, non esse obligationem restituendi; sed probabilius recte ipse, cum Scoto, Richardo, Palu-dano r>, Silvestro, putat restitutionem esse faciendam. At vide dicta *n. 520, Qu. 4*, ubi distinximus pauperem in re et in spe.

Id autem quod licitum est auferre pro necessitate propria, licet quoque pro ne-cessitate suorum, nempe uxoris, parentum et filiorum. — Ita Lessius ° cum Soto,

punct. 17, §2, n. ft. — · Cap. 16, n. 4. — *Less.*, loc. dL, n. 5. · *Pctr. Navar.*, Hb. 4, cap. 4, n. 26. — Loc. cit., num. 7. · *Petr. Navar.*, loc. cit., num. 25 et 26. — *Less* , cap. 16, num. 6. · *Seolus*, in 4, dist 15, qu. 2, § *Ad argu-menta*, v. *Sed nnnquid*. (n. 37). · *Richard*, de *Atcdiavil.*, in 4, dist. 15, art. 5, qu. 4, ad 5. · *Silvest.*, v. *Restitutio V*, qu. 2. — · Cap. 16, n. 14. · *Sotus*, de Just, et Jure, lib. 4, qu. 7, art. 1, ad 4, dub. 2.

fondai; in practicis vero, quae aliena jura respiciunt, nefas est judici infirmio-rem opinio-nem sectari... Ubi pariles esse omnino con-tigerit opiniones, non est apertum scelus nunc unam nunc alteram opinionem amplecti; vix tamen carere potest scandalo».

701. – Sporer perspicue ampli-ationem istam innuit, dum, *tr. 4, cap. 4, n. 77*, abso-lute negat talem teneri restituere, · quia... creditor amittit jus suum privatum domini ad illam rem, quae tunc omnino communis evadit, sicut fuisset ante rerum divisionem ».

< Nisi re vel spe seu facultate propinqua dives sit », subdit Lessius; et idipsum notat S. Alphonsus infra.

f) Paludanus a Lessio ex Silvestro citatur; a Silvestro autem absque ulla loci indicatione; et re vera Paludanus, *iu 4, dist. 15, qu. 2, art. I, concì 5, (n.8)*, de casu simili dumta-xat loquitur, et negat amissionem rei alienae excusare a restitutione, quando res illa illicite erat accepta vel retenu tempore quo amissa est; «quia, subdit, in delictis tenetur delin-

neceuitou
qutndcn,
relia”»
dum

St debitor
graviter e-
rett, potent
differre i n
quovis de-
bito.

Quid «t
necessitas
praeviden-
tur porpC-
iUA.

Lopez et Tolet^o, qui admittit etiam pro necessitate fratrum.

702. – In gravi autem necessitate plura alia distinguere oportet, et dicendum

Γ. Quod si solus debitor est in neces-sitate gravi constitutus, certe potest resti-tutionem differre, quando debitum est ex contractu; ut fatentur omnes apud Croixl. Si vero ex delicto, negant posse differri restitutionem Sotus, Molina % etc.⁷. Sed communiter affirmant Palaus⁸, Salmant. ⁶, S. Antoninus⁴; et Croix ⁵ cum Lugo⁶, Scoto ⁶; Navarro, Azor, Silvestro ⁶< Lay-mann.

Quod si necessitas autem praevide-retur perpetua, in eo casu putat Croix ·, debitorem teneri restituere saltem diversis vicibus parcissime vivendo. Citat autem ibi Illsung, qui dicit posse excusari etiam in perpetuum, si damnum subeundum a

Ludov. Lopee, Instruet. consc., pan. 1, cap. 53, i. i., v. S. *tamen*. · *Tolet.*, lib. 8, cap. 39, num. 2. — 1 Lib. 3, part. 2, num. 430. — *Sotus*, de Just., lib. 4, qu. 7, art. 4, in med. · · *Ap. Croix*, lib. 3, part. 2, n. 430. — 1 Tr. 32. dLsp. 1, punct. 17. § 2, n. 4. — · Part. 2, tit. 2, cap. 8, § 2. — · Lib. 3, part. 2, n. 430. · *Novar.*, Man., cap. 17, n. 58 et n. 62, v. *In/ertur 6*. · *Aoor*, part. 3, lib. 4, cap. 39, diff. 3. § *Secunda opimo*, v. *Il* hac re. · *Ltxym.*, lib.3, tr. 2, cap. 12, n. 2. — · Loc. dt., n. 431. · *IIII.*, tr. 4, disp. 3, n. 249. —

quens emendare damnum, etiam si nihil sibi adsit ».

702. – a) Molina, *tr. 2, disp. 754, n. 2*, id sane docet, sed cum multis distinctionibus. — Et primo quidem de casu quo « detrimentum in eo solo sit positum, quod res restituenda sit magna, eique opportuna qui restitutionem est facturus »; tunc: « Quando restituendi obli-gatio ex eo oriretur, quod is qui restituere tenetur possideret aliena, quae furto, usuris aut simili alio delicto acquisivissct, non dubito teneri statim restituere totum, nihil impe-diente quod ipsi id esset necessarium ad con-servandum suum statum..., nihilque impe-diente quod necessarium ipsi esset mendi-care ». Excipii solum casum quo illa bona omnino vel magna ex parte dissipasset cl haberet bona patrimonialia cum spe probabili restituendi paulatim intra non admodum lon-gum tempus. — Si vero quis « damnum ma-gnum injuste dedisset, quod ob sui magnitu-dinem restituere integre non posset statim, nisi ad summam redigeretur paupertatem, sui status conditione spectata »; et sua culpa se in has angustias rede-gisset, eamdem opi-nionem tenet Molina quam in primo casu, cum eadem exceptione; si autem sine sua culpa in eum miserum statum dejectus esset, sed nulla spes supresset ex dilatione debitorem ali-

debitore esset notabiliter majus damno creditoris. Et idem sentit Lugo⁷i qui sub-dit tamen, quod ad excusandum debito-rem ex contractu, deberet is subire dam-num duplo excedens debitum; ex delicto, damnum quadruplo excedens debitum et damna creditori obvenientia ex omissione restitutionis, ad quae fur procul dubio tenetur f>.

Dicendum 2°. Quod pariter excusabitur debitor, si restituendo decisurus sit e suo statu juste acquisito, ita ut in gravem ne-cessitatem incidere debeat. Palaus⁷, Viva⁸ cum Tamburinio et Bonacina; Salmant.¹⁰ cum Prado, Baflez, Villalobos, Dicastillo, Tapia. — Dixi: *juste acquisito*; nam secus dicendum, si status injuste acquisitus fuis-set ex usuris, etc.; ut communiter limitant Palaus ⁷, et Salmant. ⁷ cum auctoribus citatis. Sicut etiam limitant Palausl³ cum

· Disp. 21, n. 21. — · Loc. dL, § 2, n. 1 et 4. — · *De Restit.*, qu. 6, art. 1, num. 3 et 6. · *Tamhur.*, Decii., lib. 8. tr. 4, cap. I. § 9, n. 5. · *Bohøc.*, disp. L de Restit., L qn. alt., punct. I, n. 24. — · Tr. 13. op. 1, n. 269. · *Prado*, op. 17, q. 8, n. 16 et 17. · *Banee*, in 2.º 2.º, qu. 62. art. 8. dab. 2, concl. 2 et 4.. *Vitali.*, part. 2. tr. 11. diff. 20, n. 6 et 7. · *Dicati.*, de Restit., disp. 10, dab. 3, n. 66 et seqq. · *Tapta* tom. 2, hb. 5, q. 31, art. 4, n. 2 et 4. — » Tr. 32, disp. 1.

quando restitutum esse, teneri eum statim restituere integre; si adsit ejusmodi spes, probabiliter in utramque partem posse disputari — Denique, « quando detrimentum in eo quod debitor statim restituat, est in rebus suis pro-priis, atque est notabile », quaerit Molina « utrum etiam quando restituendi obligatio ortum habet ex delicto debitoris,... possit de-bitor licite differre solutionem ». Et ait: « Affir-manter est respondendum ».

b> Salmant» *tr. 13, cap. 1, n. 272*; Lugo, *disp. 21*, w. 6; Scotus, *in 4, dist. 15, qu. 2, art. 4*, v. *De 5° (n. 33)*; Silvester, v. *Resti-tutio V, qu. 1,3 et 4*, absolute loquuntur, non distinguentes inter debitum ex contractu et debitum ex delicto. Lugo tamen videtur intel-ligere etiam suam opinionem de delicto, cum *n. 21* absolute excuset a restituendo propier detrimentum grave perpetuum, etsi debitum ex delicto contractum fuerit.

<) Lugo, *loc. cit.*, w. 22, haec dicit non asser-tive, sed dumtaxat hypothetice: · Si ad omit-tendam omnino, inquit, solutionem debiti ex contractu, sufficeret detrimentum duplo exce-dens valorem debiti, ad omittendam omnino solutionem debiti ex delicto requireretur de-trimentum quadruplo excedens valorem debili et damnum emergens ex lucro etiam cessante creditori, propter omissionem solutionis».

Amioio
statut ju-
ste acquisiti
excuaat

Secu«. a-
mimo na-
tus infate
acquisiti.

Excusa-
tur, etii ex
culpa in ml-
tinam de-
venerit
Tunc di-
minaenduB
stain

Silvestro Oac Petro Navarra, atque Croix
cum Laymann et communi, si debitor
propria culpa, nempe ludis et comessa-
tionibus, in illum miserum statum deve-
nerit; sed in hoc casu, mihi et aliis doctis
junioribus durum videtur damnare debi-
torem ad restituendum, si ille statum juste
jam acquisierit. Hic autem bene advertunt
S. Antoninus s, Elbel8, Holzmann et
Sporer 5 cum communi, quod, licet tunc
debitor ad restituendum non teneatur tota-
liter mutare statum; tenetur tamen illum
diminuere quantum potest, scilicet di-
mittendo splendorem equorum, famulo-
rum, etc./Λ

Si debi-
tor et cre-
ditor gravi-
ter egeant:
quumdoque
restituen-
dum;

703. – Sed dubitatur Γ. *An in gravi
necessitate debitoris et creditoris sit obli-
gatio restituendi?*

Respondetur: Si creditor jam necessi-
tatem gravem patitur, et debitor tunc ea
non laborat, sed laborabit restituendo;
certe tenetur restituere, quamvis in neces-
sitate gravem sit conjiciendus. Quia in
aequali necessitate gravi praeferendus est
creditor, ut magis ab ea eximatur ipse
creditor innocens, quam debitor; sive hic
sit ex delicto, sive ex contractu. — Ita com-
muniter Lessius*, Salmant.1; et Croix at
cum Azor Laymann a), Dicasiilloa), Mo-
lina, Sporer, etc.

quando
que differri
pote

Si vero debitor jam constitutus sit in
necessitate gravi, Dubium est: *an teneatur
restituere, quando creditor eadem neces-
sitate laborat?*

Ptlr. Navar., lib. 4, cap. 4, num. 43 et 44. — ' Lib. 3,
part 2, n. 430 — ' Part. 2, tit. 2, cap. 8, * 3, v. *Si Irrtio
modo*. — ' De Re.tiL, n. 347. — ' De Restit., n. 507. —
' Tr. 4, cap. 4, n. 06. — ' Cap. 16 n. 19. juncto n. 20. —
' Tr. 13, cap. 1, n. 270. ' *Holina*, di»p. 7Sl, n. 2, v. *Quando
vtro abujut*. — *Sporer*, tr. 4, cap. 4, n. 71 (non citatur a
Ctolr). — *Prado*, cap. 17, qu. 8, n. 12. ' Tr. 13, cap. 1,

Prima sententia affirmat cum Prado,
Trullench b), apud Salmant. . Et hanc
sequitur ut probabiliorem Roncaglia .,
quando debitum est ex delicto. — Ratio
istorum, quia, extra casum quo debitor in
extremam necessitatem decidere debeat,
in aequali necessitate semper reputanda
est melior conditio creditoris innocentis.
Secus tamen censet Roncaglia, si debitum
esset ex contractu.

Secunda vero sententia tenet, in eo
casu posse debitorem etiam ex delicto dif-
ferre restitutionem: dummodo res ablata
non exstet in specie et modo non prae-
cise per illam ablationem creditor in
gravem necessitatem sit conjectus. Ita
Lessius °, Palaus u. Et probabilem vocant
Roncaglia; et Trullench cum Silvio
apud Salmant.,a, qui eam aeque probabi-
lem putant. — Et revera videtur sua pro-
babilitate non carere; quia in eo casu,
si restitutio facienda esset, non tantum
aequale damnum debitor sustinere debe-
ret, sed multo majus quam creditor. Cum
enim is gravi necessitate jam laboret, certe
non posset restituere, nisi cum gravissimo
incommodo, ita ut quasi in extremam ne-
cessitatem se conjicere videretur.

Dubitatur 2°. *An talis debitor, restitui-
tionem differens ex justa causa, teneatur
reddere creditori interesse quod hic pati-
tur ex dilatione?*

Negat Palaus10 cum Petro Navarra, et
Lessio ex parte. Quia, ut dicit, damnum

num. 273. — ' Tr. 13, qu. 2, de Rcxtit., cap. 9, qu. 2. —
Roncd/g/ia, loc. cit — w Cap. 16, n. 20. — 11 Tr. 32. disp. 1,
punct. 17, § 2, n. 7. — *Roncaglia*, tr. 13, qu. 2, de Rest.,
cap. 9, qu. 2 — *Trull.*, lib. 7, cap. 15, dub. 2, num. 10. '«
'« Tr. 13, cap. 1, n. 273. — « Tr. 32, di»p. 1, punct. 17, § 10,
n. 2. ' *Petr, Navar.*, lib. 4, cap. 4, n. 56. ' cap. 16,
n. 32 el 33. —

Λ) Silvester, v. *Restitutio V, qu. 3*, hoc
non habet, quidquid dicat Palaus; neque alibi
quod reperire potuerim.

') Laymann male citatur a Croix; contra-
riam enim sententiam tenet, *lib. 3, tr., 2
cap. 12, n. 2*.

D Et hoc valet juxta auctores citatos, non
solum quando ex sua culpa ad impotentiae
statum redactus sit, sed etiam in casu prin-
cipali hic exposito, scilicet quando debitor ex-
cusatur a restitutione, ex eo quod dejiciendus
foret a statu juste acquisito.

703. – <) Croix, *loc. cit.*, n. 430; Azor,
part 3, lib. 4, cap. 39, diff. 3, v. In hac re,

Laymann, *loc cit.*, n. 2; Dicastillus, *de Rest.*,
disp. 10, dub. 3, » 30, absolute et absque ulla
distinctione debitorem ad restitutionem obli-
gant, si uterque, debitor nempe et creditor,
sint in aequali necessitate gravi.

b) Trullench, *lib. 7, cap. 15, dub. 2, n.8*,
absolute et absque ulla distinctione ad resti-
tutionem obligat, quando creditor pari neces-
sitate laborat.

c) Hanc conditionem, ut scilicet res ablata
in specie non exstet, Lessius non apponit.

<) Silvius ita profecto citatur a Salmant.;
sed loco citato, id est in 2at 2a<, qu. 62
art.8, quacr.l,co>icl.2,absolute scribit:. Pn>

Jatte dif-
ferent, ju-
xta nullo-
non tene-
tur de dam-
no enter
jente.

Probnbi»
liai diitin-
ruendum.

creditori tunc non obvenit ex illa prima injusta acceptione; sed ex retentione posteriori quae juste fit. — Sed probabilius dicendum cum Viva Salmant. Bonacina r) et Villalobos/>, quod si debitum sit ex contractu, tunc non debetur intéressé, quando juste differtur solutio. Secus vero, si ex delicto; quia tunc prima injusta acceptio revera fuit culpabilis causa damni. — Vide dicta n. 680.

704. - Quaeritur 4°. *Si fur mittat domino rem ablatam per confessariuni aut virum fidelem, et iste sibi illam retineat; an teneatur iterum restituere?*

Reliaient
per aliam
qui rem tibi
retinet, li-
ber est ju-
xta alios.

Negant Castropalaus a>, Scotus b>, Gabriel c>, Ledesma, etc. Et hanc opinionem probabilem vocant Trullench, Filliuccius, etc., apud Salmant.a, quibus olim adhaesi. — Eamdē enixe tuetur Felix Potestas', dicens: *Sicut enim fur et debitor ad nil amplius teneretur, si ex consensu expresso creditoris, de restituendo per intermediam personam, rem restituendam traderet in-*

• Tr. 13, cap. 1, n. 274. — *Pctr. Lelieſtn.*, Sum., part. 2, tr. 8, cap. 13, concil. 7, dub. — *Trull.*, lib. 7, cap. 14, dub. II, n. 11. - *Fili.*, tr. 32, n. 135. - • Tr. 13, cap. 1, n. 187. — ■ Exam., tom. 2, n. 179. — • Cap. 16, n. 65 et 66. — • Disp. 21, n. 59. — S. Anton., part. 2, Cit. 2, cap. 4, § 1. • Navar., Man., cap. 17, n. 67. - Sayr., Clar., lib. 10, tr. 6, cap. 6,

intermediarum personarum, quae tamen pro se surriperet; ita ad nihil tenetur, si id faciat ex consensu tacito creditoris; quoniam taciti et expressi consensus eadem est vis, quia tacitus creditoris consensus habetur in casu, quo debitor seu fur non potest personaliter sine periculo infamiae restituere.

Sed oppositum docet sententia communis et tenenda, cum Lessio⁴, Lugo', qui mordicus eam tuetur (et contrariam vocat parum probabilem, spectata ratione), et citat pro se S. Antoninum, Navamun, Sayrum, Petrum Navarra †, Silvium, etc. Item Sporer * cum Molina, Toletus.), Rebello, Fabro; Salmant. ', Croix . . — Ratio, quia debitor ex delicto tenetur efficaciter et cum effectu reddere dominum indemnem. Et hoc, sive restituatur res furam in individuo, cum furis crimen sit jam vera causa, ut tunc res pereat, prout bene ajunt Lugo et Sporer cum aliis; sive restituatur valor rei, et mittatur ad credi-

s D«™r

oW'«'·'

num. 3 et 5. • *Sihnut*, in >- 2- qu. 62. Art. 5. quAer.7, concil. 6. — ■ Tr. 4, cap. 4, n. 15. • *Molina*, tr. 2, disp. 754 n. 2, v. f. • *Rtbell.*, part. 1, lib. 2, qu. 13, n. 11 et IX *Philip. Faber*, in 4, d»st. 15, qu. 2, disp. 50, n. 143 et 150 — f Tr. 13, cap. 1, n. 1®. — • Lib. 3. part. 2, n. 3M et 422 — disp. 21, n. — *Sporer*, tr. 4, cap. 4, n. 15

babile est debitorem *valde* gravi necessitate naturae, licet non extrema, laborantem, posse differre restitutionem, etiamsi creditor in simili necessitate versetur. Quia talis necessitas est vicina extremae; in qua proinde etiam melior videtur esse conditio possidentis ».

r> Viva de debito ex delicto plane concordat, *de Rcstit.*, qu. 6, art. 1, n. 7; sed in debito ex contractu, non eximit debitorem a solvendo intéresse ob quamcumque justam solutionis dilationem, sed ob illam solum quae ex necessitate petitur; si autem debitor • differat solutionem ad vitandum suum magnum incommodum, videtur obligandus ad restitutionem damni, quod creditor patitur ex dilatione restitutionis ». — Eamdēq; sententiam tenet Bonacina, *disp. 1, qu. ult., punct. 1, n. 40*, quamvis a Salmant. citetur ut refert S. Alphonsus.

f) Villalobos, citatus a Salmant. prout asserit S. Alphonsus, non tamen, *part. 2, tr. 11, diff. 20, u. 12*, distinguit debita ex delicto a debitis ex contractu; et absolute a solutione damni emergentis excusat cum, qui juste restitutionem differt.

704. - n) Castropalaus, *tr. 32, disp. 1, punct. 17, § 9, n. 4*, propendit quidem, ut

ipse dicit, et Salmant. referunt, in hanc sententiam, sed expresse tenet oppositam, quam S. Alphonsus tenendam esse asserit

h> Scotus, *in 4, dist. 15, qu. 2, v. De quinto (n. 34)*, loquens de restitutione facienda propter *occultant* boni alieni ablationem, dicit restitutionem istam posse fieri, « per aliam personam secretam et fidelem, et expedit quod per confessorem, quia sibi est crimen detectum in confessione; et de ejus fidelitate, quod restituat fidei suae commissum, satis debet credi ». Neque aliud habet.

c) Gabriel Biel, quidquid dicant Salmant, *in 4, dist. 15, qu. 2, art. 3, dub. 4* diserte oppositam opinionem tuetur, quae est opinio S. Alphonsi.

d) Petrus Navarra, *lib. 4, cap. 5, dub. 1, n. 7 et seqq.*, huic secundae sententiae adhaeret, sed casu quo res non amplius in sua specie exstat; si vero adhuc exstaret, idem tenet, sed sub formidine, *n. 10 et seqq.*; a qua demum sententia recedit, *n. 13*; et oppositae adhaeret, « ne nimis nobis, inquit, confidere videamur ». Minus igitur accurate pro secunda sententia a Lugo absolute adducitur.

f) Toletus, *lib. 5, cap. 24, n. 2*, dicit, quod si « obligatio restitutionis nascitur ex ratione acceptionis: quocumque... modo pereat, perit

torem Quo casu fortius probatur nostra sententia, ex eo quod dominium pretii illius manet apud furem, donec pecunia ad creditorem perveniat, adeo ut possit illam repetere ad suum libitum; si ergo perit, cur perire debet creditori innocenti, et non furi, qui adhuc illius dominus est? — Ratio autem a priori est: quia debitor ex delicto tenetur ad omne damnum, etiam fortuitum (ut certum est apud doctores) quod domino evenit ex sua injusta ablatione. Ergo quomodocumque res pereat, etiam sine ulla nova culpa furis, debet damnum domino resarciri.

Difficultly. Dices: Eo casu, cum fur non teneatur se prodere, praesumitur creditor consentire ut debitum per alium restituatur periculo sui; alias irrationabiliter peteret ut fur restitueret per se ipsum. — Respondeo: Non tenetur quidem fur per se ipsum restituere; sed tenetur vere et cum effectu indemnem suum creditorem reddere; et cum faciat id quod potest ad restituendum, hoc sufficit utique ad ipsum excusandum a novo peccato, non autem ad liberandum a restitutione. Creditor autem, licet praesumatur consentire in missionem, non tamen censetur nec tenetur remittere jus suum, donec creditum consequatur. Irrationabiliter quidem ipse peteret ut fur se proderet; sed non irrationabiliter petit ut indemnisi servetur. — Nec valet dicere quod si creditor expresse consentiret in hujusmodi missionem, jam fur liberaretur; nam tunc creditor, virtute sui expressi consensus, debitum haberet pro accepto,

Less., cap. 16, n. 67. — Sparer, tr. 4, cap. 4, n. 19. — Tambur., Decal., lib. 8, tr. 4, cap. 1. § 5, n. 7 — Tambur.

in damnum accipientis », qui proinde adhuc ad restitutionem obligatur.

f) Debitor tamen, quicumque sit, ab omni onere eximitur: Γ. Si creditor (item, si lex aut judex) designaverit personam per quam, aut modum quo sibi rem debitam mitti velit. 2° Si reliquerit libertatem eligendi personam, quam vellet, modo prudens et fidelis eligatur. — Confessarius igitur, qui onus restituendi pro poenitente in se assumpsit, prudenter creditorem interrogabit, qua ratione rem ad se mitti cupiat.

Seu clarius cum Tamburinio: Posse te sequi primam opinionem in hoc casu, etiamsi in aliis casibus sequaris secundam. Et haec quidem dicit Tamburinius, si confessarius

et periculum in se susciperet. Sed in casu nostro nec praesumitur, nec tenetur habere debitum pro accepto, nisi cum effectu recipiat.

Olim primam sententiam vere probabilem censebam; sed ex rationibus mox allatis melius postea perpensis, de illius probabilitate valde dubito. — At, quia Lessius, et Sporer cum Tamburinio, non audent primam opinionem damnare, nec ipse audeo>.

Quid, si, cum dominus sit certus, confessorius imponat furi ut det pauperibus pro anima domini, et ille dat?

Tamburinius dicit, quod si teneri potest prima sententia, potest etiam et haec quia dominus non debuit esse invitus quod fur confessario bona fide judicanti obediat dando eleemosynam. Tanto magis quia, si denuo ille restituat, dominus plus recipiet suo credito, recipiendo creditum et bonum spirituale per eleemosynam jam illi applicatum. — Hujusmodi satisfactioni nec etiam acquiesco. Quamvis eum qui vellet hanc opinionem sequi, nec etiam audent damnare Sporer et Tamburinius.

Secus tamen esset, dicit idem Tamburinius si confessarius mala fide suaserit furi restituere pauperibus; quia tunc videtur dominus nunquam consensisse in hoc casu, et rationabiliter invitus praesumitur h>.

705. - Quaeritur 5°. Quando reus morte plectitur, an haeres ejus teneatur restituere damna causata per crimen?

Negant Scotus a>, etc., apud Croix l.— Sed contrarium est dicendum cum Croix,

loc. cit., n. 8. — Sporer, loc. cit., n. 20. — Tambur., loc. dt., n. 8. — 1 Lib. 3, pari. 2, n. 465. — Croix, loc. cit.

bona fide ita consuluerit; quod satis innuit secus fore, si confessarius mala fide idem consilium dederit; sed Tamburinius hoc ultimum assertum non docet expressis verbis.

h) S. Alphonsus, in Istrusione e Pratica, cap. 10, n. 106, alium addit casum, huic valde affinem: «Si vero dominus esset certus, inquit, et confessarius imprudenter Missas celebrare fecisset, ait Tamburinius quod si prima opinio opposita,, est probabilis in primo casu, pro babile est etiam in isto, debitorem ad nihil teneri. Sed neque huic acquiescere valeo, quia semper creditor petit suum, de quo disponere vult suo, non aliorum arbitrio».

705. - ¶ Scotus non videtur recte hic citari a Croix; et potius insinuat contrariam

Reuilen- pauperi « comilu coofeiurii.

Non u tisiacit, «i dominus sit certus.

si reus morte plectitur. ¶ Exwprio. Limitatio blk ' ' 10. Quantum in dubio rati- tuendum. Sporer et aliis communiter. Censet tamen probabile Croix l cum Sotor>, Lessio, Filliuccio a>, Busenbaum etc., excusari haeredem a restitutione, si compensatio damnorum non petatur; quia tunc partes praesumuntur condonare. Nisi res adhuc exstaret, ut bene limitant Croix> et Sporer ¶; vel nisi, ait Lugo, damnum esset valde f) grave.

706. - Possessor bonae fidei, in dubio an factus sit ditior, ad nihil tenetur; quia tunc possessio est pro libertate. Ita Croix-cum Sanchez, Tamburinio, Rosmer, etc. — Pariter etiam in dubio an debeas plus vel minus, teneris tantum ad minus. Croix3.

* Lib. 3, part. 2, n. 465. — Less., cap. 9, dub. 22, n. 139. — Rusenb., lib. 3, tr. 5, cap. 2, dub. 6, art. 3, n. 10. — Lupt, disp. 11, n. 49. — Loc. cit., n. 568 — Sancit., Decal., hb. 2, cap. 23, n. 36 et 37. — Tambur., Decal., lib. 1, cap. 3, § 7, v. Restitutio, n. 10. — Rosmer, Conci, theol. de Achb. ham..

opinionem, quae est opinio S. Alphonsi; scribit enim in 4, dist. 15, qu. 3, art. 2, n. 6, poenam quidem capitis esse restitutionem aequivalentem vitae quam homicida abstulit, sed subdit: «Nec hoc solum, sed si interfectus sustentabat aliquos, patrem vel matrem, vel propinquos, tenetur interfecto omnibus illis ad tantam restitutionem, quantam illis abstulit per interfectionem illius».

Sporer, tr. 5, cap. 3, n. 236, id sane tenet in rigore juris; in praxi tamen admittit iudicem censi, per mortis sententiam, reum ab omni compensatione absolvisse.

¶ Sotus quaerit utrum haeredes homicidae teneantur de damno in conscientia, et respondet, de Just, et Jure, lib. 4, qu. 6, art. 3, de 3 argum., v. Ex his Jit, et in fine: « Ipsos teneri, si defunctus bona reliquit: alias minime.

— Sic quoque in dubio an sis cooperatus ad damnum alienum, non teneris. Croix * — In dubio autem an res restituenda sit materia gravis aut levis, teneris sub gravi rem restituere, ne exponas dominum periculo grave damnum sustinendi. Ita Croix4 cum Cardenas.

An autem possessor bonae fidei, superveniente dubio an res sit aliena, et dubio manente post debitam diligentiam adhibitam, teneatur aliquid restituere? — Respondetur negative. Vide quae super hac quaestione fuse diximus, Lib. I, n. 35 et 36.

Et quid, si superveniente dubio negligat inquirere? — Vide ibi, n. 37.

de Conse, dubia, § Resolvuntur dubia circa alsas maUr.. v. Colliditur 6 et § Resolvuntur aliae similes quaeli., qu. 10, v. Quodsi is. — 1 Lib. 3, part. 2, n. 568 — Loc. cit., n. 574. — 1 Lib> 3, part. 2, n. 575. — CartUnas, Cris., part. 4, dissert. 23, n. 116.

Injuriam autem compensare non item convinctur, nisi vivens homicida condemnatus esset, transiretque in rem judicatam, ut pro injuria tantum solveret ».

d) Filliuccius, quidquid falso dicat Croix, haec, tr. 32, n. 214, scribit: «Quando quis damnatur morti [propter homicidium] ex offido judicis, sive pars laesa instet sive non, non excusatur a restitutione damnorum temporalium, si reliquit bona suffidentia ».

*) Croix, loc. cit., n. 465, his verbis limitat istam sententiam: «Nisi adhuc exstarent v. g. res furto ablatae, vel haeredes essent per illas ditiores facti; tum enim foret obligatio eas restituendi, uti recte Sporer »; qui revera ita docet, loc. cit., n. 236, de casu quo haeredes ditiores facti sunt.

f) Lugo didt: «satis» grave.

CAPUT III.

De Contractibus.

DUBIUM I.

Quid in genere sit Contractus.

707. *Quid est contractus, et quotuplex?* — 708. *Quotupliciter contractus perficitur.* — 709. *Quid, si quis contrahat sine animo contrahendi.* — 710. *Quid, si sine animo se obligandi.* — 711. *An contractus sine solemnitatibus obliget in conscientia.* — 712. *An oriatur obligatio ex contractu de re turpi. Et cui facienda tunc restitutio.* — 713. *An quando actio est debita, sed non ex iustitia, pretium sit restituendum pro illa acceptum.* — 714. *Quando dolus vel error irritet contractum.* — 715. *Quid, si dolus fuerit circa rei qualitatem, sed dederit causam contractui.* — 716. *An metus gravis injustus reddat irritum contractum ipso facto.* — 717. *An metum passus possit rescindere contractum pro suo arbitrio. Quid, si contractus sit initus per metum reverentialcm aut per preces importunas.* — 718. *Quid, si per metum levem.* — 719. *An metum passus possit rem repetere a tertio possessore.*

Centra
cm», quid.

707. - « Resp. Est pactum sive consensus duorum, quo scienter, libere et « legitime uterque se vicissim, vel minimum saltem una pars se alteri acceptanti obligat, quocumque signo externo id fiat. Ut v. gr. in contractu mutui, ex « una parte mutuans se obligat non repetere mutuum ante certum tempus; ex « altera parte, mutuatarius se obligat tunc « illud reddere. Et sic de aliis. — In promissione autem vel donatione absoluta, « una pars tantum obligatur post alterius « acceptationem ».

Quotuplici.

Praenotandum, alios esse contractus *nominatos*, ut sunt emptio, mutuum, etc.; alios *innominatos*, quorum ex *l. Naturalis, ff. de praescript. verb.*, quatuor dantur species, scilicet: *Do ut des; Facio ut facias; Do ut facias; Facio ut des.*

Notandum deinde, alios esse contractus *nudos*; alios *vestitos*, nimirum stipulatione, juramento. — Pro nudis autem regulariter non conceditur actio in foro externo.

708. - Sed quaeritur Γ. *Quot modis contractus perficiuntur?*

R<·SP· Quatuor modis: Γ. *Consensu*, ut in emptione, locatione, etc. Et si in istis convenitur de scriptura, ista magis ad

1 L. *Contractui 16, C. de fide instrumentum*, Juncta Glo», in v. *In tenpin.* — 2* 2<b dup 22, n. 17. cap. 17, n. 7. — Molina, tr. 2, di>p. 254, n. U. — Tr. 11.

probationem, quam ad constitutionem deserviet, ex § *un. Instil, de obligat, ex consensu*, et ex *l. Cum te, C. de transact.* Excipe, nisi partes intendunt suspendere consensum, donec scriptura fiat; et hoc esse iudicatur, quando ab initio de scriptura conveniunt'. — 2°. Contractus perficiuntur *verbis*, prout in stipulatione. — 3°. *Scriptura*, ut in contractu census. — 4°. *Traditione*, ut sunt mutuum, donatio, depositum, commodatum, pignus: qui omnes contractus, nisi tradita re, non perficiuntur. — Ita communiter Lugo, Lessius, Molina, etc. cum Salmant.4.

Hinc in contractibus qui solo consensu perficiuntur, nequit una pars, altera invita, resilire. Secus, si contractus scriptura aut traditione indigeant. Caeterum in foro conscientiae contrahentium intentioni standum est. — Ita communiter DD. apud Salmant. cum Lessio¹, Covarruvias², Gomez % etc.

709. - Quaeritur 2°. *An, si quis externis signis contraheret, sed sine contrahendi animo, in conscientia teneretur ad contractum?*

Resp. Negative, ex communi cum Sanchez⁴; et Lugo, Silvestro, Prado, cum

Centra
hen* sine
animo non
tenetur.

cap. 1, n. 5 — Tr. 14, cap. 1, n. 6. — « De Matrim., Hb. I, diip. 9, num 3 cl 5. — Lugo, diep. 22, num. 45. — Si/vrs/., v. *Pactum*, qu. 4. — Prada, cap. 26, qu. 2, n. 3.

708- - > Lessius, qui revera citatur a Salmant. pro sententia hic a S. Alphonso expo-

sita, scribit dumtaxat, *cap. 17, n. 19.* « Omnis contractus etiam nudus, sponte Ubereque fa-

Eiectptio. Salmant. '. — Excipe, nisi in aliquo contractu oneroso alter contrahens jam partem suam praestiterit: tunc enim teneris tu implere tuam, etiamsi fecte promiseris; juxta dicta de stupratore fecte promittente matrimonium. Vide dicta «. 642.

710. - Quaeritur 3°. *Ah qui*, sciens obligationem contractus, *velit quidem contrahere, sed nolit se obligare, remaneat obligatus in conscientia?* — Adest duplex sententia probabilis.

Prima sententia affirmat cum Lessio a), *Sotob*), Dicastillo, Pontio, etc., apud Salmant. '. — *Secunda* vero sententia probabilior negat cum Sanchez ., Bonacina 4; et Salmant.5 cum Palao, Coninck, Aversa, Villalobos, Becano, Cornejo, etc. Ratio, quia conditio appositae contraria substantiae contractus, contractum invalidat; quia ratione, in *cap. fin., de condit. appos.*, dicitur quod conditio contraria substantiae

Volenti contrahere sed non obligari, probabiliter teneatur.

Probabilis non tenetur.

* Tr. 14, cap. 1, n. 7. — *Dicast.*, de Matrim., disp. 1, n. 64. · *Pontius*, de Matrim., lib. 12, cap. 2, n. 7. · Tr. 9, de Matr., cap. 1, n. 27. — 1 De Matr., lib. 1, disp. 9, n. 5. — De Matrim., qu. 1, punct. 1, n. 5. — Tr. 9, cap. 1, n. 28, — *Palao*, tr. 15, disp. 1, punct. 3, num. 2. · *Coninck*, de Sacram., disp. 21, n. 7. · *Aversa*, de Matr., qu. 8, sect. 2. v. *Pulcstiqui facile*. · *Villalob.*, part. 1, tr. 12, diff. 2, n. 1. *Hccan.*, de Sacram., cap. 43, qu. 6, n. 3. · *Cornejo*, tom. 2,

matrimonii ipsum annullat, licet adsit intentio contrahendi.

Vide dicta *de Juram.*, n. 172, v. *An autem*; et *de Voto*, n. 201, v. *Quaer.* 2.

711. - Quaeritur 4°. *Utrum contractus sine debitis solemnitatibus celebratus, obliget in conscientia?* — Triplex datur probabilis sententia.

Prima negat; quia leges irritantes tales contractus fundantur in praesumptione non solum doli, sed etiam periculi. Et ideo potest lex humana omnino tollere naturalem obligationem contractus initi: sic enim Ecclesia nullum reddidit matrimonium sine paracho et testibus contractum "A— Ita Lessius *, Lugo7, Salmant. cum Vasquez, Trullench, Bonacina et aliis.

Secunda sententia omnino opposita, quam tenent Sotus b), Molinae, Sa .; item Abbas, Innocentius^S. Antoninus et alii,

tr. 6, diip. 2, dub. 5. — Cap. 19, nam. 36. — ' Diip. 22, n. 252. — Tr. 14, cap. 1, n. 51. · *Yasç.*, Opu de Testam., cap. 3, dub. 1, n. 4; et in 1. 2., dup 164, cap. 3» n. 36. · *Trull.*, lib. 7, cap. 16, dub. 8, n. 3. *Ranae*, de Contractib. diip. 3, qu. 1, punct. 3, n. 2. — V. *Contractus*, n. 1. — *Abb. Panarm.*, in cap. 1, de reitut. in intcgr., n. ult., et in cap. *fjuta pUnque 8*, de immunit, cedec., n. 42 « 43. - S. *Anton.*, port. 3, tit. 10, cap. 3, § 14.

ctus, si contrahentes sunt habiles, parit obligationem naturalem, seu in foro conscientiae, ita ut parte invita non possis rescindere, nisi jure positivo sit irritus, vel detur irritandi potestas ». Et pro hac sententia citat Covarruvias, qui tamen in *cap.* Quamvis pactum, *part. 2*, § 4, n. 24 (al. 25), scribit solum: pactum nudum, si causam expressam habeat, parere actionem jure canonico. — Lessius citat etiam Antonium Gomcz, qui, in *toni. 2 Variar. resolut.*, cap. 9, n. 2, non aliud habet quam pactum nudum parere naturalem obligationem.

710. - a) Lessius male hic a Salmant allegatur; nam loquens de voto, *cap. 40, dub. 1, n. 6*, contrariam sententiam tenet, negans ut « longe probabilius », votum eo modo emissum obligare. Unde tueretur eandem sententiam quam S. Alphonsus.

b) Sotus, *de Just. et Jure*, lib. 7, qu. 1, art. 2, v. *Tertio*, ita sane docet, loquens de voto et juramento.

711. - a) Hujus sententiae auctores excipiunt quosdam contractus; et quidem Lessius et Lugo excipiunt testamentum, Salmant., matrimonium et professionem; Bonacina, testamentum in causa pia.

b) Sotus ex parte tantum concordat, ita ut videatur tertiae potius sententiae adhaerere, ut ipse S. Alphonsus notat; Solus enim

de Just. et Jure, lib. 4, qu. 5, art. 3, haec scribit: «Contractus cui deest essentialis solemnitas juris, licet in conscientia non sit i[facto simpliciter nullus,... eatenus tamen est nullus, ut bona conscientia possit quisque legis beneficio in tali casu uti. Exponitur conclusio: Ubi frater meus liberis orbus, per testamentum minus solemne, puta cui ea solemnitas juris deest, cujus defectu in judicio merito pronuntiabitur tamquam nullum...; ego tuta conscientia possum haereditatem adire et defendere me nullitate testamenti, quamvis sciam absque fraude fratrem meum aliter disposuisse. Ac proinde, dum mihi in foro exteriori adjudicabitur, possum optima fide hacreditatem possidere. Eodem modo, si pater meus per hujusmodi testamentum legata facit, (pia modo missa faciamus) ego non teneor in conscientia legata implere».

c) Molina, *tr. 2, disp. 81, a n. 2, et n. 16, if, et seqq.*, ex parte tantum concordat, scilicet in testamentis, quae affirmat esse valida etsi debitis solemnitatibus destituantur; reliquos vero contractus, sine debitis solemnitatibus inilos, dicit n. 25 irritos esse in conscientia.

U Innocentius, in *cap.* Quod sicut, *dt elect.*, a n. 8, ita sane docet de electione quae secundum jus naturale, sed non servata positivi juris forma, fieret.

apud Cabassutium et merito probabilem vocant Lugo, Lessius et Salmant. · affirmat hujusmodi contractus obligare; quia in illis humana lex, quamvis neget actionem civilem, non tamen tollit naturalem obligationem, ad quam solus quidem consensus sufficit.

Tertia sententia, quam sequuntur Sanchez³ cum Henriquez² S Lopez, etc., Cabassutius⁴ cum Bafiez et Beja (et his se postmodum adjungit Sotus⁵), docet in his contractibus praefendum esse possessorem, donec per sententiam judicis condemnetur ad restituendum. Et probatur ex cap. *Cum sunt, dc reg. jur.*, ubi: *Cum sunt partium jura obscura, reo favendum est potius quam actori.*

Hanc sententiam non solum puto probabilio- rem, sed in praxi omnino tenendam: eo quod (juxta principium in hoc libro toties statutum), cum possessio jus certum tribuat, nequit possessor re exspoliari, nisi constet de jure alterius. — Haec autem tertia sententia supponit secundam satis esse probabilem.

Sed primae sententiae auctores possent objicere exemplum supra relatum matrimonii clandestini, sine paracho et testibus initi: ex quo nulla remanet naturalis obligatio, cum ab Ecclesia in Tridentino^o omnino invalidum declaratum fuerit. — Sed respondetur, hujusmodi contractum multum differre ab aliis. Respectu enim ad matrimonii contractum, cum ipse ad Sacramenti dignitatem elevatus fuerit, singularis potestas a Deo impertita est Ecclesiae, solvendi scilicet ab omni obligatione sponso, qui sine debitis conditionibus ab Ecclesia praescriptis nuptias ineunt. Etenim Ecclesia, licet nihil mutare possit circa Sacramentorum materiam, et ideo nullum potest invalidare matrimonium legitimo consensu contractum; attamen bene praescribere valet et declarare, illegitimum esse consensum illum, quem

¹ Lib. 6° cap. 3, num. 2. — Lm^o 4°, disp. 22, num. 252. — cap. 18, a. 34. — · Tr. 14, cap. 1, n. 52. — 4 Conul. mor., lib. 4, cap. 1, dub. 14, num. 5 et b. · Ludav. Lof^o, Instruct. conic., part 2, cap. 14, qu. 2 — 4 Lib. 6, cap. 3, num. 5 et 7. - Batae, in 2^a 2°, qu. 62, de Dominio,

Henriquez a Sanchez absque loci indicatione citatur, neque apud ipsum reperire

sponsi apponunt contra legem ab Ecclesia propter commune bonum Christianae reipublicae sancitam.

Procul tamen dubio tenetur possessor stare sententiae judicis, si damnetur ad restituendum; ut bene addit Cabassutius¹. — An vero possit judex eo casu judicare contra possessorem, si probabilior sit judici opinio possessori opposita? Probabilius nego, juxta dicenda Lib. IV, n. 210, v. *Quaer.* 2.

Hic autem notandum id quod habetur in l. *Et si inutiliter, C. de Jideicom.*, nempe, quod si haeres jam tradiderit rem ex fideicommisso relictam in testamento non solemn¹, nequit postmodum eam repetere hac praecisa ratione: *cum non ex sola scriptura* (verba textus), *sed ex conscientia, relictifideicommissi defuncti voluntati satisfactum esse videatur*. Hinc ponitur in argumento: *Agnoscens minus solemnem voluntatem, et solvens, non repetit.*

* Unde resolvuntur casus sequentes:

« 1°. Si alteri promisisti aut donasti in- terius tantum, aut si externo signo qui- dem, alter autem non accepit; non fuit contractus, nec obligaris.

« 2°. Invalidus est contractus, si con- trahentes sint inhabiles ad contrahen- dum, vel si jus positivum resistat. — « Vide Lessium § 8 ».

712. - « 3°. Item, si materia contractus sit illicita, ut si sit peccatum; vel ille- gitima, ut si fur vendat rem alienam ».

Quaeritur Γ. *An inducant obligationem pacta de re turpi*, puta, de patrandu homicidio, adulterio, furto, sacrilegio, fornicatione et similia?

Certum est quod ante patrationem peccati, nullus est contractus, et nullam parit obligationem; quoniam justitia nullo modo potest obligare ad illicitum. Unde certum est quod eo casu nec promittens tenetur dare pretium conventum, nec alter retinere potest pretium acceptum.

¹ fAcambul. diip. 5, dub. 4, concl. 2. · Btja, Resp. au., part. 1, cas. 53, per tou cum § AW casuti <U rlecto. — » De Just. cl Jure, lib 4, qu. 5, art. 3. — · Sees. 24, dc reform. Matrim., cap. I. — · Lib. 6, cap. 3, n. 5. — · Lib. 2, cap. 17, dub. 8.

aliquid potui, quod ad hanc doctrinam refe- rendum esse videatur.

Festuatn
(lam, fou
luendura.

Corolū
num pra
haerede f.
duciano.

Protniwa,
donatio ia-
terna Yti
non acce-
ptata.

Inhabili¹
invalide
contrahit.

Contra
cius de re
illicita aut
iMejitima.

Pactum
de re turpi,
ante patra-
tionem nul-
lum.

Pretium
meretricii
praestiti po-
test retine-
ri.

Pro cete-
ni mated-
dii praesti-
ti».

probabi-
liter non
debet «ol-
vi nec po-
int retine-
ri pretium.

Dubium est: *an post opus illicitum praestitum sit obligatio solvendipretium promissum, et alter possit illud retinere?*

Quoad meretrices, commune est, et certum inter DD., quod possint retinere pretium meretricii praestiti. — Ita S. Thomas¹, ubi docet: *Cum quis dat meretrici propter fornicationem...*, *mulier potest sibi retinere quod ei datum est. Sed si superflue ad fraudem vel dolum extorsisset, tenetur eidem restituere*. Et ita Continuator Tournely², et omnes alii communiter. Et probatur ex l. 14, ff. de condiet, ob tiirp. cans., ubi dicitur: *Sed et quod meretrici datur, repeti non potest...: illam enim turpiter facere quod sit meretrix, sed non turpiter accipere, cum sit meretrix.*

Pro aliis vero maleficiis, puta pro ferenda sententia injusta vel patrandu homicidio, adulterio, fornicatione, etc., duplex est sententia probabilis:

Prima negat esse obligationem solvendi pretium, aut posse illud retineri §. Ita Adrianus³, Comitolus⁴, Joannes Medina Navarrus⁴ (quamvis Lessius et Lugo asserant Navarrum alibi mutasse sententiam); Continuator Tournely⁵ ai, ac alii apud Concina⁵. Et probabilem vocant Lessius⁶, Roncaglia⁷ et Diana⁸ atque

¹ 2^a 2^a, qu. 62, art. 5, ad 2; cfr. qu. 32, art. 7, ad 2 — · In 4, dc Restit., § Restat inquirere, — · Cod. dc Restit., qu. 27, — 4 Man., cap 17, n. 38. — lib. 2, cap. 14, num. 60, — Lugo, disp. 18, num. 66, i. f. - Afcwrr., loc.

712. - <·) Continuator Tournely, *de Restit., cap. 3, art. 1, sect. 4*, in generali loquitur de acceptione ob turpem causam, qualem praecipuam dicit esse meretricium. Et circa hanc quaestionem duas sententias contrariis affert; at videtur propendere in sententiam quae negat licitum esse meretricii pretium retinere; solvit enim argumenta contrariae opinionis, et *ad arg. 2*, concedit tantum « mulierem id retinere posse, quod sibi gratuito et per modum eleemosynae ad necessariam sustentationem donatur, si praecipue illud ipsi etiam legibus adjudicetur ».

b) Sententiam hanc Navarrus et Medina, *locis citat*, intelligunt de maleficii pretio praecise tali; secus vero esset, juxta illos, si alius titulus, v. g. liberalis donatio accederet, vel si quod datur, non daretur principaliter ob maleficcium.

Comitolus, *Resp. mor., lib. 3, qu. 5*, quaerit utrum *debeat* solvi pretium, et negative respondet; at *qu. 6*, quaerit utrum pretium solutum retineri possit; et videtur illi

S. Al ihoxm, Ojvra moru/Ai. — Torn. II.

huic adhaeret Concina T. — Probatur Γ haec sententia ratione: quia actio illicita nullo pretio digna est, cum peccatum non sit vendibile. Probatur 2° ex l. *Mercalem, C. de condiet ob turp. cans.*, ubi dicitur *[Ob turpent causam] ex hujusmodi stipulatione contra bonos mores interposita, denegandas esse actiones*. Item, ex l. *Pacta, C. de pact.*: *Pacta quae contra leges constitutionesque vel contra bonos mores fiunt, nullam vim habere, indubitati juris est*. — Si igitur pactum ante impletionem est nullum, non potest per impletionem validari; regula enim communis est, quod illud quod ab initio non subsistit, tractu temporis convalescere nequit. Censentur autem leges istae non solum prohibere actiones ipsas illicitas; sed etiam solutionem pretii pro illis, eo quod solutio fomentum praeberet similibus sceleribus. Accedit quod leges quae non nituntur falsa praesumptione bene obligant in conscientia. Unde S. Thomas⁸ ait: *Apud illos qui sunt hujusmodi legibus obstricti, tenentur universaliter ad restitutionem*. Et ·: *Ille qui accepit contra legem..., non debet sibi retinere f*).

Juxta autem hanc sententiam, dubitatur *cumamfacienda sit restitutio accepti*. —

cit., num 33 et 31. — · De Restit. in coram., cap. 10, num. 5. — · Tr. 13^a qu. 2. cap. 6, qu. 4. — · Loc. dt., n. 12. — ■ 2^a 2^a, qu. 32, art. 7, ad 2. — · 2^a 2^a, qu. 62, art. 5, ad 2.

sententiae adhaerere quae affirmat ejusmodi pretium retineri posse: « eo excepto quod certis legibus damnatum est, quale est simoniacum, et quod ob rem judicandam vel testimonium dicendum fieri solet ».

§ Lessius, *cap. 14, n. 60*, et *cap. 18, n. 20*, opinionem istam ait esse probabilem in maleficiis quae legibus puniuntur, « ut est fornicatio, adulterium, homicidium » juxta ea quae dicit *cap. 14, u. 51*; vel *cap. 18, n. 20*, « pro homicidio, adulterio, furto et similibus »; quae sunt fere exempla S. Alphonsi, fornicatione excepta.

Diana, *part. 2, tr. 16, resol. 38*, de solo meretricio loquens, id affirmat.

/) In primo textu S. Thomas loquitur de legibus, quae lucrum ex ludo prohibent; in secundo autem tractat de eo qui contra legem aliquid accipit, ita ut ipsa datio sit illicita et contra legem, non vero de casu quo illicite quidem datur, nempe propter rem illicitam, licet ipsa datio non sit illicita, sicut cum quis dat aliquid mulieri ad fornicationem.

Sotus et Covarruvias * censent faciendam esse illi qui dedit. — Sed probabilius et communius tenet Lessius ^Λ cum S. Antonino ^h, Navarro ^A et aliis, erogandum esse pauperibus vel locis piis; absurdum enim est et contra mentem legum, ut illi fiat restitutio, quem potius leges punire quam juvare intendunt.

Probabilius solvendum est et potest retineri

Secunda vero probabilior sententia et communis, quam tenent Sanchez Lessius', Salmant. Croix⁴, Viva⁵; Lugo" cum Vasquez, Soto[»], Molina, Turriano, Covarruvias ⁱ, Cajetano », Aragon [·] et aliis communiter, docet teneri promittentem solvere pretium, et contra recipientem non teneri ad restitutionem. — Ratio, ut quidam dicunt, quia opus malum, etsi pretio dignum non sit quatenus est malum, est tamen pretio dignum quatenus est alteri utile vel delectabile. Sed haec ratio tenuis mihi videtur: nam, ut docent communiter DD. cum D. Thoma, nullum pretium meretur res, quae cedit tantum in utilitatem emptoris, et ejus privatio nullum affert incommodum venditori pretio dignum † Nec valet dicere quod praestans opus illicitum juste pretium accipit pro rectitudine qua privatur, hujus enim rectitudinis privatio, cum sit res mere spiritualis, nullo modo videtur esse pretio aestimabilis. — Ratio potior mihi est: quia in quocumque contractu oneroso, *do ut des, facto ut facias*, (ut statuimus ex communi sententia, *n. 642*), lex naturalis dictat quod, cum quis partem suam prae-

stiterit, tenetur alter suam implere, quam licite praestare possit. Unde, si alter opus suum (etsi illicitum) jam praestitit, teneris tu pretium promissum ei satisfacere.

Sed dices: Hoc currit quando utraque pars est pretio aestimabilis; at hic actio illicita praestita nullo pretio digna est. — Respondeo: Actio illa peccaminosa nullo quidem pretio est digna, qua illicita est; sed bene pretium meretur, qua est temporaliter laboriosa, vel ignominiosa, vel periculosa illam praestanti: pretium enim et actio tunc conveniunt saltem in genere rei temporalis. Et quamvis ignominia illa sive periculum nullo pretio compensari possit, et ante pactum nihil compensare tenearis, cum sint res diversi ordinis, inter quas nulla datur proportio (et ideo qui famam alteri abstulit, non tenetur pecunia infamiam compensare, si nequeat famam restituere, ut ex probabiliori sententia diximus *n. 627*); posito tamen contractu, et praestita ab altero actione peccaminosa, teneris tu pretium promissum solvere, non jam ad compensandum damnum alterius, sed ad implendam obligationem naturalem, ex qua (ut diximus) quisque tenetur suam partem promissam implere postquam alter suam praestitit. Alias (recte ait Lugo') non videtur quomodo possit obligari stuprator, qui virginem violavit sub ficta promissione matrimonii, ad eam ducendam; ut diximus *n. 642*, ex communi sententia.

Ad leges autem civiles pro prima sen-

Sohti, de Jusi, ct Jure, lib. 4, qu. 7, art. 1, ad 2. — 1 Decal., lib. 3, cap. 9, num. 28. — Lib. 2, cap. H, num. 62 et seqq.; ct cap. 18, num. 1B. — Tr. 13, cap. 1, num. 1M. — Lib. 3, part. 2, num. (ffl. — De Contractib., qu. 1, art. 8, n. 10; dr. de Restit., qu. 2, art. 1, num. 3. i. f. —

• De Jusi. ei Jure, disp. 1«, nntn. M el 59. • Kcisyy., de Restit., cap. 7, dub. 11, nam. 98. • Molina, tr. 2, disp. 94, nam. 8. • Turrian., disp. 14, dub. 2, num. 9 et seqq.; et dub. 4, n. 1L — D, Them., 2- 2", qu. 77, art. 1, corp. — 1 Disp. 18, n. 59.

Covarruvias, quidquid dicat Lessius (a quo S. Alphonsus videtur allegationem accepisse), negat, in cap. Peccatum, part. 2, § 2, n. 7, pretium restituendum esse ei qui illud dedit; et in hoc cum S. Doctore consentit.

Lessius, cap. 14, n. 61, addit hoc esse non de praecepto sed de consilio, et ibi allegat Navarrum, qui ita revera docet in Man., cap. 17. n. 30 et 31; et S. Antoninum, qui tamen, part. 2, tit. 2, cap. 5, in princ. et § 1. id admittit tantum quando acquisitio ipsa non est illicita.

1 Sotus, de Just, ct Jure, lib. 7, qu. 1, art. 3, asserit profecto stipulationes turpes

esse jure naturae validas; sed lib. 4, qu. 7, art. 1, ad 2, v. *Secundus ergo modus*, excipit casum, quo stipulatio est utrinque injusta, ut in homicidio et sacrilegio, in quibus negat transferri dominium, ideoque affirmat teneri ad restitutionem. — Idemque docet Aragon, in 2a^{TM} 2ar, qu. 88, art. 2, dub. circa 5 conci., conci. 3.

J) Covarruvias, loc. cit.; et Cajctanus, in 2am 2art qu. 32, art. 7, excipiunt simoniam, et casum quo aliquid datur ad justitiae subversionem.

k) Ut scilicet cariori pretio, quanti ipsa valeat, vendatur.

DitfifaUitibm uta fit.

tentia allatas, respondet Lessius', quod, licet ipsae rescindant hujusmodi pacta, et auferant omnem obligationem civilem, ob quam possit peti in iudicio promissum; tamen non irritant acquisitionem rei ex tali causa. Et hoc satis significat lex in principio hujus quaestionis relata, qua declaratur meretrix posse retinere pretium sui meretricii, quia, licet turpiter faciat quod sit meretrix, non tamen turpiter accipit, cum sit meretrix.

Quaeritur 2°. *Ah, si vir donet feminae ad extorquendam copulam, possit illa retinere, copula non concessa?*

Si adfuerit pactum de copula explicitum vel implicitum, tunc certe tenetur restituere. Secus vero, si donum datum est ad animum alliciendum; quia datio illa fuit omnino liberalis: quemadmodum si quis det pecuniam episcopo tantum ad alliciendum ut conferat beneficium, juste potest episcopus retinere si non conferat. Ita communiter Lugo⁴, Molina⁸, Roncaglia⁴; et Salmant. ⁸ cum Prado, Tapia, Villalobos, Dicastillo ^h) Rebello etc. — Bene tamen advertunt Salmant. ., difficulter excusari mulierem accipientem tale munus a peccato scandalii; quia, munere

accepto, vir ardentior et audacior redditur ad eam concupiscendam. Unde dixit D. Thomas' ex D. Hieronymo: *Matrona non est casta, quae cum rogatur munera accipit.*

713. - Quaeritur 3°. *Si actio sit debita ex alia virtute quam ex iustitia*, puta jejunium in Quadragesima, *an restituendum sit pretium pro illa actione acceptum?* — Affirmant Lessius Medina, etc., apud Croix . Sed communius et probabilius negant. Sotus, Lugo Bafiez, Tamburinius, Diana et alii. Ratio, quia praebens pretium tunc acquirit jus quo antea carebat.

714. - « 4°. Item, si contractus sit factus « vi, dolo, vel errore versante circa rei « substantiam; v. gr. si acetum pro vino, « vitrum pro gemma vendidisti.

« 5°. Non est invalidus contractus (etsi « aliquando ob injuriam possit rescindi), « si error vel dolus interveniat circa qualitatē aut circumstantiam accidentalem; v. gr. emisti vinum Mosellanicum, « putans esse Rhenanicum. — Nisi forte intentio contrahentis fuerit conditionata « non obligandi se, nisi existente tali « qualitate aut circumstantia: qualis vir-

Pretium actionis debita non ex iustitia, illa rata.

Contractus ex vi, dolo, errore.

Datum ad copulam. copula non tunc data, non temper restituitur.

Mulier difficulter immunitas a peccato.

¹ Dt Jusi. et Jure, lib. 2, cap. 14, n. 57. — ¹ De Just, et Jure, disp. 18, n. 49. — ¹ Tr. 2, diip. 735, n. 3. — ⁴ Tr. 13, qu. 2, cap. 6, qu. 2. — ⁴ Tr. 13, de Rest., cap. 1, n. 166. Prado, cap. 17» qu. 5, n. 20 et 21. Tapia, tom. 2, lib. 5» qu. 30, art. 6, n. 2 et 3. - Villal., part. 2, tr. 11, diff. 16. n. 4. - Rtbd., part. 1, lib. 3, qu. 7, n. 6. — Tr. 13, de Restit., cap. 1, n. 166. — Opuic. de Erudit, prindp., lib. 4,

cap. 3, in med. — Joan Medina Cod de Restit., qu. 2b. in XIX. 4. v. Corollary setjuiv. . Lib. 3, part. 2, n. 296. - Ap. Croix, loc. cit. Sofux, de Jan. et Jure, lib. 4, qu. 7, art. 1, ad 2. v. Pr/mMS modw. - Banea, in 2. qu. 62, art. 5, dub. 4, pest coed. 4. v. SrgirtTxz r/iam. Tambur., Decal., lib. 7, cap. 5, § 3, num. 21. - Diana, part. 3. tr. 5, resol. 56.

i) Dicastillus, de Restit., disp. 6, dub. 1, h. 24, in casu quo contractus est explicitus, omnino docet quod S. Alphonsus ex Salmant refert; si vero contractus explicitus non sit, praesumendum esse ait virum dedisse animo non obligandi, sed tantum alliciendi.

713. - <0 Lessius a Croix male citatur, ut qui generaliter id doceat; distinguit enim, cap. 14, et quidem n. 69: «Si opus, inquit, debitum sit proximo ex caritate, non potest pro eo pretium exigi, nisi tunc sit laboriosum vel sumptuosum»; at h. 70: «Quando aliquid datum est pro opere vel omissione, quae saltem cedit in commodum accipientis, vel in honorem Dei, non necessariocst restituendum, sed potest retineri». Deinde, n. 71 « Hinc sequitur eum, qui aliquid accepit ab altero, ut fieret Christianus, ut confiteretur in paschate, ut non fornicaretur, non blasphemaret, posse retinere. Demum, n. 72: « Quando constat, vel prudenter praesumitur aliquid datum per

modum muneris liberalis, ad inclinandum eum qui accipit ad bonum opus ex iustitia vel caritate debitum, vel ad eum a malo averendum, non esse restituendum ». nisi lex positiva inhabilem reddat ad accipiendum.

b' Lugo, disp. 18, u. 67. distinguit, negans obligationem restituendi esse « ex debito iustitiae: ex debito tamen alius virtutis, aliquando restituendum erit, aliquando non ». Et h. 70 hanc generalem regulam statuit: « Quando acceptio pretii facit, quod opus ex aliqua alia virtute debitum, non ponatur secundum substantiam vel secundum qualitates debitas, obligatio erit ex vi ejusdem virtutis restituendi pretium, ad hoc ut opus fiat, quale ex illa virtute debitum erat. Quando vero pretii acceptio id non impedit, non erit talis obligatio pretii restituendi, v. g., si ex virtute temperantiae debes jejunare, pretii acceptio non tollit quod ponatur jejunium, quale ex praecepto debetur ».

« tualiter fuisse censeri potest, si error
« versetur circa circumstantiam valde im-
« mutantem objectum, et nimis exceden-
« tem ejus existimationem ; ut notat Lay-
« mann¹ ».

Error dr-
CB tQDULH-
tum irri-
Mnetta. Contractus est nullus, si dolus vel error sit circa substantiam contractus. Est commune. Lessius⁹, Salmant.⁸ cum Trullench, Bonacina, Villalobosa⁹, etc., ex S. Thoma⁴. — Et hoc, etiamsi dolus aut error non dederit causam contractui, id est, etiamsi, patefacto errore, pars adhuc contraxisset; quia semper deficit actualis consensus. Salmant. ⁸ cum Sanchez, Bonacina, Coninck, Trullench, Aversa, etc.

ror circa
quAiiutem,
cauMm. Communis e converso est sententia, quod si error sit non circa substantiam, sed arca qualitatem rei, et non dedent causam contractui, contractus sit validus. Lessius⁶ cum S. Antonino bJ, Soto Cajetano — Hinc ait Lessius quod, licet una pars decepta fuisset in pretio ultra dimidium, contractus non posset rescindi, altera nolente; sed solum ad aequalitatem

¹ Lib. 8, tr. 4, cap. 5, num. 3. — . Cap. 17, num. 27. — . Tr. 14, cap. 1, num. 19. — Trull., lib. 7, cap. 16, dub. 3, num. 2. — Bonac., disp. 3, de Contract., qu. 1, punct. 2, § 1, n. 2, et § 2, n. 8. — 4 Suppl., qu. 51, art. 2, ad 7. — 1 Tr. 14, cap. 1, n. 19. — Sanch., de Matrim., lib. 7, disp. 18, n. 6. — Bonac., disp. 3, de Contract., qu. 1, punct. 2, § 1, n. 3. — Coninck, de Sacram., disp. 81, n. 9. — Tkwl., lib. 7, cap. 16, dub. 3, n. 2. — Asta, de Matrim., qu. 12, sect. 1, v. Non solum, et v. Ate obslant. — . Cap. 17, n. 28. — . De Contract, dissert. I, cnp. 5, n. 6. — Basil. Pontius,

reducendus esset. Salmant. ^{eJ} tamen cum Molina[^] dicunt posse rescindi.

715. — Sed majus Dubium est: *Si dolus vel error fuerit tantum circa rei qualitatem, sed dederit causam contractui*, ita ut, illo manifestato, pars non consensisset; *utrum validus contractus remaneat?*

Negant Pater Concinal, Rasilius et alii apud Salmant.⁸; et Praepositus cum Medina apud Sanchez[;] et Salmant.¹⁰ probabile putant. — Ratio, quia licet qualitas in esse physico sit quid accidentale, in esse tamen morali habet rationem substantiae.

Oppositum tamen est communiter traditum a DD. et probabilius, cum Lugo u, Sanchez Lessio[”], Laymann l8, Palao[”], Roncaglia[”], [Continuatore] Toumely Salmant.[”] cum Maldero, Prado, Trullench, etc. Ratio, quia contractus hic non est invalidus neque de jure positivo, neque naturali. — Non de jure positivo; cum ex *Inst. lib. 4, Ut. 13, de except.*, sic habeatur: *Si metu coactus aut dolo inductus, aut*

Si det cu
wun, jura
alios trri
turn Udi

Probt
Hus aep
tnr.

de Mairim., lib. 4, cap. 21, n. 7 et 8. — . Tr. 9, de Matr., cap. 10, n. 12. — Joan. Medina, Cod. de Restit., qu. 82, concl. 1. — . De Matr., lib. 7, disp. 16, n. 17. — « Tr. 14, cap. 1, n. 21. — 11 Disp. 22, n. 73 et 92. — ” Cap. 17, n. 29. — “ Lib. 3, tr. 4, cap. 5, num. 3 et 6. — “ Tr. 14, disp. 2, punct. 5, num. 19. — “ Tr. 14, qu. 1, de Contract, i. 2., cap. unie., qu. 5, resp. 2. — “ De Contract, in jen., cap. 3, art. 2, concl. 8. — ” Tr. 14, cap. 1, n. 21. — Malder., tr. 5, cap. 1, dub. 8. — Prado, cap. 26, qu. 2, n. 13. I Trull., lib. 7, cap. 16, dub. 3, n. 5.

714. — °) Villalobos, *part. 2, tr. 19, diff. 6, n. 7*, in generali asserit, contractum invalidum reddi in foro conscientiae per dolum dantem causam contractui.

b) S. Antoninus, *part. 2, tit. I, cap. 17, § 6, rem* clare innuit, scribens venditorem teneri patefacere defectum rei venditae, si fraus sit in qualitate, et defectus reddat rem prorsus inutilem aut noxiam emptori; si vero defectus rem faciat solum minus utilem, non teneri delectum patefacere, si de pretio demat quantum importet ille defectus. — Idemque docent Sotus, *de Just., lib. 6, qu. 3, art. 2*; et Cajetanus, *in 2a^{TM} 2a’, qu. 77, art. 3*.

Lessius, *cap. 17, n. 28*, de eo casu scribit: « Ipse contractus non potest rescindi, nolente emptore, sed ad aequaliutem reduci ». — A qua doctrina Salmant. non videntur discrepare; dicunt enim, *tr. 14, cap. 1, n. 20*, contractum posse rescindi « ex voluntate ejus qui dolum patitur, vel ipso nolente contractum rescindere, debet a deceptore ad aequaliutem contractus reduci ». Quibus iu dictis, subdunt Salmant.: « Et in Uli casu datur actio in toro

externo repetendi, si ultra dimidium est deceptus; non vero si infra dimidium, ad evitandas lites; licet in foro conscientiae, etiamsi deceptio fuerit infra dimidium, restitui debeat aequivalens ». Et hic ciunt Molinam, non tamen adeo recte; Molina enim, *tr. 2, disp. 352, n. 10, concl. 4*, scribit: « Datur actio decepto, etiamsi non ultra dimidium justii pretii sit deceptus, ad repetendum, quod ratione doli plus dedit ». Ceteroquin *n. 12*, idem Molina negat deceptum posse rescindere contractum, decipiente non consentiente; sicut nec decipientem rescindere posse, decepto non consentiente; sed teneri ad pretii excessum, quem dolo accepit.

715. — a) Praepositus, *in cap. Litteras 3, dc conjug. leprosor, in. f.*, loquitur tantum de matrimonio; et ita etiam a Sanchez allegatur.

h) Sanchez, *dc Matr., lib. 1, disp. 64, n. 5*, hanc secundam sententiam revera tenet; sed eo dumtaxat casu, quo dolus dans causam contractui, ab altero contrahente non provenit; secus vero, si ab illo proveniat.

errore (intelligi circa qualitatem) *lapsus*, *stipulanti Titio promisisti quod non debueras promittere; palam est, jure civili te obligatum esse, et actio qua intenditur dare te oportere, efficax est: sed iniquum est te condemnari, ideoque datur ibi exceptio, quod metus causa aut doli mali, etc.*

— Non de jure naturali; nam ad contractum validandum sufficit animus voluntarius quoad substantiam, licet sit involuntarius quoad accidentia: nisi (ut bene advertunt, cum Busenbaum *hic n. 5*, ut supra, [Continuator] Toumely et Sporer cum Sanchez ac Laymann) contrahens expresse consentiat sub conditione, si talis adsit circumstantia¹; quia tunc qualitas transit in substantiam.

Communiter autem DD., ut ait Concina, cum Busenbaum d², Lessio, Sporer, [Continuatore] Tournely⁸, etc., docent, semper posse irritari talem contractum a decepto, ratione injuriae et defectus consensus; et teneri deceptorem ad damna ex deceptione orta, ex *L. 14, ff. de action, empti et venditi*.

Sunt² quando res adhuc *integra* est, ajunt Lessius 4, Laymann 6, Palaus * Sporer³, quod si error fuit invincibilis, non tenetur deceptus in conscientia implere contractum, etiam onerosum, postquam noverit veritatem, quae si ab initio ei nota fuisset, minime consensisset. Ratio, quia haec est tacita mens contrahentium, non se obligandi ad contractum, quando se deceptos deprehendunt: idque dicit [Lessius]

¹ De Contract, in gen., cap. 3, art. 2, concl. 3, no(2). — * Tr. 6, cap. 2, n. 86 et 87. — Sanch., Decal., Ub. 4, cap. 2, n. 6 et 7; de Matrim., lib. 10, disp. 9, n. 13 (al n. 14). — Laym lib. 3, tr. 4, cap. 6, n. 3. — Conctna, de Contract., dissert. 1, cap. 5, n. 7. — Zzss., lib. 2, cap. 17, n. 29. — Sporer, tr. 6, cap. 2, n. 98. — ■ De Contract. L cap. 3, art. 2, concl. 3, in pnncc. — 4 Lib. 2. cap. 17, num. 33,

confirmari a consuetudine recepta. —

Quando vero res *non est integra*, nempe si altera pars jam implevit: tunc, si illa non erat conscia erroris, licet tu non habeas actionem ad rescissionem, adhuc tamen contractum potes rescindere in conscientia, si res est magni momenti et deceptio fuit causa contractus; ut Silvester *f)* et Navarrus apud Lessium, cum Laymann et Busenbaum (dicto *n. 5, in fine*). Si autem altera pars conscia erroris erat, tunc potes contractum irritare, ut supra, etiam in iudicio.

Notandum tamen quod in conscientia altera pars errorem tibi manifestare non tenebatur. Ita Lessius⁸.

Intellige, modo non decipiat, sive ipse non sit causa erroris, prout dicit idem Lessius, loquendo de donatione. Vide infra *n. 737, in fine*.

716. — * 6°. Nec est invalidus contractus, sive onerosus sive gratuitus, ex « metu, licet gravi, injuste incusso, cum « adhuc simpliciter sit liber et voluntarius: licet possit a iudice rescindi pro « arbitrio metum passi. — Ita communiter apud Sanchez⁴, card. Lugo¹⁰, Laymann^u.

« Excipiuntur tamen aliqui contractus, « qui *ipso facto sunt irriti* (saltem ex jure « positivo), si ex metu gravi fiant. Talis « est 1°. *Contractus matrimonii*, etiamsi « juramentum accesserit, ex cap. *Cum lo- « cum* et cap. *Veniens* ». [Utrum currat idem in *sponsalibus*? Affirmant Salmant.¹]

v. *Verius lanten*. — · Lib. 3, tr. 4, cap. 5, num. 6» — • Tr. 14, disp. 2, punct. 5. n. 22. — ' Tr. 6, cap. 2. n. %. — Less., lib. 2, cap. 17, n. 33. — Less., loc. cit. num. 33. — · Lib. 2, cap. 17, n. 33. — Less., cap. 15. n. 131. — • De Matrim., lib. 4, disp. 8, num. 4. — “ Disp. 22, num. 115 et seqq. — u Lib. 3, tr. 4, cap. 6, n. 2. — “ Tr. 9, cap. 1, num. 62.

c) Satis tamen esse ajunt auctores citati, si ea conditio implicite seu virtualiter a contrahente apponatur.

§ Busenbaum, *hic n. 5*, non dicit semper, sed « aliquando » ob injuriam rescindi posse ejusmodi contractum.

r) Auctores hujus sententiae non plane inter se consentiunt; nam Lessius et Palaus, huic opinioni locum dant, casu quo deceptio provenit ab aliquo tertio, altero contrahente ignaro, vel etiam quando, ut Lessius addit, propria opinione contrahens deceptus est; Laymann vero et Sporer tractant de casu

quo unus e contrahentibus ab altera parte deceptus est.

f) Silvester et Navarrus his verbis a Lessio citantur: « Vide Silvestrum... et Navarrum ». — At Silvester, *in Juramentum IV, qu. 8*, Navarrus, *Man., cap. 12. n. 13, v. f.*, tractant de juramento in quo dolus intervenit, et negant juramentum tunc obligare, si dolo cessante, jurans non jurasset. proindeque nulla relaxatione indigere.

r) Busenbaum, *l. c., n. 5*; et Laymann, *lib. 3, tr. 4, cap. 5, n. 3*, loquuntur de errore circa circumstantiam quae valde immutet objectum.

cum Sanchez, Aversa, Covarruvias, Becano βλ At probabilius Coninck, Trullench, Dicastiulus, Hurtadus, Ledesma dicunt sponsalia esse tantum rescindibilia. Vide *de Afatrim. Lib. VI, n. 844*]. — « 2°. Professio religiosa, ex cap. 1, de his quae vi, etc. — 3°. In aliis quibuscumque « votis ». [Etiam si vovens voluerit se obligare. Salmant. l ex communi. Vide dicta n. 197]. — « 4°. Contractus dotis promissae vel solutae; qui in hoc sequitur naturam matrimonii, cui accessorius est: « leg. Si mulier, § Si dos, ff. de eo quod • metus causa. — 5°. Promissio vel traditio in rebus Ecclesiae. — 6°. Auctoritas tutoris per metum extorta, l. 1, § 1, • ff. de auctor, et consens, tutor.

• His addunt alii plures, ut promissio-nem et donationem gratuitam, renun-tiationem beneficii, jurisdictionem per • metum extortam. Verum hi controver-suntur, ut vide card. Lugo» ».

Quaeritur Γ. An contractus per metum gravem initus sit ipso facto invalidus? — Adest triplex sententia probabilis:

Probabi-liter, ipso facto inva-lidus.

Prima sententia affirmat. — Ratio † Quia, si huiusmodi contractus naturaliter esset validus, ex injustitia oriretur justitia; cum ex contractu per injuriam extorto oriretur obligatio, quae est actus justitiae. Ratio ‡ Quia, si contractus valeret, uti-

Sancit., de Matr., lib. 4, disp. 21, num. 3. • *Aversa*, de Matr., qu. 8, sect. 4, v. *Falettdum lanien.* • *Cavar.*, de Matr., part. 2, cap. 3, § 5, n. 1. — *Coninck*, de Sacram., disp. 28, n. 7. • *Trull.*, de Sacram., lib. 7, cap. 1, dub. 3, num. 8. • *Dicast.*, de Matr., disp. 1, dub. 22, num. 315, 317 et 318. • *Gasp. Hurtad.*, de Matr., disp. 1, diff. 15. • *Petr. Lrdesftt.*, Sum., de Sacram., cap. 7, concl. 6, quaer. 3. — 1 Tr. 14, cap. 1, n. 12. — • De Just., et Jure, disp. 22, n. 115 et seqq. — • Tr. 2, disp. 326, n. 14, et disp. 267, n. 1. —

que transferretur dominium rei traditae, et metum incutiens eam retinere posset, saltem usque ad iudicis sententiam; sed hoc omnes negant: ergo contractus per se est nullus, saltem de jure positivo, ex leg. *Qui in carcerem* 22, ff. de eo quod metus causa, ubi dicitur, contractum ex metu initum nullius esse momenti. — Ita Molina •, Felix Potesta 4 cum Villalobos, Diana b), Leandro. Item Silvester c), Rebellus et alii, apud Salmant. &, qui probabilem vocant.

Secunda sententia tenet contractus gratuitos esse invalidos, non vero onerosos. Ita Sotus d), Pontius ° cum Medina ‡, Aragon •), Rebello f), etc. — Et quoad donationes, haec videtur esse D. Thomae ', ubi ait: *Talis obligatio tollitur per coactionem; quia ille qui vim intulit hoc meretur, ut ei promissum non servetur*. Ratio, quia ad liberalem donationem, ad differentiam aliorum contractuum, requiritur de jure naturali voluntas omnino libera.

Probabit liter io lbi gratuita», invAlidoi.

Tertia vero sententia, probabilior et communissima, quam tenent Lugo 8, Lessius ° (qui vocat fere communem), Salmant. 10, Roncaglia", Filliuccius u, Azor 13, Renzi 14, Viva 15 et alii innumeri, docet talem contractum esse quidem rescindibilem; non vero invalidum, neque de jure naturali, neque positivo. — Non natu-

Proibit lius, vihdus sed rescindiMIK

716. - * Becanus citatur a Salmant. sine distinctione; attamen, de Sacram., cap. 43, qu. 5, n. 6, hanc sententiam limitat: « nisi sit jurata » promissio illa sponsalium.

b) Diana non satis accurate allegatur a Potestà; etenim, part. 3, tr. 5, resol. 118, doctrinae hic expositae patrocinator pro contractibus lucrativis et promissoriis; sed resol. 119, videtur contrariae sententiae adhaerere, pro onerosis contractibus. Postquam enim exposuit opinionem quae affirmat hos esse validos, addit: « Differentiam vero quare hi contractus onerosi validi sunt jure naturali et positivo, non autem contractus lucrativi..., invenies satis firmatam apud Pontium ».

• † Silvester, v. Metus, qu. 8, concordat

4 Εχλπ.), tom. 1, n. 2359. • *VUlal.*, part. 2, tr. 19, diff. 5, n. 13 et 14. • *Leand. a SS. Sacram.*, de Matr., disp. 16, qu. 5 — *Rebel.*, part. 2, lib. 1, qu. 5, num. 9, 16 et 17. • * Tr. 14, cap. 1, n. 10. — • De Matr., lib. 4, cap. 6, n. 4; et cap. 7, n. 2. — 1 2° 2°, qu. 89, art. 7, ad 3. — 1 Disp. 22, n. 115 et 118. — • Cap. 17, n. 36. — » Tr. 14, cap. 1, n. 11 et 13. — u Tr. 14, cap. unie., qu. 4, resp. 1. — w Tr. 33, n. 32. — " Part. 1, lib. 1, cap. 11, quacr. 17. — 14 In 7 Praec., cap. 5, sect. 1, qu. 3. ~ B Dc CoDirect., qu. 1, art. 3, n. 10.

quidem, sed dumtaxat, ubi « contractus requirit liberum consensus ». Cfr. etiam v. *Restitutio II*, vers. 7 et 8.

d) Sotus, in 4, dist. 29, qu. 1, art. 3, ad 2 et 3, contractus sive onerosos sive gratuitos, per metum initos, validos esse affirmat, sed rescindibiles. Attamen, de Just., et Jure, lib. 8, qu. 1, art. 7, v. *Sed arguis rursus*, promissionem coactam negat vim habere.

•) Joan. Medina, Cod. de Restit., qu. 3, caus. 2, v. *Sifiat remissio ex metu probabilis*; Aragon, in 2° 2°, qu. 89, art. 7, concl. 1, de solis gratuitis contractibus tractant (pro quibus solum a Pontio allegantur); et revera negant eos esse validos.

f) Rebellus a Pontio male citatur, nam

rail: quia metus non tollit simpliciter voluntarium; ut D. Thomas Non jure positivo dum in leg. *Si mulier, ff. de eo quod melius, etc.*, praecipitur iudicibus, ut tales contractus rescindant; ergo per se lex habet eos ut validos.

Exceptio
net.

Excipe tamen matrimonia per metum gravem inita, quae certe per se sunt nulla ex jure canonico. (Vidette *Matrim., Lib. VI, n. 1054*). — Cui adjunguntur: Γ. Professio religiosa, *cap. 1, de his quae vi.* — 2°. Electio praelati, *cap. Ubi periculum, § Ceterum, de electione, in 6°.* — 3°. Auctoritas tutorum extorta per metum, *leg. 1, § 1, ff. de auctor, et cons, tutor.* — 4°. Traditio rerum ecclesiasticarum, ex *cap. Pervenit, de jurejur.* — 5°. Jurisdictio ecclesiastica per metum acquisita, et etiam civilis h), *leg. 2, ff. de judiciis.* — 6°. Absolutio a censuris (non vero inflictio illarum). — 7°. Renuntiatio beneficiorum. — Vide Lessium *

717. - Quaeritur 2°. *An metum passus possit pro suo arbitrio rescindere contractum sine auctoritate iudicis.*

Ad resds-
itione, ju-
in alios re-
quiritur jo-

Non re-
quiritur.

Negat Croix ·; et eum sequitur Mazzotta a), qui dicunt hoc prohiberi, ne jurgia multiplicentur, si cuilibet liceret rem repetere propria auctoritate. — Sed affirmat communis sententia tenenda, quam tradunt Lessius⁴ (et vocat communem), Sporer⁶, Filliuccius[·], Laymann⁷, Palaus[·], Viva[·], Salmant.¹⁰, Renzill[·]; Roncaglia¹¹

1 1. 2. qu. 6, art. 6. — · Cap. 17, η. 37, — ■ Lib. 3, part. 2, n. 638. — 4 Cap. 17, n. 38. — 9 Tr. 6, cap. 2, n. 123. — · Tr. 33, n. 33. — · Lib. 3, tr. 4, cap. 6, n. 2. — · Tr. 2, disp. 1, punct. 12, n. 2 et 6. — · Dc Contract., qu. 1, art. 3, n. 10. — 19 Tr. 14, cap. 1, n. 13 et 16. — 11 In 7 Praec., cap. 5, sect. 1, qu. 3. — 11 Tr. 14, cap. un., qu. 4. reap. 1. — u Tr. 2,

part. 2, lib. 1, qu. 5, n. 9, utrosque contractus pronuntiat esse in foro conscientiae invalidos, etiam (*n. 9 et 17*) lucrosos.

*) Lex *St mulier, ff., de eo quod metus, etc.*, id sane praecipit, loquens de quasi contractu in haereditate adeunda, et de haereditatis repudiatione.

Lex 2, *ff., de judiciis*, ita loquitur: « Si cum restitisset quivis ex litigatoribus, viribus praefecturae compulsus est, nulla jurisdictio est ». Sed Glossa ibi addit: « Dic quod ibi non tractatur de jurisdictione concedenda, sed de potestate litigandi concedenda parti ».

717. - a) Mazzotta, *tr. 3, disp. 1, cap. 7* v. *Infers ex dictis*. concordat quidem, sed subdit; « At si certo constet metus gravis et injustus, nec possit per iudicem obtineri re-

cum Molina b) et Rebello » λ Unde inferunt, quod metum passus bene potest occulte sibi compensare. intellige, si petat, et alter nolit contractum rescindere. Et contra, qui metum incussit tenetur restituere rem extortam statim ac alter petat Ita Palaus[·], Viva % Lessius¹⁴, Filliuccius

Idem autem quod dictum est de contractibus initis ob metum gravem, dicendum cum Pontio d) de initis per *metum reverentialem*. (Etsi Pontius¹⁴ teneat, contractus mere gratuitos, juxta suam sententiam ut supra in Quaest. § esse non solum irritandos ad nutum, sed ipso jure irritos). — Alii tamen doctores tum tantum id admittunt, cum metui reverentiali adjiciuntur etiam verbera aut minae, aut diuturna indignatio sive torvus aspectus, dura verba et similia, quae vere gravis mali timorem immittant. Ita Sanchez[·], Viva Salmant.[·] cum Palaus, Dicastillo, etc. communiter. — Idem in substantia sentit Pontius. Sed merito ait K cum aliis metum reverentialem per se esse gravem, quia aliud est operari ex reverentia superiori debita; aliud ex metu reverentiali, qui necessario induit timorem alicujus gravis damni imminentis ex obedientia non praestita, puta diuturnae indignationis, etc., ut supra.

An autem *preces importunae constituent metum gravem* l — Affirmat Pon-

idem de
contractu
ex metu re-
verentuds.

Metus re-
verentialis.
per gra-
vis.

disp. 1, punct. 12. n. 2 et 6; et punct. 8, n. 5. — 14 Loc ciL. n. 38. — u Tr. 33. n. 35. — * De Matr., lib. 4, cap. 11. n. 3. — M Dc Matr., lib. 4, disp. 6 n. 14 — “ Dc Matr., qu. 4, art. 3, n. 7. — » Tr. 9. cap. 9, n. 33 et 34. Pataff, tr. 2, disp. 1. punct. 7, η. o · Dicas[·], de Matr., disp. 4, dub. 2, n. 25. — · Dc Matr., lib. 4, cap. 5, a η. X

scissio, licebit jure naturae occulta compensatio ·.

b) Molina et Rebello a Roncaglia citantur ubi hic addit idem valere in contractibus metu levi initis; et re quidem vera Molina, *tr. 2, disp. 267, n. 5*; et Rebello, *part. 2, lib. 1, qu. 5, n. 16 et 17*, dicunt contractus etiam ex metu levi initos, esse nullos.

« Viva, de Contract., qu. 1, art. 3, n. 11, i. f., id asserit de contractibus ex metu levi initis. Idem igitur opinari censendus est, et potiori ratione, si metus gravis fuerit.

d) Pontius, *dc Matr., lib. 4, cap. 11, n. 3*, asserit contractus *onerosos*. per metum reverentialem initos, rescindibiles esse; contractus vero *liberales*, absolute nullos esse pronuntiat.

Sec'x pw
'r.iJrtu'
n''
a h j j «
hod imror
lunam
tius l com Naldo, Lupo, etc. Sed verius negandum, nisi preces addantur metui reverentiae erga superiorem : ita Sanchez3 cum pluribus; et Salmant.3 cum Palao, Bonacina Covarruvias, Dicastillo, Hurtado t) et pluribus. Et bene advertit Sanchez4, non omnes preces assiduas dici importunas, sed tantum quae sunt instantissimae et saepius inculcatae.

Quarum autem personarum respectu, detur metus reverentialis? — Ultra pronum patrem, episcopum, magistratum, dicit Sanchez3 cum aliis, dan etiam respectu soceri, avi, curatoris, matris (si tamen sit austera, et minas soleat exsequi); et etiam fratris majoris aut patruis, si cum eis habitetur, et ab eis alimenta praebeantur.

718. - Sed quaeritur 3°. *Utrum contractus ex metu levi initus sit rescindibtlis arbitrio metum passi?*

Contr». ctut ex metu levi probabilittre vctodibitl.

Prima sententia affirmat in foro interno (nam m externo non datur actio, ex leg. *otffu de eo quod metus, etc.*). Ratio, quia quicumque metus injuriam infert, ex qua incutiens commodum reportare non debet. Unde, sicut ipse tenetur m conscientia relaxare promissionem tali metu extortam; sic contra, promittens in conscientia non tenetur illam adimplere. Ita probabiliter Lessius ° cum Navarro, Soto,

Silvestro, etc.; item Sanchez1, Palaus.; et Salmant. * cum Molina a), Trullench, Dicastillo et Rebello a). — Bene tamen excipiunt matrimonium (juxta nostram sententiam: vide *de Matrim., Lib. VI, u. 1055*), et professionem religiosam. An etiam votum? vide dicta *de Voto, n. 197, v. Utrum.*

Secunda vero sententia, mihi probabilior, quam tenent Pontius^Tamburinius11; et Viva b) cum Perez, Medina b), etc., dicit, neque in foro externo neque interno rescindi posse contractum initum ex metu levi. Ratio, quia non praesumitur consensisse ex metu, sed vere sponte, qui novit esse levem, et cum facile potuisset, non rejecit. — Excipienda tamen censent Salmant.13 omnino esse sponsalia; quae, etiam per metum levem contracta, rescindi possunt per judicis sententiam ex maxima libertate quam sponsalia requirunt.

719. - Quaeritur 4°. *Utrum, si interfuerit metus gravis injustus dans causam contractui, et res pervenerit ad tertium possessorem bonae fidei, possit metum passus ab illo rem revocare, et ille teneatur restituere?*

Negat Laymann a). — Sed recte communius affirmant Salmant.13 cum Lugo, Sanchez, Silvestro, etc.; quia res semper

hufo h tro'foro Kndlw

ExaPi« if»F »D r

° De Matr., lib. 4, cap. 5, n. 17. · Naldus, Sum., v. Metus, Pl. I I Joanne. Lupui dt Palat. Rub., Rubric, de Donat, inter vtr et uxor.. § 81, n. 5. — ° De Mair., lib. 4, di»p. 7, num. 7. — · Tr. 9, cap. 9, num. 37. · Patau., tr. 2, di»p. i, punct. 7, o. 7. Cover.. de Mair., paru 2, cap 3, § 6, i. i. Dicati., de Matr., disp. 4. dub. 2, num. 28 ct 29. — < De Mair., lib. 4, di.p. 7, n. 8. — » De Matr., lib. I, disp. 6, ex n. 24. — · Lib 2, cap. 17, n. 46. I Navor., Man., cap. 17, n. 15. · Sotm, in 4, di»t. 79, qu. 1, art. 3, v. Quaestionem kom. I SUTOit., v. Restitutio II, , Septimo. — ° De Matr.,

lib. I, dup. 19, n. 6. — · Tr. 2, di»p. 1, punct. 12, n.6. — · Tr. 14, cap. 1, num. 14. Trull., Decal., lib. 7, cap. 16, dub. 4, n. 7. · Dicast., de Jtut. et Jure, lib. 2, tr. 3, dc Contract., di»p. 1, dub. 7, n. 99, 110 et 114. — w De Matr., hb, 4, cup. 10, n. 5 et seqq. — u Decal., hb. 1, cap. 2, § 6, n. 3 cl I. — Martinus Perea, de Matr., diep. 17, sect. 6, n. 2. — « Tr. 9, cap. 1. n. 60. — » Tr. 14, cap. 1, n. 15. - LuiiO, de Ju»t. ct Jure, dinp. 22, n. 172 cl 173. · Sanch., de Matr., lib. 4, disp 8, num. 7. · Silvcst., v. Restitutio IJ, v. Septimo.

Bonacina, *de Matr., qu. 3, punct. 8, n. 6*. Gaspar Hurtadus, *de Matr., disp. 6, diff. 1, n. 2*, paulo aliter quam S. Alphonsus rem proponunt, et negant metum reverentialem censi gravem, si conjunctus non sit cum precibus importunis.

718. - a Molina et Rebellus a Salmant. utique citantur sicut refert S. Alphonsus; sed Molina, *tr. 2, disp. 267, n. 5*; Rebellus, *part. 2, lib. 1, qu. 5, n. 9 et 15*, dicunt nullos esse in conscientia ejusmodi contractus, metu scilicet levi initos, et Rebellus *n. 17*, addit : · In loro vero judiciali™, si per levemfmetum contractus initi fuerint), rescindi posse, si constet metum fuisse eorum causam, sine qua non fierent».

* Viva, *de Matr., qu. 4, art. 3, n. 6*, citat

quidem Perez et Medina, ut qui hanc sententiam probabiliorē appellent; ipse vero utramque hic recensitam opinionem probabilem esse existimat — Medina vero, *Cod. de Restit., qu 3, caus. 2, v. Si fiat remissio, (3° loc.)*, loquitur de contractibus lucrativis; et negat remissionem seu donationem invalidam fore, si metus levis fuerit.

«> SalmanLconcedunt etiam ejusmodi sponsalia auctoritate privata, ejus nempe qui metum passus est, rescindi posse.

719. - a) Laymann, *lib. 3, tr. 4, cap. 6, n. 2, v. Hoc tamen*, adeo non est hujus opinionis fautor, ut oppositam potius, saltem sub distinctione, propugnet. « In conscientiae foro, inquit, non esse ad restitutionem aut rescis-

transit cum vitio suo, etiamsi metus non sit ab illo tertio incussus. Et patet ex I. 14, § 3, ff. De eo quod metus, etc., itac ncitotte non quaeritur, utrum is qui convenitur, an alius, melum fecerit. Sufficit enim hoc docere, metum sibi illatum.

« 7°. Non possunt contrahere, qui bonorum suorum administrationem non habent: quales fere sunt prodigi, furiosi, filii familias, uxores, religiosi, pupilli, minores; exceptis quibusdam casibus, de quibus vide Lessium¹, et infra hic cap. 4, « dub. />. [Ex n. 918].

inh»b«i«
«ul contra-
hendum

DUBIUM II.

Quid in specie de Promissione et Donatione.

720. An simplex promissio obliget sub gravi. - Quid, si promissio reddatur nociva vel si accadat mutatio. — 721. Qui sint inhabiles ad donandum. — 721. An debitis gravati. — 723. Quid de donatione inter conjuges. — 724. Et inter patrem et filium. — 725. An obliget donatio ante acceptationem. — 726. Quid, si donatio sit facta ad pias causas. — 727. An donatio firmata juramento possit revocari ante acceptationem. — 728. Quando obliget donatio facta absenti. — 729. An possit acceptari donatio post mortem donantis. — 730. Quid, si donatio fuerit mandata fieri a nuntio, et ipse omiserit. — 731. An mortuo donatario ante acceptationem, possit haeres acceptare. — 732. An requiratur traditio ad acquirendum dominium rei donatae. — 733. An donatio ultra summam 500 solidorum teneat. — 734. An sit obligatio implendi modum sive finem donantis. — 735. An promissio prodiga sit valida. — 736. Quid, si donatio fiat ad alliciendum. — 737. Quid, si ob causam falsam. Et quid, si causa sit secundaria.

720. - « Resp. Quae huc spectant, facile colliguntur ex dictis supra de Voto, lib. 3, tract. 2, cap. 3. — Ex quibus et doctrina praecedentis Dubii resolvitur:

« 1°. Promissio acceptata a promissario, si materia sit notabilis, an sub mortali obliget secundum se spectata, non convenit inter doctores. — Cajetanus negat, quem sequitur Maeratus * Alii (forte probabilius) affirmant cum Vasquez³, Filliuccio, Maldero, etc.

« Dixi: secundum se; quia certum est, * quod per accidens possit obligare sub mortali, v. gr. ratione gravis damni, quod alias promissarius pateretur: ut si promisisses ei dare mutuum, et ille tibi confisus, aliunde sibi non prospexisset. — Vide Lessium 4.

« 2°. Tota haec obligatio communiter dependet ab intentione promittentis. —

« Circa quod notat Sà, vix quemquam promittentium intendere se obligare, aut alteri dare jus exigendi, nisi addat juramentum aut faciat instrumentum: sed plerumque tantum intendere declarare suum propositum. Vide Escobar 4 et Molina. — Hinc, ut in foro externo censeatur valida promissio, requiritur praeter acceptationem, ut exprimatur causa propter quam promittitur; alioquin praesumitur errore vel joco facta. Trullench · ex Covarruvias et Villalobos ».

In hac Quaestione tres sententiae adsunt, omnes satis probabiles.

Prima dicit quod quaevis promissio acceptata obligat sub gravi et ex justitia; quia fidelitas promissa jus praebet promissario ad rem promissam. — Ita Sanchez⁷, Laymann ·; cum & Antonino, Co-

Promi»,
p™ '

1 Lib. 2, cap. 17, dub. 8. — Cq/r/tfw., in 2°, qu. 113, art. 1, v. Ad quartam dtmam. - De Jntt. et Jure, ditp. 19, »ect 10, v. Prima esi. — 1 De Matr., diep. 6, cap. 1, n. 4. — Fili., tr. 33, n. 28. - Maldcr., tr. 1, cap. 9, dub. 8. — Lib. 2, cap. 18, dub. 8. — Sd, v. Promissio, num. 1. — Tr. 3»

exam 3, cap. b, n. 4S. — Molina, tr. 2, diep. 262. — Dead., lib. 7, cap. 17, dub. 4, num. 3. · Cover., in cap. Quamvi pactum, part. 2, § 4, n. 24. - Villal., part. 2, tr. 20, diff. 2, n. 8. — 1 De Matr., hb. L disp. 5, n. 20, — Lib. 3, tr. 4, cap. 12, n. 1. — S. Anion., part. 2, Ut. 10, cap. 1, § 4.

sionem contractus cum obligandum, qui bona fide contraxit cum metum passo [quando scii, metus ab aliquo tertio incutitur], priusquam is actionem intentet, quae ex juris positivi beneficio ipsi competit: ea autem actione in-

tentata in externo foro contra quemvis rei per metum gravem alienatae possessorem, a judice restituendus erit, quia res metu injusto extorta, veluti vitio quodam affecta, ad alteram personam transferri censetur ».

Covarruvias Palao, Trullench, etc., apud Salmant.

Secunda sententia dicit, quod qualis sit obligatio, pendet ex voluntate quam promittens habuit. Busenbaum (*hic, it. 2*), et Lugo ¹, Sporer ² et Holzmann ⁴; Molina, Villalobos ^b, Rebellus, Reginaldus ^c, etc., apud Salmant. — In dubio tamen, ait Lugo, non censeri factam obligationem, nisi per verba obligatoria sit expressa (vide Lugo ¹); immo Sà apud Busenbaum, nisi addatur juramentum aut instrumentum. Caeterum, in dubio an quis voluerit se obligare ex justitia vel ex fidelitate, et an graviter vel leviter, probabilissimum mihi dicendum videtur cum Lugo ¹, Molina ^d, Sporer ⁸, Holzmann [%] eum non esse obligatum nisi sub levi. — Et hic advertunt Sanchez ¹, Sporer ¹⁰, et alii communiter apud Continuatores Tournely[>], ad constituendam materiam gravem in promissione, requiri materiam quadruplo majorem quam in furto mortali; quia promissor agit de proprio, fur de alieno.

Palao, tr. 33, diip. 2, ponet. 8, n. 5. · *Trull.*, lib. 7, dp. 17, dub. 6, n. 2. · *Tr. 14*, ap. 4, n. 79. — ■ *Diip.* 23, n. 90. — · *Tr. 6*, cap. 2, n. 65 et icqq. — 4 *De Contract.*, n. 702. — *Molina*, dhp. 262, n. 11. · *Rebel.*, part. 2, Hb. 18, qu. 4, n. 2 et 5. · *Tr. 14*, cap. 4, n. 80 et leq. — *Lugo*, diip. 22, n. 65. — · *Diip.* 23, n. 93. — *Sa, v. Promissio*, nom. 1. · *Buscub.*, hic, resolv. 2. — · *Diip.* 23, nom. 93; et diip. 22, n. 66. — · *Tr. 6*, cap. 2, n. 69, — · *De Matr.*, lib. 1,

Tertia sententia, quam tenent Salmant. " cum Baflez [>], Cajetano, Ledesma, Henriquez, Diana, etc., dicit simplicem promissionem non obligare, nisi sub levi; quia tantum obligat ex fidelitate. Et probant ex S. Thoma ¹, qui docet promissionem obligare tantum secundum honestatem, non autem secundum jus civile, id est secundum justitiam, ut explicant Salmant. Et insuper probant ex *l. Juris gentium*, § *Sed cum nulla, ff. de pactis*, ubi dicitur quod nuda pactio obligationem non parit. — Et huic adhaeret Pater Concina ¹, sentiens raro esse obligationem ex justitia in simplici promissione.

Notandum autem est ut certum quod quaevis promissio, etiam acceptata, non obligat, si postea promissum reddatur impossibile, seu valde nocivum, vel illicitum, vel inutile: et generaliter loquendo, quoties supervenit notabilis mutatio rerum, quae si praevisa fuisset, non fuisset facta promissio; quia semper promissio facta praesumitur sub tali tacita conditione. —

diip. 5, nom. 24. — · *Tr. 6*, cap. 2, num. 68. — *Tr. 14*, cap. 4, ex n. 82. · *Cajclan.*, in 2. " 2., qu. 113, art. 1, ad 4 dub. · *Petr. de Ledesm.*, de Matr., qu. 43, art. 1, diff. 3, v. *Tertio. Quamvis*. · *Hcnriq.*, lib. 11, de Matr., cap. 18, n. 2. · *Diana*, part. 2, tr. 17, resol. 9; et part. 4, tr. 4, resol. 122. — " 2. 2., qu. 88, art. 3, ad 1. — *Salmant.*, loc. dt., n. 81. — u *Lib. 3*, de Just, et Jure, dissert. 4, cap. 20, n. 18.

vim promissionis in foro interiori pendere ex intentione promittentis: «In foro vero exteriori, conjecturis est id judicandum, attentis circumstantiis omnibus concurrentibus».

¹) Holzmann, *de Contract.*, n. 702, hoc non tenet; scribit enim obligationem gratuita promissionis pendere ex promittentis intentione; et subdit: «Secus est de promissione onerosa; in hac quippe debet adesse, et in dubio regulariter praesumitur adfuisse animus obligandi se ex justitia ».

^f) Continuator Toumely, *de Contract, in spec., cap. 11, qu. 1*: ^{*}Fatentur tamen communiter, inquit,... quantitatem, quae in furto sufficit ad mortale, hic non sufficere, sed majorem requiri; quam alii statuunt quadruplo ampliorem ».

^r) Baitez non satis recte a Salmant. allegatur; nam *in 2^{TM} §* *ad qu. 62, de Dominio, disp. 5, dub. 2*, distinguit, et v. *Secundo nota*, asserit promissionem, quae fit praesenti, transferre dominium; sed *conci. §* de promissione quae fit absenti, dicit: Spectato jure naturae et caesareo, « non transfert dominium, neque obligat ex justitia »*

Proali
Mooli tin-
plicitis obli
Edo. pro-
biliter le-

Mutato
objecto rd
«ικ ο ο μ μ

Inhabile
donan-
dum.

Sola dona-
tio remunera-
torior, li-
cita iis qui
praesunt.

Ita communiter Viva ¹ et Salmant ³, Continuatores Tournely ^{*} Idque expresse docet D. Thomas ⁴, ubi loquens de obligatione promissoris, ait. *St vero non faciat quod promisit, tunc videtur infideliter agere per hoc quod animum mutat. Potest tamen excusari ex duobus: uno modo, si promisit id quod manifeste est illicitum... Alio modo, si sunt mutatae conditiones personarum et negotiorum: ut enim Seneca dicit: Ad hoc quod homo teneatur facere quod promisit, requiritur quod omnia immutata permaneant.*

⁷²¹. « 3°. Donare non possunt: Γ. Ca- « rentes usu rationis. 2°. Muti et surdi « nati; secus, si tantum sint surdi vel muti, « vel, licet utrumque, si norint scribere. « 3°. Senes deliri, sive bis pueri; secus, si « sint judicio vegeto. 4°. Pupilli vel impu- « beres (nisi ad pias causas) donationes « tamen eorum in foro conscientiae sunt « validae. (Vide infra *cap. 4, dub. 1*). « 5°. Damnatus criminis capitalis. Vide « Diana 5.

« 4°. Qui praesunt civitatibus, universi- « tatibus, rebuspublicis, etc., non possunt « facere donationes, nisi remuneratorias, « vel in eleemosynas ». Sanchez, Diana ^{*} « — Immo, si reges et principes nimis sint « profusi in donationibus, in praepudicium « regni vel status (praesertim si, debitis « gravati, iis satisfacere non possint, vel « subditi nimium graventur exactionibus),

¹ *De Contract.*, qu. 8, art. 2, n. 16. — *Tr. 14*, cap. 4, n. 78. — *Tr. 6*, cap. 2, n. 68. — *Tr. 14*, cap. 4, n. 79. — *Tr. 6*, cap. 2, n. 65 et icqq. — 4 *De Contract.*, n. 702. — *Molina*, dhp. 262, n. 11. · *Rebel.*, part. 2, Hb. 18, qu. 4, n. 2 et 5. · *Tr. 14*, cap. 4, n. 80 et leq. — *Lugo*, diip. 22, n. 65. — · *Diip.* 23, n. 93. — *Sa, v. Promissio*, nom. 1. · *Buscub.*, hic, resolv. 2. — · *Diip.* 23, nom. 93; et diip. 22, n. 66. — · *Tr. 6*, cap. 2, n. 69, — · *De Matr.*, lib. 1,

⁷²¹. - ° Ad eleemosynas Sanchez et Diana requirunt consuetudinem, quam in his dicunt attendendam — e ab iis qui civitatibus, etc. praesunt

^{*)}) Bartolus non directe pro hoc asserto citatur a Diana, sed solum pro ea parte qua negat donationem valere, si menu donatarii excedat, quia magnas donationes facere principi non licet. Et re quidem vera Bartolus, w *l. 3, § Plane, ff., Quod vt aut clam, n.5*, negat valere donationem a rege factam, quae

« possunt eae revocari a successore. Bar- « tolus % Lugo, etc., cum Diana ¹ ».

⁷²². - Adde: Neque donare potest debitis gravatus.

Sed hic quaeritur: *utrum licite possis tu a debitis gravato accipere donum?*

Affirmant Lessius¹, Molina ^a, Navarra[@], item Trullench, Diana cum Laymann apud Salmant.⁰; et probabile putant Lugo ["] et Palao¹. — Hi dicunt te non peccare contra justitiam, et ideo non teneri ad restitutionem, nisi induxeris ad donandum; esto scias propter hoc donantem fieri impotentem ad solvendum. Ratio, quia ille bene potest dominium transferre, cum adhuc sit verus dominus rei quae donatur. Et tu rem acceptando uteris jure tuo: justitia enim non obligat ut renuas accipere donum ob damnum alterius vitandum; cum illud per accidens eveniat, et tu non sis causa motiva damni, sed tantum permissive, quae non obstringit ad restitutionem. — Additque Lessius, cui adhaeret Molina, neque peccare contra caritatem; quia caritas non obligat ut repudies commodum tuum ad servandos creditores indemnes.

Secunda tamen sententia verior et communis, quam tenent Palao¹, Bonacina ¹⁴; Lugo ¹ cum Cajetano, Soto, Navarro, Silvestro, Paludano, Angelo, Covarruvias et Rebello; ac Salmant. ¹ cum S. Antonino, Prado, Salon et Aragon, docet, donata-

Restit. in gen., qu. 8, punct. 2, num. 27 — · *Disp.* 20, num. 116. · *Cajclan*, Opusc. tum 2, tr. 8, qu. 4, v. *Ad objnta*. · *SMns*, de lly. ct Jure, lib. 6, qu. 1, <rL 4, d 3. *Navar.*, Mjui., ap. 17, n. 271. *Silvcit.*, v. *Vsura VIII*, qu. 1; et v. *Rfilitutio III*, qu. 6. § *Sfennndnm*.^ *Et uxio*. · *Paludan.*, lo 4 dht. 15, qu. 2, ft. 5. i. L (n. 37). · *An^fl.*, v. *RcstUiUw I*, num 17. · *Covar.*, *V^riAr.* résolve lib. X cap. 3, n. 6. i. L · part. 2, lib. 1, qu. 7, a. 19 ct seqq. — · *Tr. 14*, cap. 4, n. 92. · 5. *Antan.*, part 2, tit. 1, cap. 9, § II ct 12. · *Prado*, cap. 29, qu. 5, n. 15. *Salon*, in 2. 2., qu. 78, art. 3, coolrov. 5, rc<. 3; ct coutrov. 6, v. *Doctnl* · *Aragon*, in 2 ?., qu. 78, art. ■ v. *Ex dictis*.

in magnam regalis jurisdictionis diminutionem cederet.

⁷²². - < Molina, *tr. 2, disp. 328, n. 8 ct seqq.*, concordat, si tamen res illa non petatur a creditoribus, vel si petatur elapso anno a die scientiae talis alienationis

^b) Laymann minus recte citatur a Salmant.; nam, *lib. 3, tr. 4, cap. 17, ^4,n.30*, probabilem utique et in praxi lutam hanc sententiam appellat; affirmat tamen sibi magis probari oppositpm.

Debiti cm-
VIIQI UC.
quit donare

Accipe-
re donum *
debitis <π-
vato, jmeta
alio» lici-
tum.

Venui,
creditori-
bus resti-
tuendum.

num mala fide accipientem omnino teneri ad restitutionem damni quod obvenit creditoribus. — Ratio 1^a. Quia creditores etiam personales jus habent ad bona donata: nam, licet in debitis personalibus directe sit tantum persona obnoxia; tamen creditores indirecte habent etiam jus ad rem, sive ad bona debitoris: ut probabilius dicunt Lugo⁴, Croix⁵, Roncaglia⁶, Salmant⁴ et alii, relati *n. 690*, v. *Secunda*, contra Palaum et alios, *ibidem*. Et quamvis debitor donans sit dominus rei quae donatur; attamen (ut ait Palaus⁵) habet illius dominium infirmum, nimirum sub onere solvendi quod debet, adeo ut nequeat de re illa ad suum libitum disponere. Quapropter dominium illud, sicut est in debitore, sic transit cum eodem onere in donatarium. — Ratio 2^a magis urgens et convincens, est: quia, sicut donans laedit justitiam, se reddendo impotentem ad solvendum (quod nemo dubitat); ita etiam laedit accipiens, qui positive cooperatur actioni donantis injuste cum damno creditorum; et licet donatarius non sit causa motiva, est tamen vera causa influxiva et efficax alienationis rei in damnum creditorum. Contractus enim donationis (ut dicemus infra *n. 725*) non consistit in sola voluntate donantis; sed etiam in voluntate acceptantis, qua contractus constituitur, et sine qua nulla existit alienatio sive donatio.

Notandum autem hic ¶ quod de jure positivo creditores infra annum a die scientiae habent actionem contra recipientem titulo sive lucrativo sive oneroso, ad vindicandam rem scienter acceptam in ipsorum fraudem, nullo restituto pretio, ex

• Dñp 20. num. IW. — 1 Lib. 3, part. 2, num. 103. — ■ Tr. 13, qu. 2, de Rcadit., cap. 8, qu. 6, resp. 2. — « Tr. 13, cap. 1, n. 246. — Palam, tr. 32, diip. 1. punct. 18, § 18, a. 6. — Loc. dt., punct. 14, n. 7. — < Disp. 20, n. 107. — » De Matr., lib. 6, disp. 3, num. 3; et disp. 1, num. 3. —

723. — a) Palaus assertum hoc videtur innuere, *tr. 32, disp. 2, punct. 25, § 2, n. 1*, ubi scribit: « Donatio inter conjuges non est ita censenda nulla et prohibita, ut nunquam habere effectum possit sed solum censetur nulla interim dum donans vivit, quia illius dominium penes se retinet, eamque pro libito revocare potest » Et § 4, *num. 6*: « Quodsi donans donationem revocaverit, obligatus est donatanus rem donatam restituere et omnes

1. *Qui a debitore*; 1. *Quod autem* [al. *Qui autem*], § *Simili*, ff. *Quae in fraudem creditor.* — Notandum 2° nihil posse accipi titulo lucrativo per ultimam voluntatem a debitore in praejudicium creditorum, ex 1. *Quod autem*, ff. *tit. cit.* Vide Lugo⁴.

723. — Adde: Inter conjuges, quamvis alii contractus sint validi, ex *leg. 5, ff. de donat, ititer vir. et ux.*, donatio tamen est nullius momenti, ex *leg. 3, § Sciendum, ff. eod. tit.* Potest tamen conjux retinere vel distrahere rem donatam, si donans sciat et non contradicat. Ita Sanchez T, Salmant.⁸ cum Palao⁷ et Villalobos. — Semper tamen talis donatio juramento firmatur % ut Lessius³; Sanchez¹⁰; Salmant.¹¹ cum Silvestro, Tapia, etc. Firmatur etiam morte donantis: modo iste ante donatarium decedat, et modo res in vita tradita sit. Salmant.¹² ». — Immo, ab initio valida est donatio inter conjuges, si sit remuneratoria, vel sit causa mortis, vel si ex illa donans non fiat pauperior, nec donatarius ditior; item, si vir sit prodigus, vel si uxor donet viro, ut consequatur aliquam dignitatem, etc. Vide Salmant., a.

Donatio inter ccoje-je», qtunda tit validi.

724. — Praeterea invalida est donatio inter patrem et filium sub patria potestate adhuc manentem, *l. 2, C. de inofficiosa donat.* Sed est communis, quod firmatur juramento vel morte patris.

Donatio inter patreo et filium.

E contrario, similiter est valida in casibus ut supra mox enumeratis pro donatione inter conjuges: vel si fiat causa studiorum (ut Busenbaum, *hic, n. 5*); vel si fiat causa matrimonii; vel si filius sit tantum naturalis; vel si pater fructus peculii adventitii filio donet. — Haec tamen intelliguntur, nisi donatio sit inofficiosa (vide

• Tr. 14, cnp. 4. nam. 100. ViUal,t part 2. tr. 20, ditT. II, n. 1 et 2. — Cap. 18, n. 88. — * De Matr., Hb. 6, diip. 11, n. 2. — M Tr. 14, ap. I, n. 101. — Silvst., v. Donatio //t n. S. Tapia, tom. 2, lib. 5, qu. 20, art. 11, n. 2, — » Loc. dt., n. 101. — u Loc. cit., n. 102.

fructus naturales ex ea perceptos, qui non fuerint consumpti. Nam consumptos, si ex eorum consumptione ditior non fuerit, fructus restituere non debet ». Ex quibus legitime colligi potest mentem Palai esse, quod contra donatarius conjux possit rem donatam retinere si donans non revocaverit

b) Juramentum quo donatio haec firmatur est juramentum de ea non revocanda, vel de eidem non contraveniendo.

num. 740), scilicet laedens aliorum filiorum legitimas vel creditores. Salmant. * cum Navarro % Silvestro a>, Tapia; et Lessius ., qui notat donationes ûictas a matre, vel a filiis parentibus, per se firmas esse.

Donatio §fruana « 5°. Donatio patris filio facta studio-
* nim causa, est valida, nec filius tenetur
« computare in legitimam: tum quia fuit
« loco alimentorum; tum quia, si detra-
« hatur, jam non fuit donatio, contra hypo-
« thesim. Wadding et sex alii, cum Diana
« Sed Trullench limitat, nisi constet con-
« trariam intentionem patris fuisse. — Quod
« si tamen de ea non constet, praesumen-
« dum esse de pietate patris; ideoque tales
« expensas ordinarie post mortem patris
« non venire in collationem bonorum, nec
« debere conferri in commune, nisi pater
« protestatus fuerit se velle in legitimam
« computari. Ita etiam Wadding ex l.
« *Quae pater, ff. Familiae ercisc.* ». [Vide
m. 955].

p»ur e- < 6°. Si pater officium filio emit, debet
dum fiUo. « pretium computari in divisione cum fra-
« tribus: non autem, si illud gratis a prin-
« cipe obtinuit; uti nec quae filio intuitu
« meritorum patris sunt donata, quia sunt
« quasi castrensia. — Molina O, Fagundez,
« Diana4 ».

1 Tr. 14, cap. 4. n. 106. . *Tafria*, tom. 2, lib. 5, qu. 20.
art. 11, n. 4, i. f. — . Cap. 18, n. 90 et seqq. — *Wadding*,
de Contract., disp. 3, dub. 10. num. 3. . . Part. 8, tr. 6,
resol. 23. — *Trull.*, lib. 4, cap. 1, dub. 3, num. 14, i. f. —
Fagund., de Justit., lib. 4, cap. 8. — * Part. 8, lr. 6, resol. 127
et 128. — *Molina*, tr. 2, disp. 263, et disp. 264, n. 4. - 1 Loc.

724. - a) Navarrus et Silvester non citan-
tur a Salmant pro hac limitatione; quamvis
eamdem apponat Navarrus, *Man.*, cap. 17,
n. 147.

b) Si nempe filii dent parentibus de bonis
castrensibus vel quasi castrensibus, uti notat
Lessius, h. 90.

c) Wadding, de Contract, disp. 3, dub. 10,
n. 3, quando de patris intentione non constat,
asserit praesumptione agendum esse ex variis
circumstantiis: si v. g. filius propria habuerit
bona a parente administrata, quibus accedat
v. g., quod filius fuerit extra domum, parens
non valde dives aut liberalis, nec filio extra-
ordinarie addictus; si res fuerint pretiosae
aut solum ad ornatum; si paler multos ha-
buerit liberos; si omnia quae filio misit, in
libro rationum scripserit, etc. Deficientibus
vero his vel aliis similibus circumstantiis,

725. - « 7°. Donatio ante acceptationem
« non parit obligationem, ne naturalem
« quidem; potestque revocari, etiamsi vo-
« luerit se absolute obligare. Praesenti
« autem et tacenti facta, censetur ab eo
« acceptata; quia in favorabilibus habetur
« pro consensu. — Molina et alii decem
« et octo, Diana ..

« Pro altero vero nemo potest acce-
« ptare sine speciali commissione, nisi do-
« natio fiat Ecclesiae vel causae piae; nam
« hanc sine acceptatione valere, et irrevo-
« cabilem esse, est probabile. Laymann a>,
« Diana . — Multis tamen casibus, dum-
« modo verba dirigantur in praesentem,
« potest pater vel mater pro filio, etiam
« emancipato, tutor pro pupillo, curator
« pro minore, filiusfamilias pro patre, ser-
• vus pro domino, monachus pro mona-
« sterio; immo etiam, secundum multos,
« quicumque alterius curam gerit, ut prae-
« latus pro religioso, maritus pro uxore,
« dominus pro servo, etc., stipulari. De-
« nique, idem jura permittunt iudicibus et
« notariis publicis. — Sanchez, Molina,
« Trullench, etc., Diana' ».

Communis est sententia, quicquid dicat
Diana b>, quod donatio ante acceptatio-
nem nullam obligationem inducit. — Ita
Lugo8, Continuator Toumely Habert °,

dt., resol. 98 et 108. — 1 Part. 8, tr. 6. resol. 106, et part. 3,
tr. 5. resol. 107. — *Sanch.*, de Mam, lib. 1, disp. 7, n. 6
et îcqq. — *Molina*, tr. 2, disp. 261, n. 6 et ecqq. — *Trull.*,
lib. 7, cap. 16, dub. 5. — ' Part. 8, tr. 6, resol. 97 et 98. —
• Disp. 23, n. 36 et seqq. — . De Contract., part. 2, cap. 11,
qu. 2. — - Tr. de Contract., cap. 18, qu. 1, v. *ITicibir 3*

dicit Wadding praesumendum esse de pietate
patris, etc., ut asserit Busenbaum.

§ Molina, de Just., tr. 2, disp. 5, n. 2,
v. *Quintus est*, haec sane dicit de iis quae a
rege, regina aut principe donata fuerunt filio,
etiain intuitu patris.

725. - a> Laymann, lib. 3, tr. 4, cap. 1,
n. 3, v. *Dubium vero*, non alio modo innuit
esse probabile, nisi quatenus oppositam sen-
tentiam probabiliorem appellat.

*) Diana, part. 3, tr. 5, resol. 116, dicit
promissionem mere internam obligationem
inducere. — Et pariter in sententia opposita,
Habert, Concina, Cuniliati loquuntur non de
donatione, sed de promissione, quae cetro-
quin in hoc a donatione non differt. — Cu-
niliati Limen postea, scilicet cap. 3, § 1, n. 4,
ait: « Donatio inter vivos acceptata irrevoca-
bilis est ».

Donatio
nendam ac-
crpubt non
oblifiat.

Praetenti
et tacenti
fiteta, vjdeu

Quando
posait acce-
pro .-

Donatio
nondum ac-
ceptata non
obtigat.

Concina Wigandt * Antoine 3, Cuni-
liati⁴, Franzoja[^], Lessius Sotus San-
chez ⁷; et Salmant.⁸ cum Palao, Prado,
Tapia et aliis.

Et hoc verius est, ut probant Lugo,
Sotus Lessius, Sanchez et alii (contra
Molina, etc., apud Lessium), provenire,
non ex solo jure positivo, sed etiam ex
jure naturae, vel saltem gentium; ut pro-
batur ex *l. Absenti, ff. de donat.*, ubi di-
citur: *Si nesciat* (donatarius), *rem quae*
apud se est, sibi esse donatam., donatae
rei dominus non Jit, etiamsi per servum
ejus, cui donabatur, missa fuerit, nisi ea
mente servo ejus data fuerit, ut statim
ejus fiat. — Ratio est, quia nequit con-
trahi obligatio a contrahentibus sine alter-
utrius consensu. Ut enim sapienter ratio-
cinatur doctissimus card, de Lugo, nemo
de jure naturali potest acquirere ullum
jus in rebus alienis, absque ejus consensu;
quamobrem absque acceptatione donatio-
nis nullum transfertur jus in donatarium
super rem donatam: et ideo, cum donans
immunis remaneat a quacumque obliga-
tione ante donationis acceptationem, po-
terit quidem ipse pro libito eam revocare^A

Nec obstat *l. Si quis argentum, § Sin*
autem, C. de donat. Nam ibi nihil aliud

dicitur, nisi quod donatio valet, etiamsi
res tradita non fuerit. — Nec obstat *l. Nec*
ambigi, C. de donat., ubi habetur, dona-
tionem absentibus factam satis valere.
Respondetur enim (ut explicat Glossa) id
intelligendum, cum donatio acceptata fue-
rit per epistolam *f*), aut nuntium, aut ser-
vum; ut habetur in *l. Si aliquid 13, C. de*
don.; *l. Etiam per interpositam 4, ff. de*
donat., et *l. cit. Absenti.* — Neque demum
obstat jus canonicum in cap. *Qualiter, de*
pactis, et cap. *Si tibi absenti, de praebend.*,
in 6°. Nam in primo textu tantum dicitur
quod donatio per nudum pactum tenet
etiamsi nulla interfuerit stipulatio, quod
negari non potest: sed ibi nullum fit ver-
bum de donatione non acceptata. In altero
autem textu agitur de beneficiis, ubi dici-
tur, quod si episcopus conferat clerico
absenti aliquod beneficium ipso ignorante,
nequit collationem revocare. Sed alia est
collatio beneficiorum, circa quae episco-
pus aliam non habet facultatem quam ea
conferendi, et ideo facta collatione, ne-
quit ipsam revocare: alia vero est do-
natio, quae nullam habet vim ante acce-
ptationem.

Advertendum tamen cum Sanchez⁹ et
Villalobos¹⁰, quod si donatio facta sit in-

¹ Compend. theol christ, lib. 9, dUwt.5, cap. 5. n. IX
— * Tr. 8. exam. 4, qu. 2, n. 53. v. *Dixi* 3. — ⁷ De Contract,
Pa h. 2. cap. 1, qu. 2, n. 6. — « Tr. 10, cap. 2, § L n.
• Cap. 18, n. 34. — ⁸ De Jusi, et Jure, lib. 3, qu. 5, art. 3.
v. *ik* donatione autem — ¹ De Matr», lib. 1. disp. 6, n. 2
ei 10. — ■ Tr, 14, cap. 4. n. C8. *Palao*, ir. 32, disp. 2,

punct. 2. n. 1 et 2. - *Prado*, cap. 29, qu. 4, n. 11. - *Tapia*,
tom. 2, lib. 5, qu. 20, Ait. 3, n. 1. — *Lu&o*, disp. 23, n. 38. —
Ltss., loc. cit., n. 31 — *Sanch.*, de Matr., lib. 1, disp. 6,
n. 10. — *Molina*, tr. 2, dUp. 263, n. 12, v. *Nihilominus quod*
fx soto, - *Lm*., loc. cit., n. 37. — *Lu^o*, disp. 23, n. 39. -
• De Matr., lib. 1, disp. 6, o. 15. - ⁹ Part. 2, tr. 20, diff. 3, n. 4.

^J Franzoja, *lib. 3, tr. 5, cap. 3, dab. 2,*
anhadv. 2, perspicue significat donationem
nullam inducere obligationem antequam ac-
ceptata fuerit, scribens: « Cum acceptata fue-
rit, in foro conscientiae obligat ex jure natu-
rae et gentium ».

d⁷ Sotus, *loc. cit.*, satis innuit id esse ex
jure naturae, seu ex natura rei: « Cum datio
(sunt verba Soti) relationem dicat ad acci-
pientem, non videtur oriri obligatio antequam
• iter acceptet ».

•) Ex Codice Gallico (1087); Italico (1062),
Hispanico (1330), donatio (acta in pacto nu-
ptiali non potest ob defectum acceptationis
impugnari. — Praeterea notandum venit, plu-
res ex lege positiva relativa incapacitate pro-
hiberi accipere donationes a determinatis per-
sonis vel in peculiaribus circumstantiis. Non
est eadem ubique hac in re legum dispo-
sitio. Sat communiter tamen (Cod. Gall. 906;
liai, 1053;llispan., 139;German., ITOSetseqq.)

filiis incestuosi et adulterini non possunt acci-
pere a propriis genitoribus nisi sola alimenta;
et filii naturales recogniti, solam legitimam.
— Denique, ex jure Austr.(425) 6ίβοππ.(929),
translatio domini per donationem perficitur
sola rei traditione, quam si donator facere
recusat, conceditur donatario actio in dona-
torem. Ex jure autem Gall. (938), Ital. (1062)
et Hispan. (623) haec translatio perficitur etiam
ante rei traditionem. Attamen, si bona mo-
bilia, posthabita donatione, alteri donentur
aut vendantur et tradantur, hic, modo sit in
bona fide, potest ea retinere. Donator autem
infidelis tenetur de damno erga donatarium.

/) Glossa non loquitur de acceptatione per
epistolam; in reliquis vero concordat.

Caput *Qualiter* haec dumtaxat statuit:
« Studiose agendum est, ut ea quae promit-
tuntur, opere compleantur ». Sed cap. *Anti-*
bonus 1, cod, tit., ita summatur « Pacta quan-
tumcutnque nuda servanda sunt ».

hX d- *favtll,us*, valet ipsa etiam ante acceptationem donatarii; quia pro infantibus lex ipsa acceptat. — Idemque docent Lessius¹ et Laymann⁸ de donatione facta *civitati* ad aedificia reparanda.

726. - Sed quaeritur Γ. *Utrum donatio facta ad pias causas, ante acceptationem valeat?*

Facta ad causai pia», joxta aliot valet non-dum acceptata.

Affirmat Lessius %- et probabile putat Busenbaum (ut supra) cum Laymann⁶ et Diana; item Molina c), Felinus, etc., apud Sanchez . Ratio istorum, quia acceptatio requiritur tantum de jure positivo et civili; non autem de jure naturali et canonico. — Sed probabilius negant Sanchez⁴ cum Covarruvias; ac Salmant.⁵ cum Palao, Villalobos, Rebello, etc. Ratio, quia ad donationem de ipso jure naturae, (ut mox dictum est supra), requiritur acceptatio, sine qua nulla adest donatio.

Probabilia» non valet.

nt»i facta ut Deo.

Secus vero dicendum, si donatio sit facta Deo, videlicet: *Promitto Deo dare tali ecclesiae, etc.* Quia, cum intentio feratur in Deum, tunc donatio valet ut votum; prout dicunt Sanchez, et Salmant. cum Silvestro^{ri}, Rosella[‡], Angelo[‡], etc. — Non autem, si promissio immediate sit facta ecclesiae. Notant tamen Salmant. quod donatio ecclesiae facta potest a quocumque particulari acceptari nomine illius.

¹ Cap. 18, num. 36. — . Lib. 3, tr. 4, cap. 1, num. 3, v. Porro. — Diana, part. 8, tr. 6, resol. 106, el part. 3, tr. 5. resol. 107. — Fslin., in cap. 1, de pactis, num. 7. - 1 De Matr., lib. 1, disp. 6, n. 16. — * Loc. dt. . Cover., Variar. resol. lib. 1, cap. 14, n. 16; et de Testam., rubr. part. 8, n. 16. — . Tr. 14. cap. 4, n. 69. - Palans, tr. 32. disp. 2, punct. 2, num. 5. . Villain, part. 2, tr. 20. diff. 3. n. 5. - Rebel., part. 2, lib. 18, qu. 8, n. 2 — Sonck., de Matr., lib. 1, disp. 6, n. 17. — . Tr. 14, cap. 4, n. 69. — ' Loc. cit. — . Diip. 23, n. 43. — . Loc. dt., n. 17. — * Lib. 8,

Notant praeterea Eugo et Sanchez', in dubio de intentione donantis, praesumi habuisse animum vovendi; quia in causis piis, dum in absentia promissio fit, communiter intentio fertur in Deum.

An autem eo casu, possit episcopus in tali donatione adhuc acceptata dispensare, sine loci pii consensu? — Probabile est Vide *de Voto*, n. 255, v. *Dubium*.

727. - Quaeritur Ÿ. *Utrum ante acceptationem revocari possit donatio jramento firmata?*

Negat Laymann¹⁰ cum Covarruvias; quia juramentum servandum est semper ac sine peccato servari potest. — Sed communiter affirmant Sanchez'', Viva cum Trullench, Bonacina; Salmant.¹⁸ cum Palao, Gutierrez et Molina; quia juramentum sequitur naturam actus, scilicet donationis, quae de se revocabilis est donec acceptetur, ex *l. fin. C. de non numer. pecunia*.

In dubio praeauimicar facta Deo.

Nondum acceptata, etsi jurata potest rtvocari.

728. - Donatio facta absenti, si per nuntium fiat, potest revocari donec coram nuntio acceptetur; non enim sufficit si acceptetur coram aliis. Lessius'', Viva¹⁸ cum Sanchez et pluribus; contra Silvestrum et alios. — Si vero donatio offeratur per litteras, Viva⁶ dicit sufficere ut litterae ad donatarium perveniant' at

Facta per quod tium quousque reoce car.

Facta per Litteras.

tr. 4. cap. I, n. 3, i. f. . Covar., in cap. *Quamvis pactum*, part. 2, § 4, n. 17, A et 27. — u De Matr., hb. I, di»p. 7, n. 24. — « De Contract., qu. 8, art. 2, n. 3. - lib. 7, cap. 17, dub. J. - Bonne., disp. 3, de Contract., qu. 12. punct. 2, n. 3. — “ Tr. 14, cap. 4, n. 70. - Palans, tr. 32. disp-2. punct. 2. n. 6. . Gutter., Repelit. 6, in cap. *Quamvis pactum*, n. 56. - Molina JC.t de Primigen., lib. 4, cap. 2, n. 66 et 6b. — M Cap. 18, n. 43. — tt Dc Contract.» qu. 8. art. 2, num. 9. - Sanch., de Matr., lib. 1, disp. 7, num 35, dr. disp. 6, n. 31.

726. - a) Lessius, *cap. 18, n. 38*, hanc sententiam ut probabilem agnoscit.

b) Vide notam a ad n. 725 supra.

f) Molina, *tr. 2, disp. 263, n. 16*, non solum probabilem putat; sed absolute scribit: « Haec sententia mihi omnino placet ».

d) Silvester, v. *Pollicitatio*, v.f.; Rosella, v. *Promissio*, n.4; Angelus, v. *Pollicitatio*, n. 1, citantur utique a Sanchez (non a Salmanticensibus), ut qui teneant hanc sententiam; minus tamen recte videntur allegari; non enim aliud habent nisi quod quis ex pollicitatione obligatur, « quando pollicetur civitati, universitati, clero, ecclesiae vel pauperibus alicujus loci et ex causa, puta ad honorem Dei, et hujusmodi; secus si fiat praedictis

sine causa, vel aliis a praedictis etiam cum causa ».

728. - a) Silvester scilicet, v. *Matrimonium V, qu. 12*, tractans de matrimonio, quod per litteras vel nuntium contrahitur, ad ejus valorem requirit, ut ille vel illa ad quem mittuntur, suum consensum notificet ipsi nuntio; et subdit: « Si autem notificet ipsi mittenti vel alii, volunt praedicti quod valeat ».

b) Viva, *loc. cit.*; et Lessius, *loc. cit.*, n. 43, inter se revera non discrepant; nam distinguunt donationem gratuitam ab onerosis contractibus; ct in gratuiti quidem donatione uterque satis esse dicit ut litterae ad donatarium perveniant; et contra in onerosis contractibus uterque pariter requirit ut acce-

Lessius et Salmant.¹ dicunt requiri amplius ut remittantur litterae vel nuntius acceptationis, ut donatio sit valida <A

729. – Quaeritur 3°. *Utrum post mortem donantis possit donatio valide acceptari?*

Jam (i
cUprobabi
liter valide
acceptatur
mortuo do-
nante.

Distinguit Lessius a cum Molina °A Si donatio jam facta est, et donans ante mortem mittat nuntium aut epistolam; tunc censet posse acceptari. Ratio, quia donatio permanet virtualiter in litteris vel nuntio misso. Et idem probabiliter tenent Sanchez · atque Salmant. 4, Lugo 8, Viva ·. — Sed probabilius hoc negant Lopez, Isemia, Tiraquellus, Decius b» et alii, apud Sanchez et probabile censent Salmant. 8. Quia post mortem donantis nequit voluntas ejus uniri cum donatarii consensu, ut ad acceptationem requiritur.

Probabilius
Invalide
de accepta-
tar.

Corollarium
pro
pAXI.

Hinc dubium oritur, an donatarius possit rem retinere, si donationem acceptavit post mortem donantis. — Ex his sententiis, ambabus probabilibus meo judicio, infero quod si acceptaverit in bona fide, cum jam acquisierit legitimam possessionem, juste potest retinere. Secus, si cum mala vel dubia fide: juxta dicenda n. 761, Qu. 2, ubi tenebimus, non posse cum dubio positivo inchoari praefatam legitimam possessionem.

730. – Si autem, ajunt Lugo * Lessius¹⁰ et Sanchez “, donatio nondum sit facta, sed

mandata fieri a nuntio, per illum etiam munere misso; tunc donatio post mortem donantis amplius acceptari nequit: ex /. *luter causas*, ff. *Mandati*, etc., ubi expresse declaratur mandatum expirare post mortem mandantis. — Hoc tamen non obstante, dicit SA a» donationem posse acceptari; quia hic mandatum, cum sit quaedam gratia facta, non expirat morte mandantis. Et hoc Lessius ia et Viva “, cum Sporer et Tamburinio apud Croix H, merito probabile putant.

Focita
a nandob
valide too
putur & if
tuo doaa?
te.

ProtaH
liter viH4i
acceptatur.

Hinc, juxta primam sententiam, dicunt Sanchez¹⁸, Sporer ‘, Croix IT, et Lessius w cum Molina, quod si res culpa nuntii non sit tradita ante mortem mandantis, nuntius tenetur ad duplicem restitutionem: nempe, haeredibus defuncti, ratione rei quae ad ipsos pertinet; et donatario, ratione damni illati.

Obligat
nuntii rex
non traden-
tia ante
mortem do-
nanti».

Sed juxta secundam sententiam, tenetur tantum restituere donatario; ut dicunt Sà b», Tamburinius *, et probabile putant Sporer 80 et Lessius *

Advertendum tamen cum Lugo^{aa}, Molina ac Sanchez 83 ex *ead. l. Inter causas*, quod si donatio facta fuerit a nuntio, in scio mortis mandantis tam nuntio quam donatario, tunc donatio valebit: ut clare colligitur ex *ead. l. Inter causas*, ubi subditur: Si’ *tamen* (mandatum) *per ignorantiam*

Utroque
ignorante
mortem do-
nanti, do-
natio eM va-
lida.

• Tr. 14, cap. 4, n. 73. — « Cap. 18, n. 45. — • De Matr., UK 1, di.p. 6, n. 5. — ‘ Loc. dt., n. 75. — • Di»p. 23, num. 75 et 81. — • De Contract., qu. 8, art. 2, num. 10. — *Crtforiii Lofxt*, part. 5, tit. 4, L 4, gio. 1, ad v. *Non lo puede I ltrrnia*, in Uni- fcudor , lit. *QuaHler vlim potrral /rttd. alttnari*, u. 12. — *Tiraqiut*, de Jure conitituli po- -enorii. part. 8, limit. 30, num. 73. — ‘ De Matr., lib. 1, di<p. 6, n. 5. — • Tr. 14, cap 4, n.75. — • Dbp. 23, n.75, i. t. et n. 78. — ” Cap. 18, n. 46. — “ De Matr., lib. 1,

diip. 6, n. 7. — 11 Loc- cit. — “ De Contract., qu. 6, ft. 2, num. H — *Sparer*, tr. 4, cap. 4, n. 21. — *Tambur.*, Decal.. Ub. b, tr. 4, cap. 1, § 5, n. 11. — M Lib. 3, part. 2, n. 220. — » De Matr.. hb. 1, disp. 6, n. 8. — « Loc. cit. — n Loc. cit. — .. Cap. 18, n. 46, v. *Hinc*, • *Molina*, tr. 2, disp. 263, n. 7. — » Dccal., Hb. 8, tr. 4, cap. 1, § 5, n. 11. — * Tr. 4, cap. 4, num. 21. — ® Loc. cit., num. 46, i. f. — e Disp. 23, n. 78, i. i. — *Molina*, tr. 2, disp. 263, n. 4. — 3 De Matr., Hb. 1, dnp. 6, n. 9.

piatio donatori per litteras aut nuntium innotescat.

e) Et huic alteri sententiae adhaeret S. Alphonsus in *Hom. apost.*, tr. 10, n. 130, et in *Istruz. e Prat.*, cap. 10, n. 131.

729. – a» Molina JC. citatur a Lessio pro solo priori distinctionis membro, quod quidem tenet *de Primigeniis*, loc. cit., n. 77.

*» Decius, in *Consil.* 225, n. 10, non de praesenti, sed de simili tantum casu loquitur Et dicit quod si quis nomine alicujus donatit absentis possideat, et hic a possessione dejiciatur antequam ratam habuerit donationem, invalide postea donationem acceptabit, < quia talis ralificalio non supervenit tempore

debito, videlicet tempore quo ille constituens potuit possidere, quia jam erat perdita possessio ».

730 – Sà, v. *Donatio*, n. 21, non sine quadam formidine sic docet: « Mandatum donandi, inquit, expirare morte mandantis ait Covarr. Ego nonnihil dubito: est enim res favorabilis et gratia quaedam ·. Et remittit lectorem ad v. *Mandatum*, ubi n. 2, haec scribit: < Mandatum re integra finiri morte mandantis...; sed casus quidam excipiuntur a doctoribus; et quidem quod mandatur per modum constitutionis non expirat; nec, ut ego puto, quod in gratiam alicujus. Vide supra *Donatio* ».

h» Plures sane auctores allegant Sà pro

impletum est, competere actionem utilitatis causa dicitur

731. – Quaeritur 4°. *An, mortuo donatario ante acceptationem, suus haeres possit donationem acceptare?*

Affirmat Sanchez l cum Molina % Suarez fti, Tiraquello c>, Covarruvias a>; quia haeres repraesentat personam defuncti. — Negant tamen probabilius Lessius ., et Salmant. 3 cum Palao et Rebello d>, quia haeres succedit in juribus realibus defuncti, non autem personalibus, ut est jus acceptandi donationem. Concedit tamen Lessius4, quod si haeres sit filius donatarii, ex aequitate posset acceptare; cum talis praesumenda tunc sit mens donatoris.

732. – « 8°. Etsi acceptes donationem « verbalem, qua tibi Cajus v.gr.dat equum « absentem; non acquiris jus in re, et do- « minium equi ante traditionem. Unde, si « interea Cajus det aut vendat eum alteri eique tradat, is dominium acquirit; tu « autem habes actionem in Cajum pro « injuria, ratione juris quod habebas ad • rem. Ac sic donatio pure verbalis ante « realem, hoc est, rei traditionem, vix dif- • fert a promissione; ut Lessius4».

733. – « 9°. Donatio, uti et remissio de- • bitorum liquidorum, una vice et uno « animi motu, uni aut pluribus facta, ultra « summam 500 solidorum (quae summa « hodie ad 700, vel secundum quosdam « ad 800 aureos italicos excurrit, ut ex « Claro % etc. notat Laymann e), non tenet

quoad hunc excessum; sed, lege ita sta- tuente ob commune bonum, potest a donatore pro arbitrio repeti. — Excipe : nisi judici donatio ea insinuata sit, aut juramento firmata, aut facta ad pias causas, aut ad redemptionem captivo- rum, aut ad reparationem aedium incen- dio vel ruina destructarum; aut sit re- muneratoria beneficiorum, aut fiat in renuntiationem jurium, saltem sperato- rum; vel denique fiat militibus a belli duce, ex bonis propriis mobilibus vel ho- stium spoliis. Vide Lessium Æaymann 'anner ., ex Molina, Claro, Rebello, etc. — Quare, si tunc repetatur quod absque iis conditionibus vel ultra dictam sum- mam datum est, tenetur donatarius red- dere ipsi aut haeredibus repetentibus; si non repetatur, potest retinere. Vide auctores citatos ». — [Idem dicitur de donatione omnium bonorum. Salmant. *].

734. – « 10°. Si donationi apponatur • modus, tacite vel expresse, non quidem « obligando, sed tantum desiderando, spe- « rando, etc., aliquid alterum facturum, « vel animo eum ad hoc inflectendi; valet « donatio, etsi finis non sequatur. V. gr. « dat aliquis puellae, ad ejus consensum « eliciendum; si postea non consentiat « non tenetur datum reddere: nam, etsi « non dedisset, si scivisset eam sibi non » consensuram, tamen dedit absolute sine « obligatione alia, ut ponitur. Secus esset, • si vere intendisset eam obligare, et hac « conditione dedisset. — Lessius'1».

Ex«p«>0-

Modu,

*“.

HAcrei do-
rutini po
tnt ACCC
pureJuxta
AUM.Probabi
hui non po-
mi.nisi m(fl
ltut donata-
ni.Et dona
none ver-
bali. hui
lum joa in
re.Donatio
excessive
aon tenet
quoad ex-
ceistim.

1 De Mau., lib. 1, dbp. 6, n.o. — 1 Cap. 18, n. 33. — 1 Tr. 14, cap. 4, n. 74. • Palans, tr. 32, disp. 2, punct. 4, n. 8. — • Loc. cit. — 1 Cap. 18, dub. 2, n. 15. — • Lib. 3, tr. 4, cap. 12, n. 15. — • Cap. 18, dub. 13, n. 100 et <cqq. —

• Loc. cit. — • Tom. 3, diip. 6, qn. 2, dub. 2, num. 53. • Molina, tr. 2, disp. 279. • Clarus, Sentent, lib. 4, 4 Donaiw, qu. 17t n. L • Rtbcl, part. 2, Hb. 18, qu. 7. — » Tr. 14, cap. 4, n. 97 et icq. — M Cap. 18, dub. 10.

ista sententia; sed eam non habet, nisi torte ex doctrina superius relata de mandati expi- ratione colligi possit.

731. – a) Molina, *disp. 264, n. 13*; Covarruvias *dc Testam., Rubric., part. 3, η. 21*. id quidem affirmant, sed casu quo donatio absenti facta, a tabellione fuerit acceptata.

b) Rodericus Suarez, *ad Repet. L. Quoniam in prioribus, dedar, leg. regni, limit. 13, qu. 8, n. 7 et 8*, non videtur recte a Sanchez (ex aliis) citari; nam *loc cit.*, non loquitur de casu praesenti.

c) Tiraquellus, *de Jure constit. possessor., part. 3, limit. 30, η. 75*, male a Sanchez pro hac sententia adducitur; oppositam enim

tenet, negans donationem acceptari posse ab haerede donatarii Et loquitur de eodem casu ac Molina et Covarruvias.

A) Rebells, *part. 2, lib. 18, qu. 3, n. 6*, distinguit (sed, ut notat Palaus, inutilis vide- tur distinctio), et vult examinandam esse do- natoris voluntatem; «si enim ex indiciis con- currentibus appareat noluisse haeredibus do- nare, mortuo donatario », nullum jus acqui- rent haeredes; « secus vero, si per contraria indicia voluntas dandi etiam ipsis conjiciatur haeredibus ».

733. – A) Clarus in *Sententiar. lib. 4, § Do- natio, qu. 15, η. 1*, affirmabat summam istam suo tempore ad 700 aureos excurrisset.

Ita Lessius etiam; et Salmant. * cum Molina, Dicastillo, Lugo, Tapia, etc. (Vide dicta *n. 712*, v. *Qu. 2*). — Bene autem hic advertunt Salmant ., quod puella accipiens donum post illicitam petitionem, difficulter excusabitur a peccato scandalii: ex S. Thoma. Addit Lessius 4 cum Molina, quod si legatum sit relictum puellae ut nubat, potest ab illa retineri etiamsi maneant caelebs; et si moriatur ante nuptias, legatum transit ad haeredes puellae.

Legatam relictam puellae ut nubat

Pini principii intentui a donante.

Secundario in tenu.

Quando autem donans intendit ad aliquem finem obligare, si finis est principalis, debet donatarius illum praestare, nisi ab alio impediatur. Si vero finis sit secundarius, tunc donatio non est irrita, sed potest a donante irritari. Ita Lessius cum Medina. — Immo addit quod si detur aliquid monasterio sub aliquo onere, non potest repeti, si onus non impleatur a>; sed tantum cogi monasterium ad implendum, si possit.

735. - Quaeritur. *Utrum promittens prodige aliquid feminae ob copulam, teneatur post copulam dare?*

aio prodiga ob copulam, probabilium non obligat to>t copti im.

Sed cm reducenda ad Aequalitatem.

Affirmant Lugo, Molina, .Sanchez, apud .Salmant. † quia, posita promissione, datio tunc est debita, non prodiga. — Negant autem probabilius Sotus, Bafiez, Trullench, etc cum Salmant T, etsi adfuerit iuramentum; quia promissio non tollit donationem prodigam esse illicitam. Ideo res promissa reducenda est ad aequalitatem, juxta communem aestimationem; et si res est indivisibilis, nihil debetur. (Vide dicenda *de Matron., Lib. VI, n. 851*, v. *Cum autem*). Non negandum tamen quod femina honesta pro usu sui corporis potest recipere quanto plus; ut docet Lessius ..

• Cap. 1ft, n 121. 1 Tr 13, cap I. n. 165. - Molina. tr. 2 diip. 735. n. Dicast., de Renit.. disp. 6, dub I. n. 24 Lugo. disp 18, n Tapia, tom. 2, lib. 5» qu. 30, art b. n. 2 el X — 1 Tr. 13, cap I, n. 166. • 5. Thom., Opuic. de erudtt. pnncip, lib. 4, cap. 3, in med. — 4 Loc. cn , n 124. • Molina, tr. 2, disp. 208, n. 19. — • Lib. 2, Cap. 18, n 126 • Joan Medina. Cod. de Rcstit., qu. 24. — bmu disp. 18, num. 60 et 61. - Molina, tr. 2, di>p 271, num 5. • Sanch., Decal lib. 3 cap 9, num. 27 - • Tr 13, cap. 1. num 166i — .Çoîms, de Jost, et Jure. lib. I qu. 7.

734 - ° Lessius haec revera addit *n. 127*, de donatione facta monasterio, sub aliquo onere; et negat posse revocari, si onus non impicatur, nisi ita limitat) id additum sit in

7S6. - «11°. In similibus donationibus « allectivis, potest aliquis, v. gr. praedicta « puella, acceptare, etsi non intendat prae- « stare quod donator sperat; cum donatio « sit absoluta, animo alliciendi, non obli- « gandi. Unde si spe frustratus repetat, « dicens se non dedisse nisi sub tali obli- « gatione, non tenetur puella credere; « quia eo ipso quod donator non expressit «conditionem, praesumitur sine ea de- « disse, et repetere vel animo vindictae, « vel ut consensum extorqueat. — Les- « sius ", Diana 10 ».

DuoL. p aUtCthi poteibus puri v m» nimo erw itandi » tentore

737. - « 12°. Non tenet donatio ob cau- « sam praeteritam vel praesentem, quae « vere non est; ut v. gr. si dem tibi ali- « quid, quia apud principem meam causam « transegisti: vel quia pauper es, et revera «non ita est; teneris restituere, cum sit « error in formali causa et principali. Unde qui mentiuntur se pauperes, cum non « sint, debent aliis pauperibus eleemosy- « nas restituere. — Aliud est, si error sit « tantum in causa secundaria; ut v. gr. « si vere sint pauperes et simulent insu- « per sanctitatem, ad hominum miseri- « cordiam provocandam; quia tunc pri- « maria intentio dantium est dare pauperi. « — Bonacina, Lessius. Vide Diana ” ».

DuoL. p ob atuur UIMm tux tenet.

Docet tamen Lessius * quod si error sit circa causam secundariam, licet dona- tio non sit irrita, esset tamen irritabilis a donante. Immo, si donatarius sit causa erroris, tenetur ipse errorem detegere: nisi donans ita sit affectus, ut censeatur non revocare donationem, etsi errorem agnosceret. — In dubio autem ait Lessius restituendum esse pro rata dubii. Vide Lessium ”. Sed Croix 14 adhaeret Busenbaum cum Dicastillo, etc.

nut error ait in aiau «ccuodint.

Tunc irritabilis * donante.

Dotuu riu- dee piens, tene- tur errorem detegere.

Limitatio

Ari. 1, id 2, v. An vtra contra, • Bahfi, in 2• 2•, qu. 62. art. 5, dub 5, conci. X - Trull., Decal., lib. 7. cap. 14, dub. 8, n. 2. • ’ Lee. cit., n. 167. — • Cap. 14, n. 63. — • Cap. 1ft. num. 125. - * Part. 2, tr. 16, rcsol. 38, v. f — Bonae., ditp. 3, de Contract., qu. 1, punct. 2, § 2, n. 8. • Eras.r cap. IS. dub. 17. — « Part. 8, li. 6, rcsol. 89. • Cap. 18, num. 129 cl seqq. — Less., loc cit., num. 132. — “ Loc. cit., num. 130 et èqq. — « Lib. 3, part. 2. num. 161. Dicalt, de Rentit , disp. 6, dub 5, n 92. 95 et seqq.

donatione, vel nisi aliunde constet eam dona- toris mentem fuisse . Si tamen monasterium, cum possit, nolit onus implere, « per senten- tiatn iudicis potest privari .

DUBIUM III.

Quibus casibus Donatio possit revocari.

738. *Quid, si donatarius sit ingratus.* – 739. *Quid, si donanti nascatur proles post donationem.* — 740. *Quid, si donatio fuerit inofficiosa.*

domuo
revounpo-
s jouat..
itoraitcriil-
Ojundo
poiilC ab
Kfedc re-

73g. _ « Resp. Donatio inter vivos, hoc
« est, qua quis vult, se vivo, rem absolute
• alterius esse, potest revocari (etsi res
« jam tradita sit) tribus casibus; nisi tamen
donatio fuerit remuneratoria, aut facta
« sit ecclesiae vel monasterio.
« Sunt autem hi casus:
« 1°. si donatarius enormiter ingratus
• sit: ut si donanti atroces injurias mfe-
« rat, si inopia pressum non alat, etc
« Quod notandum pro filiis, quibus paren-
« tes omnia donarunt, et eos postea negli-
« gunt. Silvester, Lessius, Bonacina, Trul-
• lench l ». (Adde, si donatarius adulte-
retur cum uxore vel filia donantis. Vide
Salmant. ‡. « Neque valet pactum, ut do-
» natio non possit ob ingratitude revo-
cari. Bartolus a» et alii octo, Lugo,
« Diana 8. — Debet tamen ingratitude
« coram iudice probari; ante cuius sen-
« tentiam donatarius non tenetur resti-
tuere. Molina, Lugo et alii quatuor,
• Diana *. Post eam vero, etiam fructus
perceptos post litem contestatam. Mo-
• lina, Dicastillus, Diana s. — Ab haeredi-
« bus autem non potest revocari ob eas
« causas, ob quas donator ipse potuisset,

« si eas ipse scivit, et tacuit; secus, si
« ignoravit. Gomez, Hurtadus, Wadding,
« Lugo, Dianae.
« 2°. Et quidem haec revocatio etiam
• habet locum in legato respectu legatarii,
si defunctum testatorem gravi injuria
« afficiat, v. gr. uxorem ejus carnaliter
« cognoscat. — Molina, Dicastillus, Diana’.
« 3°. Non habet autem locum Γ. In do-
« nationibus factis *ecclesiae*, tametsi prae-
« latus vel clericus fuerit ingratus; quia
« facta est ob bonum animae testatoris,
« et principaliter Deo, qui ingratus esse
• non potest. Lessius, Lugo, Hurtadus,
« Hunnius, Wadding. Diana . . — 2°. In do-
« natione *remuneratoria* (v. gr. pro bene-
« fidis alias non debitis, et aliquo modo
« equivalentibus); quia potius est remu-
« neratio quam donatio. Remuneratoria
« autem censetur: 1) si donator in ipsa
« donatione expresse meminerit merito-
« rum; vel 2) si de meritis constet; 3) in
• dubio. Diana . ex Barbosa ‡, etc. ».
739. - « 4°. Si quis, prole carens, ma-
« gnam partem bonorum donaverit, et
« postea nascatur proles. — Quia ex juris
« dispositione inest donationi haec tacita

Lcpuum
item revo-
catur.

I-acu Ea-
desiae non
revocatur
propter m
rratitudt-
nem.

Item Bc<
reaumera .
tona.

Dotuiio
quando re
vocan po<.
«t superve-
niente pro
le.

Silvist., v. Donatio I, n. 17. qu. IX — *Less.*, cap. 18, n. 1(4. — *Bonae.*, disp. 3, de Contract., qu. 13, punct. ult., n. 4. — 1 Lib. 7, cap. 17, dub. 11, n. 2. — 1 Tr. 14, cap. 4, num. 107. — *Lu^o*, disp. 23, num. 174. - 1 Part. 8, tr. 6, rcsol. 67. — *Molina*, tr. 2, disp. 281, num. 6. • *Ln^o*, loc. cit., n. 172. • • Loc. cit., rtsol. 58. — *Molina*, loc. dt., n. 6. • *Dicast.*, lib. 2. tr. 5. disp. I, dub. 7, n. 159. * Loc. cit., resol. 58, v. f. - *Anion. Gomes*, Variar. rcsol. tom 2, cap. 4, n. 15. - *Gasp.*, *Hurtad.*, de Jure et Jost., tr. de Contract., disp. II» de Donat., diff. 5, v. *Addimus.* • *Wadding*, de

Contract., disp. 3. dub. 13, § I, num. 7. *bu* disp. 23, num. 169. • Loc. cit., rcsol. M. L C — *Molina*, tr. 2, disp. 212, num. 7. - *Duast.*, lib. 2. tr. 5, disp. 1, dub. 7, num. 159. 1 Part. 8. tr. 6, resol. 58, v. *Nota.* — *Less.*, lib. 2, cap. 18, n. 106. *fo*, disp. 23. η. 175. *Hurtad.*, de Contract., disp. 11, de Donat., diti. 5, v. /fetvea/w - *Hunnins*, Encyvelop. juns univ.. part. 3. til. 26. cap. 6. num. 9. « *WaJdiux*, de Conimcttb.. disp. 3 dub. IX 1 n. 2. • • Part. 8» tr. 6. rtsol. 56. — • Loc. at., resol. 115 et seqq.

738 - <UIpse Bartolus hoc non habet; sed auctor additionum ad Bartolum, *in I. ult. C. de revocand. donat*, ibi lectorem remittit pro hac sententia ad Jasonem.
b) Petrus Barbosa citatur a Diana *rcsol. 116*, ubi quaerit utrum donatio remuneratoria valeat, si de ipsis meritis non constet nisi per assertionem donantis; et ibi adducitur Barbosa» *de Matr., in l. Quae dotis*, *Solutio matrimonio*, n. 57, distinguens, et dicens dona-

tionem valere ut remuneratoriam, ubi donator affirmat se donare propter merita et beneficia sibi praestita, etiamsi de meritis abler non constet. Contra vero, si donator beneficia in donatione non exprimat, quanluncumque beneficia dentur et menu probenturque manifeste, talis donatio non est censenda remuneratoria, sed simplex ac mere liberalis. — Quibus dictis Diana adducit alios auctores dissidentes a Barbosa in ultimo asserto, et negan-

«conditio: nisi nascantur mihi liberi Et
«quidem, si facta sit extraneo, revocari
«potest tota: si alicui ascendentium, ut
«patri vel avo, vel ecclesiae aut causis
«piis, tantum revocari potest, quantum
«necessarium est ut filii habeant legiti-
«mam. Quamquam, recte notat Lessius,
«ad aedificationem expedire ·), ut quod
«ecclesiae vel monasterio datum est, prae-
«latus totum restituat. — Porro, etsi jura
«verit se non revocaturum donationem,
«adhuc potest, liberis natis, revocare;
«quia hoc juramentum non excludit taci-
• tam conditionem dictam. Excipe, nisi
«expresse etiam hanc conditionem ex-
«cluserit: tunc enim ipse revocare non
«posset; possent tamen ejus liberi post
«mortem patris 'A — Bonacina, Lessius '.

« An autem haec revocatio locum ha-
«beat, si filii nascantur illegitimi, qui po-
«stea legitimentur? — Vide Diana ».

« Item, an in donatione remuneratoria?
(Vide Diana3], « ubi cum Molina et aliis
• sex negat, nisi excedat causam». —
[Potest tamen donatarius retinere rem,
donec illa a donante repetatur. Lessius ';
Palaeus, Villalobos <7, cum Salmant.6j.

740. " * 5° donatio fuerit inofficiosa,
« contra officium paternae pietatis; ut si
« pater tantum donet, ut filii priventur
« sua portione legitima. — Tunc enim post
« mortem patris possunt filii revocare: Na-

Lns., cap. 18, n. 109 — **Rouac**, disp. 3, de Contract.,
qu 13, punct. ult., n. 9. — 1 Loc. cit., n. 110. — 2 **Parl.** 8,
tr. 6, resol. 62. — 1 Loc. cit., resol. 66. 3 **Molina**, tr. 2,
dhp 282 num. 11. — 4 Loc. cit., num. 110. — **Palaeus**,
tr. 32, disp. 2, punct. 29. § 1, num. 5. 5 **Tr. U.** cap. 4,
num 110. — 6 Loc. cit., num. 112 et 113. — **Metal.**, Instil,
eoafemr.. 2: 200. lib. 2, cap. 11, qu. 1, num. 37. 7 **Loc.**
cit., resol. 66. 8 **Ei tandem.** 9 **Part.** 8 tr 6, v. Aon

tes necessariam esse mentionem meritorum
pro foro interno, si de his aliunde donatario
constet. Utrum vero Diana assentiat Barbosac
necne, ex ejus verbis non apparet. In reliquis
autem concordat

739. - °) « Interdum · expedire ait Lessius.
b) In quantum scilicet donatio a patre facta
laedit eorum legitimam, ut notant auctores
citati.

c) Villalobos, *part. 2, tr. 20, diff. 7, n. 6,*
i. f.; ita sane docet, sed in casu quo donatio
inofficiosa fuerit: quod non adverterunt Sal-
manlicenses.

740. — Navarrus, *Man., cap. 26, n. 39,*
negat Unium parentes posse «justa conscien-

« varrus Lessius'; licet donatio fuerit
« juramento confirmata: Megalius et alii
« quinque, Diana 7. Immo etiam vivente
« patre; licet enim ante mortem patris
« non debeatur legitima ut tradenda, de-
« betur tamen ut conservanda. — Hinc,
« si pater bona dissipet, potest a filio per
« judicem cogi ut servet legitimam, ne is
« post mortem patris careat alimentis. Ita
« probabiliter Diana8 ex aliis sex; contra
« Lessium, etc.

« An autem, et quando donatio rescin-
« denda in totum? — Vide Diana9 ».

Notandum quod donatio, si est inoffli-
ciosa tantum re, infirmatur quoad partem
in qua filii fraudantur. Si autem re et
consilio, scilicet, animo fraudandi filios:
tunc tota infirmatur, quando fit extraneis;
quando vero fit aliis descendentibus vel
piis causis, etiam quoad partem tantum
infirmatur. Lessius '°, Salmant.11 cum Vil-
lalobos 8 et Gomez b»; Diana '°, Pater Con-
cina '°, Cabassutius et Bartolus — No-
tandum autem quod donatarius in tali
casu ante sententiam judicis nil tenetur
restituere filiis. Ita Salmant. 14 cum Palaeo
et Villalobos.

Deinde notandum cum Laymann '°, Na-
varroie, etc., quod parentes, licet nequeant
donationibus minuere filiorum legitimas,
possunt tamen, contractibus onerosis et
donationibus remuneratoriis.

deseram. — **loc. dt.**, n. 113. — 1 **Loc. cit.**, resol. 66.
— 2 **Cap.** 18, nam. 112. — **M Tr.** 14, cap. 4, num. 111. —
3 **Port.** 8, tr. 6, resol. 66. v. *Sed ut meam.* — **w Lib.** 3,
de Just, et Jure, divert 4, cap. 21, num. 13. — 4 **Loc.**
cit., num. 111. 5 **Palaeus**, tr. 32, disp. 2, panel. 29, § 2,
num. 4. **Villa!** part 2, tr. 20. diff. 7, num. 6, i. f. —
6 **Lib.** 3, tr. 4, cap. 12, num. 18. — 7 **Man.**, cap. 2b, n.39.
v. *Ad tertium.*

tia, minuere filiis partes bonorum suorum eis
jure debitas, per veras donationes».

Villalobos, *part. 2, tr. 20, diff. 7, n. 6;*
Gomez, *Variar. loin. 2, cap. 4, n. 13;* Bar-
tolus, *in I.* Si ut allegatis, *n. 3*, et *in I.* Si ma-
ter, *C de inoff. donat.*, non tractant de dona-
tione factaob causam piam; in reliquis autem
concordant. Salmant. tamen citant Villalobos
et Gomez absque ulla restrictione.

O Cabassutius, *lib. 6, cap. 29, n. If* haec
tantum scribit: «Ita distinguendum: ut si do-
natio sit inofficiosa re tantum, revocanda sit
usque ad legitimam necessariis haeredibus...
Si inofficiosa sit re simul et consilio, revocari
in totum debet ».

Immo Cardenas cum Lopez, Rodri-
guez, Navarro, Vega, Corduba, apud
Croix '°, dicunt patrem posse insumere sua
bona in opera pia, etiam in praejudi-
cium legitimae filiorum: modo illi non
priventur alimentis jure naturae debitis;
quia jus civile nequit praejudicare cau-
sae piae.

Sed huic opinioni contradicunt! San-
chez, Gutierrez; idemque sentiunt Les-

sius <h, Salmant. ·), Diana ·), Concina
et alii, ut mox supra diximus. — Utraque
sententia videtur probabilis.

«6°. Per supervenientiam liberorum;
• ut probabilius affirmat Diana /> ex aliis
« quatuor, contra quosdam »». Si tamen
« pater non revocaverit, non potest a filiis
« postea natis revocari, nisi pro ratione
« falcidiae: sive ex testamento, sive ab
« intestato successerint * ».

Seperve-
niente pro-
le donatio
poteat revo-
can.

DUBIUM IV.

Quid sit Donatio mortis causa; et an possit revocari.
Quomodo et quibus competat

741. *Quando donatio causa mortis censeatur revocata.* — 742 *An valeat haec donatio in
absentem.* — 743. *Qui possint donare causa mortis.*

741. - « Resp. Γ. Donatio mortis causa,
«qua quis sic donat, ut velit rem esse
« alterius primum post suam mortem (ut
« si dicas: *Do tibi hoc post mortem meam;*
« vel *cum moriar*; vel *quia timeo me nunc*
« *moriturum*), revocari potest etiam tribus
« casibus his ». (In dubio, donatio est cen-
senda inter vivos et irrevocabilis. Lugo,
Prado, Silvester, Villalobos, apud Sal-
mant. 'j]:

« Γ. Si donatorem poeniteat, sive ex-
« presse sive implicite; ut si rem illam
• donet alteri. — Lessius '.

« 2°. Si dedit intuitu alicujus instantis
« periculi, ex quo metuit mortem; hoc
« ipso quo periculum evasit, censetur ta-
« cite revocata donatio: ut si quis det in
« gravi morbo vel instante praelio. —
« Bonacina °.

Carden., Cri»., diwp. 21, - num. 77. **Ludov. Lope**»,
Instr, conic., part, 2, cap. 20, cond. 7; et de Contract.»
lib. 2, cap. 42, v. *Praeterea.* - **Rodrtf.**, Sum., part. 1,
cap. 93, n. 2. · **Novar.**, Man., cap. 26, n. 39, 7. **Ad 4.** - **Vt^a**,
Sum., nueva, part. 2, cap. 22, cas. 5. · **Corduba**, Sum.,
qu. 125, punct. 5. 1 **Lib. 3.** part. 2, n. 812. — · **Ap. Croix**,
loc. cit. · **SuncA.**, de Matr., lib. 6, di»p. 36, n. 6. **Gutter.**,
de Joram., part. 1, cap. 5, n. 28. — ■ **Diana**, part. 8, tr. 6,

« 3°. Si donatarius moriatur ante do-
« natorem, ipso jure revocata est: ut etiam
« accidit in testamentis et legatis. Secus
« est in promissione et donatione inter
« vivos, quae transit ad haeredes. Quod
« si autem donator promissent se non re-
« vocaturum, transit in donationem inter
« vivos. — Vide Lessium T, Molina ·, Azor ·,
• Bonacina °° ».

742. - « Resp. 11°. Haec donatio fieri
« debet m praesentem. Diana 11, et aln
· quinque. — 1 Nēc valet in absentem sine
« nuntio ad hoc destinato vel epistola;
« licet valeat ut fideicommissum, si fuerint
« adhibiti testes. Diana '°, etc. — Valet
« autem probabiliter, etsi donatarius prae-
« sens tacuerit.

743. - « Respondeo 111°. Donare mortis
« causa possunt omnes et soli qui possunt

8f
tenti vel per
nuntium
aut litter...

resol. 78. — disp. 24, num 331. * **Prado**, cap. 29,
qu. 5, num 31. **SUvcsl.**, v. *Donatio IV*, qu 1. · **Villa!**,
part. 2, tr 20, diff. 8, n. 2. - 4 **Tr.** 14, cap. 4, n. 113. —
• **Cap.** 18, num 114. — · **Disp.** 3, de Contract. qu. 13,
punct. ult., num 20. — 1 **Loc. du.** num. 1Jo. — * **Tr.** 2,
disp. 287, a n 9. — · **Part.** 3, lib. 11, cap. 11, quaer. 8. —
· **Loc. cit.**, num. 20. — 11 **Port.** 8, tract. 6» resol 67. —
· **Loc. cit.**

Lessius, *loc. cit., it. 112*, concedit pain
facultatem insumendi bona in opera pia, cliam
in praejudicium legitimae filiorum.

Salm mt., *loc. cit., n. III*, Diana, *loc.*
cit., rcsol. 66, Concina, *loc. cit.*, non vindicant
patri ejusmodi facultatem.

/> Diana, *loc. cit., rcsol. 73*, cum dictis
quaiuor auctoribus, sic lend, loquens de do-

natione mortis causa; licet ipse in probatione
de quacumque donatione loquatur.

c' Jus positivum in hac re maximam ad-
mittit diversitatem. In jure Germanico nati-
vitas prolis non est causa propter quam revo-
cari possit donatio. Contra vero idem jus Ger-
manicum aliam inducit causam, et est quando
donator scipsuin pro conditione sua susten-

« testari. — Excepto filiofamilias, qui, licet
 « testamentum condere nullo modo possit,
 • cum hoc sit juris publici; donare tamen
 - mortis causa, cum id sit juris privati,
 < potest, si adsit patris consensus expres-
 sus. Immo sine hoc donare eum posse,
 « non tantum de castrensibus, sed etiam
 « de adventitiis, probabile censet Diana' ». (Si nimirum filius ex concessione patris
 habeat de istis usumfructum et admini-
 strationem, ut Salmant.² cum Palao in-
 telligunt a>].

« Hinc donare sic possunt minores 25
 • annis, etiam sine consensu sui curatoris.
 « Diana 3, ex Molina et aliis novem. —
 • Non autem usurarius, nisi prius usuris
 « satisfecerit vel cautionem praestiterit
 « (potest tamen ad causas pias). Diana\
 « ex Fagundez et aliis sex. — Nec sur-
 « dus et mutus a natura; secus, si a casu
 « superveniente (vel si surdus sit aut
 « mutus tantum): licet donare inter vi-
 « vos possit, secundum quosdam Azor,
 « Diana B ».

DUBIUM V.

Quid sit Commodatum, Precarium et Depositum.

744. *Quid est commodatum* — 745. *Quid, precarium. Et quando cesset precarium.* — 746. *Quid depositum.* — 747. *Vide casus de commodatario.* — 748. *Vide de depositario. Quomodo peccet depositarius, utens re deposita; et quid teneatur restituere.* — 749. *An isti teneantur ex culpa tantum juridica* — 750. *Ad quid tenentur artifices, quibus res traditur.*
 751. *An in dubio praesumatur culpa.* — 752. *Quis teneatur salvare rem alienant potius quam suam.* — *Vide alia ibidem.* — 753. *In quibus casibus depositarius possit rent denegare.*

commodat.
om, quid

744. - « Resp. Commodatum est con-
 « tractus, quo res aliqua mobilis vel im-
 « mobilis, quoad solum usum gratuito con-
 « ceditur, idque ad aliquod certum tempus
 « explicite vel implicite determinatum. —
 * *Explicite*, ut si dicas: Commodo tibi hunc
 « librum vel domum ad unum mensem.
 • *Implicite*, ut si dicas: Commodo tibi li-
 • brum, ut cum describas; quia tunc im-
 « plicite tantum temporis determinatur,
 « quantum necessarium est ad commodum
 « describendum ».

I². « ».

745. - « Precarium est, quo conceditur
 « petenti res utenda, non ad certum tem-
 • pus (in quo differt a commodato); sed
 « donec concedens repetat, sive expresse
 • sive tacite, ut si det alteri aut vendat.
 « — Laymann ».

* Part 8, tr. 6, reaoL 68 ct 69. — Tr. 14, cap. 4, n. 116. —
 Palam, tr. 32, dhp. 2, punct. 16, num. 4. — 1 Loc. cit.,
 71. — Molina, tr. 2, dhp. 277, num. 7. — Loc. cit.,
 rctol. 7X — *Emil* .., de Just., lib. I. cnp. 5, n. 36 ct 37. —

Precarium cessat per mortem acci-
 pientis; non autem per mortem dantis, si
 ab haeredibus non revocetur. L. *Cum pre-*
cario, ff. de precario, — Vide Viva'.

Quor-5

746. - « Depositum est, quo aliquid
 « traditur custodiendum, ut integrum red-
 « datur. Et communiter est res mobilis,
 « vel se movens, ut vestis, equus, etc.

« Unde circa haec resolvuntur:

747. - < 1°. Commodator non potest
 repetere absque in*̄*ju*̄*stia ante definitum
 « tempus. — Laymann ».

commM»
tor, 8do
pouh «r
,ere'

« Quod si tamen commodanti darn-
 « num impendeat, potest repetere, licet
 - simile damnum impenderet commoda-
 « tario ex rei ante tempus repetitione;
 • ut habet Lessius . Quia, ut ait Navar-
 « rus % in commodatione intelligitur ta-

.Axor, part. 3, lib. 11, Ut. de Donation., cap. 3. qu. ult. —
 * Part. 5, tr. 6, resol. 12. — Lib. 3, tr. 4, cap. 14, n. 4
 ct S. — De Contract., qu. 9. art. 2, n. 9, v. f. — Loc.
 cit., q. X — Cap. 27, dub. 5,

tare, vel conjugii aut cognatis debitam susten-
 talionem procurare non valet (Cod. Germ.,
 5® et seqq.).

743. - a) Ipse Diana hoc eodem modo in-
 telligit quaesitum.

*) In jure Austriaco (956) et Hispan. (620)
 valet donatio mortis causa, modo fiat de parte
 disponibili, inter personas habiles, et morte

donantis confirmetur. In jure Gallico, Germa-
 nico et Italico non admittitur donatio mortis
 causa; sed in Germ., (Cod. 2301) admittitur pro-
 missio donationis mortis causa, seu donationis
 promissio, ea conditione facta, ut donatarius
 donatori supersit: valet ut ultima voluntas.

747. - n) Busenbaum hic longe a vero aber-
 rat, et tribuit Navarro, quod Lessius, lib. 2,

« cita haec conditio: nisi interea contigerit
« rem esse necessariam commodanti. —
. Laymann 1 ».

Nota cum Viva* quod in re commodata
expensae ordinariae debent fieri a com-
modatario, ut alere equum, etc.; expensae
autem extraordinariae, a commodante, ex
I. *In rebus*, ff. *Commodati*.

748. - . 3°. Si depositarius bona fide
« existimet depositori non displiciturum,
« si re deposita utatur, licebit uti; alias
« non. — Lessius8.

« 4°. Si depositum sit res usu consum-
« ptibilis, ut triticum, vinum, pecunia,
« quae exponendo absumitur, eaque tra-
« dita sit certo numero, pondere et men-
• sura, non videtur depositarius peccare
« saltem graviter iis utens; si certus sit,
« se tantumdem ejusdem bonitatis habi-
« turum quando repetetur. Lessius* —
• Secus, si pecunia tradita fuerit sacculo
« vel arca inclusa, vel munita sigillo. Sil-
• vester, Azor, Lessius% Bonacina; vide
« Trullench 4 ». | Ita etiam Viva . cum
Molina

Deinde notandum quod depositarius
utens mala fide re deposita, tenetur resti-
tuere valorem usus; at si utatur bona fide,
tenetur in quo factus est ditior, quando
intelliget id domino displicuisse. Ita Viva8
cum Hurtado. Quando autem dominus con-
cesserit usum rei consumptibilis saltem
tacite; tunc depositum transit in mutuum
(ex communi, cum Lessio, Molina, etc.8,
contra Hurtadum): saltem quando depo-
sitarius re actualiter utitur ex consensu
domini.

1 Lib. 3, tr. 4, cap. 14, n. 3. — 1 De Contract., qu. 9,
ari. 2, n. 7. — ' Cap. 27, n. 6 et 7. — . Cap. 27, n. 8. —
Sitvcsst., v. *Dcpoutum*, n. 10, qu. 9. *Azor*, part 3, lib 7,
lit. de Dcpoaito, cap 7, qu. 8 *Bonae.*, di*p. 3, de Con-
tract., qu. 14. punct. 1, num. 3, i. (. — . Lib. 7, cap. 25,
dub. 1, num 4. — . De Contract., qu. 9t art. 2, num. 4,
v. *Notat.* . ' Tr. 2, dixp. 523, n. 1, v. f. — . Loc. dt.. n. 3. .
Gasp., *Hurtad.*, de Jure et Just., de Contract., disp 10.de
Deposito, diff. 2. — *Ltss.*, cap 27, n. 6. - *Molina*, tr. 2,

cap. 27, num. 20, affert ad refellendam Na-
varri rationem. Navarrus enim, *Man.*, cap. 17,
n. 182, adducit quidem Angelum, ut qui teneat
opinionem hic a Busenbaum expositam, deinde
Silvestrum eamdem pro foro tantum interno
et in quodam casu admittentem. « Sed nostro
judicio (prosequitur Navarrus) in utroque foro
peccat qui commodat et ante tempus revocat...

749. - « Verum si is cui res commo-
data, locata, deposita et pignorata est,
« negligenter custodiat, ita ut pereat, ne-
« gligentia autem non sit theologica culpa
• mortalis, probabile est quod dixi ex Soto,
« Sà, non teneri ad restitutionem in con-
« scientia ». [Ut etiam tenent Salmant.10
cum Lugo, Ledesma; Roncaglia, Cabas-
sutius ”, etc Vide dicta *u. 55*^, v. *Sed
dubium*).

« Alii tamen aliter sentiunt, nimirum
« teneri restituere, qui juridicam culpam
« in custodiendo contraxerit, si ea fuerit
« lata; et subinde, si levis tantum; immo et
« aliquando, si levissima (nimirum quando
« depositio facta est in commodum utrius-
« que; et si pretium pro custodia acci-
« piat). Vide Lessium Laymann Ia, ubi
« docet depositarium tantum teneri de
« dolo, vel culpa crassa quae dolo aequi-
« paretur.

« Dicitur autem *juridica* culpa *lata*
« seu crassa, cum quis facit aut omittit
« quod ut plurimum non facerent vel omit-
« terent in ea re homines suae profes-
« sionis; ut v. gr., si quis rem apud se de-
« positam relinquit in loco publico, etsi
« inadvertenter. — *Levis* autem dicitur,
« cum quis facit vel omittit quod non face-
« rent vel omitterent homines suae pro-
« fessionis diligentes; ut si quis depositum
« relinquit in suo cubiculo, sed negligit
« ostium claudere. — *Levissima* dicitur,
« cum facit vel omittit quod non facerent
« homines diligentissimi, ut si quis ostium
« quidem obserarit, sed neglexerit tentare
« manu an esset bene clausum ».

ditp. 523. n. L . . Ap. *Viva*, de *Contract*, qu. 9. art. 2.
num 3, v. *In co.* . *Hurtad.*, de *Contract* , ditp. 10. de
Dcpoeito, did. 2. — *Solus*, de Just, et Jure. lib. 4, qu 7,
art. 2, post med. — Sd, v. *Culpa*, n. 2. — * Tr. 13. cap. 1,
num. 32. *Luco*. disp. 8, num 10b. . *Martin. Ledcsm.*,
2. f, qu. 18, art. 6» v. Serf *dubitas quacnaut culpa*, —
Nontaxlia, tr. 13, qu. 2, de Restit., cap. 1, qu. 5. — 11 Lib. 6,
cap. 9, n. 2. — “ Cap. 7, dub. 8. — “ Lib. 3, tr 4. cap. 25.
num. 1.

Nec ulla ratio in uno foro potius quam in alio
concludit. Et quia licet quis (ceteris paribus)
sibi magis quam alteri obligetur,. , in propo-
sito cetera non sunt paria. Quia commodans
sua voluntate propriae rei usum alteri con-
cedit et suam fidem servare tenetur ».

748 - *1» Lessius citatur (sicut et reliqui
auctores) a Busenbaum ex Trullench; sed,

Re perçan-
te. quando
rettitaen-
dam.

Culpa ju-
ridici. quid
et quota»
plex.

Expeniac
rdinarixc
a commoda-
unofedcn-
dat.

Dcpoaiia-
riaiaquando
re utatur li-
ate.

Quid tunc
debeat re-
«titucre.

Qairura 750. — « 5°. Sartores, molitores et cae-
 « teri artifices, quibus res traditur polienda
 « vel immutanda; item nautae, aurigae,
 « caupones, apud quos res deponuntur,
 « tenentur ex levi culpa; quia depositio
 « fit etiam in commodum ipsorum. Immo
 « Silvester vult eos teneri ex levissima,
 « ex l. 1, ff. *Depositi*, idque cautum esse
 « ad vitandas eorum fraudes. — Quod
 « etiam Lessius et Trullench putant esse
 « probabile in utroque foro, si quis eis
 « rem expresse tradiderit custodiendam:
 « si autem ipsis tantum videntibus depo-
 « suerit, v. gr. in diversorio, navi, etc., ne
 « ex lata quidem teneri ft. Vide Bonacina,
 « Trullench, Diana

«nJdenti» ~ * 6° Si depositarius (idem est de
 « commodatario) dubitet an depositum sua
 me. « culpa penent, non tenetur in conscientia
 « ad restitutionem". Sanchez3; quia in
 « dubio non praesumitur delictum, ex l.
 in foro ex « *Merito*, ff. *pro socio*. Vide Diana ♦ — In
 dnqurdoieue « foro tamen externo, si res depositarii
 « manserint incolumes, praesumitur de
 « dolo: nisi depositarius probet depositum
 « casu periisse, et non potuisse simul cum
 « rebus suis (imminente v. gr. incendio)
 « servari. Tunc enim non teneretur, quia
 * praesumptio doli cessaret. Vide Palaum5,
 « Trullench ' ».

ruJ^de- ^2. — Hic pro regula generali distin-
 twttn non guitur cum Viva '. — Quando res perit
 nr«TMertn in incendio, naufragio, etc., si contractus
 'p,p,<>p''K sit in favorem dantis, et res est minoris
 vel aequalis valoris quam res tua, tunc
 poteris rem tuam praeferre et salvare: at

Lrti., cap. 27, n. 10. — 1 Lib. 7. cap. 26, dub. 1, n. 6. —
Hquoc., dt«p. 3, de Contract., qu. 1, punct. 6, num. 19. —
Trull., loc. cit. — 1 Part. 1, tr. 8. resol. 74. — De Matr.,
 lib. disp. 11, num. 18. — 4 Part. 3, tr. 6, resol. 49. —
 ' Tr 1, disp. 3. punct. 4, n. 4. — * Lib. 7. cap. 25. dub. 1.
 n. <. — 1 De Contract., qu. 9, art. 2, n. 2. — Cap. 27.
 i num. 27. — ' Loc. du. num. 2. — *Molina*, u. 2, disp. 296.

si res alterius sit longe pretiosior, eo
 casu potes petere compensationem pro
 re tua deperdita. — Si vero contractus
 fuit in commodum tui; tunc teneris rem
 domini praeferre, nec potes petere com-
 pensationem Lessius ., et Viva . cum
 communi.

« 7°. Si domino repetenti depositum re- Remitun,
 « miserit per hominem qui fidelis habe- ?»
 « batur, isque sibi retinuerit vel perdi- re'in<l
 « derit; domino periisse dicit Molina, cita-
 « tus ab Escobar. — Vide Trullench '°.

« 8°. Deponens rem usu non consum- Prtuum
 « ptibilem potest a depositario pro ejus
 « usu aliquid accipere; quia is est pretio
 « aestimabilis (licet eo casu, non depositi,
 « sed locati et conducti contractus sit di-
 « cendus). — Secus, si sit usu consumpti- QmMo
 « bilis: tunc enim depositum, eo ipso quod tum
 « depositarius incipit eo uti, induit natu-
 « ram mutui; ex quo (seclusa ratione lucri
 « cessantis, etc.) nihil licet accipere: ut
 « vide *Dub. seq.*, et Bonacina 11, Trul-
 « lench ' » ».

753. — Notandum hic quod deposita-
 rius in quatuor casibus potest depositum
 domino denegare: 1°. Si per sententiam
 sint addicta omnia bona depositoris. —
 2°. Si comprehendat certo rem esse fura-
 tam. — 3°. Si habeat ipse certam causam
 compensationis. — 4°. Si prudenter certo
 timeat illum abusurum re deposita contra
 justitiam, puta gladio ad occidendum; quia
 tunc peccaret gladium reddendo, contra
 caritatem: ut Viva *3. Immo Lessius 14,
 Salmant., et Viva 15 ac Tamburinius, (con-

Qnatuot
 ilecaaihd
 potitum nr
 gatur domi
 no.

Reddere
 ett quando
 que inji-
 tum.

num. 10 et 11. *Escob.*, tr. 3, exam. 4, cap. 7. num. 39.
 (al. n. 60.) — w Loc. cit., n. 8. — " Di»p. 3. de Contract.,
 qu. 14, punct. 1, num. 3. — 11 Lib. 7, cap. 25, dub. 1, a
 n. 3. — " De Restit., qu. 4, art. 5, n. 1. — M Cap. 1b.
 n. 59. — *Salmant.*, tr. 13. cap. 1, n. 204. — w De Restit.,
 qu. 4, art. 5, num. 2. — *Tambur.*, Decxü., lib. 8, tract. 1,
 cap. 1, 5 3. n. 6 ct 6.

quidquid dicat Trullench, Lessius *loc. cit.*,
dub. 2, omnino praetermittit hanc asserti
 partem.

750. — U Silvester, v. *Nauta*, qu. 1, id sane
 docet pro foro externo; sed ad confirmatio-
 nem suae doctrinae non allegat *legem I, β. De-*
positi; et tantum negat hanc legem sibi ob-
 stare; pro se autem allegat legem *Et ita*,
ff. Nautae, caupo, stabula. Unde parum accu-
 rate citatur a Busenbaum. Dixi Silvestrum
 tu docere pro foro externo; addit autem dispo-

sitionem juris fallere in conscientia, in qua
 affirmat ejusmodi depositarios solum de levi
 culpa teneri.

h) Ex jure hodierno res apud caupones in
 itinere depositae habentur ut depositum *ne-*
cessarium; ideoque caupones de illarum furto
 vel detrimento tenentur, sive furtum aut detri-
 mentum fiat a domesticis, sive ab extraneis:
 non autem si fiat armis aut vi majore.

751. §< Ubi scilicet depositarius . dubius
 est aequaliter», ut notat Sanchez.

tra Molina) putant verius quod peccaret etiam contra justitiam: quia valde proxime cooperaretur ad homicidium (Vide dicta m. 697, v. *Probabilissimum*). — Dixi tamen: *certo timeat*; nam in dubio vel pari probabilitate de damno, gladius restitui debet, nisi dominus sit furiosus: ut ait Viva '. Sed illi *pari probabilitate* non acquiesco; nam proximus etiam possidet jus ne laedatur in vita: unde videtur po-

tius praecavendum malum ejus, quod est majus.

Dubium est an idem currat, si *dominus abusurus sit re*, non contra justitiam, sed *contra alias virtutes*? — Negant Sanchez[^] et Bonacina'. Sed adhuc peccare reddentem contra caritatem verius dicit Lessius³ cum S. Thoma * (cujus verba retulimus n. 697): nisi non reddendo grave timeat incommodum.

Quando
qne contra
caritatem.

DUBIUM VI.

Quid sit Mutuum.

754. *Quomodo mutuum distinguatur a permutatione, pignore, etc.* — 755 *Quando restitui debet mutuum, si non est praefixus terminus.* — 756. *An repeti possit mutuum datum ecclesiae, universitati vel minori.* — 757. *Quid, si detur filiofamilias.*

Mutuum,
quid.

754. - « Resp. Est contractus, quo rei
« alicujus numero, pondere vel mensura
« constantis, dominium a mutuante in mu-
« tuatarium transfertur, cum obligatione
« restituendi eandem vel similem specie
« et bonitate. — Proprie autem mutuum
« fere est in rebus usu consumplibilibus,
« inter quas etiam est pecunia: quae, licet
« non absumatur nec pereat in se, perit
« tamen exponenti.

Differt a
permutatione.

« Distinguitur a permutatione, quod in
« ea reddatur res alterius speciei; item a
« pignore, hypotheca, deposito, commo-
« dato et locato, quod dominium in iis
« non transferatur, sed usus tantum. —
« Bonacina 6.

« Unde resolves:

Obligatio
mutuantis.

« 1°. Mutuans obligatur monere de vitio
« rei; alioqui ad damnum tenetur in con-
« scientia.

« 2°. Item, non repetere rem ante tem-
« pus, nisi ipse sit in pari necessitate ».

Mutuum,
quando re-
stituendum.

755. - Si non est praefixus terminus
ad restitutionem, debes mutuum reddere

Molina, tract. 2, difp. 756, n. 1. — 1 Dc Restit. qu. 4, art. 5, n. 1. — Disp. 1, dc Restit. in gen., qu. ulu. punct. 1,

quando a mutuante interpellaris: intellige post aliquod tempus competens arbitrio prudentum; nam alias mutuum potius tibi obesset quam prodesset. At teneris reddere etiam non petitus, si non petatur ob oblivionem, reverentiam aut distantiam: mutuans vero non petens, cum facile possit, censetur indulgere dilationi. — Ita Laymann ·>, Palaus a>, Rebellus ·> cum Salmant. ·.

« 3°. Item praestare casum fortuitum
« mutuarius tenetur, cum penes hunc
« rei dominium sit; et rem eadem quan-
« titate et qualitate reddere suo tempore.

« 4°. In vero mutuo lucrum aliquod
« accipere non licet, quia est usura: de
« quo *Dub. seq.* ».

756. - Sed hic notandum Γ. Quod mu-
tuum praestitum ecclesiae, causae piae
aut universitati non potest repeti, nisi
probetur in utilitatem illius conversum
fuisse, l. *Civitas*, ff. de rebus creditis. —
Et idem dicitur de mutuo dato minori;
qui alias non tenetur, etiam major factus,

Rraeci-
tum eccie-
tae. etc.
repeti ne
quit.

n. 4. — ■ Cap. 16, n. 53. · 1 2· 2". qu. 62. arc 5, ad 1» —
» Di<p 3, dc Contract., qu. 3, punct. 1. — · Tr. 14, cap. 3, n. 4.

753. - a> Sanchez, dc Matr., lib. 9, disp. 6, n. 7, clare id significat, de casu simili disputans, scilicet de redditione debiti conjugalis, quam negat esse peccatum, quando exigens lethaliter peccat ob circumstantiam personalem tantum, non vero ob circumstantiam se tenentem ex parte actus.

755. - a) Laymann, lib. 3, tr. 4, cap. 15, n. 2; Palaus, tr. 33, disp. 4, punct. 1, n. 10: Rebellus, part. 2, lib. 8, qu. 1, n. 11, habent priorem tantum partem ejus quod in hoc numero asseritur, (etsi duo ultimi auctores simpliciter et absque ulla restrictione a Salmant. allegantur).

restituere a», *I. 3, C. Quando ex facto tutoris.*

Exceptio
ne

Si tamen praelatus cum consensu capituli (et idem dicitur de gubernatore cum consensu officialium) recipiat mutuum nomine ecclesiae, ipsa semper tenetur solvere⁶⁾, dum praelati cum capitulo recte alienare possunt res mobiles Ecclesiae. — Lessius », Salmant. * cum Laymann, Molina et Palao.

Filial non
habent c
ilrenfi non
tenetor re-
stituere mu-
tuum.

757. — Notandum pariter IF. Quod mutuum datum filiisfamilias, ut sic putatis, et carentibus bonis castrensibus, sine saltem tacito consensu parentum, neque ab illis postea restituendum est, saltem in foro externo, *I. 1, ff. de Senatuscons. Macedon.* — Quo privilegio filii uti possunt, etsi ei renuntient aZ Lessius ., Salmant. 4 cum Palao, Dicastillo et Bonacina.

Exceptio
ne

Excipitur Γ. Si mutuum sit in aliis rebus quam in pecunia, de qua lex loquitur. — Excipitur 2°. Si filius iuravit solvere; quamvis post solutionem habeat actionem ad repetendum: immo potest relaxationem iuramenti sibi procurare. Salmant. 5 cum citatis DD. — Excipitur 3°. Si mutuum datum sit, sciente et non con-

* Cap. 20, n. 13. — Tr. 14, cap. 3, n. 6. Laym., lib. 3, tr. 4, cap. 15, num. 7. Molina, tr. 2, dexp. 300, num. 3 ct 5. Palaus, tr. 33, disp. 4, punct. 5, n. 3. — Loc. cit., n. 8. — 4 Loc. cit., n. 7. Palaus, loc. cit., punct. 3, n. 2. Dicati., lib. 2, tr. 10, disp. 1. dub. 3, n. 55 ct 56. Bonac., disp. 3, de Contract., qu. 3, punct. 1, n. 8. — 1 Tr. 14, cap. 3, n. 8. — Tr. 14, cap. 3, n. 9. — Bonac., disp. 3, de Contract.,

tradiciente patre; aut si conversum sit in utilitatem patris, aut filiorum in rebus quas pater eis praebere tenebatur. Item, si res mutuata adhuc exstet; vel si pater solitus fuerit solvere debita filiorum. Ita Salmant. '.

Dubium est: *an Jiliifantiliis* in primo casu posito *liberisint a restitutione mutui, non solum in foro externo, sed etiam interno?*

Negant Bonacina, Dicastillus, Covarruvias et Rebellus, apud Salmanticenses¹⁾; quia jus civile non tollit obligationem naturalem.

Filiuü-
miliAi pro-
habilitat *
tiam meo
«cientia ex-
cufatur.

At satis probabilius b) affirmant Lessius 8; et Sanchez, Laymann, Palaus, etc. cum Salmant. . . Quia lex bene potest cum justa causa naturalem obligationem auferre, et sic fecisse judicatur in hoc casu ad providendum damno parentum, et nequitiam feneratorum avertendam. Non videtur autem posse negari, quod potestas suprema humana, ob altum dominium quod habet, bene potest propter bonum commune transferre dominium rerum ab uno in alterum; ut patet in lege praescriptionis. — Vide dicta *n. 517.*

qu. 3, punct. 1, num. 6. Dicast., lib. 2, tr. 10, disp. 1, dub. 3, n. 47 ct feqq. — Cow., in cap. *Quamvis pactum*, pan. 2, § 3, n. 6, v. *Ægo utro diffidit.* — JMd., part. 2, lib. 8, qu. 1, n. 16. — Loc. cit., n. 10. — Cap. 20, n. 8. — Sanch., Decal., lib. 7, cap. 31, n. 22. — Laym., Mb. 3, tr. 4, cap. 15, n. 5. — Palaus, tr. 33, disp. 1, punct. 3, num. 6. — Tr. 14, cap. 3, n. 10.

756. — § Lex 3 *Si in reni, C. Quando ex facto tutoris*, tractat de mutuo dato curatori vel tutori, quod ipse minor non tenetur restituere nisi probetur in suam utilitatem cessisse — « Si in rem minoris pecunia profecta sit, quae curatori vel tutori ejus, nomine minoris mutuo data est, merito personalis in eundem minorem actio danda est ».

6) Si nempe mutuum ejusmodi valens sit, ad cujus solutionem bona Ecclesiae mobilia sufficiant, uti notant Lessius, Salmant, Laymann et Molina, *locis citatis.*

757. — § Scu clarius: « Etsi prius ei renuntiaverint »; vel < quamvis velint eidem renuntiare ».

*) In notis ad Medullam Busenbaum, scu prima editione hujus operis, S. Doctor scripserat, ut et ipsi Salmant. quos allegat: < Satis probabiliter ». — In *Hom. autem apostol., tr. 10, n. 141*, opinionem hanc affirmativam simpliciter tenet; sed cum sequenti limitatione: « Excepto si cum juramento de satisfactione se obligasset; quod juramentum potest caeteroquin a superiore ecclesiastico relaxari ».

DUBIUM VII

Quid sit Usura.

758. *Quando committatur usura*, — 759. *An usura sit mala de jure naturae* — 760. *An mutuans possit aliquid exigere, si obligetur solutionem exspectare per longum tempus.* — 761. *De usura mentali*, - *Qu.* 1. *Quando ex ea oriatur obligatio restitutionis.* - *Qu.* 2. *Utrum mutuans possit retinere id de quo dubitatur an gratis sit datum.* — 762. *An liceat dare mutuum ob spem lucri.* — 763. *An mutuans possit retinere quod mutuatarius dedit ex timore, ne alia mutuatio ei negetur in futurum.* — 764. *An obligatio antidoraiis possit in pactum deduci*, - *Vide alios casus apud Busenbaum*, — 165. *An possit exigi aliquid ob periculum sortis.* - *Quid de montibus pietatis.* — 766. *An liceat pactum poenae conventionalis.* — 767. *An dicta poena debeatur ante sententiam.* — 768. *An et quando possit aliquid exigi ob damnum emergens vel ob lucrum cessans.* — 769. *Quot conditiones requirantur ad hoc interesse exigendum. An in contractu oporteat monere mutuatarium de damno emergenti vel alio justo titulo. An possit mutuans tale interessé exigere, si ipse se offerat ad mutuandum.* — 770. *An liceat mutuantis pacisci ab initio de certa pecunia solvenda pro damno vel lucro incerto.* — 771. *An possit exigere lucrum cessans, si aliam substituas pecuniam, ad negotium non destinatam.* — 772. *Quid, si dicas: Negotiarer, nisi essent mutuum petentes.* — 773. *Quid, si aderat justus titulus aliquid exigendi, sed mutuans bona fide inierit contractum usurarium.* — 774. *Quae pacta liceant in mutuatione.* — 775. *An sit illicitum pactum legis commissoriae.* — 776. *An fructus pignoris debeant restitui. Quid, si pignus datum sit pro dote.* — *III.* *An teneat pactum, ut reddatur aliquid debitum, sed non ex justitia. An, ut desistatur ab injuria.* — 778. *An valeat pactum, ut injuria condonetur.* 779. *An pactum, ut conferatur officium.* — 780. *An pactum, ut praestentur debita ex gratitudine.* — 781. *An pactum remutuandi.* — 782. *An pactum, ut res in eadem specie reddatur.* — 783. *An usurarius acquirat dominium lucri usurarii.* — 784. *Quid de fructibus rei usu consumptibilis.* — 785. *Ad quid teneatur praebens consilium aut dans pecuniam pro mutuo usurario.* — 786. *An peccet deponens pecuniam apud abusurum ad usuras.* — 787. *An principes, etc., coopérantes ut solvantur usurae, teneantur ad restitutionem.* — 788. *An liceat creditori mutuantis exigere usuras.* — 789. *An peccent famuli coopérantes dominis usurariis.* — 790. *Quomodo haeredes usurarii teneantur ad restitutionem.* - *An liceat petere mutuum ab usurario. (Remissive ad Lib. 2, n. 47, v. Secunda; et n. 77, v. 4.® Licitum).* — 791. *Vide alios casus apud Busenbaum.* — 792. *Quae obligatio et poena usurariorum.*

U⁵ur»,
QQM.

Eit iiiidu.

BtUm de
urr natura-
H.

758. - « Resp. Est lucrum immediate
« proveniens ex mutuo: ita ut mutuans
« supra sortem, id est summam capitalem,
« lucretur aliquid quod sit pecunia aesti-
« mabile, ita ut lucrum tale praecise in-
« tendatur ratione mutui. — Quod plane
« iniquum est, et grave peccatum contra
« jus humanum et divinum; cum mutuans
« acquirat lucrum ex re jam non amplius
« sua: quia res mutuata jam transiit in
« dominium mutuatarii, ut patet ex defi-
« nitione. Et regula generalis est: Omne
« pactum vel gravamen, sive onus, addi-
« tum mutuo praeter id quod ei proprium
« et intrinsecum est, reddit contractum
• usurarium. — Bonacina', card. Lugo ».
759. - Certum est, quod usura etiam
de jure naturali est illicita, nec pro usu

rei mutuatae potest aliquid ultra sortem
exigi; ut communiter dicunt theologi et
juristae cum S. Thoma *, ex cap. *Super
eo, de usuris*.

Ratio est, quia, ut docet S. Thomas ., licet in re quae usu non consumitur, prout in domo, equo, possit usus a re distinguui: in re tamen usu consumptibili, ut in vino, tritico, pecunia, non adest usus rei distinctus a dominio; cum usus rei sit ipsa rei consumptio. Et ideo in mutuo, ex sua natura transfertur rei dominium in mutuatarium. Si igitur aliquid exigeretur pro usu rei consumptibilis, injuste quidem exigeretur, ait S. Thomas et omnes; quia exigeretur pro re quae non exstat.

Quidam autem neotericus, in libro re-

1 Di«p. 3, de Contract. qu. 3, punct. 2, n. 1 et 12. —
Cardin. rtr de Juti, et Jure, diip. 25» »ect. 2. —

* ?· ?··. qu. TH. AP. L — ' 2· qu. 78, art. L — 5. TAo in..
2* >·, qu 78. an. L

center edito a>, laboriose conatus est probare pecuniam de se non esse sterilem et infructiferam, sicut aliae sunt res usu consumptibiles; cum ex communi commercio hominum, ut asserit, quamplura lucra ex pecunia observemus oriri. Hinc infert, praecisis justis titulis periculi, damni, etc. (de quibus infra dicemus), licite posse aliquid exigi a mutuo pecuniae ultra sortem: modo lucrum sit moderatum, et modo mutuatarius sit dives, et pecuniam illam in augendis bonis suis impendat. — Sed merito haec nova opinio interdicta est a Summo Pontifice Benedicto XIV, in epistola encyclica edita anno 1745, quae incipit: *Vix pervenit*. Ratio certa est, quia lucrum quod recipitur ex pecunia, totum oritur, non ex ipsa pecunia, quae, cum omnino sterilis sit, fructum parere haud potest; sed oritur ex mera industria hominum. Nec pro eo quod mea pecunia alteri proderit ob suam industriam, possum ego ultra sortem aliquid ab eo exigere; pariter ac si vendo rem quae emptori valde utilis erit propter industriam suam, non possum propter hoc aliquid recipere ultra justum rei pretium. Ratio de se patet, et alia declaratione non indiget.

Ad illud autem quod opponitur, Judaeis Deum permisisse (ex Deut. xxviii, 12). fenerari ab alienis: respondet S. Thomas, apud Salmant.* quod tunc non permisit Deus usuras, sed concessit hoc modo accipere gentium bona, quae Dominus Judaeis largitus est h>. — Lege Patrem Concina, qui peculiari volumine hanc falsam opinionem fuse et perdocte confutavit,

Hic autem notandae tres propositiones damnatae.

Prima, ab Innocentio XI, n. 41, dicebat: *Cum numerata pecunia pretiosior sit*

numeranda, et nullus sit qui non majoris faciat pecuniam praesentem quam futuram; potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario exigere, et eo titulo ab usura excusari.

Secunda, ab eodem Innocentio, n. 42: *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tamquam ex benevolentia et gratitudine debitum; sed solum, si exigitur tamquam ex justitia debitum.*

Tertia, ab Alexandro VII, n. 42: *Licetum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obligat ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.*

760. - Sed quaeritur: *an pro obligatione*, cui se submitteret mutuans, *non repetendi mutuum, nisi post multum tempus, possit aliquid ultra sortem exigere*, etiamsi nullum incommodum ex dilatione ei eveniat? — Adsunt tres sententiae:

Prima sententia communis negat; et hanc tenent Lessiuss, Viva³, Laymann⁴, S. Lugo⁶, qui vocat contrariam falsissimam et communiter ab aliis reprobata. — Ratio, quia talis obligatio est intrinsece annexa mutuo, quod non repetatur statim. Sicut igitur non potest aliquid exigi ex eo quod solutio expectetur pro aliquo tempore, ita nec pro tanto tempore; alias, dicunt, facile tali modo multoties usura palliari posset, illam exigendo non pro mutuo, sed pro obligatione expectandi solutionem. — Et huic videtur favere damnatio secundae propositionis allatae.

Secunda sententia dicit quod, licet in mutuo sit obligatio expectandi solutionem per aliquod tempus; quando tamen obligatio est de non repetendo nisi post multum tempus, puta per triennium, tunc, cum illa non sit intrinseca mutuo, potest aliquid licite exigi. Ita Medina⁶; Serra, Ledesma, apud Salmant.¹; ibique proba-

Pretium pro diuturnitate mutui, illicitum juxta alios.

Probabiliter licitum.

S. Tkoma. in 3, ditu 37, art. 6, ad 1. 1 Tr. 11. cap. 3, n. 27. - Concina, in epistol. encycl. Benedicti XIV, adventus usuram commentarium, seu lingua vernacula *Etpottafone dotma.. interno fusura*, colla confutazione dei libro *del danaro*, — Cap. 20, num. 127. — In

propos. 42 Alex. VH, n. 10. — * Lib. 3. tr. 4, cap. 16, n. fi, v. *Celerutn*. — » Disp. 25, n. 17. — Cod. de Restit. qu. 31 (a/. 32), coroll. 1, v. *Inde injerlur*. — Serra, in 2. 2., qu. 78, art. 2, dub. 3, v. *Dicendttin 2.* - Petr. Ledesma, Sum., port. 2. ir. 8, cap. 33, concl. 4, dub. 2. - Tr. U, cap. 3. n. 25.

759. - Is auctor est Nicolaus Brocderssen, canonicus Trajectensis, qui opus scripsit *De usuris licitis et illicitis*.

h Interpretationem istam revera tradit S. Doctor; sed aliam addit: Vel dicendum,

inquit, quod sicut libellus repudii permissus est eis ad duritiam cordis eorum: ita etiam permissum fuit eis fenerare extraneis, ne fratribus suis fenerarent; ad quod co^h innata avaritia incilabat».

bilem putant Trullench, Henriquez a) ac Bassaeus, atque non improbabilem putat Sporer — Et haec sententia vere non videtur sua probabilitate carere. Si enim licite aliquid exigere potest qui obligatur ad mutuandum infra longum tempus (ut docent DD. communius cum Molina, apud Viva ’): cur non potest qui obligatur non repetere suum nisi post diuturnum tempus? Vide mox infra dicenda.

Pretium
damni ex
diuturnita-
te, licitam

Tertia sententia, parum huic secundae dissimilis, quam tenent Salmant.⁸ cum Bailez, Prado, Aragon et Caramuele, dicit quod, licet adhaerendo primae sententiae, exigere aliquid praecise pro tempore sit usura: attamen, cum sit moraliter impossibile quod per multum tempus exspectando mutuans non patiatur aliquod periculum, damnum vel incommodum, aut saltem non impediatur ab exercendo aliquem actum liberalitatis aut alterius decentis operationis; idcirco potest aliquid ultra sortem recipere et pacisci.

Objectio
prima.

Sed dices Γ. Obligatio exspectandi per aliquod tempus inest cuilibet mutuo. Unde, sicut in mutuo ad 15 dies, adest obligatio non repetendi intra 15 dies; ita et in mutuo ad tres annos est obligatio per tres annos non repetendi: quia tunc obligatio illa exspectandi per tres annos est intrinseca tali mutuo; alias mutuator venderet suam commoditatem. Nec talis obligatio exspectandi per tantum tempus dici valet pretio aestimabilis; cum ipsa non procedat ex iustitia, sed ex eadem liberalitate ex qua procedit beneficium mutuandi. — Sed responderi potest: Cuilibet mutuo est quidem intrinseca obligatio exspectandi per aliquod tempus ordinarium: verumtamen mutuo in particulari, cum pacto exspectandi per tempus extraordinarium, non est intrinseca, sed omnino extrinseca talis obligatio; et ideo illa non procedit ex liberalitate, sed ex iustitia, ratione pacti quod ex iustitia obligat ad exspectandum pro

Respondet.
ter.

Trull., lib. 7, cap. 19, dub. 12. *Hau.* v. *Usura* *HI.* num. 9. — 1 *Tr.* 6, cap. 4, num. 71. *Matina*, disp. 30^β, num. 9. — In propos. 42 *Alex.* VII. n. 5. — 1 *Tr.* 14, cap. 3, n. 26. *Raia*», fn 2 2° qa. 78. art. 1, dub. 1. ad 3

tanto tempore. Hinc, si mutuans aliquid accipit pro tali obligatione, rite accipit, non ratione commoditatis qua privatur, sed ratione oneris ex pacto sibi impositi: quod onus utique est pretio aestimabile, ut fatetur ipse Lugo⁴ cum aliis.

Dices 2°. Obstat tertia propositio proscripta, mox supra relata; ex qua videtur omnino vetitum aliquid exigi pro obligatione exspectandi *usque ad certum tempus*? — Sed respondetur: Dieu propositio merito fuit damnata, quia per illa verba nimis generalia comprehendebatur cujuscumque temporis exspectatio, etiam ea quae mutuo est intrinseca. Non autem ibi prohibetur aliquid exigi pro obligatione exspectandi per tempus extraordinarium: quae obligatio est mutuo extrinseca.

Obiectio
altera

Respondetur

Et hic obiter notandum, nonnullos induci ad reprobandas cunctas opiniones quae aliquam similitudinem habent cum propositionibus damnatis; inepte putantes eas ita generaliter proscribi, ut nullam patiantur exceptionem vel justam interpretationem. Quod revera est contra naturam propositionum damnatarum; juxta enim omnium DD. consensum, non sunt clausis oculis rejiciendae omnes opiniones, nisi expresse aut virtualiter in proscriptis contineantur. Caeterum, regulariter loquendo, propositiones damnatae intelligendae sunt uti jacent, et in sensu riguroso, atque ab auctoribus illarum intento. — Praeterquam quod quaedam opiniones (prout dici potest esse hanc de qua loquimur) damnatae sunt, quia nimis generaliter loquebantur, et ideo non sunt extendendae ad omnes casus particulares, qui propter aliquam momentosam circumstantiam distinguuntur.

Propositio
dam-
natae, quo-
modo inter-
pretandae

761. - « Unde resolves: 1°. Peccat graviter ex genere suo exercens talem usuram, etsi sit mentalis tantum sine externo pacto. Dicitur enim usura *mentalis*, cum quis intentionem habet accipiendi ali-

Usura, peccatum grave & genere suo.

Usura, menuis.

Brade, cap. 11. qu. 1, n. 37 et seqq. — *Aragon*, ia 2°. 2° qu. 78, Artic. 1, dub. 1. ad 3 argum. — *Caram.*, Theol. fundam., torn. 3. lib. 2, diip. 14. n. 765 et seqq. — « *Diip.* 25. n. 24, in med

760. - a) Joannes Henriquez, accuratius citari poterat a Salmant; nam in opere inscripto *Questiones praeticas, sect. 33, qu. 41*

u. 13, scribit se nec probare nec reprobare opinionem, quae dicit licitum esse aliquid in mutuo exigere, ratione carentiae pecuniae,

Ur4
luta.

pal-

Menu-
111, quando
oblidet ad
restitutio
nem.

« quid ex mutuo ultra sortem, etsi exte-
« rius pacto id non exprimat: sicut realis
♦ seu exterior usura dicitur, cum quis in-
tentionem illam per pactum aliquod ex-
« primit. — Quod aliquando tantum impli-
cite fit in aliquo contractu, et vocatur
† usura *palliata*; cum videlicet contra-
« hentes praetendunt alium contractum
« emptionis, locationis, etc., in quo tamen
- revera usurarium quid intervenit. Vide
« exempla apud Toletum † ».

Hic non est sermo de usura mentali
quae in solo animo sistit, sine datione
mutui; haec enim ad nullam restitutionem
obligat. Sermo autem fit de usura mentali
quae conjuncta est cum mutuo, sine tamen
pacto expresso vel tacito lucrandi aliquid
supra sortem; ad distinctionem usurae
realis, quae oritur ex pacto.

Quaeritur Γ. *Quando ex hac usura
mentali oriatur obligatio restitutionis?*

Dicimus Γ. Quando usura mentalis est
ex parte utriusque, ita ut mutuans acci-
piat lucrum tamquam pretium mutui, et
mutuatarius ut tale etiam solvat; tunc
certe lucrum restituendum est. — Dici-
mus 2". Quando usura mentalis est ex
parte solius mutuatarii qui dat lucrum ut
pretium, et mutuator accipit bona fide ut
gratis datum; tunc non tenetur hic resti-
tuere ex injusta acceptione, sed tantum
ex re accepta, cum noverit mutuatarium
non gratis praestasse. — Dicimus 3°. Quando contra usura est solum ex parte

mutuantis, eo quod mutuatarius dederit
gratis et mutuans recepit ut pretium; tunc,
si noverit illum liberaliter donasse, potest
retinere.

Quaeritur 2°. *In dubio an mutuatarius
dederit aliquid ultra sortem gratis, vel ut
pretium mutui; utrum mutuator possit
illud retinere?*

Certum est licite posse mutuantem ac-
cipere a mutuatario dona liberalia; ut do-
cent omnes cum D. Thoma '. — Si vero
dubium sit an mutuatarius dederit gratis
vel non, respondent Lessius^a et Salmant.³
quod si mutuans accepit munus in bona
fide, potest superveniente dubio illud reti-
nere; secus vero, si accepit cum dubio.

Sed quid, *si acceperit cum dubio posi-
tivo, sive cum probabilitate verae donatio-
nis?* — Admittit Sporer⁴ posse retinere,
utens opinione probabili. — Sed communi-
ter et recte id negant Lessius^o, Concina["],
Continuator Tournely^{b>}; et Salmant.^{b>},
cum Soto^{e>}, Bonacina["] Covarruvias^{b>},
Prado^{c)}, Aragon^{c)}, etc. Ratio, quia cum
tali dubio nequit mutuator inchoare pos-
sessionem rei alienae. Item, quia in du-
bio mutuatarius regulariter praesumitur
coacte dedisse; quia difficulter homines
gratis sua largiuntur, ut fatetur ipsemet
Sporer['].

Caeterum in hoc dubio deferendum est
illi parti pro qua est potior praesumptio.
Hinc ajunt Salmant.["], Sporer['], Lessius¹⁰,
praesumendum esse mutuatarium mora-

Muttur.i
licite aca
pii dotu h-
oeralia.

Quid de
dubii doti
tione.

Quid de
Srobibili
onatione.

In hoc du-
bio, sequen-
da polior
praesuo
ptio.

1 Lib. 5, cap. 31. — 2- qu. 78. art. 2, ad X —
Tr. 14, cap. 3, num. 31. — Tr. 6, cap. 4, num. 80. —
1 Cap. 20, n. 45. — Lib. 3. de Just, et Jure, dhsert. 3,

cap. 16, num. 3, i. f. — 1 Tr. 6, cap. 4, num. 76. — Tr. U
cap. 3, num. 31 et 43. — Loc. cit., num. 90. — w Loc. dt
n. 45. L f-

cui mutuans sese subjicit; addens tamen ne-
cari non posse quin ilia pecuniae carentia sit
pretio aestimabilis.

761. - a) Lessius» cap. 20, n. 45, priorem
tantum distinctionis partem habet; scilicet
negat mutuantem posse munus illud retinere»
si cum dubio acceperit.

h) Continuator Tournely, part. 2, de Con-
tract., cap. 3, art. 5, concl. 2, i. f.; Salmant.,
loc. cit., n. 31; Bonacina» disp. 3, de Contract.,
qu 3, punct. 2, n. 11; Covarruvias» in rcg.
Peccatum, part. 2, in prine., n. 4, v. f., de
dubio in generali loquuntur, non autem de
positivo. — Praeterea Bonacina et Covarru-
vias non citantur a Salmanticensibus

<7 Sotus, ae Just, et Jure, lib. 6, qu. 1,
ari 1, v. Tertio modo, tractat de ca^u quo

« fenerator non putat se recipere ultra sortem
ratione mutui, sed forte ratione benevolentiae»
nihilominus alter dat mutui causa ». Et ait:
« Quamdiu iste crediderit accepisse ratione
benevolentiae» et a culpa et a restitutione est
liber Attamen cum primum resciverit mu-
tuatarium non dedisse nisi ratione mutui» te-
netur sub reatu peccati mortalis reddere ». Et
v. Quarto modo, tractans de casu quo « mutua-
tor corrupLam habuit intentionem» sed tamen
alter non est largitus nisi gratis ex libera-
litate», dicit: «Neque de hoc ambigendum,
quin quamdiu mutuator habeat conscientiam
alterum ratione mutui dedisse, teneatur ad
restitutionem, non quidem simpliciter, sed
ratione errantis conscientiae... Et ideo ubi con-
stiterit alterum non dedisse ratione mutui,

liter certo donasse, si non sit pauper aut avarus, aut non dederit impulsus ex metu, neque ex molestia vel petitione mutuantis. Idemque dicunt Salmant. ¹ cum S. Antonino, si mutuatarius per scripturam asserat liberaliter se donasse: nisi constet in fraudem usurae id scripsisse. — Oppositum vero praesumitur cum Salmant. ², si mutuans ante donationem significant velle aliquid ut sibi debitum; aut si mutuatarius sit pauper, vel non solitus donare, vel si solvat ante redditionem mutui: quia tunc facile praesumitur dare, ne cito cogatur ad mutuum reddendum. Idem rationabiliter censerī dicunt Navarrus et Medina apud Salmant. ⁸, contra Dicastillum ³, si mutuatarius acceperit mutuum ad usus necessarios; quia talis necessitas tollit, aut saltem infirmat praesumptionem quod ille omnino gratis donaverit.

762. — « 2. Non est usura, si mutuans « nihil intendat ut pretium, sed tantum « speret aliquid ex gratitudine, et ea intentione illi aliquid donetur; licet illud « ut finem principalem intendat. — Molina ⁴, card. Lugo ⁵ .

Quaeritur 1°. *An liceat dare mutuum sub spe lucri?*

S. Thomas ⁶ sic distinguit: *Si aliquis ex pecunia mutuata exspectet vel exigat,*

¹ Tr. 14, cap. 8, n. 43. — S. Anion., part. 2, tit. 1. cap. 7. § 7. — . Loc. cit., n. 42 — . Loc. cit., o. 44 — * Diip. 305. n. X — . Disp. 25, n. 28. — . 2 2°, qu. 78, art. 2, ad 3. — Cafatan., in 2° 2°, qu. 78, art. 1, ad 4, — Palaus, tr. 33. disp. 4, punct. 9, n. 2. — Prado, cap. 28, qu. 1, num. 47. Trull., lib. 7, cap. 19, dub. 3, num. 2. — Villal., pan 2. tr. 22, diff. 4, n. 3. — . Tr. 14, cap. 3, n. 34. — Ap. Salmant,

quasi per obligationem padi taciti vel expressi, recompensationem muneris ab obsequio vel a lingua, perinde est ac si exspectaret vel exigeret munus a manu....

Si vero munus ab obsequio vel a lingua, non quasi ex obligatione rei exhibetur, sed ex benevolentia, quae sub aestimationem pecuniae non cadit, licet hoc accipere, et exigere, et exspectare. — Hinc inferunt Γ Cajetanus, Palaus, Prado, Trullench et Villalobos, apud Salmant. T, in foro conscientiae non esse signum usurae mentalis, quod quis non mutuaret, si crederet mutuatarium nullam recompensationem redditurum. Inferunt 2° iidem⁸ Cajetanus, Prado, cum Trullench, Serra et Salon, posse mutuantem licite talem spem mutuatario etiam manifestare; sed bene advertunt Salmant. * cum Lugo <0, etc., hoc non carere vehementi suspitione usurae (juxta dicta *de Simonia, n. 51, v. Hinc, in fine*). — Unde recte dicunt Salmant.¹⁰ et Viva taliter mutuantes ordinarie censendos esse usurarios.

Sentiunt autem Busenbaum (ut supra), Salmant. n, et Lessius u cum Petro Navarra ex Soto, non esse illicitum mutuanti dare mutuum sub spe lucri, etiamsi talis spes sit principale motivum mutuandi c'. — Sed verius puto cum Patre Concina “

loc. dt. — Cajflan., in 2° 2° qu. 78, art. 1. ad 4. Prado. loc. cit., n. 49. — Trull., lib. 7. cap. 19, dab. 3,0.4. — Strra, in 2° 2° qu. 78, art. 1, dub. 2. — Solon. in 2° 2° qu. 78, art. 2, controuv. 2. n. 3 et 4. — . Loc. dt., n. 34. — . Loc. du — u Loc. dt., n 32 et 33. — * Cap. 20, n. 37. — Ptlr. filavar., hb. 3, part. 2, n. 198. Solus. de Jusi, et Jure. hb. 6, qu. 1, art. 2. — “ Lib. 3, de Just et Jure, disaert. 3, cap. 16, n. 10.

Motuum
mb ipe io
cri quaii ex
pacto, illicitum.

Quaai ex
benevolentia.
licitum.

Ccr. ^ «ta-
na.

Mutoarc
principaliter
ex ipe
lucris, illicitum.

sed gratuito, quamquam depravatissima intentione illud receperit, nullo implicatur restituendi nodo». — Idemque tenent ac Sotus, Prado, cap. 28, qu. 1, n. 56 et 57; et Aragon, in 2° 2°, qu. 78, art. 1, v. *Supposito jam*, nullum tamen ex his auctoribus Salmant. allegant.

»2 Etiamsi in schedula dicat mutuatarius se liberaliter et omnino gratis donare, ut ad dunt Petrus Navarra, lib. 3, cap. 2, dub. 10, n. 325; et Medina, *Cod de rebus per usuram acquisitis, qu. 3, cans. 3*, v. *Hinc apparet*; ita etiam a Salmant. allegati.

<) Dicastillus, lib. 2, tr. 10, disp. 2, dub. 13, n. 293, in tantum contradicit auctoribus citatis, in quantum affirmat valere signa expressa contraria, sicut et scripturam; ceteroquin concedit etiam necessitatem plerumque signum esse quod non datur liberaliter.

762. — * Lugo, disp. 25, n. 30, haec scribit : Si illa spei manifestatio « antecedit, frequenter videbitur significare aliquod pactum implicitum, et mutuatarius intelliget se postea non ex mera liberalitate, sed ex tacita promissione dare id quod dat ultra sortem principalem ».

Viva, in propos. 42 Innoc. XI, n. 12: « Speculative tantum est probabile, inquit, quod possit mutuans excitare animum mutuatarii ad gratitudinem debitam jure naturae; practice tamen hujusmodi excitatio fert quoddam pactum implicitum, si antecedit mutuum. Et si subsequatur, tunc mutuatarius metu injusto induci solet ad solvendum auctarium, timens ne sibi injusta nota ingratitude inuratur ».

<) Si nempe ita speratur non tamquam ex debito justitiae, sed ex debito amicitiae cl

Sperare
lueram ex
CTitudine
non est tura.

hoc esse omnino illicitum d>, ex textu Lucae VI, 35, ubi praecipitur: *Mutuum date, nihil inde sperantes*. Si textus hic non explicatur saltem de hac principali spe, nescio in quo alio casu explicari poterit. Ratio autem nostrae sententiae est, quia, si non licet dare mutuum principaliter ob lucrum ex mutuo percipiendum, nec etiam licet mutuare principaliter ob spem lucri.

Id omnino confirmatur exemplo simoniae, quae incedit quidem pari passu cum usura. Circa enim *simoniam* jam probavimus (n. 51, v. *Caelerum*, et n. 54), quod si quis det temporale solo intuitu obtinendae rei spiritualis, tunc censetur habere intentionem saltem virtualiter simoniacam; ut patet ex propos, damnata 46 Innocent» XI, quae dicebat non esse simoniam dare temporale pro re spirituali, *etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale*. — Idem dicendum in mutuo. Quando etenim mutuum datur principaliter ob spem lucri, tunc ipsum lucrum speratum, cum sit principale motivum mutuandi, virtualiter convertitur in pretium mutui. Et hoc clare colligitur ex cap. *Consuluit 10, de usuris*, ubi sic habetur: *Consuluit Nos tua devotio, an ille... usurarius debeat judicari, qui (non alias mutuo traditurus) eo proposito mutuam pecuniam credit, ut, licet omni conventionem cessante, plus tamen sorte recipiat... Verum, quia quid in his casibus tenendum sit, ex Evangelio Lucae manifeste cognoscitur, in quo dicitur: Date mutuum, nihil inde sperantes; huiusmodi homines pro intentione lucri quam habent, cum omnis usura... prohibeatur in lege, judicandi sunt male agere, et ad ea quae taliter sunt accepta, restituenda, in animarum iudicio efficaciter inducendi*. Hinc sapienter dixit

S. Raymundus 1: *Qui sub talispe mutuavit pecuniam, quidquid postea (etiam gratis... oblatum) ultra sortem acceperit, usura est*.

Bene autem ait Concina», minime peccare mutuantem qui mutuum dat ad conciliandam alterius benevolentiam, etiamsi haec benevolentia sit principale motivum mutuandi; quia beneficium gratuitum ex se pertinet ad conciliandam mutuam benevolentiam. Immo addo, etiamsi secundo speretur aliquod lucrum, ita ut lucrum sit causa impellens ad mutuandum (non tamen si hac spe deficiente mutuum non daretur, quia tunc saltem praesumitur animus usurarius). — Ita ex D. Thomaa, ubi ait: *Si (mutuans)... accipiat aliquid huiusmodi, non quasi ex aliqua obligatione tacita vel expressa, sed sicut gratuitum donum, non peccat; quia, etiam antequam pecuniam mutuasset, licite poterat aliquod donum gratis accipere, nec peioris conditionis efficitur per hoc quod mutuavit. Recompensationem vero eorum quae pecunia non mensurantur, licet pro mutuo exigere, puta benevolentiam et amorem ejus cui mutuavit, vel aliquid huiusmodi*. Et 4 dicit licere mutuanti adhuc huiusmodi donum *sperare*'), modo (intelligendum, ut diximus) haec spes non sit causa finalis mutui; nam, licet speculative loquendo, differat sperare lucrum ex benevolentia, et sperare ex justitia, in praxi tamen facillime haec confunduntur.

763. - Quaeritur 2°. *An mutuans possit retinere quod mutuarius dedit non ex mera gratitudine, sed ex timore ne alia mutuatio ei negetur in futurum, aut ne aestimetur ingratus?*

Negant Cajetanus °), Molina, Navarrus et alii, apud Diana; cum Viva 6, qui oppositam sententiam putat speculative, non

1 Sum., lib. 2, tit. 7. de Usuri., § & — 1 Lib. 3. de Juri, et Jure, diucri. 3, cap. 16, n. 6. — * 2* 2~, qu. 78, Alt. 2, corp. — 4 De Malo, qu. 13, ari. 4, ad 13. — *Molina*,

disp. 306, n. 6 - A'atwr., Man., cap. 17, n. 209, post med. · *Diana*, part. 1, ir. 8, resol. 62 — · In propos. 42 Innoc. XI, num. 10.

liberalitatis et gratitudinis, ut explicant Salmant. et Lessius.

O « In praxi, spectata corrupta hominis natura ». Ita Concina.

r) Dummodo, ut explicat Angelicus, munus istud speretur, « non quasi debitum, sed quasi gratuitum et absque obligatione praestandum ».

763. - «J Cajetanus non recte allegatur a Diana; nam in 2^m 2°, qu. 78, art. 7, ad 4, (uti dtat Diana) non loquitur de timore mutualarii, sed de spe mutuantis, et negat usurae peccatum admitti, . quando aliquis mutuatur, nihil propter mutuum exspectans, sed exspectans ex gratitudine illius cui mutuatur quod non erit ingratus; sed sicut gratiam illi facit

M.tun
aimT»

nem m.

,pt lBCn

Praelia
dli

Quid ă practice probabilem. - Sed affirmant Laymann6', Lugo, Palaus, Solus 6c>, Diana ct Salas, apud Salmant. * Quia, ex S Thoma et communi, requiritur ad usuram, quod detur ex vi pacti, sive ut debitum ex justitia; dari autem ex tali timore nen efficit quod detur ut pretium: lex enim mutui non prohibet ut alter nolit ingratus apparere.

Salmanticenses autem, licet primo dicant talem donationem difficulter non esse usurariam, cum rarissime praesumenda sit mere voluntaria; attamen revera postea secundae sententiae adhaerent, dicendo quod si donatio vere fuerit gratuita, bene potest retineri. Etsi enim illa sit alioquin involuntaria, nequaquam vero tale involuntarium illam irritat; cum non proveniat ab extrinseco cogente, sed ab intrinseca necessitate, vel voluntate ipsius mutuatarii. — Ita Salmant.2cum Serrad),Trullench *, Prado et Soto /4 qui advertit, discernendum semper esse an mutuans recipiat ratione amicitiae, vel an ratione mutui.

764. - « 3". Quod si tamen intelligeret « sibi aliquid donatum, non gratis, ut putabat, sed ut debitum ratione mutui;

Luro, di»p. 25, n. 35. · *Palans*, tr. 33, di»p. 4, punet. 9, n« 3. - *Salas*, tract, de *Usuris*, dub. 6. d 2. · 1 Tr. 14, cap. 3, n. 85, — S. *Thom.*, 2· 2·, qu. 78, art. 2. — *Salmoni.*, tr. 14, cap. 3, n. 36. — · Loc. dt., n. 3b. · *Prado*, cap. 28,

« teneretur restituere quantum inde ditior « evasisset; ut habet Sâ', card. Lugo<».

Adverte hic prop, 42 damnatam ab Innocentio XI, quae dicebat: *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tamquam ex benevolentia et gratitudine debitum; sed solum si exigatur tamquam ex justitia debitum.* — Recte notat Vivaï quod in illa verba *ex gratitudine debitum* cadit damnatio; nam mutuatarius non tenetur bonis suis satisfacere obligationi gratitudinis, cum possit satisfacere mutantem laudando, pro eo orando, etc.

An autem *obligatio autidoralis*, seu gratitudinis, *possit unquam in pactum deduci?* — Omnino negandum, ut clare infertur ex praefata propositione; nam id quod in pactum deducitur jam dicitur debitum. Vide dicta *de Simonia*, «. 53.

«4n.Nec est usura dare mutuum alterius « amicitiae captandae causa, atque ulterius inde sperare officium, quia amicitia « non aestimatur pretio. — Card. Lugo * « 5°. Pactum tamen de obtinendo a « mutuatario (vel ejus opera) officio aliquo, illicitum est et usurarium. Ita com muniter Molina T, Lessius % Salas *;

qu. 1, n. 54. — · V. *thnro*, n. 11. — * De Jtxil et Jure, disp. 25, n. 31. — · In plope 4.' damnat, ab lunoc. XI n. 6 ct 7. — · De Just, et Jure, dxsp 25, n. 2S. — * De Just, ct Jure, lib. 2, disp. 310, n. 12 ct 13.

mutuando, ita ille gratus vel in remutuando, vel in serviendo, vel in munusculis juxta conditionem suam erit, non ut usuram solvat, sed ut gratis se gratum exhibeat ».

h) Laymann, *ZA. 3, tr. 4, cap. 16, u. 4*; ct Sotus, *de Just., lib. 6, qu. 1, art. 2, et art. 4, v. Restat autem*, quidquid dicant Salmanlicenses, non de timore mutuatarii, sed de spe ipsius mutantis loquuntur.

U Diana, qui a Salmant. allegatur ut qui cum formidine hanc opinionem teneat, *pari. /, tr. 8, resol. 62*, dicit solum: « An sit etiam probabilis,... judicent viri docti ».

•0 Serra, etsi a Salmant. citetur ut refert S. Alphonsus, haec tamen, *n. 2at* 2a<, qu. 78, art. 2, dub. 3, Diccud. 4*, dumtaxat scribit: « Ratione praesumptae donationis posse mutantem aliquid accipere ultra sortem... Advertendum est tamen hanc praesumptionem rarissime admittendam esse ».

•) Trullench perperam citatur a Salmant.: prorsus enim oppositum tenet, *lib. 7, cap. 19, dub. 3, n 5*: « A fortiori, inquit, non videtur admittendum quod dixit [Salas, de Usur.] *sup. dub. 6, u. 2*, videlicet non esse usuram men-

talem auctitium velle recipere ab eo quem scio non daturum, nisi timore ne iterum negetur ei mutuum, aut ne videatur vel vocetur ingratus, quando nullus est animus extorquendi auctitium vel recipiendi illud ut debitum ex justitia seu ex vi pacti ».

/J Sotus, *de Just, et Jure, lib. 6, qu. 1, art. 2, v. Quid autem*, ait aliquid accipi posse ratione amicitiae, proindeque posse idipsum sperari, addens (quod notant Salmant.): « Hoc tamen latendum quod, cum sit valde subtile discernere, quando intentio subesi recipiendi ratione amicitiae aut ratione mutui, semper est talis intentio suspecta. Sed ubi vir prudens id discernit, nulla subest culpa». Cfr. etiam notam b hic supra.

764. - * Lessius, *cap. 20, dub. 9, u. 62 et seqq.*, id revera docet, quando pactum istud est justitiae. 2Xl *n. 66*: « In praxi non esse facile concedendum, inquit, pactum amicitiae in hujusmodi; nam facile sic palliaretur usura ». — El cum Lessio in omnibus concordant Salmant, *loc cit., u. 58*.

Salas, *de Usuris, dub. 13, u. 2*, ita profecto tenet, sed *n. 3*, doctrinam hanc sic limi-

« card. Lugo¹ »; [Cum Viva^r et Salmant.^a communiter] « contra Navarrum Etsi » Salas eum excuset, qui mutuatur aliquid « cum pacto ut statim praestetur aliquod « beneficium ex gratitudine. — Vide Trullench¹ ».

Excusatur quidem qui mutuatur cum pacto ut alter remutuet in praesenti: secus, in futurum. — Vide dicta *de Simonia*, n. 57, et dicenda n. 781, ex D. Thoma.

« 6°. Pactum ut a mutuuario conferatur beneficium ecclesiasticum, est usura « (et simonia); quia cogitur is subire novum onus.

« *T.* Non est usura, cum quis, non potens sua recuperare, mutuatur ut sibi redantur sua, vel ne sibi inique noceatur: « quia haec jure jam ante debentur; et « sic non facit lucrum nec imponit novam « obligationem. Bonacina³, ex Azor, Reginaldo, etc. ». — [Vide dicta de Simonia, ex n. 98, quae dicuntur etiam de mutuo].

765. - « 8°. Nec est usura exigere aliquid ratione periculi recuperationis, difficultatum, vel expensarum, quae erunt vel metuuntur in recuperanda sorte; « quia pretio aestimari potest quod quis « se in tale periculum et difficultatem « conjiciat. Bonacina⁴. — Necessse tamen « esse Ut periculum istud, etc., deducatur

« in pactum expresse vel tacite, docet « Laymann⁵ ex Medina Valentia, Molina, Lessio^a, etc. Item dicit card. Lugo^o.

« Et sic liciti sunt *Montes Pietatis*, ut « vocant, hoc est, thesauri quidam, qui « in refugium pauperum a republica vel « principe reponuntur, ut inde pauperibus « gratis mutuetur; ita tamen ut parum retribuant pro expensis quae fiunt in minimos et conservationem talium Montium. — Vide Toletum⁶, Lessium⁷, Bonacina⁸ ».

Magna agitur Quaestio: *Au, ratione periculi amittendae sortis, liceat aliquid supra sortem exigere?*

Prima sententia negat; eamque tenent Navarrus⁹, Sotus¹⁰, Toletus¹¹, Natalis Alexander¹², Genettus¹³ — Rationes hujus sententiae infra exponemus in objectionibus ad secundam sententiam, quam sequimur.

Secunda igitur sententia, probabilior et satis communis, quam tenent cum Busenbaum (ut supra) Lessius¹⁴, Silvius¹⁵, Silvester¹⁶, Continuator Tournely¹⁰, Wiggandt¹⁷, Fagnanus¹⁸, Petrocorensis¹⁹, Cabassutius²⁰, Lugo^w, Salmant.^a cum Molina, Valentia, Salon, Trullench et aliis innumeris, affirmat licite posse aliquid moderatum accipi propter periculum sortis: — Dummodo, h¹ periculum sit verum

Monte- p*
Uti-.

Pncaln
sortis
nlio, mo
excusal
ab
mura.

Probih
liu» exaj
Mt.

.Mutuare
4(1 recupe-
randum de-
bitum, lici-
tum.

Exigere
aliquid r>-
Hone peri-
culi. etc, li-
citam.

¹ Disp. 25, num. 4L — ² Lib. 7, cap. 19, dub. 7. — ³ Di>p. 3, de Contract., qu. 3, punct. 3. n. 15 et 16. ⁴ *Ator*, par.; 3, lib. 5, de Usant, cap. 7, qu. 15, - /?<</«., lib. 25, n. 191 et seqq. — ⁵ Disp. 3, de Contract., qu. 3, punct. 5. — ⁶ Lib. 3, tr. 4, cap. 16, num. 9 et 10. ⁷ *Valent.*, in ?^o 2°, disp. 5, qu. 20. punct. 2, § 6, concl. 4. ⁸ *Molina*, tract. 2, disp. 366. ⁹ Lib. 5, cap. 38. — ¹⁰ Cap. 20, dub. 23. — ¹¹ Disp. 8. de Contract., qu. 3, punct. 12. — ¹² Man. cap. 23, n. 81. — ¹³ Dr Just. et Jure, lib. 6, qu. 4, art. L ad 2. — ¹⁴ Lib. 8, cap. 51, n. 2. — ¹⁵ Lib. 3, cap. 7, art. 6, reg. 3 —

¹⁶ u Cap. 20, dub. 13, n. III et seqq. — u In 2° 2°, qu. 77, <fL I, quacr 4. — * V. *Usura* I, quAer. 84. — * *Pari.* 2» de Commet., cap. 3, art. 3, ted. I, concl. I. — ¹⁷ Tr. 4]. exam. 8, qa. 2, n. b8. v, *Resp.* 9. * *. In cap. *Mnuxanli*, de usur., n. 24. — ¹⁸ Theor. et prax., lib. 6, cap. 8, n. 2. — ¹⁹ Disp. 25, num. 79 et seqq. — n Tr. 14, cap. 3, num. 88. ²⁰ *Molina*, disp. 318, num. 1. *Valent.*, in 2° 2°, disp. 5, qu. 20, punct. 2, § 6, concl. 4. ²¹ *Salon*, in 2° 2°, qu. 78, artic. 2, contrav. 20. ²² *Trull.*, in Deoil., lib. 7, cap. 19, dub. 11, num. 1.

tat: « Ut quando obligatio non est periculosa aut incommoda mutuuario, illam in pactum deducere usura non sit ».

c) Viva, in *prop. 42 Innoc. XI, n. 15*, concordat, loquens de ecclesiastico beneficio

d) Petrus Navarra, *lib. 3, cap. 2, n. 268 et seqq.*, contradicit in eo solo casu, quo collatio officii operas non excedentis, statim fieret.

Salas, *de Usur.*, *dub. 13, n. 3*, excusationem hanc, quam ex Navarro affert, non admittit, nisi « quando ea obligatio non esset periculosa aut incommoda mutuuario ».

765. - Joannes Medina, *Cod de Restit.*, qu. 37, v. *Ad causam*; Lessius, *cap. 20, dub. 13*, non requirunt ut periculum istud in

pactum deducatur; nec pro hac parte a Laymann auctores citantur. — Pariter Lugo, *disp. 25, n. 80*, asserit tantum licitum esse aliquid exigere ratione periculi, sed non loquitur de necessitate illud in pactum deducendi.

Genettus, *tr. 4, cap. 7, qu. 3*, dicit id « tere nunquam in praxi » licere.

« Petrocorensis, *lib. 4, de Jusht.*, cap. 7, qu. 6, id concedit solum in casu quo quis mercatori naviganti pecuniam mutuo daret.

d' Conditiones istas silentio praetermittunt Silvester, Fagnanus, Molina. Quoad secundam autem, Salon, *loc. cit.*, non solum requirit ut non recusetur lidejussio aut pignus; sed re-

modo «il
verum et
citraordi-
wium.

ci modo
ASMcamio
sortis non
Tccutctur.

I'rotuiur
hâcv ten-
ICfIU.

et extraordinarium (non autem commune) amittendi sortem, vel eam non recuperandi sine magnis expensis et laboribus; nempe si detur mutuum homini dubiae fidei vel pauperi (intellige, si ipsi des mutuum praeter id quod tu praecise teneris ex praecepto illi mutuare ad ejus praesentem inopiam sublevandam). — Dummodo 2° non recuses assecurationem sortis, si tibi offeratur per pignus aut fidejussionem, et non cogas mutuatarium ad tale periculum transigendum; ut recte notant Lessius¹ et Salmant. * Caeterum, bene exigere potes a mutuatario id quod alter tibi daret pro assecuratione sortis, licet mutuum postmodum integre tibi reddatur. Ratio, quia te exponere tali periculo vere est pretio aestimabile.

Id confirmatur Γ. Ex concilio Lateranensi 3, sub Leone X, ubi pro usura damnatur quodlibet lucrum ex re infrugifera perceptum, secluso tamen titulo laboris, aut sumptus, aut periculi: *Quando videlicet* (verba concilii) *ex usu rei quae non germinat, nullo labore, nullo sumptu, nullove periculo, lucrum fetusque conquiri studetur.*

Confirmatur 2°. Ex doctrina D. Thomae⁴ (apud Petrocorensē⁵), ubi S. Doctor sic ait: *Res..., quae extra periculum possidentur ejusdem speciei, plus aestimantur quam eadem existentes in periculo; et ideo ad naturam rei convertitur recompensatio, quae propter periculum aestimatur plus vel minus valere.*

Confirmatur 3°. Ex declaratione S. Congreg. de Propaganda Fide, quam referunt Cabassutius⁶ e, et Continuator Tournely⁷, ac Bancel⁸. — Casus luit hic: Apud Sinenenses lege statutum erat, ut in mutuo

• Cap. 20, num. 7n. — • Tr. 14, cap. 3» num. i. i.—
• Sc-o. 10, bulla *Zntsr multiplicet*, Anno 1515: habetur 4p. Labbe, torn. 19, col. 'MJ6. — • Opuec. 73, cap. o. i. L —
• Lib. 4, de lusi., cap. 7, qu. o. — • Lib. 6. cap. β, num. 2. — 1 Part. 2, de Contract., cap. 3, art. 3, tccL I. concl. 4.—

quirit etiam ut primo quidem mutuans enixe postulet ejusmodi pignus, etc; postea vero, si mutuatai ius dare nequeat, faciat contractum separatum a mutui contractu, de aliquo recipiendo ratione periculi.

Seu potius: Consuerunt *Qualificatores S. Officii*, quorum responsa et resolutiones approbavit S. C. de Propaganda fide. Cfr. Bullar. S. C. de P. F., *loc. cit.*

acciperentur 30 pro centum, sine respectu ad damnum emergens vel lucrum cessans: et quia in recuperanda sorte erat periculum fugae debitorum, aut tardae solutionis, vel repetendi pecuniam cum onere recurrenti ad iudices, quaesitum fuit an hocliceret. Respondit Sacra Congregatio, approbante Innocentio X (et haec declaratio anno 1645 fuit Romae typis demandata): [Censuit S. Congreg. Cardinalium S. Rom. Ecclesiae '] *ratione mutui, immediate et praecise nihil esse accipiendum ultra sortem principalem. St vero aliquid accipiant ratione periculi probabiliter imminētis, prout in casu, non esse inquietandos: dummodo habeatur ratio qualitatis periculi et probabilitatis ejusdem, ac servata proportione inter periculum et id quod accipitur.* — Deinde Pontifex praecipit omnibus missionariis sub excommunicatione latae sententiae, ut omnia hujus decreti observarent et illis uterentur.

Nec obstat dicere quod non constet de hac declaratione, ut ait Henricus a S. Ignatio¹, apud Continuatorem Tournely². Nam Thomas Hurtadus³ affert exemplar hujus declarationis authenticatum per notarium apostolicum. — Opponit deinde idem Henricus, praefatam declarationem non esse approbativam, sed tantum tolerantivam. Sed respondetur quod S. Congregatio dicit ibidem, mutuantes *non esse inquietandos, dummodo habeatur ratio...probabilitatis periculi* j: quae utique verba non meram tolerantiam, sed positivam permissionem significant. Praeterea quod Pontifex, ut diximus, positive praecipit observantiam hujus decreti: unde (bene ait Continuator Tournely) inaudita tuisset haec agendi ratio, si Pontifex prae-

Vuidrot
inr dccUra-
lio S. Cun-
groffatto.
nik

• Moral. S. Thom., v. *Unira*. i. f. — *Dcclar* S. G, Ilultar.
dc PropAcandA Fide, tom. I. pA£. 124 et ML — Ad cak.
Roolul. orthodoxo moral, de Martyrio Hdcl Con/tu.
Γο η τ η., part.2. de Contract, cap. 3, Ait. 3, «cet. L concl. 4,
v. Ad <t(undnm S. ΟὐΗΞΙΒΞαΗῦ.

f Objectiones istae apud Contin. Tournely, *part. 2, de Contract., cap. 3, art. 3, sect. I, concl. 4* motae sunt ipsi Henrico a S. Ignatio, qui eas refert, *toni. 2, hb. 9, cap. 31, η. 377 et seqq.* Et ita sane res se habet; et Henricus ad primam respondet π. 377 ex testimonio Hurtadi; ad secundam, η. 379; et ad tertiam, η. 380, uti refert S. Alphonsus ex Continuatore Tournely.

cepisset decreti observantiam, cum haberet sibi persuasum, aut dubitaret hanc esse usuram. — Demum opponit praedictus Henricus, id procedere in casu extraordinario periculi longe majoris quam periculi communis. Respondetur quod Sac. Congregatio respondit de periculis de quibus fuit quaesitum, nempe fugae, tardae solutionis et difficultatis exigendi: quae pericula inter extrinseca non sunt extraordinaria.

Objectio
pnnu

Objicitur Γ. Fur, cum restituit ablatum, non tenetur restituere pretium periculi; ergo tanto minus tenetur illud restituere mutuarius. Si enim periculum amittendae sortis non est titulus qui furem obstringat ad aliquid ultra sortem domino solvendum; nec etiam mutuanti erit justus titulus exigendi: nudum enim pactum titulum non praestat.

Reipenditur.

Sed respondetur: Nemo dubitat quin ob damnum emergens possit mutuans aliquid ultra sortem exigere; et tamen, si damnum non est deductum in pactum, nihil potest exigere: quia deest pactum (ut dicemus, n. 769, v. *Sed dubitatur*). Ergo damnum emergens nec etiam est titulus accipiendi ultra sortem; sed bene est titulus juste deducendi in pactum exactionem. Ita a pari, periculum sine pacto non est titulus percipiendi aliquid ultra sortem; sed bene est titulus juste paciscendi, cum mutuans in gratiam alterius in se suscipiat periculi onus, quod per se est pretio aestimabile. Fur autem, quia inter ipsum et dominum nullum pactum intercessit, ideo nihil ratione periculi ultra sortem tenetur restituere. — Unde pro conclusione regula certa sit, quod ut mutuans licite possit aliquid ultra sortem exigere, requiritur ut pactum justum intercedat; ut autem pactum sit justum, requiritur ut mutuans aliquod onus extraordinarium in se suscipiat. Sicut ergo ipse

potest juste pacisci aliquid exacturum ob damnum emergens certum; sic etiam, ut exigat aliquid (etsi minus) ob damnum probabile, quemadmodum est damni periculum. Ideo bene ait Continuator Tournely, quod creditum periculosum non potest tanti vendi quanti creditum securum.

Objiciunt 11° textum in cap. *Naviganti 19, de usuris*, ubi sic dicitur: *Naviganti vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniae quantitatem; pro eo quod suscipit in se periculum recepturus aliquid ultra sortem, usurarius est censendus*.

Objectio
Alien.

Huic textui multipliciter respondetur. — Respondent Γ. Laymann, Barbosa, Palaus et Cabassutius, ibi mendum irrepisse, et omissam esse particulam *non*. Hancque interpretationem bene fieri posse dicit Tournely, ex contextu canonis praefati, ubi, cum sermo deinde immediate fiat de mutuante granum aut vinum, qui aliquid exigit ob dubium decrementi pro tempore restitutionis, subditur: *Ille quoque qui dat decem solidos, ut alio tempore totidem sibi grani, vini vel olei, etc. mensurae reddantur, non debet ex hoc usurarius reputari*. Idem igitur dictum censetur pro primo casu: particula enim *quoque* id satis ostendit; alias (ait Continuator Tournely⁸) potius debuisset Pontifex apponere particulam *sed*, si contractum illum usurarium declarare intendisset. — Respondetur 2° cum Fagnano⁴ et Salmant.⁵, quod praefatus textus intelligitur tantum pro foro externo, ubi talis contractus pro usurario habendus esse decernitur; et ideo non dicitur ibi illum esse usurarium, sed quod *usurarius est censendus*. Prout pariter, ait Fagnanus, si episcopus accipit gratuitum munus ab aliquo, cui postea gratis confert beneficium, in foro externo censebitur simoniacus; sed talis utique non erit in conscientia. — Respondetur 3° cum eodem Cabassutio item Lugo,

Respond
lar.

¹ Pan. 2. de Contract., cap. 3, an. 3, sect. L cond. 4, v. *Probal*. 3. — *Laym.* lib. 3, tr. 4, cap. 16, num. 13. — *Barbata*, in cap. *Naviganti*, n. 2. — *Palaus*, tr. 33, di>p. 4, punct. 18. n. 4. — * Lib. 6. cap. 8, n. 3. — *Cortin. Tour**,

part. 2, de Contract., cap. 3, art. 3, sect. 1, post conci. 4, obj. 1, re.p. 1. — Loc. cit. — In cap. *Naviganti*, n. 21 et 22. — Tr. 14, cap. 2, num. 145. — *Fagnan.*, loc. cit., n. 22. — Disp. 25, n. 78.

k) Cabassulius, loc. cit., n. 3, hanc interpretationem ipse non habet; sed affert alios auctores, qui ex hoc textu « colligunt a mutuante fuisse mutualario impositam legem, ut

non alium quam seipsum eligeret adversus pericula obventura fidejussorem, et fortassis accepta (quod deterius est) a mercatore cui mutuabatur, pecunia».

Lessio ‘, Salmant. * cum Laymann h>, Palao, Covarruvias, Tapia, Villalobos, et aliis communiter, textum intelligi pro casu quo mutuans ex vi ipsius mutui obligaret mutuatarium ad talem contractum assecurationis ineundum; vel casu quo (ut sentit Petrocorensis 8) mutuans intendat omnino ex mutuo lucrari, ita ut aliter non mutuaret. Idque expresse sentit etiam D. Thomas †, apud eundem Petrocorensem % ubi dicit: *Si vero {mutuans} non pro mutuo lucrum sperat, sed onus periculi quod in se sumit, petit sibi compensari; ita ut esset dispositus ad mutuandam gratis pecuniam, si tale periculum in se non sumeret; certe tunc non peccat.*

Monte» pie-
uti», liciti.

Circa autem *Montes pietatis*, quos meminit Busenbaum (ut supra), advertendum, hos approbatos fuisse a concilio Lateranensi sub Leone X, sub hac limitatione: Concedit tantum accessionem, *ad solas ministrorum expensas, et aliarum rerum ad illorum conservationem, ut praefertur, pertinentium pro eorum indemnitate dumtaxat ultra sortem, absque lucro eorumdem Montium.*

Conditio-
ne requiritur
Ue.

Hinc advertunt Pater Concina⁴ et Continuator Tournely⁵, quod, ut licite tales Montes erigantur, tres conditiones requiruntur: Γ. Ut pecunia tradatur pauperibus intra limitem certae summae, pro tempore determinato restituendae. 2°. Ut pignus a debitoribus exhibeatur, illudque custodiatur a ministris, et tempore praefinito vendatur sub hasta, ac retento pretio quod Monti debetur, reliquum restituatur domino pignoris; vel pauperibus (si hic inveniri nequit); vel etiam eidem Monti, ut ait Roncaglia ∴ quod etiam admittit Concina ‘, si Mons sit pauper, et prematur *i*) necessitate succurrendi pauperibus,

¹ Cap. 20, n. 116. — ¹ Tr. 14, cap. 3, n. 92. — *Palam*, (non cit. a Salmant.) tr. 33, disp. 4, punct. 18, num. 4. — *Cavar.*, (a Salm, non citatu.*) *Variar. resol.* Hb. 3, cap. 2, n. 5, (*al.*, n. 8.) — *Tapia*, (hem a Salm, non citatu.*) tom. 2. Hb. 5, qu. 17, art. 9, n. 2. *Vittali*, (a Salm, pariter ommus) part. 2, tr. 22, di(T. 10. n. 3. — ¹ Lib. 4. de Just., cap. 7, qu. 6. — *Concit. Taiwan.*, bulla *fnctcr multipliers*. — * Lib. 3.

Laymann, *lib. 3, tr. 4, cap. 16, n. 13*, hanc utique refert; sed ipse priori interpretationi, tamquam sibi magis placenti, adhaeret. Nec pro hac tertia a Salmanticensibus adducitur.

ut concesserunt aliquibus Montibus Sixtus V et Clemens X.

Hic autem notandum cum Concina “, peccare divites, qui sine necessitate accipiunt mutuum a Monte, ut alias lucrentur; et ideo tenentur illico pecuniam restituere. Hoc autem intelligendum dicerem, si Mons esset pauper; quia tunc deficeret subventio pauperum, pro quibus isti Montes sunt instituti. — Pasqualigo autem (apud Concina ∙) affert quasdam litteras Pauli III, quibus asseritur licite concedi posse aliquam annuam accessionem iis qui pecuniam otiosam in praefatis Montibus collocant. Sed Petrus Ballerini¹⁰ clare et merito evincit has litteras apocryphas. Adducit tamen Pater Concina ¹¹*alias litteras ejusdem Pauli III, Julii III et Pii IV, in quibus id conceditur: sed cum hisce limitationibus, ut deponentes pecuniam id faciant zelo caritatis erga pauperes, et alias paratas habeant emptiones, ex quibus licite lucrari possent.

An vero sit licitum etiam privatis huiusmodi Montes instituere? Affirmat Lessius **

766. — « 9°. Nec est usura, si, timens « difficultatem aut fraudem mutuatarii in « reddendo tempore constituto, paciscaris « ut, si tunc non solvat, aliquid det praeter • capitale loco poenae: quae poena licite « exigetur, dummodo non fiat alia intentione quam ut mutuatarius sic quasi « constringatur ne sua culpa fallat Unde « si mutuatarius absque sua culpa non « possit solvere, non licebit poenam exigere; ut habet Toletus¹⁸. — Qui ait manifestum esse argumentum pravae intentionis, si optes non solvi tibi praefixo tempore, ut poenam recipias; ac * simpliciter usuram fore, si certo sciens

Dive
peten» mu-
ra u m A
monte pie-
Ut it.

q u « n d o
peccet-

Pactum
poenae con-
ventionali-
in mutuo,
he itum

de Juit. et Jure, dissert. 3, cap. 20, n. 4. — ∙ Part. 2. de Contract., cap. 3, /Xppend — ∙ Tr. 14, qu. 3, de Mutuo et Utura. append, de Montib. ptet .qu. 2. reap.? — ∙ Loc. cit., dissert. 3. cap. 20, n. 5. — ∙ Loc. cit., n. 6. — *Pa^ali* ∙, Deci mor. 183- - ∙ Loc. dt., num. 7 et S. — ∙ Opusc. de Montib. piet., cap. 3, § 3. — u Loc. at., n. 9. — u Cap. 20. dub. 23. n. 1<U. — “ Lib. 5, cap. 32, n. 2.

D Haec sunt verba ipsius Petrocorensis *loc. cit.*, sic interpretantis quod S. Thomas dicit in *opusc. 73, cap. 6*.

i) Conditio 3^a apud Concina ita exponitur: • Ut tenuis supra sortem accessio exigatur in

« alterum non valiturum solvere, adhuc
« tali poena oneres. — Vide Bonacina¹,
‡Molina Lessium³ ».

Licetum est igitur in mutuo pactum
poenae conventionalis, ut tenent commu-
niter Lugo 4, Sotus 4; Continuator Tour-
nely⁴ cum Henrico a S. Ignatio; Holz-
mann⁷, Wigandt⁷. Cabassutius⁷, Lessius¹⁰,
Anacletus II, et Salmant. ” cum Scoto,
Trullench, Villalobos, etc. — Ratio autem
cur hoc pactum sit licitum, est, quia talis
poena apponitur ut contractus firmitati
consulatur et avertatur negligentia mu-
tuatarii.

Ad licite vero hoc pactum apponen-
dum, requiritur: Γ. Ut mora debitoris sit
notabilis et culpabilis. — 2°. Ut absit ani-
mus lucrandi per poenam appositam: qui
animus praesumitur, si oneretur debitor
ad restituendum pro tempore quo scitur
eum solvere non posse. Ita, cum Busen-
baum, Salmant.¹³ — Adde 3°. Ut poena
sit moderata et culpae proportionata. Vide
Salmant.

767. - An autem *dicta poena debeatur
ante Judicis sententiam*?

Negant Sanchez¹⁵; et Palaus, Diana¹⁶
etc., apud Salmant.¹⁸; quia ratio generalis
de poenis est, ut non debeantur ante sen-
tentiam — Oppositum tamen tenent pro-
babilius Continuator Tournely¹⁷, Holz-
mann¹⁸, Lessius¹⁹; et Silvestei, Villalo-
bos et alii, cum Salmant.¹⁸; quia haec
poena magis habet rationem paexi quam
poenae.

768. - « 10°. Nec est usura, pacisci et
accipere aliquid ratione *damni enter-*

« *gentis* (siquidem mutuum vere illius
« causa sit), aut *lucri cessantis* vel *cessa-*
« *turi*, dummodo de hoc praemoneatur
« mutuatarius. Ut, si volebas domum re-
« ficere, aut poteras nunc commodum tem-
« pore emere triticum, privando autem te
« tua pecunia in dando mutuo, corrumpit
« domus, et postea carius emes triticum.
« Item non poteris lucrari cum tua pecu-
« nia, quod poteras et volebas negotiando,
« ita ut mutuatio sit vere causa lucris ces-
« santis. — Ubi notat Toletus, supponen-
« dum in hoc titulo lucris cessantis: Γ. Quod
« vere volueris cum ea pecunia negotiari,
« et non habeas aliam. 2°. Quod malis ne-
« gotiando aliterve lucrari quam sic mu-
« tuando, ita ut mutues tantum in gratiam
« mutuatarii. 3°. Ut minus exigas quam
« lucrari poteras, et deductis expensis,
« quia lucrum cessans non est actu, sed
« in potentia, et variis adhuc eventibus
« obnoxium. Unde ad arbitrium viri pru-
« dentis, pro majore vel minore ejus cer-
« titudine, aestimare id poteris, et sic cum
« mutuuario de eo pacisci. S. Thomas,
« Molina ”, Salas *, card. Lugo II, Bona-
« cina — Hinc qui non habuit animum
« negotiandi, vel si non erant nec brevi
« sperabantur merces, vel non erat nw-
« raliter certus de lucro, nihil potest acci-
« pere ultra sortem: quia mutuatio ista
« vere non fuit causa lucris cessantis.

« Eadem ex causa usura est, si mer-
« catores credito vendentes, aliquid ultra
« pretium rigorosum accipiant titulo lucris
• cessantis, v. gr. rem tantum valentem
« 100 vendant pro 105 numerandis post

Quid tap
notut titi
lu> lien
cetuntit

Conditio-
ne rcquui-
lar.

VIH nr
fIOU deberi
poenam un-
ie senten-
tiam

Prohibi-
ti ut deK I
lur

Damnum
emergen-
loiruin n>
vin %

¹ Dltp 3, de Contract., qu. 3, punct. 7. — Tr. 2, diwp 317. — Cap X), dub. 15. — Dhp. 25, num. HO. —
De Jusi. el Jure, Hb. 6, qu. 1, art. 3, post conel. 1, dubi-
tatio. — Part. 2. de Contract., cap. 3, art. 4, sect. 8. —
Htfirü. a S. tom. 2. Hb. 9, cap. 33, num. 399. —
1 Dr Contract., num 759. — Tr. 9, exam. 8 qu. 3, n. 69,
ud 13. — Lib. 6. cap 7. q. I. — ” Cap. 20. n. 128. —
» Tr h de Commet., dist. 4. qu. 4, n. 38 — Tr. 14,
i ip. 3. n 75. in 4, dist 15. qu. 2. art. 2, concl. 4.
(n 18) Trull., lib. 7. cap 19, dub. 13. n. 1. VillaI.,

pari. 2, tr. 22, diff. 9, n. 1. — u Tr. 14, cap. 3, n. 75. —
u Loc. cit., n. 76. — ° De Matr., lib. 1, disp. 37, n. 4.
Palaus. ir. 3, disp. 2, punct. 3, n. 4. — Tr. 14, cap. 3,
n. 77. — n Part. 2, de Contract., cap. 3, art. 4, sect. 3
v. poenam vero. — Si/vcsf., v. Poena, n. 14. — Villa/..
pan 2. tr. 22. diff. 9. n. 3. “ Loc. cit., n. 77. — To/ct.,
Hb. 5, cap. SJ. — S. Thom., 2 2°, qu. 78. art 2, ad 1. —
Tr 2, disp. 314 el seqq — ” De Usuris, dub. 18 el seqq
— u Disp. 25, n. 10 et seqq. r Disp. 3, de Contract.,
qu. 3, punct. 4.

ministrorum mercedem, Montiumque expen-
bas, quae pro domorum conductione et aliis
rebus fieri debent ».

767. - u Diana, *part. 1, tr 8, resol 29*,
ail hanc sententiam non carere sua probabi-
litate, licet contrariam, quae est opinio S. AI-
phonsi, probabilem appellet

bi Holzmann, *loc. cit.* quaesitum istud si-
lentio praetermittit; neque alibi apud ipsum
id reperire potui.

<) Lessius, *loc. cit, n 135 et 136*, hanc
profecto opinionem valde probabilem et ve-
riorem existimat, priorem tamen, ut proba-
bilem agnoscit

« annum ; quia vendendo ad creditum
« (quod est vidualis mutuatio), plures ha-
bent emptores, pluresque res vendunt:
et sic compensatur lucrum cessans, atque
« adeo illud non cessat ratione hujus ven-
ditionis. Diana *, Trullench Vide *Dub.*
« *seq.* . — Hac in re, perlege propositio-
nem 41 inter proscriptas ab Innocentio XI.

Certum est ob titulum *damni emer-*
gentis licitum esse mutuantı exigere id
quod sibi interest causa mutui. — Ita om-
nes cum D. Thoma · qui rationem dat,
inquiens: *Hoc enim non est vendere usum*
pecuniae, sed damnum vitare.

An autem id liceat ob titulum *lucri*
cessantis?

Dubitat Sotus 4; et absolute negant
Scotus "4 Durandus et alii, apud Azor.
Hisque videtur adhaesisse idem S. Tho-
mas *, ubi subdidit: *Recompensationem*
vero damni, quod consideratur in hoc quod
de pecunia non lucratur, non potest in
pactum deducere; quia non debet vendere
id quod nondum habet, et potest impediri
multipliciter ab habendo. — Sed commu-
niter alii doctores affirmant, ut Cajetanus
Silvius ', Lessius ·, Genettus Petrocoren-
sis °, Wigandt °, Continuator Tournely °,
Anacletus °; Salmant. 14 cum Petro Na-
varra, Laymann, Valentia, Bonacina, Re-
bello, etc. Hunc titulum approbat *l. 13,*
Q. Rem ratam hab.; et expresse videtur
approbasse SS. noster Pontifex Benedi-
ctus XIV, dicens 18: *Neque item negatur,*
posse multoties pecuniam ab iinoquoque
suam, per alios diversae prorsus natu-
rae a mutui natura contractus, recte coi-

locari et impendi: sive ad proventus sibi
annuos conquirendos, sive etiam (nota) ad
licitam mercaturam et negotiationem exer-
cendam, honestaque indidem lucra perci-
pienda.

Ratio nostrae sententiae est, quia, ut
docet idem S. Thomas M, dupliciter potest
aliquis damnificari: *Uno modo, quia au-*
fertur ei quod actu habebat. Atio modo...
impediendo ne adipiscatur quod erat in
via habendi: et tale damnum non oportet
recompensare ex aequo; quia minus est
habere aliquid virtute quam habere actu.
— Idque dicit S. Doctor ° valere etiam
pro lucro quod aliquis sperat ex sua pe-
cunia. En verba D. Thomae: *Nam ille qui*
semen sparsit in agro, nondum habet
messem tu actu, sed solum in virtute; et
similiter ille qui habet pecuniam, nondum
habet lucrum in actu, sed solum in vir-
tute: et utrumque potest multipliciter im-
pediri. Nec officit quod S. Doctor id in-
telligat 18 de lucro cessante ob moram
mutuatarii, non solventis tempore praefi-
nito. Nam, sive lucrum cesset ob moram
mutuatarii, sive ob causam mutui, eadem
ratio currit exigendi lucrum cessans; cum
tale interesse non debeatur mutuantı, nisi
ob compensationem damni, quod in utro-
que casu aequae illi obvenit.

Ad textum autem D. Thomae primo
loco relatum, respondet Silvius °, S. Du-
ctorem negare ibi quod mutuator possit
exigere integrum lucrum assequendum,
non vero partem ejusdem. Et merito sic
respondet; cum ipsemet S. Doctor in se-
cundo loco supra allato doceat furem te-

1 Pen. 1, tr. e, r«ol. 34. — · Lib. 7, cap. 19, dub. 9.
n. J. — a 2· 2°. qu. 78. art. 2. ad 1. — 4 De Ju»U ct Jure,
lib. 6. qu. 1, art. 3. concı. 4. — *Durand, a S. Porhati.*, in 3.
diti 37, qu. 2, ad 1. · *Asor*, part. 3, lib. 5, tu. de Utura.
cap. 6, in prin. — · 2* 2·, qu. 78. art. 2, ad 1. — ■ In 2"· 2·,
qu. 62, art. 4 (cfr. in qu. 78, art. 2, v. *Jnthuni* —
1 In 2— 2"·. qu. 77, art. 1, quaer. 5. — · Cap. 20, dub. 11,
n. 80. — · Torn. 1, tr. I. cap. 4, qu. I. — Lib. 4, de Ju*t.,
cap. 7, qu. 12, — 11 Tr. exam. 8. qu. 2, n. «8. v. *Resp.* 3. —

M Pan. 2. de Contract., cap. 3, de Utura. art. 3, eccl. 2. —
“ Tr. 8, de Contract, dial. 4. qu. 4 num. 3b. — M Tr. 14.
cap. 3, n. 70. *Pttr.* Α\κ·αζ., lib. 3, cap. 2, n. 288. · *Laym.*
lib. 3, ir. 4. cap. 16, num. 8. · *VaUtt.*, tn 2· disp. \
qu. 20, punct. 2, § 5, concl. 3. · *Hcnac.* t disp. 3, de Contract .
qu. 3, punct. 4. n. 12. · *RtML.* part. 2. lib. 8, qu. 5» n. 4.
— “ *Encycl. Vtx* h 3. n. 3. — * 2 2"·. qu. 62
art. 4. — 11 Loc. cit., nd 2. — * Loc du. obj. 2. — w In
2— 2·, qu. 77. art. I. quacr. 5, ad 1 arg.

768. - « Azor, *loc. cit.*, in mea saltern
editione Lugdunensi 1622, allegat Sectum,
non Solum; at revera, uti dicit S. Alphonsus,
Sotus non affirmat, sed dubitat, scribens *loc.*
cit.: «Quod hoc modo possit lucrum cessans
in pactum duci, non est adeo certum, ut pa-
troni assertionis hujus arbitrantur; sed est
tū minus probabile, tū quam plurimis

usurarum periculis expositum ». — Scotus
vero, *in 4, dist. 15, qu. 2, art. 3, (n. 26)* t
non tractat diserte de praesenti casu, sed so-
lum objectioni respondens, · quod licet unicui-
que in contractibus se servare indemnem»,
scribit. < Si non vult damnificari, pecuniam
sibi necessariam reservet, quia nullus eum
nécessitat ad laciendam misericordiam pro-

Puanum
bajcft
r»l ti.ulut

Mu ncfant
la.rum te
urn eiae
titalum ju-
Muro.

UoauU
ndc(Allir-
IILIUU.

Kr»pon
delur obje
ctionibu

neri compensare damnum, *non autem ex aequo*; rationem adducens: *quia minus est habere aliquid in virtute, quam habere in actu*. Si ergo fur tenetur recompensare domino lucrum cessans ex furto, juxta tantum aestimationem spei; cur, juxta eandem aestimationem, mutuator non poterit exigere lucrum cessans ex mutuo? — Id maxime confirmatur ex bulla Benedicti XIV, ubi dicitur juste posse aliquid exigere ex mutuo, si concurrant justi tituli, nempe, si pecunia alias collocanda fuisset ad licitam negotiationem.

769 - Ad hujusmodi tamen interesse exigendum, tres conditiones requiruntur:

1. Conditio: dt m-
terem ab
inibo paci-
Ktndum.

¶ Conditio, ut interesse ab initio in pactum deducatur. — Nam post contractum mutuans nihil petere potest, etsi immemor fuerit de suo damno: nisi vi, metu vel fraude coactus sit a mutuatario (ut S. Thomas v, Lessius* et alii); vel nisi involuntarie coactus sit ad mutuandum, quamvis licite, v. gr. a rege ad bonum publicum. — Pariter tenetur mutuatarius ad damnum et lucrum cessans, si juste interpellatur ad solutionem; vel terminus praefixus elabatur, et ipse culpabiliter non solvat. S. Thomas' et Salmant.4.

Sed dubitatur hic: *an in contractu sit uecesse praemonere mutuatarium de vero damno vel alio titulo justo*, pro quo possit exigere aliquid ultra sortem?

Monitio
de titulo Ju-
iu alio»,
non n«ctv
terta.

Prima sententia negat, quam tenent Lugo' cum Soto b, Salas h, Aragon h, Salon'', etc.; item Cajetanusc, Tapia4',

¶ i 3, n 3. — Cap. 20. n. 79. — De Malo, qu. 13. art. 4, ad 14. — Tr. 14. cap. 3, n. K. — Di>p. 25, n. 74 et 182. — Tr. 14, cap 3, num. 83. — Cap. 20. dub. 13, num. 110. — Lib. 3, de Just. et Jure, divert. 3, cap. 14, § 1, n. 4. — Pari. 2. de Contract., cap. 1 de Ulura. art. 3. èct. 2,

Villalobos r, apud Salmant. '. — Ratio, quia mutuatarius nequit rationabiliter allegare suam intentionem ad titulum injustum; sed debet contrahere juxta capacitatem materiae, et in titulum justum consentire. Maxime quia regulariter mutuatarius non retardaretur a contractu ex eo quod nosset justo titulo lucrum exigere.

Secunda tamen verior sententia (licet olim contrariae adhaesi) docet monitionem esse necessariam. Ita, cum Busebaum ut supra, Lessius1, Pater Con-
dna., Continuator Tournely e; Salmant.10 cum Laymann Palao, Dicastillo, etc. — Ratio, quia mutuatarius putans contractum usurarium, non consentit in contractum justum, in quem forte non consentiret si novisset justum titulum; putans enim titulum esse injustum, forte contrahit sperando non solvere usuras, vel solutas eas sibi compensare, vel saltem quod alter tempore mortis restituat. Alioquin, bene ait Concina, posset forte evenire quod ille majus detrimentum ex mutuo quam commedum retraheret. — Sed ratio magis universalis est, quia ad contrahendum non sufficit voluntas interpretativa seu conditionalis (ut dicemus n. 773, v. *Secunda*}, sed requiritur voluntas actualis, aut virtualis, aut saltem aliquando habita et non retractata: juxta dicenda *Lib. VI, de Sacri/. Missae, n. 335, Qu. I.* Ergo mutuans, si lucrum sibi cessat, imputet suae negligentiae; ait enim S. Thomas 11: *Debebat... sibi cavisse ne detrimentum incurreret;*

v. *Quarta conditio.* — Tr. 14, cap. 3. n. 83. Palaus. tr. 33, disp. 4, punct. 15, num. 4. Dicast., lib. 2, tr. 10, dbp. 2, dub. 7, num. 188. — Concina, lib. 3, de Just, rt Jure, diuirt. 3, cap. 14, § 1, n. 4. — « De Malo, qu. 13, Ari. 4, «d 14.

ximo. sed si vult misericordiam facere, necessiatur ex lege divina, ut non faciat earn vitiatam ».

769. - .) S. Thomas, 2« 2ae, qu. 78, art. 4. non citatur ad rem: stcut nec, gw. 62, art. 4, corp et ad 1 et 2, uti dtatur a Salas.

•J Auctores isti a Lugo non citantur pro casu sicut hic ponitur; sed pro casu quo mutuans coactus mutuavit: ct tunc quidem negant necessariam esse monitionem. In eo autem qui libere mutuavit, requirunt omnino monitionem, ut Sotus, *de Just., lib. 6, qu. 1. art. 3, conci. 3.* Salas, *de Usur. dub. 18, n. 6.* Aragon, *in 2a* 2n. qu. 78, art 2, ad 1,*

v. *Dictum 2*; Salon, *in 2a, n 2a*, qu. 78, art. 2, *controv. 8, n. 4, 11 et 14.* Igitur non omnino discedunt a sententia quam S. Alphonsus veriore existimat et amplectitur; sed eam, ex pane saltem, tenent.

r; Cajetanus non citatur hic a Salmanticensibus.

Tapia, *tom. 2, lib. 5, qu. 17. art. 5. n. 3*; Villalobos, *part. 2, tr. 22, diff. 7, n 4. et diff. 8, n. 10*, a Salmant. citantur pro sc eunda sententia, quam revera tenent, ct quae est sententia S. Alphonsi.

¶ Busenbaum requirit ut interesse initio in pactum deducatur. — Et Laymann pariter

nec ille qui mutuo accepit, debet damnum incurrere de stultitia mutuantis.

Eiceptio. Secus vero dicendum, si revera existeret titulus justus, et tam mutuans quam mutuatarius in contractum consentirent, omni meliori modo quo possent; ut mox dicemus in Quaest. 4, n. 773, v. *Nec obstat.*

ūuro. Conditio est, ut non plus exigatur Quarn lucrum quod speratur ex alio contractu licito, juxta aestimationem spei et periculi, et deductis expensis. — Vide Salmant.

An autem *deducenda sit aestimatio laboris in tali lucro impendendi?*

Proiwbi- liter dedo "wîhbt n« BwetmSt drfacwda. Affirmant probabiliter Cajetanus, Tapa ai Villalobos. — Sed probabilius negandum censent Lessius *J)* et Salmant. * cum Bonacina/-ç Trullench, Palao, Dicastillo, Salas; quia non tenetur mutuans detrachere aestimationem cessationis laboris quem ipse libenter subiturus esset. Alias, si labor compensandus esset, raro a mercatoribus aliquid exigere posset pro lucro cessante. — Verumtamen ex aequitate censeo aliquam detractionem faciendam esse casu quo esset cessatio a magno labore, a quo mutuans, ut se liberaret, probabiliter aliquid impenderet.

Deductio
exaeqaita
te illiqaan-
do facienda.

? Conditio:
■ utuum
vere iit cau'
m damni.

III. Conditio est, ut mutuum vere sit causa damni vel lucri cessantis. — Nam si mutuans aliam habet pecuniam, quam ad negotiandum substituit; vel si lucrum quod amittit ob mutuum ex mercatura facienda, potest et vult sibi comparare ex alia via aut arte, cui mercando non potuisset vacare: tunc nequit exigere aliquid,

Tr. 14, cap. 3. n. 84. — *Cajetan.*, in 2- 2-., qa. 78, art. 2, ad 1, § *Sicut autem granum*, et § aeq. · *Tafita*, torn. 2, Hb. 5, qu. 17, art. 6, n. 4. · *ViHat.*, part. 2. tr. 22, diff. 8, n. 9. — · Loc. cit., n. 84. - *TYull.*, Hb. 7, cap. 19, dab. 9, n. 5. - *Palaut*, tr. 33, diep. 4. punct. 15, num. 8. · *Dicast.*, lib. 2, tr. 10. disp. 2, dub. 5, num. 178. * *Satas*, de Usur., dub. 30, n. 9. — ■ Cap. 20, n. 84 et acq. — 4 Tr. 14,

nisi esset pro majori molestia subeunda in illa alia via lucrandi. — Vide Lessium ·, Salmant.4 cum Palao, Trullench, etc.

An autem *mutuans licite exigat intéressé damni emergentis vel lucri cessantis*, si mutuet non compulsus alterius precibus, *sed ipse se offerat ad mutuandum?*

Negant Conradus et alii quidam, apud Lessium Quia cum mutuator, non rogatus, sed sponte mutuum offert, lucrum non cessat causa mutui vel mutuatarii; sed ipse mutuans lucrum sibi impedit. — Sed probabilius affirmant idem L us Lugo6 cum Molina Navarro, Toletus<>, Valentia, Baftez >, etc. Ratio, quia mutuator tunc non offert mutuum absolute, sed sub conditione ut ei compensetur lucrum cessans; et sic mutuatarius, acceptando mutuum, est vera causa cessationis lucri, vereque impedit quin mutuator ex sua pecunia juste lucretur. Prout si quis in gratiam alterius offerat omittere jactum retis, licite exigit pretium spei jactus illius; quia alter est vera causa ut captio piscium sperata illi impediatur.

Offereril
fflutuumnt-
quit 'XIJCe-

Probabi-
Mu- potete
exifere u.
lercwdaM
Ri.

T70. - Quaestio II. *An liceat mutuaton pacisci ab initio de certa pecunia solvenda, quando damnum emergens vel lucrum cessans est incertum, seu tantum probabiliter futurum?*

Distinguit Pater ConcinaT. Et dicit quod si est certum damnum eventurum vel lucrum cessandum, nempe, quia occasiones lucrandi sunt actu vel proxime praesentes, et dubitatur solum de ejus majori vel minori quantitate; tunc bene

Interesxr
damni certi
in è. dubii
inqnantita-
te, potent
exigi.

cap. 3, q. 65. · *Palaut*, tr. 33, disp. 4, punct. 15» n. 6. - *Trull.*, lib. 7, cap. 19, dub. 8, n. 7; et dub. 9, n. 8 — *Conradus Summenkart*, de Contract., tr. 2, qa. 80, conci. 1. · Cap. 20, n. 101. — *Less.*, loc. dt. — · Di«p. 25, n. 107. · *ftavar.*, Man., cap. 17, n. 212. - *Valant.*, in 2- 2-., diip. 5, qu. 23, punct. 2, 5, v. *Tertia ccndiho*. — 1 Lib. 3, de Just, et Jure, dissert. 3, cap. 14, § 2, n. 5; et cap. 15, J 8, n. 7.

lib. 3, tr. 4, cap. 16, n. 10, necessarium esse ait, « ut lucrum cessans, vel damnum emergens, vel sortis periculum in pactum deducatur expresse aut tadte ». Quod sane fieri nequit sine dicta monitione, quin etiam est virtualiter ipsa monitio.

f) Lessius, *cap. 20, dub. 11, n. 98*, hanc negativam sententiam sibi placere ait, « quando iste labor talis est, ut mercator non optet illum pecunia redimere, quia vel cupit illum subire, ut otium aliamve molestiam vitet, vel

facili conatu cum ceteris negotiis eum prae-stabit ». — Cui doctrinae favet etiam Bonacina (quamvis simpliciter a Salmant. citatur), cum, *disp. 3, qu. 3, punct. 4, n. 13*, v. *Respondendo*, scribat: < Tantum esse detrahendum quanti mutuator laborem et molestias redemisset... Secus dicendum videtur, si mutuator non optasset laborem redimi; sed optasset illum potius subire, aut non difficulter illum cum ceteris negotiis subiisset ».

Molina, *disp. 315, n. 12*; Toletus, *lib. 5*,

potest taxan arbitrio prudentum, et in pactum deduci quantitas solvenda. — Se-
 i^{s«n} w^{Con} m. eus vero, si damnum non est certe even-
 turum, vel si occasiones lucrandi tantum
 '■Nh' probabiliter occurrere possent. Ratio, quia
 his casibus posset accidere quod damnum
 non eveniat, vel occasiones non occur-
 rant; et tunc mutuator ex solo muiuo
 lucraretur.

Sed verius censent Salmant.¹*cum Mal-
 f^v «Xip. dero, Villalobos⁴, GutierrezTapia %
 Tamburinius · cum Navarro et Salas; item
 Silviuset De Cocqh-, apud (Continuato-
 remJ Tournely '■', licite posse mutuantem
 pacisci de aliqua certa quantitate solven-
 da, debita servata proportionem juxta timo-
 rem damni vel spem lucri luturi. Ratio,
 quia sic debita aequalitas jam bene ser-
 vatur; nam, sicut damno non eveniente,
 lucraretur mutuans, ita contra, eveniente
 damno, lucrabitur mutuarius. — Nec
 refert quod damnum eventurum pestmo-
 dum non accadat: quia pactum de aucta-
 rio non lit pro damno luturo quod forte
 non eveniet; sed pro periculo ejus proba-
 bili, quod actu supponitur et actu est pre-
 tio aestimabile. Prout siquis vendit jactum
 retis, non vendit quidem pisces, qui forte
 non capientur; sed vendit spem eorum
 probabilem, quae jam de facto existit. —
 « -p- Objicitur l. Quemadmodum, § Item Labeo,
 .n o. II. Ad l. Aqtiil., ubi statuitur, quod si quis

frangit retia, nihil tenetur solvere domino
 pro spe piscium capiendorum, sed solum
 damnum retium. Sed respondetur cum
 Glossa ·, quod tunc dominus praecise ex
 lege Aquilia nullam habet actionem pro
 impedita spe captus piscium; sed bene
 habet aliunde actionem, ex l. Sijactum 13,
 |al. 12\ ff. de ad. empt. et vend., ubi sic
 dicitur: -SY jactam retis emero, et rete
 jactare piscator noluerit, incertum hujus
 rei aestimandum est. Subdit Glossa: Aesti-
 matur quantum est verisimile quod esset
 captum. — Unde apparet, licite posse com-
 pensari damnum probabiliter ex mutuo
 eventurum, quamvis incertum.

Ob eamdem rationem, probabiliter ait Proiub.
 Bonacina 4, mutuatorum qui non certo,
 sed tantum probabiliter erat destinaturus
 pecuniam ad negotiationem, posse aliquid re-
 exigere pro rata probabilitatis. — Sed di-
 ces: Si potest aliquid exigere pro probabili-
 tate applicationis pecuniae, ergo posset
 etiam aliquid exigere pro possibilitate appli-
 candi. At respondeo negando paritatem.
 Possibilitas est mera potentia seu non re-
 pugnantia applicationis: unde mutuator
 ex ea nullum habet actuale et positivum
 fundamentum lucri futuri, sed tantum ne-
 gativum. E converso, probabilitas futuri
 lucri habet quidem positivum fundamen-
 tum talis lucri sive spei istius; et ideo
 est pretio aestimabilis.

¹ Ti. II cap. 3, n. SI. Mulder, tr. 5, cap. 3, dub. 13,
 /M· · » curuliL I ct ? 1 Decal. lib M, tr. 3, cap. § 3,
 twin. 4 H et II A'iva». Man .cap 17. num. 211 cl 212,

v. Nom». Salat, de Usuris, dub. 20, num. 7 cl 8. —
 · Ad v. Fieri. — · Dhp. 3, de Contract., qu. 3, punct. 4,
 n. U, v. Secundo.

tap 33, n. 2 IJaAez, m 2a... 2a-, qu. 78,
 art 2, v. Caetrrum Inue, citantur simpliciter
 4 Lugo; ipsi hanc opinionem tunc solum
 admittunt, cum quis se »λ cantate ad mu-
 tuandum obtulerit.

770 - Villalobos a Salmant. adducitur
 pro sententia quae negat posse aliquid accipi
 pro lucro cessante fictitio aut in potentia re-
 mota; et quae offirmit requiri lucri cessantis
 probabilitatem. Et re vera Villalobos, part. 2,
 tr. 22 diff. 8. ii 6, negat posse percipi aliquid
 pro lucro ficto vel dubio, ut si esset tantum in
 potentia remota At n. 9, satis innuit posse
 diquid percipi pro lucro probabili, dum dicit
 solvendum esse lucrum non integrum, quia
 quod esi in spe non unii valet quanti id quod
 in re · — Gutierrez autem, de Jurant.,
 part. I, tap 2, η 7. ait casum in quo habetur
 ratio lucri cessantis. dan in homine solito

negotiar, quia si ex eo quod ex sua pecunia
 consuevit mercari, apparet quasi pro certo,
 quod ex ea lucratus luisset, tunc poterit petere
 lucrum cessans». — Tapia denique, toni. 2,
 lib. 5, qu. 17, art. 6, n. 3, affirmat licitum esse
 pacisci de lucro cessante, quod sit ♦ in pro-
 xima spe moraliter certa et non impedibili »;
 negat vero n. 4, idem fieri posse pro lucro
 cessante dumtaxat possibili in potentia re-
 mota, quod esset contingens et dubium.

b) Silvius et DeCocq a Continualore Tour-
 nely, lot ut.·:; sert. 2, i. /., adducuntur,
 quatenus affirmant posse pacisci de certa pe-
 cuniae summa, vi cujus velit mutuator quasi
 redimere periculum probabile, non autem
 eventum exspectare; et hoc esse licitum. Et
 revera id tenent Silvius, in 2am 2a<, qu. 77,
 art. t, qu. 5, v. Petes; et De Cocq de Jure
 et Ju>L, tr. 2, cap. 5, sect. §, v. Ut interim.

Quid, *si mutuator solum animi pendeat, velit an non negotiari?*

Dubiam
Ttfit fttfo-
tUri. proba-
biliter po-
test cure-
rt

Adhuc affirmant Tamburinius^{*} et Lugo cum Salas f), posse aliquid exigere; quia pariter est pretio aestimabile, privare se in gratiam mutuatarii hac potestate deliberandi, destinandique pecuniam ad negotium, cum non teneatur gratis ea spe et potestate privari. Prout si quis haereat, an cras possit aut velit vel ne piscari, bene potest aliquid exigere, si in gratiam tui se obligat ad non piscandum. — Et hoc neque improbable videtur, cum haec privatio obligatoria (cum teneatur mutuator non repetere mutuum per aliquod tempus) est aliquo pretio aestimabilis.

Interease
Dtqail per
dpi xb ini-
tio.

Quamvis autem sub initio liceret in pactum deducere, ut diximus, damnum eventurum, vel lucrum cessandum incertum; nunquam tamen licebit ab initio per pactum exigere hujusmodi interesse. Aut communitur docent Lugo[·], Azor⁴, Concina 6. Ratio, quia si mutues centum, et pro lucro cessante accipias decem, non jam mutuas centum, sed nonaginta. Privare autem mutuatarium ex pacto ante tempus commoditate pecuniae mutuatae onus est, et illud imponere est usura. — Concedit tamen Azor posse exigere sub initio lucrum conventum in alia specie. Sed recte hoc etiam reprobatur Concina[·]; quia privare mutuatarium illa re ante tempus, etiam onus est.

771. — Quaestio 2 *An possis exigere lucrum cessans* ob mutuum pecuniae destinatae ad negotiandum, *si aliam pecuniam habeas non destinata, quam tamen negotiationi substituere posses?*

Et quidem, si illam aliam pecuniam reservasses ad usum familiae, nimirum

¹ Lib. 9, de Contract., tr. 1, cap. 3, § 4, num. 3. — ■ Disp. 25, n. 95. — » Diip. 25, n. 106. — « Part. 3, lib. 5, tit. de Usura, cap. 5, qu. 3. — · Lib. 3, de Jure et Jure, dissert. 3, cap. 15, § 10, num. 4. — · Loc. cit., num. 8. — · Cap. 20, num. 87. — · Novar., Man., cap. 17, num. 212. v. Tertio. — · Tr. 14, cap. 3, num. 86. — loc. cit., a n. 87. — · Tr. 33, diip. 4, punct. 15, n. 7, — * Lib. 9, de

ad domum alendam, filias dotandas, senectutem solandam, vel ne tuum statum periculo exponas: tunc licite exiges lucrum cessans, quia non teneris ratione mutui tuam providentiam negligere. — Ita Lessius[·] cum Navarro; et Salmant. ut certum supponunt.

Sed Dubium est: *quid, si sine tali incommodo posses aliam pecuniam supponere?*

Negant probabiliter alii tunc posse aliquid exigere; quia tunc tibi non cessat lucrum ex causa mutui. — Sed Lessius, Palaus[·], Tamburinius¹⁰; Sporer¹¹ cum Molina, Laymann et Lugo; Croix^u; item Valentia, Trullench, Villalobos (et merito probabile putant Salmant. u) affirmant, posito quod statueris illam solam pecuniam negotiationi et periculo exponere, licite posse petere lucrum cessans. Quia vere tunc mutuatio est causa ut tibi cesset lucrum speratum ex illa pecunia; nec teneris in gratiam mutuatarii pecuniam non destinata negotiationi exponere. — Hoc tamen non admitterem, nisi, cum mutuum das, vere habeas animum pecuniam illam reservatam negotiationi non substituere.

772. — Quaestio 3 *Utrum, si pecuniam noti destinaveris absolute*, sed conditionate ad negotium (uti si dicas: *vellem negotiari, nisi multi peterent mutuum*), tunc possis exigere interesse?

Lessius¹⁴ dicit probabile esse quod possis. Nam etsi ob multitudinem mutuum accipientium nulla mutuatio sit causa de se, sed omnes simul sint causa lucris cessantis: attamen verum est quod tu, ut istis mutues, jam de facto lucro privaris; et ex alia parte, mutuatarii in hoc non putant injuriam sibi fieri. Et idem sentiunt Lay-

Etai refer-
vetur alta
pecunia pro
iimtia, po-
te»! <xtgi
interewe.

licto pro-
babiliter. u
alra peca-
nta po»»it
supponi

Limiuim.

Conditio-
nate diti-
nans pecu-
niam nego-
tiationi,
potent exi-
«ere.

Contract., tr. 1, cap. 3, § 4, n. 2. — “ Tr. 6, cap. 4, n. 44. Molina, diip. 316, n. 5. · Laym., lib. 3, tr. 4, cap. 16, n. 8. · diip. 25, n. 90. — » Lib. 3, pare. 2, n. 861. — Valent. in 2 2· diip. 5, qu. 20, punct. 2, § 5, condit. 3, v. Scrwxa¹ hic. · Troi¹ lib. 7, cap. 19, dub. 9, n. X VUal. part. 2, tr. 22, diff. 8, num. 7. · M Loc. cit., num. 86. — 14 Cap. -V, n. 90 cl 95.

f) Salas, de Usur., dub. 20, n. 2, v. Sed quid, idem habet ac Bonacina supra; et ita etiam a Lugo adducitur.

d) Seu majoris claritatis gratia: Nunquam licebit per pactum exigere ut hujusmodi interesté ab initio solvatur.

Azor, loc. cit., concordat, non tamen sine limitatione, totam enim suam doctrinam concludit dicens anticipatam solutionem usurariam esse, quotiescumque solvitur et detrahitur vel ex ipsa mutuata summa, « vel ex aliqua alia re fructifera, quae interim, dum

m.tnn ', Tamburinius † Sporer '. — Sed dices: Iste usuram committit, quia efficaciter vult lucrari ex mutuo, et ineffaciter ex negotiatione. At responderi potest: Iste, quamvis habeat voluntatem inefficacem negotiandi, vult tamen efficaciter juste lucrari, et quia jam potest juste lucrari ex negotiatione, ideo juste lucratur ex mutuo, cum mutuum sit huic vera et efficax causa, ut lucrum ex negotiatione ipsi cesset.

s - i Recte vero advertit Lessius‡, non facile hoc admittendum, ob periculum palliandi usuras||λ Nam, ut notat Busenbaum hic cum Toletō ut quis ab usurae labe sit immunis, malle debet lucrari negotiando quam mutilando; et mutuare debet tantum in gratiam mutuatarii.

773.- Quaestio ‡ *Utrum, si quis boua fide ineat contractum usurarium et lucrum exigat, re postea cognita, possit illud relinere, si vere poterat contrahere ex justo aliquo titulo*, nempe ratione periculi, lucri cessantis, etc.?

h *Prtma* sententia affirmat; quia quisquis ethuio-e bona fide contrahit, semper intendit contrahere modo licito quo potest. Ideo enim ram potm hoc tali modo contraxit, quia licitum putavit: quare virtualiter intendit contrahere quocumque licito modo, quo contractus cohonestari poterat. — Ita LugoV; et SA, Diana, **Tanner**apud Salmant.5.* iu abo?. et Tamburinius5.

1 Lib. 3, tr. 4. cap. 16, n. 8. — · Lib. 9. de Contract., tr. I, cap. 3, **M** n. 4. — · Tr. b, cap. 4, n. 14. — · Lib. 3. cap. 20, n. <6. — \$4, v *Utnra*, n. 8. · *Diana*, part. 1, tr. 8, r«ol. 47. · Tr. 14, cap. 3, n. 38. — · Decal., lib. 8, tr. X cap. II 3, n. 31. — · Tr. 14. cap. 3. n. 1F. — · Cap. 20.

mutuum redditur, fructum et lucrum edit ipsi mutuaturi >. — Hanc vero limitationem non advertit Concina.

772. - ūJ Idemque notat Tamburinius, *loc cit.*

b) Toletus id satis perspicue innuit, dum *lib 5, cap. 33*! *h.* 2, negat posse de lucro pacisci eum, qui sponte, id est non coactus nec rogatus mutuat; posse vero affirmat, si rogatus, vel, etsi non rogatus, ex caritate tamen ad proximo subveniendum, ei mutuat.

773 - a) Sententiam hanc Lugo tuetur, *disp 25, n 180*, sed cum limitatione, quam *n 182*! his verbis exponit: · Vel mutuans scit onus quod suscepit ultra mercem mutuatam, ratione cuius potest lucrum exigere, vel illud ignorat (n secundo casu requiruntur

Secunda tamen verior sententia, quam tenent Salmant. ', Lessius ·, Concina ·, Continuator Tournely ‡, negat posse eo casu mutuatorem lucrum perceptum retinere. — Ratio, quia minime dici potest ipsum voluntatem virtuaalem sive implicitam habuisse; cum non de alio contractu quam de usurario cogitaverit. Eo casu tantum habuisset voluntatem interpretativam, quae non sufficit ad contrahendum (ut diximus supra, m. 769, v. *Secunda*).

Nec obstat dicere quod mutuator iste potest retinere lucrum, tamquam possessor bonae fidei, qui tenetur tantum ad id in quo factus est ditior: nequit autem dici ditior factus ille, cui ratione mutui cessavit lucrum quod juste percipere poterat. — Nam respondetur quod ad juste exigendum in mutuo aliquid ultra sortem, omnino requiritur ut muluatarius de justo titulo moneatur; ut diximus supra (loco citato, n. 769, v. *Secunda*). Aut saltem, ut tam mutuator quam mutuatarius expresse vel implicite consentiant in titulum justum, saltem explicite intendentes contrahere omni meliori modo quo possunt: quod e converso sat probabiliter sufficit ad exigendum id quod licite exigere poterat ex illo justo titulo, quamvis non expresso; ut dicunt Croix" et Salmant., Continuator Tournely ", ac probabile putat Lessius "

Caeterum, SS. noster Pontifex **Benedictus** XIV, in sua bulla *de Usuris* †, ubi,

dob 12, n. 104. — » Lib. 3, de Juu. et lure, diswert. 3, cap. 17. n.9. — † Part. 2, de Contract., cap. 3, de Usura, art. 5, concl. .1. — " Lib. 3, part. 2, η. — *Salmant.*, loc cit., n. 40 — † Loc. cit. concl. 3, l. f. — u Loc. dt., n. 105 et 8qq. — u Pulla *Vix ptoitit*, § 3, η. 3 et 6.

conditiones a Lessio assignatae, ut lucrum exigere aut relinere possit [conditiones scilicet ex quibus censetur mutuans implicite velle ex justo titulo lucrari], quia non habuit ullam voluntatem etiam virtuaalem vendendi illud onus, sed solum habituaalem et conditionatam, quam habuisset si scivisset; quae voluntas... non videtur ad verum contractum sufficere. In primo autem casu videtur jam dari sufficiens voluntas confusa, atque ideo quando bona fide contraxit, poterit exigere et retinere lucrum justum, licet tempore contractus ignoraverit se posse pro illo onere pretium exigere ·.

b) Tanner, *tori. 3, disp. 4, qu. 7f dub. 3, n. 99*, hoc utique admittit, · nisi aperte constet mutuatarium nonnisi vi mutui, secluso

Veriatte
quit retire-
n.

NWinten-
3 a n t cool
lr>hwme
JIXbTh.!

Dcneai:
«i xiv.

postquam dixit *n. 3: Per haec autem nequaquam negatur, posse quandoque una cum mutui contractu quosdam alios (ut ajunt) titulos, eosdemque ipsimet tiurversim naturae mutui minime innatos et intrinsecos, forte concurrere; ex quibus justa omnino legitimaque causa consurgat quiddam amplius, supra sortem ex mutuo debitam, rite exigendi*: deinde, ad significandum quales sint tituli justi aliquid exigendi ex mutuo, statim sic subdit: *Neque item negatur, posse multolies pecuniam ab unoquoque suam, per alios diversae prorsus naturae a mutui natura contractus, recte collocari et impendi: sive ad proventus sibi annuos conquirendos, sive etiam ad licitam mercaturam... exercendam, honestaque indidem lucra percipienda*. Tandem ait *u. 5*, falsum esse quod semper et ubique praesto sint justi tituli vel contractus; unde sic monet: *Qtusÿtos igitur suae conscientiae consultum velit, inquirat prius diligenter oportet, verene cum muttio justus alius titulus, verene justus alter a mutuo contractus occurrat, quorum beneficio, quod quaerit lucrum, omnis labis expers et immune reddatur*. — Postea sapienter sic instruit: *Qui ab omni usurae labe se immunes et integros praestare volunt..., admonendi sunt, ut contractum instituendum antea*

Hexed. XIV, bulla dt., § 9. — Bined. XIV, bulla

declarent, et conditiones inserendas exphcent, et quem fructum ex eadem pecunia postulent.

Et hic sedulo animadvertendum est id de quo in eadem bulla Pontifex monet confessarios: *Ab extremis... longe se abstineant. Etenim aliqui tanta severitate de iis rebus judicant, ut quamlibet utilitatem ex pecunia desumptam accusent tamquam illicitam, et cum usura conjunctam. Contra vero, nonnulli indulgentes adeo remisique sunt, ut quodeumque emolumentum ab usurae turpitudine liberum existiment. Suis privatis opinionibus ne nimis adhaereant; sed priusquam responsum reddant, piales scriptores examinent, qui magis inter caeleros praedicantur. Dande eas partes suscipiant quas tum ratione tum auctoritate plane confirmatas intelligent. Quod si disputatio msurgat, dum contractus aliquis in examen adducitur, nullae omnino contumeliae in eos confingantur qui contrariam sententiam sequuntur, neque illam gravibus censuris notandam asserant, si praesertim ratione et praestantium virorum testimoniis minime careat*. — Hoc ut adverterent cuperem, qui in scriptores non humilis notae non dubitant plurimis conviciis saepius insultare, eo quod eorum sententiis contradicunt

cit., ¶ 8.

omni alio justo titulo, qui reipsa ad petendum auctarium intervenisset, dare auctarium voluisse ».

‘) Utrum vero praeter quatuor titulos hucusque excussos, lex civilis aut consuetudo haberi queat ut titulus justus, propter quem liceat aliquid supra sortem percipere, nullo alio titulo perpenso, acriter utrinque disputatum est; atvero stante controversia, id in praxi licitum esse constat ex sequentibus S. Poenitentiariae cl S. Officii responsionibus. Et primo quidem a S. Poenitentiaria quaesitum fuerat:

1°. An confessarius ille possit absolvi, qui, licet Benedicti XIV et aliorum Summorum Pontificum de usura definitiones noverit, docet ex mutuo divitibus aut negotiatoribus praestito percipi posse, praeter sortem, lucrum quinque pro centum, etiam ab iis qui nullum omnino alium, praeterquam legem civilem, titulum habent mutuo exlrinseeum. — 2°. An peccet confessarius qui dimittit in bona fide poenitentem qui ex mutuo exigit lucrum lege

civili statutum, absque extrinseco lucri cessantis, aut damni emergentis, aut periculi extraordinarii titulo.

Quibus quaesitis Sacra Poenitentiaria, respondit die 16 Septembr. 1830: « Ad primum: Confessarturn de quo in dubio, *non esse inquietandum*, quousque Sancta Sedes definitivam decisionem emiseric, cui paratus sit se subjicere, ideoque nihil obstare ejus absolutioni in sacramento Poenitentiae. Ad secundum: *Provisum in praecedente*, dummodo poenitentes parati sint stare mandatis Sanctae Sedis ».

Cum autem alius Orator eidem S. Poenitentiariae sequentia dubia exposuisset:

• Quando S. Poenitentiariae dubia circa materiam usurae proponuntur, semper remittit ad doctrinam Benedicti XIV, quae revera sat clara et perspicua est pro iis qui bona fide illam perscrutari volunt. — Attamen sunt quidam presbyteri qui contendunt licitum esse percipere auctarium quinque pro centum, solum vi legis principis, absque titulo ullo vel

774. - Quaestio § *Quaenam poela U-
cile apponi possint in mutuo?*

utprae omnibus in hoc attendenda est
generalis illa regula tradita a S Thoma
quod omne onus pretio aestimabile impo-
situm in mutuo, tamquam debitum ex
justitia, vera sit usura. Secus, si exigatur
res ^uac Pccun'a non mensuratur, ut be-
nevolentia, amicitia et similia. Ita S. Do-
ctor. — Item certum est, nec etiam esse
usuram exigere ex mutuo rem alias ex

justitia jam debitam ; hinc licite in mutuo
potest exigi ut alter cesset a vindicta pri-
vata, a vexatione injusta, etc., (secundum
dicta *de Simon, ex n. 98*). Ita Lessius *,
Salmant.a cum Palao, Trullench, Caje-
tano, etc.

775. - Sed dubitatur 1°. An in mutuo
possit apponi pactum *legis commissoriae*,
scilicet quod, non facta solutione pro
certo tempore, pignus acquiratur a mu-
tuante ?

» ? 2 qu. 78» art. 2. — ' Cap. 20. dab. 7, η. 47. —
• Tr. 14. cap. 3, η. 54. • *Palam*, tr. 33, difp. 4, punct. 14,

η. ! • *Trull.*, lib. 7, cap. 19, dub. 6, n. 7. Cfr. dub. 5, n. 2. •
Cajetan., in 2— 2., qu. 78, art. 2.

damni emergentis, vel lucri cessantis, quia, in-
quiunt, lex principis est titulus legitimus, cum
transferat dominium auctarii, sicut transfert
dominium in praescriptione, et sic prorsus
annihilant legem divinam et legem ecclesia-
sticam quae prohibent usuras. — Cum res ita
se habeant, Orator existimans nullo pacto lici-
tum esse recedere a doctrina Benedicti XIV,
denegat absolutionem sacramentalem presby-
teris qui contendunt legem principis esse titu-
lum sufficientem percipiendi aliquid ultra sor-
tem, absque titulo vel lucri cessantis, vel damni
emergentis. Quare Orator humiliter suppliait
ut sequentia dubia solvantur:

« † Utrum possit in conscientia denegare
absolutionem presbyteris praefatis.

« 2. Utrum debeat

« S. Poenitentiaria eodem die 16 Septem-
bris 1830, diligenter ac mature perpensis du-
biis propositis, respondendum censuit presby-
teros de quibus agitur non esse inquietandos,
quousque Sancta Sedes definitivam decisio-
nem emiserit, cui parati sint se subdicere,
idcoque nihil obstande eorum absolutioni in
sacramento Poenitentiae».

Idem Orator iterum ad S. Poenitentiariam
recurrat, et haec exposuit.

« Ex responso Sacrae Poenitentiariae ad
Oratorem, directo, die 16 septembris 1830,
absolvendi sunt presbyteri qui contendunt
legem principis esse titulum sufficientem et
legitimum aliquid percipiendi ultra sortem
in mutuo, absque alio titulo a theologis com-
muniter admissio, donec Sancta Sedes defi-
nitivam decisionem emiserit, cui parati sint
se subdicere, et huic responso humiliter et
libenter acquiesco — Attamen, salvo Sacrae
Poenitentiariae responso praelato, consultis
auctoribus probatis, et attenta doctrina om-
nium fere seminariorum Galliae, ac praeser-
tim eorum quae a presbyteris Congregationis
sancti Sulpitii diriguntur ; sententia quae reji-
cit titulum legis civilis tamquam insufficien-
tem, videtur longe probabilior, securior et
ola in praxi tenenda, donec Sancta Sedes de-
finiverit. — Quapropter fidelibus qui a me

consilium petunt, utrum possint auctarium
percipere ex mutuo, et qui nullum habent
titulum a theologis communiter admissum
praeter titulum legis civilis, respondeo cos
non posse praefatum auctarium exigere; et
denego absolutionem sacramentalem si exi-
gant. Pariter denego absolutionem iis qui,
perceptis hujusmodi usuris, id est, vi solius
tituli legis, nolunt restituere.

« Quaeritur 1°. Utrum durius et severius
me habeam erga hujusmodi fideles, etc.

« y. Quae agendi ratio in praxi tenenda
erga fideles, donec Sancta Sedes definitivam
sententiam emiserit ».

Quibus S. Poenitentiaria, die 11 Novem-
bris 1831 respondit: « Ad primum: *affirma-
tive*, quandoquidem ex dato a S. Poeniten-
tiaria responso liquet, fideles hujusmodi qui
bona fide ita se gerunt non esse inquietandos.
— Ad secundum: *Provisum in primo*, unde
Orator priori Sacrae Poenitentiariae responso,
sub die 16 sept. 1830, sese conformare studeat ».

Quinimmo inquietandi non sunt ii qui du-
bia aut mala fide lucrum moderatum ex mutuo
perceperunt. Cum enim quaesitum fuerat:
• An poenitentes qui moderatum lucrum, solo
legis titulo ex mutuo dubia vel mala fide
perceperunt, absolvi sacramentaliter possint,
nullo imposito restitutionis onere, dummodo
de patrato ob dubiam aut malam fidem pec-
cato sincere doleant, et filiali obedientia parati
sint stare mandatis Sanctae Sedis ». S. O.,
die 17 Januarii 1838, respondit: « *Affirmative*,
dummodo parati sint stare mandatis Sanctae
Sedis »

Quae cum ita sint, nunc exponenda ve-
niunt ea quae in diversis regionibus de hac
re sancita sunt. Igitur.

In Gallia (lex 12 Jan. 1886), Laxa *legatis*
5.7. in materia civili superari nequit; in ma-
teria commerciali admittitur *conventionalis*.

In Austria (Cod. dv., § 994, 995), constitui
potest taxa § 7 si mutuum detur accepto pi-
gnore, et 67. si sine pignore credatur. Si
autem cuipiam auctarium sit debitum vi so-
lius legis, taxa est 47. in materia civili, et

Pactum
fais com
nmoriae.
quando lid-
lam.

Communiter negant doctores: Palaus¹, Navarrus², Bonacina³, etc. cum Salman-
ticensibus⁴. Nisi pignus non valeat pluris
quam sors; vel nisi sit pactum (certe lici-
tum) ut, si tali tempore non fiat solutio,
vendatur pignus, et de pretio mutuans
retineat tantum suam sortem

Utrum autem *valeat pactum, ut in poe-
nam non impletae solutionis amittatur
pignus, etsi pluris valeat?* — Negant
Vasquez, Palaus⁵ et Covarruvias. Sed
probabiliter affirmatur cum Bonacina
Trullench⁶, Azor⁷ Reginaldo⁸, etc.,
apud Salmant.⁹, juxta dicta n. 766, ubi
poena conventionalis licita jam fuit pro-
bata.

Pactum
de amitten-
do pignore
in poenam,
hicitum.

Eructus
pignons,
in tortem
computan-
di.

776. — Notandum est autem quod si
mutuator accipiat loco pignoris rem fructi-
feram, tenetur fructus ejus in sortem com-
putare; et ideo pactum quo creditor uti

Vasq., Opusc. de Pignorib., tp. 4, num. 8 cl. 8q. —
Covar., Variar. resolut., lib. 3, cap. 2, n. 7 et 8. — 1 Tr. 14.

possit pignore; ejusque fructibus frui, do-
nec debitum solvatur, dictum *antickriseos*
(vulgo *contratto a godere*), communiter
rejicitur de se, praeciso alio titulo, tam-
quam usurarium. Est certum cum S. Tho-
ma⁴ et communi, contra Diana⁵; quia,
cum res adhuc remaneat in dominio mu-
tuatarii, illi soli fructificat, ex cap. 1 et 2,
de usuris. — Immo tenetur mutuans red-
dere fructus illos, quos sua culpa negligit
colligere. Vide Salmant.⁶.

Excipitur tamen pignus pro dote pro-
missa datum: cujus fructus non compu-
tantur in dotem ad onera matrimonii su-
stinenda; ut Concina⁷ et Petrocorensis⁸,
ex cap. *Salubriter, de usuris*, ubi dicitur:
*Generum ad fructus possessionum, quae
sibi a socero sunt pro numerata dote pi-
gnori obligatae, computandos in sortem,
non credimus compellendum*. Et hoc cur-

F'uctaw
pignori»
pro dote, m
dolem non
computan-
di.

cap. 3, n. — * 2- 2-, qa. 78, at 2 < d 6 — 4 Loc. at
n. 46. — « Lib. 4, d. Jusi, cap. 7, qa. 7.

6% in materia commerciali, inter mercatores
et opifices legaliter uti tales recognitos.

In Hispania (art. 1755, 110β), admittitur taxa
conventionalis, qua deficiente, nihil exigi po-
test. Ratione tamen morae culpabilis taxa le-
galis 6% viget.

In Germania (an 246 et seqq.), taxa legalis,
deficiente conventionali, est 4% in re civili,
5% in commerciali. Taxa conventionalis
etiam admittitur, quae si 6% superet, potest
mutuans sortem restituendo se liberare, neque
ullum pactum potest hoc jus tollere.

In Italia, praeter taxam legalem, quae
deficiente conventionem potest exigi (i. e. 4%
in materia civili, 5% in commerciali, ex lege
22 junii 1905), admittitur *taxa conventionalis*,
quam quidem lex civilis (ari. 1831) liberam
relinquit cuique definiendam; lex vero natu-
ralis immodicam seu usurariam semper veat.

775. — * Auctores isti a Salmant, loc. cit.,
w. 47, citantur pro sententia, quae negat per
se licitum esse ejusmodi pactum; at postea
ipsi Salmant limitationes apponunt, quae apud
S. Alphonsum reperiuntur. — Auctores autem
citati, et primo quidem Palaus, tr. 33, disp. 4,
punct. 23, n. 2, asserit ex jure positivo, ejus-
modi pactum reprobari et irritari, quamvis
pignus non excedat debitum; sed n. 4, ita le-
ges explicat, ut dicat valere pactum de quo hic
agitur, si pignus detur in solutum, jus< o tamen
pretio emptum; secus vero, si minoris justo
venditum sit — Navarrus etiam, 3Aw? < 74/>. 17,
n. 204, concedit posse fieri, — quando non in
lucrum creditoris, sed in poenam debitoris sit
pactum, ut pro vendito justo pretio habeatur .
— Denique Bonacina, disp. 3, < pu. 3, punct. 8,

n. 2, dicit per se esse illicitum; sed fieri posse
licitum, quando hujusmodi pactum in poenam
apponitur; quod his verbis, u. 3, explicat:
« Quando pignus non plus valet quam debi-
tum, non committi usuram apponendo pactum,
ut si debitor non solvat constituta die, pignus
habeatur venditum justo pretio ».

b) De Palao et Bonacina, vide supra no-
lam a. — Trullench vero, lib. 7, cap. 19, dub. 14
n. 14, idem docet ac Bonacina.

Azor, part. 3, lib. 7, tit. de Pignorib.,
cap. 10. § Mea sententia, et § seq., id profecto
affirmat, stando in jure naturae.

d) Reginaldus, perverse a Salmant addu-
citur; nam, lib. 25, n. 597, requirit ut < non
accipiat plus quam sil juste debitum, ser-
veturque justum ipsius pignoris pretium..., et
intervenerit mutuus contrahentium consensus
aut judicis sententia, absitque fraus ».

776. — * Diana, part. 1, tr. 8, resol. 28,
parum dissentire videtur a S. Thoma; non
enim id concedit, nisi sub duplici conditione:
« PrimL, inquit, ut lucrum cesset illi qui pe-
cuniam tradit. w Secunda, ut in dicto contractu
apponatur pactum retrovendendi in favorem
utriusque contrahentis, ita ut tradens pecu-
niam obliget se ad rem acceptam restituen-
dam, si qui pecuniam accipit, restituerit pecu-
niam, et e contra ».

b) Concina, lib. 3, de Just, et Jure, dis-
sert. 3, cap. 18, n. 6, concordat, nisi tamen,
ut ipse limitat, ¶ mutua conventio fieret inter
partes, ut pignus esset dumtaxat ad dolis se-
curitatem; tum fructus pignoris gener reci-
pere non posset, sed computandi in sortem
forent ».

rit, esto fructus pignoris onera matrimonii excedant, quando pignus conceditur absolute, et tempore quo dos constituitur. — imptio- Secus tamen, si detur tantum in dotis securitatem, aut dote jam constituta. Secus item, si gener onera matrimonii non sustineat. Vide Salmant.

777. - Dubitatur 2°. *An possit in pactum deduci, ut reddantur a mutuuario quae ab eo sunt debita*, non ex justitia, sed ex *caritate aut religione*: nempe, ut medicus medeatur si alius non est; advocatus patrocinetur; dives succurrat in necessitate gravi; item, ut qui vovit eleemosynam, eam praestet; ut Missam praeceptam audiat, etc.?

γΓ“““μ Azor'. Bonacina', item Covarruvias' d, im» ex Salas, Trullench, Reginaldus, etc, apud S ai!" Salmant. negant id posse fieri sine labe c"“e usurae; quia pactum addit onus justitiae quod prius non aderat. Et hanc tenet Viva *, dicens omne pactum novum onus imponens mutuuario, usurarium esse. — Contradicunt tamen Lugo *, Lessius e, Concina f, (Continuator] Toumely ', Salmant. · cum Valentia d, Palao, etc. Quia, ut inquiunt, talis obligatio superaddita non meretur pretium; cum sit in utilitatem [non] tam mutuantis quam mutuarii, qui implendo exoneratur ab obligatione quam jam habebat. Addunt: si ex sententia omnium potest deduci in pactum mutui, ut alter desistat ab injuria inferenda homini; tanto magis ab injuria inferenda Deo.

His non obstantibus, huic secundae

sententiae, pace tantorum doctorum, nunquam valui acquiescere. Quia omne onus s- quod imponitur mutuuario ex pacto, tenetur ipse praestare ex justitia, et ideo evadit quidem pretio aestimabile. Ita ut, si post tale pactum medicus ille non medeatur, advocatus non patrocinetur, tenebitur utique ex justitia compensare damnum quod eveniet ex omissione medelae vel patrocinii praestandi: ad quod damnum resarciendum prius certe non erat obligatus. Quid ergo refert quod pactum impositum cedat, vel non, in utilitatem mutuarii, cum usura in hoc consistat, quod exigatur ex mutuo onus pretio aestimabile?

Et miror cur Salmanticenses, qui, loquentes de simonia" (et ut diximus n. 59), tamquam certum asseruerunt ex D. Thoma, simoniam committere qui dat aliquid alicui cum obligatione praestandi aliquod opus spirituale, licet illud non sit in commodum dantis, eo quod esset contractus onerosus; hic vero teneant non esse usuram similem imponere obligationem; cum ex communi axioma dicatur: *Quod in spiritualibus est simonia, in temporalibus est usura*.

Caeterum omnes recte docent, non inferre usuram pactum solvendi id quod jam Sf debitora prius erat debitum ex justitia, vel tollendi injustas vexationes; quia tunc nihil exigitur pretio aestimabile, vel de quo mutuarius pretium petere potuisset. — Ita Concina °, [Continuator] Tournely “ et alii.

1 Tr. 14, c°p. 3. ex n. 49. — · part. 3, lib. 6, tit. de Urar», cap. 7, qu. 15. — * Disp. 3, de Contract., qu. 3, pueet, 1, o. 15. — Salas, de User., dub. 9, n. 4. Trull., lib. 1. cap. 19, dub. 6, n. 7. - Refiu, lib. 25, num. 191. - ' Tr. 14, cap. 3, η. 56. — ' In propos. 42 Innoc. XI. o. 15. —

· Cap. 20, dub. A, num. 60. — 1 Cap. 3, de U»ur., art. 4, »iecx. 1, v. Dica 2» — · Loc. cit., n. 56. - Palans, tr. 33, disp. 4, punct. U, num. 3. — · Tr. 19, cap. 1, num. 4L · S. Thorn., 2· 2·, qu. 109. art. 9. — * Disert. 3, cap. 19, n. L — u Cap. 3. de U»ur., art. 4, eecL 1, v. Dico primo.

777. - fl> Covarruvias, *Variar. resolut*, lib. 3, cap. 1, n. 2, negat sane id fieri posse, si mutuator intendat ea pactione mutuarium obligare nova obligatione eique novum onus imponere. Cfr. *ibidem*, lib. 1, cap. 20, num. 4.

Lugo rem distinguit: «Considerandum inquit disp. 25, n. 49, an promissio illa humana novum vinculum considerabile afferat mutuuario, cui grave sit promissione illa exterius obligari ad id, ad quod jam ex caritate tenebatur. Si enim grave onus hoc ei sit, pactum erit usurarium; secus, si hoc pro

nihilo reputet, posita jam obligatione praecedenti strictiori ex alio capite, cui si desit, non curabit etiam de promissione illa invalida et hde mutuantis data ·.

c> Concina, *dissert. 3, cap. 19* n. 2, concordat, · si pactum sincerum sit, et unice bonum mutuarii vel proximi spectet».

Valentia citatur a Salmanticensibus ex Bonacina, qui revera eum adducit, ut qui *videatur* sic tenere; sed quidquid investigare conatus sim, apud Valentia, in 2“* 2a*, disp. 5t qu. 21, punct. 2, hanc opinionem reperire nequivi.

778. - Dubitatur 3°. *An possit deduci in pactum, ut mutuatarius faciat injuriae condonationem*, ad quam neque ex caritate tenebatur, sed poterat juste satisfactionem petere?

Affirmant Sotus, Navarrus et Silvester, apud Salmant.1; quia laesio tunc ratione amicitiae naturaliter condonari solet. — Longe tamen probabilius et verius negant Lugo *, Laymann a», Bonacina, Palaus, apud Salmant. 3; quia adderetur obligatio vere pretio aestimabilis. — Lessius autem4; et Salmant.Λ cum Trullench, Serra, Prado, etc., adhaerent secundae sententiae, quando esset pactum justitiae. Secus vero, si esset foedus amicitiae (ut loquuntur), ex qua exigatur ut alter libenter injuriam remittat; sed bene advertunt hoc palliatae usurae periculo non carere.

779. - Dubitatur 4°. *An liceat pactum, ut mutuanti officium conferatur?*

Alii dicunt quod si hoc petatur ex justitia, esset quidem usura; et est communis cum S. Thoma· et aliis, contra paucos apud Salmant.T. — Secus vero, si petatur ex amicitia aut gratitudine. Salmant. autem " dicunt hoc practice non posse admitti, nisi forte in aliquo casu raro. Sed ego absolute nunquam admittendum esse dico; ex propositione 42 Innocentii XI (ut supra allata), ubi ab usura excusabatur aliquid ultra sortem exigi, tamquam ex gratitudine debitum. — Hinc officium sic recipiens, teneretur illud resignare ex justitia, vel pretium officii in sortem computare, nisi mutuatarius hoc nolle praesumatur; cum alias collatio jam valida existimetur. Vide Lessium ·, Lugo °, Salmant. “.

780. - Dubitatur 5" *An liceat obligare mutuatarium ad ea quae ex gratitudine tenebatur praestare*, v. gr ut emat sibi

Solus, de luti., lib. b. qu. 1» Art. 2. v. *Exatetit autrui*. - *Xatur*., Man., cap. 17, n. 23S. - *Stivea*. v. *Usura I*, qu. II. 1 Tr. 14, cap. 3, n. 57. — f Di«p. 25, n. 38. — *Ponar.*, dtep. ·. qu. 3, punct 3. n. 16. *Palaus*, tr 83, di»p 4. punct. 10. n. 3. · ■ Tr. 14, cap. 3, n. 57. — · Cap. 20. dub. 7, n, 48. — * Loc. cit. *Trull.*, lib. 7, cap. 19, dub. 5. n.3» *Serra*, in - 2·. qu 78, art. 2, dub. I. *Prado*, cap.28, qu 2, n. 7 ct 8.

778. - Laymann, *lib. 3, tr, 4, cap, 16, n. 2*, v. *Simili*, concordat quidem; sed subdit: · Fateri tamen debemus raro in ejusmodi casu usuram timendam esse; quia plerumque praesumi potest mutuatarium, si homo liberalis sit, propter praestitum sibi mutuotionis bene-

necessaria a mutuante, suam domum locet, agrum cum justa mercede colat, etc.?

Omnino negandum cum Busenbaum (*n. 791, ad 12*), non solum si haec exigantur ut debita ex justitia ·); sed etiam ut debita ex gratitudine, juxta eandem prop. 42, ut diximus. — Salmant. autem 11 dicunt quod simpliciter rogare mutuatarium ad haec libere praestanda ex amicitia, de se non esset illicitum; et in hoc videtur expresse consentire S. Thomas ”, ubi dicit: *Si vero munus ab obsequio vel a lingua non quasi ex obligatione rei exhibetur, sed ex benevolentia quae sub aestimatione pecuniae non cadit, licet hoc accipere, et exigere, et exspectare*. Haec autem doctrina currit speculative loquendo; sed in praxi recte dicunt Salmant.14 esse valde periculosam.

Nec admittendum id quod ait Laymann *: licitum esse obligare mutuatarium ad haec praestanda, si obligatio imponatur non ut onus, sed ut conditio sine qua non daretur mutuum. Quia, acceptata conditione, reipsa jam onus imponitur et mutuatarius obligatur ad illud : quod nunquam licet ex D. Thoma (Vide *n. seq.*\\

781.-Sipactum autem sit remutuandi, S. Thomas ” sic docet *Licet simul mutuanti unum, aliquod aliud mutuum recipere: non autem licet eum obligare ad mutuum in posterum faciendum*. — Licitum igitur est, mutuatarium obligare ad remutuandum eodem tempore mutui; quia potes ab altero petere officium amicitiae, quod ille a te postulat: modo illud non sit ipsi magis onerosum Et sic pariter posses petere ut eodem tempore domum tibi locet, frumentum vendat, etc. ■- Secus autem, si obligares in futurum. Ita cum S. Thoma, Lessius ·”, et Salmant.11 cum

— * 2 ?·. qu. 78. art 2. .id 1 — ’ Tr 14, cap. ». n »8 — » Loc vit. — * Cap. 20. Jub. ·, n. o2 ct o3» * **Pi** 25, n. 41 et zqq ”Tr 14, cap. 3, n. 59. - ·. Loc. cit.. n. ol. — “ 2» 2· qu. 78. art 2. .td 3. — ” Tr. 11, cap. 3, n. t»L — u Lib. 3. tr. I. cap. 16. n. 3. v. *Pra tontordia*. *D faut.*, 2-2 · qu. 78. ari. 2. coi p. ct .id 4.— * **VQu**. 78 uL 2. ad 4. - 5. *Diout.*, loc. cit. — 11 Tr. 14. cap. 3, o. b2 ct seqq

ficium, dictas obligationes seu debiti gratis remittere ac condonare ».

780. - a Busenbaum, *loc t it.*, dicit usuram esse, si haec exigantur « ex debito civili ».

781. - a» Lessius, *cap. 20, n 53*, de pacto remutuandi m praesenti loquitur, ct concor-

Panum
de debito
xxiiiudi-
ni>. illici
inm.

Quidam
excipiant
simplicem
roplio
nem.

Eveptio
Na. poricu-
iu<i

linpc/iurc
u n t. ut
conditio
nc»n «4nc
qua non. il-
hcilurn.

Paulam
rçnu'.iun-
di eodem
umpure h
citum

In lutu-
rum. illki
tum.

altis; contra Banez ¹, et Rodriguez ¹, etc., qui excusant ab usura pactum adhuc in futurum remutuandi: sed improbabiler.

782. - Dubitatur 6^a. *An liceat pactum, ut reddatur res mutuata in eadem specie et quantitate, quando creditur pluris valitura?*

PiKluin
vi rcMihM
iur eadem
specie et
quantitate,
quando lici
luta.

In hoc certum est Γ. Quod licet, si aequale dubium est an valor rei sit augendus vel minuendus: vide Lessium ¹. — Certum est T. Quod si rem servaturus eras usque ad tempus quo ejus valorem augendum esse certo credas; potes petere ut reddatur res in eadem quantitate, vel ejus incrementum, deducta tamen aestimatione periculi vel expensarum in re servanda. Ita Habert, Concina ²); item Bonacina, Dicastiulus, Rebellus, etc. cum Salmant. ³. — Certum est 3^a. Quod licet mutuare vetus frumentum, ut reddatur novum quod non credatur pluris valiturum nec melius veteri. Ita Salmant. ⁴ cum Palao, Molina, Trullench, etc., cum Busenbaum (n. 791).

¹ Cap. 20, dub. 17, n. 145. — *Habert*, tr. de Contract., cap. 13, v. *Dixi nisi*. — *Bonae.*, diip. 3, qu. 3, punct. 3, num. 20. *Dicasti.*, lib. 2, tr. 10, diip. 2, dub. 2, num. 42 et 45. *RfbtIL*, part. 2, lib. 8, qu. 8, n. 3 et 4. — *Tr.* 14,

Quaestio igitur est: *an possis petere ut tibi reddatur res quam non es servaturus, in eadem quantitate, eo tempore quo credis eam pluris valituram?*

Affirmant Sotus ^b et Molina ^b, apud Lessium ¹ et his adhaeret Busenbaum ² (hic infra, n. 791, ad 18). Quia, ut dicunt, haec est natura mutui, ut res in eadem quantitate reddatur; et quia per mutuatarium stat ne res reddatur ante illud tempus.

Quod, «
res non ut
servanda
et credatur
pluris valituram».

Sed docet Lessius ^b hanc sententiam tunc esse probabilem, cum fuisset dubium an pretium foret augendum, vel an rem tu servasses (in quo casu etiam puto, rem valore jam auctam cum aliqua detractone reddendam esse, juxta praedicti dubii aestimationem, ne quid ex mutuo lucreis: posito quod non fuisses certo rem servaturus). Nam alioqui recte dicit Lessius [se] non videre, quo jure possis aequalem mensuram recipere. — Salmant. autem ⁴ cum Bonacina ³ Azor ⁴ et Trullench

cap. 3, num. 67. — ² Loc. cit. *Palao*, tr. 33, diap. 4, punct. 18, num. 10. *Molina*, tr. 2, diip. 311, num. 8. *Trull.*, hb. 7, cap. 19, dub. 15, n. 11. — ⁴ *Tr.* 14, cap. 3, num. 70.

dat. Sed n. 56, pactum remutuandi in futurum usurarium esse negat: «Modo tamen ad hoc te non obligem obligatione civili, sed solum gratitudinis». Si vero obligatio civilis imponatur, tenendum esse in praxi ait n. 58, quod adsit usura. «Nisi, ut limitat n. 61, eo eventu quo onus carendi pecunia tanto tempore, par censeretur isti obligationi civili; licitum enim est par onus exigere: unde etiam pro obligatione civili, quam subeo dum tibi mutuum promitto., possum vicissim parem a te obligationem exigere».

b) Bafiez et Rodriguez a Salmant. contra aliorum sententiam non recte adducuntur. — Bafiez enim, in *2atn 2af, qu. 78, art. 2, circa resp. ad 1, 2 et 3, concl. 1*, diserte affirmat usuram esse «Si mutuatur quis alteri pecuniam, obligando illum ut remutuet in posterum». — Idemque omnino docet Rodriguez, *Sum.*, part. 1, cap. 112, n. 5. — Fateor tamen Bafiezium, *ibid.*, *concl. 2*, concedere, obligationem illam ad remutuandum futuro tempore, vendibilem esse et licite vendi posse: Sed est observandum, subdit, quod sub hac specie et ratione solent mercatores et negotiatores palliare usuras.

782. - Concina, cap. 19, n. 11, satis innuit id fieri posse, dum scribit se hanc quaestionem missam tacere; venditionem enim esse, ut ait, non mutationem.

b) Sotus et Molina a Lessio, *loc. cit.*, n. 154, non citantur ad hoc quaesitum, prout a S. Alphonso exponitur: «Adverte tamen Sotum... et Molinam..., inquit, putare non esse contra justitiam, etiamsi exigit in hoc casu [quando scii, certum vel probabilius est rem pluris tempore traditionis valituram] parem mensuram, modo non obliget illum ut differat solutionem usque ad illud tempus». Quod quidem tenent auctores citati: Sotus, *lib. 6, qu. 1, art. 2, v. Quaeris autem*; Molina, *loc. cit.*, n. 2. — «Haec sententia, ita pergit Lessius, edam probabilis est, si non erat certum pretium fore augendum, vel si mutuans constituerat eam servare, aut erat adhuc anceps; alioquin, si constabat pretium augendum, et constituerat rem consumere aut alienare ante illud tempus, non video quo jure possit aequalem mensuram repetere. — Et in hoc ultimo asserto consentit etiam Molina, n. 4.

c) Vide textum Hermannii Busenbaum infra, *loc. cit.*

d) Bonacina, *disp. 3, qu. 3, punct. 3, n. 24 et 28*; et Trullench, *lib. 7, cap. 19, dub. 15, n. 7*, citantur utique hic a Salmanticensibus; sed haec dicunt de pecuniae mutuo, quamvis Bonacina idem forte significet de aliarum rerum mutuo.

Azor a Salmant. quidem adducitur, ut refert S. Alphonsus; sed non adeo clare lo-

praedictam sententiam approbant, si ex vi pacti attendatur tantum ad rei substantiam, praecisa consideratione valons et incrementi. Sed haec praecisio non video quomodo licite posset fieri, quando res non foret servanda pro tempore redditionis, et certo vel probabilius pluris valitura creditur; pretium enim rei de se necessario semper pertinet ad rei substantiam.

^tuV
utaris va·
Certum autem puto e converso cum Salmant. quod si certo vel probabiliter res tempore restitutionis censeatur minus valitura, poteris majorem mensuram petere, ut te serves indemnem.

vu,j, μ
iuradin·
CfWthiam.
Haec dubia tamen locum habent, quando cogitatur et creditur res pluris valitura. — Si vero bona fide nulla habeatur consideratio de incremento vel decremento rei, bene potes pacisci ut res in eadem quantitate tibi reddatur. Ita Lessius *f*), Pater Concina * ac Laymann, etc. cum Salmant. ².

1 Tr. H, cap. 3, n. 71. — * De Joit. et Jure, dissert. 3, cap. 19, num. II. — Laym., lib. 3, sect. 5, tr. 4, cap. 16, num. 14. — Tr. 14, cap. 3, num. 72 et 73. — Loc. cit., num. 73. — Sd, v. *Mutuum*, num. 9. — Palas, tr. 33, disp. 4, punct. 1, num. 6 et 7. — Trull., lib. 7, cap. 19, dub. 15,

Hoc tamen non dici posse de mutuo pecuniae, tenent Salmant. cum Sà, Palao, Trullench, Toletus <>, etc.; quia in pecunia principaliter attenditur valor. — Sed Azor ·), Navarrus * et alii, apud eosdem Salmanticenses*, cum Busenbaum * infra, «. 791, ad 17, ajunt bene valere pactum, ut reddatur pecunia in eadem specie et numero monetarum, quando nullum cogitatur nec intenditur incrementum, et sic expresse sit conventum. Horumque sententia est mihi probabilior: saltem si commune » sit periculum incrementi vel decrementi; ut sentit Pater Concina ·. — Pactum autem reddendi pecuniam in alia specie quam traditur, omnino usurarium est, quia imponitur onus pretio aestimabile; ut dicunt Salmant.7, Concina · et alii communiter.

Usque adhuc de *pactis*. Circa quae bene advertit Anacletus ' cum aliis communiter, quod contractus in aliqua regione usitatus, et a viris probis celebrari solitus,

num. 6. — Tr. 14, cap. 3, num. 73. — De Jun. et Jure, diasen. 3, cap. 19, num. 14, — ♦ Tr. 14, cap. 3, num. 71. — Lib. 3, de Jure et Jost., di. 3, de Uaura, cap. P, num. 14. — Tract. 8, de Contractibus, dial. 4, qu. 4, num. 48.

quitur. Et primo quidem negat adesse in hoc ullam differentiam inter pecuniam et alias res: « Idem juris est (ita ille, *part. 3, lib. 10, tit. de Cambiis, cap. 7, qu. 2, § Haec quaestio*) de moneta, quod de cacteris rebus quae mutuae dantur, et in pondere et mensura consistunt ». — Atvero non expresse loquitur de exclusionem valoris; eam tamen forte innuit, quaerens utrum pecunia mutuo data sit restituenda juxta aestimationem quam habet tempore mutui dati, an tempore solutionis, et *loco citato* respondet: « Haec quaestio locum non habet quando moneta ejusdem generis solvitur; quare tota in eo versatur, an quando solvitur alterius generis moneta... Et dicendum mihi videtur solvendam esse ejusmodi monetam secundum eam aestimationem quam habet tempore solutionis ». — Deinde, quaerens de casu quo probabiliter creditur plus valitura, ait, § *Deinde quaeri*: « Aut non erat servaturus vel interim consumpturus; et tunc absque usura mutuam dare non potest, quia perinde esset ac si mutua dedisset decem ut reciperet undecim ». Cfr. etiam *lib. 7, tit. de Mutuo, cap. 10, qu. 1*, ubi quaerit Azor: « An qui mutuo dat nummos aureos vel argenteos, possit sibi debitorem obligare ad solvendum in pecunia aurea argenteave? » Et respondet: - Posse»; neque ullam limitationem addit.

f) Lessius, *cap. 20, n. 149*, haec scribit: « Quid si in contractu non fuerit conventum de restituenda majore mensura, vel de exaequando pretio, sed tantum de restituendo mutuo: tenebiturne mutuarius postea, cum pretium decreverit, majorem mensuram restituere? » Et sententiam affirmantem probabilem appellat; sed *n. 150*, addit: « Contraria tamen videtur usu recepta ».

Toletus, *lib. 5, cap. 34, n. 2*, concordat profecto; sed subdit: « Haec intellige. quando qui dat pecunias, non petit sibi dari in eadem materia, in qua dat, sive minus sive plus valeant; tunc enim essent sic dandae, sive auctus sive minutus esset valor pecuniarum * ».

Navarrus, *Man., cap. 17, n. 294*, videtur innuere totum quod habetur apud S. Alphonsum: « Qui centum ducatos mutuatur ad annum, inquit, si intra illud crescat eorum valor auctoritate publica, debent solvi eidem totidem in fine anni, si eos eousque erat servaturus, vel mutuavit cum pacto, ut redderentur ei centum alii ejusdem metalli et formae, sive majoris sive minoris in fine anni valerent ».

O Vide textum Hermannii Busenbaum intra, *loc. cit.*

i) Commune, id est: *aequale* periculum incrementi aut decrementi.

qu,ki .ir

non est facile damnandus. — Sed procedamus ad alias Quaestiones quae supersunt.

783. - Quaestio 6 *Utrum usurarius acquirat dominium lucri usurarii?*

Uwane., Affirmant Lugo¹; ac Scotus, Sà, Namirama, vatTus, etc., apud Salmant.* Quia mutuatarius, quamvis coacte det (et ideo usurarius teneatur ad restitutionem), dat tamen libere et transfert dominium: sicut transfert qui metu coactus rem vendit. —

oppositum tenendum cum S. Thoma³, et communi cum Salmant.\ Concina.* [Continuatore) Toumely.* Et ratio est, quia contractus usurarius est omni jure nullus; nuda autem traditio rei dominium non transfert, ut habetur in / *Nunquam, ff de acquirendo rerum dominio.*

784. - Circa fructus autem acquisitos per usuras acceptas, docet S. Thomas \ quod si percepti sint ex re usu consumption, tunc restitui non debent; quia sunt fructus industriae. — Secus, si percepti sint ex re non usu consumptibili, puta ex domo, agro: *quia* (verba d. Thomae) *sunt fructus rerum, quarum alius est dominus, et ideo ei debentur* Et hoc valet, etiamsi usurarius fructus non percipiat, si alias dominus percepisset.

Quid de fructibus quos dominus non fuisset percepturus, sed usurarius percepit?— Lugo⁸ dicit non esse restituendos; quia ex sua sententia usurarius dominium usurarum acquirit, et tantum tenetur mutuatarium indemnem servare. Sed nos contrarium in nostra sententia, ut supra, dicendum putamus a¹ cum Salmant.", (Continuatore) Tournely¹⁰ et Concina".

785. — Quaestio 7 *Utrum datis consilium pro usuris, aut praebens pecuniam usurario ut mutuet, teneatur ad restitutionem* >

Negant Lugo u¹¹; et Sà, Toletus, Silvester, Medina, etc., apud Salmant. Quia hi non sunt causa efficax damni; cum possit postea debitor solutionem usurarum negare. — Sed respectu hujus rationis longe probabilius (saltem dico *quoad suadentem usuras*) teneri affirmant Busenbaum *hic* cum Lessio, Lugo a>; Salmanticenses¹⁸ cum Palao, Bonacina, Trullench, etc.; quia vere ipse tunc est causa injusti contractus; et licet debitor posset non solvere, si tamen solvet, ex causa sua injuste solvet. — Commune autem est u, quod non peccat nec ad restitutionem tenetur, qui in gratiam mutuatarii

¹ Di>p. 25. num. 166. — Scolms, in 4. ditu 15, qu. 2 art 3, Ad 2 (num. 2b.). *Sd, v. Usura*, num. 2. (in edit, geouina txoiutn.) *Novar.*, Man., cap. 17, n. 26. — Tr. 14. cap 3, n. 106. — 2* 2., qu. 76, art. 3. — < Loc. dt. num. 107. — » Lib. 3, de Jure el Ju*t., dia*. 3, de U»ura, cap. 23, num. 1. — Cap. 3. de Ujur., art. 5, concl. 1. V. *Dues...* — 12. 2^, qu.78, Aft.3, corp — Dûp.25. n yf*, — ' Tr. 14, cap. J, n. 113. — * Loc. dt.. concl. I, i f. — 11 De Usura cap. 23, n. 5. — *Sd, v. Usura*, n. 12,

(in edit, genuin.). — *Tolet.*, lib. 5, cap. 36, n. 2 — *SUvest*, v. *Usura VII*, qu. 2. — *Joan. Medina*, Cod. de rebus per usur. acquiait., qu. 4. v. *De coopcrantibus*. — Tr. 14, cap. 3, n. 115. — *Buscnb.*, cap. 3, dub. 7, v. *Quaeres* — *Less.*, cap. 20, dub. 21, num. 178. — u Loc. du, num. 115. *Palau*, tr. 33, disp. 4, punct. 26, n. 4. — *Bonac.*, disp. 3 de Contract., qu. 3, punct. 15, n. 12, v. *Secundo*. *Trull.*, lib 7, cap. 19. dub 21, n. 2 — ' /Xpud *Saintant.*, ibid , num. 115.

784. - a) Salmant. et Concina, contrarium revera, ut asserit S. Alphonsus, tenent; sed detractis expensis et labore seu industria.

785. - al Lugo plures distinctiones in hac materia ponit; et quidem, *disp. 25, n. 217*, tractans de eo qui pecuniam apud usurarium deponit, negat huic imputari peccatum usurae, nisi tamen suaserit ut usuras exigeret. Et, m 216, tractans de eo qui consulit mutuare sub usuris, aut pecuniam usurario tradit, ut iste mutuare possit, distinguit, dicens: « Aliquando enim horum actiones mutuatario displicent graviter, et tunc peccabunt contra justitiam, ut si homini diviti consulas non nisi sub usuris mutuare, vel cum in hoc proposito confirmes... Aliquando ejusmodi actiones mutuatario non displicent: quod des enim usurario pecunias quas mutuare possit, non dis-

plicet, sed placet mutuatario, cum optet mutuum, et per consequens velit media necessaria et utilia ad mutuandum...; non ergo infers ei injuriam dando usurario pecuniam ut possit mutuare. Aliquando etiam non est invitus, eo quod consulas mutuare sub usuris: quando scilicet illud consilium necessarium vel utile existimatur, ut velit mutuare, quia sine usuris non mutuaret; quo casu consilium illud non displicet mutuatario, qui primo loco optat mutuum; atque ideo gratum illi est quod inducas usurarium ad mutuandum etiam sub usuris, quando hoc consilium non est causa quod non mutat gratis... Aliud esset, si consulens aequè posset persuadere mutuum gratis et mutuum sub usuris; tunc enim hoc consulendo peccaret contra justitiam, quia circa tale consilium merito esset mutuatarius invitus ».

PnmA o-
P«r«io, Mtii
pfohtMlu.

Trade a»
ptcaniam
iwirio te-
reter retti-
tutrt.

Exceptio-
Rft.

fkponcn
peainiam
pcJ Abutu-
ram Ad ð
wm

illa faceret % et ideo ex alia ratione prima sententia est satis probabilis; quia ratio- nabiliter in illis mutuatarius praesumitur consentiens, ut ait Lugo “λ

Quoad eum autem *qui tradit pecuniam usurario*, ajunt ConcinaLessius e»; et Salmant.1 cum Bonacina r< Trullench e», etc., peccare et teneri ad restitutionem; quia proxime cooperaretur ad damnum mutuatarii. — Sed Lugo aJ recte excipit ob eandem rationem, nisi praestet pecu- niam in gratiam mutuatarii. Vel nisi (ad- dendum dico) non posset ipse pecuniam tradens eam negare sine damno superioris ordinis, quam esset mutuatarii damnum juxta dicta *n. 571*, v. *Secunda*.

786. - Quaestio 8 *Ah peccet et teneatur ad restitutionem deponens pecuniam apud eum quem scit abusurum ad usuras?*

Respondent Lessius a; Salmant.4 cum Palao, Lugo % Bonacina et Trullench, quod is peccaret utique contra caritatem, si usurarius non haberet alias unde usuras exerceret: sed non teneretur ad restitu- tionem, quia in hoc injuriam non irroga- ret mutuataris. — Teneri tamen sentit Pater Concina ex D. Thoma ·, ubi dicit: *Quod st quis committeret pecuniam suam usurario non habenti alias unde usuras exerceret, vel hac intentione committeret, ut inde copiosius per usuram lucraretur, daret materiam peccandi; unde et ipse esset particeps culpa*e. Unde si talis de- ponens est particeps culpa>e, non erit qui- dem particeps alterius culpa>e, quam inju- stitiae quam perpetrat mutuator.

· De Uiu., cap. 23, num. 7 et 8. — · Tr. H. cap. 3, η. 113. — · Cap. 20, η. 184. — * Loc. dt., n. 116. · Palaus, tr. 33, disp. 4, punct. 26, num. 5. · TVull., lib. 7, cap. 19.

h Bonacina, Lessius et Trullench idem notant, *locis citatis*.

c) Lessius, *loc. cit.*, *n. 184*, oppositum tenet, negans ad restitutionem teneri, modo ta- men pecuniam deponens non consuluerit ut usuras exigeret, nec sit earum particeps; addit tamen cum posse peccare, quatenus usurario prae- bet materiam plurium iniquorum contra- ctuum. — Bonacina, *disp. 3, qu. 3, punct. 15, n. 12*, v. *Ultimo*, pariter negat teneri ad restitu- tionem, nisi pecuniam tradat ad usuram exercendam, aut usuras consulat — Denique Trullench, *loc. cit.*, *n. 7*, prorsus idem tenet ac Lessius, unde Bonacina et Trullench non recte citantur a Salmant.

Sed hoc non obstante, verius mihi di- cendum videtur quod deponens non tenea- tur ad restitutionem. Sua enim actio non est injuriosa, sed potius gratiosa mutua- tario; cum hic potius gratam habeat, quam aegre ferat depositionem pecuniae, ut in necessitate sibi providere possit. — Posito ergo quod mutuatarius in hoc non sit in- vitus, deponens, licet sit particeps inju- stitiae, quatenus laedit virtutem justitiae in generali (juxta sententiam quam tenui- mus in Tract, *de Carit.*, *Lib. II, n. 45*, v. *Tertia*, ubi diximus praebentem occa- sionem peccandi, non solum laedere cari- tatem, sed etiam virtutem ad quam lae- dendam proximum inducit), non tenetur tamen ad restitutionem. Quia non laedit justitiam in particulari, nempe peculiare jus alterius, nec ei injuriam irrogat; cum ille respectu deponentis non sit invitus. Et sic intelligi potest S Thomas.

787. - Quaestio 9. *An principes, judi- ces et advocati, qui sunt causa ut usurae solvantur, teneantur ad restitutionem?* — Respondetur teneri: sicut tenentur etiam illi qui non excludunt a suis locis usu- rarios. Immo excommunicantur ipso facto in clem. *Ex gravi, de usuris*; nisi tamen ob bonum publicum aJ hoc permittere ex- pediret. — Ita Lessius ·, Salmant. · cum Palao, etc.

788. - Quaestio 10». *An, si usurarius sit tibi debitor, possis tu licite exigere usuras, quas ille tibi assignat exigendas a mutuatario?* — Nega. Atque si exigis, teneris ad restitutionem: modo tamen

dub. 21. n. 7. — * De User.» cap. 23, n. 8. “2· qu. 78, art. 1, ad 3. — 1 Cap. 20. n. 179. — ■ Tr. 14. cap. 3. n. 117. - Palaus, tr. 33, diip. 4, punct. 26, n. 6.

O Sed vide etiam notam *d*, ad dictum *n. 571*, ubi ipse S. Alphonsus explicat et tem- perat suam doctrinam respectu cooperationis ad damnum proximi.

786. - * Lugo, *loc. cit.*, *n. 217*, non loqui- tur de peccato contra caritatem; in reliquis vero concordat. — Bonacina, *loc. cit.*, v. *Ulti- mo*, pariter dicit illum « praestare rem de se licitam, consequenter non videtur peccare contra justitiam ».

787. - * Salmant. et Palaus ad hoc requi- runt gravem reipublicae necessitatem.—Prae- terea notandum est hanc excommunicatio- nem non amplius vigere ex constit. *Aposto- Ucae Sedis*.

S Doctor
eam exai-
<ai a resti-
tutione

Principe
ete^ (aven-
m uiurae,
tenentur re-
«tituere.

Quid, m
nsurAΓia%
Mt tuu de-
bitor.

tibi constet illud debitum esse pro usu-
ris-». — Salmant.l.

789. - Quaestio 11^a. *Ah peccentfamuli
coopérantes dominis usurariis?* — Cer-
tum est quod famuli minus principales,
qui tantum scribunt, numerant pecunias,
deferunt pignus et similia, non tenentur
ad restitutionem nec peccant. Ita Sal-
mant. ', Croix', Tamburinius⁴, et Busen-
baum -> infra, n. 792.

Dubium est de iis *qui exigunt usuras
et ad solutionem cogunt: an teneantur ad
restitutionem?*

Sà», Silvester h», Tabiena 6. Vega
apud Salmanticenses \ licet dicant pec-
care, excusant tamen a restititione; quia
isti non sunt vere causa exactionis, vel tan-
tum sunt materialis et remota. — Salmant.
autem ' cum Palao, Valentia, Medina, Sa-
las, etc., putant teneri; cum vere sint cau-
sae injustae proxime coopérantes. Et hoc
videtur probabilius cum Tambunnio ', si
ipsi cooperantur in re ingrata debitoribus,
prout esset, si cogerent eos ad solutio-
nem, subscriberent apodixes. Secus, si in
re illis non ingrata: nempe, si eos hortan-
rentur simpliciter ad solutionem, vel exi-
gerent usuras sine coactione; quia in hoc
debitores non censentur inviti. — Sed non
excusarem exigentem a peccato coope-
rationis: ratione solius famulatus.

790. - Quaestio 12^a. *An haeredes usu-
ram vel alterius debitoris teneantur ad*

restitutionem tn solidum? — Distinguen-
dum: Si debita sint hypothecarm ex con-
tractu, communis est sententia, omnes in
solidum teneri.

Dubium est, *si debita sint personalia
defuncti ex delicto.*

Adhuc teneri in solidum docent canonici
stae cum Silvio, Salas, Lopez, Majore, etc.,
apud Continuatores Tournely". Idque ar-
guunt ex cap. *Tua nos 9, de usur.*, ubi dicitur.
*Filii ad restituendas usuras ea sunt
districtione cogendi, qua parentes sui, si
viverent, cogerentur.* — Sed satis proba-
biliter [Continuator] Tournely 8 cum Azor,
Cajetano, Tolet, Bonacina, Baftze, Me-
dina, Habert, Pontas, Sambovio, etc., dicit
hos haeredes teneri solum pro rata, nisi
ipsi delicto defuncti cooperati fuerint "A
Et probatur ex *l. un. C., ex delictis defunct.*
ubi dicitur: *Post litis contestationem, eo
qui vim (seu damnum) fecit.... defuncto,
successores ejus in solidum; alioquin..., in
quantum ad eos pervenit, conveniri juris
absolutissimi est.* Rationem dat Cajetanus
(respondens ad textum *Tua nos*, supra
oppositum), et dicit: *Filii tenentur, sicut
et pater, obligatione scilicet personali om-
nitium bonorum suorum: sed in hoc est dif-
ferentia, quod pater est tota illa persona,
ac per hoc habet totam obligationem; qui-
libet autem haeres (scilicet filius) est pars
illius personae, et consequenter partem
tantum obligationis subit.*

modo. . Cap 3, de Ujur.. nrlic. 5, concl. 5. — . Loc
cit., concl. 5. i. f. A»or, part. 3, lib. 5, tit. de Ujur.
cap. 18, qu. 11. Cajtan., Opusc. lom. 2, tr. 8, qu. 5.
Toirt., Hb. 5, cap. 36, num. 3 . Bonae., diip. 3, qu. 3.
punct. 15 num. 14. . Badri, in 2■ 2., qu. 78, art. 3
dub. 1 Joan. Mrdina, Cod. de reb. per umr. acquiit
qu. 4, 6 In 5 ti ult. arg., et §§ »eqq. . Habtri, de Contract
cap. 14, qu.23. Ponta., \ Restitutio, ca. l. 112. Sambov
tom.4, au. 325, ad 1 cai. — Cajrlan . Opuic. torn. 2, tract. 8
qu. 5, ad 2.

niam, peccare quidem mortaliter, non tamen
ad restitutionem teneri, nisi cooperatus sit ad
exactionem. — Vega denique, *Sum. nueva,
part. 2, cap. 131, de Usura, cas. 38*, eos utique
a restitutione excusat, modo Limen, iis etiam
deficientibus, usurarius usuras nihilominus
exigeret.

790. - II Non omnes auctores citati hanc
limitationem exposilae doctrinae apponunt.
Cajetanus autem et Bonacina eam alio modo
proponunt < Modo aliquis (sunt verba Bona-
cinae) non sit causa cur oaeteri non restituant,

Quaestio 13 Hic etiam pertineret quae-
rere *an licitum sil petere mutuum ab usu-
rario, et illas* [usuras] *ei offerre.* — Sed
de hac satis dictum est supra *de Carit.,
Lib. II, n. 47*, v. *Secunda*; et *n. 77*, v.
4°. *Licitum.*

191. - « 11°. Mutuare frumentum vetus
« cum obligatione ut restituatur novum
« (praesertim certo tempore) est usura, si
« mutuans sciat novum fore melius et ma-
« joris pretii. — Silvester, Navarrus, Trul-
« lench '.

« 12°. Est usura ex communi senten-
« tia, si des mutuum ut postea mutuata-
« rius ex debito civili obligetur tibi rursus
« mutuare aut vendere, vel apud te in
« tua officina emere merces, aut operas
« suas locare. Quia talis obligatio est res
« pretio aestimabilis; cum privet mutua-
« tarium potestate alibi emendi et locandi
« operas. — Lessius^o», card. Eugo Vide
• Laymann ', Bonacina '.

« 13°. Usura est mutuare principi vel
« reipublicae, eo pacto ut interim, dum
« non solvitur, sis liber a tributis vel one-
« ribus justis solvendis. — Salas, card.
« Lugo ', ex communi.

« 14°. Item mutuare ea lege ut mutua-
« tarius eam pecuniam exigat a debitore
« mutuantis, a quo non facile extorquebit.
« Quod addo, quia si sponte onus illud
« suscipiat, eo quod facile possit obtinere,
« non erit usura. — Ibid.· et Bonacina
« 15°. Item, si frumentum quod alibi
« habes, des mutuum, obligando ut tibi
« reddatur hic vel alibi (cum majoribus
« sumptibus vel laboribus), ubi plus valet.
« — Ibid. '.

« 16°. Usura etiam est obligare mutua-
« tarium ut partem mutui accipiat in mer-
« cibus quibus non indiget. — Ibid. '.

« 17°. In mutuo pecuniario, nisi aliter
• conventum sit, si quis det mutuos v. gr.
• centum florenos, non potest exigere plus

« quam eorum pretium et valor tunc fuerit
« Unde, si eorum valor tunc augeatur, non
« potest repetere centum; quia reciperet
« aliquid supra sortem. Quod si valor de-
« crescat, debet mutuatarius reddere plus
« quam centum; quia alias non restitueret
« ad aequalitatem. Vide Lessium ·, Lay-
« mann 'o, Bonacina'l ». — jVide *n. 782*,
v. *Hoc tamen*].

« 18°. In mutuo tamen aliarum rerum,
« ut vini, tritici, etc., aliter se res habet:
« quia si quis v. gr. mutuaret alteri decem
« modios tritici, sive pretium crescat sive
« non, potest repetere decem. — Ratio dis-
« paritatis est, quia in pecunia non spe
« ctatur ordinarie (nisi aliter conventum
« sit ob certas et licitas causas) nisi valor
• sive pretium. Unde non debet restitui
• nisi pretium aequale. At vero in fru-
« mentis, etc., spectatur ipsa materia; quia
« non petitur mutuum frumentum propter
« pretium frumenti, sed propter ipsum
« corpus et substantiam: ergo, etsi crescat
« pretium illius, potest repetere tot men-
« suras quot dedit mutuo. Interim tamen
« quidam de his rebus eodem modo Io-
i quantur quo de moneta. — Vide Lay-
« mann '• et Bonacina l8 ». — [Vide dicta
n. 782].

792. - * Quaeres: *Quae obligatio et poe-
« na sit usurariorum ct cooperantium?*

« Resp. Γ. Usurarius etiam non mani-
« festus, ac haeredes tenentur restituere.
« — Immo etiam omnes ii qui ex parte
« usurarii cooperantur efficaciter: v. gr.
« judices, domini temporales, notarii, fa-
« muli, advocati, qui quovis modo juvant
« vel cogunt mutuarios ad solutionem
« usurarum. Dixi: positive seu *efficaciter*,
« quia habendo se negative, possunt per-
« mittere usurarios ob justam causam et
« necessitatem pauperum.

• Praeterea in praxi, ex praesumpta
« voluntate mutuatariorum, fere excu-

v. tZfwra I, qu. 17. . Navar., Man., cap. 17,
n. 224. . » Lib. 7. cap. 19. dub. 15. n. 11 — . Diap. 25.
n. 46 el 47. — ■ Lib. 3, tr. 4, cap. 16, n. 3. — . Diap. 3.
de Contract., qu. 3, puncL 3. num. et 10. — Su/as, de
Uaur., dub. 16, num. 4, — » Diap. 25, num. 64. — .

hic enim teneretur in solidum, utpote causa
efficax totius damni ·. Et Cajetanus eodem
sensu loquitur.

791. - (<') Ad hanc Lessii allegationem, vide
supra w. 781, not. a.

6 Quidquid dicat Busenbaum, istud apud

minai pria
cipalet ex
amaror a
peccato et
TKtÜPtio-

Famulnt
fiitmlctu-
illi
ctcuMftl a
trKIHIID-
Bf.

Pruhüw-
liu« di'lin»
gomdoru.

Utos filM
fMCW'AI a
VOOpf.illo-
nr.

Obligatio
nea uaura-
ru et coope-
rantium.

• santur minus principales famuli ». — Vide dicta supra iwm. 789, et <i>Lib. II</i> , num. 78].	«scienter sepelit, ipso <i>facto est</i> excom- « municatus « 3°. Addit Laymann ', ejus testamen- tum ipso jure irritum esse, nisi ante « mortem restituerit b». Vide Lessium, Bo- « nacina, Trullench2». — fltem usurarii sunt infames. Salmant 3].
foi »m <2°. Usurarius publicus sive notorius < non debet admitti ad Communionem • altaris nec absolvi, donec restituat usu- • ras, nec sepeliri in loco sacro; et qui	

DUBIUM VIII.

De Emptione et Venditione.

ARTICULUS I.

QUID SIT EMPTIO ET VENDITIO,

793. *Quando venditio est justa.* — 794. *An requiratur determinatio pretii.* *An, data arrha, liceat a contractu resilire.* — 795 *An requiratur scriptura et traditio.* — 796. *An ad transferendum dominium requiratur solutio pretii, vel fides de illo.* — 797, *Ad quem spectent fructus, cum completur conditio emptionis.* — 798. *Ad quem spectent fructus rei venditae, sed non traditae.* — 799. *Cujus sit res empta pecunia aliena.* — 800. *An valeat contractus, si vendatur res aliena.* — 801. *In quibus casibus res suo valore crescat, vel decrescat.* — 802. *Quid de merce ultronea.* — 803. *An taxa obliget in conscientia.* — 801. *Quotuplicilcr pretium varietur. Et an res pretiosae habeant majorem latitudinem.* — 805. *An deceptio semper obliget ad restitutionem.* — 806. *An liceat pluris vendere rem utilem emptori.* — 807. *Quid, si adsint alii justituli.* — 808. *An res extraordinariae possint vendi quanti plurimi.* *An communis aestimatio variet pretium. Ei an venditio sub hasta, aut per venditrices.* — 809. *Quid, si res vendatur minutim* — 810. *An res possit carius vendi ob dilatam solutionem. An ratione periculi, vel quia res pluris esset valitura.* — 811. *An res ad creditum carius vendi possit.* — 812. *An et quando liceat vendere cum pacto retrovendendi.* — 813. *An licitum sit pactum reemendi ad arbitrium emptoris. Quid de contractu mohatra.* — 814. *De monopoliiis.* — 815. *Quot modis fit monopolium.* — 816. *An unus vel pauci, qui annonam emunt ut carius vendant, peccent contra justitiam.* — 817. *An mercatores inter se conspirantes ut merces vendant pretio summo, teneantur ad restitutionem.* *Et an, jacto monopolio a mercatoribus, liceat aliis mercem eodem pretio vendere.* — 818. *An irritet contractum vitium occultum.* — 819. *Quid, si vitium sit circa substantiam.* — 820. *Quid, si venditur ut pura res mixta perfectior aliis. Quid de vino mixto cum aqua* - 821. *An sit injustitia vendere quid pro quo.* — 822. *Quid, si vitium est circa quantitatem.* — 823. *Quid, si circa qualitatem.* — 824. *An sit illicitum vendere pretio ordinario debitum cujus debitor non est solvendo; vel mercem mox minuendam.* — 825. *An, tradita tibi re ad vendendum pretio designato, possis retinere superfluum. Et an idem dicendum de eo qui emit nomine alieno.* — 826. *Quid de sartoribus vilius pannum ementibus.* — 827 *St res vendatur duobus, cui acquiratur dominium.* — 828. *Si res pereat ante traditionem, cui pereat.* - *Quid, si post traditionem.* — 829. *An liceat vilius emere chirographa seu credita.* — 830. *Vide alia apud Busenbaum.*

793. - · Resp. Est contractus quo pre- * lium pro merce solvitur; completurque « mercis traditione. Venditio, contra. — v ; ' Justitia ejus in hoc consistit, ut pretium « sit justum sive exaequet valorem rei;	« ct contra. Alias, si sine legitimo titulo « secus fiat, committetur injustitia, gravis « vel levis pro gravitate excessus, qui « proinde ad restitutionem in conscientia « obligabit, etsi in foro externo ad resti

•Lib.3. u.4, cap.1b.n.11 lib cip 30. dub 23. — βοναί., ditp 3, de Contract..	Lcu..dc Juut et Juir qu L punct. ult. — ■ DccaL. Hb. 7. cap W, dub. A • Tr. 14, de Contract . cap. 3. η. 125.

Bonacina, /Km *at.*, *punct 3*, reperiri non potesi

792. - ' Excommunicatio ista, non am-
pliu> viget ex const *Apo^tolicac Sedts*
« Nisi ante mortem reslUUvnt quae pvi

usuras acquisita sunt, vel de eorum restitu-
tione idoneam cautionem (per pignora vide-
licet aut fidejussores) dederit. Ita Laymann,
et haec dicit de usurarii testamento et do qua
libet alia ejus voluntate.

« tutionem fere non cogatur quis, nisi
« ultra dimidium defraudaverit. — Vide
« Laymann Bonacina ».

Validité
tqnirrit de
irminatio-
nem pretii.

794. - Notandum Γ. Quod, ut contra-
ctus emptionis sit validus, requiritur *de-*
terminatio pretii: quae si remittatur ipsi
emptori, nullus est contractus: *l. Quod*
saepe, ff. *de contrahenda emptione*. — Se-
cus, si remittatur tertio: *l. ult., C. eod. tit.*;
sive iudicio prudentum, ut recte ait Dica-
stillus.

An autem valeat emptio facta pro justo
pretio, *sine determinatione*? — Affirmat
Palaus 3; Salmant. autem 4 negant cum
communi, nisi pretium sit jam a lege ta-
xatum. Et sicut pretium, sic etiam (ut
valeat contractus) *res* debet esse deter-
minata, saltem in spe: ut quando venditur
hic jactus retis. Vide Salmant.*

Item, de-
terrain.it lo-
nem ret

Quaeritur hic: *an quando data sit*
arrha, liceat danti resilire a contractu
cum jactura arrhae?

Data nr-
fba. licitum
mi realltre.

Respondeo cum Patre Concina ., quod
licite potest ex consuetudine, quae regu-
lariter talis est a). Excipitur, nisi arrha
data sit pro majori securitate contractus
jam initi.

niai data
ut pro m.v
X>ri aectiri-
Ute.

Utrum autem *in dubio, an arrha data*
fuerit pro securitate, liceat danti resilire?
— Videtur negare Lacroix 7 ex Ofiate .;
quia natura hujus contractus arrhae est,
ut detur pignus ad statuendam obligatio-
nem ad non recedendum a contractu sub
poena pignus amittendi Sed affirmat
Concina ri. Et hoc verum mihi videtur in

Quid tn
debio.

Lib. 3, tr. 4, cap. 17. — Diap. 3. qu. 2, punct. I et 4. —
Diras/., tr. 9, disp. 1, dub. 1. num. 20. — 1 Tr. 33. dup- 5.
punct. 1. n. 4. — « Tr. 14. cap. 2, n. 2. — Loc. cit. n. X —
Lib. 3, diMert. 2, cap. 1, n. 2. — Lib. 6, part. 3. n. 134. .

794. - Apud vectores dumtaxat regula-
riter dari hanc consuetudinem, juxta Concina;
de ceteris vero non loquitur.

b) Croix et Ohate, *locis cit.*, ita definiunt
arrhae contractum; unde, ut recte ait S. Al-
phonsus, *videntur* negare quod sit licitum
resilire in dubio an sil data arrha pro secu-
ritate

O Concina, *loc. cit.*, u. 2, videtur innuere
negativam: « Absolute, inquit, dari arrha so-
let in majorem initi contractus securitatem.
Quare, nisi expresse contrahentes patefaciant
se nolle aliam subire obligationem praeter
arrhae jacturam, dicendum videtur arrham
datam, contractae obligationis et devinctae
conscientiae testimonium esse.

iis contractibus, ubi regulariter talis est
consuetudo; quisque enim praesumitur
velle contrahere juxta consuetudinem qua
regulariter fiunt contractus.

795. - Notandum II". Quod contractus
emptionis *solo consensu* perficitur .: nisi
ante emptionem convenient partes confi-
cere scripturam, ex Instit. *de obligat, et*
consensu, et Inst *de empt. et vendit* —
Dominium autem rei non transit ad em-
ptorem, nisi *facta traditione*; ut est com-
mune, contra Petrum Navarra et vide-
tur certum esse ex § *Cum autem*, Inst.
de empt. et vendit, ubi: *Qui rem nondum*
emptori tradidit, adhuc ipse dominus est.

Eraptio 8-
lo con«en«u
r^rfirjtuf

Oxniom
non trana-
irrtur niai
Imdifione

796. - Immo nec transfertur dominium
rei etiam emptori traditae, donec ab em-
ptore *pretium* solvatur vel offeratur, aut
saltem praestetur pignus vel fidejussio,
aut saltem fides de illo. Ex § *Venditae*,
Instit. *de rerum divisione*, ubi dicitur:
Venditae vero res, et traditae, non aliter
emptori acquiruntur, quam si is venditori
pretium solverit, vel alio modo ei satisfecerit,
veluti expromissore aut pignore dato...
Sed si is qui vendidit, fidem emptoris se-
cutus fuerit, dicendum est statim rem
emptoris fieri.

ct aotutio-
ne. vel data
tide pretfL

Quaestio autem hic fit: *an gabella de-*
bita pro venditione, solvenda sit gabella-
rio tempore contractus vel tempore tradi-
tionis?

Vasquez, Petrus Navarra, etc., apud
Salmant., dicunt, tempore traditionis; et
probabile putant Salmant. — Sed recte

LabelU
Jebtta pro
t rnilltinne

De Contract., dup. 34. acct. 1, n. X — Pctr. Navor., lib. 3»
cap. L n. 246; ct cap. 2. dub. 13, n. 154. — Pas?., Opusc. dc
Restit.. cap. 6. § 2. dub. 6, n. 27. Pctr. Navor., hb X
cap. 1, n. 247. . Tr. 14, cap. 2. n. 4. — Salmoni.. loc. dt.

795. - Effectus solius consensus, tradi-
tione rei non secuta, non sunt iidem in omni-
bus juribus. — In jure Avstriaco (1053) et
Germanico (Cod. 446, dominium rei per solam
traditionem transfertur in emptorem; sed in-
terim, quibusdam casibus exceptis, periculum
et utilitas manent apud venditorem Si de
tundo agatur, ejusdem relatio in libro fundo-
rum requiritur in jure Germanico ad trans-
ferendum dominium. — In jure Gallico
(art. 1583) Italico (art. 1448-), Hispanico (art.
1452, 1408) et Anglico, dominium rei ejusque
periculum accomodum transeunt, per solum
consensum partium, ad emptorem, qui proinde
actionem realcm habet ad obtinendam ejus
paim. Attamen, si res praegustari

probabi
hot tnh ea-
-U (mprrr
et» tractat.

probabilius censent oppositum, cum Palao'-l Villalobosa», Prado, Bonacina, Di-
castillo; et idem tenent Lessius ', Eugo
et Continuator Tournely a. Ratio, quia
contractus emptionis solo consensu per-
ficitur; ut habetur ex § *uh*. Instit. *de obli-*
gat. ex consensu, ubi dicitur: *Consensu*
fiunt obligationes in emptionibus..., *loca-*
tionibus... *Ideo autem istis modis obligatio*
dicitur consensu contrahi, quia neque scri-
ptura neque praesentia omnino opus est;
at nec dari quidquam necesse est, ut sub-
stantiam capiat obligatio.

Venditio
coMitio-
nata qoan-
dtnueretro-
trahitur.

797. - Notandum IIP. Quod, quando
venditio est conditionata, impleta condi-
tione, contractus retrahitur ad diem
venditionis; ideoque fructus interim per-
cepti pertinent ad emptorem. Hoc tamen
est, quando conditio adjecta est casualis:
secus, si potestativa, scilicet cujus impletio
sit in potestate emptoris. — Ita Lessius,
Malderus, etc. cum Salmant.4.

Keticulum
m «tAti/n
pertinet xd
emptorem.

798. - Notandum IV". Quod periculum
et commodum rei regulariter spectat ad
dominum rei. — Sed in contractu vendi-
tionis, emptione perfecta, spectat ad em-
ptorem, semper ac est vendita res deter-
minata, etiamsi res non sit tradita, vel
tradita sine habita fide de pretio (quibus
casibus remanet res in dominio venditoris,
ut dictum est mox supra *n. 796*), nisi ali-
ter conventum sit. Ita cx § *Cum autem 3*,
Inst, *de empt. et vendit.*; *l. Id quod 7*, ff. *de*
peric. et commodo rei vend.; et *l. Post*
perfectam 1, C. *eod. tit.* Excipe tamen, si

Eicceptio»
eev

Prado, op. 27, qu. 1, n. 5. · *Bonae.*, di»p. 3, qa. 2,
punct. 1, nam. 5. · *Dicasl.*, tr. 9, disp. 1, dub. 1. n. *A*. —
· C>p tl, nara. 3. — * Diep 26, nam. 5. — · De Contract.,
part 2. op. 1. art. 1, L v. *Ex hac.* — *Leu.*, cap. 21.
nom. 128 «t 129. *Malder.*, tr. 5, op. 2, dub. 16, i. L *
· Tr 14, op. 2, num. 25. — ' Lib. 3, part. 2, num. 706. —
· Cap. 21 Jub. 13, num. 100 ' Tr. 6, op. 5, num. 93. —
· De Contract, part. 2, op 1, art. 6. — ' Diep. 26, n. 2CB.
— ' Lib. 3, part. 2, num. 977. *AfoHna*, tr 2, disp. 368.
num. 1, 2 ct 23. - *Laym.*, lib. 3. tr. 4. op. 17, nom. 17. —

venditor sit in mora tradendi; tunc enim
ad ipsum pertinet periculum, ex *l. 17*, ff. *de*
peric. et comm. Idem si culpa venditoris
res fuerit destructa vel deteriorate, ex
l. 2, ff. *eod. tit.* Vide Croix

Perfecta autem emptione, si aliter con-
ventum non fuerit, fructus rei pendentes
spectant ad emptorem; ut communiter
docent Lessius ·, Sporer 1, Continuator
Tournely ·, Lugo ·; Croix 10 cum Molina,
Laymann, etc. Et hoc currit etiam pro
foro conscientiae; ut Sporer cum Molina
et communi. — Dicit tamen [Continuator]
Tournely cum Lugo, quod hoc valet quoad
aestimationem quam habent fructus tem-
pore emptionis. Si vero fructus tempore
venditionis erant immaturi, cum postea
sunt maturi, certum est quod, re non tra-
dita, eorum incrementum debetur vendi-
tori; ut Lessius et Molina a» apud Lugo ",
ac [Continuator] Tournely 6A — Ita quoad
fructus pendentes.

Quoad fructus vero futuros rei.

Dubitatur Γ. *Ad quem spectent ipsi,*
re non tradita, vel tradita sine pignore
aut data fide de pretio, *ita ut dominium*
rei adkuc fuerit apud venditorem?

Prima sententia, quam tenent [Conti-
nuator] Tournely ", et Bonacina, a cum Co-
varruvias, dicit spectare ad venditorem:
ex regula illa generali, quod res suo do-
mino fructificat.

Secunda tamen sententia, communis
et verior, quam tenent Lessius Croix '·;
Salmant. " cum Silvestro, Tapia, Maldero;

Fractu
pendeatei
statim per
linent d
emptorem.

Immitun,
Ad vendito-
rem, quoad
incremee-
tura.

Fructu
futuri, re
non tradiu.
etc., ad ven-
ditorem ju-
xta oliot.

Verius,
ad emptor-
em, niti i-
Uter «it con-
ventum.

Sparer, tr. 6, op. 5, n. 93. - *Molina*, tr. 2, diap. 368, n. 22.
i f, — *Contin. Tourn.*, de Contract., part. 2, cap. 1, art. 5,
num. 2, v. f. - *Lugo*, disp. 26, num. 210 et 211. — *Leu.*,
op. 21, num. 100. M Disp. 36, num. 210. — 11 De Contract.,
part, 2, op. 1, art. 5, n. 4. — " Diap. 3, qu. 2, punct. 7,
5 1, n. 4. · *Covar.*, Vadar, résolut, lib. 8, cap. 4, v. 14 —
14 Cap. 21, n. 109. — » Lib. 3, part. 2, n. 978. — * Tr. 14,
cap 2. num. 18. - *Sitvest.*, v. *Usnra II*, qu. 11. *Tapia*,
tom 2, lib. 5, qu. 16, art. 16, n. 1. · *Mahtor.*, tr. 5, cap. 2,
dub. 15.

solent, v. g. vinum; aut si traduntur ad pro-
bationem, v. g. equus, venditio non prius per-
ficitur, quam res gustata vel probata fuerit.

796. - °) Palaus, *tr. 33*, disp. 5, punct. 1,
n. 1; Villalobos, *part. 2*, *tr 21*, *diff. 1*, *n. 3*,
dictum istud praetermittunt; sed alia habent
quae ibidem a Salmanticensibus indiscrimi-
natim ponuntur,

798. - *l Molina, *loc. cit.*, *n. 23*, satis in-
nuit hoc assertum: « Fructus ex re empta,

inquit, pendentes tempore contractus, sive
maturi jam essent, sive non, semper pertinent
ad emptorem, quoad valorem quo tempore
contractus aestimarentur».

h» Continuator Tournely, *loc. cit*, *n. 2*,
v. f., citat quidem Lessium, Lugo et Salman
licenses, ut asserit S Alphonsus; ipse vero
videtur ab ea doctrina refugere, dicens « mi-
rum » esse « quod flores vineae, quam flore-
scentem emo, mei sint; et incrementum quod

Sporer cum S. Antonino¹, Armilla, Petro Navarra et Laymann, docet fructus spectare ad emptorem, nisi aliter conventum sit. Ratio tum quia, cui debetur res, debentur etiam fructus tamquam accessorii; tum quia aequum est ut ad eundem emptorem spectet commodum fructuum, ad quem spectat rei periculum, ut mox supra dictum est. — Nec obstat regula enuntiata, quod res domino fructificet. Nam respondetur hoc intelligi de domino absoluto; non autem de domino rei quae debetur alteri, ad quem rei periculum spectat. — Nec deinde obstat dicere, iniquum videri quod emptor percipiat fructus, et venditor non possit pretio frui. Nam respondetur, hoc commodum emptoris bene compensari cum periculo rei ab ipso assumpto. Caeterum pretium solvendum per se aequale est pretio persoluto: nisi ex mora solvendi venditor patiatur aliquod interesse ratione damni emergentis vel lucri cessantis; tunc enim emptor sane teneretur illud ei resarcire, ut omnes docent cum Sporer². — Certum autem est quod si venditor intenderet non ratam habere venditionem, nisi postquam pretium solvatur: eo casu tam periculum rei quam commodum fructuum ad ipsum spectat; ut Sporer³ cum Petro Navarra et Laymann.

Diximus autem: *Nisi aliter conventum sit*. — Nam, si res non sit tradita, vel tradita sit sine pignore aut fide de pretio, tunc,

Dubitatur 2^a. *An possit venditor pacisci ut fructus ad ipsum spectent donec pretium solvatur?*

¹ Tr. b, cap. 5, num. 91. - v. *Usura*, num. 15. - *Pftr. Navar.*, hb. 8, cap. 2, n. 148 et seqq., et n. 152 et seqq. *Laym.*, lib. 3, tr. 1, cap. 17, n. 18. — ² Tr. 6, cap. 5, num. 96, i. - Loc cit., num. 9b, ii. - *Pftr. Navar.*, lib. 3, cap. 2, num. 157 et IM. - *Laym.*, lib. 3, tr. 4, cap. 17, num. 20. *S. Anton.*, part. 2, lit. 1, cap. 7, § 20. - v. *Usura* 11, qu. II. *Armilla*, v. *Usura*, num. 15. - *Gabr. Hitl.*, in 4, diet. 15, qu. II, art. 2. concl. 4, OU. 3. - Part I, tr. 4, resol. 139. — * Tr. 2, disp. 36 n. 17. —

Prima sententia negat cum Patre Concina V; et S. Antonino, Silvestro, Majore % Armilla, Gabriele, etc., apud Diana⁴, qui probabilem putat. — Ratio, quia venditor concedendo dilationem ad solvendum pretium, nequit per hoc tempus proventum exigere; compensato tamen interesse ab emptore, si tempore praefinito fuerit in mora solvendi.

Secunda vero sententia, communior et probabilior, affirmat. Eamque tenent Molina⁵, Filliuccius⁶, Viva⁷, Sporer⁸; Sanchez⁹ cum Navarro, Angelo, Tabiena, Castro, etc.; Bonacina wcum Covarruvias, Gomez et Rebello; et idem tuetur Petrocorensis. — Ratio, quia venditor juste potest dominium directum transferre in emptorem, et reservare sibi dominium utile, ut fructus percipere valeat usque dum pretium solvatur; et tunc non exigit fructus ratione solutionis dilatae, sed ratione ipsius venditionis hoc pacto initae. Hoc tamen casu, bene ait Petrocorensis quod si praedium pereat vel deterioretur, non posset venditor exigere id quod ratione praefatorum fructuum emptor promiserit ei correspondere.

799. - Quaeritur Γ. *Cujusnam sil res empti pecunia aliena?*

Respondetur, emptoris, si emat nomine suo; ex l. *Si ex ea*, C. de rei vindicatione, ubi dicitur: *Si ex ea pecunia quam deposueras, is apud quem collocata fuerat sibi possessiones comparavit, ipsique traditae sunt..., ab invito eo in te transferri injuriosum est*.

Excipe, si pecunia sit Ecclesiae, mi-

Pactum
α t Inscius
sint vendi-
tori, pccrio
non soluto.
Juxta alio-
illicitum.

Commu
n»u« et pro
babliut e
licitura.

Limtiaho.

Res em-
pta pecunia
aliena,
quando »h
emptoris.

• Tr. 35. cap. 8. n. 177. — ¹ De Contract., qu. 2, art. b, n. 3. — » Tr. 6, cap. 5. n. 96. iv. — • ContiL mor., UK 1, cap. 7, dub. 21, n. 3. • Λαίαχ., Comment. de Utur., n. 56. *AngrL*, v. *Emptio*, n. 5. • *Tabitna*. v. *Usura* II. n. 9. *Paul. dt Castro*, in l. *Julianus Ex vtndita*, fl. de actione, erapti, etc. — * Diep. 3, qu. 2 panel. 7. § 1, n. 5. • *Caiaar.*, Variar. résolut. lib. 3. cap. 4. num. 5. • *Anton. Gomes*. Variar. tom. 2. cap. 2. η. II. - *Ecbtll.*, part. 2, lib. 9, qa. 16, n. 5 et 6. — » Lib. 4, de Jim., cap. 7, qu. 8. v. *Alil tamtn*.

capiunt Mores, incum non sit. Mirum, quod si equi pullum emero, incrementum ejus meum non sit deductis expensis ».

↳) S. Antoninus, *part. 2, tit. It cap. 7, § 20*, dicit a theologis reprobari contractum, quo fructus rei ad venditorem pertinerent, quousque is pretium recipiat; « et ideo consulendum est abstinere ab hujusmodi ».

Concina, *lib. 3, de Just. et Jure, disert. 2, cap. 1, u 11*, concordat prolecto; sed videtur loqui de solo casu, quo res jam sil tradita.

Major citatur utique hic a Diana; sed loco citato, *ttt 4t dist. 15*, id non habet.

f) Petrocorensis, *loc. cit.*, v. *Certe aperti juris*, ita scribit: • Aequitati tamen consen-

noris et militis; ut Bonacina, Rebellus⁴, Silvester, etc., apud Salmant. * quia tunc illis res acquiritur.

800. - Quaeritur 2°. *An valeat contractus, st vendatur res aliena?*

Vra&ma-
kffitit nu-
f Mc flt óo-
»isa« pre-
tii.

Tenetur de
damno em-
ptofit.

Venden-
bona Me,
teoetur so-
lam resti-
tuere pre-
tium.

Quando
eacu«eiar a
restitaendo
pretio

Resp. ex *l. Rem alienam* 28, ff. de *con-
trait. empt.*, validum esse quoad transla-
tionem dominii, non quidem rei, sed pretii.
Unde vendens mala fide acquirit domi-
nium pecuniae, sed tenetur emptori omnia
damna restituere. — Qui autem vendit
bona fide non tenetur ad damna neque
ad evictionem (ut dicunt Salmant. * cum
aliis, quibus consentit Palaus sed tene-
tur quidem pretium restituere emptori,
etiamsi cum eo convenerit non teneri de
evictione; ut exprimitur in *l. Emptorem*,
§ *Qui autem*, ff. de *action, empti*, ubi: *Idem
esse dicendum, etsi aperte in venditione
comprehendatur nihil evictionis nomine
praestitum iri, pretium quidem deberi re-
evicta*. Aequum enim non est ut venditor
lucrum faciat cum jactura emptoris: vide
Palaum

Sed excipitur Ie. Nisi expresse fuerit
conventum de non restituendo pretio; ut
Palaus — Excipitur 2°. Nisi venditor in
nihilo factus sit ditior, eo quod nimirum
bona fide in largitiones forte aut in lusus
pretium insumpserit, ut ajunt Salmant.
— Excipitur 3°. Nisi emptor scienter rem
alienam vel alteri obligatam comparave-
rit; tunc enim ipse, nisi expresse de evi-
ctione convenerit, in poenam sui criminis
nec etiam pretium potest repetere, ut san-
citur in *l. Si fundum*, C. de *evict.*, Vide
Palaum', qui deinde bene advertit, ex hoc
non inferendum quod pretium eo casu
possit a venditore retineri. Nam in foro

Bonae., ditp. 3, qu. 2, punct. 2. num. 29. · *Sitvcit.*,
v. *Empdio*, n. 23. qu. 22. · 1 Tr. U, cap. 2, n. 29. — · Tr. 14,
cap. 2. n. 11« — · Tr. 33, ditp. 5, punct. 28, § 5, n. 1. —
· Loc. cit.. § L num. 2. — · Loc. dt. — · Tr. 14. cap 2,

conscientiae illud emptori restituendum
est; in foro autem externo, fisco adjudi-
candum “Λ

Refert autem hic aliqua adnotare de
obligatione evictionis

Debetur evictio, non tantum in vendi-
tione, si res ab emptore evincatur, ex *l. I*,
ff. de *evict.*; sed etiam in permutatione,
datione in solutum pro debito, constitu-
tione dotis aestimata, transactione, divi-
sione haereditatis et in quolibet alio con-
tractu oneroso (ut fuse probat Palaus ·):
non vero in contractu lucrativo: unde do-
nans non tenetur ad evictionem, nisi forte
donatio inceperit a promissione rei inde-
terminatae, et postea tradat rem quae
evincitur; vide Palaum ·. — Ut autem
emptor possit de evictione agere, tenetur
litem motam, antequam tempus probatio-
num elabatur, venditori denunciare, ex
l. Emptor, C. de *evict.*, et *l. Si rem*, ff. *eod.*
A qua tamen denuntiatione excusantur
minores et Ecclesiae. (Palaus °). — Facta
autem denuntiatione, tenetur venditor
praestare emptori documenta pro defen-
sione; sed non tenetur defendere, nisi id
promiserit. (Palaus u). Tenetur tamen ad
expensas litis, ut dicit Palaus ' · cum aliis,
contra aliquos, ex *l. Si plus*, § *Mota*, ff.
de *evict.*, et *l. Qui absentem*, ff. de *procu-
rat*. Si vero malitia aut culpa judicis, aut
vi alterius, aut negligentia emptoris res
evincatur, venditor ad nihil tenetur; peri-
culum enim fortuitum ad emptorem per-
tinet, ut recte ait Palaus!*

801. - «Unde resolves: 1°. Quod spe-
« ctat ad Emptor r m, is potest emere vi-
• lius quam res valeat, si ei non sit com-
« moda, vel emat in gratiam venditoris,

num. 31. — 1 Tr. 33. disp. 6. punct. 28, § 4, num. 16 cl 18. —
· Loc. dt., I I. Loc. cit., § 1, a num. II. — H Tr. 33,
disp. 5, punct. 28, § 3, n. 5 et 6. — ” Loc. cit., n. n et 10.
— “ Loc. dt. — “ Loc. cit., § 4, n. II.

Evictio
debetur t«
q uolibtt
contractu»
neroso.

Secun ia
lucrativo.

Tempui
utile ad dt
n u n lian-
dam evi-
ctionem.

Facta de-
nuntiatio-
ne, ad quid
te neatur
venditor.

Emptor,
quando pos-
sit vilius e-
mere

tancum esse non omnino negarem, ut vel
omnes Iructus vel illorum partem remitteret,
si inevitabili casu praedium venditum periret,
aut suam fertilitatem amitteret ·.

779. - "i Rebellus citatur revera a Sal-
mant absque ulla restrictione; sed, *part. 2t
lib. 12, qu 4, n. 12*, responsum principale
quidem habet, non vero exceptionem hic appo-
sitam.

800 - » Jure positivo (Cod. Gall., 1635;
Ital, 502; Austin 932; Hispan., 1107. 1475 et

seqq.; German., 459), venditor malae fidei te-
netur, et quidem semper, reddere emptorem
indemnem. Eadem etiam obligatio incumbit
venditori bonae fidei, excepto tamen casu quo
dc contrario conventum fuit. — Emptori au-
tem malae fidei nulla debetur damnorum re-
paratio.

b) Evictio est legitima deturbatio emptoris
in possessione rei emptae, quae sive totaliter,
sive partialiter, revindicitur a vero domino
vel ab alio jus in eam habente.

• ac similes sint circumstantiae quae rem
« faciant viliozem. Nec obstat quod ven-
« ditor necessitate ductus vendat vilius;
« quia venditio manet voluntaria, inquit
« Cajetanus. Vide Bonacina — Potest
« nihilominus graviter peccari contra ca-
« ritatem, si quando pauperculi extrema
« inopia res suas vendere coguntur, nimis
« viliter ab eis emas. Laymann a) ».

In roanu
mercatori
te pluri»
Mstisitur.

Notandum est 1°. Quod res in manu
mercatoris, ratione sui laboris et opera-
rum, pluris aestimantur quam in manu
alterius. Propterea tamen non est illicitum
alteri rem vendere tanti quanti venditur
a mercatore. — Lessius Salmant.3 cum
Lugo, Bonacina, etc.

<occur
»ui empto
iuo, quan
liu» mer-
cium mu
unt pre
num.

Notandum II°. Quod concursus empto-
rum et penuria mercium auget pretium
rei; paucitas contra emptorum et copia
mercium minuit pretium. — Salmant. 4
cum communi, Pater Concina (Conti-
nuator] Tournely

Rei pa-
ram tult
emptori de-
vro.it pre
lioth.

802. - Notandum III°. Quod pretium
rei decrescit, quando res est parum utilis
emptori, et hic in gratiam venditoris emit.
Est communis sententia cum [Continua-
tore] Tournely ', et Salmant. 8 cum Bo-
nacina <.), Dicastillo, Reginaldo a) et aliis.

Cajetan., Sum., v. Kmrre. — 1 Disp. 3, de Contract.,
qu. 2, punct. 4. n. 21 et 23. — 1 Cap. 21, n. 24 et 25. —
■ Tr. 14, cap. 2, n. 101. - disp. 26, n. 88. · *Bonae.*,
disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 4, num. 30 — · Tr. 14.
cap. 2, num. 102. — · Lib. 3, de Just, et Jure, dissert. 2,
cap. 6, num. 18. — · Cap. 1, de Vendit., art. 4, not. 2. —
I Loc. dt. — ■ Tr. 14, cap. 2, num. 103 et 106. · *LHeasl.*,
tr. 9. disp. 2, dub. 4, n. 44. — · Lib. 3, de Just, et Jure,
dissert. 2, cap. 6, n. 18. — » Part. 1. tr. 8, resol. 36. —
II Tr. 14, cap. 2, num. 103. — » Tr. 14. qu. 2, de Contr.
emption., cap. 3, qu. 5, resp. 4. — *Conradus dr Perusia*,

801. - § Laymann, *lib. 3, tr. 4, cap. 17, h. 10, v. f.*, satis innuit in hoc quandoque peccari, inquit: « Exinde tamen nequaquam inferas, quod praecise ob necessitatem venditoris, qua rem vendere cogitur, pretium imminuere... licitum sit, nisi liberalis donatio interveniat, quae lamon in necessitatis casu, facile praesumi non debet ».

802. - § Bonacina, *loc. cit.*, n. 28; Reginaldus, *lib. 25, n. 273*, hunc casum non habent, et pro alio asserto citantur a Salmanticensibus.

h) Continuator Tournely, *loc. cit.*, not. 2, v. f., sententiam istam, quam amplectitur, ita limitat: Esse scilicet contra justitiam et caritatem, merces ultroneas viliori pretio emere, modo id fiat cum pauperibus necessitate ad vendendum coactis.

— Hine fit quod merces ultroneae licite u<i.c. possunt vilius emi; ut communiter docent vik»cun< Pater Concina ', (Continuator] Tournely Diana °, et Salmant.11 cum aliis communiter: contra Roncaglia", qui ait, ex hoc solo capite quod res ultro a venditore offeratur, non esse causam ut pretium rei decrescat, nisi accedat alia circumstantia, nempe paucitatis emptorum vel pluralitatis offerentium. Sed verius alii DD. communiter, ut diximus, contrarium docent; quia regulariter in hujusmodi ultroneis venditionibus pauci inveniuntur emptores.

At dubitatur Γ. *Quanti vilescat res ultro oblata?*

Magister Serra °) cum Conrado; et Rebellus, Salas, Palacius, Bartholom. a S. Fausto et Megalius, apud Diana ", sentiunt vilescere usque ad dimidium. — Sed probabilius Cajetanus ", Bonacina ", Fil- pane, liuccius ", Sporer °, Diana d), Mazzotta dJ, Tamburinius °f), censent vilescere tantum pro tertia parte.

Dubitatur 2". *An idem currat, quando venduntur merces ob paupertatem?*

Prima sententia affirmat. Eamque tenent, cum Busenbaum, Cajetanus ", Con- "«' in/10' radus18; Bonacina " cum Soto % Sà, Vas- uicm "1*

Respon. cu. 130. — *Rebell.*, part. 2. lib. 9, qu. 1, n.36. · *Salas*, de Emptione, dub. 25, num. X · *Paul. de Palacto*, Sum., v. *Emptio*, «innor, § *Parem se por neeessiadc*. *Barthol. a S. Faust.*, Specui, confess., de Contract., disp. n. qu. 10, num. 9. *Me^aHus*, lastie, confess.. 2 § lib. 2, cap. 6, num. 47; et Consil. 93, num. X · u Part. 1, tr. 8. resol. 78. — u in 2— 2., qu. 77, art. 1. — u Dap. 3, de Contract., qu. 2, punct. 4, num. 23. — * Tr. 35. n. 70. — n In 2 2.. qu. 77, artic. 1. — " Respons., cat. 167. — " Disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 4, num. 23. S>, v. *Emptio*, n. 4.

«9 Serra, in 2at, qu. 77, art. 1, dut 3, v. *Advertendum hic*. dicit communiter vilescere pro tertia parte; quandoque tamen · pro media parte..., immo et quandoque plus, ut patet in his quae post bella et devastationes venduntur

° Sporer, tr. 6, cap. 5, n. 22; Diana, part. 1, tr. 8, resol. 53 et 36; Mazzotta, tr. 3, disp. 3, qu. 1, cap. 1, v. *Contra vero*; Tamburinius, *Decal.*, lib. 8, tr. 3, cap. 7, § 4, n. 6, ita quidem primo docent, sed subdunt vilescere etiam usque ad dimidium, juxta alios auctores quos referunt et non reprobant.

Sotus, *de Just.*, lib. 5, qu. 3, art. 3, ad 1, Vasquez, *Opusc de Restit.*, cap. 5, § 1, dub 10, n. 61 et 62, loquuntur de famulo qui, necessitate coactus, consentit ad famulandum alicui viliori pretio. Et Sotus negat

quez I et aliis; Diana I cum Navaria , Turriano et Villalobos. — Ratio, quia res ultronea de se pretio decrescit juxta conmunem aestimationem ; inopia autem venditoris non efficit ut pretium mutetur

(4 «eaten" IM AtqUIOf tt omnino «iuJrndx

Negat autem *secunda* sententia, quam tenent [Continuator] Tournely *, et Salmant. cum Petro Navarra/ , Reginaldo />, Dicastillo <<Quia hoc videtur adversari caritati et justitiae emere vilius a paupere, qui necessitate coactus vendit. — Excipiunt Salmant.4 et Concina si res ematur tantum in gratiam venditoris, ita ut alias non emeretur.

PII'T opi aio non cut omnino im- probabilis.

Limitatio

l'otest pcc- cari contra can talem

Veodtiu in braii raptoris, quãndopm tit augere pretium.

Haec secunda sententia est quidem aequior et omnino suadenda. — Sed spectata ratione, prima sententia non videtur improbabilis. Dummodo, excipio, res emenda non sit de iis quae communiter emuntur et offeruntur, ut frumentum, oleum, vinum: secus de aliis quae non ita facile venduntur. Neque in eo casu officit quod emptor re illa indigeret; quia id per accidens esset, et casus non mutat pretium rerum. Quando vero alter vendit coactus a necessitate, et tu non emis mere in gratiam sui, facile potes peccare contra caritatem (ut bene ait Mazzotta †, emendo tam vili pretio quanto emeris mere in gratiam venditoris. — Qui autem venderet in gratiam emptoris, sentio non posse vendere plus pretio supremo: nisi concurreret aliqua extraordinaria circumstantia, nempe raritas rei, multitudo emptorum, incommodum venditoris, vel specialis ipsius venditoris affectus ad rem, ut dicemus infra. /Mias, si adesset tantum com-

modum vel allectus emptoris ad iem, utique non liceret augere pretium, ut dicemus cum S. Thoma

Notandum IV". Quod si tam emptor quam venditor ignorent pretium rei, tunc justum erit pretium illud quod convenitur; quia uterque tunc exponitur periculo jacturae. Ita [Continuator] Tournely ' cum Baflez. — Item notandum cum eodem [Contini. i Tournely quod si aliqua res minoris valeret in uno loco, et majoris in alio, potest majoris vendi in loco minoris pretii: dummodo venditor assumat in se periculum transvehendi rem ad locum pretii majoris.

QuuJ. m> tetque pre liutn ifoo rei.

tel m plo- r i - raleit alicubi, « alibi tnioo rit.

« 2°. Emptor potest emere minoris, ex eo quod multa simul ernat; quia tunc I venditorem liberat multis curis, et expectatum facit ad alia nova comparanda: unde merito pretium decrescit. Bona- cina 9 ex Lessio, Reginaldo ». — Est commune cum Lessio l0, Lugo, etc., apud Salmant. **|.

Ement rauluvimal potest min- uere pre num.

803. - « 3". Quoad Venditorem, is com- muniter debet vendere secundum pre- tium taxatum a lege vel magistratu; quod si nullum est, id censebitur justum, quod morali hominum aestimatione im- ponitur. Quod non consistit in indivisi- bili, ut anxie scrupulari oporteat; sed dividitur in infimum, medium et sum- mum, sive (ut alii vocant) pium, mode- ratum et rigorosum, ita ut intra latitu- dinem hujus pretii vendere et emere - liceat, nunc summo, nunc infimo ».

Veodttor tenetur 3 taxxm rei ad pretium commane.

Commune non sistit in indivisibili.

Notandum est I". Quod taxa facta pretii a republic» obligat in conscientia; ut

1 Part. I. tr. 8. rcsol. 78. i. f. Turvian , disp. 57, dota. 6. n 5. Villa!.. part. 2, ir. 21, diff. 6, n. |9, i. f. — De Vendit., an. I, not. 2. — 1 Tr II, cap 2, n 105» i. mcd. qu I, v. f. — 2 2.., qu. 77, tr. I, corp. — † De Vendit.,

an. 4, cond. I, not. 3. - Railcs, in 2.. 3.., qu. 77, art. 1, dub. I, concil. I. Loc. dl., concil. 2, qu. I. — Disp. 3, de Contract., qu , punct 4. num. 20, v. Tertio, Lt i cap 21, n. 38. Rf^nt., lib. 25, n. 282. — w Loc. cit. — Lu^o, disp. 26, n. M. u Tr. U, cap. 2. n. 149.

hunc famulum posse sibi occulte compensare; Vasquez vero asserit dominum teneri quandoque, sed non semper, stipendii defectum supplere.

f) Petrus Navarra, lib 3, cap. 2, dub. 5, n 28 et seqq, tenet quidem hanc affirmantem sententiam; sed eam n. 32, sic limitat • Quod si quis ita repente in aliquod grave malum incideret, et ad illud evadendum rem venderet, v. g. gemmam vilissimo pretio; quia revera ita est tempore et loco astrictus, ut non inveniatur, nisi unum aut duos, qui cum sic

videntes, ut lapidem lucrentur, vilissimo pretio acquirunt. Tunc enim extorta esset et injusta commutatio ». — Et Reginaldus pariter, hb. 25, n. 278, v Primum est, primam sententiam tenet cum eadem limitatione.

Dicastillus non recedit a prima sententia, tr. 9, disp. 2, u. dt; sed solum de ratione qua isto nititur notat: « Non autem justificatur hoc pretium ex necessitate solum, quam patitur venditor, neque ex donatione, quae praesumi non potest, sed ex modo vendendi ♦

Concina, hb. 3, de Just, et Jure dis-

TuaobU· S. Thomas cum communi; etiam eccle-
SUSZT siasticos (licet sit probabile alias leges
m cieri- ecclesiasticos non obligare). Salmant. * -
Emptio- intelligitur tamen, nisi notabiliter res mu-
tentur; ut Lessius⁸; Salmant.⁴ cum Regi-
naldo, Trullench, Dicastillo, etc.; vel nisi
taxa a majori parte populi non servetur,
sciente principe et non puniente a . Sal-
mant.⁵; vel si annus sit sterilis, ut mox
subdetur.

Ruopti- Utrum autem *tunc res optima possit*
iunc anu» *caritis vendi, vel misceri cum alia*, ita ut
fiat sicut aliae res communes? — Affir-
mant probabiliter Salmant., Pater Con-
cina⁷ et [Continuator] Tournely⁸. Ratio,
quia princeps taxando pretium, respicit
tantum valorem mercis ordinariae.

An vero *venditor possit cogere empto-*
rem solvere in determinata specie pecti-
n,ae? ~ F'rot'^bile esse quod possit, dicunt
Salmant. ⁹. Negat vero Pater Concina
— Ego censeo posse cogere ad solven-
dum pecunia usuali, nempe aenea pro
rebus vilibus, argentea pro rebus magni
valoris.

Probabile autem est in annis valde ste-

1 2· 2 qu.77, art. 2, ad 2. — · Tr. 14, cap. 2, n. 118. —
' Cap. 21, n. 14. — · Loc. at., n. 115. - *Rtgin.*, lib. 25,
num. 270. · *Trull.*, lib. 7, cap. 20, dub. 2, n. 8. · *Dicasl.*,
tr. 9, disp. 2, dub. 1, n. 17. — · Tr 14, cap. 2, n. 116 et 135. —
· Loc. cit., num. 128 et 130. — · Lib. 3, de Just, et Jure,
dissert. 2, cap. 6, n. 29. — · De Vendit., art. 4, cond. 2,
n. 3. — * Dissert. 2, cap. 6, n. 28. — *Novar.*, Man., cap. 23,

sert. 2, cap. 6, η. 18, hoc affert, non ut excep-
tionem, sed ut rationem propter quam possit
minui pretium.

803. - a) Modo tamen posset absque in-
commodo princeps obstare vel punire, ut ex-
plicant Salmant., *n. 116*; secus vero, « si ob-
vitanda graviora mala, transgressionem susti-
neret impunitam ».

b) Auctores citati concedunt posse majori
pretio vendi, si nempe excessus qualitatis sit
notabilis. — Continuator Tournely non loqui-
tur de mixtione cum aliis rebus; et Concina,
y. 30, negat ejusmodi mixtionem fieri posse

c) Salmant, /r. 14, cap. 2, n. 127, de hac
opinionem dicunt: « Non est omnino condem-
nanda ».

§ Bonacina, *disp. 3, qu 2, punct. 4, n. 8*,
concordat profecto, si taxa tempore abundan-
tiae constituta sit; secus vero, si tempore steri-
lilitatis, quod Salmanlicenses, *η. 132*, non
adverterunt.

ℓ> Covarruvias, quidquid dicant Salmant.,
n. 132, hanc sententiam non propugnat in
Variar. lib. 2, cap 3, n. 5; quin immo vide

rilibus taxam non obligare, ut Navarrus,
Bonacina rf', Molina, Covarruvias ', Pa-
laus/>, etc.: contra Ledesma, Bafiez, Ta-
pia/, Azor, etc. Vide Salmant. ,0.

804. - Notandum 11°. Quod pretium va-
riari potest ratione temporis et loci; debet
enim attendi tempus in quo res traditur,
et locus ubi est res quae venditur, non au-
tem ubi fit contractus, nisi venditor con-
veniat huc rem transferri. Salmant. “ cum
Lugo⁰l, Dicastillo, etc.; ac .Continuator)

Tournely (ut supra, *n. 802*, y *Not. IV*).
— Hinc res pretiosa potest parvi emi, ubi
parvi aestimatur; et res vilis magni ven-
di, ubi magni aestimatur. (Vide dicenda
m. 808). E contrario venditor non potest
alicubi rem vendere pluris quam ibi aesti-
matur, licet emerit carius, et multum ex-
penderit ad illam vehendam; ut docent
S. Thomas c>, Lessius, Bonacina, etc. cum
Salmant. “.

Notandum 111°. Quod pretium rerum
vilium minorem latitudinem habet quam
pretiosarum. — Vinum enim aut simile,
quod valet 5, potest vendi 6 vel 4; aut si
valet 10, potest vendi 12 vel 8, ut dicunt

n. 88, v. L I *Mohna*, tr. 2, disp. 361, n. 4. — *Ptfr. Ltdtsm.*,
Sum., part. 2, tr. 8, cap. 32, dub. 19, et v. *Diffkultas vrvo*
tat. - Ratita, tn 2· 2· qu. 77, art. 1, dub. 2» v. *Ad 2^*. ·
Aaor, part. 3, Hb. 8, cap. 22, qu. 7. - * Tr. 14 cap. 2, n. 132
et 133. — “ Loc. dt., n. 98 et 99. · *DicaIt.*, tr. 9, disp. 2,
dub. 7, n. 109 et seqq. — *Lras.*, cap. 21, a. 29. - *Bohjc.*,
disp.3, de Contract., qu.2, punct. 4, n.29. - “ Loc. du, n. 100.

tur oppositam tenere, scribens: « Ut tempore
publicae necessitatis quis cogatur vendere
pretio statuto ab ipso reipublicae administra-
tore, quamvis id pretium sit minus quam
illud, quo res illa et communiter vendi:
hoc vero pretium taxatum a praetore ju-
stum est ».

f) Palaus, *tr. 33, disp. 5, punct. 4, n. 7*,
dicit laxam « regulariter » obligare sterilitatis
anno, eo quod lata est infecundiUitis tempore;
sed w. 8, negat obligare in extraordinaria steri-
lilitate. — Idemque tenet Tapia, *tom. 1, lib. 4*,
qu. 14, art. 4, n. 4, et *fonti 2, lib. 5, qu. 16*,
art. 4, n. 15, licet a Salmanticensibus simpli-
citer citetur uti refert S. Alphonsus.

804. - Lugo, *disp. 26, n. 109*, de tem-
pore tantum loquitur, et concordat; et pro hac
dumtaxat asserti parte a Salmanticensibus
allegatur.

b) Contin. Tournely, *loc. cit., conci. 2*,
qu. 1, tractat de loco, ut videre est supra.

S. Thomas, *opusc. 67*, negat posse in
pannorum venditione recuperari expensas,
quae incaute et imprudenter factae sunt.

In tiMgna
sterili tate
taxa non
obligat.

Prelum
v^rUtur ra-
tione ura
pod«ctfoci.

Minor la-
ttitudo pre-
tiii in rebus
vilibus.

(Continuatorl Tournely et Cajetanus apud Salmant. ' ; aut si valet 100, potest vendi 105 et 95. Lessius 9 et Concina . — Domus autem aut villa, quae forte vendita est pro 20 mille, post annum emi potent pro 12 mille. Vide Salmant.4 cum Lessio, Lugo, etc.

805. - Notandum IV". Quod, licet in foro externo non invalidetur venditio, nisi deceptio sit ultra dimidium justii pretii: in foro tamen conscientiae etiam deceptio infra dimidium obligat ad restitutionem. Et ita omnino dicendum (contra juristas aliquos) cum S. Thoma*, Lessio ., Lugo ', et Salmant.' cum communi. — Et hoc, etiamsi contractus fuerit initus bona fide; tunc enim decipiens tenetur saltem ad id in quo factus est ditior.

Quod si (ut supra notavimus cum |Continuatorel Tournely9 et Salmant. u) tam emptor quam venditor rei valorem ignorent, et uterque sorti se committant ut lucrum vel damnum spectet ad eum cui sors contigerit; tunc valet contractus, etiamsi postea inveniatur deceptio in dimidio; quia tunc sibi invicem censentur cedere excessum, ut recte ajunt auctores citati.

Hic etiam advertendum quod communiter non praestatur fides mendaciis vendentium, dum satis noscuntur haec esse communia stratagemata. Unde ipsi regulariter non tenentur ob id ad restitutionem; ut Salmant.11 cum Trullench, Bonacina et Rebello. — Dixi: *regulariter*; quia si aliquando venditor certe animadvertet emptorem mendaciis credere, et ideo majoris emere, tunc quidem ab injustitia is non est excusandus.

806. - « 4°. Si quid emptori valde utile « sit, non licet hoc solo nomine rem ven « dere ultra pretium justum; quia utilitas • emptoris tota est ipsius, non venditoris. . Bonacina w ex Lessio ”, Filliuccio14 ». — [Ut communiter Salmant.15 cum S. Thoma ”, qui ait: *Si... aliquis multumjuvetur ex re alterius quam accepit, ille vero qui vendit non damnificetur carendo re illa, non debet eam supervendere*].

807. - « 5°. Licet autem vendere carius « quam valet pretio currente, si aln boni lidw « tituli adsint, et simul de hoc emptorem ,er « moneas; quia tunc illi non fit injuria. — « Tales autem sunt, v. gr. lucrum ces- « sans aut damnum emergens, aut incom- « modum vel molestia tibi obventura ex « rei venditione, aut affectus in eam sin- « gularis, ut si acceperis a majoribus, a « principe. Item, si res sint novae, rae « et singulares: ut v. gr. peregrini flores, « aves, ferae, monumenta antiqua, pictu- « rae, numismata. — Laymann Bona- « cina lS ex Lessio, Reginaldo, etc. ».

Certum igitur est posse rem pluris vendi ratione damni emergentis vel lucri cessantis causa venditionis (ex D. Thoma ”): modo de his emptor moneatur a), ut communiter docent, cum Busenbaum (ut supra), Lessius90, Lugo91, et Salmant.29 cum Bonacina, Soto, Trullench, Bafiez, Maldero, etc.

Et hoc etiamsi pretium sit a principe taxatum: quia taxa respicit rem tantum secundum se; ut Salmant.23 cum Trullench et Salon.

An vero possit hujusmodi intéressé exigi a venditore, si ipsemet se offerat ad vendendum? — Negant [Continuator]

diu/a tesc
lor reati-
lucre in
coDicicn-
fu.

Ulruquc
igaoranlc
pretium cl
commit
lente »crlil,
nulla obb
ptio rend

R<|uiari
kr non ere-
dit»r men
fedi ven

Quando
lentantur
i rtituu
twneta.

ΒΙΧΩΚ.,lq 2—2· qu.77, art. I, ad I. . . Tr. 14, cap.2, n. 79. — 1 Lib. 2, cap. 21, num 11. — 1 Lib. 3, de Jun. et Jure, diMcrt. 2, cap. 6. n. 2. — . Tr. 14, cap. 2, n. 80. . LtiK, loc. dt., n. 11. - Lmco(pti 2b, n. 39. — 1 2 2 qu.77. ut. I, Ad I — . Cap. 21, n.21. —1 De JuiU, di»p 2v. n. 81 — . Loc. cit . n 86 — 1 De Vendit., ait. 1, concl. 1, not. 3. — ” Tr. 14. cap. 2, n. 88. — “ Loc. at , η. H4. fruit, hb 7, cap- 20, dub. 3, num. 7. . Bailor., dUp. 3. Je Contrail., qu. 2, punct. 4, num. 81. Rcbell., lib 's qu 7. n. 8, l t — M Dnp. 3, de Contract., qu. 2, punct I. η ZI M Cap. 21, n. 31. * Tr. 85, n. 77. — u Tr. 14, cap. 2.

n 91. 2· 2·, qu.77, art. I, corp. — .’ Lib. 3, tr. 4, cap. 17, n. 10. — M Disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 4, num 15 et »cqq. . /><<., cap. 21, dub. I, a n. 24, . Rtf’in., lib. 25, a n. 274. — » 2· 2·, qu.77, art. 1. — - Cap. 21, n. 2b. — “ Dnp. 2b, n 89. — e Tr. 14, cap. 2, n. 89. . Bantu., loc. cit., num. 18, i. i. - Solus, de Jail , lib. 6, qu. 3, art. 1, concl. 3. - Trull., lib. 7. cap. 20, dub 6, num. 4. . Bafici, m 2 - 2·, qu. 77, an 1. dub. 2, concl. 1. - .M.tldtr., tr. 5, cap 2. dub. 2, v. Dico 3 — - Tr. 14, cap. 2, n. 89. - Trull lib 7. cap 20, dub. 6. n. 4. . Salon, in 2— 2·, qu 77. art. 1, contrrov. 9, num. 7, v. f.

†: ConunuatorTournely, *de Vendit.,art 4. not. I*, principium generale quidem habet ut S. Alphonsus, sed exempli causa haec adducit . Si medium rei alicujus pretium sit

decem, infimum ent novem; supremum, undecim” .
807. - 11 Bahez, /<m t/L, silentio praetermittit conditionem istam

Vtiii.

UNa&w

lidw
,er

Eui «n
m ven
induro.

i./ñiÂtw
vendenUi
uo audendi
"“cômmu”
nui ✱'
✱«.

Tournely et Baflez ac Trullench apud Salmant.⁹; quia tunc ipse venditor, non jam emptor, esset causa talis damni. Sed probabilius mihi est oppositum (juxta dicta *de Usuris*, H JÇ, 9, v. *An autem, infine*). Ratio, quia emptor, acceptando contractum, jam ipse est vera causa damni venditoris.

Quaeritur Γ. *An autem ratione specialis affectus quem habet venditor ad rem, possit eam pluris vendere?*

Negat Tapia apud Salmant.8; quia ob hoc res non fit magis aestimabilis, cum id nihil commodi afferat emptori. — Sed communiter et verius affirmant Lessius 4, Lugo ⁙; ac Salmant.6 cum Bonacina, Trullench, Villalobos et Maldero. Ratio, quia privatio rei, erga quam est quis specialiter affectus, vere est pretio aestimabilis 6λ Si autem valeret ratio Tapiæ, nec etiam ob damnum emergens aut lucrum cessans posset res pluris vendi; quia neque illa afferunt emptori aliquid commodi.

808. - Quaeritur 2°. *An res, quae non sunt necessariae ad communem convictum*, ut gemmae extraordinariae, equi pretiosi, aves indicae, picturae singulares et similia, *possint vendi quanti plurimi?* Idem quaeritur *de cantu, saltatione, abusu mulieris?*

Affirmant Diana 7 cum Soto, Toletó,

⁹ De Vendit., art. 4, concl. 1, v. *Sed hic duo*. — Bailee, in 2⁰ 2⁰, qu. 77, art. 1, dub. 2. concl. 1. — Trull., lib. 7, cap. 20, dub. 6, num. 7. — Tr. 14, cap. 2, num. 89. — Tapia, tom 2, lib. 5, qu. 16. art. 6, n. 2. — Tr. 14, cap. 2, n. 90. — Lib. 2, cap. 21, n. 27. — * Disp. 26, n. 90. — Loc. dt. — Bonac., di⁰p. 3, de Contract., qu. 2, punct. 4, n. 15. — Trull., lib. 7, cap. 20. dub. 6, n. 4. — Villal., part. 2, tr. 21, diff. 6, num. 16. — Molder., tr. 5, cap. 2. dub. 2, Dico 3, v. *Dico integrum*. — 1 Part. 1, tr. 8, rcsol. 56. — Sotus, de Just., lib. 6, qu. 2, art. 3, 1. f. — Tolet., lib. 8, cap. 48, concl. 1⁰ — Bailee, in 2⁰ 2⁰, qu. 77, art. 1, v. 4 *differentia*. ante dub. 1. — Refun., lib. 25, n. 289. — Valent., in 2⁰ 2⁰, disp. 5, qu. 20, punct. 2, § 3, concl. 1. — Aragon, in 2⁰ 2⁰ qu. 77.

b⁹ Debet tamen, ut notant Lessius et Trullench, affectus ille in justa aliqua ratione fundari; hinc non potest exigi majus pretium pro libito, sed quanti rationabiliter ille affectus aestimari potest; ut dicunt Lugo et Salmant.

808. - a) Serra, in 2a^{TM} 2ar, qu. 77, art. 1, dub. 2, v. *Secundo quando*, affirmat utique, sed dumtaxat casu quo res istae non sint venditioni expositae communiter; sed tanquam rarae res, pretio communi aestimatione constituto carent». Sed, «si hujusmodi res communiter sint venditioni expositae, pretium

Bafiez, Reginaldo, Serra a⁹, Valentia, Aragon, etc.; et Salmant.8 recte probabile vocant. Ratio est, quia, cum res non habet pretium, nec legitimum, id est a lege taxatum, nec vulgare, nempe juxta communem hominum aestimationem; illud putatur justum, quod convenitur. — Attamen probabilius negandum puto; ut tenent Lugo⁹, Lessius¹⁰, [Continuator] Tournely et Salmant.⁹ cum Palao, Bonacina, etc. Quia, tametsi pretium talium rerum magnam recipiat latitudinem, aequum vero est quod habeat quamdam taxam juxta arbitrium prudentum. — Excipio tamen ex his mulieris honestae usum: qui, cum sit pretio inaestimabilis, sine injustitia poterit illa pro eo quamplurimi accipere.

Notandum autem Γ cum Lugo 13, et Salmant.14 cum Palao, Bonacina et Prado, quod communis aestimatio rei in aliquo loco reddit justum quaecumque pretium; prout apud Japones magni aestimantur specula, cultelli, etc.

Notandum 2° cum Lugo % [Continuatote] Tournely *5, Concina *⁹; Salmant. *⁹ cum Dicastillo, Trullench, Bonacina Baflez ⁉t Diana, etc., quod res quae venduntur sub hasta aut per venditrices, possunt quanti carius vendi, et quanti minus emi ex 7.2, C. *de rescind. vendit.*; modo

art. 1, dub. 2, v. *Hucusque diximus*, — Tr. 14, cap. 2, n. 92. — Disp. 26, n. 47 et 49. — * Cap. 21, n. 16. — n De Vendit., art. 4, concl. 1, v. *Quaeres iterum*. — M Tr. 14, cap. 2, n. 93. — Palaus, tr. 33, disp. 5, punct. 3, n. X — Bonac., disp. 3⁰ de Contract., qu. 2. punct. 4, num. 25. — »⁹ Disp. 26, n. 48. — Tr. 14. cap. 2, n. — Palau tr. 33, disp. 5, punct. 3, n. 4. — Bonac., loc. al., n. 5. — Prado, cap. 27. qu. 1, § 4, o 26. — « De Vendit., art. 4. concl. 1. v *Quaeres denique*. — H De Empt. et Vendit., cap. 6. n. 13. — n Tr. 14. cap. 2, n. 95. — Dicast., tr. 9 disp. 2. dub. 4, num. 50 et seqq — Trull., lib. 7, cap. 20 dub. X n. 1 et 2; et dub. 6, n. — Diana, part. 1, tr. 8. b⁹ 55, part. 4, tr. 4, rcsol. 12; part. 9. tr. X resol. 57.

communi aestimatione constitutum habent»; proindeque in hoc casu Serra secundae sententiae adhaeret.

b) Lugo, *disp. 26, n. 45*, et Bonacina, *loc. cit., punct. 4, n. 21*, tractant de rebus quae sub hasta venduntur, et concordant.

f) Bahez, in 2⁹ 2af, qu. 77, art. 1, dub 1, concl. 1, hoc dumtaxat habet: pretium rei vilesce ex modo vendendi, quo scilicet merx emptorem quaerit

Lex *Rem majoris*, 2, C. *de rescindenda vendit.*, ab auctoribus non citatur pro asserto hoc principali, sed pro alio addito, scili-

Rc< non
nceiu
riae proba-
bihter pov
unt quand
pluris ven-
di

Probabi-
ltus ntfa-
tur.

Excepuo.

Commo
ni⁹ aestima-
tio facit je-
Mom quod-
libet pre-
tium.

Res ven-
ditae tub
hasta quan-
ti carina
venduntur
et quanti
⁹ ilias e-
muntur.

absit fraus, et pretium non sit a lege taxatum. Ratio, quia tunc potestas publica approbat pro justo pretium illud quod publice emptorum concursu probatur. Idem dicitur de redditibus beneficiorum, commendarum, etc., quae locantur sub hasta; quia tunc si emptores concurrant, res fit aestimabilior; sinon concurrant, fit vilior.

— Et non satis probabiliter videtur huic contradicere Auctor Petrocorensis qui enixe conatur probare quod si res adjudicetur offerenti pro pretio notabiliter minori, deberet ipse legitimum pretium adaequare. Nam si hoc esset, dico quod casu quo emptor in licitatione offerret ultra pretium supremum, teneretur dominus rei excessum restituere, et hinc sequeretur quod res non posset adjudicari ultimo offerenti, si primus offerens jamsupremum pretium obtulisset: sed hoc nemo dicit. Ergo si res adjudicatur ultimo offerenti ultra pretium summum, hoc certe evenit quia leges decernunt illud esse justum rei pretium. Ergo si dominus potest retinere excessum, etiam emptor potest rem pretio minori quam infimo emptam retinere.

Modo Diximus: *modo absit fraus*; quae vel potest intervenire ex parte venditoris, nempe si celet occultum vitium rei, aut si immittat fictos licitatores; vel ex parte emptoris, si dolo, minis aut precibus importunis impediat ne alii plus offerant. Hi enim peccant et tenentur ad restitutionem, donec ad justum pretium perveniantur: ita communiter [Continuator] Tournely', Lugo', Diana⁴, et Salmant.⁴ cum aliis passim. — Idemque recte docent de proxenetis, vel aliis quibus commissa sit venditio rei, qui merces vendendas aut bona hastae exponunt eo tempore quo

sciunt paucos emptores esse adfuturos, ut res amicis suis adjudicetur.

Sed Dubium 1° fit: *utrum, exposita re ad licitationem, possit emptor alios rogare* (precibus tamen non importunis), *He plus offerant, ut ipse pretio infimo rem obtineat?*

Negat Pater Megalius ., cui adhaeret Cabassutius *; quia, dum alii parati erant plus offerre, venditor impeditur ne majus pretium consequatur. Et huic opinioni favet Lessius ', ubi ait: *Pari modo emptores contra justitiam peccant, quando conspirant, vel rogant alios ut non liceantur rem justo pretio, sed minoris. Ratio est, quia venditores* (nota) *jus habent ad pretium majus.* — Affirmant vero communissime [Continuator] Toumely., Lugo.; Diana¹⁰ cum Villalobos, Reginaldo, Vega, Rodriguez, Aragon, Conrado et Petro Navarra; ac Salmant. n cum Palao, Trullench, Tapia et Dicastillo. Ratio, ut ajunt, quia emptor licite hoc casu utitur sua diligentia, ut sibi consulat.

Dubium 2° fit: «» *liceat emptori pacto convenire cum aliis licitatoribus ne plus offerant?*

Videtur Diana¹² cum aliis citatis pariter affirmare, adducendo verba Petri Navarra^s, qui sic tradit: *Non enim, judicio meo, quodeumque monopolium mercatorum, ut non nisi certo pretio vendant, est iniquum, si revera illud est justum pretium... Atque idem est, dum quis in publica licitatione rogat... amicos ne plus dent certa quadam quantitate, ut ipse justo pretio (infimo tamen vel mediocri) rem habeat, juxta illud forum... Ii enim... utuntur industria et diligentia, ut res sibi justo pretio detur; vel ipse justo pretio vendat, timens vel in vendendo vilitatem, vel in*

• Lib. 1, de Juti , cap. 2, qu. 3, v. *His lamtn.* — • De Venditione, an. 4, conc. L i, i. — ' Diap. 26, nam. 45. — • Pari- 4. u. 4. rew. 12. — • Tr. 14, cap. 2, n. 96 et 58. — • Uat conf. 2 2", lib. 2, cap. b, qu. 5, n. 146. — ' Cap. 21, n. 147, t. 2 — • De Vendit., art. 4, conc. 1, i f. — • Di»p. 26, n. 45. — » Pan. I, tr. 8, retol. % Pi/Za/, pan. 2. tr. 21. diff 17, n. t. , lib. 25, n. 339. l'rga, Sam. nuev . pan. 2, cap. 43. au. 3, v. f • Rodrig., Sam. part. 2. cap. 84,

n 2. • Aragon, in 2- 2-., qa, 77, art. 4. 2 *modus motto polit.* ■ Conrad. dc Perusia, Reap, cu., qu. 159, addit. • Petr Navar., lib. 3, cap. 2, n. 84 el 85. — " Tr. 14, cap. 2, num 68. Palaus, tr. .13, pi 5, punct. 34, num. 5. • Trull., lib. 7, cap. 20, dub. 18, num 2. Tapia, tom. 2, lib, 5, qu. 16, art. II, n, 7, Dicast., tr. 9, di»p. 3, dub. 10, n. 19 — « Part. 1, tr 8, reaol. 76. — « Lib. 3, cap. 2, n. 84 et 5.

cet Etiam res sub hasta vendita, duplo vendatur, vel dimidio ematur quam revera valet, 'ocum non dari huic tegi, quae rescissionem venditionis concedit, si nec dimidia pars pretii veri solvatur

• Cabassutius, lib. 6, cap. 9, de Emptione ct Venditione, uti citat S Alphonsus, istud non habet, quod mihi constare potuit; quin etiam omnino praetermittit quaestionem de venditione per licitationem.

ciMOido ctHgHieMlufH magnum in pretio.
— Sed mihi et aliis doctis junioribus videtur oppositum dicendum, saltem casu quo per sententiam judicis res ad subhastationem exponitur. Ratio, quia tunc dominus rei tenetur omnino rem tradere plus offerenti; ideoque injuriam ei emptor irrogat, si, solum pretium infimum aut medium offerendo, impedit venditorem a consecutione pretii supremi ad quod jus habet, scilicet ne impediatur ab illo consequendo. Sicut igitur talis venditor constitutus est in periculo tradendi rem pretio parvo, si nullus alius emptor inveniatur plus offerens; ita jus habet ne privetur spe obtinendi pretium majus, si plures interveniant oblatores, qui aemulatione ducti pretium augeant: id enim videtur requirere jus et natura licitationis, ut aequalitas servetur. Et idem videtur sentire Lugo f>, ubi, licet permittat rogare, non tamen admittit pactum inire.

809. - « 6. Qui res minutim et in parva «quantitate vendunt, possunt aliquanto « carius vendere quam qui in magna quantitate; quia debent majores labores, ex- « pensas, etc., impendere ad eas conser- « vandas. Et sic quidam excusant caupo- « nes et stabularios, qui avenam, foenum, « paleas, etc., carius vendunt quam alii: « dummodo pretium iis non sit taxatum. «Salon, Trullench l »». — [Est commune apud Salmant. cum Lessio et Lugo).

810. - « 7. Non licet carius vendere « praecise ob dilatam solutionem, aut vi- « lius emere ob praecise anticipatam so-

lutionem: quia in venditione quae fit « credito, vel in anticipata solutione, est « virtuale mutuum, ideoque usura, si quid « supra sortem exigatur. Quod intellige, « nisi interveniat alius titulus ex supra «enumeratis de usura: vel nisi aliunde « crescat pretium, v. gr. ex frequentia em- « ptorum, etc Bonacina l ex Lessio, Re- « ginaldo, Filliuccio, etc. Vide superiore « Dubio ».

Potest igitur de se res carius vendi ob dilatam solutionem, vel emi ob anticipatam, ratione damni emergentis vel lucri cessantis: dummodo de his emptor moveatur. — Notant tamen Salmant.4 cum Bafiez et Villalobos non excusari qui tantam habent copiam mercium, quod opus eis sit partem earum ad creditum vendere; vel qui habent superabundantem copiam pecuniae, ut semper servant aliquid in deposito (sed de hoc vide dicta supra n. 771.). — Recte notant deinde, raro his venditoribus contingere hoc lucrum cessans; quia si venderent pecunia numerata, tantas merces non distraherent, et sic jam lucrantur pecunia credita, quod lucrarentur numerata. Ex quo dicunt, eis satis esse vendere ad creditum pretio summo id quod alias infimo vendituri essent, sed non amplius.

Ratione autem periculi in exigendo pretio, etiam carius res licite vendi potest, eodem modo ut dictum est supra *de Usur.*, n. 766. — Sed in venditione, certum est de his titulis monendum esse emptorem.); Salmant.4 cum Serra.

Fill., tr. 35. a num. 109. — « Tr. 14, cap. 2, num. 141. - /iailea, in 2— 2—, qu. 77, artic. 4. dub. 5, i. f. - *Villa*., part, 2, iraci. 21, diff. 7, num. 3. — 1 Tract, 14, cap. 2. n. 142. · *Serra*, in 2— 2—, qu. 77, art. 1. dub. 4 v. *DieCH-dntn* 2, l. f.

de quibus Lugo ibidem locutus est: « Si venditor aliquos ex industria supponat qui pretium augeant, fingentes se velle emere, ut alii veri emptores augeant. Vel si aliquas subtrahat exsecutor venditionis ab augendo, ut res minoris ematur ab amicis., etc.

809 - « Lessius, cap. 21, u. 38, non tractat de praesenti casu; sed de alio, de quo pariter et simul tractant Salmanlicenses; scilicet copiam mercium quae simul emuntur esse rationem emendi minori pretio, quam si paucae emerentur.

810. - Salmant. et Serra ita docent, ubi tractant de periculo amittendi pecuniam et

S Doctor
-tfal este
licitum in
«-bhaitA
none per
icntentUm.

Vendl Uo
in pirvA
quantitate
«cet pre-
num

Et dilata
iui antici-
pa (a <olu
uoaeneqoit
mutari pre-
num.

Nim adui
lucrum ce-
uni, diro-
num emer-
gen-, eic.

Raro AdeAl
in hoc lu-
crum ce«»

Periculum
exigendi eu
ratio au
gendi pre-
tium.

Salon. in 2— 2— qu. 78, art 2, controuv. 19, num. 7. ·
1 Lib. 7, cap. 20, dub. 6, n. 3. — ■ Tr. 14, cap. 2 n. 149. ·
Lu^o, disp. 26, num. 44. — · Di»p. 3, de Contract., qu. 2
punct. 4. n. 17. · *Ltu,t* cap. 21, dub. 6 cl 7. (non dlt a
Bonne.) · *Rr^tn,,* lib. 25, n. 227. (nee citai, a Bonac.) -

f> Lugo, *i/isp.* 26, *it.* 45, non omnino videtur sic tenere; licet enim scribat: « Emptor etiam peccat, si alios impediat ab augendo pretio, ut ipse emat vilius; imo et peccare contra justitiam dicit Mcgala... Alii tamen dicunt non peccare, si absque vi et fraude roget amicos ne supra certam summam offerant, ut ipse possit pretio infimo emere... Quando vero ejusmodi pacta vel fraudes absunt, et error aut deceptio non intervenit, non est facile injiciendus scrupulus iis qui sub hasta emunt aut vendunt · Attamen pacta et Iran des quae hic excludit non sunt pactum de quo disputat S. Alphonsus; sed videntur ea esse.

Ile
quandoque
pretium
tradendam

Certum est etiam rem posse carius vendi, si pretium tradendum sit tempore quo res pluris est valitura: modo a venditore usque ad illud tempus res esset servanda. Sicut contra potest vilius emi, si res tradenda sit tempore quo minoris valebit. — Salmant.

811. - Quaeritur: *an juxta consuetudinem loci*, praeciso quocumque alio titulo, liceat carius vendere rem ad creditum, quam venderetur pecunia numerata?

Sola con-
uetudo non
«M iuitui
lifoiat ju-

Prima sententia negat. Eamque tenent Navarrus item Valentia, Medina, Garcia, Corduba, etc., apud Salmant. 4; quia quicquid exigitur ob dilatam solutionem est usura.

Probabi-
liter eat ti-
lla» ven-
dtndi ca-
ria» ad ère

Secunda vero sententia probabilis, quam tenent Lessius 4, Lugo 4 cum Molina a, Cano, Toletus, Victoria h, etc.; Sponer; et Salmant. cum Soto Paiao, Sanchez, Trullench, Serra, Baftez, Rebello, Villalobos, etc., asserit licitum esse. Ratio, quia communis aestimatio justum reddit pretium rerum quae communiter ad creditum venduntur, cum plures emptores ad sic emendum conveniant; et ideo

Tr. U, cap. 2, n. 146. et 147. — Man., cap. 23, n. 82. — l'ajrl., in 2— 2., di»p. 5, qu. 20, punct. 2, § 8. conc. 6. — Joa AfcdMi, Cod. de RcBtiL, qu. 37, (a/. 38) *Scxia causa*. — Franc. Garcia, de Contract., cap. 33, conc. 1. — Corduba, Sum., qu. M, opin. 2. — 1 Tr. 14, cap. 2, n. 150. — « Cap. 21, num. 56. — Ditp. 26, num. 107. Mtkh. Cano, Comment, row. ad 2— 2., qu. 78, art. 2 (MS. lai. Vatic., cod. 4(48, fol. 1B). — Told., lib. 8, cap. 50, n. 4. — Tr. 6, cap. 5,

res pretio augetur. — Nec obstat quod emptores cogantur ad sic emendum a sua necessitate; nam hoc per accidens se habet: caeterum verificatur quod eo casu concurrat emptorum multitudo, quae justam reddit talem adauctam aestimationem. Tanto magis quia in multitudine emptorum impossibile est non subesse aliquod periculum amittendi pretium. — Nec valet dicere quod tunc non multitudo emptorum, sed modus sic emendi auget pretium, et hic modus est usurarius. Nam respondetur quod revera non modus dat titulum augendi pretium, sed multitudo aliorum sic ementium, licet multitudo ex tali modo oriatur.

Ex dictis pariter est probabile, licitum esse rem vilius emere numerata pecunia ob anticipatam solutionem, si talis alicubi sit consuetudo. Ratio, quia tunc pauci sunt emptores qui emunt anticipata solutione; et contra multi sunt venditores tali modo vendentes: ex quo oritur quod merces de se decrescant. Ita Lessius, Lugo * cum Molina O, Toletus, Cano f, Turriano, Victoria ,

Obpt-u?
hibu n
»ponde(v

Item, < t-
suetudo c
mcndi »i-
tiu fluff'
rata
ma

n. 24. — Tr. 14, cap. 2, n. 151. — Palaus. tr. 33. disp. 5, punct. 12, n. 8 et 10. — Sanch., Con. il. mor., lib. 1, cap. 7, dub. 15. — Trull., lib. 7. cap. 20. dub. 8, n. 11 et 12. — Serra. in 2— 2", qu. 77, art. 1. dub. 4, v. Dicendum 4. — tianer, in 2— 2". qu. 77, art. 4, dub. 9. — Rebell., part. 2, lib. 1, qu. 14, n. 14. — VUlal, part. 2. tr. 21, diff. 7, n. 11. — * Lib. 2, cap. 21, dub. 7, n. 60. — » Disp. 26, n. 110 et seqq. — Tolet., lib. 8, cap. 50, i. f. — Turrian., di»p. 61, dub. 10, n. 3 et seqq.

expensas, quas factururus esset venditor in recuperando pretio.

812. — Molina, tr. 2, disp. 357, oppositum regulariter verum esse asserit; concedit tamen quandoque posse sic cariori pretio vendi, quando scilicet ex isto vendendi modo mercatores in majori numero accurrunt.

Victoria male citatur a Lugo, quasi opinionem hanc teneat in *lectura super 2a 2*“, qu. 78, art. 2; nam in suis Comment mss. *ad loc. cit.*, Victoria negat id licere; et negat praeterea id fieri posse licitum ex consuetudine. MS. Vatic. Ottobon., cod. 1015 a, fol. 224 et 224.

(Sotus, de Just., lib. 6, qu. 4, art. 1, ad 4, ex parte tantum concordat, id quidem concedens pro rebus quae peregre, et potissimum maritimis periculis invecitae, in magna copia credito emi solent; nec vero id ipsum licere mercatoribus, qui merces in civitatibus vendunt

Sanchez, w. 8, et Trullench, loc. cit., duas condiciones huic affirmativae sententiae apponunt: modo scilicet pretium futurum non

multum excedat praesentis pecuniae pretium; nec pro dilatae solutionis ratione adaugeatur pretium.

e) Molina, disp. 360, a. num. 5, ita sane tenet: «Modo tamen, ut notat num. 5, pro circumstantiis concurrentibus non minuat in pretio anticipata pecunia infra justum infimum, quod tunc currit in illo vendendi modo».

f) Melchior Canus citatur a Salon (non a Lugo), sed praetermissa indicatione loci, quem ego frustra reperire conatus sum; nisi forte quis dicat hanc opinionem consequi ex altera hic superius relata, quam revera tenet Canus in citatis ms. *Comment, ad 2a 2ar, qu. 78, art. 2*: licitum nempe esse, ubi adest consuetudo, rem carius vendere ad creditum quam numerata pecunia venderetur.

K) Victoria his verbis a Lugo, disp. 26, n. 111, citatur: « Quam sententiam subscriptionibus suis confirmarunt quamplurimi theologi, praesertim ex ordine Praedicatorum... Victoria, et alii, quorum subscriptionum exemplar ego habeo ».

Sidon §, Rebello »», etc. Item Salmant. cum Sanchez §, Bonacina, Palao, etc.; contra Baftez Azor, Valentia, etc. — Nec obstat id quod objicit Habert, nempe quod ad hoc nt valeret ratio paucitatis emptorem, oporteret ut haec raritas adesset tempore traditionis rei, quando perficitur venditio; sed tempore traditionis non habetur haec supposita paucitas emptorum. Nam respondetur quod contractus emptionis non perficitur tempore traditionis (ut supponit Habert); sed tempore contractus initi, licet dominium rei non transferatur nisi post traditionem, juxta dicta *n.* 795.

An autem *chirographa* possint minoris emi ob anticipatam solutionem? — Vide infra *m.* 829.

Pactum
dt retro-
ttnjtno,
lki urn

812. - « 8. Licitum est vendere rem « cum pacto de retrovendendo, id est, ut « emptor teneatur tibi statuto tempore vel « cum volueris, eam revendere: modo vera « et non ficta emptio fiat, nec palliata « usura intercedat. Molina ', LessiusJ, etc. « — Qui addunt, juxta aestimationem il- « lius operis ac pacti, pretium esse immi- « nuendum. Vide card. Lugo 3 ».

Conditio
n<% regulai
tit.

Plures conditiones requiruntur ut venditio cum pacto retrovendendi sit justa:

‡ Ut pretium minuatur juxta aestimationem gravaminis quod sic emptori imponitur a). Hinc pretium rei venditae cum pacto retrovendendi, alii dicunt decrescere usque ad quartam partem; alii, usque ad tertiam; alii, ad arbitrium prudentum, ut Salmant.⁴ cum Lessio, Bona-

Hortae., disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. I, n. 20. · *Palam*, tr. 33, disp. 5, punct. 13, n. 3. — *Aoor*, pari. 3, lib. 8. tit. de Empt., cap. 10, qu. 2. · *Valent.*, in 2· 2·, diip. 5, qu. 10, punct. 2, § 8, conci. 6. — *Habert*, de Contract., cap. 12, § 2, qu. 12, i. f. — *Disp.* 375. — *Cap.* 21, dub. 14. ■ *Diip.* 21, n. 180, — « *Tr.* 14, cap. 2, n. 60. ·

cina et communi. Sed dicunt b), decrescere usque ad infimum pretium, non ultra: sed parum probabiliter; nam hoc revera decrementum dici nequit, quia emptor ad pretium infimum, etiam sine tali pacto, jus habet.

2 Conditio: Ut non apponatur pactum quod pluris vel minoris retrovendatur. — Licitum autem est pactum ut retrovendatur eodem pretio, licet res pretio augeatur; ut Lessius ·; Bonacina et Villalobos, apud Salmant. ·. Ideo enim minoris emitur, quia venditor libertatem habet reemendi rem eodem pretio, quando res pretio augetur.

3 Conditio: Quod non imponatur, ut periculum rei venditae sit apud venditorem; cum illud per se spectet ad emptorem: nisi augeatur pretium juxta aestimationem periculi. — Ita Salmant. '. Vide *n.* 842 et 847, v. *Dubitatur* 2°.

4 Conditio: Ut res retrovendatur sicuti traditur, vacua, vel cum fructibus. — Salmant. ·.

Probabile autem est quod ob pactum retrovendendi venditor habeat actionem in rem, etiamsi emptor alteri eam venderit. — Vide Lessium 9 et Salmant. '°.

Si in venditione apponatur *Retractus gentilitius*, sive pactum ut consanguineus proximior venditoris jus habeat infra certum tempus rem reemendi non poterit is rem reemere ut aliis tradat: cum hic retractus tantum institutus sit ut bona conserventur in familia. Ita (Continuator]

Retractus
gentilitiu
quid.

cap. 21, num. 111. · *Bonae.*, diip. 3. de Contract., qu. 2. punct. 3. num. 2. — · *Cap.* 21. num. 115. — *Bonae.*, loc. cit., num. II. · *Villal.*, pait. 2, tract. 21. diffl. 18. num. 6. · · *Tr.* 14. cap. 2. num. 61, — ' *Loc. cit.*, num. 66. — · *Loc. cit.* — ■ *Cap.* 21, num. 121. — w *Tr.* 14, cap. 2, num. «>.

h) Salon, in 2af" 2ar, qu. 78, art. 2, confrov. 23, n. 5, hanc sane sententiam probabilem existimat; sed multo veriore ac probabilior, ac simpliciter et absolute tenendam putat oppositam. Idemque docit Bahezius, /> 2at" 2 qu. 77. art. 4, dub. 10, conci. 1 et 2.

o Rebellus contrariam sententiam, part. 2, lib. 9, qu. 11, n. 9, propugnat, pro qua etiam a Lugo adducitur.

l) Salmant., tr. 14, cap. 2, n. 153 et 154, probabilem utique hanc sententiam dicunt; sed oppositam *n.* 152, probabilissimam, securiorem et omnino consulendam.

Sanchez, *Consi!*, ntor., lib. I, cap. 7,

dub. 16, n. 4, concordat, « dummodo non sit mullo vilius illud pretium anticipatae solutionis, et dummodo non sit vilius, quo magis solutio pretii anticipatur

812. - Prima haec conditio locum dumtaxat habet, cum istud retrovendendi pactum in favorem solius venditoris initur.

b) Salmanlicenses, loco hic allegato, scilicet *tr.* 14, cap. 2, n. 67 et seqq., tractant de contractu mohatra, quem iniri posse dicunt intra justii pretii latitudinem, modo non adsit pactum implicitum vel explicitum.

'> Retractus gentilitius in solis immobilibus bonis locum obtinet.

Tournely * Concina * Sporer rñ, et Cabassutius l cum aliis ·>, ex l. *Dudum 14*, C. de coMtrahend. enipt. — Si autem emptor velit rem vendere, tenetur monere consanguineos, qui si per duos menses noluerint emere, potest ille cuilibet vendere; ut Sporer.⁴ — Quando autem res venditur, consanguineo irrequisito, iste poterit rem retrahere intra annum et diem. Ita doctores ibid.⁴ communiter, ex l. 2 *Fetidorum*, apud Laymann l>.

813. - An sit *licitum pactum reemendi ad arbitrium emptoris*?

Pactum reemendi ad arbitrium emptoris illi citam Juxta nilo.

Prima sententia negat, quam tenent Habert Continuator Tournely fl>. Ratio, quia, licet hujusmodi contractus fiat sub nomine venditionis, revera tamen res non videtur vendi, sed tantum in pignus dari, ita ut emptor percipiat fructus ex sua pecunia, quam potest recuperare ad suum libitum. — Eadem sententiam sequuntur * Salmant.⁴ cum Villalobos et Tapia: nisi tamen, limitant, de pretio tantum minuatur quantum valent fructus; vel nisi sub initio contractus vendatur praedium cariori pretio, juxta spem fructuum per aliquod tempus designatum percipiendorum.

Certo probabilia. Ii citam.

Secunda vero sententia communissima affirmat. — Et hanc tenent Lessius *, Lugo ·, Molina ·, Palaus 'o, Sporer ", Viva ", Mazzotta *, Bonacina⁴ cum Covarruvias, Azor, Filliuccio et Garcia; item Petrus

Navarra, Malderus et Silvester, apud Salmant.

Hanc secundam sententiam certe probabiliorē puto, cum his tamen conditionibus: — 1°. Ut adsit verus animus emendi et vendendi, non autem fenestrandi. — 2". Ut emptor majus pretium solvat, juxta aestimationem hujus oneris quod imponit venditori, reemendi rem quando ipsi emptori placuerit; in quo omnes conveniunt. Hoc autem onus putant aliqui apud Viva le, aestimari usque ad tertiam partem pretii. — 3". Ut non obligetur venditor reemere eodem pretio majori quod recipit; ut docet Lessius" (quicquid postmodum subdat, scilicet hoc excusari posse ex communi usu et aestimatione hominum: quod mihi minime probatur). Hinc censeo, non posse emptorem in tali contractu obligare venditorem, nisi ad solvendum solum pretium juxta valorem rei tempore venditionis; et si res sit deteriorata, juxta valorem rei tempore reemptionis. Excessus enim justi pretii datus venditori, totus ad illum spectat, ratione oneris ipsi impositi reemendi ad arbitrium emptoris.

His conditionibus servatis, nequaquam illicitum mihi videtur praefatum pactum reemendi. Sicut enim licitum est pactum retrovendendi in beneficium venditoris cum diminutione pretii: sic contra cum

* De Vendit., Art. 8. »ect I, punct. 1, append , qu. 8. — l>e Empt. et Vendit., αψ. 6, num. 7. — ' Lib. 6, cnp. o, η 11. — 1 Tr. 6, cap. 5, η. 100. — · Ap. Sporer, loc. dt. — · Tr. U, cap. 2, n. 61. - Villal., part. 2, tr. 21. diff. 18. n. 10. - Tapia, tom 2, lib. 5. qu. 16. art. ! I. n. 5. — ' Cap. 21, n. 113. — · Dhp. 26. num. 200. — · Diip. 377. a num. 11. — * Tr. 33, ditp. 5, punct. 31. § I, num. 1. — n Tr. 6. cap. 5. η. 101. — * De Contract . qu. 2. art. 3, n 12. — " Tr. 3.

disp. 3, qu. 1, cap 3. qu. 1. — u Disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 3, n num. 6. - Covar., Variar. lib. 3, cap. u. η. 1. · Afor, part. 3, lib. 8, cap. 12, qu. 8. · FUh, tr. X, num 157. · Franc. Garcia, de Contract , cap. 20. — Prh . Navar., lib, J, cap. 2. dub. 10, a n. m Matdcr., tr. ' . cap. 2, dub 16, v. Dico 2. · SOvftt., v. Usura Π, quaer. Γ. ad 2. · w Tr. 14. cap. 2, η. 60. — M De Contract., qu. Il art. 3. n. 12. — 11 Cap. 21. n. 118.

Sporer, tr. 6, cap, 5, n. 100, sententiam istam non habet; sed ea videtur sequi ex definitione ipsius retractus gentilitii.

L. *budum 14*, C. de contrahen. empt., nequii adduci pro hac sententia; reprobatur enim et irritatur ejusmodi contractum, uti notat Cabassutius.

l> Laymann, ut asserit S. Alphonsus, revera lib. 3, tr. 4, cap 17, § 6, senbit. « Sicuti docent et colligunt DD. ex lib. 2 *fetidorum*. At pace hujus auctoris, lib. 2 *fetidorum*, tit. 55, non loquitur de retractu gentilitio, sed « Si quis inleudatus major quatuordecim annis, inquit, sua incuria vel negligentia per diem et annum steterit, quod feudi investituram a pro-

prio domino non petierit, transacto hoc spatio, feudum amittat et feudum ad dominum redeat ».

813 - * Habert, de Contract., cap. 12, § 1. (μ. 5, resp. 2: « Speciem habet, inquit, contractus usurarii (ejusmodi venditio], nec in praxi est consulenda ». — Continuator Tournely vero, loc. cit., punct. 1, concl. 2, de hoc contractu ait: · In praxi tutus non est, sed procul amandari debet ».

"JSalmanticenses et Villalobos hoc docent de re quae perire non potest. Praeterea limitationes quas S. Alphonsus ex Salmanticensibus adducit, omittuntur a Villalobos.

* Et contra, si res crescit, crescit ven-

pretii augmento licitum dici debet pactum reemendi in beneficium emptoris; cum ita gravamina utrinque compensentur, — Neque dicatur hoc esse mutuum virtuale, cum sit vera emptio et venditio, disparem quidem habens naturam a natura mutui. In mutuo enim res oppignerata perit mutuatario; sed hic, si res pereat, emptori perit aut deterioratur.

Nota hic vetitum esse contractum *Mohatra*, scilicet, quando quis emit a te mercem majori pretio credito, cum pacto explicito vel implicito, ut tibi retrovendat minori pretio numerata pecunia. Adest de hoc propositio 40 damnata ab Innocentio XI: *Contractus Mohatra licitus est, etiam respectu ejusdem personae, et cum contractu retrovenditionis praevis inito cum intentione lucri*. Ratio, quia patet esse palliatam usuram. — Caeterum, si res sine ullo praevis pacto retrovendatur, etiam pretio infimo, eidem venditori, de se contractus licitus est: modo absit animus usurarius. Ita Lessius ‘, (Continuator] Tournely Salmant. cum Toletor], Navarra'-', Palao, Bonacina et communi. — Addit immo Lugo⁴, non esse illicitum venditori, si creditor vendat mercem *f*], et dicat emptori: *Si volueris eam viliori pretio vendere pecunia numerata, ego paratus sum emere*. Speculative loquendo, hoc neque videtur illicitum; sed practice puto difficillime hunc venditorem carere animo usurario.

814. – 9°. *Monopolia*, id est, cum unus « vel plures id efficiunt, ut ipsi soli aliquid « vendant; vel cum mercatores conspirant « non minoris vendere, non sunt contra

justitiam: modo non conspirent ultra justum pretium vendere. Ita, contra Rebellum, Navarra docent Molina, Lessius, etc: qui tamen concedunt esse contra caritatem. Vide card. Lugo. — Porro principum vel magistratus est, cum uni vel paucis tale privilegium conceditur ut soli aliquid vendant, iis etiam pretium taxare, et sic providere ne subditi graventur. Vide Lessium ., card. Lugo ‘ et Trullench . Ubi recte notat ex Navarro, etc., etsi alia monopclia ex justa causa, auctoritate principis vel reipublicae concessa, taxato pretio sint licita (v. gr. bibliopolis, ut nemo alius talem librum vendat, vel ut tantum sit unus aut duo tabernarii in aliquo loco); nihilominus, quando unus vel pauci propria auctoritate ea constituunt, v. gr. emendo merces certi generis, ut frumentum, vinum, oleum, etc., ut ipsi deinde arbitrato suo vendant carius, peccare semper etiam contra justitiam cum obligatione restituendi ».

815. – *Monopolium* idem sonat ac venditio unius; nam *monopola* sonat unus venditor.

Quatuor igitur modis monopolium contingere potest: I. Si princeps alicui concedat privilegium, ut solus vendat aliquod genus mercium; et hoc certe licitum est. — 2°. Si mercator impediat ne aliae merces advehantur, ut ipse merces suas vendat cum damno reipublicae; et hoc est certe illicitum, et tenetur ad damni restitutionem. Et idem dicendum de eo qui falsam notitiam spargit, naves esse submersas aut similia mendacia. — 3e. Si unus

* §. 21, dub. 16, num. 130. — . Dc Vendit., art. 8» eect. 1, punct. 1, append., qu. 2, v. f. — . Tr. 14. cap. 2, n. 70. . Palam, tr. 33, diip. 5. punct. 33, n. 4. . Bonae., dhp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 3, n. 20. — « §i 26, num. 208. — Rabat!., part. 2, Ub. 9, qu. 7, nam. 6. —

Molina. tr. 2. di»p. 345. nam. 6, concl. 2. — Lrw., cip. 21. dub. 21, num. 145. — . Diip. 26. wt. 12. — . Cap. 21. dab. 21, num. 148 et 149. — ‘ Diip. 26. nam. 171. — . Lib. 7. cap. 20, dub. 19. nam. 3 et 4. - Mrtvr.,. Man., cap. 23, num. 92.

denti »; uti subdit S. Doctor, in *Hom. apost., tr. 10, cap. 181*. Cfr. etiam *Istrucione c Pra tica* (edit, sexta. Neapoli, 1765) *cap. 10, w. 182*.

OToletus, *lib. 5, cap. 31, n. 3*, reprobatur ejusmodi contractum, ex eo quod . mercatores obligant e mentem, ut ipsis vendat; nec aliter ei venderent ulnas [panni], nisi eisdem venderet ». Ex quibus videtur satisdare significare cumdem contractum licitum fore, si absit illa obligatio sive pactum.

Petrus Navarra, *lib. 3, cap. 2. n. 170*, absolute negat contractum *mohatra* esse contra justitiam, si infra limites justipretii consistat. Nec requirit ut absit pactum.

/> Vendat scilicet credito, uti dicit Lugo. 814. – Navarra, *Man., cap. 23, n. 92*, assent utique monopolia illicita esse; utrum vero sint contra justitiam non explicat, nisi torte quatenus hir loquitur de notabili populi damno.

Coni netu<
Mùkatrnm
illid tuo

Retroven-
-kte cldem
ct infimo
pretio line
praevis pa-
cto, licitum.

Allui ea-
rn in pra-
xi diffidlii.

Monopo-
lii, quando
*mt licita.

MonopQ.
Hem quid

Qaaiuar
modi» ccn-
ilaffvrt po-
tent.

vel pauci omnes merces emant, ut deinde vendant quanti plurimi. — 4°. Si venditores conspirent inter se de pretio, ut non minoris vendant. — Sed circa hos duos modos hic ultimo loco adnotatos duae magnae agitantur Quaestiones.

816. - Quaeritur Γ. *An unus vel pauci mercatores, qui tempore messis aut vindemiae emunt omne triticum aut vinum pretio vili tunc currente, ut postea carius vendant, peccent contra justitiam?*

Certum est Γ id licitum esse, si emantur merces non necessariae ad vitae sustentationem, vel ad communem reipublicae statum; ut sunt gemmae pretiosae, equi generosi, ornatus mulierum et similia. — Certum est 2° licitum esse emere triticum, vinum, etc., ut postea vendantur reipublicae pretio communi, quo venderent alii negotiatores ea de longe asportantes; vel ut vendantur civibus moderato lucro, postquam cives jam emerint sibi necessaria et convenientia. Ita Bonacina¹ 2, Salmant. ³ cum Trullench, Tapia ac Villalobos. Et sic etiam docet S. Antoninus O, ubi ait: Licite potest mercator annonas illas emere messis tempore, carius postea venditurus, ut sic honestum pro opera sua lucrum reportet.

Quaestio igitur est *de ementibus omnes illas res necessarias ad sustentationem,*

¹ Tr. 14, cap. 2. n. 15. *Truth*, lib. 7, cap. 20, dub. 1. ² *tu* 4 et 6». *Tapia*, tom 2, lib. 6, qu. 16, art. 10, n. 1. *Villat.*, part. 2, tract. 21, dirt. 15. num. 2. — ³ Divp. 345, num. 10. — *Part.* 2, tit. 1, cap. 23, § 16. — *De Just*, el Jure. lib. 6, qu. 2, art. 2, concl. 5, l. 1, cum art. 3,

816. - Bonacina, *disp. 3, qu. 2, punct. 5, n. 4*: «Quando unus, inquit, vel pauci conveniunt emere omnes merces alicujus generis, ut eas ipsi asservent in tempus caritatis et inopiae, animo carius vendendi et lucrandi, graviter peccant. Probabile tamen est non teneri ad restitutionem ».

V Haec verba referunt mentem S. Antonini, *part. 2, tit. 1, cap. 23, § 16*, ubi, loquens de ementibus tempore messium blada, et tempore vindemiarum vinum et alios fructus, ut postea carius vendant in futurum », scribit quod si fiat « propter privatum commodum... », potest hoc heri secundum justitiam commilitativam, ul iactunt mercatores, et licite possunt pro opera sua recipere lucrum ut sustenlentur ».

c¹ Lessius, *cap. 21, n. 151*, affirmat hanc sententiam sibi non improbabilem videri; et

ut postea vendant carius ad suant libitum: an isti teneantur ad restitutionem?

Prima sententia negat, et hanc tenent Lessius² et Molina ³ Ratio, quia hujusmodi emptores, quamvis peccent contra justitiam legalem, non tamen laedunt justitiam commutativam, cum emerint pretio currenti. Alias, ut dicunt r⁴, etiam eam laederent emptores, qui concurrento simul caritatem inducerent; quia sic etiam ipsi essent causa ut pretium augetur.

— Haec tamen sententia minime mihi videtur probabilis; quia constitutio pretii non pendet a privato arbitrio venditorum, sed a communi aestimatione civium. Nec obstat paritas adducta emptorum concurrentium; quia tunc auctio pretii evenit per accidens: at hic pretium augetur ex sola venditorum voluntate. Unde recte S. Antoninus⁵ sic docuit: [Si] *tinus tantum emit de hujusmodi et congregat, quoi! postea compelluntur homines emere ab eo ad placitum suum, et ideo vendit care ut vult; et isti enormiter peccant contra proximum et communitatem.*

Secunda igitur sententia, communis et vera, quam tenent Sotus⁴, Silvester⁶, Continuator Toumely⁷, Viva⁷, Croix⁸; Salmant.⁸ cum Trullench, Bailez⁹ et Villalobos, docet, hos emptores teneri ad restitutionem damni, arbitrio prudentum,

concl. 4, v. f. — ¹ *V. Emptio*, qu. 10, t. f. — *De Vendit.*, art. 8, «ect. 5. concl. 3. — ² *De Contract.*, qu. 2, art. 1. num. 3. — ³ *Tract.* II. cap. 2, num. 44. *Truth*, lib. 7, cap. 20, Job. 18. num. 4. *Vittat.*, part. 2, tr. 21, «litt. Γ», num. 2.

eamdem *n. 152, in resp. ad 2*, darius explicans, ait: « Illos peccasse contra justitiam particularem, si arbitratio pretii spectatis circumstantiis temporis quo vendunt, fuerit irrationalis, quomodo intelligenda est illa sententia ». Quam Lessii explicationem, etsi hic S. Doctor omiserit, eam tamen sedulo notavit inferius, *n. 838*. Sed *n. 150* opinionem quae eo casu ad restitutionem absque distinctione obligat, Lessius valde probabilem esse asserit § Seu rectius: Ut dicit Lessius.

¹) Croix, *lib. 3, part. 2, n. 946*, quaerit: « Si nunc bono pretio vendantur, v. g. salpae, et Titius omnes emat, ul facta earum penuria carius vendat: an hoc monopolium sit illicitum »? Et dicit affirmativam sibi probabiliorrem videri; negativam vero, probabilem.

²) Baficz, *in 2^{TM} 2°, qu. 77, art 4, dub 2, concl. 1*, hanc sententiam satis dare innuit,

celMrvt h
Ue ul
dat CMn?
pro Ubiu
juita vIm
non tcnttci
restituer¹

S. Doaw
reprobat
hanc Opi
nionem

Kmen illo
modo leti»
tur re«ti
tuere.

caeteris emptoribus et reipublicae, si merces vendant carius quam juxta fori aestimationem pretium curreret, si ipsi monopolium non fecissent. Ratio, quia isti sunt causa ut pretium injuste augeatur. Eamdem sententiam sequitur etiam Lugo¹, modo tamen pretium augeatur supra summum quo merces venderentur, si factum non fuisset monopolium.

Caeterum probabiliter censent idem Lugo², Bonacina⁸, Filliuccius «s Holzm³ann⁴, Croix⁵; et apud Lugos, Bailez^h», Aragonh⁶, Emmanuel et Vega, non peccare contra justitiam tales emptores, si vendant pretio summo quod curreret, si monopolium non praecessisset. — Ratio, quia quisque jus habet ad rem suam vendendam pretio rigoroso.

An autem *hujusmodi venditor* (si unus sit qui merces illas congregavit) *peccet tunc saltem contra caritatem?* — Affirmant plures. Sed negant Holzm³ann⁴», et

¹ Disp. 26, n. 176. — ² Loc. cit., n. 177. — ³ Disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 5, num. 4. — ⁴ « De Contract., n. 806, p^o 3. — ⁵ 1 Loc. cit., n. 177. *Enunan. Rodnf.*, Sum., part. 2, cnp 84, num. 4 et 5. ⁶ 1^oeta, Sum. nuev., part. 2, cap. 43, cab. 3. — ⁷ Cap 21. n. 147. (loquens de mercatoribus, non de artificibus.) — ⁸ Tr. 14, cap. 2, n. 54

Lugo² », cum Molina³ », et Lessius⁴, modo alios non inducat ad carius vendendum, nam alioquin nemo teneretur negligere commodum suum ut damnum alienum evitet, quando non tenetur avertere.

817. - Quaeritur 2°. *An mercatores inter se conspirantes ut merces vendant pretio cariori, teneantur ad restitutionem?* — Certum est teneri, si conveniant vendere pretio ultra supremum; sicut pariter peccant contra justitiam artifices illi et similes, qui inter se conveniunt de non locando operas suas nisi pretio summum excedenti: ut Lessius⁵, Salmant.⁶ cum aliis communiter.

Quaestio igitur est, *quando conventio fit ut merces non vendantur nisi pretio summo: an peccetur contra justitiam?*

Prima sententia affirmat: quam tenent Laymann⁸ Sotus⁹ [Continuator] Tournely¹⁰, Sporer¹¹, Roncagliall¹²; et Rebel-lus ac Dicastillus, apud Salmant.¹³ —

et 58. — ² Lib. 3, tr. 4, cap. 17, num. 43. — ³ De Just, et Jure, lib. 6. qu. 2. art. 3. post med. — ⁴ De Vendit., art. 8 sect. 5, concl. 2. — ⁵ 11 Tr. 14, qu. 2, de Empt . cap. 8. qu. 2. resp. 1 et 2. — *Rcbrlh*, part. 2, lib. v, qu. 7, nan. 6 *Dicast.*, tr. 9, disp. 3, dub. 10. n. 144 et <qq. ⁶ MTr. 14, cap. 2. n. 65.

emptores cum venditore convenerint, si non sit a republica laxatum.

O Holzm³ann, *de Contract., n. 805, resp. 2*, dicit regulariter esse contra caritatem.

¹) Lugo, *disp. 26, n. 178*, sic loquitur: « Affirmant tamen communiter DD. peccatum hoc esse contra caritatem ». — Et idipsum Molina tenet, *disp. 345, n. 10*, non tamen loquitur magis de uno quam de multis in id conspirantibus. Sed Lugo citat Molinam solum pro limitatione suae sententiae: « Sed Molina... id limitat (ita pergit Lugo), seclusa prohibitione legis, ad eum solum casum quo notabile admodum damnum reipublicae sequeretur. Et quidem si unus solus mercator, non inducendo alios hoc faceret, placet mihi limitatio Molinae », ²

³) Lessius, *cap. 20, n. 168*, de casu omnino diverso tractans, haec utique scribit: « Nec enim vel justitia vel caritas postulat, ut negligastuum commodum, etiamsi inde per accidens sequatur alteri tantumdem damni ». Sed *cap. 21, n. 151*, de casu praesenti disputat, sive tandem unus sil, sive plures qui sic coemant omnes merces, ut eas postea pro arbitrato vendant; et affirmat eos peccare contra caritatem.

817. - Sporer, *tr. 6, cap. 5, n. 103*, de hoc monopolii genere non loquitur.

Nec
per peccat
contra cari-
tatem

Conspi-
rante» ut ven-
dant «u-
pra ia ra-
mum. te-
nentur re-
mituere.

Conspiran-
te» ut ven-
dant «olo
nummo.pec-
canti contra
juttitiam.

Ratio: tum quin, ex *l. un.*, *C. de monop.* hoc graviter prohibetur, sub privatione omnium bonorum et perpetuo exilio; tum quia hujusmodi mercatores per medium iniquum cogunt alios emere pretio illo supremo.

xm pw,
ani voetni
jjuHura,

Secunda tamen sententia dicit hos non peccare contra justitiam. — Et hanc tenent Lessius¹, Lugo² Viva³ (qui vocat communem), Filliuccius⁴ ♦ Holzmänn⁵; Tamburinius⁶ cum Molina⁷ Bonacina⁸ % et Salmant.⁹ cum Tapia, Bafiez, Reginaldo; et probabilem vocat Laymann¹⁰ (♦ cum Petro Navarra¹¹ ♦).

Pnom «en-
truth pro-
habilla; H
tind Cor-
ie probaN
lior.

Prima sententia est quidem probabilis. Sed haec *secunda* non minus probabilis videtur, et forte probabilior, tum auctoritate DD., tum ratione; quia non apte dicitur quod venditores convenientes vendere pretio summo cogant alios ad sic emendum, cum isti voluntarie emant; et si coguntur, non coguntur a venditoribus, sed a sua propria necessitate, quae non potest dici vera coactio ex parte venditorum emanans. — Recte igitur loquendo, dicendum, per talem conventionem emptores potius impediri ab emendo pretio minori. Cum autem sic impediuntur, non irrogatur eis injuria, nisi impediantur minis vel mendaciis, sicut accidit in omni alio contractu; aliter, etiamsi aliquis tantum suaderet venditori ut venderet pretio summo, etiam peccaret contra justitiam, et teneretur ad restitutionem: quod iidem contrarii negant. Haec ratio sumitur ex regula generali, ut diximus *n. 582 et 584*. Sicut enim non infertur injuria alteri, cui sine vi vel fraude impediatur ut testator relinquat haereditatem non debitam, etiamsi testator erat determinatus ad eam illi relinquendam; ita in casu nostro. Licet igitur

talis conventio sit illicita, quia est prohibita jure positivo, non est tamen injuriosa jure naturali.

Nec valet dicere quod ipsa conventio venditorum, cum ipsi mutuo obligentur ad non vendendum nisi pretio summo, cogeret emptores ad sic emendum. — Nam respondetur ¶ quod hoc pactum, cum sit sponte initum, non est in illo nec vis nec fraus. Respondetur 2° quod hujusmodi conventio, cum sit illicita et contra caritatem, ut infra dicemus, nullam potest inducere obligationem; ex *regula Juris 69 in 6°*, ubi: *In malis promissis fidem non expedit observari*: juxta dicta *n. 712*.

Rnfxx-
ilictor dit
cultatiba

Hinc, posita probabilitate hujus secundae sententiae, probabilius est hos venditores non teneri ad restitutionem; prout diximus supra *n. 547*, v. *Et hoc*, et *n. 669*, v. *Magnus*. — Non dubitatur autem quod iudex eo casu possit pretium supremum reducere ad medium; ut Lugo¹².

Pictub
llu- non te-
nentur rt-
tituere

Judex po-
tent reduce
re prêtions

Nec dubitandum, quin praefati venditores sic conspirando graviter peccent contra caritatem; ut docent Lessius¹³, Salmant.¹⁴ et Lugo¹⁵ cum Molina et communi, a qua ait Lugo non recedendum. — Ratio, quia, licet caritas non te obliget ad vendendum infra pretium summum, videtur tamen te obligare ad non dissuadendum aliis ne mitiori pretio vendant: sicut, esto caritas non te obliget ad dandam eleemosynam, videtur tamen te obligare ad non dissuadendos alios qui eam largiri volunt.

Sic oui
-plirant-
peccant
contra cari-
tatem

Sed hic aliud Dubium fit: *an, facto monopolio de pretio injusto a mercatoribus, liceat aliis merces eodem pretio vendere?*

Negant Tapia, Rebellus et Dicastillus, apud Salmant.¹⁶; quia pretium illud injustum est. — Sed affirmant Salmant.¹⁷ cum

Facto mo-
nopolio df
pretio injn-
*to,

» Cap. 21, n. 1X5 — ♦ Dñp. 2b- n. 172 et 173. — ♦ De Contract., qu. 2, artic. i, num. 2. — ♦ Tract. 35, cap. 8, num. 212. — ♦ De Contract., n. 606, reap. 2. — 1 Decal. lib. 8, tr. 3, cap. 7, 4 12. num. ft. — ♦ Tract. 14, cap. 2, nom. 66. ♦ Tapia, tom. 2, lib. 5. qu. 16 art. 11» num. 3. ♦ Baüca, in ?" qu. 77. art. i, dub. i, v. MM/om/mit-

Retirt-, lib. 25, num. 328. — ♦ Diap. 26, num. 177, l. f. — ♦ Cap. 21, n. 145. — " Loc. cit., n. 175. Molina, diap. 345. num. 6. — Tapia, tom. 2, lib. 6, qu. 16, art. 11, num. 8. ♦ Rtbrll., lib. 6. qu. 7, num. 6. ♦ Dicast., lib. 2, tract. 0, diip. 3. dub. 10, num. 168. ♦ w Tr. n., cap. 2, num. 57. — ♦ Loc. du

b) Moïim, disp. 345, n. 6; Bonacina, disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 5, n. 2, hanc utique sententiam tuentur; sed a Tamburinio, n. 11, allegantur pro alio monopolii genere. ¶ Petrus Navarra, lib. 3, cap. 2, it. 85, opinionem istam simpliciter tenet; quam ipse

Laymann, lib. 3, tr. 4, cap. 17, n. 42, i. f., probabilem existimat. ♦ Negant [esse contra justitiam], inquit, non improbabiler Pet. Nav... ♦. Salmant-, tr. 14, cap. 2, h. 56, non loquuntui de peexato contra caritatem.

auri po' Bonacina 'J, Trullench, Reginnldo, Medina
q'e'eJima ct Diana r). Ratio, quia illud pretium jam
fwwn/erë. commune est et currens; et per acci-
dens se habet, ut ex injustitia aliorum
s.Aiphon. adauctum sit. — At prima sententia mihi
'^'ηΓ'κ.īl omnino melior videtur, semper ac (intel-
"rn† lig0) pretium sit ultra supremum. Ratio,
quia pretium illud, per injustitiam adau-
ctum, semper et per se injustum est, et
ad justitiam reducendum. Illa autem mi-
nime est dicenda justa aestimatio, quae
injusta deprehenditur et ex injustitia est
orta; immo neque aestimatio dici debet,
sed potius deceptio et fraus. Ita recte
Concina '.

Rmplor 818. - « 10°. Venditor debet emptorem
<-idr vitio «praemonere de notabili vitio rei, quod
« ei obesse potest; v. gr. si equus sit fu-
• riosus, domus ruinosa, oves morbidae,
« pannus adustus, etc. Alioqui tenetur de
• fraude et damno secuto: saltem si defc-
« ctus fuerit in substantia vel quantitate;
« v. gr. si deficiat in pondere vel mensura,
« aut vendiderit rem unam pro alia. —
vrndi « Et sic peccat mortaliter cum obligatione
lor non in<> « restituendi: Γ. Qui frumentum venditu-
nen., qu in « rus, ponit prius in loco humido ut intu-
ftuitueir. • mescat. 2°. Qui vino Rhenano miscet
« Francicum. 3°. Qui carnes bubulas ven-
« dit pro vervecinis, etc. — Vide Lessium,
« Bonacina, Dianal, Trullench8.

« Quando autem venditor possit juste
« tacere vitia qualitatis rei quae venditur,
« sine obligatione restituendi pretium vel
« rescindendi contractum, vide card. Lugo4

Trull, lib. 7, cap. 20, dub. 18. n. 4. **Rrtf''**., Hb. ».
nam. 330. . /oaw. **Medina**, Cod. de Reslit., qa. 35, i. f. —
1 De Empt. cl Vendit., cap. 4, num. 6, — cap. 21,
dub. 11. num. 83. — **Bonac.**, disp. 3. de Contract., qu 2.
punct. 6. — * **Pan.** I, tr. 8, resol. 51. — • **Lib.** 7. cap 20.

«> Auctores isti a Salmanticensibus minus
recte allegantur. Etenim Bonacina, *disp. 3, qu. 2, punct. 5, nunt. 11*, scribit sententiam
affirmativam non videri esse improbabilem:
ipse tamen oppositam tenet. — Diana pariter,
part. 1, tr. 8, resol. 24, sententiam affirman-
tem probabilem existimat; sed oppositam pro-
babilem etiam esse ait: • Et ego, addit, illam
sequor •. – Igitur Diana et Bonacina illi sen-
tentiae patrocinantur, quae hic S. Alphonso
• omnino melior videtur »; et quam in */strue, c Pratica, cap. 10, n. 185*, adeo propugnat, ut
absolute dicat se priori opinioni non posse
acquiescere.

« et Trullench •, ubi notat venditionem
• factam ab ignorante vitium rei esse va-
« lidam: rescindendam tamen, vel redu-
« cendam ad aequalitatem, nisi vendi-
« tor contra hoc exceperit».

Triplex igitur vitium potest esse in re
vendenda: 1°. Circa *substantiam*, ut si ven-
datur stannum pro argento. IF. Circa
quantitatem, si dentur quinque modia pro
decem. 111°. Circa *qualitatem*, ut si ven-
datur vinum corruptum, pannus adustus.

819. - Et Γ. Si vitium fuit circa Sub-
stantiam, certe contractus est nullus; et
venditor tenetur vel contractum rescin-
dere (si alter, vitio manifestato, non emis-
set, ut docet Lessius vel saltem exces-
sum pretii reddere. Idem contra, si emptor
emat gemmam pro vitro, tenetur supplere
pretium, saltem infimum, si dolum ipse
non adhibuit. Salmant. '. — Excipe, si uter-
que sorti se committant ob ignorantiam
valoris; ut diximus *n. 802*, v. *Notan-
dum IV*.

Sed hic dubitatur: an licite quis emeret
scienter argentum pro stanno, petendo a
venditore ignorante ut condonet quod
amplius valeat? — Omnino negandum,
contra aliquos: quia talis donatio, cum
procedat ex ignorantia, nulla est. Ita Tam-
burinius 8 cum Salas, et Salmant. •, Les-
sius βλ

Idem, si venditor, ob ignorantiam, rem
venderet infimo pretio, etiamsi venditor
non interrogaret emptorem de rei valore
(nam, si interrogaret, certe tenetur emptor

dub. 11. num. 3- — • **Disp.** 26, num. 128 ct seqq — 8 **Loc.**
cit- dub. 12. n. 3, et seqq. — • **Cap.** 21, dub. 11. n. 66 et 87.
— ' **Tr.** 14. cap. 2, n. 171. — • **Decal.**, lib. 8. tr. 3, cap 7,
5 11. num. 39. **Salai**, de Empt.. dub. 36. n. 3. — • **Loc.**
cit., n. 172.

818. - Λ) Limitationem istam, quam Lugo
apponit, Trullench silentio praetermittit.

819. - < Lessius non loquitur de casu quo
emens a venditore ignorante petit condona-
tionem pretii excedentis; sed *loc. cit., n.84*,

lute scribit: « Iniquum est emere rem
vitio carentem pro vitiosa, et pretiosam pro
vili, ut gemmam loco vitri, etiamsi venditor
ob ignorantiam eam non pluris judicet, quam
si vitiosa aut vilis esset. Ratio est, quia non
servatur aequalitas: non enim venditor in-
tendit rem donare qua parte excedit, sed
totam uti est vendere ct justo pretio com-
mutare •.

Triplex
vltiam da-
tor in re
vendenda.

Ex viUo
circa «ob-
« i x η 11 ara,
venditio
nulla.

Ad quid
teneatur
venditor»

Petere con-
donationem
excedenti»
pretii ab i-
rnorante,
iUldtam.

Iiem, Ju-
xta alios,
emere in-
timo pretiu
a venditore
ifnoranti.

valorem manifestare) Ita Salmant.¹›, Lugo et Tamburinius² Ratio, quia venditor tunc ob ignorantiam facile pretium infimum acceptat. (Excipit Lessius, nisi ignorantia esset communis in aliquo loco, perquam res vilius aestimatur). — Sed huic sententiae nescio acquiescere. Non nego quod ratione illius donationis³ nihil emptor retinere possit, quia non est vera donatio; quicquid dicant Cajetanus et Armilla, apud Lugo. At nescio cur non valeat huiusmodi contractus ut vera venditio. Ex una parte enim emptor juste emit infimum pretium solvendo; ex alia non valeo intelligere, unde ipse obligationem habeat certiorandi venditorem (sive interroget venditor sive non) de rei valore ignorato, quando nullo modo eum positive decipit aut cogit ad vendendum: quod autem venditor ignoret pretium illud esse infimum, per accidens se habet, et ipsi imputandum est.

820 - Si vero res mixta venditur ut Pura⁴ quando vere sit res perfectior aliis, et post mixtionem aliis non sit deterior, probabiliter vendi potest, vitio non manifestato, pretio communi. — Salmant.⁵,

¹ DecU., lib. 5, Ir-3, cap. 7, § II, n. »-. — L/M., cap. 21, dub II, n. tt, — *Cajeta* Sum., v. *Emptio* 2. *Arntil.*, v dhp. 26, n 117.- «Tr 14, cap 2,

Lessius³. Et consentit Pater Concina¹. cum sententia fere communi, ut asserit; modo, facta mixtione, merx vere adaequet alias quae communiter venduntur.

Sed dubitatur Γ. *An idem possit dici de vino mixto cum aqua?*

Negant Salmant⁶. — Sed fatentur graves DD. hoc admittere, ut revera admittit Lessius⁴ cum Lopez⁴ A et alii, ut infra. Et satis probabile videtur, nisi ex mixtione vinum acesceret, vel servari non posset ab emptore qui ad servandum emeret; ut ajunt Tamburinius⁴, Serra d⁵ cum Soto⁶ A; et Conradus⁷ A Joannes de la Cruz⁸ § et Dianar⁹ apud Moya¹⁰ Saltern in hoc non videtur esse gravis injustitia. Id confirmat S. Antoninus¹¹, dicens: *Cum aliqui sophisticated ea quae vendunt, ut se servant indemnes, et cum aliquo lucro congruo, quia si venderent puras res, et emptores non vellent dare justum pretium, quia alii vendunt talia sic... mixta minori pretio; videntur posse excusari: dummodo non fiant tales mixturae quod noceant humanis corporibus, quod accidere potest in his quae venduntur in cibum et potum... praecipue medicinalibus.* Confirmatur id etiam

n. 129. — 1 Loc. cit., n. 83. — 4 Loc. cit., n. 83. — a Loc. cit , n. 27. — *Maya*. sub ficto nomine *AlitrtM Guinirni*. tract, de U-uri¹, propos. 4. — 1 Part. 2, tit. I, cap. 17, § 4.

emptore servandum esset; sed solum ait, *in oam qu. 77, art. 2*, v. *Dicendum* 2º, posse aquam vino misceri, ct hoc vendi communi pretio, si vinum ita mixtum sit « vere tam bonum quam quod alii communiter vendunt». Ad cujus sententiae confirmationem adducit Solum, qui, *de Just., lib. 6, qu. 3, art. 2*, docet posse ita fieri, concurrentibus hisce conditionibus, videlicet: «Quod periculum ct damnum evitaretur, et emptori esset merx secundum rationem pretii utilis». Corradus, in suis *Respons., pari. 1, qu. 51*, concedit fieri posse, « remoto periculo atque damno, et res usui sit emptori, justoque sit empti pretio ». — Et pariter Diana, *part. 1, tr. 8, resol. 51*, nullam aliam conditionem afferens quam: Modo non fiat deterius. — Joannes de la Cruz, *Direct, consc., part. 1, praec. 7, qu. 3, n. 9, conci. 2*, de tritico loquitur, non de vino (Moya autem de utroque simul tractat). Advertendum est etiam Moyam his verbis suam propositionem exhibere: « Licitum est tabernariis vinum aqua miscere, et agricolis triticum paleis, ct communi pretio vendere, dummodo deteriora non reddantur eis quae communiter venduntur ».

ex S. Thoma qui ait: *Cum usus rei, etsi non competat venditori, potest tamen esse conveniens aliis, et |s/| ipse propter huiusmodi vitium subtrahat quantum oportet de pretio, non tenetur ad manifestandum vitium.*

821. - Dubitatur 2º. *An sit injustitia vendere quid pro quo*, ut solent pharmacopolae, *si quod traditur sit aeque vel fere aeque utile?*

Negant probabiliter SporerSalmant.⁸ cum Lugo, Soto, Dicastillo, Medina n⁹, Salas, et Tamburinius⁴, dummodo exigatur justum pretium rei traditae. Ratio, quia tunc non adest diversitas substantialis quoad finem emptoris.

Recte tamen advertit Tamburinius, quod, ut venditor in hoc excusetur, debet esse certus, non dubius, de tali aequalitate virtutis b).

822. - II0. Si vitium est circa Quantitatem, quaeritur: *an excusetur qui utitur mensura diminuta, ut consequatur justum pretium*, alias non consecuturus ob injustam taxam vel injustum monopolium ementium? — Valde probabiliter affirmant Lugo \ Laymann e, Palaus a¹; Sporer 7 cum Soto, Valentia et Tolet²; et Salmant. 8 cum Rebello, Salas et Dicastillo.

¹ 2 2-, qu. 77, art. 3, corp. — 1 Tr. 6, cap. 5, n. 74. — Tr. 14, cap. 2, num 174. - *Luço*, dliip. 26, num. 124. - *Solus*, dc Just. cl Jure, lib. 6, qu. 3. art. 2. *Dicast.*, tr. 9, disp. 4, dub. 5, n. 58. *Salas*, dc Empt., dub. 85. n. 1. — Decal., lib. 8, tr. 3, cap. 7, § 11. num. 9. — *Tambur.*, loc. cit. — 1 Dliip. 26. num. 125. — « Lib. 3, tr. 4, cap. 17, n. 15, post med. — Tr. b, cap. 5, n. 76. *Solus*, de Just., lib. 6. qu. 3, art. 2. *Valent.*, in 2- 2-, dliip. 5, qu. 20, puncti. 4, concl. 5, v. *Similiter si quis.* *Tolrt.*, bb. 8, cap. 49, n. 4. — Tr. 14, cap 2, n. 175. - *Rebel.*, part. 2.

821. - a) Joannes Medina, *Cod. dc Restit., qn 33, coroll. 3*, loquitur de casu aliquantulum diverso, sed qui profecto praesenti aequiparari potest; tractat enim de pharmacopolis qui vendunt « medicinas non puras, sed quibus aliquid admixtum est »; de quibus dicit: « Nec peccant nec restituere tenentur, qwindo admixtio non facit rem minoris valoris aut bonitatis ad quem usum ad quem emitur ». Idemque adnotant Sporer et Dicastillus *locis citatis*.

822. - a) Palaus, *tr. 33, disp. 5, punct. 22, n.5*, ita plane docet, sed addit: « Verum ea hypothesis non est facile admittenda; neque enim praesumenda est iniquitas, tum in persona publica, tum in communitate; potius namque praesumi debet decipi pecuniae cupiditate ».

Ratio, quia tunc iste vexationem suam juste redimit.

823. - IIIº. Si vitium denique est circa Qualitatem, quando est *de se patens*, non tenetur venditor illud manifestare; ut S. Thomas cum communi. — Notant bene tamen Salmant.¹⁰ cum Lugo, Laymann, Dicastillo et Palao, quod si venditori constet ignorantia emptoris⁹, tenetur in conscientia vitium manifestare vel damnum compensare; quamvis caeterum, ut dicit Tamburinius » cum Lessio » et Molina % contractus sit validus: nisi, excipit Lessius “, res adhuc sit integra. Excipitur item, si qualitas transierit in substantiam, puta si emptor expresse dixerit: *Nolo vinum, st non est vetus*. Tamburinius^a (cum Dicastillo); qui etiam notat”, quod venditor dolo decipiens emptorem cirai qualitatem, si res aeque illi non sit vel fere aeque utilis, tenetur vel contractum rescindere vel damnum resarcire ad arbitrium emptoris. Et idem dicit Habert

Quando autem vitium rei *occultum et noerivum* sit emptori, ut si equus sit furiosus, domus ruinosa, recte dicit hic Butsenbaum cum Viva”, teneri ex justitia venditorem illum de vitio monere. — Notat etiam Viva w cum Lessio quod si

lib.o, qu. 10, n. 8. *Salas*, de Empt., dub. 35. n. 4. *Duasl.*, tr. 9, disp. 4, dub. 5, n 57. — 2 2-, qu 77, art. 3. — * Tr. 14, cap. 2, num. 176 dliip. 26, num. 130. *IMym.*, lib. 3, tr. 4, cap. 17, n. 14. *Dicasl.*, tr.9, dup 4, dub. 2, 3 ct 4. *Palaus*, tr. 33, disp. 5, punct. 22, n. 7. — » Cap. 17 n. 33, v. *VMau tamrn.* — « Decal., lib. 8, tr. 3. cap- 7, § II. num. 21. — *Dicasl.*, tr. 9, disp. 4, dob. 1, num. 6. i. f. — “Loc. cit . § II. num. 22.— 14 Dc Contract., cap. 12, § 3, qu. 3. — “ Dc Contract., qu.2, art. 5, n.X — * Loc. dt.

823. - 9 Auctores hic citati loquuntur de ea ignorantia, quae, attentis personae circumstantiis, invincibilis censi debet.

Tamburinius, *loc. cit., n. 19*, in generali docet contractum fore validum, si adsit error in qualitate, sitque inductus a tertio, nihil scientibus contrahentibus, sive demum error fuerit necne causa contractus. Et cum Tamburinio consentiunt Lessius, *cap. 17, n 28 ct 33*: Molina, *disp. 252, n. 7, conci. 3*.

Lessius a Viva ex Trullench citatur solum pro priori parte asserti: at re vera Lessius, *cap. 21, n. 86*, scribit: « Si emptor roget venditorem an res sit bona, an careat vitio, vel si petat ad certum usum, tenetur venditor ex justitia aperire rei vitia, maxime occulta, vel talem qualem ille desiderat offerre... Itaque si venditor affirmet rem vitio

Vendere aliquid aeque utile pro «lio, non ett injustum.

Ltcille minuitur quAnlito ad conue - quendum m pretium justum.

s«it«e fh'SjA'û

llrtu þr

unum»

Π<1Π 0Π<

Π<17.

pf«tio com

e« m-u-i»4 tenetur nunife-ure t,110m t, noc,vum

11ta. li
interroff-
tor d< viūo
am

emptor interroget an res habeat certum defectum, tenetur venditor manifestare: alias venditio est nulla. Secus autem si interroget in genere; tunc si res est utilis ad finem emptoris, venditio est valida.

Prttaum
tc nolle pa
uUocre de
fectoi, ad
aih.il Ufit-
or.

Deinde notat Tamburiniusl quod si venditor protestetur se nolle rationem dare de quocumque defectu, sed vendere uti vulgo dicitur: *A sacco d'ossa rotte*; tunc ad nihil tenetur. — Unde merito approbat Tamburinius consuetudinem quae alicubi viget, praesertim in nundinis magnis, quod ita vendantur animalia, etiamsi vitia sint occultissima. Ratio, quia ad tollendas lites ob commune bonum satis hoc cohonestari potest a consuetudine: dum modo, intelligendum, non vendatur res ultra justum pretium, saltem supremum, quanti valet res, habita ratione illius vitii occulti.

Debitom
cojut debt
lor non cat
-olveado.

824. - « 11º. Si scias occulte debitorem « tuum non esse solvendo, injustum vide- « tur, iis qui id nesciunt debitum illud « vendere pretio ordinario; tum quia est « dolus, tum quia vitium intrinsecum cre- « diti non revelatur. — Bonacina l ex Les- « sio ·, Filliuccio, etc.

Rea cu-
joa pretium
icitur not
minuen-
don.

« 12º. Etsi venditor sciat pretium mer- • cis mox minuendum, licet tamen ven- « dere pretio currente, et non dicere em- « ptori (secluso tamen dolo, fraudibus et « mendaciis, quibus emptorem allicere ad « emendum ei non licet); quia pretium « currens simpliciter adhuc est justum « — Bonacina 4 ex Azor, Filliuccio, Les- « sio, etc. ».

Sed de hoc dubitatur inter doctores.

1 Deal. lib. 8, tr. 8, cap. 7, § II, n. 29. — *Tambur.*, loc. dt — · Dhp 3, qu. 3, punct. 10. num 8. · · Cap. 21. dub. 10. *Fill.*, tr. 85. n. 108. — · Diip 3, qu. 2, punct. 5. num 12. · · 4aof, pari. 3, lib. 8. tit. de Empto et Vendito, cap. A qu. 4 · *Fill.* tr. 35, num 73. · *Less.*, loc. dt., num. 40. — *Rodng.*, Sum., part 2, cap. 83. num. 10. · *Joan. Medina*, Cod. de Rettitut., qu 31, cond 3. · · Tr. 14, cap. 2 num. ICP. — · Loc. cit . n 107, i. (. · *Palaus*, tr. 33. diap. 5, punct 15· num 3. — · Cap. 21, dub. 5, num. 40 · De Vendit., cap I. art I. cone). 2, qu. 2. — » Loc. cit.,

carere eamque laudet, cum tamen occultum vitium habeat, injuriam fact emptori, et quidem si hac ratione allicial cum, qui alioquin emere noluisset, contractus est invalidus »

e> Gabriel Biel a Salmantictnsibus male allegatur, nam *ni -t, dist. 15, qu. 11, art. 3, dub 6*, quem locum afferunt Salmant., de alio casu tractai, ct *dist 15, qu. 10, art 3, dub.3*,

— Alii cnim, ut Rodriguez, Medina, Gabriel etc., npud Salmant. ·, negant posse vendi pretio currenti rem quae scitur mox minoris valitura quia tunc res illa ex tali circumstantia minus valet. Et hanc recte Salmant. * cum Palao probabilem vocant. — Alii tamen affirmant, ut, cum Busenbaum, Lessiusl, [Continuator] Tournely ·; Salmant.· cum Cajetano, Bonacina, Palao, Soto, Trullench; ex S. Thoma, qui,u expresse hoc docet inquiens: *Venditor qui vendit rem secundum pretium quod invenit, non videtur contra justitiam facere, si quod futurum est non exponat*. Ratio, quia non est respiciendus valor futurus; sed praesens, qui non variatur ex notitia particulari, sed ex communi aestimatione. Et hanc sententiam veriolem censeo, si vere notitia sit particularis, non autem si communis.

Sic pariter contra, bene ajunt Pater Concina ", [Continuator] Tournely l8 cum Bafiez, Cajetano, Maldero, et Salmant., licere cuique emere merces pretio currenti, scienti pretium brevi augendum, quamvis hoc ignorent venditores; ut probatur exemplo Josephi (*Gen. xli i*). — Item dicendum cum [Contin.] Tournely l8 et Concina u, bene te posse emere pecunia quam private scis brevi prohibendam : modo, semper intellige, absint mendacia, vis aut fraus.

Utrum autem *emptor aut venditor eo casu peccet contra caritatem*, qui venderet rem illam alicui cum tanto ejus damno?

Resp. S. Thomasl5 abundantioris esse virtutis, si pretium minuat. Sed si non

n. vn. l *Cajttnn.*, in 2.· 2·, qu 77, an. 3, ad 4. *Bonae.*, diip. 3, qu. 2, puna. 6, n. 12. · *Palam.* loc cit.. n. 3. · *Sotlu*, de Just., lib. 6, qu. 3, nrt. 2, ad 3. · *Trull.*, lib. 7, cap. 20, dub. 7, n. 1 » 2· 2·, qu. 77, art. 3, ad 4. — · De Empt., et Vendit, cap. 6, num. 19 et 20. — · De Vendit., cap. I, art. 4, cond. 2, qu. 2. l *Ballet*, in 2— 2·, qu. 77, art. 3 dub. 4, conrl 3 *Caplan.*, in eund. loc., art. 3, ad t · *Ualdr* ·, tr 5, cap. 2, dub 3 *Salmant.*, tr. 14, cap num 106 et 108. — · Loc. cit., qu. 2, v *Objuirs Utrum* — · Loc. cit , n. 21. — · " 2· *Ê"*, qu. 77, art 3, ad 4.

de quo Salmant non loquuntur, tractat de praesenti casu, sed cx S Thoma tuetur opinionem quae affirmat rem posse eo casu vendi pretio currenti, et quam S. Alphonsais ex parte saltem amplectitur.

Et quam venditor scit conservandam esse ab emptore aut aliis vendendam, ut explicant Rodriguez el Medina, *locis citatis*.

PrCmb
liter fxqvi
vendi prt
tlo canta
li.

Probtbi
llu> pote·;

modo no-
unant up-
turn parti-
cuUrit.

Item, po
tolemipre
lto currenti
ren mot au
KondA.

Regulari-
ter non ett
contra cari-
talem.

minuit, regulariter non peccat, ut dicunt [Contin.] Tournelyl et Salmant.8; quia sic ille consulit rebus suis, licet damnum per accidens alteri eveniat. — Certum autem est non teneri cum suo damno rem manifestare; ut Contin. Tournely ·, Roncaglia 4; et Salmant.8 cum Lessio, Bonacina /->, Trullench, etc. Ratio, quia ex una parte non laedit caritatem, qui utitur jure suo juste consulens rebus suis, quamvis alter per accidens damnum ex eo patia- tur; ex altera parte, non tenetur notitiam illam manifestare cum suo incommodo, ut ajunt Lessius ·, et iidem Salmant.l cum Sotot Cajetano Bailez, Palao, Bonacina Navarra «», etc. communiter.

Dictum est: *regulariter*. — Nam excipiunt 1º. [Continuator] Tournely et Roncaglia, si tali venditione emptor reducere- tur ad extremam vel gravem necessitatem. Sicut enim caritas praecipit ut subveniamus proximo graviter indigenti: sic vetat ne in paupertatem ipse redigatur, ut nobis divitias comparemus.—Excipit2º. Roncaglia, si ille causa talis notitiae venderet in majori quantitate quam foret venditurus, cum gravi damno emptoris: nisi iste adhuc eandem quantitatem eodem pretio empturus fuisset ab aliis. At Salmant. merito sentiunt hanc exceptionem regulariter non valere. — Excipit 3º idem Roncaglia, si is posset mercem suam pluribus vendere, et vendit uni; vel si posset vendere alicui qui statim iterum venderet aliis rem consumpturis, et venderet alteri

rem servaturo usque ad tempus diminutionis pretii. — /·n autem in his omnibus casibus venditor semper graviter caritatem laederet, dubito, si attendatur ratio ab iisdem auctoribus citatis, nempe quod caritas non vetat ne sibi quis consulat utendo jure suo, licet alteri per accidens damnum obveniat.

825. - « 13º. Si cui datum est aliquid venden» « vendendum pretio, v. gr. infimo vel mo- prau» ·-»- « derato, ct is vendat rigoroso: probabile ·'inAlu!O « est, ut habet Angelus ·, non teneri resti- « tuere, sed posse retinere excessum; cum « sua industria acquisiverit. — Aliud ta- « men est de famulis mercatorum, quibus « indeterminato pretio traditur meliori « modo vendendum quo possunt, in utili- « tatem domini. Vide Lessium ·, card. « Lugo l0 ».

Quaeritur: *an, tradita tibi re ad vendendum, pretio designato, possis libi retinere plus quod ex ea retrahes?* — Certum est nihil posse retinere, si sis famulus stipendiatus domini rei, sive pretio conductus ad vendendum. — Alioquin duae adsunt sententiae:

Prima, quam tenet Busenbaum (mox supra) cum Angelo, et probabilem putant Vivall ac Mazzotta ·, affirmat posse retinere, si ex tua industria vendas ultra pretium assignatum; quia excessus ille non rei, sed tuae industriae fructus est. — *Secunda* tamen sententia vera, quam tenent Lessius '3, Lugo '4, Sporer ·, Roncagliall*, Tamburiniusl, [Continuator] Tour-

venden»

prau» ·-»-
'inAlu!O

si sit la-
mulus vel
conductus,
nthil potest
retinere;

»i«oquin.
r»tesl

s. Doaor

1 De Vendit., up. I, an. 4, concl. 2, qu. 2, v. *Al, in-
quits*. — 1 Tr. 14, cap. 2. n. 108. — · Loc. dt., qu. 2. — · Tr. 14, qu. 2, cap. 5, qu. 6, reap. 2. — · Loc. cit.. n. 108. · *Less.*, cap. 21, n. 43. · *Trull.*, lib. 7, cap. 20, dub. 7, n. 1. — · Cap. 21. n. 43, in tned. — 1 Tr. 14, cap. 2, n. 108. · *So/ms*, de JuU., lib. 6, qu. 3, arL 2, ad 3. · *BaRta*, in 2· 2· qu. 77, ari. 3, dub. 4. *Palaus*, tr. 33, diip. 5, punct. 15. num. 9, i. f. — *Contin Tourn.*, de Vendit., cap. 1, art 4,

f) Bonacina» *loc. cit., n. 12*, desola justitia loquitur, et videtur a Salmantictnsibus citari dumtaxat pro asserto principali: licere scilicet co casu rem pretio currenti vendere.

kJ CajcLanus, *in 2af* 2* *qu. 77, art. 3*; Petrus Navarra, *lib. 3, cap. 2, dub. 8, a n. 72*, hoc secundarium assertum praetermittunt» et solum habent dictum principale, nempe quod sit licitum eo casu rem pretio currenti vendere, pro quo dumtaxat videntur citari a Salmant — Idem notandum est de Bonacina» *disp. 3, qu. 2, punct. 5, n. 12*, quamvis de

casu correlativo scribat *n. 13*: « Emptorem qui pretio currenti sciens brevi futuram inopiam, posse reticere inopiam secuturam et emere pretio currenti; utitur enim jure suo et emit justo pretio ». At sane eadem prorsus ratio est quoad hoc de emptore et de venditore

Salmanticcnses» *loc. cit.*, exceptionem Istam p.uilo aliter afferunt: < Interdum posset esse contra caritatem, inquiunt, ut si ingentem copiam uni venderet, qui inde grave damnum incurreret. Sed regulariter non erit, quia po-

nely * Concina Salmant. 3 cum Silvestro ·), Palao, Villalobos “) et Fagundez b) (qui apud Renzi⁴ primam sententiam putat improbabilem), negat te posse retinere illud pluris quod ex venditione retrahis. Ratio, quia assignatio illa facta est a domino, ne infra, non autem ne supra res vendatur.

Excipiunt vero Salmant. et Roncaglia') (consentitque Croix '), si dominus commiserit vendere in uno loco, et tu, facta ibi diligentia, plus vendas in alio valde distant. Sed merito id negant Lugo ·, Sporer ', Tamburinius³ et [Contin.] Tournely tunc enim tantum potes retinere pretium tui laboris; non autem totum excessum retractum ex re ‡, quae semper domino suo fructificat. — Et idem dicendum sentio, quicquid dicant Salmanticens¹⁰ * si tibi alter commiserit aliquid tanti emere, et tu minoris emas, adhibita diligentia extraordinaria; eo casu, praeter valorem tui laboris, non poteris plus a domino exigere quam impendisti, cum nomine suo, non tuo rem emeris.

Bene autem poteris excessum ex re

vendita retractum tibi retinere in sequentibus casibus:

1°. Si res tua industria sit meliorata, et ideo pluris vendas; ut concedunt Pater Concina ll et [Contin.] Tournely cum Salmant.,⁸ — Ratio, quia, ut communiter docent Molina, Dicastillus et alii cum Croix u, fructus mixti, scilicet provenientes tam ex natura rei quam ex industria, non debent restitui domino a possessore tam bonae quam malae fidei nisi quantum respondent naturae, non vero quantum respondent industriae: fructus enim illi non sunt rei, sed hominis, occasione rei, vel per rem tamquam instrumentum sibi lucrantis.

2°. Si tacite cum domino conveneris nihil ei dare ultra pretium designatum; ita Lugoie, et Salmant., e cum Palao, Salas, Ledesma, etc. — Quod utique intervenire asserunt, si dominus pro tuo labore nullum assignet stipendium A

3°. Si lucrum sit parvi momenti *; ut Sporer " et Tamburinius iē. — Quia tunc facile praesumitur dominus consentire ut modicum illud lucrum tibi retineas.

* De Vendit., art. 8. sect. 4, qu. 1. — De Empt. et Vendit., cap. 5, n. 14 — Tr. 14, cap. 2, n. 72. — Palans, U. 33 di>p. 5, punct. 16, num. 2. — In 7 Priée., cap. 6, sect. 6, qa. 10. — 1 Lib. 3. part. 2, num. 214. — Di>p. 26, num. 150, v. guirto. — 1 Tr. 6, cap. 5, num. 38. — Decal. Mb. 8, tr. 3, cap. 7, § 9, num. H. — De Vendit., art. 8, sect. 4, nui. 3. — * Tr. 14, cap. 2, num. 76. — M De Empt. et Vendit., cap. 5, n. 13. — Loc. cit., not. 3. — u Tr. 14,

cap. 2, n. 71. — Molina, tr. 2, disp. 719, n. 4. — Dicast., tr. 2, de Restit., disp. 5, dub. 3, n. 67 et 76. — Lib. 3, part. 2, n. 213. — “ Disp. 26, n. 150, v. Tertio. — Tr. 14, cap. 2, n. 71. — Palans, tr. 33, diip. 5, punct. 16, n. 1. — Salax, de Empt. et Vendit., dub. 45, n. 4. — Pctr. Ledesma, Sum., pari. 2, tr. 8, cap. 32, concl. 17, dub. 2, v. Dico /. — « Tr. 6, cap. 5, n. 38, i. f. — ■ Dead., lib. 8, tr. 3, cap. 7, 4 9, n. 10, i. i.

test quis suis rebus consulere, etiamsi per aeddens inde damnum proximo veniat ».

825. — ·) Silvester et Villalobos non satis accurate citantur a Salmant. — Silvester enim, v. *Emptio*, n. 25, negat sane posse excessum istum retineri; sed loquitur de eo qui vendit mercede conductus. — Villalobos pariter, *part. 2, tr. 21, disp. 20, n. 1*, loquitur de eo qui sui laboris mercedem recipit. Si vero hanc non reciperet, nec se ad vendendum offerret, nec famulus venditoris esset, posset, juxta Villalobos, ex venditionis pretio, mercedem sui laboris sumere. Unde potius adhaeret sententiae quae ipsi S. Alphonse probatur.

Fagundez, non a Salmant, sed a Renzi adducitur; et quidem Fagundez, de *Contract.*, hb. 5, cap. 16, n. 4, vocat valde infirmam ac debilem, sententiam quae docet excessum pretii posse a vendente retineri, etiamsi ille qui vendit famulus sit, vel mercede conductus.

O Salmant., *loc. cit.*, m. 71, non loquuntur de civitate valde distant; sed solum de eo

qui *in alio loco* rem pluris venderet — Roncaglia vero, *loc. cit.*, *resp. 2, v. f.*, loquitur in generali de eo, qui « propter aliquam particularem et extraordinariam diligentiam, ad quam nullatenus teneretur », rem pluris venderet

d) Nisi tamen omnis excessus ille sit pretium proportionatum tuae industriae, ut dicunt Lugo, Sporer et Contin. Tournely; et ipse S. Alphonsus, *Hom. apost.*, tr. 10, n. 189, et *Istruz. c. Pratica*, cap. 10, n. 190; vel etiam, ut limitat Tamburinius. nisi contrarius domini animus probabiliter praesumatur.

Dicastillus et Molina tractant de solo possessore bonae fidei, *locis citatis*, quamvis pro possessore tam bonae quam malae fidei citentur a Croix.

/> Nisi, ut etiam limitant Salmant. cum auctoribus qui ex ipsis hic allegantur, quod ultra pretium praefixum invenerit, multum excedat diligentiam et laborem.

e) Sporer et Tamburinius pro hac exee-

• I ĩACU
diligentia,
ubi e-
merit et po
uu plurii
\cndiderit.

4". Si tu, facta communi diligentia, et pretio majori non invento, rem tibi emas, et postea pluris vendas, solvasque domino solum pretium assignatum. — Ita Lugo¹, Lessius², [Contin.] Tournely a, Viva³ et Salmant.⁴ cum Villalobos et Maldero.

liem cm,
luxtaLugo,
de emente
minori pre-
lio.

Et idem ait Lugo⁵, si alter tibi commiserit aliquid emere tali pretio, et tu invenias rem pretio minori. Poteris tunc rem tibi emere, et postea eam vendere illi alteri pretio majori: dummodo postea, adhibita diligentia ordinaria, non invenisses occasionem rei emendae, nisi illo majori pretio. Additque Lugo⁶, tunc censeri quod tu volueris rem tibi emere aut vendere, quoties habueris animum retinendi tibi excessum, et simul assumendi periculum rei, si lorte periisset. — Id tamen bene advertit Lugo, non esse licitum clericis, quibus interdicta est negotiatio, si ipsi ideo emant ut postea non mutatam carius vendant; ut in Art. seq. (n. 831), fusius declarabimus.

HOC Cit
illicit um
JerKis.

Quid, *si tu gratis te obtuleris ad vendendum vel emendum?*

Quid de
rflerenle se
grati ad
vendendum.

Nihil posse retinere dicunt Molina⁷ et Lessius⁸. — Sed Roncaglia⁹, Sporer¹⁰ cum Fagundez, Tamburinio, dicunt posse tibi retinere pretium tui laboris, si non habueris animum donandi; sic enim fuisti quidem mendax et non fidelis, sed non fuisti injustus, cum tuus labor jam pretio dignus esset. Et hoc probabilius mihi videtur: modo dominus jam prius statuisset vendere rem illam; et modo alter non fuisset, qui gratis rem domino venderet¹¹.

• Di»p. », n. 150, v. *Quinto*. — • Cap. 21, n. 199. — • De Vendit.. Artic. 8, sect. 4. qu. 2. — 4 Tr. 14, cap. 2, n. 75. - *Vitiat.*, part. 2, tr. 21, di/T. 20, num. 3. • *Maldtr.*, tr. cap. 2, dub. 6. — 1 Loc. cit., num. 151. — • Loc. cit., n. 152. — *Lugo*, loc. cit., n. 151, i. f. — • Ditp. 363, n. I. — • Cap. 21, n. 138. — • Tr. 14. qu. 2, cap. 9, qu. 1, resp. 2, v. f. * Tr. o, cap. 5. n. 41. • /agMrrd., de Contract.

plione loquuntur de eo qui extraordinariam diligentiam adhibuit.

h) Viva, *de Contract.*, qu. 2, art. 3, n. 4, paulo aliter casum exhibet, et concedit posse retineri illum excessum, si « rem illam sibi eo pretio emisset, antequam ageret de venditione, unde exponatur periculo vendendi vilius, quod periculum compenset spe vendendi carius ».

»¹ Et hanc ultimam conditionem apponunt etiam auctores hic allegati pro secunda sententia.

S. Al piionm, *Ofxra moralia*. — Torn. 11.

826. - « 14°. Quando sartoribus cmen-
« tibus pannum pro iis quibus vestes con-
« ficiunt, minoris venditur quam aliis, eo
« quod sint parochiani mercatorum, vel
« saepe ab iis emant; possunt partem pretii
• remissam sibi retinere, dummodo alias
« fideliter agant; quia nulli fit injuria. Et
« cum mercatorum plurimum intersit, ut
« tales ad ipsorum potius quam ad alio-
• rum officinas veniant, censentur in ipso-
• rum gratiam remittere, iisque donare
« eam partem “A Filliuccius, Diana —
« Negat tamen Salas, eo quod mercatores
« falso dicant se remittere, ut allidant ».

Sanor c
raeni p««n.
nom pro 4
lio.

Caute igitur, ut bene advertit Continu-
uator Tournely¹², permittendum est sar-
toribus ementibus pannos pro aliis, reti-
nere aliquid de pretio; nam aliquando
mercatores revera potius simulant ipsis
donare quam donent, ita ut si dominus
ipse adiret, pro eodem pretio rem obti-
neret. — Caeterum, si sartor fideliter ne-
gotium domini gerat, et mercator ei ali-
quid donet vere gratis, quia suam officina-
nam ille frequentat, vel ut eum alliciat
ad suam officinam frequentandam; licite
sartor posset retinere donatum: modo mo-
ralem diligentiam adhibuerit ad emendum
ab aliis mercatoribus pretio minorif¹³. —
Ita [Contin.] Tournely¹⁴ Sporer¹⁵, cum
Busenbaum (mox supra); et Salmant.¹⁶
cum Filliucdo, Trullench, Diana¹⁷ etc.

ΓΑΙΟ pO
t««i aliquid
retinere de
pretio

Praeterea advertunt Salmant.¹⁸, nihil
posse exigere sartores ob lucrum quod
iis cessat, cessando ab opere, causa ad-
eundi mercatores ad vestes emendas,

lib. 5, cap. 16, num. 6. - *Tantbnr*, Decal., lib. 8. tr. 3, cap. 7, § 9, n. 6. — *FUI*-, tr. 35, cap. b, n. 149. — *Salas*, de Empt. et Vendit., dub. 45. n. 6 — M De Vendit., an. 8, *cct 4, v. *Hittc collidis*. — • Loc. cit. — Tr. 6, cap. 5, num. 37. — 14 Tr. 14. cap. 2. num. 76. - *FUI*-, tr. 35. cap. 6. n. 149. • lib 7 cap. 20, dub. 3, aum. 8. — • Loc dt., n. 76.

826. - **a**Filliucdus. qui revera eam do-
ctrinam tenet, addit: « Dissuadenda tamen est
ejusmodi res ante factum ».

Diana a Busenbaum, sicut etiam infra
a Salmant. male allegatur; nam *part. 1, tr. 8, rcsol. 26*, sententias de hac materia profecto
exponit, nulli vero earum adhaeret

f Conditionem hanc non reperies, nisi
apud Sporer et Salmanticenses, quamvis Fil-
liuccius et Trullench citentur etiam pro va a
Salmanticensibus. — Continuator Tournely
tamen eandem conditionem videtur his ver

quando ipsi ultro ad emendum se offerunt. Hoc intelligendum, si alioquin alter non deesset qui gratis domino emeret; ut diximus mox supra, m. *anteced. in fine*.

Ko ven-
dit doobut
fit è)u coi
traditur.

Neetri
(radiu, at
priori em-
pton

Tradita u-
oindo em-
Pt@n. iitiut

Eiceptio-
nci.

827. - . 15°. Cum res duobus in solidum est vendita, is dominium acquirit « cui tradita est: dummodo is pretium « solvent. Si neutri tradita sit, debetur ei « qui prius tempore emit, et alter habet « actionem in venditorem. Si quid tamen « vendatur aut detur Ecclesiae vel aliis « piis locis, acquiritur dominium ante traditionem. — Vide Lessium l et card « Lugo * ».

Si res igitur sit vendita uni, et postea tradatur secundo emptori, istius fit.

Excipe 1°. Nisi hic secundus emptor sit conscius prioris venditionis; ita Lessius' cum Glossa Pater Concina⁴, Salmant. ' cum communi. Et hoc, etiarfisi hic secundus emptor sit persona privilegiata; ut [Continuat.] Tournely ., Concina ', Salmant. " cum Lessio b> et aliis communiter. Tunc enim iste tenetur rem tradere primo emptori: sed non ante sententiam, nisi forte ipse induxerit venditorem ad rem ei secundo vendendam; ut Lessius Salmant. 10et [Continuat.] Tournely ". — Excipe 2°. Si primus emptor sit privilegiatus, nempe locus pius aut universitas: [Contin.] Tournely **, Concina " et Salmant. “. — Excipe 3". Si res sit tradita secundo titulo gratuito: nam hic debet rem sibi traditam restituere emptori, qui jus habet ad rem, ex *l. ignoti, C. de revocand. his quae*, etc. Haec tamen restitutio non debetur, nisi alius emptor petat intra annum, ex *l. /*,

1 Cap 21 dub. 20. — ■ Diip. 36, sect. IL — ■ Loc. cil., η 142. — . De Exnpu et Vendit., cap. 1, n. 4. — Tr. 14, cap. 2, n. 10. — . De Vendit., art. 7, sect. I, concl. 2, v. (. n. 2. - ' Loc. at., η 4, i f — Loc. cil., n. 10. "Loc. 6t.. r.. 142. — - Tr, 14, cap. 2, num. 10. — 11 De Vendit., art. 7, «ect. 1. concl 2, v f, n. 2. — ' Loc. dt.. concl. 2, v. Porro — ■ De Empt et Vendit., cap. 1, num. 4 — 14 Tr. 14. cap. 2, n. 9. — Ltn., cap. 21. n. 142, i. f., cum

D. *Quae in fraud.*: ita Lessius, [Contin.] Tournely et Salmant. '.

828. - « 16°. Si res pereat ante traditio-
« nem, et sit certa ac determinata (v. gr.
• haec domus, hoc dolium vini), perit em-
« ptori: nisi aliter expresse conventum
« sit, aut venditoris culpa pereat. — Si
« autem res sit indeterminata (ut si quis
« emerit decem modios tritici ex granario,
« oves ex grege), aut si emat rem deter-
« minatam quidem, sed ad mensuram (ut
« acervum totum tritici, uno lloreno in
« singulas mensuras); tunc ante rei tra-
« ditionem aut mensurationem, periculum
« spectat ad venditorem. Vide Lessium *,
« card. Lugo ", Laymann ", Bonacina l8 ». [Excipe, si emptor sit in mora, ne res sit
dimensa, ex *l. Lectos, D. de peric. et com-
mod.* — Nota tamen quod incrementum
et decrementum rei etiam indeterminatae
spectat ad emptorem. Salmant.w cum Les-
sio, Bonacina, etc.].

Kci vx
dum tnà
ia peril tc
olori, m as
deiermiu
u.

Si irh
termiaiti
perit
tori.

Ubuuu».

« 17°. Si res vendita pereat aut deterior
« fiat post traditionem, perit emptori, licet
« pretium nondum persolverit; quia res do-
• mino perit. — Laymann % Bonacina".' ».

f«mim
perit «e.
p,Of.

829. - « Quaeres: *an et quomodo liceat*
• *emere chirographa seu credita alterius?*

« Resp. Si credita in posterum exigenda
« (sive jus quod habet alter, ut ipsi in fu-
« turum aliquid solvatur) sint *certa*, ea
« minoris emere, solutione anticipata, est
« usura; secluso tamen lucro cessante et
« damno emergente. Bonacina 8l ex Molina,
« Lessio, Toletio, Filliuccio; quia accipitur
« aliquid supra sortem ex mutuo; nam
« mutuatur implicite minorem pecuniam,

rech.r^i
rhiL

cap. 20, n. 170. — *Conti Tonrn.*, de Vendit., art. 7, sect. I, concl. 2, i f., n. 3. u Tr. 14, cap. 2, n. 10. — « Cap. 21. dub. 12. — n Disp. 26. n. 216. — “ Lib. 3, tr. 4. cap. 17. n. 12 et 13 — 19 Disp. 3, qu 2, punct. 8, n. 3. — » Tr. 14, cap 2, n. 13. *Lrts.*, cap. 21, n. 98. • *Bonne.*, disp. 3. de Contract., qu.2, punct. 8, n. 3. — 11 Loc. dt.,qu. 3, punct. 10, n. 2. - *Motina*, disp. 361, n. 4.. *Lest.*, cap. 21. dub. 8, n. 71. • *Totet.*, lib. 5, cap. 31, n. 4. - *FUI.*, tr. 35, cap. 5, n. KM

bis insinuare « Modo aliunde eorum, pro quibus emunt, negotium fideliter peragant».

827. - a> Glossa, *in cap.* Si tibi absenti, *dc pracbtnd. in 6'*, ad v. *Non acquiras*, sic tenet de casu huic simili, nempe de beneficio, quod duobus sit collatum.

h) Ampliatio ista apud Lessium, *loc. cit.*, n. 142, non reperitur, nec pro ea Salmanticensis Lessium adducunt.

828. - Laymann non salis recte a Busenbaum allegatur; nam *lib 3, tr. 4, cap. 17, n. 11*, haec scribit: « Dominium mercis, quamvis traditae..., emptori non ante acquiritur, quam is pretium solverit, vel cautione pignoris aut fidejussoris satisfecerit, vel venditor alia ratione emptoris fidem secutus fuerit . — Bonacina etiam, *disp. 3, qu. 2, punct. 8, n.2*, male adducitur a Busenbaum; dicit enim

« pro exigenda majore. Dixi *certa*; quia
« si credita sint *incerta*, periculosa et liti-
« giosa, ac cum difficultate exigenda, licite
« is qui non est causa istius difficultatis,
« minoris emit, prout difficultas vel incer-
• titudo solutionis minor est vel major;
« quia cum tali periculo et difficultate mi-
« nus valent. Bonacinal, Trullench ».

Creditum
incertum
vtil difficile
point mi-
hon eroi

Creditum incertum vel difficilis exa-
ctionis licite potest minoris emi, etsi emen-
tisit facile illud integre exigere: quia pre-
tium sumitur a communi aestimatione,
non ex circumstantia particularis emen-
tis; ut dicunt, ex S. Thoma¹, Lessius³,
Lugo^{*}, Salmant. 5 cum Molina, Bonacina,
Trullench; contra alios.

Sed in dubium revocatur, *an creditum
liquidum possit licite emi minori pretio
quam infimo*.

hem. ju
xU quo
dim, credi-
tum liqui-
dam.

Prima sententia affirmat A., quam te-
nent Cajetanus e, Armilla¹, Navarrus¹,
Sanchez¹, Toletus², Auctor in addition,
ad Anacletum⁴, Tamburinius² cum Di-
castillo Et probabilem putant Lugo²,
adhaeretque Azor¹⁴ cum Abbate² et
S. Bernardino Senensi²; Diana n cum Sà,
Maldero, Philiarcho et Fabro; item Inno-

centius¹¹, Baflez¹⁰ Trullench et .Serra,
apud Salmant.¹; refertque Lessius² sic
docuisse Lovanii card. Bellarminum. —
Ratio, quia hic contractus non est mutui,
sed emptionis, qua non emitur pecunia,
sed actio ad illam; et ideo justum cen-
setur pretium, quod communiter negotia-
tores pro talibus chirographis solvere
solent.

Secunda vero sententia negat. Eamque
tenent S. Thomas/-¹, Lessius³⁰, Lugo²; Salmant.² cum Palao, Silvestro, etc.;
Croix⁴, Laymann u, Azor^{*} Viva², Spo-
rer² et alii plures. — Ratio, quia actio
ad creditum liquidum revera, cum nullum
adsit periculum, aut sumptus pro eo recu-
perando, tanti valet quanti ipsa pecunia
debita; unde emere vilius actionem illam
anticipata solutione, quando nullum inter-
venit incommodum, est virtualis usura.

Haec sententia est quidem suadenda,
ut communior et tutior. — Sed *primam*,
tum ob auctoritatem DD., tum ob ratio-
nem, sicut Azor et Laymann reprobare non
audent, ita nec ego: modo absit omnis
animus usurarius. Res enim naturales,
ut bene ait Petrocorensis B, pretium non

AUi ne
pnt pos-
te minons
emi.

P r i m a
opimo, ta-
dendu; - e-
eunda, non
reproban-
da.

* Disp. 3, de Contract., qu. 3, punct 10. num 4.
• Lib. 7, cap. 20, dub. 10, num. 3. — • Cap. 21, dub. 9,
num 76. — 4 Di>p. 26, n. 94 — * Tr. 14, cap. 2, num. 156. •
Molina, disp. 361, n. 10. • Bonae., ditp. 3, qu. 3. punct 10,
num. 4. • Trull., lib. 7, cap. 20, dub. 10, n. 3. — • Sum.,
v Usura, cap. ult. — • V. Usura, n. 33. — • Man., cap 17,
n. 231 et 232. — • Consil. mor., lib. 1, cap. 7, dub. 17, n. 4
ci 5. — H Lib. 5, cap. 31, n. 4. — 11 Tr. 8, de Contract.,
diit. 4, qu. 8, Append., addit. 5 et 6. — 11 Decal., lib. 8,
tr. 3, cap. 7, § 8, n. 2. — “ Ditp. 26. n. 95 — 14 Pnrt. 3,
lib A, de Empto, cap. 10, qu. 5, v. *hi hoc* • * In cap. Ea
parte, n. 6, de alienat, mutand. judic. • * Tom 2, term. 34,
art. 1, cap. 2. — 11 Part. 1, tr. 8, resol. 49. • S3, v. *Debi*

tum, n. 21. • Malder., tr. 5. cap. 2, dub. 5. propos. 2. •
Philiarc., de Off. sacerd., part. 2, üb. 5, cap. 13. • Pkshp.
Faber, in 4, ditu 15, qu. 2, ditp. 47, n. 113. — Trull.,
lib. 7. cap. 20, dub. 10, num. 4. • Serra, in 2.. qu. 77.
art. 1, dub. 5, v. *Dicendum 2*. • ” Tr. 14 cap. 2, n. 159. —
• Cap. 21, n. 66. — • Loc. dt., n 71. — ■ Disp. 36, n. 96. —
• Tr 14, cap. 2, n. 160. • Palaus, tr. 33, ditp. 5, punct. 13.
num. 6 Stives/, v. Usura II, qu. 14. ad 4. — ■ Lib. 3,
part. 2, n. 984. — * Lib. 3, tr. 4. cap. 17. n. 33. — • Part. 3»
lib. 8, tit de Empto, cap. 10. qu. 5. — • Dc Contract,
qu 2, art. 3, n 8. — r Tr.fr. cap. 5. n. 49. — loc. du
v. In hoc. — Laynt., loc. dt. — ■ De Just., cap. 2. qu. 3,
v. *Secunda*.

rem venditam, si post traditionem pereat, em-
ptori perire, « modo pretium sit solutum vel
habitum pro soluto».

829. - > S. Thomas, 2.¹ 2ai, qu. 77, art 1,
corp., hanc rationem non affert, sed aliam,
qua Salmanticenses hic etiam utuntur.

h) Navarrus, Auctor additionum ad Reif-
lenstuel, Abbas, Armilla hanc utique senten-
tiam tenent, modo credium liquidum ita ema-
tur, non ratione temporis, sed ratione periculi,
aut damni emergentis, aut lucri cessantis.

c) Dicastillus, lib. 2, tr. 10, disp. 2, dub 20,
n. 414, a Tamburinio citatur solum ut qui
existimet probabilem esse hanc sententiam;
et ita sane dicit Dicastillus, loquens de cre-
ditis immaturis; oppositam tamen longe pro
habiliorem esse asserit, nisi accedat ratio lucri

cessantis et damni emergentis, uti n 413,
explicat.

d' Innocentius, in cap In civitate, de usur.,
n. 2, non solum putat probabilem, sed sim-
pliciter hanc sententiam tuetur; et ita etiam
Salmant. eum allegant

Bafiez contra, in 2am 2ar, qu. 77, art. 4,
dub. 5, concl. 1 ct 2, negat posse fieri, eo quod
sit usura palliata; sed concl 3, negat obli-
andum esse ad restitutionem eum qui bona
de secutus fuerit opinionem quae vult esse
licitum, quia est dubium utrum sit licitum
necne.

i i S. Thomas, in suo Opusc. 67, haec in
universum scribit • Ille qui ad certum termi-
num debet, si ante terminum solvit, ut ei de
debito aliquid dimittatur, usuram committere

habent, sed tanti valent quanti ab
nibus aestimantur, ex *l. Pretia 63, D. ad
leg. Falctdiam*, apud Cabassutium. Con-
stat autem (ait Laymann) quod, cum talia
chirographa ad venditionem exponuntur,
minoris communiter aestimantur quam
praesentes pecuniae; et haec diminutio
aestimationis oritur ex difficili exactione,
a qua communiter praefata chirographa
solent non esse immunia. — Unde iidem
Lugo*, Croix et Sporer, licet secundam
sententiam sequantur, dicunt tamen quod
ea speculative loquendo est vera, sed non
practice», nam in praxi communiter hu-
jusmodi credita vix sunt libera a periculo
exactionis vel saltem a molestiis et sum-
ptibus. Cum autem in praxi communiter
haec credita sint obnoxia hujusmodi peri-
culis et incommodis; idcirco non impro-
babile videtur, pretio ipsa decrescere ju-
xta communem hominum aestimationem,
et ideo minoris emi posse. Alia autem est
ratio mutui, alia emptionis: ex mutuo enim
nihil praeter sortem exigere potest, nisi titu-
lus extrinsecus ipsi accedat; in emptione
autem sola aestimatio hominum constituit
iustum pretium rerum, hirque praebet
titulum minoris emendi*.

830. - « Unde resolves:

ci n «i". Usuram committunt I'. Ministri
« regum et principum, etc., qui, ut anti-
« cipatam faciant solutionem, aliquid acci-
• piunt a creditoribus. 2'. Qui aliquid acci-

Cabaisul., lib. o, cap. 9, nutn. I. I *Laym.*, lit. 3, tr. I, 17. n. O — ' Di«p 'Jb n. %. — *Croix*, lib. 3, part. 2, n. 'IU — *Sporrr*, tr. b. cap. 5. n. 49, i. f. ' Dttp. 3, qu. 1 punct. 10, n. 2, v. *Hinc*. — .Vavar. Man., cap. 17, n. 245. — .Vo/tna, dfap. 313. n. I ei 2. Sttas. de Uraris, dub. 2b. ' Disp. 3, qu. 3, punct. 10, n. ' et b. lib. 25,

«piunt a debitoribus, concessa dilatione
« ad solvendum : quia accipiunt aliquid
« ultra sortem pro mutuo virtuali. — Bo-
« nacina », Navarrus, Molina, Salas, etc.

* 2°. Minoris emi possunt regulariter
• credita et stipendia, sive salaria debita
« militibus aut famulis nobilium ; quia ha-
« bent adjuncta incommoda, pericula et
« molestias in exigendo. Quam ob causam
« idem licet, etiamsi credita illa tempore
« praesenti vel etiam praeterito fuerint
« solvenda. — Bonacina 3 ex Reginaldo,
« Molina, etc.

« 3°. Qui ipse est causa difficilis solu-
« donis, peccat contra justitiam emendo
« minoris, et tenetur ad restitutionem: tum
« quia ipse est causa damni, cum ipsius
• culpa creditum valeat minus; tum quia
« alioqui praemium ex delicto suo repor-
« taret. Molina⁴, Filliuccius, Bonacina³». |Hoc certum est apud omnes; vide Sal-
mant. .|. — « Hinc quaestores principum
• ad quos solutio pertinet, quando ipsi
« sunt causa difficilis et malignae solu-
« tionis, non possunt chirographa vel ere-
« dita emere minoris; ut docent auctores
« citati. — Additque Salas et Molina ', non
« esse liberum quaestoribus, etc., quibus
« incumbit solvere magnatum debita, uni
• potius solvere quam alteri (nisi quis forte
« jus prae aliis habeat, ut vide supra *de Or-
« dine restit.*); sed teneri omnibus solvere
« pro rata. Bonacina ". Vide Trullench . ».

n. 313. *Molina*, disp. 361. n. 12. Disp. 313. n. 6. *Alí//*, tr. 35. n. 107. — Disp. 3, qu. 3, punct. 10. n. «. — • Tr. U. cap. 2. nom. 157. — *Salas*, de Usurit. duh. 1. n. 3. — ' Disp. 313. num. 3 et 4. — Disp. 3, de Commet. qu. 3, punct. 10, n. 7, — Decal., lib. 7. cap. 20, dub. 10. num. 3.

videtur, quia manifeste tempus solutionis pecuniae vendit: unde ad restitutionem tenetur ».

< Seu clarius et rectius; Controversiam hanc magis speculativam quam practicam cosscajunt, et in praxi communiter veram esse priorem sententiam

De hac quaestione S. Doctor in *Istruz. c. Pratica, cap. 10, n. 180*, brevius loquitur

sint liquida, possunt minoris emi. quia aliud est habere pecuniam, aliud est emere actionem ad illam, quae actio communiter existimatur minoris, quia hae actiones in praxi non sunt immunes ab aliquo periculo exactionis aut saltem molestiae et expensae. Excipienda nihilominus esse dico chirographa mensarum

nummulariarum, dicta *Fides crediti*, pro quibus nullum morale periculum adest; nisi tamen dominus in loco distante degat, et ille qui ad exigendum mittendus erit incommodum vel periculum subeat ». Vides hic S. Alphonsum non amplius loqui *de minori pretio quam infimo*, quod forte difficile intelligitur; sed solum quaerit an chirographa liquida possint minoris emi. Et jam in *Medulla* (seu prima edit. Theologiae moralis), lib. 3, tr. 5, cap. 3, dub. 8, art. 1, nota E, scripserat: « An autem chirographa, anticipata solutione possint minoris emi; Vide lit. L infra . Et dicta nota L: « In dubium vocatur an creditum liquidum possit licite emi minori pretio . Ctr. etiam hic »i. 811, i. f.

ARTICULUS II.

QVID SIT MEGOTIATIO. ET QUID SIT ILLICITUM.

831. *Quando clericis negotiatio sit graviter illicita.* 832. *Quid, si clericus negotietur alieno nomine. Et vide ibi sancitum ex bulla Benedicti XIV* — 833. *Quid, si negotietur per alium.* — 834. *An liceat clerico aut religioso emere animalia, ad ea vendenda, saginata in pascuis suis.* — 835. *An liceat emere pecora ad ea saginanda expascuis alienis.* — 836. *An liceat emere agrum cum fructibus. An vendere carius ut ematur vilis. An emere lanas ad vendendum pannum.* — 837. *An liceat clerico absolute negotiari pro necessitate sui vel familiae.* — 838. *An aliquando laicis negotiatio sit illicita. An liceat clericis gerere negotia sive procuraciones saecularium.*

Negotio,
quid.

831. — « Resp. Ea est, cum quis rem
• sibi comparat eo animo, ut integram et
« non mutata » | Secus, si in melius mu-
« tata: S. Thomas »] « carius vendendo
« vel permutando lucretur.

Prohibe-
tor deficit
in sacris et
rehabilitat

« Quod, quia obnoxium est periculo
« multorum peccatorum, et valde distra-
« ctivum ac indecens statui clericali sic
« lucris inhare, severe prohibitum est
« clericis constitutis in sacris » (Consti-
tutis in sacris tantum; ut Salmant.3, Lu-
go., Lessius⁴ et alii communiter, ex cap.
Secundum 6, ne clerici vel monachi e |
« et religiosi omnibus »: [Id affirmat etiam
de novitiis Turrianus apud Lugo; sed Lu-
go merito de hoc dubitat, quia novitii in
odiosis non veniunt nomine religiosorum].
— « ita ut mortaliter peccent », [Ut habet
communis, sed non contra iustitiam. Et

incurrunt suspensionem et excommunica-
tionem, ferendae tamen sententiae: Sal-
mant.4. De immunitate gabellarum autem,
vide Salmant.]. « si multam negotiationi
« dent operam; ut ait Lessius \ et Lay-
« mann Bonacina., card. Lugo' ».

Communis igitur est sententia, non
prohiberi negotiationem clericis in mino-
ribus. — Ita Continuator Tournely'', Ha-
bert'', Concina 11, Lugo¹³ et Salmant.

Dubitatur autem: *an veletur beneficio-
ns in minoribus?*

Negant Molina., et Trullench*, apud
Salmant. 14, qui id probabile putant cum
Filliuccio''. — Sed melius tenendum oppo-
situm cum communi sententia; quam te-
nent Lugo'', Salmant. '', [Contin.] Tour-
nely'', Concina'', Habert.; item SA f,
Tabiena, Bellettus, Salas, apud Lugo: ex

Non p̄r,
hibetur, u
nō m m»
ñnnhuNeque
xta quo
Jam bme-
nci « 11 * io
tntnoribns.His proh.
biliu« vri_»
tor.

• 2* 2*, qu. 77. Art. c. Ad L — 1 Tr. 14, cap. 2, n. 37. —
• Ditp. 26, num. 25. — • Cap. 21, num. 4. v. *Aávrtr*. —
Iurrlan., in 2.° ?... de Just., disp. 50, dub. 2, num. 6. •
Z.Mfo, disp. 26. n. 25. — *Tμ *o*, loc. d1. — • Tr. 14. cap. 2,
num. 37. — • Loc. cit. — • Cap. 21. num. 4. v. *Advert*.
• Disp. 3. de Contract., qu. 1. punct. 5. n. 18 — • Disp. 26.
n. 24. — • De Vendit., art. 8, sect. 2, cone! 2. n. L —
• De Contract.. cap. 12. 5. qu. 2, resp. 2. — • Disp. 2b

n. 25. — e Tr. 14. cap. 2, n. 37. — M Loc. cit — * Tr. 36.
num. 20, v. C — * Disp. 2b» num. 3n. — '' Tr. 14. cap. 2.
n. 37. — w De Vendit., art. 8. sect. 2. conc. J. n. 1. — • De
Empt. et Vendit., cap. 3. n. 5. — * De Contract., ctp. 1?
5, qu. 2, resp. 2. — *Tabitna*, v. *Emptio*, n. 16, qu. 1.
i. f. • *BfUft.*, Disquisit cleric, part. 1, de di«opl. cleric,
i 21, num. 19. • *Salas*, de Empt. dub. 2 num. b.
disp. 26. n. 26.

831. — ' » ' Auctores id profecto colligunt ex
cap *Secundum*: sed ibi haec tantum habentur
• Sub interminatione anathematis prohi-
bemus, ne monachi vel clerici causa lucri ne-
gotientur •

h Laj mann, *hb. 3, tr. 4, cap. 17, n. 39*,
• issent negotiationem interdictam esse cleri-
cis, et quidem sub mortali, sed non requirit,
ut multam illi dent operam.

• Concina, *de Empt et Vendit.*, cap. 3,
n. 1, videtur potius contrariae sententiae fa-
vere: • Juniores, inquit excipiunt ab hac pro-
hibitione clericum saccularem, minoribus Lan-
ium ordinibus insignitum; imo probabile id
repuant Salmanlicenses cum aliis, etiamsi
beneficiarius clericus ejusmodi sit. Sed gratis

et sine ullo fundamento; ubi enim lex non
distinguit, nec nos distinguere debemus».

Molina, *disp. 342, n. 2*, rem injudicia-
tam relinquit: « De beneficiariis qui in sacris
non sunt constituti anceps est Silvester..., in
clinareque videntur doctores alii citati illos
non peccare lethaliter ».

† ' Trullench minus recte a Salmant. ille
gatur: nam, *hb. 7, cap 20, dub. 19, §. 7*, vo-
cat quidem probabilem hanc sententiam; sed
ipse adhaeret oppositae opinioni, quam SAI
phonsus amplectitur.

II Id sane videtur dicere St,(uli loquitui
Silas, *loc. cit.*, ex quo Lugo allegationem
sumpsit) v. *Clericus* // 2. ubi scribit: Cum
clericis in jure aliquid prohibetur aut pravi-

can. *Placuit* 3, *catis*. 21, *qu*. 3, ubi prohibetur negotiatio non solum presbyteris et diaconis, sed etiam *clericis*: quod saltem de beneficiariis in minoribus intellegendum est. Nec intelligi potest de subdiaconis; dum in quarto saeculo, quo peractum fuit concilium Carthaginense III, cuius est praefatus canon, nondum subdiaconatus ordo inter sacros connumerabatur. Etenim adhuc tempore Urbani II, qui vivebat anno 1091, tantum ordines presbyteratus et diaconatus erant sacri; ut patet ex concilio Beneventano * apud Tournely

Ratio autem cur beneficiariis negotiatio sit interdicta, est: tum quia beneficiarii ex officio debent Deo vacare, utpote addicti ministerio ecclesiastico; tum quia ex bullis Pontificum, ut asserit Lugo, beneficiarii, non solum in maioribus, sed etiam in minoribus constituti, exspoliantur bonis acquisitis ex negotiatione «A Ergo etiam iis negotiatio est interdicta. — Sententia autem contraria, nescio quo valido fundamento nitatur.

• Unde resolves:

« Γ. Si clericus semel iterumque tantum negotietur, in materia non gravi, « v. gr. libros, cruces, etc. emat, ut occulte « iterum vendat carius; non est mortale. «— Lessius h), Malderus *, Filliuccius, « Diana, card. Lugo³ ».

Non peccat graviter clericus, bis vel

Cottcii CarlJia^tn. (III nomine, sed revern II, anno 397 celebratum; cfr. Labbe, tom 2, col. 14u2. — Can. AM-f* 4, diu 60, cir Labbe, tom. 12, col. 7%. Pnolect. theol. de Sacram. Ord., qu. 6. art. 4. — Lm<o, diip. 26. nom, 26 — *Fill.*, tr. 36, num. 20. — *Diana*, part. 1, tr. 8, rwol. 72, v. *Limita*. — Diip. 26, num. 24, Li. — Loc.

ter exercens negotiationem non turpem, nec in magna quantitate; quia jura loquuntur de exercente. Ita Lessius '», Lugo⁴; Salmant.³ cum Filliuccio i), Trullench P, Villalobos », etc.: ex cap. *Multa l, ne clerici vel monachi*, ubi prohibetur clericis *negolium injustum exercere*. — Hinc, etiamsi semel in materia gravi negotietur, nec etiam peccare graviter, probabiliter tenent Cajetanus 2', Salas 4, Delbene 4', apud Croix®.

Immo Cajetanus, Michael de Palacio et Rodriguez, apud Salmant.⁷, dicunt non esse grave etiam frequenter negotiari, quando fiat sine scandalo, et negotiatio non sit turpis: nisi praecedat monitio. — Sed Salmant.® hoc recte inquirunt minime admittendum; cum jura ante monitionem graviter negotiationem prohibeant. Monitio autem tantum requiritur ad poenas m currendas; non vero ut hujusmodi exercitium sit illicitum, cum illud a lege interdicator, utpote statui clericali per se indecens.

832. — Notandum hic ex bulla Benedicti XIV contra clericorum negotiationem, edita Romae 25 Febr. anni 1741, quae incipit *Apostolicae*, statutum esse quod constitutiones et poenae contra clerico-, negotiantes intelligantur etiam pro clerico qui non suo, sed *alieno nomine*, quomolibet illicitam negotiationem exercet. —

cit., num. 24 — Tr. 14, cap. 2, num. 38. — Lib 3, part. 2. num. 1001. — *Cajctan.*, v *Clericus*. — *Mich tic Palacio*, de Contract., lib. 2, cap. 10, v. *Unde, videtur non esse. Rodrik.*, Sum, part. 2, cap. 1, num. 2. — Tr. 14, cap. 2. num. 38. — Loc. cil. *Brnrd. XIV*, bulla *ApoUolicar*, s 1 Ct 2.

pitur, intelliguntur solum qui sunt in sacris aut bénéficiai! ». Sed π. 22 (in edit, correcta, η. 20), quem Salas non citat, innuit negativam « Potest qui est in sacris aut beneficiatus advocare coram iudice ecclesiastico.. Non potest autem.~ lucra causa negotiari per se, sed ob suam aut suorum necessitatem » Unde videtur idem revera tenere ac S. Alphonsus

Scilicet: bona sic acquisita subjacent spolii poenae.

M Lessius, *cap. 21, u. 4, v. Adverte*, non aliud habet quam ejusmodi clericos lethaliter peccare, < si multum negotiationi dent operam ».

Malderus, *tr. 5, cap. 2, dub. 4, dico 4, not. 1*, a mortali clericum excusat, qui *semel*

aliquid mercatus fuerit revendendi gratia, quando non multum negotiationi dederit operam .

1) Filliuccius, *tr. 35, n. 20*; Trullench, *lib. 7, cap. 20, dub. 19, n. 7, v. f.*, iere concordant, excusantes a mortali eum, qui *semel* aut *iterum* negotiatur. — Villalobos pariter *part. 2, tr. 21, diff. 3, n. 3*, negat posse negotiatorem appellari eum, qui unam rem ad revendendum emit, quia negotiator dicitur ille, qui multas exercet negotiationes.

Cajetanus, Salas et Delbene non salis accurate citantur a Croix; non enim loquuntur de gravitate materiae; et Cajetanus, *in Sum.*, v. *Clericus*, negat solummodo in his peccari lethaliter vi praecepti, si desit temeritas, contemptus et contumacia — Salas au-

Necwuri
Mt terve,
.,0n em le

Nec leita
fe.ietse!
(Otiari
in
rmvi.

Frequer
ter nefota
ri. Clusi-
ne Kandi
lo. IcihaV

Veuur
necoiillM
rtum aht
mi honni

Item, quod negotia a laicis incepta, si ad clericum quovis titulo deferantur, statim sint ab eo dimittenda. Quod si non possint dimitti sine detrimento, permittitur continuatio; sed tantum ad tempus, et per interpositam laicam personam, ac de licentia S. Congr. Concilii (aut Ordinarii, si sit extra Italiam); alias incurreret clericus eandem spolii poenam.

833. - Plures autem auctores dicunt, non peccare graviter clericos qui *per altos* negotiantur, dantibus ipsis pecuniam, aliis ponentibus industriam: nisi eorum superintendunt esset tanta, ut ipsimet negotiari viderentur. Ita Salmant.¹, Lugo cum Laymann et Castropalao apud Croix⁸. Sed hodie oppositum omnino tenendum ex bulla Benedicti XIV *Apostolicae*, edita 25 Febr. anni 1741, ubi statutum est, poenas inflictas adversus clericos illicitos negotiatores, extendi etiam ad clericos *illicite* (verba bullae) *sub alieno laico nomine quomodolibet negotiantes, pertude ac si per seipsos, ac proprio eorum nomine, negotia ipsa illicita exercerent*. Quod intelligitur (ut ipse Benedictus clarius explicavit⁴) de clericis qui per laicos negotiantur, lucrum pro seipsis acquirendo. Quod patet sic esse intelligendum etiam ex eadem bulla, ubi Pontifex immediate post relata verba declarat quod bona sic a clericis alieno nomine sibi acquisita ad spolii poenam subjiciantur. — Praeterea, ex bulla Clementis XIII *Cum primum*, data 17 Sept. anni 1759, confirmatur bulla Benedicti; et rursus expresse prohibetur clericis ne negotientur per interpositam personam, et praesertim ne per alios *cambium activum* contrahant. Insuper in hac bulla Clemens

praecipit quod, etiamsi adsit necessitas familiae, clericus nequeat negotiari sine dispensatione Sedis Apostolicae, si sit intra Italiam; episcopi vero, si extra Italiam. Praeterea addit quod si aliquis contractus negotiationis dubitatur an licite possit a clerico iniri vel ne, expeditissimam, ait, esse viam scribendi ad S. C. Concilii, quae dubium decernet.

834. - « 2°. Non est negotiatio ecclesiasticis vel religiosis prohibita, si emanant pecora, quae pascuis suis saginata vendant; quia vendunt fructus suorum praediorum vel agrorum (Molina, Lessius, card. Lugo⁶); uti nec, si greges alant, ut fetus, lac, lanam vendant. Card. Lugo⁷. — Ubi tamen negat, licere iis conducere agros ut fructus vendant; eo quod, licet non sit negotiatio proprie dicta, specialiter illis sit prohibitum in concilio Carthaginensi⁸. Vide *loc. cit.* ».

Certum est non esse licitum clericis vel religiosis conducere agros alienos ad vendendos fructus. Ita, cum Busenbaum (ut supra), Lugo⁹, Lessius¹⁰, Laymann Roncaglia¹¹, etc. — Ratio, quia (ut dixit Busenbaum), quamvis haec proprie non sit negotiatio, tamen vetitum est a concilio Chalcedonensi (non Carthaginensi), ut habetur in can. *Pervenit 1, caus. 21, qu. 3*, ubi sic dicitur: *Pervenit in s. synodum, quia de eis qui in clero connumerantur, quidam propter turpis lucri gratiam, alienarum possessionum conductiones, et saeculares causas suscipiunt; et seipsos quidem a ministeriis sanctis per desidiam separant; ad domos autem saecularium concurrunt, et substantiarum eorum gubernationes avaritiae causa suscipiunt.*

Quae aam
nec Otacio
» it licita
clericis

Conducere
re arrot ad
vendendum
fructu illi-
citur.

¹ Tr. 14, cap. 2, n. 40. — ² Dup. 2b. n. 3ft. — Laym., lib. 3, tr. 4, cap. 17, n. 40. — Castropalao, tr. 16, ditp. 4, punct. 13, *3. num. 7. — ³ Lib. 3, part. 2, num. 1006. — *Bcnd XIV*, bulla *Apostolica*, § 1. — ⁴ De Synod., lib. 10, cap. 6, n. 4

ct 5. — Molina, diip. 342, num. 17. — cap. 21, n. 5. — ⁶ Dbp. 26, num. 29. — ⁷ Loc. cit. — ⁸ Loc. cit. — ⁹ Cap. 21, n. 6. — ¹⁰ Tr. 14, qu. 2, de Empt., cap. 2, qu. 4, resp. 2.

tem, de *Empt.*, dub. 2, u. 4; et Delbene, de *immunit. Eccl.*, cap. 5, dub. 3, sect. 3, n. 3, solum negant peccatum mortale committi, si clericus semel aut iterum (Delbene addit: *terve*) negotietur,

833. — Soli Salmanlicenses et Lugo, ex auctoribus citatis, afferunt hanc limitationem,

834. — Busenbaum hic, post cardinalem de Lugo, citat concilium Carthaginense; et revera Lugo huic concilio tribuit canonem *Pervenit*, quod habetur in Decreto Gratiani,

caus. 21, qu. 3; sed falsa est allegatio, errorque iste in Gratianum referendus est; nam, ut recte animadvertit S. Alphonsus, canon *Pervenit* concilio Chalcedonensi, non Carthaginensi, tribuendus est, ut idem Gratianus, parum sibi consentiens, in *eau, fin. dist. 6*, fatetur.

Laymann, lib. 3, tr. 4, cap. 17, n. 39, ex Glossa in cap. *Dilecti*, de *decimis*, ad v. *Conduxistis*, quam interpretatur, scribit: * Si monasterio propria praedia ad alendos fra-

Decrevit igitur s. synodus, neminem deinceps eorum, hoc est non episcopum sive clericum aut monachum, conducere sessiones aut misceri saecularibus procurrationibus.

E converso licitum est clerico emere agrum cum fructibus jam maturis, et illos vendere; quia tunc vendit fructus agri proprii. Ita Salmant.^l cum Molina, Filiuccio, et Busenbaum (ut mox infra). — Licitum esse etiam emere pullos equinos, ut postea domitos vendat, dicit Palaus J cum Gutierrez et Lassarte. Sed hoc parum mihi arridet.

835. - An vero liceat clerico emere pecora vel porcos, ut vendat saginatos, vel ut ex fetibus, lacte, lana lucrum faciat? — Communiter id admittunt DD., si in propnis praediis animalia saginentur vel alantur; ut Lessius³, Lugo⁴, Palaus⁵, Laymann⁶, Salmant.⁷, Roncaglia⁸.

Sed dubitatur: *an liceat ea alere ex praediis alienis, ut postea vendantur?* — Si ad hoc conducantur praedia aliena, censeo omnino dicendum quod non liceat; ex citato concilio Chalcedonensi (nisi alicubi contraria vigeret consuetudo). Ratio, quia, si ibi prohibetur conducere agros ad vendendos fructus, tanto magis videtur id vetitum ad animalia saginanda.

An autem liceat clerico emere fructus alienorum agrorum, ad animalia saginanda, et saginata vendenda? — Generaliter loquendo e⁹, id concedunt Viva⁹ et Salmant.¹⁰, modo absit scandalum. Sed negant Laymann^b et Sporer

• Tr. II, cap. 2. nom. 42. *Molina*, árp. 342, nam. 10. • *FUI.*, tr. 35, n. 23. — 1 Tr. 16. dílp. 4, punct. 13. § 3, n. X • *Gntter.*, Pract. qui «i civil., lib. 6, qa. 93, n. 51, • *Lai-tarit*, de Decima cap. 19. n. 56. — • Cap. 21. num. 5. — • Dítp. 26, n. 29. — 1 Tr. 16, disp. 4, punct. IX § 3, n. 3. — • Lib. 3. tr. 4, cap. 17. n. 40. — • Loc. dc., n. 41. — • Tr. 14,

tres non sufficiant, fas est conducere aliena, et inde perceptos fructus vel absumere vel etiam vendere.

835. Cautè accipienda sunt verbage ruraliter loquendo, quibus S. Alphonsus utitur, auctores enim quos allegat non loquuntur de praesenti casu in specie: sed Viva generaliter scribit licitum esse clericis, secluso scandalo, « emere jumenta, ut nutrita carius vendant; emere oves, ex quibus vendant agnus et taticinia ». — Salmanticenses pariter generaliter concedunt licitam esse clericis

Verumtamen nequeo intelligere cur hoc absolute sit illicitum; cum ex una parte, haec non sit negotiatio; emere enim rem, ut in melius mutata carius vendatur, certum est non esse negotiari, *sed prae-mium suilaboris accipere*, ut docet D. Thomas⁷ cum aliis. Ex alia parte, nullo canone hoc vetitum invenitur. Et regula generalis est, licitum esse quodeumque non constat a lege prohibitum; ut fuse probatum est *Lib. I, n. 58 et seqq.* — Dicit Laymann, hoc prohiberi, quia dedecet statum ecclesiasticum. Sed respondeo: Vel dedecet per se, vel propter scandalum aliorum. Quod per se dedecet, nequit dici; nam si hoc esset, etiam clericum dedeceret animalia saginare in praediis propriis: quod communiter DD. cum ipso Laymann permittunt. Si vero ob scandalum; ergo, secluso scandalo, non est illicitum f⁹.

836. - « 3°. Non peccat clericus G. Si « emat agrum cum fructibus jam maturis, « illosque vendat; quia vendit fructus agri « sui. Card, de Lugo l³ ex Molina, Filiuccio, etc. — 2°. Si id quod ad proprios « usus emerat, postea, vel quia non indiget, vel mutato consilio, carius vendat. « Ibid.¹⁴ ».

Notandum est deinde quod, ut negotiatio clericis vetita sit, requiritur animus vilius emendi, ut vendatur carius. Unde licet eis vendere carius, ut emant vilius. Salmant. — Sic pariter non est vetitum clericis vel monachis aliquid emere ut consumant, et postea vendere si pretium

qu. 2, de Empt., cap. 2. qa. 4, resp. 1 — • De Contract., qu. 2. art. 4, n. 7. — • n. 31. — • Tr. 6. cap. 5, n. 102. — M 2. 2°. qu. 77, art. 4, ad l. — *Laynt.*, lib. 3. tr. 4, cap. 17, n. 40. — *Lnym.*, loc. cit. — • Disp. 2b, num. 31. - *Molina*, dítp. 342. n. 10. - *FUI.*, tr. 35, n. 23. — *M Luk* °, loc. dt. — u Tr. 14, cap. 2, n. 42.

negotiationem, « qua aliquid emitur, ut per industriam vel artem melioratum aut immutatum carius vendatur, ut qui... emit animalia, ut postea saginata carius vendat».

h) Laymann- *loc. cit.*, n. 40, videtur utique negare, quamvis non expresse. Negat enim licitum esse clericis, animalia emere, quae postea saginata, quaestus faciendi causa vendantur, et excipit dumtaxat hunc casum: « Si empta pecora et in propriis praediis nutrita vendant».

Hinc S. IJocctor, in *Istrasione e Pratica*,

Eirtrr (ructuab ni pne id altaii P «n p Mea tri- denja. lio tura.

Alue °. CO(jatió) lictala.

illius crescat, ut vilius simile emant; quia hoc non est propria negotiatio, ait S. Thomas¹⁴. *Non proprie pertinet ad negotiatores, sed magis ad oeconomicos vel politicos, qui habent providere vel domui vel civitati, de... necessariis ad vitam.* — Item, nec prohibetur iis emere plura pro securitate suae provisionis, et quod superest etiam carius vendere; quia emunt ne provisio deficiat: ut ajunt Lugo¹, Mazzotta⁵.

Licitum etiam est clericis emere ferum ad vendendos gladios; colores, ad vendendas picturas; lanas, ad vendendum pannum: modo tamen ipsi pannum conficiant, non autem per operarios conductos, quia aliter hoc valde accederet ad negotiationem: ita Lugo⁸, Salmant.⁴ cum Molina et Maldero. — Et hoc affirmant^b etsi lanae essent propriae; de hoc tamen dubitat Lugo.

An vero liceat conducere equos ad eos locandos? — Negat adhuc Molina⁹ sed concedunt Lugo^f et Salmant.

837. - • An vero, et quomodo clericis « liceat negotiari per alios non famulos,

1 Dílp. 26, num. 32. — 1 Tr. 3, dítp. 3. qu. 1, cap. 3 qu. 5, v. *Caelentm.* — • Disp. 26, n. 34. — « Tr. 14, cap. 2, n. 42. - *Molina*, disp. 342, n. 6. - *MaliUr.*, tr. 5, cap. 2, dub. 4, *Dico 4*, v. *Secundo*. — *Lu* °, disp. 26, n. 34 - ° Loc. cit., n. 36. — • Lib. 7, cap. 20, dub. 19, n. 7. — • De Jure cedess., lib. 1, cap. 40, n. 121. — • Cap. 21, n. 6. —

cap. 10, n. 194, ait sibi videri valde probabilem opinionem, quae affirmat licitum esse clericis aliena praedia emere ad saginandum propria animalia, quae postea vendantur.

836. - a) S. Thomas negat sane, in *2a 2a* <, qu. 77, art. 4, ad 2, vetitum esse clericis aut monachis aliquid emere ut consumant, et postea vendere si pretium illius crescat; sed textus, quem S. Alphonsus in dictionum confirmationem adducit, reperitur apud Angelicum in ipso articuli corpore, nec directe refertur ad praesens assertum.

b) Ex auctoribus allegatis, Malderus ampliationem istam praetermittit.

c) Molina, *loc. cit.*, n. 17, loquitur non de *conducente*, sed de *emete* jumenta ad ca locanda. De dicto autem Molinae dubitat Lugo. *loc. cit.*, n. 34, et demum sub distinctione concludit, inquires: « Fateor tamen, si frequenter emerentur alia et alia animalia ad eum usum, speciem aliquam negotiationis habere; si tamen semel empta fuissent, et postea diutius in eo exercitio haberentur, non video majorem indecentiam, quam si semel domus empta fuisset ad locandam, vel grex ad vendendos ejus fructus». — Salmanticenses vero

« praesertim in necessitate? — Vide card. • de Eugo⁹ Trullench⁹ Barbosa⁹ ».

Commune est apud DD., licitum esse clerico negotiari pro sua vel suorum necessaria sustentatione. Ita Lessius⁵, Lugo⁸ et Salmant.⁷ cum Molina, Sà, Navarro, etc.; ex cap. *Multa /, ne cler. vel mon.*, ubi dicitur: *Nec tamcii justum negotium est contradicendum propter necessitates diversas, etc.*

Sed hic dubitatur: *quaenam necessitas requiratur, vitae an status?* — Nimis rigide Laymann⁹ requirit necessitatem ad vitam sustentandam. — Sed communius et probabilius Palaus⁷, Sporer⁷, Croix¹⁴ et Mazzotta⁷ dicunt sufficere necessitatem gravem ad statum decentem, nempe si aliter clericus cum sua familia commode sustentari nequeat. Ratio: tum quia lex ecclesiastica non obligat cum gravi incommodo; tum quia, cum prohibitio facta sit ob decentiam status, non censetur prohiberi id quod necessarium est ad decentem statum servandum, suum vel suorum a⁹.

dítp. 312, n. 11. • Sd, v. *Clericens*, n. 20 (in edit, cenuin.. n. 22). • *Navar.*, Xiao.. cap. 25, n. IU. — 11 Lib. X tr. 4. cap. 17, n. 39. — 11 Tr. 16, disp. 4, panct, 13. § X n. X — • Tr. 6, cap. 5, na. 102. — M Lib. 3, part. 2, num. 1006. — • Tr. 3, dítp. 3, qu. 1, cap. X quaer. 5.

magis videntur Molinae favere quam cardinali de Lugo; nam, *tr. 14, cap. 2, n. 42*, afferunt Molinae sententiam de emente jumenta ad ea locanda, et dicunt: « Sed id displicet Lugo, quia potest propria praedia et jumenta locare; et postquam emit, jumenta jam sua &dt; neque est ratio cur jumenta emere animo locandi non possit, et possit domum emere animo locandi ». Quibus sic dictis ex Lugo, concludunt Salmanticenses: « Verum est primum esse magis indecens et indecorum, quae indecentia non ita apparet in secundo».

837. - n) Haec denique circa negotiationem clericorum sedulo notanda sunt Clerici non prohibentur acquirere *obligationes* societatum industrialium; nam potius mutui quam negotii rationem habent. — Praeterea ex dedar. & O. dic 17 Novembr. 1875 et 15 April. 1885, non sunt inquietandi qui nomina seu *actiones* viarum ferrearum similiumque societatum aut arcarum publicae utilitati inservientium de sua pecunia acquirunt, dummodo parati sint stare mandatis Sedis Apostolicac. et certo sciant eas societates nullum habere propositum finem illicitum vel quomodolibet suspectum, et dummodo nullam in iis socie-

fi pro ae-cevsarta tu-Monutione, lictam.

ProbabiliastatfrteM gravh we-temit statu

838. ‘ Notandum est ultimo, quod negotiatio, licet tantum clericis prohibita sit, adhuc tamen laicis aliquando illicita erit: nempe, si unus vel pauci mercatores emant in magna quantitate res necessarias ad victum, vestitum vel ad usum communem civium, antequam hi sufficienter de illis sibi providerint, ut postea vendant pretio majori quam juxta fori aestimationem venderentur. Ita Salmant. cum Trullench, Soto, Silvestro, etc. Et addunt in hoc peccare eos contra justitiam et teneri ad restitutionem. — Sed oppositum non esse improbable ait Lessius *: cui adhaerent Palaus Molina, Dicastillus et Diana, apud Salmant., dicentes, quod isti potius peccant contra caritatem, et contra justitiam legalem, non autem contra commutativam; quia non peccant emendo, nec peccant non vendendo statim, cum nullus teneatur vendere res suas. Excipit tamen Lessius’, si pretium, spectato tempore venditionis, esset irrationabile. (Sed vide dicta m. 816).

Admittunt autem Salmant? cum communi, posse mercatores vendere merces pretio majori, si emant eas antequam in urbem invehantur. Sicut etiam admittunt quod dives in urgente necessitate civium possit emere frumenta, ut moderato lucro postea vendat, et sic eorum necessitati subveniat.

Valde refert hic ultimo loco quaerere *an liceat clericis gerere negotia, sive procuraciones saecularium*.

Certum est illicitum esse clericis exer-

cere officium tutoris, curatoris aut procuratoris pupillorum; item tabellionis, et quaecumque aliud officium publici ministerii, ex quo teneantur rationes reddere de justitia vel de bonis administratis. Et ob hanc causam tales clerici fiunt irregulares, ex cap. *un. de obligat, ad ratiocin.* Advertit tamen Mazzotta § cum Tamburinio, Ugolino et aliis, quod si a clerico suscipiatur administratio post ordinationem, non incurritur irregularitas; cum haec non inveniatur expressa in jure. — Deinde advertunt Salmant. cum Palao, Bonacina, Cornejo et Sayro, quod, ut clericus qui hujusmodi officia exercuerit, possit ordinari, sufficit quod, deposita administratione, idoneam fidejussionem de gestis praebeat. Immo (ut addunt iidem Salmant.’ cum Palao, Suarez, Bonacina, etc.) sufficit quod reddat rationes et administrationem deponat, etiamsi debita non solverit. — Communiter autem DD. cum Salmant. § docent quod administratores locorum piorum, aut viduae, aut pupilli indigentis, qui causa pietatis tale onus susceperint, bene possunt ordinari etiam ante redditas rationes, argumento ex cap. *1, ne clerici vel mon.*; can. *Monachi 35, caus. 16, qu. 1*, et clarius ex can. *Pervenit 1, caus. 21, qu. 3*, ac can. *Indicatum 5, dist. 89*.

Ad quaesitum veniamus. — Communiter docent Lessius, Palaus¹⁰, Bonacina et Salmant. ” cum Suarez, Laymann et aliis, illicitum esse cō clericis procuracionem gerere personae saecularis privatae

¹ Tr. 14, cap. 2, n. U. - Trull., lib. 7, cap. 20, dub. 18, n. 4. - Solui, de Jur. et Jure. lib. 6, qu. 2, art. 2, ante r. p. ad 1 arg. Cfr. etiam art. 3, conc. 4, l. f. - Silwsl., v. Emptio, n. 11, qu. 10 - Cap. 21, n. 151. - Molina, diip. 315, num. 9 et 10. - Dicast., tr. 9, diip. 2, dub. 10, num. 164. Diana, part. I, tr. 8, retol. 27. - Salmant., tr. 14, cap. 2, n. U. - Cap. 21, n. 152, i. f. - Loc. cit. - 1 Tr. b, diip. 5, qu. 2, cap. 7, n. 3, v. i. - Tambur., lib. 10, de Censur. tr. 4, cap. 19, n. 7. - Tr. 10, de Censur., cap. 9, n. 61. - Palaus, tr. 29, disp. 6, punct. 13, n. 10.

Bonae., diip. 7, de Irregular., qu. 2, punct. 4, n. 5. Cornejo, tom. 2, tr. 5, diip. 14, dub. 2, i. f. Sayr., de Censur. lib. 6, cap. 14, num. 11. - 1 Tr. 10, cap. 9, n. 63. - Palaus, tr. 29, disp. 6, punct. 13, n. 11. - Suar., de Censur., diap. 61, cct. 3, v. C, v. Salis er&o. - Bonae., disp. 7, de Irreg., qu. 2, punct. 4, n. 5 et 6. - Tr. 10, cap. 9, n. 64. - Cap. 21, n. 6. - * Tr. 29, disp. 6, punct. 13, n. 7. - u Disp. 7, de Irregular., qu. 2, punct. 4, n. 4. - * Tr. 10, de Censur., cap. 9, n. 62. - Suar., de Censur., disp. 51, sect. 3, n. 20, v. Vnde sequitur. - Laym., lib. 1, tr. 6, part. 5, cap. R, n. 3,

talibus administrationis partem suscipiant, et abstineant a qualibet negotiatione dictarum actionum seu titulorum, et praesertim ab omni contractu qui speciem habeat ut vulgo dicitur *dei giuochi di borsa* (jeux de bourse).

838. - n Palaus, tr. 33, disp. 5, punct. 34, >1.7, ait - Nihilominus, longe verius existimo hoc monopolium non esse illicitum.

* Ugolinus, de IrreguL, cap. 58, 1, u. 8,

ulterius progreditur» et asserit clericos ab hac irregularitate excipi, eo quod illud caput de laicis tantum loquatur.

f> Palaus, Bonacina, Salmanticenses» Suarez et Laymann (hic ultimus a Salmant. non allegatur), locis cit., clare significant haec esse clericis vetita, dum scribunt irregulares eos esse, qui alicujus personae privatae non indigentis administrationi obligati sunt

OftGU
tutoris, α
ratons, ta
ventuf rtf
ricis.

Talia <iti
centes iiv
irregilli
re..

Quotas
tollatur U-
reguUritu

Adain
stratores lo
ci pu, f
duae, eu
non mot ir-
regular

Clench
vtiatur pro-
curatio per
Mijue ne-
vularii non
miserabili\.

non miserabilis, cum obligatione reddendi rationes; ut habetur ex cap. *Sed nec 4, ne clerici vel monachi*, ubi sic dicitur: *Sed nec procuraciones villarum, aut jurisdictiones etiam saeculares., clericorum quiscum exercere praesumat. Si quis autem adversus haec venire lentaverit, quia contra doctrinam Apostoli dicentis* (II Tim., ii, 4): Nemo militans Deo implied se saecularibus negotiis, *saeculariter agit, ab ecclesiastico fiat ministerio alienus, pro eo quod, officio clericali neglecto, fluctibus saeculi, ut potestatibus placeat, se immergit.*

Ex praefato autem textu infertur 1^a talem clericum incurrere suspensionem ab officio, sed nonnisi ferendae sententiae,

a qua excusabit ignorantia, etiamsi fuerit crassa: cum ibi appositum sit verbum *praesumat*, quod importat omnimodam contumaciam per scientiam censurae; ut dicemus *Lib. VII, n. 47*. — Infertur 2^a cum Roncaglia*, illum clericum serio increpandum esse in hac matena, qui ita se immergeret in huiusmodi procurationibus, ut sua ministeria cogeretur negligere; prout deducitur ex verbis textus allati: *officio clericali neglecto, fluctibus saeculi... se immergit*. Hinc non auderem damnare de mortali clericum, qui ob talem procuracionem sua ministeria non negligent: maxime, si id non faceret avaritiae causa, sed ad decentius statum suum et familiae conservandum.

Noo esae
lex haie. niai
nefliffant
tax miniete-
rüu

DUBIUM IX.

Quid sit Contractus Census, et an licitus.

839. *Quando census est licitus.* — 840. *An liceat census super persona.* — 841. *An pereat census, pereunte re censuata.* — 842. *An liceat apponere in censu pactum asseoirationis.* — 843. *An sit licitus census reditnibilis ex utraque parte.* — 844. *An et quando liceat census vitalitius.* — 845. *Quae conditiones requirantur in bulla Nicolai V.* — 846. *Conditiones requisitae in bulla S. Pii V. - Conditio 1^a: Ut census constituatur super re stabili et designata. - 2^a: Ut pecunia numeretur. - 3^a: Ut non fiat pactum de solutione anticipata. - 4^a: Ne obligetur censuarius ad casus fortuitos. — 847. Dub. hic 1°. An, pereunte re, exstinguatur census Dub. 2°. An re per certum tempus non dante fructus, debeatur pensio. Dub. 3° An pereunte re specialiter designata, manean obligata alia bona hypothecata. - Conditio 5^a. Ut censuarius non privetur rem alienare. - 6^a: Ne apponatur poena pro pensione non soluta. - 7^a: Ne census creetur ex pensionibus non solutis - 8^a: Ut censitor non possit pretium repetere, et ut censuarius possit redimere. - 9^a: Ut non vendatur aliis census, majori vel minori pretio. — 848. *An bulla S. Pii obliget in conscientia.* — 849. *Et an obliget ubi non est recepta.**

Ceman,
quid.

839. - « Resp. Is est, cum certa summa
« pecuniae, v. gr. centum florenis, emo a
« te jus percipiendi quotannis ex bonis
« tuis, aut certa aliqua re tua utili sive
« fructifera, certam aliquam pensionem
« seu census, v. gr. florenos quinque an-
« nuos vel sex, prout consuetudine vel
« lege taxatum erit. Ita ut hic non sit mu-
« tuum et usura (si alias pravam inten-
« tionem non habeas); sed vera emptio et
« venditio, qua emitur non praecise ipsa
« pensio, sed jus eam percipiendi », | Ita
Salmant. † « quod longe minus valet, ideo-
« que minoris emitur; licet post multos
« annos pretium longe superet. Molina,

• Lessius, Laymann', et caeteri commu-
« niter. — Rectius tamen card. Lugo ♦
« probat, ad excusandum census ab usu-
« ra, dicendum esse non emi pensiones,
- neque jus ad illas, neque fructus, sed
• potius partem ususfructus talis praedii
« super quo census constituitur: ita ut do-
« minium totum directum praedii maneat
« apud venditorem, dominium vero utile
« seu jus ususfructus ex parte vendatur.
« Unde resolvuntur sequentes casus,
• qui etiam ex natura emptionis et vendi-
« tionis solvi possunt:

« Γ. Hic contractus est injustus, si non
« servetur pretium justum, a lege vel con-

* Tr. 14, qu. 2, de Empt., cap. 2, reg. an praxi, n. 5.
* Tr. 14, de Contract., cap. 4, num. 24. *Molinæ*, tr. 2.
di»p SI, ih%p 183. num. 14; dhp. TRS - Less., cap 22,

dub. I, dub. 2, n. 20 et »eqq.; dub. 5, n SI. — 1 Lib. 3.
trad I. cap. Is- n. 2 ct 3. - 1 De Ium et Jure» dtep. 27,
num 20.

Injurtut,
μ non set
retor pre
Mum lu
Mem.
Census
rtalts, ltd
IBS.

Item.
* lu « lege,
vtnsui per
«etuliH.

Prnona
fit juxta
quondam,
jure tutu
rat. mid-
tu

« suctudme probatum: quomodo pro Ger-
« mania constituit Carolus V, ut jus ad
« quinque tantum pro centum ematur ». 840. - « 2°. Non solum licitus est cen-
« sus realis, id est, constitutus super re
« aliqua, ut supra dictum, ex cujus utili-
« tate pensio extrahatur, ita ut ad quem-
« cumque res transeat cum illa obligatio-
« ne et onere; sed etiam (saltem ex natura
« rei, et seclusa prohibitione legis posi-
« tivae) personalis, et constitutus imme-
« diate super persona, quae sua opera et
« industria utilis sit, et fructum aliquem
« pariat, vel bona in spe vel re habeat,
« unde pensio duci possit: alioqui enim
« jus quod venderet, non esset pretio aesti-
« mabile, et sic contractus fictitius. Ita
« probabiliter Covarruvias, Lessius, Sa-
« las *, etc. — contra Navarrum, Molina,
• card. Lugo ‘, ubi census mere perso-
« nalem illicitum esse docet esse proba-
« bilius, et prolixè probat ».

An census personalis sit licitus dejure naturali?

Prima sententia negat. Et hanc tenent a' Lugo³ cum Molina, Angelo, Re- bello, Lopez, etc.; Pater Concina 4 cum Panormitano h), Navarro, Silvestro 'b), etc.

Cowr., Variar. lib. 3, cap. 7, η. 5 et 6. — Less., lib. 2. cap. 22. dub. 4. — 1 Tract, dc Ceniib.. dub. 3, num. 2. — Novar., Comment, de Uwr., n. 81. — Motina, disp. 387. n. 3. — ■ Di»p. 27, n. 25 — · Loc. dt · Molina, loc. cit., n. 3. · Aiqtl., v. Usura J, n. 78. » Rebel., part. 2, lib. 10. qu. 3. n. 2, · Ludov Lopes, de Contract., lib. 1, cap. 54, concl. 1. — · Dissert. 4. de Camb., Ceniib, etc., cap. 10. 3 et 4. · Novar., Comment de Utur.. num. 81. — Mar- lin. V, CallixJ. III, extrav. 1 et 2 de empt. et vendit., tn extrav. com — S. Pius f conMit. Cum onus, § 1. 14 kal. Febr. 1569, in magno Bullar. Rom. — * Cap. 22, n. IB. — · De Just, et Jure. lib. 6. qu. 5. art. 1. concl. 4. — 1 Tr. 33, disp. 6, punct. 11, num. 2 — · De 7. Praec. decal. § 12. n. 1 — · Sum., pan. 2, quacstiunc. unie., ante qu. 49. — * Dc Contract., cap. 17, qu. 3. — 11 Dc Ceniib..

— Probant Γ'. Quia persona non potest vendi, ex l. Ob aes alienum, C. de action, ct obligated cap 2 depignorib. Probant2°. Ex extrav. I et 2 Martini V et Callixti III, qui solos census reales approbarunt; et clarius ex bulla S. Pii V, in sua extrav. de censibus, qui expresse statuit census super re immobili, et non aliter, constitui posse.

Secunda vero sententia, communior et probabilior, docet esse licitum. Ita Lessius 5, Sotuse, Palaus7, Abelly®, Merbesius ·, Habert ·0, Cabassutius a), Continuator Tournely u, Wigandt Roncaglia w, Anaeletus14; et Salmant.15 cum Covarruvias, Bafiez, Trullench, Prado, Salas, etc. — Probatur Γ. Ex constit. Nicolai V, in sua extrav. de censibus, ubi videtur clare approbari census super personis; ut notant Palaus *, [Contin.] Tournely *, Salmant.17 et Wigandt,e. Haec sunt verba bullae: Cum opportuna contrahentium securitate, tui- tione, et indemnitate, ac potestate venden- tis, personas earumque proprietates, redi- tus, jura, etc., census, et omnia et singula mobilia et immobilia bona obligandi, et obligarifaciendi, etc. Idemque confirmasse Gregorium XIII testantur Palaus et Wi- gandt. — Probatur 2° ratione: quia, si

niuk et prv
habilla eu
fictu

cap. o, concl. 1. — " Tr. 9, exam. 0. num. 70, reap. I. — u Tr. 14, qu. 5. de Censib., cap. I. qu. 4, re^p. I. — * Tr. 8. dc Contract., dist. 4, qu. 6. num. 68. — 11 Tr. 14 cap. 4, n. 26. · Covar., Variar. lib. 3. cap. 7. n. 5. v. £<> «wr. Ba6?α, in?~ , qu. 78, art. 4, dc Censib., dub. 1. · Trull., lib. 7. cap. 21, dub. 2. n. 8 et 4. - Prado, cap. 2 qu. 6. num. 31. · Salas, de Ceniib., dub. 3, λ num. 2. — Nicol F, bulla Sollicitudo pastoralis officii, prid. knl. Oct. 1452. «pud Duardum, de Censib., tom 1. fol. 7. — H Tr. 33. disp. 6, punct. 11, num. 3. — n Tr. 14. cap. I. num. 26. — * Tr. 9, exam. 8. n. 70, rcsp. 1. Palaus, tr. 33. disp. 6. punct. 11, n. 3. · Wi&andi, tr. 9, exam 8, num. 70, rcsp. 1. Cfr. Dunrd., dc Ceniib., tom. 1. fol. 4, ubi repcritur bulla Gregorn Quae a Romanis, dc 7 la nuar. 1574.

840 - Ludovicus Lopez, loc. at. ; et Con- cina, loc. cit., ante § 1, n. 4, hanc negativam sententiam tenent, sed in eo tantum casu quo pretium non adaequat pensionem solvendam b) Panormitanus, in Quaest. 3, n. 9, pro- fecto negat; sed non satis sibi consentit; nam in cap. In civitate, de usuris, n. 7, affirmat licere census annum, etiamsi constituatur « ex laboribus liberae personae vel servi ». «J Silvester a Concina utique citatus, v. Usura II, qu. 12, * Quartum, hoc tamen non dicit clare, sed refert opinionem « quod, quando census constituitur non habita relatione ad rem, ut quia obligo me tibi ad unum tlorc-

num, quia das decem, et vendo tibi hoc jus percipiendi non relatum ad rem, tunc licita est venditio, quia non venditur jus, immo de novo oritur contractus feneratorius.. Sed ego dico (ita pergit Silvester)... quod hic est vera venditio, nec obligatio est personalis, sed rea- lis, cum obligentur omnia bona venditoris ». Cabassutius videbitur forte sic tenere, co quod utramque sententiam cum suis pa- tronis, lib. 6, cap. 12, n. 5 adducit, et hanc affirmativam ultimo loco proponit. · Contin. Tournely, loc. cit., concl. 1, citat Nicolaum \ , ad confirmandam sententiam suam dc censu reali.

quisque potest operas suas locare, potest etiam et vendere. In tali autem contractu proprie non emitur persona, sed improprie; nam proprie emitur jus super industriam personae. Sicut enim in censu reali non emitur praedium, sed emitur jus super fructus percipiendos ex praedio; sic in censu personali non emitur persona, sed jus ad percipiendos fructus industriae et laboris personae.

Nec valet dicere hujusmodi contractum esse quoddam mutuum virtuale. Nam in mutuo cogitur mutuarius reddere eandem sortem, sed in censu capitale fit demortuum, et tantum reddi potest ad arbitrium venditoris. — An autem sit licitus census personalis redimibilis ex utraque parte? Vide mox dicenda in seq. w. 843.

Ad bullas autem Martini V et Callixti III respondetur quod ibi minime reprobat census personalis; sed, quia ibi tantum agebatur de censibus realibus, de quibus quaesitum fuerat an liciti essent, ideo Pontifices eos tantum approbarunt. Hinc bene ajunt Cabassutius *, Lessius *, Salmantini cum Palao, Soto, Villalobos, Prado, etc., praefatas bullas non obligare; cum non sint praeceptivae, sed tantum approbativae conditionum in iis expressarum. — In bulla autem S. Pii V praecipitur quidem non constitui censum nisi super re stabili, non tamen declaratur census personalis illicitus de jure naturali. An vero haec bulla S. Pii sit ubique recepta, infra videbimus, n. 849.

« 3°. Iniqui sunt venditores seu censuariae, qui emptoribus sive censualistis obligant rem non potentem reddere fructus, saltem tot quot pensio exigit; aut reddentem quidem, sed jam aliis censibus venditos. — Bonacina 4 .

841. — « 4°. Sicut in emptione res perit damno emptoris; sic etiam in censu

« reali, si res super quam impositus est census pereat, vel fructus ejus, absque culpa venditoris: tunc enim perit census, ita ut emptor sive censualista non possit amplius recipere fructus, sive census; quia qui emit, suo periculo emit. « Bonacina 4, Filliuccius 4 ». [Vide n. 847]. — « Unde, ad hoc incommodum cavendum inventus est sequens modus.

842. — « 5°. Licitum est (ut probat Tolletus et Lessius 8) contractui census adungere aliud pactum assecurationis: ut, si res super quam fundatus est census pereat, id fiat damno venditoris, ideoque nihilominus obligatus sit, vel super aliis bonis suis eum statuere, vel restituta sorte eodem pretio redimere. « Debet tamen hoc pactum venditori committi, augendo pretium census, vel quod eodem recidit, minorem pensionem designando. Bonacina 4 ». — [Vide infra, n. 847, *Dubit.* 2].

843. — « 6°. Ex natura rei licitus est non tantum census irredimibilis, sed etiam redimibilis, cum ex una parte, tum utriusque; ut patet ex terminorum explicatione. Quia *irredimibilis* census dicitur, cum venditor non potest illum pro suo arbitrio redimere; *redimibilis* autem, cum potest, reddendo emptori eandem summam quam accepit, atque ita rursus sibi emendo quod ante vendiderat *Utrique redimibilis* dicitur. « cum ita conventum est, ut tam emptor quam venditor possit emptionem factam resolvere, et summam quam dedit repetere. — Lessius 4, Diana 4. Vide dicta de pacto retrovendendi in empt. supra » [Et reemendi, *ft.* 812 et 813].

« 7°. Nihilominus, quia contractus census redimibilis ex parte emptoris est res periculosa, suaderi non facile debet: nam in eo constit. Martini V et Callixti III Pontifi-

* Lib. 6. eup. II. q. II. — . Cep. 22. n. 74. — . Tr. 14, cap. ., num. 29 cl. 33. — Palao, tr. 33. di. p. b, punct. 15, n. 2. Salmantini de Juri, et Jure. lib. 6, qu. 5. art. 3. concl. 3 et 4. — Villalobos, part. 2, tr. 33. diff. 7. num. 2. * Prado,

cap. 28. qu. b, n. 47. — . Disp. 3, de Contract. qu. 4 punct. ume., n. Q. ct. 13. — . Loc. cit. n. 13. v. f. ct. 2°. — . Tr. 35 part. 2. num. 256. — . Lib. 5, cap. 4b. — . Cap. 22 n. ca. — . Cap. 22, dub. 10.

842. — * [Bonacina non salis accurate a Busenbaum hic citatur, dicit enim *loc. cit.*, n. 30, licere contractui censuali assecuratio nis contractum apponere; sed inferius affert auctores, qui asserunt (et quibus assentiri videtur) « usu receptum esse, ut hujusmodi fide-

jussio fiat non aucto precio, quamvis pactum fidejubei sit pretio aestimabile; nam censualista jus habet consulendi suae indemnitati per fidejussores et alia licita media ».

843. — * Diana, part. 3, tr. 5, resol. 75, loquitur de censu redimibili in favorem em-

solvuntur
difficult
i».

OMipirr
uieram,
>» tum

'djungere
pactum a»-
xcuratw». m». licitum.

con. ., -
ut.

Censu <re-
diraiblm. r-
fn txlrjn
que licitir».

Redimibi-
lu ex farte
emptori
periculo

« ficum, uti et Caroli V Imperatoris, usu-
« rarius contractus judicatur. — Verum
« id intelligi debet secundum praesum-
« ptionem fori externi: praeterquam quod
« illae constitutiones multis locis eatenus
« non sunt receptae, quatenus prohibent
« ea quae juri naturali non adversantur,
« ut notat Laymann * ».

Quaeritur: *an sit licitus census redi-
nubilis ex utraque parte?* — Adest duplex
sententia probabilis.

Prima sententia negat, quam tenent
Sotus⁷; et Salmant.⁶ cum Covarruvias,
Tapia, Villalobos⁰l, etc. Ratio, quia ubi-
cumque traditur pecunia cum pacto eam-
dem rursus recipiendi, est mutuum vir-
tuale; unde quidquid ex eo percipitur ultra
sortem, est usura.

Secunda vero sententia affirmat. Et
hanc tenent Lessius³, Laymann⁴, Palaus[%]
Sporer⁷; item **ValentiaSalas**Diana,
Bartholom a S. Fausto % apud Salmant. .
— Haec sententia, spectata rei natura,
satis probabilis mihi videtur: modo obser-
ventur limitationes quas adnotavi circa
pactum reemptionis *n. 8/3*. Nam, revera

non potest assignari ratio disparitatis in
venditione praediorum, et in hac vendi-
tione censuum. — Gratis autem asseritur
hoc esse mutuum virtuale; cum hic con-
tractus omnino differat a mutuo: in mutuo
enim, si perit res oppignerata, mutuatario
perit; hic autem, si perit res censuata,
censitori perit. (Vide omnino quae dixi-
mus, dicto *tt. 813*). Idque dicunt Lessius⁷,
Laymann⁸ et Sporer⁷ valere non tantum
pro censu reali, sed etiam pro personali:
quod non est improbabile, si debita pro-
portio servetur. — Caeterum, ut bene ad-
vertunt iidem Laymann et Sporer, hujus-
modi contractus non caret periculo usu-
rariae intentionis 'A

844. - « 8°. Census vitalitius, quia est
« virtualis sponsio, et nititur eventu for-
« tuito, licitus est. Filliuccius, Diana l0 ».
— [Et communiter Lessius⁷, Salmant. ll
cum S. Thoma].

Pretium hujus census vitalitii consti-
tuitur juxta rationem aetatis et sanitatis.
— Hinc dicunt Bonacina^{l8} et Cabassutius^{l4}
quod si censitor[^] possit ad annum sexa-
gesimum pertingere, poterit quotannis exi-

* Lib. 3, tr. 4, cip. 18, num. 6. — De Just. et Jure,
lib. 6, qu. 5, an. 3, concl. l — Cavor., Vitrinx, lib. 3, cap. 9,
num. 4. — Tapia, tom. 2, lib. 5, qu. 18, art. 2, num. 3. —
Cap. 22, n. 56. — Lib. 3, tr. 4, cap. 18, n. 5 et 8 —
Tr. 6, cap. 6, n. 12. — Diana, part. 3, tr. 5, resol. 75. -
Tr. 14, cap. 4, num. 40. — Cap. 22, num. 60. — Lib. 3,

tr. 4, cap. 18, n. 8. — Tr. 6, cap. 6, n. 12 et 21. — Laym.,
loc. dt., n. 6 et 8. — Sparer, loc. dL, n. 13 et 21. — Ful.,
tr. 37, cap. 2, n. \$1. — * Part. 7, tr. 9, resol. 70. — M Cap. 22,
n. 40. — * Tr. 14, cap. 4, n. 28. — S. Thom , Opusc. 73, de
Unur., cap. 9 (inter opusc. dubia). — u Disp. 3, de Con-
tract., qu. 4, punct. unie., n. 19. — l1 Lib. 6, cap. 12, n. 8.

ptoris census >); quem lidtum esse dicit. Et
hoc multo magis dicendum esse videtur de
censu redimibili in favorem venditoris; nam,
ut ait Lessius, *loc. cit.*, difficultas est utrum
liceat ejusmodi pactum apponere in favorem
emptoris.

bl Salmant., *tr. 14, cap. 4, n. 41*, senten-
tiam negativam utique tenent; sed locum ha-
bere dicunt in casu quo pensiones acceptae
m sortem non computantur Pro qua sententia
sic intellecta auctores allegant et ita revera
eam intelligit Villalobos, *part. 2, tr. 23, diff. 5, n. 2*
At Salmanticenses pactum ejusmodi in
favorem emptoris licitum esse asserunt, - com-
putatis pensionibus receptis in sortem .

*) Palaus, *tr. 33, disp. 6, punct 24, § 4, n. 2*,
ait sententiam hanc probabilitate non
carere, spectato jure naturae, vel seclusa Pii V
constitutione; illicitum vero esse ejusmodi
pactum, ubi dicta constitutio recepta est. —
Valentia panier, *in 2a ft 2ae, disp. 5, qu 22, punct. 6*,
et *qu 25, punct. 2*, v. *Tertius*; et Bartholomaeus a
S. Fausto, *Specui, confess., de Contract., disp. 18, qu 70*,
lidtum esse

tenent pactum de quo agitur, stando in jure
naturae.

d) Salas, *de Censibus, dub. 25, n. 2 et 5*,
male a Salmant. allegatur; eamdem enim
sententiam tenet ac ipsi Salmanticenses, et eo
quidem modo quo Salmanticenses eam intel-
ligunt

f) Hinc S. Doctor, in *Horn, apost., tr. 10, n. 200*,
sententiam negativam proculdubio
suadendam esse affirmat. — Ex jure tamen
civili (Cod. Gall., 1909 et seqq.; liai., 1778 et
seqq.; Hispan., 1604 et seqq.; German., 1199
et seqq.), census *perpetuus* est essentialiter
redimibilis ex parte censuarii. Licet tamen
pacisci, ne redimi possit ante certum tempus,
quod protrahi nequit ultra limites constitutos
a lege. Censualistae non conceditur facultas
repetendi sortem et extinguendi censum, nisi
in casibus definitis, nempe si censuarius per
duos annos omiserit solvere censum, vel si
debitas asscuraciones non constituerit, vel
bonis cedere coactus fuerit.

844, - i: Qui nempe annos quadraginta
natus censum constituit.

gere aureos decem pro centum. Sed Les-
sius⁶), cui adhaerent **Croix**et Mazzotta
dicunt posse exigere unum pro septem
vel octo, quod importat circa duodecim
vel quatuordecim pro centum. Et alibi ait
Lessius^{*} posse exigere aliquando usque
ad sexdecim pro centum r0).

845. - Hic videndum quae conditiones
requirantur ad licitam censuum constitu-
tionem.

De jure naturali, ut ait Lessius^{*} duae
tantum conditiones desiderantur: prima,
ut sit aequalitas inter censum et pretium;
secunda, ut pacta praeter naturam census
adjecta, juste compensentur.

De jure autem canonico, duae habentur
bullae, in quibus plures assignantur
conditiones pro censibus instituendis. —
Prima est Nicolai V, incipiens *Sollicitudo*,
edita anno 1452 pro utraque Sicilia. In hac
approbatur census solitus institui in prae-
fatis regnis, etiam cum pactis et poenis
appositis pro securitate; modo servantur
hae conditiones: Γ. Ut census constitua-
tur specialiter super re certa, et genera-
liter super omnibus bonis censuarii. 2°. Ut
adsit pactum retrovendendi eodem pretio.
3°. Ut pensio solvenda non sit ultra decem

1 Auctar., v. *Societas officiorum*, n. 4. — Cap. 22,
n. 74. — 1 De Contract., qu. 4, art. 3, n. 14. — Loc. dt.,
n. 4. — * Tr. 14, cap 4, n. 30. — Molina, diip. 389, n. 9. —
* Tr. 33, disp. 6, punct. 14, n. 2. — Bonac., disp. 3, de Coo-

pro centum. In hoc autem ait Viva⁷ stan-
dum esse consuetudini locorum.

846. - Secunda bulla posterior est
S. Pii V, quae incipit *Cum onus, etc.*,
edita anno 1569. — In hac plures aliae
conditiones praescribuntur:

Et l°. Ut census constituatur super re
stabili fructifera et designata. Unde exclu-
duntur census personales, etsi cum hypo-
theca celebrentur; ut verius tenent Viva⁴
et Salmant.⁷ communius, contra Navar-
rum <) et Lopez >), apud Viva % putantes
in bulla praescindi a censu personali. —
Res autem *stabilis* reputatur domus, ager,
et etiam officium perpetuum, et census
perpetuus irredimibilis; immo etiam redi-
mibilis, ut contra Molina et Azor proba-
biliter tenent Palaus⁴; Bonacina, Rebel-
lus, Hurtadus, apud Viva^l. — Notat tamen
Viva quod, licet res debeat designari, hoc
tamen non tollit quin possint obligari alia
bona ad securitatem pensionis: quae ta-
men pensio utique periret, pereunte re
specialiter hypothecata. Vide *n. seq. 847*.

II0. Ut census ematur pecunia enume-
rata, coram notario et testibus. — Sed hic

Quaeritur Γ. *An haec conditio non obli-
get in foro interno, ita ut liceat in con-*

tract., qa. 4, n. 17, v. *Dicendum icitur. Rebel., part. 2,*
lib. 10. qu. 6, n. 4. — Gasp. Hurtad., de Jure et Just., de
Contract., disp. 4, de Censib., diff. 8. v. *Est tamen diffi-*
cultas. — De Contract., qu. 4, art. 3, n. 4. — Eirtw, loc. cit.

*) Lessius, *cap. 22, n. 41*: « Hoc pretium,
inquit, si census sit *ad vitam unius* aetate
floreantis, alibi esse octonum, alibi septenum
nummum in singulos, si *ad vitam duorum*,
denum ».

c) Croix, *lib. 3, part. 2, n. 1023*; Mazzotta,
tr. 3, disp. 3, qu. 2, cap. 4, n. 2, adhaerent
Lessio quoad ea quae docet in *Auctario*[^] loco
apud S. Alphonsum allegato.

d) « In censu vitali (sunt verba Lessii), ubi
sors morte certae personae extinguitur, iadle
sexdecim in centum accipi solent ». — Census
vitalitius, ex jure civili (Cod. Gall., 1968 et
seqq.; Ital., 1789 et seqq.; Austriac., 1284 et
seqq.; Hispan., 1802; Germ., 1199 et seqq.) cum
sit ad tempus incertum, est necessario alea-
torius; sed constitui debet juxta probabilita-
tem longitudinis vitae, habita ratione aetatis,
sanitatis et complexionis personae, cui pensio
annua solvenda est.

846. - a) Navarrus et Lopez a Viva alle-
gantur ex Gaspare Hurtado, *de Jure et Just. l. citand., disp. 4, diff. 8*. Et revera Hurtadus
eos allegat tamquam negantes prohiberi per

Ex bulla

1- Consti-
tuatur su-
per re «a-
bili, fructi-
fera. desi-
gnata.

Quali di-
catur res
stabilis.

2- Ut ema-
tur pecunia
numerata.

scientia constituere censum ex pecunia antecederet debita?

Affirmant Lessius*, Navarrus*, Diana cum Megalio, Malderof, Valentia, Joanne de la Cruz; et probabile putat Tamburinius⁴. — Negant vero Palaus⁵ cum Medina, Lopez, etc.; item Molina⁵; Lugo⁷ cum Salon, Rebello O et aliis pluribus. Ratio, quia, cum bulla sit juste constituta ad vitandas fraudes, si in aliquo casu particulari cesset fraus sive injustitia, non cessat tamen ejus periculum.

Secunda
aptnjo, pro
t>i btlior;
prima, in
aliquo calu
riobabilK

Haec quidem secunda sententia est probabilior. — Sed prima non videtur improbabilis, casu quo omnino absit in casu particulari fraus aut injustitia. Licet enim probabilius sit legem non cessare, cessante fine legis in casu particulari; contraria tamen adhuc videtur probabilis cum Cajetano, Silvestro, Angelo, Valentia, Cardenas, Sà, Viva, Salmant. et aliis pluribus, ut diximus *Lib. I, n. 199*, v. *Quaestio*. — Si autem (loquendo in casu nostro) venditio rei frugiferae per pecuniam creditam certe est valida et justa; cur injusta cen-

senda est venditio census realis, quae *procul* dubio vera venditio est, cum vendatur jus ad fructus fundi, in quo census constituitur: ut bene arguit Lugo⁷ cum Soto, Silas⁸, etc., ad probandum, quod jure naturali minime sit illicitus census constitutus ex pecunia credita />.

Quaeritur hic 2°. *Utrum venditor census, si sit laesus in pretio, possit minuere pensionem*, aut ipsam integram teneatur solvere, et censitor teneatur supplere pretium? — Utraque videtur probabilis. Vide Viva⁹.

vend itin
iaiaoißBn
cio.

111°. Ut solutio pensionis non fiat anticipate, aut sic in pactum deducatur. Probabiliter tamen ait Bonacina¹⁰ cum Molina¹¹ Filliuccio, Rebello¹² Salas, Lessio Azor et Stlon V, quod si censuarius sponte vellet solvere anticipate, hoc non prohiberi ex bulla. — Illicitum est autem obligare censuarium ad solvendam pensionem suis expensis in domo censitoris: quia hoc onus esset extra naturam contractus; ut recte ajunt Viva¹³ et Bonacina¹⁴, s cum Rebello, Salas et aliis, contra Rodriguez.

3. Uito
lutIO A4'
lit aitifci
pau. oedr
u j pacuca-
tur.

Exap
(ar tpor.u
nci ioloUt

* Cap. 22, num. 80. — . Comment, de Usur., num. 88. r. *Est antent.* — . Part. I, tr. 8, resol. 44. - *Me^ai.*, In- «it. confota., ? y., lib. 2. cap. 7, qu. 2 n 57. . *Valent.*, to 2- >., disp. 5, qu. 22. punct. 2. . *Joan, de la Cruz*, Director. conic., part. 1, praec. 7, qu. 6, n. 3, v. 2. *Conditio* — . Lib. 9, de Contract., tr. 2, cap. 6, § 2, n. 4. — 1 Tr. 33, diip. 6, punct. 16. num. 8. . *Barthel Medina*, Sum lib. I, cap. 14, § 26, 2. Condit. *Ludov. Lopes*, de Contract., lib. 1, cap. W. — . Diip. 390. claus 2, n. 2. — ' Dtop 27, num SI. . *Salon*, in 2- 2-., disp. de Censib., art. 3, controv 8. — *Cajetan.*, *Opox.* tom- I, tr. 12, qu. 2. . *Sitoest.*, v. *Lex*, qu. 9, v. Or/oto. . *An^el.*, v. *Lex*, n. 4,

cas. 7. . *Valent.*, in 2— 2-., diip. 5, qu. 6, punct. 5, § 2, cas. 3. - *Carden.*, Cris., disp. 62, η 40. - *Sû*, v. *Lex*, η. 1; ci v. *Ludus*, η. I. - *Viva*, de Le^ib., qu. 6, art. 5, n. 5. . *Salntant.*, tr. IL de Legib., cap. 4. num. 5. — 9 Diip. 27, n. 80. . *Sotus*, de Just et Jure. lib. 6, qu. 5, art. L v. f, — . De Contract., qu. 4, art. 3, n. 5. — 18 Disp. 3, de Contract , qu. 4, n. 26. . *FUI.*, tr. 36, n. 325 ct 326. . *Salas*, de Censib., dub °. *Axor*, part. 3. lib. 10, de Censib., cap. °, qu. 2, — 11 De Contract., qu. 4, art. 3, n. 6. — » Diip. 3, de Contract., qu. 4, n. 35. . *Rebel.*, part. 2. lib. 10, qu. ult., ditr. 2. - *Salas*, de Censib., dub. 30, n. 3. — *Rodrigue*, tract, de Censib., dub. 7.

mibili, sed solum negat censum posse constitui « in [alio] censu qui perpetuus non est ».

O Malderus, *tr 5, cap. 5, dub. 6*, in generali negat bullam S. Pii V (ubi non est recepta) obligare, nisi quatenus declarat aut innovat ea quae aliunde obligant.

Rebellus minus recte a Lugo allegatur; non enim absolute negat esse licitum in conscientia; immo, *part. 2, lib. 10, qu. ult., diijk. 1*, negat videri improbandam « quoad forum saltem conscientiae », sententiam quae docet esse lidtum; sed subdit: « Non tamen puto in Lusitania post receptum idem diploma eam omnino securam; atque adeo re integra, *non consulerem* ejusmodi contractum.... Post initum tamen ejusmodi contractum, *cum res dubia sit*, dissimularem, praesertim si ab initio pecunia soluta sit ca lege, ut pro ea postea census crearetur ».

J Salas, *de Censib., dub 8, n. 3*, proba-

bilem, ut notat Lugo, sententiam hanc existimat, ex argumento citato quod affert Salas¹⁵ n. 2; sed contrariam probabiliorē affirmat.

f) Etsi pensio integre sit solvenda, ut subdit Lugo, seu etsi census statim integre currat.

Molina, *disp. 390, claus. 3*; Rebellus, *loc. cit., qu. 6, n. 10*; Lessius, *cap. 22, n. 81*, non satis distincte hic a Bonacina citantur; nam *locis citatis*, omittunt hoc assertura, et dicunt solum a Pio V prohiberi ne in pactum deducatur anticipata solutio, vel ne venditor cogatur ad solutionem anticipatam.

h) Salon pariter a Bonacina parum accurate adducitur; nam *de Censib., art. 3, contr. 12*, non loquitur de ipso facto anticipate solvendi, sed negat in locis ubi S. Pii V constitutio recepta est licite fieri id posse etiam per pactum ex mutuo et libero utriusque contrahentis consensu., emptore pretium augente propter illam obligationem

Intellige, nisi propter hoc onus pretium minuatur.

IV°. Ne obligetur censuarius ad casus fortuitos. — Hinc, si res hypothecata perit, nequit censitor petere ut alia substituatur. Secus, si res reperiatur aliena, vel si redatur infrugifera culpa censuarii; ut Lessius {>, Navarrus {}), etc.

847. - Sed dubitatur 1°. *An*, praecisa bulla S. Pii, *pereunte re, de jure naturali pereat etiam census?*

Prima sententia negat: et hanc tenent Palaus' cum Soto, Covarruvias, Palacio; item Salmant. · cum Salas, Mercado, Rodriguez, Matienzo, etc. — Ratio istorum, quia in censu praecipue obligatio imponitur personae, et accessorie rei, quae tantum obligatur pro hypotheca sive pro assecuratione pensionis solvendae. Hinc asserunt quod, pereunte re hypothecata, non perit obligatio personalis censuarii.

Sed, venerando tot doctorum auctoritatem, mihi omnino tenenda videtur *secunda* sententia: quam tenent Lessius³, Lugo 4, Toletus 6, Molina ·, Laymann T, Pater Concina 8, Roncaglia », Anacletus””; item Valentia, Rebellus, Medina, Villalobos, etc., apud Palaum ” et apud Salmant. “. Ratio mihi potissima, quia in censu reali pensio non super persona constituitur, sed super re, ad cujus fructus jus venditur. Unde Lessius recte dicit falli Sotum et Covarruvias, dicentes rem ibi obligari tantum pro hypotheca debiti personalis; nam revera in censu non obligatur res pro assecuratione pensionis solvendae, sed venditur jus percipiendi fructus ex re censita. Hinc sicut, pereunte

re, amittis jus servitutis quod super ilia haberes, puta transeundi, colligendi glan-des, etc.; ita etiam amittis jus percipiendi fructus per contractum census tibi acquisitum, et eo casu venditor ab omni obligatione liberatur. Ita Lessius.

Admittit tamen ipse Lessius ”, et consentiunt Sporer “ et Tamburinius ”, pactum adjectum solvendi pensionem, adhuc re pereunte, sustineri posse, si contractui census adjiciatur alter contractus assecurationis: dummodo pensio illa proportionate moderetur. — Sed neque opinioni isti acquiescere valeo. Licet enim probabilem censeam sententiam Lugonis et aliorum (ut mox dicemus v. *seq. Dubitatur* 2), quod liceat pactum exigendi integram pensionem, etiamsi fundus per aliquot annos non det fructus, modo pretium minuatur, quia per pactum illud virtualiter compensantur pensiones minores solvendae annis sterilibus, cum pensionibus majoribus quae solvendae fuissent pro annis fertilibus, et hae relaxantur; et sic jam adest aequalitas: attamen in nostro casu, cum pactum apponitur solvendi pensiones, etiam re pereunte, nulla aequalitas esse potest, dum pensiones solvendae remanent in perpetuum; fructus enim anteriores relaxati, quacumque relaxatione facta, non possunt adaequare pensiones quae in perpetuum solvi debent.

Dubitatur 2°. *Ah, si res per certos annos non det fructus, attenta bulla, debeatur integra pensio?*

Negant Lessius ” et Molina ” ex hac bulla S. Pii, ubi prohibentur *conventiones directe aut indirecte obligantes ad casus*

n.4. — Tr. 14, qu. 5, cap. 1. qu.4, resp. 5. — » Tr.6. dlst. 4, qu. 6, n. 66. — *Valent.*, in 3·· 2° dlfp,5, qu. 22, punct. 2, v. Sexto/ et punct. 7, v. Aoiw. · *KebtL*, part. 2, lib. 10, qu. 1. n. 7; ct qu. b, condic. 4. 1/xjn. *Medina*, dc Cernib.. qu. uLL, in reap. ad 1 · *Vtllal.*, pxrt. 2, tr. 23, diff. 10. a. 2. · u Tr. 33, disp. b. punct. 31, n. 2. - “ Tr. 14, exp 4, n. 47. — *Less.*, cap. 22. n. 34. · *Sotus*, loc. dt , in probat, conc. 4 Cj *W.*, VArUr. lib. 3, cap. 7. n. 5 et 6. — *Less.*, cap. 22» η. 35. — u Loc. dt.» η. 66. — M Tr. 6, cap 6, η. 14 — u Lib. 9. de Contract., tr. 2. cap. 4, § 3, η. 1 el 2.— « Loc. dt., n. 82. — ” £h»p. 390, daua. 4. - S. *Ptus* V, bulla *Cum onus*, § 4.

O Lessii ct Navarri allegatio ad ultimum dictum dumtaxat refertur: « Si dolo aut culpa censuarii (ita Lessius, *cap. 22, h. 91*) res destruat, teneri cum reddere pretium census,

aut illum super alia re immobili constituero». Idcmque docet Navarrus, in *Comment. de Usur.t num. 118*, v. *Vigesima quinta quae-stio, if.*

fortuitos eum, qui altas ex natura contractus non tenetur. — Sed probabiliter affirmant Lugo l cum Soto a», Sà a», Valentia^, Salas, etc.; item Navarrus, Bonacina et Rebellus, apud Viva3: modo compensetur pretio periculum hoc quod venditor in se suscipit. Ratio, quia licitum est contractui census realis adjicere alium contractum assecurationis, qui eo casu virtualiter censetur appositus. Pactum autem hoc assecurationis minime videtur reprobatum a bulla; nam Pontifex ibi prohibet tantum pacta praeter naturam contractus qui celebratur. Quamvis enim in tali contractu pactum solvendi pensionem, etiam casu quo res non fructificet, non sit juxta naturam contractus censualis; est tamen juxta naturam alterius contractus adjecti assecurationi, ut dicitur infra de contractu trino.

Putat autem Lugo3 quod si pars praedii facta sit infructifera in perpetuum, tunc non debeatur integra pensio, etiamsi pars remanens reddat fructus sufficientes ad pensionem. — Sed probabilius mihi videtur oppositum, quod decretum fuit in quadam decisione Rotae Romanae (quam refert idem Lugo4, idque non negat esse probabile), nempe, deberi totam pensionem ex parte praedii remanente, nisi fructus ejus ad pensionem non sufficiant. Et ita tenet Roncaglia cum Duardo.

Dubitarur 3°. *An, pereunte re specialiter designata, de jure naturali maneant*

1 Dbp. 27, n. 71 cl 72. - Salas, de Centib., dub. 10, n. 2; ct dub. 4L — Navor., Commenur de U«r., n. 117. - Rrbcl., ptxt 2» hb. 10. qu. 6, condil. 3, n. 10. * - De Contract., qu. 4, ut. 3, o. 7. — 1 Dup. 27, n. 103. — Loc. cit., n. 106. — Tr. 14, qu. 5, cap. 1, qu. 4. resp.5 - Duard., de Censib., § 8. qu. 2; et qu. 1, n. 17. — De Contract, cap 17, qu. 3, v Vrram. — Part. 3, lib. 10, de Censib., cap. 6, qu.5. — Divert. 4, de Censib., etc., cap. 13, q. 6. - Condna, loc.

847. - Sotus, de Just, et Jure, lib. 6, qu. 5, art. 1, concl. 4, ante coroll. 1; Sà, v. Ceusus, n 8 (in edit genuin., n. 9); Valentia, in 2Im 2ar, disp. 5, qu. 22, punct. 2, v. Sed neque etiam, hoc sane affirmant, sed absque ulfo relatione ad bullam S. Pii V.

*) Bonacina, disp. 3, qu. 4, n. 28, hanc sententiam, quam revera tenet, hoc modo limitat. Nisi « multis annis » res infructuosa permaneat

O « Immo, ait Lugo, videtur amplectendum in praxi, eo quod Rota consulta a SSmo, responderit, et ipse responsum acceptaverit ».

obligata caetera bona venditoris, in contractu generaliter hypotheca!a?

Affirmat Habert . Et videtur ei favere citata bulla Nicolai V, ubi conceditur posse constitui census super re certa, ct generaliter super omnibus aliis bonis venditoris. — Sed mihi videtur probabilius negandum cum Azor7 et Patre Concina ; quia pereunte tota re, totus census perit, juxta mox supra dicta *Dubit. 1*°. Nec obstat quod in hujusmodi contractu soleant substitui omnia venditoris bona. Nam cautio haec solum valet ad reddendum fundum securum ab evictione (ut bene ait Concina, nempe si ille sit gravatus aliis censibus vel fideicommisso, etc.); non autem quod si fundus pereat, census permaneat super aliis bonis. Et sic etiam intelligi ait Azor O bullam Nicolai.

Dicit autem Roncaglia ' ad constituendum census satis esse designationem fundi, vel plurium aliquot fundorum in aliqua via aut villa; quin necessaria sit designatio alicujus fundi in individuo. Et testatur ita pluries decisum fuisse a Rota Romana, ex Clericato10.

V°. Ut non privetur censuarius rem vendere aut donare. Debet tamen iste si vendere vult, monere censitorem, num velit ipse emere eodem pretio. Et ideo debet exspectare per mensem ; vide Viva u. — Praecisa vero bulla, licitum esse pactum non alienandi rem, dicunt Salmant.13 cum Soto, Covarruvias -), Palao, Salas, etc. Sed

dt. — Tr. 14, qu. 5, cap. 1, qu. 4, reap. 1. — Rota Romana, Recentior, part. 4, tom. 1, deci 636, num. 3 ct 4; item ap. Cendum, Append, ad tract, de Censib., dcd 96, n. 6 et 7, ct deds. 99. * ** Decil. miscell., dccis. 73, a num. 7. — u De Contract., qu. 4, art. 3, n. 8 ct 9. — « Tr. 14, cap. 4, num 49. - Solus, de JailL el Jure, lib. 6, qu. 5, art. 2. ad 2. - Palaus, ir. 33, disp. 6, punct. 24, § 6, n. L - Salas, de Centib., dub. 27, n. 2.

d) Azor, loc. cit., qu. 5, i. f., quaerit « an Nicolai V constitutio permittit, ut quis census emat impositum in bonis omnibus venditoris». Cui respondet: « Quamvis Pontifex concedat, ut quis sua sponte in suis omnibus bonis census imponat, non tamen negat census exstingui in totum vel cx parte, si bona ex toto vel ex parte perierint ».

f) Covarruvias, quamvis a Salmanticensibus ct a Palao pro hac sententia allegetur, allegatio tamen falsa videtur, istud enim in cap 7, n. 6, non habet, quid quid investigare conatus sim.

Pen. I
rc
ta. Hih?
oNiqui U
ni goen,
ter b
theexu

111 AM +
bUfintif
jure rñ.
rac.

delirnxti»
tuodi rtqi
niur.

lit CIRSU
rius ren i
licnue
Si nbt
vendere
moncola»
ext c c q il
tor.

4. Ne iou
uHoalur A
lia poenA
Ko non »o
u ptmio
M.

i» iui-
inlcno le-
ñtiurdedi
Uuonc cui-
pAbil.

> Ne crcc
tur ex pen
«lone non
«Anti.

quando tale pactum non adest, praedictam monitionem semper faciendam esse asserunt' cum Valentia/->, Salas/-) et Palao. Immo semper aequum esse putant, ut censitor in emptione praeferatur.

VI". Ne constituatur pro non soluta pensione alia poena aut interesse lucri cessantis, scilicet extrinseci: puta, si praestandum erat triticum tempore quo valebat duobus aureis, et reddatur tempore quo valet uno ; ut Molina et Hurtadus apud Viva3. — Sed jure naturali oppositio poenae proportionatae non est illicita. Salmant.0. Item de jure naturali ex dilatione solutionis bene potest exigi intéressé; sed ex bulla, ob fraudem usurariam, nequit illud in pactum deduci; ut docet Lessius4. In foro tamen conscientiae. ob dilationem culpabilem tenetur debitor ad interesse etiam cxtrinsecum. Lessius ».

VII". Ne ex pensionibus non solutis novus census creetur. — An autem id sit

1 Tr. 14, cap. 4, n. 50. > Palaus, tr, 33, disp. o, punct. 24, § 6, num. 7 cl 8. — 1 De Contract., qu. 4, ari. 3, num. 10. — 1 Loc. cil., n. 38. — Cap. 22, n. 05. — 1 Loc. cil., n. 86. — Disp.27, n. 98. — 1 Loc. dt., n. 53. — Loc. dt., n. 43. —

l) Valentia, in 2am 2at, disp. 5, qu. 22, punct. 7, init., negat jure naturae aliam requiri conditionem, « nisi ut venditor absque consensu auctoris seu censualistae, non alienet rem censui subjectam, transferendo eam in aliquem alium, a quo difficile sit et periculum pensiones extorquere ». — Cui consentit etiam Salas, de Censib., dub. 28, scribens, v. Dico 5°: « Ex natura rei requiri ut censuarius non alienet rem censui subjectam transferendo in aliquem, a quo sit difficile pensiones extorquere, nisi consentiente censualista; secus in alium a quo aequae possint recipi pensiones» Et pro hac sententia allegantur a Salmant.

k) Quo melius hoc S. Alphonsi assertum intelligatur, exscribenda hic sunt verba auctorum quos allegat. Molina igitur, disp. 390, clans. 6, n. 23, ait: « Pensio solvenda erat in tritico, tempore quo mensura valebat duos aureos, cl dominus census venditurus illam erat stalim, aut si illa excusare debebat emptionem alterius illo eodem pretio, posteaque solvatur pensio, tempore quo solum valet dimidium aurei, non prohibet [bulla] exigere lucrum illud cessans quoniam illud ex natura rei debetur, secluso quocumque alio pacto addito censuali contractui. Solum ergo prohibet accipere lucrum cessans extrinsecum rei solvendae; ut si dominus census mercator

delirnxti»
tuodi rtqi
niur.

cap 7, n. 6, non habet, quid

illicitum de jure naturali? Bene ait Eugo hanc quaestionem pendere ex alia supra enuntiata (vide dicta n. 846, v. II. Ut census), nimirum, an liceat constituere censusum ex pecunia debita.

VIII0. Ut censitor non possit pretium unquam repetere, et contra possit censuarius semper redimere census, facta denuntiatione per bimestre. — Pactum autem quod census non possit unquam redimi a censuario, compensato pretio, per se non est illicitum. Ita Lessius7 et Salmant. », qui ajunt hoc omnes docere. Sicut enim censuarius potest vendere fundum, vel servitutem super illo in perpetuum; sic etiam jus ad ipsius fructus

Et ob eamdem rationem, licitum quodque est constituere census cum pacto ut non possit redimi nisi infra certum tempus; ut communissime docent Lessius», Sotus °, Palaus11 ; et Salmant.11 cum Salas O, Aragon et Rebello J), contra aliquos: modo (intelligendum) pretium proportionate mi-

lie®, non
r cdimen
dt nIM mira
vtrturn tern-
put.

• Cap- 22, dub. 9, n. 51. — lo De Jun. ct Jure, Lib. 6, qu. 5, an. 3, cond. 3. — u Tr. 33, di»p. 6, punct. 24, 5 1, n. 4. —

concl. 6,

erat, ct quod pensio tempore debito non fuerit boluta, lucrum ci cessavit ex mercatura ». — Gaspar Hurtados, de Jure ct Just., de Contract., disp. 4, de Censib., diff. 8, v. Septimum, negat utique vi bullae, id posse in pactum deduci; sed subdit: « Jure tamen naturali censuarius tenetur ad expensas foetas in adipiscenda solutione pensionis et ad intéresse lucri cessantis ex mora culpabili censuarii, et etiam ad intéressé damni emergentis; immo pactum solutionis hujus damni non prohibetur jure dictae bullae».

*) In casu affrancationis fundi (cum scilicet fundus liberatur ab onere census Ecclesiae vel loco pio praestandi), nova investitio fieri nequit in mensis nummulariis, capsis publicis vel parcimonialibus, neque in schedis debiti publici; quia non habetur ut canonicum ac stabile investimentum; sed fieri debet in bonis stabilibus tutis ct fructiferis... Attamen, hisce temporibus, a S. Congr. Concilii concedi solet, ut investitio fiat etiam in syngraphis nominativis debiti publici, cum aliter fieri nequeat.

O Salas, de Censib., dub. 12, n. 2, ita tenet, seclusa S. Pii V constitutione; quod ceteroquin S. Alphonsus satis innuit, dum initio hujus paragraph! loquitur de iis quae per se sunt licita.

A Rebellus non recte a Salmant. adducitur;

Concina, et Salmant. l cum Lugo, Soto, Palao, Prado, etc., contra Navarrum §, licitum esse pactum ut census non per partes redimatur, sed totum simul. Justum enim est ut, sicut emptor totam summam numeravit, ita etiam totam simul recipiat.

ix® Ut non vendatur aliis census maior vel minori pretio quam ab initio constitutus fuit. — De jure autem naturali certum est, ut dicunt Salmant. 8 censum non liquidum posse minores emi. Et etiam attentata bullarum probabilissimum videtur hoc fieri posse; ut ait Viva 3 cum Lessio 15, Molina et Bonacina.

845. – Quaeritur ¶. *Ah haec bulla S. Pit obliget in conscientia?*

Negant Habert 4 (dicens bullam obligare in solis locis Sedi Apostolicae subiectis), Sà a, Megalius 8; item Navarrus % Salas®, Molina, apud Bonacina. Et probabilem putant ipse Bonacina et Tamburinius 7 — Ratio, quia in foro interno illae tantum conditiones requiruntur, quae jure naturae ad constitutionem census sunt necessariae: bulla autem est consti-

Concina, diwert. 4, de Censib., cap. 13, n. 3. — 1 Tr. 14, cap. 4, n. 44. - *Lugo*, disp. 27, n. 115. - *Soto*, de Just., lib. 6, qu. 6, art. 3, eoad. 4. - *Palao*, tr. 33, diip. 6, panct. 24, § 2. o. 2. - *Prado*, cap. 28, qu. 6, n. 45. - Loc. cit., n. 35. — 1 De Contract., qu. 4, art. 3, n. 13. - *Molina*, disp. 392, n. 4. - *Bonae*, disp. 3, de Contract., qu. 4, n. 43. — De Contract., cap. 17, qu. 3, v. *Verum*, — » Instit. confess., 2. 2M. lib. 2, cap. 7, qu. 2, num. 57. — *Molina*, disp. 392, n. 2. L. L. - Loc. cit., n. 46. — *Bonae*, loc. dt. — 1 Tr. 14, cap. 4, n. 31. — 1 Disp. 27, n. 83. — 1 Loc. dt., n. 46. — * Cap. 22, n. 100. — 11 De Contract., qu. 4, art. 3, n. 3. — SuZoK. de Censib., art. 3, cont. TOV. 4, coocl. 1, 2 et 3. - *Trull.*, lib. 7, cap. 21, dub. 3, n. 19. - *Gasp. Murtad.*, de Just. et Jure,

nam *part. 2, lib. 10, qu. 6, condit. 5*, haec non dicit, neque alibi, quod reperire potuerim.

Navarrus, *Comment. de Usur.*, n. 78, v. *Quinta*, contrarius revera est huic asserto, nisi tamen pretium augeatur, uti ipse limitat. O Lessius male a Viva allegatur, nam, *cap. 22, n. 47 et 95*, ubi praesentem conditionem exponit, haec non habet

848. – «J Sà, v. *Census*, n. 2 (in edit, genuin., n. 3) rem innuit, dicens: « Quaedam in dicta bulla prohibentur ob praesumptionem fraudis: quae si absit, licent ».

*) Navarrus, *loc. cit.*, n. 106 *ct seqq.*, concordat quidem, sed plures distinctiones adhibet. Distinguit igitur in bulla ea quae juris naturalis et divini declaratoria sunt; item ea quae nituntur praesumptione quod aliqui censuales contractus sunt usurarii: et haec quidem ubique in conscientia obligare affirmat;

tuta ad tollendas fraudes; unde, ubi fraudes absunt, bulla non obligat in conscientia contrahentes, sed tantum iudices, ne in foro externo contractum admittant.

Probabilius tamen affirmant praefatam bullam obligare etiam in foro interno Salmant. 7, Lugo a, Bonacina ., Lessius 10; et Vivall cum Salon, Trullench, Hurtado et communi, ut asserit. — Ratio, quia, licet contractus ex rei natura non sit usurarius, lex tamen positiva bene potuit illicitum eum reddere ob periculum usurae. Vide dicta supra, n. 846, v. *II. Ut census.*

849. – Quaeritur 2°. *An praedicta bulla obliget ubi non est recepta?*

Negant communiter Lessius 18, [Continuator] Tournely 18, Molina u, Bonacina l3 cum Soto d, Navarro, Salas et aliis.

Et sic tenendum censeo, quidquid dicant Salmant., T. — Ratio, quia, licet verius sit leges pontificias non indigere subditorum acceptione, prout (contra Lessium) et Cabassutium, Valentia, Bonacina ac alios) tenuimus *Lib. I, de Leg.*, n. 97, in fine, et n. 138, v. *Quaestio*, cum Suarez, Laymann, Palao, Croix, etc. — attamen communis

de Contract., disp. 4, de Censib., diff. 8, i. L. — M Cap. 22, num. 98. — 11 Cap. 6, de Censib., conci. 1. — 14 Disp. 390, n. 25 et 26. — “ Disp. 3, de Contract., qu. 4, a. 3 cl 4. — * Disp. 27, n. 61. - *Navar.*, Man., cap. 23, n. 41; et Comment. de Usur., n. 108. - *Salas*, de Censib., dub. 6; dub. 7, n. 12; dub. 8, num. 12 et 13, v. *Adverte*; et dub. 13. — 11 Tr. 14, cap. 4, n. 32. — “ Cap. 22, n. 98. — *Cabassut.*, lib. 1, cap. 4, n. 5. - *Valent.*, in 2— 2 disp. 7, qu. 5, punct. 5, qaaest. 4. - *Bonae*, disp. 1, de Legib., qu. 1, punct. 4 num. 27. — *Suar.*, de Legib., Hb. 4, cap. 16, num. 2 et 4. — *Laym.*, lib. 1, tr. 4, cap. 3, num. 1. — *Palao*, tr. 3, disp. 1, panel. 13, num. 3. — *Croix*, lib. 1, n. 591, v. f.

neminem tamen in conscientia judicandum esse usurarium, propter has praesumptiones, si contrarium coram Deo verum sit. Denique apponuntur quaedam in bulla, quae nec continent jus naturale aut divinum nec praesumptionem usurae in contractu, sed tantum aequa et digna quae servantur. Et haec Navarrus negat obligare in conscientia, extra ditionem Pontificiam.

c) Salas, *dub. 13*, refert dicta Navarri, neque ibi ea reprobatur; sed *dub. 6, n. 5*, improbat Navarrum negantem obligare in conscientia ea quae sunt tantum juris humani, etiamsi ob praesumptionem usurae sancita fuerint.

Tamburinius, *lib. 9, de Contract.*, tr. 2, cap. 6, h 2, n. 4, id sane dicit; sed loquitur de bulla Nicolai V et de brevi Gregorii XIII.

849. – a) Sotus a Lugo ex Salas utique citatur; sed apud eum, id reperire non potui.

est sententia, quod ubi lex non est recepta, et per sufficientem desuetudinem est derogata, etsi primi legem non observantes peccaverint, praesentes vero ad eam non obligantur; ut tenent ipsi Salmant. 7 cum Azor, Bonacina, Granado. Item Suarez \ Palao 3, et Lessius 4, ubi cum Covarruvias, asserit certum esse quod lex adhuc ecclesiastica desinit obligare, si per solum decennium non sit recepta; ut pariter diximus dicto *Lib. I, h. 139*, v. *Limitant* 2° cum Busenbaum, Navarro et Azor.

Bulla autem S. Pii non est recepta in *duobus regnis Siciliae*; ut testantur Lessius 3; Salas apud Viva.; item Verde T cum de Marinis, de Ponte, etc. — Nec est recepta in *Hispania*; ut dicunt Salmant. . . — Nec in *Belgio*; ut Sporer 8 et Lessius 10. — Nec in *Germania*; ut idem Lessius, **Habert** ac Tannery Illsung, Pirhinget Platel apud Croix”. — Neque in *Gallia*; ut Lessius et Platel J, apud Croix 8. — Nec etiam *Romae* observatur, ait [Continuator] Tournely “.

DUBIUM X.

Quid sit Cambium.

850. *Quid sit cambium, et quotuplex.* — 851. *An liceat cambium minutum.* — 852. *An, cambium per litteras.* — 853. *An, cambium reale.* — 854. *Quid cie cambio ficto, seu sicco.* *An liceat cambium cum recambio.* *Quid de cambio Francofurtensi.* — 855. *An liceat pecuniam adulterinam expendere.* — 856. *An liceat famulo lucrari commutando pecuniam domini.*

Cmbiom, quid et quotuplex.

850. – « Resp. Cambium, quod permutationem significat, hic accipitur pro sola permutatione pecuniae. — Et est contractus quo campsor aliquis campsario volenti cambit pecunias, cum lucro aliquo praeter sortem. Quod si sine intentione usuraria fiat, ob titulos justos tali lucro aestimabiles, patet non esse malum.

« Unde, cum quatuor sint cambiorum genera, nimirum ¶. Cambium minutum « seu manuale, 2°. Cambium per litteras, « 3°. Cambium reale, 4°. Cambium siccum, « seu fictum: — circa ea resolvuntur:

851. – « ¶. Licitum est cambium *minutum*, in quo dantur pecuniae minores

1 Tr. 11, de Legib., cap. 1, n. 106. - *Azor*, part. 1, hb. 5, cap. 4, qa. 4. - *Bonae*, dup. 1, de Legib., qu. 1, punct. 4, nam. 17. - *Granad.*, in 1— 2°, contr. 7, tr. 3, part. 1, dhp. 7, n. 7. — De Legib., lib. 4, cap. 16, n. 9. — 1 Tr. 3, diip. 1, panel. 13, o 5. — 4 Cap. 22, n. 98, i. f. - *Covar.*, Variar. lib. 2, cap. 16, n. 6. — *Buscnb.*, Hb. 1, tr. 2, cap. 1, dub. 3, n. 3. * *Mamr.*, Coniil. 1, qu. 5, n. 24, de conititulu. - .Oor, part. 1, lib. 5, cap. 4, qu. 4. — 1 Cap. 22, n. 99. — *Salax*, de Cenaib., dub. 6, n. 3. i. C. - De Contract, qu. 4, art. 4 (ull.), n. 1. — 1 Tyrocin. Juris civ., hb. 3, n. 2391

b) Habert videtur loqui de Galliis potius quam de Germania; Habert enim erat natione Gallus, et scribit, *de Contract.*, cap. 17, qu. 3t v. *Verum quidem*: * Haec autem in usu non sunt in *regionibus istis* ». Addendum tamen est eum paulo superius scripsisse bullam hanc non obligare, « nisi in locis temporaliter Sedi Xpostolicae subjectis ».

« pro majoribus, vel contra. — Quia hic « sunt justi tituli aliquid lucrandi, nimis « rum labor campsoris in numeranda pecunia; item diligentia in pecunia omnis « generis conquirenda, ut campsariis quibusvis sit paratus; item puritas materiae et commoditas, ut cum aurum vel « alia moneta commoda datur pro minuta « et incommoda. Laymann 14 ».

Idque licet etiam eis qui officium cambiendi non habent. — Salmant. 15 cum Palao, Navarro.

852. – « 2°. Licitum est item cambium « *per litteras*: cum scilicet campsor hic, « v. gr. Monasterii, prior accipit pecunias,

et 23° 2. - *Donat, de Marin.*, Résolut, juris, lib. 1, cap. K0, n° 11; et cap. 231. n.9. - *Franc, de Ponte*, Coniil. tom. 2

n 11, i C — H Loc. cit., n. 99. — *Less.*, loc. cit. — 11/», tr. 4, diip. 2, n. 447, l. t - *Pirhing*, Jus canon., hb. 3, lit. 19, n. 81 - u Lib. 8 part. 2, n. 1010, v. f. — *Less.*, loc. cit., n. 09. - u Loc. cit. — Cap. 6, de Censib., conci. 1, v. *Sed illae*, — « Lib. 3, tr. 4, cap. 19, n. 3. — * Tr. 14, cap. 4, num. 8. - *Palao*, tr. 33, disp. 7, punct. 2, num. 4. - *Navar.*, Man., cap. 17, n. 2K3.

c) Tanner, *tom. 3, disp. 4, qu. 7, dub. 4, n. 134*, id dicit non universaliter, sed « quoad aliquas saltem conditiones »; quod non satis accurate notatum est a Croix.

Platel, *de Just. et Jure*, n. 136, i. f., ita sane docet, loquens tamen de sola personalis census prohibitionem; quod neque notavit Croix.

Refiooes
ia qai bat
non est tt-
cepta.

hem. eam-
biuni per
iuncta.

« quas postea litteris datis alibi, v. gr.
 « Francofurti, refundit per suos factores.
 « — Quia hic etiam sunt justii tituli, sci-
 « licet virtualis trajectio pecuniae et ejus
 • assecuratio. Tantumdem enim facit ac
 « si campsario pecuniam ejus Francofur-
 « tum transferat sine periculo. Minus ta-
 « men campsor exigere debet quam si
 « realiter transtulisset. — Laymann ¹ Bo-
 « nacina ², Navarrus ³; Lessius, etc. ».

& Pius V, in bulla de cambiis, ad usu-
 ras amovendas statuit non protrahi tem-
 pus solutionis cambii, nisi ad primas nun-
 dinas ^b); et solutiones esse faciendas ubi
 determinatae sunt, ac juxta tempus com-
 muniter taxatum cambiendi de uno in
 alium locum. — Vide Salmant.³

hero, cam-
 bium reale.

853. - « 3°. Item licitum est cambium
 « *reale*: cum campsor hic Monasterii prior
 « dat pecunias, ut per suos alibi eas re-
 « cipiat a campsario, qui alibi habet pe-
 « cunias, sed eget nunc eis hic. — Titulus
 « hujus cambii est item translationis et
 « assecurationis: tantumdem enim facit
 • campsor ac si pecunias campsarii ab-
 « sentes sisteret hic praesentes, vel, ut
 « alii ajunt, ac si praesenti pecunia eme-
 « ret absentem, quae utique minus valet.
 « — Laymann⁴, Bonacina⁵ ».

etti tnnv
 latio pecu-
 niae «U uti-
 UliipM cam-
 ptori.

Probabiliter ait Croix ⁶ cum Lessio,
 Laymann et Sporer, quod licite potest
 campsor accipere lucrum cambii, esto
 translatio pecuniae sit ipsi utilis. Quia in
 communi aestimatione haec translatio est
 digna pretio; cum communiter in ea in-
 commodum adsit, commodum autem cam-
 pseris tunc per accidens se habet.

Cambium
 occum e*t
 illicitum

854. - « 4°. Illicitum est cambium *fictum*
 « seu *siccum*, quod nihil aliud est quam
 « titulus lucrandi. — Ut v. gr., Titius in-
 • digens pecuniis petit a campsore sibi
 « dari centum. Campsor autem non aliter

« dat, nisi Francofurti, v. gr., vel alio loco
 « distante solvendo, petitque ab eo pre-
 « tium quod solet dari pro locis similibus.
 « Titius ergo accipit, et tamen vere non
 « cogitat reddere in istis locis, immo for-
 « san nec habet istic correspondentem,
 « idque constat campsori. Contractus hic
 « est cambium lictum, ac revera mutuum,
 « ideoque palliata usura. — Excusabitur
 « tamen campsor, si lucrum illud exigat
 « titulo lucri cessantis. Plura vide apud
 « Toletum ⁷, Bonacina ⁸ ».

Quaeritur hic: *a/t sit licitum cambium
 cum recambio, vulgo Cambio colla ricorsa?*

— Casus est: Tu accipis Neapoli centum
 nummos a campsore solvendo in Sicilia;
 sed quia non habes ibi nec pecuniam nec
 procuratorem qui pro te solvat, rogas
 campsorem ut tibi concedat procuratorem
 suum in Sicilia residentem, ut nomine tuo
 solvat debitum ipsi campsori cum lucro
 cambii. Campsor autem scribit ad suum
 procuratorem, ut tamquam procurator
 tuus solvat sibi campsori cambium cum
 lucro, et tamquam procurator ipsius debi-
 tum recipiat; at quia tu non habes pecu-
 niam in Sicilia, procurator ille rescribit
 campsori, ut hic exigat tuum debitum
 Neapoli cum alio lucro recambii.

Camties
 cum rtcis
 bio. qal4

Tamburinius ⁹ dicit hunc contractum
 probabiliter esse licitum, citatque Navar-
 rum, Sà, Lessium, Lugo. — Sed merito
 hujusmodi contractum reprobant Pater
 Concina ¹⁰, Cabassutius ¹¹ et Sporer ¹², qui
 ait saltem practice hoc esse cambium sic-
 cum duplicatum. Atque ego censeo etiam
 speculative: cum revera in eo casu neque
 tu intendis pecuniam acceptam restituere,
 nisi Neapoli ubi accepisti; neque contra
 campsor intendit exigere pecuniam cre-
 ditam, nisi Neapoli ubi tradidit, ut ita ex
 sua pecunia lucrum percipiat Nescio quo-

Oram*
 reprohaitf

¹ Lib. 8, tr. 4, αψ. 19, n. 6. — • Disp. 3, de Contract, qu. 6, punct. unie. n. 7. • Lns., Ub. 2, cap. 23, dub. 3, n. 21. — 5 Pim V. bull. Zw eam. 5 kal. Februar, 1571, 2, m. mitno Bullar. Rora. — • Tr. U, cap. 4, n. 12. — • Loc. dt., n. 7. — • Ditp. 3, de Contract., qu. 5, punct. unie., n. 6. • Lib. X part 2, n. 1031. Leis., cap. 23, n. 32. • Lovm.,

loc. dt. n. 6. • Sportr, tr. 6, cap. 6, n. 38. — • Lib. 5, cap. 52. — • Disp. 3, qu. 5, punct. unie. — • Lib. 9, de Contract., tr. 3, cap. 5, § 3. • Aatar., Condi. 31, de usur., n. X. • Sd, v. Cambium, n. 8. • Less., cap. 23, n. 61 et «eqq. • Lm ^, disp. 28, a n. 77. — • Dissert. 4, de Cnrabio, cap. 2. n. 2. — n Lib. 6, cap. 10, n. 7. — w Tr. 6, cap. 6, n. 44.

852. - Navamis, loc. cit., h. 289, requirit quidem, ut campsor non accipiat plus justa mercede; quod tamen minus exigere debeat, quam si pecuniam realiter transtulisset, ut ait Busenbaum, id non habet Navarrus.

h) Ubi scilicet nundinae celebrantur: « Ubi vero non celebrantur (ita pergit bulla), pro primis terminis, juxta receptum locorum usum .. Curandum autem erit in terminis, ut ratio habeatur longinquitatis et vicinitatis lo-

modo a labe usurae manifestae id excusari possit.

cusbiam
FrmeFar-
lew, quo
"

« 5°. Quod attinet ad cambium *Fran-*
« *cofurtense*, in quo mercatores, dantes
« cambium ad proximas nundinas, quo
« magis eae distant eo plus exigunt; si
« ideo praecise plus exigatur quia solutio
« diutius differtur, usura est. — Si autem
« ratione alterius tituli justi, v. gr. lucri
• cessantis, cum pecunia mercatorum sit
« instrumentum lucrandi, quo si diutius
« carent, carent lucro, et quo longius est
« tempus, eo plures cambium petunt, ideo
« que crescit valor pecuniae: tunc lucrum
• est justum. — Laymann l ex Molina,
« Lessio, etc. ».

Hoc cambium puto licitum, dummodo campsor vere patiatur interesse. Sola autem dilatio solutionis non erit certe causa justa augendi pretium; ut recte notat Pater Concina *.

855. - « 6°. Qui cambiando (vel aliter)
« pecuniam adulterinam accepit, sive ex
« ignorantia aut inadvertentia, non potest
• illam expendere; quia res vitiosa non
« potest tradi alteri, vitio non detecto.
» (Vide supra, *de Vendit.*). — Neque ex eo
« quod ipse deceptus est, potest decipere
« alios; cum actio qua deceptus fuit, nui-

1 Lib. 3, tr. 4, cap. 19, num. 9. • *Molina*, diip. 4(4, nota. 2 et seqq. - *Ltss.*, cap. 23, dub. 6, n. 54 et seqq. — * Dis», 4, de Cambio, cap. I, num. 2. — • Diep. 3, qu. 5, punct. unie., n. 4. • *Aior*, part. 3, lib. 7, de Mutuo, cap. 6, qu. in prine. • *Sanck*, Decal., lib. 2, cap. 23, num. 23. —

lum ad hoc jus tribuat. Bonacina 3 ex
« Azor, Sanchez, etc. ».

Sed alii distinguunt; Si moneta non sit
materialiter falsa, nempe si impressa sit
signo principis, et materia sit bona, ejusdemque ponderis, poteris eam expendere; cum nullum alteri inferas damnum. Ita Sporer⁴ et Croix *. — Si vero moneta adul-
tenna sit etiam *matertaliter falsa*, tunc
certe non poteris illa uti.

Dubitatur autem: *an si eam expend-
ris bona fide, tenearis ad restitutionem?*

— Negant Silvester et Angelus “1 apud
Diana a», qui probabile censet. Sed verius

affirmant Petrus Navarra apud eundem
Diana, et Croix * ac Sporer T, qui ait in
hoc omnes consentire. Ratio, quia tunc ad
restitutionem teneris ex vi ipsius contra-
ctus, quo obligaris solvere justum pretium
pro re emptā; cum autem pecuniam stan-
neam pro argentea tradis, minime justum
pretium solvis.

856. - Utrum *famulus recipiens pecu-
niam auream* a domino ut satisfaciat cre-
ditoribus domini, *possit lucrari, illam cum
aenea commutando?* — Affirmatur; quia
est fructus industriae: nisi sit contra ex-
pressam vel tacitam domini voluntatem.
Salmant.’ cum Lugo, Palao, etc.

* Tr. 6, cap. 5. n. 30. — • Lib 3, part. 2. n. 960. — *Prtr*,
Navar., lib. 3, cap. I. num. 315. • *Diana*, part. 3, tr 6
root. 3. — • Loc. dt. — ’ Tr. 6, cap. 5. n. 30. — 8 Tr. 14,
cap. 4, n. 7. • *Lm&o*, di»p. 2S, n. 25. • *Palan* tr. 33, disp. 7.
punct. 3.

corum in quibus solutio destinatur, ne, dum longiores praefiguntur, quam loca destinatae solutionis desiderant, fenerandi detur occasio».

855. - Silvester, v. *Falsarius*, qu. 6, n. S, perspicue doctrinam hanc innuit, dum dicit ad damnum reparandum teneri, eum

« qui falsam ignoranter redpit et *scienter* pro bona exponit ». Idemque dicit Angelus, v. *Falsarius*, n. 4. — Quae postquam retulit Diana, part. 3, tr. 6, resol. 3, concludit: « Igitur ex eorum sententia, si eadem bona fide in alium transtulit, non tenetur ».

DUBIUM XI.

Quid sit Locatio et Conductio.

857. *Vide diversos castis apud Busenbaum, — 858. Quando locator potest conductorem expellere ante tempus expletum. — 859. An successor locatoris expellere possit conductorem. — 860. An ob sterilitatem debeatur colono remissio pensionis. — 861. An liceat pauperi elocare jus mendicandi. — 862. An nuntius proficiscens ad eundem locum, possit accipere a duobus duplicatam mercedem, — 863. An conductor obligatus ad meliorationes, illas debeat facere expensis suis. — 864. An debeatur salarium famulo aegrotanti. Et an expensae curationis.*

Lxatfo.
qoid

857. - « Resp. Est contractus quo quis
« personam vel rem aliquam mobilem vel
« immobilem alteri ad tempus utendam
« vel (ruendam concedit, ceno pretio aut
« mercede seu pensione constituta βΛ —
« Utenda conceduntur, v. gr. elocata do-
« mus, equus, servus, etc. Fruenda conce-
« duntur, elocatae vaccae, caprae, fundus,
« pomarium, etc.

« Unde, considerata hujus contractus
« natura, et juris dispositione, resolvuntur
« sequentes casus:

« 1°. Si res locata ante traditionem pe- q 0w
« reat, contractus dissolvitur, et conductor ce*
« liberatur.

« 2°. Si, absque culpa conductoris, usus conduc
« vel fructus rei cesset, v. gr. quia domus
« ruinani minatur, infestatur spectris, vel ^1'J0,,r*‡

857. - a) S. Alphonsus nihil habet de loca-
tione seu conductione operarum; opportunum
tamen videtur quaedam de hoc argumento
addere.

Et pnmo quidem conductor famuli, ope-
rarii, etc., tenetur justam mercedem operario
tribuere. Qualis autem censeatur justa mer-
ces, explicatur in litteris Em. Card. Zigliara
ad Em. Cardinalem Goossens, archiepiscopum
Mechliniensem, die 25 Septembr. 1891, de man-
dato Leonis XIII directis: « Quod si quaera-
tur critérium quo statui debeat illa aequalitas
rei inter opus manuale operarii et mercedem
dandam a domino, respondemus: critérium
illud in encyclica dicitur petendum esse ex
operarii fine immediato, qui imponit ei natu-
rale officium seu necessitatem laborandi, ex
victu nempe et vestitu ad convenienter vitam
sustentandam, et ad quem primo et principa-
liter fabor manualis ordinatur- Quoties igitur
opus tale sit, quod operarius per ipsum satis-
faciat praedicto suo officio naturali conse-
quendi finem immediatum laboris sui, ac
merces ad consequendum hunc finem, victum
nempe ac vestitum convenientem, impar sit,
pense loquendo et considerata rerum natura,
habetur objectiva inaequalitas inter opus et
mercedem, et ideo laesio justitiae commuta-
tivae ». — Cum autem quaesitum fuisset: An
peccabit herus qui solvit quidem mercedem
opificis sustentationi sufficientem, sed impa-
rem ipsius familiae alendae, sive haec constet
uxore et numerosa prole, sive haec non ita nu-
merosa sit »? in eadem epistola respondetur:
« Non peccabit contra justitiam, poterit tamen
quandoque peccare vel contra caritatem vel
contra naturalem honestatem.... Ex hoc ipso

quod, juxta declarata in responsione ad pri-
mum dubium, aequalitas mercedis et opens
observatur, plene satisfit exigentiis justitiae
commutativae. Opus autem est opus perso-
nale operarii et non familiae ipsius, nec ad
familiam ipsam refertur primo et per se, sed
secundario et per accidens, quatenus mer-
cedem acceptam operarius cum suis distribuit.
Sicut ergo familia opus in casu non auget,
ita ex justitia non requirit ut merces debita
operi ipsi augeatur».

Locator vero operarum obligatur exhibere
laborem et operam fideliter juxta conventio-
nem, et non discedere absque justa causa a
servitio ante tempus locationis finitum. Hinc,
ad quaesitum utrum operariis sint licita ope-
ristitia seu laboris cessatio ex composito (*gra-
ves, scioperi, strikes*), respondendum est cum
distinctione: Theoretice loquendo et per se
licita sunt, dummodo justitiae non adversentur
nec in re nec in modo; justa habeatur causa,
et nulla suppetat alia via finem consequendi.
— Dicitur *¶ dummodo justitiae non adver-
sentur nec in re nec in modo*, l.º) *Non in*
re, quod ex sequentibus dijudicari poterit: *Sr*
praecesserit contractus validus de opera ad
tempus statutum praestanda nec irritus factus
fuerit, tunc operistitia sunt prorsus injusta.
Ratio patet ex contractuum obligatione. Idcirco
tenentur operarii < quod libere et cum aequi-
tate pactum operae sit, id integre et fideliter
reddere » (Leo XIII). Jamvero contractus po-
test invalidus esse sive defectu consensus li-
beri, v. g. si moraliter coguntur operarii infra
justum pretium operam suam locare, sive ex
inhonesta conditione adjecta, e. g. si laborem
non necessarium diebus dominicis praestan-

b

« ob periculum pestis (nisi tamen quoad
« hoc consuetudo sit contraria) aut belli,
« tutam habitationem non praestat; libe-
« ratur conductor a solvenda pensione
« pro tempore quo non potest inhabitare,
« vel alia re conducta uti vel frui: ut vide
« apud Laymann¹, Lessium', etc.

Srervo con
docto ac-
crounti
oondcbetur
lupcndium.

« 3°. Servo aut laboratorum conducto non
« debetur stipendium temporis notabilis
« quo aeger decubuit; nec aegro, nisi ex-
« pensae modicae: nisi tamen aliter sit
« conventum, aut consuetudo ferat. Vide
« Sà8 ». — [Vide *n. 864*].

Quando
rtauuatur
ecolio co-
leno.

« 4°. Propter modicum damnum vel in-
« fortunium nihil remittitur colono de pen-
« sione: secus, si magna sit clades. Quod
« si tamen antecedentium vel sequentium
« annorum fertilitate damnum compen-
« setur, non remittitur. Laymann*, Les-
« stas — [Vide *tt. 860*].

Quando
anjcri pm-
iit.

« 5°. Si pluribus annis ob coeli clemen-
« tiam (secus, si ob industriam colentis)
« uberiores fructus ex fundo elocato pro-

¹ Lib. 3, tr. 4, cap. 22, n. 3. — * Cap. 24, dub. 2, n. 7.
— 1 V. *Conductio*, n. 5. — · Loc. cit., n. 7. — 1 Loc. dt.,
dub. 3, n. 15 et seqq., — · Loc. du., num. 8. — 1 Loc. du.

« veniant, potest colono pensio augeri. —
« Laymann ·.

« 6°. Expensas facere in rem condu-
« ctam, quae duraturae sunt, v. gr. con-
« servare sarta tecta, tributa et onera pu-
« blica praestare, ad locatorem seu domi-
« num spectat: nisi aliter conventum sit
« aut consuetudo ferat. — Laymann

Quaenoffl
cx pensae
pertineant
ad domi-
num.

« T. Si conductor in rem conductam
« necessarias sive utiles expensas fecerit,
« potest eas de pensione detrahere vel re-
« petere a locatore; et dum non solvun-
« tur, retinere rem conductam. — Lay-
« mann ·, Molina ·.

Quid, u
conductor
expensai α-
tiles fecerit.

« 8°. Etsi incendium plerumque accidat
« culpa inhabitantium, et sic in dubio con-
« tra illos praesumptio sit; quia tamen
« saepe id fit culpa famulorum, quam pa-
« terfamilias praestare non cogitur: hinc
« conductor absolvendus est, nisi locator
« ostendat culpam. — Vide Laymann¹⁰ et
« Diana u, ubi ex Hunnio b⁹ et Berlichio
« docet, si constet accidisse culpa certi

Quis te-
neatur de
iAcedio.

n. 4. — · Lib. 3, tr. 4, cap. 22, n. 4. — · Disp. 496, n. 3. —
* Loc. dt¹ n. 6. — u Part. 9, tr. 7, resol. 31. - *Berhch.*,
Conclus, practicab., part. 4, cond. 25, n. 102 et teqq.

dum susceperint Potest etiam contractus irri-
tus evadere, videlicet casu quo herus condi-
tiones de quibus conventum est non servat
Nulla tunc est obligatio contractus ac proinde
operarii jus habent, ceteris servatis conditio-
nibus, a labore cessandi ex composito. Postu-
lat tamen caritas, ut antea patronum mone-
ant ad vitandum ejus maximum damnum. —
S: *nullus contractus praecesserit* de opera
ad determinatum tempus praestanda, vel si
tempus elapsum est, jus operariis competit
pro libilo cessandi a labore, idque etiam ex
conventionem; alios autem non volentes ad hoc
inducere contra caritatem tum opificum tum
herorum est, nisi excuset gravis causa. 2.º) *Nec
in modo* operistitia justitiae adversari debent
Jamvero id fieret si moverentur seditiones,
si adhiberentur vis aut minae sive in ipsos
dominos ad extorquendum petita, sive in alios
operarios, eos fraude, minis vel mediis stricte
damnosa a labore prohibendo; item, si noce-
rent operarii aliis civibus civitatem pertur-
bando. — Dicitur 2º *dummodo justa et gra-
vis causa* habeatur: 1) *Justa*: idcirco illicita
sunt operistitia facta ad extorquendum sala-
rium ultra summum pretium vel quaslibet
conditiones iniquas. Atvero si aequam mer-
cedem oblinentes, ejusdem intendunt augmen-
tum, non tamen supra summum pretium, con-
tra justitiam non peccant, nisi injusta media,
v. g. mendacia adhibeant. Ast inter se sic con-

venientes de non locanda opera sua minori
pretio laedere videntur caritatem. 2) *Gravis*:
cum enim ex operistitiis pessimae plerumque
orientur sequelae, requiritur causa magni mo-
menti, qualis erit spectatis circumstantiis, di-
minutio laboris excessivi vel cessatio vexa-
tionum. — Dicitur 3º *dummodo nulla sup-
petat alia via*, et hoc etiam ob innumera mala
quae secum fert cessatio a Labore ex c¹ "TC" ? to.
Ex hac ultima conditione liquet veram insu-
per requiri probabilitatem obtinendi bonum
finem intentum, si non immediate saltem in
tempus proxime futurum.

Practice loquendo et per accidens, illi-
cita plerumque esse operistitia, quia rarissime
constare potest de conditionibus supra dictis;
et multa accedunt incommoda, quae optime
sic declarat Leo XIII: « Genus istud cessatio-
nis non heros dumtaxat atque opifices ipsos
afficit damno, sed mercaturis obest reique
publicae utilitatibus; cumque haud procul esse
a vi turbisque soleat, saepenumero tranqui-
litem publicam in discrimen adducit ». Atta-
men non sunt culpandi qui, nonnisi ob me-
tum gravem a sociis incussum, laborem ces-
sant passive se habendo.

Hunnius a Diana non citatur pro doctri-
na, quae hic a Busenbaum exponitur, sed pro
alio ejusdem materiae puncto. At re vera
Hunnius, *Var. Résolut, juris civ., lib. 3, tr. 7,
part. 2, qu. 7*, de praesenti casu ait quod si

« et determinati alicujus de familia, isque
« circa officium suum deliquerit, v. gr.
« stabularii, qui lumen male custodierit in
« stabulo, teneri patremfamilias (nisi fa-
« mulus iste pro fideli ac diligenti fuerit
« habitus) de damno. Secus si culpa alte-
« rius; vel si non constet utrum casu an
« culpa cujusquam acciderit c».

Conductor
d. inirt òmi
(Tia» ante
tMQpU

« 9". Si conductor domus, v. gr. ante
« tempus velit emigrare, id quidem licet,
« potestque alteri locare: caeteroqui au-
« tem de pensione nihil ei remittitur .

Quando
locelor pot-
ui expelle-
re condu-
clorem.

858. – « 10°. Locator non potest ante
• tempus praefinitum conductorem invi-
« tum privare re conducta, nisi in his ca-
« sibus: Γ. Si pensionem non solvat; ex-
« spectare tamen debet biennium, si ultra
« biennium res sit conducta. 2°. Si casus
« improvisus accidat, ob quem domus v.
« gr. ipsi domino sit necessaria. 3°. Si rem
« locatam reficere necesse sit, nec possit
« fieri altero inhabitante. 4°. Si conductor
« in re conducta male versetur, v. gr. de-
« struat, vel abutatur, ut alendo ibi mere-
« trices. — Laymann ' ».

Succemo t
IOCAtūnv

859. – « 1Γ. Successor universalis, sive
« haeres, non potest ante completum tem-
« pus conductorem expellere. Partialis
« autem successor, ut emptor, donatarius,
« legatarius, etc., non tenetur stare con-
« tractui locationis, uti neque conductor:
• nisi tamen aliter pactum sit, v. gr. ne
« res locata durante tempore locationis
« alienetur. — Vide Lessium a) et Lay-
• mann ' ».

aniverwall
nequit ex
peikre con
«factori m

Commune est, et certum cum Busen-
baum (ut supra), quod successor univer-
salis non potest expellere conductorem;

1 Lib. 3, ir. I. cap. 22. n. 9. — . Loc. dt., n. 10, —
• De JuM. et Jure, diip. n. 16. — « Tr. b. op. 7, n. 32. —

ut communiter dicunt Lugo · et Sporer 4
cum aliis b», *ex l. Viam 10, C. de locat.*

Certum est etiam et commune, quod
possit eum expellere successor particu-
laris, uti emptor, legatarius etc., *ex l. Emptorem, C. eod. lit.* Conductor autem
habet eo casu actionem pro interesse con-
tra locatorem vel ejus haeredem, *ex l. Si merces 25 [al. 28] § Qui fundum, ff. locati, conducti.* — Excipiunt tamen Sporer⁴
et Croix °, si ager jam esset a colono ela-
boratus vel seminatus; quia (ut dicunt)
non patitur aequitas ut colonus jacturam
illam patiatur. Sed dico hanc exceptionem
esse contra expressam juris sanctionem;
cum, ex praefatis textibus, successor par-
ticularis habeat jus certum expellendi co-
lonum. E converso non video quomodo
laedatur aequitas, cum colonus jam habeat
actionem contra locatorem vel ejus haere-
dem, repetendi damnum: expresse enim
in lege *Qui fundum [32 al. 35, ff. locati, conducti]* ubi sermo fit de legatario expel-
lente colonum fundi legati, dicitur: *Et hoc detrimentum* (id est ab expuLsione prove-
niens) *ad haeredem pertinere.*

Notandum autem hic quod minor te-
netur stare locationi sui curatoris; bene-
ficiarius, sui praedecessoris; et uxor, stare
locationi sui mariti. — Vide Croix

860. – Quaeritur Γ. *An ob jacturam causa sterilitatis possit colonus petere re-
missionem pensionis?*

De jure naturae, jactura sterilitatis per
se spectat ad conductorem. — Ob aequi-
tatem tamen juris introductum est, si in-
gens sit damnum, ut aliquid remittatur:
nisi sterilitas compensetur cum ubertate

Quid de
'uccotore
parlicvtat

Ob jactu-
ram tna
g nam ali-
quid remit-
titur de pea-
done.

* Tr. 6, cap. 7, nam. 34. — . Lib. 3, part. 2, num. 1047. —
' Loc. dt., n. 1016.

servorum negligentia incendium acciderit,
* neque... continuo dominus in culpa erit, cum
paterfamilias diorum tantum ministrorum cul-
pam praestet, qui circa officium deliquerunt
vel négligentes fuerunt ».

O Bcrlichius utique concordat; sed n. 112
et seqq., excipit quosdam casus, in quibus,
etiamsi Limuli in suo officio non deliquerint,
tenebitur tamen paterfamilias de damno: ut
si domi retinuerit vel conduxerit ebriosum,
bona fama destitutum, vel solitum id commit-
tere unde Incendium possit accidere; si ejus
mandato factum fuerit incendium, si dominus
in culpa, etiam levissima, fuerit, ob quam fa-

mulus ignem injecit, qui non fuisset injectus,
nisi illa culpa praecessisset

859. – a) Lessius, *cap. 24, dub. 7*, non
loquitur de successore universali, sed solum
de causis, ob quas licitum sit conductorem
expellere.

b) Sporer in confirmationem hujus asserti,
allegat quidem L *Viam 10, C. de locato et
conducto*; attamen haec lex non videtur ad
rem citari; in ea enim non de locatoris, sed
de conductoris haerede fit mentio: « Viam
ventatis ignoras, in conductionibus non suc-
cedere haeredes conductoris existimans».

Locatio inita per actum authenticum

aliorum annorum ; ut ex *leg. 8, C. de local.*, et ex cap. *Propter sterilitatem, eod. tit.*, ubi Gregorius IX in quadam sua *Extravag.* sic sancivit: *Propter sterilitatem afficiendo magno incommodo conductores, vitio rei, sine culpa coloni, seu casu fortuito contingentem, colonis Ecclesiae... pro rata est pensionis remissio facienda: nisi cum ubertate praecedentis vel subsequenteris anni, valeat sterilitas compensari.*

Hinc, si nulli fructus percipiantur, nulla debetur pensio; ut docet Eugo — Si autem aliqui fructus percipiantur, ajunt Lessius', et idem Lugo 8 cum Covarruvias, Bartolo et aliis, tunc tantum remissionem esse faciendam, quando, deductis semine et expensis, non supersit quod sufficiat saltem ad solvendam dimidiam pensionem. Verumtamen putant Croix 4 cum Laymann a) et aliis, in hoc servandam esse consuetudinem locorum.

861. — Quaeritur 2°. *An liceat pauperi e locare jus mendicandi?*

Affirmant Sanchez 6 cum Henriquez a), et Sporer . — Quia ex una parte contractus est justus, cum utrinque aequalis sit sors lucrandi et perdendi: et ex alia hoc idem esset ac si pauper mediate per alium eleemosynam peteret.

Sed merito negant Lugo 7 cum Rodriguez et Corduba, Concina . ac Croix ». Ratio, quia, tametsi hic contractus sit justus inter locatorem et conductorem, est tamen injustus respectu ad fideles eleemosynam dantes, qui pauperi tantum volunt dare, non conductori, qui non est pauper, ut supponitur. — Nec valet dicere quod fideles mediate dent pauperi. Nam bene

1 Disp. 29, nam. 40, ex 1. Stf merets, cit., § 6 IVs major, — 1 Cap. 24, dub. 3, n. 17. — . Loc. cit., n. 43. ' Couj f., Pract. quAcst., cap. 30, n. 1, v. f. . Bartolns, in l. Ucti 8, C. dr locato. — 4 Lib. 3, part. 2, num. 1049. — . Condi, mor., lib. 1, cap. 7, dub. 2, num. 2. — . Tr. 6, cap. 7, num. 23. — ' Disp. 29, num. 8. . Rodri&., in bullam

respondet Croix '' quod vi juris empti ad petendum, conductor non jam petit nomine pauperis, sed nomine suo: et ideo nec mediate nec immediate eleemosynae illac pauperi dantur.

Secus autem dicendum censerem, si pauper non posset petere per seipsum. — Quia hoc casu, licet eleemosynae illae hic et nunc non perveniant ad dominium pauperis, prosunt tamen ut eorum subventio sic manuteneatur. Alias non inveniretur qui pro paupere illo loca circumiret; et sic pauper destitutus maneret.

862. — Quaeritur 3°. *An nuntius, proficiscens ad eundem locum, licite possit accipere a duobus duplicatam mercedem?*

De aurigis ait Pater Concina 11 nullam esse difficultatem quod possint; quia talis est consuetudo.

De nuntio vero opinatur aequum esse ut dimidiam tantum mercedem exigat a secundo conductore. Et hoc videtur satis probabile, cum eo casu opera illius pro itinere quod non suscipit gratia illius secundi conductoris, non videtur valere quanti valeret si pro eo solo iter susciperet. — Caeterum satis etiam probabile est quod possit totam mercedem exigere; ut tenet Lessius'', cum communi sententia (ut asserit idem Concina), et probabiliter putat Croix a) cum Laymann et Palao. Ratio, quia per accidens se habet ut opera sua sit utilis duobus; de se autem ab unoquoque mercedem justam exigit, cum unicuique se obliget ex justitia ad iter illud peragendum: quod si non peragit, peccat quidem injustitiae contra jus utriusque. — Vide dicta *de Cambio, n. 853, in fine.*

Compotit., num. 51, v. f. . Corduba, Sum., qu. 98. — . De fla et Jure, dissert. 4, cap. 19, n. 13. — . Loc. du, n. 1044. — . Loc. dt. — u Loc. dt., n. 21. — '' Cap. 24, dub. 5, num. 28. — Concina, de Just, et Jure, dissert. 4, cap. 19, n. 21. — Laym., lib. 8, tr. 4, cap. 19, num. 7. — Palans, tr. 33, disp. 7, punct. 4, n. 2.

non solvitur morte contrahentium, sed transit ad haeredes. — Si locator rem locatam donaverit, vendiderit, vel ipse occupare velit, non potest, ex hodierno jure, expellere locatarium, sed terminus constitutus exspectandus est.

860. — °) Laymann male a Croix citatur; non enim haec assent *lib. 3, tr. 4, cap. 22, num. 7.*

861. — a) Henriquez, qui a Sanchez allegatur ut refert S. Alphonsus, révéra sic te-

nere videtur; postquam enim *lib. 7, cap. 35, num. 5, i. f.*, sententiam exposuit, quae negat licere, addit: «Quae sententia non est certa, quia expresso jure non prohibetur locare, nec fit inhabilis ut pretium locationis recipiat .

862. — a) Croix, *lib. 3, part. 2, n. 1045*, absolute huic opinioni adhaeret, sed subdit: « Et non improbable dicunt Laym... Castr.. »; qui revera ita loquuntur.

Qaxnxm
men<ura.

Elocare
lui mendi
candi, fid
iurn juxta
quaviam.

Merito ne-
pHur,

»««
per * m«n-
“* r'

potest acci-
pere M duO
huc merer-
dem dapli
caLim.

Nautias
Erobabi '
ter id non
potest

Probabi-
liter etiam
potest to
tam merce-
dem exige-
re.

Conditio
ctor obligatus
tu» ad melioratio
oe», de
debet (accere.

Hipenwe
regulari-
** &< ' ,
n *

863. - Quaeritur 4°. *An conductor obligatus ad meliorationem, illas debeat facere expensis suis a>?*

Negant Molina et Valascus apud Lugo l. — Sed verius affirmant ipse Lugo ‘ cum Lopez, et Croix Z Quia, cum quis se obligat ad aliquid faciendum, per se censetur obligatus ad id faciendum suis expensis: sicut si quis se obliget ad solvendam pensionem in domo locatoris, tenetur quidem ad sumptus, ut illuc pensio transmittatur. Intellige, dummodo in contractu locationis detrahatur aliquid de ordinaria pensione; cum hoc onus meliorationum alienum sit a natura conductionis.

Caeterum expensae modicae et ordinatae in re conducta faciendae, regulariter spectant ad conductorem; extraordinariae vero, ad locatorem; ut Croix 3 cum Sporer et Tamburinio.

864. - Quaeritur 5°. *An debeatur pensio famulo conducto ad servitium annuunt,*

Molina, disp. 463, num. 1. - Alvar. Valasc., tract de Jure emphyteut., qu. 25, n. 19 et 34. - 1 Disp. 29, n. 69. — Loc dL - Grtgoriui Lopt», part. 5, tit. 8, l. 24, glos. X — 1 Lib. 3. part. 2, n. 1052. - Sportr, tr. 6, cap. 7, n. 37. - Tombur., lib. 9, de Contract., tr. 4, cap. 1, § 2, num. 6

si aegrotet per aliquot menses, puta per trimestre ?

Affirmant Antoninus a), Graffius b), etc., apud Croix *. — Sed verius negat communis sententia, quam tenent Lugo 6, et Croix c) cum Molina, Laymann et aliis. Quia de justitia non debetur salarium pro obsequio non praestito.

Putat autem Azor apud Lugo ", teneri saltem dominum ad praestanda famulo alimenta et expensas necessarias pro curatione. — Melius tamen dicunt T Rebel- lus d), et alii cum Diana d), non teneri nisi ad sumptus leves pro brevi infirmitate. Quinimmo non immerito ait Lugo, neque ad id obligandum esse dominum, nisi forte aliquando ex caritate, casu scilicet quo infirmus esset in gravi necessitate. — Bene tamen excipit Roncaglia .>, nisi alicubi esset consuetudo ut domini teneantur ad totum stipendium, si famulus, ad annum conductus, per aliquot dies aegrotet.

Facxl.
a c | rotas
ti non debt
tar alipCT
diam.

QuuJde
oilmen diet
expenmoh
rationis

ct seqq. — Lib. 3, part. 2, n. 1060. — Loc. dt., n. 58. — Molina, disp. 493, num. L - Laynt., lib. 3, tr. 4, cap. 28, num. 3. — Aaor, part. 3, Hb. fi, de Locato, cap. 14, qu. 3, i. f. - De Just, et Jure, disp. 29, num. 60. — Loc. dt., n. 60. — Lugo, loc. dt.

863. - a) Quo major claritas ipsi quaesito affulgeat, et ut auctorum allegationes rite intelligantur, citanda sunt ipsa verba quibus card, de Lugo loc. cit., quaesitum proponit: « Dubitatur, inquit, quando locator obligat in contractu conductorem ad meliorationem rei conductae faciendam, cujus expensis fieri debeat ». Et respondet: « Certum est, si in pacto explicetur ut conductor ex suo faciat, ita esse observandum; si hoc vero non explicetur, ex conjecturis indaganda est mens contrahentium; quibus cessantibus, Molina... cum Valasco putat locatoris sumptibus meliorationem faciendam. Ego verius puto cum Gregorio Lopez.... intelligi, quod fiat ex bonis conductoris». Ita Lugo, et revera Molina, loc. cit., asserit in dubio censer meliorationes factas locatoris impensis, idemque clare significat Alvarus Valascus, loc. cit.

b) Croix, loc. cit., n. 1053, utramque sententiam circa quaesitum, ut ex Lugo explicatum est, exponit, neque ullum de alterutra judicium profert

864. - Marius Antoninus, in suis Variis Résolut., lib. 1, resol. 92, n. 7, generaliter dicit salarium deberi famulo in infirmitate levi, et brevi tempore duratura; non autem in longa et inveterata.

b) Jacobus de Graffiis utique a Croix ex Lugo citatur; a Lugo autem ex Diana (part. 1,

tr. 8, resol. 86); sed quidquid dicat Diana, Graffius, Decis. aur-, part. 1, lib. 3, cap. 8, n. 7, tenet sententiam oppositam, quae est opinio S. Alphonsi: « Etsi dominus, inquit, teneatur famulo aegrotanti cibaria exhibere et modicas expensas, non tamen mercedem ». Cujus dicti rationem num. 8 his verbis affert: « Cui famulo] solum debetur merces propter laborem personalem ».

c) Croix auctores quidem citat, ut refert S. Alphonsus; ipse tamen loc. cit., n. 1050, neutri sententiae adhaeret; « sed, inquit, spectanda est consuetudo locorum ».

d) Rebellus et Diana a Lugo citantur pro sententia quae simpliciter negat dominum ad curationis sumptus teneri. — At Rebellus, lib. 14, qu. 15, n. 1, id tantum negat in casu infirmitatis gravis; < quamvis (ita pergit > i. 2), honestas contrarium suadeat, ut solent facere religiosi ac nobiles; et interdum cantas exigat etiam sub mortali, si videlicet in extrema vel gravi necessitate sint, nec sit alius qui succurrat . — Diana vero, part. 1, tr. 8, resol. 86, id asserit quod ipsi a Lugo tribuitur.

e) Roncaglia, tr. 14, qu. 6, de Conducto, cap. 3, qu. 3, resp. 2, v. f., absolute docet injustum esse, mercedis partem subtrahere famulo ad annum conducto, eo quod aliquot dies aegrotaret; cujus asserti duas rationes affert, e quibus una ex consuetudine peti-

DUBIUM XII.

De Contractu Emphyteusis, Feudi et Libelli.

865. *Quid de emphyteusi.* — 866. *An debeat pensio in gravi jactura fructuum.* — 867. *Quid de feudo.* — 868. *Quid de contractu libellatico.*

Emphy-
teutici.

865. - « Resp. Γ. Emphyteusis est con-
« tractus similis locationi, in quo res im-
« mobilis, quae cultura possit effici me-
« lior, conceditur alteri, vel in perpetuum,
« vel non brevius saltem quam ad decen-
« nium. Ita ut dominium ejus directum
« et possessio civilis maneat apud domi-
« num, qui tradit in emphyteusim; domi-
« nium autem utile transferatur in emphy-
« teutam, cum hoc onere, ut quotannis
« certum canonem, ut vocant, seu pensio-
« nem domino solvat. — Quam si totam
« solvere negligat 26 annis continuis in
« emphyteusi ecclesiastica (cum scilicet
« res est Ecclesiae vel pii loci); vel in sae-
« culari, 36 annis, incidit ipso jure in poe-
« nam commissi, ut dominus eum expel-
« lere possit »¹ », [Etiam auctoritate pro-
« pria, ut multi cum Palao — sed Lessius <
dicit praecedere debere monitionem. Vide
Croix « etsi de solutione interpellatus
« non fuerit. Licet enim Bartolus et alii
« quidam apud Diana⁸ dicant, si per 30
« vel 40 annos non solverit, eum prae-
« scribere immunitatem in futurum; id

« tamen Wesembeck et alii quinque ne-
« gant.

« Porro, quid juris sit in hoc contractu,
« pendet ex consuetudine locorum, quae
« varia est; et ex ipsa conventionem con-
« trahentium, quae scripto instrumento
« concipi debet, ut valeat. — Vide Lay-
« mann⁴, Lessium⁴ ».

866. - Utrum *emphyteuta debeat pen-
sionem, quando patitur gravem jacturam
fructuum?*

Dicit Palaus^{*} de juris rigore et [se-
clusa] consuetudine, integram pensionem
esse solvendam: ex *l. l. C. de jure emphyt.*,
ubi sancitur quod, praedio manente in
parte, solvenda est pensio “λ — Lessius
tamen ac Lugo⁷ recte sentiunt hanc le-
gem esse intelligendam, quando pensio
est modica respectu fructuum; et magis
datur in recognitionem dominii directi
quam ad fructus compensandos. Secus
vero, si sit magna et fere aequalis fructi-
bus; nam tunc ex aequitate deberet minui,
vel fundo pereunte ex parte, vel magna
sterilitate adveniente.

Emphy-
teuta debet
pensionem
etiam in
gravi jactu-
ra.

Quomodo
est intelli-
gendum.

¹ Lib. 3, pAt. 2, n. 1062. — Bartolus, in leg. *Compatit*,
C. de praescriptione. — Part. 8, tr. 7, resol. 30. v. f. —

Lib. 8⁸ tr. 4. cap. 23. — < Cap. 24. dnb. 9. — Tr. 33. diip. 10,
puncL 7, n. 6. — Loc. dt.; n. 49 et 60. — 1 Disp. 29, n. 88.

tur: « Quia, inquit, contractus juxta consuetu-
dinem locorum regulandi sunt.; apud omnes
autem, seu iere apud omnes, credo esse con-
suetudinem, ut propter breve impedimentum
famulis merces non minuatur».

865. - § *In Horn. apost., tr. 10, n. 211*,
S. Doctor non consentit cum Hermanno Bu-
senbaum, et ait: <Qui canon si non solvatur
per tres annos, dominus potest sibi vindicare
fundum, si hoc erit saecularium; duos, si est
Ecclesiae ». Cum S. Alphonso concordat Fer-
raris in sua *Bibliotheca*, v. *Contractus emphy-
teusis*, n. 9, et 10.

*) Scilicet: « Multi apud Palaum, tr. 33,
disp. 10, punct. 10, η. 1, qui hanc sententiam
communioem appellat, quamvis ipse n. 2,
contrariam verioem existimet.

<) Lessius, a Croix citatus uti refert S. Al-
phonsus, id tamen in *Auctar.*, v. *Contractus*,

cas. 4, i. f., affirmat de perpetuae elocationis
contractu, quem ab emphyteusi diversum esse
asserit.

Λ) Wesembeck sic a Diana citatur: « *Lib. 1*,
tit. 45, n. 4 et seqq. ». Verum quinam sit ille
liber nescio; sed quidquid de hoc sit, Wesem-
beck, in Comment, ad Pandectas, *lib. 6, tit. 3*,
v. f., expresse contrarium tenet, scribens:
« Libertatem a canone poterit hoc modo prae-
scribere 30 annis ». — Praeter Wesembeck,
Diana, *part. 8, tr. 7, resol. 36*, quatuor tan-
tum auctores hic allegat; non autem quinque,
uti scribit Busenbaum.

866. - a) Lex 1, C. *de jure emphyteut.*,
ita loquitur: « Sin vero particulare vel aliud
leve contigerit damnum, ex quo non ipsa
rei penitus laedatur substantia, hoc emphy-
teutarius suis partibus non dubitet adseri-
bendum ».

Utrum autem *emphyteuta gaudeat privilegiis quae dominus directus in re habebat?*

Affirmant Bartolus, Jason, Tiraquellus, etc., apud Croix—Sed negant propriabiliter Lessius, Laymann, Palaus, etc.*

Ratio, quia cum transfertur in emphyteutam utile dominium rei, res [non] fit sua; unde, si nimirum ipse sit laicus, non potest gaudere privilegiis Ecclesiae, ad quam spectet dominium directum.

867. - « Resp. H°. Feudum est contractus similis emphyteusi, quo res immobilis alicui conceditur, cum translatione domini utilitatis, proprietate retenta: sub onere, non quidem aliquid solvendi, sed exhibendi fidelitatem et obsequium personale directo domino. Quod si item non

< faciat vassallus (sic enim dicitur feudi «acceptor), perdit feudum. — Interdum « etiam in feudo aliquid persolvi debet in « recognitionem domini directi; sed tunc « ex ea parte deficit a puro feudo, et declinat ad emphyteusim.

« Porro, quid juris sit circa feuda, pendet item a locorum consuetudine, quae juris communis sunt. Vide loc. cit. °.

868. - « Resp. III°. Contractus libellaticus, sive datio ad libellum dicitur, cum emphyteuta vel feudatarius rem illam quam in feudum vel emphyteusim accipit, simili contractu tradit tertio (ad quod tamen, si in decennium fiat, requiritur domini consensus): ita ut sit quasi subfeudum et subemphyteusis. — Ita Lessius ».

Coairactus libellaticus, quid.

DUBIUM XIII.

Quid sit Sponsio et Ludus.

869. *Quid est sponsio, et an sit licita.* — 870. *An liceat spondere circa peccatum committunt.* — 871. *Quid ludus, et quando licitus.* — 872. *An sit restituendum lucratum a filiofamilias aut religioso.* — 873. *Quid, si religiosus ludat illicite, per licentiam generalem.* — 874. *An religiosus possit plus lucrari quam perdere.* — 875. *An si exponat majorem summam quam possit, teneatur restituere lucratum.* — 876. *Quantum filiusfamilias possit exponere ludo.* — 877. *Quando ludens cum deceptione teneatur restituere.* — 878. *An valeat sponsio, si unus spondeat majorem summam quam alter.* — 879. *An, si unus rem certo sciat, et manifestet. Vide alia ibidem.* — 880. *An cogens alterum ad ludendum possit relinere lucratum.* — 881. *An teneatur restituere praesciens se victurum ob suam peritiam.* — 882. *An, qui utitur astutiis licitis. Quid, si utatur illicitis, et quantum debeat tunc restituere. An liceat ludere precibus sacris.* — 883. *Agitur de ludo vetito.* — 884. *Quae sint leges hunc ludum prohibentes.* — 885. *An et quomodo peccent 1° Laid, hoc lusu ludentes.* — 886. *An peccet graviter ludens ob lucrum.* — 887. *An victor ludo vetito possit retinere lucratum.* — 888. *Quid, si impediat judicem ne ipsum condemnet. Et an teneatur fateri veritatem judici interroganti.* — 889. *An possit retinere lucratum, si lusit animo repetendi.* — 890. *An victus teneatur solvere.* — 891. *Quid, si uterque renuntiaverit legi.* — 892. *Et an victus poterit petere relaxationem juramenti.* — 893. *An victus possit sibi compensare solutum.* — 894. *An possit transigere, si ficte minitetur repetere in judicio.* — 895. 11°. *Quoad clericos, quinam clerici comprehendantur.* — 896. *An certe peccent graviter clerici ludentes frequenter et in magna quantitate.* — 897. *Quid, si solum frequenter.* — 898. *Quid, si solum in magna quantitate.* — 899. *Quando non peccent graviter nec leviter.* — 900. *An haec procedant in omni ludo chartarum.* — 901. III°. *Quoad religiosos, an et quomodo peccent religiosi hoc lusu ludentes.* — 902. IV°. *Quoad episcopos, quomodo ipsi peccent.* — 903. *An peccent graviter clerici et religiosi his lusibus assistentes.*

Sptmwo.

869. - « Resp. Sponsio est contractus, in quo duo, de veritate aut eventu alius cuius rei cenantes, sibi invicem aliquid spondent, ut id ejus sit qui veritatem

« assecutus fuerit; v. gr. certo tecum decem imperialibus, hanc vel istam civitatem obsessam, captam, etc.

« Ut licite fiat, requiritur a). Γ. Ut fiat

Bartol., in I. Prtj/u/, C. de excoqm. raunrr. - Jaso», in Aulh. Qttat lufiofi/f, n. 42, C. de kaero ecdea. - Tiraq, da Relr. lignagitr,} 13,a.8. * Lib. 3, part. 2, n. 10M.

- Lr<-, cap. 24. n. 44. - Ltym., lib. 3, tr. 4, cap. 23, n. S. - Palaus, tr. 83. dhp 10, punct. 2, n. 4. . Ap. Croix, toc. dt., n. 1064. - L. ^., loc. dt., η. δβ. - Zzm., loc. cit.. n. 6.

869. - Λ) Molina, Lessius, Lugo, hic a Burmannbaum ciuti, dicunt licitas esse sponsiones

sub certis conditionibus, sed non afferunt omnes has conditiones.

Condilio
e« requiu-
ttt.

. super re dubia. — 2'. Ut sit aequalitas
« in re quae spondetur, cum aequali incer-
. titudine ». (Aequalitas tunc adest, quan-
do res est proportionata probabilitati alte-
rius partis. Lugo '). — « 3°. Dubius even-
« tus in utroque. — 4°. Ut uterque eodem
« sensu accipiat id de quo certatur. —
« Molina, Lessius, card. Lugo' ».

Sed quaeritur: *an sint licitae hae spon-
siones*, vulgo dictae *Scomtnesse*?

SpOMIO
Xiiuntilll-
atxr juxta
quouUm.

Negant S. Antoninus 8, Silvester 4, et
Concina 5 cum Gabriele, etc. — Ratio,
quia leges civiles has sponsiones repro-
bant: nisi forte fiant causa exercendae
virtutis, puta in palaestra luctando, etc.

Per »e
«uni Uatac.

Affirmant vero communiter Azor ., Sanchez7, Lugo [Continuator] Tour-
nely., Roncaglia10, Wigandt11, Salmant.12
cum aliis pluribus. Ratio, quia hic est con-
tractus fortunae, quo uterque spondens
exponitur pari periculo jacturae et lucri.
Neque verum est leges prohibere spon-
siones; nisi fiant circa corporis certamina,
causa odii, libidinis et similis. Aliae vero
sponsiones indifferentes potius approban-
tur, ut in l. Si *quis ita*, ff. de verbor. obli-
gat. — Hanc sententiam per se veram
puto; quia sponsio per se est res indiffe-
rens. Tamen in individuo (cum, ex mea
sententia, non detur actio indifferens), re-
gulariter censeo hujusmodi sponsiones
non excusari a peccato veniali; quia in
eis deest motivum cohonestans licitae re-
creationis, sicut adest in ludo honesto. Et
sic videtur intelligere S. Antoninus18, vo-
cans tale lucrum *turpe*, utpote *nulli de-
servietis utilitati, sed vanitati et prodi-
galitati*.

In indi-
viduo, re-
fuUriter
»ent venia-
ft

Nemo autem dubitat, reprobandas esse

1 Diep. 31, n. 77. — *Mohna*, diip. 508. — Lrxs., cap. 26,
dub. 1. — . Diip. 31, tect. 6. — 1 Pari. 2, dt. 1, cap. 33.
§ 9, — 1 V. *Negotium*, quaer. 4, i. C — * De Juet. cl Jure,
diMert. 4, cap. 15, n. 20 et 21. - *Gabr*, *Bicl*, in 4, diit. 15,
qu. 13, art. 3, dub. 8. — . Pari. 3, Hb. 11, de Spondotiib.,
cap. 1, dub. 1. — ' Comil mor., lib. I, cap. 8. dub. 32.
n. 2. — . Di»p. 31, n. 73. — . De Contract., cap. 10, v. *ti*
v. *Sponsio*. — * Tr. 14, qu. 11, de Ludo et SponsionibM
cap. 3, qu. 1. — n Tr. 8, exim. 4, n. 76, v. 2. —

*) Bulla Pii IV tractat de sola sponsione
circa Romani Pontificis electionem (et sic etiam
ab Azor allegatur); sed postea Gregorius XIV
addidit sponsiones circa Pontificis vitam et
mortem.

<) Bulla *Cog.il hos* excommunicationem

sponsiones circa ingluviem aut potum. —
Vide Lugo14.

Sic etiam per bullam Pii IV *In eligen-
dis, etc.*, prohibentur sponsiones circa du-
biam electionem Pontificis, sive super ejus
vitam et mortem b>, ut refert Azor 18 —
Item testatur Roncaglia“, Gregorium XIV,
per aliam bullam quae incipit: *Cogit nos*,
ampliasse praefatam bullam Pii, etiam ad
electiones cardinalium; et adhuc extra
Urbem sub excommunicatione latae sen-
tentiae Papae reservata, respectu ad ele-
ctionem Pontificis; et respectu aliarum
sponsionum, ipsae (> annullantur in utro-
que foro, adeo ut quisque teneatur ad
restitutionem ante omnem sententiam. —
Sic etiam, ut testatur Sanchez1T, prohiben-
tur sponsiones scholasticorum Salmanti-
eorum circa electiones ad cathedras.

870. - Dubitatur 1°. *An sit licita spon-
sio circa peccatum committendum ?* —
Bene distinguit Lugo18:

Si sponsio est de peccato patrando *ab
alio tertio*, licita est, nisi spondens optet
peccatum, vel opem ferat ad peccatum
committendum. Ita Lugo 18 et Sanchez 80
Advertunt tamen iidem Lugo, et Sanchez
cum Alcocer, quod eo casu optans pecca-
tum peccaret quidem, sed non teneretur
ad restitutionem; quia laederet quidem
virtutem quam laedi optat, sed non laede-
ret justitiam. — Si vero sponsio est de pec-
cato patrando *ab uno ipsorum sponden-
tium*, licita erit, si tu v. gr. sponderes alte-
rum commissurum fore peccatum; quia
tunc sponsio eum avertit a peccato. Secus,
si sponderes te commissurum peccatum,
aut alterum non commissurum; quia tunc
sponsio ad peccandum induceret.

Quaedam
'pftniio
nestlUdUe,

Sponuio
de peccato
aims tertii,
quando het-
ta.

De pec-
cato altero
tnu» «pon
deo Cium,
quando lici-
ta.

u Tr. 14, cap. 4, n. 64. — “ Loc ciu, § 9. — u Loc dtM
n. 73. — *Pius IV*, bulla Jw *tligtnÂu*, 9 Octobr. IMS. § 21,
in πωι^ηη Bullar. Roæ. — u Pari. 3» lib. 11, de Spousiomb..
cap. 2, dub. 1. — “ Tr. 14, qu. 11, de Ludo et Spotuiooib.,
cap. 3, qu. 3, resp. 2. Grrrfor. *XIV*, bulla Co<i/ *nos*,
21 Martii ; in maxno BuUar. Rom. — 11 Couail mor.,
lib. 1, cap. 8, dub. 33, n.4. — « Disp. 31, d. 75. — » Loc.
dt. — * Loc. dt., n. 6. — *Lugo*, loc. dt. — *Sanch.*, loc. dt. .
Alcoctr, irai. dei Jueffo, cap. 46, concl. 6; et cap. 47, cood. 4

sancivit contra eos omnes qui sponsiones fa-
ctant sive de electione aut morte et vita Pon-
tificis, sive de cardinalium creatione; omnes
que illae (et non solum *aliae*, quae videlicet
de cardinalium creatione fiunt) sponsiones in
utroque foro annullantur.

Sed dubitatur 2°. *An hoc casu quod sic illicite sponderes, tenearis ad restitutionem?*

Illicite
«pondena ia
hoc casa,
non tene-
tur resti-
tuere.

Recte negant Lugo', Sanchezs, Azor³ et Roncaglia'. — Ratio, quia, licet spon-
dendo pecces, non tamen laedis justitiam;
cum tu non accipias tunc pretium pro
peccato commisso, sed pro eventu jam
successo juxta pactum sponsionis. Et in
hoc consentit etiam S. Antoninus 6, ubi
ait: *Non tamen restituere oportet de ne-
cessitate; sed pauperibus erogandum., et
hoc magis ex consilio quam ex prae-
cepto* .).

Ludui,
quid.

Lid c m ju-
re naturae.

871. - « Ludus vero est contractus quo
« ludentes inter se paciscuntur ut victori
« cedat quod uterque deposuit. — Hi con-
fractus jure naturae liciti sunt, modo
«debitae conditiones adsint, et aliunde
« non interveniat scandalum, aut justa
« prohibitio, aut iniquitas se misceat, nec
« peccati sit occasio. Quia, sicut quivis
« suae rei dominus potest alteri eam do-
* nare absolute; sic etiam sub aliqua con-
« ditione, sive ea fortuita sit, sive ex in-
« dustria pendeat — Lessius ., Bona-
« dna' ».

Qui noa
«st rei do-
minus ne-
quit de ea
ludere.

872. - « Unde resolves: Γ. Qui rei do-
« minus non est, aut alienare eam non
« potest, non potest etiam de ea ludere
« aut deponere. Et sic deberet restituere,
« qui lucratus esset a religioso et filiofa-
« milias non potente alienare. — Lay-
« mann 8 ».

Lucrans
a AUo vet
ab uxore,
quando de
tuere.

Quod lucratur quis ludo a filiofamilias
debet ei restituere, nisi sit de bonis ca-
strensibus, etc., vel nisi ludus sit mode-

1 Diip. 31, n. 75. — . Cooiil., Ub. 1, cap. 8, dub. 32,
n. 9. — 1 Pan 3, Ub. 11, de Sponsion, cap. 1, dub. 6. —
• Tr. 14, qu. 11, cap. 3, qu. 3, reap. 1, i. i. — * Part. 2, tit. 1,
cap. 23, § 9. — • Cap. 26, dub. 1. —1 Diip. 2, de Restit u p.,
qu. 3, punct 1. — • Lib. 3» tr. 4, cap. 21, n. 5. — » Tr. 14,
cap. 4. η. M et 66. — Lugo, <U>p. 3, n. 144. - Molina, tr. 2,
diip. 620. n. 1 ct 3. * Asor, part. 3, Ub. 6, cap. 26» qu. 8
et 10. - * Tr. 13» cap. 6, n. 94. — u Loc. dt., n. 96. - Dleat.,

ratus juxta decentiam, vel adsit tacita
licentia parentum. Salmant.e. Idem dicen-
dum de uxore et religioso; ut Lugo, Mo-
lina, Azor, cum Salmant.,0. — Hoc tamen
non intelligitur de ludis illicitis vetitis a
jure, a regula vel a praelato: uti sunt
ludi alearum et taxillorum, et consequen-
ter omnis ludus fortuitus, nisi fiat in parva
quantitate, et in illis religionibus ubi usu
permittitur ad recreationem; ut Salmant."
cum Dicastillo, Peyrino, etc. At in religio-
nibus reformatis talis ludus esset pecca-
tum grave propter specialem regulae pro-
hibitionem % ut communiter dicunt Sal-
mant. ” cum Lugo, Diana, Dicastillo, etc.
Et tunc lucratum omnino restituendum
ipsi religioso vel monasterio. — Vide fu-
sius infra dicenda super hoc puncto, m. 901,
ubi etiam agetur de quantitate quam alii
religiosi possunt ludo exponere.

ludentes.

873. - Hinc quaeritur 1°. *S/ religiosus,*
obtentata licentia generali a praelato expen-
dendi aliquam summam, *expendat in usi-
bus illicitis*, puta in ludis vetitis, aut cum
meretricibus, etc., *utrum tunc peccet con-
tra votum paupertatis, et tam ipse quam
accipiens teneantur ad restituendum mo-
nasterio?*

St Rtiil.
ex
centu rr
ncrali il..
cite expex
dat,

Prima sententia, cum Salmant.18 cum
Nazario, Sanchez, Lessio, Silvestro, etc.,
affirmat. — Ratio, quia talis licentia a su-
periore nec praesumitur data, nec dari
poterat; cum ipse non sit dominus, sed
simplex administrator bonorum mona-
sterii.

jeiu al.
quo», ex
pefideo» el
accipieni
tenentur re-
stituere.

Secunda tamen sententia, quam tenent
plures auctores graves, ut Suarez % Lugo,

Gravem te-
ctores id nr

Ub. 2, tr. 18, de Ludo, diip. 2, dub. 2, n. 22. - Laur, dt
rinis, de Offic. subditi, qu. 2, cap. 2, 7, v. f., qu. 2. —
11 Loc. cit, n. 95. • Lugo, disp. 31, n. 12. • Diana, part 7,
tr. 9, resol. 4. • Dicast, loc. dt., d. 21. — 11 Tr. 13, cap. 6,
n. 85. • Nasar., Optuc. de Statu et Oblig. religio , de Voto
pauperi., dub. 8, cond. 11 et 12. • Sancto., Decal., lib. 7,
cap. 19. n. 30. • Lrss., cap. 4L n. 7b, v. Nono, Silvrst.,
v. Religio VI, qu. 7, v. Secundum,— Lugo, diip. 3, n. 142.

870. - a) S. Antoninus haec scribit de qua-
libet sponsione, ct non solum de ea quae fie-
ret de committendo peccato.

872. - * Lugo, Diana, Dicastillus hanc
rationem praetermittunt; concordant tamen
quoad propositionem: esse scilicet peccatum
grave in religionibus reformatis.

873. - a) Suarez, dc Relig., tr. 7, Ub. S,
cap. 11, n. 16, male citatur a Salmanf, id

enim dicit non de praesenti casu, sed de li-
centia data aliquid accipiendi absque justa
causa. Contra vero, cap. 15, n. 4, ut religio-
sus aliquid expendens de bonis religionis ex-
cusetur a violatione voti paupertatis, requirit
licentiam legitimam ex parte causae, ita ut
si fuerit injusta, sit etiam nulla. Acccnsendus
itaque est auctonbus, qui sententiam ipsi
S Alphonso probatam luentur.

Hurtadus, Medina, Salas, Lopez, Pellizzarius, Rebellus, etc., apud Salmant.¹ (quibus Croix * adhaerere videtur), censet nec religiosum tunc peccare contra votum, nec restitutionem monasterio deberi ab ipso aut ab accipiente. — Ratio istorum: tum quia, ut ait Croix % tunc licentia habetur ut data, non a praelato administratore, sed a religione domina, quae in tali casu, licet sit invita quoad modum, non est tamen quoad substantiam; et religio praesumitur, ut ait Rebellus e>, saepe in eam consentire, ne periclitetur fama subditi vel superioris. Tum quia eo casu superior aufert de se impedimentum quantum potest; et ideo, cum universaliter licentiam praebet, non est cur credatur eam limitasse ad usus tantum licitos; ut dicunt Croix a) et Lugo cum aliis.

Pruna
tenenda,
abioiute
L7.b*b'

Sed, his non obstantibus, censeo *primam* sententiam absolute probabiliorem. — Vide quae fusius dicuntur, *Lib.IV,n. 31*,

874. - Quaeritur 2°. *An religiosus possit in ludo plus lucrari quam perdere possit?* — Distingue:

lucrar, per' Potest, si eodem jactu (exponendo v. gr. quinque argenteos) totidem a quatuor personis lucretur; vel si ludus moraliter

non interruptatur. Quia tunc, sicut posset amittere pecuniam jam lucratam, una cum sua exposita; ita bene potest plus lucrari, saltem duplum suae pecuniae expositae βΛ Sanchez.; et Valentia, Rebellus, etc. cum Salmant. . . — Si vero ludus moraliter interruptatur, vel si lusores sint omnino diversi, non potest pecuniam lucratam integre exponere; quia illa non est sua, sed monasterii. Concedunt tamen Salmant. * cum Lugo et Villalobos non interrumpi ludum, si de pluribus lusoribus unus substituat alteri in eodem genere ludi; aut si in altera die, urbanitatis causa ludatur cum iisdem.

Quando
non povut.

Ludu»,
quando cen
«eatar non
interru
p<uv

Idem de filiisfamilias docet Sanchez.; et idem de similibus ait Rebellus.

875. - Quaeritur 3°. *An religiosus, qui sine licentia exponit ludo majorem summam quam possit, teneatur restituere lusori summam lucratam uno jactu supra illam quam perdere poterat?*

Exponens
majorera
• ammam
quam pos-
ui.

Negant “J Navarrus, Gabriel, Armilla, Graffius, Toletus et alii, apud SanchezT. Ratio istorum, quia contractus aliquando bene potest esse validus ex parte unius, et invalidus ex parte alterius; ut sunt contractus cum pupillo et Ecclesia sine so-

non te-
netur. laxia
quendam.
re excet-
ram Juch.

Thomas Hurtadus, Rcwl. mor., tr. 8, cap. 8. reset 87, a η. 880. · Barthol. Medina, Sum., lib. 1, cap. 14, § 29. - Salas, de Ludo, dub. 21, a num. 4. Ludov, Eof a, de Contract., lib. 2, cap. 40, v. f., v. An autem religiosus. · Pellia., tr. 4, cap. 2, sect. 4, n. 317. Rebell., pan. 2, lib 12, qu. 4, n. 6. - 1 Tr. 13, cap. 6, n. 84. — · Lib. 4, n. 114.— Lu&o, di»p. 3, num. 139 et 142. — ■ Decal., lib. 7, cap. 19, n. 83 et 84. — Valent., in 2 2., di»p. 5, qu. 6, punct. 5,

§ 2, v. f., Dubiam. · Rebel/, loc. au. n. 5. - · Loc. at., nam. 97. — * Tr. 13, cap. 6, nom. 97. · Lugo, dup. 3. n. 145. — · Cansil. mor. lib. 1. cap. 8, dub. 8, — Rebel/, part. 2, lib. 12, qa. 4, num. 5. — ,Vnur., Man., cap. 20, num. 12. · Gabr. Riel, in 4, diiL 15, qu. 13, art. 3, dab. 6, Armilla, v. Ludus, a. 8. · Jacob, de Graffiis. Decis. aar. pari 1, lib. 2. cap. 122, num. 6. · ' Decal lib. 7, cap. 19, num 85.

b) Croix» loc. cit., rationem hanc affert pro alio casu» quando scilicet superior licentiam subdito concedit pecunia utendi etiam ad usus illicitos et superfluos: «Nec obstat, inquit, quod superior non sit dominus, sed tantum administrator...; nam Psaltem monasterium est dominus et disponere potest de rebus suis» etiam ad usus illicitos; praesumitur autem saepe consentire ».

<) Rebellus, loc. cit., non dicit saepe; sed simpliciter ait esse praesumendum quod religio consentiat» propter rationem a S. Alphonso allatam

d) Croix, loc. cil., h. 114, id dicit secundum sententiam card, de Lugo aliorumque» quos ceteroquin ipse non reprobatur.

874. - Auctores citati non loquuntur de duplo expositae pecuniae; in reliquis vero omnibus concordant.

b) Villalobos male a Salmant. pro ista

interpretatione citatur; de ea enim non loquitur, part. 2, tr 28, difff. 5, n. 14 et 15.

875. Auctores citati a Sanchez (praeter Toletum)» etsi forte non expresse hunc casum ita solvant, id tamen docent, unde conclusio ista plane colligi debeat — Navarrus enim et Graffius, locis citatis, dicunt filiumfamilias (cui Navar. aequiparat monachum) posse a collusore plura lucrari quam collusorem ab ipso. Gabriel autem negat dari recompensationem, si unus haberet administrationem rerum pro quibus luditur et non alter; tunc enim habens administrationem tenetur restituere lucrum, et non e converso. — Idemque dicit Armilla expresse de filiofamilias et de religioso, quia, inquit» filiusfamilias ludendo potest patri acquirere, sed non potest acquisita distrahere sine licentia patris.

Λ Toletus male citatur a Sanchez; nam lib. 5, cap. 27, n. 4, aperte contrarium luetur,

Icmnitae inirif, ex *l. Julianus*, § *Si qtis, ff tie actiou. empti et vend.*, et can. *Si qua de rebus, cans. 12, qu. 2*. Hanc opinionem Sanchez ', licet oppositam vocet longe probabilio-rem, putat tamen probabilem, — Sed ratio allata nullo modo probabilis vi(jetur jn adducta enim paritate, supponit lex adesse in contractu aequali-tatem, et tantum respectu deficientiae so-lemnitatum favet Ecclesiae et pupillo; at in casu nostro deficit aequalitas et justitia contractus, cui nescio quomodo lex favere possit, cum sit in substantia injustus.

Hinc adhaereo secundae sententiae, quam tenent Salmant? cum Sanchez, Les-sio, Villalobos, etc., nimirum, quod eo casu omnino teneatur religiosus ad restituend-um; quia nequit lucrari tali contractu inaequali et injusto. — Et hoc congruit doctrinae Molinae, Sanchezii et Lugonis apud Croix *, qui recte dicunt quod si quis lucratur exponendo ad ludum pecuniam furtivam, extra quam nihil aliud habeat quod tradat, tunc tenetur restituere lucra-tum ->; quia contractus fuit nullus, cum exposuerit pecuniam quam collusor acqui-rire non poterat.

1 Decal., lib 7, cap. 19, n. 66. — 1 Tr., 13, cap. 6, n. 98. · *Sanch.*, loc. dt. · Zxu., cap. 26, nam. 32 ct 38. · *Villal.*, pan. 2, tr. 28, diff. 5. η. IX — *Molina*, disp. 518. · *Lu^o*, disp. 31, η. 17. · · Lib. 3, part. 2, n. 1079. — · Loc. cit., n. 98. · *Sayr.*, Cjav , lib. II, cap. 12, n. 9. · *Henriq.*, lib. 7, cap. 35, n. 6. · *Salon*, in 2— 2·, post qu 61, de Dominio, qu. 5, art. 6, i. t., concl. 3. ad 1. · *Sd*, v. *Ludus*, n. 6. ·

scribens dari casus in quibus qui lucratus est (enetur restituere ante condemnationem, et Γ cum qui perdiderit non posset rem talem alienare, · puta quia erat filiusfamilias., vel monachus», et subdit: «Ex quo fit ut contra, si isti lucrentur, teneantur etiam restituere: sicut enim non possunt perdere, sic nec lu-crari

() Haec de pupillo habentur cx lege *Ju-lianus 14, § 29, Si quis a pupillo, ff. de actionib. empti et venditi*. De Ecclesia au-tem colliguntur ex can *Si qua de rebus 42, caus. 12, qu 2*, ubi §ancitur « Si qua de re-bus Ecclesiae, cum episcopus non est, presby-teri vendiderint, placuit rescisso contractu, ad jus ecclesiasticum revocari ».

Sanchez a Croix citatur utique ut refert S. Alphonsus; at ipse *loc cit., n. 86*, non lo-Suitur de pecunia furtiva, sed ir. generali umuxat de iis, qui expositam quantitatem, aut saltem totam illam perdere nequeunt.

d Molina, *loc. cit.*, dicit restituendam esse lucri partem juxta discrimen majus vel mi-

Dicunt tamen Salmant.4; et Sayrus, Henriquez, Salon, Sà, etc., apud Sanchez ·, quod si alter lusor sciat religiosum vel filiumfamilias non posse illam quantitatem exponere, tunc nihil repetere posse; quia volenti non fit injuria. — Sed hoc verius negant Salas apud Lugo ·; et Sanchez l cum Soto, Lopez, Rebello *f*), etc. Ratio, quia ille, etsi colludat cupiditate ludendi attractus, non tamen censetur ita cedere juri suo, ut possit perdere, et non lucrari. — Recte tamen id admittit Sanchez cum Lopez, solo casu, quo ex conditione col-ludentis et ex parva quantitate ludo ex-posita, probabiliter praesumatur animus donandi; vel si ipse colludens non animo lucrandi, sed recreationis gratia ludit, nec esset res magni momenti, ut etiam bene subdit Sanchez cum Rebello.

876. - « 2°. Si tamen filiusfamilias (et < idem de religioso ait Navarrus apud «Lessium8) alatur in distante loco a pa-« rentibus, poterit ex alimentis moderate « aliquid insumere in honestum lusum, v. « gr. quinque ex centum. Quia talis com-« muniter praesumitur voluntas parentum; « ut habet Sotus^, Laymann^, etc.

1 Loc. dt., n. 87. — *Salas*, de Ludo, dub. 13, n. 3, v. f. · · Disp. 31, n. 59. — ^ Decal., lib. 7, cap. 19, n. 87. · *Sotus*, de Just. ct Jure, lib. 4, qu. 5. art. 2, v. *Aliud dubium esi. Ludov. Lopes*, de Contract., lib. 2, cap. 21, v. *Jam circa* — *Sanch.*, loc. dt., n 87. · *Lopes*, loc. dt. — *Sanch.*, loc. cit. · *Rebell.*, part. 2, lib 12, qu. 4, n. 4. — · Cap. 26, n. 37. — · Loc. cit., v. *Dubium*. — *Laym.*, lib. 3, tr. 4, cap. 21, n. 5.

nus, cui objiciebatur colludens non potiendi lucro, si ipse lucratus esset; unde, « si aperto discrimini objiciebant colludentem nihil om-nino retinendi de lucro, cogendi essent re-stituere totum lucrum quod eo ludo compa-rassem ».

f) Rebellas, *part. 2, Hb. 12, qu. 4, n. 4*, etsi non expresse, perspicue tamen significat satis non esse cognoscere conditionem coliti-soris. Negat enim hunc collusorem teneri re-stituere. quando perdens donare censetur... « Censetur autem donare (ita pergit) non so-lum quando pro injuria ducet oblatam resti-tutionem , sed etiam quando non lucrandi sed recreationis causa ludere voluit, non ignorans alterius impotentiam ad plus perdendum, nec bona perdita sunt magni momenti ».

876. - ‡ Navarrus, *Man., cap. 20, n. 12*, utique concordat, sed addit: « Modo id hone-stae recreationis causa faciat », Quod ct Les-sius adnotat.

h) Lessius ita sane docet, *loc. cit., n. 37*; ratio autem quam affert non petitur ex prae

« — Ac praeterea potest etiam filius depo-« nere quidquid lucratus fuerit; cum ad « hoc etiam parens censeatur tacitam fa-« cultatem dare. Laymann ^, Bonacina * ».

Probabile tamen est, ut mecum sen-serunt juniores valde docti, quod eo casu, si filiusfamilias nolit solvere amissum in ludo, licite potest exceptionem opponere, nec tenetur solvere reservando aliquid ex alimentis.

Utrum autem filiusfamilias possit una vice exponere, quod per totum annum perdere potest? — Negant aliqui; sed pro-babilius affirmant Sanchez et Diana. — Nec victor tunc tenetur inquirere an filius potuerit necne illam summam exponere: nisi sciat quod iste solet cum aliis ludere. Ita Sanchez, Lugo, etc., apud Croix8.

877' - « 3°. Tenetur restituere qui vicit « faciendo contra conditiones ludi et deci-« piendo; aut fraude ac per injuriam alte-« rum pertraxit ad ludendum (v. gr. si « simularet se plane ignarum lusus, et sic « alterum multo imperitiorem provocaret, « qui alioqui ludere noluisset); aut si con-« viciis lacerasset, ad quae vitanda alter « consensisset in lusum, alias non consen-« surus. — Molina4, Laymann @, Bona-« cina 4 ».

878. - « 4". Si in re quae spondetur sit « inaequalitas, et haec alteri parti (v. gr. « cujus pecunia major est) sit nota, isque « nihilominus spondere velit, valet con-« tractus probabiliter; quia scienti et vo-« lenti non fit injuria, ut dicit Navarrus, « Medina, Sanchez, Diana. Contrarium

1 Lib. 3, tr. 4, cap. 21, n. 5 ct 6. · Disp. 2, de Resta, i. p., qu. 3, punct. 2, n. 10 cl II. — *Sanch.*, Conwtl. lib. 1, cap. 6, dub. 7, n. 6. · *Diana*, part. 7, tr. 9, rctol. 10. — *Sanch* , Con«il. mor., loc. cit., n. 6, i. f. · *Lugo*, diep. 31, n. 22. · · Lib. 3, part. 2, n. 1073. — · Disp 617. — · Lib. 3, tr. 4, cap. 21, n. 3. — · Dhp. 2, de Restit. in partie., qu. 3, punct. 2, n. 3. — *Mrvar.*, Man., cap. 20, η. 18 (*al.* cap. 19, num. 18). *Joan. Medina*, Cod. de Restit., qu. 22, v. 1. — *Sanch.*, Conn! mor., lib. 1, cap. 8, dub. 13, num. 11. — *Diana*, part. 4, tr. 4, resol. 186. — ^ Disp. 31, n. 81 ct 82. · *Molina*, disp n. 1. — · Part. 3, lib, 6, cap. 25. qu. 7. —

sumpta parentum voluntate; sed « quia ad alimenta pertinet etiam honesta recreatio, aetati ct statui conveniens, ct aequalibus pas-sim concessa, sine qua non posset decore et libere cum socHs versari ».

878. - Lessius hic perperam (ct quidem duplici capite) a Busenbaum allegatur; nam Γ Lessius, nec *cap- 26, n. 2*, nec *dub. 5*, de

« tamen probabilius docet card. Lugo l « ex Molina, Lessio a- et Bonacina 8A — « Si autem ignota sit, non potest alter lu-« crari; quia non est aequalis conditio « utriusque, et alter nudi se exponit peri-« culo. Vide Azor ·, Bonacina ·, Salas ^, « Escobar et card. Lugo u ».

879. - An valeat *sponsio, si quis ma-nifestet certo rem scire, et hoc non obstante alter perseveret in sponsione?*

Primasettex&vfk cum Viva^, Salmant.l,* et (ibid.) Sanchez, Trullench, Diana, Villa-lobos, affirmat valere; quia alter suae per-tinaciae detrimentum imputare debet. — Sed *secunda* sententia mihi multo proba-bilior, quam sequuntur Lugo^4 et Croix ^, tenet contractum esse nullum: pari modo ac si quis pertinaciter emere velit gem-mam falsam pro vera. Tunc enim, quam-vis venditor manifestet illi veritatem, si tamen ille pro vera emat; adhuc emp-tio est nulla, cum ibi non alius contra-ctus interveniat, quam emptionis; nec emptor animum habet transferendi domi-nium suae pecuniae alio titulo quam em-ptionis: quae cum sit injusta quoad sub-stantiam, nulla est.

Excipitur Γ. Si ille qui a principio cer-tus videbatur de aliqua re, postea, altero contradicente ac spondere volente, inci-piat dubitare, advertens jam alias se de-ceptum deprehendisse, etiam in iis quae sibi certa apparebant; tunc enim poterit lucrari. Ita Lugo ‡, [Continuator] Tour-nely ^, Roncaglia^8, Anacletus^ cum Mo-lina. — Praeterea ego exciperem, si spon-

· Loc. dt., panel. 1, num. 18. — M De Ludo. dub. 13, num. 3. — *Escob.*, Coropend , tr 3. n. 82 (*al.* tr. 3, exam 14, cap. 1, η. 10.) — M Loc. dft, n. 78 et 8qq. — ^ De Contract, qu. 9, art. 4, n. 2. — 11 Tr. 14, cap. 4, n. ol. · *Sanch.*, loc. dL, dub. 13, n. 11. · *Trull.*, lib. 7, cap. 27, dab.6, η. 1. · *Diana*, loc. dL., resol. 186; et part- 7, tr. 9, resol. 63 · · *Mllal.*, part. 2, tr. 28, diff. 6. n. 2. — 14 Loc. dt., n. 81 et seqq. — ^· Lib. 3, part 2, n 1068. — · Loc. dL, num. 78. — De Contract., cap 10, v. C, v. *Sed tfuid*. — » Qu. II, cap. 3, qu. 1, resp. 2. — ^ Tr. 8, de Contract., disk 4, qu. 9, n. 116. · *MoUna*, disp. 508, η. 1.

hac sententia loquitur; et 2° pro ea non addu-citur a Lugo, qui contra asserit Lessium male pro eadem a Bonacina citari

b) Bonacina male pariter a Busenbaum allegatur; nam *loc. cit., punct. 1, n. 18* prio-rem sententiam tenet; ct praeterea citatur a Lugo non tamquam fautor secundae senten-tiae, sed uti talso plures auctores allegans.

sor deceptus suam assertionem haberet pro dubia; quia tunc sponte vult perdere. Quando enim credit certum quod ipse asserit, tunc spondet, non quia vult cedere juri suo, sed quia decipitur, unde non habet voluntatem perdendi; sed quando alter prodit suam assertionem ut certam, et ipse de assertionem sua incipit dubitare, et tamen pertinaciter vult spondere, tunc cessat sua deceptio, et ipse vere vult perdere, casu quo res se habeat ut alter asserit. Prout si venditor asserat gemmam esse falsam, et emptor jam dubitans vult pluris emere, etiamsi deinde detegatur falsa esse, bene poterit venditor pretium illud retinere.

a. §2^{tu} * 10. Per se < lui(lem et jure naturae
conjuncto < licita est etiam sponsio de futuro even-
proximi, < tu, qui damnum proximi conjunctum
tT “ ,c’ « habet; v. gr. Petrum intra annum mo-
« riturum (etsi enim detur occasio optandi
« vel machinandi mortem Petro, id est per
« accidens, potestque idem periculum esse
« in censu vitalitio): jure tamen humano
« saepe prohibetur. — Card. Lugo ‘.
Spondeo» . 6°. Etsi sponsio cum conditione illi-
cum condi- « cita, v. g. plus altero potaturum, sit illi-
uon» illi-ci- « ata, quia inducit ad peccatum: quod
tor reni. < ata, quia inducit ad peccatum: quod
« tamen ea lucratus es, non teneris resti-
« tuere. — Sanchez, Lugo, Diana¹ ».
>11« 880. - 7°. Probabile est quod docent
d« . Molina, etc., dum quis minis vel convi-
« ciis ad lusum inductus est, et perdit,
« victorem non teneri restituere; quia ta-

¹ Diip. 31, n. 74. — *Sanch.*, Comit mor., lib. 1. cap. 8, dub. 82, u. 8 et 9. — *Lu^o*, loc. dL, n. 75. — ‘ Part. 7, tr. 9, renok 69. — *Molina*, disp. 516, num. 3. — ‘ Diep. 2, de Restit. in purl., qu. 3, punct. 2, num. 9. ‘ *Molina*, loc. dt. ‘ *Aaor*, purt. 3, Hb. 5, cap. 25, qu. 1, v. f. - *Arts.*, op. 26, n. 9. ‘ *Rf&n.*, lib. 10, n. 385. ‘ *Fill.*, tr. 37, n. 62 et 77. — ‘ Cap. 26, dub. 2, n. 9. — *Stephanas a S. Paulo*, tr. 4, diap.9, dub. 4, n. 51. ‘ 1 Lib. 3, part. 2, n. 1080. —

« lis absolute voluntarie lusit. — Bona-
« cina⁸ ex Molina et Garcia⁸ contra Azor,
« Lessium, Reginaldum, Filliucdum, etc.
« communiter ».

Quaeritur igitur: *an si quis cogat in-
juriose alterum ad ludendum, possit po-
stea retinere quod lucratur?*

Prima sententia negat; quia damnum j«»u»
ex injuria secutum omnino est restituendum. — Ita Lessius qui vocat commu- ”odl,,cn
nem cum Maldero b>, Stephano et aliis,
apud Croix⁸.

Secunda vero sententia, quam tenent Prot>t
Molina ·; cum Trullench *eJ*, Hurtado, Dica-
stillo et Diana, apud Croix¹, ac Garcia
apud Lessium ⁸ (et probabilem putant ipse
Lessius et Busenbaum ut supra), affirmat
posse retinere; quia tunc non coactio aut
ludus, sed potius casus aut peritia cogentis
fuit causa damni. Si enim, dicunt, iste
cogens perderet, jam solvere utique tene-
retur, et alter posset retinere d), ut com-
muniter docent · S. Thomas, S. Antoninus,
Lessius, etc. Ergo vice versa, si vincit
potest retinere. — Haec sententia, per se
loquendo, mihi probabilior est (nisi collu-
sor qui coegit, superaret coactum in pe-
rilia ludendi; eo enim casu sentio teneri
ad restituendam saltem partem lucrati,
juxta mensuram peritiae qua praecelleret
alteri). Ratio, quia contractus ille, non
obstante injuria metus incussi, fuit satis
utrinque voluntarius et validus; juxta
communiorem sententiam relata *n. 716*,

· Diip. 516, num. 3. — *Gasp. Hurtad.*, de Contract., ditp. 8, de Ludo, diff. 6; et de Contract, in <en., disp. 1, diffl. 5, v. f. · *Dicast.*, lib. 2, tr. 18, disp. 5, dub. 2, n. 14. » *Diana*, part. 7, tr. 9, resol. 32. - ‘ Loc. cit., n. 1080. — ‘ Loc. dt., n. 8. — *Less.*, cap. 26, dub. 2, n. 9. — ‘ *Ibid.*, apud *Croix*, num. 1080. · *S. Thom.*, 2· 2·, qu. 32, art. 7, ad 2; et in 4, dist. 15, qu. 2, art. 4, sol. 3, ad 2. · *S. Anton.*, part. 2, tit. 1, cap. 23, § 3, v. *Tertii dicunt.* · *Lass.*, loc. dt., n. 8.

880. - a) Franciscus Garcia, *de Contract.*, cap. 43, n. 11, hoc modo distinguit: Si quis coegerit ad ludendum per vim et timorem, ita ut contractus sit omnino involuntarius, tenetur ad restituendum quod lucratus fuerit; secus vero, si per importunitatem coegerit, ita ut alter, ne contemnatur aut pro vili habeatur, ad ludendum inducatur.

^Malderus, *tr. l>cap. 12>dub.3,v. Quarto*, loquitur de eo qui injuriose alterum cogit ad *prosequendum* ludum; quod certe a praesenti quaestione diversum esse non videtur, ut notat S. Alphonsus in fine hujus numeri.

c) Trullench citatur utique simpliciter a Croix (ex Diana tamen *loc. cit.*) pro hac sententia; sed *lib. 7, cap. 27, dub. 2, n. 2*, probabilem quidem existimat secundam hanc sententiam; « probabilior tamen et verior... priorem sententiam ».

d> Non teneri restituere, scilicet ipsi colludenti, sed profecto teneri lucrum hujusmodi in eleemosynam erogare, dicunt S. Thomas et S. Antoninus, stante jure positivo (ut subdit S. Thomas), quod talem ludum prohibeat; minus igitur recte a Croix citantur hi duo auctores.

v. *Terita*. — Neque obstat dicere cum [Continuatote] Tournely quod eo casu tenetur cogens ad restitutionem, quia esset causa damni, cum ex sua injuria alter damnum patiatur. Nam respondetur ex D. Thoma¹ (cujus verba retulimus m. 562, v. *Secunda*), quod irrogans injuriam tunc tenetur ad restitutionem, quando injuria per se est conjuncta cum damno: sed in casu nostro damnum non est de se annexum injuriae, cum metum passus, sicut perdidit, ita aeque potuisset lucrari; ergo damnum non provenit ex injuria sive ex metu incusso, sed ex infortunio et casu.

Dixi: *per se loquendo*; nam si metum passus petat restitutionem pecuniae amissae, recte docet Lessius*, teneri incudentem metum lucratum restituere (juxta dicta n. 717).

Quid vero, *si ille cogat tantum per preces importunas*? — Sanchez *fi*, Navarrus*, Silvester, apud Croix., adhuc tenent non posse retinere. Sed longe probabilius contradicunt Lessius*, et pluri cum Diana*: quia preces non tol-

lunt voluntarium, sicut nec minae; ut ex communi asserit Busenbaum (hic) cum Bonacina et Molina.

Quid, si *victus cogat injuriose vincentem ad ulterius ludendum, et postea vincat aliud ultra amissum, an possit retinere*?

Negat Croix nisi victor ex more lusus haberet jus cogendi alterum ad ulterius ludendum. — Sed alii DD., ut Adrianus, Toletus», Molina, Garcia etc., apud eundem Croix., dicunt non teneri ad restitutionem. Et hos sequor juxta mox supra dicta; nam idem est cogere ad ludendum, quam ad ulterius ludendum. Potest tamen coactus, ut dictus, repetere quod post coactionem amittit.

881. - « 8°. Communior sententia est, « teneri restituere, qui lusit vel certavit, « certo praesciens se victurum esse. Contrarium tamen, nempe non teneri, dummodo dolus abfuerit*, tenent Toletus « et Sà.; quia non tenetur quis ex justitia « suam peritiam vel scientiam adversario « declarare; sed is suae temeritati impunitus, quod ausus fuerit cum eo deponere,

Viet. - cofens injurioie vrecentem ad altent» la-dendara.

potest retinere totam quod Jacmtar.

Quid de ladeste certo de victoria.

1 2- qu. 63. art. 7, corp. — Cap. 36, num. 10. — *Sih*st.*, v. *Ludus*, qu. 11, v. *Ttrtio.* Lib. 3, part. 2. num. 1090. — *Bonac.*, diip. 2, de Reittit. in part., qu. 3, punct. 2, num. 9. — *Molina*, diip. 516, num. 3. — « Lib. 3.

part. 2, num. 1030. — *Adrian.*, in 4, de Restit., § *Σμμ* in *superioribus*, v. *Pro solution* — *Molina*, disp. 516, a. 3. — Loc. dL — *Tolet* hb. 5, cap. 27, n. 5. — V *Contractus*, num. 10.

Continuator Tournely, *de Contract.*, cap. 10, n. 5, id asserit de eo qui minatur se non soluturum, nisi alter in ludo persistât

f) Sanchez, *Consil. mor.*, lib. 1, cap. 8, dub. 9, n. 6, tenet hanc sententiam; sed η. 8 eidem ait locum dari dumtaxat, « quando his importunitatibus et exprobrationibus infestatur is qui alias ludum exercere renuit, quia illum exosum habet, vel quia sibi detrimentum honoris vel bonorum parat. secus, quando fiunt hae importunae preces... nominibus qui valde proclives sunt ad ludum, illumque crebro exercent; etsi aliquando renuunt ludere, id non est quia desit ludendi voluntas, sed quia pro tunc aliis intendunt, vel ludere non vacat, quia alias parati sunt ludere ». Quod non notavit Croix.

*) Navarrus, *Man.*, cap. 20, η. 13, non loquitur de importunis precibus, sed de invitatione, « quae fit justo metu, vel tam grandi reverentiali, vel cum ejusmodi exprobratione, ut invitatus et rogatus, si non luderet vel a ludo discederet, vilis et abjectus reputaretur». Notandum est tamen apud Sanchez (ex quo videtur a Croix citari) sermonem esse de nimis importunitatibus et exprobrationibus.

Lessius, *loc. cit.*, n. 12, contradicit priori sententiae. « nisi tanta sit importunitas, ut tu

malis rem tuam periclitari, quam tantis molestiis affici, quod rarum est ».

O Scilicet: plerique auctores, teste Diana, part. 7, tr. 9, resol. 34, hanc opinionem tenent.

J) Toletus, lib. 5, cap. 27. n. 4, v. *Unde evenit*, dicit restituendum esse, « non quidem quod suum erat et quod perdiderit, sed totum quod supra suum ab altero lucratus fuerit, quia vis intercedit ».

Garcia non aliud habet quam quod supra, initio hujus numeri notatum est Et quomnes auctores hic a Croix citatos, animadvertendum est eos sic ab eo allegari, quam negent eum, qui ad ulterius ludendum coegit, teneri restituere, nisi ad summum ea quae, praeter amissa recuperata, a collusore lucratus fuerit Adde etiam Adrianum et Molinam loqui de eo qui alterum ad ludendum coegit, nulla facta mentione de ludi prosecutione.

881. - Toletus et Sà, *locis citatis*, de sponsione loquuntur et concordant; sed ubi de ludo tradant, sdl. Toletus, *loc. cit.*, n. 4, v. *Quartus*; Sà, v. *Ludus*, n. 8, ad restitutionem obligant eum, qui alterum valde excedit in ludendi peritia, quia tunc, ut ait Toletus, fraus quaedam adest Igitur isti auctores non satis accurate a Busenbaum allegantur.

• *cujus* scientiam non norat. — Vide Bo-
« nadna Diana * ».

(lteo --
*taührva
pm te-
netor reni-
tuera.

882. - « 9°. Non tenetur restituere, qui
• utitur astutiis illis quas regulae lusus
« et consuetudo recepta patitur; cum uter-
« que sciat tales astutias esse solitas, et
« sic tacite in illas libere consentiat. Azor,
« Filliuccius, Lessius, Bonacina⁸. — V. gr.
« 1°. Si potiores chartas habens, et secu-
« rus de victoria augeat sponsionem, vel
« simulet metum, ut adversarius augeat.
« — 2°. Si sciens se inferiores chartas ha-
« bere, dissimulet, augeatque sponsionem,
« ut sic relinquatur sibi quod erat appo-
« situm. Card. Lugo, Sanchez, Salas, Dia-
« na — 3°. Si inspiciat chartas alterius,
« ex sola ipsius negligentia et absque
« fraude; secus, si ita se collocet ut possit
« videre, vel si alium constituat a quo
« admoneatur. — 4°. Si chartas a tergo
« discat nosse inter ludendum, quas ante
« non signarat nec novèrat. Trullench %
« Sanchezal, Lugo@-', Diana

Secu» n-
(en· fraudi-
bu· iswU-
th.

« 10°. Qui vero utitur fraudibus non
« adhiberi solitis, vel colludenti ignotis
« (v. gr. suffuratur chartas, vel signis a
« tergo notat, vel utitur notatis, aut iis
« quas ante novit, ignorante socio, vel arte
« quadam eas componit, etc.), tenetur re-
« stituere non tantum lucrum, sed etiam
« quantum alteri valebat spes lucrandi'-l;
« immo etiam colludenti. — Reginaldus,
« Amicus, Trullench, Diana&et Bonacina .

1 Dtip.2, de ReMit. in panic., qu. 3. punct. 2. n. 4. —
* Part 7, tr. 9, reaol. 62. — Aaor, part. 3, hb. 5, cap. 25,
qu.2. — Fili., tr. 77, n. 92. — Leu., cap. 26, n. 14. — Loc.
cit., n.2 — diip, 81, n. 34. — Sanch., Consil. mor,
lib. I. cap. 8, dub. 12. n. 4.. Salat, de Ludo. dub. 7, n.2. ·
· Pan. 7, tr. 9, tit. 43. — Retfn., lib 10, num. 385. —
Amicus, tom. 5. dhp. 28, num 26 ct 27. — Truth, lib 7,

Certum est quod fraudator tenetur re-
stituere non solum id quod lucratus est,
sed etiam quod alter juste lucraturus erat,
si fraus abfuisset. — Ita Lessius ', et Sal-
mant. 8 cum Bonacina, Villalobos et Trul-
lench.

In dubio tamen an alter fuisset lucra-
turus, non potest quidem fraudans reti-
nere lucratum, quia saltem est dubius an
juste lucratus sit. Sed non tenetur quan-
tatem expositam alteri dare, quia melior
est conditio possidentis: cum alter non
esset certo lucraturus; ut dicunt Lessius·,
et Salmant.¹⁰ cum Silvestro Diana, Vil-
lalobos eJ et Trullench.

làtkh
fmudiMu
netur rc@
tuere
quid

Sed melius sentit Continuator Tour-
nely ¹¹ cum aliis, teneri ad dandum alteri
quantum valebat spes victoriae quam col-
ludens cessante fraude habuisset: modo
(intelligendum dico) in colludente potior
fuisset spes lucrandi quam periculum per-
dendi. Ratio, quia eo casu spes illa qua
alter per fraudem privatus est, jam aliquo
pretio digna erat.

Qui lusit, quia fraudulenter monitus
fuit ab altero qui vidit socii chartas, certe
lucrum restituere tenetur: nisi ante moni-
tionem jam illum jactum (vulgo *posta*)
ludere statuisset. — In dubio tamen an
fuisset lusurus si monitus non fuisset, alii
dicunt teneri restituere totum lucratum;
sed probabilius teneri *f*) tantum pro rata
dubii, judicat communis sententia cum

Laden
monitor ·
tertio ine
tur retti-
tnere

In dol-w
tenetur pr
rata dotu.

882 - Trullench, lib. 7, cap. 27, dub. 2,
n. 4, id tantum habet quod a Busenbaum
sub 3 ponitur, et Sanchez pariter, loc. cit
n. 9; qui tamen tt. 10, dc iis quae a Busen-
baum sub 4 ponuntur scribit: « Si quis... sit
adeo ingeniosus, ut facile cognoscat chartas,
ct alter hoc ejus ingenium ignorat, tenetur
restituere, quod ratione hujus lucratur.... St
vero... ambo sunt pares vel fere pares indu-
stria facile cognoscendi chartas, vel chartae
nimio usu ita signatae sunt, ut facile ab utro-
que cognoscantur, non tenetur restituere, quia
ex utraque parte est aequalitas, nisi alter eo-
rum prius chartas noverit; tunc enim, quia no-
tabiliter alium excedit, tenetur restituere». —

Lugo, disp. 31, num. 37, cum Sanchez con-
sentit.

b) Diana, part. 7, tr. 9, resol. 50 et 52,
refert dumtaxat opiniones de hoc argumento,
nec judicium de illis profert.

c) Amicus affirmat, teneri eum restituere
< etiam quae alter certo lucraturus fuisset ».

d) Silvester id non habet loco a Salmant.
allegato, scilicet v. Ludus, qu. 13, v. Tertia
opinio.

r) Villalobos, loc. cit., n. 5, illud affert ex
Lcssio, quem non reprobat; unde videtur ei
consentire.

f) Sanchez dicit « tutius » esse < ut partem
aliquam restituat ».

Croix¹, et (ibid.) Bonacina, Sanchez; et Diana

Quid, si post monitionem adhuc eventus ludi erat dubius? — Sanchez. dicit non teneri ad restituendum aliquid; alii dicunt teneri ad totum. Probabilius dico tunc teneri etiam pro rata dubii, cum dubia sit illatio damni; sed quia adfuit certa injustitia ob illam majorem fraudulentam probabilitatem vincendi, ideo tenetur ad aliquid.

Nota hic, non teneri lusorem monere alterum de suo errore, puta, si det malum, si numeret pro se minora puncta. — Croix * cum Sanchez, quia sic fert communis mos lusorum.

« 11°. Si ludens habeat animum non « solvendi, vel, si perdat, repetendi, non « potest lucrari, atque adeo nec retinere « quod est lucratus; quia fraudulenter de- « cipit, nec alter vellet cum eo ludere si « id sciret. — Lessius⁶, Reginaldus ., Bo- « nacina⁷.

« 12°. Peccant graviter, et communiter « mortaliter, qui totos se lusibus tradunt, « cum sciant in gravia se inde peccata « labi, aut impotentes reddi ad solvenda « debita vel alendos liberos et uxorem, etc. « — Sanchez, Trullench⁸.

« 13°. Ludere pro psalmo vel oratione « dominica recitanda, non est peccatum « nec irreverentia. — Navarrus, Rebellus, « Sanchez, Diana" ».

Quaeritur hic: *au liceat ludere precibus sacris, applicandis pro victore?*

Negant Habert, ac Lopez, Vega, etc., apud Concina ⁹; quia non licet miscere sacra profanis. Immo dicunt esse simo-

niam, si vellent victos civiliter obligare « .

— Sed merito affirmant licere idem Concina⁹, et [Continuator] Tournely⁹ cum Henrico a S. Ignatio. Ratio, quia malum quidem est adhibere spiritualia propter profana; adhibere vero profana propter spiritualia licitum et bonum est: idque probat piorum usus. Sicut autem licitum est permutare spirituale cum spirituali (ut diximus *de Sinionia*, n. 72): sic etiam licet, nec est simonia, invicem se obligare ad praestanda spiritualia. Si vero unus luderet pecunia, alter precibus, haec certe esset simonia.

883. - « 14°. Peccat item ludens, si lu- « sus lege positiva sit prohibitus, ut lu- « sus alearum et similes, qui magis in for- « tuna et casu quam in industria fun- « dantur. At laicis, ratione circumstantia- « rum, sub veniali, clericis sub mortali « prohibentur. Lessius^{*}. Intellige, si cie- « ricus crebro perque longum tempus lu- « serit; non autem si per breve tempus « et causa recreationis, et absit scanda- « lum: quia canones id prohibentes non « videntur recepti, nisi quatenus id fieret « cum periculo scandalii; ut habent Les- « sius M, Laymann — Notat autem Dia- « na « ex Lugo, Dicastillo, Amico .>, Trul- « lench b), etc., praedictis legibus per con- • trariam consuetudinem ita derogatum « esse, ut non tantum laicus, sed etiam « clericus non peccet, si principaliter pro « recreatione, et simul pro lucro mode- « rato ludat chartis vel aleis: in religiosis « tamen (apud quos disciplina regularis « viget) uti et episcopis, a peccato gravi « excusari vix posse. Ibid. ⁹, et Molina

Menio di-
citur lia-
tum.

Limitatio.

Ludena
ludo prohi-
bito peccat.

Quali pec-
cato.

Laden-
tr tenetur
«mere al-
teram deer-
rort.

Ludcn»
une animo
«olvendi,
acquit reti-
nere lu-
trae

Tradere
« totum lu-
do, lethae.

Ludere
ro preci-

taxta quo-
dam eat il-
licitum.

¹ Lib. 3, part. 2, n. 1086, . Bonae., disp. 2, de Rest, in part., qu 3, punct. 2, n. 8. Sanch., Consil. mor., lib. L cap. 8, dub. 17, n. 2. — . Part. 7, tr. 9. resol. 42. — . Loc. cit., num. L — . Loc. cit., num 1084. - Sanch., loc. du, dub. 14, n. 2. — . Cap. 26, n. 31. — . Lib. 10, n. 386. i. C, v. RtUaf. — . Disp. 2. de Restât, in part., qu. 3, punct. 3, num. 9. — Sanch., loc. dt., dub. 24. num. 8. — ■ Lib. 7, cap. 27, dub. I, num. 2. — Navar., Man., cap. 20. num. 7. - Rtbell., part 2, Hb. 12, qu. 1, η. II — Sanch., loc. dt., dub. 24, n. 15. — . Part. 7, tr. 9, resol. 41. — Habert, de

Contract., cap. 19, § 2. qu. X i. f. — Lndav. Lopca, Instruet, couse., part. 2, cap. 32. i. f. . Sum. nueva. part 2. cap. 13, cas. 14. . * De JtxsL et Jure, dissert. 4. cap. 15, num. 4. — u Loc. dt. — 11 De Contract., cap. 10, v. An iicitnm. . Henric. a S. Ifinal, Ethic, amor., tom. 2, lib. 9, num. 617. — “ Cap. 26, num. 5 el 6. — u Cap. 36, num. 5» — u Lib. 3, tr. 4. cap. 21, num. 1. — .. Part. 7, tr. 9, resol. 2 et X . Lngo, disp. 31, num. 9 el seqq. . Dfros/., lib. 2. tr. 18, disp. 2, num. 13, 14 el 23. . n Diana, loc. dt., resol. 4.

Vega, loc. cit., ita sane docet; sed subdit in facto veram non subesse simoniam, quia non intendunt isti se civiliter obligare.

883. % § Amicus, toni. 5, disp. 28, n. 9 et 10, concordat quidem; sed de clericis dicit: • Non puto illos graviter saltem pccarti ».

b) Trullench, hb. 7, cap. 27, dub. 1, n. 3, negat laicos aut clericos mortaliter peccare; deinde affert Dianam et Sanchez, qui dicunt laicos ne venialiter quidem peccare; quam sententiam non reprobant.

Molina, disp 521, n. 6, hanc opinionem

• Dicastillo <>, Lugo, etc.; etsi Sanchez
• conetur excusare si urgeat necessitas,
« v. gr. excitandi aut recreandi intirmum,
« vel si parum ludat ob solam recrea-
« tionem.

Loden*
lodo retito
non lenetnr
rrtlitaere

« 15°. Si quis ludo tali vetito lucratus
• fuerit, juxta sententiam probabiliorem
«non tenetur ad restitutionem antejudi-
« cis sententiam: quia jura non annullant
«contractum, nec impediunt acquisitio-
« nem dominii, sed tantum concedunt ut
possit repeti. — An vero qui tali lusu
perdidit, teneatur postea adhuc solvere?
Alii negant, ut Lessius Molina, Regi-
naldus, Filliuccius, etc. Alii affirmant,
« ut Azor, Rebellus, Valentia, etc., apud
« Bonacina. Vide Diana8 ».

884. - Omnia haec operae pretium est
singula fusius et sedulius ad trutinam re-
vocare.

Lego pro
hibenlo lo
dutr

Ante omnia hic praenotandae sunt le-
ges quae tam de jure canonico quam ci-
vili prohibent ludos vetitos. — De jure
canonico, in *can. 41 et 42 Apost.*, qui re-
feruntur in *can. 1, dist. 35*, sic habetur:
Episcopus, aut presbyter, aut diaconus,
aleae atque ebrietati deserviens, aut desi-
nat aut certe damnetur. Subdiaconus, aut
lector, aut cautor, similia faciens, aut de-
sinat aut conununiotte privetur. similiter
etiam laicus. Item, in cap. *Clerici, de vita*
et honest, cleric., dicitur: *Ad aleas et ta-*
xillos non ludant, nec hujusmodi ludis
intersint. Item, in cap. *Inter dilectos, de*
excess, praelat., Pontifex declaravit indi-

gnum beneficio quemdam clericum *publi-*
cum aleatorem; et proinde consuetudinem
talis lusus in clericis penitus improbavit,
eamque dixit *pravam accorruptelam*. Item
concilium Tridentinum 4, quoad hanc ma-
teriam et clericos, antiquos canones eo-
rumque poenas in usum revocari prae-
cepit, non obstantibus quibuscumque con-
suetudinibus. — De jure autem civili, in
leg. *Alearum, C. de relig. et sumpt. fun.*
[al. *de aleator.*], generaliter prohibetur
usus alearum, adeo ut *nulli liceat in pu-*
blicis vel privatis domibus vel locis ludere,
neque inspicere; et si contra factum fue-
rit, nulla sequatur condemnatio (id est
victi ad solvendum), *sed solutum redda-*
tur, et actionibus competentibus repeta-
tur ab iis qui dederunt. Idem sancitur in
lege 1, C. de aleator. Idem statutum est
jure Hispano pro ludentibus pecunia cre-
dita. Vide Salmant. ».

Hinc videndum an et quomodo peccent
laid, clerici, religiosi et episcopi, aleis
ludentes.

885. - Et 1°. Quod ad La i c o s pertinet,
commune et certum est inter doctores,
quod hujusmodi lusus non est eis vetitus
sub gravi; ut cum Busenbaum tenent San-
chez ·, Lugo Molina », Hurtadus a) et
Diana ·, cum aliis communiter. — Immo
probabilissimum est cum Busenbaum,
quod, respectu ad leges supra relatas,
laici ne venialiter quidem peccant; ut di-
cunt Lessius10, Sporer “, et Sà ‡ Valen-
tia et alii communiter, apud Croix ”.

stae not
obligoi
laicoi «ab
month.

Em<o, diip. 31, n. 12. — *Sanch.t Contil mor.*, Hb. 1,
cap. 8, dob, 2». nam. 9. — 1 Cap. 26, dub. 4. — *Molina*,
ditp. 515. n. S. — *Fit*, Ub. 10, n. 388. — *Fill.*, tr. 37,
num 75. — *Aaor*, part. 3, lib 5, cap. 24, qu. 7. · *Rebill.*,
part. 2. hb. 12, qu 2, n. 7. · *Vahnt.*, in 2· 28·, disp. 5,
qu 6, punct. 5, § 2, quier. 8, v. *Dt to icitur* · · Disp. 2,

de Retiit. in pari., qu. 3, punct. 3, n. 2. — · Part. 2, tr. 17.
resol. 8; et pari. 7, tr. 9, resol. 21. — « Sei». 22, de reform.,
cap. 1. — * Tr. 14, cap. 4. η. 63. — · Consil. mor., lib. 1.
cap. 8, dub. 25, n. 5. — * Disp. 31, n. 9. — 1 Disp. 521,
n. 1 et 2. — * Part 7, ir. 9, resol. 2 — * Cap. 26, n. 6. —
u Tr. 6, cap. 6, n. 81. — · Lib 3, part. 2, η. 1086.

aperte innuit — Dicastillus vero, *loc. cit.*, de
episcopis non loquitur, sed m. 21, de religiosis
apud quos viget observantia, scribit: « Ego
putarem omnino grave fore peccatum, viam
et aditum hujusmodi ludis, etiam titulo recrea-
tionis, aperire. Quare, si quis auderet ejusmodi
ludum in religionem inducere, ludens ipse,
aliis exemplum praebens, et superiores etiam
id scientes et non impediētes, nedum con-
niventes, vix. immo ne vix quidem, excusa-
rentur a peccato mortali ».

885 - <>) Gaspar Hurtadus, *de Contract.*,
disp. 8, de Ludo, diff. 3, de laicis dicit abso-
lute « Non videntur peccare ».

Sà, v. *Ludus, n. 1*, haec dumtaxat scri-
bit: <Ludere ludo prohibito non est peccatum,
si fiat [corrector hic addidit: *moderate*] causa
recreationis aut alia honesto: cessat enim ratio
legis ».

Valentia, in 2a* 2ae, *disp. 5, qu. 6*,
punct. 5, § 2, quaer. 8, v. *Ubi duo sunt*,
primo quidem in generali negat ludos his le-
gibus prohiberi, si principaliter propter re-
creationem instituantur; deinde vero de laicis
in specie addit: · Non peccare saltem morta-
liter, etiam si pro magna quantitate ludant,
seclusis aliis pravis circumstantiis contra jus
naturae ·.

Quia (ut dicunt auctores praefati) leges civiles prohibentes obligant laicos tantum ad poenam, non vero ad culpam; datur enim ibi victis actio repetendi amissum ut ex diet. leg. *Alearum*, ut supra. Canon autem citatus *Episcopus*, quoad laicos est consuetudine derogatus; ut dicunt communiter doctores. Vide infra u. 895. — Dixi: *respectu ad leges relatas*; nam,

Ludere ludo TstltO principaliter propter loffum,

probalri- lta eM se- nuit latdv

Utrum *peccent venialiter laid, ludentes principaliter propter lucrum?* — Negant alii apud Lugo¹: quia non est peccatum ordinare medium ad finem utilem; si ergo lucrum honestum est utile, ludere propter illud, culpa caret. Sed probabilius, praecisis circumstantiis, puto cum Patre Concina², non excusari a culpa veniali; quia, ut docet D. Thomas³, omnis negotiatio propter lucrum cupiditati deserviens, quamdam turpitudinem habet. Idque clare probatur ex can. *Quicumque, cans. 14, qu. 4*, ubi dicitur: *Quicumque tempore messis vel vindemiae, non necessitate, sed propter cupiditatem comparat annonam., hoc turpe lucrum dicimus.*

886. - Sed dubitatur Γ. *An peccet graviter ludens ludo vetito principaliter ob lucrum?*

Quidam dicunt eue kthilc.

Affirmant Silvester⁴; et Abulensis⁵, Gabriel, Richardus⁶ ac Comitulus, apud

¹ Dbp. 31, n. 4. — » De Just. et Jure, dissert. 4, cap. 15, n. 3. — ² 12. 2., qu. 77, art. 4, corp. — ³ V. *Ludus*, qu. 4. — *Gabr. Bül*, in 4, dist. 15, qu. 13, art. 2, concl. 3. — *Comitol.*, Resp. mor., Hb. 3, qu. 7. — *Part. 7*, tr. 9, resot 1. — *Conail. mor.*, Hb. 1, cap. 8, dub. 28, num. 6. — ⁴ Loc. dt. — *Disp. 511*, d. 3. — *Disp. 31*, n. 3. — * De Contract., disp. 8, de Ludo, diff. 2. — “ Loc. cit. I *Valrut.*, in 2. 2., disp. 5, qu. 6, punct. 5, § 2, quacr. 8.

886. - a) Abulensis, in *Matth.*, cap. 6, qu. 53 et 54, utique affirmat lethale esse, sed si < hac sola intentione » lucri ludatur.

b) Richardus a Mediavilla, in 4, dist. 15, art. 5, qu. *S corp.*, hoc non dicit; sed solum affirmat ludentem ludo prohibito teneri ad restitutionem lucri ante sententiam judicis, et locus ab ipso Diana allegatus, idest *dist. 3, art. 6, qu. fin.*, non exsistit.

c) Cajetanus non citatur a Sanchez pro hac sententia; et re quidem vera, Cajetanus, *Sum.*, v. *Ludus i. f.*, oppositam sententiam tenet, eam scilicet quam S. Alphonsus amplectitur, et scribit primo: « Laicis... omnis lusus non secundum se malus licitus videtur, nisi ubi specialiter prohibitio servari consuevit ». Deinde dicit ludere principaliter propter lucrum semper esse peccatum: « si tamen nulla alia

Diana⁷; et Cajetanus⁸, S. Antoninus⁹, Gutierrez¹⁰ etc., apud Sanchez¹¹. Quia (ut dicunt), esto intentio lucri non sit mortalis quando ludus est licitus, mortalis tamen est quando ludus est prohibitus: quia in illo ludens intendit exspoliare proximum medio illicito. — Sed communiter et merito negant peccare graviter Sanchez¹² cum Alcocer¹³); Molina¹⁴, Lugo¹⁵, Hurtadus¹⁶; et Dianall cum Valentia, Rebello et communi. Ratio, quia intentio lucri non potest esse mortalis, quando ludus est talis, ut per ipsum valide transferatur dominium; eo quod tunc ludens licito medio intendit lucrum, licet ludus sive modus lucrandi sit illicitus. — Immo Lugo et Diana probabiliter dicunt nec veniale esse, si ad honestum finem lucrum intendatur.

887. - Dubitatur 2°. *An victor tali lusu teneatur restituere lucratum, ante sententiam judicis?*

Affirmant Silvester, S. Antoninus, Armilla, Tabiena, etc., apud Sanchez¹⁷: ex dicta leg. *Alearum*, ubi dicitur, quod si victus solverit, *solutum reddatur, et actionibus competentibus repetatur.* — Sed negandum cum Busenbaum et communi sententia: quam tenent Laymann¹⁸, Lugo¹⁹, Salmant.²⁰, Sporer²¹ Croix²², Sanchez²³ “

part. 2. Hb. 12, qu. 1, n. 5 et o. — *Lugo*, loc. dt., n. 4, i. C — *Silwsî.*, v. *Ludus*, qu. 13, vera. *Trrtia.* — *S. Anton.*, part. 2, tit. L cap. 23, § 3. — *Trrti dicunt*, cum *Quarti dicunt*, i, f. — *Armil.*, v. *Ludus*, n. 5. — *Tabien.*, v. *Ludus*, n. 9, qu. 8. — “ *Comil. mor.*, Hb. 1, cap. 8, dub. 1, n. 2. — ” *Lib. 3*, tr. 4, cap. 21, n. 2, v. /dem *ludus.* — u De Just. et Jure, diip. 31, n. 50. — » Tr. 14, cap. 4, n. 61. — “ Tr. 6, cap. 6, n. 82. — « *Lib. 3*, part. 2, n. 1086. — “ Loc. cit., dub. 1. n. 3.

deformitas immisceatur, non est peccatum mortale ». De clericis vero dicit *ibid*, eis esse prohibitos quosdam ludos; at in v. *Clerici*, negat prohibitionem istam esse sub mortali, si temeritas, contumacia vel contemptus desit.

d) S. Antoninus, *part. 2, tit. 1, cap. 23*, § 2, concordat, si ludus fiat principaliter propter lucrum « notabile ».

e) Gutierrez, *de Juram.*, *part. 1, cap. 53*, n. 2, de clericis (de quibus solis hic Sanchez loquitur) ita tenet

f) Alcocer, *trat. detJuego, cap. 12, concl. 2*, priorem sententiam tuetur, quidquid dicat Sanchez. Scribit enim eos qui taxillis ludunt lethaliter peccare, nisi id faciant recreationis causa, vel nisi ludo exponant modicam quantitatem.

*) Diana, *loc. cit.*, *resol. 1*, de hoc affert

Merito necatur ea- v lethale.

Quando que nec veniale eat.

Lucrum ex ludo vetito restituendum ante sententiam iuxta alio.

Non e»t restituendum,

(qui merito dicit hanc sententiam omnino tenendam), Lessius ‘, qui vocat veram h», cum Soto, Molina, Medina, Covarruvias et aliis communiter. Ratio, quia (uti patet ex verbis legis, ut supra) ibi non declaratur irritus contractus, sed tantum datur victo actio ad repetendum. — Et idem dicunt Salmant.² et Lugo³ de lege Hispana vetante ludum ad creditum.

Addunt tamer Salmant.⁴ hoc valere a» solo casu quo victus libere solverit, sciens ad id non teneri. — Sed Lugo », Dianae, et Dicastillus apud Croix ^T probabiliter dicunt victorem posse retinere lucratum, etiamsi victus ignoraverit posse negare solutionem, quia recepit ex contractu valido, et victus jam habebat obligationem naturalem solvendi, licet ex jure positivo poterat exceptionem opponere.

888. - Dubitatur 3°. *An, si victor impediatur ne iudex eum obliget ad restitutionem, teneatur restituere?* — Respondetur affirmative, si impediatur vi vel fraude; secus, si alio modo. Ita communiter Lugo³, Lessius⁷, Sanchez⁸ et Molina⁹. Quia victor non tenetur restituere nisi post sententiam.

An autem victor interrogatus a iudice teneatur fateri quidquid ludo vetito lucratus fuerit, et alias obligetur restituere?

Negant Molina et Sanchez apud Lugo¹¹, et alii cum Diana¹²; et probabile putat Lessius⁷, si id probatum non sit saltem semiplene^b. Ratio, quia, cum victor examinetur criminaliter, ut puniatur priva-

tione lucris in poenam criminis, non tenetur fateri quando crimen est occultum. — Sed probabilius Lugo¹⁴, Lessius¹⁴ et Croix¹⁵ affirmant. Ratio, quia hic non agitur de punitione, sed de restitutione concessa a lege, quae est dispositiva in favorem eorum qui perdunt, non autem poenalis; si enim esset poenalis, restitutio non esset facienda victo, cum ipse etiam particeps fuerit delicti, sed fisco vel pauperibus. — Regula autem quod reus non tenetur fateri veritatem occultam iudici interroganti sine semiplena probatione (ut docent Lessius⁷ et Lugo¹⁶), currit tantum in causis criminalibus, non in civilibus.

889. - Dubitatur 4°. *An qui ludit ludo vetito cum animo repetendi in iudicio, possit retinere lucratum?*

Negant Lessius¹⁷ et Molina, Reginaldus ac Dicastillus, apud Croix¹⁸; quia tolleretur aequalitas contractus, cum eo casu posset lucrari et non perdere. — Sed probabilius affirmant Lugo²¹, Sanchez²² et Sporer²³. Ratio, quia ex una parte contractus fuit validus, cum intentio non adimplendi minime irritet contractum; et ex alia parte, contractus remansit aequalis: exceptio enim non solvendi utrique parti semper compete-^bbat. Hinc si iste lucratur, retinet ex contractu valido: si vero perdit, negat solutionem, utens beneficio quod lex ipsi tribuit.

890. - Dubitatur 5°. *An qui ludo vetito perdidit teneaturolvere?*

Prima sententia valde probabilis affirmat; et hanc tenent Sayrus²⁴; item Va-

• Cap. 2b, n. 17. *Sotus*, de Just. et Jure, lib. 4, qu. 5, art. 2, poill conoi. 4. - *Molina*, disp. 514, n. 2 (non tamen citatur a Lealio). *Joan. Medina*, Cod. de Restit., qu. 22, v. f, v. *Ntc obifal*. *Covar.*, in ref. *Ptecatum*, part. 2, §4. o. 8. — 1 Tr. 14. cap. 4, n. 63. — ■ Disp. 31, n. 67. —
— *Dicati.*, tr. 18, disp. 3, dub. 4, n. 43. — 1 Lib. 3, part. 2, n. 1067. — • Diip. 31, n. 62. — • Cap. », n. 21. — * Diip. 514. a.2, v. i. — *Molina*, loc. dt., post med. - *Saneft.*, Consil.

mor., lib. 1, cap. 8, dub. 2, n. 4. - 11 Disp. 31, n. 63. — « Pare. 7, tr. 9, resol. 77. — M Cap 36, n. 21. — 14 Loc. dt., n. 63 et 64. — “ Loc. dt. — “ Lib. 3, part. 2, n. 1090, — n Cap. 26, n. 21, i. t.; et cap. 31, n. 9. — u DU. 31, n. 64, i. f. — » Cap. 26, n. 31. — *Molina*, diip. 515, n. 14, i. C • *Rfgin.*, lib. 10, n. 388, i. f, v. /?rsto/. • *ZWros/.*, tr. 18. disp. 3, dub. 3, num. 25. • * Lib. 3, part. 2. num. 1068. — ” Diep. 31, n. 53. — w Consil. mor., lib. 4, cap. 8, dub. 5, n.2. — ■ Tr.6, cap. 6, n. 84. — * Clav., lib. 11, cap. 13, n.21.

opinionem cardinalis de Lugo; sed ipse nulum de ea profert iudicium.

*7 Lessius dicit: • Omnino verius •
887. - - *Hoc valere*, id est: cum qui vicit posse retinere quod lucratus est, si libere et voluntarie victus solverit, sciens nempe se ad solutionem non teneri.

888 - •) Sanchez hanc distinctionem. Co m- sil. mor., lib 1, cap. 8, dub. 2, non ponit, sed

m. 2 negat illum ad restitutionem teneri, si « iudex inique non ferat sententiam •; et m. 3, quaerens utrum is, qui coram iudice lucrum negat et ideo non condemnatur, ad restitutionem teneatur. Probabilius est, respondet u. 4, cum non teneri.

o» Eamdc limitationem de semiplena probatione apponit etiam Molina; quod et Lugo, loc. cit., diligenter adnotavit.

et»i victu»
igftorrt pos-
se aegari
•olatioaeo.

Quid de
immedicte
iudicem ne
ebbgtl ad
reititutio-
nem.

ctor non le

Probth
list m<

Ludert
cum tniac-
repetendi
in iudici».

prohib
Hue potes:
lueram re
linere.

■
preb.'bi

Prohibi-
hu non te-
Mtor,

lencia, Bafiez et Rebellus, apud Bonacina et probabilem vocant Eugo et Salmant.. Ratio, quia jure naturali contractus fuit validus; et ideo victus illi tenetur stare donec judicialiter exceptionem opponat, vel petat restitutionem.

Secunda vero sententia, communior et probabilior, negat; eamque tenent Sanchez ·, Lessius ·, Lugo @, VivaT, Salmant.·; et Sporer ' cum Navarro, Toletto, Molina et Laymann. — Ratio, ut dicunt Salmant. 10 ac Lessius,* quia in citata lege *Alearum, C. de religios., etc.*, videtur ablatam fuisse omnem obligationem solvendi adhuc naturalem, dum ibi sancitur *ut victus non cogatur solvere*. At frustra (ajunt) diceretur ludentem non posse cogi ad solvendum, si in foro conscientiae alias cogeretur. — Sed haec ratio probaret nimis. Probaret enim quod ex tali lusu vincens teneretur ante sententiam restituere lucratum; quia, si victus obligationem naturalem non haberet solvendi, injuste ille reciperet. Sed huic contradicit communis sententia, quam tenent ipsi Salmant et Lessius, ut vidimus supra in *dub. 2* [w. 887].

Ratio igitur potior est, quia lex, etsi obligationem naturalem non auferat, cum tamen sit lata non tantum in poenam victoris, sed etiam in favorem victi, dando jus victo ad se defendendum exceptione vel repetitione soluti, dat etiam jus absolutum ad non solvendum. Ad quid enim is tenetur solvere, si potest solutum statim repetere? Hoc confirmatur ex lege *Creditori 5, C. de pactis*, ubi dicitur ·): *Frustra solvitur quod statim repetendum est*. — Idque probabile putat Lugo '* (contra Molina), etiamsi victus ob verecundiam

non haberet animum excipiendi, vel repetendi in judicio.

891. - Dubitatur 6°. *An, si uterque ludens renuntiaverit beneficio legis, poterit vicius negare solutionem?*

Recte affirmant Lessius ” et Lugo *, si renuntiaverint sine juramento; quia beneficium legis datum est in bonum commune, et ideo invalida est cessio ludentium. Bene tamen advertit Lugo “, quod si post solutionem fieret illa cessio, valida videretur et irrevocabilis; quia esset nova gratuita donatio independens a ludo. — Si vero lusores renuntiaverint beneficio cum juramento, recte distinguit Lessius ', et dicit quod si juraverint tantum se soluturos, tenerentur quidem solvere, sed poterunt postea solutum repetere. Secus, si juraverint etiam non repetituros; quia, licet ludus sit vetitus, permissum tamen est et licitum solvere tali ludo amissum, illudque non repetere; ac ideo valet quidem tale juramentum, utpote de re licita, ut mox videbimus in Quaestione sequenti, contra Salmant.

892. - Quaeritur enim : *utrum eo casu poterit victus petere a praelato relaxationem juramenti?*

Affirmant alii apud Lessium ”, prout dicitur de juramento de solvendis usuris. Sed verius negat Lessius'· cum Molina; quia hic intervenit contractus validus, qui non intervenit in pacto solvendi usuras. — Dicunt autem Salmant. ”, praedictum juramentum solvendi amissum in ludo vetito, revera non indigere relaxatione, quia est de re illicita contra bonum commune, cum ob commune bonum sint vetiti tales lusus. Sed bene contradicit Sporer ”, dicens, verum esse quod juramen-

Si uterque renun-
tiat bench-
cio legis,
victus pO'
test negare
solutionem.

Si renun-
tiat cum Ju-
ramento, di-
stinguen-
dum.

Juramen-
tum de sol-
vendo ne-
quit relaxa-
ri.

Pii/en/., in 2· 2·, diip. 5. qu. 6, punct. 5, § 2, v. C, v. *Dt to icitur*. - *Bafire*, in 2· 2·, qu. 32, art. 7, dub. antepenult., v. *Rtliquum tsl* - *Rtbl.*, part 2, Hb. 12, qu. 2, n. 6 et 7. · 1 Disp. 2, de Restit. in part., qu. 3, punct. 3, n. 2. — · Disp. 22, n. 901. — · Tr. 14, cap. 4, n. 62, i. f. — 4 Decal., lib. 2, cap. 23, num. 144. — · Cap. 26, num. 24. — · Disp. 22, num. 302; ct disp. 31, num. 70. — 1 De Contract., qu. 9, art. 4, n. It. — · Loc. cit., n. 62. — · Tr. 6, cap. 6, num. 83. A<n«ar., Man., cap. 20, num. 17, ad 5. · *Tolcl.*,

Hb. 5, cap. 27, num. 3. *Molina*, diip. 515. num. 8. *Laym.*, Hb. 3, tr. 4, cap. 21. num. 3. — * Tr. 14, cap. 4, num. 62; ct cap. 1, n. 71. — 11 Loc dt., n. 24. — *Sabnant.*, tr. 14, cap. 4, num. 61. — £/«., cap. 26, num. 17. — '· Disp. 22, n. 302. · *Molina*, disp. 515, n. 12. - “ Loc dt , n. 2b — 14 Disp. 31, n. 65. — “ Loc. dt.. n. t6, l. f. — - Loc. dt., n. 26. — ” Cap. 26, n. 27. — “ Loc. dt. · *Molina*, disp. 515, n. 10. — * Tr. 17, de Voto et Juram., op. 3, n. 6. — w Tr. 3, op. 1. n. 51.

890. - a) Textus iste non habetur in citata lege; sed in l. *Dolo 8, fl. de dolt maltetmetus except.*, et l. *In condemnatione*, § *Dolo*, if. *de diversis regulis juris*, habetur: < Dolo

facit qui petit quod redditurus est »; ex quibus verbis Sanchez, *de Matrini.*, lib. 6, disp. 38, n. 34, scribit: «Frustra petitur..., quando aliquid statim restituendum est».

tum contra id quod leges prohibent per se est irritum, ut probat Palaus * Sed in nostro casu advertendum quod lex, quamvis prohibeat hunc lusum, non prohibet tamen, sed bene permittit solvere perditum.

Hinc concluditur quod iuramentum ludendi lusu vetito esset quidem nullum, quia lusus est vetitus, et contra bonum commune; non autem est nullum iuramentum solvendi amissum, quia hoc a lege non prohibetur "A

893. - Dubitatur 7°. *Ab victus qui jam solverit, possit occulte sibi compensare solutum?*

Affirmat Adrianus aJ, et probabile putat Angles apud Sanchezl. — Sed oppositum est omnino tenendum cum eodem Sanchez ·, Aragon, Medina, Lopez, Sporer; et Lugo » cum Soto, Ledesma et communi. Ratio, quia dominium pecuniae solutae jam valide translatus est; unde repeti non potest nisi coram iudice.

Sed quid, si victus repetat solutum, petendo rescissionem contractus, et victor renuat restituere? — Perpende dicta h. 717.

1 Tr. 14, diip. 2, punct. 8, n. 7. — *Anales*, Flore theol., qu. de Ludo. dub. 9, i. f. · · Consil. mor., Hb. 1, nip. 8, dub. 2, num. 5 — 9 Loc. cit. · *ArafoM*, in 2— 2·, qu. 32, art. 7, conci. 3. · *Barthol. Medina*, Sum., Hb. I, cap. 14, 4 29, ref. 1. · *Lufov, Lopes*, Instruct, consc., part. 2, cap. 33, v. *Praeterea*. · *Sporer*, tr. 6, cap. 6, n. 82. — *So/Mf.de Just*, et *Jure*, Hb. 4, qu. 5, art. 2, v. f., dub. ult. ·

892. - «M In 2ª editione addebatur, quod deinceps est omissum (et quidem, ut videtur, ex typographi negligentia): « Et ideo relaxatio iuramenti nequit peti ». Quod adhuc repentur in *Horn, apost., tr. 10, n. 218*, et *[strue, e Pratica, cap. 10, n. 220]* (edit. Neapol 1765): · Tunc neuter ludentium potest relaxationem quidem iuramenti petere» quia adest praeiudicium tertii».

893. - Adrianus, quamvis non ita perspicue loquatur, videtur tamen, in 4, de *Restitut. in med.* § *Sed oritur ex his dubium*, id revera affirmare, quidquid ex Molin. asserat Lugo. Scribit enim: « Dico breviter ad quaesitum quod poenam quae in ipso facto seu iure inflictæ venit certae personae applicanda, potest de aequipollentibus compensare, servando videlicet de alterius bonis tantumdem ». Et ad rationem oppositam respondet: « Quia... alteri competit actio ex lege ad tantumdem, locus est compensationi »

*) Lugo, *disp. 31, n. 71*, hanc utique sen-

894. - Dubitatur 8° et ultimo. *Utrum, si vicius fidei minuetur in iudicio repetere solutum, possit titulo transactionis aliquid recipere a victore?*

Negant Molina ♦ Bonacina, et Lugo · Ficu » cum Salas; quia (ut dicunt) contractus ille « II & transactionis factus est per dolum dantem causam contractui, scilicet per metum qui net juin revera non aderat, deficiente animo repetendi; et ideo victus nihil potest accipere, et si accepit, tenetur restituere. — Sed probabilius affirmant posse accipere Lessius, Sanchez ·, Palaus ·, Diana 10; et Trullench ac Dicastillus apud Croix u. Ratio, quia, licet victus non habeat animum, habet tamen potestatem repetendi, quae se privat in posterum per talem transactionem; et victor revera non dat, ut illum animum deponat, sed ut cedat juri suo repetendi, prout revera cedit.

895. - IT. Quod ad Clericos vero pertinet, aliter res se habet quam quoad laicos. — Sed praenotandum quod canones vetantes ipsis ludos alearum afficiunt wioi a™ solos clericos in majoribus constitutos, et ch* « S benéficiâtes; ut dicunt communiter Roncaglia a», Lugo « cum Lessio b» et Salas;

Martinus de Ledesma, 2· 4·, qu. 18, art. 8, i. f. — · Diap. 514, n. 4. — 1 Diap. 3, de Contract., qu. 1, punct. 2, § 3, n. 13. — · Diip. 31, n. 72; et diip. 22. n. 302, i. f. · *Salas*, de Ludo, dub. 28. — · Cap. 17, n. 42. — · De Matrim., Hb. 4, diap. 9, n. 9. — · Tr. 2, diap. 1, punct. 10, n. 5. — * Part. 4, tr. 4, resol. 31. — 11 Lib. 3. part. 2, n. 1086, i. f. — » Diap. 31, n. 12. · *Salas*, de Ludo, dub. 24, n. 1 et 2.

tentiam tuetur: « Nisi forte victor impediret repetitionem coram iudice petendam vel exequendam ».

894. - °) Trullench, *lib. 7, cap. 27, dub. 3 n. 6*, a Croix citatur, quasi hanc sententiam probabilem existimet; at re vera Trullench, *loc. cit.*, eam sententiam ex Lessio aliisque refert; sed eam nec probat nec reprobat

b) Dicastillus, *tr. 18, disp. 3, dub. 2, n. 16*, hanc opinionem ut probabilem habet, et ita etiam a Croix citatur.

895. - a) Roncaglia, *tr. 14, qu. 11, cap. 1. qu. 3*, in generali loquitur, et dicit pensandum esse « ex laesione decentiae et honestatis ecclesiasticae », utrum clericus censeatur lethaliter peccare ludendo, et subdit: « Quoad clericum saecularem in sacris constitutum, ut graviter laedat hanc decentiam et honestatem..., oportet ut sit consuetudinarius in ludendo ».

h) Lessius perperam a Lugo hic citatur; minime enim, *cap. 26, dub. 1*, (a Lugo alie-

item Sanchez l cum Navarro et Lopez b), contra Alcocer. Ratio, quia (ut ajunt) canon *Episcopus*, in principio relatus, quoad alios clericos saltem ex consuetudine derogatus est sicut quoad laicos. Quoad bénéficiâtes autem, vide dicta h. 831, v. *Dubitatur*.

896. - At dubitatur Γ. *An praedicti clerici in sacris aut bénéficiait peccent graviter, aleis ludendo frequenter et in magna quantitate?*

Salmanticenses quamvis probabilem putent sententiam affirmativam, negant tamen hos peccare mortaliter, cessante scandalo. Ratio eorum, quia praefatae leges vel ab initio non obligarunt nisi ad poenam, vel ex consuetudine sunt abrogatae; et citant pro sua sententia Sanchez, Lessium ac alios, apud Diana: sed Sanchez, Lessius et alii, apud Diana, ut infra videbimus, expresse oppositum tenent. — Unde omnino dicendum ipsos peccare mortaliter, cum communi sententia, quam tenent Sanchez ·), Lessius a), Sporer ·, Molina⁴, et alii infra citandi. Ratio: tum quia

juxta canones (ut pro certo habet Diana ») damnantur de mortali clerici publice et frequenter aleis ludentes; tum quia, licet canones prohibentes hodie non sint in tota sua observantia, ut concedunt Lessius * et Lugo', ac Filliuccius^, tamen non sunt omnino aboliti, cum lusus alearum de ipso jure naturali notabiliter dedecet statum ecclesiasticum, ut mox dicemus Dubio sequenti.

897. - Dubitatur 2°. *An peccent graviter clerici frequenter ludentes aleis, etsi in parva quantitate?*

Prima sententia negat, quam tenent Silvester·, Navarrus·>; item Abulensis % S. Antoninus, Gutierrez b), Lopez b), apud Sanchez Ratio istorum, quia frequentia ludendi, licet aggravet peccatum, non tamen mutat speciem, ut de veniali reddat mortale.

Affirmat vero *secunda* sententia communissima, quam sequimur, et tenent Cajetanus e), Angelus f), Armilla †, Hurtadus Viva ·; Sanchez ° cum Alcocer c) et Palacio Laymann Molina f), Les-

1 Consil. mor., Hb. 1, ap. 8, dub. 28, n. 8. - Navar., Maji., cap. 20, n. 9 et 10. — Alcocer, tr. del Juego, cap. 11, cond. 5. — Tr. 14, cap. 4, n. 60. — Tr. 6, cap. 6, n. 80. — 1 Diap. 621, n. 6. — 1 Part. 7, tr. 9, resol. 3. — Cap. 26,

num. 5, i. ii — Disp. 31, num. 12. — V. qu. 4. — S. Anton., part. 2, tit. 1, cap. 23, § 2, v. Nota 2. — De Contract., qu. 9, art. 4, n. 6. — Concl. mor., lib. 1, cap. 8, dub. 28, n. 7.

gato) n. 5, ponit hanc restrictionem, et loquitur solum de clericis in universum. — Ludovicos Lopez, *Instruct, consc., part. 2, cap. 31, propos. 6*, quamvis citetur a Sanchez, ut refert S. Alphonsus, eodem modo loquitur ac Lessius.

896. - A) Sanchez, *Consil. mor., lib. 1, cap. 8, dub. 28, n. 7*; Lessius, *cap. 26, n. 5*, non loquuntur de quantitate exposita; sed dicunt hujusmodi clericos mortaliter peccare si crebro luserint; et Lessius, praeter frequentiam, requirit adhuc, ut « per longum tempus » fiat.

b) Filliuccius, *tr. 37, cap. 4, n. 59*, id sane concedit, non tamen assertive, sed quasi dubitative: « Quodsi, inquit, verum sit canones et alia jura positiva esse abrogata, stando in jure naturae, neque etiam clericis erit prohibitus ludus sub mortali, nisi adsint pravae circumstantiae ».

897. - a) Navarrus, *Man., cap. 20, n. 9*, (edit. Antverp. 1579: *cap. 19, n. 9*), praetermittit frequentiam, et dicit peccatum mortale cum qui notabilem quantitatem in ludo exposuerit.

*) Abulensis, *in Matth., cap. 6, qu. 54*; Gutierrez, *dc Juram., part. 1, cap. 53, n. 2*; Lopez, *Instr, consc., part 2, cap. 31, propos. 6*,

a Sanchez in suis *Consil. mor., lib 1, cap. 8, dub. 28, n. 6*, allegantur non pro lusus frequentia, sed solum pro opinione, quae docet peccatum lethale esse notabilem quantitatem principaliter ob lucrum in ludis prohibitis exponere.

c) Cajetanus, *in 2a^a 2a^a, qu. 168, art. 3, ad dub. 3*; Angelus, v. *Ludus, n. 4*; Gaspar Hurtadus, *dc Contract., disp. 8, dc Ludo, diJJ. 3*; Alcocer, *tr. del juego, cap. II, conci. 5*; Lessius, *cap. 26, n. 5, v. l.*; Roncaglia, *tr. 14, qu. 11, cap. 1, qu. 3, resp. 2*, hanc sententiam perspicue insinuant, dum de quantitate exposita silent et solam frequentiam requirunt ad peccatum mortale. — Paulus de Palado vero, in *Sum.*, v. *Ludus, annot. 4*, dicit simpliciter clericos, chartis, aleis etc. ludentes, mortaliter peccare.

d) Armilla, v. *Ludus, n. 4*, hoc non habet.

Laymann, *lib. 3, tr. 4, cap. 21, n. 1*, scribit « esse mortale peccatum, si clericus magnam quantitatem aleae lusu deponat. Sed bene monet Less... clericos... non esse mortalis peccati damnandos, nisi frequenter aut publice cum scandalo populi ludant ».

f) Molina, *disp. 512, n. 17*, ut clericus dicatur publicus aleator atque adeo poenas canonicas incurrat, negat satis esse, « si semel,

Lodere
aleis (re-
qocoler e t
■ » rna
aaantitate
bainant.
t este

Omnioo
tit lethale
dictis cleri-
da.

Ludere
frequenter
ed in par-
ra quanti-
tate. non est
lethale ju-
xta alios.

Juxta S.
Doctorem
cit lectale.

sius⁴l, Roncaglia c⁵, Sporer et Diana l cum aliis, ubi vocat hanc sententiam communem, aitque ab ea non discedendum. Idem sentit Busenbaum, ut supra (modo tamen ludus non solum sit frequens, sed etiam per longum tempus, ut etiam loquuntur Lessius et Wigandt. §. — Ratio, quia, ut jam supra indicavimus, et ut docent Sanchez³ et Molina⁴, ac Roncaglia⁶, frequentia talis lusus de jure naturae decet valde Ecclesiae ministros. Neque consuetudo id excusare potest; quia, ut Pontifex declaravit in cap. *Inter dilectos, de excess, praela!*., talis consuetudo, tamquam vera corruptela, est omni tempore improbanda et removenda.

Qualis autem sit haec frequentia mortalis? — Bordonus putat esse ludere semel in hebdomada; sed Roncaglia merito id putat nimis rigidum. Immo Lessius et Wigandt⁷ sentiunt non damnandos de mortali clericos ludentes ad breve tempus, etsi crebro, recreationis causa: nisi propria statuta dioecesis vel ordinis id prohibeant.

898. - Dubitatur 3°. *An peccent graviter clerici ludentes aleis in magna quantitate, etsi non frequenter?*

Affirmat Sporer a⁸; et adhaerent Molina §, ac alii apud Navarrum ¶ — Sed

1 Part. 7. tr. 9. resol. 3; part. 4. tr. 4. resol. 183. — la u., cap. 26. n. 5. — ¶ Tr. 8. c. xald. 4. o. 77. resp. 4. — • ConiilL. lib. 1. cap. 8. dub. 28. o. 7. — • Disp. 521. n. 6. — • Tr. 14. qu. 11. cap. 1. qu. 3. reap. 2. — • Loc. dt.,

bis aut ter ludat, sed requiritur ut saepe id efficiat >; et *disp. 521, n. 6*: < Cum poenae illae, inquit, solis publicis aleatoribus sint impositae, qui non semel aut raro ludunt sed ludo sunt dediti, non judico condemnandos esse culpaē Ichthalis cos clericos, qui sine aliorum scandalo, recreationis gratia, chartis ludunt quantitates modicas, quae conditionem ac statum ipsorum, spectatis eorum redditibus ac bonis, non dedeceant >.

*) Sporer, Tr. 6, cap. 6, η. 80, primo dicit mortaliter peccare clericos, « si notabilem quantitatem aleae lusu exponant »; sed addit: Hoc praesertim tempore, « clericos non esse peccati mortalis condemnandos, nisi frequenter, nimis sumptuose aut publice, cum scandalo populi ita ludant; sin vero privatim sine scandalo, et quantitate modica, spectato statu suo et copia reddituum, ludant, et sine aliorum officiorum suorum neglectu, recreationis gratia, maxime permittente et quasi cohonestante loci consuetudine », non fore mortale.

negat Salas apud Lugo °. Et consentit Laymann⁰, citans Lessium et Rebellum, nisi fiat publice et cum scandalo: dicit enim Laymann, quod canones (ut habetur in cit. cap. *Inter di/ectos, de excess, prae-lat.*) loquuntur tantum de publico aleatore, et his lusibus dedito.

899. - Ex his omnibus, dico Γ. Non peccare graviter clericos qui raro, moderate et privatim sine scandalo aleis ludunt. Immo probabiliter nec venialiter, si ludant recreationis gratia, in loco ubi praefati canones non rigide observantur; ut dicunt Molina a⁸, Laymann Sporer^{l0}; et Diana O cum Dicastillo et Amico

900. - Dico 2°. Praefatas sententias, quae damnant de mortali clericos aleis ludentes, non procedere in ludis chartarum, qui non sunt merae sortis seu fortunae.

Confundunt alii ludum alearum cum omni ludo chartarum: sed immerito; nam revera alea (ut magistri idiomatis latini docent) est nomen comprehendens solos ludos sortis, qui non ex arte, sed omnino a casu pendent, et hujusmodi sunt ludi talorum, tesserarum et similium. — Hinc dico quod lusibus illis chartarum, qui totaliter pendent a casu, ut sunt lusus vulgo vocati *Bassetta, Primera*, et similes, pro

n. 5. i. f. — 1 Loc. cit., n. 77. — Sa/as, dc Ludo, dub. 24. n. 2. — • Di>p. 31. η. II, post mcd. — • Lib. 3. tr. 4. cap. 21. n. 1. v. f. • Less , cap. 26. d. 5. i. f. - Rebel., part. 2. lib. 12. qu. 1. η. 10. — Laytn., loc. cit. — * Tr. 6. cap. 6. n. 80.

Λ> Bordonus, in suis *Variis résolut., resol. 33, η. 3*, eam frequentiam requirit ad hoc, ut clericus dicatur consuetudinarius in ludo, per haec innuens id requiri ad mortale; quod Roncaglia *loc. cit.*, « fortasse » nimis rigidum esse dicit

898. - a) De Sporer et Molina, vide notas f et g ad num. praecedentem.

b) Navarrus, *loc. cit.*, auctores citat pro sua sententia, quae exposita est in nota a ad num. praeced.

899. - Molina, *disp. 521, n. 6*, non aliud habet quam quae supra, nota f, ad num. 897, notata sunt

Al Laymann, *loc. cit., num. 2*, concordat, « si raro et moderate ludant propter recreationem ».

Diana, *part. 7, tr. 9, resol. 3 i. f.*; *Di exstillas, tr. 18, disp. 2, dub. 2, n. 23*, absolute id docent, nempe sine distinctione locorum.

Amicus minus recte citatur a Diana; nam, *toni, o, disp. 28, n. 10*, negat profecto

Quid de It dentetam Cni quitt Utt, ltd ft ro.

Clerici ladeoktn ro, oaltfi le et pnn tiBAonpft eant ltthi liter.

Seffltitlul daraoaata de moral-procedalt in ln±lat fac -ONÀ

Quando adsil ran-dalain

Rdifiiora laden» Aleii Ualio» pec at lethall-ttr.

his quidem valent sententiae praefatae Non autem pro aliis, qui sunt tam industriae quam fortunae, ut sunt illi qui dicuntur *Ombre, Tressette*, et similes. Pro his enim valde probabiliter puto cum auctore libelli cui titulus: *Istrus. per lino-velli Confessoril* cum Passerino, valere sententiam Salmanticensium (ut supra), scilicet non peccare graviter clericos iis ludentes, nisi alicubi esset specialis prohibitio aut scandalum. — Circa quod bene insuper advertit Molina °, pensandam esse qualitatem personae, an sit magnae vel parvae aestimationis. Clerici enim qui vitam non tam exemplarem ducunt, revera grave scandalum non ingerunt si etiam frequenter aspiciuntur in talibus ludis versari, modo propria ministeria non negligent; immo nec ullum praebent scandalum, si mera recreationis causa id faciant. Et hos vere dici potest excusari ab hodierna et universali consuetudine, quae certe differt ab illa antiqua arcta primitivae ecclesiae disciplina.

901. - 111°. Quod ad Religiosos autem pertinet, dicunt Lugo^a, Sanchez⁴ et Molina s, ipsos propter eorum statum et scandalum aliorum facilius posse graviter peccare, aleis sive taxillis ludendo.

Unde dicunt Roncaglia °, et Bafiez a'

1 Pert. 2. cep. 17. num. 397. - Passerin., de Homin. suitib., qu. 187. art. 2, n. 309. — * Diip. 521. n. 6. post med. — 1 Disp. 31. n. 12. — 1 Consil. mor., lib. 1. cap. 8. dub. 28. n. 9. — • Disp. 521. n. 6. v. f. — • Tr. 14. qu. 11. cap. 1. qu. 3. resp. 2. — • Loc. cit., n. 12. post med. — • Tr. 13.

laicos peccare, si recreationis gratia et moderate ludant; clericos vero negat « graviter saltem peccare». Et loquitur absolute et absque locorum distinctione.

901. - Λ> Battez his verbis a Lugo citatur: « Perdoctus P. Magister Battez indubitanter aliquando asseruisse fertur, si hominem nostrae Societatis vidisset chartis semel ludentem, judicaturum eum peccati mortalis reum». Quod et ipse Lugo ad Capuccinos, Carmelitas discalceatos et similes extendit.

h) & Doctor in *Hom apost., tr. 10, n. 220*, et in *Istrue. c Pratica, cap. 10, n. 222* (edit. Neap. 1765), de his religiosis reformatis addit: • Et idem ego dicendum puto, si quocumque chartarum ludo, etiam recreationis causa..., ludant; saltem si non semel ludant: tum propter scandalum quod laicis darent, tum propter abusum quem introducerent»

<) Sanchez, *loc. cit., n. 9, rN*; negat peccare mortaliter religiosos ludentes ob ratio

apud Lugo °, quod religiosi reformati, ut Capuccini, Jesuitae, Discalceati et similes, peccant, si semel his lusibus ludant. Et tanto magis id dicendum cum Salmant. ., de eo qui in his religionibus nam talibus ludis aperiret b>. — Roncaglia • autem, et Sanchez cum Medina c' dicunt adhuc religiosos non tam arctae observantiae peccare graviter, si frequenter versentur in his lusibus, etsi sine scandalo. Sed Salmant.¹⁰ cum Beyrino, Dicastillo et Antonio a Spiritu S., dicunt quod, praeciso scandalo et praecepto in contrarium, hujusmodi religiosi excusantur a mortali, si ludant in modica quantitate; et etiam a veniali, si faciant ob rationabilem causam, puta ad solandum infirmum aut socium tristem. Et hoc probabile mihi videtur, loquendo de ludis chartarum non merae sortis, juxta id quod supra diximus de clericis. — Addunt Salmant. ¶ id licitum esse etiam recreationis gratia, vel ubi consuetudine permittitur. Sed huic non acquiesco: quia talis recreatio est per se indecens statui religioso; nec consuetudo talem indecentiam cohonestare potest.

Quantam vero summam possit religiosus ludo exponere?

Modo ludus non sit specialiter interdictus a regula, Sporer <l censet posse ex-

de Restit., cap. 6. n. 95. — 9 Loc. cit. . reap. 2. — “ Loc. cit., n. 95. - Laurent. de Peyrtnis, de Off. «abdti, qu 2, cAp. 2, § 7, i. f - Dicast., tr. 18. diip. 2. dub 2, oum. 20 et 22. - Anton. a Stiir. S., Director, relig . tr. 3, diip. 4. n. 322 et 323.

nabilem causam, ubi consuetum est et absque pravo saccularium exemplo; item negat esse mortale si aliquid parvum ludant ob recreationem, sed extra hunc casum ait esse mortale; et dicit id esse doctrinae Bartbolomaci Medinac conforme, qui revera docet in *Sum., lib. 1. cap. 14, § 28, cap. 6*, religiosos peccare mortaliter his ludis saepe ludentes; sed Medina subdit id esse ratione scandali

Salmant., *loc. cit., n. 95*, haec asserunt non disjunctive sed copulative, et juncta cum iis quae praecedunt ajunt enim religiosos (non reformatos) posse « etiam absque culpa veniali ex justa causa, v g ad recreandum socium et scipsos ludere chartis lusoriis aliquam modicam pecuniam, in illis religionibus, in quibus jam sunt hujusmodi ludi usu et consuetudine permisi, praeciso scandalo et in contrarium praecepto.

" Sporer, *tr. 6, cap. 6, n. 71*, haec dicit non quidem laxative, sed exempli gratia.

Ratiohe excusantes.

Alia excusatio S. Doctor! non probata.

Qu.mtutn

nerc.

ponere tres florenos quotannis. — Alii autem, ut Lugo Elbel *f*); Sanchez * cum Navarro, Valentia, Graflío, Salon, et Molina ·, etc., probabiliter opinantur quod si religiosus habet quotannis centum aureos, possit exponere quinque: dummodo tantumdem in eodem anno non impendisset in alios usus non necessarios. — Alii tandem, ut Salmant. cum Lugo<>, Molina Azor*, etc., dicunt posse exponere quantum sibi subtraheret parce vivendo, de iis quae sibi ad usum sunt assignata.

EptKOpi
vu poMunl
etcuui a
moruli.

902. – rV°. Et ultimo, quod ad Episcopo-
pos pertinet, isti, si ludant aleis, cum hoc
valde dedeceat statum episcopalem, vix
possunt excusari a mortali; ut dicunt So-
tus et Salcedo, apud Sanchez⁴, quió cum
Alcocer absolute eos damnat de peccato
gravi, nisi faciant ad recreandum infir-
mum[^]. Extra tamen hanc vel similem
causam, Alcocer apud Lugo® ait peccare
mortaliter episcopum qui semel ludat. —

¹ Di»p. 3. n. IU. — * Dead., lib. 7, cap. 19, n. 79. ·
Navor., Man, cap. 20, n. 12. Valtnt., ix 2— 2", di»p. 5,
qu. 6, puoct. 5, §2, qu. 8, v. *Tertio observandum.* · Jacob,
dt Graffiis, Decii, »ur., part. I, lib. 2, cap. 122, num. 5. ·
Salon, in 2 2·, poil qu. 61, de Dominio, qu. 5, art. 6,
dub. penult., cond. 2. — * Diip. 520, post prine. — Sotus,
de Juit. et Jure, lib. 4, qu. 5, art. 2, poet concí. 3. · /gna-

Sed merito (praecisis circumstantiis) Lu-
go hoc putat nimis durum. Sanchez ' autem cum Medina, et Rebellus apud Diana⁸, excusat eum a mortali, si ludat semel ad recreationem; immo Salas apud Lugo ' eo casu excusat etiam a veniali.

Caeterum episcopum ludentem ludo merae sortis, etiam semel, difficulter puto excusari posse a scandalo gravi: sicut etiam censeo, si frequenter versetur in aliis ludis chartarum non omnino fortuitis.

903. – An autem *peccent mortaliter clerici aut religiosi, qui assistendo inspi- ciunt ludentes aleis?*

Hoc quidem prohibetur, ut vidimus, in cap. *Clerici, de vita*, etc., ubi eis praeci- pitur ne *hujusmodi ludis intersint*.— Com- muniter tamen negant doctores in hoc ipsos peccare mortaliter: nisi essent causa ludi mortalis, vel negligenter lusores cor- rigere, vel nisi de tali ludo, quatenus mortali, sibi complacerent; secus, si assi- sterent causa tantum se delectandi de in-

Ékn »
vetitu u
tpktré lu
dentes s
leis;
nCQ 82i
submenu.
Limiuui
nes.

itus Lopee de Salcedo, in Diaz Prax. crimin, cap. 73, addit., lit. A. · « Coniil. mor., lib. 1, cap. 8, dub. 28, n. 5. — · Loc. dt., n. 9. · Alcocer, tr. del Juego, cap. 11, concí. 5. — Alcocer, loc. dt. · · Diip. 31, n. 12. — * Coniil.» lib. 1, cap. 8, dub. 28, n. 9, i. f. - Barthol. Medina, Sum., lib. I, cap. 14, § 28, cap. 6. — · Part. 7. tr. 9, resol. 4. — Salas, de Ludo, dub. 24. n. 3, v. *Tertio.* · · Loc. dt.

1) Elbel, *de Volo paupertatis, confer*, 18, η. 655, videtur illud concedere; id enim ex Lugo et Sanchez habet, quos non reprobatur; sed addit: « Sapienter tamen Babenstuber... ait tum ex consuetudine Ordinum, tum etiam ex constitutione monasteriorum esse colligendum, quatenus hic quantitas debeat censi moderata ».

Salmant, *tr. 13, cap. 6, n. 94*, asserunt posse religiosos aliquam moderatam pecuniae summam ludo exponere, tum quia supponitur praelati licentia, tum quia se habent ut filii; « unde ex his, quae sibi ad usum sunt concessa, vel quae ab aliis accipiunt, vel ex destinatis ad suum victum, possunt, parce vivendo, aliqua subtrahere ut ludo exponant ». Et hic citant auctores, e quibus solus Azor, *part. 3, lib. 5, cap. 26, qu. 8, v. Tertio*, haec omnia tenet; Lugo autem *disp. 3, n. 144*; Molina, *disp. 520, post prine.*, concedunt quidem religiosum posse aliquam pecuniae sum- mam ludo exponere, sed quoad hujus summae determinationem, tenent sententiam quam su- perius S. Alphonsus retulit. — At Salmant sic prosequuntur: « Quam vero quantitatem de- terminatam possint exponere? Aliqui dicunt posse quatuor vel quinque aureos pro centum,

quotannis sibi ad usum concessis. Alii posse omnia, quae possunt liberaliter donare. Sed hoc melius relinquendum est arbitrio pruden- tis viri ».

902. – a) Scilicet, quando ipsi episcopi vel aliae nobiles personae sunt infirmi, aut in carcerem conjecti, aut in alio spirituali vel corporali labore, ut dicunt Sanchez et Alcocer *locis cit.*

b) Lugo, *disp. 31, n. 12* hoc modo loqui- tur: « Rebellus... putat... episcopos non posse excusari a veniali si vel semel ludant, nisi urgeat necessitas excitandi vel recreandi in- firmum, vel alia similis, cui non possit aliter satisfieri: quod durum putat Salas. Sed du- rius fortasse alii loquuntur, ut Alcocer..., qui dicit episcopos peccare mortaliter quando ludis vetitis ludunt, nisi causa infirmitatis, carceris, vel alterius spiritualis aut corporalis laboris id faciant ».

c) Rebellus, *part. 2, lib. 12, qu. 1, n. 10*, a mortali excusat ecclesiasticas personas, si non frequenter, sed semel aut raro ludant; a veniali autem, ut minimum, excusandi non videntur, etiam si domi et sine scandalo lu- dant, maxime si sint religiosi aut episcopi, nisi (orte propter urgentem necessitatem re-

dustria vel fortuna ludentium. Ita Sanchez * cum Cajetano ·>, Silvestro et Angelo, ac Diana

Qua de re improbabiliter sentit Bartholomaeus de S. Fausto apud Diana g, quod clerici et religiosi assistentes ludis alearum non excusentur a mortali, eo quod in bulla S. Pii hoc interdicitur iis sub poena excommunicationis.

Sed censeo, praefatum auctorem quoad hoc in magnum irrepsisse errorem: nam

Sanchez³, loquens de ludo alearum, nil penitus meminit de tali bulla; meminit vero de ea paulo post⁴. At ibi observatur, bullam S. Pii loqui tantum de clericis et religiosis assistentibus agitationibus taurorum, non autem lusibus alearum.

Episcopi autem, his lusibus ex proposito et frequenter assistentes, difficulter etiam excusari possunt a peccato scandalis gravis <7.

Quid de
episcopo in
«piciente lu-
dentes.

DUBIUM XIV.

Quid sit Contractus Societatis.

904. *Quomodo fit societas.* — 905. *De conditionibus requisitis ad societatem.* - *Quid venial nomine damnorum.* — 906. *Quid, nomme expensarum. Et an socius possit sibi deducere expensas-itineris.* — 907. *Qu. 1. An capitale sit dividendum, si unus confert pecuniam, alter laborem.* - *Qu. 2. Quomodo deinde dividendum lucrum.* - *Qu. 3. An damnum sortis spectet semper ad dominum.* - *Qu. 4. An liceat pactum, ut damnum sortis sit commune.* - *Qu. 5. Quando inter fratres censetur facta societas, et quid in ea servandum.* - *Qu. 6. Quibus modis finiatur societas.* — 908. *An per tres contractus possit exigi lucrum certum, salvo capitali.* — 909. *De societate animalium.* - *Qu. 1. Si das rustico pecuniam, ut emat boves ad societatem, et ille in aliud impendit, possisne lucrum exigere.* - *Qu. 2. An liceat pactum supplendi oves mortuas, interim fructus dividendo.* - *Qu. 3. An liceat contractus ad caput salvum.* — 910. *Quid de filio negotiante cum patre.*

CoQiractiu
«cienti-
çliid.

904. - « Rcspl. Is est cum aliqui inter «se conveniunt, et contributis aliquibus « rebus ad lucrandum idoneis sive fructi- • feris, ut pecunia, animalibus, industria, « labore, etc., commune aliquod lucrum « faciunt, quod, uti et damnum, pro ratione « et rata cujusque dividunt inter se. — « Vide Lessium, Laymann 5, Bonacina ·.

« Unde, spectando id quod ratio et ju- « stitiae natura hic requirit, resolvuntur « hi casus:

« Γ. Plus lucrari debet qui confert pe- « cuniam et operam suam, quam qui vel • pecuniam, vel operam solam.

« 2°. Capitale seu sors quam quivis « contribuit, si pereat casu vel culpa so-

Conditio-
nes requisi-
tae.

¹ Conril. mor., lib. 1. cap. 8, dub. 29, n. 2. *Silvrst.*, v. *Ludus*, qu. 8. *An^rl.*, v. *Ludus*, n. 6. — *Harihol. a* 5. *Faust.*, Specul. confess., disp. 32, qu. 29, n. 2. · *Part* 7, tr. 9, rcsol. 40, i. f. — ¹ *Loc. cit.*, dub. 29. — < *Loc. dt.*,

dub. 31. Cfr in magno Bullar. Rom bullam *Dt salute* *rtxis, 1 Novembr. 1567. — *Ltss.*, lib. 2, cap. 25, dub. 1. — * *Lub.* 3, tr. 4, cap. 20. — · *Disp.* 3, de *Contract*, qu. 6, puoct 1. η. 1.

creandi aegrotum luderent, aliamve similem, cui aliter satisfieri non posset ». Et ita etiam a Diana affertur.

903. - a) Cajetanus, *Sum.*, v. *Clericorum peccata*, negat esse mortale per se, quantum ex praecepto juris positivi pendet, « si temeritas, si contumacia, si contemptus desit».

b) Diana, *part.* 7, *tr.* 9, *resol.* 40, aliorum sententias dumtaxat exponit, neque ullum de iis profert iudicium.

c) Operae pretium erit hic pauca adnotare de ludis, quos vocant, sive speculationibus bursae. Ad duplex genus hujusmodi operationes apte reduci possunt, videlicet ad emptionem venditionem veram, sive fiat cum

pacto accessorio, sive non, aut ad emptionem venditionem fictam, in qua proprie sistit quod ludum bursae nuncupant, et est sponsio vera de pecuniae augmento vel decremento. — Porro si operationum istarum intrinseca moralitas consideretur, dummodo rite servantur debitae ad liceitatem venditionis vel spon- sionis condiciones, theoretice loquendo dam- nandae non sunt. Verum practice secus dicen- dum est, si mala innumera quae secum ordi- narie fert consuetudo ludis bursae vacandi attendantur: 1) cum non raro de ingenti pecu- niae summa agatur, periculum subit totam familiam in ruinam adducendi; 2) ut variorum titulorum valor crescat aut minuat, (alsa

. ciorum levissima, contribuenti perit. — « Ubi discrimen est inter hunc contractum «et mutuum: quia in mutuo sors data . alienatur, et dominium ejus transfertur «in mutuatarium, cujus proinde solius «periculum ac damnum est, si casu pe- «reat. In societate autem, qui sortem con- «fert, eam non omnino alienat a se; et «sicuti commodum ac lucrum ad eum • spectat, sic etiam periculum et damnum. « — Bonacina' ».

905. - Quatuor igitur sunt praecipuae conditiones licitae societatis: 1° Ut socie- tas fiat in negotiatione honesta. 2° Ut da- mnum sortis spectet tantum ad dominum. 3° Ut servetur aequalitas, nempe ut aesti- matio laboris unius aequiparet usum pe- cuniae alterius. Vide Salmant.®, Viva® et alios passim. 4° Conditio est, ut uterque socius subeat onus damnorum et expen- sarum.

Nomine autem *damnorum* veniunt tan- tum damna illa quae solo intuitu socie- tatis obveniunt socio, puta si ipse causa custodiendi, vel transferendi, vel compa- randi merces, diripiatur a latronibus, ut habetur ex lege *Cum duobus*, § *Quidam*, ff. *pro socio*, ubi dicitur: *Damni partem dimidiam* (alterum) *agnoscere debere tam pecuniae quam rerum caeterarum, quas*

secum non tulisset socius, nisi ad merces communi nomine comparandas profici- sceretur. — Non tamen veniunt damna quae remote occasione societatis socius patitur, puta si occupatus in societate prae- mittat acquirere legatum sibi relictum, negotiis domus suae providere, etc. Ita Bonacina⁴, Continuator Tournely⁴ et alii, ex lege *Socium* § *Socius*, ff. *eod. tit.* Nec veniunt damna quae non contemplatione societatis, sed intuitu ipsius propriae per- sonae, obveniunt socio, ut legitur in eodem § *Socius*, mox citato. — Si autem causa so- cietatis vulneretur socius vel ejus servus a latronibus, tunc solae expensae cura- tionis debent esse communes, ex prae- dicta lege *Cum duobus*, § *Quidam*.

906. - Nomine autem *expensarum* ve- niunt sumptus itinerum, transvectionum, solutionis vectigalium, conservationis mer- cium, etc.

Sed hic dubitatur: *an socius itinerans causa societatis posset sibi deducere omnes expensas itineris?*

Negant Silvester⁷, Angelus⁷; item Pe- trus Navarra. Rcbellus, apud Bonacina⁷; et probabile putat Lessius⁸. Ratio, quia societas non tenetur subire sumptus quos alter socius domi fecisset; sed solum illos in quibus is damnificatur causa socie-

⁷ Dj»p. 3, de Contract, qu. 6, punct. 1, n. 3, v. *Unaria conditio* — . Tr. 14, de Contract., cap. 3, num. 9b. — 1 Dc Contract qu. % art. 3, num. 2. — « Loc. dt., punct. 4, num. 1. — ' De Contract.. cap. 4, qu. 2, v. *At socii*. —

• V. *Societas* I. qu. 12. — ' V. *Societas* J, n. 12. — Petr. *Novar.*, lib. 3, cap. 2, num. 466 et 466. • *Rebell.*, pan. 2, lib. 15, qu. 7. n. 3. • Dwp. 3, de Contract., qu. 6, punct. 4,

passim evulgantur nuntia, v. g. de belli peri- culo, de penuria cujusdam mercis, etc.; hoc autem mendacio decepti, plures cum non me- diocri fortunae jactura ad contractus perni- dofiissimos inducuntur; 3) accidit ut magno numero valores coacerventur, ut cujusdam monopolii ope, justum pretium sive déprima- tur, sive plus aequo augeatur, et ita depereat aliorum fortuna. Quapropter exoptandum sane est ut ab illis penes quos est legifera potestas, hoc ulcus societatis domesticae et civilis ra- dicitus evellatur. — In Italia (Cod. 1803) et Germania (Cod. 7U) ludi bursae stricte dicti, (*DiJJert Hagcschàfl*) ceteris ludis assimilandi sunt, in quibus nempe non datur actio victori; in Gallia lex 28 Mari. 1885 ista non dene- natur

Denique pro coronide totius argumenti de ludo, loquendum est de *loteria*, ut vocant, seu sortitione quaestuosa. Haec est contractus quo plure quamdam pecuniae summam in

commune ponunt, ac dein sortiuntur quisnam loteriac objectum sit accepturus. — Per se hujusmodi contractus non est illicitus, modo tamen serventur conditiones sequentes: 1° ut nulla sit fraus in schedulis educendis, nec in solvendo praemio, quod obtigerit; 2° ut domi- nus loteriae in lucro non excedat, nec plus moraliter lucretur, quam si alio contractu licito pecuniam suam impenderet, vel merces suas distribueret. Sed majus potest esse lu- crum, si in bonum opus, vel publicam utili- tatem instituta sit loteria; nam loteriae par- ticipantes censentur in hoc consentire. — Atta- men Guberniorum publica sortitio, prout fieri solet, valde periculosa est; nimiam enim pecu- niac cupiditatem excitat, apud pauperes prae- sertim laboris amorem exstinguit, otiosae vitae desiderium acuit, ac fortunas frequenter ab- sumit. Ideo omnibus iste ludus dissuadendus est; immo peccant, qui pecuniam familiae ne- cessariam sorti exponunt.

Qoid vr
mat nomi
nc rjino
rom

Quid, u-
minc ti
penunc

Alti «
St t«
awn itit
raotca cm
ia tocttta
tfo po»«M
peaut dt
ductrc.

hi Al-
fe fluaip»
< initeru
4td«xere.

tatis. — Alii vet o, ut Roncaglia * Molina J, Lessius³, Navarrus⁴; et Bonacina⁴ cum Reginaldo et Salon, concedunt posse integros deducere: modo aliter non sit conventum, et diversa non sit consuetudo. Et probant ex lege *Si fratres*, § *Si quis*, ff. *pro socio*, ubi dicitur quod socius *viatica... , et stabulorum, et jumentorum, et carrulorum vecturas, vel sui vel sarcinarum suarum gratia...* (societati) *recte imputabit*. Unde, cum lex absolute concedat socio sibi recipere viatica cum caeteris expensis, non apparet ratio cur ea non integre recipiat.

Su UOJa
; mu 11:
Je iur pro-
bibili or;
pfinu, non
faprobA

Haec secunda sententia videtur probabilior, utpote juri conformior. — Sed quia primam non audeo dicere improbabilem, ideo censeo quod si bona fide socius sibi expensas applicavit, poterit retinere. Secus, si mala fide; quia (ut diximus *n. 761, Qu. 2, v. Sed quid*) cum opinione probabili et non certa non potest inchoari possessio.

907. - Quaeritur Γ. *Si in societatem unus confert pecuniam, alter laborem, an mfine societatis ante omnia restituendum sit capitale domino pecuniae ?*

Uno ion-
krtete pc-
ilium; a!
uro. hbo-
tern, sort
-nu quo
Hra. divi
Jcoda est.

Prima sententia, quam tenent Glossa ¹, et Bartolus, Accursius, Covarruvias, etc., apud Palaum ², negat; et non solum lucrum, sed etiam sortem inter utrumque socium dicit esse dividendam. — Ratio, quia in societate omnia debent communicari; unde, sicut mercator facit communem operam suam, sic alter debet suam pecuniam communem facere. Alii dicunt quod sicut ad dominum spectat capitale et postea ejus lucrum; sic ad mercatorem prius pretium suae industriae, et postea pars lucri; quod in idem coincidit.

Iulu 4
lt., ion
rnmodedu
crfcUdumt
-o.

Secunda tamen vera sententia, quam tenent Palaus ³, Azor ⁴ cum Baldo et S. Bernardino Senensi; Lugo ⁵, Petrocorensis ⁶, Bonacina ⁷, Cabassutius ⁸, Escobar ⁹, Roncaglia ¹⁰, docet sortem semper primo loco domino deducendam, etiamsi nullum lu-

erum supersit. — Probatur Γ. Ex bulla Sixti V. *Extrav. Detestabilis*, § 2, ubi sic sancitur. Si., *finita societate ipsum capitale exstat, ei qui illud in societatem contulerit, restituatur, nisi socio recipientifuerit commanicatum, aut aliter inter contrahentes super eo legitime conventum sit*. — Probatur?'. Ratione; qdia pecunia collata in societatem minime fit communis inter socios quoad dominium seu proprietatem, sed tantum quoad usum seu commoditatem; ut habetur ex D. Thoma ¹¹ ubi S. Doctor ait: *Qui committit pecuniam suam vel mercatori vel artifice per modum societatis cujusdam, non transfert domntiim pecuniae suae in illum, sed remanet ejus ; ita quod cum periculo ipsius mercator de ea negotiatur, vel artifex operatur*. Sicut ergo si pecunia perit, domino perit, ita si superest, eidem superest.

Nec obstat dicere quod in societate fiunt communia tam industria quam pecunia. Nam respondetur (ut jam innuimus), quod in societate non communicatur pecuniae proprietas, sed tantum usus seu commoditas; unde sufficit ut uno conferente industriam, alter conferat pecuniae commoditatem. Et ideo, si finita societate solum remanet capitale, non erit injustitia si totum domino restituatur, sicut enim socius amittit lucrum suae industriae, sic iste amittit lucrum commoditatis suae pecuniae, quae cum sit negotiationi exposita bene apta est fructum reddere. — Et sic etiam neque verum est id quod alii supponunt, nempe quod unus conferat operam, et alter pecuniam. Nam revera ex una parte contertur opera; et ex altera, non pecunia, sed pecuniae commoditas praestatur. Unde, non quidem debetur mercatori pretium sui laboris, et sui laboris lucrum, sed tantum dimidium lucri spectat ad eum, ut fructus suae industriae, et dimidium spectat ad dominum sortis, ut fructus commoditatis suae pecuniae negotiationi expositae, semper domino

(Mfail
Uti rc»poo
dctUI,

¹ Tr. U. qu. 12. de Conti aci. kocict , cap. 2, qu. 2, rt<p 2. . OitP* 41β» ", 'A — a Cap 2», η 35. — » NUn., tap 17. n. 283. — 1 Dbp. 3. qu. t, punct. 4, n 3. Hφη , lib. 25, n. .TÔ . Salon, in ? - 2.. di»p. dc Contract, wiet . ari. 4. contr ov. 3. num. 2b . Ad lef. I. C. pro *odo . Hartal** , ad leg. I C. pro bocio Cover,, VarUr. lib. 3, cap. 2, n. 2, v. f., po*t cond. 1« . 1 Tr. 83, di*p. 8, punct. 3. n. 1. — . Loc. dt., n. 2. — . Part. 3, lib. 9, cap. 3, quacr. I

Mal<i in kg. I C pro «ocio, i ηαηι IX . -S. BtmarJ Sffitru part. 2, kcrm 39, art. 2, cap. 3, \ S< quatrl powt. - M Dbp. 80, ru 24. — " Dc Jun.. CAp.8, þk prine,— ' . Þi 3, de Contract., qu. b punct. 3, n. 3. — u Lib 6 cap. 13, η Λ. - .. Lib. 41, n. «2 — u Tr. 14. qu. 12 cap. 'J qu.3. resp. 2. - Sights V, bulla Dttetlabtiis, .1 (Xto br. l54M». in tnagoo Bullir. Rom. — H 2· 2 qu. 78, art. 2, ad X

salvo suo capitali. Prout si quis ad negotium confert navim, et alter operam, completo negotio, navis quidem integra debetur domino, cum tantum usus navis sit collatus; et lucrum deinde est dividendum.

Quaeritur 2°. *Detracta sorte domino, quomodo dividendum est lucrum?*

Opiniones
de facto di-
videndo,
post detrac-
tam sor-
tem.

In hoc valde obscure et confuse doctores loquuntur. — Alii, ut Lessius ¹, Viva ^a (et probabile putat Croix [†]) dicunt quod si unus confert centum aureos, et alter operam tantidem aestimatam, tunc aequaliter dividendum est lucrum et capitale; juxta primam sententiam allatam in praecedenti Quaestione. — Alii vero, ut Cabassutius ³ cum Angelo, Silvestro, Navarro et Petro Navarra, etc., dicunt quod, deducto prius capitali in beneficium domini, reliquum aequè dividendum sit, si valor operarum aequiparet valorem sortis.

Pace tantorum doctorum censeo, neutram praedictarum sententiarum aequitati conformem esse. Prima enim plus aequo tribuit ponenti operam (ut jam diximus in Quaest. [‡] secunda, plus ponenti pecuniam. — Hinc omnino mihi dicendum videtur cum Roncaglia ⁴ et Palao ⁴ cum Rebello, quod, salvo capitali domino, lucrum dividendum est pro rata; habita ratione valoris industriae ex una parte, et ex altera commoditatis praestitae ex pecunia, juxta communem aestimationem lucri quod communiter haberi solet ex pecunia applicata ad negotiationem.

S. Doctor
ait dividen-
dum pro ra-
ta.

Hinc bene advertendum cum eodem

¹ Cap. 25, n. 9. — ² Lib. 3, part. 2, n. 1101. — ³ Lib. 6, op. 13, n. 6. — ⁴ Atteri., v. Societal I, n. 17. — Silvest., v. Societat I, qu. 20. — Martin. Novar., Man., cap. 17, n. 251 et 252. — Pptr. Nazar., lib. 3, cap. 2, n. 49, 454 et 458. — ⁵ Tr. 33,

Roncaglia⁶ et Sporer⁷ quod aliquando industria mercatoris plus valebit quam usus pecuniae, et tunc proportionaliter debet lucrum distribui: ita ut aliquando licitum possit esse pactum, ut in fine etiam capitale dividatur, aequè interim distributo lucro: prout fit ex consuetudine in pluribus locis, in societate animalium, ut testatur Cabassutius ⁸ — Insuper advertendum quod aliquando valor industriae decrescit ob multitudinem operariorum societatem petentium. Qua ratione poterunt forte excusari plures contractus qui primo aspectu videntur injusti; eo quod operariorum industria in societatem collate, juxta consuetudinem loci communiter non pluris ibi aestimatur.

E converso, injustum omnino esset pactum quod, emptā merce, ante omnia durante societate restituatur domino suum capitale, et deinde quod superest aequaliter dividatur. Nam licet compensentur mercatori fructus quos interim non percipit, cum medietate sortis quam in fine societatis percipiet: tamen ponenti pecuniam minuitur periculum sui capitalis, dum in principio illud salvum facit, et mercator, si postea merx pereat, subjacet periculo sortis et lucri. — Ita optime Roncaglia

Quaeritur 3°. *An damnum sortis sit commune, quando, uno conferente pecuniam, altero operam, pecunia casu perit?*

Prima sententia, quam tenent Majore, Glossa ^d, et alii apud Azor ^d, sic distin-

diip. 8, punct. 1, n. 3; et punct. 3, n. 2. — Rebel., part. 2, lib. 15, qu. 3, n. 1. — Tr. 14, qu. 12, de Contr. societ., cap. 2, qu. 3, resp. 1. — Tr. 6, cap. 6, n. 51, i. f. — ² Lib. 6, cap. 13, n. 7, i. f. — ³ In 4, dist. 15, qu. 47, § His dictis, v. Tertius.

907. - a) Viva, de Contract., qu. 9, art. 3, n. 5, supponit Titium v. g. apposisse 100 in societatem; et Cajum, industriam pariter 100 aequivalentem, et finita societate 200 haberi; tunc « Ex ducentis aureis (inquit), extrahendi sunt centum, quos posuit Titius pro sorte, et extrahendus est valor operae et industriae, quam posuit Cajus, perinde ac si fuisset famulus, et quod superest, utrique dividendum.

^h Roncaglia, tr. 14, qu. 12, de Contr. societ., cap. 2, qu. 3, resp. 2, scribit: «Prius restituendum est capitale, si supersit, illi qui apposituit pecuniam, et postea dividendum lucrum juxta aestimationem industriae et laboris ».

^g) Roncaglia, tr. 14, qu. 12, cap. 3, reg.

in praxi, η. 3, videtur ita sentire, scribens: « Injustum pariter in praxi... reputandum est pactum quo socius apponens laborem nil lucri debeat accipere, donec ex fetibus et fructibus extrahatur prius capitale restituendum apponenti, et deinde quod superest aequaliter dividatur. Meo videri in hoc pacto manifesta habetur injustitia; nam apponens capitale habet illud salvum et integrum; qui vero reciperet animalia non ita facile compensabitur pro suis laboribus; antequam enim integrum restituat capitale, facillime tanti erunt ipsius labores, ut non salis compensentur, eo quod acquirat dominium medietatis gregis ».

^h) Azor, part. 3, lib. 9, cap. 3, qu. 3, haec

Duuttua
wrti- <11-
qaindo
coamane,
l«it- alio-

guit: Si sors peril postquam socius suam operam posuit, tunc damnum totum spectat ad ponentem pecuniam. Si vero pecunia perit antequam socius operam prae- stet, damnum debet esse commune. — Ratio, ut dicunt, quia tunc, uno aequaliter conferente operam, et altero pecuniam, omnia fiunt communia lucra et damna.

S. frxtor
utadaolum
do ni nom
pertinere.

Secunda tamen et vera sententia, quam tenent Glossa ¹, Navarrus ², Angelus Silvester⁴; Azor⁶ cum Bartolo, Baldo, S. Bernardino Senensi et aliis, docet damnum sortis ad solum dominum pecuniae pertinere. — Ratio, quia non est verum quod, collata pecunia, etiam sors conferatur; confertur enim tantum pecuniae commoditas (ut supra diximus in Quaest. 1°). Unde cum, sorte pereunte in principio contractus, dominus illius nullam pecuniae commoditatem conferat; sic etiam ad nihil tenetur alter si nullam conferat operam. Et ideo diximus e converso quod, finita societate, prius reddenda est sors domino pecuniae, et postea lucrum, si remanet, inter socios dividendum.

Quaeritur 4°. *An liceat pactum quod, sorte pereunte, commune sit damnum inter ponentem pecuniam et mercatorem?*

Pactum
e: Jarcnam
lortii »it
team une,
iliquan
(a licitum.

Respondetur: Si pactum sit ut, sicut damnum, ita et sors sit communis, tunc licitum est. Quia, sicut ponens operam habet commodum, ut ipsi tradatur media

pars sortis, quamvis sors de jure tota ad dominum spectet; sic aequum est ut, sorte pereunte, ipse subeat mediam partem damni, licet damnum sortis ad ipsum non pertineat. Iu Roncaglia¹; et Azor² cum Angelo, Silvestro, Rosella et aliis. — Si ver^o pactum est ut sors non sit communis, commune vero sit damnum, tunc certe illicitum est et injustum; cum nulla hic detur justa recompensatio. Vide Azor, Roncaglia ¹.

Quaeritur 5°. *Quandonam censetur inter fratres contracta societas, et quid in ea servandum?*

Respondetur: Non censetur facu societas, nisi expresse vel tacite ex conjecturis id habeatur. Unde, non quia fratres habent patrimonium indivisum, et de communi mensa vivunt, inter ipsos contrahitur societas: nisi vero omnes in aliquo negotio se exercean^t; vel nisi, uno negotiante, alii conferant bona sua. Ita Azor ¹, Molina ²); Bonacina³ cum Filliucdo; Roncaglia ⁴, 0. Idque clarius praesumitur, si omnes conferant in commune cuncta bona ad unumquemque spectantia. — Hoc tamen intelligitur quando unusquisque confert etiam bona propria, praeter communia. Secus, si tantum unus sua propria bona confert, puta lucra alicujus officii vel artis, et alii sola bona communia; tunc enim is potest ea sibi compensare, ut dicunt Azor ¹ cum Bartolo ² et Baldo

Aliquando
illicitum.

Quando
cenitatur
contracta
*«ieta» in-
ter fratre

¹ In kg. S. *non fuerit* 29, (T. pro aoao, ▼. —
• Man., cap. 17, num. 252. — ■ V. *Societas* f, num. 10. —
• V. *Societas* I, qu. 6. — • Part. 3, lib. 9, cap. 3, qu. 3,
v. *Secunda*. • *Bartolus*, in legem I. C. pro socio. *Baldus*,
tn camd. leg., n. 20 et 21. • S. *Bernard. Sencn.*, part. 2,
•erm. 39, art. 2, cap. 3. v. *tertio quaeritur*. — • Tr. 14,

qu. 12, cap. 3, rtg. in praxi. n. 3. — • Pan. 3, lib. 9,
cap. 3, qu. 1. - *Alb* t v. *Societas* I, num. 10 - Si/vrs/.,
v. *Societas* I, qu. 6. - *Rosellia*. v. *Societas*, n. 18» qu. 17.
— *Aaor*, loc. at. — • Loc at. — • Loc. at., cap. 19,
qu. 1. — *Filli.*, tr. 38. nam. 113 et »eqq. — • Loc. cit.,
cap. 1, qu. 1.

scribit « Ejusdem sententiae videtur fuisse Glossa in l. 1, C. pro socio ». — At revera Glossa illa haec tantum habet: «Quid si hic sors sit amissa, an tantumdem debeat repone- re, et an sit commune periculum? Respon.: non est commune periculum, ut ille qui ope- ram ponebat aliquid conferat; sed finita est societas interemptione rerum...; et circa pecu- niam consuevit exhibere operam, quam modo non habet ».

Molina concordat quidem; sed loquens de fratribus, qui bona indivisa possident, hoc modo, *disp. 421, n. 5*, mentem suam exponit: «Quando aliud non fuit expresse deductum in pactum, vel aliud tacite non colligitur suf- ficienter ex mutua communicatione omnium universim bonorum, ea societas censenda non

est omnium bonorum universim, sed solum quoad bona haereditaria et lucra ac damna ex illis, aut ex aliqua particulari negotiatione et administratione eorum bonorum, vel simul etiam quoad opera fratrum ac sororum, quae administrationem ac juvamen familiae con- cernunt ».

f) Bonacina, *disp. 3, de Contract., qu. 6, punct. 7, n. 2*, principium generale, non vero exempla affert: « Utrum fratres, inquit, cen- seantur societatem iniisse hoc ipso quod patri- monium commune habent et de communi mensa vivunt? Respondeo negative, quia ad contrahendum societatem requiruntur verba aut signa indicantia contractum societatis, praefata autem signa sunt indifferentia ».

Azor, *part. 3, lib. 9, tit. de Societ.*;

ac Bonacina cum Navarro^A Et ita pariter, si unus majorem laborem conferat (ait Bonacina contra Molina), potest ille plus accipere, juxta aestimationem sui laboris.

Si autem aliquis frater absens negotietur communi nomine ex communibus bonis, intelligitur habere societatem, usquedum admoneatur ab aliis fratribus velle ipsos divisionem facere; et tunc neque etiam desinit societas pro negotiis inceptis, — Ita Roncaglia⁸ cum Giribaldo, contra aliquos.

Quaeritur 6°. *Quibus modis finiatur societas?*

1°. Finitur completo tempore ad societatem constituto, aut finita negotiatione, ex leg. *Actione*, § *Item*, ff. *pro socio*.

2°. Per mutuum sociorum consensum. Ad id autem sufficit etiam tacitus consensus, nempe si alter sociorum incipiat seorsim negotiari pro seipso, l. *Ita quoque*, ff. *eod. tit.* — Si vero quis, socio invito, renuntiet ante tempus, tenetur ad interesse. Excipe Γ). Si hoc est necessarium ad bonum publicum, ut si socius abesse debet causa reipublicae, nec alium commode subrogare possit. 2°). Quando nulla subest spes obtinendi id ob quod facta est societas. 3°). Quando alter non servat pacta. 4°). Quando alter grave damnum infert societati. Haec tamen debent esse certa; alias possessio stat pro observantia contractus. Vide Bonacina⁴.

3°. Finitur societas morte alterius socii, nec transit ad haeredes; et hoc etiamsi

conventum sit ut transeat societas ad haeredes mercatoris⁵. Ratio, quia in societate eligitur industria personae; ignoratur autem qualis sit industria haeredis. — Excipit tamen Bonacina^e, nisi pactum jumento sit firmatum. Sicut etiam non finitur societas, circa negotia coepta; neque circa vectigalia, seu alias res publicas conductas^λ — ut Molina⁷, et Bonacina cum Filliuccio, etc. communiter.

4°. Finitur societas etiam per mortem civilem, id est per exilium aut professionem solemnem socii

5°. Finitur, si socius egestate vel infirmitate laborans, aut in carcerem conjectus, non posset pecuniam vel laborem promissum praestare. — Item, si pereat pecunia collata, etiamsi socius habeat aliam quam possit conferre. Bonacina — Item, si res ita sint mutatae, ut societas non sit amplius idonea, ex cit. leg. *Verum*, § *fin*

908. - « 3°. Potest tamen etiam fieri in hoc contractu, ut quis juste servet sortem suam indemnem, et insuper certum lucrum percipiat, si nimirum ad contractum societatis adjungantur duo alii assecurationis et venditionis: cujus tale exemplum ponit Laymann. — Inis societatem cum mercatore, et contribuis ei florenos v. gr.; spes est quod is quotannis lucraturus sit 300, cujus lucri dimidium v. gr., jure societatis tibi debetur una cum sorte. Sed quia ad te quoque pertinere deberet ejusdem sortis periculum: ut ipse id periculum in se

«odeum
ptrium'
«tdjuofi

• Dtp. 3, de Contract, qu. b, punct. ", n. 8. — < Loc. cit., nam, 3. — Molina, diip. 421, num. n. — 1 Tr 14. qu. 12, uip 4, qu. 1. • Giribald., tr. 3. de Contract., cap. 12. dub. 8. num. M. — • Loc. cit., punct. ult., num. ? — * Ex lcf Verum, fn haeredem. ff. pro MKio, ct leg. Actione, § Morte, ff. eod, cum Glo%a in leΣ. Actione, art v. Λ>

/torrrs socii succedil. — • Loc. cit., num. 3. — * Dbp. 414 num. 5. - • Dnp 3, qu. 6, punct. ult., num. 1, i. f. - Fill tr. 38, n. 29. — • Ex lcf. Verum, § tin. (l. pru wdo. cum lmtttut. de capitii diminui. — • Pj 3, dr Contract qu o. punct ult., num. 5. — Layin., hb. 3, tr. 4, cap 2U num. 2.

cap, 19. qu, 5, dicit fratrem, contracta cum altero fratre societate simpliciter, posse repetere bona castrensia vel quasi castrensia, quam communem utilitatem impendit, pro quo citat Bartolum in leg. Si patruus 4, C. Communia utriusque judicii; at certe Bartolus hoc non dicit, nec de castrensibus loquitur — Deinde Azor, qu. 6, loquitur de casu, quo duo (patres post patris obitum convivunt, communi utentes mensa, et unus eorum ex suo aliquid in communem victum impendit; quem negat posse id repetere, si est contracta

cietas victus communis, bene tamen possit repetere, si non sit contracta hujusmodi societas. Et hic citat Baldum (ex Silvestro) in lex Cum duobus, ff. pro socio, at rursus Baldus ibi haec non habet.

hi Navarrus, Man, cap 171 n. 161, non citatur a Bonacina pro hac sententia.

Haec dicuntur a Molina et Filliuccio de vectigalibus vel aliis rebus publicis conductis, in casu quo conventum sit, ut societas ad haeredem transeat: supponunt vero omnes vitati auctores idoneum esse haeredem

« suscipiat et tibi sortem assecurat, in huius
« jus oneris compensationem relinquit ei
« majorem partem lucris speratis, ut scilicet
« duae partes lucris ad ipsum, et tertia ad
« te pertineat. Et rursus, quia spes lucris
« huius incerta est, ideo adhuc partem
« hanc lucris speratis, nempe 100 florenos
« in spe, vendis etiam eidem pro 50 vel
« 60 v. gr. annuis certis et in re. Et sic
« tandem id lucrum facis, et sortem ser-
« vas indemnem. — Vide Laymann et Bo-
« nacina l. ».

Haec est celebris illa Quaestio *Trium contractuum*: an per eos possit lucrum certum exigi, salvo capitali?

Prima sententia negat, quam tenent Sotus³, Merbesius³, Habert⁴, Pater Concina &, Continuator Tournely (qui tamen admittit contractum duplicem, ubi sola sors vel solum lucrum assecuratur: in quo consentit etiam Cabassutius ■); item Bailez, Rebellus, Prado, Tapia, Ledesma et Mercado, apud Salmant.; et videtur adhaerere Azor, 0. — Ratio, quia per huiusmodi contractus adjunctos contractui societatis, societas destruitur; cum de ejus natura sit, ut dans pecuniam sit in periculo lucris et sortis, vel saltem alterutrius, juxta sententiam Cabassutii et [Contin.] Tournely, ut supra. Destructo autem societatis contractu, deficit justus titulus ex quo ille possit fructus exigere ex sua pecunia: et tunc exigeret lucrum ex mutuo, in quod transiret societas, dejecto toto periculo sortis et lucris in socium recipientem pecuniam. — Nec obstat dicere quod si contractus isti societati adjecti fierent cum personis diversis, vel in diverso tempore cum eodem socio, jam persisterent; sic etiam, si fiunt eodem tempore et cum eodem socio. Nam respondent fautores huius primae sententiae quod in iis casibus perseveraret societas: sed hic societas

destruitur, et sic deficit fundamentum lucris ex ea percipiendi.

Praeterea tuentur praefati auctores, oppositam sententiam reprobata jam fuisse a Sixto V per bullam *Detestabilis* ”, editam anno 1586, ubi in § 1 sic dicitur: *Damnamus et reprobamus omnes... contractus, conventiones et pactiones posthac ineundos seu ineundas, per quos seu quas cavebitur personis, pecunias, animalia aut quaslibet alias res, societatis nomine tradentibus, ut, etiamsi fortuito casu quamlibet jacturam, damnum aut amissionem sequi contingat, sors ipsa seu capitale semper salvum sit, et integrum a socio recipiente restituatur, sive ut de certa quantitate in singulos annos aut menses, durante societate respondeatur*. Et ideo huic sententiae videtur adhaesisse noster SS. Pontifex Benedictus XIV, in suo aureo libro *de Synodo* ”, ubi dixit quod, licet quaestio haec adhuc indecisa remaneat, *siquidem plures et non obscuri nominis posteriores theologi trinum contractum ab omni usurae reatu absolvunt*, hanc tamen sententiam sentit praefatae bullae magis congruere. — Accedit alia bulla S. Pii V, qui in sua extrav. *Cum onus*, § 4, de *Censibus*, sic dixit: *Conventiones, directe aut indirecte obligantes ad casus fortuitos eum, qui alias ex Hatura contractus non tenetur, nullo modo valere volumus*.

Secunda vero sententia communior defendit licitum esse hunc trinum contractum: dummodo absit animus fenerandi, et omnino obligetur socius pecuniam accipiens, ut illam ad negotium applicet. Hanc tenent Navarrus ”, Lessius ”, Toletus ”, Lugo”, Laymann ”, Palaus ”, Bonacina ”, Escobar “, Roncaglia ”, Mazzotta -, Sporer w, Molina “; Salmant. 34 cum Joanne Majore doctore Parisiensi, et Silvestro, Petro Navarra, Armilla, Medina, Lopez,

Coram
muni
aflr
malar
Heitus.

Laym., lib. 3, tr. 4, cap. 20, n. 2. — 1 Disp. 3, qu. 6, punct. 3, n. 10. — · De JusL. lib. 6, qu. 6, art. 2. — · Sum., part. 2, qu. 48, decis. 9. — · De Contract., cap. 15, qu. 6, reap. 4. — 1 De Just., dissert. 3, cap. 21, § 4 et seqq. — · De Contract., cap. 4, art. 1, concl. 1. — · Loc. cit., concl. 2. — · Lib. b. cap. 13, § 1. — *Befa*, in 2— 2., qu. 78, arL 4, de Contr. societ., dub. 1, concl. L part. 2. Hb. 15, qu. 4, n. 1. — *Prado*, cap. 29, qu. 2, n. 24. — *Tapia*, torn. 2, lib. 5, qu. 17, art. 14, n. 3. · *Pc/r. Lffam.*, Sum., part. 2, tr. 5, cap. 34, de Contr. societ., concl. 5. · *Mercado*, tr. 1, de Contract. cap. 8, num. 15. · · Tr. 14, cap. 3, num. 99. — · · Bart. 3, lib. 9, cap. 4, qu. 5, v. 1/1. — ” Bulla *Dfh* de 21 Octob. 1586, in magno Bullar. Rom.

u Lib. 10, cap. 7, n. 4. — SL *Pius V*, bulla *Cum anus*, 11 Kal. Febr. 1584. ia magao Bullar. Rotn. — “ Man. cap. 17, n. 254 et 258. — » Cap. 25, num. 23 et 32. — u Lib. 5, cap. 41, n. 2. — “ Disp. X, n. 40. — Lib. X tr. 4, cap. 18, n. II — M Tr. 33, disp. 3, punct. 5, a. 3. — · Disp. 3, de Contract., qu. X punct. II, n. 2. — · Lib. 41, n. 88. — ® Tr. 14, qu. 12, cap. 3, qu. 2. — “ Tr. 3, disp. X qu. 4, cap. 4. — α Tr. 6, cap. b, n. 58. — · Disp. 417. — · Tr. 14, cap. X n. 100 et seqq. · *Joan. Major*, in 4, disc. 15, qu. 48 et 49. · *Si/vrs/ v. Societas I*, qu. 2, v. f. · *Petr. Abt.*, Hb. 3, cup. ? num. 441 et lt? · *Armilla*, v. *Societal*, num. 6. · *Barthol. Medina* Sum., Hb. 1, cap. II, 4 27. · *LhAk*, *Loprs*, de Contract., hb. 1, cap. b5, v. *Expedita mīn* >

Maldero. Et valde probabilem vocat Azor saltem de jure naturali. — Vide etiam libellum excusum Parisiis anno 1745, hoc titulo: *Examen théologique sur la société du prêt à rente*, in quo verbatim referuntur approbationes trini contractus, editae ab academiis et facultatibus theologicis, Coloniensi, Trevirensi, Complutensi, Salmantina, Ingolstadiensi, Friburgo-Brisgoica et Moguntina. — Ratio praecipua hujus sententiae jam supra est tradita, nempe quod si hi tres contractus disjuncti valent, etiam conjuncti valere debent.

«Λβρο».

menu, pn-
ra« Knten-
ti.

Nec subsistere dicunt auctores hujus secundae sententiae duo illa praecipua fundamenta adversariorum, nempe quod cessante periculo destruitur societas; et quod de societate transit in mutuum.

Nam, quoad primum, negant Navarrus et Lugo, quod periculo in socium conjecto, societas destruat. Sicut enim in contractu commodati, quamvis periculum rei fortuitum de sui natura spectet ad dominum, justa tamen compensatione facta, potest illi adjici pactum ut periculum spectet ad commodatarium, prout habetur ex *cap. un. de commodato*, neque tunc destruitur contractus commodati: sic etiam in contractu societatis, de cujus essentia non est ut sit commune periculum damni, prout asserunt adversarii, sed id probare deberent, cum immo potius oppositum clare probetur ex leg. & non fuerint, § Ita, ff. pro socio, ubi dicitur: *Ita coiri societatem posse, ut nullam partem damni alter sentiat, lucrum vero commune sit, Cassius putat*. — De essentia ideo societatis tantum esse dicunt ut utraque pars aliquid conferat ad communem usum et lucrum, et aequalia sint commoda et incommoda. Ex quo fit ut ex commodis aequalibus aequalia sint lucra, et ex aequalibus incommodis aequalia sint pericula. Unde

MaMtr. tr. 5, ap. 2, dub. 9. — » *Pan.* 3, lib. 9, cap. 4, qa. 5, v. Ex *hti.* — *Navar.*, Commentar. de Utaris, n. 35 et «eqq — £mco, de Jusi. et Jure, ditp 30, n. 42 — *Serra*, In 2 qu. 77. art. 4. dub. 2. v. *Dicentium* 2 i. f. — *Salmanf.*, tr 14, de Contract., cap 3, n. 103. — *Ronac*,

quando quis assumit totum periculum, socium assecurando tum de sorte tum de lucro, licet majus sentiat incommodum, illud tamen sibi compensat commodo majoris lucri. Contra vero, conferens pecuniam, quamvis nullum sentiat incommodum periculi, sentit tamen incommodum minoris lucri, et sic fit aequalitas: ex qua principaliter constituitur societas. — Quantum autem lucrum possit exigere? Magister Serra, apud Salmant., putat octo pro centum; Bonacina censet plus, si negotiatio esset lucrosior et minus periculosa. Salmant. a) autem dicunt, regulariter posse exigere quinque pro centum.

Ad secundum vero fundamentum, nempe quod societas eo casu transiret in mutuum, quia, conjecto in socium toto periculo sortis, tunc etiam in eum transferretur sortis dominium, ita ut sine alterius socii injuria posset ille pro libito de tali pecunia disponere; diverse respondent fautores secundae sententiae. — Lessius 2 et Azor 8 (quamvis hic contrariae sententiae adhaereat) dicunt quod hujusmodi contractus, licet non remaneret societas, non tamen transiret in mutuum, sed in aliam speciem contractus, nempe conductionis operarum socii, ut loquitur Lessius, vel contractus innominati, ut ait Azor, qui pro certo habet tunc contractum non transire in mutuum. — Alii vero, ut Lugo, Palaus, Escobar et Roncaglia, respondent quod, non obstante periculo suscepto a socio, adhuc persistit societas. Sicut enim (inquiunt) in commodato h), si commodatarius suscipit in se periculum rei commodatae, non acquirit illius dominium, cum permaneat contractus commodati, ut habetur ex cit. *cap. un. de commodato*, ita etiam in nostro casu socius, ob periculum in se susceptum, non acquirit dominium sortis sicut in mutuo: etenim, quam-

disp. 3, de Contract., qu. 3, punct. 11, n. 6. — De Just, et Jure, lib. 2, cap. 25, n. 30. — 1 Part. 3, lib. 9, cap. 4. qu 5, v. *Hii potilis*, v. C — *Lugo*, disp 30, n. 43. — *Palaus*, tr. 33. disp. H, punct. 5, n. 4. — *Escobar*, lib. 41, n 88. — *Roncaglia*, tr. 14, qu. 12, de Contract, societ., cap. 3, qu. 2.

908. — * Salmant, loc. cit., utique dicunt: « Quinque pro centum sunt modo in usu regulariter ». At videntur sententiam Bonacinae approbare; postquam enim eam exposuerunt. Addimus nos, inquiunt, et quo

magis fuerit certum lucrum et minus periculum sortem amittendi ».

h) Hoc de commodato exemplum omittit Escobar; Roncaglia autem exemplum adducit de deposito.

vis ille solvendo in fine contractus valorem sortis et lucri conventi, non irrogaret damnum domino sortis, faceret tamen ei injuriam, si pecuniam non applicaret ad negotium, ita ut eo casu (ait Lugo ¹) posset juste cogi ut pecuniam ad negotium applicet. Pariter addit Lugo quod si socius ille esset gravatus debitis, etiam hypothecariis, non possent creditores ejus habere actionem super hanc pecuniam; et contra, posset eam dominus sibi vindicare tamquam suam. — Sed quod hic contractus non transeat in mutuum, fortius probari dicunt ex textu supra relato in leg. *Sinon fuerint*, ubi dicitur bene posse coiri societatem ut, suscepto a socio periculo, alter nullam partem damni sentiat, et tamen lucrum communicetur.

Ad bullam autem Sixti V etiam multipliciter auctores istius secundae sententiae respondent. — Lessius et Salmant. dicunt prohibitionem bullae intelligi de eo qui cogeret socium ad sic contrahendum ex vi ipsius contractus societatis. Sed Lugo et Roncaglia § ajunt neque hoc illicitum esse; quia unusquisque potest uni contractui alterum unitum velle, quando nulla adsit injustitia. — Hinc Lugo § et alii dicunt Pontificem ibi nulla alia pacta reprobasse, nisi usuraria. Et sic respondisse vivae vocis oraculo eundem Sixtum, refert Lugo, ex Filliuccio et Comitolo ^c; qui auctor insuper testatur sibi retulisse Patrem Tucci quod cardinales Toletus et S. Severina, quibus commissa fuerat cura hanc bullam sancienti, idem affirmassent. Item Lugo refert quamdam decisionem

¹ Diip. 30, num. 44. — *Luff*, loc. cit., num. 43. — *Lns.*, cip. 25, n. 33. — *Salmant.*, tr. 14, cap. 3, n. 104. — *Imw.* loc. dt., n. 37 cum n. 40. — 1 Tr. 14, qu. 12, cap. 3, qu. 2, post med. — Loc. dt., n. 37. — *Lu&*, loc. dt. — *Fili.*, tr. 38, num. 59. — *Lu^o*, loc. cit. — « Compend.

c) Comitulus a Lugo citatur pro vivae vocis oraculo, quod cardinales Patri Tuccio testati essent. At revera Comitulus, *Resp. mor.*, lib. 3, qu. 12, n. 3, v. f., dicit dumtaxat cardinales illos testatos fuisse, Sixtum sua lege prohibere noluisse nisi injustos societatis contractus.

d) Lessius et Malderus dicunt bullam non esse receptam, < vel certe (addit Lessius) non vetare hanc formulam, sed alio spectare ».

¹) Haec S. Doctoris conclusio est ex 3^a Theologiae moralis editione (anni 1757); eademque

Rotae Romanae sub die 3 Junii 1602 (ex Cherubino⁴), ubi decretum fuit, praefatam bullam solos comprehendere contractus usurarios de jure naturali vetitos, additis tamen majoribus poenis. — Demum respondent Salmant. § cum Lessio et Maldero bullam vel receptam non fuisse, vel usu in hac parte abrogatam. Testantur enim adesse consuetudinem immemorabilem tali modo contrahendi in Hispania, Gallia et Italia, et fere per totam Ecclesiam.

Ad bullam autem S. Pii V, vide quae alii auctores respondent supra, n. 849.

Hanc secundam sententiam, tot auctoritatibus et rationibus roboratam, merito non reprobant Ludovicus Abelly * et auctor Petrocorensis ¹ (quamvis contrariae sententiae adhaereant), et ego satis probabilem reputo. — Caeterum, quia non potest negari, hujusmodi contractum periculo non carere animi usurarii; hinc censeo expedire ut prima sententia univ-
erse omnibus suadeatur 'A

909. — « 4°. Societas etiam in pecoribus
« valide et licite instituitur. Et interdum
« quidem ita ut tam pecora ipsa quae al-
« teri pascenda et nutrienda traduntur,
« quam emolumenta et fructus, ipsaque
« detrimenta et damna, danti et accipienti
« communia sint. Interdum vero, ita ut pe-
« eorum dominium, ideoque etiam pericu-
« lum sive casus fortuitus spectet ad so-
« lum dantem; emolumenta autem fru-
« ctuum, nempe fetus, lanae, lactis, ad
« utrumque. — Vide Lessium § et Lay-
• mann • ».

Bullor. ichol. 1. ad bullas 45 Sixti V. — Tr. 14, cap. 3, num. 104. — *Less.*, cop. 25, num. 33. — *Malder.*, tr. 5, cap. 2, dub. 9, v. f. — De 7^a Pracc. dccaJ. § 13, n. 6. — Dr Just, asp. 8, qu. 1, v. C, V. — *si absolute*. — Cap. 25, n. 21. — Lib. 3, tr. 4, cap. 20, n. 4.

fere, et quidem subngidior, reperiebatur in 2^a editione (Neapoli 1753); sed in opere cui titulus est *Istrusione e pratica*, et praesertim in 6^a editione, anno 1765, Neapoli praelo subiecta, S. Alphonsus suam sententiam in mitiorem et aequiorem formam redegit: « Del resto diciamo, inquit in dicta edit. 6^a, cap. 10, n. 229, che un tal contratto non è lontano da ogni pericolo di usura; ond'è più sicuro l'astenersene. Almeno conviene, che tal contratto non si faccia mai senza il consiglio de' Teologi ». Quae quidem latine sic reddun-

Secunda
sententia.
«Atu proba-
bili».

Societate
AninKhutn.

Hic operae pretium est aliqua valde utilia ad praxim adnotare *de societate animalium*. — Juxta naturam societatis, animalia quae pereunt, domino tantum penre debent. Iis autem pereuntibus, ad custodem pertinet probare quod illa sine sua culpa perierint; alias tenebitur restituere domino eorum aestimationem, ut bene ajunt Continuator Tournely 1 cum Sambovio, Pontas et aliis. Idque clare probatur ex lege *Cum duobus 52, § Damna, ff. pro socio*, ubi: *Quod si a furibus (pecus) subreptum sit, proprium ejus* (id est custodis) *detrimentum est; quia custodiam praestare debuit, qui aestimatum accepit*.

Quaeritur 1°. *Si rusticus petat a le pecuniam, ut par boum emat et ad negotium applicet*, revera tamen ille non emit boves, sed debitum suum exstinguit, *utrum possis tu lucrum exigere?*

Bene distinguit Roncaglia ' quod si tu mala fide pecuniam dedisti, sciens illum non empturum b0VeSi nihil exigere potes; nisi (intelligendum) aliunde pecuniam applicasses alteri negotiationi, et de hoc illum monuisses.

Si vero bona fide dedisti, tenetur ille reddere tibi lucrum cessans: et tunc ad illud tenetur, etiamsi tu eum de tali lucro cessante non monuisses.

Quaeritur 2°. *An sit licitum pactum, quod si ex grege aliquae oves pereant, suppleri debeant ex fetibus qui nascuntur, et interim caeterifetus, lana et caseus aequae dividantur?*

Negant Tamburiniuss; et Silvester, Angelus, Tabiena, etc., apud Azor 4; quia dicunt in hoc non servari aequalitatem.

* De Contract, cap 4, art 2, i f. - *Sambov. (Sainte-Rtwe)*, lorn. 2, on. 149. *Pontas*, v. *Societas*, c1 v 26. — • Tf. 14. qo 12, cap 3, re<. In praxi, n. 2. — 1 Lib. 9, de Contract., tr. 8, cap. II, n. 2. — *Siheit*, v. *Societas II*, qa.9, v *Secunda*, - *An^el*, v. *Societas II*, n 3. • *Tabiena*, v. *Usnra III*, n. 6, qu. 5, v f . • Part. 3, lib. 9, cap. 7,

«Cacterum dicimus ejusmodi contractum haud multum abesse ab omni usurae periculo; ideoque tutius est ab eo abstinere. Expedit saltem, ut nunquam, omisso theologorum consilio, incatur». Cfr etiam *Hom. apost, tr 10, h 227*. — Hodie tamen theologo de trino contractu fere jam non tractant; ex quo enim licitum est, permittente Ecclesia exigere auctarium occasione mutui, contractus hujusmodi in desuetudinem abierunt

— Filliuccius 5 autem ait in hoc standum esse consuetudini locorum. Attamen dicunt iidem Filliuccius, Azor cum aliis; item Palaus' et Roncaglia, hunc contractum satis licitum esse, quia talis substitutio ovium resultat tam in gratiam pastoris quam ementis oves. Nec officit quod interim pastor amittere debeat lucrum fetuum substituendorum; quia etiam interim socius amittit partem sui lucri.

His tamen non obstantibus, prima sententia omnino vera mihi videtur; quia, licet lucrum utrique prius diminuat, et utrique postea compensetur; tamen fetus qui substituuntur, aequae dividendi essent inter pastorem et dominum. At quando substituuntur, id certe magis cedit in utilitatem domini, quam pastoris: cum dominus jam sibi compenset deinde jacturam lucri, sicut et pastor, sed interim dominus semper salvam sibi servat sortem quae ipsi diminui deberet; et ideo in contractu non servaretur aequalitas.

Quaeritur 3°. *Ah liceat contractus societatis vocatus ad caput salvum*, scilicet, quando traduntur pastori animalia cum pacto reddendi ea salva in eodem numero in fine societatis, et lucrum dividendi?

Per se loquendo, hic contractus illicitus est, ut bene ajunt Roncaglia " Vivald; Azor u cum Silvestro et Reginaldo a>. — Quia sors debet stare periculo apponentis; res enim suo domino perit.

Probabiliter tamen licitus fieri potest, si adjiciatur alius contractus assecurationis, compensando pastori per majorem partem fructuum onus talis periculi sortis in se suscepti. Ita idem Azor 18 cum Sil-

qu. 12. — • Tr. 38, n. 101, l. f. — *Fill.*, loc. cit. — • Loc. cit — ' Tr. 33, diip. 8, punct 6, n. 2. — • Tr. 14, qu. 12, cap. 3, rer. in praxi, num. X — • Loc. cit., cap. 3, qu. 3. cum qu. I. — » De Contract., qu. 9, art. 3, n. 7. — Loc. Cit., qu. 10, in med. • *SUvcst.*, v. *Societas IT*, qu. 9. — .. Part. 3, lib. 9, cap. 7, qu. 10, in med.

909« - Reginaldus, *lib. 25, n. 405*, paulo aliter quaesitum proponit: « An licitus sil, inquit, contractus quo aliquis centum oves, certo pretio aestimatas, dat alicui cum pacto, ut de earum fetu aliquid ei tribuat, et adhuc reddat pretium, quo fuerint aestimatae, etiamsi nulla sua lata vel levi culpa, sed casu fortuito aut morte naturali perierint». Cui quaesito respondet usurarium esse istiusmodi contractum.

Pictis
ut ove»
reaalci
lupplui-
lur ex fed
bu», illki
tum Jvtti
Alio».

JttXU »-
lto», liet
tum

Prtn»
*entcDt>a»
mnino »σi
S. Doelun.

Ctmnw
AQCleUti-
ad

&
cllu*

ProfaN
liter St h
citu». «ddi-

n*

vestro et Angelo §, Roncaglia' cum Palao, etc.; Viva * cum Navarro, Lessio, Trullench Rebello et aliis. Contra Bonacina et Reginaldum d, qui videntur docere talem contractum esse usurarium; quia, dum transfertur periculum animalium in alterum, jam transfertur eorum dominium per venditionem, ex qua non tenetur ille reddere nisi pretium: unde, si partem fructuum reddit, usurarie reddit. Sed Lessius §', et Viva c) cum Navarro et aliis, respondent, in eo casu non haberi contractum venditionis, sed permanere societatem, et lucrum licite exigi per aliud pactum assecurationis; prout dictum est supra m. 908, in quaestione trium contractuum. — Quantum autem possit in hujusmodi contractibus accipi? Ait Viva 3 standum esse iudicio peritorum vel praxi timoratorum cujuscumque loci; recteque addit consultius esse hos contractus seorsim inire. — Ad bullam autem Sixti V *Detestabilis*, ubi reprobantur contractus societatis, per quos cavetur ut capitale semper domino salvum sit; vide quae respondent doctores citati dicto n. 908, v. *Ad bullant*, supra

Bene autem advertit Roncaglia⁴ certe injustum esse contractum, quo dominus dat boves aestimatos juxta praesentem valorem, cum pacto, ut si decrescant, finita societate, idem valor restitui debeat; quia

Stivest., v. *Societas II*, quaer. 9. § *Quinta*. — 1 Tr. 14, qu. 12, cap. 3. qu. 3, v. *Tertio* · *Palaus*, tr. 33, disp. 8, punct. 6, n. 2 — · *De Contract.*, qu. 9, art. 3, n. 7 et 8. · *Novar.*, Man., cap. 17, num. 260. *Less.*, cap. 25, n. 32. · *Kebct.*, part. 2, Hb. 15, qu. 6, v. *Aliam regulam*. — *Bonae.*,

deterioratio rei ad dominum pertinet, nisi aliunde hoc damnum compensetur. — Quod si tamen adesset pactum, ut in fine societatis, non solum lucrum, sed etiam sors animalium dividenda sint cum socio: tunc non quidem injustum erit pactum, ut si interim pereat capitale, pastor restituere teneatur domino medietatem sortis; prout dictum est m. 907, v. *Qu. 4*.

910. - Hic ultimo quaeritur: *au filius negotians cum patre* ponente pecuniam, et ipse industriam, *possit accipere partem lucri suo labori et industriae correspondent*?

Affirmat Roncaglias, casu quo filius nomine proprio negotietur. Secus, si nomine patris: tunc enim tantum potest accipere id quod pater pro tali labore alteri daret; et idem dixit Busenbaum

cum Laymann et Diana. — In eo tamen casu ait Roncaglia · posse patrem detrahare sibi valorem alimentorum, quae non amplius debet filio, cum habeat unde se alat.

Sed cum valde probabiliter neget Croix⁷ cum Molina, Moya % etc., posse filium familias stipendium petere a patre pro suis laboribus impensis in ejus domo, ut tenuimus dicto n. 544, v. *Verum*; hinc dicimus, contra Roncaglia »» et Busenbaum, nullo modo posse filium illud occulte accipere, dissentiente patre.

diip. 3, de *Contract.*, qu. 6, punct. 5» n. 6. — · *Loc. dt.*, n. 8. — < *Loc. dt.*, cap. 3, ref. in praxi, n. 3, v. C — · Tr. 14, qu. 12, cap. 1, qu. 5, reap. 2. — *Laym.*, lib. 3, tr. 4, cap. 8, n. 6. · *Diana*, part. 4, tr. 4, resol. 66. — · *Loc. ciL*, reap. 2, i. · Lib. 3, part. 1, n. 1051. · *Molina*, tr. 2, dltp. 234, a. 8.

b) Angelus, v. *Societas II*, n. 3, allegatur ab Azor pro sententia quae negat ejusmodi pactum licitum esse in societate animalium: et ita revera tenet Angelus, loc. citato.

') Trullench non videtur recte a Viva citari, nisi forsitan (auctores enim de animalium societate obscurius loquuntur) quatenus, lib. 7, cap. 24, dub. 5, n. 12, tractat de casu quo < quis tradit alteri animalia hoc pacto ut, si pereant, aequaliter pereant apponenti et recipienti; si vero non pereant, capitale detur apponenti, fructus vero aequaliter dividantur»; quod negat licere, < nisi alter socius periculum sortis in se susciperet per contractum assecurationis». Et H. 9, jam dixerat: « Potest, pastor periculum rei apud se sumere per contractum assecurationis».

De Reginaldo, vide notam a hic supra. Praeterea Reginaldus, loc. cit. f n. 409, loquitur de contractu de quo disputat Trullench hic

pariter nota c; eandemque opinionem propugnat ac ipse Trullench.

*) Lessius, cap. 25, dub. 3; Navarrus, loc. cit., n. 251 et seqq., male a Viva hic, loc. cit., n. 8, allegantur. Quod enim eis attribuitur frustra apud eos detegere conatus sum. Quin immo Lessius, loc. cit., n. 31, senbit ex hoc contractu assecurationis (in quavis societate) « non esse contractum societatis purum..., sed mixtum alio contractu; utrum autem ratione illius admixti transeat in aliam contractus speciem, ita ut non debeat amplius dici contractus societatis, parum refert, modo in re servetur aequalitas».

910. - § Moya male citatur a Croix; oppositum enim tenet, tr. 6, disp. 4, qu. 1, n. 2 et 6; cfr. notam d ad // 544.

b) Roncaglia, loc. cit., clare innuit liliu jxjxsu sibi compensare, dum scribit illum pos^c salarium exigere.

Rrtptotulr-
1er Jifliru!
utthu«.

Comm-
etui inlu-
vluh in u»,
aciAtr

q u l j de

»“**

DUBIUM XV.

Quid sit Assecuratio et Fidejussio.

curationi' contractus, quid.	911. - « Resp. 1°. Contractus Assecu- « rationis est quo quis alienae rei peri- « culum in se suscipit, obligando se, vel « gratis vel pro certo pretio, ad eam com- « pensandam, si perierit. Quod si gratis « fiat, est gratuita promissio: si pretio, est « quasi emptio, qua assecurans vendit « suam obligationem praestandi alteri rem « ejus indemnem. Ad ejus justitiam requi- « ritur, ut eventus rei sit incertus utrique, « saltem quoad notitiam quam de eo ha- « bent; quia alioqui non servaretur aequa- • litas. — Bonacina* ; Lessius* « Unde resolves: « 1°. Si assecurans certus sit rem esse « in tuto, inique pretium petit, et tenetur « restituere. Ibid.', Bonacinal ». — [Cer- tum est: Roncaglia ·]. « 2°. Si res nondum est in tuto, etsi pri- « vata scientia sciat non fore periculum, « licere nihilominus pretium ordinarium • assecuradonis accipere, dicit Lessius ·. « Quia illa obligatio ob pericula ordinaria • magni aestimatur; et causae occultae • quae periculum minuunt, non imminuunt « communem aestimadonem. — Verum id « Bonacinal et card. Lugo § rectius ne- « gant. « 3°. Si cupiens rem suam assecurari, « certo sciat eam jam periisse, non potest « pacisci de ejus assecuratione. — Vide « Lessium · ».	« Unde resolves: « Γ. Pro fidejussione licet accipere pre- « tium, etsi nullum periculum timeatur4'; « quia ex se pretio est aestimabilis. Na- « varrus, Azor ,0, Filliuccius “ ». — (Est commune apud Viva *3, et sic mihi omnino videtur tenendum, quidquid dicant b) Co- varruvias, Moya, etc., apud Croix18: quia assumptio talis oneris procul dubio est pretio aestimabilis). « 2°. Mulieres ex fidejussione (saltem « si juramentum absit et instrumentum « publicum) non tenentur, uti nec clerici: « nisi quatenus solvere commode possunt, « ut non egeant. — Vide Laymann, Bona- « cina u, Lessium *8. « 3°. Fidejussor non obligatur plus • quam principalis; et hujus obligatio, si « sit invalida, erit etiam fidejussoris. — « Card. Lugo, etc. communiter. « 4°. Fidejussor regulariter non potest « conveniri: nisi, facta excussione princl- « palis debitoris, constet ipsum non esse * solvendo. — Azor,e, Filliuccius ”. « 5°. Debitor tenetur de omni damno « sua culpa accidente fidejussori, etc. — « Vide Azor ”, Bonacina. « 6°. Ex fidejussione religiosi propria « auctoritate facta monasterium non obli- « gatur, nisi quatenus in ejus utilitatem « versum est. — Vide Lessium 19 et Lay- « mann*. « 7°. Qui fidejussit pro reo cui pericu- « lum capitis impendebat, si is aufugit, • non est ejus loco plectendus: quia non « praesumitur sic se obligare; immo nec	ρ,,Παβ turn, etsi nullum lit periculum. Mdicttt et clerici qtundo u neantur I dcjuviow. Obliplio nes tUepi «oris et de- bitori».
	Conditio net rcquUl- tar, ut cit justus.	^2. “ ‘ ^csp' H' · Fidejussio est contra- « ctus quo quis alienam obligationem sus- « cipit implendam, si debitor principalis « non solverit. — Ita communiter doctores.	

ύο

* Disp. 3, de Contract., qu. 9, punct. 3. — · Cap. 28.
dub 4, n 24. — 1 Loc. dt. — · Loc. dt., n. 3. v. *Quinta*.
— · Tr. 14. qu. 10, de Asuecurnt., cap. 3, qu. 2. — · Loc
dL. num 27. — ' Loc. cit., num. 3, v. *Adda*. — · Disp. 31,
n. %. — · Cap. 2», n. 25. — Novar., *Man.*, cap. 17, n 2K>,
pout med. — · Part 3, bb. 11. de Fidejussione, cap. I,
dub. 5 ei 6. — “ Tr. 38» n 159 et 160. — » De Contract.,
qu 9, art. 1, num 3. — Cover., *Variar.* lib. 3, cap. 2.

num. 6. ·Voya, tr. 6, disp. 4. qu. 6, num. 22. · M Lib. 3,
part 2. num. 1106. — *Laym.*, Hb. 3, tr 4, cap. 29. n, 7.
— 14 Disp. 3, de Contract . qu. 9, punct. 2, n. 2» v. *Quarto*
et *Quinto*, — u Cap 28, n. 12 et seqq. — *bu t* diip. 32,
n. 5 et 6 — * Loc. cit., dub. 9. — ” Tr. 38, n. 153. I. (. —
“ Loc. ctt., dub, 10. — *Bonae.*, loc. cit., qu. 9, punct. 1,
num 14 — » Loc. cit., num. 20. — » Lib. 3, tr. 4, cap. 29,
num. 7.

91L - ·> Ampliationem istam Navarrus et
Viva silentio praetermittunt

») Negant scilicet fidejussionem pretio ae-
stimabilem fore, si non iuerit periculosa.

-potest, cum non sit dominus vitae. —
« Silvester, Bonacina, Lessius ».

« 8°. Si debitor sua culpa non solvit,
« tenetur fidejussori, qui pro ipso solvit,
« non tantum ipsum debitum, sed etiam

« damna et expensas omnes compensare.
« Si vero sine culpa, v. gr. ob impoten-
« tiam, non solvit, ad solum debitum vi-
« detur teneri. — Azor, Silvester, Sà, Bo-
« nacina, Trullench ».

DUBIUM XVI.

Quid sit Pignus et Hypotheca.

913. *Quid est contractus pignoris.* — 914. *Quid, si quis utatur pignore.* — 915. *Quae Itceanl pignerari.* — 916. *De contractu antichriseos.*

Pignut,
qoid.

913. - « Resp. Pignus est contractus
« quo debitor dat creditori rem aliquam
« mobilem vel immobilem, ut sit pro de-
« bito obligata, ex eaque solutio peti possit.
« Aliquando tamen pignus accipitur pro
« ipsa re quae datur. Differt autem ab
« *hypotheca*, quod pignus proprie sit rei
« mobilis; illa, immobilis. — Molinaa), Fil-
« liuccius^o4 Bonacina ».

Hypotheca specialis impedit vendi bo-
na; non autem generalis. — Viva⁸.

914. - « Unde resolves:

VÜ pigno-
re, nolente
domino, illi
turn.

« 1°. Pignore non licet uti contra vo-
« luntatem domini; quia est res aliena, ad
« securitatem tantum et non ad usum tra-
« dita. Bonacina 4 ex Molina, Reginal-
« do, etc. — Si tamen utatur, v. gr. equo
« vel agro, debet valorem usus (uti et fru-
« ctus omnes, si sit res ex se fructifera)
« computare in sortem, deductis expensis;
« quia alioqui committet usuram, cum res
« domino suo fructificet. Navarrus, Bona-
« cina, Trullench 8 ».

Si/tvs/., v. qu. 7. - *Bonae.*, diip. 3, qu. %
punct. 1, n. 10. — 1 Cnp. 28, n. 4L — Aror, part. 3. lib. 11,
de Etde|mc|ione, cap. I, dub. 10. — «Si/urr/., loc. dt., n. 10,
qu. 12. — SÜ, v. *Fidejuu>io*, n. 3. — *Bonae.*, dhp. 3, de
Contract., qu. 9, punct. 1, n. 14. — * Lib. 7, cap. 26, dub. 2,
n, b. — 1 De Contract., qu. 9, art. 1, num. 8. — « Loc. dt.,
qu. 10, punct. 1, n. 10. · *Afolina*, di»p. 535, n. L ·

Praesumitur autem dominus consen-
tire, si nullum damnum ei sequatur, puta
si alter utatur libro et simili. — Viva ·.

915. - « 2°. Non possunt pignerari quae
« non possunt vendi; v. gr. ecclesiae —
« Molii.a ’, Lessius ·, Bonacina ·.

Re» quae
non po&sunl
pignerart.

« 3°. Immobilia, uti et mobilia pretiosa,
« cultui divino dicata, v. gr. calices, ca-
« sulae, etc., non possunt oppignerari nisi
« in necessitate: quia tunc etiam vendi
« possunt, ut ecclesiae et indigentibus
« subveniatur. — Vide Navarrum ‘°, Les-
« sium, Bonacina n.

« 4°. Creditor qui pignus ab aliquo
-accepit potest illud alteri oppignerare;
« sed non pro maiore quantitate. Neque
« potest vendere, debitore non solvente,
« nisi post biennium, et eo prius monito.
« Quidam tamen dicunt, posse vendere
« post trinam monitionem. — Vide Lay-
« mann ’’, Bonacina ’.

Pignus
acceptum
quando pos-
sit alteri pi-
gnerari aut
vendi

« 5°. Eadem rem non licet oppigne-
« rare, seu in hypothecam dare pluri-

Eadem res
quando po-
sit plunbus
pignerari.

Hb. 25. n. 587 et 589. — //favor., Man., cap. 17, n. 306. ·
Bonae., loc. dt., n. 10. · · Ltb. 7, cap. 26. dub. 4, n. 22. —
· De Contract., qu. 9, art. 1, n. 9 — 1 Disp. 530, n. L —
· Cap. 28, n. 39. — · Loc. dt., n. 5. — * Loc. dt., n. 206, i. f.
— *Lra.*, cap. 28, n. 39, v. L — u Disp. 3, qu. 10, punct. 1,
n. 5. — 11 Lib. 3, tr. 4, cap. 30, n. 5 et 6. — u Disp. 3» de
Contract., qu. 10, punct. L n. 9 et 12.

913. - a) Auctores isti perperam a Busen-
baum hic allegantur; Molina enim, *tr. 2*,
disp. 528, n. 1, ait. « Pignus presse... esse
omne id, quod ita praedicto modo obligatur
[nempe ad crediti securitatem], ut tradatur,
sive id res sit mobilis sive immobilis, tametsi
frequentius res mobiles quam immobiles in
pignora eo modo sumpta tradantur ». Hypo-
theca vero sumitur « saepissime presse, ut di-
stinguitur a pignore presse sumpto, nempe
pro re ita subjecta et obligata pro debito, ut
tradita creditori non sit, neque alteri loco

illius. Eoque modo non solum res immobiles»
sed etiam mobiles hypothecae subjiciuntur,
non facta traditione earum creditori ». — Et
sic pariter Filliuccius, *tr. 38, n. 165 et 166*,
definit pignus et hypothecam. — Neque ab his
auctoribus, quos citat, videtur dissentire Bona-
cina, *disp. 3, de Contract., qu. 10, punct. 1*,
n. 2 et 3; quamvis enim primo dicat pignus
esse de re mobili, hypothecam vero de re im-
mobili, quae remaneat [nota] apud debitorem,
subdit tamen: « Si vero res ipsa *immobilis tra-*
datur pro securitate crediti, dicitur pignus».

« bus: nisi sit sufficiens ad solvendum
« omnibus, vel posteriores de priore hy-
« potheca admoneantur «Λ — Azor, Fil-
« liuccius, Bonacina *, Trullench * ».

916. - « Quaeres: Quid sit contractus An-
« tichricos, germanice *eine Pfandschaft*? »
(Apud nos: *A godere*].

Afthchrc
-ii, quM.

« Resp. Is est, cum in contractu pigno-
« ris convenitur ut creditor utatur pigno-
« re, v. gr. agro, ac fructus inde tamdiu
« lucretur, donec debitum ipsi restituatur.

« Unde circa hunc, ex supradictis re-
« solves:

« 1°. Contractus hic videtur, juxta Ca-
« jetanum, Sotum, etc. (contra quosdam
« juristas), esse usurarius: quia creditor
« ultra sortem aliquid lucratur, causa so-
« lius mutui, quae est usura. — Vide Lay-
« mann® ».

Et certum est cum Palao, apud Croix⁴.

/Uor, part.3. lib.7. tit.de Pignorib.,cap.7, in princ.—
Λ//., tr. 38, n. 179. — 1 Diip. 3, qa. 10, puna. 1, n. 8. —
• Lib. 7, cap. 26, dub. 4, n. 15. — Cq/etaN., in 2. 2^{ca}, qu. 78,
art. X v. In rtsp. ad 5. — Sotus, de Juit., Hb. 6, qu. I, art. 2,
v. L — • Lib. 3, tr. 4, cap. 16, n. 17. — Palaus, tr. 33, diip. J,
punct. 19, n. 2. • 4 Lib. 3, part. 2, n. 1115. — Vasq., Opusc.

Quare tenetur fructus etiam illos reddere,
quos ex culpa levi neglexit percipere.
Vasquez, Palaus, etc.^{ft.} — Quid, si agrum
incultum coluerit? Adhuc teneri fructus
restituere, dicunt Molina, Bonacina, etc.,
contra Sà, Sotum <0, etc. Vide Croix^β.

« 2°. Possunt tamen intervenire tituli
justi lucrandi fructus ex pignore, sine
diminutione sortis: ut si v. gr. fructus
ex hypotheca percepti non superent
quantitatem pensionis, quae jure census
super eadem constituti exigi potest cum
pacto redhibitionis (ut supra dictum est
de censibus); aut si alioquin lucrum ces-
set aut damnum emergat, dum debitum
differtur. Unde non facile damnandi illi,
qui a principibus in locum debitorum,
agros, pascua, officia, etc., in antichrisin
habent. — Vide Laymann⁷ et Binsfeld ;
Molina, Lessium ' etc. b> ».

nui inter
venlici >
Mi titait

3 η

Em kon-
tractui u%a-
rarius

de Pignorib., cap. 5. § 1, n. 32. • Palaus, loc. cit., n. 4. -
• Ap. Croix, loc. cit., n. 1115. — Molina, diip. 320, n. 2. —
Bonae., loc. cit., punct. 1, n. 10, v. Hinc sequitur — 5U,
v. Pignus, n. 9. — • Loc. cit., n. 1112. — ' Loc. cit., cap. 16,
n. 17. — • In cap. 1, de Ujur., qu. 2, concl. 1. — Molina,
diip. 320, num. 4. — • Cnp. 20, dub. 16, a η. 137.

915. - a) Limitationes istac, quas affert Bu-
senbaum, apponuntur solum a Bonacina et
Trullench; Azor autem et Filiucdus, *locis*
citatis, easdem silentio praetermittunt.

916. - a) Sotus, *loc. cit.*, art. 2, ex parte
tantum contradicit S. Alphonsi sententiae, sci-
licet quoad fructus mediocres, < ut olera sal-
tem inde colligat ». De aliis vero fructibus
eamdem sententiam ac S. Alphonsus tenet;
nempe si • emolumentum esset alicujus mo-

menti..., arbitror (ita Sotus) fructus in sortis
solutionem annumerandos».

b) Et doctrinae hic a Busenbaum traditae
expresse adhaeret S. Alphonsus in *Horn*,
apost., tr. 10, n. 233: « Advertendum, inquit,
quod contractus dictus *Antichriseos*, vulgo
a godere, est illicitus..., nisi subesset justus
titulus damni, aut lucri cessantis, aut poenae
conventionalis >. Cir. etiam /*strusione c Pra-*
tica, (edit. 6. Neap.) cap. 10, η. 235.

CAPUT IV.

De Tutela et Testamentis.

DUBIUM I.

Quid sit Tutela et Curatela.

917. *Quibus detur tutor, et quibus curator. — 918. Ad quae teneantur tutores et curatores. - An pupilli et minores possint se naturaliter obligare sine consensu tutorum, etc. {Vide infra vers. 6. Pupillus).*

TuteU cl
ceratela,
quid

917. - « Resp. Sunt quasi contractus, • quibus tutor et curator, ad procuranda « bona et commoda minorum cujuscum- « que sexus, qui vel parente carent, vel « sub ejus potestate constituti non sunt, « obligatur ex justitia, perinde ac si ex « contractu ea obligatio suscepta fuisset; « supplente nimirum lege vel magistratu « vim contractus.

Tutor et
cantor, in
«to diiic-
rut.

« Differunt tutor et curator, quod *tutor* « solum datur impuberibus, etiam invitis. « Et principaliter datur personis, ut curet « earum educationem et institutionem; « secundario vero datur etiam bonis illa- « rum respectu omnium negotiorum. — « *Curator* vero datur minoribus, post an- « nos expletos pubertatis, usque ad an- « num 25 completum; nec communi jure « datur invitis, nisi in certis casibus, et « datur principaliter rebus minorum, se- « cundario personis.

« Unde, pro directione in foro conscien- « tia, ex jure tum naturali tum positivo « communi, resolves ex Laymann et Tan- « ner', Bonacina

ObUfitio-
oct tutorif
et curato-
rk

918. - « Γ. Tutores, sive sint testamen- « tarii, hoc est relictī ex testamento aut « codicillo patris; sive sint dativi, hoc est « constituti a iudice aut magistratu; sive « sint legitimi, hoc est praescripti a lege « (qualis prae caeteris est mater, si velit, • et promittat se non transituram ad alias « nuptias, quin prius tutelam abdicet, et « rationem reddat: dein avia et consan- « guinei proximiores idonei) tenentur, uti

« et curatores, jurare se fideliter officium « suum facturos, ac fidejussorem dare, « rem minoris salvam et integram resti- « tuendam. Et universim tacite omnia eo- « rum bona sunt hypothecate minori: ite « ut ad quemcumque pervenerint, possit « illa minor sibi vindicare, ut sibi satisfiat, « si quid illorum culpa est passus. — Vide « Tanner ·, Laymann*, Bonacina ».

« 2°. Bona minorum tenetur tutor vel « curator administrare ea cura quam di- « ligens paterfamilias propriis suis rebus « adhiberet, tam impediendo et praeca- « vendo damna, quam procurando com- « moda et lucra minoris; alioqui damnum « et defectus congrui lucri ipsi imputabi- « tur, et tenebitur etiam in conscientia ad « restitutionem. — Vide supra, *Lib. II, • tract. 3, cap. 2, dub. 3, resp. VI.*

« 3°. Bona immobilia minorum, aut alia « pretiosa quae possunt servari, non pos- « sunt alienari, saltem sine iudicis de- « creto ». — (Sicut neque mobilia quae servari possunt, etsi adsit consensus tu- toris. Salmant·].

« 4°. Tutori aut curatorī, et personis ei « subjectis, nihil licet emere, rive per se « sive per alium, ex ullis bonis minoris, « quamdiu illi tales sunt: nisi cum aucto- « ritate iudicis, aut cum ejus decreto bona « pupillorum publice, per juratum vendi- « torem omnibus venalia exponuntur.

« 5°. Sine decreto iudicis non potest « minor remittere, vel renunciare haere- « ditati, legatis, fideicommissis aliisque

« "bu- mino- re" cl pu- duilniŕ"

Laym., hb. 3, tr. 4, de Pactis et Contract., cap. 9. — 1 Tbccl. tcholast., tom. 3, in 2 2°, diip. 4, qu. 7, dub. 10. — · Disp. 3, de Contract., qu. 19. — · Tom. 3, in 2· 2·.

di«pj, qu. 7, dub. 10, η. *III*, 273, 277 ci 278. — ‘ *Lib. 3, tr. 4. de Pacti* » et *Contract.*, cap. 9, num. 3, — » *Diip. 8, qu. 19, punct. 2 cl seqq.* — · *Tr. 14, de Contract.*, cap. I, u. 40.

«juribus sibi acquisitis. Si tamen religio-
-nem ingressus sit, potest bona alienare;
‹ quia moritur quasi.

«6°. Pupillus dum infans est, hoc est
‹ minor septennio, vel infantiae proximus
« (ita ut, si masculus est, non expleverit
« annum decimum cum dimidio; si femina,
« nonum cum dimidio), nihil per se effi-
« cere potest, quo ullo modo vel alteri
« obligetur, vel alium sibi obliget. At pu-
« bertati proximus obligare quidem sibi
« potest alium, sed non se alteri, saltem
« civiliter. — Sanchez*, Lessius', Lay-
« mann' ».

Certum est 1°. Quod minor aut pupil-
lus, etiam sine consensu tutoris vel cura-
toris, possunt se obligare circa bona ca-
strensia, vel quasi castrensia; quia de his
liberam administrationem habent. — Vide
Salmant.4.

Certum est 2°. Quod non possunt se
obligare circa bona immobilia sine iudicis
auctoritate, ex lege *Lex quae 22, C. de
adnministr. tut.*, quia jus omnino irritat
ipsorum conventiones, ut habetur in lege
*Si ad resolvendam 7, C. de praediis et
aliis reb. minor.*

3°. Circa autem *mobilia* nequeunt se
obligare, saltem civiliter, sine consensu
tutoris vel curatoris. — Salmant..

Sed quaestio est: *an pupillus vel minor,*
circa praedicta bona mobilia, « *contrahant
sine auctoritate tutoris vel curatoris, re-
maneant naturaliter obligati?* — Certum
est quod si pupillus aut minor contrahant
cum tutore vel curatore, minime obligan-
tur, ex lege *Non licet, ff. de contrah. empt.*,
et lege *Pupillus, ff. de auct. et cons. tutor.*

Pariter idem communiter traditur a docto-
ribus, si pupillus non sit pubertati proxi-
mus; ut docent Sanchez®, Lugo' et Sal-
mant.; et patet ex lege *Pupillus 58*
[al. 59], *ff. de obligat. et action.*

Si vero *pupillus sit pubertati proxi-
mus, et contrahat cum extraneis*, hic quae-
ritur: *an maneat naturaliter obligatus?*

Prima sententia affirmat; et hanc te-
nent Lugo ·, Lessius '°, Sanchez ", Lay-
mann *, Palaus ,a; et Salmant.14 cum Na-
varro, Reginaldo, Filliuccio, Rebello, Tan-
ner et Diana. — Ratio 1» istorum: quia
fidejussor pupilli remanet civiliter et natu-
raliter obligatus; ex communi sententia,
ut asserunt Salmant. *, ex lege *fin. ff. de
jurejur.*, et lege *Marcellus 25, ff. defide-
jussor*. Ergo, si fidejussor (arguunt) jam
obligatur, etiam pupillus obligatus intel-
ligi debet; nam, deficiente obligatione
principalis, deficere debet etiam obligatio
fidejussoris, ut docet communis sententia,
ex lege *Cum lex 46, ff. de fidejussor*. Sed
haec ratio non satis evincit, quia probat
nimis; probat enim quod pupillus etiam
civiliter teneatur. — Ratio potior est: quia
ex lege *Novatio, ff. de novation.*, habetur
pupillum obligari naturaliter, si promittit
sine auctoritate tutoris; cum in praefata
lege dicantur creditores esse satisfacien-
di *, *dummodo sequens obligatio aut civi-
liter teneat, aut naturaliter, ut puta, si
pupillus sine tutoris auctoritate promi-
serit.*

Secunda vero sententia negat, pupil-
lum vel minorem remanere naturaliter
obligatum. Et hanc tenent Bonacina 14;
item Covarruvias · Baftez c», Rodriguez^,

1 De Matrim . lib. 6, ditp. 38, n. 4. — · Cap. 17, n. 61.
— · Lib. 3, U. 4, cap. 9, n. 7 et 8. — « Tr. 14, de Contract.,
cap. 1, n. 39. — » Loc. cit.. n. 4L — · De Matrim., lib. 6,
ditp. 38, n. 24. — 1 Ditp. 22. n. 286 et 293. — · Loc. dt.,
n. 42. * Lex *Ptpillui*, de oblig. et act., juncU glowa. —
• Loc. at., num. 288. — * Cap. 17, num. 61. — « Loc. dt.,
num 21 et 21. — “ Lib. 3, tr. 4, cap. 9, num. 7. — w Tr. 32,

disp, 1. ponet 4, J 4. n. 9. — 11 Loc. dt.. n. 45. - *Navar.,*
Comit, lib. 4, de desponsat impuber., comit 4. n. 11. ·
RfKin., lib. 25. n. 149. *Fill.*, tr. 33. nam. 43. · *Rtbl.*,
part 2. lib. 1, qu. 8, n. 27. · *Tannom*, 3, disp. 4, qu. 6,
dub 11, n. 310. - *Diana*, part. 3, tr. 5. resol. 44.— “ Loc.
cit., num. 45. — « Di»p. 3, de Contract., qu. 1, punct. 5,
num. 7.

918 - <·) Lex *Novatio* loquitur de quacum-
que obligatione : « Qualiscumque igitur, inquit,
obligatio sit, quae praecessit, novari verbis
potest, dummodo, etc. ·, ut habetur apud S. Al-
phonsum.

i) Covarruvias, *in cap.* Quamvis pactum,
part. 2, § 4, n. 7 ct 8, plane concordat, etsi
de pupillo in terminis non loquatur, dicit enim

per legem civilem, quae aliquem contractum
prohibeat eique resistat, tolli obligationem
etiam naturalem.

Baftez et Rodriguez citantur quidem
hic a Salmant.; sed nec Bafiez, *in 2n." 2°*,
qu 32, art 7; nec Rodriguez, *Sum., part. 1,*
<ap 188, (al. 189), n. 1 et 3, hanc sententiam
tuentur

Pobctu.
ti proxisu
contribui
cum extra
nett, jaxu
alioi ebb-
gator Mfr
rdi,er

JÜXIÄ i
lios non o-
bltgiur.

Dicastillus, etc., apud Salmant.'; et vocant probabilem Sanchez 1 et Diana . — Ratio, quia ex lege *Quod pupillus 41*, ff. *de coud, iudeb.*, et ex lege *Pupillus 58*, [al. 59], ff. *de obi. et act.*, expresse negatur, pupillum naturaliter obligari; et praecise in dicta lege 58, sic dicitur: *Pupillus mutant pecuniam accipiendo, ne quidem jure naturali obligatur*. Sed haec ratio non videtur firma; nam ibi casus est de pupillo infante, ut exponit Glossa. Unde alia Glossa in dictam leg. *Novatio* ait tam re-

latam legem *Pupillus* quam alias, tantum de pupillo infante intelligendas esse. — Hinc prima sententia verior mihi videtur. Caeterum probabilissimum est quod pupillus non teneatur solvere quod promisit; ut tenet Lugo 4 cum Soto §, Molina d), Covarruvias d), etc. Et probabile putant Salmant.⁶ cum Sanchez, Reginaldo, etc. §. — Ratio, quia cui competit actio ad repetendum, competit etiam exceptio ad retinendum, ex lege 8, ff. *de doli mali except.*, et ex *reg. juris 71 in 6°*, ubi: *Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multo magis admittendus*. Vide dicta u. 890, n. *Ratio*.

« *T.* Eadem est ratio minoris, si curatorem habeat: quem, si semel susceptum rit, tenetur illi subesse jure communi

Dicati., lib. 2, tr. 3, ditp. 1, dub. 14, num. 283. — 1 Tr. 14, cap. 1, n. 44. — 1 De Matr., lib. 6, diip. 38, n. 20, i. C — 1 Part. 3, tr. 5, resol. 44. — Glossa, in leg. *Novatio*, ad v. *Promiserit*. — * Diip. 22, n. 300. — 1 Loc. dt., n. 47. -

â) Auctores isti a Lugo citantur, non quidem pro casu de quo hic agitur, sed pro alio simili, de quo ibidem tractat Lugo: « Item, ait Lugo, in simili casu de debente pecuniam ludo amissam [posse scii, petenti negari], quam si solvisset, posset in judicio repetere docent.. Sotus, Covarr., Molina »; quod utique tenent Sotus, de *Just. et Jure*, lib. 4, qu. 5, art. 2, v. *Unum autem*; Molina, *disp. 515, n. 8*; Covarruvias, in *Reg. Peccatum*, part. 2, § 4, n. 8, v. *Sed et semota*.

ç) Si minor, praetermissis conditionibus quas lex apposuit, contraxerit, contractus est rescindibilis, et judex potest decernere restitutionem in integrum; sed non est ubique eadem de hac re legis dispositio. — In jure *Gallico* (Cod. 1305) et *Anglico* conceditur minori rescissio, non ad libitum, sed tantum si ex contractu sine debita assistentia inito laesus fuerit, ex adagio: « Minor restituitur non ut minor, sed ut laesus ». In jure *Italico* (Cod. 1303); *Austriaco* (Cod. 865); *Hispanico*

« usque ad annum 25 expletum; et si litem « habeat, tenetur ad eam sumere curatorem, exceptis tamen causis spiritualibus. « Quod si curatore careat, valent acta per « illos, ita tamen ut si laesi sint, restituantur in integrum. — Vide auctores citatos, et Bonacina .

« 8°. Etsi minores sine curatorum auctoritate donare non possint, nisi quae ejus conditionis adolescentes donare solent (in iis enim praesumitur tacitus consensus curatoris): qui tamen dona ab iis accepit non tenetur restituere, nisi repetantur legitime, quia probabile est valere naturaliter, tametsi non civiliter. — Molina, Lugo, Trullench, Diana⁷.

« 9°. Tenentur curatores et tutores singulis annis administrationis rationem reddere: ubi, si quis deses aut noxius reperiatur, amovendus est imposita satisfactio, aliusque subrogandus.

« 10°. Si tutor vel curator, post rationes officii redditas, fidelis deprehensus fuerit, debetur ei praemium: quod quibusdam locis est vigesima pars reddituum bonorum omnium minoris, in aliis autem decima pars.

« 11°. Porro, qui non possint esse tutores et curatores, et qui a tutela et curatela excusentur, ne iis imponi possint,

Sanch., de Matrim.. lib. b, diip. 38, n. 20, L. f. . *Ncfm.*, lib. 25, n. 151. — Diip. 3, de Contract., qu. 1, punct. ult. — *Molina*, diip. 277, n. 5. — *Lngo*, dup. 23, »ect. 10, a. 143. — *Trull.*, lib. 7, cap. 17, dub. 8, n. 3. — * Pan. 8, tr. 6, rceol. 4 et 7.

(Cod. 1300); et *Germanico* (Cod. 107-113), minor nullam potest civilem obligationem contrahere; ideoque potest rescindere contractum, quin se laesum fuisse probare teneatur. — Rescissionem petere possunt tum administrator bonorum minoris, tum ipse minor, tum ejus haeredes; minime vero illi qui cum minore contraxerunt. — A rescissionis beneficio excluditur minor qui se fraudulenter *majo-*rem asseruit; vel qui major factus approbant contractum a se minore initum (*Gall.* 1310; *Itat.* 1305; *Austr.* 866; *Hispan.* 1302; *Germ.* 109). — Praeterea, tenetur ad restitutionem, si contrahendo alios deceperit, vel damnificaverit. Ita ex omni jure. In Germania tamen pars quae cum minore contraxit, quandiu consensus necessarius datus non fuerit, a contractu resilire potest, si consensus defectum vel minorenitatem ignoraverit (Cod. 108). — In variis locis (*Gall.* 1312; *Ital.* 1307-1309; *Hispan.* 1304, 1314), viget juris dispositio, ut in casu rescissionis minor non teneatur rem acceptam

Accipient
dona a mi-
nore, quan-
do teneatur
restituere.

Curator
et tutor,
quando ra-
tionem red-
dere te-
neantur.

Qui ne-
queant esae
tutores vel
curatores.

« v. gr. habentes quinque filios superstitēs,
« pauperes, etc.: vide apud Tanner * et
« Sà ·, ubi sic habet: *Tutor h o u potest esse*
« *minor 25 annis, nisi forte mater; nee*
• *religiosus; nec femina, nisi mater aut*
• *avia* [et uxor, casu ante dicto]; *nee de-*
« *ricus in sacris, si non vult; nee episco-*
• *pus, nisi miserabilium* [personarum].
• *Horum vero tutelam suscipere tenentur*
« *et episcopi, et clerici, et religiosi: quod*
« *ego* (inquit) *de religiosis in universum*
« *non admitto.* — Vide Laymann ·.
« 12°. Si tutor et curator, cum tene-
« rentur negotiari, omiserunt, possunt pu-
« pilli ab eis accipere quinque pro cen-
« tum. — Sà4. Vide etiam Navarrum 5.
« Plura vide supra, *Lib. III, tract. 3,*
• *cap. 2, dub. 3* ».

DUBIUM n.

Quid et quotuplex sit Testamentum.

L4

919. *Quui sit testamentum. De requisitis ad codicillum, ct quid importet* clausula codicil-
laris. — 920. *Quotuplex est testamentum.* — 921. *Ex quibus capitibus testamentum est*
nullum. — 922. *Quid, si desint solemnitates, et sit testamentum ad pias causas.* —
923. *Quid, si constet haeredi voluntas testatoris.* — 924. *Quid, si noti constet; an ipse*
teneatur credere uni testi. Et an testamentum nullum valeat quoad legata pia. —
925. *Quid, si testamentum factum sit ab hominibus rusticanis.* — 926. *Quid, si tem-*
pore pestis. — 927. *An testamentum sine solemnitatibus obliget in conscientia.* —
928. *Vide alios casus.* — 929. *Quid de testamento clericorum, navitiorum et militum.*
— 930. *Dub. 1. An legatum relictum virgini, ut nubat, possit ei dari, si fiat reli-*
giosa. - *Dub. 2. An legatum relictum civibus loci possit dari extraneis.* - *Dub. 3. An*
legatum relictum orphan's possit dari eis qui parentes habent inutiles. - *Dub. 4. An*
legatum relictum puellis ut nubant, possit dari eis quae sine dote jam nupserint. -
Dub. 5. An legatum relictum puellis nupturis, possit dari viduis ut iterum nubant.
- *Dub. 6. An legatum relictum virginibus nubendis possit dari virgini corruptae.* -
Dub. 7. An legatum relictum puellae ut remaneat virgo, debeatur ei si nubat. -
Dub. 8. An legatum relictum puellae ut nubat, transeat ad ejus haeredes si ante
nuptias moriatur. - *Dub. 9. An legatum relictum pro fabrica ecclesiae possit expendi*
in alia divino cultui necessaria. - *Dub. 10. Quomodo distribuendum legatum reli-*
ctum pauperibus. — 931. *Qu. 1. An ultimae voluntates possint commutari a Papa*
sine causa. - *Qu. 2. An ab episcopis cum justa causa. Dub. 1. An tunc requiratur*
consensus haeredis et legatarii. Dub. 2. Quae sint causae justae ad commutandum.

Twiiimtn-
tura, quid.

919. - « Resp. T. Testamentum est vo-
« luntatis justa sententia de eo quod quis
« post mortem suam fieri vult, cum dire-
« cta haeredis institutione. Quod additur,
« ut distinguatur a reliquis ultimis volun-
« tatibus. — Nam differt a *legato*, seu fidei-
« commissio partiali, quod hoc sit donatio
• quaedam a defuncto relicta, et ab hae-
• rede praestanda ·. [Legata accipienda

sunt a manu haeredis. Vide Salmant. ·].
« A *codicillo* vero differt, quia codicillus
« est quasi testamentum imperfectum; et
« non fit ad instituendum haeredem (nisi
« ex privilegio, v. gr. in militia), sed ad
« aliquid in testamento explicandum, ad-
« dendum, mutandum, detrahendum, vel
« ad legata instituenda “A — Vide Lay-
• mann’. Tannerh, Lessium ·, Bonacinal0 ».

codrau».

Differt a
legato.

· Tom. 3» dwp. I, qu. 7, dub 10. nam. 275 et 77u —
• V. Mittor, η. 11. — » Lib. 3, tr. 4, cap. 9, η 4. —1 V. Cm-
rator, n 1 — · Man., tap. 25, η. 66. — · Tr. U, cap. 5,

η 17K — ’ Lib. 3, tr. 5, cap. L — · Tom. 3, diap. 4, qu. 7,
dub. 11, m pnne. — · Cap. 19. dub. 1. — H Disp. 3. de
Contract., qu. 17, panel. 1.

restituere, nisi in quantum res adhuc existit
in se vel in aequivalenti; dum altera pars
totum, quod recepit, restituere tenetur

919. Ex jure hodierno non requiritur
in testamento formalis institutio haeredis; mxi
admittitur quaecumque denominatio, dum-
modo clare exprimatur quomodo testator de

suis bonis, pro tempore suam mortem subse-
cuturo, disponere intendat. — Juxta leges lio-
dic vigentes codicillus habetur communiter
ad instar novi testamenti; secus tamen est in
Austria (Cod. 552. — In jure *Gallica* (cod 100Zi
nullum adest discrimen inter haeredem ex
testamento et legatarium. Tres in dispositioni-

Ad codicillum, sive nuncupativum, sive in scriptis, sufficiunt quinque testes, etiam non rogati, et feminae (quamvis ad codicillum in scriptis requiratur testium subscriptio), ex lege *ult. C. de codicill.* — Ad codicillum vero inter liberos et milites sufficiunt duo testes. Vide Lugo

Hic notandum cum eodem Lugo', quod clausula in testamento apposita, scilicet, quod si illud non valeat ut testamentum, valeat ut codicillus, importat ut, si testamentum sit nullum sive ob defectum solemnitatissive ob praeteritionem haeredis necessarii, haeres ab intestato debeat solvere legata, ex authent. *Ex causa, C. de liberis praeterit.*; et insuper ipse teneatur haereditatem restituere haeredi in illo testamento instituto, retenta sibi quarta trebellianica, ut colligitur ex lege *Posthumus*, § *Si paganus*, ff. *de injusto rupto testam.*; et si est haeres necessarius, retenta sibi portione debita.

920. - « Resp. II0. Testamentum est duplex :

« Γ. *In scriptis*, seu *clausum*: quod « testamentum testator, sive sua sive alterius manu scriptum, septem testibus « idoneis, — non defectuosis, non caecis, « non surdis, mutis, nec furiosis, prodigis, « infantibus, religiosis, cognatis qui in testatoris potestate sunt ». [Adde infames de jure, fratres, patrem testatoris, qui sunt in ejus potestate. Vivas, Salmant.4. Adde haeredem; sed non legatarios, non tutores, etc. Viva et Salmant.; nec religiosos, etsi isti peccent, si testentur sine

licentia. Viva.]; « quibus adde ipsum haereditatem, et qui in ejus sunt potestate; — « sed masculis, puberibus, liberis, ad id • rogatis et vocatis, coram offert, proficundo id esse suum testamentum : tum, « si possit, manu sua subscribit, alioqui « octavus pro eo testis; dein omnes et singuli septem testes eodem tempore subscribunt, si possint, per seipsos, proprioque vel alieno, aut communi omnes « sigillo consignant. — Laymann., Bonacina » ,

Nullum est testamentum scriptum ab ipso haerede; saltem post sententiam. — Salmant. .

« 2°. *Nuncupativum*, quod minorem solemnitatem requirit, scilicet tantum ut septem testes idonei supradicti convocati audiant et intelligant testatoris voluntatem, coram eis scriptam vel voce articulata prolatam », [Simul et eodem tempore, ut sint contestes. Salmant. §.

Per signa autem nequit haeres institui. — Quid, si testator annuat? Probabile est posse sic institui (ex Lugo, Vasquez, etc. Vide Salmant.10), maxime ad causas pias. Salmant. “ cum Villalobos, Gomez, etc., et Croix “.

« Etsi vero talis nuncupatio coram testibus a notario in scriptum communiter redigi soleat; id fit, non ad actus substantiam servandam, sed ad meliorem probationem et securitatem, si testes decedant vel inidonei reddantur — Si autem testamentum careat solemnitatem debita, dubiteturque utrum testator volue-

Ad testamentum nuncupativum.

Requiruntur
u d m
men iura
clausum

1 Disp. 24, n. 15. — 1 Loc. cit., n. 17. — 1 De Contract., qu. 10. art. 1, n. 1. — 4 Tr. 14, cap. 5. n. 10. — Prfa, loc. cit. — Salmant., loc. cit., num. 10. — * Loc. cit., n. 4. — • Lib. 3, tr. 5, cap. 1, n. 3. — * Disp. 3, de Contract., qu. 17, punct. 1. num. 9 et 10. — • Loc. cit., num. 15. — • Loc. cit.,

n. 11. — Lu^q, diip. 24, n. 4, L f. • *Ferdinands Vasqutus*, de Succensionum creatione, lib. 2. § 17. n. 52 — * Tr. 14, cap. 6, n. 12, i. C — 11 Loc. cit., n. 17, L L • *Villa*., pare 2, tr. 30. diff. 4, n. 5. « *Antonts Gcmaa*, in loc. 3 Tauri, n. 110, i. f. — ” Lib. 3. part. 2. n. 1131.

bus testamentariis distinguuntur species quae eosdem habent effectus, sive sub nomine institutionis haeredis liant, sive sub denominatione legati, nempe: 1°. Legatum *universale*, quo testator universitatem bonorum suorum donat, cum onere legata particularia praestandi, vel absque hoc onere 2°. Legatum *facium titulo universali*, quo testator *quotam* bonorum partem donat, v. g. dimidiam vel tertiam partem, universa mobilia vel immobilia, etc. 3°. Legatum *factum titulo particulari*, quo determinata bonorum pars donatur, v. g. mille aurea, bibliotheca, statua, etc. In jure *Italico*

(cod. 760); *Hispanico* (cod. 660) et *Germanico* (cod. 2067), prima et altera species dispositionis qualitatem tribuunt haeredis; tertia dispositio, qualitatem legatarii. — Injure hodierno fideicommissum vel omnino excluditur (Cod. Gfl//., 896; *ItaL*, 899; *Hispan.*, 774); vel peculiaribus legibus subjacet (Cod. *Austr.*, 604; *German.*, 2100). Verum recolendum est substitutionem fideicommissariam ad causas pias valere in foro conscientiae, nam ex jure canonico, a quo reguntur, validae habentur.

920. - o) Id est, si testium officium in se suscipiant.

« rit conficere clausum an apertum, valet
« ut nuncupativum: haec enim praesumi-
« tur testatoris voluntas, ne actus omnino
.corruat. — Sanchez', Lugo Bardi.

« Porro praeter has solemnitates jure
« communi requisitas, aliae sunt partia-
« lium locorum, quas in singulis locis no-
« runt periti notarii: qui proinde, ne im-
« pingatur, utiliter adhibentur ».

Notandum 1° cum Lugo*, qui citat Vasquez, et Roncaglia³ cum communiore (contra aliquos), ex lege *Hac consultis-sinta, C. Qui testam, facere possint*, et lege *Haeredes 21, ff. eod. tit.*, non sufficere ad valorem testamenti nuncupativi, quod testator declaret se in tali schedula, puta sigillo signata, vel tali loco clausa, nominare haeredem et alias dispositiones; sed requiri quod ipse coram testibus sufficientibus haeredem nominet; et quoad alias, sufficere quod se ad schedulam remittat ^A.

Nullius
(-tamenti
eu ex tri-
plici capite.

921. - Notandum 2° quod ex triplici capite testamentum potest esse *nullum*:

Ie). Ob defectum *solemnitatum* substantialium; quae ab auctore explicantur.

2°). Ob defectum *complementi*; nam si testator moriatur vel loquelam amittat antequam testamentum compleat, testamentum est nullum, etsi haeredem instituerit, ex lege *Si quis cum testamentum* [al. *Si is qui testamentum*], *ff. eod. tit.* Hoc tamen currit, si constet testatorem voluisse instituere alios haeredes, vel legata ordinare. In dubio autem testamentum valet; sicut etiam valet, si haeres sit causa pia,

vel si in eo sint scripta legata pia °'. — Salmanticenses e cum Molina, Tapia, Dicastillo, etc.

3°). Testamentum potest esse nullum ob defectum *libertatis*: eo quod testator non libere egit, vel non compos mentis, vel deceptus, vel coactus vi aut precibus importunissimis, vel metu reverentiali. Salmant. °'. — Secus, si testator fuit inductus precibus simplicibus, suasionem, etc. Vide Salmant. 8.

922. - «Quaeres: *An testamentum sit • validum, cui desunt solemnitates a jure • civili requisitae?*

« Resp. Γ. Si testamentum factum sit
« ad causas pias, etiam in foro externo
« eas non requiri, sed sufficere eas quae
« sunt juris gentium, scilicet duo testes:
« in foro autem conscientiae, supposita
« potestate disponentis, sufficere scriptu-
« ram, nutum vel aliud signum testatoris,
« absque ullo teste. Quod si tamen manus
« testatoris non extet, requiruntur duo
« testes in foro externo, inter quos etiam
« femina esse potest. Covarruvias et alii
« duodecim. Diana 9 ». [Cum Salmant. 10].
« — Item confessarius vel parochus esse
« potest, licet legata sint pro sua ecclesia;
« idque ad hoc tantum, ut voluntas testa-
« toris probari possit, et iudex pro ea sen-
« tentiam ferat. Vide Lessium, et card.
« Lugo °', ubi etiam probat, in tali testa-
« mento ad pias causas non esse necessa-
« riam haeredis institutionem. At, licet
« morte interveniente non fuerit absolu-
« tum, valet tamen quoad legata pia in eo

Rcqlik
U ia tau.
mento d
cauuiqm.

* Consil. mor., lib. 4, cap. 1, dub. 10. — • Disp. 24, n. 13. — ° De Consc. dhccpt 6, cap. 10, § 1, — • Loc. cit., n. 5. Gabr. Vatq, Opusc. de Testamentis, cap. 1, § 8, n. 4 et seqq. — • Tr. 14, qu. 15, de Testam., cap. 1, qu. 3, resp. 2 — • Tr. 14, cap. 5, n. 77 • Molina, tr. 2, dfap. 134.

n. 9 • Tapia, tom. 2. lib. 5, qu. 21, art. 3, n. 6. • Dtcaic, hb. 2, tr. 19, disp. 1. dub. 10. n. 124. — • Tr. 14, cap. 5, n. 30. — • Loc. cit., n. 31. — Covar., de Testam., cap. 11, n. 7, • Part. 7, tr. 6, resol. 15 et 17. — * Tr. 14, cap. 5, n. 17. — Leis., cap. 19, dub. 2. — 11 Disp. 22, n. 265 et seqq. et n. 271

De testamento solemniter, quod fit coram notario et testibus, nihil addendum est, de testamento autem privato plura sancuntur in jure hodierno, scitu valde necessaria. Privatum testamentum dicitur *holographum*, quod scilicet manu testatoris integre scribitur, cum indicatione anni, mensis, diei (in Germania etiam loci cod. 2231) et nominis appositione in forma chirographi. Istae tres conditiones requiruntur et sufficiunt ad ejus validitatem; et quaelibet charta, licet non obsignata, sufficit. Testamentum holographum admittitur jure Gallico (970); Italico (755); Austriaco (578);

Hispanico (688); Germanico (2231). Praeterea jus Austriacum admittit etiam testamentum *allographum*, ab alio scriptum, et *nuncupativum*, (Cod. 579 et seqq.). In jure Anglico requiritur ut scripto testamento apponatur testatoris nomen (aut rite appositum agnoscatur), praesentibus duobus testibus, qui et ipsi, tamquam testes recte confecti testamenti, nomina sua subscribere debent.

921. - Scilicet, ut dicunt Salmant, Tapia et Dicastillo, eo casu valet testamentum, dum taxat quoad pias causas in eo contentas, non vero quoad alia legata

«jam expressa. Maidenish, Laymann, « Diana ».

« An autem tale testamentum ad causas pias principaliter factum, si solemnitates desint, valeat quoad legata profana?Controvertitur. Negant Bonacina; et Lugo. — Affirmant Covarruvias, Sàf; Lessius, Villalobos, Sanchez, Barbosa, Trullench ', Diana 3 ».

Et hanc tenent Salmant. 4 et Viva 6 cum communiori, et Roncaglia · vocat communem; quia accessorium sequitur naturam principalis. — Attamen sententia Bonacinae 1 et Lugonis 8 cum Vasquez, Jasone, etc., est satis probabilis; quia respectu laicorum Papa nihil disponit. — Nec semper valet regula quod accessorium sequitur naturam sui principalis: nam ipsa non currit ubi diversa est ratio accessorii a principali, ut hic accidit. Et ideo, non obstante quod testamentum principaliter sit profanum, debetur legatum in eo relictum, etiam deficientibus solemnitatibus juris civilis, ex cap. *Relatum* [11, de testam.}

Laym., lib. 3. tr. 5, cap. 2, n. 6. — 1 Part. 5, tr. 3, resol. 126. — *Lugo*, diip. 22, n. 274. — *Covar.*, de Testam., cap. 11, n. 2. — *Less.*, cap. 19, n. 9, v. Trrttio. - *VillaL*, part. 2. tr. 30, diff. 4, n. 7. — *Sanch.*, Comil. mor., Hb. 4, cap. 1, dub. 7, n. 2, — *Barbosa*, de Jure ecclcs., lib. 3, cap. 27, n. 96. — · *Lib.* 7, cap. 18, dub. 4, n. 2. — 1 Part. 7, tr. 6, resol. 4. — · *Tr.* 14. cap. 5, n. 19. — 1 De Contract., qu. 10, art. 2, n. 6. — · *Tr.* 14, qu. 15, de Testam., cap. 2, qu. 6, resp. 2. — ' *Diip.* 3, de Contract., qu. 1, punct. 3, n. 18. — · *Loc. cit.*, n. 274. · *Vasq.*, Opusc. de Testam.,

Praeterea testamentum in favorem liberorum, licet valeat quoad liberos, non tamen valet quoad alios, si solemnitates juris communis desint, ut habetur in lege *Hac consultissima*, § *Ex imperfecto*, G de testam.

« Denique testamentum ad pias causas « non solemnne revocat aliud solemnne, « etsi dl hujus mentionem non faciat. Molina, etc. Diana' » [Cum Viva10]; « idque, « etiamsi prius etiam fuerit ad causas pias « (Molina et alii sex); licet hoc posterius « quidam negent. — Vide Diana11 ».

923. - Quoad dispositiones pias, certum est quod si constat haeredi voluntas testatoris, sive per verba sive per nutum aut scripturam, tenetur haeres in conscientia vel cedere haereditatem loco pio, vel legata solvere "1. Ita communiter Lugo Concina', Laymann14, Roncaglia '8; et Salmant.18 cum Lessio6; Dicastillo, Villalobos, etc — Unde infertur quod si testator dedisset tibi aliquid, ut tamquam pauper retineres, vel ut in pias causas distribueres, tute id faceres, etiam1; inscio et

cap. 3, dub. 1, n. 13. · *Jason*, in le<. *Hac consultissima*, § *Ex imperfecto*, n. 10. — *Molina*, de Jusu et Jure, tr. 2, disp. 153, in princ. - · *Part.* 7, tr. 6, resol. 36 et 27. — * De Contract., qu. 10, art. 2, num. 4. — *Molina*, tr. 2, diip. 153, in princ. — u *Part.* 7, tr.6, reeoL 27. — “ *Diip*, 22, num. 267. — “ De Just, et Jure, dissert. 5, cap. 1, η. 9, v. f. — μ *Lib.* 3, tr. 5, cap. 2, num. 5. — @ *Tr.* 14, qu. 15, de Teitam., cap. 2, qu. 2, resp. 1. — “ *Tr.* 14, de Contract., cap. 5, n. 18. · *Dicast.*, tr. 19, disp. 1, dub. 10, n. 114 et seqq. - *VillaL*., part. 2, tr. 30, diff. 4, n. 6.

922. - a) Malderus, *tr. 1, cap. 11, dub. 8*, v. *Quarto*, plane concordat, et mentem suam uberius his verbis explicat: < St- dispositio quae jam facta est ad pias causas, impugnari nequeat, eo quod verisimiliter fuisset mutata in progressu, aut gravata onere, nondum expresso sed exprimendo, habenda erit rata. Si vero eo modo impugnari verisimiliter possit, propter nondum satis expressam voluntatem, erit habenda irrita ».

Bonacina, *disp. 3, qu. 1, punct. 3, n. 18*, hanc negativam sententiam utique tenet, ut probabiliorem; oppositam tamen valde probabilem appellat.

c) Sà, v. *Testamentum*, n. 4, haec affirmat «secundum quosdam», quos non reprobat.

d) Haec ampliatio apud solum Dianam reperitur.

923. - Confirmatur S.Alphonsi sententia rescripto S. Poenitentiariae, dic 19 Januarii 1901 declarantis: - Praxim hujus S. Tribunalis esse ut generatim legata pia habeantur ut valida

Qnid de

tn l,bCTonim·

Te»umen-
emnT

”””””’

Quomodo-
libet Con-
ner volon-
uu testato-
ri-. kgiu-
pia solven-
da.

et obligatoria in foro conscientiae Facile tamen admittuntur haeredes ad compositionem cum Ecclesia vel pia causa cui legatum est ».

h) Lessius, etsi haec diserte non habeat, at sane eadem perspicue innuit, dum *lib. 2, cap. 19*, disputans de testamento facto ad piam causam, quaerit: « Utrum necessarii sint *duo testes*, ut tale testamentum sit validum in foro conscientiae », et respondet, *n. 7*: < Non esse necessarios: sufficit enim in his testamentis id quod jure naturali est sufficiens...; neque etiam necessarii sunt duo testes jure canonico, quia jus canonicum non requirit eos ut dispositio sit valida in foro conscientiae, sed ut possit probari in foro externo».

'> Lugo clare significat posse id fieri inscio et invito haerede; loquitur enim de legatario cui aliquid « occulte et sine teste » datum est ad causam piam, quem dicit posse et debere expendere juxta mentem testatoris; neque cum teneri respondere ad edicta quae jubeant etiam sub censuris manifestari bona defun-

Noα «■
bane, pro-
habiliter
Quillua
q»aad legi-
u profana.

invito haerede; prout docent Lugo Molina et Salmant.' cum Dicastillo, Villalobos, Covarruvias d^o, Gomez etc.

Si voluntas
testatoris
non
valere
probat
ur

924. - Caeterum, si contra non constet haeredi voluntas testatoris, docet Laymann 4 quod ex certa regula, omnium consensu recepta, non tenetur haeres in suo praeiudicio credere uni testi, quamvis probatissimo; dum in cap. *Relatum, de testam.*, expresse dicitur: *Tribus aut duobus legitimis testibus requisitis*. Et in cap. *Licet, de testib.*, dicitur: *Licet quaedam sint causae, quae plures quam duos exigant testes; nulla est tamen causa, quae unius testimonio, quamvis legitimo, terminetur*. Hoc enim necessarium fuit ad bonum commune, ut fraudes evitentur; prout ajunt Laymann 7, Holzmann et Croix⁷. — Hinc docet Laymann quod haeres non tenetur credere soli paracho, nisi alius adsit contestans; et idem dicunt Viva et Croix ut supra.

Hic autem quaeritur an testamentum nullum quoad causas non pias, valeat quoad legata pia. — Alii negant; quia corrumpente principali, corrumpit accessorium. — Sed communior sententia affirmat; quia specialis ratio reperitur in accessorio, quae non est in principali, nempe favor religionis: et ideo ibi attenditur tantum jus canonicum. Ita Laymann 6, et Roncaglia¹⁰ cum Covarruvias.

1 Dbp. 22, n. 18. — Disp. 134, n. 7, post med. — Tr. 14, cap. 5, n. 15, i. f. — *Dirait.*, tr. 19, dbp. 1, dub. 10, o. 118. — *Vitiat.*, p. 2, tr. 30, diff. 4, n. 6, 1.1. — Lib. 3, ir. 5, cap. 2, n. 4. — Loc. cit. — Dc Praec. decal., n. 667, — Lib. 3, part 2, n. 1130, v. f. — Loc. cit., n. 5. — Loc.

cti. — Molina autem, Dicastillus et Villalobos, omissis iis quae de invito haerede dicuntur, aperte innuunt posse fieri incio haerede, dicentes sicut Lugo, legatarium posse et debere expendere juxta mentem testatoris quod accepit a testatore occulte, quamvis non adsit testis nec scripturx

d^o Covarruvias et Gomez male citantur a Salmant: nam nec Covarruvias, *dc Testam. cap. 10*; nec Gomez, *in leg. 3 Tauri, n. 110 ft 113*, id asserunt, neque alibi, quidquid investigare conatus sim.

924. Viva, *de Contract.*, qu. 10, art. 2, § 3, clare enuntiat assertum, inquiens: « Parochus etiam cum alto teste, sufficit ad testandum, quamvis legatum sit pro ecclesia sua ».

Croix, *loc. cit.*, scribit dum Lixat in univ-
ersum Haeredem non teneri credere uni

925. - « Resp. 2°. Si testamentum factum est ad causas non pias, hominibus rusticis quinque testes sufficiunt, si plures haberi nequeant; nec subscriptione opus erit a, si litterati non sint. — Laymann 11, Bonacina 11 ».

926. - « Resp. 3°. Tempore pestis non requiruntur septem testes simul congregati ad testamenti subscriptionem; sed sufficit si singuli separatim adhibeantur. Adde, aequitatem postulare ut quando testes vel notarius haberi non possunt, ultimae voluntates validae pronuntientur, si de voluntate defuncti liquido constet. Hinc in Camera imperiali valet testamentum, peste valde grassante, conditum coram duobus vel tribus testibus, inter quos confessarius esse potest. Atque haec vera sunt secundum jus commune caesareum, seclusis specialibus locorum statutis. Nam Venetiis v. gr. et Viennae duo testes ad testamentum sufficiunt. — Vide Laymann 8.

« Immo, absolute loquendo, tempore pestis sufficere solemnitates juris gentium, atque adeo tres vel duos testes, docet Diana 14 et Sà % Laymann, etc.; atque inter eos esse posse feminam et notarium ipsum (tametsi non sit immaculatus): modo non sit consanguineus vel affinis defuncti: (Diana 77] ex Menochio 7, etc.; — nec opus esse ut sint ro-

cit., n. 10, v. f. — Tr. 14, qu. 15, cap. 2, qu. 6, resp. J. Cotiir., de Testam., cap. 11, n. 4. — Lib. 3, tract. 5, cap. 2, n. 1b, — Disp. 3, qu. 17, punct. 5, n. 4. — Loc. cit., n. 17. — Part. 7, tr. 6, resol. 36. — Laym., loc. cit. — Loc. cit., resol. 36 cl 37.

testi » Sed in fine, pro Coloniensi archidioecesi addit quod: « Testamenta ecclesiasticorum facta sine notario vel pastore et duobus testibus sint invalida ».

925. - Solus Laymann loquitur de subscriptione, negans eam esse necessariam.

926. - « Sà male citatur a Busenbaum; nam a Diana allegatur pro opinione docente sufficere quinque, testes, pestis tempore. Et revera hoc assent Sh, v. *Testamentum, n. 12*.

b) Menochius his verbis a Diana citatur: « Vide etiam a fortiori Menochium ». Et re quidem vera, Menochius, *Consil. 313, n. 40 et 41*, non loquitur de peste, sed generaliter. Est suspicio, quia pater haeredis institutus erat per familiaris et stricta amicitia functus illi scriptori seu notario, apud quem extabaldicti schedula [non satis bene clausa]... Testa

TetUraen-
tum nullam
auoad pro
uni. vilet
quoad leca-
fa pin.

«gati, vel audiant vocem testantis (etsi « hoc quidam requirant), modo eum vi- « deant: [Diana ^j; — neque invalidari, « licet aegrotus convalescat. [Diana † ex « aliis octo.

« Denique, si parochus scribat coram « unico teste, habere vim testamenti, sal- « tem nuncupativi, dicit Molanus et Mar- « chinus cum Diana * ».

927. – « Resp. 4°. Etsi probabilis et se- « cura sententia sit Covarruvias, Bona- « cinae § et aliorum, testamentum (actum « ad causas non pias, sine solemnitatibus « jure requisitis, invalidum esse in foro « conscientiae praeterquam quoad legata « pia: Molina, Lugo, Vasquez, Sanchez, « Diana 4, contra Barbosa: ita ut haeres « per illud institutus et legatarius tenean- « tur ad restitutionem haeredibus ab inte- « stato; — contrarium tamen verius est, « ideoque licite retinetur quod tali testa- « mento possidetur. Ratio est, quia illae « solemnitates tantum requiruntur ad ca- « vendam deceptionem, et ad fidem in foro « externo faciendam. Vide Lessium⁶, card. « Lugo⁸ ».

Triplex etiam sententia (prout diximus de contractibus m. 711), est pro testamen- tis conditis sine solemnitatibus.

Prima sententia tenet ea valere in con- scientia, et naturalem parere obligationem.

¹ Part. 7, tr. 6, rcsol. 40. — *Molan.*, de Testam., pii*, cap. 83, v. *Inda etiam*. — *Marchin.*, de Peite, part. 8, cap. 3, n. 3. — *Loa dt.*, retol. 36, i. et retol. 42. Vide etiam part. 5, tr. 3, retol. 123. — *Qn«r.*, de Testara., cap. 10, n. 12. — ¹ Disp. 3, qu. 1, punct. 3, n. 6. — *Molina*, disp. 131, n. 2, v. *Contra vitro*. — *Lu^o*, disp. 22, num. 273. — *Vasq.*, de Testam., cap. 3, dub. 1, n. 12. — *Sanch.*, Coniil. mor., lib. 4, cap. I, dub. 7, n. 3. — ⁴ Part. 7, tr. 6, resol. 3. — *Barbosa*, de Jure cede*, lib. 3, cap. 27, n. 95. — ⁵ Cap. 19, dub. X — ⁶ Di*r Sect u — ⁷ Loc. nt D 12 Ct seqq. — ⁸ Tr. 2, disp. 81, a n. 16. — ⁹ V. *Testamentum I*, quaer. 6 et 8, et v. *Harreditas III*, qu. 7. — ¹⁰ Tr. 14, qu. 15, cap. 1, qu. 4. — *Maider.*, tr. 1, cap. 11, dub. 5. — *Regin.*, lib. 25,

Ita, cum Busenbaum, Lessius ¹, Molina ², Sà “J et Silvester ³, Roncaglia⁴; item Mal- derus, Reginaldus, etc., apud Cabassu- tium ¹¹. Et probant ex § *Per traditionem*, Instit. *de rerum drvis.*, ubi: *Nihil... tarn con- veniens est naturali aequitati, quam volun- tatem domini volentis rem suam in alium transferre, ratam haberi.* — Hinc Lessius, Salas Sayrus et Molfesius cj, ibid. di- cunt, haeredem ab intestato, si certus sit de voluntate testatoris, teneri eam exsequi et restituere haereditatem.

Secundam vero sententiam omnino op- positam tenent Suarez, Bonacina, Covar- ruvias, apud Cabassutium “; et Salmant.¹⁴ cum Laymann, etc. Quia lex solemmta- tum non solum fundatur in praesumptione fraudis, sed etiam in ejus periculo. — Eam dem sententiam sequitur Lugo ¹⁸ cum aliis; sed excipit fideicommissa, ex § *ult.* Instit. *de fidcicom.*

Tertia sententia, quam amplectitur Ca- bassutius ¹⁸ cum Soto, Sanchez, Bafiez et Beja, tenet praeferri debere possessorem.

Primam et secundam sententiam probabilem censeo; sed hanc tertiam proba- biliolem et in praxi omnino sequendam: quia potius omnijure est jus possessionis. Unde omnino dicendum puto quod haeres non tenetur solvere; et contra, legatarii, si bona fide legatum acceperint, non te-

Temmen- tam tine to kmnitati- ba« proba- biliter valet in corwden- tia.

Probabili- ter non va- let.

Probabilia et in praxi favendum potteuori,

n. 106. — “ Lib. 6, cap. 3, n. 4. — loc. ctL, n. 13 i. f., et n. 20, l. C — *Sayr.*, Clar., lib. X cap. 7, n. 9. — u Ap. *Ca- bassnt.*, loa dt. — *Shot.*, de Legib., lib. 5, cap. 24, n. 4. — *Bonae.*, diip. X qu. 1, punct. X num. 2 et X — *Covar.*, de Testam cap, 10, n. 12. — “ Loc. dL. n 4. — » Tr. 14, cap. 1, num. 51. — *Laym.*, lib. 3, tr. 5, cap. 2, num. 10. — “ Disp. 22, num. 254 et 256. — “ Loa dt., num. 5 et seqq. — *Satus*, de flu et Jure, lib. 4, qu. 5, art. 3, conclus., et v. f., § *Mine iftiMr explicatio*. — *Sanch.*, Cousil. mor- lib. 4, cap. 1, dub. 14, num. 5 et 6. — *Battez*, in >, praeamb. ad qu. 62, de Dominio, disp. 5, dub 4, concl. 2. * *Beja*, Respons. cas. consc., part. 1, cas. 53. 5 Arc coswi dr electo.

mentum conscriptum a notario sanguine con- juncto, haeredi in ipso testamento descripto, falsi suspicionem laborat».

¶ Diana non satis diligenter citatur a Bu- senbaum. Sane Diana, *rcsol.* 38, negat requiri ut testes sint rogati; sed *resol.* 39, contra eos qui necessarium esse perhibent, ut testes non solum audiant vocem testatoris, sed etiam illum videant et cognoscant, ipse statuit: ¶ Tempore pestis sufficere testes audire vocem testatoris, si vocem notam habeant, videtur dicendum ».

927. — « ¹ Sà, v. *Testamentum*, n. 3t non amplectitur hanc sententiam; sed tertiam, quae ipsi S. Alphonso probatur

b) Salas, *dc Legib, disp. 10, sect. 4, n. 22*, male citatur a Cabassutio; non enim habet hoc corollarium.

c) Molfesius, *Sum.*, tr. 13, cap. 2, n. 147, hoc dicit ut tutius; contrarium tamen proba- bile existimat, et concludit: « Melius tamen est, ut se conveniat cum legatariis, ut aliquid eis solvat et cessionem jurium obtineat, ut omnino sit lutus ».

ni iunur
veniatjodi-
a» senten-
tia.

nentur restituere. Observa attente quae diximus dicto m. 711. Id tamen intelligendum, nisi accedat sententia iudicis; ut dicunt Roncaglia l et Cabassutius § cum aliis citatis. — Nec obstat dicere sententiam iudicis non obligare, si nitatur legi fundatae in falsa praesumptione fraudis quae non adsit. Nam, praeterquam quod sententia tunc nititur legi quae fundatur in periculo generali fraudum, ut respondet Roncaglia, quisque tenetur parere iudici praecipienti, semper ac ejus sententia non sit evidenter injusta, ob bonum commune pacis, ut litibus et jurgiis finis imponatur.

928. - « Unde, secundum hanc posteriorem sententiam, resolves sequentia:

« Γ. Haeres ab intestato, si sciat voluntatem defuncti, tenetur restituere « haereditatem, et solvere legata iis quibus testamento minus solemni, aut ex « voluntate ejus debentur. Molina, Lessius, « contra Bonacina § ». — [Secus vero dicendum, juxta contrariam sententiam probabilem, mox supra allatam].

« 2°. Si dubius sit de voluntate testatoris, debet cum illis componere pro «ratione dubii: quia, cum nec ipse nec « alii coeperint adhuc possidere bona fide, « in dubio par est eorum conditio. — Vide « Bonacina⁴.

« 3°. Si haeres ab intestato retineat « haereditatem et legata, possunt illi quibus aliquid per tale testamentum erat «relictum, uti occulta compensatione; « quia revera res illae erant ipsorum. Vide

¹ Tr. 14, qu. 15, cap. 1, qu. 5. — ² Lib. 6, cap. 3, n. 5. — *Roncaglia*, loc. cit. — *Molina*, dilp. 81, nam. 22. — *Less.*, cap. 19, n. 20, l. f. — ³ Di>p, 3, qu. 1, panct. 3, n. 6. — ⁴ Loc. cit., num. 8. — ⁵ Loc. cit., num. 10. — *Less.*, cap. 19,

« Bonacina⁸ ». — [Scd hoc negamus. Vide dicta *Lib. I, n. 35*, v. *Attamen*].).

« 4°. Si haeres ab intestato fateatur « mentem testatoris fuisse, ut haereditatem nomine fideicommissi alteri traditam vel legatum aliquod solveret; aut «si, oblato juramento, jurare noluerit: « cogendus est etiam in foro externo haereditatem tradere et solvere legatum.

« 5°. Ob eamdem causam idem dicendum est, si fateatur voluntatem testatoris fuisse, ut haereditas, non ut fideicommissum, sed immediate perveniret « ad alium. Quia non est recurrendum ad « fidem testium vel ad juris subtilitatem, « quando is cujus interest, ipse confitetur « testatoris voluntatem. — Vide Lessium « et card, de Lugo § ».

Ait Lugo⁷ quod si testator voce committat haeredi fideicommissum, et haeres tacet, tenetur haeres utique illud implere; secus, si testator committat ei legatum. Dicit tamen quod si haeres solverit jam legatum, non potest repetere.

929. - « Resp. 5°. Etsi probabile sit ceterorum et novitiorum testamenta facta « ad causas non pias, sine solemnitatibus « juris, non valere a): Molina et alii tres; « cum tamen contrarium etiam sit probabile ex Suarez, etc., potest haeres ex « tali testamento haereditatem adire pro « foro conscientiae. — Diana §.

« Resp. 6°. Milites hujus temporis gaudent iisdem privilegiis testandi quibus olim: dummodo in castris (vel in pro- « pinquo ex causa legitima) versentur.

n. 24. — ⁷ Disp. 22, n. 256. — ⁸ Loc. cit., n. 257 et 258. — *Molina*, disp. 133, n. 8. — *Suar.*, Defensio fidci (adven. Anglicanae sectae errores), Hb. 4, cap. 16, l. f. — ⁹ Pat. % tr. 9, resol. 16.

alii probabiliter etiam contradicant), quod ex testamento nullo nullum jus acquiratur... Ideo cum jus legatarii sit prorsus incertum, nescio quomodo possit ipse compensare adversus haeredem possidentem ». — Quodsi vero locus iste expunctus est e novo tractatu, minime tamen S. Doctor recessit ab ipsa doctrina ibi exposita, uti liquido constat ex dictis hic n. 927, et supra m. 711.

929. - «J Seu clarius: Probabile esse clericorum et novitiorum testamenta (casu quo secundum jus canonicum isti testantur), facta ad causas non pias, sine solemnitatibus juris cMlis, non valere.

Tesuan-
ta cienco-
rum et u-
vitioco.

T«um«n-
tum interii-
Nroi.

Printer-
militia.

« Diana¹ ex aliis quindecim, contra Bal-
« dum b), etc. — Atque adeo sufficiunt iis
« duo testes (licet probabiliter nec hi re-
« quirantur: [Diana— etiam non rogati:
« [Diana⁸] et alii quatuor; contra Molina,
« Lugo, etc. — etiam alias inidonei, modo
« non sint impuberes, nec caeci vel servi:
« [Diana ■], Lugo, Vasquius, etc.; — neque
« opus est eorum subscriptione, vel signo-
« rum appositione, vel ut sint in conspectu
« testatoris. Ibid.4.

« Immo miles jure militari (quo praesumitur esse testatus in dubio) potest testari solo nutu. [Diana ·]. — Potest etiam «plura simul testamenta valida facere; « vel pro parte testatus, pro parte intestatus decedere. [Diana ·]. — Valetque « ejus testamentum etiam post missionem « honestam, sed non ultra annum. Molina, « Lugo, etc. [Diana ’]. — Denique possunt « milites supradicto modo testari, tametsi « sint surdi et muti (saltem si in castris « auditum et vocem amiserunt). Diana § « ex aliis ».

Testamentum inter liberos valet ut dispositio facta ad causam piam. — Vide Salmant.

930. - Hic plura Dubia oportet adnotare circa materiam legatorum.

Dubitatur 1°. *An legatum relictum puellis ut nubant, possit dari eis quae fiunt religiosae?* — Resp. Si legatum sit

¹ Part. 7, tr. 6, resol. 43. — « Loc. cit., resol. 47. — *Molina*, disp. 129, n. 2. · *Lugo*, dilp. 24, n. 12. — · Loc. cit., resol. 48. · *Lugo*, loc. cit., n. 12. · *Ferdin. Vasq.*, de Succession, creatione, lib. 2, § 12, num. 44, 76, 98; cl § 14, n. 31; id. op., part. 2; et de Succession, progressu, Hb. 2, § 20, n. 9 et 10. — · *Diana*, loc. cit., resol. 48. — · Loc. cit., resol. 50. — · Loc. cit., resol. 56 et 54. — *Molina*, loc. cit., n. 2. — *Lu&*, loc. cit., n. 12. — · Loc. cit., resol. 62. — ■ Part. 7, tr. 6, resol. 49 et 50. — · Tr. 14, de Contract., cap. 5, n. 20. — · Loc. cit., cap. 5, n. 1W. — · De Matrim.,

relictum personae determinatae, certum est posse dari: nisi aliter constet de mente testatoris. Ita ex Auth. *De sanctiss. episc.*, § *Sed et hoc praesenti*, (C. ad S. C. Trebellani]. Vide Salmant. ”.

Quid, si legatum relictum sit personis indeterminatis?

Prima sententia negat deberi⁰ illud puellis religionem ingredientibus. Hanc tenent Sanchez ”, Bonacina Molina b), Barbosa¹⁸, Roncaglia ²⁴, Concina¹⁸ et Lugo l⁸ cum communi, ut asserit. — Ratio, quia mens testatoris servanda est in specifica forma semper ac servari potest; nec recurrendum ad ejus voluntatem praesumptam, quando habetur voluntas contraria expressa. Tales enim testatores saepe et pie providere sic intendunt solis puellis nubere volentibus, ne exponantur periculo prostitutionis. — Nec obstat praefata lex in Authent. citata. Quia ibi sermo fit tantum de legato facto personae determinatae: unde nullum aliis damnum infertur, si ipsi ingredienti religionem tradatur. Sed in casu posito praejudicium irrogaretur aliis nubendis a testatore nominatis.

Secunda vero sententia, quam tenent Diana ”, Salmant.¹⁸ cum Pontio, Natta, Boerio et Ochagavia, (ac adhaeret Lessius *) affirmat deberi legatum. — Quia in dicta Authent. assignatur ratio ’), cur legatum relictum certae personae ad nu-

Legatum
relictum de-
terminatae
at nobat,
dari potest
st fiat reli-
fiosa.

Relictum
indeterminatis
ut nubant,
Juxta alios
rondetn
betnr reli-
fionem in-
gredienti.

Juxta alios
debetur

hb. 1, disp. 33, n. X’. — Disp. 3. de Contract., qa. 17. panct. 8, § 4, n. 6, aim qa. 1, panct. 4, n. 10, v. *Addunt aliqui*. — “ De Off et PotesL episcopi. Alleg. 83, n. 36. — u Tr. 14, qa. 15, ap. 7, qa. 2, resp. 3. — · De Jure et Jait.. dissert. 5, cap. 9, n. 10. — * Disp. 24, n. 293. — n Part. 3. tr. 5, resol. 57; part. 2. tr. 16» rcsol. 50. l. l. L — ■ Tr. 14, de Contract., cap. 5, n. 185. · *Basil. Pont.*, de Matrim.. Hb. 3, cap. 7, n. 1L · *Natta*, Cotuill. 196» n. 4 et 5. · *Botrius*, Dec»». Aur.. decis. 3, n. 14. · *OIMaxav.*, de Matrim., ir. L qu. 15, n. 17. — · De Just- et Jure. Hb. 2, cap. 1S, dab. 15, n. 123.

aliud facit quam ceterorum opiniones referre, nec de ulla suum profert judicium.

930. - «i Quin etiam Sanchez, Bonacina, Concina et Lugo. *locis citatis*, negant posse dari.

Molina, *disp. 207, n. 8*, loquitur de legato quod personae alicui determinatae relictum sit.

f) En quae sunt hujus Authenticae verba: « Si personae talibus conditionibus subjectae... monasteria ingrediantur.^ Hoc autem solatio... (ruantur, si usque ad suam vitam in his perseveraverint ».

bendum, ei debeatur si fiat religiosa: *Quod vitam profitentur religiosam*: scilicet ne puella relinquat statum religiosum, ut legatum consequatur. Cum autem in legato relicto puellis indeterminatis idem legis motivum urgeat, ideo religiosae non sunt illo privandae. *Ubi enim* (ut dicitur in lege *Illud*, ff. *ad leg. Aquil.*) *eadem militat ratio, eadem militare debet juris dispositio*. Neque (ait Lessius) praelata lex Justiniani innititur praesumptae menti testatoris; sed absolute vult lavere pietati, etiam contra expressam testatoris voluntatem: ita ut, si testator expresserit excludendas esse puellas religionem ingredientes, talis dispositio rejiciatur tamquam turpis.

Hanc sententiam reprobare non audeo. Sed pñma mihi videtur certe probabilior r>; quia dispositio *Authenticæ* continet jus novum, quod, cum exorbitet a jure communi, non est extendendum de casu ad casum: maxime, quia talis extensio redundaret ia praejudicium aliarum.

Probabiliter autem dicit Concina ^, quod si non extarent puellae quae nubere vellent, tradendum esset legatum religionem ingredienlibus. nisi ex mente testatoris expresse oppositum colligeretur. — Praeterea addit Barbosa * cum aliis, quod si testator relinquat alicui puellae mille si nubat, et centum si ingrediatur monasterium: debentur monasterio omnia mille, si hoc sit lactum in odium religionis, quia tunc sic decernendum est m poenam te-

Lest., cap 18, n. 123. —¹ De Just, et Jure, dñuert 5, cap 9, n 11. — . De Off et Potest, epite., alleg. 83, n. 28. — 9 *Tr.* 14, de Contract., cap 5, n. 186. . *Lugo*, de Just, et

Haec verba exprimunt tantum sensum legis *Illud*, ctGlossa, ad v *Existimari*, äiv. « Übi est eadem ratio ct idem jus ».

*) De modo loquendi quo S. Alphonsus hic utitur vide ipsius S. Doctoris praefationem, initio tomi primi positam, § *ult Caeterum*.

f) Salmant, Lugo et Sanchez clarius dicunt: Nisi per decennium ibi manserint, nec constet de animo non habitandi in perpetuum. – Lex autem 2, C. *de incolis*, hac statuit • Nec ipsi qui studiorum causa aliquo loco morantur, domicilium ibi habere creduntur, nisi decem annis transactis, eo loco sedes sibi constituerint ».

◊ Sanchez et Barbosa hic quidem a Ferraris atantur, sed habent tantum generale prinapium, unde doctrina hic exposita colligitur ♦U: quis originarius dicatur, [ita Bar

statoris. Secus, si id factum sit eo quod dotes religiosarum sunt minores ac nubentium.

Dubitur 2°. *An legatum relictum civibus loci, possit dari extraneis?*

Negandum; nisi isti animum habeant ibi perpetuo manendi: tunc enim ab initio pro naturalibus habentur; vel nisi sine tali animo ibi per decennium manserint. — Ita Salmant.³ cum Lugo, Sanchez, etc., ac Concina⁴, ex *lege 2, C. de incolis* />.

Hic addendum id quod tradunt Sanchez Trullench et Barbosa apud Patrem Ferraris⁶, nempe, quod legatum relictum puellis originariis non est dandum eis quae casualiter ratae fuerint in eo loco.

Dubitur 3°. *An legatum relictum orphanis possit dari pauperibus habentibus parentes inutiles?*

Non concurrentibus vere orbatis parentibus, videtur receptum apud omnes quod dari possit. Ratio, quia sic etiam impletur voluntas testatoris, qui vult opitulari filiis non habentibus a quo alantur: et tales sunt qui habent parentes inutiles, ex celebri illo dicto apud Glossam in can. *Admonere, caus 33, qu. 2*, v. *Dici: Si re pri-veris, nec nomen habere mereris*; et ex Glossa in cap. *Inter corporalia, de translat. episc.*, v. *Inutilem*, ubi dicitur, inutilem reputari ut mortuum. Huic cohaeret id quod dicunt Covarruvias *O*, Baldus *O*, de Palatiis >, Perez *O*, etc., apud Sanchez %

Jure, disp. 24, n. 295. . *Sauc/r.*, Consil. mor., lib. 4, cap. 2, dub. 19. — ¹ Loc. cit., dissert. 5, cap. 9, n. 14. — . Biblioth., v, *Crvlias*, n. 71,

bosa, *loc. cit.*, *alleg. 4, n. 7*) non solum requiritur ut sit natus in loco, sed quod parentes ibi domicilium contraxerint». — Idemque tenet Sanchez, *de Matrim., lib. 3, disp. 23, n. 3*.

*) Trullench, loco citato a Ferraris, scilicet, *lib. 7, cap. 18, dub. 12, n. 15*, v. *Septimo*, dicit solum ex Diana: ◊ Legatum relictum pro maritagio virginum, non posse dari expositae, quando haec concurrat cum originaria: nam haec est illi praeferenda, quod rationi et aequitati est conforme; sed tantum in casu quo non reperiuntur originariae ». At ipse jam dixerat, *ibid.*, y. *Quarto*: « Expositae censentur naturales illius loci ubi expositae sunt ».

¹ Covarruvias, in suis *Pract. quaestion.*, cap. 7 num 2, v. *Est ct in hoc*; Baldus, in *lrK* Plagiarii, C. *ad legem Flaviam de piagi-*ar.; Lupus de Palatiis Rubeis, in *Repetit*.

LcfKsx
reUctce
ciribn.
quando p»
iit dari n
trend»

Rebctsa
orpbaoli
potest din
nibculi pa-
rell« let
tiles;

nisi con-
current ve-
it orbae i
parentibus.

Limitatio
non omnino
improba-
biliter reji-
dtar.

nempe, quod pater dicitur orbatus filio, si filius est inutilis: ex Glossa in leg. *Plagiarii*, C. *ad leg. Flaviam de plagiar.*, lv. *Orbitates*]. Et cx eadem Glossa dicitur vidua quae virum inutilem habet. — Sic a pari dicendus orphanus qui parentes habet inutiles. Ita Roncaglia¹, Concina², Diana³, Salmant. ⁴ cum Trullench, etc.; ac adhaeret Lugo A

An autem, *concurrentibus vere orbatis parentibus, hi stiti praeferendi?*

Affirmant omnes praefati auctores cum Sanchez⁶, qui vocat commune^¹. Ratio, quia, cum voluntas testatoris possit impleri in sensu proprio, non debet impleri in improprio, ex clement. *Quia contingit, de relig. domib.*, et ex *Trident., sess. 25 [de Reform.]*, cap. 8. Sicut enim proprie vidua non est quae virum habet inutilem, sed quae viro caret, ut dicunt Silvester, Tabiena et Angelus, apud Sanchez; ita in casu nostro. — Attamen videntur non omnino improbabiliter negare Bonacina et Roncaglia⁶. Ratio, quia id, licet non congruat litteris dispositionis, congruit tamen, immo magis accedit ad finem testatoris subveniendi paupertati filiorum: qui, cum parentes habent inutiles, egentiores sunt vere orphanis, dum non solum debent tunc propriae, sed etiam parentum indigentiae providere.

Dubitur 4°. *An legatum relictum puellis ut nubant, possit dari eis quae sine dote jam nupserint?*

Resp. Affirmative, si sit relictum puellis determinatis. Quia praesumitur testator

¹ *Tr.* 14, qu. 15, cap. 7, qu. 5, resp. 1. — . De Just, et Jure, dissert. 5, cap. 9, n. 15. — ¹ Parc. 2, tr. 16, resol. 50. — . *Tr.* 14, cap. 5, n. 187. . *TTuIL*, lib. 7, cap. 18, dub. 12» n. 15, v. *Tertio*. — . Consil. mor., lib 4, cap. 2, dub. 13, n. 2. — *Silvest.*, v. *Tabiena*, eod. . *Angel*, eod. . *Sanch.*, loc. cit ., n. 2, v. t — . Loc. cit., qu. 5, resp. 2. — . *De Matrim.*, lib. 7, disp. 91, num. 63 et seqq. — . *Tr.* 14,

cap. Per vestras, *de donation.*, notab. 2, in princ., n. 12 ct 13; Didacus Perez, *Comment. tn ordinat, regni CasteHae, lib. 3, tit, 1, leg. 1*, v. *Cum jam sit visum*, habeni quidem de muliere quae nupsit viro inutili, quod dicitur vidua (et ita a Sanchez, *Consil. mor., lib. 4, cap. 2, dub. 13, n 1*, citantur); non autem loquuntur de patre qui filium inutilem habet, quamvis Glossa de utroque casu loquatur.

² Lugo, *disp. 24, n. 303*, eo sensu adhac rere dicendus est, quod affirmat in rigore lo

voluisse ipsis omnino providere ob pecu- liarem erga illas affectum, vel ut nubant, vel ut nuptae decenter vivant — Secus, si indeterminatis; quia tunc censetur potius testator voluisse subvenire nubendis, ut periculum prostitutionis vitarent — Quando vero legatum est relictum pro dotandis puellis pauperibus, bene potest dari nuptis; nam tunc perseverat finis testatoris, nempe sublevandi ipsarum indigentiam. Ita communiter Sanchez⁷, Roncaglia⁶, Salmant.⁶ cum Trullench et Diana, Concina¹⁰.

Dubitur 5°. *An legatum relictum feminis in matrimonium collocandis, possit tradi viduis iterum nupturis?*

Resp. Affirmative, si non sint aliae feminae aetate nobiles. Secus, si adsint, quia nomine mulieris in matrimonium collocandae, proprie intelligitur ea quae nunquam nupsit, vel si nupsit, invalide nupsit, aut matrimonium non consummavit, ex lege ** *Boves, § Hoc sermone, ff. de verb. signif.* Ita communiter Sanchez¹¹, Roncaglia u, Concinal⁶; et Salmant.¹⁴ cum Bonacina, Trullench, etc. — Qui tamen recte addunt cum Roncaglia, quod si legatum sit relictum pro nubendis feminis pauperibus, viduis etiam dari potest; quia verbi significatio utrisque convenit tam virginibus quam viduis.

Dubitur 6°. *An legatum relictum virginibus nubendis, possit dari virgini etiam corruptae?* — Distinguendum:

Si publice constet de ejus corruptione, non potest tradi; quia non adimpleretui

qu. 15. cap. 7, qu. 3. — . *Tr.* 14, cap. 5, n. 18». . *TrnU*, lib. 7, cap. 18, dub. 12, nuw 15. . *Diana*, pari. 2. tr 10». moi. 50. — * De Juit. et Jure, disteri. 5. cap. 9, n. 12 — ¹¹ *De Main*, loc. cit., n. 55 et seqq. — ¹² Loc. dt., qu. 3, resp 4. — ¹³ Loc. dt., n. 13. — ¹⁴ M Loc cit., n. 11N. *Hona* . dnp. 3, qu. 17, punct 8, § 4 o. 8. . *Trull.*, loc. cit, n lu *Routaglia*, loc. cit., retp. 4, i. f.

quando ejusmodi liberos non esse orphano¹, et legatum implendum esse in propria specie quoties id fieri potest, quibus verbis satis per spicue insinuat posse aliter fieri, si non possit in propria specie; ac proinde, veris orphanis non concurrentibus, legatum licite dari pauperibus qui parentes inutiles habent.

Sanchez, *loc. cit.*, n. 2, tenet hanc sententiam, sed non dicit eam communem.

Bonacina, id non habet, çn. 17, punct. 8, § 4, n. 2, nec, quantum assequi potui, alibi.

Lex ista his verbis utitur: « Ilcx bvr

finis testatoris, volentis tantum subvenire iis quae vere virgines sunt.

PMest dari clam corrupta

Secus, si clam sit corrupta; quia in communi aestimatione haec pro virgine reputatur, ut colligitur ") ex lege *Librorum*, § *Quod tamen*, ff. de legat, [hb. 3]. Nec censetur testator voluisse quod puella manifestet suam turpitudinem °). — Ita communiter Concinal, Roncaglia¹; Salmant. · cum Trullench, Diana, Martino a S. Joseph, etc.

An autem *puella corrupta possit tale legatum petere?*

Affirmant Salmant.⁴; quia in favorabilibus verba sunt large interpretanda, ut probant *

Clam corrupta probabilius nequit petere legitom,

Sed probabilius negant Concina 6, et Martinus a S. Joseph apud Salmant. T; tum quia verba testatoris servanda sunt in rigore quantum fieri potest; tum quia talis interpretatio fieret in praejudicium aliarum. Et idem videtur sentire Roncaglia⁸, dicens illum cui data est facultas a testatore eligendi virgines pro legato, non posse eligere eam quam certo scit corruptam, si absit scandalum. Conveniunt tamen Concina et Roncaglia W ad dicendum, posse illam petere et eligi, si desint aliae vere virgines.

nW dé-tint aline virgine

1 De Jail. et Jure, dissert. 5, cap. 9, n. 16. — ■ Tr. 14, qu. 15, cap. 7, qu. 4, resp. 1. — · Tr. 14, cap. 5, n. 190.. Tkull., lib. 7, cap. 18, dub. 12, n. 15, v. Quinta. · Diana, part. 2, tr 16, resol. 50. · Martin, a S. Jostph, Aviso de Coniesoret, lib. 2, de Tesum.. trat. 40, n. 15. — « Tr. 14, cap. 5, n. 190, i. f. — · Tr. 11, de Legib., cap. 4, n.29 et 30, —

Dubitatur 7°. *An legatum relictum puellae ut remaneat virgo, debeatur ei sinubat?*

Affirma. Sic enim statutum est in lege *Quoties* 22, ff. de condition, et demonstration.; quia, ut habetur in alia lege 2, C. de indicta viduitate, multum interest reipublicae ut proles augeantur. Secus dicendum, si legatum relinquatur viduae, ad viduitatem servandam, Authent. *Cui relictum*, C. tit. cit.; quia honestum est a secundis nuptiis abstinere. — Ita Salmant. et Concinal¹⁰.

Relictas puellae it maneat rj <0 poteit dari ii R-bal

Secui rt lictum ri-deat tt tu neat tidu

Dubitatur 8°. *An legatum relictum puellae ut nubat, transeat ad ejus haeredem, si ante nuptias illa moriatur?* — Recte distinguit Lugo ¹¹ cum Sanchez et Molina:

Si legatum relictum sit puellae intuitu subventionis illius personae, ut possit nubere, tunc transit ad ejus haeredem. — Secus, si nullo habito respectu ad personam, sed tantum ad operam piam peragendam; quia tunc est convertendum ad dotandam aliam pauperem. Vel si legatum sit relictum sub conditione necessaria, ut puella nubat, sine intentione faciendi operam piam; quia tunc legatum erit profanum, et fiet caducum, ac ideo transibit ad haeredem testatoris.

Quid à legato al dcten purl-lae. qile moritur us-te nuptim.

· Loc. cit.. n. 16. — *Martin, a S. Jostph, Aviso de Conies., lib. 2, de Testam., trat. 40, num. 15. - ' Tr. 14, cap. 5, n. 190. — · Loc. dt., qu. 4, resp. 1. — Concina, loc. dt., n. 16, i. f. — · Tr. 9, de Matrim., cap 1, n. 109 cl 110. — “ Loc dL, n. 7. — “ Diip. 24, n. 909. - Molina, tr. 2, disp. 249, n. 10.*

mone: dum nupta erit, primae nuptiae significantur ».

Lex *Librorum* hic citatur non quidem pro exposita opinione, sed pro ratione qua nititur, et quam Salmanticenses, *tr. 14, cap. 5, m 190*, ita exprimunt: « Sufficit quod in opinione communi habeatur ut virgo, ut talis ex communi modo loquendi ita appelletur, ex lege *Librorum*, § *Quod tamen Cassius*, ff. de legatis ». Et sane id colligitur ex dicta lege, in qua sancitur quod: « Si quis forte chartas sic reliquerit: *Chartas meas universas*, qui nihil aliud quam libros habebat, studiosus studioso, nemo . dubitabit libros deberi: nam et in usu plerique libros *chartas* appellant »

Nisi tamen constet legantem noluisse dare non habentibus virginitatis qualitatem, ut dicunt Trullench et Diana.

P) Roncaglia, *loc. cit.*, omittit quod ipsa petere possit, et dicit tantum cam eligi posse.

çj Etsi Lugo ea omnia habeat, quae affert S. Alphonsus, attamen suam distinctionem clariori modo exponit: « Ex conjecturis, ita Lugo, indagandum esse imprimis an nuptiae fuerint conditio necessaria; an potius legatum fuerit solum ut posset nubere, quo casu legatum transmittitur ad haeredes Titiae... Deinde, si non transmittitur, videndum erit an testator legaverit in bonum animae suae, quo casu legatum erit pium, et convertendum in dotem alterius pauperis, an vero legaverit ex affectu ad Titiam et ad eam remunerandam, quo casu legatum erit profanum et fiet caducum: videatur Sanchez et Molina ». — Et re quidem vera eodem fere modo procedit Molina. — Sanchez vero, *Consil. mor., lib. 4, cap. 2, dub. 4, n. 7*, non proponit tria hujus distinctionis membra, sed solum: « Si testator, inquit, respexit ad animam et ad piam causam, potius quam ad puellam illam..., convertendum est in aliud

Dubitatur 9°. *Au legatum relictum pro fabrica ecclesiae possit expendi in ornamenta et alia divino cultui necessaria?*

Relictum
pro fabrica
ecclesiae
potest ex-
pendi in
haec necem-
na coitui.

Negant Panormitanus r et Lopez '■, apud Sanchez '. — Sed probabiliter affirmant idem Sanchez et Lugo3; quia nomine fabricae intelliguntur omnia necessaria ad servitium ecclesiae, nisi aliter constet de mente testatoris.

Dubitatur 10°. *Quomodo distribuendum legatum relictum pauperibus?*

Ordo icr-
vandut in
ditribuen-
dn leptit.

Resp. Si legati exsecutio relicta sit ad electionem haeredis, potest ipse dare cui-cumque vere pauperi.

Si vero non est haeredi electio com-missa, tunc praeferendi sunt:

Γ. Coniuncti testatoris; ut communiter DD. cum Barbosa 3 et Roncaglia ♦ Et inter eos praeferendi sunt proximiores; ut docet D. Thomas »Λ — Id enim exposcit ordo caritatis: atque hoc (addit Roncaglia), etiamsi adsint alii pauperiores'4

2°. Pauperes concives testatoris prae-ferendi sunt caeteris extraneis; ut Glossa6,

' Consil., lib. 4, cap. 2, dub. 14, n. 2. — *Sanchca*, loc. cit., num. 3, — . Disp. 24, num. 304. — . De Potest episc., alleg. 63, n. 17. — 4 Tr. 11, qu. 15, cap. 7, qu. 6, resp. 2, v. *Tertio*. — *Roncaglia*, loc. cit. — * In cap. Si *pater*, de testam., in 6., v. *Pawpcrrs*. — . Loc. cit., v. *Primo*.

et Roncaglia6 cum Menochio; atque colli-gitur ex lege *Praeses*, C. de *servitul. et aqua*.

3". Magis indigentes; ut S. Thomas s, Roncaglia Et etiam nobiles; ut addit Barbosa * cum Surdo "¶

4°. Pauperes probatoris vitae: S. Tho-mas *. — Hinc dicunt Laymann % Ron-caglia A cum Menochio x), praeferendos esse religiosos qui ex eleemosynis vivunt. Recte vero censet Roncaglia, contra ali-quos, non venire nomine pauperum reli-giosos qui habent redditus sufficientes unde vivant.

5". In aequali paupertate praeferendae sunt feminae, quatenus istae majori peri-culo peccandi sunt expositae: idem Ron-caglia. — Cum autem testator dixerit, le-gatum inter pauperes distribuendum, non potest uni tradi. Ita Roncaglia, et Bar-bosa ' cum Menochio », Bartolo, etc. com-muniter.

An vero *eo casu possit exsecutor etiam sibi aliquid applicare?* — Affirmant Lay-

Menoch., lib. 4, praesumpt, 125, n. 5. — 5 Loc. dL, v. *Sr-cundo*. — . Alleg.83, n. 16. — *Roncaglia*, loc. cit., v. *Quarto*. — *Roncaglia*, loc. cit., v. *Quinto*. — *Roncaglia*, loc. cit. — . Alice- 63, num. 19. - *Bartol.*, in lej. 1, 0. de optione legata.

opus pium; si vero fuit contemplatione per-sonae, et non piaae causae, legatum fit caducum et pertinebit ad haereditatem ».

r) Panormitanus, in *cap. fut. de testatu.*, n. 2; Gregorius Lopez, *part. 1, tit. 10, leg. 11, gios. 1*; et *part. 3, tit. 32, leg. 24, gios. 4, i. f*> perspicue hanc de legatis negativam sententiam innuunt, dum negant redditus ad fabricam deputatos, posse pro aliis rebus expendi.

g) S. Thomas in *2a 2ac, qu. 32*, tractat de eleemosyna in generali, et *art. 9*, ait prae-ferendos esse eos qui nobis sunt propinquiore. Deinde subdit: « Est tamen circa hoc discre-tionis ratio adhibenda secundum differentiam conjunctionis, et sanctitatis, et utilitatis. Nam multo sanctiori magis indigentiam patienti et magis utili ad bonum commune, est magis eleemosyna danda, quam personae propin-quiori, maxime si non sit multum conjuncta ». — Denique, *art. 3, ad 1*, non jam de propin-quis, sed in universum scribit: < Dare magis indigenti *melius est* ceteris paribus». —

D Scilicet *posse* magis conjunctos praeferri, etiamsi alii majori inopia laborarent.

*) Surdus, de *Alimentis, tit. 1, qu. 93, n. 30*, concordat, loquens de ordine in elee-mosyna in generali servando, quamvis pas-

sim *ibid*, de legatis inter pauperes distribu-en-dis loquatur.

«9 Laymann, *lib. 3, tr. 5, cap. 11, n. 6* (allegato a S. Alphonso), utique scribit reli-giosum testamenti exsecutorem, posse suo mo-nasterio applicare legatum, inter pauperes aut causas pias distribuendum. Sed *n. 3*, magis distincte loquitur, et videtur adhaerere limi-tationi quam S. Alphonsus ex Roncaglia habet et probat; scribit enim pauperes, quibus lega-tum aliquod relinquitur, « tales intelligendos esse, qui victum incertum habent ex eleemo-synis fidelium, non autem ea xenodochia, vel religiosorum monasteria quae ex fidelium eleemosynis collectum annum sufficientem victum obtinent».

v ' Roncaglia, loc. cit., v. *Quarto*, dicit *posse* praeferri religiosos qui ex eleemosynis vivunt. — Sed Menochius, quem Roncaglia allegat, dicit *loc. cit., n. 12*: « Religiosi quidem ante alios, eodem ordine, quo supra diximus de feminis [scii, eligendo prius pauperiores], eli-gendi sunt ».

Menochius citatur quidem a Barbosa simpliciter, ut refert S. Alphonsus; ipse tamen, *loc. cit., n. 25 et 26*, distinguit, et negat posse uni pauperi legatum tradi, si bona testatoris distribuenda sint opulenta, ita ut inops ille

< 'I
r<upcx p0'
lest tibi ip
plicare lc

mann ', Sanchez et Barbosa l cum Palacio -, Menochio, Gonzalez et aliis communiter. Excipiunt tamen Laymann et Sanchez, si testator noverit ejus paupertatem; quia tunc censetur quod si voluisset illi subvenire, aliquid expresse reliquisset. — Sed non improbabiliter Roncaglia⁴ hanc exceptionem non admittit. Quia non praesumitur testator eum voluisse inferioris conditionis facere quam alios pauperes; et si aliquid ei non reliquerit, id evenire potius censendum vel ex oblivione vel inadvertentia, vel quod noluisset testator ruborem executori inferre, si inter pauperes eum numerasset.

931. - Quaeritur hic Γ. *An Summus Pontifex possit sine justa causa valide commutare ultimas voluntates testatorum a>?*

P*p4 ct
juku cau»4
potest com
matere ul
lima* to
lunUte*.

Nulli dubium quod Papa potest cum causa ultimas voluntates commutare; ut patet ex clem. *Quia contingit 2, de religiosis. dornib.*, ubi dicitur: *Ea quae ad certum usum largitione sunt destinata fidelium, ad illum debeant, non ad alium (salva quidem Sedis Apostolicae auctoritate) converti.*

Sed dubitatur *an id possit Papa sine causa*. — Tres sunt sententiae apud Sanchez ·:

Potest c-
tiara sine
CAUMJUXIA
quondam.

Prima sententia affirmat: quam tenent Armilla Angelus', Silvester·; Tabiena, etc., apud Sanchez ·. — Ratio, quia omnia legata intelliguntur implicite relicta ad arbitrium Papae vel principis. — *Secunda* sententia, quam tenent Angelus, Rosella, Covarruvias··l, etc., apud Sanchez '°

Id point
josu alio*
dt potestate
absolut *)
won ordtna-
ru

Lib. 3. tr. 5. cap. 11, n. 7. — Decal., lib. 6, cap. 11, n. M. — Atleg. 63. n. 22. — Menoch., praerumpi. 125, n. 17. — Hrron. Gontalci. ad reg. 6 Cancell., glos. 2. n. V — Laym, loc. cit. — Sanch., loc. dt., num. 55. — Tr. 14. qu. 15. cap. 7, qu. 6, resp. 2, post med. — Consil. mor., hb. 4. qu. 2, dub. 1. — V. Ltfatum, n. 55. — V. Lefatum II, cum. 12. — V. Lefatum IV, qu. 12 et 13. — TaNrru, v. Lefatum II, tum, 12. — Loc. dt., num. 1. — (Rgr/us dt Ubaldi5, jn leg. 10, -Si icitamntum, C. de

dives efficeretur, affirmat vero posse dari unitantum, si bona sint modici valons, ita ut is pauper et inops electus non efficiatur dives, sed solum ab inopia sublevetur

Lupus de Palatiis Rubeis, in Rcf>ct. rubric de donation., § 65, n. 42, dicit executores pauperem posse sibi legatum applicare, •st ipse sit in summa necessitate., quia in extrema necessitate omnia sunt communia ».

(et cui adhaeret Croix "), id admittit de potestate absoluta, non autem ordinaria.

Tertia sententia, verior et communis, vtr)a,, quam tenent Busenbaum (infra, n. 939), Sanchez ll cum Bartolo Socino; Laymann *, Salmant. 14 cum communi, Molina ,e et Lugo ' (qui praefatas duas sententias falsas vocat), omnino negat posse Pontificem aut principem sine justa causa commutare testatorum voluntates. — Probat 1°. Ex Tridentino ", ubi (ut sentit Laymann l8 cum Molina *) supponitur, tales commutationes posse fieri a Sede Apostolica *nonnisi ex justa et necessaria causa*. Probat 2°. Ratione. Quia, licet dispositiones testatorum censeantur commissae Papae (vel principi), non tamen ut domino, sed ut boni communis aut piarum causarum dispensatori committuntur. Unde cum Pontifex non sit dominus talium bonorum, non potest neque ex potestate ordinaria neque extraordinaria convertere sine causa has dispositiones ad alium usum, quam a testatoribus sunt destinatae.

Si igitur legatum est profanum, poterit princeps, ob necessitatem publicam vel aliam justam causam, in aliud legatum profanum vel pium commutare. — Si vero legatum est piuffi, poterit Papa tantum, justa causa interveniente, in aliud pium convertere.

Quaeritur 2°. *An episcopi cum justa causa possint commutare pias dispositiones?*

Prima sententia affirmat. Et hanc tenent Angelus²⁰, Silvester 1, Armilla **, et

testam. — Rosella, v. Ltfatus, n. 7. — w Loc. cit., n. 2. — 11 Lib. 4, n. 842. — * Loc. dL, n. 3 et 4 — Socinut junior, lib. 2, consil. 55. n. 6 et seqq. — 11 Lib. 3, tr. 5, cap. 11, n. II. — u Tr. 14, cap. 5, n. 194. — u Dc Primogeniis, lib 4, cap. 3. n. 10. — » Disp. 24, n. 312. — " Se... 22, de Reform., cap. 6. — ' Loc. dt., n. 11. — De Just. et jure, tr. 2, disp. 249, num. 5. — - V. Lefatum II, num. 12 et 14. — « V. Lefatum IV, qu. 12. — " V. Lcfatum,

931. - a) Quaestio movetur de illis dumtaxat ultimis voluntatibus, quae respiciunt ad pia opera vel ad bonum commune, ut animadvertunt Sanchez et plerique ex citatis auctoribus

Scilicet alii auctores apud Covarruvias, Variar. lib. 3, cap 6, n. 8.

Bartolus, in leg. fin. C Si contra jus, aperte sententiam hanc innuit, dum negat

EpKcpu»
jaiu ilio-
potest com
notare ex
ja»u CAUSA.

Roselhi, Tabiena, apud Sanchez 1; et Beja cum aliis apud Croix ., qui huic sententiae adhaeret.

Ratio † Quia communis sententia (ut asserit Croix 8) tenet, apud episcopos esse huiusmodi facultatem ordinariam commutandi; quia talis commutatio est quaedam dispensatio in lege praescribente exactam impletionem ultimarum voluntatum. Unde quando dicitur fieri posse dispensationes, et non exprimitur a quo in Tridentino satis intelligitur fieri posse ab episcopis; uti cum pluribus docent Suarez⁴ et Sanchez . — Hinc inferunt idem Sanchez . et Lugo[†], quod si testator reliquit alicui ecclesiae legatum pro festo anniversario, potest episcopus illud ad tempus commutare in reparationem ecclesiae, quae aliter non posset reparari.

Ratio 2 Quia, licet episcopus nequiret hoc facere ex potestate ordinaria, potest tamen ut Sedis Apostolicae delegatus: modo adsit justa causa, iudicio episcopi. Idque probant ex Tridentino⁶, ubi dici-

Roiflla, v. Lt&aius, n. 9. . Tabitna, v. Zrgc/MJH //, num. 12 et 14. . 1 Consil. mor.» lib. 4, cap. 2. dub 2, n. 3. — Btja, Resp. cas. consc., part. 4, cas. 22 . Lib. 4, n. W6. — . Loc. cit. — 4 De Leftbus, lib. 6, cap. 14, num. 8 — . De Matrùn.f lib. 8, disp. 5, n. 1. — . Consil. mor.» lib. 4, cap. 2, dub. 7, n. 2. — ’ Disp. 24. n. 310. — . Sett. 22, de Reform., cap. 6. — . Dc Off. et Potest, cpiic., illcg. 83, n. 6. . Vasquius Mtnchatcnsis, Controv., lib 1, cap. 25,

tur *In commutationibus ultimarum voluntatum, quae nonnisi ex justa et necessaria causafieri debent, episcopi, tamquam delegati Sedis Apostolicae, summarie et extrajudicialiter cognoscant, nihil in precibus, tacita veritate, vel suggesta falsitate.fuisse narratum, priusquam commutationes praedictae exsecutioni demandentur.* — Ita Barbosa’ cum Silvestro Menchaca, Beja .>, Graffio % Mandosio .>; ddatque etiam Rotam Romanam’λ Et ita etiam Salmant.*f).*

Secunda vero sententia probabilior, quam tenent Molina ^o, Laymann “, et Sanchez ” cum aliis, negat posse episcopos, etiam cum justa causa, commutare ultimas voluntates. — Ratio, quia ex cap. *Tua nobis 17, de testam.*, et ex Tridentino ¹³ imponitur episcopis exsequi, exacte ultimas voluntates. Et hoc, etiamsi commutatio fieret in melius, ut dicunt Barbosa ¹⁴ cum Imola et Bonifacio; Laymann ac adhaeret Lugo ‡; *ex cap. Conquestus, de foro competenti*, et cap. *Quia nos, de*

Probabili-
lias non po-
te t.

num. 26. — * Tr. 2, dup. 249. num. 5 et 7. — u Lib. 3, tr. 5, op. II. num. IL — “ Consil. mor., lib. 4. cap. 2, dub. 2, num. 5 et 6. — ■ Ses-. 22, de Reform , cap. 8. — “ Alleg. 83. num. 2. . Jaau. ab Imola, tn clem *Quia* de religio-, domib., num. 9, v. *Pq m Usiaior* . *Bonifadus dt Viialifrii*, in dem *Quia* dt relig. domib., num. 110 ct 111. — “ Lib. 3, tr. 5, cap. 11. num. 11.

principem posse alii sine causa dominium rei meae transferre.

d) Suarez et Sanchez loquuntur non de solo Tridentino, sed de quacumque lege pontificia, in qua didtur quidem dispensari posse, sed non exprimitur a quo facienda sit dispensatio.

’) Silvester, uti retulit S Alphonsus ad primam sententiam, absolute tenet episcopum posse ultimas voluntates commutare, et ita pariter a Barbosa citatur. — Beja autem, *loc. cit.*; Jacobus de Graffiis, *Decis. aur., part. 1, lib. 2, cap. 53, w. 11*; Mandosius, *Tract, de signatura gratiae, § Commutatio ultimae voluntatis*; ac Rota romana, *Decis. noviss. diversor., part. 3, lib. 3, decis. 1122*, a Barbosa adducuntur pro sententia quae docet episcopum id posse tamquam Sedis Apostolicae delegatum: sed non satis accurate; nam ii auctores simpliciter tenent primam sententiam, nec loquuntur de Sedis /Xpostolicae delegato. — Praeterea Mandosius suam sententiam limitat ad casum, quo legatum impleri impossibile est; si vero sit difficile dumtaxat: « Ego, inquit, non obstante praedictorum auctoritate

et ratione per eos adducta, vel hanc commutationem a Summo Pontifice obtinendam esse consulerem, vel saltem a Papa ad cautelam confirmandam esse ».

f) Salmant., *tr. 14, cap. 5, n. 193 et 194*, pariter tuentur primam sententiam absolute, nec loquuntur de Sedis Apostolicae delegato.

Lugo, *disp. 24, n. 307*, eo sensu huic opinioni adhaerere dicendus est, quod concedit commutationem in melius fieri posse, quando legatum in propria specie impleri nequit. — Sed *cap. Conquestus, ile foro compel.*, et *cap. Quia nos, de testam.*, non citantur a Lugo sed a Laymann, pro opinione quae negat exsecutorem aut episcopum posse commutare, ne in melius quidem, voluntatem defuncti, si haec possit juste et honeste impleri. At cap. *Quia nos*, non videtur ad rem citari; ait enim clericos posse libere disponere de bonis quae sibi obvenerint, paternae successionis vel cognationis intuitu, non habito respectu ad Ecclesiam; « de his tamen quae consideratione Ecclesiae perceperunt, nullum de jure possunt facere testamentum ». — Cap. *Conquestus*, aptius ad argumentum qua-

testam., contra Diana ‘, ac Silvestrum S Beja ‡, Graffium ¶ Comitolum, Vasquez ‡, etc., apud Croix ·, qui admittunt commutationem in melius. — Nec probari dicunt primam sententiam a Tridentino, in citato *cap. 6*. Nam ibi tantum committitur episcopis ut, quando commutationes ultimae voluntatis a Sede Apostolica eis committuntur, ipsi, antequam illae executioni demandentur, examinent an sint verae causae expositae. Concilium enim in *cap. 5* immediate praecedenti locutum erat de executionibus dispensationum a sola Sede Apostolica obtentorum. Et hoc ajunt esse conforme clementinae *Quia contingit*, citatae in prima Quaestione. Valde tamen probabiliter censet Laymann a; et consentiunt Salmant.⁴ cum Bonacina et Trullench, quod si aliqua causa superveniat, vel si fuerit testatori ignota, quam si ille cognovisset aliter disposuisset: tunc episcopus cum haerede potest ex epikeja interpretari voluntatem testatoris, et legatum in alium usum convertere, puta, si legatum sit relictum pro vasis sacris conficiendis, quibus ecclesia non egeat, sed potius casulis. — Quando autem legata pia nullo modo possunt applicari ad usum a testatore intentum, illa non fiunt caduca, sed applicanda sunt in alium pium usum,

Si aliqui cauta ta perveniat, potest in urpretari cum haere de

hem legau pia impotal bilia.

· Part. 2, tr. 17, re>ol. 26 — *CotniloL*, Reap. mor, hb. 7, qu. 9, num. 2. · 1 Lib. I, num. 647. — ‘ Lib. 3, tr. 6, uip. H, num. 11, in med., — · Tr II. cap. 5, num. 194. · *Ponac*, dbp. 3, qu 17, punct. H § 9, q. I · *Trull.*, hb, 7, cap |R, dub. 12, n. 3D,— 1 Loc. dt., n 10 | *Abb. Panortn.*, in cap .Vos *quidtm*, de tatam., n. 6 et 14. — · Ditp. 24, n. 106, v. f. ct 306. ex cap. *Not quidtm 3*, Je tauim. — *Abb. Panortn.*, in cap. A’oi *quidem 3*, de tatam., num. 6 ct 14. · *Petr, de Ubald.*, dc Canonica episc. ct paroch., cap. 7,

drat: «Cum... valde sit iniquum» inquit, ut ea quae collata sunt pro remedio peccatorum venerabilibus ecclesiis vel relicui..., aliis usibus applicari ». — Demum Laymann addit *can. 4, caus. 13, qu. 2*, qui aptissime citatur. « Ultima voluntas defuncti modis omnibus conservari debet ».

Ii auctores, nempe Silvester ct Beja, *locis citat.*; ct Graflus, *lib. 3, constl. 2, de Testamentis, n. 10*, Vasquez, *opusc. dc Testam., cap. 8, § 5, dub. 3, n. 104*, primam sententiam absolute tuentur; et Beja expresse dicit legatum posse ab episcopo in aequale aut melius commutari

O Petrus dc Ubaldis, *loc. cit.*, *n. 38 ct 39*, habet totam S. Alphonsi sententiam, quamvis a Barbosa, *loc. cit.*, *n. 6*, citetur solum pro

arbitrio episcopi et exsecutoris; ut docent idem Laymann§ cum Abbate, et Lugo·.

Sed dubitatur 1º. *An in commutationibus ab episcopis faciendis requiratur etiam consensus haeredis et legatarii?*

Abbas et Petrus de Ubaldis, apud Barbosa 7, dicunt requiri consensum haeredis, ex cap. *Nos quidem, de testam.* — Si haeres nollet consentire, episcopus solus potest commutationem exsequi; ut ait Rochus cum Felino, apud Barbosa⁸.

Dicit autem praedictus Petrus de Ubaldis ‘ex Bartolo *O*, quod insuper requiritur consensus ecclesiae cui factum est legatum. Sed si neque ecclesia vellet consentire, episcopus solus commutare potest.

Dubitatur 2º. *Quae sint causae ob quas episcopus ultimas voluntates commutare valeat?*

Causa 1· est, quando pecunia legata ad aliquem usum non sufficit. — Barbosa ·, etc.

2 Quando usus legati non potest adimpleri: idem Barbosa 10 cum Riccio. Vel si res legata nequeat deservire pro usu destinato, ob impedimentum facti vel juris: ita Barbosa 11 cum Imola, Bonifacio *J*, Abbate, Innocentio ‡, Ubaldo, Socino etc. — Hinc si non potest monasterium monialium construi, ubi voluit testator, puta

principal ·, n. 38. - ‘ De Offic. et Potest, episc., alleg. 83, num. b. — *Rochus dr Curie*, Repetit, in rubric, dc Jure patronat., § *Pro to*, num. 32. - *Felin.*, in cap. *Cum accés’ ussent*, de constitui., n. 20. · ‘ Loc. cit., n. 6. — 1 Loc. dt., n. 7. — * Loc. cit., n. 8. *Joan. Ahis. Ricciut*, Collectal),, deci*. 568, v. *Prima*. — ‘ Loc. dL. n 9. - *Joan, ab Imola*, in cap. Abs *quidem*, dc testam., n. 3, 22 et 23. - *Abb. Panorm.*, in cit. cap. 3, n. 6 ct 14. · *Petr, dc Ubald.*, loc. dt., n. 35 ct *cqq.

priore ejusdem parte. — Praeterea Bartolus a Barbosa (non ab Ubaldo) citatur, pro sententia docente episcopum solum commutare, si neque ecclesia neque haeres consentire velint; quod sane Bartolus, *in leg.* Legatum, ff. *dc usu/ructu legato, n. 5*, aperte significat, dicens: «Quod si partes non possunt esse con cordes in hac transmutatione,... judex erit medius, cujus auctoritate transmutabitur..

J) Bonifacius de Vitaliniis male a Barbosa citatur; nam *loc. cit.*, *in elem.* Quia contingit, *de relig. domib.*, *n. 110 ct 111*, id non habet.

* Innocentius, *in cap.* Nos quidem, *dc testam.*, loquitur dc impedimento in genere, nulla facta mentione de jure aut facto; Soci-nus senior vero, *de Oblationib., libell. 19, n. 16*, loquitur dc impedimento facti.

Non ica per reqfir. tur coc«» sut hiet di* sot lr gaUrIL

C<14Ur fl quibas tpi scopat po luuocea ure

in loco campestri, (contra praescriptum a concilio Tridentino ‘), potest episcopus alium locum destinare; ut Farinacius *O*, Alexander m>, Riccius, cum eodem Barbosa ·.

Qui tamen notat cum Ubaldo et Genuensi, quod si impedimentum est facti, et non est perpetuum, debet exspectari tempus opportunum, ex cap. *Non est* et cap. *Quod super his, de voto*. Si vero impedimentum est juris, distinguit idem Petrus de Ubaldis, quod si legatum est ad usus pios, tunc fit commutatio. Secus, si ad usus inhonestos, puta, ut in ecclesia fiant ludi theatrales, qui prohibentur in cap. *Cum decorem, de vita et hon. cler.*;

tunc legatum est nullum, tamquam inutile, ct fit caducum.

3». Causa est, si legatum est factum ad usum non ita necessarium. — Tunc enim poterit episcopus commutare in alium pium usum magis eidem ecclesiae necessarium: ita Barbosa · cum Riccio et Genuensi vide mox dicta in *Quaer. 2*. Immo etiam ad alium usum fructuosum, si causa sit gravissima, et ita praesumatur mens testatoris; ut addit Genuensis apud Barbosa ·. — Sic pariter dicit idem Barbosa 5 cum Riccio, quod redditus aliqujus capellae deputatos pro Missis, episcopus potest commutare in paramentorum emptione pro una vice tantum.

DUBIUM III.

De Renuntiatione Haereditatum.

932. *Quando valeat renuntiatio hacrcditatis.* — ·. *An haec stricte interpretanda.* - *Vide ibi resolutiones.* — 934. *An sint irrita pacta de haereditate viventium.* - *Vide exceptiones.* — 935. *De constitutione Tridentini irritante renuntiationes ingredientium religionem.*

Renuntia* Jo fatnrae Uerediu-0», nulla.

932. - « Resp. F. Renuntiatio futurae « haereditatis, nisi juramento firmetur, « nullius roboris est. — Ratio, quia ita «jure cautum est propter bonum publi- « cum.

« Excipe 1º. Nisi quis in ipso testandi « actu renuntiet juri successionis; vel post «testamentum conditum, in quo praete- « ritus est, praeteritionem sui approbet.— «2º. Nisi haeres necessarius, post debi- « tam sibi portionem integram a patre ac-

« ceptam, reliquae haereditati renuntiet; « qui tamen, si bona patris postea augean- « tur, legitimam eorum portionem potest « exigere. — Ita Laymann·».

933. - « Resp. II". Renuntiatio haere- «ditatis, cum odiosa sit, et contra jus « commune, strictae interpretationis esse « debet.

« Unde resolves casus sequentes: « 1º. Non obstat renuntiatio haeredi- « tatis, etiam jurata a filio facta, quominus

RenanUa- tio haeredi tnti sinete interpre- tanda.

Corollaria.

1 Sc m. 25, de Regular., op. 5. — *Riccius*, CollecUn.» dcd 558, i. L.; ct dcci 1270, v. *Limita 3* · · Alleg. 83, n. 10 et II. — *Ubald.*, de Canonic, eploc, et poroeb., cap. 7 principal., q. 36. ‘ *Genuensis*, Prix, archiepbcop., cap. 19, n. 2. — *Ubald.*, loc. ciL, n. 36 et 37. C(r. Barbosa, loc. cit.,

n. 9. — · De Offic. et Potest, eploc., alleg. 83. n. 12. · *Ric- cius*, CoUectan., dcci 1270, ¶. *Limita 6*·, — *Gmutnsis*, Practicabil. ecdesiost., qu. 213» v. C - 1 Loc. dt., n. 13. — · Loc. ciu, n. 14. *Riccius*, CoUectan., dcd 558, v. *Quinta*. — · Lib. 3, tr. 5, cap. 7, n. 1.

O Farinacius, *Dccis. Rotae CXL, lib. 1, decis. 126*, (in calce Consiliorum criminalium ejusdem) non de facultate generali loquitur, sed casum particularem affert, quo S. C. EE. et RR. commisit lod inspectionem ad exstruendum quoddam monasterium industriae episcopi, qui locum approbavit Unde non satis accurate allegatur a Riccio, a quo Barbosa suam allegationem mutuatus est

"D Alexander Tartagni Imolensis, in *lib. 7, consil. 73, n. 4*, loquitur dc casu simili, scilicet de capcllania ct altari erigendis in qua-

dam ecclesia, in qua locus non erat aptus ad exstruendam novam capellam.

"J Barbosa hic citat Genuensem, *Prax. archiep.*; sed ibi, *cap. 19* (al. *cap. 20*), casus utique similes habet, minime vero praesen-tem; scribit enim *n. 5*: « Declara secundo, ut possit fieri commutatio in alium usum per episcopum, ad tempus ct non perpetuo et ex aliqua causa ». Ex quo principio, *n. 6*, colligit resolutum esse in curia archiepiscopali Nea- politana, quod «reditus cujusdam capellae, deputati pro missis celebrandis, poterant pro

« ab eodem patre, mutata iterum volun-
«tate, possit institui haeres. — Molina,
« Sanchez ’.

«2°. Si filius renuntiavit in favorem
« fratris, eo mortuo ante patrem, is qui
« renuntiavit, in prima haereditate succe-
«dere potest, immo etiam institui debet;
• quia causa renuntiationis cessavit. —
« Molina ’.

« 3°. Filius post juratam renuntiatio-
« nem nihilominus succedere potest in iis
« bonis quae pater ad secundas nuptias
« transiens, liberis ex priore matrimonio
• susceptis relinquere cogitur. Ratio est,
« quia in his filius non succedit jure san-
« guinis, cui renuntiavit; sed propter civi-
« les constitutiones et favores. — Molina °.

« 4°. Etsi filia accipiens dotem a patre
« dicat se ea contentam, et renuntiare
« paternae haereditati; pactum tamen illud
« est invalidum, eoque non obstante potest
« postea petere complementum legitimae
« portionis suae 4. — Molina, Sanchez 5,
« Lugo .

« 5°. Si parentes dent filiae dotem infra
« portionem legitimae debitae, inducant-
« que eam coactione vel fraude seu dolo
« ad renuntiandum legitimae, non sunt in
« conscientia tuti, sed tenentur illi resti-
« tuere libertatem. Sanchez ’, Lugo^e. —
« Ac licet filia, si renuntiationem jura-
« mento firmaverit, eam servare teneatur;
« si tamen dolus vel metus intervenerit,
« licebit relaxationem juramenti injuste
« extorti petere: eaque obtenta, non tene-
« bitur pacto quod ex injusta coactione
« processit. Vide Sanchez’, Lugo¹⁰».

934. - « Resp. III⁰. Omne pactum vel
• donatio de alterius viventis haereditate
« ipso jure irrita est. V. gr. irritum est

Pactum
de lueredi
(ate »Itt-
nil- fiven
U», oullum.

Molina, tr. 2, disp. 579, n. 23. — 1 Decil., Hb. 7, cap. 7,
η. II. — 1 Loc. dt., n. 19. — Tr. 2, disp. 579, n. 21. — Ex
leg. Padum dotali 3, C. de collation.; leg. Si quando 35,
C. de tnoff. tcsUtn., et cap. Quamvis pactum 2, de pactis,
io 6 — Molina, disp. 149, n. 3. — 1 Consil, mor , Ub. 4,
cap. 1, dub. 31, n. 4 ct seqq. — Resp. mor., lib. 6, dub. 24,

ana vice converti in emptionem paramento-
rum pro dicta celebratione . — Atvero in
Practical), cedēs., qu 213, n 7, scribit ex
alio quodam auctore, quem videtur approbare:
• Legatum Lactum ad pias causas in aedificio
ecclesiae, si ecclesia non indigeat calice vel
fabrica, poterit de consensu episcopi fieri con-
versio in alium casum .

« pactum quo Titius haereditatem quam
« sperat a Sempronio, promittit aut obligat
« Cajo. Ratio est, quia tales pactiones odio-
« sae sunt et plenae periculis, ob insidias
« quae parantur ejus vitae super cujus
« bonis fit pactio. — Laymann **

« Excipe Γ. Nisi consentiat is de cujus Exu?
« haereditate agitur, et in eo consensu D’.
« usque ad mortem perseveret — 2°. Nisi
« renuntiatio fiat in favorem communitatis
« seu collegii; hic enim cessat praesum-
« ptio vel periculum insidiarum. — 3°. Nisi
« quis ob constitutiones Ordinis de omni-
« bus bonis et juribus acquisitis et aequi-
« rendis disponere debeat, idque in favo-
« rem communitatis piae, vel etiam cer-
« tae personae pauperis. Sanchez ’, Lay-
« mann ’. — 4°. Nisi fiat pactum circa
« haereditatem personae incertae; v. gr.
« si quae mihi haereditas obvenierit dum
« vixero, tua esto; cessat enim periculum.
« Molina °), Sanchez l4 ».

935. - « Quaeres: quousque se extendat TM’.,
« constitutio Tridentitil)* irritans donatio- um < D
« nes et renuntiationes etiamjuratas, quae hODOI ū.
« fiunt ab ingredientibus religionem, nisi <n e
« fiant cum licentia episcopi sive vicarii,
« intra duos menses proximos ante pro-
« fessionem, et professio postea subse-
« quatur?

« Resp. Γ. Hanc constitutionem non m>t
« habere locum in codicillis, testamentis au,
« aut donationibus mortis causa: quiahu-
« jus constitutionis ratio est, ne per renun-
« tiationem haereditatis novitiis impona-
« tur necessitas profitendi; haec enim ratio
« cessat in his ultimis voluntatibus, quippe
« quae usque ad professionem revocabiles
« sunt. Quare valet adhuc hodie testamen-
« tum a novitio conditum; neque rumpi-

num 1. — 1 De Matrim., Hb. 4. disp. 9, num. 13. — Loc.
dt., n. 2. — Dccal., lib. 3, cap. 12. — 10 Loc. dt., dub. 24,
n. 8; cl de Just, et Jure, disp. 22, sect. 8, n. 195. — 11 Lib. 3,
tr. 5, cap. 7, num. 3» — “ Decal., Hb. 7, cap. 2, num. 54. —
“ Loc. dt., num. 3. — u Decal., Hb. 7, cap. 2, num. 31.
— ® Sess. 25, de Regular., cap. 16.

934. - § Molina, disp. 579, n. 38, hoc
assertum non habet disertis verbis; idem ta-
men satis videtur insinuare: dicit enim in-
validum pactum de futura haereditate certo
modo dividenda, < si sit alicujus certi et deter-
minati hominis». Ex quibus utique videtur
posse colligi validum futurum esse, si fuerit
circa incertae personae haereditatem.

< tur, secuta professione, etsi monaste-
< rium in eo praeteritum fuerit. — San-
« haec βλ

< Qui autem licite a religione rece-
« dit, recuperat omnia bona cuicumque
« ante donata intuitu ingressus in reli-
« gionem.

< Resp. 2°. Ea constitutione non prohi-
« berj donationem modicam; quia cessat
« ratio. — Sanchezl.

« Resp. 3°. Ea comprehendi renuntia-
« tionem beneficii ecclesiastici. Ratio, quia
« haec est amissio magni juris, ob quam
« libertas egrediendi e religione impedi-
• tur. Sanchez2.

« Resp. 4°. Per eamdem etiam irritan-
• Iur renuntlat*ones Quae fiunt ante ingres-
« sum religionis, intuitu vel causa impul-
« siva ingrediendi: qualis intentio in dubio
« praesumitur, si non multo ante ingres-
• sum factae sint. Ratio est, tum quia con-
« cilium absolute loquitur; tum quia alias
« non sufficienter consuluisse libertati
« novitiorum. — Navarrus, Lessius ’; con-
• tra Sanchez cujus tamen sententia est
« probabilis. Unde sic donatum tuto reti-

oec doox»
^amodit

Aβai re-
ta indi-
01

laatlatio-
rS heta-
unitu in-
p“u'

Contrj.
π&α eit
Flotabiie.

neri potest, donec per sententiam judicis
rescindatur.

« Resp. 5°. Irritam etiam esse donatio-
nem seu renuntiationem bonorum, sub
conditione professionis edendae factam,
ita ut, ea non secuta, corruat. Navarrus,
Sanchez 4, Molina % etc. — Ratio est,
quia donantes seu renuntiantes aegre
contristant donatarios, ut eos de posses-
sione semel capta dejiciant: et mona-
steria quae tales donationes acceperunt,
omnes modos adhibent ut tales ad pro-
fessionem inducantur. Laymann s.

« Resp. 6°. Non obstante hac constitu-
tione, validas esse renuntiationes aut
donationes ante vel post ingressum So-
cietatis Jesu factas, juxta ejus constitu-
tiones. Ratio est, quia Tridentinum So-
cietatem diserte excipit. — Dixi: juxta
constitutiones; quia in iis donationibus
quae contra constitutiones fiunt non vi-
detur habere locum, quia Tridentinum
id voluit in favorem Societatis. Quod
autem ob gratiam alterius conceditur,
non est in ejus dispendium retorquen-
dum. — Molina, SanchezLaymann4».

Item do-
n ationem
factam rab
condi tio-
ne profet-
-100li.

Non offi-
cit donatio
ne» facta-
Sodeuuje-
«u

nili tint
contrariae
contutu
tiombol.

DUBIUM IV.

Qui possint ct debeant esse Exsecutores Testamenti.

936. Qui possint esse exsecutores. Et qui sint de jure. Et an possint officio fungi per alios.
— 937. An religiosus exsecutor possit applicare suo monasterio legata relicta ad pias
causas. — 938. Quomodo relicta incerta sint exsequenda. — 939. An legata ad pias
causas possint commutari. — 940. Vide resolutiones. — 941. Quomodo exsequenda
voluntas testatoris.

Qwi p^-

936. - « Resp. Γ. Illi a testatore nomi-
* nar’ Possunt unus vel plures, ex haere-
« dibus vel non haeredibus; nec tantum
« masculus, sed etiam femina (Sanchez,
« Wadding, Dianae>); non tantum laicus,

« sed etiam clericus et religiosus. — Hic
« tamen non sine sui praelati licentia; et
« quidem Generalis, si sit Societatis Jesu;
« Fratres de Observantia, nullo modo.

« Quod si tamen religiosus, contra ca-

1 Decal., Hb. 7, cap. 5, n. 22. — 1 Loc. cit., cap. 5, n. 37
et 38. — Navar., Consil. 81 et 82, Hb. 3, de Regular. —
• Cap. 41, dab. 4, η. 40. — Sançh., loc. dt., cap. 5, n. 4. —
Novar., Consil. 82, lib. 3, de Regular., n. 2. — Decal.,

Hb. 7, cap. 5, n. 17. — * Lib. 3, tr. 5, cap. 7, n. 8. — Molina,
diep. 139, n. 12. — Loc. ciL, n. 10, V. f., et n. 11. — Sanch.,
Coniil, mor., lib. 4, cap. 1, dub. 40, o. 5. — Ptlr. Wadding,
de Contract., disp. 4, dub. 13, § 1, n. L

935. - Sanchez, loc. cit., cap. 5, n. 13,
simpliciter, nullo alio addito, negat testamen-
tum hoc decreto comprehendi; hinc asserit
testamentum posse a novitio condi, quando-
cumque voluerit.

b) Molina perperam citatur a Busenbaum;
oppositum enim, tr. 2, disp. 149, (ut citat Bu-
senbaum) expresse tenet, scribens, n. 14:
« Crediderim tamen eam renuntiationem aut
dispositionem, sive ante novitiatum, sive in

ipso novitiatu factam, vim habere, quae fieret
sub conditione professionis».

⦿ Sanchez hic pariter male (ex parte sal-
tem) a Busenbaum citatur; nam, Dccal., lib. 7,
cap. 5, n. 10, dicit validas etiam esse renun-
tiationes, quae fierent in Societate Jesu, non
juxta ejusdem Societatis constitutiones.

936. - a) Diana, quidquid dicat Busenbaum,
non luetur hanc opinionem, part. 5, tr. 5,
resol. 4; sed tantum affert aliorum opiniones.

« nonum decreta, exsecutor testamenti sit,
« acta ejus valent. Ita Laymann ¹. — Et
« ratio est, quia, spectato jure naturali,
« sufficit voluntas testatoris exsecutoris;
« nec canones exsecutionem religiosi in-
« firmant, sed prohibent tantum. Vide Bo-
« nacina ², Diana ³.

« Et licet impubes exsecutor esse non
« possit, potest tamen minor, si explevit
« annum decimum septimum — San-
« chez, Lugo, Wadding, Diana⁴.

Nemo ifl-
rifu fit EX-
Mentor.

« Nullus autem cogi potest ut sit exse-
« cutor. Dianus. — Detrectans tamen hoc
« ipso perdit legatum (saltem quod in prae-
« mium muneris ei relictum fuit); ceditque
« hoc aliis exsecutoribus. Molina, Lugo,
« Dianae, contra Wadding.

QuAndo
cxteculio

« Resp. II°. Si nullus a testatore nomi-
« natus est exsecutor, exsecutio pertinet
« ad haeredem, etiam quoad legata pia:
« quo tamen casu episcopus jure communi
« ad se pertrahere potest. — Laymann

Exsecu-
tor, quando
possit exse-
ani per a
11am.

« Resp. III°. Exsecutor non potest offi-
« do fungi per alium, nisi testator id ei
« permiserit, aut nisi committatur exse-
« cutio nudi facti jam declarati. — San-
« chez, Lugo, Diana ⁵) ».

937. - « Quaeres. Γ . *An religiosus exse-
« cutor legatum in pias causas monaste-
« rio suo applicare possit?*

Relifio-
xñ i potest
icfaU pia
applicare
monasterio
wo.

« Resp. posse. Ratio est, quia, si quid
« obstaret, esset ex eo quod exsecutor
« etiam indigens eleemosynam sibi ex te-
« stamento applicare nequeat: nisi testa-
« tor indigentiam ejus ignoraverit, aut ea
« postmodum supervenerit; cum, si eam
« cognovisset, certum quid ei legaturus
« fuisse videatur. Sed haec ratio non ligat;
« quia causa monasterii distincta est a
« causa seu persona professi, sicut causa

¹ Lib. 3, tr. 6, cap. 11, n. 5. — ² Diip. 3, de Contract.,
qa. 18, punct. 3. — ³ Part. 8, tr. 5, retol. 9 et 10. — *Sanch.*,
Consil. mor., lib. 4, cap. 1, dub. 40, n. 10. — *Lu^o*, disp. 24,
n. 324, v. f. — *Wadding*, de Contract., disp. 4, dub. 13, § 1,
n. 1. — ⁴ Part. 8, tr. 5, resol. 6. — ⁵ Loc. cit., resol. 27. —
Molina, disp. 248, n. 5. — *Em^o*, loc. dt., n. 329. — ⁶ Loc.
dt., resol. 71. — *Wadding*, loc. dt., § 4, n. 5. — ⁷ Lib. 3, tr. 6,
cap. 11, n. 1. — *SaruA.*, loc. dt., dub. 41. — loc. dt.,

« ecclesiae a causa beneficiât!. Unde etiam
« quivis jussus aliquid dare pauperibus,
« potest id tribuere cognatis vel filiis suis;
« quia evidens est distinctio inter donan-
« tem et accipientem. — Silvester, San-
« chez⁸. Vide Diana ⁹.

« Porro ad pias causas legata dicuntur,
« quae intuitu pietatis relictæ sunt, nimi-
« rum Γ . Loco vel personae sacrae. 2°. Ho-
« spitali. 3°. Confraternitatibus. 4°. Pupillis
« et orphanis. 5°. Quod causa alimento-
« rum, iis qui indigent. 6°. Quod causa
« studii, saltem theologici. 7°. Ad constru-
« ctionem monumenti. 8°. Ad utilitatem
« publicam, v. gr. pro munienda urbe in
« necessitate vel viis reficiendis. — Dia-
« na ¹⁰ ex Baldo ¹¹ et caeteris multis».

dicaxLu»

938. - « Quaeres. Π . *Quomodo relictæ
« incertæ executioni sint mandandæ?*

« Resp. Γ . — Γ . Si incertitudo sit ex
« parte legatarii, jure civili corrumpit lega-
« tum; v. gr. quia sunt duo ejusdem no-
« minis et amicitiae erga testatorem, jure
« civili corrumpit legatum. In foro conscien-
« tiae tamen tenetur exsecutor inter eos
« dividere aequaliter, si in id consentiant.
« — Molina, etc. Diana¹², Trullenchi¹³.

lcpin n
ctrtiin
oc trçiu
rii.

« 2°. Legata ad causas pias, ob incer-
« titudinem loci vel ecclesiae non fiunt
« caduca; sed plerumque pauperiori eccle-
« siae vel xenodochio danda erunt.

Qfclà
lcpur p.
ioaru» r»
licrrkc

« 3°. Si incertitudo sit ex parte rei le-
« gatae, videndum an terminos a natura
« habeat, ut v. gr. bos et equus; vel ab
« arte et industria, ut domus, vestis, etc.
« Si a natura habeat, danda est una ex
« mediocribus; si ab arte, electio ad hae-
« redem pertinet, qui rem in eo genere
« minimam dando satisfacit. — Idemque
« dicendum est de legatis, in numero,

Qui à
incrru» n
tio&c ni»
filK.

n. 328. — *Sitvtst.*, v. *Ttstamtntum II*. qa. 2, v. *Quintum*.
— ¹⁰ Decal., lib. 6, cap. 11, n. W. — ¹¹ Part. 8 tr. 5, re^oL 46.
— ¹² Part. 7, tr. 6, resol. 80 et 31. — *Baldus*, in lej. 1, C. de
SS. Eccles., n. 32; in lefr. *Illud quod*, C. cod. tit., n. 1; in
Anthent. *Similiter*, C. ad leg. Fnlddiam, n. 3 et seqq.;
Consil., lib. 1, consil. 466, n. 1; lib. 5, consil. 320. — *Molina*,
tr. 2, disp. 197, n. 1 et 2. — ¹³ Part. 3, tr. 6, resol. 58. —
“ Lib. 7, cap. 18, dub. 12, n. 23.

b) Nequit tamen minor, etsi expleverit de-
cimam septimum annum, esse exsecutor in
judiciis; ita limitat Diana.

e) Diana, quidquid dicat Busenbaum, nul-
lum iudicium profert de hac opinione, *part. 8*,
tr. 5, resol. 26, sed dumtaxat eam exponit.

937. - « Baldus concordat utique in omni-
bus, praeterquam in legatis relictis confrat-
ernitatibus, quae negat habenda esse ut le-
gata ad causas pias, in leg. *Illud quod*, C. de
SS. Eccles., n. 2. — Pro hospitalibus, requirit
ut sint erecta episcopi auctoritate. — De le-

Quid de
nmiBA di-
tribocoda
pjapentm.

« pondere et mensura consistentibus. —
« Vide Laymann

« Resp. 2°. Si acceperint summam pe-
« cuniae distribuendam pauperibus, non
« tenentur dare pauperioribus; possuntque
« etiam dare hospitalibus, ecclesiis (quae
« ornamentis vel fabrica indigent), mona-
« steriis, vel iis qui secundum suum statum
« non possunt vivere, sive ii sint opifices
« sive altioris conditionis, etiam nobiles
« (Vasquez, Molinae et alii octo): dummodo
« tamen non constet vel ex signis colliga-
« tur, aliam fuisse intentionem testatoris,
« quae semper attendenda est. Diana * —
« Si vero designaverint semel certos pau-
« peres, non posse eos variare docet Wad-
« ding; sed affirmat Lugo. Vide Diana 3.

« Possunt etiam sibi ipsis vel suis co-
« gnatis, si vere pauperes sint, et praeser-
« tim si testator id ignoraverit, eam appli-
« care. — Wadding, Dicastillus, Diana . ».

939. - « Quaeres. III". *An legata ad cer-*
« *tas pias causas possint ab exsecutore*
« *vel episcopo commutari in alium pium*
« *usum?*

« Resp. 1°. Si voluntas testatoris impleri
« potest juste et honeste, non licet eam
« commutare in opus quantumcumque
« melius, nisi ex dispensatione Pontificis,
« et justa de causa. Molina, Wadding, Dia-
« naa>,etc.communiter; — contraVasquez
« et aliquos, qui docent episcopum posse
« commutare in aequale vel melius.

1 Lib. 3, tr. 5, cap. 11, n. 7, 8 et 9. — *Xrasq.*, Opusc.
de Restitue., cap. 5, § 4, dub. 1, n. 10. — 1 Part. 2, tr. 15,
resol. 8. — *Wadding*, de Contract., disp. 4, dub. 13, § 4,
n. 6. — *Lugo*, disp. 24, n. 338. — . Part. 8, tr. 5, resol. 50;
et part. 2, tr. 16, resol. 19. — *Wadding*, loc. cit. — *Dicast.*,
tr. 19, disp. 3, dub. 12, n. 149 et teqq. — « Part. 8, tr. 5.
retol. 46 et 47. — *Molina*, disp. 249, n. 5. — *Wadding*, de
Contract., disp. 4, dub. 13, § 6, n. 3. — *Vasq.*, Opusc. de

gatis autem relictis loco vel personae sacrae,
requirit ut non fiant intuitu consanguinitatis.

938. - Molina, *tr. 2, disp. 747, w. 1*, loqui-
tur quidem de pauperibus, qui secundum
suum statum nequeunt vivere, sed non in or-
dine ad testamenta; satis tamen perspicue
doctrinam hic expositam insinuat, asserens
bona incerta, quae pauperibus sunt distri-
buenda, posse in ejusmodi pauperes erogari.

939. - a) Diana, *part. 2, tr. 17, resol. 26*,
videtur hanc opinionem admittere;sed *part. 8,*
tr 5, resol. 63, probabiliorē dicit oppositam.

Molina, *disp. 249, n. 7*, hoc non habet.
Sed forte hic legendus erat Molanus non Mo-
lina; Laymann enim, ex quo videtur desumpta

« Interdum tamen ad episcopum, hae-
« redes et exsecutores pertinet secundum
« epikejam interpretari, non alienum esse
« a defuncti voluntate, si mutatio fiat; v.
« gr. si testator pecuniam ecclesiae leget
« ad calices comparandos, et ecclesia non
« egeat calicibus, sed casulis. — Molina
« Laymann . Vide Vasquez ., Tmlench',
« Barbosa 8 ». — [Vide dicta *n. 931, Qu. 2*],

« Resp. 2°. Si ad usum a testatore de-
« stinatum applicari nequeunt, non ideo
« fiunt caduca; sed arbitrio episcopi et
« exsecutoris ad aliam piam causam appli-
« canda sunt; ita tamen ut c', quoad fieri
« potest, defuncti voluntas impleatur. Ra-
« tio est, quia is principaliter intendit ea
« in salutem animae suae ad Dei honorem
« relinquere. Molina ., Bonacina '°, Bar-
« bosa 11 ». — [Ex Tridentino 18 Vide Sal-
mant. 8; et vide dicta *n. 931, v. Qu. 2*],

940. - « Ex dictis resolvuntur sequen-
« tes casus:

« Γ. Si testator pauperi determinato ali-
« quid legavit, hic autem ante solutionem
« moriatur, haeres illud tenetur alteri pau-
« peri dare. Quia praesumitur legatum pium
« factum in beneficium animae testatoris,
« adeoque designatio pauperis demonstra-
« tive, non taxative facta fuisse: nisi tamen
« aliud constet, vel ex circumstantiis col-
« ligatur de testatoris intentione; de qua
« si maneat dubium, manet data resolu-
« tio «Λ — Molina, Sanchez, Bardi '.

Tatam., cap. 8, § 5, dub. 3, num. 104. — * Lib. 3, tr. 5
cap. 11, n. U. — . Loc. dt. — ' Lib. 7, cap. 18, dub. 12,
num. 30. — . De Offic. ct Potat, epise, alleg. 83, n. 12. —
• Disp. 249, num. 7. — * Disp. 3. qu. 17, punct. 8. § 9,
num. 4. — u Loc. dt., num. 8 et seqq. — 11 Seas. 25, de
Reform., cap. 8. — u Tr. 14, cap. 5, num. 193. — *Molina*,
loc. dt., n. 10. — *Sanch.*, Decal., lib. 4, cap. II, n. 35. —
14 Diacept. 6, cap. 10, § 5.

allegatio, in fine *h. 11*, ubi doctrinam hic a
Busenbaum expositam tradit, haec scribit:
« Vide... Joan. Molanum, tract, de testamentis
piis, cap. 72 ». Atvero opere ac loco citato,
Molanus dicit tantum exsecutorem fidelem
esse oportere ac prudentem; fidelem scilicet,
« non tantum erga animam testatoris, sed erga
omnia et singula quae ejus fidei commissae
sunt, ut omnia sincere, et, ut oportet, citissime
exequatur ».

c) Conditio haec non apponitur a Bonacina
neque a Barbosa, qui celeroquin concordant.

940. - a) Scilicet: in dubio inclinandum
esse in favorem causae piae, proindeque le-
gatum alii pauperi deberi.

Si Imple-
ri nequit,
applican-
dum alii
cautae piae.

Quid de
legato reli-
cto pauperi
qui obiit an-
te solutio-
nem.

Si lept-
tua imple-
ri potest,
equit com-
natari.

Quid de legarii piis quae deleta suat.

« 2°. Si legata pia inveniantur inductab», * et non constet de testatoris intentione, « tenetur haeres ea solvere; quia praesu- « mitur id fortuito ac casualiter, et non ex « testatoris voluntate accidisse. — Bardi « 3°. Si testator legaverit summam pe- « cuniae pro certo numero Sacrorum; « haeres autem eam summam sacerdoti « cuipiam bono tradiderit, ac postea ob « mortem dicti sacerdotis aliamve ob cau- « sam dubitet prudenter an sacrificia illa « sint peracta; non tenetur curare ea ite- « rum celebranda: quia satisfecit testato- « ris voluntati. — Bardi .

941. – « Quaeres IV0. *Intra quod tem- « pus, quo ordiite et modo haeredes et ex- « secutores defuncti voluntatem exsequi « debeant; et quis cogere possit?*

« Respond. Γ. Teneri statim post adi- « tam haereditatem confectumque inven- « tarium, etiam intra annum, nisi justo « impedimento excusentur. Immo in lega- « tis piis, intra sex menses (Molina, Vas- « quez, Diana·): idque, etiamsi haereditas « non sit adita, eo quod haeres vel ante « fuerit mortuus, vel eam repudiarit. Co- « varruvias et alii tres. Diana «Λ — Unde « si differant notabiliter (praesertim solu- « tionem piorum legatorum) aut negligent «exsequi, graviter peccant; tenenturque

* Ditcept. 6, cap. 10, § 17. — » Loc dt., § 21. — *Mo- lina*, diip. 251, num. 2 et 3. — *Vasq.*, Opuac. de Testam., cap. 9, § 3. dub. 8. — · Part. 8, tr. 5, resol. 53 et 52. — *Covar.*, de Teum., cap. 18, § 3, n. 26. — ‘ Disp. 3, qu. 18, punct. 4, num. 1. — · Tr. 14, cap. 5, num. 156; · *Lugo*, disp. 24, n. 296. · *Diana*, part. 8, tr.5, resol. 52, part. 3, tr. 3, resol. W. S. *Anion.*, part. 3, üt. 10, cap. 3, § 12,

b> Id est deleta.

94|. – λ) Diana, *part. 7, tr. 6, resol. 26*, reiert tantummodo caetcrorum opiniones.

b> Navarrus, *Man.*, *cap. 25, n. 65*, dicit solum peccare eum, qui legata quidem solvit, « sed post moram notabilem ». — Lugo vero, *disp. 24, n. 296*, dicit peccare, et dare innuit peccatum esse contra justitiam; « quia illa sunt, inquit, vere debita legatariis; ergo sicut alia debita solvenda sunt illis, quando com- mode possunt ». — Denique Diana, *loc. cit.*, *resol. 52*, expresse dicit peccare contra justitiam respectu legatarii; unde colligitur, quam- vis ipse id non habeat, eumdem teneri com- pensare damna; contra caritatem autem re- spectu testatoris.

c) *S&nchezfie Matrim.*,*hb.6, disp.22, n.4*, loquitur de purgatione morae in casu a prae- senti valde diverso; disputat enim de arrhis

« damnum quod alii ipsorum culpa aece- « perunt, compensare. Bonacina4, Navar- « rus *bJ*, Lugo b>, Diana b) ».

In foro igitur conscientiae haeredes et exsecutores tenentur sub gravi statim implere legata, maxime pia, cum possunt. — Ita communiter Salmant.6 cum Lugo, Diana, S. Antonino, Trullench, etc.

« Resp. 2°. Ab utroque iudice ecclesia- « stico et saeculari, compelli possunt (si « tamen laici sunt). Quod si post annum « a monitione iudicis vel episcopi exsequi « negligent, omni commodo (excepta tota « legitima, si haeredes necessarii sunt) ex « testamento ipsis proveniente privantur. « — Vide Laymann ", card, de Lugo ', <Diana8, Valerum, Trullench'

< Immo, si intra annum negligent ex- « sequi,jus exsecutionis devolvitur ad epi- « scopum. Molina et alii octo. Diana,0. — « Nec admittitur purgatio morae (San- « chez% Dianall). Sed tenetur episcopus « exsequi, removendo illos ab exsecutione, «et emolumentis spoliando; atque in de- « fectum episcopi, idem potest metropoli- « tanus. Molina Merolla% Diana “.

« Resp. 3°. Exsecutor tenetur omnia « exsequi secundum mentem testatoris. « Ad hoc tamen exsecutor particularis « non potest vendere bona defuncti, nisi

v, *Tertio quatrtlur.* · *Trull.*, lib. 7, cap. 18, dub. 11, n. 7. — · Lib. 3, tr. 5, cap. 11, n. 13. — 1 Di>p. 21, num. 336. — · Part. 3, tr. 5, resol. 59. — *Valerus*, Different, utriusque fori, v. *Lfgatum*, diffi. 1, n. 3. — · Lib. 7, cap. 18, dub. II, num. 7, v. f. — *Molina*, disp. 250, num. 5. — w Part. 8, tr. 6, resol. 40. — “ Loc. cit., resol. 54. — M Part. 8, tr.5, resol. 67.

quae in matrimonio interveniunt, et dicit si consummato matrimonio decedat sponsa vel sponsus, dari electionem sponsae vel ejus hae- redibus ut eligere possint arrhas vel sponsa- litiam largitatem, si utraque in eo matrimonio intervenerint Deinde addit *n. 2*: « Transactis iis diebus [a lege constitutis] ad electionem faciendam, purgationem morae non admitti ». Allegatur tamen a Diana pro casu hic exposito.

d) Molina, *disp. 251, n. 13*, de metropo- litan© non loquitur; et ibi a Diana citatur dum- taxat pro sententia, quae docet exsecutionem ad episcopum devolvi, non solum quoad exse- cutionem proprie dictam, sed etiam quoad simplicem electionem pauperis, cui dandum est legatum.

’) Merolla, *disp 7, cap. 5, n. /26*, non loquitur de metropolitano; quoad reliqua plane concordat

teret ii i troqi->6 << 'xa.t. pWâL-

Qusà que eun uodmto cur d ç IcQpca ‘

Oar.u α -equitdi secuodiK mettait tutorii

« hic ita statuerit: universalis autem po- « test. Lugo ‘, Diana /Λ — Neque potest • unquam, invito haerede, rem legatam « dare legatario; quia non potest nisi per • iudicem spoliare haeredem sua posses- « sione, licet teneatur monere episcopum «ut haeredem cogat. Sanchez, Lugo, « Diana «A

• Quod si bona non sufficiant ad legata « omnia solvenda, distribuenda sunt omni- « bus aequaliter pro rata (etiamsi sint pia; « et licet uni res certa et in individuo sit « legata); nec licet uni prae aliis gratifi- « cari; quia par omnium est ratio et jus. « — Silvester, Sanchez, Bonacina, Diana, « Trullench

« Resp. 4°. Tenentur exsecutores red- « dere rationem exsecutiōnīs īīdque pro- « habiliter, etiamsi testator eos hoc onere

Si botu boo luffi- eunt, di- iribueoda leqailiter pro mu,

Elucetor ttMlor ra- tiowa red-

• liberasset), exceptis iis quae testator « jussit erogari secreto. Diana · et alii 4. « Possuntque ad hoc cogi ab episcopo, vel « capitulo sede vacante (Diana ·]: nisi sint « regulares plene exempti ¶), quos cogi « posse alii negant, affirmant alii, ut vide « *loc. cit.* ·. — Denique non debetur iis sa- « larium, cum sit officium voluntarium « amicitiae: si tamen damnum ex eo pa- « Liantur, vel sint etiam administratores « bonorum, debet assignan a iudice 'A « Lugo Vide Diana ·.

« Plura de exsecutione piarum et ulti- « marum voluntatum, vide [apud] Trul- « lench’ et Diana ‘o, et Barbosall ».

Nemo tenetur munus exsecutoris exer- cere nisi jam acceptavit aut legatum ac- cepit; alias legatum amittit — Salmantll cum Dicastillo, etc.

Ex icαko- ṛḡ non de- betur tala- riam, oed quandoque coapen- «axio.

Nemo te netar exx cutom o@- atun tutci- pere.

DUBIUM V.

De iis qui testari, et Haeredes institui possunt

942. *Qui testari possint.* — 943. *Qui possint haeredes institui.* — 944. *Vide resolutiones* — 945. *Quae sit divisio haeredum.* — 946. *An sit obligatio gravis relinquendi bona fra- tribus et aliis propinquis indigentibus.* — 947. *Quantum debeatur haeredibus neces- sartis.* — 948. *Quae sint causae justae exhaeredandi filios.* — 949. *An ob nuptias cum indignis.* - *Et vide Dubia super hoc puncto* (v. *Sed dubitatur*). — 960. *Vide alios casus, quando testamenta infirmentur.* — 951. *Quid possint petere spurii a matre et patre.* — 952. *Quid, si pater relinquat bona alteri, ut reddat filio spurio.* — 953. *Qui haeredes succedant ab intestato.* — 954. *Quomodo facienda sit collatio inter fratres.* — 955. *An debeant conferri sumptus pro studio, doctoratu, etc.* — 956- *An patrimonium datum ad suscipiendos ordines.* — 957. *An bona paterna, quae filius expendit in ludis, etc.* — 958. *An expensae factae in nuptiis.* — 959. *An vestes, et similia, data a parentibus.* — 960. *Quid, si conjuges transeant ad secundas nuptias.* — %1. *Defalcidia ct trebellianica debita haeredibus.*

942. – « Resp. Γ. Omnes homines libe- « ram de suis bonis testandi facultatem « habent, nisi naturali aut positivo jure « prohibeantur.

1 Disp. 24, num. 332. — *Sanch.*, Consil. mor., lib. 4, cap. 1, dub. 47 ct 48. — *Lugo*, loc. dt., n. 333. — *Slivfit.*, v. *Legitima* [tortio, qu. 10 — *Sanch.*, Contil. mor., lib. 4, cap. 2, dub. 11, n. 5; ct DccaL, lib. 4, cap 15, n. 40. — *Bonae.*, disp. 3, qu. 17, punct. 8, § 6, num. 6 ct seqq. — *Diana*, part. 3, tr. 5, resol. 60. — · Lib. 7, cap. 18, dub. 12,

i) Diana, *part. 5, tr. 5, resol. 32*, affert tantum ceterorum opinionem.

Diana, *loc. cit.*, *resol. 35*, pariter citat tantummodo sententiam auctorum de hac ma- teria.

Seu clarius ct accuratius: Diana, *re- sol. 36*, asserit religiosos testamenti execu- tores, teneri ad rationem coram episcopo red- dendam. — At in *resol. 37*, quaerit specialiter

« Naturali autem jure testari vetantur « infantes, furiosi, amentes: nisi tamen lu- « eida intervalla habeant, vel in una tan- « tum materia delirent, et aliis non; ut

n. 23. — · *Pari.* 8» tr. 5, resol. 34. — 4 Loc. dt, resol. 35. — · Loc. dt, resol. 36 et 62. — · Loc. at. resol. 37. — ‘ Disp. 24, o. 335. — · Loc. dt., resol. 3). — · Loc. at., dub. IX — ‘ Part. 8, tr. 5. — u De Jure cedēs., lib. 3, cap. 27. — “ Tr. 14, cap. 5, n. lc>4. — *DkaU.*, tr. 19, disp. 3, dub. 9, η. 9X

de religiosis exemptis, et opiniones auctorum exponit, ipse vero sic concludit: < Et haec sunt placita doctorum circa praesentem quaestio- nem; ego vero iudicium meum non interpono, quia nolo tragoedias suscitare ». — Denique, *resol. 62*, generaliter loquens de exsecutori- bus, dicit eos posse a capitulo, sede vacante, cogi ad rationes reddendas.

O Exsecutor testamenti etiam in jure hodie

‘ · » »

|| 1

Intra quod tempus im- plenda sint Itfiu.

pOillui tÇ . *Ull.

« Navarrus Sanchez — Quid autem
« sentiendum de eo qui ex morbo aliquan-
« diu delirat? Vide card. Eugo

« Positivo autem, surdus simul et mu-
« tus a natura, prodigus, servus, usura-
« rius publicus; filiusfamilias de bonis ad-
« ventitiis », [Etiam de consensu patris,
nisi ad causas pias † « si quidem ante
« clericatum advenerint (ut vide card, de
« Lugo‡); impubes, captivus apud hostem,
« damnatus ad mortem, si bona ejus con-
« fiscantur (card, de Lugo †); professus
« religionem «Λ

Novicios
tau-
ri.

« Dico: *professus*. Quia novitius, cum
« adhuc sui juris sit, absque superioris
« licentia valide testari potest, etiam non
« servata juris solemnitate (ut habet Trul-
« lench § ex Sà et Bonacina); et si quidem
« intestatus decedat, proximi consanguinei
« in bonis succedunt. — Similiter religio-
« sus Societatis post emissa vota simpli-
« cia, etsi non licite, valide tamen potest
« testari; quia dominium bonorum suorum
« retinet impeditum quasi voto paupertatis,
« quoad dispositionem sine licentia
« superioris: non tamen ulla constitutione
« canonica dispositio irritatur. Ita Moli-
« na †), Sanchez, Laymann. — Qui addit,
« potestatem testandi, seu jure seu con-

Item, pro-
fessus roto,
roto simpli-
dum.

1 Diip. 24, n. 62 et 63. — ■ Ex le^{ae} *Qui in potestate 6, D.*, qui tatxmcnu üccrc pceiunt; et cap. *Licet*, de tepui-
tur in 6% — † Loc. cit., num. 67. — ‡ Loc. cit., num. 72. —
* Lib. 7k cap. 18, dub. 5, num. 4. — Sù, v. *Testamentum*,
num. 21. - *Bonae*, diip. 3, qu. 17, punct. 2, num. 3, v. i. —

suctudine, etiam religiosi Ordinum mili-
tarium concessam, frequenterque a Pon-
tifice concedi iis solere qui extra clau-
strum beneficium vel episcopatum ha-
bent ».

943- - « Resp. II°. Omnes homines, etiam
amentes, surdi, muti, servi, immo et
communitas, haeredes institui possunt,
nisi specialiter prohibeatur. Ita Bonaci-
na‡. — Quia ad hoc tantum requiritur
plena potestas in disponente, et capa-
citas in haerede.

« Incapaces autem secundum jura sunt
Γ. Apostatae et haeretici, eorumque re-
ceptores, defensores, fautores: licet pro-
babile sit eos ante sententiam judicis ad
restitutionem non teneri; eo quod hoc
jus in eo rigore non sit receptum. Les-
sius‡, Sanchez‡. — 2°. Civitas hostium
et communitas Judaeorum. — 3°. Dam-
natus ad metalla; persecutores et per-
cussores cardinalium, et qui ob crimen
active intestabiles sunt. Eessius

« Adde casus in quibus aliqui exclu-
duntur a bonis defuncti; ut Γ. Haeres
(uti et legatarius), qui testatorem occi-
dit †. — 2°. Idem, si testatori prohibuit
testari aut testamentum revocare; aut
si ad uxorem testatoris accedat. — 3°. Si,

,iaμ

Sanch., Decal., lib. 7, cap. 8, num. 22 et 25. — *Laym.*,
lib. 3, tr. 5, cap. 3, n. 6. — † Diep. 3, qu. 17, punct. 3. —
‡ Cap. 19, dub. 5, n. 50 et neqq. — † Decal., lib. 2, cap. 14,
n. 31 et 34. — † Loc. cit., n. 52 et 53. — † L. *Cum ratio 7*,
§ 4, ff. de bonis damnator.

vigenti, excepta Germania (Cod. 2221), tene-
tur munus quod acceptavit gratis implere,
compensatis tamen suis expensis.

942. - °) Navarrus, in cap. Si quando, de
rescript., except. 10, n. 5, hoc solum habet:
furiosum et mente captum equiparari.

b) Sanchez, de Matron., lib. 1, disp. 8, a
n. 15, haec omnia utique habet, sed in simili
tantum, scilicet de matrimonii contractu dis-
putans.

c) Ex jure hodierno nulla facultate, vel
restricta tantum, gaudent minores, interdicti
et quorundam criminum rei. Ille pauca de fa-
cultate minorum cubjdemus, utpote quae
fréquentions usus sunt. — Ex jure Gallico
(903,9(M), nequit testari qui nondum sexdecim
annos natus est Ab anno decimo septimo ad
vigesimum primum completum, minor potest
per testamentum disponere de dimidia parte
illorum bonorum, de quibus, si foret major,
absolute disponere valeret — Ex jure Italico
(762,763), testari nequit qui nondum decem et

octo annos complevit. Hoc autem anno com-
pleto, potest esse testator sicut ceteri omnes. —
Ex jure Austriaco (569), testari nequeunt im-
puberes. Pubertatis autem annos adepti, sed
nondum decem et octo annos nati, possunt
dumtaxat oretenus et coram judice testari.
Ab anno autem decimo nono gaudent plena
facultate. — Ex jure Hispanico (663), testari
possunt minores utriusque sexus post annum
decimum quartum completum. — Ex jure
Germanico (Cod. 2238), testari nequeunt mi-
nores nondum sedecim annos nati; ab hac
dcin aetate usque ad majorennitatem possunt
facere testamentum oretenus coram notario.
— Ex jure Anglico minores testari omnino
prohibentur.

d) Molina perperam citatur a Busenbaum;
nam, tr. 2, disp. 139, n. 11, non solum illicitum
id esse asserit et contra paupertatis vo-
tum; sed etiam diserte negat factum tenere,
loquens de professis biennii (de quibus solis
hic loquitur Busenbaum).

« dum testator mente captus fuit, haeres
« illius curam non habuit; aut si captivum
« redimere neglexit αλ — Vide Molina *
« card, de Lugo · ».

944. - « Unde resolves:

il"to"
7fof

* 1°. Haeredes institui possunt professi
« Ordinum, quibus permissum est bona
« immobilia in communi possidere; eorum
« que nomine monasterium succedit. —
« Tales autem sunt omnes fere religiones;
« excepto Ordine Minorum de Observan-
« tia et Capuccinorum. Ratio, quia illi sunt
« incapaces, secundum Tridentinum ·; uti
« et professi Societatis Jesu (vide San-
« chez Bonacina⁶, Laymann⁶): licet
« contrarium probabilius esse putet Wad-
« ding — Vide Diana ·.

« 2°. Collegia Societatis Jesu, et domus
« etiam professae, haereditates accipere
« possunt, modo bona immobilia, quae
« communi usui et habitationi non deser-
« viunt, vendantur, et non deferantur in-
« tuitu professi, aut vota formata habentis.

« Dixi: *haereditates*; quia, sicut Mino-
« res et Capuccini legata et alia donata
« admittere possunt; ita etiam Societas
« Jesu, etsi intuitu alicujus professi tan-
« tum ea deferantur. — Vide Laymann ·.

« 3°. Testator potest quemvis extra-
« neum instituere haeredem, nulla facta

« mentione consanguineorum collatera-
« Hum, etiam fratris pauperis: dummodo
« absit scandalum et gravis necessitas
« illorum. Quia nullo jure prohibetur, et
« bona sunt ipsius, de quibus disponit li-
« bere. — Bonacina et alii quinque ·Λ
« Diana 10 ».

945. - « Quaeres. 1°. gwoe *sit divisio*
• *haeredum*?

« Resp. Haeres alius est ex testamento,
« aHus ab intestato. Haeres ex testamento,
« vel est universalis, sive ex asse; vel par-
« tialis, seu ex parte tantum, v. gr. ex
« triente, vel dodrante, vel quadrante. —
« Uterque horum vel est haeres necessa-
« rius, qui necessario institui debet, ut sunt
« omnes in recta linea descendentes, et
« post hos ascendentes, nisi sit causa justa
« exhaeredandi vel non necessarius,
« quem testator potest instituere, et non
« tamen cogitur. — Laymann¹¹ ».

946. — An testator *teneatur sub gravi*
obligatione relinquere bona cognatis, qui
non sunt haeredes necessarii, si ipsi gra-
viter indigeant?

Loquendo de fratribus aut sororibus,
negant Salmant. et dicunt esse obliga-
tionem tantum sub levi, nisi illi sint in
extrema paupertate; et citant Lugonemu
et Diana u. — Sed ipsorum pace, nec Lugo

Extraneus
potest insti-
tui haeres,
• inementlo-
n· collate-
ralium.

Divisio
haeredom.

1 Tr. 2, disp. 178 et 212. — · Disp. 24, n. 75 et seqq. —
• Ses. 25, de Regular., cap. 3. — « Decal., lib. 6, cap. 18,
n. 14. — · Diip. 3, qu. 17, punct. 3, n. 3. — · Lib. 3, tr. 5,
cap. 5, n. 2. — 1 Dc Contract., diap. 4, dub. 5, § 4, n. 5. —

• Pan. 9, tr. 9, resol. 15, v. l. — · Lib. 3, tr. 5, cap. 5, n. 5. —
Danae., loc. dt., n. 22. — · Part. 1, tr. 8, resol. 83 et 85;
part. 5, tr. 3, resol. 114. — n Loc. dc, n. 9. — “ Tr. 14, cap. 5,
n. 87. — u Disp. 24, n. 175 » — M Part. 1, tr. 8, resol. 63 et 85.

943. - a) Ex jure hodierno (Cod. *Gall.*, 906
et seqq.; *Ital.*, 964 et seqq.; *Austr.*, 540 et seqq.;
German., 2234 et seqq.) intervenientes in con-
fectione testamenti institui prohibentur in bona
per hoc testamentum relicta. In Germania,
praeter illos nemo declaratur incapax. Ex aliis
codicibus sat communiter prohibentur ii qui-
bus non conceditur accipere donationem inter
vivos, scilicet: nondum concepti (nisi in quan-
tum substitutio permittatur) et nati non vital-
es, ut fetus abortivi; quidam sontes, in poe-
nam delicti; filii illegitimi et spurii, qui nihil
ultra portionem a lege determinatam a pro-
priis genitoribus accipere possunt. — In jure
Gallico (Cod., 907, 909) et *Hispanico* (Cod., 744
et seqq.) pronuntiatur specialis inhabilités in
tutorem quoad bona pupilli, in medicum et
ministrum cultus, quoad bona defuncti cui in
ultimo morbo, artis vel ministerii (quoad con-
fessionem) operam praeberunt. — Item (Cod.
Gall., 217 et 910) uxor absque consensu mariti,

instituta publica absque consensu gubernii,
haereditatem sibi delatam acceptare nequeunt
— In jure *Anglico* institui prohibentur subditi
nationis quae actualiter bellum in gentem
Anglicam movet; item cessor bonorum, cujus
cessio non est approbata.

944. - a) Diana plus quam quinque aucto-
res praeter Bonadnam allegat, quidquid in-
diligenter asserat Busenbaum.

945. Jus hodiernum habet ut haeredes
necessarios descendentes legitimos vel legiti-
matus; ipsisque defidentibus, ascendentes, sive
paternos, sive maternos, sed in gradu solum
propiori. (Cod. *Gall.*, 915; *liai.*, 805; *Austr.*, 762;
Hispan., 955; *German.*, 2303). — Ex jure *Ita-*
lico 812); *Austr.* (796); *Hispan.* (807-834) et
German. (2303), conjux superstes etiam inter
haeredes necesarios computatur. — In jure
Anglico autem non dantur haeredes neces-
sarii; et, nisi de fandorum transmissione aga-
tur, testator gaudet plena libertate.

Fratri
eraviter e-
genti relia-
qceodAhiU'
reJiUs lub
gravi.

ncc Diana hoc dicunt; sed isti cum Silvestro fl), Sà ·>, Bonacina a) et Beja asse-
runt absolute, esse obligationem relin-
quendi bona fratribus graviter egentibus,
saltem quantum sufficiat ad sublevandam
ipsorum indigentiam, juxta praeceptum
caritatis. Et cum haec sit materia gravis,
non videmus qua ratione possit negari
quod caritas ad hoc graviter obliget. Con-
firmatur ex eo quod communiter docent
Laymann cum Angelo % Abbate, Sil-
vestro ‡, Sà b), etc., et iidem Salmant. l
cum communi, scilicet quod unusquisque
tenetur fratribus alimenta praestare: adeo
ut clerici bñficiât! teneantur ex fructi-
bus beneficii praeferre fratres graviter in-
digentes aliis pauperibus; prout dicunt
Salmant. * cum Azor, Silvestro, Fagundez,
Angelo % etc. — Eadem igitur obligatio
quae urget in vita, urget etiam in morte.
Et hoc non tantum ex generali praecepto
caritatis, sed ex obligatione speciali p«e-
tatis quam habemus erga fratres, et pro-
pter quam certum est laesionem in fratres
habere specialem malitiam, in confessione
explicandam; ut communiter dicunt DD.
cum Lugo® et Salmant.4.

Abb. Pancrm., m cap. Pervenit, dc arbitria, n. 1. —
Tr. 24. dc 4. Praec, cap. 1, n. 69. — · Loc. dt., n. 72
et 73. — Aaor, part. 2, lib. 2, cap. 40. qu. 5. — Silvest.,
v. Clericus IV, n. 11, qu. 15. — Fagund., Dead., lib. 4,
cap. 17, n. 1. — g Dc Sacram. Poenit, diap. 16, n. 307. —
4 Tr. 6, de Sacram. Poeniu, cap. 8, n. 82. — · Tr. 3. cap. 5,
n. 66. — · De Juit, diap. 24, n. 175. — 1 Qu. 15, dc Teaum.,

Hinc censemus omnino dicendum cum
Sporer⁴ et Roncaglia (qui dtat etiam
Lugonem e), quod idem vinculum pietatis,
graviter obligans ad fratres non laeden-
dos, obligat etiam sub gravi ad subve-
niendum eis in gravi necessitate prae
omnibus aliis pauperibus sive operibus
piis. — Addit Roncaglia † quod si fratres
sint pauperes, etiamsi gravem indigentiam
non habeant, adhuc est saltem veniale
eos praeterire.

Erga vero alios consanguineos remo-
tiores, putat Sporer⁸ adesse eandem obli-
gationem gravem eis succurrendi, si gravi
vel adhuc ordinaria paupertate laborent;
quia censet offensam adversus eos diver-
sam etiam spedem afferre. — Attamen
cum haec opinio sit singularis hujus au-
ctoris, et communis sit sententia opposita,
nempe quod peccata contra ipsos spedem
non mutant, ut docent Lugo ·, Bonacina w,
Salmant. “, Croix ia cum Dicastillo, etc.:
hinc non videtur adesse gravem obliga-
tionem ipsos praeferendi aliis pauperibus.
— E converso, quia, ut dicunt Lugo¹⁸ et
Salmant. ·), cum Tamburinio¹⁴, offensa co-
gnatorum, extra fratres, saltem aggravat

CûûU
rt
motion,
anb levi
UfitQB.

cap. 4, reg. in praxi, num. 1, i. f. — * Loc. dt., num. 66.
— · Dc Poenit., loc. dt., n. 308. — * Diap. 5, dc Sacram.
Poenit. qu. 5, acct 2, punct. 2, § 3, diff. 3, num. 15. —
“ Tr. 6, cap. 8, num. 89. — “ Lib. 6, part. 2, num. 1009. -
Dicat/, dc Poenit., diap. 9, dub. 8, num. 586. — u De
Poenit, disp. 16, num. 808. — · Method, confess., lib. 2,
cap. 5, § 2, n. 9.

946 - °) Lugo revera, loc. cit., dicit pec-
care contra caritatem, fratrem qui omitteret
in testamento fratrem pauperem, « quando in-
digentia talis erat, ut ex caritate teneretur ei
subvenire, juxta regulas quae tradi solent in
tractatu de caritate ». — Diana pariter negat
testament posse collaterales omittere, quando
adest « obligatio qua tenetur proximi neces-
sitate sublevare ». — Idemque ac Diana
tenet Bonacina, loc. cit., n. 22. — Silvester au-
tem, v. Haereditas I, n. 2, if, hoc non dicit;
et v. Dos, n. 6, tantum dicit fratrem teneri
dotare sororem ex eodem patre procreatam,
quia causa dotis favorabilior est quam ali-
mentorum; unde sicut tenetur dare alimenta,
sic et dotare casu necessitatis. — Sà vero,
v. Dos, n. 1, eandem tenet sententiam ac Sil-
vester, sed v. Legitima, n. 1, dicit legitimam
deberi fratribus ex eodem patre, quando te-
stator, filios non habens, haeredem infamem
instituit, dum fratres ejus ingrati non sunt
— Denique Beja, Rcspons. cas. consc., part. 1,

cas. 57, negat quidquam collateralibus deberi,
si « nec extreme indigeant, nullumque sit
oriundum scandalum ».

b) Laymann, lib. 3, tr. 4, cap. 13, n. 5,
haec scribit: « Frater in defectum ascenden-
tium, si dives sit, sorori inopi dotem dare co-
gitur, saltem quae sit instar necessariorum
alimentorum ». Pro qua sententia allegat au-
ctores citatos. — De Silvestro autem et Sà
vide hic supra notam a. — Angelus vero,
v. Dos, n. 5, idem habet ac Silvester.

c) Angelus, v. Clericus XIII, n. 11, dicit
clericum posse de redditibus ecclesiae indigen-
tem sororem alere.

d) Roncaglia, qu. 15, dc Testam., cap. 4,
reg. in praxi, n. 1, dicit esse peccatum contra
caritatem; et allegat Lugo, cujus opinionem
et verba supra nota a retuli.

Salmant., tract. 6, cap. 8, num. 89,
asserunt circumstantiam hanc, in eo casu,
distinctam quidem speciem addere, sed non
gravem.

culpam, esto speciem non mutet; ideo puto non excusari a veniali praeteritionem ipsorum, si graviter indigeant, cum erga ipsos etiam adsit aliqua, licet non ita stricta, obligatio pietatis.

947. - « Quaeres. 11°. *Quantum haere-*
• *dibits necessariis debeatur?*

« Resp. Jure novo, legitimam portio-
« nem descendantium esse trientem hae-
« reditatis, si non sint plures quam qua-
« tuor liberi; si plures, semissem. Similiter
• ascendentium portio, etsi unus tantum
« sit, est triens haeredilatis ». (Sive tertia
pars, ex communi doctorum ; ut **Salmant.**
« idque absque ullo gravamine, modo et
« conditione: alioqui pro non apposis ha-
« benturaZ —Quod si autem alicui ascen-
« dentium vel descendantium portio legi-
« tima non relinquatur, competit ei actio
« ad petendum complementum, vel ad re-
« scindendum testamentum, ut ipso jure
« nullum: maxime ', si causa idonea exhae-
« redationis non sit inserta et probata. —
« Laymann2 ».

948. - Justae causae exhaeredandi fi-
lium sunt ex Salmant.8: 1°. Si filius, cum

peccato gravi, manus injiciat in parentem,
aut contumeliam dicat, aut conetur occi-
dere. — 2°. Si accuset parentem, aut sit
testis vel procurator contra eum in causis
criminalibus mortis, exilii perpetui, vel
infamiae aut damni gravis: nisi crimen
sit haeresis vel laesae majestatis. — 3°. Si
rem habeat cum uxore vel unica concu-
bina patris. — 4°. Si nolit fidejubere ad
liberandum patrem a carcere. — 5°. Si pro-
hibuit patrem testari. — 6°. Si filia, recu-
sato justo matrimonio, luxuriose ut mere-
trix vivat; non vero, si nubat contra pa-
rentum voluntatem βλ

949. - Quaeritur hic autem: *an paren-*
tes possint exhaeredare filios nubentes
cum indignis?

Affirmant Baldus, Goffredus ·> et alii,
apud Sanchez4: ex Authent. *Ut cum de*
appel., § *Aliud quoque*, ubi dicitur filium
exhaeredari posse ob gravem injuriam
patri illatam; et talem hanc esse dicunt
— Sed omnino negandum cum Sanchez1;
ac Suarez, Soto, Molina, Paludano, Ta-
biena, etc., apud ipsum, ac Bonacina < Ra-
tio, quia m praefata Authentica expresse

Alii dicunt
nuben-
te cum ia-
di<nt« po«-
5C exbAcre-
dnri.

Omnino
negandum
esu

1 Tr. 14, cap. 5, num. 79. — * Lib. 5, tr. 5. cap. 5,
num. 10 et 11. — · Tr. 14, cap. 5, num 90. — *Babius*, in
le<. *Si pater*, n. 5 ct 6, C. de spousal., ct Itf. *Nec filium*,
C. de nuptiis. · 4 Dc Matrim., lib. 4, disp. 24, num. 2. —
• Loc. dt., num. 3. · *RocUricus Suva*, in leg. 2, tit. dc

KUtnm., n. 28 et 29. · *Sotus*, m 4, dut. 29 qu. 1, atx. 4,
Ad 4. · *Jdoltna*, di<p. 176, num. 14. * *Paluà.*, in 4. dut. 28,
qu. 2, a. 33, v. *Std tune est dubium.* · *TaMeua*, v. Dos,
num. 4, qu. 3. « * Disp. 6, dc 4., Pruec. deoL, punct- n,
§3. η. X

947. - Ex jure *Gallico* (art. 913), portio
filiis legitimis reservata, si unus sit, semissis
est bonorum; si duo sint, bistriens, i.e. ·/>; si
tres aut plures, dodrans, i c. '/<» — Ascen'
dentibus in defectu descendantium, si adsint
in utraque linea, semissis; si in una linea
dumtaxat, quadrans. — Filiis illegitimis *reco-*
gnitis debetur pars, quae ipsis a lege tribui-
tur in successione ab intestato. — Ex jure
Italico (art. 805), descendantibus legitimis de-
betur dimidia pars, quicumque sit eorum nu-
merus. Illegitimis debetur pars, quam lex tn
successione ab intestato ipsis assignat. —
Ascendentes, absque distinctione linearum,
habent jus ad tertiam partem. — Conjux su-
perstes, si venit cum filiis legitimis, compu-
tatur in eorum numero, et obtinet suam por-
tionem, non quidem in proprietatem, sed so-
lummodo in usumfructum; si venit cum aliis,
obtinet eodem modo (i. e. in usumfructum)
partem tertiam. — Ex jure *Austriaco* (§ 765
et seqq.), debetur descendantibus dimidia pars,
et tertia pars ascendentibus. — Filii naturales
habent definiLim reservationem in bona solius
matris. — Conjugi superstiti, si est pauper,

debetur conveniens sustentatio, quamdiu ad
secundas nuptias non convolvavcriL — Ex jure
Germanico (Cod. 23 i:), haeredes habent jus
ad dimidiam partem portionis m successione
legali ipsis assignatae. — Ex jure *Hispanico*
(806-847, 930-955), conceditur parentibus dispo-
nere pro arbitrio de tertia suorum bonorum
pane; tertia pars debetur descendantibus;
pars remanens debetur familiae, ita tamen ut
salvo jure uxoris, uni vel pluribus filiis, post-
habitis celeris, eam pro arbitrio assignare pos-
sint. — Ascendentibus, si deficiunt descen-
dentes, debetur e bonis filiorum dimidia pars.

b) Hoc verbum « maxime » deest apud
Laymann, qui loquitur absolute.

948. - † Causae exhaeredationis non eae-
dem ubique admittuntur; eas quisque debet ex
jure proprio investigare. — Praeterea, in jure
Gallico ct *Italico* filius exhaeredari nequit, nisi
ob indignitatem sententia judicis declaratam.
In jure *Germanico* ad exhaeredationem suf-
ficit ut tempore conditi testamenti causa exsi-
stat et in testamento exprimatur (Cod. 2336).

949. - Goffredus de Trano, *Sum.*, dc
desponsat, tmpubcrum, n. 13, scribit: « Filia

Qaantum
debe At u r
Uerrdibui
Dtctmni.

Jaitxe
citate ex
hieredandi
filium.

declaratur eo solo casu posse filiam exhaeredari, quo filia minor 25 annis, rejectis nuptiis a patre oblatis, luxuriose vixerit.

Utrum autem *adhuc in hoc casu possit pater filiam exhaeredare?*

Fin i» Negant pariter Bonacina b>; et Sanchez cum Abbate b), Navarro b>, Suarez b>, Silvestro b>, Angelo b>, Henrico

*ζKδ'η· ' ct aliis plurimis. Ratio, quia jus civile in hoc correctum est a canonico, arg. cap.

èxUcVeda- *Gemma 29, de sponsalib.*, ubi, ad servandam libertatem in matrimonio, irrita declaratur quaecumque poena in sponsalibus appositae. Cum autem in matrimonio, ratio Sacramenti sit dignior ratione contractus; ideo ad potestatem ecclesiasticam principaliter pertinet de matrimoniis disponere, et refellere statuta illa civilia quae omnimodam libertatem in matrimoniis diminuunt. — Contradicunt tamen c) Sotus,

Probabili-
tut potest
exhaereda-
ri.

Molina, Salon, Ledesma Vega, Viguerius et alii, apud Sanchezl; horumque sententiam Bonacina vocat probabilem; et Sanchez, probabilissimam. Ratio, quia in dicto cap. *Gemma* sermo est de poena cui sponsi ultro se subjiciunt, et ad quam nullo modo obstringebantur, nisi per pactum, quod quidem adversatur matrimonii libertati. Sed in nostro casu agitur de poena quae filiis juste infligitur; juste enim ex omni jure filii privantur legitima, quando grave crimen contra parentes committunt: quale autem majus crimen, quam

Sotus, in 4, diil 29, qu. 1, art. 4, ad 4. — Molina, dt«p. 176, n. Vi et »eqq. — Salon, in 2. 2. pout qu. 61, de Dominio, qo 5, art. 5, dub. 3, v. *Possintne parentes*. — Vrga, Sum. »ilva. lib. 5, au. 559. — Vigutr., Institut., cap. 16, § 7, ven. 6, v. *Matrimonium ateo libtrum est*. — De Matrim., lib. 4, disp. 25, n. 1. — Bonae., disp. 6, de 4. Praec. decal., punct. 6, § 3, n. 3. — Sanch., loc dt.,

rejiciendo honestas nuptias velle filiam se prostituere?

Utraque sententia est probabilis; sed haec secunda videtur probabilior, juxta dicta m. 337. Tanto magis, quia etiam poena appositae in sponsalibus parti injuste resilienti, valet ex probabiliori sententia; ut dicemus *de Matrim.*, Lib. VI, n. 853, Qu. 1. — Alia vide apud Salmant. .

Filii e contrario parentes exhaeredare possunt ob similes causas: quas videre poteris apud Salmant.8.

Ob «ia
pC»r“““
KS"

Sed dubitatur Γ. *Ah in casibus enumeratis possint parentes filiis etiam alimenta denegare?*

Affirmant Vasquez et Silvester. — Sed communius et longe probabilius negant Salmant.4 cum Trullençh et Villalobos, si filii aliunde alimenta non habeant ad vitam necessaria. Ista enim semper debentur, saltem ex jure canonico et naturali; et etiam dico de jure civili, ex quo tantum exhaeredare filium conceditur parentibus, non autem alimenta denegare.

rente, n»
queuol de
negare 1M.

Dubitatur 2°. *Si pater justam causam habens, de facto tamen non exhaeredet filios, possint isti privari haereditate?*

Respondendum negative, cum communi. Ita Molina, Lugo, Dicastillus, Irulench et Salmant.5. — Ratio, quia exhaeredatio non ex jure naturali, sed vim habet ex jure civili; quo insuper sancitur, ut causa exhaeredationis, non solum in

r.tn r-
dante. t:<
rcdiult

n. 1, in fine. — Tr. 14, cap. 5, n. 90. — 1 Loc. dt., n. 91. — Vasq., de Testam., cap. 6, § 3, dub. 4, n. 65. — Silvest., v. *Haereditas II*, n. 5, qu. 4. — * Loc. dt., n. 92. — TYull., lib. 7, cap. 18, dub. 10, n. 4. — Villa!., part. 2, tr. 30, diff. 17, n. 8. — Molina, disp. 176, n. 44. — Lugo, disp. 24, n. 166, v. *Si partns*. — Dicast., tr. 19, disp. 1, dub. 33, n. 524. — Trull., loc. du, η. 6. — Loc. dt., η. 93.

patri danti sibi virum contradicere non potest; subaudio sine vitio ingratitude. Incurrit enim ingratitude, et poterit exhaeredari ».

b) Bonacina, loc. cit., negat filiam, quae nupserit invitis parentibus, posse exhaeredari attento jure canonico, quia in hoc correctum est jus civile. — Idemque tenent de eodem casu Sanchez, *de Matr.*, lib. 4, disp. 25, w. 2; Navarrus, *Man.*, cap. 14, η. 15; Rodericus Suarez, loc. cit., n. 20; Silvester, v. Lex, qu. 15; Angelus, v. Lex, n. 5, v.f.; Henricus Boich, in cap. *Gemma, de sponsal.*, n. 10 et 11. — Abbas vero, in cap. *Ecclesia, de constitui.*, n. 15, in generali dicit poenas, in odium matrimonii seu contrahentium appositae, sublatas esse;

ct in cap. 1, de sponsal., n. 8: Statutum, inquit, disponens « circa poenam erga substantialia matrimonii, ct si hoc facit apponendo poenam de novo, et sic inferendo damnum, non tenet ».

c) Scilicet negant leges civiles, quae exhaeredari permittunt filiam, invitis parentibus nubentem, luisse jure canonico abrogatas.

d) Bartholomaeus de Ledesma, in *Summary, de Matrim.*, diff. 24, v. *Circa secutidum*, dicit anie Tridentinum extitissc Authent. quamdam, quae sanciebat filiam minorem 2b annis, quae in proprium corpus peccasset, vel servo nupsisset, ingratitude ream futuram fuisse.

testamento inseratur, sed etiam legitime probetur. Ita in Authent. *Non licet*, C. de liberis praeteritis.

Dubitatur 3". *An pater possit exhaeredare filium ob causas similes enumeratis?*

Affirmant Tapia, Vasquez, Villalobos, etc. — Sed negant probabilius Salmant. l cum Lugo, Molina, Lopez, etc.; cum in poenalibus non fiat extensio de casu ad casum: maxime, quia injure prohibetur exhaereditio ob alias causas quam expressas, ex Authent. *Ut cum de appellat.*, § *Aliud quoque*.

Dubitatur 4°. *An pater recipiens filium in suam gratiam, et injuriam remittens, possit adhuc exhaeredare?* — Negandum cum Salmant. ., Trullench, Lugo, Molina, Villalobos, etc., communiter: quia, remissa injuria, pater non habet amplius justam causam exhaeredandi.

Dubitatur 5°. *An, si filius poenitentiam agat de crimine patrato contra patrem ante ejus mortem, possit pater eum exhaeredare?*

Negant Trullench, Silvester, etc. — Sed probabilius affirmant Lugo 8, et Salmant. 4 cum Vasquez et Molina; quia poenitentia in foro humano a poena delinquentem non liberat.

Tapia, part. 2, lib. 5, qu. 21, art. 6, n. 10. · Vasq., de Testam., cap. 6, § 3, dub. 4, n. 64, i L - Villal., pan. 2, tract. 30, diff. 17, n. 10. — 1 Tr. 14, cap. 5, n. «M. · Lugo, disp. 24, n. 166, i. f. - Malina, disp. 176, a n. 46, · Grtgorias Lof part. 6, tit. 7, L 8, gios, ulu — · Loc. dt., n. 95. · Trull., lib. 7, cap. 18, dub. 10, n. 6. - Lugo, loc. dt., n. 167. · Molina, disp. 176, n. 54. · Villal., loc. du,

950. – a) Pauca hic addenda sunt de revocatione testamenti. Revocatio est actus quo testator conditum a se testamentum abrogat et destruit. Quivis potest ad libitum, sive ex parte sive ex integro, testamentum a se lactum revocare. Revocatio autem (Cod. Gall., l et seqq.; Ital., 888; Austr., 717; Hispan., 737; German., 2253 et seqq.) fit vel expresse per novum testamentum aut alium actum authenticum, vel tacite per rei legatae cessionem. — Testamentum deletum aut laceratum habetur ut revocatum, nisi constet scripti violationem factam esse praeter voluntatem testatoris. — Possunt *plura testamenta*, ab eodem facta, simul subsistere, in quantum scilicet prius posteriori non contradicit (Cod. Germ., 2258). — Hoc tamen non admittitur injurc/lus/rmco (§ 713), neque *Hispanico* (739), nisi in subsequen! testamento fiat expressa mentio de prae-

950. – « His adde: Γ. Rumpi testamen-
« tum ob posthumi praeteritionem “λ

« 2°. Peccare parentes, si absque justa causa, ex inordinato affectu erga liberos, successionis inaequalitatem inter eos instituant. — Justae autem causae hujus inaequalitatis erunt: merita et obsequia majora; si pusilli magno sumptu in studiis ali debeant; si qui plus egere videantur (Diana 5); si quis in studiis sustentatus sit doctor, possitque lucrari, et alii secus; immo pater id quod habet supra partes legitimas filiis debitas, potest de rigore relinquere extraneo. — Trullench *, Bonacina % Diana ’.

< 3°. Liberos naturales, nisi legitimati sint, respectu patris non esse haeredes necessarios; respectu tamen matris, esse: idque aequali jure cum legitimis. Quod si tamen pater liberis caret, naturales potest instituere haeredes: modo parentes superstites legitima portione non priventur.

« 4@. Fratrem et sororem tunc tantum posse infirmare testamentum, si persona infamis instituta sit — Laymann8. Vide Bonacina ’.

« 5°. Patrem non posse expensas factas pro filio in studiis litterarum repetere, siquidem eas liberaliter fecit vel

nom. 11. — Trull., loc dt., n. 6. - Sihxsi., v. Jforrr-
ditas I/, a. 3, qa. 2. i. L — 1 Loc dL, n. 166. — 4 Loc.
dt., nam. %» - Vasq., de Testam., cap. 6» § 3. dub. 5. -
Molina, disp. 176, num. 57. — 1 Part. 1, tr. 8, resol. 63,
— · Lib. 7, cap. 18, dub. 10, n. 2. — ’ Loc. dt. — ■ Lib. 3»
tr. 5, cap. 5, num. 14 et 15. — · Disp. 3, dc Contract.,
qu. 17, punct. 3.

cedenti, et nisi declaretur illi standum esse sive ex parte sive ex integro. — Testamentum ipsa lege revocatur, si, eo confecto, comparcat haeres necessarius omnino praetermissus (Ital., 888). — Jus tamen *Gallicum* et jus *Austriacum* non admittunt hanc dispositionem, sed utrumque jus *reducit* testamentum ad partem disponibilem. Ex jure *Germanico* ab haerede necessario impugnari potest testamentum (Cod. 2079). Ex jure *Hispanico* revocatur testamentum, sed firma manent legam nisi sint inofficiosa (Cod. 814 et seqq.). — Loco hujus dispositionis viget injure *Anglico* haec altera dispositio, ut nempe testamentum, sive viri, sive mulieris, per subsequens matrimonium rescindatur.

Bonacina, *disp. 3, qu. 17, punct. 3, n. 21*, haec scribit: « Ex justa causa et secluso scandalo, posse saltem in foro conscientiae

Praeteri-
tio posthu-
mi rumpit
testamen-
eam.

Inaequa-
lita- inter
libero- in
successio ce,
aliquando
hdta.

Quid de
filiis natu-
rabbx.

Quando
fratres pos-
ti nt infir-
mare tota-
mentum.

Quando
ex penxae
factae pro
♦tudio repe-
tantur.

Piter pro-
Ubtlhui ñe
quit exhie-
redire ob ñt
Uas limilei
CHIMA.

Pater re-
mittent in-
juriam, jam
non potest
exhaeretta-
re.

Filios, eUi
poeniten-
tiam egerit,
probabili-
as potest
cxhaere
dan.

« donavit; secus, si habuit animum repe-
 « tendi, et computandi in legitimam. —
 « Quod si pater non repetiit quando potuit,
 « non tenetur filius, eo mortuo, in divisione
 « conferre in commune; quia praesumi
 « potest liberaliter factas vel condonatas,
 « nisi aliunde constet contrarium. Azor,
 « Villalobos, Trullench *. Vide supra,
 « cap. 3, dub. 2, de *Donatione* ».

951. - Hic quaeritur Γ. *An filii illegitimi posant succedere parentibus?*

Ante omnia advertendum, filios illegitimos alios dici *naturales*, alios *spurios*. — *Naturales* dicuntur ii qui nascuntur ex parenubus solutis, inter quos matrimonium bene contrahi poterat vel tempore conceptionis, vel tempore nativitatis. — Omnes dicuntur *spurii*, nempe si nascantur ex parentibus incestuosis, vel adulteris, vel voto solemni ligatis. Istorum autem aliqui dicuntur geniti ex damnato concubitu, nimirum quando ob copulam est imposita matri poena mortis, puta, si ipsa coierit cum ascendente, vel descendente, vel si cum adulterio intercesserit incestus, et in aliis casibus apud Salmant. '.
 dicantur filii naturales
 Hi nuntia
 spnnLiMm

Certum est autem quod parentes tenentur *alimenta* praestare filiis, etiam spuriiis, et adhuc ex damnato coitu natis, si isti nequeant aliunde sustentari. Et in hoc merito jus canonicum, in cap. *Cum haberet, de eo qui duxit, etc.*, correxit jus civile in Authent. *Ex complexu, C. de incest, nupt.*, ubi vetitum erat spuriiis etiam alimenta praebere.
 PAreates
 tenentur a
 liment-
 praestare
 etism ipu-
 riii.

Quoad successionem vero, filii *naturales*, si pater careat filiis legitimis >, de

Amr, pan. 2, lib. 2, cap. 4, qu. 18, — *Villal.*, pirt. 2, tr. 41, diff. 7, num. 9. — 1 Lib. 4, cap. i, dub. 3, nam. 14. — Tr. 14, cap. 5, num. 48 et 49. — Auih. *Licti*, C de naturalib. liberi». — « Dbp. 24, n. 88. — » Cap. 19, n. 71. — Loc. dL. num. 88. — 1 Loc. dt., num. 90. — Loc. dt., n. 91. — » Tr. 14, cap. 5, n. 62. — “ Cap. 19. n. 58. —

jure novo communi' possunt succedere patri in omnibus bonis; vide Lugo⁴ et Lessium⁸. — Si autem pater habeat filios legitimos, potest ipse relinquere naturalibus[^] duodecimam partem bonorum. Lugo . — Et deficientibus filiis legitimis, naturales succedunt ab intestato patri (non relinquenti tamen uxorem) in sextam partem haereditatis, dividendam cum matre. Lugo — Ipsi vero filii naturales succedunt matri aeque ac legitimi, non solum ex testamento, sed etiam ab intestato. Lugo .

Filii autem *spurii* praeter alimenta nihil penitus ex quocumque titulo possunt recipere a patre, neque inter vivos, neque ex testamento aut ab intestato; et si quid acceperint, tenentur in conscientia restituere haeredibus patris. Ita communiter Salmant. ', Croix e>, Lessius¹⁰, Lugo¹¹ et Sanchez⁷⁷. Et vocant praedicti Lessius[^], Lugo et Sanchez omnino improbabilem opinionem Soti, Ledesmae et Angles, dicentium posse in conscientia spurios accipere inter vivos aliquid a patre, modo non sint filii clerici vel religiosi. — Ratio, quia isti spurii effecti sunt per legem omnino incapaces in odium genitorum; ut habetur ex *Novella 74, cap. 6, tit. Quib. mod. naturales filii*, ubi dicitur: *Neque participanda eis ulla clementia est; sed sit supplicium etiam hoc patrum, ut agnoscant quia neque quicquam peccatricis concupiscentiae eorum habebunt filii.*
 srariipru
 u'i>bnf

An autem *spurius possit succedere matri?*

Negant Covarruvias et Molina *, apud Lessium f), qui hanc veriore sen-

11 Diip. 24, n. 92. — 11 Consil. mor., lib. 4, cap. 3, dub. 19, num. 5. — *Sanch.*, loc. dt., n. 4. • *Solus*, de Ju»t. et Jure, lib. 4, qu. 5, art. 1, ad 4; et in 4 Sent., diiu 41, art. 4, concil. 2. • *Marlin*, dt *Lcdism.*, 2. 4", qu. 18, art. 1, dub. 16, v. *Ad ltrliutn.* - *Anglts*, *Flor*, theol., quaett. de Dominio, an. 3, diff. 2.

uni plus relinquere quam alteri, modo reliqui filii non priventur legitima portione... Quamobrem pater filio studioso sibique morem genti, potest plus relinquere quam alteri, salva legitima ».

951. - a) Et parente.

*) Et eorum matri simul, ut ait Lugo.

Croix, lib. 3, part. 2, h. 1164 et 1167, negat quidem spurios posse quidquam, praeter alimenta, recipere a patre; non tamen addit eos teneri restituere, si quid hujusmodi

receperint: quod cetroquin ex praemissis sequitur.

d) Lessius, loc. cit., non dicit opinionem Soti, etc., improbabilem esse; Lugo vero, loc. cit., n. 92: «Rejicitur, inquit, ab aliis tamquam omnino improbabilis ».

<; Covarruvias, dc *Matrim.*, part. 2, cap. 8, § 5, n. 21; Molina, disp. 167, n. 7, conci. 4. id negant dumtaxat de spurio qui natus est ex coitu damnato et lege humana punibili.

Lessius, cap. 19, n. 64, eos auctores

Spuriu
prob bi-
liter polcit
ittccedcre
taairi.

tentiam putat. Sed dicit contrariam non esse improbabilem (et merito, cum textus citatus loquatur de solis patribus). — Sicut neque improbabilem (Lessius] censet sententiam, quam tenent Sà et Henriquez, scilicet, quod possit spurius retinere ea quae mater ipsi reliquit, donec a iudice per sententiam illis privetur.

Si pater
iaitituit
hicredtxn
com pacto
bona red-
dead! I pu
rto:

952. - Quaeritur 2°. *Si pater institui haeredem amicum, cum pacto ut bona reddat spurio, et haeres acceptet; an iste teneatur reddere in conscientia?* — Adsunt tres sententiae probabiles, ut ajunt Salmant. ».

prob bi-
liter poe
wot retine-
ri abhaete-
de. et ipu-
no liberali-
(tr dari;

Prima dicit, talem haeredem posse retinere; et pro suo arbitrio potest dare spurio ex sua gratuita donatione, et contra potest negare si velit. Quia ex una parte promissio illa contra leges eum non obligat; et vice versa vere est haeres, et dominium acquirit haereditatis. Ita Sanchez Molina §, Lessius 4 et Lugo ., qui vocat hanc veriore et communem °. cum Vasquez, Diana, etc.

probabi-
lius resti-
tuendi sunt
haeredi ab
intestato;

Secunda sententia mihi probabilior dicit haeredem teneri bona restituere haeredi ab intestato. Quia ex una parte non tenetur illa tradere spurio, cum non teneatur gravamen illud observare, utpote appositum contra legem; ex altera non potest haereditatem retinere contra voluntatem testatoris, qui nunquam intentionem habuit ut apud eum bona remaneant. — Ita Sotus b>; item Salon, Ledesma b), Trullench, apud Salmant. .; et valde probabilem hanc vocat Sanchez.

probabili-
ter ex Justi-
tia traden-
da spurio.

Tertia vero sententia, quam ut non minus probabilem enixe tuentur Salmant. (et non immerito), tenet haeredem bene acquirere haereditatem, sed ex iustitia

pacti initi teneri eam reddere spurio. — Ratio, quia promissio illa facta in pretium haereditatis promissae, satis obligat haeredem ex iustitia, postquam haereditas est tradita; maxime, si ideo haeres aliquam partem bonorum sibi acquisiverit.

Ad objectionem autem, quod illa promissio non obliget, tum quia facta est contra legem et in ejus fraudem, tum quia gravamen illud, sive conditio est turpis, et ideo rejicitur a lege; — respondent aliud esse, quod promissio sit contra legem; aliud, quod materia sive res fuerit promissa contra legem. Promissio enim facta ad obtinendam rem turpem, illicita quidem est ac invalida ante traditionem rei turpis; postquam vero res turpis jam est tradita, promissio pretii valet et obligat, ejusque impletio licita est. Sicut enim qui promittit pretium meretrici illicite promittit, et ante copulam non tenetur promissionem implere; at copula secuta, licite pretium tradit, et ex iustitia tradere tenetur (ut diximus *n. 712*): ita a pari, quamvis haeres illicite promittat tradere spurio haereditatem, et peccet promittendo, quia fraudat legem; licite tamen potest et debet ipsi tradere haereditatem ex pacto inito, postquam testator ipsi haereditatem reliquit.

953. - . Quaeres 111°. *Qui haeredes sue cedant ab intestato, aut testamento rupto vel irrito?*

« Resp. Γ. Ante omnes alios patri suecedere legitimos liberos; et in demortuorum locum, nepotes.

« 2°. Deficientibus descendantibus, patrem et matrem defuncti; et in eorum locum, avos et avias.

n. 106 et cqq. - *Diana*, pt. 5, tr. 3, resol 121. — *Solon*, in 2.º 2.º, poet qu. 61, de Dominio, qu. 5, art. 5, dub. ult concil. 1.º. *TTnll.*, Lib 7, cap. 18, dub. 7, n. 4. . Tr. 14, cap. 5, n. 70. — *Santh.*, loc. cit. n. 4 et II. — 1 Loc. cit., n. 73 et »eqq.

952. - a) Scilicet, pro hac sententia, quam ipse vocat veriore et satis communem, Lugo adducit Vasquez, Diana, etc.

Sotus, *de Just, et Jure*, lib. 4, qu. 5, art. 1, ad 4 argunt.; Martinus de Ledesma, 21 44. qu. 18, art. J, dub 16, v. *Ex quibus colligitur*, quidquid dicant Salmant, sententiam hanc tenent de solo filio clerici in sacris aut religiosi.

ob)«im-

Qomam
Ib 4 interta

« 3°. His quoque deficientibus, fratres
« et sorores ex utraque parte conjunctos;
« idque aequis portionibus, exclusis iis qui
« ex solo patre vel matre conjuncti sunt.
« 4°. Si ex fratribus vel sororibus utrin-
« que conjunctis unus mortuus liberos re-
« liquerit, succedunt hi loco parentis sui
« cum patruis, non in capita, sed in stir-
« pes.—Si tamen fratres et sorores utrin-
« que conjuncti omnes mortui sunt: tunc
« eorum liberi, exclusis patruis ex una
« tantum parte conjunctis, non in stirpes,
« sed capita, adeoque aequis portionibus
« succedunt; quia duorum fratrum filii,
« non suorum parentum loco, sed jure
« propriae conjunctionis succedunt. Cum
« ergo aequaliter juncti sint, aequales
« etiam in portione haereditatis esse de-
« bent ». (Ita Salmant.^l cum Lugo, Mo-
lina, etc., contra alios).

« 5°. Deficientibus fratribus et sorori-
« bus utrinque conjunctis eorumque libe-
« ris, succedunt fratres et sorores ex una
« tantum parte conjuncti; hoc tamen di-
« scrimine, ut qui ex parte patris sunt
« juncti, succedant in bona a patre pro-
« venientia, in reliquis aequaliter omnes.
« 6°. Si fratres et sorores eorumque
« filii deficient, succedunt propinquiore
« collaterales, usque ad decimum gradum :
« et fit talis successio in capita, nulla ha-
« bita ratione, an ex altera parte, an ex
« utraque sint conjuncti ». — [Authent.
Post fratres, C. de legit, kaered.].

« 7°. In horum defectu succedit uxor;
« et denique in illius morte, fiscus saecu-
« laris, in bonis omnibus laici ab intestato
« defuncti: fiscus autem ecclesiasticus, in
« bonis clerici. — Laymann^l ».

954. – Hic quaeritur Γ. *Quomodo faci-
cienda sit inter fratres collatio bonorum,
a parente defuncto provenientium?*

^l Tr. 14. cap. 5, n. 106. · Ziafo, diip. 24, n. 109, · *Molina*,
diip. 164, n. 12. — ^l Lib. 3, tr. 5, cap. 6, n. 1 et seqq. — ^l Ex
kf. penult, et uilL, ff. de dotis collât.; cum Auth. de im-
mendi donation., § *Posita igilur*. — ^l Tr. 24, n. 75. — ^l Loc.

955. – °) Navarrus, *Man., cap. 17, n. 160*,
ita profecto docet; sed *n. 159*, excipit libros
« quos pater emit et tradidit filio, qui versa-
batur in litterarum studiis, si doctor effectus
aut jam emancipatus non erat »; quos Navar-
rus vult conferendos esse.

bj Silvester exceptionem hanc non uni-

Haec collatio, licet de jure antiquo lo-
cum haberet tantum, quando filii ab inte-
stato patri succedebant; de jure tamen
novo, ex Authent. *de triente et sentisse*,
§ *dllud quoque bette*, tenentur semper filii
conferre bona a patre obtenta: nisi pater
expresse eos a collatione exemerit, vel
nisi aliquis eorum nolit habere cum aliis
portionem, contentus iis quae in vita
de bonis defuncti habuit. Poterit tamen
petere, si aliquid a patre in dotem vel,
causa matrimonii aut simili, ei fuerat pro-
missum: nisi promissione illa aliorum le-
gitima laesa fuerita. — Salmant. 4 cum
communi.

955. – Quaeritur 2°. *An sumptus apa-
tre profilii studio*, libris, doctoratus gradu
facti, *debeant itt collationem et portionem
bonorum afferri?*

Resp. Negative cum communi; quia
haec cedunt in bonum commune. Sal-
mant.⁵ cum Navarro^a, Bonacina, Molina,
— Nisi (dicunt Navarrus, Silvester % etc.)
in manu patris aderant bona propria filii,
v. gr. castrensia vel quasi-castrensia. Tunc
enim censetur de illis filium in studiis
sustentasse.

Extendunt Γ hanc doctrinam ad exp-
ensas factas pro aliqua dignitate. Tunc
enim praesumitur pater potius eas do-
nasse: nisi aliud expresserit, aut sumptus
scripserit in libro rationum cum filio, quia
ex hoc contrarium judicatur. — Exten-
dunt 2° ad expensas factas, ut filius mili-
tiam ingrediatur, vel obtineat beneficium,
vel ut liberetur a vinculis aut a poena
criminis. Ita Salmant.^l cum Molina, etc.
— Extendunt 3° ad expensas factas pro
filii honesta recreatione. Navarrus Sil-
vester[^], cum Salmant.⁸

956. – Quaeritur 3°. *An conferri debeat
patrimonium a patrefilio donatum ad sa-*

ciL, n. 76. · *Bonac.*, disp. 3, deContr., qu. 6, punct. 7, § unie.,
n. 7 et 9. · *Molina*, diip. 239, n. 1. — *Navar.*, Man., cap. 17,
n. 160. · · Apud. *Sahnant*, loc. cit., n. 76. — ^l Tr. 24, n. 77. ·
Molina, diip. 240, n. 3; et disp. 241, u. 9. — Loc. *Éli.*, n. 77, l. f.

versim apponit; sed casu quo apud patrem
exstant bona filii castrensia vel quasi-castren-
sia; « *in dubio*, inquit, praesumetur quod pater
« administratorio nomine egerit id de pecunia
ipsius filii, et sic imputabitur in partem eius ». Ita ille, v. *Peculium II, qu.* ⁹.

c) Navarrus, *Matt., cap. 17, n. 160*, negat

« uuuw ».

Patrimo
aiua cede-
liuicum
hedeni m.
liorum legi-
hmiro, pro
bibilius
conferen-
dam.

Quid de
bonis piter-
ais mile
expensi».

a iUu »

*irus Ordines suscipiendos, si donatio lae-
dat altorum filiorum legitimam?*

Negant Gomez, Pereyra a) et alii, apud
Salmant. ⁷, ex concilio Tridentino ⁸, ubi
prohibetur omnis alienatio patrimonii. —
Affirmant vero probabilius Lugo [·], Sal-
mant.⁴ cum Vasquez, Molina, Ledesma V,
Bonacina, etc.; quia donatio quae laedit
aliorum jus est jure naturali illicita. Con-
cilium autem (respondetur) non absolute
prohibet patrimonii alienationem, sed tan-
tum quando clericus aliter decenter vivere
nequit: hinc licite clericus potest sponte
patrimonium conferre, spe majorem por-
tionem consequendi. Salmant. ⁸

957. – Quaeritur 4°. *Ati filius conferre
teneatur quae de bonis paternis male ex-
pendit itt ludis, meretricibus, etc.?*

Affirmant Navarrus, Silvester, Bona-
cina, Vasquez, etc., apud Salmant.⁴: modo
expensae fuerint in magna quantitate, et
pater eas non remiserit. — Negant vero
Salmant. ⁷ cum Molina, Soto ⁸, Fagundez:
modo filius plus non consumpserit male,
quam pater contentus fuit, ut in suam
sustentationem et honestas recreationes
exponderet. Secus, si expensae excessis-
sent. — His autem limitationibus utrin-
que positis, facile hae duae sententiae con-
ciliantur.

Garnet, in leg. 29 Tauri, n. 21, v. *Ex quo.* · ¹ Tr. 24,
num. 78. · ¹ Seta. 21, de Reform., cap. 2. — ¹ Diap. 5.
n. 37. — ¹ Loc. du, n. 79. · *Vasq.*, Opusc. de Tesiam.,
cap. 7, § 5, dub. 10. · *Molina*, diip. 238, n. 15; et diip. 241,
num. 10. · *Bonac.*, diip. 3. qu. 6, punct. 7, § unie., num. 5,
v. f. — ¹ Loc. dt., n. 81, — *Navar.*, Man. cap. 17, n. 164. ·
Silvcit., v. *Pccultum II*, qu. 9. · *Bonac.*, loc. du, n. 10. ·

conferenda esse ea quae pater pro filio, prae-
caeleris, impendit in vestitu, cibo, equitatu,
* nisi cum pater donavit ei aliquam summam,
ut de ea pro libito disponderet, et ipse suo ar-
bitrio in praedictis impendit ». — Silvester
vero, v. *Peculium II, qu. 8, i. f.*, postquam
dixit conferendos esse sumptus pro studio
factos, si paler haberet bona filii castrensia
vel quasi-castrensia, subdit: « Quod tamen vi-
detur limitandum, quando pater dedit pro
causa necessaria, non autem pro voluntaria ».

956. – Franciscos de Caldas, Pereyra
et Castro, *iu leg.* Si curatorem, § *12, Laesis*,
n. 132, non satis accurate a Salmant citatur;
nam affert quidem hanc sententiam, sed sub-
dit: « Licet hoc controversia non carcat » et
contrarium asserat Covarruv..., qui censet
hujusmodi donationem fore imputandam ».

S. At f ilio xii, *Optra moralia.* — Tom. II.

958. – Quaeritur 5°. *An expensae factae
a patre in die nuptiarum sint in collatio-
nem adducendae?*

Resp. Negative cum communi, etiamsi
filius habeat bona propria: nisi aliud ex-
presse constet de voluntate patris βλ Na-
varrus, Molina, Bonacina, etc. cum Sal-
mant. ⁸

959. – Quaeritur 6°. *An mobilia, vestes
pretiosae et similia, data a parentibus,
sint in collationem afferenda?*

Affirma, nisi parentes expresse aliud
disposuerint, ex leg. *Ut liberis*, et leg. *Illud*,
C. de collation. — Et idem de arrhis et
muneribus. Salmant. [·] cum communi, San-
chez a), Bonacina, etc.

Idemque dicunt de vestibus pretiosis
datis a viris uxoribus, constante matri-
monio. — Secus vero dicendum de vesti-
bus ordinariis.

960. – « His adde 1°. Si uxor, susceptis
« ex priori marito liberis, ad secundas
« nuptias transit, quidquid a priore ma-
« rito, donatione, aut testamento acqui-
« sivit, ejusdem matrimonii liberis cedere.
« — Similiter, si maritus alteram uxorem
« ducat.

961. – « Adde 2°. Haeredem adeundo
« haereditatem, non commoda tantum et
• jura, sed etiam debita et onera realia

Vasq., loc. dL, dub. 7. i. l. · · Loc. ciL, n. 83. — ¹ Loc.
cit., num. 53, et tr. 13. cip. 5, num. 44. · *Molina*, disp. 242
nom. 3 et 4. · *Poland*, Decal lib. 4, cap. 24, num. 2. —
Navar., Man., cap. 17, n. 166. · *Molina*, diip. 238, n. 12. ·
Bonac., loc. dt., num. 11. · ¹ Tract. -4 num. 55. —
• Tract. 24, num. to. · *Bonaζ.*, dhp. 3, qu. 6, punct. 7,
ll unie., n. 13.

Petrus de Ledesma a Salmant. utique
pro hac sententia adducitur; sed apud ipsum,
Sum., de Sacram. Ordinis, cap. 7, coud. 6,
id non repentur.

957. – ^l Sotus, *de Just, ct Jure, lib. 4,
qu. 5, art. 2*, satis perspicue sententiam ne-
gativam innuit, dicens pupillos et minores,
qui in studio vel curia a patribus sustentan-
tur, « posse parvam aliquando quantitatem
respectu sui status ludere ».

958. – ^l Auctores ex Salmant. hic citati
praetermittunt ampliacionem: Etsi filius bona
habeat propria. — Et pariter Molina non admit-
tit limitationem (quam Bonacina etiam prae-
termittit): Nisi aliud expresse constet de vo-
luntate patris.

959. – Sanchez, *de Matrim., lib. 6,
disp. 25, n. 11 cl seqq.*, id perspicue insinuat,

Expende
nuptiarum
non auat
coafcren-
dae.

Mobilia,
vestes pre-
tiosae, eu.,
quandoque
conferenda

Uxor < d > «
plias trans-
: ea, ' »

Itre > > o
suscipit
onerare aha
aocu'

« defuncti in se transferre. — Interim ta-
« men duplici beneficio gaudere:
Dupiid « Г. Ut supra vires haereditatis non
«obligetur.
« 2°. Quod deductis expensis funeris, et
« solutis debitis, quartam partem » [Quae
vocatur *faladia* in legatis, sive donationi-
bus causa mortis, non vero in legatis piis;
ut Salmant. *, *trebelhanica* autem in fidei-
commissis] « haereditatis obtinere debeat
« haeres vel haeredes; et si eam non ha-
« bent, legatis (non tamen piis, ut notat
« Trullench ‘) detrahare possunt, beneficio
« legis Falcidiae.— Laymann³, Sanchez “λ
• Ut autem hoc beneficio frui possit

« Tr. 14. cap. 5. n. 196. — · Lib. 7, op. 18. dub. 12, n. 2,
ex Auth. *SimiliUr*, C. ad legem Falcidiam. — ’ Lib. 3,

« haeres, conficere tenetur inventarium ». ficùlrv
[Intra 30 dies, et per alios 60 concludere⁴,
nisi adsit legitimum impedimentum]; « ta-
« metsi hanc obligationem testator pos- que ae
lar ib »
recoatces
di iavttü
rii.
« sit remittere, respectu legatariorum et
« fideicommissariorum, quibus ex mera
« liberalitate aliquid relinquit: non tamen
« respectu creditorum, quibus praejudi-
« care non potest. Universim enim ab
« onere inventarii et a rationibus reddend-
« dis, eos quibus potest relinquere bona,
« sine onere dandi partem aliis, potest
« liberare, iisque concedere ut eorum di-
« ctis vel juramento stetur. — Molina,
« card, de Lugo⁵ ».

tr. 5, op. 6, n. 7. — · L. wit., § 2 *Sut auh-m dubius*, C. de
jure deliberandi. — *Molina*, disp. 219. — · Disp. 24, n. 236.

dicens munera ista, si sint quotidiana, censeri
donata; si vero sint pretiosa, censeri commo-
data dumtaxat ad usum.

961. - § Sanchez, *Decal., lib. 4, cap. 15,*
n. 36 et 37, negat haeredem teneri ad vota
defuncti explenda, ultra vires haereditatis.

ir*

.mJ

TRACTATUS SEXTUS
DE PRAECEPTO OCTAVO, NONO, DECIMO
ET PRAECEPTIS ECCLESIAE

CAPUT I.

De Praecepto Octavo.

«Prohibetur hic omnis injusta laesio
« famae et honoris proximi: ac praecipue
« omnis falsitas et mendacium ; ac laesio
« verbalis: quae fit tum in iudicio, falso ac-
« cusando vel verum celando, de quo supra;
« tum etiam extra, perniciose mentiendo,
« secreta revelando de quo vide Bonacina',
« Laymann '), ac denique detrahendo ».

DUBIUM I.

Quid sit Suspicio, Iudicium temerarium et Dubitatio; ac quale peccatum

962. *Dc iudicio temerario, et quando est mortale.* - 963- *Dc suspicione et dubitatione teme-
raria.* — 964. *An haec pertingere possit ad mortale.* — 965. *Quomodo discernatur
iudicium a suspicione.*

962. - « Suppono haec tria differre inter
« se, quod *iudicium* sit firma animi senten-
« tia, seu assensus indubitatus; *suspicio*,
« assensus inchoatus, quo quis inclinatur
« in unam partem, iudicans probabiliter
« latere aliquod fundamentum opinandi.
« *Dubitatio* autem non est assensus (nisi
« causaliter), sed quasi suspensio animi,
• in neutram partem inclinando. — Quae-
« ritur ergo hic, non de suspicione et judi-
• cio prudenti, quod sufficientibus indiciis
• nititur; sed de imprudenti et temerario,
• quod iis destituitur. Majora autem in-
« dicia requiruntur ad iudicium quam ad
« suspensionem; et ad hanc, quam ad dubi-
« tationem.

« Resp. Γ. Iudicium temerarium, cum
« plena advertentia, de gravi malo pro-
« ximi, communiter est mortale contra
« justitiam. Ita Filliuccius, Lessius, Lay-
• mann . — Ratio est, quia proximo fit
« gravis injuria, dum sine causa improbus

habetur, cum habeat jus ad bonum no-
men et famam: praeterquam quod ex
his judiciis plerumque gravia mala se-
quantur. — In confessione tamen non
opus est explicare speciem mali judi-
cati; cum omnia uni justitiae commu-
tativae in specie infima adversentur.
Escobar &.

« Dixi: *communiter*; quia si iudicium
« habeat magnam probabilitatem, etsi non
« omnino sufficientem ad certitudinem,
« erit veniale. Quia moralis certitudo et
• magna probabilitas non adeo distant, ut
« censeatur gravis injuria, judicare cer-
« tum quod est valde probabile; v. gr. si
« iudices juvenem, solum cum puella in-
« ventum in cubiculo, illicita tractasse.

« Ex quibus resolvitur, peccari tantum
« venialiter, temere iudicando, sequenti-
« bus casibus (vide Tanner.):

« 1°. Si non sit grave malum quod pro-
« ximo temere impingis. Et sic eum, qui

St habeat
magnam
probabili-
tatem. ve-
niale.

item, ai
malum non
est grave,

1 Diip. 2, de Reatitut. in partie., qu. 2, punct. unie. —
• Lib. 3, tr. 3, part. 2, cap. 5. — *FiU.t* tr. 40, num. 6. —
• De Jart. et Jure, Hb. 2, cap. n IL — 4 Lib. 3, tract. 3,

part. 2, cap. 2, num. 5. — • Tract. 1, exam 10, cap 4,
nom. 36 (edit. Lugdun. . d.). — • Tom. 3, diap. 4, qu. 3,
dub. 2, a num. 18.

«judicat alium esse spurium vel filium Ju-
• daei, a mortali excusant Navarra, Azor
« et Lessius, contra alios, apud Diana *
pkn dSd' * 2°. § dt grave quidem, sed non per-
▼ ttMtfa; « fecte advertas.

« 3°. Si advertas quidem te male judi-
« care, non tamen advertas signa esse in-
« sufficientia, nec de iis dubites.

« 4°. Si signa sint sufficientia ad opi-
* nionem saltem probabilem.

« 50. Mortale etiam non est (per se lo-
« quendo), si de indeterminato tantum ju-
« dices: quia nulli fit gravis injuria. —
« Escobar' ex Fagundez°> ».

963. - « Resp. II. Suspicio et dubitatio
« temeraria ex genere suo videntur esse
« peccata tantum venialia; maxime si pro-
« cedant ex errore intellectus, quo indicia
« ut sufficientia apprehenduntur a». Ita
«Laymann ex S. Thoma, Navarro, Mo-
« lina; Filliuccius8, Lessius4, etc. (contra
« multos, qui putant esse mortale). — Ra-
« tio est, quia communiter suspicio tan-
« tum est concitatio quaedam ad assen-
« sum; manet enim in mente suspicantis
« aliquo modo bona existimatio proximi:
« ergo non fit illi gravis injuria, cum non
« totaliter deturbetur de possessione bo-
« nae famae; fit tamen aliqua, quia temere
« dubitatur.

« Dixi: *maxime si ex errore*; quia ta-
« lis, cum non sit per se voluntaria nec
« pertinax, meretur excusationem. — Si
« vero ex malevolentia in suspicione gravi
« persistas, erit mortale (ut docent Les-
« sius, Filliuccius, etc.), ob injuriae gra-
« vitatem. Atque idem est de dubitatione

Prtr. Navor., de Reslitut., lib. 2, cap. 4, n. 450. · *Ako y*,
part. 3, lib. 13, cap. 11, dub. 4. · *Lris.*, cap. 29, n. 14. ·
1 Part. 5, tr. 5, resol. 68, — · Tr. 1, ex. 10, cap. 4, n. 53 (edit.
Lugd. i. d.); o/. (edit Lufd. 1614. Venet. 1660), n. 91. —
Laynt., lib. 3, tr. 3, part. 2, cap. 2, num. 6. · S. *Thom*,
2. 2° qu. 60, art. 3. · *Novar*Rubr. de Judiaiv, n. 50. ·
Molna, tr. 4, diip. 16, a n. 10. — 1 Tr. 40, cap. 1, qu. 5,
num. 10 et »eqq. — · Cap. 29, dub 3. num. 16 et 18. —
Lass., cap. 2°, dub, 3, n. 21. · *Fill.*, tr. 40, n. 13. — *Cajt*.

962. - a) Fagundez, quidquid dicat Escobar,
casum hunc silentio praetermittit in *Decal.*,
hb. 8, cap. 11, ubi de iudicio temerario tractat.
963. - † Lessius ct Filliuccius explica-
tionem hanc certe innuunt, dum scribunt
peccare graviter cum, qui peccatum grave
« ex malevolentia » suspicatur, prout inferius
ab ipso Busenbaum notabitur.

«positiva, orta ex malevolentia absque
« causa: procedit enim ex contemptu al-
« terius, proindeque gravis injuria repu-
« tatur ».

964. - Quaeritur: *an suspicio sive du-
bitatio temeraria possit pertingere adpec-
catum grave?*

Prima sententia negat. Et hanc tenent «·;
Cajetanus et Petrus Navarra, quibus ad- iu., juu
haeret Laymanne>/ cum Diana, Sà, Ar- ŨMS
milia, etc., apud Salmant.0. — Ratio isto-
rum, quia suspicio, quantumvis temeraria,
nunquam graviter famam alterius laedere
videtur.

Secunda vero probabilior sententia af- £*
firmat, si suspicio sive dubitatio sine in-
diciis fieret de peccatis gravissimis: ut de
esset, de pio religioso suspicari quod sit
haereticus, vel quod cum matre incesta-
rit; vel de viro communiter habito ut ca-
tholico, quod sit Judaeus vel atheus. Ra-
tio, quia forte major injuria iis irrogatur
talia suspicando, quam si certum iudicium
haberetur illorum de delictis gravibus or-
dinariis. — Ita Lugo, Molina, Dicastil-
lus, etc., apud Croix0; et Salmant.I, qui
tenent hanc ut communem et veram.

965. - « Quaeres quomodo discerni pos- Qjccctf;
« sit suspicio a iudicio firmo, quando for- dixere.
« mido de opposito expresse non est con- tuipio i
« juncta. jodia.

« Resp. Cajetanus censet eum iudicare,
« qui rogatus an habeat rem pro certo,
« respondet sibi certam aut fere certam
« videri; eum vero suspicari, qui respon-
« det se non esse moraliter certum, sed
« facile posse falli. — Vide Bonacina 8 ».

tan., in 2· 2·, qu. 60, art. 3, ad 3. · *Petr. Navar.*, lib. 2,
cap. 4, num. 4Sl. — *Diana*, part. 3, tr. 5, resol. 81. · Sd,
v. *Judicium temerarium*, n. 1 (in zenuin. edit.). · *Armilla*,
v. *Suspitio*. · · Tr. 13, cap. 4, n 1(0. — *Lu%o*, de Juit.
et Jure, disp. 14, n. 14. *Molina*, tr. 4, disp. 16, num. 10
et 11. · *Dicast.*, lib. 2, tr. 2, diip. 12, part. 1, dub. 4, n. 48. ·
· Lib. 3, part. 2, num. 1177, v. f. · 1 Loc. cit., num. 103. —
Cajttax., in 2· 2·, qu. 60, art 3. — · Diip 2, de Restit.
in partie, qu. 7, punct. 1.

964. - a) Laymann, *lib. 3, tr. 3, part. 2,*
cap. 2, η. 6, distinguit suspensionem a dubi-
tatione; ct primo quidem de suspicione adhae-
ret potius sententiae secundae, quae est opinio
S. Alphonsi. Dicit enim «Temere de proximo
suspicari est *ex genere suo* peccatum dum-
taxat veniale ». Sed inferius addit: «Est tamen
valde probabile... suspensionem de gravi sec-

DUBIUM II.

Quid sit, et quam grave peccatum Detractio.

966. *Quid sit detractio, et quid contumelia.* — 967. *An excusetur a mortali, revelare defectus naturales alicujus, etc.* — 968. *Quando liceat crimina prodere.* — 969. *An id liceat ad vitandum damnum proprium vel aliarum.* — 970. *Quando secretum sit servandum.* — 971. *Et quando possit manifestari. Et an, ad vitandum damnum proprium. - Quomodo autem peccent alienas litteras legentes. (Remissive, vide Lib V, n. 70).* — 972. *An liceat famam suam tueri, alterum infamando.* — 973. *An, alterum infamare apud amicum.* — 974. *An excusetur a mortali, propalare crimen, publicum in uno loco, in alio ubi non est notorium.* — 975. *Quando crimen possit dici publicum.* — 976. *An infamatus de uno crimine possit infamari de alio.* — 977. *Quid, si detrahis ex loquacitate. Et quid, si referas audita.* — 978. *Vide alias resolutiones apud Bu-senbaum.* — 979. *Quomodo peccet audiens detractionem, et ad quid teneatur.* — 960. *Quid, si sit superior.* — 981. *Quid, si sit particularis, et cum possit, non avertit.* — 982. *An liceat alium infamare ad tormenta vitanda.* — 983. *An liceat seipsum infamare.* — 984. *Quomodo restituendus sit honor ablatus.* — 985. *Quid, si dehonoratio fuerit secreta.* — 986. *Quae satisfactio praestanda.* — 987. *An semper sufficiat petitio veniae* — 988. *Quibus casibus expediat confessorium omittere monitionem de hac satisfactione praebenda.* — 989. *An debeatur satisfactio, si offensus se vindicavit de contumelia.* — 990. *Quid, si offensor puniatur a iudice, vel damnetur ad satisfaciendum.*

966. - « Resp. Detractio est alienae
« famae injusta violatio vel denigratio.

« Differt a *contumelia*, quae est injusta
« honoris diminutio: Γ. *Objecto*; quia con-
« tumelia honor, detractione autem fama
« laeditur, quae est opinio seu existimatio
« de alterius excellentia: honor autem est
« testificatio alienae excellentiae animo
• conceptae. — 2°. Differt *modo*; quia con-
« tumelia, instar rapinae, fit aperte con-
tra praesentem; detractio ut plurimum,
« instar furti, occulte et contra absentem.
• — Unde licet contumelia detractione
« gravior sit, est tamen detractio pecca-
« tum mortale ex genere suo; etsi ex par-
« vitate materiae aut indeliberatione fieri
« possit veniale. Ratio, quia est gravior
« furto, quod est mortale, cum laedat pro-
« ximi famam, quae est majus bonum
« quam opes ».

Hic quaeritur: *quando contumelia est
peccatum mortale?*

Apud Matthaeum (v,22), habetur:*Qui....
dixerit fratri suo*, raca: *reus erit concilio.*
Qui autem dixerit, fatue: *reus erit
gehennae ignis.* — Explicant interpretes

Cornil. a Lapide, in Matth., cap. v, 22. — · Lib- 10,

apud Cornelium a Lapide verbum *raca*,
significare hominem vituperabilem sive
sputo dignum; illudque proferentem dici
reum concilio, quia in concilio tantum
gravia crimina deferebantur. Sub verbo
autem*fatue*, intelliguntur cuncta convicia
gravem injuriam irrogantia. Haec igitur
verba contumeliosa †ei se sunt mortalia:
nisi excuset circumstantia personae, vel
inadvertentiae, vel animi nolentis gravi-
ter laedere. Ita praefatus Cornelius a La-
pide et Concina '. — Hic vero S. Thomasl
sic recte advertit: *Dicendum quod, sicut
licitum est aliquem verberare... causa di-
sciplinae* (puta patri, praelato, domino aut
magistro); *ita etiam et causa disciplinae
potest aliquis alteri, quem debet corrigere,
verbum aliquod conviciosum dicere.*

Omnes autem tenemur contumelias to-
lerare, animum vindictae abjiciendo. —
Quandoque tamen expediens erit contu-
melias repellere, nempe cum tolerantia
praevidetur adseribi obsistendi impoten-
tiae aut stultitiae; vel si obesse possit
bono communi, prout si praelatus tole-
rando redderetur contemptibilis, et sic pe-

in DccaL, dUscrt. 2, cap. 2, n. 2. — · 2· 2·, qu. 72, art. 2, ad 2,

Toleranda
eit contu-
melia.

Quando-
que repel-
lenda.

lère, v. g. proditionis, incestus, levissimis in-
diciis, ac magna animi temeritate, de persona
honesta conceptam, ad mortale peccatum per-
tingere ». - Quibus sic dictis de suspicione,

addit paulo inferius de dubitatione: ‹Caele-
rum de temeraria dubitatione constantius id
asserri potest, per se loquendo, ad mortale pec-
catum eam non pertingere».

iton, ja-
diciam de
indetermi-
nato.

Saepido
et dabix-
tio, ex fe-
acre «uo,
venitha.

Si ex nu-
tevolcmtli
procedit, le-
tbajii.

Cootome-

tulantia subditorum augeretur: ut Concina'.

Dt<r«ctin.
Japlex.

Detractio alia est directa et formalis, quae fit ex intentione famam laedendi; alia, indirecta et materialis tantum, quae fit ex levitate et loquacitate aliqua.

967. - * Ex dictis resolves:

1^'yİΓ"

defects

FXu non

* 1°. ReKular*ter non est mortale (etsi < per accidens ratione damni sequentis « tale esse possit) revelare naturales defectus animi, corporis vel natalium “V « quia tales non sunt morales: nec infamia «apud prudentes reputatur, quod quis, «v. gr. sit stupidus, spurius, luscus. — « Bonacina * ».

Ita Lessius', Salmant.4 cum Navarro %
rnofu» Dicastillo, etc. — Si vero dicantur in faciem, aliquando possunt esse mortalia. Salmant. '. — Idem dicunt de defectus natalium propalatione, quae aliquando etiam potest esse mortalis; ut dicere de viro honorabili, exercuisse vilissimum officium, vel fuisse mancipium. Sed omnia haec maxime pendent a circumstantiis.

ÎnUniAfe
feorahbaw
nomInibow.
plerumque
renialr.

« 2°. Plerumque etiam levis detractio « habetur, si alium infames generalibus « nominibus peccatorum mortalium, v. gr. « esse iracundum, superbum, etc. (etsi ali- « quando gravis esse possit); quia audien- « tes plerumque interpretantur de naturali « propensione et defectu involuntario, nec « oritur grave damnum famae. — S. Anto- « ninus ·, Silvester, Lessius Laymann '.

Item, re-
ferre morta
Ita non no
tAbiliter tn-
fATnnniin.

« 3°. Similiter non erit mortale com- « muniter, referre peccata mortalia quae « ob conditionem personae non notabiliter « famam laedant; v. gr. si dicas militem « habere concubinam, pugnassee in duello, « cogitare vindictam; adolescentem esse « prodigum, deditum amoribus, etc. — « Laymann *

Nartar
defected aa
tar Alt-
qaandequ
let halt.

• 4". Fieri tamen potest ut narrando « defectus etiam naturales, spectata con- « ditione et statu illius, graviter noceas,

• Lib to di» 2, p. 2, n. 5. — » Diip. 2, de Re«it. in partie . qu 1. punct, 2, n. 8. — · Cap. 11, n. 14. — · Tr. 13, cap. i n 45. Dicast., lib. 2, tr» 2, di«p. 12, part. 2, dub 4, n IH. — * Tr B, cap. 4, u. 45. — · Part. 2, tit. 8, cap. 3, v Zlrw — SUTvtf., v. Dflraclo, num 2. — ' Cap 11, » 18 — · Lib. 3, tr. 3, part 2, cap. 3, num 3. — · Loc

« et sic graviter pecces: ut si gravem et « optimi nominis praelatum aut religio- « sum, mendaciis assuetum esse; virum « gravem ac consularem, illegitime natum, « • Judaeum, etc. dicas ». [Item Salmant. 'o cum Lessio, Navarro, Dicastillo, etc.) — « Idem est, etsi de altero nihil in parti- « culari, sed tantum in genere dicas, v. « gr. te scire aliquid de illo, quod si dicas, « magnq illum rubore sit affecturum. — « Card. Lugo n ».

968. - * 5°. Crimen aut defectum ali- /-·<.'
« cujus, modo verum, saepe licet prodere d«di :.
« ob justas causas: v. gr. fectrae,
« Γ. Cum expedit superiorem scire suo- ri“

« rum defectus, ut emendentur (de quo « vide supra, *de Correctione fraterna*). — « Et sic eos, qui crimen occultum filiorum « parentibus, vel famulorum heris », [Vel religiosorum praelato, ut patri: vide dicen- da *Lib. IV, n. 243*] « in ordine ad cor- « rectionem (cavendo tamen ne ex reve- « latione majus damnum sequatur) signi- « ficant, communiter excusari docet Trul- « lench l8 ex Bonacina, etc.; uti et uxorem « loquentem cum marito (vel contra) de « criminibus occultis filiorum vel famu- « lorum.

« 2°. Causa consilii vel auxilii capiendi: « in quo tamen videndum ut cum minimo « damno tertii fiat.

« 3°. Causa cavendi alterius damni, ut « si alicujus aestimatio falso concepta de « ejus doctrina, probitate, est aliis pemi « ciosa. — Unde cum agitur de conferendo « officio, de contrahendo matrimonio, de « suscipienda religione, assumendo medi- « co, praeceptore, famulo, famula, etc., licet « manifestare (immo aliquando oportet) oc « culta alterius impedimenta, inhabilita- « tem, crimina, unde notabile aliquod in- « commodum merito timeretur: dummodo « nulla alia sit ratio commodior impe- « diendi; et damnum quod proximo time-

dt — w Loc. cit., n. 43 ct 45, - loc. dt., n. 14 ct 18, L f. Novar., Man., cap. 18, η. 24. - Dfaut., Hb. 2, tr. 2, dltp. 12. part. 2, dub. 4. num. 113 ct 114.— « Dc Jnit. ct Jure, di«p. 14, num 4< ct 50. — » Lib. 7, cap. 10. dub. II. n. 4. * Bonac , p̃i 2, dc Reetit in partie., qu. 4, punct. 3, num. 6.

967 - Bonacina, n. 11, loquitur de de- fertu natalium At vero, si quis dicatur natus ex lud icis, Saracenis, haereticis, adulterio

incestu, sacrilegio, vult esse mortale, casu quo defectus sit occultus.

A Navarrus, Mni., cap. /<y| n. 24, tractans

« tur, sit majus aut saltem aequale damno
« quod ex manifestatione delectus aut cri-
« minis alterius ei obvenerit. — Lessius¹ ».

Maxime hic est advertenda doctrina
S. Thomae ·, ubi docet illum proprie de-
trahere qui male loquitur de altero, inten-
dens ejus famam denigrare. — Secus au-
tem, si hoc non intendat, sed aliquid aliud.
Ratio, quia (ut addit idem S. Thomas ·):
*Hoc... non est detrudere per se etforma-
liter loquendo, sed solum materialiter et
quasi per accidens.* Unde infert S. Doctor
quod *si verba.... per quae fama alterius
diminuitur, proferat aliquis propter ali-
quod bonum vel necessarium, debitis cir-
cumstantiis observatis, non est peccatum,
nec potest dici detractio.*

Hinc dicendum cum Patre Concina ♦
(Continuatore) Tournely·, posse revelari
crimen alterius: Γ. Ut proximus emen-
detur, deferendo illud judici aut praelato,
domino aut parenti. — 2°. Ad damnum
publicum vitandum. — 3°. Ad tuendum
innocentem; puta, si innocens accusetur
de homicidio, potes manifestare auctorem;
vel si scis furem habitare cum alio igno-
rante, potes eum certiorare, ut sibi caveat.
Ita Concina ·, (Contin.] Tournely⁷, Lugo·;
et Salmant. · cum Soto e⁸, Baitez et Tapia,
ex S. Basilio, qui¹⁰ ait bene posse crimen
revelari, quando necessitas poscit ut peri-
culo consulatur aliquorum.

969. - 4°. Addunt Lugo n, [Contin.] Tour-
nely ll, Bonacina l⁸, et Salmant.¹⁴ cum aliis
citis, quod unusquisque, ad evitandum
grave damnum sui vel aliorum, etiam in

bonis fortunae, licite potest detegere grave
crimen alterius, modo non intendat illum
infamare, sed damnum proprium vel alie-
num vitare. Sufficit autem ut damnum vi-
tandum sit grave, quamvis majus damnum
immineat diffemato; secus vero, si damnum
vitandum sit leve vel longe minus. — Ita
Salmant. “ cum Villalobos a⁹, Dicastillo «J,
Tapia; item Elbel ·⁹, Mazzotta¹·,

Et hoc satis probabile puto cum Lugo¹⁷,
qui dicit eo casu te non teneri neque ex ju-
stitia neque ex caritate proximi crimen
occultare cum gravi tuo damno. — Non
ex justitia; quia proximus ad famam suam
non habet jus ita strictum, ut obligentur
alii ad tegendam veritatem, quando opor-
tet eam patefacere ad proprium damnum
effugiendum. Si enim spectat ad bonum
commune, quod sine sufficienti causa non
manifestentur crimina occulta; magis ad
commune bonum pertinet illa revelare,
quando hoc est necessarium, ne alii errent
cum notabili suo dispendio. — Neque te-
netur ex caritate; quia caritas non obligat
cum tanto detrimento. Sicut enim non
teneris impedire damnum proximi, etsi
majus, cum gravi damno tuo; ita nec etiam
teneris eo casu occultum crimen proximi
celare. — Ita Lugo.

Et hoc etiam in dubio de gravitate tui
damni; quia in tali dubio favendum est
innocenti, uti dicunt Salmant., s cum au-
ctoribus citatis

Haec autem omnia intelligenda, modo
non possit damnum aliter averti, et modo
non amplius nec pluribus crimen mani-

qu. 14. art. 6. n. 1 el 7. · “ Recul, brevius tract, inter-
rog. 25. — u Dts p. 14. num. 112. — M De Rcstit. in partte.,
cap. 3, art. 3, sect. 2, v. *Non tcaJ* — “ Disp. 2. de Restit.
in partte., qu. 4. punct. 8, n. 1. — M Tr. 13. cap. 4, n. 61.
— M Loc. dt, n. 66. *Tapia.* tom, 2, lib. 5, qu. 14. art %
n. 10. — “ Tr. 4, disp. 2, qu. 2, cap. L § t. q«. 5. — n De
Just, ct Jure. disp. 14, num. 97. 112 et 114. — u Loc. ct.,
num. 65, i. (.

¹ Cap. 11, n. 57 et vcqq., et n. 63. — · 2· 2·, qu. 73,
art. 2. — · Loc. cit., art. 2, corp, — · Lib. 10. in Dccal..
dissert. 2, cap. 5, n. 17. — » De Resell. tn partte , cap. 3,
artic. 3, sect. 2, v. *Non fxccai.* — · Lib. 10, in Dccal.,
dissert. 2, cap. 5, n. 17. — ’ De Reath. in partte, cap. 3.
Art. 3, sect. 2. v. *Non fxccat*, n. 5. — 1 Disp. 14, n. 107
ct KB. — · Tr. 13, cap. 4, num. 61. · *Uaflat*, in 2* 2·,
qu. 73, art. 2. dub. 1, concl. 2. · *Tapia.* tom 2, Hb. 5.

dc defectibus naturalibus, negat esse mortale
ea revelare, « quae non pertinent ad bonam
famam morum ».

968. - °) Sotus, *de Just, ct Jure, lib. 5,
qu. 7, art. 1*, v. *f.t* asserit in generali, posse
et debere secreta revelari, « si sint in peri-
culum grave tertiae personae, cui non potest
aliter occurri ·

969. - n) Villalobos cl Dicastillus indili-
gentius citantur a Salmant.; nam Villalobos,
pari. 2, tr. 11, diff 36, n. 4, id non habet;

Dicastillus autem, *lib. 2, tr.2, di\$ p. 12, part. 2,
dub. 3, n 93*, asserit licitum esse aliquem in-
famare, quando id necessarium est ad impe-
diendum damnum reipublicae vel tertiae per-
sonae; ct *n 94*, idem fieri posse, « si te ali-
quis injuste vexat ». Non aliud. — Elbel pa-
riter. *part. 4, confer. 12, dc Injusta laesione
famae, n. 353*, solum asserit posse aliquem
infamari, « causa avertendi mali aut damni
a proximo innocente ».

h) Ex auctoribus citatis a Salmant., Villa-

lateclio
denigrandi
facit pro-
pne detrt-
ctioem.

Crunen
ilteriori po-
tui rerda-
n ad emen-
dationem
proximi;

ad da-
caorn pu-
blicum vi-
usdum;

ad tuen-
dam inno-
cutem,

xJ vitan-
dum *gnlc*
damnum
ui vel alio-
rum;

damnum
i m t & i n c a (
infamato,

etiam m
dubio dc
gravitate
damni.

Limitatio-
ne'.

festetur, quam oportebit ad reparandum
damnum quod timetur.

noti
ceperis in-
juste.
Sed hic magna Quaestio occurrit: *Ah, ad vitandum grave tuum damnum, possis crimen occultum alterius revelare, si notitiam acceperis injuste per vim aut fraudem, puta aperiendo litteras, etc. ?* —

Auctorum
opiniones.
In hac plures sunt sententiae:

Sotus dicit non posse, etiamsi mortem subire deberes; et fere⁴ consentit Sanchez — Navarrus⁸ autem dicit non posse, si damnum irreparabile alteri immineat ex illa infamatione; secus, si reparabile. — Molina⁴ censet tunc tantum posse revelare, quando longe majus detrimentum tibi times. — Lessius⁸ vero, Petrus Navarra^{*}, Mazzotta['], Concina⁸ (et probabile putant Salmant.[']) dicunt posse te revelare ad quodeumque tuum grave damnum vitandum. Quia, licet peccaveris notitiam accipiendo, in gravi tamen necessitate poteris illa uti; prout, quamvis injuste furatus sis equum, potes tamen adveniente necessitate illo uti, etiam cum damno domini.

S, Doctor
ncprt tunc
posse rere-
uri sd effla-
liendu m
itnum.
Inter has tam varias sententias, mihi magis arridet sententia Lugonis¹⁰, quem sequuntur Croix[”], [Continuator] Tournely¹ et Sporer — Docet hic magnus theologus, te non posse, generaliter loquendo, uti notitia illa injuste accepta, cum alterius damno, ob quodeumque damnum tuum effugiendum. Ratio, quia actio injusta qua tu secretum acceperis, obligat te ad restituenda omnia damna propter illam proximo obventura. — Prout casu quo debitor est in extrema vel gravi necessitate, non tenetur restituere, etiamsi creditor eadem necessitate laboret; ut diximus *ex n. 701*. Sed omnes (vide *ibid.*)

1 De Ju>L et Jure. lib. 5, qu. 10, art. 2, aanert. 2, v. *Tertio td.* — 1 Conail. mor., lib. 6, cap. 6, dub. 2, n. 6. — • Ma>, cap. 18, n. M. — 4 Tr. 4, diip. 37, n. 13. — • Cap. II, n. 56. — • Lib. 2, CAp. 4, n. 130 et 131. — • Tr. 4, disp. 2, qu. 2, cap. I, § 1> qu.S. — ■ Lib. 10, in Decal., dissert. 2, cap. 5,

cum eodem Lessio dicunt quod teneris restituere, si praecise propter illam subtractionem proximum in eandem necessitatem injeceris. Sic a pari in casu nostro, si tu secretum revelando damnum infers alteri, teneris ad restitutionem; cum per illam fraudulentam secreti extorsionem, proximum conjecisti in necessitatem tale damnum patiendi. — Et hanc sententiam tenet etiam Laymann^{*8}.

Tunc tantum recte admittunt Lugo[”], Sporer[‡] et Croix^{l#}, te posse crimen manifestare, quando esset tibi permissum etiam per vim aut fraudem illud exquirere, et litteras aperire: et casus esset: 1°. Si revelatio esset necessaria ad commune bonum reipublicae. 2°. Si alter tene-
Niti bo
tua tin
qairmen
men ttii
pernam
inodeu
retur ex justitia secretum revelare ad damnum tuum reparandum. 3°. Si ille injuste te vexaret. — Alias, non licet tibi alterius litteras aperire ad bonum tuum procurandum vel ad malum aliquod vitandum; quia hoc esset contra commune bonum humani commercii. Tantum enim id permittunt auctores ad se tuendum ab injusta vexatione inimici; ut Lessius[”], Laymann[—] Bonacina^f, et Salmant.¹⁷ cum aliis communiter.

An autem possis defectum alterius detegere, ut ille excludatur ab amicitia alicujus, et tu ad illam admittaris? — Vide infra, *Lib. V, de Peccatis, n. 72, v. An citra*, ubi dicemus id illicitum esse.

970. - Quandonam autem *Secretum* sit servandum? — Praenotare oportet quod secretum triplex esse potest, scilicet: Ex sua natura, promissum, et commissum.

Γ. Secretum *ex sua natura*, puta si casu aliquid scias, servare debes ex
Seottai
quotuma
Oblipb
secreti m
turslit.

n. 18. — • Tr. >3, cap. 4, n. 66. — “ Di«p. 14, n. 101. — “ Lib. 3, part. 2, n. 1233. — w De Restit. in partie., cap. 3, art. 3, sect. 2, v. *Std ii ex criminis.* — *Lsst.*, cap. 16, n. 20. -- u Lib. 3, tr. 3, part. 2, cap. 6, n. 5. — 14 Disp. 14, n. 108. — ** Lib. 3, part. 2, n. 1233. — “ Cap. 12, n. 133. — n Tr. 13, cap. 4, n. 85.

lobos, *loc cit.*, ampliationem istam silentio praetermittit

c) Omnino consentit Sanchez.

λ) Sporer, *tr. 5, cap. 4, n. 46, v. f.*, haec solum dicit: < Neque mortis, neque tormentorum metu revelare poterit, praesertim quando alter ex revelatione aequale vitae discrimen subire deberet >.

·) Laymann, *loc. cit.*, hanc partem non habet; sed absolute negat secretum per vim

aut fraudem acceptum, posse revelari ob metum tormentorum vel mortis periculum, quando alteri ex revelatione aequale vitae discrimen subeundum erit.

1) Bonacina, *disp. 2, de Restit. in part., qu. 2, punct. unie., n. 6*, dicit licitum esse aperire litteras « ad praecavendum proprium periculum quod sibi [quis] timet... Hac eadem de causa, excusatur qui intercipit litteras sui capitalis inimici ».

justitia; dum ex manifestatione graviter alter laederetur in fama vel bonis. — Nemo tamen tenetur illud servare cum periculo mortis, nisi damnum alias imminens sit commune et grave. Ita Sanchez^{*}, Salmant.⁷ cum Bonacina, Dicastillo et Trullench. Sed vide mox dicenda *num. 971*, v. *Tertia*.

κσ«üΠο°
»iω· pr°

2°. Secretum *promissum* regulariter obligat graviter vel leviter juxta intentionem promittentis. Ita Salmant.⁸ cum Sanchez^e et Lugo. — In *dubio* autem dicendum puto, neminem censeri gravi obligatione obstrictum, nisi de illa constet. — Notandum autem est quod *promissio* secreti, etiam jurata, non obligat quando tu revelare teneris: unde judici legitime interroganti debes testari crimen alterius, etsi promiseris non detegere. — At si secretum sit tibi *commissum*, et alias non est publicatum, teneris servare etiam legitime interrogatus, et potes respondere te nihil scire, scilicet ad revelandum: quia judex nequit abrogare jus naturae, ex quo servandum est secretum commissum, nisi ex alia via res sit jam cognita, aut sit justa causa illam revelandi, ut infra. Ita Lugo⁴; Bonacina, Dicastillus, Petrus Navarra[‡], cum Salmant.⁸.

Obiipnio
MCTiti coco.
b m.

3°. Secretum autem *commissum*, quod alias dicitur rigorosum et absolute naturale, potest committi expresse vel tacite,

¹ Coniil. mor., lib. 6, cap. 6, dub. 2. — · Tr. 13, cap. 4, o. 76. — Bona[^]., disp. 2, de Restit. in partie., qu. 2, punct. unie., n. 8. — Dicast, de Restit., disp. 12, part. 6, app. 2, dub. 3, n. 590 et seqq. · Trull., lib. 7, cap. 10, dub. 32, n. 9. — · Loc. dt., n. 77. — Lugo, diip. 14, η. K0. — · Ditp, 14, n. 141. — Bonae., ditp. 2, de Restit. in partie., qu. 2, punct. unie., n. 9 et 10. — Dkasi., de Restit., disp. 12, part. 5, app. 2, n. 566 et teqq. — · Tr. 13, cap. 4, n. 78. — · Loc. cit., n. 79. —

970. — a) Sanchez male citatur a Salmant; nam, *de Matrim., lib. 1, disp. 5*, de promissione in generali loquitur *n. 19*, et refert quidem hanc opinionem; sed, *n. 20* scribit: « Sententia verior ait promissionem simplicem acceptatam ab altero, cx genere suo obligare ex justitia et sub mortali, nisi rei promissae parvitas excuset ».

b) Petrus Navarra haec satis perspicue innuit, scribens, *lib. 2, cap. 4, n. 159*: « Videtur jus naturale et divinum quod non procedatur [a iudice] ad inquisitionem sine infamia; naturale quidem, quia lex naturalis est servandi secretum. Peccata enim occulta aut peccatores occultos lege naturali et fraterno atque

prout medicis, advocatis, obstetricibus, theologis consultis. Et hoc secretum strictius obligat. — Vide Salmant.[·].

971. — Ex quadruplici autem capite potest manifestari secretum *commissum*, saltem sine peccato gravi:

Γ. Ex praesumpto consensu principalis; ut Salmant.[†] cum Lugo, Sanchez[·], Valentia[·] etc.

2°. Ex parvitate rei sub secreto commissae; vel si aliunde res sit cognita vel publicata. Salmant.[·]. — An autem sit mortale, rem gravem sub secreto commissam uni vel alteri viro probo sub eodem secreto revelare? Probabiliter negatur cum Lugo[·] Bonacina, Trullench, Azor, Salmant.°: dummodo non detegatur personae, cui creditur quod secretum committens specialiter voluerit celari. Et ita etiam Roncagliall et Mazzotta[‡] (Vide *n. 973*).

3°. Ex inadvertentia vel indeliberatione; sive ex suppositione quod res non sit gravis. — Notant tamen Salmant.^{l8} cum Sanchez, quod, ut revelans excusetur a mortali, debet certo credere rem non esse gravem.

4°. Ex justa causa, nempe si servare secretum verteret in damnum commune, vel alterius innocentis, vel etiam ipsius committentis; quia tunc ordo caritatis postulat ut reveletur[^]. unde etiamsi juras- ses, tunc detegere posses. — Ita comma-

⁷ Loc. dL. n. 79. i. f. · Lu[^]o, loc. du, η. 147. — · Loc. dL, n. 80. — · Loc- dt.. n. 147. — Bonae., disp. 2, de Restit. in partie., qu. 2, n. 2. · Trull., lib. 7, cap. 10, dub. 32, n. 3. · Aaor, part. 3, lib. 13, cap. 81, dub. 2. — * Tr. 13, cap. 4, n. 80. — “ Tr. 13, de 7· Praec., qu. 4, cap. 4, qu. 4. — “ Tr. 4, ditp. 2, qu. 2, cap. L § 1. v. Qu. demum. — a Loc. dt., num. 81, i. C. · SaneM., Coaiil. mor.· lib. 6, cap. 6, dub. I, num. 6.

naturali amore tenemur obtegere, cum in comunitatis damnum non vergunt.. Lex enim servandi secretum, ut doctores docent, non solum obligat servare secretum nobis commissum, sed etiam peccata seu peccatores occultos non revelare».

971. — a) Sanchez, *Consil. mor., lib. 6, cap. 6, dub. 3, n. 1*, hoc in casu simili asserit, scilicet tractans de eo, qui litteras legit ex consensu praesumpto mittentis vel ejus cui mittuntur.

*) Valentia, *in 2a^{TM} 2a'*, *disp. 5, qu. 14, punct. 1*, v. *Postremo*, non loquitur de causis excusantibus a secreto revelando.

c) Non utique totum, sed quantum satis

Revelatio
·ecreti com-
mitti noo
è lethalf :

ex prae-
·amptocoo-
tectat;

ex parvi-
tate rei. vel
ti rea iit co-
rnita, aat
dicatur ani
probo;

ex inadver-
tentia v e l
indelibera-
tione;

ex jtitta
causa.

niter Salmant.^l cum Molina, Dicastillo, Valentia, Bailes, Navarro, Bonacina, Trullench, Reginaldo, etc.

An autem *quis possit revelare secretum commissum, ad proprium damnum grave effugiendum?* — Loquendo de secreto *commisso*, sive rigoroso, negat de Alexandras⁷ cum Scoto^d), Silvestro^f) et Reginaldo^A

Qaidam negant damnum grave weftcere ad licite revelandum.

Ratio, quia secretum servandum est semper ac sine peccato servari valeat. — Et huic sententiae adhaeret D. Thomas⁸, ubi dicit secretum commissum servari debere, *quod de se celari potest sine peccato*.

Ahi requirunt damnum malum* to gravia..

Secunda sententia, quam tenet Molina[;], censet tunc posse tantum revelari secretum, quando ejus observantia vergeret in multo gravius damnum ipsius manifestantis.

Probabiliter huic mu* «tdimnum frave.

Tertia vero sententia, communior et probabilior, quam tuentur Laymann^{*}, Sotus^{*}, Lessius[;], Navarrus[;] Lugo⁷, Roncaglia[;], Sporer^{*}, Elbel¹⁰, Bonacina⁷⁷, tenet te posse aperire secretum ad vitandum tuum grave damnum, etiamsi inde alteri immineret periculum mortis: modo

* Tr. 13, cap. 4, num. 82. • Molina, tr. 4, disp. 5. num. 6 et 7. • Dicasti., de Restitut., disp. 12, num. 676 et 580. • Valent., in 2.^a 2.^a disp. 5. qu. 14, punct. 1, v. f. • Bafa, in 2.^a 2.^a, qu. 70, art. 1, dub. 4, ad 6. • Navar., Man., cap. 18, num. 54. • Bonae., de Restit. in part., disp. 2, qu. 2, num. 9. • Trull., lib. 7. cap. 10, dub. 32, num. 10. • Betin., lib. 24, n. 112. — • Confessai, monial., cap. 6, § 1,

illud sine vi aut fraude exceperis Ratio, quia non teneris cum tanto tuo incommodo damnum proximi vitare: et non praesumitur quis ad tale onus se obligasse, nisi ex circumstantiis id certe appareat; ut addunt Lugo^{ia} et Croix¹⁸. — Nec obstat dicere quod spectet ad bonum commune secreta commissa servare, ne humanum perturbetur commercium. Nam respondet Lugo ut diximus supra, hoc verum esse, nisi ex observantia secreti damnum alterius interveniat: eo enim casu magis ad bonum commune pertinet, ut unusquisque noscatur qualis est, ne alii ex ignorantia graviter errent, et perniciose decipiantur cum damno innocentium. — Praeterea, si potest ille cui secretum est commissum, illud revelare ad vitandum damnum innocentis (ex communi doctorum, ut supra vidimus): cur debet ipse inferioris esse conditionis aliorum, ne possit revelare ad damnum proprium effugiendum?—Excipe tamen, ut communiter DD. docent, nisi ex tali revelatione immineat damnum commune grave. Dicimus : *grave*. Nam si esset leve, probabiliter etiam posses secretum

qu. 9. — • Quodlib. 1, art. 15, v. f. — « Lib. 3, tr. 3, pan. 2, cap. 5, n. 2, poet med. — 1 De Just et Jure, lib. 5, qu. 10, art. 2, aasert. 2. — • Cap. 11, num. 53 et 64. — 7 Diip, 14, n. 115, 116 et 142. — • Tr. 13, de 7. Praec., qu. 4, cap. 4, qu. 7, reip. 2. — • Tr. 5, cap. 4, n. 46, IL — 10 Confer, 13, num. 390. — u Loc. dt., num. 8. — u Loc. cit., num. 116. — “ Lib. 3, part. 2, n. 1232, v. f.

est ad avertendum damnum, ut sapienter monet B. Doctor in op. *Istruzione e Pratica* (edit 6, Neapoli 1765), cap. 11, n. 9: • Allora, inquit, tu ben puoi palesarlo (e l'alvolta anche lo dei), quanto baste a rimuovere il danno ».

d) Scotus citatur a Cajetano de Alexandris absque loci indicatione; Scotus autem in 4, dist. 21, qu. 2, concl. 5, minus dare de hoc casu loquitur.

Silvester, v. *Confessio III, n. 13*, et v. *Secretum*, § *Secundum*; Reginaldus, loc. cit., n. 112, hanc negativam sententiam videntur forte insinuare, in quantum silentio praetermittunt praesentem casum ubi exponunt rationes quibus liceat secretum revelare.

/ Molina, tr. 4. disp. 37, § 10 et seqq., potius adhaeret, sub quibusdam conditionibus, tertiae sententiae, quam S. Alphonsus probabiliorum et communiorum appellat Scribit enim n. 10: « Quando aliquis casu absque sua culpa novit crimen secretum alicujus aut aliud ejusdem secretum, vel ipsi commissum fuit aliquod secretum, non tenetur illud servare cum periculo propriae vitee, membri aut gra-

vium tormentorum..., etiam si ex detectione periclitetur vita alicujus ». — Deinde n. 11: • Si ex revelatione secreti commissi, aut quod quis casu novit, periclitaretur vita alicujus; ex eo vero quod celaretur, solum periclitarentur honor aut fama, vel bona externa divitiarum ejus qui illud novit, arbitror prudentis arbitrio esse judicandum.... num cum tanto suo detrimento teneatur illud servare an non : quoniam, etiam si per secretum commissum illud accepisset, non censeretur cum tanto suo detrimento intendisse se obligare ad illud servandum, si detrimentum esset magnum et sine spe quod foret reparandum ».

Navarrus, Man., cap. 18, n. 54, dicit licitum esse revelare secretum etiam juratum, ad avertendum damnum reipublicae aut proximi.

Roncaglia et Elbel, in reliquis concordantes, limitationem hanc silentio praetermittunt.

O Lugo, loc. cit., n. 112, i. f., ita sane respondet, loquens de alterius crimine cognito extra secretum commissum, ut apud ipsum S. Alphonsum superius videre est.

revelare, ut grave damnum proprium vitares; ut dicunt Sanchez¹, et Roncaglia², cum Trullench. Quia non videtur obligatio vitandi leve damnum commune, te obstringere ad grave damnum tuum patiendum.

Hoc quoad secretum commissum

Quid, *si sit promissum?* — Quando non promiseris cum obligatione servandi secretum etiam cum tuo damno, certum est te posse manifestare, cum nemo censeatur ad secretum se obligare cum incommodo gravi. — Ita Laymann³, Roncaglia⁴, Sporer⁵ et Holzmann⁶.

Quid vero dicendum, *si expresse promiseris secretum non revelare, etiam cum dispendio vitae, an revelare posses in periculo mortis?*

Affirmat satis probabiliter Sporer⁶, dicens tunc posse et teneri; quia nulli est licitum propriam vitam prodigere. Et huic sententiae se adjungit Laymann⁷ juxta aliam sententiam ab ipso propugnatam⁸, ubi tenet cum Petro Navarra (et idem tenent Sotus, Rodriguez et Vega, apud Salmant.⁹), non esse licitum alterius vitae propriam postponere, puta cedendo cibum in penuria aut tabulam in naufragio; quia ex praecepto caritatis quisque tenetur propriam vitam praeferre alienae. — Sed cum sit etiam valde probabilis et communior sententia opposita, quod liceat ob honestum finem, conservationem propriae vitae omittere ob alterius vitam servandam (ut tenent Lugo¹⁰, Lessius¹¹; et Salmant.¹² cum Victoria, Prado, Diana ac Trullench; quia hoc non est directe sibi mortem inferre, sed vitam non tueri, quod licitum est ob justam causam); ideo valde pro-

habiliter doctores cum Lugo¹³, Molina¹⁴, et Croix¹⁵ cum Haunoldo¹⁶ dicunt in casu proposito te satis obligari ad servandum secretum etiam cum discrimine vitae, si id promiseris; aliud enim est prodigere vitam, aliud omittere (ut dictum est) ejus conservationem, ut promissum serves.

Quomodo autem peccent aperientes et legentes litteras alienas? — Vide *Lib. V, n. 70*.

972. - « 6°. Hinc quoque, si quis injuste « laedit famam tuam, nec potes eam tueri « nec recuperare alia via quam immi- « nuendo quoque famam illius; id licet « (dummodo falsa non dicas) in tantum, « quantum ad tuam famam conservandam « necesse est, nec magis laedas, quam « laedaris, collata tua et alterius persona. « — Vide card, de Lugo¹⁴».

Ita Cardenas apud Croix¹⁷, et consentit [Continuator] Tournely¹⁸. Secus tamen, si agatur in judicio, et tu nullo modo possis probare illius crimen, quia tunc infamatio illius nihil tibi prodest. Omnino etiam peccas, si falsa dicas; ex prop. 44 damnata ab Innocentio XI, quae dicebat: *Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam et honorem defendat, etc.*

973. - « 7°. Si quis solatii tantum causa, et non intentione detrahendi, alicui amico narret injuriam ab alio sibi factam, non videtur esse mortale, etsi inde aliqua infamia proveniat auctori; ea enim ipsi imputanda est ». [Est communissima¹⁹ apud Salmant.²⁰; et communis²¹ cum Mazzotta²² cum Navarra, Bonacina, Sayro²³ Lessio, etc. — Hinc probabiliter

de Hcmiddio, num. 26. - *Prada*, cap. 20, qu. 2, num. ST. - *Diana*, pan. 5» tr. 4. rewl 45. *Trull.*, hb. 5, cap. A dab. 2, n. 10. — u Disp. 14, n. 115. — u Tr. 4. disp. 37, n. 10. — “ Lib. 3, part. 2, n. 1232. — ■ Disp. 15, n. W et 'eqq. — Cardrw., Cri» 2, diuert 26, n. 15 - n Loc. dt., n. 1217. - » De Reatit. in partie cap. 3. art. 3 sect 5» v. f, v. *Qui tamen*. — w Tr. 13» cap. 4, n. 46, — - Tr. 4, dnp 2. qu. 2 car». 1, 4 l. qu. 6, po»t œe-d - *Pttr. Kavar.* de Resut., hb. 2. cap. 4. n. 346. - *Banac.*, disp. 2, de Resut. in parue., qu. 4, panct. 3, ram. 3. - *Les%*, hb. 2, cap. il. dub. 12. num. 72.

1 Tt., 13, de 7- Prarc., qu. 4, cap. 4, qu. 3, resp. 2 i. (- *Trull.*, lib. 7, cap. 10, dub. 32, n. 9. — 1 Ltb. 3, tr. 3 part 2. cap. 5, n.2, v. *Terlia*.— * Loc cit., reap 2,cfr qu2, 2. • Tr. 5, cap. 4, n. 46, ИП. — a De Pracc. decal., n. 646. * Loc. cit., n. 46, IV. — ’ Loc. cit., num. — • Lib. 2, Ir.3, cap. 3, n. L Pr'r. *Navar.*, de Reatit., lib. 2, cap. 3, num. 41 - *Satui*, dc Juat. et Jure. lib. 5 qu. 1, art. 6, ad l AWrijc., Sum , part 1. cap. 137. η. 1 'a/, cap 1®. num. IJ. • IVca, Sum. nurva, part. 1, cap 127, cas. 7. • Tr, 13, cap 2, n. 34 — »♦ Di»p 10. n. 43. — »» Cap. 9. n. 29 et 31. - 11 Loc. cit., n. 34 in med. Relcct. 10,

i) Sanchez, *Consii. mor., lib. 6, cap. 6, dub. 2, n. 5*, satis perspicue hoc innuit, dicens vitam potius esse exponendam quam detegendum secretum, « si revelatio secreti vergeret in grarr reipublicae malum ».

z Haunold videtur hic ex typographic©

mendo irrepsisse loco Molinae, qui solus cum Lugo pro hac sententia citatur a Croix.

973. - * SalmanLicenses dicunt: « Apud omnes auctores »; Mazzotta vero scribit: « Secundum omnes ».

b Sayrusa Mazzotta quidem citatur, sed

Idem dc
cento pro-
nuuo

Si promi-
wii iccre-
lœk etiam
crndupcn-
dio vibe,

probabi-
liter tecent
rerdire in
periculo
north.

Vilde pro-
btbiliter te-
terh lerva-
re.

Ad repel-
leudam in-
juitxm infa-
matiosem
heee famam
laedere

Limitatio-
he

Narrare
in Juriatn
acceptam
non eat lé-
thale

ait Mazzotta cum aliis, excusari posse saltem a mortali, famulos detegentes injurias illatas a dominis, uxores a viris, filios a patre, religiosos a praelato].

«Cavendum tamen ne dicatur pluribus, «vel apertius nominetur persona, quam «necesse sit ad consilium vel solatium. «Lessius, Laymann c), Tanner % card. «Lugo '. — Et sic excusari posse famulos «(saltem a mortali) qui injurias sibi ab «heris suis, uxores quae a maritis, filios «qui a patre, religiosos qui a praelato, «illatas, doloris tantum mitigandi causa, «referunt, docet Trullenchi ex Lessio, «Laymann, Tanner, Navarra, Diana3.

* Idem putat Cajetanus dicendum, si «crimen occultum reveles uni alicui viro «prudenti et taciturno, cui dicere perinde «sit ac si nulli diceretur; eo quod damnum «illud censeatur leve. Et sic Trullenchi d) «cum Diana4 excusat poenitentem qui in «confessione manifestat complicem. Di- «cuntque cum Tanner Bonacina, Esco- «bar 6, etc., eam sententiam esse proba- «bilem. — Verum hoc universim non vi- «detur satis tutum; quia laesio famae «apud unam etiam personam censetur «gravis: ut patet ex judicio temerario. «Immo saepe quidam aegrius ferunt se «laedi apud unam personam gravem, «quam tres vel quatuor alios. Unde Sua-

, tr. 4, diip. 2, qu. 2, cap. 1, § 1. qu. 6. — Ltu., cap. 11, n. 72. — 1 Diip. 14, n. 53 et M. — Lib. 7, cap. 10, dab. II, n. 5. - Lt loc. dl. - Laym., lib. 3, tr. 3, part. 2, cap. 3, n. 6, Lf. - Tumm, torn 3, disp. 4, qu. 8, dub. 7, n. 145. Pptr. Navar., lib. 2, cip. 4, n. 346. — Part. 3, tr. 5, resol. 32. — Cajttaxin 2" 2 qu. 73. art. 2. — 4 Part. 2, tr. 17, reol. 22; et part. 3, tr. 5, reol. 33. — Bonae., disp. 2, de Reatit. in partie., qu. 4, punct. 3, n. 2. — Tr. 1, exam. 10,

absque ulla loci indicatione, nec potui istud apud eum reperire.

Laymann, lib. 3, tr. 3, part. 2, cap. 3, n. 6, i. f.; Tanner, tom 3, disp. 4, qu. 8, dub. 7, n. 145, a Busenbaum inconsiderate hic allegantur; hanc enim animadversionem non habent

Trullenchi, loc. cit., n. 1, affert quidem hanc sententiam ex Diana, et videtur eam censere probabilem < Nihilominus tamen, inquit, n. 2, verior est contraria sententia ».

Tanner, loc. cit., n. 138, «non omnino improbabiliter a moruli excusari ait illum qui crimen alterius < uni vel duobus... fidis- simis, qui nullo modo obiuturi putentur », sub secreto temere narrat.

f) Lessius, cap. //, n. 70, primo quidem

«rez, Filliucci, Lessius />, Azor et Lay- «mann putant communiter esse mortale. «Vide card. Lugo e ».

Sed opposita sententia, nempe quod revelare crimen alterius uni vel alteri viro probo non sit mortale, satis est probabilis; ut dicunt Lessius f), Cajetanus'; item Navarrus, Trullenchi, Corduba 4 Petrus Navarra, Reginaldus, Bonacina, Tamburinius et alii. Ratio, quia, cum fama consistat in communi aestimatione hominum, non censetur absolute diffama- tus, qui apud unum vel alterum tantum suam famam amiserit. — Et huic senten- tiae aperte adhaeret D. Thomas ., ubi dicit: *Ad 3 dicendum quod si aliquis re- ferat praelato culpam proximi, intendens vel cautelam in futurum, vel aliquid hu- jusmodi, quod ad emendam proximi vi- deret expedire, non peccat. Si autem hoc sive praelato sive alicui amico suo ex ma- litia refert, tunc peccat mortaliter. Quod si ex incautela alicui dixerit hoc* (id est crimen alterius), *ita tamen quod non pro- veniat inde aliud, vel infamia vel vitupe- rium proximo delinquenti, tunc non peccat mortaliter, licet incaute agat.* — Ergo S. Doctor putat non provenire illi infamiam, cujus crimen uni tantum reveletur: nisi aliunde infamia ei proveniat, nempe si alter sit aliis manifestaturus. Secus

cap. I, n. 63 (edit. Lapd. 5. d.). — Suar., de Poenit., diip. SI, -eci. 1, n. 2. — Fill., tr. 40, n. 90. — Aavr, part. 3, lib. 6, cap. 9, qu. 2; cfr. lib. 13, cap. 6, dub. 5. — Layvi., lib. 3, tr. 3, pare. 2, cap. 3, n. 6. — Disp. 14, n. 51. — 1 Loc. dl. — Novar, Man., cap. 18, n. 33. — Trull., lib. 7, cap. 10, dub. 11, n. L — Petr. Navar., lib. 2, cap. 4, diff. 10, n. 333. — Reti- noid., lib. 24, n. 75. — Ronac., diip. 2. de Reilit. in part., qu. 4, punct. 3, n. 2. — Quodlib. 11, art. 13.

de sententia negante esse morule, scribit: «Verum haec sententia non videtur ita uni- verse affirmanda. Nam fieri potest, ut quis malit sua crimina multis externis et plebejis esse nota, quam praelato vel alicui viro gravi, cum quo assidue versatur vel a quo depen- det ». Atvero n. 71, ad illatam objectionem de judicio temerario, quod, licet famam in uno dumtaxat intercipiat, est tamen peccatum mortale, et proinde idem dicendum videri de revelatione criminis uni Untum facta: «Re- spondeo, inquit, negando consequentiam »,

Corduba, tract, de Detractione, qu. 2, concl. 5, i. f. t hanc sententiam simpliciter tenet, «nisi (excipit) aliunde talis infamia ag- gravetur ». — Et pariter Tamburinius, Decal., lib. 9, cap. 3, § 2, n. 7, excipit casum, «quo

autem, ait S. Thomas, si tu peccatum pro- ximi amico revelares *ex malitia*, nempe ex pravo animo nocendi; tunc enim non poteris a mortali excusari. — Nec dicas verbum illud *ex incautela*, intelligi pro inadvertentia. Ex hac enim nunquam pec- catur mortaliter; sed omnino intelligitur imprudentia, sive levitas animi, quae tan- tum est venialis; et tunc tantum erit mor- talis, cum ex ea *inde provenit delinquenti infamia aut vituperium*.

Nec obstat paritas judicii temerarii, a Busenbaum allata. — Nam bene respondet Lessius ', quod ibi peccatum mortale non committitur ob damnum famae; sed ob gravem injuriam quae alteri irrogatur, cum quisque habeat jus ne falsum crimen ei imputetur. Et ideo judicium temera- rium est mortale; ut docet D. Thomas', dicens: *Ex hoc ipso quod aliquis malam opinionem habet de alio sine causa suffi- cienti, indebite contemnit ipsum, et ideo injuriatur ei.* — Idque patet ratione. Quia, si judicium temerarium esset mortale ob damnum famae alteri proveniens; etiamsi tu ex justis indiciis tibi tantum notis ju- dicares de occulto illius crimine, adhuc graviter peccares: quod nemo dicit. Ergo malitia judicii temerarii non sumitur ex damno infamiae, sed ex contemptu sive injuria, quae proximo infertur.

1 Cap. 11, num. 71. — 1 2-2, qu. 60, art. 3, ad 2. — Lru., cap. 11, dub. 13, nom. 78 et 79. — Navar., Man. cap. 18, num. 26. — 1 Disp. 14, num. W. — 4 De 2 pracc.

prudenter judicatur quis nolle rationabiliter, ut sua fama apud illum unum denigretur».

974. - °) Valentia, in 2am 2a', disp. 5, qu. 17, punct. 2, quacr. 2, asserit esse contra justitiam et caritatem.

h) Toletus, lib. 5, cap. 65, ita distinguit: primo n. 4, negat esse contra justitiam diffamare in aliquo alio loco eum, qui infamis est per judicis sententiam; n. 5 autem, de eo qui est infamatus per facti notorietatem scribit: < In alio loco distanti non licet manifestare ».

c) Cajetanus, in Opusc., tr. 31, resp. 9, in generali dicit publica peccata posse manife- stari absque detractionis vitio.

A) Villalobos distinctione tititur, tr. 11, diff. 36; et primo quidem n. 13 tractat de eo qui est infamatus per juridicam sententiam; cujus scelus revelare in aliquo loco etiam longinquo, negat esse peccatum mortale contra justitiam; sed ait esse peccatum contra cari- tatem. Deinde n. 14, peccatum publicum (sci- licet non per sententiam judicis) revelare in

974. - «8°. Crimen simpliciter publicum, «sive sit notorium jure, sive facto, ma «nifestare iis qui nesciunt, non est pcc- «catum mortale injustitiae; quia hoc ipso «auctor amisit jus ad famam, cum ratio •justi judicii et evidentia foeti faciat ne «de injuria juste queri possit. Quod con- «firmat consuetudo, mandans historiae «publica crimina.

«Dixi: *non est mortale injustitiae*; quia «detegere eo loco, quo fama non erat «perlatura, vel nonnisi post longum tem- «pus, vel aliter cum gravi moerore ejus «qui commisit, saepe potest esse mortale «contra caritatem: ut Lessius, ValentiaS «Toletus contra Navarrum et Cajeta- «num A — Vide cardinalem Lugo ., Fa- «gundez4 ».

Quaeritur: *an peccet mortaliter qui crimen, in aliquo loco publicum, manife- stat in alio loco, ubi ejus notitia nondum pervenerit, nec perventura erit intra breve tempus?* — Circa Dubium hoc tres sunt sententiae:

Prima cum Dicastillo, VillalobosS, Antoine .), Contin. Tournely d), Cuni- liati, etc., tenet peccare graviter contra justitiam; quia peccator ille in eo loco adhuc est in suae famae possessione.

Secunda sententia cum Lessio f), Bo- nacina «) et Silvio . tenet peccare gra-

Eccles., lib. 5, cap. 3. — Dicast., de Restitut., disp. 12, part. 3, append. 2. dub. 19, n. 308 et seqq. — Cuniliali, tr. 9, cap. 7, § 4, n. 4.

loco ubi ignotum est, peccatum esse ait tum contra caritatem tum contra justitiam. — Idem- que ac Villalobos tenet Contin. Tournely, de Restit. in partie., cap. 3, art. 3, sect. 2, v. Dico 1 et Dico 2.

Antoine, de Just, et Jure, part. 3, cap. 4, qu. 7, resp. 4 et 5, id asserit de crimine quod notum est sola rei confessione aut testium testimonio, et de crimine publico sola publici- tate facti vel famae. Ceterum, resp. 2, dicit esse mortale contra caritatem crimen alterius, alicubi publicum etiam per sententiam, dete- gere sine justa causa in eo loco, quo fama non erat illud perlatura, si auctor criminis ibi bona fama fruebatur.

f) Lessius, cap. 11, n. 78, dicit «saepe » esse mortiferum contra caritatem, si ille in eo loco erat bonae famae. Et n. 80 explicat verbum «saepe », negans scilicet esse mortale «1° Si ille parum curet se alibi infamari... 2°. Si quis ob grave crimen fuerit publice punitus ».

Bonadna, disp. 2, de Restit. in partie,

Ro cLire crime md elkiter pu licum n?n c>t mon Je injaailiac.

Qaid de revelmont in loco abi cat vet diu erit 17 no- tum:

a h i th Crave con- SSn! 2 * 2.

Aia. gr<- ve contra canutem.

viter, sed tantum contra caritatem. — Ratio, quia, licet reus jam amiserit jus ad famam, graviter tamen ille tristaretur, si sciret crimen suum patefactum fuisse ubi erat occultum.

s. Dofior
*
que vino-
*
Tertia sententia communior, quam tenent card, de Lugo¹ (et hic vocat communem et veram) cum S. Antonino, Cajetano, Ledesma et Joanne Majore; ac Salmant. cum Navarro, Bahez², Serra, Filliuccio, Fagundez, Machado et aliis, dicit non peccare graviter neque contra justitiam neque contra caritatem. Plures adducunt rationes praefati auctores pro hac sententia. — Ratio mihi probabilior videtur esse, quod publico bono conducit facinorosos non ignorari, ut ab eis caveant omnes; publicum enim bonum sane praefendum est famae privati hominis. Haec tamen ratio valet tantum respectu illorum criminum quae reddunt hominem perniciosum et ab aliis vitandum, ut sunt crimina homicidii proditorii, latrocinii, lenocinii, scandalosae impudicitiae et similia. — Nec dicere, reum in eo loco suam famam possidere, et ideo non posse

illa expoliari cum sola opinione probabili. Nam respondetur quod eodem tempore quo suum crimen fit publicum, ex una parte jam probaoiliter amittit ipse jus ad suam famam; et ex alia, communitas aliorum acquirit jus ad eum agnoscendum ut vitet: et cum suum jus tunc evadit incertum, redditur etiam incerta possessio illius.

Pater Concina³ in hac quaestione distinguit; et ait quod, cum delictum est publicum *notorietate facti*, id est si publice est patratum, tunc in omni loco manifestari potest; cum autem esset publicum tantum *noiorietate famae*, respectu ad illius manifestationem sic concludit: *Cauti omnes sint oportet, quia facile fingitur haec publica fama* i).

«9°. Similiter non est peccatum contra justitiam, saltem mortale, quaerere causam captivitatis alicujus, vel de ea loqui: sicut enim captivitas est publica, sic etiam causa videtur esse facta publica. Sayrus, Bonacina, Trullench⁴ — Ubi eodem modo excusat eum qui refert delictum alicujus publicum, refe-

¹ De JuM. et Jare, disp. 14, n. 59. — & Anlon., p. rt. 2, tie 8, aip. 3, ante § 1. — *Caj. tan*, Opiuc., tr. 31, reap. 9. — *Joan. Major*, in 4, dist. 15, qo. 16. — ² Tr. 13, cap. 4, n. 61. *Naw.*, Man. cap. 18, n. 26. — *Srrra*, in 2—2., qo. 73, art. 2, iub. 2. v. *Diorndunt* 3. *Fill.*, tr. 32, n. 254 et 235. — *Fagund.*, lib. 5, cap. 3, de 2. praec. Eccles., n. 7 et 14. —

Machado, Perfeto confessor, tom. 1, lib. 2, part. 3, tr. 24, docum. 2, n. 12. — ■ *Compend. theolof.*, lib. 6, dissert. 2, cap. 3, num. 10. — *Sayr.*, Chv. regia, lib. 11, cap. 6, nom. 23. — *lionac.*, disp. 2, de Restit. in partie., qu. 4, punct. 6. num. 8. — In Decal., lib. 7, cap. 10, dub. 12, n. 12 et 13.

qu. 4, punct. 6, «. 2 el 3, negat peccari contra justitiam; sed fieri potest, (subdit) ut referre crimen alterius publicum sit peccatum mortale contra caritatem, ut si delinquens gravi moerore afficiatur ob sui delicti manifestationem », — Silvius pariter, in 2^a m 2a', qu. 62, art. 2, qu. 17, conci. 2, scribit: « Etsi fortasse non peccet contra justitiam, saepe tamen peccat mortaliter contra caritatem ».

h) Martinus de Ledesma non satis accurate citatur a Lugo (ex Molina tamen); nam in 2^a 4a', qu. 13, art. 2, dub. 7, scribit cum distinctione: « vel ille qui est diffamatus in uno loco ita est publice difflaraatus, quod ex natura rei non potest celari ad minus in proximis aliis locis...; et qui illum sic diffamatum in tali loco denuntiat in alio, non peccat mortaliter, nec ad restitutionem tenetur... Quando lactum non est ita publicum aut non in tali loco, quod facile derivetur ad alium est peccatum mortale illum diffamare in alio loco ubi non est diffamatus, ei ad restitutionem tenetur ».

O Baffez, quidquid dicant Salmant, videtur potius contrarium innuere; scribit enim

in 2atM 2a', qu. 73, art. 2, dub. ult., conci. 1: « Si verosimile est quod infamia illius hominis, moraliter loquendo, promanabit ab eo loco in quo est infamis, ad alium locum in quo non est infamis, non est peccatum mortale contra justitiam neque contra caritatem eum in alio loco infamare ».

J) In *Horn*, apost., tr. 11, n. 12, addit B. Doctor: « Adverte autem quod delictum publicum in una tantum familia aut monasterio, non potest dici absolute publicum; unde non potest alibi manifestari, et ne in alio quidem monasterio ipsius ordinis, quod cum illo non haberet frequentem communicationem ». Et n° 13: « Delictum vero alicujus publicum uno tempore, non potest in alio in quo factum est occultum, publicari sine gravi culpa, saltem contra caritatem: excipe tunc si delictum esset publicum, non solum *noiorietate facti*, sed etiam *notorietate juris*, nempe per sententiam judicis aut rei confessionem in judicio... Ceterum, hoc aon obstante, non prohibetur quin historici delicta publica describant etiam ex solo facto » Cfr. *Psirusione e Pratura*, cap. 11, n. 12 et 13.

« rendo simul poenitentiam et emendatio-
« nem. Secus, si taceatur poenitentia quam
4 fecit: et s'c ait peccare historiographos,
« describendo peccata mortuorum publica,
« et non referendo poenitentiam vel emen-
« dationem, si resipuerint ».

R.reure 975. - « 10°. Similiter, manifestare cri-
div»' « men quod nondum est publicum, mora-
tonat mor « liter tamen certum est, brevi fore publi-
« cum (sive per facti evidentiam sive per
« sententiam judicis), non est mortale;
wiKHun < quia parum nocet. Nisi tamen ex ista
cor rrahv « antīcīpāone sequerentur gravia dāma,
dunu « v. gr. in officio, etc. — Card. Lugo l ».

proram Ut autem aliquod crimen possit dici
publicum, censent Molina, Lugo et Hau-
nold, apud Croix ., et Elbel8 cum aliis,
sufficere, si in aliqua communitate octo
personarum, quatuor illud sciant; vel si
centum personarum, sciant quindecim;
vel si mille, sciant viginti circiter diver-
sarum familiarum plusquam duarum: pu-
blicum autem esse in aliqua vicinia qua-
draginta personarum, si sciant octo ex di-
versis familiis; item si in oppido quinque
millium civium, sciant quadraginta 7 per
illud dispersi.

Addit Stephanus cum aliis, crimen dici
famosum, si illius fama pervagatur per
majorem partem oppidi, communitatis,
viciniae vel parochiae c). Item dicunt Mo-
lina et Lugo, did infamatum in regno,
qui jam infamatus est in curia vel in alio
illustri loco ex quo facile in regnum fama
dimanet.

976. - « 11°. Infamem in uno crimine
« de altero valde affini infamare, est tan-

1 Diep. 14, n. 90. — *Molina*, tr. 4, di»p. 31, n. 4. · *Lugo*,
loc. dt., n. 70. · *Haunold*, de Jtm. et Jure, tr. 2, n. 544 ·
■ Lib. 3, part. 2, n. 1219. — ■ Part. 4, confer. 13, n. 379. —
Stephanus a S. Paulo, tr. 4, ditp. 6, dub. 4, num 27. —
Molina, tr. 4, diep. 31, num 4, v. f. — *Lugo*, diep. 14,
num. 70. — · Tract. 13, cap. 4, num 52. · *bn*,, cap. 11,
dub. 14, num. 83. - *Ponac*,, diep. 2, de Rcttit. in partie..

975. - § Elbel: « Ubi civitas aliqua, in-
quit, constat *mille* incolis, sufficit famam facti
alicujus pervolasse ad *triginta* diversos, etc.
< x illa civitate ».

b) Molina, Lugo, llaunold, pro dvitare
5000 incolarum, requirunt ut infamia sit < inter
triginta sparsim de eadem civitate ». Et ita
etiam dixerat S. Alphonsus in † et 2 edi-
tione.

c) Sitque < simul nixa [fama] sufficientibus
indiciis». Ita Stephanus.

« tum veniale: ut v. gr, si de adultero uamem
« dicas quod miserit litteras amatorias; JJLTd.S'
« quia tunc non notabiliter augetur in-
« famia ». — [Nec si de publico fure dicas at
esse perjurum; nec si de famoso lusore
dicas omisisse Missam, non rurare fami-
liam. Ita Salmant.4 cum Lessio, Lugo %
Bonacina, Tapia, etc. — Vel si dicas de
milite, fornicationem vel duellum pa-
trasse].

« De disparato tamen et non connexo d « dūp
« crimine infamare, est mortale; quia in S2i.'" le
« famis in uno genere vitii non amisit jus
« famae in aliis virtutibus. Tanner 8 ex
« Navarro et Lessio », — [Sic etiam dicunt
Salmant. · cum Lessio Lugo, Bonaci-
na †, etc., esse grave de femina diffamata
de uno adulterio, narrare aliud occultum. l
— « contra Silvestrum†, Paludanum, etc. ».

977. - « 12°. Detractio materialis ex Detractio
« loquacitate orta est mortale, si gravem “aadoque
« proximi laesionem importet, idque ad lethAl"
« vertatur; quia, etsi non intendatur di-
« recte laesio alterius, ea tamen indirecte
« et implicite est volita, et aequivalet for-
« mali — Veniale autem tantum erit, si que veni
« non sequatur laesio gravis; quia scilicet u«-
« communiter non serio accipitur nec ere-
« ditur ».

« Similiter erit veniale tantum, audita Reierre
« referre ut audita tantum, hoc est nihil peccata 1.
« affirmando de rei veritate, sed dubita- terta., ut
« tionem potius suam de ea significando; “
« ita ut nulla inde secutura putetur infa-
« mia, nec auditores rationabiliter sint
« credituri. Ita contra Azoru docet Tan-
« ner Escobar8: eo quod diffamatio, si

qu. 4, punct. 7. - *Tapia*, tom. 2, Hb. 5, qu. 14, art. 4.
num. 6. — 1 Tom. 3. diap. 4. qu 8. dub. 7, num. 141. ·
Navar.. Man., cap- 18, num. 42. *Less*., loc. dt., num. 8L
— · Loc. cit., num. 52 · *Lugo*, loc. cit., num. 58. — ' V. ZL
tractio, qocr. 1, v. f. · *Paludan*., in 4, ditt. 19, qu. 4,
v. *Similiter*, (num. 8.) — · Tr. 1, exam. 10, cap. 4, num 40
(edit. Lucd. a. d.)·

976. - Λ) Lugo, *disp 14, n. 58*, manifeste
concordat; si enim non eadem, similia saltem
exempla affert. — Idemque dicendum de Les-
sio, *n. 84*, et de Bonacina, *n. 3*, qui princi-
pium generale habent, etsi non afferant exem-
pium de muliere adultera.

977. - a) Azor videtur utique doctrinae
hic expositae contradicere, eo quod *part, 3*,
lib. 13, cap. 6, dub. 6, alias requirit condi-
tiones, ad hoc ut non sit mortale.

b) Tanner, *toni. 3, disp. 4, qu. 8, dub. 7*,

• forte sequatur, imputetur audienti, si « credat. — Idem docet card, de Lugo § «recte limitans, nisi grave damnum ex « modo narrandi vel ex levitate audien- « tium (qui temere credituri sint et vul- « gaturi) secuturum possis praevidere. « Hinc peccas graviter contra justitiam, « si referens grave crimen, addas id tibi « dictum esse a viro fide digno; quia prae- « bes sufficiens fundamentum credendi. — « Vide Diana * ».

Quaeritur: *an referre tantum peccata occulta alterius ut ab aliis audita, sit mortale?*

Dicendum 1°. Non peccas mortaliter, si ita referas, ut tibi probabile non sit ullam inde infamiam orituram, eo quod alii non sint credituri.

Dicendum 2°. Si audita referas coram iis qui probabiliter sint credituri ex sola

1 Di.p. 14, d. 56 ct 57. — * Pan. 3, tr. 5, resol. 28. — * C»p. II, dab. 5 — * Dup. 14, num. 56 et 57. — * Tr. 5, cap. 4, n. 62. · Laym., Hb. 3, tr. 3. part. 2, cap. 3, q. 7. · Tambur., Decal, Hb. 9, cap. 3. § 2, num. 5 et 6. — Trull.,

sua levitate vel malitia, non peccas con- tra justitiam; quia non es causa efficax damni, sed mere per accidens. At peccas contra caritatem; quia quisque tenetur impedire grave damnum proximi, quan- tum commode potest.

Dicendum 3°. Si tandem ita referas, ut audientes probabiliter et merito sint credituri, puta si asseras audivisse a per- sona fide digna, tunc peccas etiam contra justitiam, quia das sufficientem causam credendi malum. Ita Lessius⁸, Lugo⁴; Spo- rer⁵ cum S. Antonino ^c, Cajetano[^], Sil- vestro ^c, Laymann, Tamburinio et com- muni; Croix [‡], Salmant. ·) cum Soto Trullench, Villalobos ·), Silvio [↘]. etc. — Additque Lessius® (et hoc Salmant. ' habent ut certum cum Bañiez, Lugo et Bo- nacina), quod si referas crimen alicujus valde enorme, puta haeresis, rebellio-

lib 7, cap. 10, dub. 5, n. 2 ct 3. — · Loc. cit., n. 24. — ' Tr. 13, cap. 4, n. 49. - Bailta, in 2· 2·, qu. 73, art. 2, dub. 2, concl. 2. - Lugo, disp. 14, num. 56, l. i. · Bonae., di·p. 2, de Rc&tit. in partie., qu. 4, punct. 5, n. L v. Quinta.

quitur: «Si quis referat audita ut audita, sci- licet dubitanter et absque asseveratione, si sit quid grave, si audientes ex levitate vel malitia sunt credituri, aut tamquam indubi- tatum divulgaturi, est mortale, quia sic injuste causatur gravis infamia proximo; si autem non aliter credituri sunt vel divulgaturi quam audiant, ordinarie erit veniale tantum, quia fama absolute non tollitur, sed tantum quasi semiplene, uti per dubium, suspicionem vel opinionem temerariam».

¶ Salmant., tr. 13, cap. 4, n. 51, dicunt lethalem detractorem esse, ejusmodi crimen occultum referre, ut auditum coram multis, nisi a personis levibus ct omnino fide indignis auditum referatur ». — Et Sotus, dc Just, et Jure, lib. 4, qu. 6, art. 3, dc 4° arg., v. Quar- tus denique; ac Villalobos, part. 2, tr. 11, diff. 36, n. 6 et 7, absque distinctione dicunt se non admittere Cajetani sententiam, quae scilicet negat ad restitutionem teneri ejusmodi detractorem, si infamia acciderit ex audien- tium levitate.

f) Silvius, in 2a". [‡] qu. 62, art. 2, qu. 16, conc. 1, dicit veniale saltem esse con- tra caritatem, si fiat ex quadam loquacitate, secluso etiam animo diffamandi vel nocendi. Si fiat animo famam laedendi, et vere cam laedat et notabiliter, mortale esse ait conc. 2, ct ad restitutionem obligans. Quam eamdem obligationem urgere asserit conc. 3, si de- tractio fiat absque animo laedendi famam et absque declaratione crimen esse verum, dum- modo alter graviter inde infametur.

nis aut sodomiae, tunc pcccas graviter, etiamsi dubitanter dicas, quia haec sola suspicio horum valde infamat; juxta dicta m. 964. — E converso, si referas crimen tamquam auditum a personis fide indi- gnis, v. gr. ab inimicis infamati, etc., tunc non peccas mortaliter respectu infamati; ut Salmant. '.

978. - « 13°. Mortuum infamare, minus «grave est quam vivum: mortale tamen « et ad restitutionem obligans. — Les- « sius⁸, Bonacina ⁸.

« 14°. Non esse mortale, de aliquo igno- « to vel indeterminato male loqui, v. gr. « in udi loco esse multos improbos, in « tali collegio unum canonicum commi- « sisse grave crimen, v. gr. simoniam; « docet Escobar *) ex FagundezeZ. — quod «Trullench⁴ ex Bonacina, Azor ^b», etc, « limitat, si non sit tale quod in alios re- « dundet.

« 15°. Gravissime autem peccant qui « ordini seu statui alicui religiosorum in « communi vel monasterio detrahunt, di- « cendo v. gr. quod in eo male vivatur, « non servetur observantia regularis, etc.: « nisi id sit plane notorium. Quia gravis- « sime nocent; tenenturque sub mortali « ad restitutionem toti communitati, a qua « superioris remissio non excusat. Sotus, « Navarra, Trullench — Talem autem « sufficienter confiteri, si dicat: Detraxi « cuidam religioni, ordini vel monaste- « rio, etc; sive sit communitas nume-

1 Tr. 13, cap. 4, n. 49. — · Cap. 11, dub. 21, n. 114. — * Diip. 2, dc Restit. in partie., qu. 4, punct. 2, num. 2 cl X — · Lib. 7, cap. 10, dub. 3, n. 12. · Bonae., loc cit., q. 10. · Sotus, de Ju»t ct Jure, Hb. 4, qu. o. art. 3, dc 4 arcum., v. Ex his autem. — Petr. A'anar., dc Restit..

978. - a) Escobar, tr. 1, exam. 10, cap. 4, q. 54, (edit. Lugd. s. d.; al. edit. Lugd. 1M-I, et Vend. 1660) n. 91), limitat: « Modo dictione tua, talis loci nimium non minuas existima- tionem». — Fagundez autem, ab Escobar uti- que citatus ut refert Busenbaum, rem tantum- modo innuit, Decal., lib. 8, cap. 3, n. 15, dicens: «Tunc peccare mortaliter contra ju- stitiam detractores religionum..., quando de- trahunt de persona particulari ».

Azor, part. 3, lib. 13, cap. 7, dub. 6, perspicue limitationem hanc insinuat, dicens mortale esse peccatum. · si dicat omnes esse improbos».

¶ Sanchez a Bonacina quidem citatur, ut asserit Busenbaum; sed tractat de scandalo,

- rosa sive non, docet Lugo, et Tambu- « rinius ·.

« 16°. Similiter mortale esc, tacita per- « sona, nominare monasterium vel ordi- « nem religiosum, ex quo aliquis grave « peccatum occultum, v. gr. adulterii vel « fornicationis, commiserit. — Navarra, « Trullench

« 17°. Explicandum est in confessione « an apud multos et quot circiter, an vero « apud unum tantum alicui detraxeris. Ita « probabiliter Bonacina ⁸ ex Sanchez % « Silvestro Adriano[^]. Sed card. Lugo® « ex Navarro [‡], Salas [‡], Coninck etc., « negat, d-Jtque contrarium esse proba- « bilius. — Nec omittendum, si quem infa- « maveris libello famoso; cum id sit genus « detrahendi gravissimum, et ad plurimos « pertinens. Non tamen necessario dicen- « dum in quo genere infamaveris; quia « fama semper est ejusdem speciei in ge- « nere moris. Card. Lugo · ».

979. - « 18°. Peccat mortaliter contra « justitiam, et tenetur ad restitutionem, « ratione cooperationis, is qui audit detra « ctorem, excitando vel animando effi- « caciter.

« Qui vero laetatur tantum detractioe « audita; aut, licet non laetetur, qui non « impedit, cum commode possit, peccat « pro ratione damni, mortaliter vel venia- « liter contra caritatem; non tamen tene- « tur ad restitutionem, nisi sit superior, « pater vel dominus: is enim ex officio

lib. 2, up. 4, n. 355. — · Loc. cit., dub. 14, n. x — Lugo, de Poenit., diip. 16, n. 135. — · Method, confm lib. 2, cap. 9, t 1, n.4. — Pftr. Navar., loc. cit., q. 353. — ' Loc aII, dub. 14, n. 5. — · Dt«p. 5, de Sacr. Poenit., qu. 5, ßct. 2. punct. 2, b 3, diff 3. n. 21. — · Dc Sacr. Poenit.. dup. 16, n. 2b5.

in Decal., lib. 1, cap. 6, n. 8, et dicit in con> fessione fatendum esse · quot personis scan- dalum datum sit, etiamsi unica vice, ac unico peccato coram illis perpetrato detur ». — Sil- vester autem et Adrianus a Bonacina alle- gantur, quasi tueantur doctrinam a Busen- baum ex Bonacina expositam; at re quidem vera. Silvester, v Scandalum. qu. 2, nihil habet quod possit huc afferri; Adrianus vero, in 4, de Confess., qu. 4, v. Ex his, asserit confitendas esse circumstantias peccati, quae vices aut numerum mutant.

Lugo, loc. cit., n. 135 ct 164, male hic a Busenbaum citatur; nam tractat dc ipsis per- sonis quibus detrahitur. Ibidem tamen negat confitendum esse numerum eorum quibus quis

Explican- dus in con- fessione nu- merus audi- torum.

Audiea» deirActio- nem. qaan do pccCcl

Non per lenetam
Γ17iΓΓ'
tmra m

« tenetur impedire subditum ne alteri in-
« juste noceat — Dixi: *si commode possit*;
« u, a non Peccat qui putat monitionem
« suam nihil profuturam; vel ex eo ma-
« gnum incommodum metuit; vel qui ra-
« tionabili verecundia prohibetur ob aucto-
« ritatem detrahentis. Debet tamen tunc
« discedere, si commode potest, faciem
« tristiores ostendere, vel alio sermonem
« avertere. — Vide Lessium et Bonacina ».

« Hinc aequalis raro, inferior rarissime,
« tenetur corrigere detractorem: 1°. Quia
« audiens plerumque nescit an quod di-
« atur sit notorium, tametsi ipse ignora-
« verit; et in dubio non est cur damnet
« detractorem: in quo multi falluntur,
« existimantes, simul ac aliquid audiunt
« dici contra proximum, id sibi mox refu-
« tandum ». [Excipe, si detrahens sit homo
perditus; ut recte ait Roncaglia †. —
« 2°. Quia, coepta detractio, saepe me-
« lius consulitur proximo, si sinatur ab-
« solvi quam si abrumpatur. Nam si di-
« stincte explicetur, saepe non tam gra-
« viter apprehenditur quam initio conce-
« ptum erat. — 3°. Quia saepe sine gravi
« offensione non potes corrigere. — 4°. Quia
• saepe alter habet justam causam mani-
« festandi, praesertim uni soli. — Card.
« Eugo Vide Diana 4 ».

Sed melius haec sunt explicanda.

Quaeritur: *quomodo peccet audiens de-
trahentem?*

iMocw
id detra-
hendum. ic
tule. con-
ira jatu.
“““

Resp. 1. Qui inducit alterum ad mur-
murandum certe peccat graviter, et con-
tra justitiam.

Lew., cap. 11, dub. 4. — 1 Disp. 2, de Restit. in partie.,
qu. 4, punct. 11. — Tr. 13, qu. 4, de Restit., cap. 2, qu. 11,
resp. 4. — De Just. et Jure, disp. 14, n. 128. — « Part. 2,
tr. 11 (3 mise.), resol. 24; et part. 3, tr. 5, resol. 35. —
Lem., cap. 11, num. 20. — fiowac, disp. 2, de Restit. in
partie., qa. 4, punct. 11, n. 5. — Tr. 13, cap. 4, n. 09. —
* Pan. 4, confer. 12, n. 363. — 1 Tr. 13, qu. 4, de Restit.,

Resp. 2°. Qui autem non inducit, sed
tantum gaudet de detractioe gravi, pec-
cat graviter, non contra justitiam, sed
contra caritatem, cum delectetur de gravi
damno proximi. Ita cum aliis S. Tho-
mas 0A

Excipiunt Lessius et Bonacina, apud §;
Salmant. 6, si ille non gauderet de infamia
proximi nec de detractioe; sed de audi-
tione rei novae, seu de cognitione curiosa
alienorum criminum.

Immo Elbel ., Roncaglia T; Sporer *
cum Molina, Lessio ac Laymann; Bona-
cina .; et Salmant. 10 cum Toletio, Dica-
stillo et Reginaldo b), dicunt non pec-
care graviter, etiamsi de ipsa detractioe
delectetur, non causa odii vel gaudii de
alterius damno, sed ex curiositate seu
vanitate idque deducunt ex S. Thoma,
qui tunc tantum docet esse grave, quando
*placeat ei detractio propter odium ejus
cui detrahitur.*

Resp. 3°. Superior tam detrahentis quam
detracti peccat graviter audiendo detra-
ctionem, si eam non avertat, cum com-
mode possit; quia ipsi specialis obligatio
incumbit corrigendi detrahentem, aut
damno infamati obviandi. — S. Thomas “,
Lugo ”, Sporer 14 cum communi.

980. — An autem *superior tunc peccet
contra justitiam, et teneatur ad restitu-
tionem?*

Prima sententia cum Busenbaum (hic)
affirmat, si praelatus sit superior detra-
hentis; quia (dicit) ipse tenetur ex officio
obstare ne subditus alteri noceat.

cap. 2, qu. 11, resp. 2. — Tr. 5, cap. 4, num. 106, v. f. .
Molina, tr. 4, disp. 34, n. 2, v. f. . cap. 11, n. 20. —
Laym., lib. 3, tr. 3, part. 2, cap. 3, n. 14. — Loc. cit.,
num. 5. — * Tr. 13, cap. 4, num. 69, v. f. — Tolli., lib. 5,
cap. 67. — Dica. L., de Restit., disp. 12, part. 3, app. 2,
dub. 20, n. 346. — u? 2., qu. 73, art. 4. — u Loc. dL —
“ Disp. 14, n. 130 cl seqq. — u Loc. dt., n. 107.

unico actu scandalum praebuit; quod quidem
hic ad rem facit Sed non affert Navarrum,
Salas et Coninck pro praesenti doctrina.

979. — S. Thomas, 2a 2ae, qu. 73, art. 4,
scribit « Si quidem inducat eum ad detra-
hendum, vel saltem placeat ei detractio pro-
pter odium ejus cui detrahitur, non minus
peccat quam detrahens, et quandoque magis ». Inferius autem perspicue innuit cum cui pla-
cet detractio, solum contra caritatem peccare,
inquiens: « In culpam ei vertitur, si non re-
sistit cum possit resistere, eadem ratione qua

tenetur aliquis sublevare asinum alterius
jacentem sub onere ».

b) Reginaldus citatur quidem hic a Sal-
mant.; sed hanc partem lib. 24, n. 95, a con-
trario dumtaxat innuit, dicens mortaliter pec-
care eum, qui detractioem audit, « si inte-
rius complacet in tali auditione..., quia... de
malo proximi gaudet »; et dicit venialiter
tantum peccare, qui ex negligentia non im-
pedit, quia in eo est tantum levitas animi
in audiendo .

r) Elbel, Sporer, Molina, Lessius, Laymann

upenor   *Secunda* sententia cum Salmant.¹, Bafiez^a et Tapia, affirmat, si sit superior infamati; quia ex officio tenetur ad obvian-
 dum infamiae subditi, quae officit illi ad bonum spirituale in alios promovendum.
 »2īiue.   7er/w tamen forte probabilior sententia
 '«“cootrl neſat Pacare contra justitiam, neque su-
 anuten; perio- rem detrahentis: cum ipse non te-
 neat- ur invigilare bono alterius non subditi
 (sed non excusatur a culpa gravi contra
 à'ūjMu caritatem; et etiam contra justitiam, si
 >> sit episcopus vel parochus, et non corri-
 gat, quia hi tenentur ex justitia ad corri-
 gendos subditos, juxta dicta *n. 360*, v. *Sed dubitatur*); neque superiorem infamati: cum ipsi non incumbat ex justitia bono temporali subditi attendere. Quod autem infamatus impediatur sic promovere spiri-
 tualem profectum aliorum, videtur esse per accidens. Ita Sotus % Rebellus et Dicastillus c>, apud Salmant. et consentit Lugo *. — Bene autem advertit Lugo & quod si infamatus et infamans sint subditi, et infamatus imploret praelati auctoritatem ut fama ei restituatur; tunc ille ex justitia ad id tenetur, modo possit sine timore gravioris mali.

¹ Tr. 13, cap. 4, n. 70. - *Tapia*, tom. 2, lib. 5, qu. 14, art. 9, q. 4. — *Retell.*, part. 1, lib. 4, qu. 6. n. 9. - * Tr. 13, cap. 4, n. 70. — • Ditp. 14, n. 131 et teqq. — loc. dt., n. 125. - cap. 11, n. 21. • *Bonae.*, diip. 2. de Restit. in partie., qu. 4, punct. 11, num. 6. • *Dicati.*, de ReadL, diip. 12, n. 317. - • Loc. dt., num. 72. — loc. dt., n. 128. — • Loc. dt., n. 74. — • Tr. 13, qu. 4. de Reetlt., cap. 2, Re<. in pntxi, n. 7. • ' Loc. dt., n. 22. — - Tγ.5,

981, - Dubium majus est: *An persona particularis peccet graviter, si detractio- nem, cum commode possit, non avertit?*

Affirmat Busenbaum (hic), cum Lugo, Lessio, Bonacina, Dicastillo, etc., apud Salmant. — Sed quia auctores relatae sententiae plures addunt limitationes (quas afferunt Busenbaum, Lugo, etc. *n. 979*, v. *Hinc*); censent absolute \$almant di- cu-
 cendum esse cum communi thomistarum, privatam personam nonnisi venialiter pec-
 care, si ex verecundia, timore vel negli-
 gentia detractio- ni non resistat, etiam cum commode possit: modo *ad* praeter infa-
 miam aliud damnum ex detractio- ne non accedat. Ita Roncaglia., L. iusT, Sporer., Mazzotta., Elbel.; Salmant.¹¹ cum Soto, Bafiez, Tapia, Rebello, Tanner, Diana, etc.. ex S. Thoma“ qui sic docet: *Sivero non placet ei peccatum, sed ex timore, vel negli- gentia, vel etiam verecundia quadam omittat repellere detrahentem; peccat qui- dem, sed multo minus quam detrahens et plerumque venialiter.* — Addit autem S. Doctor: *plerumque* (ut notant Salmant.); quia dicit postea in tribus casibus peccare graviter: nempe 1° si esset superior; 2° si

Pnwu.

In <riba«
 c x m j b u». «-
 ttam Iciu
 liter.

cap. 4, n. 109. — • Tr. 4, ditp. 2, qa. 2. cap. I. μ, qu. 10. — • Part. 4, cenicr. 12, q. 373. — u Loc du, n. 74. - de Juit. et Jure, lib. 5, qc. 10, art. 4, coacl. 2. • *BaHai*, in 2• 2•, qa. 73, art. 4. concl. oit. • *Tapia*, Kam. 2, lib. 5, qa. 14, art. 9, q. 3. • *Retell.*, paru 1, lib. 4, qu. b, n. 8- - *Tanner*, tom. 3, disp. 4, qa. 8, dab. 7, a. 151. • *Diana*, part. 2, tr. 17. resol. 24; part. 3, tr. 5, resol. 35; part. 4, tr. 4, resol. 22S. • ' 2 2°, qu. 73, art. 4, corp. — *Salmant.*, loc at, n. 74

et Bonacina negant esse mortale si sibi complaceat de rei novitate, de detractoris facundia, eloquentia, lepido sermone et similibus.

980. - a) Bafiez, in 2 " 2a', qu. 73, art. 4, conc. 3, 4 ct 5, docet utrumque superiorem contra justitiam peccare ac teneri ad restitutionem, cum hac tamen differentia: ut si sil diffamati superior, teneatur facere infamato restitutionem; si vero detrahentis tantum sit superior, ad aliquam restitutionem ipsi detrahenti, non vero infamato faciendam teneatur.

b) Sotus, *dc Just, ct Jure, lib. 5, qu. 10, art. 4, conc. 3*, ita docet de solo infamati superiore, quidquid falso asserant Salmant.; praelatum vero detrahentis ex justitia teneri; quod videtur dicere respectu tantummodo detrahentis.

f) Dicastillus, *dc Restit., disp. 12, n. 350*, id sane probabilissimum esse asserit, ut referunt Salmant.; sed *n. 351*, probabilius sic

distinguendum esse dicit Si sit diffamati praelatus, ad restitutionem tenetur; si vero detrahentis sit praelatus, non tenetur.

d) Lugo a Salmant non satis accurati adducitur, etenim Lugo, *disp 14, n. 130*, negat detrahentis praelatum teneri ex justitia, sed w. 131 affirmat infamati praelatum ex justitia teneri; quod *n. 132* de civitatis gubernatore sic limitat, ut solum ex justitia teneatur in iis, quae communiter ad ejus forum pertinent, et de quibus interpellatus ab illo qui injuriam patitur, solet et debet providere: non autem quaelibet mortalis detractio deduci solet et debet ad forum talis gubernatoris; aliud vero dicendum (*n. 133*) videtur de praelato regulari, qui ad ejusmodi etiam injurias interpellari solet, et de iis etiam corrigere solet subditos.

981. - ^Conditionem hanc praetermittunt Mazzotta et Elbel, in reliquis cum S. Alphonso consentientes.

aliud damnum proximo immineret; 3° si ipse ob timorem ultimum finem in creatura constitueret.

Praeterea, praecisis his casibus, memoranda est alia doctrina S. Thomae (relata per extensum *Lib. II, n. 37*), ubi docet excusari a mortali, qui ob timorem omittit facere correptionem: modo ei non constet quod correptio sit profutura. — At quia in hac materia detractio-
nism diffi-
cillime constare potest correptionem pro-
ficere, et aliunde facillime offenduntur detrahentes coram aliis correpti, immo periculum est quod potius augeant vel confirment detractio-
nem: ex omnibus his motivis simul congestis, rationabiliter sustineri potest praefata communissima sententia excusans universe audientes a mortali, si correptionem omittant.

Quando
veniali. Excusantur autem apud omnes etiam a veniah, qui, advertendo detractio-
nem, vel discedunt, vel sermonem divertunt, vel faciem avertunt aut tristem ostendunt; ex Prov. xxv, 23: *Dissipat... facies tristis linguam detrahentem*. Ratio, quia istae actiones sunt verae correptiones. — Vide Salmant.¹, Elbel³, Mazzotta⁴ et alios communiter.

982. - « Quaeres F. *An liceat alium*
« *infamare ad tormenta gravia vitanda?*
« Resp. Γ. Licet, si crimen sit verum;
« quia nullam alteri facit injuriam, cum
« habeat jus illud in necessitate revelandi.
« Resp. 2°. Si crimen sit falsum, non
« licet; quia esset mendacium perniciosum.
« Silvester tamen et Navarrus a) putant
« veniale tantum esse, si sola infamia se-
• quatur, et post torturam revocetur; eo
« quod non sit infamia efficax ». — [Vide
infra, *Lib. IV, n. 277*]

Infamare
«iam ad vi-
tanda era-
via tormen-
ta, quando
licitura.

Quando
illicitum.

* 2° 2°, qu. 33, Art. 2, ad 3. — 1 Tr. 13, cap. 4, n. 72.
— 1 Part. 4, confer. 12, n. 373. — * Tr. 4, disp. 2, qu. 2,
cap. 1, § 1, quacr. 10. — *Silvest.*, v. *Detractio*, num. 4.
qu. 3. — *Lrsj.*, lib. 2, cap. 11, dub. 6. — *Fill.*, tr. 40,
num. 113. — 1 Lib. 3, tr. 3, part. 2, cap. 3, num. 15. —
Lru., lib. 2, cap. 11, dnb. 7. n. 41. — *Fill.*, tr. 40. n. 117

982. - Navarrus, *Man.*, cap. 18, n. 24, id generaliter insinuat, dicens mortaliter peccare cum, qui falsum mortale peccatum alteri imputat, «nisi per aliquam circumstantiam, damnum famae notabile et periculum ejus probabile excusetur».

985 - Laymann, *lib. 3, tr. 3, part. 2, cap. 7, n. 6*; ct Molina, *tr. 4, disp. 46, h. 7*,

983. - « Quaeres IF. *An liceat seipsum*
• *infamare?*

« Resp. Id non esse saltem mortale re-
« gulariter. — Ita Lessius, Filliuccius et
« Laymann 6. Quia non est contra justi-
« tiam, cum sit famae suae dominus: nec
« contra caritatem; quia haec non obligat
« ad bona externa conservanda, nisi in
« quantum id exigit salus propria vel pro-
« ximi. — Dixi: *regulariter*; quia per acci-
« dens potest esse mortale:—ut v. gr., si
« tua fama sit necessaria muneri; vel si
« tibi damnum vitae, vel aliis infamiae,
« ex eadem sequeretur.

« Unde resolves:

« Non est mortale, ad vitanda gravia
« tormenta, falsum crimen sibi imponere,
« ex quo etiam mors sequatur; quia non
« tenetur homo cum tantis cruciatibus
« vitam suam tueri: nec talis dicitur se
« interficere, sed tantum ex justa causa
« vitam morti exponere. — Lessius et Fil-
« liuccius ». [Angelus, Silvester, Tanner.
Vide infra, *Lib. IV, n. 275*].

984. - Notandum autem est hic *quo-
modo restituendus sit honor injuste ab-
latus*. — Certum est quod, si honor publi-
ce sit ablatum per contumeliam, publice
etiam restitui debet coram illis qui deho-
norationi praesentes fuerunt; vel saltem
per modum quo satisfactio de facili ad
ipsorum notitiam pervenire possit. Sufficit
autem ut satisfactio fiat per aliam perso-
nam, quae nomine dehonoris veniam
petat, etc. — Ita Salmant.⁶ cum Trullen-
ch et Petro Navarra.

985. - Sed quaeritur Γ. *An, si contu-
melia fuit occulta, debeatur satisfactio?*

Negant Molina⁷ et Laymann⁸; sed isti
auctores diversa ratione ducuntur °λ — UA»

ct 118. — *Aft^fl.*, v. *Detractio*, n. 6. — *Silvai.*, v. *Detra-*
ctio, quacr. 3. — *Tanner*, tom 3, diip. 4, qu. 8, n. 149. —
• Tr. 13, cap. 4, n. 110. - *Trull.*, lib. 7, cap. 10, dub. 31,
n. 11. • *Petr Navar.*, de Restit., hb. 2, cap. 4, n. 443. —
1 Tr. 4, diip. 46. num. 7. — ■ Lib. 3, tr. 3, part. 2, cap. 7,
num. 6.

etsi forte in exponendis suae sententiae ratio-
nibus verbis discrepare videantur, re tamen
vera inter se concordant, dum Molina dicit
de eo casu: « Quoniam in eo praecise quod sit
aliquid factum contra honorem et reverentiam
quae alicui debebatur, nullum damnum quod
permaneat relinquitur, sed id ita esse injuste
factum, transit in nudam injuriam».

Ratio Laymann est, quia in eo casu adest injuria sine damno; quo secluso, nullam ait esse obligationem restitutionis. — Ratio autem Molinae est, quia, licet damnum adfuerit, illud tamen transiit et amplius non perseverat, cum deinde offensor jam solitum debitamque honoris testimonium nunc offenso exhibeat, ut supponitur.

Sed affirmandum reor omnino cum communi et vera sententia, quam tenent Lessius¹; Salmant. cum Rebello, Trullench, Villalobos, Prado et Serra; Sporer V; Roncaglia⁸ cum S. Antonino; Lugo⁴, qui dicit omnino tenendam, referens ex Rebello, contrariam reprobata fuisse Romae a censoribus Societatis Jesu. Ratio, quia contra rationes primae sententiae probatur in tali casu quod bene adest damnum, et damnum perseverat. — Quod adsit *damnum*, non videtur posse negari. Nam, ut pro certo habet S. Thomas, in omni contumelia, adhuc occulta, praeter injuriam adest damnum honoris injuste laesi; cum quisque habeat jus ut debitus honor sibi servetur. — Quod autem damnum hoc *perseveret*, pariter non est dubitandum; cum honor offensi remaneat laesus, usquedum per debitam satisfactionem reparetur. Non reparatur vero per signa communia postea exhibita, ut supponit Molina c², postquam injuria est illata: quia, ut bene arguit Lugo, qui alteri injuriam irrogavit, in aestimatione hominum non videtur eum honorare sicut debet; immo potius videtur contemnere, si honore solito ipsum revereatur, quin veniam ei petat contumeliae irrogatae.

¹ Cap. 11. dub. 27. n. 140 — * Tr. 13. cap. 4, n. 112. — *Rebell.*, p. 1, Hb. 2, qu. 10, n. X — *Trull.*, lib. 7, cap. 10, dub. 31, n. 2. — *Villal.*, part. 2, tr. 11, diff. 42, n. 3. — *JPrado.* cap. 18, qu. 6, § 1, n. X — *Serra*, in 2° 2°, qu. b2. Art. 2. dub. 4. v. *Dicendum* 2. — *Tr.* 13, qu. 4, de *B.* cap. 1, qu. 2, r. p. 3. — 5. *Anton.*, part. 2, tit. 2, cap. 2, § X — *Di.* p. 15, num. 53 et 54. — *Rebell.*, loc. cit., num. 3. — 12° 2°, qu. 72, art. 1, ad 1. — *Lu.* v. disp. 15, num. 55. — *Molina*, tr. 4, disp. 46, n. 7. — *Laym.*, lib. 3, tr. 3, part. 2, cap. 7, n. 6. — *Lib.* 2, cap. 11, n. 144. — 1 Tr. 13, cap. 4,

Caeterum, ipsi Molina et Laymann non negant quod offensor teneatur petere veniam ab offenso, saltem ad reconciliandum animum illius exasperatum; juxta praeceptum Salvatoris (Matth. v, 23, 24): *Si... offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te..., vade prius reconciliari fratri tuo.*

986. — Quaeritur 2°. *Quomodo facienda sit honoris restitutio?*

Resp. illam satisfactionem requiri, quae censetur sufficiens ad manifestandam aestimationem, juxta conditionem personae offensae.

Si enim dehonorens fuerit superior, sufficiet si honorabiliter dehonoreatum salvetur, domi invitet, benevolentiam ostendat, etc. Secus, si fuerit aequalis vel inferior; tunc major satisfactio requiritur, nempe ut praeveniat in salutando, cedat locum, veniam petat: qui modus quidem aptior est ad contumeliam compensandam. Caeterum talis petitio veniae non est necessaria, nisi quando aliter satisfieri nequeat. Ita Lessius; Salmant. cum Cajetano, Trullench, Bonacina, Dicastillo, etc. — Ideo addunt, nunquam teneri praelatum veniam petere a subdito, herum a famulo, virum ab uxore, nobilem a plebejo.

987. — Quaeritur 3^a. *An veniae petitio sit semper sufficiens satisfactio?*

Affirmant Lessius a²; cum Bonacina, Trullench, etc., apud Salmant. — Sed negant Salmant. cum Soto, Serra, Lugo, Ledesma * et Roncaglia 10 cum S. Anto-

Modu....
“Ifaend”

\\ <1MÀC
titio jUXtA
ah>5 «em
per sufficit.
Probab
lias ncfat
tur

n. 113 et 114. — *Cajetan.* m 2 2°. qu. 72, art. X dub. — *Trull.*, lib. 7, cap. 10, dub. 31, n. 5. 6. 7 et 10. — *Bonac.*, disp. 2, de Restit. in part. 2, qu. 5. puoct. 2. n. 5. — *Dieas.*, de Restit., disp. 12, part. 4, dub. 1, n. 360 et seqq. — *Bonac.*, loc. cit., n. 5 v. *Secundo*. — *Trull.*, loc. cit., n. 7 et 8. — *Loc. cit.*, n. 115. — *Loc. cit.* *S.* / *μ*. de Just et Jure, hb. 4. qu. b. art. X de 3 Argum. v. *Sr.* / *hoc*. — *Serra*, in 2° 2° qu. 62, art. 2, dub. 4. v. *Dicendum* J. — *Lugo*, disp. 15. n. 57, v. f. — * Tr. 13, qu. 4, de Restit. cap. 1, qu. 2, reap. X

*) Sporer, tr. 5, cap. 4, n. 147, a Molinae sententia non discrepat.

‘) Molina, ut notat inferius S. Doctor, requirit ut offensor veniam petat; unde non videtur supponere satis esse communia signa.

987. — Lessius, cap. 11, n. 145, utique dicitur satis esse veniae petitionem, sed ante sententiam judicis».

* Petrus de Ledesma male citatur a Salmant.; nam dicit in *Sum.*, part. 2, tr. 5, cap. 7, concl. 5, dub., petitionem veniae communiter esse necessariam; et solum excipit casum, quo usus patriae et provinciae non admittit hujusmodi restitutionem honoris per petitionem veniae; sed potius talis petitio veniae reputatur nova injuria: tunc enim alia

nino %Laymann et Antonio a Spiritu S/λ
Quando cnim injuria est gravissima, puta
si subditus inhonoret superiorem, vel ple-
bejus nobilem alapa percutiat; ultra peti-
tionem veniae, tenetur petere illam flexis
genibus, vel aliam similem humiliationem
ostendere: quae quidem sententia proba-
bilior est.

In praxi
omittenda
monitio de
titivUctio
ne

988. - Caeterum quoad praxim dili-
genter advertendum puto quod multoties
expedire continget, ut confessarius omit-
tat monere poenitentem in bona fide exi-
stentem, qui alium inhonoravit, de satis-
factione praestanda, in pluribus casibus:

I- si prae-
v i demar
non profa-
tara;

Et Γ. Si praevideat monitionem non
profuturam, immo potius obfuturam (juxta
regulam infra dicendam de *Sacram. Poe-*

Lib. VI, m. 610); dum experientia
constat quod poenitentes facile tales satis-
factiones promittunt, sed difficulter in
facto esse adimplent, ob ruborem quem
postea in hoc sentiunt vel apprehendunt.

2- si prae-
videatur
offensat re-
cuMturai
Mtiafactio
nrm ;

2". Si probabiliter putet, dehonorum
magis recusare quam cupere illam publi-
cam satisfactionem, ne memoria injuriae
acceptae apud alios redeat, aut ne ipse
rubore magis afficiatur; ut Lugo cum
Molina. — Tunc vero bene advertit Lu-
go l aliam esse quaerendam viam hono-
randi peculiariter offensum extraordina-
riis actionibus, in quibus aptius contineat-
ur petitio veniae.

3 d prae-
videantur
odia ex U-
thfacticne
renovanda,

3". Idem dicendum, si probabile peri-
culum sit quod in actu satisfactionis odia
inter offensum et offensorem renoventur.

urnis ma-
nnesta si
reml«io

4°. Si cx signis manifeste appareat re-
missio facta ab offenso; nempe si iste
sponte ad offensorem accedat, atque valde
familiariter et jocose cum eo tractet, et
similia. — Notant autem hic Salmant.l

Molina, tr. 4, di<p <6, n. 4. — 1 Disp 15. n. 58. —
' Tr. 13, cap. 4, n. 116. *Bonae.*, disp. 2, de RcMit. in
partie , qu. 5, ponet. 2, n. 6. · *Dicas!*., de Restit., disp. 12.

cum Bonacina, Dicastillo, Trullench, etc.,
non sufficere ad praesumendam remissio-
nem, simplicem familiarem conversatio-
nem offensi. Multi enim odium deponunt
et dissimulant injuriam acceptam ad evi-
tandam notam vel aliud damnum; sed sa-
tisfactionem vere non condonant.

989. - Quaeritur 4°. *Utrum, si tu offen-*
sus vindictam sumpseris, liberetur offen-
sor ab outre satisfactionis pro contumelia
illata ?

Videtur quod non; quia non videris
recuperare honorem tuum laesum per
laesionem honoris offensoris tui. — Sed
affirmandum cum Lugo0 et communi sen- α...-/,
tentia. Ratio: tum quia per vindictam jam ..mr,
censeri tibi satisfieri; tum quia offensor c":"
tuus, tolerando posteriorem injuriam, vi-
detur suam culpam recognoscere et satis-
facere pro offensa prius tibi illata. Recte f.»,.-
vero censet Lugo * quod si injuria a te
irrogata tuam primam offensam notabi-
liter excedat, teneris tu saltem secundum
excessum satisfacere.

990. - Quaeritur 5°. *Utrum, si offensor*
a judice publice puniatur, adhuc teneatur
in conscientia pro injuria illata satisfa-
ctionem exhibere?

Probabilissime negat Lugo5 cum com- «...
muni. Ratio, quia ipsa poena inflictapro Î&Y-
honore tibi ablato videtur satis honorem
tuum resarcire. — Ita etiam, si offensor,
a judice coactus, debitam satisfactionem
tibi praestiterit; tunc enim, licet coacte,
jam vere testificationem exhibuit aesti-
mationis tuae dignitatis. Dixi: *debitam*; >...f
nam si satisfactio imposita a judice non !n/
fuit sufficiens ad reparandum tuum hono- dtM-
rem ablatum, adhuc remanet ei obligatio
illum ad aequalitatem resarciendi.

part. 4, dob. 1, num. 378 et 379. - *Trull.*, lib. 7, cap. 10.
dub. 31. n. 13. — · De Just, et Jure, disp. 15, η. 5A. —
† Loc. dt., n. 60. — · Loc. dt., n. 61.

via suavior est quaerenda, et restitutio hono-
ris facienda juxta morem provinciae.

O Auctores isti a Roncaglia his verbis
allegantur: « Inter alios legendi sunt D. An-
tonin..^ Laym..., Anton, a Spir. S. ». — El re
Iuidem vera Antonius a Spiritu Sancto, in
üireclor. *Confess.*, tr. 11, disp. 4, a n. 126,
tenet sententiam quae affirmat satis esse ve-
niae petitionem. — Laymann vero, *lib. 3*,
tr 3, part. 2, cap. 7, n. 6, id negat; sed lo-

quitur de casu, quo illi qui contumelia affecti
sunt, < aegre ferunt postea aliquam ejus me-
moriam vel significationem denuo fieri, ma-
luntque rem totam tacite dissimulari ».— De-
nique S. Antoninus, *pari. 2, tit. 2, cap. 2, § 3*,
haec scribit: « Si in publico contumeliam in-
tulit, et contumeliatus hoc exigit ut in publico
veniam peut, tenetur ad hoc ».

988. - a) Lugo, *disp. 15, n. 58*, ita docet
de satisfactione per veniae petitionem.

DUBIUM m.

An et quomodo Fama restituenda.

991. *Quomodo debet fama restitui. Et an apud auditores etiam mediatos.* — 992. *Quid, si verum crimen propalaveris.* — 993. *Quid, si bona fide alterum infamaveris.* — 994. *An tunc tenearis ad damnum, si advertens famam non restituas* An autem diffamans injuste de crimine vero, teneatur restituere integrum damnum. — 995. *Quid notandum circa infamantem libello famoso.* — 996. *An tenearis ad damnum ortum ex infamatione.* — 997. *Quae excusent a restitutione famae.* — 998. *Quid, si prudenter iudices rem oblivione deletam.* — 999. *An et quando restitutio famae possit compensari, st alter renuat restituere.* — 1000. *An tenearis infamiam pecuniis compensare.* — 1001. *An infamatus possit pecuniis sibifamam compensare* — 1002. *An excuset a restitutione periculum vitae vel propriae infamiae.* — 1003. *Quid, si infamatus remittat restitutionem. Et an haec liceat remitti.*

Faim. ex
sitiit re-
stitueod

991. - « Resp. Nisi sit causa excusans, « patet ex natura justitiae et ex dictis de « restitutione, famam injuste ablatam re- « stitui debere.

Qoomodo,
ii verum
crimen nar-
ritum est.

« Et quidem, si *verum* crimen quis nar- « ravit, debet opinionem conceptam, quan- « tum potest, apud audientes abolere; di- « cendo v. gr. se male dixisse, injuriam « intulisse, deceptum esse, etc. Vel, si hac « ratione parum proficiatur, eum laudando « in aliis rebus, crimen extenuando, hono- « rem ejus in re alia procurando, etc.; « sic enim sensim tantumdem fama ejus « illustrabitur ex una parte quantum ex « altera obscurata fuit.

Quomodo,
u filium
crimen.

« Quod si autem crimen *falsum* impe- « gisti, teneris id aperte retractare: adhi-

Novar., Man., cap. 18, n. 45. · Trull., lib 7, cap. 10, dub. 21, num. 1. · Dicast., de Reslit., disp. 12. paru 3. dub. 15, n. 259 et 260. · 1 Tr. 13, cap. 4, n. 129. — Lu^o,

« bito etiam, si opus est, juramento », [Suf-
ficit autem juramentum, quin adhibeantur
etiam testes ·), ut tenent Navarrus, Trul-
lench, Dicastillus, apud Salmant.¹; contra
Lugo, Bonacina, etc., qui etiam testes re-
quirunt] « apud eos quibus dixisti; et (per
• se loquendo) ad quos infamia pervenit,
« sive apud auditores mediatos, ut, con-
« tra Lessium b) et Tanner % docet card.
« Lugo quia totum damnum famae
« cujus causa es teneris reparare; — licet
« aliquando sufficiat dicere, te penitus de-
« ceptum, rem aliter se habere, male te
« informatum fuisse. Vide Laymann', Les-
« sium ·.

« Dixi: *per se*. Plerumque enim per
« accidens ab hac obligatione talis excu-

«·»«· »«·

diip. 15. num. 26. * Bonae., di»p. 2, de Resut. in parde., qu. 4. punct. 15, num. 4. — · Lib. 3, tr. 3, ptrt. 2. ap. 7, n. 1 et 2. — 1 Lib. 2, cap. II dub. 20.

991. - a) Nisi tamen, ut notant Navarrus et Trullench, suspicio csSet, illum ad retractationem, precibus aut pretio, non vero conscientia inductum esse; vel nisi, ut dicit Dicastillus, haberent argumentum probabile, quo judicarent istum mentiri; tunc enim testes vel aliae diligentiae adhibendi essent. — Quamnam vero de hoc argumento opmioncm ipsi Salmanticcnses teneant, non satis liquet; scribunt enim *loc., cit.*: « Immo, si retractatio et juramentum non sufficiant, tenetur testes veritatis si innotuerit, adhibere, quia efficacem revocationem debet apponere»; et citant auctores inter quos Bonacinam et Lugo; deinde sic proseguuntur: « Quamvis aliqui hoc quod est testes adhibere, negent esse necessarium, etiamsi alii non credant; quia si retractationi et juramento non creditur, malitiae auditorum debet attribui.... Et D. Thomas solum dixit debere se falsum dixisse asserere, non vero testium meminit ».

*) Lessius non satis accurate a Busenbaum adducitur; melius autem et recte a S. Alphonsi allegabitur hic inferius.

O Tanner pari modo diatur indiligenter a Busenbaum; quamvis enim, *torn. 3, disp. 4. qu. 6, dub. 6, n. 146*, probabile esse dicat, ad retractationem non teneri, nisi apud immediatos auditores, at *n 147* subdit: « Si quis tamen sciret ex sua priori infamatione, de crimine praesertim falso et conficto aliquem palam traduci, auditoribus suis restitutionem negligentibus, talis utique saltem ex caritate tenebitur ad hoc malum avertenduou Immo non improbabile est. eum ad hoc etiam ex justitia teneri, quia certe a parte rei, quomodocumque causam dedit injustae inTarnationi ».

Lugo denique, *disp. 15, n. 16*, non tenet hanc sententiam, sed eamdem ac Lessius, quamque S. Alphonsus primo loco inferius exponet, et quidem per se et « stando in vim

« satur respectu auditorum mediatorum
« tum ob moralem impotentiam; tum quia
« eo ipso quod apud immediatos retra-
«ctavit, implicite illis commisit ut hanc
♦ retractationem ipsi indicent aliis, si qui-
* bus forte revelaverint. Idque confirmat
« praxis confessoriorum, qui tantum obii-
« gant ut retractent apud eos quibus ipsi
« revelarunt. — Vide card. Lugo 1 ».

Quaeritur: *an infamator teneatur fa-
mam restituere non solum coram audi-
toribus immediatis sed etiam mediatis?*

diTjiiV

«7éut““’||

Prima sententia quam tenent Lugo 1
cum Navarra, Lessio et Turriano; Sporer 3,
Croix 4, Salmant. 4, Roncaglia 1, Concina 7,
Contin. Tournely 8, distinguit: — Si famam
abstulisti apud auditores quos putabas
non revelaturos, non teneris restitutionem
facere apud auditores mediatos; quia, cum
non praevidens damnum, non teneris illud
reparare: tale enim damnum, si evenit,
per accidens evenit. — Secus, si praevi-
deris alios facile evulgaturos.

ut phn
£"TM<1»’ ’vη
m alio».

Secunda vero sententia, quam (practice
loquendo) probabilem putant cum Busen-
baum Lugo 0 « cum Fabr 0; Holzmann 10,
Croix 7, Sporer 11 et Salmant. 4, tenet suf-
ficere ut plurimum restitutionem facere
apud immediatos. — Tum quia restitutio
apud omnes mediatos saepe est moraliter
impossibilis; tum quia per illam retracta-
tionem coram immediatis jam imponitur
iis obligatio se retractandi apud alios.

(t n vi λ o i
Docton »»
rior.

Sed his non obstantibus, prima sen-
tentia est mihi verior. — Quamvis enim
ad nihil tenearis, si auditores tui jam se

Er

1 Disp. 15, n. 15. — Loc. cit. — Pctr. tavar., de
lib. 2, cap. 4, num. 443. — Less., lib. 2, cap. 11,
num. 111. — Turrian., in 2-2, diBp. 53, dub. 2, num. 9. —
Tr. 5, cap. 4, n. 100 et 101. — Lib. 3, p. 2. n. 1242. —
1 Tr. 13, cap. 4, n. 122. — Tr. 13, qu. 4, de Rcstit., cap. 3,
qu. 1, reap. 2. — 1 Lib. 10, in De ad., diwert. 2, cap. 12, n. 5.
— De Reatit. in partie., cap. 3, art. 3, acct. 4. — Loc.
at, n. 16. — Philip, Faber, in 4, dut. 15, diip. 53, n. 37. —
De Reatit., num. 601. — u Loc. dt., num. 1242, in princ. —
« Loc. du, n. 102. — « Loc. at, n. 123. — « fr 2. qu. 62,
art. 2, ad 2. — Cn/f/UM., in 2-2, art. ctt., v. Zh <adm

retractent apud alios; quando tamen illi
hoc facere negligunt, teneris damnum re-
parare quantum est moraliter possibile.
Prout, si incendisti segetem tui inimici,
praevidens ignem facile extendendum ad
segetes finitimas, teneris utique totum
damnum resarcire: cum quisque teneatur
restituere omne damnum quod alteri pro-
venit ex sua injuria, semper ac illud fuerit
praevisum.

992. - Notandum autem hic quod, cum Trn-
fama sit restituenda ab eo qui verum eri-
men propalavit, tres modi a doctoribus
assignantur:

Primus modus, ut docet S. Thomas 14,
si diffamator dicat: *Se malum dixisse;*
vel *quod injuste eum diffamaverit.* — Sed
hic modus, ut dicunt Cajetanus, Ledesma,
Lessius, apud Salmant. 4, vix hodie suf-
ficiens est a) apud rusticos et simplices.

Secundus modus, qui communiter aptis-
simus existimatur, est, quod si restitutio
famae alio modo facta potius noceat quam
prosit; tunc melius est indirecte occasione
oblata, serio et pluries honorabiliter lo-
qui de laeso, vel illum honorifice tractare.
— Ita Salmant. 10 cum Cajetano.

Tertius modus esset asserere: *Se fal-
sum dixisse, errasse, se deceptum vel
mentitum fuisse.* — Et licet hunc modum
adhiberi posse negant Sotus, Cajetanus,
Baftez % Silvius, etc., apud Salmant. 7,
putantes haec esse vera mendacia; pro-
babiliter tamen Lugo 6, Sanchez 18, Wi-
gandt 8, Lessius 11, Roncaglia 21, Mazzotta 13
cum communi (ut asserit); et Salmant. 84

responsione, - Pctr. Lcdctn., Sum., pfrt. 2, tr. 8, Cftp. 7,
conci. 3. Less., op. 11, n. 110, v. Tertio. — u Tr. 13, cap. 4,
n. 130. — “ Loc. cit., n. 180. i. f. — Cretan., in 2-2,
qu. 62, art. 2, ad 2, In eadem resp. — So/ms, de Just, et
Jure, lib. 4, qu. 6, art. 3, de 4 arcum., v. Verum tamen
hic. — Cajetan., loc. cit. — Silvius, in 2-2, qu. 62, ari. 2,
quacr. 22. — 11 Loc. du, n. 131. — “ Disp. 15, n. 90, v. f. —
■ Decal., lib. 3, cap. 6, n. 13 ct «eqq. — * Tr. 8, exam. 5,
n. 104. reap. 16. — « Lib. 2, cap. II, n. 110. — ■ Tr. 13,
qu. 4, de Rcstit., cap. 3, quaer. 2, reap. 2. — ■ Tr. 4, disp. 2,
qu. 2, cap. i, § 2, v. Dico 2. — * Tr. 13, cap. 4, n. 153.

rationis et argumenti, quamvis de (acto »
plerumque ab hac obligatione liberet, ut no-
tabit S. Alphonsus in secunda sententia Male
ergo a Busenbaum allegatur Lugo.

992. - Ut S. Alphonsus cum auctoribus
allegatis consentiat, legendum est: Modum
istum vix sufficientem hodie esse, *nisi forte*
apud rusticos et simplices.

h) Baftez, quidquid dicant Salmant., non
negat adhiberi posse hunc modum: ♦ Conten-
dimus, inquit in 2a^{TM} 2ae, qu. 62, art. 2,
dub. 8, conci. 3, v. Secundus modus, quod
isto modo absque mendacio potest fieri resti-
tutio; tamen aliquando, secundum regulas
prudentialae, non erit licitum vel obligatorium
aliquando vero erit licitum et justum ».

DUB. III. - DB FAMA RESTITUENDA.

cum Villalobos, Trullench, Ledesma, Serra, Tapia, Prado, Sayro, Petro Navarra, censent praedicta verba non esse mendacia, sed veras amphibologias. Nam, ut S. Thomas * ait: *Ipsa peccata falsitates et mendacia dicuntur in Scripturis; secundum illud Ps. iv: Ut quid diligitis vanitatem, et quaeritis mendacium?* Et idem habetur in Jerem. vii, 10: *A propheta usque ad sacerdotem, cuncti faciunt mendacium*, id est peccatum. Pariter igitur qui peccavit, bene potest dicere *se mentitum fuisse*, sive *errorem fecisse*. — Hinc in nostro casu bene possumus, immo si opus sit, tenemur talibus verbis ambiguis uti; dum S. Thomas docet famam proximi omni modo possibili reparandam esse Ita Salmant. .

« Unde resolves:

« F. Confessarii est, uti et concionatorum, bene instruere suos, et monere de « restitutione ac fuga vitii tam communis ».

993. - < 2°. Is qui bona fide vel probabili errore ductus, sine formali mendacio falsum de alio dixit, tenetur (intellecta postea materiali injustitia) ad restitutionem: licet non tam stricte, quam « qui infamavit per injuriam formalem. « Hic enim tenetur restituere cum detrimento famae suae, etiam aequali. Alter, « non item ; sed tantum quatenus sine suo « notabili incommodo potest. — Molina, « Lessius, card. Lugo «. Similiter, qui cri-

« men narravit de uno, quod auditores « ex errore intellexerunt de alio, licet non « ex justitia (siquidem non ejus actio, sed « error audientium causa fuit damni in- « justit); tamen ex caritate tenetur ad re- « stitutionem, cum possit grave damnum « proximi sine suo detrimento praecavere. « — Bonacina * ».

994. - Notandum tamen quod talis materialis detractor, si commode possit, tenetur statim ac advertit, famam restituere ex justitia; pari modo quo incendens alterius domum sine culpa, tenetur ex justitia statim ignem extinguere. Alias damnum quod inde sequitur ipsi imputatur. — Ita communiter Lessius , Lugo ; Laymann, Trullench, Bonacina, Dicastillus etc., cum Salmant. .

An autem *qui injuste alium diffamavit, crimen ejus verum manifestando, teneatur integre damnum quod inde secutum est restituere?*

Negat Sotus, dicens teneri tantum ad partem; cum damnum proveniat non solum ex manifestatione, sed ex ipso crimine commisso. Et hoc probabile putant Bonacina et Trullench, apud Salmant. . — Sed omnino oppositum tenendum cum Croix¹⁰, et Salmant.¹¹ cum Laymann, Lugo, Molina, Dicastillo, etc. Quia hic et nunc sua injusta revelatio est causa vera et unica damni; dum sine ipsa damnum omnino abfuisset.

Restit. in parte., qu. 4, ponet. 6, n. 12. — ‘ Lib. 2. cap. 1b dub. 22, n. 118. — ’ Diip. 15. n. 4. — Laym., lib. 3, tr. 3, part. 2, cap. 7, n. 1. • Truth, lib. 7, cap. 10, dob. 25. n. 1 • Bonae., loc du, n. 10. - • Tr. 13, cap. 4, n. 120 et 121. — Sotus, de Just, et Jure, lib. 4, qu. 6, art. 3, de 4 ar^um. — Truth. loc. dt., dab. 20, n. 4. • • Loc dt., n. 125. — « Lib. 3, part. 2, n. 1240. — a Loc. dt., n. 126. • Laym., lib. 3, tr. 3, part. 2, cap. 7, num. 4. • Lugo, loc. dt., num. 22. • Molina, tr- 4, disp. 45, num. 4. • Dicast., de Restic, disp. 12, part. 3, dub. 17, n. 273.

Villal., part. 2, tr. 1), ditt. 37, n. 5, v. f. • Trull., lib. 7, cap. 10, dab. 21, num. 3. - Petr. Ledesm., Sum., part. 2, tr. 8, cap. 7, concl. 3. - Serra, in 2— 2°, qu. 62, art. 2, dub. 3, v. Quartus modus. • Tapia, tom. 2, lib. 5, qu. 27, art. 2, n. 3. • Prado, cap. 18, qu. 5, n. 6 et »eqq. • Sayr., Clav., lib. 11, cap. 4, n. 24 et »eqq. - Petr. Navor., lib. 2, cap. 4, num. 379 et »cqq. — l P. 1, qu. 17. art. 1, corp. — * In 4, diet. 16, qu. 1, art. 6, solut. 2, ad 1. — • Tr. 13, cap. 4, n. 133. — Motina, tr. 4, diip. 40, n. 3. • Less., lib. 2, cap. 11, dab. 22, n. 115 el 116. — « Diep. 15, n. 4. — • Diip. 2, de

c> S. Doctor, in Hom. apost., tr. 11, n. 18, alium insuper modum indicat, scribens: « Ego soleo hoc consilium dare, ut dicant: *Ex capite meo hoc erui*, vulgo: *Me l'ho cavato dat capo*, aequivocando, quia omnia verba e mente, pro qua accipitur caput, procedunt ». — At *ibid.* paulo inferius, circa universam de tanae restitutione doctrinam haec sapienter monet: « Confessarius...curet, ut hujusmodi famae compensationes, cum commode fieri possunt, ante absolutionem fiant, quia postea difficulter adimplebuntur; licet ceteroquin hae mi-

nus difficultatis habeant quam pecuniae restitutionio ».

994. - Dicastillus, *de Rcstit., disp. 12, part. 3, dub. 1*, id ex parte tenet, ut notant Salmant., dum *n. 163*, dicit ejusmodi detractorem probabiliter teneri ex caritate tantum; at *n. 164*, etiam probabiliter cum ex justitia teneri asserit.

Bonacina, *loc. cit., punct. 16, n. 1*, insinuat esse probabile, ut dicunt Salmant., in quantum probabilius dumtaxat oppositum appellat.

MacerUU
s £J“t« ð 1

Injuste
propalans
crimen ve-
ram,

tenetur re-
parare inte-
(re dam-
num tecu-
tum.

Monitum
id cconfes-
sarii et con-
fitei.

Materiali
detractor
tenetur re-
parare mi-
nimum

995 - « 3°. Qui detraxit alteri libello » famoso, tenetur, ut efficax sit restitutio, « eam facere contrariis scriptis vel publica » revocatione. — Sayrus, Bonacina l ». Libeiui» Notandum 1°. Quod *libellus infantato-* nui quid, *rtus* tunc conflatur, quando profertur scriptura, etsi brevissima, continens infamiam occultam alicujus, ut publica fiat. — Unde non esset talis, si confectus esset ad ingenium ostentandum, non autem ad malum publicandum; vel si infamia jam esset facta publica; vel si quis ob bonum publicum profferret defectum grassantem in communem perniciem: vel si quis jocosam non gravia conscriberet. — Ita Salmant. * cum Dicastillo, Bonacina et aliis.

Notandum 2°. Cum Molina et Dicastillo § auctorem libelli censeri, et poenis subijci etiam illum qui aliquod signum infamatorium appendit ad januam domus alicujus, quo publice eum infamet. — Dicuntur autem libelli famosi etiam schedulae ad iudices delatae contra aliquem sine nomine accusantis, ob quas prohibetur iudicibus ad inquisitionem procedere, in cap. *Inquisitionis*, § *Tertiae, de accusat.a*).

Notandum 3°. Quoad poenam contra tales libellos facientes, adesse excommunicationem ferendam *V*, ex can. *Qui in alterius, caus. 5, qu. 1*; latam autem ipso facto, si libellus sit contra Papam aut cardinalem. Esset immo reservata, si libellus sit contra statum ordinum Minorum, aut Praedicatorum, aut aliorum communicantium (ut Bonacina, Molina), Di-

Sayr., CUV., Hb, 12, cap. 4, n. 9. — *Diip.* 2, de Reittit. in part., q x 4, punct. 9, n. 8. — *Tr.* 13, cap. 1, n. 39. *Dicasl.*, de Restit., diip. 12. part. 5, app. 1, dub. I, n. 430 et seqq. *Bonac.*, diip. 2, de Restit. in partie., qu. 4, punct. 9, n. 1 et »eqq. — *Moltna*, tr. 4, diip. 35, n. 4. - *Dicasl.*, loc. cit., n. 433. *Apud Salmant.*, loc. dt., n. 40. — *Bonac.*, loc. dt., punct. 9, n. 9. *Dicasl.*, loc. cit., dub. 2, n. 440 et

995, - *a*l Decretalis ista loquitur de iis qui ejusmodi libellos « in occulto » porrigunt & Alphonsus, post Salmanticenses, *cap. 4, n. 41*, allegat canonem *Qui in alterius*; sed ibi tantum sancitur flagellandos esse auctores libellorum ejusmodi. Atvero in canone sequenti *Quidam maligni*, statuitur si auctor se non propalaverit: « Ut sancti... corporis ac sanguinis participatione privatus sit». Quod st etiam prohibitus, corpus Domini sumere praesumat, « anathematis ultione percussus sit », Denique in *can. 3, Si qui inventi*,

castillus, etc., apud Salmant. †; non vero, si contra religiosum particularem «A

996. - « 4°. Si ex laesione famae ortum » etiam est alteri damnum fortunarum, « ut si privatus est officio, excidit spe di- » vitis matrimonii, amisit dotem, etc.: tunc « et fama debet restitui, et damnum illud » compensari, ad arbitrium prudentum ». [Juxta spei aestimationem; ut Lessius, Lugo, cum Salmant.. — Notandum vero quod ad obligationem restituendi damna omnino requiritur praevisio ipsorum, saltem in communi. Salmant.. Vide dicta m. 6/3].

• Et quidem obligatio restitutionis famae, cum sit pure personalis, non transit « ad haeredes. Obligatio autem compensationis dicti damni, cum habeat respectum ad bona infamatoris, transit ad « haeredes. — Laymann 7 » [cum Lugo, Lessio, Bonacina, etc.].

997. - « Quaeres 1°. *Quae excusent a restitutione fantae?* — Resp. Patere ex « dictis de Restit. ». [Ex n. 696].

• Unde resolves:

« 1°. Excusatus es a famae restitutione, « si plane sis impotens ». — [Qui autem nequit restituere totum, tenetur quoad partem quam potest. Salmant.8].

• 2°. Si crimen occultum quod dixisti, « vel simile, alia ratione fiat publicum ». [Cum Lugo, Lessio, Bonacina “0 et Salmant. § etc.]. — Si auditores non credant. Salmant. 19°.

« 3°. Si fama aliis modis jam recuperata sit, ut infamati purgatione, vitae

seqq. - *Loc. cit.*, n. 41. — *Less.*, lib. 2, cap. II, dub. 19, n. 103. - *Lugo*, disp. 15, n. 21. *Tr.* 13, cap 4, n. 124. — *Loc. dt.*, n. 124,1. *f.*, et n. 118. — *Lib.* 3, tr. 3, part. 2, cap. 7, n. 4. — *Lugo*, loc. dt., n. 8. — *Less.*, loc. dt., dub. 21. — *Bonac.*, loc. dt, punct. ult.. n. 15. — *Tr.* 13, cap. 4, n. 134, v. f. — *Lugo*, disp. 15, n. 37. - *Less.*, hb. 2, cap. 11, dub. 26, n. 137, v. *Qutnlo*. *Loq dt.*, o. 139. — *Loc. du*, n. 131.

dicitur: « Si qui inventi fuerint famosos libellos in ecclesia ponere, anathematizentur».

c) Molina, *loc. cit., disp. 35, n. 4; ct disp. 39, t/.,de* aliis poenis dumtaxat loquitur, quam vis pro hac etiam, sed male, a Salmant. citetur.

Excommunicationes latae sententiae, quas S- Alphonsus hic commemorat, non amplius vigent.

997. - 1) Bonadna, *disp. 2, de Restit. in partie, qu. 4, punct. ult., n. 8*, ita profecto docet, si tamen alia ratione «justa» factum fuerit publicum; secus vero, si factum sit pu-

«probitate, testimonio prudentum. Lessius!1. [Ita etiam Salmant.8cum Lessio, Dicastillo, Trullench, Navarro et comuni). — « Etsi tunc pro damno quod secutum est, debeat satisfieri Cardinalis « Lugo8 >.

0^8. - 4°. Si prudenter judicetur jam « dudum rem oblivione deletam. Quo casu « maxime prudentia opus est: nam ali- « quando periculosius est retractare renovo vando memoriam. — Vide card. Lugo4».

Quid agendum, *si dubiunt sit aut ittfamatio fuerit oblivioni data?* — Distinguunt doctores:

Si crimen de quo alter est infamatus fuerit verum, ait Lessiusnon esse facile revocandum ad memoniam: nisi evidens sit pCriculum quod infamia illa ex alia via ad memoriam redeat.

Si vero crimen fuerit falsum, semper revocanda est infamatio, nisi constet de oblivione. Ita Lessius.; et Cajetanus ac Dicastillus apud Croix T. — Hoc tamen advertunt procedere, si nullum periculum sit ut per retractationem cnminis memona renovetur; nam Lugo § et Holzmannel dicunt aliquando multo magis periculosum fore, quoad servandam famam proximi, detractionem retractare, memoriam renovando quae forte jam evanuerat, quam tacere. — Hinc ajunt Continuator Tournely 0, Mazzotta n, Holzmann u; et

1 Cap. 11, dub. 26, n. 137. — *Tr.* 13, cap. 4, n. 137.. Zxu.,cap. 11, dub. 17. *Dicasl.*, de Restit., diip. 12, n. 183. *7>ult.*, (a Salm. hic non citatus) lib. 7, cap. 10, dub. 19, n. 3. — *Diep.* 15, sect. 3, n. 85. — 4 *Loc. dL* — *Cap.* 11, dub. 18, n. 100. — *Loc. dt.* — *Ca/ctan.*, in 2 2°, qu. 62, art. 2, ad 2 dub. *Dicasl.*, de Restit., diip. 12, num. 1%. *Lib.* 3, part. 2, num. 1255. — *Loc. dt.*, num 35. — *De Restit.*, num. 604, ad 4. — *M De Restit. in partie.*, cap. 3,

blicum injuste. Quod Salmanticenses non no-taverunt

b) Navarrus male a Salmant a'tatur pro tertia hac excusationis causa, quam, *Man., cap. 18, n. 47*, praetermittit

998, - «) Navarrus, *loc. cit.*, excusat a retractatione» quando adest « tanta oblivio dictae infamationis, ut perinde sit ac si nunquam dictum fuisset... Dixi: ac si nunquam dictum fuisset.; quia difficile est certo scire id in perpetuam oblivionem venisse ».

b) Molina, (*r. 4, disp. 41, n. 5*, refert sententiam, quae ad retractationem obligat etiam quando verisimile est, sed non certum, auditores oblitos esse; ct ait: « Quamvis autem

Salmant.18 cum Lessio, Navarro % Molina *b*], Valentia, Bonacina, Trullench et Dicastillo, sufficere ad omittendam retractationem, quod oblivio probabiliter creditur. Deinde censent Lessius et Salmant. 14 cum Lugo et Bonacina, crimen praesumendum oblitum, si per multum tempus nulla de illo mentio lacu fuerit.

Et in hoc insuper advertendum 1). Quod ad restitutionem famae requiritur moralis certitudo quod detractor fidem obtinuerit apud auditores, alias, ex regula generali, nullum damnum dubium est de necessitate restituendum (prout diximus *n. 562*, v. *Secunda*). Nec raro de facto accidit quod his detractionibus fides non praestatur; maxime si detractor loquatur ex ira vel alia passione, et detractio testimoniis aliorum aut aliter non firmetur.

Advertendum 2) cum Lugo 18, quod retractatio per se affert infamiam retractanti. Unde quando dubitatur de oblivione infamationis, non videtur quis teneri damnum certum pati, ad reparandum incertum damnum proximi. Et licet injuria irrogata sit certa, et ideo possideat; attamen, quia restitutio non debetur ob solam injuriam, sed ob damnum vere illatum (ut diximus cum S. Thoma ’), non videtur esse obligatio resarciendi damnum dubium cum damno certo restituentis: nisi quando solum periculum infamiae alterius in ali-

art. 3, »oct. 5, v. *Dico 4*. — » *Tr.* 4. dup. 2, qu. 2. otp. 1, § 2, quae. 5, v *Quarta*. — 11 *Loc. cit.* — ■ *Loc. dt.*, n. 138. *Less.*, cap. 11, dub. 18. *Valent.*, in 2 2° dbp. 5. qu.6, punct. 5, 4 1, v. *Kxcusa! etiam.* *Bonac.*, diip. 2. de Re-attt. in parue., qu. 4, punct. 13, num. 2. - *TtnIL*, lib. 7, cap. 10, dub. 19, num. 6. *Dtcast.*, de diip. 12, num 193. — *M Tr.* 13, cap. 4, n. 138. *Bonac.*, loc. at., n. 2. — “ *Diip.* 15. n. 35. v. t. — 2- 2-«, qu. 62, art. 7. corp.

id tutum sit ac regulariter amplectendum propter id periculum [ut scilicet auditores eo plus Armentur in existimatione illud verum fuisse]; quando Limen esset perexigua probabilitas eos adhuc recordari, atque cx retractatione sequeretur notabilis infamia ei qui se retractare deberet, arbitror cum non teneri tunc se retractare, sed satisfacere laudando illum quem infamavit, vel aliqua alia ratione ei compensando id infamiae quod remanere posse praesumitur, attento quod certum non sit cam remanere ».

Auctores a Salmant non satis distincte citantur pro hoc asserto; et revera Lessius ct Lugo, *locis cit.*, id praetermittunt.

Dabiu- an fidem obci- auenc non teneiar re porere.

Dubiu» de oblivio- ne non te- netur cum damno pro- prio certo

quo casu magis aestimaretur, quam infamia certa sive damnum detractoris.

999. — « 5°. Si is cui detraxisti tibi si-
« militer detraxerit, nec velit restituere;
« quia tunc potes jure compensationis seu
« retentionis uti: dummodo infamia illata
« non redundet in alios. — Ita probabiliter
« Toletus, Lessius, Silvius, Malderus, Dia-
« nal, Molina; contra Cajetanum, Tan-
« ner card. Lugo et Navarrum ».

Quaeritur igitur 1°. *Ati liceat compen-
sare famam cum fama?*

InUmxnti
volenti re-
parare, ia-
sm retti-
tuenda.

Vindicare
infamiam
per infamiam,
illi-
citam.

Certum est 1) quod si alter tibi velit
famam restituere, teneris tu pariter resti-
tuere famam ei ablatam.

Certum est 2) quod si alter famam tibi
jam abstulerit, non potes deinde in com-
pensationem famam illi auferre; quia tunc
non esset haec compensatio, sed vindicta,
cum fama tua non reparetur per infamiam
illius. — Ita communiter DD. cum Sal-
mant. ».

Sed quaestio vertitur: *an, si alter nolit
famam tibi restituere, possis tu compen-
sationem facere, differendo restitutionem
suae famae?*

Nolenti
tamam re-
intuere, re-
stituenda
»oa juxta
alio».

Prima sententia negat; quam tenent
Navarrus », Lugo ♦, Sporer b) cum Petro
Navarra, Cajetano, Valentia et Tanner^.
— Ratio, quia compensatio tantum con-
ceditur ad reparandum damnum illatum.
In nostro autem casu, tu, non restituendo
alteri lamam, non jam recuperas famam
tuam ab illo ablatam; et ideo non datur

Tolet. Ub. 5, cip. 70, i. (. — *Less.*, cap. 11. dub. 25,
n. 133. — *Si/triMs*, in 2° 2°, qu. 62, art. 2, quaer. 10. n. 6. —
Malder., tr. 7, cap. 2, dub. 14. — > *Pan.* 3, tr. 5, resol. 30,
v. *Ab.* 2. — *Malina*, tr. 4, disp. 49, n. 2. — *Cajetan*, in
2° 2°, qu. 62, art. 2, v. *Serf salva forum*. — *Lugo*, disp. 15,
n. 44. — *Navar.*, Man., cap. 18, η. 47. — · *Tr.* 13. cap. 4,
η. 143. — · *Man.*, cap. 18, η. 47. — 4 *Disp.* 15, u. 44. — *Petr.*
Navar., de Restit., lib. 2, cap. 4, num. 396. · *Cajetan.*, in
2° 2°, qu. 63, art. 2, v. *Serf iā/va eorum*. · *Valent.*, in
2° 2°, disp. 5, qu. 6, punct. 5, § 1, assert. 5, v. *St duo*
vicissim. — *Sparer*, tr. 5, cap. 4, num. 117. — *Lu^o*, loc.
at. — 1 *Cap. It.* dub. 25, n. 133. · · *Lib.* 3, tr. 3, part. 2,

compensatio, cum ipsa non reparet da-
mnum illatum.

Secunda vero sententia, communior ProtMh
(immo communissima, ut fatetur idem n^n
Sporer) et probabilior, quam probabilem
vocat Lugo, et tenent cum Busenbaum
(ut supra) Lessius e, Laymann ·, Contin.
TournelyMolina ·, Silvius ·, Roncaglia *,
Holzmann “, Wigandt ”, Sotus ’; et Sal-
mant. 14 cum Sà, Rebello, Dicastillo, Trul-
lench, Villalobos, etc., concedit compen-
sationem. — Ratio, quia hoc casu non fit
compensatio in reparatione proprii damni,
cum utriusque partis damnum permaneat;
sed fit in retentione debiti, eo quod potes
tu retinere famam alterius, donec ille fa-
mam tibi restituat: ait enim Laymann re-
gulam esse generalem, *quod non cogeris
jus suum alteri reddere, si ille recuset tibi
reddere tuum*. Licet ergo haec quomodo-
cumque dicta compensatio non auferat
damnum tibi ablatum; aufert tamen sive
suspendit obligationem resarciendi famam
alterius, usquedum ille tibi famam resti-
tuat.

Nec obstat dicere cum Lugo, quod si
posses retinere famam alterius cum illius
damno, posses etiam famam illi tollere:
quod nemo certe admittit.— Nam respon- a iiu j.u
demus aliud esse damnum inferre, aliud re; aiiad
illud permittere; aliud enim est positive Juuthl·
auferre famam proximi, aliud omittere nem·
famam ei restituere, et negative se habere:
quia pro his duobus diversis actibus di-

cap. 7. num. 5. — 1 *De Restit. in partie.*, cap. 3, art. 3,
sect. 5, in med., v. *Quaeret*, — · *Tr.* 4, disp. 49, n. 2. —
· In 2° 2°, qu. 62, art. 2, quaer. 10, num. 6. — H *Tr.* 13,
qu. 4, cap. 3, quaer. 3, resp. 5. — 11 *De Restitut.*, n. 604,
i. (. — u *Tr.* 8, exam. 5, num. 103, resp. 4, sub 5. — · *De*
Just., el *Jure*, lib. 4, qu. 6, art. 3, argum. 4, i. f. — »· *Tr.* 13,
cap. 4, n. 146. · *Sà*, id est *VictoreHus*, addil. ad SA, v. *Re-*
stitutio, num. 32. · *Rebell.*, part. 1, lib. 4, qu. 13, num. 4. ·
Dicast., de Restit., disp. 12, n. 246. · *Trull.*, lib. 7, cap. 10,
dub. 29, n. 2. · *Villal.*, part. 2, tr. 11, diff. 23, num. 10. —
Laym., lib- 3, tr. 3, part. 2, cap. 7, num. 5. i. f. — *Lu^o*,
disp. 15, n. 45.

999. — a) Tanner, quem Busenbaum contra
expositam doctrinam allegat, re tamen vera
ab ea non dissentit, *toni. 3, disp. 4, qu. 6,*
dub. 6, n. 155, ubi haec scribit: · *Mutua in-*
timatio, quamvis aequalis, per se non excusat
a restitutione, sed per accidens... Secus est, si
ex mutuo consensu alter alteri suam obliga-
tionem condonet...; aut si infamantem infamet
per modum justae defensionis, cum alia via
non suppetit... Item, ex probabili, si alius te

aequaliter infamaverit, quem noris nolle tibi
famam restituere ».

b) Sporer, *tr. 5, cap. 4, num. 118*, negat
licere « per se ct praecise per modum com-
pensationis ». Quod *num. 119* his verbis ex-
plicat: « Nam per accidens, indirecte ct per
modum defensionis, id licere aliquando liben-
ter fatemur » Idque sive intra sive extra ju-
dicium.

De Tanner vide hic supra notam a.

versa occurrit ratio. Tollere famam alterius qui te infamavit, utique tibi non licet; quia infamia illius non reparat damnum infamiae tuae. Omittere autem famam alteri restituere, licitum est, si justam causam habes omittendi; justa causa autem est hic (ut diximus), quia non teneris reddere jus alteri debitum, donec ille jus debitum tibi reddat. — Praeterea ablatio famae de se positive et principaliter tendit ad damnum proximi, et ideo est intrinsece mala; et quamvis id faceres ut alter sic moveatur ad restituendam famam tuam, hoc tamen non potest reddere licitam tuam detractionem, cum tale medium non sit per se aptum ad famam tuam reparandam. Non sic in omissione restitutionis; quia haec ommissio non tendit de se ad malum proximo inferendum: sed tantum ad servandum te indemnem, ne obligeris famam restituere alteri qui famam tuam renuit restituere.

1000. - Quaeritur 2°. *An, quando restitutio famiae sit impossibilis, teneatur diffamator infamiam pecuniis compensare?*

■ *Prima* sententia probabilis affirmat; quia, cum fama sit pretio aestimabilis, debet compensari pecunia, si aliter resarciri nequit. Ita Silvius, Ledesma a>, Sotus, Aragon, Tapia, Covarruvias % etc., apud Salmant. Et videtur clare hanc tenere

Silvius, in 2— 2—, qu. 62, art. 2, quaer. 22, num. 4. - Sotus, de Juitit. et Jure, lib. 4, qu. 6, nrt. 3, de 4 arcum., v. Quid autem. I Aragon, in 2— 2—, qu. 62, nrt. 2, de Reitit. tunae, dub. 9. diet. 2. - Tapia, tom. 2, lib. 8, qu. 27, art. 4,

1000. - a) Petrus de Ledesma, in *Sum.*, part. 2, tr. 8, cap. 7, post concl. 7, dub. 2, v. Dico 2, utramque sententiam existimat probabilem.

b) Covarruvias, *Variar. lib. 1, cap. 2, n. 8*, hoc solum asserit: posse nempe famam pecunia compensari; idemque habet in *reg. Pecatum, part. 1, n. 8*. Citatur tamen a Salmant. ut asserit S. Alphonsus.

1001. - * Lessius, *lib. 2, cap. 11, n. 136*; Trullench, *lib. 7, cap. 10, dub. 29* n. 6, id profecto affirmant, loquentes de eo qui famam restituere detrectat; secus vero esse ajunt, si famae restitutio foret impossibilis.

b> Bonacina, *disp. 2, de Restit. in partie., qu. 4, punct. ult., n. 14*, tractat de eo qui nequit famam restituere, et asserit posse fieri ut ex aequitate illam pecunia compensare teneatur, non tamen ex justitia.

Locus ad quem S. Doctor lectorem re-

S. Thomas ', ubi dicit: *Vel si non possit famam restituere, debet ei aliter recompensare, sicut et in aliis dictum est*, scilicet pecunia, ut in solutione ad 1"" jam dixerat

Secunda tamen probabilior sententia negat; quia justitia tantum obligat ad reddendum ablatum vel aequivalens. Sed pecunia non est id quod per detractionem ablatum est, nec aequivalens famae ablatae, cum fama sit ordinis superioris ad pecunias; et ideo quibuscumque pecuniis nunquam satisfieri potest. — Monent autem communiter doctores, quod si iniatus sit dives, et infamatus pauper: tunc si nequit famam illi restituere, congruum est ut ille ex aequitate compenset infamiam cum aliqua pecunia, si alter libenter illam acceptet. Vide dicta n. 627, v. *Communiter*.

1001. - Quaeritur 3°. *An infamatus, si alter famam sibi restituere nolit vel nequeat, possit pecuniis illius compensari?*

— Alii negant; alii affirmant, ut Lessius Molina, Bonacina Trullench"-', Aragon, Diana.

Sed difficultas hic urget: *quomodo possit fieri compensatio cum sola probabilitate debiti?* — Sed jam diximus de *Conse.*, *Lib. I, n. 35*, v. *Hinc c)*, quod a generali regula hunc casum specialiter doctores

m 2.-1 Tr. 13. cap. 4. n. 141. — . 2- 2-«. qu. 62, art. 2. ad 2. — A/o Amu, tr. 4. ditp. 49, n. 5. - Ara#, in 2- 2 qu. 62, art. 2, de Restit. iam., dub. 9, diet. 2. - part. 3, tr. 5, resol. 30, v. Akt A

mittit habebatur utique in prioribus editionibus usque ad sextam; in posterioribus vero et in hac nostra editione, cum tractatus de *Conscientia* alia prorsus diversa ratione concinnatus sit, desideratur. In illis igitur antiquis editionibus ita S. Alphonsus scribebat: « Hinc Γ probabile dicunt posse diffamatum pecunia sibi compensare famam ablatam a diffamante, cum probabile sit diffamantem teneri cum pecunia compensare famam ablatam, si nolit vel nequeat famam restituere... Et quare in his casibus et non in aliis possit fieri compensatio cum probabili?.. In *eodem tr. de Restit., cap. 4, n. 148*, [Salmant] rationem produnt, dicentes quod, cum DD. dicunt neminem posse sibi compensare debitum quod non est certum, intelligunt loqui in eo casu quo ipsum creditum est dubium; non autem quando creditum est certum, et dubium versatur tantum circa modum satisfactionis: an possit ille satisfacere

Prob»b«-

4>-

Quando

pen""u'.

se»e com-

cunia inia-

o^'s,11U'

excipiunt apud Salmant. l cum Lessio, Molina, Aragon, Ledesma *, etc. Et Salmant. * probabile hoc esse ajunt, dicentes quod cum doctores doceant non posse fieri compensationem debiti probabiliter dubii, intelligunt loqui, quando ipsum debitum est dubium; non vero quando debitum est certum, et dubium tantum versatur circa modum satisfactionis: tunc enim licite potes uti probabili opinione, tibi satisfaciendo compensatione vel aliter. Ita Salmant. . — Sed vide dicta *Lib. I, n. 35*, v. *Attamen*), ubi contrariae sententiae adhaesimus.

Pertalium vitae vel Cravisel « mi damni excusat a rcatit nenda fama.

1002. - « 6e. Si non possis absque pe- « riculo vitae ». [Nisi alter ob tuam infam- « tionem sit in eodem periculo vitae. Salmant.* Tenet tamen Croix · cum Ill- sung, metum gravissimi damni temporalis in bonis, etiam excusare a restitutione femae: hoc tantum potest admitti a>, si damnum bonorum sit respective majus quam fama].

Item, ii iit minoris valoris quam Urna detractoris.

« Vel si fama restituenda sit minoris « valoris quam fama detractoris. Sic v. gr. « praelatus non tenetur restituere vili ho- « mini, si aliter non potest quam cum « amissione famaе suae multo majoris « momenti; sed sufficit tunc, si infama- « tum laudet aut pecunia compenset. Vide « card. Eugo ». [Ita etiam Lessius’, et Salmant. · cum Bafiez, Dicastillo, Trul- lench, etc., contra aliquos: quia aliter non servaretur aequalitas].

I

-1

Item per ie, condona- tio iponta- nea,

1003. - « 7°. Si infamatus sponte remi- « serit (modo tamen ejus infamia non re-

1 Tr. 13, exp. 1, n. 811. · Less., ap. 11, n. 136. · Afo lina, tr. 4, diip. 49, n. 5 - Aracow, in 2· 2·, qu. 62, art. 2, de Rest, fcun., dub. 9, dicL2. — · Loc. dc, n. 148 (cir. cap. 1, u. 321). — ■ Tr. 13, cap. 4, n. 148. — 1 Loc. cit., n. 136. — · Lib. 3. part. 2, n. 1251. · Jllsun^., tr. 4, diip 3, n. 111, v. Sex/o. — · Disp. 15, n. 40. — 1 Cap. 11. n. 138. — 1 Loc. du, n. 136. · Baftce, in 22·, qu. 62, art. 2, dub. 9, concl. 2. ·

« dundarit in alios, ut familiam, statum), « sive expressa sive tacita sit condonatio: « tametsi nihilominus ex caritate damnum « resarcire aliquando tenearis, si possis « absque gravi incommodo. Card.Lugo·. « — Immo aliquando etiam sufficit con- « donatio praesumpta, sive interpretativa « voluntas ejus qui potest condonare, si « nimirum ille sit ita affectus, ut si roga- « retur facile condonaret: tunc enim non « est invitus, saltem quoad substantiam, « etsi fama non restituatur. Vide card. « Lugo °.

«u· « ?

« Quaeres II”. *An restitutio famaе licite « condonetur?*

■ Resp. Licite fit in iis casibus in qui- « bus seipsum licet infamare. In quibus « autem, et quam graviter peccat se in- « famando; in iisdem, et tam graviter « peccat condonando. — Navarra, Trul- « lench ll ».

Ço h· ·K·.-p0 “

Per se loquendo, non est mortale infa- mare seipsum, exceptis casibus apud Bu- senbaum, ut infra °λ· ita Holzmann ” cum Laymann et communi; quia quisque est dominus suae famaе. Est tamen veniale, si fit sine causa.

« Unde resolves: « 1°. Condonans famaе restitutionem « peccat mortaliter: 1) Si infamia redun- « det in alios. 2) Si inde sequatur scan- « dalum. 3) Si sit vir valde utilis reipu- « blicae, et ex infamia fructus impediatur. « 4) Si fama sit necessaria ad muneris « gubernationem. Sotus, Lessius, Trul- « lench ,a.

Q^.'.

Dicast., de Restit., disp. 12, n. 221 et seqq. - Trull., lib. 7° cap. 10, dub. 21, n. 4, et dub. 30, n. 8. — · Disp. 15, n.38. — * Loc.du, n 39. — Petr.Mrvar.,dc Rest., lib.2,cap.4, n.38o et seqq. — 11 Loc. dt., dub. 28, η. I. — 11 De Praec. decal., n. (44. - Laytn., lib. 3, tr. 3, part. 2, cap. 3, η. 15. — Sotus, de Just, et Jure, lib. 4, qu. 6, art.3, dc 4· argum., v. Super his aultm. — Less., Hb. 2, cap. 11, dub. 24. — u Loc. cit., n. 2.

sibi per compensationem vel aliter; quia tunc bene potest uti opinione probabili circa mo- dum... Attamen Croix, *lib. 3, part. 1, h. 962*,... omnino negat in tribus casibus supra relatis posse fieri compensationem, cum nemini liceat compensare creditum nisi certum. Ego autem, ut fatear quid sentiam, dico quod in primo casu compensationis famaе cum pecunia se- quor quod tenet Croix. Contrariam vero opi- nionem non audeo improbabilem dicere ob rationem mox allatam, nempe quod ibi agitur

non de jure, sed potius de modo compensa- tionis >. d) Ledesma praecedentem casum habet et solvit, ut notatum est supra nota a, n. 1000. 1002. - «J Et idipsum dicit Illsung; cui vi- detur consentire etiam Lacroix. 1003. -oj In iisdem scilicet casibus in qui- bus mortale est condonare famaе restitutio- nem. Cfr. etiam supra n. 983, ubi Busenbaum exponit casus in quibus mortale est seipsum infamare.

DUB. lit. - DE FAMA RESTITUENDA.

« Qui tamen notant condonationem
• semper esse validam, quando fama non
• redundat in alios; secus, quando redun-
• dat. Unde parentes non possunt condo-
« nare, quando redundat in filios; neque
• filii, quando in parentes. Vide auctores
« citatos.

1 Min. p. 18, n. 47. — · In D«aü., Ub 7, cap. 10,

« 2 Ex eo vero praedse quod mfa- coovrr»
« matus (vel contumelia affectus), conver- um•tore
« sans cum infamatore, videatur remittere
« injuriam, non censetur condonare resti-
« tutionem famae vel honoris; sicut nec
« alia debita, per familiaritatem. — Na-
« varrus ‘, Trullench * ».

dub. 29, n. 4

CAPUT II.

Quid de Praecepto Nono et Decimo.

Quid pro-
bibeant no-
uo et dea*
mam prae*
aptum.

« Resp. Prohibent omnes internas con-
« cupiscentias et delectationes voluntarias
< illorum operum quae praeceptis secun-

dae tabulae, praesertim sexto et septimo,
vetantur.—Qua de re vide supra; et pate-
bit ex dicendis *de Peccatis*, infra *Lib. V*».

CAPUT III.

Quid de Praeceptis Ecclesiae.

Resp. Etsi ea sint plurima, praecipue
« tamen toti Christiano populo communia
« quinque numerantur. — Ex quibus hic
« agendum restat de tertio; quia de primo
« et secundo actum est in Praecepto tertio

« decalogi. De quarto et quinto, infra
« *Lib. VI*, de Sacramentis ».

Contra porro hoc praeceptum ex solo
contemptu peccari, propositio est proscri-
pta ab Alexandro VII, propos. 23.

DUBIUM L

Quid requiratur ad Jejunium ecclesiasticum, et quanta ejus obligatio.

1004. *De unica comestione.* — 1005. *De abstinentia a carnibus, ovis et lacticiniis.* — 1006. *An abstinentia a lacticiniis in quadragesima obliget sub gravi.* — 1007. *Dub. 1. An haec abstinentia obliget etiam in dominicis quadragesimae.* — 1008. *Quoniam in quadragesima excusentur ad edendas carnes aut lacticinia.* — 1009. *Dub. 2. An in jejuniis extra quadragesimam sit abstinentium a lacticiniis de jure communi.* *Dub. 3. An, ubi viget consuetudo abstinenti.* *Dub. 4. An liceat edere biscostos ovis confectos.* — 1010. *Dub. 5. An liceat edere laridum, cui permittuntur ova.* — 1011. *Dub. 6. Quorum animalium carnes retentur in jejuniis.* — 1012. *Dub. 7. Quibus pueris possint ministrari carnes.* — 1013. *An dispensati ad carnes teneantur ad unicam comestionem, et ad abstinentium a piscibus.* — 1014. *Quid, in mensa privata.* — 1015. *Sancita circa hoc a nostro SS. P. Benedicto XIV. 1°. De obligatione sub gravi. 2°. De cibis in coenula adhibendis. 3°. De hora prandii. 4°. De epulis vetitis ad carnes dispensatis. 5°. De dominicis quadragesimae. 6°. De bulla Cruciatæ. 7°. De jejuniis extra quadragesimam.* - *Quid, si quis sit dispensatus ad carnes ob debilitatem virium. An dispensatis ad carnes permittantur tantum carnes salubres.* — 1016. *De hora debita refectionis.- An antevertens notabiliter horam meridianam, graviter peccet.* — 1017. *De divisione prandii, etc., apud Busenbaum.* — 1018. *Qu. 1. An liceat in jejuniis sumere parum cibi ante potum.* — 1019. *Qu. 2. An electuaria frangant jejunium.* — 1020. *Qu. 3. Per quantum temporis prandium non interrumpatur.* *Qu. 4. An quis, postquam surrexita mensa, possit ad eam redire.* *Qu. 5. Quantum liceat protrahere prandium.* — 1021. *An liceat sumere lac, jusculum et similia.* — 1022. *Qu. 1. An liceat potus vini. Qu. 2. An potus cervisiae, ac limoniadis dictae sorbetto.* — 1023. *Qu. 3. An liceat potio chocolatis.* — 1024. *De collatiuncula vespertina.* — 1025. *Quaenam quantitas permittatur in coenula; et quae in vigilia Nativitatis Domini, et Paschatis aut Pentecostes.* — 1026. *Quaenam qualitas ciborum in coenula permittatur.* — 1027. *Dub. 1. An liceat sumere ova. Et an parum casei.* — 1028. *Dub. 2. An pisces.* — 1029. *Dub. 3. An panem coctum et jusculum ex herbis. An legumina.* — 1030. *Quae sit parva materia carniū aut aliorum ciborum. Et an sit vetitum saepius in die quid parum edere.* — *Qu. 1. An bis comedens culpabiliter teneatur ad jejunium.* — *Qu. 2. Quid, si inculpabiliter.* — *Qu. 3. An liceat cauponibus ministrare carnes in die jejunii.*

Mjuucutn.
irUreqmvi
U
Uakjico

1004. - · Resp. Jejunium ex praecepto
« Ecclesiae, obligante sub mortali, requirit
« tres conditiones. — Laymann 1
« Prima est *unica* tantum *comestio* de
« die in ordine ad nutritionem. Quae ita
« necessaria est conditio, ut secunda co-

« mestione pecces mortaliter; reliquis au-
- lem supra secundam, ad summum ve-
« nialiter tantum. — Laymann 2 ».
1005. - · Secunda est *abstinentia* ab
• *esu carniū*; itemque *ovorum* et *lacti-*
• *cimorum*, eo quod ex carne originem
num. t? ei 13.

AUfttet
lit a cœri
bu o\ u < t
UcUdnin

« trahant, multumque nutriant. Unde intra
« quadragesimam, jure communi prohi-
« bentur; extra eam permittuntur. Immo
« intra eam quibusdam locis consuetudo
« permittit: quae ubique notanda est. —
« Bonacinal ex Silvestro, Navarro, Lessio,
« Azor; Laymann Filliuccius, Fagundez

« Adde, dispensatum quoad carnes,
« etiam lacticiniis et ovis vesci posse; non
« tamen viceversa: et cui est permissus
« esus carnum, etiam secunda refectio
« permissa videtur; ut, contra Reginal-
« dum, Lessium a), Navarrum b), etc., pro-
« habiliter docent Azor ♦ Filliuccius, To-
« letus, etc. ». [Sed haec opinio hodie non
est amplius probabilis, ex declaratione
nostri SS. Pontificis Benedicti XIV. Vide
infra, n. 1013], — « Confirmatque Bonacina,
« si esus carnum sit permissus ob debili-
« tatem naturae, et non propter nauseam
« vel damnum tantum. Vide Lessium, Fil-
« liuccium, Azor, etc. Ratio, quia de es-
« sentia jejunii est abstinentia a carnibus».

1006. - Quaeritur: *an abstinentia ab
ovis et lacticiniis in diebus jejunii obliget
sub gravi?*

Damnata quidem fuit ab Alexandro VII
propositio 32, quae dicebat: *Non est evi-
dens quod consuetudo non comedendi erva
et lacticinia in quadragesima obliget.* —
Unde certum est, praedictam abstinentiam
in quadragesima obligare, et quidem sub

gravi; ut communiter doctores apud Sal-
manticenses

1007. - Sed dubitatur ¶. *An abstinen-
tia a lacticiniis obliget etiam in dominicis
quadragesimae?*

Negant Pasqualigo % Fagundez, Men-
do, Machado, Gomez, Llamas, etc., apud
Salmant. ¶. — Ratio istorum, quia in can.
Denique 6, dist. 4, prohibentur lacticinia
solum in diebus jejunii, ut refert ibi Glossa:
dies autem dominici in quadragesima non
sunt dies jejunii; ergo non est in eis absti-
nendum a lacticiniis. Neque constat, ut
dicunt, contrariam consuetudinem fide-
lium animo se obligandi sub culpa gravi
fuisse introductam.

Quamvis praefata sententia non sane
comprehendatur sub propositione relata
Alexandri VII, omnino tamen opposita
est tenenda cum Viva ¶, Sanchez 10 cum
Cajetano, Covarruvias, Medina, etc.; Sal-
mant. u. — Ratio, quia ex citato can. *De-
nique*, universe praecipitur in diebus qua-
dragesimalibus abstinentia a lacticiniis.
Certum autem est quod dies dominici,
etiam quadragesimae dies sunt. — Quare
prima sententia sat probabilis non videtur,
cum plures eam improbabilem putent apud
Sanchez ¶¶

1008. - Notandum ¶ cum Sanchez * et
Salmant. *, Trullench, Pasqualigo et Ma-
chado, quod pauperes a), qui non habent

Quidam
excipiant
dominicas.

Domini
oie qaadr-
getimae
oon exci-
piantur.

Abitinen-
dtm ibovi»
ett wbfri-
vi ia quA-
driXetiniA.

1 Ditp. ult., de praec. Eccle., qu. 1, punct. 2, n. 2. -
Silvest, v. *Jejunium*, n. 15, quaer. 5. - *Navor.*, Man.,
cap. 21, ¶. 15. - *Less.*, lib. 4, cap. 2, dub. 2, n. 8. - *Asor*,
part. 1, lib. 7, cap. 10, quaer. 1. — ¶ Lib. 4, tr. 8, cap. 1,
n. 4. — *FUT*, tr. 27, part. 2, cap. 3, a n. 45. — ¶ De 4. praec.
Eccle., lib. 1, cap. 2, n. 53 et 45. — *Refin.*, lib. 4, ¶. 103.
— ¶ Loc. dt., quaer. 3, v. f. — ¶ Loc. du, n. 51 et 52. —
Tolet., lib. 6, cap. 3, n. 2. — ¶ Loc. dt., num. 3. — *Less.*,
lib. 4, cap. 2, n. 45. — *FUT*, loc. dt., num. 51 et aeqq. —
Asor, loc. dt., quaer. 3. — ¶ Tr. 23, de 3. praec. decal.,
cap. 2, num. 34. — *Fa^und.* de 4. pecc. Eccle., Ub. 1,
cap. 2, n. 44. - *Mendo*, in bull. *Crudat*, ditp. 18, n. 29. -

Machado, Perfeto confessor, toni. It lib. 2, part. 4, tr. 3,
docum. 4, o. 4. - *Aniomas Gomes*, in bull. *Crudat.*, clxus. 7.
n. 7. - *Llamas*, Method, part. 3, cap. 5, § 2b, L L - ¶ Tr. 23,
cap. 2, n. 35. — *Glossa*, in expotiL anus. — ¶ In propo. X'
Alea. VII, n. 9. — M Consil. tñor., lib. 5, cap. 1, dub. 19,
n. 3. — *Cajetan*, in 2— 2. qu. 147, art. 6, ¶. *Ei primi qui-
dem*; et art. 8, i. C. - *Covar*, *Vanar*, lib. 4, cap. 20, ¶. 1. -
Joan. Medina, Cod. de Jejunio, qu. 1. u Loc. cit., n. 36. —
¶ Condi. tñor., lib. 3, cap. 1, dub. 19, n. 3, i. f. — u Loc. dt.,
n. 4. — ¶ Loc. at., n. 40. - *Trull.*, Decal., lib. 3, cap. 2, dub. 7,
n. 6. - *Pasqual*, Prax. Jejunii, deo 83. - *Machado*, Perfeto
confessor, torn. 2, lib. 6, part. 8, tract. 9, docum. 2,

1005. - § Lessius a Busenbaum non satis
accurate allegatur; a Bonacina enim non dis-
sentit, *loc. cit.*, *dub. 6, u. 45*, ubi scribit dis-
pensatum ad carnes dispensatum etiam esse
ad plures comestiones, « si ratione debilitatis
naturae vel corroborationis id concessum sil;
non autem si quia a piscibus abhorret, vel
putantur nocere temperamento; tunc enim
causa non subest cur gemina comestio con-
cedatur ¶.

Navarrus, *Man.*, cap. 21, ¶. 22, sic lo-
quitur: * Neque dispensatus, ut comedendo

carnes possit jejunare, videtur dispensatus,
ut possit *bis ras* comedere ».

1007. - Pasqualigo pro hac sententia
a Salmant. utique allegatur; sed in *Prax.
jejunii, decis. 72, n. 5*, tuetur oppositam sen-
tentiam, quam nempe S. Alphonsus omnino
tenendam asserit, et scribit. « Opposita sen-
tentia tamquam certo tenenda est, nimirum
prohiberi sub mortali ova et lacticinia in do-
minicis quadragesimae ».

1008. - a) Hic sermo est, ut notant Sal-
mant., non de pauperibus ostiatim mendican-

paupere»
Aliod non
bibent»
•TTuetic
”““

her ajen
tea, qoAndo
.dem po»

Plure» die»
““m hAtx
āiX l

oico ca-
uti larido,

aut non possunt invenire aliud ad se alen-
dum, quam lacticia, licite m quadrage-
sima possunt ea comedere et praebere
domesticis ac operariis suis. Idem dicit
Sanchez de pauperibus mendicantibus. —
Et idem asserunt Sanchez * et Salmant.³
cum Trullench et Pasqualigo, de iter
agentibus, si in via non inveniant pisces
ad emendum. Contradicunt tamen proba-
bilis huic Diana .; et Leander ac Ste-
phanus'), apud Croix⁴, si hoc accideret
tantum per unum diem Λ>: nisi, ajunt, sit
persona quae aliter non valeat commode
refici.

Notandum 2° cum Sanchez 5, Holz-
mann *; Croix *D* cum Diana *V*, Pasqua-
hgo et Salmant.⁸ cum Vega et Angles,
quod in longa inedia per plures dies, ubi
aliud quam panis haberi non possit, liceret
vesci non solum lacticiiniis, sed etiam car-
nibus. — Sanchez h> tamen refert, ab An-
gles et alus non excusari pauperes, qui
oleo carentes, larido sibi herbas praepa-

rarent; sed hoc valde rigidum mihi vide-
tur, si carentia esset per notabile tempus,
puta per hebdomadam. Unde saltem in
tali necessitate probabiliozem censeo sen-
tentiam Laymann T, Holzmann ., et Elbel'
cum Alensi O, qui laridi usum pauperibus
concedunt.

Circa esum autem laridi extra quadra-
gesimam, vide dicenda infra, m. *1010*,
Dubit. 5.

Notandum 3°. Plures DD. censere quod cu»(
qui in quadragesima per plures dies ca-
reret piscibus, posset licite jam lacticia J"t'
tunc comedere. Probabilis tamen dicit “““κ
Roncaglia °, hoc tantum permittendum
assuetis piscibus vesci; non vero rusticis,
qui pane et herbis, aut leguminibus ordi-
narie aluntur, nisi tamen (ut recte notat
Busenbaum, *n. 1031, ad 11, v. Denique*)
etiam istis cibis carerent ad sufficientiam.
— Cum autem tales tenues cibi parum Qu.
sustentent, minime tenentur ll ad unicam dert.
comestionem; ut dicunt probabiliter Ron-

Sanches, Consil. mor., lib. 5, cap. 1, dub. 19, n. 5. —
1 Loc dt., n. 6. — . Tr. 23, cap. 2, n. 40, i. L . Pasqual.,
Prax. jejunii, decis. 84. — » Part. 10. tr. 14, resol. 59. —
Lcand. a SS. Sacram., de pracc. Eccl., tr. 5, disp. 3. qu. 17. -
« Lib. 3, part. 2, n. 1323, t. f. — . Loc. cit., n. 7. — . Tr. 23.

cap. 2, n. 19. . Vega, Sum. nueva, part. 1, cap. 14, cas. 28. .
Angles, dc Jejunio, qu. 9, art. 1, diff. 4. — ° Lib. 4, tr. 8,
cap. 1, n. 5. — * Dc pracc. Eccl., n. 4, v. Dices. — . Part. 3.
confer. 15, dc JcJunio, n. 434, — w Tr. 9, dc 3- praec., qu. 2,
dc Jejunio, cap. 2, qu. 4, reap. 1.

tibus; quia sine dubio, cum aliunde non ha-
beant unde sustententur, licite possunt come-
dere frusta ovorum eis donata ratione neces-
sitaris; sed de aliis pauperibus qui labore
quotidiano victum sibi et filiis comparant. Et
Salmanticenses tenent sententiam quam refert
& Alphonsus; sed pro ea parte qua dicunt
posse etiam domesticis et operariis praebere
lacticia, non citant Trullench, Pasqualigo
nec Machado.

b> Trullench, loc. cit., n. 6, dicit excusari
• a jejunio » iter agentes, « qui hora prandii
uon possunt invenire alimentum sufficiens».
Et inferius subdit ex Sanchez, posse < paupe-
res agricolas et alios edere lacticia in diebus
prohibitis, si non possunt commode habere
aliud quod comedant, et possunt ova et lacti-
cinia facile invenire, non autem pisces».

c> Stephanos a S Paulo, tr. 1, disp. 5, n. 96,
alatur utique a Croix tamquam contrarius
expositae opinioni; sed revera Stephanus,
loc. cit., de ea et de aliis opinionibus ibidem
relatis dicit tantum: « Cactemm requiritur
major necessitas ut comedantur carnes quam
ova et Lacticia, debetque in his omnibus
semper caveri a scandalo. Vide circa haec
Diana, part 10, tr. 14, resol. 59, qui non
audet admittere eum posse cantes comedere,
qui per unum solum diem careret aliis cibis

praeter panem, quem in hoc sequor, nisi forte
persona esset delicato et assucto epulari splen-
dide, vel econtra robusto valde et enutrita
vilibus escis ».

<g> Leander citatur a Croix pro hac sententia
absque ulla restrictione; sed ipse, in reliquis
concordans, conditionem hanc silentio prae-
termittit.

<h> Holzmann, de praec. Eccl. t n. 4, v. Di-
ces, de hac sententia silet; neque alibi, quid-
quid investigare conatus sim, eam habet.

f) Croix, lib. 3, part. 2, n. 1323, ito scri-
bit: < Qui pro sufficiente refectioe non habet
cibos esuriales, potest ova aut, his deficien-
tibus, carnes comedere ».

Diana, part. 10, tr. 14, resol. 59; Pasqua-
ligo, op. cit., decis. 49, id concedunt etiam si
uno tantum die id accideret, et foret persona
nimis delicata, splendide epulari assueto; seu,
ut dicit Pasqualigo, si solo pane uti esset ei
extraordinaria maceratio.

Sanchez, loc. cit., num 7, id refert,
non tomen ex Angles, qui hanc sententiam
non habet, sed ex nonnullis doctis junio-
ribus.

C Alensis, Sum., part. 4, qu. 28, membr. 6,
art. 2, ^4, principium generale exponit, quo
nititur haec sententia, ut Elbel notat, scilicet:
Pauperes qui non habent sufficienter unde

cagliat, Sanchez *D* cum Angles et aliis, ac Salmant.* Et idem recte docet Sanchez³ cum communi, si quis non haberet mane prandium sufficiens ad se pro tota die sustentandum. Vel si in die praecedenti inedia sit passus — ut Tabiena et Sanchez⁴ cum S. Thoma, etc.

1009. — Dubitatur 2°. *An in diebus jejunii extra quadragesimam teneamur sub gravi abstinere a lacticiniis de jure communi?* — Certum est in quadragesima teneri ad abstinendum, ex propositione proscripta, supra relata.

Dubium est: *an teneamur extra quadragesimam?*

«
et or ct
Prima sententia affirmat; eamque tenent Covarruvias ·, Gomez ·. Idque probant ex can. *Denique 6, dist. 4*, ubi Gregorius Magnus ad Augustinum, Anglorum episcopum, sic scripsit: *Par autem est, ut quibus diebus a carne animalium abstinemus, ab omnibus quoque quae sementinam carnis trahunt originem, jejuniemus, a lacte videlicet, caseo et ovis*. Ubi notandum quod verba *par est*, non denotant hic consilium, sed praeceptum; ut explicat ibi Glossa a), et tenent communiter DD. cum Diana b) et Elbel · Confirmatur ex can. *Rogationes 3, de consecr., dist. 3*, ubi in concilio Aurelianensi dictum fuit quod in diebus Rogationum (in quibus olim jejunium servabatur) fideles *quadragesimalibus cibis utantur*: si ergo in qua-

dragesima vetantur lacticinia, vetantur etiam in aliis diebus jejunii. — Hanc sententiam videtur etiam tenere D. Thomas⁷, ubi, loquens generaliter de jejuniis, sic ait: *Illos cibos Ecclesia jejunantibus interdixit, qui... hominem ad venerea provocant. Hujusmodi autem sunt carnes animalium in terra nascentium et respirantium, et quae ex eis procedunt, sicut lacticinia ex gressilibus, et ova ex avibus... Et ideo ab his cibis praecipue jejunantibus Ecclesia statuit esse abstinendum*. Ergo S. Doctor videtur sentire quod in cunctis jejuniis sola consuetudo, ubi viget, derogat obligationi abstinendi a lacticiniis.

Secunda vero sententia communis, jure communi, quam sequimur, et tenent Laymann ·, Sanchez · cum S. Antonino, Navarro, Palatio, Henriquez, etc.; Bonacina °, Concina · Salmant.¹¹ cum concilio Toletano anni 1583; Sporer ·, Viva u, Holzmann »», Elbel ·*, docet de jure communi non vetari lacticinia et ova. — Ratio, quia contrarium, extra quadragesimam, nullo jure probatur. In Re/eiun citato enim can. *Denique* agebatur tantum nes opposi- de jejunio quadragesimali, de quo erat Ue' quaesitum; ut patet ex Glossa, et ex ipso contextu canonis, ubi dicitur: *A quinquagesima propositum jejunandi suscipiant*; et deinde: *Hujus sacri temporis, etc*. Et sic intelligunt Panormitanus, Fagundez et alii communiter.

¹ Tr. 9, qu. 2, de Jejunio, cap. 2, qu. 4, resp. 1. — Av- f/rf, de Jcjun., qu. 6, diff. 9, append. 3. — · Tr. 23, cap. 2, n. 133. — · Consil. mor., lib. 5, cap. 1, dub. 15, n. 1. — Ta biena, v. Jtjunium, n. 20. — 4 Loc. cit., n. 4. · & Thorn., in 4, dist. 15, qu. 3, art. 2, solut. 4, ad 2. — · Variar. lib. 4, cap. 20, n. 15, v. f. — · In bull. Cruciat., claus. 7, n. 3. — ' 2· 2·, qu. 147, art. 8. — · Lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 3, i. f. — · Loc. cit, dub. 20, n. 2. — S. Anton., part. 2, tr. 6, cap. 2, § 3. · Jfcw., Man., cap. 21, n. 15. · Mtcharl dr Palat.,

in 4, diet. 15, di«p. 8, post concl. 6, v. At vero jejunium ffenriq., lib. 7, cap. 13, n. 9, — * Disp. ult., de praec. Eccles.. qu. 1, punct. 2, n. 2. — “ De praec. Eccles., lib. 2, dusert 2, cap. 5, n. 5. — M Tr. 23, cap. 2, n. 33. — u Tr 3, cap. 4, append., num. 9. — 14 In propot. 32 Alex. VII. num. 10. — “ De praec. Eccle., num. 4, v. Di.ri auirm — “ Part. 3, confer. 15, de Jejunio, n. 428. — Panorm., in lib. 3. tit. de observat. Jejunior., rubric., n. 5. — Fa^nnnd., de 4· praec. Eccles., hb 1, cap. 2, n. 42. v. f.

sustententur, ad abstinentiam aut jejunium non tenon.

J) Sanchez, loc. cit., dub. 15, n. 3, scribit: « Licet [pauperes] inveniant panem et pomorum fructus et olera, non tenentur jejunare, quia haec regulariter non sunt sufficiens prandium.

Si nempe ex praecedenti inedia adeo sit debilitatus, ut jejunium commode ferre non possit, uti dicit Sanchez de pauperibus.

1009. — a) Glossa, in v Par : « Id est, inquit, aequum et justum ».

b) Legendum est: *Apud* Diana. Diana

enim, part. 3, tract. 6, resol. 80, pro hac sententia plures auctores allegat; ipse vero sententiae oppositae, quam S. Alphonsus sequitur, adhaeret.

¶ Elbel, confer. 15, de Jejunio, n. 428. asserit quidem allegati canonis verba continere praeceptum, sed contendit praeceptum intelligendum esse de quadragesimali jejunio, non autem de jejuniis extra quadragesimam. Tenet igitur eandem sententiam ac S. Alphonsus.

Concilium istud, prout apud Aguirre habetur, de jejunio non tractat, et a Salmant.

Nec obstat aliud cit. can. *Rogationes*; quia illud statutum fuit pro illa particulari ecclesia Aurelianensi.

Nec obstat D. Thomas, in loco citato. Nam clare docet abstinentioniam a lacticiniis extra quadragesimam non praecipere, et ideo non pertinere ad essentiam jejunii, dum ait: *Et ideo in quolibet jejunio interdicitur esus carniū; in jejunio autem quadragesimali interdiciuntur universa-liter etiam erba et lacticinia*. Nota etiam ergo in jejunio extra quadragesimam lacticinia non vetantur. — Cur autem vetantur in quadragesimali, plures rationes assignat S. Doctor: tum quia tale jejunium est solemnius; tum quia illud observatur ad imitationem Christi Domini; tum quia per ipsum disponimur ad redemptionis nostrae mysteria devote celebranda. — Hinc Viva supponit ut certum, quod dispensatus ad lacticinia tenetur ad jejunium; cum non sit ob talem esum a jejunio solutus.

Dubatur 3°. *An, ubi viget consuetudo abstinendi a lacticiniis in jejuniis extra quadragesimam, talis consuetudo obliget sub gravi?*

Contraria consuetudo non obligat sub gravi juxta alios.

Prima sententia negat: quam tenent Sanchez cum aliis, Villalobos⁴; et probabilem vocat Tamburinius⁵ cum Portellio, Salas, Henriquez, etc. — Haec sen-

• 2-2°, qu. 147, xrt. 8, id 3 — * In propo. 32 Alex. VII, n. 8. — * Const. L. mor., lib. 5, cap. 1, dub. 21, n. 2. — * Part. 1, tr. 23, diff. 2, n. 7. — * Decal., lib. 4, cap. 5, § 1, n. 22. — Portol., Dub. regular., y. Jejunium, in addit., n. 7, i. f. Solas, de Legib., diip. 19, sect. 6, n. 68. — Henric., lib. 7, cap. 13, n. 9. — * Tr. 11. de Legib., cap. 6, n. 28. — Suar., de Legib., hb. 7, cap. 14, n. 6; et cap. 15, n. 10 et seqq. — Palaus, tr. 3, diip. 3, punct. 2, § 3, n. 12. — Bonae., disp. 1, de Legib., qu. 1, punct. ult., § 3, n. 17. — 1 2-2°, qu. 147,

tentia asserit, praefatam consuetudinem non obligare saltem sub gravi, etiam ubi viget: nisi constet esse introductam a populo scienter et animo se obligandi: nam alias censetur servata fuisse ex ignorantia vel ex devotione sine obligatione. Ratio, quia ad se obligandum ex consuetudine, non sufficit credere aliquam esse obligationem; sed requiritur quod constet, majorem populi partem habuisse animum graviter se obligandi: ut dicunt Salmant.⁷ cum Suarez, Palao, Bonacina, etc. Unde dicunt quod in dubio tunc judicandum est pro libertate: nulla enim lex obligat nisi probetur ut certa; et nemo praesumitur in dubio certum onus sibi imposuisse.

Secunda tamen sententia communis, quam amplectimur, et docent S. Thomas⁸, Azor⁹, Lessius¹⁰, Laymann¹¹, Viva¹², Roncaglia¹³, Concina¹⁴, Salmant.¹⁵; Bonacina¹⁶ cum Navarro, Silvestro, Valentia, Filliuccio, Reginaldo, etc., communiter tenet, esse obligationem abstinendi a lacticiniis in locis ubi ab immemorabili talis viget consuetudo. — Ratio, quia in hoc casu possessio non stat pro libertate, sed pro obligatione consuetudinis. Regula enim generalis est (ut pluries diximus), quod pro eo stat possessio pro quo stat prae-

art. 8, ad 3. — ■ Part. 1, lib. 7, cap. 10, qu. 1. — * Lib. 4, cap. 2, n. 8. — w Lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 3. — 11 In propo. 32 Alex. VII, n. 10. — » Tr. 9, de 3- Praec., qu. 2, de Jejunio, cap. 1, quaer. 3, reap. 2. — u De Praec. Eccles., lib. 2, diisert. 2, cap. 6, n. 5. — u Tr. 23, cap. 2, n. 33. — “ Diip. ult., de Praec. Eccles., qu. 1, punct. 2, n. 2. — Navar., Man., cap. 21, n. 13. (edit. Venet. 1573). — Silvest., v. Jejunium, n. 15, quaer. 5. — Valent., in 2-2°, disp. 9, qu. 2, punct. 3. — Fill., tr. 27, part. 2, n. 48. — Petain., lib. 4, n. 147 et 149.

allegatur quasi negans vigere in Hispaniis consuetudinem obligantem abstinendi ab ovis et lacticiniis extra quadragesimam.

•) S. Alphonsus refert hic Tamburinii potius quam ceterorum sententiam. Sanchez autem, Villalobos, Salas, Henriquez alia via procedunt, licet eodem recidant; loquuntur enim in specie de Hispania, quo haec consuetudo introducta est, non quidem animo se obligandi, sed ex ignorantia, vel saltem non constat introductam esse animo se obligandi; hinc auctores citati negant eam consuetudinem in Hispaniis vim praecepti habere. — Ceterum Sanchez, *dub. 20, n. 2*; Villalobos, *loc. cit.*, contendunt consuetudinem illam obligare, si alicubi vim praecepti habeat. — Denique Portellius, *loc. cit.*, dicit probabilius esse < neque

de jure neque de consuetudine interdicti in die jejunii lacticinia extra quadragesimam». Non habet aliud; unde non satis accurate a Tamburinio citatur.

f) Solus Viva, ex allatis auctoribus, requirit ut haec consuetudo sit immemorabilis. Ac S. Alphonsus, in *Horn, apost., tr. 12, n. 4*; in *Istrus. c. Prat., cap. 12, n. 4*, et in *Confessore diretto, cap. 12, n. 2*, conditionem istam silentio praetermittit, et jure merito; non enim apparet qua ratione consuetudo haec debeat esse immemorabilis, dum satis est in ceteris consuetudinibus praescriptio decem annorum, ut dicit S. Doctor in *lib. I, n. 139*. — Praeterea Bonacina, Filliuccius et Reginaldus volunt eam introductam cum animo obligandi, et non ex devotione solum; et Fil-

sumptio. Una autem ex conjecturis quae faciunt praesumere consuetudinem introductam animo se obligandi, est quando consuetudo constanter et cum gravi incommodo a majori parte populi observatur; ut dicunt Suarez¹, Palaus², Diana³ (utque diximus *de Leg. n. 107*, v. *IV. Requiritur*, cum Salmant. et Croix): quia non solet populus constanter convenire in observantiam alicujus consuetudinis graviter onerosae, nisi quando vere obligatum se sentit. — Si ergo praesumptio stat pro consuetudine, quod animo se obligandi sit a populo introducta, pro ea quoque stat possessio.

Dubitatur 4°. *An in jejuniis quadragesima liceat comedere in quacumque quantitate panes biscoctos ovis confectos, vulgo ciambelle?*

Affirmat Pasqualigo⁴; quia quantitas ovorum farinae immixta ita absorbetur in ejusmodi compositione, ut nullo modo censeatur cibus ex ovis. — Sed omnino negandum cum Palao⁵, Concina⁶ et Salmant. Ratio, quia substantia ovorum non deperditur per hoc quod farinae miscetur; alias quilibet posset in diebus prohibitis comedere cibum album, vulgo *mangiar bianco*, confectum ex carne et farina.

Dicunt tamen Salmant. * quod doctores communiter admittunt, sine jejunii laesione posse edi tantum duos biscoctos; et citant Diana⁷, Ledesma⁸, Villalobos⁹. Sed Diana id tantum admittit ratione consuetudinis >; Ledesma vero et Villalobos dicunt duos biscoctos posse edi sine peccato gravi. — Hinc mihi probabilius dicendum videtur, hujusmodi cibum non excusari a peccato veniali, nisi saltem aliqualis causa accedat.

1010. - Dubitatur 5°. *An, cui licitum sit edere lacticinia, liceat etiam edere laridum et sagimen?*

Affirmant Hostiensis, Abbas, Silvester et Glossa in can. *Presbyter*, dist. 82, apud Laymann cum Fagundez¹⁰) apud Busenbaum (*n. 1030*, v. *Ob quam*). Ratio, quia dicunt laridum et sagimen revera non esse carnes, cum pinguedo crescat, etiam finito naturali augmento animalium; ideoque censent pinguedinem potius dicendam esse excrementum carnis (sicut est lac) quam veram carnem. — Viva¹¹ id putat probabile cum Laymann et Azor, quos citat b). Sed Azor¹² minime id asserit esse probabile; tantum non improbat. Laymann autem¹³ dicit expresse praedictam sententiam non esse practice pro-

¹ De Lcpb., lib. 7, cap. 15, n. 18. — Tr. 3, diip. 3, ponet. 2, § 3, n. 13. — Part. 3, lr. 6, resol. 80. — Salmant., tr. II. de Lc fib., cap. 6, n. 30. — Croix, lib. 1, n. 571. — 4 Prax. jejunii, decis. 85, n. 3 et 4. — Tr. 30, diip. 3, punct. 2, § 2, n. 6. — Diliert. 2, de Jcjun., cap. 5, n. 8. — Tr. 23, cap. 2, n. 41. — Loc. cit., n. 41, 1, f. — Part. 1, tr. 9, resol. 31. — Sum., part. 2, tr. 27, cap. 2, post conci. 3,

dub. 5. — Pan. 1, tr. 23, diff. 7, n. 3. — Hottten Sum., lib. 3, Rubric. de obiervat. jejuniar., num. 8, v. L. /455. Panorm., in cap. Confutui 7. de Judaei., n. 2. Sjtue v. Jejunium, qu. 5, nom. 16, v. Secundum, - Sjo ad v. Sagimine. — Lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 5. — De Priée, decal., qu. 10, art. 1, num. 2. — M Part. L lib. 7, cap. 10, quaer. 8. — w Loc. cit., n. 5.

liucius denique negat obligare ubi « non ab omnibus servatur, praesertim praelatis et principibus viris ».

t) Diana, loc. cit., loquitur de comedente unum dumtaxat de hujusmodi panibus, quem excusat a mortali, < et propter consuetudinem, et propter parvitatem materiae ».

h) Petrus de Ledesma, loc. cit., loquitur quidem, ut dicit S. Alphonsus, de eo qui unum alterumve biscoctum ederet; in probatione tamen ulterius progreditur, et scribit: « Quantitas ovorum, quae in duobus aut tribus biscoctis reperitur, est valde exigua ». — Villalobos autem dicit posse unum biscoctum edi. — At Salmant. hos omnes auctores allegant, ut refert S. Alphonsus.

1010. - a) Fagundez a Busenbaum, loc. cit., his verbis citatur: « Vide... Fagundez. praec. 4, lib. 1, cap. 2, num. 20, ubi dicit pinguedinem inter carnes non computari ». — Et re qui-

dem vera, Fagundez, loc. cit., in edit prima, Lugd. 1626, quaerens an diebus quibus licet ova et lacticinia comedere, liceat etiam laridum vel sagimen: « Certe, inquit, id affirmat Glossa... et Hostiensis..., ubi dicit cui conceditur usus ovorum et casei, consequenter etiam concedi usum sagiminis » ♦ Alvero in edit Lugd. 1649, recognita et emendata, loc. cit., n. 49, idem quaesitum proponens, affert primo sententiam quae asserit licitum id esse, sed ipse subdit: « Verum si sagimen idem sit quod lardum; cum lardum idem sit quod porcina caro pinguior ac crassior et solidior, mihi quidem omnino videtur illicitus, et mortaliter illicitus illius esus; si vero idem sit sagimen atque adeps porcinus, etiam mihi videtur opinio Silvestri et aliorum laxior aliquantulum quam par est ».

b) Ex Diana, qui revera, part. 1, tr. 9, resol. 21, citat Azor ut refert Viva; Laymann

faqudr

Γ.ρππίαι
'»m·

babilem, ob contrariam consuetudinem. Quamvis concedat posse eam inservire Tad permittendum laridum pauperibus; 2° ut esus laridi et sagiminis non facile damnetur de peccato gravi *O*; 3° ut permittatur ancillis illa coquere et etiam vesci, si nequeant resistere dominis hoc jubentibus.

Tamburinius autem 1 distinguit: et dicit laridum sive pinguedinem nondum igne liquefactam omnino censendam esse carnem. Si vero illa sit liquefacta, et in *sagimett* reducta, dicit probabile esse cum Diana d), Henriquezd), etc., quod inter lacticinia numerari possit.

His omnibus igitur non obstantibus (quidquid sit de pauperibus et ancillis, ut supra dicit Laymann), omnino videtur non recedendum a sententia communi, quam docent Sanchez s, Bonacina Concina 8,

S. Doctor
dicit cate
▼eram car-
nem.

1 Deoii., lib. 4, cap. 5, § 1. ex n. 14. — *Laym.*, lib. 4, tr. B. αφ. 1, nam. 5. — 'Conti1., Hb. 5, cap. 1, dub. 19, n. 7, i. L; cfr. Decal., lib. 4, cap. 11, n. 48. — 'Dissert. 2, cap. 3, η. 2. — 4 Part. 3, confer. 15, de Jejunio, n. 430. — • Tr. 9, de 3- Praec., qu. 2, de Jejunio, cap. 1, qu. 3, reasp. 1. —

Elbel4, Roncaglia 8 Milante ·; Salmant. ' cum Trullench, Henriquez, Rodriguez, etc. — Hi omnes dicunt laridum et sagimen veras esse carnes, cum vere de substantia camis participant /λ

Si vero adsit in aliquo loco diversa consuetudo, hanc servandam esse dicit Busenbaum (1030, v. *Ob quam*).

1011. - Dubitatur 6°. *Quorum animalium carnes judicentur vetitae in die jejunii?*

S. Thomas8 ait interdici carnes omnium animalium *in terra nascentium et respirantium*. — Sed ad discernendum quae animalia reputanda sint carnes, quamvis non leve indicium sit attendere an illa diu extra aquam vivere soleant, magis tamen attendenda est communis aestimatio fidelium ac iudicium medicorum, si reputent carnes vel pisces. Ita Lessius a), Concina',

aoisilit
▼ctaati:
die jejux

Attest
di coui

lio et joi
dam teli-
coma.

• Exerdt. 23, saper propoa. 23 Alex. VII. — ' Tr. 23. cap. 2, n. 15. • *Trull.*, Exposit. bull. Cruciat, lib. 1, § 4, dub. 3, num. 11, i. C • *Htnriq.*, lib. 7, cap. 13, num. 11. • *Rodrik*, Decision, sup. bull. Cruciat., § 6, num. 1. ▼. f. — • 2- 2-., qu. 147, art. 8. — • Loc. cit., n. 2.

autem his verbis allegatur a Diana: « Vide etiam Laymann ».

c) Et hoc etiam apud ditiores.

d) Tamburinius his verbis utitur: « Ita multi *apud* Henriq... Diana... ». — Et re vera, ipse Diana, *part. 1, tr. 9, rcsol. 21*, absque ulla distinctione, probabile existimat ex pluribus doctoribus sagimen ut lacticinia et ova habendum esse. — Henriquez autem, quamvis plures auctores pro eadem sententia afferat, *lib. 7, cap. 13, n. 11, lit. h*, oppositam tamen sententiam, a qua S. Alphonsus recedendum esse negat, tuetur, nisi contrarius mos alicubi invaluerit. — Eamdemque sententiam tenet Trullench.

f) Bonacina, *disp. 4, de 2° Praec. decal., qu. 2, punct. 6, n. 23*, loquitur de jure carniū, quod negat adhiberi posse diebus quibus lacticinia conceduntur.

f) Huc referenda est S. Sedis declaratio, seu melius concessio, circa *margarinae*, quam vocant, usum. Quaesitum nempe fuerat a S. Officio: « An liceat uti margarina per modum dbi aut condimenti, illis diebus quibus usus carniū aut adipis ex carne illicitus est, licito manente usu butyri ». Cui quaesito S. C., die 6 Sept. 1899 respondit: « *Affirmative*, facto verbo cum SSffio ». Et hanc resolutionem Leo XIII die sequenti ratam habuit et confirmavit — Aliae etiam adsunt huc pertinentes declarationes. Et prima quidem S. Poenit de dic 30 Januarii 1866, qua declaratum

est diebus Veneris et Sabbati, quibus induiguntur condimenta ex adipe: « sub terminis *condimenti di grasso* (condimenta ex adipe) non comprehendi jusculum carnis coctae ». — Locutio autem illa *condimenta ex adipe*, adhibita in concessione indultorum pro quadragesima et condimentis infra annum, intelligenda est ex adipe *cujuscumque animalis*: ex dedar. S. Officii, 25 Martii 1895. — Quando autem conceduntur condimenta ex adipe et lardi, si ipsum lardum adhibetur ad cibos condiendos, licite edi possunt lardi frustula in cibis ita conditis remanentia, < dummodo pergant esse pars condimenti »: ex S. Poenit., die 17 Novembr. 1897. — Sicut pariter licitus est diebus jejunii etiam stricti aut simplicis abstinētiaē, olei usus in quo frixa est caro. Eos enim qui ita agunt S. Poenit 16 Novem. 1897 declaravit < non esse inquietandos ». — Denique, diebus jejunio consecratis, in quibus apostolica venia usus condimentorum ex adipe indulgetur, butyro quoque per modum condimenti uti licet: constat ex declaratione S. Officii 13 Maji 1896.

1011. - «J Lessius, *lib. 4, cap. 2, n. 8*, perspicue regulam hanc innuit, scribens: «Cibi a quibus abstinendum, sunt in primis carnes *vulgo* dictae, nempe ut carnes distinguuntur a piscibus; nam et pisces suam carnem habent, sed *vulgo* caro non vocatur ». — Eodemque modo loquitur etiam Hlliuccius, *tr. 27 pari. 2, n. 45*.

Elbe!’, Holzmann ·; et Bonacina· cum Silvestro Navarro c>, Azor, Valentia Laymann · Filliuccio e> et Reginald©.

Hinc dicunt Tamburinius *, Concina ·, Bonacina ·, Elbel · Holzmann ·; item Reginalds et Gobat apud Croix *, non vetari carnes limacum, testudinum, ranarum, locustarum et concharum. Ratio, quia hujusmodi animalia saltem aequiparantur piscibus; cum vix habeant sanguinem, vel sanguinem frigidum, vel nutriuntur piscibus aut in aquis ad instar piscium. — Idem ajunt Milante 10 et Tamburinius 11, de viperis, quae similes sunt anguillis. — Idem dicunt Elbel” et Holzmann ’ de lutris, castoribus, fibris, et de anatibus cujusdam generis.

Aves tamen (ut Milanted) et Concina’4), licet aliquae nutriantur in aquis, habentur ut verae carnes, prout sunt fulicae, corvi marini et similes *.

1012. - Dubitatur 7°. *Quibus pueris li-
ale possint ministrari carnes?*

Certum et commune est posse pueris usu rationis carentibus ante septennium,

sicut et amentibus. Sanchez Salmanti- censes ’ cum Panormitano a>, Bonacina, Trullench, etc — Idem dicitur de pueris qui adhuc post septennium ad usum ra- tionis non pervenerint, ut Croix 11 cum communi. — E converso nequeunt carnes ministrari pueris statim ac, completo se- ptennio, usum rationis adepti fuerint; ut omnino tenendum cum Sanchez, Laymann, Bonacina, Palao, Salmantic. etc, contra S. Antoninum etc Vide dicta LA. I, n. 155, v. *Quaeritwr*

Dubium fit: *an possint dari carnes pueris qui ante septennium jam habent usum rationis?* Affirmant Sancius, Diana et Burghaber, apud Croix ‘s, et alii in pari casu allati n. 270, quorum sententia non videtur improbabilis, ex doctrina D. Tho- mae. Quia, ut dicunt, lex positiva tantum respicit communiter contingentia. — Sed communius et probabilius negant San- chez 11>, Azor ’; et Salmant. ® cum Suarez, Bonacina *, Villalobos, Trullench d>, Fil- liuccio ‡, etc. Ratio, quia Ecclesia pro hujusmodi abstinentiae obligatione non

Ratione
u te o ce - ,
poet «epeen-
ninm non
poevunt.

lietn pro-
babilius, ra-
tione uten-
tes ante se-
ptennium.

Purri ra-
tione non
‘tente-
?«e aune».

1 Part. 3, confer. 15, de Jcjanio, n. 427. — 1 De Pracc. Eccles., n. 4, — · Disp. ult., dc Pracc. Eccl., qu. 1, punct. 2, n. 1. · Asor, part. 1, lib. 7, cap. 10, qu. 6, i. f. · lib. 4, n. 143. — < Lib. 4, cap. 5. § 1. n. 10, i. L — · Dissert. 2, cap. 3, num. 2, L t — · Loc. cit., n. 1, L t — ’ Part. 3, confer. 15, de Jejunio, n. 427. — · De Pracc. Eccl., n. 4. — Rwn., lib. 4. n. 143. - Gobai, Quinar., tr. 5, cap. 23, n. 222 et 223. - · Lib. 3, part. 2, n. 1266. — * Exerdt. 23, sup. pro- pos. 23 Alex. VII, pag. 265. — 11 Lib. 4, cap. 5, § 1, n. 12. — “ Part. 3, confer. 15, de Jejunio, n. 427. — B De Praec. Eccles., n. 4. — 14 Dissert. 2, cap. 3, n. 2. — - Decal., lib. 1,

cap. 12, n. 9 et 16. — “ Tr 23, cap. 2, n. 20. · Bcnac., diep 1, de Legib., qu. 1, punct. 6, n. 5 et 6. · Trull, hb. 3, cap. 2, dub. 2, n. 11. — ” Lib. 3, part. 2. n. 1267. — loc. cit., n. 6. - Zuym., Ub. 1, tr. 4. cap. 10, n. 4. - Bohoc., loc. dt., punct. 6, n. 8. - Palaus, tr. 3. disp. 1, punct. 24, § 2. n. 5. · Salmant., tr. 11. cap. 3. n. 62. - Samdiu, ia tat Joannas Sanches, Select, disput. 51, n. 31. Diana, part. 10, tr. C, resol. 37. · Burghab., Centur. 2, cas. 24. · - Lib. 1, n. 676. — D. Thom, 2. 2., qu. 147, art. 4. — ■ Part. 1, lib. 7, cap. 17, qu. 2, i f — - Tr. 23, cap. 2, n. 30. · Suar., de Sacr. Poeniu. disp. 3b, sect 2, m 3. · Villal., part. 1, tr. 23, difL 8, a. 7.

b) Silvester, v. *Jejunium, n.15*/Valentia, in 2atft 2ai>, disp. 9, qu. 2, punct. 3; Lay- mann, lib. 4, tr. S, cap. 1, n. 3, utique dicunt servandam esse consuetudinem; sed ibi lo- quuntur de ovis et lacticiniis; non igitur satis recte allegantur a Bonacina.

c) Navarrus, *Man., cap. 21, n. 15*: « Sunt autem, inquit, cibi vetiti, carnes, quales non sunt limaces »<

d) Milante, loc. cit., ita sane de avibus docet; sed subdit in hoc attendendam etiam esse consuetudinem,

B. Doctor, in *Horn. apost., tr 12, n. 2*, addit: « In dubio autem an esus carnum ali- cuiUb animalis tempore jejunii sil licitus vel illicitus, nec adsit legitima consuetudo, viden- dum erit, ait Benedictus XIV (dc Synodo, lib. 11, cap. 5, n. 12): ...an hujusmodi ani- mal simile sit aut dissimile iis, quorum esus diebus jejunii interdictus est, et an illius carnes humano corpori wlidius nu- triendo et roborando idoneae dignoscantur^.

Et si ita nec quid certi definiri potest, sub- jungit idem Benedictus, rem deferendam esse ad Sedis Apostolicae judicium ».

1012, -a) Panormitanus, lib. 3, tit. de observ. jejunior., rubr., n. 7, a Salmant citatus, id non habet.

b) Nempe & Antoninus, part. 2, tit. 9, cap. S, § 2, v. *Quod autem*, negat pueros communiter usum rationis habere octavo anno; proindeque negat eos legibus hujus- modi adstringi.

c) S. Alphonsi doctrina confirmatur re- sponso & Poenitentiariae, quae cum esset in- terrogata: « An pueri qui non teneantur obser- vare jejunium, possint diebus jejunii edere carnes cum piscibus, aut potius obligentur ad observandam ciborum qualitatem », sub die 15 Martii 1837 respondit: « Pueros post septen- nium teneri observare qualitates ciborum ab Ecclesia praescriptorum».

d) Thomas Sanchez, loc. cit., n. 6, scribit: « Pueri, dum ad usum rationis perveniunt;

quidem determinat tempus septennii; sed tempus quo pueri sunt capaces praecepti : et hoc sane evenit quando usus rationis jam sunt compotes facti.

In dubio autem *au aliquis puer pervenerit vel non ad usum rationis, possuntne ei carnes ministrari?* — Distinguendum:

in dubio
miorin
usu, post 7
ptennium
non pos.
sunt

Ante se-
ptennium
powunt.

Lex de non
miscendis
epuli

Si puer attigerit septennium, non possunt; quia praesumptio stat pro usu rationis, et consequenter pro obligatione; ut recte dicunt Salmant. cum auctoribus citatis. — Secus dicendum, si non attigerit: quia tunc praesumptio stat pro opposito, et ideo possessio stat pro libertate; ut §almant. Holzmann³.

1013. - Quoad eos autem qui in diebus jejunii dispensantur ad carnes, attente oportet hic advertere quae nuper sancita sunt a SS. nostro Pontifice Benedicto XIV in epistola encyclica quae incipit! *Non ambigimus*. Ibi Summus Pontifex, graviter dolens de perniciosa licentia plurimorum, hanc adeo invaluisse conqueritur, *ut, nulla apostolici instituti (verba sunt epistolae)... habita ratione, jejuniorum tempore, palam et impune ab iisdem agitentur convivia, et epulae interdictae promiscue inferantur*. — Hinc in praedicta epistola, et clarius in altera quae incipit *In suprema*, ita Pontifex sancit: *Nos quibuscumque, quacumque occasione, sive multitudini indiscriminatim ob urgentem gravissimamque necessitatem, sive singulis ob legitimam causam, et de utriusque medici consilio (dummodo nulla certa et periculosa affectae valetudinis ratio intercedat, et aliter*

fieri necessario exigat), in quadragesimae altisquc anni temporibus et diebus, quibus carnum, ovorum et lacticiniorum esus est prohibitus, dispensari contigerit; ab omnibus omnino, nemine excepto, unicam comestionem servandam, et licitas atque interdictas epulas minime esse apponendas, tenore praesentium declaramus et edicimus °).

1014. - Hic ab aliquibus dubitatum fuit: *an dispensatus ad carnes licite possit aliquem pisciculum, sive cibum legalem, non in conviviis, neque cum scandalo, sed in privata mensa aliquando moderate comedere?*

Ad hoc dubium, quidam modernus auctor, de Petio⁴, animadvertens relata verba SS. nostri Pontificis, quae sub initio primae bullae praemittuntur ut supra: *Ut nulla apostolici instituti sacratissimique praecepti habita ratione, jejuniorum tempore, palam et impune ab iisdem agitentur convivia, et epulae interdictae promiscue inferantur*; — sic respondet: *Sicque in conviviis lautisque mensis promiscue carnes ac legales cibos comedere... prohibetur. At, si privatae sint mensae, nullumque sit scandalum, dispensatos ad carnes, legales etiam cibos cum illis edere, si debita cum moderatione fiat, non ad satietatem, non immodice, non ad gulae delectationem, sed ad stomachi appetentiam, minime censetur hac bulla prohibitum. Nonne et actus posset esse... temperantiae, ut, si quis, ne comedat duo fercula carnis, unum carnis, legale alterum edat? Nec enim illa sapientissimus Pontifex vult esse vitanda, quae*

0,4«

“7/

¹ Tr. 23, cap., 2, n. 20, 1. f. — Tr. 11, cap. 3. n. 52. —
² De Lege, num. 402. — *Btntd. XIV*, encycb *Non ambiant*, die 30 Maji 1741 data. S L i. f. — Bcned. *XIV*,

encycl *In tuprenta*, die 22 Aug. 1741 data, § 2. — 4 Reccn-
liuimae ad Felic. PoteitA, Moralem Theolog. additiones,
append. 8, t. f.

quod communiter septennio completo accidere solet, tenentur ». — Eodemque modo loquuntur Bonacina, *loc. cit.*, n. 8; Trullench, *loc. cit* t n. 11; Filliuccius, *tr. 27, part. 2, n. 57*.

1013. - a) Sub nomine piscium, in lege de non permiscendis epulis, comprehenduntur etiam pisces sale siccati, pariter testacea marina, quae improprie fructus maris dicuntur (cancrī, ostreae, conchae et similia), sed vulgo pisces censentur, vetantur misceri cum carnibus, quoties camis et piscium commixtio vetita sit: ex duplici declaratione S. Poenitentiariae 16 Januarii 1834. — Ea lex de non permiscendis epulis astringit non solum eos

qui jejunant, sed omnes etiam qui *vi indulti* in diebus quadragesimae carnes edunt, et eos qui ad unicam comestionem non tenentur, ut sunt juvenes ante 21 annum, aliosque rationabiliter ab eadem excusatos ob impotentiam vel laborem, ex declaratione S. Officii 24 Martii 1841 et 23 Junii 1875. — Astringit pariter in diebus jejunii tempore adventus a Pio VI praescripti, permissis tamen lacticiniis, cos quibus propter infirmitatem licitus est usus carnum ex S. Poenil. 8 Januar. 1834. — Si autem *vi morbi* carnes quis ederet, posset comes et pisces miscere, ut constat ex declaratione S. Poenitentiariae die 9 Januar. 1899.

unanimis theologorum sensus probat; sed ta solum quae detestabilem redolent laxitatem.

Ofimohu

His tamen non obstantibus, attentis duabus bullis nostri SS. Papae Benedicti XIV, nempe bulla *Non ambigimus* et bulla *Libentissime*, praefata opinio non videtur probabilis. — Quia, licet in prima bulla fiat obiter mentio de conviviiis, non ideo tamen infertur quod prohibitio fuerit facta tantum pro conviviiis. Nam in primis bulla generaliter prohibet dispensatis ne piscibus vescantur; secundo, Pontifex asserit hanc bullam emanasse ad instar alterius sui rescripti eodem anno editi, quo, cum dispensasse! generaliter ad carnes, expresse vetuit apponi promiscue licitas atque interdictas epulas. Quis autem dicet tunc Pontificem prohibuisse dispensatis esum piscium tantum in conviviiis? — Deinde per alteram praedictam bullam *Libentissime*, et per insertam ibi constitutionem *Si Fraternitas*, videtur hoc dubium omnino ablatum. Ibi enim Pontifex praecepit medicis ne dent facultatem vescendi carnibus tempore vetito, nisi geminis adjectis conditionibus, scilicet *unicae in die comestionis, et non permiscendarum epularum*. Ergo dispensatis ad carnes interdicti fuerunt generaliter pisces, tam in conviviiis quam in mensa privata; cum licentiae medicorum non dentur ad carnes edendas tantum in conviviiis, sed etiam in mensa privata. — Tandem in praefata constitutione. *Si Fraternitas*, solis dispensatis ad ova conceditur esus piscium, et negatur dispensatis ad carnes; nec ullam ibi Papa mentionem facit de conviviiis, sed generice loquitur.

Praeterea praefatus auctor de Petio > notat, in praefata et sequenti epistola nostri SS. Pontificis Benedicti XIV non reprobari opinionem, quod extra quadragesimam non sit obligatio de jure communi, in diebus jejunii abstinendi a lacticiniis;

Htrifd. XfV, encycl. *Libatissime*, die 10 Junii 1745 data. — *Brned. XIV*, Brev. *Si Fraternitas*, de die 8 Ju-

juxta dicta n. 1009, v. *Secunda*. Et quidem valde probabiliter. Nam, licet in praefata epistola *In suprema*, ut supra, dicatur: *In quadragesimae, aliisque anni temporibus et diebus, quibus carniū, ervorum et lacticiniorum esus est prohibitus, dispensari contigerit, etc.*; per haec tamen verba, assertive prolata, nulla apparet facta a Pontifice de hoc peculiaris sanctio; et illa prohibitio lacticiniorum rationabiliter intelligitur asserta relative ad tempora quadragesimae, in quibus procul dubio eorum esus est vetitus.

1015. — Insuper, alia epistola edita die 10 Junii 1745, quae incipit *Libentissime*, noster SS. Pontifex declaravit:

Ahae prae-
«cnptionen
Benedicti
XIV.

Γ. Quod duo praedicta praecepta pro dispensatis ad carnes, scilicet de unica comestione in die facienda, et de non permiscendis epulis, obligant sub gravi. — 2°. Quod dispensati ad carnes, in vespertina refectiuncula uti debeant *eo cibo, eaque.... portione, quibus utuntur homines jejunantes rectae, meticulousae conscientiae*. — 3°. Quod iidem dispensati servare debent horam jejunantibus praescriptam. — 4°. Quod pro dispensatis ad carnes epulae licitae sunt ipsae carnes, interdictae vero sunt pisces, adeo ut utrumque simul adhibere non possint. — 5°. Quod praeceptum de dictis epulis non miscendis, dies quoque dominicos quadragesimales complectatur. — 6°. Quod lex non respiciat eos qui gaudent bulla *Cruciatae*. — 7°. Quod praedicta duo praecepta urgeant diebus jejunii, etiam extra quadragesimam “A

Hic autem notandum quod dispensati ad carnes minime prohibentur secundam comestionem fecere, si sint dispensati ob debilitatem virium; ut Salmant. ‘ cum Wigandt A Et idem declaratur in epistola nostri Summi Pontificis verbis, ut supra: *Dummodo nulla certa et periculosa affectae valetudinis ratio intercedat, etc.*

Scribit autem Angelus Franzoja quod

Ui 17«, t) 1, n. 1 « 4. — » Tr. 23, «p. 2, n. 26. — · Lib. 3, tr. 6. Cap. 3. dub. 2, Animadv. 2, v. At hx.

1014. — a) Non reperi hanc adnotationem apud dictum auctorem.

1015. — °) Non vero feriis sextis et sabbatis per annum, in quibus obligatio jejunii non habetur. Ex S. Poenitent. 15 Febr. 1834.

b) Wigandt, qui a Salmanticensibus citatur ut asserit S Alphonsus, non loquitur hoc modo, sed tantum dicit, *tr. 5, exam. 4, n. 100*, v. *Dixi*, ejusmodi dispensatos posse in secunda comestione vesci carnibus.

dispensatus ad carnes, si pulmentum vulgo *minestra*, carnium jure coctum comedit, licite vesci potest non tantum lactidniis et ovis, sed etiam piscibus. — Ratio, ut puto, quia prohibitio Pontificis non miscendi carnes et pisces stricte intelligenda est, nempe, cum comeditur proprie ferculum carnium; sed jus carnium, magis quam edulii, condimenti rationem habet

Quaeritur hic: *an dispensait ad carnes possint sine laesione jejunii edere carnes non salubres, nempe porcinas et similes?*

Affirmant communissime doctores. Et quidem probabiliter: tum quia licentia ad carnes generaliter impertita, non est restringenda ad solas salubres; tum quia alias dispensati pluribus subjicerentur scrupulis, non raro dubitando quaenam carnes noceant vel prosint. — ItaLugo¹, Sanchez Croix², Tamburinius⁴; et Salmant⁵ cum Villalobos, Trullench, Diana, etc.

Verumtamen Pater Concina⁶ adducit quoddam edictum Clementis XI, Romae publicatum die 21 Febr. anno 1703, et confirmatum anno 1704, ubi dispensatis in quadragesima permittuntur tantum carnes sa^ures. ~ Sed advertendum cum Patre Viva⁷, et Copellotto ac aliis apud eumdem Concina, edictum illud non fuisse generale pro tota Ecclesia, sed tantum pro Statu Romano d⁸. — Idque declaratum fuit a nostro Summo Pontifice Benedicto XIV, prius in Libro *Notificationum* ubi testatur, hujusmodi edictum emanatum fuisse a Clemente tamquam episcopo Romae. Deinde expressius id declaravit in sua bulla de jejunio *Non ambigimus*,

in qua, loquens de praelato ·) edicto (ubi, ut diximus, vetitum fuit dispensatis edere carnes insalubres, et insuper in eodem edicto simul praescriptum fuit dispensatos teneri ad unicam comestionem), dicit: *No-lumus tamen vos ignorare, cum hujusmodi necessitate, et servandam essepotissimum unicam comestionem, sicut alias hic Romae, ac Nos ipsi hoc anno, urgentibus causis dispensantes, expresse praescripsimus*. Nota *to sicut alias hic Romae, ergo* clare exprimit noster Papa Benedictus decretum illud, ubi simul praescripta fuit quoad dispensatos unica comestio et esus carnium tantum salubrium, fuisse particulare solum pro Roma. — Noster autem Pontifex tale decretum ampliavit quidem pro tota Ecclesia quoad partem unicae comestionis, non vero quoad prohibitionem carnium insalubrium.

Advertendum tamen quod in bulla *Libentissime* ejusdem Benedicti XIV dicitur quod, interveniente aliqua urgentissima necessitate dispensandi ad esum carnium cum universa quadam civitate aut gente, tunc tantum a Sede Apostolica *carnis, salubris tamen, edendaefacultas concedetur*. Hoc enim aequum fuit sic disponere, et strictius procedere, cum ageretur de universo populo. — Quod autem in praefata bulla disponendum sancitur pro universo populo, non habetur sancitum quoad dispensationem pro singulis personis.

Sed loquendo in particulari de came *porcina*, non videtur illa absolute posse dici insalubris; cum ipsa, ut scribit celebris medicus Hoffmann, maximam habeat convenientiam cum sanguine humano.

cap. 4, n. 13. — 1 De Praec. decal., qu. 10, art. 1, n. 4. — Coptllo¹, Dissert. theolog. morale-critica eul digtuno, § Chc ·n Clemente XL - Concina, loc. dt., n. 17. — Notifle, 15, n. 24. — Encyd. Libentissime, § 21. — Hoffmann, dissert, de Diactica sacrae Scriptura medicina, n. 21.

aliud sunt quam edicta Cardin. Urbis Vicarii, quibus norma praescribitur observandi quadragesimalejejunium; et habentur in Archiv. Rom Vicariat, in torn, qui compectitur annos a 1696 ad 1708, fol. f22 et fol. ISI. Cetcroquin exceptio haec de carnibus quae insalubres dicuntur, in hodierna formula Romani indulti de quadragesimali observantia omittitur.

Scilicet de quibuscumque decretis quae de quadragesimali observantia edita sunt.

Refertque Riverius! id quod sentit Galenus humane carni similem esse asserit, et, si bene coquatur, omnium ciborum potentissime nutrire. Crassum et lentum habet succum, et ideo nutrimentum praebet firmum ac durabile, quod dissipari facile nequit. — Dicit aliquis: Sed cur caro porcina vetita fuit Hebraeis, nisi quia nociva? Respondetur quod Palaestinae (regioni tam adustae) prohibita fuit illa, quia sues ibi magis quam alibi lepra laborant (ut scribit Calmet ·): sicut ibi etiam leporina caro interdicta fuit, quae certe inter nos non habetur ut noxia. Praeterea ait S. Thomas, quod carnes Judaeis vetitae, aliae interdictae fuerunt ob nimiam humiditatem aut siccitatem; aliae, quia reputabantur immundae, prout carnes porcinae. Et de facto, ratio a Moyse prolata de tali prohibitionem haec quidem fuit, quia carnes suillae immundae erant: *Horum carnibus non vescemini., quia immunda sunt vobis*. (Lev. xi, 8). *Immunda autem appellantur; quia* (ut scribit Plutarchus) *nullum animal ita gaudet coeno ac sordidis locis*. Item

1 Institue, medicae, lib. 4, cap. 17, v. Suilla caro. — In Levit., cap. 11, v. 7. · S. Thom., 1-2., qu. 102, art. 6, d 1. — Plutarch., Symposiacon, l. e. Quaeest. convivales, lib. 4, qu. 5, in med. — Natal. Alexand., Hist. ecclae., tom. I, dils. 8, de Caeremonia), legis Mosaic, praeceptis,

1016. – o) Hic restituimus textum septimae editionis, qui quamvis in octava et nona consideretur, nostro tamen iudicio, genuinam S. Doctoris mentem ejusque postremam opinionem refert.Consonat enim *Elencho2 quae-stion. reform.*, ubi sub n. 13, S. Alphonsus scribit: « An in die jejunii notabiliter antevertens sine justa causa horam meridianam graviter peccet? Lib. 3, n. 1016 dictum fuit cum Lessio, Tolet, Bonacina, Laymann, Salmant., Castropalao, etc., probabiliozem esse negativam sententiam, sed re melius ad trutinam revocata, dicimus cum Azor, Sanchez, Navarro, Silvestro, affirmativam omnino tenendam ». Qui quidem *Elenchus* habetur in quatuor ultimis editionibus Theologiae moralis, ne exceptis quidem octava et nona. — Praeterea consonat editioni sextae operis *Istrusione e Pratica* (Napoli 1765), quae quanti sit faciendae exposuimus in praefatione folio x l ii; ibi enim, cap. 12, n. 21, S. Alphonsus tenet opinionem quae astruit obligationem gravem non notabiliter antevertendi horam prandii. Hanc eamdem opinionem in *Homine apostolico*, editione tertia (1770), quarta (1777)

ait Natalis Alexander; et idem scripsit olim Tertullianus³, carnes suillas vetitas esse Hebraeis, ut eorum coerceretur ingluvies, et incontinentia refraenaretur.

1016. – « Tertia conditio est certa hora refectionis; quae est circa meridiem, nisi aliud loci consuetudo ferat. Idque non mathematice computandum, sed moraliter. — Dictam autem horam notabiliter sine justa causa praevenire, mortale putat Navarrus et quidam alii Sed probabilius docent esse veniale Toletus et Filliuccius, eo quod non violetur substantia, sed tantum circumstantia. — Toletus, Lessius⁴. Vide Laymann⁵.

« Dixi: notabiliter, et sine causa; quia praevenire ex justa causa, v. gr. si iter faciendum, si hospites dimittendi, etc., et absque ea, per mediam horam tantum, nullum peccatum videtur esse. — Dilatio in vesperam et licita est et laudabilis, si nihil ante sumas ».

• Tertia igitur conditio jejunii est hora refectionis eZ Haec hora erat olim hora post occasum solis. Deinde anteacta fuit ad horam Nonae. Sed a saeculo XIV anti-

art. 5, 12. —1 Adversus Mardon., lib. 2, cap. 18. Ap. Migne, Patrol. Ut., tom. 2, col. 306. — Navar., Man., cap. 21, n. 27, v. Septimo. — Tolrt., lib. 6, cap. 2, n. 5. — Fill., tr. 27, part. 2, a num. 70. — Tolet., loc. dt. — 4 Lib. 4, cap. 2, n. 13. — 1 Lib. 4, tr. 8, cap. 1, a n. 10.

et quinta (1782) defendit, tr. 12, n. 21, et de contraria opinione addit: « Re... melius animadversa, nunc., minime probabilem censeo ». — Ulterius, opinio hic tradita et ratio cui innititur magis conveniunt cum assertis a S. Alphonso in lib. 1, n. 27, de dubia legis abrogatione. — Denique videtur magis consentanea responso Benedicti XIV in Brevi Si Fraternitas, 18 Julii 1744 et Encyd. Libentissime, 10 Junii 1745, post num. 8, ubi ad 3: « An [scilicet] qui jejunii tempore vesd carnibus permittuntur et unica comessatione uti debent, horam jejunantibus praescriptam servare opus tunc habeant? » Respondit: « Edicimus observandam iis esse ». — Quod vero in textu 8ae et 9ae editionis opinio ista desideretur, idtribuendum est non auctoris voluntati sed typographi incuriae vel culpae Idem enim jam acciderat in 6a editione, in qua, licet *Elenchus quaeest. reformat, dicat* esse obligationem gravem, textus tamen Hb. 3, n. 1016 tradit nihilominus opinionem contrariam. Praeterea, S. Doctor, qui tam diligenter in 7a editione lectorem de prima emendatione monuerat, illum profecto de hae nova correctione

c) Quae sententia confirmata est a S. Poenitent dic 8 Februar. 1828, dum declaravit illos, quibus licita est cibi qualitas, posse diebus jejunii vesd solo jusculeo carnis, ut suae prospiciant valetudini, ac praeterea uti cibis esurialibus, ut obtemperent, quantum fieri possit, ciborum praecepto — Similiter possunt carnes edere et simul alios cibos jure piscium conditos. Ex ead. S. Poenitent. 14 Junii 1880 dj Et re quidem vera duo illa edicta, nihil

cipata fuit ad horam *Sextae*, nempe *ad meridiem*. — Hinc,

Dubitatum fuit: *an notabilis hujus horae anticipatio iu refectione sit gravis culpa?*

Noutniih anticipatio, lethali... jo. 'x xl'oi

Affirmat prima sententia cum Azor * Silvio *, Sanchez -, Natali Alexandro \ Antoine 6>, Franzoja * Cuniliati e, Concina1; et alii apud Salmant. et Concina, qui pro hac sententia refert esse viginti quatuor auctores. Id probant ex canone *Solent 50, de consecr. dist. 1*, in concilio Cabillonensi, ubi dicitur: *Nullatenus jejunare credendi sunt, si ante manducaverint, quam vespertinum celebretur Officium*. Ex quo clare deducitur, eo tempore (quo refectio praescripta erat ad horam Nonae) horam refectionis spectasse ad substantiam jejunii. Proinde S. Thomas § scripsit: *Cum Ecclesia instituit certum tempus comedendijejunantibus, qui nimis notabiliter anticipat, jejunium solvit*. —

lio^XVv lethiui.

Alii vero negant, hodie culpam esse gravem anticipare etiam notabiliter horam refectionis. Ita sentiunt Busenbaum (ut supra), Lessius Toletus -, Bonacina II, Palaus -, Laymann18, Holzmann -, Salmant.15 cum Innocentio % Archidiacono f>, Villalobos, Filliuccio et aliis. Dicunt hi quod juxta praesentem consuetudinem, refectionis hora ad substantiam jejunii minime

1 Pan. 1, lib. 7, cap. 11, qae. 4. — · In 2—2·, qu. 147, art. 7, concl. X — 1 Decal., hb. 4, cap. 11, n. 51. Cfr. etiam Contil., lib. 5, cap. I, dub. 28, n. 4. — · Theol., lib. 4, cap. 5, art. 7, rtg. IX — · In Buieb., hoc loc., animadv. 3. · · Tr. 12, cap. 1. § 2, n. 2. — 1 De Ecd. praec., dissert. 2, de Jejunio, cap. 16, n. 2 et 5. — Salmant., tr. 23, cap. 2, num. 86. — Concina, loc. dt., num. 2. — · In 4, dist. 15, qu. 3, art. 4, solut. 3. — · Lib. 4, cap. 2, n. 13. — “ Lib. 6, cap. 2, n. 5. — u Di>p. ult. de Praec. Eccl., qu. 1, punct. 4,

monuisset, si in § editione ad antiquiorem et benignam opinionem rediisset; at contra, nullo verbo lacto de mutatione, § editio nil aliud refert quam textum sextae editionis. Et haec quidem sunt quae nos movent ad restituendum textum septimae editionis.

b1 Antoine, tr. de Virtutib moral., append, de Jejunio, qu. 2, dicit quaestionem hanc controvert!; sed sententiam hanc affirmativam ultimo loco affert et fuse probat, unde videtur eidem adhaerere.

’) Innocentius, itt 3 lib. Decretal., de observ. Jejunior., n. 4, videtur sane sic tenere, dum negat per ejusmodi anticipationem solvi jejunium. — Archidiaconus autem, in can. Unum orarium, § Alias ea, dist. 25, n. 12,

pertinet. Sed haec assertio (pace istorum auctorum) non probatur; nam ipsimet (ut Laymann” et Salmant.”)non negant,olim praeceptum observandi horam fuisse grave, et quidem ad substantiam jejunii pertinuisse. Hoc posito, donec certo non probatur hodiernam consuetudinem antiquo praecepto gravi derogasse, illud sine dubio possidet; sed haec consuetudo non satis probatur, vel saltem non est certa, stante opposita auctoritate tot doctorumquiillam negant. — Quapropter, licet quondam secundae sententiae ipse adhaesi, re tamen melius animadversa, illa non satis probabilis mihi videtur.

Dubitatur autem : *quaenam anticipatio refectionis sit notabilis, ac vetita sub gravi culpa?* Hora enim jejunii moraliter mensuranda est, ut docet S. Thomas § in-quiens: *Adjejunium requiritur hora determinata, non secundum subtilem examinationem; sed secundum grossam aestimationem; sufficit enim quod sit circa horam nonam*. — Hinc,

Alii dicunt, anticipationem notabilem esse plus quam hora; idque asserunt Salmant. d> ab omnibus admitti: sed Natalis Alexander reprobat. — Alii vero communiter assignant ut gravem, anticipationem unius integrae horae: ita Natalis -, Silvius *, Azor -, Holzmann ·), Concina “,

n. 3. — “ Tr. 30, disp. 3, punct. 2, § 3, n. 3. — “ Lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 11. — u De Praec. Eccl., n. 7. — u Tr 23, cap. 2, num. 87. · Villal., part. 1, tr. 23, diff. 9, num. X · Fill., tr. 27, part. 2, n. 72. — M Loc. dt. — n Loc. dt., num. 10. — “ 2· 2· qu. 147, art. 7, ad 2. — Natal. Alex., lib. 4, cap. 5, art. 7, reg. 13. — » Loc. dt. — * In 2—2·, qu. 147, art. 7, concl. X — n Part. 1, lib. 7, cap. II, qu. 4. — “ De Ecd. praec., diu, 2, de jejunio, cap. 16, num. 6.

v. *Jejunantibus*, indicat quaenam sint minuta peccata, et scribit: « Quidam intelligunt de indictis jejuniis, cum quis prandet ante horam. Sed tunc non debet prandere, sed eo-enare ».

Salmant, loc. cit., n. 87, hoc modo loquuntur; · Postponere per duas aut tres horas tempus refectionis, non est mutatio notabilis praecepti jejunii, et consequenter nec illius gravis transgressio, *ut omnes fatentur*; ergo nec anticipatio per simile tempus».

1 Holzmann, loc. cit., n. 6, negat quidem notabilem esse anticipationem, eam quae fieret · per quadrantem horae vel semihoram »; sed n. 7, loquitur de eo qui · notabiliter, v. g. tnbus vel quatuor horis · anticiparet.

Antoine ·). Cuniliati1 et Franzoja ·. — Aliqui autem auctores asserunt, Mendicantes obtinuisse privilegium a Leone X anticipandi refectionem per duas horas in hieme, et per tres in aestate. Sed Natalis Alexander et Franzoja ajun1 de hoc privilegio documenta desiderari, immo inquisitione adhibita non reperiri. — Dicunt vero Azor, Silvester, Paludanus et Navarrus, posse excusari a culpa anticipationem hanc, ob quamcumque rationabilem causam, nimirum urgentis negotii, debilis complexionis, condonandi, docendi, vel legendi in mensa, incipiendi iter, inserviendi hospitibus, exercendi urbanitatem cum amicis. Attamen mihi non probatur, quamcumque ex his causis satis esse ad excusandum a praecepto, reputato gravi etiam hoc tempore, ut supra dixi. ·

1017. - « Ex dictis resolves: « Γ. Non solvitur jejunium per divi-sionem prandii ob negotium incidens; « vel si quid sumatur per modum medicinae, vel ob debilitatem, aliamve causam rationabilem, ut apud religiosos « faciunt ministri et lectores mensae: quia « non nisi unicam refectionem intendunt ».

1 Tr. 12, cap. 1, §2, n. 2. — 1 In Busenb., hoc loc., animadv. 3. — Fianroja, loc. cit. — Aror, part. 1, lib. 7, cap. 11, qu. 4. — Silvest., v. Jejunium, quaer. 4, v. Tertium. — Paludan., in 4, dist. 15, qu. 4, art. 4, concl. I (nam. 31). — Navar., Man., cap. 21, n. 27, v. Septimo. — Cajetan., Sum., v. Jejunium, cap. 1, post mod. · Z>ss., lib. 4, cap. 2, dub. 2, num. 11. · Palaus, tr. 30, disp. 3, ponet. 2, § 2, n. 3. · · Tr. 23, cap. 2, num. 51. — · Consil. mor., lib. 5, cap. 1, dub. 24, n. 2 et 3. — BTr. 1, exam. IX cap. 3, n.29. (edit. Lugd. ■ d.) — · Part. 3, confer. 15, de

1) Antoine loc. cit., non determinat qualis existimanda sit notabilis anticipatio.

c> Natalis Alexander, loc. cit., scribit: « Privilegia nescio quae obtendentes! » Et re quidem vera, simile privilegium memoratur a Sorbo, in suo Compendio privilégier. Mendicantium, v. *Jejunium, n. 5*; at signatur littera o parva, quae indicat esse oraculum vitae vocis non authenticum.

1017. - a) Bonacina, disp. ult., de Praec. Eccles., qu. 1, punct. 3, n. 10, v.f., id sane admittit; sed « solum... dum alioquin inservientes aut intenta voce legentes nimium defatigarentur vel debilitarentur, non praegustato aliquo cibo..., nisi forte cibus sit modicae quantitatis ».

*) S. Benedictus, Rcgul., cap. 38, ita praescripsit lectori hebdomadario, absque ulla di-

(Ita Cajetanus, Bonacina <), Lessius, Palaus et Salmant. ·. Et ita praescripsit b' S. Benedictus]. — « Et hinc Sanchez ·, Escobar 5 excusant famulos mensae ministrantes, si aliquid praegustent, aut ex reliquiis gulose sumant, tum ut melius « serviant, tum ut famem sublevent; in- « tellige, si cum illorum refectione licita « moraliter uniatur ». (Ut ait etiam Elbel8 cum Lessio, Tamburinio; Sporer 1 cum Azor, Navarro, Diana, et Croix·].

« Nec solvitur per sumptionem electuariorum, vel crebriorem haustum (ante » quem modicum sumere ne potus noceat, « permittit Azor>, Escobar’): et quidem « toties quoties biberit, dummodo non in « fraudem jejunii; v. gr. quinque vel sex « amygdalas, vel quid simile. (Reginal- « dus §, etc. cum Diana”). — Quia ordi- « nantur potius ad alterationem corporis « vel digestionem ciborum quam nutri-tionem ».

1018. - Quaeritur 1°. *An liceat sinefractione jejunii, sumere toties quoties libuerit aliquid cibi ante potum, ne potus noceat?*

Affirmant ·) Pasqualigo, Fagundez, Diana et Leander (apud Salmant. “), qui

Jejunio, n. 448. · Less., loc. du, u. 11. · Tambur., Decal, lib. 4, cap. 5, § X n. 17. — ‘ Tr. X cap. 4, append., n. IX · Aror, part. 1· lib. 7, cap. 9, qu. 1. · Navar., Man., cap. 21, n. IX · Diana, port 10, tr. 14, rcsol. 61; et part. 4, tr. 4, resol. 142. — · Lib. 3, part. 2, n. 1280. — · Tr. 1, exam. 13, cap. 3, n. 28. (edit Lu<d. s. d.) — * Part. 1, tr. 9, resol. 24. — Pasqual., Prax. jejunii, decis. 119. · Fa^und., de 4· Praec. Eccles., hb. 1, cap. 4, num. 15. · Diana, loc. dL, resol. 24, i. f. · Leand. a SS. Sacram., de Praec. Eccles., tr. 5, disp. X qu. 10. · “ Tr. 23, cap. 2, n. te.

stinctione inter dies jejunii et alios. Unde videntur haec allegari dumtaxat ut exemplum ad confirmandam consuetudinem, in monasteriis existentem, quod lectores ante mensam aliquid comedant

c> Azor, part. 1, lib. 7, cap. 10, qu. 7, v.f., adducit Silvestrum, qui concedit aliquid cibi ante potum sumere, « dummodo tamen cibus non sit panis, herba, arboris fructus, sed exigua medicamenti portio sive frustum »; quam doctrinam Azor non reprobat

Reginaldus, a Diana quidem citatus ut refert Busenbaum, negat tamen dumtaxat frangere jejunium eum, « qui per modum medicinae modicum cibi sumere compellitur, vel ne potus quo indiget ei noceat».

1018. - a> Affirmant sane, modo non fiat in fraudem jejunii: ut si quis biberet, non ob

soœert
abum quo
tie. btbftar,
illicitum.

citat D. Thomam, Silvestrum V, Sanchez, Bonacina, etc — Sed recte contradicunt Salmant. cum Cajetano 1, Abulensi % etc.; qui dicunt, nequaquam D. Thomam nec alios citatos a Leandro, id permittere toties quoties, sed tantum vix pro una vice «. in quo consentiunt ipsi Silmant. et Concina * — Alii vero, ut Elbel3 cum communissima (ut asserit), Sporer Laymann Croix ‡, id permittunt si non fiat frequenter

1019. — Quaeritur 2°. *An electuaria frangant jejunium?*

Electu
ru, qcid.

Electuaria dicuntur ea quae ex electis rebus, puta ex saccharo et junipero aut cedro conficiuntur, vulgo dicta *conserve*; ut Concina ' et Elbel a), cum D. Thoma a) (loco mox citando). — Non autem intelliguntur potiones de *caffé* et herba *thi*, quae omnino ad libitum quidem permittuntur, ut bene ajunt Croix *, Holzmann Milante ', et Elbel3 cum communi.

ui i<2icv
Sun"0'' ^
nium.

De praefatis autem electuariis sic docet D. Thomas', ubi ait: *Electuaria, etiamsi*

1 Tr. 23, cap. 2, num 68 et to. — *Salmant.*, loc. cit., n. 6«. — . Diuert. 2, de JeJun., cap. 13, n. 3. — * Pan. 3, confer. 15, de Jelunio, num. 446. — . Loc. cit., cap. 8, n. 8. — . Lib. 3, part. 2, n. 1292. — 4 De Pracc. Bedes., num. 21, v. *Dices* /. — 1 Exercitat. 23, super propos. 23 Alex. VII, pa< 257. — . Loc. cit., n. 433. — . 2. 2 qu. 147, art 6, ad 3. — * Loc. cit., v. *Rcsp.* 2. — 11 Loc. cit.,

aliquo modo nutriant, non tamen principaliter assumuntur ad nutrimentum, sed ad digestionem ciborum. Unde non solvunt jejunium, sicut nec aliarum medicinarum assumptio: nisi forte aliquis in fraudem electuaria in magna quantitate assumat per modum cibi. — Hanc doctrinam S. Doctoris communiter sequuntur Holzmann '°, Elbel ″, Sporer ″; et Salmant. 13 cum Cajetano b), Lessio, Navarro b), Laymann, etc.

An autem *haec, ob solam delectationem sumpta, jejunium laedant?*

Negant Salmant. 14 cum Abulensi et Silvestro: modo sumantur in parva quantitate. Utuntur ratione D. Thomae, scilicet quod electuaria non sumuntur ad nutriendum, sed ad digestionem adjuvandam. Sicut vinum, etiamsi vere nutriat et ad delectationem sumatur; tamen, quia non est ad nutriendum institutum, non frangit jejunium.

Sed oppositum tenendum cum Concina ″, qui citat Leandro, Fagundez^etc., «■».

n. 447. — 11 Tr. 3, cap. 4, append., η. 14. — " Tr. 23, cap. 2, num. 52. . *toi.*, lib. 4, cap. 2, num. 11. . *Laym.*, lib. 4, tr 8, cap. 1, num. 7. — 14 Loc. du, num. 53. - *Abulens.*, in *Maith.*, cap. 6, qu. 169, v. f. - *Si/vest.*, v. *Jejunium*, num. 9, i. f. — u Dissert. 2, de JeJun., cap. 8, num. 8 . *Lcam.* a SS. *Sacram.*, de Praec. Eccles., tr. 5, disp. 5, qu. 15.

sitim sedandam, sed ut posset sumere illud parum cibi.

b) Silvester, v. Jejunium, n. 9, v. Secundum; sicut et Cajetanus, in 2a™ 2a', qu. 147, art. 6, dub. 2, et Abulensis, in *Matth.*, cap. 6, qu. 169, perspicue innuunt id licere una tantum vice. Et primo quidem Silvester ait: « Et si... licitus est *mane* potus etiam vini sine fraude, licitum etiam aliquid sumere pro stramento potus ne obsit, modo cesset omnis fraus circa intentionem et indiscretio circa quantitatem ». — Cajetanus autem et Abulensis contra, id concedunt in potu vespertino: « An usus comestibilium (sunt verba Cajetani) sit per modum medicinae licitus *tam vespertina hora quam aliis horis?* » Et respondet: « Licet priscis temporibus non fuerit forte licitum sumere fructus, herbas aut buccellam panis, ne potus lavet stomachum...; hodie tamen omnia licita sunt per modum medidnae *in vespertino potu*, fraude cessante ».

Sanchez, *Consil. mor.*, lib. 5, cap. 1, dub. 22, n. 3, requirit ut fiat in parva quantitate. — Bonacina autem, *disp. ult., de Praec. Eccl.*, qu. 1, punct 3, n. 4, cavendum esse ait, ne saepius in die fiat — Denique S. Thomas, ut recte notant Salmant, non agit de prae-

senti quaestione, in 4, dist. 15, qu. 3, art. 4, *solut. 1*, citat a Leandro.

d) Sporer, tr. 3, cap. 4, *Append.*, η. 14; Laymann, lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 7, aliquid comedendum concedunt, sed in parva quantitate. — Croix, lib. 3, part. 2, η. 1293, mediam unciam tantum permittit.

«9 De eadem re ita B. Doctor in *Horn, apost.*, tr. 12, n. 11, *in fin.*: « Nonnulli hoc permittunt toties quoties bibendum erit, ne potus noceat; sed hoc, ut recte dicunt alii, vix potest permitti semel atque iterum in die ».

1019. — a) Elbel, loc. cit., n. 447, dicit electuaria seu confecta. Nec citat pro horum definitione S. Thomam, cujus textum vide inferius apud S. Alphonsum.

b) Cajetanus, a Salmanticensibus ut S. Alphonsus asserit dtatus, dicit solummodo, in 2°m 2Aī, qu. 147, art. 6, dub. 2, fructus, herbas, panem, licita esse « per modum medicinae » in potu vespertino, fraude cessante. — Navarrus pariter, *Man.*, cap. 21, η. 13 (al. in edit. 1573, η. 12) negat universim eos jejunium frangere, « qui aliquid praesumunt causa me- sumunt illud in cibum, sed in medicinam ».

c) Fagundez, de 4« *Praec. Eccl.*, lib. 1,

ac Diana coordinat. * Ratio, quia ideo electuaria licite sumuntur in parva quantitate, eo quod, cum assumuntur ut medicamentum, adest sufficiens causa excusans a veniali; cum autem sumuntur ad delectationem, deficit causa, et propterea nequeunt sumi sine culpa. — Nec obstat ratio D. Thomae, ut supra opposita; quia, cum dicat S. Doctor non posse ea sumi per modum cibi, utique consequenter excludit posse sumi ad delectationem. Neque etiam valet paritas vini; nam vinum per se habet rationem potus, et non cibi, ut per se habent electuaria.

Caeterum ad excusandum sufficit quaelibet rationabilis causa, licet non tam gravis, puta ad digestionem ciborum, ut ait S. Thomas; sive ad confortandum stomachum, ad tollendum foetorem oris, ad conservandam vocem, et similia: ita Sporer * et Elbel §. — Et sic probabiliter excusantur ii qui aliquid sumunt ne vires deficient, quando prandium differre debent ultra horam communem, ut docent Palaus⁴ cum Azor, Toletus, Sà Navarro; et Valentia, Lessius ac Laymann, apud Croix⁸.

1020. - Quaeritur 3°. *Per quantum temporis prandium moraliter non interrumpatur, ita ut illud continuari possit?*

Tamburinius, et Filliuccius apud Diana¹ dicunt, si nulla adsit causa, non in-

terrumpi prandium per quadrans cum dimidio; etiamsi decreveris non amplius comedere. Immo Elbel a) concedit id etiam per semihoram. — Per horam vero procul dubio interrumpitur prandium; ut Salmanticenses .

Quando vero intercedit negotium, Sanchez * cum aliis, et Viva¹⁰ dicunt nec etiam per horam prandium interrumpi. — Immo Joannes Sanchez extendit adhuc ad duas horas *. Et quamvis hoc non admittant Salmant.¹; attamen Tamburinius[^] cum Fagundez %' et Lezana Diana, apud Croix absolute concedunt: et sane probabiliter, quando quis non sufficienter se refecit, ut ait Holzmann “. — Immo Croix¹⁴ cum Leandro d), Stephano et Pasqualigo, adhuc probabiliter concedunt, quantumcumque sit sero, posse eum redire ad prandium: dummodo (addunt) retinuerit intentionem redeundi, et non sufficienter se refecerit. Sed casu quo aliquis non posset tolerare jejunium sine magno incommodo, puto etiam sine illa intentione posse redire; quia Ecclesia nunquam intendit obligare ad diem transigendum sine sufficienti refectione. Et hoc concedere videntur etiam ipsi Salmant.¹⁴ cum Lessio, Trullench et Filliuccio.

Quaeritur 4°. *An quis, postquam surrexit a mensa animo non amplius come-*

imerru-

¹ Tom. 4, tr. 6. §4. '6. (Cfr. ipsum Diana, part. 10, tr. 14, resol. 60). — Tr. 3, cap. 4, append., num 14, — Part. 3, confer. 15, n. 447. — Tr. 30, disp. 3. punct. 2, § 2, n. 3. — Aor, part. 1, lib. 7, cap. 9, qu. 1 — Tolft., lib. 6, cap. 2, n. 5. — Navar., Man., cap. 21. n. IX — Valtnl., in 2. 2., disp. 9, qu. 2, punct. 3, v. Quocirca — Lass., lib. 4, cap. 2, n. 11. — Laym., lib. 4, tr. 8. cap. 1, n. 6. — Lib. 3. part. 2. n. 1282. — Decal., lib. 4, cap. 5. § 2. n. 16. — Fill., tr. 27. part. 2, n. 41. — Part. 1, tr. 9, resol. 32. — Tr. 20,

de Pnncip. moraliL, cap. 12, n. 38. — Conii1. mor., lib. 5, cap. 1, dab. 24, n. I. — w De Praec. decal., qu. 10, art. 2, n. 4. — Joan. Sanch., Select., diip. 52. n. 4, v, f. — u Tr. 23, cap. 2, n. 49. — Diana, part. 1, tr. 9, resol. 32, et part. 10, tr. 14, resol. 62. — Lib. 3, part. 2, n. 1279. — u De Praec. Eccles., n. 22. — 11 Loc. cit. — SUpnan. a S. Paulo, tr. 1, disp. 5. num. IIX — Pa^nal., Prax. jejunii, decis. 121, n. 5 et 6. — Tr. 23, cap. 2, n. 50, i. f. — Lfss., lib. 4, cap. 2. n. 18. — Trull., lib. X cap. 2, dub. 3, n. 5. — Fill., tr. 27, part. 2, n. 24

cap. 4, n. 2, idem habet quod Navarrus, in praecedenti nom relatus; et in suae doctrinae confirmationem adducit textum 1). Thomae de electuariis, cum hac adjecta limitatione: Ne fiat in fraudem jejunii.

d) Sà male citatur a Palao; hoc enim v. Jejunium, n. 8, non habet.

1020. — Elbel, confer. 15, n. 438, utique id concedit ei qui vel necessitatis vel urbanitatis etiam causa» prandium interrumpit, ut loquitur in casu, ante n. 437 posito.

b) « Nisi tamen (addit) a mensa surgat cum voluntate non prandendi amplius».

) Tamburinius, loc. cit., n. 17, adducit Sancio sententiam, quam ipse quidem non reprobatur; « sed, inquit, nimis id esse putat Esco-

bar ». — Fagundez autem (a Tamburinio non citatus), loc. cit., cap. 4, n. 3, universaliter negat eos jejunium violare, « qui e medio prandio surgunt ad aliquid occurrens, et postea redeunt ad continuandum prandium: in iis enim circumstantiis, non est ex intentione nisi unica comestio». — At Lezana, quem adducit Croix ut refert S. Alphonsus, ait in Sum., v. Jejunium, n. 4, eum posse prandium perficere, absoluto negotio propter quod illud interrupt, « aliqua etiam mora temporis, prudentis arbitrio judicanda, interjecta., si animo continuandi illud discessit ».

§ Leander citatur quidem a Croix ut asserit S. Alphonsus, sed haec tantummodo habet, de Praec. Eccl., tr. 5, disp. 5, qu. 33: « Re-

dendi, possit iterum ad comedendum redire?

Surgen» animo non ampliat e-deadi. qan do ponit redire.

Negat Navarrus. — Sed affirmant Lessius * Roncaglia ·; ac Bonacina *, Trullench et Villalobos, apud Salmant.a, qui merito probabile putant, si convivae adhuc comedant f), vel si in mensa apponatur aliud ferculum, quod ille ignorabat apponendum <4 ut ait Sanchez4, et Salmant.5 cum Villalobos; quia adhuc moraliter censetur idem prandium durare.

Sumcol Jentaculum cauta itinerr», nec proficiceni, tenetur jejunare

Limitatio.

Id autem quod dicunt Navarrus, Silvester et Paludanus, scilicet quod qui causa itineris mane jentaculum sumpserit, non tenetur ad jejunandum si postea non proficiscatur; recte id negant Salmant., Lessius, Trullench et Filliuccius h>: nisi quando per illam unicam comestionem non possit is reliquo die commode jejunare. Nam alias, cum essentia non adhuc sit destructa, tenetur utique jejunium servare.

Quaeritur 5°. *Quamdiu liceat protrahere prandium?*

Protrahere prandium ad duas horas, licitum.

Probabiliter respondent Tamburinius0, et Croix7 cum Fagundez licere usque ad duas horas. — Immo Elbel8 cum Gobât concedit usque ad tres vel quatuor

Navar., *TAXn.*, cap. 21, n. 14. — · Lib. 4, cap. 2, n. 11. — · Tr. 9, qu. 2, de jejunio, cap. 1, qu. 2, reap. 1, v. f. - *Trull.*, Hb. 3, cap. 2, dub. 3, num. 13. - *Villal.*, part. 1, tr. 23, diff. 6, n. 2. - · Tr. 23, cap. 2, n. 50. — · Comil, mor., lib. 5, cap. 1, dub. 24, n. 5. — · Loc. du., num. 50. - *Villal.*, loc. dt., n. 2, i. f. — *Salmant.*, loc. dt. — *Less.*, lib. 4, cap. 2, n. 18. — *Trull.*, loc. cit., n. 5. — · Decal., lib. 4, cap. 5, § 2, n. 15. — · Lib. 3, pari. 2, n. 1283. —

spondeo. Quod ille qui (etiam ob justam causam) interrumpit per amplius quam per duas horas prandium seu coenam, non possit absque violatione jejunii, ad ipsam complendam redire, si comedens alias in prima comestione sumpsit cibi quantitatem sufficientem ad jejunium tolerandum ».

Bonacina, *disp. ult., de Praec. Eccl., qu. 1, punct. 3, n. 10*, id sane affirmat, modo redeat « intra breve tempus ». Quod et Trullench dicit: si nempe sint alii convivae et reditus contingat intra breve tempus.

f) Idemque dicunt Lessius, Roncaglia et Trullench.

Roncaglia hanc eamdem clausulam habet.

Navarrus, *Man., cap. 21, n. 27*; Silvester, v. *Jejunium, n. 21*, v. *Secundum*; Paludanus, *in 4, dist. 15, qu. 4, art. 5, opin. 3, (n. 4SJ*; et Filliuccius, *loc. cit., n. 24*, (pro opposita sententia inferius citandus) loquuntur in

horas, saltem pro Germanis, juxta eorum morem. Sed Croix merito dubitat an haec consuetudo sit approbata. Nisi (ut ait) post duas circiter horas apponantur sola bel-laria vel cibi leviores; maxime si postea vesperi omittatur refectiuncula. Hocque ego nec approbo nec reprobo.

1021. - « Excipe tamen 1°. Si quis su-« meret lac, jusculum et similia, quae, sive « sorbeantur sive comedantur, non habent -« rationem potus, sed cibi, ac principaliter « referuntur ad nutriendum ». — [Est com-mune apud Salmant.8 cum Sanchez, Trul-lench, etc.l.

« 2°. Si quis poma, pira, vel etiam uvas « in magna quantitate sumeret; quia ha-« bent rationem cibi. Dicastillus et alii « sex, cum Diana 10 ». [Etiamsi solum suc-cum deglutias. Salmant.* Et idem de uva; ex communi. Salmant. ** contra Pasqua-ligo — Et idem dicit Viva 18 de pepo-nibus, vulgo *melloni d'aequa*, ut est com-munissima; contra quemdam anonymum, qui improbabiliter contrarium scripsitl.

« 3°. Nisi quis in magna quantitate ele-« ctuaria in fraudem jejunii sumeret. — « Qui vero in potu valde excederet, con-« tra temperantiam quidem, non tamen

· Part. 3, confer. 15, n. 437. · *Gobat*, Quinar., tr. 5, cap. 26, n. 6 et aeqq. — *Croix*, loc. dt. — · Tr. 23, cap. 2, n. 67. · *Sanch.*, Consil. mor., Hb. 5, cap. 1, dub. 23, n. 1. · *Tndl.*, lib. 3, cap. 2, dub. 2, num. 15. — *Dicast.*, tr. 4, de Sacram. Euch., diep. 2, dub. 5, num. 86, 91 et 92. · » · Part. 9, tr. 6, rcsol. 14, v. *Relinquendo*. — 11 Loc. dt., num. 64, i. f. — “ Tr. 23, cap. 2, n. 66. — “ De Pracc. decal., qu. 10, art. 1, n. 8, v. *Tertio*.

universum de eo qui culpabiliter mane jen-taculum sumpsit.

O Fagundez a Croix parum diligenter ad-ducitur; negat enim solummodo, *lib. 1, cap. 3, n. 5*, aliquid determinatum esse, quoad tem-pus in prandendo insumendum.

l) Pasqualigo valde timide, ut ipsi Salmant. notant, communi sententiae (quae est opinio etiam S. Alphonsi) contradicit, immo potius eidem adhaeret; siquidem, *de Jejunio, de-cis. 136, n. 5*, de sententia quae negat frangi jejunium per uvarum comestionem, scribit: « Haec ut probabilia proposui; ea tamen me-liori judicio examinanda relinquo ». Et *n. 6*, subdit: «Haec posteriora verba: *Ea tamen meliori judicio examinanda relinquo*, suffi-cienter poterant ostendere, prout ostenderunt ut plurimum lectori, quod hanc sententiam non teneam... Unde, ut clarius me explicem, dico me supradicta solum proposuisse, tam-quam ea quae videri possent probabilia, non

O...“
proûKu
ne ad tni
IK*.

otij b

laedat j-

jsnio.

Vinum
ctnira ti-
tia vel ad
digestio-
stin non
fitnpl

Contra fa-
ce@ extra
aestio-
tea proba-

Hobati
liai non
irmiljeju-

« contra jejunium peccaret, saltem mor-« taliter. Laymann * ».

1022. Quaeritur hic 1°. *An potus vini frangat jejunium?*

Non dubitandum quod, ut testantur plures Patres, S. Chrysostomus, S. Hiero-nymus, S. Basilius, etc., juxta primam Ec-clesiae disciplinam, antiqui Christiani in jejunii omnino vino abstinebant. — Sed nec etiam dubitandum quod hodierno tem-pore potio vini non est interdicta, si su-matur in comestione vel extra, ad sedan-dam sitim vel ad digestionem juvandam. Sic docet S. Thomas *: *Non autem intendit Ecclesia interdicere abstinentiam* (alias *sumptionem*, juxta Billuart) *potus...*, *licet aliquo modo nutriat*. Et patet ex can. *De-nique 6, dist. 4*, ubi Gregorius Magnus sic ait: *Vinum quoque ita bibere permit-titur, ut ebrietatem omnino fugiamus*. — Attamen

Dubium fit: *an vnum sumptum extra refectionem ad sedandam famem laedat praeceptum jejunii?*

Prima sententia affirmat: quam tenent Silvester Natalis Alexander ·; item S. Antoninus°, Abulensis, Reginaldus, etc., apud Salmant.4. Et hanc videtur tenere D. Thomas5, his verbis: *Qui potat extra horam unicae comestionis, non dicitur bis manducare, et propter hoc nec statutum Ecclesiae frangit: nisi fraudem faciat, quia legem violat, qui in fraudem legis aliquid facit*. Ratio igitur hujus sententiae est, quia, licet bibens vinum ad famem exstinguendam non peccet frangendo jeju-nium, peccat tamen frustrando finem je-junii. — Haec sententia est probabilis.

sed probabilior est mihi sententia op-posita, quam tenent Sanchez \ Navar-rus ', Azor e, Roncaglia · (qui hodie cer-

1 Lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 7. — S. *Chrysost.*, Ad popul. Antiochen., homil. 4, n. 6. Cfr. Migne. Patrol. graeco-lat., tom. 49, col. 68. — S. *Hieron.*, epist. C Theophil Alexan-drini, D. Hieronymo interprete, n. 8. Cfr. Migne, Patrol. Ut., tom. 22, col. 820. — S. *Basil.*, de Jejunio, homil. 1, n. 9 et 10. Cfr. Migne, Patrol. graeco-Ut., tom. 31, col. 182. — 1 2·, qu. 147, art. 6, ad 2. · *Billuart.*, Aq Temperantia, dittert. 2, art. 5, 5. v. *Dico juxta*. — · Lib. 4, cap. 5, art. 7, rcg. 14. — *Abulensis*, in Maith., cap. 6, qu. 164. -

autem quia ita teneam... Ex ea autem ratione hanc opinionem non teneo, quia uva in morali existimatione habetur pro cibo». Cfr. etiam S. Doctorem, in fine *n. 1022*, v. *Instabis*.

S. Alfr omil. *Opera moralia*. — Tom. 11.

tam vocat); et Salmant. * cum Lessio, Lay-mann, Palao, Bonacina et aliis commu-niter. — Ratio, quia, ut ipse D. Thomasll docet: *Statutum positivae legis non atten-dit intentionem observantis, sed ipsum actum; eo quod modus virtutis non cadit in praecepto, sed est finis praecepti*. Si igitur modus virtutis seu finis praecepti non cadit sub praecepto: ergo non peccat contra praeceptum qui modum virtutis seu finem praecepti non observat; quia utitur jure suo.

Neque huic obstat dicere quod si hoc esset, non peccaret qui sine justa causa laborem assumeret, ut posset jejunium solvere (quod verum non est, ut dicemus in *Dub. seq., n. 1045*, v. *An autem*). — Sed respondetur, aliud esse apponere im-pedimentum contra praeceptum ; aliud, contra finem praecepti. Quando labor as-sumitur ad non jejunandum, peccatur qui-dem contra jejunii praeceptum; eo quod Ecclesia, praecipiendo jejunium, praecipit simul non apponere impedimentum pro-ximum ad jejunandum. At in nostro casu potus vini ad sedandam famem non est contra praeceptum jejunii; sed contra fi-nem jejunii, qui non cadit sub praecepto. Et ideo talis potus non est saltem culpa gravis, et forte per se nec venialis; quia potu vini non omnino frustratur finis je-junii, sicut frustratur per sumptionem cibi qui ab Ecclesia vetatur.

Quaeritur 2°. *An frangat jejunium po-tus cervisiae*, ex hordeo et cerasis con-fectae; aut aquae mixtae saccharo et succo cinnamomi vel mali cedrini, vulgo dictae *limonata* sive *sorbetto?*

Certe, si cum parva aqua magna rerum harum quantitas misceatur, jejunium fran-gitur. Secus, si parva quantitas cum ma-

Br^in., lib. 4, num. 153. · · Tr. 23, cap. 2, n. 55. — · In 4, dial. 15, qu. 3, art. 4, aolut. 1, ad 1. — · Consil. mor., Hb. 5, cap. 1, dub. 23, n. 4. — 1 Man., cap. 21, n. 13. — · Part, i, Hb. 7, cap. 10, quacr 7. — · Tr. 9, qu. 2, de Jejun. · cap. 1, qu. 6, rc^p. 1. — w Tr. 23, cap. 2, n. 56 - 2>xs., lib. 4, cap. 2, n. 10. *Laym.*, lib. 4, tr. 8 cap. 1, n. 7. · *Palans*, tr. 30, disp. 3, punct. 2, § 2, n. 4. *Bonac.*, disp. ult., de Pracc Eccl., qu. 1, punct. 1, n. 7 et 8. — n In 4, dist. 15, qu. 3, art. 4, solul. 1, ad 3.

1022. - <0 Silvester, v. *Jejunium, num. 9*. S. Antoninus, *part. 2, 1 it. 6, cap. 2A 9, Potus autem*, aliorum sententiam reterunt, quam utique nec reprobant.

A ppoillio
impedimen-
ti contra
praeceptum
et contra fi-
nem prae-
cepti.

Poiu» «x «
?ruauani

gna quantitate aquae; quia tunc judicantur isti veri potus: eo quod alia quae cum aqua miscentur ita liquefiunt, ut videantur propriam naturam amisisse. — Ita communiter Wigandt¹, Roncaglia², Elbel³ cum communissima, Concina⁴, Viva⁵, Mazzotta⁶; Croix⁷ cum Leandro et Stéphane; Tamburinius⁸ et Salmant.

Nec obstat dicere quod aqua mixta saccharo, cum congeletur, mutet naturam. — Quia mutatio naturae importat privationem prioris esse, ad quod redire non possit: sed aqua congelata liquefit statim ac ori admovetur; ergo naturam non mutat. Confirmatur: Si gelu mutaret naturam, accideret quod in speciebus congelatis vini post Consecrationem desineret ibi esse Christus; sed hoc est contra rubricam Missalis⁹, ubi praecipitur ut si sanguis congeletur, debeat igne liquefieri et sumi.

Instabis: Si quis uvam manibus exprimat, et succum tantum deglutiat, quippe jejunium frangit: unde non refert quod aqua illa liquefacta deglutiat. — Sed respondetur: Liquor intra uvas non est quidem in forma potabili, sed in forma cibi, et per masticationem deglutitur; sed aqua congelata non jam per masticationem deglutitur, sed ore immissa, cito per se ipsius oris calore liquefit et ad pristinum statum redit, sicque naturam potus non amittit, et ut potus habetur.

¹ Tr. 5, ex Am 4, num. 97. — ² Tr. 9, qu. 2, de Jejun. p. 1, qu. 6, p. 2. — ³ Pari- 3, confer 15, de Jejun. n. 433 — ⁴ Divert. de Jejun., cap. 8, n. 9. — ⁵ De Praec. decal., qu. 10, art. 1, num. 8. v. *Hinc*. — ⁶ Tr. 2, dhp 1, qu. 4, cap. 4, § 1, qu. 4, v. *Trtio*. — ⁷ Lib. JJ, part. 2 n. 1292 *Lrand* a SS. *Sacrament.*, de Praec. Ecclē tr. 5, dhp 5, qu. 4 *Stephan* a S. *Paulo*, tr. 1, diip. 5, num. 91. — ⁸ De Praec. Ecclē tr. 4, cap. 5, num. 8. — ⁹ Tr. 23, cap. 2, n. 57. — ¹⁰ De Defectib. X. H. « Cardin. A>J«CMCMS *Maria BrancaJhts*, DiMert. de potu Chocolat. — ¹¹ Theol. mor., lib. 45, n. 212. — ¹² *Thomat Hurtadus*, Résolut, mor., tr. 10, num. 13 et seqq. — ¹³ De Praecepti. Eccles., n. 21. — ¹⁴ De Praec. decal., qu. 10, art. 1, n. H,

1023. — Quaeritur 3°. *Ah potio chocolatis frangat jejunium?*

Prima sententia, quam tuentur card, Brancatius¹¹, Escobar¹², Hurtadus¹³, Holzmänn¹⁴, Viva¹⁵ item Machado¹⁶, Davila, Henriquez, Quintanadvenas, apud Guimenium; et probabilem putant Felix Potestas¹⁷ et Tamburinius¹⁸ (qui testatur probabilem etiam censuisse card, de Lugo), negat jejunium frangere, modo fiat usus illius ut est in Mexico; non autem si sumatur ad instar densae pultis, puta si misceatur aquae in majori aut aequali quantitate. Fundamentum hujus sententiae est, prout aliqui ex citatis auctoribus dicunt, quia ratio potus sumitur a materia praedominante, quae hic est aqua. — Et hoc modo sentiunt citati auctores hanc potionem posse sumi toties quoties libuerit; feruntque Hurtadus et Illsung apud Holzmänn, eam licitam declarasse S. Pium V, Gregorium XIII et Paulum V.

Secunda vero sententia, quam tenent juu, Sanchez¹⁹, Silvius²⁰ Laymann²¹ Pater²² Concina²³, Salmant.²⁴, Diana²⁵ Roncaglia²⁶, Tamburinius²⁷ et alii plures, docet frangere jejunium. — Ratio, quia illa tantum potio habet rationem potus, quatenus inservit ad vehiculum alimenti; non vero quae ipsa alimentum est, ut est lac et jusculum: ita et chocolates. Alias, si quis pisces contunderet et in aqua mixtossumeret, nec iste frangeret jejunium.

v *Circa*. — *Davila Padilla*, Historia de la Fondation y discurso de la Provincia de Santiago de México de U Ord. de Predicad., lib. 2, cap. 54. — *Joannet Heurique* Quaettion. practic., t. 16, qu. 17, n. 45. — *Quintanadi*, de Praec. Eccles., tr. 3, lingul. 86, n. 8. — *Guinich.*, tr. de Jejun., propo. 2, n. 2 et seqq. — ²⁸ Decal., lib. 4, cap. 5, § 2, num. 13. — *Thom. Murtad.*, Résolut, mor., tract. 10, append., cap. 5, num. 74 et 75. — *III.*, tract. 4, ditp. 1, num. 39. — *Mohm.*, de Praec. Eccles., n. 21. — ²⁹ Divert. 2, de Jejun., cap. 9, num. 4. — ³⁰ Tr. 23, cap. 2, num. 60. — ³¹ Part. 4, tr. 4, resol. 194. — ³² Tract. 9, qu. 2, de Jejun. cap. 1, qu. 6, resp. 3. — ³³ Decal., lib. 4, cap. 5, § 2, num. 0.

1023. Machado, *Perfetoconfessor*, lib. 2, part. 4, tr. 3, docum. 1, n. 8. videtur utique huic opinioni favere; contrariam enim primo loco refert; postremo autem loco, opinionem quae negat chocolatem frangere jejunium, quia nempe in Hispania et in Indiis habetur ut potus usualis quibus ipse addit hoc ita verum esse, ut fere nemo scrupulum sibi faciat potionem illam sumere dicere jejunii.

Felix Potestas, in suo *Examtom.* /.

n. 2877, dicit hanc sententiam valde sibi piacere; et n. 2879, probabilem vocat eam sententiam quae negat absque ulla limitatione, jejunium ejusmodi polione violari.

Sanchez, *Consil. mor.*, lib. 5, cap. 1, dub. 23, n. 1; Silvius, in 2a^a 2af, qu. 147, art. 6, v. *Refectionis*; Laymann, lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 7, generaliter dumtaxat loquuntur de liquidis quae, licet trajiciantur per modum potus, referuntur tamen ad nutriendum,

Pruna κη-
teiuā. pro
Wicr lub
hsitutiofic.

Hoc tamen non obstante, prima sententia probabilior mihi est (sub limitationibus tamen, ut infra dicam). — Ratio, quia potus chocolatis eo modo quo admitteremus, licet non habeat rationem potus, cum non deserviat ad extinguendam sitim (ut certe sentio), et licet aliquo modo nutriat; habet tamen rationem medicinae, quatenus juvat ad vehendum cibum, sive ad caput ac stomachum confortandum.

Unde de hoc potu idem dici potest, quod diximus supra de electuariis *n. 1019* cum D. Thoma 1, ubi ait: *Electuaria, etiamsi aliquo modo nutrant, non tamen principaliter assumuntur ad nutrimentum, sed ad digestionem ciborum, unde non solvunt jejunium, sicut nec aliarum medicinarum assumptio*. Sed hac ratione medicinae non licebit sumere chocolatem nisi in parva quantitate, et cum aderit aliqua rationabilis causa, eo modo quo licitus est usus electuاريorum. Hinc Pater Milante *, loquendo de electuariis, recte ait: *Eoque etiam ex fine, in praesentiarum chocolatem ad consolidandum stomachum viri probi in moderata quantitate permittunt*.

Accedit alia ratio extrinseca universalior et forte potior, nempe consuetudinis jam hodie communiter receptae, quae negari non potest; et quam etiam testantur Salmant.⁸, et Viva⁴, Tamburinius⁵, Holzmänn⁴ ac Felix Potestà', cum Roncaglia⁵, ubi sic ait: *Dixi chocolatum ex sua natura frangere jejunium. Habeo tamen rationem extrinsecant, qua certum mihi redditur potionem chocolaticam non frangere jejunium: haec autem fundatur in univer-*

sali consuetudine, quam sciunt et tolerant praelati Ecclesiae, quae consuetudo in hac parte legi derogavit. Haec autem ratio consuetudinis (etsi in alio casu) confirmatur ex D. Thoma ubi disserens de operariis et peregrinantibus, an excusentur a jejuniis, ait excusandos esse si immineat necessitas; et deinde subdit: *Videtur tamen in talibus recurrendum esse ad superioris dispensationem, nisi forte ubi est ita consuetum; quia ex hoc ipso quod praelati dissimulant, videntur annuere*.—Cum vero ratione consuetudinis potus chocolatis admittitur, censeo cum Salmant. ", hanc consuetudinem non adesse, nisi pro uno tantum cyatho in diem; non toties quoties, ut alii dicunt.

Quaenam autem *quantitas censeatur parva, et juxta usum hodie permitti possit?*

Sane improbabiler Pasqualigoll putat nimiam mediam unciam chocolatis, ut possit sumi pro parva materia, inepte dicens quod hujusmodi quantitas plus nutrit quam sex unciae alterius cibi: unde tantum admittit octavam vel sextam partem unciae. Et huic opinioni videtur adhaerere Pater Concina ", ubi ait solum posse admitti aliquid pulveris chocolatis cum aqua ita admixtae, ut aqua sapida efficiatur, et stomacho attemperetur: caeterum non dubitat chocolatem posse sumi per modum medicinae ad instar electuarii. — Contra vero, merito Salmant. " rejiciunt Leandrum ¹⁴ et Turrianum qui permittunt potionem duarum unciarum chocolatis. — Alii, ut Pinelo ·) apud Salmant. ·), Felix Potestà, ac Auctor adnotationum ad Anacletum ¹⁵ permittunt unam unciam

Quaeritur
quantitas
concedatur.

· 2· 2·, qu. 147, art. 6, 3. — · Exercitat 23. «up. propo». 23 Alex. VII. v. *Eadtm ex causa*, fol. 257. — · Tr. 23, cap. 2, n. 62, i. t. — 4 De Praec. decal., qu. 10, art. 1, n. 8, v. *Idem*. Cfr. tamen in propo». 29 Alex. VII, n. 20. — · Decal., lib. J, cap. 6, § 2, n. 13. — · De Praec. Eccle., n. 21. — · Exam., tom. 1, num. 2879. — · Tr. 9,

qu. 2, de Jejun., CAp. 1, qu. 6, resp. 3. — · 2· 2·, qu. 147, art. 4, ad 3. — H Tr. 23, cap. 2, num. 63, " Prax. jejun., deci-. 141, n. 6 — u Dissert. 2, cap. 11, n. 5 ct 6. — u Tr. 23, cap. 2, n. 63. — 14 De Praec. Eccles., tr. 5, diap. 5, qu. 5. § 4. — *Felix Petal.*, torn. 1, num. 2877. — " Tr. 10, de Praec. Eccl., dist. 2, qu. 1, n. 6.

d) Turrianus (non dtatus a Salmant.), *Sunt, mor, part. 1, cap. 256, dub. 24*, dicit «chocolatis potum licere absque jejunii violatione, «si parum habeat admixtum sacchari vel alterius cibi similis»; violari autem jejunium, si ejusmodi potioni «tantum cibi admiscetur, ut non maneat in statu potus». Et *dub. 27*, non amplius de chocolate, sed generaliter lo-

quens, negat quantitatem duarum unciarum communis cibi salis esse ad peccatum mortale.

Antonius de Leon Pinelo, a Salmant. *loc. cit.*, allegatur, ut qui concedat unam unciam cum dimidia pastae chocolatis; at re vera Pinelo, *Question moral si el Chocolate, etc., part 3, n. 20 et seqq.*, non ita perspicue loquitur, nec videtur rem plane determinare.

et dimidiam chocolatis cum dimidia sacchari /Λ

Rationabilius tamen card. Brancatius admittit potionem unius unciae chocolatis (cum quinque unciis aquae, ut ait) non frangere jejunium; vel, ut admittunt Escobar «4 Salmant. *, Viva ", et Renzi cum Hurtado" unam unciam chocolatis cum dimidia sacchari.

Spectata autem hodierna consuetudine, Pater Milante sic scribit: *Dico... in praesentiarum esse absolute licitam chocolatae potionem in moderata sexquiunciae quantitate* (id est unciae cum dimidia); *quia parvitas materiae ex consuetudine introducta et tolerata ab Ecclesia omnino excusatur a culpa... Dixie ex tolerantia Ecclesiae, quia ex laudata permissione hodie chocolata in praefata quantitate sumpta, communalis potus semel dumtaxat in die permissus evasit.* — Et quidem valde probabiliter: dum communis usus fert, ut mihi constat, non minus quam unciam cum dimidia chocolatis in ordinariis cyathis solere immitti.

Branca/, DiMert. de potu ChocoL. fol. 197. — 1 Exer. dUL23, rap. propo», 23 Alex. VII, v. Oka igitur, et v. Dixit tx lokrantia, fol. 256 et 257. — Fftu, de Praec. decal., qu. 10,

Dicit autem Viva, quod tunc chocolates habet rationem potus, quando uncia chocolatis et media sacchari miscentur septem unciis aquae. — Sed hoc videtur contra communem usum; neque hoc congruit ei quod dicit ipse Viva», et quod proferunt Leander *, DianaEscobar Potestà, etc., nempe, tunc chocolatem non habere rationem potus, cum illa aequat quantitatem aquae. Unde melius videtur sufficere quod praefata permissa quantitas sumatur cum aqua, quae de more solet in usualibus cyathis adhiberi.

1024. — « 2° Jejunium non solvitur per « collatiunculam vespertinam, etsi haec « non ad somnum, sed ad nutritionem or « dinetur: quia consuetudo permittit βλ « Addo: vespertinam; quia sine causa non « licet illam sumere mane vel meridie. « Ex justa tamen causa licet utrumque; « ut si fiat ratione debilitatis, negotiorum, « studiorum. Sine ea erit veniale tantum, « cum non violetur substantia jejunii ». [Ita Viva2, et Salmant.3 cum Lessio, To- leto, Sanchez % Cajetano Filiuccio J

art. 1» n. 8, v. Idem. — Pokstà, Exam., tom. 1, η. 2877. — • De Praec. decal., qu. 10, art. 8, n. 5. — • Tr. 23, cap. 2 n. 82. • Less., lib. 4, cap. 2, n. 11. • Tokt., lib. 6. cap. 2, n. 5.

Cclku
teipttttii
nofl wbi
JejuBux

D Si nempe quantitas illa sex unciis aquae misceatur.

Escobar, lib. 45, n. 212, pro vasculo, quod gitara vocitatur, concedit « posse unciam chocolate cum uncia sacchari admisceri ». — Idemque tenet Renzi, in 4 Praec. Eccl., cap. 2, qu. 18.

b) Salmant., loc. cit., n. 63, admittunt « uncam unciam pastae chocolati », dummodo non addatur alia materia in notabili quantitate; • ita ut, tam pasta chocolati quam saccharum quo dissolvitur seu diluitur, ad duas uncias nunquam perveniat •.

• Viva, in propos. 29 Alex. VII, n. 20, communius ait esse et in praxi tenendum, quod potio chocolatis frangat jejunium; sed si quis vellet esse tantum potum usualement ideoque non frangere jejunium, rationem potus habituram esse ait: « quando sex unciis circiter aquae... nonnisi uncia chocolatis admiscetur et media uncia sacchari ». Sed de Praec. decal., qu. 10, art. 1, n. 8, v. Idem, dictam potionem licitam esse ait, si « septem vel octo unciis aquae addatur una unda chocolatae et media sacchari ». Et ita fere etiam Hunadus, Resol. mor, tr. 10, Append., n. 69, quamvis a Renzi dtetur ut refert S. Alphonsus.

1) Viva, de Praec. decal., loc. cit., et «m

propos. 29 Alex. VII, n. 20, id praetermittit. Cfr. notam i hic supra.

*» Leander, loc. cit., qu. 5 in prine.; Diana, part. 11, tr. 6, resol. 53bit; Escobar, loc. cit., n. 212, id asserunt, quando chocolatis quantitas excedit aquae quantitatem.

1024. — Ex consuetudine etiam (ubi haec invaluit) licet aliquid mane sumere. Quaesitum enim fuit a S. Pœnitentiaria: « Utrum permitti possit (in regione Canadensi), ut mane diebus jejunii, parva quantitate sumatur cafeum aut chocolatum, cum frustulo panis ». Cui S. PoeniL die 21 Novembris 1843, respondit: « Eos, qui talem usum sequuntur, non esse inquietandos •.

b) Sanchez, Consil., lib. 5, cap. 1, dub. 27, n. 2, satis innuit id non plus esse quam veniale, dum negat comestitionis horam, ad jejunii essentiam pertinere. In ceteris omnino concordat.

( ) Cajetanus, Sum., v Jejunium, cap. 1, i. f. id negat fieri posse, nisi in necessitate cum episcopi dispensatione. In commentariis vero ad 2am 2a., qu. 147, art. 6, v. Tertii vero, episcopi dispensationem non requirit, nisi quando dubium esset de necessitate.

Filliucdus, tr 27, part. 2, n. 28, concordat, loquens de eo qui in meridie cocnulam

et communi. — Ibidem dicunt Fagundez et Leander, quod venatio sufficit pro causa justa tempus commutandi).

QmUtu < Quoad ejus *quantitatem*, communiter
Miiww. « designatur quarta vel quinta pars inte-
« grae coenae; ut contra Dianal, Turria-
« num, etc. docet Reginaldus⁴, Laymann⁵,
« Filliuccius⁴, dicens ita decisum esse in ce-
« lebri academia theologorum, qui omnes
« in quartam partem consenserunt. Idem
« probat Escobar⁶, si quidem coena ordi-
« naria duarum librarum pondus non ex-
« cedat; quia talis in reliquis praeceptis
« modica censetur: ac proinde tanto quis
« magis minusve peccat, quanto magis
• vel minus transgreditur. — Adde, qui-
« busdam locis ex consuetudine plus per-
« mitti saecularibus quam religiosis; nobi-
« libus quam plebeis; et in frigidis regio-
• nibus quam in aliis: ut notat Laymann⁴
• et Bonacina⁷ r). — Plus item quibusdam
« in locis, in vigilia Nativitatis Domini (et
« alibi in Coena Domini) permitti ex con-
« suetudine dicit Medina, Cajetanus⁸ f), et
« Sanchez⁹, Escobare: quod Bonacina non
« improbat ubi ea consuetudo est recepta.

Qualitax
aboruni in
inflatione.

« Quoad *qualitatem*, in ea prohibentur
• cibi ad nutritionem communiter ordi-
« nati, quique inter fercula fere appo-
« nuntur. Permittuntur autem leviores, ut
« fructus aliave ex saccharo et mele con-
« fecta; et pro more regionis parum bu-
• tyri et casei, ut in regionibus septen-
• trionalibus, ob fructuum inopiam. —
« Laymann¹⁰ »).

1025. - In serotina igitur refectione duo spectanda sunt: *quantitas* et *qualitas* cibi.

Faund., de 4. Praec. Eccl., lib. 1, cap. 4, n. 16, i. f. •
Lrand., de Praec. Eccl., lr. 5, diep. 5, qu. 39.— 1 Part. I,
tr. 9, resol. I; et part. 4, tr. 4, resol. 117. - *Turnan.*,
Cenaur. theolog., ccutur 3, dub. 27 — • Lib. I. n. 185.—
1 Lib. 4, tr. 8, cap. 1. n. 9, v. f. • Tr. 27. part. 2. n. 33. —
• Tr. 1, exam. 13. cap. 3. n. 61. — • Loc. cit. — *Barthel.*
Mfdina, Sum , lib 1, cap. 14, § 10. — 1 Cornil.. lib. 5,
cip. I, dub. 26, num. 1. — • Loc. cit., num. 62. — *Benac.*,
di»p ult., de Praec. Eccl., qu. I, punct. 3. num. 2. i. f. —

Sed hic ante omnia animadvertendum, inhi»M«»n
praecipue in his attendendam esse *ton-* .«>•io.

suetudinem locorum; ut bene advertunt Cajetanus¹⁰ et alii passim. — Certum enim est quod ubi agitur de consuetudine, tam circa jejunium quam circa omnes alias Ecclesiae leges (quibus nemo negat per consuetudinem derogari posse), auctoritas doctorum recentiorum, licet pauciorum, qui soli de posteriori moderna consuetudine testari possunt, pluris facienda est, et sine dubio praeferenda auctoritati, etsi communiori auctorum antiquiorum, qui nihil de consuetudine imposterum introducenda scire poterant. Cum autem auctores de aliqua consuetudine testantur, id non temere et sine sufficienti fundamento asseruisse credendum est.

His positis, omnibus patet quod antiquitus, praeter unicam comestionem, nulla alia refectio cibi mittebatur. — Tractu temporis introductum fuit aliquid parum sumere fructuum, herbarum, aut dulciarium ad medicinam, ne potus noceret; ut testantur D. Antoninus et Cajetanus de suo tempore. — Postmodum consuetudo obtinuit, etiam ad nutriendum sumere aliquid panis et fructuum, usque ad tres vel quatuor uncias, ut aliqui DD. dicebant; vel usque ad sex, ut alii putabant. — Recentiorum autem, quod ad quantitatem pertinet, alii, ut Holzmann¹¹ “ cum Laymann, Filliuccio, Reginald¹²; Sporer¹³, Wigandt¹⁴; Croix¹⁴ cum Busenbaum; et Elbell¹⁴ cum Henno et aliis, Anacletus¹⁵ », dicunt, ex consuetudine permitti jejunantibus quartam partem coenae Sed haec regula non

• Loc. cit., n. 9. — H la 2• 2•, qu. 147. art. 6, v. *Steundi autem dubii*. — 5. *Anton.*, part. 2, tit. 6. cap. 2, § 9. — ” Dt Praec. Eccle num. 23. v. *Altorum*. *Laym* . lib 4. tr. 8, cap. I. num. 9, v. f. • *Fill.*, tr. 27, part. 2, num 33. • *Begin.*, lib. 4. num. 185. — M Tr 3, cap. I. Append, n. 26. — “ Tr. 5, exam 4, n. v. 5. — u Lib. 3, part 2. n. 12». — u Part. 3, confer. 17. de Collxct ve«p., n. 481. • /tonne, tract, de Peccatis. di»p. 4, qu. b, concl 3. — • Tr. 10, dKC. 2, n. 27.

vespertinam sumeret. Eum autem qui mane eam sumeret, peccatum esse ait n. 27. non tamen lethaliter, n. 72.

r) Bonacina, *disp. ult., dc Praec. Eccl., qu. I, punct. 3, n. 2*, id ex Laymann refert; sed ipse ait standum esse consuetudini receptae in singulis regionibus.

f) Cajetanus, v. Jejunium, *cap. 4*, non loquitur de vigilia Nativitatis Domini, sed ap-

probat consuetudinem quam tenent curiales Romani sciente Pontifice, quos negat jejunium frangere diebus jejunii, • quamvis panem cum acetario seu salatutio comedant vesperi, prout ibi dari consuevit »

1025 Cajetanus. *kn cit.*. testatur etiam panem in collatiuncula sumi posse ex consuetudine.

^ Saltem requirunt ut refectiuncula non

multum mihi arridet: nam vel potest esse nimis indulgens, et ideo reprobant eam Salmant.^l et Diana * cum aliis; vel saltem est valde obscura scrupulisque obnoxia.

Octo on- Melius igitur alii communiter asserunt
coacedon- permitti m collatiuncula octo uncias cibi.
10r Ita Palaus ·, Roncaglia 4 qui asserit sic ferre hodie praxim timoratorum; Viva · Tamburinius ·, Elbel^l, Felix Potestà ·, Mazzotta ·; Diana w, qui ait hanc sententiam ab omnibus admittendam; et Salmant ^{ll} (cum Villalobos e), Turriano, Pasqualigo, Ledesma Trullench, Leandro, etc. communiter), qui dicunt sic hodie tenere communem piorum usum, et sic practical! ab eodem suorum Discalceatorum ordine; sicut (apud ipsos Salmant.) testatur Fagundez ex Suarez de Societate Jesu. — Idem confirmat Pater Milante ** qui auctor, licet rigidarum sententiarum fautor sit, tamen non dubitat sic asserere: *Ut igitur coenula ista innoxia sit, debet esse modica; ita nimirum ut octo unciarum pondus ordinarie haud excedat quantitas Hia quae pro refectiōne sumitur: ita quidem universim viri, qua pie-*

^l Tr. 23, cap. 2, num. 71. — · Part. 1, tr. 9, reol. 1. — · Tr. 30, ditp. 3, punct. 2, § 2, num. 7. — 4 Tr. 9, qu. 2, de Jejon., cap. 1, qu. 5, resp. 1. — · De Praec. decal., qu. 10, art. 3, n. 1. — 4 Dead., lib. 4, cap. 5, § 3, n. 1. — · Confer. 17, n. 493. — · Exam., tom. 1, num. 2886. — · Tr. 2, ditp. 1, qn. 4, cap. 4, § 3, qu. 2. — » Loc. cit., resol. 1. — u Tr. 23, cap. 2, num. 72. · Turrian., Sum. mor., part. 1, dub. 38, cond. 1. · Pasquat., Prax. jejon., decli., 91, n. 4. · Trull., lib. 3, cap. 2, dub. 3, n. 9. · Leand., de Praec. Eccl., tr. 5, disp. 4, qu. 13. — Salmant., loc. cit., n. 72. · Faund., de 4. Praec. Bed., lib. 1, cap. 4, num. 13. — u Exercit. 23,

tale, qua doctrina pollentes, docent et ad praxim reducunt.... Dixi: ordinarie; *quia justa ex causa poterit esse majoris ponderis et quantitatis, quando videlicet aliquis majori eget nutrimento.* Quod ultimum etiam communiter doctores admittunt. — Quapropter, cum censeant Salmant. l3 cum Sanchez ·); Viva u, Elbel ”, Sporer e); et Vidal, Tamburinius, Leander ac Diana, apud Croix *, duas uncias in refectiuncula non reputari excessum gravem; consequenter tenere debent eum a culpa excusari qui majori indiget nutrimento, ef per duas tantum uncias coenulam excedit.

Caeterum quantitas octo unciarum ita hodie usu recepta est, ut indistincte permittatur etiam iis qui cum illa ad satietatem reficiuntur; ut dicunt Sporer f); Croix cum Villalobos t), Fagundez et Bonacina t); Tamburinius ”, Elbel ”, et Holzmänn l0 cum communi.

In vigilia autem Nativitatis Domini, ex consuetudine permittitur quantitas duplo major; ut dicunt Viva M, Holzmänn ”, Mazzotta M, Roncaglia A — Immo San-

sup. propos. 23 Alex. VU, v. *Ut igitur coenuta*, fol. 258. — “ Loc. dt., num. 72. — 14 De Praec. decal., qu. 10, art. 3, n. 3, i. f. — “ Part. 3, confer. 17, de Collatiunc., n. 494. — Vidat, Arca vital., v. *Jejunium*, n. 140. · Tambur., Decal., lib. 4, cap. 5, § 3, num. 1, i. f. · Leand. loc. dt., disp. 4, qu. 14. · Diana, part. 10, tr. 14, reol. 66, v. *Nota vero*. · “ Lib. 8, part. 2, n. 1300. — Fagund., de 4. Praec. Eccl., lib. 1, cap. 4, n. 13. — w Decal., lib. 4, cap. 6, § 3, n. 1. — “ Confer. 17, n. 493. — » De Praec. Eccles., n. 24, v. f. — * De Praec. decal., qu. 10, art. 3, n. 2. — · Loc. dt., n. 23, v. *Alterum* — ■ Tr. 2, disp. 1, qu. 4, cap. 4, § 3, qu. 2.

f) Sporer, loc. cit., n. 27, negat multum discedere a sua sententia eos qui sic tenent. < Et sane, subjungit, si constaret de ejusmodi consuetudine legitime introducta, haec sententia multum faceret ad eximendos scrupulos religiosioribus ».

k) Croix, lib. 3, part 2, n. 1299, affert quidem hanc sententiam, pro qua auctores relatos citat; sed ipse regulam aliam, quae sibi probabilior videtur, exponit, scilicet: restringendam esse quantitatem ad quartam circiter vel quintam prandii partem. — Atvero Villalobos non aliud habet quam quod supra, nota c relatum est; et Bonacina, disp. ult., de Praec. Eccl., qu. 1, punct. 3, n. 2, non determinat ipse quantitatem, sed dumtaxat ait standum esse regionis consuetudini.

Roncaglia, tr. 9, qu. 2, cap. 1, qu. 5, resp. 2, concedit etiam triplo majorem collatiunculam.

Vifiliu
XitAluan
«ditv da
Pio Bijor,

chez l cum Medina O/ Elbel l>, Palaus k>; et Salmant. ’ cum Medina, Barbosa, Ledesma, Fagundez, etc., dicunt in ea nocte posse sumi quantumlibet de fructibus, herbis et dulciariis, non autem de pane; quia hanc asserunt esse consuetudinem Ecclesiae ab omnibus receptam. Hanc tamen consuetudinem Mazzotta apud nos negat adesse; et ego, cum Pasqualigo et Renzi saltem de illa dubito. — Duppiem autem refectiunculam Sanchez, Azor Diana, Tamburinius, etc., apud Croix·; Mazzotta⁴ et Roncaglia[@] admittunt, etiamsi vigilia Nativitatis adveniat in sabbato Quatuor Temporum, hoc est, etiamsi festum Nativitatis accadat in die lunae; quia id conceditur ratione laeti-

cui «
ut-Mto.

^l Consil. mor., lib. 6, cap. 1, dob. 26, n. 6. — · Tr. 23, cap. 2, num. 73. · Barbosa, lo cap. *Ex parte*, de observ. jejuni., n. 3. · Petr. Ledesma, Sum., part. 2, tr. 27, cap. 2, concl. 4, dub. 2. · Fagund., de 4. Praec. Eccl., lib. 1, cap. 4, n. 19. — Maxxotta, tr. 2, diip. 1, qu. 4, cap. 4, § 3, qu. 2, 1. t. — Sanch., Conill., lib. 5, cap. 1, dub. 26. n. 3. · Diana, part. 9, tr. 6, resol. 17. · Tambur., Decal., lib. 4, cap. 5,

tiae et solemnitatis. Probabilius tamen umiuuo. advertit Sanchez ·, quod si quis in meridie anteverteret refectiunculam, non posset excedere octo uncias; quia tunc non adhuc festum incepit.

In vigilia autem Paschatis aut Pentecostes dicunt Viva et Salmant. non permitti duplicem coenulam; sed tantum posse sumi ex consuetudine decem vel undecim uncias: cum Leandro[#] Pasqualigo i) et Quintanadvenas 'A — Sed de hac consuetudine apud nos etiam dubito <.

1026. · Quoad *qualitatem* vero dbi in coenula sumendi, hodie commune est posse comedi panem, fructus, oleas, herbas et dulciaria, ut dicunt Viva^l, Salmant. · cum Laymann, Navarro, Azor, Palao, etc. com-

§ 3, num. 8. · ’ Lib. 3, part. 2, num. 1301. — 4 Loc. du, qu. 2. — · Tr. 9, qu. 2. αψ. 1, qu. 5, rwp. 2, L. f. — · Loc. dt., n. 6. — ’ De Prate, decal., qu. 10, an. 3, nom. 3. — ■ Tr. 23, cap. 2, num. 77. · Laym., lib. 4, tr. 8, cap. 1, num. 9. · Navar., Man., cap. 21, num. IX · Axer, part. 1, hb. 7, cap. 8, qu. 7. · Palaus, tr. 30, dup. 3, punct. 2, § 2, num. 6.

Goid de
Tirili Pa-
·cbftCll ef
Penteco-
·te».

la cōllAūo
ne liciti
¶uct pan-
troctax.dal
cixrix.

surrectionis; deinde negant etiam posse in vigilia Pentecostes sumi collatiunculam duplo majorem; posse tamen hac die sumi collationem decem vel undecim unciarum, pro quo citant Leandrum.

p> Leander, de Praec. Eccl., tr. 5, disp. 4, qu. 23, dicit posse in tribus dictis vigiliis sumi, etiam « seclusa consuetudine », decem vel undecim uncias, sed non duplo majorem collatiunculam. Male citatur a Salmant. pro vigilia Resurrectionis.

v> Pasqualigo videtur idem concedere quam in vigilia Natalis Domini, nam in *Praxi jejuni., decis. 93, n. 2*, licitam esse ait in vigiliis Resurrectionis et Pentecostes ampliorem refectiōnem; quod autem possit esse eadem ac in vigilia Natalis, satis innuit *n. 3 et 4*, ubi opinionem suam inde probat, quod consuetudo possit de casu ad casum extendi.

r) Quintanadvenas, obscuris verbis a Salmant citatus, absolute negat, de Praec. Eccl., tr. 9, singul. 15, n. 5, i. f., refectiunculam posse esse ampliorem in duabus his vigiliis, quia, cum hujusmodi consuetudo « adhuc revera introducta non sit, gaudere non valent illius effectum, scilicet ampliori collatione ». — Sed circa hoc recole ea quae S. Alphonsus initio hujus numeri dixit de auctoritate recentiorum, antiquiorum auctoritati praeterenda, ubi quaestio movetur de consuetudine.

O Uncia de qua agitur in argumento de jejunio, est uncia Romana, quae aequivalct 29 grammis et 20 centesimis novi ponderis; libra autem (12 unciarum), 350 grammis.

munitur.— Caeterum §porer Elbel2 cum Marchantio,Tamburinioe> et Burghabera>, dicunt quod, spectata moderna consuetudine, tuta est sententia quod in collatione vespertina non est attendenda qualitas ciborum, sed tantum quantitas; adeo ut ex omnibus cibis qui die jejunii sumi possunt in prandio, etiam piscibus, leguminibus, ovis, etc., adhuc liceat sumere in coena. His videtur se adungere Bonacina ·, dicens: *Ex quo patet, m secunda refectiuncula..... magis servandam esse quantitatem quam abi qualitatem*

1027. - Huic opinioni non universe acquiescendum est; nam Dubitatur F. *An in coenula liceat sumere ova, cuihaec sint permissa?*

Affirmant Sporer 4; cum Pasqualigo et Vidal, apud Croix·. — Sed hoc omnino negandum ; ut dicunt Viva ", Potesta ', Mazzotta8, Roncaglia'; et Tamburinius10 cum Sanchez, Filliuccio et Diana, Ratio, quia ova sunt maximae substantiae, et ideo a consuetudine communiter rejiciuntur.

AT Tantum permittunt Busenbaum (*num. 1024, in fine*), Laymann *, Holzmann et Elbel pro regionibus frigidioribus sumere parum casei vel butyri, — Verumtamen Viva *, Potesta f>, Tamburinius 13 et Mazzotta 14 id indiscriminatim permittunt. Hocque probabiliter apud nos admittitur, et in usum deducitur a pluribus perdoctis junioribus, et praesertim a doctissimo meo magistro ac Illustrissimo episcopo D. Julio Torni, pro eis qui jam dispensati sunt ad lacticinia: modo non sumatur plus quam una uncia casei, vel ad

1 Tr. 3, cap. 4, **Appendi**. 32. — 1 Confer. 17, de Collai, vetp., n. 483. - *Marchant.*, Tribun., part. 2. tr. 12 (ulc.)t lit. 3, qu. 3, dub. 1. — · Diip. ult., de Praec. Eccl., qu. 1. punct. 3, num. 3. — 1 Loc. dt., nom 32. — *Pasqual.*, Prix.)ejun., ded«. 115, n. 7. · *Vidal*, Arca vital., v. *Dt Jejunio*, n. 140. · Lib. 3, part. 2, n. 1308. — · De Praec. decal., qu 10, art. 3, n. 3. — 1 Exam., tom. 1, n. 2-86, ▼,(-.*· Tr. 2, diip. 1.

1026. - a) Tamburinius et Burghaber his verbis ab Elbel citantur. · Videantur de hoc [scii, de qualitate ciborum in collatione] Tamburini..., Burghaber^.. ». At revera, hi duo auctores: Tamburinius, *loc, cit.*, § 3, n. 3; Burghaber, *Ceutur 1, :as. 74*, principium hoc generale non habent.

1027. - a) Holzmann, *de Pracc. Eccl., n.23*, ait in iis frigidioribus regionibus attendendum esse tantum ad quantitatem, <ita ut quoslibet

summun una cum dimidia. — Idem ait Palaus 16 de biscocctis cum ovis vel butyro confectis: modo eorum non sumatur plus quam una vel altera uncia.

Hic notandum quod nuper per quemdam confessarium supplicatus fuit Summus Pontifex Benedictus XIV, ut explicaret an revera liceret in serotina collatiuncula parum casei sumere iis qui in quadragesima et vigiliis sunt dispensati ad lacticinia. — Pontifex supplicationem transmisit ad S. Poenitentiariam, quae sic rescripsit: *Sacra Poenitentiaria, optime conscia mentis Sanctitatis Suae, ex speciali auctoritate ejusdem respondet non licere*; rationem afferens quod illud/?!!!- nantes expressum in bulla *Libentissime* praefati nostri Pontificis Benedicti XIV (ubi dictum fuit, dispensatos ad carnes vel ad lacticinia, *opus habere eo cibo eaque utiportione d) quibus utuntur omnes jejunantes rectae, meticulousae conscientiae*), intelligitur de rigore jejunantibus quadragesimali jejunio, in quo tam carnes quam ova et lacticinia vetantur.

Deinde dubium subortum fuit, an S.Poenitentiaria illud *Optime conscia mentis,etc.* dixerit ex sua interpretatione, vel ex proprio oraculo Pontificis. Idcirco idem confessarius iterum Papam supplicavit, ut ipsemet mentem suam explicaret. — Venit responsum (quod ego ipse authenticum observavi, et nunc apud me est), in quo sic dicitur: *Sacra Poenitentiaria de mandato SS. Domini, qui suis ipse oculis retroscriptam epistolam dignatus est legere, respondet vera esse, et pro veris habenda*

qu. 4, cap. 4, § 3, qu. 1. — · Tr. 9, qu. 2, cap. 1, qu. 5, resp. 2. — » Decal., lib. 4. cap. 5, § 3, n. 5. - *Sanck.*, Comit, lib. 5, cap. 1, dub. 25, n. 4. · *Fut.*, tr. 27, part. 2, n. 30. · *Diana*, part. 1, tr. 9, resol. 1; et part. 4, tr. 4, retol. 117. — « Lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 9. poit med. — » De Praec. decal., qu. 10, art. 3, num. 3. — u Loc. cit., num. 4. — 14 Loc. dt.. qu. 1. — u Tr. 30, disp. 3, punct. 2, § 2, n. 6.

cibos in collatione vespertina licite sumamus, quos licite sumimus in coena meridiana».

6 Elbel, *conf. 17, de Collât, vesp., n. 483*, id sane habet; sed addit etiam generale principium, quod ci S. Doctor num. praec. tribuit fJJPotestà,n.2886yconcedit «parum casei».

Ita exemplar ms. quod asservatur in Archivo Val(tom. 110, f.647 et seqq., Bened. XIV, ad Prine.); Bullarium vero (edit. Venet. 1778 et Praten. 1845) mendose scribit *potione*.

quae constat ab eadem Poenitentiariafuisse rescripta. Datum Romae in S. Poenit., die 23 Julii 1756 ».

Sed super hoc aliud dubium ab aliquibus factum fuit: *An hujusmodi declaratio Pontificis indigeat universali promulgatione utfideles obliget?*

Dubitatio orta fuit ex eo quod dicunt doctores, nimirum quod interpretationes sive declarationes, etiam authenticae, factae scilicet ab ipso legislatore vel a successore aut ejus superiore, indigent promulgatione ut vim legis habeant. — Attamen dicimus distinguendam esse declarationem pure talem, a declaratione non pure tali, sive ab interpretatione. *Declaratio pure talis* est illa quae clare a principio inest in ipsa lege, id est cum sensus declaratus totus jam in lege continebatur. V. gr. si lex loquatur de filio, et dubitetur an de filio legitimo vel spurio; si legislator declaret intelligi de legitimo, jam sensus clare in lege inest a principio. *Declaratio* autem *non pure talis* sive interpretatio, est illa cujus sensus non clare est in lege imbibitus, sed infertur ex aliquo argumento: puta quod nomine patris veniat etiam avus; nomine mortis naturalis veniat etiam civilis; et similibus.

Hinc dicimus cum sententia communi, quam tradunt Castropalaus * cum Suarez^, Vasquez ·>, Salas, etc. (citatis ibidem), Holzmann ·, Sporer, Lacroix4, Salmant. ·, quod declaratio *pure talis* illius sensus qui clare jam inest in lege, non indiget promulgatione, sed obligat omnes qui declarationem illam jam sciunt: cum ipsa non sit nova lex, sed a principio in lege sit imbibita. — Declaratio contra *non pure talis*, sive interpretatio alicujus sensus obscuri vel ambigui, qui dubius est an insit vel ne in ipsa lege, sed ex argumento infertur; hujusmodi declaratio ut obliget indiget promulgatione. — Unde recte ajunt Palaus · et Suarez,f) quod de-

· Tr. 3, diip. 5, punct. 8, § 1, n. 6. cum § 3. n. 3 · *Salas*, de Legib., diip. 21, icct. 12, num. 25, coroll. 5. — · De Lege, n. 543. — · Supplem. decal., cap. 1, n. 330. —

<) Suarez, *de Legib., lib. 6, cap. 1, n. 2 et 3*, loquitur de quacumque declaratione a principe facta, et requirit ut promulgetur.— Vasquez a Palao hic non citatur.

clarationes omnes quae non fiunt a legislatore, sed ab ejus successore aut superiore, semper indigent nova promulgatione ut obligent. Ratio, quia successori aut superiori non est tam aperta mens primi legislatoris, sicut ipsi legislatori nota est; ideoque, ut illi aliquid declarent, etiamsi explicarent aliquem sensum jam in lege existentem, semper opus habent recurrere ad argumenta et interpretationes; et propterea semper videntur aliquid novi constituere. Saltem (ut ait Pater Suarez T) hujusmodi declarationes, prout sunt responsa declarativa Pontificum, obstringunt ad illam interpretationem tuendam, sive ad servandum antiquum jus secundum illam interpretationem. Verumtamen idem Suarez § sic addit: *Ut ergo authentica sit interpretatio, oportet ut habeat omnes legis humanae conditiones; atque adeo ut sit justa, procedens a legitima potestate, sufficienter promulgata, etc. Unde consequenter fit, ut haec ipsamet lex humana interpretativa alterius exposita sit dubiis et obscuritatibus, ac subinde ut etiam propter illam aliae interpretationes necessariae sint.*

His positīs, concluditur in nostro casu quod, cum sensus explicatus a Pontifice, legis ipsiusmet conditore (nempe, verbum *jejunantes* accipiendum esse pro rigore jejunantibus),jam totus insit in lege (totum enim quod significet abstinentiam tam a came quam a lacticiniis, jam in verbo *jejunantes* continetur); propterea haec declaratio non indiget promulgatione: tum quia explicatus est sensus jam in lege imbibitus, tum quia ab ipso legislatore declaratus est.

Sed post haec scripta, regnans Pontifex Clemens XIII, per bullam quae incipit *Appetente*, sub die 20 Dec. 1759, in hoc puncto omnia sustulit dubia, dicens: *Sive nova infringendis jejunii legibus, vel opinionum commenta, vel a vera jejunii vi*

· Lib. 1, n. 574, cum n. 824. — · Tr. U, de Legib., cap. 3, n. 30. — · Tr. 3, diip. 5, punct. 3, § 1, n. 2. — 1 De Legib, hb. 4, cap. 14, n. 6. — · Lib. 6, cap. 1, n. 3.

i) Suarez, *de Legib., lib. 6, cap. 1, n. 2 et 3*, utique hoc dicit; sed idipsum dicit de quacumque le^is declaratione, ut dictum est nota superiori.

n oon
ed u n.

AT

Declaratio
pere lallii,
rt eoa pure
uili.

Pare U-
lii non In
dijet pro-
selfatio-
M

Non pare
talli Indi
t

D«iara
Bencui
cdirvnon

“*

Diipenia-
li nequeant
uti laetici-
nili in eoe
nuta.

et natura abhorrentes consuetudines, humani pravitae ingenii novissime sint inventa, ea omnia radicitus convellenda curretis. In quibus profecto abusus illum censemus omnino numerandum...., cum nonnulli, quibus ob justas et legitimas causas ab abstinentia carniū dispensatum fuerit, licere sibi putant potiones lacte permixtas sumere. Contra quam praedicto Praedecessori Nostro visum fuerit, qui censuit tam dispensatos a carniū abstinentia, quam quovis modo jejunantes, unica excepta comestione, in omnibus aequiparandos iis esse quibuscum nulla est dispensatio; ac propterea tantummodo ad

• Tr. 23, cap. 2, n. 30. -*Santh.*, Consil., lib. 5, cap. 1,

t) Ii tamen qui ad jejunium tenentur licite uti possunt in serotina etiam refectione condimentis in induito permissis, quia illa vi indulti, olei locum tenent: dummodo in induito non sit posita restrictio, quod ea condimenta adhiberi possint in unica comestione. Ex declaratione S. Poenitentiariae, 16 Januar. 1834. Hic in edit? S. Alphonsus aliud quaesitum ponebat: «*An dispensati ad carnes in quadragesima possint vespere diei dominicae in coena carniū vesci?*»

• Ipse arbitror licite vesci posse, eo quod in dominicis permissa quidem est secunda comestio contra vero, respectu ad carnes in quadragesima vetitas jam adest dispensatio; unde in hujusmodi casu nulla apparet lex id prohibens. — Quidam opponunt responsum datum a Benedicto XIV archiepiscopo Compostellae, in Brevi Si *Fraternitas tua* (inserto in Epistola encyclica quae incipit *Libentissime*), ubi Pontifex, quaesitus: *An ii, quibus concessum est vesci carniū, possint in vespertina refectione ea quantitate carnis vesci, quae jejunantibus permittitur?* Respondit: *Non licere, sed opus habere eo cibo eaque uti portione, quibus utuntur homines jejunantes rectae meticulosae conscientiae.* Hinc ille arguebat, dispensatos nec etiam in dominicis posse in coena carnes edere. Sed respondetur, prohibitionem Pontificis locum habere pro solo casu, quo dispensati ad unicam tenentur comestionem, juxta declarationem ab eodem Pontifice peractam (ut supra vidimus), nempe, quod etiam ad carnes dispensati diebus extra dominicam tenentur ad unicam comestionem; quia ipsi etiam reputantur jejunantes ea parte qua possunt Lex igitur qua carniū vesci prohibetur in coena, non est pro iis quibus secunda comestio permittitur — Idemque puto dicendum pro senibus, pro mulieribus praegnantibus aut lactantibus, ac praeterea pro convalescentibus, et fabris sive operariis, atque aliis hujusmodi, qui ob

unicam comestionem posse cantem vel quae ex carne trahunt originem adhibere. Quatenam autem sint quae ex carne originem trahunt, habetur in can. *Denique 6, dist. 4*, ubi dicitur: *Ab omnibus quoque quae sementinam carnis trahunt originem, jejunemus: a lacte videlicet, caseo et ovis.* — Itaque dispensatis non permittitur in collatiuncula alius cibus nisi ille qui permittitur non dispensatis <Λ

1028. – Dubitatur 2°. *An in coenula permittantur pisces?* — Hic plures concurrunt doctorum sententiae:

Id absolute negant Salmant. l cum Sanchez, Ledesma et Palao, ex communi

dub. 25, n. 4. • *Palans*, tr. 30, disp. 8, punct. 2, § 2, n. 6.

laborem aut infirmitatem sunt ad carnes dispensati». — Quam S. Alphonsi sententiam S. Poenitentiaria confirmavit. Ad quaesitum enim: «An illi qui dispensantur super observantia jejunii ob exercitum laboriosae artis in quadragesima, cum indultum concessum est vescendi carniū et lacticiiniis (pro unica comestione), possint uti carniū et lacticiiniis quoties per diem edunt, sicut diebus dominicis, quibus jejunium non praecipitur?» S. Poenitentiaria, die 16 Januar. 1834, respondit: «Fideles qui ratione aetatis vel laboris jejunare non tenentur, licite posse in quadragesima, cum indultum concessum est, omnibus diebus induito comprehensis vesci carniū aut lacticiiniis per idem indultum permissis, quoties per diem edunt». Haec tamen resolutio non valet in dioecesi, cujus episcopus, auctoritate apostolica concedit fidelibus, ut possint semel in die vesci carniū et ovis; iis vero qui ratione aetatis et laboris jejunare non tenentur, permittit ut ovis saepius in die utantur. Quod constat ex declaratione S. Poenitent, die 27 Maji 1863. Nec sunt isti aequiparandi infirmis: ex ead. S. Poenit declaratione:

Praeterea eadem S. Poenit, ad quaesitum: «An ii qui ratione affectae valetudinis a lege jejunii dispensati sunt, possint iis diebus, quibus per indultum esus carniū concessus est, saepius per diem carniū vesci?» Respondit 16 Martii 1882 (reformans aliud responsum de die 27 Maji 1863): «Fideles qui ratione affectae valetudinis, a lege jejunii seu unicae comestionis eximuntur, licite posse in quadragesimae diebus, quibus esus carniū per indultum permissus est, toties carniū vesci quoties per diem edunt».

1028. – «J Petrus de Ledesma citatur utique a Salmant. ut refert S. Alphonsus, sed dicit tantum, *Sum.*, part. 2, tr. 27, cap. 2, conci. 4, dub., comedi posse in coenula panem cum aliquot fructibus, «seu alia quapiam re simili».

(ut asserunt), etiamsi pisces sint parvi et siccati; quia, ut ajunt, nullibi est haec consuetudo. — Attamen Laymann b) cum Azor concedit pisciculum sale coctum. — Tamburinius! autem tenet pisces sale coctos, sive parvos sive magnos, hodie vetitos non esse; et assentit Viva * putans hanc consuetudinem jam introductam esse.

Immo Sporer § et Elbelc); et Vidal d), Marchant d), Pasqualigo ac Burghaber, apud Croix4, dicunt, juxta hodiernam consuetudinem licitum esse vesci piscibus, prout in prandio: modo quantitas debita servetur.

Caeterum Bonacina6, et Vivae ac Mazzotta .) probabiliter ajunt, hodie ex consuetudine jam apud nos recepta (quam mihi confirmarunt alii docti et probi juniores) posse sumi in coenula exiguam partem, v. gr. duas vel tres uncias piscis majoris. — Hancque consuetudinem confirmat et approbat ut licitam Magister Milante ubi sic ait: *Nec scrupulosus quidem theologus audet infitiari* (licitum esse vesci pisciculis recentibus); *praeser-*

¶^pi

Dead, lib. 4, cap. 5, § 3, n. 8. — De Praec. decal., qu. 10, art. 3, num. 3. — Tr. 3, cap. 4, Append., num. 32. — Patqval., Prax. jejun., ded., 118, num. 2 et aeqq. Burghab., Centur. 1, caa. 74. • Lib. 3, part. 2, n. 1302. — Disp. ult., de Praec. Eccl., qu. 1, punct. 3, n. 3. —

b) Laymann, lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 9, adducit Azor concedentem, part. 1, lib. 7, cap. 8, qu. 7, parvum pisciculum. Et ipse Laymann addit: «Puto autem loqui de pisciculo parvo, qui fumo siccatus vel aceto maceratus sit, qualis etiam inter leviores cibos numerari solet».

() Elbel, n. 483, pro frigidioribus regionibus concedit «modicum.... piscium». Sed addit praeterea generale principium de quo supra». 1026 apud S. Alphonsum.

d) Vidal, Arca vital., v. De jejunio, n. 125 (Vivaldus enim videtur a Croix ex typographico mendo referri); et Jacobus Marchant, Résolut, pastoral., part. 2, cap. 5, negant esse mortale.

«JMazzotta, tr. 2, disp. 1, qu. 4, cap. 4, ^3, qu. 1, negat sibi videri mortale.

1029. – a) Drexelius, in opusc. inscripto: *Aloe antarum, sive de Jejunio, lib. 2, cap. 4, § 1, sub 3*, concedit tres aut quatuor uncias panis, et potum non copiosiore quam qui concessio pani sufficiat in vehiculum; sub 4, addit posse adjungi modicum bellariorum aut fructuum, aut etiam pisciculum aceto et oleo maceratum. Sed sub 5, loquens de eo qui diffi-

tim quia et viri prudentes ac docti, immo regularium communitates, eisdem vesci etiam in antepaschali jejunio consueverunt.... Ut ingenue meam hac in re proferam sententiam, attenta praesenti disciplina, sine ullo scrupulo posse etiam magnos pisces in eadem quantitate permitti existimo.... Unde, sicut hodie in prandio licet grandes pisces comedere, licet pariter in coenula cum debito moderamine manducare.

1029. – Dubitatur 3°. *Utrum liceat sumere octo uncias panis cocti cum aqua et oleo?*

Prima sententia affirmat: quam tenent Diana8, Sporer cum Bossio et Drexelio ac Bonacina citans Azorium b) (sed non bene: nam Azor b) ibi nihil aliud admittit, nisi aliquid panis, ne alii cibi soli noceant); item Elbel10, qui probabilissimam vocat; et Laymann dicit non carere aliqua probabilitate. — Ratio, ut dicunt, tum quia, si panis et liquor se junctum sumi possunt, cur non una simul? tum quia, licet panis crescat pondere, non tamen acquirit rationem majoris substantiae quoad nutritio-

Octo uncias panis cocti cum aqua et oleo.

De Praec. decal., qu. 10, art. 3, n. 3. — Exercitat. 23, super propo. 23 Alex. VU. r. Sed num, pa 25 — Part. 10, tr. 14, reaol. 58, v. Sid quia. — Tr. 3, cap. 4, Append., n. 31 et 32. Baisiul, de Jubil. sect. 4, cap. 18, n. 128. — Part. 3, confer. 17, de Collat, vesp., n. 8.

cile sic ingerit ac digerit: «Huic ergo permitimus: E pane et potu quem sumeret, ofiam aut jusculum sibi coqual., modo illam, quam statuimus quantitatem, comedendo non excedat».

b) Bonacina, disp. ult., de Praec. Eccl., qu. 1, punct. 3, n. 3, id non habet, neque Azorium citat pro hac opinione. — Azor tamen, part. 1, lib. 7, cap. 8, qu. 7, negat panem posse sumi, «nisi ubi fructus defuerint vel soli nocuerint»; sed subdit consuetudine receptum jam esse, ut panis etiam sumatur, sive seorsum, sive una cum fructibus aliisve cibis levioribus.

f) Laymann, lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 9, refert opinionem quae concedit jusculum ex pane et herbis, aut aqua vel vino; quae quidem ait «non sine aliqua probabilitate dici videri», sibi tamen non placere; et addit: «Interim tamen mortale peccatum non est, si talia comedantur in quantitate modica, immo nullum peccatum erit, si causa aliqua subsit, v. g. stomachi infirmitas, cui calido jusculo subvenitur». — Palaus, tr. 30, disp. 3, punct. 2, § 2, n. 6, eamdem sententiam tenet.

nem, sed solum rationem temperamenti quoad cibum vehendum.

Noù tant
haue.

Secunda vero sententia tenenda negat: eamque docent Palaus c), Laymann d), Fil-
liuccius Roncaglia *, Croix 8, Tamburi-
nius 4 (qui oppositam non audet vocare
probabilem); item Salmant. 8 cum Trul-
lench Villalobos 'et Reginaldo Idem-
que sentit Viva ., qui asserit hanc esse
communem, et contrariam non esse se-
quendam, ut communiter rejectam. —
Ratio ‡ quia, esto panis coctus in aqua
naturam non mutaret, tamen huiusmodi
ferculum minime est consuetudine rece-
ptum. Ratio ¶ quia revera panis per de-
coctionem et fermentationem cum aqua,
aliam naturam acquirit; et ita fit quid
unum panis et aqua, ut evadat una sub-
stantia major, et ab invicem separari ne-
queant.

Infundere
pxnem vi-
no, etc., et
etitim co-
medere, li-
citam.

Tantum ipse censeo admitti posse cum
Tamburinio ut quis actu quo se reficit,
infundens panem in aqua aut vino, statim
ori admoveat; quia tunc non intervenit
fermentatio, et liquor deservit ad vehi-
culum cibi. — Nec improbo quod ajunt
Salmant. ., nempe, quinque uncias (aut
saltem quatuor, ut ait Roncaglia) panis
cocti non excedere notabiliter debitam
quantitatem.

Probabiliter autem licitum est in coe-
nula edere jusculum ex herbis coctis cum

1 Tr. 27, part. 2, n. 31. — ■ Tr. 9, qu. 2, cap. 1, qu. 5,
resp. 2. — · Lib. 3, part. 2, num. 1303. — 4 Decal., lib. 4,
cap. 5, § 8, n. 2. — 4 Tr. 23, cap. 2, n. 77. — * De Praec.
decal., qu. 10, art. 3, n. 4. — ' Decal., lib. 4, cap. 5, § 3,
n. 2. — · Tr. 23, cap. 2, n. 77. — *Ronca^Ua*, tr. 9, qu. 2,
cap. 1, qu. 5, resp. 2. — · Tr. 30, disp. 3, punct. 2, § 2, n. 6. —
Ltand., de Praec. Eccl., tr. 5, disp. 4, qu. 37 et 38. — *Bonac.*,
disp. ult., de Praec. Eccl., qu. 1, punct. 3, n. 3. *Tantbur.*,

aqua et aceto, aut oleo, aut vino decocto;
ut dicunt Palaus.; Diana f) cum Lay-
mann f) et Leandro; Viva cum Bona-
cina et Tamburinio; Mazzotta ac Sal-
mant. 10 cum Navarro h) et Azor. Nec dis-
sentit Wigandt “, si adsit aliqua causa;
alias ait esse veniale. — Bene tamen ad-
vertit Viva 18 oleum et acetum compu-
tanda esse in pondus; et ratio est, quia
oleum et acetum revera non habent ratio-
nem potus.

Junhx
ex htrbi
oocitl ra
xqiu. u
pr«bit
liter he
lun.

Oicixe
xcetts It
pondu
coæpeu-
dr

Admittunt autem Salmant. 18 octo un-
cias ex leguminibus igne tostis. Negant
vero posse sumi legumina cocta cum aqua:
quia (ut dicunt) in hoc adversatur consue-
tudo; sed id concedunt Escobar w, Spo-
rer 18 et Elbel V. — Caeterum, quod dictum
est supra de pane decocto, fortius videtur
posse dici de leguminibus, quae minoris
sunt nutrimenti quam panis.

Qui

1030. - « 3°. In confessione non sufficit f»
« dicere: *Non servavi*, aut *fregi jejti-* mod" '
« *niton*; sed addendum utrum refectione t",iñ
« multiplici, an esu carniū. Et si hoc,
« utrum semel an saepius quantitatem no-
« tabilem sumpserit; quia probabile satis
« est etiam in hac materia parvitatem a
« mortali excusare (ut docet Bonacina 14
« et Tanner ”): v. gr. si coquus aut aegroti
« minister parum camis praegustent. Esco-
« bar '8, Sanchez ‘ »; [Mediam unciam car-
nis, ait Pasqualigo esse materiam parvam.

Decal., lib. 4, cap. 5, § 3, n. 3. · * Tr. 23, cap. 2, n. 77. ·
Aaor, part. 1, lib. 7, cap. 8, qu. 8. — 11 Tr. 5, exam. 4, n. 99,
v. *Resp.* 3. — 11 Dc Praec. decal., qu. 10, art. 1, n. 8, v. *Sr-*
eunda. — “ Loc. dt., n. 78. — 14 Lib. 45, n. 293 et 294 —
“ Tr. 3, cap. 4, Append., n. 32. — M Disp. ult., de Praec.
Eccl., qu. 1, punct. 3, n. 11. — n Torn. 3, disp. 3, qu. 3,
dub. 5, n. 92. — u Tr. 1, exam. 13, cap. 3, n. 54. — ” Consil.,
lib. 5, cap. 1, dub. 22, n. 10. — *Pasqua!*, deds. 42, n. 6.

d) Trullench, *lib. 3, cap. 2, dub. 3, xi. 3*,
priori sententiae potius adhaeret, ct pro ea
citatur a Salmanticensibus.

Villalobos et Reginaldus his verbis a
Salmant. citantur: « Legantur.... Reginald...,
Villalob. . . At re vera, Villalobos, *part. 1,*
tr. 23, diff. 7, n. 3, de quantitate sumenda
non loquitur; ct Reginaldus, *lib. 4, m. 185*,
v *Quartum*, concedit jusculum, dummodo
non sil ex cibis vetitis, atque adeo sit tantum
ex pane vel ex fructibus et herbis, « neque
excedat eam quantitatem quae est in more
posita ».

D Diana, *part. 10, tr. 14, resol. 58, t. f.*,
concedit herbas elixatas aqua et oleo. — Lay-
mann vero, *lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 9*. conce-

dit lactucas cum oleo et aceto mixtas; et ait
nihil referre herbas illas prius aqua elixatas
esse, ad cruditates carum tollendas.

*) Viva, *Decal., qu. 10, art. 3, u. 3*; Maz-
zotta, *tr. 2, disp. 1, qu. 4, cap. 4, § 3, qu. 1*,
pultes concedunt ct mincslras.

h) Navarrus, *Man., cap. 21, n. 13*, aliud
habet, quod Salmant. ibidem exponunt, scili-
cet posse in collatione vespertina edi panem
vel fructus juxta morem regionis, quia jejunia
possunt consuetudine rationabili praescripta
duriora vel blandiora fieri.

O Elbel, *n. 483*, pro frigidioribus regio-
nibus concedit « modicum.... pultis amygdal-
inae » Sed cfr. principium generale de quo
supra, *n. 1026*.

Sed merito rejicitur a Salmant. * qui dicunt materiam parvam esse tantum octavam partem unciae, ut ajunt etiam Roncaglia et Diana ·), apud Croix ')] — « vel • ex aliis cibis, quartam tantum partem « collationis serotinae, sive unam vel duas • uncias sumat. Hanc enim esse materiam « parvam, cum Turriano et Leon b) docet • Diana a esse probabile.

« Si autem saepius eodem die parum • sumeret, peccaret graviter; quia materiae illae coalescerent in unam magnam: « ut contra Salas c) docet Diana ') ». — [Accedit auctoritas pontificia, damnans opinionem oppositam: vide propositionem 29 inter proscriptas ab Alexandro VIII.

« Denique, si sit in quadragesima, utrum « fregeris esu ovorum aut lacticiniorum.— • Tametsi enim Diana⁴, citans multos doctores, dicat certum esse quod sit mortale, si non ex jure positivo, saltem ex « consuetudine, in omnibus fere mundi • partibus recepta, vesci ovis et lacticiniis « in quadragesima: probabile tamen est et tutum, saltem in his Germaniae partibus, esse tantum veniale: Laymann d), « Fagundez⁴, etc.; tum quia, licet consuetudo habeat, ea tamen non semper sub

« peccato, praesertim mortali, obligat: vide « Filliuccium ·, Bonacina T; tum quia Ecclesia non tam graviter ad hoc obligat: « ut patet tum ex verbis ipsis, tum ex « faciliore dispensatione in his quam in « carnibus ». [Sed hodie hoc est improbabile, ex propositione 32 damnata ab Alexandro VII, relata supra w. 1006],

• Ob quam causam etiam, laridi et adipis usum facilius concedi posse pauperibus docet Laymann ·. — Immo ait « nec divitem propter eum usum continuo « damnandum esse peccati mortalis; praesertim cum Silvester · et alii dicant, ei « cui ovorum et lacticiniorum usus permissus est, etiam laridi et sagiminis • permissum videri; idque non improbet « Azor °. Vide Laymann “; Fagundez « ubi dicit pinguedinem inter carnes non « computari. Vide Diana '). — Verum in « his videndum ubique quid recepta porum consuetudo ferat, a qua non temere recedendum. Azor/-l». [Vide dicta ft. 1010],

« Dixi: *si sii in quadragesima*; quia « extra eam licite vescitur ovis qui debet jejunare, v. gr. ob jubilaeum: Henriquez, etc.; vel ex poenitentia sacra-

1 Tr. 23, cap. 2, num. 17. — *Roncaglia*, tr. 9, qu. 2, cap. 1, qu. 3, rop. 1, v. *Primo*. — Lib. 3, part. 2, n. 1305. — *Turrian.*, Sum. moral., part. 1, cap. 256, dub. 27, conci. 2. — 1 Part. 5, tr. 5, reaol. 11; et part. 8, tr. 7, rew. 54. — 4 Part. 1, tract. 9, resol. 45; et part. 3, tract. 6, resol. 80. — 1 Dc 4. Praec. Eccl., lib. 1, cap. 2, num. 15

et seqq. — 4 Tr. 77, pjirt. 2, cap. 3. — ' Disp. ult, de Praec. Ecd., qu. 1, punct. 2, num. 2. — · Lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 5. — · V. *Jfuntum*, n. 16. — ' Part. 1 lib. 7, cap. 10, qu. 8. — 11 Lib. 4, tr. 8, cap. 1, n. 5. — “ Part. 1, tr. 9, resol. 21. — *Hturiq.*, Hb. 7, cap. 10, n. 4; et cap. 13, num. 13.

1030. - a) Diana citatur quidem a Croix ut asserit S. Alphonsus; sed *part. 10, tr. 14, resol. 32*, tantummodo refert ex Leandro hanc sententiam, nullo de ea prolato judicio.

Antonius de Leon Pinelo, *Question morat si el Chocolate, etc., part. 3, n. 21*, parvam materiam illam esse ait, quae non excedit quartam collatiunculae partem; et *n. 20*, approbaverat sententiam quae concedit collatiunculam sex unciarum.

c) Nempe Salas» ut ait Diana, sententiam hic expositam limitat, et dicit in 2°, *tr. 13, disp. 16, sect. 26, n. 85*, peccatum fore mortale, « quando quis vellet in die jejunii saepius comedere, semper tamen parum cibi sumendo; nam voluntas absoluta esset peccatum mortale; conditionata vero, in qua conditio interveniret, quod omnes sumptiones essent veniales, non esset peccatum mortale. Si vero nulla voluntate complecteretur omnes illas modici cibi sumptiones, ultima esset peccatum mortale, juxta Vasquez., contra alios ».

— Diana vero, *part. 3, tr. 6, resol. 43*, postquam retulit limitationem istam, addit: « Verum haec opinio aliquibus displicet, quia non est in potestate comedentis facere ut ex omnibus illis modicis comestionibus, eadem die habitis, non coalescat materia notabilis unde resultet peccatum mortale; et ex limitatione Salas sequitur quod quis posset eludere praeceptum seu votum jejunii centies in die modicum quid comedendo, et intendendo omnes illas modicas comestiones tantum centum peccata venialia committere. Sed hoc dicere est absurdum. Ergo, etc.». Ita Diana; sed utrum ipse adhaereat necne non explicat.

Ab Laymann, *hb. 4, tr. 8, cap. 1, n. 3*, esum ovorum et lacticiniorum in Germania permitti assent.

De Fagundez vide supra notam a ad *n. 1010*.

f) Azoc, loco citato a Busenbaum, id est *part. 1, lib. 7, cap. 10, qu. 5*, non dicit attendendam esse piorum consuetudinem.

« mentali: Fagundez vel ex voto aut « in vigilia. Vide Diana l ». — [Vide dicta n. 1009].

Quaeritur 1°. *Utrum qui in die jejunii culpabiliter bis comedit in notabili quan-*
Mate, peccet graviſſe si iterum comedat?

Affirmat *prima* sententia: quam tenent Wigandt ., Silvester ꝥ. Elbel8 cum Medina et Henno; item Majori ac Montesinos apud Salmant.4. Ratio, quia, sicut praeceptum abstinendi a carnibus est negativum, ita ut qui eas quoties comedit toties peccet (prout omnes asserunt cum Salmant. ‘, Suarez, Diana, etc. communiter; contra Paludanum, Tabienam», etc.): sic est illud per quod praecipitur abstinencia a secunda comestione.

Negat vero *secunda* communis et probabilior sententia: quam tenent, cum Busenbaum (*n. 1004*), Sanchez ., Holzmann ‘, Anacletus ., Mazzotta Roncaglia 10 cum Azor, Suarez, Fagundez; Palaus 11 cum Cajetano, Valentia, Sà, Toletu, Laymann, Henriquez, etc.; Salmant.” cum Bonacina, Trullench, Fagundez et Lessio. — Ratio † ut alii dicunt, quia praeceptum jejunii est positivum, cum praecipiat prin-

cipaliter per se unicam comestionem: unde non obligat semper ad semper; et proinde qui semel illud fregit, non peccat saltem graviter iterum comedendo. Sed haec ratio non convincit: nam si hoc esset praeceptum mere positivum, peccaret qui prorsus nihil per diem comederet. — Ratio 2 potior est, quia essentia jejunii consistit in unica comestione, ut clare videtur docere D. Thomas ’’, dicens: *Ecclesiae moderatione statutum est ut semel in die a jejulantibus comedatur*. Quapropter, destructa essentia jejunii, cessat praeceptum. Dispar autem est ratio praecepti abstinendi a carnibus: ibi enim essentia praecepti consistit in abstinencia carniū. Sed praeceptum jejunii, ut diximus, consistit in unica comestione; quia, facta secunda comestione, jam jejunium solutum est: ideoque bis comedens non tenetur deinde jejunare, cum amplius jejunium servare non possit. — Adde quod hoc praeceptum communiter sic doctores interpretantur; et hoc solum redderet probabiliorē sententiam nostram.

Dixi autem: *saltem graviter*. Nam Lesius ’’, Filliuccius 16 et Croix ’’ cum com-

pro-
lārcjllitf>l
scdpabili.

«ju

Pnib.br-
bur peccat
kttiutcr

Palaus, tract. 30, dilp. 3, punct. 2, § 2, n.8. — *Anact.*, tract. 10, dial. 2, num. 20. — 1 Tract. 23, cap. 2, num. 49. — 1 Diep, ult., de Praec. Eccl., qu. 1, punct. 3, num. 8. — 1 De Praec. Eccl., num. 8. — 4 Lib. 4, tract. 8.

die jejunii ex praecepto, sententiam communem tuetur, nedum ab ea discedat.

Elbel, n. 425, dicit hanc sententiam esse probabilem; sed n. 426, longe probabiliorē, illam quae exigit abstinētiā ab aliis comessionibus.

O Azor, *part. 1, lib. 7, cap. 9, qu. 3*, loquitur de eo qui ex Pontificis privilegio plus quam semel comedere potest; de quo tenet revera hanc sententiam. Atvero, *qu. 2*, dissensens de eo qui comedit plus quam semel, (an culpabiliter necne non explicat), negat illum teneri ad abstinendum eo die ab aliis comestionibus.

Valentia et Navarrus non videntur ad rem citari. — Nam Valentia, *loc. cit.*, n. *Probatu*r, afferens rationem sententiae quam tenet et quae relata est in praecedenti quaestione, scribit solam secundam comestionem ab Ecclesia prohiberi; « et consequenter per secundam tantum comestionem peccari contra eam legem ».— Navarrus pariter, *Man.*, cap. 21, num. 14: « Sola autem secunda comestio, inquit, peccatum est; non autem tertia neque quarta vel ulterior, quia illa sola jejunium frangit »

n) Posterius tamen, scilicet in *HomApost.*, tr. 12, n. 20, B Doctor probabiliorē sibi videri ait sententiam, quae affirmat illum teneri adhuc a tertia comestione abstinere.

Praeterea huc notanda veniunt, quae Romani Pontifices de inversione prandii et coenulae sanxerunt Quaesitum enim fuit: Potestne (diebus jejunii) ratione quacumque, v.g. studio-rum, hora prandii et collationis interverti, ut, more Gallico, collatio sumatur hora undecima, prandium vero hora quinta post meridiem ». Et S. O., die 29 Julii 1857, respondit: « Inverti

terialiter tantum fregit et non formaliter. Unde cum primum advertit ad jejunii legem, tenetur illam servare ne formaliter laedat. — Utraque sententia est probabilis; sed juxta dicta in praecedenti Quae-stione, prima videtur probabilior ■».

Quaeritur hic 3." *An liceat cauponibus in die jejunii indiscriminatim ministrare omnibus cibos et carnes?*

Affirmat Viva ‘ cum communi, etiamsi dubitent an aliquis petens excusetur, quin eum interrogent; quia in dubio nemo praesumitur malus.

Immo, etiamsi certo sciant eum non excusari, concedunt tabernariis Sanchez>; cum Navarro, Toletu W, Medina W, etc.,

Caupone
inditenmi-
natim Appo-
nente» abo»
et came».

cap. 1, num. 13. — * Loc. du, num. 9. — 1 Tr. 3, cap. 4, Append., num. 39. — Sd, v. *Jejumum*, num. IX — 1 De Praec. decal., qu. 10, art. 4, n. 7. — A'atur., Man., cap. 21 a num. 24.

posse rationabili de causa » Deinde: . Proposito quaesito, utrum in diebus jejunii possit inveni tempus comestionis, sumendo serotinam rfectiunculam infra horam 10 et 11 matutinam, prandium vero differendo ad 4 vel 5 horam vespeninam, S. Poenitentiaria, die 10 Januarii 1834, respondendum censuit: Si inversionis supradictae rationabilis aliqua exstet causa, pocnidentes qui hoc more utuntur, non esse inquietandos » S. O. 17 Septembris 1862.º) Sanchez, *Decal., lib. 1, cap. 7, n. 34*, loquitur de iis qui ministrant cibos prohibitos eis quibus non sunt liciti.

P' Toletus, *lib. 6, cap. 5, u. 1 et 2*; Joannes Medina. *Cod. de Jejun.*, qu. 11, v. 51/ autem cibi, male citantur a Viva; oppositam enim sententiam tenent. — Et quidem Toletus tum de ministrantibus, tum de invitantibus: « Tertius est casus.... Caupones, et qui paratas habent mensas aut tabulas prandendi, peccant mortaliter ministrando cibos prohibitos iis qui non possunt comedere, et ministrando cibum quo alii solvunt jejunium; et peccant etiam mortaliter in eo solo quod parati sunt omnibus dare cibum, licet ipsi jejunium servenL.. Quartus est eorum qui cum ipsi non jejunent, vel quia nolunt vel quia excusantur, invitāt altos ad coenandum, ut faciant solvere jejunium quod aliter non solverent: hi enim causa peccati sunt, et consequenter peccant ». — Medina vero idem tenet de ministrantibus: «Si autem cibi per quos jejunium solvitur exhibentur sanis et his quos certum est ad jejunandum teneri, peccatum est... Et ex consequenti, qui indifferenter sanis et infirmis, nulla inter eos discretionē facta, cibos per quos jejunia solvant ministrant, non dubium quin mortaliter peccent ».

apud Viva posse adhuc invitare ad prandium; quia, ut dicunt, illa invitatio intelligitur conditionata, hoc est, *si vultis comedere, comedite apud me*. Ad carnes vero dicit Viva non posse invitare hospi-

tes, nisi expresse sub dicta conditione nuper enuntiata. — Sed haec duo ultima non admittimus, nisi permissive, et accedat gravis causa excusans a peccato scandal; prout diximus *Lib. II, m. 80*.

DUBIUM II.

Quae Causae excusent a Jejunio.

1031. *Quatuor sunt causae excusantes a jejunio: 1a. Dispensatio; 2a. Impotentia; 3a. Labor; 4°. Pietas.* - *Vide omnia quae de his dicit Busenbaum.* — 1032. *Ia. causa est Dispensatio.* - *Possunt enim a jejunio dispensare 1°. Papa 2°. Episcopi. 3°. Parochi. 4°. Praelati.* - *De quibus singulatim agitur.* — 1033. *ID. causa est Impotentia.* - *Quinam excusentur de impotentia physica. Resp. 1° infirmi; 2° pauperes.* — 1034. *Quinam excusentur de impotentia morali. Resp. Excusantur 1°. Qui laborant dolore capitis; vel qui 2° nequeunt dormire. An autem hi teneantur mane sumere coenulam.* — 3° *Milites.* — 4° *An uxores timentes indignationem a viris; et an viri non potentes reddere debitum.* — 1035. 5° *Adolescentes.* — 1036. 6° *Senes. Dub. 1. An sexagenarii robusti teneantur jejunare.* — 1037. *Dub. 2. An feminae quinquagenariae.* — 1038. *Dub. 3. Quid de senibus habentibus votum jejunandi.* — 1039. *Dub. 4. An religiosi sexagenarii teneantur ad jejunia regulae.* — 1040. *Dub. 5. An jejunium subrogatum voto castitatis obliget sexagenarios.* — 1041. *III. causa est Labor. Quae sint artes per se laboriosae. An excusentur tonsores et sartores. An pictores, scribae et horologiarii. An molitores, argentarii et sculptores.* — 1042. *Qu. 1. An excusentur artifices divites.* — 1043. *Qu. 2. An excusentur artifices qui possunt jejunare sine gravi incommodo.* — 1044. *Qu. 3. An excusentur ipsi in diebus in quibus non laborant.* — 1045. *Qu. 4. An excusentur qui assumunt laborem in fraudem jejunii.* — 1046. *Qu. 5. An, qui laborant sine justa causa. Et an, qui laborant ob rarum lucrum.* — 1047. *De itinerantibus.* - *Dub. 1. Quale iter sufficiat ad excusandum. Dub. 2. An excusentur iter facientes equis vel rhedis.* - 1048. *IV. causa est Pietas. An ideo opera pietatis possint sponte suscipi.* — 1049. 1°. *Quando excusentur inservientes infirmis. 2°. Quando peregrinantes ad loca sacra. 3°. Quando contionatores. 4°. Quando cantores. 5°. Quando lectores. 6°. Quando advocati, judices, medici et alii professores. 7°. Quando confessant.* — 1050. *An absentes a patria teneantur ad jejunium in illa praeceptum. Et an ad jejunium loci ubi sunt. (Remissive ad Lib. I, n. 156).*

ueD,,ptnw

1031. - « Resp. Hac sequentes:

« § Superioris *Dispensatio*: qua tamen
« non est opus, si necessitas sit evidens,
« sed in dubio tantum; idque, sive ad
• esum carniū sive ad secundam refe-
« ctionem.

« Talis autem superior est episcopus,
• et parochus, etiam praesente episcopo,
« quando legitima consuetudo sic habet.
« immo Silvester et Sanchez a absolute
« affirmat posse dispensare praesente epi-
« scopo: quia, inquit, ad episcopum non
« recurritur in minimis, ut usus habet;
« quod episcopi sciunt et non contradi-
« eunt. Verum id totum pendet ab usu
« et consuetudine, sine qua non licebit.

« Vide Trullench 8. — Item praelatus (et
« in ejus absentia vicarius illius, ut habet
« Sanchez §, respectu suorum religioso-
« rum. — Non tamen confessarius, licet
« privilegiatus, si non sit parochus; quia
« non habet jurisdictionem in foro externo.
« (Sanchez § contra Palatios). Unde tan-
« tum potest judicare de justitia causae ». [Vel adesse causam ad non jejunandum. Viva §.

« Causa autem valida ad dispensan-
• dum erit, vel vera, vel quae talis puta-
« tur; sufficit enim credulitas inculcata.
« Item, cum quis bona fide putat se a
« jejunio excusari, etsi causa insufficiens
« sit, tantum venialiter peccare docet Ca-

* De Praec. decal., qu. 10, art. 4, n. 7. — Viva, loc. cit. — , v. JrjMMiMm, n. 20, v. Quartum. — 1 De Matrim.. lib. 8, diip. 9, num. 27; et Coniil., lib. 5. cap. 1, dab. 5, nem. 18. — * Lib. 3, cap. 2, dub. 7, num. 18. —

• Consil., loc. cit. n. 20 — • De Matm., loc. dt., n. 27, Coniil., loc. dt., n. 18. • Mich. dt Palatio, in 4, dirt. 15, diap. 8, v. Prainnir igitur. — • De Praec. decal., qu. 10, art. 5, num. 5,

«jetanus a». At si verc bona fide putet se
«plane excusari, nullo modo peccare vi-
«detur.

«¶ causa est *Impotentia*: qua excu-
«santur qui sine notabili damno non pos-
•sunt jejunare; ut sunt juniores usque ad
«annum vigesimum primum completum:
«quibus tamen post septimum annum car-
•nes dari non debent. Item debiles, in-
«firmi, convalescentes, praegnantēs, la-
«ctantes, etc. ». [Etiam si lactantes sint
robustae; ut Vival, Salmant.' communi-
ter. Idem Tamburinius dicit de muliere
mox conceptura, si jejunium ei nocere
probabiliter possit. Hinc probabilis metus
gravis mali, ut ait Viva ·, aut gravis in-
commodi, ut dicit Croix 4 cum Bonacina,
Tamburinio et Pasqualigo, excusat a je-
junio]. «Ratio est, quia hi omnes egent
«alimento multiplicato: — uti et senes
«communiter sexagenarii, nisi evidenter
«constet posse jejunare sine damno. In
«dubio autem an possint, non tenentur
«cum periculo tentare fortunam; quia,
«cum de aetate constet, et robur sit du-
«bium, non est exspectandum donec defi-
«ciat: tunc enim irrecuperabilis est defe-
«ctus. Granado c), Escobar, Laymann 5,
«Tanner §, Filliuccius · et caeteri com-

muniter; contra Navarrum % Sâ, San-
chez⁷. Item Diana ·, etc., qui abso-
lute, sine omni restrictione, sexagenarios
omnes a jejunio liberant. Quam sen-
tentiam Trullench ·, tamquam commu-
norem et magis conformem tempori et
imbecillitati humanae (ut ait), sequitur
cum Molfesio, Ortiz, etc.; praesertim
cum scrupulis, quibus exponit contraria,
liberet.

«Quidam insuper id extendunt ad eos
qui pro toto vitae tempore certis diebus
voverunt jejunium; adduntque esse pro-
babile quod sufficiat, si annus sexage-
simus sit inchoatus; eo quod is in fa-
vorabilibus habeatur pro completo —
Diana ¹⁰ ex Naldo et Sanchez; item “,
ex Trullench et aliis sex.

«Eademque aetate (uti et ante annum
vigesimalimum primum), regulares non te-
neri ad jejunia sui Ordinis, probabile
affirmat Diana ^f) ex aliis quatuor. — Qui
etiam probabile censet excusari feminas
quingagenarias ex aliis quatuor “.

«Denique pauperes qui non habent
ahum cibum praeter prohibitum, vel
non sufficientem pro unica refectione.
Vide Sanchez ,a, ubi, ex Navarro, Ga-
briele, Angles, excusat eos qui laborant

* De Praec. decal., qu. 10, art. 5, n. 3. — 1 Tr. 23, cap. 2,
n. 126. — ■ Loc. dt., n. 2. — 4 Lib. 3, part. 2, n. 1334. -
Bonaee, disp. ult., de Praec. Eccl., qu. 1, punct. ult., n. 15.
Tambur., Decal., lib. 4, cap. 5, § 7, n. 15 et 47. · Pasqual.,
Prax. jejun., deds. 290, n. 2. — Eseeob., tr. 1, exam. 13,
cap. 2, post med. (edit. Lugd. ». d., n. 21, i. L.). — 1 Lib. 4,
tr. 8, cap. 3, num. 2. — · Tr. 27, part. 2, num. 112 — Sâ,
v. Jejunium, n. 9. — 1 De Matrim., bb. 7, disp. 82, n. 17;
Coniil., lib. 5, cap. 1, dub. 4, n. 6 cl. 7. — · Part. 1. tr. 9,

esol. 30. — · Lib. 3, cap. 2, dub. 7, num. 3. · ¶fol/e
Promptuar., pxrt. 1, tr. 10, ap. 4, n. 37. · Francise Ortu,
ompend. de todx· Lis ramnuu, cap. 19, prec. 2, § 6. —
Part. 5, tr. U, rcsol. 83. - Nald., Sum., v. Tempus, n. 20. ·
oan. Sancb., Select., disp. M, n. 10. — u Pari. 9, tr. 7.
esol. 73 · Trull., lib. 3, cap. 2, dub. 7, n. 3. — “ Part. 9,
tr. /, loc. cit — M ComuL, hb. 5, cap. 1, dub. 14, n. 3 et 10. ·
A«nvr., Man., cap. 21, nu. 16. · Gabr. Bui, in 4, dist. 16,
qu. 3, art. 1, not. 4. - Angles, Flor., de Jejun., qu. 6, diff. 8.

1031. - a) Cajetanus, v. Jejunium, cap. 3,
post med.: · El forte quandoque, inquit, nec
venialiter peccant ».

b) Tamburinius, Decal., lib. 4, cap. 5, § 7,
n. 17, i.f., a jejunio excusat mulierem mox
concepturam, « si a medicis judicentur jejunia
matris nocitura proli suscipiendae ».

t) Granado, in Iam 2 ·; contro. 7, tr. 3,
disp. 6, n. 39, non recte hic allegatur a Bu-
senbaum; non enim loquitur de dubio, sed:
« Si... in aliquo casu, inquit, censeatur lex no-
tabile nocumentum illatura senibus, ab illa
excusabuntur propter moralem impotentiam
obediendi illi; et ob hanc rationem nonnulli
probabiliter opinantur sexagenarios non te-
neri ad jejunia ecclesiastica ».

J Tanner, tom. 3, disp. 3, qu. 3, dub. 5,
n. 101, certe non expressis verbis id asserit, at

forte innuit, dum scribit: · Excusantur senes,
ut plurimum, sexagenarii ob imbecillitatem,
quamvis hic non ita praefinitus sit certus ter-
minus, adeo ut, si ea etiam aetate adhuc robusti
sint, a jejunio non excusentur, id quod (w/a)
arbitrio prudentis praecipue superioris diju-
dicandum ».

Navarrus male hic a Busenbaum alle-
gatur; non enim absolute sexagenarios excu-
sat; sed dicit cos eximi secundum communem
sententiam, « licet S. Thomas nihil de hoc
dicat, et merito; quia... alii aliis citius fiunt
ad id impotentes, et ideo arbitrio prudentis
aut superioris id relinquendum est ».

f) Diana pariter minus recte a Busen-
baum citatur, nam. part. 9, tr. 7, rcsol. 73 bii,
refert hanc sententiam ex solo Pellizzario, sed
eam nec probat nec reprobat.

« tertia vel quartana O; item, qui ex
« vacuitate stomachi notabilem capitis do-
« lorem vel vertiginem patiuntur, vel tota
« nocte calefieri aut dormire non possunt.
• Neque hos teneri mane sumere col-
« latiunculam et vesperi coenam notat
« Diana l ex Filliuccio » et aliis tribus;
« quia nemo tenetur pervertere ordinem
« refectionum.

uber vei
ofidm.

« III. causa est *Labor* vel officium,
« cum quo jejunium non possit consistere;
« qualis est agricolarum et multorum opi-
« ficum, ut fabrorum, pistorum, suto-
« nun, etc. (etsi de sutoribus neget An-
« gles: cujus sententiam Sanchez dicit
« esse veram, si non suant, sed tantum
« scindant corium et materiam praepa-
• rent); non tamen pictorum, sartorum,
« quorum labor exiguus est.

« Excusat etiam Laymann O figulos,
« argentarios, ferrarios, lignarios, fullones,
• coementarios, coriarios et textores. —
« Diana * et Gordonus §, versantes prae-
« lum typographicum; non tamen typo-
« rum compositores. — Fossores autem,
« ferrarios et similes, etiam die uno vel al-
« tero quo non laborant, excusat Azor, etc.
• cum Diana⁴. — Similiter excusatur qui
« *pedibus* facit iter per magnam diei par-
« tem; ut ait Sanchez Wide Filliuccium".

« Ratio horum omnium est, quia com-
« munitate horum vires non sufficiunt ad
« hujusmodi labores cum jejunio.

• Part 1, tr. 9, resol. 51. — *Anales*, Flor., de Jejan.,
qa. 6, diff. 10. *Sanch.*, Comit. lib. 5, cap. 1, dub. 7, n. 5.
— • Part 4, tr. 4, rewl. 134. — • Lib. 6, qu. 18, num. 11,
v. *Secunda* — *Ar*, part. 1, lib. 7, cap. 17, qu. 8. • Part. 1,
tr. 9, resol. 9. — • Loc. dt., dub. 10, num. 3. — • Tr. 27,
part. 2, num. 119 et 122. — 1 Disp. ult., de Praec. Eccl.,

«Dixi: *pedibus*; quia multi non excu-
sant equites. Longa tamen equitatio ad
plures dies, ut docet Filliuccius J), me-
rito excusat. — Ubi etiam concedit, ob
labores praecedentes et subséquentes
posse aliquem excusari, si probabiliter
debilitatus vel debilitandus putetur, ita
ut officio rite fungi nequeat. Vide Bo-
nacina '. — Ex eodem capite doctores
excusant conjugem, si debitum reddere
non possit quando jejunat; uti et uxo-
rem, quae ob maciem non possit cum
jejunio se viro gratam praestare. Bona-
cina §. — Atque universim loquendo,
nemo tenetur opus ad quod obligatur
omittere ob praeceptum jejunii, ait Ca-
jetanus. Quod intelligo, nisi ista obli-
gatio sit valde levis, et rationabiliter
postponenda obligationi jejunii.

« IV. Est *Pietas* vel majus bonum.
— Unde excusantur qui cum jejunio nam.
non possunt vacare operibus meliori-
bus; v. gr. concionatores, praeceptores
ordinarii, confessarii, cantores, et quot-
quot opera caritatis et misericordiae
tam corporalia quam spiritualia exer-
cent, etiam ob mercedem *, si ea cum
jejunio peragere non possunt. Filliuc-
cius ', Azor ¹⁰, Fernandez l), Navarrus,
Silvius, Fagundez, etc. — Atque hi qui-
dem omnes intelligunt, et fere addunt,
quando eorum labores cum jejunio non
possunt consistere.

qu. 1, punct. ult., n. 11. — • Loc. cit., n. 14. — *Cafelan*,
Sum, v. *Jejunium*, cap. 3, ante mcd. — • Tr. 27, part. 2,
num. 124. — w Part. 1, lib. 7, cap. 18, quaer. 1. — *Navar.*,
Man., cap. 21, n. 17. — *SiMus*, in 2. 2., qu. 147, art. 4,
v. *Majus bonum*, — *Fa&und.*, de 4. Praec. Eccl., lib. 1,
cap. 8, n. 19.

Sanchez non allegat auctores pro labo-
rantibus tertiana aut quartana febre.

Filliuccius a Diana citatur, tamquam
hos eximens a jejunio; quod revera docet,
tr. 27, part. 2, n. 130, ubi scribit: • Qui bona
fide credit se habere justam causam non jeju-
nandi, et propterea non jejunat, is non peccat
saltem mortaliter... Quo pacto excusari pos-
sunt multi solventes jejunium, vel excedentes
in refectione: putant enim se non teneri
ex variis causis, ut ob debilitatem vel ad ca-
piendum somnum ».

ri Laymann perperam a Busenbaum cita-
tur pro hujusmodi operariis, quos nec nomi-
nat, lib. 4, tr. 3, cap. 3, u. 3,

i) Filliuccius, loc. cit., > i. 121 et 122, ait

longam equitationem excusare, « si probabi-
liter dubitetur superventuram debilitatem, vel
experientia probavit quis alias non habere
vires ad iter complendum ». Quid vero per
longam equitationem intelligat Filliuccius sa-
tis colligitur, ex eo quod dicit brevem esse
equitationem « sex vel octo dierum ».

Azor et Fagundez non loquuntur de
mercedem; Navarrus autem limitat: Modo id
principaliter ob mercedem non faciant.

O Fernandez de Moure, *Exam. theol.*,
part. 2, cap. 8, ^2, qu. 12, utique concordat,
sed cum hac limitatione: • Nota tamen quod
hujusmodi non excusantur, nisi cum ex offi-
cio fecerint, aut ex obedientia, aut ex voto ali-
quo praecedente ».

« Diana autem ' (absolute loquendo) « praedicatores, qui diebus quadragesimalibus (intelligo omnibus) concionantur, « putat a jejunio excusandos; quia, inquit, « summopere laborant: non item eos qui « dominicis tantum condonantur, nisi sint « debiles.

« Sanchez⁴ tamen et Trullench³ putat, « a jejunio quadragesimae communiter • et regulariter excusari eos qui ter vel « quater in hebdomada condonantur cum « fervore m».

« De lectoribus vero Diana⁴ cum Fagundez⁶ censet non omnes excusandos, « sed eos tantum quorum labor est im- « probus; vel qui ita sunt debiles ut satis- « facere non possint. — Idem fere sentit « Sanchez®: licet putet lectores eos qui « quotidie quatuor lectiones legunt (ut in « Societate faciunt praeceptores gram- « maticae) satisfacere, si media quadragesima, sive ter i. hebdomada jejunent; eo « quod sit magnus labor, et paucis annis « sic fatigentur ut progredi non possint. « Sic ille.

* Verum praestat ut superiores ad tol- « lendum scrupulum cum talibus dispen- « sent; ut monet idem Sanchez. Nam in « omnibus istis regula certa et universalis « statui non potest alia, quam quod lex « Ecclesiae non obliget cum magna diffi- « cultate; ut notat Laymann®.

Oiniu « ¶ Caritas, vel etiam urbanitas se- « eundum quosdam, excusat etiam a ve- « niali eum qui die jejunii rogatus ab « amico, modicum cibi sumit: (Medina,

« Fagundez, Filliuccius, Diana »); vel qui « ad excitandum infirmorum appetitum « comedit parum, etiam carnis. Navar- « rus Sanchez, Diana¹⁰ ».

Quatuor igitur sunt causae excusantes a jejunio: 1°. *Dispensatio*. 2°. *Impotentia*. 3°. *Labor*. 4°. *Pietas*. — De his seorsim hic et accurate censeo disserendum, cum sint res omnes pertinentes ad praxim et scitu necessariae.

Sedulo curavi super hoc puncto quamplures auctores observare et hic recensere; eo quod doctorum auctoritas in hoc redundat in probabilitatem intrinsecam, cum agatur de re quae valde pendet ab aestimatione sapientum. Et quia pluries infra in singulis sententiis eosdem auctores saepe citare mihi opus erit; ideo, ne citationes iterum semper repetam, loca doctorum de hoc puncto agentium, quos observavi, hic congero.

Hi sunt Sanchez », Laymann », Les- sius », Azor », Petrocorensis », Escobar », Palaus », Bonacina », Pater Concina », Sporer®, Roncaglia» Salmant. », Wiggandt n, Holzmann », Abelly », Viva M, Anacletus », Croix ®, Tamburinius », Elbel ®, Mazzotta», Felix Potestà», Renzi ®, etc. ut infra.

1032. — *Prima* causa est *Dispensatio*. — Circa quam rogatur: *quisnam possit in jejunio dispensare?*

Resp. 1°. *Papa* habet potestatem dis- pensandi a jejunus in universam Eccle- siam; et quidem valide, etiam sine justa causa, quamvis non licite.

1 Pan. 1, tr. 9, raol. 10. — . Conail., lib. 5, cap. 1, dub. 13, n. 6. — . Lib. 3, cap. 2, dub. 7, n. 15. — * Loc. dt. . 1 De 4. Praec. Eccl., Hb. 1, cap. 8, n. 19. — . Conail., Hb. 5, cap. L dub. 18, n. 7 et 8. — ' Loc. dt., n. 7, i. i. — ■ Lib. 4, tr. 8, cap. 8. n. 3, i. L — Barthel. Medina, Sum., lib. 1, cap. 14, § 10. — Fa^nd, loc. dt., cap. 4. n. 15. — Fili., tr. 27, part. 2, num. 41, i. C . . Part. 1. tr. 9. reaol. 29. — Sanch., Condi., lib. 5, cap. 1, dub. 22, n. 10. . w Part. 5. tr. 5, reaol. 32, i. f. — 11*Conail., lib. 5. cap. 1, dub. 4 ct seqq. — 11 Lib. 4, tr. 8, cap. 3. — u Lib. 4, cap. 2, dub. 6. — M Part. 1, lib. 7, cap. 17 per totum, et cap. 18, quaer. 1. — * Lib. 4, tract. 1, cap. 3, qu. 3. — M Lib. 45, a num. 66 ad

nom. 106, et n. 348 et «eqq. — » Tr. 30, diip. 3, punct. 2, § 5, a n. 4. — * Diip. oit-, de Praec. Eccl., qu. 1, punct. ult. — » DiMen. 2, de Jejun., cap. 22 et icqq. — . Tr. X cap. 4, Append., n. 47 et icqq. — n Tr. 9, qu. 2, cap. 2, qu. 4. — . Tr. 23, cap. 2, punct. 7. — ■ Tr. 5, exam. 4, n. 92 cl. 93. — M De Praec. Eccl., ditp. 1. cap. 3. — ■ Tr. 2, cap. 5, de Jcjun., § 2. — . De Praec. decal., qu. 10, art. 5 et K — r Tr. 10, diit. 2, n. 55 et icqq. — . Lib. 3, part. 2, a num. 1308. — ■ Decal., lib. 4. cap. 5, § 7. — w Part. 8, confer. 18, de Cauit excue a Jejun. — m Tract. 2, diip. 1, qu. 4, cap. 4, § 4. — . Exam., tom. 1, a n. 2890. — ' J In 4— Praec. Eccl., cap. 4.

**) Trullench eos absolute excusat, non loquens de fervore; Sanchez vero eosdem excusat communiter et regulariter, « et hoc maxime si cum fervore condonentur ».

*) Navarrus, *Mati., cap. 21, n. 13*, excusat eos « qui aliquid praesumunt... causa praegu-

standi cibos dominorum vel infirmorum quibus inserviunt, etiam mane, et etiam si dbi praegustandi sint ova vel carnes, et etiam in quadragesima ». Allegatur tamen a Sanchez, *loc. hic cit.*, ex quo Diana allegationem desumpsit, uti refert Busenbaum.

Quomodo autem *peccet dispensando sine causa?*

Plures censent peccare graviter: ut Pater Concina ¹; et Sotus a\ Covarru-
sias Gordon,Tapia, etc., apud Salmant.⁴
(qui id putant probabile); quia hoc esset
contra bonum commune, ad quod leges
ordinantur. — Sed satis probabiliter di-
cunt peccare tantum venialiter Sanchez ⁸,
Laymann ⁴; et Salmant.⁶ cum Basilio,
Palao, Salas, Villalobos, etc.: modo tamen
scandalum vel aliud damnum absit. Ratio,
quia hoc quod non omnes conformentur
in observantia legum humanarum non
videtur tam gravis deordinatio, ut damne-
tur de mortali.

2°. *Episcopi* possunt etiam dispensare
cum subditis suis dio chsibus occuiten-
tibus, sed nonnisi ex justa causa; alias,
dispensatio erit nulla Si vero causa non
videatur omnino sufficiens ad dispensan-
dum, vel dubitetur an sufficiat, poterit

episcopus partim dispensare, et partim
commutare jejunium in aliud pium opus;
ut ajunt Roncaglia ", et Vival cum Tam-
burinio.

Potest etiam episcopus ob aliquam spe-
cialem causam dispensare pro una vice
in lege universalis jejunii aut commutare:
cum ejus officium sit salutis suarum ovium
invigilare, et scandala infirmorum tollere;
puta si periculum sit alicubi jejunium non
observari. Ita Laymann®, Azor'; et Sal-
mant.¹⁰ cum Cajetano, Armilla, Tabiena,
Sanchez, Trullench. — Sed Summmus
Pontifex Benedictus XIV, in bulla *Prodiit
jamdudum* “ dixit sententiam oppositam
(nimirum non posse episcopos pro uni-
verso grege dispensare in lege jejunii)
esse non modo communioem cum Ray-
naud, Merati, Diana, Monacelli, Leandro
et Ferraris; sed etiam magis rationi con-
sentaneam a). Et sic ait ipse respondisse
quibusdam episcopis, rogantibus an pos-

¹ Ditsert. 2, de Jejun., cap. 26, n. 2. — Gordon, Hb. 2, qu. 13, n. 11 · Tapia, torn. 1, Hb. 4, de Legib., qu. 21, art. 2, n. 5 et 6. — Tr. 11, de Legib., cap. 5, n. 64 et 65. — ■ De Matrim., Hb. 8, diap. 18, n. 7. — · Lib. 1, tr. 4, cap. 22, nom. 13. — 1 Tr. 11, cap. 5, num. 66. · Basil. Pont., de Matrim., Hb. 8, cap. 14, num. 4. · Palaus, tr. 3, diip. 6, punct. 8, § 1, num. 5. · Salas, de Legib., disp. 20, sect. 5, η. 54 et 55. - Villa!, part. I, tr. 2, diff. 41, n. 6, v. f. — · Tr. 9, qu. 2, cap. 2, reg. in praxi num. 4. — ' De Praec. dead., qu. 10, art. 5, num. 4. · Tambur., Decal., lib. 4, cap. 5, § 7, num. 60. — · Lib. 4, tr. 8, cap. 3, num. 9 — · Part. 1, lib. 7, cap. 18, qu. 5. — * Tr. 23, cap. 2, n. 160

ct 161, - Cajctan., v. JtJunium, cap. 3, v. f. · Armilla, v. jejunium, n. 6. · Tabiena, v. Jejunium, n. 13, qu. 12. · Sanch., Consil., Hb. 5, cap. 1, dub. 5, num. 27. - Trull., Hb. 3, cap. 2, dub. 7, num. 18 et 21. — 11 Encycl. Prodiit jamdudum, dc die 30 Januar. 1751, § 9 ct seqq. — Raynaud, Heteroclitia pietati», lib. 1, sect. 3, punct. 3, num. 31. Merati, in Rubric. Breviarii, »ect. 7, cap. 4, n. 23, v. Si vigilia. - Diana, Coordin., tom. 3, tr. 3, resol. b8. Cfr. ipsum Diana, part. 10, tr. 16, resol. 7.). · Monacelli, Formular. t part. 2. tit. 16, fonnul. 4, num. 12. - Leand., de Praec. Eccl., tr. 5, diip. 10, qu. 42. · Ferraris, v. Jeju- mum, n. 26.

1032. - a) Sotus, citatus a Salmanticensi-
bus ut refert S. Alphonsus, loquitur eodem
modo ac plerique hic allegati auctores, de po-
testate quam habet Papa dispensandi in legi-
bus positivis generatim, sed negat hoc fas
esse sine justa causa, de Just, et Jure, lib. 1,
qu. 7, art. 3, v.f.; et in 4, dist. 39, qu. unie.,
art. 2, v. Ex hac secunda ; quin tamen dicat
quale foret, deficiente hac justa causa, ejus
peccatum.

b>Covarruvias, de Matrim., part. 2, cap. 6,
§ 9, η. 15 et 16, ita esse ait « fortassis et fre-
quentissime ».

') Idemque dicendum est de quibuscumque
superioribus hic infra nominandis, ut habet
B. Doctor in Horn, apost., tr. 12, n. 22.

d) Et hoc quidem confirmatum est decreto
S. Off. de die 12 Aprilis 1742, quod ad du-
bium · An ob facultatem, quae Praefectis
Apostoiicis delegatur, Praefectus S. Dominici
Americae meridionalis possit dispensare su-
per esu carnum, ovorum et laeticimorum,
tempore jejuniorum praesertim quadragesi-
mae, cum omni multitudine ac omnibus sui

districtus incolis », respondit: Negative. Hinc
eadem S. C., per decretum 17 Mart 1883, fa-
cultatem, quae a S. C. de Prop. Fide episcopis
ad quinquennium conceditur (Form. I et II,
n. 27; form. III, η. 17) « dispensandi scilicet,
quando expedire videbitur, super esu car-
nium,ovorum et lacticiniorum, tempore Je-
juniorum et quadragesimae, ita commutan-
dam esse jussit, ut verbo dispensandi, haec
in posterum adderentur: « non tamen per
generale indultum, sed in casibus particula-
ribus ». — Nihilominus per decretum S. R.
et U. Inq. de die 2 Decembr. 1894 (quod deinde
die 18 Mart. 1896 et 15 Decembr. 1897 expli-
catum est), Leo XIII omnibus et singulis lo-
corum Ordinariis facultatem in perpetuum
concessit (facta tamen in singulis casibus
mentionem Apostolicae dispensationis) « antici-
pandi die sibi benevisa, atque ob gravissimas
causas (inter quas assignari valet grave peri-
culum, modo sit generale, quod abstinencia
anticipanda non observetur] etiam dispensan-
di super lege jejunii et abstinentiae, quando
festum sub utroque praecepto servandum Pa-

sent vigiliam S. Mathiae occurrentis in ultimo die bacchanaliorum > ad praecedens sabbatum transferre. Hinc ipse Benedictus licentiam eis impertivit, ut pro illo anno praedictam vigiliam anticiparent

Vicarii autem episcoporum non possunt dispensare, nisi ex speciali facultate ipsis concessa; ut ait Viva *

Neque possunt dispensare abbatissae aliaeque superiores monialium, cum ipsae nullam habeant jurisdictionem spiritua- lem. Possunt tamen in aliquo casu decla- rare moniales subditas ad jejunium non teneri. — Ita Concina ., cum aliis passim. (Vide dicenda Lib. IV, n. 53 et 61).

3°. Parochi, licet dubitetur inter docto- res, an ex vi juris communis possint dis- pensare in jejuniis, jure tamen consue- tudinis certe id possunt ex justa causa cum suis subditis particularibus; non vero pro tota parochia /J. Ita ex communi sen- tentia, quam tenent Laymann ., Lessius ♦ Pater Concina Elbel., Sanchez ', Holz- mann ., (quamvis hic permittat tantum ad unum vel alterum diem *, sed alii abso- lute loquuntur); item Salmant.. cum Ca-

jetano, Suarez, Silvestro, etc. Ratio, quia hoc expedit ad suave regimen Ecclesiae; nimis enim grave foret, ex locis remotis adire episcopos ad obtinendam dispensa- tionem, cujus necessitas occurrit in diem. (Vide Lib. I, n. 190, v. Parochi, et Lib. III, n. 288, ad 3). — Immo valde probabi- liter potest parochus in iis dispensare, etiam praesente episcopo. Quamvis enim parochi de jure hanc jurisdictionem non habeant, habent tamen, ut dictum est, ex consuetudine, quae satis potest jurisdi- ctionem tribuere, ex cap. Cum contingat, de foro compel. Ita Sanchez, Concina ; et Salmant.10 cum Lopez h>, Azor et aliis su- pra relatis.

Id possunt etiam vicarii parochorum qui exercent actus parochiales jurisdictio- nem exigentes: nisi parochi expresse re- pugnent — ut Salmant cum Sanchez, Pa- latio, Pasqualigo, etc.

4°. Possunt etiam dispensare cum suis subditis, et adhuc cum semetipsis, omnes praelati religiosorum etiam inferiores, atque vicarii superiorum localium A.- ita Concina ”, et Elbell4 cum aliis commu-

1 De Praec. decal., qa. 10, art. 5, n. 5. — . Dissert. 2, de Jejun., cap. 26, n. 6. — . Lib. 4, tr. 8, cap. 3, n. 8. — . Lib. 4, cap. 2, n. 45. — . Loc. cit., num. 4. — . Part. 3, confer. 18, de Causis excus. a Jejunio, num. 5(M. — ' De Matrim., lib. 8, disp. 9, n. 27. Cfr. Consil., lib. 5, cap. 1, dub. 5, n. 18. — . De Praec. Eccl., n. 19, v. f. — . Tr. 23, cap. 2, n. 156. - Cajetan., in 2.. 2.., qu. 147, art. 4. . Sxar., de Legib., lib. 6, cap. 14, i. f. . Siivesf., v. qu 7,

n. 20, v. Quantum — Sanch., loc. cit., de Matrim n. 27. — Conctna, ditsert. 2, de Jejun., cap. 36. n. 4 — † Tr. 23, cap. 2, num 156. . Aror, part. 1, lib. 7, cap. 15. qu. 3 — Salmant., loc. cit. - Sanch., Connt. lib. 5, cap. 1. dub. 5, n. 18. . Mich de Palatia, In 4, dist. 15, disp. 8. v. Prae- sente igitur . Pasqua!., Prax. jejun., deci.. 387, n. 6. — 11 Dissert. 2. de Jejuru, cap. 26. n. 5. — rt Part. 3, confer 13, de Causis excus. a jejun., n 509.

troni principalis aut Titularis, vel solemne aliquod festum [ut esset centenarium, peregrinatio et similia]; item magno populorum concursu [quod intelligi potest etiam de con- cursu civitatis et loci] celebrandum, inciderit in ferias sextas aut sabbata per annum, ex- cepto [quoad facultatem sive anticipandi sive dispensandi] tempore quadragesimae, diebus quatuor temporum et vigiliis per annum je- junio consecratis [sub qua exceptione nume- randae sunt vigiliae per annum abrogatae, quarum jejunium translatum fuit in ferias sextas et sabbata adventus]; atque ut eadem anticipandi, seu etiam gravissimis de causis dispensandi potestate uti possint pro diebus, quibus nundinae extraordinariae, magno item populorum concursu habeantur. Et ex ra- tionabili causa potest episcopus committere parochis, ut ipsi assignent diem in quo anti- cipari debeat abstinentia, ex dicta declara- tione 18 Mart. 18% ad 6.

r) De qua sola loquuntur auctores a Be- nedicto XIV relati, negantes scilicet episco-

pum posse hac vigilia a jejunio dispensare; et ita etiam a Benedicto allegantur.

f) Restrictionem istam omittunt Laymann, Lessius, Concina, Elbel.

O Si nempe dispenset omnes simul suos parochianos; si vero dispenset cum hac dum- taxat vel illa persona particulari, Holzmann ait parochum posse dispensare per integram quadragesimam

Ludovicus Lopez, Instruet. tum., part. 2, cap. 109, v. Tertio dicitur, id satis perspicue innuit; dicit enim parochum posse dispensare, quando dispensatio episcopi commode haberi non potest, et addit ex Silvestro, quem non reprobat: « Immo ait S. Thomam_~ tenere quod sacerdos proprius potest in hoc dispen- sare ». A Salmant tamen citatur pro asserto quod parochus dispensare potest, quando ad episcopum facilis non patet aditus.

O Salmanticenses, Sanchez el Michael de Palatio limitationem hanc non habent.

i) Elbel omittit vicarios superiorum loca- lium.

Vtetrius
episcopi,
Mttui ex
»peditit U-
cdliie.

Monta-
botn tupe
dorinte,
aoraodo
Jupe tuent.

Pvochi
diipenunt
C3D ptrtt
alxnba1.

Etiam ▼ «!-
de probabi-
liter, prae-
bente epi-
copo.

Idem po-
tant vica-
rii paro-
chi.
Limuatio.

PraeUti
regulare»
dispernant
«ecum et
can »ubdi
tu».

niter. Ratio, quia regulares superiores veram habent jurisdictionem spiritualem supra subditos suos, ut eis provideant in illis quae ad ipsorum bonum regimen pertinent.

Doctrina notanda de dispensatione.

Hic autem maxime advertenda est de omnibus hujusmodi facultatem dispensandi habentibus, doctrina communis, quam tradit D. Thomas *, nimirum: *Si causa sit evidens, per seipsum licite potest homo statuti observantiam praeterire, praesertim consuetudine interveniente, vel si non posset de facili recursus ad superiorem haberi. Si vero causa sit dubia, debet aliquis ad superiorem recurrere, qui habet potestatem in talibus dispensandi.*

Impotentia.

1033. – *Secunda* causa est *Impotentia*, sive physica sive moralis. — Ex impotentia *physica* excusantur:

Infirmi, qui ex anentur.

Г. *Infirmi*, quibus jejunium timetur posse notabile damnum afferre. Hinc dicunt Elbel ' et Viva 3 quod si quis sibi persuadeat ex experientia vel ex probabili ratione jejunium graviter nociturum, non tenetur jejunare. — Sic ideo etiam excusantur qui laborant febri tertiana vel quartana, vel qui ab ea immediate convalescunt. Holzmann 4.

Item debiles, qui una vice alimentum sufficiens non possunt sumere; ut Sanchez 6 cum Silvestro et Angles, ac Holzmann 6 cum Laymann "A

Item praegnantPπ φ»es et lactantes, quibus aliquando permittuntur etiam carnes, si puer sit infirmus aut ei immineat periculum infirmitatis, vel si mater sit debilis; ut Roncaglia 7 et Holzmann — Immo praegnantPπ φ»es peccarent, si pluries jejuna rent. Secus, si unum vel alterum jejunium aliqua mulier robusta ferre vellet; ut Petrocorensis c) cum Navarro

2°. Excusantur *pauperes* qui non habent prandium perfectum pro unica congrua refectione. Ita communiter Lessius , Sanchez ', Elbel '°, Sporer “, Holzmann * et alii, ex D. Thoma ”, ubi ait: *Excusari videntur illi qui frustatim eleemosynas mendicant, qui non possunt simul habere quod eis ad victum sufficiat.* — Hinc valde probabiliter dicunt Sanchez 14 cum Angles, Salmant. ”, et Roncaglia ” (contra Mazzotta), quod si quis non haberet nisi panem et legumina aut herbas, non teneretur ad unicam refectionem. Licet enim esset is ad hujusmodi obsonia assuetus; tamen ideo se sufficienter sustentat, quia pluries in die, et pluries in magna quantitate, se reficere solet iis cibis qui sunt modicae nutritionis.

1034. – Impotentia autem *moralis* etiam excusat a jejunio. — Et haec est quando jejunium non sine gravi incommodo, sive sine magna difficultate extrinseca, quae magno incommodo aequiparatur, sustineri potest; ut dicunt Abelly 17, Vival 18, Tam-

' 2-2-, qa. 147, art. 4. — . Part. 3, confer. 18, de Causk excur a Jejunio, n. 527. — ' De Praec. decal., qu. 10, art. 5, n. 2, l. f — 4 De Praec. Eccl.-. n. 14. — » Consil., lib. 5, cap. 1, dub. 14, num. 11. . Silvest., v. jejunium, qu. 9, n. 24, v. Sextum . Angles, Flor., de Jejunio, qu. 6, diff. 8. — 4 Loc. dt., num. 14, — ' Tr. 9, qa. 2, cap. 2, reg. in praxi, n. 1. — . Lib. 4, cap. 2, n. 40. — . Comil., Hb. 5,

cap. 1, dub. 15, n. 1. — “ Part. 3, conf. 18, de Causit excut. a Jejunio, n. 507, tub 5. — 11 Tr. 3, cap. 4, Append., n. 65. — w Loc. dt., n. 13. . u Loc. dt., art. 4, nd 4. — 14 Loc. dt., dub. 15, n. 3. . Angles, de Jejunio, qu. 6, diff. 9, v. f. — u Tr, 23, cap. 2, n. 133. — M Loc. dt., cap. 2, qu. 4, resp. 1. — Mcuuotta, tr. 2, disp. 1, qu. 4, cap. 4, § 4, qu. 4. — n De Jejunio, § 2, n. 2. — “ De Praec. decal., qu. 10, art. 5, n. 3.

k) Regulares speciali voto abstinentiae non adstricti frui etiam possunt induitis, circa jejunium et observantiam ciborum tempore quadragesimae et per annum, pro fidelibus promulgatis ab Ordinariis locorum nomine Sanctae Sedis Apostolicae, quamvis episcopi in praelatis induitis de regularibus nullam faciant mentionem, ut constat ex declaratione S. OfL de die 20 Decembr. 1871 et 20 Jan. 1892.

1033. – a) Laymann, lib. 4, tr. 8, cap. 3, n. 1, non citatur ab Holzmann; clare tamen hoc assertum insinuat, dum loquens de senibus et juvenibus, eos a jejunio excusari ait, quia frequentiore cibo indigent ob virium imbecillitatem.

b) Holzmann, dc Praec. Eccl., n. 14, his verbis sententiam suam exponit: « Non tenentur, inquit, jejunare... lactantes et praegnantPπ φ»es; quae si jejurent, non habent pro se et sua prole sufficiens alimentum ».

c) Petrocorensis, lib. 4, dc Temperant., cap. 3, qu. 3, adducit Navarrum, qui in Mau., cap. 21, η. 16, mulieres illas asserit peccaturas esse, si jejunaverint, nisi ita robustae essent, ut una comestione sibi et infantibus sufficere possent. At ipse Petrocorensis dicit: « Consulendum est ut abstineant, nisi uno aut altero solum die jejunandum sit: quid enim mulieri robustae ab uno aut altero die jejunii timendum » ?

P18WT3
qaisà II
evict(w

burinius ‘; et Croix 8 cum Bonacina, etc.—
Hine

Г. Non tenentur jejunare ii quibus jejunium affert gravem capitis dolorem; ut dicunt Holzmann ·, Elbel 4; et Sanchez * cum Angles Navarro et Gabriele.

2°. Excusantur ii qui jejunando non possunt noctu calefieri, vel per notabile tempus somnum capere «», ut communiter docent DD., ut Sanchez · et Salmant. ’, Palaus8, Sporer’, Holzmann“°, Lessius““, Laymann *, etc.

An autem *isti teneantur eo casu mane sumere collatiunculam, ut sero possint comedere, et sic servare jejunium?*

Affirmant Roncaglia ,a, Concina M, Salmant. ,8, et Croix18 cum Sanchez ”. Ratio, quia ille qui tenetur ad finem, tenetur etiam ad media non difficilia. — Sed valde probabiliter id negant Elbel ‘8, Tamburinius *, Filliuccius f), Viva 80 cum Fagundes, Diana 81; Lopez />, Sanctius et Loth, apud Crc.x ““. Ratio, ut alii dicunt, quia nemo tenetur ordinem pervertere, sed potest communi aliorum consuetudini se uniformare. At haec ratio debilis est: nam refectionem ad vesperam transferre, revera non est ordinem pervertere, sed

illum perfectius servare, cum haec fuerit antiqua disciplina. Ratio potior est, quia dilatio comestionis usque ad vesperam revera medium est, non solum extraordinarium, sed grave afferens incommodum, cum in eo non leve perferatur incommodum: qua ratione derogatum est antiquae disciplinae quae olim tam rigore fuit observata.

3°. Excusantur *milites*, sive sint in castris sive in hospitiiis ut dicunt communiter Concina a, Roncaglia 84; et Salmant88 cum Leandro, Pasqualigo et aliis. — Ratio: tum quia ipsi magnos labores perferunt: tum quia statis horis non possunt comedere, nec congruum habent cibum pro jejunio.

4°. Excusantur *uxores*, quae alias jejunando magnam paterentur indignationem a viris; ut Lessius *, Azor M, Viva n, Sanchez ”, Salmant. ”, Holzmann 80; et Sporer81 cum Cajetano ·, Silvestro, Navarro, Laymann, etc.: — modo jejunium a viro non prohibeatur in contemptum religionis vel praecepti Ecclesiae.

Pariter Sanchez Viva 83 et Tamburinius84 excusant a jejunio *puellam* petentem nuptias, si timeat jejunando notabi-

Mihtciex
exuantur.

Item, uxor
timet» viri
indignatio
nem

Adest
toK. juxta
ibo. 8bU
(itio coe-
uadi ma
M.
VaUe pro-
habilitate
septur.

1 Decal., lib. 4, cap. 5, 5 A num. 14 et 47. — · Lib. 3, part. 2, n. 1324. · Bonac., di»p. ult., de Praec. Eccl., qu. 1. punct. ult., n. 15. — 1 De Praec. Eccl., n. 14. — « Part. 3, confer. 18, de Cautis excum. a Jejunio, num. 507, tub 6. — ·ContiL, lib.5, cap. 1, dub. 14, n. 10 · Katar., Man., cap. 21, n. 16. · Gabr. Biel, in 4, dist. 16, qu. 3, art. 1, Nota 4. — ‘ Loc. dt., n. 10. — 1 Tr. 23, cap. 2, n. 125. — · Tr. 30, ditp. 3, punct. 2, l 5, n. 9. — · Tr. 3, cap. 4, \ppend.. n. 53. — · Loc. cit., n. 14. — M Lib. 4, cap. 2, n. 40 — « Lib. 4, tr. 8, cap. 3, n.3. — u Tr. 9, qu. 2, cap. 1. reg. in praxi n. 4. — 14 Dissert. 2, de Jejunio, cap. 22. n. 4. — M Loc. cit., num. 83. — “ Lib. 3, part. 2, num. 1325. — ” Loc. cit., dub. 27, n. 4. — « Loc. cit., num. 507, l. f. — *. Loc. dt., n. 14, v. f. — r Dc Praec. decal., qu. 10, art. 5, n. 3, i. i.

Bad., dc 4· Praec. Eccl., bb. 1, cap. 8. d. 19, i f. — ° Part. 1, tr. 9, reeol. 51. - Joan. Sonck., Select, dup. 54, n. 13. - Loth, tract. 19, qu. 3, art. 5. - ” Lib. 3, pan 2 n. 1325. — - Dissert. 2, de Jejunio, cap. 24, a. 9. — “ Tr. 9, qu. 2, cap. 2, reg in praxi. n. 2, 1. t. — “ Tr. 23, cap. 2 n. 141. · Ltand., dc Praec. Eccl., tr. 5. ditp. 8. qu. ‘H. · Pasqual., Prax. jejunii, decia. 311. — ” Part. 1. hb cap. 18, qu. 7 — r De Praec. decal. qu. 10, art. 1 n. a. i f. — - De Malrim., lib. 9, dnp. 3, n. 11 — ® L<k at., n. 127 — - De Praec. Ecd. n. 16. ad 1 — - Tr. 1 cap. 1 Append., n. 16. · SiAvsT., v. Jejunium, n. 25. Aui» Man., cap. 21. n. 19. · Layen.. lib. 4, tr. 8» cap. J n. 4. — “ Loc. cit., n. 12. — “ Loc. dt.. n. 6, v. f. — w Decal, lib. 4. cap. 5. § 7, n. 45-

’O Angles, Flor., de Jejunio, qu. 6, diff. 0’, cos excusat qui nodes fere insomnes ducunt, ut infra dicetur ab ipso S. Alphonso; de utro que autem casu ibidem loquitur Sanchez.

•) Sanchez, Salmant., Holzmann loquuntur de iis qui totam nodem insomnem ducerent. Lessius vero hunc casum praetermittit.

/> De Filliuccio, vide notam h supra ad n. 1031, 2* causa, ubi hanc sententiam videtur innuere, eo quod eos a jejunio excusat. — Et idem habet Ludovicus Lopez, Instruet. nov.t part. 2, cap. III v. Deinde de causis, citatus pariter a Diana, pro sententia quae negat eos teneri ad jejunium.

Concina et Roncaglia excusant milito

qui degunt sive in castris sive in munitionibus; Salmant. vero addunt. Sive in hospitiiis. At Leander et Pasqualigo eos excusant qui in munitionibus degunt, si « credant probabiliter [verba sunt Leandri] futuram esse occasionem pugnandi ».

Lessius, lib. 4, cap. 2, mini 44, uxorem excusat propter solum mariti praccvptum.

·) Cajetanus, a Sporer citatus ut assent S. Alphonsus, haec dumtaxat, Sum., \Jejunium, cap. 3, ante mcd., scribit: · Si uxor non potest se gratam viro servare, (puta quia propter jejunium macilenta aut pallida despicitur a viro) non tenetur jejunare ».

	Practict	liter deformari. — Sed recte ait Croix	
t«r poeiu		hoc practice vix esse probabile; cum vix	
nuptuncn».	accjjat	ex jejuniis ordinariis Ecclesiae	
		hanc notabilem deformitatem causari.	
vir exeo		Bene autem excusantur <i>viri</i> , si jeju-	
impotem	nando	non possent uxonbus debitum red-	
debiti.	dere;	quia praeceptum justitiae debet prae-	
	valere	praecepto humano jejunii. Ita San-	
	chez ’	cum Cajetano, Armilla, Navarro,	
	Sà,	Valentia, etc.; Laymann a, Holz-	
	mann4,	Tamburinius®; et Salmant. · cum	
	Lessio,	etc. — Idem sentit Concina <i>i</i>); sed	
	censet	teneri virum prius precibus hor-	
	tari	conjugem ut a petendo desistat. Si	
	tamen	hoc omitteret, non putarem eum	
Non vero,	peccare,	saltem mortaliter. — Si autem	
n<u potem	vir,	servans Ecclesiae jejunia et alia mo-	
	derata	ex devotione, redderetur minus	
	potens	ad debitum reddendum, non tene-	
	retur	ab eis abstinere; quia non tenetur	
	cum	spirituali jactura illa omittere ut po-	
	tentio-	rem se reddat; uti dicunt Sanchez	
	cum	Gabriele *, Soto *, Silvestro, An-	
	gelo,	etc.; ac Croix® cum Cornejo et Ste-	
	phano.		
	Non	autem excusantur <i>conjuges</i> a je-	v «· ®
	junio,	si cum illo debitum petere non pos-	
	sint;	ut Croix’ et Tamburinius,0. — Qui	
	tamen	ll probabiliter excusat conjugem	Lt»u-
	advertentem	in altero, nisi petat, pericu-	
	lum	incontinentiae, vel gravem suspicio-	
	nem	concupere quod ipse adulteratus fue-	
	rit	vel aliam diligit 0.	
	1035.	- 5°. Excusantur universe <i>ado-</i>	J»»· 1
	lescentes	usque ad annum vigesimum pn-	miu 21 11
	num	completum; ut docet D. Thomasl*	nJC ««■
			countif

■ Lib. 8, part. 2, n. 1326. — · De Matr., lib. 9, di.p. 3, n. 10. · Cajetan., Sum.. ¶. Jejunium, cap. 3, ante med. · Armilla, v. Jejunium, n. 4, L f. · Navor., Man., cap. 21. ¶. 16, v. f. · Sit, v. Jejunium, ¶. 9. - Valent., in 2· 2·, diip. 9, qu. 2, punct. 5, v. Necessitas. — · Lib. 4, tr. 8, cap. 3, n. 4. — · De Praec. Eccl., n. 16, ad 2. Decal., lib. 4, cap. 5, § 7, num. 37. — · Tr. 23, cap. 2, num. 127. -

Less., lib. 4, cap. 2, n. 44. — 1 Loc. dt.. n. 5. · Silvest., v. Debitum conjugate, qu. 1. - Anget., v. Debitum, n. 6. — · Lib. 3, part. 2, n. 1338. - Cornejo, tom. 2, tr. 6, difp. 5, dub. 1, 1. f. - Stephan. a S. Paulo, tr. 1, disp. 5, ¶. 131, post med. — · Loc. ciu, n. 1338. — * Decal., lib. 4, cap. 5, § 7, num. 40. — 11 Loc. dt., num. 4L — M 2· 2·, qu. 147, art. 4, ad 2.

f) Concina, *dissert. 2, cap, 23, ¶. 12 et seqq.*, id concedit ad vitandum incontinentiae periculum in altero conjugate petente, vel ad ejus fragilitati subveniendum. In reliquis concordat.

*1 Gabriel Biel et Sotus a Sanchez non satis distincte hic citantur; neque habent sententiam hic expositam, sed tantum generalius principium quod praemittit Sanchez, *toc, cit.*, ubi scribit: « Conjuges se extenuans et debilitans absque fraude ex bona fide mediis honestis, ut servans Ecclesiae jejunia et alia moderata ex devotione, impendensque moderate tempus honestis studiis, vacat a culpa. Quia sic non effidetur impotens, sed minus potens; nec tenetur cum spirituali jactura a spiritualibus operibus abstinere, ut se potentio- rem et robustiorem conservet... Ita... Gabr..., Sotus... ». — At revera auctores isti rationem allatam a Sanchez praetermittunt, et solam propositionem habent. — Sotus quidem, *in 4, dist. 32, art. 1, i. f.* expressis verbis scribens: « Non licere conjugi sese impotentem consulto reddere, ut conjugem contra monitum Pauli defraudet, atque adeo nec per illicita media potest se debilitare et extenuare... Attamen si absque fraude et bona fide honestisque mediis id fadat, nempe servando ecclesiastica jejunia et quaedam etiam ex devotione, impendendoque moderate tempora honestis studiis, nulla est culpa metuenda ». — Gabriel vero, *Suppi, in 4, dist. 32, qu. un., art. 3, dub, 1*, refert utique solutionem Ri-

chardi, quae dicebat: « Contingit se facere impotentem modo illicito, et hoc non licet. Et modo licito per jejunia et orationes intentione bona, dummodo rationabile fuerit obsequium, et hoc licet. Sic enim fit impotens secundum quid, non totaliter ». — At subdit Gabriel: « Illa solutio cum reverentia petit principium »; sed paulo post ipse concludit: « Posset tamen aliquis sine notabili conjugis praejudicio etiam juvenulae curare salutem propriam cum moderata carnis castigatione, secluso scandalo proximi... Verisimile est virum graviter peccare si sua culpa sponte se facit impotentem in fraudem redditionis debiti, dando per hoc occasionem fornicandi mulieri, etiam per nimiam abstinentiam, jejunium, etc. ».

t) Ex eadem *impotentiae* causa, (non autem censentur dispensari vi dispensationis quae gaudet paterfamilias), per simplicem confessorium dispensari quandoque possunt personae, quae sunt in potestate patrisfamilias, quando nempe paterfamilias a lege abstinentiae a carnibus tempore quadragesimae dispensatus, non potest aut non vult cibos utriusque generis, esuriales scilicet et carnes, parari, illicque aliter se sustentare non possunt: adjecta conditione de non permiscendis licitis atque interdictis epulis, et de unica comestione in die pro iis qui jejunare tenentur. Ex S. Poenitentiaria, die 16 Januar. 1834, 27 Maji 1863. 6 Augusti 1860. — Animadvertendum praeterea est patresfamilias, cum in familia adest aliquis a lege abstinentiae a carnibus dispen-

cum aliis communiter. Hi enim indigent majori et crebriori cibo, tam ad augmentum naturae quam ad vires solidandas. — Sentit autem Durandus', quod si aliquis adolescens esset robustus, et in ipso natura jam attigerit terminum augmenti, is teneretur ad jejunia. Sed haec opinio est contra communem et contra D. Thomam', qui prorsus deobligat juvenes ante finem tertii septennii, et tantum subdit: *Conveniens tamen est ut etiam in hoc tempore se ad jejunandum exerceant.*

An vero aliquis adolescens complens vigesimum primum annum, v. gr. hora tertia vel nona, teneatur eo die jejunare?

Negant Escobar⁸, Sporer⁴; et Trullench', Diana', etc., apud Salmant. a>; quia, ut hi dicunt, praeceptum jejunii respicit totum diem integrum, tamquam unicum objectum praecepti. — Sed probabilius affirmant Pater Concina⁸, Sanchez'; et Salmant.⁷ cum Bonacina, etc. Ratio, quia praeceptum obligat statim ac tempus obligationis advenit; prout qui perveniens

ad locum ubi tenetur ad jejunium, obligatur jejunare statim ac pervenit.

1036. – 6°. Excusantur *senes*. — Sed de his

Dubitatur Ie. *An sexagenarii indistincte sini ab obligatione jejunii immunes?*

— Communiter DD. docent sexagenarios excusari in dubio de validitate virium, nisi oppositum constet. Ita Bonacina⁸, Lessius', Laymann'^o, Sanchez'', Abelly''; Sporer > cum Navarro †, Toletus etc. Ratio, quia in istis praesumptio in dubio stat pro imbecillitate virium, ut a jejunio excusati censeantur. — Sed

Dubium fit: *an teneatur jejunare, si quis certe robustus inveniatur?*

Prima sententia affirmat: eamque tenent Filliuccius'', Elbell⁴; Bonacina⁸ cum Valentia, Abulensi, Rodriguez % Reginald©; Laymann'' cum Navarro, Cajetano, Toletus b>, etc. Ratio, quia illi qui in ea aetate vires validas habent, non reputantur ut senes. — Haec quidem est probabilis.

Sexagenarii excusantur.

Certe robusti probabiter non excusantur.

1 In 4, dist. 15, qu. 10, v. *Responsio*. — 2 2°, qu. 147. art. 4, ad 2. — Lib. 45, n. 364. — Tr. 3, op. 4, Append., num. 48. — » Dissert. 2, cap. 19, num. 3. — Dc Matrim., lib. 2, disp. 24, n. 23. — 1 Tr. 23, cap. 2, n. 120. — Bonac., disp. ulu, de Praec. Eccl., qu. 1, punct. ult., num. 7. — Loc. dt., n. 4. — Lib. 4, cap. 2, n. 4L — * Lib. 4, tr. 8, cap. 3, num. 2. — Consil., lib. 5, cap. 1, dub. 4, n. 6. —

'' Dc Jejunio. § 2. num. 2. — “ Tr. 77, part. 2. nam. 112. — w Part. 3. confer. 16, de Oblitf, jejunii, num. 458. — u Disp. ult., de Praec. Eccl., qu. 1, punct. uLL. num. 4. Valent., in 2° 2° disp. 9. qa. 2, punct. 5, v. /mpoXentia - Abnlensis, in Maith., cap. 6, qu. 147. — Re^tn., lib. 4, n. 200. — « Lib. 4. tr. 8, cap. 3, n. L - Ataor., Man., cap. 21, n. 16. - Cq/rAin, tn 2° 2° qu. 147. art. 4, ad 1,

satus, dispensationem ad omnes familiae personas indiscriminatim extendere non posse; sed: «Infirmitatem et aliud quodeumque rationabile impedimentum, de utriusque medici consilio, non vero gulam, avaritiam, sive generatim expensarum compendium, eximere posse a praecepto abstinentiae in diebus esurialibus». S. Poenitentiaria, 19 Januar 1834.

1035. – a) Trullench, *hb. 3, cap. 2, dub. 6, n. 1*; Diana, *part. 1. tr. 9, resol. 49*, sententiam hanc tantummodo non improbant, uti notant Salmant., *tr. 23, cap. 2, n. 120*. Trullench tamen alteram opinionem, eam scilicet quam S. Alphonsus probabiliorum appellat, amplectitur, et existimat illum eo die ad jejunium teneri, si nondum plures refectioes sumpserit

b> Si nempe ante hoc punctum completi vigesimi primi anni, jejunium non fregerit, ut dicunt Sanchez, Salmant. et Bonacina.

1036. – a) Sporer, *loc. cit., n. 50*, a fortiori hoc significat, scribens: « Absolute sexaginta annorum completorum, secundum communem jam DD. sententiam, excusantur a jejunio ». Et auctores citatos allegat. — Pro Navarro tamen, vide notam e ad n. 1031. — Toletus

vero, *hb. 6, cap. 4, n. 1*, scribit: « Senes post sexagesimum annum, secundum communem sententiam excusantur: licet in hoc non sit regula certa: aliqui enim senilem contrahunt debilitatem ante sexagesimum; aliqui robusti sunt etiam post sexagesimum: ut plurimum tamen sexagesimus annus excusat ».

b) Rodriguez et Toletus videntur hanc sententiam satis perspicue innuere. Rodriguez enim, *Sum., part. 1. cap. 24, u. 1*, postquam dixit senes non teneri ad jejunium, et senes haberi communiter sexagenarios et ultra, addit: « Quod secundum Cajet debet relinqui arbitrio boni viri; nam aliqui in aetate quinquaginta annorum sunt debiliores quam alii in sexaginta ». — De Toletus, vide nota superiori ea quae scribit.

c/ Sà non citatur pro hac sententia a Laymann; citatur autem a Palao pro oppositi, et quidem recte; nam v. Jejunium, *u. 9*, scribit: « Excusat a jejunio aetas.... major sexagesimo ». — Atvero SA videtur hic irrepsisse ex mendo typographic loco S. Antonini, qui citatur a Laymann pro prima sententia, et qui eam revera tenet, *part. 2, tit. 6. cap. 2, § 6, v. Septimo*.

e m >
Hat roba-
>

Quid, >
cc ficmōt
annam
>« jejunii.

Aequ» Sed non minus probabilis est sententia
au? e«i' *opposita*: quam tenent Sanchez * Escobar
“nWr Holzmann ·, Roncaglia 4 (qui eam
tutam vocat); Viva 5 cum Trullench, Mol-
fesio, etc.; Salmant.® cum Villalobos, Le-
andro, etc. Et probabilem putant Azor ',
Palaus * cum Sà et Angles; Elbel¹⁹ ac
Mazzotta¹⁰. — Ratio: tum quia sic fert
universalis consuetudo, ut testantur com-
munius doctores apud Roncaglia; tum
quia alias esset res multis scrupulis obno-
xia, examinare an aliquis sexagenarius
sit vel ne sufficienter robustus ad jejunium
sustinendum. — Sed ratio potior est: quia
hujusmodi senes, tam ob virium imbecil-
litate quam ob defectum caloris, ne-
queunt simul alimentum sufficiens sumere,
egentque dbo frequentiori; et licet non-
nulli in tali aetate robusti videantur, eo-
rum tamen robur est de facili illusivum
et inconstans, cum negari non possit, in
hujusmodi senibus vires deficere et pro-
labi in interitum, ita ut si in morbum in-
cidant, difficulter perfecte convalescant.
Unde Galenus 11 sic dixit: *Senilis cor-
poris statum..., simili ratione iis qui ex
morbo convalescunt, in victu esse curan-
dum*. Hinc commune adagium prodiit:
Senectus ipsa morbus est.

Objectioni Nec obstat dicere cum Elbel, quod se-
nes ante sexagenarium annum certe te-
nentur ad jejunium: unde cum dubium
accedat an deinde ob aetatem excusentur,
possidet praeceptum. — Nam responde-

tur 1°. Quod cum dubitatur an lex com-
prehendat aliquem casum aut subjectum,
non obligat; quia tunc prorsus perinde
est ac si dubitetur an existât lex vel non
pro illo casu aut subjecto: et ideo possi-
det libertas; ut docent Sanchez¹⁹, Palaus¹
cum Salas, Salmant.¹⁴ et Tamburinius “.
An vero sexagenarii comprehendantur a
lege vel non, est quidem dubium, immo
valde probabiliter negatur, ut ostendimus:
unde hoc casu, non lex, sed libertas pos-
sidet. — Respondetur 2°. Quod, etiamsi eo
casu possessio staret pro lege, sexagenarii
nec etiam tenentur ad jejunium. Quia, cum
senes ad eam aetatem perveniunt, duabus
ipsi obligationibus obstringuntur: una, ser-
vandi praeceptum Ecclesiae; altera, tuendi
valetudinem. Unde, sicut in dubio prudens
timor gravis incommodi excusat a reci-
tatione Officii, ut communiter dicunt Holz-
mann 16, Vival⁷; Salmant.¹⁸ cum Sanchez,
Pellizzario, Trullench et aliis, ac ipse El-
bel d>: ita excusat etiam sexagenarios a
praecepto jejunii. Praeceptum enim na-
turale servandi sanitatem praeponderat
praecepto ecclesiastico jejunii; cum in ta-
libus senibus adhuc robustis, ut ait Pa-
laus 19, semper adsit periculum moraliter
certum gravis nocimenti aut diminutio-
nis virium, quae semel amissae nunquam
recuperantur ·).

An autem *annus sexagesimus debeat
esse completus ad excusandum?*

Affirmant Sporer * et Elbel f). — Sed

1 De Matrim., lib. 7, di>p. 32, n. 17. — · Lib. 45, n. 367.
— · De Praec. Eccl., n. 17. — · Tr. 9, qu. 2, cap. 2, qu. 4,
resp. 1. — 1 De Praec. decal., qu. 10, art. 6, n. 8. — *TTutl.*,
lib. 3, cap. 2, dub. 7, n. 3. · *Molftl.*, Sum., part. 1. tr. 10,
cap. 4, n. 37. — · Tr. 23. cap. 2, n. 130. · *Villa!*, part. 1,
tr. 23, diff. 4, n. 6. · *Ltand.*, de Praec. Eccl., tr. 5, diip. 8,
qu. 17. — · Part. 1, lib. 7, cap. 17, qu. 4. — · Tr. 30, diip. 3,
punct. 2, § 5, num. 6. · *Angle!*, de Jejunio, qu. 6, diff. 6. —
· Part. 3, confer. 16, de Oblig. etc. jejunii, num. 456. —
· Tr. 2. diip. 1, qu. 4, cap. 4, 4 4, qu. 1. — *Rottcaglia*,

loc. cit. — 11 De Sanitate tuenda, lib. 5, cap. 4. — *Elbel*,
loc. cit. — “ Decal., lib. 1, cap. 10, n. 33. — u Tr. 1, disp. 3,
punct. 7, n. 2. · *Salas*, in 1-· 2-·, tr. 8, »cct. 25, num. 258.
— M Tr. 11, cap. 2, n. 110. — “ Dccal., lib. 1, cap. 3, § 7,
v. *Ltgts*, num. 1. — 11 De Praec. partie., n. 480. — 11 De
Praec. decal., qu. 3, art. 6, num. 3. — “ Tr. 16, de Horis
canon., cap. 3, num. 36. · *Sanch.*, Contil., lib. 7, cap. 2,
dub. 45, n. 6. · *PtUissar.*, tr. 5, cap. 8, num. 115. · *Trull.*,
lib. 1, cap. 7, dub. 27, n. 2. — · Tr. 30, di>p. 3, punct. 2,
§ 5, n. 8. — · Tr. 3, cap. 4, Append., n. 50.

d) Elbel, *part. 5, confer. 13, de Horis
canon., n. 443*: · In dubio, inquit, an infir-
mitas sit vere gravis, vel periculum gravis
infirmittatis rationabiliter timendum, standum
erit iudicio periti et consdentiosi medici, vel
a superiore, ubi id fieri potest, petenda dis-
pensatio: in quo puncto superiores non de-
bent esse nimis difficiles aut scrupulosi ».

« Huc referenda videtur dispensatio gene-
ralis quam SS. D. N. Pius PP. X, per litteras
S. Oit, ad archiepiscopuin Toletanum dit

31 Martii 1906 datis, presbyteris saecularibus
sexagenariis in Hispania concessit, nempe:
« Benigne declarare dignatus est presbyteros
saeculares sexagenarios in Hispania vi bullae
Cruciatae et induiti pro carnibus vescendis,
praecisione facta ab eorum majori vel minori
robore, vel infirmitate, uti carnibus possit
feriis 11 et III Majoris Hebdomadae, sicut fide-
les laici ».

/ Elbel, *part. 3, confer. 16, de Obiit ck
jejunii, n. 458*, id utique requirit in opi

Saflat »■
att 60 ta-
chetai.

alii dicunt sufficere ut sit inchoatus: Vi-
vaMazzotta «, Diana" cum Naldo; et
probabile putat Palaus K» cum Sà *, An-
gles et Llamas <Λ Ratio, quia commu-
niter dicitur sexagenarius qui annum se-
xagesimum inchoavit h».

1037. - Dubitatur 2°. *An excusentur a
jejunio feminae quinquagenariae?*

rt'''»

Prima sententia affirmat: quam tenent
Escobar⁴, Renzi"; et Narbona, Macha-
do a» ac Pellizzarius a», apud Diana «Λ Et
hanc approbat etiam Sanchez, qui (licet
in Tractatu *de Matrim.* in dubium revo-
caverit), in opusculo tamen *Consiliorum* \
cum Cajetano et aliis eam absolute do-
cet; et probabilem putant Viva · et Maz-
zotta ·. Ratio istorum, quia in feminis an-
tecedit senectus, ita ut quinquagenariae
nequeant amplius generare. — *Secunda*
vero sententia, quam tenent Laymann ¹⁰,
Salmant. ", Tamburinius “, Croix e», Holz-
mann ia, Elbel u, Anacletus negat quin-
quagenarias excusari, nisi adsit specialis

Aiii n.
SîiJri. 'c

1 De Praec. dead., qu. 10. art. 6. n. 8. — 1 Tr. 2, disp. 1,
qu. 4, cap. 4, § 4, qu. 1. — · Part. 5, tr. 14, rei. 83. -
Naldut, Sum., v. *Tempus*, n. 20. — 4 Lib. 45, nam. 372 ct
373. — · In 4 Praec. Eccl., cap. 4, qu. 4. — *Narbona*, Annal,
tract. Juri», αηη. 60. qu. 2, n. 13 et seqq. — « Lib. 7, dhp. 32
n. 17, v. f. — ' Lib. 5, cap. 1, dub. 4, n. 6. — · De Praec.
decal., qu. 10, art. 6, num. 8. — » Tr. 2, di»p. 1, qu. 4,
cap. 4, § 4, qu. 1. — w Lib. 4, tr. 8, cap. 3, num. 2. —
" Tr. 23, cap. 2, num. 131. — « Decal., lib. 4, cap. 5, § 7,

nione, quam probabilem appellat; sed proba-
bilis esse opinatur, ut S. Alphonsus supra
notavit, sexagenarium robustum non eximi
a jejunio.

Palaus, *tr. 30, disp. 3, punct. 2, § 5*,
n. 6, valde probabilem vocat opinionem quae
sexagenarios a jejunio excusat, et ibi auctores
citatur. — Et revera Sà, v. *Jejunium, n. 9*:
• Excusat a jejunio, inquit, aetas... major sexa-
gesimo ·. — Angles, *de Jejuniis, qu. 6, diJJ. 6*,
probabile existimat senes excusari « post se-
xagesimum annum ». — Llamas denique, *Ve-*
thod., part. 3, cap. 5, § 20, simpliciter sexa-
genarios excusat. — Deinde vero Palaus, ex
Joanne Sanchez, quem nec probat nec repro-
bat, subdit satis esse sexagesimum annum in-
ceptum.

In *Horn, apost., tr. 12, n. 25*, S. Do-
ctor expresse amplectitur hanc secundam
opinionem: «Ad excusandum sexagenarium
a jejunio, inquit, sufficit annum sexagesi-
mum esse inceptum: ita ajunt Castrop., An-
gles, Sà... etc., quia in favorabilibus annus
inceptus habetur pro completo». Cfr. etiam
Istrue. e Pratica, cap. 12, n. 25.

circumstantia infirmitatis vel debilitatis.
Quia experientia constat quod feminae
sine detrimento valetudinis facilius jeju-
nant; cum ipsae minori indigeant cibo.

Primam sententiam non audeo impro-
bare, sed neque audeo probabilem dicere,
dum video illam a Laymann, Tamburi-
nio, Elbel et Lacroix cum aliis omnino
rejici, et Dianam dubitare de sua proba-
bilitate.

1038. - Dubitatur 3°. *An qui venierit
jejunare, puta semel in hebdomada, toto
vitae suae tempore, teneatur ad jejunium
in aetate sexagenaria?*

Prima sententia, quam tenent San-
chezl·, Bonacinall, Renzil⁸, Palaus ¹⁹,
Escobar””; et Tamburinius^{ll} cum Fagun-
dez a» ac Diana a», negat, nisi quis ex-
presse voluerit se obligare ad jejunandum
post sexagesimum annum. — Ratio isto-
rum, quia votum, cum sit lex particula-
ris, non obligat nisi ad instar legis eccle-
siasticae.

Pnor 0f>l.

""t° Λ 1^Λ

Proh·l"ll·

Vovent
Jejunium
pro tota vi-
ta.

excavator
josca alio»
a
mo anno.

n. 5. — “ De Praec. Eccl., n. 17. — u Part. 3, confetr. 18,
de Cauxis excuv. a Jejoaio. nam. 507, sub 4. — » Tr. 10.
dist. 2, num. 64. — *Laym.*, loc. dt. — *Tambur.*, loc.
dt. — *Elbtl*, loc. dL — *Diana*, part. 9, tr. 7, resol. 73
— “ Decal., lib. 4, cap. 11, num. 54. — ” Disp. ult., de
Praec. Eccl., qu. 1. punct. ult. n. 4, i. f. — “ In 4 Praec.
Eccl., cap. 4, qu. 6. — » Tr. 30, disp. 3, punct. 2, § 5,
num. 8. — - Lib. 45, num. 379. — ° Decal., lib. 4, cap. 5,
5 7, η. 9.

1037 - * Machado, *Perfeto conf., font. 1*,
lib. 2, part. 4, tr. 3, docum. 9, n. 4, adducit
Sanchez id probabile existimantem. — Pelliz-
zarius, *de Monialib., cap. 6, n. 25*, eandem
sententiam probabilem putat. — Et Diana,
part. 9, tr. 7, resol. 73, auctores istos affert
tamquam probabilem eam judicantes.

*) Cajetanus forte non citatur a Sanchez
pro hac sententia, et revera neque *in 2am 2 f*,
qu. 147, art 4, ad 2, v. *Ad primum dc seni-*
bus, neque in *Sum.*, v. *Jejunium, § Jejunium*
quibus personis inexcusabiliter sit obligato-
rium, id habet de feminis.

c* Croix, *lib. 3, part. 2, n. 1318*, videtur
quidem huic sententiae adhaerere, eam tamen
non tenet expresse, nec contrariam expresse
damnat aut rejicit.

1038 - a) Fagundez allegatur utique a
Tamburinio, sed videtur esse mendum, cum
Tamburinius indicet: < *Disp ult., de Praec.*
Eccl., qu. 1, punct. ult., n. 4. fin. », et ista indi-
catio Bonacinae conveniat, non autem Fagun-
dez. — Diana vero male a Tamburinio allega-
tur, cum ipse, *part. 1, tr. 9, resol. 20, i. f.*, utram
que sententiam afferat, at neutram dijudicet.

vena. Secunda tamen verior sententia, quam
«TM«turor tenent Eaymann Sporer Anacletus b»,
Holzmann ', Elbel et Roncaglia 4, affir-
mat teneri, nisi adveniat specialis ratio
debilitatis. — Ratio, quia votum, quamvis
obliget ad instar praecepti ecclesiastici
quoad modum, non tamen quoad perso-
nas. Unde, sicut adolescens ante vigesi-
mum primum annum potest se obligare
ad jejunandum, ita et senes post annum
sexagesimum; et satis praesumitur ad id
voluisse se obstringere qui vovit jejunium
usque ad mortem, sive toto vitae suae
tempore.

Ltatio. Secus autem dicendum cum Anacleto b)
et Elbel b», si quis voveat sine tali expres-
sione, et non advertat ad aetatem sexa-
genariam. — Tunc enim non tenetur: quia
eo casu vel censetur se obligasse ad instar
praecepti ecclesiastici, juxta primam sen-
tentiam; vel quia tunc supervenit nota-
bilis mutatio, ad quam si advertisset, non
intendisset se obligare, juxta dicta u. 226.

1039. - Dubitatur 4°. Ah religiosi sexa-
genarii excusentur a jejuniis regulae?

Aia di Affirmant Sporer % Holzmann e, Tam-
poso««exa bunnus b»; item Rodnguez a», Pasqua-
lgo et Sanctius, apud Salmant. . Quia
|βηκ reru parjter djcunt praeceptum regulae obii-

gare ad instar praecepti ecclesiastici. —
Sed negant Azor4', Elbel7, Roncaglia';
et Salmant.' cum Bordono, etc.

A14n
tiM.

Ego distinguendum puto, et dico non
excusari, si in regula quam religiosi pro-
fitentur, expresse promittatur observantia
usque ad mortem. Secus, si promissio fit
sine illa clausula usque ad mortem, juxta
id quod diximus in praecedenti Dubio.
Et hujus sententiae videntur quidem esse
Salmant. d>; cum asserant in eorum re-
gula (secundum quam loquuntur) obser-
vantiam usque ad mortem promitti.

1040. - Dubitatur 5°. An jejunium sub-
rogatum voto castitatis obliget voventem
post sexagesimum annum?

Negat Tamburinius '° cum aliis; quia
in illa aetate, ut ait, ipsa senectus, utpote
magnis infirmitatibus obnoxia, aequiva-
lenter est morbus a jejunio excusans. —
Affirmat vero Lacroix ", dicens quod, sicut
senes tenerentur in ea aetate ad castita-
tem, sic tenentur ad jejunium illius vice
impositum. Sed haec ratio non convincit;
nam nimis probat: probaret enim quod si
vovens gravi laboraret morbo, adhuc te-
neretur ad jejunium.

Alix
tvt KIJ
gtwta»
fterifci.»
lahrop.i
GutiUr.

finnit

Quapropter, cum senectus morbo ae-
quiparetur eisdemque aerumnis subjicia-

««jv
lh.

* Lib. 4, tract. 8, cap. 3, num. 2. — 1 Tract. 3, cap. 4, Append., n. 51. — ' De Praec. Eccl., num. 26. — « Tr. 9, qu. 2, cap. 2, qu. 4. reip. 1. — . De Praec. Eccles., n. 26. v. Diets 2. — Pasqual., Prax. jejunii, decii. 259, n. 3. . Joan. Sand. (Sawchcxj, Select, ditp. M, num. 8. . Tr. 23,

cap. 2, num. 132. — ' Part 3, confer. 16, de Oblig. etc. Jejunii, n. 460. — ■ Tr. 9, qu. 2, cap. 2, qu. 4, reip. I. — . Loc. dt., n. 132. . Bordon., Variar. résolut. 18, n. 6. — M Decal., lib. 4, cap. 5, § 7, ex n. 10. — « Lib. 3, part 2, num. 1320.

b) Anacletus, loc. cit., n. 78 et 79; Elbel, confer. 18,n.528,asserunt easdem in generali causas, quae a jejunio ecclesiastico excusant, excusare etiam a jejunio quod ex voto debetur, dummodo non constet de alta voventis intentione. Quod quidem ab Elbel, n. 529, his verbis explicatur: < Minime dubitandum, inquit, quin aliquis possit sibimet ponere legem strictius obligantem: immo talem a quo- vis Fratre Minore vi professionis sibi poni constat... Cum enim quisque illorum voveat toto tempore vitae suae servare regulam S. P. N. Francisa, et vi hujus sanctae regulae jubeamur servare triplex jejunium, etc., sequitur plane quod.... et senes post completum sexagesimum adhuc teneantur ad observationem hujus, modo supponantur valentes et potentes viribus».

1039. - °) Sporer, tr. 3, cap. 4, Append., n. 51, probabilem; Hieronymus Rodriguez, Quaestum. regular., resol. 75, n 10, valde probabilem sententiam hanc existimant.

b) Ascanius Tamburinius, de Jure abbatum, torn. 2, disp. 12, qu. 5, n. 7, huic opinioni in ultima editione (anni 1650) adhaerere videtur, quatenus eam ultimo loco exponit; sed certe in prioribus editionibus, ut est Romana 1630, loc. cit., n. 4, oppositam expresse tuebatur.

c) Azor, part. 1, lib. 7, cap. 17, qu. 3t loquitur de correlativo casu, dicens religiosos adolescentes teneri ante vigesimum primum annum regulae jejuniis.

d) Salmant., loc. cit., adducunt quidem Discalceatos, sed exempli gratia tantum, nec suam doctrinam ad eos coarctant; quin etiam, rationem omnino generalem afferunt: « Religiosi professi, inquiunt, tenentur ad regulae jejunia ante vigesimum primum annum, ergo etiam tenentur post sexagesimum. Secundo promissio observationis regulae fuit voluntaria et perpetua, hoc est sine mitigatione usque ad mortem, sicut promittimus nos Carmelitae Discalceati; ergo quamdiu vires sup

tur, non omnino improbabilis videtur prima sententia. — Sed cum res sit valde dubia, putarem hunc teneri ad impetrandam dispensationem: pro qua aetas illa est quidem sufficiens causa.

1041. - *Tertia* causa est Labor.

Ante omnia, hic est advertenda propositio. 30 damnata ab Alexandro VII, quae dicebat: *Omnes officiales qui in republica corporaliter laborant sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare an labor sit compatibilis cum jejunio.* — Merito Pontifex praefatam propositionem damnavit; quia secundum eam omnes laborantes, sive ob officium sive ob recreationem, sive labor esset compatibilis sive non cum jejunio, essent excusati: quod falsum est. Ideo igitur fuit illa proscripta, quia nimis generaliter loquebatur. — Caeterum omnes artes quae exerceri non possunt nisi cum ingenti corporis agitatione, a jejunio excusant, eo quod in eis multi spiritus consumuntur.

Hujusmodi artes laboriosas exercere, et a jejunio excusari, ex communi sententia dicuntur *fossore, agricolae, lapidariae, figuli, textores, lanarii, fullones, bajuli, aurigae, nautae* remigantes, *fabri* lignarii, ferrarii et murarii. — Ita communiter Salmant. ¹, Concina ² Elbel ³ et alii.

Iis merito adduntur *cursores*: cum Sanchez ⁴ Wigandt⁵, Roncaglia ⁶, Sporer ⁷. — *Sutores* qui calceos conficiunt; non vero qui coria scindunt a⁸: Sanchez ⁹,

Salmant. ¹⁰, Elbell¹¹, Azor ¹² u, Palaus¹³, Wigandt ¹⁴ et Sporer¹⁵. — Item *furnarii*: Salmant.¹⁶, Holzmann ¹⁷ Palaus ¹⁸ — *Pistor*es: Azor ¹⁹ n, Elbel ²⁰ u, Palaus ²¹ If, Holzmann ²² — *Coqui* plures dapes et multis personis praeparantes, si fere per diem laborent; ut Salmant.²³ et Sporer²⁴, Roncaglia ²⁵ M et Tamburinius ²⁶ Secus, si pauca fercula parent, vel tantum praesideant inferioribus ministris. — *Typographi* praelum versantes, non vero typos componentes: Concina ²⁷, Salmant. ²⁸, Holzmann ²⁹ n, Elbel ³⁰. — *Famuli* qui vehementer tota die incumbunt majoribus laboribus; ut Laymann ³¹ A et Sporer ³² Non vero ancillae lanam aut linum nentes, aut similia levia servitia domus exhibentes; ut Tamburinius³³. — *Secantes* lapides; *percurantes* urbem ad vendendas merces: Croix ³⁴ — *Ornantes* templa scalas circumferendo: Tamburinius ³⁵ — Qui autem bene advertit omnes hos laborantes non excusari a jejunio, nisi laborent saltem per majorem diei partem; non vero, si per duas vel tres horas.

Barbitonsores communiter non excusantur; ut docent Lessius ³⁶ Laymann ³⁷ u, et Salmant. ³⁸, etc. cum communi. — Excipe, nisi aliquis artem suam sine refectioe exercere non valeret propter laboris molestiam vel propter complexionis debilitatem; ut dicunt Palaus ³⁹, Sanchez ⁴⁰ Mazzotta ⁴¹, Concina ⁴²; et Ledesma ⁴³, Fagundez ⁴⁴ ac Leander ⁴⁵, apud Salmant. ⁴⁶, ex Lessio ⁴⁷.

* Tr. 23, cap. 2, num. 136. — Diliert. 2, de Jejuniis, cap. 24, n. 2. — 1 Part. 3, confer. 18, de Causis excus. a Jejuniis, n. 508 et 509. — 4 Consil., lib. 5, cap. 1, dub. 10, n. 6. — 1 Tr. 5, exam. 4, n. 92. — 1 Tr. 9, qu. 2, cap. 2, re. in praxi, n. 2. — 1 Tr. 3, cap. 4. Append., n. 58. — Loc. cit., dub. 7, num. 5. — 1 Tr. 23, cap. 2, n. 136. — H Loc. dt., n. 509. — 11 Part. 1, lib. 7, cap. 17, qu. 8. — 11 Tr. 30, disp. 3, punct. 2, § 5, n. 10. — 11 Tr. 5, exam. 4, n. 92. — 14 Tr. 3, cap. 4, Append., num. 58. — 11 Loc. dt., num. 136. — M Loc. cit., n. 10. — 11 Loc. dt., qu. 8. — 11 Part. 3, confer. 18, de Causis excus. a Jejuniis, n. 509. — w Tr. 30, disp. 3, punct. 2, § 5, num. 10. — De Praec.

Eccl., n. 15. — n Loc. dt., n. 136. — - Loc. du n. 58. — - Tr. 9, qu. 2, cap. 2, ref. in praxi. n. 2, — * Decal., lib. 4, up. 5, § 7, num. 27. — ■ Diliert. 2, de Jejuniis, cap. 24, n. 7. — ■ Loc. dt., n. 136. — 11 Loc. dL, n. 15. — - Part. 3, confer. 18, num. 509. — - Lib. 4, tr. 8, cap. 3, n. 3. — - Loc dL, n. 58. — 11 Decal., lib. 4, cap. 5, § 7, n. 25. — ■ Lib. 3, part. 2, num. 1330. — ■ Lib. 4, cap. 2, n. 41 — x Lib. 4, tr. 8, cap. 3, n. X — » Tr. 23, cap. 2, num. 139. — » Tr. 30, diep. X punct. 2, § 5, num. 10. — 11 Coail, lib. 5, cap. 1, dub. 7, n. 8. — ■ Tr. 2, diap. 1, qu. 4, cap. 4, § 4, qu. 2. — - Diliert. 2, de Jejuniis, cap. 24, n. 6. — * Loc. dt., n. 43, t. f.

petunt, ad regulae jejunia tenentur; alias peccabunt juxta uniuscujusque regulae obligationem.

1041. Azor, Palaus, Wigandt et Sporer. *locis citatis*, simpliciter sutores excusant.

h) Holzmann, de Praec. Eccles., n. 15, furnarios praetermittit

f) Tamburinius, Decal., lib. 4, cap. 5, § 7,

n. 30, in omnibus concordat, excepto quod non loquitur de eo qui scalas circumfert.

Martinus Ledesma, 2a ⁴⁸, qu. 17, art. 3, dub. 9, propos. 2; Fagundez, de 4° Praec. Eccl., lib. 1, cap. 8, n. 16; Leander, de Praec. Eccl., tr. 5, disp. 8, qu. 70, a Salmant., loc. cit., n. 139, allegantur ut qui excusent simpliciter barbitonsores; Leander ta-

Item Palaus et Ledesma ac Angles¹-, apud Sanchez² excusant etiam *sartores*. — Sed hoc non admittendum, nisi ipsi peculiari debilitate laborent; ut ait Concina³. Vel nisi aliquando deberent extraordinario labore etiam per magnam noctis partem suere, ut evenire posset, si aliqua festivitas immineret, et non possent necessarias vestes conficere; ut dicunt Roncaglia⁴ et Salmant⁵.

Pictores et scribae sive *notarii* non excusantur; ut verius docent Salmant.⁶, Tamburinius⁷ Viva⁸, et Elbel⁹ cum communi, ut asserit; contra Henriquez, Machado¹⁰, Leandrum¹¹ et Pasqualigo¹² apud Salmant.¹³); nisi labor sit talis ut non posset exerceri cum jejunio sine magna difficultate. Neque *horologiarii*; ut ait idem Elbel. Sed excipe eos qui magna horologia conficiunt, ad quae construenda magnis viribus opus est.

Alii absolute excusant *molitores, argentarios et sculptores*; at Concina¹⁰ hos non excusat nisi ob debilitatem personae. — Sed melius puto dicendum, in his attendi debere qualitatem laboris, an sit gravis et cum jejunio incompatibilis. Regula enim communiter recepta est cum Lessio¹⁴, quod qui sine magno incommodo nequit aliquam artem, etsi per se non la-

boriosam, exercere, vel propter debilitatem personae, vel propter aliam peculiarem circumstantiam, is non tenetur ad jejunium.

1042. - Hic quaeritur *Γ. An artifices divites, qui ex officio exercent artes laboriosas, peccent si in die jejunii laborem assument?*

Prima sententia probabilis affirmat, quam tenent S. Antoninus¹⁵ u, Concina¹⁶ cum Gabriele, Durando et Armilla¹⁷ — Et hanc clare tenet etiam S. Thomas¹⁸, ubi sic ait: *Si operis labor commode differri possit aut diminui absque detrimento corporalis salutis et exterioris status, qui requiritur ad conservationem corporalis vel spiritualis vitae; non sunt propter hoc Ecclesiae jejunia praetermittenda.*

Verum *secunda* communis sententia, quam tenent Silvester¹⁵, Navarrus¹⁹ Salmant.²⁰, Viva²¹, Lessius¹⁸, Roncaglia²² Elbel³⁰; Sanchez³¹ cum Tolet³², Ledesma, Medina, et alii innumeri, dicit hos non peccare, quamvis non indigeant pro sui vel suorum sustentatione. — Probatur ex decreto sive oraculo vivae vocis, prolato ab Eugenio IV anno 1440; ut testantur omnes auctores citati, utque habetur in *Compendio Privilegiorum Fratrum Minorum d*). In illo enim sic fertur Pontifex

§ 6. — u Dissert. 2, de jejunio, cip. 24, num. 4. - *Gabr. Bili*, in 4, dist. 16, qu. 3, art. 1, nota 4, v. *Tertia causa*. - *Durand*, a *S. Portiano*, in 4, dir. 15, qu. 10, n. 6. (lit. *D*). — m 2 2°, qu. 147, aru 4, ad 3. — “ *V. JtJunium*, n. 24. — “ *Tr. 23*, cap. 2, n. 134 et 136. — n In propos. 30 Alex. VII, n. 1. — “ *Lib. 4*, cap. 2, n. 42. — “ *Tr. 9*, qu. 2, cap. 2, reg. in praxi, num. 2. — “ *Part. 3*, confer. 18, de Causis excus. a Jejunio, n. 508. — B Conail, lib. 5, cap. 1, dub. 7, n. 4. - *Tolli*, lib. 6, cap. 4, n. 3. - *Martin*, dt *Ltdtsma*, 2 4°, qu. 17, art. 3, dub. 9, propos. 2. - *Joan. Medina*, Cod. de Jejunio, qu. 9, v. *De his qui*.

qui *ex necessitate* cujuscunque *debiti* operis non possunt jejunare >.

*) Navarrus, *Man.*, cap. 21, η. 16, excusat artifices, «sive sint divites sive pauperes...», quia nullus eorum qui operi laborioso incumbunt, ut plurimum tam dives est, qui suo labore ad aliquid ex praedictis non indigeat », scilicet, ut ipse antea dixit: « Non potest [sine labore assiduo] se aut suam familiam sustentare, aut collocare suas filias, aut studiis filiorum necessaria suppeditare, nec sibi nec suis ad cultum decentem necessaria comparare ».

¹ Uno Roncaglia excepto.
d) Habetur ibi v. Jejunium, n. 2; sed si-

declarasse: *Artifices laboriosas artes exercentes, et rustici, sive divites sint sive pauperes, non teneantur jejunare sub praecepto peccati mortalis. Et quod absolvi possunt, et induci ad eleemosynas et alia bona facienda.*

Alicui¹) hujusmodi declaratio visa est apocrypha, dicenti: 1°. Inepta videri verba illa: *sub praecepto peccati mortalis*; ergone declarat pontifex teneri sub veniali? et cur? Sed respondetur: quia facile hujusmodi divites possunt venialiter peccare, assumendo laborem propter cupiditatem lucri; juxta dicta n. 885, v. *Utrum*. Et ob hanc causam rationabiliter monet Pontifex eos inducendos esse ad alia bona opera facienda. — 2." Inepta etiam videri alia verba illa: *et quod absolvi possunt*; si non peccant, a qua culpa absolvi debent? Sed hoc clare intelligitur; eo quod forte ii tamquam indispositi a confessariis dimittebantur, propterea Eugenius declaravit bene eos absolvi posse, non quidem a transgressione jejunii, sed ab aliis peccatis confessis.

Caeterum, usquedum mihi non constabit falsitas hujus declarationis, nunquam audebo eam apocrypham dicere, postquam tot classici auctores communiter pro vera illam habent, et super ea suam sententiam fundant.

Ratio autem hujus sententiae mihi videtur esse: quia valde interest reipublicae ne causa jejunii operarii intermittant exercere artes quibus ex suo officio incumbunt. Si enim in diebus jejunii tantum pauperes laborare possent sine jejunii obligatione, plures, quibus non est opus actualiter laborare ad se sustentandum, laborem intermitterent: quod certe verteret in notabile reipublicae detrimentum.

¹ Decal., lib. 4, cap. 5, §7, n. 18. — *Lland*, de Praec. Eccl., tr. 5, disp. 8, qu. 61. - *Patqual.*, Prax jejunii, dedi. 290, n. 4. - *Dissert* 2, cap. 24, num. 3. — *Disp ult.*, de Praec. Eccl., qu. 1, punct. ult., n. 8 et 9. — *4 Loc cit.* — *1 In propos* 30 Alex. VII, n. 5. — *Lib. 4*, n. 216. —

gnatur littera *o* parva, qua significatur oraculum esse vivae vocis non authenticum.

*) Auctor iste est Concina, *dissert. 2, de A (UtiO, cap. 1 f a. 1*

1044. - > Bonacina, *disp. ult., dc Pracc. Eccl., qu. 1, punct. ult., n. 9; Azor, part. 1,*

1043. - Quaeritur 2°. *An artifices qui laborando sine gravi incommodo jejunare valent, teneantur ad jejunium?*

Prima sententia negat, quam tenent Aia «cu-Tamburinius¹; et Leander et Pasqualigo, rAntet, cui apud Concina³ — Ratio: tum quia con-

n'ili¹) suetudo communiter a jejunio eximit & } ^""e' omnes qui laboriosas artes exercent; leges autem non respiciunt quod raro et per accidens evenit, sed quod communiter et per se contingit; tum quia ab Eugenio IV in praefata declaratione omnes hi fuerunt dispensati.

Secunda vero sententia, quam tenent Alii «Aymani tone teneri, Bonacina⁸, Concina⁴, Viva⁵, Reginaldus⁵, affirmat teneri; modo tamen sit manifestum quod ipsi jejunando grave non subeant incommodum: cum ex una parte lex universe obliget omnes qui valent cum levi incommodo jejunare: et ex altera satis non constat Eugenium voluisse cum eis dispensare. — Secus vero m>..(i dicendum, si dubium sit an jejunando gravi m grave perferant incommodum; quia ex communiter contingentibus, in dubio praesumitur jejunium non esse compalibile cum artibus laboriosis.

Haec secunda sententia, speculative &reund loquendo, videtur probabilior; sed m praxi vc vix reperietur unus qui ex hujusmodi &v"r; prima, labore non graviter relaxetur. pr'e' .

1044. - Quaeritur 3°. *An excusentur a jejunio exercentes artes laboriosas in diebus in quibus vacant a labore?*

Commune est inter doctores, quod ii „lr;""n'X qui uno vel altero die non laborant non '<> §«« tenentur jejunare. Ita Sanchez⁷, Bonatur, cina% Azor⁰, Roncaglia⁵, Elbel⁵, Tamburinius¹⁰; Croix¹¹ cum Mendo et Diana. Ratio, quia in primo die excusantur ad reficiendam lassitudinem propter laborem assumptum in die praecedenti: in altero,

¹ Conill., bb. 5, cap. 1, dub. 7, num. 10. — *11 Tr. 9*, qu. 2, cap. 2, rcg. in praxi, n. 2. — *Part. 3*, confer. 18, de Causis excus. a Jejunio, num. 518. — *Decal.*, hb. 4 cap. 5, § 7, η. 24. -- *11 Lib. 3, part 2*, num. 1333. *Mendo*, Statera, divsert. 8, qu. 7. - *Diana*, part. 1, tr. 0, resol. 9.

hb. 7, cap 17, qu 8, hanc tuentur sententiam, si tamen isti artifices jejunando grave sentirent incommodum ob laborem praecedentis dici, aut si redderentur inepti ad laborem sequenti dic suscipiendum, ut ipse S. zMphonsus inferius notat.

ad servandas vires propter laborem in subsequent! *die assumendum.*

Sed quid, *si in illis duobus diebus posset aliquis sine gravi incommodo jejunare?*

nitii, lux
quidam,

lute excu-

S. Alphon-
dittin-
puu

Bonacina⁷; Ledesma et Medina, apud Viva⁸ affirmant teneri: nisi experti jam fuerint ex praecedenti labore laxatos manere, vel minus aptos reddi ad laborem Pro seqüenti. E contrario Elbel⁸, Sanchez⁴ cum Victoria¹ etc.; Diana⁴ cum Fagundez et Hurtado, absolute excusant; quia ipse labor lassitudinem infert. — At ego sentio cum Viva^{*} pariter distinguendum, ut in praecedenti Quaestione: nempe, quod si manifeste ipsi grave incommodum ex jejunio non sustinerent, tenerentur jejunare. Secus, si non manifeste: in dubio enim excusantur; quia ex communiter contingentibus praesumptio stat pro necessitate alimenti, ut vel reficiantur a labore exercito, vel idonei redendantur ad laborem exercendum.

Auumtfii
taborc
ut
eiimalar
a
jejunio:

1045. - Queritur 4°. *An qui laborem assumit ut eximatur a jejunio excusetur a culpa?*

post eri-
vem delai-
g Adonem
cumitur;

Non videtur dubitandum quod hic, postquam graviter est defatigatus, etiam malo fine, et etiamsi praeviderit defatigationem illam fore impossibilem cum jejunio, ad illud non tenetur; ut communissime docent Laymann⁷, Pater Concina⁸ Sporer⁷ cum Medina; ac Diana^a et Silvester, Paludanus, Sanchez, Palaus,

Filliuccius et Pasqualigo (qui asserit communem esse sententiam), apud Croix¹⁰. — Ratio, quia jam ille est factus moraliter impotens ad jejunandum.

An autem *iste apponendo impedimentum peccet contra jejunii praeceptum?*

Negant Salmant.¹¹; cum Pasqualigo, Sanctio et Rocafull, apud Croix¹⁸ Rado, ut dicunt, quia tunc ille utitur jure suo, quo potest se extrahere ab obligatione *legis: sicut se eximit* ab obligatione *jejunii qui* egreditur e sua patria, ubi aderat obligatio jejunandi, ut alium locum adeat in quo tale praeceptum non adest. — Sed omnino affirmandum cum sententia communi, quam tenent Sanchez⁷, Azor^u, Pater Concina⁷, Mazzotta⁷, et Dianall¹ (qui ait ab hac sententia non recedendum, quidquid prius alibi dixerit); item Vival⁷ et Croix⁷, qui dicunt contrariam sententiam communiter rejici. Ratio, quia licet is non peccet contra praeceptum jejunii, omittendo jejunium post defatigationem; peccat tamen, quia operatur in fraudem praecepti: omnis enim lex obligat ne quid fiat data opera ut lex eludatur; ex D. Thoma. Vide *num. seq.*

1046. - Queritur 5°. *An peccet contra legem jejunii qui sine justa causa laborem assumit, quamvis non infraudem praecepti?*

Negant Roncaglia⁸⁰; Bonacina, Ledesma, Medina, Leander, Pasqualigo et alii, apud Croix⁸¹.

dic iu
poor

iffifBXI
die <n
pecufic

Ancae
lea
rtSktojt
IU OBH
xlu wp
ptcaul

⁷ Diip. ult., de Praec. Eedes., qu. 1, punct. ult., n. 9. — *Pctr. dt Ldtisma*, Sum., part. 2, tr. 27, cap. 2, dub. 3, poet concl. 5, v. *Adverte*. — *Bartko!* Medina, Sum., lib. 1, cap. 14, § 10, v. *Per nectssild*. — In propot. 30 Alex. VII, n. 9. — ■ Part. 3, confer. 18, de Cautis excus. a Jejunio, n. 518. — 1 Conn!., lib. 5, cap. 1, dub. 7, n. 10. — » Part. 1, tr. 9, retol. 9. — *Fagund.*, de 4 Praec. Ecd., lib. 1, cap. 8, n. 16. — *Thom. Hurtad.*, Resol. mor., tr. 10, Append., cap. 9, n. 135, 1 P et 110 (non citator a Diana). — In prop. 30 Alex. VII, n. 9. — 7 Lib. 4, tr. 8, cap. 3, n. 5, v. L — Dissert. 2, cap. 22, n. 2. — Tr. 3, cap. 4, Append., n. 61. — *Bartha!* Medina, Sum., lib. 1, cap. 14, § 10. — *Siivts!*, v. *Jejunium*, n. 24. — *Paiudan.*, in 4, dill. 15, qu. 4, art. 2. cond. 5. (n. 19.) — *Sanch.*, Contil., Ub. 5, cap. 1, dub. 7, n. 12 et 13. — *Palaus*, tr. 30, disp. 3, punct. 2, § 5, n. 10. — *Fill.*, tr. 27, part. 2, η 12X *Pasqua!*, Prax. jejunii, deci». 320. n. 1. — * Lib 3,

part. 2, n. 1334. — 11 Tr. 11, cap. 2, num. IM. — *Pasqua!*, loc. dt., n. 3. — *Joan. Sane!*, Select, diip, 54, num. 14. — *Rocafull!*, Prax. theol. mor., tom. 2, tr. 6» lib. 3, cap. 9, n. 153 ci 164. — “ Loc. dt., n. 1334. — “ Loc. dt., dub. 7, num. 11 et 13. — 14 Part. 1, lib. 7, cap. 17, qu. 9, L f. — “ Dissert. 2, cap. 1, § 2, num. 1, ad 2. — M Tr. 1, diip. 2, qu. 2, cap. 4. — ” Part. 10, tr. 14, reaol. IL — “ De Praec. decal., qu. 10, art. 6, n. 7. — ° Loc. dt., n. 1334, L f. — *D. Thom.*, 1. 2., qu. 71, art. 5. — Tr. 9, qu. 2, cap. 2. ref. in praxi, n. 2. — *Bonac.*, diip. ult., de Praec. Bed., qu. 1, punct. ult., num. 9, com ditp. 2, de Peccat., qu. 8 punct. 1, n. 16. — *Pttr. dc Lcdtsm.*, Sum., part. 2, tr. 77, cap. 2, dub. 5, post cond. 6, v. *Dico 2.* — *Bartko!* Medina, Sum., lib. 1, cap. 14, § 10. — *Leand.*, de Praec. Ecd., tr. 5, diip. 8, qu. 156. — *Pasqua!*, decis. 317, n. 4 et 5. — ■ Lib. 3, part. 2, n. 1334 —

Victoria, a Sanchez utique pro hac sententia citatur, absque (amen loci indicatione; et revera haec tantum scribit in suis Comment. manuscriptis *ad 2a^{TM} 2a^{*} qu. 147, art. 4:* < Dico quod quicumque ex quacumque causa suscipit laborem, quo stante non potest jejunare, excusatur». Et inferius: < Ego puto

quod quamvis accipiat laborem tamquam voluntarium et sine causa, non peccat mortaliter, quia sine fraude iter arripit, cum quo non stat jejunium ». MS. Vatic. Ottobon., cod. 1015&, fol. 347 C

1045. - a) Diana, *part. 1, tr. 9, resol. 40*, opiniones tantum de hac re exponit, nec de

Omnino
alhrnun
dum cum
pcxjuc.

Sed oppositum pariter omnino tenendum; ut censent Laymann % Sanchez *; Palaus b> cum Navarro, Cajetano, Toletto, Abulensi, Filliuccio, etc. communiter; item Croix * cum Sanchez b>, Diana ac aliis. Et hanc clare docet S. Thomas ', ubi loquens de eo qui *se occupat talibus, quibus ab eundo ad ecclesiam impeditur* (nempe ad Sacrum audiendum), damnat de peccato omissionis; et rationem adducit: *Qui enim vult aliquid cum quo aliud simul esse non potest, ex consequenti vult illo carere.* — Nec obstat dicere quod, si quis obligatus ad Sacrum audiendum, alio pergat ubi non adest tale praeceptum, eo fine ut eximatur, vel praevidens sic eximi ab obligatione Missae, non peccat. Nam bene respondet Mazzotta 3 quod hic talis alio eundo omnino eximitur a debito Sacri audiendi; sed qui opus assumit ad se liberandum, vel praevidens se liberatum iri a jejunio, adhuc remanet ad illud obligatus, licet postea propter laborem assumptum a jejunio excusetur.

Opertioni
alight.

Quid, »i
'uboret ex
file utili
KO DCCCV
ano.

Notat autem Sanchez⁴ cum Victoria et aliis, quod si quis non ad recreationem, sed ad finem utilem, licet non necessarium, assumit laborem, non peccat contra praeceptum jejunii si postea non jejUNET. Et

Navar., Man., cap. 21, η. 17. · Cafftan., Sum., v. *Jejunium*, cap. 3. · Tolft., lib. 6, cap. 4, n. 4. - AbuUnsis, in Maith., cap. 6, qu. 140. J-Ź/l., tr. 27, pari. 2, n. 125. — ' Lib. 3, pari. 2, n. 1334, · Diana, pari. 10, tr. 14, resol. 11. — · 1. 2., qu. 71, art. 5. — · Tr. 1, disp. 2, qu. 2, cap. 4. v. Dico 2.. — 1 Comil., lib. 5, cap. 1, dub. 7, num. 16. · Victoria, in 2.. 2., qu. 147, art. 4 (MS. Vatic. Ottobon., cod. 1015b, fol. 347 ·). — · De Jejunio, § 2, n.3. — · Tr. 3,

ulla iudicium profert; unde non recte citatur a Sporer; quin ctiam *resol. 52*, Diana, quamvis neget sibi displicere sententiam Sanchezii, attamen subdit recedendum non esse a sententia quae negat excusari illum qui ea intentione laborem assumit.

1046 - ·) Laymann, *lib. 4, tr. 8, cap. 3, 9i. 5*, illicitum esse ait corporis exercitia haud necessaria, v. g. pilae lusum instituere, · cum proposito jejunium idcirco solvendi ».

h) Sanchez, *Cotisil., lib. 5, cap. 1, dub. 7, u. 15*, cx parte consentit, asserens peccatum esse contra jejunii legem, si talis labor sit injustus, scilicet si assumatur ob finem inhonestum; idemque tenet Palaus, *tr. 30, disp. 3, punct. 2, § 5, 9i. 10*. Secus vero ait accidere Sanchez *9t. 16 et 17*, si labor sit honestus; etiam si, *9t. 18*, assumatur solius recreationis

idem ait de itinérante ex aliqua causa honesta, etsi non necessaria, puta ad vi-sendos propinquos vel patriam, ad venandum, ad ludendum pila, tunc enim semel vel iterum excusat — Sed his non universe acquiesco: praesertim si sola delectationis causa iter sive alius labor suscipiatur; ut bene ajunt Abelly 5 et Sporer *

Caeterum probabiliter Elbel ' ; Sporer³ cum Laymann ; et Sanchez 9 cum Cajetano, Navarro, Angles et aliis communiter, excusant a culpa eos qui, licet ex proprio officio non laborent, tamen laborem aliquem magnum assumunt ob rarum lucrum Sicut probabiliter non peccant qui ob hujusmodi causam laborant in die festivo; ut ait idem Sanchez, utque diximus de tertio Praecepto *n. 301* et *n. 332* cum aliis.

1047. - Ratione pariter laboris excusantur a jejunio *iter facientes pedestre* per majorem diei partem ; ut probabiliter docent Sanchez '°, Lessius a>, Holzmann Palaus a> et alii communiter. — Sicque pariter excusantur *muliones* et *agasones pedestres* mulas aut asinos ducentes; ut Salmant.¹⁹ cum Sanchez b>, Palao b>, Toletto b>, Laymann b>, etc.

Hoc tamen intelligitur i°. Nisi per-

cap. 4, Append., η. 61. — ' Part. 3, confer. 18. de Cauus excas a Jejunio, n. 52b. — · Loc. dt., num. iθ. - Laym, lib. 4, tr. 8, cap. 3, num. 3. — · Consil., lib. 5, cap. 1, dub. 7, num. 2. · Cajctan., Sura., v. *Jtjumum*, cap. 3. Afovor., Man , cap. 21, n. 16. - de Jejunio, qu. 6, diff. 12. — Sanch., loc. dL, n. 2. — * Loc. cit., dub. 10, num. 3. — 11 De Praec Eccl., nura. 15. — '· Tr. 23, cap. 2, num. 137.

causa, nisi frequenter fiat; tunc enim peccatum esset contra jejunii legem.

() Sanchez, *Const!., lib. 5, cap. 1, dub. 7, n. 18*, ludentem pila aut venantem, semel et iterum excusat, si id laciāt exercitii aut recreationis causa; illum vero, qui patriam vel propinquos inviseret, ne aliis diebus a scholis abesset (ibi enim de scholari disputat), toties *n. 17*, excusat quoties libuerit.

d) Sporer dicit: Ad « honestum lucrum ». 1047. - Lessius, *lib. 4, cap. 2. n. 43*. illos excusat qui ad nundinas vel ad alia negotia iter conficiunt, « praesertim pedites » — Palaus vero, *tr. 30, dtsp. 3, punct. 2, § 5, 9t. 10*, excusat iter pedibus facientes, « si quatuor vel quinque leucas pertransirc debeant ».

* Sanchez, *loc. cit., dub. 10, n. 6*; Palaus,

Laborαπ»
Ad rarum
lucrum pro-
babili i e r
non peccat.

her U
cien» pedi-
bos, quando
eximatur.

sona, completo itinere et alia refectione non sumpta in notabili quantitate, jam postea satis se reficiat: tunc enim nequit secundam comestionem facere, nisi die sequenti iter prosequi deberet. — Intelligitur 2°. Nisi iter commode differri possit; ut docet D. Thomas *, dicens: *Si peregrinatio.... commode differri possit...., non sunt propter hoc Ecclesiae jejunia praetermittenda*. Et eum sequuntur Lesius.; et Laymann § cum Silvestro, Toletus et Medina. Quando autem, incepto itinere jejunii dies intercurrit, non tenetur itinerans ab illo desistere ut jejuset; uti docent 6 Sanchezl cum Abulensi, Laymann; et Sporer · cum aliis communiter.

Sed dubitatur Γ. *Quale iter communiter loquendo sufficiat ad excusandum?*

Quintum
quiratur. *

Pasqualigo apud Croix® dicit satis esse iter septem milliarius, id est duarum leucarum et mediae (leuca enim importat hic spatium trium milliarius, sive unam horam itineris). — Sed haec opinio ab aliis non recipitur: qui probabiliter dicunt requiri ad excusandum saltem iter quatuor vel quinque leucarum; ut Salmant. d», Palaus T; Viva § cum Trullench et Diana: quamvis Lacroix cum Bonacina, Filliuccio % etc., requirant iter ad minus quinque leucarum, id est quindecim milliarius. — Si tamen via esset tam ardua, aut tempus tam asperum, aut si

12 2-., qu. 147, art. 4, ad 3. — * Lib. 4, cap. 2, n. 43. — · Lib. 4, tr. 8. cap. 3, num. 3 - *SUveM.*, v. *Jejunium*, n. 23. v. *Stundum ToM.*, lib. 6, cap. 4, n. 1. - *Joan. Medina*, Cod. de Jejunio, qu. 9. v. *Ad id reducitur*. — · Consil., lib. 8, cap. 1, dub. 11, num. 6. · *Abulensis*, in *Matth.*, cap. 6, qu. 140. · Laym., loc. cit., cap. 3, n. 5. — · Tr. 3, cap. 4, Append., n.66. — *Pasqual.*, *Prax.* jejunii, deci-. 313, num. 4. - · Ltb. 3, part. 2, n. 1344. — · Tr. 30, dup. 8. punct. 2, § 5, n. 10. — · De Praec. decal., qu. 10, art. 6, n. 4. - *Trull.*, lib. 3. cap. 2, dub. 7, n. 12. - *Diana*,

loc. cit., Toletus, *lib. 6, cap. 4, n. 2*; Laymann, *loc. cit.*, n. 3, non citantur pro his exemplis a Salmant.

‘J Loquentes de peregrinatione devotionis causa.

dI Salmant., *tr. 23, cap. 2, n. 137*, excusant iter pedestre facientes « per magnam diei partem, quia est labor non param debilitans, *maxime* si esset per quatuor aut quinque leucas ·¹ Negant vero excusari, si breve sit iter, · ut per unam aut duas leucas »

*) Croix, *loc. cit.*, n. 1344, citat quidem Bonacina pro hac sententia (non vero Filliuc-

itinerans esset adeo debilis vel itineri non assuetus, ut non posset jejunare sine magna difficultate: ob has causas aliquando posset eum excusare a jejunio iter etiam sex milliarius vel minus.

Ita Sanchez °, Salmant. °, Roncaglia ll et Croix Sic pariter Tamburinius recte excusat famulos pedestres, comitantes dominum qui per totum diem equitaret per urbem. — Et sic adhuc probabiliter quidam doctus excusabat famulos qui jugiter per diem inserviunt, ambulantes ad emendum, ad comitandum, ad litteras ferendas, et similia.

Dubitatur 2°. *An iter foetentes equis vel rhedis excusentur a jejunio?*

Damnata quidem fuit prop. 31 ab Alexandro VII, quae dicebat: *Excusantur absolute a praecepto jejunii omnes illi qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, et etiamsi iter unius diei conficiant*. — Caeterum communiter DD. excusant qui sic itinerantur per plures dies; ut Salmant. u, Sanchez *, Roncaglia ll, Laymann et Viva ll cum Trullench /A (Viva tamen et Laymann requirunt ut tale iter sit saltem per octo dies; sed hoc videtur nimis rigorosum). — Bene autem advertit Viva quod hujusmodi itinérantes non excusantur, si constet eos sine magno incommodo posse jejunare.

part. 10, tr. 14, reto! 2. — *Bonae.*, disp. uLL, de Praec. Eccl., qu. 1, punct. ult., n. 11. — ■ Consil., lib. 5, cap. 1, dub. 10, n. 3. — w Tr. 23, cap. 2, n. 137.— ll Tr. 9, qu. 2, cap. 2, ref. in praxi, n. 2. — · Lib. 3, part. 2, n. 1314. — M Decal., lib. 4, cap. 6, § 7, num. 25. — M Tr. 23, op. 2, n. 138. — “ Consil., lib. 5, cap. 1, dub. 10, n. 6. — “ Tr.9, qu.2, cap.2. ref. in praxi, n. 2. — ll Lib. 4, tr. 8. cap. 3, num. 3, l. L — u De Praec. decal., qu. 10, art. 6, num. 4. — *Viva*, loc. cit. — *Laym.*, loc. cit. — lzrtw, in propoa. 31 Alex. VII, n. 6.

cium, qui, *tr. 27, part. 2, n. 122*, dicit duodecim aut quindecim milliaria excusare); at ipse Croix concludit: «His non obstantibus, probabilius est... regulam generalem in istis statui non posse, nisi hanc unicam: tum tantum excusari itinerantem a jejunio, quando cum labore itineris, quomodocumque tandem illud fiat, non potest consistere jejunium sine magna difficultate et incommodo».

f) Trullench, *lib. 3, cap. 2, dub. 7, n. 12*, negat equites communiter excusari, « prae sertim st tempus longum non sit, ut si tantum sit sex aut octo dierum ».

heago&n
fcqoc nine-
hi eeo
4xL

Praeterea, recte dicunt Croix *, Roncaglia et Salmant. § cum Sanchez, Azor<>, Toletus >, Trullench, etc., posse aliquando excusare iter etiam unius diei, si agendum esset cum magna defatigatione, ut evenit cursoribus; vel si equitans sit debilis, aut tempus sit asperum, vel iter arduum aut extraordinarium. — Iter autem octo vel decem leucarum putant non esse extraordinarium h Salmant. cum Sanchez, Toletus, Trullench, Lastra, Corella, etc.; contra Machado, Diana, Leandrum, etc.

Merito autem hic notat Viva* cum Sanchez °, quod itinérantes, si non habeant cibos quadragesimales sufficientes ad sustentandum, potius debent refici lacticiiniis, adhuc in quadragesima, et servare jejunium, quam aliis legalibus cibis levioribus vesci et jejunium frangere; quia observantia jejunii praestat abstinentiae a lacticiiniis.

1048. - *Quarta* causa excusans est Pietas. Communiter docent DD. propter hujusmodi causam pietatis posse hominem jejunium omittere, scilicet ob peragendam aliam piam caritatis aut religionis operam, quae sit majoris boni quam jejunium. Ita Salmant.® cum aliis passim; ex D. Thoma °, ubi sic ait: *Si autem immineat necessitas statim peregrinandi et*

Itinérante, quomodo possint jejunium mut.

Opera pietatis «co-unt.

Lib. 3, part. 2, n. 1344. — · Tr. 9, qu. 2. cap. 2, re<. in praxi. n. 2. — · Tr. 23, cap. 2, n. 138. · *Sanch.*, Consil. lib. 5, cap. 1, dub. 10, n. 4. · *TruU.*, lib. 3, cap. 2. dub. 7, num. 12. — · In propoa. 31 Alex. VII, num. 11. · Concil., lib. 5. cap. 1, dub. 32. — · Loc. cit., num. 142. — · 2- 2-., qu. 147, art. 4, ad 3 — *Silveil.*, v. *Jejunium*, num. 26. ·

*) Salmant. non satis distincte auctores allegant — Azor enim, *part. 1, lib. 7, cap. 17, qu. 9*, haec non concedit; Toletus vero, *lib. 6, cap. 4, n. 2*, cursores absque limitatione aut explicatione excusat.

Salmanticenses, *loc. cit.*, n. 138: · Difficultas est, inquiunt, de itinere unius diei, si in eo decem aut octo leucas conficiant ·. Et pro sententia affirmante id satis esse ad excusandum, allegant Machado, Diana, Leandrum, etc.; et re quidem vera, Leander, *de Praec. Eccl.*, *tr. 5, disp. 8, qu. 101 et 102*, ita docet; Machado autem, *Perfeto confess.*, *tom. 2, lib. 6, part. 8, tr. 6, docum. 3, n. 1*, absolute excusat eos qui equitando itinerantur; quam Joannis Machado sententiam Diana, *part. 8, tr. 7, resol. 40*, solummodo refert, neque eam approbat aut reprobat — Salmant.

magnas diaetas faciendi, vel etiam multum laborandi, vel propter conservationem vitae corporalis, vel propter aliquid necessarium ad vitam spirituales, et simul cum hoc non possint Ecclesiae jejunia observari: non obligatur homo ad jejunandum. Quia non videtur fuisse intentio Ecclesiae statuents jejunia, ut per hoc impediret alias pias et magis necessarias causas. — Subdit tamen S. Doctor: *Videtur tamen in talibus recurrendum esse ad superioris dispensationem: nisi forte ubi est ita consuetum, quia ex hoc ipso quod praelati dissimulant, videntur annuere*. Sed facile S. Thomas dispensationem hanc potius requirit ad majorem cautelam vel de convenientia, non vero de necessitate; cum mox prius jam dixerat, ut supra: *Propter hujusmodi causas pietatis non obligatur homo ad jejunandum*.

Sed Dubium fit: *an hujusmodi opera a jejunio excusantia possint suscipi sponte, et non ex officio vel obedientia?*

Negant Silvester, Navarrus, Cajetanus a» et alii, apud Salmant. — Sed probabilius affirmant Sanchez et Salmant. lo cum Armilla a», Gabriele, Palatio et Vilalobos °λ Idque expresse docet D. Thomas °, ubi dicit: *Si etiam sit tanta abstinentia. quod homo ab operibus utilioribus*

p f obabi -
hui, · ponte
vuaccepta.

A'atxrr., Man., cap. 21. num. 16 et 17. - · Tr. 23. cap. 2, n. 142. — · Consil., lib. 5. cap. 1. dub. 13, n. 2. — * Loc. cit. num. 142. * *Gabr. BUI*, in 4. diit. 16. qu. 3, art. 1, not. 4, °. Kota. · *Mich. de Palai.*, in 4. diit. 15. disp. 8, °. *Rurtum poscente putate*. — u In 4. dial. 15» qu. 3, art. 1. tolut. 2, ad 3.

tamen addunt sententiam affirmantem communiter rejici, et iter octo vel decem leucarum per se non sufficere, nisi sit aliqua circumstantia specialis; et allegant auctores dtatos, e quibus Lastra, *in propos. 31 Alexandri VII, n. 67*, ad amussim concordat; Sanchez vero, *loc. cit.*, *dub. 10, n. 4 et 5*, negat equites per se ct communiter excusari, nisi sit circumstantia particularis, vel nisi post nullas diaetas et labores; Toletus autem» *loc. cit.* cursores excusat; Corella, in *Pratica, tr. 17, n. 193*, negat unum diem satis esse per se ad excusandum. — De Trullench denique, vide hic superius, notam l.

1048 - Cajetanus, v. Jejunium, *cap. 3*, requirit utique pro peregrinatione, ut ex offi-do vel obedientia susdpiatur; non vero pro aliis misericordiae seu pietatis offidiis. Idem-

impediatur, quamvis ad ea de necessitate non teneatur, indiscretum est jejunium, etsi non sit illicitum. Modo, intelligitur (ut infra explicabimus), opera illa ex justa causa assumantur, et differri non possint.

Servientes infirmis, quando excusentur.

1049. - Hinc. Γ. Excusantur qui *pluribus infirmis* cum magno labore *inserviunt* in hospitalibus aut monasteriis; ut dicunt Palaus a), Bonacina et Salmant. l cum Ledesma^, etc.

Qui Aodo, pcrefrinan (es Ad loca accu.

2°. Excusantur *peregrinantes* ad loca sacra: — modo ipsi vero zelo peregrinationem suscipiant in magnum Dei honorem aut magnam aedificationem communem, nempe si sint personae gravis auctoritatis (ut ait Cajetanus apud Laymann'); vel si peregrinatio vertat in magnam ipsius peregrini spiritualem utilitatem, ut dicunt Sanchez', Holzmanna; et Salmant. 5 cum Silvestro <, Abulensi f< Palao, Villalobos, etc. — contra Ledesma ·), Palatio et Medina <, apud Sanchez O, qui excu-

' Tr. 23, cap. 2» n. 143. — *Cajetan.*, v. *jejunium*, cap. 3. · Lib. 4. tr. 8. cap. 3, num. 5. — « Conill., lib. 5, cap. 1, dub. II, n. 5. — ' De Præc. Eccl., n. 16, l. f. — · Loc. dt., num. 144. *Palaus*, tr. 30, dliip. 3, puncL 2, § 5, num. 11. ' *Villal.*, part. I, tr. 23, diff. 4, num. 16. — · 2. 2", qu. 147,

que ac Cajetanus docent Armilla, v. Jejunium, n. 5; et Villalobos, part. 1, tr. 23, diff. 4, n. 15 et 16.

1049. - a) Palaus, tr. 30, disp. 3, punct. 2, § 5, n. 11, excusat nosocomos, « quorum ministratio infirmis necessaria est ». — Bonacina vero, disp. ult., de Præc. Eccl., qu. 1, punct. ult., n. 13, excusat eos, qui infirmos visitant, si cum his operibus nequeant jejunare.

l'etrus de Ledesma, Suin., part. 2, tr. 27, cap. 2, dub. 3, post concl. 5, v. Tertia causa, excusat eos qui infirmis adsunt etc.; « unde st quis ex obsequio infirmis exhibito, vel ex vigilia nocturna nimis esset debilis, non obligaretur». Et haec etiam a Salmant. loc. cit., habentur.

f) Silvester casum hunc, v. Jejunium, n. 23, qu. 9, praetermittit; sed Salmant. auctores indiscriminatim allegant.

Abulensis, in Matth., cap. 6, qu. 140, addit: Si commode differri non possit.

Martinus de Ledesma, 2a 4a', qu. 17, art. 3, v. Secunda causa; Michael de Palatio, in 4, dist. 15, loc. cit.; Joannes Medina, cod. de Jejunio, qu. 9, v. Secunda causa, a jejunio eximunt cum qui piam peregrinationem instituit, quacum jejunium subsistere nequeat, et quae in aliud tempus differri non possit.

sant a jejunio etiam eos qui simplicis devotionis causa peregrinationem suscipiunt. Sed haec opinio non videtur satis tuta, semper ac ipsi commode peregrinationem differre possunt, ut docet D. Thomasl, ubi ait: *Si peregrinatio et operis labor commode differri possit aut diminui absque detrimento corporalis salutis..., vel spiritalis vitae, non sunt propter hoc Ecclesiae jejunia praetermittenda.* Et sic alii communiter, ut Lessius7, Laymann', Holzmanna f) et Salmant.

Quando vero peregrinatio jam suscepta fuerit, et interim dies jejunii occurrat, non est obligatio intermittendi eam ut jejunium servetur, prout communiter inquirunt Sanchez*; et Salmant. 10 cum Abulensi, Sporer ** et Laymann *, qui ait id ut certum tenendum.

3°. Excusantur *concionatores* qui praedicant quotidie sive frequenter in quadregesima, ut ex communi sententia dicunt Pater Wigandt h), Toletus 8, et Salmant. /;

art. 4, ad 3. — 1 Lib. 4, cap. 2, num. 44. — · Lib. 4, tr. 8, cap. 3, n. 5. — * Consil., lib. 5, cap. L dub. 11, n. 5. — * Tr. 23, cap. 2, num. 144. * *Abulensis*, in Matth., cap. 6, qu. 140. — " Tr. 3, cap. 4, Append., num. 66. — " Loc. cit. num. 5.

Et ita etiam a Sanchez, loc. cit., dub. 11, n. 1, allegantur. — Eamdem igitur sententiam tenent, quae S. Alphonso probatur, dum ipse S. Doctor requirit, ut commode differri non possit illa peregrinatio.

f) Holzmanna, de Praec. Eccl., n. 16, if.: « Quodsi, inquit, absit ejusmodi specialis utilitas, peregrinatio diebus jejunii omittenda et differenda est ».

O Salmanticenses, loc. cit., n. 144, id non habent, nisi in quantum requirunt ad exemptionem, ut peregrinatio differri non possit: • Excusantur... a jejunio voluntarii peregrini, quando commode jejunare non valent, nec peregrinatio differri potest, ne amittant socios itineris, et alias peregrinatio est animae valde utilis ».

h) Wigandt, tr. 5, exant. 4, n. 92, eximit concionatores, « qui per integram quadragesimam quotidie condonantur saltem per horam, quia labor est magnus ».

Toletus, lib. 6, cap. 4, n. 4, excusat condonalores, dummodo ex obedientia, officio aut voto condonentur.

l) Salmanticenses, loc. cit., n. 149, eos excusant eo die quo condonantur, si ter aut quater in hebdomada id faciant; pro qua sententia auctores allegant At Navarrus, Man., cap. 21, η. 16, simpliciter eximit eos qui ex

Mociiunde loco tiem-

cum NavarroZ», Cajetano Trullench/J, etc. Quia actio condonandi est valde laboriosa, tum propter studium ad id necessarium, tum propter corporis agitationem. Et hoc maxime locum habebit pro missionariis, qui diebus missionis cum vehementi agitatione condonantur. — Caeterum decet quidem concionatores omnes, qui non solum verbo, sed etiam exemplo debent praedicare, ut quantum fieri potest, ad aedificationem populorum jejunia satagant observare, ut faciant qui perfectionis amantiore sunt.

An vero *excusentur qui tantum ter vel quater in hebdomada conciones habent?*

quid a. dtatwvei L'bd'om:" α

Affirmant absolute Sanchez *, Roncaglia', Tamburinius8; et Henriquez, Trullench ac Pasqualigo, apud Salmant. 4. Idem sentiunt Busenbaum (ut supra), Elbel 5 et Viva ·: modo tamen, ut isti dicunt, cum magno fervore condonentur. — Sed melius ajunt Holzmanna * et Salmant. 7 in hoc standum esse judido prudentum: nempe si condonatores isti obcorporis agitationem et applicationem mentis ita debiles evadant, ut nequeant jejunium

1 Consil., lib. 5, cap. 1, dub. 13, n. 6. — · Tr. 9, qu. 2, cap. 2, rcg. in praxi, n. 3. — ■ Dead., lib. 4, cap. 6, § f. n. 26. — Joan. Htnriquez, Quaett. practic., eect. 16, qu. 30, n. 67. - Trull., lib. 8, cap. 2, dub. 7, num. 15. · Pasqual, Prax. Jejunii, ded. 326, n. 6. · · Tr. 23, cap. 2, n. 149. · Busanb., Ub. 8, tr. 6, cap. 3, dub. 2, n. 4. — » Part 3, confer. 16, de Oblig. etc. Jejunii, num. 464. — · De Praec. decal., qu. 10, art. 6, num. 4. — ' Loc. dt., num. 149. — · Tr. 3, cap. 4, Append., η. 63. — · Decal., lib. 4, cap. 5, § 7, num. 26. — * Conill., lib. 5, cap. 1, dub. 13, num. 3. ·

officio condonantur, si jejunando id praestare non possent; idemque docet Cajetanus, in 2^m 2af, qu. 147, art. 3. — Trullench, lib. 3, cap. 2, dub. 7, n. 15, eos eximit, < qui condonantur saltem ter in hebdomada ». — De Toletodénique, vide notam superiorem.

Holzmanna, loc. cit., n. 15, absolute a jejunio excusari asserit < condonatores, qui tota quadragesima, singulis vel saltem tribus aut quatuor in hebdomade diebus, ad populum dicunt ».

U Armilla a Sanchez male allegatur; nam v. Jejunium, n. 5, non habet hanc limitationem.

Lessius, lib. 4, cap. 2, n. 44, de mercede non loquitur; hinc perperam a Salmant. dtatur.

n) Lessius, loc. cit., n. 43, generatim excusat eos omnes qui offido suo fungi nequeunt cum jejunio; idemque habet Navarrus, Man.,

perferre, tunc possunt excusari. — Et hoc valet etiamsi ipsi concionentur causa luctu, ut dicunt Sporer., Tamburinius.; Sanchez 10 cum Navarro et Angles contra Cajetanum, Ledesma et Armilla O; et Salmant. ll cum Lessio Bonadna, etc. Ratio, quia hujusmodi lucrum, cum sit justum stipendium talis laboris, lidte intenditur; et aliunde ex tali intentione non impeditur utilitas audientium.

4°. Excusantur *cantores* sive musidntor». qui jejunium observando vocem amitterent nec possent suum offidum exercere, ut dicunt Anadetus u, Sporer Elbell4; et Lessius "> cum Silvestro, Navarro *"I* et Tamburinio.

5°. Excusantur *lectores scientiarum* qui magno studio et labore indigerent; non vero qui dictant lectiones jam prius ordinatas et saepius repetitas. Ita communiter Roncaglia *5, Elbel *, et Salmant. 17 cum Lessio Navarro °), Cajetano °), Toletoto °, Azor °, etc. — Asserunt Salmant. P), contrarium sentire Sanchez W, sed non bene. Nam hic auctor non loquitur de lectoribus, sed de scholasticis qui propter studium non possent jejunare; et didt cum

JCever., Man., cap. 21. η. 17. > Angles, de Jejanio, qu. 6, diff. 14, L. f. — Cajtan., in 2^ 2 qu. 147, art. 3, v. f. · Martin, dr Ltatsma, 2. 4., qu. 17, art. 2, dub. 7, v. Quinto dko. — u Tr, 23, cap. 2, num. 149. · Bonac., dhp. ulu, de Praec. Ecd., qu. 1, punct. ulu, η. IX — " Tr. 10, dut. 2, num. 67. — " Loc. du, num. 6X — 14 Part. 3, confer. 18, de Causu excuA, a Jejanio, n. 511. — Silvist., ^ Jrjumum, n. 26. · Tambur., Decal., lib. 4, cap. 5, § 7, n. 25. — u Tr. 9, qu. 2, cap. 2, rc<. in praxi, num. 3. — * Confer. 16, de Oblig. etc. Jejunii, num. 464. — · Loc. dt., n. 147.

cap. 21, η. 16; et ipse Lessius addit: « Etiamsi labor non sit nisi ingenii ».

°) Auctores istos Salmant allegant ut refert S Alphonsus; at Lessius, loc. cit., n. 44, didt simplidter: « docere »; Toletus, lib. 6, cap. 4, n. 4, « legere » causam esse excusationis. — Navarrus, loc. cit., n. 16; Cajetanus, loc. cit., v. Ad hoc dicitur, eximunt a jejunio eos qui verbo aut scripto ita docent, ut nequeant simul jejunare. — Idemque tenet Azor, part. 1, lib. 7, cap. 18, qu. 1, de magistris et doctoribus < qui publice alios docent », modo suum offidum facere et jejunium simul servare commode non possint; nec loquitur de tempore quod in docendo impendunt

PJ Salmanticenses, loc. cit., n. 148, afferunt utique Sanchez, obligantem scholasticos ad jejunium; at re vera Sanchez, loc. cit., dub. 13, n. 8, nec lectores · qui quotidie legunt unicam tantum lectionem ». nec scholasticos a jejunio

Intentio

“b0,'<n

qomujo.

lu/nu"

ru”.

Quid de
peregrinis

1050. - An autem *peregrinus* teneatur ad jejunium quod servatur in loco ubi reperitur non permanentem, sed per ali-

quod tempus aut transeunter? Et quid si ibi non servetur jejunium quod servatur in patria? — Vide dicta *Lib. I, h. 156*.

quovis adipe, butyro, margarina (quam vocant) et similibus condimentis.

4°. Haec eadem abstinencia a carnibus unum et a jure carnis servanda pariter erit omnibus et singulis aliis sextis per annum feriis, absque tamen obligatione jejunii et, consequenter, nulla refectionum facta distinctione quoad ovorum, lacticiniorum et condimentorum liberum usum.

5°. Quoties autem in aliquem ex supradictis diebus, jejunio aut abstinenciae aut utriusque consecratis, inciderit vel festum aliquod ex solemnioribus in Ecclesia, vel festum Titularis aut Patroni principalis alicujus loci vel dioecesis, vel extraordinaria aliqua religiosa solemnitas (uti centenaria, pia peregrinationes et similia), vel publicae annuales nundinae quae inusitato populi concursu celebrantur, conceditur locorum Ordinariis, excepto tempore quadragesimae et adventus, ut tum jejunium tum abstinenciam vel pro tota dioecesi vel, juxta diversos casus, pro determinatis aliquibus locis, in alium liberum diem sibi benevisum anticipare aut etiam, gravissimis tamen ex causis, super iis dispensare valeant.

6°. Jejunia et abstinencias in aliquibus locis ex peculiari voto servandas hoc decretum non respicit. Quod autem attinet ad regulares

utriusque sexus familias speciali abstinenciae aut jejunii voto non adstrictas, eas eadem ac simplices fideles lege uti posse decernitur.

7°. Praesenti decreto revocantur, abrogantur ac penitus abolentur quaecumque in contrarium localia indulta, concessionis, privilegia, consuetudines etiam immemorabiles, ne *Bulla* quidem *Cruciata* (ubi et quavis sub forma nunc in Italia viget) excepta. Vehementer vero fideles sibi subditos hortentur Ordinarii ut Apostolicam indulgentiam aliis bonis operibus compensare studeant.

Et sequenti feria V, die 6 hujus mensis, SS. mus D. N. Pius divina providentia PP. X, in solita audientia R. P. D. Adessori hujus Sacrae Supremae Congregationis impertita, haec omnia et singula Sibi relata suprema sua auctoritate adprobare et confirmare dignatus est, mandans ad quos spectat ut eadem, ad fidelium notitiam opportune deducta, inde a dominica 1^a adventus currentis anni 1906 ad unguem servent atque ab omnibus servari satagent.

Contrariis quibuscumque non obstantibus.

Datum Romae ex Aedibus S. O. die 7 Septembris 1906.

Petrus Palombelli, S. R. U. I. Notarius.

LIBER QUARTUS

DE PRAECEPTIS PARTICULARIBUS

CERTO HOMINUM STATUI PROPRIIS.

DE PRAECEPTIS PARTICULARIBUS

CERTO HOMINUM STATUI PROPRIIS

« Cum omnes fideles, sicut praecepta
« decalogi, ita etiam alia praecepta quae
« pertinent ad statum et officium unius-
« cujusque, teneantur scire sub peccato
« mortali; ita ut ipsa eorum ignorantia
• « vincibilis, licet non sequatur transgres-

« sio, sit peccatum mortale: Silvester, Say-
« rus, Sanchez, Baldellus 1; — hinc, post
« praecepta omnibus communia, agendum
« de praeceptis propriis certorum statuum
« in particulari ».

CAPUT I.

De Statu Religioso.

DUBIUM I.

Quae sit natura Status Religiosi.

1. *Quid status religionis. Et qui sint religiosi.* — 2. *An religiosus promotus ad cardina-
latum vel episcopatum, maneat obstrictus votis.* — 3. *An teneatur ad observantiam
suae regulae.* — 4. *An promotus ad parochiam teneatur ad habitum et regulam.*

Sutu» re-

1. - « Resp. Status religionis est: Fide-
« lium, ad divinae caritatis perfectionem
« tendentium, editis votis perpetuae pau-
« pertatis, castitatis et obedientiae, stabilis
« in communi vivendi modus, ab Ecclesia
« approbatus.

«Dico: *ab Ecclesia*. Quia, etsi olim
« episcopi religiones approbare poterant:
• postea tamen in concilio Lateranensi
• sub Innocentio III, statutum est ne nova
• religio inducatur, nisi approbata a Papa.
• Ratio est quia, cum religio sit commu-
« nitas sacra, in qua debet esse spiritualis
« jurisdictio, haec autem a Papa proveniat,
• decens est ut talis communitas ab eodem
• approbetur «A — Laymann '.

*SUwt., v. fgncran/ia, n. 8. — Sayr., CUv., lib. 2,
cap. 9, nam. 31. — Sanch., Decal , lib. 1, cap. 17, nam. II et*

« Unde resolvuntur hi casus:

« Γ. Ad essentiam religionis non requi-
« runtur vota sollemnia. Ratio, quia qui
« in Societate Jesu vota simplicia edunt,
« sunt veri religiosi; uti definivit Grego-
« rius XIII in bulla: *Ascendente Domino*.
— Laymann 3.

« 2°. Non sunt religiosi ii ordines mi-
« litares qui conjugalem castitatem tan-
• tum vovent Sunt tamen vere religiosi
« milites S. Joannis et Teutonici, eorum-
« que similes; cum tria vota substantialia
. habeant. — Similiter, ex fratribus et so-
« roribus tertiariis, sive ordinis S. Fran-
« cisci sive aliorum, tantum sunt religiosi
« qui in religione approbata, secundum

Ad et»cn-
tiara non re-
quiritar b-
ietnne r o.
tura.

Quid de
quibusdam
instituti
vel voven
Ubis.

•eqq. — 1 Tom, 2. lib. L d»p. 9, n 9. — . Lib. 4, tr. 5,

I - a> Idemque denuo sancitum est nuper
rime a SS. D. N. Pio PP. X, motu proprio
Dei providentis benignitatem, de die 16 Ju-
lii 1906, in quo decernitur ut: « Nullus episco-

pus aut cujusvis loci Ordinarius, nisi habita-
Apostolicae Sedis per litteras licentia, novam
alterutrius sexus sodalitatem condet aut in
sua dioecesi condi permittat».

« certam regulam tria vota substantialia
« emittunt. Contra autem ii non sunt, qui,
« licet tria ista emittant, et communiter
« vel seorsim habitent, regulam tamen a
« Sede Apostolica approbatam non pro-
« fitentur. — Laymann *

« 3°. Religiosi non sunt qui, edito voto
« perpetuae paupertatis et castitatis, obe-
« dientiam vovent confessario aut epi-
« scopo. Ratio, quia tali voto non subji-
« ciuntur jurisdictioni spirituali, quae a
« Deo, medio ejus Vicario, provenire de-
« bet. — Laymann *

papi, quo-
dispende
lemni.
« 4°. Etsi Papa in votis solemnibus re-
« ugioms dispensare possit, ut quis desinat
« esse religiosus: non potest dispensare
« tamen, ut quis, manens religiosus, sub-
« stantialibus votis non teneatur; quia ad
« essentiam religionis illa spectant. — Lay-
« manna ex Navarro % etc. ».

prom^oT^o
cardina-
lacum re!
epicopa-
tum'
2. - « 5°. Religiosus promotus ad car-
dinalatum vel episcopatum, obstrictus
«manet votis essentialibus suae religio-
« nis; etsi quoad aliquos effectus pauper-
« tatis et obedientiae exemptus censeatur.
« — Deinde, etsi jugo regulae absolutus
« sit quoad culpam et poenam; tamen ex
« obligatione moralis honestatis, ea ser-
« vare debet quae eum decent, et cum
« ejus munere consistunt. Hinc quoad ha-
« bitum, sui ordinis colorem deferre debet;
« etsi quoad figuram episcopis saeculari-

• busse con formare possit, ut Clemens VIII
« concessit, apud Sanchez °A

« Immo, si episcopatum resignet, vel
« ob culpam deponatur absque degrada-
« tione, tamen non tenetur ad regularem
« observantiam redire; quia retinet emi-
« nentiam episcopalem, ob quam ab obe-
« dientia regulari exemptus fuit. Ibid. ' ex
« S. Thoma % Rodriguez, Sanchez, etc. —
« Secus est in cardinali religioso qui non
« est episcopus; hic enim, relicto cardi-
« nalatu, nihil retinet ex dignitate cardi-
« nalitia. Ideoque, si Papa ejus renuntia-
« tionem acceptarit, tenetur redire ad obe-
« dientiam regularem sui ordinis. Palaus,
« de LugoB ».

Quaeritur igitur 1°. *Ah religiosus as-
sumptus ad episcopatum maneat absolu-
tus a votis?* — (Intellige a votis *obedien-
tiae* et *paupertatis*; nam voto castitatis
remanet quidem obstrictus ratione Or-
dinis).

Prima sententia affirmat cum Vasquez, ^{a s.}
Soto^c, Medina, Angles; et signanter quoad {Jiù 'I
votum paupertatis, tenent Palatio, Tambu-
rinus, Diana; et probabile putant San-
chez, Villalobos cum Salmant. °. — Pro-
bantque ex can. unie. *Statutum, caus. 18,*
quaest. 1, ubi dicitur: *Monachus quem ca-*
nonica electio a jugo regulae monasticae
professionis absolvit, et sacra ordinatio
de monacho episcopum facit. Ex hoc igitur

dt Medina, de Sacror, homin. Continentia, lib. 5, cap. 26
ct 27. - *Angles, Flor.*, qu. de Voto, dub. 6, concl. 1. —
Mich. de Palatio, in 4, diat. 38, disp. L. - *Ascanius Tam-*
burinius, de Jure abbatum, tom. 3, disp. 3, qu. 9, §. 1. -
Diana, part. 3, tr. 2, reaol. 60 et 61. - *Sanch.*, Decal., lib. 6,
cap. 6, num. 13. - *Villal.*, part. 2, tr. 35, diff. 40, n. 6. -
• Tr. 15, de Statu relig., cap. 5, n. 90.

2. - a) Sanchez, *Decal.*, lib. 6, cap. 6, §. 22,
affirmat Clementem VIII id in Rituali con-
cessisse. Attamen in Caeremoniali Episcopo-
rum (quod intelligitur a Sanchez sub nomine
Ritualis), lib. 1, cap. 3, n. 4, prohibetur tan-
tum ne episcopi regularescolorem sui habitus
mutent.

b) S Thomas, *locis citat.*, id est *2a 2*
qu. 185, art. 8, corp, ct ad 3; qu. 88, ari. 11,
ad 4, non loquitur de episcopo resignante
aut deposito; sed nec pro hac parte citatur a
Laymann.

c) Sotus, *de Just, et Jure, lib. 7, qu. 4,*
art. 2, ad ult argum., et lib. 10, qu. 5, art. 7,
a^hrmai scd mentem suam de hujus-
modi liberatione eo sensu explicat, quod haec

dicunt liberari a voto obedientiae. — Se-
quitur textus: *Veliti legitimus haeres pa-*
ternam sibi haereditatem postea jure vin-
dicandipotestatem habeat. Si enim, dicunt,
potest ut legitimus haeres sibi vindicare
haereditatem paternam; ergo potest illius
verum dominium acquirere, dum vindi-
care solis dominis competit. Et sic etiam
liberatur a voto paupertatis.

Secunda sententia, quam sequimur, et
tenent cum Busenbaum, Lessius PalausJ,
Sanchez a, Suarez 4, Laymann °; et Sal-
mant. 6 cum Bonacina, Lezana, etc., ac
Sporer l cum communi, negat episcopos
religiosos absolvi a votis, nisi in quantum
ipsorum observantia repugnet muner i epi-
scopali. — Ratio: tum quia religiosus fac-
tus episcopus remanet religiosus, ut
omnes fatentur, utque obligatio deferendi
habitum, ex cap. *Clerici, de vita et hon.*
clericor., ostendit: ergo manet obstrictus
votis quae sunt de essentia religionis (juxta
dicta *de Voto, Lib. III, n. 256, v. Majus*);
tum quia vota personalia comitantur per-
sonam in quantum sunt compatibilia cum
suo statu.

Et hanc sententiam expresse tenet
S. Thomas ., ubi ait: *Religiosus qui fit*
episcopus, sicut non absolvitur a voto con-
tinentiae, ita nec a voto paupertatis; quia
nihil debet habere tamquam proprium....
Similiter etiam non absolvitur a voto obe-
dientiae, sed per accidens obedire non te-
netur, si superiorem non habeat; sicut
nec abbas monasterii, qui tamen non est
obedientiae voto absolutus. — Et alibi⁹ sic
explicat textum in can. *Statutum*, ut supra
oppositum: *Proprium autem* (episcopi re-

Limitatio.
S Alphon-
ms negat
tua absol-
vi a voti».

gulares) *nullo modo habere, possunt: non*
enim paternam haereditatem vindicant
quasi propriam, sed quasi Ecclesiae de-
bitam. Et deinde sulxlit: *Testamentum*
autem (episcopus) *nullo modofacere potest;*
quia sola ei dispensatio committitur rerum
ecclesiasticarum, quae morte finitur.

Eodem modo praefatum textum expli-
cat Glossa¹⁰, sic dicens: *Sed objicitur: si*
haereditatem vindicat, ergo potest habere
proprium, cum tamen remaneat mona-
chus: quod esse non debet... Sed dic: sibi,
id est, ecclesiae suae. — Et idem videtur
expresse sancitum in ipso canone citato,
ubi in fine dicitur: *Postquam enim epi-*
scopus ordinatur ad altare, ad quod san-
ctificatur ac titulatur, secundum sacros
canones quod acquirere poterit restituat.

Ex quo Salmant.¹¹ cum S. Thoma in-
ferunt Γ. Episcopum regularem non posse
de ullis bonis testari. — Inferunt 2° cum
S. Bonaventura §, Sanchez, Navarro et
Lezana, quod praedicti episcopi regulares
possunt quidem ut alii episcopi disponere
de bonis Ecclesiae ad moderatam ipsorum
sustentationem, sed non ad alia. Nam su-
perflua debent in eleemosynas et pia opera
erogare: nisi aliquid ipsi acquisierint par-
cius vivendo §; praesumitur enim tunc
Ecclesia concedere quod de eo libere ipsi
disponant. Ita Salmant. w cum Navarro,
Lessio f>, Molina, Sanchez, etc.

3. - Quaeritur 2°. *Utrum episcopus re-*
gularis teneatur ad observantiam suae
regulae?

Resp. cum Busenbaum et Salmant. *,
et (ibi) Cajetano, Valentia. Bonacina, Pa-
lao, Sanchez, Soto, Suarez, Lessio, contra

Corollaria
quoad bono-
rum pa-
utionem.

Epiko
pu regula-
ns probabi-
lius ex bo-
licestate tan-
tum regula
stringitur.

qu. 1, monil. 40, num. 11; cl qu 3» monil 3X -
Sum., tom. 1, cap. 17, n 5 ct 6. — 11 Loc. dt., num. 32 .
Navar., dc Rcdittb. cedcs., locu dL; el qu. 3, mon. 32. .
Molina, dc JttaL ct Jure. tr. 2, di»p. 276, n. 5. Sanch.,
Decal, Hb. 6, cap. o, n. U. — " Tr. 15. cap. 5. num. 34. .
Cajctan., Opu»c.. tom. 1, tr. 25. qu. 2. . Valent., in 2- 2
dinp. 10, qu 3, punct. 8. i l. . Bonac., dc Clausura, qu. 2.
punct. 2, n. 26. Palaus, tr. 16, disp 1, punct 24, §. IX
Sanch., loc. dt., n. 17 et 19. . dc JoiL ct Jure, lib. 10,
qu. 5. art. ult.. dub . v. f - Shot., dc Relig., tr. 8, lib. 3.
cap. 17, n. In. . Less., Itb. 2, cap. 40. dub. 19, §. 14X

sit potius mutatio voti quoad objectum quam
absolutio a voti obligatione.

°O S. Bonaventura, *in 4, dist. 36, ari. 2,*
qu. 3, H. 5, ^ss^T\. episcopum regularem posse
Ecclesiae bona dispensare, sicut abbas bona
monasterii.

ZJ Limitationem hanc de iis quae acquisie-
rint parcius vivendo omittit Molina; in reli-
quis vere concordat.

f) Lessius, lib. 2, cap. 41, dub. 11, n. 93,
affirmat generaliter religiosum beneficarium,
haud sectis ac saecularem beneficarium, posse

1 Lib. 4, tr. 5, cap. 1, n. 3 et 5. — Loc. dt., n. 7. —
■ Loc. dL, n. 8. — 4 Ibid., id ext Laym., loc. dL, n. 9. -
Rodrit., Quxoit. regular., com. 3, qu. 62, art. 26. - Saneh.,
Decal., lib. 6, cap. 6, n. 29. — Palans, tr. 16, diap. 4,
punct. 24, n. 25, v. f. — Retponi. moral., lib. 6, dub. 12,
n. 9. — Fesc., In 1- 2-, disp. 166, cap. 8, n. 91; cap. 9,
n. 104; et optuc. de Reditib..ecclL, cap. 3, dub. 7, Michasi

Navarrus, *Man., cap. 12, num. 75*,
dumtaxat asserit Papam in voto solemn i dis-
pensare posse; nec pro alio asserto a Lay-
mann allegari videtur: unde non satis accu-
rate refertur a Busenbaum.

O Circa vota simplicia, quae in religio-
nibus vota solemn i habentibus, ante solem-
nem professionem emittuntur, notanda sunt
sequentia ex declaratione Pii IX, 12 Junii 1858,
art 2 et 3: Eorundem votorum simplicium
dispensatio reservata est Romano Pontifici;
sed eadem solvi etiam posse ex parte ordinis,
in actu dimissionis professorum, ita ut, data
dimissione, professi ab omni dictorum voto-
rum vinculo et obligatione, eo ipso liberi
fiant

alios, probabilius esse quod ipsi sub nulla culpa sint ad regulam obligati, sed solum ex honestatis debito (quod autem debitum ne sub levi quidem obligat, ut docent ibidem Lessius, Sotus, Palaus a), Sanchez, etc.).

Ratio, quia episcopus regularis absolute a iugo regulae liberatur ut ex *diet. can. unie.*, ubi dicitur: *Monachus, quem canonica electio a iugo regulae monasticae professionis absolvit, etc.*

Ab autem votis propriis alicujus religionis episcopus regularis omnino liberatur; ut Salmant. l. cum Sanchez, Palao, Lezana, etc.

Nota quod abbates, propriam dioecesis habentes cum jurisdictione episcopali, sunt in omnibus episcopis similes. — Communiter Salmant. * cum Palao, Sanchez, etc.

4. - « 6°. Religiosus ad parochiam pro-
« motus, cum votis adstrictus maneat, te-
« netur deferre habitum religionis, regu-
« lamque observare in omnibus quae cum
« suo munere consistere possunt. Idque,
• non tantum secundum moralem hone-
« statem, sed sub obligatione gravis cul-
« pae, si ad eam regula obliget». [Ita pro-
babilius Salmant. ° cum Sanchez, Pelliz-
zario, Bonacina, etc.; contra Suarez et
Palaum, dicentes teneri ad vota, sed non
ad observantiam regulae]. «Ita Laymann⁴,
« — ubi addit quod etsi parochus religiosus
« in iis quae ad regulam spectant subjectus
« maneat superiori: jam tamen consuetu-
« dine multis locis observari, ut non tantum
« in pertinentibus ad disciplinam ecclesia-
« sticam, sed etiam in plerisque aliis, ab
« obedientia praelati eximantur et episcopo
« subjiatur. Vide Silvestrum, Sanchez⁵».

Pälich,
refilui
nU'ti f
CuUile
cte»

r.i,nt,i
;«

pletum. — Unde nequeunt antea susci-
pere; ut tenet de Alexandrie cum Tam-
burinio, Rodriguez b), Naldo (contra San-
chez⁷, Villalobos e), etc.), et affert decla-
rationem S. Congregationis «A

Exploranda autem est voluntas puel-
larum ante susceptionem habitus et ante
professionem, ab episcopo vel, eo impe-
dito, a vicario vel alio deputato. Si utra-
que exploratio omitteretur, esset culpa
gravis, sed valeret professio; ut de Ale-
xandrie⁸ cum Sanchez, Barbosa cum de-
claratione Sacrae Congr. °); et Salmant. 4,
qui notant explorationem hanc ex con-
suetudine fieri semel, et tantum ante pro-
fessionem intra quindecim dies /A — Epi-
scopus autem explorare potest et debet
voluntatem puellarum etiam in monaste-
riis exemptis; ut Salmant. 7.

1 Confess, monial», cap. 2, § 1, qa. 10. · *Ascanius*
Tamburinius, de Jure abbatissarum, dliip. 4, qu. 2, n. 2. ·
Naldus, Sum., v. *Habilus*, n. 6. — · *Decal.*, lib. 4, cap. 18,
n. 34. — · *Loc. dt.*, cap. 2, § 2, qu. 1. *Sanch.*, *Decal.*,

b) Rodriguez a Cajetano de Alexandras
male citatur; quamvis enim, *Quaest. regul.*,
tom. 3, qu. 12, art. 2, afferat decretum Tri-
dentini et decisionem cujusdam Toletani con-
cilii, quae vetant admitti puellam minorem
duodecim annis; attamen ipse Rodriguez con-
trarium tenet, scribens: « At oppositam sen-
tentiam defendit noster Medina..., asserens in
praedicto decreto concilii non prohiberi ne
puellae duodecim annis minores possint ad
habitum religionis assumi; et haec sententia
est vere tenenda ».

c) Villalobos, *part. 2, tr. 35, diff. 12, n. 2*,
videtur sic tenere, eo quod sententiam hanc
ultimo loco referat.

d) Quin etiam, ex decreto Alexandri VII,
per Sac. Congr. super Statu Regularium, die
25 Maji 1659, edito, nequeunt novitii vel no-
vitiae ad habitum religionis admitti, nisi ha-
beant quindecim annos completos. Cfr. Pal-
lottini, v. Professio religiosa, §/., *n. 15, et in*
nota.

Fagnanus, *lib. 3, tit. de Regular., cap.*
Sicut nobis, *n. 7*, loquitur de professione
emissa absque voluntatis exploratione, in mor-
tis articulo et post annum probationis, et scri-
bit: «Etsi [S. Cong. Concilii] visa fuerit sen-
tire validam esse professionem, ut proponitur,
emissam; nihilominus tam in judicio validi-
tatis professionis quam restitutionis bonorum,
satiù putavit audire eos quorum interest ». Et
n. 12 addit professionem non vitari ex
defectu explorationis voluntatis, « ut Sacra
Congregatio declaravit».

6. - « ¶ Conditio est *consensus*, et Re^un
« *acceptatio* expressa vel tacita *praelati* uJpr.'uî.
« *ordinis*: per hanc enim religioni incor- ord,Bl'
« porari debet ». (Error circa substantiam Error dr
tam ex parte profitentis quam admittentis, um vitiat
vitiat professionem. Salmant. 'J] « Idque
« ordinarie, non tantum cum consilio, sed
« etiam cum consensu capituli, aut certe
« majoris aut principalioris partis, secun-
« dum cujuscumque ordinis statuta —
« Navarrus b), Lessius · ».

7- - « ¶ Ut professio *sponte* facta R«i<un
« sit, non cogente gravi metu, qualis esset fe»»>o <it
« incarceratio, alimentorum subtractio, eo JS''' f*

« quod in professionem consentire nolue-
« rit. Itemque metus reverentialis, non
« quidem se solo, sed accedente precum,
« blanditiarum et imperii saepius repe-
« tita importunitate, aut gravi offensione,

lib. 5, cap. 4, n. 34. - *Barbosa*, de Ot5c, et Potest, cptx
allef. 100, num. 9 — 4 Tr. 18, cap. 3, num. 14. — » Tr. 15,
de Sutu relif.. cap. 4, a. 27. — · Lib. 2, cap. 41, dub. 7,
num. 61.

f) Scilicet, ut dicunt Salmant., intra quin-
decim dies, « postquam monitus fuerit ».

e) Salmant, *tr. 18, cap. 3, n. 14, i. f.*, id
non clare asserunt; sed certe et pluries idem
declaravit S. C. C., explorationem scilicet vo-
luntatis puellae, ad episcopum pertinere etiam
in monasteriis exemptis (cfr. Pallottini, v. Mo-
nasteria monialium, § 3, *n. 3 et seqq.*), et epi-
scopum posse per censuras cogere regulares
impedientes (Pallottini, *loc. cit.*, *n. 9 et 10*).
— Explorationem autem voluntatis novitiae
profiteri volentis, episcopus exsequi debet ante
crates monasterii, et si aliqua justa causa ex-
stiterit, etiam in exteriori ecclesia, et non alibi
(*Ibid.*, *h. 11*). Vide etiam Pallottini, v. Professio
religiosa, § 2, *n. 72 et seqq.*

6. - «2 Huc videtur apponenda additio quae
in corpore omnium editionum desideratur;
sed quae in singularum indice (a secunda jam
editione), v. *Noidtius*, a S. Alphonso ponitur,
et his quidem verbis: « Nota hic obiter quam-
dam doctrinam sequentem in corpore omis-
sam; Religiosus injuste denegans suffragium
novitio, peccat et tenetur ad restitutionem, ut
dicunt Sporer, *tr. 5 in Decal., cap. 1, n. 139*
[et seqq.]; Lugo *[de fust, et Jure\ disp. 9,*
n. 54 [et 57]; ct Holzmann, *torn. 1, [de Re-*
stit.] n. 571, cum aliis communissime. Nisi
adsit gravis causa reprobandi, nempe infir-
mitatis, malae indolis, defectus talentorum et
similium, ita ut putetur futurus gravis reli-
gioni ».

b) Navarrus a Busenbaum non satis dili-
genter citatur; non enim aliud habet, *dc Re-*

5. - < Resp. Ad valorem ejus tres re-
quiruntur conditiones:

« IB. Est *qualitas* seu *aptitudo voventis*,
« scilicet, ut, juxta Tridentinum e, deci-
« mum sextum aetatis annum expleverit,
« annumque integrum cum religioso ha-
« bitu steterit in probatione, nullumque

Ltss., lib. 2, cap. 40, n. 141 - *Sotus*, de Jtut. et Jure,
lib. 10, qu. 5, art. ult., dub., v. f. - *Sanch.*, *Decal.*, lib. 6,
cap. 6, n. 17 et 19. — 1 Tr. 15, cap. 5, n. 35. *Sanch.*, loc.
cit., num. 15. · *Palaus*, tr. 16, dliip. 4, punct. 24, n. 6. ·
Lcrana, Sum. . torn. 1, cap. 17, n. 10. — · *Loc dt.*, n. 29. ·
Palaus, loc. dt., n. 26. - *Sanch.*, loc. dt. n. 85. — ■ Tr. 15,
cap. 5, n. 40. · *Sanch.*, loc. dt., n. 86. · *PrilUsar.*, tr. 6,

de fructibus beneficii disponere ad honesum
sui sustenUtionem et ad pias causas.

3. - a) Quinimo Palaus, *loc cit.*, *num. 15*,
negat eum ullo morali debito ad regulam
teneri.

o) At certe S. Congr. Epp. et Regg., die
6 Maji 18M, ad dubium: An et quomodo epi-
scopus regularis teneatur ad regulam servan-
dam, quam professus est, respondere censuit
« *Affirmative*, ad praescriptum constitutionis
Benedicti XIII incipientis *Custodes* nempe
episcopus regularis tenetur observare regulas

. habeat impedimentum, quod per statuta
« a Pontifice confirmata, in isto ordine
« substantiale esse censeatur. — Azore»,
« Rodriguez⁷ ».

Quoad *moniales*, Tridentinum statuit
quod puellae non suscipiant habitum re-
gularem ante duodecimum annum com-

cap. 7, d. 39. - *Bonac.*, de Clausura, qu. 2, punct. 2, n. 25.
— *Suar.*, de Relig., tr. 8, lib. 8, cap. 19, num. 24 et 28. ·
Palaus, tr. 16, disp. 4, punct. 25. num. 3. — 4 Lib. 4, tr. 5,
cap. 1, n. 11 et 12. — *Silvast.*, v. *Religio VII*, n. 11. —
· *Decal.*, lib. 6, cap. 6, num. 96. — · Seas. 25, de regular.,
cap. 15 et 17. — · Sum., part. 2, cap. 8, num. 2 et 13. —
Tridant, loc. dt., cap. 17.

suae religionis, quae materiam voti pauper-
utis determinant; item tenetur alias regulas
et observantias dignitati et officio episcopali
non repugnantes, eadem obligatione, gravi
vel levi, observare, qua tenebatur antequam
assequeretur dignitatem episcopalem: ita ta-
men, ut in peculiaribus casibus prudenter ju-
diciu ferre possit, utrum cum dignitate et
officio episcopali illae conveniant».

5. - <) Azor, *part. 1, lib. 12, cap. 2, qu. 6*
et 7, requirit annum integrum a susceptione
habitus. Neque aliud habet.

Ad valo-
rem protec-
tionis, re-
quiritur a-
ptitudo vo-

« aut diu continuata indignatione consan-
• guineorum, adjunctis etiam minis de
« subsidiis negandis, si ex religione egre-
« diatur: haec enim vel singula, vel certe
« simul juncta, considerata conditione ho-
« minis rudis, timidi, etc., metum justum
« incutere possunt, et professionem irri-
« tare; ut docet Laymann | cum aliis, Les-
« sius * ». — [Vide dicenda *de Matrim.*,
Lib. VI, ex n. 1054. Professio enim et
matrimonium aequiparantur; ac Salman-
ticenses

« Unde resolvuntur sequentes casus:

Invalide
profettun
po<e<t egre-
di.

8. - « 1°. Is qui professionem irritam
« edidit, ex defectu alicujus conditionis
« ex jam dictis, nisi eam postmodum ta-
• cite l' » vel expresse ratificaverit, egredi
« e religione et uxorem ducere potest
« (licet, ob evitationem scandali, causam
• egressus dicere debeat, et, si ad forum
« externum causa deveniat, defectum pro-
« fessionis probare); idque, intra quin-
• quennium a die professionis: post illud
« enim non auditur, juxta Tridentinum 4,
• quia praesumitur eam interea ratifi-
« casse.

Qitandiu
rrcUmare

• 2°. Quod si tamen sciret illam juris
« praesumptionem falsam esse (eo quod,
• vel ignorans impedimentum, vel metu
« gravi, aliave justa causa impeditus re-
« clamare intra quinquennium non potue-
« rit); vel impedimentum sit essenziale ac
• perpetuum, aut saltem ultra quinquen-
nium duret: eo elapso potest reclamare,
« debetque audiri in judicio, saltem ex-

« traordinario, vel in integrum restitui;
« ut contra Bonacina ", docent Navarrus,
« Sanchez", Lessius7, Azor", Diana",
« Barbosa 10 (ubi plures alios citat). Et nisi
« aliud quid impediatur, fugere potest, ut
« docet Laymann. Qui addit, quod si fuga
« sine gravi scandalo vel incommodo ten-
« tari non posset, monendum a confes-
« sario ut professionem tacite ratified:
« quod fiet, si professorum habitum pro-
« prium deferat, actusque iis proprios
« exerceat, cum intentione quod profes-
« sus talis ordinis esse velit. Vide aucto-
« res citatos, et Diana ", ubi ex Triden-
« tino,a probat episcopum de nullitate pro-
« fessionis sine interventione superioris
« regularis sententiam ferre non posse, et
« si faciat, fore nullam * ». [Ita Salmant. ",
communiter].

Dubius de sua professione nequit re-
clamare (Salmant. 14 cum Pellizzario et
Lezana), quia religio possidet: intellige,
si dubium superveniat. Nec creditur recla-
manti, nisi probet fecte consensisse c>, ex
cap. 2, de regular. Salmant.

Dubm
de proh»
MOQtDt.pt
reduurc

Hic addenda quae nuper sancita sunt
a nostro SS. P. Benedicto XIV, in sua
bulla quae incipit *Si datam hominibus* *
— Ibi statuitur 1°. Omnia quae decreta
sunt de viris religiosis, comprehendere
etiam feminas, ubi eadem causa militat. —
2°. Causas nullitatis professionis agnoscen-
das esse a praelato regulari locali tem-
pore motae litis, et simul ab Ordinario.
Pro monialibus vero non exemptis, a solo

Décré-
ta Beedi
cti XIV 4t
catmt nil
fitati

1 Lib. 4. tr. 5, cap. 5. n. 6. — • Lib. 2, atp. 41, n. 60, —
■ Tr. 15, cap. 4, n. 26. — • Ses. 25. de regular., cap. 19. —
• De Clautura, qu. 2, punct. 10, diff. 1, n. 2. — Navar., de
Regular., comment. 4, n. 76. v. *Secundo*; et n. 71, v. *Tertio*
— • De Matrim., hb. 7, ditp. 37, n. 22. — 5 Lib. 2, cap. 41,
n. to. — • Part. 1, lib. 12, cap. 4. qu. 10. — » Part. 3, tr. 2,

resol. 53. — - In Trid., sets. 25. de regular., cap. 19, n. 8. —
Laynt.t Hb. 4. tr. 5, cap. 5, n. 7 et 8. — « Part. 8, tr. 7,
resol. 2. w Seas. 25, de regular., cap. 19. — “ Tr. 15, cap. 5,
n. 15. — M Loc. dt., n. 8. • *Peth*», tr. 3, cap. 5, n. 49. • *Le-
iaηα*, Sum., v. *Dubia regularium*, n. 16; et v. *Professio*,
n. 23. — * Loc dt., n. 9. — Data die 4 non. Mart. 1748

gular, comment. 4, n. 74, nisi professionem
duo requirere unum, qui se obliget; alterum,
qui acceptet.

8. - a' Professio tacita non amplius admit-
tatur; cx decreto enim S. C. super Statu Re-
gularium, dc dic 12 Junii 1858, *art. 11*, haec
nanciuntur « Ad valide emittenda vota so-
lemnia, post vota simplicia requiritur profes-
sio expressa, et ideo professio tacita omnino
abrogata est •.

Et ita etiam declaravit S. C. C. apud
Pallottini, r, Professio religiosa, § 5, 26
et seqq- Et ibi intclhgatur superior regularis,
dic qui praeest immediate monasterio in quo

professionem religiosus emisit: *ibid., n. 27*
et seqq.

<) Cap. S: *quis 2, de regularibus*, vide-
tur hic a Salmant. citari pro ratione dum-
taxat hujus dicti: quod scilicet in foro externo
non creditur juranti in suum favorem, ma-
xime si exstet gestum in contrarium et prae-
sumptio juris. Et hoc sane colligitur cx dicto
capite, ubi sancitur quod « si.... post legitimos
[annos] per vim clericus [id est monachus,
addit Glossa] factus est, et nec ipse nec pa-
rentes ejus infra annum.... reclamaverint, in
clericatu permaneat ». Quia, subdit Glossa, ea
mora tanti temporis praesumitur consensisse.

Ordinario; et pro exemptis, simul ab Ordinario et a praelato cui regimen monasterii commissum est. — 3°. Non posse praelatum ejicere professum, nisi cognita causa per ipsum et Ordinarium, ut supra, casu quo agnoverit postea impedimentum; etiamsi de eo subditum interrogaverit, nullam alias professionem fore protestatus, et ille occultaverit. — 4°. Posse causam nullitatis agi etiam elapso quinquennio, si intra illud professus serio reclamaverit. — 5°. Cognitionem causae ad Sedem Apostolicam pertinere, si professio emissa fuerit extra novitiatum. — 6°. Apostatas repelli a iudicio, nisi habitum reli-

gionis reassumpserint.—*T.* Non posse professum praetendere annulationem suae professionis, ratione vis aut metus illati, si intra quinquennium non reclamaverit; tametsi allegaret vim et metum semper durasse. Concedi tamen huic restitutionem in integrum, dandam tantum per Sedem Apostolicam, praevio processu confecto a suo praelato et Ordinario cum assistentia defensoris professionis, qui debet etiam Romae assistere. — 8°. Post primam sententiam, professum non posse egredi a religione; sed debere exspectare secundam, post appellationem faciendam a defensore.

DUBIUM m.

Ad quid teneatur Religiosus vi suae Professionis.

9. *De obligatione religiosi tendendi ad perfectionem.* — 10. *Quando religiosus peccet graviter contra hanc obligationem.* — 11. *An peccet graviter, si intendat servare sola mandata obligantia sub gravi.* — 12. *An quilibet Christianus graviter peccet, si proponat committere omnia venialia.* — 13. *An praelatus aliquando peccet graviter, negligendo corrigere defectus leves subditorum.*

Mo-
ui tenetur
ad tunc ad
•ra

9. - « Resp. Religiosus vi suae professionis tenetur ad progrediendum aliquo modo in via perfectionis. Quia ex vi professionis tenetur velle servare suum statum, qui est perfectionis, sive tendentium ad perfectionem (licet secundum se non sit praecepti, sed consilii); hoc autem est intrinsece velle tendere ad perfectionem. — S. Thomas', Laymann • Suarez 8, Bardi4S.

«Unde resolves:

« 1°. Religiosus non tenetur actu esse perfectus, sed tantum studere perfectioni. — Bardi 6, etc.

gibeline

« 2°. Tenetur tendere ad perfectionem. — 1°. Per media essentialia. — 2°. Per vota. — 3°. Per auxilia secundaria, non contemnendo ea. Laymann *. — 4°. Tenetur aliquibus mediis uti; et, si omnia

« media abijciat, non est in statu salutis. « Suarez, Laymann ', dicens, si nullum perfectionis studium adhibeat, sed omnia monita et regulas negligat, eo quod sub mortali non obligent, peccare mortaliter. — 5°. Tenetur ad aliqua opera bona supererogatoria, sive specialiter non praecepta nec promissa: quia alias mortaliter loquendo, non potest habere debitam intentionem salutis. Suarez •.

« 3°. Tenetur tendere ad perfectionem per media suae religionis (non per alia), hoc est servando suas regulas. Sanchez •. « — Hinc peccat 1°. Per contemptum regulae, hoc est, si nolit subjici 1°. 2°. Si tantum velit servare quae sub mortali obligant; quia contemnit perfectionem. Ibidem •. « 3°. Per actum directe contrarium, hoc est, nolendo perfectionem: quod esse

Quomodo

{? t>«côb.

1 2- 2-., qu. 186, art. 1 et 2; qu. 184, arL 5- — • Lib. 4, tr. 5, cap. 1, n. 1. — • De Relit., § 11b. b «P. 4- » 1 De Conscient., diacept. 7, cap. 6, § 5. — ' Loc. cit., § 5, nam. 4. — a Lib. 4, tract. 5, cap. 9, num. 13, in med. —

Smf., de Relif., tr. 8. lib. 1, cap. 4, num. 10 et aeqq — 1 Loc. cit., poal med. — • De Relic., U. 8, Hb. 1, cap. 4, num. 12. — • Decal., hb- 6, cap 5, n 1 et 2. — * Sanch., loc. cit., n. 6.

9. - a) Sanchez minus accurate a Busenbaum allegatur; loco enim a Busenbaum citato, scil., *Decal., lib. 6, cap. 5, tt. 7*, refert solum

aliorum sententiam; at ipse *n. 9*, negat religiosum illum peccare mortaliter contra praeceptum tendendi ad perfectionem; sed aliunde

« mortale docet Sanchez ', Pellizzarius et « Bardi .

« 4°. Si quis non tantum intendat non « esse sollicitus in observatione regulae, « sed etiam nunquam servare, etiamsi fa- « cile possit, est mortale, vel proxima « dispositio ad illud, vixque potest fieri « sine contemptu formali. Suarez

« 5°. Si ex remissione animi et sine •ullo justo titulo, per directam intentio- « nem, velit aliquam regulam non ser- « vare, erit saltem levis contemptus et « peccatum veniale. Suarez *

• 6°. Frequenter et ex consuetudine « violare regulam, esse mortale dicit San- « chez : tum quia perturbat religiosam « disciplinam; tum quia secundum quos- •dam est contemptus interpretativus, vel « saltem probabilissimum ejus periculum. < Tenetur autem sub mortali ita vivere, « ut non sit graviter perniciosus religioni, •inducendo alios malo exemplo ad regu- « lae laxitatem (Sanchez ", Laymann '): « tum quia constituit se in eo statu, ut « tamquam incorrigibilis sit expellendus. « Tenetur autem quisque ratione votorum « quibus se religioni addixit, ita se gerere, « ut sit tolerabilis et non mereatur expelli. « Atqui nullum conatum perfectionis adhi- « bendo regulas sine discrimine transgre- « ditur, reddit se intolerabilem, ut debeat •expelli, aut si toleretur plurimum no- « cet: ergo per accidens et indirecte agit « contra professionem peccatque mortali- « ter. — Sanchez . Vide auctores citatos.

« 7°. Religiosus Societatis Jesu peccat « mortaliter, si non adhibet diligentiam « in cavendis defectibus, ob quos se dimit- « tendum vel ejiciendum praevidet. Et

Violatio
regular
ei
coniuetudi-
ne

Rehgio
»n» Societ
ti» Jeau,
qaomodo
peccet.

1 Decal., lib. 6, cap. 5, n. 10. — *Pallia.*, tr. 5, cap. 1, n. 12. — • De Con»dent., ditcept. 7, cap. 6, § 5, n. 8. — • De Relig., tr. 8. lib. 1, cap 4, num 24. — 4 Loc. dt., a num. 16; at cap. 3. num. 12 et aeqq — 1 Loc. dt., cap. 4, n. 18 — • Loc. dt.. n. 18 el 20. — 1 Lib. 4, tr 5, cap. 9, num. 13. post med. — 4 Decal., lib. 6 cap. 4, num. 18. — • De Clauaura. qu. 2. punct. 12 § 1, n. 13. — * Loc. dt , cap 9, n. 66. — « Lib. 4, tr 5, cap. 9, n. 13, i. C — » 2- 2-., qu. 186, art. 2 el 9. — " Tr. 15, cap. 1, num. 20. — *Sanch.*,

« licet ita dimissus sit liber in conscientia; « si tamen sit dimissus ob fraudem vel « peccata in eum finem commissa, irrita « est dimissio, utpote obtenta per dolum « dantem ipsi causam (sicut in matrimonio « et caeteris contractibus): unde subjacet « poenis apostatarum. — Bonacina .

« 8°. Scholasticus Societatis Jesu qui « pravis moribus de industria dimissionem « extorsit, vel falsis allegationibus impe- « travit, non est liber a votis. — Lessius b), « Sanchez 10, Laymann 11 ».

10. - Pro majore hujus puncti intelli- gentia

Quaeritur: *quandonam religiosus con- tra obligationem hanc tendendi ad perfe- ctionem graviter peccet?*

Resp. Γ. Peccat graviter quando re- gulas, etsi ad culpam venialem tantum vel nullam obligantes,ex contemptu transgre- ditur. Est commune cum S. Thoma '§ Salmant. *, etc. — Tunc autem religiosus cen- setur regulas praetermittere ex contem- ptu, quando illas transgreditur animo non subjacendi illis vel praelatorum praeceptis. Ita Busenbaum (supra,«9,«rf3), cum San- chez, et Lessius u. Salmant.,s cum Lezana.

Item, si eas omittat servare tamquam inanes; non vero, si omittat ex concupi- scentia ductus, vel quia putat illas sibi non esse necessarias ad salutem, vel si judicet eas non praeciipi sub gravi. Ita S. Thomas ', Sanchez "; Salmant.18 cum Palao, Antonio a Spiritu S. — Ideo trans- gredi regulas in rebus parvae materiae, etiam ex consuetudine, veniale non ex- cedit; ut Salmant.1' cum Lezana, Azor, Garcia a>; et de Alexandris * cum S. Tho- ma Sed vix unquam trangressio a ve-

Qwc» i
re^Ue n>
liboeta»
templu, k
tit

VWälr
ex «oies
pto, quit

VioUtn
refulie lt
vit. «it π
conto-o&
ne,veolih

Decal., lib. 6, cap. 5, num. 6. — 14 Lib. 2, cap. 41, dub. 9, n. 74. — " Loc. cil., n. 20 *Laaana*, Sum., tom. 1, cap. 1, n. 10 el 12. — M 2- 2-., qu. 186, art. 9, ad 3 — n Decal., lib. 6, cap. 5, num. 6 cum n. 9 — " Tr. 15, cap. 1, num 20. *Palans*, tr. 16, di»p. 4, punct 3, num. 3 el 6. • *Anton. a Sptr, S.*, Director, regular., tr. 3. dilip. 6, n. 10; et dilip. 1, n.41. — » Loc. dt., n.22. • *Laaana*, Sum tom. 1. cap. 1, n 13. • *Aaor*, part. 1, lib 4, cap. 9, qu. 11. — - Cap. 1, § 2, qu. 2. . " 2- 2-., qu. 186, art. 9, ad 3.

tadta vel expressa conditione: si superior vo- luerit me retinere; et haec conditio tollatur per vim vel fraudem voventis. Quae sane applicari possunt scholastico Societatis.

,0. - a) Hieronymus Garcia, *Politic, re- , tr. 5, dijj 2, dub. 7, h, 3*, citatur qui-

niali excusabitur, etiamsi regula ad nul- lam culpam obligaret; ut recte notat de Alexandris!; et Eaymann cum Vas- quez b), Sanchez et Valentia: ex D. Tho- ma ., ubi ait: *Qui tamen possent venia- liter vel mortaliter peccare ex negligentia vel libidine seu contemptu.* — E converso dicit Laymann 4 cum auctoribus citatis quod si quis aliquam transgreditur regu- lam ex bono fine, puta regulam silentii, loquendo ut socium moestum soletur, nullo modo peccat.

v. utio
ei tmo 6-
r.ulliam

'*.L"/'

<<<ii le
tWitr.

Resp. 2°. Peccat mortaliter religiosus qu' firmiter statuit non tendere ad per- lectionem, vel nullo modo de ea curare. — Sanchez 6; Salmant. • cum Pellizzario, Le- zana, Antonio a Spiritu S.; et de Alexan- dris '.

Resp. 3°. Peccat graviter ratione scan- dali si suo exemplo alios inducat ad re- gulae relaxationem. Salmant.8 cum ^San- chez, Silvestro f>, Lezana, Pellizzario. Sed hoc intelligendum si materia sit gravis, ut notant Salmant.• cum Antonio a Spi- ritu S. — Et hic expedit perpendere verba Sanchezii10, ubi sit docet: *Religiosus te- netur sub mortali taliter vivere, ut non sit graviter religioni suae perniciosus, in-*

capio «j
rtifixio.
<<

.nu «-t
p>™.

1 Cap. 1, § 2, qu. 1. — • Lib. 4, tr. 6, cap. 9, d. 8 ct 9. • *Sanch.*, Decal., Ub. 6, cap. 4, num. 14 ct 15. • *Valant.*, in 2- 2-., diep. 10, qu. 4, punct. 5, i. f. • ' 2- 2-., qu. 186, art. 9, id 1. — 4 Loc. cit., n. 8. — • Decal., lib. 6, cap. 6, n. 10. — 4 Tr. 15, cap. 1, n. 21. • *Palliaaar.*, tr. 5, cap. 1, n. 19. • *Laaana*, Sum., tom. 1, cap. 1, n. 10. • *Anton, a Spir. S.*, Direct, regular., tr. 3, ditp. 1, num. 39. — ' Cap. 1, § 1, qu. 3. — • Tr. 15, cap. 1. num. 21. • *Sanch.*, Decal., lib. 6, cap. 4, num. 18. • *Laaana*, loc. cit., n. 10, i. f. • *Pallia.*,

dem a Salmant; id tamen apud illum repe- rire nequivi, saltem in editione Cacsaraugu- stana anni 1648, quae apud me exstat

b) Vasquez, *in Ia™ 2a', disp. 158, cap. 3, n. 16*, habet id tantum quod inferius dicitur: transgressionem scilicet illarum regularum, peccatum esse solum ex pravo fine quo quis movetur: « Quare si aliunde moveretur, a solo fine virtutis cx causa, sicut fieri potest, esset quidem opus virtutis ».

c) Silvester hoc non habet, v. Religio I, *qu 3*, quidquid Salmant dicant.

H. - a) Croix hanc quidem sententiam, *lib. 4, a n. 58*, late refert; non tamen vide- tur eidem adhaerere; remittit enim lectorem ad *lib. 5, n. 214*, ubi, postquam utramque opinionem exposuit, sibi certum videri ait quod sit veniale; quae sententia est ipsius S. Alphonsi, hic inferius.

ducendo alios religiosos suo pravo exem- plo ad nimis relaxatam regulam....: (ut esset) *si religiosus nollet unquam servare silentium, nec orare, nec modeste ince- dere, et ingrederetur omnium religioso- rum cubicula, et similia religionis sta- tuta transgrederetur.*

11. - His positis, quaeritur 1°. *An peccet graviter religiosus qui intendit servare tantum mandata obligantia sub gravi; aha vero statuatur omnia transgredi vel de iis non curare?*

Prima sententia probabiliter affirmat; quia ipsum propositum non curandi de regulis, etsi praecipientibus tantum sub levi, est virtualis de iis contemptus. —

Ita Croix .), Elbel "; item Lezana b), Sil- vester, Barbosa *bl*, Escobar *bl*, etc., apud Salmant. '*

Secunda tamen sententia, communior et probabilior, negat talem peccare gra- viter. Ita Sanchez '* Salmant.14 cum Azorel, Palao, Valentia^, Suarez, Peyrino, Pelliz- zario, etc. Et idem expresse docet S. Tho- mas 16, ubi S. Doctor tunc damnat de mor- tali religiosum, cum vel is transgreditur regulam ex contemptu (intelligitur qui- dem formali); vel cum agit contra regu-

Noii«er-
ni>1
mandata
SShtift
'h*lc

Probebi-
flu per K
non lethale.

loc. cit., n. 19. — • Loc. cil. n. 21. • *Anton, a Spir. S.*, loc. ciu, n 39. — M Loc. dL, up. 4, n. 18. — u P<rt. 5, confer. 17, de Statu regular, et de novit, in Bpecie, n. 592. — *SilvasL*, v. *Raltio I*, qu. 3, ▼ .{.-" Tract 15, op. 1, η. 23. — u Decal., lib. 6, cap. 5, n. 0. — 14 Tr. 15, cap. 1, num. 24. - *Palans*, tr. 16, ditp. 4, punct. 3, num. 5 et 6. • *Snar.*, de Relig., tr. 8, lib. 1, cap. 4, num. 12. - *Laanr. de Payrinis*, tom. 1, qu. 1, cap. 5, v. *Explicat. 1 Pallia.*, tr. 5f cap. 1, n. 15 et 17. — " 2- 2- qu. 166, art. 9.

Auctores isti a Salmant. utique pro hac sententia allegantur; re tamen vera, Lezana, in *Sum.*, *loc. cit.*, *n. 10*, lethaliter peccare ait religiosum, « quando transgreditur regu- lam (etiamsi ad venialem solam, vel ad nul- lam culpam obligaret), eo fine ut impediat per- fectionem. — Barbosa autem, *de Jure cedes., lib. 1, cap 43, u. 112*, expositam sententiam non habet. — Escobar denique, loquens de regulis quae ad culpam non obligant, *tr. 6, exafu. 7, u. 61, v. Non obligant*, (al. *cap. 3, n. 68J.* « Si quis frequenter transgrediatur, in- quit, ct advertens ideo religiosam disciplinam graviter perturbet, mortaliter peccat.

d Azor, *part. I, lib. 11, cap. ult. (25), qu. 11*, asserit quidem esse peccatum, sed aperte innuit esse tantum veniale, per se sci- licet. — Valentia, *in 2aM 2af, disp. 10, qu. 4, punct. 5*, v. *Ex quo sequitur*, docet illum com-

DUBIUM IV.

Ad quid Religiosus obligetur vi Votorum.

14. *Ad quid obligetur religiosus cx voto paupertatis. An manuscnpla, reliquiae et picturae sint propriae religiosorum.* — 15. *An possint habere peculium* — 16. *Quae non repugnant volo paupertatis.* — 17. *An et quomodo peccet religiosus accipiens vel absumens sine consensu superioris.* — 18 *An excuset a mortali licentia praesumpta.* — 19. *An peccet religiosus absumens bona m alium usum, quam et sunt data* — 20. *An possit renunciare vel non acceptare sibi debita* — 21. *An facere donaliono remuneratorias.* — 22. *An testari* 23 *An aliis largiri quod sibi subtraxit ex sibi concessis ad usum.* — 24. *Quaenam quantitas in religioso sit gravis.* — 25. *An peccet graviter si accipiat parva usque ad magnam quantitatem* — 26. *Au impotens restituere teneatur sibi subtrahere ex rebus datis ad usum* — 27 *An peccet mutuans res ad usum concessas.* — 28. *An abscondens res, ne superior dc eis disponat.* — 29. *Quid, si praelatus det licentiam ad expendendum ad usus turpes aut vanos.* — 30 *An haec licentia sit de se invalida.* — 31. *An subditus, obtenta licentia generali, peccet contra paupertatem, et teneatur restituere, tam ipse quam accipiens, si expendat in usus turpes.* — 32 *An superior possit dare licentiam aliquid ludo exponendi* — 33. *An excuset licentia petita et injuste negata.* — 34 *An accipiens aliquid a religioso sine licentia, possit aliquando id retinere.* — 35. *An totum paupertatis possit per consuetudinem abrogari.* — 36. *An abbatissa possit libere bona monasterii administrare. An instituere beneficia, et ea auferre; necnon conferre capcllamas, etc.* — 37. *De voto castitatis.* - *Hic etiam agitur dc clausura religiosorum* — 38. *Ad qu obligetur religiosus cx voto obedientiae. Et an teneatur subditus obedire sub gravi, si praelatus non jubeat m virtute obedientiae vel sub poena gravi.* — 39. *An teneatur ad ea quae indirecte pertinent ad regulam.* — 40. *An ad ea quae sunt contra vel supra regulam. An teneatur assistere morbo contagioso infectis.* — 41 *Quid, si regula obliget sub peccato.* — 42. *Quid, si non sub peccato.* — 43. *An obligentur religiosi ad nova statuta capitulorum.* — 44. *An teneantur obedire praelatis regulam reformantibus.* — 45. *An praelati possint praecipere sub peccato actus internos* — 46. *An religiosus non obediendo dupliciter peccet.* — 47. *An teneatur obedire, si dubitat utrum res praecepta sit licita. Quid, si habeat opinionem probabilem quod non teneatur.* — 48. *An religiosus valide verceat sine licentia praelati.* — 49. *An teneatur obedire praelato jubenti revelare secretum commissum* — 50. *An religiosus teneatur ad vota in professione emissa, etiamsi superveniat aliqua notabilis circumstantia non praevisa. An valeat licentia impetrata a praelato inferiori, si a majorifuerit prius denegata.* — 51. *Moniales quibus superioribus teneantur obedire.* — 52. *An abbatissa possit ipsis praecipere, obligando in conscientia.* — 53 *An, cum ipsis dispensare in regulis et votis.* — 54. *An, irritare vota emissa cum suo consensu.* — 55. *An, vota novitiarum* — 56. *Plura notanda circa obedientiam monialium debitam episcopo.* — 57. *An moniales in actu visitationis teneantur revelare transgressiones aliarum episcopo interroganti.* — 58. *De confessants monialium, remissive.* — 59. *Plura notanda dc electione abL fissae.* — 60. *De privilegiis regularium et monialium. Et an moniales gaudeant privilegiis religiosorum ejusdem ordinis.* — 61. *Et An abbatissae possint dispensare in jejuniis, Officio, etc. 2e. An moniales possint absolvi ab episcopo. 3.* *An omnes regulares possint divina peragere tempore interdicti.* — 62. *An latet possint sepeliri in ecclesiis monialium.* — 63. *De privilegiis regularium circa divinum Officium.* — 64. *An praelatus possit privilegia limitare.*

14. - « Resp. Г. Religiosus ex voto « Paupertatis obligatur ut nihil habeat < proprium. Nomine *proprii* autem intel- < liguntur bona temporalia pretio aesti- • mabilia, quorum dominium, vel certe • facultatem disponendi liberam et inde- « pendentem, in perpetuum abdicavitl. « Dicitur Г. *Bona temporalia*; quia « retinet religiosus dominium bonorum « spiritualium, honoris, famae, et simi- < lium. Item jus eligendi, praesentandi, • conferendi regulare beneficium, etc. — « S. Thomas *, Sanchez *, Lessius 4, Lay- « mann5 ».

Quaeritur hic: *an manuscripta sint propria religiosorum?*

Negat Henno cum aliis, apud Conti- nuatorem Fournely tum quia, ut ait,

1 Ex cxx. А'аη *dicati* 11, caut. 12, qu. 1 § cap. *Monachi* 2, de 1U1U monachor. — 2 2-., qu. 186, art. 7, corp, et ad 4. — Decal, lib. 7, cap 18, η. 25. — Lib. 2. cap 4, n. 2b — Lib. 4 tr. 5, cap. 7, n. 1 et 2. — *Hmno*, dc *Statu religioso*, qu 9, art. 3, § 1, v *Dicitur h* - * *Dc Statu relic., cap 2, art. 2, n. 9.*

lam, aut praelati expressum praeceptum obligans, ut intelligitur, sub gravi. — Ratio, quia eo ipso quod religiosus velit servare praecepta quae respectu ipsius obligant sub gravi, cum ista de se et respectu aliorum sint mera consilia, volens ea servare, jam tendit ad perfectionem.

Hoc tamen intellige, quod sic ille excusabitur a mortali, ratione hujus praecisae obligationis quam habet tendendi ad perfectionem. Nam difficillime excusabitur quidem ex aliis capitibus, nempe ratione periculi transgrediendi vota, vel grave damnum religioni inferendi quoad regularem disciplinam, etc.: quae omnia (ut docet Sanchez *) est moraliter impossibile evitari ab eo, qui propositum habet transgrediendi vel negligendi omnia statuta sub gravi non obligantia.

12. - Quaeritur autem hic obiter 2º. *An quilibet Christianus graviter peccet si proponat committere omnia venialia?*

Affirmant Sanchez4 et Bonacina; quia, ut docet S. Thomas, venialia de se disponunt ad mortale.

Negant vero probabilius Palaus et Antonius a Spiritu S., apud Salmant.3(secluso tamen contemptu, vel periculo proximo labendi in mortale, habito respectu ad praeteritam experientiam). Ratio, quia revera tale propositum tantum remote con- ducit ad mortale.

* Decal., lib.6, cap.5, η. 9; et cap. 4, η. 18, v.f. — Decal., lib. 1. cap. 5, η. 1. — *Bonac.*, diap. 2, de Peccatis, qu. 3. panel. 5, n. 17. — *S. Thom.*, 1- 2-., qu. 88, art. 3. — *Palaus*, tr. 2, disp 2, punct. 9, § 3, n. 5. - *Anton. a Spir. S.*, Director, regular., tr. 3, disp. 1, n. 42 et 43. - 1 Tr. 15, cap. 1, n. 29. —

mittere veniale per se,subdens: «Communit- ter loquendo aliunde esse in peccato mortali ». Quod in ipsam S. Alphonsi sententiam rein- ddit, uti ipse B. Doctor hic inferius eam explicat.

13. - a) Lorca ita sane a Cajetano de Alexandris dtatur; sed potius eidem sententiae favere videtur, quam ipse S. Alphonsus tenet. Nam, in 2a^m 2a*, sed. 3, disp. 45, tt. 4, ne-

13. - Quaeritur 3º. *Ah praelatus ali- quando, defectus leves subditorum corri- gere ttegltgens, ipse graviter peccet?*

Affirmative tenendum (contra a>Lorea) cum Lugo, Trullench, Peyrino, Diana et de Alexandrie4 communiter, casu quo de- fectus plures sint, et tales (v. gr. circa si- lentium, jejunia, etc.), ut disciplinam va- leant relaxare. Ratio, quia, licet quisque religiosus deficiat in re levi levem regu- lam transgrediendo; superior tamen ne- gligens impedire, cum possit, observantiae relaxationem, deficit in re gravi. Et ideo tenetur defectus subditorum in damnum totius communitatis vergentes non solum corrigere, sed etiam inquirere ut corrigat, prout docetS.Thomas4: sine tamen nimia sollicitudine, ut notat de Alexandrise. — Expedit autem ut aliquando corrigere dis- simulet, si defectus scandalum non affe- rant, vel si praevideat subditum ex cor- rectione pejorem fieri, vel si tempus oppor- tunius sit exspectandum. — Et hic adver- tendum quod, si oportet ad corrigendum, superior potest subditum etiam verberare et conviciis increpare (ex D. Thoma '): modo non agat ex ira, nec coram saecu- laribus aut novitiis. — Et sicut superior tenetur corrigere, sic de transgressionib- us aliorum tenetur ipsum admonere qui officium zelatoris habet. — De Alexan- dris cum Suarez6, etc.

Lu&o, de Just, ct Jure, disp. 9, n. 21. — *Trull.*, Decal., lib. 1, cap. 5, dub. 14, num. 5. — *Pcyrin.*, tom. 2, qu 1, cap. 7, a n. 19. — *Diana*, part. 9, tr. 2, reaol. 38. — Cap. II, § 1, qu. 1. — 2 2-., qu. 32, art. 2, nd 4. — Cap. II, § 1, qu.25, v. f. — 1 2- 2-., qu. 72, art. 2, ad 2. — Loc. dt., § 2, qu. 8.

gat in generali obligationem adesse sub mor- tali, aliquem de venialibus corripiendi; sed subdit Sotum contrarium asserere de prae- latis religionum, cujus sententiae ipse Lorea rationem exponit, neque eam reprobat aut refellit.

b) De Alexandris ita quidem citat Suarez, sed sine ulla loci indicatione; neque id apud Suarez reperire potui.

PivU», néflifrti corrlfen defecti» Jt *tr», JsiU. ter ptcai

ut dtuaii'

Votam Mtpterta- 11, § gaid -Micet?

manuscripta saepe sunt pretiosiora libris impressis, tum quia, sicut picturae et quaelibet arte facta a religiosis, etsi postulent multum ingenii, religioni cedunt, ita et manuscripta. — Sed probabilius affirmant communissime Lugol, Sporer¹; et Salmant. » cum Pellizzario, Diana, etc.: tum quia manuscripta sunt quid spirituale, cum sint partus ingenii, quamvis alieno studio elaborata; tum quia pertinent ad scientiam, quae non cadit sub voto paupertatis; tum quia talis est communis consuetudo. — Hinc (ut dicemus *n. seq.*, v. *Praefatam*) ex brevi Benedicti XIII, religiosi promoti ad episcopatum debent omnia bona suis superioribus resignare, praeter manuscripta. Et insuper Clemens VIII (apud Sporer⁴) expresse declaravit quod religiosi possunt ad suum arbitrium sua manuscripta alienare, etiam sine licentia. Idem sentit [Contin.] Tournely “: dummodo (excipit cum aliis) non sit aliter definitum in ordinis constitutionibus.

Idem quod de manuscriptis dicunt Salmant. a de *reliquiis*.

Quoad *picturas* vero, si religiosus eas elaboravit animo retinendi, illae sunt monasterii. — Idem dicendum, si religiosus sit conversus; quia tales conversi ad hoc tantum recipiuntur, ut artes externas exercitent: excipitur si conversus eas faciat die festivo, vel per unam aut alteram horam in die elaborando. Ita Salmant. . —

¹ De Just. et Jure, ditp. 3, num. 230. — Supplem. decal., ap. 2, n. 149. — Tr. 12, de Just. et Jure, cap. 2, n. 1%. — *Petite.*, tr. 4, cap. 2, n. 318. — *Diana*, part. 1, U 6, resol. 25. — Loc. cit., n. 149. — Tr. 12, cap. 2, num. 194. — Tr. 12, cap. 2, num. 197 et 196. — Loc. cit.,

14. — «J Contin. Tournely, *de Statu relig.*, cap. 2, art. 2, n. 9, manifeste innuit hanc sententiam, utraque enim relata opinione, concludit. «Alii, et forte melius, rem illam definire volunt ex ipsa ordinis constitutione » b) Sporer, *Suppletu, decal.*, cap. 2, u. 150; Pellizzarius, *tr. 4, cap. 2, u. 295*; Diana, *part. 1, tr. 6, resol. 6*, in omnibus quidem his assertis concordant, nisi quod nullam distinctionem ponunt (saltem quoad praesentem casum) inter choristas et conversos. c) Bonacina a Croix citari videtur ex Diana, sed locus a Diana citatus, hoc est *Tract. var., disp. 3, punct. 1, n. 5*, ad rem non laet 15. — f Apud Sanchez legitur Theodoretus, quod est falsum. nam Sanchez auctorem citat ex Dionysio Cartusiano, in opusc. *de Refor-*

Si autem religiosus sit chorista, distinguunt iidem Salmant. , et Sporer cum Bonacina % Pellizzario et Diana b), apud Croix⁸: et dicunt quod si tabulae, tela, colores, etc. tradantur ei a monasterio, tunc picturae ad monasterium pertinent; secus, si illa praestentur ab aliis.

« Dicitur 2°. *Dominium vel facultatem « disponendi*, propter religiosos Societatis « Jesu, qui post emissam vota retinent et « acquirere possunt dominium radicale < bonorum temporalium. Non tamen habent jus actuale de iis pro suo arbitrio « disponendi vel utendi: in cujus abdicatione essentia religiosae paupertatis consistit. — Sanchez, Laymann . » 15. — « Dicitur 3°. *Independenter*; quia « religiosus, etiam professus, potest habere « re peculium dependens et revocabile ad « nutum superioris: quod nomine *proprii* « non comprehenditur. — Laymann ¹⁰ ».

An religiosis *licitum sit habere peculium ex superioris licentia?* — Et hic distinguendum jus antiquum a jure novo concilii Tridentini.

De *jure antiquo*, alii, ut Gersonius, Theodoricus Felinus b), Tapia b), etc., « apud Sanchez “, negant licitum esse ullum peculium habere. Ratio: tum quia hoc est contra jus naturale, nempe contra votum paupertatis religiosae, cum ex administratione peculii religiosus jacturam faciat praecipuarum utilitatum paupertatis; tum

num. 199. — Lib. 4, num. 132. — *Sarich.*, Decal., lib. 7, cap. 18, num. 24. — Lib. 4, tr. 5, cap. 7, num. 3. — * Loc. cit., n. 12. — *Gerton.*, Tract. contra proprietarios regulae S. August., part. 3, v. *Objiciunt*. — 11 Loc. cit., cap. 22, num. 4.

mat. claustralium, art. 13, 14 et 15; at Dionysius non nominat Theodoretum, sed *art. 15* quemdam doctorem, « quem novi, inquit, eoque tempore quo in Colonia studui, fuit cancellarius universitatis illius, eratque doctor ille Theodoricus de Monasterio ». Et prosequitur citans quoddam hujus cancellarii assertum, quo prohibebatur praelatis ne subditis pro libito peculium concederent. b) Felinus et Carolus Tapia perperam a Sanchez allegantur: contrariam enim opinionem (quam nempe S. Alphonsus probabiliorum vocat) tenent, et dicunt: Felinus, *in cap. Cum M., de constitui, n. 26*, v. *Eadem reas sumit*, et Tapia, *m. Authent.* Ingressi, v. *Ipso ingressu, cap. 3, n. 36*, religiosos posse cum superioris licentia peculium habere. Tapia

quia est contra jus positivum, ab Ecclesia in concilio Lateranensi statutum in cap. *Monachi, de statu monach.*, ubi sancitum fuit: *Monachi non pretio recipiantur., nec peculium permittantur habere.* — Alii vero probabilius tenent id non esse vetitum ex jure antiquo, ut censent Silvester¹, Navarrus², Palaus⁸, Sanchez⁴, Salmant. ft, qui dicunt hanc esse receptam sententiam; et Felix Potestas c) ait esse communem cum S. Antonino d, Suarez, etc., ac Beato Humberto^e et Beato Jordano c). Ratio, quia hoc neque est contra jus naturale, cum, licet id adversetur fini paupertatis, non tamen est contra paupertatis votum, quod solum religiosos obligat ne rebus ut propriis utantur: neque est contra jus positivum, cum ex ipso potius contrarium appareat; nam in cap. fin. *Insinuante, Qui clerici vel voventes*, approbatur professio facta sub conditione vivendi in propria domo, ibique retinendi administrationem bonorum in sui sustentationem. Ex quo inferitur, retentionem peculii non esse contra votum paupertatis neque contra statum religiosum. — Nec obstat textus oppositus in dicto cap. *Monachi*. Etenim, ne dicantur canones inter se contradici, probabiliter ait Pater Milante e, nomine *peculii* ibi intelligi appropriationem fundorum, quae tunc temporis monachi ex massa communi sibi abdicaverant, ut probat ex Petro Blesensi et Thomassino; idque solum vetitum fuisse ostendit a concilio Lateranensi.

Sed majus Dubium est: *an peculia sint vetita ex jure novo?* *Prima* sententia affirmat; et hanc tenent Palaus¹, Suarez⁸, Pontius ., Lay-

jweeoovo, v. 10, Allot vitilam

¹ V. Abbas, qu. 3, v. f. — De Regular., comment. 2, n. 14. — 1 Tr. 16, disp. 3, punct. 7, n. 2. — « Deol., lib. 7, op. 22, num. 5. — Tr. 12 ap. 2, num. 200. — *Suar.*, de Relig., tr. 7, Hb. 8, ap. 14, n. 8. — Vindiciae regular., num. 66. — *Petr. Blesen.*, Epiit. 102, ad H. Radingensem abbatem, ap. Migne, Patrol. lat., torn. 207, col. 330. — *The mastin.*, Disdpln. de Benehclia, port. 3, lib. 2, cap. 27. — Tr. 16, ditp. 3, punct. 7, num. 6. — Loc. cit., num. 8. —

lumen *n. 54* (allegato a Sanchez) et Felinus, *loc. cit.*, negant solum posse res immobiles haberi. c) Felix Potestas, *n. 1083*, negat vitam communem esse de jure divino aut de paupertatis essentia, et ibi auctores relatos citat; et *n. 1084*, suum dictum pròbat ex eo quod

mann¹, Holzmann “; et Salmant. . cum Vasquez, Valentia, etc. — Idem enixe tuetur Pater Concina %, ubi erudite quidem loquitur, sed plus quam par est invehit contra religiosos quodeumque minimum peculium habentes. Hos enim vocat (ut refert Pater Carratinus in alio libro contra Concinam edito) filios irae, filios perditionis, infames violatores paupertatis. Ac perinde dicit eos esse in aeternae damnationis periculo; et superiores gravissimi peccati reos esse, nisi studeant vitam communem, ubi collapsa est, restaurare; nec posse regulares in iis conventibus bona conscientia manere, ubi non viget vita communis, sed transire debere ad monasteria vitam communem observantia, sive proprii sive alterius ordinis, si aditus pateat; item juvenes religionem ingredienti, ubi vita communis obsolevit, se exponere periculo aeternae salutis: graviterque peccare superiores eos acceptantes, et qui consilio aut favore illos inducunt ad ingrediendum, uti etiam parentes filios ab ingressu pro viribus non avertentes; quia (ut ait), ubi vita communis sublata est, religio non est religio nec status perfectionis, sed confusionis et damnationis. Ita doctus praefatus auctor, sed nimis severus iudex.

At veniamus ad quaestionem. — Haec prima sententia probatur ex decreto Tridentini ubi sic dicitur: *Nemini igitur regularium, quam virorum quam mulierum, liceat bona immobilia vel mobilia, cujuscumque qualitatis fuerint, etiam quovis modo ab eis acquisita, tamquam propria, aut etiam nomine conventus possidere vel tenere; sed statim ea superiori*

• Variar. disputat. ex utraque theolog., qu. 9, scholastica, cap. 4, v. *Praeterea*. — » Lib. 4, tr. 5, cap. 7, n. 13. — u De Praec. partie., n. 616. — 11 Tr. 12, cap. 2, n. 202. — *Valent.*, in ?- 2-., opusc. de Reditib., cap. 3, dub. 2, n. 14. — *Valent.*, in ?- 2-., disp. 10, qu. 4, punct. 3, v. *Quarto*. — u Opusc. Disciplina apost. monastica. dissert. Leap. 13 et 14; dissert. 3, dissert. 5, cap. 11 et seqq. — *Carratin.*, Vita claustralis, dissert. 6, 1, f.; dissert. 6, consector. — M Sess. 25, de regular., cap. 2.

jure antiquo peculium concedebatur. — Et pariter S. Antoninus, *part. 3, tit. 16, cap. 1, § 11*, v. *Nota 5*; B. Humbertus» in *Reçut. S. Augustini, cap. 18*; B. Jordanus a Saxonia, Ord. Erem. S. Aug. t in *Libro qui dicitur Vitas fratrum* [sic], *lib. 3, cap. 13*, concedunt licitum esse peculium.

tradantur, conventuique incorporentur. Nec deinceps liceat superioribus bona stabilia alicui regulari concedere, etiam ad usumfructum vel usum, administrationem aut conimendam. Administratio autem bonorum monasteriorum seu conventuum ad solos officiales eorumdem, ad nutum superiorum amovibiles, pertineat. Mobilium vero usum ita superiores permittant, ut eorum supellex statui paupertatis quam professi sunt conveniat, nihilque superflui in ea sit; nihil etiam quod sit necessarium eis denegetur. Quod si quis aliter quidquam tenere deprehensus aut convictus fuerit, is biennio activa et passiva voce privatus sit, atque etiam iuxta suae regulae et ordinis constitutiones puniatur.

Jun à
isos, lici-
tum.

Secunda vero sententia, quam tenent Navarrus *, Sà *, Sanchez 3, Barbosa *, Cabassutius ·>; de Alexandris 4 cum Pellizzario, Rodriguez, Peyrino, Villalobos *ft*, etc., et Pater Milante cum aliis, — dicit, concilium nihil novi statuisse quam quod de jure communi statutum erat. Praecepit quidem concilium (ut ajunt), nullum religiosum posse habere peculium cum dominio utili, ita ut illud sine licentia praelati distrahere possit, vel saltem nulli licere sine justa causa habere; sed non prohibuit ut superior ex justa causa possit usum peculii religioso concedere dependentor a suo arbitrio, sicut et usum aliarum rerum monasterii ipsi concedere potest.

Prima sen-
tentia, pro-
babilior.

His tamen non obstantibus, *prima* sententia probabilior videtur spectata sanctione concilii. — Ducor primo ex illis verbis: *Nemini liceat bona immobilia vel*

mobilia... etiam nomine conventus possidere. Ergo non licet quaecumque peculium tenere, nec etiam ex consensu superioris; non enim aliter poterit monachus dici bona habere *nomine conventus*, nisi ea concedantur ipsi a praelato, qui vices conventus repraesentat. Quod autem dicitur hoc intelligi *sine justa causa*, id omnino gratis videtur asseri; tanto magis cum ibi subdatur, quod *bona statim superiori tradantur, conventuique incorporentur*: quod verbum *incorporentur* denotat bona illa fieri communia, et ad usum totius conventus destinari.

Item moveor ex verbis illis: *Administratio bonorum ad solos officiales pertineat; mobilium vero usum ita superiores permittant, ut nihil quod sit necessarium eis denegetur.* Ergo quoad stabilia omnis administratio religionis interdictur; et quoad mobilia, tantum *necessarium* (non vero quod ad delectamentum, licet honestum, deserviat) statuitur non denegari: quo verbo excluditur administratio etiam mobilium ad usus indeterminatos. Idque confirmatur ex το: *Nec deinceps liceat, etc.*: quibus verbis videtur concilium novum jus statuuisse; unde Laymann 5 infert: *Propositum* (concilii) *fuisse, ejusmodi stabiles redditus, seu annuas pecuniarias portiones omnino interdicere.* — Ita respectu ad decretum concilii.

Sed ratione *consuetudinis* quae hodie . E,i
fere in omnibus religionibus, saltem non p<4i<
reformatis, introducta est, puto cum eisdem fautoribus primae sententiae P, ut
Sanchez e, Laymann ', Lessius ·, Palaus ·,
Pontius °, Salmant.11; item Pater Milante '*
fere in omnibus religionibus, saltem non reformatis, introducta est, puto cum eisdem fautoribus primae sententiae P, ut Sanchez e, Laymann ', Lessius ·, Palaus ·, Pontius °, Salmant.11; item Pater Milante '*.

1 De Regular, comment. 2, num. 15. — 1 V.Ar/igfo. num. 1B. — ' Decal., Hb. 7, cap. 22, num. 11. — · Cap. 4, §2. qu. 1 et 4 · Ptlia., tr. 4, cap. 2, num. 1°6et num. 25. · Rodrif., Quaeat. regular., tom. 3, qu. 29, art. 10. · Lan* rr«/. PtyriH., tom. 1, qu. 2. cap. 2, § 1. — Mdantc, Vln dicUe regular., num. 80 et »eqq. — · Ltb. 1, tr. 5, cap. 7,

num. 13, poet med. — · Decal., Hb. 7, cap. 22, num. 11,— 1 Lib. 4, tr 5, cap. 7. num. 13, v. f. — · Lib. 2, cap. 4, num. 32 — · Tr. 16, di»p. 3. punct. 7, num. 6. — M Vat. dhputau ex utraque theol., qu. 9, achetait., cap. 4, v.Srd quartet. — 11 Tract. 12, cap. 2, n. 203 et 204. — " Vindic. regular., n. 86.

Barbosa, in Trid.. sess.25, de regular., cap. 2, a n. 2, utramque sententiam aiñert, sed videtur huic secundae adhaerere, quatenus n.4, remittit ad auctores pro causis justis ex quibus peculium concedi possit, quod utique non fecisset, si existimasset peculium, vi Tridentini concedi non posse.

' Cabassutius, lib. It cap. 22. n 2; Vil-

lalobos, pari. 2, tr 35, dijj. 29, u. / et 2, peculium concedunt, absque Tridentini concilii mentione.

Scilicet: praeter auctores primae sententiae, qui negant Tndentinum aliquid novi hac in re induxisse, ut sunt: Milante, Navarrus, Barbosa, Suarez, Beja, Rodriguez, Miranda, de Alexandris. — Quibus addendus est

cum Navarro, Barbosa, Suarez, Azor >, Cabassutio>, Silvio, Wigandt, Beja, Luca, Rodriguez, Miranda, Corduba, de Alexandris, Lopez, Conrado, Passerino, Ledesma f> et Mastro, etc., rigorem concilii hodie temperatum esse, et licere singulis religiosis ex consensu superioris peculium habere, ut sibi provideant ad usus necessarios vel honestos: modo sint parati bona a se abdicare ad superioris nutum semper ac illis sufficienter subveniatur; nam alias non tenerentur peculium dimittere, dicunt Salmant.¹ cum Sanchez *, Lessio ., etc. — Libet hic adnotare responsum datum a card. Bellarmino (ut refert Pater Milante⁴), qui, cum rogatus fuisset a cardinali Gesualdo, archiepiscopo Neapolitano, an moniales, non obstante contraria consuetudine, teneantur exacte vitam communem servare, sic respondit: *Si... consuetudo inobservantiae est legitime praescripta, videntur posse excusari illae quae religionem sic relaxatam invenerunt, nam.... talis religio sic relaxata, in qua tamen servantur omnia substantialia, est vera et bona religio. Ergo potest eligi; et qui in ea vivunt sunt in statu perfectionis.*

Liotom
maobhi

Praefatam autem administrationem peculii ad nutum superioris, dicunt Palaus, Salmant., Pontius et Sanchez, licitam esse ratione consuetudinis, non solum de bonis mobilibus, sed etiam de immobilibus. — Idque videtur confirmatum ex quodam brevi edito a Benedicto XIII, anno 1725, incipiente *Postulat humilitati nostrae* (ac in extensum relato ab eodem Patre Milante⁶), in quo Pontifex, loquens de religiosis promotis ad aliquam dignitatem, praecipit ut omnia *bona mobilia seu immobilia, cujuscumque generis et speciei,*

Aavor., de Regulr., comment. 2, n. 15. · *Barbosa*, in cap. *Monachi*, n. 2 et 3, de statu monachor.; et de Episcopo, alleg. 103, n. 5 et 6, · *Suar.*, de Collg., tr. 7, lib. 8, cap. 14, num 9 et seqq. *Silvius*, Résolut, var, opusc. 6, v. *Rehgwsus* 3. *Wigandi*, tr. 8, exam 2, num. 23. v. *Resp*, 6. *Beja*, Cont. cont., part 4, cat. 17. *De Luca*, de Regular., ditcurt. 67, n 17. · *Rodriguez* Quaett. regular., torn.3, qu. 29, art. 10. · *Miranda*, Man., tom. I. qu. 28, art 8; et de Monial., qu. 9, art. 2. - *Corduba*, Sum., qu. 54. · *De Alexand.*, cap. I. l 2, qu. 1. - *Ludov. Lopes*, Instruct. conic., part. 2. cap. 5»

quae eos tempore suae promotionis penes se vel alios habere contigerit, exceptis dumtaxat scriptis, propriis indumentis et breviario... superiori locali.. resignare teneantur. Ergo Pontifex, licet expresse hic non approbet, saltem praesupponit tamquam licitum peculium sive mobilium sive immobilium quod religiosi penes se habent.

Hoc quoad peculium bonorum etiam immobilium. — Sed quoad peculium *mobiliu*m, illud expresse approbatum habetur a Clemente VIII, qui (ut refert Pater Milante) anno 1602 per suum breve, cardinali Gesualdo declarandum injunxit (en verba brevis), *quod liceat abbatissae cujuslibet monasterii pernitere monialibus, ut unaquaeque earum ex subventionibus quae eisdem monialibus dantur, aliquid expendere possit, absque eo quod per manus officialium erogetur, et sine onere aliam de eis rationem reddendi; summa autem haec erit scuti unius quolibet mense pro minutis causis, etc.* Praecepit tamen ibidem Pontifex *ut in posterum neque ad habitum, neque ad professionem aliqua recipiatur, nisi sub integra reformatione vitae communis.* Sed, cum rursus ab hoc ultimo moniales reclamassent, idem Clemens aliud edidit decretum quo sic declaravit: *Moniales vero quae in posterum admittentur in iis monasteriis, in quibus subventiones retinentur, nullatenus invitae cogantur ad vitam communem* Ergo ex hoc decreto Pontificis vita communis non pertinet ad essentiam voti paupertatis, et peculia ex consuetudine rite permittuntur. — Idipsum confirmatur pro religiosis ex alio brevi Innocentii XII, edito anno 1691, approbante constitutiones ordi

Limam
pro nobis

Conrad., Respons. ca&con«c., qu.59, in Addit *Passcrin.*, de Hominum atatib., qu. art. 7, num. 335. · *Mastr.*, Theol. mor., disp. 14 qu 1, art 5, n 42. — 1 Tr. 12, cap. 2, n. 204. — · Decal, lib. 7, cap. 22, n, 15. — · Lib 2, cap 4, n. 32. — · Vindic. regular . n. 112. — *Palaus*, tr. 16, disp. 3, punct 7, n. 6. - *Salmant.*, loc. cit.. n 13. — *Basil Pontius*, loc. dt., v *Sed quaeres.*— *Sanch* loc. cit., n. 13 (ex jure communi). — · Loc. dt.. n. 94. — *Bested. XIII*, bulla *Postulat*, § 5. — *Milante*. Vindic. regular . n. 87. *Innoc XII*, breve J&x bi/uncto nobis. 1 Dec. 1691. in Bullar. Mainardi

Petrus de Ledesma, *de Statib.*, cap. 4, cone/. 3, dab. 13, v. *Digo lo primero*, ubi negat peculium esse contra Tridentinum.

Azor a Milante perperam citatur; nam,

part. 1, lib. 12, cap. 9. qu. 2, asserit peculium contra Tridentinum esse, quod jus antiquum in hac re correxit.

h De Cabassutio vide notam t hic superius

nis S. Mariae de Mercede, jam prius approbatas a novem aliis Pontificibus. In iis autem constitutionibus sic statutum erat: *Sancimus ne quis Fratrum professorum aliquid proprium habeat, neque pecunias, neque vasa aliqua aurea vel argentea, etc.; neque illa expendat neque consumat absque sui praelati licentia.... Attendant autem Fratres nostri quod singulis annis semel omnia quae in usu retinent commendatoribus suis exponant et realiter exhibeant, eorum dispositioni relinquendo; et specialem licentiam utendi eis accipient a praelato*. Ergo, cum licentia bene poterant retinere et expendere.

Caeterum (ut proferam quid ego sentio super hac re), licet praefatam secundam sententiam probabilem censeam, immo probabiliores, ratione consuetudinis universaliter introductae: attamen in praxi omnes praelati tamquam certum sibi persuadeant, quod si usum peculii in monasteriis de novo introducent, vix nomen paupertatis ibi supererit; et ex hoc innumera mala communitati quoad observantiam supervenient. — Quapropter, etiamsi ipsi a peccato gravi excusari possunt, usum peculii concedendo, respectu voti paupertatis; non tamen excusabuntur ob regulae relaxationem, cui hac concessione procul dubio operam dabunt.

Omnes autem conveniunt quod in iis conventibus, in quibus non observatur vita communis ob paupertatem vel incuriam superiorum subministrandi subditis necessaria, possint concedi peculia ad nutum praelatorum. Ratio, quia Tridentinum

¹ Distinct. 3. cap. 2, de Voto paupert., n. 1 et 6: dicto brevi insertae repenuntur. — *Trident.*, mm. 25, de regul., cap. 2 — *Potestas*, tom. 1, n. 1068 et 1069. — *Cap. 4*, § 2, qa. 1. — *Ludav. Lopez*, Instruct., conic., part. 2, cap. 6, v. *Sed extra praeceptum*. — *Loc. cit.*, num. 1078. —

O Constitutiones illius ordinis approbatae jam fuerant a quatuordecim Pontificibus, quorum Milante decem tantum commemorat. i) Fagnanus, in *cap. Monachi, de statu monachor.*, n. 66, id refert concessum a S. C. aliquibus monialibus.

Pellizzarius, de *Monial.*, cap. 4, n. 29, haec habet de alio casu. Negat enim peccare contra votum paupertatis, monialem quae res acquisitas cum licentia superiorum postea occultat, solum ne patiatur confusionem aut veredundiam; interim parata res illas tradere

tunc praecepit religiosis vitam communem, cum a conventu *nihil... quod sit necessarium, eis denegetur*. — Ita Potestas, Fagnanus i), de Alexandrie, communiter.

Hinc infertur cum Pellizzario, Valentia, Lopez, et Potesta, in dicto casu non peccare (saltem graviter) religiosum qui peculium retinet non in communi deposito, sed in sua cella cum licentia praelati dependenter ab ejus arbitrio; quia tunc substantia paupertatis jam servatur.

Infertur 2°. Non posse regulares vitam communem recusare, si superiores illam erigere velint; ut de Alexandras cum Suarez Lessio, Navarro, et Potesta cum communi. Ratio, quia, licet vitam communem non servare non sit contra votum paupertatis; est tamen contra votum vitam communem respuere, quia est habere bona independenter a voluntate superiorum. — Dicunt tamen Lessius et Peyrinus cum de Alexandris quod religiosus non tenetur tradere peculium suum praelato, qui velit illud in usum monasterii convertere, nisi ei constet quod praelatus suis necessitatibus sufficienter aliunde providebit.

Infertur 3°. Quod si religioso relinquatur legatum cum conditione ut illud possideat independenter ab arbitrio superiorum, tunc certe peccabit religiosos contra votum paupertatis si sic retineat; sed legatum valebit in favorem monasterii, quia illa conditio tamquam turpis rejicitur. — Ita de Alexandris cum Graffio m) et aliis communiter.

Less., lib. 2, cap. 4, num. 32, i. f. — *Navar.*, de Regular., comment. 3, n. 36. — *Loc. cit.*, nrm. 1067. — *Less.*, loc. cit., num. 32. — *Laur. de Peyrnis*, tom. 1, qu. 2. cap. 2, § 1, collig. 4. — *Cap. 4*, § 2, qu. 3. — *Cap. 4*, § 2, qu. 5.

superiori, si forte eas petat. — Valentia autem, in *2am 2a* disp. 10, qu. 4, punct. 3*, v. *Seundo*, scribit dumtaxat: «Religiosum, qui ex voluntate superioris aliqua ad usum habet, et paratus est relinquere ad arbitrium superioris, non esse proprietarium».

O De Alexandris, loc. cit., qu. 2; Suarez, de *Relig.*, tr. 7, lib. 8, cap. 14, i. f., perspicue id innuunt, dum dicunt religiosos teneri ita animo esse paratos, ut ad nutum superioris se ab usu peculii abdicent.

Jacobus de Grafflis, *Decis. aur.*, part. 1,

16. — «Unde sequentes casus resolvuntur:

«1°. Non repugnat voto paupertatis, «quod religiosi habeant bona in communi, etiam immobilia». (Cap. *Exiit al*, et Tridentinum); vide Salmant. Potest tamen Papa, justa urgente causa, dieu bona in aliud opus pium transferre. Salmant. cum Palao, Lugo et Lessio]. — «Immo sine consensu Papae non possunt se obligare communi. Ut, quod ea nunquam sint acquisitura; quia praepredica rent immunitati ecclesiasticae. Card. Lugo. — Neque possunt fructus seu redditus, a donatore destinatos ad ea emenda, applicare ad usus alios, v. gr. solvenda debita, etc. Ibid. 4.

«2°. Non repugnat pauperuti, si religiosus detur villa vel alius locus ad ministrandum nomine monasterii, idque in monasterii commodum. Immo nec repugnat, si detur in commodum vel incommodum ipsiusmet religiosi aliquod ecclesiasticum beneficium. Quo casu competit ei administratio reddituum quos ad suam sustentationem piasque causas applicare potest juxta canonum concessionem. Quod reliquum est, pertinet ad ecclesiam vel beneficium cui servivit: ac conse-

¹ Tr. 12, cap. 2, n. 1M. — Loc. cit. — *Palao*, tr. 31, di. p. un., punct. 7, § 3. n. 1, i. f. — *Less.*, lib. 2, cap. 4, n. 20. — *Reap. moral.*, lib. 3, dub. 8. — *Lugo*, dub. 10. — *De Reg.*, tr. 8, lib. 3, cap. 19; et cap. 16, num. 28 et 29. — *Molina*, de Just. et Jure. tr. 2, di. p. 276. n. 5. — *De Just. et Jure*, disp. 4, num. 2. — *Petr. Wadding*,

Powidre
ttraaaai
*« rtpu-
pit pau-
petuli.

Peolu
tenere a
bell al-
tee Boek
Chile

Vitn
CGCSUC
ICCOMCI II
Udica.

Nec fan
dal * regu
X1 nomine
ecaaiterii
*de in i i
itnda».

Ptcihc
noo
iratteda
pnellw.

Quid itle-
gate c ii
coadiuce
at tic iffi
pendet»

quenter donationes de redditibus beneficii factae ab eo in usus non pios, invalidae sunt et contra justitiam; neque accipientes possunt tuta conscientia retinere. (Suarez, Molina, etc. communiter). Ratio, quia non habet dominium dictorum reddituum. Card. Lugo. — Nihilominus Wadding (apud Dianam) probabile censet quod, etsi illicitae, validae tamen sint istae donationes; idemque multo magis de donationibus episcoporum regularium censet cum eodem Diana, etc., contra Sanchez, Suarez, etc.

«Ad monasterium vero omnia alia pertinent quae aliunde quam ex beneficio acquiruntur, nisi ex consuetudine cedant ecclesiae. — Navarrus, Azor, Molina, Laymann. Vide Tridentinum, e.

«3°. Non tantum jure antiquo, sed etiam post Tridentinum, probabile est religioso in monasterio, vel juxta illud manenti, annuatim assignari posse redditum, ut ex eo vivat suo commodo et incommodo, revocabiliter tamen ad nutum praelati: similiter monialibus victum praeberi posse, ita ut ipsae sibi labore manuum vestes comparent. — Ita, contra Azor / Lessium / et Mo-

Pecubam
juxta Ba-
senbaum.

de Contract., di. p. 2, dub. 3. — *Ani.* 12 et 15. — *Pan.* 8, tract. 6, rewl. 133. — *KajJIMg.* loc. cit. § 2, num. 7. — *Part.* 8, tract. 6, react. 132. — *Sanch.*, Decal., lib. 6, cap. 6, num. 13. — *Shot.*, de Relig. tr. 8, lib. 3, cap. 16, num. 29. — *Lib.* 4, tr. 6, cap. 7, num. 18. — *Seta.* 25. de regular., cap. 2.

lib. 3, cap. 5, n. 41, citatur a Cajetano de Alexandris pro sola priori assertionis parte, scilicet religiosum illum peccare et fieri proprietarium: in quo concordat Graffius; at ipse de Alexandris subdit legatum tenere, quia conditio habetur ut turpis.

16. — A) Scilicet Tridentinum, sess. 25, de regularib., cap. 3, concedit bona etiam immobilia posse in communi a regularibus considerari; sed ab ea facultate excluduntur Fratres Minores Capuccini et de Observantia; quam exceptionem quoad Fratres Minores jam sanxerat cap. Exiit 3, de verb. signifi., in 6°.

*) Lugo a Salmant. quidem citatur ut refert S. Alphonsus; ipse tamen de Just., et Jure, disp. 3, n. 74, asserit dumtaxat dominium illud religiosorum non esse omnino liberum et absolutum, «cum non possit conventus alienare immobilia, vel etiam mobilia pretiosa sine consensu Pontificis».

J Navarrus, de Regular., comment. 4,

n. 68 et 69, ita docet de casu quo beneficium non habeat universitatem seu corpus bonorum separatim ab ecclesia; si vero habeat corpus bonorum separatim, omnia aliunde quaesita cedere in commodum beneficii, non autem in monasterium. Unde non satis diligenter a Busenbaum citatur.

§ Azor perperam a Busenbaum allegatur; nam, part. 1, lib. 12, cap. 10, qu. 6 et 7, oppositum tenet, asserens religiosum beneficiarium, omnia quae sive ex beneficio sive aliunde acquirit, acquirere ecclesiae suae, non autem monasterio; pensionarium vero illa acquirere non monasterio, sed Summo Pontifici.

r) Molina pariter male a Busenbaum citatur; id enim non habet, de Just., et Jure, tr. 2, disp. 276, n. 6.

t) Azor indiligenter quoque a Busenbaum citatur; ex parte enim dumtaxat contradicit, loc. cit., cap. 9, qu. 6, affirmans monialibus

« lina *docent Sanchez*,* Tanner Laymann *O*; qui addit, talem consuetudinem, ubi viget, non damnandam; probat tamen tolli debere, si commodè
• *possit*, monetque non sine urgentissima
« causa introducendam ».

Déponent
Je rebu» p-
ne consensu
prAdAii
violat vo-
tum

17. - « Peccat contra paupertatem religiosus, si quid seu domi seu foris, etiam
« ex iis quae ad victum et vestitum pertinent, sine superioris consensu expresso,
« tacito vel praesumpto, accipiat, retineat, absumat, permutet, alteri donet
« vel accommodet. — Ita Lessius¹, Sanchez², Suarez³, Laymann⁴, Azor⁵.

Contentu»
facitu

« Dixi *Γ. Sine consensu tacito*; quia
• si praelatus sciat subditum aliquid accipere, retinere vel expendere, et non prohibet, cum facile possit, tacite consentire et approbare videtur. Unde Sanchez⁶ ait, si in aliqua religione consuetudo viget aliqua recipiendi vel expendendi sine licentia, id excusari per
« tacitam licentiam praelati, qui id tolerando consuetudinem rationabiliter declarat ». [Salmant.⁸ cum Palao, Pellizzario, Fagundez, Bassaeo, etc.]. « Et si
« praelatus subdito donet vel donari permittat imagines, rosaria, etc., sciens non
« indigere iis omnibus ad proprium usum,
• tacite facultatem concedere censetur do-

• nandi aliis; ut notat Laymann. — Molina⁹ net tamen Lessius talem consensum
« non praesumendum, nisi in rebus parvis
• et crebro occurrentibus ».

18. - « Dixi 2°. *Vel praesumpto*; hic c>>,!
« enim locum habet cum res urget, superiorque non est praesens. Ad hunc autem, ut vult Sanchez et Bonacina, non sufficit quod superior libenter concederet, si peteres (alioqui omnes donationes a praelatis permitti solitae licerent sine venia: quod cederet in eversionem disciplinae regularis); sed requiritur ut ipse censeatur concedere, quamvis non petas, et nolit in iis circumstantiis te petere. — Addunt tamen Suarez et Lessius, excusari a mortali, si praesumatur affectus superioris libenter rem concessuri, si rogaretur. « Ratio, quia tunc censetur rem habere ex voluntate superioris saltem virtuali, quae in illo affectu latet, ideoque, si superior tantum sit invitus quoad modum, venialiter quidem peccari, non tamen contra paupertatem, docent Suarez, Sanchez, Laymann⁹ ».

Quaeritur igitur: *an liceat religiosores alienare vel accipere ex licentia praesumpta?*

Affirmant DD. communiter, si licentia praesumatur de praesenti, ex voluntate

¹ Decal., lib. 7, cap. 22, nam. II et 14. — ² Lib. 2, cap. 41, n. 71 et 79. — ³ Loc. cit., cap. 19, n. 53; et cap. 21, n. 30. — ⁴ De Reli?, tr. 7, lib. 8, cap. 11. — ⁵ Lib. 4, tr. 5, cap. 7, nam. 4. — ⁶ Parc 1, lib. 12, cap. 12. — ⁷ Loc. cit., cap. 19, n. 7, v. f. — ⁸ Tr. 13, cap. 6, n. 25. — ⁹ Palao, tr. 16, diip. 3, punct. 23, n. 7. — ¹⁰ Pelite., tr. 4, cap. 2, n. 378 et 379. — ¹¹ Faund., Decal., lib. 7, cap. 5, num. 12. — ¹² Bass., v. Pau-

perlas religiosa, num. 2. — Laym., lib. 4, tr. 5, cap. 7, n. 4. — Sanch., Decal., lib. 7, cap. 19, n. 14. — Bonae., Tract., var. diip. 3, punct. 6, n. 13. — Suar., de Relig., tract. 7, lib. 8, cap. 11, num. 9. — Less., lib. 2, cap. 41, n. 79, v. Crediderim. — Suar., loc. cit., n. 11. — SaacA., loc. cit., num. 15. — Lib. 4, tract. 5, cap. 7, num. 4, v. Sufficit.

concedi posse, ut pro vestitu impendant quod proprio labore et industria aut donatione sibi comparaverint. — Lessius pariter male a Busenbaum refertur; de monialibus enim, *lib. 2, cap. 4, dub. 5, n. 30* non loquitur; et *n. 33*, generaliter asserit, religiosis concedi posse
• etiam aliquam pecuniam ad usus certos et determinatos; quin etiam « ad usus suos vel pios indeterminate »

Molina, *tr. 2, disp. 276, n. 6*, id clare significat: «Ubi... ejusmodi concessionem, inquit, introductae non sunt, aut si introductae jam sint, extinguere sine scandalo possent, sane expediret aboleri omnino, nulla ratione de novo permitti; idque decreto concilii Tridentini est longe consonantius ».

Tanner, (*ont. 3, disp. 6, qu. 3, dub. 4, it. 103*), scribit moniales nonnunquam, consentientibus superioribus, recipere census quos-

dam, a parentibus vel cognatis sibi assignatos ad necessarios vitae usus; quod ex rationabili causa permitti posse affirmat. Et *n. 110*, dicit ex quibusdam auctoribus monasterium posse religioso solum victum praebere, ea ratione, ut aliunde sibi comparet quae ad vestitum, libros, etc. pertinent, cum dependentia a dispositione superioris; negat tamen hunc agendi modum consonum esse Tridentino,
• saltem ubi necessitas non cogit ».

O Laymann, *loc. cit., n. 4*, id dumtaxat habet, quod ab eodem addi Busenbaum asserit.

17. - «i Lessii verba, *lib. 2, cap. 41, n. 79*, haec sunt: « In monasteriis tamen bene ordinatis non conceditur haec facultas passim omnibus, nisi in rebus minoris momenti et crebro occurrentibus ».

18. - Suarez tamen monet regulam hanc scrupulosam esse et incertam

actuali vel virtuali superioris. Immo Lugo' et Salmant * dicunt sufficere ad non peccandum, saltem graviter, contra votum paupertatis, ut superior nqn habeat hic et nunc voluntatem omnino repugnantem quoad substantiam, licet sit invitus quoad modum. Hinc infertur, excusari saltem a mortali (ut ajunt Lessius 8 et Salmant.4 cum aliis communiter) religiosum qui non verit superiorem erga ipsum ita esse affectum, ut, si hic sciret, libenter licentiam concederet vel saltem non graviter repugnaret. — Idem dicunt Salmant 8 et Lugo si datio vel acceptio cederet in utilitatem monasterii. Idem, si superior non possit facile adiri, et urgeat causa aliquid accipiendi vel alienandi; ut Continuator Tournely., Lessius' et Salmant.8, ac Holzmann" cum communi. (Advertunt tamen Elbel °, et Lugo 11 cum Suarez et Sanchez, quod religiosus post talem acceptionem tenetur, si commode potest, rem praelato manifestare, ut deinde licite possit eam retinere). — Idem ait Elbel *, si superior de facili soleat licentiam concedere pro quibusdam rebus, maxime esculentis et poculentis. Sed in monasteriis bene ordinatis non solent passim tales licentiae concedi, ut ait Lessius ,s, nisi pro rebus minimis et crebro occurrentibus.

Haec docent praefati auctores, quando agitur de licentia praesumpta de praesenti.

1 De Just, et Jure, disp. 3, n. 125. — Tr. 13, cap. 6, n. 71 et 72. — 1 Lib. 2, cap. 41, num. 79, v. f. — Tr. 13, cap. 6, n. 71. — Loc. cit. — De Sutu et Oblig. relig., cap. 2, art. 2, num. 10. v. Qua vero. — 1 Lib. 2, cap. 41, n. 79. — Tr. 13, cap. 6, n. 71. — De Praec. particul., n. 603. — M Part., 5, confer. 19, de Volo pauperi., n. M4. — 11 De Just, et Jure, disp. 3, n. 128. — Suar., de Relig., tr. 7, lib. 8, cap. 11, n. 3. — Sanch., Decal., lib. 7, cap. 19, n. 8. — « Loc. cit., n. 640. — « Loc. dt., n. 79. — » Loc. dt., num. 599. — * Loc. dt., n. 639. — > Tr. 16, disp. 3, ponet. 23, n. 8. — Ncrvar., de Regular., comment. 2, n. 20. —

Sed magna Quaestio est: *an peccet religiosus contra votum paupertatis, quando aliquid accipit aut dat ex licentia interpretativa, sive praesumpta de futuro*, scilicet praesumendo quod superior annueret si rogaretur?

Prima sententia, quam tenent Holzmann ", Elbel 15; Palaus 14 cum Navarro Azor % Suarez, Valentia } et Petro Navarra o; item Toletus et Rosella V, apud Sanchez a>; et Pellizzarius, Rodriguez ac Bassaeus, apud Salmant n, negat talem religiosum peccare, saltem mortaliter. Hocque dicunt procedere Holzmann ", Elbel ", Sanchez ·; et Palaus 11 cum Suarez, Navarro, etc., non solum si ille certe, sed etiam si probabiliter crederet superiorem licentiam concessurum: nisi (bene excipit Sanchez) in aliqua communitate observanti vigeat praeceptum, ut licentiae expresse petantur. — Hanc sententiam docet etiam D. Thomas ", ubi ait: *Sj vero non habet dispensationem (religiosus a praelato commissam), quia nihil proprium habet; tunc non potest facere eleemosynam sine licentia abbatis, vel expresse habita, vel probabiliter praesumpta*. Idemque tradit ", ubi dicit non esse proprietarium, religiosum qui donat aliquid ponens spem in ratihabitione praelati. Ratio, quia, ad non peccandum contra votum paupertatis ea sufficit licentia, quae efficit ut acceptio non fiat nomine proprio, sed cum dependentia a voluntate supe-

īuxuquū^
dam, pear-
«umpta de
futuro 4ufi-
at.

Suar., loc. dt, n. 4 et 11. — Belli tr. 4. ap. 2, n. 407 et »cqq. — Rorfrtg., Quaeetion rcul., tom. 3, qu. 29, an. 10. cond. 7. — V. Paupertas rfiictosa, num. 2, v. PtUs tertia. — n Tr. 13. ap. 6, num. 67. — " De Pmcc. partie., num. 599. — » Part. 5, confer. 19, de Voto pauperi, num. 639. — Decal, lib. 7, cap. 19, num. 13, v. C — " Tr. 16, disp. 3, punct. 23, n. 8, i. f. — Suar., loc. dt., n. 4 et 11. — AWRnr., de Regular., comment. 2, n. 20; et Man., cap. 17, nom 5. — Samh., loc. cit. num 4, v. f. — ■ ?· 2· qu. 32, art. 8, ad I. — ■ In 4. dist. 15» qu. 2, art. 5, wlut. 4.

Lugo, disp. 3, n. 126, casum hunc praetermittit.

c> Azor citatur quidem a Palao ut assent S. Alphonsus; at, part. 1, lib. 12, cap. 12, qu. 2, 3 et 4, dicit solum satis esse tacitam licentiam. — Valentia autem, in 2aw 2a', disp. 10, qu. 4, puni. 3, v. Primo et v. Quinto, satis esse ait: «quando merito praesumitur de voluntate superioris». — Et Petrus Navarra, de Restit., lib. 3, cap. 1, n. 191, didt sufficere praesumptam licentiam.

Toletus et Rosella a Sanchez. Dccal. lib. 7, cap. 19, n. 13, citantur quasi hanc sententiam innuant, dicentes religiosum qui aliquid donet, proprietarium esse, nisi ponat spem in ratihabitione (sdl. futura) praelati. Et re quidem vera, Toletus, lib. 5, cap. 23, i. f., loquens de eleemosyna, didt religiosos eam facere posse, «cum cognoscunt superiorem suum gaudere de tali eleemosyna; et si ipse adesset, utique facturum vel facultatem daturum». — Rosella, v. Eleemosyna II, n. 1,

noris. — Idque confirmatur ex *leg. 46, § 7, ff. de furtis* (cujus verba retulimus *Lib. III, n. 700, v. Quaeritur hic*), ubi dicitur non esse reus furti qui aliquid accipit, probabiliter credens dominum consensurum si peteret. Sicut igitur talis accipiens ex praesumpto consensu domini futuro non laedit justitiam: ita religiosus non laedit votum paupertatis; quia, accipiendo ex praesumpta ratihabitione superioris, jam dependenter accipit.

Juxta alto»
non eaffidt.

Secunda vero sententia tenet, religiosum accipientem vel dantem ex tali licentia interpretativa, peccare contra votum; et hanc sequuntur Sanchez *, Lessius ', Lugo f); Salmant. * cum Bonacina, Villalobos et Garcia. — Ratio, quia aliud dicendum (ut ajunt) quando licentia requiritur ad honestatem actus; aliud, quando requiritur ad ejus valorem. Quando enim licentia requiritur ad honestatem, sufficit licentia superioris interpretativa, sive ratihabitio de futuro. Quando vero consensus superioris requiritur ad valorem actus, tunc omnino requiritur voluntas superioris actualis vel saltem virtualis; nec sufficit ejus voluntas praesumpta de futuro: sicut non sufficit, ut quis confessiones excipiat vel ut carnes comedat in diebus vetitis, eo quod superiores licentiam concederent si peteretur. — Nec officit paritas furti. Respondet enim Lugo «J, quod ibi bene sufficit ad excusandum accipientem, ut rem accipiat non invito domino; sed ad valorem actus dandi vel accipiendi

requiritur in religioso licentia superioris de praesenti, cum tales actus a religioso exerciti non sint validi, nisi dependenter a praelati voluntate.

Sed his non obstantibus, probabilior mihi videtur *prima* sententia. Et pace tantorum doctorum hujus secundae sententiae, puto eos non attigisse punctum quaestionis, in qua agitur non de valore, sed de honestate actionis. Confundunt enim adversarii valorem actus cum honestate illius. — Nam ratio ipsorum probat quidem actum religiosi non esse validum, nisi postquam praelatus illum ratum habuerit; quia certum est (ut diximus de *Contract., Lib. III, n. 769, v. Secunda*) quod ad valorem contractuum non sufficit voluntas interpretativa, sed requiritur voluntas contrahentium actualis, aut saltem virtualis de praesenti. Et ideo recte dicitur sacerdos non posse valide absolvere, nec alius edere carnes in diebus vetitis, nisi habeant concessionem superiorum, saltem praesumptam de praesenti; eo quod revera nec sacerdos valide absolvit sine jurisdictione de praesenti collata, nec alius licite vescitur carnibus die vetito, nisi jam per dispensationem sit a lege absolutus. — Non autem probat ratio allata, actum religiosi accipientis ex licentia interpretativa esse illicitum et contra votum paupertatis. Ad agendum enim contra votum, requiritur (ut ipsi contrarii fatentur) quod religiosus agat nomine proprio et independentem a volun-

PrÜMm
010 S J
ctonjrjH
blfor.

1 *Lib. 2. cAp.ii, n.79. — Tr. 13, cap. 6, n. 70. — Bonae., Tract, vat , diip. 3, punct. 6, n. 13; et de Rest., disp. 2, qu. 10,*

punct. 3, n.4. — Vittal., part. 2, tr. 86, diff. 29, n. 5. — Hitron. Garcia, Politic, regul., tr. 4, part. 3, diff. 5, dub. 1, n. 7 et 8

ait religiosum aliquid modicum dare posse, «absente abbate sub spe ratihabitionis». — Quod et ipse S. Thomas dicit, *in 4 sent.*, loco infra citando.

f) Sanchez, quamvis revera, ut dicit S. Alphonsus, hanc secundam sententiam teneat, *in Decal., lib. 7, cap. 19, n. 15*, attamen diluit rationes quibus nititur, et fatetur eas rationes dubiam quidem facere priorem sententiam, sed convincentes non esse.

/> Lugo, *de Just. et Jure, disp. 3, n. 124 et seq.*, ita sane tenet *regulariter*, quia regulariter in eo casu praelatus est invitus, non solum quoad modum, sed ctiam quoad substantiam. Sed *n. 126*, concedit aliquando esse invitum solum quoad modum, et aliquando neque etiam quoad modum.

Responsio haec apud Lugo, *loc. cit., n. 127*, non habetur; imo rejicitur a Lugo qui expresse dicit de hoc casu: «Unde voluntas sufficiens ad impediendam rationem furti et injuriae, sufficit ad impediendam violationem voti paupertatis». Et *n. 126* fusius scripserat «Non oriri (in furto) obligationem restituendi quando aliquis sciebat dominum condonaturum si petisset condonationem; quam doctrinam aliqui applicant ad casum nostrum, ut ob paritatem rationis excusetur religiosus a violatione gravi voti paupertatis. Sed haec doctrina, licet formaliter ot cum debita proportionem applicari possit ad hoc propositum, materialiter tamen differt propter circumstantias diversas, quae faciunt ut facilius possit dominus quam praelatus praesumi invitus

tate superioris: non autem agit nomine proprio et independenter qui accipit ex consensu praelati prudenter interpretato, quia tunc vere cum dependentia agit.

Nec obstat Γ. dicere quod, cum actus sit invalidus, ideo est illicitus; prout sacerdos ideo illicite absolvit cum facultate episcopi praesumpta de futuro, quia invalide absolvit. — Sed dispar est ratio casus huius a casu nostro. Nam ibi honestas actionis pendet ab ipsius validitate; sed hic honestas acceptionis non pendet ab ejus valore, sed pendet a non agendo nomine proprio et independenter: hoc solum enim laedit paupertatis votum. — Et sic in nostro casu bene poterit esse licitus actus accipiendi hic et nunc, cum fiat dependenter a consensu praesumpto superioris; quamvis hic et nunc invalidus sit, et erit, si superior non annuet: sicut aliquis in bona fide contrahens matrimonium cum impedimento, licite quidem contrahit, quamvis invalide.

Nec obstat 2°. dicere quod, si nostra sententia in praxim deduceretur, locus daretur relaxationi; vix enim esset casus quo non posset subditus facile praesumere concessionem licentiae, si peteret, saltem a praelatis majoribus, si inferior negaret. — Sed respondetur primo advertendum, in huiusmodi acceptionibus ex licentia praesumpta, ut plurimum accipientes non excusari a culpa veniali; cum praelati plerumque sint inviti quoad modum, si non ad substantiam. — Praeterea advertendum, huiusmodi licentias non esse facile praesumendas, nisi habeatur certitudo vel saltem certa probabilitas de ipsarum concessione: dum recte notat [Continuator] Tournely*, in illis summo- pere cavendum ne praesumantur quae praesumi non debent; immo nec semper quae sub oculis praelati fiunt, ab eo tacite approbata esse censenda: plerumque enim

superiores aegre coguntur plura tolerare quae vident fieri contra suam voluntatem. — Praeterea licentiae quae a praelatis inferioribus negantur vix praesumi possunt concedi a majoribus: dum ipsi, ad justum regimen servandum Communitatis, vix concedunt quae ab inferioribus denegantur. Ideo ipsi in talibus licentiis praesumendi sunt inviti etiam quoad substantiam. Nam, si res sint parvi momenti, cum praelati majores non se ingerant in huiusmodi levioribus causis, non adest prudens praesumptio de ipsarum concessione. Si autem res sint magni momenti, quoad eas (ut ait Holzmann*) non suffragatur licentia praesumpta; alias daretur ansa ad res etiam majoris momenti sine expressa licentia accipiendas et retinendas: quod cederet in grave detrimentum religiosae paupertatis.

19. - « 5°. Contra votum paupertatis « peccas, si quid ex rebus in usum tuum « concessis, in alium usum expendas, aut « culpabiliter amittas vel destruas lata • culpa. Ratio, quia in iis tantum habes • usum facti, idque precario, quamdiu superior videbitur; estque actus dominii, « posse rem arbitrato suo destruere. — • Sanchez 8, Laymann 4, Lessius s ».

20. - Notandum Γ. Quod religiosus, licet non possit donare, nec remittere sibi debita (ex communi cum Salmant. .), nec renuntiare legata sibi relicta, sive mercedes suis laboribus debitas, quia horum jus immediate monasterium acquirit (ut dicunt Sanchez' et de Alexandris'): potest tamen religiosus non acceptare munera; nam votum paupertatis obligat ad non alienandum acquisita, non vero ad acquirendum quae nondum acquisivit. Ita Sanchez'; Salmant.¹⁰ cum Lugo et Pellizzario. — Hinc volenti dare centum tibi religioso, bene potes eum rogare ut det tuo consanguineo vel amico. Salmant. "

* De Statu et Oblif. relic-, cap. 2, art. 2, v. *Haud* — • De Praec. particular., n. 602. — • Decal., lib. 7 cap. 19, n. 115. — « Lib. 4. tr. 5. cap. 7, n. 6 — * Lib. 2, cap. II, num. 78. v. *Dtctmo.* — • Tr. 13, cap. 6, n. 21. —

* Loc. dt., cap. 12 n. M. — • Cap. 4, § 2, qu. 7. — • Loc. dt., cap. 19, num. 75. — • Loc. cit., n. 22. • de Juat. et Jure. ditp. 3, n. 166. *Pclh* tr. 4. cap. 2. n. 230 — " Loc. dt., n. 23.

quoad solum modum acceptionis et non quoad substantiam. Fateor ergo regulam universalem aequae in utroque casu locum habere, ut sicut dominus, sic etiam praelatus, si solum sit

invitus quoad modum et non quoad substantiam, id sufficiat ad excusandum a culpa gravi. Addo tamen de facto non ita facile posse id de praelato praesumi sicut de domino temporali».

Matare u«um ret, violatio voti.

Religio- m neqatt donare nec debita re-mittere.

PoteM mu- nera non Acceptare

cum Lugo, Trullench, Sanchez, etc., et !Contin.] Tournely ', — qui addit, religio-
*tuttn/ SUM n0lentem S'ne JUSTa CHUSa aCcePtare
quod sibi offertur, peccare contra carita-
tem impediendo bonum suae religionis,
non vero contra justitiam.

21. - Notandum II0. Quod religiosus
ratoriae ex sine licentia potest facere donationes re-
dius ad α- muneratorias ex bonis sibi concessis ad
•an>, lici- usum; quia tales donationes sunt quasi
*e debiti solutiones. Salmant.2 cum Rodri-
gueze> et Villalobos. — Immo potest plus
donare quam accepit, usque ad excessum
quartae partis (ut Salmant. 8); quia po-
stulat gratitudo, ut semper plus reddatur
quam sit acceptum, prout dicunt San-
chez, Barbosa, Navarrus, Diana, etc., ex
S. Thoma, apud Salmant.4.

22. - Notandum III0. Quod, licet reli-
giosus non possit testari ullo modo (ut
est commune cum de Alexandris †, si
tamen petat licentiam donandi aliquid
post suam mortem, et praelatus id pro-
mittat exsequi, dicit de Alexandras® tunc
teneri praelatum stare promissis. Sicuti,
si dominus aliquid promittit servo, tene-
tur servare, ut docent Lessius a> et Mo-
lina, cum Sanchez‡.

Lugo, di»p. 3, n. 166. · Trull., Dead., Jib.7, cap.5, dob.9,
n. 7. Sanch., Decal., lib. 7, cap. 19, n. 74. — 1 De Stata
et Oblig. relic., cap. 2, art. 2, n. 10. — · Tr. 13, cap. 6,
n. 24. - Villal., part. 2, tr. 35, diff. 32. n. 4. — · Loc. dt.,
num. 24 L f, cum num. 92. — Sanch., de Matrim., lib. 6,
di»p. 6, num. 7. · Petrus Barbosa, in lej. Quae dolls 34,
ff. Matrim. soluto, num. 60. - Novar., de Reditib. ecde»,
qu. 1, mon. 86, num. 2. · Diana, part. 1, tr. 6, reaol. 16. ·
5. Thom., 2· 2·, qu. 106, art. 6. · · Loc. dt., num. 92. —

23. - Quaeritur hic Γ. An religiosus
possit sine licentia donare quae parcius
vivendo sibi subtraxit ex rebus sibi con-
cessis ad usum ?

Affirmant Valentia, Rodriguez a>, Ara-
gon, Silvester Diana, etc., apud Sal-
mant. 8. — At, licet id probabile putent
Salmant., modo sit de rebus quae usu
consumuntur, cum in iis usus et domi-
nium minime distinguantur, probabilius
tamen respondendum esse dicunt, quod
si religioso ad suam sustentationem certa
quantitas ita assignetur, ut nec monaste-
rium teneatur aliud ei praestare, nec ipse
rationem reddere ; tunc sive is intra clau-
stra commoretur sive extra, quidquid sibi
de illa portione subtraxerit, poterit ad
suum beneplacitum erogare, modo eroget
ad honestum usum. Secus vero, si nulla
certa quantitas ei assignetur, sed omnia
necessaria a monasterio subministrentur;
quia tunc non praesumitur, sicut in primo
casu, praelatus licentiam concedere. Ita
Sanchez ·, Salmant.10 cum Abulensi †,
Palao, Garcia, Molina r>, Villalobos ac
HolMn ann d> cum aliis communiter

Ab auctoribus autem communiter per-
mittitur religiosis qui cum debita licentia

· Cap. 4, § 1, qu. 2. — · Loc. cit., § 4, qu. 11. — Molina.
de Juet. et Jure, tr. 2, disp. 38, num. 5. · 1 Decal., lib. 7,
cap. 8, n. 13 et 16. i. f. — Valent., in 2— 2«, ¶i 10, qa. 4,
punct. 3, v. Quinto. - Aragon, in 2· 2·, qu. 32, art. 8,
not. 3, differ. 3, cas. 2. · Diana, part. 1, tr. 6, resol. 19. ·
· Tr. 13, cap. 6, n. 26. — Salmant., loc. dt. — · Decal.,
lib. 7, cap. 19, n. 100 et 101. — 10 Tr. 13, cap. 6, n. 27 et 28. ·
Palaus, tr. 16, disp. 3, punct. 22, n. 2. · Mitron. Garcia.
Polit, recul., tr. 4, part. 3, diff. 3, dub. 2, n. 7.

21. - a> Rodriguez, Quaest. regul., tom. 1,
qu. 27, art. 6, de solis praelatis loquitur,
quamvis a Salmant. allegatur pro religiosis
in generali.

22. - oJ Lessius, lib. 2, cap. 4, dub. 4,
n. 17, loquitur de rebus quas dominus ipse
servo suo concessit; et asserit dominum eas
auferentem, veram facere injustitiam, teneri-
que ad restitutionem.

23. - o? Rodriguez, Quaesi, regul., toni. 3,
çi4.29,arL/0,coMc/3,habetquod aS.Alphonso
dicitur initio praragraphi sequentis: Ab au-
ctoribus autem communiter. — Et Silvester,
v. Eleemosyna, n. 7, qu. 5; et v. Donatio I, qu. 1,
v. Quinto, idem ac fere iisdem verbis tenet.

b) Abulensis, in Matth., cap. 6, qu. 60,
v. Dicendum quod si, concordat quoad prio-
rem distinctionis partem; quoad alteram au-
tem, si nempe nihil certi assignatum fuerit ad
sustentationem, dicit religiosum posse « mode-

rate » facere eleemosynas, si in scholis sit aut
peregrinetur.

c) Molina, de Just, et Jure, tr. 2, disp. 276,
n. 7, prius distinctionis membrum habet, et
concordat. — Idemque dicendum de Villalo-
bos, part. 2, tr 35, diff. 32, n. 4; quamvis,
diff. 29, n. 10, auctor iste neget religiosum
posse aliquid dare de suo cibo.

‡ Holzmann, rfc Pracc. particular., n.615,
quaerit utrum contra paupertatem peccet reli-
giosus, « qui res ad usum sibi concessas,...
commutat cum aliis ejusdem aut majoris bo-
nitatis rebus, vel donat aut commodat». Et
respondet sub hac distinctione: « Vel... res illi
concessae sunt ad quoscumque usus suo statui
non incongrues, vel ad usum dumtaxat unum
et determinatum. Si primum, per se patet quod
illas permutare, donare vel commodare possit.
Si secundum, rursus patet quod non possit ».

Bona accipere a religioso est pecca-

Quiun vivunt extra conventum, eleemosynas moderate facere ex iis quae a monasterio vel ab aliis eis subministrantur ad victum. — Item permittitur religiosis elargiri cui velint suas pitantias quae limitate eis prae-bentur, ut ova, carnes, etc. Ita Silvester i>, S. Antoninus/^, Aragon/J, etc. cum de Alexandras i>: nisi superior expresse id vetaverit. — Praeterea permittitur eis succurrere pauperi magna paupertate laboranti ex bonis monasterii, quando aditus superioris non patet; item permittitur leves donationes facere amicis et consanguineis in signum gratitudinis vel debitae amicitiae, vel ad conciliandum aliorum amorem erga religionem. Ita Salmant. *, et Croix * cum Suarez>; et Palao. — Permittit etiam Bordonus · religiosis dare aliquid esculenti vel poculenti pauperibus; quia in his praelatus praesumitur consentiens.

24. - Quaeritur 2°. *Quaenam quantitas requiratur, ut religiosus eam expendens sine licentia peccet graviter?*

Ex Navarro Azorio “ꝛ Graffio etc., Palaus ♦ Sanchez 5 assignant pro materia

* Tr. 13, cap. 6, n. 31. — · Lib. 4, num. 123. · Palaus, tr. 16, di>p. 3, punct. 20, n. 3. — ' Religio&a paupertAs reform., cap. 20, n. 32. — « Loc. cit., n. 3. — · Dead.. hb. 7, cap. 20, n. 3. — · De Just, cl Jure, disp. 3, n. 173 ct 174.—

gravi quatuor argenteos. Plus vero pro conventibus pinguibus; et adhuc plus, si res non sit ex pecuniis, sed ex vestibus, libris et similibus. — Card, de Lugo · pro conventibus mediocriter opulentis assignat septem vel octo argenteos, si accipiantur a religioso ex destinatis ad ejus usum; et plus si res surripiatur ad usum proprium, et remaneat in communitate. Si vero res surripiatur ex rebus communibus monasterii, et detur extraneis, putat sex argenteos esse materiam gravem.

Plus tamen requirunt Ledesma »; et Cenedo, apud eumdem Lugo ’; nam censent non esse mortale accipere octo vel novem argenteos ex rebus quae usu non consumuntur; modo id non plus quam semel aut bis fiat in anno. Alii, ut Sotuse et Rodriguez % apud Salmant ·, (et Aragon f; putat probabile) dicunt requiri ad materiam gravem duos aureos.

Alii demum quoad gravitatem materiae putant, ut Rebellus, Fagundez, etc., apud Croix *, idem dicendum esse de furtis religiosorum quod dicitur de furtis filiorum (juxta dicta de septimo Praecepto,

Joan. Hitrcti. Cturda, Pobreza rellf. deciarada dub. 20, n. 10. · 1 Loc. cit., n. 170. — · Tr. 13, cap. 6, n. 46. — RtbcLL, part. I. lib. 3, qu. 15, num. 22. · Fa^und., Decal., lib. 7, cap. 5, n. 1 et 2. · ' Lib. 4. n. 133.

tum Papae reservatum (sine censura), ut docet B. Doctor in *Hom, Apost., tr. 13, n. 8*; et qui donum excedens decem scuta acciperet (exceptis rerum medicinalium seu devotionis muneribus), posset ne a Sacra quidem Poenitentia absolvi, nisi facta prius restitutione doni. Ex constit. Innocentii XII *Romanus Pontifex*, 3 Septembr. 1692, § 1°, et constit. Benedicti XIV, *Pastor bonus*, 13 April 1744, § 26.

/■ De Alexandris, cap. 4, § 4, qu. 5, id utique habet; at auctores citat, ut videtur, dumtaxat pro asserti probatione: quod scilicet in rebus usu consumptibilibus, non potest usus a dominio secerni, ideoque cui unum conceditur, conceditur et alterum. Quod revera habent Silvester, p. Dominium, n. 3, qu. 2; S. Antoninus, part. 4, tit. 12, cap. 4, § 10. Aragon, in 2^m 2tlt, qu. 62, *Materia de Dorninto, conci.*

kJ Suarez a Croix quidem citatur ut assent S Alphonsus, sed, de *Relig., tr. 7, lib. 8, cap. 15, n. 12*. de praelatis tantummodo loquitur, non de religiosis subditis; et concordat, ubi talis invaluerit consuetudo.

2 L - > Navarrus, *Consil. 3, tie statu monachor., n. 18*, negat mortalem esse quanti-

tatem minorem « quam trium solidorum sive quartarum regalis vel julii ·. — Azor autem, part. 1, lib. 12, cap. 12, qu. 6; et Jacobus de Graffis, *Decis. aur., part. 1, lib. 3, cap. 5, n. 49*, quantitatem non assignant.

b) Petrus de Ledesma perperam a Lugo allegatur; nam in *Addit, ad Sunt (De Statibus), cap. 4, dub. 8, post 3 conci.*, v. *La segumia parte*, oppositum omnino tenet, dicens mortale esse surripere ex rebus communibus aut alterius religiosi octo vel novem reales. Quod vero addit: *modo semel aut bis in anno fiat*, non refertur ad hoc exemplum, sed ad regulam generalem prius a se traditam, scilicet improbable non esse religiosum posse maiorem quantitatem surripere quam extraneum. cum sit filiuscunilias.

• Solus, Rodriguez et Aragon a Salmant. Citantur ut asserit S. Alphonsus; atvero Solus, de *Just, et Jure, hb. 5, qu. 3, art. 3, ad 3*, loquitur de turio in universum, dicens materiam absolute gravem, scilicet absque respectu personae, esse duos tresve aureos ducatos. Quam Soli sententiam probabilem vocat Aragon, in 2^m 2tlt qu. 66, art. 6, conci. 3. — Rodriguez denique, in *Sum hispan, torn. 4*,

op.nior.«

Lib. III, n. 543). Et consentiunt Holzm^{ann} d[›], ac Elbel cum Henno et aliis, dicentes quod religiosi furantes materiam communiter gravem, nisi furtum redundet in grave damnum monasterii, peccabunt quidem contra votum paupertatis, sed non contra justitiam; unde non erunt obstricti ad restitutionem.

i.ufrX^ ^ed probabilius id negandum, scilicet requiri in religiosis ad peccandum graviter, ut eam surripiant quantitatem quae requiritur in filiis; ita Lugo^l et Sanchez * Ratio: tum quia filii censentur quasi in spe domini bonorum parentis, non autem sic religiosi, qui non possunt monasterio succedere; tum quia parentes in furtis filiorum sunt inviti respectu ad detrimentum temporale, sed praelati in furtis religiosorum sunt inviti etiam respectu ad eorum detrimentum spirituale. Unde facilius praesumuntur inviti praelati quoad furta religiosorum, quam parentes quoad furta filiorum; tanto magis quia filii bene sunt capa-

¹ De Jual et Jure, diip. 3, n. 172. — ¹ Decal., lib. 7, cap. 20, n. 3, v. f. — ■ Tract. 13, cap. 6, n. 47. · *Suar.*,

ces possidendi, non autem religiosi, qui voto paupertatis obstringuntur.

Cum autem donatur res religioso ejusdem conventus, certe plus requiritur; ut censent Salmant. & cum Suarez. — Hinc dicit Coriolanus ¶ quod ex rebus ad usum concessis, donatio duodecim regalium tunc non esset materia gravis. Ledesma¹.² extendit ad viginti argenteos. Immo Lugo />, Sanchez /4 Pellizzarius /), Rodriguez /> et Antonius a Spiritu Sancto />, apud Salmant. />, ajunt quod, si res non sit pecunia, nec etiam valor quinque aureorum tunc erit gravis materia.

Si vero accipiatur aliquid ab extraneis ad aliis praestandum, adhuc plus requiritur; tunc enim Garcia cum Palao <>, Leandro Diana M, etc., apud Salmant.4, assignant pro materia gravi valorem majorem sexaginta argenteis.

Regulariter autem non peccat graviter religiosus clam accipiens, v. gr. librum »'» ad usum temporalem, etiam diuturnum ‡ ut wuk

de Reliff., tract. 7, lib. 8, cap. 15, n. 6. — 4 Tr. 13, cap. 6, num. 47.

mant. ita citentur, quantitatem tamen non assignant.

f) Lugo, *disp. 3, n. 176*, ex Rodriguez, quem non reprobat; Sanchez, *Decal., lib. 7, cap. 19, num. 66*; Pellizzarius, *tr. 4, cap. 2, n. 255*; Rodriguez, *Sum., part. 1, cap. 90, n. 10*; Antonius a Spiritu Sancto, *Director, rcgul., tr. 3, disp. 4, n. 195*, negant esse mortale, si quis religiosus alii ejusdem monasterii religioso librum donet valoris quinqueaureorum. Et ita etiam a Salmant., *loc. cit., n. 47*, allegantur. — Rodriguez tamen limitationem hanc addit: < Nisi religiosus cui tribuitur liber sit homo inordinatus et prodigus ».

*) Auctores isti a Salmant. utique citantur, ut refert S. Alphonsus; attamen nec Palaus, *tr. 16, disp. 3, punct. 21, n. 4*; nec Leander de Murcia, *cap. 6¹, super 6 praec. regulae S. Francisci*, quantitatem hanc assignant. — Garcia vero, *Polit, regul., tr. 4, part. 3, diff. 3, dub. 2, n. 3*, loquitur de religioso qui recipit aliquid ab extraneis etiam ad usum proprium; et adducit Dianam dicentem, *part. 1, tr. 6, resol. 5*, eum peccatum furti facere, si sine praelati licentia, munus aliquod praebet duorum aureorum. Quae quantitas, teste Garcia, aequivalet 26 realibus.

h) Verba haec: *etiam diuturnum*, ipsi Salmant. auctorum asserto addiderunt; auctores enim citati vel id non habent, vel expresse ad usum brevem restringunt.

Dona
betas rli-
noto r>
dec c<i
ventul
reqvujt

lice, «
CtpIQS >b
extraitii
adalnidi»
dam

v«i«i ‡

sed non in perpetuum; quia tunc praelatus non censetur invitus quoad substantiam, sed tantum quoad modum 0. — Iu Salmant. * cum Suarez, Azor, Pellizzario, Villalobos, etc.

25. - Quaeritur 3°. *Ah religiosus res paillatim accipietis sine licentia, peccet graviter, si furtula ad m< gnani quantitatem perveniant, et teneatur ad restitutionem?*

Futuu Negant Navarrus, Toletus, Filliucius&/, Granado, Rodriguez, Diana d>, etc.; atque probabile vocat Pellizzarius Consentitque in aliquo Lugo, judicans i o contingere quod religiosus, modica accipiendo sine animo perveniendi ad magna, graviter peccet; quia praelati contra talem nunquam graviter offenduntur. — Attamen verius affirmant Salmant.3 cum Sanchez, Bonacina, Villalobos d>, Garcia, etc.;

¹ Tr. 13, cap. 6, n. 49. - *Suar.*, tr. 10, lib. 4, cap. 8, n. 2. · *Aaor*, part. 1, lib. 12, cap. 12, qu. 3. · *Ptllis.*, tr. 4, cap. 2, n. 271. · *Villal.*, pari. 2, tr. 35, diff. 29, n. 8. — *Navar.*, Comil 3. de statu monachor., n. 27. · *Tolet.*, lib. 5, cap. 16, num. 3. · *Jacob, dc Granado*, in 1° 2°., contrrov. 6, tr. 2, diip. 2, n. 49. · *Rodri¹.*, Sum. Hispan., tom. 4, cap. 118, n. 29, (Salmant. 1612). — *Lu&o*, de Jult. et J¹re, disp. 3, num. 181. — Loc. dt., num. 53. - *Sanch.*, Decal., lib. 7, cap. 21, num. 30. · *Bonac.*, Tract, van, disp. 3, punct. 5,

quamvis majorem requirant quantiutem pro materia gravi

Bene tamen admittunt& cum aliis haec nisi n-a furtula non coalescere, si inter ea intercedat magna interpolatio. Haec autem ut Uü0 magna reputetur, Sanchez requirit spatium anni; sed Salmant.¹ cum Filliucio Diana ·), Garcia et Antonio a Spiritu Sancto putant sufficere spatium mensis. (Vide dicta de Furto, *Lib. III, n. 530*, v. *Addunt*).

AdmittuntitemSalmanL4,cumSanchez, ,ur.^jd/^c Palao, Bonacina, Lugo, Pellizzario, etc., «.»«»bi- non esse morule surripere comestibilia lltt“ per plures vices, etiam si perveniant ad magnam quantitatem (modo a religioso non reserventur, ut Salmant. ·; et modo damnificatio conventus non sit nimia, et in re extraordinaria et pretiosiore ut notat de Alexandria * cum Suarez). —

n. 7. · *Hicron. Garcia*, PdIL refuL. tr. 4, part. 3, dirt. 4, dub. 2, n. 3. — · Tr. 13, cap. 6» n. 54. — *Sanch.*, Decal., lib. 7, cap. 21, num. 10. — 4 *Loa dt*, num. 58. *Sanch.*, loc dL, n. 31. · *Palaus*, tr. 16, disp. 3, punct. 21, n. 2. · *Bonac.*, Tract, var., disp. 3, punct. 5, n. 7, v. E - *to* · f de Just, et Jure, disp. 3, cam. 178. - *Ptllia.*, CraCL 4, cap. 2, num. 258 et 361. — 1 Loc. dL, u. 57. — 4 Cap. 4, § 1, qu. 5. · *Staor.*, de Reliff., tract. 7, lib. 8, cap. 11, num. 4L

25. - a) Nisi intendat ad gravem materiam pervenire, ut notant Navarrus, Toletus, Filliuccius, Rodriguez, Granado, Diana.

b) Filliuccius, *tr. 31, n. 243*; Diana, *part. 1, tr. 6, rcsol. 34*, probabilem appellant hanc opinionem; contrariam tamen in praxi securiorem esse dicit Filliuccius; ac tenendam Diana: unde potius accedunt ad sententiam quae S. Alphonse probatur.

c) Pellizzarius, *tr. 4, cap. 2, n. 257*, alios ait putare probabilem hanc sententiam; ipse tamen contrariam probabilioem, ut S. Alphonsus, et communem appellat.

d) Villalobos, *part. 2, tr. 13, diff. 3*, hoc de furto in generali didt, quamvis citetur a Salmant pro furto religiosorum.

r) Salmant, *tr. 13, cap. 6, n. 54*, pro magna interpolatione assignant « spatium unius mensis vel dimidii ». Et ibi auctores citant; et revera ita tenent Filliuccius, *tr. 31, n. 244*, de furto in generali; Diana, *part. 1, tr. 6, resol. 34*, v. *Dico 2*, de furto religiosi. — Garcia vero, *loc. cit., diff. 4, dub. 2, n. 4*, statuit mensem unum; Antonius de Spiritu Sancto, *Direct, regular., tr. 3, disp. 4, n. 157*, quindecim dies. Et notandum est sententiam hanc locum habere, juxta dtatos auctores, in casu quo religiosus furatur comestibilia ad proprium usum.

f) Eamdemque limitationem apponit Lugo *disp. 3, n. 178*.

ipse (excipiunt Salmant.* cum citatis DD.) non timeat religiosum re illa abusurum.

Secunda tamen sententia contradicit.

deas non
viciat vo-
n>®

hanc tenent de Alexandras⁸ cum Bordonio; Suarez V, Bailez, Lopez % Hurtadus, Medina, Pellizzarius, Rebellus, Salas c), etc., apud Salmant.⁸; probabilemque hanc vocant Lugo 4, Diana, Sayrus, Machado, etc. — Et huic adhaeret Croix dicens non obstare quod superior non sit dominus. Nam respondet cum Rebello O, saltem monasterium esse dominum, ut possit disponere de bonis suis ad omnes usus: et saepe praesumi, monasterium consentire quod subditi expendant in quibusvis usibus maluerint, id quod generaliter est eis concessum ad expendendum, ne periclitetur fama subditi aut superioris, ut dicit Rebellus.

Deinde dicit Lugo quod, licet superior sit simplex administrator, nullo jure tamen scitur suam potestatem esse restrictam ad solos usus licitos concedendos *J*. — Et, ut dicunt Bailez />, Lopez *f*), Rebellus *f*) et Salas/-l, apud Lugo/>(et hoc

¹ Tr. 13, cap. 6, n. 106. — ¹ Cap. 4 % 4, qu. 9. — Bordon., Relig. paupere, reform., cap. 17, n. 20. — Bafiea, in 2^a 20., qu. 62, art. 5, dub. 5, concl. 3. — TAovr. Hurtad., Résolut, mor., tr. 8, cap. 8, a num. 880. — Barthol. Medina, Sum., lib. 1, cap. 14, § 29, reg. 4. — Pellie., tr. 4, cap. 2, n. 347. — Rebell., lib. 12, qu. 4, num. 6. — Loc. dL, num. 84, — 4 Ditp. 3, n. 142, — Diana, part. 3, tr. 2, rewl. 98. — Sayr.,

ipse non putat improbabile), non est censendum quod superior dans licentiam earn limitet tantum ad usus licitos; quia ipse dando licentiam generalem, vult et potest tollere impedimentum quod subditus habet ex licentiae defectu ad expendendum. Pari modo ac si Pontifex dispenset cum consanguineis ad matrimonium, non solum dispensat ad actum conjugii; sed tollit malitiam incestus, etiam quoad copulam illicitam (ut tenent Lugo⁷; et Sanchez¹ cum Medina Gutierrez Manuele *, Ledesma O, Llamas «J, etc. Modo episcopus cui commissa est dispensatio jam dispensarit, ut verius dicit Sanchez⁷, contra Majorem h) et Gallego apud O Croix). Item, si Papa dispenset ad carnes in quadagesima cum aliquo, si iste comedet carnes nocivas, peccabit utique ex intemperantia; sed non contra praeceptum jejunii, quod per dispensationem jam sublatum est. (Sed quoad hoc obstat decretum *J* Clementis XI relatum in Tractat, *de Jejuniis*, Lib. III, n. 1015, v. *Quaer. hic*). — Ita loquitur Lugo · cum aliis, ut supra.

Ctav., lib. 11, cap. 12, num. 15, v. 1. — Machado, Perfeto confessor, Hb. 5, pari. 2, tr. 1, docum. 11, n. 3. — 1 Lib 4, num. 114. — Rebell., lib. 12, qu. 4, num. 6. — Lugo, diip. 3, num. 138. — Loc. cit., num. 133. — ⁷ De Matr., lib. 7, diip. 67, num. 8 ct 9, — Loc. dt., num. 9. — Gallego, de Cognât, spirit., cap. 24, n. 17, v. *Tertio*. — * Loc. dt., num. 133.

b) Suarez male citatur a Salmant.; nam, tr. 7, lib. 8, cap. 11, n. 16, de veritate hujus sententiae dubitat; et aperte ei contradicit cap. 15, n. 10 et 11. Tenet igitur eandem sententiam quam S. Alphonsus, nedum ei sit contrarius.

c) Ludovicus Lopez, *de Contract.*, lib. 2, cap. 40, v. *Adi autem religiosus*; Salas, *de Contract.*, de Ludo, dub. 21, n. 4, opinantur hanc sententiam esse probabilem.

d) Rebellus non satis recte hic a Croix citatur; etenim, loc. cit., non dicit monasterium esse dominum; attamen tenet expresse quae sequuntur.

f) Nisi tamen conventui aliquod detrimentum accrescat; quod Lugo negat regulariter eo casu accidere.

f) Bahez, in 2a, n. 2 r, qu. 62, art. 5, dub 5, concl. 3, v. *Advertendum*; Ludov. Lopez, *de Contractibus*, lib. 2, cap. 40, v. *An autem religiosus*; Rebellus, loc. cit., n. 6; Salas, *de Ludo*, dub. 21, n. 4 et 5, negant eo casu religiosum et ab eo accipientem ad restitutionem teneri; explicationem vero hic datam solus Lugo, loc. cit., n. 142, proponit.

k) Bartholomaeus Medina, *Sum.*, lib. 1, cap. 14, § 18; Gutierrez, *Canon, quaest.*, lib. 1, cap. 23, n. 3; Manuel Rodriguez, *Sum.*, part. 1, cap. 207, n. 3, cond. 2; Petrus de Ledesma, *de Matrim.*, qu. 55, art. 3, dub. 5; Llamas, *Method.*, part. 3, cap. 8, § 19, a Sanchez pro hac sententia allegantur, quando impedimentum *lege generali* tollitur. — Rodriguez tamen, cap. 236, n. 7, idem tenet, casu quo impedimentum speciali dispensatione tollitur.

h) Scilicet Major, in 4, dist. 40, qu. 2, v. Secundo principaliter, *propos. 8*, negat particularem dispensationem tollere rationem incestus; secus vero fore affirmat, si impedimentum per legem generalem ablatum fuerit.

¹ Croix, lib. 6, part. 3, n. 925, non citat Gallego, sed Gobat tractantem, tr. 9, n. 630, de aliquo qui, postquam impetrata est commissio, sed antequam commissarius dispenset, carnaliter cognovit eam quacum ligatus erat impedimento consanguinitatis; et hunc dicit n. 631, peccasse peccato incestus. — Gallego tamen id tenet quod S. Alphonsus ipsi tribuit ■ Sed vide dicto ». 1015, S. Alphonsus

s. Doctot
7iia»m

Scd, his non obstantibus, quamvis hanc sententiam non audeam reprobare, *pri- mani* amplector: cum non satis mihi probetur quod superior hanc facultatem habeat dandi licentiam, neque specialem, neque generalem, ad usus illicitos (prout dixi mox in prima Quaest., n. 30); aut quod monasterium in hujusmodi licentias consentiat in tantum detrimentum animarum suorum subditorum.

Acnp.tr-
«cuMtura
.Mutui”.

Concedunt vero Salmant.¹ cum Palao et alus, excusari a restitutione eum qui pfo usu turpj rem accepjt a religioso, quando honor religionis vel religiosi alias periclitaretur; aut si v. g., cum mulier ob turpem causam aliquid accepit a religioso, iste mutet animum, et intendat donare gratis, quia mulier est pauper, vel ne damnum in fama patiatur: tunc enim jam in usum honestum impenderet. Et hinc, quando mulier talem consensum religiosi rationabiliter praesumere potest, saltem ex hoc capite facile excusabitur. — Ita Salmant. ².

32. - Tertia Quaestio est: *An possit superior licentiam subdito praebere, ut aliquam summam ludo exponat?*

Licntu»
Qodcum
| ¹⁰

Certum est quod potest si summa sit modica: in quo casu subditus potest uti licentia etiam tacita sive praesumpta “^λ Lessius, Molina, Azor, etc., cum Salmant. ³. — Quoad quantitatem autem, alii dicunt posse religiosum exponere quantum posset liberaliter donare; alii dicunt quatuor vel quinque aureos, pro centum quotannis ad usum sibi concessis.

¹ Tr. 13, cup. 6, n. 86. - *Palao*, tr. 16, di⁴p. 3. punct. 23» num. 5. — · Tr. 13, cap. 6, num. 86. — *Less.*, hb. 2, cap. 26, n. 37, i. f. - *Molina*, tr. 2, di⁴p. 520, n. 1. · *Azor*, part. 3, lib. 5, CAp. 26, qu. 8. · · Loc. cit., n. 94. — · *Scsa*. 22, de reform., cap. 1. — · Tr. 13, cap. 6, num. %. · *Dicast.*, de Juit., tr. 18, di⁴p. 2, dub. 2, nam. 22. — · *Lib.* 2, cap. 26, num. 32. — 7>cm. *Murtad.*, Reol. mor., tr. 8, cap. 8,

Ludus autem debet esse lidtus; non illicitus, prout est ludus alearum, taxillorum et omnes ludi mere fortuiti. Ex Tridentino ⁴. — Caeterum in aliqua religione permittitur ex consuetudine, ludere modicam summam chartis lusoriis, ut Salmant.⁴ cum Peyrino b⁵, Dicastillo, etc — Vide dicta *de Ludo, Lib. III, n. 873*.

Dubium est: *an possit superior valide dare licentiam particularem exponendi ludo magnam summam?*

Affirmant Lessius⁴, cum Hurtado, Salas et Amico, apud Salmant.¹; quia quaecumque licentia ad ineundum contractum per se quidem justum de se valida est — Sed negant verius Salmant. ⁷ cum Sanchez, Ledesma, Dicastillo, Villalobos; quia, ut dicunt, simplex administrator, qualis est superior conventus, non potest licentiam concedere tales ineundi contractus, proprios tantum dominorum, qui pro suo arbitrio res suas prodigere possunt.

Quid vero dicendum, *si licentia sit generaliter data?* — Haec quaestio comprehenditur sub Quaestione secunda, ut supra (m. 31) jam allata, quam relegere potes.

An vero religiosus possit ludo plus lucrari quam perdere? — Vide dicta *Lib. III, n. 874*.

33. - Quarta Quaestio est: *An licentia petita, sed indebite negata, excuset a transgressione voti paupertatis?*

Resp. non excusare. — Nisi periculum gravis damni sit in mora: tunc enim

num. 866. *Salas*, de Ludo. dub. 21. num. 4. · *Amicus*, torn. 5, disp. 28. num. 35. · ⁷ Tr. 13, cap. 6, num. %. — ■ Loc. cit. · *Santh.*, Decal., lib. 7, cap. 19. num. 50. · *Petr. dr Ledesma*, Sum., part. 2, tract. 31, cap. 2. poet cond. 10, v. *Utrum turo rcUfiosus*, · *DicasL*, loc. cit., disp. 4. dub. 6, num. 40 et 41. · *Villal.*, part. 2, tract. 28, diff. 5, nom. 9.

i>cm
xu altos,
exponendi
·ummam.

verm,
ne*”or

negantem decretum istud habere vim universalem; vide etiam notam d ad cit. n. 1015.

32. - «J Lessius clare innuit sufficere eo casu licentiam praesumptam. Scribit enim *loc. cil.*, n. 37. i. f. x « Filium familias qui a parente sustentatur in aula vel universitate, posse particulam aliquam summae sustentationi destinatae ludo honesto insumere, quia ad alimenta pertinet etiam honesta recreatio aetati et statui conveniens, et aequalibus passim concessa, sine qua non posset decore et

libere cum sociis versari. Idem sentit Navarrus de religioso qui versatur in studiis impensis sui abbatis, vel in negotiis monasterii foris: modo tamen id honestae recreationis causa laciatur ». Et jam, *cap. 18, n. 85*, scripserat: «Qui versantur extra monasterium in studiis, possunt facere eleemosynas *atiasque expensas minutas quas usus receptus habet*, quia censetur superioris adesse consensus, nisi constet de contrario».

Laurentius de Peyrinis, *torn. 1, qu. 2*,

Licenti* praesumitur adessse consensum superioris majoris; et si iste tunc etiam licentiam neget, potest aliquando prudenter iudicari, legem sive votum in tanto discriminare non obligare. Ita probabiliter Palaus¹, Holzmänn² cum communi, ac de Alexandris³. — Et hoc bene congruit doctrinae D. Thomae⁴, qui, loquens de lege, ait: *Si vero sit subitum periculum, non patiens tantam moram ut ad superiorem recurri possit; ipsa necessitas dispensationem habet annexam, quia necessitas non subditur legi*. Idem dicendum de voto, quod est quaedam lex particularis, et cujus obligatio non urget, tali periculo imminente.

LimittUo, Sed notat Holzmänn cum Palao quod licentia negata tum excuset, cum est debita tam ex parte religiosi quam praelati; non autem si solum ex parte praelati, ita ut subditus non habeat jus ad concessionem licentiae.

34. — Quinta Quaestio est: *An valeat religiosus ex licentia dare aliquid alicui, quem si scivisset superior, licentiam non concessisset?*

Respondent Molina^a et de Alexandris¹ tunc videndum in quanam dispositione sit superior. — Nam si praesumitur quod ipse licentiam omnino revocaret, tunc licentia non valet. Secus autem dicendum, si praesumitur praelatus non velle revocare, licet ab initio licentiam negasset si rem scivisset. — In dubio autem praesumitur pro validitate actus, id est licentiae datae; intellige, si non possit superior adiri.

35. — Sexta Quaestio est: *An votum paupertatis possit per consuetudinem abrogari?*

¹ Tr. 16, diip 3, punct. 23, num. 10. — ² De Praec. partitai., n. 610. — ³ Cap. 4, § 3, qu. 6. — ⁴ 1. 2.°, qu. 96, art. 6, corp. — Holxm., loc. cit. — Palans, loc. dt. — Loc. dL, qu. 7, — ^a Cap. 4, § 1, qu. 16. — ^a Cap. II, § 1, qu. 11.

cap. 2, § 7, i. f., ad consuetudinem non aludit; concordat nihilominus, dicens religiosos posse etiam chartis lusoriis ludere ob honestam causam, « modo non adsit scandalum nec praeceptum religionis in contrarium ».

34. — a) Molina, l. r. 2, disp. 209, n. 2 et 3, de casu simili loquitur, scilicet de eo qui aliquid gratuito alicui donat, ob causam existentiam at non subsistentem.

Negant communiter doctores quoad substantiam; affirmant vero quoad modum. Talis autem consuetudo justa praesumitur, quando ipsa passim practicatur a religiosis etiam timoratis, et scientibus ac non contradicentibus praelatis, cum facile contradicere possint. — Ita de Alexandris¹.

36. — Septima Quaestio est circa moniales: *An abbatissa habeat bonorum sui monasterii acimmisratioaem?*

Resp. Habet quidem, si non obest regula aut consuetudo.

Caeterum non potest concedere licentiam donationes immoderatas faciendi; ut de Alexandris² cum Sanchez. — Sed bene ipsa potest elargiri in eleemosynas bona superflua, etiam sine consensu aliarum; potest, sed non tenetur superflua in eleemosynas dispensare, si ea applicet in augendo ecclesiam, vel habitationem, vel redditus monasterii, ut monasterium plures moniales alere possit, vel ut melius servetur vita communis: prout tenet de Alexandris³ contra alios. — Superior autem in dispensando bona suis subditis, debet respicere necessitates, non dignitates personarum neque proprium commodum; ut Peyrinuse⁴ cum de Alexandris⁵.

Potest abbatissa in rebus modicis contractus per se inire; sed in gravioribus requiritur consensus capituli, ex cap. *Ea noscitur, de his quae fiunt a praei.* ^b, praesertim si recipiantur pecuniae ad mutuum, quae postea non applicentur in utilitatem monasterii: aliter enim monasterium non remahet obligatum; ut Tapia, Bordonus, de Alexandris⁶. — Interveniens tamen consensu abbatissae et capituli, saltem quoad maiorem partem vo-

Sanch., Decal., lib. 7, cap. 19, num. 42 et 44. — ² Cap. II, § 1, qu. 23. — ³ Loc. cit., qu. 13. — *Carol Tapia*, in authent. *Jngroxit*, v. *Sua*, cap. 18, n. 9. — *Bordon.*, Vanar, resol. 53, qu. 8, n. 49. — ⁴ Loc. cit., qu. 16.

36. — ^a) Laurentius de Peyrinis, *torn.* 2, qu. 1, cap. 7, n. 2, dicit abbatissam, haud secus ac praelatum, non in sui ipsius, sed in subditarum utilitatem et commodum constitutam esse.

Cap. *Ea noscitur, de his quae fiunt a praei.*, hic dtatur a Cajet, de Alexandris, qu. 14; sed negat Lancum validam esse praesentationem a praelato factam, nisi facta sit

calium, monasterium debet stare contra-ctui, ex cap. 2, de ord. cognit.

An autem valeat remissio debiti aut renuntiatio legati, facta ab abbatissa et capitulo?

Affirmant probabiliter, justa causa intercedente, Sanchez^d, Lugo^d, etc., apud de Alexandris. — Sed non minus probabiliter ipse de Alexandris¹ cum Bonacina^e, Molina[%] etc., negant; quia non possunt moniales laedere monasterium, quod jam acquisivit jus ad rem. Et ideo dicunt ^f non posse abbatissam et capitulum alienare bona immobilia monasterii (sive mobilia pretiosa quae servari possunt); neque ea locare ultra triennium; neque transigere super bonis jam monasterio incorporatis, nisi res sit litigiosa vel praejudicialis; neque illa oppignerare, nisi urgeat necessitas et non sit tempus adeundi S. Congregationem; neque super iis imponere censum sive hypothecam (de Alexandris² cum Novario^{<4} Quaestanta¹ et aliis); neque recipere pecunias ad cambium cum solutione lucri cessantis (ex decreto S. Congr. 8); neque alienare

De Alexand., cap. II, § 1, qu. 17. — ¹ Loc. cit. — ² Cap. 11, § 1, qu. 18. — ³ S. Congr. Concil., 21 Man. 1626, apud de Alexandr., loc. cit.; cfr. Peyrin., de Privill. regular., in conit. 8 Urbani VIII, num. 2; Petra, tom. 4, in consto. Bened. XII, n. 25; cfr. etiam pro alia « imih declar. Pal-lottini, v. *Regulares*, § 3, num. 96. — ⁴ Loc. cit. — ^a Loc.

etiam de consensu capituli aut majoris ejus partis.

^o) Ex cap. *Cum dilectus, de ord. cognit.*, seu rectius ex Glossa in diet, cap., quae, ad v. *Ipsius dolum*, dicit dolum abbatis, cui totus conventus consenserit, ecclesiae nocere.

^{dl} Sanchez et Lugo citantur utique a Cajetano de Alexandris pro debiti remissione; et revera Sanchez, loc. cit., n. 109; Lugo, disp. 3, n. 168, loquuntur de restitutionis condonationem propter male expensa a religioso; quam a superiore fieri posse dicunt, quando praelatus summam illam donare potest ex rebus conventus, et adest justa condonandi causa.

^h) Bonacina male citatur a Cajetano de Alexandris; nam in *Tract. var.*, disp. 2, punct. 2, n. 33, Bonacina asserit probabilius sibi videri, praelatum posse valide legatum ecclesiae relictum repudiare, non servata solemnitate requisita ad bonorum Ecclesiae alienationem; peccare tamen contra justitiam. — Molina pariter a de Alexandris non citatur ad rem; siquidem, tr. 2, disp. 368, n. 12, quaerit de legati repudiatione « absque solemnitate et consensu capituli ».

greges, vel boves ad culturam agrorum monasterii necessarios; bene vero fructus gregum. Suarez^{*}, de Alexandris⁴.

Excipitur tamen, si res non excedat valorem viginti quinque scutorum mone-tae Romanae, et alienatio sit in evidentem utilitatem monasterii; vel si res sit monasterio inutilis. — Vide alia apud de Alexandris^{*}.

Potest etiam abbatissa instituere beneficia et capellanas conferre, quoad titulum tantum et possessionem: non autem quoad potestatem ecclesiasticam; ut Gonzalez, Felinus, etc., cum de Alexandris¹. — Ita etiam, licet non possit ipsa clericos suos suspendere, potest tamen ab eis auferre titulum et possessionem beneficiorum: qua ablatione posita, censetur Papa auferre etiam jus spirituale. Ita de Alexandris cum Pasqualigo. — Potest etiam abbatissa cum justa causa amovere capellanum, adhuc invito patrono. Vide l. De Alexandris⁰.

37. — « Resp. 11°. Religiosus voto Ca-stitatis obligatur, ut abstineat se ab omni voluntaria delectatione venerea,

ne fici a et capellanuK

Votum castitatis* ad quid obli-

dt., qu. 18 et 19. — *Hicronym. Gofualex*, in re- 8 Cancellar., clow. 22, num. 11. — *Fclin.*, in cap. *Dilecta Alia*, de nutjorit. et obedient., num. 1. — ² Cap. 11, § 1, qu. 8, — *Cajetan. dt Alexand.*, loc. dt., qu. 9. — *Pazjualigo*, Observat. in Lauretum de Franchi#, n. 741. — ³ Cap. 11, § 1, qu. 9, v. C.

^f) Scilicet de Alexandris et alii quidam auctores quos ipse dt; sed qui non reteruntur hic a S. Alphonse.

Novarius et QuaranU dtantur a Cajetano de Alexandris pro ultimo asserto de census aut hypothecae impositione; quod utique habent Novarius in *Singular. juris canon. conci* 23; QuaranU, *Sum. Bullarii*, v. Alienatio rerum Ecclesiae, n. 17, loquentes de rebus Ecclesiae in generali. Addo tamen Novarium videri ex errore citatum; siquidem de Alexandris eum dt ex Ventriglia, v. Alienatio, § 2, n. 7, ubi reperitur Navarrus, non Novarius. — Navarrus autem idem tenet ac auctores citati, in suo *Comment. de Alienat. rerum eccl.*, n. 1 et n. 2.

^h) Suarez, de Relig., tr. 3, lib. 2, cap. 27, n. 18, negat posse alienari absque Sedis Apostolicae consensu *gregem integrum* ovium aut similium rerum se moventium, quae fructiferae sunt, et immobilibus bonis communi aestimatione aequiparantur ».

^{tf} S. Alphonsus in hoc tractatu non distinguit votum solemne a simplici voto pauper-tatis; hodie tamen omnino facienda est ista

«interna et externa: proindeque si quis
« contra castitatem peccet, duo peccata
« admittit, luxuriae et sacrilegii. Lessius
« et Laymann l ». — [Et probabilissime
peccat etiam contra bonum commune, si
periculum sit quod per suum peccatum
religio infametur. Salmant. * cum Pelliz-
zario, Diana a], etc.].

ciAucum. Ad maiorem autem tutelam castitatis

introducta est *clausura*, non solum mo-
nialium, sed etiam religiosorum, qui non
possunt e monasterio egredi sine licentia
superioris. Ita ex constitutione Clemen-
tis VIII quae incipit: *Nullus, etc.* (apud
Cherubini '), ubi sic habetur: *Nullus e
conventu egredi audeat, nisi ex causa et*

Lfss., lib. 2. cap. 41, dub. 9, n. 77. — * Lib. 4, tr. 5, cap. 8,
n. 1. — 1 Tr. 15, de Sutu teligio cap. 6, n. 26. · *Pclliolar.*,
tr. 4, cap. 3, num. 64. — * Bullar. Rom., lom. 3, conn. 60
Clement. VIII; habetur etim in Bullar. Rom. Mainardi,

*cum socio, licentiaque singulis vicibus im-
petrata... a superiore: qui non aliter eam
concedat, nisi causa probata, sociumque
exituro adjungat, non petentis rogatu, sed
arbitrio suo, neque eumdern saepius. Licen-
tiae vero generales exeundi nulli omnino
concedantur.*

Sed hic quaeritur *quale peccatum sit
egredi sine licentia.*

Communiter doctores (ut ait Sporer ' Erf
cum Pellizzario, Lezana, etc.) dicunt ex «p7<r
genere suo id esse mortale, quia consue-
tudo omnium religionum fert ut tales
egressus tamquam graves culpaē semper
puniantur. — Censent tamen rationabiliter <2.
Anacletus8; et Sporer § cum Navarro b], 'r "

conitit. 242, data 25 Julii 1600, pro ord. Servorum B. M. V.,
§ 12. — 1 Supplicm. docal., cap. 2, n. 158. · *Prilie.*, tr. 5, cap. 6,
n. 10. - *Lrsana*, Sum., tom. 1, cap. 16, n. 2. — * Jub can.,
lib. 3, tit. 35, de Statu monachor., § 2, n. 69. — * Loc. dt.

industria aut labore comparaverit, ut sunt
stipendia, eleemosynae pro ministeriis, con-
cionibus, fructus ex lectionibus, libris, etc.
Haec enim omnia, non religioso, sed mona-
sterio sunt acquisita.

37. - °) Diana, *part. 3, tr. 2, resol. 69*,
absolute tenet peccatum contra castitatem in
religioso esse contra bonum commune, nisi
peccatum istud semel aut bis tantum admit-
tatur.

*) Auctores a Sporer allegantur pro sen-
tentia quae in generali asserit violationem
clausurae esse per se veniale tantum, secluso
scilicet contemptu et praecepto superioris
Quod profecto tenent Navarrus, *Comment. 4,
de ReguL, n. 35*; Barbosa, *in Trid., sess. 25,
de regular., cap. 4, η. 3*; Miranda *Man.,
tom. 1, qu. 32, art. 2, concl. 2*. — Navarrus
tamen ct Miranda addunt mortale etiam esse,
quoties fit cum notabili scandalo vel damno
monasterii. — Pellizzarius vero, *loc. cit., n. 11*,
dicit futurum esse veniale, quando « duo reli-
giosi per communem januam sine licentia
exirent modo solito, paulo post redituri »;
mortale vero fore, « si fugiat occulte vel quasi
violenter, invito praelato ad vagandum per
aliquod tempus, idque etsi tempus non sit
valde diuturnum, ct vagatio non sit ad pec-
candum mortaliter, maxime si id fiat cum
scandalo ac infamia sive religiosi sive reli-
gionis, quae gigni solent ex tali fuga ». —
Denique Lezana, v. *Clausura*, citat, a Sporer,
id non habet; sed in *Sum., tom. 1, cap. 16,
η. 2*, ait: Religiosus « ex suo monasterio sine
licentia superioris egrediens, graviter peccat
ct saepius mortaliter, nisi parvitas materiae
egressus solum inducat culpam venialem ». Et
n. 3: * Maxime, inquit, hoc verum est, lo-
quendo de egressu nocturno a monasterio

Barbosa b], Miranda *, Pellizzario b] Le-
žana et communi, contra Suarez f], non
peccare graviter religiosum semel vel ite-
rum exeuntem de die sine licentia: nisi
hoc agat ex contemptu vel cum scandalo.
Secus vero dicendum de nocturno et fur-
tivo egressu.

Quoad excommunicationem autem ob
violationem clausurae regularium vel mo-
nialium, vide dicenda *de Censur., Lib. VII,
ex m. 221.*

38. - « Resp. 111°. Religiosus, ex voto
« Obedientiae, obligatur ad omnia quae

« superior praecipit secundum regulas et
« constitutiones ordinis, sive directe et
« expresse, sive indirecte et implicate. Et
« quidem, si praecipiat *in virtute sanctae
« obedientiae, in nomine Domini nostri
• Jesu Christi*, vel simili forma, tenetur
« obedire sub mortali, quia intendit obii-
« gare quantum potest; sub veniali autem,
« si alia forma utatur, vel sub nullo: quod
• consuetudo in Societate Jesu approbavit
« — Vide S. Thomam ', Silvestrum, San-
« chez ', Lessium a, Laymann * ».

Notandum quod, nisi praelatus man-
datum explicet, v. gr. dicens: *Jubeo prae-
cipio etc.*, subditus non tenetur obedire.
Ita Salmant.5 cum Suarez, Pellizzario, etc.
— Et, dicente praelato: *Jubeo, praeci-
pio, etc.*, nec etiam tenetur subditus obe-
dire sub gravi, ut docent Sanchez cum
Medina, Vasquez, Suarez; et de Alexan

1 2- 2". qu. 101. — *Silv. it. v. Rtlitie IV*, qu. 6. —
1 Decui., lib. 6, cap. 1, a n. 5. — · Lib. 2, cap. 4L dub. 9,
num. 74. v. *Tortio*. — · Lib. 4, tr. 5, cap. 9, n. 1 et «eqq.
1 Tr. 15, cap. 6, num. 47. - *Suar.*, de Relig., tr. 7, hb. 10,
cap. 4, num. 8- *Prillo.*, tr. 4, cap. 4, num. 29. — · Dead.,
lib. 6, cap. 4, n. 26, 30 et 43 *Parthol Mrdina* in l- 2-.,
qu. 96. art. 4. 2 regula Silvestri. · *Vasq.*, in l-
disp. 158, cap. 3, a num. 20; el cap. 4, num 35. Swur.,

sine licentia.... propter periculum infamiae,
scandali ct detrimenti castitatis, quod ex tali
egressione nocturna oriri potest».

c) Suarez a Sporer citatur, quasi sit con-
trarius iis qui dicunt esse veniale per se; at
rc quidem vera Suarez, *de Relig., tr. 8, lib. 1,
cap. 6, n. 6*: « Haec obligatio, inquit, ex genere
suo talis est, ut contra illam possit mortaliter
peccari, ex eo solum [scii, secluso contemptu..J
quod materia in illo genere gravis sit ». Et
ait esse grave peccatum in eodem casu ac
Pellizzarius. Deinde *n. 7*, Suarez addit: « Cen-
seo etiam esse gravem materiam hujus trans-
gressionis quemcumque nocturnum exitum

dris °; — nisi addatur: *In nomine Domini
Jesu Christi*, vel: *m virtute obedientiae*;
vel nisi addatur poena excommunicatio-
nis, non solum ferendae, sed etiam latae
sententiae; ut dicunt Navarrus, Vasquez
et alii, cum de Alexandris.

39. - « Porro, quae indirecte pertinent
« ad regulam, Silvester et quidam alii
« ampliant ad illa quae faciunt ad plenio-
« rem ejus observationem. — Sanchez
• tamen arctat ad res valde necessarias,
« sine quibus regula commode servari ne-
« quit; alioqui enim superior quasvis cor-
« poris macerationes praecipere posset:
• ordinantur enim ad pleniorē observa-
« tionem regulae,—Laymann', Lessius ° ».

40. - « Unde resolves:

« 1°. Non tenetur subditus obedire in
« iis quae sunt, vel *contra* regulam (nisi
« superior in ea possit dispensare, et legi-
• tima causa dispensandi subsit) ». [Hinc
constandum est, praelatum dispensasse
sine causa, ut non tenearis obedire; prout
Salmant!l cum Pellizzario >, Peyrino et
communi]; — « vel *supra* regulam, ut
« essent magnae macerationes (nisi in poe-
« nam, vel ad obligationem votorum neces-
« sariae), vel ut acceptet episcopatum ». [Ita
Salmant. u cum communi Vel ut ac-
ceptet beneficium curatum aut simplex
(Salmant. l.); vel ut eat ad infideles cum
manifesto periculo vitae aut servitutis
(Salmant. l4 cum aliis). Tenetur tamen ac-

In qaibai
subditu te-
neatur obe-
dtre.

In quibut
non tenea-
tur.

loc. cil., n. 11 — * Cap. 6, § 1, qu. 13 et 14. — *Ataw* ·
Man., cap. 23, n. 53. · *Vasq.*, in 1— 2-., disp. 150, cap. 5,
n. 40 et seqq. · · Cap. 6, § 1, 9«· H· — SiA<s/.. v *Rt
ligio VI*, qu. 6 — *Sanch.* Decal hb. 6, cap. 2, n. 9. —
· Lib. 4, tr. 5, cap 9, n. 2. — · Lib. 2, cap. 41, n. 75. —
u Tr. 15, cap. 6, η. T2. *Peyrix.*, tom. 1, qu. L cap. b.
v. *Dico tertio*. — M Loc cit., n. 77 u Loc. cit., n. 78. —
u Loc cit , n 73.

furtivum et sine licentia, etiamsi alias ex fine
non sit ad peccandum mortaliter ·. Denique.
n. 9, asserit posse veniale lien ex materiae
levitate: quod explicat eodem modo ac Pelliz-
zarius.

40. - Pellizzarius, *tr. 4, cap. 4, n. 72*,
opinionem hanc insinuat, dicens superiorem
id praecipere posse, quando habet facultatem
ct causam dispensandi, * cum praesumi possit
dispensare, idcoque illi obediendum est ». At
n 124, dicit licitum esse obedire praelato prae-
cipienti contra regulam, « quandoei [religioso]
constaret illum habere potestatem dispensandi
super iis, et non aliter».

cepure munus intia ordinem, si praelatus praecipiat (communiter Salmant. '): etiamsi praecesserit pactum in contrarium, quia pactum rejicitur tamquam turpe; ut de Alexandrie * cum S. Thoma*]. « Diana 3 « et alii sex; — vel *infra* regulam, scilicet « cet vana (nisi praecipiat ex causa quae « sit secundum regulam, v. gr. ut obedientia « exerceatur). — Nec refert quod regulae jubeant in omnibus obedire; id enim « non de obligatione voti, sed obedientiae « perfectione intelligitur. — Ita Suarez, « Sanchez 4 et Laymann . ».

An autem *religiosus teneatur obedire praelato praecipienti quod assistat infirmis infectis morbo contagioso?*

Praeceptam serviendi peste infecti, quando obliget.

Quando non obliget

Resp. Affirmative, si infirmi sunt religiosi ejusdem sui monasterii vel ordinis; quia hoc pertinet ad bonum commune ipsius communitatis, ut ipsi inter se invicem sibi subveniant. Secus, si infirmi sunt extranei: nisi deesset qui ipsis Sacramenta necessaria ministraret; quia tunc debent postponere vitam temporalem salutis spirituali proximorum «A — Ita Sanchez ., Palaus ', Elbel *; et Sporer . cum Cajetano ., Lezana, Rodriguez et communi.

41. - « 2°. Si regula ordinis sub peccato « obliget, ajus transgressio est contra vo-

1 Tr. 15, cap. 6, n. 79. — 1 Cap. 6, § 1, qu. 10. — . Part. 6, tr. 8, retol. 33. — Suar., tr. 7, hb. 10, cap. 8, num. 5. — † Decal., lib. 6, cap. 2, n. 15 et 16. — . Lib. 4, tr. 5, cap. 9, n. 2. — 4 Decal., lib. 6, cap. 2, a n. 56. — ' Tract. 16, diwp. 4, punct. 4, n. 7. — ■ Suppl. decal., cap. 2, n. 163. . Leaana, Sum., tom. 1, cap. 4, num. 19. . Rodri^., Quaesi. regul., tom. 3, qa. 31, art. 3 et «eqq. — Valent., in 2 2°, di»p. 10, qu. 4, punct. 5, v. Hate atierHo. — » Loc. cit., cap. 1, a n. 5; et cap. 4, n. 6. — Vasq., in 1- 2°, diip. 162, cap. 4,

« tum, et sacrilega. Ratio, quia talis re- « gula non est minus praeceptiva quam « vox superioris; et subditus promittens « observationem regulae, eo modo quo « ipsa intendit, se obligare censetur. Proin- « deque Carthusianus v. gr. carnes edens, « vel Franciscanus feria sexta non jejunans, « et contra obedientiam et contra tempe- « rantiam peccat. — S. Thomas Va- « lentia, Sanchez®, Vasquez, Rodriguez « Laymann °, fcseobar, etc. ».

42. - « 3°. Si regula sub peccato non « obligat, transgressor illius non peccat « contra votum obedientiae. Ratio, quia « talis regula non continet proprie prae- « ceptum; sed tantum est ordinatio seu « monitum obligans tantum ad poenam, si « imponatur.— S. Thomas, Laymann", etc.

« Hinc nec transgressio illius ex ratio- « nabili causa et bono fine, seu ex motivo t- « virtutis facta (v. gr., si extra tempora taB « loquatur cum socio ut moestum conso- « letur), est peccatum. — Erit tamen ve- « niale, si ex negligentia, torpore animi « aliove inordinato affectu fiat: (Ita S. Thomas **, Sanchez l3; et Laymann l4 cum Vasquez et Valentia] « quem ut plurimum « concurrere, adeoque raro omni culpa « vacare, putant Valentia, Sanchez et « Suarez. — Qui addunt, quod si quis fre-

n. 16. — w Lib. 4, tr. 5, cap. 9, n. 6. — Escob., Compend., tr. 6, cxAm. 7, num. 61, v. Ordinis recula (al., cap. 3, num. 66.) — S. Thom., 2 2°, qu. 186, art. 9, ad 1 et 2.— Loc. dt., n. 7. — « Loc. cit., ad 1. — u Decal., lib. 6, cap. 4, n. 14 et 15. — 14 Lib. 4, tr. 5, cap. 9, n. 8 et 9. . Vasq., m 1- 2°, disp. 158, cap. 3, num. 16. Valent., in 2- 2°, disp. 10, qu. 4, punct. 5, v. L — Valent., loc. cit., punct. 5, i. f. — Sanch., Decal., hb. 6, cap. 4, n. 15, v. i. — Suar., dc Relig., tr. 8, lib. 1, cap. 3, a n. 12.

b) S. Thomas citatur hic pro ratione adjecta, quod scilicet votum obedientiae se extendit ad omnia quae in regula sunt: quod utique S. Thomas habet in 2a 2a', qu. 186, art. 5, ad 4.

c) Sanchez, Palaus et Rodriguez excipiunt religiosum tam tenui utentem valetudine, ut illud munus cum multo majori contagionis periculo esset obiturus quam alii, a quibus posset infirmo subveniri; sicut etiam religiosos egregiae conditionis, quorum vita esset valde utilis communi religionis bono.

d) Sanchez et Rodriguez hic etiam omnino eximunt ab obligatione Sacramenta ministrandi, monachos quorum institutum non est vitae activae.

*) Elbel, part. 5, confer. 18, de Profess.

regul., u. 624, negat generaliter superiorem posse subditis praecipere ut infectis contagiosa lue assistant, « nisi talem assistentiam exigat vel bonum commune monasterii vel religionis, vel nisi regula ad hoc obliget».

f) Cajetanus, Opusc. toni. 3, tr. 9, in generali docet subditum religiosum teneri « obedire ad serviendum aegris, etiam infectis epidemiae morbo ». Et videtur illud asserere de solis infirmis ejusdem religionis seu ordinis.

41. - « J S. Thomas, in 2, dist. 44, qu. 2, art. 3, ait religiosum « ex obedientiae voto » obligari solum ad ea quae ad regulam pertinent.

b) Rodriguez, Quacst. regul., tom. 1, qu. 26, » quidquid falso dicat Busenbaum, contrarium omnino tenet, uti Laymann, loc. cit.,

Trwp. ii» ftpa obù/ua wbpaxi viobiavi ti.

Seen MO ftpJi HOB fill

jw-r

taB

e, ...

un

> *

ir»t»crtv
ujfirtqorn»
f. α eoo-
*M<o4int.

Ne»a bU'
tsa q̃a
et qeot.
us obii-
n»t.

. quenter et quasi per consuetudinem re-
. gulam transgrediatur, religiosam disci-
« plinam graviter perturbet, eaque ex cau-
• sa in periculo expulsionis se constituat,
« peccet mortaliter. — Laymann ', San-
« chez * ».

43. - « 4°. Etsi capitulares novum sta-
« tutum condere possint, quo ipsi alique
« postmodum professionem edituri obli-
« gentur; ante tamen professi, qui in illud
« non consenserunt, eo non obligantur, si
« ad regulam ordinis non directe nec indi-
« recte spectet. Laymann . — Nisi tamen
« statutum fiat in capitulo generali vel sal-
« tem provinciali (juxta cujusque ordinis
« institutum), concurrente majore parte
« suffragiorum, et non sit regulae dif-
« forme. (Vide Escobar †. Ratio, quia
• quod omnes tangit, ab omnibus debet
« approbari, juxta *reg. 29, in 6°*.

« Addunt Laymann et Sanchez ex Sil-
• vestro, et Azor 5, Lessius ., nec Ponti-
« ficem posse religiosos cogere ad arctio-
« rem vivendi rationem quam instituti
• prima forma postulat. Quia obligatio obe-
• diendi, etiam Pontifici, provenit ex voto
« quod factum fuit secundum proprium
' regulae institutum. — Si tamen regulae
• reformatio necessarium medium esset
« ad ordinis conservationem, ad eam prae-
« latus cum capitulo, multoque magis Pon-

1 Lib. 4, tr. 5, cap. 9, n. 9. — • Decal., hb. 6, cap. 4, num. 18. — ' Loc. dt., num. 10. — 4 Tr. 1, exam. I, cap. 2, v. f. (*al*, cap. 2, num. 15). — *Laym.*, loc. cit., num. 10.— *Sanch.*, loc. dt.. cap. 2, n. 22. *Silvtsf.*, v. tfr/fcto f, qu. 6. — • Part. 1. Hb. 13. cap. 11. qu. 19. — • Lib. 2. cap. 41, n. 74. — *Silvest.*, loc. cit. — ' Loc. cit., n. 75. — *Sanch.*, Decal., lib. 6, cap. 2, num. 36. — ■ Lib. 4. tr. 5,

animadvertit; scribit enim: < Caetera omnia praecepta [regulae S. Francisci], exceptis praeceptis de castitate, obedientia et paupertate, minime inter solemnia vota esse computanda, sed solum esse praecepta Minoribus tradita, instar praecepti jejunii quadragesimalis Christianis per Ecclesiam impositi ».

44. - Dionysius Cartusianus (de Alexandras per errorem allegat Cajetanum\ *in 4, dist, 38, qu, 2, v. Insuper*; Turrecremata, *catis, 17, qu, 1, § Quod autem, v. Ad ₪*, *n. 12*, loquuntur de eo qui interpretative professus est, et dicunt cum ad tria substantialia teneri; nec vero eum obligandum videri ad alias observantias, quae ex praelatorum dissimulatione jam urgere cessarunt.

b) Salmant., *tr, 15, cap 6, u. 82*, afferunt sententiam affirmantem, pro qua citant au-

< tifex illos cogere potest, quando ad hoc
« se implicite quisque obligasse censetur.

« Silvester, Lessius 7, Sanchez, Laymann

44. - Quaeritur: *au religiosi teneantur obedire praelatis reformantibus regulam collapsam?* — Certum est quod, postquam regula per legitimam consuetudinem relaxata est, quamvis primi religiosi peccarint, secundi tamen non tenentur eam observare; ut fuse probant Salmant., et docent Sanchez 10, etc., ac de Alexandras 11 cum Cajetano % Turrecremata Palacio, etc.

Sed Dubium est: *si regula reformetur a capitulo generali, an professi teneantur obedire?*

Affirmant de Alexandras 11; et Salmant. b) cum Corduba, Pellizzario b), Suarez b) (citantque etiam Laymann, Vasquez, Azorium et Sanchez: sed non bene c>; nam Laymann est pro secunda sententia, ut infra, et citat pro se Vasquez, Azorium et Sanchez). Ratio hujus primae sententiae est, quia religiosi regulam profitentes, eam ut primitus institutam profitentur; unde saltem parati esse debent ad illam servandam, quando de ea instauranda tractatur. — Excipiunt tamen: nisi religiosus tempore professionis expresse intenderit non se amplius obligare quam ad illam regulam sic relaxatam'λ

cap. 9, Π. — • Tr. 15. cap. 6, nam. 80; et tr. IL cap. 6. η. 39. — * Loc. dt.. cap. 2, n. 26. — n Cap. 1, t 2, qu. 3 - *Mich. de Palac.*, in 4. dm. 38, diip. I, coocl 4, v /sUs ifi/ur. — « Cap. L § 2. qu. 4. — *Corduba, Exponi in pcr refuL FF. Minorum*, cap. 10. qu. 2. punctu 6; et cap. 2, qu. 15, punct. 3. — *Laynt.*, lib. 4 tr. 5, cap. 9, num. 12. v. *Quacitio 4*, et n. 13.

ctores, praeter Suarezium et Pellizzarium; ipsi vero *n. 83*, tenent mediam sententiam: affirmativam nempe, si religionis disciplina prolapsa est per consuetudines; negativam vero, si relaxatio per Pontificis privilegium inducta fuerit. — Eamdemque sententiam tenent Pellizzarius, *tr, 1, cap. 5, n. 25 ct 27*; et Suarez, *tr. 7, hb. 10, cap, 8, n. 16 ct seqq.*

<> Saltem quod ad Laymann et Vasquez attinet. — Azor autem et Sanchez tenent primam sententiam, quidquid dicat Laymann.

d) Eamdemque limitationem apponunt Azor, *loc. cit.*; et Sanchez, *loc. cit.*, *n, 39*, cui etiam idem Sanchez aliam addit, *n. 38*, scilicet: « Nisi professus tempore regulae collapsae sit ita delicatus, ut viribus destituatur ad novam regulae instauracionem sustinendam ; tunc enim cum illo dispensandum est

Relaxa-
lio legitime
praescripta
excuMt.

Reforma
lio capituh
generali»
pro feiBoa
probabili-
ter obUpit.

Forte probabilium eo non obligat.

Alii vero, ut Palaus, Laymann cum aliis, ut supra, ac Sporer dicunt non minus probabiliter, ut loquitur [Continuator] Tournely *f*), et forte probabilius, religiosos ad id non teneri: nisi reformatio appareat medium necessarium ad ordinis conservationem, nempe si cum praesenti observantia paucissimi ad perfectionem religiosam pervenire studeant, vel si cum scandalo saecularium vivant, ut expediret potius religionem dissolvere quam ita continuari. — Ratio, quia is qui professionem emittit, potius censetur juxta praesentem statum regulam profiteri quam juxta pristinum institutum <A

Ait autem Laymann ³ cum Lessio et Sanchez, posse praelatum ob aliquam publicam necessitatem ad tempus imponere aliquam austeritatem, puta jejunium, etc. — Immo addunt Sanchez, Silvester [§] Vega et Vasquez, apud Salmant. [†] praelatos posse edere nova statuta, quando essent necessaria ut vota essentialia et alia religionis statuta serventur.

Praelatu» praecipient actu» inter no».

45. - « 5°. Etsi consuetum non sit nec « consultum, ut praelati sub peccato praecipiant actus internos: probabile tamen « est fieri posse; ut docent Laymann, Sua-

¹ Tr. 16, ditp. 4, punct. 4, num. 11. — ² Lib. 4, tr. 5, cap. 9, num. 13. — ³ Loc. cit. ⁴ Ltss., cap. 41, num. 75. ⁵ Sanch., Decal., lib. 6, cap. 2, n. 45. — Sanch., loc. cit., num. 36. ⁶ Vasq., in l. 2, ditp. 154, cap. 4, num. 25. ⁷ Tr. 15, cap. 6, n. 82. — Laym., loc. cit., n. 4. — Suar., de Legib., Ub. 4, cap. 12, l. f. — Solus, de Jure et Jure,

« rez, etc. — Ratio, quia verisimile est « quod aliqui religiosi ad id se obligare « intendunt, cum se quasi holocaustum • Deo tradant ».

46. - Quaeritur hic: *quot peccata committit religiosus contra obedientiae praeceptum agens?*

Sotus, Ledesma, Laymann ^e, Tamburini, etc., apud Salmant. ⁵, dicunt unum [£] peccatum committere contra votum obedientiae, quia tantum ex voto tenetur obedire. — Contradicunt tamen probabilius Salmant. ^e cum Suarez, Pellizzario, Palao, etc., qui tenent committere duo peccata: unum contra religionem ratione voti; aliud contra virtutem obedientiae, quam de se debet religiosus praelato suo ratione promissionis, et traditionis factae de seipso in professione, ob quam per se etiam sine voto, tenetur legitimo superiori obedire ^b).

47. - « Quaeres: an subditus teneatur « obedire, si dubitet utrum sit res licita « quam praelatus jubet, vel justa causa « imperandi?

« Resp. 1°. Communiter teneri; quia ^{s m} « tunc melior est conditio supenons, qui ^r « est in possessione potestatis praecipendi:

lib. 7, qu. 2, art. 3, ad 1. - Prfr. dr Lcdesm., Sum., de Sacram. Poenit., cap. 18, concl. 6, v. Circa hoc idem, Atcan. Tamhur., de Jure abbatum, tom. 3, di»p.3, qu. 6, n. 11. ² Tr. 15, cap. 6, n. 100. — ³ Loc. cit., num. 101. ⁴ Suar., de Relig., tr.7, lib. 10, cap. 6, n. 3. ⁵ Pelluar., tr.4, cap. 4, num. 146 ⁶ Palaus, tr. 16, disp. 4, punct. 1, n. 3.

ut ad religionem similem illi collapsae, in qua professus est, transeat ».

*) Sporer, *Supplent, decal., cap. 2, n. 161*, primae sententiae adhaeret.

f) Contin. Tournely, *de Statu et Oblig. relig., cap. 2, art. 3, v. Quaeres 3*, de sententia quae eum teneri affirmat scribit: « Tumor, nec certe minus probabilis opinio».

t) Addit tamen Laymann: « Cum autem plerumque accidat, uti experientia nos edocet, si ordo aliquis a fundatoris sui institutis ac praeceptis recedat, paulatim ad deteriora tendere, cum Ecclesiae et ipsorum maxime religiosorum spirituali detrimento; ideo plerumque professi reformationem regulae collapsae factam a majore parte capituli, multo magis a Summo Pontifice, acceptare tenentur ». Et hic subdit: « Quae est sententia Vasq..., Azorii..., Sanchez ».

Silvester, v. Religio VI, qu. 6, concedit capitulo facultatem aliquid addendi, quod sit necessarium ordinis conservationi; et regu-

lam arctiorem reddendi, « quantum ad statutum reformans regulam antiquam, vel conferens ad pleniorum ejus observantiam ». — Vega, *Sum. nueva, part. 2, cap. 86, cas. 22*, concordat, loquens de Papa et capitulo generali.

46. - a) Laymann a Salmant. male citatur pro hac priori sententia; potius enim adhaeret sententiae quam S. Alphonsus probabiliorum existimat; loquitur autem *loc. cit., n. 6*, de casu quo regula aliquid injungit, quod aliunde nullo praecepto praescribitur, et dicit juxta aliquos duplex esse peccatum in hujus praecepti violatione: peccatum scilicet contra obedientiae votum et contra eam virtutem, cujus intuitu regulare statutum editum fuit. « Idemque (subdit) de praecepto superioris, sub utraque ratione obligare volentis, docent. Et est probabilis haec sententia».

h) Palaus tertiam malitiam ibi reperit, nempe « adversus veritatem et fidelitatem debitam ob promissionem in ipsa traditione

« in dubio autem nemo spoliandus est jure quod habet. Nec dicas, subditum etiam esse in possessione libertatis, cum habeat debitum parendi.

« Resp. 2°. Non teneri, si grave damnum obediendo timeat. Ratio, quia in dubio favendum est reo, eique de cujus damno agitur. Etsi enim subditus non sit in possessione libertatis, est tamen in possessione juris, quo potest se a periculis rebus conservare. — Lessius, Sanchez et aliique ».

Quaeritur Γ. *Utrum subditus, dubitans an res praecepta sit licita, vel ne, possit et teneatur obedire?*

Videtur negare Adrianus apud Lessium*, dicens: *Nullus dubitans de actu, an sit mortalis an non, licite obedit, ipso sic dubitante*. Idemque tenere Vasquez et Rodriguez % refert Palaus “λ

Sed communis et certa est sententia opposita, quod subditus, licet dubio perseverante non possit obedire, cum omnino sit illicitum operari cum dubio practico (quod tantum ait Lessius intelligere Adrianum, et facile idem intelligunt Vasquez et Rodriguez): tenetur tamen eo casu dubium deponere, et sic potest et debet obedire. — Ita Glossa in cap. *Ad aures 6, de*

temp, ord., v. *Obedientiam*, ubi dicit: *Si vero dubium sit praeceptum, propter bonum obedientiae (subditus) excusatur a peccato, licet in ventate sit malum*. Azor’, qui ait hanc sententiam esse *omnium communi consensione receptam*, Cajetanus 4, Lessius ., Silvius 4 Cabassutius’, Continuator Tournely ., Anacletus ., Palaus 10, Sporer ’’, Holzmann ’’, Elbel ’’, Salmant. 14; Sanchez ’’ cum S. Bonaventura, S. Antonino, Innocentio Hostiensi % Abbate, Paludano, Soto, Navarro, Toletus, Molina, Valentia, Sà, Silvestro, Angelo, Armilia et innumeris aliis.

Probatur I°. Ex Deut. xvn, 8, 10, ubi sic habetur: *Si difficile et ambiguum apud te judicium esse perspexeris...., facies quodeumque dixerint qui praesunt loco, quem elegerit Dominus*. Item ex can. *Quid culpatur, caus. 23, qu. 1*, ubi dicitur subditus posse obedire, *si quod sibi jubetur, vel non esse contra Dei praeceptum certum est, vel utrum sit, certum non est*. To posse autem non quidem denotat libertatem, sed honestatem operandi, nempe non laedi praeceptum de cujus transgressione subditus dubitat. — Idem confirmat S. Bernardus’’, ubi: *Quidquid vice Dei praecipit homo, quod non*

Ltis., lib. 2, cap. 41, n. 76. — 1 Decal., lib. 6, cap. 3, num. 24. — *Adrian.*, Quodlib., qu. 2, punct. 2. ht. D. . Loc. dt. - *Ltss.*, loc. cit. — ■ Part. 1, lib. 2, cap. 19, qu. 9. — . Sum., v. *Brillum*; el tn 2- 2-., qu. 169, art. 2, ad 4, ad dub. 2. — . Lib. 2, cap. 41, n. 76. — . In I- 2-., qu. 19, art. 5, quaer. 8, cond. 2. — 1 Lib. 1, cap. 21, n. 17. — . Part. 2, de Statu et Oblig. relig., cap. 2, art. 3, qu. 5, reap. 2. — . Tr. 1, de Consc. diet 8, num. 34 — » Tr. 1 (disp. 3, punct. 13, num. 3. — u Supplem. decal., cap. 2, n. 161, — 11 De Praec. panic., n. 690. — “ Part. 1, confer. 6, de Conic, dub., n. 172. — 14 Tr. 15, cap. 6, n. 67. — u Decal., lib. 6, cap. 3, num. 8 - S. Bonav., in 2, ditt. 39, art. 1,

qu. 3, i. f. Cfr. Spccul. ditapl. part. I. cap. 4 S. Anton. part. 3, tit. 16, cap. I, § Q. v. *Sicundo modo . Tfrtio. AMoa Panormi/an.*, tn cap. *Skut 29*, de jurejurand. n. 16. - *Paiudan.*, tn 4, ditt. 19, qu. 4, v. f. v. *Si autom ut dubium*, et di»t.36. qu.2. art. 2. pott cone14 n. IL de Secreto, membr. 3, qu. 2, concl. 1. . Aauxz in can. A mis autem, de poenit., dht.7, n. 114. *Telit.*, ltb. 8. cap. 7 v. *Quartum*. . *Molina*, de Just, el lure, tr. 2 disp. IIII concl. 3. . *Valent.*, in I- 2 disp. 2. qu. 14, punct. 4, qu. 4 v. *Peculiariter*. Sd, v. *Bellum*, η I. . *Sitars/.. \ Ok.tontia*, qu. 2. . *Angel.*, v. *Obedrentia*, n. 6 . *Armtllu v ONdientia*, n. 4. — ” De Praec et Dispendat , cap. 9, η. 21

inclusam». Quod videtur parum differre (si quidem ab ea differat) a secunda malitia quam exponit S. Alphonsus.

47. - a) Palaus, tr. 1, disp. 3, punct. 13, η. 1, auctores istos allegat, quasi absolute affirmant posse subditum eo casu non obedire; at falso. Nam Vasquez, in *latM 2ar, disp. 66, cap. 9, n. 51*, expresse docet oppositum, et tenet sententiam quam S. Alphonsus communem et certam appellat. — Idemque tenet Rodriguez; nam licet in *Sum., part. 2, cap. 9, η. 3*, neget subditum in hoc dubio obedire posse, « quando ex ejus obedientia timetur majus periculum»; itemque n. 4, quando dubitat . probabilissime creditur esse mortale»;

at certe n. 5: « Si sit dubium probabile ex utraque parte, inquit, et varietas opinionum gravium doctorum, potest subditus) in *Tract, ordinis judicialis, cap. 7, n. 12*, didi debere), praecipiente praelato, facere contra propriam opinionem, dummodo intelligat quod obediens in hoc casu non peccat ».

Azor utique concordat; sed cap. 17, qu. 9, ait: «Opus esse ut judicet superioris sententiam esse probabilem, sicut etiam necesse est, ut existimet sibi jus esse juxta superioris sententiam agere; nam alioqui contra conscientiam delinquet».

Innocentius, in cap. Sicut 29, de jurejur., n. 1, i. l. ; Hostiensis» in *Sum, lib. 5,*

sit tamen certum displicere Deo, haud secus omnino accipiendum est quam si praecipiat Deus. Ipse enim Christus Dominus dixit: *Qui vos audit, me audit.* (Luc. x, 16). Et Apostolus (Hebr. xin, 17): *Obedite praepositis vestris, et subjacete eis.* — Item, in constitut. Societatis Jesu sic S. Ignatius praescipit: Obediendum in omnibus, ubi peccatum non cernitur; id est (ut in *Declarationibus*) *in quibus nullum manifestum est peccatum.* Sic pariter habetur in regula Fratrum Minorum (apud Elbel): Obediendum *in omnibus quae... non sunt contraria animae et regulae.* Idem docuit B. Humbertus¹, ubi: *Nisi... aperte sit malum quod a superiore praecipitur, sic accipiendum est, ac si a Deo praeciperetur.* Item B. Dionysius Cartusianus² scripsit: *In dubiis... an sit contra praeceptum Dei, standum est praecepto praelati; quia etsi sit contra Deum, attamen propter obedientiae bonum non peccat subditus.* Et idem docuit prius S. Bonaventura³.

Probatur 2°. Ratione. Quia superior est in possessione praecipendi; unde ab ea non est exspoliandus, nisi constet quod res praecepta sit illicita. Confirmatur: quia, si in cunctis dubiis de bonitate actionis praeceptae possent subditi se eximere a iugo obedientiae, utique nulla communitas bene regi et consistere valeret. Hinc D. Bernardus⁴ merito objurgat religiosos, praecepta superiorum discutientes, dicens: *Porro imperfecti cordis et infirmæ prorsus voluntatis indicium est... haerere ad singula quae injunguntur, exigere de quibusque rationem;* quoniam expedit profecto magis omnino non fuisse, quam nostros permanere: nam qui

voluerunt sui esse, utique sicut dii scientes bonum et malum, facti sunt non solum sui, sed etiam diaboli. — Neque hic currit regula pro subdito, quod in dubio melior sit conditio possidentis; nam, cum ipse jam se subjecerit potestati praelati, in dubio possessio stat pro superiore habente jus praecipendi.

Hinc infertur I. Quod si diversae adsint opiniones probabiles circa rem praeceptam, quod sit licita vel non, subditus non tenetur obedire; ut communiter docent Sanchez⁵, Azor⁶ et Salmant.⁷ cum Valentia, Pellizzario, Lezana, Villalobos, Salas, Corduba et Prado⁸ contra Lessium, Diana⁹, Sancium ac Palaum¹⁰, qui probabilem vocat eorum sententiam, sed fateatur contrariam esse communem, aitque semper in praxi consulendam.

Nec obstat dicere quod superior non habet jus imperandi quod illicitum est; ^c M et ideo cum praecipit rem probabiliter illicitam, probabiliter nequit eam praecipere: ergo probabiliter nec tenetur subditus tunc obedire. — Nam argumentum hoc claudicat ex duplici capite. Valeret enim argumentum, si praelatus rem illam praeciperet ut probabiliter illicitam; sed nos dicimus quod eo casu rem illam praecipit, non ut probabiliter illicitam, sed ut probabiliter licitam: et ideo licite imperat, ac proinde subditus tenetur obedire. Praeterea, quamvis tunc sit probabile quod praelatus non possit rem illam praecipere, cum sit probabiliter illicita; non ideo est probabile quod subditus non teneatur obedire. Esto enim superior non habeat jus praecipendi id quod certe injustum est, habet tamen jus praecipendi id quod probabiliter est justum, vel quod

¹ *Conslit. Societ. JdiH*, part. 3, cnp I, n. 23; pari. 6. cap. 1^a in *Declarat.*, lit. B. — *Rc%*. *FF. Minor.*, cap. 10. *Elbel*, part. 5, confer 18, de *Profe regul* num. 612. — ² *Specui thegio* hb. 5 part. I. cap. I. — ³ In 2. dht 39, qu. 8. i L — ⁴ *Specui ditciplin.* pan 1. cap. 1, — ⁵ D< *Praec. et Ditpenaau*, cap. 10. num. 23. — ⁶ *Decal*, hb. 6. cap. 3, n. 6. — ⁷ *Part. I*, hb. 2, cap. 19, qu. 9. — ⁸ *Tr.* 15,

cap. 6, n. 67. *Vatent.*, in 2. 2. dnp. 7, qu. 3^a punct. 2, v. *Et haef ffitidm.* *Pcttioxar.*, tr. 4. cap. i, num. 49. *Ectana*, Sum., torn 1, cap. 4, num. 26. *Vitiat.*, part. I, tr. I diff. II. n. 3. *Katas*, in 2^a, tr. 8, sect. 8, n. 76. *Corduba*, *Qamar*, lib. 3, qu. 9. /><<, hb. 2, cap. 41, num. 76. *Joan Sanch.*, *Select.*, diip 'ft, n. 32. *Tr. I*, disp. 2, punct. 6 n. 5

tit. de Poenitent., v. *Quid de rapina* (sicut et Cajetanus et Sà, // a.) dicunt subditum co casu posse obedire.

¹⁰ Prado, *cap. I, qu. 7, § 8, n. 42*, utique sic tenet, si opiniones sunt aequae probabiles, si vero « manifeste probabilius » esset rem

praeceptam illicitam esse, negat *n. 35* teneri, secluso scandalo et per se ad obediendum.

Diana, *part. 2, tr. 13, resol. 10*, affert quidem opinionem communi oppositam; ipse vero non recedit a sententia quae S. Alphonso probatur « Tu, inquit, sequere primam opi-

certum non est esse injustum; idcirco subditus tenetur ei obedire in omni re quae vel est probabiliter justa, vel quae non constat esse injusta.

Eωστ ii
ii' pribi'
iiud· Hinc recte deducitur quod subditus tenetur obedire praelato, etiamsi res praecepta prot)abiiiius ej videatur illicita (quid quid dicant Salmant.1; cum ipsi ~~idem~~ - trarium aperte asseruerint, dicendo praelatum habere jus imperandi quod vel est probabiliter justum, vel quod non est certe injustum). — Ratio, quia jus possessionis quod habet superior praevalet omni opinioni contrariae quae non habet rationes convincentes, fundantes certitudinem moralem: juxta dicta *de Conscientia, Lib. I, n. 35*, cum Lugo, Palao, Roncaglia, Sporer et aliis; utque tenent in praesenti casu Busenbaum f); et Laymann · cum Vasquez Corduba * ac Miranda A Et idem docet Sanchez 4, ubi non dubitavit se retractare a diversa opinione quam olim tenuerat A

Infertur IF. Quod subditus, etiamsi habeat unicam opinionem probabilem quod

1 Tr. 15, cap. 6, n. 70. — ■ Loc. cit., n. 67. — Lmç o. de Just, et Jure, diip. 17, n. 93. - Palaus, tr. 1, diip. 3, punct. 2, n. 11. · Roncaglia, tr. 13, qu. 2, cap. 2, qu. 3, resp. 2. Cfr. notam b ad lib. i, n. 35. - Spärer, tr. 1, cap. 1, n. 76. — 1 Lib. 1, tr. 1, cap. 5, § 2, n. 11. — « Decal., lib. 6,

res praecepta sit illicita, et nulla sibi appareat probabilitas de illius honestate, adhuc tenetur obedire; ut dicunt idem Palaus i); et Sanchez4 cum Suarez J), Silvestro J), Angelo ii, Valentia i), Tabiena i), Sayro », Salas », Rosella », et Corduba. — Ratio, quia, dum non constat de turpitudine actionis, praelatus habet jus praecipendi omnia quae ipsi licita videntur, quamvis subdito illicita appareant, cum praelatus (ut diximus) non est exspoliandus suo jure imperandi, nisi constet quod res praecepta sit illicita. Idque patet ex cap. *Inquisitioni, de sent, excom.*, ubi sancitum fuit, quod conjux habens tantum probabilitatem, non autem certitudinem, de nullitate sui matrimonii, tenetur reddere debitum alteri qui adhuc possidet jus petendi.

Hoc autem quod dictum est de dubio honestatis rei praeceptae, dicendum etiam est in dubio an praeceptum excedat potestatem praelati, vel an sit supra regulam; ut docent Sanchez4; et Salmant? cum Azor l, Valentia, Corduba, Villalobos k), Salas, etc.

Item, si sit unice pro bebUe em illicitum.

Item, in du bio an excedat potestatem praelati.

cap. 3, n. 6. — * Loc. cit., lib. 6, cap. 3, o. 6. · Corduba, Quaeitiooar., lib. 3, qo. 9. — · Decal., lib. 6, cap. 3, n. 4, — 1 Tr. 15, cap. 6, n. 67. · VaUul., in 2 2., diip. 7, qa 3. punct. 2, v. Ei hate quidtm. Corduba, Qaaesüooar., hb. 3, qu. 6. · Salas, in 1-· 2 tr. 8. »ecl 17, a. 152.

nionem [earn scilicet quae asserit teneri ad obediendum], tamquam communioem et probabiliorem ».

f) Vide verba Hermannii Busenbaum hic supra, initio w. 47.

*) Vasquez, in P» 2 disp. 62, cap. 6, affirmat in generali subditum posse ac debere obedire, « contra propriam opinionem... praeposito praecipienti partem minus tutam, quando praepositus etiam praecepto suo sequitur opinionem probabilem ».

Corduba et Miranda satis perspicue opinionem hanc insinuant. Corduba enim in *Quaestionar., lib. 3, qu. 6*, dicit obediendum esse, « ubi... non constat praelatum injuste praecipere »; et qu. 8: « Dummodo non constet valde probabiliter eos (praelatos) errare ». — Miranda pariter, *Man., tom. 1, qu. 26, art. 5*, obediendum esse ait: « quotiescumque subditus, conveniente inquisitione facta, certificari non potest de aliqua re ».

O Scilicet Sanchez, in *Decal., lib. 6, loc. cit.*, loquitur expressis verbis de praesenti casu. At *ibid., lib. 1, cap. 10, n. 9*, exposuerat principium quo nititur praesens resolutio, nempe: possidens bona fide, nihil restituere tenetur, etiamsi magis propendeat rem esse

alienam; ibi retractans quod *de Matrim., lib. 2, disp. 41, n. 19*, docuerat: restituendam scilicet partem, pro ratione majoris illius propensionis.

1) Auctores isti, praeter Sanchez et Corduba, qui expressis verbis doctrinam hanc tuentur, eandem innuunt, et quidem perspicue, dicentes obediendum esse, quotiescumque subditus non est certus de rei praeceptae injustitia; el sunt Suarez, *de Censur., disp. 4, sect 6, n. 6*; Silvester, v. Conscientia, *quaer. 4*; Angelus, v. Conscientia, *n. 2*; Valentia, in *2am disp. 7, qu. 3, punct. 2*, v. *Tertio sequitur*; Tabiena, v. Conscientia, *n. 4*; Sayrus, *Clav., lib. 1, cap. 12, n. 4*; Salas, in *Auw 2ae, tr. 8, sect. 8, n. 77*; Rosella, v. Conscientia, *n. 1*. — Palaus tamen, *tr. 1, disp. 2, punct. 6, n. 3*, asserit subditum debere judicare practice probabilem superioris opinionem, et subdit: « Hoc autem judicium existinant supradicti DD., non debere subditum desumere ex eo quod superior siU; sed quia aut subditus scit ab aliis doctoribus illud ut probabile haberi, vel superiorem doctum et prudentem esse, qui nisi probabiliter ductus, rem illam non praeciperet ».

v Azor, *part. 1, lib. 2, cap. 17, qu. 9; et*

Kon une
tur obedire
in re vaide
dtmciill

Limitant vero communiter doctores praefatam sententiam; et dicunt subditum non teneri obedire 1°. Si res sit valde difficilis et molesta; quia tunc difficultas operis simul cum opinione probabili quod res praecepta sit illicita, vel quod praeceptum excedat potestatem superioris, praevallet illius possessioni. — Ita Busenbaum ut supra, et Lessius % Palaus 7; ac Salmant. * cum Soto, Lopez, Medina 1, Hurtado, Prado, Pellizzario 0 et communi.

icendo.ii
periculum

Limitant2°. Quando subditus obediendo exponeret se vel alterum periculo gravis incommodi subeundi in vita, fama, honore aut bonis. Ita Lessius 8, Sanchez4, Palaus 7, Holzmann 1, [Contin.] Tournely 7, Elbel-; et Salmant. cum Soto, Bafiez, Hurtado, Ledesma, Prado, Rodriguez et Pellizzario. — Ratio, quia subditus non tenetur tunc se privare jure suo certo quod possidet circa talia bona magni mo-

1 Tr. 1, disp. 3, punct. 13, n. 18. — 2 Tr. 15, cap. 6, n. 68. 3 Sotus, de Secreto, membr. 3, qu. 2, concl. 1. 4 Ludov. Lo- f, Instruet, conic., part. 1, cap. 56, qu. 1. 5 Thomas Hurtados, Resol. mor., tr. 3, cap. 1, n. 28. 6 Prado, cap. 1, qu. 7, § 4, n. 20. — 7 Lib. 2, cap. 41, n. 76, v. Advarte. — 8 Decal., lib. 6, cap. 3, num. 24. — 9 Tr. 1, disp. 3, punct. 13, n. 16. — 10 De Praec. particul., num. 590. — 11 De Actib. hum., cap. 7, art. 2, v. Porro supponimus, n. 4. — 12 Part. 1, confer. 6, de Conse. dubia, num. 173. — 13 Tr. 15, cap. 6, n. (fl. 1. Sotus, de Secreto, membr. 3, qu. 2, concl. 2 et 3. 14 Bahts, in 2. 15 2., qu. 69, an. 2, dub. 2. 16 Thom.

cap. 19, qu. 9; et Villalobos, part. 1, tr. 1, diff. II, n. 3, indistincte a Salmant. allegantur; hi vero non habent quod eis in praesenti attribuitur.

1) Busenbaum, Lessius, cap. 41, n. 76, v. Advarte; pariterque (etsi pro hoc etiam casu a Salmant. allegantur) Bartholomaeus Medina, in Ia. 2ar. qu. 19, art. 6, v. Ex his principiis; Pellizzarius, tr. 4, cap. 4, n. 72, de gravi damno loquuntur.

m) Sanchez, loc. cit., n. 7, in generali negat esse obediendum, « si daretur opinio probabilis dicens in aliquo casu non teneri subditum obedire superiori ».

n) Salmant. multa hic simul exponunt, auctoresque indiscriminatim citant; sed Thomas Hurtados, Resol. mor., tract. 3, cap. 3, resol. 28, n. 148, casum praesentem silentio praetermittit.

o) Prado, cap. 1, qu. 7, § 1, n. 2 et seqq., ita sane tenet; sed n. 5, limitat suam doctrinam, dicens esse obediendum, si probabilius sit latum esse praeceptum, vel non esse dispensatum, etc.

p) S. Alphonsus de opinione circa promul-

menti, ne superior privetur sua possessione, quae in eo casu est aliquo modo incerta.

Sed dubitatur 7. An subditus teneatur obedire, quando probabiliter opinatur praeceptum non esse impositum, vel esse abrogatum ?

Resp. Negative; ut communiter docent Sanchez et Salmant. 10 cum Hurtado 8, Prado 9, etc. — Immo dicendum quod in dubio de impositione praecepti, nulla est obligatio parendi: nisi constet illud fuisse impositum 11.

Dubitatur 2°. An teneatur subditus parere, si dubium vertat, utrum qui praecipit sit legitimus superior ?

Negant Vasquez, Salas, Diana, etc., apud Salmant. 11; quia (ut dicunt) eo casu dubitatur etiam de possessione superioris. — Sed verius dicendum cum Lessio u, Cabassutio 18, [Contin.] Tournely 14, Sanchez 7 et Salmant. 7, quod subditus tenetur

Hurtad., tr. 3, cap. 1, a n. 23. 2 Pptr. Ltdtsma, de Statib., cap. 4, concl. 8, dub. 4, v. ZX<o 3, et v. A asta difficultad. 3 Prado, cap. 1, qu. 7, § 6, n. 29. 4 RodriA., Sum., part. 2, cap. 9, num. 3; et Quaest. regular., tom. 3, qu. 19, art. 4 et 6, i. f. 5 Ptiliasar., tr. 4, cap. 4, n. 72. — 6 Tr. 15, cap. 6, n. 63. — 7 Vasq., in 1. 2., disp. 62, cap. 6, i. f. 8 Salas, in 1. 2., tr. 8, sect. 8, num. 78. 9 Diana, part. 4, tr. 8, resol. 8. 10 Tr. 15, cap. 6, n. 64. — 11 u Lib. 2, cap. 41, n. 76. — 12 Lib. 1, cap. 21, num. 17. — 13 M De Statu et Oblig. relig., cap. 2, art. 3, quaer. 5. — 14 Decal., lib. 6, cap. 3, n. 29. — 15 Tr. 15, cap. 6, n. 65.

gationem et circa abrogationem praecepti hic eodem modo loquitur, tamquam una eademque foret quaestio de utraque. Et ita quidem sentiebat S. Doctor in prioribus sui operis editionibus (dubium enim istud in 2 jam editione habetur), cum scilicet suum morale systema nondum perfecisset. At certe haec non amplius consentanea sunt iis quae inde a 6° editione, post perfectam systematis elucubrationem tenuit; et distinctione omnino utendum est, ne S. Doctor videatur sibi contrarius esse. — Praeceptum de cuius promulgatione datur opinio probabilis non obligat, nisi probabilitas unice se teneat ex parte promulgationis, vel nisi sit certo probabilius illud esse latum (Lib. I, n. 54, 68, 74); contra vero, si probabilitas sit ulrinque aequalis, praeceptum est dubium, proindeque nequit obligare (Lib. I, n. 27, 56). — Quodsi autem opinio versetur circa praecepti abrogationem, et utrinque datur probabilitas, de abrogatione non constat; et cum praeceptum tunc possideat, non desinit obligare; si vero sit unice probabile vel certo probabilius praeceptum esse abrogatum, ita ut quadam certitudine morali praesumi possit

tunc obedire, si communiter ille habetur ut superior V; quia stante tali communia aestimatione ex una parte, et probabilitate quod ipse legitimus sit superior ex alia, supplet Ecclesia jurisdictionem, ex leg. Barbarius, (I., de off. praetor. Eo igitur casu non erit tantum probabile, sed certum quod ille sit superior. Secus, si communiter non habeatur ut talis; quia (ut ait Cabassutius 1) tunc in dubio melior est conditio subditi suam libertatem possidentis.

48. — Quaeritur 2°. An religiosus valide voveat sine sui superioris licentia ?

Negant Paludanus, Valentia, Angelus, Rosella; quia religiosus per votum obedientiae privavit se voluntate. — Sed verius Navarrus, Cajetanus, Sotus, cum de Alexandris et aliis, dicunt bene posse religiosum vovere quae non repugnant regulae aut praecepto praelati, neque obsequio illi debito. Quare possunt emittere vota personalia, vel circa res praeceptas, et etiam non praeceptas a regula, si a regula vetitae non sunt

Potest tamen superior prohibere subditis ne voveant ipso inconsulto; ut apud de Alexandris 3 ajunt Suarez et Barthol. a S. Fausto. Qui autem probabiliter dicit valere aliter vota emissas, non obstante hoc praecepto e; quandoquidem materia sit Deo grata, quamvis modus Deo non placeat.

49. — Quaeritur 3°. An religiosus teneatur obedire praelato praecipienti revelare secretum sibi commissum ?

Resp. Tenetur, si aliter damnum eveniret monasterio, aut alii tertio, sive ipsi

1 Lib. 1, cap. 21, n. 17. — 2 Ralud., in 4, diff. 38, qu. 3, art. 1, concl. 7, (n. 11). 3 Valant., in 2— 2., ditp. 6, qu. 6, punct. 6. 4 Anxill., v. Votum II, n. 8. 5 Rosalia, v. Votum II, n. 14. — 6 Navar., Man., cap. 12, n. 69. 7 Capstan., Sum., t. 1. Votum, cap. 3, poit med. — 8 So/mj, de Juit. et Jure, lib. 7, qu. 3, art. 1, dub. 3. 9 Confer., montal., cap. 6, § 1, qu. 4. — 10 Loc. cit. 11 Suar., de Relig., tr. 6, lib. 3, cap. b, num. 25. 12 Barthol. a S. Fausjo, Thesaur. relig..

abrogatio, praeceptum desinit obligare. Cfr. lib. I, n. 27; et n. 29, ubi tractat de probabili legis adimplentione.

Q) Salmant et Sanchez dicunt eo casu obediendum esse, si nempe superior sit in pacifica possessione; in quo dissentiant a Diana, negante loc. cit., obediendum esse, tametsi sit in pacifica possessione.

48. — o) Scilicet, qu. 24; «quando solus vovendi modus interdicatur ».

praelato; quia tunc, etiam sine praecepto, de se urget manifestandi obligatio, quae per secreti commissionem minime impeditur. Ita docent S. Thomas 4, S. Antonius 7, 4 Reginaldus, etc. — Secus vero, si absit damnum praedictum; quia tunc urget fidem servandi naturalis obligatio, quae per praeceptum praelati auferri nequit: ut S. Thomas 1. En verba S. Doctoris: Quandoque enim sunt talia quae... homo... manifestare tenetur; puta, si pertinent ad corruptionem multitudinis spiritualem vel corporalem, vel in grave damnum alicujus personae..., quod quis propalare tenetur vel testificando ve! denuntiando.... Quandoque vero sunt talia quae quis prodere non tenetur; unde potest obligari ex hoc quod sibi sub secreto committuntur: et tunc nullo modo tenetur ea prodere, etiam ex praecepto superioris.

An autem possit religiosus revelare secretum commissum, ad vitandum damnum proprium? — Negat de Alexandras e, cum Soto % Silvestro 1), etc. — Sed probabiliter affirmant communius Lessius, Laymann, Lugo Sporer, Roncaglia et alii plures, quos retulimus Lib. III, n. 971, v. 1. An autem.

50. — Hic operae pretium est videre, circa obligationem omnium votorum istorum, an religiosus, superveniente aliqua circumstantia notabili non praevisa, teneatur ad vota in professione emissas.

Loquendo de votis simplicibus (in Tract, de Voto, Lib. III, n. 226), diximus satis quidem probabilem esse sententiam,

lib. 2, qu. 23 et 24. — 2 2., qu. 70, art. 1, ad 2. — 3 Anton., part. 2, tit. 1, cap. 22, § 8, v. Si atdam. — 4 Rnar., Man., cap. 18, n. M. — 5 Raçin., lib. 24, num. 112. — 6 2. 2., qu. 70, art. 1, ad 2. — 7 Confer., monial., cap. 6, § 1, qu. 9. — 8 Lass., lib. 2, cap. 11, a num. 51. — 9 Leym., lib. 3, tr. 3, part. 2, cap. 5, num. 2, po med. — 10 Spcrrr, tr. 5, cap. 4, n. 46. u. — 11 Roncaglia, tr. 13, qu. 4, cap. 4, qu. 3, reip. 2.

49. — Scotus, in 4, dist. 21, qu. 2, concl. 5, Silvester, v. Confessio III, n. 13, et v. Secretum, § Secuulum, non satis perspicue tenent hanc sententiam, quam Silvester tamen videtur insinuare. Cfr. notas d et e ad n. 971 lib. III.

») Lugo, de Just, et Jure, disp. 14, n. 115 et 116, id sub quibusdam conditionibus concedit. Cfr. S. Alph., lib. III, n. 971, v. 1. An autem.

Veu re-
Ufiod line
licentia
waditi, in
valida Ju
in alio

Venn-
(taedam
valida 10q1.

Dyt...

PncUtui
pxot pro-
hibere ne
KTeit.

Licet
v clare
dim n c
propri
vitandam.

Adrecoien-
te circum
«Antia no-
va. vota
nmplida
non obh
pint.
Exciþian
cur vota ca-
-titatis et
religionis.

non esse obligationem implendi votum, si notabilis circumstantia superveniat, quae praevisa quis votum non emisisset. — Excepto voto simplici castitatis et religionis. Nam, licet Bonacina⁹ et Ledesma Leander ac Quintanadvenas, apud Salmant⁸ sentiant non teneri ad praefata vota eum qui illa emiseric agitatus stimulus carnis, cum evidenti periculo incontinentiae stante experientia lapsuum, si postea perseverent stimuli et pericula; quia (ut inquiunt) eo casu talia vota non sunt de meliori bono: — attamen melius dicunt Sanchez⁷, Pontius⁸; Salmant.⁴ cum Suarez, Laymann, Palao, Moya, Diana^h, etc., praefatam sententiam non esse practice probabilem; quia alias vix ullus esset casus quo praedicta vota firma remanerent: cum vix ullus inveniretur, qui, vel ob suam igneam complexionem, fragilitatem expertam, pravam consuetudinem, vel ob daemonis suggestiones, non ageretur stimulus camis, et facile sibi persuaderet non esse talibus votis obstrictum.

Loquendo autem de votis *solemnibus* emissis in professione religiosa vel in susceptione sacrorum Ordinum, omnino tenendum cum communi doctorum, quod

Ltandtr dt Mureta, Diiquebit. moral, in 1° 2°, lib. 2, diip 2, retol. 23, num. 3 et seqq. · Quintanad., tract. 9, tinfu. 12, nam. 4 et teqq. · 1 Tr. 15, cap. 6, nom. 32 — 1 Decal, lib. 4, cap. 8, num. 10; et de Matrim. lib. 7, dbp. 11, n. 9. — · De Mair., lib. 6, cap. 12, n. 2. — 4 Loc. cit., n. 35. · Suor., de Relig., tr. 6, lib. 4, cap. 19, n. 9. · Laym., lib. 4, tr. 4, cap. 2, n. 12. · Palaus, tr. 15, diip. 1,

50. - a) Bonacina, *disp. 4, de 2° Praec. decal., qu. 2, punct. 1, n. 26*, didt invalidum esse votum castitatis aut religionis, « factum ab eo, cui salubrius est matrimonium ob incontinentiam et lapsum in res venereas ». Putat tamen petendam esse dispensationem, ad evitanda multa incommoda. — Petrus de Ledesma, *Sum., part. 2, tr. 10, cap. 2, dub. 5, v. Dico 6*: « Si Petrus, inquit, sentiat se valde fragilem ad resistendum tentationibus camis, non tenetur servare votum quod emisit de intranda religione, si moraliter loquendo praeumat religionem plus ipsi damni quam profectus fore allaturam, sed debet petere dispensationem ejusmodi voti ».

b) Diana, *part. 4, tr. 4, resol. 102*, videtur utique sic tenere; quaerit enim: « An votum castitatis vel non nubendi factum a proclivi in venerem valeat ». Et refert opinionem Homoboni de Bonis, probabile existimantis

nullo modo vota praedicta irritari possunt (*J* ob quamcumque notabilem circumstantiam supervenientem, etiam non praevisam: modo non sit circumstantia versans circa substantiam votorum. Ita Sporer e, Roncaglia⁷, Sanchez⁷, Laymann Bonacina⁸, Holzmann⁷, Pichler¹⁰. Et idem dicunt, loquendo speciatim de solemnii voto castitatis, Sanchez cum Valentia⁷), et Salmant. ⁴. — Ratio, quia religiosus vel sacerdos in tali casu non consideratur ut persona particularis, cui melius tunc conveniat non esse voto obstrictum; sed ut pars et membrum communitalis Ecclesiae, cui praestat postponere suum bonum privatum bono communi. Nam alias innumera inconvenientia, scandala et perturbationes, cum ingenti damno Christianae reipublicae, procul dubio sequerentur.

Et idem omnino dicendum, ob eamdem rationem boni communis, pro votis quae emittuntur a viris aut mulieribus oblatis in aliquibus Congregationibus; maxime si addatur juramentum perseverantiae, prout fit in Ven. Congregatione Patrum Missionis S. Vincentii a Paulo, et in nostra minima Congregatione SS. Redemptoris. — Quia (ut diximus *Lib. III*,

punct. 8, § 5, n. 14. - *Moya*, tr. 2, diip. 1, qu. 1, n. 20. — • Tr. 3, cap. 3, num. 6. — • Tr. 8, qu. 2, de Veto, cap. 2, qu. 3, reap. 3. — • De Matrim., lib. 10, diip. 9, num. 18 et seqq. — • Diip. 4, de 2° Praec. decal., qu. 2, punct. 3, §2, num. 5. — • De Praec. decal., num. 411. — * Jui can., lib. 3, tit. 34, num. 5. — 11 Tr. 17, de Voto, etc., cap. 1, n. 44 et 45.

votum istud invalidum esse, cum ab eo sit factum cui, ob incontinentiam et in carnis peccatum lapsum, matrimonium salubrius sit. De quo Diana subjungit: « Sed tu cogita. Ego puto debere illum petere dispensationem ab episcopo, quam concedere potest, quia hoc votum altemativum est ».

*) Seu melius et congruentius cum auctoribus qui hic citantur: *Nulla modo irrita esse aut censeri*. Eodemque sensu loquitur S. Doctor in *Horn, apost., tr. 13, n. 19*: « Loquendo de votis solemnibus..., nullam circumstantiam, licet novam et non praevisam, posse unquam ab illis excusare ».

d) Laymann, *lib. 4, tr. 4, cap. 8, n. 5*. hoc praetermittit.

Sanchez, *Decal., lib. 4, cap. 8, n. 10*, de voto castitatis in genere; Valentia, *in 2° disp. 6, qu. 6, punct. 2, v. Sed oritur^{mi} Difficultas*, de simplici castitatis voto

m. 255, v. *Sed not. 3°*) hic intervenit contractus onerosus utrinque obligatorius; nulla enim circumstantia superveniens, etiam non praevisa, potest contractus onerosos irritos reddere. Unde, sicut Congregatio nequit oblatum dimittere ob circumstantias supervenientes (exceptis circumstantiis criminum), ita nec oblatus potest Congregationem relinquere.

Quaeritur hic: *an valeat licentia ab inferioripraelato concessa, quae a majori fuerit denegata*?

Probabiliter affirmant Holzmann⁷, et Croix⁸ cum Pellizzario. Ratio, quia superior major, denegando licentiam, minime reddit irritam potestatem inferioris. — Secus vero dicendum puto, si praelatus major positive prohibeat subdito exsequi rem petitam; quia tunc inferior nequit dispensare in mandato superioris.

Quid, *si praelatus major interdicat inferiori concedere licentiam pro aliqua re*? — Probabiliter adhuc dicunt auctores supra citati, quod si inferior licentiam concedit, valide concedit (quamvis illicite). Secus, si superior hujusmodi licentiam irritam declarasset.

Item advertatur hic quod habetur in Tridentino §: *Nec liceat regularibus a suis conventibus recedere, etiam prae-textu ad superiores suos accedendi: nisi ab eisdem missi aut vocatifuerint*.

51. - Circa autem obedientiam *monta-Hum*, praenotandum quod moniales ratione voti tenentur obedire *Γ. Summo Pontifici*. 2°. *Episcopo* loci, si non sunt exemptae; si vero sint exemptae, *praelato ordinis*, eodem modo quo sui religiosi illi obediunt. Etiam tamen exemptae tenentur obedire episcopo in iis in quibus ille se gerit tamquam delegatus Sedis Apostolicae, prout in observantia clausurae. 3°. Tenentur obedire *abbatissae* in iis quae ad regulam pertinent. — Sed de hac obedientia quam moniales debent episcopo et abbatissae, alia necessaria adnotare et discutere opus est.

1 De Praec. particul. n. 612. — 4 Lib. 4, n. 116 · *Pti-Huar.*, tr. 4, cap. 2, n. 416 et 436. — · Se 25, de regut, cap. 4. — *Solui*, in 4, dist. 20, qu. 1, art. 4, cond. 3. — *Caramuffi*,

haec docet. Potiori igitur ratione idem tenere censendi sunt de solemnii castitatis voto.

52. - Quoad obedientiam debitam *abbatissae*.

¶ Magna illa Quaestio hic occurrit: *an abbatissa possit praecipere monialibus in virtute obedientiae, obligando in conscientia*?

Prima sententia negat cum Soto, CabixtiM ramuel, etc. — Quia, ut dicunt, abbatissa iuTtuos non est capax jurisdictionis spiritualis exercendae; sed tantum ipsa praecipere dien⁴le valet quae spectant ad oeconomicam monasterii gubernationem.

Secunda tamen sententia affirmat: quam IttXU a. tenent Pasqualigo⁴ et undecim alii auctores apud ipsum; et his adhaeret de Alexandrie⁸. — Ratio, quia per votum obedientiae obligantur moniales ad obediendum omnibus suis legitimis superioribus. Legitima autem et vere superior dicenda est abbatissa in suo monasterio; cum enim Pontifex religionem approbat, approbat pariter inter moniales ordinem superioritatis et subjectionis: aliter, quomodo monasterium et observantia regulae servari potest? Quare, licet abbatissa jurisdictionem non possit exercere (ut certum est et commune); potest tamen, saltem tamquam ministra, exigere obedientiam per votum promissam circa res quae a regula sunt praeceptae, vel quae ad profectum monialium juxta regulam conveniunt. — Et haec secunda sententia mihi videtur absolute probabilior; cum talis obedientia videatur esse absolute necessaria ad observantiam regulae sustinendam: talis enim est in monasteriis observantibus praxis universalis.

53. - IP. Quaestio occurrit: *an possit abbatissa dispensare aim suis monialibus in regulis aut votis*?

Certum est quod abbatissa non potest auctoritativo modo dispensare quoad observantias religionis, nempe quoad jejunia, frangenda, ad edendas carnes, etc. contra regulam. — Sed bene potest dispensare ex commissione praelati; ut notant Lczana⁷, Tamburinius, cum de Alexan-

TheoL regul., di-p. 38, rcaol.6. — 4 Observat. in Lauretum de Franchi., n. 765. — a Confess. monial., cap.6, § 1, qu. 7. — *Afcnu. Tambur.*, de Jure Abbatissarum, disp. 32, qu. 8. n. 2.

S3. - *Lezana, Sum., tom. 1, cap. 26, n. 16*, sententiam hanc, quam refert, non reprobat.

dris '. Vel potest ipsa de se declarare aliquando, jejunium vel aliud praeceptum non obligare.

Circa vota autem monialium, pariter certum est non posse abbatissam in illis dispensare vel commutare (uti potest cum eis dispensare episcopus, vel praelatus regularis, si sint exemptae). — Sed conveniunt communiter doctores, quod abbatissa, ratione potestatis dominativae quam ob votum obedientiae habet supra suas subditas, sicut habent parentes super filios, possit irritare earum vota sive de re supererogatoria sive de re circa regulas; ut docent Navarrus^{b)}, Sotus ^{b)}, Tamburinius, Silvester ^{b)}, cum de Alexandris Et hoc, etiamsi votum fuerit transeundi ad strictiorem religionem; ut tenet Pasqualigo; et adhaeret de Alexandris^o contra Lessium ^{b)}, Pellizzarium ^{b)}, etc.

54. - Dubitatur autem: *an possit abbatissa irritare votum monialis emissum cum suo consensu?*

Negat Richardus “λ — Sed affirmant communius Silvester et Armilla aA Quibus adhaereo cum Tamburinio, Pasqualigo, de Alexandris⁴ et Salmant.: modo adsit justa causa; alias sine causa, peccabit, sed probabiliter non plus quam venialiter. Vide dicta de *Voto, Lib. III, n. 239, v. Certum.*

55. - Vota *novitiarum* non potest abbatissa irritare, sed tantum suspendere eorum executionem, si probationi officiant,

¹ Cap. II, § 1, qu. 4. — *Ascan. Tambur.*, de Jure abbatissarum, diep. 32, qu. 6. - · Cap. 11, § 1, q^o 5. — *Pasqual.*, Observat. in Lauret, de Franchis, num. 753. - · Loc. cit., qu. 5.— *Tambur.*, loc. cit. · *Pasqual.*, loc. dt., num. 756 et seqq. · Loc. cit., qu. 6. — *Salmant.*, tr. 17, cap. 3, num. (A. — · Loc. dt., qu. 7. — · Loc. dt., num. 770.

b) Quod de praelato regulari, vel de superiore in genere dicunt Navarrus, *Mau., cap. 12, h. 64; Sotus, de Just, et Jure, lib. 7, qu. 3, art. 1, v. De usu autem; Silvester, v. Votum III, qu. 3, et v. Votum IV, qu. 2; Lessius, cap. 40, dub. 13, u. 74 et 75; Pellizzanus, tr. 4, cap. 1, n. 109; hoc de Alexandris transfert ad abbatissam.*

54. - a) Quod Richardus de Mediavilla, in 4, dist. 38, art. 4, qu. 3; et Silvester, v. Votum IV, qu. 2, v. *Sextum*, asserunt de praelatis in universum; et Armilla, v. Votum, u. 12, de iis qui potestatem dominativam habent, id pariter de zMexandris transfert ad abbatissam.

ut Lessius et Silvester — Si vero vota emissa fuerint a novitia, dum adhuc erat sub potestate parentum, tunc dicit de Alexandris⁶, posse abbatissam ea irritare; cum ipsa tunc succedat in eamdem potestatem dominativam erga novitiam.

56. - Quoad autem obedientiam a monialibus episcopo debitam, plura alia adnotare oportet.

Notandum 1°. Quod moniales non tenentur obedire episcopo circa electionem officialium monasterii; cum haec electio omnino ad moniales spectet, ex decreto S. Congregationis a>, apud Pasqualigo ·. — Et praedictae officiales possunt ad nutum eligentium amoveri; ut statuit Tridentinum 7.

Notandum 2°. Quod episcopus potest abbatissam ab officio suspendere, casu quo ipsa episcopum non praemoneat de professione facienda a novitia; ex Tridentino 8.

Notandum 3°. Quod episcopus potest numerum monialium statuere, ut omnes admissae commode sustentari possint. Et hoc etiam in monasteriis exemptis: in his tamen debent intervenire etiam praelati ordinis. — Ita Salmant. e, ex Tridentino b) et constitui. S. Pii V et aliis declarationibus S. Congregationis.

Notandum 4°. Quod episcopus singulis annis tenetur visitare monasteria monialium sibi subjecta, per seipsum vel per vicarium cum suo speciali mandato. —

Habetur etiam ap. Pallottini, v. *Moniales*, § 1, n. 53. —

· Tract. 18, de Privilegiis, cap. 3, num. 14. · S: *Plus V*, constit. *Circa pastoralis*, de die 29 Maji 1666, § 7 et 8. Habetur in Bullar. Rom. Mainardi. · *S. Congr. Cone.*, vide Pallotini, v. *Moniales*, § 1, n. 49 et 60.

55. - a) Lessius, *cap. 40, dub. 13, u. 80*, loquitur de praelato; quod iterum de Alexandris transfert ad abbatissam.

Silvester, v. Votum IV, qu. 7, v. *Ter tium*, haec scribit; « Quando aliquis est novitius, excusatur a voto personali, puta juniorum et hujusmodi, non autem a reali, puta de dando eleemosynam ».

56 - a) Ita sane S. Congreg. Cone.; sed addit hanc limitationem: Ad Ordinarium scilicet spectare electionem officialium quae bona temporalia monialium ipsi Ordinario subjectarum administrant. Ita apud Pallottini. v. Moniales § 1, n. 55.

b) Tridentinum, *loc., cil., cap. 3*, ita sta-

Monasteria autem Pontifici immediate subiecta etiam ab episcopo sunt visitanda, sed auctoritate apostolica; exempta vero visitantur a praelato ordinis. Ita ex clem. *At-tendentes, de statu monach.* — Sed quoad observantiam clausurae, etiam monasteria exempta visitari debent ab episcopo tamquam Sedis Apostolicae delegato, ita ut nullo modo possit episcopus impediri; ex decretis S. Congregationis, apud Barbosa Et praesumentes impedire, post tres monitiones, excommunicationem ipso facto incurrunt ex dicta clem., ut supra. Vide de Alexandris

57. - Notandum 5°. Quod in actu visitationis, moniales ab episcopo interrogatae vel a praelato ordinis, tenentur veritatem aperire circa observantias regulae (ut de Alexandris § cum Texeda): etiamsi transgressionis sint leves; quia ordinarie ab istis incipit totius regulae relaxatio.

Excusant tamen Lezana *O* et de Alexandris ⁴ moniales a manifestando veritatem: l^{ft}. Si enmen sit emendatum. Ex quo inierunt, non teneri aperire alterius crimen ab annis plurimis (puta tribus, ut censet Mascardus) commissum; quia jam emendatum censetur. Et ob eamdem rationem, ordinarie ad denuntiationem semper est praemittenda correctio. (Sed de hoc vide dicenda infra *ex n. 240.*) — 2°. Excusantur moniales, si crimen sit occultum, et nulla praecesserit infamia vel indicium evidens. — 3°. Si constet praelatum nulum remedium fore adhibiturum; vel si sciant moniales crimen jam denuntiasse alias, a quibus illud audierunt: quia ad opus inutile nemo tenetur. — 4°. Si manifestatio vergat in damnum proprium. —

¹ De Off. et Potest. episc., nleg. 102, n. 7. Habetur etiam ap. Pallottini, v. *Episcopus*, § 19, n. 367 et aeqq.; et v. *Monasteria monialium*, § 2, n. 66 et »eqq. — ·Con-icas. monüd., cap. 6, § 4, qu. 3. — · Loc. du, qu. 6. · *Franc. Lopes de Textda*, Controv. theol. mor., tom. 1, lib. 1, tr. 3, controv. 9, dub. 1, n. 17. — · Loc. cit., qu. 6. — *Mascard.*, de Probationib., concl. 416, n. 10 — · Seas- 25, de regular.,

luit: « In praedictis... monasteriis et domibus tam virorum quam mulierum ..., is tantum numerus constituatur ac in posterum conservetur, qui vel ex redditibus propriis monasteriorum, vel ex consuetis eleemosynis commode possit sustentari; nec de cetero similia loca erigantur sine episcopi, in cujus dioecesi erigenda sunt, licentia prius obtenta ».

5°. Si crimen cognitum sit sub secreto naturali; excipitur tamen si crimen sit causa communis damni. (Sed haec vide fusius discutienda infra *ex n. 236.*)

58. - Quoad *confessorios* monialium ab episcopo approbandos, vide de *Sacram. Poenit., Lib. VI, n. 577.*

Sed hic libet alia utilia adnotare, 1° quoad *electionem* abbatissae; 2° quoad *privilegia* monialium et regularium.

I. DE ELECTIONE ABBATISSAS.

59. - Notandum 1°. Quod ex Tridentino⁸ non debet eligi abbatissa minor quadraginta annis, et quae octo annis post professionem laudabiliter vixerit: alias electio est nulla, ut ex declaratione S. Congr., apud de Alexandris⁴. — Immo alias, aliqui dicunt, moniales privari facultate eligendi pro illa vice; sed probabilius putat oppositum Passerini.

Casu tamen quo desit in monasterio quae talem aetatem habeat, ex eodem Tridentino potest eligi monialis habens triginta annos, et quinque professionis; vel alia ex alieno monasterio ejusdem ordinis; et etiam alieni ordinis: sed hoc non nisi cum assensu Sacrae Congr., ut notat Pasqualigo I. — Si vero adest jam in monasterio monialis quadraginta annorum (nisi ista sit vere inhabilis), nequit eligi alia etsi habilior, sine dispensatione Sacrae Congr; ut de Alexandris 4 ex decreto S. Congr.

Et hic notandum, quod, sicut abbatissa, sic et procurator monasterii debet in quocumque triennio mutari; ex alio decreto S. C., apud de Alexandris¹.

Notandum IP. Quod non possunt eligi in abbatissas illegitimae, infames; neque

cap. 7. — · Cap. 9, § 1, qu. 1. Cfr. etiam Pallottini, v. *Abbatissa*, § 2, n. 72 et 73. — *Passerini*, de Electione canon., cap. 40, num. 78. — *Trident.*, loc. cil. — · Observat. in Lauret, de Franchis, n. 660. Cfr. Pallottini, v. *Abbatissa*, § 2, n. 77. — · Loc. dt., qu. 2; cfr. Pallottini, v. *Abbatissa*, § 2, n. 73 et 74. — · Cap. 6, § 2, qu. 13. Cfr. etiam Pasqual., in Lauret, de Franchis, n. 772.

57. - Lezana, *Sunt., tom. 1, cap. 27, it. 2, v.f.*, omittit tertiam et quintam exceptionem; in secunda autem excusat moniales, si nulla praecesserit « suspicio probabilis », quae faciat < plenam aut semiplenam probationem ». Quartam exceptionem limitat: « Nisi quando delicta essent in grave damnum communitatis ».

Quomodo, in volis monialium.

Quid de otli» emic- m> cum *uo contenta.

Quid posait circa vota novitiarum.

Etiam, dau »srio, mo' eitteria exempta.

nihü j'xnt pricepen clrci «lt clotea f ftdihic

la visita t>xc. rao- males te scoter re- teüre de ftcit ut ob- KFTIQdae.

poult »*

Cuu* quibat excu- u>L,ra r- bbttaae.

PoteM k> tuere m menus b> nullora

Quo Uxe-i visitat ne nasurii monill-»

Qualitate» requisitae tn dt-fenda in ab-hatiseam.

corruptae, ut viduae (ex declarationibus S. C.): nisi corruptio fuerit occulta. Vide de Alexandris — Item, neque caecae aut surdae, ex can. *Hinc, § Caecus, dist. 49*, et cap. *Constitutionem, de verbor. signif., [in 6°]. Item de* muta dicunt doctores apud de Alexandris

Notandum III°. Quod ad electionem abbatisae non admittuntur conversae, sed tantum choristae professae. Suarez, Lezana, Tamburinius, de Alexandris 3.

Notandum IV°. Quod si qua monialis est in lecto infirma, ejus votum etiam est recipiendum, vel per scriptum sigillo munitum, vel per duas moniales a praesidente electionis deputatas. — Ita de Alexandris⁴ ex decreto S. C.

Notandum V^o. Quod si electio ob discordiam non compleatur, non potest praelatus praesidens dare suum suffragium, ut ex pluribus decretis S. C.; sed bene potest praefigere tempus ad electionem: quo elapso, ipse abbatisam deputabit. — Ita pluries declaravit Sacra Congr. apud de Alexandris .

Notandum VI°. Quod monialis quae jam suam dedit vocem, nequit amplius illam revocare: communiter doctores. — Cum autem electio fit per scrutinium, praecipit Tridentinum * quod vota secrete praestentur, notario et quatuor vel quinque assistantibus. Alias electio est nulla, ut dicunt Garcia [¶], Zerola, Rota et de Alexandris etiamsi aliter fiat ex ignorantia, ut Tamburinius et Riccius, ex decreto S. C. — Ad electionem autem

sufficit major pars votorum; ut Miranda, Rodriguez, etc. cum communi, apud de Alexandris⁸ (contra Tamburinium et alios, qui requirunt duas tertias partes).

Notandum VII°. Quod in electione abbatisae, ut praecipit Tridentinum’, praelati qui praesident debent esse extra claustra. — Putant tamen Pasqualigo, Miranda et de Alexandris ^{lo}, quod, urgente justa causa (puta, si timeantur rixae, etc., ut ait Miranda “) possunt tunc praelati claustra introire.

Proinde hic notandum quod in monasteriis non exemptis vel Sedi Apostolicae submissis praesidet episcopus. In exemptis vero, praelatus regularis una cum episcopo (ex constitutione Gregorii^{XV}): tunc tamen episcopus tantum assistit, sed vota non excipit. De Alexandris ” ex decreto S. Congr.

Facta autem electione, nisi aliud obstat, debet in eodem loco electio confirmari a praelato praesidente: scilicet ab episcopo, vel a praelato regulari in monasteriis exemptis, vel a Sede Apostolica, si monasterium illi sit immediate subjectum. Vide de Alexandris ^{l3} — Et haec confirmatio potest fieri etiam a praelato absente, et adhuc etiam extra dioecesim degente, ut tenet Pasqualigo, contra Tamburinium: nisi adsit oppositio; apud de Alexandris u. — Item, abbatisa nequit officium exercere ante confirmationem. Ipsa debet etiam benedici in ecclesia exteriori ab episcopo vel praelato regulari intra annum; alias privatur officio: talis autem benedictio

Ded». aur., part. 4, decl. 197, n. 7. — *Miranda*, de Monial., qu. 7, art. 4, concl. — *Rodrig.*, Quaest. regul., tom. 2, qu. M, art. 2. — Loc. dt., qu. 6. — *Tambur.*, de Jure abbatum, tom. 1, disp. 5, qu. 6, num. 29. — Loc. dL, ap. 7, i. f. — *Pasqual.*, Observat. in Lauret, de Franchis, n. 719. — *Mtranda*, de Monial., qu. 2, art. 15, concl. 3. — * Cap. 9, § 2, qu. 7. — u Loc. dt., cond. 3. — *Gregor. XV*, constitue *Inscrutabili*, § 6, de die 5 Februar. 1622; in Bullar. Rom. Mainardi. — Loc. cit., qu. 8; cfr. etiam Pallottini, v. *Abbatissa*, 2, num. 53. — u Loc. dt., § 4, qu. 1. — *Pasqual.*, loc cit., num. 702. — *Tambur.*, de Jure abbatissarum, disp. 29, qu. 1, in fine. — 44 Loc. dt., qu. 3.

^{50.} Garda, *de Benef, part. 5, cap. 4, n. 183*, quamvis de alia re tractet, recte tamen applicari hic potest ejus dictum, cum utrobique sermo sit de decreto irritante. b) Declaratio S Congregationis Concilii, prout habetur apud Pallottini, v. Abbatissa,

§ 2, n. 45, absolute pronuntiat esse nullam electionem, quae per vota non secreta fieret; clausula vero: *Quamvis id ex ignorantia procederet*, ibi non habetur; sed videtur esse commentarium additum a Riccio et Tamburinio.

potest alteri committi, etiam simplici sacerdoti ^c. Pasqualigo et de Alexandris

Sed in his omnibus, ut notant Tamburinius, Azor, etc., cum de Alexandris a, attendenda est monasteriorum consuetudo.

Notandum VHI^o. Quod abbatisae possunt eligi per triennium, vel per singulos annos, sed non ultra triennium; alias electio est nulla. Et insuper abbatisa triennalis debet per triennium vacare: ex constitut. Gregorii XIII *Exposcit, etc.* — Neque in vicariam eligi potest, si forte nova abbatisa deficiat; quia praecipit Pontifex ut abbatisa anterior *omni... prorsus careat auctoritate... per triennium*. Vide de Alexandris .

Dicit autem de Alexandris cum Rodriguez, quod in collegiis oblatarum bene potest eligi superior perpetua; quia tantum de veris monialibus professis loquuntur bullae.

Alia hic addere expedit.

H. DE PRIVILEGIIS MONIALIUM ET RELIGIOSORUM.

60. - Hic praenotandum quoad privilegia regularium, quod omnes ordines regulares communicant in privilegiis aliorum ordinum, sive mendicantium sive non; ut constare ex privilegiis concessis asserunt Salmant.⁶ cum Lezana, Tamburinio, Miranda, Pellizzario, Rodriguez et communi. — Hinc,

Notandum I^o. Quod moniales gaudent iisdem privilegiis (de quibus sunt capaces)

Pasqual., Obscrv. in Laurct., n. 715. — 1 Cap. 9, § 4, qu.4 ci eeqq. — *Tambur.*, de Jure abbati., disp. 29, qu. 4, n. 3. — *Aeor*, part. 1, lib. 13, cap. 10, qu. 4. — Loc. dt., qu. 5, i. i. — *Gregor. XIII*, bulla *Exposcit debitum*, 1 Jan. 1583, in Bullor. Rom. Mainardi. — 1 Cap. 9, § 3, qu. 2. — 4 Loc. dL, qa. 4. — *Rodrig.*, Quaeit. regul., tom. 2» qu- 54, ari. 6. — 1 Tract. 18, de Privileg., cap. 1, num. 90. — *Lesana*, Sum., tom. 1, cap. 3, num. 17. — *Ascan. Tambur.*, de Jure abbatum, torn. 1, disp. 17, qu. 1, num. 12 et Mqq., et n. 28. — *Miranda*, Man., tom. 2, qu. 46, art. 5. — *Pelliuar.*, tr. 8, cap. 1, num. 41. — *Rodrig.*, Quaest. regular., tom. 1, qu. 56, ab art. 1. — Cap. 10, qu. 1. — *S. Anton.*, part. 3, lit. 16, cap. 3, init., v. *Item nota.* — *Paludan.*, in 4, diet. 38,

c) Pasqualigo et de Alexandris ajunt posse etiam *forte* committi simplici sacerdoti. 60. - a) Sanchez a Tamburinio quidem citatur ut refert S. Alphonsus; nec vero a sententia S. Alphonsi et aliorum multum dissentit; nam, *Decal., lib. 6, cap. 7, n. 116*, negat moniales Minorum et Praedicatorum

religiosorum ejusdem ordinis. Ita de Alexandris cum S. Antonino, Paludano, Rodriguez, Tamburinio, etc.; contra Sanchez Barbosa et alios. Ratio, quia, cum ipsae vivant sub eadem regula, sunt pars ordinis, et ideo ordinis privilegiis merito gaudere debent. — Et hoc, etiamsi in privilegio exprimatur concessio fieri *viris aut masculis*; et etiamsi moniales sint episcopo subjectae: ut tenent Salmant' cum Suarez % Pellizzario ^b, Palao ^b, Bonacina ^b, Bordono; et de Alexandris . — Qui notat cum aliis gaudere etiam privilegiis aliorum ordinum suo ordini communicatis.

61. - Ex hoc infertur Γ cum Lezana, Pasqualigo et de Alexandris’, abbatisam posse dispensare in jejuniis, Officio, etc., juxta privilegia sui ordinis praelatis concessa. — Quia, licet ipsa non possit per se dispensare, defectu auctoritatis spiritalis; potest hoc tamen ex praelati commissione, quae praesumitur ei iacta, statim ac fait electa in abbatisam.

Infertur 2°. Moniales episcopo subje- CtaS bene posse uti privilegio, v. gr. recipiendi absolutionem, etc. a proprio episcopo, quando cuicumque regulari privilegium est concessum. Secus tamen, si facultas absolvendi non est regularibus concessa, sed tantum praelato illius ordinis. — Ita de Alexandris ^{lo} cum Cespedes.

Infertur 3° cum Salmant. et Viva, Roncaglia, Rodnguez, de Alexandris^{ll},

qa. 2. v. *Undecrma divisio*, (n. 17, i. t). — *Rodrig.*, loc. dL, Ab art. 13. — *Tambur.*, de Jure abbati», düp. 17, qu. 1. — *Barbosa*, de Jure ecdea. lib. 1, cap. 41, n. 217. — 1 Tr. 18, cap. 1, num. 92. — *Bordon.*, *Vadar*, resol. 52, qu. 24, n. 69. — Cap. 10, qa. 2 et 3. — *Lesana*, torn. 1, cap. 26, n. 16. — *Pasqual.*, Observat. in Lauret, de Franchia, num. 749. — Cap. 10, qu. 5. — * Loc. dt., qu. 4. — *Cespedes*, de Exempt, regular , cap. 23, dub. 344, num. 6 — “ Tr. 10, de Censur., cap. 6» n. 54. 57, 58, 65. — Fera, de Censur., qu. 7, art. 2, num. 1. — *Roncaglia*, tr. 4, qu. 6, cap. 1, qu. 5, resp. 2 et 3» — *Rodrig.*, Quaest. regular., tom. 2, qu. 112, ab art. 1, et qu. 113. — “ Loc. dt., qu. 6.

esse mendicantes, sed subdit: « Etsi privilegia quaedam ordinum mendicantium habeant ». b) Auctores isti a Salmant. utique citantur pro hac sententia; sed Suarez, *de Legib., lib. 8, cap. 10, n. 7*; Pellizzarius, *loc. cit., n. 72*; Palaus, *tr. 3, disp. 4, punct. 12, n. 1*; Bonacina, *disp. 1, de Legib., qu. 3, punct. 7, § 2*,

Elidentes
lunt tan-
tum chori-
-tne.

Votum in-
firmas, quo-
modo reci-
piendum.

Quid. ti
electio ex
discordia
perfici ne-
queat

Vox data
revocari ne-
quit.

Scruti-
nium, quo-
modo fa-
ciendum.

Pfink'o-
tel extra
cixaiüaJt
bent c.m.

Qmi
ctioci tru
lidxi.

Electi, i
uooetquli-
do confit
mnndi.

Oanei or-
ifes «m-
awicintin
FririlefIK

ni-T<- I

Moailiitn
M rtificno-
ran eidem
mrilefi.

Abbatissa,
i uo modo
i«penseL

Prime-
gu monia-
llam quoad
nem.

Primer»
tempore in-
terdicti

quidquid dicant Navarrus a), Barbosa eta, apud de Alexandris b), omnes regulares utriusque sexus tempore interdicti generalis posse in suis monasteriis Divina peragere, prout Officia recitare, Missas celebrare, etc.: submissa tamen voce, januis clausis, sine campanis, et exclusis nominatim interdictis vel qui causam interdicto dederunt; ut concessum fuit in cap. *Alma mater, de sent, exc., in 6°*.

Item, posse Eucharistiam suscipere, Missas audire; ut Salmant. l cum Palao, Laymann, Henriquez, Sayro. Item, suscipere Extremam Uctionem; ut Salmant. l cum Palao, Avila, Henriquez, etc. — Et ad haec regulares ex privilegio possunt admittere omnes monasterii famulos, procuratores, operarios; ut concessit Alexander IV. — Et idem concessit Eugenius IV pro Beatis et Tertiariis. Exceptis tamen semper specialiter interdictis, etc., ut supra. Salmant., de Alexandris 4, etc.

Et possunt etiam publice celebrare in pluribus festis, ut Paschatis, Pentecostes, Nativitatis Domini, Assumptionis B. V. Mariae. Item, SS. Sacramenti et octavae; Conceptionis, Annuntiationis et Nativitatis B. Virginis; Sanctorum titularium ecclesiae, et Sanctorum proprii ordinis. Item, in festis Circumcisionis, Epiphaniae, SS. Trinitatis, Apostolorum, S. Joannis Bapti-

* Tr. 10, cap. 6, n. 48. - *Palao*, tr. 29, diip. 5, punct. 4, n. 15. - *Laym.*, lib. 1, tr. 5, paru 4, cap. 2, o. 2, v. f. - *Henriq.*, lib. 13, cap. 45, n. 2, i. f. - *Sayr.*, de Censor., lib. 4, cap. 7, n. 23. — Loc. dt., n. 48. - *Palao*, tr. 29, diip. 5, punct. 4, 51, n. 19. - *Avila*, de Cetuor., paru 5. diip. 4, sect. 1, dub. 7, i. f. - *Henriq.*, loc. du, n. 4. — *Alexand. IV*, bulla *Ut in vestrii domibus*, de die 27 Junii 1256; habetur in Dullar. Franche., tom. 2, bulla 70, et in Bullar. Rodrig., bulla 7 hujus Pontif. — *Eugen. IV*, bulla *Commissum nobis*, 5 id

stae, S. Lucae, S. Marci, Omnium Sanctorum, Omnium Defunctorum. — Vide Salmanticenses 5.

Nec obstat dicere quod Tridentinum praeceperit interdicta etiam a regularibus in eorum ecclesiis servari. — Nam probabiliter respondet de Alexandris l cum Peyrino, Sorbo, etc., mentem Tridentini fuisse tantum compescere aliquos Fratres, qui vi quorundam privilegiorum prae- tendebant nullo modo interdicta ab Ordinariis emanata servare; non autem abrogare privilegium religiosis et etiam clericis, in diet. cap. *Alma mater*, ad commune bonum concessum, ut supra, tempore interdicti b).

62. - Notandum 11°. Quod in ecclesiis monialium non possunt sepeliri personae laicales: nisi ibi habeant jus sepulturae, n, r ' vel nisi obtineatur concessio a S. Congregatione; ut ex pluribus declarationibus Sacrae Congr., apud de Alexandris . — Et tunc Officia defuncti peragenda sunt, vel a confessario monialium a); vel a regularibus ejusdem ordinis, si sint exemptae; non autem a clero: ut Barbosa, Lezana, etc., cum de Alexandris .

63. - Notandum 111° circa *divinum* Priitier« *Officium*, plura privilegia regularibus fuis- "«ωΓiΓ se indulta.

Clemens VII a) concessit monialibus

Jul. 1438, in Bullar. Rodriguez. — Loc. cit., num. 66. — Cap. 10, qu. 7. — Tr. 10, cap. 6, n. 61 et seqq. — Ses 25, de regular., cap. 12. — 1 Cap. 10, qu. 9. - *Laur. de Peyrinis*, tom. 1, in constit. 2 Sixti IV. n. 51. - *Sorbo*, Comp. privilegior., v. *Interdictum III*, Capuccini annotatio, v. *Sed aliis doctoribus* — Cap. 10, qu. 10. Cfr. Pallottini, v. *Sepultura*, § 2, n. 46; ct v. *Cadavera*, § 3, n. 281 et seqq. — *Barbosa*, de Parocho, cap. 26, a n. 81. - *Lesana*, Sum., tom. 2, cap. 1, n. 47. - Cap. 10, qu. II.

n. 2, generaliter loquuntur, et dicunt privilegia concessa religiosis alicujus ordinis, censi concessa etiam monialibus ejusdem ordinis, in iis quae possunt feminis adaptari. — Pellizzarius tamen, de *Monial.*, cap. 9, n. 1, idem expresse docet de monialibus alicujus ordinis, quae episcopo sint subjectae.

61. - a) Navarrus, *Man.*, cap. 27, η. 190, ct *Consil. 7, de Privileg.*; Barbosa, de *Offre, et Potest, episcopi, allcg. 105, n. 44*, et *Apostolic. dccis. Collect., decis 604, n. 16*, affirmant abrogata esse per Tridentinum privilegia regularium, suspendendi interdictum, scilicet privilegium celebrandi publice, tempore interdicti, divina Officia in festis Sanctorum proprii ordinis et aliquot aliis diebus.

Et ita citantur duo illi auctores a Cajetano de Alexandris, *loc. cit., qu. 9*.

b) Cajetanus de Alexandris, cum Sorbo et Laurentio de Peyrinis, sic utique interpretantur Tridentinum; sed ibi loquuntur non de cap. *Alma niter*, sed de privilegio quo gaudebant regulares, suspendendi scilicet interdictum, quod supra in nota a ad Navarrum explicatum est.

62. - o) Barbosa et Lezana de confessario nullam faciunt mentionem.

63. - a) Privilegium istud, Clarissisconcessum, refertur etiam a Casarubios in suo *Compend. privilegior.*, v. Moniales, n. 30; sed signatur o parva, quae significat oraculum esse vivae vocis non authenticum.

Clarissis privilegium, uti refert de Alexandris¹ (at Salmant.¹ dicunt hoc privilegium concessum fuisse universis monialibus), quod possint satisfacere per Officium laicarum, si iudicio praelati, vel confessarii, vel abbatissae, non sint satis instructae ad Officium chori.

Idem Clemens concessit omnibus regularibus infirmis vel eis qui infirmis incumbunt, satisfacere per septem vel sex psalmos a superiore assignandos, cum septem *Pater* et duobus *Credo*.

Item Innocentius IV a concessit monialibus S. Clarae, et inde aliis per communicationem, satisfacere cum Officio laicarum, si non dicant Horas canonicas, ex quacumque rationabili causa, nempe si monialis sit scrupulosa, si sit extraordinarie defatigata, vel occupata in utilibus ministeriis. — Ita Salmant.⁴, de Alexandris &.

Et notant Γ. Salmant.* hoc privilegio uti posse per se sine licentia superiorum. — Notant 2°. Salmant.⁷ cum Pellizzario, quod si moniales forte culpabiliter omitant dicere Officium laicale, non peccant graviter; quia tunc se habent ut laicae, quae ad talem recitationem non tenentur sub mortali 6λ — Notant 3° eodem privi-

legio uti posse omnes religiosos qui communicationem habent privilegiorum; quia ex communi sententia, sicut moniales privilegiis religiosorum uti valent, sic e converso. Et pro causa eis sufficiet, si condonentur in quadragesima (etsi non quotidie) cum magno labore e>; si confluat multitudo poenitentium; si laxati sint ex itinere vel condone: item, si sint lectores aut studentes, qui pro maiore parte diei vacent studio S. Scripturae, aut sacrorum canonum, aut theologiae scholasticae vel moralis. Ita Salmant.· cum Pasqualigo, etc.

Item Martinus V concessit monachis S. Hieronymi, ut qui sine taedio Offidum non valent dicere ob infirmitatem, etiam postquam convalescerint, satisfaciunt redtando id quod suis confessariis visum fuerit

Item Leo X concessit Fratribus Minoribus Officia prolixiora anticipare, et breviora reservare pro diebus, in quibus minus occupantur in condonibus et confessionibus, aut studio; ut putant Salmant.¹· cum **RodriguezTamburinio** /', Pellizzario^f), etc.: contra tamen Lezana /'.

Item Leo X concessit regularibus privilegium redtandi Offidum privatum men-

¹ Cap. 10, qu. 13. — ■ Tract. 16, de Horia canonicis, cap. 3, num. 61. — *Clemfns VII*, bulla *Dudum pro parle vestra*, § 2, de die 7 Start. 1683; in Bullar. Rom. Mainardi. • Bulla *Salet annuere*, cap. 3. de die 9 Auf. 1253; in Bullar. Rom. Mainardi, const. 33 hujus Ponlit (in Bullar. Cheru-

bini, edit. Lugd. habetur »ub n 12). — ' Tr. 16. cap. 3, n. tt. — · Loc. dt., qa. 13. — · Loc. ciL. n. 61 — ' Loc. dt., num. 61. - *Pellisear.*, de Monialib., cap. 6» n. 16. — ■ Tr. 16, cap. 3, n. 56 et 57. · *Pasqual.*, Quaesu moral, canon, center. 2, qu. 196, n. 4 et »cqq. — · Loc. cit, η. 5a.

b) Opinio ista, quam S. Alphonsus hic in prima jam sui operis editione tantummodo referebat (sicut pariter Salmantenses), postea, a quarta scilicet editione, *lib. I*, in *Append. de Privilege n. 107, i. f.*, expressis verbis reprobavit, dicens: < Hoc non mihi placet; etenim ejusmodi privilegio monialis non transit in qualitatem laicae, sed tantum Officium ejuschoristae transit et commutatur in illud laicae ».

<) De contionatore Salmanticenscs haec dicunt: « Quotidie in quadragesima concionantes possunt in hoc dispensari, modo conciones non ita memoriae retineant, ut sine ullo fere studio condonari possint ». — Idemque tenet Pasqualigo, qui addit etiam: « Qui aliquo die pluries contionaretur, sed cum studio, posset pro illo dic dispensari...; et regulariter omnes contionatores, pro illis diebus in quibus per totum fere diem occupantur in ordine ad condonandum ».

O Martinus V dictis monachis concessisse fertur privilegium, quo possint, « dum fuerint

infirmi, et etiam senes et valetudinarii », satisfacere Officio divino, « recitando aliquos psalmos vel id quod suis confessoribus visum fuerit ». Aliud fere simile eisdem concessit Eugenius IV. Utrumque privilegium habetur apud Casarubios, r. Infirmi fratres, *n. 11 et 12*, at signatur o parva. — Sed *ibid.*, *n. 8*, referatur privilegium (signatum pariter o parva), quo Eugenius IV praelatis Ord. S. Benedicti Congr. Hispaniae concessit ut possint libere dispensare cum suis monachis, « qui sine taedio non possunt dicere Horas canonicas, quod tempore infirmitatis, vel postquam convalescerint, loco Horarum ac Officiorum ad quae alias tenentur, dicant aliquid certum ad arbitrium ipsorum monasteriorum superiorum ».

e> Cfr. notam a ad ciL n. 107.

f) Rodriguez, *Quaest. regular.*, tom. 1, qu. 42, art. 5; Ascanius Tamburinius, *de Jure abbatum*, torn. 2, disp. 10, qu. 8; Pellizzarius, *tr. 5, cap. 8, n. 121*, a Salmanti-

taliter. — Et licet de Alexandrie ¹, cum Pellizzario, Lezana, Tamburinio «J, Lugo <>, etc., apud Salmant. ² teneant hoc privilegium fuisse revocatum a Gregorio XV et Urbano VIII (qui revocarunt omnia privilegia vivae vocis oraculo concessa, prout tale fuit hoc privilegium, ut communiter doctores asserunt): attamen probabilius contradicunt Salmant.⁸ cum Navarro, Hurtado, Henriquez, Villalobos, Tamburinio⁴, Rodriguez, Leander, etc. Quia. ut ajunt, praedicta revocatio respexit tantum privilegia ore tenus concessa post S. Pium V; non autem hoc, quod a S. Pio confirmatum fuit per bullam, quam referunt Pellizzarius et Peyrinus. — Addunt, quia privilegium Leonis fuit declaratio juris communis in cap. *Dolentes 9, de cel. Miss.*; v¹ idem Lezana concedit. At oracula vivae vocis, quae sunt declarationes juris communis vel bullarum, tunc minime revocata fuerunt; ut fere omnes dicunt, prout testantur Salmant.⁸. — Id autem quod objicit Peyrinus, nempe, quod dictum privilegium ad summum concessum fuit pro ea parte quae secreto dici-

¹ Cap. 10, qu. 15. - *Pellizzario*, tr. 5, cap. 8, n. 71. - *Iltana*, Sum., tom. 1, cap. 12, n. 31. — ² Tr. 16, cap. 3, num. 62. - *Gregor. X* ³ bulla *Romanus Pontifex*, de die 2 Julii 1622; in Bullar. Rom. Mainardi. — *Urban. VIII*, bulla *Alias felicis record.*, de die 20 Decembr. 1631; in Hollar. Rom. Mainardi. — ⁴ Loc. cit., n. 53 et 54. - *Navar.*, de Horia canon., cap. 19, n. 88. - *Thom. Hurtadus*, Resol. mor., tr. 3, cap. 1, resol. 9, n. 43. - *Henriq.*, lib. 9, cap. 31, n. 1. - *Villat.*, parL. 1, tr. 24, diff. 10, num. 11. - < Method, celebrand. Mis., lib. 2, cap. 9, § 3. - *Rodrig.*, Quaest. re-

censibus citantur tamquam docentes privilegium istud adhuc persistere, contra Lezanam, qui in *Sum.*, tom. 1, cap. 12, n. 30, tenet illud fuisse abrogatum.

t) Tamburinius, *de Jure abbatum*, torn. 2, disp. 10, qu. 9, n. 3; Lugo, *Respons. morat.*, lib. 3, dub. 17, negant privilegium istud valere

tur in Officio publico vel in Missa (ut exprimunt verba privilegii relata a Salmant. e), minime obstat. Nam ibi in fine sic additur: *Et quod eodem modo possit facere, qui solum dicit Officium per se: cum prolatio verbalis sit praecipue, ut ab aliis intelligatur*. Ergo, recte arguunt Salmant. recitatio privata, ubi nihil dicitur ut ab aliis intelligatur, potest ex hoc privilegio tota mentaliter fieri.

64. - Sedulo hic notandum quoad omnia privilegia religiosorum, quod superior potest ex justa causa aliquando limitare privilegia subditorum; quia haec semper concessa intelliguntur, ut non praejudicent potestati dominativae, quam ob votum obedientiae superior super subditos habet. — Poterit etiam abbatissa moderari poenitentiam a praelato moniali impositam, si adsit justa causa, et accessus ad superiorem non pateat. Ita de Alexandris⁸.

Ultimo notandum, quod ex bulla Pauli V., omnes regulares professi (sicut et Ordinarii locorum) gaudent indulgentiis concessis cuicumque ordini religioso; ut notat de Alexandris¹⁰.

gular., tom. 1, qu. 42, art. 4. - *Lcand. de SS. Sacram.*, de Sram., tr. 6, disp. 13, qu. 19. — *Pellissar.*, de Montalibui, cap. 10, n. 76. — *Peyrin.*, tom. 2, constit. 7 S. Pii V. § 31 (in Bullar. Mainardi, § 5) bulla *Etsi Mendicantium*, de die 16 Maji 1567. — Tr. 16, cap. 3, num. 53, v. f. — *Peyrin.*, tom. 1, in constit. 28 Leonis X, n. 4. — Tr. 16, cap. 3, num. 51. — 1 Loc. cit., num. M. — Cap. 11, § 1, qu. 28. — Breve *Romanus Pontifex*, de die 23 Maji 1606, § 18; habetur in Bullar. Romano Mainardi. — w Cap. 10, qu. 18.

pro toto Officio. Et quoad hoc, cfr. notam a ad cit. *Append, de Privilegiis*, n. 107.

h) Lezana non satis accurate citatur a Salmant.; nam, *torn. 1, cap. 3, n. 21*, generaliter dumtaxat loquitur, negans oracula vivae vocis quae merae declarationes aut explicationes sunt, fuisse revocata.

Saptrct
pottv. Uc-
Ure ai3Q
privilefitt.

RepUre
comme-»
eant la li-
dulpntitt.

DUBIUM V.

Qui possint vel teneantur ingredi Religionem.

65. *Quibus non liceat religionem ingredi.* — 66. *In qua necessitate parentum prohibeatur filiis religiosos fieri.* — 67. *Quando filii jam professi teneantur a religione egredi ad subveniendum parentibus.* — 68. *An peccent filii religionem ingredienti, invitati aut inscisi parentibus.* — 69. *Quando prohibeatur parentibus religionem intrare ob necessitatem filiorum.* — 70. *An liceat relinquere fratres aut sorores in necessitate.* — 71. *An debitis gravati possint religionem ingredi. Quid, si jam sint professi.* — 72. *Voventes religionem, quando teneantur vel excusentur ingredi.* — 73. *Quando liceat ad aliam religionem laxiorem vel strictiorem transire.* — 74. *An parochi possint religionem ingredi, episcopo contradicente.* — 75. *An episcopus possit impedire clericos a religione.* — 76. *An et quando episcopi possint deserere ecclesias suas aut permutare.* — 77. *An peccent graviter parentes, avertendo filios a religione.* — 78. *An et quomodo aliquis vocatus ad religionem peccet, si vocationem suam negligat adimplere.*

Quinam
trrtireii-
«
rhibiani”
tu
65. - « Resp. 1°. Omnes illi et soli possunt ingredi religionem, qui sunt sui juris nec aliis obstricti. Qui vero aliis obstricti sunt non possunt sine eorum consensu. — Lessius *
1°. Non possunt ingredi religionem *impuberes*; quia subsunt parentibus vel tutoribus quoad vitae dispositionem. — 2°. Nec *filii*, si parentes sine illis se alere nequeant. Laymann § » [et supra, *Lib. III, n. 335, ad 4*]. — « 3°. Nec *servis* sine consensu dominorum. — 4°. Nec *qui decipit virginem* sub promissione matrimonii. — 5°. Nec is *qui non est solvendo* creditoribus: modo, in saeculo manendo, possit intra paucos annos solvere. S. Thomas tamen, Silvester, Fumus⁸ et alii putant illum posse bona praesentia cedere creditoribus; quia persona hominis liberi non est pro pecunia obligata. — 6°. Nec *episcopus* sine consensu Papae, cui jura-mento se obstrinxit: praeterquam quod sit obstrictus suae ecclesiae, sicut maritus uxori. — 7°. Nec *conjuges* post matrimonium consummatum. Nisi vir per vim consummasset ante expletos duos menses qui eis a jure conceduntur; aut nisi alter conjugum commisisset adulterium: tunc enim innocens ingredi posset ».

66. - Notandum hic Γ. Quod si filius profiteatur religionem, relinquendo parentes in necessitate, professio, hoc non ob-

stante, bene valida est — Notandum 2°. Quod si filius, in saeculo manens, nullo modo necessitati parentum possit subvenire, licite religionem ingredi potest. — Notandum 3°. Quod si filius in saeculo manere non possit sine gravi periculo labendi in aliquod grave peccatum, licite etiam ingreditur religionem, quacumque necessitate laborent parentes; quia temporalis vitae parentum praeferrí quidem debet spiritualis salus filii. Ita S. Thomas⁴, ubi ait: *Aut iste qui habet propositum intrandi religionem, videt se in saeculo non posse vivere sine peccato mortali, vel non de facili; si timet sibi periculum peccati mortalis, cum magis teneatur salutí animae suae providere quam corporali necessitati parentum, non tenetur in saeculo remanere*. Sanctum Doctorem sequuntur Sanchez⁸, Palaus²; et Salmant.⁷ cum Lezana, Garcia, Peyrino, etc. Intellige tamen (ut bene advertunt Salmant.⁸), si periculum sit proximum, et tale ut a filio, manendo in saeculo, moraliter vitari non possit.

Sed nunc quaeritur: *quaenam necessitas parentum prohibeat filios religionem ingredi?* — Et e converso, *quaenam necessitas filiorum prohibeat parentes religiosos fieri?*

Sic respondet et docet S. Thomas², loquendo de filiis: *Parentibus in necessitate existentibus, ita quod eis commode*

Mic
extrema vel
(ravít pa-
rentum pro-
hibet.

Lib. 2, cap. 41, num. 24. — Lib. 4, tr. 5, cap. 4, n. 1. — S. Thom., 2°, qu. 189, art. 6, ad 3. — Si tv> /., v. Religio II, qu. 4. — Armilla, v. Adigw, nam. 5. — Quodlib. 10, artic. 9, corp. — Decal., lib. 4, cap. X, num. 11, — Tract. 16, ditp. I, punct. 7, § 6, num. 7. —

Tr. 15, de Statu reli(., cap. 3, n. 50 - *Lraana*, Sum., tom. 1, cap. 24, num. 10. - *Mitron. Garda*, Politic. re<ul., tr. 2, ditf. 2, dub. 7, n. 12. - *Zawr. dr Pryrinis*, tom. 1, qu. 1, cap. 9. — Loc. cit., num. 50. — 2°, qu. 189, art. 6.

aliter.... subveniri non possit, non licet filiis.... religionem intrare. Secus autem dicit, si parentes *filiorum obsequio non multum indigeant.* — Hinc dicunt Sanchez ¹, Lessius¹; Salmant.⁸ cum Suarez, Peyrino, Palao, Bonacina et communi, quod filius nequit ingredi religionem, relinquendo parentes in necessitate sive extrema sive gravi (non autem communi), etiamsi filius votum religionis emiseric. Secus autem, si necessitas sit communis, aut si illi tantum aliqualem patiantur status diminutionem; ut videtur docere & Thomas ⁴, ubi: *Si sine ejus obsequio parentes nullo modo vivere possunt, sic tenetur eis servire, et alia opera perfectionis praetermittere... Si vero sine ejus obsequio possunt aliquid sustentari, non autem honorifice, non propter hoc tenetur opera perfectionis dimittere.*

67. - Hoc dicendum de filiis nondum in religione professis. Sed magna Quaestio est: *an, parentibus egestate pressis, filius jam professus teneatur egredi ut eis subveniat?*

In necessitate extrema, certum est teneri. Dicunt tamen Salmant.⁸ quod hoc non procedit, si filius e claustro possit subvenire quin egrediatur; nec si patris necessitas non sit evidens, et praelatus licentiam neget, judicans necessitatem non esse talem: quia in dubio standum est iudicio superioris.

At Dubium majus est, *si necessitas parentum sit evidens, sed tantum gravis.* — Adest triplex sententia:

Prima dicit teneri filium egredi; quia

per votum non exstinguitur obligatio naturalis filii erga parentes. — Ita Henricus de Gandavo. Corduba, etc, apud Salmant.

Secunda sententia distinguit, et dicit quod si necessitas parentum antecedit professionem, filius tenetur egredi; quia obligatio jam contracta non exstinguitur per professionem. Secus, si professionem subsequitur. Ita valde probabiliter Elbel¹ cum Lessio, etc.; Toletus²; et Navarrus, Suarez, Silvester, etc., apud Salmant.².

Tertia sententia probabilior, docet in tali casu non teneri nec posse filium egredi sine licentia, sive necessitas parentum praecedat professionem, sive non. — Et probatur ex D. Thoma², ubi ait: *Ille vero qui jam est in religione professus, reputatur jam quasi mortuus mundo; unde non debet occasione sustentationis parentum exire claustrum.* Tenetur tamen, salva sui praelati obedientia et suae religionis statu, media adhibere, quibus ejus parentibus subveniatur. — Probatur inde ratione. Quia, sicut filius conjugatus non tenetur relinquere uxorem, et adire parentes ut eos alat, sive necessitas matrimonium praecedat sive non; quia jam statum suscepit, in quo tenetur magis adhaerere uxori quam parentibus: sic neque religiosus tenetur claustrum deserere ad subveniendum parentibus. — Ita cum Busenbaum (de quarto Praec., vide *Lib. III, n. 335, in fine, ad 5*), S. Thomas¹¹; Sanchez¹⁸ cum Cajetano, S. Antonino, Armilla, Tabiena, etc.; Bonacina¹⁸; Salmant.¹⁴ cum Fagundez Bordonio, Rodriguez a², etc.

Nota hic obiter decretum SS. nostri P. Benedicti XIV, incipiens *Pontificia*, editum die 27 Maji 1746, ubi praecipitur quod regulares extra claustra degentes (sicut et in civilibus) sint subjecti Ordinario, qui eos etiam corrigere debet.

v. *Si filius.* — Lib. 5, cap. 1, num. 6. — *Novar.*, Man., cap. 14, num. 14. — *Suar.*, de Relig., tr. 7, lib. 6, cap. 9, n. 9, 16 et seqq. — *Sitvest.*, v. *Religio VI*, qa. 9. — Loc. dt., a. 18. — * 2. 2., qa. 101, art. 4, ad 4. — 11 Loc. du; et Quodlib. 3, art. 16 et Quodlib. 10, art. 9. — ** Decal., lib. 4, cap. 20, n. 17. — *Cajetan.*, in 2. 2., qu. 101, art. 4, ad 4. — 5. *Anton.*, part. 3, tit. 16, cap. 2, § 1. — *Armilla*, v. *Pistat.* — *Tabiena*, v. *Pittas*, num. 3. — ■ Dtlp. 6, de 4. Praec., qu. unie., panct. 5, n. 7. — M Tr. 24, n. 14. — *Borden.*, de Profess. regulari, cap. 3, n. 141 et 142.

dicta facultate petita et non obtenta». — Rodriguez pariter non satis accurate a Salmant adducitur; negat enim solum in *Quaes. regular.*, tom. 2, qu. 57, art. 3, teneri cum exire.

Vthfc
bott(7,
diMiept,
«αα e».

cwKmw
preaiaa
. 0 πiα»

,rM.-η

liai prUn-
iUI HCTJ
egredi.

sinertndui
Hfreteui,

68. - Quaeritur inde: *an peccent filii religionem ingredientes, invitis aut insciis parentibus?*

Dixit Lutherus (ut refert Bellarminus peccare filios, intrando in religionem sine parentum consensu; cum teneantur ipsis in omnibus obedire. — Sed hoc reprobatum fuit a concilio Toletano X, ubi⁸ omnino concessum fuit filis religionem suscipere sine genitorum licentia, modo annos pubertatis compleverint: *Parentibus* (verba concilii)....*filios suos religioni contradere, non amplius quam ad decimum quartum aetatis eorum annum licentia poterit esse. Postea vero, an cum voluntate parentum, au suae devotionis sit solitarium votum, erit filiis licitum religionis assumere cultum.* Idem sancitum (uit per concilium Triburiense. — Idem docuerunt S. Ambrosius, S. Hieronymus, S. Augustinus, S. Bernardus, S. Thomas et alii, cum S. Joanne Chrysostomo, qui generaliter loquendo scripsit: *Cum spiritualem (salutem) impediunt parentes, ne cognoscendi quidem sunt.*

Hinc communiter docent DD., non teneri filium religionem omittere causa vitandi scandala parentum. Ita S. Thomas⁴; Palauscum Suarez^a), Vasquez^{et}c.; Sporer⁸ cum Valentia; Salmant.^b cum Cano *bt*, Ledesma % Hurtado^λ etc. —

Luther., de Voila mofuut., Ad patrem dedicatio. - 1 Control. de Monachia, lib. 2, cap. 36. — Cap. 6; celebratum eat anno 666; cfr. Labbe, tom. 7, col. 476. — ■ Can. 24; celebratum eat anno 896; cfr. Labbe, tom. 11, col. 642. — S. *Ant-brar.*, lib. de Virginitate, cap. 3, n. 13. — 5. *Hieronym.*, epi«t. 14, ad Heliodor., n. 2; et epiat. 117, de auapecto Con- tubern , n. 4; apud Migne, Patrol, lat., tom. 22, col. 347 et 963. — 5. *Augustin.*, epiat. 243, ad Laetum, n. 7; Migne, Patrol, lat., tom. 33, col. 1067. — 5. *Bernard.*, epiat. 111, ex

68. - a) Palaus» tr. 6, disp. 6, punct. 16, n. 6, in universum negat omittenda esse consilii opera propter scandalum aliorum. — Idemque tenet Vasquez, *opusc. de Scandalo, art. 8, dub. 2, n. 21.* — Suarez autem, *de Carit., disp. 10, sect. 3, n. 8*, dicit opera consilii aliquando propter scandalum esse omit- tenti

b) Salmant., tr. 21, cap. 8, n. 87, asserunt differenda interdum esse bona spiritualia non necessaria ad salutem, propter scandalum, ubi periculum non imminet, quousque reddita ratione scandalum cesset. Non tamen allegant auctores pro hac sententia, sed pro quodam corollario: omittenda scilicet quandoque esse praecepta propter scandalum: quod revera

Quamvis autem praefati auctores adver- tant, debere filium eo casu aliquantulum exspectare, donec parentes moneantur de eorum obligatione; immo, si ipse facile et tuto possit ipsorum consensum obtinere, par esse ut non discedat sine parentum benedictione: hoc tamen intel- ligendum (ut mox videbimus), nisi proba- bile sit periculum quod parentes injuste illi impediunt executionem suae vocatio- nis. Ideo ut plurimum in praxi filii excu- santur, si insciis parentibus domum relin- quant.

Certum est quod circa status electio- nem non tenemus genitoribus parere; ut docet communis sententia doctorum cum S. Thomae, qui ait: *Non tenentur nec servi dominis, nec filii parentibus obedire, de matrimonio contrahendo vel virginitate servanda, aut aliquo alio hujusmodi.*

Dubium igitur fit: *an filius teneatur in his consulere parentes, ut ab ipsis re- ctum consilium accipiat?*

Quoad statum *conjugalem*, Sanchez⁷ cum Covarruvias cl et aliis, censent teneri filium parentes consulere; quia in tali negotio ipsi majorem experientiam quam juvenes habent. — Sed adhuc circa matrimonia, Castropalaus, Herincx et Salmant. cum aliis, auctoritati S. Thomae innixi (vide *de Matrim., Lib. VI, n. 849*,

in ei^endo
oUitn.
u2L.p*rtn

In eligendo
-tatu conju-
gali, paren-
te- coniu-
lendt

pertona Elixe monachi ad pArentea, n. 1; Migoe, Patrol, lat., tom. 182, col. 251 — 5. *Thom*, in 4, dut. 38, qu. 2, art. 4, aolut. 2, ad 2. — S. *Joan. Chrywst.*, homU. 35, in Joan., n. 2; cfr. Migne Patrol, graeco lat., tom. W, col. 462. — Loc dt. — 1 Tr. 5, cap. 1, n. 31. — *Valent.*, in 2. 2., diip. 3, qu. 18, punct. 4, 3. regala, § *Tertia sequitur* et teqq. — 2. 2., qa. 104, art. 5, corp. — ' De Matrim., lib. 4, diip. 23, n. 10. — *Castropal.*, tr. 28, diip. 2, punct 12. n. 11, — *Herincx*, de Matr., diip. 3, n. 8. — *Salmant.*, tr. 9, de Matr., cap. 6, n. 22.

tenent Cano, *Rclcct. de Poenit., part. 6, v. In tertio principali argum.*; Petrus de Lcdesma» in *Sum., part. 2, tr. 4, cap. 5, conci. 9*; Petrus HurUdus, *de Virtut. thcol., disp. 173, sect. 20, § 256 et seqq., et § 262 et seqq.* — Hurtadus tamen, *sect. 21, n. 273*, de ingressu in religionem disputans, negat tum exspe- ctandum esse ad docendum patrem, tum diffe- rendum esse propter ejus scandalum.

Covarruvias a Sanchez adducitur, quasi dicat honestum esse, ut filiae parentum consensum ad matrimonium requirant; nemini Limen injuriam facere, si nubant absque patris licentia. Et ita sane docet Covarruvias, *de Matrim., part. 2, cap. 3, § 8, η, 1*, v. Honestum, ct n. 5.

scut< ne-
Ciliti
coomum.

Neceoitai
extremA p<-
rentum b
UigAC pro
festam «dc-
Jred i c n'
am
Limitatio.

Neceuii-

«"ri
ftadam £-
iu ilio-.

• Decal., Jib. 4, cap. 20, η. 3. — Lib. 2, cap. 41, η. 34. — ■ Tr. 15, cap. 8, n. 53. - *Suarde* Rclig., tr. 7, lib. 6, cap. 5, n. 11 et teqq. - *Peyrin.*, tom. 2, qa. 3, cap. 1, n. 69. - *Palaus*, tr. 16, diip. 1, panct. 7, § 5, n. 5. - *Bonac.*, de 4. Praec. dead., punct. 5, num. 4. — Quodlib. 10, art. 9, corp. — • Tr. 24, de 4. Praec., num. 11. — *Hcnr. dt Gandaw*, Quodlib. 6, qu. 19. - *Corduba*, Expo-it. super regalAm FF. Minor., cap. 2, qu. 6, poet 4 opin., cond. 8. - Tr. 24, num. 12. — ' Part- 3, de 4. Praec., confer. 19, de Oblig. ptetads, n. 662. - *Ltu.*, lib. 2, cap. 41, dub. 3, num. 34,

67. - a) Fagundez male ex parte dlatut a SalmaL; nam, in *Decal., lib. J, cap. 2, n. 27*, negat quidem teneri religiosum e clau- stro egredi, asserit tamen exire posse, « prae-

v. *Tertia sententia*), excusant a culpa gravi filium, insciis parentibus matrimonium contrahentem.

lo eliden-
do reli poto
auto, non
expedit eoe
conaulcre.

Quidquid tamen sit de hoc, recte dicit Pater Pinamonti in aureo Libello, cui titulus: *La vocazione vittoriosa, cap. 3*, quod circa electionem *status religiosi*, nec tenentur, nec expedit quod filii consilium genitorum expetant. Quia in hoc non tantum ipsi nullam experientiam habent, sed etiam quia parentes ob proprium commodum mutantur in hostes; ut ait S. Thomas¹, loquens de vocatione religiosa: *Frequenter amici carnales adversantur profectui spirituali*. Etenim frequentius parentes malunt filios perire cum eis, quam salvari sine eis, ut dicit S. Bernardus a. Unde exclamat: *O durum patrem, o saevam matrem! O parentes crudeles et impios! immo non parentes, sed peremptores; quorum dolor salus pignoris! quorum consolatio mors filii est*. — Hinc sic advertit Porrecta, apud S. Thomam²: *Si... vult Dominus, animam a se ad se vocatam oblivisci... patrem domumque patris ejus, suggerit utique per hoc, quod vocatus ab ipso.... ad religionem..., non debet suorum carnalium.... consilium interponere talis vocationis executioni*. Et S. Cyrillus, apud eundem S. Thomam³, explicans illud: *Nemo mittens manum suam ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei* (Luc. ix, 62), inquit: *Aspicit... retro, qui dilationem quaerit.... cum propinquis conferendi*. — Ideo S. Thomas » absolute vocatos animadvertit, ut diligenter caveant ne de sua vocatione consilium a parentibus accipiant: *Ab hoc consilio primo quidem amovendi sunt carnis propinqui; dicitur enim: Causam tuam tracta cum amico tuo... Propinqui autem carnis in hoc proposito amici non sunt, sed potius inimici; secundum illud quod habetur Micheae, vn: Inimici hominis domestici ejus*.

¹ 2. 2", qu. 18«, «rt. 10, (4 2.— · Epi.t- III, num. 2, Mita'. P*(rol tat, tom 182, col. 284. — · In 2~ 2—, qu. 189. art. 10» append. — S. Cyrill. Alrx., in Luc. cap. 9, i. f.; cfr. Mi<ne, Patrol. jraeco lat., torn. 72, col. 663. · * Loc. du,

69. - Palaus, quamvis a Salmant. hie revera citetur, haec tantum, tr. 16, disp. I, punct. 7, §5, n. 11, scribit «Quae dieu sunt

Ex his omnibus concluditur, non solum non peccare filios religionem assumentes, parentibus inconsultis; sed ordinarie loquendo, valde errare si participes eos faciant de sua vocatione, ob periculum cui se exponunt se ab illa averti. Et hoc utique confirmatur ab exemplo tot Sanctorum, quorum discessus, parentibus insciis aut invitis, Deus etiam miraculis approbavit et benedixit. Idemque sentit doctus Pater Elbel⁴, dicens: *Si filius se sentiat a Deo vocatum, v. g. ad statum clericalem aut religiosum, simulque advertat parentes id aegre laturos, et ex carnali affectu aliisve futilibus motivis sese opposituros, etc., non tenetur eos... consulere; quin consultius aget rem totam celando parentibus..., veluti haud obscure nobis innuit Salvator noster, dum, Matth. vin, discipulum reprehendit, eo quod noluerit, intuitu patris sepe liendi, Christum vocantem illico sequi*. 9

An autem peccent graviter parentes avertentes filios a religione? — Vide infra, n. 77.

69. - E converso docet S. Thomas⁵, non licere parentibus religionem intrare, non solum cum filios in necessitate gravi relinquere deberent, sed etiam si omnino praetermittere deberent eorum curam, *id est, non proviso* (sunt verba S. Doctoris) *qualiter educari possint*. — Hoc tamen intelligitur, ut dicunt Salmant.⁶ cum Suarez, Palao a⁷, Pellizzario, de filiis non emancipatis, quos parentes nequeunt in saeculo relinquere, quin eis provideant de necessariis tam ad sustentationem quam ad instructionem morum. Secus autem de filiis emancipatis, quos parentes, ordinarie loquendo, nec alere nec instruere amplius tenentur, nisi filii per accidens gravi necessitate laborent.

70. - Fratres autem et sorores non licet deserere in necessitate extrema. Sed licet in gravi; quamvis ratione caritatis

ad 2. — · Oputc. 17, cap. 9, v. f. — · Part. 3, de 4. Praec., confer. 19, de Oblig. pietatis, n. 638 — ' 2. 2., qu. 189, art. 6. — · Tr. 15, de Statu rellff., cap. 3, n. 52. · Suar., de Relif., tr. 7, lib. 6, cap. 6, n. 1 et 2. · Pclltxlar., tr. 2, cap. 4, n. 43.

de obligatione filii comparatione parentis, dicenda sunt efficacius de parente comparatione filii in gravi necessitate existentis. Quia parens

Pirerut
qndop
tint rtLfv
nea inre
di.

Fmm
el sororei
citretc? ia
difcatfi,
non rtli-
QQfndi

Qui u posset quis differre et etiam omittere statum religionis ad subveniendum fratribus graviter indigentibus. Si vero votum habeat religionis, in tali casu non posset differre per longum tempus sine dispensatione. — Ita Salmant. cum Sanchez Suarez c), Palao d), Azor Pellizzario e), Bonacina f).

Gerson., opusc. *Al liceat debilis gravato intrare religionem.* · Palans, t. 16, disp. 1, punct. 7, § 4, n. 7. Valent., in 2., disp. 5, qu. 6, punct. 7, v. *Praeter has*, · *Begin.*,

71. - Quaeritur inde: *an debitor aere alieno gravatus possit religionem ingredi?* — Adsunt tres sententiae:

Prima sententia cum Gersonio, Palao, Valentia, Suarez fl), Reginald©, Molina, Bonacina, etc., apud Salmant ‘, et Holzm ann *, absolute negat — Quia hoc esset contra naturale praeceptum iustitiae, lu-

lib. 10, n. 256. - Molina, de Jost, et Jure, tract. 2, disp. 756, concil. 1. · Bonae., dhp. 1, de Restit., qu. ult., punct. 2, § 1, n. 1. · Tr. 13, cip. 1, n. 299. — De Restit., n. 619.

jure naturali debet filium alere et sustentare... Immo non solum tempore necessitatis, sed ante ipsam providere debet, ne filio necessaria in educatione desint ».

70. - a) Salmant., *tr. 15, cap. 3, n. 54*, haec dicunt de fratribus et sororibus, qui non amplius sub parentum cura vivunt; et negant propter horum gravem necessitatem differendum esse, tametsi differri possit et etiam omitti ingressus in religionem. Si vero quis votum religionis habeat, negant eum posse omittere absque dispensatione; bene tamen differre posse ajunt Et auctores citant, praetermisso Bonacina.

b) Sanchez, *Decal., lib. 4, cap. 20, n. 29*, cum Salmant. consentit, casu quo ille non habeat religionis votum. Si autem habeat, ita distinguit: Si tempus non sit praefinitum executioni, necessitatem gravem fratrum aut sororum, justam praebere causam differendi, *n. 31*; si praefixum sit tempus, necessitatem magnam sororum, quae cis periculum impudicitiae afferat, justam pariter esse causam differendi, *n. 32*; at citra id periculum, sicut pro magna fratrum necessitate, negat se audere id concedere; esse tamen justam, *w. 33*, causam dispensandi in dilatione.

c) Suarez, *de Religione, tr. 7, lib. 5, cap. 6, n. 4*, concedit posse eo casu differre vel omittere, non tamen teneri ad exspectandum longo tempore. Quod si votum ingrediendi habeat, esse justam causam dispensationis, sine qua non licet praetermittere, *n. 5*. — Idemque tenet Pellizzarius, *tr. 2, cap. 4, n. 44 et 45*.

d) Palaus, *tr. 16, disp. 1, punct. 7, § 5, n. 12*, casu quo votum non adsit, cum Suarez consentit. Si autem votum adsit, scribit, *n. 13*: « Ob nullam fratrum vel sororum gravem necessitatem differri posse propria auctoritate votum pro determinato tempore factum... Si autem votum absque ulla temporis determinatione emissum est..., ex necessitate fratrum et a fortiori sororum extendi tempus obligationis potest, pro eo prudentis arbitrio. Unum tamen est omnino certum: supradictam fratrum necessitatem praestare sufficientem causam dispensationis concedendae ».

*) Azor, *part. 1, lib. 12, cap. 1, qu. 5*, a Salmant citat., negat pro fratrum necessitate

omittendum esse religionis ingressum; pro sororum vero necessitate, si periculum impudicitiae incurrunt, ait caritatem suadere, uti earum pudicitiae consulatur, sive committendo eas alicui fidae et honestae personae, sive ingressum ad tempus differendo. At, *part. 2, lib. 2, cap. 40, qu. 8*, negat differendum esse propter gravem necessitatem fratrum vel sororum, « nisi forte propter aliquas circumstantias sit necessitas valde gravis differendum autem propter necessitatem extremam vel quasi extremam; et eodem casu posse differre, si votum ingrediendi habeat

f) Bonacina a Salmant non citatur, et dicit, *de Pracc. dcal., disp. 6, punct. 5, n. 4*: « Propter fratrum, sororum... necessitatem non extremam, sed tantummodo gravem, non teneri sub mortali a religione abstinere ».

71. - a) Suarez, *tr. 7, lib. 5, cap. 7, n. 12*, ex parte tenet secundam sententiam, quam scilicet S. Alphonsus infra probabiliorum judicat; scribit enim: « Prima... [opinio, quae hic exponitur] in rigore juris videtur vera, si tamen cum debito moderamine judicio viri prudentis accipiatur... Considerando... id quod est per se, videtur pro regula statuendum, ut debitum iustitiae solvatur, si moraliter potest, priusquam per ingressum religionis homo fiat inhabilis ad illud solvendum. Quod etiam in debito pecuniae verum habet, quia hoc debitum in conscientia etiam cadit in ipsam personam: unde si non possit statim solvere, tenetur quamprimum possit; et licet actu non habeat, si habet in spe et potentia proxima, tenetur suam industriam adhibere ut solvat... Hoc autem ita moderandum est, ut necesse sit spem illam solvendi debitum esse moraliter certam; nam propter spem dubiam non debet quis obligari cum tanto onere ». Addit tamen non esse obligandum ad exercendam mercaturam, neque artes viliores aut sibi indecentes, neque ad mendicandum; deinde sic pergit: « Unde si aliter non posset solvere, censeretur simpliciter impotens; si tamen aliunde sit certa spes solvendi ordinaria industria, et decenti ac honesta actione, non video cur propter solam temporis dilationem admittenda sit excusatio per se loquendo: quod ideo addo, quia si interveniat speciale

Jam»-
lio», discia-
ruendam,

juta-
lio», potest
•tatim in-

erum spirituale quaerere cum damno cre-
ditoris, cui debitor ex justitia solvere
tenetur.

Secunda sententia, quam tenent San-
chez l cum Majore % Navarro, Ázor, et
Salmant.* distinguit. Et dicit quod si de-
bitor in saeculo manens, brevi tempore
probabiliter et sine magna difficultate
acquirere sua industria possit quod debet,
vel notabilem debiti partem ut solvat;
tunc tenetur exspectare. Secus, si diu
exspectare deberet, vel si sine notabili dif-
ficultate satisfacere non posset. — Quale
autem tempus censendum sit breve? Major
putat triennium; Sanchez autem cum Na-
varro, biennium.

Tertia vero sententia absolute docet
debitorem statim posse religionem m-
gredi, bona sua creditori cedendo. —
Hanc tenet S. Thomas®; et eum sequun-
tur S. Antoninus, Silvester, Cajetanus,
Paludanus, Tabiena, Angelus, Armilla,
Aragon, etc., apud Sanchez4; ac proba-
bilem putat Sà. Et hoc, etiamsi solutio
promissa fuerit cum juramento; ut notant
S. Antoninus, Silvester, Tabiena et Sà. —
Ratio S. Thomae haec est: *Propter pecu-
niam... persona liberi hominis secundum
jura civilia non obligatur, sed solum
res: quia persona liberi hominis superat
omnem aestimationem pecuniae. Unde li-
cite potest, exhibitis rebus suis, religio-
nem intrare; nec tenetur in saeculo re-
manere, ut procuret unde debitum reddat.*

Rationem hanc rejicit Sanchez e cum
Medina, dicens non esse verum quod per-

sona debitoris non sit creditoribus obli-
gata; alias, ait, inique debitor carens bonis
in carcerem a iudice detruderetur. — Sed
respondetur quod obligatio personalis quae
inest debitori, non jam est ratione perso-
nae, sed ratione bonorum; ut docet S. Tho-
mas7, et prout certum asserunt Salmant.⁹.
Unde, supposito quod debitor in saeculo
maneatur, et liber potensque sit bona acqui-
rere, bene remanet sua persona obstricta ad
bona acquirenda, cum possit sine magno
sui detrimento; et tunc remanet obligata
persona debitoris, non jam directe ratione
sui, sed indirecte ratione bonorum ad
quae acquirenda potens est: cum teneatur
tunc non solum dare quae habet, sed
etiam procurare possibilitatem solvendi,
dum potest acquirere sine magno damno
suae libertatis. Secus tamen dicendum,
supposito quod velit saeculum relinquere,
et Deo se totum dicare in religione, ubi
impotens redditur ad solvendum; tunc
enim liberam habet personam, ut de ea in
Dei obsequium disponere possit: et quoad
debitum solvendum, sufficit si omnia sua
bona creditoribus cedat. Alias, si in sae-
culo manere teneretur, esset directe et
per se obligata persona debitoris ob pecu-
niam debitam: quod absolute negatur;
quia libertas hominis omnem aestimatio-
nem pecuniae excedit, ut loquitur supra
S. Thomas. — Adde (et sic respondetur
rationi primae sententiae) quod praecep-
tum naturale non obligat quando debi-
tor nequit satisfacere, nisi cum tanto de-
trimento suae libertatis, et cum onere

Tabiena, v. Religio, n. 12, qu. 11. · Angel., v. Religiosus,
n. 6. · Armilla, v. Religio, num. 5. · Aragon, in 2· 2,
qu. 62, art. 8, eau. 8 excusans a reitut.; et qu. 68, art. 12,
v. In solut. ad 1 argum. — · Decal., lib. 4, cap. 19, n. 7. —
Sd, v. Religio, n. 1. In edit, genuina. — · Apud Sanchez,
loc. dt. · S. Anton., part. 3, tit. 16, cap. 2, § 3. · Silvest.,
v. Religio II, qu. 4. · Tabiena, v. Religio, n. 12, i. f. ·
Sd, v. Religio, n. 1, edit, genuina. — · Decal., lib. 4, cap. 19,
n. 7. · Joan. Medina, Cod. de Rest., qu. 3. cam. 8, v. Ad
argumenta. — · 2· 2· qu. 189, art. 6, ad 3.

via », ut explicat in resp. ad object] in duo-
bus vel tribus annis, male agit religionem
profitendo ».

Salmant., *tr. 13, cap. 1, n. 224*, id in-
nuunt, dicentes creditores personales cos esse,
⁹ qui solam personam debitoris obligatam
habent, non vero ejus bona nisi indirecte,
quia non habent hypothecam aut pignus in
illis, sed solum *actionem habent adversus*

subeundi, in saeculo manendo, periculum
aeternae salutis; nemo enim in contractu
cum hoc onere praesumitur velle se obli-
gare. Et sicut quis non tenetur in saeculo
manere ad servandam promissionem ma-
rimonii (nisi per eam copulam extorse-
rit); ita nec etiam qui debitum contraxit.
Et hoc, etiamsi debitum sit ex delicto, ut
tenent Salmant. ' cum aliis; quia pariter
iste debitor non est obstrictus cum tanto
onere, ut religionis meliori statu privari
debeat.

Hae tres sententiae sunt omnes pro-
babiles. — Sed probabilior mihi videtur
secunda: modo ex illa brevi mansione in
saeculo non immineat probabile pericu-
lum incidendi in peccata, vel amittendi
vocationem ad religionem.

Conveniunt autem DD. ad dicendum
quod praedicta quaestio currit, cum debita
sunt *certa*. — At si *incerta* sint, procul
dubio statim debitor religionem ingredi
potest. Quia, cum obligatio elargiendi de-
bita incerta pauperibus non sit ex justitia
et jure naturali, sed ex pietate et jure
ecclesiastico (ut probant Salmant. ' cum
Lessio, Vasquez, Baflez, Villalobos, Le-
desma, etc., contra alios): ideo bene talis
debitor potest, omissa restitutione, reli-
gionem petere; cum nihil sit tam pium,
quam se suaque omnia Deo in religione
dicare. — Ita Sanchez ·; Lugo, Suarez,
Palaus, etc. cum Salmant.4.

Advertendum tamen quod haec locum
habent de jure naturali. — At Sixtus V,
per bullam datam anno 1587, reddit inha-
biles ad religionem debitores qui dilapi-
daverunt sua bona, vel qui deponere de-

· Tr. 13, cap. 1, n. 290. — · Loc. dt., n. 211. ■ *tru.*,
Hb. 2, cap. 14, dub. 6, α n. 35. - *Vasq.*, opusc. de Restit.,
cap. 5, J 4, a n. 7. - *BaUes*, in 2· 2· qu. 62, art. 5, dub. 7. ·
Villal., part. 2, tr. 11, diff. 13, n. 7. - *Petr. de Ledesma*,
Sum., part. 2, tr. 8. cap. 12, post concl. 5, dub. 1 — ■ Decal.,
Hb. 4, cap. 19, num. 4. — *Lugo*, de Just. et Jure, di·p. 21,
n. 62. · *Suar.*, de Rellig., tr. 7, Hb. 5, cap. 7, n. 1. *Palaus*,
tr. 16, disp. 1, punct. 7, § 4, n. 2. · 4 Loc. dt., n. 286. —
Sixtus V, bulla *Cum de omnibus*, de die 26 Noverabr. 1587,
§ 4; in Dullar. Rom. Mainardi. — *Clemens VIII*, breve
In suprema, de die 2 April. 1602, § 3; in Bullar. Rom.

*personam, ut ex ejus bonis, ea sibi quae
debeantur, persolvantur* ».

§ Scilicet paulo probabilior, ut expresse
dicit B. Doctor in 6 editione operis *Istru-
sionc c Pratica, cap. 13, n. 27*: · Pare al-
quanto più probabile».

bent rationes, antequam debita solverint
aut rationes reddiderint. Et licet Cle-
mens VIII inhabilitatem abstulerit, reli-
quit tamen prohibitionem — Hoc vero
intelligendum, ait Croix cum Sanchez,
Dicastillo et Illsung, de iis qui aliter non
possunt satisfacere, nisi in saeculo ma-
nendo, et a quibus sperari potest solutio;
item si magna sint debita, superantia fa-
cultates proprias, cum dicatur in bulla:
ingenti aere alieno gravatis. — Praeterea
dicit Croix cum Sanchez et Dicastillo, hoc
non procedere pro monialibus, nec pro
equitibus ordinum militarium; quia hi in
odiosis non comprehenduntur nomine re-
ligiosorum. — Insuper, neque pro iis qui
gravantur debitis tantum incertis; nec
pro iis qui sine culpa gravi inciderunt in
impotentiam (nam bulla est tantum pro
dilapidatoribus, ut notat Croix * cum Di-
castillo); nec pro debitoribus ratione do-
nationis. Croix cum Sanchez. — Prae-
ceptum autem de reddendis rationibus
intelligitur de rationibus valde litigiosis,
intricatis, fraudulentis, daturis causam li-
tibus. Croix cum Dicastillo et Illsung.

Si vero quis debitis gravatus jam reli-
gionem professus fuerit, valet professio;
ut Croix '. — Nec praelatus tenetur tunc
de justitia licentiam ei dare ad laboran-
dum ut satisfaciat. Croix · cum Lugo et
Navarro <). Tenetur tamen ex caritate, si
nullum inconueniens obstaret.

72. - « Resp. II0. Qui vovit religionem
« tenetur ingredi secundum sequentes re-
« gulas:

« Γ. Non tenetur, immo nec potest li-
« cite ingredi ordinem in quo collapsa est

Mainardi. — 1 Lib. 3, part. 2, nntn. 444. · *Sanch.*, Decal.,
lib. 4, cap. 19, num. 24 et «eqq. · *Dicast.*, de Just., lib. 2,
tr. 2, diip. 10, dub. 8, n. 143 et 144. - *Illis.*, tr. 4, diip. 8,
n. 275. — *Croix*, loc. cit., n. 444. · *Sanch.*, loc. dt., n. 22
et 23. · *Dicast.*, loc. dt., n. 140 et «eqq. — · Lib. 3, part. 2,
n. 444. · *Dicast.*, de Justi., lib. 2, tr. 2, diip. 10, dub. 8,
n. 147. — *Croix*, loc. dt. · *Sanch.*, Decal., lib. 4, cap. 19,
n. 28. — Oour, loc. dt. · *Dicast.*, loc. dt., n. 153. · *Illis.*,
tr. 4, diip. 3, n. 280. — ' Lib. 3, part. 2, n. 444. — 1 Loc.
dt., num. 450. · *Lugo*, de Just, et Jure, disp. 21, num. 82,
v. *Ultima*.

f) Navarrus a Croix non diligenter alle-
gatus est; nam, *de Regular., comment. 2,*
n. 42, haec scribit: « Immo et si opus fuerit,
superiorem debere sibi facere facultatem sic
Laborandi, etiam multis horis deputatis ad
divina vel alia officia monasterii, quatenus

Qocmc

Professio
rruvati de-
biti valet.
Ad quid
teneatur
tanc prae-
latus.

Reculae
sequendae
voventi re
li(tonem.

« disciplina regularis » : [Intellige, quoad observantias principaliores; ut Salmant. 'J « idque, ob periculum perversionis. — « Laymann '.

« 2°. Qui vovit laxiorem licite ingreditur strictiorem; non tamen contra, « quia minus praestaret quam promisit. — « Quod si tamen profiteatur in laxiore, « valida est professio, et liberatur a voto « strictiorem ingrediendi. Ratio, quia votum solemne, quo fit personae traditio « et religioni jus in personam acquiritur, « derogat priori voto simplici, per quod « nullum tale jus religioni strictiori erat « acquisitum. — Laymann a ex S. Thoma, etc.

« 3°. Is qui vovit experiri religionem « strictiorem, potest id commutare in « votum profitendi et perseverandi in « laxiore. Ratio, quia hoc melius est. — « Laymann 4 ex Sanchez, etc. ».

Communiter DD. dicunt quod si quis voverit religionem ingredi, non tenetur eam quaerere extra propriam nationem vel provinciam : vide Salmant.* — Femina vero quae vovit religionem, non tenetur quaerere monasterium extra patriam, et longe a suis; ut ajunt Palaus., Toletus et Salmant.l cum Garcia % etc. Ratio, quia regulariter non censentur feminae religionem voventes ad id se obligare; cum hoc gravem et novam involvat difficultatem Ob quam Toletus. et Garcia, ibid. ., excusant etiam viros votum religionis habentes.

Quaeritur 1°. *An is qui voverit religionem, et semel legitime repellatur ab*

1 Tr. 15» de Statu relig., up. 2, n. 3. — . Lib. 4, tr. 5, cap. 6, n. 5. — . Loc. cit., n. 6. . S. Thom., 2. 2., qu. 189, art. 8, ad 3. — « Loc. cit., num. 7. . Sanch., Decal., lib. 4, cap. 16, o. 18. — * Tr. 15, cap. 2. n. 8. — . Tr. 16. diip. 1, punct. 3, n. 6. — ' Loc. at., n. 8. — . Lib. 4, cap. 17, n. 6. — Huron. Garcia, Politic, recul., tr. 2, diff. 1, dub. 7, n. 4. . Apod Salmant., tr. 15, cap. 2, n. 8. — » Lib. 4, tr. 5, cap. 6, n. 4. — 11 Diap. 4, de 2. Praec., qu. 2, punct 5, § 6, n. 11. —

posset honeste illum ab eis excusare per praedica, et quia non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum ».

72. - a) Toletus, hb. 4, cap. 17, n. 6; Garcia, Politic, regul., tr. 2, diff. 1, dub. 7, n. 4, haec asserunt de quocumque, sive viro sive muliere, qui religionem voverit, ut notat ipse S. Alphonsus inferius.

Garcia, loc. cit., n. 14, hanc sententiam exponit, neque eam reprobat.

ea, teneatur iterum ingredi, si monasterium postmodum velit eum admittere?

Prima sententia aflrmat; eamque tenent Laymann °, Bonacina11; et Sanchez ” cum Abulensi. — Ratio, quia votum non est factum in favorem religionis, sed in Dei obsequium; unde licet illa cedat juri suo nolendo eum admittere, non ideo tamen vovens liberatur a sua obligatione.

Secunda vero sententia negat: quam tenent Palaus 18, Lessius *4, Suarez 14; et Salmant. ' . cum Aragon, Pellizzario, Garcia b), Diana et Bartholom. a S. Fausto. Ratio, quia tale votum, quamvis emissum in honorem Dei, censetur tamen factum sub conditione: *si non repellar*; ergo, conditione non impleta, exstinguitur obligatio. — Huic objicit Bonacina, nullam conditionem reddere votum conditionale, nisi explicite apponatur. Sed haec objectio non videtur subsistere; non raro enim in promissionibus conditio implicite appositae promittentes deobligat (juxta dicta Lib. III, n. 720, v. Notandum).

Caeterum in hac quaestione probabilius mihi videtur dicendum quod si talis vovens habeat probabilem spem se fore in posterum recipiendum, non liberatur a voto; secus, si nulla probabilis spes appareat.

Quaeritur 2°. *An qui simpliciter religionem voverit peccet mortaliter, si post ingressum sine causa ab illa egreditur?*

Prima sententia negat. Et hanc tenent Bonacina 11; et Sotus % Cajetanus c), Aragon c), etc., apud Sanchez †, et probabi-

11 Decal., Hb. 4, cap. 16, n. 71. . Abulcns., in Numero», cap.30, qu. 53. — » Tr. 16, diip. 1, punct. 3, n. 10. — » Lib. 2, cap. 41, n. 44. — “ Dc ReUr., tr. 7, lib. 4, cap. 2. n. 7. — “ Tr. 15, cap. 2. n. 11. . Aragon, in 2. 2., qu. 88, art. 3, § Ctrca wlui. ad 2, v. Est aliud dubium. . PcUiaiar., tr. 4, cap. 1, n. 50. . Diana, part. 6, tr. 7, resol. 52. . Barthol. a S. Fausto, Thetaur. religiosor., lib. 1, qu. 200. . Bonae., disp. 4, de 2. Praec., qu. 2, punct. 5, § 6, n. 11. — n Loc. cit., n. 22.

c) Sotus, de Just, ct Jure, lib. 7, qu. 2, art. 1, ad 3, v. Ex hac autem definitione; Aragon, loc. cit.; Cajetanus, in 2atn 2a', qu ult. (189), art. 4, ad 3 dub., non citantur a Sanchez, loc. cit., n. 90, pro hac opinione, neque eam tenent. Quin etiam Cajetanus oppositam tuetur, eam scilicet quae S. Alphonso videtur probabilior; scribit enim: «Peccat ergo uterque ingressus religionem, si ex sola liberate retrocedat Sed ingressus sine voto

Voveat religionem, ubinam teneatur tñ. Credi.

Voveo» religionem et ab ea tetnel repoltu»;

JuiUi hoe. uafv voto u iti rum red piatur.

Juxta a omaioo b beratar i voto.

S Alfbi iu» dutia (Ult.

Vovere religionem» et egredi ww causa, aei kthale,)» xta alim

lem vocant Salmant.1. — Ratio, quia qui vovet religionem censetur eam vovere sub conditione probationis a jure concessae; jus autem universe concedit ingredientibus, ut possint sine ulla causa pro libito religionem deserere, uti patet ex cap. 1, de regular., in 6°.

Pn-btbi-
hi kthile

Secunda vero probabilior sententia, quam tenent Sanchez ', Palaus 8, Suarez 4; et Salmant.5 cum Pellizzario, Garcia, Miranda et aliis, docet hunc a mortali non excusari. Ratio, quia votum religionis non tantum obligat ad suscipiendum habitum religiosum, sed etiam ad Deo toto vitae tempore obsequendum. Unde obstringit etiam ad profitendum : nisi justa adsit causa egressus, puta si ille inveniat religionem suis viribus imparem, ut ait Sanchez. — Ad textum autem oppositum respondetur, illum loqui de iis qui religionem ingrediuntur tantum ad experientium, nullo tamen praemisso voto.

Nui vo-
Ttw inten-
dent tolam
aperiri.

Secus vero dicendum cum Azor 4 et aliis citatis apud Sanchez (ut supra), si vovens non habuerit animum profitendi, sed tantum experiendi. Idque expresse tradit D. Thomas ', ubi sic docet: *Si ergo vovens intendit se obligare, non solum ad ingressum religionis, sed etiam ad perpetuo remanendum; tenetur perpetuo remanere. Si autem intendit se obligare ad ingressum religionis causa experiendi, cum libertate remanendi vel non remanendi; manifestum est quod rema-*

nere non tenetur. Si vero in vovendo simpliciter de ingressu religionis cogitavit, absque hoc quod cogitaret de libertate exitus vel de perpetuitate remanendi, videtur obligari ad ingressum religionis secundum formam juris communis, quae est ut ingredientibus detur annus probationis; unde non tenetur perpetuo in religione permanere. — Recte autem ' advertit: *Quod ille qui intrat ut statim exeat non videtur satisfacere voto suo; quia ipse in vovendo hoc non intendit. Et ideo tenetur mutare propositum, ut saltem velit experiri an ei expediat in religione remanere: non autem tenetur ad perpetuo remanendum.*

Quaeritur 3°. *An, si quis habeat votum profitendi, et religionem ingrediatur animo perpetuo manendi, sed a religione ejiciatur, quia judicatur ineptus ob inscientiam, aegritudinem et similia, liberetur a voto?* — Supponendum ut certum cum Sanchez · et Salmant.'°, quod si is remisse se gesserit, tenetur mediocrem adhibere diligentiam ut se corrigat; aliter a voto non fit immunis.

Voient
proffteri te-
netur ad di-
ligentiam,
ut corripi-
tur.

Difficultas est, *quando jam diligentiam adhibuerit et repellatur: an maneat liber a voto?*

Prima sententia affirmat, quam tenent Palaus n, Suarez % et Garcia apud Salmant.13, qui probabilem putant. Ratio, quia is qui promisit profiteri, non censetur se ad aliud obligasse quam ad media ordi-

Ejectui
post dili-
gentiam, ju-
xta alio· li-
beratur n
voto.

* Tr. 15, cap. 2, nam. 23. — · Dead., Hb. 4, cap. 16, n. 90. — 1 Tr. 16, di»p. 1, punct. 4, n. 2. — 4 Dc Relig., tr. 7, Hb. 4, aip. 3, n. 2. — 1 Tr. 15, cap. 2, n. 24. - Pr/. liuar., tr. 2, cap. 6, n. 22; ct tr. 4, cap. 1, n. 59 et 60. - Hitron. Garda, Polit, regul., tr. 2, diff. 5, dub. 7, n. 6 ct 7.

— Sanch., loc. cit. — · Part. I. Hb. 11, cap. 23, qu. 6, v. f. — Sanch., loc. dt., o. 68. — ' 2· 2·, qu. 189, art. 4. — · Loc. dt., ad 3. — · Decal., lib. 4, cap. 16, n. 108. — » Tr. 15, cap. 2, n. 25. — “ Tr. 16, dup. I, punct. 4, n. 10.— Hicron. Garcia, Polit, reful., tr. 2, diff. 5. dub. 7, n. 9.. » Loc. dt., n. 26.

venialiter tantum peccat. Ingressus autem ex voto peccat mortaliter, quia ex voto intelligitur se obligasse ad borna fide probandum, quod non servat ».

§ Miranda, de eo qui vovit simpliciter ingressum, nec cogitavit de libertate exitus vel de perpetuitate remanendi, scribit, *toni. 1, qu. 20, art. 4, cx* D. Thoma: « Videtur obligari ad talem ingressum secundum formam juris communis, quae est ut ingredientibus detur annus probationis ad experientium difficultates et asperitates. Unde inquit quod iste talis non teneretur perpetuo in religione permanere». Supra quae Miranda dicit: «Hoc tamen intelligendum est cessante fraude. Nam ille qui vovet et intrat ut statim exeat, non

videtur voto suo satisfacere, quia ipse in vovendo non hoc intendit. Tenetur ergo mutare tale propositum, ct religionem intrare animo ut saltem experiatur an expediat sibi perpetuo in tali religione permanere ». Et in fine articuli addit: «De quibus videndus est ibidem Cajetanus, pulchra ct mira de iis dicens quae ibidem videri poterunt ». Sed, uti notatum est hic supra nota c, Cajetanus dicit esse mortale egredi sine causa.

Suarez, *tr. 7, lib 4, cap. 4, n. 16*, potius adhaeret sententiae S. Alphonsi: « Si causa [ejectionis], inquit, pendet ex voluntate ipsiusmet voventis, tenetur illam auferre si potest, et illam ablatam esse religioni ostendere, ut iterum recipiatur ct perpetuo reti-

naria apponenda, quae jam apposuit, nec per ipsum stat quominus profiteatur.

*n0ra q“e *Secunda* vero probabilior sententia negat; et hanc tenent Sanchez^D, Laymann[‡] Bonacina et Salmant.[§] cum Pellizzario. Ratio, quia hic tenetur procurare votum illud implere usque dum apparet probabilis spes implendi; idque non extraordinarium, sed ordinarium est medium adhibere. Unde si ab illa religione ejicitur, tenetur, mediocrem diligentiam apponendo, aliam religionem quaerere.

Quaeritur 4°. *An qui voverit profiteri, possit a religione exire ex causa non jam urgenti, sed justa, nempe, quia talem vitam expertus sit incommodam?*

prodterti po-
teat. Juxta
allot, egre-
di tr, cauta
non urgen-
ti.

Prima sententia affirmat; et hanc tenet Diana[·], citans Sotum, Reginaldum, Ledesma, Aragon, etc.; eo quod tale votum intelligitur emissum sub hac conditione, si talis status conveniens sibi videtur.

Tenetur
profiteri
cum incom-
modo non
intokrabiH.

Secunda tamen vera sententia, quam tenent Sanchez⁴, Laymann⁵, Bonacina⁵; et Salmant.⁷ cum Cajetano¹), Azor, Valentia, etc., docet hunc teneri ad profitendum etiam cum incommodo, modo non sit tale ut intolerabile videatur. — Ratio, quia is ita videtur se voluisse obstringere, ut non possit egredi, si ratio vivendi esset tolerabilis. Nam e converso, si difficultatem valde gravem experiretur, non tenetur permanere; cum non videat

¹ Lib. 4, tr. 5, cap. 6, n. 13. — [·] Tr. IS. cap. 2, n. 26. [·] *Ptllilitar*, tr. 4, cap. 1. n. «. — [·] Pan. 2, tr. 17. rwol. 10 [·] *Solus*. de Juu. et Jure. lib. 7, qu. 2, art. 1, ad 3, v. *Ex hac autem dtfinilont.* [·] *Reginald.*, lib. 18, n. 383. [·] *Pitr. Ledesma*, Sum., pari. 2, tr. 10, cap. 3, dub. 7, v. *Quartus catus.* [·] *Aragon*, in 2° 2°, qu. 88, art. 3, § *Circa solut. ad 2*, v. *Σ»/ aliud dubium.* — [·] Decal., lib. 4, cap. 16, n. 81 et 82. — [·] Lib. 4, tr. 5. cap. 6, n. 13. — [·] Di»p. 4,

tur se voluisse obligare ad id quod sibi est moraliter impossibile. — Et hanc eamdem nostram sententiam tenent Lessius[’] et Palaus⁰, qui non bene citantur a Salmant. pro prima sententia.

Per quantum autem temporis is qui votum habet religionis, differendo illud exsequi, peccet graviter? — Vide dicta *Lib. III, n. 221*, v. *Dicunt.*

73. — [·] 4°. Professo licentiam trans-
« eundi ad ordinem laxiorem episcopus,
« vel praelatus ordinis exemptus cum
« consensu capituli, dispensative ex justa
« causa dare potest. — Laymann[”], Les-
« sius 10, Sanchez 11

« 5°. Professus, ad ordinem strictiorem,
« petita (licet non concessa) praelati sui
« licentia, ex justa causa transire potest.
« Quod addo, quia hujusmodi transitus
« sine causa temere fieri non debet. —
« Quod si autem fiat, spectanda est auste-
« ritas circa silentium et solitudinem; id-
« que, non tantum secundum institutum
« regulae, sed etiam secundum observa-
« tionem praesentem. Probatur ex cap.
« *Licet, de regularibus.* — Vide Lay-
« mann[”], Lessium[”], Sanchez

« Ex dictis resolvuntur hi casus:
« 1°. Canonici regulares ad monachos
« transire possunt, non contra, cum reli-
« gio monachorum austerior sit. — Lay-
« mann[”].

de 2 Praec., qu. 2, punct. 5, § 6, num. 22. — ¹ Loc. dt., num. 28. — *Aaor*, part. 1, lib. 11, cap. 23, qu. 8. [·] *Valent.* in 2° 2°, ditp. 6. qu. 6, punct. 4, quaeit. 4, v. *Unde recte.* — [·] Lib. 2, cap. 41, n. 46. — [·] Lib. 4, tr. 5, cap. 6, num. 9. — [·] Loc. cit., num. 103. — u Decal., lib. 6, cap. 7, a n. 53. — [·] Lib. 4, tr. 5, cap. 6, n. 9. — u Lib. 2, cap. 41, n. 100 et 101. — M Loc. cit., n. 19 et teqq., et a, 59 et seqq. — [·] Loc. dt., n. 11.

grediendi, quia vovens professionem < vovet perpetuam perseverantiam>; et *ad dub. 3*, didt de vovente solum ingressum: « Non potest ex sola ratione libertatis in jure scriptae retrocedere; sed oporteret aliquam adesse conditionem non gratam, saltem istam, scilicet quod probata religio parit sibi minorem fortitudinem roburque minus animi ad ipsius perseverantiam».

O Palaus tamen, *tr. 16, disp. 1, punct. 4, n. 9*, negat votum profitendi aliquid addere voto religionis simpliciter; item negat ex perseverandi voto (ordinarie) obligationem nasci perseverandi in religione, « graviter difficili et incommoda ».

<2°. Professus regulam strictiorem,
< si ea non servetur in suo monasterio
« aliove ejusdem ordinis, nec sit spes re-
« formationis, potest transire ad ordinem
« laxiorem in quo regula servetur: ita
« ut, considerato praesenti statu, ducat
< vitam strictiorem. — Laymann¹ ex San-
« chez, Rodriguez, etc. ».

Bene potest religiosus ex suo ordine
ad alium strictiorem transire, petita li-
centia a suo praelato, quamvis negata,
jta g Thomas § et doctores communiter,
ex cap. *Licet* 18, *de regular.*, ubi Inno-
centius III sic praescribit: *Postquam* (mo-
nachus) *a praelato suo transeundi licen-
tiampostulaverit...*, *liberepotest sanctioris
vitae propositum adimplere non obstante
proterva indiscreti contradictione prae-
lati.* — Debet tamen subditus praelati
responsum exspectare usque ad tempus,
quo superior valeat examinare an debeat
vel ne licentiam impertire.

Contra vero, re perpensa, tenetur prae-
latus licentiam concedere, statim ac videt
nihil ob stare. *Praelatus* (addit Pontifex)
*subdito sine difficultate et pravitate qua-
libet debet transeundi licentiam indulgere,
ne videatur propositum impedire divinitus
inspiratum.* — Hinc communiter tradunt
Suarez, Silvester Pellizzarius⁴, Palaus[·],
Lezana[·], Miranda^T, Salmant.[·], etc., quod
praelatus graviter peccaret, si sine justa
causa licentiam denegaret; quia gravem
irrogaret subdito injustitiam, eum a per-
fectiori statu retrahendo. Idque confir-
matur ex verbis Innocentii relatis, ubi
dicitur proterva contradictio praelati qui
injuste licentiam denegat: *Non obstante
proterva indiscreti contradictione praelati.*

Diximus: *injuste.* — Nam tres sunt
justae causae, ex quibus superior valet
denegare licentiam, juxta verba ejusdem
Pontificis in citato cap. *Licet.*

¹ Lib. 4, tr. 6, cap. 6. n. 10. [·] *l. t. Sanch.*, Decal., lib. 6, cap. 7, n. 24 et 25. [·] *Rodri*°. Quaese. regul., tom. 3, qu. 52, art. 5. — [·] 2° 2°, qu. 189. art. 8. — [·] De Relif., tract. 8, lib. 3, cap. 10, num. 17. — [·] Tr. 3. cap. 5, num. 139. — [·] Tr. 16, diip. 4, punct. 26, § 3, num 1. — [·] Sum[·], tom 1. cap. 22, num 13. — [·] Tom. 1, qu. 31, art. 6, coocl. 1. —

73. — a) Silvester, v. Religio IV, *qtiaer, 1*, scribit: < Quae tamen (licentia) negari non potest, si constet illam [religionem] esse ar-ctiorem ».

Et Γ. Si subditus *ex temeritate vel le-
vitate* vellet transire, puta si duceretur ta-
ex ira alicujus offensionis acceptae aut 'u
ex fine consequendi aliquod temporale
commodum. — In dubio tamen negativo Qoid ia
praesumitur recto animo procedere, ut debi0
dicunt Suarez et Bonacina In dubio
autem positivo standum iudicio superioris
tam subditi, quam praelati conventus,
nempe Generalis vel Provincialis; ut prae-
cipit Pontifex in eod. cap. *Licet.* — 2°. Si
transitus redundet in*jacturam vel inju-
riam sui ordinis...*, *quoniam... communis
utilitas* (verba textus) *speciali utilitati
praeferitur.* Sed pro hujusmodi *jactura*,
non porro reputatur illa, quam perferret
ordo ex privatione exempli illius boni reli-
giosi; nam si talis sufficeret jactura, ne-
mini transire ad arctiorem ordinem liceret
Nomine*jacturae* intelligunt §almant cum
Portellio, etc., si v. gr. monachus ille esset
doctor, vel arte peritissimus, ita ut ex
ejus deficientia religio notabile reciperet
damnum. — 3°. Si ex transitu ordo gra-
vem pateretur *injuriam* sive dedecus, ita
ut deinde ab aliis notabiliter despiceretur:
vide SalmantHoc dedecus ordinarie
abesse censeo, si pateat alterum ordinem
certe in regulae perfectione prae cellere.

Addendum, non licere monacho hunc
transitum intentare, si altera religio quam
optat, nollet eum recipere; juxta praecep-
tum Urbani VIII (ut in Bullario u), qui
dixit: *Nullus permittatur ad arctiorem
religionem transire, nisi prius superiori
legitime constiterit eam religionem para-
tam esse illum recipere.* — Sufficit au-
tem, si nullum obstat impedimentum, li-
centia praelati conventus a quo petitur
transitus; ut Silvester¹, Peyrinus[”] et Sal-
mant.

Utrum autem *transitus sine petitione
licentiae non solum sit illicitus, sed etiam*

[·] Tr. 15. cap. 5, num. 68. — [·] Loc. dt., num. 61. [·] *Porte*l., *Dubia regular.*, [·] *Reli*°toms tramUus, n. 6. — “ Tr. 15, cap. 5, n. 61. — n Decreta S. C. Cone, de die 21 Sept. 1624. § 3; habentur in Bullar. Rom. Malnardi. — “ V. *Reli-nk IV*, quae. 3. — “ Tom. 1, qu. 1, cap. 24. — m Loc. dt., num. 63.

Suarez, *hb. 3, cap. 9, n. 2 et seqq.*, de dubio wrga/hō non loquitur, quod sciam. Pa-riter Bdhacina, *de Clausura, qu. 2, punct. 9, %3, dijj. 2, n. 2*, dicit in dubio praesumen-

Temcri-
ta· peten-

Qoid ia
debi0

*

ujamo.

Altera re-
lupone non
acceptante,
transitua lb
licitus.

Transitui, non petita licentia, validas.

invalidus? — Affirmant Lessius c), Azor ', Sanchez ', etc. — At valde probabiliter negant Suarez3, Silvester d>; et Salmant.4 cum Bonacina, Pellizzario, etc. Quia nulum jus habetur irritans hunc transitum; et contra, ipse transitus de jure naturae valet, cum sit commutatio in melius.

74. - Hic plures utiles Quaestiones adnectere oportet.

Quaeritur 1°. *An parochus possit licite religionem ingredicontradiciente episcopo?*

Parochus potest in- credi reli- gionem epi- scopo no- lente.

Omnino affirmandum, ex can. *Duae sunt, cans. 19, quaest. 2*, ubi habetur: *Si quis horum [clericorum] in ecclesia sua sub episcopo populum* (scilicet *proprium*, ut explicat a> Glossa) *retinet, et saeculariter vivit; si afflatus Spiritu Sancto in aliquo monasterio, vel regulari canonica salvare se voluerit..., etiam episcopo suo contradicente eat liber nostra auctoritate*. Sic Urbanus II ad Rufinum h>. Rationem autem hujus sanctionis dat D. Thomas -, dicens: *Obligatio voti perpetui praefertur omni alii obligationi; obligari autem voto perpetuo et solemnial vacandum divinis obsequiis, competit proprie episcopis et religiosis. Presbyteriautem curati et archidiaconinon obligantur voto perpetuo et solemnial ad curam animarum retinendam, sicut ad hoc obligantur episcopi; unde episcopi praesulatum non possunt desere... absque auctoritate Rom. Pontificis, ut habetur Extra, de regul. et transeun ad relig., cap. Licet. Archidiaconi autem et presbyteri curati possunt libere abrenuntiare episcopo curam eis commissam, absque speciali licentia Papae*. — Deinde S. ¶ Thomas affert textum D. Hieronymi

ad Vigilantium, sic dicentis: *Dicis: Si omnes se clauserint,... quis saeculares homines lucrifaciet? quis peccantes ad virtutes poterit exhortari, etc.?* Respondet S. Hieronymus: *Rara est virtus, nec a pluribus appetitur*.

Haec omnia uti certa enuntiat noster Summus Pontifex Benedictus XIV in sua epistola quae incipit *Ex quo dilectus*, edita die 14 Januarii 1747. — Attamen non dubitat idem Pontifex quin parochus omnino teneatur, *non tam officio* (verba epistolae) *et honestate, quam naturalis legis praecepto*, certiore facere episcopum de suo suscepto consilio, antequam religionem ingrediatur, ne grex sine custode deseratur. Si vero episcopus deinde dissentiat, *presbyterum non adstringet* (ait Pontifex) *quominus religionem ingredi valeat*. — Insuper decernit7, beneficium non vacare nisi post professionem, et interim parochum fructus illius lucrari ac si legitimo impedimento detineretur. Et idem statuit de omnibus aliis beneficiariis, juxta opinionem traditam a Suarez8 et Sanchez®, etc.

75. - Quaeritur 2°. *Quid dicendum de clericis aut aliis beneficiariis non curatis?*

Respondeo: Quamvis isti ex officio et honestate teneantur suos episcopos certiorare de suo religionem ingrediendi proposito; non peccant tamen (ut declarat noster SS. Benedictus XIV, in epistola mox citata), si id omittant ob metum reverentialem, ne forte ab ejus desiderii implemento revocentur.

Certum autem est, non posse episcopos impedire suos clericos ne religionem

TrikCU ephoepta certioirtn factre.

vacet br< fidm.

Clerici qoaedo «■ CUITIIV A certiofirJu eptKoppc

qu. 189, art. 7, — · 2·, qu. 189, art. 7, ad 2. Cfr. Migne, Patrol. Ut., tom. 23, col. 351, lib. contra Vigilantium, n. 15. — · Ibid., § *Denique de*. — · De Relig., tr. 7, lib. 5, cap. 16, n. 12. — · Decal., Hb. 7, cap. 4, n. 3 et 18.

verte 4: * Non potest repeti, inquit, si transivit in casu licito, licet modo non servato; secus, si in casu illicito».

74. - «7 Verbum *proprium*, non est ex Glossa stricte dicta, sed in margine additum est; et, ut notat Richter in sua eclit. Corporis juris canonici, est correctio ex Potycarpo.

b> In titulo canonis haec ex Gratiano habentur: «Urbanus Papa II, in capitulo S. Rufini ». In quod notat Richter: «Caput incertum, et quod Urbano vix dicas congruere».

ingrediantur; ut habetur in can. *Clerici, cans. 19, quaest. 1*, ubi ex concilio Tolentino IV dicitur: *Clerici qui monachorum propositum appetunt, quia meliorem vitam sequi cupiunt, liberos eis ab episcopis in monasteriis largiri oportet ingressus; nec interdici propositum eorum qui ad contemplationis desiderium transire nituntur*. — Hunc et consimiles canones laudat et approbat praefatus noster Pontifex; necnon affirmat id non tantum intelligi de religionibus vitae contemplativae, sed etiam activae.

Declarat tamen quod episcopus bene posset revocare suum clencum a religio- ne, si ejus ingressus gravi detrimento esset eccjesiae cuj erat addictus, his verbis:

Quod vero jus certis in casibus certisque de causis competit superiori ordinis laxioris, ut suum subditum regularem, ad strictiorem ordinem digressum, etiam post solemnem professionem in eo emissam, repetere et revocare valeat: idem similiter certis in casibus, justisque vigentibus causis, episcopo competit, ut suum clericum saecularem, ordini regulari adseriptunt, repetere possit. Hoc tradit clarissimus canonum doctor Innocentius IV, ad saepe citatum cap. Licet, de regul., cujus haec sunt verba: Clericus... potest transire ad religionem non petita licentia, etiamsi contradicator...; crederemus tamen quod posset eum repetere, si ex transitu suo prima ecclesia gravem sustineret jacturam... *Satis itaque provisum est etiam episcopo, quifactum clerici sui, ad regularia claustra se invito digressi, impugnare velit*.

Caeterum, cum accidisset casus quod archidiaconus quidam ad Societatem Jesu transisset, et Emus card. Quirinus, conquérons quod se invito hoc fecisset, integro libello typis edito contenderet, ut Papa declararet clericos non posse sine episcopi licentia religionem ingredi; noster Pontifex respondit (uti in simili casu D. Gregorius I cuidam alii episcopo responderat), tales clericos, nedum a suo

Conill. Toletan., cap. 50. Celebratum fuit anno 433; cfr. Labbe, tom. 6, et Aguirre, Condi. Hiep.. torn. 2, — i Kpietolar. lib. 12, indici 5, epist. 35; dr. Migne, Patrol. lat., tom. 77, col. 1245. — · 2· 2·, qu. 1«, art. 4, et qu. 19», art. 7. — *Anttliccti*, loc cit., qu. 1«, art. 4. — *Condi. Xifatn.*, apud Labbe, tom. 2, col. 77. — *Condi. Choldun.*,

proposito non esse impediendos, sed potius ad perseverantiam hortandos et confirmandos.

76. - Quaeritur 3°. *Quibus casibus liceat episcopis ad religionem transire?*

Jam supra dictum est ex D. Thoma quod episcopi nequeunt deserere ecclesiam assumptam, ob votum perpetuum eam non relinquendi: nisi auctoritate Papae et ex justa causa, ut etiam exprimitur in dicto cap. *Licet*. — Justae autem causae, ut episcopus possit ecclesiae suae renuntiare (ut docet idem Angelicus, et habetur in cap. *Nisi, de renunt.*) sunt: ¶. Ob defectum proprium, scilicet si sit simoniacus, irregularis, vel indoctus, senex, infirmus. 2°. Ob defectum subditorum, si in eis non possit proficere. 3°. Ob scandalum aliorum; non vero si scandalum oriatur ex malitia aliquorum volentium justitiam conculcare. — Quapropter dicendum quod episcopi sine aliqua ex praedictis causis nequeunt ecclesias renuntiare, etiam ad finem religionem ingrediendi.

Et ita nec etiam possunt ecclesias *permutare*; uti expresse habetur ex can. 15 concilii Nicaeni I. Et idem habetur in can. 5 concilii Chalcedonensis et in epistola duodecima ad Anastasium. Rationem affert S. Hieronymus -, ubi memorans de praedicto canone 15 Nicaeni, ait: *Ne virginis pauperculae societate contempta, ditiore adulterae quaerat amplexus*. — Merito igitur ait Cabassutius4, has translationes vetitas fuisse, quia vitio cupiditatis adseribuntur; cum nemo reperia- tur, qui a ditiore episcopatu ad pauperiorem transeat — An autem translatio episcoporum vetetur de jure divino? Vide infra, *n. 104*.

77. - Hic autem oportet ad trutinam adducere duas alias Quaestiones summo- pere quoad praxim scitu utiles.

Quaeritur 4°. *An peccent graviter parentes qui avertunt filios astatu religioso sine justa causa?*

Si avertunt injuriose, per minas, aut vim vel fraudem, nullus excusat eos a

Eptacepu. poeaid>en Joytmaen iu Paper

Canaae dimittendi rpi,copa- ,nm'

Epiwopu. mutare ec-

Parente» hber<2"r" 87% e™' CMn'

1 Part. 1, Hb. 12, cap. 14, qu. 6. — ■ Decal., lib. 6, cap. 7, n. % et 96. — · De Relig., tr. 8, Hb. 3, cap. 10, n. 22. — · Tr. 15, cap. 5, n. 67. · *Bonae.*, de Clauiaura, qu. 2, punct. 9, 5 3, diff. 1, n. 7. - *PtHUaar.*, tr. 3, cap. 5, n. 100. — · 2· 2·,

dum esse recto animo fieri. Si tamen eo casu superior licentiam deneget, recurrendum esse ait, *n. 3*, ad praelatum superiorem.

c) Lessius, *lib. 2, cap. 41, n. 101*, ex parte tantum & Alphonsi sententiae contradicit: <Si, inquit, non petita facultate transeat, potest reduci ad prius monasterium, ut faciat quod jure debet... Si tamen non levitate animi, sed matura deliberatione transivit, non est reducendus, ut alii tradunt ».

d) Silvester, v. Religio\\quaer. 1, v. *Ad-*

Actio 15, can. 5; apud Labbe, tom. 4, col. 1663. — *Epist. S. Lfonii 14* (al. /2) ad ~~Basiam~~ episc. Thessalonicen., cap. 8; ap. Migne, Patrol. Ut., tom. 54, col. 674. — · Epist. 69. ad Oceanum, num. 5; ap. Migne, Patrol. Ut., tora. 22. col. 668. -r · .Notitia eccles. concilior., ad can. 15 concilii Nicaeni.

peccato mortali. — Si vero aversio fit tantum precibus vel promissionibus, censet Pater Suarez hoc ex genere suo non esse peccatum grave. Quia, ut ait, ex una parte ibi non intervenit injuria: licet enim filius grave damnum patiatur, non tamen patitur involuntarie, sed libere consentiens; ex altera, filius non inducitur ad malum, sed tantum abstrahitur a bono ad salutem non necessario.

Eui »er-
tant alne
trend' am

Sed omnino tenendum cum communi doctorum sententia, hos parentes peccare graviter, qui sive fraude aut vi, sive precibus, promissionibus aut alio modo, filios a religione distrahunt. Ita Navarrus¹ cum S. Antonino Paludano², Silvestro³, Angelo⁴, Tabiena⁵ et el communi; item Molina⁶, [Contin.] Tournely⁷, Abelly⁸, Salmant.⁹, Anacletus¹⁰, Sporer¹¹, Elbel Mazzotta¹²; Pater Concina¹³ cum Soto¹⁴, Petro Navarra¹⁵, Aragon¹⁶, Sayro et Ledesma¹⁷; item apud Leandrum¹⁸, Trullench, Miranda, Fagundez, Bordonus et Dicastillus. Et plures horum auctorum damnant de mortali, non solum parentes, sed etiam extraneos qui alios avertunt a statu religioso. Ratio, quia hoc non potest esse sine gravi damno illius qui a religione distrahitur (ut fatetur ipse Suarez); unde sive id fiat vi aut fraude, sive precibus aut alio modo, non potest a peccato gravi excusari. — Et idem Suarez videtur

¹ De Relig., tr. 7, lib. 5, cap. 9, n. 9. — Man., cap. 12, n. 44. — De Ju»t. et Jure, tr. 4, ditp. 51, n. 2, v. *Secunda vrrro pars*. — ² De 4 Praec. dead., cap. 1, art. 1, acct. 2, poet conc. 3, resp. 2. — De 4 Praec. decal., § 7, n. 3. — Tr. 24, n. 29, v. *Tertio*. — ³ Tr. 9, de Praec. decal., dise. 2, qu. 2, n. 19. — Tr. 3, cap. 5, n. 21. — Part. 3, de 4 Praec. confer. 19, de Oblig. pictath, n. 538. — Tr. 2, disp. 2, qu. 2, cap. 1, v. *Circa obU^ationrtn*. — ⁴ Lib. 6, in Decal., cap. 6,

77. - a) S. Antoninus, *part. 2, tit. 2, cap. 2, § 1*, v. *Quantum ad 2*, satis perspicue innuit esse peccatum lethale aliquem a religione avertere; dum asserit avertentem damnum causare, et debere ad religionem reducere alterum sic advocatum. — Et fere idem habent Paludanus, *in 4, dist. 38, qu. 4, art. 1, conc. 4 (n. 13)*; Silvester, v. Restitutio III, *qu. 1*, v. *Secundum*; Angelus, v. Religiosus, *n. 64*. — Tabiena etiam id habet, v. Restitutio, *n. 11*, si nempe vel ille jam tenebatur ad religionem, vel cum dolo retraxit: si vero aliter et propter bonum temporale eum rctraxit, peccavit quidem, sed ad nihil tenetur.

^{*)} Sotus, *de Just. et Jure, lib. 4, qu. 6, art. 3, ad 2, conc. 2*; Aragon, *in 2a^{TM} 2«*,

tandem in nostram sententiam descendere, dum sic concludit: *Licet verum sit tunc id non esse tarn grave peccatum; est tamen sine dubio peccatum multum repugnans ordini caritatis, et respectu Dei, a cujus majori obsequio homo separatur, et respectu ipsius proximi, quia a majori bono impeditur*. Si igitur tale peccatum multum repugnat ordini caritatis, quis dicet illud non esse grave? Haec autem ratio comprehendit non solum parentes, sed etiam extraneos.

extranei

Sed parentes avertentes filios a religione puto duplici peccato gravi delinquere. Nam, praeter peccatum contra *caritatem* (ut vidimus), committunt alterum peccatum contra *pietatem*: dum ipsi, ex officio eorum proprio educationis, tenentur sub gravi incumbere spirituali profectui suorum filiorum, ut bene advertit Bonacinau. — Non tamen propterea nego quod plures parentes excusari possunt a mortali, saltem per aliquod breve tempus, ratione ignorantiae vel inadvertentiae, quae de facili eis inesse potest ob vehementem camis affectionem erga filios.

dnphn pc
cato
cast

78. - Quaeritur 5°. *An et quomodo aliquis a Deo vocatus ad religionem peccet, si vocationem suam negligat adimplere?*

QU'
qu. od-
iantur t
morulu

Respondemus quod negligere vocationem religiosam per se non est peccatum; divina enim consilia per se non obligant

Nef.-».
re TociUft.
nem, per K
nulluapec.
catura

a n. II. - Sayr., Clar., lib. 7, cap. 7, n. 2; et lib. 6, cap. 9, n. 6, v. *i*. — » In 4 Praec., tr. 1, disp. 6, qu. 17. - TruU., Decal., lib. 4, cap. 1, dub. 8, n. 2. - Miranda, Man., tom. 1, qu. 16, art. 3, conc. 2. - Fa^und., Decal., lib. 4, cap. 1, n. 14. - [Jordan., de Profess. regul., cap. 12, qu. 32, n. 74. - Dicas/, de Juit., lib. 2, tr. 2, disp. 7, dub. 2, n. 20. — Suar., de Relig., tract. 7, lib. 5, cap. 9, num. 9. — “ Loc. dt. — u Diip. 6, de 4 Praec., puncL 6, n. 2.

qu. 62, art. 2, dub. 2, ad 4 argum., peccatum esse ajunt contra caritatem, si absque vi et fraude aliquis a religione avocetur; contra justitiam autem, si fiat cum injuria

c) Petrus Navarra, *de Restit., lib. 2, cap. 2, n. 15 et seqq.*, peccatum sane esse asserit, si importunis precibus fiat; mortale autem, si vi aut fraude.

d) Petrus de Ledesma, *de Statib., cap. 5, conc. 9, dub. 2*, v. *Digo 2 et 4*, dicit mortaliter peccare parentes qui vi aut minis filium a religione retrahunt, quando vocatio moraliter certa est; peccare autem peccato veniali gravi patrem qui persuasione id faciat. Alios vero peccare peccato veniali gravi, si quem a religione retrahant

perati ad culpam. — Id tamen, ratione periculi aeternae salutis cui vocatus se committit, electionem status faciens non juxta divinum beneplacitum, non potest ab aliqua culpa excusari. Et quidem, si quis crederet quod in saeculo manens damnationem incurreret, tum ob suam fragilitatem quam inter saeculi occasiones expertus est, tum ob carentiam auxiliorum quae in religione haberet; non potest excusari a peccato gravi, cum in grave discrimen salutis suae se injiciat. Ita Lessius *, qui prius dicit, eum qui nondum voto se obstrinxerit, non peccare si non ingrediatur religionem ad quam est vocatus; sic tamen subdit: S» *conscientia dictet tibi (quod saepe accidit) te desertum iri a Deo, nisi divinae vocationi obtemperes; te periturum, si manseris in saeculo, etc.; tunc... peccatum est non sequi divinam vocationem.*

Periculum
Tocati ad
religionem
tttuoentii
t» «saeculo.

Utrum autem sit in malo statu conscientia eorum qui, certi moraliter jam facti de vocatione Dei ad religionem, nituntur sibi suadere, manendo in saeculo vel in illud redeundo, salutem suam aequae facile facere posse?

Non videtur dubitandum quod isti magno discrimini salutis se exponunt. Nam Habert loquens de eo qui non suscipit statum a Deo sibi destinatum, sic ait: *Non sine magnis difficultatibus poterit saluti suae consulere; manebitque in corpore Ecclesiae veluti membrum in corpore humano suis sedibus motum, quod obducto callo servire utcumque potest, sed aegre admodum et cum quadam deformitate.* Deinde recte concludit: *Licet absolute salvari possit..., difficile tamen ingreditur viam humilitatis et poenitentiae, qua sola ipsipatet ingressus ad vitam.* Ideo S. Gregorius ., scribens ad Mauritium imperatorem, qui per suum edictum prohibuerat ne milites fierent religiosi, scripsit hanc legem esse iniquam, cum pluribus coelum clauderet: *Nam plerique sunt* (en verba et ratio S. Doctoris) *qui, nisi omnia reliquerint, salvari apud Deum nullatenus possunt.* Ratio autem hujus periculi est, quia qui in saeculo manet contra Dei vocationem, non habebit congrua gratiae auxilia quae in religione Deus ipsi prae-

paravit: et ideo illis destitutus, difficulter saeculi tentationibus resistet, et sic succumbens damnationem incurreret. — Praeterea, si alter, qui vocato ad religionem dissuadet ingressum vel suadet egressum, etiam sine vi aut fraude, peccat mortaliter (ut vidimus supra in Quaestione praecedenti, n. 77, v. *Sed omnino*, docere communiter doctores, eo quod induceret vocatum ad subeundum grave damnum, licet is omnino sponte illud patiat): si ergo qui alteri consulit ut damnum sibi inferat, non excusatur a peccato mortali; nescio quomodo poterit excusari ille ipse qui sibi tale damnum infert.

Caeterum nolo in hoc puncto absolutum iudicium proferre: sapientibus illud remitto. — Interim Deum instanter rogemus ut ab hoc discrimine per suam misericordiam nos prorsus avertat; cum innumeris in eventibus funestis legamus in historiis tragice exsecutas minas quas proferunt Scripturae in huiusmodi divinae vocationis desertores. — In Isaia (xxx, 1) enim habetur: *Vaefiliidesertores., utface- retis consilium, et non ex me: et ordiremini telam, et non per spiritum meum.* — In Job, xxiv, (12, 13): *Deus inultum abire non patitur Ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt vias ejus.* — In Proverbiorum autem Libro id expressius legitur in cap. I, v. 23 (et seqq.), ubi singula verba animadvertenda: *En proferam vobis spiritum meum* (ecce divina vocatio)— *Quia vocavi et renuistis— Despexistis omne consilium meum... Ego quoque in intentu vestro ridebo, et subsannabo, cum vobis iil quod timebatis advenerit. Cum irruerit repentina calamitas, et interitus quasi tempestas ingruerit:* (tempestas nempe tentationum et periculorum quibus saeculum abundat) *quando venerit super vos tribulatio et angustia: tunc invocabunt me et non exaudiam. Mane consurgent et non inventent me: eo quod exosam habuerint disciplinam..., nec acquieverint consilio meo,* (nota quod loquitur Deus, non de praecepto, sed de disciplina et consilio) *et detraxerint universae correptioni meae.* (Hic improprian- tur qui, parvipendentes vocationem, dicunt in omni statu aequae

Testimo-
nia Scnptu-
rae.

* Opuac. *dé Statu vitae déittfido*, qa. 8, num. 1. — Tract. de Sacram. Ordini, part. 3, cap. J. | X v.

mq/orem. — . Epiât. lib. 3» indict. II, epist. t6, cfr. Mip»e, Patrol. laL, ton». 77, col. 663,

secure salutem consequi posse). *Coinedent igitur fructus viae suae, suisque consiliis saturabuntur.* (En punitio eligentium statum, non secundum divinum, sed proprium consilium). *Aversio parvulorum interficiet eos, et prosperitas stultorum perdet illos.* (Ruent isti ad quamcumque levem saeculi tentationem, et ipsa saeculi bona servient eisdem ad perditionem). Hinc S. Bernardus sic alloquitur vocatos ad religionem: *Quidni periclitetur castitas in deliciis, humilitas in divitiis, pietas in negotiis, veritas in multiloquio, caritas in saeculo nequam; de medio Babylonis fugite, et salvate animas vestras.* — Ex his omnibus velim ut sedulo perpendant ii qui vo-

cationem religiosam negligunt, an merito expavescere debeant, utrum existant necne in malo statu. Sed dices: Omnesne igitur tenentur religionem ingredi ut salventur? — Respondeo, et distingo: Si loqueris de non vocatis, utique non tenentur; quia Deus in saeculo praestabit eis auxilia opportuna ad salutem. Si vero loqueris de vocatis, dico teneri; quia Deus negabit ipsis auxilia quae in religione eis parata habebit, et quibus destituti, licet auxiliis ordinariis salvari possent, de facto tamen difficulter salutem adipiscuntur: cum proferat S. Cyprianus: *Ordine suo igitur, non nostro arbitrio, virtus Sancti Spiritus ministratur.*

DUBIUM VI.

Ad quid teneantur Religiosi ejecti et fugitivi.

79. *Ob quas causas possint religiosi e religione expelli.* — 80. *Quae possint acquirere ejecti. Quae, apostatae.* — 81. *Ad quid teneantur ejecti.* — 82. *Ad quid praelati teneantur erga apostatas vel ejectos.*

79. « * Suppono religiosum justas ob causas e religione expelli posse: ¶. Si « in gravi vel pernicioso crimine exsistens, • notorie incorrigibilis appareat: in quo « tamen casu, moniales perpetuo potius « carceri mancipandas quam ejiciendas « putat Sanchez 1. 2º. Si ob criminis infamiam, sine gravi ordinis damno tolerari « nequeat. 3º. Si in admissione reticuerit « impedimentum, vel essentielle, vel saltem admodum grave, v. gr. lepram, etc.; • ut docent Navarrus, Sà * Sanchez 3. « Ratio, quia in re admodum gravi decipit, ita ut fraus dederit causam admissioni. — Vide Diana † ubi docet quod, « licet hactenus ex communi sententia • Sanchez, Suarez, Azor, Rodriguez, etc.,

S. Bernard., de Convencione ad clericos, cap. 21, n. 37; Migne, Patrol., lat., tom. 182, col. 856. — S. Cyprian., de Stngularit. dericor., v. f.; Inter opera spuria S. Cypriani *p- Migne, Patrol. laL, tom. 4, col. 867. — 1 Decnl., lib. 6, cap. 9, n. 6, 1. t. • Navar., Consil. 48, de regular., n. 3. — • V. Religio, n. 34. — • Decal., lib. 6, cap. 4, n. 66 et 58. —

79. - “J Haec juris dispositio, sicut el ceterae omnes continue in decretis generalibus « quibus methodus ordinatur a superioribus ordinum regularium servanda in expellendis propriis alumniis, nedum in suo robore ma-

« religiosi propter delictum aliquod grave, « etiam semel perpetratum, potuerint expelli; jam tamen propter declarationem « Urbani VIII editam anno 1624, per nulla < privilegia possint expelli e religione (excepta Societate Jesu), nisi sint incorrigibiles: tales autem non censeantur, nisi « unius anni jejunio et poenitentia in carcere sint probati «A — Hoc supposito », 80. - « Resp. 1º. Professus e religione « ob culpam ejectus, manet religiosus vottisque adstrictus. — Laymann6 ex communi. « Unde resolvuntur hi casus: « ¶. Ejectus, rerum quas acquirit usum « et administrationem tantum sibi vindicare potest, non autem dominium. Neque

• Parl. tr. 9, resol. 67. • Sanch., Decal., lib. 6, cnp. 9, num. 5. • Suar., de Relig., tr. 8, lib. 3, cap. 4, num. 11. - Aior, part. 1, lib. 12, cap. 16, qu. 3. • Rodrig., Quaest. recul., tom. 1, qu. 30. art. 15. — Urban. VIII, decreta S. C. Cone., de die 21 Septembr. 1624, § 6, in Bullar. Rom Mainardi. — » Lib. 4, tr. 5, cap. 13, n. 1, v. f.

nent, sed servandae imponuntur etiam superioribus institutorum votorum simplicium, quoties agatur de aliquo alumno, vota simplicia quidem sed perpetua professo, vel votis simplicibus temporaneis adstricto, ac in sacris

« illud acquiritur monasterio, cujus non « est membrum amplius; sed ecclesiae in « qua beneficium habet; vel Papae, si beneficium non habet, et exemptus est; « quod si autem non sit exemptus, episcopo loci. — Laymann * ex Molina v et Lessio “λ « Dixi: *ejectus*. Quia *fugitivos* et *apostas* (iis exceptis quae ex beneficio « ecclesiastico accepta sunt), monasterio « acquirere verius est, si illud domini in « communi capax sit; sin minus, Sedi • Apostolicae. Ratio, quia monasterium, « instar servorum, eos vindicare et reducere poterat. — Laymann ex Azor % « Silvestro r), etc. ».

81. - « 2º. Ejectus per culpam, non « omnino solutus est voto obedientiae, « etsi ejus executio magna ex parte cesset: quia caret superiore, a quo dirigatur. Debet tamen illud servare in praeparatione animi, si recipiatur. — Laymann 8 ex Navarro et Lessio.

« 3º. Idem a reliquis monasticis observantiis et regulis, ut a jejuniis, vigiliis, • delectu ciborum et similibus, liber est. « Laymann 4, Sà 6, Navarrus et alii ». —

1 Lib. 4, tr. 5, cap. 13, n. 2 et 3. — • Loc. dt., n. 8. — • Loc dt., n. 4. • Navar., id est Glossator Navarri, in conili. 77, de regular. • Less., lib 2, cap. 41, dub. 15, n. 115. — • Loc. dt., n. 5. — 1 V. Rchcio, n. 40, in edit genuinitantum. — Aauax., de Regular., comment. 3, num. 46. — Bonae., de Clausura, qu. 2, punct. 12, § 3. n. 5. • Lraana, Suro., tom. 1, cap. 23, num. 17. • Palans, tr. 16, dilp. 4, punct. 23, n. 10. — • Tr. 15, cap. 5, n. 94. — • Tr. 16, cap. 2, n. 10. — • Apud Salmant., tr. 16, loc. cit. • Lcsana, loc.

insuper Ordinibus constituto, dimittendo; ita ut horum neminem et ipsi dimittere valeant, ut nunc dictum est, nisi ob culpam gravem, externam et publicam, et nisi culpabilis sit etiam incorrigibilis. Ut autem quis incorrigibilis revera habeatur, superiores praemittere debent distinctis temporibus trinam admonitionem et correctionem; qua nihil proficiente superiores debent processum contra delinquentem instruere, etc.». Decret S. Cong. Epp. et Reg. *Auctis admodum*, de die 4 Novembris 1892.

80- a) Molina et Lessius ad primum assertum tantum a Laymann allegantur: scilicet bona ejecti, quoad dominium, ad monasterium pertinere; usum vero et commoditatem eorum quae comparavit ejectus, ad ipsum ejectum pertinere; quod revera tenent Molina, *de Just, et Jure*, tr. 2, disp. 140, a n. 32; Lessius, lib. 2, cap. 41, dub. 15, n. 112 et 113.

*9 Azor, part. 1, lib. 12, cap. 16, qu. 3,

[Cum Bonacina, Lezana, Palao et Salm. . . Nec tenetur ad Officium divinum, nisi sit in Sacris; ut Salmant. Idem dicitur de damnato ad triremes. Idem dicunt8 Lezana, Bonacina, Sotus a), etc., de perpetuo degente cum licentia extra monasterium; sed probabilius hoc negant Palaus, Suarez, Navarrus, cum Salmant .] — « contra « Lessium ¶, Sanchez etc. — Ratio est, • quia talium observatio non comitatur « simpliciter professionem votorum substantialium, sed statum regularem, e quo « ille est expulsus.

« 4º. Etsi non sit improbabile quod do- cent Navarrus et Azor, probatque Rodriguez, ejectum tuto manere extra suum « ordinem, nec teneri receptionem petere, • eo quod justae sententiae suae ejectionis se conformare possit: contrarium « tamen communius est et probabilius. « Ratio, quia, cum sit obligatus votis, tenetur se qualificare ut vota sua convenienter professioni exsequi possit ». [Ideo tenetur se corrigere. Salmant10). « Quae « ratio magis probat, si ordo ipsum revocet. — Laymann 11 ex Silvestro Sanchez et Lessio.

dc., cap. 12, n. 7. • Bonae., de O@c. divino, dtip. 1, qu. 2, punct. 2, n. 4. — Palaus, tr. 7, disp. 2, punct. 1, § 3, n. 4. • Swjrt., de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 17, n. 8. - Aowrr, de Hori- canon., cap. 7, n. 20... • Tr. 16, cap. 2, nom. 10 — Navor., conil. 80, de regular^ n. 2. — Aaor. part. 1, lib. 12, cap. 16, qo. 6. — Rodri Quaest. rtgul., tom. 1, qu. », art. 21. — “ Tr. 15, cap. 5, d. 102. — “ Lib. 4, tr. 5, cap. 13, n. 6. - Sanch., Decal., lib. 6, cap. 9, q. 25. • Less, lib 2, cap. 41, n. 111.

non distinguit utrum monasterium sit capax domini necne; in reliquis tamen concordat. Silvester, v. Religio IV, qu. 10, in universum asserit monasterio acquiri quidquid fugitivus acquirat.

81. - a) Sotus, *de Just, et Jure*, lib. 10, qu. 5, art. 3, v. f., hoc plane insinuat, scribens: « Ea ratione qua quis est choro deputatus, obligatur statas Horas persolvere; sed quomodocumque inde amoveatur, ab eodem fit vinculo liber ».

b) Lessius et Sanchez hic a Busenbaum perperam allegantur; nam Lessius, lib. 2, cap. 41, u. 115; Sanchez, Decal., lib. 6, cap. 9, n. 52, non modo non sunt huic sententiae contrarii, sed expresse dicunt ejectum liberum esse ab observantiis et monasticis regulis quas Busenbaum hic commemorat.

Silvester rem satis innuit v. Religio VI, qu. 12, ubi scribit de ejectis et fugitivis: « Debent requiri et compelli rcintrare, salva tamen

Ejecit uo« po-u' ”«uio'

« 5°. Ejectus potest tuto in saeculo ma-
« nere, si in monasterio non recipiatur,
« nisi religionem laxiorem inire malit :
« quia aliam non vovit; neque per ipsum
« (ut suppono) jam stat quominus in sua re-
« cipiatur. Ita Rodriguez, Laymann * etc.
« — ubi addit praelatos posse aliquem sub
« conditione ejicere, ut vel aliam religio-
« nem intret vel ad suam revertatur; immo
« etiam Ordinarii locorum ejectos ad hoc
« cogere possunt. Ratio est, quod tales non
« sine periculo et scandalo aliorum in sae-
« culo vivant. — Vide Laymann ' ».

82. - « Resp. II. Praelati ordinum fu-
« gitivos et apostatas requirere tenentur,
« si absque gravi ordinis damno possint,
« et non omnino incorrigibiles videantur.
« Ita Sanchez8. — Ratio prioris partis est,
« quia jure divino et naturali tenentur
« praelati prospicere eorum saluti. Ratio

Rodrit., Quaest. regul., lom. 1, qu. 30, art. 21. —
1 Lib. 4, tr. 5, cap. 13, n. 8. — · Loc. dt., n. 9. · 1 Decal.,
lib. 6, cap. 9, num. 18. — 4 Loc. cil., num. 7. — · Loc. dt.,
num. 32. — · Part. 1. lib. 12, cap. 17, qu. 2. — Novar

ordinis disciplina, id est secundum convenien-
tiam regulae».

82. - a) Sanchez hanc posterioris asserti
rationem non affert.

b) Hic addere juvat ea quae S. Alphonsus,
in *Horn. apost., tr. 13, n. 4*, de religiosis eje-
ctis et fugitivis docet; « Ad haec omnia (scii,
vota et regulam) tenentur etiam religiosi fu-

« posterioris est, quia si ob justam cau-
« sam possint ejici, ob eamdem etiam,
« postquam malitiose exierunt, poterunt
« non recipi. Laymann 4 ex Sanchez <·), etc.

« Dixi *fugitivos et apostatas*. Quia per
« sententiam justam ejectos, etsi se corre-
« xerint, necessario recipiendos negant
« Sanchez8 et Azor8; affirmant Navarrus,
« Molina 1, Lessius ·. Utrique probabi-
« liter ».

« Quaeres. An professus in uno mona-
« sterio possit cogi ut se transferat ad
« aliud?

« Resp. Posse, si plura monasteria fa-
« ciunt unum corpus sub uno capite. —
« Secus, si singula subsint suis superio-
« ribus sub episcopo vel immediate sub
« Papa. Ratio, quia non vovit obedientiam
« nisi in hoc conventu. — Laymann '.
« Vide etiam Sanchez 10 ».

coniil. 78, de regular., n. 3; et comment. 2, de regular.,
num. 36. — 1 De Ju»t. et Jure, tr. 2, disp. 140, num. 36.—
• Lib. 2, ap. 41, n. 112, v. *Verius tamen puto*. — · Loc.
cit., n. 10. — » Deoi., lib. 7, cap. 32.

gitivi; et notetur quod quidquid isti acquirunt,
monasterio acquirunt. Ejecti vero obstricti re-
manent voto castitatis; sed quoad paupertate-
tem, omnium quae acquirunt usus est ipsorum,
dominium est monasterii. Et quoad obedi-
entiam et regulas, ac etiam divinum Officium,
ad ea non tenentur, usquedum erunt denuo
acceptati ».

CAPUT II.

De Statu Clericorum.

« Clerici generaliter dicuntur illi qui
« sacris Ordinibus vel prima saltem ton-
« sura sunt initiati. — Ad quorum statum
« cum multa pertineant, de quibus alibi
« agendum, hic agemus de beneficiis eccle-
« siasticis, Horis canonicis et aliis paucis ».

DUBIUM I.

De Beneficiis ecclesiasticis.

ARTICULUS I.

QUID ET QUOTUPLEX BENEFICIUM ECCLESIASTICUM.

83. *Quid est beneficium.* — 84. *Quotuplex est.*

Btec&ium
cedeiixiti
cis. quid.

83. - « Resp. I. Beneficium ecclesiasti-
« cum est jus perpetuum percipiendi fru-
« ctus ex bonis Ecclesiae, propter officium
« aliquod spirituale, auctoritate Ecclesiae
« constitutum. — Ita Laymann * Lessius *
« Dicitur 1°. *Jus perpetuum*: ad exclu-
« dendam vicariam et commendam tem-
« poralem: quae non sunt beneficia de
« quibus canones loquuntur.

« Dicitur 2°. *Propter officium*: quia
« in beneficio duo jura a se mutuo sepa-
« rabilia distinguuntur: — Primum est
« jus seu potestas exercendi muneris spi-
« ritualis; estque simpliciter spirituale. —
« Alterum est jus percipiendi redditus eccle-
« siasticos: quod, etsi secundum se sit
« temporale, quatenus tamen fundatur in
« officio spirituali, eique annexum est,
« spiritualitatem aliquam participat.

« Dicitur 3°. *Auctoritate Ecclesiae, etc.*:
« quia solius praelati est officia in Eccle-
« sia instituere, eisque proventus eccle-
« siasticos annectere; ipsiusque est dispi-
« cere quot et qualibus ministris Ecclesia
« egeat ».

84. - « Resp. II°. Beneficium dividitur:
« I. In *saeculare*, quod pro saecula-
« ribus; et *regulare*, quod pro regularibus
« est institutum. Unde sine dispensatione,
« nec saeculare regulari, nec contra con-
« ferri potest. — Porro omne beneficium
• praesumitur esse saeculare: nisi pro-
• betur esse regulare, vel ex prima sui

« institutione, vel per possessionem paci-
« ficam quadraginta annorum: per eam
« enim ex saeculari fit regulare, et contra.
« 2°. Beneficium aliud est duplex, aliud
« simplex.

« *Duplex* dicitur quod est cum admi-
« nistratione, ut papatus, episcopatus; et
« omnia quae dicuntur dignitatis, hoc est,
« quae habent praeeminentiam cum juris-
« dictione in foro externo, ut praeposi-
« tura, decanatus, archidiaconatus, ab-
« batia sive saecularis sive regularis, prio-
« ratus claustralis. — Item personatus,
« qui est eminentia in Ecclesia sine juris-
« dictione, v. gr. locus honorificus in
« choro, in processionibus, suffragiis fe-
« rendis, ut cantoria, et similes. — Item
« beneficia quae dicuntur officia, habent-
« que administrationem rerum ecclesia-
« sticarum sine jurisdictione; ut custos,
« thesaurarius, primicerius, archipresby-
« ter. — Denique duplicia dicuntur bene-
« ficia curata; haec enim omnia duplici
« onere et cura constricta censentur, cum
« praeter recitationem precum omnibus
« communem, habeant aliquam admini-
« strationem et eminentiam.

« *Simplicia* dicuntur quae tantum sunt
« instituta ad Officia divina obeunda, ne-
« que administrationem vel eminentiam
« singularem habent, ut canonicatus sive
• saeculares sive regulares, capellaniae. —
• Vide Laymann 8 et Lessium 4 ».

Beneficiu
duplex.

BeoeŮ.
osfiuecu
Ure et re-
folare.

Ben.ficiu
simplex.

ARTICULUS II.

QUOMODO ACQUIRANTUR ET CONFERANTUR BENEFICIA.

85. *Quibus modis acquirantur beneficia.* —86. *Quinam sint proprii collatores beneficiorum.* — 87. *Quid et quotuplex sit juspatronatus.* — 88. *Quando patronus teneatur praesentare.* — 89. *An pendente lite currat tempus praesentationis.* — 90. *Quid faciendum, si multi praesententur.* — 91. *An peccent non praesentantes digniores ad beneficia.* *Certum est de promoventibus ad cardinalatus et episcopatus.* — 92. *Id certum esi etiam de episcopis non eligentibus digniores ad parochias.* — 93. *Quid, si electio fit ad b n ficia simplicia.* (Usque ad 96). — 97. *An patroni non praesentantes digniores peccent graviter.* — 98. *An ad idem teneantur resignantes.* — 99. *Verior sententia.* — 100. *An eligendi digniores ad praelaturas regulares.* — 101. *Vera sententia.* — 102. *An electio digni, omisso digniori, sit valida.* — 103. *Probabilior sententia.* — 104. *An episcopi digniores sint transferendi ad majores ecclesias. Et hic, an translatio episcoporum vetetur jure divino.* — 105. *Quid, si adsit justa causa.* — 106. *An eligentes minus dignum teneantur ad restitutionem. Et cui.* — 107. *An sententia negativa sit probabilis.* — 108. *An teneantur ad restitutionem id suadentes.* — 109. *Quid, si beneficium conferatur per concursum.* — 110. *An eo casu minus dignus electus teneatur resarcire damnum ecclesiae vel digniori.* — 111. *An examinatores teneantur denun-*

Beneficium tribu modis acquiri tur.

85. - « Resp. 1 . Beneficia ecclesiastica uno ex tribus modis communiter acquiruntur:  . Per *electionem*, v. gr. canonicorum; vel etiam *postulationem* (quae est electio ejus qui non erat de capitulo, vel de jure non erat capax); et *confirmationem* superioris, si electum vel postulatum idoneum esse intelligat. — 2 . Per *praesentationem* patroni praeiviam, et institutionem subsecutam a praelato ecclesiae factam, si praesentatus sit idoneus. Etsi vero patronus praesentato jus ad rem conferat, ita ut beneficium alteri conferri nequeat; jus tamen in re et collatio beneficii per institutionem datur. — 3 . Per *collationem liberam*, quando beneficium solo jure praelati datur, nec patronatus juri subest.

« Unde etiam beneficia ex modo conferendi dividuntur in *electiva, patronala et libera* ».

86. - « Resp. II0. In qualibet dioecesi, episcopus est proprius collator beneficiorum, nisi ex legitima praescriptione hoc jus alteri competat. Supremus autem et universalis collator omnium beneficiorum non patronatorum est Papa. Lessius * — Ratio prioris est, quia episcopus in sua dioecesi est moderator sacrorum: ergo ipsius est officia sacra

Episcopus et Papa conferunt beneficia.

* Lib. 2. cap. 34, dub. 10, num. 43 et 44. — Loc. cit., n. 44. — Nteolau V, conalit. Ad sacram, 19 Mari. 1447,   I, habetur in Bullar. Rom Mainardi. — Loc. cit.,

conferre. Ratio posterioris, quia Papa est supremus dispensator bonorum ecclesiasticorum, et Ordinarius Ordinarium.

« Potest autem Papa tribus modis beneficia conferre: 1 . Jure praeventionis; 2 . jure concursus; 3 . jure devolutionis: de quibus vide Lessium?; ubi notat, jure praeventionis et concursus, ad vitandas lites, rarius Papam uti. — Immo, per concordata Germaniae inter Sedem Apostolicam et Fridericum Imperatorem, per constitutionem Nicolai V, quae incipit *Ad sacram, etc.*, alterni tantum menses Papae collationi reservantur, scilicet Januarius, Martius, etc.; reliqui vero ordinariis collatoribus relinquuntur. Immo, si per tres menses, a die notae vacationis, in loco beneficii nulla dispositio vel gratia Papae appareat, Ordinarius conferre potest. Similiter, mortuo Papa, quamdiu sedes vacat. Lessius8, Laymann * — Quod si autem Pontifex et Ordinarius eodem die idem beneficium diversis contulerint, et neutrius collationis prioritas appareat; praefendus est qui [invenitur in possessione, quia pro eo jus praesumit. Si neuter est in possessione, praefertur provisus a Pontifice, ob dignitatem provisoris. Barbosa et Bardi . Denique, si ultima nocte mensis episcopalis bene-

P p

coofert

Pa Uodu? galodo  c aeatu r pricicn Offi.

Liu vertente, quando cwrat temp praelesutionit.

1 Dc Conte, discept. 6, cap. 6,   11, n. 4. — Lib. 4. tr. 2, cap. 13, n. 1 et 4. — Tr. 28. de Benefic. cap. unie., n. 275. — 4 Loc. cit., n. 277. - Aror, part. 2, Ub. 6, cap. 21,

86. - a) Hieronymus Gonzalez, *in reg. 8 Cancell., gloss. 11*, haec scribit: Quando dubium est utrum vacaverit beneficium mense ordinario an mense apostolico, praefertur possessor, n. 28; quando autem neuter possidet, uterque tamen provisus est et constat de prioritae collationis ordinariae, praevallet collatio ordinaria, n. 30; et hujus dicti rationem affert, subdens: «Quoniam, non solum praesumitur reservatio ratione mensis, sed etiam debet concludenter probari vacatio de mense apostolico, ut provisus a Papa obtinere possit ». — Barbosa, *dc Episc., alleg. 57, n. 13*, dicit judicandum esse pro possessore, quando dubium est de mense quo beneficium vacaverit. 88. - a) Praesens assertum probatur non quidem ex cap. *Quoniam*, quod S. Alphonsus refert; sed ex cap. *5/ laicus,   Verum, cod. tit. in 6 *, quod S. Doctor hic infra allegat.

S. Airlioxn, *Optra moralia.* — Tom. II

« ficium coeperit vacare, in dubio utrum « ante an post mediam noctem, qua incipit mensis papalis: si nemo sit in possessione, nec ulla provisio, praesumptio «juris est pro Ordinario. Gonzalez  a Barbosa Bardil  .

87. - « Quaeres 1 . Quid et quotuplex « sit jus patronatus ?

« Resp.  . Esse potestatem praesentandi ad beneficium ecclesiasticum vacans. — Resp. 2 . Esse duplex, scilicet: « jus patronatus ecclesiastici, quod alicui « competit, quia ex bonis ecclesiasticis; « et jus patronatus laici, quod alicui competit, quia ex bonis patrimonialibus ecclesiam fundavit, vel dotavit, vel erexit. « — Laymann? ».

88. - « Quaeres 11 . Quando patronus « teneatur praesentare, beneficio vacante?

« Resp. Si patronatus sit laicus, teneri « intra quatuor menses ». [Ex cap. *  Quoniam*, de jurepatron.]. — « Si ecclesiasticus eus, intra sex: [Ex cap. *un.,   Verum, de jurepatron., in 6 *.— Si mixtus, etiam intra sex, ut Salmant. 3] « intra quos, nisi fiat « praesentatio, beneficium fit liberum, ejusque dispositio pro ea vice devolvitur ad « eum cujus est instituere praesentatum ».

89. - Quaeritur hic: *an currat tempus praesentationis, quando vertit lis super jure patronatus?*

Nega, si lis sit inter episcopum et patronum vel inter ipsos praesentatos. Se-

eus, si lis sit inter patronos, v. gr. si non conveniunt in praesentando; vel si contenditur cui competat jus praesentandi. Salmant.4 cum Azor, Zerola, etc., ex cap. *Quoniam, de jure patron.* — Notant tamen Salmant. » cum Barbosa  ), episcopum tempus designatum posse per alios sex menses prorogare, sed non amplius *, ex cap. 2, *de concess. praebend.*

90. - « Quaeres 111 . Quid faciendum, « si multi praesententur?

« Resp. 1 . Si patronus qui antea praesentavit Petrum, praesentet postea Paulum, velitque hunc praeferrri, poterit « praelatus instituere utrum maluerit, si « patronatus sit laicus: quia tunc praesentatio secunda non facit irritam priam, nec contra. Si tamen patronatus « sit ecclesiasticus, prior tempore erit potior jure, ex cap. *Cum autem, de jure patron.* — Resp. 2 . Si ex duobus patronis, alter Petrum, alter Joannem praesentet, potest collator conferre utri maluerit ». [Sed praeferre debet digniorem, etsi a minore parte patronorum praesentatum  ], ex cap. *Quoniam, de jure patron.* Vide alia infra, *ex n. seq.*] « Immo, « juxta Silvestrum episcopus tunc tertio « conferre potest, eo quod patroni non « conveniant. — Resp.  . Si multi patroni « inter se sint discordes, is instituendus « in quem plures conveniunt. Vide Lessium   et Laymann   ».

Quid, ut patet» ab eodem praesententur

Quid, «i alii ab alio praesententur.

qu. 12.   Zerola, *Prax.*, v. *Jus palrouatus*. ad 5. — Loc. cit., n. 777. — Lib. 2, cap. 31. dub. 8. — Lib. 4, tr. 2, cap. 13. n. 18.

89. - a) Barbosa, *loc. cit., alleg. 72, n. 143*, quem Salmant allegant uti refert S. Alphonsus, dicit dumtaxat episcopum posse terminum prorogare. b) Cap. *Nulla 2, dc concess. praebend.*, statuit beneficia providenda esse infra sex menses; quodsi episcopo competit provisio et ipse differat, capitulum providebit; si vero capitulo competat provisio et ipsum differat, providebit episcopus; demum si omnes neglexerint, disponet metropolitanus. 90. - a) Cap. *Quoniam 3, de jure patron.*, haec decernit: « Si forte in plures paries fundatorum se voti diviserint, ille praeficiatur ecclesiae, qui majoribus juvatur meritis, et plurimorum eligitur et approbatur assensu ». b) Silvester, v. Juspatronatus, n. 9,   *Quartum*, id habet ex Panormitano, quem non reprobatur.

91. - Hic oportet plures Quaestiones discutere scitu maxime necessarias circa collationem beneficiorum.

Quaeritur 1°. *¶* *sit obligatio eligendi digniores ad beneficia.*

Certum est *Γ* nullo modo excusari a Peccato mortali eos, qui promovent minus dignos ad *episcopatus* et *cardinalatus*. — Habetur hoc ex Tridentino ubi declaratur: *Omnes vero et singulos qui ad promotionem praeficiendorum, quodeumque ius quacumque ratione a Sede Apostolica habent, aut alioquin operam suam praestant..., in primis meminerint, nihil se ad Dei gloriam et populorum salutem utilius posse facere, quam si bonos pastores et Ecclesiae gubernandae idoneos promoveri studeant; eosque alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, nisi quos digniores et Ecclesiae magis utiles ipsi judicaverint, non quidem precibus, vel humano affectu, aut ambientium suggestionibus, sed eorum exigentibus meritis, praefici diligenter curaverint.* Ex quo patet peccare quidem graviter Pontifices et reges qui ad praefatas dignitates non digniores promovent. Ratio, quia, cum beneficia seu dignitates praedictae sint instituta ad commune bonum Ecclesiae, multum ipsi detrahunt qui praetermittunt eligere magis idoneos ad ecclesiarum regimen. — Confirmatur ex proposit. 47 damnata ab Innocentio XI, quae dicebat; *Cum dicit concilium Tridentinum eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui nisi quos digniores et Ecclesiae magis utiles ipsi judicaverint, ad ecclesias promovent: concilium vel primo videtur per hos digniores, non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo; vel secundo, locutione minus propria ponit digniores, ut exclu-*

1 Se. 24, de reform., cap. 1. — 4 Se. 24, de reform., cap. 18. — 2. 2., qa. 63, art. 2. — 4 Tr. 28, n. 307. - Solus, de Jaiu et Jure. lib. 3, qa. 6, art. 2, a concl. 4. - Cajtan., in 2. 2., qa. 63, art. 2. — Loc. dt. Barbosa, de Offic. et Potest. epiac., alleg. 60, a nam. 101. Thotn. Hurtad.,

dat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur tertio, quando fit concursus.

92. - Certum est 2° quod episcopi ad beneficia curata pariter tenentur digniores eligere. — Ratio est eadem quae supra declarata est, cum ad parochos etiam pertineat salus animarum. Et hoc pariter constat ex Tridentino*, ubi dicitur: *Ex hisque episcopus eum eligat quem caeteris magis idoneum judicaverit.* — Ex verbis autem Tridentini primo loco relatis: *quos Ecclesiae magis utiles ipsi judicaverint*, recte inferunt cum S. Thomas a, Salmant. 4 cum Soto, Cajetano, etc., quod major dignitas eligendorum non accipienda est absolute, sed respective ad utilitatem Ecclesiae et fidelium.

Caeteris autem paribus, dicunt Salmant. 6 cum Barbosa, Hurtado, etc., censendum esse digniorem: *Γ*. Qui est senior. 2°. Qui de suis bonis fundavit ecclesiam. 3°. Sacerdos in concursu non sacerdotis. 4°. Originarius respectu extranei. 5°. Graduatus in aliqua scientia. 6°. Qui praeditus est majori sanctitate aut prudentia praeferendus est ei qui sola scientia praeeminet. 7°. Potens et nobilis, quia haec solent non parum conducere ad Ecclesiae bonum. 8°. Pauper praeferendus est diviti. — Ultimo notant Passerinus, Leurenus et Sigismundus, apud Croix", quod si quis sit probabiliter dignior, sed dubie minus dignus altero b), qui est certe dignus, potest hic certe dignus praeferri.

93. - Dubitatur 1°. *An peccent mortaliter episcopi, eligentes minus dignos ad beneficia simplicia, omissis dignioribus?* — Adest duplex sententia:

Prima sententia probabilis negat; quia, cum beneficia non sint instituta en«»dN (saltem primario) in bonum singulorum, sed in utilitatem communitatis, modicum no|bi«w7

Rrwl. mor., tr. 12, cap. 1, resol. 22, a n. 1330. — Patstrin., de Electione canon., cap. 25, num. 651. Lturem., Forum beneuc., part. 2, qu. 293, num. 2. - Si^istnundus a Bononia, de Electione, dub. 83, num. 3, v. f. — Lib. 4, num. fAl.

92. - a) Ex auctoribus citatis, Barbosa silentio praetermittit septimum hunc casum de potente et nobili praeferendo.

bJ Verba haec: *Sed dubie minus dignus allero*, obscuritatem quamdam in textum affe-

runt, nec videntur necessaria, cum auctores citati dicant tantummodo, tutius esse eligere dignum quem electores certe sciunt esse talem, quam eum quem solum probabiliter credunt digniorem.

ei damnum infertur, si illa conferantur dignis, praetermissis dignioribus. Ita tenent Petrus Navarra^{*}, Sà['], Sotus[.], Elbel^{*}, Sanchez⁶ cum Salon^α Gabriele, Alensi et Abulensi^{*}; item Dicastillus^d, Hurtadus, Vega et Diana, apud Salmant. a. Et probabilem putent Salmant.['] et Cardenas[»]. — Ad textum autem qui adducitur ab adversariis, in cap. unie. *Ut ecclesiast. benef. sine dimin. confer.*, ubi dicitur: *Debuisti... beneficium in persona magis idonea dispensare*, respondent cum Lugo[»], ibi reprehendi a Pontifice episcopum, non quia non dispensavit digniori, sed quia dispensavit non idoneo (ut colligitur, iudicio Lugonis, ex ejusdem canonis initio). — Ad alios textus vero qui opponuntur, respondent in illis non haberi praeceptum, sed tentum instructionem.

Non desunt qui asserunt nullum esse peccatum eligere ad beneficia simplicia etiam minus dignos; ut Petrus Navarra, Ledesma[.], Gutierrez^f), Garcia, Navarrus^f) et Diana, apud Cardenas°, qui adhuc probabile putet. — Sed puto in hoc non recedendum a communi sententia, quae saltem a veniali id non excusat. Quinimmo recte Sanchez¹¹ et Continuator Tournely¹¹ cum communi, dam-

nant de mortali eligere minus dignum ad canonicatus, quibus annexum est minus poenitentiariae, vel concionandi aut docendi.

Secunda tamen sententia communior et probabilior docet, sub gravi obligatione etiam ad beneficia simplicia eligendos esse digniores. — Ratio § quia, ut ait S. Thomas[”], *praelatus ecclesiasticus non est dominus* (beneficiorum), *ut possit ea dare pro libito, sed dispensator, etc.* Unde peccat qui aliis beneficia distribuit quam dignioribus, qui ad illa jus fortius habent. Si enim verum est (ut doctores communiter fatentur) quod beneficia non solum sint instituta in bonum commune, sed etiam (licet minus principaliter) in praemia meritorum; patet inde ad illa majus habere jus qui commune bonum magis promovent. Saltem beneficia sunt bona communia; et ut talia etiam debentur iis qui meritis praestant. — Ratio 2[“], potior mihi et Lugoni (qui praedictae primae rationi minime acquiescit) ea est, quia ipsa utilitas Ecclesiae, ob quam sunt beneficia instituta, postulat de se ut digniores promoveantur; alioquin clerici parum incumberent ad digniores se reddendos, et sic valde deficeret Ecclesiae utilitas: hoc autem damnum non leve,

Prot«u><-

***'

«i

1 Dc Restit., lib. 2, ap. 2, n. 146 et 147, cfr. n. 172, M- — * V. *Beneficium*, n. 42 — ■ Dc Jase. et Jarc, lib. 3, qu. 6, art. 2, v. C, § *Igitur conclusio*. — 4 Part. 5. confer. 9. de Statu ecclesiast., num. 805. — • Contil., lib. 2, cap. 1, dub. 2, num. 20. • *Gabr. Bid.*, in 4, dist. 15, qu. 7, art. 3, dub. 1, propos. 2. — *Thom. Hurtad.*, Resol. mor., tr. 12, cap. 1, resol. 23, § 8, n. 1540. • *Vega*, Sum. nueva, part. 2, cap. 17, cas. unie., i. f. • *Diana*, part. 2, tr. 15. resol. 38. —

• Tr. 23, n. 312. — f Loc. dt., n. 321. — • Cri disteri. 28. n. 9. — • De Ja«t. et Jure, ditp. 35. o. 11. — *Pdr. Navar.*, loc. dt., nam. 147. • *Nicd. Garcia*, de Beaf. part. 7, ap. 16, nam. 16 et 17. • *Diana*, loc. dt., resol. 38. * Loc. dL, num. 9. — “ Coatil., lib. 2, cap. 1, dub. 2, num. 21. — “ De Benefic., cap. 2, art. 1, xct. 2, v. *Dico 2.* — “ 2. 2., qu. 63, art. 2, ad 1. — *Lugo*, de Jail. et Jure, disp. 35, nam. 20.

93. - «J Salon, in 2a^{TM} 2a['], qu. 63, art. 2, contr. 3, v. *Conclusio 1*, ita tenet « in simplicibus quibusdam » beneficiis.

b) Alensis, in *Sum.*, part. 2, qu. 119 (al. qu. 120) membr. 2, art. 3, i. f., haec asserit, non de simplici, sed de minori beneficio, dicens quod si electio facienda sit « ad episcopalem dignitatem, requiritur quod secundum conscientiam, eligatur utilior [fl/. melior]. In minori vero benefido, sufficit quod bonus». Quod certe et potiori adhuc ratione de simplicibus beneficio dicendum erit.

c) Abulensis rem clare significat in *Matth.*, cap. 22, qu. 116, ubi, loquens de mortali peccato, quod in hac re committitur, semper id applicat beneficiis quae curam animarum adjunctam habent,

i) Dicastillus non satis recte a Salmant.

adducitur; nam, de *Just.*, lib. 2, tr. 2» disp. 3, dub. 5, n. 97, negat esse mortale in beneficiis minoris tantum momenti; asserit autem esse mortale in beneficiis pinguibus, etsi simplicibus, ut sunt: canonicatus, decanatus, etc.

Petrus de Ledesma, in *Sum.*, part. 2, tr. 7, cap. 2, concl. 7, dub. 15, v. *Dico 2.*, id dicit « de beneficiis simplicibus quae sine concursu et oppositione conferuntur ».

f) Navarrus a Cardenas male dicitur; nam, de *Oratione, miscellan.* 33, id non habet. — Gutierrez pariter a Cardenas (ex Diana tamen) perperam allegatur; nam in *Canon, quaest.*, lib. 2, cap. II, n. 12, tenere videtur sententiam communem, a qua S. Alphonsus negat esse recedendum: « Quid tenendum/ inquit, ...Credo conferentem (minus digno) non peccare mortaliter ».

sed satis notabile videtur. Lessius*, Lugo*, Palaus 8, Holzmann4, Croix5, Viva*, Roncaglia† (qui spectata ratione, putat contrariam carere probabilitate); item Salmant. 8 cum S. Antonino «», Cajetano «», Azor, Filliuccio, Garcia et aliis plurimis.

94. — Limitant tamen doctores, et dicunt non esse peccatum mortale: †. Si praetermittatur dignior, non passim, sed semel vel bis; ut Lugo8, Navarra % Azor “J et Filliuccius, apud Croix “o. — Item Lessius †† cum Alensi b», Soto b», Sà b», Gabriele b», Angelo b), Petro Navarra b» et Aragon b», loquendo de beneficiis mere simplicibus, ut capellaniis et etiam canonicatibus; non autem de iis quibus annexa est jurisdictio vel functio magni momenti, ut supra: ratio, quia tunc parum damni infertur Ecclesiae. Hoc tamen nullo modo admittendum in beneficiis curatis, pro quibus damnum Ecclesiae, communiter loquendo, esset notabile. — Immo Vasquez, Covarruvias et

1 Lib. 2, cap. 31, dub. 14, n. 66. — Disp. 35, n. 10 et 20. — Tr. 13, disp. 2, punct. 11, § 2, n. 8. — < De Praec. particul., num. 419. — † Lib. 4, num. 588. — † In propos. 47 Innoc XI, n. 6 ct 9, — † Tr. 5, qu. 1, de Benefic., cap. 5, qu. 8. — Tr. 28, n. 314. — Asor, part. 2, lib. 6, cap. 15, qu. 1 et 9; et cap. 21, qu. 5. — A//., tr. 41, cap. 4, n. 177 et 179. — Loc cit., n. 20. — Fill., loc dt., n. 179, -> Loc. dt., n. 588. — † Lib. 2, cap. 34, n. 66. — Vasq., opuac. de Benefic., cap. 2, § 3, dub. 8, n. 78. — Covar., in cap. Peccatum, part. 2, § 7, n. 4. — Cajetan., Sum., v. Acceptio perso-

S. Antoninus, *part. 2, tit. I, cap. 20, § 1*; Cajetanus, *in 2a^m 2a^a, qu. 63, art. 2, v. Nota 4; ct qu. 185, art. 3*, ita sane videntur tenere, cum loquantur de beneficiis in generali, nec distinguant inter simplicia et curata.

h) Nicolaus Garcia, *de Benefic., part. 7, cap. 16, n. 10*, refert utique communem, uti didt, opinionem canonistarum, quae tenet esse mortale; ipse vero, ut supra visum est, oppositam tenet

94. — Petrus Navarra, *lib. 2, cap. 2, n. 148*; Azor, *loc. cit., cap. 15, qu. 1, v. Altera opimo, et qu. 7*, id non habent, licet pro hac limitatione a Croix citentur.

b) Alensis, *Sum., part. 2, qu. 119*, (al. ut habetur in indice quaestionum, *qu. 120*) *membr. 2, art. 3*; Sotus, *de Just, ct Jure, lib. 3, qu. 6, art. 2, ad 5 argum., v. Igitur conclusio*; Sà, *v. Beneficium, n. 42*; Gabriel Biel, *in 4, dist. 15, qu. 7, art. 3, dub. 1, propos. 2, v. Dicitur notanter, lit. k*; Angelus, *v. Electio, n. 21*, ct *v. Acceptio, n. 6*; Petrus Navarra, *loc. cit.*; Aragon, *in 2am 2ar, qu. 63,*

Cajetanus tenent hoc esse mortale etiam in omnibus beneficiis simplicibus, quia etiam violaretur in re gravi justitia distributiva. E converso ait Lessius” cum aliis, quod dignior in his beneficiis non habet tale jus strictum, ut illud violare sit mortale; cum violatio justitiae distributivae, ut asserit cum Soto e), non sit semper mortale, nisi redundet etiam in violationem justitiae commutativae.

95. — Limitant 2°. Si excessus dignitatis sit parvus; quia tunc damnum leve censetur. Ita Lessius†8, Lugo†4 (qui vocat commune) cum Navarro, Soto, Gersonio, Petro Navarra et Silvestro; Sanchez” cum Aragon, Sillon, Prado a», etc. Et in hoc casu dicunt electionem non excedere culpam venialem, etiamsi electores praestiterint juramentum eligendi digniores; ut Salmant. cum Soto b), Sanchez, Palao et Lugo», qui hoc admittit in his duabus et sequenti limitatione. — Haec tamen limitatio nequaquam admittenda est quoad beneficia curata.

narum. — “ Lib. 2, cap. 34, n. 67. — † Lib. 2, cap. 31, n. 64. — M Disp. 35, n. 21 ct 22. — *Navar.*, Miscell. 38 de Oratione, n. 6. — Sotus, de Just. ct Jure, lib. 3, qu. 6, art. 2, post concl. 9, limit. 1, v. *Atvero antequam.* — Gerson, oposc. Renutae morales, n. 63 et 65. — *Petr. Navar.*, de Restit., lib. 2, cap. 2, n. 162. — *Silvestr., r. Electio I*, qu. 16, n. 19. — u Consil., lib. 2, cap. 1, dub. 2, n. 17. — *Aragon*, in 2- 2-, qu. 63, art. 2, cond. 1. — *Salon*, in 2- 2-, qu. 69, art. 2, contrrov. 3, *r. His positis.* — *Salmant.*, tr. 28, num. 326. — *Sanch.*, loc. cit., n. 19; cfr. Decal., lib. 3, cap. 4, n. 23.

art. 2, concilii 1, non recte citantur a Lessio; non enim afferunt hanc limitationem.

c) Ex Soto, *loc. cit., art. 2*, id forte colligi potest, etsi non expressis verbis asseritur, quidquid Lessius videatur affirmare.

95. — Prado non citatur a Sanchez; attamen, *cap. 19, qu. 2, n. 4 ct 10*, clare tenet nane opinionem de officiis saccularibus.

b) Sotus, *de Just, et Jure, lib. 8, qu. 1, art. 7, dub. 1*; Palaus, *tr. 14, disp. 1, punct. 6, n. 8*, principium generale tuentur, ex quo haec doctrina colligitur: scilicet juramentum promissorium rei levis, non injicere vinculum mortalis reatus.

ci Lugo, *disp. 35, n. 21 ct 23*, doctrinam istam de juramento applicat expresse ex Sanchez huic secundae limitationi dumtaxat, «quia frangit juramentum in re levi». Sed, *ibidem n. 21*, parvitatem materiae in eligendo minus digno, ex duplici capite provenire posse asserit: vel quia beneficium est parvi momenti, vel quia excessus dignitatis parvus est in eo qui omittitur.

96. — Limitant 3°. Si beneficia sint parvi momenti; ut Lugo† communiter cum Navarro a», Silvestro Gersonio a», Aragon a», Salon; Viva b». Item Lessius, Reginaldus, Rebellus, Malderus, apud Croix†; item Sotus, Valentia, Baflez, Rodriguez, apud Diana 8.

Limitant 4°. Si ex lege foundationis debeat eligi aliquis de aliqua familia, collegio vel oppido; ut [Continuator] Tournely4 cum Silvio.

Limitant 5°. Si praevideatur dignior brevi dimissurus beneficium; ut Holzmann 8 cum Pichler.

97. — Dubitatur 2” *An patroni teneantur sub mortali praesentare digniores ad beneficia?* — Distinguendum inter beneficia curata et simplicia.

sint c.irata» certum est 1°) quod patroni episcopatum, ut sunt reges, ad id tenentur: ex relato cap. † Tridentini, sess. 24, de reform, (ut supra), ubi hoc declaravit concilium de omnibus promoventibus, ut vidimus *n. 91*. — Certum est 2°) quod si patroni sunt *ecclesiastici*, tenentur etiam digniores praesentare; ut sancivit concilium8.

Sed Dubium est, *si patroni sint laici. Prima* sententia, quam tenent Palaus†; ac Garcia, Petrus Navarra et alii, apud Salmant. 8, negat teneri ad praesentandos digniores, sive beneficium sit simplex, sive curatum. — Probant ex Tridentino8, ubi dicitur: *Quod sijurispatronatus laicorum fuerit, debeat qui a patrono praesentatus fuerit, ab eisdem deputatis.... examinari, et non nisi idoneus repertus fuerit, admitti.*

1 Diip. 35, n. 21 et 22. — *Salon*, in 2- 2-, qu. 63, art. 2, contr. 8, v. *His positis.* — *Less.*, lib. 2, cap. 34, num. 61 ct 66. — *Resin.*, lib. 30, n. 197, l. f. — *Rebell.*, part. 1, Ub. 8, qu. 4, n. 12. — *Malder.*, tr. 9, cap. 2, dub. 7, v. *Dico 11.* — Lib. 4, n. 583. — Sotus, de Juit. et Jure, lib. 3, qu. 6, art. 2, po cond. 9, limit. 1, v. *Atvero antequam.* — *Valent.*, in 2- 2-, diip. 5, qu. 7, punct. 2, l. f. — *Bâties*, in 2- 2-, qu. 63, art. 2, dub. 3, concl. 1. — *RodH.*, Sum., part. Leap. 6, n. 1. — Part. 5, tr. 5, rcsol. 13. — 4 De Benefic., cap. 2, art. 1,

96. — a) Lugo auctores allegat ex Sanchez, *Consil., loc. cit., n. 17*; sed minus accurate a Lugo citatur Navarrus, *MisceU. de Oratione 38, n. 5*, qui expresse tenet oppositum; male pariter Gersonius, *loc. cit., n. 62*; et Aragon, *loc. cit., concil. 1*, qui non afferunt hanc limitationem; minus item recte Silvester, qui *loc. cit.*, dicit tantum excusare rei

Ergo concilium, ait Palaus, non aliud onus imponit laico, quam idoneum praesentare. — Confirmant ex can. *Monasterium 33, caus. 16, quaest. 7*, ubi didtur: *Liceai... illi presbytero cui voluerit pro sacro officio illius dioecesis cum consensu episcopi, ne malus existat, commendare*. In quibus verbis *ne malus*, commentât Glossa: *Sufficit aliquem non malum esse*; ut notat etiam Glossa in can. *Licet ergo, caus. 8, qu. 1*.

Sed omnino tenendum cum *secunda* sententia, quod in beneficiis curatis teneatur sub gravi patronus adhuc laicus praesentare digniorem. — Hoc mihi certum videtur; quia in his beneficiis eadem utique ratio currit quae in episcopatibus, pro quibus jam declaravit Tridentinum (ut supra vidimus, *n. 91*) a quibuscumque patronis promovendos esse digniores. Idque videtur clare confirmari ex propos, damnata 47, ut supra (ut bene advertit Croix “): quae intelligenda est ex verbis *quando fit concursus*, non solum de episcopatibus, in quibus non fit concursus; sed etiam de beneficiis curatis, quae per concursum conferuntur.

2°. Si vero benefida sint *simplida*; prout probabile est episcopos non teneri sub gravi ea dignioribus conferre; ita probabile etiam est ad hoc non teneri patronos. Sed quia probabilius est (ut diximus) illa dignioribus conferenda esse; ita etiam probabilius censemus patronos teneri sub gravi digniores praesentare. Ratio potissima, ut bene ait Sanchez a», quia alias evenirent eadem inconvenientia quae se-

ect. 21 v. *Alu sunt insuper*, iub. 3. — *Silvius*, in 2- 2-, qu. 63, art. 2, quier. 4, concl. 3, num. 3 (a Collet tamen non dtatur pro hoc aslerto). — † De Praec. partie., n. 421. — *Pichler*, Ju» canon., lib. 1, lit. 6, n. 2», l. f. — Seat. 24, de reform., cap. 18. — † Tr. 13, di»p. 2, punct. 7, n. 6. — *Nicol Garcia*, de Benefic., part. 7, cap. 16, n. 19. — *Petr. Navar.*, de Restit., lib. 2, cap. 2, n. 150. — Tr. 28, n. 281. — Sess. 24, de reform, cap. 18. — *Palaus*, tr. 13, diip. 2, punct. 7, n. 6. — *Glossa* in c. *Licet*, v. *Qui pratstantior*. — « Lib. 4, n. 583.

moditatem, « ut quia pene nihil distat inter hunc qui eligitur et alium meliorem ».

b) Viva, *in propos. 47 Innoc. XI, n. 9 i. f.*, ita sane docet, « dummodo hoc idem raro admodum et non frequenter fiat ».

97. — Sanchez videtur id tenere de solis beneficiis curatis; nam. *Consil., lib. 2, cap. 1, dub. 5, n. 3*, scribit: « Secunda sententia pro-

oppo»uua»

Ad beneficia limpti- cill. probabiliter levi.

Probabilium i ubi gravi.

quantur ex hoc quod electores non eligant digniorem (prout supra animadvertimus); cum episcopus non possit alioquin repellere praesentatum, si sit idoneus, etiamsi dignior omittatur. — Nostram sententiam tenent Sanchez aA Croix hJ, Viva * Roncaglia *, et Salmant. cum Molina, Baftez e>, Vasquez, Azor Lessio *. Et eamdem tenet Lugo /;,- quamvis excipiat capellanas quas quis pro libito in aliqua capella suae familiae instituit: contra Molina, Azor«> et Vasquez, apud Viva qui hoc concedunt tantum fundatoribus non autem successoribus.

98. - Dubitatur 3°. *An resignantes beneficia etiam debeant digniorem quaerere?* — In hoc plures diversae adsunt sententiae:

Raignatio vi udanda xwTISio-?0' *Prima* negat cum Sanchez 4, Lessio s cum Cajetano, Palao@. Item Azor, Hurtadus, Mercado, Salon, apud Salmant. '.

Et Lugo@ vocat communem cum Maldero a>, Saa) et Diana et ipse Lugo cum Vasquez probabilem vocat. — Ratio, quia

1 In propos. 47 Innoc. XI, n. 14; et opusc. de Benefic., qu. 4, art. 2, num. 6. — Tr. 5, qu. L de Benefic., cap. 5, qu. 4 et 8, v. f. — Salmant., tr. 28, num. 283. · Molina, de Primogeniis, lib. 2, cap. 5, num. 69. - Vasq., opusc. de Benefic., cap. 2, § 3, dub. 5, num. 74. — Molina, loc. cit., n. 68 et 69. - Vasq., loc. cit., § 3, dub. 4, n. 69. - ' Opusc. de Benefic, loc cit., num. 5. — Consil., lib. 2, cap. I, dub. 7, n. 4. — 1 Lib. 2, cap. 31, n. 61. - Cajetan., Sum., v. Beneficia, v. f. — « Tr. 13, diip. 2, punct. 11, § 2, n. 11. — Aior, part. 2, lib. 6, cap. 15, qu. 10. - Thorn. Murtad., Resol. mor., tr. 12, cap. 1. resol. 23, § 8. ampliati., 3, n. 1572. ·

babiliior docet teneri etiam patronum laicum ex justitia distributiva sub mortali praesentare digniorem, eodem modo quo supra dubio2 diximus hoc de electoribus ». Et inter alias rationes affert eam quae hic a S. Alphonso commemoratur. Sed dubio 2i ad quem Sanchez lectorem remittit, et in quo, n. 16, dicit morule esse eligere dignum ad beneficium, omisso digniori, haec verba n. 20 addit: «Secundo limitanda est haec sententia, ut intelligatur in beneficiis curatis; nam in aliis simplicibus, ut canonicatibus, etc., personalibus et digniutibus, quae beneficia simplicia sunt, untum est veniale omittere digniorem, modo dignus eligatur ».

b) Croix, lib. 4, n. 584, id asserit de beneficiis curatis.

Bafiez, in 2at“ 2af, qu. 63, art. 2, dub 4, conci. 4, hoc sane ut probabilius dicit; sed conci. 3, negat in praxi hujusmodi patronos damnandos esse de moruli, propter contrariae sententiae probabilitatem.

resignans sive commutans beneficium non est dispensator boni communis, sed boni sui; unde non peccat contra justitiam distributivam. Nec peccat episcopus tunc conterens beneficium resignatario idoneo; quia tunc non tenetur digniorem quaerere: decreta enim de eligendo digniore loquuntur de collatione per vacationem, non autem per resignationem. — Sentit tamen Lessius ° quod si offeratur resignanti persona multo dignior, tenebitur ex caritate erga commune bonum illam praeferre.

Secunda sententia omnino opposita absolute affirmat teneri resignantem quaerere digniorem. Hanc tenent Sotus t0, Viva l1, Continuator Tournely item Vasquez et Palacio, apud Salmant. — Ratio, quia resignans, licet non peccaret tamquam collator beneficii, peccaret tamen quia esset causa illicitae collationis: cum alioquin collator, qui certe non tenetur acceptare hujusmodi resignationem, non excusaretur a peccato, si eam acce-

Mercado, de Contract., tr. de Restit., cap. 17, l. f. · Salon, in 2"" 2-., qu. 63, art. 2, contrav. 3, § Quid possit rest- gnator beneficii. · 1 Tr. 28, n. 330. — 4 De Juit. et Jure, disp. 35, n. 49. — Lu^o, loc. cit. · Vasq., opusc. de Benefic. cap. 2, § 3, dub. 7, n. 77. — Lib. 2, cap. 34, n. 61, l. f. — Dc Jusi, et Jure, lib. 3, qu. 6, art. 2, l. f., Dubium alterum. — " Opusc. de Benefic., loc. cit., n. 7; et m propos. 47 Innoc. XI, n. 13. — l' Dc Benefic., cap. 2, art. I, sect. 2, § Alit sunt insuper, sub 4. — Vasq., loc. dt., num. 77 · Paul, de Palacio, in Sum. Cajetani, v. Beneficium, annotat, ad cap. 4. · e Loc. rit., n. 329.

Azor, part. 2, lib. 6, cap. 21, qu. 5, id asserit de patronis in universum, quamvis addat Tridentinum aliter definire de patronis laicis et ecclesiasticis, quoad beneficia curata.

e) Lessius, lib. 2, cap. 34, n. 65, i. f., ita docet, loquens de beneficiis curatis, et de ceteris quae aliquam magnam functionem sibi adjunctam habent.

f) Lugo, de Just et Jure, disp. 35, n. 38 ct seqq., mortale utique esse asserit; excipit umen simplicia beneficia, quorum quis est patronus ex voluntate institutoris cui succedit et qui ex propriis bonis beneficium fundavit; tunc enim « probabile est posse ipsum, si ab institutore non alligatur, eligere solum dignum, ex iis ex quibus institutor voluit, et eo modo quo poterat institutor ».

Azor male a Viva hic allegatur; nam loc. cit.. non habet istam sententiam.

98. - oj Lugo auctores istos citat, ut qui sententiam hanc simpliciter teneant; et ita revera est de Maldero, tr. 9, cap. 2, dub. 7,

ptaret in aliquem qui vix est dignus, dum aliunde de facili inveniri posset magis idoneus cui beneficium conferatur; unde peccat etiam resignans cooperando peccato collatoris.

Tertia sententia, quam tenent Petrus Navarra et Salmant. l cum Vasquez, tum tantum admittit posse resignationem fieri non digniori, cum resignatarius sit aequae dignus ac resignans; quia tunc nulum Ecclesiae damnum irrogatur.

99 _ seQ de his omnibus sententiis, aequior a> mihi videtur sententia doctissimi Lugonis, nempe, quod tota ratio cui-pae in hoc puncto sumenda est a ratione damni quod Ecclesiae obveniret. Ratio, quia, cum finis intrinsecus principalis institutionis beneficiorum sit bonum commune, ut compertum est apud omnes (juxta dicta n. 93, et Lib. III, n. 492), Ecclesia illa conferendo, sub hoc onere confert, ut casu quo beneficiarii velint ea a se abdicare, nonnisi in bonum commune resignent; finis autem hic intrinsecus non potest negligi sine culpa. — Hinc recte infert hujusmodi resignationes, praesertim in beneficiis curatis, et praecipue in episcopatibus, raro esse licitas. Tum quia raro fiunt sine gravi boni communis detrimento; tum quia istae electiones non fiunt cum ea diligenti inquisitione meritorum qua conferuntur beneficia praefata per vacationem; item quia ut plurimum fiunt cum retentione pensionis quae in

damnum pauperum vertit; tandem quia saepe fiunt a senibus in adolescentes: ex quo deinde provenit quod, ubi digniores in beneficiis post resignantium mortem electi fuissent, sint tantum electi minus digni. Omnia autem haec utique vertunt in grave damnum commune. Si autem ex circumstantiis censi possent in aliquo casu nullum aut modicum detrimentum Ecclesiae inferri ob resignationem factam in aliquem minus dignum alio qui inveniri posset; tunc bene ait Lugo excusari posse resignantem et collatorem a culpa saltem gravi. Et huic sententiae adhaeret etiam Croix b>.

100. - Quaeritur 2°. *An ad praelaturas regulares eligendi sint etiam digniores?*

Prima sententia negat cum Hurtado, Rodriguez-; et Valero, apud Salmant.@: nisi agatur de generalatu aut praelatura perpetua. — Quoad tamen praelaturas amovibiles, dicunt non esse obligationem eligendi digniores. Tum quia in religione jam adsunt regulae: quapropter sufficit ut juxta eas subditi regantur, quod bene potest praestare praelatus dignus quin dignior existat; tum quia, si hic damnum aliquod afferret, facile amoveri potest. — Huicque sententiae adhaeret Lugo -, casu quo subditi essent adeo observantes, ut praelatus non dignior, sed dignus, posset sine ullo periculo eis praefici.

101. - Sed omnino affirmandum cum *sententia* communi (ut assent idem Lugo).

1 Tr. 28, n. 331. · Vasq., opusc. de Bcorfic., cap. 2, § 3, dub. 7, n. 77, l. f. — Lu^o, de Ju«t. et Jure, di»p. 35, num. 50 et »eqq. — Lh&o, loc. cit., num. 53, v. L — Acn. Murtad., Resol. mor., tr. 12, cap. 1, rcsol. 23, § 8, ampliati. 5,

num. 1561 et 1663 Valerus, Different, utriasque fori, v. Electio, differ I, n. 1, v. Octaw. · · Tr. 28, n. 332. — · De Just, et Jure, disp. 35, n. 56, l. l. — loc. dL, num. 56.

v. Dico 12, (qui eamdem communiorem appellat); item de Sa, vel rectius Viclorello, in suis annotat ad Sa, v. Beneficium, n. 61; Diana, part. 2, tr. 15, resol. 41. Ipse vero Lugo eamdem vocat communem.

J Petrus Navarra, de Restit., lib. 2, cap. 2, n. 173, dicit eum teneri ad resignandum « digno, si simplicia; digniori, si curata sunt ».

99. - a> In Summario hujus articuli S. Alphonsus scripsit: · Verior sententia ». Sed in Horn, apost., tr. 13, n. 34, et in Istrusione e Pratica, cap. 13t n. 34, magis aequam dumtaxat vocat hanc sententiam, sicut in ipso textu Theologiae moralis.

a) Id est Croix., lib. 4, n. 586, eam non reprobat.

fatua-
na. olsin
pndom

Atqñor
opinio: Ra-
tio. Aioit
laStndA
ec-
dettif.

Jaxu >
lio-, nb
rrivi (l.
cieoda dj.
rniori

Resigna-
token m-
toi diffno
riro licia
ia beneficiis
curatis.

Ad þr

Diriore»

Et hanc tenent Sotus', Navarra', Cardenas' (qui id praenotat ut certum), Viva4, Roncaglia», Sanchez·; et etiam habent tamquam certum Croix7, Salmant.a) cum Vasquez, Peyrino, Villalobos, Fernandez et aliis. Ratio, quia eadem valet ratio in praelatis regularibus quam in episcopis, incumbendi bono communitatis et subditorum, erga quos praelati sunt quasi episcopi. — Nec penitus valet dicere quod, cum adsint regulae, sufficiet quod praelatus attendat dumtaxat ad ipsarum observantiam retinendam. Nam haec observantia difficillime vigebit, si minus digni eligantur; quia minus digni facile tepe-scunt et indigni evadunt, aut saltem minus diligenter observantiae incumbunt, et deinde ex imperfecta observantia facile ac cito regularum relaxatio succedet cum damno irreparabili: nam experientia constat quod ubi in aliqua religione abusus aliquis vel semel intruditur, difficillime postmodum avertitur. Et hujus gravissimi damni profecto sunt causa praelati minus diligentes, et ii qui tales praelatos eligunt. Utinam hujusmodi detrimentum, ex hoc capite derivatum in pluribus monasteriis, saepe non lugeretur! Ideo nunquam auderem absolvere religiosum qui minus dignum praelatum eligere vellet. Atque recte Salmant. cum Antonio de

1 De Just, et Jure, lib. 3, qu. 6, art. 2, post concl. 9, v. *Sequitur post haec dubium.* — De Restit., lib. 2, cap. 2, num. 159 — Cris., dissert. 28, num. 5. — In propos. 47 Jnnoc. XI, num. 10. — Tr. 5, qu. 1, cap. 5, quaer. 7. — Consil., lib. 2, cap. 1, dub. 2, num. 27. — Lib. 4, n. 582 et 589. — Vasq., opusc. de Benebc, cap. 2, § 3, dub. 2, n. 62. - Laurent, de Peyrinis, tom. 1, qu. 1, cap. 31, § 4, v. *Ex quo sequitur.* — Villa!, part. 2, tr. 8, diff. 3, n. 29. - Fernand, de Corduba, Instruccdón de confessores, part. 2, cap. 4, num. 11. — Salmant., tr. 28, num. 334. - Anton, de Spir. S., Director, regular., tr. 5, ditp. 4, n. 2, — Loc. du., num. 342. — Tr. 13, disp. 2, punct. 11, § 3, num. 2. —

101. - <) Salmant., tr. 28, n. 333, habent hanc sententiam ut probabilio-rem; et pro ea citant auctores allegatos, qui revera eam tenent

102. - a) Sanchez, Consil., lib. 2, cap. 1, dub. 6, n. 6, hanc sententiam tenet de beneficiis curatis liberis, quae scilicet absque patroni praesentatione conferuntur.

b) Aragon non solum a Salmant, pro hac sententia adducitur, sed etiam a Sanchez, Hurtado, Lugo; ipse vero, in 2am 2·', qu. 62, art. 2, v. Pro solutione horum, et qu. 63, art. 2, dub. 3, v. His constitutis, asserit va-

Spiritu Sancto hanc doctrinam extendunt ad electionem diffinitorum, consiliariorum, procuratoris generalis et similia.

102. - Quaeritur 3°. *electio digni in beneficiis, omisso digniori, sit valida?* — Si beneficium est *simplex*, certum est valere, ex communi doctorum. Vide Salmanticenses 8.

Dubium est, *si sit curatum.*

Negant probabiliter Palaus", Sanchez4 et Salmant. 10 cum Gonzalez, Aragon Hurtado, etc. — Ratio, quia in Tridentino", circa beneficia parochialia, postquam praecipitur eligere digniores, sic additur: *Provisiones omnes seu institutiones, praeter supradictam formam factae, subreptitiae esse censeantur.* Inter autem has formas (dicunt), quatenus magis praecipua forma est, quam ut dignior eligatur, prout expresse concilium jubet? — Confirmant ex bulla S. Pii V anni 1567, ubi declarantur nullae omnes collationes factae praeter formam Tridentini, praesertim in examine; et insuper conceditur appellatio digniori praeterito.

103. - Affirmant vero probabilius collationem valere Lugo" cum Garcia, Ugolino, Filliuccio, Vasquez, Molina, Gutierrez Ledesma. Et idem tenent Holzm ann 18 cum Anacleto b) et Engel; Croix14

w Loc. cit., n. 345. - Hieron. Gonealex, in regul. 8 Cancellar., glos. 4, a n. 136. - Thom. Hurtad., Resol. mor., tr. 12, cap. 1, resol. 23, § alt., n. 1811 et seqq. — n Set. 24. de reform., cap. 18. — Pius V, bulla In conferendis, de die 18 Mart. 1567; in Bullar. Rom. Mainardi. — 11 De Just, et Jure, ditp. 35, n. 71. - Nicol. Garcia, de Dencfic., part. 9, cap. 2, num. 235. - Ugolin., de Offic. episcopi, cap. 50, § 13, n. 4. I Fill., tr. 41, cap. 4, n. 154. - Vasq., opusc. de Benehc., cap. 2, § 3, dub. 17, l. i. Molina, de Primogeniis, lib. 2, cap. 5, n. 46 et 47. - Petr., de Ledesm., Sum., part. 2, tr. 7, cap. 2, concl. 6, Dubium. — De Praecept. partie., n.422. - Engel, Jus canon., lib. 1, tit. 6, n. 47. — M Lib. 4, n.627.

lidam fuisse collationem ex jure antiquo; sed juxta hodiernum, posse revocari.

103. - a) Gutierrez, Canon, quaest., lib. 2, cap. 11, n. 16, validam quidem esse asserit hujusmodi collationem; sed n. 24, subdit hodie ex bulla S. Pii V revocari per appellationem, beneficium magis idoneo conferri.

Anacletus, Jus canon., lib. 1, tit. 6, n. 248, ita docet, loquens in generali; sed n. 250 negat collationem hanc validam esse in beneficio parochiali, de quo est specialis dispositio ex bulla S. Pii V; quod non animadverterunt Holzm ann neque Engel.

ejou.4
gni, OBtiti-
dimioo,
vihadwe
ncafaeu
plici.

la beci
cio cera-
to, prelih
liter lcTLi

Difficilli-
bic jada-
bitar pro
ipplante.

Prohibi
liai nhd".

cum Gonzalez e), Leurenio et Lotterio. — Ratio, quia *forma* revera non significat nisi modum seu ritum externum in hujusmodi collationibus a concilio praescriptum, nempe edictum, concursus, examen, etc. Quod autem alter dignior judicetur ab episcopo, non pertinet ad formam, sed ad internum episcopi iudicium, a quo non debet pendere validitas collationis; nam alias, si episcopus elegerit eum quem minus dignum judicaverit, etiamsi ille revera sit dignior, electio erit nulla. — Praeterea S. Pius in sua bulla praescripsit appellationem interpositam *non impedire*, quominus electio per Ordinarium primo loco facta interim executioni mandetur; et provisus, causa pendente, ab eadem ecclesia *non amoveatur*. Ergo (bene arguit Lugo) electio facta erit valida donec iudex appellationis eam revocet: alioquin, etiam appellatione non facta, electio nulla dicenda esset. Omnes autem conveniunt in dicendo quod difficillime poterit in eo casu judicari pro appellante; cum major dignitas electi non tantum pendeat a scientia, sed etiam ab aliis requisitis prudentiae, integritatis, aptitudinis, etc. Et ideo praesumptio semper est pro electione Ordinarii, nisi evidenter injusta et dolosa probetur; ut ajunt LugoO et Salmant1.

104. - Quaeritur 4°. An obligatio eligendi digniores ad beneficia curata, praesertim ad episcopatus, ita urgeat, *ut debeat episcopus dignior ab una ecclesia ad alteram majorem transferri?*

Haec Quaestio tota pendet ab alia, nimirum, *an translatio episcoporum sit prohibita jure divino vel humano?* — Quapropter hanc discutere oportet.

Leuren., For. benefic., part. 1, qu. 198. - Loiter., lib. 2, qu. 31, num. 116. — Lugo, ditp. 35, num. 71. — 1 Tr. 28, num. 347. — EpitL 14 (at. 12), ad Anattai. Tbea&alonfc.' cap. 8; ap. Mtgnc, Patrol, lat., tom. 54, col. 674. — Epitt. 9, ad episcopo Lucaniae, cap. 23; ap. Migne, Patrol, lat., tom. 59, col. 55. — De Relig., tr. 7, lib. 1, cap. 16, n. 4

<) Gonzalez, in rcg.8 Cancell., loc.cit.,male citatur a Croix; nam oppositum,ct quidem expressis verbis, docet, quamvis postea addat appellationem non habere effectum suspensivum.

d) Lugo, disp. 35, n. 73, clare rem innuit, scribens majorem dignitatem ex multis circumstantiis desumi, «propter quas episcopus dicere poterit judicatum a se magis dignum quem elegit; [hinc] impossibile iere erit in

Prima sententia tenet translationem episcoporum esse tantum vetitam de jure ecclesiastico; ut disponunt Leo 8 Gelasius ·, etc. — Ratio, quia alias, si esset vetita de jure divino, non sufficeret quaelibet utilis et honesta causa ad dispensandum. Sed in c&p.Nisi, de renuntiat, i.f Pontifex, loquens de renuntiatione episcopatus, expresse dixit: *Ut., si propter aliquam causam utilem et honestam in hujusmodi proposito perseveres, de licentia nostra cedas.* Ex quo infertur, Papam sine causa valide dispensare, et cum aliqua causa etiam licite. — Ita mordicus tuetur Suarez4 cum Hostiensi et Majore; ac sequuntur Barbosa, etc., apud Salmant. ».

Secunda vero sententia communior, et mihi longe probabilior, docet episcopos teneri jure divino permanere in suis episcopatibus; ideo nec licite nec valide posse Papam cum eis dispensare sine valde gravi causa. Probatur ex cap. *Inter corporalia, de transi, episc.*, ubi expresse declaravit Innocentius III quod, sicut Deus dissolutionem carnalis conjugii sibi reservavit, sic etiam conjugii spiritualis inter episcopum et ecclesiam; et addidit: *Non enim humana, sed potius divina potestate conjugium spirituale dissolvitur, cum per translationem... auctoritate Romani Pontificis (quem constat esse vicarium Jesu Christi).... ab ecclesia removetur.* Ratio autem hujus naturalis indissolutionis est, quia alias innumerabilia inconvenientia evenirent: praesertim quia episcopi nullum deficerent in dilectione suarum ecclesiarum, et ipsae ecclesiae parum bene regerentur, si saepe mutarentur episcopi. Ita Vasquez·, Cajetanus 7; Sanchez· cum Salon e' et Sotoa\

ei seqq. - Hostiens., Sum., lib. 1, tit. de transttat. epitc.. num. 5. - Major, in 4, diit. 38, qu. 7, v. *Contra hanc* — Barbosa, de Offic. et Poteit. epi»c, alleg. 119, num. 6; ct in c»p. *Inter corporalia*, n. 6. · 1 Tr. 28. n. 379. — In 3 Pert., di»p. 241. cap. 3. — 1 In 2·· 2··, qu. 181, art. 6, v. *Ad objecta.* — Consil., lib. 2, cap. 1, dub. 3, n. 1.

praxi probare defectum electionis ex eo capite; atque ita experientia testatur fere nunquam electionem priorem ea de causa revocari ».

104. - >) Salon et Sotus a Sanchez allegantur pro sententia, quae negat expedire episcoporum mutationes, propter inconvenientiam et nocumentum bono communi ex hoc provenientia. Quod revera tenent Salon, in 2"m 2a', qu. 63, art. 2, contrrov. 3, § ult., ad 4;

Translatio episcopi, -olo jure eccliaAtico vêtit», Ju-xta alios.

Longe probabiliat vetita jure divino.

Item Baftez b», Aragon *, cum Salmant. — qui » recte addunt cum Cartusiano, Soto, Hurtado, etc., episcopis esse etiam vetitum suas deserere ecclesias, propter votum quod ipsi emittunt, dum ecclesiis praeficiuntur, curam habendi ovium ipsarum. Quod votum perpetuum est, et in eo solus Papa dispensare potest; ut docet S. Thomas * ubi ait: *Presbyteri autem curati.... non obligantur voto perpetuo et solenmi ad curam animarum retinendam, sicut ad hoc obligantur episcopi. Unde episcopi praesulatum non possunt deserre.... absque auctoritate Romani Pontificis.*

105. - Advertendum hic vero quod, licet episcopatus comparetur matrimonio carnali, non tamen id ita verum est, ut non possit dissolvi hoc conjugium spirituale per dispensationem Pontificis, justa et valde gravi causa interveniente; ut omnes fatentur. Vide Salmant. s. Et ita respondetur ad textum oppositum a Patre Suarez. — Causae autem justae communiter a DD. censentur esse, nimirum: magna utilitas Ecclesiae universalis vel particularis, ab alio non supplebilis; vel necessitas episcopi, propter infirmitatem aut aeris malitiam; vel quia in sua dioecesi, ob plebis iniquitatem aut ob aliam causam, non potest bene suum munus exercere. Ita Salmant.⁴, Sanchez⁵ cum Soto [¶] et Vasquez.

Hinc respondetur ad quaesitum, quod si translatio sit vetita tantum de jure ec-

clesiastico (juxta primam sententiam), minor sufficit causa ad translationem; et 'a <<rea kL. adest obligatio eligendi episcopum digniorem, etiam ex iis qui aliis ecclesiis praesunt. — Si vero translatio sit prohibita de jure divino (juxta nostram sententiam), nulla erit obligatio eligendi digniorem ex episcopis qui actualem curam habent suarum ecclesiarum. Et si episcopus nolit transferri, ad id nequit Papa eum cogere, nisi interveniat causa valde urgens: quo casu potest etiam cogi episcopus ut ad aliam ecclesiam se transferat, ut dicit Sanchez e cum Aragon A

Et idem censent Salmant.l cum Hurtado, de translatione parochi.

106. - Quaeritur 5°. *An qui eligunt ad beneficia dignum, omisso digniori, teneantur restituere damnum illatum ipsi aut ecclesiae?*

Prima sententia, quam tenent Cajetanus⁸, Silvester ', Vasquez,⁰; et Salmant.^{ll} cum Baflez, Salon, Aragon, Tapia et Lopez, ait teneri compensare damnum digniori omisso. Quia, ut dicunt, sicut si aliqua bona essent a fundatoribus relicta, ut distribuerentur magis benemeritis, aut indigentibus aut propinquis, isti jus strictum quidem haberent ad illa bona; ita jus habent digniores ad beneficia, quae hac lege universali instituuntur, ut sint non solum stipendia laborum, sed etiam praemia meritorum. — Alii vero, ut Salmant.^{l4} cum Baflez et Salon, putant damnum resarciendum non solum digniori, sed etiam

motionem; et Sum., v. *Acceptio personarum* — v. *Restitutio III*, qu. 12. — w Opusc. de Benefic., cap. 2, n. 117. — u Loc. du., num. 369. · *Bafles*, in 2· 2·, qu. 63, art. 4, dub. 2, concl. 5. · *Salon*, in 2· 2·, qu. 63, art. 4, contrav. 3, cone). 3 et 4. · *Aragon*, in 2· 2·, qu. 62, art. 2, in resol. nd 4, v. *Cajetanus hic*, et concl. 3. *Tapia*, part. 2, Hb. 5, qu. 28, artic. 2, num. 1 et 3. · *Ludov Lopes*, Instruct, conedent., part. 1, cap. 127, concl. 4. — " Loc. dL, num. 367. · *Batteo*, loc. dt., dub. 2, concl. 4; et ad 6, v. *Ad confirmationem*, · *Salon*, loc. cit. · concl. 3 et 4.

Citantur tamen uterque a Salmant. ut asserit S. Alphonsus.

105 - <) Sotus hic a Sanchez utique citatur; at ipse, *loc. cit.*, v. *Verum ex hoc*, scribit solum: . Quandoquidem expediens nonnunquam sit et condecens, ut episcopus ad aliam sedem commigret. Non enim vanus est titulus de postulando praelato».

Aragon id dicit de ipso electore, scribens *in 2<n» 2ar, qu. 63, art. 2, dub. 3,*

ecclesiae quia hoc confertur electori jus eligendi ab ecclesia, ut eligat meliores. Unde dicunt teneri electorem ex justitia commutativa ad compensationem damni quod ipsi ecclesiae obveniat ob electionem minus digni.

107. - *Secunda* vero sententia, non minus probabilis, quam tuentur Navarrus % Lessius ', Sanchez * Palaus a, Lugo Toletus⁴, Croix⁶; et Canus cum Adriano Pefla, Covarruvias, etc., apud Salmant.e, (qui probabilem vocant), docet electorem neque ecclesiae neque digniori teneri aliquid restituere. — Non digniori. Quia tunc digniores haberent jus strictum ad beneficia, quando principaliter, ut supra diximus, fundatores habuissent rationem meritorum; non vero quando minus principaliter (ut est in casu nostro), cum beneficia primario, prout omnes concedunt, immo etiam unice, prout tenet Lugo, sunt instituta in bonum commune, ut ecclesiae inserviat a bonis ministris. Et licet secundario essent etiam instituta in praemia meritorum; ex hac tamen justitia nullum jus rigorosum ad illa acquirunt nec digni nec digniores.

Neque sub alio pacto seu lege intelligit Ecclesia electores obligare; neque ipsi intendunt se obligare sub onere restitutionis ad amplius quam ad ministros non indignos eligendos. Unde neque ecclesiae tenentur aliquid restituere, ut pro certo vel fere certo habent Palaus, Molina; et Sanchezl cum Soto et Aragon. Secus vero, si eligatur indignus; quia tunc

1 Lib. 2, cap. 34, dab. 15. — · Consil., lib. 2, cap. 1, dub. 45, n. 15. — · Tr. 13, disp. 2, punct. 11, § 4, n. 2 et 5. — 4 Lib. 5, cap. 4, n. 6, v. *Quarto*. — 1 Lib. 4, n. 5¹. — *Canus*, in 2¹ 2·, qu. 62, art. 2 (MI lai Vatic., cod. 4648, fol. 54¹ et 55). · *Adrian.*, in 1, de Reslit., qu. de Collat. beneficior., concl. 1, § *Quia jam*, v. *Pro decisione*. *Covar.*, in cap. *Peccatum*, part. 2, § 7, n. 6. · · Tr. 28, n. 351 et 354. — *Lugo*, disp. 35, n. 83. — *Palaus*, tr. 13, disp. 2, punct. 11.

concl. 2, coroll. I: < Immo poterit contingere casus, in quo elector teneatur eligere digniorem ad unam ecclesiam, etiam ex illis qui in aliis minoris momenti luerint occupati ».

106. - a) Si nempe damna revera ex hoc sequantur Ecclesiae; idemque tenet Tapia, *loc. cit.*, *art. 1, n. 3*.

107. - Navarrus, *Man.*, cap. 17, n. 69 *et seqq.*, negat sane restitutionem digniori esse laciendam; sed declarat cam laciendam

tam ab electo quam ab electore deberetur ecclesiae restitutio damni.

Utraque sententia est valde probabilis. — Sed reddit mihi probabilior secundam sententiam id quod diximus *Lib. I, n. 35*, et *Lib. III, n. 927*, v. *Tertia*, nempe, quod nullus legitimus possessor sui ad restitutionem tenetur, qui pro se probabilem habet opinionem.

108. - Sic etiam resolvitur illa alia Quaestio (quam retulimus *Lib. III, n.585*), scilicet: — *An qui suadent episcopo conferre beneficium simplex aut curatum digno, praetermisso digniore, teneantur ad restitutionem damni?*

Affirmant Salmant.⁴, consequenter ad sententiam quam ipsi tenent, ut supra. — Sed nos, consequenter ad secundam sententiam cui mox supra adhaesimus, dicimus cum Laymann, Navarro, Sà, Lessio, Valentia a», Filliuccio et aliis, apud Salmant. · (ubi ipsi Salmant. probabile censent), eum qui episcopo sine vi aut fraude suadet beneficium conferre minus digno, ad nullam restitutionem teneri.

Secus vero, si vi vel fraude impeditur beneficium conferri digniori. Tunc enim certe tenetur damnum ipsi illatum restituere, cum quisque jus habeat ne vi vel fraude impediatur a consecutione justi boni: ut dictum est *Lib. III, n. 582, ad t.* — Secus etiam, si beneficium conferendum esset per concursum, ut in sequenti Quaestione dicetur.

An autem teneatur ad restitutionem is qui non vi vel fraude, sed *tantum ex*

§ 4, n. 2. — *Molina*, de Primogeniis, Hb. 2, cap. 5, n. 57 et 58. — 1 Consil. lib. 2, cap. 1, dub. 45, n. 10. · *Satus*, de Just., el Jure, lib. 4, qu. 6, art. 3, ad 6, concl. 2. · *Aragou*, in 2¹ 2· qu. 62, art. 2, in resol. ad 4, v. *Certum 4*. — · Tr. 28, n. 371. — *Laym.*, lib. 3, tr. 2, cap. 7, n. 2. · *A'atur.*, *Man.*, cap. 17, num. 72. - 5d, v. *Restitutio*, n. 21 (in edit, genuin., n. 22). *Less.*, lib. 2, cap. 12, dub. 18, n. 123 et 129. *Fill.*, tr. 32, n. 180. · · Tr. 13, de Restit. · cap. L n. 106

esse ecclesiae, si haec aliquid damni inde perceperit. — Lugo pariter, *disp. 35» n. 83*, negat restitutionem faciendam esse digniori, nisi fundator intentionem habuerit ut beneficium conferatur tamquam meritorum praemium. Ecclesiae vero restituendum esse innuit, *n. 76*, si exinde mala ei obvenerint.

108. - Valentia a Salmant. hic utique allegatur, et satis perspicue sententiam hanc declarat, dum *in 2Ar⁶ 2ar, disp. 5, qu. 7, punct. 2, § 6*, v. *Ad secundndrn*. ad restitu-

idldd iDWS HKIHivS SVIMUIM
vJiltlAAH VUvL

Papa ex
causa valde
gravi dit-
pten

QurtenAtn
«int caoMe
justae.

Suadeo
episcopo nt
conferat m-
no- digno
noa tene-
tur rewlti-
tuere

Nt«i vt aut
fraude un-
pedtat con-
ferri di-
gnion.

J«m
h04. tencixr

odio impediret aliquem dignum a consecutione beneficii? — Probabilius negatur. Vide dicta *Lib. III, n. 584*.

109. - Quaeritur 6°. *An, quando beneficia conferuntur per concursum, eligens dignum omisso digniori teneatur huic damnum restituere?*

Prima sententia communis affirmat: quam tenent Palaus [Continuator] Tournely, Holzmann; Sanchez cum Molina et Medina. Croix; Lugo cum Petro Navarra, Lessio, Cajetano a, Silvestro a), Vasquez c), etc., qui vocat verissimam sententiam. — Ratio, quia eo ipso quod dignior admittitur ad concursum, acquirit jus ad rem; cum in communi aestimatione adsit tunc pactum implicitum in edicto inter episcopum et oppositores, ut dignior praeferatur. Quod procedit in omni praemio quod promittitur vocatis per concursum ad luctam, ad jactum, etc. Immo ait Lugo quod cum in edicto dicatur quod cuique servabitur jus suum, digniores ex pacto explicito ad beneficium jus acquirunt. Tanto magis quia in concursu ad beneficia curata datur ex Tridentino b) appellatio digniori, si praetermittatur; ergo dicit Palaus quod digniores habent jus strictum ad beneficia. — Excipiunt tamen Roncaglia cum Garcia; Lugo et Sanchez, si excessus dignitatis sit parvus.

Secunda tamen sententia negat obligationem restitutionis; ut tenent Sotus, Navarrus; item Ledesma, Henriquez.

et alii, apud Sanchez, qui probabilem censet. — Ratio istorum, quia praedictum pactum quod supponitur vel habetur in edicto, non est pactum rigorosum obligans juxta leges justitiae commutativae, sed est tantum promissio obligans dumtaxat ex fidelitate; immo potius est explicatio obligationis quam per se habet episcopus ex justitia distributive, quae non obligat ad restitutionem. Procul dubio sub gravi debentur, ut ajunt, praemia promissa concurrentibus ad luctam, etc., ut supra, quia illa principaliter sunt instituta ut praemia meritorum; sed idem non currit de beneficiis, quae unice vel principaliter instituuntur in bonum commune.

His non obstantibus, non audeo recedere a prima sententia communi et valde probabiliori. — Sed hanc secundam nec etiam audeo dicere improbabilem; quia revera non videtur constare quod inter episcopum et oppositores intercedat pactum illud obligans rigorose ex justitia commutativa; et non constando de tali pacto non videtur constare de tali obligatione.

110. - Quaeritur 7°. *An dignus se opponens per concursum digniori peccet mortaliter, et teneatur ad restituendum illi damnum, si beneficium obtineat?* — Nulli dubium quod si concurrat indignus cum digno, peccet concurrente; et acceptando beneficium, tenetur resarcire damnum ecclesiae illudque resignare. Vide Sanchez et Salmant. M.

Si vero concurrat dignus cum digniore, duo Dubia occurrunt:

Dubium Iumest: *An iste concurrente peccet graviter?*

Prima sententia negat: et hanc tenent Lessius, Cajetanus, Azor; Salmant. cum Soto a, Baflez, Ledesma b, etc.; item Vasquez et Covarruvias a, apud Lugo. — Ratio: tum quia non pertinet ad ipsum merita discutere, sed ad electores; ideo si ipse beneficium petit, petit sub conditione, si dignior videatur. Tum quia hoc est secundum mentem Ecclesiae, ut omnes digni concurrant; alias, si non liceret dignis se opponere dignioribus, pauci concurrerent, et forte digniores a scrupulo territi se retraherent, idque in grave damnum Ecclesiae utique verteret.

Secunda vero sententia, quam tenent Sanchez, Palaus, Navarrus; ac Lugo cum Turriano c), dicit quod si talis concurrat gratia honoris, ut ad alios concursus gradum sibi faciat, et postea desistat petere ut eligatur, certe non peccat. — Secus, si praetendat electionem, aperte cognoscens alterum esse digniorem. Ratio, quia, licet episcopus non peccet ipsum eligendo ex errore inculpabili; peccat tamen ille, cooperando ad talem electionem saltem materialiter injustam: maxime quia injustitia illa vergeret in damnum dignioris, qui jus habet ad sui electionem.

Haec sententia, speculative loquendo, apparet probabilior. — Attamen in praxi nunquam videtur locum habere posse. Nullo enim casu is qui est dignus, poterit esse certus quod episcopus, bona fide eum eligendo, non habeat aliquod rationabile motivum, ipsi concurrenti occultum, excludendi alterum quem ille putat digniorem. Hoc innuit ipse Lugo.

Dubium 2° est: *An hic dignus, manifeste cognoscens alterum se digniorem, peccet acceptando beneficium, et teneatur damnum illi resarcire?*

Prima sententia affirmat: quam tenent Petrus Navarra, Palaus; Silvius et Tanner, apud Salmant. — Ratio, quia ipse acceptando beneficium, concurrit ad injustam electionem in damnum alterius.

Secunda tamen sententia, quam tenent Sanchez, Sotus; Diana cum Turriano, etc.; ac Salmant., dicit eum nec peccare nec teneri ad restitutionem.

Ratio cur non peccet: quia ex una parte, ut ait D. Thomas, loquens de assumptione ad episcopatum, ille qui debet assumere, *tenetur assumere.... meliorem quoad regimen ecclesiae*. Pro eo vero qui assumitur, dicit quod *non requiritur quod reputet se aliis meliorem.*; sed sufficit quod nihil in se inveniatur, per quod illicitum ei reddatur assumere praelationis officium. — Ex alia parte non peccat

inconcordan-
tia, omittit
lendum
tur ree
X, juxta

iwj

-l-.

Juxta alios
non tene-
tur.

1 Tr. 13, diip. 2, punct. 11, § 4, n. 6. — 1 De Benefic., cap. 2, art. 1, lect. 2, § Quarta, v. Rcip. ad 2. — 1 De Praecept. partie., n. 419. — 4 Couril., lib. 2, cap. 1, dub. 46, n. 2. — Molina, de Primogeniis, lib. 2, cap. 5, num. 58. — Bartol. Medina, Sum., lib. 1, cap. 14, § 32, reg. 4. — Lib. 4, num. 628. — De Juris et Jure, diip. 35, num. 86 et 86. — Pttr. Navar., de Reilit., lib. 2, cap. 2, n. 178.

Hb. 2, cap. 34, dub. 15, num. 75. — Lugo, loc. cit., n. 86. — Tr. 13, disp. 2, punct. 11, § 4, n. 6. — Loc. cit., n. 85; cfr. n. 21. — Consil., lib. 2, cap. 1, dub. 46, n. 5. — J. De Juit. et Jure, lib. 4, qu. 6, art. 3, ad 6, concl. 2. — Man., cap. 17, q. 74. — Martin. Lidsma, 2. 4, qu. 18, art. 2, dub. 9, cond. 2. — Loc. cit., n. 1. — u Conill., Hb. 2, cap. 1, dub. 48, et dub. 49, n. 9. — M Tr. 28, n. 373.

Difaei
coxrreal
rasdipio-
rt,jexu a:
b^DOapec-
cit friTi-
ttr.

Juu i-
lioi, non
«per, xd
quodoqoe.

Irjir |
conclirreu
«n
peccattite-
actor m
tUi"

1 Lib. 2. cap. 34, dub. 14, n. 70. — 1 In 2-2, qu. 185, Bric. 3. — 1 Part. 2, Hb. 6, cap. 15, qu. 14. — Tr. 28, n. 374 et 375. — BaKta, in 2-2, qu. 63, art. 4, v. Ad quartum. — Vasq., opusc. de Benefit, cap. 2, § 3, dub. 18. — Disp. 35, n. 88. — Tr. 13, diep. 2, punct. 11, § 5, n. 1. — Diep. 35, n. 91. — Loc. cit., n. 89. — De Restitue, lib. 2,

H0. - a) Sotus, de Just, et Jure, lib. 3, qu. 6, art. 2, post concl. 9, v. Contra haec; Covarruvias, in cap. Peccatum, part. 2, § 7, n. 4, de acceptante loquuntur; ergo a fortiori idem tenere censendi sunt de concurrente.

*) Petrus de Ledesma perperam a Salmant. hic allegatur; scribit enim in Sum., part. 2, tr. 8, cap. 4, dub. 3, post concl. 1: * Si dignus » sciens alium esse digniorem, contra illum sese opponit, et moraliter certus est quod sua oppositione impediat digniorem a consecutione beneficii, tenetur ad restitutionem ».

O Sanchez, Consil., lib. 2, cap. 1, dub. 48, n. 4, videtur hanc sententiam innuere, scribens: «Quando ille scit esse minus dignum, et advertit certo digniorem esse impediendum propter suam oppositionem, vel rationabiliter

cap. 2, n. 163 et 164. — * Loc. cit. — Tantr, torn. 3, diip. 4, qu. 8, n. 15. — n Tr. 28, n. 373. — " Conill., Hb. 2, cap. 1, dub. 13, n-2. — " De Just. et Jure, Hb. X qu. 6, art-2, post concl. 9, v. Contra hale. — M Part. 3, tract. 5, resol. 110, v. Wa 2. - Turrian., in 2-2, de Juit., diip. 22, dub. 3, num. 8. — " Loc. cit., n. 374. — " 2-2, qu. 185, art. X

dubitat de hoc, peccat, etiam si sciat se esse dignum; et quidem mortaliter, quando est mortale conferre beneficium minus digno; et venialiter, quando id est veniale... Sed si non credat se impedire digniores, nec rationabiliter de hoc dubitat, non peccat petendo beneficium vel cathedram ».

d) Navarrus, de Oratione, Miscellan. 40, n. 10 et 12 concordat sane; sed n. 12 requirit, ut protestetur se « nolle sibi conferri beneficium cum praejudicio » dignioris; et alias etiam protestationes ab eo faciendas affert.

c) Turrianus a Lugo non allegatur pro hac opinione, et re quidem vera ipse, in 2a^m 2a, disp. 22, dub. 3, n. 7, simpliciter negat illum posse praebendam petere

f) Silvius, in 2-2, qu. 63, art. 2,

Secunda
opinio, «pe-
culatire
tantotn pro-
babilior.

No«ccn«
"e tnintu dt-
foam,juxta
Altos, pec-
cat. ti aece
ptat.

Juxta a-
lio., nec
peccat nec
tenetur re-
stituere.

cooperando peccato collatoris; cum per ipsam collationem jam episcopus peccatum consummaverit, et per accidens se habet quod ipse acceptet vel non: juxta dicta in simili casu, *Lib. III, n. 492, Qu. 8, v. Sed admissa*. Prout enim (ait Sanchez), si pater et extraneus sint in extrema necessitate, extraneus recipiendo panem a filio, licet filius peccet panem ei praebendo, ipse tamen non peccat acceptando; ita in casu nostro.

Ratio autem cur iste *neque tenetur ad restitutionem*, est, quia, cum beneficium jam est ei collatum, alter dignior nullum jus amplius ad illud habet, eo quod desinit tunc beneficium esse inter bona communia. Prout, si res duobus vendita tradatur secundo emptori, non tenetur iste rem emptam primo emptori restituere; cum per traditionem adeptus sit illius dominium, et exstinctum sit jus ad rem primi emptoris. — Licet autem in nostro casu concedatur digniori appellatio, collatio tamen in utroque foro valida est, et electus non potest a beneficio acquisito amoveri, nisi per sententiam judicis collatio invalidetur; ut diximus *n. 103*.

Et haec sententia mihi probabilior videtur. Tanto magis quia, sicut dignus electus potest licite beneficium petere (juxta dicta in praecedenti Dubio), sic etiam potest acceptare, eo quod nunquam potest esse certus collationem fuisse injustam. — Hinc ait probabiliter Lessius, quod si certe existimes episcopum non judicio, sed favore te praetulisse, hoc tibi non imputabitur, si beneficium tibi non sollicitanti fuerit oblatum, vel si bona fide sollicitasti. Videtur enim Ecclesia ratas habere has collationes, in favorem con-

currentium, ne ipsi deinde perpetuo scrupulis angantur; ut eruitur ex Tridentino ubi praecipitur beneficia conferre *dignis., aliter autem facta collatio sive provisio omnino irritetur*. Ergo collationes dignis factas, pro assumptis jam ratas habet. — Caeterum, bene ait Sanchez quod communiter oppositores excusantur a peccato, quia nullus se reputat minus dignum, et bona fide existimare valet quod si alius excedit in uno, ipse excedat in alio.

111. — Quaeritur 8°. *An examinatores teneantur episcopo denunciare digniores?*

Prima sententia negat cum Lugo Palao⁴, Croix⁸; et Barbosa, Garcia, etc., apud Salmant.⁸ — Et probant ex Tridentino¹, ubi dicitur: *Peracto deinde examine, renuntientur quotcumque ab his idonei judicati fuerint, aetate, moribus, doctrina, etc.; ex hisque episcopus eum eligat, quem caeteris magis idoneum judicaverit*. Ergo, ut dicunt, ex verbis concilii colligitur quod solum ad eraminatores pertinet denunciare idoneos, ita ut episcopus invalide eligeret eum quem ipsi reproba-

rent; sed contra ad episcopum unice pertinet judicare quis eorum sit dignior. Hoc confirmat Lugo ex declaratione S. C. Concilii quam refert, ubi dicitur: *S. Congregatio censuit non pertinere ad examinatores, sed solum episcopum judicare, quis ex concurrentibus ad parochialem vacantem sit magis idoneus*. Et in concilio Tridentino⁸ tantum habetur, ut examinatores peracto examine renuntient episcopo quotcumque ab his idonei judicati fuerint. — Haec sententia est quidem probabilis.

Sed probabilior mihi est *secunda* sententia opposita, quam tenent communius

Exi&lu
lomploia
biliter ea
teoeoltrie
nantittt 6
fnicrei

Prozbh
flia ttixe
tur.

Nicol, Garcia, de Benefic, part. 9, cap. 2, num. 108, 109 et 112. . . *Tr. 28, n. 337 ct 338.* — *Seas. 24, de reform., cap. 18.* - *Lm^{ho}, de Just, et Jure, disp. 35, num. 64, v. f. Cfr. etiam Pallottini, v. Examinatores, n. 78 et seqq. — Loc. cit.*

scopo »; at *n. 67*, haec subdit: «Aliquando etiam ipsi examinatores ex se, licet explicite non interrogentur, debent judicium dedigniori explicare; quia quoties de contraria voluntate episcopi non constat, praesumere debent ipsum velle scire non solum dignitatem, sed etiam majorem dignitatem eorum qui examinati sunt ».

Petrus Navarra % Roncaglia ¹; et Salmant. * cum Azor, Ledesma, Medina, Vilalobos, Lopez, **Diana** **Tapia** etc. — Ratio, quia ideo et praecipue concilium praescripit concursum et examinatores, ut episcopus facilius et tutius digniorem agnoscere ac eligere valeret. Unde quamvis ex verbis concilii non inferatur obligatio examinatorum denunciandi digniorem, infertur tamen ex mente concilii. — Nec obstat declaratio allata S. Congregationis, ut supra. Quia ibi nil aliud decer-

nitur nisi quod ad episcopum pertinet judicare de majori dignitate oppositorum, et hoc est certum; sed ibi non excluduntur examinatores teneri ad exponendum episcopo quem ipsi censeant magis idoneum, ut mens concilii servetur ⁸

Demum hic notandum quod examinatores debent praestare juramentum de fidelitate in eorum officio, ut praecipitur in Tridentino . Alioquin concursus est nullus; ut declaravit S. Congr. Concilii die 12 Decembris 1628.

ARTICULUS III.

QUAE INTENTIO ET QUALITATES AEQUIRANTU» AD BENEFICUM ACOHEXDUM.

112. *Quaenam qualitas requiratur in eo cui beneficium confertur.* — 113. *An requiratur in eo voluntas clericandi.* - *Quomodo peccet recipiens beneficium simplex cum animo duicendi postea uxorem.* — 114. *An peccet graviter recipiens beneficium curatum cum animo dubio suscipiendi sacerdotium intra annum.*

«îqaiiif-
«„obu
czlein bc-

"U2. — « Resp. Γ. Ut beneficium aliquod « valide et licite obtineatur, requiritur ut « sit persona capax et habilis: — hoc est « ut sit clericus, non illegitimus (cum quo « tamen episcopus dispensare potest ad « Ordines minores, et beneficium simplex « cui Ordo major non est annexus), non « irregularis, non excommunicatus, non « improbus aut facinorosus; ut habeat « scientiam competentem ad munus beneficii annexum, — et aetatem legitimam « (nisi dispensetur), scilicet, pro beneficio

¹ Tract. 5, qa. 1, cap. 5, qu. 9, reap. 1. — ¹ Tract 28, num. 339 *Azor*, part. 2. lib. 6, cap. 15, qa 11. *Petr. Ledesma*, Sum., part. 2, tract. 7, cap. 2, post cond 7, dub. 13, v. *Dico 2.* . *Barthol. Medina*, Sum., lib. 1, cap. 14, § 32, v. f. . *Villal.*, part. 2, tr. 8, diff 5, num. 7. *Luder Lope9*, Instruct, conacient., part. 1, cap. 127, concl 4. — . *Sets. 24, de reform., cap. 18.* — *S. Cong. Cone.*, habetur apud Pallottini, v. *Examinatores*, num. 60. — 4 Part. 3,

tr. 6, reset oL - *Asar*, part. 2, lib. 6» cap. 5, qu. 7, v. f. — *Hiero Gonaales*. super rcpil. 6 Cancellar , gloss. 5, num. 90. . *Palao*, tr, 13, disp. 4, punct- 3, num. 19. - *Billt* tr 41, cap 5, n. 27. . *Barbota*, de Oflic. et Poteat cpt aller. 60, num 76; et in Trident, seta. 23. cap. 6, ram 2 . 1 Tr- 28, η 160. — *Less.*, lib. 2, cap. 31, dub. 20, η Π0. . *Aeor*, part 2, lib. 6» cap. 5, qu. 5. . . Loc. cit., num. 157.

Petrus Navarra dictum istud, quod sdain, non tenet, quamvis a multis hic citetur.

c) Diana allegatur utique a Salmant., sed ipse, *part. 3, tr. 5, resol. III*, hanc sententiam simpliciter referi, et contrariam probabilem appellat.

*) *Tapia* obscure loquitur, ut ipsimet Salmant. fatentur; quin etiam potius videtur primae sententiae adhaerere: « Peracto examine, inquit *part. 2, lib. 5, qu. 5, art. 15, n. J*, renuntient episcopo quos idoneos judicaverint, aetate, moribus, doctrina, et aliis rebus ad vacantem ecclesiam gubernandam opportunis, ut ex his episcopus eum eligat, quem caeteris magis idoneum judicaverit ».

«> Quidquid sit de allegata declaratione; at certe sunt aliae decisiones, quibus S. Cong. Cone, declaravit: « Examinatores debere denunciare quot idonei reperti fuerint, non autem quis eorum dignior sit », ut habetur in Thesauro Résolut. S. C. Cn in *Anilius Subla-ceu.*, 22 Julii 1741, et ap. Pallottini, v. Examinatores, *u. 78, 79 ct 82.* — El examinatores debere vota dare de idoneitate cujuscumque examinati ac de omnibus illius qualitatibus, tam quoad mores, aetatem, prudentiam, etc., quam quoad scientiam, ut saepius declaravit eadem S. Cong., et relatum habetur in Thesauro. Résolut, in *Caputaquen.*, 10 Junii 1741; cfr. etiam Pallottini, *loc. cit., n. 73 ct 74*.

dentinum Nota quod, aetate deficiente etiam quoad unam horam, provisio beneficii est nulla: est commune cum Sanchez, Palao, Azor et Salmant. ‡. « Colligitur ex « Tridentino ., etc. — In his tamen et si- < milibus casibus multi excusantur: vel « quia illud jus ubique non est receptum; « vel quia bona fide tres annos fuerunt « in possessione, quae veluti usucapionem « et dominium parit. Ita Lessius4 ».

113. - « Resp. IF. Qui recipit beneficium « quodcumque habens annexum Ordinem « sacrum, tenetur habere voluntatem sal- « tem conditionatam clericandi, et sacrum « Ordinem accipiendi intra tempus a jure « requisitum. Laymann 6, Lessius . . — Ra- « tio, quia suscipiens officium cui obligatio « est annexa, omni modo se habilitare « tenetur.

« Immo, si curatum seu parochiale est, « habetque intentionem sacerdotium intra « annum non suscipiendi, sed parochiam « dimittendi; non tantum mortaliter pec- « cat, sed etiam ipso jure est privatus, et « ad fructuum restitutionem tenetur: ut « patet ex cap. *Commissa*, § 4, de elect., • in 6°. — Quod si tamen, mutata volun- « tate, ante fiffiem anni sacerdos fiat, fru- « ctus retinere potest ». [Idem docent Na- varrus, Lessius, Sanchez, etc. cum Sal- mant. †. Et sic tenendum contra Sotum et Toletuma> ut probatur ex dicto cap. *Com- missa*, ubi dicitur quod recipiens benefi- cium curatum animo non suscipiendi sa- cerdotium, tenetur fructus restituere: *nisi voluntate mutata promotus fuerit*. Vide omnia verba textus citati, infra *n. 114*]. — « Immo et episcopus dispensare potest « ut, vicario substituto, studiis per septen- « nium vacet.

Volantia*
clericandi
quando re-
quin tur;

1 Sets. 24, de reform., cap. 12. — *Sanch.*, Coniit., lib. 2, cap. 2, dub. 16, num. L. · *Palau*s., tr. 13, diip. 4, punct. 8, num. 21. · *Aror*, part. 2, lib. 6, cap. 5, qu. 12. · · Tr. 28, num. 162. — · Seu. 22, de reform., cap. 4, i. f. — · Lib. 2, cap. 84, dub. 20, n. 110. i. f. — · Lib. 4, tr. 2, cap. 14, n. 9. — · Loc. dL. dub. 26, num. 131. — *Navar.*, Man., cap. 25, n. 110. · *Ltis.*, loc. dt., n. 133. · *Sanch.*, de Matrim., lib. 7, diip. 45, n. 7. — · Tr. 28, n. 190. — *Sotus*, de Just, et Jure, lib. 10, qu. 6, art. 6, poit cond. 1. — · Lib. 4, tr. 2, cap. 14,

« Dixi 1°. *Habens annexum Ordinem* bt< • *sacrum*. — Quia, si is non sit annexus, ^u":: « et beneficium sit simplex; licet illud ac- " « ceptet animo fructus lucrandi, et deinde « uxorem ducendi, non nisi venialiter pec- « cat, si alias officio suo satisfaciat: ut « docent Laymann 8, Sanchez®, Vasquez. « Ratio, quia illa perversio ordinis non « videtur gravis, nec ullo jure vetatur, « ideoque ad nullam fructuum restitutio « nem tenetur. Unde Garcia 10 talem ab « omni culpa excusat.

« Dixi 2°. *Voluntatem salteni conditio-* v°:· « *natam*. — Quia, si ex justa causa post- « modum status clericalis minus illi con- « venire videatur, potest animum mutare, « etiamsi beneficium sit curatum (v. gr., « si primogenitus familiae aut frater uni- « eus sine liberis decedat; si opimum ma- « trimonium, ad conservationem familiae « nobilis vel ad lites graves sopiendas ne- « cessarium, offeratur). Ratio, quia non est « mens Ecclesiae ita ad ecclesiasticum « statum obligare, ut haec et similia bona « impediantur. — Laymann, Lessius|| ».

Quaeritur hic 1°. *Quomodo peccet qui hntle';;;,% recipit beneficium simplex, animo deinde «i■pi&i uxorem ducendi, beneficio dimisso?* — tio>/t. Certum est peccare graviter, si beneficium habeat annexum Ordinem sacrum; ut communiter docent Busenbaum (ut supra) § et Sanchez ", Palaus "; et Salmant.14 cum Soto, Toletto, etc.

Si vero Ordinem sacrum annexum non habeat, tres sunt sententiae:

Prima, quam tenent Lessius b), Tole- Em o- tus '-; et Salmant. " cum Soto et Gutierrez, iwo' > dicit'adhuc peccare mortaliter; quia simi- lis intentio est perversio ordinis naturalis et divini, statuentis beneficia recipienda

n. 12. — · De Matr., lib. 7, diip. 45, n. 19. — *Vasq.*, opuic. de Benefic., cap. 3, § 3, dub. 1, n. 88.— " De Benefic., part.3, cap. 4, n. 42 et 43. — *Laynt.*, lib. 4, tr. 2, cap. 14, n. 9. — « Lib. 2, cap. 34, n. 131 et 133. — » De Matrim., lib. 7, diip. 45, n. 14. — u Tr. 13, diip. 4, punct. 7, num. 15. — u Tr. 28, n. 200 · *Sotus*, de Juit. et Jure, lib. 10, qu. 5, art. 6, v. *Std est pratlrta.* · *Total.*, lib. 5, cap. 5, n. 2. — u Loc. dt. — « Loc. dt., n. 199. · *Sotus*, loc. dt. · *Guilfr.*, Canon, quaeit., lib. 2, cap. 5, n. 25.

b) Lessius, *lib. 2, cap. 34, n. 132*, primam hanc sententiam utique tenet; sed sententiam quae dicit esse solum veniale (et quae S. Alphonso probatur) negat sibi improbari, prae-

esse tantum ad obsequium Deo prae- standum.

Secunda sententia, quam sequuntur Palaus1, et Garcia apud Busenbaum (ut supra), censet talem ne leviter quidem peccare, quia nullum apparet praeceptum hoc prohibens.

Tertia sententia media, quam tuentur (cum Busenbaum) Sanchez et Laymann' cum Navarro *O* et Vasquez, tenet hunc, non quidem excusari ab aliqua culpa, cum talis animus aliquam involvat inordina- tionem; sed non peccare graviter, cum hujusmodi inordinatio non sit tanta ut damnari debeat de mortali: nullo enim jure constat ipsam esse gravem. Nullum autem praeceptum (ut recte docent S. An- toninus et Pater Concina d), quorum verba retulimus *Lib. III, n. 547*, v. *Caeterum*) est hominibus sub gravi imponendum, nisi evidens ratio id suadeat. — Et ex hoc principio, tradito prius etiam a D. Thoma 4, praefata tertia sententia *probabilior* mihi redditur.

114. - Quaeritur 2°. *Au peccet graviter et teneatur restituere fructus, qui recipit beneficium curatum cum animo dubio vel conditionato suscipiendi sacerdotium intra annum ?*

1 Tr. 13, disp. 4, punct. 7, n. 15. — *Garcia*, de Benefic., part. 3, cap. 4, num. 42. — · De Matrim., lib. 7, disp. 45, num. 19. — · Lib. 4, tr. 2, cap. 14, n. 12. · *Itasq.*, opatc. de Benefic., cap. 8, 6 3. dub. 1. n. 38. — S. *Anton.*, part. 2, tit. Leap. 11, § 28. — « Quodlib. 9, art. 15.— · De Benefic. eccle. cap. 4, n. 13. — *Sotus*, lib. 10, qu. 5, art. 6, poit concl. 1. · ■ Tr. 28, n. 185. — *Navar.*, Man., cap. 25, n. 118, v. *Decinto*; et consil. 17, de clerico non residen. · *Barbosa*,

sertim si causa studiorum vel simili tine ho- nesto id fiat; secus, si beneficium recepit eo animo ut splendide vivat.

<) Navarrus, *de Oratione, cap. 21, n. 52*, negat solummodo hoc esse mortale; immo innuere videtur nec esse veniale, dicens: < Nullo...jure naturali, divino nec humano id evinci potest [quod nempe sit mortale], et ca- nones liberum c accdunl eis ad conjugia transi- tum, motio beneficia relinquunt».

d) Vide notam *a*, ad *lib. 3, n. 547*. 114. - a) Azor, *part. 2, lib. 6, cap. 9, qu. 3*, id profecto affirmat de eo qui beneficium cu- ratum recipit dubio animo ascendendi ad sa- cerdotium; sed *qu. 4*, vers. *Quaerat aliquis*, quaerit utrum idem dicendum sit de eo <qui parochiale beneficium accipit, habens in animo

Affirmant Concina *, et Sotus. Azor a), A«tP<«η, apud Salmant.: quia lex exigit veram cum Animo dubio vel intentionem suscipiendi, etc. Sic enim ha- betur in cap. *Commissa, de elect., in 6°: Caeterum, si promoveri ad sacerdotium non intendens, parochialem receperis eccle- siam, ut fructus ex ea per annum per- cipias, ipsam postmodum dimissurus (nisi voluntate mutata promotus fueris), tenebe- ris ad restitutionem fructuum eorumdem; cum eos receperis fraudulenter*. — Negant vero Navarrus, Barbosa, Garcia, Afffius (ibid. '). Quia textus loquitur de eo qui accipit fraudulenter beneficium; non au- tem, dicunt, accipere fraudulenter, qui cum animodubio aut conditional! accipit. —Ve- rumtamen alii opinantur (ut Busenbaum Lessius b), Sanchez ', Palaus ·; et Salmant.10, qui citant Lopez, Manuelem, Bardi, etc.), accipientem cum dubio peccare mortaliter et teneri ad fructus perceptos restituen- dos, quia dubitans revera non habet inten- tionem; non vero accipientem sub condi- tione, quia hic veram habet intentionem, quamvis conditionatam.

Sed *prima* sententia est mihi proba- bilior, quia intentio, ut non sit fraudulenta, debet esse determinata absolute ad Ordi- nem suscipiendum.

Probabi-
liui peccat
Cranter et
tenetur re-
stituere fru-
ctus.

de Parocho, cip. 5, n. 14. · *Garcia*, de Benefic., part. 3, cap. 4, n. 48 et 49 · *Jacob, dt Graffis*, Decia. aar., pert. 1, hb. 2, cap. 97, n. 55. · ' Apud *Salmant.*, n. 186. — · De Matrim., lib. 7, diip. 45, n. 10. — · Tr. IL diip. 4, punct. 7, n. 6. — * Loc. dL, n. 107 et 188. · *Ludol. Lepta*. Instruct, consc., part. 2, cap. 100, qu. 2. · *Emmanutt Rodri^uts*, Sum., part. 1, cap. 30, num. 6. v. f. · *Bardi*, Select mor., lib. 3, qu. 2, n. 4 et 5-

ex ejus fructibus vivere, donec aut patrimo- nium aut aliud commodius vitae subsidium obtinuerit; vel statuens id beneficium dimit- tere, si hacreditas aut patrimonium sibi morte fratris obvenerit ». Et ultimo loco affert opi- nionem (quam non reprobat)eorum qui negant illum peccare, si « statuit in ca ecclesia paro- chial! commorari et inservire, donec commo- diorem vitae rationem et genus assequatur ». Quod Salmant. non animadverterunt b) Busenbaum et Lessius secundum dum- taxat membrum hujus opinionis expresse tenent; nempe Busenbaum supra *n. 113*, requi- rit intentionem saltem conditionatam; et Les- sius, *lib. 2, cap. 34, u. 131 et 133*, ait requiri intentionem determinatam, sed satis esse con- ditionatam.

ARTICULUS IV.

AN LICEAT HABERE PLURA BENEFICIA ET QUINAM BENEFICIARII TENEANTUR AD RESIDENTIAM.

115. *An et quando liceat habere plura beneficia. Vide alia apud Busenbaum.* — 116. *Quotuplicia sint beneficia. Et quae sint inconipatibilia. Et an, obtento secundo beneficio quomodocumque incompatibili, vacet primum.* — 117. *An pluralitas beneficiorum sit vetita de Jure divino vel positivo.* — 118. *Quae causae cohonestent pluralitatem beneficiorum.* — 119. *De obligatione residentiae. Vide quae habentur apud Busenbaum.* — 120. *Quinam beneficiarii ad residentiam obligentur.* — 121. *Qu. 1°. An curati teneantur residere de jure divino.* — 122. *Quid notandum circa residentiam episcoporum.* — 123. *Quid circa residentiam parochorum.* - Dub. *An parochi indigeant licentia in scriptis.* - Dub. 2°. *An parochi habentes justam causam, possint abesse per duos menses sine licentia. Quid, si urgeat aliqua necessitas. Quid, si absint per modicum tempus.* — 124. *Qu. 2°. Quo in loco beneficiarii teneantur residere. Et praesertim ubi episcopi. Et ubi parochi.* — 125. *Qu. 3°. Quaenam causae excusent pastores a residentia.* - Et 1°. *De causa caritatis. 2°. De causa necessitatis. 3°. De causa obedientiae. 4°. De causa utilitatis.* — 126. *Qu. 4°. Quando et quomodo pastores non residentes teneantur restituere fructus beneficiorum.* — 127. *Dub. 1°. Quid, si absint cum justa causa, sed sine licentia.* - Dub. 2°. *Quid, si eorum absentia sit sine culpa.* - Dub. 3°. *Quid, si resideant inutiliter. Et an parochi teneantur per se exercere munia principaliora.* - Dub. 4°. *An non residentes teneantur integros fructus restituere.* — 128. *Qu. 5°. Quibus debent restitui fructus a non residentibus.* — 129. *Plura hic de residentia canonicorum.* — 130. *Quaenam causae excusent canonicos ab assistentia chori.* - Et 1°. *De causa infirmitatis.* - Dub. 1°. *An per se excusentur septuagenarii.* - Dub. 2°. *An caeci et surdi.* — 2°. *De causa necessitatis. Quid, si quis abest a choro ob excommunicationem incursum. Quid, si ecclesia sit interdicta. Quid, si polluta. An canonici irregulares amittant distributiones et fructus praebendae.* - 3°. *De causa utilitatis.* — 131. *Quid de canonico poenitentiario. Quid de theologo, de examinatore, visitatore, etc.* — 132. *Quid de canonicis doctibus. An parochi docentes gaudeant eodem privilegio. Quid de canonicis et parochis studentibus.*

Pluralité
beneficio-
rum. quo-
modo illiciti.

115. - « Resp. Plura beneficia possidere
« non est res simpliciter intrinsece mala
« nec omnino indifferens, sed speciem mali
« praeseferens; immo ordinarie illicita et
« naturali juri repugnans (si talia sint,
« quorum unum ad honestam sustentationem
« sufficiat): nisi justa causa ex circumstantia
« cohonestetur. Ita fere Laymann ex D. Thoma,
« Lessio, Azor, etc. communiter. — Quia, ut docet
« Tridentinum *, pluralitas hujusmodi magnam
« inordinationem involvit: dum minuitur
« cultus divinus; Ecclesia, operariis; fundator,
« pia intentione; pauperes utiliores Ecclesiae
« futuri, sustentatione privantur.
« Hinc beneficia distinguuntur in incompatibilia
« primi generis, in quibus, accepta pacifica
« possessione secundi, vacat prius: qualia sunt
« plura beneficia curata; item plures dignitates,
« personatus, duo beneficia uniformia sub eodem
« tecto: — et in inconipatibilia secundi generis,
« quae, etsi sine peccato citra dispensationem
« obtineri nequeant, primum tamen, altero obtento,
« non vacat: qualia sunt beneficia reliqua
« residentiam postulantia, v. gr. canonicatus
« duo diversarum ecclesiarum, in quibus recepta
« est constitutio Tridentini *, ut non liceat
« ultra tres menses canonicis ab ecclesia
« abesse. Unde Laymann 4 docet, canonicatus in
« cathedralibus ecclesiis Germaniae, quae ex
« immemorabili consuetudine requirunt tantum
« residentiam mensium, inter commutabilia
« beneficia numerandos». — [Vide n. seq. 116, v.
« Sed dubium].
« Dixi: *Nisi justa causa cohonestetur.*
« — Quia qui per dispensationem plura
« beneficia obtinuit, nisi justa causa subsit,
« in conscientia non erit tutus, sed tenebitur
« alterum resignare; ut docet Lessius .
« Porro justa causa dispensandi erit evidens
« necessitas et utilitas Ecclesiae; et quandoque
« etiam praerogativae et

n-Dtâcu
incompall-
btilia, quo-
taplicia.

Caeut rt
sue diift»
sandi.

» Lib. 4. tr. 2, cip. b. n. 2. · D. Thorn.. Quodlib. 9 art. 15. - Lrs., Hb. 2, cap. 34, dob. 27, num 137. Ar, part 2, lib. 6, cap. 10, qa. 2 el 7, et cap. 11, qu. 5. —

• Sea». 21, de reform., cap. 17. — ■ Seta. 24, de reform., cap. 12. — · Lib 4. tr 2, cap. 8. n. 6. — · Lib. 2. cap. 31, dub. 28, n. 151.

. merita personae, v. gr. insignis nobilitas, « dignitas, scientia, auctoritas, virtus, etc.: « modo caveatur ne beneficiorum coacer- « vatio, facta etiam ob praerogativam per- • sonae, ad privatum tantum, et non ad « commune bonum referatur.

Quando
diipen
Htio non
nqetrilur.

« Immo sine dispensatione plura bene- « ficia sequentibus casibus haberi possunt:

« 1°. Si utrumque adeo sit tenue, ut « neutrum sufficiat ad sustentationem : « modo utrumque sit simplex, nec residen- « tiam requirat ». — [Secus igitur, si bene- « ficia residentiam requirant, licet sint te- « nuia. Croix | cum communi].

« 2°. Quando parochia est annexa ca- « nonicatu eiue accessoria; tunc enim « utrumque per modum unius possidetur, « ita tamen ut teneatur vicarium perpe- « tuum in ecclesia alere.

« 3°. Quando beneficia legitime sunt « unita.

* 4°. Quando alius idoneus et dignus « non reperitur.

« 5°. Quando unum beneficium habetur « in titulum ; alterum, in commendam non « perpetuam, sed ad aliquot menses, donec « de idoneo provideatur. — Ita Reginal- « dus ex Silvestro ».

Beneficia
splida ct

116. - Beneficia alia sunt *simplicia*, prout sunt ea quae instituuntur tantum ad preces Deo persolvendas et ad altaris servitium; nimirum canonicatus, capellaniae auctoritate pontificia vel episcopali erectae, praestimonia quae dantur clericis ad studia proseguenda, et similia. — Alia sunt *duplicia*, scilicet quae habent aliquam jurisdictionem, praeeminentiam vel administrationem; ut sunt dignitates, etc., ut infra.

Beneficia
iacompa
Ubilh.

Item, alia beneficia sunt *compatibilia*; alia, *incompatibilia*. — Et horum alia sunt *incompatibilia primi generis*, prout sunt beneficia curata, vel uniformia sub eodem

tecto, nempe quae ad easdem functiones concurrunt eodem loco et tempore; item dignitates, personatus et officia. *Dignitates* sunt quibus est annexa aliqua jurisdictio supra clerum aut populum; ut sunt episcopatus, abbatiae, decanatus, praepositurae, archipresbyteratus, archidiaconatus. *Personatus* autem sunt qui habent praeeminentiam aliquam supra clerum, sed sine jurisdictione; ut sunt munera primicerii, praecentoris sive cantoris, et sacristae primarii. *Officia* demum sunt munera thesaurarii, praeceptoris, custodis seu sacristae inferioris, oeconomi, etc; quorum aliquibus est annexa quaedam administratio, sine tamen jurisdictione aut praeeminentia. — Alia vero sunt *incompatibilia secundi generis*, ut sunt canonicatus et omnia quae residentiam requirunt.

Notandum autem quod'si quis obtinet duo beneficia incompatibilia, obtento secundo, vacat ipso jure primum; et si ille utrumque retinere praesumat, ipso pariter jure, utroque beneficio privatur. — Haec certa sunt quoad beneficia incompatibilia primi generis: ex Tridentino item ex cap. *De multa, de praebend.*, extrav. *Execrabilis, de praebend.*; cap. *Literas, de concess. praebend.*; clement. *fin. de praebend.*

Sed Dubium fit: *an idem procedat in beneficiis incompatilibus secundigeneris*, nempe quod, obtento secundo, vacet primum?

Affirmant Continuator Sporerii'; Salmant. 4 cum Gonzalez Azor et Garcia; ac Fagnanus ., ex declaratione Sacrae Congr.: idque dicunt Salmant. probari ex locis citatis Tridentini.

Sed negat Busenbaum (ut supra, m. *anteded. 115*, v. *Hinc*), ac Holzmann 4 cum aliis. — Et idem sentit Navarrus^b, dicens quod si constaret S. Congregationem de-

In incota-
patibili.
bu» priai
Cenent, se-
cundo ob-
tento, vacat
primum.

Item, ju-
xta alio-
in incnapa-
tibilitbus se-
cundi gene-
ri

Juxta a-
lio-, nega-
tur.

1 Lib. 4. n. 918. — *Regin.*, lib. 3D, n. 275. - SWurtf., v. *Beneficium IV*, n. 3, cum v *Comtncnda* num. 7, ct cap *Nfttttn*, de elect, in 6-. — * §e 7, de reform., cap. 4. et »ets. 24, de reform., cap. 17. — . Supplem decal., cap. 2, num. 48, ad 9. — * Tr 28, n. 664 et «A. . Xw, part. 2,

lib. 6, cap. 13» qu. 2. . Nicol Garcia, de Benetic., part. II, cap. 5, a num. 83. — à In cap. *De mulla*, de praebend., a num 3. Cfr. etiam Pallottini, v. *Btnifaia*, § 7, n. 31 et »eqq.i et § 14, n. 7. — *Saintant.*, loc. cit , n 665 — . De Praecept. partie-, n. 415.

116. - a) Gonzalez, *sup. regul. 8 Cancel- lar., glos. 15, η. 15 d seqq.*, utrumque bene- ficiu vacare asserit.

b) Navarrus potius adhaerere videtur eidem sententiae ac S. Alphonsus; scribit enim in

Constl., hb. 3, constl.17, dc praebend., bene- ficiu non vacare ipso jure, « nisi eorum [cardinalium] me auctoritas» per S. D. N. de more probata, in praefatam sententiam (quod scilicet primum vacat ipso jure] traheret ».

clarasse quod Tridentinum ita sit intelligendum, talis declaratio a Pontifice fuisset confirmata, et tunc sic foret tenendum: sed quia id non constat, et alias ex verbis concilii id non videtur efficaciter probari, non est quod ad primam sententiam nos adstringat. — Revera enim concilium in priori loco citato (nempe *sess. 7, cap. 4*), loquitur quidem de praesumentibus retinere duo beneficia quomodocumque incompatibilia, scilicet quae residendam requirant, et eos dicit ipso jure privari utroque beneficio; sed nullum facit verbum de vacatione primi ob consecutionem secundi. In posteriori autem loco (nempe *sess. 24, cap. 17*), ubi praescribit vacare primum beneficium, obtento secundo, loquitur tantum de beneficiis curatis, nimium episcopalibus et parochialibus.

Hoc tamen non obstante, propter prae-
laudatam declarationem S. C., cum ipsa a pluribus referatur, et praesertim a Fagnano, qui hujusmodi declarationum fuit diligens inquisitor, placet nobis potius primae sententiae adhaerere; sed secundam non improbamus.

Notat Laymann l quod habens personatum cum cura in ecclesia, bene potest etiam habere ibidem canonicatum, cui parochialis ecclesia annexa est, et quam per

vicarium administrare debet, ex cap. *Super eo, de praeb., in 6º*.

Praeterea notandum cum Salmant. * et Abelly §, quod in aliquo casu evidentis necessitatis sive utilitatis Ecclesiae, posset Papa dispensare ut aliquis obtineat plura hujusmodi beneficia incompatibilia, etiam curata; prout Gregorius Magnus fertur praefecisse Martinum, Paulinum et alios duobus episcopatibus. Idque patet ex Tridentino⁴. — Diximus: *casu evidentis necessitatis vel utilitatis*. Nam alias, habens plura hujusmodi beneficia, etiam cum dispensatione Pontificis, non erit tutus in conscientia; ut recte dicunt Salmant.⁴ cum Bellarmino, Panormitano Wigandt et Tolet.

117. - Hic autem magna vertitur Quaestio: *Au pluralitas beneficiorum sit vetita, non solum de jure canonico, sed etiam naturali?*

Prima sententia negat cum Innocentio °); item Filliuccio Lapo, apud Salmant.^e; et Valentia ¶ Ledesma cº, Tuscho, Rebuffb aº, etc., apud Croix '. — Quia, ut dicunt, si hoc esset contra jus naturae, Papa non dispensaret ita frequenter in hac pluralitate, ut videmus esse in consuetudine.

Secunda vero sententia, quam tenent [Continuator] Tournelydº; et Azor, Panor-

v. *Dixi J.*, . *Tolcl.*, lib. 5, cap. 81. n. 4. — *Lapus*, Allegat, juris utr., allegat. 35. . . Loc. dt.» num. 666 et 667. — *Tuschus*, Condo Jurie, concl. 61, lit. *B.* . . Lib. 4, n. 902 — *Axor*, part. 2, lib. 6, cap. 11, qu. 5.

intrinsece malam, nec omnino indifferentem, sed quae bonitate circumstantiarum cohonestari possit, etsi speciem quamdam mali praescierat ».

') Valentia, in *2am 2at, disp. 5, qu. 7, punct. 2, § 4, assert. 1*, perspicue id innuit de beneficiis simplicibus, dicens quorumcumque beneficiorum pluralitatem jure canonico prohiberi; pluralitatem autem eorum quae residendam requirunt prohiberi jure etiam divino. — Petrus de Ledesma, *Sum., part. 2, tr. 7, cap. 2, concl. 11*, negat jure naturali prohibitam esse pluralitatem in beneficiis simplicibus.

dº Contin. Tournely, *de Benefic., cap. 4, art. 2*, id aperte significat, dicens mortaliter peccasse eum qui plura beneficia simplicia obtinuerit, quamvis ex dispensatione pontificia, quae sine causa sit — Et idem tenet Panormitanus, in cap. Conquerente, *dc clericis non residen., n. 2*: « An autem, in-

mitanus dº ac Hostiensis .), apud Salmant.^e absolute affirmat tam de beneficiis duplicibus quam simplicibus. — Ratio: tum quia nequit unus duabus ecclesiis satis bene deservire; tum quia intentio fundatorum talis est, ut plures sint qui ecclesiis inserviant. Et ideo pluralitatem beneficiorum dicunt fuisse expresse damnatam ex Tridentino ", ubi sic sancitum fuit: *Cum ecclesiasticus ordo pervertatur, quando unus plurium officia occupat clericorum; sancte sacris canonibus cautum fuit, neminem oportere in duabus ecclesiis conscribi. Verum quoniam multi improbae cupiditatis affectu seipsos, non Deum decipientes, ea quae bene constituta sunt, variis artibus eludere, et plura simul beneficia obtinere non erubescunt; sancta synodus, debitam regendis ecclesiis disciplinam restituere cupiens, praesenti decreto, quod in quibuscumque personis, quocumque titulo, etiamsi cardinalatus honorefulgeant, mandat observari, statuit ut in posterum unum tantum beneficium ecclesiasticum singulis conferatur. Quod quidem, si ad vitam ejus cui confertur honeste sustentandam non sufficiat, liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodo utrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferri. Haecque non modo ad cathedrales ecclesias, sed etiam ad alia omnia beneficia tam saecularia quam regularia quaecumque, etiam commendata pertineant, cujuscumque tituli ac qualitatis exsistant.*

Tertia autem sententia, communis et tenenda, (etsi olim primam probabilem censui) docet pluralitatem beneficiorum sive duplicium sive simplicium (modo unum sufficiat ad congruam sustentationem), secundum se esse contra

jus naturale ob rationes mox allatas, et alia plura inconvenientia quae oriantur a pluralitate beneficiorum, enumerata a Joanne XXII in extrav. (comm.) *Exécrabilis, de praeb. et dignit.*; ita ut plura beneficia nec etiam cum dispensatione Pontificis valeant retineri sine peccato mortali; sed non taliter quod id non sit ex aliquibus circumstantiis cohonestari. — Ita S. Thomas ., quem sequuntur Lessius 4, Laymann ., Palaus 4, Azor T, Abelly ., Holzmann ', Salmant. 'º, ubi nostram sententiam ut certam habent cum aliis communiter. Item Bellarminus, apud [Contin] Tournely", qui ait dispensationem Pontificis neminem tutum reddere, nisi adsit urgentissime causa et Ecclesiae necessaria.

118. - Causae autem cohonestantes pluralitatem beneficiorum, ex communi doctorum sententia, sunt:

1º. *Necessitas Ecclesiae*, nempe si desint alii ministri idonei — Ita Pater Concinali, Anacletusll et Salmant.^{l4} et alii, ex D. Thoma ", qui docet tunc posse alicui conferri plura beneficia, *si sit necessitas m pluribus ecclesiis ejus obsequio, et possit plus servire Ecclesiae, vel tantumdem absens quam alius praesens* (verba S. Doctoris).

2º. *Utilitas Ecclesiae*, nempe si unus solus, licet absens, magis censetur profuturus sua auctoritate, doctrina et prudentia, quam alter sua praesentia. Ita Holzmann *, Concina ", et Anacletus l4 cum Pirhing. — Hinc ajunt Holzmann et Anacletus hac de causa conferri aliquando filiis principum plures episcopatus, etiam ante aetatem, ut ecclesiae contra haereticos potentius defendantur.

3º. *Evidens meritorum praerogativa*, scilicet si aliquis praestaret doctrina, con-

fic., cap. 4, art. 2, v *Al inquires.* — u De Benefic. eccle CAP. 9, num. 7. — " Tr. 11, de Benefic., diit. 2, num. 15 et 16. — M Loc. cit., n. 661. . * Loc. cit. — M De PraeceptL panic., num. 418. — " De Benefic. ccclo., cap. 9, num. 7. — " Tr. U, de Benefic., dist. 2, num. 17. - *Pthrhint*, lib. 3, til. 5, de praebend., n. 191. — loc cit. — *AnacL*, loc. cit.

quit, excusetur propter dispensationem ? Credo quod non quoad Deum, si fructus beneficiorum convertit in causam non piam ».

f) Hostiensis a Salmant. ex Azor citatur, sed non salis accurate; nam, in cap. Conque-

rente, *de clericis non residen., n. 2*, negat plura beneficia incompatibilia posse simul retineri, « nisi consuetudo contraria sit... vel nisi de licentia praelati, vel auctoritate indulgentiae Apostolicae .

Prion ten-
tenuae Ad-
haeret S.
Doctor,

■ Lib. 4, tr. 1. cap. 8, n. 5, i. f. — . Tr. 28, n. 666. — 1 Append de Statu cleric., art. 3, qu. 4, n. 2. — . Scm. 7, de reform., cap. 5. — . Tr. 28, n. 6486. - *Bellarm.*, Instruct, ad Nepotem, contrrov. 6. . *Wigandl*, tr. 8, exam. 2, n. 36,

e) Panormitanus, in cap. Dudum, *de elect., n. 16*, sic loquitur: « Quodsi Papa dispensat cum aliquo, ut possit plura beneficia incompatibilia simul retinere, debet intelligi de beneficiis alias canonice adeptis. Solum enim operatur haec dispensatio, ut ei pluralitas non noceat, non autem conceditur titulus de novo».

117. - ·) Innocentius, in cap. Cum jam dudum, *de praebend., n. 2 et 4*, negat simpliciter pluralitatem beneficiorum prohiberi, nisi ex consuetudine vel statuto requirant residendam, ut limitat in cap. fin. *de cleric, non resident., n. 1* — Et Rebuilds, *Prax. benefit, til. de dispensat, ratione aetatis*, v. *In cathedralibus*, omnino adhaeret huic Innocentii doctrinae.

*) Filliuccius hic utique a Salmant. citatur; sed tr. 41, cap. 7, m. 4, dicit rem esse in controversia, et negat ullam partem evidenter probari; attamen, n. 12, his verbis concludit: « Non videri pluralitatem beneficiorum rem

Jh⁴⁴

Pjur. u.
iun iUm
Ydiu mls

mia h"

cub hffllIA-
tiooe

Caneat
cnhcnccun
tea plurali
latera.

NectostU
Ecclesuc

Uililrxi
Ecclesiae.

Excellen-
tia merito
rum

silio, instructione aut scriptione. Ita Laymann * Anacletus † et Holzmann °, ex cap. fin. *De inulta, de prae*b., ubi dicitur: *Nullus plures dignitates aut personatus habere praesumat, etiamsi curam non habeant animarum; circa sublimes tamen et litteratas personas, quae majoribus sunt beneficiis honorandae, cum ratio postulaverit, per Sedem Apostolicam poterit dispensari.* — Et hoc est conforme doctrinae Apostoli, I. Tim. v, 17, ubi ait: *Qui bene praesunt presbyteri, duplici honore* (id est *munerum oblatione*, ut explicat S. Hieronymus ·) *digni habeantur; maxime qui laborant in verbo et doctrina.*

Quaeritur autem circa beneficia simplicia: *An, si quis habens unum beneficium* jam sufficiens ad suam congruam sustentationem, *accipiat secundum sine causa cohonestante, primum ipso jure vacet?*

Negant Holzmann a>; item Gonzalez b| et Flaminius (apud Salmant. 6), dicentes hunc beneficio non privari; sed esse cogendum per sententiam judicis ut alterum dimittat. — Sed melius et communius affirmant Barbosa^ Fagnanus·; et Salmant.· cum Garcia, ex quadam declaratione S. Congregationis (quam iidem Fagnanus et Garcia referunt). Hoc enim conformius videtur verbisaut saltem menti Tridentini.

119. - « Quaeres *an et quomodo clerici teneantur ad residentiam?*

« Resp. Γ. Episcopos, parochos, eosque «qui curatum beneficium habent, jure

1 Lib. 4, tr. 2, cap. 8, n. 2; cfr. cap. 3, n. 2, v, *Supponendum* 3.— · Tr. 11, dht. 2, n. 18. — · De Praec. partie., n. 418 — 4 In Matth., cap. 15, v. 4; ap. Migne, Patrol. tat., tom. 26, col. 106. — *Flamtn. Parising*, de Resign. benefic, lib. 3, qu. 1, n. 138. · Tr. 28, n. (B). — · In cap. *Dc mulla*, de praebend., num.X — T Loc. dt. - *Garcia*, de Bnific., pari. 11, cap. 5, n. 283. — *Fagnan.*, loc. dt., n. 4 et 5. —

118. - °) Holzmann, *de Praecept. partie., ft. 415*, id negat de beneficiis incompatible libus secundi generis.

b) Gonzalez, *super reg. 8 Cancellar., glos. 15, n. 26*, id negat de beneficiis simplicibus, quae personalem residentiam non requirunt

c) Barbosa, *de Offic. et Potest. episcopi, alleg. 62, n. 3*, scribit: < Habita possessione secundi beneficii [simplicis] sufficientis, vacat

« divino teneri. Nec sufficit si per alios « administrent, nisi majus bonum urgeat; « quia contra rationem est ut hic officium « et fructus, alter onus habeat. — Bona- « cina 8.

« Resp. 2°. Ita teneri ad residentiam, « ut, si episcopi intra annum ultra tres, « et parochi ultra duos menses absque « legitima causa per episcopum cognita « et approbata, absint, mortaliter peccent, « et fructus non faciant suos. Ita Triden- « tinum ». Vide Bonacina 10. — Notat au- « tem Diana 11 ex Bordono, supradicta « etiam habere locum in superioribus, « sive praelatis regularibus; ideoque eos « teneri tempore pestis etiam cum peri- « culo suis assistere.

« Resp. 3°. Qui in ecclesiis cathedralibus vel collegiatis obtinent dignitates, « canonicatus, praebendas vel portiones »: [Item omnes mansionarii, et caeteri qui habent in collegiatis beneficium perpetuum cum servitio annexo in choro; ut dicunt Salmant.13: contra Azor, qui eos excusat si alii sint qui ecclesiae inser- viant] « si intra annum ultra tres menses « absint, primo anno media parte fru- « ctuum; secundo vero anno, omnibus « fructibus quos illo anno lucrati sunt, « privandos. — Quae tamen poena est « sententiae ferendae, non latae; ut con- « stat ex Tridentino 18.

« Resp. 4°. Causas a residentia excu- « santés esse: 1°. Doctionem theologiae, « vel juris canonici; neque ad hoc licen- « tiam praelati aut episcopi requiri; requiri « autem ad doctiones litterarum humanio-

Garcia, loc. dt. Cfr. etiam Pallottini, v. *Bénéficia*, § 7, n. 31 et »eqq. — ■ Tract. var., dilp. 5, de Onere et Obligat. benefidar., punct. 3. — · Ses». 23, de reform., cap. 1. — · Loc. cit., punct. 4. — 11 Part. 9, tr. 7, resol. 53. *Bordo Variar.* reaol. 80, num. 47 — 11 Tr. 28, num. 142. · *Agor*, part. 2, lib. 3, cap. 9, qu. — u Seat. 24, fle reform., cap. 12.

primum sufficiens, referunt decisum Nicol. Garcia...; non Limen ipso jure, Flamin...; sed cogendum esse per sententiam alterum eorum relinquere, ut observat Navar..., quia sacrum concilium Trident, non inducit nullitatem adeptionis, sed incompatibilitatem respectu retentionis ».

119. - «) Azor protecto eos a residentia excusat, si nempe ipsi alios sibi substituant ad servilium ecclesiae.

• rum et philosophiae, nisi contrarium « habeat consuetudo. 2°. Studium theolo- < giae vel juris canonici; id enim per « quinque annos etiam excusat. 3°. Obse- « quium Papae vel episcopi ad Ecclesiae « utilitatem. 4°. Licentiam legitimam ex • quavis alia justa causa. 5°. Honestam • consuetudinem, ubi dispositio concilii • non est recepta. — Vide Bonacina *

« Resp. 5°. Qui absque justa causa « abest peccat mortaliter. — Non tamen • tenetur ad restitutionem fructuum, si « officio satisfecerit: nisi ad eam con- < demnetur, vel nisi id aliquo jure sit « expressum.

« Resp. 6°. Eos qui ex legitima causa « absunt, non lucrari distributiones, juxta • Tridentinum. Nisi tamen absint ad cu- « randa negotia ecclesiae ex commissione « capituli; vel omnino involuntarie, ob « morbum, captivitatem, injustam excom- « municationem, etc. — Vide Lessium3 ».

120. - Plura hic scitu et ad praxim necessaria sunt ad trutinam vocanda circa hanc materiam *residendae*: cujus nomine intelligitur commoratio in loco beneficii, ad obsequia ecclesiastica personaliter red- denda. — Unde bene infert Silvester, quod ii qui in loco beneficii degunt, sed debita officia non praestant, non reputantur re- sidere; ut infra melius explicabitur.

Ut certum autem sciendum quod olim de jure communi omnia beneficia sim- plicia residentiam exigebant, ut patet ex can. *Clericus, dist. 91* et cap. Δ'.v parte <v, *de cleric, non restd.* Sed hodie, ex gene- rali totius Ecclesiae consuetudine, ipsa talem residentiam non requirunt; cum sufficiat per vicarium servitium praestare, nisi fundatores aliud expresserint Ita com- munitur Contin. Tournely3, Holzmann4; Barbosa a cum Sanchez, Azor, Reginaldo; ct (ContinuatorI Sporerii * qui de hoc refert decretum S. Congregationis — Tantum hodie ad residentiam obligantur

i Di>p. 5, de Onere, clc lx-nel. punct. 5. *Trufcnt.* «m 24, de reform., cap. Γ.' · Lib. 2 cap. XI dub. ?» — *Silvtil.*, v *Re.id.-uthi*, in peme · Dc Oblig.v. clencor . cap. 1, art. 3, wet. 1, concl I, 1.1. · Dc Praec. parue., η. 425. · In Trident., «J» ?1, enp 17. n. 15 *Suwr* Contil., lib. 2, cap. 2. dub.6. n. 22. ·Uw., part 2. lib .1 cap. H, qu. b , cfr. lib. 7. cap. .1, V. U««irrrtf align.. *Rtgin* hb JO. tr 3. num 50. — · Supplrm decal. Cap. 1, n. .2 Cfr. etiam Pallottini. v. *Benrtf.m.* i 33, η. M et »eqq. — *Ambral. Cathar.*, opuac.de RrtiJrnu.icipiKopor. · Tr.3b,

omnes pastores curam animarum habentes et omnes canonici sive praebendati, etc. cathedralium sive collegiatarum, de quibus infra postea agemus.

121. - Quaeritur Ie. *An omnes curam animarum habentes teneantur ad resi- dentiam de jure divino?*

Negant Ambrosius Citharinus, Ulde- ricus, etc. (apud Salmant. 'J; qui dicunt teneri tantum de jure positivo.

Sed omnino tenendum ad id obligari de jure divino; ut communiter cum Bu- i « · < « iΓ”», "10

senbaum docent Lessius ·, [Contin.] Tour- nely », Petrocorensis,0, Anacletus ”, Ron- caglia11; [Contin.] Sporerii Ucum Navarro, Fagnano, Garcia, Barbosa, et Salmant. u cum aliis innumeris. — Et probatur ex concilio Tridentino ubi, licet hoc non fuerit expresse definitum, fuit vero tam- quam certum suppositum, his verbis: *Cum praecepto divino mandatum sil omnibus quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his Sacrificium offerre, verbique divini praedicatione, Sa- cramentorum administratione, ac bono- rum omnium operum exemplo pascere, pauperum aliarumque miserabilium per- sonarum curam paternam gerere, et in caetera munia pastoralia incumbere; quae omnia nequaquam ab iis praestari et impleripossunt, qui gregi suo non invigi- lant neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt, etc.; declarat S. Synodus, omnes.... cathedralibus ecclesiis.... prae- fectos, etiamsi S. Romanae Ecclesiae car- dinales sint, obligari ad personalem in sua ecclesia vel dioecesi residentiam, ubi injuncto sibi officio defungi teneantur, etc.* Si ergo de jure divino est ut pastores oves agnoscant et pascant exemplo; de jure etiam divino est consequenter ut resideant ubi oves morantur: alias, ea nequaquam ab iis praestari et impleri possunt, qui *gregi suo non invigilant, neque assistunt, sed mercenariorum more*

n. · · Cap. 34, n. 153. — · Loc. at., »ect. 1, concl 2. — · Dc Bcnenai., cap. ult.. qu. I. — 11 Tr. II. diiL I. qu. 5. num bS, — 14 Tr. 5. qu. I, cap. 2, qu. 3, re>p. 2. — “ Loc. at., num 23. *Xitur.*, Man., cap. 25, num 121, v. *Sr- enndo.* · Adgmrw.. in cap. *furte*, de clcrids non red- dent., n. 25 ct <eqq. *Girtia*, de Benefic., part. 3, cap. 2, num It · *Barbota*, de Offic. et Potent. epbc, illeg. 63, num. 2, de Parocho, cap h, num 1; in Trident., MM. 29, cap. 1. num X — 14 Loc. cit. num 'C et 94. — · Scaw. 23, de icfurm., cap. 1

deserunt. — Idque clare α declaravit Benedictus XIV in sua bulla *Ubi primum*, edita 3 Decembr. 1740. Postquam enim dixit ibi teneri pastores de jure divino suis ovibus assistere, ut eas pascant verbo et exemplo, mox subdit: *Itaque in statione vestra maneatis oportet, et personalem in ecclesia vestra vel dioecesi servetis residentiam, ad quam ex vi muneris vestri* (nota) *obligati estis.*

Quid In
hoc poteat
Pontifex.

Hinc bene ajunt Contin. Tournely † et Croix cum Lugo, non posse Pontificem in hoc dispensare, sed tantum posse aliquo casu declarare quod jus divinum non obliget, justis intervenientibus causis (de quibus vide infra, tt. 125).

Episcopi
povnt ab-
tiae per
tree men-
*ea.

122. — Hic autem notandum Γ. Ab eodem concilio concessum esse episcopis per duos vel tres menses abesse a suis ecclesiis, his verbis: *Quoniam... qui aliquantisper tantum absunt, ex veterum canonum sententia non videntur abesse, quia statim reversuri sunt; sacrosancta synodus vult illud absentiae spatium singulis annis, sive continuum sive interruptum, extra praedictas causas, nullo pacto debere duos aut ad summum tres menses excedere.* — Unde opinantur Roncaglia⁴, Elbel⁶; et Anacletus® cum Barbosa et Soto et aliis, sufficere pro tali absentia excusanda causam etiam relaxandi animum, vel consanguineos aut amicos invisendi. Attamen Palaus Vasquez[·], et Mazzotta[·] cum aliis, dicunt praefatas causas non sufficere, nisi forte ad mensem°, qui revera bene satis est ad animum relaxandum; dum e converso concilium iudicium pro sufficientia causae aequae (id est proportionatae ad talem

Causa «of-
fidente ad
hanc absen-
tiam

absentiam) remittit conscientiae episcoporum, et sedulo monet ne salutis periculo ob hoc se committant. Sic enim immediate ad relata verba subditur: *Et haberi rationem ut id aequa ex causa fiat et absque ullo gregis detrimento: quod an ita sit, abscedentium conscientiae relinquit, quam sperat religiosam et timoratam fore, cum Deo corda pateant, cujus opus non fraudulenter agere suo periculo tenentur.* — Notandum autem quod concilium¹⁰ monet episcopos ne absint a suis ecclesiis cathedralibus tempore adventus, quadragesimae, Nativitatis ac Resurrectionis Domini, necnon Pentecostes et festi Corporis Christi.

An vero causae supra allatae sufficiant ad excusandam absentiam episcoporum pro tribus mensibus a Tridentino concessis, vel causae majores his requirantur? — Perpende id quod in duplici loco de hoc puncto dixit noster Summus Pontifex Benedictus XIV. Nam in uno videtur causam absolute gravem requirere ad excusandum; in altero vero solas causas fuites excludit. — En verba Pontificis in bulla quae incipit *Grave, etc.*, edita die 15 Aug. 1741. Scribens ibi ad episcopos Hibernos, et conquerens quod aliqui ipsorum vix per mensem in suis dioecesibus residebant, deinde sic ait: *[Episcopi] sane residendi debito satis nequaquam faciunt, qui per alium a se substitutum seu vicarium ecclesiam regunt: nisi foret ad breve tempus, et gravi de causa id fieret.* — In alia autem bulla quae incipit *Ad universae*, edita die 3 Septembr. 1746, declarans qualis sit causa aequa requisita a Tridentino pro trimestri absentia episco-

Bcnd. XIV, encycl. *Ubi primum*, § 4 — † De Obligat. clericor., cap. 1, arc 3, aeci. 1, v. *Obf. 2.* — † Lib. 4. n. 865. v. f. — Rcipont. mor., lib. 5, dub. 13, n. 3. — † Seat. 23, de reform., cap. I. — † Tr. 5, qu. 1, cap. 2, qu. 3, reap. 2. — † Pari. 5, confer. II, de Oblig. benetidau, num. 360. — † Tr. 11. diit. 1, n. 73. † *Barbosa*, in *Trid.*, «cas. 23, cap. 1,

n. 15 et 16 — *Sotus*, de Just, cl Jure, hb. 10, qu. 3, art. 4. v. *JVrgM vrrro solius valetudinis.* — 1 Tract. 13, disp. 5, punct. 4, n. L — † Opusc. de Beneficiis, cap. 4, n. 147. — † Tr. 4. disp. 2, qu. 1, cap. 2, § I, v. *Dico 2*, num. 2. — Sea 23, de reform., cap. 1. — *Bened. XIV*, encycl. *Grave*, § 1. — *Btnd. XIV*, bulla *Ad universae*, § *Quoniam vero.*

21.- Bullam istam Benedictus XIV profecto edidit, sed in opere *de Synodo, lib. 7, cap. It n. 4*, contendit Tridentinum intelligi posse, non de residentia corporali, sed de formali. Addit tamen *n. 6*: « Ultro... latemur hanc sententiam [quod obligatio residentiae sit de jure divino] communiorem esse, cique fere omnes calculum adjecisse qui post Tri-

dentinum scripserunt, tam theologos quam canonistas ». Et revera, quidquid sit de disputationibus inter Patres habitis, ipsum concilium, in relato textu, ex praecepto divino pascendi animas, etc. « declarat » pastores « obligari ad personalem... residentiam ».

122. — oj Palaus opinatur causas illas satis esse « ad mensem unum..., raro ultra ».

porum, dicit: *Animi levitas, oblectationum cupiditas aliaque fuites causae penitus excluduntur.*

Ah» de
----- oti
«entia epi-
<(>pof«ra.

Insuper, quoad hanc episcoporum residentiam plura alia hic sedulo oportet adnotare quae habentur in bulla *Ad universae*, mox supra citata. — In ea ante omnia confirmantur et praecipiuntur servari in virtute sanctae obedientiae decreta super hac re edita per Pium IV, Gregorium XIII, Clementem VIII. — Et praesertim innovantur decreta Urbani VIII, ubi praescriptum fuerat: 1°. Quod in curia possunt episcopi manere Romae per mensem (qui tamen ex concessione Benedicti XIII, prorogari potest per alios quadraginta dies a vicario Pontificis). 2°. Quod episcopi accedentes ad Limina Apostolorum juxta tempora statuta, abesse possunt per quatuor menses; et per septem, si ipsorum ecclesiae sint ultra mare vel montes positae. 3°. Quod si episcopi occurrere debeant in conciliis provincialibus aut congregationibus ecclesiasticorum, vel in officiis reipublicae quae ipsorum episcopatibus sint adjuncta, possunt abesse pro tempore ad ea necessario. 4°. Quod episcopi non possunt trimestrem absentiam a Tridentino concessam conjungere cum eo tempore quo ipsi commorari debent > sive cum eo quod ipsis conceditur ad sacra Limina risitanda; sive cum eo quo propter aeris insalubritatem ipsis extra dioecesim degere permittitur; nec possunt trimestre unius anni conjungere cum trimestri anni sequentis

Poenas e-
piscoporum
aon resi-
dentium.

Deinde idem Benedictus XIV in praefata bulla renovat poenas episcopis non residentibus impositas a Tridentino '. — Item innovat poenam amissionis facultatis testandi et disponendi, si qua transgres-

soribus ejusmodi competat, a Pio IV impositam; necnon poenam inhabilitatis ad majores dignitates et ecclesias obtinendas, indictam a Gemente VIII: quibus addit privationem omnium privilegiorum, quae transgressoribus tamquam Pontificio solio assistentibus concessa fuerint. — Praeterea declarat quinam comprehendantur nomine *transgressorum*, his verbis: *Decernentes, sub transgressorum nomine comprehendi non solum eos qui praeter tres menses a concilio toleratos, absque legitima causa et expressa Romani Pontificis licentia extra proprias dioeceses commorantur; sed eos etiam qui hujusmodi licentiam falsis simulationisve causis dolose extorquere non dubitaverint, vel, ea semel rite recteque obtenta, praescriptos in eadem limites ac praefinitum tempus praetergressi fuerint.* — Vide alia infra quae in hac bulla sanciantur.

123. - Notandum IT. Quod sic pariter non excusantur a gravi culpa et a restitutione fructuum *parochi non residentes*; ut declaravit idem Tridentinum — Et hi tenentur residere, quantumcumque modicum sit beneficium; ut dicunt Salmant. cum Barbosa, et Reginaldus 4.

Parochi
non resi-
dentes gra-
viter pec-
cant et te-
nentur re-
stituere.

Statuit autem idem Tridentinum, parochos non posse discedere a suis ecclesiis ultra bimestre, nisi ex gravi causa et cum licentia episcopi in scriptis; nec infra bimestre, nisi idem ipsorum episcopus causam et vicarium substitutum approbaverit. — Verba concilii: *Eadem omnino, etiam quoad culpam, amissionem fructuum et poenas, de curatis inferioribus.* ^ *Sacrosancta Synodus declarat et decernit: ita tamen ut quandocumque eos, causa prius per episcopum cognita*

Absentia
ultra bime-
stre. solum
cum caut
iv i et h-
ccntia seri
pta.

Pius IV, bulla In suprema mi/iJHfis, de die 25 Novembr. 1664, in Bullar. Roë. Mainardi. — Gregor. XIII, decret, comistorial., ut habetur in constitui. Urban VIII, § 3. — C/em. VIII, decret, consistorial., ut in ead. constitut., § <. — Urban. VIII, constitutio Sancta tynodus, de die 12 Decembr. It34, in Bullar. Ron». Mainardi — fJrncd. XIII, concil. Rom, tit. 17. cap. 2. — Bulla Ad

nniirtai, § Secundo loco. — 1 Ses» 6, de reform., cap. I; et sets. 23, de reform., cap. I, — Scsi. 23, de reform., cap. 1. v. Eadem omnino — ■ Tr. 28, n. 109. - Barbata, de Offic. et Potest, episc., allée. S3, n. 70. — 4 Lib. 30, tr. 3, num. 294, v. Si objicias, ex cap. Conquirente, de clericis non resident. — Ses». 23, de reform., cap. 1, v. Eadtm otnmno.

b) Ii scilicet episcopi qui in curia promoveantur.

c) Nempe cum tempore quo episcopi, in curia promoti, post suam promotionem in Urbe commorari permittuntur.

d) Non omnia quae S. Alphonsus hic commemorat habentur in Urbani VIII constitutione; sed quaedam allegata reperiuntur in aliis decretis, quae referuntur in bulla Benedicti XIV *Ad universae*.

et probata, abesse contigerit, vicarium idoneum, ab ipso Ordinario approbandum, cum debita mercedis assignatione relinquat. Discedendi autem licentiam, in scriptis gratisque concedendam, ultra bimestre tempus, nisi ex gravi causa, non obtineant.

Hic autem dubitatur ¶. An praefata licentia in scriptis omnino requiratur, ita ut non valeat si oretenus habeatur ?

Ad Negant Lessius * et alii apud Bonacinadicientes scripturam requin tantum pro poro extern0(non autem ad valorem concessionis. Affirmant vero Sanchez -, Palaus4; et Navarrus apud Bonacina 5: nam, esto de jure naturae scriptura non sit necessaria ad valorem concessionis, hic tamen est necessaria, cum a Tridentino licentia in scriptis pro forma expostuletur.

At cum hoc non constet, non puto improbabilem opinionem Lessü : quam tenet etiam Vivae, et probabilem censet Croix “λ — Immo Coninck et Reginaldus» dicunt sufficere licentiam tacitam, saltem si talia concurrant signa, ut constet episcopum actu consentire. — Dicit autem Mazzottad) sufficere etiam licentiam praesumptam; sed ait Croix 7 hanc licentiam praesumptam sive interpretativam a nullo admitti. (Vide dicta n. 18, v. *Secunda*). — Immo S. C. Concilii (ut notat Pater Zaccaria apud Croix ·) declaravit talem licentiam oportere esse expressam.

· Lib. 2, cdp. 34, η. 158. — · Tract, var., dītp. 5, de Onere ct Obligat, bénéficiel., punct. 5, n. 17. — · Dead., lib. 6, cap. 10, n. 31. — < Tr. 13, disp. 5, punct. 5, η. 8. — *Naxar.*, Comril. 22. de cleric, non resid., a n. 5. · · Loc. dL, n. 17. — · Oputc de Benefic., qu. 3, art. 3, num. 7. — · Lib 3, part. 1, num. 739. — · In diet, n.739; cfr. etiam Benedict. XIV, Notifie. 17, n. 11, Pallottini, v. *Parochus*, < U, n. 1M el 106. — · Lib. 5, cap. 1, n. 4. — *Rodri*^., Sum., part 2, cap. 38, num. 5, v. f. · * Tr. 28, num. 116. — “ Loc. at., n. 159. — “ Lib. 3, part. 1, n. 742. — »· Part 2,

123. - a) Croix, *lib. 3, part. 1, n. 739*, scribit: « Probabile lamen est secundum Nav., Bonac ., Less... »

b) Coninck, *de Sacrant. Matrim., disp. 27, dub. 3, n. 31*, ita sane docet, disputans de casu simili, scilicet de licentia parochi requisita ut quis possit valide matrimonio assistere.

<) Reginaldus a Croix male citatur; non enim haec habet, *lib. 30, tract. 3, num. 54, v. Quarta*.

Mazzotta, *tr. 4, disp. 2, qu. 1, cap 2, § I, v. Dico 2, n. 5*, dicit satis esse in loro

Dubitatur 2°. *An parochus habens justam discedendi causam, possit per dictos duos menses abesse sine licentia episcopi?*

Prima sententia affirmat; eamque tenent Navarrus·, Cabassutius ·; item Bonacina/>, Rodriguez, Lopez % etc., apud Salmant.10; probabilemque putant Lessius”, Croix”, Azor”; et Palaus” cum Sà gJ, Zerola ·, etc. — Ratio, quia (ut dicunt) hoc jam permissum erat ante concilium, ut patet ex can. *Praesentium, [caus. 7], qu aest. 1*, ubi sacerdos, qui causa infirmitatis aberat a sua ecclesia per bimestre, ultra tamen tempus ei ab episcopo praefixum, et ideo fuerat a suo episcopo remotus, praeripitur a Pontifice in locum suum restitui. Ad absentiam autem duorum mensium quaelibet causa honesta sufficit, ut patet ex verbis Tridentini supra relatis. Ergo licentia et probatio episcopi non requiritur pro tali absentia; sed tantum pro absentia ultra bimestre, pro qua episcopus debet causae gravitatem approbare.

Secunda tamen sententia quam sequimur negat; eamque tenent Barbosa”, Elbel” (qui oppositam vocat vix probabilem), Roncaglia Holzmann”; et Salmant. ” cum Vasquez, Garcia, Gomez, Filliuccio, etc., ex quadam declaratione S. Congregationis apud Garciam. — Ratio, quia, licet ex concilio non exigatur gravis

lib. 7, cap. 4, qu. 10. — M Loc. cit., punct. 5, num. 3. — u De Offic. ct Potest, eptcc., alleg. 53, n. 96. — “ Part. 6, confer. 11, de Oblig. bénéficiât. n. 362. — · Tr. 5, qu. 1, cap. 2, qu. 3, reip. 2. — “ De Praecept. partie., n. 427.— · Tr. 28, num. 117. · Pbsc., opu de Benefic., cap. 4, n. 149. · Nicot. *Garcia*, de Benefic., part. 3, cap. 2, η. 22. · Anton. *Gantes*, in bullam Crucial., claus. 4, num. 22. · *Fili.*, tr. 41, cap. 6, η. 26. · S. Cowg. *Cone.*, ap. Garda, loc. cit., n. 23; cfr. etiam Pallottini, v. *Parochus*, 5 11, n. 104 et teqq.

conscientiae, modo tamen « causa esset evidens, vel periculum in mora».

<) Navarrus, *Man., cap. 25, η. 121, v. f*; Ludovicus Lopez, *instruct. nov., part. 1, cap. 248, v. Super quam litteram*, concedunt parochum eo casu posse abesse sine licentia *scripta*.

f) Bonacina, *Tract, var., loc. cit., punct. 4, n. 9*, censet hanc opinionem esse probabilem.

Sà, v. Residentia, n. 7; Zerola, in *Praxi*, v. Parochus 2 et v. Privatio, ad 4, dub. 3, simpliciter tenent hanc opinionem, quam ipse Palaus probabilem agnoscit.

Adit.,

X, hE.

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

·

puli, prout accidit tempore pestis; ut docent communiter Fagnanus *, [Contin.] Tournely¹, Roncaglia ", [Contin.] Sporerii⁴ et Elbel . Et sic referunt Fagnanus et [Contin.] Sporerii declarasse S. Congregationem anno 1576 die 11 Octobris, instante S. Carolo Borromaeo. — Et idem dicendum ait [Contin.] Sporerii, de tempore incursionis hostium.

Periculum infirmitatis.

Sic pariter excusantur pastores a residentia ob periculum intrinsecum *infirmitatis*, puta si eis oporteat abesse a suis ecclesiis propter insalubritatem aeris⁵; ut communiter docent Cajetanus ., Petrocorensis', [Contin.] Tournely ., Holzmann', Salmant.¹⁰ et Laymann n. — Modo tamen, ut bene advertunt [Contin.] Tournely'', et Salmant. '' cum Bellarmino Vasquez et Hurtado, infirmitas non sit perpetua, et absentia non sit ovibus graviter nocitura; nam tunc deberet pastor vel residere vel curam resignare.

Regulae praeteri-
ptae a Bene-
dicto XIV.

Hic autem advertendae sunt regulae quas super hac causa infirmitatis praescripsit Benedictus XIV in bulla *Ad universae*, supra relata; et quas mandavit servari ab iis ad quos spectat. — In ea sic loquitur: *Quivero licentiam abessendi petierint, ratione infirmitatis extra dioecesim contractae, dum vacatione a concilio indulta uterentur, asserentes ea de causa regressum ad propriam dioecesim sibi prohiberi: exponere debebunt contractae infirmitatis qualitatem, et super ea testimonium medici juramento firmatum exhibere. Atque ubi petita licentia ipsis indulgeatur, ea semper ad certum ac definitum tempus concedi debebit, adjecta quoque clausula, si tamdiu infirmitas duraverit.*

Ab iis autem qui hujusmodi licentiam

¹ In cap. C/rr/cor, num 38. — ■ De Obligat, clericor., cap. Lart. 3, aeci. I, v. f., v. Quod autem pastore — 9 Tr. 5, qu L cap. 2, qu. 4. — . Supplcm. decal., cap. 2, n. 32. — . Part. 5, confer. 11, de Oblig. beneficiât., n. 370. — *Fatnan.*, loc. cit., n. 38. — *Cont. Sparer*, loc. cit. Cfr. etiam Pallottini, qui. v. *Parochus*, § 11. num. 72, aliam «imilem declarationem affert — *Cont. SparerJoc.* cit. — * In 2— 2., qu. 165, art. 5. — ' De Benef., cap. ult., qu. 1, v. *Ahsen-*

postulaverint, eo quod aeris mutatione opus sibi esse dicant ad convalescendum ex morbis quos in suis ecclesiis residendo contraxerunt: exprimendum erit in precibus, quo morbi genere et quam graviter laborent, ac proferendum testimonium medici, qui jurejurando testetur utile ac necessarium oratori esse, ut in aliam regionem atque aerem per aliquod tempus se transferat. — Nec illud silentio praetereundum, an scilicet orator, antequam morbo corriperetur, trimestri licentia a concilio permissa usus fuerit: si enim id nondum fecerit, et tempus a concilio indultum sufficiens ipsi non reputetur, poterit eidem concedi ut per quatuor menses, in quibus tamen conciliares menses comprehendantur, a residentia absens permaneat. At si praedictos conciliares menses, remoto omnidolb et fraude, jam extra dioecesim transegerit, tantum temporis ipsi indulgeatur quantum ad confirmandam ipsius valetudinem vere necessarium esse prudenter judicabitur.

Qui tandem licentiam commorandi extra dioecesim postulabit propter malignitatem aeris, quem in sua diocesi aliquo anni tempore insalubrem esse affirmet; is videat etiam atque etiam quid agat. — Et quidem pro veritate exponat, quibus anui mensibus perniciosus sit regionis aer; item, an eadem coeli temperies totam comprehendat dioecesim, ita ut nullus intra ejus tractum locus existat, in quo suspectum illud tempus absque salutis detrimento transigere valeat; postremo, an conciliaribus mensibus usus fuerit. Etenim si nondum eos sibi sumpserit, non aegre obtinebit indultum abessendi per quatuor menses (quatenus periculum ab aere tamdiu durare censeatur), in quibus tamen

tiam. — . Loc. dt., Quaere v. 2. *Necessitas.* — . De Praecept. partie., n. 428. — * Tr. 28, n. 102 — 11 Lib. 4, tr. 2, cap. 6, n. t, ex can *Praesentium*, cau. 7, qu. 1, et cap. *Ad audientiam* 15, de Clcrid non reident. — 11 De Oblig. clericor., cap. L art. 3, sect. 1, § *Quaeres*, v. 2. *Necessita* — u Loc. dt., n. 102. . Varç., opuac. de Benefic., cap. 4, num. 136. - *Them. Uurtad.*, de Reidentia, lib. 2, resol. 12, n. 4 et 5. — Bulla *Ad universae*, § *Qui vero*, etc.

resol. 3t n. 2, hoc non habet; sed Salmant. multa simul exponunt, et auctores indiscipline allegant

125 - °) Attamen S. Congr. Cone, pluries declaravit aeris insalubritatem (per se, seclusa

scilicet actuali et sanabili infirmitate) non dispensare parochum ab onere residential Cfr. Pallottini, v. *Parochus*, § 11, n. 73 et seqq.

b) Bcllarminus, *m Trid.*, sess. 23, cap. 1, *Dedar, cardinal.*, v. *Item non licet*, et *Obscrv.*

Ires illi a concilio permissi numerandi erunt. Si autem hujusmodi concilii indulgentia jam usus fuerit, frustra novum indultum praedicta de causa ab Apostolica Sede postulabit: sibi que imputare debet quod, cum sciret certo anni tempore in sua dioecesi aerem insalubrem fore, concessos vacationis menses in tempus illud non reservaverit. — In omnibus autem absentiae induitis, quae ratione aeris insalubris in posterum concedentur, hanc clausulam adjici volumus: dummodo intra dioecesim aliquis locus non adsit, in quo aer salubris sit, et in quo episcopus commorari possit.

Ooedientia
(icaui,

III. Ratione rfeôx/aeÛBEDiENTiAE excusantur episcopi vel parochi, si absunt ut obediant Pontifici vel suis Ordinariis, ob bonum Ecclesiae vel reipublicae; ut dicunt Elbel', Salmant.* et Holzmann 3; — vel ob quamcumque aliam gravem causam, ut ait [Contin.] Tournely⁴: dummodo absentia sit ad breve tempus; nam alias requiritur absoluta necessitas boni communis: ut Salmant.e> cum Cajetano<), Gonzalez % Soto e>, Vasquez etc.

1 Part. 5. confer 11, de Obligeât, bénéficiât., n. 363. — Tr. 28, n. 103. — De Praecept. partie., n. 428. — 4 De Obligat. clericor.» cap. 1, art. 3, sect. 1, v. f., num. 3. — SHxvst., v. Residentia, qu. 7. - Allions. Oxceda, de beneficior. Incompatibilitate, cap. 17, n.29, cas. 8. - Loc. cit. num. 121. — Tract, var., disp. 5. de Onere et Obligat. Beneficior., punct. 5, n. 14. — » Loc. cit., n. 3. — Tr. 5, qu. 1, cap. 2, qu. 4. — » Loc. cit., num. 122. Gctualcs, sup. regul. 8 CancellUr., glos. 6, n. 258, - Nicol. Garcia, de Benefic., part. 3, cap. 2, n. 42. — *. De Benefic., qu. d,

An autem episcopus possit retinere parochum, ut sit suus vicarius, visitator aut secretorius?

Affirmant Navarrus Silvester, Oxeda et alii, apud Salmant. . — Sed melius id negant Bonacina⁴, [Contin.] Tournely T, Roncaglia'; Salmant.' cum Gonzalez, Garcia, etc.; ac Viva'', qui refert S. Congregationem sic declarasse: *Episcopus non potest uti opera parochi in visitatione vel in alio servitio suae dioecesis, nisi pro tempore illi permissio duorum mensium*. Excipit Palaus'' cum Vasquez, Azor et Barbosa, si talis sit indigentia, ut non sit alius qui hujusmodi legitime praestare possit f).

P^rochut
nequii eeae
vicario» e-
pitcopt, nec
viriliter.

Excepeto

IV. Ratione *evidentis Ecclesiae aut reipublicae* Ut il it a t is excusantur pastores, si absunt causa assistendi synodis provincialibus vel dioecesanis; vel ut defendant se vel suos, aut ecclesiam apud curiam regiam in gravi negotio: ut dicunt Salmant¹⁴ cum Soto et Vasquez; Roncaglia'' et Bonacina ¹⁴ (contra Navarrum) cum quadam decisione Rotae Romanae, ex cap. *Ex parte 13, de clcr. non res.*,

Evidena
eectetiae
aut reipu-
bltoe utili-

art 2. n. 8. — 11 Tr. 13, disp. 5, punct. 4, n. 9. - Vasq., de Benefic., cap. 4 num 138 et 140 . Anr, part. 2 lib. 7, cap. 4, qu. 5 et 6. - Barbosa, dc 0@c- ct Potest, eptsc.. alleg. 53. n 11 et 17. — * Tr. 28, n. 105. - Sotus. de Just, et Jure. lib. 10, qu 3, art. 4, Qimm secunda, (non dtat. pro hoc a Salmani). l'oag., de Benefic., cap. 4 n 137 (non dut. pro hoc a Salmant.). — '' Tr. 5» qu. 1. cap. 2, qu. 4. — 14 Tract, var., düp. 5, punct. 5, num. 12. - Rota Rom , in una Burtrn. Jurisdictionis. 4 Maji 1584; coram Seraphino dea». 662.

doctr. 7, negat episcopum licite a sua dioecesi abesse posse, etiam propter morbum perpetuum.

c> Salmant nempe, *loc.cit.*, w. 103, asserunt episcopum a dioecesi abesse posse, quando Pontifex eum ad se vocat ob aliquod negotium, modo hoc ad breve tempus sit. Et subdunt non esse causam sufficientem eum vocandi, ut sit Camerarius curiae Romanae, vel Summus Pocrilentiarius, vel Vice-Cancellarius, vel Rotae Auditor, etc., quando alii adsunt, qui aequè bene ejusmodi officiis fungi possunt, quia Papa dispensare nequit nisi sit necessarium; et ibi auctores allegant. — Et re quidem vera, Cajetanus, in *2am 2at*, qu. 185, art. 5, hoc ultimum habet, loquens de ejusmodi servitio perpetuo exhibendo. — Sotus autem, lib. 10, qu. 3, art. 4; ct Vasquez, *dc Benefic.*, cap. 4, n. 141, eadem docent ac Salmant.; sicut ct Gonzalez, *sup. reg. 8 Cancell.*, glos. 6, a n. 266, ubi negat subcollectorem

apostolicum a residentia dispensari, si sit parochus.

§ Navarrus, *Consil. 15, de clericis non resid.*, id affirmat, dicens episcopum posse licentiam parochi dare, ut sit alterius episcopi vicarius. Ergo multo magis poterit, ut sui ipsius sit vicarius.

f) Haec utique S. Cong. Cone, declaratio habetur apud Pallottini, u. Parochus, § 11, n. 119; sed ibid. n. 120, alia mitior habetur, in qua pro visitatione statuitur: « Ultra *quadrimestre* singulis annis non debere parochum abesse, posito etiam pro eo tempore vicario idoneo pro curae exercitio».

f) Parochum non posse esse vicarium generalem declaravit etiam S. C. EE. et RR. in una *Senen.*, 20 Martii 1576, ct in una *Oxomen.*, 4 Augusti 1578; ut habetur apud Bizzarri, *Coilectan.*, foil. 232 et 237 in edit. IV

Navarrus aliis in hoc contradicit, quod eo casu requirit licentiam praelati; et ita ha-

ctus omnes praebendarum, cum non faciant suos. Si ergo non fociunt fructus suos non canentes, tanto magis non faciunt non residentes. — Praeterquam quod id clare eruitur ex eodem Tridentino l (quidquid dicat Bonacina § dum ibi dicitur quod canonicus non residens ultra tres menses, *privetur dimidia parte fructuum quos ratione etiam praebendae ac residendae* (nota)*fecit suos. Ergo*, si canonicus *ratione residendae* facit fructus suos, non residendo suos non facit h).

Dicit autem Bonacina 3 (et hoc valde probabile est) cum Carolo Macigno, ex quadam declaratione S. Congregationis % canonicos non privari fructibus, si tantum per paucos dies ultra tres menses absint. Hujusmodi enim transgressio non videtur talis ut praedictam gravem poenam privationis medietatis fructuum mereatur.

Canonici autem tribus mensibus in quibus absunt, non lucrantur distributiones. — Sed bene lucrantur fructus praebendae: modo, ut bene ait Concina⁴ cum Garcia o, reliquo tempore anni resederint et chorum frequentaverint. — Contra Palaum⁶ et Bonacina⁸, qui dicunt canonicos absentes majori anni parte non ideo carere privilegio trium mensium ipsis concesso. Quia privilegium non datum est residentibus, sed obligatis ad residendum; alias canonici non possent eo privilegio frui, nisi prius per novem menses jam rese-

dissent: quod certe non esset juxta usum receptum, dum in qualibet anni parte tres menses privilegii accipere solent. — Sed huic opinioni non acquiesco; quia concilium praebendatos ultra tres menses absentes, absolute privat fructibus praebendae: atque etiam eos damnat ad restituendam medietatem fructuum quos ratione residentiae fecerant suos. Quapropter ipsi ex concilio post absentiam trium mensium privantur omnino praefato privilegio.

An autem canonicus qui inutiliter prodigit tres menses a Tridentino concessos, teneatur restituere fructus beneficii? — Affirmant Paludanus⁷ et Navarrus, apud Concina⁹. — Sed probabilius negant ibid. Sanchez, Pellizzarius et Leander. Ratio, quia concilium absolute concedit canonicis per tres menses abesse, nulla speciali causa requisita.

Bene autem possunt canonici conjungere tempus trimestre concessum cum trimestri anni sequentis; ut dicunt Pellizzarius et Leander. Nisi (excipit Concina⁸) scandalum obveniat, aut cultus divinus minuatur. — Praeterea refert Concina⁹, S. Congregationem (apud Leandrum) declarasse quod non possint confici praefati tres menses ex horis quibus canonici residentes absunt a choro; item declarasse non posse canonicos computare punctaturas pro tribus mensibus ipsis concessis, ita ut nihil teneantur restituere, si omnes

canon., cap. 6, § 20; et cap. 21, § 64. — Loc. dt., n. æ. — *Sanch.*, Consil., lib. 2, cap. 2, dub. 103, num. 2. — *Pellie.*, tr. 5, cap. 8, num. 161. — *Leand.*, Decal., tr. 8, disp. 6, qu. 160. — *PeHia.*, loc. cit., num. 162. — *Leand.*, loc. cit., qu. 163. — Loc. dt., num. 33. — Loc. cit. — *Leand.*, loc. cit., qu. 164. Cfr. etiam Pallottini, v. *Canonici*, 4 9, n. 198 et 190.

(scilicet, ut videtur, exemptionis trimestris) frui possint, oportet ut toto anno resideant et frequentent chorum, ut observat Garcias, *3 part, de Benef., cap. 2, num. 311* ». — Et revera Garcia, *loc. cit.*, apposite scribit: «Si tamen constitutio aut consuetudo Ecclesiae requirit servitium totius anni, tunc locum habet absentia trium mensium a concilio permissa ».

f) Paludanus, *in 4, dist. 15, qu. 5, art. 3, concii. 9 (n. 41)*, id habet disputans de alio simili casu, scilicet de canonico qui sine ratione et propter solum otium abest a choro, etiam si absit virtute alicujus statuti generalis.

punctaturae anni non excederent quartam partem integrae residentiae.

Caeterum, regulariter absentes a choro ex justa causa lucrantur et fructus et distributiones. Ita communiter Bonacina />, Salmant. *f*), Concina etc.: quidquid sit (ut alii negant) de distributionibus quae ex absentia reliquorum canonicorum ipsis deberentur. — Advertatur hic quod ex decretis S. C. Concilii apud Jordanum Pax¹, canonici nequeunt in mensibus conciliaris abesse dioecesi, nisi de licentia episcopi.

130. — Causae autem excusantes canonicos ab assistentia chori tres sunt, ut constituit Bonifacius VIII in cap. *unie, de cleric, non resid., in 6*°, nempe *infirmas, rationabilis corporis necessitas, et evidens ecclesiae utilitas*. Et hic expedit praenotare quod ille qui non residet propter has tres causas in praefato textu expressas, non privatur neque fructibus praebendae neque distributionibus; ut patet ex eodem cap. citato. — Quibus addenda est quarta causa (ut censet Pichler²) nempe, *consuetudo* introducta post Tridentinum; nam concilium antegressas abolevit. — Qui autem non residet propter causas diversas a tribus praedictis, sed etiam justas, puta ob studium, visitationem et alias. de quibus infra fiet sermo (ubi semper requiritur licentia episcopi vel praelati), is lucratur quidem fructus, sed non distributiones;

1 In Decal., Hb. 2, de Horia canon., cap. 11, § 2, nom. 2. — Lib. 10, tit. 40, n. 73. Cfr. etiam Pallottini, v. *Canonici*, § 5, n. 133 et oeqq. — Candidat, abbreviat., lib. 3, tit. 4, num. 8. — Jut can., lib. 3, tit. 4, num. 207, l. (. — De Pmecept. partie., n. 435. — Tr. 7, diip. 3, punct. 9, § 1, n. 2. — 1 Diip. 2, de Offic. div. in Choro, qu. 5, punct. 1, n. 2 et 3. — Lib. 2, in Decal., de Horii canon., cap. 11, § 3, n. 2. — Tr. 16, cap. 4, num. 15. — *Pellite.*, tr. 5, cap. 8, n. 145. — * Loc. dt., n. 3. — 11 Loc. dt., n. 7. — u Loc. dt., n. 3. — *Petr. Navar.*, de Rcclit., lib. 2, cap. 2, num. 239. — *Sanch.*, Consil. lib. 2, cap. 2, dub. 91. — " Loc. dt., n. 16. —

f) Bonacina, *disp. 2, de Offic. div in Choro, qu. 7, punct. 1, n. 6*, distinguit, et scribit cum qui a choro abest titulo infirmitatis aliaque simili causa, qua fictione juris censetur praesens, « proprias distributiones, sibi ex communi massa debitas recipere, non autem lucrari distributiones aliorum absentium, quae personaliter inservientibus ex dispositione juris accrescunt ». — Salmant. pariter, *tr. 16, de Horis canon., cap. 4, n. 11*, distinguunt, et dicunt illum lucrari distributiones quae sibi ob praesentiam obventurae erant; eas vero

ut Anacletus³, ac Holzmann⁸ cum aliis communiter.

1°. Igitur excusat *Infirmas*, non quidem levis, sed tantum gravis, vel quae gravis fieri potest per accessum ad ecclesiam; ut communiter dicunt Palaus, Bonacina⁴, Concina⁴; et Salmant. ⁵ cum Pellizzario, etc.

Excusantur autem etiam ii qui propria culpa infirmitatem contraxerint; ut pariter cum communi docent Palaus¹⁰, Bonacina⁴; Concina⁸ cum Navarra, Sanchez; et Salmant. ¹⁸ cum Garcia, Covarruvias et Pellizzario: quia jus indistincte excusat infirmos. — Et hoc, etiamsi quis data opera m morbum se conjecerit ut absit a choro; prout probabiliter dicunt Palaus % Salmant. ¹⁴, et probabile putat Concina¹⁴ cum Bonacina¹⁸. Ratio, quia lex ad infirmitatem, non autem ad intentionem respicit. — Et hoc, etiamsi iste ante infirmitatem consueverat abesse a choro; ut probabile putant Navarra⁴; item Concina²; et Salmant. ¹⁴ cum Palao, qui id vocat satis probabile (contra Bonacina¹⁸ cum Covarruvias, Azor, etc.): et merito; quia infirmitas hic et nunc de se excusat. Nec officit quod ille nec vellet assistere, si esset sanus; nam leges non puniunt nisi culpabilem absentiam.

Secus vero ajunt Sanchez²², Palaus Salmant. ¹⁴, et Concina⁸⁸ cum communi (ut asserit), si canonicus sine legitima

Garcia, de Benefic., part. 3, ap. 2, nom. 3bd. — *Covar.*, Variar. reaoi. lib. 3, cap. 13, n. 8. v. *Septimo*. — *Pelli* tr. 5, cap. 8, n. 145. — M Loc. dt., n. 16. — Lib. 2, in Decal., de Horis can., ap. 11, § 3, n. 4. — " De Restit. Hb. 2, ap. 2, n. 209, 340 et acqq. — " Loc dt., n. 5. — u Tr. 16, ap. 4, n. 17. — *Palaus*, tr. 7, disp. 3, punct. 9, § 1, n. 5. — *Covar.*, Variar, reaoi. Hb. 3, ap. 13, num. 8, v. *Sexto*. — *Aeor*, part. 2, Hb. 7, ap. 7, qu. 11 — » Consil., Hb. 2, ap. 2, dub. W, n. 5. — Loc. cit., n. 6. — " Tr. 16, cap. 4, n. 18. — ■ Lib. 2, in Deal., de Horia an., ap. 11, § 3, n. 6.

quae ob aliorum absentiam inservientibus accrescunt, probabiliter quidem lucrari, sed probabilius amittere.

130.-«J Ampliationem istam praetermittit Palaus, *loc. cit., n. 3*.

b) Bonacina, *loc. cit., punct. 1, n. 7*, non solum probabilem vocat hanc sententiam, sed eamdem simpliciter et absolute tuetur.

c) Bonacina ex parte tantum contradicit, *loc. cit., n. 10*, negans eum lucrari distributiones tempore infirmitatis, nisi (ita limitat *n. 11*), « mutata efficaciter voluntate proxime

Abaenti
trimeitris
privat di-
Uributioni-
bus. non
fractibu».

Ultri v»
tnenta, sr,
vit tr»»
bol.

QaM de
cioofficio
.tome µ

Eitxuecx
éuvinte Ab
wiitentia
dwri.

Inaiibitf
transitu
trimestre
noo usetw
reatitom.

do comp»
Undam m
mesuc Tn-
dentnl

Infirmi
gravia, e-
nam ex pro-
pria culpa.

Quid de
absente ai-
ne causa et
infirmante.

1 Ses 24, de reform., cap. 12. — Disp. 5, de Obligat, bénéficiar, ad resid., punct. 4, n. 16. — 1 Loc. cit., v. *Addo*. — *Carol. Marian.*, Tratt dell Ore canon., cap. 68, n. 7. — 4 In Decal., lib. 2, de Horia canon., cap. 11, § 3, num. 32; cfr. Pallottini, v. *Canonici*, § 8, n. 144 et oeqq. — * Tr. 7, diep. 3, punct. 9, § 10, n. 10. — Diip. 2, de Offic. divino in Choro, qu. 5, punct. 4, § 11 et 12 — *Navar.*, de Horii

b) Attamen Tridentinum in relato textu loquitur tantum de privatione per sententiam judicis imponenda, non vero de amissione fructuum ipso facto incurrenda. Et huic interpretationi consentit praxis universalis, saltem ubi fructus praebendae non in solis distributionibus consistunt.

c) Declaratio quam affert Macigno non refertur ad hoc assertum.

d) Garcia non videtur citari a Concina pro hoc praecise asserto. Scribit enim Concina, *loc. cit.*: « Tempus concessum canonicis non curatis exemptionis a choro, est trium mensium. Hoc vero tempore fructus percipiunt, non distributiones. Ut vero hoc privilegio

causa absit, et infirmetur; quia tunc pro toto tempore absentiae reputatur culpabiliter absens. — Contra hanc sententiam, quam audio vocari communem, nolo iudicium ferre; sed durum mihi videtur, ut si quis, licet sine causa, alio accedat, et ibi contrahat perpetuum morbum, perpetuo debeat distributionibus et fructibus praebendae privari.

Dubitatur Γ. *An excusentur absolute septuagenarii ab assistentia chori?*

Sepiuacc'
narh.qoan-
do excusen
tu,M oro

Affirmant Leander et alii. — Sed venus negat Pater Concina 1, si ipsi robusti sint et ad alia peragenda negotia ordinarie egrediuntur. Secus, si sint debiles et minus apti ad longum iter faciendum, ita ut commode interesse nequeant; ut ait Bonacina ' cum Azor, Menochio et aliis. Unde probabiliter dicunt Salmant.⁸ quod huiusmodi senes regulariter non tenentur ad chorum, non autem nunquam.

Dubitatur 2°. *An excusentur caeci et surdi, et lucrentur distributiones si ab sunt a choro?*

Ooid de
do

Affirmant Barbosa *, Pellizzarius, Diana, etc., apud Salmant.⁴ Idque inferunt ex leg. 1, C. *Qui morbo, etc.*, ubi dicitur: *(Qui) utriusque oculi aciem amiserit, levamentum personalium munerum sentiet.* — Sed melius negant Sanchez 4; et Salmant.¹¹ cum Suarez, Petro Navarra /> et Covarruvias />; quia chorus istis non

Ltand, Decal., ir. β, disp. 6. qu. 62 — ' De Horis canon., cap. 11. 3, num. 8. — · Disp. 2, de Offic. div. in Choro, qu. 5, punct. 2, n. 6. Aaor, part. 2, hb. 7, cap. 7. qu. 12. — * Tr. 16, cap. 4, n. 19. — *Ptillia*, tr. 5, cap. 8, num. 143. · *Diana*, part. 5, tr. 6, resol. 14. · < Loc. cit., num. 18. — · Coniil., lib. 2. cap. 2, dub. 90, n. 7. — · Loc. dt., n. 18. · Suar., de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 28, n. 16

nocet, et ipsi assistendo saltem auctoritatem praebent. — Excusarem tamen caecum qui sine notabili incommodo non posset ad ecclesiam accedere.

II0. Excusat *rationabilis corporis Necessitas*; sub qua intelligitur timor cujuscumque gravis damni in vita, honore aut bonis.

Rltfoxa
bilii cap.
m brce
IU.

Unde non privantur distributionibus qui domi morantur ad medicinam sumendam, ad venam scindendam; vel proficiunt ad balnea aut locum salubrioris aeris: item, qui ab hostibus capiuntur, aut qui patiuntur injustum exilium, aut detinentur per vim, aut ob timorem gravis nocimenti ab inimicis. Ita Bonacina ', Salmant. ·, et Concina · cum communi. — Idem probabiliter dicendum de absente ob metum belli, vel pestis grassantis in loco beneficii; ut tenent Bonacina¹⁰, Palaus¹¹; et Salmant. ¹⁸ cum Vasquez <, Pellizzario, Covarruvias Garcia *, etc.: contra Concina ", Barbosa etc., qui concedunt posse quidem talem percipere fructus praebendae, non vero distributiones.

Cum autem quis abest a choro ob excommunicationem, amittit distributiones, si juste sit excommunicatus; secus, si injuste, et curet ab excommunicatione absolvi. Concina ¹⁴ et Salmant. ". — Idem de canonico suspenso probabiliter esse cen-

Excocac<
nicilus ib
KPI a di
ro, quad-
lucretur

et 18. — ' Loc. cit., n. 4 et seqq. — · Tr. 16, cap. 4. n. 19. — · De Horis canon., cap. 11, § 3, n. 9. — w Disp. 2, de Offic. divino in Choro, qu. 5, punct. 2, n. 7. — 11 Tr. 7, disp. 3, punct. 9, § 2, num. 2, v. *Quinto* et *Stxto*. — w Loc. at., n. 19. *Ptitia*., tr. 5, cap. 8, n. 147. — u De Horis canon., cap. 11, § 3, n. 9. — N Loc. cit., n. 10. — " Tr. 16, cap. 4, num. 21.

ante infirmitatem vel in ipsa infirmitate, efficaciter vellet intéressé ». Quamquam (addit) ipsi in foro interno non facile credatur.

d) Menochius, *de Arbitrar.*, lib. 2, cas 60, η. II ct 12, principium generale habet: senectutem nempe « non esse morbum, sed valedudinario et infirmo senem tunc equiparari, cum gravi senio confectus est »; addens ex jure civili « senio confectum excusari a munere personali ».

Barbosa, *de Canonicis*, cap. 24, n. 30, ita tenet de caeco dumtaxat.

i) Petrus Navarra, lib. 2, cap. 2, n. 239; Covarruvias, *Variar. resol. lib. 3, cap. 13, n. 8*, haec non docent, quidquid dicant Salmant

Vasquez, *de Beneficiis*, cap. 4, n. 226,

ita sane in generali docet < de eo qui ob necessitatem vitae tuendae ligit a populo ».

Covarruvias, *loc. cit.*, n. 8, v. *Nono* et *Decimo*; et Garcia, *part. 3, cap. 2, η. 362*, non satis accurate a Salmant. allegantur; negant enim lucrari distributiones, « nisi consuetudine obtentum sit (verba sunt Covarruvias), eas absenti ex justa causa dari ». — Nec dissentit multum ab hac sententia Barbosa, qui, *de Jure cedes.*, *Itb. 3, cap. 18, n. 66*, asserit eum qui propter bellum abest, lucrari distributiones, eum pariter qui ob pestem abest, n. 67, lucrari quotidianas distributiones, « si probaretur ex antiqua consuetudine eas dari solitas absentibus ex justa causa ». Non ergo bene allegatur Barbosa a Concina.

Excora-
eanlCMtut
ChOCO MSI-
M«l. pro-
habilitat
osnta lu-
cratur.

set Concina . — Si vero quis sit juste excommunicatus, etiamsi choro assistat, putat Pater Concina * cum Abbate i», Paludano u, Innocentio 0, Navarro 0, Suarez 0, Toletus 0, Filiuccio Silvestro et communi, ut asserit, hunc amittere tam distributiones quam fructus beneficii. Sed probabiliter id negant Sanchez ', Bonacina »; Palaus⁴ cum Coninck, Vasquez et Glossa ac Salmant.⁴ cum Petro Navarra, Pellizzario, etc. Et dicunt quod, licet iste peccaret assistendo, et merito deberet privari a iudice distributionibus et fructibus; nullibi tamen constat hanc privationem ipso jure impositam esse.

St abiolu-
tio injuste
nejA tur.
non amittit
diMrlinjn-
nes.

Qui autem esset juste excommunicatus, et resipiscens absolutionem peteret, non amitteret distributiones, si injuste absolutio ei negaretur; quia tunc per ipsum non stat quominus assistat. Ita Palaus· cum Suarez, Vasquez, Silvestro Armilla m), Sà Henriquez Sayro Lopez "-), etc. communiter.

Quid de
interdicto
ct cessatio
oe oiiicin-
rom.

Quando autem ecclesia est interdicta, canonici non assistentes non ideo amittunt distributiones, dummodo non dede-

* De rfori» can., cap. U. § 3, n. 11. — · Loc. dt., n. II. — · De Matr., lib. 3. di.p. 51, n. 12. — · Tr. 7. di«p. 3, panct. 9, § 2, n. 4 et 5. - Comnck, disp. 14. de Excom., dob. 9, n. 80 et 81. — · Tr. 16, cap. 4, n. 21, - Pptr. Navar., lib. 2, cap. 2. n. 238. - PtiHs., tr. 5, cap. 8. n. 150. — · Loc. dt. , n. 4. ·

·) Abbas Panormitanus, in cap. Pastoralis, § Verum, n. 17, dc appellat.; Paludanus, in 4, dist. IS, qu. 4, v. Secundus affectus (n. 4); Innocentius, in cap. Pastoralis, dc appellat., n. 3; Suarez, dc Censur., disp. 13, sect. 2, n. 2 ct seqq. et n. 21; Toletus, lib. 1, cap. 13, n. 12; Filiuccius, tr. 41, cap. 5, n. 16; Silvester, v. Clericus IV, n. 17, qu. 25, et v. Excommunicatio III, qu. 1, v. Nono, haec satis perspicue innuunt, dum absolute et absque distinctione asserunt fructus beneficii excommunicato subtrahi. — Navarrus tamen ct Silvester addunt: Modo sit in mora petendae absolutionis, seu per ipsum stet quominus absolvatur.

D Bonacina, loc. cit., qu. 5, punct. 2, § 2, n. 2, hanc negativam sententiam tenet de excommunicato tolerato,

*) Vasquez, loc. cit., dub. 4, n. 229, rationem tantum hujus asserti affert, dicens ejusmodi excommunicatum non privari ipso jure fructibus benefidi

O Glossa pariter in cap. Pastoralis, dc appellat., ad v. Subtrahuntur, universaliter

rint causam interdicto. Concina '. — Secus est in cessatione divinorum Officiorum. Tunc enim etiam non dantes causam cessationi privantur distributionibus; ut Concina ·, Palaus ·; et Bonacina 10 cum Suarez et Sayro "■»: ex cap. Si' canonici, v. Scituri, de off. ordin., in 6°, ubi statuitur quod ii qui causam dederunt cessationi, debent restituere canonicis omne mteresse quod ipsi amittunt ex omnia assistentia divinis Officiis.

Sic pariter quando ecclesia est polluta, non pnvantur distributionibus illi qui causam pollutioni non dederunt. — Ita Palaus Concina “ cum Suarez °), Bonacina % Sayro % Trullench ·>, Henriquez °) et communi.

Quaeritur autem hic: an canonici irregulares assistentes amittant distributiones et fructus praebendae ?

Si irregularitas est incurta post collationem beneficii, certum est et commune quod neutrum amittunt. Ita Concina PJ.

Sed Dubium fit, quando irregularitas incurta est ante collationem. — Haec quaestio omnino pendet ab alia: an coi-

Snar., de Censur , disp. 11 sect. 2. n. 16, v. Ai trro, n X et 21. · Vasq., de Benefic., cap. 4. dub. 4. n. 231. — ' Loc. cit., § 3, n. 12. — · Loc. ai. — · Tr. 7, disp. 3, punct. 9. 2, n. 11 — · Disp. 2» de Offic. div. in Choro, qu 5, panct. 2. § 5. — » Loc. dt., n. 10. — M Loc dt., n. 12.

dicit beneficii proventus subtrahi, quando id in sententia exprimitur.

Silvester, loc. cit.; Armilla, v. Clericus, n. 28; Sà, v. Beneficium, n. 50; Henriquez, lib. 13, cap. 13, n. 4, lit. p; Sayrus, de Censur., hb. 2, cap. 5, n. 25; Ludov. Lopez, Instruct, nov., part. 2, cap. 18, dc Excom., v. Praeterea privat, generaliter dicunt excommunicatum facere suos beneficii fructus, si non sit in mora petendae absolutionis. Et ita a Palao dtantur.

*1 Suarez, de Censur., disp. 39, sed. 3, n. 16; Sayrus, de Censur., lib. 5, cap. 19, n. 19, id satis innuunt, dum scribunt eum qui causam cessationi dederit, teneri ad omnia damna et interesse clericis et canonicis illius ecclesiae.

Concina non ciLat auctores istos pro hoc asserto; quamvis Bonacina, loc. cit., punct. 2, §6; et Trullench, Decal., lib. 1, cap. 8, dub 11, n. 8, idem teneant

r Concina, loc. cit., n. 12, negat illum amittere distributiones; ergo et a fortiori idem tenere censendus est de aliis fructibus beneficii.

Quidu-
nxieiUr.

riJrr**
uti..TM..
h»l âæitcît

latio praebendae facta clerico irregulari sit per se invalida?

Negant Palaus', Elbell, Roncaglia8; et Salmant.4 cum Silvestro, Felino, Leandro, Laymann, Lessio, Suarez, Coninck, Hurtado, etc., hanc sententiam probabilem *D* putant. — Hi dicunt collationem istam illicitam quidem esse et nullam in foro externo; sed validam in conscientia Ratio, quia, cum nulla irregularitas incurratur nisi in jure sit expressa; tanto minus incurritur ejus effectus, qualis est inhabilitas ad beneficia obtinenda: hic autem effectus nullibi in jure reperitur expressus.

Affirmant vero probabilius Concina » Contin. Tournely , Holzmann 7, Bonacina® cum aliis: et hanc sententiam ipsi Salmant. fatentur esse communem. — Probatur Γ ex *cap. 2, de cler. pugn. in duello*, ubi dicitur dispensari posse cum clerico irregulari, ut beneficium possideat; ergo sine dispensatione ipse est inhabilis ad recipienda beneficia. Probatur 2° et fortius ex Tridentino , ubi concilium, loquens de praebendis, sic ait: *Ne aliis in posterum fiat provisio, nisi iis qui jam aetatem et caeteras habilitates integre habere dignoscantur; aliter irrita sit provisio.* — Respondent Salmant. et Roncaglia ad praefatum textum (quem ipsi Salmant. fatentur difficilem esse solutione) et dicunt *ro caeteras habilitates* intelligi de habilitatibus ex jure naturalibus, non autem positivo. Sed haec responsio non satisfacit. Nam concilium, cum indistincte et integre habilitates re-

quirat, sane intelligendum est de omnibus habilitatibus, tam de jure naturali quam positivo necessariis. Idque videtur expresse ibidem declarari, cum dicatur: *qui jam aetatem, etc.*, id est aetatem requisitam ad Ordines recipiendos, ut concilium praeceperat: quae quidem habilitas certe est de jure positivo. — Hinc probabilius Pater Concina sentit clericos qui post irregularitatem praebendas recipiunt, privari ipso jure etiam in conscientia distributionibus et fructibus beneficii.

III0. Excusat *Ecclesiae Utilitas*: modo utilitas sit gravis judicio episcopi vel capituli, et sit ecclesiae propriae vel universalis, aut totius dioecesis; non vero alterius ecclesiae particularis: ut Concina 10 et Salmant. ”.

An autem *qui propter utilitatem ecclesiae abest a loco beneficii lucretur distributiones*?

Negant aliqui ex cap. *Cum non deceat, de elect., in 6°*, ubi clerici, ad Sedem Apostolicam accedentes ob negotium suarum ecclesiarum, distributionibus privantur. — Sed probabilius affirmant Salmant. ” cum Palao, Pellizzario, etc. Idque satis probabile putat Concina *8, ex *cap. unie, de cler. non resid., in 6°*, ubi absolute conceditur privilegium absentibus in utilitatem evidentem Ecclesiae. Alter autem textus intelligitur de solo casu quo praebendatus accedit ad Sedem Apostolicam ob instructionem electionis.

Item, ex hac ratione excusatur canonicus qui mittitur (nam unus tantum

cap. 11, § 3, n. 12. — De Irregul., cap. 3, v. *Gravis hic.* — De Poenit. Eccl., num. 320. — Diip. 7, de Irregular., qu. 1. punec. 4, num. 6. — *Salmant.*, tract. 10, cap. 7, num. 34. — Sevr 22, de reform., cap. 4. — *Salmant.*, loc. cit., num. 40. — *Roncaglia*, tract. 4, qu. 7, de Irreg., cap. 1, qu. 4. — *Salmant.*, loc. cit., num. 99. — De Hori- canon., cap. 11, § 3, num. 14. — Tr. 16, cap. 4, num. 23. — u Loc. cit., num. 24. — *Palaus*, tr. 7, disp. 3, punct. 9, § 3, n. 2. — *PelHe.*, tr. 5, cap. 8, n. 156 et 156. — u Loc. dt., n. 15.

Silvester, veriore. — Lessius vero clare innuit eam esse probabilem, vocans contrariam securiorem, etsi ejus rationes « non omnino convincant », ut ipse profitetur.

r) Concina, *loc. cil., n. 12*, id totum manifeste insinuat, dum asserit irregularem illum distributiones amittere; « quia probabilius est collationem factam irregulari esse nullam ».

mitti potest) ab episcopo ad visitanda Limina Apostolorum; ut communiter omnes cum Concina — Idem dicitur de canonico comitante suum episcopum ad eadem Limina: ex decreto Sixti V apud Concina* qui ait episcopum Limina visitantem posse etiam duos canonicos secum ducere. — Idem dicitur de cano- meo misso ad concilium provinciale tamquam theologo, canonista aut procuratore; ut probabilius sentiunt Concina8; et Salmant.4 cum Palao, Pellizzario Z; etc. — Idem, si mittatur canonicus a capitulo ad Pontificem aut principem tamquam legatus pro agendis negotiis ecclesiae. Concina '. — Idem, si eligatur vicarius capitularis Sede vacante, ut communiter docent DD.; quia hic incumbit totius dioecesis utilitati. Secus, si eligatur vicarius episcopi; quia tunc episcopo, non ecclesiae inservit Is enim lucratur quidem fructus praebendae, sed non distributiones. Palaus 8, Salmant.7, Concina 8.

131. — Minime autem privatur distributionibus *canonicus poenitentiarius*, qui tempore Officii confessiones excipit; ex Tridentino®, ubi dicitur: *Poenitentiarius aliquis cum unione praebendae proxime vacaturae ab episcopo instituitur, qui magister sit vel doctor, aut licentiatius in theologia vel jure canonico, et annorum quadraginta; seu alius, qui aptior pro loci qualitate reperiatur: qui, dum*

1 De Hori- can., cap. 11, § 3, n. 16. — Loc. cit. n. 16. — Loc. rit., n. 17. — Tr. 16, cap. 4, n. 25. — *Palaus*, Tr. 7, diip. 3, punct. 9, § 3, n. 5. — Loc. cit., n. 17. — Loc. cit., § 7, num. 2. — Tr. 16, cap. 4, num. 25 et 34. — Loc. dt., n. 18 et 22. — Set., 24, de reform., cap. 8. — De Off. et Poteit. episcopi, alleg. 55, n. 30. — *Garcia*, de Benefic., part. 5, cap. 4, num. 124. — *Ugohn.*, de Offic. etc. epitcopt, cap. 33, n. 5. — *Montla*, de Distribution., part. 2, qu. IL n. 66. — Tr. 16, cap. 4, n. 31. — *Bonac.*, disp. 2, de Offic. div. in Choro, qu.5, punct. 3, § 5, n. 2. — *Pillia.*, tr. 6, cap. 8,

*) Ex dicta Sixti V bulla *Romanus Pontifex*, dic 20 Decembr. 1585 data, § 4, (quae habetur in Bullar. Rom. Mainardi), plane id colligitur, cum bulla statuatur Liles canonicos posse ad Limina mandari nomine proprii episcopi legitime impediti, si ceteroquin absentia illa sit ad bonum ecclesiae propriae. t) Pellizzarius, *loc. cit.*, non loquitur de canonico misso ad concilium provinciale.

131. — a) Haec ampliatio: *Etiam ut opportunius, etc.*, ad aliud refertur quod habent

confessiones in ecclesia audiet, interim praesens in choro censeatur.

Sed hic dubitatur: *an lucretur distributiones poenitentiarius, qui tempore Officii manet in confessionario, exspectans poenitentes accessuros?*

Negat Barbosa10 cum Garcia, Ugolino, Salazar et Moneta: qui referunt decisum, non habendum esse pro praesente in choro poenitentiarium qui residet in confessionario pro tempore quo non audit confessiones, etiam ut opportuniis confessiones audiat a). — Sed verius Salmant. ” cum Barbosa % Bonacina, Pellizzario, Roncaglia 18; et Concina cum Palao et Leandro, affirmant, si poenitentes soleant accedere *O*, et poenitentiarius eo animo se detineat ut promptiorem illis se exhibeat: ex declaratione S. Congregationis, relata a Barbosa 18 pro ecclesia Abulensi, ubi mandatur poenitentiario assistere in confessionario, ne poenitentes perquirere eum cogantur, et ob verecundiam ejus inquisitionis confessiones omittanL

Et item dicitur de canonico subrogato poenitentiario, modo subrogatio non fiat in fraudem; et de aliis qui poenitentiarium adjuvant de mandato superioris in magno concursu. — Concinal4 et Castro-palaus “.

Praeterea addunt Barbosa ', Castro-palaus”; et Bonacina 18 cum Salazar et Garcia, ex alia declaratione S. Congregationis, poenitentiarium censeri prae-

num. 174. — “ Tr. 5, qu. 2, de Horis canon., cap. 2, qu. 6. reap. I. Comma, de Horis can., cap. 11, § 3, num. 18. I *Palaus*, loc. dt., § 5, n. 1. — *Lrand.*, Decal., tr. 8, disp. 6, qu. 113. — u In Trid., less. 24, cap. 8, num. 24. — M Loc. at., n. 18. — “ Loc. at., § DU® 8 et 4. — * Loc. dt., cap. 8, num. 29. — 11 Loc. dt., num. 2. — Disp. 2, de Offic. div. in Choro, qu. 5, punct. 3, § 5, n. 3. — *Garcia*, de Benef., part. 5, cap. 4, n. 125. — S. Cong. Cone., in ana *Janurn.*, die 5 Sept. 1591; cfr. Pallottini, v. *Canonici*, § 7, num. 254.

etiam auctores citati,scilicet: Poenitentiarium neque haberi praesentem dum Missam celebrat aut privalim Officium recitat, etiam ut opportunius auditioni confessionum incumbat.

h) Barbosa male hic a Salmant. allegatur, cum, ut notavit S. Alphonsus, oppositam sententiam teneat.

Auctores citati, excepto Concina, clausulam hanc: Si *poenitentes soleant accedere*, silentio praetermittunt.

sentem etiam processionibus, orationibus et exequiis defunctorum quae fiunt tempore quo ipse confessiones audit *dl*.

Quod autem dicunt de poenitentiario, dicunt etiam de *canonico curato*, qui tempore Officii opera sui muneris exercet, Palaus Salmant. l cum Barbosa, Garcia, Gutierrez % et Concina 3. — Qui sentit idem procedere, etiamsi ecclesia de qua is curam habet sit diversa ab ecclesia ubi est canonicus: dummodo illa sit intra propriam dioecesim. Sed huic contradicit Bonacina 4.

Non amittit autem distributiones is qui abest ad tuenda jura sui beneficii: secus vero, si defendat jus suum ad beneficium adversus alterum. — Concina 4.

Sic pariter lucratur distributiones *canonicus theologus*, qui tempore Officii legit aut condonatur, ut communiter docent omnes. — Et etiamsi in aliis horis ipsius diei (non vero praecedentis) se pararet ad legendum vel condonandum: ut Roncaglia · cum communi, ex concessione f> Gregorii XIII; et Concina 7 cum communiore, ex declaratione S. Congregationis (apud Garcia, qui contradicit).

Sentiunt autem Concina 8, Palaus ·, Roncaglia °; et Salmant. “ cum Garda, Pellizzario, etc. (contra Barbosa et Zechium, apud Palaum), quod *canonici examinatores*, dum absunt a choro (nisi alia

sit alicubi consuetudo) non lucrentur distributiones *kl*.

Idem ajunt de canonicis destinatis ab episcopo ad visitanda hospitalia et ecclesias dioecesis, quia hi non occupantur in servitium propriae ecclesiae. — Episcopus autem potest duos canonicos in suo servitio occupare, ex cap. *De cetero* et cap. *Ad audientiam, de cleric, non resui*., qui lucrantur fructus praebendae, sed non distributiones; ut Roncaglia ” et Salmant. ”, ex declaratione S. Congregationis A — Dicit tamen Pater Concina l4 quod canonici assistentes episcopo solemmniter celebranti lucrantur etiam distributiones.

Canonici autem absentes a choro tempore Officii ut capitula celebrent, amittunt tam distributiones quam fructus praebendae. Quia tempore Officii vel Missae choralis ipsis vetitum est capitula celebrare, nisi urgeat grave negotium quod moram non patiat. — Concina

132. - Ultimo notandum quod praebendati *docentes* in scholis publicis (non autem privatis) *sacram Scripturam*, licet non lucrentur distributiones, acquirunt tamen fructus suorum beneficiorum: ex Tridentino Idem dicitur in *cap.fin.de magistris* de docentibus *theologiam*. — Idque communiter extendunt DD. ad docentes *jus canonicum*; ut Palaus ”, Roncaglia ”, Concina et Salmant. 80 cum San-

cap 2, n. 354. - *Prilla*., tr. 5, cap. II, n. 173. — *Barbosa*, de Offic. et Potest, cpisc., aller. 53, num. 161. - *Zechius*, de Republic, eccles. (edit. 2.), tit. de Beneficiis, num. 13. v. f. - *Palaus*, tr. 7, disp. 3, punct. 9, § 7, n. 1. — “Tr. 5, qu. 2, de Horis canon., cap. 2, qu. 6. resp. 3. — ” Tr. 28, n. 125. — » De Horis canon., cap. 11, § 3, n. 22. — “ Loc. cit., num. 20. — M Sess. 5, de reform., cap. 1. — ” Tr. 7, disp. 3, punct. 9, § 9, num. 1 el 3. — M Tr. 5, qu. 2, de Horis canon., cap. 2, qu. 6, resp. 3. — ‘. Loc. dt., n. 24. — ■ Tr. 28, n. 129.

et 264, refertur declaratio S. Congr Cone., quae decernit examinatores synodales, etsi » choro absunt, distributiones nihilominus lucrari, praesertim quando constitutiones capitulares id statuunt.

Ita etiam apud Pallottini, v. Canonici, § 3, n. 28, 31 et seqq. — Si tamen omnes fructus consistant in quotidianis distributionibus, S. C. C. declaravit duas tertias paries percipere canonicos in episcopi servitio occupatos, amissa tertia, quae inservientibus accrescit. Pallottini, loc cit., n. 39. 41, 48 et seqq.

chez Filliuccio, Garcia: qui de hoc affert declarationem S. Congregationis — Idem dicunt de docentibus *grammaticam* Palaus *, Concina *, Roncaglia 3 et Salmant. 4; necnon Salmant. idem sentiunt de docentibus *logicam* et *philosophiam*. Quia (ut ajunt) omnia haec sunt necessario praemittenda ad theologiam addiscendam.

An autem *parochi docentes* sacram Scripturam, theologiam aut jus canonicum *eodem privilegio gaudeant*?

Negat Pater Concina ·; quia in Tridentino parochis absolute vetatur abesse u^tra duos menses. — Sed probabiliter admittunt Palaus e, Salmant. ‘; et Roncaglia” cum Gonzalez ri, Barbosa l, etc. Ratio, quia in *cit. cap.fin. de magistris* indistincte omnibus facultatem theologiam docentibus conceditur privilegium sive exemptio a residentia: hocque privilegium non habetur in Tridentino quod ibi clare (ut oportebat) sit revocatum. Verba autem textus praefati haec sunt: *Docentes vero in theologica facultate, dum in scholts docuerint, et studentes in ipsa integre per annos quinque, percipiant de licentia* (nempe *generalis, concessa auctoritate hujus constitutionis*, ut explicat ibi Glossa) *Sedis Apostolicae proventus prae-*

bendarum et beneficiorum suorum, non obstante aliqua alia consuetudine vel statuto; cum denario fraudari non debeant in vinea Domini operantes. Ratio, quia id redundat in bonum totius dioecesis, immo universalis Ecclesiae O.

Idem privilegium sane conceditur *praebendatis studentibus* in Universitate: ex £7 <. “n Tridentino ·, et ex *cii. cap. fin. de magist.*, et *cap. 2, de privil. in 6°*, ac cap. *Tuae, de cler. non resid.* Modo ipsi studiis operam dent saltem per majorem anni partem; ut ait Concina l0; et Palaus l1 cum Bonacina, Barbosa, etc. Et modo habeant de hoc licentiam (quae vero non requiritur pro docentibus); ut dicunt Palaus”, Roncaglia”, Concina 4; et Salmant.” cum Barbosa et Garcia, ex bulla § Pii IV *Ad aures*, edita 24 Novembr. 1564. — Haec autem licentia illis suffragatur pro quinquennio, si audiant sacros canones; pro septennio vero, si audiant sacram Scripturam seu theologiam. Salmant. l4 cum Garcia D et Barbosa D.

An autem *parochi studentes theologiae excusentur a residentia post duos menses ipsis a Tridentino concessos*?

Affirmant Navarrus *, Toletus Lessius >, etc., apud Palaum Idque probabile putant Palaus” et Salmant. quia

FUL., tr. 41, cap. 6, nam. 29, v. *Tertia*. · *Garcia*, de Bcnef, part. 3, cap. 2, n. 54, 113, 353. — · Tr. 7, ditp. 3, punct. 9, § 9, n. 3. — 1 De Horia can., cap. 11, § 3, n. 24. — 1 Tr. 5, qa. 2, de Horia can., cap. 2, qu. 6, resp. 3. — · Tr. 16, cap. 4, n. 37 — *Salmant.*, loc. at. — · Loc. du, num. 25. · *Trident.*, acaa. 23, de reform., cap. I, v. *Eadrm omnino*. — · Loc. dt., n. 4. — 1 Tr. 16. loc. dt., n. 37; el tr. 28, num 130. — ” Loc. cit., reip. 3. — · Seat. 5. de reform , cap. 1. — * De Horit canon., cap. 11, § 3, n. 27. —

11 Tr. 7, diip. 3. punct. 9, § 9, nam. 5. · *Bonae*., disp. 2, de Offic div, in Choro., qu. 5, punct. 3, § 9, n. 9. *Barbota*, de Offic. et Potest, cpisc., dlef. 56. n. 24 et 25. — “ Loc dt». n. 7. — · Tr. 5, qa. 2, de Horis canon., cap. 2. qu. 6, resp. 3. — M Loc at., num. 28. — u Tr. 28. num. 130. · *Barbota*, loc. dt., num. 23; et in Trid., 5, cap. 1, n. 59. · *Garcia*, de Bencfic., part. 3, cap. 2, n. 87. — « Ltx dt., n. 130. — n Loc. dt.. n.9. — · Loc- cit, ‘ Tr. 16, cap. 4, n. 39.

132. - a> Salmant. non allegant auctores pro extensione ad jus canonicum. Et re quidem vera Sanchez, *Const! , lib. 2, cap. 2, dub. 95, n. 5*, de hac non loquitur.

Declaratio ilia non refenur a Garcia; repentur tamen apud Pallottini, v. Canonici, § 3. n. 117

f) Gonzalez, *sup. reg. 8 Cancellar., glos. 6, u 257*; Barbosa, *de OJlic. et Potest, cpisc., alleg. 56, u 30*, id non asserunt, nec pro hoc asserto a Roncaglia allegantur.

<0 Attamen S. C. C. declaravit parochum non posse abesse, et episcopum non debere illi concedere ut absit, ne sacram quidem Scripturam docendi gratia aut jus canonicum. Cfr. Pallottini. v. Parochus. § II. u. 122 et seqq.

Constitutio *Ad aures* (al. *Sain!is>tnu>*) reperiebatur quidem in veteri Bullano, Romae anno 1586 typis edito; sed non amplius habetur in Bullario Mainardi neque in Bullario Taurinensi.

f) Garcia el Barbosa non salis aaurate citantur a Salmant ; nam uterque, Garcia sci licet, *loc. cit., n. 102*; et Barbosa, *ni Trid., loc. cit., n 60*, et de *Offic. et Potest, episi alleg. 56, u 31*, absolute et absque distinctione negant ejusmodi licentiam ultra quinquennium valere; quin etiam Garcia rejicit distinctionem, quam Salmant. inter jus canonicum et theologiam aut Scripturam sacram inducunt.

Navarrus, *Mau. cap. 25, n. 121*. Toletus, *hb 5, uip 5, u. 3, v. Tertia*; Lessius,

Item, canonico curato exercet munus officii.

Item, canonicus theologiae.

Quid de examinato-ribus et visitationibus.

1 Tr. 7, ditp. 3, punct. 9, § 3, n. 8. — 1 Tr. 16. cip. 4, num. 26. · *Barbosa*, de Offic. et Potest, episcopi, <leg. 53, n. 162. · *Garcia*, part. 3, cap. 2, n. 335. — 1 De Horis canon., cap. 11, § 3, n. 22. — 1 Disp. 2, de Offic. div. in Choro, qu. 5, punct. 3, § 7, n. 5. — » Loc. dt., n. 18. — · Tr. 5, qu. 2, de Horis canon., cap. 2, qu. 6, reap. 2. — ‘ Loc. dt., n. 21. — *Garcia*, loc. dt., n. 120. Cfr. etiam Pallottini, v. *Canonici*, § 8, n. 443 et seqq. — · Loc. dt., n. 22. — · Loc. dL, § 7, num. 1. — * Tr. 5, qu. 2, de Horis canon., cap. 2, qu. 6, resp. 3. — ” Tr. 16, cap. 4, n. 34, *Garcia*, part. 3,

d) Idemque declaravit S. R. C. die 28 Septembr. 1630; · Poenitentiarium et omnes alios habentes curam animarum et actu exercentes..., uti praesentes lucrari distributiones suarum praebendarum ». Cfr. Collect, authent. decretor. S. R. C., n. 543

f) Gutierrez, *Canon, quaest., lib. 1, cap. 1, n 145*, a Salmant. citatus, id non habet.

/> Scilicet Gregorius XIII id concessit, audita S. Congr. Cone. relatione; cfr. Garcia, *loc. cit., n. 120*.

Apud Pallottini, v. Canonici, § 7, n. 263

(M csioaicw

*trrtin tu»

QvIjR banonic capiteba lebtuti bui

Prittwdati dxr tel pet: ‘ lucriffltir (roctoI.ür. di’tribetonn.

Utm. or».

£7 <. “n

“oiTer’i“.

CoMm»

ratio pr»

in *cit. cap. fin. de magistris* eodem privilegio gaudent docentes qiiio studentes. — probabilius negant Concina ', Roncaglia ', Palaus8; Salmant.4 cum Gonzalez, Barbosa, Garcia, etc. Ratio: tum quia Tridentinum declaravit non posse parochos ultra duos menses abesse nisi ex gravi causa; et S. Congregatio (apud Garcia) declaravit huiusmodi causam studiorum nequaquam esse gravem ¶ Tum quia privilegium praefatum concessum est tantum addiscentibus; unde non concedendum parochis, qui jam edocti supponuntur.

Dicunt vero Salmant.5, ex declaratione S. Congregationis quod si a Papa detur alicui licentia ut absit causa studiorum, haec non valet nisi consensus Ordinarii accedat. — Et sic pariter referunt declarasse Pium IV de his qui studiis in curia Romana assistunt.

Hic autem obiter notandum quod in *cap. fin. Ne cler. vel mon.* prohibentur archidiaconi, decani, plebani, praepositi, cantores et alii clerici personatus habentes, necnon presbyteri, studere juri civili vel medicinae sub poena excommunicacionis.

* De Horis can., cap. 11, § 3, n. 29. — ¶ Tr. 5, qu. 2, de Horis can., cap. 2, qu. 6, resp. 3. — · Tr. 7, disp. 3, punct. 9, § 9, n. 8. — 4 Tr. 16, cap. 4, n. 39. — *Gonaalca*, sup. reg. 8 Canetill., glos. 6, n. 249 et seqq. · *Barbosa*, de Offic. et Potest. episc., alleg. 63, n. 77. · *Garcia*, de Benef., part. 3, cap. 2, n. 83. — *Garcia*, loc. dt., n. 109. — · Tr. 28, n. 128. —

cap. 34, n. 163 et 159, non bene a Palao dtantur; Toletus enim id non habet; Navarrus autem et Lessius id docent de beneficiatis in generali.

h) S. C. C. clare significat studium nequaquam esse causam gravem, cum deneget episcopo facultatem dispensandi cum parcho, ut ratione studii abesse possit. Cfr. Pallottini, v. Parochus, § 11, n. 129 et 130.

O Id habetur ex bulla seu constitutione Pii IV, supra memorata. Et male Salmant. afferunt declarationem ex Zerola, qui nullam S. Congr. declarationem ad hoc assertum refert.

l) Tabiena a Bonacina et Sanchez utique citatur; sed non potui, quae ei attribuuntur, apud cum reperire.

Bonacina, *de Offic. div., disp. 2, qu. 5, punct. 3, § 9, n. 10*; Barbosa, *de Offre. et Potest. episcopi, alleg. 56, n. 26*, asserunt ejusmodi studium illis prohiberi; ex quibus

tionis latae sententiae, si infra duos menses a tali studio non destiterint. (Dicit tamen Bonacina e cum communi, hoc non intelligi de studio privato; nec si audiat lector domi, ut probabile putat cum Toletus, Calderino, etc.; neque intelligi de docentibus, ut sentiunt Sanchez¶, et idem Bonacina cum Tabiena i) et aliis). — Unde tales studentes privantur fructibus suarum praebendarum; ut dicunt Palaus 8; Salmant. 9 cum Bonacina et Barbosa k).

Diximus autem praefatos magistros aut scholares excusatos lucrari quidem fructus beneficiorum, non vero distributiones. — Si tamen beneficium constaret ex solis distributionibus, has etiam lucrari dicit Concina ¶ cum communi, ex declaratione S. Congregationis apud Garcia '), contra Bonacina l); quia tunc distributiones succedunt loco fructuum. — Et idem ait Concina¶ de dispensatis a choro, quando beneficium tantum ex distributionibus conflatur. Excipit tamen Concina (contra alios), si sint distributiones minutae pro anniversariis, quia testatores nolunt has dari nisi assistentibus.

* Diep. 2, de Excom. in partie, extra bull. Coenae, qu. 4, punct. 6, d. 5. — *Told.*, lib. 1, cap. 37, n. 4. — *Caldrin.*, Contil. 2 de Magistris, n. 1, i. f. — ¶ Decal., lib. 6, cap. 8, n. 91. — *Bonac.*, loc. cit., n. 7. — · Tr. 7, disp. 3, punct. 9, § 9, n. 6. — · Tr. 16, cap. 4, n. 38. — † De Horis canon., cap. 11, § 3, n. 31. — ¶ Loc. dL, n. 35. — *Concina*, loc. dt.

colligi potest eosdem, si illi studio incumbant, fructibus privari, cum eo casu absint absque justa causa; eo magis quod Bonacina, ad hoc ut privilegio fruuntur, requirit licentiam peculiarem ad physicae studium.

t) Garcia, quidquid dicat Concina, non dissentit a Bonacina; uterque enim, Garcia, *part. 3, cap. 2, n. 114, 115 et 353*; Bonacina, *loc. cit.*, § 9, n. 2, concedit distributiones illis qui causa studii absunt, si praebenda solis distributionibus constat, desumpta tamen tertia harum parte. Et hoc congruit cum declaratione S. C. C., quae studii causa absentibus adjudicat, ut lucrentur distributiones, si hae sunt unicus beneficii fructus, eo tantum casu quo aequaliter inter omnes, nulla habita ratione servitii, dividuntur; si vero in distributione ratio servitii habeatur, non lucrari nisi duas tertias partes, tertia dimissa. Cfr. Pallottini, v. Canonici, § 3, n. 111 et seqq.

ARTICULUS V.

QUIBUS MODIS BENEFICIA AMITTANTUR.

133. *Quibus modis amittuntur beneficia.* — 134. *Quid et quotuplex sil resignatio.* — 135. *Quid requiritur ut valeat resignatio conditionata.* — 136. *Quid de permutatione beneficiorum.*

133. — « Resp. 1º. Beneficia quatuor modis amittuntur: 1º. Per *mortem* beneficiati. — 2º. Ex dispositione *juris*; idque, « vel propter alterius beneficii incompositibilis consecutionem, vel per professionem religiosam, vel per contractum matrimonii, vel per commissionem eriminis (v. gr. haeresis, schismatis, sodomitiae saepius exercitae), cui amissio beneficii ipso facto est annexa; ut vide apud Lessium * — 3º. Per sententiam *judicis*. — 4º. Per liberam *resignationem*: de qua,

134. — « Resp. IIº. *Resignatio* est spontanea proprii beneficii dimissio, facta coram legitimo superiore id acceptante.

« Estque duplex, scilicet *tacita*, quae fit ex juris dispositione; ut dum quis religionem profitetur. — Et *expressa*, quae rursus est duplex, scilicet *pura*, quae fit sine conditione et pacto appposito, coram Ordinario, qui beneficium cuilibet alteri conferre potest; et *comdiionata* seu in favorem. Eaque vel est *simplex in favorem*, ut quando fit absque reservatione; vel est *qualificata*, quando scilicet fit reservato sibi jure regressus, vel pensione, vel fructibus aliquibus: quae, ob simoniam juris humani, nonnisi in Pontificis manibus fieri potest.

« Et quamvis verius sit, etiam resignationem simplicem in Pontificis manibus faciendam, cum alioqui periculum sit ne beneficiorum resignationes speciem quamdam haereditariae successionis acquirant: quod jura canonica detestantur; — probabile tamen est in manus Ordinarii fieri posse, eo quod permutatio in ejus manibus fieri possit ».

* Lib. 2, cap. 34, dub. 34. — · Tr. 19, de Simonia, cap. 3, n. 51 et 52. · S. *Pius V.* bulla *Quanta EccUsiac*, de die

135. — a) Laymann, *lib. 4, tr. 2, cap. 17, a n. 3*, non asserit omnia quae in hoc nu-

[Sed omnino contradicunt Salmant. * cum communi. Vide dicta *de Simon.*, *Lib. III, n. 81*]. « Idque a fortiori verum est si fiat sine modo obligatorio, quamvis addita deprecatione ut personae certae conferatur. Idque observari potest ubi non est recepta bulla Pii V, quamlibet personae successurae designationem prohibens: quam citat Laymann 8 ».

135. — « Porro, ut resignatio conditionata valida sit, requiritur: 1º. Ut beneficium sit resignantis; cum resignatio sit juris sui dimissio. — *T.* Ut fiat libere. — 3'. Ut fiat in manibus ejus qui potest admittere, scilicet Pontificis, Ordinarii, collatoris vel institutoris, juxta dicta. — 4º. Ut acceptetur a praelato in cujus manibus fit; quia sine acceptatione jus suum resignans non perdidit. — 5º. Ut conferatur illi, in cujus favorem cum clausula consueta: *non aliter, nec alias*, est resignatum. — 6º. Ut is cui conferatur acceptet; alias enim resignans non perdit beneficium, propter clausulam *non aliter*. — 7º. Requiritur consensus patroni vel electorum, prout beneficium est patronatum vel electivum. — 8º. Si resignans sit infirmus, ut a resignatione supervivat viginti dies; alias enim per obitum vacare censebitur. — 9º. Ut si resignatio fiat in curia Romana, intra sex menses a supplicatione oblata computandos, in loco beneficii publicetur; sin autem extra curiam, intra mensem. Alioqui, si contingat resignantem mori antequam resignatarius cepit possessionem, beneficium vacare censebitur. — Lessius et Laymann 1».

136. — « Resp. IIIº. *Permutatio* beneficiorum (quae est quaedam species con-

April. 1568, § 4; habetur in Bullar. Rom. Malnardi. — Lib. 4, tr. 2, cap. 17, n. 6. — *Lgss.*, lib. 2, cap. 34, dub. 35.

mero a Busenbaum referuntur; sed quaedam tantum ex his assertis habet.

Requisita
Ad reoijna-
tionem con-
ditionatani.

Pennut-
uo, quid,

« ditionalis resignationis) fit, cum duo be-
« neficiati unum vel plura sua beneficia,
« Pontifici non reservata, in manus Ordi-
« narii alteriusve episcopali auctoritate
• praediti resignant, cum conditione ut is
« postea vicissim alteri alterius benefi-
« dum conferat. — Quod quandoque epi-
« scopus instituere potest, si necessitas
• ita exigat; vocatis tamen iis quorum
« interest, scilicet patrono et collatore
« inferiore. Ad hanc autem omnia requi-
« runtur quae ad resignationem in favo-
« rem. Vide Lessium *, Laymann ', Bo-
« nacina § ». — (Vide *Lib. HI, n. 72*].

Permota-
Mbu?

« Quaeres 1°. An licitae sint permuta-
« tiones coram Ordinariis, in mensibus
« reservatis per concordata Germaniae ?
« Resp. Affirmative; quia per reser-
« vationem concordatorum non censetur
« Pontifex voluisse conditionem Ordina-
« riorum Germaniae deteriorem facere,
• quam episcoporum extra Germaniam,
« coram quibus id simpliciter licet.
« Quaeres 11°. An licitum sit permu-
« tare beneficia, compensata fructuum
« aequalitate ?

*comfxn.
ctuum ar'''
qtuliutem.

« Resp. 1° Non licere, si beneficium
« copiosius, non separatis proventibus a
« titulo, permutetur cum tenui. — Ratio,

« quia excessus ille, eo ipso quo manet
« annexus titulo, est debitus titulo; ideo
« que pro eo nihil exigi potest quin etiam
« exigatur pro titulo.
« Resp. 2°. Posse peti compensationem,
« ob hujusmodi permutationem a Ponti-
« fice pro incommodo temporali quod
« alter subit, spoliando se proventibus sui
« beneficii. Ideoque talis compensatio non
• est pretium beneficii aut proventuum
« annexorum, sed conditio ut se indemnem
« servet, sine qua conditione nollet se spo-
« liare.

« Resp. 3°. Jura proventuum posse se-
« parari a titulis; et primo nudos titulos,
« deinde alio contractu jura proventuum,
« utpote temporalia, permutari, compen-
« sato excessu opulentioris: idque aucto-
« ritate solius Papae. Vide Lessium «, Bo-
« nacina § ». — [Vide *Lib. III, n. 75 et 76*].

« Quaeres. 111°. An licite permutetur
« beneficium hac lege, ut expensae litis vel
« bullarum refundantur per recipientem?

« Resp. Videri permutationem simo-
« niacam, si impensae sint causa impul-
« siva permutationis, sine qua actus non
« fuerit futurus. Idem de simili resigna-
« tione affirmarem. Vide Lessium ', Bo-
« nacina ' ».

9^

ARTICULUS VI.

QUID ET QUOTUPLEX SIT PENSIO.

137. *Quid et quotuplex pensio.* — 138. *A quo et quanta possit pensio designari.* — 139. *An pensionarius possit de illa libere disponere.*

quidVtqu"^\
tupiei.

~ * ResP. *I Jensen* est jus perci-
« piendi fructus ex alieno beneficio.
« Estque triplex: 1°. *Temporalis*, quae
« datur propter ministerium temporale;
« v. gr. cantori, aedituo, patrono et de-
« fensori ecclesiae. — 2°. *Spiritualis*, quae
« fundatur in titulo mere spirituali, ut
« quae datur condonatori, coadjutori epi-
« scopi, parrocho, etc. — 3°. *Media*, quae
« fundatur in statu spirituali, non tamen
« officio spirituali: ut quae datur clerico

« pauperi vel parrocho seni ad sustenta-
« tionem; vel quae datur causa resigna-
« tionis et litis componendae.

« Duae posteriores dicuntur clericales,
« quia clerids; prima, laicalis, quia lai-
« ds tantum datur ».

138. - « Porro circa pensiones Lay-
« mann § et Lessius · docent haec °):

• 1°. Etsi eam designare proprium sit
« Papae, id tamen etiam episcopum posse
« in causis specialibus et necessariis: v. gr.

1 Lib. 2, cap. 84, dub. 36. — · Lib. 4, tr. 2, αψ. 17, n. 6, po med. — 1 DUp. 1, de Simonia, qu. 4, § 12. — 4 Lib. 2, cap. 6, dub. 17, num. 102. — 4 Diap. 1, de Simonia. qu. 4,

§ 12, tu 11. — · Loc. cit., dub. 15, num. 94. — 1 Loc. dt., n. 8. — · Lib. 4, tr. 2, cap. 18, a n. 2. — · Lib. 2, cap. 31, dub. 38.

138. - Laymann non omnia haec habet; Lessius vero in omnibus concordat, uno dum-

taxat excepto, scilicet quod episcopus possit ex causis necessariis pensionem designare: id

Caoditi-
ait req«i-
料I
pcfiioecn).

OHifalio-
us p«nuo-
Mfil.

« propter paupertatem et senium resignan-
« tis, vel litis compositionem, vel propter
« adaequandos fructus in permutatione
« beneficiorum ». — [Vide *Lib. III, n. 73*].

« 2°. Debere esse moderatam, ita ut
« beneficiato relinquatur sufficiens susten-
« tatio; talis autem plerumque censetur
« tertia pars fructuum ». — [Cum Sal-
manticensibus †].

« 3°. Ad pensionem non requiri con-
« sensum patroni, ut quidam volunt; quia
« id nullo jure statutum est. Neque ullum
« fit praejudicium per impositionem pen-
« sionis; cum is fructus non percipiat ex
« beneficio, sed tantum habeat jus insti-
• tuendi et praesentandi, quod ei non adi-
« mitur.

« 4°. Pensionarius post constitutionem
• Pii V (ubi ea est recepta) tenetur reci-
« tare Officium Beatae Virginis; nec facit
« fructus suos si omittat ». [Intelligitur de
pensione quam quis ut clericus percipit.
Vide Salmant. * — Item, ad tale onus non
obligantur qui dicunt Officium majus; vel
qui fiunt equites ordinis militaris, cum
satisfaciant recitando preces a religione
praeceptas. Ita Azor, Palaus, Bonacina,
Ledesma % cum Salmant.,].

1 Tr. 28, n. 46. • S. Pius V, bulla *Ex proximo*, de die
20 Septembr. 1571; in Bullar. Rom. Mainardi. — • Loc.
cit., n. 61. — Aaor, part. 1, lib. 10, cap. 4, qu. X • Palaus,
tr. 7, diip. 2, punct. I, § 2, n. 6. • Bonac., diip. 1, de Offic
div., qu. 2, punct. 4, n. 9 et 10. • • Loc. cit., n. 64; et tr. 16,
cap. 2, n. 28. — « Lib. 4, tr. 2, cap. 18, n. 2. — • Cap. A,
dub. 22. — • Diip. 1, de Simonia, qu. 4, § 13. — E«q., opu

« 5°. Pensionem exstingui morte pen-
« sionarii, sicut ususfructus mone usu-
« fructuarii. Posset tamen Papa facere
« perpetuam ex plenitudine potestatis.

« De venditione et redemptione pen-
« sionis, vide Laymann⁴ et Lessium •, Bo-
« nacina •».

139. - Quaeritur: *an pensionarius pos-*
sui de redditibus pensionis pro libito dispo-
nere?

Affirmant Vasquez, Azor, Covarru-
vias, etc., apud Salmant.¹; quia pensio,
ut dicunt, est portio jam extracta ex fru-
ctibus beneficii. Et pro hac sententia adest
decisio Rotae Romanae quam affert Azor.,
in qua definitum fuit: *Penstones decursas*
et non solutas non computari inter spolia
(sicut computantur fructus beneficiorum),
sed transire ad haeredes; quia pensio non
est beneficium, sed consistit in mera tem-
poralitate. — Negant vero Navarrus, Mo-
lina a), Garcia; quia pensio eisdem regulis
beneficiorum metiri debet, cum illis aequi-
peretur. — Verum Salmant. • distinguunt,
et affirmant de pensione laicali, negant
de ecclesiastica.

Hae tres sententiae omnes sunt proba-
biles. — Vide *Lib. III, n. 491, Qu. 6*.

de Eleemoeyna, cap. 4, o. 22. • Aaor, pari. X lib. 8, cap. 12.
qa. 5. • Cavor., de Teacamcot., ap. 7, num. 19. - • Tr. 38,
n. 63. — 1 Part. 2, lib. 7, cap. 9, qu. IX Habetur etiam apud
Gulielm. Redoanum, Tract. de Spolii» ecclae. qu. 3, § *Quid*
âicrndum, num. IX — Navor., de Reditib. cedeb., qu. 1,
moo. 33, n. 2 et 3. • Garcia, de Beneôc., part 1, cap. 5,
num 161. — • Tr. 28, n. 63.

Peneio,
quando ex-
tinguatur.

Opinio-
ne proba-
Mlei de d»a-
potitione
peaaioata.

autem refert Lessius tantum ex aliorum do-
ctrina.

†) Petrus de Ledesma, *Sum., part. 2, tr. 9,*
cap. 4, post concl. 6, dub. 2, v. Notaque, id
asserit de equitibus ordinis militaris

139. - a) Molina param accurate hic a
Salmant. allegatur; nam, *de Just, et Jure,*
tr. 2, disp. 145, n. 5, eandem sententiam
tenet, eademque distinctione utitur ac Sal-
manticenses.

IIJMS > m. UK: a. OVSS » I « MU i H!
y ja H 1 u 1 m i S L

DUBIUM II.
De Horis Canonicis.

ARTICULUS I.
QUI OBLIGENTUR AD HORAS.

140. *Quittant clerici teneantur ad Officium. Qualem partem Officii teneantur dicere subdiaconi ea die qua ordinantur. Et an subdiaconus qui Officium recitavit ante ordinationem teneatur repetere.* — 141. *An teneantur ad Horas canonicas omnes religiosi et moniales.* — 142. *An religiosi non constituti in sacris et moniales, non dicentes Officium in choro, teneantur recitare privatim.* - *Dub. 1. An teneantur ad Officium religiosi ejecti.* - *Dub. 2. An profugi.* - *Dub. 3. An ad triremes damnati. An degentes extra claustra.* — 143. *Not. 1°. An et quando religiosi teneantur recitare in choro. Quid, si sint occupati.* - *Not. 2°. An peccent graviter praelati négligentes Officium recitari in choro. An teneantur episcopi recitare in choro.* - *Not. 3°. An teneantur supplere omissa, qui plura non percipiunt ut choro inserviant. An ad peccandum graviter in choro sufficiat omissio minoris partis quam in Officio privato.* — 144. *De obligatione beneficiariorum circa Officium. An beneficiarius ordinatus per metum gravem teneatur ad Officium. Vide alia apud Busenbaum.* — 145. *Qu. 1. Quot peccata committat sacerdos beneficiatus Officium omittens.* - *Qu. 2. An beneficiarius graviter peccet omittendo Officium, si velit fructus restituere.*

curiam
nentur «d
Hor““"

140. - «Resp. 1°. Clerici majorum Ordinum, etiam suspensi, excommunicati, degradati, tenentur tum jure ecclesiastico, tum generali consuetudine Ecclesiae.

« Dixi: *majorum Ordinum*; quia minorum non tantum non ad Horas, sed neque ad psalmum *Miserere* tenentur, quem, vel simile quid, cum episcopus primam tonsuram conferens injungit, non videtur obligare, nisi ut vel tantum fiat aliquoties vel per modum consilii. — Lessius *.

« Unde resolvuntur hi casus:

« 1°. Tenetur ad Horas qui cum dispensatione Papae duxit uxorem, nisi in hoc ipso sit dispensatus; quia dispensatio, utpote odiosa, stricte est explicanda, et characterem retinet. — Bonacina et Azor ' contra alios.

Quando in
r»«o.

« 2°. Clericus incipit obligari a puncto subdiaconatus suscepti: et quidem ad Horas respondentes horae qua ordinatur. — Bonacina ex communi».

Hinc dicit Croix ♦ cum Azor et Stoz,

* Lib. 2, cap. 97, dub. 9, num. <7. — *Bonac.*, de Offic. dir., ditp. I, qu. ^, punct. 3, n. 5. — 1 Part. 1. lib. 10, cap. 6, qu. 5. — Loc. dt., punct. 5, n. 10. — Lib. 4, q. 1187. — *Aeor*, loc. cit., cap. 13, qu. 17. — *Sloe*, lib. I, part. 3, n. 401, n. — *Croix*, loc. dt. — *Bonart*, de Horit canon., lib. 2, cap. 39, n. 1L — De Horit canon , cap. 7, % 1, n. 5. — *Palau**, tr. 7,

teneri subdiaconum die quo ordinatur ad Horam quae tunc dicenda esset in choro. — Unde si ordinatur hora undecima, ait Croix cum Bonart, probabile esse teneri tantum ad Vesperas; cum eo tempore regulariter aliae Horae jam persolutae sint in choro. Sed huic opinioni non acquiesco, quia verius ordinatus tenetur ad Horam quae respondet ad horam in qua contrahit obligationem. Quapropter regulariter tenetur recitare ab Hora sexta; ut recte ait Pater Concina B, cui adhaerent Palaus et Gobat.

An autem *subdiaconus qui recitaverit partem illam ante ordinationem suae obligationi satisfecerit?*

Negant Tournely'; et Croix' cum Bonacina, Palao, etc. Tum quia debito nequit satisfieri antequam contrahatur, tum quia Ecclesia exigit Officium a subdiaconis, ut nomine ejus illud persolvant: at qui non est adhuc subdiaconus nequit nomine Ecclesiae Officium recitare. — Affirmant vero Tamburinius8; et Lugo, Trullench et Gobat, apud Diana α, et probabile putant

Rtcitw
ante orti
nationea
non ulxih-
dt, juxta
alio-.

ditp. 2, punct. 4, n. 3. > *Gobai*, *Experim.*, tr. 5, n. 561. — It ett *Collet*, *Instil*, thcol., tr. de Reltg-, part. 2, cap. 8, art. 1, cond. 1, v *Quaeres.* — Loc. dt. — *Bonac.* loc. dt., punct. 5, n. 11, — *Palaus*, loc. dt., n. 3. — Decal., lib. 2, cap. 5, \$5, n. 9. — *bu* de Euchar., ditp. 16, sect. 2, n. 39. — *Trull.*, Decal., Ub. 1, cap. 7, dub. 13, q. X — *Gobai*, loc. dt., n. 661.

JaiU i
Hot, utUU-
dû

140. - α) Ex auctoribus hic relatis, Diana, part. 6, tr. 7, resol. 38, solum Trullench alie-

gat, quamvis et ceteri camdem affirmativam opinionem tueantur.

Croix et Viva quia bene potest debitum illud anticipate solvi quod certo moraliter est contrahendum.

Pnnuopi- *Prima* sententia videtur probabilior; quia Ecclesia exigit Officium a subdiacono, ut nomine ejus illud persolvat: at qui non est subdiaconus neque ab Ecclesia ut publicus minister destinatus, non potest nomine Ecclesiae recitare neque orationem publicam efficere. — Sed huic posset responderi quod sacerdos excommunicatus nec etiam potest orare nomine Ecclesiae neque orationem publicam facere: et hic utique tenetur Officium recitare, et recitando bene satisfacit; ergo ad satisfaciendum, non est opus ut recitans nomine Ecclesiae oret. Unde adhuc probabilem puto *secundam* sententiam.

rcHciV."0 141. - * ResP. U0. Omnes religiosi pro-
naâdHo- «(essi ad chorum destinati, utriusque sexus, obligantur ad Horas. Idque ex antiqua et recepta consuetudine: quam tamen quidam, ut Aragon⁴ putant non obligare tam stricte, ut peccent mortaliter si bis terve omittant. Et de monialibus dubitat Cajetanus b), Medina b), Armilla b), Diana — Immo eas (atque adeo omnes religiosos sacris non initiatos) non teneri sub onere peccati, «absolute, sed nimis laxe, docet Petrus Marchant O apud Diana<>»; contra aliorum communem et veram sententiam, «quae docet teneri secundum suas re-

1 Lib. 4, n. 1187. — Dc Praec. decxl., qu. 3, art. 1, n. 8. — Diip. 1. de Horia canon., qu. 2, punct. 2, n. 5. — Aaor, part. 1, lib. 10, cap. 6, qu. 1. — lib. 2, cap. 37, n. 49. — Staider., tr. 10, cap. 2, dub. 3, v. *Dt monialibut.* — Decal. lib. 1, cap. 7, dub. 12. § 1. n. 2 et 5. — Sctus, de Juit. et

«gulas et consuetudines. Bonacina · cx
«Azor, Lessio, Maldero, etc.

«Unde resolves:

«1°. Non tenentur ad Horas: Γ. Novitii; 2°. conversi; 3°. religiosi Societatis Jesu, militantes, hospitalarii et caeteri choro non destinati. — Trullench⁴.

«2°. Is qui ex una religione transit in
• aliam in qua non est haec consuetudo,
«non tenetur, quia consuetudo non obligat
«ubi non est recepta. Ita Suarez et Laymann — Idem dic de religioso ejecto,
• vel qui dispensationem obtinuit perpetuo
«vivendi extra monasterium; quia, etsi
«maneatur religiosus, non tamen regularis.
«Ita probabiliter Sotus, Sanchez, Bonacina etc., contra Suarez».

Hic confert aliqua praenotare de institutione divini Officii.

Horae canonicae, ut fertur, saltem quoad substantiam, institutae fuerunt tempore Apostolorum; ut indicatur Actor n, 142], ubi narratur quod fideles erant *perseverantes in... communicatione fractionis panis et orationibus*; id est *in psalmis, et hymnis, et canticis spiritualibus, cantantes et psallentes*, juxta Apostolum ad Ephes, v, [19]. Idque clarius significavit Clemens Papa I, ubi suis clericis sic praecepit: *Preces facite mane, tertia hora ac sexta et nona, et vespere, atque ad gallicantum*. Pelagius § autem I, ut ferunt Azor et Filliuccius, publicam legem con-

Quando fuerit institutum Officium.

Jure. lib. 10, qu. 5, art. 3. — Sanch., de Malnm.. lib. 8, disp. 8, n. 11. — 1 Loc. cit., n. 3 et 4. — Suar., de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 17, n. 8 et 9. — Conitit ApocL, lib. 8, cap. 34. — Aeor, part. 1, lib. 10, cap. 1, qu. 6. — Fill., tr. 23, cap. 3, n. 89,

141. - Aragon, />/ 2a^{TM} 2at, de Justit., qu. 83, art. 12, dub. 4, concl. 3, dicit: «Semel aut iterum».

b) Auctores isti citantur utique a Diana, part. 2, tr. 12, resol. 17, loquente tum de monachis deputatis ad chorum tum de monialibus; attamen Cajetanus, Sum., v. Horae canonicae, 1°; Joannes Medina, Cod. de Oratione, tr. 6, qu. 7, v. Dc his etiam, de religiosis professis in genere tantum loquuntur. — Armilla, v. Horae canonicae, num. 4, approbat dictum Cajetani; et num. 5, de monialibus subdit: «Dic pariformiter sicut de religiosis professis tantum, quia non videntur teneri nisi ratione consuetudinis» — Denique ipse Diana ab his auctoribus dissentit, affirmans moniales aut deputatos ad

chorum teneri sub mortali Horas canonicas persolvere.

c) Petrus Marchant, Tribun, anim., tom. 2, tr. 2, part. 2, tit. 3, sect. 1, dub. ult., negat in generali consuetudinem hanc sub moruli obligare; et solum admittit obligare sub mortali, si in aliqua regula quae ad mortale obligat, sit ita statutum. Et sic a Diana, part. 9, tr. 6, resol. 7, citatur.

Suarez, de Religione, tr. 4, lib. 4, cap. 17, n. 7; Laymann, lib. 4, tr. 1, cap. 4, n. 3, male citantur a Busenbaum; loquuntur enim de professo destinato ad chorum, qui annuente praefato transit ad statum conversorum, quo in casu negant cum deinceps obligari ad Officium.

r) Fortassis, ut loquuntur Azor et FiUliuccius.

stituit qua clerici septies in die preces canonicas persolvere cogentur. — Quod vero pertinet ad breviarii formam, refert Radulphus, ineunte saeculo XIII in aede Pontificia illud breviatum fuisse, et ideo *Breviarium* appellari. — Vide alia apud Thomassinum ¹.

Primo loco oportet hic plura adnotare de obligatione religiosorum recitandi Officium, et deinde de recitatione in choro.

U2. - Ante omnia illa magna Quaestio occurrit: *An religiosi non constituti in sacris et moniales teneantur sttb gravi recitare quotidie Officium saltem private?*

Religiosi, juxta alios, non tenentur sub gravi quotidie r/citare

Prima sententia negat: et hanc tenent Bordonus², Armilla ³ Sà ⁴b>; item Marchant ⁵ Martinus a S. Joseph V, Castro, Antonius a Spiritu S. ⁶e>, Joannes Medina ⁷>, apud Salmant. ⁸. Et probabilem putat Lessius⁴. — Ratio, quia, licet in hoc adsit consuetudo, non tamen constat, ut dicunt Cajetanus, Ledesma ⁹Λ>, Palacio, etc., apud Sanchez s, eam fuisse introductam a religiosis cum animo graviter se obligandi.

Juxta à bo. orn» -io non frequens. non leihalit.

Secunda sententia censet non peccare graviter religiosos et moniales, quae aliquoties tantum et non frequenter Officium omittunt.

Tenentur quotidie sub gravi.

Tertia vero sententia communis, quam sequimur, et tenent Lessius ¹⁰, Sanchez T,

Radulph., de Canonum observant., propos. 22; apud de la Bignt, Bibliolh. max., torn. 26, fol. 313. — ¹ Vetus et nov. eccl. diacipl., part. 1, lib. 2, cap. 84 (a/. part. 4, lib. 1, cap. 40). — ² Variar. resol. 30, n. 1. 6 et 12. — *Castro*, de Potest, legis poen., lib. 1, cap. 8, fol. 63 (edit. Salmant. 1561). — ³ Tr. 16, de Horis canon., cap. 2, n. 16 et 17. — ⁴ Auctor., v. *Morae canonicae* cas. 14. — *Cafetan.*, Sum., v. *Hora canonicae*, 1. ⁵ Mich, d *Palacio*, in 4, diet. 15, disp. 9, v. *Mihi autem videtur*. — ⁶ Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 3, num. 4. — ⁷ Lib. 2, cap. 37, num. <9. — ⁸ Loc. at., n. 6 et 12. — ⁹ Tr. 6, de Horis canon., diet. 1, n. 18. —

Anacletus ¹¹, Salmant. ¹²; et Pater Concina ¹⁰ cum S. Antonino, Genetto, Palao, Tamburinio, Diana, Vasquez ac aliis; item Laymann ¹³, qui contrariam rejicit; et Reginaldus ¹⁴ apud Tamburinium ¹⁵ vocat temerariam; et Diana, prorsus improbandam. Refertque Continuator Tournely ¹⁶, Patrem Mutium Vitelleschi, praepositum generalem Societatis Jesu, anno 1625 prohibuisse ne quis suorum opinionem illam doceret ut probabilem; et eandem reprobata fuisse ab universitatibus Hispalensi, Conimbricensi, etc., necnon jussu Pontificis ipsam erasam fuisse e libro Emmanuelis Sà. — Nostra autem sententia docet quod ipsi tenentur sub gravi Officium quotidie recitare ex consuetudine jam praescripta. — Nec valet dicere quod non constet ipsam introductam fuisse a religiosis animo se obligandi sub gravi: nam ex regula generali, pro eo stat possessio pro quo stat praesumptio. Cum autem consuetudo haec universe a religiosis et monialibus cum magno incommodo constanter observata fuerit, et praelati graviter semper reprehenderint eam non servantes; id sufficientem praebet praesumptionem, quod ipsi recitantes talem consuetudinem vere introduxerint animo se obligandi: si igitur praesumptio stat pro obligatione, pro ea stat quidem etiam pos-

¹ Tr. 16, cap. 2, num. 19. — ² De Horis canon., cap. 7, § 2, a num. 3. — ³ S. Anton., part. 3, tit. 13, cap. 4, § 1. — ⁴ Genettus, tr. I, de Benefic., cap. 10, qu. 30. — ⁵ Pataus, tr. 7, di«p. 2, punct. 1, § 3, num. 1 et 3. — ⁶ Tambur., in Decal., lib. 2, cap. 5, § 1, num. 13. — ⁷ Diana, Coord., tom. 3, tr. 6, retol. 15. 16 et 17. (Ipse Diana, part. 6, tr. 8, resol. 12; part. 7, tr. II, resol. 4; part. 10, tr. 11, resol. 45.) — ⁸ Vasq., de Benefic., cap. 4, § 1. art. I, dub. 11, n. 49. — ⁹ Lib. 4, tr. 1, cap. 4, num. 1 et 2. — ¹⁰ Loc. cit., num. 13. — ¹¹ Diana, part. 6, tr. 8, resol. 12. — ¹² M Part. 2, de Statu et Oblig relig., cap. 3, art. 1, concl.

142. - a) Vide pro Armilia et Medina, notam *b*; et pro Marchant, notam *c* ad num. praecedentem.

b) SA, v. Horae canonicae, *n. 1*, in ediL genuin., dicit probabile esse, quamvis non usu receptum. — Martinus a S. Joseph, *Aviso de Confessores, lib. 2, de Oratione, tr. <5, n. 2*, negat tantum de iis quibus regula non imponit onus recitandi, nec constat de consuetudine, quae eos obliget ad recitandum extra chorum.

c) Antonius a Spiritu Sancto, *Director, regul., tr. 3, disp. 6, n. 343 et 1606*, hanc opinionem probabilem vocat; sed ipse adhae-

ret, ut probabiliori, eidem sententiae ac S. Alphonsus, illi scilicet quae eos sub mortali ad Officium obligat.

*) Martinus de Ledesrna, *2a 4a<, qu. 16, art. 4, dub. 6*, clare significat non constare de consuetudine, scribens: « Ex consuetudine declarata a praelatis, quod volunt omnes professos persolvere preces horarias sub praeepto, tenebuntur. Quando autem nihil disponit de hoc praelatus, nec consuetudo sic declarata, dicendum est quod professus, solum quia professus, non tenetur ad preces horarias ».

Reginaldus, *lib. 18, n. 140*, temerarium esse ait de hac consuetudine dubitare.

sessio *f*›. — Vide dicta in simili casu de abstinentia a lacticiniis, *Ub. III, n. 1009*, v. *Dubit. 3*.

Concedunt autem communiter DD. Γ. Quod praelati, etiam inferiores, possint ex causa, puta studiorum et simili, dispensare sicut in aliis observantiis cum suis subditis, ut non recitent Officium. Ita Salmant.^l cum Lessio, Gavanto, Villalobos, Tamburinio. — Concedunt 2°. quod si in aliqua religione constaret non esse talem consuetudinem, talis obligatio in illa non esset. Salmant. cum Bonacina, Cajetano <›, Sanchez, etc.

De privilegiis autem religiosorum circa divinum Officium, vide dicta *m. 63*.

Dubitatur 1°. *Am religiosiejecti per sententiam teneantur ad Officium?*

Affirmant Cabassutius h›, Concina ·; Anacletus·-’ cum Azor et Navarro; quia ipsi retinent statum, et adhuc religiosi reputantur. — Sed non improbabili-ter negant, cum Busenbaum, Sanchez *, Lessius§ cum Soto; et Laymann ·, qui hanc tutam

vocat sententiam. Ratio, quia in eis jam extincta est essentia status religiosi, cum non amplius teneantur ad vota, et supponit Sanchez tamquam certum; nec sit in potestate eorum ad religionem redire.

Dubitatur 2°. *An religiosi profugi obligentur ad Officium?*

Negat Bonacina et probabile putat Tamburinius *; quia (ut dicunt) isti constituuntur in statu cui non convenit recitatio Horarum. — Sed melius Lessius ’ et Concina docent teneri. Ratio, quia, sicut ipsi non amittunt statum religiosum, ita ab illius oneribus non eximuntur.

Dubitatur 3°. *An religiosi ad triremes damnati teneantur Horas recitare?*

Affirmat Laymann * cum Navarro ‘j Rodriguez V, Suarez, Azor, saltem pro diebus quibus non remigant; quia hi manent religiosi. — Sed communius negat Cabassutius °; qui tamen ait teneri clericos constitutos in sacris. — Sed de utrisque negant Sporer Lessius "-), Sotus San-

Profari juxta alim. non tenentur.

Melius, tenentur.

Ad triremes damnati, juxta abbot, tenentur.

Cammariorum eximantur, .. uim tocarii initial.

* Tr. 16, cap. 2, n. 20. · Lrss., Ub. 2, cap. 37, n. 51. · *Gavant.*, io Rubr. Brevior., iect. I, cap. 5, liL 1, nam. 6, v. *Decimo*. · *Villal.*, part. 1, lr.24, diff. 9, n. 12. · *Ascan. Tambur.*, de Jure abbatum, tom. 2, diip. 10, qu. 1, n. 6. — · Loc. cit., n. 20. · *Bonae.*, de Offic. divino, diip. 1, qu. 2, punct. 2, n. 7 et n. 1. · *Sanch.*, Conii1., Ub. 7, cap. 2, dub. 3, n. 7. — ■ De Horii canon., cap. 7, § 2, n. 16. — *Afor*, part. 1,

lib. 10, cap. 6, qu. 6. - *Novar.*, de Horii canon., cap. 7, n. 30. — 4 De Mxtrim., lib. & diip. 8, η. Π. — · Lib. 2, cap. 37, n. 50. · Softu. de Just, et Jure. lib. 10, qu. 5, art. X — · Lib. 4, tr. I, cap. 4, n. 2, i. C — ’ Lib. 2, cap. 37, n. 50. — · De Horii canon., cap. 7, J 2, n. 15. — · Lib. 4, tr. I, cap. 4, n. 2, i. f. - *Suar.*, de Relif., tr. 4. lib. 4, cap. 17, n. 9. - *Aaor*, part. I, lib. 10, cap. 6» qu. 6. — - Lib. 1, cap. 21, n. 18.

f) Quaesitum fuit an professi votorum simplicium, quae professioni votorum solemnium praemitti debent, teneantur ad Officium divinum. Cui quaesito S C. *super Statu regularium*, mandante Pio IX, respondit die 6 Augusti 1858: « Eos non teneri ad privatam recitationem, debere tamen choro intēressé ut solemniter professi ». Idemque pro monialibus votorum solemnium decrevit Leo XIII decreto S. C. Ep. el Reg. *Perpensis*, 3 Maji 1902.

K) Cajetanus, *Sunt.*, v. Horae canonicae, 1., scribit in generali de religiosis: « Nisi consuetudo illos obliget (de qua nihil scio), non tenentur ex professione ».

Cabassutius contra, *Theor. et prax.*, lib. 1, cap. 21, n. 18, negat ejectum teneri ad Officii recitationem: < At vero religiosi nullatenus sacri, inquit, ad triremes amandati, aut ex monasteriis ejecti, ab hoc onere liberantur ». Cui sententiae videtur ipse S. Alphonsus adhaerere.

·) Anacletus, *tr. 6, dist. 1, n. 23*, utramque sententiam exponit, nec tamen aperit quamnam ipse amplectatur.

1) Sanchez, *cit. disp. 8, n. 11*, id asserit de professo quocum dispensatum est ad nuptias.

Bonacina, *dc Offic. divino, disp. 1, qu. 2, punct. 2, n. 6*, satis probabile esse asserit, fugitivum ad Horas non teneri; at subdit: « In praxi tamen oppositam sententiam consulerem contra fugitivum ». Unde favet eidem sententiae quam S. Alphonsus meliorem appellat — Tamburinius vero, *Decal., lib. 2, cap. 5, § 1, n. 18*, postquam probabile dixit ejectum non teneri, sic pergit: « Addit Bonae- etiam fugitivos, sed non approbat in praxi ».

t) Navarrus, *de Horis canon., cap. 7, n 20*; Rodriguez, *Sunt., part. 1, cap. 140, η. 14, conci. 13*, loquuntur de ejecto (de quo ibid, tractat Laymann). — Rodriguez tamen, *Sunt, hispan., torn. 3, cap. 194, n. 15*, (Salmant. 1612), ait clericum in sacris, damnatum ad triremes Officium recitare teneri, si commode potest Et hanc clausulam: *Si commode, etc.*, addunt etiam ceteri auctores hic citati, qui de damnatis ad triremes loquuntur.

Sporer, *Sacram., part. 1, Append, de Horis canon., cap. 1, η. 9*; Lessius, *lib. 2, cap. 37, n. 45*, id asserunt de clericis constitutis in sacris.

Sotus, *de Just, ct Jure, lib. 10, qu. 5, art. 3*, v. *Impediti*, omnia haec satis innuit,

PraeläÜ ei am poi laotdiipn-art

L'bi non cit roniue-lodo, neqae til oblifa-lia.

Ejecti per leotentiam adhuc tenentor, juxta alios.

Non improbabili-ter exinnin tor.

chez °), Concina l; et Salmant. l cum Pel-
lizzario, Diana, etc. Ratio, tum quia talis
recitatio videretur cedere in dedecus or-
dinis religiosi, si in illa damnatorum turba
statum suum ostenderent; tum quia in eo
tam miserabili statu non videntur ipsi hoc
onere gravandi.

Religiosi autem ex licentia degentes
extra claustra ad Officium tenentur, ut
Concina 3 cum Suarez (contra Bonaci-
na w, etc. apud Busenbaum): — sicut etiam
in carcere detenti; ut Sporer⁴.

143. - Hic autem plura opus est ad-
cere quae pertinent ad recitationem reli-
giosorum *in choro*.

Nullus in particulari tenetur ad
chorum.

Notandum 1°. Quod nullus religiosus
aut monialis in particulari tenetur sub

gravi Horas dicere in choro, ut communiter docent Concina 5, Anacletus 4, Viva 7, et Salmant.8 cum Suarez, Palao, Bonacina, Pellizzario, Tamburinio¹¹, etc. Modotamen chorus non tollatur, ut bene advertunt Viva et alii. — Paucitas autem religiosorum excusat totam communitatem a choro. Ideo nisi adsint ad minus quatuor expediti, non est obligatio chori, ut dicunt Wigandt¹², Tamburinius¹³, Holzmann¹⁴, Roncaglia¹⁵; et Salmant.8 cum Pellizzario, Bordonof¹⁶, etc. Diximus: ex-

pediti; nam si sint infirmi vel legitime occupati, nec etiam si quatuor sint ad chorum obligantur. — Probabiliter autem putant Viva 19; Salmant.¹⁴ cum Pellizzario et Antonio a Spiritu S., contra Wigandt % sufficere ad satisfaciendum choro, ut soli novitii intersint; quia ipsi in favorabilibus reputantur ut religiosi.

Hic obiter nota cum Concina 14 quod
ex justa causa licet religiosis aliquando
recitare Horas in sacristia.

Notandum II0. Quod graviter peccant praelati qui ex negligentia permittunt ut ommittatur recitari pars notabilis in choro uti communiter docent Suarez¹⁴, Concina¹⁵ Salmant. § cum Palao d^o, Pellizzario, etc. (contra Bordonum et alios, quorum sententia non videtur mihi probabilis). Quia, si non dubitatur de praecepto dicendi Horas in choro, nec dubitari debet violari praeceptum si pars notabilis Officii ommittatur — Episcopi tenentur invigilare ut Officium a canonicis in choro persolvatur et rite

Caeterum, per se loquendo, non teneretur episcopi choro interesse, ne festis quidem diebus; tum quia haec est consuetudo, tum quia ipsi gravioribus negotiis vacare debent. — Ita Viva ꝑ cum Valentia ꝑ, Filliuccio ꝑ et Bonacina ꝑ; *ex*

exam. 5, n. 84, v. *Resp. 2.* — † De Praecept. particul.
num. 471. — u Tr. 5, qu. 2, de Horis canon., cap. L qu. 1.
resp. 2. — v Loc. cit., n. 6. — *Pellio.*, tr. 5, cap. 8, n. 50. —
u Dc Praecept. decal., qu. 3. art. 1, n. 6. — 14 Tr. 16, cap. I,
n. 6. — *Pellio.*, tr. 5, cap. 8, num. 49. — *Anton, a Spir. S.*
Director regular., tr. 3, disp. 6, num. 1598. — w De Horis
canon., cap. 5, n. 17. — M De Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 10, n. 8,
cum cap. 13, n. 1 et 2. — n Loc. dt., n. 19. — † Loc. dL,
n. 14. — *Pellio.*, loc. cit., n. 28 et 29. — *Bordon.*, Varix.
resol. 30, n. 7. — De Restit., qu. 7. art. 9, n. 14, v. *Dico 3.*

etiam « ut plurimum » Bordonus, *Variar. resol.* 30, n. 3.

c) Wigandt, *tr. 10, exam. 5, n. 84, resp. 3*:
«Soli novitii, inquit, non possunt constituere
chorum, nisi ex justa et necessaria causa».

d) Palaus, loco citato a Salmant., id est
tr. 7, disp. 3, punct. 5, n. 1, non est ad rem; sed
punct. 1, n. 6, asserit praelatum graviter obli-
 gari ad sollicitudinem et curam habendam,
 ne unquam omitatur » Officium in choro
 †; Valentia, in 2a^a) 2a', *disp. 10, qu. 6*.
punct. 2, loquitur de praelatis religionum.

/> Filliucci et Bonacina a Viva citantur ut refert S. Alphonsus; sed Filliucci, *tr.* 23, *cap.* 4, *n.* 136, negat episcopum ad chorum generi, « per se loquendo, nisi forte certis diebus festis ex consuetudine et publica aedifi-

D. Thoma ', qui sic docet: *Praelati., non debent cantibus insistere ne per hoc a maioribus retrahantur.*

Notandum III°. Quod in choro non tenentur omnia supplere ii qui, dum alii cantant, parant aut transferunt libros, perquirunt psalmos, pulsant organa aut Campanas, vel alia choro necessaria peragunt; tunc enim per socios suppletur, quod ipsi forte non satis percipiunt. Ita communiter (cum Busenbaum, infra *n.* 156, v. *Ex hoc*) Azor⁷, Salmant.⁸, Anacletus⁴; Laymann⁹; cum Soto, Silvestro et Henrico; ac Croix¹⁰; cum Valentia Reginaldo, Escobar et Gobat — contra Palaum Bonacina cum Navarro [¶], Vasquez Sà^{*}, Filliucio [‡], etc., qui dicunt hos satisfacere quod dem assistentiae chori quoad distributiones lucrandas, sed teneri ad supplendum si non attenderint ad ea quae interim sunt

1 2 2°. qu. 91, art. 2, ad 3. — Part. 1, lib. 10, cap. 1.
1 2 2°. — Tr. 16, cap. 1. n. 19. — Tr. 6, dist. 1, n. 52.
1 Lib. 4, tr. 1, cap. 5, num. 7. — *Sotus*, de Just, et Jur.
lib 10, qu. 5, art. 3. — *Silvest.*, v. *Horae canonicae*, n. 1.
qu. 12, v. *Secundum*. — *Henric.* a *Gandavo*, Quodlib.
qu. 29. v. f. — Lib. 4. n. 1300. *Re'ain.*, lib 18, n. 188.
Escob., tr. 5, exam. 6, cap. 13, n. 137, edit. Lugdun. s.
(al., edit. Lugdun. 1644 et Veneta 1660, cap. 5, num.

catione ». — Et Bonacina, *de Offic divini*
disp. 1, qu. 3, punct. 5, n. 9, pariter negat eum
teneri per se loquendo, ne festis quidem a
dominiis; quod tamen *n. 10*, his verbis ex-
plicat, dicens: « Episcopum debere et tene-
re aliquando choro assistere, quando scilicet
exigit ratio sui muneris adimplendi, aut vi-
tandi scandali, aut exempli, aut alterius co-
mumstantiae, quam episcopus prudentis su-
perioris consilio perpendere et examinare de-
betit ».

Valentia non citatur a Croix, sed Vaquez et male, ut infra patebit.

h) Auctores isti non satis accurate a B
nacina allegantur. — Navarrus enim, de *Horae*
canon., cap. 11, n. 36; negat eos ad supple
dum teneri, si tamen antea non potueru
praeparare. Et cap. 21, n. 15, negat se audire
eos arguere peccati qui non suppleverint. —
Vasquez, de *Benefic.*, cap. 4, n. III, excusat
a suppletionē choro inservientem qui Officiu
memoriter recitare non potest; pulsantem vero
organa excusat, si teneatur tantum ut reli
giosus; secus, si ratione Ordinis ad Officiu
teneatur. — Sà, v. *Horae canonicae*, n. 8, obli
gat utique ad suppleendum; at vero dictum istu
non est Emmanuclis Sà, sed ejus corrector
reperit enim tantum in editione emendata
— Filliucci denique, *tr.* 23, n. 191, i f.,
n. 192, a supplendo excusat, negans eum cer

recitata; et idem sentit Holzmänn », qui tamen excusat si modica sit materia, puta quae ad integrum psalmum non pertingat O. — Sed satis probabilis est prima sententia, eo quod, dum aliquis occupatur in rebus ad Officii celebritatem pertinentibus, totus chorus pro eo supplet. Prout qui Missae inservit, censetur eam audire, dum in re necessaria paranda attendit; ut dicunt Toletus et Rodríguez A, apud Laymann °. — Qui notat idem docere Sotum Navarrum, Aragon » et Rodríguez ‡, de eo qui choro alternatim respondet organum pulsando, quin versiculum suae partis proferat Sed huic non acquiesco; cum recte doceat Bonacina || cum Molfesio, Offidum tunc integre non recitari, quia organum verba non profert⁹

Probabiliter vero satisfacit qui dum
alii redtant, tussit vel excreat, etiamsi

v. med.). — *Goôla*, Experim., tr. 5, nom. 706. — *Tr.* 7, diip. 3, panct. 4, nam. 7. — *De Offic. divino*, diip. I, qu. 3, punct. 2, § 1, nuta. 13. — *D. Præcept. particul.* nom. 471, resp. 3. ad 2. — *Toalet*, hb. 6, cap. 7, nom. 2. * *Lib.* 4, tr. L cap. 5, num. 7, poet med — *Novar*, de Horii canon., cap. 21. n. 15. — *U De Offic. divino*, diip. I, qu. 3, punct. 2, § 1, n. 13. — *Molfes*, Sum., part. 1, tr. 5, cap. 2. n. 23.

seri distractum Quae vero addit, non videntur ad praesentem casum se referre.

O Holzmann ibi non excipit modicam materiam; sed eam excipit sub 4, ubi loquitur de eo qui propter tussim, strepitum < aliudve impedimentum » aliqua non perciperet, quae ab aliis cantantur aut recitantur.

J) Rodriguez male citatur a Laymann; nam, *Sum., part. I, cap. 142, η. 2*, non loquitur de Missa.

art. 3, dubitative loquitur: « Immo, inquit, nescio an ille qui organis choro respondet, teneatur postea Officium pendere ». — Aragón autem, in 2^a 2^a qu. 83, art. 12, v. f. f. et Rodríguez, *loc. cit.*, tractant de casuposito initio hujus notandi 3. Non igitur satis accurate a Laymann citantur.

t) Hic inserendum est quoddam quaesitum quod in textu omnium editionum desideratur, sed in singulis, a ? usque ad 9^{TM}, in indice alphabetico, v. *Musici*, ipse S. Alphonsus reposuit cum hac nota: « Id notatum est hic, quia omissem erat in corpore »; et est istud < An autem devote audientes Horas, dum musici cantant, satisfaciant? — Affirmant aliqui apud Pellizzarium, [tr. 5], cap. 8, n. 42 Sed omnino negandum cum Croix, lib. 4, n. 1299; et Mazzotta, (Zr. 2, disp. 1, qu. 2, cap. 1, § 3. qu. 4] tom. I, pag. 302 ».

integer psalmus interim dicatur; ut ait Croix¹ cum Sanchez et Gobat. — Item probabiliter* Sanchez, Escobar et Diana excusant eum qui in choro perlegit lectionem, ne erret, alioquin erraturus "O; haec enim causa satis excusat ab illa levi omissione.

Omissio
gravi in
choro, et
adem ac in
privato.

Sentiunt autem Salmant.⁸ cuip Suarez, Pellizzario, etc., in omissione recitationis in choro minorem Officii partem sufficere ad peccandum graviter quam in recitatione privata. — Sed probabiliter id negant Bonacina⁴; et Holzmann⁵ cum Tamburinio et Babenstuber: qui dicunt illam tantum esse omissionem gravem in choro, quae gravis est in Officio privato.

Utente»
breviario
Romano, et
quibus deo-
bligantur.

Notandum IV⁰. Quod ex bulla S. Pii V *Quod a Nobis*, omnes qui utuntur breviario Romano deobligantur recitare in choro Officium B. V. Mariae, defunctorum, et psalmos poenitentiales; praecipitur vero ibidem servari consuetudinem haec Officia recitandi in locis ubi viget. — Haec autem obligatio extra chorum non afficit singulos privatos, sed tantum communitatem; ut recte ajunt Concina⁴, et Holzmann¹ cum aliis.

Bénéficiati
quales et
quando te-
neantur ad
Horas.

144. — * Resp. III⁰. Bénéficiat!, quotquot « habent jus in re et plenum dominium «beneficii, si fructus percipiant vel percepturi sint, tenentur ad Horas. Lessius «et Laymann⁸, ex communi et concilio « Lateranensi sub Leone X. — Ratio, quia « beneficium datur propter Officium.

¹ Lib. 4, num. 1300. · *Sanch.*, Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 15. n. 3. · *Gobat*, Expkrim., tr. 5, n. 7c6. — ' Apud Croix, loc. dt. · *Sanch.*, loc. dt, dub. 15, n. 1. - *Escob.*, tr. 5, exam. 6, cap. 13. n. 137. edit. Lugdun. s. d. (at. edit. Lugdun. 1614 et Veneta 1660, cap. 5, num. 70, v. med.). · *Diana*, part. 2, tr. 12, resol. 13, i. f. — 1 Tr. 16, cap. 1, n. 17. - *Swar.*, de Relig., tr. 4, lib. 1, cap. 13, num. 2. *PtttU*, tr. 5, cap. 8, n. 28. — 4 Diiput. 1, qu. 5, punct. 1, n. 3. — 1 De Praec. partie., n. 471, reip. 2. - *Tarnbur.*, Decal., lib. 2, cap. 5, § 2, n. 12. - *Babcnst.*, tr. 5, diip. 2, art. 3, num. IX · S. *Pius V*, bulla f/uod a *Nobis*, de die

« Unde resolves:

« 1°. Non tenentur ante acceptam sessionem, nec si sine sua culpa fructus « nullos percipiant, nec percepturi sint • (Laymann⁸); quia non habent beneficium « secundum omnem effectum ». (Hoc certum est. Vide dicta *de Restit.*, *Lib. II*, *n. 664*]. — « Videntur tamen pro ratione « fructuum teneri ad aliquoties legendum. « Trullench¹⁰.

« 2°. Tenetur is qui etsi (sive sine sive « cum sua culpa) non recipiat omnes suos « fructus, recipit tamen tantam partem « quae sufficit ad sustentationem. — Bonacina a⁴.

« 3°. Tenentur ii qui primo aut etiam « secundo anno non percipiunt fructus, eo « quod assignentur fabricae vel praedecessori mortuo: quia etiam ipsi mortui « fruuntur eodem privilegio, et sic pro tota « vita satisfaciunt fabricae. Bonacina “, « Laymann lg, Suarez, Reginaldus, etc. — « Contraria tamen sententia non est im- « probabilis »; [Et probabilem vocant Salmant l⁸ cum Filliuccio, Bonacina % Villalobos « et negat Lessius c^o cum Cajetanano c^o se talem damnaturum: eo quod « vel resignare vel mori ante possit, et « sic non frui anno gratiae. Laymann u, « Palaus, Trullench”.

« 4°. Tenentur et ii qui habent beneficium tenue, octo v. gr. vel decem aureorum; quia jura omnibus indistincte

9 Julii 1568, § 9; habetur in Bultar. Rom. Mainardi. — · *De Horis canon.*, cap. 5, n. 21. — ' De Praecept. partie., n. 474. — *Less.*, lib. 2, cap. 34, dub. 30 et 31. — · *Lib. 4*, tr. 2, cap. 5, n. 1 et 3. - *Concit. Lateran. V*, bulla reform., § *Stalimus quoque*. — · *Loc. dt.*, n. 3 et 4. — · *Decal.*, lib. 1, cap. 7, dub. 12, § 3, num. 15. — u *De Offic. divino*, disp. 1, qu. 2, punct. 4, n. 22 et 23. — 11 *Loc. dt.*, n. 4. — *Suar.*, de Relig., tr. 4, lib. 1, cap. 20, n. 9 et 10. — *Ncgina*, lib. 30, n. 39. — “ *Tr. 16*, cap. 2, n. 45. - *Eitl.*, tr. 23, n. 171. — 14 *Lib. 4*, tr. 2, cap. 5, n. 4. *Palaus*, tr. 7, disp. 2, punct. 1, j 2, n. 19. — w *Decal.*, hb. 1, cap. 7, dub. 12, § 3, n. 21.

•O Croix ipse addit verba: *Alioqtan erraturus*; auctores autem citati clausulam hanc omittunt, etiam Sanchez et Escobar, qui pro eadem a Croix allegantur.

"J Bulla S. Pii V id praecipit de solo Officio parvo B. M. Virginis.

144 - a) Bonacina, de *OJJic. div.*, *disp. 1*, *qu. 6*, *punct. 3*, *n. 5*, rem perspicue innuit, scribens: < Beneficiarium, qui altos redditus ex suo beneficio non percipit praeter distributiones, teneri ad Horas canonicas recitan-

das, quia vivit de altari, et habet beneficium cui annexa est obligatio divini Officii».

b) Bonacina, *loc. cit.*, *qu. 2*, *punct. 4*, *n. 23*, insinuat es^{se} probabile, in quantum contrarium vocat probabilius. — Villalobos pariter, *part. 1*, *tr. 24*, *diff. 8*, *n. 12*, affert sententiam Lessii negantis improbabile esse quod non teneatur; sed mihi, inquit Villalobos, melius videtur contrarium

< Lessius, *hb. 2*, *cap. 34*, *dub. 31*, *n. 171*, negat esse improbabile, ut supra notatum

« obligationem Horarum imponunt, sicut
« iis qui sunt in majoribus Ordinibus. Ita
« probabiliter Silvester, Azor, Suarez, Pa-
« laus, Bonacina et communis: — contra
. Sotum d>, Lessium d>, Rodriguez et
« Diana †, Malderum †; qui dicunt, si ha-
« bet beneficium tam tenue, ut tertiam
« partem mediocris sustentationis alicujus
« clerici non adaequet, non teneri. Vide
« Diana ., Escobar a, quorum sententiam
« non damno». [Vide *dict&Lib.IH,n.674*.
— « Vide Trullench 4, ubi notat eum qui
« habet plura beneficia tenuia, ex quibus
« competentiam habeat, teneri ad Horas.

« 5°. Non excusatur qui primis annis
« parum recipit, eo quod fructus expendat
« in substitutum; quia Horarum onus be-
« neficio annexum est, et personale, cum
« quo sponte acceptatur. — Bonacina ex
« Azor, Vasquez />, Filliucdo, etc.

Silvest., v. *Horae canonicae*, num. 3, qu. 2. — *Azor*,
part. 1, lib. 10, cap. 3, qu. 3. — *Suar.*, tr. 4, lib. 4, cap. 21,
n. 3 et seqq., et n. 9. — *Palaus*, tr. 7, diip. 2, punct. 1, § 2,
n. 9. — 1 De Offic. div., diip. 1, qu. 2, punct. 4, n. 17. —
• Part. 2, tr. 12, resol. 9. — • Tr. 5, exam. 6, cap. 4, n. 37;
et cap. 13, n. 100, edit. Lugdun. b. d. (a/. edit. Lugdun. 1614
et Veneta 1660, cap. 3, num. 66, v. (.)) — « *Decal.*, hb. I,
cap. 7, dub. 12, § 3, n. 11 et seqq., et num. 16. — • Loc.
cit., punct. 4, n. 19. — *Azor*, part. 1, lib. 10, cap. 4, qu. 3. —
Fill., tr. 23, num. 164 et seqq. — ■ Lib. 4, tr. 2, cap. 5,

« 6°. Si filius a patre coactus ad statum
« ecclesiasticum, perdat ipse fructus,
« tenetur ad Horas. Secus, si percipiat
• pater; hic vero ad restitutionem obli-
« gatur. — Laymann 6 ex Lessio ».

Idem tenent Tournely⁷ et Concina⁸.
modo metus sit gravis; quo cessante (ait
Tournely) tenetur iste clericus quampri-
mum beneficium renunciare.

Quaeritur autem hic: *an qui per me-
tum injuste incussum Ordinem sacrum
suscepit, teneatur Officium recitare?*

Affirmant Concina⁶ cum S. Antonino
Silvestro †, Ledesma V, Comitolo et
aliis; quia metus non tollit voluntarium.
— Sed probabilius negant [Contin.] Tour-
nely⁷ cum Suarez et Henrico a S. Igna-
tio⁸, Sanchez⁹; Palaus¹¹ cum Navarro
et Sà; Salmant.¹⁶ cum Bonacina, Azor †,
Dicastillo, etc. Ratio, quia, licet metus

Sxcri» inl-
Uxtui per
metum, te-
netur ad Of-
ficium, ju-
xta Alii.
Probabi-
lius non te-
netur

n. 2, i. f. — *Less.*, lib. 2, cap. 34, dub. 31, n. 174. — • Is eat
Collet, Institut., de Horis canon., an 1, qu. 7. — *Collet*,
loc. cit., art. 1, conch 1, v. *Dixi* 2. — • De Hon» canon.,
cap. 7, § 1, num. 4. — • De Rehg., part. 2, cap. 2, art. 8,
sect. 2, cond. 1, v. *Quaeres*: dr. etiam Institut., loc. cit.,
qu. 7. — » De Matrim., lib. 7, disp. 29, n. 7. — u Tr. 7.
disp. 2, punct. 1, § I. n. 1. — *Natar.*, Man., cap. 22, n. 51,
v. *Nonum*. — *SA*, v. *Ordo*, num. 24 — “ Tr. 8, de Ordine,
cap. 6, n. 50. — *Bonae.*, de Matrim. qu. 3, punct. 9, n. 12. —
DicaU., tr. 6, de Sacram. Ord., dub. 29, n. 43?.

est. — Cajetanus vero, v. Horarum canonicarum omissio, in generali negat beneficium ad Officii recitationem teneri, si fructus beneficii non percipiat nec per ipsum stet quominus percipiat, nisi postea eosdem percepturus sit.

O Auctores isti non recte citantur a Busenbaum; non enim loquuntur de tertia parte sustentationis. — Et quidem Sotus, *dc Jusi, et Jure*, lib. 10, qu. 5, art. 3, negat beneficium ad Officium teneri, si beneficium, « his temporibus summam saltem octo ducatorum non attingeret; nam si ditius est, quamvis non sufficiat ad victum, si tamen pauperi clerico bona esse posset pars sustentationis, non omnino possidens excusatur ». — Lessius, *cap. 34, n. 169*, negat (ut probabile) teneri, nisi fructus beneficii superent octo aureos; et subdit nec quotidie teneri, si beneficium sit adeo tenue, « ut non suppeditet bonam partem tenuis sustentationis, v. g. quindecim vel sexdecim aureos. — Rodriguez denique, *Sunt.*, part. 1, cap. 140, n. 3, *conci*, 2, negat teneri, si beneficium vix mereatur beneficii nomen; at vero teneri, quamvis non sit sufficiens ad sustentationem congruam, - si adjuvat saltem ad eam multum ».

Diana, *part. 2, tr. 12, resol. 9*, refert tantum, quin eam approbet aut reprobet, Mai-

der! sententiam, qui, *tr. 10, cap. 2t dub. 3, qu. 1*, v. *Certum est 2t*, probabile esse ait beneficium non plene teneri ad Officii recitationem, si beneficium non suppeditet tertiam sustentationis partem.

D Vasquez, *de Benefic.*, cap. 4, § 1, art. 1, dub. 6, n. 35 et 36, ita sane docet, nisi beneficiarius hoc faciat necessitate coactus.

c? Concina, *de Horis canon.*, cap. 7, § 3, w. 3, concordat quidem, sed non addit: Modo metus sit gravis.

Salmant. duas quaestiones connexas simul solvunt: continentiam scilicet et obligationem divini Officii, et auctores indiscriminatim adducunt. — At vero S. Antoninus, *part. 3, tit. 14, cap. 16, § 18*; Silvester, v. Ordo IV, *qu. 1*, v. *Et secundo*; Martinus de Ledesma, *2a #* qu. 55, art. 4*, (de ordinato ante usum rationis loquens); Comitulus, *lib. 1, qu. 55*; Azor, *part. 1, lib. 13, cap. 14, qu. 8*, dc sola continentiae servandae obligatione tractant. — Idemque dicendum de Suarez, *de Relig.*, tr. 7, lib. 9, cap. 17, n. 26 et seqq., qui proinde a Contin Tournely non recte citatur.

O Henricus a S. Ignatio male citatur a Collet; nam, *torn 2. hb. 9, cap. 16, n. 197*, expressis verbis asserit eo modo ordinatum

non tollat voluntarium, Ecclesia tamen rationabiliter non censetur velle obligare ad onus Officii, nisi eos qui omnino sponte Ordinem suscipiunt. — Et ideo tales per metum gravem ordinati nec etiam ad castitatem tenentur, ut dicunt Salmant. ., cum auctoribus citatis (utque diximus *de Voto, Lib. III, u. 197, v. Sed quaestio*, et dicemus *Lib. VI, n. 811*).

¶ 7°. Probabile est eum qui non residet «ex legitima licentia vel dispensatione, « ideoque fructus non recipit, non teneri « ad Horas; quia obligatio haec est propter sustentationem datam. — Trullench' « ex Sanchez, etc.

¶ 8°. Non tenentur qui habent *praestimoniam* quae solent dari adolescentibus « in subsidium studiorum; eo quod non « sint proprie dicta beneficia. Ita Medina, « Garcia *i*) et Lessius contra Navarrum, Sotum et Rodriguez — Recte « tamen monet Laymann⁰ considerandam « rationem praestimoniorum. Quodsi enim « dentur in titulum perpetuum, et habeant « annexum aliquod obsequium spirituale « quod per laicum expediri nequit, esse « beneficia ecclesiastica, proindeque obligare ad Horas. Secus, si consistant in « solo temporali obsequio.

¶ Similiter non tenentur *pensionarii*, cum pensiones non sint proprie dicta beneficia (ut Dubio praeced. videri potest). « Quod limitat Escobar⁴ ex Palao si fruatur pensione ob saecularia obsequia; secus, si titulo clericali ». — [Vide *n. 138*]. « Denique neque tenetur *coadjutor*, si

« non administrat; quia obligatio tenet « proprietarium. Palaus⁵ Escobar⁸. Vide « Laymann⁸ ». — [Est commune cum Salmanticensibus⁹].

¶ 9°. Etsi habens plura beneficia satis « faciat unica recitatione Horarum, tamen « tur tamen tot facere commemorationes « quot sunt beneficia seu patroni beneficiorum; quia par est omnium ratio "A • Bonacina, Trullench⁸ ».

145. — Quaeritur 1°. *An qui tenetur ad recitationem Officii titulo beneficii et titulo Ordinis sacri, omittendo illud committat duo peccata?*

Tria hic ut certa supponenda: Certum est ¶ quod iste peccat utique contra religionem, ratione Ordinis sacri, propter quem Ecclesia eum obligat ex motivo religionis ad Horas recitandas. — Certum est 2° quod beneficiarius omittens Officium semper peccat contra religionem, etiamsi non habeat Ordinem sacrum, et etiamsi velit fructus restituere, ut dicemus mox infra in Quaestione sequenti. — Certum est 3° quod talis beneficiarius, si omittit Officium et nolit restituere fructus, peccabit non solum contra religionem, sed etiam contra justitiam. Quia Officium negligendo, non potuit fructus acquirere, ut dicunt Salmant.', juxta sententiam quam tenent ut veram Sotus, Suarez, Azor, etc., ac Croix¹⁰(quidquid dicant alii¹¹). Id enim patet ex concilio Lateranensi (relato dicto *Lib. III, n. 663*), ubi dicitur: *Si... divinum Officium non dixerit, legitimo impedimento cessante... fructus suos non faciat*.

¹ Tr. 8, cip. 6, n. 46. — ² Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 12, § 3, n. 20. — *Sanchez*, Conill., lib. 2, cap. 2, dub. 72, n. 3. — *Joan. Medina*, tr. 6, de Oratione, qu. 7, v. *Inde videtur*. — *Navar.*, de Horia canon., cap. 21, n. 9. — *Sotus*, de Juit., lib. 10, qu. 5, art. 3, concl. 2. — 1 Lib. 4, tr. 2, cap. 5, n. 6. — Tr. 6, exam. 6, num. 33, edit. Lugdun. . d. (*al.* edit. Lugdun. 1644 et Veneta 1660, cap. 3, n. 56. v. C). — *Palaus*, tr. 7, diip. 2, punct. 1, § 2, n. 6. (non citatus ab Escobar). —

• Loc. cit., n. 36, (*al.* cap. 3, n. 66). — • Loc. dt., n. 9. — 1 Tr. 16, cap. 2, n. 29. — *Bonae*, de Offic. divino, disp. 1, qu. 2, punct. 4, n. 27 et 28, v. *Sed modo*. — • Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 12, § 3, n. 27. — 9 Loc. dt., n. 32. — *Sotus*, loc. dt., art. 6, concl. 3. — *Suar.*, de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 29, n. 7 et teqq. — *Aeor*, part. 1, lib. 10, cap. 14, qu. 7. — Lib. 4, n. 1216. — 11 *Ap. Croix*, loc. dt — *Condi. Lateran.* V, sess.9, bulla reform., § *Statuimus quoque*, apud Labbe, tom. 19, col. 883.

Sed difficultas est: *An beneficiarius volens fructus restituere, peccet contra justitiam, etiamsi Officium omittat animo restituendi fructus?*

Prima sententia affirmat; et hanc tenent Laymann Sanchez², Bonacina³ et Lessius⁴. — Ratio, quia, licet beneficium principaliter detur pro sustentatione beneficiarii, attamen datur cum pacto recitandi Officium; morale enim axioma est, beneficium propter Officium conferri. Unde beneficiarius omittendo Officium peccat contra justitiam, quia pactum non servat.

Secunda vero sententia probabilior, quam tenent Palaus⁴ cum Henriquez et Anacletus⁸, Holzmann⁸; Diana⁹ cum Salas et Homobono; Salmant.⁸ cum Salas, Antonio a Spiritu S. et Trullench, tenet peccare quidem beneficarium contra religionem, cum Ecclesia, imponendo illi onus Officii, imponat ex motivo religionis, non autem contra justitiam. — Nam ut posset dici beneficarium peccare contra justitiam, probandum esset pactum inter beneficiatum et fundatorem vel Ecclesiam. Sed hoc pactum neque habetur respectu fundatorum, ut recte dicunt Filliuccius⁷ et Holzmann¹⁰: alias, ut ait idem Holzmann¹¹ cum Lessio¹²), non potuisset Ecclesia eximere beneficiarios non recitantes primo semestri ab obligatione restitutionis; neque habetur pactum respectu Ecclesiae, cum illud nullo jure aut ratione probetur. Donec igitur de hoc pacto non constet, nequit dici beneficarium omittentem Officium cum intentione restituendi

fructus peccare contra justitiam. — Nec obstat beneficium dari propter Officium. Nam bene respondet Palaus quod beneficium non datur ab Ecclesia sub obligatione justitiae, sed religionis; cum obligatio Officii non oriatur ex beneficio, sed ex praecepto Ecclesiae ratione beneficii imposito ex motivo religionis.

Sed dices: Si nullum intercedit pactum cum beneficiario, qua ratione ipse peccabit contra justitiam, si fructus non restituet, uti supra tamquam certum suppositum est? — Respondetur: Peccabit contra justitiam, non ratione pacti initii, sed ratione conditionis non impletae. Bene enim potuit Ecclesia beneficiariis imponere pensum Officii ob thotivum religionis, vel sub conditione non faciendi fructus suos si non recitaverint, vel sub poena negativa non acquirendi fructus si Officium omiserint; juxta dicta *Lib. III, n. 665*, et ut tenent Viva¹³ et Lugo¹⁴, Holzmann¹⁵: quod valde probabile putat Azor¹⁴. — Ideo enim (ait Holzmann) beneficiarii non recitantes ante omnem sententiam tenentur ad fructuum restitutionem, quia haec, licet sit poena, non est tamen poena positiva aut privativa, scilicet quae privet fructibus acquisitis, et ad quam sententia requiratur; sed est poena negativa, nempe quae negat posse acquiri fructus a non recitantibus: prout si Ecclesia dicat, non concedo tibi fructus nisi Officium recitaveris. (Hoc tamen intelligitur, si culpabiliter Officium omittatur; secus vero, si sine culpa gravi, ut docet Lugo¹⁶, utque diximus *Lib. III,*

¹ Lib. 4, tr. 1, cap. 4, n. 5. — • De Matrim., lib. 9, diip. 16, n. 6. — • De Offic. divino, diip. 1, qu. 5, punct. 1, n. 4. — Tr. 7, diip. 2, punct. 5, n. 3. — *Henrtq.*, lib. 5, cap. 3, n. 6, lit. q. — *Garcia*, de Benefic., part. 3, cap. 1, § 12 et teqq. — ct n. 125. — • Tr. 6, diil. 1, n. 30. — • De Praecepti, partie., n. 457. — 1 *Part. 2.* tr. 12, root. 22. — *SaAu*, in 1. 2., tr. 13, diip. 3, § 2, n. 17, i. (• *Homobonus*,

Exam. eccle. tr. 4, cip. 5, qu. 42. — Tr. 16, cap. 2, n. 32. — *Salas*, loc. cit. — *a Spsr. S.*, Director, recul., ir. 3, diip. 6, n. 144. — *Trull*, Deral., lib. 1, cap. 7, dub. 23, § X. — Tr. 23, n. 167. — • Loc. cit., n. 467. — *Palaus*, loc. cit., n. X. — 11 *De Restitui.*, qu. 7, art. o. n. 2. — u *Relp. mor*, lib. 5, dub. o. n. 6. — u *De Praec. partie.*, n. 462. — M *Part. 1*, lib. 10, cap. 14, qu. 7. — *Holam.*, loc. cit. — u Loc. dt., n. 6.

145. — a) Lessius, *lib. 2, cap. 37, n. 52, v. Ex dictis*, affert utique opinionem quae dicit beneficarium omittentem Officium committere peccatum mortiferum injustitiae; sed postea affert opinionem quae negat omissionem Officii unius diei esse peccatum mortale injustitiae; quam profecto opinionem non reprobatur, immo ei videtur adhaerere. b) Holzmann, *loc. cit., n. 462, v. Instabis*. negat Ecclesiam eximere posse a restitutione

bénéficiâtes non recitantes primo semestri, si obligatio restituendi est a jure naturali absolute et antecedenter ad dispositionem juris positivi ecclesiastici ». — Lessius pariter, *cap. 34, n. ISO, v. Secundo*, exemptionem illam ait signum esse cos « jure naturae non obligari, nisi Ecclesia velit; si enim absolute tenentur ad restitutionem jure naturae,... non minus obligantur primis sex mensibus quam postea ».

ff. 665, cum Lessio, Sanchez, Concina et communion). Unde concluditur, respondendo ad quaesitum, quod si sacerdos beneficiarius omittit Officium nolens fructus restituere, peccat contra religionem et contra justitiam, cum retineat alienum, quod acquirere non poterat omittendo Officium. — Si vero omittit volens fructus restituere, tunc peccat tantum contra religionem, non vero contra justitiam, quia tunc alienum non retinet.

Quaeritur 2°. *An beneficiarius omittens Officium peccet graviter, si alias habeat animum restituendi fructus beneficii?*

Affirmandum utique cum Ratio, quia datur duplex praeceptum: unum antiquum, quo obligantur beneficiati ad Officium (hic enim fuit finis primarius Ecclesiae in institutione beneficiorum, scilicet, servitium Ecclesiae praestandum); aliud novum, ut omittens Officium fructus restituat. Beneficiatus igitur, etsi fructus restituat, non liberatur ab obligatione recitationis.

Quare qui Officium omittit sex primis mensibus a receptione beneficii, non tenetur fructus restituere; sed utique graviter peccat, ut declaravit S. Pius V in bulla relata *Lib. III, n. 663*.

ARTICULUS II.

QUANTA SIT HAEC OBLIGATIO.

146. *Quae culpa sit omittere Officium vel partem ejus notabilem* — 147. *Quae sit parva materia in omissione Officii.* — 148. *An omissio Horarum sit unum vel plura peccata.* — 149. *Quot peccata committit qui Officium in mare projiciens redditur impotens ad recitandum.* — 150. *Utrum dubitans an aliquid omiserit, teneatur id recitare.* — 151. *Quando beneficiarii Officium omittentes teneantur restituere fructus.* — 152. *Qui bus sit applicanda fructuum restitutio* — 153. *Quando possit beneficiarius a restitutione excusari titulo pecuniae expensae.*

~ * ResP. 1°. Est tanta, ut peccet mortaliter quisquis habens hoc onus, « Horas vel notabilem earum partem » omittit. Ita communiter omnes (contra « Angelum » et Richardum qui dicunt « non esse mortale, nisi quis habeat consuetudinem omittendi: quam sententiam • Lessius non audet dicere probabilem « quod sit contra torrentem doctorum). « — Ratio, quia violat praeceptum in re • gravi pertinente ad virtutem religionis». Et haec est omnino tenenda cum communi: vide Salmant. — Verius autem est, hanc obligationem magis provenire

ex recepta consuetudine quam ex jure positivo. Ita Salmant.3 cum Lessio, Palao, Suarez, etc.

« Ex dictis resolvuntur hi casus: « Γ. Non est mortale omittere unum, « psalmum, lectionem vel quid simile, ut « habet communis contra Navarrum ♯, « nec tertiam partem parvae Horae, con « tra Azor et Malderum; quia non cen « setur pars notabilis. — Talem autem « dicit Palaus4, esse in Matutino^ quod « est aequale uni parvae Horae. Sanchez 1 « dicit tres lectiones cum responsoriis in « feriali Officio esse materiam parvam. In

Le m., lib. 2, cap. 34, num. 181, v. *Quinto*, et n. 183 • *Sanct.*, Consil., Hb. 2, cap. 2, dub. H6. • *Concina*, de Horia canon, cap. II, num. 5. — 1 Resp. moral., lib. 5, dub. o, η. 2. — *Less*, lib. 2, cap. 37, η. 52. — • Tr. lo. cap. 2, num. 3. — • Loc. cit. • *Less*, loc. cit., num. 45. • *Palaus*,

tr. 7, diap. 2, punct. I, § I, η. I. • *Suar.*, de Relig., tr. 4 lib. 4, cap. 16, n. 2. — *Asor*, part. I, lib. 10, cap. 7, qu. 3. *Malder.*, tract. 10, cap. 2, dub. 3, v. *Ex hi probabile*. — 4 Tr. 7, diap. 2, punct. 5, n. 1. — • Decal., lib. I, cap. 10, num. 7.

Navarrus, *de Horis canon.*, cap. 10, n. 44, mortalem esse asserit omissionem eorum quae recitantur in principio Horarum, usque ad primum psalmum fere finitum, cum haec sint tertia circiter pars Horae. Palaus hoc dicit in generali, et non solum in Matutino.

« parvis Horis, dicunt Fernandez, Filliucius et Laymann d, dimidium esse notabilem quantitatem. — Vide EscobarJ, ubi docet unam parvam Horam non esse partem notabilem respectu totius Officii, quod per modum unius est praeceptum'A Verum hoc merito rejicitur ab aliis.

« 2°. Est mortale, si omittas, vel unam integram ex Horis (quae sunt septem: « Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperae et Completorium); — vel dimidiam ex brevioribus, « ut docent Fernandez, Reginaldus, Filiucci, Suarez, Laymann, contra Bonacina et Lessium ff — vel ex Matutino, « novem lectiones cum responsoriis, ut « Sanchez * — aut partem aequivalentem « Horae uni minimae, ut Suarez8 et Gavantus; — vel, ut alii, unum nocturnum. Vide Bonacina4, Diana8».

147. - Quaeritur: *quaenam sit parva materia in omissione Officii?*

Azor, Navarrus, Villalobos, etc., apud Concina®, tenent peccare mortaliter qui omittit dimidiam vel, ut alii dicunt tertiam partem Horae etiam parvae; quia talis pars, respectu illius Horae, jam est

Fernandes de Moure, Exam. theol. mor., part. 3, cap. 12, § 7, qu. 3. — *Filli.*, tr. 23, n. 319, l. et n. 246. — 1 Tr. 5, exam. 6, n. 107, l. f. • *Fernandez*, loc. cit. — *Re^in.*, Hb. 18, n. 145. — *Filli.*, loc. cit. — *Suar.*, de Relic., tr. 4, Hb. 4, cap. 25, n. 15 et 16. — *Laym.*, Hb. 4, tr. 1, cap. 4, n. 5, l. f. — *Ronac.*, de Offic. divino, diip. 1, qu. 5, punct. 1, n. 2. — • Decal., Hb. 1, cap. 19, n. 7. — • Loc. cit., n. 16, l. f. — *Gavant.*, in Rubr. Brevior., sect. 1, cap. 5, tit. 1, η. 4. — 4 Loc. dt., η. 1 el 2. — » Part. 2, tr. 12, reol. 2b ct 41. — *Azor*, part. 1, lib. 10, cap. 7, qu. 3. • MtUir., de Horis canon., cap. 10, num. 44. • *Villal.*, part. I, tr. 24, diff. 10, n. 1. • • De Horis canon., cap. 9, § 6, n. 4. — 1 Cap. 37, num. 52. — • Loc. dt., num. 2. — • *Collet*, Institut., de Horis canon., cap. 3, art. 4, v. *Dico 2*; ct tract. de Religi. part. 2, cap. 2, art. 8, sect. 6, v. *Dico 2*. *Suar.*, loc. cit.

d) Laymann, *lib. 4, tr. 1, cap. 4, it. 5, if.*, dicit « fortasse».

c) Escobar profecto, in editione Lugdunensi s. d., *loc. cit.*, scribit: « Non possum non ingenue profiteri subscripsisse Marchino, asserenti integram Horam parvam non esse partem notabilem comparatione ad totum Officium, quod per modum unius praeceptum est». Atvero in aliis editionibus, ul sunt v. g. Lugdunensis 1644 et Veneta 1660, *loc. cit.*, cap. 3, it. 59, oppositum habetur. « *Parient notabilem assigna?* inquit. Quaelibet Hora respectu totius Officii ».

1) Lessius, *lib. 2, cap. 37, n. 52*, negat

notabilis materia. — Sed probabilius id negant • Lessius Bonacina •; Contin. Fournely cum Suarez, Pontas, Vanroy; item Palaus, Gavantus, Trullench, Pellizzarius, Ledesma, etc., apud Concina .e. Ratio, quia, licet ilia pars sit notabilis respectu Horae parvae, est tamen levis in se et respectu totius Officii; unde circa gravitatem materiae, totius Officii quantitas respicienda est, non autem cu iuslibet Horae. Verius enim est, praeceptum Officii non esse septuplex ex septem Horis dicendis, sed unum praeicipiens unicum Officium constans septem partibus; ut patet ex cap. *Dolentes 9, de celebr. miss.*, ubi praecipitur sub uno praecepto Officium recitari, his verbis: *Praecipientes m virtute obedientiae, ut divinum Officium, nocturnum pariter et diurnum, quantum eis Deus dederit, studiose celebrent pariter et devote.* — Propter quod Palaus ", Bonacina ** Roncaglia .s, Sporer '4, Tamburimus n, Elbel ', Holzmann "; Salmant " cum Trullench, Pellizzario, Leandro, etc.; Croix l8 cum Laymann et Filiuccio t, probabiliter dicunt esse levem materiam omittere minus quam integram Horam parvam.

cap. 25, num. 15 et 16. • *Pontas*, v. *Officium braviarii*, cat. 5. • *Vanroy*, tract. de Relig., cap. 2, qu. 7, v. *Petes* /. — *Palaus*, tr. 7, disp. 2, punct. 5, n. I. • *Gavant.*, loc. cit. • *Trull.*, Decal., Hb. 1, cap. 7, dob. 23, num. 2. • *Pelti.*, tr. ft. cap. 8, num. 93. • *Petr de Ledesma*, Sum, part. 2, tr. 9, cap. 4, post concl. 14, dub. 2. • w Loc. cit., n. 4. — 11 Tr. 7, disp. 2, punct. 5, num. 1. — " De Offic. divino, disp. 1, qu. 5, punct. I, num. 2, v. Ego. — J Tr. ft, qu. 2, de Horis canon., cap. ft, qu. ft. resp. 2. — 14 Sacram., part. I, Append. de Horis canon., cap. 2, n. 91. — u Decal., lib. 2, cap. 5, 4 2, n. 10 el 11. — w Part. ft. confer. 12, de Horn canon., n. 397. — " De Praecept. partie., n. 456. — • Tr. 16, cap. 3, n. 23. — *Drill.*, Decal., Hb. 1, cap. 7, dub. 23, n. 2 *Petit.*, tr. 5, cap. 8, n. 93 • *Leanti.*, de Sacram., tr. 6, dnp. 13, qu. 31, — w Lib. 4, n. 1220.

tertiam partem Horae parvae, materiam esse gravem.

147. - 4U Et hi sunt Azor, Navarrus, Villalobos.

Scilicet Lessius, Suarez, Vanroy, Ledesma negant tertiam partem esse quantitatem notabilem, Honacma, Collet, Pontas Trullench idem negant de dimidia parte; Palaus autem et Gavantus idem negant de quacunque omissione, quae non pertingat ad quantitatem unius Horae parvae.

4) Laymann et Filiucci a Croix citantur pro casu quo quis careret breviario, hunc dicit Croix teneri ad recitationem si memo-

Probabilial negator.

No npxilifaindae nocabilii quantitarw.

Otaivtiu minor quam integra Horaparva, levis.

Omittere tertiam vel dimidiam partem Horae parvae, lethale iuxta alio

i;JL3d iLJW'S
S iv.UMiiUVS SWAMSIMI
v j â tlâ a jiiu ix L

572	LIB. IV. — CAP. II. — DE STATU CLERICORUM.	DUB. 11. — DE HORIS CANONICIS. — ART. II.	573		
Item, omittitur vespere. Mbnui vespere.	Sic etiam Elbell; et Croix * cum Marchant, Pellizzario, Tamburinio et aliis, ratione parvitatis materiae, probabiliter dicunt non peccare graviter qui omitteret totas Vesperas sabbati sancti.	huic non acquiesco. Nam sic etiam omissio Horae parvae respectu totius Officii dominicalis posset dici parva materia: quod minime est admittendum, cum Hora etiam parva, ex communi doctorum sensu videatur materia absolute gravis respectu cuscumque Officii. — Necnon bene addunt Holzmänn et Croix, censeri gravem omissionem, si de Hora parva aliquid nimis modicum diceretur.	iere. Ita communiter Lessius Sanchezl, Palaus3, Bonacina8, Roncaglia4, Tournely , Concina®, Elbel Idemque expresse docet S. Antoninus , ubi de hoc veram rationem assignat, dicens: <i>Si quis dimittat omnes Horas unius diei,... non propterea committit septem peccata mortalia, sed unum, et tanto gravius quanto plus de ipso dimittit; quia totum Officium unius àiei cadit sub uno praecepto.</i> — Bene tamen advertit Elbel ¹⁹ quod si quis omitteret plures Horas ex intentionibus moraliter interruptis, tunc plura committeret peccata.	unum peccatum tantum, nempe cum projicit breviarium.	
Pirva Hora Integra, materia gravis.	Caeterum, ut recte ajunt Busenbaum, ut supra, et Mazzotta (contra Sotum Escobar d>, Philibertum, etc., apud Salmant ³) improbabilis est opinio quod una parva Hora, prout Tertia, Sexta, etc., sit levis materia.	148. - « 3°. Sive omissio Horarum (abs-« trahendo a multiplicatione actuum vo-« luntatis) sit unum numero peccatum, ut « vult Bonacina; sive sint plura formaliter, « ut docet Lessius; sive unum multiplex, « ut Suarez a>; sive unum pluribus aequi-« valens, ut Filliuccius loquitur: proba-« bile tamen est in confessione explican-« dum quot Horae sint omissae, eo quod « sint circumstantia tenens se ex parte « objecti, et constituens actum in ratione « sua individual!. — Bonacina u, Lessius, • Suarez, Filliuccius».	149. - Quaeritur 2°. <i>Quot committat peccata qui Officium in mare projiciens redditur impotens ad recitandum?</i>	Secunda tamen verior sententia affirmat; et hanc tenet S. Thomas ¹⁴ , ubi ait: <i>Si autem actus praecedens fuit culpabilis, sic non totaliter aliquis excusatur a peccato sequenti, quod scilicet redditur voluntarium ex voluntate praecedentis actus, in quantum scilicet aliquis dans operam rei illicitae incidit in sequens peccatum</i> Et eum sequuntur Cajetanus “, Navarrus Sanchez J, Palaus f>; et Salmant. ¹⁴ cum Abulensi ‡, Soto, Medina, Lopez », Villalobos^ et aliis. — Ratio, quia, licet ad omissionem peccaminosam requiratur ut adsit voluntarium, sufficit tamen voluntarium in causa; ut patet ex Glossa in cap. <i>Mulieres, de sent, excomm.</i> , ubi dicitur quod si quis voluntarie se inebriat praevidens occisurum clericum, incurrit excommunicationem secuta occisione. Ergo occisio illa est vere peccatum, alias sine peccato externo non posset occisor excommunicationem contrahere.	Venu- eat peccalom m te.
hem, In- tegrum no- cturnum.	Ita etiam tenendum peccare graviter, qui omittit unum nocturnum integrum; ut bene censent Wigandt ⁴ , Holzmänn ⁵ , Elbel , Croix-), et Concina ’ cum communi; contra Leandrum ~, Verricelli ~, etc., apud Concina. — Qui putat etiam esse gravem materiam omittere tres lectiones cum sponsoriis. Sed probabiliter huic contradicunt Sanchez® et Diana: intellige, si lectiones cum sponsoriis sint tales, ut parvam Horam non adaequant.	Unde bene concludunt Sanchez «J, Palaus ¹⁰ , Lessius h>, Bonacina ll; et Salm. ¹³ cum Trullench, Pellizzario, etc., illam universe censeri parvam materiam, quae non pertingit ad quantitatem unius integrae Horae. — Immo Salmant. ¹⁸ admittunt in Officio longiori, puta dominicae, adhuc majorem materiam posse esse levem. Sed	Hic igitur quaeritur 1°. <i>Quot peccata committat qui totum omittit Officium?</i>	In ea quaestione, prima sententia negat a>: eamque tenent Laymann °, Azor “, Bonacina ;3; item apud Salmant. *, S. Bonaventura, Paludanus, Vasquez, Filliuccius, Covarruviasa>, Sayrus, Granado, etc. — Ratio, quia talis omissio dum accidit non est voluntaria in se, sed in causa; ideo tantum in causa erit peccatum. Unde juxta hanc sententiam talis committit	
Universe qaantita- non adae- quant inte- rram Ho- ram, levia.	Unde bene concludunt Sanchez «J, Palaus ¹⁰ , Lessius h>, Bonacina ll; et Salm. ¹³ cum Trullench, Pellizzario, etc., illam universe censeri parvam materiam, quae non pertingit ad quantitatem unius integrae Horae. — Immo Salmant. ¹⁸ admittunt in Officio longiori, puta dominicae, adhuc majorem materiam posse esse levem. Sed	Alii dicunt committere septem peccata; oni.. quia pro singulis Hons diversum adest di, - praeceptum: haneque opinionem proba- R ; bilem putant Salmant., ⁸ . — Sed verius di- num dun- cendum unum tantum peccatum commit- tam	Oninio volita in uu, non nt pecca- tum in te, JUTIA allo».	Corolla- riam pro propdeale brevia nam in mare.	
	¹ Confer. 12, n. 397. — Lib. 4, n. 12M. • Jacob. Marchant, Retol, paltor., part. 2, tr. 7, cap. 2, qu. 1, l. f. - PctIM; tr. 5, cap. 8, n. 93. • Tambur., Decal., Hb. 2, cap. 5, § 2, num. H. — Mauotta, tr. 2, ditp. 1, qu. 2, cap. 1, § 3, quae. 9. — Philibert. Marchin., de Sacr. Ord., tr. 2, part. 6, cap. 12, diff. 3. - ■ Tr. 16, cap. 3, n. 23. — 1 Tr. 10, exam. 5, n. 68, reap. 3. — • De Praec. part., n. 466. — • Loc. cit., n. 397. — • De Horta canon., cap. 9, § 6, n. 5. — Concina, local., n. 6el 7. — ■ Decal., lib. 1, cap. 19, n.7. — • Part. 2,	tr. 12, reaoI. 41. — w Tr. 7, diep. 2, punct. 5, n. 1. — " Dr Offic. div., diip. 1, qu. 5, punct. 1, n. 2. — • Tr. 16, cap. 3, num. 23. • Truth, Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 23, num. 2. Pettie., tr. 5, cap. 8, n. 93. — u Loc. dt., n. 23. — HbUm., de Praeept. partie, num. 456. — Croix, lib. 4, n. 1202.- Bonac., de Offic. div., diip. 1, qu. 5, punct. 1, n. 8. — Leu lib. 2, cap. 37, n. 53. — Loc. dt., n. 9. — Less., loc. dt., n. 53. • Suar., de Reliff., tr. 4, Hb. 4, cap.25, n. 18. - Fill., tr. 23, n. 248. — u Tr. 16, cap. 3, n. 22.		¹ Comil., lib. 7, ap. 2, dub. 12, n. 2. — Tr. 7, diip. 2, punct. 5, n. L — ■ Disp. 1, qu. 5, punct. 1, n. 8. — Tr. 5, qu. 2, de Horis canon., cap. 5, qu. 5, resp. 3. — Id est Collet, Institut., cap. 3, de Horis can., art. 4, post v. Dico 3. — « De Boris can., cap. 9, § 6, n. 18. — • Part. 5, confer. 12, de Horis canon., n. 398. — ■ Part. 3, tit. 13, cap. 4, § 5. — • Loc. dt. — ■ Lib. 1, tr. 2, cap. 3, num. 5. — • Pan. I. lib. 4, cap. 3, qu. 4. — ■ Disp. 2, de Peccat., qu. 4, punct. 4, num. 6. — u Tr. 20, de Prindp. moral., cap. 10, num. 25 -	S. Boiwwitf., in 2. diM. 22. art. 2, qu. k ad 7. - Paludan., la 4, dist. 9, qu. 3. art. 1. cvoL 1 (n. 10). - Vasq., la 1 — 2 diap. 94, cap. 2. a n. 4. • Fili., tr 21. n 272. • Sayr , Clav., lib. 2, cap. 6. num. 15. - Jacob, de Granado, in 1 — 2**., controuv. 6, tr. 4, diap. 3, num. 5 et 7. — M 2- 2-., qa. 130. art. 4. Cfr etiam 1- 2-., qu. 76. art. 3, ad 3, cl qu. 77. art. 7. — In 2- 2-., qa. ISO, art. 4. — M Tr 20 cap. 10, num. 26. • S5/M5, in 4, dial. 12. qu. 1, art. 7. - Barthot. Mcdtna, in 1- 2-., qu. 77. art. 7. dub.
	riter sciatur integram parvam Horam: quod quidem habent Laymann, loc. cit., cap. 6, n. 2; et Filliuccius, cap. 9, n. 287; secus vero, si memoriter non teneat integram Horam, quod Filliuccius pariter docet.	der scilicet, in Decal., tr. 8, disp. 4, qu.55; Verricelli, Quacst. mor., tr. 5, qu 6, n. 109, eam omissionem negant esse mortalem, nisi (limitat Leander) in Officio Resurrectionis aui Pentecostes.	Lessius, lib. 2, cap. 37, n. 53, probat plura in hoc admitti peccata, juxta Horarum numerum.	pellanda est; sed non est peccatum interius, ratione sui imputabile, sed exterius et imputabile ratione causae» in qua est praevisa et volita. Et ideo non addit novam malitiam denuo imputabilem malitiae volitionis causae». — Et ita etiam tenent Ludov. Lopez, Instruct. n<n\, part. 2, cap. 105, de Horis canon. v. Praeterea, quia de lus qui excusantur, et cap 76, de Euchar., v. Quaeritur 6. cl Villalobos, part. 1, tr. 3, diffic. 6, num. 3.	
	d) Sotus, de Just., lib. 10, qu. 5, art. 6, conci. 4, dubitative loquitur: « Si matutinale Officium, inquit, aut aliam Horam, seu ex culpabili oblivione, seu dedita opera praetermissis,... forte semper est mortale ». — De Escobar, vide notam c, ad num. praecedentem.	Quin potius Sanchez, Const!., lib. 7, cap. 2, dub. 11, num. 3, affirmat mortal-esse omittere partem notabilem unius Horae parvae.	149. — a) Quando scilicet non est amplius in potestate ejus qui causam posuit, effectum impedire, cum re producitur, ut notant auctores citati; Covarruvias excepto, qui, m clem. Si furiosus, part. 2, § 4, n 10, sententiam hanc non habet.	d Palaus, tr. 2, disp. 1, punct. 3, n. 6, dicit peccatum esse « non in se, sed in causa, hoc est denominatione extrinseca a causa ». — Et ita etiam Abulensis, in Matth., cap.5, qu.246, vers. fin.	
	-) Croix, loc. cit., n. 1202: « Quodsi ex Matutino, inquit, omittas quantum est parva Hora, Ilis... damnat te mortalis».	h) Lessius, lib. 2, cap. 37, n. 52, scribit • Etsi omittere Sextani vel Nonam integram, sit peccatum mortiferum..., non tamen sequitur mortiferum esse, si tertia pars Sextae vel Nonae omittatur».	b) Navarrus, Man., cap. 16, n 8, disputans de pollutione volita in causa, dicit eam esse peccatum, vel saltem executionem ejus, eo modo quo percussio facta sagitta est peccatum, seu executio peccati quod perpetrat is qui eam ad percutiendum emittit».	-) Glossa non loquitur de ebrio, sed textus dicit: « Personae quae sui juris non sunt ».	
	f) Leander et Verricelli a Concina allegantur pro omissione trium lectionum cum sponsoriis, et re quidem vera, uterque: Lean-	148. - Suarez, de Reltg., tr. 4, lib. 4 cap, 25, n. 18; Filliuccius, tr. 23, n. 248, dicunt unum tantum esse peccatum.	U Sanchez pariter de pollutione in causa volita tractans, de Matrim., lib. 9, disp. 45, n. 27, scribit: • Est vere peccatum, et ita ap-		

positum in causa. — Ita Sanchez[Continuator] Tournely' et Elbel' cum communissima. Vide dicenda ZA. V, *ex n. 49*.

150. - Quaeritur 3°. *Utrum, si quis dubitat an aliquid omiserit de Officio, teneatur id recitare?*

Resp. Scrupulosi non sunt obligandi ad repetendum; quia in his ut plurimum dubia non sunt vera dubia, sed inanes apprehensiones.

Quoad alios vero, distinguendum: Si dubium est mere negativum, utique tenentur; quia in dubio possessio stat pro praecepto. Ita Palaus⁴, Salmant.[·] et alii communiter. — Si vero dubium est positivum, ita ut probabiliter iudices dixisse, non teneris repetere ·); prout docent communissime Palaus ·, Sanchez T, [Contin.] Tournely·; et Salmant.[·] cum Pellizzario, Trullench, Diana. Item Laymann b), Lugo c), Roncaglia et Viva (quos adduximus *Lib. I, n. 76*). Item dicit Croix °, cum Sanchez ", Laymann W et Illsung d), male facere qui, habens conjecturam quod ali-

quam partem dixerit, eam repetit; quia viam scrupulis aperit. Et idem docet Navarrus (apud Concina)*, sic dicens: *Non solum non tenetur repetere id quod probabiliter credit se dixisse qui talia patitur ·>; verum etiam male ageret idfaciendo, eo quod habitum et consuetudinem concipiendi scrupulos superfluos sibi quae- reret.*

Unde docent Sanchez¹⁸ cum Navarro, Majore et Angles; Croix l4 cum Azor, Suarez, Filliuccio, Bonacina, Tamburinio; ac Salmant.¹⁶ cum Angles, Trullench et Pellizzario, quod bene excusaris a repetendo, si non memineris dixisse aliquid, et habeas justam conjecturam credendi quod dixeris/>, puta, ut ajunt Sanchez cum aliis citatis, et Salmant.¹⁸ cum Navarro, Suarez, Bardi, etc., si recordaris te incepisse psalmum, lectionem, vel Horam O et postea, non data opera distractus, vel non interruptus, te invenias in fine Horae, legendo vel memoriter recitando ea in quibus ordinarie non soles errare. — Et

· Coniil., lib. 7, cap. 2, dab. 51, num. 2. — 1 De Offic. div., «ect. 7, v. *Quaerunt*. — II Part. 5. confer. 13, de Modo, etc. recitandi Horai canon., nam. 442. — 4 Tr. 7, diip. 2, punct. 6, n. 1. — 1 Tr. 16, de Horis canon., cap. 3, n. 12. — · Loc. dt., num. L. — · Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 34, num. 2 et 3. — · De Offic. div., sect. 6, v. *Sed quid*, post *Dico* 2. — » Loc. du, n. 12. · *Petite*., tr. 5, cap. 8, n. 99. · *Iruit*., Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 29, num. 5. · *Diana*, part. 4, tr. 3, resol. 68. — *Roncaglia*, tr. 8, qu. 2, de Voto, cap. 2, qu. 4, resp. 2. · *Vwa*, de Sacr. Poenit., qu. 2, art. 2, n. 4. — · Lib. 4, n. 1235, · 11 Loc. cit., n. 4. — *Navar.*, de Horis canon., cap. 13, n. 32. · 11 De Horis canon., cap. 9,

§ 3, n. 12. — 11 Loc. dt., n. 3. · *Navar.*, loc. cit., n. 30. · *Major*, in 4, dite. 12, qu. 7, concl. 5. · *Angles*, *Flor.*, de Oratione, qu. 5, diff. 4, concl. 3. — 14 Lib. 4, num. 1236. · *Axor*, part. 1, lib. 10, cap. 12, qu. 12. · *Suar.*, de Reliff., tr. 4, lib. 4, cap. 26, n. 20. · *FUI*., tr. 23, n. 255. · *Bonac.*, de Offic. divino, disp. 1, qu. 6, punct. 3, n. 12. · *Tambur.*, Decal., lib. 2, cap. 5, § 3, n. 9. — u Tr. 16, cap. 3, n. 12. · *Angles*, loc. cit., concl. 3. · *Trull.*, Decal., Hb. 1, cap. 7, dub. 29, n. 5. · *Pellue*., tr. 5, cap. 8, n. 99. — *Saneh.*, Consil., Hb. 7, cap. 2, dub. 34, n. 3. — M Tr. 20, cap. 7, n. 7. · *New.*, de Horis canon., cap. 13, n. 30. · *Suar.*, de Reliff., tr. 4, lib. 4, cap. 26, n. 20. · *Bardi*, de Consc., discept. 7, cap. 6, § 4, n. 3.

ribus editionibus tractabatur, minime vero in posterioribus inde a 6a editione.

b) Laymann potius adhaeret opinioni reformatae S. Alphonsi, dum, *lib. 1, tr. 1, cap. 5, n. 31*, scribit: « Si quis *probabilius* esse arbitretur, adeoque opinetur se... canonicae orationis pensum absolvisse, arbitror eum obligatione immunem esse... Neque in talibus conscientias nimis gravare oportet».

e) Lugo, *de Poenit., disp. 16, n. 60*, ita tenet de probabili voti adimplentione.

d) Illsung, *tr. 5, n. 40*, ita loquitur: « Praesertim scrupulosis etiam suadendum est ut nihil repetant, sed dubium propter hanc ipsam rationem in consuetudine [scilicet quod non soleat aliquam partem omittere] sufficienter fundatam, deponant».

Scilicet: Qui timet ne in recitando erraverit

I) Aut tibi non constet te aliquid omisisse, ut dicunt Suarez et Filliuccius.

Salmant et Bardi haec de scrupulosis

hoc locum habere dicunt Gobat et Tamburinius, apud Croix etiamsi habeas rationem probabilem omissionis; quia praesumptio quod soleas perficere quod incepisti, efficit ut nihil tenearis repetere: nisi sis moraliter certus quod non dixeris.

Si vero dubites an totam Horam dixeris vel non, censent Salmant. quod si saepius tali dubio labores non teneris repetere; quia tunc facile praesumitur tale dubium oriri a scrupulis. Secus, si raro. — Caeterum, bene ait Croix 8 cum Navarro O, Suarez O, Azor Bonacina V, etc., quod si ordinarie non soleas dicere Horam posteriorem nisi post priorem, prudenter potes credere nihil omisisse.

151. - « Resp. II0. Tanta est obligatio, < ut inducat ei onus restitutionis fructuum, < pro rata omissionis Officii, qui titulo be- l « neficii ad Horas tenetur, si elapsis sex « mensibus post adeptam possessionem (iis « enim, etsi graviter peccet omittendo, « non tamen tenetur ad restitutionem) cui- • pabiliter Officium non recitaverit. — Pa- • tet ex concilio Lateranensi sub Leone X.

« Sed quia dubium fuit utrum hoc con- « cilium esset receptum, Pius V bullam • edidit quae est apud Navarrum * qua « hoc decretum confirmat; ac declarat sic, « ut qui uno die totum Officium omiserit, « teneatur restituere omnes fructus illi «diei respondentes: v. gr., qui accipit • annue 365 florenos, teneatur pro uno die • restituere unum florenum; qui autem «omiserit Matutinum tantum, mediam « partem fructuum unius diei; qui reliquas • Horas, etiam mediam partem; qui vero « unam ex illis, sextam partem: eaque re- • stitutio facienda est vel fabricae, vel

Tanibur., Decal., lib. 2, cap. 5, § 3, n. 9. 1 Lib. 4, n. 1236. — · Tr. 20, cap. 7, n. 7. — · Loc. dt., n. 1236. — 4 Man, cap. 25, n. 122: habetur etiam in Bullar. Rom. Mainardi, et Incipit *Ex proximo*, data 20 Sept. 1571. — *Laym.*, Hb. 4, tr. 2, cap. 5, num. 1. — *FUI*., tr. 23, cap. 10, num. 305. — · Dhp. 1, de Offic. divino, qu. 5, punct. 2 et 4. — *De ta Crue*, Direct, conte., part. 1, praec. 3, art. 3, num. 19. *Ludov. Loper*, Instruct, conte., part. 2, cap. 95, qu. 2,

dicunt; Navarrus autem et Suarcz. de quibuscumque.

*7 Gobat, *Expkrim.*, tr. 5, n. 621, hoc innuere videtur, scribens: « Certe Tamburinius requirit certitudinem moralem ad obligationem iterationis ».

Croix cum hoc exemplo multa alia simul

« pauperibus. Laymann, Filliuccius, Bo- « nadna ·, etc. — contra De la Cruz et « Lopez, apud Diana ·, qui dicunt, si bene- • ficiatus intra annum per octo vel decern • dies tantum omittat, non teneri ad re- « stitutionerp, eo quod sit servus libera- « lissimi Domini, qui multo minus quam « domini temporales, ad pauca attendat ». — [Vide dicta *Lib. III, n. 663*].

« Unde resolves: « 1°. Clerici majorum Ordinum, qui solo « titulo Ordinis, et quotquot alio titulo « quam beneficii, ad Horas tenentur, non « obligantur ad dictam restitutionem; quia « nullos percipiunt fructus propter onus « recitandi Officium. — Bonacina¹.

« 2°. Nec ii obligantur qui ex naturali « oblivione, justo impedimento, bona fide, n»" ««««« restituer. « invincibili ignorantia aut aliter absque « culpa omiserunt. Ratio, quia in conscien- • tia non debetur poena ubi non est culpa. « Lessius, Suarez, Bonacina' ». — [Ita etiam Viva cum Sanchez. Vide *Lib. III, n. 665*].

« 3°. Valde probabile est quod qui alia « onera habent quam precum; v. gr. pa- aliud oau- quam am « Stores, episcopi, etc., omittentes Horas, « possint retinere majorem partem fru- « ctuum istius diei, ratione dictorum one- « rum; sufficiatque dare tertiam partem « vel quartam fructuum: eo quod tantum « obligentur ad restitutionem fructuum « respondentium oneri divini Officii. Na- « varnish, Filliuccius, Bonacina', Diana'", « citans alios multos ». — [Ita etiam pro- habiliter tenet Croix " cum Sanchez et Go- bāt. Vide dicta *Lib. III, n. 673*, v. *Qu. 10*].

« 4°. Si talis pastor habeat tenues re- • dū nue. redi- tua. « dītus ad sustentationem, videtur ad nihil

v. *Secundo juxta*. · Part. 2, tr. 12, retol. 34. · Loc. dt., punct. 2, n. X. — *Less.*, lib. 2, cap. 31, n. 185. — *Suar.*, de Relic., 4. IIb. 4 CMP. XI. n. · · Loc. cit., n. 4. — Pux>, de RcatituU, qu. 7, art. 9, n. 2. · *Sauc/t.*, Contitl., Hb. 2, cap. 2, dub. 86. — *FIU*., tr. 23, n. 314. — · Dity 1, de Offic. divino, qa. 5, punct. 3, n. 2. — · Pan. 2, ir. 12, resol. X. — M Lib. 4, n. 1214. *Sanch.*, Consil., lib. 2, cap. 2, dub. 83, num. X. · *Gobai*, tr. 5, n. 566 et 586

proponit, et auctores indiscriminatim allegat, atvero nec Navarrus, nec Suarcz, nec Azor. nec Bonacina, *locis cit.*, adducunt illud exem- pium.

[51] - « Navarrus, *de Horis canon., cap. 7 n. 32*, hoc non habet, quod apud eum repe- rire potuerim.

« obligandus; cum ob alia onera illi de-
* beatur sustentatio. Laymann * — Immo
« Diana b) et Malderus * dicunt eum qui
«habet beneficium valde tenue, v. gr.
«cujus redditus tertiam partem mediocris
« sustentationis non adaequant, non teneri
« ob Horas aliquoties neglectas ad resti-
« tutionem ». [Et est probabile cum Les-
sio % Sanchez Pellizzario, Ledesma c),
Rodriguez *el*. Vide dicta *Lib. III, n. 674* \
Re»tituho. 152. - « 5°. Restitutio haec fieri potest
quomodoU « vel paupenbus amicis, vel alus, vel ipsi
* « etiam beneficiato, si pauper est. item
« impendi potest in fabricam domus vel
« meliorandos agros beneficii; quia haec
« nomine fabricae etiam intelligunturapud
« Suarez etBonacina».[Vide dicta *Lib.III,*
n. 672]. — « Denique aliquando compen-
« sari potest, offerendo suffragia pro defun-
« ctis aliisque precibus; ut vide Bona-
« cina3 ». [Idem dicunt Salmant.4 Sed vide
dicta *Lib. III, n. 667 et 672*, ubi huic
non acquievimus]. « Et sic etiam per alium,
« seu per Officium aut preces ab alio ad
« tuam intentionem recitatas, et a te de-
« functis applicatas, satisfieri posse docet
« Quintanadvenas. — Nec continuo dam-
« nandum, qui ordinarie recitare solitus,
« semel v. gr. vel bis in anno omisit, etsi
« nihil restituat, docent Sotus, Medina °),
* Filliuccius». [Sed hoc non videtur posse
sustineri, ut merito dicunt Salmant.7 cum
S. Pius sua bulla dicat: *Ut qui omnes Ho-
ras uno vel pluribus diebus intermiserit*].
« 6°. Qui pecuniam, quam ob neglectas
« Horas tenetur restituere sive erogare

1 Lib. 4, tr. 2, cap. 5. n. 5. — . De Ju«t. etc., tr. 10,
cap. 2, dub. 3. — *Prillie.*, tr. 5, cap. 8, n. 187. — *Suar.*, de
Relic., tr. c. Ub. c. cap. 30, n. 20 — *Bonae.*, diip. 1, qu. 5,
punct. 4, n. 2. — . Loc. dt., n. 4. — . Tr. 16, cap. 2, n. 60.
— ° Tr 8, ungui 6, n.4. — *Sotus*, de Jo«t., Hb. 10. qu. 5,
art. 6. concl. 4. — . Tr. 23, num. 316 et 317. — ° Loc. dt.,
num. 55. — . Di«p. I, de Offic. divino, qu. 5, punct. 2

b) Cfr. notam c ad n. 144 supra.
c) Lessius, *lib. 2, cap. 34, n. 169*, negat
eum qui valde tenues fructus habet, teneri
semper Horas recitare; Sanchez vero, *Consil.,*
lib. 2, cap. 2, dub. 66 et 67; Petrus de Le-
desma, *Sum , part. 2, tr 9, cap. 4, post*
concl. 6, dub. 4; Rodriguez, *Sum., part 1,*
cap. 140, n. 3, omnino excusant ab Officii re-
citatione eum qui beneficium adeo tenue obti-
nuerit, ut ei bonam partem sustentationis non
suppeditet

« in usus pios, impendit in alios quam vel
« in pauperes vel fabricam beneficii, non
« satisfecit (secundum jus commune, ubi
« concilium Lateranense vel bulla Pii V
«est recepta) obligationi suae: nisi aliud
« ferat consuetudo vel statutum alicubi
« receptum; quia diserte praecipitur re-
« stitui pauperibus vel fabricae beneficii.
« Vide Bonacina8». — | Vide dicta *Lib.III,*
n. 672].

153. - « 7°. Posse aliquando beneficia-
tum excusari a restitutione ob Horas
• neglectas, titulo pecuniae expensae: in-
«tellige, post omissionem Horarum »;
[Nam si ante omissionem, non excusatur;
cum damnata sit propos. 33 ab Alexan-
dro VII, dicens: *Restitutio fructuum ob*
omissionem Horarum suppleri potest per
quascumque eleemosynas, quas antea be-
neficiarius de fructibus sui beneficii fe-
cerit.] « etsi non isto intuitu, in pauperes
•vel alios usus pios, censet Diana' ex
« Laymann 10 esse probabile: tum quod
« quidam auctores ita sentiant; tum quod
• videatur esse virtualis intentio omnium
«dantium eleemosynas, satisfacere per
« illas omnibus obligationibus quas suis
• peccatis contraxerunt; tum quod leges
« ecclesiasticae benigne debeant expli-
« cari ». — [Et probabile est juxta sen-
tentiam quam tenent Sanchez *, Lugo **,
Eaymann 8; Salmant.14 cum Pellizzario;
et Croix 16 cum Suarez, Gobât et aliis. Vide
dicta *Lib. III, η. 700, v. Limitant*].
« Addit Joannes de Salas *, Vasquez °)'
« Si canonicus grossam, seu corpus sui

et 4. — . Part. 3, tr. 6, resol. 67 . M Lib. 3, tr. 2, cap. 12,
n. 9. — ° Condi., lib. 2, cap. 3, dub. 121.— M De Just, et
Jure, disp. 4, num. 46. — u Loc. dt., num. 9. — m Tr. 16,
cap. 2, num. 63. - *Prillia.*, tract. 5, cap. 8, num. 229. —
“ Lib. 4, n. 1215. . *Suar.*, de Relie», tr. 4, lib. 4, cap. 30,
num. 21. - *Gobat*, tr. 5. n. 592. — M De Legib., disp. 15,
sect. 2, n. 27.

152. - n) Barthol. Medina, *Sum., lib. 1,*
cap 14, § 11, concedit octo vel decem dies,
quibus non teneatur ad Officii recitationem.
153 - § Vasquez male a Busenbaum alle-
gatur; nam, *in § 2°; disp. 168, cap.4, n.35*,
contrariam sententiam tenet, dicens: « Etiamsi
beneficiarius ut canonicus, certis diebus anni
jus adquisiverit ad grossam quam vocant fruc-
tuum, et illam jam acceperit et jure possideat,
postea tamen aliquo die anni non recitet, debet
restituere partem quae illi diei responderet,

• canonicatus vere et absolute lucretur,
« prius quam omittat Officium, non teneri
« ad restitutionem propter omissionem
« sequentem; eo quod poena non sit ut
« fructus jam suos factos restituat, sed
• ut fructus non faciat suos. — Sic ille,

« apud Diana L Vide infra, *Art. 4, § 6,*
« in fine.
« 8°. Ubi bulla Pii V non est recepta,
« potest videri probabile, beneficiatum ad
« dictam restitutionem non obligari; ut
« habet Silvester^».

ARTICULUS UL

QUAE EXCUSENT A RECITATIONE HORARUM.

154. *Quomodo excuset* infirmitas. - *Not.1°. An excuset gravis molestia. -Not. 2". An excuset*
convalescentia. - Not. 3°. Quid tn dubio an infirmitas sufficiat ad excusandum. -
Not. 4°. Quid, si dubites an possis recitare partem — 155 *An excusentur laborantes*
febri tertiana vel quartana. — 156. *Quomodo excuset* justum impedimentum. *Et an*
ideo excusentur condonatores, confessorii, peragentes necessaria in choro. (Vide de
hoc dicta, n. 143, v. Not. III.0). — 157. *Quomodo excuset* caecitas et carentia breviiarii.
— 158. *An impotens recitare totum Officium teneatur ad partem. Quid, si non habeas*
Officium proprium. An tenearis recitare cum socio, si nequis sotus. An beneficiarius
teneatur conducere socium, si non possit solus recitare. — 159. *Quomodo excuset*
dispensatio.

154. - « Resp. Haec sequentia:
« **INFIRMITAS** *graVÎS*, v. gr. dolor no-
• tabilis capitis, ita ut sine incommodo vel
« incremento morbi legi non possint. —
« Dixi: *gravis*; quia levis, v. gr. dolor
« stomachi aut pectoris, vel etiam ali-
« quando febris tertiana aut quartana, non
« excusat; cum toto die non affligat ». [Vel
majore diei parte; ut Sanchez •), Trullench,
Tamburinius *al*, Pellizzarius cum Salmant.8].
« Ita Navarrus, Filliuc-
« cius, Laymann, Bonacina 8.
« Porro taliter excusatus non tenetur,
« ut quidam volunt, audire alium legen-
• tem nec alium substituere »; [Nec alias
preces: est commune apud Salmant. 4]
« ut habet Filliuccius, et Sà — Si tamen
« commode potest et solet legere cum

« socio, tenetur; ut habet Lessius et Bo-
« nacinarA Vide Diana».]. [Ita verius te-
nendum cum Sanchez, Roncaglia, Sporer,
Croix, etc., contra alios. Vide infra, *h. 158,*
v. Item].
Plura hic sunt notanda scitu neces-
saria.
Notandum 1°. Ratione infirmitatis excu-
san ab Officio, non solum qui gravi labo-
rant morbo, sed etiam qui non possunt
recitare nisi cum gravi incommodo aut
probabili talis incommodi periculo. — Unde
satis excusantur qui prudenter credunt vel
timent, ob Officii recitationem eis fore pro-
venturam notabilem gravedinem capitis,
vel cruditatem stomachi aut virium lassi-
tudinem; vel si credant febrim tardius
esse remittendam. Ita Sanchez •, Holz-

ix « *
modum vei
ta.]* |" |

1 Pλ n.2, ir. 12, reiol.8. — *TruU.*, lib 1, cap.7. dub.27.
n. 2. . ■ Tr. 16. cap. 3, num 35. — A'atur., Man , cap. 25,
η. 100; et de Horia canon., cap. 11, n. 1 et «eqq. *PiU.*
tr. 23. n. 292 et »eqq. — *Laym.*, lib. 4. tr 1, cap. c., η. 1.
— 1 Dt Offic. div., dhp. 1, qu. 6, punct. 1, num. 1 et 2. .
— 4 Tr. 16, αψ. 3, n. 33. — *Pill.*, lue dt-, n 288 cl »eqq.

Las., lib 2, cap. 37, dub 9, num 54. — 1 Part. 2, tr. 12,
reiol. 43. — *Sartck.*, Boa , lib. 7, cap A dub 48, n. 2. —
NoKcaflia, tr. 5. qu ?, de Horn canon., cap 6, qu. 4. —
Sfvrrr, Sacram., part. 1, Append, de Horte canon., cap. 3,
n. 180 et »eqq. — *Croix*, lib. 4, n. 1231. — . Consil., hb. 7,
cap. 2, dub. 45, n. 3.

ac si grossa per singulos dies dividereiui ei
acquireretur Spoliatur igitur fructibus quos
jam pacifice possidebat ». Unde Diana, quid-
quid dicat Busenbaum, recte citavit • Ioan
de Salas.... *contra* Vasquez ».
h) Silvester scilicet absolute negat clericum
Horas omittentem, ad restitutionem teneri,
v. Clericus IV, *n. 16, qu. 23*; nec loquitur
nec poterat loqui de bulla S. Pii V» cum ipse
jam ante electionem hujus Pontificis obierit
S. A l f monbi, *moralia* — Torn. 11.

154. - Auctores isti non loquuntur de
hujusmodi febri; at Salmant. multa simul po-
nunt et auctores absque distinctione allegant.
*) Nempe Sà, v. Horae canonicae, *n. 3,*
M?ribit: «Qui legitime excusatur, non tenetur
ad aliud loco Officii ».
• Bonacina, *loc. cit., punct. 2, n. 8*, ad id
te astringit, etiamsi non consueveris cum so-
cio legere. Et idem expresse tenent Sporer et
Croix; idemque satis innuunt Sanchez el Ron-

Eui mfr-
mm diatui
i«Ar» h
brum amoe-
num

mann Anacletus », Concina a; et Salmant.⁴ cum Trullench et Pellizzario, ex can. *Clericus 3, dist. 91*, ubi dicitur quod excusat^d ab Officio *inaequalitas corporis*; quod non significat morbum gravem, ut bene advertit Croix . — Et hoc probabiliter admittitur, etiamsi infirmus per magnam diei partem > aliquem legeret librum ad animum solandum; ut dicunt Sanchez », Holzmänn ', Sporer», Elbel .; et Salmant.¹⁰ cum Trullench, Pellizzario, Diana, etc. Ratio, quia, licet iste posset legere librum recreationis, non tamen sequitur quod possit et teneatur Officium recitare: ad quod alia quidem major attentio requiritur, quae majorem affert difficultatem.

Convalescentes ex
rravi morbo excusan-
tur.

Notandum 2°. Non solum actu aegrotantes, sed etiam convalescentes ex gravi morbo, excusari ab Officio per aliquot dies ad arbitrium prudentis, donec vires reficiantur. Ita communiter [Contin. | Tournely Concina », Elbel ' et alii auctores supra citati. — Et hoc admittendum, etiamsi isti Missam celebrarent; ut Salmant.¹⁴ cum aliis.

Etsi Missam celebrant.

Dubius de
sufficiencia
causae acquiescat
prudenti.

Notandum 3°. Quod in dubio an infirmitas sufficiat vel ne ad excusandum, potest se committere iudicio medicif), ex cap. *Fraieraitatis, de frig, et malef*, aut iudicio superioris acquiescere, qui in tali dubio etiam dispensare potest; vel deni-

1 De Praecept. partie., n. 477, v. *Excus.* 2 — 1 Tr. 6. dist. 1, n. 77 et 78. — 1 De Horis canon., cap. 10, § 2, n. 6; et § 3, n. 23. — Tr. 16. cap. 3, n. 35. — Trull., Dead., lib. 1, cap. 7, dub. 27. n. 2. — Ptilia., tr. 6, cap. 8. n. 114. — 1 Lib. 4, n. 1224. — Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 45, n. 4. — Loc. cit. — Append. de Horis canon., cap. 3, n. 158. — Paru 5, confer. 13, de Modo, etc. recitandi Horns canon., n. 462. — Loc. cit., n. 35. — Trull., loc. dt., n. 2. — Ptilia., loc. dt., n. 116. — Diana, part. 2, tr. 12, resol. 43. — 11 De Ofik. div., sect. 7, qu. 1. — Loc. dL, § 2, n. 5. — Loc

que potest se remittere iudicio probabili viri prudentis. Ita Sotus, Silvester, Sanchez, Tamburinius, etc., cum Salmant. ». — Et etiam stare potest iudicio proprio, si tale iudicium ipsemet prudenter ferre possit; ut probabiliter ait Gobat, apud Croix «.

Sed quid, si his praemissts, adhuc dubium perseveret?

Respondetur: Si dubium sit quod recitatio graviter laederet, tunc certe non tenetur, iipmo nequit recitare: quia praefendum est jus naturale servandae valetudinis, aecepto Ecclesiae; ut dicunt Viva », et Salmant. » cum aliis. Nisi id faceret amore virtutis, secluso periculo mortis; juxta dicta *Lib. III, tt. 371*, cum Lugo, Salmant., Villalobos, etc. — Si vero dubium tantum sit an indispositio pertingat ad excusandum, ut supra; tunc, cum lex recitationis possideat, et dubium sit de exemptione, utique lex est implenda. — Hoc tamen currit quando sit purum dubium; secus, si sit probabile iudicium. Iu Contin. Tournely Roncaglia », Elbel h>, Anacletus *, Holzmänn *, Viva 0; et Salmant. * cum Sanchez h>, Pellizzario, Trullench⁴ et Diana «λ

Notandum 4°. Quod si quis ob suam infirmitatem certus est non posse totum Officium reciure, et dubitat an possit partem, probabiliter ad nihil tenetur; ut do-

Dubiuai
an parta
recitare
ponit, ad
nihil tene-
tur.

at., n. 461, — u Loc. dt., n. 35. — Scius, de Juit. et Jure, lib. 10, qu. 5, art. 3. — Sil-vtsl., v. Hara, qu. 4. — Sanch, Conail., lib. 7, cap. 2, dub. 45. n. 2. — Asian. Tambur., de Jure abbatum, tom. 2, di»p. 10, qu. 12, n. 2 et 8. — Loc. dt., n. 36. — Gobai, Experim., tr. 5, n. 716, cum n. 474. — M Lib. 4, n. 1225. — De Praecept. decal., qu. 8, art. 6. num. 3. — Loc. dt., num. 36. — Lugo, de JuaL et Jure, diap. 10, n. 32. — Salmant, tr. 13, cap. 2, n. 90. — Villal., part. 2, tr. 12, diff. 8. — De Horia canon., cap. 6, qu. 2. — Tr. 16, ap. 3, n. 36. — PtilHa., tr. 5, cap. 8, n. 115.

caglia, loquentes absolute, et dicentes ad id teneri si commode fieri possit.

d) Perspicue id significat jus, dum excommunicari et stipendio privari jubet illum, « qui absque corpusculi sui inaequalitate vigiliis deest ».

Ampliationem istam: *Per magnam diei partem*, silentio praetereunt Holzmänn, Trullench et Diana.

f) Cap. *Fraternitatis 6, de frigid, et malefictat.*, refert casum in quo inductae fuerant matronae ad inspiciendum corpus mulieris, in dubio de consummatione matrimonii; et ibi Glossa, ad v. *Matronas*, expresse dicit

< Talibus credendum est, si honestae sint et peritae in arte illa ».

Contin. Tournely, *de Offic. div., sect. 7, qu. 1*; Holzmänn, *de Praec. partie., n. 480*; Diana, *part. 2, tr. 12, resol. 28*, negant in dubio de gravitate nocumenti, obligationem esse Horas recitandi.

h> Elbel, *part. 5, confer. 13, de Modo, etc. recitandi Horas can., n. 443*; Anacletus, *tr. 6, dist. 1, n. 77*; Sanchez, *Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 45, n. 2*, asserunt in eodem dubio, standum esse iudicio viri prudentis.

0 Viva, *de Praec. decal., qu. 3, art. 6, n. 3*; Trullench (quamvis a Salmant. citetur,

cent Laymann Sanchez cum Navarro J>, Viva Roncaglia ·; item Suarez, Sanchez, Cardenas et alii, apud Croix — Nam rationabiliter iste a toto Officio excusatur, ne valde scrupulis angatur, nesciens quousque possit et teneatur recitare. Haec enim anxietas magnum illi incommodum afferret; maxime si ex recitatione verisimiliter crederet contrahere capitis gravedinem, virium lassitudinem aut tardio rem febris remissionem.

155. — Quaeritur hic: *an excusentur ab Officio laborantes febris tertiana vel quar-tana?*

Labor4η»
kbri tertia-
na non tem-
per excusa-
tur.

Absolute excusat Leander. — Sed ve-rius dicunt Sporer et Concina® cum Navarro, Azor, Bonacina et Trullen-ch, in hoc spectandas esse circumstantias; quan-do enim infirmus posset recitare sine gravi incommodo diebus quibus est immunis ab infirmitate, non apparet causa cur ex-cusetur °Λ

An autem *talis infirmus teneatur Ho-ras anticipare vel postponere?*

Juxta ii-
lio· non te-
netur anti-
cipare nec
po»tponere.

Negant Canus T; atque Henriquez et alii, apud Salmant.; et probabile id pu-tant SanchezB, Lessius b) et Viva 10. Ratio: tum quia quaelibet Hora suo correspon-det tempori, extra quod non currit obli-gatio; tum quia anticipatio vel postpositio est privilegium favoris, quo nemo tenetur uti. — Sed melius affirmant Concina “, [Contin.] Tournely c), Lessius *, Croix »,

Melius ai-
rinnatur te-
neri.

1 Lib. 4, tr. I, cap. 6, n. 2. — In propot. 54 Innoc. XI. n. 16. — 1 De Horia can., cap. 6, qu. 2. — *Suar.*, de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 28, n. 27. — *Sanch.*, Decal., lib. I, cap. 19, n. 8. — *Cardin.*, Cri., diiaert. 33, n. 19 et acqq. — Lib. 4, n. 1223. — *Liand.*, Decal., tract. 8, disp. 5 « qu. 23 et 24. — 1 rXppend. de Horis canon., cap. 3, num. 156 et seqq. — • Dc Hori- canon., cap. 10, § 2, n. 2 et 4 — Atoer., Man., cap. 25, n. 100; et de Horis can., cap. II, n. 3. — *Aaor*, part. I, lib. 10, cap. 13, qn. 1. — *Bonac.*, de Offic. div., disp. 1, qu. 6, punct. 1, num. 2. — *Trull.*, Decal., lib. I, cap. 7, dub. 27, n. 2 — 1 Reject, de Poenit., part. 6, v. f., v. *Sid quid.* — *Htnriq.*, lib. 4, cap. 4, n. 7. — Tr. 16» cap. 9, n. 49. —

Roncaglia¹⁴; et Salmant.* cum Trullen-ch, Sanchez, Azor¹⁵, Villalobos et Pellizzario. Ratio, quia Officium praecipitur recitari intra latitudinem totius diei; unde cum praeceptum jam urgeat, tenetur infirmus illud implere tempore quo potest: sicut si in die festo non potes circa meridiem Missam audire, teneris anticipare, ut ait Concina. Recte enim regulam assignat Busenbaum (*Lib. I, n. 157, ad 6*). quod, cum quis manente vi praecepti est impe-diendus, tenetur praevenire. Hinc merito Salmant. ¹⁴ contrariam opinionem laxam vocant.

Verumtamen valde probabile est cum Holzmann “, Sporer¹⁴ et Elbel ‘, quod ille qui non potest recitare Matutinum die se-quenti non tenetur in praecedenti antici-pare. — Tunc enim est obligatio antici-pandi Officium, quando obligatio praecepti jam est incepta; quod autem Matutinum possit dici praecedenti die, non est ex praecepto, sed ex privilegio a consuetu-dine introducta, quo nemo tenetur uti.

Non umen
Matuttoum
die antece-
denti.

156. — « *W. Justum Impedimentum*, v. gr. « metus proditiōis inter haereticos. Item, « gravis vel repentina occupatio; vel opera « caritatis majoris momenti quam Horae, « quae sine scandalo vel gravi incommodo • tuo vel alterius omitti non possint. Quo « modo, etsi concionatores vel confessarii « aliquando excusari possint, idque ex be- • nigra Ecclesiae intentione (ut docent

I ut lum
impedimen-
tum exeu-
nt.

• Consil., hb. 7, cap. 2, dub. 49, n. 7. — * Dc Praecept. decal., qu. 3, art. 6^{num.} 4. — « Dc Hons canon., cap. 10, 4 3, num. II. — ” Lib. 2, cap. 37, n. 43, i. f. — « Lib. 4, num. 1226. — 14 Tract. 5, qu. 2, de Hons canon., cap. 6 qu. 3. — “ Tr. 16, cap. 3, n. W. — *Ttull.*, Decal., hb. I, cap. 7, dub. 27, num. 5. — *Sanch.*, Consil., lib. 7, cap. 2 dub. 43, n. 4. — *Villal.*, part. 1, tr. 24, diff. 16, n. I et 7. — *Pfilii.*, tr. 6, cap. 8, n. 119. — *Concina*, loc. cit., n. 11. — “ Loc. dt., num. 50. — M De Praec. partie, num. 478. v *Confirmatur* — “ Append. de Horis canon., cap. 3, num. 172. — “ Part. 6, confer. 13, de Modo, etc. recitandi Horas, n. 444.

sicut Sanchez et Diana), *lib. I, cap. 7, dub. 27*, » 2. hoc non habent

1) Sanchez, *Consil.*, lib. 7, cap. 2, dub. 47, n. 4 ct 5; Navarrus, *de Horis canon.*, cap. 11, n. 15, v. *Septimo* et *Octavo*, excusant ab Of-ficii recitatione eum qui ob impotentiam ma-jorem partem recitare nequit.

155. — a) Quamvis non omnes auctores citati adeo expresse loquantur; omnes tamen perspicue saltem innuunt hanc sententiam.

b) « Modo, si impedimentum (ita limitat

Lessius, *lib. 2, cap. 37, n. 43, i. f.*) cesset ante duodecimam noctis, praetermissa recitet».

Contin. Tournely, licet de anticipatione eodem die haec non asserat. attamen certo certius ejus dicta nostro casui applicanda sunt; dicit enim *de Offic. div., sect. 7, qu. 2*, longe tutius esse tunc *pridie* Matutinum et Laudes recitare: « qui enim, (ita pergit) ad munus aliquod stricte obligatur, eo fungi debet cum potest ».

Azor, *part. I, lib. 10, cap. 13, qu. 1*,

« Silvester, Suarez et Laymann, etc.); te-
« nentur tamen anticipare si possint: v. gr.
« si mane praevideas te tota die confes-
« sionibus occupandum quae differri non
« possint. — Ita ex Suarez et Azor, Bona-
«cinal, etc. communiter >.

hem, oc-
copatio ne-
ce»»»»· 10
nen».

Excusantur ab Horis qui occupantur
tota diee m orneus religionis aut cantatis,
quae sine scandalo aut magno detrimento
proprio vel alieno omitti non possunt.—
Ita communissime Salmant. Roncaglia3,
Elbel4, Wigandt8, Holzmann@; et Spo-
rer T cum Silvestro, Navarro, Toletto, etc.

conaon»
fenarii, no-
dentes, etc

Hinc excusantur contionatores, si ne-
queunt omittere concionem sine scandalo,
aut nota % ut dicunt Laymann 8, Salmanti-
censes ·, Viva °et Wigandt “. — Item excu-
santur confessarii qui per totum diem con-
fessiones excipiunt, quas differre non pos-
sint, ut Concina ’’, Laymann ’’, Wigandt’4
et Salmant. *6. — Item, qui occupantur in
sedandis jurgiis aut assistendis infirmis.
Sanchezl4 et Roncaglia — Item, qui ex
officio attendere debent publicis thesibus.
Sanchez, Salmant. et Roncaglia. — Item,
habentes publicam lectionem ad cathe-
dram aut lauream acquirendam, si occu-
pato esset totius diei, nec possit differri
sine damno proprio aut aliorum. Wigandt c>,
Concina l8 cum Suarez. — Item scholares
qui debeant in aliquo die actum defen-
dere. Sanchez — Super autem hac ma-

SilvtsG, v. *Hora*, nutn. 18. — *Suar.*, de Relig.» tr. 4.
Hb. 4, cap. 28, n. 33 et 34. — *Laym.*, Hb. 4, tr. 1, cap. 6,
n. 1. — *Suar.*, loc. cit., num. 36. - *Asor*, pan. 1, Hb- 10,
cap. 13, qu. 15. · 1 De Off. div., disp. 1, qu. 6. punct. 2,
η 1 et 2. — · Tr. 16, cap. 3, n. 37. — ■ Tr. 5. qu. 2, de Horis
can., cap. 6, qu. 3. — · Confer. 13, num. 444. — · Tr. 10,
exam. 5, n. 96 — · De Praec. partie., n. 477. — ’ Append,
de Horis can., cap. 3, n. 161. - *Silvtsl.*, v. *Hora*, n. 18. -
Novar., Man., cap. 25, n. 101; et de Horis canon., cap. 11,
n. 84 et 85. · To/r/, Hb. 2, cap. 14, n. 2. — · Lib. 4, tr. 1,
cap. 6, n. 1. — » Tr. 16, cap. 3, n. 37. — * De Praecept.
decal., qu. 3, art. 6, n. 6. — » Tr. 10, exam. 5, n. 96. —
” De Horis canon., cap. 10, § 3, num. 5. — “ Loc. cit. —
14 Loc. dt. — u Loc dt., n. 37. — * Consil., lib. 7, cap. 2,

teria advertenda est propos. 21 damnata
ab Alexandro VII, quae dicebat: *Habens
capellaniam collativam, aut quodvis aliud
beneficium ecclesiasticum, si studio litte-
rarum vacet, satisfacit suae obligationi,
si Officium per alium recitet.*

Bene autem advertunt Laymann *
Roncaglia * et Wigandt d>, quod si omnes
isti sine magna difficultate possint recita-
tionem anticipare vel postponere, ad id
utique tenentur. Unde bene concludit Pa-
ter Wigandt quod rarissime accidet casus,
quod tales Officium sine culpa omittere
poterunt.

« Ex hoc capite dicunt etiam aliqui non
« teneri te repetere quod neglexisti (nec
« recitando nec audiendo), dum thurifi-
« cando ad *Magnificat* vel *Benedictus*, vel
« libros necessarios circumferendo, vel le-
« ctionem mox cantandam praevidendo,
« vel alia in choro necessaria peragendo
« occupatus fuisti. Quia chorus totus pro
« eo qui in re ad Officii celebritatem per-
« tinente occupatur, videtur supplere; et
« non tantum suo, sed etiam aliorum mini-
« strantium nomine recitare aut canere. Ita
« Laymann * Henricus, Silvester, Azor,
« Sotus, Molfesius, Naldus ·), Aragon, Re-
« ginaldus, citati a Diana — Idem de eo
« qui choro, organis musicis, alternis ver-
« sibus respondet, dicunt Navarrus, San-
« chez, Aragon /J et Rodriguez f), apud

«
£ i i
naC10TI

dub. 52, n. 1 er 2. — 11 Tr. 5, qu. 2, de Horis canon., cap. 6,
qu. 3. — *South.*, loc. dt., n. 4 — *Saintani.*, loc. dt. —
Roncaglia, loc. dt. — u Loc. dt., § 3, num. 2. - *Suar.*, de
Reliff., tr. 4, Hb. 4, cap. 28, num. 35 et 36. — · Loc. dL,
n. 4. — w Lib. 4, tr. 1, cap. 6, n. 1. — ” Tr. 5, qu. 2, de
Fioris can., cap. 6, qu. 3. — *Wt^andt*, loc. dt. — “ Lib. 4,
tr. 1, cap. 6, num. 7. — *Htnrtc. a Gandavo*, Quodlib. 11,
qu. 29, v. f. · *Silvosi.*, v. *Hora*, n. 16, qu. 12, v. Stcmh-
dunt, · *Asor*, part. I. Hb. 10, cap. 13, qu. 20. · *Solus*, de
Just, et Jure, Hb. 10, qu. 5, art. 3. · *Molfts.*, Sum., part. 1,
tr. 5. cap. 2, n. 21 · *Aragon*, in 2· 2·, qu. 83, art. 12,
v. f. - *Rwn.*, lib. 18, n. 188. - ■ Part. 2, tr. 12, resol. IX —
Navar., de Hons canon., cap. 21, n. 15. - *Santh.*, Consil.,
lib. 7, cap. 2, dub. 16, n. 2.

concordat, « si... potest commode totum Offi-
cium persolvere...; secus, non item ».

156. - a) Vel, ut plures ex auctoribus citatis
dicunt, si Officium impossibile est cum
occupatione qua quis detinetur.

*) De scandalo aut nota non loquuntur
Laymann nec Salmant

O Wigandt, *loc. cit.*, n. 96, loquitur de
publica lectione, quae differri non possit sine
gravi incommodo.

Λ) Wigandt, *loc. cit.*, breviter scribit : « Sed
rarissimus est talis casus [occupationis], ut
Horae non possint anticipari vel dici post
negotium ».

f) Naldus, *Sum.*, v. Officium divinum, n. 7,
has utique causas excusationis habet ex Ara-
gon, sed subdit: « Attamen tutius videtur esse
repetendum ».

d De^Aragon et Rodriguez, vide notam k

« Laymann », scilicet eum non esse obligatum ut etiam voce proferat. Sed negat « Escobar — Vide Trullenchi ». — (Vide dicta de his, n. 143, v. *Notandum III*9]. 157., « ni°. Caecitas. — Bonacina, etc. « communiter.

« eu<

Quid dec•
bre

« IV°. Carentia breviarii *inculpata*. « Quod si tamen memoriter possis dicere, « vel totum Officium vel unam Horam, « teneris.

« Si vero tantum scias psalmos, vel « lectiones, vel capitula, dicit Filliuccius4, « citans Navarrum et Suarez; item Escobar, probabile esse non teneri: quia « psalmi, ut sic, non sunt Hora canonica « ad quam tenetur clericus. Idem dicunt « Garcia, Malderus b et Joannes Sanctius citati a Diana; eo quod lectiones « et capitula sint pars (licet minor) maxime principalis, ita ut absque illis non « sit Officium canonicum. Idem concedit « Sanchez in Matutino festi duplicis vel « semiduplicis. Vide Bonacina, Diana « — Verum haec probare non ausim; sed « potius quod docet Bonacina 11: impediretum ex aliqua dictarum causarum, si

« possit dicere partem notabilem, ad id « teneri; alias, ad nihil.

« Denique si quis careret breviario quo « uti solet, v. gr. Romano, tenetur legere « aliud quod habere potest; quia per utrumvis impletur substantia praecepti, — Croussers, Escobar, Diana » ».

158. — Hic primo advertenda est propositio 54 damnata ab Innocentio XI, quae dicebat: *Qui non potest recitare Matutinum et Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur; quia major pars trahit ad se minorem*. Hinc certum est quod is qui caret breviario, et nihil aliud scit memoriter quam Laudes aut Completorium, illud sub gravi tenetur recitare, ut contra aliquos docent communiter Sporer “; Palaus cum Navarro), Suarez, Valentia, etc., Wigandtl4; et Croix’ cum Sanchez a, Bonacina et Cardenas. — Undecaecus tenetur redtare panem quam scit memoriter; non vero tenetur memoriae mandare quod nescit. Concina *.

saea»m«.

rfv’a

Dicunt autem Palaus ” cum Torre et Sanctio; ac Filliucius, Garda, Tamburinius, etc., apud Sporer ”, quod si haberes

1 Lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 7. — Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 16, n. 7. — De Offic. div., disp. 1, qu. 6, punct. 2, n. 5. — Tr. 23, cap. 9, n. 287. — Suar., de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 28, n. 10, i. f. — Tr. 5, exam. 6, n. 149, edit. Lugdun. . d. (ai. edit. Lagdan. 1644 et Veneta 1660, cap. 6, n. 70). — De Benefic. part. 3, cap. 1, n. 221. — Select, disp. 15, n. 2. — Diana, part. 2, tr. 12, resot 30 cl 43. — Decal., lib. 1, cap. 19, n. 7. — Loc cit., n. 6, — M Loc. cit. — 11 Loc cit., n. 7. — Oomscts, in cap. 3 Reg. S. Francisci, lect. paraenct. 1, ante med., v. *Non inficior*. — Escobar a Carro, de Horis canon., qu. 3, § 1, num. 3. — M Part, 9, tr. 9, rcaol. 25. — “ Append, de Horis canon., cap. 3»

n. ITS. — Saar., loc cit. cap. 25, n. 10 et 27. — Valent., in 2 dup. 6, qu. 2, punct. 10, § 7, *TerHa ctia*. — w Tr. 10, exam. 5, n. 99, ad 2; et n. 90, ad 4. — Lib. 4, n. 1219 et 1230. — Bonae., loc. cit., punct. 2, n. 7. — Carden., Cria., diBsert. 33, num. 38 et seqq. — “ De Horn canon., cap. 10, § 1, n. 6 et 7. — n Tr. 7, diip. 2, punct. 6, n. 7. — *Rapkat de Torre*, tract, dt Hons canon., contrav. 7, num. 8. — Joan Sanet., Select, disp. 15, num. 2. — TUI., tr. 23, cap. 9, num. 257; dr. edam num. 29 — Garcia. de Benefic, part. 3, cap. 1, num. 221. — Tambur., Decal., lib. 2, cap. 5, 8, num. 10. — “ Append, de Horis canon., cap. 3, n. 177.

*) Escobar indiligentius a Busenbaum citatur; nam, tr. 5, exam. 6, n. 137, (edit Lugdun. s. d.) non tractat de casu praesenti, sed tantum de praecedenti; at certe non dissentit a ceteris auctoribus: « Detinetur quis in pulsandis organis... », teneturne postea privatim illas Officii partes recitare? Suarius asseruit..., sed Torres negat; quia chorus cui servit proprio ipso satisfacit ». Et in edit. Lugdun. 1644 et Veneta 1660, *ibid.*, cap. 5, n. 70: « Occupatur quis dum Horae in choro canuntur pulsandis organis..., teneturne ea recitare quae tunc a choro dicuntur? Cum Laymano judico non teneri; quia illud officium necessarium praestare quasi canere est ».

157. — °) Navarrus, loc. cit., cap. 11, w. 16, clare id significat, quamvis non adeo expresse loquatur. Scribit enim: « Licet praeceptum de Horis dicendis obliget ad dicendam partem

carum majorem, si eam dicere potest, esto non posset totas, non tamen obligabit ad dicendas particulas aliquas earum, quas dicere potest si alias totas non possit ».

b) Malderus, de Just., etc., tr. 10, cap. 2, dub. 5, v. *Quinto*, ita asserit de illo qui scit tantum aliquot psalmos.

158. — Palaus, tr. 7, disp. 2, punct. 6, n. 9; et Navarrus, loc. cit., cap. 11, n. 15, negant ad Officii recitationem obligari eum, qui majorem ejus partem recitare nequit Sed n. 11, Palaus dicit recitandam esse « majorem Officii partem, v. g. Laudes cum reliquis Horis, si eas memoria fideliter teneas ». — Sanchez, Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 46, n. 5, obligat caecum ad Officium, si memoriter illud teneat, et n. 6, subdit: « Etiam si totam Horam non sciat memoriter, si tamen scit magnam partem, tenetur ad illam ».

psalmos, sed non lectiones Matutini, nihil teneris dicere; quia tunc deficit forma praescripta a S. Pio V. — At merito Busenbflum (ut supra) id non approbat; et SpOrer i ajt omnino in praxi amplectendam sententiam contrariam, quam tenent Croix *, et Bonacina, Gobat ac Beander apud ipsum Sporer. Ratio, quia, cum possis notabilem partem Officii recitare, non est cur ab ea excuseris. — Unde Busenbaum (> cum Bonacina; Holzmann cum Illsung; et Croix 3 cum Laymann 1B ac Filliuccio » recte hanc regulam assignant, quod si potes recitare quantum est parva Hora, teneris sub gravi eam dicere, si vero minus, ne sub veniali quidem aliquid recitare obligaris; quia talis modica pars seorsim sumpta non censetur aestimabilis ad finem a lege intentum.

Haben.of- mune un tor.

tMben.A. Had brevia- num quam ien«ÜnUjo-. n aiim.

Re<u! * generalis.

Praeterea, si haberes Officium commune et non propnum illius diei, tenens ex communi Horas recitare; ut venus sentit Croix4 cum Sporer /> et Gobat />, contra aliquos. Idem tenent Concina5 et vVigandt ē, si careres breviario Romano, et haberes aliud, puta benedictinum aut simile, teneris ex illo recitare. Ratio, quia

duplex est praeceptum Officii: unum, universale de Horis persolvendis; aliud, de servanda formula cujuscumque diei: unde si non potes servare unum, teneris ad aliud. — Huic vero contradicunt Salman- ticen.T, dicentes non teneri; quia, ut ajunt, praeceptum Officii est indivisibile, id est illud recitandi et recitandi sub una formula. Idque inferunt ex verbis bullae S. Pii V, ubi dicitur: *nisi in hac solaforma satisfacere posse*. — Hoc tamen non obstante, prima opinio ut magis pia et rationabilis mihi sequenda videtur.

m h >>

prime

Qaid « «.%<««

Certum est autem quod religiosus factus episcopus bene potest uti breviario suae dioecesis. — Concina8.

Item, qui non potest solus recitare, tenetur adhibere socium gratuitum si potest sine magno incommodo; ut verius censent cum Busenbaum O, ut supra, *ininter. 154*, Sanchez ', Roncaglia 10, Holzmann ", Sporer 18; Croix 13 cum Bonacina et Suarez; Salmant.,4; Concina 15 cum Navarro, Azor, Lessio ‡, Palao, Laymann », Valentia etc. (contra Leandrum, Joannem Sanctium, Diana, etc., apud eundem Concina). Ratio, quia quodeumque prae-

Sinoep XiiX '0^X','

1 Cap. 3, n. 177. — * Lib. 4, n. 1220. — Bonae., de Offic. div.. di<p. 1, qu.6, punct. 2, n. 7. - Gobat, tr. 8. n. 622. - Sporer., loc. cit., — Bonae., loc. cit. n. 7, cum qu. 5, punct. 1, num. 2, et diip. 2 de Peccati., qu. 8, punct. 1, n. 4 et 7. — Ills., tr. 5. n. 41, v. Hinc placet. — Loc. cit., n. 1220. — Loc. cit., n. 1221. — De Horit canon., cap. 6, n. 3. — Tr. 10, exam. 5, n. 88. — Tr. 16. cap. 1, n. 28. — De Horis canon., cap. 6, n. 9. — Conail., lib. 7. cap. 2, dub. 48, n. 2. — * De Horis canon., cap. 6, qu. 4. — M De Praecept. partie., n. 478. — 11 Append, de Hori-

canon., cap. 3, n. 181 et 182. — " Lib. 4, n. 1231. - Bonae., de Offic. div., diip. 1, qu. 6, punct. 2, n. 8. - Suar., de Relic., tr. 4, lib. 4, cap 28, num 18. — H Tr. 16. cap. 3, num. 44. — " Loc. dt.. cap. 10, § 1, num. 5. Navar., de Horii canon., cap. 11, num. 13. - Asor, part L lib. 10, cap. 13, qu. 3 et 6. - Palaus, tr. 7, diip. 2, punct. 6, n. 13 et 14. — Lrand., DecaL, tract. 8. diip. 5, qu. 8. - Joan. Sanet., Select, diip, 15. num. 2. Diana, part. 2, tr. 12, rexoL 43; part. 4, tr. 4, resol. 11, i. f. - Concina, loc. cit., num. 4.

b) Leander, tr. 8, disp. 5, qu. 60, distinguit, et asserit tunc obligationem adesse recitandi si sit Matutinum feriae vel festi simplicis; secus vero, si sit festi duplicis autsemiduplicis, quia tunc psalmi sunt minor pars Matutini

f) De Busenbaum, vide ejus verba supra, » 157.

d) Holzmann, de Praecept. partie., n. 479, ad minorem Officii partem obligat, «quotiescumque ex divino Officio recitare potes quantum sufficit ad omissionem mortalem... Ita quando potes recitare omnes psalmos alicujus Horae, non vero capitulum, responsoria et collectas, ad illos recitandos obligaris. Ratio est, quia... sunt tamen pars notabilis totius Officii divisibiliter praecepti ».

*) De Laymann et Filliuccio, vide notam c, ad n. 147 supra.

f) Sporer, loc. cit., cap. 2, u /21;Gobat,

loc. cit., n. 911 et seqq., licitum esse ajunt, quamvis a Croix citentur ut refert S. Alphonsus.

*) Quin etiam tenetur, ut ipse Concina dicit, et declaravit S. R. C. die 11 Jun. 1605. Cfr. Decreta authent. S. R. C., n. 181, ad l ct 2.

h) Roncaglia et Azor non loquuntur de gratuito socio, in reliquis vero concordant.

O De Busenbaum et Lessio, vide supra » 154.

Laymann, lib. 4, tr. 1, cap. 6, u. 2, ita sane docet; sed opinionem istam limitat hoc modo, ut qui antea cum socio recitare non consueverat, non teneatur socium stipendio conducere, « nisi facile id fieri queat . Et haec dicit de quocumque, sive beneficiatus sit sive non.

k) Valentia rem dare innuit, dum in ~an' , disp. 6, qu. 2, punct. 10, § 7, dicit infirmitatem ab Horis recitandis excusare, si

ceptum impleri debet, quod mediis ordinariis impleri potest. — Diximus *gratuitum*; quia non tenetur socium adhibere stipendio soluto: ut dicunt Salmant.³; et Bonacina * cum Suarez, Navarro, Filliuccio, etc.

An autem *beneficiarius teneatur socium conducere ex fructibus beneficii*?

Bénéficia probabiliter teneantur conducere «ocium ex fructibus beneficii.

Probabiliter non tenetur.

Affirmant Bonacina * cum Suarez, Laymann *i*), Molfesio, etc.; Contin.Tournely⁴, Holzmann⁵, Palaus⁵; et consentit Sporer⁷, si beneficium sit pingue. Ratio, quia fructus beneficii dantur propter Officium; unde beneficiarius debet illos erogare ut Officium persolvat. — Sed contradicunt Gobat, Tamburinius Diana ·>, etc., apud eundem Sporer, qui merito id probabile putat. Ratio, quia (ut diximus *Lib. III, n. 665*, cum Lessio, Innocentio, Panormitano, Silvestro, Paludano, etc.) obligatio Horarum probabilius non est de jure naturali seu ex justitia, sed de jure positivo Ecclesiae illam praecipiente ex motivo religionis (ut diximus supra, *num. 145*, v. *Quaer. 1*); fructusque beneficii non dantur pro mercede recitationis, sed pro sustentatione beneficiarii. Quapropter ipse non tenetur Officium persolvere medio extraordinario, quale esset conductio socii; tanto magis quia concilium Lateranense (ut videre potes dicto *n. 665*) absolute excusat ab onere Officii *legitime impeditos*.

Corollarium pro prati.

Utraque sententia est probabilis. — Hinc dico quod si talis beneficiarius omisit Officium, eo quod non adhibuit socium, et in bona fide fructus perceperit, potest eos retinere; quia melior est conditio pos-

sidentis. Secus, si ille non adhuc perceperit, sed innixus probabilitati hujus secundae sententiae velit percipere; quia non potest inchoari possessio cujuscumque rei, nisi cum certitudine juns, ut pluries diximus. (Vide *Lib. III, n. 669* et *n. 761, Qu. 2*). Propterea dico quod si hic velit percipere fructus tenetur socium adhibere.

159. — « 50. Dispensatio: quam sine causa solus Papa dat valide; cum causa, « episcopi. — Et sic subdiaconum, qui ex « dispensatione pontificia ducit uxorem, « hoc ipso liberari ab onere Horarum (contra Bonacina et Azor), docet Sanchez *, « Diana ».

Dispensatio rxru-xc.

Papa potest dispensare in Officio, etiam cum beneficiario; ut recte ait Croix *e*, asserens esse commune. — Probabilius enim (ut diximus mox supra cum Silvestro *i*, Lessio ·>, Panormitano) onus Officii non est de jure naturali, sed de praeepto Ecclesiae; et ideo potest Papa adhuc sine causa valide dispensare.

Papa dispensat etiam tunc cauta et cum brnth-dario.

Episcopus autem non potest dispensare nisi cum causa, et cum aliquo particulari, necnon ad breve tempus; ut dicunt Wigandt ⁷, Holzmann *v*, Concina et Croix ⁷, qui cum Tamburinio *e*», inquit sic esse usu receptum. Causa autem justa dispensandi est, si dubitatur de morali impotentia clerici; ut Croix *u* ex D. Thoma ⁷. — Dicit autem Gobat apud Croix idem posse vicarium generalem; sed hoc intelligendum si habeat speciale mandatum ab episcopo, juxta dicta *Lib. III, n. 1032, ad 2*, v. *Vicarii*.

Episcopus ex cauta, cum particulari et a. l. breve tempore.

Episcopus vicarius generalis ex «pedali mandato.

³ Tr. 16, cap. 3, n. 42 — · De Offic. div., diip. I, qu. 6, punct. 2, n. 8. · Suar., lib. 4, cap. 28, n. 16. · A5rwn, de Horia can., cap. II, n. 14; et cap. 21, n. 14. · Fill., tr. 23, cap. 9, n. 289. — ■ Loc. dt., n. 8, v. Addo. · Suar., de Relig., tr. 4, 11b. 4, cap. 28, n. 14 et 15. · Molfes., Sum., part. I, tr. 5, cap. 4, num. 28. — 1 De Offic. div., art. 8, aect. 7. v. Hic guardaüt⁴. 4. — · De Praec. partie., n. 478. — · Tr. 7, disp. 2, punct. 6, n. 14. · De Horis can., cap. 3,

n. 183. — Gobai, tract. 5, n. 713. — Sparer, loc. dt., n. 183, — Bonac., de Offic. dir., disp. I, qu. 2, punct. 3. n. 5. — Aaor, part. 1. lib. 10, cap. 5. qu. 5. — · De Matrim., lib. 8, disp. 8, num. 11. — » Part. 8, tr. 3. resol. 31 — * Lib. I, num. 1233. — 11 Tr. 10, exam. 5, num. 94. — ” De Hon canon., cap. 7, § 1, num. 6 — ũ Loc. dt. — u Loc. dt. · 2· 2· qu. 147, art. 4, corp. · Gobat. tr. 5, n. 714. · Croix, loc. dt.

nullo modo recitare patiat, « videlicet nec cum socio, nec totum simul aliqua hora diei».

D Tamburinius, *DecaL, lib. 2, cap. 5, § 9, n. 12*, generaliter asserit beneficiatum teneri ad socium adhibendum, · si facile et non cum gravi suo incommodo » possit. — Diana vero, *part. 2, tr. 12, resol. 43*, ulterius progreditur, ct negat quemcumque (nullo facto verbo de stipendio) teneri ad socium adhibendum.

"U De Lessio, Innocentio et Paludano vide citat, n. 665, ct ibi, notas *a* et *b*.

159. — De his auctoribus, vide *lib. 11/, n. 665*, et ibi, notas *a* et *b*.

*) Holzmann, *de Praecept. partie., n. 477*, v. Porro, concordat; sed addit idem posse tene- etiam in perpetuum..., quando laborant impedimento perpetuo vel diuturno adeundi Ro mam ». Sed hoc hodie non amplius locum habet.

¶ Tamburinius sententiam hanc, *DecaL, lib. 2, cap. 5, § 8, h. 24*, utique tenet; non tamen dicit eam usu receptam esse, quidquid asserat Croix.

ARTICULUS IV.

QUOMODO RECITANDAE SINT HORAE.

160. *Requiritur* 1°. *Ut recitentur juxta* praescriptum breviarii Romani. — 161. *Qu.* 1. *An sit obligatio recitandi litanias.* *Qu.* 2. *An Officium defunctorum.* *Qu.* 3. *An liceat Officium in brevius permutare.* *Qu.* 4. *An possis te conformare cum clerico privilegiato.* *Qu.* 5. *An erratis in Officio teneatur repetere.* — 162. *Requiritur* 11°. Pronuntiatio vocalis. — 163. *Qu.* 1. *An satisfaciat legens, si se non audiat. An autem satisfaciat submisso recitans in choro.* (Remissive ad Lib. III, n. 675, v. Dub. 4). *Qu.* 2. *An si recites Officium in choro vel cum socio, tenearis repetere quae non percipis.* *Qu.* 3. *An satisfaciat surdus vel surdaster, recitans in choro.* — 164. *Requiritur* 111°. Pronuntiatio integra. — 165. *Quomodo peccet mutilans verba. Quid, si recites cum socio mutilante.* — 166. *Requiritur* IP°. Pronuntiatio continuata. — 167. *An Matutinum possit separari a Laudibus. Et an tunc sit obligatio terminare Horas et Matutinum cum Pater et oratione Officii currentis. Et an nocturni possint invicem separari.* — 168. *An sit repetenda Hora, si magna intercedat interruptio. Quae sint causae justae interrompendi.* — 169. *Requiritur* V°. *Ne invertatur ordo.* — 170. *Causae invertendi ordinem.* — 171. *An in choro sit gravis obligatio recitandi Horas ordine debito et statis horis.* — 172. *Requiritur* VI°. *Ut dicantur Horae tempore suo.* — 173. *Quae sint causae justae anticipandi vel postponendi. Quo tempore dicendae sint Horae.* — 174. *Qu.* 1. *Quando possit dici Matutinum.* *Qu.* 2. *An Matutinum defunctorum possit pridie recitari.* *Qu.* 3. *An in vespera diei antecedentis possint recitari litaniae.* — 175. *Requiritur* VII°. *Ut Horae recitentur attente et devote.* — 176. *Quaenam intentio requiratur. Et quaenam attentio. Et 1° de attentione externa. 2° de attentione interna.* — 177. *An attentio interna sit necessaria ad satisfaciendum. Et an beneficiarius recitans sine attentione interna teneatur ad restitutionem.* (Remissive ad Lib. III, n. 669). *Regula ad scrupulos abjiciendos.* — 178. *An et quomodo peccet recitans Officium existens in peccato mortali.* — 179. *An liceat Officium dicere in loco indecenti. An extra chorum situs recitandi sit de praecepto.*

Horae re-
citandae ju-
xu brevi-
arium Pii V.

160.- « Resp. In recitatione Horarum se-
« quentes circumstantiae sunt servandae:
« 1°. *Ut recitentur juxta praescriptum*
« Breviarii Romani, jussu Pii V editi, sal-
« tem publice. — Excipe religiosos qui
« habent peculiare breviarium ordinis; et
« ecclesias quae ^{KIII} annis ante institutio-
• nem breviarii per Pium V, peculiare
« habuerunt: eae enim sine consensu epi-
« scopi illud mutare non possunt. — Pri-
« vatim tamen omnibus etiam regularibus,
« probabile est licere ex consuetudine uti
« Romano; ut docet Lessius¹, Rodriguez,
« et Sà², Bonacina a.

¹ Lib. 2, p. 37, dub. 12, n. 74. — *Rodrig.*, Quacsi.
rqrul., tom. 1, qu. 42, art. 13. — ² V. //orae canonicae,
n. 6. — ³ De Offic. div., diip. I, qu. 3, punct. 1, n. 5. —

« Adde quod qui eo utitur, ne in choro
« quidem obligetur ad psalmos poeniten-
« dales, graduates, Officium defunctorum,
« excepto die animarum. — Officium ta-
« men B. Virginis in choro recitari debet
« ubi est consuetudo. Ita Filliuccius et Bo-
« nacina ⁴, ex bulla Pii V et Clemen-
« tis VIII. — Item tenetur ad litanias die-
« bus Rogationum: tum quia sunt pars
« Officii eo die, tum quia peculiaris de ea
« re est constitutio. Ita Bonacina ⁴ ex Fil-
« liuccio, etsi contrarium probabile esse
« dicat Diana⁶ ex Vasquez item Esco-
« bar ^b.

FUI., tr. 23, cap. 6, n. 213. — ⁴ De Offic. div., diip. 1, qu. 3,
punct. 1, n. 13. ⁵ *Fill.*, loc. cit., cap. 7, n. 243. — ⁶ Part. 2,
tr. 12, reioU 42.

160. - a) Bonacina, *de Offic. div., disp. 1*,
§ m. 3, punct. 1, n. 12, negat obligationem esse
recitandi Officium B. M. V. extra chorum,
• exceptis ecclesiis, in quibus ex consuetudine
recitatur ». Et citat bullam S. Pii V et Cle-
mentis VIII; sed Clemens VIII in suo brevi,
quod breviario Romano praemissum est, de
hac obligatione omnino silet

*) Vasquez a Diana utique citatur ut refert
Busenbaum; sed ipse, *de Benefic.*, cap. 4, § 1,
art. 2, dub. 1, n. 58, absolute et absque restri-

ctione de litanis tractans, de quibus locutus
est Pius V, negat ullum ad eas extra chorum
teneri. — Et hanc Vasquezii sententiam affert
Escobar, *tr. 5, exam. 6, n. 112* (edit. Lugdun.
s. d.), eique assentiri videtur, eo quod eam
solam affert neque eam reprobatur. Attamen in
aliis editionibus, ut sunt apud me Lugdu-
nensis 1644 et Veneta 1660, Escobar, *loc. cit.*,
cap. 5, n. 70, v.f., contrarium tenet scribens:
« Circa litanias privatim recitandas ab eo qui
processionibus in diebus Rogationum non in-

Quid de
omdi.

« Quod si autem ex inadvertentia vel
« necessitate, v. gr. quia lectiones de iesto
« nullas habes, Officium mates, ita ut dicas
« de feria quando erat dicendum de san-
« cto, vel contra; nullum erit peccatum,
« nec obligatio repetendi: licet consultum
« sit repetere ea quae ad proprium Offi-
« cium pertinent. Si vero studio idem mu-
« tes, aliud sentiendum videtur, cum ratio
« non sit eadem. — Quamquam quod eo
« casu venialiter tantum pecces, nec te-
« nearis repetere vel restituere quidquam,
• *eo* quod substantia praecepti sit impleta,
« probabile^U esse censent Escobar^{*}, Dia-
« ſta item Cajetanus Silvester, Bins-
« feld, Azor, Valentia, Lessius, Filliuc-
« cius, etc., citati a Bonacina^{*} et Diana⁴
« (contra alios multos, quos citat et sequi-
« tur Barbosa). Laymann[&] vero cum Sua-
« rez limitat: nisi, per fraudem quasi,
« multo longius in multo brevius, v. g.
« paschale, mutetur (licet Caramuel apud
« Diana⁶ contra communem sentiat etiam
« sic praeceptum impleri, et venialiter
« tantum peccari); aut idem pro libitu toto
« anno dicatur: quia est gravis inordi-
« natio. Vide Trullench[']. — Ubi docet,
« eum qui per errorem legit hodie de san-
« cto qui cras v. gr. colitur, posse cras
« legere de sancto qui hodie celebratur,
« ne is hoc anno omittatur; immo ita fa-
« ciendum esse vult Quintanadvenas⁸
« Verum contrarium rectius tenet Villa-

« lobos: eo quod praestet semel quam
« bis errare; idque multis bene confirmat
« card. Lugo^{*}.

« Similiter eum qui per errorem vel
« oblivionem in festo duplici vel semidu-
« plici non recitavit de proprio, posse de
« eo legere primo die non impedito no-
« vem lectionum Officio, docet idem Quin-
« tanadvenas['] esse probabile. Verum et
« hoc merito rejicit card. Lugo^{'o}; et ipse
« Quintanadvenas contrariam sententiam
« agnoscit probabiliorē. — Denique qui
« in aliquibus Horis erravit (legendo v. gr.
« de feria quando erat de festo, vel contra),
« agnoscens errorem non debet eum con-
« tinuare; sed reliquas Horas legere juxta
« Officium eo die currens, ut in iis saltem
« conformet se toti Ecclesiae vel commu-
« nitati cujus est pars, et observet legem
« quantum potest. Card. Lugo[“] ».

161. - Quaeritur hic 1°. *An sil obligatio
sub gravi recitandi litanias in diebus
S. Marci et Rogationum?*

Prima sententia communior affirmat;
eamque tenent Glossa[”], Palas[”], Bona-
cina^{'4}, [Contin.] Tournely[”], Concina[”],
Viva[”], Sporer[”], Croix[”], Mazzotta^{'J},
Holzmänn^{et} Salmantⁿ cum Suarez,
Bonacina, Trullench, Leandro, etc. — Ra-
tio, quia in rubrica[“] sic dicitur: *Qui non
intersunt proceſſioni Rogationum priva-
tim post Laudes dicant litanias cum suis
precibus et orationibus*. Verbum autem

LIUUUAC
dieboa prae-
scripti, re-
ci tandae
-ub gravi
juxta alio-.

1 Tr. 5, exam. 6, n. 115, edit. Lugdun. ». d. (al. edic. Lugdun. 1644 et Veneta 1660, loc. cit. cap. 3, num. 57). — 1 Part. 2, tr. IT, resol. 3. — Si/urs/, v. Hara, n. 15, qa. 11 Binsfeld, Enchirid. theol. pastor., part. 4, cap. 9, cood. 7. • Aaor, part. 1, 11b. 10, cap. 10, qu. 2. - Valent., in 2. 2., disp. 6, qu. 2, punct. 10, § 3. - Ltu., lib. 2, cap. 37, dub. 12, n. 77. • Fill., tr. 23, cap. 7, n. 227. - • De Offic. div., disp. 1, qu. 3, punct. 1, n. 17. - 4 Loc. cit., resol. 3. — Barbosa, in cap. Fresbytr, de celebrat, missar., n. 9, — * Lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 5. > Suar., de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 23, n. 12 et 14. — Caram., in Regul. S. Benedicti, disp. 109, n. 1337. • Part. 7, tr. 11, resol. 7. — ' Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 14, n. 11. Villa/, part. 1, tr. 24, diffic. 13, n. 3. — • Resp.

morat, lib. 5, dub. 8. — * Tr. 8, singul. 9. — • Resp. moral., lib. 5, dub. 8, n. 5. • Qwntauaäv., loc. dL — “ Loc. dt.. n. 21. — rt In can. 3 de conaccr., dht. 3. — “ Tr. 7, dhp. 2, punct. 2, n. 13. — M De Offic. div., disp. I, qu. 3, punct. 1, num. 13. — • De Offic. div., sect. 3, qu. 6. — “ De Horis canon., cap. 5, num. 23. — n De Praecept. decal., qu. 3, art. 2, n. 2. — “ Append. de Horis canon., cap. 2, n. 96. — • Lib. 4, num. 1290. — ■ De Praecept. partie., n. 475. — • Tr. 16, cap. 1, num. 23. • Suar., de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 25, n. 8, L f. • Bonae., loc. dt., qu. 3, punct. 1, n. IX • 7ruU., Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 14, num. 9. • Leand., Decal., tr. 8, disp. 3, qu. 35; et de Sacram., tr. 6, disp. 13, qu. 32. — ■ Dreviar. post fer. 2 domin. 5 post Pascha.

terfuit dixisti teneri ex Suario. Scio tamen Vasquez contrarium asserere. Attamen rursum assero me ab ejus sententia recedere, dum legam rubricam praescribentem, nec judicem hac in praescriptione adesse materiae parvitatem ».

<) Quin etiam simpliciter sic tenent ex auctoribus citatis, Escobar, Binsfeld, Silvester, Azor, Lessius

»9 Cajetanus, *Sum.*, v. Horae canonicae,

cap. 2, negat esse mortale; sed requirit causam rationabilem.

« Quintanadvenas, *de Septem. Eccl. Sacram., tr. S, singul. 10*, ita sane loquitur juxta sententiam, quam probabilem appellat; ipse tamen, *n. 1*, sibi arridere ait sententiam contrariam Villalobos, ulpote regulis breviarii magis consentaneam.

161. - Mazzotta, *tr. 2, disp. 1, qu. 2, cap. 1, § 3, qu. 3*, v. *Quarto*, probabiliter, inquit, liu-

dicant importat grave praeceptum quando materia est gravis (qualis sine dubio est materia litaniarum); ut docet Sanchez ¹. Idque confirmatur ex declaratione S. Congregationis apud Gavantum b), qua dictum fuit, eos qui interfuerunt processioni, at non cecinerunt, teneri litanias repetere vel dicere privatim.

¹ n»»t. *Secunda* vero sententia negat: quam tenent Diana ³ cum Vasquez ⁴ Graflio ⁵) et Homobono; item Machado[^], Pellizzarius, Molfesius, Antonius a Spiritu Sancto, Philibertus Marchinus et Tancredi, apud Salmant.³ (qui probabilem putant, sicut censet etiam Mazzotta ⁴). Ratio istorum, quia nullibi adest de hoc praecisum praeceptum obligans sub gravi. — Nec obstare dicunt rubricam allatam. Nam verbum *dicant*, inquit non continere praeceptum; ut tenet Cajetanus⁵, ubi dicit: *De modo vero loquendi, puta, quia lex utitur imperativo modo, clare liquet quod non inducit vinculum praecepti; modus enim hujusmodi imperium grammatice denotat, non juridice*. Vel censent saltem non inducere praeceptum grave, ut docet Navarrus ⁶, dicens: *Leges etiam canonicae quae non habent verba praeceptiva vel prohibitiva, sed solum ordinativa vel constitutiva, etiamsi sint imperativi modi,*

¹ Dead., lib. 6, cap. 4, n. 24 et 39. — ² Part. 4, tr. 4, post reat. 242, Quaeat. all., v, *Tertio probatur.* - *Izomobon.*, Consultet. et reaponia, tom. 2, part. 5. reap. 244. — *Pttlia.*, tr. 5, cap. 8, nom. 47 et 48. ³ *Molffs.*, Sum., part. 1, tr. 5, cap. 2, n. 66. ⁴ *Anton. a Spir. S.*, Director, regal., tr. 8, dhp. 6, n. 1606. ⁵ *Philib. Marckin.*, de Sacr. Ordin., tr. 2, part. 6, cap. 12, diff. 12. ⁶ *Tancrtid.*, de Relig., tr. 3, lib. 4, di»p. 12, num. 18. ⁷ ⁸ Tr. 16, cap. 1, num. 23. — ⁴ Tr. 2, di»p. 1, qu. 2, cap. 1, § 3, qu. 3, i. f. — ⁵ In 2° 2°, qu. 186, art. 9, y, *In resp. tul* *2*. — ⁶ Man., cap. 23, n. 49, *Tertio*. — ⁷ 2° 2°, qu. 186, art. 9, ad 2. — ⁸ V *Lex*, n. 6. (in edit, corr., n. 5). — ⁹ Clav., Hb. 3, cap. 7, n. 26. — ¹⁰ De

niac non sunt sub gravi recitandae, « quamvis probabilius reputet oppositum Croix ». b) Gavantus, *sect. 6, cap. 16, η. 4*, hanc esse ait communem opinionem; pro qua tamen nullam allegat S. C. declarationem. Nihilominus duo sunt S. R. C. decreta, quae injungunt sub praecepto litaniarum recitationem in festo S. Marci et in Rogationibus; et quae habentur in Collect authentica decretorum S. Rit. C., *n. 2740, ad 8*, et h. *3428*. c) *De* Vasquez, vide notam *c* ad *n. 160*. — El pariter Jacobus de Graffiis, *Decis. aur., part. 1, lib. 2, cap. 53, n. 24*, absolute negat litanias esse extra chorum recitandas — Ma-

qualta sunt illa.... faciant, dicant,... *quae juxta communem intelligentiam non significant praeceptum*. Et hoc videtur esse juxta doctrinam D. Thomae, qui¹ dicit: *Nec in lege Ecclesiae omnes ordinationes... obligant ad mortale*. Et idem dicunt Sàs et Sayrus ².

Ideo hanc secundam sententiam improbabilem dicere non audeo. — Sed prima mihi magis arridet; quia, ut asserunt [Continuator] Tournely ¹⁰ et Anacletus ¹¹, ubique viget consuetudo recitandi litanias, quae est optima legum interpret.

Quaeritur 2°. *An sit obligatio gravis recitandi Officium defunctorum?*

Negant aliqui, quorum opinionem putant probabilem Mazzotta ¹²; et Gobat ac Tamburinius, apud Croix ¹³. — Sed verius affirmandum cum sententia communi, quam tenent [Contin.] Tournely ¹⁴, Concina ¹⁵, Palaus ¹⁶, Bonacina ¹⁷, Viva ¹⁸, Sporer¹⁹; Holzmann³⁰ cum Anacleto, Stoz, etc.; Salmant.³¹ cum Antonio a Spiritu S. et Pellizzario, qui ait oppositam opinionem non esse practice probabilem; ac Croix u cum Suarez ^d et Diana ^d), dicit non esse satis tutam. Ratio, quia haec obligatio jam introducta est ex consuetudine: quae, cum universe et constanter cum gravi incommodo observetur, non est ab ea receden-

Offic. div., sect. 3, α. 6. — ¹¹ Tr. 6. dim. 1, nam. 36. — ¹² Tr. 2, disp. 1, qu. 2, cap. 1. § 3, qu. 3, v. *Quarto*. — *Gobat*, tr. 5, n. 614. ¹³ *Tambur.*, Decal., Hb. 2, cap. 5, § 2, n. 14. ¹⁴ ¹⁵ Lib. 4, num. 1289. — « Loc. cit. — w De Horis canon., cap. 5, n. 21. — H Tr. 7, disp. 2, punct. 2, n. 13. — n DeOffic. div., disp. 1, qu. 3, punct. 1, num. 12. — ¹⁶ De Praec. decal., qu. 3, art. 2, n. 2. — ¹⁷ Append. de Horis canon., cap. 2, n. 95. — ¹⁸ De Praecept. partie., n. 475. ¹⁹ *Anaelet, Reiffenst.*, tr. 6, dist. 1, num. 36. ²⁰ *Stoa*, Tribun, poenit., lib. 1, part. 3, n. 416. — ²¹ Tr. 16, cap. 1, n. 22. ²² *Anton, a Spir. S.*, Director, regul., tr. 3, diliip. 6, n. 1603. ²³ *Petii* tr. 5, cap 8, num. 48. — ²⁴ ²⁵ Lib. 4, num. 1289,

chado autem, *Perfeto confessor, lib. 2, part. 3, tr. 2, docunt. 1, n. 5*, dubium esse ait inter doctores utrum sit obligatio litanias recitandi, iis qui processioni non interfuerint Ex quo satis perspicue insinuat obligationem revera non adesse.

d) Scilicet ipse Croix negat sententiam contrariam esse satis tutam; at citat auctores pro sententia quae docet obligationem gravem esse Officium defunctorum recitandi. Et ita docet Suarez, *de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 25, num. 8 et 9*. — Diana vero melius et rectius quam a Croix a S. Alphonso hic inferius citatur.

dum, juxta dicta *Lib. III, η. 1009*, v. *Dubii. 3*. — Et ob hanc rationem Diana ¹, licet oppositam sententiam conatus sit patrocinari, tandem dixit non audere a communi sententia recedere.

Quaeritur 3°. *An sit peccatum mortale, Officium diei in aliud brevius permutare?*

Ante omnia notanda est prop. 34 damnata ab Alexandro VII, quae dicebat: *In die Palmarum recitans Officium paschale satisfacit praecepto*. Et sic pariter excluditur Officium Pentecostes; ut bene ajunt Salmant.³ et alii communiter. — E converso, qui ex inadvertentia dicit unum Officium pro alio, nihil tenetur repetere; ut communiter docent Busenbaum (ut supra, *n. 160*, v. *Quod si*), Lessius ⁸, Anacletus ⁸, Viva⁴, Contin. Tournely⁵, Concina⁵; Laymann ⁶) cum Silvestro, Cajetano ⁶), Azor et Lessio^e, Abelly ⁷, Croix ⁶; et Salmanticenses ⁶ cum Villalobos, Trullench, etc. Ratio, quia non praesumitur Ecclesia velle aliquem uno die bis ad tantum onus obligari. — Dicit autem Laymann ¹⁰, consilium esse (non vero obligationem) subjungere propria Officii omissi. Immo rationabiliter advertit [Continuator] Tournely ¹¹ cum eodem Laymann, Bonacina, etc., quod si dictum fuerit Officium notabiliter brevius, puta Officium sancti loco dominicae, debet fieri compensatio, recitando novem psalmos ex primo nocturno.

¹ Part. 4, tr. 1, qu. ulu. — ² Tr. 16, cap. 5, n. 19. — ³ Tr. 6. dist. 1, num. 62. — ⁴ De Praecept. decal., qa. 3. art. 2, num. 6. — ⁵ De Offic. dir., sect. 3, qu.4, y. *Siquis vero*. — ⁶ De Horis canon., cap. 9, § 6, n. 13. — *Sihnst.*, v. *Hora*, qu. 12. ⁷ *Aeor*, part. 1, Hb. 10, cap. 10, qu. 2. — ⁸ Medulla, Append. de Statu cleric., art. 4, qu.2, n. 2. — ⁹ Lib. 4, num. 1251.- ¹⁰ Tr. 16, cap. 3, num. 21. ¹¹ *Viliat*. part. 1, tract. 24, diff. 13, num. 2. - *Trull.*, Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 14, num. 11. — ¹² Lib. 4, tr. 1, cap.5, n.5.— ¹³ Loc. cit. ¹⁴ *Layin.*, loc. cit. ¹⁵ *Bonac.*, de Offic. dir., disp. 1,

r) Lessius, *cap. 37, n. 77*, ita docet de quacumque Officii mutatione; nec distinguit brevius ab aequivalenti. — Laymann autem, *lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 5*, distinguit, id concedens si duo Officia sint aequivalentia; sin autem jam recitatum Officium est multo brevius, « obligatus esse videris, inquit, ad compensationem faciendam ». — De Cajetano, vide notam *c* ad *n. 160* supra.

fs) Suarez, *tr. 4, lib. 4, cap. 23, n. 15*; l'illiuccius, *tr. 23, n. 228*, concordant, modo

Circa vero quaesitum quatuor sunt sententiae:

Prima absolute negat esse peccatum mortale: haneque tenent Lessius % Cajetanus ¹, Silvester ², Azor¹⁴; item Villalobos, Diana, Antonius a Spiritu S., etc., ³ apud Salmant. ⁴, Ratio, quia ad implendum praeceptum Officii sufficit ut in substantia impleatur, idque fit cum septem Horae dicuntur. Et hanc sententiam probabilem putant Salmant. ⁵; et Cardenas ac Gobat, apud Croix ⁶. — Et hisce olim adhaesi. Sed nunc verius censeo cum Roncagha ⁷, eam sustineri non posse; quia, cum recitatur Officium notabiliter brevius, tum illud non impletur neque in ejus forma neque in substantia aequivalenti: juxta secundam sententiam, quam mox afferemus.

Secunda igitur sententia, quam tuentur Bonacina⁷ cum Suarez/ et Filliuccio⁸, Laymann *D*, quem male citant Salmant. pro prima sententia. Anacletus ⁹; et probabilem putant Palaus ¹ ac Holzmann ¹¹, tenet non peccare graviter qui mutat Officium in aequale vel fere aequale. — Ratio, quia, ut dicitur in *l.fin. ff. Mandati*: Forma reipsa servatur, si per aequivalens id fiat. Hinc dicunt auctores citati quod Pontifex in assignanda forma specifica pro recitatione breviarii potius respexit ad quantitatem tamquam formam substantialem, quam ad qualitatem Officii, quae est forma accidentalis, sive modus reci-

qu. 3. punct. t. num. 18. — ² *V. Horae canonica* cap. 2. — ³ *V. Hora*. n. 15, qu. 12. — ⁴ Part. 1, Hb. 10, cap. 10, qu. 2. — *Viliat.*, loc. dt., n. 2. ⁵ *Diana*, part 2, tr 12, rewl. 3; pari. 7. tract. 11, resol. 10. ⁶ *Anton, a Spitr* Director, regal., tr. 3, di»p. 6. nam 1612. ⁷ * Loc. cit., n. 18. — H Loc. dt., num. 20. — *Cardin.*, Cri diip. 33, num. 42. - *Gobat*, tr. 3» nom. 18. ⁸ ⁹ Li Lib. 4, nam. 1250. — ¹⁰ Tr. 5, qu. 2, cap. 5, qu. 6. — w Loc. cit., n. 18. — ¹¹ Tr. 6, diit. 1, nam 61. ¹² De Priée, partie , num. 4»», v. *Srd pUn*.

« mutatio non fiat [sunt verba Suarez] ex contemptu, neque animo eam saepe faciendi pro libito, sed ex aliqua occasione levi minusque rationabili». — Et fere item Laymann, *loc. cit., n. 5*. Cfr. etiam notam *e* hic supra.

k) Palaus, *tr. 7, disp. 2, panct. 2, n. 17*, dc Officii commutatione (sive in breve sive in aequale sit non explicat) dicit non deesse auctores, qui affirmant in hac admitti veniale tantum; at *n. 18*: « Mihi, inquit, verius et probabilius est te non satisfacere praecepto».

Veni», tandi. — Dicitur: *non peccare graviter*; nam mutans Officium adhuc in aequale sine causa nequit excusari a veniali. Causa autem excusans potest esse, v. gr. necessitas studendi, concionandi, docendi, itinerandi; ut dicunt Viva * et Sanchez, Navarrus ac Tamburinius, apud Croix *.

Tertia sententia, quam tenent Palaus8, Concina ‡ [Contin.] Tournely 4, Holzmänn * et Salmant e cum Reginaldo V, Suarez O, Bellarmino », Garcia, Trullench <4 Rodriguez †, Filliuccio H, Ledesma Machado », etc., docet esse mortale Officium mutare etiam in aequale, etsi semel. — Ratio, quia S. Pius V in sua bulla *Quod a Nobis* praecepit Officium recitandum in specie et in individuo sub forma unicuique diei assignata, dum dixit: *Statuentes... quoscumque qui Horas canonicas... dicere vel psallere debent... ad dicendum et psallendum posthac in perpetuum Horas ipsas diurnas et nocturnas ex hujus Romani breviarii praescripto et ratione omnino teneri, neminemque ex iis, quibus hoc dicendi psallendique munus necessario impositum est, nisi hac sola formula satisfacere posse.* Unde dicunt auctores hujus sententiae praeceptum Officii non esse de recitando in genere, sed secundum formam praescriptam, nimirum tali die, de tali sancto, de tali dominica, etc.: quod ad substantiam pertinet.

* De Praec. decal., qu. 8, art. 2, num. 4. — Sanch., C. oail., lib. 7, cap. 2, dub. 25, num. 2. — Navar., de Mori, canon., cap. 19, n. 217. — Tambur., Decal., lib. 2, cap. 5, 4 2, n. 20 et 21. — Lib. 4, num. 1256. — Tr. 7, disp. 2, punct. 2, n. 1a — De Offic. div., aect. 3, qu. 4, v. *Rtsp.* 2. — De Praec. partie-, n. 466. — Tr. 16, cap. 3, n. 20 et 21. — Garcia, de Benebc., part. 3, cap. 1, n. 150. — A Pius V, bulla *Quod a Nobis*, § 7. — Append. de Horia canon.,

Quarta demum sententia, quam tenent Jwu, Sporer T, Roncaglia ., Viva ., Elbelio, .n.Λ. Tamburinius 11 (et probabilem putat Laymann u, cum aliis apud Salmant *) docet peccare graviter, qui frequenter Officium mutat; venialiter vero, qui mutat raro, puta ter vel quater in anno: modo mutatio non fiat in Officium notabiliter brevius atque sine causa. Nam ex aliqua rationabili causa, nempe studii, itineris, infirmiae valetudinis, magnae defatigationis vel specialis devotionis erga aliquem sanctum, nec etiam erit veniale; ut dicunt Viva 14; et Navarrus, Cardenas * ac Tamburinius, apud Croix 18 — Rationem autem cur frequens mutatio Officii sit mortale, alii dicunt esse quia talis mutatio videtur virtualis contemptus ritus Officii. Sed haec ratio non convincit; nam verius negatur cum D. Thoma 14 (quem sequuntur Sanchez 17 et alii), quod frequentia transgressionum involvat contemptum legis. Sic enim ait S. Doctor: *Dicendum quod tunc committit aliquis vel transgreditur ex contemptu, quando voluntas ejus renuit subjici ordinationi legis vel regulae, et ex hoc procedit ad faciendum contra legem vel regulam. Quando autem e converso, propter aliquam particularem causam, puta concupiscentiam vel iram, inducitur ad aliquid faciendum contra statuta legis vel regulae, non peccat ex contemptu...*

cap. 2, n. 119. — Tr. 8, qu. 2, cap. 6, qu. 6, v. *Fateri.* — Loc. cit., num. 4. — * Part. 5, confer. 13, de Modo, etc. recitandi Horas, n. 133 et 435. — u Loc. cit., num. 20. — Lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 5. — “ Tr. 16, cap. 3, n. 21. — De Praecept. decal., qu. 3, art. 2, num. 4. — *Favor.*, de Horis canon., cap. 19, n. 217. — *Tambur.*, Decal., lib. 2, cap. 5, § 2, n. 20 et 21. — “ Lib. 4, n. 1252 et 1256. — * 2. 2. qu. 186, art. 9, ad 3. — 11 Decal., lib. 1, cap. 5, n. 8.

Concina, cap. 9, § 6, n. 11, loquitur de mutatione Officii longioris in aliud brevius; sed ratio quam affert, et quae desumitur ex praecepto per bullam S. Pii V injuncto, valet etiam pro mutatione in aequivalens.

O Reginaldus, lib. 18, n. 172; Suarez, lib. 4, cap. 23, n. 12 et seqq.; Trullench, lib. 1, cap. 7, dub. 14, n. 13; Rodriguez, *Quaest. regul.*, torn. 1, qu. 42, art. 8, v. f.; Filliuccius, tr. 23, n. 186, 226 et 228; Petrus de Ledesma, *Sum.*, part. 2, tract. 9, cap. 4, post conc. 16, dub. 1, v. *Dico* 2 et 3, ita suam sententiam coarctant, ut omnino vel saltem fere coincident in quartam, quae S. Alphonsae aequior videtur.

J) Bellarminus non videtur ad rem citari

a Salmant.; etenim, *Controv. de bonis operibus*, lib. 1, cap. 18, loquitur de iis « qui Romanum breviarium eligunt, propriae ecclesiae vel ordinis breviario praetermisso ». Et refert opinionem quae negat esse morule; <umen (subdit) non est id usque adeo certum vel tutum ». — Machado pariter minus accurate citatur a Salmant.; tracUns enim de mutatione Officii in aliud, *Pcrfecto confessor*, tom. 1, lib. 2, part. 3, tr. 2, docum. 6, n. 4, dicit duas esse de hoc oppositas sententias, iu ut videatur esse communis contra communem; aliis asserentibus, aliis vero negantibus esse morule.

Cardenas, *disp.* 33, n. 42 et 73, non citatur n Croix pro his causis.

etiamsi frequenter... peccatum iteret. Ratio aptior est, quia ipsa frequens Officii mutatio (ut ait Laymann) evaderet gravis perversio ordinis; nam licet quaelibet variatio seorsim sumpta sit venialis ratione parvitatatis materiae, omnes tamen intra annum coalescunt, et graviter perturbant ordinem breviarii praecepti pro totius anni Officiis, quae simul sumptae unum complexum faciunt.

Ex his sententiis (ut meum proferam iudicium) prima, pace tantorum doctorum qui eam tuentur, vix (ut dixi) sustineri potest; secunda et tertia satis probabiles videntur; sed *quartam aequiorem puto.*

Juxta autem omnes praefatas sententias, probabiliter excusant a mutatione Officii sequentes causae, videlicet:

1°. Si alio pergis, potes recitare Officium illius loci ut dicunt Laymann * Holzmann a cum Stoz; et Bonacina ac Tamburinius, apud Croix . Excipit vero Holzmann * cum Palao, Tamburinio, Cherubino, etc., religiosos; quia isti tenentur ad breviarium sui ordinis ex vi professionis, cujus vinculo obligantur quocumque

ierint. — Probabiliter autem dicit Croix ' cum Suarez, Quintanadvenas et Gobat, quod si sis alicubi tamquam advena, potes recitare Officia tuae patriae. Additque Gobat quod si mutes domicilium, potes compensare Officia omissa in priori loco "A

2°. Capellanus episcopi potest § illi se conformare in Officio. Holzmann 7 cum communi, ex decreto S.C. Rituum an. 1605. Idque magis firmatur ex clem. *Dignum, de cel. miss.*, ubi commensalibus et domesticis cardinalium et episcoporum indulgetur uti Officio et breviario quo hi utuntur. — Idem dicitur de capellano monialium, qui, cum possit legere Missam de sancto ordinis, ita etiam potest de eo dicere Officium .); rubrica enim monet Officium cum Missa concordandum. Holzmann .; et Croix . cum Gobat, Stoz, Tamburinio et Quintanadvenas. — Idem probabiliter dicit Laymann P), et Gobat apud Croix t0, de eo qui obit exercitia apud religiosos.

3°. Beneficiatus potest recitare sub ritu primae classis cum octava Officium sui tituli; ut Lugoll, et Holzmann cum Tamburinio «4 Gobat Clericato 'J, etc. —

hem, d-
pelUnu e-
pitcopi.

B«ne6cxa-
iu«, jul qua
te Officium
leneatur.

Laym., lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 5. — * Loc. dL, η. X — De Praecept. partie., nam. 466, v. *Diximus praeterea*. — *Slob*, Tribun, poenit., lib. 1. part. 3, n. 386. — *Bonae*, de Offic. div., diep. 1, qa. 3, punct. 1, n. 7. — *Tambur.*, Decal., lib. 2, cap. 5, § 2, n. 25. — Lib. 4, n. 1253. — < De Praec. partie., num. 466, v. *Diximus praeterea*. — *Palao*, tr. 7, di@p. 2, punct. 2. nam. 6, i. i. — *Tambur.*, loc. cit., num. 38. — *Cherub. Afayr*, Trismegiit. doct. chriit. continuat., de Oratione, diet. 2, cap. 1, § 1, num. 100. —

• Lib. 4, nam. 1244. — *Suar.*, tr. 4, lib. 4 cap. 23, num. 7. — *Qutnlanaäv.*, cr. 7, «Ingai. 24, n. I. — *Gobat*, Experim., tr. 5, n. 635. — Apod *Croix*, loc. dt. — *Gobat*, loc. cit., n. 619. — * De Praecepti. parte, n. 466, v. *Diximus praeterea*, »ab 2. — Loc. dt., «ab 3. — Loc dt., η. 12M. — *Gobat*, loc. dL, n. 625. — *Sice*, Tribon, poenitL, lib. I, pari. 3, n. 386, ad tv. — *Tambur.*, Dead lib. 2. cap. 5, §2, n. 32. — *Qutnlanaäv.*, tr.8. «tnpjl. 7, η. X — *Gobat*, loc. dt., n. 637. — Loc. dL. n. 1251 — “ Respoa». mor.. lib. 5, dub. 8, n. 20,

>) S. R. C. casum hunc de Officio recitando ab eo qui versatur quacumque ex causa extra patriam vel dioecesim, in una *Marsorum*, die 12 Novembr. 1831, sic solvit: «Beneficiarii tenentur semper ad Officium propriae ecclesiae; simplices vero sacerdotes conformari possunt cum Officio loci ubi morantur.. Vide Collect, authent. decretor. S- R. C., n. 2682, ad 46. — Religiosus vero qui vi suae regulae ad chorum tenetur, «in itinere sequatur divini Officii calendarium coenobii ex quo discessit», uti declaravit eadem S. R. C. die 31 Aug. 1839. Quodsi vero praedicationis vel ex alia rationabili causa religiosi a suo conventu per aliquot dies absint, declaravit Sacr. Congr. die 27 Julii 1896: «Si in choro (Officium recitent], standum calendario coenobii apud quod religiosi hospitantur; si privatim, servandum calendarium coenobii a quo discesserunt». Cfr. Collect, authent., num. 2801, ad / ct 2; et w. 3919, ad 13.

m) «Dummodo non fias subditus loci hu-

jus», limitat Gobat, id est loci ad quem deveneris

Quin etiam tenetur, ut dicit Holzmann vi decreti S. R. C. de die 11 Junii 1605, quod habetur in Collect authent. decretorum S- R C. n. 181, ad 3.

°) Atvero S. R. C in contrariam abiit sententiam die 21 Mart. 1795, declarans capellanos, qui in ecclesia monialium quotidie Missam celebrant, non posse Officium monialium recitare. Vide Collect, authent. decretorum S. R. C., >/. 2550, ad 3.

l-) Laymann, lib. 4, tr. I, cap. 5, n. 3, praetermittit cos qui exercitia apud religiosos obeunt

vJ Holzmann, loc. cit., v. *Diximus praeterea*.^ 3; Tamburinius, loc. cit., u. 32, asserunt beneficiarium posse (immo debere ex aliorum sententia, uti subdit Tambur.) Officium ecclesiae cui adscriptus est recitare, in quocumque ipse Undem loco resideat. Et idem insinuat Gobat, loc. cit., u. 626. — Clericatus, *Erotcmat.*,

Beneficiarius autem qui habet duo beneficia, debet recitare Officium loci ubi residet[^]. Concinal.

Reciun» cum bcio licite matai Officium in aequale.

4°. Si recites cum socio: cujus ritui potes te conformare ex causa, ut dicunt alii; sed etiam sine causa r), ut sentiunt Viva’ cum Quintanadvenas et Henriquez; Roncaglia8 cum Portellio, ac Diana 4. — Et hoc satis probabile mihi videtur: modo Officium permutetur in aequale, vel quasi. Juxta enim secundam sententiam circa permutationem Officii, quam supra probabilem diximus, quaelibet rationabilis causa sufficit ad mutandum Officium in aequivalensjsatis autem rationabilis causa hic ipsa societas videtur, dum Clemens Romanus 4 (apud Bonacina ·) admonet fideles ut *saltem duo vel tres orent*, juxta illud Matth. xvm [20]: *Ubi sunt duo vel Ires congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* 'K

1 De Horii canon., cap. 6, num. 10. — · De Praecepti, decal., qu. 3, art. 2, n. 8. · Quintanadv., ir. 8, sinful. 8, n. 9 et 10. · Henriq., hb. 7, cap. 30, num. 4. — · Tr. 5, qu. 2, de Horis canon., cap. 5, qu. 8. · Pontl., Dubia regulor., v. *Horae canonicae*, num. 8. — · Part. 2, tr. 12, resol. 35. — · Constitui, apost., lib. 8, cap. 34, v. f. · De Offic. div., disp. 1, qu. 3, punct. 2, § 1, num. 7. — · De Horis canon., cap. 6, num. 12. — · Tr. 5, qu. 2, de Horis canon., cap. 5, qu. 8. — Sloe, Tribun, poenit., lib. 1,

Quaeritur 4°. *An possis te conformare cum clericoprivilegiato in Officio breviori?*

Absolute negat Pater Concina — jUUI Affirmant vero, adhuc nulla accedente causa, Roncaglia8; Stoz apud Holzmam·; Diana10 cum Portellio; Tamburinius11 cum »>»<·/i Hennquez et alus; item Trullench, Rodriguez et Leander, apud Concina tum. Ratio istorum, quia in correlativis eadem est habenda ratio; unde privilegium unius extenditur ad alium, ex *leg. fin. [ff.] de acceptilat*. Praeterea, cum quisque licite possit in Officio socium adhibere; si non posset Officium illud brevius cum socio recitare, videretur privilegium aliquo modo juri suo derogare. — Alii autem dicunt, ut Croix ’’, Holzmam ‘4, Sporer 18 et Gobat ’’, tunc posse socium conformari cum privilegiato saltem semel vel iterum v), quando iste ob aliquam rationabilem causam, puta infirmitatem, debilitatem visus

pari. 3, num. 386, ad vj. · · De Praec. partie., num. 466, v. *Diximus praeterea*,... ·/. — · Part. 2, IracL 12, rcsol. 35. · Portai., Dub. regular., v. *Horae canon.*, n. 8. — 11 Decal., lib. 2, cap. 5, § 2, n. 27. · Henriq., lib. 7, cap. 30, n. 4. — Trull., Decal., Hb. 1, cap. 7, dub. 14, num. 7. · Leand., Decal., tr- 8, disp. 3, qu. 16. · “ Loc. cit., n. 12. — “ Lib. 4, n. 1256. — 11 De Praec. partie., n. 466. v. *Diximus prae terta*... 4. — 14 Append, de Horis canon., cap. 2, n. 123. — « Tr. 5, n. 911. lid 10.

nequeunt Offida propria ejus ecclesiae recitare; sed tenentur sequi directorium suae dioecesis. Vide Collect, authent. S. R. C., n. 2872, ad *dub. I*. — Altera, de die 7 Septembr. 1850, juxta quam alumni seminariorum et magistri in ipso seminario degentes, quamvis plerumque in aliis ecdesiis Missam celebrent, confessiones audiant, etc., tenentur sequi calendarium ecclesiae ipsi seminario adjectae. Collect, authent., n. 2980, ad *1 ct 2*. — Tertia denique, de die 22 Julii 1848, vi cujus religiosi utriusque sexus, proprium calendarium non habentes, uti debent calendario dioecesano, additis Offidis peculiariter concessis regularibus in illa dioecesi commorantibus. Vide Collect, authent., n. 2964, ad *1*.

Concina allegat Rodriguez *Sum., torn. 4, cap. 68*, ubi hic auctor *m. 9* tractat de regularibus ad episcopatum assumptis, qui Officium ecclesiae suae non autem ordinis redtare debent; et dicit eorum socios posse se eis in hoc conformare. Atvero Rodriguez, *Quacst. regul., torn. 1, qu. 42, art. 9*, loquens de praesenti casu, hoc non concedit, nisi ex causa quam sciret ille qui privilegium concessit, et qua posita privilegium inutile redderetur, nisi privilegiatus sodum adhibere posset.

Clausulam istam: *Saltem semel vel*

et similem, difficulter posset suo privilegio uti nisi juvetur a socio.

Verumtamen harum opinionum neutra mihi satisfacit. — Ratio enim correlativorum (ut supra) non convincit: cum ipsa quidem valeat pro correlativis necessariis, ut sunt viri et uxores; non vero pro voluntariis, nimirum pro sociis, qui pro eorum libito socii evadunt. — Ratio autem sola infirmitatis, seu difficultatis privilegiât! in recitando, non videtur sufficiens ut possit excusare socium ad Officium permutandum in aliud notabiliter brevius.

Quaeritur 5°. *An qui hodie ex errore recitavit de Sancto, omisso proprio illius diei, possit alia die de Officio praetermisso recitare?*

Recitant Officium pro Offido potest, juxta alios, a lio die recitare emissum.

Probabilia omnino recitandum Officium diei.

Dicunt Pellizzarius , Quintanadvenas 1 et Salmant.8 melius facere se conformando cum communi ritu Ecclesiae; sed probabiliter posse etiam recitare de Officio omisso. — Attamen Lugo 8 et Villalobos 4, cum Busenbaum (ut supra) tenent, omnino recitandum Officium diei currentis. Ratio, quia Ecclesia tum solum praescribit Officium transferri, cum est impeditum a dominica vel Officio majori.

Haec quidem sententia est probabilior»). — Sed prima non videtur improbabilis, cum Felice Potestà 4 et Tamburinio ·. Ratio, quia, sicut rite transfertur Officium de Sancto ob impedimentum diei

1 Tr. 8, sinful. 9, n. 2. — 1 Tr. 16, cap. 3, n. 21. — 1 Respon», moral., lib. 5, dub. 8, n. 2. — · Part. 1, tr. 34, diff. 13, n.3. — 1 Tom. 3, n. 448. — · Decal., lib 2, cap. 5, § 2, n. 29. — · Tr. 5, qu. 2, de Horis canon., cap 5, qu. 6. — · Tr. 16, cap. 3, n. 21. · Quintanadv., tr. 8, sinful 10,

iterum, Croix, Holzmam et Gobai silentio praetereunt, in reliquis concordantes.

•J Pellizzarius, *tr. 5, cap. 8, n. 74*, id non habet.

*) S. R. C. de hoc argumento interrogata. « Utrum, si in choro vel privatim omissum est per oblivionem aut inadvertentiam fieri Officium duplex vel semiduplex alicujus Sancti eodem die quo debebat secundum rubricas, *debeat* illud fieri in aliquo alio die, vel ejusdem mensis, vel alterius sequentis, non impedito Officio novem lectionum », respondit die 17 Junii 1673: .Negative». Collect, authent. decretor. S. R. C., n. 1474.

r) Lessius, *lib. 2, cap. 37, n. 77*, negat teneri repetere cum, qui per inadvertentiam aliove modo aliud Officium recitavit. — Idem

ad alium diem non impeditum; ita videtur rationabiliter posse Offidum transferri ob impedimentum morale, quale censetur error vel ignorantia, ne Sanctus in illo anno suo honore privetur.

Si autem advertas errasse, postquam multum processeris in Offido indebito, puta si dixeris Matutinum; tunc potes vel prosequi, vel reliquum redtare de Offido debito: ut dicunt LessiusRoncaglia’; et Salmant.8 cum Villalobos Quintanadvenas, Trullench etc. — Sed puto cum Croix · et Tamburinio melius esse redtare de proprio, ne errorem prosequaris.

Si vero oblitus es aliquam partem Horae, sufficit illam reduce quin aliud repeus; ut recte didt Croix °o cum Navarro, Vasquez, Sanchez, Bonadna, Filiuccio, Abelly ‘‘‘’, etc. — Secus tamen probabilius censent Armilla et alii ", contra Vasquez totam Horam esse repetendam, si omiseris partem notabilem ex culpa; quia est obligatio (saltem sub levi) ut orationem continuatam secundum ritum praescriptum fadas. Sed vide infra, *n. 168*.

162. - « 11° Pronuntiatio vocalis exterior; ea enim est de substantia praecepti. — Et si quidem cum socio legis « (quod recte fit, et est conforme primae « institutioni Ecclesiae ac publico orandi « ritui, estque licitum, etiamsi ad eas non

n. 4. — · Lib. 4, a. 1255. — * Loc. du, n. 1311. · A’acer., Man., cap. 25, n. 89, i. f. · Vatq., de Benefic. cap. 4. d. 67. · SancJc, Consil.» hb 7, cap. 2, dab. 18, q. 2 et 3. · Bonac., de Offic. divA diip. 1. qu. 3. puncu 4, n. 7. · FUL., tr. 23, cap. 7, n. 232 et 233. — u Apud Croix, loc du, n. 1311.

que tenent Villalobos, *part. 1, tr. 24, diffic. 13, n. 2*; et Trullench, *lib. 1, cap. 7, dub. 14, n. 11*, licet a Salmant allegentur uti refert S. Alphonsus.

·) Quin etiam Tamburinius, *loc. at., u. 31*, negat se iis assentiri, qui dicunt posse continuari Officium ex errore inceptum.

aa) Abelly, *Medulla, append, de Statu cleric.*, *art. 4, qu. 2, n. 2*, loquitur de Horarum intervensione. — Armilla, v. Horae canonicae, *n. 15*, non distinguit an culpabiliter factum luerit necne. — Vasquez vero, *loc. cit., n. 68 et segq.*, ei qui ex incuria omisit, satis esse ait si omissa suppleat; si vero sdenter notabilem partem praetermiserit, et statim suppleat, dicit illum tantummodo peccare sicut peccat intervertens psalmos in eadem Hora. Si

Quid de eo qui advertit e errare.

Quid de eo qui oblitus est partem Horae.

1 iiii

Requintur pronuntiatio vocali

Plures si
mul reci-
tantes, quo-
modo reci-
tare de-
beant

. obligetur, nec interius attendat : Bona-
* cina '), ea pronuntiatio adhibenda est ut
« ab eo exaudiri possis, eumque audire
« vicissim. — Sà tamen putat satisfieri,
« etsi quaedam non percipias quae a socio
« dicuntur; neque ideo aliquid scrupulose
« repetendum esse.

« Si vero solus legas, ita legendas esse
« ut audire te ipsum possis, docent Regi-
« naldus et Suarez. — Sed probabile est
« id non requiri, cum Ecclesia id non
« praecipiat; ut docent Azor -, Bonacina
« et Diana % admittitque Filliuccius” pro
« scrupulosis ».

« Si plures duobus recitent Officium si-
« mul, non debet unus unum, alter alterum,
« tertius tertium versum recitare : sed al-
« ternatim, facto duplici tantum choro,
« sive plures sint ex una parte sive pau-
« ciores: quia sic habet usus et praxis Ec-
« clesiae. Secus est de lectionibus, quarum
« primus primam, secundus secundam,
« tertius tertiam recitat; immo alicubi
« consuetudo permittit ut omnes ab uno
« recitentur, aliis audientibus. — Bona-
« cina 4 ex Suarez, Azor et Laymann : ad-
« dens etiam satisfacere eum qui lectiones,
« vel orationes, vel capitula, vel respon-
« soria tantum audit et non recitat. Vide
« Bonacina ”, Trullench - ».

1 Diip. 1. qu.3, punct. 2, § 1, n. 5 et 6. — *R'tin*, lib. 18
num. 174. — *Suar.*, de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 7, num. 6. —
• Part. 1, lib. 10, cap. 11, qu. 4. — *Bonac.*, de Offic. div.,
disp. 1, qu. 3, punct. 2, § 1, n. 24. — • Tr. 23, cap. 3, n. 117.
— • Loc dt., num. 10. • *Suar.*, loc. dt., cap. 25, num. 2 et
«eqq. *Azor*, loc. at., cap. 7, qu. 9. • *Laym.*, lib. 4, tr. 1,
cap. 5, n. 8. — • Loc. dt., n. 11. — • Lib. I, cap. 7, dub. 16,
n. 7. — • Tr. 16, cap. 3, num. 6. - *Swar.*, de Relig., tr. 4,
Hb. 4, cap. , num. 3 et »eqq. • *Palaut*, tr. 7, di«p. 2,
punct. 3, n. 8. • *Petlu.*, tr. 6, cap. 8, n. 91. — ■ Lib. 4,
n. 1298. *Bonac.*, di»p. 1, qu. 3, punct. 2, § 1, num. 11. -

vero non statim suppleat, teneri ita supplere
ut continua sit recitatio. Unde non satis accu-
rate hi tres auctores a Croix allegantur.

162. - <v) Sà, v. Horae canonicae, n. 9,
haec de choro asserit: « Qui in choro, inquit,
suam partem dicit, et alteram etiamsi atten-
tus non potest percipere, non tenetur supplere,
nisi, ut quidam addunt, surdus esset ».

Diana, part. 2, tr. 12, resol. 11, opi-
niones aliorum tantum refert.

e) Itemque Reginaldus.

163. - ») Palaus, loc cit, n. 6 « Etsi, in
quit, necessarium non sit leipsum audire, est
tamen necessarium, moraliter loquendo, verba
ita distincta et clare proferre, ut teipsum

Communis est sententia (ut tradunt
cum Busenbaum mox supra, Salmant. ,
cum Suarez, Palao, Pellizzario; et Croix
cum Bonacina, Filliuccio, Reginaldo, Stoz,
Tamburinio, etc.), bene satisfacere qui
audit a socio lectiones, responsoria, capi-
tula et orationes ac antiphonas, ut bene
addit Croix 9 cum auctoribus citatis. —
Et probabiliter sentiunt Pellizzarius et
Antonius a Spiritu S., apud Salmant.10
(contra Croix 11 cum Gobât et Diana;
ac Mazzotta), adhuc satisfacere eum qui so-
lus dicit psalmos, et lectiones audit; vel
qui partem psalmorum dicit solus et par-
tem cum socio: quia satis communicat in
ea parte quam audit, et cui ex recepto
usu jam satisfit per auditum.

163. - Quaeritur autem 1°. *Ah reci-
tans Officium debeat se audire ut satisfa-
ciat ?*

Affirmant Palaus a>, Suarez “b; item
Pellizzarius, Reginaldus et Antonius a
Spiritu S., apud Salmant.g. — Quia (ut
dicunt) ad hoc ut oratio sit vocalis debet
voce proferri; verba autem quae tantum
inter dentes modulantur, non sunt vox,
sed potius inchoatio vocis.

Sed satis probabiliter dicunt satisfacere
Laymann Azor ‘4, Sporer [Contin.]
Tournely *, Diana eJ, Salmant.18 cum Ro-

Fill., tr. 23, cap. 7, n. 241. • *Regin.*, lib. 18, num. 158. •
Slot, Tribun, poenit., lib. J, part. 3, n. 404, ad V. • *Tam-*
bur., Dead., lib. 2, cap. 5, § 3, n. 10. — • Loc. cit., n. 1298.
— *Pthls.*, loc. cit., n. 91. • *Anton. a Spir. S.*, Director,
regul., tr. 3, disp. 6, n. 1636. - • Tr. 16, cap. 3, num. 6. —
11 Lib. 4, n. 1298. • *Gobat*, tr. 6, n. 691. • *Diana*, part. 9, tr. 7,
retol. 38. — *Mazaotla*, de 1- praec. decal., cap. 1, § 3, qu. 4.
— *Pelite.*, loc at., n. 87. • *Regin.*, lib. 18, n. 174. • *Anton. a*
*Spt'r. S.*1OC. cit.. n. 1625. - ” Loc. cit., n. 5.— “ Lib. 4, tr 1,
cap. 5, n. 8, i. f. — M Part. 1, lib. 10, cap. 11, qu. 4. — “Dc
Offic. div., art. 8, acct. 6, in princ. — M Tr. 16, cap. 3, n. 5.

audire possis, nisi aliquod impedimentum
adsit». — Eodemque sensu loquitur Suarez,
loc. cit., cap. 7, n. 6.

b) Sporer, *Append., de Horis canon.*,
cap. 2, n. 110, id satis probabile existimat;
sed subdit. • Ego tamen... nollem absque ne-
cessitate hanc opinionem sequi, utpote quae
minus facit ad devotionem ».

eJ Diana, part. 7, tr. 11, resol. 16, opinio-
nem istam refert; sed monet se eidem repu-
gnasse part. 6, tr. 7, resol. 10, ubi revera
eam pro solis scrupulosis admittit, pro aliis
vero « Dicendum est, inquit..., esse necessa-
rium verba ita distincte et clare proferre, ut
teipsum audire possis; quia verba quae auditu

Aoditm
partem &
ctam a lo-
cio uuda
du

Rea(am
dire. j«u
ab<”

s.u. m=
ni\$toi”r

driguez, Trullench, Leandro, etc. Et idem
docet doctissimus Silvius * cujus doctri-
nam noster Summus Pontifex Benedi-
ctus XIV, in multis locis suarum bulla-
rum magni aestimat; hic auctor sic suam
sententiam profert et probat: *Eum qui
solus recitat Horas canonicas... muneri
suo satisfacere, sive seipsum audiat, sive
non audiat...; quid nullo jure probatur
recitantem Horas teneri ad se audien-
dum, cum praeceptum obliget ad dicen-
dum, non audiendum Horas*. Quod autem
sic recitans jam vocaliter oret, hanc ra-
tionem subdit: *Quia oratio potest ore et
voce fieri, etiamsi non audiat ab ipso
recitante, et ex se sit sonus quidam for-
matus ex allisione aeris ad dentes et
labia*. — Ratio igitur est, quia ad satisfa-
ciendum Horis non praecipitur auditio,
sed tantum recitatio sive pronuntiatio
verborum quae dicitur vocalis. Ut autem
pronuntiatio haec vocalis dicatur, et a
mentali distinguatur, non certe requiritur
elatio sive formatio vocis: alias non sa-
tisfaceret qui recitaret absque vocis so-
nitu; sed sufficit quod formetur aliquis
sonitus verborum, licet modicus et vix
sensibilis sit (recitando *a fiato*, ut vulgo
dicitur), prout communiter recitant qui
privatim Officium persolvunt, et sicut di-
cenda sunt secreta Missae. Hic autem
levis sonitus, quando verba proferuntur,
ut bene ait Silvius, ex se semper fit; cum
prolatio non possit fieri quin per linguam
et labia fiat aeris compressio, ex qua ne-
cessario aliqualis sonitus formatur. Per

Rodrig., Quaest. regni., tom. 1, qu. 42, art. 4. - 7>nZ/.,
Hb, 1, cap. 7, dub. 11, num. 9, - *Leand. de SS Sacr.*, de
Sacram., tr. 6, disp. 13, qu. 18. — 1 Résolut, var», v. *Horae
canonicae III*. — *SiMus*, loc dt. — • Dc Relig., tr. 4,
hb. 4, cap. 12, num. 8, — • Consil., hb. 7, cap. 2, dub. 14,
num. 2. — • Lib. 2, cap. 34, num. 184. — • Dc Offic. div.,
disp. 1, qu. 9, punct. 2, § 1, num. 16. — • Tr. 16, cap. 1,

percipi non possunt, impedimentis seclusis,
non videntur verba, sed quidam motus in
guttуре seu inter dentes facti, qui potius sunt
inchoatio verborum quam verba».

d) Monent tamen Laymann et Contin.
Tournely, vix fieri posse prolationem veram
et articulatam, et non solum in gutture aut
inter dentes, absque eo quod qui sic profert
semetipsum audire possit, si nullus sit obex.

e) Scilicet satisfaciunt obligationi Officii
recitandi, in quo omnes citati auctores con-

accidens vero se habet quod sonitus ille
audiatur vel non †.

An autem *satisfaciant choro qui sub-
missee recitant psalmos, alteram partem
audiendo ?*

Loquendo de choro in generali, pro-
habiliter satisfaciunt > ; ut docent Sua-
rez * Sanchez-, Lessius4, Sotus^), Bona-
cina-; et Salmant.4 cum Filliuccio, Ara-
gon, Trullench, Villalobos, Philiberto, etc.
Ratio, quia non requiritur ut recitantes
in uno choro audiant voces omnium reci-
tantium in altero (quod supponitur ut cer-
tum in *Quaest. 2 seq., in fin.*)-, cum una
pars unum corpus cum altera constituat,
et invicem communicent. — Secus vero
dicendum de canonicis, qui si non canunt,
amittunt tam distributiones quam fructus
praebendae; juxta dicta *Lib. III, n. 675*,
v. *Dubit. 4, in fine*.

Quaeritur 2°. *An, si recites Officium in
choro vel cum socio, tenearis repetere ea
quae non satis percipis?* — Communiter
omnes dicunt quod si propter strepitum
aliorum non audis, bene satisfacis Officio.

Dubium est *an satisfacias, si non lere-
audis propter culpam chori vel socii*.

Prima sententia negat; eamque tenent
Bonacina f), Croix et Palaus f>, qui ait
te lucrari quidem distributiones chori, sed
teneri ad repetendum: modo (ut dicit Bo-
nacina) pars non audita sit notabilis; secus,
si modica. — Ratio, quia audiens non po-
test communicare in iis quae non percipit.

Secunda vero sententia affirmat: et
hanc tenent Sporer*, Sabinus’, Tambu-
«t.

num. 25. • *Fill.*, tr. 23, cap. 6, num. 196. - *Aragon*, in
2-• 2-• qu. 83, art. 12, dub. all., concl. 2. • *Trail.*, lo . dt ,
dub. 16, num. 8. • *Villat.*, part. 1, tr. 24, diff. 10, num. 9 •
Philib. Marcbin., de Sacr. Ordin., tr. 2, part. 6, cap. 12,
diff. 7, num. 3. — *Bonac.*, de Offia div., §i I, qu. 3,
punct. 2, § 1, num. 9. — • Lux moral., part. 2, tract. Si.
num. 26.

veniunt, Soto excepto, qui, *dc Just. ct Jure*,
lib. 10, qu. 5, art. 4, de hoc casu non loquitur.

Bonacina, *disp. 1, qu. 3, punct. 2, § 1*,
n. 9 et 20; Palaus, *tr 7, disp. 3, punct. 4*,
n. 6, absolute sic docent, quidquid sit de causa
ex qua proveniat impedimentum.

Croix, *lib. 4, n. 1295*, utramque opi-
nionem affert; hanc tamen, ultimo loco; unde
videtur eam tenere.

h) Sporer, postquam *n. 107*, hanc senten-
tiam attulit, subdit eamdem a Tamburinio ad

rinius Felix Potestas *; et Salmant. 3 cum Trullench, Diana, Pasqualigo O et Pellizzario >; item Sà et Major >, apud Laymann 4 (qui non reprobatur); et probabilem putat Elbel 5 cum Pellizzario et Gobat Idem censet Roncaglia cum Trullench, loquens de recitatione in choro. — Hi censent bene te satisfacere, si attendis quantum potes, et ob defectum chori vel socii non percipis quae dicunt. Favet non parum S. Antoninus4, qui sic docet: Si quis.... lectionem vel aliud quod in choro legitur, non intelligat propter le- gentis ineptitudinem, non peccat: dum- modo conetur intelligere saltem verba. Ratio, quia tunc per societatem ipsam, et simul per illam tuam applicationem censeris moraliter communicare in ora- tione: dum intendis Deo exhibere omnes laudes et preces quas chorus vel socius profert. — Haecque opinio videtur satis probabilis. Praeceptum enim hoc Officii, ex benignitate Ecclesiae benigne est in- terpretandum; cum e converso valde erit anxietatibus obnoxium, quod socii in Of- ficio semper solliciti esse debeant ad quamnam quantitatem pervenerit omissio auditus, ut teneantur vel non repetere.

h » « op
nôkbiñh.

* Dead., Hb. 2, cap. 5, § 4, n. 12. — . Tom. 1, n. 444. — . Tr. 16, cap. 1, num. 24. - Trull., lib. 1, cap. 7, dub. 16, num. 9. - Diana, part. 7, tr. 11, resol. 6. — Sà, v. Horae canonicae, n. 9. - « Lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 8. - » Part. 5, confer. 13, de Modo, etc. redtandi Horas, n. 447. — Trull., loc. dt. — « Part. 2, tit. 9, cap. 12, § 3, v. Et pnnta. — ' De Praecept. panic., num. 472, v. Resp. 2.— . Tract. 5,

surdastrum extendi; sed eum qui est omnino surdus non satisfacere. Et omnibus sic dictis, concludit: «Ego hic nihil definire ausim ». Num autem conclusio ista ad omnia sit refe- renda, an vero ad solum surdum aut surda- strum, non satis liquet
O Pasqualigo, Decis. moral. 407; Major, in 4, dist. 12, qu. 6, v. Tertio arg., Roncaglia, loc. cit., cap. 5, qu. 8, loquuntur de surdo qui suam partem utique cantat, sed alteram non audit
J) Pellizzarius male citatur a Salmant.; nam, tr. 5, cap. 8, n. 39, negat quidem hanc opinionem esse omnino improbabilem; sed habet contrariam ut probabilio- rem.
Gobat, tr. 5, n. 692, simpliciter tenet hanc opinionem, si < quaedam verba » non percepisti; at refert etiam coinionem absolute eximentem, neque eam reprobatur
O Azor. part. 1, lib. 10, cap. 7, qu. 7; Reginaldus, lib. 18, n. 158, perspicue omnia

Certum autem est cum Holzmannl, et Roncaglia8 cum AzorO et Reginaldo2, quod non oportet in choro audire nmnes, sed sufficit unum audire, et sufficit audire in confuso saltem partem alterius chori, licet distincte nequeas audire; ut Sal- mant. °, qui testantur hoc docere fere do- ctiores omnes. — Sic pariter est certum, ut docet10 Innocentius IV, quod si aliquem versum omittat ex negligentia (intellige non ultro), non peccat ; chorus enim supplet.

Quaeritur 3°. An satisfaciat Officio surdus qui ex obligatione choro assistit et suam recitat partem ?

Affirmant Suarez m>, Escobar11, Ronca- glia >; et Sà >> ac Rocafull, apud Diana8, qui probabile putat. Ratio, quia hic ex una parte tenetur choro assistere; ex alia autem non stat per ipsum quin audiat. Unde sufficit ut praestet assistentiam quam potest, partem suam recitando: conditio enim quam aliquis ponere tene- tur, censetur impleri quando per eum non deest quominus impleatur; et durum est talem ad duplex Officium obligare. — Magis tamen mihi placet sententia oppo- sita cum Palao °), Sanchez *4, Salmant.18

qu. 2, de Horis can., cap. 5, qu. 8. — . Tr. 16, cap. 1, num. 24. — ° In cap. Dolentes 9, de celebrat, miwar. — 11 Eseoôar a Corro, de Horis canon., qu. 4, num. 66. — M Loc. cit. — Rocafull, Prax. theol. mor., part. 2, Hb. 3, cap. 6, num. 56. - 11 Part. 9, tr. 9, resol. 28. — M Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 13, num. 2. — . Tract. 16, cap. 8, num. 5.

hie dicta insinuant, dum negant necessarium esse ad singulos attendere, sed satis esse ajunt, si audiantur verba < quae a pluribus pariter pronuntiantur ac si ab uno tantum dicerentur ».
Suarez, tr. 4, lib. 4, cap. 28, n. 18, quam- vis dicat surdum ab assistentia chori non ex- cusari, quando ratione praebendae ad illum tenetur; asserit tamen n. 17 ex altera parte eum omnino ineptum esse qui cum socio Offi- cium recitet; « quia necessario omittit totam illam partem quam alius profert et ipse non audit, et consequenter non recitat verum cano- nicum Officium neque aliquam ejus Horam ». M) Sà male citatur a Diana ex Rocafull; nam, v. Horae canonicae, n. 9, tuetur oppo- sitam sententiam, eam scilicet quae magis placet S. /Mphonso. Cfr. notam a, ad n. 162. °) Palaus, tr. 7, disp. 3, punct. 4, n. 6, haec dicit in generali de eo qui non potest percipere illa quae alter chorus cantat.

Aodueir
teram pAf
**

Surdu a
litenico:
ro suas
£££““

Tcoctur re-
£££ B°"

et Elbell, qui dicunt surdum lucrari qui- dem distributiones P>, sed teneri ad repe- tendum non audita. Nec verum est quod ille sic obligabitur ad duplex Officium; nam tenetur tantum ad supplendam par- tem non auditam. Ultra quam quod bene potest eodem tempore satisfacere, sub- misse dicendo partem alterius chori. — Secus vero dicunt Salmant. * Elbel a, Tamburinius 4 cum Suarez de sur- dastro qui possit aliquoties audire, et praestet attentionem quam potest. Et hoc probabile est, saltem si advertat in bre- viario quae in confuso audit, ita ut bene percipiat quae dicuntur.

secm de
sardMtro.

Pronuntia-
no integra-

164. — « HI°. PRONUNTIATIO INTEGRA, « sine syncopa et abbreviatione verbo- rum et syllabarum, et absque praeci- « pitantia. — Bonacina 8.
« Ex hoc tamen defectu, in publico « facilius peccari potest mortaliter, ra- « tione scandali et severioris praecepti « Ecclesiae, quam in privato. Azor et « Filliuccius % Escobar a>, Diana % — • Ubi addit Γ. Eum qui cum tali qui ulti- « mas syllabas abscindit, recitat Officium, « satisfacere suo Officio nec teneri repe- « tere. 2°. Quando in cantu, propter ni- « miam celeritatem et abscissionem syl- « labarum (vel alia de causa), audientes • non possunt verba percipere et atten-

1 Part. 5, confer. 13, de Modo, etc. recitandi Horas, n. 448. — . Tr. 16, cap. 1, n. 24. — 1 Loc. cit. — « Decal , lib. 2, cap. 5, § 4, n. 13. — 1 De Offic. div., di>p. 1, qu. 3, punct. 2, § i. — . Part. 2, tr. 12, resol. 32. — ' In 2°, qu. 83, art. 13, concl. 5. — . Lib. 1, cap. 7, dub. 16, n. 4. - Palaus, tr. 7, diip. 2, punct. 3, n. 9. — . Lib. 2, cap. 37,

P) Distributiones omitlunt Sanchez, Sal- mant., Elbel, quamvis in reliquis concordent.
9) Suarez, loc. cit., n. 15, quem citat Tam- burinius, loquitur de caeco non de surdastro; sed Tamburinius tractat de utroque. — Sua- rez vero, n. 17, negat tantummodo surda- strum obligandum esse ad recitandum cum socio, tametsi solus recitare possit, eo quod hujusmodi recitatio institui nequeat sine ma- gno socii gravamine.
164. - a) Azor, part. 1, lib. 10, cap. 7, qu. 11, hoc non habet, quod apud ipsum repe- rire potuerim. — Filliuccius vero, tract. 23, cap. 6, n. 210; Escobar, tr. 5, exam.6, cap. 13, n. 147 (al. cap. 5, n. 70, v. med.); Diana, part. 2, tr. 12, resol. 32, dicunt nimiam celeritatem (quae juxta Dianam et Filliuccium, reduci po- test ad mutilationem) posse fieri mortalem propter scandalum.

« dere, ordinarie tantum esse peccatum « veniale, neque obligari ad iteratam reci- « tationem Officii: nisi adsit contemptus « vel grave scandalum, seu notabilis cor- « ruptio et deformatio' verborum in toto « cantu. — Vide Diana * Silvium ', -et «Trullench8, ubi, ex Navarro8>, Azorrl, « Lessio et Palao, negat satisfacere eos « qui cum sociis recitant ita festinanter, « ut, nondum expletis a socio versiculis, « ipsi incipiant; quia pars quae anticipa- « tur non communicatur cum socio qui « eam audire nequit — Excusatur autem « ex Navarro Sà et Suarez surdum « qui alios in choro canentes non intel- « ligit nec sequi potest ».

165. - Peccas tantum venialiter, si syl- labas ita mutiles vel syncopes, ut verbo- rum sensus non corrumpatur, vel si mu- tiles in parva quantitate: immo nullo modo peccas, si hoc facias involuntarie ob inad- vertentiam, vel balbutiera, vel invetera- tam consuetudinem quae difficulter vinci possit. E converso, non excusaris a mor- tali, si mutilatio esset magna, et sensus notabiliter variaretur. Ita communiter Lessius ., Palaus 10, Laymann 11, Anacle- tus 18, Sporer 1g, Croix 14; Salmant.15 cnm Trullench, Pellizzario; et Viva16 cum Azor Filliuccio, etc. Quo casu teneris utique compensare partem in qua sensus

uutuo, ve-
»» “.

Umiutio.

““81
mortali»,

n. 56. — » Loc. dL. n. 2. — u Lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 8. — “ Tr. 6, diu. 1, n. 50 — “ Append, de Horis canon, cap. 2, n. 100 et 102. — '« Lib. 4, n. 1302 et 1303. — “ Tr. 16, cap. 3, n. 2. - Trull., loc. dt., n. 5. - Pellis., tr. 5, cap. 8, n. 87 et 88; et de Monial., cap. 6, n. 17, v. Mon. 5. — M De Praec. decal., qo, 3, art. 4, n. 4. - Fill., tr. 23, cap. 6, n. 208. 209 et 242.

b) Navarrus, de Horis canon., cap. 13, n. 37, dicit attendendum esse ne sic fiat, idque esse magnum et frequentissimum abusum.
c) Azor, loc. cit.; Lessius, loc. cit., id non habent, et male citantur a Trullench.
Sà et Suarez male hic citantur a Trul- lench; vide notas n et q ad n. 163 — Navar- rus autem male citatur a Busenbaum; nam refert quidem hanc sententiam, sed eam non satis firmam existimat et ipse statuit hanc conclusionem: «Beneficiarium non excusari a choro eo quod sit surdus, si ex eo quod videt vel audit, assequitur quando canere vel silere debeat; sed non satisfacere canendo solum pensum sui chori, nisi audiat pensum alte- rius, vel saltem recitet submissee ex breviario vel psalterio ».
165. - A) Azor, loc. cit., qu. 11, generatim negat teneri repetere, cum qui scienter verba

est corruptus, recitando quantitatem ae-
quivalentem; ut bene ajunt Mazzotta b)
et Croixl: et hoc, etiamsi involuntarie
hoc feceris. — Caeterum probabiliter di-
eunt communissime Palaus*, Sporer8 (qui
dicit hoc omnes fateri), Anacletus4; et
Croix 8 cum Suarez, Gavanto et Gobat;
ac probabile putant Salmant. · cum Fil-
liucdo, Villalobos et Leandro, quod satis
imples obligationem Officii, etiamsi verba
notabiliter mutiles, quando servatur ali-
qua significatio verborum

Quid de
recitatio-
ne aim io-
do mutilan-
te.

Hinc probabile est quod nec teneris
repetere, si recites cum socio qui obrun-
cat syllabas, sed ita ut sensus notabiliter
non mutetur; ut ait Viva '. Qui bene ad-
dit d) te non teneri ad repetendum, nisi
tibi constet socium notabilem partem omi-
sisse; quia praesumptio stat pro debita
recitatione. — Putarem tamen te non ex-
cusari a veniali, si ultro recitas cum tali
socio mutilante: nisi adsit aliqua causa,
nimirum si inviteris a superiore vel per-
sona valde gravi, aut simili causa. —
Certum autem est non satisfacere eos
qui alternatim recitando non expectant
versus absolvi, si hoc fiat in magna quan-
titate. Vide auctores apud Busenbaum.

Redudo
non inter-
rupia tanins
Horne.

166. - « IV0. Pronuntiatio continuata
« unius Horae. — Si autem interruptio
« notabili tempore sine causa fiat, erit
«tamen veniale tantum; ut ajunt Fer-
«nandezf), Laymann et Lessius8: quia

« Lib. 4, n. 1303. — · Tr. 7, diip. 2, punct. 3, n. 2. —
1 Append, de Horis can., cap. 2, n. 102. — 4 Tr. 6, dist. 1.
n. W. — 4 Loc. dt., n. 1302. - *Suar.*, de Relif., tr. 4, Hb. 4,
cap. 13, num. 10. · *Gavant.*, in Rubric, breviar., sect. 1,
cap. 5, tit. 5, n. 2. · *Gcbat*, tr. 6, n. 618. — · Tr. 16, cap. 3,
n. 2. · *Fill.*, tr. 23, cap. 7, n. 242. · *Villal.*, part. 1, tr. 24,
cliff. 10, n. 7. · *Leander a Murcia*, in Regal. S. Frandid,
in cap. iu, cap. I, §2, n. 23. — · De Praecepti. decal., qu. 3,
art. 4, n. 4. — *Laym.*, lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 7. — · Lib. 2,
cap. 37, dub. 10, n. 57. — · Loc. dt., num. 202 et 238. —
* D. Offic. div., diip. 1, qu. 3, punct. 3, n. 13. — *Escob.*,

« singuli psalmi suam completam signi-
« ficationem habent. Si justa ex causa fiat,
« nulla culpa erit, nec repetenda priora:
« quod verum est, etiamsi animo repe-
« tendi interrupisses; consilii tamen est,
« si interruptio longa esset, repetere ab
« initio psalmi vel nocturni. — Immo pro-
« babile est, nocturnos singulos separa-
« tim, saltem intra trium horarum spa-
« tium, dici posse (quod certum videtur,
« si justa causa concurrat): quia secun-
« dum quosdam antiquitus ita fiebat, ut
« docet Filliuccius9 et Bonacinalo, Esco-
« bar, etc. ». (Idem tenent Salmant.11 sine
dubitatione]. « Addit Quintanadvenas 18
« lectiones, sive tres sint sive novem,
« posse absque culpa gravi, sine causa,
« et cum hac, absque ulla culpa, dividi a
« psalmodia ejusdem Matutini.

« Divisio autem Matutini a Laudibus
« non dicit interruptionem Officii; unde
« privatim fieri potest sine causa. — Dia-
« na b) ex Bonart, Filliuccio, Sanchez, etc.
« Item Trullench '. ».

167. - Commune est quod Matutinum
potest a Laudibus separari sine ulla causa;
ut Salmant.u, Bonacina,e; Concina 14 cum
Suarez, Sanchez, Navarroe). Filliuccio, etc.;
Croixl7 cum Lessio et Abelly. — Sed cum
separantur, debet adjici *Pater noster*; ut
bene ait Croix 18, ex rubrica quae praeci-
pit dici *Pater* post quamcumque Horam,
quando terminatur Officium.

tr. 5, exam. 6, cap. 3, n. 58 *fal.* cap. 6, n. 43). — 11 Loc.
cit., n. 4. — · Tr. 8, singul. 3. — *Bonart, dc* Horia canon.,
lib. 2, cap. 17, n. 3. · *Fill.*, tr. 23, cap. 6, n. 202; et cap. 7,
n. 238. · *Sanck.*, Conail., lib. 7, cap. 2, dub. 20, n. 1. —
u Lib. 1, cap. 7, dub. 11, n. 6. — 14 Tr. 16, cap. 3, n. 4. —
· De Offic. div., diip. 1, qu. 3, punct. 3, num. 11. — M De
Horia canon., cap. 2, n. 9. · *Suar.*, de Relig., tr. 4, Hb. 4,
cap. 6, n. 9. · *Sanck.*, Constt., lib. 7, cap. 2, dub. 20, n. 1. ·
Fill., loc. dt. — · Lib. 4, n. 1306. · *Less.*, lib. 2, cap. 37,
dub. 12, n. 79. · *Abelly*, Medulla, Append. de Statu cleric,
art. 4, qu. 2, n. 4. — · Loc. cit.

166. - °) Fernandez de Moure, *Exam,*
theol., part. 3, cap. 12, § 7, qu. 5, de peccato
non loquitur.

b) Diana, *part. 5, tr. 14, resol. 48*, refert
dumtaxat hanc opinionem, pro qua solum Bo-
nart allegat. Caeteri tamen hic ab eo allati
auctores eamdem tuentor.

167 - a) Navarrus, *de Horis canon., cap. 3,*
n. 28, forte id insinuat dicens: « Laudes dif-
ferre a Nocturnis »; quamvis, *n. 64*, dicat lici-
tum esse Matutinum a Laudibus separare

Matuliuoun
tone conclui-
dendum o
ratione.

Separatio
nocturno-
rum quanta
licita.

Matulii
num licite
scpnrsitur *
Laudibo».

An autem *addenda sit etiam Oratio?*

Affirmant Navarrus Bonart, Gavan-
tus, etc., apud Croix ', qui probabile putat;
cum probabile sit Matutinum et Laudes
esse duas Horas. Et colligunt ex rubrica,
tit. 31, n. 4, ubi praescribitur quod *Te*
Deum dicto, *statim inchoantur Laudes;*
praeterquam in nocte Nativitatis Domini,
quia tunc dicitur oratio, postea celebratur
Missa, etc. — Negant vero etiam proba-
biliter Salmant. 8 cum Sanchez et Azor %
Viva 8, Mazzotta 4; et Croix 8 cum Pel-
lizzario, Stoz, Gobat, etc.; quia probabile
est Matutinum et Laudes unam esse Ho-
ram. Illud autem quod praecipitur in
rubrica citata currit tantum pro Officio
illius noctis d).

Am vero *possint Nocturni invicem se-*
parari?

Negat Thomassinus apud (Contin.)
Tournely 8. — Sed affirmant probabiliter
cum Busenbaum, Bonacina7; Salmant.·
cum Pellizzario, Filliuccio; et Viva ·:
saltem (ut ajunt Busenbaum et Viva) si

Bonart, de Horis canon., lib. 2, cap. 17, n. 4. · *Gavant.*,
in Rubric breviar., sect. 4, cap. 2, num. 3. · 1 Lib. 4,
n. 1305. — 1 Tr. 16, cap. 3, n. 4 · *Sanck.*, Con«il. · lib. 7,
cap. 2, dub. 20, n. 2. — 1 De Praecepti, decal., qu. 3, art. 4,
n. 5. — 4 Tr. 2, diip. 2, qu. 2, cap. 1, §3, qu. 4, v. *Si dividas*.
— · Loc. cit. · *Pellis.*, tr. 5, cap. 8, n. 81. - *Sloe*, Tribun
poenit., lib. 1, part. 3, num. 410. · *Gobat*, tr. 5, n. 672. —
Thomassin., Discipl. ecclex. de Benefic., part. 1, lib. 2,
cap. 86, n. 5 (o/. part. 4, lib. 1, cap. 42, n. 5). - · De Offic.
div., icet. 4, qu. 5. — 1 Disp. 1, qu. 3, punct. 3, n. 13. —
· Loc. cil., n. 4. · *Pellie.*, loc. cit., n. 82. - *Fill.*, tr. 23,
cap. 7, n. 238 — · Loc. dt., num. 5. — Prta, loc. dt. —
D. Thom., in Ep. I nd Cor., cap. 14, lect. 6. — *Henrtc.*
a S. /gnat., tom. 2, lib. 10, n. 156. · H Loc cit., qu. 5. —

« justa de causa ». Et dicto π. 28, quasdam
rationes exponit propter quas ipse Navarrus
frequenter, ut ait, solebat separare nocturnos
a Laudibus.

Navarrus a Croix male citatur; nam,
dc Horis canon., cap. 3, n. 64, non loquitur
de oratione diei, sed de oratione dominica
seu de *Pater noster*.

Azor, *part. 1, lib. 10, cap. 8, qu. 4*,
negat eo casu Matutinum concludendum esse
cum oratione dominica, de qua etiam loquun-
tur Salmant.

Attamen S. R. C. die 18 Maji 1883, de-
crevit: · Matutinum in casu concludendum
oratione de Officio diei; Isatides autem in-
choandas ut in Psalterio». Cfr. Collect. authenl
decretor. S. R. C., *n. 3574, ad II*. Et post ora-
tionem qua concluditur Matutinum in casu,
addendum est *Dominus ibiscum, Henedi*
camus Domino et *Fidelium animae*, etc., ut

quodlibet nocturnum non distet ab alio
plus quam tribus horis, juxta ritum anti-
quum; ut refert D. Thomas. Idemque
tenent D. Thomas *, Henrietta a S. Ignatio,
Durandus 8, etc., apud [Contin.] Tour-
nely ,0, qui ait tutius esse oppositum; sed
non reprehendendos qui ob justam neces-
sitatem dividunt nocturnos.

168. - Quaeritur autem: *an, si in ea-*
dem Hora vel psalmo magna fiat inter-
ruptio, tota Hora sit repetenda?

Affirmant Vasquez Navarrus, Sua-
rez Gavantus, etc., apud Croix 11; quia
tollitur tunc unitas praescripta. — Negant
vero probabilius et communius Palaus
Bonacina ', Lessius ,4, Sanchez *, Lay-
mann 14; Salmant.17 cum Villalobos, Pel-
lizzario, Machado b); et Croix b) cum Sp-
rer, Barbosa, Tamburinio, Aragon, Quin-
tanadvenas, Tanner, Diana et aliis. Ratio,
quia singuli psalmi et singuli versus com-
pletam habent significationem; et satis
uniuntur vel per intentionem continuandi
vel per ipsam recitationem adjunctam. —

Hora vel
psalmus no-
tabiliter in-
terrupta,
probabilius
on repe-
tenda.

Xavar., de Horis canon., cap. 16, num. 75. - *Gavant.*, in
Rubr. breviar., sect. 1, cap. 5, tit. 9, num. 4. · “ Lib. 4,
n. 1306 — 14 Tr. 7, diip. 2, punct. 3, num. 3. — u Disp. I,
qu. 3, punct. 2, § 1, n. 23. — u Lib. 2, cap. 37, n. 57. —
Consil., hb. 7, cap. 2, dub. 19, n. 5. — “ Lib. 4, tr. 1,
cap. 5, num. 7. — ” Tract. 16, cap. 3, num. 3. · *Villal.*,
part. 1, tract. 24, diff. 11, num. 4. · *Pellis.*, tr. 5, cap. 8,
num. 78. — *Sparer*, Append, de Hons canoncap. 2,
num. 136 · *Barbosa*, tn cap. *Dolentes 9*, de celebrat,
missar., num. 17. · *Tambur.*, Decal., lib. 2, cap. 5, § 3,
num. 11. - *Aragon*, in 2· 2 qu. 83, artic. 12, l. t. ·
QwntanaJv., tract. 8, nngul. 2, num. 8. - *Tanner*, tom. 3,
diip. 5, qu. 1, dub. 5, num. 156. · *Diana*, part. 3, tr. 12,
resol. 4.

eadem S. C. die 1 Februarii 1886 decrevit, et
habetur in laudata Collect authent, *n. 3653*.
Istae tamen declarationes omnino silent de
obligatione recitandi *Pater noster*.

D D. Thomas, *loc. cit.*; Durandus, *Ration.*,
lib. 5, cap. 3, n. 3, asserunt id antiquitus
servatum fuisse, ut scilicet nocturni ab invi-
cem separarentur. Et pro hoc tantum asserto,
non autem pro praesenti videntur a Contin.
Tournely citari.

168, - † Vasquez, *de Renefic., cap. 4, § 1,*
art. 3, dub. 6, id asserit dumtaxat de Officii
recitatione in choro; negat vero de recita-
tione privata. — Suarez, *hb. 4, cap. 24, n. 10*
ct 11, asserit quidem id esse peccatum, quod
possit etiam ad mortale perungere, sed negat
repetendum esse Male igitur isti auctores a
Croix allegantur.

6 Machado, *hb. 2, part. 3, tr. 2, docu-*
ment 3, n. b, dicit rem adeo esse controver

Hinc dicunt Tamburinius, Gobat, Stoz, apud Croix * posse eum qui hodie incepit Matutinum, jllud complere in crastino sine peccato gravi, etsi differat sine causa.

«au» mmpendi. Causae autem justae interrumpendi Officium sunt (ut dicunt Crone a, Anacletus ·; et Salmant. 4 cum Navarro, Villalobos, etc.) quaelibet utilitas propria vel aliena, quae incommode differretur. Item, urbanitas aut devotio, ut dicere Missam, exsequi mandata superiorum; si excipias confessionem alicujus qui non libenter exspectaret; si velis aliquid agere aut notare, ut tollas distractionem sive sollicitudinem ne obliviscaris: modo, ut bene advertit Gobat *O*, hoc non fiat frequenter. — Licite etiam potest intermitteri aliqua brevis oratio inter orandum vel affectus; ut dicunt Anacletus ac Gobat, etc., apud Croix.

Ordo Horaroin non invertent-

169. - « V°. *Ne invertatur* ordo Horarum absque justa causa: quod si tamen « fiat, ent tantum veniale; quia ordo iste « (saltem extra chorum) non est sub praecepto, nisi secundario et tamquam circumstantia minoris momenti. — Quod « si autem per inadvertentiam vel ex «justa causa mutes, v. gr. ut amico vel « aegro qui tecum legere cupit, satisfacias, nullum erit peccatum; vel si in « choro dicantur posteriores Horae, cum « tu necdum dixeris priores; vel si inter « orandum advertas te aliquid omisisse, «vel priorem Horam nondum dixisse: « perges enim et supplebis in fine. Si • militer, si causa vel necessitas instet

Tambur., Dead., lib. 2, cap. 5, § 8, nam. 11. · *Gobat*, tr. 5, n. 673, Appendicula. - *Sloe*, Tribun. Poenit., lib. 1, part. 3, n. 410, l. f. - « Lib. 4, n. 1306. — · Loc. dt., n. 1307. — · Tr. 6, dist. 1, n. 54. — 4 Tr. 16, cap. 3. n. 4. · *Navar.*, de Horis canon., cap. 16, n. 67 et seqq. · *Villal.*, part. 1, tr. 24, diff. II, n. 5. — *Anacl. RriffentL*, loc. dt. - *Gobat*, loc. at., n. 696. · *Croix*, loc. dt., n. 1307. — · Disp. 1, qu. 3, punct. 4. — · Tr. 6, dist. 1, n. 67. — *Palaus*, tr. 7, disp. 2, punct. 4, n. 4. · *Bonae.*, disp. 1, qu. 3, punct. 4, n. 3. · *PellU.*, tr. 6, cap. 8, n. 108. · *Bass.*, v. *Horae canon. III*, n. I. - *Sloe*, Ub. I, part. 3, n. 411. - · Lib. 4, n. 1309. — *Palaus*, tract. 7, disp. 2, punct. 4, num. 5. · *Gobat*, tr. 5,

sam, ut sit communis opinio contra communem; opinionem tamen quae negat esse necessario repetendam Horam ultimo loco exponit. *f)* Gobat, *tr. 5, n. 848*: « At, inquit, cave assuescas parere ejusmodi importunis sollicitationibus »

« Horas dicendi, potes dicere Laudes, «dilatis lectionibus vel aliquo simili, « quod ad manus non est. — Vide Bona- « cina * ».

170. - Justae causae igitur invertendi ordinem recitationis probabiliter sunt: Γ. Si inviteris ab amico ad recitandum cum ipso; ut Anacletus ·; ac Suarez a>, Palaus, Bonacina, Pellizzarius, Bassaeus et Stoz, apud Croix '. — 2°. Si non habeas prompte breviarium, nec possis commode exspectare6;', ut Palaus, Gobat et Tamburinius, ibid. ·. 3°. Si sero venias ad chorum, Officio jam incepto; ut Sanchez, Laymann et Gobat, ibid. °, ac Anacletus °. — Et sic etiam excusat a veniali quaelibet rationabilis causa; ut Concina ** Salmant.18 cum Suarez, Palao, Trullench, Reginald©, etc.

Et idem dicendum, si in eadem Hora invertatur ordo. Salmant.18 cum Suarez et Bonacina.

Docet autem communis sententia quod inversio ordinis non est mortale; ut testantur Salmant.14 et Concina'. Ordo enim Officii non cadit sub praecepto. — Dicit vero Concina,e cum Vasquez, contra § Salmant. 7, non excusari a culpa gravi qui frequenter ordinem inverteret; quia haec frequens inversio videtur gravis inordinatio, juxta dicta *n. 161, Qu. 3, v. Quarta*. Sed probabilius hoc videtur negandum: cum sit communis sententia, ut asserit ipse Concina, praefatum ordinem non cadere sub praecepto, prout alias cadit recitatio Officii currentis in quolibet die, ut dictum est loco citato.

nam. 664. · *Tambur.*, Decal., lib. 2, cap. 5, § 3, nam. 12. · ■ Apud *Croix*, loc. dt. — *Sanchn*, Contil., Hb. 7, cap. 2, dab. 18, n. 4. · *Laym.*, lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 7. · *Gobat*, loc. dt., n. 664. - § *Ap. Croix*, loc. dt. — H Tr. 6, diet. I, n. 57. — 11 De HorU canon., cap. 9, § 7, n. 5. — · Tr. 16, cap. 3, n. 8. · *Suar.*, tr. 4, lib. 4, cap. 24, n. 3, l. C, el n. 4. · *Palaus*, loc. dt., n. 4 ct 5. - *Trull.*, lib. 1, cap. 7, dub. 19, Q. 1. · *Renin.*, lib. 18, n. 166, v. *Quarta*. — “ Loc. dt., n. 10. - *Suar.*, loc. dt., n. 5. - *Bonac.*, loc. dt., punct. 4, n. 5. — 14 Tr. 16, cap. 3, n. 8. — “ De Hori» canon., cap. 9, j 7, n. 5. — 14 Loc. dt · *Vasq.*, de Bencfic., cap. 4, j 1, λγX.2, dub 4, n. 66. — “ Loc. dt., n. 8. — *Concina*, loc. cit.

170. - *a)* Suarez, *lib. 4, cap. 24, n. 4*,causam istam innuit, dicens justam esse causam, si id fiat « ad juvandum infirmum vel praelatum ».

Gobat et Tamburinius solum requirunt carentium breviarrii; ct Palaus addit: < Ma-

Jmuea,-
tendi onu-

PM }
<t 1c>ωi<

qu/nE t

Anticipa-
tio vel post-
positio no-
tabili in
choro, pro-
tωK'''T

^Probabi
t'haii"on r

Celebratio
Mivute ante
Matutinum,
probabiliun
veniale.

Horae,
tempore
prae fixo re-
citaadae.

171. - Quaeritur vero: *an in choro sit gravis obligatio recitandi Officium ordine debito et statis horis?*

Affirmant Concinal; et Salmant.1 cum Suarez a>, Azor a>, Soto a>, Palao a>, Fil-liuccio a>, Villalobos a>, Regmaldo et Tamburinio: modo anticipatio vel postpositio sit notabilis, et desit aliqua legitima causa excusans. Ratio: tum quia canones pluries repetunt Horas recitandas esse statutis horis et temporibus: tum quia talis inversio gravem involvit deformitatem. — Negant vero Cajetanus 8 Laymann4, Sanchez°, Bonacinae, Gavantus7; ac Trullench, Tancredi, Diana, etc., apud Salmant.8. Ratio, quia hujusmodi circumstantia temporis vel ordinis non pertinet ab substantiam praecepti, sed est quaedam caeremonia accidentalis

Utraque est probabilis. — Sed haec secunda videtur probabilior; eo quod non constat de gravi praecepto super hac re imposito.

An sit licitum, *celebrare Missam ante recitationem Matutini?*

Probabilius est esse tantum veniale si fit sine causa. Concina °, cum aliis communissime. Vide dicenda *de Sacrificio Missae, Lib. VI, n. 347*.

172. - « VF. Ut, nisi justa causa excuset, dicantur Tempore praefixo a jure

1 De Horis can., cap. 5, n. 15 ct 16. — · Tr. 16, cap. 1, n. 11. - *Ascan. Tambur.*, de Jnrc abbatum, tom. 2, disp. 10, qu. 6, n. 4. — ■ V. *Horae canonicae*, cap. 4. — 4 Lib. 4, tr. 1, cap. 3, n. 6. — · Consil., Hb 7, cap. 2, dab. 42, n. 3. — · De Offic. dir., disp. 1, qu. 3, punct. 3, n. 7; et punct. 4, num. 5. — 1 In Ruhr, brevior., sect. 1, cap. 5, titL 6. n. 9. — *Trull.*, Hb. 1, cap. 7, dub. 19, num. 3. - *Tancrtd.*, de RcHg., tract. 3, Hb. 4, diip. 8, num. 7. · *Diana*, part 2,

xime » si postea non possit ita commode recitari.

171. - *a)* Suarez, *lib. 4, cap. 15, n. 12*, asserit gravem esse obligationem ex genere suo, non tamen gravem censeri mutationem, « nisi vel grave scandalum sequatur, vel totum ecclesiasticum Officium ea de causa nimium perturbetur, quod rarissime continget, pro una vel alia simili negligentia, quae in consuetudinem non abeat ». — Et Suarezio consentit Filliuccius, *tr. 23, cap. 6, n. 217*. — Azor, *part. 1, lib. 10, cap. 9, qu. 1*, asserit tantum canones praecipere, ut Officium statis horis in choro recitetur. — Sotus, *de Just., lib. 10, cap. 5. art. 4, concl. 2*, sine ulla restrictione affirmat esse mortale. — Palaus, *tr. 7, disp. 3, punct. 5, n. 1*, notabilem inver-

vel consuetudine; quae nunc obtinuit ut Matutinum et Laudes, absoluto Completorio in ecclesia, hora circiter quarta, et, secundum Bonacina, etiam tertia dicantur. Et hyeme quidem, media hora ante solis occasum dici posse ait Filliuccius, ex communi sententia; cum etiam privilegium quibusdam concedatur ut hora ante occasum dicant. Quod tamen non est signum id sine privilegio fieri non posse; quia talia saepe dantur ad tollendos scrupulos et dubia quae sequuntur ex varietate opinionum. — Juxta eamdem sententiam, non peccabit, ait Bonacina, qui Primam, Tertiam, Sextam et Nonam duabus vel tribus horis post ortum solis dicit: tum quia est moderata et consueta postpositio; tum quia tempus a jure praescriptum magnam latitudinem, teste consuetudine, habet. — Erit tamen veniale Matutinum sine causa ad vesperum differre, vel ante prandium sine causa Vesperas et Completorium dicere; quia haec est insueta inversio. In Quadragesima autem Vesperae legi possunt privarim post prandium, cum rubrica breviarrii feria quarta Cinerum non imponat praeceptum. — Navarrus, Sanchez, Trullench10.

« Dixi: *sine causa*; quia si iter aliave causa urgeat, secundum Cajetanum et

racu 12, nwl. 14 et 16; e< parn 7, tract. II, resol. 12. - Tract 16, cap. 1, nam. 10. — 9 De Hori canon., cap. 9, § 8, num 11 et 12. — *Bonac.*, loc. dL, punct 3, num. 16. — *Pill.*, tract. 23, cap. 8, num. 274. - *Bonac.*, disp. L qu. 3, punct. 3. num. 9. — *Novar.*, de Horis canon., cap. 3, n. 42. — *Sanchn*, Consil., Ub. 7, cap. 2, dub. 36, n. 5. — - Loc. at., dab. 18, num. 6. — *Cajetan.*, Sum., v. *Horae canon.*, cap. 4.

sionem « absque gravi et publica causa » mortalem esse asseriL — Villalobos, *part. 1, tr. 24, diffi. 12, n. 2*, mortale esse ait, si ordinarie fiat et notabilis sit mutatio; secus vero, si uno aut duobus diebus fiat — Rcginaldus denique, *lib. 13, n. 180*, negat satisfacere obligationi Officium publice recitandi, eos qui Horas sic intervertunt; sed *n. 179*, dixit posse sic fieri justa de causa; majores tamen esse debere causas pro publica quam pro privata Officii recitatione. Non igitur omnino diligenter auctores isti a Salmant. adducuntur.

» Cajetanus, Sanchez et Tancredi excipiunt casum quo ordinarie sic fieret; Laymann vero, Tancredi et Diana excipiunt casum quo scandalum inde proveniret. Quae Salmant. non animadverterunt

«alios omnes Horae mane dici possunt, usque ad Vesperas inclusive.

« Denique ad vitandum mortale sufficit « dici omnes a media nocte usque ad alteram mediam noctem; praeterquam « quod Matutinum pridie possit anticipari ». (Nota hic proposit. 35 damnatam ab Alexandro VII, dicentem: *Unico Officio potest quis satisfacere duplici praecepto, pro die praesenti et crastino*). — « Quod si intra dictum tempus quis Horas non dixerit, « peccavit quidem, non tamen tenetur « postmodum dicere; quia sunt onus affixum diei: etsi supplendo possit secundum quosdam restitutionem subterfugere, eo quod rependat aequale. Molfesius 1; item Major a, Paludanus a, Ledesma, etc., apud Henriquez c; Bonacina, ubi dicit eam sententiam esse probabillem (citatur pro ea Suarez et Filiiuccium: sed male; quia hi vel loquuntur tantum de primo medio anno, vel «spectato solo jure naturae, et secluso «jure positivo). Expresse autem eam sequitur Quintanadvenas 4, vocaturque veriorum contraria. Vide etiam Diana 6 ». [Sed huic opinioni non acquiesco. Vide dicta *Lib. III, n. 667*, ubi diximus eum teneri ad restitutionem].

owS'miui³. “ Ut quis licite Possit anticipare vel postponere debitum tempus Horarum, sufficit quaevis causa utilis vel honesta,

1 Sum., part. 1, tr. 5, cap. 6, num. 17. — *Martin, de Licitis*, 2. 4., qu. 16, art. 6, dub. 8. v. *Ad hoc*. — *Lib. 13, cap. 13, n. 2, lit. x.* — 1 *Diep.* 1, qu. 5, punct. 2, num. 5. — « *Tr. 8. tingul. 6, num. II.* — *Part. 2, tr. 12. reeol. 24.* — *Dr Horii canon., cap. 9, § 8, n. 5.* — *Tr. 6, dut. 1, num. 72.* — *Lib. 4, num. 1313.* — *Lib. 2, cap. 37,*

nimirum concio paranda vel audienda, periculum supervenientis occupationis sive laboris, major devotio sive quies, tempus aptius ad studendum, et similes^o». Ita communiter Pater Concina ⁹, Anacletus Croix 8, Lessius ⁹, qui admittit etiam pro causa justa amicorum interpellationem. — Merito tamen ait Concina¹⁰, non sufficere ad excusandum solam majorem commoditatem, sine alio motivo honesto: contra Pellizzarium ^b, qui pro se citat Sanchez, sed non bene; nam Sanchez id admittit tantum gratia studendi, ut admittunt etiam Salmant. ⁹⁹.

Tempus Horarum incipit a puncto mediae noctis antecedentis diei, et terminat ad punctum mediae noctis diei sequentis. Concina ^a, Holzmann 18 et alii communiter.

Horae autem parvae licite recitantur a tempore aurorae usque ad meridiem; ut Salmant. u, [Contin.] Tournely 16 cum communi. — Nona vero potest dici etiam post meridiem, ut ait Croix immo juxta alios, etiam Sexta, ut asserit [Contin.] Tournely. — Merito tamen Concina, e; et Salmant. ^{*} cum Navarro rejiciunt opinionem Molfesii⁹ et aliorum, dicentium posse Horas parvas recitari a Vesperis diei antecedentis; hoc enim nullibi est consuetudine receptum. — Vesperae autem dici possunt a meridie usque ad mediam no-

n. 79. — « *Loc. dt., n. 5.* — « *Tr. 16, cap. 3, n. 14.* — *De Horia canon., cap. 9, § 8, n. 3.* — *M De Praecept. partie., n. 467, v Dicitur 6.* — *H Tr. 16, cap. 3, n. 14.* — *14 De Offic. div., sect. 4, dlcend. 3.* — *Contin. Tourn., loc. dt.* — ** Loc. dt., n. 4.* — *n Loc. dt., n. 13.* — *Navar., de Horis canon., cap. 3, n. 60 et 61.*

172. — * Major, in 4, dist. 12, qu. 6, v. *Sexto capto*, hoc innuit dicens ei qui officium omisit, satis esse si poenituerit et aliquam poenitentiam assumpserit — Paludanus pariter idem innuit; vide notam a ad lib. 3, n. 667.

173. — °) Anacletus haec dicit pro Horis parvis; ut autem Vesperae possint mane recitari, requirit paulo majorem causam.

h) Pellizzarius non satis accurate a Concina citatur; haec enim, tr. 5, cap. 8, n. 103, asserit solum de anticipatione Matutini die praecedenti, adducens Sanchez, qui revera in *Constl., lib. 7, cap. 2, dub. 37, n. 2*, non reprobatur opinionem, quae docet solam commoditatem satis esse ad hanc Matutini anticipationem. Locus vero quem S. Alphonsus ex

Sanchez affert, scilicet *dub. 36, m. 3*, tractat de Horarum recitatione tempore non debito.

c) Croix, lib. 4, n. 1312, ait: « Pro Sexta et Nona etiam fere usque ad meridiem, quamvis pro Nona olim fuerit tempus circa prandium aut etiam post illud ».

J) Salmant. male interpretantur mentem Molfesii, qui revera non dissentit in hoc a S. Alphonso neque a Salmant. « Notum est, inquit, *Sum., part. 1, tr. 5, cap. 2, n. 59*, praeceptum recitandi Officium divinum incipere a Vesperis hujus diei usque ad mediam noctem diei crastinae; ita ut hodie, post horam vigesimam, possum recitare nocturnum una cum Laudibus Officii diei crastinae; et crastina die [nota] usque ad mediam noctem inclusive, possum Primam et alias Horas recitare ».

ctem. Holzmann ·>, [Contin.] Tournely ·> et Croix¹A

Matuti
nam redu-
ri poteat die
antecedenti.

174. - Matutinum hodie ex consuetudine jam praescripta bene potest recitari hora Vesperarum diei antecedentis. Ita communiter Salmant. * Croix cum D. Thoma ·, ubi ait: *Quantum ad ecclesiasticum Officium et solemnitates, incipit dies a Vesperis: unde, si aliquis post dictas Vesperas et Completorium dicat Matutinas, jam hoc pertinet ad diem sequentem*. Juxta enim ritum veteris legis, ad novam translatus, dies ecclesiasticus et omnia festa a Vesperis incipiebant, ut patet ex Lev. xxii, 32, ubi: *A vespera usque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra*.

Hic quaeritur Γ. *Am possint recitari Matutinum et Laudes hora secunda post meridiem?*

1 Tr. 16, cap. 3, η. IX — 1 Quodlib. 6, ari. 28, ad 1. — 1 Comit. lib. 7, cap. 2, dub. 37, n. 4. — 4 Part. 4, tr. 4, reol. 9. — 1 Decal. lib. 2, cap. 5, § 5, η. X — · Loc. dt., n. 15. · Trull. t lib. 1, cap. 7, dub. 13, n. 8. - *Quinlanadv.*, tr. 8, singul. 2, n. 1. - *Martin, de Lcdctma*, 2 4·, qu. 16, art. 5. dub. 1 - *Lcand. a SS. Sacram.*, de Sacram.» tr. 6, ditp. 13, qu. 23 et 24; Decal., tr. 8, disp. 4, qu. 93. · *An-*

Prima sententia affirmat Et hanc tenent Sanchez ·, Diana * et probabilem ¶atTamburinius probabilissimam6- vocant Salmant · cum Trullench, Quintanadvenas, Ledesma, Leandro, Antonio a Spiritu S., etc. — Ratio, quia (ut dicunt) jam in praedicta hora solent Vesperae recitari; unde cum dies ecclesiasticus incipiat a primis Vesperis, pariter eo tempore Matutinum recitari potest

Secunda tamen sententia mihi verior (licet olim oppositae adhaesi) negat. Et hanc tenent Concina⁷, Holzmann * [Continuator] Tournely·; et Croix¹⁰ cum Palao, Filliuccio, Comitolo et Pellizzario; qui dicunt non posse recitari Matutinum, nisi cum sol propior sit ad occasum quam ad meridiem — Ratio, quia Matutinum, adhuc juxta hodiernam consuetudinem, non potest recitari nisi hora Vesperarum.

Juxta A-
lk»hora'e-
cunda po«
meridiem

S. Doctor
id ne<at ot
vena».

tan. a Spir. S., Director. repüar., tr. 3, diip. 6, n. 1641. — 5 De Horn camon., cap. 9, § 8, n. 6. — · De Praecepti, parue, n. 467, ¶ *Dixi: niti.* — · De Offic. dlr., >ect. 4, dic. X — · Lib. 4, num. 1314. · *Palaut.*, tr. 7, diip. 2, punct. 4, n. 3. - *FUL.*, tr. 23, cap. 8, n. 275. - *Comitol.*, Reipons. moral., Ub. 1, qu. 50, noro. 4. - *Pellis.*, tr. 5, cap. 8, n. 103.

·) Verbo *Vesperae* intelligendum est etiam Completorium; scribit enim Holzmann *loc. cit.*: «Vesperae vero regulariter loquendo cum Completorio [sibi vindicant] tempus pomeridianum ». — Et Contin. Tournely, *loc. cit.*: «Vesperae a meridie ad solis occasum... Completorium ad finem diei ». — Croix, *lib. 4, n. 1312*: «Vesperae.... a meridie usque ad occasum solis. Pro Completorio, tempus est a tertia post meridiem usque ad medium noctis».

174. - a) Croix, *loc. cit.*, n. 1314, dicit: «Vespere antecedente ».

b) Scilicet: ipsi Salmant. eam sententiam vocant probabilissimam; citant vero auctores ut qui eam simpliciter teneant, et ita revera est de Trullench, Quintanadvenas et Ledesma. Leander autem, *loc. cit.*, de *Sacram.*, eam habet ut probabilem; et in *Decal.*, ut probabiliorum. — Denique Antonius de Spiritu Sancto affert hanc sententiam, neque eam reprobat.

c) Ex auctoribus citatis, Palaut dicit posse incipi Matutinum «hora quarta pomeridiana, immo tertia cum dimidia ». — Filliuccius pariter (non bene citatus a Croix) dicit posse recitari «ab hora quarta post meridiem Ceteri autem auctores pro hac secunda sententia allegati, non dicunt *non* posse Matutinum anticipari *nisi* cum sol propior sit ad occasum quam ad meridiem, sed simpliciter posse recitari quando sol propior est ad occasum — Et ipsa S. R. C. die 16 Mart. 1876, ad

quaesitum episcopi de Zacathecas, rescripsit: «Privatam recitationem Matutini cum Laudibus diei subsequenter, incipi posse quando sol medium cursum tenet inter meridiem et occasum ». Cfr. Collect authent Decretor. S. R- C, n. 3391. Ad quaesitum vero: «An praedicta responsio ita intelligenda sit, ut ille non satisfaceret obligationi suae, qui Matutinum cum Laudibus vespere diei praecedentis recitasset, priusquam sol medium cursum teneret inter meridiem et occasum », S. R. C. respondit die 13 Julii 1883: «Consulantur probati auctores ». At sane responsum istud, quod in Gardelliana Collect n. 5883, ad 3, habebatur, ex Collect authent decret. S. C. expunctum est Sed iterum de eadem re interrogata S. C.: «Utrum in privata recitatione, Matutinum pro insequenti die incipi possit hora secunda pomeridiana, aut standum sit tabellae directorii dioecesani omni tempore; iterum respondit die 12 Maji 1905; «Consulantur probati auctores ». Sacra igitur Congregatio quaestionem directe dirimere noluit, relinquens cuique opinioni suam auctoritatem et probabilitatem. — Clerici vero in Officio divino recitando possunt sequi tempus medium, sed non tenentur, uti declaravit S. Poenit die 29 Novembr. 1882. Quin etiam possunt «sequi tempus legale, tam anticipantes privatim Matutinum, quam recitantes Vesperas» ex declaratione S. C. C., de die 22 Julii 1893.

Hora autem Vesperarum, ut communiter traditur, est illa quae subsequitur horam nonam, quae est media intra meridiem et occasum, estque diversa pro diversis temporibus: in aestate enim est hora quarta post meridiem; et in hieme non advenit nisi ad minus post duas horas cum quadrante a meridie. Ergo, nisi terminata sit hora nona et incepta hora Vesperarum, non potest dici Matutinum. — Nec valet dicere quod Vesperae recitari soleant duabus horis post meridiem, ex quo fiat ut jam inceptus sit posterus dies ecclesiasticus. Nam etiam posito quod Vesperae tali hora soleant communiter dici (de quo adhuc dubito, et Concina penitus negat), non recte necessario infertur quod sit inceptus sequens dies ecclesiasticus. Consuetudo enim potuit quidem introducere ut in illa hora sine culpa dicerentur Vesperae (sicut licite recitantur in quadragesima ante meridiem); sed non potuit introducere ut hora nona sit vespertina.

Id autem quod contrarii supponunt, nempe quod consuetudo jam introduxerit, sequentem diem ecclesiasticum hora secunda post meridiem jam incipere; hoc probandum esset, cum omne factum sit probandum. Sed usquedum id non certe probatur, possidet lex quae vetat recitari Matutinum priusquam incipiat dies ecclesiasticus: qui (ut ipsi adversarii fagentur) non incipit nisi ab hora Vesperarum.

Caeterum impune potest privatim recitari Matutinum juxta directorium Romanum, quod tradunt Contin. Tournely¹ et Croix².

Hinc tabellae nostrates dicunt sic posse privatim recitari Matutinum et Laudes, videlicet:

A die 1 Januarii	hora 21
A die 1 Februarii	hora 21.
A die 25 Februarii	hora 20 1
A die 17 Martii	hora 20 3/4.
A die 11 Aprilis	hora 20 1/2.
A die 1 Maji	hora 20.
A die 1 Junii	hora 19 3/4
A die 13 Julii	hora 20.
A die 16 Augusti	hora 20 7/8.
A die 6 Septembris	hora 20 7/8.
A die 28 Septembris	hora 20 7/8.
A die 11 Octobris	hora 21.
A die 16 Nov. et Dec.	hora 21 7/8.

Quaeritur 2°. *An Matutinum defunctorum possit pridie recitari?* — Quoad recitationem in choro publicam, omnino quidem negandum; ut bene ait Pater Concina³, et patebit ex infra dicendis.

Dubium fit *quoad recitationem privatam*. — Adsunt duae sententiae:

Prima negat: quam sequuntur Holzm⁴ et Croix⁵ (licet ipse prius e oppositum tenuerat. Citatur etiam pro hac prima sententia Gavantus; sed Gavantus videtur loqui de sola recitatione in choro, prout loqui videtur decretum mox afferendum. — Haec sententia nititur decreto S. C. Rituum edito 1 Septembr. 1607, in quo (ut refert Croix⁶) sic dicitur: *Matutinum defunctorum pro generali eorum commemoratione, recitandum est mane die secunda Novembris, non vero pridie vesperi*.

Secunda tamen sententia satis probabilis, quam tenent Tamburinius⁷; item Leander, Stoz, etc., apud Croix¹⁰, ac pro-

Rabr. breviar., aect. 9, cap. 2, n. 16. — Lib. 6, part. 2, n. 2066, «ub 33. — 9 Decal., lib. 2, cap. 5, § 5, num. 7. — *Leand. a SS. Sacr.*, Decal., tr. 8, dbp. 4, qu. 94. — *S.oe*, Tribun, poenit., lib. 1, part. 3, n. 416. — Lib. 4, n. 1292.

nerali 9 Julii 1895, *n. 3864*, ubi ad *I*, haec leguntur: « Matutinum defunctorum, die 2 Novembris juxta rubricas recitandum, non solum privatim, sed etiam publice in choro anticipari posse die 1 ejusdem mensis post Completorium, in omnibus tam cathedralibus quam collegiatis ecclesiis, sive praesens sit sive absens episcopus ». Quo decreto revocari censendum est aliud quod infra S. Alphonsus refert de die 22 Januar. 1701.

babilem putat Viva¹, affirmat — Cum enim rubrica dicat: *Dicto* Benedicamus Domino, *absolute incipit Matutinum defunctorum*: probabiliter infertur quod, sicut pridie undique ex consuetudine permittitur private recitare Matutinum diei sequentis, ita etiam Matutinum defunctorum. — Ad decretum autem oppositum non immerito respondet Tamburinius, illud intelligi tantum pro choro; cum ibi S. Congregatio prohibeat pridie Matutinum *cantari*: quo verbo videtur prohiberi dumtaxat publica recitatio, non autem privata. Et revera decretum relatum, ut habetur apud Merati, consultorem S. C. Rituum¹ (diverse ab eo quod affert Croix, ut supra), sic loquitur: *Matutinum defunctorum pro generali eorum Commemoratione prohibitum est cantari pridie vesperi in festo Omnium Sanctorum, sed recitandum est mane die secunda Novembris post Laudes diei. Die 1 Septembr. 1607*.

Alterum simile decretum habetur apud eumdem Merati⁸, prius editum die 23 Maji 1603, ubi pariter vetatur Matutinum *cantari*. — Aliud simile affertur decretum⁹, ubi expressa fit mentio de choro: *Matutinum diei Commemorationis omnium fidelium defunctorum non potest recitari in choro in die festivitatis Omnium Sanctorum post Completorium; sed servandae sunt rubricae. Die 22 Januar. 1701*. — Certum est autem rubricas praecipere ut in choro mane ipsius diei recitetur Matutinum, non autem vesperi diei antecedentis.

Quaeritur 3°. *An autem is qui recitat vesperi Matutinum cum Laudibus, possit etiam recitare litanias?*

¹ De Praecept. decal., qa. 3. art. 5, n. 2. — *Tambur.*, Decal., lib. 2, cap. 5, § 5, num. 7. — In Serie deceptor. a Sum. Pontific., n. 28. — Loc. dL, n. 7. — 4 Ap. *Merati*, loc. cit., num. 220. — *Mq* Rubr. breviar., »ect. 6, cap. 16, n. 6 — *Arnaud*, Theaauri SS. Rit. Epitome, tr. 2, part. 4, lit. 16. q. 5. — *Lohner*, de Offic. div., part. 2, tit. 2, § 12, q. 3. — Lib. 4, q. 1292 — Tract 5, q. 616. — Rubric, breviar., tit. 30, q. 3. — De Praecept. decal., qu. 3. art. 6.

f) Et hanc nostri S. Doctoris sententiam amplexa est S. R. CM dum ad quaesitum: « An ex sensu rubricae positae in breviario in festo S. Marci et in feria secunda, tertia et quarta post dominicam quintam Paschae, recte inferatur quod litaniae Sanctorum de praecepto recitandae in eodem festo S. Marci

Affirmant Gavantus¹; et Arnaud ac Lohner, apud Croix² et hanc sententiam olim tenuit Gobat³— Ratio, quia rubrica conjungit litanias cum Laudibus, in quibus ideo omittitur versiculus *Fidelium animae*, et apponitur in fine litaniarum; ut habetur ex rubrica⁴. Ergo cum laciaut quid unum litaniae cum Matutino, accessorium sequitur principale.

Sed contrarium communius et verius *D* sentiunt Viva⁵ Tamburinius⁶, Holzm⁷, Croix⁸; et Merati⁹ cum Stoz, Halden et Guyeto: haneque sententiam Gobat in posteriore editione “ probabiliorrem vocavit. — Ratio, quia verum non est quod litaniae conjungantur cum Matutino; sed sunt quid distinctum. Et hoc patet Fex eo quod ipsae possunt dividi, et de facto separantur, praecipue in iis ecclesiis ubi litaniae dicuntur vesperi. Patet 2°, quia illae recitantur loco assistentiae ad processionem: quae assistentia ipsis diebus naturalibus est affixa; et ideo si Officium S. Marci transfertur, non transferuntur litaniae, ut praescribitur in rubrica

Obiter hic notandum cum Salmant¹⁰, Viva¹¹ et communi, non esse audiendos Leandrum et alios, dicentes quod liceat incipere Officium hodiernum paulo ante mediam noctem diei sequentis, et illud prosequi post mediam noctem. Tunc enim jam transactum est tempus ad Officium praefinitum; nam Officium, cum sit pensum diurnum, cum die omnino terminatur.

175. — « Vil0. Ut devote *et aim* « tione interna, virtuali saltem, recitentur: sive ea ad Deum sit, sive ad sensum verborum, sive (ut ait Cajetanus) « ad verba solum. Quam postremam suffi-

n«2. — Decal., lib. 2, cap. 6, § 5, n.7. — u De Praecept. partie., num. 476. — u In Rubr. breviar., sect. 6. cap. 16 Nov. obeerv., n. 5. — *Sloe*, lib. 1, part. 3, n. 417. — *Holden*, Ephemeroloff., part. 1, tit. 27, v. *Triduo ante*; et part. 2, tit. 4. v. *Quia litaniae*. — *Guyet*, Heortologia, lib. 4, cap. 20, qu. 6. — Lib. 5, n. 616. — 14 In festo S. Mard. — Tr. 16, cap. 3, n. 17. — Loc. dt., n. 3. — *Leand.*, Decal., tr. 8, ditp. 4, qu. 109. — *Cajetan.*, Sura., v. *Horae canon.*, cap. 3.

et in triduo Rogationum anticipari possint atque recitari post Matutinum et Laudes die antecedenti, ab iis qui processioni sequentis dici non interveniunt»? S. R. C. respondit: « Negative », die 28 Martii 1775. Cfr. Collect, authent. S. R. C., w. 2503, ad 4.

Croix, *lib. 4, n. 1292*, utramque opinio-

d) Tabella ista, quae pro regione Neapolitana datur, non valet pro aliis regionibus. Consulat igitur unusquisque tabellam directorii propriae dioecesis.

*) Sed in Collectione authent. decretor. S. R. C. duo habentur decreta quibus statuitur Officium defunctorum posse anticipari die 1^a Novembris, non solum in privata recitatione, sed etiam in choro. Habentur autem *n. 2002*, ad *15*, et praesertim in decreto ge-

qsm < “uVetV JJ" toc >

lapa™. non pone uncicipui,

Ven pc t\$ri. n,k'

omeiuw

um

« cere, recte notat Lessius: supposito ta-
• men animo orandi et vacandi Deo. Unde
« attentionem confusam », [Sive genera-
lem, ut Salmant. cum DD. citatis] « sal-
* tem ad Deum et ad verba includit; cum
« alioqui attentio praecise ad sola verba
« nihil ab externa attentione differre vi-
« deatur. Ita communiter: — contra Na-
« varrum Silvestrum et Coninck, qui
« nullam attentionem internam requirunt,
« sed tantum externam, quae excludat
« omnem actionem impossibilem cum
« attentione interna, licet animo volun-
« tarie interea distraharis. Quae senten-
« tia, secundum Laymann et Lessium,
« non est improbabilis; et utilis tum scru-
« pulosis tum confessariis, ne beneficiatis
« sine attentione Horas recitantibus im-
« perent restitutionem fructuum: partim
« ob doctorum auctoritatem; partim quod
« hoc praecepto tantum materiales quae-
« dam preces, earumque externa pronun-
« tiatio (per quam, sicut per hymnos or-
« gano cantatos, a Deo aliquid Ecclesia
« potest impetrare) praecipui videantur;
« devotio vero, tamquam finis praecepti
« extrinsecus, ad ejus substantiam non
« pertineat.

« Verum nostra sententia est commu-
« nior et probabilior. Et probatur: sine
« oratione enim interna nulla est oratio;
« ergo, hoc ipso quod sub mortali ad ora-
« tionem obligaris, sub mortali item ad
« aliquam attentionem ex praedictis obli-
« gaberis. — Nec refert quod Ecclesia
« non possit per se actus internos praeci-
« pere; potest enim eos praecipere, ut sunt
• necessarii ad actus externos debite prae-

lib 2, cap. 37. dub II, num. 8. — *SUvcst.*,
v. *Hora*, n. 13, qu. II. — *Coninck*, de Sacram., qu. 83.
nam. 291 et èqq. — *Laym.*, lib. 4, tr. I, cap 5, num. 10. —
Ists , loc. dt., n. 63. — *Bonac.*, de Offic. div., diap 1
qu. 3, punct 2, § 2, n. 16. — . Loc. cit.. §2 — . Tr. 16.

nem affert et exponit cum suis rationibus;
neutri tamen adhaeret

175. - d Salmant., *loc. cil.*, n. 25, satis esse
ajunt ad sola verba attendere, «cum intentione
saltem generali colendi laudandique Deum »

h) Navarrus non recte citatura Busenbaum.
in *Manuali* enim, *cap. 25, u 106*, postquam
tres dictas attentiones enumeravit, satis esse
asserit propositum virtuale attendendi, sed
subdit: «Quod tamen propositum .tollitur per
propositum actuale aut virtuale non alien

« standos, ut sint actus virtutis: quo modo,
« cum possit praecipere confessionem, po-
« *test* etiam contritionem.

« Dixi: *cum attentione interna, virtuali*
« *saltem*. Etsi enim melior sit actualis,
« sufficit tamen virtualis: quam Bonacina
« et alii communiter dicunt manere ex
* actuali, quamdiu non revocatur exprès-
« se, vel tacite per distractionem volun-
« tariam, vel actionem cum debita atten-
« tione impossibilem. — Unde licet in-
« voluntarie distraharis, virtualiter tamen
« attendis: Γ. Si in genere intenderis Of-
« ficium dicere modo consueto, vel animo
« laudandi Deum, vel satisfaciendi tuo
« muneri; 2°. Si cum confusa aliqua ap-
« prehensione, et proposito opus consue-
« tum faciendi recites. — Vide Bonacina

« Ex dictis resolves:
• Γ. Is qui dubitat ob evagationem Qu
« mentis an aliquid omiserit, si probabilem id4S.
« conjecturam habeat se dixisse, vel quia "u,
« proposuit initio attendere, vel quia se nim
« reperit in fine v. gr. psalmi, praesumere
« potest se dixisse, si ex libro, vel memo-
« ria caeteroqui non errare solita, dixit ». [Idem Salmant. * cum Sanchez, Trullench,
Palao, etc. Scrupulosos autem dicunt obli-
gandos esse ad non repetendum in dubio
Salmant.8 cum auctoribus citatis. Quoad
caeteros autem, ajunt quemquam habentem
justam conjecturam quod dixerit, non
teneri aliquid repetere, nisi sciat non di-
xisse rJJ. — « Proindeque melius erit, si
« non repetat, ad vitandas anxias consue-
« tudines et scrupulos, et ut totum Offi-
« cium sine perturbatione decurratur. Ita
« Binsfeld 4, Laymann 6.

cap. 3, num. 12. *Sanch.*, Conail, lib. 7, cap. 2, dub. 34. .
Trull., lib. 1. cap 7, dub. 29. n. 6. . *Palaus*, tr. 7, diip. 2.
punct. 6, n. 1 — . Tr. 16, cap 3, num. 12. — 4 Enchirid.
lheol. pastor., part. 4, cap. II, concl. 13. — . Lib. 4. tr. I,
cap. 5, n. II.

dendi, quale habet expressim qui non vult
attendere; et tacite, qui advertit se evagari
Ino/λ], cogitando res a sua precatione alienas,
et ad nullam dictarum *[nota]* attentionum ani-
mum revocare nititur...; et etiam qui delibo-
rate se occupat in rebus exterioribus, omnibus
tribus praedictis attentionibus incompatibili-
bus, attentata saltem industria recitantis cl ita
se occupantis .

Sed de hoc dicto vide etiam nolam *a*,
ad *u. 150* supra

Nullam ha-
bere atten-
tionem, lé-
thale.

• 2°. Qui sponte distractus nullam ha-
rum attentionum habuit, graviter pecca-
vit, teneturque secundum sententiam
communem Horas repetere, nec fructus
facit suos; quia non fecit opus praece-
ptum,quod erat ut devote oraret.SotusO,
Navarrus, Reginaldus, Fernandez*, Sua-
rez, Bonacina; et Trullench *, ubi ex
Navarro addit non excusari a mortali
« eum qui recitationem Horarum ita dif-
« fert, vel ita se componit ut advertat
« se somno praeoccupandum, v. gr. si
« Completorium vesperi reservet dicen-
« dum in lecto, sciens se tunc somno solere
« obrui. — Quidam tamen doctores paulo
« ante citati negant eo casu necessariam
« esse repetitionem, eo quod substantia
« operis sit impleta absque circumstantia
« devotionis. Multoque magis ac probabi-
« lius iidem negant obligationem restitu-
« tionis, eo quod ad illam tantum tenean-
« tur qui Officium omiserunt, non qui di-
« stracte dixerunt. Vide Bonacina ., Les-
« sium, Laymann et Diana8, Escobar 4 ».
— [Vide *Lib. III, n. 669*].

« 3°. Cum recitatione Officii conjungere
« actiones quae notabiliter non impediunt
« (v. gr. induendi, abluendi), veniale est
« si fiat sine causa; alias, nullum. Esco-
« bar 8. — Qui vero advertenter occupat
• se in aliqua re impossibili cum atten-
« tione interna, v. gr. scriptione, lectio-
« ne, etc. », [Sive, si attendat ad specta-
cula vel ad fabulationes: Palaus A Bona-

Navar., de Horis canon., cap. 13, n. 18 et 19 ; et cap. 20,
n. 32. — *Regin.*, lib. 18, n. 147 et §eqq. et lib. 30, tr 3,
n. 48. — *Suar.*, de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 26, n. 13 et 25. —
Bonac., de Offic. div., disp. 1, qa. 8, punct. 2, § 2, n. 8. —
1 Lib. 1, cap. 7, dab. 17, n° 6. . *Navar.*, loc. at., cap. 9,
n. 7. — 1 Loc. dt., n. 10. — *Less.*, lib. 2, cap. 37, dub. II,
n. 68. — *Laynt.*, lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 10. — . Part. 2, tr. 12,
resol. 1 et 2. — 4 Tr. 5, exam. 6, n. 62. — . Loc. dt., n. 51
(a/. , num. 59, b C). — . Tr. 16, cap. 3, num. 25. — *Navar.*,
loc. dt., cap. 13, num. 47 et »eqq. — *Suar.*, tr. 4. Hb. 4,
cap. 26, num. 21. *Bonac.*, disp. 1, qu. 3, punct. 2, §
n. 12. — . Lib. 1, cap. 7, dub. 17, n. 7. — . Conail, lib. 7.
cap. 2, dub. 28, num. 10. . *Navar.*, Man., cap. 25, nam. 106
cl de Horia canon., cap. 13. num, 16 el 17. — . De Horti

*) Sotus, *de Just., lib. 10, qu. 5, art. 5*,
concl. 7, negat quidem illum praecepto satis-
facere et obligat ad Officium repetendum; sed
negat fructus semper esse restituendos, sci-
licet, ut notat *art. seq., concl. 4*, si uno tantum
die aut duobus eo modo male recitet.
) Fernandez de Moure, *Exam, theol.*,

cina *J*), Suarez *fi*, etc. cum Salmant. .]
« graviter peccat et praecepto non satis-
« facit, atque adeo tenetur repetere. Na-
« varrus, Suarez, Bonacina, Trullench' ».

176. - Ad Officium igitur persolvendum,
requiritur *Intentio* et *Attentio*.

Γ. Circa Intentionem, certum est non
requiri intentionem actualem explicitam, sed
sufficere virtuaalem implicitam, nimi-

rum si de more breviarium accipias, ut
Officium impleas uti soles; ut communi-
ter docent Sanchez . cum Navarro, Con-
cina ', [Continuator] Tournely °, Bona-
cina °, Croix *, Anacletus ', et alii passim.
— Immo recte addit Croix l4 non esse
opus renovare intentionem ad singulas
Horas, etsi aliqua interruptio intercedat,
etiam sine causa; quia illa resumptio fit
ex prima intentione. Immo puto semper
adesse exercite intentionem actualem im-
plendi Officium.

Dubitatur autem : *an satisfaciat Officio*
qui recitat sine intentione implendi?

Negat probabiliter Concina|| cum Na-
varro, Azor. Silvestro, Prado, Medina, uoncim-
Ledesma, Rodnguez, etc. — Ratio, quia»
ad implenda praecepta requiritur neces-
sario intentio implendi; si enim tu debe-
res alteri centum, et conscius debiti cen-
tum illi dones, certe non liberaris a debito.

Sed probabilius affirmant Suarezl8 (licet liu^re^^".
ab aliquo citetur in contrarium), Palausl', du
Sanchez *8, Lessius *, Croix 80 cum com-
munissima; [Contin.] Tournely "i cum

canon., cap. 9, § 4. num. 2. — M De Horia canon., occt. 6,
qa. 3, v. *Dico* 2. — u De Offic. div., diip. 1, qa 3, punct. 2.
§ 2. o. 22. — " Lib. 4. n. 1328. — " Tr. 6, dut. 1. n. 4L —
14 Loc. dt.. n- 1329. — " Loc. cit., n. 5 ct acqq. . *Navar.*,
de Horia canon., cap. 16, n. 73 et 74; ct cap. 20, n. 30. -
Acor, part. 1, lib. 10, cap. 8, qa. 7. . *SI/wsL*, v. *Hora*,
nam 14. - *Prado*, cap. 30, qa. 8, nam. 4 ct aeqq. . *Joan*,
Medina, Cod. de Oratione, tr. 6, qu. 16, v. *Dr Urtw.* .
Petr, de Ledesma, Sum., part. 2, tr. 9, cap. 4, poat concl. 20,
dub. 2. . *Rodri* Sum., part 1, cap. 143, n. 3 (*al.* n. 2).
— H De Relif., ir. 4, lib. 4, cap. 2b, n. 8; cfr. in 3 Part.,
qu. 83, disp. 88, oect. 3. — n Tr. 7, disp. 2, panel. 3, n. 10.
— . Decal., lib. 1, cap. 13, num. 16. — " Lib. 2. cap. 37,
n. 59. — - Lib. 4. n. 1330.

part. 3, cap. 12, § 6, qu. 1, dicit satis esse
virtualem attentionem.

f) Auctores isti non satis distincte a Sal-
mant citantur; nam etsi principium generale
habeant, non proponunt tamen exempla allata.

176. - ») Contin. Tournely, *loc. cil., sed. 6*,
post qu.3, v. *Sed quaeres*, eum qui Horas reci-

intenuo
B5A
,untci'.

Non DCCCS
vario reno-
vanda ad
η <£Δ°]*'

Rtaun'
uoncim-
habiliter

liu^re^^".
du

Vasquez, Valentia et Pontas; Salmant. cum Trullench, Tamburiniot, Pellizzario, Garcia, Henriqueza, etc. — Licet enim utique is peccaret ob voluntatem non implendi praeceptum, jam tamen actu satisfacit. Ratio, quia qui sponte implet opus praeceptum vere exsequitur id quod a superiore praecipitur; ad implendum enim praeceptum non requiritur ut quis habeat animum implendi, sed sufficit ut actum praeceptum ponat. — Nec obstat paritas adducta. Nam respondetur cum Patre Suarez quod ibi, cum obligatio pendeat a voluntate propria, bene potest debitor illam de novo sibi imponere, et non obstante solutione debiti, remanere obligatus. At cum obligatio Officii pendeat a voluntate Ecclesiae, non potest clericus eam sponte sibi imponere; quapropter dum illam implet, nequit velle non implere.

II. Circa autem Attentionem, haec potest esse externa et interna:

Attentio
externa,
quando ba
be,tt,r

1°. *Externa* habetur, cum non ponitur actio impossibilis cum attentione interiori; ut esset fabulari, scribere, attente audire alios loquentes, celeriter se vestire, magna applicatione aliquid agere: secus, ait Croix *, si actio non exigit magnam animi curam, etsi sit aliqua difficultas attendendi cum tali actione, potest compensari per majorem curam attendendi. E converso bene satisfacit qui ponit actio-

Vasq., in 1^{ca} 2^{ca}, qu. 100, <rt. 9, prior dub., n. 5. • Valent., in 2^{ca} 2^{ca}, dexp. 6, qu. 2, punct. 10 (ult.), l. f. • Pontas, v. *Officium breviarii*, ca. 13. — 1 Tr. 16, cap. 3, num. 24. • Trull., lib. 1, cap. 7, dub. 17, num. 2. • Pellix., tr. 5, cap. 8, n. 97. • Nicol. Garcia, de Benefic., part. 3, cap. 1, num. 198. • Suar., tr. 4, lib. 4, cap. 26, num. 8. — 1 Lib. 4, n. 1336. — • De Offic. div., diip. 1, qu. 3, punct. 2, § 2, n. 12. • Navor., de Horii canon., cap. 18, n. 47 et 49. • Suar., de Relig., tr. 4, Ub. 4, cap. 26, n. 21. • Fill., tr. 23, cap. 8, num. 260. — « De O@c., div., iect. 6, quaer. 1. — 1 De Horii canon., cap. 9, § 3, n. 7. — • Lib. 4, n. 1837, •

nem satis compatibilem cum attentione interna; ut esset ambulare, se lavare, induere non omnino properanter (cum sacerdotes immo teneantur orare dum se induunt sacris vestibus); item colligere herbas, flores aut uvas, instruere focum, sternere lectum, pectere caput, respicere collem, flumen, etc. Ita communiter cum Busenbaum, Bonacina® cum Navarro, Suarez, Filliuccio, etc.; (Contin.] Tournely⁴, Concina 6; Croix ® cum Navarro et Gobat. — Idem ait Sanchez de similibus actionibus quae non fiunt valde festinanter.

Non permittit autem Croix 7 aptare calamum ad scribendum; sed non immerito id permittunt® Navarrus, Cajetanusd) et Beja, si recitans possit in eo retinere attentionem. — Recte enim advertit Bonacina r), quod aliquae actiones respectu alicujus forte sunt distractivae, respectu alterius non.

Communiter autem permittitur inter recitandum facere necessaria ad ipsam recitationem, ut perquirere psalmos, lectiones, etc., dum recitas memoriter; ut Croix * cum Sanchez f), Navarro f), Silvestro et Gobat. — Sic pariter satisfacis si recitas dum alii fabulantur, canunt, etc.: modo his serio animum non applies; ut ait Croix¹⁰. — Item notant Sotus, Navarrus, Toletus, Valentia, Reginaldus, Diana et Gobat, apud eundem Croix ”,

Navor., de Horii canon., cap. 13, num. 47 et 49. • Gobat, tr. 5, n. 238. — • Loc. dt., num. 1337. — • Apud Croix, loc. dt., • Navor., loc. dt. • Beja, Rexponi, au. conic., part. 2, ca. 32, v. *Unde colliges*. — • Loc. dt. • Suvest., v. *Hora*, num. 14. • Gobat, tr. 5, num. 819. — * Lib. 4, num. 1338. — Sotus, de Juit. et Jure, Ub. 10, qu. 5, art. 5, concl. 7, v. *Rursus requiritur*. • Navor., Man., cap. 25, num. 107. • Tolet., lib. 2, cap. 13, num. 6. • Valent., in 2^{ca} 2^{ca}, diip. 6, qu. 2, punct. 10, § 4, v. *Sequitur tertio*. • Regin., Ub. 18, n. IM. • Gobat, loc. dt., n. 820. • ” Loc. cit., n. 1339.

Lasset Ci^{IT} intentione non satisfaciendi didt « tutius et melius facturum », si de novo redtet. Allegat tamen auctores pro sententia, quae negat eum ad id teneri. — Henriquez pariter, lib. 9, cap. 25, n. 6, (non satis recte a Salmant. allegatus) didt « tutius » esse ut repetat.

*) Ascanius Tamburinius male a Salmant. dtatur; nam, de *Jure Abbatum*, torn. 2, disp. 10, qu. 9, id non habet.

O Sanchez ita sane dtatur a Croix; sed, Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 32, n. 6, loquitur de eo qui lavat fadem aut manus, sese induit, exuit aut calceat.

d) Cajetanus male citatur a Croix; nam, in 2a^{TM} 2ar, qu. 83, art. 13, ad 3, non loquitur de hoc casu.

*) Non quidem Bonadna, sed alii auctores, ut Navarrus, loc. cit., n. 50, id advertunt.

f) Sanchez et Navarrus, quamvis a Croix (ex Gobat) citentur ut asserit S. Alphonsus, attamen ipsi: Sanchez nempe, loc. cit., dub. 32» n. 2; Navarrus, de Horis canon., cap. 13, n. 47 et 49, in generali tantum loquuntur de actionibus quae compatibles sunt cum attentione.

f) Diana, part. 7, tr. 11, resol. 30, refert Caramuelem, qui id probabile quidem, non

Action
compati
biles cm
attentione
externa

quod si exerceas aliquam actionem externam, et non advertas per illam impediri internam, non teneris postea repetere : hoc tamen intelligendum, si actio de se sit compossibilis cum attentione interna.

Quid de recitatione in loco dicti tractat Toni exposito.

Praeterea notant Palaus¹ et Bonacina cum aliis communiter apud Croix², non excusari saltem a culpa veniali qui sine aliqua necessitate Officium diceret in loco distractioni exposito, ut in foro, platea. Immo addit Bonacina cum Navarro/³ Suarez⁴ Molfesio⁵ ex concilio Basileensi⁶ hunc periculo se exponere non satisfaciendi praecepto: nisi is (addiderem) magno conatu mentem applicet ad recitationem. — Probabilissime autem satisfacit qui recitat dum Missam audit. Concina^{*} cum Busenbaum, Suarez, Palao et communissima. Vide *Lib. III, ft. 309*.

Quid de vexato a semmo.

Si quis autem vexetur a somno, sed adeo resistit ut pronuntiet suam partem et distincte audiat versiculos alterius partis, bene satisfacit; ut Sanchez⁷ cum Navarro⁸, et Leander⁹ cum pluribus theologis. — Ait tamen Sanchez⁷ cum eodem Navarro non excusari a veniali, modo (intelligendum) possit recitationem differre ad tempus opportunus.

Attentio interna.

2°. Attentio autem *interna* habetur cum attenditur ad verba, ad sensum et ad Deum.

¹ Tr. 7, § 1, 2, punct. 4, num. 7. — *Bonae.*, de Offic. div., dbp. 1, qu. 3, punct. 5, num. 6. — *De Horii* exnon., cap. 9, § 3, n. 10. — *Suar.*, in 3 *Pan.*, de Poenit., diip. 38, sect. 6, n. 6, v. *Addunt*, *Palaus*, tr. 3, diip. 1, punct. 20. — ² 1 *De Sacram.*, tr. 6, diip. 13, qu. U. — ³ 4 *Loc. dt.*, n. 2 et 3. — ⁴ 1 *De Offic. div.*, sect. 6, Dico 3, v. *Attentio considerata*. — ⁵ Tr. 16, cap. 3, num. 25. — *Concina*, loc. dt.,

Attentio *ad Deum* est quidem omnibus perfectior, nimirum cum mens elevatur ad Deum, meditando v. gr. divinam bonitatem, justitiam, etc., aut mysteria Passionis; ut Concina⁴, [Contin.] Tournely⁴, et Salmant.⁴ Croix⁰ cum communi Sicut etiam gesta B. V. Mariae aut sanctorum ut ajunt Concina et Croix⁰ quia haec proximam habent relationem ad Deum.— Ad eam reduci etiam examen conscientiae dicunt Salmant. T. Sed huic non acquiesco.

Ad Deum, perfectior.

Attentio *ad sensum* habetur cum attenditur ad percipiendam intelligentiam verborum.

Ad «enram.

Attentio tandem *ad verba* est cum attenditur ad recte illa proferenda, ne error fiat mutilando, transponendo, etc. — Et haec quidem, licet sit omnibus inferior, tamen bene sufficit, ut dicunt Lessius[·], Salmant. [·], Anacletus°, Croix[”], Holzmänn[”], Laymann[”] et alii communiter: quidquid dicat [Contin.] Tournely, qui ait cum attentione ad verba requiri etiam attentionem ad Deum; sed melius dicunt Laymann et Salmant., sufficere attentionem ad verba una cum intentione generali colendi Deum. Idque clare docet D. Thomas[”], ubi dicit: *Primo... est attentio ad verba quibus petimus, ad petitionem ipsam.... Et quaecumque harum attentio-*

Ad verba, «afficit eam i a ternione colendi Deum.

n. 3. — ¹ *Loc. au.*, n. 25. — ² *Lib. 2*, cap. 37, n. 69 et 70. — ³ *Loc. dt.* — ⁴ *Tract. 6*, diu. 1, num. 42. — ⁵ *Lib. 4*, n. 1344. — ⁶ *De Praecept. dead.*, num. 270. — ⁷ *Lib. 4*, tr. 1, cap. 5, num. 9. — *Contin. Town.*, de Offic. dir., sect. 6, v. *Dico 5*. — *Laym.*, lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 9. — *Salmant.*, tr. 16, cap. 3, n. 25. — *M In 4*, dill. 15, qu. 4» art. 2, aolut. 5.

tamen verum, existimat. Sed Diana non dicit quid ipse de hac opinione sentiat

h) Bonacina, *disp. 1, qu. 3, punct. 5, n. 6*, ait Officium posse recitari quocumque loco, « modo non recitent in loco ubi impediatur attentio, sicut impediri solet in frequenti hominum conventu, clamore, tumultu et strepitu profano; alioquin exponerent se periculo non satisfaciendi praecepto ».

O Croix, *loc. cit.*, n. 1339, auctores citat scilicet Bonacina, Palaus et Stoz, pro sententia quae docet peccatum, eum qui in tali loco Officium recitaret.

t) Navarrus, *de Horis canon.*, cap. 21, n. 32, dicit peccare beneficiâtes qui privatim recitant extra locum sacrum absque causa. — Suarez, *lib. 4, cap. 27, n. 1*, servandam esse ait decentiam quam naturalis ratio postulat. — Et allegat concilium Basileense, quod,

sess. 21, cap. 5, monet ut Officium recitetur « tali in loco, unde a devotione non retrahantur ». Cfr. Labbe, *toni. 17, coi. 319*. — Molfesius demum, *Sunt.*, part. 1, tr. 5, cap. 2, n. 79 et 80, dicit satisfieri in quocumque loco recitetur; decentius tamen et melius esse Officium in locis sacris redtari, indecenterque facere eos qui illud in locis non decentibus recitant. Igitur non satis accurate a Bonacina citantur isti auctores.

Sanchez, *Consil.*, lib. 7, cap. 2, dub. 33, n. 1, cum negat peccare saltem mortaliter. Navarrus autem, *de Horis canon.*, cap. 9, n. 9, negat peccare, quamvis a Sanchez citetur uti refert S. Alphonsus.

O Croix, *hb. 4, n. 1333*, definit attentionem ad Deum: « Ut quis, dum recitat, cogitet de Deo aliove mysterio, aut saltem de re seu gratia, quam a Deo petit ».

Alii ne
jant requi-
ri attentio-
nem inter-
nam.

Tertia sententia tenet, ad satisfaciendum substantialiter praecepto Officii non requiri attentionem internam, sed sufficere intentionem recitandi cum attentione externa. — Hanc tuentur Lugo¹ cum Paludano, Angelo, Medina, Durando, Rosella; item Coninck², Silvester³, Angelus⁴, Machado⁵, Gobat⁶, Croix⁷, Tamburinius⁸, Elbel⁹. Et probabilem vocant Lessius¹⁰, Laymann¹¹, Sporer¹², Pellizzarius¹³, Vivall¹⁴, Pater Zaccaria¹⁵ et alii plures d); et hanc quoque expresse tenet D. Antoninus, ut infra afferetur.

Prima probatio

Ratio 1a. Quia oratio, ut definitur a Damasceno¹⁶ et a D. Thoma¹⁷, est *petitio decentium a Deo*. Non repugnat autem posse a nobis Deo repraesentari nostras petitiones etiam cum actuali mentis evagatione. Sicut si quis recitaret coram rege orationem compositam ad aliquam gratiam impetrandam, certe quidem oraret illam coram rege recitando, etiamsi esset tunc ad alia mente distractus: sic etiam recitans Officium, non obstante interna et voluntaria distractione, adhuc potest Deum orare; attentio enim externa, conjuncta cum intentione recitandi, efficit ut recitatio Horarum fiat quoad substantiam vera oratio.

Et ita non potest negari tenuisse D. Antoninum¹⁸, in explicando textum in cap. *Dolentes*. — Verba S. Doctoris opus est hic repetere: *Praecipimus ut unusquisque*

de die et de nocte dicat Horas suas; intentionem autem et devotionem in praecepto non ponimus; sed gratiae Dei, secundum quod ipse dare voluerit, duximus relinquendum. Et hunc intellectum teneas, quia benignior est et quia non debet Ecclesia alicui laqueum injicere. Ex quibus verbis patet quod Sanctus non tantum expressit textum intelligendum de sola externa attentione; sed ex ratione generaliter adducta, etiam probare intendit Ecclesiam non requirere attentionem internam. — Immo D. Antoninus non solum asseruit Ecclesiam hanc attentionem internam non praecipere; sed deinde “ docuit nec etiam posse praecipere. Ibi enim, post refatam doctrinam D. Thomae, quod attentio in oratione semper debeat manere secundum sui virtutem, sic subdit: *Non tamen requiritur quod attentio comitetur actualiter totam orationem...; requiritur tamen quod orans scienter non distrahat mentem ab oratione; hoc enim non potest esse sine culpa mortali vel veniali*. — Deinde explicat quod recitans tunc peccaret mortaliter, quando per contemptum internae attentionis voluntarie se distraheret, vel quando recitaret cum externa quoque distractione. En ejus verba: *Sed si evagatio est advertenter, et solum secundum actum interiorem, licet temeraria et gravis foret, non tamen mortale, nisi per contemptum; quia Ecclesia non habet judicare de actibus*

¹ De Euchar., di>p. 22, n. 25 et seqq. - Paludatt., in 4. di>t. 15, qu. 5, an. 2, cond. 4, (n. 24.) Augel.. v. Hora. n. 27 et 28. - Joan. Medina, Cod. de Oratione, tr. 6. qu. 15, v. Itaque secundum hunc. - Durand, a S. Parciano, in 4. diit. 15, qu. 12, art. 2. - Rosella, v. Harae canonicae, n. 3. — 1 De Sacram., qu. 83, nom. 291 et 292. — V. Hora, n. 14; cir. v. Missa II, qu. 6. — « Loc. dt. — * Decal., lib. 4, cap. 2, § 1, n. 19. — * Part. 5, conter. 12, de Horii can., n. 40t. - 1 Lib. 2, cap. 37, nom. 63. — * Lib. 4, tr. 1,

cap. 5, n. 10. — * Append, de Horii canon., cap. 2, n. 75. — * De Monial., cap. 6, num. 17. — « De Restitue, qu. 7. art. 9, num. 6. — “ Id «t Croix, in edit, quam curavit Zaccaria, lib. 4, num. 1342. — D. Anton., part. 3, dt. 13, cap. 4, J7. — * De Fide orthod., lib. 3, cap. 24; ap. Migne. Patrol, rraeco-lau, tom. 94, col. 1090. — M In 4, diat. 15, qu. 4, aru 2, qu. 1, obj. L — * Loc. du — * Part. 3. dt. 13» cap. 4, § 8. - D. Thom., in 4, dist. 15, qu. 4, artic. 2» folut. 4.

177. - a) Machado, *Perfeto confessor, lib. 2, part. 3, tract. 2, docum. 5, num. 2*, communius et receptum esse ait, requiri internam attentionem; multos tamen oppositum tenere.

b) Gobat, *tr. 5, n. 821*, de oratione in generali tractans, multo probabilius esse ait orationis vocalis essentiam consistere posse cum perpetuis voluntariis distractionibus. Sed inferius, n. 838, de Horis in specie disserens, scribit: « Omnibus consideratis existimo esse probabilius attentionem interiorem sub mortali requiri in recitatione precum canonicarum, quam

non requiri ». Quamvis denique h. 841 addat: « Probabile est illas solas distractiones prohiberi ab Ecclesia, et consequenter graviter a Deo, quae causantur per actiones externas suapte natura incompatibiles cum attentione interiore ».

Croix, *lib. 4, n. 1342*, probabilem esse asserit hanc sententiam; « prior tamen est (ita subdit) pro praxi suadenda ac merito sequenda ».

d) Lessius et Pellizzarius negant esse improbabilem, et Laymann: « Non caret, inquit, omni probabilitate ».

interioribus mere: propter quod minister Ecclesiae, licet dicendo orationem cogitet abud, non videtur transgressor praecepti ex natura facti. Si autem evagatio mentis sit ex hoc quod aliquis scienter se occupat in actu exteriori qui non secum patiat attentionem, videtur esse culpa mortalis, et directe contra praeceptum Ecclesiae, de celebr. miss., cap. Dolentes, ubi praecipitur quod Officium celebretur studiose pariter et devote. Hoc non observant qui, occupantes se in actu exteriori, scienter sibi attentionem subtrahunt. — Ergo procul dubio supponit S. Antoninus, attentionem internam neque ab Ecclesia esse praeceptam, neque esse de essentia orationis; sed sufficere attentionem externam una cum intentione prius habita orandi: nam alias, si attentio interna esset de essentia orationis, illam Ecclesia non solum potuisset, sed etiam debuisset praecipere.

Et pro hac sententia clare videtur esse idem S. Thomas¹, ubi prima fronte videtur stare pro sententia opposita, cum dicat: *Dicendum quod attentio actualis requiritur ad orationem aliquo modo, vel ad evitandum transgressionem quae est in illa oratione quae est in praecepto, vel ad meritum in illa quae non est in praecepto.* Attamen inferius^{*} explicat quod illa *attentio actualis* omnino requisita ad orationem, intelligitur de sola attentione externa. En ejus verba: *Quando aliquis ex proposito mentem ad alia distrahit in orando, tunc enim sine culpa non est, et praecipue si in aliis sponte se occupat quae mentem distrahunt, sicut sunt exteriora opera: et sic ad contrarium mens evagetur, eliani culpa mortalis erit.* Ubi nota S. Doctorem utique distinguere culpam in voluntaria distractione interna, quam ait non esse sine culpa (nempe veniali), ab illa culpa quae est in distractione externa impossibili cum interna attentione; haneque culpam dicit esse mortalem. — Et ita hunc locum D. Thomae exponit S. Antoninus³, dicens: *Unde quod Thomas dicit ibi, quod in oratione, si sponte se quis occupat in his quae mentem distrahunt, sicut sunt opera exteriora, si ad contrarium mens evagetur, etiam culpa mortalis erit. Exponit idem*

Petrus, et dicit quod, loquendo de oratione quae est praecepti humani, illud verbum contrarium non refertur ad orationem, quia bona opera exteriora etiam non sunt contraria orationi; sed est referendum ad attentionem, quando scilicet se exterius occupat circa aliquid incompassibile attentioni orationis. Ergo (sicut S. Antoninus explicat) Angelicus supponit tunc tantum deesse orationem, quando apponitur distractio externa per opus impossibile cum attentione interna; dum tunc solum in transgressionem orationis praeceptae culpam mortalem agnoscit.

Ratio 2^a. Quia, si attentio interna necessario requireretur ad essentiam orationis, ille qui involuntarie distrahitur nec etiam Officio satisfaceret. Certum autem est apud omnes quod per distractionem involuntariam minime impeditur impletio praecepti recitandi Officium; ex D. Thoma⁶, ubi docet: *Evagatio.... mentis quae fit praeter propositum, orationis fructum non tollit.* — Hoc concedunt adhuc auctores primae sententiae. Sed dicunt quod ille qui sponte se distrahit actu revocat primam attentionem et ideo non satisfacit, cum amplius non oret; qui vero involuntarie distrahitur manet virtualiter attentus, et propterea orat et satisfacit. — Ego tamen fateor imbecillitatem meam, nunquam potuisse intelligere quomodo possit attentio virtualiter permanere in eo qui distrahitur, licet involuntarie. Bene quidem intelligo quod intentio, cum pertineat ad voluntatem, quando semel est habita, et non retractatur, virtualiter perseverat in effectum, seu in mediis susceptis; quia haec media ex illa intentione procedunt: non intelligo autem quomodo potest dici virtualiter attentus orationi qui mentem alibi habet occupatam. Recte dicitur quod hic involuntarie distractus post intentionem habitam attendendi et non retractatam, velit attendere; sed non poterit dici quod attendat, quando alibi est omnino evagatus. Sicut enim repugnat dici virtualiter intelligere quod legit, eum qui actu non intelligit, licet habuisset intentionem intelligendi; ita repugnat dici virtualiter attendere qui actu non attendit.

¹ In 4, d. 15, qu. 4, art. 2, «olut. 4 — Loc. cit.,

Pftrui PalMian., ir. 4, di«t. 15. qu. 5. arlic. 2, conc. 4,

— Unde bene concludit Lugo¹ quod si ad orationem requireretur attentio interna, is qui esset involuntarie distractus non effective, sed tantum affective oraret. In tantum igitur dicit hunc vere orare, in quantum intentionem internam prius habitam orandi conjungit cum externa attentione.

1°, Ratio 3 Quia sacerdos conferens Extremam-Uctionem (cujus forma est deprecatoria) cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, etsi actu mentem divertat, valide confert; ergo sine attentione interna bene stare potest oratio.

Ad hanc difficile objectionem diverse respondent fautores primae sententiae. — Alii apud Concina dicunt quod eo casu invalide Sacramentum conferretur, quia tunc sacerdos nullam haberet intentionem nec attentionem; cum enim quis alio mentem distrahit, utramque actu retractat. — Sed haec responsio nimis debilis videtur. Quia ad rationem universalem Sacramentorum exigitur sola prolatio formae super debitam materiam a ministro habente potestatem, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia; juxta illud celebre dictum D. Augustini²: *Accedit verbum ad elementum et fit Sacramentum*. Et magis patet ex concilio Florentino³, ubi fuit sancitum: *Haec omnia Sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tamquam materia, verbis tamquam forma, et persona ministri conferentis Sacramentum cum intentione faciendi quod facit Ecclesia*. Unde cum haec omnia concurrant, debet dici ministrum verba formae proferentem cum debita intentione in Extrema-Uctione, Sacramentum utique validum facere.

Aliter respondet Pater Concina, et ait quod in Sacramentis Deus elevat verba ministri, quamcumque ille perversam habeat intentionem, ad gratiam conferendam. — Sed huic opponit Lugo⁴ quod si attentio esset de essentia orationis, hac ablata, deesset oratio, et consequenter evanesceret forma sacramenti Extremae-Uctionis, quae est deprecatoria.

Replicat Concina quod eo casu, licet destruat oratio moralis, remanet tamen

physica, scilicet illa externa verborum prolatio, quam ex sententia aliquorum asserit sufficere: ad implendam autem obligationem Officii, dicit requiri ut oratio sit moralis, et ut oratio moralis sit exigui essentialis attentionem. — Sed huic respondetur 1^a sententiam praefatam illorum improbabilem esse; ut probabimus *Lib. 6, n. 23, v. Secunda*, ubi dicemus omnino requiri ad valorem Sacramentorum, ut minister saltem intendat facere quod facit Ecclesia. Respondetur 2^a et petitur: Estne attentio de essentia orationis generice sumpta, vel tantum orationis moralis? Si dicis: Est de essentia orationis moralis, non autem physicae; conceditur quia talis oratio non esset meritoria; at esset satisfactoria, cum esset vera oratio: ergo recitans Officium voluntarie distractus, careret quidem merito, sed jam satisfaceret, cum Ecclesia praecipiat atque orationem, non autem orationem meritoriam; saltem non constat hanc praecipere. Si vero dicis quod attentio est de essentia cujuscumque orationis: debet concedi orationem sine attentione neque moraliter neque physice posse dici orationem; attentio enim, si est de essentia cujuscumque orationis, oratio sine attentione erit mera prolatio verborum, non autem oratio, neque moralis, neque physica, cum deficiat constitutivum orationis. Quapropter cum de essentia formae sacramenti Extremae-Uctionis requiratur ut sit deprecatoria (juxta illud S. Jacobi, quod presbyteri *orent* super infirmum), Sacramentum erit nullum, si formam sacerdos proferet sine attentione. Etenim, posito quod forma hujus Sacramenti debet esse vera oratio, et oratio sine attentione non est oratio; non potest Deus elevare ad conferendam gratiam Sacramenti nisi formam aptam, qualis non esset illa mera prolatio verborum. Licet enim possit efficere Deus quod res non apta ad producendum aliquem effectum, illum producat; non potest tamen efficere quod sit oratio illa quae non est oratio.

His tamen non obstantibus, *prima* sententia probabilior videtur, saltem ob au-

Pnm.< o
KÎbÛÎoî.r '

¹ De Euchur., dbp. 22. n. 18. Concina, de Hon* tunon cap. 9. t. 2. num. 4. In Ioan. Evang., tr. 80, n. 3. ap. Mišne, Patiol. ML. tom. 1, col. 100. * Décret

Eugeni IV. v. Quinto. di. Lubbe, tom. 18. col. 547. — Fonctna, loc. cit. De Euchur. ditp. 22. n. 18. — Com. Ice dL. 1, cap. 5. v. 14.

uiticea, u-
tit probabi-
lis

ctoritatem extrinsecam, et omnino ut tutior consulenda. — Sed *secunda*, tum ob doctorum auctoritatem, quae non est contemnenda, tum ob rationes non levibus fundamentis innixas, satis probabilis apparet; saltem quia non constat adesse praeceptum de attentione interna in recitatione divini Officii. — Unde non aude-rem ad restitutionem damnare beneficium qui bona fide Officium recitasset cum distractione voluntaria, et bona fide pariter fructus percepisset; prout ab ea excusant Croix ', et apud ipsum Sotus '4 Tolletus, Azor/>, Bartholom. Medina Garcia*, Gobât, etc. Vide dicta *Lib. III, n. 669*.

Saltem re-
qairitu r
plena Ad-
vertentia de
distractio-
ne.

Caeterum, ad scrupulos abjiciendos et ad animum levandum Horas recitantium, valde refert hic advertere id quod communiter DD., adhuc primae sententiae fautores docent, nempe quod, ut dicatur aliquis Officio non satisfacere, non solum requiritur ut voluntarie se distrahat, sed etiam ut plene advertat se distrahi; nam alias iste licet sponte se divertat, non tamen sponte se divertit a recitatione. Ita Sanchez * cum Suarez, Navarro, Soto et Armilla; Concina8; Croix 4 cum Filliuccio, Gobât, etc.; Salmant.5, et Cajetanus8, ubi sic ait: *Si quis advertit se cogitare.... extranea...., sed non advertit*

1 Lib. 4, n. 1218. - Tolrt., lib. 2, cap. 12, n. 6. - Gobat, tr. 5, n. 842. — 1 Con. il., lib. 7, cap. 2, dub. 28, n. 11. - Suar., lib. 4, cap. 26, n. 20; cfr. in 3 Part., de Sacram., di»p. «., »ect. 3. - Navor.. Man., cap. 25, num. 107; et de Horis canon., cap. 13, nom. 21. Sotus, de Just, et Jure, lib. 10, qu. 5, art. 5, concl. 7, v. Rursus rraquiritur. I Armilla, v. Horat canonicas, n. 20. — * De Horis canon..

*) Sotus hic non satis recte a Croix citatur; vide supra notam d, ad n. 175,

f) Azor, part. 1, lib. 10, cap. 14, qu. 8, probabile quidem esse ait, sed oppositum sibi magis probari.

Barthol. Médina male a Croix citatur; nam in *Sunt., lib. 1, cap. 14, § 11*, perspicue oppositum insinuat, negans praecepto satisfacere eum qui non recitat cum interna attentione, et inferius addens cum qui non recitavit eo modo quo tenetur, ad restitutionem teneri.

Garcia, de Benefic., part. 3, cap. 2, n. 514, loquitur de iis qui, dum choro intersunt, nec cantant nec sunt attenti, et negat hos amittere distributiones.

→ Salmant, loc. cit., n. 26: «Si tamen, inquirunt, aliquem vel levem conatum ad hoc adhibeat (ut scii, distractiones repellat), satis-

quod ab Officio divino distrahitur; quamvis voluntarie illa meditetur, non tamen voluntarie animus ab Officio divino distrahitur. Bene enim ait Concina, has distractiones esse hominibus impossibile omnes vitare, maxime studiosis; quia hujusmodi exercitia sunt intellectus, qui, cum sit necessaria facultas, ex assiduis occupationibus ita inflectitur, ut veluti calcaribus adjectis in suas controversias abjiciatur. — Hinc notant Salmant. Sanchez ' cum Navarro, Cajetano i), et Croix' et alii communiter, quod si quis advertens se distrahi, habeat mediocrem diligentiam ad attendendum, nullo modo peccat. Additque Sanchez 8 cum Gersonio, Margarita et pluribus aliis, non oportere ut homo semper tota conetur sollicitudine, quin tolerari possit aliqua divagatio ad caput refocillandum.

Dictum est: *ut plene advertat*. Quia, licet recitans semiplene adverteret ad distractionem et venialiter peccaret; adhuc tamen substantialiter Officio satisfaceret, cum prima attentio sive intentio attendendi semper perseveret, donec cum plena advertentia non revocetur. Intentio enini cum plena deliberatione prius concepta non desinit exsistere, nisi cum alia plena advertentia retractatur. Ita Sanchez l>,

cap. 9. § 1, n. 35. — 1 Lib. 4, n. 1316. - Fill., tr. 23, cap. 8, n. 256. - Gobat, loc cit., n. 840. — 1 Tr. 16, cap. 3, n. 26. — * V. Horat canonicas, cap. 3. - Concina, loc. cit., n. 33, — 1 Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 28, n. 13. - Navar., de Horis canon., cap. 13, n. 21. — 1 Lib. 4, n. 1341 — * Loc. dt., num. 10. I Gerson., tract, de Oratione, part. 3. v. Orationem.

facit praecepto; quia, licet negligens sit et non omnem adhit t diligentiam ut attendat. non tamen omnino voluntarie distractus recitat »4

1 Cajetanus, in 2am 2af, qu. 83, art. 13; et v. Horae canonicae, cap. 3, hoc non habet, quamvis a Sanchez citetur.

k) Margarita Confessorum, in *Quaes. util. de moral.*, § *Utrum dicens Horas canonicas teneatur esse attentus*, de actuali attentione scribit: «Ad hanc non tenetur per totum spatium quo dicit Officium, sed solum in principio tenetur habere intentionem satisfaciendi ».

O Sanchez, Const!., lib. 7, cap. 2, dub. 28, n. 10, orationis praecepto satisfieri ait, « modo quis incipiat Horam intentione attendendi, quoties dedita opera mentem ab intentione non dimovet, licet sil per totam orationem

Salmant. ', Croix ,n) et Concina8. — Unde infert Sanchez 8 cum Navarro et aliis, quod tunc recitans graviter peccaret, juxta sensum primae sententiae, quando ex contemptu vel ex industria se diverteret: *Quamdiu ergo*, sic concludit Cajetanus °), *eis non constiterit evidenter se mutasse propositum, vel advertendo et sciendo circa alia vagatus fuisse, credere possunt suae obligationi satisfecisse*. Subditque Croix cum Navarro quod non recte faciunt qui se occupant in cogitando an advertant nec ne; nam hoc ipsum est distrahi.

Remedia
id repellcn-
tia distra-
atone.

Remedia autem opportuniora ad repellendas animi distractiones sunt: Γ. Sub initium formare intentionem Deum laudandi. — 2°. Renovare intentionem ad *Gloria Patri* vel in principio cujuscumque psalmi. — 3°. Mysterium aliquod Passionis sibi repraesentare. — 4°. Sensus sedulo custodire; et alia hujusmodi, quae videri possunt apud Anacleum4 et Elbel .

Pro scrupulosis vero advertit Croix ', eos nihil teneri ad repetendum, nisi certi sint mutasse intentionem orandi. — Additque 7 Gobat quod si quis pateretur graves anxietates, posset aliquando etiam ei interdicti recitatio Officii, donec videatur posse recitare sine tanto incommodo; cum magnum incommodum excuset per se a praeceptis Ecclesiae.

178. - Quaeritur hic 2°. *An mortaliter peccet qui recitat Horas exsistens in peccato mortali?*

1 Tr. 16, cap. 3, num. 26 et 28. — 1 De Horis canon., cap. 9, § 1. num. 35. — * Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 28, n. 14. — Croix, lib. 4, n. 1346. - Άλφ υ., de Horis canon., cap. 13, n. 30. — 1 Tr. 6, dist. 1, num. 48. — 1 Part. 5, confer. 12, de Horis can., num. 426. — 1 Lib. 4, num. 1350 et 1851. — 1 Apud Croix, loc. cit., n. 1351. - Gobat, tr. 5, num. 714. — Adrian., Quodlib. 8, lit B, v. Secundo; et

distractus..., quia reputatur distractio illa involuntaria .

"O Croix, lib. 4, n. 1346, id silentio praetermittit

O Navarrus, quamvis a Sanchez citetur, de Horis canon., cap. 13, n. 21 et 22, silet tamen de contemptu.

«M Scu rectius Suarez, tr 4, lib. 4, cap. 26, n. 20, id asserens pro scrupulosis ex quadam doctrina quam ex Cajetano desumpsit.

178. - Corduba, lib. 1, qu. 50, punct 3. « Ecclesiasticus, inquit, vel quilibet alius ad

Adrianus apud Sanchez8 absolute affirmat, quia exercet actum Ordinis; licet mortaliter iedicat satisfacere praecepto. — Alii, ut Medina et Ledesma, apud eumdem Sanchez, dicunt tunc peccare mortaliter quando habet actuale propositum peccandi; quia tunc irrogat Deo magnam irreverentiam, cum eodem tempore quo petit beneficium a Deo, intendat illum offendere. — Continuator autem Tour-nely · censet quod si recitans habet desiderium exeundi a peccato, tunc jam pie orat et satisfacit Officio: si vero habet actuale propositum peccandi, ad minus ait dubium esse an satisfaciat, cum dubitetur an vere oret.

Verior tamen et communior sententia vertago-est quod iste satisfacit, et non peccat mortaliter; ut sentiunt Sanchez °o cum Navarro, et Croix ll cum Corduba a>. Ratio, quia ex una parte recitatio Officii non est actus Ordinis sacri, quamvis imponatur constitutis in sacris; ex alia, quamvis iste nihil sibi impetret, cum tamen oret nomine Ecclesiae, bene potest obtinere pro aliis. Quod autem oret nomine Ecclesiae cum proposito peccandi, non videtur tanta irreverentia ut damnetur de mortali, licet non videatur posse excusari saltem a veniali; ut dicit Croix cum Corduba °λ

Caeterum non aude-rem de peccato ullo damnare alium ex devotione orantem, qui actualem voluntatem peccandi haberet. Alias teneremur hos hortari ut ab omni oratione abstinerent.

lit. P, v. Tertio. - 1 Loc. dt., dub. 9, n. 1. — Joan. Medina. Cod. de Oratione, tr. 6, qu. 12, dub. 2, coud. 2. - Martin, de Ledesma, 2- 4-., qu. 16, art. 13, v. C, v. Sed dutnialur - Sanch., loc. cit., n. 2. — 1 De Offic div., aect. 6, v. Jtesp. 2. — * Comil., lib. 7, cap. 2, dub. 9, a. 3. - Navor., de Horta canon., cap. 20, num. 25. — u Lib. 4, num. 1348. — Croix, loc. cit.

Officium divinum vel aliam orationem publicam obligatus, non peccat mortaliter ex hoc quod id in mortali peccato, quoad reatum unium, exsistens exsequitur. Peccat umen ct forte mortaliter ex genere suo, si in mortali peccato actuali vel cum proposito mortaliter peccandi id facit. Nihilominus umen ulerque praeceptum vel obligationem orandi vel recitandi adimplet». Et in probatione secundae partis asserti, quod scilicet forte mortaliter peccat, sic concludit: « Ergo a fortiori persona publica ad orationem publicam ex

179. — Quaeritur 3°. *A» sit licitum recitare Officium in locis immundis?*

Alīi, ut Sotus <¶, Viva Anacletus Concina r>; et Sporer * cum Tamburinio et Gobat, sentiunt id esse veniale, si fiat sine causa; quia videtur hoc non carere aliqua irreverentia. — Alii vero, ut Sanchez 8; Salmant.⁴ cum Trullench, Angles, Leandro; et Diana 5 cum Escobar, Fausto, etc., nullam in hoc culpam agnoscunt; quia, cum Deus sit ubique, in nullo loco est irreverentia illum orare. Alias, si esset irreverentia, nec etiam liceret ullo modo orare mente aut voce in loco indecenti: quod nemo dicit; immo .Apostolus, I. Tim. n, [8], inquit: *Volo.... viros orare in omni loco.*

Quaeritur 4°. *An sit culpa non servare situm in recitatione Officii, scilicet stando, genuflectendo, juxta rubricam?*

• De Praecept. decal., qu. 3, art. 5, n. 5. — • Append, de Horis canon., cap. 2, n. 148. • *Tambur.*, Decal. lib. 2, cap. 5, § 6, num. 2. • *Gobat*, tr. 5, num. 668 — • Consil. lib. 7, cap. 2, dub. 44, num. 4. — • Tr. 16, cap. 3, num. 11. • *Trull.*, lib. 1, cap. 7, dub. 20, n. 2; cfr. dub. 6, num. 12. • *Auglet*, Flor., de Oratione, qu. 3, diflic. 5, concl. 2. *Lcand.*, de Sacram., tr. 6, disp. 13, qu. 26. — • Part. 10, tract. 11,

officio obligata gravius peccat (quam persona privata)» vel mortaliter vel venialiter: nam in hoc sunt opiniones».

179. — a) Sotus, *lib. 10, qu. 5, art. 4, i. f.*, dicit: <Esse non potest absque culpa».

b) Anacletus, *tr. 6, dist. 1, n. 67*, dicit esse «contra debitam reverentiam».

¶ Concina, *cap. 9, § 9, n. 1*: «Si rationalis causa adsit, inquit, neque culpa veniali eos inquinari existimo, qui in locis immundis Deo laudes persolvunt.

Zerola male allegatur a Sporer; nam in *Praxi*, v. Horae canonicae, *ad 4, v. Tertio*, expresse scribit: «Ista in choro obligant».

Croix loquitur de Officii recitatione in generali, quin etiam videtur potius loqui de privata recitatione. — Et Toletus, *lib. 2, cap. 13, n. 6*, loquitur expresse de privata recitatione. — Bonacina pariter, *disp. 1, qu. 3,*

Alīi negant, ut Salmant. >; et Sporer > s.le>. cum Zerola *O*; quia (ut dicunt) id non ETIF, o praecipitur, sed consulitur, et ordinatur jEIX. majoris devotionis gratia. Et idem tenent Toletus ¶, Bonacina ·) et Filliuccius ·), apud Croix⁸, qui dicit, in hoc potius posse peccari ratione scandali quam omissionis. — Sed probabilius aflirmant Viva p<k· et (Contin.) Tournely >; quia id praescriptum est in rubrica: etsi omissio non excedat veniale, ut dicunt Navarrusf> et Viva cum haec rubrica sit tantum directiva. Hoc autem intelligitur de choro; seou· nam extra chorum, communiter docent praefati auctores (quidquid aliqui dicant) nullam esse culpam, situm praescriptum omittere; licet laudabile sit illum servare.

Censent autem Concina l2 et Viva l3, non excusari a veniali qui sine causa Officium recitaret decumbendo in lecto.

resol. 33. • *Escobar a Corro*, de Horis canon., qu. 4, n. 166. • *Bartol. a S. Fausto*, de Horis canon., lib. 2, qu. 187. — • Loc. cit., num. II. — 1 Append, de Hods can., cap. 2, num. 149. — ■ Lib. 4, num. 1321. — 9 De Praecept. decal., qu. 3, art. 5, num. 7. — w De Offic. div., sect. 6, qu. 2, — 11 Loc. cit., num. 7. — ,f Cap. 9, § 9, num. 2. — u Loc. cit., num. 6.

punct. 6, n. 1, cum S. Alphonso asserit esse aliquam culpam in hoc, si sermo sit de recitatione in choro; secus, si de privata recitatione. — Et idem perspicue significat Filliuccius, *tr. 23, cap. 8, n. 265*, ubi dicit regulas de situ in recitatione divini Officii servandas esse quantum commode fieri potest, quamvis non sit obligatio de praecepto; «Navarrus tamen... agnoscit praeceptum et culpam consequenter venialem; sed forte loquitur de recitatione in choro, non autem privata». Et eodem modo Croix interpretatur Navarrum: «Unde, inquit, quando Navarrus dicit peccari venialiter si id non observetur, loquitur de oratione publica in choro, in quo peccatur venialiter potius ratione scandali quam ceremoniae praetermissae».

/> Navarrus, *de Horis canon., cap. 10, n. 7*, dicit illum «peccare saltem venialiter».

DUBIUM III.

Quid clerici possint circa dispositionem Fructuum suorum beneficiorum.

180. *An beneficiarii sint domini fructuum quoad necessaria sustentationi.* — 181. *An, quoad non necessaria. (Vide etiam Lib. III, ex n. 490).* — 182. *Quid notandum circa congruam sustentationem clerici.* — 183. *Quaenam quantitas in vanis expensis censeatur gravis.* — 184. *Quae teneantur clerici erogare in usus pios.* — 185. *Quid intelligatur nomine usus pii.* — 186. *Vide resolutiones.* — *An clerici possint testari de fructibus beneficii.* — 187. *De alienatione bonorum ecclesiasticorum.* — *Not. 1. De poenis in alienantes bona Ecclesiae.* — *Not. 2. An possint alienari, si talis facultas data sit a donante.* — *Not. 3. Quid veniat nomine bonorum ecclesiasticorum.* — *Not. 4. Quid, si alienatio vetita sit a donante. Et quae sint causae justae alienandi.* — *Not. 5. Quae solemnitates requirantur. Et quid, si deficiat causa.* — *Not. 6. Quae bona possint alienari sine solemnitatibus, et in quibus casibus.* — *Not. 7. Quid de locatione bonorum ecclesiasticorum.*

Neccsurin ad sustentationem iube domor

180. — « Resp. I. Clerici beneficiarii, quoad eam partem bonorum ecclesiasticorum quae necessaria est ad congruam sustentationem et decentiam statum, ita fiunt domini, ut de iis possint libere disponere. — Ubi recte notat Navarrus hanc congruitatem et decentiam habere latitudinem et suos gradus; proindeque si infimum congruae sustentationis pretium sint floreni 300, medium 400, summum 500, clericus autem infimo vivat, de reliquo libere posse disponere. Ita communiter: quia id acquiritur ut stipendium sustentationis, quasi mercedem operis praestiti ». — (Vide dicta *Lib. III, n. 490, v. III Idem*).

181. — « Resp. II. Probabilius etiam est, contra Navarrum et multos canomstas, beneficiarios non regulares (secus enim est de regularibus, ut ait card. Lugo ¶ absolute esse dominos omnium suorum proventuum; ideoque, etsi in profanos usus expendant, non teneri ad restitutionem. Est communior inter recentiores, apud Binsfeld ·), Malderum et Bonacina ex S. Thoma, Soto, Molina, etc.: tum quia fructus faciunt suos (ut supponit Tridentinum); tum quia alioqui

Natur., de Reditib. eccle», qu. 1, mon. 45, n. 2. — *Natur.*, loc. dt., qu. 2, mon. 7. — 1 De JtixiU et Jure, disp. 4, num. 2. — *Maldtr.*, u I, Cap. 4, dub. 8, Assert. 2. — • Disp. 4, de Oblidat, benehdar, punct. 1, num. 5. • *St Thom.*, 2-2-., qu. 185, art. 7. *Sotus*, de Iuat et Jure, lib. 10, qu. 4, art. 3, concl. 3 et 4. • *Malina*, de Jusi et Jure, tr. 2, disp. 143, num. 3. — • Se«s. 21, de reform.,

« non possent fructuum dominium in alios « transferre (extra pios usus), omnesque « eorum donationes et contractus essent « invalidi, et ut tales a iudice declarandi, « et bona Ecclesiae restituenda: quod « cum nunquam sit factum, praesumi non « debet esse faciendum. Card. Lugo 4 ». [Sed vide dicta *Lib. III, n. 492*].

• Quo non obstante, teneri eos bona ecclesiastica, congruae sustentationi suae perflua, expendere in pios usus, tam est communis sententia, ut card. Lugo 8 dicat nimis singularem esse sententiam Petri Hurtadi et Dianae, dicentium eos « satisfacere, si (seclusis gravibus necessitatibus) erogent in communibus necessitatibus quartam partem reddituum ecclesiasticorum, vel certe dimidium ejus quod congruae sustentationi superest.— Vide card. Lugo ·, ubi, plurimis pro se citatis auctoribus, ostendit Toletum, Molina et Barte male citari pro contraria sententia; immo ipsummet Hurtadum et Diana in ea non perstitisse, « atque nulla vel auctoritate vel ratione fulciri: ac denique suam multis probat, « praesertim ex Tridentino >; ostenditque « istam obligationem nasci ex jure non

cap. 12. — • Loc. cit., n. 2 et seqq. — • Loc. cit., n. 10. • *Frfr. Hurtad.*, de Virtut. theol., disp. 160, sect. 7, § 106. • *IHaqa*, port. 5, tract. 8, reaol. 27. — • Loc. cit., num. 11 et «eqq. • *Tbift.*, lib. 8, cap. 38. • *Malina*, disp. 146, a. n. 3. • in 2-2-., qu. 32, art. 6, dub. ult., v. *Ex diclis omnibus*. • *Hurtad.*, loc. cit., §110. i f • *IHaqa*, loc. cit. — 1 Se«s. 25, de reform., cap. 1.

181. — a) Binsfeld male citatur a Busenbaum; nam in *Theol. pastor., part. 4, cap. 13,*

concl. 11, communem sententiam esse affirmat, quod teneatur ad restitutionem.

« tantum humano, sed etiam divino natu-
« rali. Vide etiam Bonacina * ». [Vide
Lib. III, n. 490, v. IV Major.].
« Porro congrua sustentatio clerici cen-
« setur quae necessaria est ad status et
« e fimi]jae sustentationem, secundum con-
« ditionem status, gradus, dignitatis, qua-
« litatis et regionis in qua habitat. Bonaci-
« ña Molina, Laymann, card. Lugo, etc. ». —
[Vide Lib. III, n. 491, v. Qu. 2].
« Unde resolvuntur hi casus :
182. - « Γ. Congrua sustentatio non
« est aequalis respectu omnium: quia plus
« requirit episcopus quam decanus; de-
« canus quam canonicus; canonicus in
« ecclesia principali quam parochus; de-
« bilis et tener quam robustus et valens:
« et quod sufficit in uno loco non sufficit
« in alio. Quapropter attendi debet ad
« usum aliorum timoratae conscientiae in
« eodem gradu, etc. Nec obstat quod be-
« neficiarius emergerit ex humili, quo-
« minus possit statui suo convenientes
« sumptus facere; ut ex Molina docet
« card. Lugo . — Vide Bonacina 4.
« 2°. Nomine congruae sustentationis
« etiam intelligitur debita hospitalitas,
« non tantum in pauperes peregrinos (qui
« maxime commendantur clericis a Tri-
« dentino), sed etiam urbanos — Car-
« din. Lugo 5.
« 3°. Debita quae clericus contraxit
« pro sua sustentatione vel ob piam cau-
« sam potest solvere ex redditibus eccle-
« non jteni) qUlie contraxit ante
« beneficium obtentum, nisi sit pauper. —
« Ibid. .

Dtbiupro
wavitentA
üonc.üuan
Mm ex fru-
cubMbeie

• Diip. 4, de Obligat, benefic., punct. 2, n. 2. — 1 Loc.,
cit., n. 7. — Molina, tr. 2, diip. 145, a num. 7. — Layrn.,
lib. 4, tr. 2, cap. 3, n. 2. — Lugo, di«p. 4, sect. 4, n. 62. —
Molina, de Ju»t. et Jure, tr. 2, diip. 145, num. 13. - 1 De
Juit. et Jure, diip. 4, num. 55. — 1 Diip. 4, de Obligat,
beneficidar.i punct. 2, n. 8. — Trid., sets. 25, de reform.,
cap. 8. — 1 Loc. cit., n. 66. — 1 Lugo, loc. cit., n. 67. —
1 E«go, loc. cit., num. 68. — 1 Diip. 4, de Oblig. benef.,
punct. 2, n. 13. — 1 Lib. 4, n. 1357. — 11 Loc. cit. — Motina,

182 - a) Id est « hospitalitatem urbanam », ut ait Lugo.
b) Navarrus, de Reditib. eccles., qu. 1, mon. 27, η. 5, in generali impendi posse ait « ad sorores vel consanguineas pauperes ae-
quali connubio jungendias », si nempe dotem aliunde non habeant. — Et Burghaber codem modo loquitur in Centur. 3, cas. 16, de soro-
ribus.

• 4°. Potest clericus ex bonis superfluis
« licite in studiis alere suos consanguini-
« neos, si aliunde non habent; eo quod
« parentes vel nolint vel non possint alere
« in studiis. — Ibid. ’ et Bonacina .
« 5°. Si habet sorores pauperes vel
« filios spurios, ex fructibus beneficii do-
« tare licet, si aliunde non potest». [Immo
tenetur dotare sororem ex parte patris;
ut dicunt Navarrus et Burghaber] cum
Croix A fortiori tenetur alere matrem,
Croix °], « Quia naturali jure debet illis
• alimenta, in quorum locum succedit dos.
« Molina, Binsfeld, etc. — Cavendum ta-
• men sub mortali, ne vel illas notabiliter
« supra statum exaltet, vel hos legitimis
« aequet: etsi nobilis plus possit darequam
« alius infimae sortis. Vide Laymann II ».
183. - « 6°. Si bona superflua expendat
« m usus profanos, v. gr. m venationes,
« canes, equos, parasitos, ludiones, luxum,
« in amicos cognatosque ditandos, etc.:
« quod intellige de quantitate notabili in
« genere prodigalitatis, quae longe major
« est quam in genere furti»; [Palasus apud
Croix l4 requirit tertiam vel quartam par-
tem ; Coninck requirit quartam aL Sed
Croix cum Lugo et Haunold hoc repro-
bant, et dicunt, vigesimam partem esse
materiam gravem] « graviter peccat qui-
« dem, non tamen tenetur ad restitui-
« tionem, quia est dominus fructuum: et
« consequenter neque is qui accepit. —
« Ita contra Navarrum, etc., communiter
« doctores alii ex Tridentino *8, Azor “.
«Vide Laymann l6, Bonacina l6, etc.». —
[Vide Lib. III, n. 492].

disp. 146, n. 9 et seqq. — Binsftld, Theol. pastor., part. 4,
cap. 13. cond. 9, v. f. — 11 Lib. 4, tr. 2, cap. 9, n. 4. —
Palasus, tr. 6, disp. 2, punct. 6, n. 7. - 11 Lib. 4, n. 1368, —
Coninck, de Virtut. theol., disp. 27, n. 193, i. C — Croix,
bb. 4, n. 1358- - Lugo, disp. 4, n. 42. - Haunold, de Just,
et Jare, tr. 4. n. 91. — Mwar., de Reditib. cedet., qu. 1,
mon. 42; et qa. 2, mon. 7. — u Sees. 25, de reform., cap. 1.
— u Part. 2, lib. 7, cap. 8, qu. 2. — 11 Lib. 4, tr. 2, cap. 3,
n. 3. — 14 Disp. 4, de Obligat, beneficiar., punct. 2, n. 9.

183. — Coninck dicit: « Reddituum super-
fluorum... tertiam, quartam aut quintam par-
tem».
h) Si nempe proventus excedant centum
floreños, ut dicunt Croix et Haunold; Lugo
vero (quem male adducunt isti) dicit vigesi-
mam partem esse materiam gravem, (quando
sermo est de numero millesimo vel supra
millesimum; nam quando sermo est de mi-

q«h s,

Qaaeoam
cipenJendu
mu.n.pio..

184. - « Quaeres. 1°. Quae teneantur
• in pios usus expendere ?
« Resp. Ea omnia quae acceperunt sive
« ab Ecclesia sive ab aliis, tamquam pro-
« curatores cultus divini; non autem illa
« quae vel in cultum divinum oblata non
« sunt, vel jam ab Ecclesia in cultum di-
« vinum sunt expensa. Card. Lugo * —
« Ratio, quia priora habent annexam obli-
« gationem religionis; posteriora, non:
« vel si habuerint, ea jam est exstincta
• per expensionem in pios usus ».
Animadvertite hic doctrinam D. Tho-
mae4, ubi ait: Non omnia bona ecclesia-
rum sunt pauperibus largienda, nisiforte
in articulo necessitatis, in quo etiam pro
redemptione captivorum et aliis necessi-
tatibus pauperum, vasa cultui divino di-
cata distrahuntur, ut Ambrosius dicit, et
in tali necessitate peccaret clericus, si
vellet de rebus ecclesiae vivere, dummodo
haberet patrimonialia bona. Vide dicta
Lib. III, n. 491, v. Qu. 5. — Addit vero
S. Doctor 8: Si quis necessitate non im-
minente providendi pauperibus, de his
quae superfluunt ex proventibus eccle-
siae, possessiones emat, vel in thesauro
reponat in futurum, utilitati ecclesiae
et necessitatibus pauperum, laudabiliter
facit.
185. - « Unde resolvuntur:
Profanos usus expedi possunt
« a clericis bona patrimonialia, eaque quae
« haereditate, industria, donatione aliove
• modo ut laici acquirunt, vivendo interim
« ex beneficiis. Item, quasi patrimonialia,
« hoc est, quae acquiruntur quidem ut
« clerici, non tamen ut redditus beneficii,
« sed ut stipendia alicujus officii clericalis,
« v. gr. ratione concionis, pro Missa, funere,
• Officio defunctorum, administratione Sa-

poAñq< in
u«» pr. fi

• Disp. 4, num. 16 et seqq., num. 25 et 32. — 1 2 2
qu. 185, art. 7, ad 3. — 1 Loc. cit., ad 4. — Sanch., Consil ,
hb. 2, cap. 2, dub. 45, n. 4. — 1 Disp. 4, n. 23. — * Disp. 4,
de Obligat, beneficiar., punct. 2, num. 19. — 1 Loc. cit. -
Innocent. IV, in cap. Quia nos, de testam. - Sotus, de
Just. et Jure, lib. 10, qu. 1, art. 3, concl. 3. - Xavar., de
Reditib. eccle., qu. 1, mon 19. - Hosttert., in cap. Oñx

nori summa, major ejus pars sufficiet ali-
quando ».
185. - a) Silvester, v. Clericus IV, n. 6,
qu. 8, ita sane docet de iis quae clericus pro
Missis dicendis acquisivit. De iis vero quae
pro poenitientiarum injunctione acquisivit, ad-

« cramentorum, anniversarii, etc. San-
« chez, card. Lugo4, Bonacina l ». — [Et
hoc vocat longe probabilius Sanchez4
(contra Innocentium) cum Soto, Navarro,
Hostiensi, Silvestro a], Panormitano et
aliis communiter. Vide dicta Lib. III,
n. 490].
« 2°. Probabilius est in profanos usus
« posse expendi distributiones, sive prae-
« sentias (ut vocant), quae beneficiariis ob
« praesentiam in choro distribuuntur. Ita
« Silvester card. Lugo’, Bonacina.:
« contra Sanchez, etc. ». — [Vide Lib. III,
n. 490, v. An vero].
« 3°. Fructus qui dantur ob capella-
« niam vel vicariam non collativam, sed
« ad nutum amovibilem, possunt expendi
« in usus profanos; quia non sunt fructus
« beneficii (hoc enim confertur per colla-
• tionem canonicam), sed bona quasi pa-
« trimonialia. — Vide card. Lugo .
« 4°. Probabiliter etiam pensionarius
« licite suam pensionem expendit in usus
« profanos; quia eam Papa extrahit ex
« redditibus beneficii, et dat alteri qui id
« beneficium non habet. Card. Lugo °,
• contra Bonacina, etc. — Secus est de
« eo qui beneficium habet in commen-
« dam; quia substituitur loco beneficiarii.
Ibid.11 ». — (Vide dicta Lib. III, n. 491,
v. Qu. 6].
« 5°. Partem quam clericus parce vi-
« vendo sibi servat ex congrua sustenta-
« tione, licite expendit in usus profanos;
« quia expensa est jam ante in usus pios.
« Ibid.14 et Bonacina l3 ex Molina ». —
(Vide Lib. III, n. 490, v. III. Idem].
186. - « Quaeres 2°. Quid intelligatur
« nomine usus pii?
« Resp. Qui vel ad cultum divinum,
« vel misericordiam spiritualem aut cor-
• poralem impendunt, ut

Quid ve-
Uiu, pu.

nos (al. Tua nos) de teitam. - Abb. Panorm., in cap Cutn
essis 10, de n 26. — 1 Loc cit., n. 24 et 25. —
• DiMp, 4, de Oblig. benefic., punct. 2, num 18. — Sanch.,
loc. cit., dub. 46. n. 4. — 1 Disp. 4, n. 28. — w Loc. cit.,
n. 32. - Bonae., loc. cit., n. 17. — 11 Lugo, diip. 4, n. 33. —
11 Lugo, loc. cit.. n. 35. — 11 Loc. cit., n. 14. - Molina, tr. 2,
diip. 146, n. 2.

ducit tantum Innocentii sententiam, quod sci-
licet ea Ecclesiae debent esse, proindeque
clericum non posse pro libitu de iis disponere.
b) Silvester, loc. cit., n. 3, qu. 4, perspicue
id significat, dicens clericum posse de distri-
butionibus testari.

«poralem ordinatur, v. gr. ad cultum
«templorum, necessitatem pauperum (hoc
«est eorum qui non habent necessaria
«sive ad naturam sive ad statum servan-
«dum); item in usum religiosorum, in
«capellamas, Missas, suffragia pro defun-
«ctis, hospitalia, etc. ». — [Vide *Lib. III*,
n. 491, v. *Qu. 2*, et *n. 672*],

«Unde resolvuntur sequentes casus:

«Γ. Si clericus superflua expenderit
«in usus profanos, v. gr. emerit sibi bona
«immobilia, non potest haec retinere;
«quia obligationi bonis iis annexae non
«satisfecit, et adhuc potest satisfacere,
«cum bona empta pretio aequivaleant. —
«Card. Lugo * Vide Bonacina .

«2°. Qui in usum profanum a clerico
«bona accipit dono ex superfluis, potest
«excusari a peccato, si eum non induxit
«ad talem donationem, neque per eam
«clericus redditur impotens ad superflua
«expendenda in usus pios (vide card. Lu-
•g°). Quia clericus ex patrimonialibus
«vel quasi patrimonialibus potest substi-
«tuere ». — [Vide *Lib. III*, *n. 492*, v. *Qu. 2*].

«3°. Clerici quidem, ex consuetudine
• multis locis recepta, licite possunt te-
«stari de redditibus beneficiorum; non
• tamen nisi ad causas pias: etsi enim
«ubi consuetudo invaluit, etiam in usus
«profanos valide testentur, peccant tamen
«mortaliter. Vide Lessium⁴, Laymann⁴,
«Bonacina⁴, Tridentinum^{et} sequitur
• ex dictis. — Nisi tamen fecerint cum
• facultate Papae; quae, licet superveniat
«testamento jam condito, facit tamen illud
«convalescere. Sanchez, Salas, Diana e.
«Vide supra, *Lib. III*, *tract. 5*, *cap. 4* »

DK ALIENATIONE BONORUM ECCLESIASTICORUM.

187. – Circa hujusmodi alienationem
refert hic plura adnotare.

Nota 1°. Quod Paulus II, in extrav.
Ambitiosae, de rebus eccl. non alienaud.,

prohibet sub gravibus poenis alienari bona
immobilia, et mobilia pretiosa ecclesiae
quae servari possunt; atque alienationem
omnino irritam declarat. Vide Lacroix⁴.
Et idem declaravit Urbanus VIII, anno
1624, (apud Delbene 10). — Idemque dici-
tur de loco pio, erecto auctoritate epi-
scopi; ut dicunt Wadding⁷, et Dicasti-
lus apud Croix . — Praeterea declaravit
S. Congregatio, religiosos non posse acci-
pere mutuo pecunias cum solutione inté-
resse. Vide Delbene .8.

Nomine autem *alienationis* prohibetur
etiam permutatio et transactio super re
possessa, si pars ejus sit dimittenda. (Del-
bene .4). Potest autem remitti caducitas
emphytheusis (Delbene .δ). — Insuper no-
tandum quod nomine alienationis venit
etiam permutatio, traditio rei in pignus,
et transactio, semper ac relaxatur pars
rei jam possessae ab ecclesia; quia tunc
est vera alienatio. Si autem ecclesia non
possidebat, bene potest episcopus transac-
tionem facere. Ita Delbene, et Barbosa
cum Rebuffo, Quaranta, etc.

Poenae autem in alienantes bona eccle-
siastica sine debitis solemnitatibus sunt
privatio perpetua ab omni officio et ex-
communicatio. Croix .e. Ibi tamen advertit
Delbene cum communi doctorum, quod
praefata bulla Pauli II in extrav. *Ambi-
tiosae*, quoad has poenas paucis in locis
est recepta; et quoad obligationem atten-
denda est consuetudo locorum. — Notan-
dum vero quod in citata extrav. *Ambi-
tiosae*, dicitur *praesumpserit*; unde ex-
cusantur ab his poenis eas invincibiliter
ignorantes.

Nota 11°. Quod, licet aliquod bonum
donatum sit monasterio cum expressa
facultate illud alienandi propria auctori-
tate, non potest tamen alienari sine as-
sensu pontificio (ut ait Lugo ⁷); quia tunc
res acquirit conditionem bonorum eccle-

dub. 8, § 4 — *Dtcail.*, de Just., lib. 2, tr. 3, disp. L dub. 15,
n. 329. — Loc. cit., n. 1363. — 5. *Cent Cone.*, habetur
apud Pallottini. v. *Re^ularis*, § 3, n. 06. — « Loc. cit.,
num. 12. — H Loc. cit., cap. 17, dub. 12. — « Loc. cit.,
dub. 12, n.9. — *Drlbrne*, de Immunit, etc. eccles., cap. 17,
dub. 12, num. 4 — *Harbota*, de Offic. et Potest, episc.,
allcg. 95, n. 63 — *Rebuff.*, Compend. alienationi rerum
eccles., num. 30. — *Quaranta*, Sum., v. *Alienatio rrrunt*
EctMat, n. 20 et 43. — » Lib. 4. nam. 1369. — *Dilbene*.
loc. cil., dub. 22. — . Respons. mor., lib. 3, dub. 10. n. 2;
et dub. 12, n. 3

Qq id u
nixa nomi
ne alirrv
tionis.

Poenae ir
alienantes
sine fcdem
nitatibo

Quid de
bono d.itr
cnm facul-
tate Alle
nandi pro-
pria bucto
mate.

siasticorum. — Sed non immerito Croix l
probabilem putat sententiam oppositam,
quam tenent Delbene * et Bonacina
Covarruvias a>, Armilla et Quaranta
etc., apud Croix . Ratio, quia sicut
donans poterat de re disponere, ita etiam
poterit donatarius ex illius potestate; ne-
que res tunc absolute acquiritur ecclesiae,
sed tantum ad beneplacitum donantis.
Quod concedit etiam Lugo casu quo do-
nator expresse voluisset ut res alienare-
tur; tunc enim certum est nunquam abso-
lute acquisitam fuisse ecclesiae. Ita etiam
neque res dici debet absolute acquisita
ecclesiae, quando donata est cum tali fa-
cultate alienandi. — Sicut contra, si dona-
tor prohibeat posse ullo casu rem alie-
nari, non poterit quidem alienari, etiam
cum assensu pontificio et justa accedente
causa: nisi causa sit talis ut faciat prae-
sumere consensum donantis; juxta infra
dicenda in *Nota IV*°.

Pariter videtur licitum esse repudiare

1 Lib. 4, n. 1364. — Cap. 17, dub. 10 — 1 Loc. cit. —
Luto, Resp. mor., hb. 3, dub. 10, n. 2, et dub. 12, n. 3. —
Loc. cit., n. 1364. — *SilvcU.*, v. *Alienatio*, qu. 19, n. 18.
Abb. Panorm., in cap. *Tua huf S.*, de his quae hunt a
praelato, n. 9. — De Immun, eccl., cap. 17, dub. 5. —
Loc. cit., dub. 12. — *Molina*, tr. 2, disp. 468, num. 12. —
larbota, de Offic. et Potest, episc., allcg. 95, n. 54. — *Auan*
Tambur., de Jure abbatum, torn. 3, disp. 13, qu. 2, n. 8. —

187. – n) Auctores isti perperam a Croix
allegantur. Et primo quidem Bonacina, *de*
Contract., disp. 3, qu. 8, punct. 4, η. 8) in
edit. Brixien., anni 1620, (in aliis edit.: Lugdu-
nen. 1639, et Veneta 1683 et 1705, loco citato.
plane omittitur punctum 8, in quo tractaba-
tur haec quaestio) scribit: «Utrum res immo-
bilis vel mobilis pretiosa donata.... loco pio
capaci, sub conditione ut possit alienari absque
praedicta solemnitate, possit revera alienari,
non servata praedicta solemnitate. — Respon-
deo negative». — Covarruvias, *de Testam.*
cap. 17, Pua, η. 9, in generali scribit: «Quodsi
illicita sil [voluntas testantis], servanda non
est ». — Armilla, v. Alienatio, n. 16, id non
habet. — Quaranta denique, loc. cit., n. 31,
oppositam sententiam tenet, ut Bonacina, di-
cens: Hanc regulam quod in alienatione rei
ecclesiasticae requirantur copulative causa et
sollemnitas, «amplia procedere etiam ubi ita
donatur vel legatur ecclesiae, ut possit alie-
nari sine sollemnitatibus, quia requiruntur
non obstinte dicta voluntate, quae tamquam
illiciti servanda non est ». Quod tamen n. 32,
intelligendum esse ait, «quando legatur eccle-
siae capaci; secus, si incapaci, quae non po

rem immobilem nondum acquisitam; ut
dicunt Croix 4 cum Silvestro et Abbate,
ac Delbene \ Qui tamen 4 cum Molina,
Barbosa, Tamburinio, etc., ait praelatum tum
vel religiosum non posse repudiare lega-
tum, quia illud acquiritur ecclesiae vel
monasterio etiam ante traditionem, ut
habent jura; saltem acquiritur jus ad illud.
Contradicunt vero Sanchez, Bonacina,
Rebellus b), Abbas % Menochius Gomez
et alii, apud Croix T; quia ante
acceptationem ecclesia nullum jus aut
actionem ad legatum acquirit. — Sed ve-
rior mihi apparet prima sententia. Nam
ad validitatem donationis requiritur qui-
dem acceptatio; non autem ad legatum,
quod statim acquiritur a legatario post
mortem legantis.

Permittunt autem Abbas, Covarruvias,
Molina, Delbene, etc., apud Croix ., posse
sine assensu Pontificis hypothecari bona
ecclesiastica f). — Sed probabilius con-
tradiciunt⁴ Vasquez, Rodriguez f), Qua-

Sanch., Decal., lib. 7, cap. 6, n. 4. — *Ranae.*, de Alienat,
bonor. eccle. pi 2, punct. 2, n. 33. — T Lib. 4, n. 1364. —
Abb. Panorm., in atp. *Nulli 5*, de reba. eccl. alien, etc.
η. 2. — CuHMm. *Variar.* lib. 2, cap. 16, num. 7. — *Molina*
disp. 466, num. 1. — *Delbene.* de Immunit eccle. cap. 17,
dub. 1, n. 30; et dub. 3, n. 6. — Loc. cit., num. 1361. —
Apud Croix, loc. cit. Vasq. opu<c de Reditib., cap. 2,
4 2. dub. 8,

test retinere in communi, quia tunc potest
alienari sine sollemnitate».

6 Rebellus, *lib. 18, qu. 14, u. 5*, scribit
si legatum sit sub modo expresso, ut eo non
adimpleto sit nullum: «Ecclesia illud non
amitteret si culpa solius praelati modus adim-
pletus non fuisset, quia... antequam., modus
ille deficeret, jam donatio sive legatum erat
acquisitum. Si tamen donatio vel legatum fa-
ctum foret proprie conditionale, satis esset si
per culpam praelati conditio deficeret, ut ab
Ecclesia amitteretur, quia pendet et non est
acquisitum, quamdiu conditio non impletur ».

Abbas Panormitanus, *in cap. Tua nu-
per, de his quae fiunt a praelato, n. 9*, vide-
tur in hanc sententiam inclinare, sed conclu-
dit: «Fateor tamen quod casus dubius est ».

Menochius, *de Arbitrar., lib. 2, cas. 171*,
n. 52, loquitur de minori. — Antonius Gomez
autem, *Variar. resolut, tom. 2, cap. 14, η. 14*,
loquitur de debitore, quem dicit posse legato
renuntiare, quia haec non dicitur alienatio;
sed minorem hoc non posse.

Hypotheca scilicet generali, non vero
speciali, uti loquuntur auctores citati.

/> Rodriguez, Qi/ncsl. rc^, tom. 1, qu. 27,

Obligatio
acci plen
tin ad u-cu
profano-.

Clericu
quando po
it CoMAfi
tie ieditibili
tx-ncfin-

Quaenm
aitenari ve-
lentur.

R«pud>

secu». «
ğğù"

H vpcelhr
cara «ne»-
-cr.«u Pon-
tifici- pro
habihu il-
licitum.

ranta, etc. Ratio, quia hypothecatio est vera alienatio.

Nota III°. Quod nomine *bonorum ecclesiasticorum* veniunt simul jura et actiones ad immobilia, necnon nomina debitorum ac servitutes. — Delbene 4; Croix 8 cum Wadding et Piasecio.

Nomine autem *rerum pretiosarum* veniunt vasa aurea vel argentea, gemmae, bibliothecae copiosae. Delbene3; et Croix cum Tamburinio. — Item, greges et armenta totaliter considerata. Delbene. — Item, incisio arborum et silvarum, si fiat cum deterioratione; ut Laymann Delbene5; et Piasecius, Wadding, apud Croix. — Venit etiam magna pecuniae summa donata ac destinata ad emenda immobilia; tunc enim illa censetur quid immobile. Delbene 4; et Vasquez h, Filliuccius, Lezana, apud Croix; contra Wadding et Tiraquellum — Etiam demum pertinent ad immobilia annui redditus perpetui. Croix 7 cum Wadding l.

Quaranta, Sum., v. *Ahnatio rrrum Ecclesiae*, n. 16 et 17. — 4 Cap. 17, dub. 2, sect. 1. — 4 Lib. 4, n. 1365. - *Petr. Wadding*, de Contractib., disp. 2, dub. 8, § 1, n. 6. - *Piesec*, Prax. episcop., pari. 2, cap. 5, art. ult., n. 9. — 4 De Immun, cedes., cap. 17, dub. 2, sect. 1, n. 8. — *Croix*, loc. cit. - *Ascan. Tambur.*, de Jure abbatum, tom. 3, disp. 13, qu. 2, n. 1 et 16. — 4 Loc. cit., dub. 2, sect. 4. — 4 Loc. cit., sect. 5. — *Plastc.*, Prax. episc., part. 2, cap. 5, art. ult., num. 11. - *Wadding*, loc. dt., § 2, n. 7. - *Croix*,

art. 1, dicit alienationem in hac rerum ecclesiasticarum materia largissime accipi, et comprehendere conductionem ad longum tempus, donationem, venditionem, permutationem et emphyteuticum contractum perpetuum.

«1 Laymann, *lib. 3, tr. 4, cap. 10, n. 2*, silentio praetermittit arborum incisionem.

*) Vasquez male ex parte citatur a Croix; nam, *de Redit., cap. 2, § 2, dub. 13, n. 44 et 45*, negat pecuniam eo casu censerī rem immobilem, nisi proveniat ex venditione alicujus rei immobilis.

O Tiraquellus pariter male a Croix videtur citari; nam in opere *Du retraict lignagier*, § 1, glos. 7, n. 106, scribit: 4 Pecunia..., si... destinati sit emptioni praediorum, ea vicem rei immobilis obtinet». Quamvis n. 108 et 109, contrariam opinionem afferat et exponat.

1) Pariter, ex recentissima declaratione S. C. Concilii, nomine bonorum ecclesiasticorum quae, sine beneplacito apostolico alienari aut permutari non possunt, veniunt etiam tituli sine nomine (*titres au porteur, valori al portatore*). Quaesitum enim fuit a praclaudata S. C. C. 4 l°. An ad alienandos

Nota IV0. Quod alienatio bonorum ecclesiasticorum facta cum causa et solemnitatibus, valet, etiamsi donans prohibuerit alienationem; quia prohibitio praesumitur facta si absit causa debita, ut probabiliter ait Croix 8 cum Delbene et aliis. — Causae autem justae sunt *necessitas* vel *utilitas*, ex auth. *Hoc jus, C. de sacros, eccles.* Item *pietas*, puta pro redemptione captivorum vel alia gravi necessitate sublevanda. Item *incommoditas*, si res alienanda valde distat, etc. Ita Laymann 9 cum Molina, Abbate, Silvestro Navarro 8, etc. communiter. Item quandoque magna *convenientia*; ut ajunt Croix et Delbene 0.

Utrum *alienatio facta sine justa causa a Pontifice sit licita et valida*?

Resp. Si alienatio fiat in aliam ecclesiam, erit valida, sed non licita. Si vero fiat in usus profanos, erit illicita et invalida. Ita recte Laymann 11 cum Navarro. Ratio, quia Papa non est dominus bono-

lib. 4, num. 1365. — 4 Loc. dt., dub. 2, sect. 3, a num. 2 — *Fill.*, tr. 44, cap. 4, n. 25. - *Lcsana*, Sum., tom. 2, cap. 19, n. 59. - *Croix*, loc. cit. — *Wadding*, loc. cit., § 1, n. 1. — 4 Lib. 4, n. 1366. — 11 Lib. 4, n. 1366. - *Delbene*, de Imm. cedes., cap. 17, dub. 11. — 4 Lib. 3, tr. 4, cap. 10, n. 3. - *Molina*, tract. 2, disp. 468, num. 2. - *Abb. Panormit.*, in cap. *Nulli*, num. 4. — *Croix*, lib. 4, n. 1366. — 4 Loc. dt., cap. 17, dub. 28, num. 1. — 11 Loc. cit., n. 11. - *Navar.*, Comment, de spoliis clericor., § 3, n. 8.

titulos sine nomine (*valori al portalore*), qui ad collegia ecclesiastica spectant, vel ad domos pias sub ecclesiastica tutela constitutas, requiratur beneplacitum apostolicum, prouti pro alienationibus bonorum immobilium ac mobilium pretiosorum? — 2°. An eadem facultas requiratur pro earumdem permutatione in alias publicas versuras aut valores etiam immobiles? — 3°. An vendentes et ementes obnoxii sint ecclesiasticis poenis a concilio Trident, statutis *cap. 11, sess. 22 de reform.* et extrav. *Ambitosae* et a constitutione *Apostolicae Sedis*? — Quibus quaesitis eadem S. C., die 17 Februarii 1906 respondit: Ad 1. *Affirmative*. — Ad 2. *Affirmative, excepto casu urgentis necessitatis, in quo periculum sit in mora, et tempus non suppetat recurrendi ad S. Sedem, habito tamen in his adjunctis Ordinarii beneplacito, et sub lege ut permutatio fiat in titulis quam maxime tutis*. — Ad 3. *Affirmative quoad poenas in extravagant! Ambitosae et constitutione Apostolicae Sedis statutas* ».

Silvester, v. Alienatio, n. 2, qu. 1, incommo ditatem ut causam justam assignat, 4 ut quia res alienanda est magis damnosa

Allietur» cum a«» ct «ol«-i uubat n let, etii A- nλò» proh btiell

CàUMC i» Mae.

Qui4Jc Alienati» ne ùcta a Pontifice n ne cami

Solemnitae. id requin-

Quid dc alienatio- ne facta si- ne causa.

Quid dc alienatio- ne cum cau- ta, led sine «ole m n i- titibui.

rum ecclesiasticorum, sed administrator; juxta dicta *Lib. III, n. 931*.

Nota V°. Quod debitae *solemnitates* sunt, videlicet: 1°. Communis consultatio. — 2°. Consensus capituli vel cleri. — 3°. Consensus episcopi vel superioris regularis. Et etiam patroni, si alienatur beneficium patronatum, ut censet Piasecius sed huic contradicit Laymann 7 cum aliis, apud Croix — 4°. Subscriptio consentientium pro casibus a jure expressis. — 5°. Consensus Pontificis, sive S. Congregationis. Vide Croix 7.

Si autem alienatio fit cum sufficienti causa, sed sine solemnitatibus, dicunt Abbas, Silvester, Angelus, Navarrus, Filliucius, Rodriguez et alii, apud Croix 4, qui probabile putat, valere pro foro conscientiae; contra Covarruvias, Molina, Vasquez, etc. cum Delbene 6 qui probabilius tenent jura irritare hujusmodi alienationes ob damni periculum, si solemnitates omittuntur; easque dicunt invalidas esse omnino sine assensu pontificio, cum assensus ad formam praerequiratur.

1 Lib. 4, n. 1366. — 4 Loc. du — 4 Lib. 3, tract. 4, cap. 10, o. 11. — *Abb. Panorm.*, in cap. *Requisivit*, de restit. in integrum num. 19; cfr. in cap. *Quia plerique*, de immunit, eccles. - *Silvest.*, v. *Alienatio*, qu. 13, num. 12 et 13. - *Angel.*, v. *Alienatio*, n. 14. - *Navar.*, Comment, de alienat, rerum eccles., n. 17. - *Fill.*, tr. 14, cap. 7, n. 117. - *Rodrig.*, Quaest. rcgul., tom. 1, qu. 27, art. 9. - 4 Lib. 4, n. 1366. — *Covar.*, *Variae*, lib. 2, cap. 17, num. 2. - *Molina*, tr. 2, diip. 468, cond. 6, num. 15. - *Vasq.*, de Reditib., cap. 2, § 2, dub. 14, — *Quaranta*, Sum., v. *Alienatio rer. eccles.*,

quam utilis ». — Itemque Navarrus, *Comment, dc alienat, rer. eccles., n. 3*.

1) Piasecius, *Prax, episc. part. 2, cap. 5, art. ult., n. 18*, requirit utique consensum patroni; sed subdit: «Si tamen sine causa denegaret consensum patronus, cum faciendum esset aliquid in utilitatem ecclesiae, et nullum sequeretur inde praejudicium jurispatronatus, teneret alienatio sine consensu patroni ». — Ex parte tantum dissentit Laymann, scribens, *lib.4, tr. 2, cap. 13, n. 12*: « Quod sine consensu patroni non possit episcopus disponere circa beneficia cum praejudicio sive derogatione juris patronatus... Excipitur tamen casus necessitatis, in quo, etiam contradicente patrono, mutatio fieri potest ».

An autem *hic assensus praesumatur concessus, per praescriptionem 30 vel 40 annorum?* — Negant Quaranta, Fachinaeus, etc. — Sed Croix 5 cum Mascardo, Dicastillo, Delbene, Riccio, etc., ajunt probabilius esse consensum praesumendum, ex generali axiomate quod omne factum rite praesumitur factum, si de jure faciendum erat.

Nota VI°. Sine autem causa speciali et sine solemnitate licite alienari possunt:

1°. Res quae verisimiliter ad triennium sine notabili deterioratione non perdurant; ut fructus, vestes, singularia jumenta. — Laymann 4; et Piasecius apud Croix 7.

2°. Res exigui valoris respective ad possessorem, nempe si non attingat ad summam ducatorum centum; ut ajunt Palaus et Zerola, apud Croix 8. Attamen Delbene cum aliis communiter (ut ait Croix 4) restringunt summam ad 25 scuta aurea, quae faciunt 40 scuta monetae Romanae. — Et recte advertit Delbene, hujusmodi rem debere esse ab aliis disjunctam, ita ut pretium totius rei non excedat praefatam summam; alias posset totum praedium per partes modicas alienari 6A

num. 46. - 4 *Fachin.*, Controv., lib. 13, cap. 44. — 4 Lib. 4, n. 1366. - *Mascard.*, de Probation., conclus. 416, num. 20 et 21. - *Dicast.*, de Just., lib. 2, tract. 15, disp. 1, dub. 6, num. 211. - 4 cap. 17, dub. 4, sect. 1, num. 11. - *Alois. Rkcl.*, Prax. aurea, part. 1, rcaol. 92 et 33. — 4 Lib. 8, tr. 4, cap. 10, n. 2, v. L — *Piastc.*, Prax. episc., part. 2, cap. 5, art. ult., n. 22. - 4 Lib. 4, n. 1367. — *Palaus*, tr. 12, punct. 15. § 1. n. 2. - *Ztrola*, Prax., part. 1. 4. *Alirnatio*. ad 6. - 11 Loc. cit. — *Dclbene*, loc. cit., dub. 2, sect. 1, n. 12. - 4 Loc. dt. — *Dclbene*, loc. dL, n. 13.

7) Delbene» loc. cit., dub. 20, hic silentio praeterit Pontificis assensum.

*) Delbene» loc. cit., dub. 21, sect. 1, utramque sententiam satis probabilem existimat; videtur tamen propendere in secundam, cum aliarum sententiarum argumentis respondeat

oJ Res exigui valoris, ex decisione S. C. Epp. et Regg. in Faventina 22 Martii 1711 et ex stylo curiae, apud Bizzarri Collectanea, fol. 332 (edit. 18) dicuntur eae quae non excedunt summam 25 scutatorum aureorum, hoc est scutatorum 41 cum obulis 25 monetae Romanae. Hodie tamen, mutato valore pecuniae, communiter censentur eae quae non excedunt summam 500 francorum. — Notandum hic

Qn»d tr niai nomine honor u m ecclesiaiitt- iwjm.

Quid, nomine rerum prctin«s-rum

Aasenaus pontiAcus probabilm ex praescri- ptione prae- lumitur.

Alienatio, quando non requirat causam nec lotcmni» talem.

babile censet Delbene (contra Wadding), licite posse beneficiarium se obligare personaliter ad locandum fundum denuo post triennium. — Item, potest renovari locatio post duos annos, non autem prius. Palaus%

Molina % Delbene % etc., apud Croix »>. — Hic autem dicta intelliguntur etiam de locatione bonorum cujuscumque loci pii, qui auctoritate episcopi sit erectus. Croix l cum Palao et Delbene.

DUBIUM IV.

Quis sit habitus Clericorum: quae artes, officia, actiones iis prohibeantur.

188. *Quinam clerici teneantur ad habitum et tonsuram.* — 189. *Quae artes prohibeantur clericis.* — 190. *Quae officia.* — 191. *Quae actiones.*

Quinam
clerici teneantur
ad habitum et
tonsuram.

188. - . Resp. 1º. Clericos majoribus « Ordinibus initiatos, vel etiam minoribus, « si habeant beneficium, quoad habitum « obligari ad ferendam tonsuram et vestem clericalem: quae non debet esse « virgata, in qua diversi coloris virgae « ducantur, nec partita, seu dissecta ».

Circa habitum et tonsuram, vide dicenda *de Sacr. Ord., Lib. VI, n. 825.*

Ailes ciebentur
prohibitar.

189. - « Resp. II . Quoad *artes*, prohibentur macellariorum, tabernariorum; «joculatorum, quorum etiam ludis, uti « et hastiludiis prohibentur interesse. — « Item, medicorum aut chirurgorum, ubi « opus est incisione aut adustione: nisi, • ut habet Navarrus, erga pauperes aut « propinquos, aut in necessitate ». (Vide *Lib. VII, n. 384, ad 5 in fine*, et *n. 3<95]*).

Officia ciebentur
prohibita.

190. - « Resp. III. Quoad *officia*, prohibentur (si sint bénéficiati vel initiati « Sacris) officium judicis in causa sanguinis, advocatorum, patronorum, tabellionum seu notariorum, in placitis saecularibus. (Quod addo, quia in specialibus « quibusdam casibus haec licent; v. gr. « advocare pro Ecclesia, pro personis conjunctis, et miserabilibus). — Ratio autem

« est, quia clericus non debet se immiscere « negotiis saecularibus. Sayrus * (qui tamen concedit instrumenta ab eo facta « valere), Bonacina Baymann et notat « consuetudine inductum esse, ut officio « cancellarii, consilarii, immo etiam judicis fungi possint in causis civilibus ».

An autem clericus possit exercere officium administratoris bonorum, vulgo *fattore?* — Vide *Lib. III, n. 838*, v. *Valde refert.*

191. - « Resp. IV. Quoad *actiones*, prohibentur arma portare, nisi in itinere, « tabernas intrare; venationi clamorosa vacare (quod addo, quia venatio sine strepitu, recreationis causa, permittitur) »; (Vide dicta *Lib. III, n. 606]* • accipitres vel « falcones alere pro venatione; aleis aut « taxillis ludere; mercaturam aut negotiationem lucri causa (non tamen necessitatis) exercere»;*[Vide dicta Lib. III, 831 et seq.]* * cohabitare mulieri : nisi sit « mater, soror, amita, aut certe talis quacum nullum periculum aut scandalum • immineat. — Lessius» ».

Actione
dandi prohibuit.

« Cajetanus 6 tamen, contra Angelum « ct Navarrum, docet horum et similium

Dist. 18, cap. 18, dub. 2, n. 7. — Prtr. Wadding, de Contract., diip. 2, dub. 8. 4 2, n. 11. — 1 Lib. 4, n. 1368. Palaus, tr. 12, punct. 14, n. 11. « Delbene, cap. 18, dub. 9. — Navar., Man., cap. 25, n. III, v. Clericus vero. — "Clav

Hb. 12, cap. 25, num. 6. — Di>p. 10, de 8. Praec., qu. 3, punct. ult., n. 8. — * Lib. 1. tr. 5. part 5, cap. 8, n. 4 ct 5. — Som., v. Clericorum peccata . An^tl., v, Clericus IV, paiaim . Navar., Man., cap. 25, n. 109 et aeqq

cit., neque apud Gutierrez, *Canon, quaest., lib. 2, cap. 13*, reperire potui; quamvis pro illo auctores isti citentur a Croix ex Filliuccio ut videtur.

<9 Palaus, *loc. cit., punct. 14, n. 4*, ita loquitur: • Quid dicendum, si facta locatione pro triennio, ante illud finitum renoves locationem? Respondeo si post secundum annum renoves, credo valere contractum... At si ante coeptum secundum annum, cum eadem persona

contrahas, eidemque res Ecclesiae conducas, probabile satis est contractum nullum esse, tametsi pensio varietur . — Idemque docet Delbene, *cap. 18, dub 3.* — Molina pariter, *disp. 466, n, 11*, negat valere si locetur elapso primo anno, etsi varietur pensio. — Et ita etiam a Croix, *loc. cit., n. 1368*, citantur auctores isti.

191. - a) Lessius, *hb. 2, cap. 5, dub. 9, n. 42*, quem citat Busenbaum, de sola vena-

vioutio « transgressionem non esse mortalem, si
 ηόη' i 'qoA « absit temeritas, contumacia, contemptus
 ïiηΓi'«* «et scandalum. (Vide Laymann ') Nec
 « refert quod transgressor sit excommu-
 « nicandus; quia haec poena est senten-
 « tiae ferendae, quam nonnisi contumax
 « post monitionem incurrit. — Quod tamen
 « universim Navarrus putat esse laxius,
 • maxime cum canones utantur verbo
 « *praecipio*. Unde ait esse mortale, si ha-
 « bitum vel tonsuram non gestent. Quod
 « restringit Bonacina*, si sint initiati ma-

« joribus Ordinibus, aut habeant bench-
 « cium et tonsuram, vel habitum longo
 « tempore absque justa causa non gestent:
 « tunc enim peccare mortaliter; citatque
 « pro se Reginaldum, Navarrum Hen-
 • ríquez Vasquez Negant tamen Sil-
 « vester^c et Laymann[<]), si non sit nota-
 « bilis excessus supra loci consuetudinem.
 « Negotiari vero esse mortale, concedit
 « idem Laymann ·, et alii communiter. —
 « Sed de hoc vide supra *Lib. III, tract. 5,*
 « *cap. 3, dub. 8, de Emptione et Venditione* ».

† Lib. 5, tr. 9, cap. 12, n. 2 et 3. — *Novar., Man., cap. 25,*
 n. III, v. *Addr.* — · Disp. 8, de Sacram. Ordinis, qu. un.,

punct. ult., n. 3. — *Nrgiu., lib. 30. tr. 3, n. 10 et teqq.* —
 · Lib. 3, tr. 4, cap. 17, § 7, n. 39.

tione disputat; et dicit eam prohiberi clericis, praesertim si fiat magno strepitu canum et armatorum.

b) Navarrus, *Man., cap. 25. n. 110*; et *comment. 4, de Regular., n. 27*, absque limitatione dicit peccare mortaliter clericum non deferentem habitum et tonsuram, si sit in sacris aut beneficiatus. — Henriquez autem, *lib. 13, cap. 39, n. 3*, eosdem clericos, si vestibus partilis vel variegatis utantur, suspendi ait in sex menses, nisi forte ob ludicram laetitiam et festivitatem id faciant

c) Silvester, v. Clericus II, n. 2, haec dicit de eo qui tonsuram non defert—Et Laymann, postquam Silvestri assertum retulit, *lib. 5, tr. 9, cap. 12, n. 2, i. f.*, sibi placere ait « tum esse peccatum mortale, si spectatis circum-

stantiis personae, loci, diuturnitate temporis, etc., clericalis tonsurae et habitus neglectus notabiliter repugnet honestati et bono exemplo clericorum... Sin vero ex justa causa vel ad tempus breve, sine honestatis detrimento habitus deponatur, nulla omnino culpa erit ». — Quibus consentit Vasquez, nedum eisdem contradicat, (ut falso asserit Busenbaum) scribens in *3 Part., disp. 250, cap. 3, n. 22 et 23*: « Multo... melius Silvester putat mortale non esse, nisi notabilis in hoc excessus fiat ultra modum consuetum; nam licet hoc praeceptum ex objecto obliget ad mortale; tamen ex levitate materiae veniale reddi potest; levitas autem materiae in hoc casu ex duratione temporis, arbitrio prudentis, non aliunde expendi debet ».

CAPUT III.

De Statu et Officio Personarum saecularium quarumdam,
et praesertim judicialium.

DUBIUM I.

Quae requirantur ad legitimum iudicium.

Ad legiti-
mum Judi-
cium requi-
ritur Juris-
dictio

192. – « Resp. Haec tria: Primum est
« *Jurisdictio*, sine qua sententia nulla est »;
| Nisi adsit titulus coloratus et error com-
munis, ut communiter Salmant.1] « et pec-
« catur mortaliter; ut ex S. Thoma8 habet
« communis. — Quare peccat iudex sae-
cularis, si personas aut causas mere
« ecclesiasticas ad se trahat; uti et eccle-
« siasticus, si mere civiles: nisi forte per
« accidens, ob defectum justitiae in foro
« saeculari, aut nisi sint causae misera-
« bilium personarum.

« Porro, quae causae dicantur mere
« civiles, quae ecclesiasticae, quae mixtae,
« nosse oportet iudices et jurisperitos;
« potestque videri apud Laymann8, card..
« de Lugo4 ».

Rectus
processus.

193. – « Secundum, *Rectus processus*,
« v. gr. ut citetur reus et audiat, etc.
« — Nisi forte expediat aliquando, cum
« delicta sunt atrociora, in flagrante cri-
« mine deprehensos subito plectere, vel
« in criminibus exceptis, communem pro-
« cedendi modum mutare. Nam iudici su-
« premo, dummodo crimen sit publicum,

« aliquando licere, sine citatione, defen-
« sione et omni processu, reum morti adju-
« dicare, eo quod factum notorium et pu-
• blicum sit loco accusatorum et testium,
« neque reo jus defendendi se in judi-
« cio relinquat, docent Navarrus &, Les-
« sius, Filliuccius, Bonacina . Vide etiam
« card. Lugo7, Trullench8. — Ubi tamen
« bene notandum quod, etsi talia crimina
« excipiantur a communi dispositione legis
« positivae et juris communis, non tamen
« legis seu juris naturae; ideoque graviter
« peccare iudicem qui in tali processu,
« v. gr. contra sagas, quidvis licere putat.
« Vide *Cautionem criminalem*, dub. 17,
« 18, 37 et seqq. ».

194. – * Tertium, *Recta intentio*, ut sci-
« licet procedatur ex intentione justitiae.
« — Unde si iudex procedat ex odio aliove
« fine malo, v. gr. ob inanem gloriam,
« peccabit, non quidem contra justitiam,
« sed caritatem aliamve virtutem, mor-
« taliter aut venialiter, prout finis il-
« lius mortalis aut venialis erit. — Bona-
« cina9 ».

Recta in-
tentio.

DUBIUM II.

De potestate et officio Judicis.

ARTICULUS I.

QUID REQUIRATUR IX JUDICE.

req"»|"??"
torKienti».

195. – « Resp. 1°. Praeter tria dicta su-
« periore Dubio, requiritur *scientia*, qua
« sciat suo munere recte fungi. Ita com-
« muniter doctores et Bonacina ,0. — Ratio
« est, quia quilibet tenetur scire ea quae
« pertinent ad proprium officium, et sine

« quorum cognitione munus suum et offi-
« cium exercere non potest.

• Unde resolvuntur sequentes casus:
« Γ. Petens aut suscipiens officium ju-
« dicis (idem est de medico et chirurgo,
« ut vide infra, *Dubio IX*), quo indignus

Requiritur
sub gravi.

1 Tr 29, cap. I, n. 14, ex le<. *Harbanut*, ff. de offic. praetor. — · 2· 2·, qu. 60, art. 6. — · Lib. 3, tr. 6, cap. 1. — « De Juft. et Jure, disp. 37, sect. 3. — · Man., cap. 25, η. 10. — Zxw., Ub. 2, cap. 29, dub. 11, n. 100. — *Fill*.,

tr. 29, cap. 2, num. 27. — · Diep. 10, de 6· Praec., qu. 2, punct 2, n. 5. — ' De Juul. et Jure, di«p. 37, sect. 6. — * Decal., hb. 8, cap. 1. dub. 13, η. II. — · Loc. dt., punct. 3, num. 2. — * Loc. cit., punct. 3, η. I.

«est, ita ut probabile sit inde notabile
«damnum proximi secuturum, peccat
« mortaliter. — Navarrus', S. Antoninusa»,
« card, de Lugo 4

Commu-
ni pro jo-
sice luno-
rante.

« 2°. Judex carens necessaria scientia
«non debet absolvi, nisi facta renuntia-
« tione officii, vel nisi firmum habeat pro-
« positum renuntiandi Ita S. Thomas 3,
« Cajetanus⁴, Clavis regia s, Reginaldus ®,
« Navarrus ', Farinacius .

«Ratio, quia nullus potest officium,
«cujus munia obire non potest, retinere,
«praesertim cum damno vel periculo pro-
«ximi.

« 3°. Si judex ex magna imperitia male
«judicet, tenetur ad interesse parti laesae
«et ad expensas litis; uti etiam quoties-
«cumque notabile damnum, sive in sub-
•stantia litis sive in superfluis expensis,
«propter ejus culpabilem ignorantiam,
«partibus litigantibus accidit. Bonacina,
«card, de Lugo . ». — [Est commune cum
Salmant.°, quidquid dicant aliqui juris-
periti].

« 4°. Si judex agnoscat errorem a se
«(etsi sine gravi culpa) commissum in
•praejudicium litigantis, tenetur, si potest
«citra infamiam, impedire errorem, v. gr.
«monendo occulte partem laesam, ut sibi
«appellatione vel aliter consulat; quia id
«pertinet ad debitam muneris executio-
«nem. — Card, de Lugo" ».

C4U&AC Ct
leriter ex-
pcdiendar.

196. « Resp. 11°. Judex tenetur causas
«judicare et celeriter expedire; quia ex
«officio tenetur cuique tribuere suum.
«Quod non facit si sententiam sine justa
«causa differt.

1 M*n., cap. 25, n. 12. — * De Jost., diip. 37, n. 1. —
• 1. 2°, qu. 76, art. 2. — • Sum., v. *Judicii peccata*, v. f.
— » Lib. 12, cap. 13, num. 1. — • Lib. 25, num. 667. — ' In
cap. *Inter verba* 11, qu. 3, conci. 1, num. 18. — • Prax.
criminal, qu. III, art. 16, n. 435. — *Bonac.*, ditp. 10, de
8° Praec., qu. 2, punct. 3, num. 1. — • De Ju»t. et Jure,
dt»p. 37, n. 1. — * Tr. 29, de Offic. ad judic. ipectantib.,
cap. 1. n. 58. — " Loc. dt., n. 8. — *. V. *Judex* I. n. 17,
qo 12. — " Lib. 12, cap. 12, n. 8. — " Man., cap. 25, n. 14.

195. — a) S. Antoninus, *part. 2, tit. 1, cap. 19, § 4*, rem hanc aperte innuit, dicens
judicem qui ex ignorantia crassa et supina
injustam sententiam tulit, teneri in foro ani-
mae ad restitutionem; « quia in culpa fuit, cum
sciverit vel scire debuerit se insufficientem,
et tamen judicare praesumpserit ». Idemque
iterum dicit *part. 3, ht. 9, cap. 2 in princ.*

« Unde resolvuntur sequentes casus:

« 1°. Judex mortaliter peccat contra
« officium suum, differendo valde notabi-
« liter causarum expeditionem sine justa
« causa. — Silvester ", Clavis regia '8, Na-
« varrus '4, etc., cum Bonacina '..

« 2°. In casu dicto, idem judex tenetur
« parti laesae damna et expensas quae ex
« iniqua dilatione secutae sunt, restituere:
« quia est earum injusta causa. — Ibidem
« auctores *e ».

An autem *judex possit accipere pecu-
niatu ad expediendam causam alicujus
prae alia?*

Dicit Laymann " spectato jure natu-
rali, non audere id damnare; quia illa
nova obligatio quam suscipit est pretio
digna.

Sed verius contradicunt Salmant. '.; ^{Ac«r"°}
quia judex ex justitia tenetur cito expe- ^{pcunucd}
dire causas eorum qui aequale jus habent sam prit
ad expeditionem: nisi extraordinarium su- Ji'. '°j'
sciperet laborem, ad quem ex vi sui mu-
neris non teneretur.

« 3°. Si judex in exsequenda causa et
• proferenda sententia, negligens aut ini-
« quus sit, non tantum parti laesae, sed ?co teau
« interdum etiam fisco tenetur, v. gr. si "r'
« mulctam pecuniariam, quam ex consue-
« tudine vel lege communi debebat im-
• ponere reo, sine causa remisit. — S. Tho-
« mas a', Silvester ', Salon, Laymann 40;
« contra Azor ».

Et cum Azor probabiliter sentiunt Lu-
go 41 cum Lessio, Salas, etc.; Salmant. 44
cum Gregorio Martinez, ad nihil teneri
judicem, si ad mulctam reus nondum sit

— u Loc. cit., n. 4. — » *Bonacina*, loc. cit. - *Silvest.*, loc.
cit. - *Sayr.*, loc. cit. — 11 Lib. 3, tr. 4, CAp. 4, n. 9, — » Loc.
cit., n. 66. — " V *Poena*, qu. 28. — *Salon*, in 2-2 qu 62,
art. 7, conuov. 5, conci. 1 et 2. — • Lib. 3, tr. 2, cap. 5,
n. 7. — *Asor*, part. 1. lib. 5, cap. 8, qu. 5, v. *Ad quartum*. —
n De Ju»t et Jure, du»p. 37, n. 97. • *Less.*, lib. 2, cap. 13,
dub. 10, n. 73. • *Salas*, de Legib., disp. 15, i»ect. 7, n. 106. —
• Tr. 29, cap. 1. n. 31; et tr. 11, de Legib.. cap. 2, n. 76. -
Gregor. Martines, in f. 2°, qu. 96, art. 4, dub. 14, conci. 3.

h Non omnes auctores hic a Busenbaum
dtati tenent expresse hoc assertum. — S. Tho-
mas, Cajetanus et Reginaldus asserunt tan-
tum judices teneri ad sciendum ea quae per-
tinent ad officium suum. — Farinacius vero
dicit judicem ex imperitia male judicantem,
delinquere contra Deum, contra rempubltcam
et contra litigatorem.

condemnatus. Ratio, quia ante sententiam nullum fisco jus acquiritur ad poenam; hinc si judex injuste reum absolvit, peccat contra justitiam legalem, non commuta-

tivam. Divus autem Thomas loquitur tantum de poena corporali, et de damno reipublicae eventuro ex injusta remissione. — Vide dicenda *de Accusatore, n. 237*.

ARTICULUS II.

QUID JUDICI SERVANDUM CIRCA INQUISITIONEM.

197. *Quibus modis possit procedi contra reos.* — 198. *In quibus judex possit instituere inquisitionem generalem. Et in hac ad quid teneantur subditi.* — 199. *Quando judex possit procedere sine accusatore.* — 200. *Quando possit judex inquirere in particulari.* — 201. *Plura notanda de judice procedente per inquisitionem.*

Tribus modi» procedi
lur contra
reo.

197. - « Tribus modiꝝ procedi potest
« contra criminosos: 1º. Via *accusationis*,
« cum est aliquis actor qui spondet se
« objecta probaturum. — 2º. Via *denun-*
• *tiationis*, cum deferens crimen non vult
« suscipere onus probandi. — 3º. Via *in-*
« *quisitionis*, quae est triplex: *t) Geue-*
« *ralis*, quando in genere quaeritur an
« leges serventur; *2) Specialis*, quando de
« certa persona et certo crimine quaeritur;
« *3) Mixta*, quando vel sola persona, vel
« crimen solum est speciale, ut si quae-
« ratur quis Cajum occiderit ».

Inquisitio
generali
potest fieri
ex efficto.

198. - « Resp. ¶. Judex, sine ulla data
• occasione, ex solo officio suo, potest in-
« stituere inquisitionem generalem; in qua
« tamen ejus potestas non extendit se ad
« occulta elicienda de quibus nulla est
« fama.

« Ratio prioris est, quia id necessa-
« rium est reipublicae, nec cuiquam fit
• injuria. Ac licet quorundam scelera de-
« tegantur, id fit per accidens praeter in-
« tentionem ; cui incommodo bonum com-
« mune praevalet. Ratio posterioris est,
« quia inde maxima sequerentur incom-
« moda. — Farinacius, Lessius ‘.

« Unde resolves:

« 1º. In hac inquisitione subditus etiam
« rogatus sub juramento, non tenetur,

Farinae., Prax. criminal., qu. 9. num. 21 cl 22. —
1 Lib. 2, cap. 29, dub. 13, n. 108. — . Lib. 3, tr. 6, cap. 4,
n. 9. — ■ Loc. cit., nom. 109. — . Tr. 29, cap. 1, n. 150. .
Trull., lib. 8, cap. 1« dub. 18, n. 3. . *Fill.*, tr. 40, cap. 6,
n. 185 ct aeqq. — 1 Lib. 3, tr 6» cap. 4, n. 3. — S. *Thatn.*,

* immo nec potest prodere criminum
* occultum. Laymann,* Lessius’ ». — (Est
commune cum Salmant.4 cum Trullench,
Filliuccio].

* 2º. Si talem revelet, peccat contra
« justitiam (nisi forte cederet non tam in
« poenam, quam certam ejus qui deliquit
« emendationem, vel ad grave malum ab
« aliis avertendum); cum enim crimen, ut
« ponitur, probari non possit, ac proinde
« ex ejus revelatione non possit aliud sequi
« quam infamia, nullum habet jus reve-
« landi. — Laymann .).

« T. Si in hac inquisitione ex revela-
« tione duorum vel trium deprehendatur
« alicujus criminis auctor; potest per tales
« testes contra illum procedi, ut habet
« praxis communis. — Laymann s ».

199. - Revera judex nullum condem-
nare potest sine accusatore; ut commu-
niter S. Thomas, Cajetanus, Sanchez, So-
tus, Lessius, etc., cum Salmant. . . — Sed
dicitur aliquando sufficere accusatorem
virtualem, qui adesse censetur:

1º. Quando adest notorietas criminis,
ita ut probabiliter negari haud possit; in
quo casu dicitur in cap. *Ad nostram 21*,
de jurejur.: *Manifesta accusatione non*
indigent, nec in eis est ordo judicarius
observandus. Vide Salmant.T.

3 2º., qu. 17, art. 3. . *Cajetan.*, in 2— 2º., qu. 67, art. 3. -
Sanch., Coosil.. Hb. 6. cap. 1, dub. 30, n. i ct 2. . *Solu*»,
de Jiat., lib. 5. qu. 4, artic. 3. . *Lns.*, lib. 2. cap. 29,
dub. 12, n. 1(M. - . Tr. 29, cap. 1, num. 47. — ’ Loc. cit.,
num. 48.

In inquMt-
tione gene-
rali. revela-
cto crimi-
nem occulti
injusta

Ex reve
Udone duo-
rum x c l
trium pro-
cetioiJu-
»tus.

Sine accu-
satore, ne-
mo condem-
nanda».

Quando-
que cctuc-
tur adeaae
accusator
virtual!».

196. - A) S. Thomas, *2a 2at, qu. 67, art. 4*,
ad 3, haec satis innuit, scribens: «Judex si
inordinate poenam remitteret, nocumentum
inferret et communitati, cui expedit ut male-
ficia puniantur, ad hoc quod peccata vitentur...

Nocet etiam personae cui est illata injuria,
quae recompensationem accipit per quamdam
restitutionem honoris in poena injuriantis ».

198. - a) Laymann, *hb. 3t tr. 6, cap. 4*,
u. 9; et *tr. 3, part. 2, cap. 4, u. 13, v. Dico I*,

2°. Quando adest infamia publica judicialiter contestata, saltem per duos testes; vel clamorosa insinuatio, id est rumor multorum de crimine. Haec tamen infamia sufficit tantum ad inquirendum. — Salmant. *

An autem *ad inquirendum sufficient indicia occulta*, si < M quae particularibus personis nota sint; *vel an requirantur manifesta*, id est nota majori parti populi, sive collegii aut vicinia, aut majori parti hominum graviorum illius? — Primum tenent Sotus, Azor, Navarra, apud Salmantic. * — Secundum tenent Salmant. ‡ cum Lessio, Suarez, Sanchez et communiter.

3°. Quando crimen patratur coram iudice, aliis adstantibus; maxime si iudex sit in actu ministrandi justitiam. — Salmanticenses 4*

4°. Quando delictum est contra rem publicam vel regem, prout in crimine haeresis vel laesae majestatis; quando delinquitur in ecclesia contra ecclesiasticos; quando intenditur vitari electio indigni, aut impedimentum matrimonii a>; quando reus confessus sit coram pluribus, aut judicialiter coram duobus testibus; quando quis est accusatus; quando adest semiplena probatio, id est unus testis omni exceptione major; quando crimina sunt connexa; quando invenitur occisus dominus (tunc enim inquire potest contra fa-

mulos); quando crimen pendet in futurum; et quando denuntiat minister fiscalis — Silvester, S. Antoninus, Filliuccius, etc., contra Sanchez, etc.; et utramque esse probabilem ajunt Salmant. O, — In his omnibus casibus potest procedi ad inquirendum sine publica infamia aut rumore, et aliquando etiam ad sententiam. Vide Salmant.

200. - « Resp. 11°. Quando crimen est manifestum, et ignoratur auctor, hœt «judici quaerere in genere quis fecerit»; [Ut Sanchez, Filliuccius, Trullench, cum Salmant.]; contra Cajetanum a>, etc.] « non tamen in particulari, v. gr. an Petrus fecerit: nisi infamia aliqua aut indicia praecesserint. — Pars prior palet, tum ex praxi judicum, tum ex incommodis contrarii. Ratio posterioris patebit ex sequentibus. Vide Bonacina7».

Communis est sententia cum Busenbaum, quod, nulla praecedente infamia aut clamorosa insinuatione ut supra, non possit iudex inquire in particulari (licet possit in genere). Et tunc, si testis ab eo interrogatur, potest iste, immo debet reum celare; ut Busenbaum (*h. 19S, ad I*), et Salmant. 8 cum aliis communiter. — Si tamen testis sponte reum manifestaret, tunc probabiliter posset iudex per inquisitionem contra reum procedere; ut Sotus Lessius, etc. Quia iudex ex vi officii rite procedit contra reum qui sine suo dolo

InUcia
non pr
cedente, io
quiiiiio
particul
rii, iq Ju iu.

1 Tr 29, cap 1, n. 49. — Sotus, de Juit., lib. 5, qu. 6, art. 2, concl. 5; et de Secreto, membr. 2, qu. 6, dub. 1, v. .t/urro; et dub. 3, v. Quodsi. — Azor, part. 3, lib. 13, cap. 18, dub. 1. — Petr. Navar., de Reetitulu, lib. 2, cap. 4, n. lfc8. — Tr. 29, cap. 1, n. 118. — Loc. cit., a n. 119, — Less., lib. 2, cap. 29, dub. 15, num. 121 et 123. — Suar., de Relig., tr. 10, lib. 10, cap. 12, num. 1. — Sanch., Consil., lib. 6, cap. 3, dub. 17, n. 5. — « Loc. dt., n. 50 et 51. —

Si/vcs/, v. Inquisitio /, n. 4. — S. Anton., part. 3, tit. 9, cap. 7, § 3. — Fill., tr. 40, cap. 6, n. 193. — Sanch., loc. dt., dub. 19, n. 14. — Loc. dt., n. 53. — Sanch., loc. dt., dub. 20, n. 2. — Fill., tr. 40, cap. 6, n. 184. — Trull., lib. 8, cap. 1, dub. 18, n. 2. — Tr. 29, cap. 1, n. 148 et 149. — Disp. 10, de 8- Pracc., qu. 2, punct. 5, n. 14. — Tr. 29, cap. 1, n. 150 — Less., lib. 2, cap. 29, dub. 14, n. 115; et dub. 15, n. 125.

negat istud esse contra justitiam, « dummodo ita peccarint, ut per indicia exterius prodita, in notitiam iudicis per denuntiationem vel accusationem perveniri possit ». Quae perspicue innuunt contra justitiam peccari, si in iudicis notitiam eo modo perveniri non possit.

199. - a) Clarius: Quando inquitur impedimentum matrimonii, ad impediendum ne aliqui in gradibus prohibitis contrahant.

b) Ista auctorum citationes referuntur ad ultimum casum, scilicet: quando denuntiat minister fiscalis.

c) Salmant., loc. cit., it. 143, satis probabilem vocant sententiam, quae negat posse

fieri inquisitionem absque infamia, quando denuntiat minister fiscalis; sed affirmant oppositam tenendam esse, maxime si in aliqua provincia practicatur.

200. - °) Cajetanus a Salmant. utique allegatur uti refert S. Alphonsus; sed, loc. cit., scilicet, in 2a^{TM} 2a^o, qu. 69, art. 1, v. Sedo < currit, loquitur de ipso reo, quem negat teneri eo casu seipsum denuntiare.

h) Sotus, de Secreto, membr. 3, qu. 1, concl. 5, dub., loquitur de casu quo iudex crimen noverit per injuriam, non a se sed ab alio illatam; quo casu asserit posse illum procedere.

jam est juridice cognitus. — Secus vero, si judex notitiam rei a teste injuste extorserit; ut Salmant.¹ cum Navarro Sanchez, Lessio et communi.

Procedendi per inquisitionem quandoque debet minui potest.

201. - Notandum Γ. Quod judex procedens per inquisitionem, etiam crimine probato, poenam diminuere debet. — Intelligitur hoc tamen de iudice ecclesiastico, non saeculari. Ita Salmant.² Et intelligitur, nisi crimen sit tale quod per illud incurratur irregularitas; ut Salmant.⁴

Praelatus dubias de iudicio sufficiens, inquirere nequit contra religiosos.

Notandum 2°. Quod praelati nequeunt inquirere contra religiosos"-' in dubio an adsint indicia sufficientia, ut supra, ad inquisitionem; quia in dubio possidet illorum fama, quae per inquisitionem inde deturparetur. Intellige tamen, nisi imminet periculum damni communis; tunc enim praevalet jus religionis. — Ita Baftez, Rodriguez, Salmant.⁶

Limitatio.

Requiritur ad inquisitionem specialem.

Notandum 3°. Quod ad inquisitionem specialem plura requiruntur: Γ. Probatio corporis delicti: nisi sit crimen difficilis probationis. — 2°. Accusator, saltem virtualis, ut supra «. 199. — 3°. Probatio loci, temporis, etc. — 4n. Judex competens. — 5°. Ut fiat inquisitio antequam sint transacti viginti anni a die criminis. — Vide haec et alia apud Salmant.^o.

Modus et forma non datur processum per inquisitionem.

Notandum 4°. Quod processus per inquisitionem (etiam in causis religiosorum) sic efformandus est: 1°. Eligendus est a superiore secretarius actorum. — 2°. Examinandi sunt testes per distinctos articulos, praestito juramento. — 3°. Si ex testibus nulla semiplena probatio habeatur, nondum reus potest legitime interrogari; nec, si interrogatur, ipse tenetur respon-

dere, nisi (ait Suarez) sufficienter malitia sit probata, et alia gravia indicia accedant — 4°. Demum si reus fatetur delictum, proceditur ad sententiam; si non, proceditur ad eum convincendum, vel ad torturam, si ille vehementer sit de crimine suspectus. — Haec et alia apud Salmant.⁷.

« Resp. IIIΓ. Ut judex faciat inquisitionem specialem, debet saltem regulariter praecedere infamia, vel quid aequipollens quod justam det causam. — Ratio est: tum quia alioqui diffamaret sine causa; tum quia judex procedere debet ex scientia publica, quam non habet nisi per accusationem, vel confessionem rei, vel evidentiam facti, vel per infamiam. Ad quam non sufficiunt duo testes qui jurent se vidisse crimen admitti, quia adhuc est occultum; sed requiritur ut rumor sit sparsus per majorem partem communitatis, id est civitatis, viciniae vel monasterii, neque a maledicis sit exortus: etsi hac in re tutum sit sequi praxim communem bonorum virorum et rerumpublicarum >; ut habet Laymann⁸, et Lessius⁹ ex aliis. Bonacina¹⁰.

Quando judex per inquisitionem specialiter.

<Unde resolves casus:

« Γ. Antequam judex procedat ad inquisitionem specialem vi infamiae, ipsa infamia prius examinari debet et probari per testes, saltem per duos, qui nominent personas a quibus id publice audiverint. — Navarrus¹¹, Trullench¹²

Infamia, pars ex aminanda et probanda.

« 2°. Judex infamatum de uno crimine, v. gr. adulterio, non potest interrogare de alio de quo non est infamatus, v. gr. furto; quia esset inquisitio specialis sine praevia infamia. Salon, Cajetanus, Trul-

Infamatus de uno. non interrogandus de alio.

1 Tr. 29, cap. 1, n. 156. - Sanchez, Conail, lib. o, cip. 3, dub. 39, n. 2. - Lib. 2, cap. 29, dub. U, n. 116; cfr. dub. 15. n. 125. — Loc. cit., n. 158. — 4 Loc. cit. Z?αλ<. in 2— 2. qu. 69, art. 2, dub. 2, concl. 2. - Rodri^., Quaesi. regul., tom. 2, qu. 5, art. 9, - Tr. 29, cap. 1, n. 157. — Loc. cit., cap. 1, punct. 12. — Suar., de Religtr. 10, lib. 10,

cap. 12, n. 30. — 1 Tr. 29, cap. 1, punct. 13. — Lib. 3, tr. o. cap. 2. a n. 3. — Lib. 2, cap. 29. dub. 15, η. 121 et 123. — Disp. 10, de Praec., qu. 2 punct. 5. n. 10 et 11. — 11 In Ruhr, de Judiciis, n. 91. — Lib. 8. cap. 1, dub. 17, n. 5. — Salan, in 2." 2 qu. <At art. 2, contrrov.8. - Cajetan., Opusc tom. 1, tr. 31, rr>p 5, ad 4; et in 3. 2 qu. 62, art. 2.

<) Navarrus, in cap. Inter verba, concl. 6, coroll. 63, n. 679, (edit. Venet. 1594) asserit judicem posse specialiter procedere» si injuria illata sit ab alio: < modo ipse [judex] non sit comprehensus in illa injustitia».

201. - a) Salmant. loquuntur de praelatis regularibus in ordine ad suos religiosos. — Et sic etiam Rodriguez, quamvis iste non

addat limitationem de periculo damni communis. — Baftez autem loquitur de iudicibus in universum.

« Praesertim, ait Suarez, si accedant indicia gravia ».

<) Ultimam hanc annotationem nec Laymann nec Lessius afferunt; in reliquis tamen concordant.

Limitatio. « lench* — Nisi tamen crimina sint con-
« nexa, vel unum sit circumstantia alte-
« rius. Ibid.* et Sanchez .
« Dixi in resp.: *regulariter*; quia ad

« specialem inquisitionem non requiritur
« infamia praevia in casibus certis: quos
« vide apud Lessium », Bonacina », San-
« chez e, Trullench⁷ ».

ARTICULUS III.

QUID LICEAT JUDICI CIRCA QUAESTIONES SIVE TORTURAM.

202. *Quae requirantur ut possit procedi ad torquendum reum.* — 203. *Usquequo possit reus torqueri.* — 204. *An semel tortus possit iterum torqueri.*

Ad tortu-
ram, qualia
indicia
praerequi-
rantur.

202. - < Resp. Γ. Ad torquendum reum
«(si tamen torqueri potest) requiruntur
« alicujus gravis criminis ea saltem in-
« dicia, quae faciant semiplenam proba-
« tionem, id est reddant rem plus quam
« probabilem. — Qualia habentur, v. gr.
• testis unus omni exceptione major; rei
« confessio extra judicium; item probabi-
« liter etiam assertio duorum vel trium
« criminis sociorum in criminibus exce-
« ptis; praeterquam veneficii (in quo, an
« ex sola denuntiatione complicum et quo-
« modo procedere liceat, vide Tanner®,
« Laymann). Item, fama publica a viris
« honestis orta ac per testes probata, cum
« alterius indicii adminiculo (nam fama
« sola non probat, sed habet se instar accu-
« satoris). Laymann ° ex variis. — Ratio
« responsi est, quia tortura instituta est
« ad subsidium probationis, quando argu-
« menta et indicia sunt valde efficacia, ut
« sic plena probatio eliciatur; nam con-
« fessio rei (si eam ratificet extra tor-
« turam maneatque in ea usque ad se-
« quentem diem) ex semiplena probatione
« facit plenam — Lessius Delrio °, Lay-
« mann °.

«Dixi in responsione: *si tamen tor-*
« *queri potest*; quia quaedam personae
« prohibentur torqueri, nisi in criminibus
« exceptis. Tales sunt viri in magna digni-
« tate constituti, officiales principum, ur-
« bium gubernatores, nobiles equestris or-

« dinis, milites, doctores eorumque liberi;
« item, impuberes, senes memoria vacil-
« lantes, praegnantes, et nondum confir-
« matae e partu αλ — Delrio u, Binsfeld °),
« card, de Lugo .e,
• Unde resolves:
« 1°. Peccat judex graviter, si non prius
« omnia alia media mitiora detegendae
« veritatis tentet quam ad torturam de-
« scendat.

« 2°. Tortura simpliciter abstinendum
« est, quando adest plena probatio crimi-
« nis; quia ad hanc ordinatur tortura. —
« Navarrus, Lessius¹⁷.

« 3°. Insufficiencia ad torturam indicia
« sunt: si cadaver occisi sanguinet ad
« praesentiam alicujus; si sagae non pos-
« sint lacrymari. Item, illicita est probatio
« per aquas, etc. — De quibus vide Delrio °8,
« Lessium Trullench

« 4°. Peccant iudices qui in causis cri-
• minalibus aut notabilis infamiae, reum
« comprehensum, antequam habeant pro-
« bationem contra ipsum, juramento ad-
« stringunt ad dicendam veritatem de
• omnibus pertinentibus ad casum ob
« quem comprehensus est. Navarrus³¹. —
« Additque idem esse si (etsi sine jura-
« mento) minis, terroribus, tormentorum
« ostensione hominem turbent et impii-
« cent, ut sibi contradicens circumstan-
« tiam aliquam revelet, qua vincatur
« et puniatur. Vide card, de Lugo M.

Media ai-
tiora aate
torturas
adhibenda
tub frari

Ubi ada:
plena pro-
batio, tortu-
ra abiti
nendum.

Indida is
lufficientia
ad tortu
ram.

Jurameoio
obittrin-
gere ante
probatio-
nem ad de
clarandan
veritatem,
illiditum.

1 Lib. 8, cap. I, dub. 18, n. 6. — ° Trullench, loc. cit. —
• Consil., lib. 6. otp. 3, dub. 21, n. 3. — « Lib. 2, cap. 29, a
n. 124. — Düp. 10, de 8- Praec., qu. 2, punct. 5, n. 15. —
• Loc. dt., dub. 19. — ° Loc. dt., dub. 17, a n. 6. — ° Tom. 3.
dhp. 4, qu. 5, dnb. 2 ct 3. — ° Lib. 3, tr. 6, cap. 5, n. 8. —
- Loc. dt., n. 9. — ° Loc. dL, dub. 17. — ° Diaquiait.
magic., lib. 5, eect. 3. — u Loc. dt., n. 9. — u Loc. cit.,

202. - Delrio silentio praetermittit se-
nes memoria vacillantes, praegnantes et par-

turientes. In reliquis vero cum ceteris aucto-
ribus citatis concordat.

El coniet
none inju-
Ht extorta
procedi non
poteat.

« 5°. Si judex extorserit confessionem
« per injuriam, v. gr. si torserit exemptos,
« si sine sufficientibus indiciis, si dolo
« malo, mendaciis, ficta impunitatis pro-
« missione induxerit ad fatendum, vel ali-
« ter (sive quoad substantiam sive quoad
« modum) notabiliter excesserit in tortura,
« confessio nulla est, nec potest ex ea pro-
« cedi. Immo tenetur judex ad compen-
« sationem damnorum, ut docet card, de
«Lugol. — Vide Lessium³, Laymann®:
• ubi etiam dolos bonos quos Delrio sug-
• gerit judici, plane rejicit. Vide Tanner »,
« Trullench ».

Elit po-
stridie con-
firmetur.

« 6°. Licet reus confessionem injuste
« extortam postridie ratificet, nihilominus
« judex non potest procedere ad punitio-
« nem rei vel complicitis occulti: quia, cum
« confessio fuerit irrita,consequenter etiam
• ratificatio ex ea orta °), ex *leg. penult.*,
« ff. *de quaestioH.*; atque adeo etiam co-
« gnitio per illud medium parta est injusta.
« — Navarrus, Salon, Lessius, Sayrus,
« Trullench⁶ ».

Si tortum
vire» exce-
dit, tonfe-
«io nulla.

203. - « Resp. IF. Gravius torqueri po-
« test contra quem graviora sunt indicia;
• non tamen ita ut moraliter sit impossi-

bile tormenta sustinere, habita ratione
personarum. Unde si hic excedatur, con-
fessio extorta erit involuntaria et haben-
da pro nulla; etiamsi extra tormenta
coram judice ratificet metu novae tor-
turae. — Laymann⁷ ».

204. - « Resp. IIP. Semel tortus, si nihil
est fassus, iterum torqueri non debet,
nisi nova criminis indicia superveniant;
quia per torturam priora elisit. — Si vero
crimen in tortura fassus, extra eam re-
vocet coram judice, repeti tortura po-
test: tum quia indicia manent in suo
vigore, tum ob inconstantiam. — Si vero
tertio tortus ac confessus tertio retractet,
absolvendus est: quia praesumendum est
vi tormentorum coactam fuisse confes-
sionem, ideoque nullam. Lessius ». —
Excipiunt quidam, si indicia sint gra-
vissima quae violentam praesumptionem
pariant, crimen malitiose a reo negari.
Laymann °. Vide card, de Lugo ¹⁰, Dia-
na °), Trullench °* Vide infra hic, *Dub. 6*
et 7.

Tortura,
quando ite-
rari queat.

« An, quando et quomodo judex possit
< interrogare reum de complicibus, vide
« Trullench¹* ».

ARTICULUS IV.

QUID SERVANDUM JUDICI CIRCA SENTENTIAM ET POENAM.

205. *Quandonam judex inferior possit poenam relaxare vel minuere. Quid, si judex sit supremus.* — 206. *An possit judex judicare in causa ubi fuit advocatus.* — 207» *An possit damnare nocentem qui juridice est innocens.* —208. *Quid, si sciat innocentem et probatus sit nocens.* — 209. *Quid facere debeat judex si utrinque sententiae sint probabiles.* —210. *Plura notanda super hac materia.* — 211. *An liceat judici accipere munera a litigantibus.* — 212. *An peccent munera dantes judici vel ejus ministris.* — 213. *Quibus poenis puniendus judex ob munera iniquam ferens sententiam.* — 214. *Ad quid teneatur judex ferens injustam sententiam.* — 215. *An sententia injusta obliget in conscientia.* — 216. *Ad quid teneatur judex qui munera accepit.* — 217. *Quid possint accipere commissarii sive executores.*

JuJex de-
bet judicare
secundum

205. - « Resp. 1°. Judex debet judicare
« secundum leges. Unde inferiorjudex ordi-
« narie non potest poenam relaxare vel mi-
« nuere, etiamsi actor consentiat: nisi ali-

• quando ad bonum reipublicae aliud neces-
« sarium esse dictaret epikeja; vel nisi de
« privata tantum injuria actoris ageretur.
« S.Thomas¹⁴, Reginaldus¹⁵, Bonacina,etc.,

° De Juatit., disp. 37, n. 158. — ° Cap. 29, dub. 18. —
• Lib. 3. tr. 6, cap. 5, num. 13. • Delrio, lib. 5, sect. 10.
concl. 2. — ° Tom. 3, disp. 4, qu. 4, dub 4. — ° Lib. 8. cap. 1,
dub. 20. num. 6. — *NaxKir.*, in cap. *Inter verba*, concl. 6,
et enroll. 63. num. 673 (Venet. 1594). • *Salon*, in 2° 2°,
qu.69, art. 2, contrrov. 9, concl. 2. • *Izss.*, loc. cit., n. 156. •
.*Sayr.*, Clav., lib. 12, cap. 16, num. 26. • ° Lib. 8. cap. 1,

dub. 20, n. 6. — 1 Lib. 3, tr. 6, cap. 5, n. 11. — ° Lib. 2,
cap. 29, num. 168. — ° Lib. 3, tr. 6, cap. 5, num. 10. — ° De
Jtut. ct Jure, dliip. 37, n. 156. — ° Part. 4, tr. 6, resol. 16
ct 23. — ° Lib. 8» cap. 1, dub. 21, n. 14. — u Loc. dt.,
dub. 22. — 14 2° 2°, qu. 67, art. 4, (cfr. qu. 60, art. 5). —
° Lib. 25, num. (At. — *Bonac.*, disp. 10, de 8 Praeccept.,
qu. 2, punct. 7.

b) In *lege penult.*, ff. *de quaestion.*, quae
citatur hic, istud sancitum habetur: ° Quae

stionis habendae causa neminem esse dam-
nandum D. Hadrianus rescripsit ». In quod,

14L477 j°VT7,4S NAFEHIMU M IS SAM 11 PKTRB

« Trullench l ». — [Vel nisi juste inter-pretetur iudex voluntatem superioris; vel nisi adsit alia justa causa, v. gr. si ex diminutione poenae speretur correctio; vel si reus sponte fateatur crimen, etc. Vide SalmanL ‡.

* Dixi: *ⁿfer'or* Quia supremus, ob « justam causam », (Putā, si reus sit bene meritis, vel sit occasio publicae laetitiaē, etc.: excipe, si reus sit nocivus rei-publicae. S. Thomas, Suarez, Sanchez, cum Salmant.8] « id potest. — Sine causa « tamen graviter peccaret secundum Ca-«jetanum4; quia animaret delinquentes « et concurreret ad peccatum.

Depreon « An autem *liceat intercedere apud ju-
liberatio- < dicem pro liberatione rei?* Vide Bona-
dejie'ud; « cina 5 et Trullench · ». — [Resp. affir-
'um mative, maxime a] in iis quae iudex licite
facere potest. Sotusa>, Lugo, Trullench,
Salmant.†].

206. - « Resp. II0. Si in aliqua causa
io» ut <d- < fuit advocatus, in eadem iudex esse et
iudex « sententiam ferre non potest a>, l. *Praetor*,
« ff. de jurisdict.:

Lib. 8, cap. 1, dub. 12. — · Tr. 29, cap. 1, n. 31. — S. Thom., 2· 2^{ae} q. 67, art. 4, corp. · *Suar.*, de Legib., lib. 5, cap. 11, n. 9. · *Sanch.*, Condi., Hb. 6, cap. 1, dab. 21, num. 3 el leqq. 1 Loc. cit., n. 29. — * Sum., v. *Judex*, § *Quartum*. — · Diip. 10, de 88 Praec., qu. 2, punct. 7, n. 7. — · Lib. 8, cap. 1, dub. 12, n. 7. — *Lugo*, de Just, et Jure, disp. 37, n. 96. · *Trull.*, loc. ciL, n. 7. · 1 Loc. dt., n. 82. — · Consil., Ub. 3, dub. 36, n. 1. — · Loc. dt, n. 3. —

v. *Habendae*, Glossa ait: «Dic: id est ha-bitae, q. d. confessus in tormentis non damna-tur...; vel id est habitae, non praecedente in-dicio».

205. - <) Verbum: *maxime* hic delendum est; auctores enim allegati, vel absolute lo-quuntur tantummodo de iis quae iudex facere potest; vel nimis generaliter loquuntur, uti Sotus, qui, *de Just, et Jure, lib. 5, qu. 4, art. 4, ad l*, scribit; « Illi qui pietatis obtentu nimium procurant malefactores c iudicum ma-nibus eripere, non putent egregium pietatis opus exhibere; inferunt enim saepe justitiae violentiam ».

206. - a) Busenbaum, praeter legem *Prae-tor*, allegat etiam legem nescio quam: *Eos*, in prine. C. *de appellat* Verum, si qua est lex in citato titulo quae hoc verbo incipiat, at certe nihil ad rem facit. Alleganda erat lex *Quisquis*,

« gant si sit iudex ordinarius). Card, de « Lugo °. — Vide etiam Diana ”, ubi ex « Corduba sentit talem iudicem in con-«scientia non peccare, si sine affectu se-«eundum leges, **alterat** parte inscia, «judicet ».

207. - « Resp. III0. Quem iudex privata «scientia scit esse nocentem, si iuridice «sit probatus innocens, non potest con-«demnare; quia iudicat ut persona pu-«blica. Ideoque sequi debet scientiam pu-«blicam, ac procedere secundum allegata «et probata, praesertim in favorem rei. « — S. Thomas ”, Navarrus a>, Cajetanus, «Filliucciis, Lessius†, Bonacina†8».

208. - « Resp. IV°. Quem iudex priva-«tim scit esse innocentem, si iuridice pro-«batus sit nocens, tenetur omni modo «liberare, si potest, v. gr. impediendo «accusationem, extrahendo iudicium, ape-«riendo carcerem (si sine majori malo «potest), remittendo causam ad superio-«rem. Et si sic nihil efficiat, probabiliter «quidem plurimi doctores tenent cum «S. Thoma†4 », [Cum Sanchez, Tamburi-«nio Valentia et Salmant.”] « ob ratio-«nem paulo ante datam, quod possit con-«demnare. — Verius tamen videtur con-«trarium.quod cum aliis docent Lessius†‡

" Disp. 41, n. 4. — « Part. 3, tr. 5, resol. 66. — u 2· 2· qu. 67, art. 2. — *Cajttart.*, Sum., v. *Homicidium*, in med. *Fili.*, tr. 28, part. 2, cap. 8, ¶ 131. · *Loss.*, lib. 2, cap. 29, dub. 11. · u Disp. 10, de 8 Praec., qu. 2, punct. 2, n. 5. — 14 2 2·, qu. 64, art 6, ad 3. — *Sanch.*, Consil., lib. 6, cap. J, dub. 17, n. 12 et seqq. · *Valerit.*, in 2· 2·, disp. 5, qu. 11, puoct. 2, v. *Est igitur*. · “ Tr. 25, de 5 Praec., cap. 1, n. 29 et seqq. — M Lib. 2, cap. 29, dub. 10.

in princ.C.rfe *postulando, quae* ad amussim in propositum quadrat.

Corduba, *Sum., qu. 159*, non satis ad rem a Diana hic citatur.

e) Diana scribit: *Etiam altera parte inscia*.

207. -" Navarrus, *Man., cap.25, ¶.9 et 10*, ait: «Non peccare eum qui secundum allegata et probata iudicat, quamvis uti privatus oppo-situm justum esse sciat; adeo quod eum quem private scit innocentem, juste condemnare possit probatum nocentem , saltem quando quoad ejus fieri potuit, omnia fecit ut verita-tem cognosceret et ne de illo casu iudicaret ».

208. - a) Tamburinius a Salmant. non satis accurate citatur, nam in *Decal., lib. 6, cap. 1, § 4, n 13*, hanc sententiam, extrinsece tantum probabilem existimat; sed contraria « menti meae, inquit, adeo certa se offert, ut haec... non sit mihi intrinsece probabilis».

« Sà ‡ Petrus Navarra, Filliucciis Bo-«nacina8, Toletus c>, etc. ». [Idque valde probabile est, quia damnare innocentem est intrinsece malum: sicut esset cogere mulierem ad convivendum cum eo quem privatim scit iudex non esse suum mari-tum. Ita fuse Holzmann8 cum Anadeto; Lessius4; item Navarra, Silvius, Angelus, Panormitanus, Hostiensis, Malderus, Cor-duba d>, etc., apud Salmant. ·]. « Vide card. « de Lugo ‡ Quia directe occidere inno-«centem est intrinsece malum; ergo quo-«modocumque sciatur esse innocens, erit «peccatum. Lessius†. — In causis tamen «civilibus et criminalibus minoribus, ubi «tantum agitur de poenis pecuniariis, po-«test etiam iudex (secundum hos aucto-«res)simpliciter procedere secundum alle-«gata et probata. Tum quia innocens per «appellationem potest restitui in inte-«grum; tum quia respublica habet pote-«statem in bona suorum civium, quando «bonum publicum id requirit, ut in hoc «casu, ne forma publicorum iudiciorum «cum populi scandalo evertatur*». [Cum Lugo, Lessio, Viva, Baftesz, Bonacina ·. — Ambae hae sententiae probabiles sunt]. — « Vide Laymann ’, Lessium 10, Bona-«cina 11 ».

1 V. *Judex*, n. 13. — *Pctr. Navar.*, de Reslit., lib. 2, cap. 3, n. 161. — ¶ Diip. 10, dc 8 Praec., qu 2, panct. 2, num. 2. — · De Praec. panic., n. 669. · *Anaci. Reijfjnst.*, Jui canon., lib. 1, tit. 32, n. 46. — 4 Cap. 29, num. 78. — *Petr. Navar.*, loc. dt., n. 164. · *Silvius*, in 2° 2·, qu. 67, art. 2, concl. 1. · *Angtl.*, v. *Judicare*, n. 7. · *Panormit.*, in cap. *Pastoralis 28*, § *Quia vero*, dc ofBc. Jadic. defef., n. 8. · *Hostiens.*, in cap. *Pastoralis*, num. 23. · *Maldtr.*,

Filliucciis a Busenbaum non bene ci-tatur; nam, *tr. 29, n. 32 ct 33; ct tr. 40, n. 170*, hanc utique satis probabilem iudicat, sed ait priorem probabiliorē sibi videri; unde iudex quam maluerit sequi poterit.

c) Toletus omnino contrarium tenet, quid-quid dicat Busenbaum; scribit enim, *lib. 5, cap. 56, n. 3*: « Cum civilis causa est, tunc fere omnes conveniunt iudicem debere sequi scientiam iudicis, et ferre sententiam juxta allegata et probata; tamen, cum causa crimi-nalis est, et maxime mortis (quamvis in hoc opiniones exsistant), tamen communior et ve-nor est, quod licite potest sequi iudicis scien-tiam et damnare innocentem, quem cognoscit innocentem, tamen probatur in iudicio suffi-cienter nocens ».

Corduba male a Salmant. allegatur; tenet enim, *Quaestionar., lib. I, qu. 37, i. f.* iudicem posse eo casu condemnare.

209. -- « Quaeres 1°. *Quid faciendum «judici cum utrinque sunt sententiae pro-«babiles in quaestione juris*, v. gr. an ex «testamento minus solemnī debeatur hae-«redites?

« Resp. 1°. Debet ferre sententiam se-«eundum opinionem de jure probabilio-«rem, saltem si sit iudex supremus. Ne-«que tunc videtur tenendum quod quidam «docent, eum satisfacere conscientiae, si «causam adjudicet defendenti se proba-«biliter, licet altera probabilius. — Ratio, «quia iudex est constitutus, ut secundum «merita causae et sententiam quae ei ma-«xime videtur rationi consona, causam «decidat; quia alioquin esset acceptor «personarum.

« Dixi: *si supremus sit*; quia si sen-«tentia aliqua communiter sit recepta in «tribunali superiore, iudex inferior vide-«tur secundum eam posse iudicare, licet «minus probabilem: quia videt probabi-liorem cum honoris sui praejudicio re-«vocandam in superiore tribunali. — Lay-«mann ·>, ex Silvestro 0, Vasquez, etc. * Vide tamen card, de Lugo 18 ».

210. - Adverte hic prop. 2 damnatam ab Innocentio XI, quae dicebat: *Proba-*

biliter existimo iudicem posse judicare

ir. 6, cap. 1, dub. 13. · · Tr. 25, cap. 1, o. 27. — · Diip. 37, sect 4. — · Loc. cit., n. 79. — *Lugo*, loc. dt, n. 44 et 45. — *Less.*, Hb. 2, cap, 29, n. 84. — *Viva*, de Praec. decal., qu. 12, ari. 3, n. 6. — *Barits*, ta 2· 2·, q. 67, art. 2. — · Diip. 10, de 8 Praec., qu 2, puoct. 2, n. 4. — · Lib. 3, tr. 6, cap. 2, n. 8. — * Loc. du, dub. 16. — u Loc cit., a. 2 et leqq. — *Vasq.*, in f° 2·, ditp. 61, n. 6. — 11 Disp. 37, lect. 10.

In nonnullis regionibus invecta est insti-tutio iudicum juratorum, qui sunt viri selecti ex civibus. Jurati vocantur ob juramentum quod praestant de suffragio juxta conscientiam emittendo. Adhibentur tantum in causis cri-minalibus, et munus eorum est pronuntiare, non quidem secundum allegata et probata, sed juxta conscientiam intimamque convictionem circa exsistentiam *facti* et culpabilitatem ac-cusati; postea iudices proprie dicti poenam juxta legem decernunt. Iisdem fere hi astrin-guntur obligationibus ac ipsi iudices. Neque unquam possunt ferre votum contra accusa-tum quem privata scientia certe innocentem esse cognoscunt; sic enim pronuntiando pecca-rent contra proprium officium et juramentum.

209. — Laymann, *lib. 1, tr. 1, cap. 5, § 3, n. 16*, probabiliorē censi ait eam sen-tentiam « cui lex eo loco recepta assistit », vel < quam loci consuetudo tuetur ·. — Et

Qnw >11

Propo«tio
'Umn*”.

juxta opinionem etiam mimis probabilem.

— Ratio damnationis est, quia judex a republicis cum hoc pacto constituitur, ut unicuique jus suum tribuat; et quidem jus majus habet is cui probabilior opinio favet.

Sequenda opinio probabilior faveat eundem ab IrraU.

Sed notant DD. Γ. Quod attendenda est illa opimo quae probabilior est secundum allegata et probata. Hinc dicunt non posse judicem aperire alteri parti quod ipsa posset prose allegare; quia hoc esset agere munus advocati: quod judici non licet. Ita Salmanticenses l cum Vasquez, Sanchez, Palao; contra Dicastillum. — Notant T. Propositionem damnatam loqui praecise de sententia. Quare dicunt, ex illa non vetari judici opinionem minus probabilem sequi quoad actus, prout examinare testes, etc., sententiam praecedentes. Salmanticenses * cum Tapia "> et aliis citatis.

Quaeritur autem hic Γ. *An in causis civilibus paris probabilitatis possit judex*

* Tr. 29, cap. 1, n. 40. - *Vasq.*, in l. 1. 2., dliip. 64, n. 7. - *Sanch.*, Decal., lib. 1, cap. 9, n. 48. - *Palaus*, tract. 1, dliip. 2, punct. 10, n. 9. — *Dicast.*, de *Juit.*, lib. 2, tr. 1, dliip. 5, dub. 9, n. 285. — Loc. dL, n. 40. — Loc. cit., nam. 2. - *Coninch*, de Sacram., dliip. 51, dub. 10, n. 94. — 4 Decal. lib. 1, cap. 9, num. 43 ct 45. * *Valent.*, in 2." 2., disp. 5.

ita etiam Silvester, dicens in generali, v. Opinio, qu. 2, standum esse opinioni quae sibi faventem habet legem vel antiquam probatam consuetudinem.

210. - a) Tapia, tom. 1, lib. 1, qu. 8, ari. 17, n. 9, sententiam hanc utique tenet; sed nullam de propositione damnata mentionem facit; quod profecto mirum non est, cum Tapia e vivis decesserit anno 1657, et propositio damnata fuerit anno 1679.

6) Lugo, disp. 37, n. 113, haec docet: Si dubium sit foeti, fovendum est potius reo; si vero sit dubium juris, «quando dubitatur quid praecipiat jus in tali casu, an lex extendatur vel non extendatur ad ipsum, etc., et utrinque sunt opiniones probabiles, de hoc itaque dubio procedit nostra quaestio: an tunc possit judex ferre sententiam pro libito pro hac vel illa parte, amplectendo unam opinionem probabilem relicta alia?» Et n. 115 respondet: «Quando utraque sententia est aequae probabilisjudex melius quidem fociet procurando partes ad concordiam reducere; absolute tamen potest alteram ex illis eligere». Et n. 122: «In causa... quae utrinque est dubia dubio negativo, jam diximus favendum esse possessori et reo, quia in dubio melior est eorum causa» Si vero neuter possideat, Lugo appro-

ferre sententiam pro parte pro qua mauerit? — In aequali probabilitate facti, si jus aequae faveat partibus, communiter dicunt DD. tunc omnino rem esse dividendam. Ita Lugoft», Sanchezc>; Palaus' cum Suarez 'B, Coninck, Salon d), Bafiez dJ etc., contra paucos.

Dubium fit, *quando sub opinione est, cui partium jus magis faveat.*

Prima sententia tenet in eo casu posse judicem rem adjudicare cui voluerit. Quia, cum utraque pars tunc habeat, juxta diversas doctorum probabiles sententias, integrum jus ad rem, bene poterit judex uni ex iis sententiis se conformare; et tunc nullam alteri parti injuriam infert. Ita Lugo b>; Sanchez 4 cum Soto Valentia, Salas, Ledesma, Manuele, Medina; item Palaus6, qui vocat communem (sed immerito, ut videbimus).

Secunda vero sententia, quam probabiliorum putant Salmanticenses6 cum Suarez c>, Bafiez A\ Coninck f), Villalobos f),

qu. 7, punct. 4. dub. X - *Salas*, in 1. 2., tr. 8, acct. 12, num. 115. - *Petr. Ledesma*, Sum., part. 2, tr. 8, cap. 22, post cunct. 11, dub. 1. - *Man. Rodrig.*, Sum., part. 1, cap. 6, n.2, (al. n. 1). - *Barthat. Medina*, in 1. 2., qu. 19, art. 6, concl. 2. — Tr. 1, dliip. 2, punct. 10, num. 5. — 1 Tr. 29, cap. 1, n. 41 et 42.

bat sententiam quae vult rem esse dividendam si sit divisibilis.

c) Sanchez, de Matr., lib. 2, disp. 41, n. 16, haec docet, quando dubitatur cujusnam sit res quae ceteroquin a neutra parte possidetur. — Et ita etiam Suarez, de Caritate, disp. 13, sect. 6, n. 4.

d) Salon, in 2a™ 2ae, qu. 63, art. 4, contr. 2, concl. 2: «Quando duae opiniones, inquit, sunt aequae probabiles ex parte facti, quia uterque ex aequo probat foetum suum, in civilibus debet judex componere partes inter se, vel si res de qua litigatur sit divisibilis, dividere illam inter partes», — Idemque tenet Bafiez, in 2atn 2a* qu. 63, art. 4, dub. 1, v. Secundum.

Sotus, ut notat ipse Sanchez, non ita clare loquitur: «Ubi pariles esse omnino contigerit opiniones (ita ille, deJust., lib. 3, qu. 6, art. 5, ad A non est apertum scelus, nunc unam, nunc alteram opinionem amplecti; vix tamen carere potest scandalo».

/> Coninck, de Sacram., disp. 34, dub. 10, n. 94, hoc utique tenet, casu quo neuter reni possidet. — Villalobos, part. 1, tr. 1, diffic. 15, n 2; Sayrus, Clav., lib. 1, cap. 11, n. 12, loquuntur de aequali probabilitate facti, uti notaverunt ipsi SalmanL

i>>>«W
Ruu (£
SJ4* ll'

h data
de p-cii
Ja» Ut o i,
Jodexp-
test. Jxsu
nlioi.rtc
adjadiarc
cut m&lsf
rit.

PoneMori
Uvendum.

Fivtdnum
outil pli».

Rectio

In oath
criminali-
libai reo tv
vendam.

Prado Sayro fl, etc., et rectius omnino tenendam censet Roncaglial et Anaclethus docet adhuc in eo c;isu rem esse dividendam.

Ratio, quia judex non est rerum dominus, sed distributor juxta jura partium; et ideo, si jura sunt aequalia, aequaliter inter eas rem dividere debet.

Quoniam tamen jus caeteris paribus magis favet possessori, propterea excipitur: 1°. Si in eo casu quo probationes sunt aequales, vel utrinque adsint opiniones aequae probabiles, una pars bona fide possideat. Tunc enim ipsi favendum, ut recte ajunt Palaus8, Salmant.4 et Sporer 6. Et probatur ex cap. *Ex litteris, de probat.*, ubi dicitur quod si ambarum partium testes sint aequae idonei, possessoris testes praeferuntur. — Excipitur 2°. Si agatur de causis matrimonii, dotis, viduae, pupilli et aliis causis piis; nam tunc pro iis judicandum cum jura sunt aequalia, etiamsi sint actores, ex *cap.fin. de sent, et rejiidic.* Secus vero, si pars opposita jus potius habeat, ex lege *Si pars*, ff. *de inoff. test.* — Excipitur 3°. Si agitur de causis criminalibus, maxime capitalibus; quia tunc omnino judicandum pro reo, etiamsi pro ipso stet opinio minus probabilis. Ratio, quia nemo condemnandus nisi constet de suo crimine: ex lege *Absentem* ff. *de poenis*, et lege *Sciant*, C. *de prob.*, ubi, ad proferendam sententiam sanguinis, probationes debent esse luce clariores. Et hanc fuisse mentem Pontificis, cum praedictam prop. 2 damnavit, dicunt Lumbier, Filguera et alii, apud Salmant.8.

Quaeritur 2°. *An in causis civilibus debeat judex judicare contra legitimum*

* Tr. 15, de 8 Praec., qu.2, dc Judice, etc., cap. 1, qu.9l resp. 2. — Tr. 1, dist. 3, n. 62. — Tr. L dliip. 2, punct. 10, n. 5 — 4 Tr cap. 1, n. 44. — Tr. 1, cap. 1, n. 61, poiltued.— Lum»u. Sum. moral., torn. 3, n. 1731. - *Fuguera*, Lucerna decret., in propos. 2 Innoc. XI, § /mo in criminalibus. - 4 Loc. dt., num. 45. — 1 De Matrim., lib. 2, dliip. 41, n. 12 et 14. - *Sotus*, de Secreto, membr. 3- qu. 2, concl. 9. v. *Et quamvis*; et in 4, diitt. 27, qu. 1, art. 3,

r) Prado, cap. 23, qu. 5, n. 3, adhaeret opinioni Suarezii et Baftezii casu quo opiniones sunt aequae probabiles, et concludit: «Quando utraque pars habet aequale jus ad rem et neutra eam possidet, judex agnoscit vere jus partium esse aequale; ergo suo modo tenetur ex justitia dividere».

possessorem, si actori faveat opinio probabilior?

Certum est Γ. Quod si rationes sint aequales, judicandum pro legitimo possessore*; ut probat Sanchez' cum Soto, Covarruvias, Silvestro, Molina et aliis innumeris: ex *reg. 65, de reg. jur. in 6°*, ubi dicitur: *In pari delicto vel causa, potior est conditio possidentis*. Ratio, quia, licet in dubio jus sit aequale quoad proprietatem, potius tamen est jus possidentis, qui certus est juris possidendi. — Certum est 2°. Quod in dubio possessionis et proprietatis judicandum est pro eo qui habet rationes probabiliores. Id patet ex prop. 2 damnata ab Innocentio XI, quae dicebat: *Probabiliter existimo judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem*. Ratio, quia judex est constitutus a republica, ut unicuique jus suum reddat secundum merita causae; unde ipse debet rem adjudicare ei qui pro se jus potius habeat. Vide Sanchez., Lugo et Salmant.°.

Dubium fit: s; *pro actore sint rationes probabiliores, pro quo tunc judicandum?*

Tamburiniusl respondet eo casu judicem teneri rem adjudicare actori ob eamdem rationem mox allegatam; quia jus possessionis praevalet in pari causa, non autem in causa minus probabilis. — Cardinalis autem de Lugo18 dicit quod judex non tenetur, sed potest pro actore ferre sententiam, eo quod potest sequi opinionem probabilem, nempe quod actor, rationes pro se probabiliores adducendo, satis jus suum probet.

Alii vero communius, ut Cardenas l3 cum Diana o, etc.; item Croix '4, Elbell8,

v. *flem arguitur.* - *Covar.*, in cap. *Possessor*, part. 2, § 7, n. 5. - *Silvest.*, v. *Praescriptio 1*, qa. 3. v. *Tertium.* - *Molina*, de Juit et Jure, tr. 2, dliip. 35, num. 20 et 21; ct dliip. 36, n. 1. — Decal., lib. 1, cap. 9, n. 47. — Dliip. 37, n. 116. — * Loc dt., n. 39. — " *Dead.*, lib. 1, cap. 3, 4 4, n. 6. — " Dliip. 16, n. 99. — » Dliip. 16, n. L% el 192; el dliisert. 3. n 33 et 39. — ■ Lib. 4, n. 14». — " Part. 1, confer. 7, dc Conident., n. 198.

Sanchez, n. 12, cum auctoribus hic allegatis de ipso possessore bonae fidei loquitur; et dicit eum posse in hoc casu rem sibi retinere; et n. 14, ex dictis infert judicem teneri favere possessori.

O Diana, part. 4, tr. 3, resol. 26, de ipso possessore loquitur.

In aequa
Rw«b
candum pro
ptx<ew>ee.

In dabto
dc pane»-
liane s< pro-
prietate, wa-
goenda pro
bablior.

Rationca
probabilio-
re» non
praejudi-
ont posses-
sori.

Holzmann § et alius doctus scriptor neo-
tericus, qui, cum Filguera D, hanc senten-
tiam vocat communem, satis probabiliter
tenent quod iudex non potest reum legi-
time possidentem re exspoliare, si pro ipso
stent rationes probabiles, etiamsi pro acto-
re stent probabiliores. Ratio, quia posses-
sio dat jus certum possidenti ad rem reti-
nendam, donec constet de jure alterius,
ut loquitur Roncaglia, dicens§: *Titulus
possessionis, ex communiore theologorum
sententia, elidit rationes probabiliores*,
Idque dicit Cardenas§ probari auctoritate
communissima doctorum ') cum Bartolo,
Innocentio, Abbate, Jasone, Felino, etc.,
et pluribus textibus. — Unde doctissi-
mus cardinalis Sfondratus § scripsit, non
esse procedendum contra possessionem
nisi ex certitudine. Cum enim jus posses-
sionis sit jus certum, non potest elidi nisi
ab alio jure certo actoris et jam probato.
Nequit autem dici actor jus suum probare,
qui rationes probabiliores, non autem con-
vincentes, adducit contra possessorem qui
probabile jus habet. — Huic sententiae se
adjungit Bonacina -, ubi, loquens de obli-
gatione restitutionis, dicit quod possessor
habens pro se rationem probabilem non
tenetur ad ullam restitutionem, etiamsi
jus alterius ipsi videatur probabilius; has
rationes adducens: *Tum quia in foro ex-
terno non obligaretur ad ullam restitu-
tionem; ergo neque obligandus est in foro
conscientiae, cum idem esse debeat judi-
cium fori interni et externi, quando forum
exterius non nititur falsa praesumptione:
tum quia possessio certa praevallet ratio-
nibus inducentibus in partem oppositam,
sed non generantibus assensum*. Ergo ut
certum habet hic auctor quod, etiamsi

1 De Conicient., n. 172. — *Roncaglia*, tract. 13, de
7- Praec., qu. 2, cap. 2, qu. 3, reap. 2. — 11 Diip. 16, n. 143
et 144. · *Bariolui*, in leg. 1, ff. de acquirend. possess. ·
Innocent. TV, in cap. *Episcopi*, de rebus eccleai. alienand. ·
Abbas Panorm., in cap. *Episcopi*, eod.; et in cap. *I*, de
restit. in integr., n. 19. · *Jason*, in leg. 1, ff. de acquiren.
posses. n. 31. · *Ftlin.*, de rescript., in rubric., n. 6. —

i) Filguera, *loc. cit.*, § *Si autem*, senten-
tiam hanc, scilicet teneri iudicem co casu judi-
care « in favorem partis possidentis », simpli-
citer tenet, non tamen vocat communem.
>> Sensus quidem est, sed non textus Ron-
caglia.
O Auctores isti a Cardenas allegantur pro

actor habet pro se rationes probabiliores,
sed non convincentes, possessor non est
iudicio exspoliandus re possessa.

Nec obstat textus supra oppositus: *In
pari causa potior est conditio possidentis*.
Ergo, ut ait Tamburinius non est potior
in causa non pari. — Nam responderi po-
test quod ex textu illo non necessario in-
fertur quod sententia ferenda sit pro acto-
re habente rationes probabiliores, contra
possessorem legitimum qui pro se ratio-
nem probabilem habet. Hoc enim casu po-
tius attendi debet illa alia regula juris 11,
nimirum: *Cum sunt partium jura obscura,
reo favendum est potius quam actori*. —
Dixi: *possessorem legitimum*; quia alio-
quin (ut supra diximus) si possessio non
esset certa aut non certe legitima, tunc
iudex debet jus dicere secundum opinio-
nem probabiliozem de proprietate; ut
omnes docent cum ipso Cardenase. Et
ideo iudices communiter res adjudicant
habentibus jus probabilius; quia in foro
externo difficulter bona fides possessoris
probari potest.

211. - Quaeritur 3°. *An sit licitum ju-
dici accipere aliqua munera a litigantibus?*
— Certum est non licere accipere munera
magna quae vocant *sportulas*, scilicet pec-
unias, vestes et alias res pretiosas.

Dubium est: *an liceat accipere munera
parva* quae vocantur *xenia*, id est escu-
lenta et poculenta?

Affirmant Azor, Cajetanus, Silvester,
Angelus et Menochius, apud Salmant. ·:
ex lege *Solent*, § *Non vero*, ff. *de off. pro-
cons.*, ubi dicitur nomine munerum non ve-
nire *xenia*. — Probant insuper ex cap. *Sta-
tutum*, § *Insuper, de rescript.*, in 6°, ubi
Bonifacius VIII sic ait: *Insuper, ut gra-*

1 Regale «acerdot., lib. 1, § 20, num. II. — 4 Diip. 1, de
Restitut., qu. 2, punct. 2, num. 6. — 1 Dissert. 3, cap. 4,
num. 40. — *Aaor*, part. 3, lib. 13, cap. 23, dub. 2, i. f. ·
Cajclan., Sum., v. *Judicis pcccala*, i. f. · *Silvcsf.*, v. *Judex I*,
num. 13, qu. 8. · *Jngrl.*, v. *Judex*, num. R. · *Menoch.*, de
Arbitrar., lib. 2, cas. 342, num. 36. · · Tract. 29, cap. 1,

hoc suo asserto. Possessionem scilicet esse jus
retinendi rem Quod utique expresse docent
auctores allegati, Abbate et Innocentio ex-
ceptis, qui valde obscure loquuntur.

m) Apud Tamburinium, *Decal.*, *Ub. 1*,
cap. 3, § 3, n. 14, et § 4, n. 1 et 9, id non
reperi.

In dthe
de kftutu
leoacodi
probabilior
de propre
taie.

Pnoropi-
nio, proba-
Mis.

Acapt.t
inuffKfIEI-
gna, jodin
illicitum

Accipe
re mun=1
parva, ju
xta aliu,
lidium.

*Its...judicium...procedat, nullum munus...
(nisi forsan esculentum vel poculentum
mera liberalitate oblatum, quod paucis
consumipossit diebus, vel nisi cum ipsum
propter causam sibi commissam conti-
gerit extra suum domicilium proficisci,
moderatas expensas) recipere ab eisdem
partibus qualitercumque praesumat.*

Verumtamen contradicunt Salmant. l
cum Navarra, Soto a), Corduba et aliis; et
ajunt praedictam legem *Solent*, correctam
fuisse ex auth. *collât. 2, tit. 2, § Scriptum
est exemplar*. Textum autem in § *Insuper*
ut supra, ajunt loqui tantum de iudice
delegato apostolico, non de aliis; ut con-
stat ex cap. *Cum ab omni, de vita et ho-
nest. cler.*, et cap. *Romana, de censibus*,
in 6°. — Excipi tantum dicunt episcopum,
dum visitat dioecesim, aut ecclesiam con-
secrat, qui tantum expensas victus mode-
ratas accipere potest; ex cap. *Romana*,
§ *Procuraciones, de cens.*, in 6°. Vide Sal-
manticenA His vero non obstantibus, pri-
mam sententiam cum Glossa §) nescimus
reprobare: dummodo esculenta illa a ju-
dice nec directe nec indirecte postulentur;
nescimus enim agnoscere in quo differant
iudices delegati ab aliis. — Sicut autem,
ait praefata Glossa b), non reputatur simo-
nia, si praelatus regularis gratis aliquid
recipit ab eo qui petit religionem ingredi,
ut habetur in cap. *Dilectus 30, de simonia*,
in fin., cum nequeat supponi praelatum

Juxta a
lim, illicit-
iota.

· Tr. 29, cap. 1, num. 79 et wq. · *Petr. Xavar.*, de
Rettit., lib. 4, cap. 2, num. 141. · *Corduba*, Quaestionar.,
lib. 1, qu. 36, v. *ideo ad 7.* — 9 Loc. dt., n. 8b. — · In dt.
cap. *Statutum*, § *Insuper*, v. *Msi Jorsan esculentum*. —
· Consil., lib. 3, dub. 3, num. 3. — · Diip. 37, num. 136. ·

211. - a) Sotus, *lib. 4, qu. 5, art. 1, ad 4*,
interpretatur verba: *Neque suscipiant*, quae
quandoque in lege reperiuntur; et asserit per
dicta verba statui incapacitatem et inhabili-
tatem omnimodam ad recipienda ea de qui-
bus lex mentionem lacii.

b) Glossa, ad v. *Consumi*, remittit ad
caput Etsi quaestiones 18, *de simonia*, ubi
idem dicitur de xeniis quae episcopus ordi-
nationis vel consecrationis causa reciperet.

() · Saltem in hoc (concludit & Doctor in
Horn, apost., tr. 13, 66)..., non debet repro-
bari consuetudo, ubi reperitur legitime prae-
scripta ».

212. - a) Paludanus, *in 4, dist. 15, qu. 3*,
art. 5, i.f., v. *De muneribus (n.37)*, potius
loquitur de ipso iudice accipiente, sed innuit

propter aliquod tenue donum gratis obla-
tum admissionem ad religionem vendere
velle; ita nec supponi potest ob simile
munus iudicem velle injustam ferre sen-
tentiam

212. - Quaeritur 4°. *Utrum peccet qui
munera dat iudici aut ejus ministris?*

Distingue: Si det sine justa causa,
equidem peccat cooperando injustae rece-
ptioni. Secus, si cum causa, nempe ad redi-
mendam injustam vexationem: modo peri-
culum sit probabile quod alias manifesta
injustitia sibi inferretur; tunc enim haec
non est corruptio, sed cautio ut jus suum
sibi tribuatur. Ita communiter Sanchez *,
Lugo4; Molina, Corduba, Paludanus % ac
Salmant.·; contra Ledesma, etc.1. — Nec
obstant huic leges prohibentes. Nam leges
intendunt vitare ne dantes muneribus ju-
dices corrumpant; non autem ut justam
sententiam obtineant.

Notandum autem quod dans munera
posset post sententiam repetere in iudicio
quod dedit; et iudex certe ante sententiam
illud restituere tenetur, ex can. *Non sane*,
cans. 14, qu. 5.

213. - Notandum denique quod iudex
saccularis baratriam committens (id est,
pecunia corruptus iniquam ferens senten-
tiam) ex legibus dignitate privatur, inha-
bilis redditur ad amplius judicandum, et
relegatione punitur. Insuper reputatur in-
famis, et tenetur restituere triplum pro

Dare mu-
nera. quan-
do ait pecca-
tum.

Poenae ju-
dicia pecu-
nia corru-
pti.

Moltna, tr. 2, diip. 88, num. 3. · *Corduba*, QuaesUoaar.,
lib. 1, qu. 32, Ad 3 Artic, diet. 1, v. *Std utrum tunc licite*. ·
· Tr. 29, cap. 1, n. R9. — *Martin. Ledesma*, 2· 4·, qu. 18,
art. 5, v. *Colliditur secundo*. · 1 Apud *Salmant.*, loc. cit.,
num. 9A

casum quo immunis est a peccato ille qui
dedit munera: «Ad crimen autem concus-
sionis, inquit, pertinet si ille dedit, putans se
non aliter posse justitiam obtinere, et iudex
turpiter recepit pretium pro eo quod debet
gratis facere, et tenetur illi reddere qui noluit
iudicem corrumpere, sed a corruptione prae-
servare et suam vexationem redimere». —
Sed Salmanticenses citant etiam, et quidem
magis feliciter, Michaellem de Palacio, qui, *m*
4, dist. 15, disp. 7. v. l., v. *Unde munera*,
scribit: «Porro... iudex, qui alioqui tenetur
ferre iudicium justum, et non fert, nisi pecu-
niis oppignoretur, tenetur pecuniam illam
restituere, ct ex illa eleemosynam facere ne-
quit, *etiamsi clargiens illi non est in culpa*,
quia redimendae vexationis gratia fecit ».

poena, et omnia damna parti laesae. Hoc in causa civili. — Sed in causa criminali, ubi innocentem damnasset ad mortem, capitis poena mulctatur.

Judex autem *ecclesiasticus* suspenditur ab officio per annum, et potest alia poena puniri. — Vide Salmant.

Potna cor-
fumpemi».

Corrumpens autem judicem ut iniquam sententiam proferat, punitur eadem poena qua judex ut supra. Ita communiter DD. cum Sanchez “λ — Addunt Farinarius et Menochius, quod corrumpens amittit etiam actionem ad datum repetendum.

Dantes autem aut recipientes pro obtinenda gratia aut justitia apud Sedem Apostolicam incurrunt praeterea excommunicationem ipso facto reservatam §, et accipientes ad restitutionem tenentur; atque clerici omni officio aut beneficio privantur. — Vide Salmant.⁸

« Resp. 2°. Si opiniones oppositae aequae probabiles videantur, non licebit uni eorum adjudicare totum pro suo arbitrio; cum uterque aequale jus habeat. Sed suadebit compositionem, immo etiam imperabit in casu nimis intricato (alias enim non licet); vel uni dimidium, et alteri alterum dimidium juris aut rei de qua lis est, adjudicabit: memor interim axiomatis quod, *si partium jura sint obscura, potius favendum sit reo quam actori*. — Bonacina 'J ».

214. - « Quaeres 2°. *Ad quid teneatur judex qui sententiam injustam tulit?*

OblignUo
Judici- inju-
-ic Judican-
ti-.

« Resp. Γ. Si dolo vel (ut dixi Dub. 2, art. 1), magna imperitia id fecit, litem fecit suam, id est damnum partis laesae

1 Tr. 29, cap. 1, num 94. — Farinae., Prax. crimin., qu. 111, n. 124. — Menochdc Arbitrar., lib. 2, ca. 343, n. 5. — Loc. cit., n. 88. — Diip. 10. dc 6" Pracc., qu. 2,

« in se transtulit, cui tenetur restituere. — « Bonacina 3, ex S. Thoma .), etc. Vide « supra, Dub. 2, art. 1.

« Resp. 2°. Si alioqui dignus suo munere (tametsi id petens impetraverit, « aliis dignioribus neglectis) per oblivionem, ex humana fragilitate erraverit, « non obligatur in conscientia ad restitutionem ex propriis; cum injuriam for- « malem non intulerit, neque aliquid com- « modi ex tali sententia acceperit, vel potius (secundum alios) cum culpam theologice non commiserit. Debet tamen « revocare sententiam, si potest sine gravi « incommodo. — Laymann 4 ».

215. - « Quaeres 3°. *An sententia judicis injusta obliget in foro conscientiae?*

« Resp. Sententia injusta ex natura rei « aut ex omissione ordinis juris simpliciter necessarii (sive feratur per falso « allegata et probata, sive ex judicis iniquitate), nullum habet robur in foro « conscientiae; manetque parti laesae, tametsi non appellet, jus suum, licebitque, « si absque scandalo possit, recuperare « bona. S. Thomasa>, Sayrus, Bonacina⁴, « Trullench — Ratio, quia sententia eatenus obligat in conscientia quatenus habet rationem judicii, hoc est ut est de terminatio juris et definitio justae.

q“^~.
conuiau
wm,·

« Dixi: *in foro conscientiae*. Quia in « foro externo, ubi non tam ventas facti « quam probatio juridica spectatur, sententia prolata servanda est ad evitanda « scandala et incommoda; neque elapso « termino (intra quem appellare licebat) « actio ei conceditur, lege sic statuente « tum in poenam pigritiae tum ob bonum

i» <»»
extereoKr
«

panct. 4, η. 1. — Lib. 3, tr. 6, cap. 2, n. 10. — Sayr., Clav. reg., lib. 12, cap. 9, n.8. — * Diep. 10, de 8. Praec., qu. 2, punct. 4, n. 4 et 6. — Decal., lib. 8. cap. 1, dub. 7, n. 7.

213. - Sanchez, *de Matrimonio, lib. I, disp. 54, η. 1*, principium generale dumtaxat habet ex quo hacc sententia colligitur, nempe: Quod in correlativis de uno disponitur, censetur et de altero disponi.

b) Excommunicatio ista, quae lata fuerat a Bonifacio VIII, *extrav. com. Excommunicamus, de sent, excom.*, et deinde confirmata a Gregorio XII, constit. *Ab ipso pontificatus*, 9 Novembr. 1574, non amplius viget; sed alia adest, huic ex parte similis, in constit. *Apostolicae Sedis*, et quae recensetur inter simpliciter reservatas Romano Pontifici, sub n°. 11,

scilicet: « Omnes qui, quaestum facientes ex indulgentiis aliisque gratiis spiritualibus, excommunicationis censura plectuntur in constitutione S. Pii V, *Quam plenum*, 2 Januarii 1569».

c) Bonacina, *disp. 2, de Peccat., qu. 4, punct. 9, n. 14*, ita sane docet, loquens de aequa facti probabilitate.

214. - De S. Thoma, vide notam b, ad n. 195.

215. - S. Thomas, 2^a r, qu. 60, art. 5, ad 1, de lege injusta loquitur, et negat eam in conscientia ligare.

« publicum, ut litium sit finis. — Trullen-
« lench ' ex Sayro, etc.

« Unde resolves:

« 1°. Is cujus bona per sententiam ma-
« nifeste injustam adjudicata sunt alteri,
« potest (nisi alter juste praescripserit)
« per occultam compensationem ea reci-
« pere; quia recuperat jus suum. — Trul-
« lench '.

« 2°. Qui sciens per injustam senten-
« tiam mala fide accepit bona, tenetur ea
« semper restituere, nec unquam praescri-
« bere potest; quia sunt aliena, et pos-
« sessor malae fidei nunquam praescribit.
« Immo tenetur expensas restituere et
« compensare damna, etiamsi pars laesa
« non appellaverit, cum non renuntiet ideo
«juri suo.

« 3°. Qui bona fide rem postulavit a ju-
« dice et bona fide accepit, intelligitque
« ante tempus praescriptionis finitum, fuis-
« se sententiam injustam, tenetur eam,
« non tamen expensas restituere. Si vero
« possedit rem bona fide, tempore ad prae-
« scribendum necessario, non tenetur re-
«stituere; quia legitime praescripsit. —
«Salon, Sayrus, Trullench-».

216. - « Quaeres 4°. *Quid liceat judici*
• *circa munera* ?

« Resp. Γ. Etsi a partibus munera libe-
« ralia accipiens aliquando peccet, vel ob
«scandalum, vel ob periculum perver-
« tendi justitiam; acceptorum tamen do-
« minium comparat, spectato jure natu-
« rae ». — (Hoc est commune et certum.
Salmant. 4J.

' Lib. 8, cap. 1, dub. 7, n. 2 et 3. · Sayr., Clav., lib. 12, cap. 9. n. 8, v. f., et n. 12. — · Loc. dt., n. 4. — Salon, in -*- 2°, qu. 60, art. 5, contr. 2, conci. 2. · Sayr. t loc. at., n. 9. · Loc. dt., n. 5. — ' Tr 13. de Reatit., cap. 1, n. Itfl. — · Diip. 10, de 8. Praec., qu. 2, punct. 8.— · Lib. 3, tr. 4, cap. 4, n. 7 ct 10. — Tapta, tom. 2, lib. 5, qu. 30, art. 6. - Corduba,

216. - a) Sotus, *de Just, ct Jure, lib. 4, qu. 7, art. 1, ad 2*, ita docet casu quo judex aliquid acceperit ad patranda[m] injustitiam.
h) Lessius, *lib. 2, cap. 14. n. 56*, genera-
tim disserit de pretio accepto pro opere ini-
quo, sive contra justitiam, sive contra aliam
virtutem; quod utique negat esse restituend-
um (opere impleto) ante judicis sententiam.
— Eodemque modo loquuntur Azor, *p[ar]i. 3, lib. 4, cap. 21, qu. 3 ct 4*; Trullench, *hb 7, cap. 14, dub. 6*, quos Salmant. indiscriinina-
tim allegant. — Attamen Lessius, *n. 64*, lo-

« Resp. 2°. Etsi lex positiva munerum
« acceptionem prohibeat, accipiens tamen
« non tenetur ad restitutionem ante sen-
• tentiam judicis, nisi lex exprimat quod
« non illicita tantum, sed etiam invalida
« sit acceptio. — Vide Bonacina ·, Lay-
• mann · ».

Quaeritur hic: *an judex teneatur re-*
stituere accepta ante sententiam judicis?

Prima opinio, quam tenent Sotus·3;
et Tapia, Corduba, Rodriguez, Aragon, etc.,
apud Salmant.7, affirmat, ex *Juris gen-*
tium, ff. *de pactis*; leg. *Si plagii* [al. *St*
/lagitii], ff. *de verb, oblig. etc.*, ubi tales
conventiones nullae declarantur. Et lavet
huic sententiae D. Thomas·, qui dicit:
Et quia etiam ille qui accepit, contra le-
gem accepit, non debet sibi retinere.

Secunda vero opinio negat. Et hanc
tenent Lugo·, Lessius b>; et S. Antoni-
nus c), Palaus, Bonacina, Navarra O,
Azor b>, Trullench et alii, apud Sal-
mant. °, qui aequae probabilem vocant. —
Ratio, quia haec restitutio non debetur
de jure naturae (juxta dicta *Lib. III, n. 712, Qu. 1, v. Pro aliis*), nec de jure
positivo: quia leges praefatae et aliae, vel
intelliguntur pro foro tantum externo, vel
de restitutione in poenam criminis, pro
qua semper requiritur sententia, etsi non
inflictiva poenae, saltem declaratoris cri-
minis.

Utraque sententia est satis probabilis.

« Resp. 3°. Si judex injuste extorqueat
» munera, nolens facere quod justum est
« et debet, nisi ea dentur, tenetur resti-

Quaestion., bb. 1, qu- 32. ad 3 artic., diet. 4, v. *Secundo modo.* · Rodriç., Sam., part. 1. cap. ISS, n. 1. - Aragon, in cit , n. 172. — · 2· 2°. qu. 62. art. 5, ad 2. — · Diip. 37, n. 131. — Palau*, tr. X', diip. 2, punct 21, §2, n. 2. · Bonae., ditp-1, de Reitit., qu. 3. punct. 3, n. 8. · * Loc. dt, n. 170.

quens in specie de pretio accepto pro ferenda
sententia, quando judex in alterutram partem,
ob rationes pro utraque aequales, libere posset
rem decidere, dicit vetitum id esse legibus,
« quae etiam possunt ad restitutionem obli-
gare, immo et incapaces reddere dominii rei
hoc titulo datae acquirendi».
' S. Antoninus, *part. 2, tit. 2, cap. 5*,
loquitur de iis quae judici darentur ad cor-
rumpendum eum.
rf Petrus Navarra, *dc Restit., lib. 4, cap. 2,*
»i 134, negat esse restituendum quod est ac-

Injwtte da
miutui po-
int te com-
pcoure.

Accipiens
IAjoite et
tatnler. te-
actor de da-
mno «t ex-
peotix.

Bona fi-
de acci-
pieai, non
leoetur nili
'nce prae-
scriptio-
nem.

Quid de
muneribui
judici (a
cut.

babi Liter te-
netur coti-
laere ante
sententiam

Salit pro
babi11 ter
non tene
cur.

Quid de
judicc inju-
ste extor-
quente mu-
nera.

« tuere: uti etiam, si quid datum sit ad re-
« dimendam vexationem, v. gr. ne injuste
« faveat parti adversae, ne causam nimis
« differat. Quamquam hoc casu interdum
« praesumi possit datorem remittere obli-
« gationem restituendi. — Laymann l ex
« Gabriele O et Rebello, etc. ».

Acxcpium
proopereex
imtitui dc«
bito, rcilli-
luendum.

Certum est igitur et commune inter
doctores quod quicumque accipit aliquid,
ut faciat aut omittat id quod ex justitia
facere vel omittere tenebatur, acceptum
restituere debet. Ita S. Thomas, Palaus,
Lugo, Bonacina, etc., cum Salmant.a. —
Dixi: *ex justitia*. Nam qui non tenetur ad
aliquid ex justitia, sed ex caritate aut alia
virtute, bene potest pro eo pretium acci-
pere, quandoquidem quod promittit est
pretio aestimabile; ut recte censent Sotus,
Bonacina, Baflez, Lugo /> atque Salmant.,
contra Lessium *t*), Trullench etc.

Stem, pro
opere ei a-
lii virtute
debito.

Corolla
num pro
Jodice.

Judex igitur qui ex justitia tenetur
justas ferre sententias, certe restituere
tenetur pretium acceptum pro justa sen-
tentia ferenda: et hoc etiamsi acceperit,
non ab una ex partibus, sed ab extraneo,
puta illius amico, familiari; ut verius sen-
tiunt Lugo*, Tapia, Rebellus et Salmant.5,
contra Sotum, Bafiez, Ledesma, Dicastil-
lum Villalobos.

An autem judex teneatur restituere
acceptum pro ferenda injusta sententia?
— Vide dicta *Lib. III, n. 712, Qu. 1*,
v. *Pro aliis*.

 Lib. 3, tr. 4, cap. 4, n. 10, in med. · *Rcbell.*, lib. 18,
qu. ulu, num. 5. — S. *Thom.*, opusc. de Erudit, prindp.,
lib. 4, cap. 4. · *Palaus*, tr. 32, ditp. 2, punct. 21,11, n. 2. ·
Luto, ditp., 18, n. 63. · *Bonae.*, de Restit., disp. 1, qu. 3,
punct. 2, num. 1. · · Tr. 13, deRestitut., cap. 1, n. 177. —
Sotus, de Just, et Jure, lib. 4, qu. 7, art. 1. ad 2, v. *Pri-
mus modus*. - *Bonae.*, loc. dt., n. 1. - *Banes*, in 2-“ 2-.,
qu. 62 art. 5, dub. 4, post concl. 4, v. *Sequitur etiam*. ·
■ Loc. cit., num. 184 ct 185. — 4 Disp. 37, num. 126. —
Tapia, tom. 2, lib. 5, qu. 30. art. 7, n. 1 et 3. · *Bebell.*,

Sed hinc quaeritur: *Au, cum justitia
est dubia, sive paris probabilitatis*, ita ut
judex possit ferre sententiam pro parte Jj,"""
pro qua maluerit (juxta opinionem aliquo-
rum quos retulimus *u. 210*, v. *Quaeritur
autem*: quam vero opinionem ut proba-
bilem non admisimus), *teneatur judex re-
stituere quod accepit ab una ex partibus,
ut pro ea sententiam proferat?*

Certum est talem acceptationem esse ach;
illicitam ex propos. 26 damnata ab Ale- una pant,
xandro VII, quae dicebat: *Quando litigan- ,u,nM*
*tes habent pro se opiniones aequae proba-
biles, potest judex pecuniam accipere pro
ferenda sententia in favorem unius prae
alio*.

Sed *prima* sententia negat acceptio-)»».
nem esse invalidam de jure naturali; quia d»jir/u
judex accipit ut faciat id ad quod exju- luu"
stitia non tenebatur. Ita Lessius et pro-
babilem vocant Trullench, Fagundez, etc.
Et ideo dicunt, si non adsit lex particu-
laris, non deberi restitutionem. — *Secunda* jwu s
sententia vero, cui subscribo, contradicit; invalidi
quia judex, semper ac sententiam fert,
exercet actum ad quem ex justitia tene-
tur; nihil igitur accipere potest pro sen-
tentia quam profert, cum ad id ex justitia
teneatur. Ita Diana, Palaus, Molina, Co-
varruvias, cum Salmant..

217. - Circa autem stipendium com-
missarii seu exsecutoris, — quaeritur: *an
si commissarius mittitur ad plures exse-*

lib. 18, qu. 20, n. 1. - · Loc. cit., num. 183. — *Sotus*, loc.
dt., v. *Primus modus*. · *Bailes*, in 2-“ 2-., qu. 62, art. 5,
dub. 4, concl. 4. · *Petr. Ledesma*, Sum., part. 2, tr. 8,
cap. 11, post concl. 8, dub. 2, v. *Dico 4*. - *Villalob.*, part. 2,
tr. 11, diff. 17, num. 1 ct 3. — · *Lib. 2*, cap. 14, n. 64. —
Trull., lib. 8, cap. 1, dub. 6, n. 10. — *Fagund.*, Decal.,
lib. 8, cap. 26, num. 34. — *Diana*, part. 6, tr. 6, resol. 5%
v. *Sed re melius*. - *Palaus*, tr. 32, disp. 2, punct. 21, § 1,
n. 4. - *Molina*, tr. 2, disp. 83. · *Covar.*, in cap. *Peccatum*,
part. 2, p, n. 1. ·  Tr. 13, cap. 1, n. 181.

ceptum ad ferendam sententiam injustam. Et
inferius loquens de muneribus gratis judici
obbatis, inspiciendum esse ait utrum lex solum
receptionem prohibeat, an etiam incapacem
retinendi judicem reddat.

Gabriel Biel, *in 4, dist. 15, qu. 6, ari. 3*,
dub. 5, non loquitur de praesumptione quod
quandoque haec munera gratis dentur, in re-
liquis vero concordat.

f) De Lugo, vide notam *b*, ad *lib. 3, n. 713*.

t) Lessius, *lib. 2, cap. 14, n. 69*; et Trul-
lench, *lib. 7, cap. 14, dub. 7, n. 5*, ajunt re-
stituendum esse quod acceptum est propter

opus jam ex caritate debitum, nisi opus illud
sit laboriosum aut sumptuosum vel periculo-
sum, uti limitant; secus vero (Lessius, *n. 70*;
Trullench, *n. 6*), si opus debetur ex alia vir-
tute. Cfr. etiam pro Lessio notam *a*, ad *lib. 3*,
n. 713.

*) Dicastiilus a Salmant. non satis recte
citatur; dicit enim, *de Just.*, lib. 2, tr. 2,
disp. 6, dub. 3, n. 54, probabile esse non esse
restituendum id quod quis ab aliquo accepit,
ne damnum inferret alii tertiae personae, non
conjunctae nec devinctae consanguinitate aut
amicitia cum ipso dante.

culiones faciendas, possit a singulis debitoribus integrum stipendium diarium exigere?

Affirmant Eugo et Lessius eodem modo quo quis locans operam suam alicubi pro alicujus negotio, tantumdem ab alio pro alio negotio posset exigere. — Sed negant Sanchez 8; Tanner, Diana, etc., cum Salmant.* qui verius dicunt omnino tenendum oppositum. Quia (ut ajunt) salarium diurnum non datur commissario pro numero executionum, sed pro opere cujusque diei; ideo solum salarium ordi-

narium exigere potest, et aliquid amplius quidem, si labor ob numerum executionum sit extraordinarius; ut bene notant Salmant.5 cum aliis a).

Certum autem videtur cum Sanchez , Aragon, Salon b), Soto ac Salmantl, non posse judicem dividere stipendium cum exsecutore (et tanto minus posse exsecutorem dividere cum alio, ut dicunt; sed hoc non placet). Quia judex ex officio tenetur eligere commissarium; idcirco pro tali electione nullum pretium recipere potest.

Judex nequit dividere stipendium cum exsecutore.

DUBIUM III.

Quod sit officium Advocati

218. Quae requirantur in avvocato. — 219. Quibus prohibeatur officium advocati exercere. — 220. Quid licitum sit avvocato. — 221. Quos pauperes teneatur advocatus tueri. — 222. An possit advocatus tueri causam minus probabilem. — 223. Quando advocatus teneatur ad restitutionem. — 224. An liceat adiveato convenire de pretio, incepta lite. An, de quota litis. — 225. Plura notanda circa adiocati salarium. — 226. Quando peccet advocatus contra suum officium.

218. - « Suppono secundum omnes, in « avvocato quatuor requiri, scilicet: scien- « tiam convenientem, justitiam causae, « fidelitatem et pretium justum: quod si « taxatum est, non licet ultra hoc acci- « pere; ubi non est taxatum, sufficit ju- « stum naturale: ut vide apud Bonacina.

219. - Sed ante omnia notandum est, vetitum esse munus advocati exercere impotentibus, infamibus. Item, monachis, nisi interveniat utilitas monasterii et licentia praelati, ex cap. *Ex parte, depositi-*

laudo. — Item, sacerdotibus, sive in foro laicali sive ecclesiastico @, nisi sit causa propria, vel propriae ecclesiae, vel pauperum, vel consanguineorum infra quartum gradum: modo isti alium advocatum ita idoneum non inveniant. In causa tamen criminali non licet unquam sacerdotibus advocare coram iudice saeculari. Sanchez, Silvester, etc. cum Salmant. . — Idem dicitur^ de clericis in sacris constitutis, sive in minoribus si sint bénéfices!: nisi careant patrimonio sufficienti ad victum;

1 Diip. 37, n. 138. — * Lib. 2, cap. 24, dub. 5, n. 29, ad 4. — * Coniil., lib. 3, dub. 23, n. 1. — Tanner, tom. 3, disp. 4, qu. 7, dub. 6, num. 162. · Diana, part 3, tr. 5, rcsol. 77. · « Tr. 29, cap. 1, n. %. — * Loc. cit., num. 97. — · Loc. cit , dub. 24, num. 1. — Aragon, in 2· 2·, qu. 63. art. 2, conc. 2. · Sotus, de Just, ct Jure, lib. 3, qu. 6, art. 4,

cond. 4. · ' Loc cit., num. ^8 et — Bonae., disp. 10, de 8 Praec., qu. 3» punct. 4. · · Ex cap. Sacerdotibus 3, Ne clerici vel mon. Cfr. etiam cap. Clerici 1, et cap. Cunt sacerdotis 3, cod. tit. — Sanch., Coniil.. lib. 6, cap. 7, dub. 5, num. 2. - Si/vrsA, v. Advocatus, qu. 2. · · Tr. 29, cap 4, n. 5.

217. - a) S. Doctor in *Hom. apost., tr. 13, n. 68.* distinguendum esse ait, scilicet: « Cum commissario laxatum est pretium pro occupatione sua cujusque dici; et tunc certe... non potest ille plus eo exigere. Sed cum commissiones essent disparatae, et assignatum esset salarium speciale pro qualibet procuratione,... posse commissarium exigere plura salaria pro qualitate executionum; et hoc est quod sentit etiam Lessius ». — Et profecto haec videntur cum Lessio plane concordare, dum auctor iste concedit exsecutorem posse plura salaria pro

pluribus executionibus accipere « modo id non putetur esse contra mentem magistratus tale pretium taxantis».

b) Salon, in 2An· 2af. qu. 63, art 2, control'. 8, id non habet, quamvis a Salmant hic citetur; sed dumtaxat, concl. 4, gencratim negat posse vendere officia publica eum qui habet tantum licentiam ad ea transferenda; et si illa nihilominus vendat, ait eum obligari ad restituendum pretium acceptum.

219. - λ) Scilicet omnia quae hic supra de sacerdotibus dicta sunt.

ut Sanchez', Panormitanus, Lancellotus, Silvester et Salmant. Si quis autem ex his semel vel bis causas advocaret contra prohibitionem, non peccaret graviter; secus, si ex professo; ut Sanchez, etc. cum Salmant. .

Clerici
noo tace/
dote» pot-
iunt advo-
care in αα-
«h tede
Uae.

Sed notandum Γ. Ex communi sententia, non esse vetitum clericis non sacerdotibus advocare pro negotiis ecclesiasticis (ratione vel personae vel rei ecclesiae) in quocumque foro. Ita iidem auctores ibid. 4 Et constat ex *cap. 1, de postulando*, ubi clericis tantum prohibetur advocare in foro laicali pro causis saecularibus.

In mtno-
ri ba a non
beaefidaū
powunt in
qai basvia
dvilibua.

Notandum 2°. Quod clerici in minoribus sine beneficio possunt quascumque causas civiles in quolibet foro advocare. — An vero possint in causa criminali? Affirmant alii apud Salmant. 8; sed tutius negandum, ex *cap. 9, Ne clerici vel mon.*; et *can 1, dist. 51*. Probabiliter tamen licet reum tueri (ut Sanchez e cum Navarro); cum textus loquantur de tuendo actore.

Quid in
crimina-
libus.

Susceptio
cautae avi-
lis Injustae
eraviter il-
licita.

220. - « Resp. 1°. Non potest sub gravi « peccato suscipere causam quam scit esse « injustam. — Ex causis autem civilibus, « in utramque partem probabilibus et du- « biis, potest utramvis, etiam minus pro- « babilem tueri: dummodo cliens de mi- « nore probabilitate moneatur. Vasquez, • Salas, card, de Lugo a), Diana T. Quia « utraque pars habet jus proferendi suas

Susceptio
caluar pro-
babilis, lici-
ta.

* Conui., lib. 6, cap. 7, dob. 3, η. 7. — *Panorm.*, in cap. I, de postulando, num. 4. - *Lancellot.*, Institut. Juris canon., Hb. 3, tit. 2, § 12. *Sī/wī.*, v. *Advocatus*, qu. 2 et 4. - 1 Tr 29, cap. 4, o. 7 et 8. — *Sanch.*, loc. cil., dub. 4, n. 2. - ■ Loc. at., num. 10. — *Udem auctores.* • *Sanch.*, loc. cit., dub. 3, num. 6. *Sitvest.*, loc. cit., qu. 4. * *innocent.*, in cap *Clerici*, de postulando, n. 3. - « *Ap. Salmant.*, loc. cit., 7. — 1 Tr 29, cap. 4, n. 9. — • Loc. cit., dub. 3, n. 8. • *Novar.*, Comment. 2, de Regular., n. 66. — *Vasq.*, in 1· 2·

« rationes in iudicio: ergo etiam advoca-
« tus, patrocinandī; neque semper est ve-
« rius quod videtur probabilius: et forte
« aliud erit iudicium iudicis. — Bonaci-
« na8; et supra % *Lib. I, cap. 2, dub. 2*.

« Dixi: *civilibus*; quia in causa crimi-
« nali dubia non licet tueri partes actoris,
« qui in tali casu graviter peccat contra
« reum; ergo etiam advocatus. Filliuc-
« ciusfA Neque quando actor contra pos-
« sessorem agens scit se nihil posse evin-
« cere, sed rem mansuram semper du-
« biam; quia tunc injuste vexatur posses-
« sor, pro quo tandem iudex debebit ju-
« dicare: ut vide card, de Lugo", Salas".

In ens-
iuli 4ilu
tueri piro
actom. üw-
CHQE

« Resp. IΓ. In causa criminali potest
« reum etiam sontem defendere, ut mor-
« tem aliamve poenam evadat; quia reus
« non tenetur ad poenam nisi convictus:
« ergo potest per se vel alium eam aver-
« tere, donec vincatur. — Bonacina " ».

Dtfeadū»
«oaten to
cnmiiih
licitum

221. - « Resp. 111°. Advocatus tenetur
« pauperibus in extrema », [Etiam cum suo
incommodo gravi, non autem gravissimo,
ut S. Thomas ", quando non apparet in
promptu quomodo possit pauperi aliter
subveniri; item Sanchez, Palausa> ct Sal-
mant. *. communiter] « vel gravi neces-
• sitate gratis patrocinari: sine notabili
• tamen suo incommodo. Ratio est lex
« caritatis. — Navarrus AÇ Cajetanus, Les
« sius, Filliuccius, Bonacina 14 ».

vocito» dt
beat MBpt
ñ subus l
re.

diep. M, n. 3. — *Salas*, in 1· 2·, tr. 8, aect.H, n. 108. — 1 Part. 2, tr. 13, reaol. 4. — ■ Diep, 10, de 8· Praec., qu. 3, punct. 4, n. 8; et diap. 2, de Peccat., qu. 4, punct. 9, n. 16. — • Diep. 41, n. 7. — » Loc. cit., num. 106. — 11 Diep. 10, de 8· Praec., qu. 3, punct. 4, n. 7. — 11 2 2·, qu. 71, art. 1. — *Sanch.*, loc. cit., dub. 1, n. 1 et 5. • " Loc. cit., n. 20 et 21. — *Cajetan.*, in 2· 2·, qu. 71, art. 1. *Less.*, lib. 2, cap. 31, dub. 7. • *Fill.*, tr. 40, cap. 10, n n. 286. • M Diip. 10, de 8J Praec., qu. 3, punct. 4, n. 2.

220. - a) Card, de Lugo, *disp, 41, n. 7*, haec docet in minori probabilitate juris.

b) Busenbaum, *lib. 1, tr. 1*, scilicet in suo tractatu *de Conscientia* (qui a S. Alphonso ex duabus ultimis Theologiae moralis editionibus expunctus est, ac proinde in hac nostra etiam desideratur), *cap. 2, de Conse, dubia, dub. 2, resolv. 6*, haec de avvocato scripserat: « Potest advocatus suscipere patrocinium causae probabilis, etsi iudicet contrariam probabiliorem... Ratio, quia utraque pars habet jus proferendi suas causas in iudicio ».

O Filliuccius, (*r. 40, cap. 10, n. 285*:
• Quando grave damnum, inquit, cx eo im-

mineret reo, et parum interesset actoris causa potiri, tunc esset contra caritatem defendere actorem »

221. - a) Palaus, *tr. 6, disp. 2, punct. 2, n. 5*, loquitur de praecepto eleemosynae generatim, quod gravem obligationem inducere ait in extrema proximi necessitate, subveniendi scilicet proximo ex bonis statui superfluis.

h) Navarrus, *Man., cap. 25, η. 29*, v. *Quinto*, eum peccare (scilicet mortaliter) ait qui proximi causam in extrema ejus necessitate non defendit, sed subdit: « Non tenetur magis ad faciendam eleemosynam de sua arte, quam dives de suis bonis ».

An autem *in necessitate gravi teneatur pauperes tueri sub mortali?* — Negant Navarrus et Cajetanus. Sed verius affirmant Sotus, Valentia, Toletus, etc., cum Salmant. quando advocatus superfluum habet suo statui.

In necti-
«itate fravi
tab cravi
tenetor.

Quid in ne-
ceni tat e
communi.

Tenetur etiam advocatus causas pauperum advocare in necessitatibus communibus. Sufficit tamen, si ipse in hoc aliquid largiatur ex superfluis: intellige, temporis et divitiarum.

222. - Magna est quaestio: *An possit advocatus tueri causam minus probabilem?*

Quod possit tunc reum tueri, commune est. Dicunt tamen Valentia a), Silvester, Martinez b), etc., apud Salmant. non posse cum opinione minus probabili defendere actorem. — Alii tamen communius cum Busenbaum c), ut Lugo 8, Sanchez 4, Azor, Villalobos, Lorca, etc., indistincte concedunt advocatis tueri tam actorem quam reum in causa minus probabili. Quia, si potest quisque cum jure probabili litigare, potest etiam alius eum tueri: modo advertat suum clientem de minori probabilitate suae causae.

In causa
mino» pro-
babili de-
ctortm.ba

Utramque sententiam Salmant? vocant satis probabilem. — Sed revera huic secundae sententiae adhaerent, sicut et ego. Ratio: tum quia opinio minus probabilis decursu temporis potest probabilior evadere; tum quia multoties opinio quae ad-

vocato minus probabilis apparet, ipsa iudici videtur probabilior.

Notant tamen 1°. Lugo, Malderus d), Diana d) et Lorea d), apud Salmant., quod hoc currit si probabilitas sit juris; nam si sit facti, etiam in pari probabilitate (quia tunc omnino favendum est reo) communiter dicunt non licere advocato actorem tueri. — Notant 2° Salmant. * cum Lugo., quod in causa paris probabilitatis juris, commune est inter DD., licitum esse advocare sive pro reo sive pro actore.

« Unde resolves:

223. - « 1°. Advocatus qui sciens patrociniatur causae injustae », (Sive qui culpabiliter ignorat causam esse injustam: Salmant. ') « tenetur ad compensationem • omnium damnorum inde consequentium. • — Unde parti contrariae restituere debet « ex peccato commissionis, quia fuit illi « causa positiva damni (similiterque, si « causam dubiam tueatur, eamque obtineat fraude; quia intercedit injustitia « ratione partis adversae). — Clienti vero • suo tenetur restituere ex peccato omissionis; quia ex officio tenebatur monere « ignorantem causae injustitiam. Quod « addo, quia, si clienti constabat causae « injustitia, non tenetur illi restituere. — « Bonacina °, Lessius n, Filliuccius, Laymann, Tanner '.

p.troci-
in)tut<e> te
rt*“

« 2°. Similiter peccare et ad restitutionem teneri, quando defendit articu-

Navar., Man., cap. 25, n. 29, v. Quinto. - Cajetan., in 2. 2., qu. 71, art. 1. — Sotus, de Joit. et Jure, lib. 5, qu. 8, art. 1, dub. 2. • Valent., in 2. 2., diep. 5, qu. 15, punct. 2. • Tokt., lib. 5, cap. 60, n. 1. • Tr. 29, cap. 4, n. 23 et 24. — Silvest., v. Advocatus, qu. 13. • Loc. dt., nom. 87. — Diep. 41, n. 8. — Decal., lib. 1, cap. 9, n. 53. — Asor, part. 1, lib. 2, cap. 17, qu. 12(u)U. • Vitiat., part. 1, tr. 1,

diff. 14, n. 5. • Lorca, in 1. 2., de Actib. hum., diip. 39, membr. 2, v. Eadem dub. — 1 Loc. cil., n. 48. — Lu^o, diip. 41, n. 7. • Tr. 29, cap. 4, n. 86. — 1 Loc dt., n. 86. • Loc dt., n. 7. — Tr. 29, cap. 4, n. 32. — « Diip. 10, de 8. Pracc. qu. 3, punct. 4, n. 4. — 11 Lib. 2, cap. 31, dub. 8, n. 48. — FIU., tr. 40, cap. 10, n. 252. — Laym., lib. 1, tr. 1, cap. 5, n. 18. — u Tom. 3, disp. 4, qu. 4, dub. 6, n. 127.

222. - a) Valentia, in 2am 2af, disp. 5, qu. 15, punct. 4, v. Dico 3°, negat utique posse actorem ab advocato defendi, sed casu quo opinionem non solum minus probabilem, sed simul etiam falsam judicat; sed, v. Dico 4, dicit advocatum probabiliter posse causam suscipere sive rei sive actoris, si « de opinione quam judicat minus probabilem, non etiam habeat determinatum assensum quod sit falsa, aut talem assensum deponat».

Martinez, in lafn 2a', qu. 19, art. 6, dub. 6, conci. 3, negat posse in criminalibus tantum, secus autem in civilibus, quidquid dicant Salmant

*2 Busenbaum, hic superius, n. 220, id

concedit in civilibus tantum, secus in criminalibus. Unde ejusdem sententiae est ac Martinez.

Malderus, Diana et Lorca a Salmant. contra hanc sententiam adducuntur, in quantum scilicet auctores illi concedunt absolute et sine ulla juris aut facti distinctione, advocatum posse actori patrocinari in causa dubia. Et re quidem vera ita sentiunt Malderus, in lam Qaef /Q, arfi g, rffcp. gg, g, i./.; Lorea, loc. cit.; Diana, part. 2, tr. 13, resol. 6. Quin etiam Diana, part. 4, tr. 3, resol. 47, expressis verbis asserit advocatum posse in causa etiam criminali, stante dubio facti, contra reum patrocinari.

Itera, de-
fendens αy.
Uculam Ju-
stum caq-
s injo-
KAC.

Defendere
CAQSAID vix
probAbi
le«, illici-
tam.

Quid de
defenden-
te in pouei-
wrio.

Aequi
ta CIUMt
priui exA-
mtoandA et
clienti Ape-
rienda.

« lum justum causae injustae, ut sic ad-
« versarium vexet, impediatur, differat aut
« pervertat, docet Trullench | ex Cajeta-
• no, Sayro, etc. — Quia censetur defen-
« dere causam injustam.

« 3°. Quando causa nihil fere habet pro-
« habilitatis, ita ut vix moraliter sit spes
« obtinendi, eo quod apud iudices semper
« rejiciatur, regulariter non licet susci-
« pere: tum quia facit ut cliens sine fru-
« ctu tempus et pecuniam, perdat; tum
« quia talis communiter non habetur pro-
« babilis. — Card, de Lugo9.

« Quando autem cliens habet bonum
« jus in causa possessionis, non tamen in
« proprietate, an liceat advocato eum de-
« fendere in causa possessoria (dum de
« proprietate non agitur), quidam affir-
« mant, negant alii. — Vide Fagundez »,
« Molina 4, card, de Lugo5 .

Alii igitur dicunt licere advocato talem
clientem defendere, quia tunc solum per-
missive cooperatur ad peccatum clientis,
cum eo casu exerceat munus consultoris
apud iudicem. — Sed verius contradicit
Lugo e cum Molina a), Fagundez a), Me-
dina a), etc. Ratio, quia, sicut peccat cliens
rem retinendo, sic advocatus in tali reten-
tione ei cooperando : advocatus autem non
se habet ex parte iudicis, sed clientis.

« 4°. Advocatus, antequam patrocinium
« causae suscipiat, tenetur examinare ejus
« aequitatem et probabilitatem, eamque
« clienti indicare sincere. Si enim falsa

promissione vel inani spe victoriae sum-
ptibus involvat, tenetur ad restitutionem
(Bonacina7); uti et si qualitatem ac sta-
tum causae, seu periculum ejus per-
dendae indicare neglexerit, et cliens, eo
cognito, litigaturus non fuisset. Quod si
dubium sit an eo casu litem prosecu-
turus fuisset, neque id ulla diligentia co-
gnosci possit, non teneri advocatum ad
damna resarcienda docet Bardi .; quod
melior sit conditio possidentis, dum de
damno illato non constat.

« 5°. Si clientis causam minus proba-
bilem dicat esse omnino justam, tenetur
de damno, si cliens cognito causae du-
bio, non fuisset litigaturus. — Bona-
cina .

« 6°. Si in progressu causae iniquita-
tem videat, tenetur mox monere clien-
tem, et suadere ut desistat; alias ad re-
stitutionem damnorum obligabitur: quia,
cum stipendio sit conductus, tenetur ex
justitia monere. Tanner 10. — Neque po-
test vel ipse vel iudex suadere compo-
sitionem cum damno partis; quia com-
positio non habet locum nisi quando res
est dubia. Si vero inducat ad transac-
tionem sine damno, deceptione, vi et
metu, non tenetur; quia nulli facit in-
juriam. — Valentia % Azor, Lessius,
Laymann, Bonacina ».

« 7°. Non potest absolvi qui paratus est
quasvis causas defendendas suscipere.
— Sayrus c>».

1 Lib. 8, cap. 5, dob. 3, η. 5. · Cajet., Sum., v. Ativo-
catus. · Sayr.t Clav., lib. 12, cap. 23, n. U. — 1 Disp. 41,
n. 8 — ■ Decal., lib. 8, cap. 38, n. 39. — 4 Tr. 2, disp. 81,
n. 22. — 1 Loc. cit., num. 10. — · Loc. dt. — ' Disp. 2,
de Peccat», qu. 4, punct. 9, num. 16. — · De Conscient.,

discept. 4, cap. 29, n. 13. — · Loc. cit., n. 16. — * Tom. 3,
disp. 4, qu. 4, dub. 6, num. 129. — Aror, pari. 3, lib. 13,
cap. 29, dub. 3, v. Tertio. · Z>55., lib. 2, cap. 31, dub. 8,
n. 49. · Laym., lib. 1, tr. L cap. 5, n. 20. · 11 Disp. 10, de
8· Praec., qu. 3, punct. 4, n. 6.

223. - a) Molina et Fagundez, locis citatis,
videntur consentire, ut ait Lugo. Loquitur
enim Molina de testamento minus solemni,
quod quidem negat irritari a lege, sed ait
tantum non admitti ad probandam ultimam
voluntatem defuncti in foro externo; hinc dicit
Molina loc. cit. (cui Fagundez adhaeret): · Ad-
vocatus qui sibi persuaserint eam fuisse le-
gumlatorum mentem ., teneri in conscientiae
foro interrogare clientulos qui eorum petunt
patrocinium, ut ipsis tamquam haeredibus ab
intestato in exteriori foro adjudicentur bona
defuncti in minus solemni testamento aut co-
dicillo aliis relictis, num sibi persuadeant illam
IXiisc voluntatem testatoris: quodsi annuant,
aut ipsimet advocati, illis negantibus, id sibi

persuadeant, non posse illis praestare patro-
cinium, utpote ad rem injustam ». — Barthol.
Medina pariter, juxta eundem card, de Lugo,
favet huic doctrinae, dum, in Sum., lib. 1,
cap. 16, § 4, v. Secundum peccatum, damnat
de peccato advocatum qui in causa injusta
suscepit aliquod caput justum defendendum,
ut eo modo impediatur, differatur vel divertatur cau-
sam principalem.

h) Valentia, in 11 2 disp. 5, qu. 15,
punct. 4, qu. 2, ait desistendum esse, si ad-
vocatus in decursu causae, iniquitatem ejus
advertat.

e) Sayrus, lib. 12, cap. 23, n. 18, dictum
istud perspicue insinuat, dum affirmat advo-
catum illum peccare.

Deci; t.

mn<>

Q«i4 ».
in procn»
su aout
iniquities
videat

Para
lu» quaiVH
CAuns
fendere

Quid de pretio pad- Kvndo.

224. - « 8°. Non licet cum cliente con-
« venire de pretio post inchoatam litem,
« sed vel ante coeptam vel post finitam,
« ex can. *Infantes, cans. 3, qu. 7*; quia »
[cliens] « postquam sua instrumenta osten-
« dit, cogetur quolibet pretio stare ne pro-
« datur ». — [Si tamen advocatus proce-
dat sine dolo, et pretium sit justum, non
peccat conveniendo de illo etiam in me-
dio litis. Ita Salmant.¹ cum Navarro].

« Nec licet pacisci de parte aliquota,
« v. gr. dimidia, tertia vel quarta litis, pro
« pretio, si victoria obtigerit; quia id gra-
« viter prohibetur. Lex *Sumptus, ff. de*
« *pactis*; lex. *Litem, C. de procurat.*; can.
« *Infames, § Arcentur*; lex. *Si qut, C. de*
« *postulando*. Ratio est, ne praebeatur oc-
« casio, per fas et nefas, procurandi vi-
« ctoriam. Hoc tamen casu non obligatur
« ad restitutionem, si justum pretium non
« excedat, et dolus ac fraus absit. — Vide
« Silvestrum-, Navarrum *, Filliuccium,
« Laymann, Bor.acina, Sanchez⁴ et card.
« de Lugo⁶ ».

Quantum pretium f< JuMum.

225. - Notandum est Γ. Quod advo-
catus non potest exigere pretium quan-
tum vult; sed debet exigere moderate, et
respective ad gravitatem et difficultatem
causae, ad scientiam et dignitatem advo-
cati atque usum regionis. Si autem pre-
tium sit taxatum a lege recepta et non
abrogata, illi standum; alias advocatus
qui pretium notabiliter excedens recipit,
peccat et restituere tenetur. — Vide Sal-
manticenses e.

Si diem cautam de- quan- do posait exigi totum pretium.

Notandum 2°. Quod si de pretio con-
veniat, et cliens deserat causam, advo-
catus potest totum pretium petere, si per
ipsum non stet quominus litem prosequa-
tur; pari modo ac locans operam suam
pro aliqua mercede, illam bene exigere
potest, si per conductorem stat ne opera
compleatur, ut ex leg. *Sl' uno ff. de locat.*

¹ Tr. 29, cap. 4. n. 57. - *Novar.*, Man , cap. 35, η. 90.
v. *Sexto*. — · V. *Advocatus*, η. 12, qu. 19. — · Man., cap. 25,
n. 30, v. *Sefdimio*. — JW., tr. 40, cap. 10, n. 291. — *Laym.*,
lib. 3, tr. 4, cap. 2b, n. 10. — *Bonac.*, disp. 10, dc 8' Pracc.,
qu. 3, punct. 4. n. 10. — 4 Conail.» lib. 6. cap. 7. dub. 9,
num. 8; et Jib. 3, dub. 42. — · Dc lutt. cl Jure, diap. 41,
n. 12, v. f. — · Tr. 29. cap. 4, n. 53 et 54. — ' Loc. cit..

Ita Salmantic. ' cum Sayro. (Vide dicta
Lib. III, n. 342, v. 2. *Peccant*). — Hoc
tamen intelligendum dico, si nulla super-
veniat justa causa litem deserendi; haec
enim conditio semper subintelligitur ap-
posita in conventionem facta.

Notandum 3°. Esse valde probabile
quod si advocatus conveniat de salario
cum aliquo per totum annum pro omni-
bus suis causis tuendis, possit salarium
exigere, etiamsi nulla lis in illo anno oc-
currat. Ratio, quia, si altero anno plures
concurrant lites quae majus salarium me-
rentur, nequit postea majus salarium exi-
gere. Ita Gutierrez, Corella, cum Salman-
ticens.. — Hoc autem currit in litibus et
laboribus ordinariis; nam si occurrat ex-
traordinaria lis vel labor, non vetatur ad-
vocato majus salarium exigere. — Bene
tamen advertunt e contrario Azor et Co-
rella, ibid. ., quod si dum agitur lis, advo-
catus in infirmitatem incidat, pro rata
temporis debet salarium remittere: intel-
lige, si infirmitas fuerit longa.

226. - « 9°. Peccat advocatus: Γ. Si,
« cum non sit idoneus, officium advocati
« exerceat et patrocinetur. Lex *Nemini*,
« *C. de advoc.* S. Thomas °. Estque pecca-
« tum ex genere suo mortale. — 2°. Si de-
« fendat causam injustam, secundum dicta
• casu primo. — 3°. Si ob nimias dilatio-
« nes, illicitas subornationes testium, etc.,
« notabiliter officiat parti adversae, ha-
« benti alias justam causam, etc. — Vide
« Navarrum °, Filliuccium u. — 4°. Si utri-
« que parti patrocinetur; quia repugnat ut
« utramque partem aequè defendat. Sil-
« vester, Sanchez 1. — In diversis tamen
« causis, secluso scandalo, non repugnat.
« — 5°. Si in eadem causa in qua est ju-
« dex vel assessor, agat advocatum; quia
« duo officia contraria in eadem causa
« exercere non licet. — Silvester¹⁴. — 6°. Si

Quid, «i pacUcat ur de pretio per totum annum.

In quibua peccet ad- vocatus.

n. 58. - *Sayr.*, *Clav.*, lib. 12, cap. 23, n. 33 — *Gutter.*, *Pract.*
quaest., lib. 1, qu. 32. · *CorrHa, Prax.*, tr. 15, cap. 2, o. 28. ·
• Loc. cit , n. 56. — *Aoor*, part. 3, lib. 13, cap. 29, dub. 10. -
Corella, loc. cit., n. 28. · · *Salmant.*, n. 5b. — » 2 2°, qu. 71,
art. 2. — “ Man , cap. 25, n. 29. — “ Tr. 40, cap. 10, n. 281.
— *Stbest.*, v. *Advocatus*, n. 7, qu. 13. — u *Consil.*, Hb. 6,
cap. 7, dub. 7, n. 3. — 14 Loc. dt., qu. 2. v. *Quarto*.

225. - a) S. Alphonsus allegat hanc legem
ex Salmanticensibus; sed in titulo *Locati con-*
ducti nulla habetur lex quae ita incipiat. Sal-

manticenses autem citant et aliam legem,
nempe leg. Sed addes, § 9, *Cum quidam, ff*
eod., quae aptissime intento respondet

« (tametsi defendat causam justam) pro-
 < ducat scripturas vel testes falsos, aut
 « instrumenta. Non tamen peccat si in
 « causa manifeste justa adversarium de-
 « cipiat: dummodo nulla utatur falsitate,
 • v. gr. allegando falsa, etc. — S. Tho-
 « mas¹, Silvester, Sanchez², Trullench³.
 « — 7°. Si adducat leges falsas vel abro-
 « gatas, vel doctrinam reprobata; vel
 « leges bonas in falsos sensus sciens pru-
 • dens detorqueat. — 8°. Si in gravamen
 « alterius partis quaerat dilationes ad rem
 « non facientes. — Vide Filliuccium, Trul-
 « lench⁴. — 9°. Si accipiat mercedem in-
 « justam. Quando autem a lege pretium
 « nullum taxatum est, censetur illud ju-
 « stum quod habetur tale iudicio pruden-
 « tum, attenta qualitate negotii, dignitate,
 « scientia et peritia advocati, et labore
 « quem impendit, ac demum consuetu-
 « dine approbata. — Vide Trullench⁵. —
 « 10°. Si contractum usurarium vel aliter
 « iniquum suadeat aut probet. — 11°. Si
 « leges, statuta et consuetudines patriae
 « ignoret (unde si grave damnum clienti
 • obveniat, tenetur compensare) vel intel-
 • ligere non studeat.

« 10°. Peccat advocatus contra iustitiam,
 « si rationes et fundamenta clientis quem
 « juste defendit, vel secreta causae dete-
 « gat adversario: ut ex aliis probat Fa-
 • gundez⁶; vide etiam card, de Lugo⁷.

¹ 2°, qu. 71, art. 3, ad 3. — *Stlvcsl.* V. *Advocatus*.
 n. 6, qo. 12. — • *Coruit*, lib. 6. cap. 7, dub. 8. — • *Lib.* 8,
 cap. 5, dub. 3, n. 8. — *FUL.*, tr. 40, cap. 10, n. 281. — « *Loc.*
cit., n. 11. — • *Loc. cit.*, dub. 5, n. 3. — • *Decal.*, lib. 8,
 cap. 47, n. 13. — • *Diip.* 41, n. 6. — • *Lib.* 2, cap. 31, dub. 8,

« Teneturque ad restitutionem, si eam ob
 « causam cliens causam perdidit, victurus
 « alias; quia fecit contra officium, nec
 « adhibuit diligentiam ad causam obti-
 « nendam in favorem clientis. Azor⁸,
 « Filliuccius⁹), etc.

« Limitant tamen aliqui, nisi periculum
 « sit ne pars adversa grave damnum ini-
 « que patiat; quia, ajunt, quilibet potest
 « sine suo damno grave damnum alterius
 « prohibere. Vide Lessium¹⁰, Azor¹¹, Regi-
 « naldum, Filliuccium, Laymann¹². — Ve-
 « rum hanc limitationem, cum S. Tho-
 • ma alii non admittunt, nisi forte reus
 « capite plectendus esset, et accusator in-
 « juste procederet; tunc enim, ajunt, ad-
 « vocatus accusatoris deberet falsitatem
 « prodere, si tamen spes esset profuturum,
 « accusatore prius monito, ut desistat.
 • Vide card, de Lugo¹³.

« 11°. Advocatus, si causarum expedi-
 « tiones cum praejudicio clientum diffe-
 « rat, postponat, vel plures acceptet quam
 « expedire possit, peccat ac tenetur ad
 « restitutionem; uti et omnium damnorum
 « quae per ejus imperitiam, malitiam vel
 « negligentiam cliens aut actor incurrit.
 « Non tamen tenetur in omnibus causis
 • adhibere eandem diligentiam, sed ma-
 « jorpm vel minorem pro causae qualitate.
 « — Vide Filliuccium, Bonacina¹⁴, Les-
 « sium¹⁵, Laymann¹⁶ ».

n. 49. — *Regiu*, lib. 28, n. 674. — *Fill.*, loc. ch., n. 283. —
 • *Lib.* 1, tr. 1, cap. 5, n. 19. — • *Loc. cit.*, n. 6. — *Fdl.*,
 loc. at., n. 280. — 11 *Diip.* 10, de 8 *Praec.*, qu. 3, punct. 4,
 n. 3 et 16. — 11 *Loc. dt.*, dub. 8, n. 47. — w *Lib.* 1, tr. 1,
 cap. 5, a n. 17.

226. — « J Azor, *part.* 3, *lib.* 13, *cap.* 29,
dub. 3; Filliuccius, *tr.* 40, *cap.* 10, n. 283,
 negant advocatum posse adversae parti se-
 creta causae prodere; quod Filliuccius limitat:
 • Nisi ad occurrendum gravi damno proximi
 ex caritate ».

b) S. Thomas, in 2° 2° qu. 71, art. 3,

ad 2, limitationem hanc non expresse rejicit;
 videtur tamen eam excludere eo quod, dispu-
 tans de casu quo in progressu causae advo-
 catus injustitiam ejus advertit, scribit abso-
 lute: < Non debet eam [causam] prodere, ut
 scilicet aliam partem juvet, vel secreta suae
 causae alteri parti revelet ».

DUBIUM IV.

Quae ait obligatio Referentis, Secretarii, Notarii et Procuratoris.

: Ad quid teneantur referentes, etc. — 228 Quando peccent referentes. — 229. Quando secretarii. — 230. Quando tabelliones sive notarii. — 231 Plura notanda circa notarios et tabelliones. — 232. Quando peccent procuratores. — 233. Plura notanda de stipendio procuratoris.

Eorum obligatio-
nes

227. - « Resp. Tenentur ii omnes juste
• fideliterque exercere suum officium, sive
«ex debito muneris tantum, sive etiam
« ex juramento. Item, tenentur scire ea
« quae ad suum officium spectant, debi-
« tamque diligentiam adhibere, praestan-
« do omnia necessaria, terminos justos pe-
« tendo, et appellando, cum fuerit neces-
« sarium. — Bonacina, Escobar et com-
« muniter.

Eorum
peccata,

« Unde resolvuntur sequentes casus:
« Γ. Peccant, si odio vel amore, spe
« vel timore abutantur officiis suis; si se-
« creta servanda non servant; si partibus
« vel earum sollicitatoribus aliisve tra-
« dant processus vel scripturas originales
quas non debent, accipiant stipendium
• majus justo vel ultra pretium taxatum;
« si lites iniquas suadeant, etc. ».

Peccata
referentia.

228. - « 2°. Referens peccat: Γ. Si de-
« fectu studii vel per incuriam male refe-
« rat, vel aliquid substantiale praeter-
« mittat. — 2°. Si sit partialis, coneturque
« unius partis justitiam magis quam alte-
« rius explicare. — 3°. Si sententiam al-
« terutri parti manifestet, priusquam evul-
« getur, unde possint gravia incommoda
« sequi, v. gr. iudex recusari, etc. — Vide
« Escobar ».

Peccata
SecretariiL

229. - « 3". Secretarius peccat: Γ. Si
• juramentum violet. — 2°. Si arcanum
• prodat. — 3°. Si sententiam nondum
« publicatam manifestet. — 4°. Si proces-
« sus aut sententias non custodiat, vel
« partibus sine praescripto iudicis osten-
« dat. — 5°. Si testimonia non fideliter

transcribat, sive exaggerando vel immi-
nuendo, sive immutando aut invertendo.
— Escobar ».

230. - « 4°. Tabellio sive notarius pu-
blicus peccat: Γ. Si sine sufficiente pe-
ritia (v. gr. clausulas communes, etc.
ignorans) suscipiat officium. — 2° Si ju-
ramentum violet. — 3°. Si in depositione
testium aliquid addat vel detrahat non
levis momenti. — 4". Si ministro tran-
scriptori (erroris periculo) examen com-
mittat. — 5°. Si protocolla et acta ne-
gligenter custodiat cum damno partium.
— 6°. Si differat causarum expeditionem
ut pecuniam extorqueat. — 7°. Si testa-
mentum scribat hominis rationis usu de-
stituti. — 8°. Si testes falsos admittat.
9°. Si solemnitates necessarias ex igno-
rantia culpabili vel malitia praetermittat.
— 10°. Si testimonium aliquod necessa-
rium, unius rogatu et alterius damno,
non exhibeat; si conficiat instrumentum
usurarium vel falsum, praesertim in
damnum tertii; si faciat ut processus
et causae veniant ad alios iudices vel
referentes, etc., quam ordo illius tribu-
nalis postulat: quia multum interest ha-
bere hunc vel illum iudicem. Escobar;
vide Laymann "4 Bonacina — 1Γ. Si
secretum violet, v. gr. aperiendo parti
adversae dicta testium ante eorum pu-
blicationem; quod esse mortale contra
justitiam docet Trullench ex Navarro3.
— 12°. Si parti petenti instrumenta oc-
cultet, praesertim quae continent le-
gata. Navarrus*, Silvester&, Trullench .

px
tabeUlonU

Bonac., diip. 10, de 8. Praec., qu. 3, punct. ult. —
Etcob., tr. 6, eiun. 6, cap. 5. ~ Escob., tr. 2, eiam. 3,
cap. 14, n. 66, edit. Lugdun. ». d. (al. edit. Lugdun., 1644
et Veneta, 1660, n. 90). — Etcob., loc. dt., num. 69. edit
Lugdun. ». d. (n/. citnti» edit., num. 91). — Escob., tr. 2.

xam. 3, cap. 14, num. 60, edit. Lugdun. ». d. (a/, edit,
citati», d 92). — 1 Di»p. 10, de 8. Praec , qu. 3, punct. ult.
— . Lib. 8, cap. 7, n. 3, i. (, - 1 Man., cap. 25. η. 52. —
• Loc. cit., n. 53. — > V. Tabellio, quaer. 8. — . Loc. cit.,
num. 4.

230. - a) Laymann, lib. 3, tr. 6, cap. 2,
ad quem Busenbaum remittit lectorem, haec

asserit non quidem de tabellionibus, sed de
iudicibus tantum.

« — 13°. Si acta occultet, vel parti pe-
« tenti transumptum processus neget. —
« 14°. Peccat graviter si amisso instru-
« mento antiquo publico vel testamento,
« aliud simile confingat ».

Quirum
ircexotar
Ab offreo La-
bellionh-

231. - Quoad notarium, notandum Γ
quod infames infamia juris aut facti nul-
liter instrumenta conficiunt. Salmant. βΛ
— Nota 2°. Clericos in sacris vel benefi-
cium habentes non posse exercere mu-
nus notarii, nec etiam in foro ecclesia-
stico publico. Salmant. l cum aliis. —
Nota 3° quod tabelliones nequeunt reci-
pere aliquid a litigantibus ultra pretium
justum.

Sed Dubium est: *an lex taxam ipsis
statuens obliget in conscientia?*

Lex ta-
laen- ia-
un, juxu
alio obli-
cae in con-
scientia.

Affirmant Navarrus, Trullench, etc.,
apud Salmant. », cum sit lex justa. — Sed
negant Machado et Fagundez quia haec
lex est poenalis vel saltem mixta, ideo-
que non obligat in conscientia (ut de lege
mixta tenent Villalobos, Diana et alii). —
Negat etiam c) Lugo cum Turriano et aliis,
apud Salmant. 3, sed alia ratione ductus,
nempe quia, cum tabelliones et alii mini-
stri justitiae vivere debeant ex stipendiis
proprii officii, et tractu temporis augean-
tur pretia rerum ac expensae, juxta mo-
rem circa victum et vestitum, ideo non
injuste ipsi aliquid exigunt supra taxam:
maxime si attendantur circumstantiae la-
boris et peritiae. Et hanc sententiam Lu-
gonis dicunt Salmant.⁴ videri hisce tem-
poribus conformiorem aequitati.

Exceden-
te. Juttum
pretium
peccant.

Cacterum communiter loquendo, do-
cent DD. hos tabelliones peccare, si ultra
justum pretium, aliud, etiam per modum

1 Tr. 29, cip. 6. n. 4 et 5. — Navar., Man., cap. 25.
num. M. Trull., lib.8, cap.7. num.9. — Loc. du, num. 18.
— Mm had., Perfeto confessor, tom. 2, lib.6, part. 3, tr. 2,
docum. 5, n. 3. — Fī/Zα/oδ., part. 1, tr. 2, diff. 22, n. 7. —
Diana, part. 1, tr. 10, reaol. 20. — Lu^o, diip. 41, n. 12. —
Turrian., in 2· 2·, qu. 71, art. 4, conclus. — Loc. cit.,
n. 19. — « Loc. dL, n 20 — Navar., Man., cap. 25, n. Si. —
Rodric, Sum., part. 2, cap. 2, num. 3. — Tr. 29, cap. 5,
num. 22. — Loc. dt., num. 24 et 25. * Ludov. Loper, de

231. - a) Salmant., tr. 29, cap. 5, n. 2, de
sola juris infamia id asserunt; instrumenta
vero ab infamibus infamia facti confecta, irrita
esse negant

*) Fagundez, Decal., lib. 8, cap. 27, n. 8,
v. Prmo, non tractat de praesenti casu; sed
de alio, et quidem valde affini, scilicet de le-

doni, a partibus accipiant, quia talia mu-
nera coacte, non sponte praestantur. Ita
Navarrus, Rodriguez, etc., cum Salmant?
— Advertunt tamen Salmant. cum Lopez
et Mercado, Rodriguez, Petro Navarra,
quod bene tabellio extraordinarium sti-
pendium recipere potest, si extraordina-
rium praestet laborem, nempe si cogatur
celerius quam par sit tradere transum-
ptum, adire longinquum locum, vel labo-
rare noctu, etc.

q «u :

S&V'''
wpeiktix

232. - « 5°. Procurator peccat: Γ. Si
« litem procuret injustam. — 2°. Si plures
« causas suscipiat quam possit expedire ».
[Ita Panormitanus α) et Cajetanus a), cum
Salmant. 'J. — « 3°. Si plus mercedis acci-
« piat quam justum. — 4°. Si suadeat reo
« vel parti ut injuste veritatem neget. —
« 5°. Si sua incuria, negligentia aliave
« culpa, causa sit ut lis perdat. — 6°. Si
« nomine partis juret sine particulari ejus
« informatione, cum periculo pejerandi.
« — 7°. Si culpabiliter tribunali non adsit,
« futuri incommodi metu, etc. Vide Esco-
« bar, Laymann 8, Bonacina . — 8°. Si
« partes adducat ad concordiam iniquam.
« — 9°. Si differat causam, vel pervertat
« judicem, vel petat terminos impertinen-
« tes aut dilationes superfluas. — 10°. Si
« falsos testes inducat. Vide Sayrum °,
« Filliuccium ", Trullench ,a ». [Vide Sal-
manticenses °°].

Peta"
procar

233. - Quaeritur Γ. *An procurator, si
habeat advocatum aut tabellionem qui
gratis inserviat, possit justum pretium
illis debitum sibi retinere?*

Resp. Negative, si advocatus aut ta-
bellio serviant magis in gratiam clientis,

Contrftctib., lib. 1, cap. 19, v. Porro. — Meread., de Con-
tractib., tr. de Rextitut., cap. 16, n. 12. — Rodri^., loc. dt.,
num. 1. — Prtr, Nazar., lib. 3, cap. 9, n. 19. — Tr. 29,
cap. 6, n. 4. — Eseob., tr. 2, exam. 3, cap. 14, η. 61, edit.
Lujjdun. . d. (al. citait. edit., num. 93). — Lib. 3, tr. 4,
cap. 26, n. 7 et seqq. — Diip. 10, dc 8· Praec., qu. 3·
punct. 4, n. 16. — » Clav., lib. 12, cap. 24, n. 4. — « Tr. 40.
cap. 10. n. 294 et 295. — » Lib. 8. cap. 6, n. 1. — B Tr. 29,
cap. 6, n. 4.

gibus quae vetant dona a tabellionibus accipi;
easque negat in conscientia ligare.

c) De advocatis loquens.

232. - 9) Panormitanus et Cajetanus in-
discriminatim citantur a Salmant. cum aliis
auctoribus, pro tota doctrina quam ipsimet
exponunt n.4, at re vera nec Panormitanus, in

Habent
triti» in-
lervieotetn,
qcinJopo»
iit tibi re-
tinere pre-
tina.

ut Bonacina, Panormitanus a>, etc., cum Salmant. b>. — Si autem serviant in gratiam simul procuratoris et clientis, dicunt Bonacina et Bassaeus, ibid. ; * quod tunc nihil etiam retinere possit, quia in dubio melior est conditio clientis qui possidet. — Sed (addo) hoc currit in dubio. Nam si vere fiat remissio etiam intuitu procuratoris, cur iste retinere non poterit saltem partem pretii juxta prudentum arbitrium? modo, intellige, nisi donatio absolute fiat clienti, etsi in gratiam procuratoris.

Quaeritur 2°. *An, si procurator altum substituat procuratorem, possit partem salarii illi tradere et partem retinere?*

Sibi sub-
stuent a-
liam quan-
doque licite
relinet par-
tem salarii.

Affirmant probabiliter Salmant.' cum Sayro, Ripac>, Angelo c>: modo illum admoneat de agendis, et insuper suscipiat ipse in se periculum causae, si forte ob negligentiam substituti causa amittatur. Procurator enim tenetur etiam ex culpa levi circa causae defensionem: hic enim intervenit duplex contractus justus, unus cum cliente, alter cum substituto.

Quaeritur 3°. *An, si procurator ipse se offerat ad causam tuendam, possit justum pretium exigere?*

Alii negant. — Bassaeus vero affirmat: nisi ab initio animum habuerit suum opus donandi, vel nisi cliens sit amicus vel consanguineus, et procurator causam suscipiens nihil de pretio cogitaverit; tunc enim dicunt DD. censeri voluisse gratis defendere. — Sed ego tamquam minus sapiens dico quod procurator, nisi certe

Bonac., di»p. 10, qu. 3, punct. 4, n. 18. — Bonac., loc. cit. Bass., v. Procurator, in Supplem., n. 4. - 1 Salmant., tr. 29, cap. 6, n. 6. — Loc. cit., n. 7. - SUyr., Clav., lib. 12, cap. 24, n. 7. — Bass., loc. cit., n. 3. — Brut.,

sciat donasse suum laborem, semper justum pretium recipere potest: nemo enim praesumitur donasse nisi constet; quia donare est perdere. Immo, etiamsi interne donasset, nisi talis donatio ab alio fuerit acceptata, adhuc posset salarium exigere; juxta dicta de Contract., Lib. III, n. 725.

Cliens autem, si procurator est amicus vel consanguineus, potest tunc juste praesumere donationem; ut dicunt Trullench et Bassaeus, apud Salmant.. — Et huic doctrinae nec etiam acquiescerem, nisi aliae circumstantiae concurrerent, quae praesumptionem certam facerent donationis factae.

Quaeritur 4°. *Si quis litigans mittat procuratorem ad advocatum*, ut iste efformet aliquam petitionem aut consilium, sed quia res est facilis, procurator ipse scripturam conficit, et advocatus tantum eam subscribit: *utrum procurator possit inde ex pretio quod cliens mittit ad advocatum, partem sibi retinere?*

Affirmant Bonacina et Trullench. Quia, ut dicunt, tunc nemini fit injuria: non advocato, quia pars illa jam ei sufficit pro sua mercede; non parti, quae jam habet quod quaerit. — Negant tamen Salmant. * cum Toletio. Quia procurator ageret contra voluntatem clientis, qui si scivisset scripturam a solo procuratore confectam esse, minus pretium dedisset quam tradidit. Sed haec ratio non aliud probat, nisi quod procurator minorem pensionem sibi retinere debet, non autem nullam.

lib. 8, cap. 6, n. 4. - Bass. loc. cit., n. X - Loc. cit., n. 10. — Bonac., disp. 10, de 8. PrAcc., qu. 3, punct. 4, num. 15. - loc. cit., n. 5. — 4 Tr. 29, ap. 6, n. 11. - Totct. lib. 5, cap. 62, n. 2.

Se offerent
ad cautam
(uend a m
pote»t pre-
tium exife-
r«.

Client,
quando pot-
Mt praetu-
mere dona-
tionem.

Quid de
procura-
tore parte»
advocati tu-
mente

cap. 1, de jurant, calumn., n. 5; nec Cajetanus, Sum., x\Advocatus, praesentem casum habent.

233, - a) Panormitanus, in cap. Finem litibus, de dolo et contumacia, n. 29, casum modo diverso proponit; quaerit enim utrum et quomodo condemnatus in expensis teneatur illas expensas reficere quas adversarius fecisset, si non habuisset advocatum gratis sibi patrocinantem; cui quaesito affirmative respondet, si advocatum illum habuit sub spe renumerationis; secus, si in dono. Quae forte doctrina hic applicari posse videbitur.

*) Salmant, loc. cit., n. 6, manifeste id significant, dum dicunt pretium illud posse retinere, si advocatus aut tabellio gratis inserviat gratia ipsius procuratoris; negant vero, si gratia utriusque.

c) Quantacumque cura perquirere potuerim, haec reperire nequivi apud Ripa neque apud Angelum Ubaldum, locis a Salmant. et Sayro allegatis, scilicet, ut loquuntur Salmant.: Ripa, de Peste, tit. de Remediis ad curandam pestem, n. 703, citans Angelum in leg. 1, (T. Ad legem falcidiam.

DUBIUM V.

Quod sit officium Accusatoris.

234. *Quae sint cavenda ad servandam justitiam accusatoris.* — 235. *Quae requirantur ad legitimam accusationem.* — 236. *An et quis teneatur alterum accusare vel denuntiare.* — 237. *An teneantur ad restitutionem poenae obstricti ex officio ad denuntiandum, prout custodes gabellarum, si non denuntient.* — 238. *Qui prohibeantur accusare.* — 239. *Quando illicitum est crimen denuntiare.* — 240. *An correctio fraterna debeat praecedere accusationem.* — 241. *Quando vero liceat accusare sine praevia monitione.* — 242. *Quid notandum circa denuntiationem evangelicam.* — 243. *Qu. 1. An liceat deferre praelato ut patri crimen occultum, omissa correctione.* — 244. *Qu. 2. An crimen possit praelato denuntiari si reus sit emendatus.* — 245. *Qu. 3. Quid in dubio an correctio melius fiat per praelatum.* *Qu. 4. An liceat renuntiare juri fraternae correctionis.* — 246. *Quid notandum circa denuntiationem judicalem.* — 247. *An possint cogi praelato denuntiatores evangelici ad faciendam denuntiationem judicalem.* — 248. *Quid notandum de monitoriis.* — 249. *An sit obligatio denuntiandi haereticos cum periculo gravis damni.* — 250. *An teneamur denuntiare haereticos nobis conjunctos.* — 251. *Quae crimina denuntianda tamquam de haeresi suspecta.* — 252. *An et quando denuntiandi blasphemi.* — 253. *An denuntiandi superstitiosi.* — 254. *An denuntiandi sint negligentes denuntiare.*

inaccuM
none tria
caien-u

234. - « Resp. Ut in accusatione servetur *jūstītia* cavenda sunt tria:

« Primum est *calumnia*, id est impositio falsi criminis vel ejus quod sufficienter probari nequit. — Et haec inducit obligationem restituendi et subeundi vel poenam talionis ». [Sed haec poena ex generali consuetudine vim amisit, ut dicunt Covarruvias et Gomez, apud Salmant. † « vel aliam arbitrio judicis.

« Secundum est *praevaricatio*, id est collusio cum reo, et simulata tantum accusatio: quae in criminalibus, si rei publicae damnum sequatur, obligatio nem restitutionis inducit.

« Tertium est *tergiversatio* accusatio nis inchoatae, absque justa causa. — Quod addo, quia cum causa (v. gr. ob imperium principis vel judicis, quod in reipublicae talem personam non puniri vel infamari, vel quod in accusatione defectus substantialis sit commissus), potest desistere; immo tenetur, si in progressu causae cognoscat se errasse, si incipiat dubitare de crimine, si videat se non posse probare. — Filliucius 2 ».

πτῖ.η'
mam »xu
«atlonem

235. - Notandum quod ad legitimam accusationem quinque requiruntur: Γ. Ut fiat in scriptis, vel saltem scribatur a tabellione. — 2°. Ut ibi exprimatur nomen

accusatoris et rei. — 3°. Ut exprimatur species delicti; et etiam nomen socii, si sit crimen adulterii, sodomiae et similis. — 4°. Ut exprimatur tempus, locus delicti et etiam hora, si reus id postulet. — 5°. Ut accusator accusationem subscribat, ut sic obligatus sit ad crimen probandum, alias ad poenam subeundam.

Et hinc notanda est differentia quae est inter denuntiationem fraternam, denuntiationem judicalem et accusationem. *Denuntiatio fraterna* fit superiori tamquam *patri*, ut reus emendetur. *Denuntiatio juridica* fit superiori tamquam *judici*, ut reus puniatur, sed sine obligatione criminis probandi. *Accusatio* autem fit *judici*, ut reus mulctetur, cum obligatione delicti probandi; et ideo haec omnino fieri debet in scriptis. — Ita doctores communiter. Vide Salmant. 8.

236. - « Quaeres: *An et quis teneatur alterum accusare?*

• Resp. 1°. Privatum raro ad id tenetur: tum ex praxi timoratorum; tum quia alias tribunalia essent plena accusationibus, cum perturbatione reipublicae.

« Dixi 1° *privatum*. Quia, si quis a republica stipendium ob hoc accipiat, v. gr. fiscalis, etc., tenetur ex justitia, et consequenter ad damna ex omissione

Cuter., Variar. Ub. 2. cap. 9. n. 1. - Anton. Gomes, Vanar. rewlut. torn. 3. cap. II, η. 3. v. f. * Tr. 29, cap. 2,

num. 4. — Tr. 40, cap. 7, num. 206 cl. %cqq. — Tract. 29, cap. 2, n. 5.

«accusationis secuta. — Filliuccius, Bo-
« nacina ».

« Dixi 2° raro. Quia, si ita exigit bo-
• num publicum, v. gr. si proditio immi-
« nens vel grave damnum vitae innocentis
« aliter averti non possit, et crimen facile
« probari possit, tenetur etiam privatus
« accusare vel saltem denunciare; id ta-
« men ex caritate tantum, quae restitu-
« tionem non importat. — Filliuccius, Bo-
« nacina » ».

Sed haec omnia fusius examinanda.

Quaeritur: *an aliquando teneamur a-
Hum accusare vel denunciare?* — Affirma
in sequentibus casibus:

Et 1°. Quando agitur de communi da-
mno vitando, et possit crimen probari;
tunc enim docet S. Thomas³ obligationem
esse accusandi. — Crimina autem contra
bonum commune sunt haeresis, rebellio,
falsificatio monetarum, homicidia, et furta
ab assassinis aut viarum grassatoribus.
Addunt alii subomationem suffragiorum
in cathedris et in aliis electionibus. Et
Lugo addit peccatum religiosi quod pro-
babiliter damnum religioni afferet.

Si vero crimen probari nequeat, sufficit
ut reus denuntietur. — Et communiter
videntur doctores concludere satis esse
in hisce temporibus delictum denunciari,
ne ob metum poenae incurrendae, si illud
non probetur, deterreantur homines a de-
nuntiatione criminum cum gravi damno
communi. Ita Lugo⁴, Sanchez Cajeta-
nus b), Sotus b), Baflez Trullench, Vil-
lalobos, etc., apud Salmant. &. — Et sic
servi ac filii denunciare tenentur etiam

delicta domini et patris» in commune de-
trimentum vergentia; ut Salmant. * cum
eisdem.

Si vero crimen jam sit patratum, nec
ullum damnum exinde immineat, quia de-
linquentem jam constat esse emendatum:
tunc excepto crimine haeresis <0, non est
obligatio denunciandi; ut Toletus, Filliuc-
cius, Trullench, etc., apud Salmant.⁷

IIe. Tenemur denunciare delictum, si
immineat grave damnum innocenti. —
Quod autem tunc teneamur etiam reum
accusare, si crimen probare possumus, (ut
dicunt Toletus, Sotus, etc., apud Salmant.),
hoc difficile accidere posse censeo; cum
haec obligatio sit tantum ex caritate, quae
non obligat cum gravi incommodo: hoc
enim accusantes ordinarie subire solent;
tanto magis si denuntiatio, pariter ac ac-
cusatio, damnum satis impedire potest.
— Immo addo quod nec etiam denunciare
teneretur is qui ex denuntiatione grave
incommodum subire prudenter timeret;
nisi commune damnum immineret.

III°. Tenentur crimen denunciare vel
accusare qui ad id a republica vel a do-
minis stipendium accipiunt, ut sunt fisca-
les, aut custodes agrorum, gabellarum, etc.
Alias tenentur ad restitutionem damno-
rum quae reipublicae vel dominis ob omis-
sionem accusationis obveniunt. — Ita Bu-
senbaum hic, cum Filliuccio, Navarro,
Bafiez, etc. communiter, apud Salmant. .

237. - An autem *hi teneantur resti-
tuere valorem poenae, si non denuntiant?*

Affirmant valde probabiliter Sotus
Laymann a), Molina Sporer aJ cum

Item, de-
licta m fFB-
ve damnum
innocenti.

Limitatio.

Accipien-
te. «tipen-
dium tenen-
tur denun-
liare.

Non denun-
nante. val
de probabi-
liter tenen-
tur de v«lo-
re poenae.

FUI., (r. 40, cap. 7, n. 219. — 1 Diap. 10, dc 8. Praec.,
qu. 3, punct. 1, n. 7. — *Fili.*, loc. dt., n. 218. * Loc. dt.,
n. 7. — ' 2. 2., qu. 68, art. 1, — « De Just, et Jure, di«p. 38,
n. 1. — *Trutl.*, lib. 8, cap. 2, dub. 2. n. 2. *Villal.*, part. 2,
tr. 15, diff. 2, n. 4. - Tr. 29, cap. 2, n. 10. — Loc. dt. —
Tolcl., lib. 5, cap. 57, n. 2. - *Fili.*, loc. dt., n. 216, - *TruU.*,

loc. cil., n. X. * Loc. dt. n. 11. — *Totrl.*, lib. 6, cap. 57,
n. 4. - *Sotus*, de Jusi, et Jure, lib. 5, qu. 5, art. 1, conc. 2.
i. i. - » Tr. 29, cap. 2, nura. 12. — *Fili.*, tr. 40, cap. 7, n. 219..
Savor., Man., cap. 17, n. 122; et cap. 25, n. 34. - *Bafici*, m
2. 2., qu. 68, art. 1, dub. 2, cond. 3 et coroll. 2. - Loc. cit.,
num. IX

236. - a) Lugo, *disp.* 38, n. 2, addit non
quodiibet peccatum, sed « peccatum aliquod
turpe in religioso, quod probabiliter publica-
bitur et cedet in magnum dedecus religionis».

b) Sanchez, *Consil.*, lib. 6, cap. 1, dub. 26,
n. 4, haec omittit. — Cajetanus, in *2a*ft 2 r,
qu. 68, art. 1; Sotus, *dc Secreto, menibr.* 2,
qu. 5, conc. 1, v. f., id forsitan significant,
negantes obligationem esse accusandi, si pos-
sit alia via bono communi subveniri. Battez
vero, in 2,u" 2ilr, qu. 68, art. t, dub. 2, ad 2,

dicit solummodo quandoque satis esse denun-
liare

f) Salmant., *loc. cit.*, loquuntur de solis
servis respectu dominorum; sed eadem est
ratio de filiis respectu parentis.

Filliuccius et Trullench de haeresi si-
lent; Toletus vero ait idem de haeresi dicen-
dum esse quod de ceteris criminibus dicitur.

237. - * Sotus, *de Just, et Jure*, lib. 1,
qu. 6, art. 6, ante conc. 5, Uymann, lib. 3,
tr. 2, cap. 7, n. 4; Molina, tr. 2, disp. 95,

Crimin
in damnum
publicum,
necem r io
denuntian-
da.

Petro Navarra, Medina et Salon. — Ratio, quia, omittendo denuntiationem ad quam tenebantur ratione officii, sunt causa ut fiscus vel dominus non exigat poenam ad quam jus habebat.

Sed satis probabiliter negant Lessius *, Hugo Salmant. 8; Sanchez cum Navarro % Medina w, Angles b>, Salon b>, Baflez bJ, Lopez bJ, Manuele b>, Graffio b>; item Diana 4 cum Vasquez Tanner e>, Azor dJ, Aragon Z — Ratio, quia lex poenalis non intendit ut fiscus vel domini mulctis ditentur, sed ut ipsi servantur indemnes, et transgressores puniantur. Indirecte autem et per accidens lex praebet jus ut inde mulctae exigantur, sed post sententiam; nam ante illam neque fiscus neque domini ad poenam jus ullum habent.

JMr. *Navar.*, de Restit., lib. 3, cap. 4, n. 142. - *Joan. Medin.*, Cod. de Restit., qa. 12, dub. ult., concl. 3. - *Salon*, in 2- 2-., qu. 62, art. 6, contr. 5, concl. 3 et seqq. — 1 Lib. 2, cap. 13, n. 73. — ■ Disp. 37, nam. 102. — · Tr. 13, de Restit., cap. 1, n. 136. — 4 Part. 3, tr. 6, resol. 36. — · Lib. 2, cap. 13, nam. 73. — « Tr. 4, cap. 3, num. 59. — 1 Disp. 37, num. 97. — *Suar.*, de Legib., lib. 5, cap. 11.

w. 36, disputant de casu, qui praesenti huic nostro haud absimilis alicui forte videbitur; de reo scilicet aut teste juridice interrogato, qui crimen negat, propter quod poena mulctandus esset; et hunc affirmant ad poenae solutionem teneri. — Idemque docet Sporer, *tr. 4, cap. 3, n. 59*, de iudice qui reum non damnat. — Laymann tamen, *lib. 3, tr. 2, cap. 5, ft. 7*; Sporer, *loc. cit., n. 58*; et Molina, *disp. 739, n. 5*, disputant de casu praesenti; sed Laymann et Sporer sententiam negativam tuentur; Molina vero, affirmativam cum hac tamen moderatione, « ut non teneantur...^ restituere quantum aestimarentur poenae, si integre jam essent solutae; sed quantum aestimarentur dum erant ita in spe, attento quod poterat emolumentum illud impediri, et quod saepe remitti solet pars earum poenarum, et attentis aliis circumstantiis occurrentibus ».

*) Sanchez, *de Matr., lib. 10, disp. 8, n. 14*, pariter disputat de reo legitime interrogato et negante delictum, quem negat teneri ad poenae restitutionem. Et ita etiam auctores a Sanchez allegati: Navarrus scilicet, *Man., cap. 18, n. 49*; Barthol. Medina, *Sum., lib. 1, cap. 14, § 35*; Angles, *Flor., quaest. de Restit. legis poen., diff. 1, concl. 3*; Salon, in *2am 2«'*, qu. 62, art. 3, contr. 1; Baitez, in *2am 2a'*, qu. 62, art. 3, dub. 2, concl. 6; Ludov. Lopez, *Instruct, nov., part. 1, cap. 159, v. At Navarrus*; Man. Rodriguez, *Sum., part. 1, cap. 185, n. 6*; Jacobus de Graffiis, *Decis.*

Unde, licet fiscales non denuntiando peccent contra justitiam legalem, non autem peccant contra commutativam respectu ad mulctam; et ideo tantum tenentur resarcire damnum vectigalium quae mercatores solvere debuissent.

Idem dicunt Lessius5; et probabile putant Sporer ·, ac Lugo 7 cum Salas A etc., contra Suarez, Angelum, Silvestrum.etc., de iudice non ferente sententiam de mulcta contra reos convictos. Idem tenent Salmant. ·.

IV0. Tenetur aliquando aliquis denuntiare, immo etiam accusare delinquentem, si hoc sit necessarium ad vitandum seu resarciendum damnum propriae familiae, quae alias remaneret dehonoreta vel destituta alimentis. Ita Sanchez10; Sotus, Bafiez, Navarrus, etc., apud Salmant. “. —

n. 6. - *Anget.*, v. *Poena*, n. 18, i. f. - *Slivest.*, v. *Judex 1*» n. 16, qu. II, v. *Quintum*. - · *Ap. Lugo*, loc. cit., n. 97. — » Tr. 11, de Legib., cap. 2, num. 76. — w *Consil.*, lib. 6, cap. 1, dub. 26, num. 7. — *Sotus*, de Secreto, membr. 2, qu. 5, concl. 2. · *Banta*, in 2- 2-., qu. 68, art. I, dub. 2, concl. 6. · *Navar.*, in cap. *Inter verba*, concl. 6, coroll. 61, n. 610 (edit. Veneta, 1594). - “ Tr. 29, cap. 2, n. 14.

aur., part. 1, lib. 3, cap. 7, n. 25. — Ex quibus tamen Navarrus, *op. cit., cap. 25, n. 51*, de praesenti casu expresse loquitur et concordat — Baitez autem, *loc. cil., qu. 67, art. 4, concl. 3*, in universum scribit: « Iudices et omnes alii ministri justitiae, si ex eo quod non recte faciunt suum officium, sequitur aliquod nocumentum fisco vel accusatori, tenentur ad restitutionem ».

c) Vasquez, etsi a Diana pro reo tantum allegatur, de quo disputat in *lant2a', disp. 175, cap. 2, n. 13 et 14*; at sane etiam de nostro casu expresse loquitur, *cap. 1, n. 3 et 9*, et concordat; excipit tamen *n. 11*, procuratorem fiscalem, quem obligat ad poenae restitutionem, <si non procuret ut crimina deferantur, ex quibus aliquid emolumenti fisco advenire potest. — Et omni huic doctrinae consentit Tanner, *tom. 3, disp. 4, qu. 6, dub. 2, num. 80 et seqq.*

d) Azor, pro solo reo a Diana citatus, de eo revera loquitur *part. 1, lib. 5, cap. 8, qu. 5*, et negat teneri ad solvendam poenam, etsi legitime interrogatus, delictum occultavit.

·) Aragon, etsi a Diana pro solo reo allegatur, de quo tractat in *qUt Q2, art. 3*; at certe, *art. 7, v. f., coroll. 4*, de agrorum vel vinearum custodibus loquitur, qui poenas non exigunt; et hos ad poenae solutionem obligat, si legitima sit prohibitio, et res non sit parvi momenti.

/J Quin etiam Salas, *de Legib., disp. 15 n. 105*, probabilius id existimat.

Et notat Sanchez cum Gomez ibid. quod judex aliquando ob bonum commune compellere potest offensum, ut saltem declaret quis eum laeserit, ut inde procedere possit ad inquirendum; intellige, quando revera alias damnum commune imminet, puta conjurationis, erroris in fide et similium.

Sed, exceptis his casibus, nemo tenetur alium accusare. Et quamvis possit, si sine odio accuset, sed zelo justitiae; attamen difficile expers erit affectus vindictae is qui contra suum offensorem accusationem proferet, cum accusatio de se intendat punitionem rei: ut diximus *de Praec. Carit., Lib. II, n. 29, v. Licet.*

238. — « Resp. 2°. Accusare prohibetur: Γ. Excommunicati, proditores, infames; idque in poenam criminis. — 2°. Filii, servi, suos parentes vel dominos, ob reverentiam. — 3°. Clerici in causa sanguinis, ob indecentiam. — Lesus Bonacina».

Quaeritur: *quinam prohibeantur accusare?*

Γ. Prohibentur excommunicati, infames, publici concubinarij aut usurarii, de majoribus criminibus accusati, nisi prius innocentes se demonstrent; item feminae, impuberes. — Excipe tamen Γ. Si isti prosequantur causam propriam vel suorum usque ad sextum gradum. 2°. Si crimen sit contra legem divinam aut humanam, cujus violatio cedat in damnum tertii. 3°. Si crimen sit contra bonum commune. — Quicumque autem, etsi non possit accusare, potest tamen denunciare. Vide Salmant. °.

II°. Filii non possunt accusare parentes, nec e converso; neque servi dominos: nisi crimen sit laesae majestatis vel haeresis. — Salmant.4.

III°. Laici nequeunt accusare clericos. Nisi clericus sit dilapidator bonorum ecclesiae, aut haereticus, simoniacus, sacrilegus, etc.; vel nisi laicus causam suam vel suorum prosequatur. — Item, nec clerici accusare possunt laicos; aut religiosos, qui tantum a religiosis ejusdem ordinis accusari possunt. — Salmant.4.

Sed hic quaeritur: *an religiosus possit accusare suum praelatum?* — Affirma, ex cap. *Ex parte tua, de accusation.* Tria enim ibi habentur: Γ. Quod monachi non sunt repellendi ab accusatione praelati coram judice regulari aut competenti. 2°. Quod tunc expensae pro lite de bonis monasterii eis sunt subministrandae, si peculium ipsi non habeant. 3°. Quod monachi nequeunt accusare laicos sine licentia abbatis. — Vide Salmant.*

IV°. Inimicus repellitur ab accusando delinquentem, ex cap. *Cum oporteat, de accusat.* Et hoc valet etiam in criminibus exceptis, ut supra, praeter haeresim. Est commune cum Salmant.7. — Ratio, quia tunc praesumitur accusatio semper procedere ex affectu vindictae.

V°. Pariter repellitur socius criminis, ex leg. *fin. C. de accusat.* Excipiuntur tamen quoad hoc, crimina haeresis, laesae majestatis, falsificationis monetae, sodomiae, furti famosi, et omnia alia quae sine socio fieri non possunt. — Vide Salmant. .

VT. Nequeunt clerici accusare in causa sanguinis, ex can. *Sacerdotes*, [ca/<s.] 2, qu. 7.

Sed Dubium est: *an valeant accusare ad resarciendam injuriam propriam, vel suorum, vel suae ecclesiae?* — Affirma: dummodo clericus (si sit causa sanguinis) praemittat expressam protestationem, se non intendere ut judex ad poenam sanguinis procedat; tunc enim, etiamsi reus ad mortem damnetur, irregularitatem effugiet. Hoc habetur ex cap. 2, *de homic., in 6*°. Vide Salmant.; et vide *Lib. VII, n. 46*8, v. *Minime.*

Nomine autem *suorum* quinam veniant? — Alii censent venire consanguineos usque ad decimum gradum. Alii, usque ad septimum vel sextum. Alii, usque ad quartum. — Sed Salmant. ° tenent, nomine *suorum* tantum servos venire: quia textus, ut supra, concedit clericos accusare tantum *suos malefactores*; per *to suos* igitur non venire inferunt malefactores propinquorum. Attamen ipsi Sal-

Quando
que clericus
pote i accu-
sare ad re-
Karcknd.tin
injuriam.

Quinam
xvniant no
mine smo
runt.

Sanch., Conail. lib. 6, cap. 1, dub. 2b, n. 5. — *Anton. Gontca, Variar. résolut.* tom. 3. cap. 12, n. 24. — *Ap. Sa-
tuant.*, tr. 29, cap. 2, n. 14. — *Lib. 2, cap. 30, dub. 5.* — *Bonac.*, di>p. 10. de 8. *Praec.*, qu. 3, punct. 1. num. 10. —

• *Tract. 29, cap. 2, num. 2b.* — • *Loc. cil.*, num. 27. —
• *Loc. cit.*, num. 78. — • *Loc. cit.*, n. 30 et 31, — • *Loc.*
cit., num. X». — * *Loc cil.*, num. 37. — • *Tr. 29, cap. 2,*
num. 39 cl 40. — “ *Loc. cil.*, num. 12-

In aliis
causis
Dulh obit-
jtitio MCCU-
uadi.

Quinim ct
m quibus
accusare
prohibean-
tur.

mant. alibi, et alii cum Patre Concina a), probabiliter permittunt accusare, ad reparandum damnum cognatorum usque ad quartum gradum. — Vide *Lib. VII, dicto n. 468*, v. *Advertendum*.

Denuntix
lio, quando-
que illicita,
etsi praea
pirnte supe-
riore.

239. - « Resp. 3°. Non teneris, immo < nec debes, etiam posito superioris prae-
« cepto, denuntiare crimen: Γ. Si delin-
« quens emendatus est, sine periculo re-
« cidendi, et parti laesae est satisfactum,
« nec periculum imminet aliis, nec crimen
« est notorium; quia sine causa, proximi
« infamia sequeretur. (Vide supra, *Lib. II,*
• *tract. 3, cap. 2, dub. 4*). — 2°. Si crimen
« nosti sub secreto naturali, tamquam con-
« suitor, advocatus, etc.: nisi tamen is qui
« secretum commisit, innocentem vel rem-
■ publicam injuste vexaret, nec vellet de-
« sistere. Card, de Lugo '. — 3°. Si inde
« immineat grave periculum honoris, vitae
• et rerum tuarum. — 4°. Si etiam pro-
« bare cogereris, nec posses. — Vide card.
« de Lugo' ».

240. -Quaeritur hic: *an accusationem praecedere debeat correctio fraterna?* — Plura hic sunt distinguenda:

In crimi-
ne publico,
correctio
fraterna
non prae-
mittenda.

Et 1°. Si crimen est publicum, quia de eo adest infamia vel notorietas, nempe coram pluribus in platea, tunc nulla correctio est praemittenda. Ita S. Thomas ·, Sanchez4, Sotus, Paludanus°> et Salmant.5 cum communi. — Ratio, quia tunc *non est tantum* (verba S. Thomae) *adhibendum remedium ei qui peccavit, ut melior fiat; sed etiam aliis in quorum notitiam* (crimen) *devenit*. Et ideo crimen publice est puniendum.

Salmant., tr. 10, dp. 9, n. 17. — 1 Disp. 14, n. 142. — • Disp. 38, sect. 2, num. 24. — · 2· 2·, qu. 33, art. 7. — « Consil., lib. 6. cap. 1, dub. 27, num. 5. — Sotus, de Secreto, membr. 2, qu. 4, concl. 1. - * Tr. 29, cap. 2, n. 20. — SofMj,dc Secreto, membr. 2, qu. 8, concl. 4, dub. - *Cajltan.*,

238. - o) Concina, *de Censur.*, dissert. 2, cap. 7, η. 16, ait licere clericis accusare, « si agatur de damnis sibi aut propinquis suis, vel domesticis, vel Ecclesiae illatis ».

240. - § Paludanus male hic a Salmant. adducitur, expresse enim ait *in 4, dist. 19, qu. 4, n. 3*, prius adhibendam esse secretam monitionem hoc in casu, « si verisimile est quod citius corrigeretur ».

6J Palaus, *punct. 15, n. 4*, distinguit, et scribit peccatum esse contra caritatem et contra justitiam « delictum accusare, quod etsi pro-

II0. Si crimen non est publicum, etsi paucis notum, tunc correctio est praemit-
tenda si speratur fructus; quia tunc non respiciendum est bonum commune, sed peccantis, qui facilius emendabitur per secretam monitionem quam per publicam punitionem, ut ex can. Sf *peccaverit, [caus.] 2, qu. I*. Ita Sotus, Cajetanus, Palaus, Lessius, cum Salmant.'.

In ena.-
paudiMn
qtflttte iij
praemitte

Advertit tamen Lessius T, et consentit Palaus % quod si crimen probare possis in iudicio (puta per duos testes), licet tunc tenearis ex caritate proximum monere ante accusationem ut a crimine desistat, non peccas tamen contra justitiam si accuses; quia semper prodest ad commune bonum crimina puniri. — Et tunc tenetur iudex accusationem recipere, et in causa procedere, si alias timeat scandalum in republica eventurum. Secus, si scandalum absit; quia iudex tunc teneretur ex praecepto naturali caritatis accusationem non admittere. — Ita Salmant.8.

Quiedi
ponit «n-
ii ulva jf.
sitita

241. - Non peccas vero neque contra justitiam neque contra caritatem, si accuses sine praevia monitione in duobus casibus: Γ. Quando crimen est in damnum reipublicae, ut conjuratio, delictum laesae majestatis, etc., et signanter haeresis; pro qua maxime est notanda prop. 5 damnata ab Alexandro VII, quae dicebat: *Quamvis evidenter tibi constet Petrum esse haereticum, non teneris denuntiare si probare non possis*. Ratio, quia in his criminibus nunquam aut rarissime ex correctione speratur fructus, et mora valde nocere potest. Ita Lessius e, Palaus, Sanchez <>.

Quasi»
point ooul-
li ulva jt
«titia ct α
ntate.

In 2· 2·, qu. 33, art. 7, ad 3. · *Palaus*, tr. 6, disp 3, punct. 13, n. 6. · *Ltss.*, lib. 2, cap. 30, dub. 2, num. 12. · • Tr. 29, cap. 2, n. 21. — ' Lib. 2, cap. 30, n. 10 et 12. — • Loc. cit., n. 47 ct 48. — · Loc. cit., num. 13. — *Palaus*, tr. 6, disp. 3, punct. 13, n. 5.

ban possit, infamia non laborat». Excipit tamen delicta directe contra tertium patrata. Et n. 5, addit: « Quoties a jure tibi datur facultas accusandi, non peccas contra caritatem, etsi accuses».

241. - a) Sanchez, *Consil.*, lib. 6, cap. 21 dub. 5, n. 5, expresse ita docet; et quamvis n. 6 addat: «Quod si quis firmiter et certissime sciret hujusmodi peccatorem, etiam haereticum, per secretam monitionem omnino corrigendum esse, debere secrete admonere, et desistere a denuntiatione »; attamen, ut

Villalobos, Trullench, Bonacina, et Salmant. l cum communi. — 2°. Quando alia via non possis damnum passum tibi resarcire, nisi invasorem accuses; tunc enim potes accusare, ut saltem per poenam rei tibi injuria reparetur: modo absit affectus vindictae (quod autem difficillimum esse reputo). Salmant.’ cum Sanchez, Palao, Trullench, Salon, etc.

242. - Hic operae pretium est aliqua adnotare de *denuntiatione*, quae est duplex, ut supra dictum est. — Alia *evangelica*, quae defertur superiori ut *patri*, ad rei emendationem ; alia*judicialis*, quae defertur superiori ut*judici*.

Et primo, quoad denuntiationem *evangelicam* sive *paternam*.

Notandum 1°. Quod si crimen proximi est reipublicae vel communitati perniciosum, quamvis sit occultum, statim praelato denuntiari debet, nulla fraterna correctione praemissa; ut communiter docent DD. cum S. Thoma³ et Laymann βλ — Si vero crimen non est communitati damnosum, sed tantum ipsi delinquenti, tunc servandus est ordo correctionis traditus in Evangelio Matth. xvm, 15 [et seqq.], ubi legitur: *Si autem peccaverit in te frater tuus, vade, et corripe eum inter te et ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum; si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum; quod si non audierit eos, dic Ecclesiae*.

Notandum 2°. Quod si post secretam correctionem frater non emendatur, tunc crimen, antequam aliis manifestetur, denuntiandum est praelato tamquam patri, ut paterne corrigat. Ita S. Thomas * cum S. Augustino §, cujus verba affert Lay-

mann . — Ratio, quia superior, ut spiritalis pater, magis idoneus est adjuvandum fratrem quam alii: nec decet in Congregatione, ut alii crimen sciant prius quam praelatus, qui salubrius medelam afferre potest.

243.- Sed quaeritur Γ. *An liceat deferre praelato ut patri crimen occultum, communitati non perniciosum, secreta correctione omissa?* — Tres adsunt sententiae:

Prima generatim affirmat cum Angelo T; et Gabriele, Rosella, Turriano, apud Laymann⁸; qui dicunt hoc saltem in religionibus permissum esse ob bonum observantiae commune.

Secunda sententia huic omnino opposita, cum Adriano, Corduba, Soto, etc., apud Sanchez ., tenet necessario praemitendam esse correctionem secretam.

Tertia longe communior et longe probabilior sententia docet, bene posse denuntiari crimen occultum praelato prudenti tamquam patri, nulla praemissa correctione, si speretur sic melius emendatio fratris obtineri. — Ratio patet, quia finis hujus praecepti fraternae correctionis (ut dicunt S. Thomas et alii, ut infra) alius non est quam caritas erga fratrem; sed hic finis caritatis duplex est, alter principalis, alter minus principalis. Finis principalis est ut frater emendetur, et ideo praecipitur correctio: finis minus principalis est ut servetur, quantum fieri potest, fama fratris, et ideo praescribitur ordo secretae correctionis praemittendae. Quare, cum creditur magis expedire ad finem principalem, scilicet ad emendationem fratris, ut correctio fiat immediate a praelato, cessare debet finis minus principalis; et ideo recte omittendus ordo secretae correctionis.

• Lib. 3, tr. 3, part. 2, cap. 4, η. 6. — * V. *Denuntiatio*, n. 10. — *Gabr. Biti*, *Expostt. canon. Mi*»», lect. 74, v. C. lit. T et U. • /?ose/, v. *Inquisitio*, init. • *Turrian.*, in 2- 2- qu. 33. art. 7, diip. 89, dub. 4. • • Loc. ciu, n 5. — .*Adrian.* in4.de Fraternacorrept.,\$ *Prohu/uM decisione*. • *Cordub.*, Annotat, in Sotum. de Secreto, membr 2, qu. 4. concl. 3, dub. 3. • *Sotus*, de Secreto, loc cit. • *Decal.*, lib. 6. cap. 18, n. 46. — 5 *Thom.*, Quodiib. 11, art, 13.

scite notant Salmant, revera non dissentit a nostra sententia, quia his verbis concludit: « Regulariter tamen hoc credendum non est, et ita procedendum statim ad denuntiationem ».

242. - <) Ita sane Laymann, *lib. 3, tr. 3, part. 2, cap. 4, η. 3*; sed excipit casum quo «certa spes sil, privata monitione peccatum fratris occultum, reipublicae perniciosum, im-

Denuntia
uo paterna
etjudicialia.

Paterna
itativim fa-
cienda jn
CTiminepcr-
nicioao.

In altis,
faciend a
poit corre-
ctionem. e-
mrndatione
non «ecuta

In crimine
occulto non
pernicioso,
lia ta, juxta
alio-, omil-
ea co r r e-
ctione.

Juxta A-
lto». illicita.
onjHQ cor-
rectione.

Longe pro-
tabfhut li-
cit-, ubi
major ope-
ratur fra-
ctu

Ita S. Thomas ubi S. Doctor distinguit inquisitionem, accusationem, et denuntiationem, in qua dicit observandum esse finem ejus, nempe ut frater emendetur: *Utrum autem* (addit) *statim cum quis scit fratrem suum peccasse, debeat denuntiare praelato, dico quod in his distinguendum est de conditionibus subditi et praelati. Nam si ego scio quod frater per me corrigetur, tunc non debeo hoc denuntiare praelato. Si autem videtur quod hoc melius fiat per praelatum, et praelatus nihilominus sit pius, discretus et spiritalis, non habens rancorem seu odium adversus illum subditum, tunc licite potest hoc denuntiare sibi: et tunc non dicit Ecclesiae, quia non ei sicut praelato, sed sicut personae proficienti ad correctionem proximi et emendam.* Et paulo post sub-

1 Quodlib. 11, art. 13. — 1 Decal., lib. 6, cap. 18, n. 46. — 5. Anton., part. 2, tit. 9, cap. 6, § 4, v. *Item quaeritur.* — Gerson., de Corrupt. proximi, v. *Quart sciendum.* — Abu/, in Maith., cap. 18, qa. 98, v. f. — Salmer., Comment, in hiator, evangel., tom. 4, part. 3, tr. 11, § *Tertio si hoc servetur*, et seqq. — Sd, v. *Corruptio*, num. 5. — Silvest., v. *Correctio*, qu. 7. — Tabiena, v. *Correctio*, num. 2, qu. I. — Richard, a Mediavilla, in 4, disk 19, art. 3, qu. 1, corp., v. med. — Angel., v. *Denunciatio*, n. 10. — Armilla, v. *Cor-*

jungit: *Ideo tenendum est hoc pro regula, quod in omnibus istis semper servanda est caritas, et quod melius et magis expedire videtur. Et si hoc intendat, scilicet emendam proximi, servet quantum potest bonum caritatis, tunc denuntiando non peccat.* — Idem docet S. Bonaventure in illud S. Lucae cap. xvn: *Si peccaverit, etc.* — Et ita dicunt Sanchez' cum S. Antonino, Gersonio, Abulensi, Salmeron, Sà, Silvestro, Tabiena, Richardo, Angelo, Waltero, Armilla, Graffio, Aragon., Manuele, Philiarcho, etc.; ac Laymann b) cum Soto b), Henrico †, Paludano b), Navarro b).

244. — Quaeritur 2°. *An, si reus sit emendatus, possit crimen praelato denuntiari?*

Affirmant Angelus⁸; et Gabriel, Richardus, Turrianus, apud Laymann⁴; quia

radio, num. 6. — Jacob, de Grafflis, Decis. nur., part. 1, lib. 2, cap. 69, n. 30. — Man. Rodrig., de Ordine judicial., cap. 4, num. 9. — Philiarcho., de Offic. sacerdot., part. 2, lib. 4, cap. 14, v. *Cum autem hucusque.* — V. *Denunciatio*, num. 10. — Gabr. Biel., Exposit. canon. Miss., lect. 74, v. f., lit. U. — Richard, de Mediavilla, in 4, diet. 19, art. 3, qu. 1, concl., v. f. — Turrian., in 2° 2°, qu. 33, art. 7, disp. 89, dub. 4. — Lib. 3, tr. 3, part. 2, cap. 4, num. 5.

pediri ac tolli posse ». Quod tamen raro contingere latetur, si peccatum sit valde perniciosum.

243. — Aragon, in 2^a 2^a, qu. 33, art. 7, dub. penult., v. *Dico* 2, dicit « quod si non sit aliqua spes quod secreta admonitio... profutura est, et est magna probabilitas quod praelati admonitio profutura est, possum praelato crimen manifestare ante secretam admonitionem ».

b) Laymann, lib. 3, tr. 3, part. 2, cap. 4, n. 5, negat crimen occultum et communitati non perniciosum, posse praelato revelari, si per secretam monitionem aequè corrigi et emendari possit, et citat auctores relatos. — Et revera Sotus, loc. cit., ita tenet (ut notatum est a S. Alphonso in secunda sententia), et excipit solum casum quo « subditus certissimus esset nihil profuturam suam admonitionem ». — Paludanus vero, in 4, dist. 19, qu. 4, v. *Si autem sit ita occultum*, n. 3, dicit quod « quamdiu operatur correctio, non debet denuntiare; sed potest inter se et ipsum solum, postea cum illo unico alias sciente; postea vero debet denuntiare secrete praelato, non tamquam judici, sed tamquam illi qui potest prodesse ». Deinde loquitur de casu quo non sperctur correctio, et n. 6, dicit: « Licet, ubi est omnino occultum et non potest probari, ostendere praeposito tamquam patri non judici, ut prosit alias nescienti ». — Navarrus

pariter, Man., cap. 24, n. 14, scribit: « Etiam peccat qui revelat illud [peccatum occultum] superiori, non servata forma praedicta, etiam in finem ut provideat ne illud iteret ». — Deinde Laymann, n. 6, dicit « quod si quis se minus sufficientem animadvertat, ut occultum et nondum emendatum peccatum fratris per se solum emendare possit, plerumque... (debet) statim superiori manifestare tamquam patri ». — Et contra hoc assertum citat Henricum Gandavensem (quem etiam citaverat pro primo asserto), qui revera, Quodlib. 9, qu. 28, de peccato occulto, quod non est nec reipublicae nec proximo nocivum, scribit: « Quando ergo peccatum sic est secretum quod non scit ipsum nisi unus, sive sit ille praelatus sive subditus, ultra secretam admonitionem per se solum non debet procedere, quousque cognoverit alios scire quod scit. Licet enim, ut aliquibus videtur, praelato nescienti debet revelari quod unus subditus solus novit, quia magis proficit admonitio praelati quam subditi, quia tamen magis timendum est de ejus deterioratione, si propter verecundiam majorem aut propter majorem timorem poenae incipiat se excusare praelato, corripienti secrete post secretam monitionem subditi praecedentem, quam cum subdito solo corripiente; idcirco sicut non alii, sic nec praelato peccatum uni soli cognitum debet revelari ». — Haec Gandavensis.

dicunt semper praestare ut praelatus sciat vitia subditorum. — Sed negandum cum S. Thoma¹ Laymann Sanchez et aliis. — Secus vero dicendum (ait Sanchez²), si dubium sit an frater sit plene emendatus, vel an frater sit in probabili periculo relapsus. Quia tunc bene potest crimen praelato ul patri deferri; cum prius consulendum sit profectui fratris et bono religionis quam modico detrimento famae illius.

245. - Quaeritur 3°. *Quid, si dubium sit au correctio melius fiat per praelatum, vel au praelatus prudenter procedat?*

Respondet Sanchez³ quod, nisi crimen vertat in damnum commune vel alterius privati, praemitti debet secreta correctio.

Sed hic advertendum 1°. Quod in dubio, nisi constet de imprudentia praelati, in religionibus bene institutis (ut notat Laymann⁴) praelati praesumuntur prudentes.

Advertendum 2°. Id quod notat idem Laymann⁵, nempe quod in talibus ordinibus crimina occulta fratrum, si nondum emendata sint vel relapsus timeatur, frequentius sine secreta monitione deferri possunt ad praelatum tamquam patrem: tum quia praelati sunt viri pii et prudentes, qui admonitione magis prodesse possunt; tum quia ipsi magis idonei sunt ad crimen emendandum et ad occasiones relapsus amovendas. — Nam, ut recte dicunt Suarez⁶ et Sanchez⁷), vel peccatum religiosi est leve; et tunc, cum infamatio levis sit, major plerumque utilitas ex denuntiatione proveniet, quam damnum fratris erit: praeterquam quod hujusmodi consuetudo denuntiandi praelato levia delicta (ut ait Suarez) est quasi necessaria ad religionis statum conservandum: — vel crimen fratris est grave; et tunc, aut frater peccavit ex fragilitate, et melius occurret superior occasiones auferendo, quod alius nequit

praestare; aut ex malitia, et tunc rarissime ex monitione fratris speratur emenda, ut dicit Sanchez⁸ cum Cajetano, qui asserit rectius dubitandum quod reus ex correctione secreta potius fingat se emendatum quam emendetur.

Addunt recte Suarez et Sanchez vix fieri posse quod crimina religiosorum non redundant in maximum religionis damnum; tum ob scandalum fratrum, tum ob religionis infamiam. — Hinc dicit Suarez omnia crimina gravia bene denuntiari posse praelato, tamquam communitati perniciosa; immo saepe obligationem esse denuntiandi, praesertim si praelatus interroget; saltem, inquit Sanchez, valde expedire quod praelatus sciat vitia fratrum ut melius amoveantur lapsuum pericula. — Addo et ego, quod maximum inconveniens facile eveniret, si praelatis crimina denuntiari non possent ante secretam monitionem. Nam si ex illa delinquens non emendetur (quod ut plurimum timendum est, uti supra notavimus cum Sanchez), aut crimen deferres ad praelatum, et tunc reus facile suspicans tuam denuntiationem, saepe odium adversus te conservabit; aut tu ob hujusmodi timorem omittes denuntiare, et sic crimen non emendabitur, scandala augebuntur, et sic denique bonum communitatis corruiet.

Quare ex his omnibus recte concludit Laymann⁹, rarum esse in congregatione religiosorum, ut subditi sint aequae idonei quam praelati ad corripiendum. — Et ideo in cap. *Qualiter et quando 24, de accusatione*, relato ordine servando in inquisitione, accusatione et denuntiatione, sic concluditur: *Hunc tamen ordinem circa regulares personas non credimus usquequaque servandum*.

Quaeritur 4°. *An liceat renuntiare juri fraternae correctionis, ita ut possit deferri*

¹ Lib. 3, tr. 3, part. 2, cap. 4, n. 5. — ² Decal., lib. 6, cap. 18, num. 51. — ³ Loc. cit., n. 47. — ⁴ Loc. cit., lib. 5, v. Editor. — ⁵ Loc. cit. — ⁶ De Carit., dbp. 8, sect. 6, n. 12. — ⁷ Soar., loc. cit. — ⁸ Loc. cit., n. 50. *Caffan.*, opusc.

tom. 1» tr. 31, reap. 5, ad 1 dub. — Saar., loc. cit., n. 12. — *Smc M.*, loc. cit., n. 50, v. *Trrtic.* — *Suar.* loc. cit., n. 11 cl. 12. — *Somc A.*, loc. cit., v. *Quarto.* — *Sanch.*, loc. cit., v. *Stcuxdo.* — *Loc. cit.*, n. 5, v. *Vtrum.*

244. - a) S. Thomas dicit in *Quodlibet. 11, art. 13*, denuntiationis et correptionis finem esse peccantis emendationem.

b) Sanchez, *Decal.*, lib. 6, cap. 18° n. 49, etsi primo intuitu videtur solum negare obligationem denuntiandi in hoc casu; at sane,

n. 60 eandem denuntiationem negat esse licitam, quidquid *lib. 2, n. 42*, nota *b*, contra Busenbaum dixerim.

245. - *) Sanchez, *loc. cit.*, n. 50, non habet prius membrum hujus distinctionis, et de solis gravibus peccatis loquitur.

crimen ad superiorem, nulla praemissa correctione? — Tres adsunt sententiae:

Juxta 4-
lio., renon-
nare juri
correctioni
fraternae,
licitam.

Prima communior sententia affirmat, Et hanc docent Sanchez », [Contin.] Tournely », Palaus³, Suarez⁴; item Valentia, Hurtadus, Diana et alii plures, apud Salmant. 3 — Ratio, quia ob honestum finem quisque potest juri suo renunciare; et ideo plurimi sancti viri suae famae cesserunt. Confirmatur ex D. Thoma e, qui ait: *Sui arbitrii est detrimentum suae famae pati, nisi hoc vergat in periculum aliorum.* — *Secunda* autem sententia absolute negat: eamque tenent Philarchus⁷; item Rodriguez b), Lorca, Lopez, etc., apud Salmant. 3. — Ratio, quia nemo potest prodigere jus quod habet ad suam famam. — *Tertia* vero sententia, quam tenent Salmant. ., cum Arauxo et Prado, censet quod, licet unusquisque possit ob honestum finem renunciare ordini correctionis; ab alio tamen nequit talis ordo praetermitti, nisi prudenter credatur efficacius per praelatum correptio fieri. — Sed huic sententiae recte contradicit Concina °. Si enim potest quisque isti juri cedere, bene poterit alter sua cessione uti. — His tamen non obstantibus, prima sententia omnino ut vera tenenda mihi videtur. — Ratio quae mihi sufficit est, quia in Societate Jesu adest constitutio hujusmodi renuntiationis; et ipsa fuit approbata a Paulo III et Julio III (ut testatur Palaus »), qui approbarunt et confirmarunt institutum et omnes constitutiones praefatae Societatis, et praecipue eas quae contradictiones patiebantur. Immo Gregorius XIII, in bulla *Ascendente Domino*,

Juxta a-
lio., (Bide-
turn.

Juxta a-
lio., fici-
um; id est
do non prae-
termittendi.

Prima » en-
tentia, at
vera tenen-
da.

¹ Decal., lib. 6, cap. 18, n. A3. — . Decal., cap. 1, art. 3, de Carit., sect. 6, panel. 4, n. 5. — . Tr. 6, diip. 3, punct. 9, n. X — 4 De Carit., diip. 8, sect. 6, n. 12; cfr. de Relij., tr. 10, lib. 10, cap. 7 et seqq. — Valent., in 2.° 2., diip. 3, qu. 10, punct. 5, § 1, v. *Quintus casus*. — Petr. Hurtad., de Virtut. theol., diip. 163, sect. 5, subsect. 9. — Diana, part. 7, tr. 3, reiol. 45. — Tr. 21, de Praec. decal., cap. 7, n. 87. — 2.° 2., qu. 73, art. 4, ad 1. — 1 Part. 2, lib. 4, cap. 14. — Lorca, in 2.° 2., sect. 3, diip. 47, n. 12. — Lopez de Texeda, Controv. theol. mor., tom. 1, lib. 1, tr. 3, contrav. 4. — Loc. cit. n. 85. — Loc. dt., n. 88. — Arauxo, in 2.° 2., qu. 33, art. 8, n. 20 et 21, concl. 3 et 4. — Prado, cap. 14, qu. 6, n. 5, 6 et 7, — * In Decal., lib. 1, diim. 7, cap. 4, n. 23. — Paulus III,

addidit excommunicationem contra tales constitutiones impugnantes. — Unde insipienter puto locutum fuisse Philarchum, qui notam impietatis inurit huic constitutioni renuntiationis Societatis Jesu : cum Ecclesia non possit errare in approbatione religionum et suarum regularum; ut docent Bellarminus, Valentia, etc., apud Viva ». Earum enim approbatio spectat ad materiam morum, in qua saltem impium et temerarium est dicere Pontificem posse errare, juxta nostram dissertationem adductam *Lib. I, ex n. 110*. — Advertit tamen Palaus³ quod talis renuntiatio non dat potestatem manifestandi delictum alterius, nisi in casu dubio de emendatione, id est (ut explicat u) si dubitetur an delinquens fuerit emendatus vel an sit relapsurus; quia e converso si constet de emendatione et nullum sit periculum relabendi, recte probabilius censet non posse crimen deferri ad superiorem, dum ex declaratione in congregatione septima ipsiusmet Societatis dicitur revelationem faciendam esse tantum iis qui remedium adhibere poterunt; ergo, cessante necessitate remedii, non poterit crimen manifestari. — Praeterea advertit idem Palaus⁵ cum Suarez et Sanchez, quod praedicta cessio fit ut crimen reveletur praelato, tamquam patri, non vero tamquam judici.

246. - Haec quoad denuntiationem evangelicam. Quod autem ad denuntiationem *judicialem* pertinet, haec ad triplicem finem fit: 1. Ob publicam criminis punitionem. 2. Ut damnum laeso resarciatur. 3. Ut quis tamquam indignus offi-

Fmni<
5", "\$«
'''.

bullae *Regimini militantis*, de die 27 Sept. 1540; in Bullar. Rom. Mainardi ei in Instituto S. J. — Julius III, bulla *Exposcit debitum*, de die 21 Jul. 1550; in Bullar. Rom. Mainardi et in Instituto S. J. — M Loc. dt., n. 4. — Bulla *Ascendente Domino*, § 24, ibid. — *Philarch.*, loc. dt. — *Bellarmin.*, id est *Vindiciae Bellarmin.*, (auctore Vito Eberman, S. J.) pro lib. 2, de Monachis, ad cap. 4. — Valent., Controv., Analys. fidei cathol., lib. 8, cap. 3, v. *Ad aliud quod de religionum*. — 11 Quaest. prodroma ad propos. damnat., n. 12. — Tr. 6, disp. 3, punct. 9, n. 6. — 14 Loc. dt., punct. 12, n. 4. — Loc. dt., punct. 9, n. 7. — *Suar*, de Relij., tr. 10, lib. 10, cap. 12, n. 3. — *Sanchez*, Decal., lib. 6, cap. 18, n. 48.

b) Hieronym. Rodriguez, *Compend. quaest. regul., resol-* 36, n. 5, quaerens utrum sit licitum statutum religionis, disponens omittendam correctionem fraternam, ait: « Nolo judicem gerere, videant hi ad quos spectat ». Et

n. 13, auctoribus n. 5 pro affirmativa allegatis alios addit, et de negativa scribit: « Negativam vero opinionem probabiliorum censuit nuper academia Salmanticensis ». Sed non explicat quid ipse sentiat.

cio privetur, aut ne indignus eligatur, aut ne ad Ordines promoveatur, aut ne Matrimonium contrahat. — Et de hac denuntiatione juridica praecipue hic tractandum.

Et notandum ¶. Quod fraterna monitio non est necessario semper praemittenda ad denuntiationem judicialem; juxta dicta mox supra *n. 240.* — Notandum 2°. Quod denuntiatio evangelica transire potest in judicialem, ex communi sententia, quando post evangelicam reus non corrigitur. Azor, Abbas cum Salmant. ¶. — Notandum 3°. Quod si praelatus, aut per denuntiationem evangelicam, aut per se, aut per indicia sufficientia noverit subditi delictum, primo poterit clam eum monere, poenitentiam secretam ei injungendo, et etiam illum ab officio et a conventu amovendo; modo ex hoc nulla ei obveniat infamia. Deinde poterit ad alia remedia devenire; sed licet ista nec etiam profuerint, et crimen vertat in damnum solius rei, tunc non poterit judicialiter procedere, nisi crimen probari possit saltem per duos testes. Vide Salmant. ¶. — Notandum 4°. Quod qui fraternam fecerit denuntiationem, potest inde ut testis adhiberi post denuntiationem judicialiter factam, ut tenent Salmant.8 cum Soto, etc.; quia alius est processus denuntiationis fraternae; alius, denuntiationis judicialis.

247. - Sed quaeritur 1°. *Utrum*, si crimen sit occultum nec labore infamia, et fraternaliter denuntiatus non corrigatur, *possit praelatus cogere denuntiatores euangelicos ut faciant denuntiationem judicialem, et inde juxta illam reum poenis juris punire?*

Aeor, part. 3, lib. 13, cap. 21, dub. 10 (uiu). - ¶ Tr. 29, cap. 2. num. M. — ¶ Loc. cil., num. 55. — ¶ Tr. 29, cap. 2, num. 58. *Sotus*, de Secreto, membr. 2, qu. 4. concl. 8, dub. *Cordub.*, Annotai, in Solum, de Secrecio, loc. at., concl. 7 et 8. - ¶ Loc. cit., n. 59. - ¶ Comil., lib. 6. dub. 11, n. 7 et »eqq. — ¶ Loc. cit., n. et0. — *Suar.*, de Relic tr. 10, lib. 10, cap. 12, n. 41 et 43. - *Palaus*, tr. o,

Affirmat *prima* sententia cum Silvestro Corduba, etc., apud Salmant. *; quotiescumque crimen saltem per duos testes posset probari Et huic sententiae consentiunt Sanchez et Navarrab», Sotus b», etc., apud Salmant. ., casu quo adsit spes quod delinquens ob poenas emendabitur. — Secus autem, isti dicunt, si talis spes non effulgeat; tunc enim vix permittunt posse reum clam excommunicari.

Probabilius tamen contradicit omnino *secunda* sententia cum Suarez, Palao, Ledesma, Baitez et Salmant.7, semper ac ex crimine nullum immineat damnum communitati aut particularibus. — Ratio, quia tunc delinquens adhuc possidet famam; nec punitio est necessaria ad bonum commune, quando crimen non est publicum.

Sed hic notandum ¶ cum Salmant.8, Palao, Torres et aliis, quod in tali casu poterit quidem praelatus aliquibus viris prudentibus crimen manifestare, si hoc judicet necessarium ad remedium subdito adhibendum. — Notandum 2°. Quod praelatus inferior, si ipse possit per se subditum corrigere, peccabit si crimen superiori manifestabit. Ita Salmantic. . cum Palao *.

248. - Quaeritur 2. *Utrum, si per publicum edictum seu monitorium praecipiat omnibus aliqua delicta denuntiare, teneamur?*

Resp. Quando crimina sunt notoria, procul dubio quihbet ea denuntiare teneatur. — Secus vero, si sint occulta, etiamsi probari possint per duos testes: nisi erimina vergant in damnum communitatis aut tertii. Cum hac tamen differentia, quod in criminibus in damnum *tertii*, tenemur

di«p. 3, punct. II. n. 1 cum ¶ II. - *Petr. de Ledesma, Sum.*, part. 2. tract. 4. cap. 4, post concl. 26, dub. 3. *Banes*, in 2. 2», qu. 33, art. 8, dub. 4, concl. 4. - ¶ Tr. 29, cap. 2. n. ol et b2. — ¶ Loc. cit., n. 68. *Patans*, loc. dt., n. 5. - *Torres èu Turrtan.*, in 2. 2», qu. 33, ditp. 89, dub. 4, v. f-, v. *Tertio notantium.* — ¶ Tr. 29, cap. 2, num. 70. - * Tr. o, ditp. 3, punct. 11, n. 7.

247. - Silvester, v. Correctio, *qu. II*, etsi hic a Salmant. allegatur, brevius scribit: • Quando.. correctio non expedit delinquenti, immo forte nocet, et tamen communitati prodest, corrigere tenetur, quia bonum communitatis est melius bono istius ».

b Petrus Navarra, *de Restit.*, lib. 2, cap. 4,

Fraterne denuntiari poteM, juxta alto CC<1 Ad dc huntiatio nem judicialem.

Probabilius coci non potent.

Praelatu potest manifeare crimen ri ris prudentibut.

Praelato «uperiori non mantlenetor nisi ex necessitate.

Edicto u denuntiati qîÎnâ» rtdun'

Non »cmper prxcintend a futein

EvAfffelt' u potett irtnure in lodraakm.

Quid f cere debeat praeUlut,

Fraterne denuntiant point e«»e tetti..

fraternam monitionem praemittere; et correctione obtenta, denuntiatio judicialis est omittenda; si autem reus non corrigatur, tunc judicialiter tenemur eum denuntiare, dummodo possimus sine gravi nostro incommodo, ut Salmant.¹ In criminibus autem in damnum *commune*, nulla praevia monitione, et etiam cum gravi nostro damno, denuntiationem judicialem proferre tenemur. Quamvis etiam in his S. Thomas¹ sic doceat: *Nisi forte aliquis firmiter aestimaret quod statim per secretam admonitionem possit hujusmodi mala impedire*. Sed hoc raro accidit. — Haec fere communiter a DD. docentur. Vide Salmant.^a

Scient Crimēa sab ee-creto, non tenctar parrere.

Notandum hic autem Γ. Quod qui delictum sub secreti sigillo noverit, ut remedium aut consilium delinquenti praebere, nunquam tenetur illud denuntiare⁰; quia jus positivum non potest juri naturae derogare. — Ita S. Thomas⁴, Sanchez⁵; et Salmant.[·] cum Navarro, etc.; contra Sotum.

Nec «ibi cocapermet cred itum certam.

Notandum 2°. Quod si quis rem aliquam accepit in compensationem sui certi crediti, non tenetur manifestare; quia edictum imponens denuntiationem intelligit loqui tantum de rebus injuste acceptis. Ita Sanchez^T; et Salmant.⁸ cum Silvestro. —

¹ Tr. 29, p. 2, n. 62. — ² 2- 2", qu. 33, «rt. 7, corp. — Loc. cit., nam. 79. — ⁴ Loc. cil., qu. 70, art. 1, ad 2. — Condi., lib. 6, cap. 2, dub. 20, n. 4, 7 ct 8. — Loc. cit., num. 83. — *Navar.*, Man., cap. 18, num. 52, v. *Dito J.*, — & *tui*, de Secreto, membr. 2, qu. 7, concil. 4. — ⁷ Loc. cit., dub. 24, num. 1. — [·] Tr. 29, cap. 2, num. 84. — *Silvest.*,

Idem dicunt Sanchez⁰, et Salmant.^Λ cum Navarro, de debitore rei furtivae, qui ob inopiam a restitutione excusetur.

Notandum 3°. Quod nemo, ut supra c«r. dictum est, tenetur denuntiare cum gravi suo incommodo; nisi crimen redundet in &7X' damnum commune reipublicae aut religionis, ut crimen laesae majestatis, haeresis, etc.

249. — Sed hinc quaeritur 3°. *An sil obligatio denuntiandi haereticos cum periculo gravis damni?* — Distinguendum:

, Si denuntiandi sint tantum suspecti de haeresi, ut sunt sortilegi, blasphemi, confessarii sollicitantes, abutentes sacramentis, commune est non esse tunc obligationem. Ita Salmant.°, Potestas [“]. Nisi (dicunt Salmant.°) adesset damnum commune, nempe si sacerdos magnae auctoritatis frequenter poenitentes sollicitaret, etc. — Si vero denuntiandi sint haeretici formales, etiam excusare periculum gravis damni, nisi illi dogmatizent, tenent Mazzotta¹³; Lessius % Navarrus[”]», Filliucius % etc., apud Salmant.^{**} Sed verius oppositura est tenendum cum Potestà¹⁸; et Salmant.¹⁶ cum Suarez¹ et Farinacio^{CA} Ratio, quia haeresis formalis de se serpit ut cancer, et ideo semper in dartinum commune vergit.

v, *Furtum*, num. 19, qu. 15. — [·] Consil., lib. 6, cap. 2, dub. 24, num. 3. — A<it-ar., in cap. *Inter verba*, coroll. 66, n. 796. (edit. Vend. 1594). — » Tr. 21, cap. 4, n. 87 ct 89. — “ Exam., tom. 2, n. 267. — “ Loc. dt., n. 91. — ” Tr. 2, disp. 1, qu. 1, cap. 2, § 3, qu. 7. — ” Loc. cit., cap. 3, n. 108. — 11 Loc. cit. — w Loc. cit., cap. 3, n. 109.

a m. 232, id non habet quod reperire poterim, quamvis a Salmant. citetur. — Sotus, *loc. cil.*, concil. 8, concordat profecto, sed excommunicationem in universum tantum negat fratri infligi posse, nisi fuerit Ecclesiae inobediens, et crimen ejus fuerit juridice probatum

248. — a) S. Thomas, *loc. cil.*; et Sanchez, *loc. cit.*, n. 1, limitant: Nisi delictum vergat in damnum communitatis vel tertiae personae; idemque insinuat Navarrus, *loc. cit.*, scribens: « Qui promisit servare secretum, cx quo servato grave damnum alteri non infertur, non debet detegere illud, etiam praecipiente superiore.

SalmanL, *loc. cit.*, n. 85, id asserunt de eo qui furtum novit, sed novit etiam furem a restitutione propter inopiam excusari Quod multo magis dicendum sane erit de ipso fure.

249. — a) Lessius, *cap. 30, dub. 6, n. 50*, v. *Sexto*; Navarrus, *Man.*, cap. 25, n. 50; Filliucius, *tr. 14, cap. 2, n. 37*, asserunt universim periculum gravis damni excusare ab obligatione denuntiandi. Lessius tamen et Filliucius limitant: Nisi bonum publicum denuntiationem necessario postulet.

b) Suarez non citatur a SalmanL; doctrinam umen hic expositam satis perspicue innuit, *de Fide, disp. 20, sect. 4, n. 5 et 9*, ubi dicit denuntiandos esse haereticos etiam occultos, quia haeresis est peccatum bono communi nocivum.

Farinacius, *de Haeresi, qu. 197, n. 53*, scribit: « Non denuntians haeticum propter metum, utputa timens ob ejus terribilitatem ab eo aut interimi aut male tractari, excusatur... Contrarium suadet ex traditis per Joan, a Rojas., ubi dixit non denuntiantem haere-

250. — Quaeritur 4°. *Ah teneamur denuntiare conjunctos quos haereticos formales noverimus?*

HAetretici
for at lea,
quantum»
rô cocjao-
rti, denun-
tianti.

Fratres sine ullo dubio tenemur denuntiare. Filios vero a denuntiandis parentibus excusant Abulensis et Simancas a), apud Salmant. 4. Sicut ibidem, Bonacina b) Filliuccius b) Barbosa etc. excusant etiam uxores a denuntiando viros suos. — Sed dicendum omnes ad denuntiationem teneri, ex eadem ratione ut supra; quia haeresis est pestis ita noxia, quod difficile habet remedium, et facile in damnum vergit commune. Ita Roncaglia Bonacina' cum Farinacio, Azor; Salmant.4 cum Cajetano, Palao, Sanchez^, Diana, etc. cum communi, ut testantur Potestas5 et Vivaë. — Hoc tamen dicitur quoad haereticos formales

Si vero denuntiandi sint tantum suspecti de haeresi, Salmant.7 pariter obligant etiam filios ad parentes denuntian-

dos; sed nimis rigore. — Satis enim probabiliter tunc a denuntiatione excusantur, non solum filii, sed etiam conjuncti usque ad quartum gradum; ut tenent Diana f), Bordonus, Lazarius />, Homobonus et alii, apud Potestà . Ratio, quia denuntiare conjunctum idem est ac grave damnum sive incommodum subire; quod rationaliter excusat, quando periculum abest damni communis, ut diximus mox n. 249, et dicunt ipsi Salmant.

251. — Quaeritur 5°. *Quaenam sint crimina denuntianda tamquam de haeresi suspecta?*

Sunt Γ. Nuptiae contractae, vivente

Enmin
suspecta de
haeret.

conjuges; ut Salmant.10 cum communi. 2°. Nuptiae clerici in sacris constituti vel religiosi professi; etiam communiter Salmant.n.

3°. Si quis sine sacerdotio Missam celebrat, aut aliud sacramentum conficit: ita ex constitutionibus pontificiis. — Vide

Abulen., in Deuteron., cap. 13, qu. 3; et in lib. III Reg., cap. 15, qu. 16. — 1 Tr. 21, cap. 3, n. 106. — Tr.6, qu. 1, de Fide, etc, cap. 6, qu. 1, re»p. 3. — Diip. 6. de Obligat, denuntiandi, punct. 2, num. 3. — Farinae., de Haeresi, qu. 197, num. 40, 42 et 49. — A»or, part 2, lib. 2, cap. 2, quaer. 13. — 4 Loc. cit., num. 106, — Cajetan., in cap. 13

Deuteron., v. 6. — Pal., tr. 4, disp. 8. punct. 4, n. 14 et 16. — Diana, psrt. 1, tr. 4, resol. 4 et 5. — Exam., .om. 2, n. 269 et 270. — 4 In propos. 5 Alex. VII, n. 13. — 1 Tr. 21, cap. 4, n. 83. — Bardan., Sac. Tribunal S. Fidei, cap. 31, n. 13 et 14. — Totn. 2, n. 271. — Tr. 29, cap. 2, n. 82 — * Tr. 21, cap. 4. n. 6. — “ Loc dt., n. 7.

licum minime excusari ex eo quod timeat ex denuntiatione sibi imminere aliquod periculum ».

250. — * Simancas, *de catholic. Institutionib.*, tit. 29, n. 35 ct 37, concordat, si pater fuerit occultus haereticus; secus vero, n. 45, « si paler haereticus pestifer sit, et ejus haereses perniciem et exitium afferre possint universae reipublicae »; quo casu tenebitur filius denuntiare, si alia media non sufficiunt.

b) Bonacina, *Tract, var., disp. 6, punct. 1, § 3, n. 4*; Barbosa, *de Offic. et Potest, episc.*, alleg.96, n.59, universim excusant uxorem ab obligatione denuntiandi maritum. — Filliuccius pariter eam excusat, tr. 14, cap. 2, n. 38, scd: « Excipitur, inquit, in causa fidei vel laesae majestatis et similis. In iis enim etiam personae conjunctae denuntiandae essent ». Quam exceptionem Salmant. non animadvertunt; el ita Filliuccius eandem de uxoribus sententiam tenet ac S. Alphonsus.

c) Sanchez non satis accurate a Salmant. hic allegatur; scribit enim in *Consil.*, lib. 6, cap. 2, dub. 19, n. 9: « Regulariter non tenetur filius haeresim occultam patris vel matris prodere »; attamen n. 6: « Si haeresis perniciosa reipublicae valde esset, quia scilicet plures perverteret, tenetur filius, si alii non denuntient, denuntiare ». Et n. 3 dixerat pa-

trem et matrem teneri denuntiare filium haereticum, quando alii denuntiatores non essent

§ Etsi decreta & Inquisitionis de haereticis denuntiandis multis in locis obsoleverint, quia ob cultus libertatem omnibus assertam, haereticorum errores impune grassantur; clerici tamen semper sunt denuntiandi. Quin etiam vi legis naturalis, denuntiandi sunt haeretici vel de haeresi suspecti, quoties agitur de damno gravi animarum evitando, cui superior remedium afferre possit; quae quidem obligatio ex lege naturali obligare poterit etiam in locis ubi haeretici passim catholicis permixti sunt, v. g, si agatur de periculo insolito quod, inscio superiore, catholicae religioni imminet.

Diana, part. 8, tr. 7, rcsol. 10; et part. 1, tr. 4, resol. 6, hanc utique sententiam adducit, sed neque eam amplectitur.

f) Lazarius, *de Blasphem.*, qu. 12, n. 67, negat sane uxorem teneri eo casu ad denuntiandum; teneri tamen ait n.57 filium et fratrem, quod Potestà non animadvertit.

Homobonus, *Exam. ecclesiast.*, tr. 7, cap. 7, qu. 32; et *de Casib. reservat.*, part. 2, cap. 1, utique eos excusat; sed in *Exam, eccles.*, loc. cit., subdit contrariam sententiam locum obtinere, quando alia indicia concurrerent, quae patrem, fratrem, maritum, domi-

Cocijuncti
«atpecti de
Laertii, non
aecewirio
deountian»
di.

Salmant. qui extendunt ad sacerdotem celebrantem pluries in die, vel non jejunum, sine justa causa.

4°. Alii pariter censent suspectum esse de haeresi confessarium sigillum violentem; ut Viva, de Leone et Quintanadvenas. — At hoc negant probabilius Salmant. § cum Lugo, Bonacina “I, Molfesio et communiori: nisi ille errorem teneat non adesse hanc obligationem sigilli, vel istud non ita rigore obstringere.

5°. Extendunt etiam Salmant. § cum pluribus ad crimen sodomiae et bestialitatis. Sed ipsi loquuntur pro regnis Hispaniarum; hoc tamen non viget in nostris partibus. — Hic tamen obiter advertendum quod clerici et regulares sodomitae ex constitutione S. Pii V privantur omni officio et beneficio. Modo 1) crimen sit consummatum. 2) Adsit hujus criminis exercitium: ideo non sufficit, si patratum sit bis vel ter. Salmant.4 cum Bonacina. 3) Adsit insuper sententia judicis; nam licet bulla dicat: *Praesentis canonis auctoritate privamus*, attamen sic videtur recepta, ut dicunt Bonacina, Sanchez b), Henriquez b), etc., apud Salmant. b).

252. - Quaeritur hinc 6°. *An sint denuntiandi blasphemi?* Distinguendum:

Qui proferunt blasphemiam haereticalem certe denuntiandi sunt. — Sed hic

1 Tr. 21, cap. 4, n. 8. — Viva, in propos. 5 Alex. VII, num. 15, v. i. — *Alphous. de Leone*, de Offic. confessar., recollect. 22, num. 14, cas. 35. · *Quinlanadv.* de Praec. Eccles., tr. 3, «ingul. 28, n. 8. — f Loc. dt., n. 9. · *Lh*o*, de Poenit. disp. 23, n. 148. · *Mol/eshts*, Sum., part. 1, tr. 7, cap. 23, n. 68 et seqq. — · Loc. dt., n. 10 et 11. — S. Plus V, constit. Z/orrmmfwiH, § 3, de die 30 Aug. 1568; in Bullar. Rom Mainardi. — 4 Loc. du, n. 11. · *Bonac.*, de Matrim., qu.4, punct. H, n.2.— *Bonac.*, de Matrim., qu. 4, punct. 11,

advertit Potestas 5, quod prorumpens in blasphemiam haereticalem non advertendo ad significationem, non peccat graviter, ideoque nec denuntiandus. Secus vero, si blasphemet advertens, quamvis ex ira; quia tunc jam fit saltem suspectus de levi.

Caeterum probabiliter Bonacina ·, et Roncaglia ’ cum Navarro a), etc., dicunt non esse denuntiandos quos constet per lapsum linguae errorem protulisse. Et huic videnturb) expresse adhaerere Salmant.8, ubi ajunt ad obligationem denuntiationis requiri pertinaciam hominis denuntiandi. Immo Sanchez, Trullench, etc. (contra § Salmant. universe excusant ab obligatione denuntiandi blasphemos haereticales, semper ac ipsi per correctionem resipiscant.

Quoad autem simplices blasphemos, advertendum quod olim duae aderant obligationes: — Una increpandi; et haec abiit in desuetudinem, ejusque in loco successit obligatio correctionis, si fructus speratur, ut docent Sanchez10, Palaus, Bonacina, etc. — Altera, denuntiandi judici ecclesiastico vel saeculari; et haec etiam per desuetudinem non videtur amplius obligare, ut dicit Viva 11 cum Tamburinio et Mazzotta c). Vide dicta *Lib. III, n. 123*.

n. 2, v. f. — 4 Torn. 2, n. 219 et 220. — · Disp. 6. de Obligat, denuntiandi, punct. 1, § 8, num. 5, i. f. — ’ Tr. 6, qu. 1, de Fide, cap. 6, qu. 4, resp. 8. — · Tr. 21, cap. 3, n. 117. — *Sanch.*, Decal., lib. 2, cap. 32, n. 47. - *Truth*, Decal., lib. 1, cap. 12, dub. 3, n. 3. · · Loc. cit., n. 129. — ·e Loc. dt., num. 46. — *Palau*», tr. 17, disp. 2, punct. 2, § 4, num. 3. — *Bonac.*,disp. 3, de 1· Praec., qu.8, punct. 1, n. 5. — M De Praec. decal., qu. 6, art. 2, n. 11. · *Tambur.*, Decal., lib. 2, cap. 6, § 4, n. 6.

num vehementer de haeresi suspectos redderent, et maxime si in subsidium ad hoc ab Inquisitione vocarentur».

251. Bonacina perspicue insinuat hanc negativam sententiam, dum *disp.5,dePoenit.*, qu. 6, *sect. 5,punct. 1, n. 6*, asserit crimen ejus qui sacramentale sigillum violaverit, pertinere ad judicem ordinarium ipsius confessarii, nisi conjunctum sit cum haeresi; tunc enim cognoscendum esset in tribunali S. Inquisitionis. Quibus verbis significat per se non esse deferendum ad Inquisitionem, ac proinde per se non injicere suspicionem de haeresi.

*) Salmant., *tr. 26, cap. 7, n. 125*, auctores citant pro sententia quae negat constitutionem S. Pii V obligare in conscientia, et

quae affirmat requiri sententiam judicis ad incurrendas ejusmodi poenas. Et ita tenet revera Henriquez, *lib. 14, cap. 5, n. 1, lit. f, in comment.* — Sanchez pariter (a Salmant. non allegatus), *Decal., lib. 2, cap. 22, n. 20*, requirit judicis sententiam, non obstante tenore verborum quo bulla utitur.

252. - a) Quamvis Navarrus a Roncaglia hic citetur, apud ipsum tamen id minime reperire potui.

b) Quin etiam Salmant. expressis verbis haec omnia tenent.

€) Mazzotta, *tr. 2, disp. 1, qu. 3, cap. 2, § 3, qu. 4*: « Probabile tamen est, inquit, praemittendam [denuntiationi] fraternam correctionem, si speretur emendatio ».

Buig.
“<ii,^

siepia
non de»sr.
tiaod“

Rogabis autem: *infra quantum temporis blasphemi haereticales denuntiandi sint?*

Loquendo generice de criminibus suspectis de haeresi, juxta edictum Inquisitionis generalis Romanae, tempus assignatum ad denuntiationes est mensis a die scientiae legis et cessantis impedimenti; ut asserunt Felix Potestas¹, Mazzotta², et auctor libri: *Istrusione per li novelli Confessori*. — Loquendo vero praecipue de tempore requisito ad denuntiandos blasphemos haereticales, dicunt Sporer³ ex decreto Alexandri VII *de Suspect, de haeresi*, et Salmant.⁶ (sed forte hi loquuntur juxta edictum Hispaniarum) esse denuntiandos infra sex dies; ita etiam Viva⁴, qui idem ait de denuntiatione confessarii sollicitantis. Sed auctor praefatus (*Istrusione*, ut supra) pro hac denuntiatione assignat mensem.

253. - Quaeritur 7°. *An superstitiosi sint denuntiandi?*

Affirmant DD., generaliter loquendo, si superstitio fiat cum conscientia peccati, et suspicionem fundet de haeresi. — Et hoc accidere dicunt: 1°. Quando intercedit pactum expressum cum daemone. — 2°. Quando miscentur in ea res sacrae, ut chrisma, oleum sanctum, hostia sacrata. — 3°. Si daemon adoretur, vel ei porrigantur preces nefariae, vel aliqui psalmi qui in ejus honorem proferri videntur, ut psalmus cvin: *Deus, laudem meam ne tacueris, etc.* — 4°. Quando daemon rogatur de his quae naturaliter nequit ipse scire. — 5°. Quando ex superstitione provenit effectus. — 6°. Quando quis ex professo alios instrueret. — 7°. Quando intervenit expressa daemonis invocatio (etsi, hac tantum intercedente, excusant alii ab

obligatione denuntiandi) — Ita Suarez, Azor, Pefta et Simancas. Vide Salmant.

Dixi: *generaliter loquendo*; quia in hoc regno denuntiantur tantum superstitiones in quibus intervenit abusus hostiae consecratae vel olei sancti; non vero aliae. Et haec est praxis hodierna. Horum enim criminum quae ad mixtum forum pertinent, praesens rex noster Carolus VI sibi animadversionem adjudicavit, quando sortilegus est saecularis; secus, si est ecclesiasticus.

254. - Quaeritur 8°. *An sint denuntiandi qui denuntiare tenentur et omittunt?*

Si agatur de denuntiando haeretico tantum suspecto, probabilius negatur cum Carena et Lupo, et Potestà⁵. Ratio, quia non oritur suspicio ex suspicione. — Si vero de denuntiando haeretico formali, dicit Potestà⁶ denuntiandos esse eos qui ex officio tenentur denuntiare et negligunt. Et idem dicit de teste crimen falso negante, vel de dissuadente denuntiationem debitam; quia isti vere censentur de haeresi suspecti: nisi omissio fiat ex causa amicitiae, consanguinitatis, etc. Ita Potestà cum communi. — Alios vero non denuntiantes, licet etiam ipsi fiant de haeresi suspecti si nullam habeant causam occultandi, ut dicunt Salmant.⁷, tenent tamen Lupus et Bordonus apud Potestà, non esse denuntiandos, ne detur processus in infinitum.

Notandum autem super hac materia. Γ. Neminem teneri denuntiare seipsum nec socios sui criminis; cum hoc esset idem ac seipsum denuntiare. Verum si quis de crimine legitime a iudice interrogetur, tenetur tam se quam socios manifestare. — Salmant.⁸ cum Cajelano, Suarez, Trullench, etc.

comment. 67 et 68. - *Simanc.*, de catholic. Institutionib., tit. 30. n. 16 et seqq.; el tit. 62, n. 2 et 3. — ¹ Tr. 21, cap. 11. n. 203. — *Catena*. de Offic. inquisit. part. 2, tit. 9, n. 40. *Lupus*, in edict. S. Inquisit., lib. 4, dial. 3, diffl. ult. - ■ Tom. 2, η. 284. — ² Loc cit., n. 286 — *Potest.*, loc. cit., n. 296. — ³ Tr. 21, cap. 3. n. 116. — *Lup.*, loc. cit. ⁴ *Potest.*, loc. cit., n. 285. — ⁵ u Loc. dt.. n. 104. - *Cajetan.*, in 2.^a 2.^a. qu. 70. art. 1, in princ. - *Suar.*, de Fide. disp. 30, sect. 4, n. 18 et 19. ⁶ *BU.*, lib. I, cap. 2, dub. 6, n. 4 et 5.

Forte rectius: a die scientiae delicti, ut habent auctores citati, licet Giordanini, *loc.cit.*, n. 284; et Fotestà, w. 633, pro sollicitatione, dicant mensem a die scientiae legis.

Omutes denuntiationem, quales denuntiandi.

Nemo tenetur se aut «ocios enminii denuntiare.

idragtun*
tiJOtrtnpui
deauniisn-
dut bla-
iphemus
haeretica-
lu.

Sapentioii. quando denuntiandi.

QuAfid0 ob-
liftt prae-
ceptum de-
nuntiandi
haereticos
auc iα spe-
cto»

Notandum II°. Certum esse quod non tantum superiores regulares (quibus directe imponitur onus denunciandi ex decreto Alexandri VII edito anno 1660), sed omnes fideles tenentur ad denuntiandum criminosos de haeresi etiam leviter suspectos, ut loquitur decretum; dum in fine ejus statuit Pontifex: *Decretum hoc... omnes ubique existentes arctare et afficere*. Et ita cum communi sentiunt Salmant. ‘.

Sed bene hic advertunt Γ minime esse denuntiandum illum de quo habeatur suspicio ex levibus indiciis, v. gr. si audias crimen alicujus a testibus parum fide dignis. Ita Navarrus, Sayrus, Corduba, cum Salmant. . — Advertunt 2° quod ut sit obligatio ad aliquem denuntiandum, requiritur ut ille sit haereticus proprius et pertinax; non vero si nimirum per ignorantiam, metum, incuriam, lapsum lin-

guae, fidei protulerit injuriam, de qua si secreto corrigitur, sine dubio censeatur abjuraturus. Ita Salmant.s cum aliis. Hinc inferunt Bonacina et Farinacius, apud Salmant. ., ac Potestà®, minime esse denuntiandum hominem simplicem et pium, seu concionatorem aliquam propositionem haereticalem ex incuria proferentem; praesumitur enim non ex animo locutus esse.

Notandum IIT. Juxta jus commune^, eos qui advertenter negligunt haereticos denunciare, incurrere excommunicationem ferendam: etsi, juxta edictum Hispaniarum, ibi incurratur excommunicatio ipso facto et reservata. — Utrum autem in aliis regionibus haec excommunicatio sit reservata? Affirmant Salmant.‘) et Potestà., qui affert decretum S. Congregationis; sed negant Lupus e> apud Potestà, et Bonacina

DUBIUM VI.

De Testibus.

256. *Quomodo debeant esse et testificari testes ad probandum.* — 256. *Qui rejiciuntur.* 1«. *Servi.* 2°. *Mulieres.* 3». *Minores.* 4°. *Inimici.* 5.° *Conjuncti et domestici.* 6°. *Infames.* 7°. *Perjuri.* 8°. *Socii criminis.* 9°. *Personae inopes et viles.* 10°. *Deliri et semifatui.* — 257. *In quibus casibus sufficit dictum unius testis.* — 258. *Quid, si unus testis deponat de una propositione haeretica, et alius de altera.* — 259. *An semper sufficiant duo testes ad probandum.* — 260. *Quales debent esse testes, ut plene probent.* — 261. *An laici repellantur a testificando contra clericos. Quid e converso.* — 262. *An testes inepti, ut supra, faciant indicium.* — 263. *An religiosi probent in causa sui monasterii.* — 264. *An et quando quis testari teneatur.* — 265. *An testis teneatur fateri veritatem judici non legitime interroganti.* — 266. *Quando judex legitime interroget.* — 267. *An testis teneatur manifestare crimen, si accusator unicum testem afferat.* — 268. *Non teneris manifestare judici etiam legitime interroganti: 1°. Si scias rem ex confessione. 2°. Sub secreto. 3°. Si tibi immineat damnum. 4°. Si accepisti a parum fide dignis. 5°. Si rem accepisti per injuriam. 6°. Si alter probabiliter non peccarit.* — 269. *Ad quid teneatur falsum testatus.* — 270. *Quando peccent testes.* - Dub. 1. *An peccent contra justitiam, si se abscondant ne citentur.* Dub. 2. *An, si fugiant post citationem.* Dub. 3. *An, si interrogati veritatem occultent.* — 271. *Quomodo facienda est depositio testium.*

ad protan-
diUB 255- _ . Suppono, ad legitimam et ple-
« nam in judicio probationem requiri duos
« testes, eosque debere 1°. Externo sensu

1 Tr. 21, cap. 3, n. % et 102. — ,Vot«r,, conail. 3 de haeretici; cfr. Man., cap. 25. n. 46, v. *Tertium.* — Sayr., Cia., lib. 12, cap. 14, n. 33. . Cot Jmò., Sam., qu. 64, cas. 6. . • Tr, 21, cap. 3, n. 117. — ■ Loc. cit. — *Bonae.*, Tract.

*JCap. *Excommunicamus 15, de haereticis*, prout in corpore juris jacet, hoc non habet; sed solum prout in extenso habetur tota haec constitutio apud Peha.

c) Salmant., *tr. 21, cap. 3, n. 116*, reserva-

« percepisse id de quo testantur. 2°. De
< eodem facto et crimine, cum iisdem cir-
• cumstantiis, deponere; alioqui erunt te-

var., diip. 6, punct. t, § 8, n. 5. - *Farinae.*, de Haereai, qu. 197, n. 39. - « Loc. dt., n. 117. — . Tom. 2, n. 258 et 2W. — . Tom. 2, num. 641. — *Decret, S. Inquiri.*, de die 3 Januar. 1623. — *Pateit.*, loc. cit.

tam esse ajunt excommunicationem ex decreto S. Inquisitionis, quousque scilicet denuntiet. Eamdemque sententiam tenet Lupus, *in edici. S. Inqufeit.*, *Itb 7, dist. 2, art. 1, diff. 1.*

**) Bonacina, *disp. 6, de Obligat, denun-*

DUB. VI. - DE TESTIBUS.

«stes tantum singulares, ut vocant, qui
* non faciunt plenam probationem. 3°. Esse
« omni exceptione majores, in quibus sci-
« licet nulla desideretur conditio, quomi-
« nus testari possint; juxta versum vul-
« garem:

Conditio, sexus, aetas, discretio, fama,
Et fortuna, fides, in testibus illa requires.

Qain.m
a ntifican-
& rejician-
tur.

256. - « Hinc a testando rejiciuntur:
« 1°. Servi.

« 2°. Mulieres ». [Intellige tamen hoc
de jure canonico; non vero de jure ci-
vili, tam in causis civilibus quam crimi-
nalibus: ut Gomez, Sanchez, Trullench,
apud Salmant. * — Verumtamen ad reum
damnandum nec plures etiam mulieres
sufficiunt. Vide Salmant.8].

« 3°. Minores viginti annis, in crimina-
* libus: in civilibus autem, impuberes ». —
[Isti tamen, etsi ad probandum non
sufficiant nisi in crimine laesae majestatis,
fundant tamen indicium etiam ad tortu-
ram. Salmant.4].

* 4°. Inimici ». — [Licet sint reconci-
liati, sed de recenti; secus, si ex longo
tempore. Et hoc etiam in delictis laesae
majestatis: et etiamsi inimicitia non fuerit
gravis, ut dicunt Salmant. cum com-
muni].

« 5°. Sanguine juncti », [Usque ad quar-
tum gradum ; ut Salmant.&: nisi sit crimen
haeresis. Vide alia circa hoc punctum
apud Salmant. e] « et domestici »; [Ut fa-
muli, coloni. † « exceptis quibusdam casibus
» apud Lessium ’ ».

† Ex can. .Vn/irrrm 17, caui. 33. qu. 5. —

Gonuia Varior. résolut, tom. 3, cap. 12, n. 13. - Sanchez, Consil., lib. 6, cap. 5, dub. 14, n. 3. - Trail, lib. 8, cap. 3, dub. 4, n. 2. - Tr. 29, cap. 3, n. 5. — Loc. dt., n. 7. —

« 6°. Infames ». (Sive de jure, id est per
sententiam, sive de facto. — Quinam au-
tem dicantur infames? Vide can. *Infames*, [caws.] 6, qu. 1, et Salmant. .].

« 7°. Perjuri.

« 8°. Socii criminis ». [Excipe si crimen
sit haeresis vel maleficii, vel tale quod
non possit sine socio patrari. Salmant. *
cum aliis. — An autem duo socii criminis
faciant saltem semiplenam probationem
contra tertium socium? Affirmat Les-
sius °; sed plures alii negant apud Sal-
mant.].

« 9°. Personae inopes et viles ». — [Nisi
sint probatae vitae. Vide Salmant.”].

« 10°. Deliri et semifetui; ex quibus
• tamen ii qui solo jure positivo ad testan-
• dum sunt inhabiles, possunt admitti in
« criminibus exceptis ».

257. - Notandum quod unicus testis
sufficit ad probandum in aliquibus casi-
bus; etenim:

1°. Testimonium unius sat est ad im-
pediendum matrimonium illegitimum, ex
cap. *Praeterea 12, de sponsal.* — Debet
hic tamen jurare se impedimentum certo
scire; et non sufficit si testis sit de solo
auditu, nisi impedimentum sit consanguini-
tatis, et adsit alius testis de certa scien-
tia, licet hic deponat sine juramento. Ita
Sanchez a) et Salmant. — Sola tamen
fama sufficit ad impediendum matrimo-
nium.

2°. Testimonium solius episcopi sufficit
ad probandum in judicialibus attinentibus
ad suum munus, si testetur in scriptura

Quando u*
nicui Italie
sufficiat.

n. 21 et *cq. — ’ Lib 2, cap. 30, n. 38. — Tr 29, cap. 3, n. 10 et 11. — Loc. dL, n. 15 et 16. — Cap. 29, dub. 17, n. 161. — u Tr. 29. cap. 3, n. 17.

tiandi, punct. 2, n. 12, negat jure communi,
et non obstante edicto S. Inquisitionis de die
3 Januar. 1623, incurri excommunicationem
ipso facto ab iis qui haereticos non denun-
tiant

256. - a) Salmant., *loc. cit.*, n. 12, dicunt
inimicos a testando repelli, « *maxime* si ini-
micitiae sint capitales aut graves ». Inferius
tamen subdunt inimicum posse admitti judicis
arbitrio, • quando inimicitia est levis, quia
cum nequeat prudenter suspicari, quod falso
jurabit, poterit ad testificandum vocari».

» Apud Salmanticenses id reperire ne-
quivi; immo, *tr. 29, cap. 3, n. 16*, Salmant.

plures auctores adducunt qui docent eo casu
plenam probationem dari, unde reus damnari
possit

257. - Sanchez, *Consil., lib. 6, cap. 5, dub. 10, n. 1*, ait satis esse ad impediendum
illegitimum matrimonium unum testem, qui
certo sciat impedimentum, « nisi sit probabilis
conjectura in contrarium ». — Salmant., *tr 9, de Matr., cap. 8, n. 106 et 107*, concordant,
nisi quod de consanguinitatis impedimento
scribunt: » Si de consanguinitate deponat,
certum gradum assignans, illi creditur si sub
juramento affirmet se audivisse a duobus suis
majoribus fide dignis ».

suo sigillo obsignata. — Salmant.^l cum Baldo, Mascardo, etc.

3°. Ad delicta religiosorum punienda sufficit testimonium unius, si delictum sit tale ut aliter probari non possit. Et ita religiosus sollicitans poenitentem, per illam tantum denunciatus potest puniri aliqua poena arbitraria; sed non ordinaria. Sanchez b), Salmant. · cum aliis. Et idem docent ibi Valentia et Sotus, pro culpis levibus. — Caeterum in criminibus gravibus quae gravem merentur punitionem, recte tenent et absolute Salmant. · cum Peyrino et Pellizzario (contra Sanchez et alios), requiri omnino saltem duos testes; quia iama religiosorum non debet minus aestimari quam fama saecularium.

4°. Credendum est officiali publico testificanti de aliquo crimine levi; secus, de gravi. Barbosa Farinacius, etc. cum Salmant. 4. — Et idem dicunt de perito in sua arte, v. gr. si medicus testificetur mortem alicujus causatam fuisse a vulnere. Salmant.⁴ cum aliis.

5°. Unicus testis probat quando agitur de laesione minoris. Barbosa †, Gabrielus, Salmant. ·. — Sic etiam probat interpres alicujus linguae ignotae. Sic etiam probat persona cui standum dixit testator in suo testamento. Unicus quoque testis probat miraculum. Salmant.^l cum aliis.

258. — Sed quaeritur hic: Si *unus testis deponat de una propositione haeretica, et alius de altera; an isti plene probent aliquem esse haeticum?*

Gomez, Barbosa etc. affirmant pro-

bare illum esse haeticum in genere,— Sed longe probabilius Lessius·; Rodriguez †, Villalobos etc. cum Salmant. ·, negant tales testes facere plenam probationem, licet faciant plus quam semiplenam. Ratio, quia, cum non probatur prius haeresis in specie, non potest probari haeresis in genere. — Excipe tamen crimen sollicitationis in confessione, quod per testes singulares comprobatur, concurrentibus tamen aliis indiciis et praesumptionibus.

259. — Exceptis autem supradictis casibus, ad probandum requiruntur et sufficiunt duo testes in causa tam civili quam criminali; ex Deuter. xvn, 6: *In ore duorum vel trium testium peribit qui interficietur*. Et ex Joan, vin: *Duorum hominum testimonium verum est*. Ratio, quia ad humanas actiones probandas sufficit certitudo moralis et probabilis. Ita S. Thomas¹⁰, Lessius, Sotus et Salmant.^{ll} communiter.

Ab hoc tamen excipiuntur aliqui casus, in quibus jus positivum requirit majorem numerum testium, nempe ad probanda testamenta, ad damnandos episcopos vel clericos. Nam ad condemnandum episcopum requiruntur duodecim testes; et ad condemnandum sacerdotem seu clericum requiruntur saltem plus quam duo. Vide Salmant. ”.

260. — Praeterea testes ut plene probent requiritur: 1. Ut sint contestes, ita ut convenient non solum in substantia actus, sed etiam in principalibus circum-

¹ Tr. 29, cap. 3, n. 34. · Bald., in leg. 22, Si qua per calummiam, C. de episc. et clericis, nom. 5. · Sfascard., de Probationib., concl. 991, n. 1 et 2. — · Tr. 29, cap. 3, n. 36. — Valent., in 2°, disp. 5, qu. 14. punct. 2, l. f. Sotna, de Jure et Jure, lib. 5, qu. 7, art. 2. ad 1, l. f. — · Loc. cit. · Peyrin., Formuler., Ht. 7, cap. 3, num. 7 · Pettie., tr. 9, cap. 4, num. 138. — Sanch., Connil. lib. 6, cap. 5, dub. 12, num. 4. — Farinae., Prax. criminal., de

Testib., qu. 56. art. 11, n. 382 et 383. · 4 Loc. cit., n. 36. — · Loc. cit. — Anton. Gabriel., Commun. conclu., lib. 1, tit. de Testib., concl. 1, n. 38. — · Loc. cit., n. 37. — 1 Loc. cit. — Anton. Gomez, Variar. tom. 3, cap. 12, num. 12. — ■ Lib. 2, cap. 30, n. 33. — · Tr. 29, cap. 3, n. 38. — * 2· 2°, qu. 70, art. 2. — Z>·», cap. 30, dub. 4. · Sotus, de Jure et Jure, lib. 5, qu. 7, art. 2. · 11 Loc. cit., n. 43. — 11 Loc. cit., n. 44 et 47.

b) Sanchez, loc. cit., dub. 12, n. 4, quaerens universim an testes singulares probationem faciant: · Quando, inquit, non proceditur ad integram poenam, sed ad aliquam quae potius poenitentia sit et mediana ad delinquentis emendam, tunc sat sunt testes singulares de diversis tactis similibus deponentes contra aliquam determinatam personam ».

O Barbosa, tu cap. In omni negotio, lib. 2, ht 20, n. 11, satis esse ait unum testem « in

officiali, cui solum dicenti se nuntiasse vel citasse creditur ».

d) Barbosa, loc. cit., postquam negavit satis esse unum testem, suum dictum explicat, u. 6: « Limita, quando non agitur de alicujus praejudicio ».

258 — * Barbosa, loc. cit., u. 32: « Causa haeresis, inquit, quae probatur per testes singulares ».

b- Rodriguez, Quaest. regul., tom. 2. qu. 9,

o..i,

αη<<π

dUÜ f

runtar pii

R^uin conventui

stantiis, id est persona, loco, tempore, modo: nisi circumstantiae sint parvi momenti, puta si unus dicat casum contigisse hora tertia; alius, quarta: unus, tempus fuisse nubilosum; alius, serenum, et similes. — Ita S. Thomas ¹, Salmant.

Ut depo-
Mit cum Ju-
notato

Requiritur 2°. Ut testes deponant cum juramento; alias non probant: ex cap. *Tuis quaestionibus 39, de testib.*; et ex cap. *51, de testib.*, ubi ait Panormitanus: *Etiam episcopo non creditur ut testi* (in praejudicium tertii), *sine juramento*.

Ut per »e
lœraéditte
rem perce-
perint.

Requiritur 3°. Ut testes per se immediate rem perceperint externe eo sensu quo res percipitur, puta, ut ipsi viderint occidentem, audierint blasphemantem, etc.. Vide Salmant.⁴ cum Silvestro, Panormitano, Tabiena et communi. — At in hoc notandum quod nec etiam sufficiunt ad plene probandum testes qui deponunt audivisse quidem per se, sed mediate, id est medio pariete, cortina, quin viderint etiam loquentem; ut Salmant.⁶ cum Farinacio et aliis. Hoc autem currit in causa criminali; non autem civili: excepto testamento, ubi requiritur ut testes non solum audiant, sed etiam videant testatorem loquentem, ex leg. *Si non speciali, C. de testam.* Salmant. .

Testes autem de auditu alieno, nempe qui crimen narrari audiverint ab uno vel duobus testibus de visu, non solum non probant, sed nec etiam semiplenam probationem faciunt; ut Salmant.¹ cum Miranda, Farinacio et communi juristarum. — Quando vero adsint plures con-

testes pro reo, et plures contra, standum est pro reo; ut docet S. Thomas. Etiam si testes contrarii sint majores dignitate; ut Salmant.⁸ cum Panormitano, Menochio, etc.

261. - Adde quod laici in criminalibus repelluntur a testificando contra clericos. — In aliquo tamen casu possunt episcopi uti laicis testibus probatae vitae ad probanda crimina suorum subditorum: e converso clerici et religiosi possunt testificari contra laicos, etsi ad hoc non possint compelli a iudice saeculari, ex can. *Quamquam sacerdotum, [caus.] 14, qu. 2.* — Ex praelato tamen textu clare deducitur, non posse clericum testificari coram iudice saeculari, sine licentia sui superioris. An autem testimonium clerici sine licentia praelati valeat? Affirmandum probabilius cum Sanchez ¹⁰, Trullench, Azor, etc. ac Salmant. “; contra alios, qui dicunt non valere testimonium clerici, sed tunc tantum cum is vi compulsus deponit. — Clericis autem et religiosis non videtur esse vetitum testes esse in instrumentis, cum hoc nullibi interdicitur. Vide Sanchez ¹¹ et Salmant. *.

Quid de
loci con-
tra clerico».

Testimo-
nium clerici
sine licentia
praelati va-

In quibus
clerici et re-
ligiosi poi-
unt te

Teste i-
nepti, quale
indiciu (a
ciant.

262. - Notandum Γ. Quod testes inepti (numerati ut supra, apud Busenbaum), si deponant, faciunt aliquod indicium, sed non plenum nec sufficiens ad torturam; immo servi vel graviter inimici omnino repelluntur. Sed si crimen commissum est noctu vel in aliquo loco secreto, tunc facile admittuntur. — Deinde, si testes sint inepti principaliter ob favorem partis,

1 2. 2., qu. 70, art. 2, ad 2. — Tr. 29, cap. 3, n. 46 et 48. — Ex loc. Solam 4, C. de testib., juncta Gknsa; et can. S/ rrs/cj, § 32, Solam, cau. 4. qu. 3, adjecta Glo«a. — 4 Loc. dt., n. 48 et 49. Sitveit., v. Tfuit, qu. 6, v. Sexto. Panorm. in cap. 2, de conuctud., n. 4; et in cap. Cum cautam 37, de testib., num. 8. Tabiena, v. Testes, n. 5, { Quarto. — Loc. cit., num. 50 et 51. Farinae., Prax. criminal., de Testib., qu. 69, num. 183 et 189. — Loc. cit., num. 60 et 51. — 1 Loc. dt., num. 53. Miranda,

de Ordine Judiciar., qu. 17, art. 2, concl. X — Tr. 29, cap. 3. n. M. Panorn., in cap. Ex litterit 3. de probationib., n. 1. — Menoch., de Arbitrar Judic., lib. 2, ca. 9g, n. 4 et 5. — Ex can. 2 et cqq., eant. 2. qu. 7. — * ConaUt Hb. 6, cap. 5. dub. 17, n. 2; cfr. Decal., lib. 6. cap. 13. n. 108 et 109. — Trull., lib. 8, cap. 3. dub. 4. num. 17. — Aaof, part. 3. lib. 13, cap. 28, dub. I. — u Tr. 29, cap. 3. n. 28. — » Decal., hb 6, cap. 13, n. 106 et 100. — “ Tr 29, cap. 3, n. 29.

art. 4, concl. 2; Villalobos» part. 2, tr. 17, diff. 3. n. 5, insinuant facere plus quam semiplenam probationem, in quantum asserunt ex ejusmodi depositione imponi reo onus se purgandi.

260. - a> Farinacius, loc. cit., n. 33, negat utique testes de auditu probationem lacero, quando scilicet unus ab aliquo, et alter ab alio sese audivisse testatur; si tamen unus

vel plures ajunt se a pluribus audivisse, v. g. si duo aut plures vel unus concordés dixerint se audivisse a Cajo et Sempronio, celeri vero vel alter a Titio et Maevio, Farinacius, n. 39. affirmat probationem facere.

S. Thomas, 2 2 qu. 70. art. 2, ad 2, asserit standum esse in iudicio pro reo, quando scilicet testes aequales sunt numero, et dignitate pares.

ut inimici, domestici, etc., si pars eos admittit, iudex non valet eos repellere. — Vide Salmant. *

Rebpcā.
maaumō.
M.iem.etc.
te.t«

263. - Notandum 2°. Quod religiosus in causa sui monasterii bene potest testificari, ex cap. *Insuper stalutnius, de testib. et attestai*. Et idem dicitur de canonico in causa sui capituli, de clerico in causa suae ecclesiae, et de collegiali in causa sui collegii, quotiescumque in causa ipsi nullum interesse habeant particulare. Advertendum tamen est istorum testimonium non esse omnino integrum; et insuper non esse admittendum quando alii testes haberi possint. — Salmant. 2 cum aliis.

264. - « Quaer. 1°. *An et quando teneatur quis testari?* — IF. *Ad quid teneatur qui non vult testari, aut qui falsa est testatus?* »

Qdo
qai« icnea-
tur testari.

« Resp. 1°. Non tenetur quis testari, nisi vel ex caritate, cum ita necessarium est ad avertendum grande malum proximi aut reipublicae; vel ex praeecepto, cum iudex seu superior habens potestatem ita legitime praecipit. — In quo ultimo casu, si fugias aut occultes te antequam ad testandum citeris, non peccabis contra iustitiam; ideoque nec teneberis restituere; ut contra multos docent Valentia et Lessius. Ratio, quia tibi necdum est praeeceptum: si quod autem jus nascatur parti ex tuo testimonio, id ex praeecepto oritur. — Immo, etsi sit communis sententia, ad restitutionem teneri eum qui a iudice citatus fugit, vel testimonium fraude declinavit (cum sit efficax et moralis causa ut iudex sententiam ferat in alterius damnum): non tamen est improbable quod docent Molina et Lessius, non teneri βλ Ratio, quia citatio intimata non inducit obligationem iustitiae, sed tantum obedientiae; proindeque non comparens contumax tantum est et inobe-

1 Tr. 29, cap. 3, n. 31. — 1 Loc. dt., n. 41. — Valent., in 2. 2., diip. 5, qu. 14, punct. 1, wcr. 3, v. Si vero. — Lets., cap. 30, dub. 8, n. 58. — Molina, de Juti, et Jure, tr. 2, diip. 83, n. 9. — Lets., lib. 2. cap. 30, dub. 8, n. OT. — Loc. cit., dub. 6 et seqq. — Bonac., diip. 10, de 8 Pracc., qu. 3, punct. 3, n. 12. — 4 Lib. 3. tr. b, cap. 4. n. 8 et 9. —

« diens, non autem injustus. Lessius. — « Vide Bonacina, Laymann. 4 »,

265. - Hic notandum, certum esse quod iudici non legitime interroganti testis non tenetur fateri veritatem; tunc enim poterit licite respondere (etiam cum iuramento) *crimen nescire*, ita ut teneatur illud ei manifestare. Ita S. Thomas, ubi ait quod eo casu *non tenetur accusatus respondere, sed potest vel per appellationem vel aliter licite subterfugere*. — Et idem communis doctorum dicit etiam de teste. Vide dicta *de restrictione non pure mentali, Lib. III, n. 154*.

266. - Sed quaeritur 1°. *Quandonam iudex legitime interroget?*

Resp. Quando adest semiplena probatio, puta unus testis de visu vel auditu proprio, ut supra; vel si adest notorietas aut infamia criminis, vel indicia evidenter, vel si accusator se offerat ad delictum pluribus testibus probandum (alias, etiamsi plures testes adsint de aliquo crimine, nemo eorum teneretur crimen revelare). Omnia haec enim aequivalent semiplenae probationi; qua interveniente delictum non dicitur amplius secretum: ideo iudex tunc habet jus ut testis veritatem manifestet. — Ita communiter Lessius 4; Navarrus et alii cum Salmant. 1. Qui advertunt 8 cum Sayro quod ut testis teneatur tunc respondere, requiritur ut infamia, vel semiplena probatio, vel indicia (ut supra) sint jam probata, et a iudice testi manifestentur: nisi constet iudicem esse probum, et asserat se legitime interrogare.

267. - Quaeritur hinc 2°. *Utrum, quando non adest semiplena probatio, sive infamia, vel evidenter indicia criminis (ut diximus), si accusator unicum testem tantum afferat, teneatur hic testis veritatem manifestare?*

Affirmant Salmant. cum Soto, Valentia, etc.; quia (dicunt) quando adest

4 2. 2., qu. 60, art. 1, corp. — 4 Cap. 30, dub. 6. — Navar., Man., cap. 18, n. 38 et 39. — 1 Tr. 29, cap. 3, n. 56 et 67. — Loc. cit., n. 62. — Sayr., Clav., Hb. 12, cap. 20, n. 2. — Tr. 29, cap. 3, n. 60 et 61. — Soins, de Juat. et Jure, lib. 6, qu. 7, art. 1, ad l. — Valent., in 2. 2. disp. 5, qu. 14, punct. 1, init.

264. - °f Molina profecto negat testem eo casu teneri ad restitutionem; sed hanc suam doctrinam ita limitat: Nisi veritatem celando,

in causa sil « ut is in cujus favorem verum dicere tenebatur, alios non adhibeat testes, eaque ratione jus suum non defendat ».

Uti
Ibiip'i
JSvW,,°

accusator conscius de crimine, et unicus testis, jam reus censetur aequivalenler infamatus. — Sed probabilius negant Roncaglia l cum Lessio, Passerino; item Silvester, Navarrus et Baflez % apud Sallianant. juxta supra posita. Et idem clare videtur docere S. Thomas ', ubi dicit tunc legitime testem interrogari, quando *iit manifestis et in his de quibus infamia praecessit* interrogatur. Ergo non legitime interrogat judex, quando non praecessit vel notorietas (hoc enim significat *rb in manifestis*), vel infamia, aut alia semiplena probatio, ut supra.

upiime
^terrons.
:i noa fem
îndum'*

268. - « Resp. II0. Etiam legitime et « jūridicē interrogatus, non tenens testan * sequentibus casibus:

« 1°. Si scias rem ex confessione.

« 2°. Si accepisti sub secreto natu-
« rali »,

[Etiam sub secreto tantum commissio; ut S. Thomas⁴, et communis cum Silvestro et Salmant.⁸, contra Sotum: quia praeceptum naturale praeferendum est praecepto judicis. Vide dicta *Lib. IV, n. 49*). Intellige tamen, nisi immineat damnum commune, vel nisi aliunde scias; tunc enim teneris ad manifestandum, ut communiter DD. cum Salmant. † « ut « consiliarius, advocatus, medicus, etc. — « Modo tamen non sit necessarium ad « magnum reipublicae vel proximi malum « avertendum ». [Ut S. Thomas \ et Salmant. " cum communi]. « Tunc enim licet « tale secretum detegere, etiamsi jurasses « te nulli dicturum: quia tale juramentum « non obligat, cum jure naturae tenearis « ad contrarium. Vide Laymann .

1 Tr. 15, qu. 3, de Testib., cap. 1, qu. 4, reep. 2. cap. 30, dub. 6, n. 49. . Passer., Regular, tribun- qu. 6, ari 7, n. 31. — Stf/vrs/., v. Testis. qu. 6, \$ Primum. Navar., in cap. luter verba, concl. 6. coroll. 64. n. 705 tt seqq. (edit. Veneta 1VM). — Tr. 29, cap. 3. nutu. 59. — ■ 2-2., qu. 70, art. 1. — 4 Loc. cil., ad 2 — Sitvest.. v. Testis, qu. 8, \$ Secundum. . Tr. 29, cap 3, n 6S. — Scius, de Just., lib. 5. qu. 7, art. 1. ad 1. — Loc. cit

« 3°. Si ex testimonio tibi vel tuis im-
« mineat notabile damnum: nisi tamen
« damnum publicum vel privatum alie-
« num praevaleat; ut notat card, de Lu-
• go °. — Unde communiter non teneris
« testari contra consanguineum.

« 4°. Si a viris non sat fide dignis ac-
« cepisti; tunc enim potes te habere ac
» si nihil scires». — [Immo Sanchez'*,
et Navarrus ^{aj}, Sotus, Aragon et alii,
cum Salmant. ", dicunt testes de auditu
alieno non teneri ad manifestandum, quan-
do judex nihil aliud ab eis exigit nisi ut
dicant id quod sciunt. Quia, ajunt, scire
proprie non est credere, sed veritatem
perceptam visu vel alio sensu in mente
retinere: quaecumque autem alia notitia
pertinet ad judicium, non ad scientiam!

« 5." Si factum intellexisti perinjuriam.
« v. gr. aperiendo litteras, cogendo alium
« ad revelationem, etc. — Laymann ",
« Molina "

« 6°. Si alter probabiliter in lacto non
« peccaverit, vel propter ignorantiam, vel
« quia rem aliquam accepit in occultam
« compensationem debiti, ex quo tam-
« quam de fure inquiratur. Ratio, quia
« mens judicis est inquirere de delicto. —
• Vide Azor ", Filliuccium, Bonacina ",
« Laymann. " ».

269. - * Resp. IIIe. Qui sciens falsum t «m>, f.i-
• testatus est, per quod alteri fuit efficax <n>2'ur""d
« causa damni, tenetur ad impeditionem
• vel reparationem omnium damnorum
« quae causantur. Item tenetur revocare
« cum pari suo damno, et periculo etiam
« vitae, si reus de ea periclitetur, et pu-
« tetur revocando aliquid effecturus. Ita

n, 70. — ' Lot. cit., art. L ad 2. — Tr. 29. cap. 3 n 68. — • Lib 3, tr. 6. cap. 4. n. 9. — * De Jaw. et Jure, pñ S», num. 10. — " Decal., lib. 3, cap. 7, num. 5. — Sclus. in I, dist. 16, qu 4, art. 5. wlut. ad 4. . ' Loc. ctt., n. 69. — w Lib 3. tr. 6. cap. 4, n. 9, tv. — 11 De Just, et Jure, tr 4. diip. 5. n. 5. — * Part. 3, hb. 13. cap. 37. — Pill. tr. 40. cap. 8. n. 230. — u Disp, 10, de 8' Pracc., qa 3, punct. 3. — " Loc. cit., n. °»

267. - λ; Battez, in 2a⁸ 2A<, qu. 70. art. 1, concl. 4, haec dumtaxat habet: «Quando accusator non tenetur accusare, ct tamen licitum est illi accusare, non tenetur testis ukro se offerre ad testificandum ».

268. - a) Navarrus non videtur recte a Salmant. allegari; scribit enim in *Cousit. 3 de haereticis*: Edicta quibus jubemur denun-

tiare delicta quae scimus, non ligare eos qui quoquo modo audierunt vel suspicantur; «sed tantum eos qui sciunt illud per visum vel alium sensum corporeum, vel per confessionem ejus qui fecit illud, vel quod habetur pro indubitato..., vel saltem audivit ab aliquo tide digno qui sciebat illud ».

bJ Aragon, ni 2a^{TM} 2ar, qu. 70, art. 1,

< communiter. — Ratio, quia in damno aequali potius habenda est ratio innocentis. Vide *Dub. seq., art. 1.*

« Dixi 1° *sciens*: quia si ex ignorantia, « inadvertentia aut oblivione inculpabili « falsum est testatus, etsi teneatur impedire si possit, non tamen ad restitutionem, etiamsi reus damnetur. — Ratio, quia neque tenetur ex re accepta neque ex delicto.

« Dixi 2° *causa efficax*: quia, si a parte rei falsum illud testimonium nihil effecit, v. gr. quia per falsa testimonia aliorum jam tota causa damni erat data, ita ut iudex ex hoc testimonio nihil fuerit motus, ad nihil tenebitur. — Lessius * et Laymann * et alii ».

270. — « Testis peccat 1°. Si affirmet quod ignorat. 2°. Si veritatem quam debet celare, aperiat. 3°. Si se occultet ne rogetur, casu quo tenetur testari. 4°. Si iudici juste interroganti non obediat. 5°. Si pretium pro dicenda veritate accipiat ».

Sed dubitatur 1°. *An peccet contra justitiam, et teneatur ad restitutionem testis qui se abscondit ne citetur a iudice?*

Affirmant Sotus⁸ et alii apud Lugo⁴. — Sed communissime et verius negant idem Lugo⁴; Lessius⁷ cum Salon et Pefla; ac Bonacina⁹ cum Navarro¹⁰, Filliuccio, Baflez, Rebello¹¹, Sayro et aliis. Ratio, quia, licet possit ille graviter peccare contra proximi caritatem, non tamen peccat contra justitiam; cum nemo teneatur praecepto superioris parere, antequam ei imponatur.

* Ltb. 2, cap. 30, dub. 7, num. M — * Lib. 3, (r. 2. Cap. 5, nunc. 6. — * De Juit. et Jure, lib. 5, qu. 7. in. 1, conti. 4. poti. ned — * Diip. 39, n. 4. — * Loc. cit. n. 5. — * Lib. 2, cap. 30, dub. 8, n. 38. — Salon, m. 2. 2°, qu. 70, art. 1. comrov. 3. conc. 3. — * Diap. 10, de 8° Præc., qu. 3, punct. 3. n. 12. — Fill., tr. 40, cap. M. num. 256. Raitt, in 2. 2. qu. 70, art. 1, dub. 3. conc. 2. — Sayr., Clav. lib. 12, cap. 20, n. 2b. — * Loc. cit., conc. 4. ante

Dubitatur 2°. *An teneatur ad restitutionem testis qui fugit post citationem?*

Affirmant Sotus⁸, Sanchez⁹; item Navarrus, Azor, Filliuccius, Salon et Reginaldus, apud Bonacina¹⁰. — Quia eo ipso quod testis est citatus, tenetur ex justitia testimonium dicere. Prout si iudex praecipit alicui ut proferat scripturam ad causam pertinentem, tenetur ipse ex justitia illam exhibere; alias debet damnum parti restituere.

Negant vero communius et probabilius idem Lugo⁴ et Molina⁸; et probabile putant Bonacina⁹, ac Lessius¹⁴ cum Silvestro¹⁵. Ratio, quia citatio illa non imponit obligationem justitiae, sed tantum obedientiae.

Nec obstat paritas allata scripturae proferendae. Nam bene respondet Lessius quod scriptura illa sine dubio ex justitia proferri debet; cum sit res externa, de qua respublica juste potest disponere, sicut de aliis bonis civium, quando oportet ad jus illorum tuendum: non sic de obligatione testificandi.

Dubitatur 3°. *An teneatur ad restitutionem damni testis qui, legitime interrogatus a iudice, veritatem occultat?*

Certum est teneri si ipse positive falsum deponat circa factum, puta si dicat domum Petri scire esse Pauli; vide Lugo⁴. — Idem dicendum putat Holzmann¹⁶ de teste qui fuerit praesens in donatione mutui, et postea interrogatus id negat; quia jam iste infert injuriam alteri damnosam.

Sed quid, *si testis veritatem celet, negative se habens circa facium, nempe*

med. — * Coniil., lib. 6, cap. 5, dub. 3, n. 4. — Navar. Man., cap. 25, n. 41. — Ar., part. 3, lib. 13, cap. 27, dub. 4. — Fill., tr. 40, cap. 8, n. 258. — Salon, in 2. 2. qu. 70, an. 1, contr. 3, cone. 1. — lib. 24, n. 46. — * Diip. 10, d. 8. Praec., qu. 3, punct. 3, n. 13. — 11 Diip. 39, n. 5. — 11 Tr. 2, diip. 83, n. 9, de Teitc. — * Loc. cit., n. IX — M Lib. 2, cap. 30, n. 59. — La., loc. cit. — * Diip. 39, n. 4 — * De Praec. partie., n. 710, v. f.

concl. 2, ila sane docet si testis injuste interrogetur; vel etiam juste, nisi forte res adeo esset manifesta, ut negari non posset.

270. — Navarrus, *Man., cap. 25, h. 41*, Rebello, *part. 1, lib. 2, qu. 14, n. 63*, affirmativam sententiam luentur, quidquid dicat Bonacina.

* Silvester manifeste insinuat eum ad re-

stitutionem non teneri, dum v. Testis, qu. 8, asserit eum qui, auctoritate superioris requisitus, testificari renueret, lethaliter peccaturum, agens contra obedientiam et caritatem, non juvando proximum vel commune bonum cum debet. Obligatio autem restitutionis oritur ex violatione justitiae, non vero ex violatione obedientiae aut caritatis.

si respondeat illud nescire, cum revera sciat?

Affirmant etiam teneri ad restitutionem Salmant. ¹. Et idem dicere debent omnes auctores citati pro prima sententia Dubii antecedentis, ob eandem rationem, ut supra, quia testes, posito praecepto judicis, tenentur ex justitia veritatem patefacere: et sicut judex contra justitiam peccat si sententiam non proferat, sic dicunt peccare testes qui veritatem non manifestant.

Sed contradicunt Molina ² et Lucro ³ cum Raynaudo et alus; ac mento probabile putat Lessius apud eundem Lugo. Ratio, quia testis non tenetur veritatem deponere, nisi aut ex praecepto judicis, aut ratione juramenti praestiti; unde tacendo veritatem non peccat contra justitiam, sed tantum contra obedientiam, vel etiam contra religionem. Dispar est autem judex a teste. Judex enim, ex quasi contractu cum republica inito ratione officii assumpti, tenetur ex justitia justam sententiam ferre; testis vero non tenetur ex justitia, sed tantum ex obedientia officium testis peragere, et ideo tantum contra obedientiam peccat, veritatem non manifestando. Huic sententiae adhaeret etiam Bonacina ⁴. — Hinc ait Ciera ⁵ cum de Januario talem testem reticentem veritatem, nec incurrere casum reservatum in jurantes falsum cum damno tertii; quia reservatio intelligitur lata in eum qui jurat cum mendacio positivo, non autem negativo.

Dicit vero Bonacina ⁶, quod si testis juravit se dicturum veritatem, tenetur tunc ex justitia illam dicere; quia ex juramento promissorio oritur obligatio justitiae. — Sed probabilius contradicit Lessius ⁷; quia testis jurando se dicturum veritatem, non intendit se obligare ex

justitia, sed tantum ex virtute religionis ad illam manifestandam.

Sed dices: Qui fraude aut mendacio impedit aliquem a consecutione justis boni, tenetur utique ad restitutionem damni illati (prout diximus *Lib. III, n. 587*). Sic igitur pariter tenetur damnum restituere testis qui dicendo se nescire quod vere scit, jam impedit per tale mendacium proximum a consecutione sui juris. — At respondetur hoc procedere quando mendacium est causa positiva sive influxiva damni; secus, si tantum negativa. Testis autem qui dicit se nescire veritatem quam scit, est causa tantum negativa damni, cum nullum apponat impedimentum positivum ne alter suum jus consequatur, sed solum non removet impedimentum alteri obstans, scilicet defectum probationis: ad quod removendum poterit quidem testis ex obedientia et religione, ut diximus, aut etiam aliquando ex caritate esse obstrictus, sed non ex justitia, nisi forte peculiare pactum cum parte inierit de veritate manifestanda.

271. - Pro complemento hujus puncti quaeritur: *an sufficiat depositio facta tantum in scriptis et non ore tenus?*

Affirmant aliqui, et Salmant. ⁸ probabile putant, atque praelatos et visitatores hac opinione bene uti posse dicunt ad strepitum vitandum. Et hanc tenent ibi Rodriguez, etc., saltem si causa sit levis momenti. — Communis tamen sententia et probabilior negat hoc sufficere in causa criminali ⁹ ut habetur ex can. *Testes, [caus.] 3, qu. 9*, et cap. *A nobis, Qui matr. acc. etc.*, ubi: *Nullius momenti est conscriptio quoad sententiam proferendam*. Licet valeat haec ad probandam infamiam extrajudicialiter; ut Felinus et Farinarius, apud Salmant. ¹⁰. — Debet igitur depositio fieri ore tenus, et tacta aliqua re

Depositi
scripta, ju-
cta alio
modo sufficit.

Probabilius in criminali oratione requiritur.

¹ Tr. 27, dc 8 Praec. decal., cap. 1, n. 20. — ² Diffp. 39, num. 5. — ³ *Throphit. JRayn.*, dc Monitorii, part. I, cap. 3, qu. 24. — ⁴ Less., cap. 30, dub 8, n. 59. — ⁵ loc. cit., num. 5. — ⁶ Ditp. 10, dc 8 Pracc., qu. 3, punct. 3, n. 14, — ⁷ Divert. 7, n. 62. — ⁸ Jos. Januario, de Calib. reserv.,

part. 1, ⁹ *bd.* 52, n. 1 et 5. — ¹⁰ Loc. cit., n. 14. — ¹¹ Loc. cit. n. 60. — ¹² Tr. 29, cap. 3, n. 72. — ¹³ *Rodrt.*, Quaest regular, tom 2, qu 14, art. 4 — ¹⁴ *Félin.*, in cap. *De letitibus*, n. 10, v *Fallit tertio*, de testib. et attest. — ¹⁵ *Farinae. l. Prax. criminali*, dc Tcctib., qu. 80, n. 4L — ¹⁶ Loc. cit., n. 74.

<) De Molina, cfr. notam a ad num. 264; vide etiam eundem Molina, *tr. 2, disff* 700, num. 4, ubi dictam sententiam et sub eadem limitatione docet.

271. - o) Ex textibus hic allegatis, can. *Testes* absolute et in quacumque causa loquitur; sed cap. *A nobis* tractat de matrimonii accusatione.

ne», tan-
h«», UKo
iicen» <<
«exire.

Protabi
tuer nec te-
erarreiti.

E«i (pro-
rant m di-
riuttmre

sacra, ut cruce, cvangelio. Sacerdotes tamen sufficit quod jurent tacto pectore. Salmant.

A quorum
telle» èu
ikndi tint.

Judex autem per seipsum debet testes examinare; ut docent communiter doctores cum Covarruvias et Salmant.³ — Potest tamen judex examen alteri digno committere; prout Salmant. ³ dicunt constare ex praxi omnium tribunalium, si judex sit impeditus, vel si testes non possint ob senectutem vel paupertatem judicem adire, ut patet ex cap. *Siquis testium, de testib.* — In causis vero criminalibus ipse judex examen solet excipere, ex *authent. de testibus, [cap. 5), § Haec omnia.*

Testi«t de
quibut tn-
terrofan
dat.

Testis interrogandus est de sua aetate, nomine, cognomine et conditione; interrogandus inde per articulos de facto et ejus circumstantiis, nempe de loco, tempore, de aliis personis adstantibus ad factum; item de ratione suae notitiae, praesertim in causa criminali. Vide Salmant. 4. — Item, debent scribi verba testis, prout ipse profert. Item, cavendum ne testis sciat depositionem ab alio teste factam. Salmant. .

Testi deprehenso in aliquibus falsum dixisse, in aliis non est credendum — Salmant. .

Depositio
quomodo
concluden-
da.

Depositio demum debet denuo ante testem legi et ab eo ratificari; et in ratificatione notandum est id quod a teste additur vel mutatur. — Et in fine secreta-

¹ Tr. 29. cap. 3, num. 76. — Couir., Variar. lib. 2, cap. 13, n. 10. . . Loc. dt., n. 76. — ' Loc. dt. — * Tr. 29, cap. 3, n. 78. — . Loc. cit., n. 80. — . Loc. cit., n. 82. — Batd., in leg. Gewrre/i/rr, C. de non numerata pecunia, n. 31. . Feli», in cap. Cum hi tua 44, de teatib., n. 6;

rius scribere debet: *Quae omnia affirmavit verissima esse juramento quod praestitit; et cum omnia quae deposuit, leda ei fuissent de verbo ad verbum, illa ralift cavit propriaque manu subscripsit.* Et in fine depositionis cujuslibet testis, judex, testis et secretorius se subscribere debent. Et si testis scribere nesciat, signet crucem, et alius pro ipso subscribat, et secretarius ibidem hoc notet. — Sic autem ratificata depositione, nulla amplius habenda est ratio de iis quae testis aliter postea dicat, etiam in articulo mortis; ut dicunt Baldus, Felinus et Menochius. Vide Salmant. 1.

Facta autem rei citatione, vel oretenus, vel realiter per incarcerationem rei, vel per edictum, si reus fugerit, ac lite sic contestata (quod certe est necessarium ad essentiam processus), iterum repetendi sunt testes cum juramento: excepto casu quo procedatur in reum absentem ut contumacem; vel si testes qui deposuerant, defuncti sint; vel si judex procedat ex officio et non ad instantiam partis. Ita communiter doctores apud Salmant.¹; licet Rodriguez *d*, Suarez[^]Lezana^O, etc., apud Salmant. ., teneant in causis religionum hanc ratificationem non requiri. — In hac autem ratificatione magis credendum est tabellioni qui depositionem scripsit, quam testi asserenti aliud deposuisse quam scriptum est. Ita Covarruvias .), Baldus, etc., apud Salmant.,⁰.

et in cap. *Exhibita*, de homicidio. . Afenoch., de Arbitrar, Judic., lib. 2, cas. 108, n. 19 et 20. - 1 Loc. cit., n. 83 et 93. — . Tr. 29, cap. 3, num. 85. — . Loc. cit., n. 88 et 89. — Bald., in /Vuthcnt. *Std cum testator*, C. Ad legem Falcid , n. 16. - " Loc- dt., n. 92.

b) In aliis testi non esse credendum, quando scilicet testificatio est falsa «circa aliquam circumstantiam substantialem delicti, non vero quando est circa circumstantiam accidentalem », ut ajunt Salmant.

c) Roàr\g\iezy*Quaest.regul., tom. 2, qu. 18, art. 3*, ait validum esse processum factum per viam inquisitionis, etiamsi nulla interveniat partis citatio; nullam tamen fore sententiam, si ante proferatur quam citetur pars et respondeat: « Quod in religionibus, in quibus

ut plurimum proceditur per viam inquisitionis, video observari ».

d) Suarez, *de Relig., tr. 10, lib. 10, cap. 12, n.31*; Lezana, *Sum., tom. 1, cap. 27, η. 13*, concordant, « quando de fide testium (sunt verba Suarii) moraliter constat ».

') Covarruvias, *Variar. lib. 2, cap. 13, u. 10*, ita sane docet de causis dvilibus; pro criminalibus vero adducit Panormitanum, qui contrarium tuetur; et Covarruvias videtur in Panormitani sententiam pendere.

Te.t

DUBIUM VII-

De Reo.

ARTICULUS I.

AN ET QUOMODO REUS TENEATUR FATERI VERITATEM.

272. *Quid respondere potest reus non legitime interrogatus.* — 273. *Quando reus non tenebitur crimen fateri.* — *Tñ. An teneatur reus crimen fateri cum timore magnae poenae.* — 275. *An peccet graviter reus qui ad vitanda tormenta falsum crimen sibi imponit.* — 276. *Quando autem tenetur reus suam confessionem revocare.* — 277. *An reus ad se tuendum possit revelare crimina occulta testium aut accusatoris. Et an peccet graviter si crimina falsa eis imponat.* — 278. *An reus teneatur revelare complices.*

Illegitime
interroga-
to non te-
netur fateri
veritatem.

272. - « Resp. 1°. Si non interrogetur
« legitime, non tenetur fateri suum cri-
« men; sed potest iudicem eludere, vel
« ambiguis verbis, vel etiam negando cum
« aliqua restrictione et in bono sensu, ut
« mendacium absit. Ratio, quia tunc iudex
« non habet jus interrogandi aut obliga-
« tionem imponendi reo. — Ita Lessius
« et Laymann ¹, Bonacina ² .

Ita Cajetanus, Azor, Sanchez, Roncaglia et alii; juxta dicta *Lib. III, n. 154*, ex D. Thoma a, ubi sic ait: *Aliud est veritatem tacere, aliud est falsitatem proponere. Quorum primum in aliquo casu licet: non enim aliquis tenetur omnem veritatem confiteri, sed illam solum quam ab eo potest... requirere iudex secundum ordinem juris, puta cum praecessit... probatio semiplena.*

• Unde resolves:

273. - « 1°. Reus non tenetur fateri
« crimen suum: 1°. Si iudex non sit legi-
« timus. 2°. Si a seipso litis processum
« inchoet, sine praevia accusatione sal-
« tem virtuali. 3°. Si non praecessit semi-

« plena probatio, nec infamia, nec mani-
« festa criminis indicia exstent. — Ratio,
« quia in his iudex non interrogat legi-
« time. Azor, Lessius, Filliuccius, Lay-
« mann, Bonacina ³, card, de Lugo ⁴.

« 2°. Nec tenetur, si dubitet an iudex
« legitime interroget: quia non tenetur
« parere cum gravi suo damno, nisi con-
• stet superiorem posse praecipere. — Ita
« Lessius, Filliuccius, Laymann ⁵, San-
« chez ⁶ Salas, card, de Lugo, eta; con-
« tra Silvestrum, Bonacina et alios ».

Ita absolute tenent Salmant. ⁷ cum Soto, Sanchez et Navarro; et Sanchez' cum Soto, Corduba, Cajetano a), Navarro, Palacio b), etc. (contra Paludanum, Silvestrum et S. Antoninum). — Ratio, quia reus possidet suam vitam et famam; unde in dubio habet jus eam servandi, usque- dum constet de legitima interrogatione.

« 3°. Iudex tenetur reo manifestare
« statum causae, et quae sint indicia, quo-
« modo probetur delictum, etc., ut reo
« constet an legitime interrogetur; quia
« non tenebitur respondere alioqui, et

Nec tene-
tor dubius
de legitima
interroga-
tione.

Casui ille-
gitimae in-
terrogatio-
nis.

Statu-
causae, reo
manifestan-
dum.

Less., cap. 31, dub. 3. n. 8. — ¹ Lib. 3, tr. 6, cap. 5, n. 4. — ² Diap. 10, de 8° Praec., qu. 3, punct. 2, n. 1. — *Cajft.*, Opusc. tom. 1, tr. 31, resp. 5, dob. 1 et 3. — *Azor*, part. 1, lib. 11, cap. 4, v. *Secunda regula*. — *Sanch.*, Decal., lib. 3, cap. 6, num. 26. — *RoncagL*, tr. 15, qu. 3. cap. 2, qu. 1, reep. 1. — ³ 2°, qu. 69, art. 2, corp. — *Ater*, part. 8, lib. 13, cap. 25, dub. 3. — *La i.*, cap. 31, dub. 3. — *Fill.*, tr. 40, cap. 9, n. 202. — *Laym.*, lib. 3, tr. 6, cap. 5, num. 4. — « Disp. 10, de 8° Praec., qu. 3, punct. 2, num. 2. — » Disp. 40, num. 1. — *Less.*, loc. dt., dub. 3, num. 10. — *Fill.*, loc. dt., num. 264. — ⁴ Loc dt., num. 4, v. t — ⁵ Consil., lib. 6, cap. 3, dub. 31, n. 2. — *Salas*, in 1° 2°,

tr. 8, sect. 17, n. 155. — loc. dt., n. 2. — *Silvest.*, v. *Inquisiti* I, num. 7. qu. 3, § *Tertium*. — *Bonac.*, loc, dt., punct. 2, n. 4. — ⁶ Tr. 29, cap. 7, num. 3. — *SbA* 5, de .Secreto, membr. 2, qu. 7, concl. 3, § 4/ vrrro. — *Sanch.*, Decal., lib. 6, cap. 3. nom. 24. — *Aiatur.* Man., cap. 23, n. 37 et 38, cum cap. 25, n. 36. — ⁷ Conail., loc. cit., n. 3. — *So/mj*, loc. dL; dr. etiam de Just, et Jure, lib. 5, qu. 6, art. 2, post concl. 5. § *Ex his autem*, — *Cordub.*, Quae- stionar., lib. 1, qu. 13. v. E, v. Srd m/t mph *ad hoc*. — *Novae.*, in cap. *Inter verba*, concl. 6, coroll. 53, num. 597 et *W* (Venet. 1594). — *Palud.* in 4, diet. 19, qu. 4, v. f. (n. 7). — *Silliest.*, loc. dt. — *S. Anton.*, part. 3, titL 9. cap. 7, § 5.

273. - "J Cajetanus, fw 3'" 2af, qu. 69, art. 1, v. *Tertio*, rem manifesto insinuat, dum negat reum teneri respondere, nisi manifestentur ipsi merita causae.

b) Sanchez loquitur tum de teste tum de reo; at Paulus de Palacio, *Sum.*, v. Testi- munho, *annot. ad 8, 9 ct 10*, qui locus a San- chez allegatur, de solo teste loquitur.

« seipsum honore aliisve bonis quae bona
« fide possidet, spoliare. Cajetanus, Na-
« varrus *, card, de Lugo — [Idem
dicunt Sotus, Toletus, Lessius, etc., cum
Salmant.1 communiter].

Lcptirae
nterroc -
to» ex fata
practom
pltone non
tenetur.

« 4°. Si reum juridice quidem interro-
« get iudex, sed nonnisi ex falsa prae-
« sumptione delicti, v. gr. an exierit ex
« tali domo stricto ense; potest reus (idem
« est de teste), licet sciat semiplene pro-
« batum esse, id negare si exiit quidem,
• non tamen facto delicto, sed ob aliam
« causam: quia si iudex veritatem sciret
« non posset interrogare. — Ita cum
• S. Thoma f), Sotus, Fagundez 4, Diana 5,
« card, de Lugo ».

Idem dicendum si quis occidit ob ju-
stam sui defensionem; tunc iudici inter-
roganti potest respondere non occidisse,
hoc est cum culpa. — Ita Sotus^, Salon,
cum Salmant. '.

Légitimé
tnierroca
tot non tem-
per lenetur
fateri.

274. - « Resp. 11°. Etsi communior et
• verior sententia sit S. Thomae8, si
« reus legitime interrogetur a iudice,
« teneri in conscientia aperte veritatem
« dicere; — probabile tamen est etiam
« quod ex Silvestro docent SA et Lessius,
« non teneri, saltem sub mortali, in causis
« capitalibus et gravioribus, si sit spes
« evadendi, et nullum grave damnum rei
« publicae timeatur. Tanner a), card, de
« Lugo *, ubi dicit esse sententiam valde

« probabilem et in praxi tutam. Ratio,
« quia lex humana communiter non obii-
« gat cum tanto periculo, v. gr. mortis;
« tum quia inhumanum videtur, ut qui
« convinci non potest, teneatur praebere
« arma contra se, quibus occidatur aui
« gravem poenam, v. gr. perpetui carce-
« ris, subeat; tum quia non videtur tam
« heroicus actus praecipui posse. — Bona-
« cina 10 ».

Celebris est haec Quaestio: *Ah tenea-
tur reus fateri crimen iudici legitime in-
terroganti, cum timore magnae poenae?*

Affirmat *prima* sententia cum S. Tho- T.morm
ma ", Soto, Lessio, Sanchez, Tolet, Sil-
vestro et Salmant.* qui dicunt hanc pro-
habiliorem et in praxi tenendam; quamvis
contrariam vocent probabilem intrinsece
et extrinsece. — Ratio, quia iudex jus
habet praecipendi, quando legitime in-
terrogat, ut reus crimen ei revelet; ideo-
que reus peccat contra iustitiam si hac
in re gravi ei non obediat.

Secunda tamen sententia, quam satis rrotub.
probabilem etiam intrinsece puto (quamvis A rn-eiaM»
primam censem probabiliorem) cum Bu- ,clK10
senbaum, et SA, Suarez % Filliuccio, El-
bel ,s; Rodriguez, Villalobos, Henriquez
Peyrino, Fagundez, etc., apud Salmant. u,
et quam probabiliorem censet Lugo —
Haec sententia negat teneri reum crimen
suum revelaref; casu quo damnandus

Cajtt., in 2** 2.. qu. 69. art. 1, v Ttrtio. — 1 Man..
cap. 25, n. 36. — Di.p. 40. num. 2. — Sotus, de Secreto,
membr. 2, qu. 7. concl. 3, v. At vero. — Tolet., lib. 5, cap. 58,
n. 1 et 2 — Less., cap. 31. n. 10. — Tr. 29, cap 7, n 3. —
Sotus, loc. cit., concl. 3. dub 2. — * Dead., lib. 8. cap. 34.
n. 14. — 1 Part. 3, tr. 5. resol. 66. — « Disp. 40, num. 4. —
Salon, in 2- 2.., qu. 69, art. 2, contr. 11, § Quando iudex,
v. Hinc collido. - 1 Loc. dt., n 19. — 2- 2.., qu. (»), art. 1.
— Sitvest., v. Confessio non sacramental., n. 2, qu. 1. —
Sd, v. Judiciales actus, de Reo, n. 6 (edit. genuin.) — Less.,
cap 31. dub. 3, n 16. — Disp. 40 n. 15. — w Disp. 10. de 8

Praec., qu. 3. punct. 2, n. 7. — " 2- 2.., qu. 69, art. 1, ad 2. —
Sotus, de Just, el Jure, lib. 5, qu. 6, art. 1, concl. 1. — Less.,
lib. 2, cap. 31, dub 3. n. 12. — Sanch., Consil., lib. 6. cap. 3.
dub 29, num. 4. — Tolet., lib. 5. cap. 58, n. 2. — Tr. 29,
cap. 7, n. 3 et 9. — Sd, v. Judiciales actus, de Reo, n 6
(in edit. genuina). Fill., tr. 40, cap. 9, n. 266. — 11 Part. 3,
confer. 5, de Juramento ficto, etc., n. 144. — Rodri^., de
Ordine judiciali, cap. 10. n. 1. — Villalob., part. 2, tr. 16,
diff. 1, num. 12 el 14. — Peyrin., tom, 1, qu. 1, cap. 16, 4 I.
• Fa^und., Decal., lib. 8, cap. 31, a num. II. — 14 Loc. cit.,
n. 6. — * Disp. 40. n. 15.

<) S. Thomas, 2a 2a', qu. 69, ari. 1, corp.,
negat universim accusatum teneri ad respon-
dendum, si legitime non interrogetur.

O Sotus» loc. cit., dub. 2, exemplum hoc
praetermittit.

274. - Tanner, tout. 3, disp. 4, qu. 4,
dub. 5, u. 96, ait: « Non.... omnino improba-
bile esi

b) Silvester non satis accurate a Salmant.
allegatur; referens enim, v. Confessio non
sacramental., u. 2, qu. 1, sententiam quae
reum legitime interrogatum obligat sub mor

tali ad respondendum, subdit: « Et hoc verum,
quando agitur ad poenam spiritualem..., non
aliam ». Ita explicans ea quae absque distin-
ctione scripserat, v. Accusatio, u. 10, qu. 13;
quod citant Salmant.

• Suarez et Henriquez his verbis a Sal-
mant allegantur: «Suarez etiam consultus
anno 1596, eam dixit probabilem, sicut et....
Henriquez ».

dj Reus eo casu non tenetur delictum la-
teri, quamdiu scilicet sit spes evadendi, ut
notant Filliuccius, Villalobos et Lugo.

foret ad mortem aut ad triremes, ad carcerem perpetuum, vel ad amissionem omnium bonorum vel totius famae et honoris. Ratio, quia videtur non adesse hanc duram legem, tamquam humano modo impossibilem, ut quis teneatur quasi ipsemet se condemnare ad gravissimam poenam, crimen suum confitendo. Nisi commune damnum immineat ex reticentia confessionis delicti, puta haeresis, laesae majestatis, etc.; tunc enim reus tenetur seipsum prodere, vel saltem socios, quantum opus est ad commune damnum avertendum, etiamsi ipsi mors immineat ex revelatione sociorum, ex quibus evadet in judicio convictus. — Casu vero quo tale damnum non timetur, cum lex obligans ad crimen fatendum probabiliter non exstet, probabiliter judex non habet jus veritatem in tali casu exigendi, nec reus obligationem eam manifestandi; et ideo reus amphibologiis crimen celando, contra justitiam non peccat, juxta dicta *Lib. III, n. 156*.

Nec obstat dicere quod reus tunc tenetur damnum illud subire pro bono communi. — Nam si haec ratio valeret, reus ad poenam damnatus nec etiam posset e carcere fugere: in utroque enim casu viget ratio communis boni; et tamen reus licite potest fugere, ut fatentur ipsimet Salmant. cum communi, ex D. Thoma ubi ait: *Non tenetur (reus) facere id unde niors sequatur, quod est manere in Joco unde ducatur ad mortem*. Et hoc, etiamsi judex praecipiat ut non aufugiat, ut pro certo habet Lugo 3.

Omnes autem conveniunt, ut par est, ad dicendum quod si reus sit in bona fide, et censeatur quod difficile inducetur ad fatendum crimen interrogatus a iudice, confessarius in sua bona fide eum relinquere debet, ut Sanchez 4, Salmant. *, etc.

« Dixi 1° *in capitalibus*: quia aliud est « de causis in quibus agitur de poena « ecclesiastica, quae est medicinalis.

* Dixi 2e *si sit spes evadendi* quia « absque ea cessat ratio celandi veri- « tem.

« Unde resolves:

« 1°. Non semper opus est, juxta dicta « Resp. II, ut confessarius reum urgeat « ad crimen fatendum. — Card, de Eugo

« 2°. Post sententiam latam, reus non • tenetur confiteri crimen quod ante in- « juste negavit; quia, finito iudicio, fini- « tur obligatio rei. Laymann.7 ». — Idem dicunt Sanchez et Salmant. Idemque dicitur de teste. Vide *Lib. III, n. 155*],

• Immo probabile est nec ante senten- « tiam ad id teneri, etiamsi adhuc sit in • potestate iudicis, donec iterum interro- « getur. — Card, de Lugo 10 ».

Ita etiam Sanchez" et Salmant. *, etc.; contra Navarrum, Baieez, etc. Ratio, quia justitia legalis non obligat, nisi tunc tantum cum judex interrogat: nisi judex tempus ad respondendum praescribat, nempe si praecipiat ut reus infra mensem veritatem dicat, et mensis adhuc duret. — His tamen non obstantibus, probabilius [contrarium] docent Sotus ", Navarrus"; item Sayrus et Angles, etc., apud Sanchez14, qui fatetur communem sententiam. Ratio, quia quamdiu sententia pendet, adhuc censetur perdurare praeceptum iudicis, ut justum servetur iudicium.

275. - « Resp. IIP. Si quis ad evitanda « tormenta gravia mentitus, falsum sibi « crimen imposuit, per quod sit morte « plectendus, non videtur mortale. Ita, « contra Navarrum et alios, docet Ange- • lus, Sylvester, Lessius ", Tanner '. —

Ratio, quia non est mentitus perniciose, « cum non teneatur tantis tormentis vi- • tam conservare. Vide card. de Lugo" ».

qu. 6, ari. 2, v. eà Aia am/om. — M Loc. cit. — Sayr., Clav. lib. 12. cap. 17, num. 13. • Anglfs, Flor., qu. de Correpi, fraterna, art. 3, diff. 7. - « Loc. cit., num. 7. — MfVar.t Man. cap. 18 num. 29. - AngtI., v. Detractio ^ n 6 Sttwti . v« De/mc/io, qu. 3. — * Lib 2, cap. II, dub 7, n. 41 — * Tom 3. ditp. 4. qu. 4, dub. 5, n. * — " De Jutt. el Jure. di»p. 14. n. 109 et 174.

FaKa ne-
Calio non
*pontc re
%ocanda.

Mis» senfen
lia adhql
pendeat

Falso Mb»
crimen u
pitale impo-
nen» ad vi
land a tor-
menia.»

« Salmant., /r 29, Kip. 7, ftinn. 2/, rele- runt opinionem hanc probabiliorē haberi

ab aliis auctoribus quibus et ipsi adhaerere videntur.

Limitatto.

Objectioni
reponde-
fr.

Rtu m
bon fide
qaandoque
fflinqacn-
di%

Quaeritur hic: *an reus, ad evitanda gravia tormenta, peccet graviter confitendo falsum crimen?*

Prima sententia negat, quam tenet, cum Busenbaum, Lessius l cum Angelo, Silvestro, Toletus et Soto et probabilem putat Lugo a. Ratio, quia nemo tenetur vitam servare cum tanto cruciatu, qui morte ipsa durior videatur; juxta dicta *Lib. III, n. 372*.

Prob. bi- *Secunda* vero sententia probabilior **ter peccat.** affirmat; et hanc tenent Molina 3, et Lugo 4 cum Navarro et Covarruvias. — Ratio, quia, licet nemo teneatur tueri vitam adhibendo medium visum ipsa morte durius, nemo tamen potest positive cooperari suae injustae morti: quod est intrinsece malum, cum homo non sit dominus suae vitae. — Unde probabilius infert Molina * (contra Busenbaum, ut infra), quod si causa sit adhuc in eo statu ut per retractationem possit mors impediri, debet reus se retractare; quia falsa illa confessio pergit influere ad suam injustam mortem: et ideo tenetur causam illam auferre. Sicut qui ignem culpabiliter accendit in domo aliena, tenetur etiam cum suo damno illum extinguere b>.

Advertit hic autem Lugo 4 cum Molina quod, etsi a principio peccasset reus confitendo crimen falsum cum infamia alterius, non tenetur postea se revocare ad reparandam alienam infamiam, se denuo exponendo ad sustinenda illa gravia tormenta; quia nemo tenetur famam restituere cum tam longe graviore suo damno

1 Lib. 2, c>p. II, n. 41. · *Anf. I, v. Dttractio*, n. 6. · *Si/vtil.*, v. *Drtractto*. qu. 3. · *Tolrt.* lib. 5. c>p. 66, n. 4. — · Di>p. 14, n. 174. — · Tr. 4, dbp. 37, num 18, — · Loc. dt. - *Nn<ar.*, Maa., otp. 18, num. 29; et in cap. *Inttr turba*, coroll. 42, num 556. - *Covarr.*, Variar. lib. 1, cap. 2, n 8. · Loc. dt n 18. — · Di>p. 14, n. 187. · *Mot.*, loc. dt..

275. - a) Sotus, qui revera sic tenet, *dc Jusi, ct Jure, lib. 5, qu. 10, art. 2, v. f.*, suam sententiam hoc modo limitat: Nisi scelus istud esset < haeresis, aliave enormitate aut foedi late gravissimum ».

b) S. Doctor, *in Hom. apost., tr. 13, n. 84*, haec sapienter monet: « Si reus sit in bona fide, non debet confessarius eum obligare ut se retractet, cum periculo quod ille, ut vitet tormenta, peccet formaliter, denuo delictum quod non patravit sibi imponendo ».

276. - « Unde resolves:

« t°. Talis non tenetur postea crimen « revocare, quamvis antea perjurio con- « firmasset, si prudenter metuit ne ad tor- « menta revocetur: quia, etsi pejeratione « graviter peccarit, hoc jam transiit, et « non retractando nemini facit injuriam; « ideoque sufficit coram Deo poenitere. — « Vide Lessium, Tanner '.

« 2°. Si ex illa falsi criminis confes- « sione grave damnum aliis sequitur, v.gr. "Uu" « bonum reipublicae, aut fama religionis « vel familiae notabiliter laederetur, aut lor « aliqui ideo in haeresin lapsuri essent; « quaevis potius tormenta perferenda es- « sent. — Tanner a>

« 3°. Si reus tormentis coactus denun- « tiavit alium innocentem, tenetur sub « mortali ante suam condemnationem (et « si tum non facit, etiam post sententiam « <damnationis) revocare: ad quod etiam « a confessario est obligandus. Ita ex com- « muni Toletus 8, Lessius b>, Tanner — « Ubi subjungit: 1°. Si quis tamen sequa- « tur, ipsaque praxi servari advertat eam « sententiam, quae negat per revocatio- « nem in extremo vitae factam tolli vel « infirmari denuntiationem ante factam, « ut docent Delrio '°, Valentia ", is con- « sequenter existimare poterit denuntian- « tem in eo mortis articulo (saltem cum « suo incommodo, et sub peccato mortali) « <obligatum non esse ad revocationem; « quia inutilis. Ita Tannerll; licet ipse « recte censeat fundamentum istius sen- « tentiae minus esse probabile. — 2°. Mo- « net idem Tannerl8 cavendum esse con-

n. 22. — *Less.*, Hb. 2, cap. 11, n. 48. — ' Tom. 3, diip. 4, qu. 4, dub. 5, n. 99; et qu. 5, dub. 4, n. 101. — · Lib. 5. cap. 66, n. 4. — · Loc. cit., qu. 5, dub. 4, n, 103. — Lib. 5, icet. 5, n. 5. — 11 In 2· 2·, disp. 6, qu. 13, punct. 4, § 5. — » Tom. 3, disp. 4, qu. 5, dub. 4, n. 104. — u Loc. cit num. 106.

276. - a) Tanner non recte allegatur a Busenbaum; loc. enim cit., scilicet *qu. 5, dub. 4, n. 102*, casum hunc non habet.

b) Lessius, *cap. 11, dub. 15* distinguit; et w. 86, negat eum teneri ad famae restitutionem cum propriae vitae dispendio, casu quo alteri nullum damnum in bonis superioris ordinis accidit; secus vero, *n. 91*, si alteri ex infamia vitae periculum immineat. Quam doctrinam in fine num. praeced. S. Alphonsus jam satis insinuaverat.

- iessario, ne vel importune saepius reo
- damnato inculcet retractationem denun-
- « tiationis inique factae, vel retractatio-
- « nem factam, imprudenter et cum scan-
- « dalo evulget ».

277. - Quaeritur hic: *An reus ad sui defensionem possit revelare crimina occulta testium vel accusatoris?* — *Et an peccet graviter si falsa crimina eis imponat?*

Hic ante omnia advertenda propositio 44 damnata ab Innocentio XI, quae dicebat: *Probabile est non peccare mortaliter qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam et honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in theologia.*

Resp. igitur 1°. Quod falsum crimen testi vel accusatori opponere, ad suam causam tuendam, illicitum semper est et culpa gravis. Ita communiter S. Thomas¹, Sanchez², Sotus, Lessius et Salmant.³ Et hoc, etiamsi accusatus esset vere innocens, et injuste alias damnandus esset ad mortem. Rationem assignant Salmant.⁴ quia nunquam licet se defendere cum gravi damno proximi innocentis. — Sed haec ratio sic generice sumpta minime suadet. Nam juxta legem caritatis, cum vita sit bonum ordinis majoris quam sunt bona temporalia et fama; si quis innocens est in necessitate extrema suae vitae, bene potest suam vitam defendere cum jactura bonorum vel famae alienae. Et si ad hoc reus adhibeat mendacium, erit quidem peccatum, sed non plus quam veniale; quia ratione damni tenetur tunc proximus damnum suae famae sufferre, ad servandam vitam innocentis in extrema necessitate constituti. Ratio quam puto magis in hoc casu valere est: tum quia injusta laesio famae alienae, vel non est unicum medium ad tuendam vitam rei, vel facile est obnoxium periculo hal-

lucinationis; tum quia mendacia gravia in judicio dicere est contra bonum commune, cum sit pervertere omnem justitiae ordinem, et ideo illud quisque praeferre debet privato bono etiam propriae vitae.

Resp. 2°. Quod opponere crimen verum, sed occultum testis vel accusatoris, licitum est reo; ut Sanchez Roncaglia Salmant. Viva⁵ et Milante⁶. (Vide dicta *Lib. III, n. 969*). — Dummodo hoc sit absolute necessarium ad suae innocentiae defensionem, item dummodo alias reus non leve, sed grave damnum sit passurus, licet majus damnum eveniat accusatori vel testi; ut ait Sanchez⁷.

Sed quid, *si reus vere commisit crimen, sed occulte*, ita ut nullo modo probari possit, *utrum tunc possit dicere accusatorem mentitum fuisse; vel possit opponere crimen illius occultum?*

Affirmat Corella⁸ u; et probabile recte putant Salmant.⁹ et Roncaglia¹⁰. Quia accusans reum de crimine omnino occulto, censetur in jure ac si de crimine falso accusaret, et calumniam afferret, ut dicit Glossa¹¹ his verbis: & *denuntians non probat quod intendit, calumniari praesumitur*. — Et ob eandem rationem dicunt Sanchez¹² et Salmant.¹³ “, casu quo crimen rei est occultum et nequit plene probari, posse eum revelare delictum occultum testis ad sui defensionem: modo tamen (addunt) testis sponte deponat et non coactus. Sed id admittunt Milante¹⁴ ac Viva¹⁵”, et expressius Lugo¹⁶, etiamsi testis sit coactus ad deponendum. Juxta enim communem doctorum sententiam traditam u D. Thoma¹⁷, et relatam *Lib. III, n. 966*, (quam rogo ut relegas) nemo tenetur cum suo gravi damno famam proximi servare.

278. - Quaeres: *An reus teneatur revelare complices?*

- Resp. Γ. Si omnino occulti sint, nec « aliis indiciis aut testimoniis convinci

Acc q muo
delicti oc
culti. UatA.

Quid, si
tp accusa-
tu Ait oc-
culte rcu».

Complice
quando rc
velandi.

¹ 2°, qu. 69, ari. 2. — Consil., lib. 6, cap. 5, dub. 20. n. 4. — *SofMn*, de Jusi, ct Jure, lib. 5, qu. 7, ari. 3, ante med. — *Ar.w.*, cap- 11, dub. 7, num 46. — Tr. 29, cap. 7, num. 27. — Loc cit. — » Consil., lib 6. cap. 5, dub. 20, num. 4. — Tr. 15, qu. 3, cap. 2, qu. I. resp. 2. — Tr. JN. cap. 7, n. 30. — In propos. 44 Innoc. XI. η II el 12 —

• Exercit. 24, tup propos. 44 Innoc. XI. — * Loc. cit. — u Tr. 15, cap. 7, n. 87 ct tcqq, — M Loc. dt., n 32 ct 35 — “ Loc cil, cap. 2, qu. 6. — ” In cap *Cum dilectus*, de CALumniator., v. *Calumniandi* — “ Loc cil., num, 30. — “ Loc. dt. — ” Loc. cit., n. 12 — “ Di<p. 40, n. 29, i. C — ” 2° 2°, qu. 73, nrt. 2.

277. - «J Sanchez, *Consi/t Hb. 6, cap. 5, dub. 20, n. 4*, assertum istud silentio prae-

termittit, et nihil aliud habet quam quod \$upra, v. *Resp. 2*, relatum est.

< possint, non potest nec tenetur. Si tamen
< vi tormentorum coactus prodat, ordi-
« narie non peccabit. Lessius l et Lay-
« mann ’.

« Resp. 2°. Si crimen sit exceptum,
tenetur etiam non rogatus: ideoque si
nolit, secundum Navarrum non erit ab-
solvendus ».

ARTICULUS II.

QUID LICEAT REO CIRCA FUGAM POENAE.

279. *An liceat reo injuste damnato vint vi repellere aut positive resistere.* — 280. *An reus qui vere deliquit possit fugere a carcere.* — 281. *An damnatus ad mortem teneatur fugere si possit.* — 282. *An reo ad fugiendum liceat decipere custodes et effringere carcerem. Et an tunc teneatur ad damnum careen's fracti.* — 283. *An liceat aliis reum adjuvare ad fugiendum aut ad carcerem effringendum.* — 284. *An damnatus ut fame pereat teneatur sumere cibum oblatum.* — 285. *An et quando liceat reo appellare.*

Damnato
injuste ma
(criailler
nequit posi-
tive resiste-
re.

279. - « Resp. Quando sententia est ma-
« terialiter injusta, lata tamen secundum
« allegata et probata; etsi in conscientia
« non obliget, non potest reus judici posi-
« tive resistere: tum ob scandalum, tum
« quia tali casu iudex habet jus senten-
« tiam exsequendi et ad id tenetur. — Ita
« communiter Lessius, Sanchez; contra
« Victoriam, Baflez, card, de Lugo 8.

« Dixi: *positive*; quia reo, etiamsi vere
« reus sit, licet ante et post sententiam
« (quoad mortem vel poenam morti aequi-
« valentem, v. g. perpetuum carcerem)
« fugere. Ratio, quia quilibet tam magnum
« jus habet ad vitae suae conservationem,
• ut nulla potestas humana obligare pos-
• sit ad eam non conservandam, si spes
• commoda ostendatur: nisi tamen bonum
« publicum aliud postulet. — Lessius 4 ».

Sed clarius distinguendum et dicen-
dum:

Dimnâtu,
omnino in-
ju.te «quit
pellere.

1°. Si reus est damnatus injuste, non
solum secundum rei veritatem, sed etiam
secundum allegata et probata, non potest
quidem vim vi repellere, occidendo, vul-
nerando, etc. Proscripta enim fuit prop. 18
ab Alexandro VII, quae dicebat: *Licet in-
terficere falsum accusatorem, falsos tes-
tes, ac etiam judicem, a quo iniqua certo
imminet sententia, si alia via non potest
innocens damnum evitare.* — Ratio hujus
est, quia, cum facile rei sibi persuadere

possint injuste esse damnatos, si eis occi-
dere permetteretur, quamplura homicidia
cum communi damno acciderent; ideo, ra-
tione periculi facilis hallucinationis, fuit
praefata propositio juste damnata.

Potest tamen tunc reus licite non solum
fugere, sed positive resistere, v. gr. satel-
lites pellendo, vel eos etiam armis ter-
rendo, ut e manibus eorum se eripiat. Ita
S. Thomas s, Roncaglia °, Salmant.7: —
modo (ut iidem auctores advertunt) ex
hoc non oriatur publicum scandalum et
perturbatio.

Potru po-
sitive mi-
ttre.

Dicendum 2° e converso, quod si sen-
tentia est omnino justa, quia vere crimen
reus patravit et satis fuit probatum, tunc
non licet ei positive resistere; ut docet
S. Thomas *, cum Busenbaum (hic), Sal-
mant. • et aliis communiter. — Ratio, quia
sententia, cum sit justa, reum ad obedi-
endum obligat, ut ait S. Thomas.

Damnatet
omnino ju-
tte nequit
positive re-
sistere.

280. - Sed quaeritur hic Γ. *An reus qui vere deliquit potest a carcere Jugere?*

Affirmatur Γ. Si reus nondum ad poe-
nam sit sententia damnatus: quia nemo
ante sententiam tenetur solvere poenam,
ut Roncaglia °, Salmant. “ cum Sayro, Sa-
lon. — Affirmatur 2°. Si quis sit damna-
tus ad mortem aut ad aliam gravem poe-
nam, ut infra: modo illi career non sit
assignatus ad poenam, sed ad custodiam,
ut docent S. Thomas *a, Cajetanus, Sotus,

E aret
re fudere
quando lkl
lum.

» Lib. 2, cap. II, dob. 0. η. M. — • Lib. 3, tr 6. cap. 6,
num fl. — Λ'αvατ., Man., cap. 18. n. 58. — /-/<, lib. 2.
cap. 31, dub. I, num. 29. — *Sanch.*, Consil., lib. 6, cap. 4.
dub. 17. • *Victor.*, in 2— 2 qu. 69. art. 4, (Ms. Vatic.
Ottohon 1015a. fol. 189' et 1M). — in 2— 2 qu. W
•it. 4, dub concl. I. — 1 iMp. 40, n. 39. — • Cap 31, dub. 5.
— 1 2 qu 09, art. I. — • Tr. 15. qu. 3, cap. 2, qu. 7.

resp. 1. — ' Tr. 29, cap. 7. num. 10 et 51. — • Loc. dt. —
' Loc. cit., n. 49. — »° Loc. cit., qu. R, reap. I. —ll Loc. cit.,
num. 53» *Sayr.*, Clav.. lib. 1?, cap. 18. num. 7. • *Salon*,
in 2— 2 qu. 69, art. 4, contr. 2, concl. 1. — " 2 2 qu. 69, art. 4, ad 2. *Calcfan.*, in cit. art., ad 2 dub. •
Solns, de Just et Jure, lib. 5, qu 6, art. 4, v, *An vero*
tnnml

Toletus Sà Busenbaum (hic), Roncaglia ' et Salmant. ' cum communi. Ratio, quia sententia non damnat reum ad non fugiendum, sed tantum ad non resistendum ministris cum sententiam exsequuntur. — Idem autem quod de poena mortis, dicunt de poena mutilationis et flagellorum Salmant. Roncaglia . Et idem de poena triremium dicunt Lugo 4 et Roncaglia.

« Si vero career sit jam per sententiam assignatus ad poenam, etiam perpetuo, tunc negandum reo licere e carcere fugere; quia in executione sententiae justae tenetur utique reus obedire. Ita Navarrus, Silvester, Cajetanus, etc., cum Salmant. & et Roncaglia . cum communi; contra Busenbaum — Excipiunt tamen aliqui, si in carcere non dentur ei necessaria ad sustentationem (ut Salmant. '), vel si career esset nimis tristis; quia videtur supra vires humanas aliquem obligari ad se non liberandum, cum possit sine vi et resistentia, a poena valde dura. Ita Bonacina cum Palao — Confirmat hoc illud quod dicit S. Thomas e, quod damnatus ut fame pereat, licite cibum sumit.

Tr. 15, qu. 3, cap. 2, qu. 8, reip. 3 — Tr. 29, cap. 7, n. 57. — Salmant., loc. cit. — Loc. dt., reip. 3. — « Di » p. 40, n. 43. — Roncaglia, loc. cit. — Navar., Comment. 4 de regulis (4. v. Secundo infertur. — Silveit., v. Fugit. — Crt/r/aw, in 2. 2., qu. 69, art. 4. ad 2 dub. — Loc. dt., n. 54. — Loc. dt., reip. 2. — Loc. dt., n. 55. — 2. 2., qu. 69, nrt. 4, ad 2. — Lugo, diip. 40, n. 43. — Sanch., Decal., lib. 6,

Eadem ratione, probabiliter a Lugo, Sanchez et Navarro cum Salmant. ., contra Sayrum />, excusantur damnati ad triremes, si fugiant a carcere. Et etiam ab ipsis triremibus; ut tamquam probabilius tenent Sanchez¹⁰; et Lugo, Lessius, Baflez, Ledesma, Corduba «>, Navarrus % cum Salmant. et Roncaglia " (contra Vasquez et alios). — Item probabiliter Salmant et Roncaglia " cum Navarro %, Salon 4 Lopez %, etc., excusant debitorem damnatum ad carcerem donec solvat, si fugiat, sperans facturum solutionem quam in carcere exsequi non posset.

281. - Quaeritur hinc 2°. *An reus juste damnatus ad mortem teneatur fugere a carcere si possit?*

Prima sententia affirmat; quia alias videtur esse sui ipsius homicida. Ita Imola et Felinus⁰, apud Salmant. " ; et asserunt sic colligi ex & Thoma " , qui dicit quod juste damnatus ad mortem *non tenetur facere id unde mors sequatur, quod est manere in loco unde ducatur ad mortem*. — Quamvis hanc sententiam probabilem vocent Salmant. " , longe veriore tamen et tenendam puto *secundani* sen-

unitur ω

Loo<< venetur.

cap. 8, n. 16. — Loc. dL.n.60. — Loc. dt. — Lugo, loc. dt. — Lzw. Jib. 2, cap. 31. dub. 5, n. 39. — Baneí, in 2. — % qu. 69, art. 4, concl. 5. — Petr. de Ledesm., Sum. part. 2. tr. 8. cap. 24, poat concl. 10, dub. 2. — Dico 2. — Salmant. loc. dt., n. 60. — Loc. dt., reip. 2. — Vasq. in 1-2. % ditp. 174. n. 7. — Salmant, tr. 29, cap. 7. n. 56. — « Loc. dt. — Loc. dt., n. 61. — 2. 2. % qu. 69. art. 4, ad 2. — Loc. dt., n. 63.

280. - Toletus, lib. 5, cap. 58, n. 4, absolute et sine ulla distinctione pronuntiat reum, etsi juste sit comprehensus, posse e carcere fugere.

b> Sà, v. Judiciales actus, de Reo, n. 9, ita tenet, etiam si, n. 10, ad solum carcerem damnatus esset.

c) Busenbaum contradicit hic supra, n. 279, et dicit reum posse fugere etiam post sententiam, si nempe ad perpetuum carcerem damnatus fuerit

d> Bonacina, disp. 10, de 8° Praec., qu. 3, punct. 2, n. 14. dicit damnatum ad carcerem posse fugere si career sit perpetuus, quia « haec videtur valde gravis poena, quam reus non tenetur sponte pati »; sed non allegat Palaum pro hoc suo asserto.

Navarrus, in suo Comment. 4 de Regularib., n. 64, v. Secundo infertur, quidquid dicant Salmant., tenet oppositum, et scribit: « Tenetur... servare carcerem perpetuum vel temporalem sibi impositum, vel permanere in triremibus, si ad eas fuerit juste damnatus ».

i) Sayrus, Clav., lib. 12, cap. 18, n. 8, negat damnatum ad triremes posse inde fugere.

c) Corduba non satis recte hic a Salmant. allegatur; nam in Sum., qu. 195, ad 1, loquitur de casu praecedenti, de damnato scilicet ad triremes, qui fugit e carcere in quo detinetur, antequam ad triremes ducatur.

*i Navarrus, Man., cap. 17, n. 102; Ludov. Lopez, Instruct, consc., part. 1, cap. 66, v. Et quamvis; et Instruct, hov., part. I, cap. 153, v. Secundo, concedunt illum posse fugere, si sit adeo pauper ut omnino impar sit solvendo. — Salon, in 2a, tt 2 qu. 69, art. 4, contro. 3, concl. ult., idem fere tenet, dicens posse fugere eum qui nequit revera solvere sua debita ». Unde non satis recte citantur isti auctores a Salmant. neque a Roncaglia.

281. - Imola, in cient. Pastoralis, u. 60, de sent, et rejudicata; Felinus, in cap. 1, de constitui., n. 46, non dicunt teneri ad fugiendum, quamvis a Salmanticensibus pro hac sententia citentur.

tentiam, quae docet tam detentum in carcere pro crimine capitali, quam juste damnatum ad mortem, fugere non teneri; ut dicunt Silvester, Sotus, Sà et plures, cum Salmant. Ratio, quia, quamvis reus non possit facere actum immediate tendentem ad mortem, ut sua mutilare membra, e furca se dejicere, venenum potare, etc.; licent tamen ei actus mediati, ut ascendere scalam furcae, extendere collum ad patibulum, et sic in carcere manere; maxime si justum finem habeat ut crimini satisfiat, ut sua punitio aliis ad exemplum prosit. Et sic intelligendus est S. Thomas ut supra, qui non dicit reum fugere teneri, sed tantum non teneri in carcere manere cum fugere possit.

Sed doctrinae quae usque adhuc relatae sunt loquuntur in casu quo sententia fuit omnino justa vel injusta. — At remanet Dubium, a Salmant. non satis distinctum, videlicet:

Quid dicendum, *si sententia fuit tantum materialiter justa*, nempe tantum justa secundum allegata et probata, *sed non secundum veritatem*, quia revera damnatus esset innocens; *an tunc ipse posset ad poenam vitandam, non solum fugere e carcere, sed etiam positive resistere?*

Negat Busenbaum; et videntur assentire Salmant.¶, dicendo quod reus tenetur obedire sententiae justae secundum probata b). Attamen Roncaglia 3 et Lugo 4 sat probabiliter dicunt quod in hoc casu bene posset reus positive se defendere; quia praesumptio debet cedere veritati, et ipsa innocentia tunc ad defensionem jus praebet: modo ex ea non oriatur publicum scandalum et perturbatio, ut supra diximus cum S. Thoma et aliis supra.

St/prtf., v. *tuyere*, num. 2. - Sotus, de Just, et Jure, lib 5 qu. 6. AH. 4, v. *At vero ratio*, · Sd, v. *Judiciales actus*, d» Reo, n. 9. - 1 Tr. 29, up. 7, n. 62 et 63. — · Tr. 29, cap 7, n 51. — 1 Tr. 15. qu. 3. cap. 2, qu. 7. resp. 2, — · Di»p 40, n 39, — * Tr. 40, cap. 9, n. 270. — *Aaor*, part. 3, lib. U, cap. 24, dub. 8. — · Lib. 2, cap. 31, dub. 5, n 31. — 1 Disp. 10. de U Praec., qu. 3, punct. 2, n. 13. — · Loc. cit.. n. 31 et J2. — · *Bonae.*, loc. cit., n. 15. · *Less.*, loc. cit. — * Lib. 24, n 14«. — n Loc. cit., n. 271 et 274. — » Tom 3, disp. 4. qu. 4, dub. 5. n 103. — “ Disp 40, n. U et èqq. —

*) SalmanL, *loc. cit.,ft, 51*, obiter quidem, scd expresse tenent eamdem sententiam, quae a S. Doctore sat probabilis habetur: « Dc reo innocente, inquiunt, qui secundum allegam et

« Unde resolves:

« F. Regulariter reo licet fugere, etiamsi custos carceris grave damnum inde passurus sit (saltem nisi juraverit se mansurum); quia utitur suo jure et nulli facit injuriam. (Filliuccius 5, Azor, Lessius ·). Nisi tamen caritas aliud suadeat, ob damnum custodis praeponderans.— Vide Bonacina T, Lessium ·.

« 2°. Multo magis licet fugere ne capiat; vel etiam a ministro apprehendente se excutere: non tamen illi vim inferre, vulnerando, percutiendo, etc. — Ibid.· et Reginaldus 10 ».

282. - « 3°. Licet etiam, saltem in foro conscientiae, custodes (praecisa vi et injuria) decipere, tradendo v. gr. cibum et potum ut sopiantur, vel procurando ut absint; item vincula et carceres effringere. Quia cum finis est licitus etiam media sunt licita. — Et licet alii captivi per effractum parietem simul elabantur, non tenebitur de damno; quia tantum est ejus causa per accidens, cum jure suo utatur. — Nec refert quod leges et magistratus quidam tales effractores graviter puniant; id enim fit quod vel contrariam sententiam sequantur, vel ex praesumptione quod vim intulerint custodibus, vel quod propter bonum republicae ea poena statuta sit. Filliuccius ", Tanner **, ex aliis multis. Vide card, de Lugo 18 ».

Idem (id est quod liceat effringere carceres) probabilius sentiunt cum Busenbaum, Cajetanus, Sotus, Valentia, Navarrus, Toletus, Lessius, Lugo, Sà et complures, cum Salmant.14 et Roncaglia 15; contra Covarruvias, Silvestrum, Tabiena, etc.

Cajelart., in 2· 2·, qu. 69, art. 4, ad 3·· quarti. · Sotus, de Just, ct Jure, hb. 5, qu. 6. art. 4, ad 2· · Valent., in 2· 2·, diip, 5, qu. 13, punct. 4, v. /n proposito, · *Novar.*, Man., cap. 17, n. 102 · *Totet.*, lib. 5, cap. 58, n. 4. · *Less.*, lib. 2, cap 31. dub. 5, n. 36 · *Lm^o*, loc. cit., n. 44. · *Sà*, v. *Judt-Halts actus*, dc Rco, num. 9. · · Tr. 29, cap. 7, num. 67 — u Tract. 15, qu. 3, cap. 2, qu. «, renp. X — *Couar.*, Variar lib. I. cap. 2, num. 14. · *Silvest.*, v. *Accusatio*. qu. 16. ct v. *Future*, num. I. · *Tabien* , v. *Accusatio*. num. 13.

probata convictus est nocens, et propter hoc a judice ad mortis damnatur supplicium; *licet* enim *iste se f>ossit etiam defendere et resistere judici*, tugiendo, aut in aliquo conventu

Innocent
damnatut
«ccundum
probata:

Probabili
ter potest
fa<ere et
positive fe
·iitcrc

Circctn
effringere
damnato
ad merit-
irobabtlitn
icitum

An autem tunc *reus teneatur reficere damnum illatum in carcerem, ferra vel parietes frangendo, etc.*? — Affirmant Lessius ¹, Cajetanus Sotus, cum Salmant. Sed probabile est oppositum cum Salmant. Bafiez, Valentia, Sayro; quia illud damnum evenit per accidens. Caeterum qui habet jus ad suam vitam tuendam habet etiam jus ad damnum alteri inferendum in bonis, si pro defensione vitae opus sit damnum illud inferre.

Consentiunt etiam cum Busenbaum, Salmant.⁸ et Roncaglia 4 in dicendo quod liceat reo decipere custodem ut possit fugere: modo tamen (addunt) tales actus et verba adhibeat ut possit custos fraudem agnoscere. Secus tamen, si custos advertere nequeat; quia tunc nullo modo dici potest quod custos sciens et volens damnum ex fuga illi obveniens patiatur. Ita Salmant. 5, quorum auctoritati obsequium servo.

Sed non valeo intelligere cur reo, cui licitum est fugere, non liceat etiam artes adhibere ad fugiendum (dummodo mendacia non adhibeat), etiamsi illas custos non possit advertere, et ex fuga damnum ei sit obventurum; cum reus tunc utatur jure suo, et damnum custodi per accidens eveniat. Favet mihi doctrina quam cum Busenbaum et pluribus tenent iidem Salmant. 5, nempe quod damnatus

ad mortem bene potest effringere carceres ad fugiendum, licet ex fuga damnum obveniat custodibus, ut expresse docet Cajetanus apud Salmant.⁷ Ratio, quia tunc reus dat operam rei licitae.

Asserunt autem Roncaglia 5, et Salmant. * cum Tabiena Angelo 5, etc., bene licitum esse reo carceris custodem corrumpere pecuniis, quia, ut dicunt, reus jus habet ad suam vitam servandam, et nullum praeceptum adest id prohibens. — Sed huic doctrinae nec etiam possum acquiescere. Nam, licet quisque jus habeat ad vitam, nemo tamen potest alterum inducere ad faciendam actionem intrinsece malam; actio autem custodis, si ostium reo aperiat ad fugiendum, certe est intrinsece mala, cum peccet contra suum officium, nescio igitur quomodo possit ad illam custos positive induci.

283. - « 4°. Illis qui non sunt ministri « justitiae, licet non solum consilio juvare « reum ut fugiat, sed etiam suppeditatis « instrumentis, v. gr. funibus, lima, etc.; « quia finem alteri licitum illi suadere, et « ad eundem media proponere licet. — « Lessius 10, Tanner ", Silvius, Turrianus, « Vasquez ».

Ita etiam probabiliter tenent Cajetanus, Lessius, Sanchez, Lugo, Sà, etc, cum Salmant.¹* et Roncaglia 5 contra Sotum. Silvestrum 5, Tabiena 5, Valentia, etc., apud

Satui, de Ju¹., lib. 5, qu. 6, art. 4, ad 2. — * Tr. 29, cap. 7, n. 78. — Loc. cit., n. 77. — Banes, in 2° 2°, qu. 69, *rt 4, propos. 3. — Valent., in 2° 2°, diap 5, qu. 13, punct. 4, Ante concl. 4. — Sayr., Clav., lib. 12, cap. 18, n. 22. — Loc. cit., n. 66. — * Tr. 15, qu. 3, cap. 2, qu. 8, reap. 5. — Loc. cit., n. 66. — Tr. 29, cap 7, n. 67. — Cajetan., in 2° 2° qu. (A, art. 4, Ad 1^a dubitat. — * Loc. cit., n. 77. — Tr 15, qu. 3, cap. 2. qu. 8, reap. 5. — Loc. cit., n. 64. — * Lib. 2, cap. 31, dub. 6, n. 4u et 41. — 11 Tom. 3, diap. 4, qu 4, dub. 5,

n. 106. — St/vtus, in 2° 2°, qu. 6«, art. 4, qu 2. ad 3. — Turr., in 2° 2°, de Juit., diap. 51, dub X — Fosq., in 1° 2° diap. 174. cap. 3. n. 25. — Cajetan., loc. cit., ad 5 dubitat. * loc. cit. — Sanch., Consil., lib. 6, cap 4. dub. 10, n. 1 e(S. — Lu¹o, disp. 40. n. 56. — Sd, v Ju.H. Cialrt actus, de Reo. n. 9. — Loc. cit. n. 71 et 72. — 11 Loc. cit., qu. 8, reap. 4. — Sotus, de JuM.. lib. 5, qu. 6, art. 4, ad 2. — Valent., in 2° 2°, disp. 5. qu. IX punct. 4, v. AJ 2° probationem.

aut ecclesia se occultando, non tamen per vim et violentiam, judicem aut ministros vulnerando et necem infligendo 5.

282. - "1 Lessius, loc. cit., n. 37, v.f, ita bane docet; sed notat vix in usu esse hanc restitutionem; unde pro praxi fere reincidit in sententiam cui S. Alphonsus adhaeret. — Cajetanus vero, loc. cit., forte insinuat obligationem damnum reparandi his verbis: « Hic autem, non est quaestio de damno pretii vinculorum aut serarum carceris; facile enim dici potest, quod effractor solvere tantuindem est paratus ».

bj Tabiena, v. Accusatio, u. 13, Angelus,

v. Fugere, n. 1, dicunt licitum esse reo *ah-quem* corrumpere pro vita servanda.

283. - «v Silvester, v. Fugere, n. 1, v.f., postquam dixit licitum esse ipsi reo fugere, non tamen vincula nec carcerem effringere, paulo inferius subdit: « Et idem dico de suffragantibus, quia licet, modo faciat bono fine et sine violentia alicujus et scandalo alicujus, maxime custodis 5. — Et cum Silvestro plane consentit Tabiena, t. Accusatio, n. 13, i.f., sed v. Jurare, u. 11, § Quarta dubitatio, sese retractat loquens de reo ad mortem damnato, et dicit verius videri licitum esse illi carcerem effringere.

Damnum carceris, probabiliter a reo efficitur.

Decipere custodem (tecluo aenJicto), licitum.

PecurtMi corrumpere, illicitum.

reum ju! fu

quam mini-trit fusii-tiae.

Limiudo. Salmant.1, et contra Elbel 1 — Recte vero limitant Roncaglia * et Salmant. 3 cum Lugo, si fuga rei esset pernicioſa reipublicae, puta ſi reus eſſet graſſator viarum aut ſimilis.

juv<rc m
crtrjciione
ēareen il-
licitum.

«5°. Non tamen licet juvare in eſſra-
« ctione carceris; ut habet communis ». (Cum Roncaglia 4J « Tum quia exſecutio
« ipſa effractionis ſoli reo licita eſt, pro-
« pter juſ vitae conſervandae; tum ne
« alioqui omnis ſecuritas carceris pereat.
« — Leſſius 4; vide Bonacina 4 ».

284. - Quaeritur hic 1°. *Au damnatus
ut fame pereat teneatur cibum ſumere ſi
ei offeratur?* — Certum eſt quod po-
teſt, ut docet S. Thomas 7 cum communi.

Damnatu
ut fame pe-
reat poſtent
«umere ci-
bum obla-
tum.

Alii tamen dicunt etiam ſumere teneri;
quia quilibet debet ſuam vitam ſervare
omni licito modo quo po-
teſt. Ita Cajeta-
nus, Bafiez, Covarruvias, etc., cum Sal-
mant.4. Et his conſentit Lugo% qui tamen
admittit poſſe reum ſemel vel iterum re-
ſpuere cibum clam oblatum. — Sed pro-
babilius non tenetur; quia aliud eſt vitam
poſitive perdere, aliud vitam negative non
conſervare: hoc enim licitum eſt reo ex
recto motivo juſtitiae, ut poenam ſubeat
ſui criminis, ſicut po-
teſt non fugere cum
poſſit, ut diximus. Ita Roncaglia -, cum
Sayro, Soto, Tabiena — Majore, apud Sal-
mant. — qui ſatis probabile vocant: et op-
poſitum cenſendo probabilius non ſibi con-
veniunt; cum in eodem *tractatu de Reſt. "*,
teneant bene poſſe aliquem in naufragio
cedere tabulam amico, ob eamdem ratio-

Sed proUi.
bihua non
tenetur.

' Tr. 29, cap. 7, n. 71. — ■ Tr. 15, qu. 3, cap. 2, qu. 8.
re«p. 4, i. f. — * Loc. dt., n. 75. . Lu%o, diip. 40, n. 58. —
4 Loc dt., reap. 4. — · Lib. 2, cap. 31, n. 44. — · Di«p. 10,
de 8° Praec., qu. 3, punct. 2, n. 19, v. f. — ' 2· 2·, qu. 69,
art. 4, ad 2. — Cq/rt., tn 2— 2· qu. 69. art. 4. ad 8 dubit. -
Bafies, in eumd. art., poil concl. 6, v. *Sed major diffi-*
cultas. - *Covar., Variar.* lib. 1, cap. 2, n. 10. · · Tr. 29,
cap. 7, n. 80 et 83. — · Tr. 15, qu. 3, cap. 2. qu. 9. — *Sayr.,*
Clav., lib. 12, cap. 18. num. 28. - *Sotus,* de Juit., lib. 5,

bJ Elbel, *part. 4, confer. 1, de Homicidio
ſui ipſius, n. 17*, ex parte dumtaxat contra-
dicit; admittit enim cum S. Alphonſo et cete-
ris, licere «adjumentum, v. g. funem in ordine
ad fugiendum » reo praestare; ſed omnino ne-
gat licitum eſſe « fugitivo cooperari ad violan-
dam ipſam cuſtodiam principalem, ſeu ad ef-
fringendum ipſum carcerem ».

284. - Lugo, *diſp. 10, n. 30*, cum his
revera conſentit, caſu quo · modus eſſet illum
clanculum ſuſtentare, ita ut mortem illam eva-

nem noſtram, quia hoc non eſt directe ſe-
necare, ſed vitam non tueri quod ex cauſa
honeſta licitum eſt.

Quaeritur 2°. *Ah liceat aliis cibos reo
ſubminiſtrare?*

Reſpondetur ex communi doctorum:
Hoc licet omnibus, praeterquam mini-
ſtris; ſed nemo ad id tenetur, quia, eo ipſo
quod quis ad fame pereundum damnatur,
privatur jure ut ſibi ab aliis in extrema
neceſſitate ſuccurratur. — Ita S. Tho-
mas 14; Cajetanus, Sotus, Sâ, etc., cum
Salmant. ,a.

Offerrt r.
cibum ben.
prieur
qtum n t.
urii do
tiie

An autem *reus ex praecepto judicis
poſſit ipſe ſe occidere?* Duplex eſt pro-
babilis ſententia. Vide dicta de quinto
Praec., *Lib. III, n. 369.*

285. - « Quaeres *an reo liceat appel-
lare.*

« Reſp. Si ſciat ſententiam eſſe juſtam
< et juſte proceſſum eſſe, non licet (licet
« tamen ſupplicare); quia id eſſet judici
« calumniam imponere. Immo injuſte ap-
« pellans tenetur de damno. Si vero putet
« ſententiam iniquam eſſe, aut injuſte pro-
« ceſſum eſſe, aut ſi diverſae ſint opinio-
« nes, po-
teſt appellare. — Vide Tanner H,
« card. Lugo le, Sanchez».

Quindob
Ceil appel
lare.

Pro majori intelligentia dicimus licere
quidem reo ad judicem ſupremum appel-
lare, non ſolum ſi ſententia inferioris fue-
rit injuſta, ſed etiam ſi ſecundum allegata
fuerit juſta, at reus habeat pro ſe novas
probationes. Salmant. 14 cum Navarro "A
— Secus tamen, ſi ſententia lata fuerit

qu 6, art.4, v. *Restat autem.* - *Major,* in 4, diſt. 15, qu. 22,
§ *Quaeritur 4,* i. f. · * Tr. 29, cap. 7, num. 81 et 83. —
11 Tr. 13, de Remit., cap. 2, n. 34. — »2· 2·, qu. 31, art. 2.
ad 3. — *Cajetan.,* in 2· 2·, qu. 69, art 4, ad 8 dubit. ·
Sotus, loc. dt. — *St., v. Judiciales actus,* de Reo, n. 11. ·
u Tr. 29, cap. 7, n. 84 ct 86. — 14 Tom. 3, diip. 4, qu. 4,
dub. 5, num. 100. — “ *Disp. 40,* num. 31 et teqq. —
Sanch., Conail., lib. 6, cap. 4, dub. 2. — “ Tr. 29, cap. 7,
num. 38.

dere poſſet ». Ceteroquin, ut notat S. Alphon-
ſus, concedit reum poſſe ſemel aut iterum
oblatum cibum reſpuere.

b) Tabiena, v. Accuſatio, *n. 14, i. f.*, ita
ſane tenet; ſed ſibi non conſentit, ut notant
Salmanticenſes: nam, v. Jurare, *n. //*, § *Quar-*
ta dubitatio, verius ſibi videri ait illum non
teneri ad comedendum.

285 - Apud Navarrum, quamvis a Sal-
mant. auctor iſte hic citetur, id reperire ne-
quivi.

omnino justa, nec oppositum probari possit. Salmant. 7.

Quid, si *justitia sententiae latae sit dubia*?

tucnaiu-
iu««t ju-

Resp. In causa criminali et capitali potest profecto reus appellare ad judicem superiorem; ut Salon, Sotus, Bafiez, Salmant. * Et hoc etiamsi jus rei sit minus probabile; quia dicunt doctores citati cum Corella⁶-, Lumbier. Torrecilla et Filguera, apud Salmant. °, quod exsistente pro reo opinione probabili, licet minus probabili, pro ipso est judicandum ex regula juris *11, in 6°: Cum sunt partium jura obscura, reo favendum est potius quam actori.* — Vide dicta *n. 210, Qu. 1, in fine.*

Secus autem dicendum in causa civili,

quando certe jus contra reum minus probabile est; quia tunc superior, si juxta opinionem minus probabilem pro reo judicabit, certe inique aget: ex propos. 2 damnata ab Innocentio XI; ut Salmant. 4.

Sed quid, *si dubium sit an judex superior juste laturus sit sententiam pro reo*?

In tali casu, probabiliter Salmant. cum Busenbaum dicunt posse reum appellare, etiam in causa civili. Quia, cum mentes hominum sint diversae, forte opinio quam judex inferior minus probabilem censuerit, superiori probabilior apparebit; et hoc experiri non sine justa causa licite potest reus, cum jus probabile jam pro se habeat; et ita esse praxis videtur omnium appellantium.

Secus, in civil».

Exceptio.

DUBIUM vm.

Quomodo Confessario agendum cum Reo.

Conirisa-
not quid m'
ltre debeat
vum reo.

286. - « Resp. Observanda sequentia: « Γ. Instruat eum quod quae secum in foro conscientiae agit, cum judicibus « non communicentur; ideoque sive sit • nocens sive innocens, id ei nec prodesse « nec obesse possit. — Ratio, quia alias • multi conantur se falso probare innocentes, ut a confessario juventur: alii « contra, falso se innocentes dicunt, quod • timeant ne confessarius conferat cum judicibus, ipsique revocentur ad torturam.

« Unde expedit: Γ. Ut non temere evulget confessarius accepta extra confessio- nem. — 2°. Ut ad confessionem sacramentalem reum non admittat, nisi postquam in foro profano res sunt liquidae; • vix enim adigi poterit ut omnia fateatur, • ob timorem ne vel deferatur vel cogatur eadem fateri judici; ante tamen de • contritione agendum est. — Delrio •, « Tanner 7.

« 2°. Ne cogat importunis modis reos • ut se tales fateantur: tum quia vere qui-

« dam rei non sunt, et victi illa importunitate, ne moriantur incommunicati, vel « a confessario in extremis deserantur, « confitentur sacrilege; tum quia frustra « est confessio, nisi fiat ex contritione et « vera ad Deum conversione: de hac ergo « laboret, et sequetur bona confessio, non « autem contra. — Tanner 8.

• 3°. Caveat ne coram reo censeat modum procedendi judicalem: proindeque • communiter non admittat querelas de « injuria facta, cum non sit confessarii ea « judicare, sed ad poenitentiam disponere

• 4°. Etsi quidam auctores permittant « judici uti dolis bonis ad crimen eliciendum: non tamen id licet confessario, ne « ministerium ejus infametur.

« 5° Non licet (secundum concilium Aulsi- dorense palam interesse tormentis, • aut suggerere modum torquendi, nisi « mitiorem. — Vide Tanner 9.

« 6°. Expedit habere cognita indicia • et probationes, deprehensas in judicio

• Tr. 29, cap 7, η. 12, — 171/107, in 2—200, qu. 69. art. 8. dub. 1 de lib. ft, qu. 6, art. 3, dub., ante ad t. in 2— 200, qu. 6 art. 3, concl 3. • • Loc. CU. n. 45 - Lumb.. Observat. 4. in 2 propos. Innoc. XI. n. 90 Toverfcil. Contuit, mor , tr. I. con». 3, n. 176 et 177.

• Lucerna decreta L, in p̄rcpo 2 Innoc. XI, /m.» tu ẽrirtmilibu 7 Tr. 29. cap 7, n. 48. - « Loc. cit., n. 17. — • Loc. cit., n. 48» — • Lib. 6. cap. 1 acct X — 1 Tom. 3» dhp. 4. qu. ft, dub. I, n. 34 — • Can. 33 et 34, celebrat, anno 578; cfr. Labbe, tom. 6, coi 645. — 9 L.c.. dub. 8, η. 1. H

Corella, *tr. 15, cap. 7, h. 90* ait sententiam ferri *posse* in favorem rei, etiam cum opinione minus probabili.

286.-"Hanner, *i(K.cit., qu. 4 tdub, 5, η. 97*, non asserit omnia quae hic a Busenbaum dicuntur, sed solum: Si reus se putet Dene

« ipsumque modum processus: ut et pru-
« dentius possit in suo foro agere, et ju-
« dicem, sicubi opus, prudenter admo-
» nere».

287. - « 7°. In confessione examinet:
» Г. An consortes criminis prodiderit (si
« secundum supradicta tenebatur); et qui-
« dem, si falso alios infamarit, inducat ad
« revocationem, etiam cum periculo tor-
« turae. Vide Tanner * et dicta Dubio su-
« periore. — 2°. Si saga sit, quo tempore,
« qua occasione in magiam sit lapsa: ut, si
« postea neget, convinci possit in eodem
« foro. — 3°. In qualitatem superstitionis, an
« ex animo Christianae fidei renuntiaverit,
« daemonem adoraverit, falsa de Deo et
« aeternitate senserit, rebus sacris abusa
« sit, hominibus nocuerit, praesertim con-
« junctis, ut marito, liberis; et an alios sedu-
« xerit. Item de peccatis carnalibus. Deni-
« que confessae aperiatur fraudes daemonis,
« instruatque quomodo iis deinceps occur-
rendum; atque inter caetera suadeat
« fidei professionem et frequentem Sym-
« boli repetitionem ».

288. - « 8°. Saepe non expedit post sup-
• plicium iudici significare, reum in extre-
« mis denuntiationes revocasse: tum quia
« iudices id parvi faciunt (quam recte, vide
« Laymann et Tanner 8); tum quia frangit
« sigillum sacramentale, si non petita li-

centia, innocentiam denunciati evulget,
cum eo ipso revelet peccatum denun-
tiantis. — Quare, si aliquando iudicem
monere expediat, rogandus est reus ut
id extra confessionem et coram testibus
dicat, eo fine ut iudex moneatur».

289. - « 9°. Si alicujus innocentiam ex
confessione colligeret (quod etsi difficile,
non tamen impossibile esse docet Tan-
ner 8), id iudici aperire, ac pro reo inter-
cedere periculosum est: tum quia posi-
publicatam rei confessionem, ei non cre-
detur; tum quia, si plures audiat, hoc
ipso aliorum nocentiam de illis tacendo
videtur confirmare, cum fractione sigilli;
tum quia, si rei cognoscant eum pro in-
nocentibus intercedere, occasionem arri-
pient eum callide sua facinora celandi.
— Vide Laymann 4, Tanner 8 ».

290. - « 10°. Etsi pro reis, etiam juste
damnatis, intercedere aliquando possit,
maxime apud magistratum supremum
juxta Scripturam, Prov. xxiv: *Erue
eos, etc.*), valde tamen prudenter et mo-
derate id faciendum; quia relaxatio po-
est esse illicita, iudexque (non tamen
onfessarius, nisi ea praeviderit) fieri
eius malorum omnium quae ex libera-
tione sequuntur; immo et ipsi imputa-
untur, cum ex officio debuerit impedire.

Vide Bonacina e, Tanner 7 ».

DUBIUM IX.

Quae obligatio Medicorum, Pharmacopoeorum et Chirurgorum.

291. - « Resp. Tenentur ii in primis,
• quando tale officium petunt vel susci-
« piunt, sub gravi obligatione sufficien-
« tem habere scientiam sive peritiam. —
« Navarrus ", S. Antoninus », card, de
« Lugo ».

« Deinde in curandis infirmis, servare
• sequentes regulas:

« Г. Ordinarie debent sequi opiniones
« medicorum securas et tutas. Ratio est

1 Torn. 3, di>p. 4, qu. 5, dub. 4, n. 103 et l(M. — *Laynt.*,
lib. 3. tr. 6. cip. 5, n. 25. — • Loc. cit., dub. 4, n. 101. —
• Loc. at., n. 88. — * Loc. cil. — • Loc. cit., dub. 4, n. 95
et >eqq. — • Diip. 10, de 8- Praec., qu. 2, punct. 7, n. 7. —

agere negando, aut saltem graviter non pec-
care, « posse conieffarium dissimulare; quod
in praxi notandum est »

291. <) S Antoninus, *part. 3, tit. 9, cap. 2,*
/>/ prnu ; et *pari 2, tit, t, cap. /9, 4,* de
casu plane simili, nempe de iudice tractat.

* Torn. 3, di>p. 4, qu. 4, dub. 6, n. 100. — * Man., cap. 25.
n. ω. — • De ju>t et Jure. disp. 37, n. 1, v *Natio.* — *Buñaz.*,
disp. 2, de Peccat., qu. 4, punct. 9. n. 21 et seqq. — *Luynt.*,
lib. 1, tr. I, cap. 5. § 3, n. 15. — » Decal., lib. 1, cap. 9. n. 41

« tum quia alioqui salutem proximi in
« discrimen adducerent, tum quia tenen-
« tur fungi officio, quantum possunt, cum
« minimo proximi periculo et damno.

« 4°. Quando nulla est spes de salute
« infirmi, nec adest remedium nisi dubium,
« de quo scilicet dubitatur num profutu-
« rum an nociturum sit, possunt, immo
» debent illud adhibere. — Ratio, quia sic
« infirmi negotium utiliter geritur; et si
« mors sequatur, ipsis non imputabitur,
« cum alias spem vitae non habeat. Lay-
« mann ', Filliuccius 8, Bonacina 8 ». [Est
probabile, juxta dicta *Lib. I, n. 46*].

« Unde resolves:

« 1°. Medicus peccat: 1°. Si absque suf-
« ficienli peritia gravem morbum curare
« tentet. — 2°. Si occurrente gravi et in-
« solito morbo speciali studio operam non
« impendat. — 3°. Si det pharmacum in-
• firmo, quod probabilius creditur noci-
« turum quam profuturum. — 4°. Si medi-
« camenta inexplorata explorandi gratia
« adhibeat; praesertim quando de iis non
« est opinio probabilis, et habet medica-
« menta probabiliter utilia. — 5°. Si non
« bene perspecta morbi natura, temere
« adhibeat remedia obvia vel periculosa,
« praesertim cum discrimine vitae vel gra-
« vis laesionis. — 6°. Si, agnito aegroti peri-
« culo, opportune non adsit, aut necessa-
• riam curationem negligat, aut medicos
« alios adhiberi non permittat. — 7°. Si ali-
« quid suadeat Dei honori vel praecepto

« contrarium, v. gr. incantationem, pollu-
« tionem, superstitionem, etc. — 8°. Si fa-
« cile et sine necessitate a jejunio absol-
« vat, carniū esum permittet. — 9°. Si
« aegrotantem pauperem in periculo con-
« stitutum contemnat. — Vide Bonacina4,
« Navarrum •, Azor •, Escobar ' ».

Recte hinc dicit Croix •, peccare me-
dicum qui omittit medicinas praescri-
bere pauperibus in gravi periculo consti-
tutis.

« II0. Pharmacopola peccat: 1°. Si rudis
• et ignarus munus exerceat. — 2°. Si sine
« arte vel diligentia medicamenta confi-
« ciat. — 3°. Si meile in potionibus pro sac-
« charo utatur. — 4°. Si unum medicamen-
« tum pro alio (nisi tamen esset aequae
« bonum et non majoris pretii), contra me-
« dici praescriptum, cum gravis damni
« periculo porrigat ». [Vide dicta de Con-
tract., *Lib. III, h. 821*]. • Vide Salas •.
« — 5°. Si medicamenta ad non parientum
• vel ad fetum expellendum vendat. —
« 6°. Si pharmaca vendat inutilia, etc. —
« Vide Escobar 10 ».

« III0. Peccat chirurgus: 1°. Si sine scien-
« tia et peritia sufficienti vulnera curare
« tentet, cum periculo erroris. — 2°. Si
« medicum, quando gravitas vulneris exi-
« git, non consulat. — 3°. Si lucri amore
« curationem protrahat. — 4°. Si merce-
• dem justo majorem exigat. — 5°. Si abor-
• tus causa venam aperiatur, aliudve reme-
« dium adhibeat. — Vide Escobar 11 ».

DUBIUM X.

Quae obligationes Mercatorum, Opificum et caeterorum Saecularium.

292. - < Resp. Eae patent ex dictis
« de septimo Praecepto. — Ex quibus re-
• solves:

« Г. Mercator peccat: 1°. Si venenum
« vel alia prohibita vendat, cum suspi-
« cione pravi usus ». (Vide dicta *Lib. II,*
h. 71]. < — 2°. Si paratus sit quodeumque
« pretium, etiam injustum ab emptore ac-
« cipere. — 3°. Si rem carius quam supremo
« pretio vendat ob dilatam solutionem. —

« Lib. I, tr. I, cap. 5. § 3, o. 15. — • Tr. 21. cap. 4. n. 152.
— • Diap. 2, de Peccat., qu. 4, punct. 9, n. 21 et >eqq. — • Loc.
dt., n. 20 et >eqq. — • Man., cap. 25, n. ω et aeqq. — • Part. I.
hb. 2, cap. 17, quae 11. — 1 Tr. 2, exam. 3, de Peccat., n. 34,
edit Lugdun. κ d. *fal.* edit. Lugdun. 1644 et Veneta 1660,

n. (6) — • Lib. 4, n. 1534, i. f. — • De Constrictib., tract, de
Emptione, etc., dub. 31, i n 4. — » Loc. cil., n. 36. edit.
Lugdun. s. d. (a/. edit. Lu<dun. 1644 et Veneta 1660.
num. 67). — « Loc. dt , num. 36 et 37, edit. Lugdun. . d.
(</i. Lugdun. 1644 et Veneta 1660, n. 68 et 69).

In conie-
uooe, quid
examinan-
dam.

Prudentia
in aiu con-
fe»«lonie.

Scientia et
peritia ubi
grav» re-
quisitae.

Servanda
in curandi
inbrnnh.

Peccata
stdKorum.

Prudentia
in iniret
llendo pN
rei».

Peccata
Mercato.

Peccata
pharmaco-
potarum.

chirurgo-
rum

tio utrasque. — 8°. Si iusta tributa de-
« fraudet. — 9°. Si tempore debito cum pos
« sit, non solvat creditoribus, cum gravi
« eorum damno. — 10°. Si mercibus solvat
quod pecunia debet contra creditoris
voluntatem. — 11°. Si diebus festis pu-
blice emat vel vendat contra consuetu-
dinem permissam. — 12°. Si juret falso
- se tanto pretio merces comparasse. —
« 13°. Si contractum ineat quemcumque,
- dubitans de ejus justitia. — 14. Si emat
¶ res furtivas, etc. Vide Escobar ' ». —
(Vide dicta *de Reslit., Lib. III, h. 569.*)
· II". Bibliopola peccat: Γ. Si vendat li-
« bros prohibitos vel lascivos. — 2°. Si li-
• brum defectu laborantem vendat pro
• integro, etc. — Vide Escobar ·.
« III®. Argentarius sive aurifaber pec-

« cat: 1°. Si aes pro auro vel argento ven-
« dat — 2°. Si auro vel argento plus aeris
• misceat quam ars requirit; et emptoribus
• mixtionem non significet, neque minuat
« pretium. — 3°. Si ex rebus furtivis ali-
• quid emat mala fide. — 4n. Si communem
« lapillum pro pretioso vendat, vel pre-
« tiosum pro vili emat, etc.
« IV°. Sartor, sutor et caeteri opifices
« peccant: Γ. Si jurent se tali dic opus
« perfecturos, quod sciunt vel dubitant
« non futurum. — 2°. Si plus materiae exi-
«gant quam ad opus sit necessarium;
« aut partes alicujus momenti quae super-
« sunt, retineant sine voluntate domini.
• — 3°. Si diem festum sine gravi causa
« violent per se vel per suos famulos, etc.
« — Vide Escobar 3 ».

· Tr» 2, eiam 3, dc PeccaL, n. 43. edit. Lugdun. s. d.
(a/. Lugdun. 1644 et Veneta 1660, n. 75). — · Loc. cit., n. 46,

edit. Lugdun. b, d. (a/. Lugdun. 1644 ct Venctx 1660, n. 78).
— · Loc. cit., n. 52. (a/, n. 84).

rum

p«ail

p«««u

LIBER QUINTUS

DE RATIONE COGNOSCENDI

ET DISCERNENDI PECCATA.

TRACTATUS PRAEAMBULUS

De Actibus Humanis in genere.

Fiait au-
ctem.

Mens mihi non est, benevole Lector, scribens de morali theologia, quae tota ad praxim est dirigenda, tractatum de Actibus humanis tibi exhibere, scholasticis quaestionibus refertum; sed potius, tuae animarumque saluti consulere cupiens, ea tantum seligere cogito quae in hac materia magis utilia quaeque scitu necessaria ad praxim existimantur. Nonne, si secus facerem, et ego oleum operamque in elucubrando perderem, et tu frustra tempus tereres, in hujusmodi inu-

tilia legendo? Ne igitur, quaeso, tractatum hunc omnibus pene numeris absolutum a me exspectes, quem utiliora et adhuc satis implicata manent. — Hanc tamen maximam adhibui diligentiam, ut doctrinas seligerem, quibus prodesse, non obesse valeam animarum profectui. Hinc est quod non recedendum puto a sana Doctoris Angelici doctrina, ubi haberi potest; ipso enim duce, in rebus theologicis inoffenso pede ambulatur.

Sit igitur

ARTICULUS I.

DE NATURA AC MULTIPLICI ACTUUM HUMANORUM DIVISIONI.

Actus
baaunu»,
qnid.

I. - Actus humanus, strictissima acceptione sumptus, definiri potest: *Jetas deliberate procedens ab hominis voluntate*. — Etenim *illae solae actiones vocantur proprie humanae* (inquit S. Thomas'), *quarum homo est dominus: est autem homo dominas suorum actuum per rationem et voluntatem.... Illae ergo actiones proprie humanae dicuntur quae ex voluntate deliberata procedunt*. — Ut enim actio sit humana et moralis, necesse est ut intelligatur et ut libere agatur; alterum ubi deest, vel propter ignorantiam involuntariam, vel propter coactionem, potius mechanica quam moralis dicenda est.

II. - Hinc infertur, actiones omnes quae non procedunt a voluntate hominis deliberata, communiter appellari actiones hominis, non humanas.

Actu»
hoinui,
quotuplex.

III. - Actus humani multipliciter dividuntur. — Alii enim dicuntur actus elicit, alii imperati: ex his quidam dicuntur boni, quidam vero mali. — Ex bonis, alii sunt naturales, alii supematurales: ex supernaturalibus vero, alii sunt meri-

torii de condigno, alii de congruo. — Tandem alii actus humani sunt interiores; alii vero exteriores. — De quibus singillatim.

IV. - Actus humanus dicitur *elicitus*, qui immediate a voluntate procedit; cujusmodi est amor et odium. — Dicitur *imperatus* ille actus qui ab ipsa voluntate proficiscitur mediate, ut ambulare, loqui, scribere, etc.: quae procedunt a voluntate imperante in alias potentias, nempe motrices ad hujusmodi actus eliciendos.

Eho tus et
imperatur

Hi actus sive elicit sive imperati, eo ipso quod libere procedunt a voluntate dicuntur actus morales, seu boni vel mali. — Ii dicuntur *boni* qui sunt consentanei ad rectam rationem: qui vero dissentanei appellantur mali. — Actus boni *naturales* sunt qui solis naturae viribus fieri possunt; *supernaturales* vero nonnisi auxilio gratiae elici possunt, ut actus fidei, spei, amoris, etc.

Itonus vel
malu».

Naturab»
vel super
naturali».

Meritorii de condigno sunt quibus ex justitia merces debetur; de congruo vero

Summa thcol., 1. 2., qu. 1, rt. 1.

sunt ii qui tantum ex decentia mercedem merentur.

Postremo actus interiores nullo sensibili signo patefiunt; exteriores vero patent exterius.

V- - His praenotatis, dicendum nunc est de principiis intrinsecis actuum humanorum.

Tria sunt haec principia, nempe intel-

lectus, voluntas et libertas. Intellectus influit in actionem moralem per conscientiam, sive cognitionem actionis et legis: ideoque in tractatu de Conscientia plura de intellectu dicuntur.

Nunc igitur dicendum superest de voluntario et involuntario, deinde de libero, quae sunt actuum humanorum potiora principia. — Hinc

ARTICULUS II.

DE VOLUNTARIO ET INVOLUNTARIO, EJUSQUE CAUSIS.

§ I. " *Quid cl quoluplex sil Voluntarium.*

Differentia
voluntarii i
pomaneo.

VI. - Praenotandum quod hoc vocabulum *voluntarium* aliquando accipitur in eodem sensu ac *spontaneum*, quod nempe fit sponte et ex voluntatis inclinatione, nullo cogente praecepto vel metu, vi aut dolo. — Sed revera aliud est voluntarium, aliud vero spontaneum. Etenim omne voluntarium est spontaneum; sed non e contrario omne spontaneum est voluntarium. Aliquando accipitur voluntarium pro libero; quamquam non omne voluntarium sit liberum, licet omne liberum sit voluntarium. Tandem accipitur hoc alio sensu in quo a nobis definitur et disseritur.

Voluntarium, quid.

VII. - Voluntarium sic definiri potest: *Actus procedens a principio intrinseco, seu a voluntate cum cognitione finis*. Ita S. Thomas *, post Gregorium Nyssenum, Damascenum (quos ipse laudat), Gonet ', Silvius, Salmanticenses, Concina, (Continuator) Tournely a) et alii communiter. — Duo igitur sunt necessaria ad constituendam rationem voluntarii, nempe quod sit et *a principio intrinseco, et cum aliqua cognitione finis*.

Actione»
non voluntariae.

VIII. - Hinc infertur Γ. Quod illae actiones quae fiunt ex principio tantum

extrinseco, ut sunt quae vi et coacte fiunt, non dicuntur voluntariae. — 2°. Similiter omnes actiones quae quidem procedunt a principio intrinseco, sed sine ulla cognitione intellectus, neque voluntariae dici possunt. — 3°. Ad hoc ut aliqua actio dicatur tota voluntaria, necesse est ut cognoscatur secundum omnes sui partes et circumstantias, quarum aliqua si ignoretur, actio non dicitur voluntaria quoad illam circumstantiam ignoratam. Sic, qui accedit ad mulierem quam nescit esse nuptam, non committit peccatum adulterii, sed simplicis fornicationis; cum involuntarie se habeat quoad circumstantiam matrimonii, quam ignorat. — 4°. Infertur quod ubi nulla est advertentia, nullum est voluntarium et peccatum; ut accidit in actionibus dormientium, quae sunt simpliciter involuntariae. Ubi vero est semiplena advertentia, ibi est semivoluntarium et dumtaxat veniale peccatum; ut contingit semidormientibus.

IX. - Voluntarium multipliciter dividitur a theologis: 1°. In voluntarium *simpliciter*, et voluntarium *secundum quid*. — Illud procedit ex plena voluntatis inclinatione sine ulla repugnantia. Hoc vero procedit quidem ex voluntatis consensu,

¶ 1
pitciwj «,
tecondun
quid.

* 1° 2°, qu. 6, art. 1. - Crrgor. Aj iw h , id est *Ncmeilius Emcfittu*», dc *Natura homini*., cap. 32; Migne, *Patrol*, graeco-lst.. tom. 40, col. 727-728. Cfr. ap. Migne, *ibid.*, col. ft ct »cq , editon Oxonicnn· praefationem in *Ncmesii opu· de A'α/Mra /tom/nis*. · S. *Joan. Damasc.* dc *Fide*

orthod., hb 2, cap. 24; ap. Migne, *Patrol*, graeco-tat., tom 91. col 9S3-9M. — · *Manual.*, part 2, tr. 2, cap. I, § 1. — *SIMu*», in 1-· 2·, quae·! 6, art. I. — *Salmant. Scholait.*, tr. 10, dhp. I, n. 1. et 6. — *Concina*, de *Act. hum.*, cap. S, n. 3.

VII. - Aliquantulum ab his differt voluntarii definitio a Conlinuatore Tournely proposita; dicit enim hic auctor, *de Act. hum.*, cap 2t art. 1, esse actum a voluntate procedentem · ex praevia cognitione eorum in

quibus est actio »; sive, ut ipse ibidem explicat, « circumstantiarum in quibus est actio, seu quae ad eam pertinent». At sane finis ad quem est actio, inter circumstantias, et quidem praecipuas, actuum numeratur.

sed cum repugnantia. Hujusmodi est projectio mercium in mare facta metu naufragii.

Liberam
et MChM
rian

Dividitur 2°. In *liberum* seu continens, et *necessarium*. — Primum fit a voluntate quae operatur cum indifferentia ad volendum et nolendum. Talis est amor viatoris in Deum. Secundum, a voluntate determinata ad unum, ut est amor beatorum in patria. — Gonet 1 docet contra Vasquez quod ratio voluntarii perfectius repentur in actibus necessariis quam liberis. Ratio est, quia quo major est amor, eo majus est voluntarium, id est major voluntatis propensio et major cognitio intellectus. Talis est amor necessarius Dei erga seipsum, vel amor beatorum quo toto conatu feruntur in Deum.

Volanti-
nam in se
ci in eau

Dividitur 3°. In voluntarium *in se* seu *expressum*, et *in causa et implicitum* seu *virtuale*. — Voluntarium *in se* illud dicitur quod est volitum in se ipso et immediate; ut cum quis aliquid furatur, quia habet in se voluntatem furandi. — Voluntarium vero *m causa* est volitum non in se, sed in alio quod apprehenditur saltem confuse uti causa alicujus effectus. Hoc modo dicitur voluntaria hominis occisio, patrata ab eo qui se voluntarie inebriavit, praevidens saltem in confuso hujusmodi occisionem.

Directum
et indire-
clam

Dividitur 4°. In voluntarium *directum*, et *indirectum*. — Illud directe et immediate procedit a voluntate, tamquam a causa efficiendi. Hoc vero, licet non procedat a voluntate immediate, ab ea tamen mediate dependet. — Sed nemo non videt hanc quartam voluntarii divisionem facile ad tertiam posse redire.

Volunta-
riam in tau-
m. quando
impatibile.

X. - Hic advertere oportet quod, ut aliquis effectus sequens suam causam jam voluntarie positam, dicatur et ipse voluntarius *indirecte in causa* (ut supra diximus), simulque imputetur ad meritum vel demeritum, tria concurrere debent: 1°. Quod agens ponendo causam advertat saltem in confuso, hujusmodi effectum fore ex illa causa sequuturum. 2°. Quod possit impedire talem effectum causam

tollendo. 3°. Quod teneatur tollere, vel illam non ponere.

Ita S. Thomas* ubi ait: *Eventus sequens... si est praecogitatus, manifestum est quod addit ad bonitatem vel malitiam* (actus). *Cum enim aliquis cogitans quod ex opere suo multa mala possunt sequi, nec propter hoc dimittit, ex hoc apparet voluntas ejus esse magis inordinata.* — Silvius in hunc articulum ait quod S. Thomas hic usurpat vocem *praecogitatus*, quatenus idem sonet ac *volitus* et *intentus*, seu *praevisus* et *intentus*: quemadmodum ipse Angelicus* pro τφ *praecogitatus* utitur vocabulo *praevisus et intentus*, dum ait: *Sicut etiam supra dictum est, cum de bonitate et malitia exteriorum actuum ageretur; eventus sequens, si sit praevisus et intentus* (sed supra dixerat *praecogitatus*) *addit ad bonitatem vel malitiam actus*. Tunc vero *censetur... eventus sequens*, addit Silvius, *esse volitus ac intentus, non solum quando ex proposito intenditur; sed etiam quando sic praevidetur secuturus, ut potuerit ac debuerit impediri, nec tamen est impeditus: tunc enim est interpretative* (seu indirecte) *volitus*. — Tandem, concludit S. Thomas4: *Si autem eventus sequens non sit praecogitatus..., si per se sequitur ex tali actu et ut in pluribus..., addit ad bonitatem vel malitiam actus*. Secus, si per accidens, et ut in paucioribus occurrit. Hic Silvius docet quod *eventus sequens per se et ut in pluribus* ideo addit ad bonitatem et malitiam, quia, si non est praecogitatus in seipso, est certe praevisus et intentus in alio, scilicet in sua causa et virtualiter.

XI. - Eadem ratione dicendum est quod nempe omissio, ut sit voluntaria et culpabilis, tria requiruntur: Γ. Quod quis potuerit agere. 2°. Quod debuerit. 3°. Quod non egerit. — Ita Silvius, Gonet, Contin Tournely alique; ex S. Thoma5: *Sciendum quod non semper id quod sequitur ad defectum actionis, reducitur sicut in causam in agens, ex eo quod non agit: sed solum tunc cum potest et debet agere.*

Requisita
ad fini-
nem volun-
tariam.

* Manual., part. 2. tr. 2, cap. I, »1. • Vatq., in II- 2°, disp. 23, cap. 4. — • 1° 2°. qu. 20, art. 5. — SiMm. concl. I. — • 1° 2°. qu. 73, art. 8, ad 3°. — SiUu. loc. cit., concl. I, 1°. — • 1° 2°. qu. 20, art. 5. — SULLu. in I° 2°, qu. 20,

art. 6. concl. 2. — SiUhu, in 1— 2°, qu. 6, art. 3, concl. 2. Gorul. civp. part. 2, tr. 2, disp. 1, art. 3. praeamb. et 42. CoOift. Tour», de Act. bum, cap. 2, art. I, n. 4, v. f. • 1° 2°, qu. 6, art. 3.

¶avolunu
qu>d. XII. - Ex definitione voluntarii supra traditū faciē couigitur in quo posita sit natura *involuntarii*. — Si igitur voluntarium exigit 1° quod sit a *principio intrinseco*, 2° quod sit *cum cognitione finis* (ut diximus § 1, η. VII), — necesse est ut oppositum ejus, nempe *involuntarium*, fiat vel a *principio extrinseco* contra propensionem voluntatis, ut accidit agenti ex vi vel metu; vel fiat *sine cognitione intellectus*, quae aut tollitur aut saltem ligatur, ut accidit operanti ex ignorantia vel passione. — Ita communiter DD. ex S. Thoma.

Quoiupici. χιό — Multiplex est involuntarium.

Aliud dicitur involuntarium *privative*, quando solum deest actus volendi id quod potest velle.

Aliud dicitur involuntarium *positive et contrarie*, quando scilicet aliquid non solum non est volitum, sed positive nolitum et repugnans suae voluntati.

Rursum involuntarium *contrarie* duplex est: aliud *simpliciter*, aliud *secundum quid*. — Primum est illud quod ita displicet voluntati, ut nullo modo nulla-que ratione id velit. — Secundum vero illud dicitur quod, licet sub aliquo respectu displiceat voluntati, sub alia tamen ratione eidem magis placet et acceptatur. Talis est projectio mercium in mari facta metu naufragii, quae respectu mercatoris est involuntaria *secundum quid*; respectu vero majoris mali imminētis est voluntaria *simpliciter*.

Contecta-
ria practi-
ce pro in-
voluntario
in Cium

XIV. - Ex superius dictis plura colligimus ad praxim:

1°. Qui summo mane diei festi se inebriavit, non praevidens ex eo sequuturam Missae omissionem, non peccat propter illam omissionem Sacri. — Rationem attulimus § 1, ». X, ubi statuimus quod eventus sequens non imputatur, nisi praevideatur in se vel in causa.

2°. Si causa quae ponitur, natura sua inducat talem effectum malum, tamen necessario poni debet; tunc effectus malus, licet praevisus, non tamen volitus et intentus, nullo modo est imputabilis, si

aliquam praecautiōem operans adhibuerit. — Sic non imputatur chirurgo pollutio quam praevidit sibi sequuturam ex tactu necessario mulieris in partibus vendendis: dummodo eam non intenderit. Nec imputatur studenti ob propriam et aliorum utilitatem materiis sexti Praecepti, si ipse hujusmodi effectum non intenderit: dummodo complacentiam repellat in actu quo sequitur pollutio. Ratio, quia tunc non tenetur causam illam tollere vel non ponere; et qui utitur jure suo, non dicitur causa effectus non intenti et per accidens sequuti, immo in tali casu videtur magis pati quam agere. — A fortiori, non imputatur effectus sequens ex causa alias honesta et licita, ut pollutio quae oritur ex equitatione vel cibo et potu moderato; tunc enim effectus non intentus est per accidens, et secundum S. Thomam * non est imputabilis.

3°. Nec facile confessarius credere debet poenitenti qui se excusat pejerasse, blasphemasse vel verba obscœna protulisse sine advertentia, et involuntaria tamquam ex habitu. Nam si habitum illum extirpare non studuerit aliqua adhibendo remedia, tunc est voluntarius in causa dum pejerat, blasphemat, etc.; et ideo non excusatur a culpa. — Secus vero, si adhibitis diligentibus inadvertenter blasphemat, in obscœna prorumpit, et similia agit.

Nunc progrediamur oportet ad causas quae involuntarium causant, ut sunt *vis, metus, concupiscentia* et *ignorantia*. — Sit igitur

§ II. - De Violentia et Metu.

XV. - Violentum definitur id *quod est* violentum *a principio extrinseco, repugnante eo qui vim patitur*. Ita communiter DD., Damascenus, Nyssenus, S. Thomas, et Auctor Ethicor. '. — Hinc infertur quod ad naturam violenti duo requiruntur: 1°. Quod sit a principio extrinseco. 2°. Quod patiens resistat pro viribus, etiam positive et contrarie, agenti extrinseco. Non enim sufficit quod negative se gerat: alioquin

s. Thotnai I. 2°. qa. 6, ari. I, 5. b, 7, F. paatim, —
I. 2. qu. W. art 5 — S. Joan. Damascenum, de Eide
oilhodoxa. lib. 2. cap. 24; ap. Migne, Patrol. graeco-lat.,
I. m. 94 col. 41 AI. — S. Crfgonn» Nyssenui. id wt A'e-

Emcanut de Natura homini, cap. 30; ap. Mlgnc.
Patrol. graeco Ut., tom. 40. col. 719 720. — S. Thomas
I. 2, qu. 6. art. 4 et 5. — Ancloz Ethico, urn, >d eat An
Soldes, Ethic. Nicomacheor., hb. 3, cap. I.

justificatio parvulorum esset violenta. Colligitur ex S. Thomae, ubi ait: *Cum actio infertur ab aliquo exteriori, manente in eo qui patitur voluntate patiendi, non est simpliciter violentum; quia, licet ille qui patitur non conferat agendo, confert tamen volendo pati.*

Violentia
r topilater
tt lecun-
dun quid

XVI. — Violentia alia est quae dicitur *simpliciter et absoluta*; alia, *secundum quid*. — Prima est quando quis omni quo potest modo resistit. Altera est cum pro viribus non resistit.

Violenti*
napiici ter
caaiat in*
TolantA*
rien.

XVII. — Dico 1°. Quod violentia *absoluta et simpliciter* dicta causât involuntarium. — Ratio est, quia quando voluntas patientis resistit agenti extrinseco omnimoda resistantia, tunc actio agentis erit nulla ratione volita a patiente; quia erit contra omnem illius voluntatis inclinationem, et per consequens simpliciter involuntaria. — Id docet S. Thomas*.

Hinc deducitur, feminam quae omnimode resistit violentiae quae illi infertur contra virginitatem, non peccare, etiam si stuprum patiatur invita. Hinc illud Augustini*, loquentis de mulieribus Christianis quae, Roma a Gothis capta, vim perpressae fuerant: *Quidquid aliud de corpore vel in corpore fecerit* (ait), *quod sine peccato proprio non valeat evitari, praeter culpam esse patientis*. — Idem dicimus in similibus contingentiis.

Violentia
«ecundum
quid minuit
volunta-
nom.

XVIII. — Dico 2°. Quod violentia *secundum quid* et *insufficiens*, non tollit, sed dumtaxat minuit voluntarium. — Ratio est, quia ubi voluntas non resistit quantum potest, ibi remanet in parte aliqua ratio voluntarii. Et secundum majorem vel minorem quam adhibuit resistantiam, ejus actio erit magis vel minus voluntaria et culpabilis.

XIX. — Quaerunt hic theologi: *utrum voluntati possit inferri violentia?*

Quitum α-
λα* volun*
tatii vio-
lentiam pa-
(lio)ur.

Respondemus breviter, concedendo *quoad actus imperatos*, negando *quoad actus elicitos*. Ita S. Thomas⁴, de actibus elicitis loquens. S. Anselmus* ait: *Velle autem non potest invitus, quia velle non potest nolens velle*. — Neque ipse Deus cogere potest voluntatem quoad actus eli-

bitos: tunc enim voluntas vellet et nollet simul. Vellet enim ex hypothesi; nollet vero, quia ipsi sibi volenti repugnaret: quod implicat in terminis. Potest tamen Deus mutare voluntatem, et ex nolente facere volentem per gratiam efficacem. Sed tunc non est cogere, sed veteri inclinationi qua nolebat, novam suppetere inclinationem, qua velit quod antea nolebat. — Legatur & Thomas*, Gonet, etc.

Nunc de metu.

XX. — Metus definitur *quod sit instantis vel futuri periculi causa mentis trepidatio*. Lex Ait praetor, ff. *quod metus causa gestum erit*. Loquimur hic tantum de metu cadente in virum constantem, seu de metu majoris mali; ut ait Labeo, leg. 5, eod. fit.

quid.

Dividitur metus in *gravem* seu *justum*, et *levem*. — Dicitur *levis* metus ille qui leve malum timet, vel timet quidem malum grave, sed ex causa levi et improbabili. — Metus vero *gravis* dicitur ille qui timet malum grave ex causa valde probabili. Communiter censentur mala gravia: mors, mutilatio membrorum, enormia verbera, durus career, exsilium, servitus, magna infamia, proscriptio bonorum, ablatio instrumentorum artis suae, sine quibus non potest victum sibi laborando quaerere, etc. In caeteris pensanda est gravitas vel levitas metus; praesertim ob diversam indolem et personarum qualitatem, pueros enim et mulieres vehementer concutit quod viros ne leviter quidem tangit. — Hic loquimur de eo qui agit *ex metu*, tamquam causa unice movente ad agendum; non autem de eo qui agit *cum metu concomitante*, qui certe non tollit voluntarium.

Metu* fra.

XXI. — Dico quod metus non causât involuntarium *simpliciter*, sed tantum *secundum quid*: quod idem est ac dicere quod quae fiunt per metum, sive levem sive gravem, sunt *simpliciter voluntaria*, involuntaria tantum *secundum quid*. — Conclusio est D. Thomae \ communiter.

Causât in*
volunta-
rium secun-
dum quod
tantum.

Ratio potissima est, quia illud est voluntarium simpliciter et involuntarium secundum quid, quod hic et nunc et in

■ De Civit. Dei. lib. I. cap. 16; ap. Migne, Patrol. Ut. tom. 41, col. 1. 2°. qu. 6, art. I. Dialog. 4c

Libero arbitrio, cap. 5. ap. Migne, Patrol. Ut., tom. IM. col. 1%. — De Vcrit. qu. 22, art. 8. — GmI, Manual⁴ part. 2, tr. 2. cap. 2, v. Quarrmil. I. 2°. qu. 6. art. 1.

praesentibus circumstantiis vere volumus, et solum nolumus, quando res consideratur absolute et abstracta a praesentibus circumstantiis. At quae fiunt ex metu sunt huiusmodi. Quae igitur fiunt per metum sunt simpliciter voluntaria; involuntaria, tantum secundum quid. — Res clare patet in exemplo projectionis mercium in mare propter imminens naufragium. Mercator enim simpliciter vult illam projectionem considerando praesentes circumstantias periculi vitae, quod est majus malum necessario vitandum: non vult illam secundum quid, nempe extra casum imminentiis naufragii, si illam mercium projectionem consideramus ut est in se et absolute, quatenus displicet voluntati mercatoris.

Legantur S. Thomas¹, Gonet, Silvius, Contin. Tournely, et philosophi morales hanc materiam versantes.

Consecta
ria pro tōn
tractibus.

XXII. - Ex dictis plura colliguntur ad praxim: Γ. Contractus qui fiunt ex metu gravi de jure naturali sunt validi; quia simpliciter voluntarii. — 2°. Contractus huiusmodi per metum injuste incussum rescindi possunt, et in irritum revocari ab eo qui passus est injuriam. Ita Alexander III, cap. *Abbas*, tit. *de his quae vi, etc.*; Innocentius III, cap. *Ad audientiam*. — 3e. De jure tamen positivo plurimi contractus facti per metum gravem injuste incussum, sunt invalidi et irritati per Ecclesiam aut per legem civilem justis de causis. Huiusmodi sunt contractus matrimoniales, facti per metum gravem injuste incussum, etiam juramento firmati, cap. *Significavit, de eo qui duxit*; cap. *Cum locum*, cap. *Veniens, de sponsal.* Item, dotis promissiones et solutiones similiter extortae; vota et solemnes votorum professiones per metum factae; absolutio excommunicationis, suspensionis aut interdicti, per vim et metum extorta: cap. *Absolutionis*, tit. *de his quae vi, in 6°*; et similia.

¹ 1. 2°, qu. 6, <rt. 6. — Gonet, MAnual., pari. 2, tr.2. ap. 3, § I. — SiMu», in t. 2°, qu. 6, art. 6. — Cow/in.

§ III. - *An Concupiscentia tollat aut magis augeat Voluntarium.*

XXIII. - Nomine *concupiscentiae* in praesenti intelligimus quemdam motum appetitus sensitivi adversus spiritum rebellantis, qui tendit in bonum delectabile. — Duplex est: *antecedens* et *consequens* consensum voluntatis.

Conci
piicentia
quid

Aniea
dem ct con-
uquer.i.

Concupiscentia *antecedens* antevertit consensum voluntatis eamque trahit et inclinatur ad agendum; ut cum quis videt pulcherrimam mulierem, allicitur concupiscentia ad illam desiderandam.

Consequens vero sequitur consensum voluntatis, immo oritur ex praevio voluntatis consensu alicui rei jam praestito; ut cum v. gr. homo ardentem desiderat aliquid, excitatur in eo passio vehemens concupiscentiae. Ita D. Thomas a, ubi adjungit quod *non.... potest voluntas intense moveri in aliquid, quin excitetur aliqua passio in appetitu sensitivo*. Idem confirmat *quaest. 73, art. 6, ad 2*. Certissimum nunc est, concupiscentiam consequentem supponere voluntarium magis intensum, neque diminuere, sed magis augere voluntarium et peccatum. Audiat S. Thomas³: *Passio... consequens non diminuit peccatum, sed magis auget, vel potius est signum magnitudinis ejus, in quantum scilicet demonstrat intensionem voluntatis ad actum peccati*.

Circa vero *antecedentem* has statuimus conclusiones:

XXIV. - Conclusio 1^a. Concupiscentia antecedens non tollit voluntarium; sed potius facit aliquid voluntarium, et auget ratione majoris propensionis a¹. Sic in terminis concludit S. Thomas⁴. — Ratio quam affert est, quod voluntarium importat quamdam inclinationem voluntatis cum aliqua cognitione finis. Per concupiscentiam autem voluntas inclinatur ad volendum id quod concupiscit: nec omnino offuscatur mens in cognitione rei. Et quia

Antect
dem aiiqoo
modo a«ftt
volu nu-
rium.

Tour»., d« Act. hum., cap. 2, art. 2, v. *Dico 3* — 1 | 2°, qu. 77, art. 6. — Loc. cit. — « | 2°, qu. 6, art. 7.

XXIV. - a) S. Thomas non dicit voluntarium ex concupiscentia augeri ratione majoris propensionis. — Silvius autem, in hunc S.Tho-

mae articulum, *conci. 3*, dicit assertum istud probabile esse. — In reliquis vero dictis Doctor Angelicus concordat

voluntas, quando agit ex concupiscentia, fertur majori inclinatione in objectum; ideo non solum non tollit, sed etiam auget voluntarium.

Aliquo
modo mi-
uit et
modoque
tollit vo-
luntarium.

XXV. - Altera conclusio est quod concupiscentia antecedens minuit voluntarium, ratione cognitionis. — Immo aliquando tollit omnino voluntarium; quia auferit omnem omnino cognitionem.

Probatur prima pars; quia cognitio finis est essentialiter requisita ad naturam voluntarii; ut pluries dictum est. Contra vero concupiscentia vehemens imminuit hanc cognitionem; impedit enim ne mens illecta ab objecto sensibili consideret turpitudinem actus et offensam Dei. Hac igitur ratione imminuit voluntarium pro imminutione cognitionis finis. — Vide S. Thomam >.

Probatur altera pars, quod aliquando concupiscentia antecedens tollat omnino voluntarium: quia aliquando omne rationis iudicium antevertit et omnem voluntatis consensum. — Ita S. Thomas affirmat, dum ait *: *Si concupiscentia totaliter cognitionem auferret, sicut contingit in illis qui propter concupiscentiam fiunt amentes, sequeretur quod concupiscentia voluntarium tolleretur.* Idem docet a>qu. 77, art. 7; qu. 10, art. 3.

Motui pri-

«ado pri-

Hinc colligimus quod motus concupiscentiae qui a theologis dicuntur *primo primi*, quique omnem prorsus voluntatis consensum et libertatem antevertunt, sunt omnino involuntarii et inculpabiles. — Motus vero *secundo primi*, qui saltem supponunt semiplenum consensum voluntatis, non tollunt omnino voluntarium, sed tamen minuunt.

§ IV. - *Quarta ignorantia causet Involutarium.*

XXVI. - Ignorantia multiplex est, et dividi solet:

Ifnorxn-
bu timpli-
oi priv--
llonia et
privae dit
portioni

Γ. In ignorantiam *simplicis privationis*, et ignorantiam *pravae dispositionis*. — Prior est carentia scientiae, cujus quis fuisset capax pro tali tempore et statu;

ut si adultus ignoret ea quae noscere potuisset. — Secunda est positiva deceptio, et error contrarius veritati.

2°. Dividitur in ignorantiam *juris* et *facti*. — Ignorantia *juris* est cum quis legem seu aliquid esse praeceptum aut prohibitum ignorat; v. gr. si quis ignorat in vigilia Pentecostes esse praeceptum jejunium ex consuetudine. — Ignorantia *facti* est si quis nesciat factum ipsum esse prohibitum quod revera non licet; ut si quis ignoret esse carnem quam comedit die jejunii.

3°. Dividitur in *concomitantem*, *consequentem* et *antecedentem*.

Ignorantia *concomitans* est illa qua quis ignorat id quod agit, sed adhuc ageret si non ignoraret. Talis est ignorantia illius qui ignorans occidit hostem, putans occidere cervum; tamen si sciret, etiam occideret. — Haec ignorantia non est causa actionis; sed tantum per accidens actionem comitatur.

Coacomit
tJUII.

Ignorantia *consequens* dicitur illa quae sequitur determinationem voluntatis, in quantum ipsa ignorantia est voluntaria et procedit a libera voluntate. Haec ignorantia consequens subdividitur in *voluntariam directe* seu *affectatam*, in voluntariam *indirecte* seu *crassam*, et ignorantiam *malae electionis*. — *Prima* est illa qua voluntas directe vult ipsam ignorantiam; ut cum aliquis vult ignorare, vel ut excusationem peccati jam commissi habeat, vel ut non retrahatur a peccato committendo (juxta illud Job. xxi, [14]: *Scientiam viarum tuarum nolumus*; et Ps. xxxv, [4]: *Noluit intelligere ut bene ageret*). Hac ignorantia laborant ii qui data opera, nec consilium petunt in dubiis, nec conciones et catecheses adeunt, ne in malam fidem incidant et a suo proposito deterreantur. — Ignorantia *indirecte voluntaria* seu *crassa* est quando quis non affectat ignorare, sed negligit addiscere ea quae scire potest et debet. Et secundum hunc modum ignorantia universalium juris quae quis scire tenetur

quent.

AOccuUu

> I- 7-., qu. 6, urt. 7, ad 3—; qu. 10, art. 3; qu. 73,

-n. 6; qu. 77, «rt. 6. — * Loc. dt., qu. 6, art. 7, ad

XXV. - a> Ita sane docet S. Thomas, locis citatis; sed, qu. 77, art. 7, his verbis suam

doctrinam limitat: Dummodo «causa (hujus passionis] non fuerit voluntaria».

tin nulle e-
lectionit

dicitur voluntaria, quasi proveniens a negligentia. — Tandem ignorantia *malae electionis* est illa quae actu non considerat quod hic et nunc considerare potest et debet, et provenit ex passione vel ex habitu.

Ifnoran
tit antece-
dent

Ignorantia *antecedens* est illa quae omnino antecedit consensum voluntatis, ita ut nullo modo sit voluntaria, et tamen est causa volendi id quod alias non vellet si sciret: puta cum aliquis adhibita diligentia interficit hominem, quem credit esse feram. Haec ignorantia appellatur etiam *invincibilis*. — De hac tamen ignorantia invincibili, sicut et de ignorantia vincibili, hic non loquimur; quia de iis sermonem fecimus in Tract, *de Conse.*, *ex n. 3*.

Antece-
dent iacit
in volanta-
num tint-
pitcher.

XXVII. - Dico Γ. Quod ignorantia *antecedens causât simpliciter* involuntarium; quia nullo modo est volita, et vere invincibilis, quod nulla morali diligentia superari potest, ideoque est inculpabilis. Ita DD. communiter. — Utrum vero dari possit ignorantia huiusmodi invincibilis

de praeceptis juris naturalis, saltern de conclusionibus mediatis? Vide Tract, *de Leg.*, *ex n. 170*.

XXVIII. - Dico 2°. Quod ignorantia *coit-comitans* neque facit *voluntarium* neque *involuntarium*. — Quia haec ignorantia neque inducit ad volendum neque ad non volendum; neque est causa neque effectus voluntatis operantis, sed per accidens se habet sive ad actum voluntatis, sive ad opus quod agitur. Solum dici potest quod facit *non voluntarium*; non enim esse potest actu volitum quod ignoratum est. — Ita S. Thomas ', Silvius, Gonet, Contin. Tournely aliique communiter.

Conea»-
tam necto
faoUria
nec mvt
laniaria-
(acti.

XXIX. - Dico 3°. Quod ignorantia *consequens* non causât *involuntarium simpliciter*. — Quia haec ignorantia est voluntaria, et habet voluntatem pro causa, non igitur dici potest *involuntaria simpliciter*; sed tamen causât *involuntarium secundum quid*, ut ait S. Thomas *. Nam si operans sciret esse malum actum illum ad quem ex passione inducitur, certe non vellet illum facere.

Coait-
quem Unt
solum lAio-
luntaria
secundnea
quid.

ARTICULUS III.

DE LIBERO SEU LIBERTATE ACTUUM HUMANORUM.

Liberum,
quid.

XXX. - *Actum liberum* vocamus eum vel qui nullo cogente fit, vel qui omitti potest ad libitum. — Duplicem enim *libertatem* distinguere solent theologi in actibus humanis, nempe *libertatem a coactione* seu *spontaneitatis*, et libertatem *a necessitate intrinseca* seu *naturali*, quae vocatur etiam electionis, indifferentiae et arbitrii.

Liberta
a coactione.

Libertas *a coactione* est immunitas ab omni violentia contra voluntatis inclinationem illata. Hac libertate beati Deum amant, et nos bonum in communi. — Hinc est quod omnis actus voluntatis est liber a coactione.

Libertas
a nrtessita-

Libertas vero *a necessitate* est ea quae omnem necessitatem excludit, sive interiorem et naturae, sive exterioriorem et coactionis. Hoc modo dicitur liber qui potest agere vel non agere, eligere vel non eligere. — Hinc delinitur *liberum*

arbitrium quod sit *vis electiva*, seu *facultas eligendi unum prae alio*.

Libertas a necessitate subdividitur in libertatem *contradictionis*, qua quis potest agere vel non agere; in libertatem *contrarietatis*, qua nempe potest agere vel oppositum agere, v. gr. amare et odio habere; et in libertatem *disparitatis*, qua agere potest hoc vel aliud, sed non oppositum, v. gr. scribere vel ambulare.

XXXI. - Libertati opponitur *necessitas*, quae multiplex est:

Alia dicitur *necessitas coactionis*, quae idem est ac violentia. Alia, *necessitas naturae* seu *naturalis inclinationis*, quae consistit in quadam propensione insita voluntati ab ipsa natura, ad aliquod necessario prosequendum vel fugiendum. *Coactio* est a principio extrinseco, et tollit voluntarium et liberum *necessitas* vei o

Necr>'i
ia< coactio
nia ct nalu-
rae.

• 1. 2., qu. o. art. b — Sr/ttio, in Γ 2* . qu. b, nrt.
Gonet. Mann*!, piri ? . tr. «Mp. *-X

huint . .te Act. hum., cap. uri, 'J. concl. 1. J Loc, cit .
an n,

naturalis est a principio intrinseco, et aufert liberum, non voluntarium.

Ntcmi-
Us intetr
dens et con-
teqaeoi.

Rursus alia est *necessitas absoluta et antecedens*, quae vel antecedit usum rationis et voluntatis, vel ita consensum exprimit, ut voluntas non possit illum denegare. — Alia est *necessitas consequens et hypothetica*, quae sequitur consensum liberum et determinationem voluntatis, et minime laedit liberum arbitrium; v. gr. necesse est me loqui, si jam ad loquendum me determinaverim.

Sunt aliae necessitatis divisiones, nempe *specificationis* et *exercitii, physicae* et *moralis*: quarum subtilem inquisitionem ad theologos scholasticos amandamus.

Errore»
contra libe-
rum arbitrium.

XXXII. - Fuerunt olim Stoici, Astrologi, Manichaei, Avicellistae, Calviniani, Lutherani, qui liberum arbitrium vocabant *figmentum in rebus et titulum sine re*; tandem Janseniani, qui evertere conati sunt hominis libertatem seu liberum arbitrium, omnia tribuentes vel fato vel cuidam siderum influxui, vel gratiae efficienti et concupiscentiae: non sine incredibili amentia, et fortasse eorum reclamante conscientia et intimo sensu. — Quos simul unico anathematis ictu percussit concilium Tridentinum, innixum Scripturae ac SS. Patrum luculentissimis testimoniis et ipsi experientiae quotidianae, quae rerum est magistra.

Nolo ex professo rationes congerere ad tuendam libertatis in homine existentiam, cum supervacaneum sit in re minime dubia rationes haud necessarias studiose proferre. Satis est dicere quod, sublato semel ab homine libero arbitrio, frustra da-

rentur leges; objurgationes adhiberentur frustra; nemo vel laude vel vituperatione dignus esset; nec bonis deberentur praemia neque supplicia malis. Id est tam evidens, ut potius verberibus quam verbis convincendus sit quisquis liberum arbitrium negare audeat, ajebant Scotus >, Vega aliique ex Aristotele «Λ — Hinc merito damnata fuit ut haeretica ab Innocentio X 1 et ab Alexandro VII, tertia Jansenii propositio, quae negabat necessitatem libertatis indifferentiae ad merendum vel demerendum in statu naturae lapsae. Et a S. Pio V, propositio 67 Baji: *Homo peccat etiam damnabiliter in eo quod necessario facit*.

XXXIII. - Tres tantummodo subnectimus propositiones ad libertatis materiam pertinentes, quam ignorare religio Christiana vetat:

Prima est, quod homo, etiam post Adae lapsum, gaudeat libero arbitrio seu libertate indifferentiae et electionis. — Ita Tridentinum, contra novatores. Concilium Constantiense, ubi damnata fuit haec Wiclefii 27a propositio: *Omnia de necessitate absoluta eveniunt*. Augustinus scripsit: *Revelavit... nobis (Deus) per Scripturas suas sanctas, esse in homine liberum voluntatis arbitrium: et quisquis negaverit, catholicus non est*. Et S. Thomas: *Dicendum quod absque omni dubitatione hominem arbitrio liberum ponere oportet. Ad hoc enim fides adstringit..., ad hoc etiam manifesta indicia inducunt..., ad hoc etiam evidens ratio cogit, etc.*

Altera est contra Jansenium, definita ab Innocentio X et Alexandro VII, — quod

Homo
arbitrio,

1 Sm. 6, can. b. — Aulr. l'rgi, de Justificat., lib. 2, v. ip 15, init. — Conflit. Cum occasione, 31 Maji 1653, § 4; habetur in Bullar. Rom. Mainardi - Alexittd. V//, conxt Aii Sauciam Ii. Petri, 16 Oct. 1636, § 3; habetur in cod. Bullar. S. V, connut. A\ iuuuibu\ afihctiombus.

1 Oct 15e7, vulgata per conetit. Gregum XII! ProeiUo no^trir, lanuar. 1570, tn Bullor. Rom Mainardi. — • Se 6, can 5. — • Se». 8, artio. Wicleh 27. — * De Gmtta et hb. arbitr., cap. 2. n. 2; ap Migne. Patru. iai., tom. 44, coi 882. — * De Vent., qu. 24, art. 1, corp.

XXXII. - Sectus, III l. dist. 39. qu. tm., n 13, disserens de rerum contingentia (quam // 14 in humana voluntate reperiri asserit, ex eo quod sit libertate praedita) adducit Aristotelem scribentem, negantes talia manifesta in digere poena vel sensu: « quia (pergit Scotus) secundum Avicennam, Metaph., negantes primum principium sunt verberandi vel exponendi igni, quousque Concedant quod non rst idem comburi et non comburi, vel vapn-

lare el non vapulare. et ita etiam isti qui negant aliquod ens contingens, exponendi sunt tormentis, quousque concedant quod possibile est eos non torqueri ». — Aristoteles vero, Topic. lib. 1, cap, 11, n. 9, in generali scribit de disputandis quaestionibus: « Nec vero oportet omne problema aut omnem thesim in quaestionem revocare: sed eam de qua dubitare quispiam possit, egens rationis, non poenae aut M'n^us. Nam qui ambigunt utrum oporteat

Mmiom
rtqainl //
bfruum
indiffffen-
liser.

Indifferen-
tia contra-
dictioni-
reqaiaita ad
librrtatrm.

ad meritum vel demeritum in statu natu-
rae lapsae non sufficit libertas a coactione,
sed requiritur libertas a necessitate seu
indifferentiae: ut supra dictum est.

Tertia propositio est, quod essentia li-
bertatis in genere non consistit in solo vo-
luntario, sed requiritur de essentia illius
indifferentia contradictionis, seu potestas
ad agendum vel non agendum. Ita S. Tho-
mas 1: *Hoc ad libertatem arbitrii pertinet,
id actionem aliquam facere vel non fa-
cere possit.* — Sed non requiritur de es-
sentia libertatis indifferentia contrarieta-
tis, id est potestas faciendi bonum vel
malum. Communis theologorum, contra

Gonet §, Molina a>, Ripalda etc., qui in
nobis viatoribus definiunt libertatem per
potestatem ad contrarie opposita. — Pro
nostra sententia stat S. Augustinus : (Ar-
bitrium) *eo potentius erit quo peccare non
poterit.* S. Anselmus 8: *Si* (posse peccare
et non peccare) *ejus esset definitio, nec
Deus nec angeli.... liberum haberent ar-
bitrium. quod nefas est dicere.* S Tho-
mas 4, qui ait: *Ad rationem liberi arbitrit
non pertinet ut indeterminate se habeat ad
bonum vel ad malum.... Et ideo ubi per-
fectissimum est liberum arbitrium, ibi in
malum tendere non potest.* Idem ait in
/ p., qu. 62, art. S, ad 3um.

ARTICULUS IV.

bt BONITATI! ET MALITIA MORALI ACTUUM HUMANORUM, AC DB PRINCIP115 MORALITATIS.

S L - *In quo posita sit Malitia
vel Bonitas Actus moralis.*

Opinione-
dc natura
moralitati-.

XXXIV. - Circa naturam *moralitatis*
actuum humanorum non conveniunt theo-
logi

Alii enim dicunt sufficere ad consti-

tuendam moralitatem, quod actus sit
voluntarius, nec requiri libertatem in-
differentiae. Ita Gabriel Almainus
Ocham Major etc. — Alii opinan-
tur moralitatem actus formaliter con-
sistere in libertate, et hanc cum illa con-
fundunt. Ita Franciscus Felix, qui Sco-

1 In 2 tent., diet. 25, qu. 1, art. 1, ad 2. — · Dc Civi-
late Dei, lib, 22, cap. ult, n. 3; ap. Mignc, Patrol. f.,
torn. 41, col. M2; item. edit. Parisien. Gaume, 1838, tom, 7,

col. 1113, ■ Dialog, de Libero arbitrio, cap 1; ap. Migne.
Patrol, lat., tom. IM, col. 489. — · In 2 aont., dial. 25, qu. 1,
art. 1, ad 2 I. f.

deoscolerc et parentes diligere necne, poena;
qui verum dubitant utrum nix sit alba necne,
· nsu indigent ·.

XXXIII. § Abs re non erit hic verba
afferre quibus auctores isti suam doctrinam
proponunt — Et primo quidem Gonet, in *Clyp.*,
part. 2, tr. 2, disp. 2, n. 218, docet peccandi
potentiam « non esse partem aut extensionem
libertatis creatae consideratae secundum suam
essentiam et rationem formalem; sed solum
status accidentalis, imperfectionibus involuti,
quem habet in viatoribus non confirmatis in
gratia · — Ripalda autem, *de Ente super-
naturali, toni. 3, hb. 2, disp 17, n. 5*, haec
scribit : « Sola contradictionis indifferentia mo-
ralem libertatem (in genere) constitui posse....
Ad libertatem vero in specie creaturae ratia
nalis propriam et naturalem, et prout in via
ul salutem consideratur, secluso speciali pri-
vilegio et miraculo Dei, requiritur indifferen-
tia contrarietatis ad bonum et malum; quia
ex nativa defectibilitate habet posse peccare;
et ex naturali perfectione rationalitatis, posse
amare bonum rationi conveniens » — Deni-
que Molina, *Concord liberi arbitr., disp 2,
in art 13, qu 14, i f* * Voluntas, inquit, non

comparatione quorumcumque suorum actuum
lsortitur) rationem liberi arbitrii, sed compa-
ratione eorum tantum quos potest non elicere,
in quo libertas quoad exercitium actus cer-
nitur. Quodsi simul possit elicere indifferen-
ter vel hunc vel contrarium actum, cernitur
etiam libertas quoad speciem actus, ut vocant,
quae plenae et perfectae libertatis rationem
habet ».

XXXIV. § Auctores isti non expresse hanc
sententiam tuentur; sed, ut ait Francise. Felix
in sua *Tentaliva Complutensi, tr. de Bonitate
et Malitia, cap. I, diff. 1, n. 4*, < pro hac opi-
nione [quod nempe satis sit ad moralitatem
libertas essentialis] aliqui recentiores citant...
Cabrée. Almain, Major et Ocham, ex eo quod
dicunt actum fruitionis Christi in via esse me-
ritorium ·. Et re quidem vera Gabriel Biel,
in 3, dist. 18, qu. unie., art. 2, concl. 2 et 4,
asserit Christum meruisse actu fruitionis bea-
tifico. Etsi, *art. 3, resp. ad* negat actum
beatificum esse necessarium, cumque asserit
esse libere elicatum ac contingentem; et *in
resp. ad 2 m*, distinguit actum beatificum
qui a solo Deo est, et non est meritorius, ab alio
fruitionis actu a voluntate elicito, qui · est

tum pro se laudat, pluresque Patres Societatis. — Alii, ut Suarez Vasquez, Salas, etc., asserunt illam esse praecise quamdam extrinsecam denominationem desumptam ab aliqua forma extrinseca. — Tandem thomistae sentiunt eam esse quid accidentale superadditum entitati et libertati actus, cujus ratione habet specialem relationem ad bonum vel legem.

Soiteotia
«dori».

Nos missas facientes hujusmodi obscuras scholarum loquendi formulas, luculenter dicimus cum communi theologorum quod *bonitas moralis actus humani consistit in quadam conformitate et convenientia actus liberi cum recta ratione et lege*, ita ut ille actus dicatur bonus qui est conformis legi et rationi. Unde S. Augustinus ait: *Nec recte factum esse ullo modo potest quod non a recta ratione profiscitur*. Ex adverso *malitia moralis actus humani consistit in discrepantia seu dif-*

formitate a recta ratione. Dicitur malus actus ille qui non est secundum dictamen rectae rationis, sive increatae, quae est lex aeterna; sive creatae, quod est lumen naturale hominis seu participatio legis aeternae secundum S. Thomam.

Utraque haec ratio est regula actuum humanorum, ex qua mensura bonitatis vel malitiae actus humani desumitur. — Ita Contin. Tournely, et philosophi morales, ut Genuensis, Purchot, et Antonius Muratori (ubi Aristippum, Epicurum, Carneadem aliosque veteres philosophos, et etiam extra Italiam neotericos quosdam reprobant, qui naturam boni honesti *in sola utilitate* hominis ac reipublicae constituunt; juxta illud Horatii: *Atque ipsa utilitas justi prope mater et aequi*). Docet ille vir clarissimus, naturam boni moralis sitam esse *in conformitate actionis cum legibus ordinis quem Deus ab hominibus*

Franc. Filix, Tentativ. Complut., de Bonit. et malit., cap. 1, diff. 4, n. 6 et aeqq. — *Vatq.*, in I. 2., diap. 78, cap. 4, n. 15; et diap. 78, cap. 10, n. 50 — *Salax*, in I. 2., tr. 7, diap. 1. — *ect.* 2, n. 14 — *De Utilit. credendi*, cap. 12,

n. n. Mitoe. Petrol. Ut. tom. 47, col. 221-222, qu. «t art. 2. — *De Act. hum.* cap. 6, art. 1, sect. 1. v. ZXco 2. — *Pmfca*, Ethic., part. 2, cap. 4, initio — *1 Filmoiu morale*, cap. 23 — *Moral.*, Satyr, lib. 1, «al. 3» eera.

meritorius, et de illo intelligendae sunt conclusiones; addit tamen secundum opinionem quae ponit in anima Christi unicum fruitionis actum a Deo creatum et beatificum «qui nihilo minus fuit meritorius»: «Fuit in potestate voluntatis quantum ad tendendam in objectum, non quantum ad esse elicited. Nam voluntas per hunc actum increatum libere et complacenter tendit in objectum beatificum, licet non libere contradictorie, et haec libertas sufficit ad rationem meriti». — Almainus autem minus accurate citatur; nam in *Lect. in 3 sen.*, (list. 18, qu. unie., concl. 2 et 3, concedit quidem Christum meruisse actu suo fruitionis; id tamen explicat non de ipso actu beatifico formaliter, sed de alio actu amoris voluntate libere elicited, qui est de eodem objecto de quo formalis beatitudo; vel quatenus ex amore Dei necessario libere eliciebat multas alias volitiones, in quibus consistebat meritum. Addit et tertium inodum explicandi, secundum opinionem quae docet in Christo unicum fuisse fruitionis actum; hunc nullo modo liberum fuisse libertate contradictionis, meritorium tamen exstitisse, quia a Deo libere acceptabatur. «Sed lita concludit) primi duo modi videntur probabiliores». — Major, *m 3 sent.*, dist. 18, qu. 2, asserit Christum fruitione beatifica meruisse; et postea id ita explicat, ut concedat hoc fieri posse quamvis actus beatificus liber non sit; sed non ita huic explanationi Inhaeret, ut non aliam tradat qua distin-

guit fruitionem beatificam quae a solo Deo est, et non est meritoria, a dilectione Dei clare visi, libere a voluntate elicited, quae rationem meriti induit

A; Scotus, locis a Francisco Felix allegatis, scilicet in *2 sent.*, (list. 40, § *De secunde dico*: «Prima, inquit, ratio bonitatis ejus [actus] est ex convenientia actus ad efficiens, a quo actus dicitur moralis, quia libere elicited». Et in *Quodhb. Id.*, § *De secundo principali*, scribit: «Non ab eodem formaliter est actus bonus bonitate morali et imputabilis; sed primum habet ex convenientia ad regulam juxta quam elici debet. Secundum ex eo quod est in libera potestate agentis».

O Suarez, in *Ia^{TM} 2^a*, tr. 3, disp. 1, sect. 2, n. 15, dicit: «Esse morale in actu voluntatis, praeter entitatem et substantiam ejus, nihil addere nisi inodum cujusdam emanationis seu cujusdam moralis dependentiae a ratione ad vertente ei a voluntate libere operante». Quae quidem n. 16, ita explicat: «Hic modus, inquit, non est aliquid physice et intrinsece inhaerens actui morali, sed in actu exteriori dicit denominationem ab actu libero voluntatis: in ipso autem actu voluntatis dicit praeter physicam emanationem a voluntate, denominationem a ratione dirigente, et a voluntate ex plena potestate ita operante, ut possit non operari».

O Genuensis *de Principiis legis natur.*, lib. 2, cap. 1, § 9 (seu totius tractatus cap. 15, 9), haec tantum scribit: «Regula (morum)

exigit pro sui honore et tinniersalifelicitate. Quidquid igitur tendit ad Dei gloriam et veram hominis felicitatem, est conforme ordini a Deo statuto, et per consequens honestum et virtuosum. E contrario judicandum de malo morali.

N'aIU mo
fita< line
rrtpectu ad
legem

XXXV. - Hinc infertur Γ. Quod nullum bonum morale, nullum malum intelligi potest sine respectu ad legem saltem naturalem. Hinc epicurei, qui omnes sustulerunt leges, dicebant justitiam adinventam esse metu mali physici ob vitae utilitatem; ut Lucretius¹ scripsit. — Cum vulgo dicitur quaedam esse prohibita quia mala, sic recte est intelligendum: quaedam esse per legem positivam vetita ut repugnantia legi naturali. Nihil enim est intrinsece malum, si non comparatur saltem juri naturae.

MondiUi
requirit a-
Had praeter
libcrintem.

2°. Infertur quod libertas est necessarium requisitum ad moralitatem actus. Nam actus humanus et moralis debet procedere a ratione deliberata, proindeque debet esse liber. Ita S. Thomas². — Sed errant qui constituunt totam moralitatem actus humani in sola libertate. Verum est quod praeexigitur libertas uti fundamentum moralitatis, secus qui omnia fato regi non verentur asserere debent consequenter dicere nulla esse peccata (ut Spinoza³, qui tribuit phantasiae hominum et superstitioni originem peccatorum moralium). Sed falsum est solam libertatem formaliter constituere bonitatem vel malitiam actus humani sine relatione convenientiae vel disconvenientiae actus cum recta ratione et lege, ut dictum est; ut probat Gonet⁴, Contin. Tournely⁵ * aliique maximi nominis theologi.

§11.- *Quot et quaenam
sint Principia moralitatis.*

Principia
mcmlitati

XXXVI. - Theologi vocant *principia* moralitatis ea ex quibus fit ut aliqua actio sit bona, vel mala, vel indifferens.

• De rerum natur., lib. 5, ver». 1140 et «eqq. — • 1' 2°, 18, qu. art. 9. — • Ethica more geometr. demomtr., append, ad 1.* part, — 4 Manual., part. 2, tr. 3, de Act. hum.,

Tria recensentur hujusmodi principia, nempe *objectum, finis* et *circumstantiae*. — Ut enim actio dicatur bona ex integra causa, oportet sit consentanea legi et rectae rationi, tum *ex parte objecti*, tum *ex parte finis extrinsect* operantis, tum etiam *ex parte circumstantiarum*.

Objectum a quo actus accipit essentialem et primariam moralitatem, est illud circa quod versatur actus moralis, et primo et per se attingitur ab ipso actu: sic res aliena est objectum furti, Deus est objectum actus amoris. — Tale objectum non consideratur physice et secundum suam entitatem, secundum quam est semper bonum bonitate entis; sed consideratur moraliter; quatenus convenit vel disconvenit rectae rationi. Si objectum est intrinsece et natura sua conforme rectae rationi, ut est amor Dei, erit immutabiliter bonum. Sin extrinsece tantum et vi legis positivae est rationi conforme, uti jejunium; tunc potest esse aliquando bonum, aliquando vero malum, ex circumstantiis.

XXXVII. - Primum ergo principium moralitatis est *Objectum*, quod si est bonum vel malum moraliter, dat actui bonitatem vel malitiam essentialem. Ita D. Thomas⁶. — Ratio D. Thomae ea est, quia, sicut in naturalibus prima bonitas rei attenditur ex sua forma, quae dat ipsi rei speciem seu essentialia et specificum; ita prima bonitas actus humani attenditur ex objecto convenienti in quod primario fertur. Si objectum sit indecens et inconveniens naturae rationali, ex eo consurget malitia essentialis actus.

prtau»
ciumfcb)t

Alii, volentes strictiori loquendi formula uti, dicunt actum humanum desumere suam moralitatem, non ab ipso objecto, sed a modo tendendi in objectum, sive rationi consono, sive dissono. Ita Continuator Tournely⁷. — Et hoc modo expli-

cap. 9, v. *Mora/itas*. — • De Act. hum., cap. 6, art. 1, »ect. I, v. *Dico* 2°. — * 1' 2°, qu. 18, art. 2. — • De Act. hum., cap. 6, art. 2, aect. 1, *Dico* !°, L f., v. *Unum addatn*.

nequit esse nisi sola lex et quidem divina, aut quae ex ea, velut ex exemplari deducta est... Sed quoniam lex, ope conscientiae, actionibus applicatur, inde factum est ut conscientiam recentes theologi vocaverint *immediatam* mo-

rum regulam; legem vero, *remotam*. Id vero sic intelligendum est, ut conscientia informata a lege et recte raliocinans, pro morum regula, si ita loqui placeat, habeatur». Neque aliud habet, quod ad praesens argumentum faciat.

eant primo [quomodo] odium Dei, quod habet objectum optimum, sit moraliter pessimum; quia voluntas fertur in Deum, omni amore prosequendum, modo rationi maxime dissono scilicet odio habendo.

Alterum
finis ope

XXXVltl. Alterum principium moralitatis est *Finis*, non intrinsecus operis, quod coincidit cum objecto; sed *extrinsecus operantis*, qui, quatenus conveniat vel disconveniat cum regulis morum, dicitur bonus vel malus moraliter.

Hinc si objectum sit bonum, finis vero operantis sit malus, actus humanus est totus malus ex malitia finis, quae destruit omnem bonitatem. Ratio est, quia talis actus est simpliciter malus: improbat enim recta ratio, ut eligatur bonum ob finem pravum. — Ita S. Thomas³: *Cum aliquis vult dare eleemosynam propter inanem gloriam, hic est unus actus voluntatis, et hic actus totus est malus, licet nunquam ad omne id quod in eo est malitiam habeat.* Vide Gonet³ et S. Thomam .

Si vero objectum est bonum et finis etiam bonus, tunc actus humanus habet duplicem speciem bonitatis moralis; ut est dare eleemosynam in satisfactionem peccatorum. — S. Thomas⁴ cum communi theologorum, uno excepto Vasquez αλ

Si vero objectum sit indifferens, tunc finis bonus facit actum moraliter bonum, ut est ambulare ex obedientia: finis malus facit malum, ut ambulare ad ostensionem luxus. Finis malus facit actum ex malo pejorem, ut furari ad concubinam alendam; et facit ex bono malum, ut eleemosynam dare ad vanam gloriam.

Ternum
nrcum tin-
IIA<

XXXIX. - Tertium moralitatis principium sunt *Circumstantiae*, quae dare solent actui aliam bonitatem vel malitiam accidentalem; quia huiusmodi bonitas vel malitia supervenit actui jam constituto in suo esse in genere moris. — Ita S. Thomas⁶ cum communi.

³ In 2. dial. 38, qu. 1. art. 4. id I — . M.nu.I . pari. 2, lr. 3. de Aci. hum., § r 12. — * 1. qu 1K «ri. 4 el K • Loc. cil., art. 1, 6 et 7. — * 1. 2«, qu 18, art. S. — ‘ Théo), menus et cord , lib. 6, dis 2, cap. 1, specui 1 ‘ I.

XXXVIII. - a S. Alphonsus, unum Vasquezium excipiens, inductus est in errorem a Contin. Tournely, qui, *tract, de Act. hum., cap 6, art. 2, sect. 2, coud 3*, asserit unum

Circumstantiae autem sunt, vel *personae*, quae saepe addit novam speciem malitiae: ut si conjugatus vel voto castitatis obstrictus fornicetur; et aliquando solum auget malitiam intra eandem speciem. Hoc intelligitur tam de persona agente quam de patiente, ut si percutiantur benefactores. — Vel circumstantia *loci*, ut furari in loco sacro, quae speciem mutat. — Et sic de aliis circumstantiis *temporis, modi, auxiliorum* seu instrumentorum quibus actum exsequimur, quae (ut de aliis diximus) possunt vel mutare vel augere malitiam, vel notabiliter vel leviter intra eandem speciem.

Nota quod circumstantia *leviter mala* adveniens actui, non aufert totam ejus bonitatem, nec delet omne meritum. — Ita communis opinio quam fuse adstruit Contenson .

Hinc infertur pro praxi quod confessorius debet interrogare poenitentem qui se accusat furatum esse, de fine intento; nam si intenderit hoc furto, ut pecuniam haberet ad fornicandum, tunc erit nova malitia. Ita, si detraxerit proximo, quaerat an fortasse hac ratione intenderit impedire a lucro vel aliqua dignitate consequenda. — Ex fine enim intento, ut dictum est, facile mutatur species malitiae.

XL. - Quaeritur hic: *an actus externus addat aliquam bonitatem vel malitiam moralem actui interno?*

S. Thomas⁷ docet cum Gonet, Roncaglia, Contin. Tournely, quod actus exterior non addit bonitatem vel malitiam moralem intrinsecam et per se supra actum interiorem; sed gaudet tantum bonitate vel malitia extrinseca, desumpta ab actu voluntatis imperante. — Probatur auctoritate S. Thomae⁸, ubi ait quod *actus exterior nihil adjungit ad praemium essentiale* (consequenter ad bonitatem intrinsecam, quam sequitur praemium es-

Notindui»
pro ĉonic
w ii».

Acture %
urnu». qut.l
uldui inter
no.

qu. 30, art 1. — Cltp., pt. 2, tract. 3, dt»p. 7, ari unie - λ η μ </μ . tract. 1, qu. 3. cap 2. — Contm Tdurtt , de Act. hum . cap 6, art. 2, »ect. 3, concl. — . In 2 »ent., fili 10, qu. 1. an 3.

actum posse simul habere duas bonitates, alteram scilicet ex objecto, alteram vero ex fine, et addit . Est communis contra Vasquez, hic *disp.51,cap.3* ». At vero Vasquez, in 2at

sentialc). *Tantum enim meretur qui habet perfectam voluntatem aliquod bonum faciendi, quantum sifaceret illud... , voluntate aequaliter perfecta manente... Adjungit tamen altqqid ad praemium accidentale.* Ut martyres qui revera pro Christo patiuntur, habent praemium accidentale, seu laureolam, supra illos qui aequali caritatis fervore mortem solummodo appetunt pro Christo.

Dixi quod actus externus non addit bonitatem vel malitiam moralem *intrinsicam et per se* supra interiorem: nam per accidens addit, regulariter loquendo, aliquam bonitatem vel malitiam accidentalem. Propterea S. Thomas I subdit: *Nisi contingat ipsam voluntatem* per actum exteriorem *secundum se fieri meliorem in bonis, vel pejorem in malis.* — Nam actus externus saepe causa est et occasio ut actus internus fiat pejor: vel quia multiplicantur actus interiores, donec exse-

quatur actus extrinsece; vel quia actus interior habet majorem durationem quousque perficiat opus quod statim perfici non potest; vel quia fit *invenio* per extrinsecitatem actus.

Praeterea per actum externum magis hebetantur sensus, et potentiae exteriores proniores redduntur ad malum; scandala pariuntur; aliquando excommunicatio incurritur, vel irregularitas, vel obligatio ad restitutionem, quae per actum interiorem non incurruntur.

Scotus 3 tamen et scotistae omnes, ut refert Mastrius, nullum non movent lapidem, ut variis adstruant rationibus, actum externum addere per se aliquid bonitatis vel malitiae actui voluntatis; quia habet intrinsicam bonitatem vel malitiam supra actum interiorem. — Videsis Salmant. in hanc quaestionem, Mastrium aliosquescotistas. Nobis tantum otii non est ut fusius expendamus.

ARTICULUS ULTIMUS.

AN DETUR ACTUS INDIFFERENS IN INDIVIDUO.

XLI. – Oportet statum quaestionis explicatione terminorum clarius exponere. — Actus humanus (de quo solo hic loquimur) dicitur indifferens vel *in specie* vel *in individuo*.

Actus indifferens *in specie* est actus spectatus in genere (abstrahendo a fine et circumstantiis individualibus) *comparate tantum ad objectum suum, quod neque est in se bonum, scilicet rationi consonum; neque malum, id est dissonum rationi, sed mdijferens ad utrumque*, ut ambulare, festucam levare, colligere flores, etc.: quae ex sua specie seu objecto neque bona sunt neque mala, sed ratione finis aliarumque circumstantiarum honestari possunt vel vititari. Actus vero indifferens *m individuo* est actus *consideratus prout est a parte rei, secundum suum objectum, finem et omnes circumstantias individuales*; qui

• I- 2- qu. 20, art. 4. — 1 Quodlib. 1ß, art. 3. — *Mastrius*, Thcol. mor., d(»p. 1S, n. 83, el in 2 seni., di»p 5, qu. 5. — *Salmant. scclasl.*, tract. 13, diep 10, dub 1. —

disp. 51, cap. 3, n. 12, plures auctores allegat patronnantes, ut ait, suae sententiae

tamen neque bonus sit neque malus, sed indifferens.

XLII. – De fide certum est non omnes actus humanos esse secundum suam speciem seu objectum indifferentes; sed quosdam esse de se bonos ut actus fidei, spei et caritatis, etc.; quosdam vero de se malos, ut fornicatio, occisio innocentis, etc. Sunt enim quaedam objecta de se rationi consona; sunt etiam alia de se rationi dissona.

XLIII. – Certum quoque est dari quosdam actus qui secundum suam speciem sunt indifferentes, quia secundum se neque sunt boni neque mali. Ita S. Thomas 8 cum communi. Hinc S. Hieronymus scripsit4: *Bonum estcontinentia, malum est luxuria; inter utrumque indifferens ambulare.* — Huc redit damnatio articuli 16 Joannis Huss 74 facta in concilio Constantiensiß,

Maslinus, m 2, di»p. 5, qu. 5. — 9 I- 2-., qu. 18, art. 8. — • Bpi«l. 112, ad S. Auguit., num. 16; Mtgnc, Patrol, lat., tora. 22, col. 26. — • Se»», 15.

XLIII. - ») Joannes Huss, sin minus expressis verbis, at certe implicite negabat dari

affirmantis *quod nulla sint opera indifferentia.* Non potest intelligi de indifferentibus *in individuo*; quia hoc idem defendunt probabiliter plurimi boni catholici: igitur intelligendum de indifferentibus *in specie*.

XLIV. – Ad Quaestionem propositam ut respondeamus, dicimus quod *non dantur actus indifferentes in individuo.* — Ita S. Thomas I et thomistae, Bellarminus, Suarez, Valentia, Durandus 8, Richardus, Major, Cajetanus, Medina, Becanus alique; contra Scotum et scotistas, Alensem, S.Bonaventuram, Almainum, Vasquez, etc.

Ratio praecipua S. Thomae haec est: *Actus moralis... non solum habet bonitatem ex objecto... , sed etiam ex circumstantiis.... Oportet quod quilibet individualis actus habeat aliquam circumstantiam, per quam trahatur ad bonum vel malum, ad minus exparte intentionisfinis. Cum enim rationis sit ordinare, actus a ratione deliberativa procedens, si non sit ad debitumfinem ordinatus, ex hoc ipso repugnat rationi et habet rationem mali; si vero ordinetur ad debitumfinem, convenit cum ordine rationis, unde habet rationem boni. Necesse est autem quod vel ordinetur vel non ordinetur ad debitum finem. Unde necesse est omnem actum hominis a deliberativa ratione procedentem, in individuo consideratum, bonum esse vel malum.* — Haec nervose Angelicus.

Praeterea non potest contingere quod aliquis actus singularis ex deliberata voluntate procedens fiat sine circumstantiis. Aut igitur illae circumstantiae sunt rectae rationi consentaneae, ita nimirum ut actus fiat quando, ubi, quomodo et propter quod deceat fieri, et sic est bonus: aut non sunt consentaneae rectae rationi, saltem omnes, sed aliqua deficit, et sic est malus. — Nui-

1 1- 2-» qu. 18, art. 9. — *Bellarm.*, Controv. de Grat. ct Lib. arbitr., lib. 4. cap. 1. — *Suar.*, in 1-» 2-., tr. 3, di»p. 9, Bocl. 3. n. 3 ct »cqq. — Vu/ch/, in 1-» 2-., di»p. 2, qu. 13, punct. 6. — *In 2, di»L 40, qu. 1. — *Richard. a Medavilla*, in 2, di»t 40, art. 2, qu. 3. — *Major*, in 2, diti. 41, concil. 6. — *Cajetan.*, in 1-» 2-«, qu. 18, art. 9. — *Barthol. Medina*, in I— 2-., qu. 18, art. 9. — *Becan.*, part. 2, tr. 1. cap. 5, qu. 6. — *Scotus*, in 2. diu 41, qu. unie. — *Alens.*, Summa part. 3. qu. 35, membr. 3, resol. — S. *Bonav.*, in

quaedam opera indifferentia, dum articulo 16 asserebat: «Divisio immediate humanorum

Ius igitur actus, in individuo et secundum omnes circumstantias consideratus, potest esse indifferens.

Ad haec, homo tenetur omnes actus suos ad Deum referre quando agit cum deliberatione et propter aliquem finem. Inquit enim Apostolus, I. Cor. x, [31.]: *Sive... manducatis, sive bibitis, sive aliud quidfacitis: omnia in gloriam Deifacite.*

Si ergo ad Deum refert saltem per intentionem virtuaalem, actus erit bonus; si non refert, erit malus: nullus igitur indifferens. — Scio adversarios dicere in verbis Apostoli contineri consilium, non praeceptum; sed falso. Patres enim agnoverunt praeceptum, non consilium. Ita Augustinus, Coelestinus I, Maximus, S. Thomas3, quos legere est apud Contin. Tournely 4, ad quem mitto, qui fusius hanc quaestionem, pertractatam cum adversariorum objectionibuset responsis, studiose quaerit.

Hinc pro praxi colligimus: Oportet saepius in die, saltem mane, generaliter offerre Deo omnes actus suos, ut sic adimpleatur praeceptum Apostoli, saltem intentione virtuali omnia faciendi in gloriam Dei. Hoc modo omnis actus etiam indifferens in specie, fit bonus et virtuosus in individuo. — Non requiritur quippe actualis relatio omnium sive verborum sive operum in bonum honestum - quod esset importabile pondus, et res sexcentis implexa scrupulis; sed sufficit virtualis, ut diximus. Unde quamvis aliquis accedens ad mensam, non cogitat de conservatione vitae, sed solum de cibi delectatione, ut ait Gonet, non propterea peccat; quia talem delectationem, saltem virtualiter, vult propter conservationem vitae, sicque non inordinate illam appetit.

Hactenus de actibus humanis, eorum que principiis et moralitate.

2, dut. 41, Art. 1, qu. 3, concil. — *Almain.*, Moral , cap. 14, § *Quantum ad aliud dubtum.* — *Vasq.*, in 1-» 2-., disp. 52» cap. 2—5. *Au^ust.*, lib. de Correpi, ct Grat., cap. 3; Migne, Patrol. Ut., tora. 44.col. 918.— *Coelestin J*, epllt.21. ad cpiw Galliar., cap. 8, n. 9, Mtgnc, Patrol. lat , tora. 50, coi. 533. — S. *Maxim. Taurin.*, honni. 80, Migne, Patrol, lat., tora. 57, coi. 455. — • Lect 3, in cap. III cplst. ad Colos., L f. — • De Act. hum., cap. 6, art. 1, »ecL 2, concil. I, v. *Contra* /- — *Gomt*, Cltp., part. 2. tr. 3, disp. 5, n. ».

operum est quod sint vel virtuosa. vel virtiosa».

TRACTATUS

DE PECCATIS

CAPUT I.

De Peccato in genere.

DUBIUM I.

Quid est Peccatum.

1. *Quid sit peccatum.* — 2. *Quae conditiones requirantur ad peccatum.* — 3. *Quid nolan-
~ dum circa advertentiam requisitam ad peccandum.* — 4. *An ad peccatum mortale
requiratur formalis advertentia, vel sufficiat virtualis* — 5. *Quid notandum circa
consensum requisitum ad peccandum.* — 6. *An peccet graviter qui negative se habet
quoad motus inordinatos.* — 7. *Quid, si sint motus carnales.* — 8. *Quae remedia quoad
ipsos.* — 9. *An teneamur iis resistere, si adsit causa non resistendi.* — 10. *Quomodo
et a quo tempore imputentur peccata omissionis.* — 11. *An peccatum veniale sit contra
legem divinam.*

Peccatum
quid.

1. - « Resp. Γ. Est transgressio legis,
» sive (ut ait Toletus) est voluntarius re-
» cessus a regula divina: per quam *regu-*
» *lam* intelligitur praeceptum tam natu-
» raie et humanum quam divinum. —
• Per *recessum* intelligitur actus (vel ejus
• omissio) qui sit non tantum voluntarius,
• sed etiam liber cum aliqua actuali ad-
» vertentia malitiae. Quod addo, quia, ut
» docet Sanchez ' cum Vasquez, Bona-
■ cina *, etc., non sufficit ad actum pecca-
» minosum libertas et advertentia quaevis
» virtualis vel interpretative, qua scilicet
» quis advertere poterat et debebat, nec
» quaecumque actualis, qua scilicet intel-
» lectus rationes commodi et incommodi
» in objecto attendat: sed requiritur ut
» advertat moralem malitiam objecti, aut
• saltem de ea dubium vel scrupulum
• concipiat. Ratio est: tum quia sine ista
» advertentia non est voluntarium, cum
» non sit cognitum; tum quia, quamdiu
• talis cogitatio intellectui non occurrit,
• non est sufficiens principium deliberandi
» de malitia, ideoque nec libertas, ac
• proinde nec culpa; et censetur illa

« inadvertentia naturalis et invincibilis
« oblivio.

« Addit tamen Tanner ., non esse ne-
« cesse ut consideratio illa maneat actu
• dum peccatum durat; sed satis esse ut
« vel actu vel virtute maneat, ita ut cum
« ea vel actus peccati fuerit inchoatus,
« vel saltem causa data, ut fit in ebrio,
« qui peccat, non vi praesentis, sed prae-
« teritae deliberationis. Vide Baldelli '. —
• Verum recentiores communiter docent
« talem, v. gr. ebrium, non peccare for-
« maliter quando usu rationis caret; sed
« malitiam eorum quae tunc fiunt con-
« traxisse ante, dum praevidens malum
« quod commissurus erat, ejus causam
« dedit: ajuntque, dum quis actu peccat,
« semper esse ac manere advertentiam
« aliquam malitiae tenuem vel confusam
• (ut vide apud scholasticos), nam in or-
• dine ad praxim, parum refert utrolibet
• modo loquaris ».

2. - « Resp. ΙΓ. Ad peccatum requi-
• runtur tres conditiones, ut patet ex
• prima responsione: 1. Ut sit volunta-
« num, id est ut fiat a voluntate consen-

Condm
nei requi
u. .d pcc

Tolfl., instruet. sacerdotum, lib. 3 cap. 1, num. 1, i. i
• Decal., lib. 1, cap. 16, num. 21. — *Muf* in 1. 2.
di»p. 107, cap. 3, cl disp. 123. cap. 2, η. 6 et xqq. —

S. Al k m o m . ! , *Optra moraH*« — Tom. II

• Disp. 2, de Peccat., qu. 2. punct. 3, n. 3 et 12. — • Ton. 2,
in i— 2-«., diip. 4. qu. 5, dub. 5, η. 10η. — • Disputat, «x
tuotali thcol., üb. 1, diip. 26, n. 21.

• dente. 2°. Ut sit liberum, id est ut sit
« in potestate voluntatis facere vel non.
« 3°. Ut advertatur malitia.

« Ex quibus resolves :

CoroiiAh

« 1°. Defectu primae conditionis, nullus
« actus qui neque est in, neque a voluntate,
« est peccatum, nisi voluntas eum acce-
« ptet; ideoque nec impedit communitio-
« nem : sive is sit internus, ut cogitationes
« contra fidem, blasphemae, obscoenae,
« motus carnis, etiam usque ad effusionem
« seminis; sive externus ac violentus, v.gr.
« stuprum virgini per vim illatum.

« 2°. Defectu secundae conditionis, sub-
« inde a peccato excusantur vehemen-
« tissimi motus irae aut concupiscentiae,
« quibus usus rationis perturbatur et li-
« bertas tollitur.

« 3°. Defectu tertiae, non peccat qui
« die jejunii, de praecepto nihil cogitans,
« coenat vel carnes comedit; etsi advertat
« eas sibi delectabiles. Item, qui lapidem
« projicit per fenestram, non advertens
« periculum laesionis; vel qui contractum
« usurarium celebrat, non advertens esse
« talem. — Sanchez ·), Reginaldus

Eventu-
secuti,
mibuel'''

« 4°. Damna et eventus (licet alioqui
« frequentes) ex ebrietate secuti et nullo
« modo praevisi, inculpabiles sunt; quia
« nec in se nec in causis sunt liberi. Sunt
« vero culpabiles si sint praevisi, nec di-
« ligentia sufficiens ex praescripto pru-
« dentiae sit adhibita ne sequerentur. Ea
« vero adhibita, etsi postea eveniant, culpa
« vacant: uti etiam quando juxta loci et
« temporis circumstantias non apparet pe-
• riculum mali, ideoque nulla cautela est
« adhibita. Ita Vasquez *. — Quibus con-
« formiter Lessius ' docet, si negligentia
« ebrietatem aut eventus ex ea sequi so-
« litos praecavendi fuerit tantum venialis;
« etiam mala quae praevideri poterant
« tantum venialia fore: quia, cum non in

« se, sed tantum in causa sint libera, non
« possunt habere majorem culpam quam
« ipsa causa ».

Circa *advertentia*^{TM} et *consensum* re-
quisitum ad peccatum, aliqua necessaria
adnotemus. — Et

I. CIRCA ADVKRTENTIAM INTELLECTUS.

3. - Notandum Γ. Quod modus quo
peccatum perficitur hic est: Primo, obje-
ctum repraesentatur sensibus, et sua de-
lectabilitate physica commovet appetitum
sensitivum. Deinde intellectus ad illud
et ad suam malitiam advertit. Demum
voluntas in illud sic cognitum consentit.

Notandum 2°. Quod intellectus duplici
modo advertere potest: *ve\plene*, nimirum
quando nos mente expedita discernimus.
Vel semiplene, quando rem cognoscimus
mente non plene expedita, quia forte su-
mus vel semidormientes, vel semiebrii, vel
alio distracti. Potest autem intellectus ita
rapi a delectabilitate objecti oblatis ut nihil
malitiae moralis in illo advertat.

Hinc triplici huic cognitioni corre- «««»»>
spondent tres motus, videlicet: 1°. *Motus* do rr>ra..
primo primi, qui anteverunt omnem ad-
vertendam rationis; et hi sunt omnino
culpaee expertes. — 2°. *Motus secundo*
primi, qui fiunt cum semiplena adver-
tentia. Et hi culpam venialem non exce-
dunt; quia, cum in eis non praecesserit
plena advertentia, voluntas in eos non
consentit cum perfecta libertate requisita
ad mortale. — 3°. *Motus deliberati* deni-
que, qui fiunt cum plena advertentia in-
tellectus clare discernentis malitiam mo-
ralem, saltem confuse in genere, et cum
pleno consensu voluntatis; et hi sunt mor-
talia, si objecta sub gravi sunt vetita. —
Ita communiter S. Thomas a; Cajetanus,
Vasquez, Sanchez, Azor a>, Bonacina, Na-
varrus % etc., cum Salmant. 4.

Moteue
liberali,

1 In 1..2.., divp. 127, cap. 3, n. 8 et 9. — 12De Junt,
et Jure. lib. 4, cap. 3, n. 25 et xcqq. — · De Malo, qu. 7,
an. 6, corp., ad 6— et 8·*. — *Cajeta»*., Sum., v. *Delectatio*.

Vasq., in 1.. 2.., diep. 107, cap. 1 et 4. · *Sanch.*, Decal.,
lib. 1, cap. 1, n. 10 cl 11. · *Bonac.*, diep. 2, de Peccat., qu. 2,
punct. 3, n. 1. · · Tr. 20, de Princip moralit., cap 13, n. 3.

2. - *) Sanchez, *Decal.*, lib. I, cap. 16,
n. 21, utitur dumtaxat exemplo illius qui
projicit inscienter per fenestram lapidem in
plateam in quam multi confluunt. — Regi-
naldus vero nullum ex exemplis a Busen-
baum hic propositis adducit, et, lib. 15, n. 75,

loquitur tantummodo de eo qui < nullo modo
cogitans aut dubitans de periculo, projiciat la-
pidem quem putat esse pomum et aliquem
occidat », quem negat esse reum homicidii.

3. - Azor de motibus primo et secundo
primis disserit, docens, *pavi. 1, hb. 4, cap. 5,*

4. - His praemissis,

Quaestio fit: *Ah ad peccatum mortale requiratur advertentia actualis et expressa malitiae actus; vel sufficiat virtualis et interpretativa?*

Prima sententia, quam olim tenuere Cajetanus *al*, ac Medina % Lopez, Šerra, Prado et alii, apud Salmant. \ atque enixentur Concina', Continuator Tournely., Angelus Franzoja ♦ Antoine et alii recentiores, — dicit minime requiri advertendam actualem; sed satis esse virtuales et interpretativas: quae in hoc consistit quod homo teneatur et possit malitiam

Ludor. Lopta, Instructor, consc., part. 1, cap. 3, qu. 3. Sarra, in !■ 2., qu. 74, art. 8, dub. 3, v. *Dicandum* 3. Prodo, Theol. mor. quacit., tom. 2, cap. 2, de Peccat., qu. 6, § 2, n. 5 et 10. - 1 Tr. 20, de Prine, moral., cap. 13, n. 5. — • Compend. theol., lib. 8, dits. 3, cap. 2, num. 13. — 1 De Peccat., part. 1, cap. 4. art. 1, v. *Dico*. — • Lib. 6, cap. 2,

qu. 2 et 3, motus primo primos omni prorsus culpa vacare; addens, qu. 3, distinctionem motus primo primi et secundo primi, et affirmat hunc esse culpam tantummodo venialem. — Navarrus vero, etsi a Salmant allegatur, sicut et Azor, ut refert S. Alphonsus, haec solum habet, *Man., praelud. 9, n. 11*: « In omni materia excusat [subreptio] a peccato mortali... Qualis frequenter invenitur in acediae materia, dum quis habet displicentias quasdam bonorum divinatorum non satis deliberatas. Cui addi potest parvitas iudicii, qualem habent semidormientes, vel semiebrii, vel adeo turbati quod, licet sufficiat ad veniale, non tamen ad morule ».

4. - a) Cajetanus non expressis quidem verbis tueretur hanc sententiam; eam tamen inculcat, scribens in *2ant 2** qu. 88, art. 1, v. *Verum nefallaris*: « Dupliciter contingit voluntarium actum esse ex collatione, scilicet actualiter vel virtualiter.... Actus quoque ex collatione virtualiter, dupliciter contingit... Secundo actus ille voluntarius dicitur esse ex collatione virtualiter, qui sic volenti consonat, ut nolit conferre de illo, ut contingit quando quis operatur ex habitu seu consuetudine aut negligentia. Qui enim consuetudinem suam prosequitur in bono vel in malo, non deliberat actualiter, quando secundum illam operatur, nec unquam forte proposuit uti illa consuetudine: sed quia refutat collationem, et illud opus acceptat ac si contulisset, dum sic acceptat illud quod fugit oppositum, consequens est quod ex collatione virtualiter operatur ».

b) Barthol. Medina non tenet hanc sententiam; at in *Iam 2* qu. 19, art. 6, v. *Sed numquid*, haec habet: « Sed numquid ut quis dicatur operari contra conscientiam requiritur

actionis cognoscere, quamvis actualiter non advertat. Alias (ut ajunt) reputandi essent immunes a culpa omnes scelesti homines qui a suis passionibus aut pravis consuetudinibus obcaecati plura mala patrant ad nihil advertentes.

Secunda vero sententia communior affirmat requiri actualem advertentiam malitiae aut periculi illius, aut saltem obligationis illam advertendi. — Et hanc tenent Silvius., Suarez., Tapia e), Sanchez Sayrus 'l, Palaus Salas Bonacina dJ, Salmanticenses tam scholastici quam morales., Gamachaeus 10, Ysam-

aninudT. I. — *Antotna*, de Peccat., cap. 4, qu. 7. — 1 In 1" 2., qu. 76, Art. 3, quicr, 3, concl. 2, L 4 — • De Ceniur., disp. 4, sect. 8, n. 18. — 1 Decal., lib. I, cap. 16, n. 21. — • Tr. 13, disp. 10, n. 143 et seqq., et n. 160. — • Tr. 20, cap. 13, n. 7 et 8. *Ctr*, cap. 14, n. 9. — * In 1. 2., qu. 74, cap. 3, resp. ad obj. I, 3 et 4.

quod iudicium actuale sit? Respondetur minime; sed sat est quod praecesserit et quod in virtute perseveret, verbi gratia: habuit quis istum errorem: non mihi licet audire theologiam scholasticam; et non revocato isto errore, audit theologiam scholasticam, peccatum est illi ». — Salmant tamen, *loc. cit.*, minus diligenter de advertentia virtuali et in causa, et de advertentia interpretativa simul, quasi una eademque de utraque foret quaestio, tractaverunt.

Tapia, scribens de advertentia ad mortale peccatum requisita, videtur oppositam sententiam tueri: « Praedicto...advertentia, inquit, *torn. 1, lib. 3, qu. 7, art. 4, n. 3*, non requiritur formalis et expressa; sed sufficit indirecto seu interpretativa et virtualis... Interpretativa autem advertentia seu virtualis nihil aliud est... quam posse et teneri advertere, quando expresse non advertit ». Et post pauca concludit: « Ergo absque expressa advertentia in speciali, cum aliqua tomen generali, potest dari peccatum mortale, cum sola interpretativa et virtuali aut indirecto advertentia ». At vero, nisi velimus hunc auctorem sibi ipse aperte contradicere, ista interpretanda erunt secundum illa quae inferius, qu. 9, art. 11, n. 2, de inconsideratione seu inadvertentia actuali scribit: « Ul ignorantia actualis, inquit, seu inconsideratio sit vincibilis et culpabilis, requiritur aliqua actualis advertentia seu consideratio malitiae moralis, vel aliqua dubitatio aut scrupulus: quodsi nihil horum praecesserit, invincibilis erit ignorantia, inconsideratio aut oblivio ».

«.) Sayrus, *Clav., lib. 2, cap. 9, n. 11*, Palaus, *tr. 2, disp. 1, punct. 15, n. 5*; Salas, « 2 », *tr. 13, disp. 8, sect. 11, n. 87*. Bonacina, *disp. 1, de Censur., qu. 2, punct. 1*,

Cerr.mu
ntuB requi
ntur AciaA-
lis.

bert * Duvallius >; item Vasquez * cum Lyrano />, Tostato >. Adriano VI <>, Curiel, Victoria Corduba et aliis. Item, S. Antoninus *, Wigandt % Sainte-Beuve et card. Gotti, quorum loca et verba infra afferentur. — Hi dicunt ad omne peccatum mortale requiri aliqualem advertendam, sive suspicionem malitiae actus, vel in se vel in sua causa, saltem in confuso. Ratio eorum est, quia nihil volitum nisi praecognitum; unde nequit ignorantia imputari ad culpam, nisi de malitia objecti

habeatur saltem aliqua confusa apprehensio: ille enim qui nullo modo advertit malitiam suae actionis vel obligationem advertendi, nullo modo peccat adversus illam agendo.

His positis, meum proferam sensum: ^{satnui} et dico quod sistendo intra limites ^{*uc'oru} justitiae, praefatae sententiae facile conciliari possunt. — Nam si dicatur ad omnia peccata mortalia necessario exposci actualem et expressam advertendam, hoc utique falsum est; quia multipliciter evenire potest

¹ Io 1— 2* qu. 74, dup. 5, an. 2. — ¹ In I'm 2", diip. 123, cap. 2, n. 6; diip. 107, cap. 3. — *Curiti*, in § 2*, qu. 76, an. 3, dub. 3, § 3, concl. 2 et 3. — *Corduba*, Quae

tionar., lib. 1, qu. 23, dub. 10, opin. 2. — *Saini+Beuvt*, de Peccat., disp. 5, sect. 1, an. 3. (Ita S. Alphonsus). — *Gotti*, Theol., tom. 2, tr. 4, qu. 1, dub. 4, § 3, n. 9 et 11.

n. 3, de ignorantia, non autem de inadvertentia actuali loquuntur; sed cum ignorantia et inadvertentia eodem prorsus modo sint causa involuntarii, rectissime hic a S. Alphonso allegantur isti auctores. Juvat Castropalai verba exscribere: «Mihi..., inquit, magis probatur ad ignorantiam vincibilem et culpabilem non sufficere te ex statu vel officio obligatum esse, nisi aliqua cognitio, dubitatio vel scrupulus sit de tali obligatione». — Victoria autem, loquens pariter de ignorantia, haec habet, *Relect. 5, part. 2, n. 9*: «Ad hoc quod ignorantia imputetur, et sit peccatum vel vincibilis, requiritur negligentia circa illam materiam, puta quia noluit audire, vel auditum non credidit; et econtrario, ad ignorantiam invincibilem, satis est quod fecerit humanam diligentiam ad sciendum».

*) Duvallius non adeo expressis verbis sententiam suam enuntiat. Etenim, disserens de delectatione morosa, *in pm 2a', de Peccatis, qu. 5, art. 4*, docet tria requiri ad peccatum mortale, nempe 2° ut: «Ratio plene et perfecte advertat turpem hanc delectationem in animo suo versari, quia si solum imperfecte adverteret, nonnisi peccatum veniale in hac delectatione reperiretur».

/) Lyranus et Tostatus a Corduba, non autem a Vasquez allegati, nonnisi indirecte doctrinae a S. Alphonso hic traditae patrocinantur. — Corduba enim, *loc. cit.*, asserit sensualitatis motus peccatum mortale non esse, < nisi quando vel dicti motus sunt scienter voliti formaliter in se vel in sua causa, vel quando homo actualiter eos eorumque periculum advertit, et libere negligit, cum eos reprimere possit». Ad cujus asserti confirmationem auctores adducit, docentes in sensualitate peccatum non dari, sed tantum in ratione, quatenus scilicet rado eos motus imperat, vel ipsis consentit, aut in eis sibi complacet. — Et profecto Lyranus, *in Matth. v, 28, Gloss., n. 6*, de concupiscentia ex aspectu mulieris causata scribit: «Praeterit actum rationis, et sic non

est peccatum nec veniale nec mortale. Cujus ratio est, quia talis motus sensualitatis non est in potestate hominis». — Tostatus vero, *in Matth. cap. iv, qu. 75*, ita loquitur: «In tentatione carnis peccatum dupliciter causatur: uno modo per consensum rationis ad ipsum motum illicitum; alio modo, per hoc quod ratio non cohibet illum motum inobedientiae quantum in se est».

K) Adrianus, quidquid dicat Corduba, difficile ita explicari potest, ut ejus dicta sententiae hic expositae suffragari queant Nam, *Quodlib. qu. 4, qu. de pecc. ignor., lit. G*, dicit de iis quae omnibus adultis necessaria sunt ad salutem: «Horum ignorantia in nullo est invincibilis, quin semper eam vincere posset, faciendo quod in se est». Et *Quodlib. qu. 7, art. 1, lit. I*, de consensu haec asserit: «Est duplex consensus in opus aliquod mortale.... Interpretativus dicitur instar et ad similitudinem causae privativae. Sicut enim nauta dicitur causa submersionis navis per suam absentiam, quando potuit et debuit prohibere submersionem navis, et non prohibuit; ita quis dicitur in aliquod consentire interpretative, quando potuit et debuit aliquid prohibere quod tamen prohibuit minime, et ita consensus negligentiae est consensus interpretativus, sine etiam quocumque actu positivo voluntatis».

h) S. Antoninus, *Sum., part. 2, tit. 5, cap. 1, § 5, i.f.*, sententiam Petri a Tarrantasia de complacentia in morosa delectatione adducit, et scribit: «Aut ergo manet talis complacentia post sufficientem deliberationem et animadversionem periculi, et tunc est mortale...; aut non manet, et sic est veniale».

O Wigandt, *tr. 4, exam. 2, n. 50*, haec quidem scribit: «Non excusatur [a culpa mortali] qui operatur inadvertentia affectiva: id est, cum quis potest et tenetur advertere». Sed remittit lectorem ad *tr. 2, exam. 1, n. 23, resp. 3*, ubi loquitur de ignorantia antecedente, quae vocatur invincibilis, inculpabilis, «quia, inquit, morali diligentia superari ac tolli non

quod plura mala, quamvis actualiter et expresse non advertantur, bene tamen imputantur ad culpam ea patrantibus, si ipsorum ignorantia sit aliquo modo voluntaria, vel ob *negligentiam*, vel ob *passionem* aut *pravum habitum*, vel ob *voluntariam inconsiderationem* in operando,

ignof.n
(ii) voluntaria
a. ob ne-

Primo igitur modo ignorantia fit voluntaria ob *negligentiam*; ut docet S. Thomas, qui regulam ibi praemittit, dicens: *Ignorantia quae est causa actus, quia causai involuntarium, de se habet quod excuset a peccato; eo quod voluntarium est de ratione peccati.* — Deinde subdit ignorantiam posse esse voluntariam duobus modis: *Vel directe, sicut cum aliquis studiose vult nescire aliqua ut libertus peccet; vel indirecte, sicut cum aliquis propter laborem vel propter alias occupationes negligit addiscere id per quod a peccato retraheretur. Talis enim negligentia facit ignorantiam ipsam esse voluntariam et peccatum, dummodo sit eorum quae quis scire tenetur et potest. Et ideo talis ignorantia non totaliter excusat a peccato. Si vero sit talis ignorantia quae omnino sit involuntaria, sive quia est invincibilis, sive quia est ejus quod quis scire non tenetur; talis ignorantia omnino excusat a peccato.* Nota: talis., negligentia facit ignorantiam ipsam esse voluntariam. Praeterea nota hic Angelicum ultimis verbis relatis non dubitare quod bene possit dari invincibilis ignorantia etiam eorum quae quis scire tenetur. — Idem scribit alibi: *Ignorantia quae est omnino involuntaria non est peccatum. Et hoc est quod Augustinus i> dicit: Non tibi imputatur ad culpam si invitus ignores. Per hoc autem quod addit: sed si scire neglexeris, dat intellegere quod ignorantia habet quod sit peccatum ex negligentia praecedente, quae nihil est aliud quam non applicare animam ad sciendum ea quae quis debet scire.* — Eodemque loco ait S. Thomas quod tum ignorantia reputetur voluntaria,

cum homo, *propter laborem addiscendi, vel ne impediatur a peccato quod diligit, scientiam recusat; et sic ignorantia est a voluntate quodammodo imperata.*

Hisce igitur locis S. Doctor minime quippe culpabilem reputat ignorantiam ejus qui non advertit; sed ejus qui negligit sive recusat actu quodammodo a voluntate imperato animum applicare ad ea addiscenda quae scire tenetur circa praeceptum quod urget: ut expressius declarat⁴, inquiens: *Causa ignorantiae est animum ad discendum non applicare; et hoc ipsum quod est non applicare animum ad sciendum id quod quis debet scire est peccatum omissionis.*

Secundo modo ignorantia fit voluntaria ob *passionem* quam quis vult deliberare sequi. — Illi enim qui secundum suam passionem operatur, bene imputatur omnis pravus effectus tali passioni connexus, licet in particulari non agnoscatur. Quia, cum homo passionem aliquam amplexatur, consequenter ipse amplectitur omnes effectus communiter ex illa passione provenientes, qui, etsi in particulari non praevidentur, praevidentur saltem in confuso: volens enim aliquam explere passionem, puta vindictam, admittit consequenter saltem in confuso quaecumque perversa media quae ad explendam passionem illam conducunt. Unde effectus provenientes, quamvis non sint voluntarii in se, sunt tamen voluntarii in sua causa, nimirum in adhaerendo passioni.

Ignorantia voluntaria ob passionem.

Ita etiam docet S. Thomas ubi ignorantiam hujus operantis per passionem vocat ignorantiam *malae electionis*, dicens: *Alio modo dicitur ignorantia voluntaria ejus quod quis potest scire et debet; sic enim non agere et non velle voluntarium dicitur... Hoc igitur modo dicitur ignorantia, sive cum aliquis actu non considerat quod considerare potest et debet: quae est ignorantia malae electionis, vel ex passione vel ex habitu proveniens.* —

• Summa theologic. 1. 2^a, qu. 76. »rt. 3. corp. — • De Malo, qu. 3, Ari. 7, Ad 2. — • De Male. qu. 5, art. 7, ad 8.—

• De Malo, qu. 3, »rt. 7, corp. — • Sum. theol., 1. 2^a, qu. 6, art. 8, corp.

potest, vel quod nunquam in mentem venerit dubitare aut cogitare de opposito; vel, etsi in mentem venerit, tamen adhibita diligenti in-

quisitione, non potuit haberi cognitio veritatis, et depelli ignorantia.

/ Ita sane apud D. Thomam; sed genui-

Idem repetit l ubi ait: S» *ligatio rationis per passionem in tantum procederet, quod non esset in potestate voluntatis huiusmodi ligamen remove...*, *non imputaretur ei ad culpam...*, *nisi forte quantum ad principium talis passionis, quod fuit voluntarium; poterat enim voluntas a principio impedire ne passio in tantum procederet.*

Praeterea alibil dicit: *Quandoque vero passio non est tanta quod totaliter intercipiat usum rationis; et tunc ratio potest passionem excludere divertendo ad alias cogitationes, vel impedire ne suum consequatur effectum.*

Ignorantia
voluntaria
ex pravo
habitu.

Tertio modo ignorantia fit voluntaria ratione pravi habitus; ut etiam habetur ex S. Thoma . — Et tunc actus mali qui ex malo habitu proveniunt sunt pariter voluntarii: vel in sua causa, scilicet cum in principio prava consuetudo voluntarie contrahitur; vel potius, quia, ut sentio cum Antoine et auctore libri cui titulus: Istrueione dei novelli confessori huiusmodi peccatores male habituati, quamvis habeant cognitionem minus expeditam quam alii, semper tamen habent cognitionem aliquam actualem suorum criminum sufficientem ad reddendos actus deliberatos et mortales. Cum enim ipsi parvipendant peccatum, non fit in eorum animis illa sensibilis et memorabilis impressio quae fit in alio habente conscientiam minus depravatam: et hinc evenit quod in eorum memoria non remanet vestigium actualis illius cognitionis quam satis habuerunt antea de peccato; aut vestigium est adeo leve, ut interrogati de facili respondeant quod non adverterint: sed cautus confessarius non debet ipsis fidem praestare. — Et idem videtur dici etiam posse de operantibus secundum suas pravas passiones: quibus non jam defuit omnis cognitio malitiae suarum culparum,

sed cognitio est in eis tam obscura ut vix discerni possit.

Quarto demum modo ignorantia fit voluntaria et culpabilis, ut dicunt Tanner⁴, Antoine⁶ cum S. Antonino, si homo in agendo advertenter negligit adhibere considerationem quam res agenda mereatur. — Illi enim qui jam advertit (ut recte ait Antoine) aliquid amplius considerandum, et tamen vult praecipitanter operari, merito imputantur omnes errores quos committit.

Contra vero mihi omnino tenendum videtur, si ignorantia nullo ex praedictis modis fuerit voluntaria, et homo nullam habuerit actualem advertentiam malitiae vel periculi nec directe nec indirecte, neque in se neque in sua causa; tunc nullo modo imputantur ei errores quos non advertit. — Ratio, quia, ut imputentur alicui effectus cujusdam causae, debet necessario praecedere (saltem in principio) advertentia actualis et expressa malitiae objecti. Advertentia enim interpretativa, ut recte loquuntur Salmant. e, fundatur super aliquam advertentiam expressam, sicut voluntarium indirectum fundatur super directum. Praeterquam quod advertentia interpretativa supponit obligationem et potentiam advertendi; sed deficiente omni advertentia expressa, non est potentia advertendi, et ideo nec obligatio, cum nulla obligatio liget nisi prius quodammodo agnoscatur.

Dices: Omnis ignorantia in eo qui tenetur et potest suam obligationem advertere, est vincibilis et propterea culpabilis. — Sed recte respondent Silvius et Suarez quod ille qui omnino ignorat malitiam objecti, et adhuc obligationem advertendi, habet quidem potentiam remotam sive physicam ad advertendum; sed caret potentia proxima et expedita, quae homini necessaria est ad cognoscendam

Non «et
renou
*dven*odl

¹ De Malo, qo. 3, an. 10, corp. — . 1* 2., qu. 77, art. 7, corp. — . Loc. cit., qa. 6, an. 8, corp. — Antoine, de Peccat., cap. 6, qaaet. 4. — 4 Tom. 2, diip. 4, qu. 5, dub. 6, a. 106. —

¹ De Peccat., cap. 4, qu. 7. — S. Anton., part. 2, lit. 6, cap. 11. — . Tr. 20, cap. 13, n. 7. — SiMus, in 1* 2., qa. 76, art. 3, quaer. 3, concl. 2. — Shot., de Cenaur., di«p. 4, sect. 8, n. 18.

nus Augustini textus, de Lib, arbit., lib, 3, cap. 19, w. 53, est «Non tibi deputatur ad culpam quod invitus ignoras, sed quod negliges quaerere quod ignoras». Migne, Patrol tom. 32, coi. 1297.

Auctor operis Istrueione per li novelli confessori de hac materia silet; sed loquens de rudibus qui saepe peccata admittunt, ignorant, ut ajunt, ea esse peccata, haec, part. 1, cap. O, n. 112, advertit: «Ne facile existimet

deformitatem suarum actionum. *Quis... nesciat non esse in hominis potestate quid sciat?* ait S. Augustinus¹. Unde nequit ipse naturaliter ac humano modo suam vincere ignorantiam. Agnoscet quidem suam actionem qua actio est; sed ignorabit eam qua mala est: sola enim cognitio objecti in esse physico non est sufficiens principium ad discernendum, nec ad inquirendum objectum in esse morali, quod equidem prorsus differt a physico. *Quando nulla* (sapienter ait Pater Suarez² *talis cogitatio in mentem subiit, qua possit voluntas excitari ad... quaerendam scientiam..., non est in potestate hominis se ad illam movere; et consequenter non potest talis ignorantia homini imputari.* Et hoc est quod docet S. Thomas³, dicens: *Unde propter negligentiam ignorantia eorum quae aliquis scire tenetur est peccatum. Non autem imputatur homini ad negligentiam, si nesciat ea quae scire non potest: unde horum ignorantia invincibilis dicitur, quia studio superari non potest.* — Studium autem hoc, sive diligentia adhibenda ad expellendam ignorantiam, ut recte advertit Silvius⁴ cum Medina et Richardo, non debet esse summa; sed sufficit si sit moralis, et talis quam prudentes communiter adhibere solent in re gravi: superveniente enim dubio, indoctus debet consulere peritos; doctus vero, consulere libros vel cum aliis doctis rem conferre.

Hanc denique sententiam observo communiter tenen ab auctoribus⁵, non solum probabilistis, qui eam non jam ut probabilem, sed *tamquam certissimam apud omnes* agnoscunt, sicut scribit Suarez at etiam antiprobabilistis. — Etenim de Sainte-Beuve, doctor Sorbonicus, sic ait⁶: *Si advertatur tantum in actum materialiter sive physice consideratum, et non formaliter seu morahter, erit tantum vo-*

htus actus isle, ut est quid physicum, et non ut est quid morale; ergo non ut malum; et in hoc non erit malitia. — Card. Gotti⁴ scribit: *Dico secundo, ad peccatum mortale sufficere advertentiam implicitam seu virtuale malitiae actionis vel ejus periculi. Etenim eo ipso quo quis dubitat aut suspicatur de malitia suae actionis vel malitiae periculo, et tamen rei veritatem inquirere negligens, actionem ponit, censetur interpretative et ipsam malitiam velle.* — Pater Wigandt pariter inquit⁷: *Dico 1°. Deliberatio seu advertentia est duplex: Una est plena et perfecta, quae adest quando homo advertit, non solum ad operationem quoad entitatem naturalem ejus, v. gr. ad esum carni-um; sed etiam ad ejus... malitiam aut periculum transgressionis legis. Alia est imperfecta, etc. Dico 2°. Ut aliquid in individuo imputetur ad culpam mortalem, debet adfuisse plena et perfecta deliberatio.* — Consentit his S. Antoninus, qui ad peccandum mortaliter in delectatione morosa requirit non solum deliberationem, sed etiam animadversionem periculi, his verbis: *Aut ergo manet talis complacentia post sufficientem deliberationem et animadversionem periculi; et tunc est mortale.* Alio loco inquit⁸: *Defectus recti judicii ad inconsiderationis vittum pertinet, prout scilicet aliquis in recte judicando deficit, eo quod contemnit vel negligit attendere ea ex quibus rectum judicium procedit.* Consentit etiam Contin. Toumely, qui sic concludit⁹: *Itaque, ut intra veri... limites gradum sistamus, existimamus eum qui ita non advertit ad peccati malitiam, ut vel naturali raptus distractione, vel ob similem causam advertere non possit, peccato non teneri. Sic excusabitur... (poenitens) qui injunctam... poenitentiam prae oblivione non implet. Verum aliter dicendum de... actionibus*

Diiiifentu
non requiri-
tariumm

Auctore
consentien-
i» s. Doc
tori

¹ De Spiritu et Littera, cap. 35, n. 63, i. t., Mijnc. Patrol tat, tom M, coi.2. — De Ceniur., diip. 4, «ect.». n. ia. — J. 2 qu. 76, art. 2, corp. — In 1^{aa} 2^{aa}, qo 76, nrt. 8, concl. 1; et queer. 3, concl. 1. — flartW. Mrdiia. in I— 2^{aa}, qu. 76, art. 2, dub. ult. Rkhard. Ra/hu,

de Quinquepartita Cotuc., tab. 1, cap. 23. — De Peccat., diip. 5, tact. I, art. 3, (Ita S. Doctor). — TheoL, tom. 2. tr. 4, qu. 1, dub. 4, § 8, n. II. — Tr 4, exam. 2, n. 50, v. Dico /- — Part. 2, tit. 5, cap. 1, 15. — Loc. dt, cap. II, in prine. — De Peccat., part. 1, cap. 4, art. 1, obj. 4, nd 2-

confessarius cam quam isti allegant ignorantiam, ejusmodi esse ut merito invincibilis reputetur ».

O Suarez haec, de Ccnsur., disp. 4, sed. 8, w. 17, scribit: « Ignorantia actualis per inconsiderationem aliquando est invincibilis,

quas... chctunt aut omittunt viri terrenis rebus absorpti, passionibus suis... servientes, assueti ut nequidem cogitent se non cogitare. Sed idem jam nos admisimus, supra.

Consentit etiam Antoine, qui ', agens de ignorantia, dicit inadvertentiam sive inconsiderationem esse culpabilem in eo qui debitam diligentiam omittit; vel qui praecipitanter agit jam advertens rem indigere majori consideratione; vel qui actu positivo vult sequi passionem quae advertentiam impedit: *E contra* (dicit) *si* (inadvertentia) *si/ invincibilis in homine habente cognitionem habitualement debitam, est prorsus inculpabilis, et excusat a peccato ea quae ex illa fiunt contra legem; quia malitia actus tunc nullatenus, ne interpretative quidem, est voluntaria; nam sine potestate cognoscendi non potest esse volitio.*

Hinc concludendum quod opinio eorum (si forte adsunt) qui dicunt operanti adversus legem imputandos esse omnes errores quos committit, etiamsi nulla unquam intercesserit actualis advertentia, nec directa nec indirecta, in se vel in causa, saltem in confuso, sed tantum adfuerit advertentia interpretative, in hoc dumtaxat consistens quod ipse debuit et potuit sola potentia physica et remota malitiam advertere: haec opinio nullo modo sustineri potest. — Alias sequeretur quod plurimi homines multis mortalibus culpis gravatos se invenirent, quin circa illas ullam cognitionem unquam habuerint.

Dicunt quod homines illi in poenam aliarum culparum, puta ob cupiditates suas non repressas, obligationes proprii status non impletas caeterasque negligentias, merentur subtractionem lucis, qua alioquin bene advertissent operationum suarum malitiam: et ideo omnes sui errores imputantur ad culpam. — Sed ut illatio haec valere posset, prius probanda esset supposita propositio, quae nobis mi-

nime probatur. Nam ratione aliorum defectuum Deus privabit aliquem sua ulteriori luce, qua tentationibus et passionibus propriis restitisset, nisi defecisset in aliis; itaque subtractio illa efficiet quod talis homo incidat in culpas quas satis advertit ut culpas: sed non efficiet quod ei imputentur errores quos nullo modo, neque expresse neque in confuso, ut culpas agnoscit; quia ubi non est cognitio, non est libertas; et ubi non est libertas, non est peccatum.

Instabunt: Sed S. Thomas dicit: *Si... ignorantia causetur ex culpa, non potest subsequentem culpam ignorantia excusare.* — At hoc dicimus sane intelligendum de ignorantia voluntaria aliquo ex modis, ut supra ab eodem Angelico explicatis. Praeterquam quod S. Doctor loquitur ibi de infidelibus, quibus errantibus in fide, ob eorum certe culpabilem ignorantiam, merito imputantur ad culpam omnia mala quae patrant.

Praeterea, si absque ulla advertentia imputantur homini omnes sui errores, quamvis ipse, debita diligentia jam adhibita, recte operari judicet; sequeretur quod ad honeste operandum non sufficeret sequi sententias (si sint minus tutae) nec probabiliores, nec probabilissimas, nec etiam moraliter certas. — Sed hoc dici nequit, cum ab Alexandro VIII damnata sit prop. 3, quae dicebat: *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.*

Remanet objectionibus prolixis adversariorum satisfacere; sed nos brevi expediamus. Objectio «u

Opponunt Γ illud in *reg. 13 juris, in 6°*, ubi dicitur: *Ignorantia facti, non juris, excusat.* — Sed huic bene respondet Silviu a id intelligi de statutis forensibus; uti jam explicat Glossa. In foro enim judiciali post legis promulgationem ignorantia transgressorum ordinarie praesumitur vincibilis: nisi adsit aliqua ratio quae contrarium praesumere faciat, ut

¹ Theol. mor., de Peccat., cap. 4, qu. 7. — . Lect. 7, in cap. i. epi»t. ad Rotn., init. — . In 1.° 2.°, qu. 76,

art. 3, qnaer. 2. re^p. ad object. 1. — *Gloita* in rc^ul. juris 13, in 6°,

etiamsi sit juris et praecepti, quod ex obligatione officii scire considerare teneor, ut est

certissimum apud omnes». Haec sunt quae apud Suarez praesenti casui applicari possunt.

habetur M) in cap. *Cunt in tua*, tit. *Qui malrint. accus, possunt*.

Opponunt 2° quod si ad omnia peccata requireretur actualis advertentia, inculpabiles reputandi essent Judaei crucifigentes Dominum, pagani occidentes martyres, et haeretici innumera crimina perpetrantes. Sed uno verbo his omnibus respondetur, nempe quod horum omnium ignorantia fuit et est omnino crassa. Loquens enim Christus Dominus de Judaeis, dixit: *Si opera non fecissent in eis, quae nento alius fecit, peccatum non haberent* (Joan, xv, 24). Idem quippe dicendum de infidelibus et haeticis, quibus, ob suam malitiam vel supinam negligentiam, omnes sui errores juste imputantur ad culpam.

Opponunt 3° quod sententia requirens aliquam advertendam actualem non differt ab ea quae peccatum philosophicum tuebatur a culpa theologica immune. — Sed respondetur quod ideo praefata opinio proscripta fuit ab Alexandro VIII, quia ille qui operatur contra rectam rationem (ut supponitur in peccato philosophico), etiamsi non reputet laedere Deum, reipsa jam laedit: offendendo enim naturam rationalem, offendit simul ipsius naturae auctorem. Sed in tali peccato semper requiritur ut homo advertat suam actionem rectae rationi adversari. Quid ergo commune est inter peccatum philosophicum et actionem illam quam quis nullo modo,

ne in confuso quidem, advertit esse malam, et forte aliquando bonam reputat?

Hoc de advertentia; transeamus ad consensum.

11. DE CONSENSU VOLUNTATIS,

5. - Certum est *peccatum voluntate committi*, ut docent omnes cum S. Augustino et S. Thoma *. Sed hic praenotandum 1° ad peccatum mortale requiri omnino perfectum consensum, sive deliberationem voluntatis. — Id commune et certum est apud DD. adhuc rigidioris sententiae. Ita enim rigidissimus Contenson®, Contin. Tournely³, Concina⁴, Wigandt Genet-tus *, ubi ait: *Cum peccatum ex voluntate tantum proveniat...., si deliberatio sit imperfecta tantum, peccatum erit tantum veniale*. Ita etiam Navarrus⁷, ubi: *Ad constituendum peccatum mortale iudicium integrum requiritur...., cap. 1, de delict. pucror.a'*. Item Salmant® cum Cajetano, Vasquez, Sanchez, Palao et aliis innume-ris, ex D. Thoma ., ubi docet: *Potest.... quod est ex genere mortale, esse veniale propter imperfectionem actus, quia non perfecte pertingit ad rationem actus moralis, cum non sit deliberatus, sed subitus*. Idemque docet S. Doctor, ubi ait tunc pollutionem semidormientis esse mortale, quando est *cum deliberato consensu* advertentur acceptata Idem D. Antoninus — Et rationem clarius explicat Con-

rtauirit
perfectum
comen»um,

S. AuguU., Retract., lib. 1, cap. 9, n. 4; Ap. Mifne, Patrol, bu., tom. 32, col. 590. — * 1. 2., qu. 74, art. 1. — * Append, de Peccat., diw. t, cap. 2, »pec. 3. — 9 De peccat., cap. 4, ait. 1, i. f. — De Peccat., cap. 3, n. 7. — * Tr. 4, eiam. 2, n. 50, v. Dico 2. — Theol. mor., tr. 1, cap. 9,

quaest 12. — * Manual, cap. 16, η.β. — Tr. 2D, cap. II. η. δ.— Cq/r/JH. v. Dtlclallo. Γα*/., in I. 2., ditp. KJ7, cap. 4. . SancM., Decal., hb. 1, cap. 1, num 6. . Palahs, tr. 2, dhp 2, panel. 6, num. 3, — I. 2., qu. art. 6, corp.

Seu potius colligitur ex dicto capite, ubi statuitur repellendum esse ab accusatione matrimonii cum qui tempore publicationum non prodiit ad accusandum, nisi in ejusmodi circumstantiis tum versatus fuerit, quae eum vel ab accipienda notitia publicationum vel ab accusando impediunt; aut nisi juramento linnet se postea didicisse quae tunc objicit.

5. - a) Cap. *Pueris 1, de delict pueror.*, quod Navarrus hic allegat, dicit tantummodo: • Pueris grandiusculis peccatum nolunt attribuere quidam nisi ab annis xiv, cum pubescere coeperint.... Quis vero audeat affirmare luna, mendacia et perjuriam non esse peccata? At his plena est puerilis actas ». Et Glossa in exposit. casus dicit: « Nota quod pueri *doh t apiu es* peccare possunt in multis ». Sed prae

ter hoc caput, Navarrus adducit etiam cap. *Omnis utriusque sexus 12, de pocnit. et remiss.*, ubi habetur quemcumque fidelem teneri confiteri peccata sua « postquam ad annos discretionis pervenerit ». Item can. *Inebriaverunt, cans. 15, qu. 1*, quem Navarrus hic etiam adducit, aperte declarat ad peccatum mortale requiri consensum perfectum.

b) Verba S. Thomae in 4, dist. 9, quaest. 1, art. 4, solut. 1, ad 5, haec sunt: « Potest tamen contingere quod in ipsa evigilatione peccatum oriatur, siquidem pollutio propter delectationem placeat; quod quidem erit veniale peccatum, si sit ex surreptione talis placentia; mortale autem, si sit cum deliberante consensu ».

* S. Antoninus, Sum., part. 2, tit. 6, cap. 5,

tenson *, dicens quod ad peccatum mortale requiritur perfecta deliberatio, quia motus nostri in tantum sunt culpabiles in quantum sunt voluntarii; in tantum autem sunt perfecte voluntarii in quantum sunt deliberati: porro ad peccatum mortale, quod est plena et consummata culpa, requiritur perfectum voluntarium.

Praenotandum 2° consensum posse esse expressum sive directum; et implicitum sive indirectum, quando scilicet quis vult causam ex qua necessario oritur effectus: tunc enim si vult causam directe, indirecte vult etiam effectum.

Praenotandum 3° quod post advertentiam intellectus triplici modo potest se ferre voluntas erga objectum malum propositum: 1) positive consentiendo in illud; 2) non consentiendo nec resistendo, sed tantum negative se habendo; 3) positive resistendo.

6. - Hinc oritur magna illa Quaestio inter doctores: *Ah peccet graviter qui negative se habet et positive non resistit motui appetitus sensitivi circa objectum sub mortali prohibitum?*

Hic praemittendum, certum esse de fide, contra novatores, motus sensualitatis sine ullo voluntatis consensu non esse lethales; ex Tridentino * ubi dicitur: *Concupiscentiam, quam aliquando Apostolus*

peccatum appellat, s. synodus declarat, Ecclesiam catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod vere et proprie in renatis peccatum sit; sed quia ex peccato est, et ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium senserit, anathema sit.

Immo, quidquid dicant Cajetanus et Gonet, videtur certum esse tales motus ne veniales quidem esse, ex eodem Tridentino ·, ubi simul dicitur, quod concupiscentia nocere non consentientibus et viriliter per gratiam Christi repugnantibus non valet. Vide Wigandt * — Hinc pro responsione ad quaesitum tres adsunt sententiae:

Prima, cum Valentia, Lessio, Vasquez, etc., apud Salmant.5, affirmat peccari graviter, etiam cessante periculo consensus. — Ratio istorum, quia voluntas tenetur non solum non consentire, sed etiam resistere motibus inordinatis appetitus sensitivi.

Secunda sententia, cum Tamburinio a et aliis apud Croix e, dicit talem ne venialiter quidem peccare, remoto periculo consensus. — Sed hanc sententiam asserunt Salmant.7 communiter rejici; unde merito dicunt cum Croix % in praxi nullatenus esse tenendam.

Tertia et vera sententia, cum S.Thomaf, in 1· 2·, dnp. 6, qu. 4, punct. 3, v. *Nihilominus*. - *Less.*, de Jutt. et Jure, lib. 4, cap. 3, n. 117. · *Vasq.*, in 1· 2·, disp. 100, cap. 2. n. 2. - · Tr. 20, cap. 13, n. 13. — · Lib. 5, n. 111. — ' Loc. cit., n. 14.

consensus». Quibus sic relatis, Tamburinius addit *n. 3*: « Illud fatetur [Castropal., loco cit., n. 6] cum communi esse veniale...., si cum possis, non reprimas, neque excusationem habeas cur non reprimas: quia negari non potest illos motus esse deordinatos et ad copulam incitare». Tenet igitur tertiam sententiam, quam S. Alphonsus veram appellat.

b) Croix asserit quidem hanc sententiam in praxi non esse tenendam; sed Salmant, loc. cit., n. 14, dicunt solum: « Haec sententia improbabilis est, proindeque ab omnibus rejicitur ».

c) S. Thomas, de Verit., qu. 15, art. 4, de delectatione morosa disputans, haec in resp. ad 10 habet: « Antequam ratio delectationem perpendat vel nocumentum ipsius, non habet interpretativum consensum, etiamsi non resistat; sed quando jam perpendit ratio de delectatione insurgente et de nocumento conse-

Sanchez <>, Gersonio ·>, Palao, Rodriguez, Granado et Salmant. », tenet, cessante periculo consensus, esse veniale non resistere positive molibus illicitis; sed non mortale. Idque videtur expresse confirmare S. Thomas ·, ubi ait: *Peccatum mortale non potest esse in sensualitate, sed solum in ratione*. — Ratio igitur est: tum quia consensus ad graviter peccandum non provenit ex appetitu, sed ex voluntate, quae cum non positive consentit, non committitur mortale. Et ideo committitur veniale, in quantum homo cavere debet ne appetitus trahat post se voluntatem. sed haec obligatio, quando periculum consensus non est proximum, est tantum levis.

Palans, tr. 2, di»p. 2, punct. 10, § 5, n. 3. · *Rcdrt*^., Sum., part. 1, cap. 210, num. 1 et 8.· *Jacob, de Granado*, in 14· 2*, contr. 6, tr. 4, diip. ult., nom. 2. — 1 Tr. 20,

quente, utpote cum percipit homo se totaliter per hujusmodi delectationem in peccatum inclinari et in praeceps ruere, nisi expresse resistat videtur consentire. Et tunc peccatum ad rationem transfertur per actum ejus».

d) Sanchez hanc opinionem, quam, de *Ma-Irim.*, lib. 9, disp. 45, n. 24, de venerea delectatione disserens, probabilissimam appellaverat, in *Decal.*, lib. 1, cap. 2, n. 13, de quocumque pravo appetitus motu, vocat communio-rem, satisque probabilem existimat, quin etiam in rigore metaphysico probabilio-rem. Advertit tamen « priorem [esse scilicet mortale negative se habere] practice fere semper esse veram, quando post plenam deliberationem, nullus actus contrarius est in voluntate, non quo conetur voluntas resistere ac appetitus delectationem reprimere; sed nomine actus contrarii, formalem illius delectationis displicentiam intelligo. Ducor, quia alias voluntas fere semper exponetur proximo consensus periculo ·.

r) Gersonius a Sanchez hic utique citatur; sed haec dumtaxat in *Compend, theol., de Delect.*, § *Ut negligens*, scribit: « Qui avisatus et deliberatus prohibere potest et non prohibet, consentire videtur. Qui quidem consensus interpretativus et aequivalens ipsius rationis superioris, quando est circa ea vel super eis quae de suo genere peccata mortalia existunt, est semper peccatum mortale; quia licet tunc non sit expressus Dei contemptus...., est tamen interpretativus, permissivus et aequivalens, permittens scilicet post talem sufficientem de liberationem talemque advertentiam seu animadversionem periculi et peccati, etc., teneri a ratione inferiori illa quae statim respui aut reprimi debuerant. Etenim ratio superior, quotiens non dirigit seu cohibet aliquem actum vel aliquam passionem interioriorem alicujus

Tum quia, si sub gravi teneremur omnes motus inordinatos positive repellere, teneremur ad impossibile: impossibile enim est, ut ait Cajetanus />, omnes hos motus collective sumptos positive coercere.

7. - Ex his tamen infertur quod quando delectatio venerea supervenit, tenemur sub gravi ei positive resistere, quia hujusmodi commotiones, quando sunt vehementes, plerumque, si positive non repellantur, saltem per actum simplicis displicentiae, trahunt secum consensum voluntatis. — Ita Croix et Busenbaum (infra, n. 29, resp. 2), Holzmann Silvius [Contin.] Tournely c>, Sporer et Salmant. * cum communi doctorum.

peccati mortalis; et hoc post sufficientem de liberationem et advertentiam talis periculi talisque peccati quod sic imminet et incumbit-., dicitur consentire et contemnere».

D Cajetanus, in />" 2.**, qu. 74, art. 3, ita loquitur: « Quod voluntas possit et debeat semper singulos motus sensualitatis aut vanitatis praevenire, non videtur consonum, eo quod videtur quod sit obligatio ad impossibile in reali executione singularum praeventio-um ».

7. - ·) Croix, lib. 5, n. 109, dicit in generali tantum, illum qui se habet negative circa delectationem morosam, maxime veneream, peccare mortaliter, pro gravitate objecti vel delectationis, « si per hoc se exponat periculo consensus». At secluso periculo consensus, n. 111, fatetur sententiam docentem nullam adesse positive resistendi obligationem, videri quidem speculative loquendo probabilio-rem; · in praxi tamen (subdit) tenenda non est, quia quando quis facile potest resistere peccati-., qui hoc omittit, convincitur non illubenter habere tales motus, et esset praesumptio— credere tum non adesse formale periculum consentiendi in delectationem; immo talis permissio saepe esset virtualis complacentia ».

h) Holzmann habet rationem dumtaxat, quam S. Alphonsus ad suae sententiae probationem affert: quod scilicet commotiones carnales, cum sunt vehementes, plerumque, nisi eis resistatur, consensum voluntatis secum trahunt: « Quamvis delectationem rationalem (ita ille de Praec. decal., n. 695) a sensibili realiter distingui certum sit; propter naturalem tamen connexionem et sympathiam quam habent inter se voluntas et appetitus sensitivus, difficillimum est illas ita separare, ut, data una, non detur reipsa et surgat etiam altera ».

Contin. Tournely in hoc quidem consentit quod docet obligationem semper adesse

Consensa
exprensus
et implicitus».

Pott advertentium
triplex ita
tus» voluntati».

Motu fen
ualitatis
me conten-
tu, nec le-
thal!-, nec
v enialib».

Non pol-
live re-int
re motu
Bcniualiu
iit leihali,
lethAlt j»,
xu alioi.

Juxta a-
lio», tecluu
periculo,
nullum pte
catum,

Modo. g. – Notandum autem hic: 1°. Quod ad
tentationem repellendas tentationes carnales: quoad
veniens sensum, valde prodest, ut commotiones
compescantur, partes commotas vestibus
tegere ac comprimere; ut advertit quidam
auctor modernus. Quoad mentem autem
praeservandam a consensu, prodest sane
cogitatio de Passione Jesu Christi, vel de
poenis inferni, vel de morte, etc.: et etiam
de cruciatu remorsus quem patitur anima
post peccatum patratum. Magis vero ne-
cessarium erit in hujusmodi concupiscen-
tiis ad orationem recurrere; castitas enim
non nisi a Deo obtinetur, ut fatetur Salo-
mon (Sap. vin, 21.): *Et ut scivi quoniam
aliter non possem esse continens, nisi Deus
det, etc.* Et ordinarie Deus non dat nisi pe-
tentibus, ex illo S. Joannis, xvi, 24: *Petite
et accipietis.* Hinc tentatus auxilium tunc
imploret a Domino, a Deipara Immacu-
lata, a Sanctis puritatis amantioribus, ut a
S. Aloisio Gonzaga, a S. Philippo Nerio, etc.
Prae omnibus autem sufficiet et erit reme-
dium aptius, quia brevius et facilius, invo-
care confidenter et pluries veneranda et

* Tr. 1, cap. 6, n. 16, l. f. — 1 Decal., cap. 3, dc6. Praec.,
art. 9, cond. 3, v. *Duplici porro*, — De Peccat., diis. 1,
cap. 2, spec. 3, v. *Non inficior*; et diu. 2, cap. 1, spec. 1,

motibus venereis positive resistendi; atvero
hanc obligationem non ex solo consensus
periculo repetit; scribit enim, *Decal., cap. 3. de
6° Praec., art. 9, conci. 2*: « Quoties ex per-
severantia motus carnalis imminet periculum
consensus, tenetur voluntas sub peccato lethali
eidem positive et efficaciter resistere; ac pro-
inde peccat mortaliter, si se solum negative
habeat ». At *conci. 3*, subdit: « Secluso etiam
periculo consensus, tenetur voluntas motibus
qui vel sua culpa vel naturaliter exsurgunt
positive refragari, quando eos satis advertit;
unde peccat si se habeat negative, nisi iusta
excuset causa ». Quod autem hic intelligat de
peccato gravi, ex probatione luculenter colli-
gitur cum in confirm, haec scribat: « Qui sine
rationabili causa permetteret se ab alio, etiam
non peccante..., impudice Lingi, etiamsi non
adverteret sibi inde imminere periculum po-
sitive consentiendi..., sine dubio peccaret mor-
taliter: atqui non magis licet tranquillum et
inertem manere circa motus turpes seu a dae-
mone seu a natura suscitatos, quam circa mo-
tus ab alio quopiam prodeuntes ».

8. – a) De eodem argumento haec pruden-
ter scribit S. Doctor in *Horn. apost., tr. 3,
n. 43*: « Prae ceteris eos moneant [confessarii]
ut in turpibus tentationibus, ne cum eis mente
sermocinentur; sed propositum renoveant se

potentissima nomina Jesu et Mariae. Ma-
xime etiam juvabit ferventem actum amo-
ris erga Deum elicere, propositum reno-
vando mortem potius subeundi quam pec-
candi. — Sufficit etiam in actu commo-
tionis animum ad alia divertere, cum hoc
etiam sit positive resistere a); ut bene ad-
vertunt Sporerl, [Contin.] Tournely *, Con-
tenson 3 et Croix 4. Et si motus sint leves,
melius erit eos contemnere sine positiva
resistentia. Croix 6 cum Bonaespei b).

9. – Notandum II0. Non esse obligatio- Cnucj.
nem motibus carnalibus resistendi posi- 'O'rarr.
tive, si justa adsit causa non resistendi:
nempe si quis expertus sit resistendo ma-
gis motus excitari et augeri; vel si motus
ortum habeant ex actione necessaria vel
utili, v. gr. ex auditione confessionum, ex
lectione rerum turpium scitu utilium, ex
tactu necessario ad medendum, et simili.
Tunc enim ex una parte, causa motuum
non tenemur operam relinquere, ut do-
cent DD. communiter, cum Sporer ', Con-
tenson et Salmant. a), Croix b), Suarez b)
et aliis; et ex alia, neque tenemur tunc

part. 1, v. f. — « Lib. 5, n. 111, v. f. — * Loc. dt., i. f. —
• Loc. dt., n. 13. — * De Peccat., diss. 1, cap. 2, specul. 3,
v. *Non inficior*.

mori potius esse paratos quam assentiri Dei
offensae, et ut inde statim invocent pluries
cum fiducia SS. Nomina Jesu et Mariae... Dixi:
ne mente cum tentationibus sermocinentur;
omnes enim spiritus magistri advertunt quod
in hujusmodi sensus tentationibus, sicut etiam
in illis contra fidem, satius est mentem alio
divertere, quam manu cum eis (ut dici solet)
conflictari, contrariis voluntatis actibus obsi-
stendo et rationes exquirendo quibus sibi sua-
deat cur consentire non debeat ».

b) Franciscus Bonaespei hoc satis perspi-
cue innuit; negat enim, *torn. 4, tr. 2, disp. 10,
n. 23*, peccare mortaliter eum qui venereis
motibus levibus positive non restiterit; quod
assertum n. 26, his verbis probat: « Plerum-
que tales motus positiva ac reflexiva resisten-
tia accrescunt, puraque consensus et dissensus
negatione, ac sic non reflexione evanescent,
uti experientia docet. Denique, quia, cum mo-
tus illi habeant multas valde causas naturales,
et ideo etiam in timoratis frequentes sint, si
resistentia positiva continuo foret necessaria,
non parum homines etiam pios et timoratos
turbaret et scrupulis vexaret ».

9. – a) Salmant., *tr. 20, cap. 13, n. 20*:
« Non tenemur, inquiunt, sub mortali occasio-
nem et opus inceptum omittere ».

Causa necessaria vel utilis quam S. Al-

motibus positive resistere, si non facile negotium sit illos repellere. — Sat est igitur tunc negative se habere cum firmo proposito nunquam consentiendi: ipsa enim non consentiendi actualis cura sufficit tunc ad liberandum hominem a culpa, saltem mortali; etsi non a veniali, si resistantia sit tepida: ut dicunt Toletus c), Cajetanus c), Laymann c), etc. cum Salmant. ¶ Verum Croix d) cum Azor d) et Sanchez d), ut certum supponit quod in casu praedicto, quando tentatio diu durat, et nimis molestum foret jugiter motus positive repellere, nullum peccatum sit eos permittere negative se habendo. Et sic facere consuevit [Contin.] Tournely¹ cum Silvio his qui sunt timoratae conscientiae.

10. - Hic demum adnotanda sunt aliqua circa peccata *omissionum*.

Et notandum 1°. cum S. Thoma et Salmant. s, ad quodlibet peccatum omissionis

requiri actum positivum voluntatis; voluntas enim non exercetur nec peccat, nisi per actum.

Notandum IF. Actus omissionem concomitantes, ut ludere, edere, dum v. gr. omittitur Sacrum, non esse peccaminosos, nisi sint causa omissionis, puta cum lusus est causa omittendi Sacrum. Ita Salmant' Cornejo, Montesinos, eta — Tunc autem actus influentes eandem malitiam omissionis induunt, non vero diversam; ut (contra Suarez, Granado, eta) tenent Contin. Tournely * Lugo, Becanus, Bonacina, Azor, Filliuccius et Salmant · cum aliis et communi. Quare sufficit tunc tantum omissionem confiteri.

Si vero actio quae est causa omissionis, sit etiam grave peccatum, nempe si quis omittat Sacrum ob furandum, tunc furtum potest dici in confessione seorsim ab omissione Sacri; quia tunc furtum non est nisi

Aau.o»

iX¹TM¹.

Omissio requirit a-
ura posi-
tivam vo-
iQAtAlff.

¹ In DecaJ., cap. 3, de 6. Praec., art. 9 v. *Dixi si causam*. - *Silvius*, in 1— 2°, qa. 74, art. 3, quaer. 1° cond. 2. — S. *Thom.*, de Malo, qu. 2, art. 1. corp.; et 1° 2°, qu. 71, art. 5. — · Tr. 20, cap. 10, n. 11. — · Tr. 20, cap. 10, n. 12 et 13. — *Cornejo*, in 1— 2°, tr. 7, diip. 3, dab. 3 et 9. — *MonUsin.*, in 1— 2°, qu. 71, diip. 2, qa. 3, n. 21 et 30. — *Suar.*, in 1— 2°, tr. 5, diip. 3, »ec(3, nam. 4. · *Jacob*, de

Granado, in 1 2°, contror. 6, tr. 2, ¶i 3, «ccL 3, a 22. — ' De Peccat., part. 2, cap. 3. v. *Dico* 2. — *Lugo*, de Poeait., dinp. 16, n. 479. — *Becan.*, de Peccat, cap. 3, qa. 5, n. 3. — *Bonae.*, disp. 2, de Peccat., qa. 4, ponet 4, a. 27. · *Acor*, part 1. lib. 4. cap. 3, quaer. 7° - *Fill.*, tr. 21, cap. 7, nam. 270. - · Tr. 20, de Prindp. moralit, cap. 10, nam. 19.

phonsus hic negat esse omittendam, relative et sub quadam distinctione intelligenda videtur; quod Suarez, in *Ia*^{TM} 2a^o, tr. 5, disp. 5, sect. 7, n. 21, his verbis explicat: « Quanta vero et qualis debeat esse utilitas istius operationis, varie explicatur ab auctoribus, et non potest certa regula praescribi; solum sunt advertenda duo. Primo considerandum est an opus *ex natura sua* sit aptum natum ad excitandam istam concupiscentiam; nam tunc fere semper vitandum est, quando non est ingens utilitas vel necessitas.... Si vero opus non ex natura sua id habet, sed *per accidens*, raro tenetur homo illud relinquere, propter concupiscentiam suborituram; quia ea quae sunt per accidens proprie non cadunt sub lege.... Advertendum est secundo qualis sit concupiscentia quae sequitur: nam quanto illa fuerit gravior aut magis consummata, tanto majori studio excutienda; unde oportebit interdum omittere aliquam actionem, si sit periculum talis concupiscentiae, non vero si sit minoris; et eodem modo minori culpa vitanda sunt ista quando statim et in vigilia timentur quam si in futuro et in somno timeantur, quia illa sunt minus humana et minus certa, et minus periculum consentiendi, quod in hac materia semper nonnihil timendum est». Idipsum, sed brevius, Croix asserit *lib. 5, n. 110*, Suarium allegans, et docet nullum esse

peccatum in his negative se habere, « si ideo necesse foret omittere actionem aliquam honestam et utilem .., maxime si opus agendum ex natura sua non sit excitativum talis concupiscentiae; tum enim homo non tenetur illud omittere propter concupiscentiam suborituram ».

c) Toletus, Cajetanus et Laymann non satis accurate citantur a Salmant, qui, *tr. 20, cap. 13, n. 20*, duo simul et eadem propositione tractant, nempe: veniale quidem esse negative se habere ob tepidam resistantiam, non tamen esse mortale; et deinde auctores indiscriminatim allegant Atvero Toletus, *lib. 5, cap. 14, n. 3*; Cajetanus, v. *Delectatio*; Laymann, *lib. 1, tr. 3, cap. 6, n. 7*, negant dumtaxat esse mortale negative se habere.

« In casu praedicto », id est delectationis morosae praesertim venereae, Croix, *lib. 5, n. 110*, negat ullum peccatum esse, si adsit causa rationabilis negative se habendi: « Causae autem rationabiles (addit) sunt hae:..... si nimis molestum foret continuo positive resistere, quod utique esset, quando tentatio diu durat; si conatus sit resistere et nil profecerit, ut habent Azor et Sanchez». Et sane hoc ultimum dictum habet Azor, *part. 1, lib. 4, cap. 6, qu. 5*, v. *Ut propositam*; et ex ipso, Sanchez, *Decal., lib. 1, cap. 2, n. 12*.

causa aggravans, non autem mutans speciem. — Ita Navarrus e), Lugo, Diana, Leander cum Salmant. l; contra Comejo,

omi.uo Notandum III. Quod peccatum omissionis indpit imputari a tempore quo advertenter ponitur illius causa. — Ita dicendum cum Sanchez, Bonacina, Filliucio, Becano, etc., apud Salmant. .; contra Silvestrum, Palacio % etc., qui tenent, sed improbabiliter, quod peccatum non committitur nisi vere Sacrum omittatur.

o- Dicendum praeterea quod omissio voluntaria in causa etiam imputatur ad pec-

Lugo, de Pœnit., disp. 16, n. 661. - *Diana*, part. 1, tr. 7, resol. 23. - *Leand. dt SS. Sacv.*, de Pœnit., disp. 8, § 6, qu. 5. · 1 Tr. 20, cap. 10, num. 21. — *Cornejo*, in 1· 2·, tr. 7, disp. 8, dub. 8. — *Sanch.*, Decal. lib. 1, cap. 17, n. 10. - *Bonac.*, disp. 2, de Peccat, qü. 4, punct. 4 n. 5. · *Filli.*, tr. 21, cap. 7, n. 271. « *Becan.*, de Peccat, cap. 3, qu. 6, n. 5. · · Loc. cit. n. 23 et 22. — *SilveU.*, v. *Omissio*. — · Loc.

catum, etsi voluntas postea non possit operari, puta si quis se inebriet, praevidens causa ebrietatis se omissurum Missam; tunc tenetur confiteri causam et effectum illius, ebrietatem scilicet et omissionem Sacri, ut melius dicunt Salmant. 3 cum Soto c), Sanchez c), Palao, Ledesma et aliis communiter (contra Vasquez, Bonacina, Laymann, etc.). — Modo ante effectum sequutum non retractetur voluntas; ut probabiliter docent Sanchez, Azor, Villalobos et Salmant. 4, etc.: tunc enim est probabile non teneri confiteri effectum

cit., n. 26 et 2K - *Palao*, tr. 2, disp. 1, punct. 3, n. 6 et 7. — *Vasq.*, in 1·- 2·, disp. \$4, cap. 3, num. 9; et cap. 4, num. 15 et 16. · *Bonac.*, disp. 2, de Peccat., qu. 4, punct. 4, num. 6 et 8. — *Laym.*, lib. 1, tr. 2» cap. 3, num. 5, in. — *Sanch.*, de Matrim., lib. 9, disp. 45, n. 29. · *Azor*, part. I, lib. 1, cap. 7, v. *In hac rt.* · *Villal.*, part. 1, tr. 3, diff. 6, num. 4. - 1 Tr. 20, cap. 10, num. 29.

10. - a) Navarrus rem satis videtur innuere, etsi de alio argumento tractat: scribit enim, *Manual.*, cap. 6, η. 5: « Infertur 5, quod omnis circumstantia finis, prohibita per aliam legem specialem, et diversam ab illa qua principalis actus prohibetur, debet in confessione explicari... ». At, *ibid.*, n. 20, docet « eum qui obliviscitur confiteri circumstantiam necessario confitendam, non obligari ad iterum confitendum peccatum quod jam est confessus; sed satis est ei ut solam circumstantiam confiteatur: v. g. juravit quis se non injecturum manus violentas in clericum, non furaturum, non blasphematurum; deinde percussit clericum, furatus est, blasphemavit: post quod confessus est se illa fecisse, oblitus dicere quod antea juraverat illa non commissurum, non tenetur ad iterum confitendum illa, sed satis est confiteri quod semel, bis, ter, vel toties licita juramenta fuit transgressus ».

b) Michael de Palacio a Salmant allegatur ut asserit S. Alphonsus; sed non nisi sub quadam distinctione hoc tenet; et ex parte in priorem sententiam reincident Disputans enim in 2, dist. 35, v. f., § *Est autem*, de civitatis custode qui, somno correptus, a civitatis sibi concreditae custodia inde destitit, adducit sententiam eorum qui dicunt illud omissionis peccatum fuisse commissum cum custos somno se dedit, seu omissionis causam posuit « Ego vero, inquit, non possum ire in sententiam hanc, nisi ad hanc traxero censuram quam subdam, scilicet si ex industria custos hic fit iners atque supinus, intendens debitum non praestare obsequium. Nam hoc casu jam hic omisit ante somnum vel ante quamvis aliam occupationem, omisit sane non ex effectum omissionis nondum subsequuto, sed ex affectu seu consensus ad omissionem. Porro, quando nulla est industria mala, sed solum incuria et

negligentia causam praestat omissioni vel praestitura est, ego non video quomodo ex negligentia contrahatur omissio ».

c) Sotus, Sanchez et Martinus de Ledesma non loquuntur quidem de omissione, sed de casu plane simili (de quo ibidem tractant Salmant.), de pollutione nempe nocturna: « Pollutio in somnis procedens, inquit Sotus, in 4, dist. 12, qu. 1, art. 7, v. *At quamvis*, ex causa libera quae fuit peccatum, est peccatum ». Et inferius, v. *Hincfit*: « Si quis in vigilia causam daret pollutioni futurae in somno; sed tamen antequam dormiret eum legitime facti poeniteret, pollutio in somnis sequens non esset peccatum, eo quod causa fuerit intercisa. Quae- ris autem obiter utrum si tunc etiam confitetur, post subsecutam pollutionem teneretur iterum confiteri. Respondetur quod si confessus est eam ex proposito procurasse, forsitan non esset opus confessione alia ». Cum autem Sotus hanc moveat quaestionem de eo tantum qui ante subsecutam pollutionem poeniteret, satis innuit eum, qui non retractaverit causam ante effectum, teneri confiteri effectum subsecutum in somnis. — Sanchez vero, de *Matrim.*, lib. 9, disp. 45, n. 27, disputat de pollutione « nullo modo in se volita, sed indirecte in causa », qualis est nocturna, et de ca dicit: « Est vere peccatum, et ita appellanda est »; de qua n. 29, ait: « De se non [est] salis fateri causam pollutioni datam, sed etiam fatenda ipsa pollutio..., tamquam vere et proprie peccatum ». — Martin. Ledesma autem, in 4, qu. 21, art. 7, dub. 1, § *Et ad argumentum*, docet pollutionem volitam in sua causa esse peccatum proprie dictum, sed non distinctum a peccato causae ex qua sequitur; explicandam tamen esse eam pollutionem in confessione, quia alias non sufficienter explicaretur causa ex qua secuta fuit pollutio.

sequutuū. Vide dicta *Lib. IV, n. 149*. —
corolla- Ex hoc etiam deducitur quod si effectus
accidat post retractationem, non incurri-
tur censura contra peccantes imposita;
quia ista requirit contumaciam in actu
peccati: vide dicenda *Lib. VII, m. 40*.

11. - Quaeritur hic: *an peccatum ve-
niale sit contra legem divinam?*

Negare videtur S. Thomas, dicens
*Non... est contra legem..., sed facit prae-
ter legem; quia non observat modum ra-
tionis quem lex intendit*.

Veniale
est
kjem divi.
““““
Affirmant autem Estius et Vasquez,
Sotus a>, Medina, Azor, apud Salmant. *
Et ratio istorum valde urget: quia pecca-
tum veniale revera etiam est a Deo pro-
hibitum; prout Eccli. vn, [14]: *Noli velle
mentiri*; Matth. v, [34]: *Non jurare om-
nino*. Ergo veniale etiam est contra divi-
num praeceptum. Et haec est vera sen-
tentia. Nam, ut bene explicant Salmant. .,
distinguit S. Thomas substantiam legis
et modum legis. Quare, licet culpa ve-
nialis non sit contra legis substantiam,
est tamen contra modum legis observan-
dae: qui modus certe etiam a lege divina
praecipitur, quando dissonat a recta ra-
tione. Ideo semper verum est quod pec-

catum veniale sit contra legem Dei, si
non substantialem, saltem (ut ita dicam)
modalem.

Hic aliqui agunt de culpa originali et
de ejus effectū; sed quia haec materia non
est praesentis instituti, potes observare
scholasticos de ea tractantes.

Super autem censuris, circa sententiam
spectantem ad Conceptionem B. Mariae
Virginis, vide Dissertationem in *Lib. VII,
de Censur., ex n. 244*.

Hic tamen notandum quod propositio
p><xau
cnen, mor
ωi'
quae dicebat non esse mortale, nec me-
reri poenam aeternam *peccatum philoso-
phicum*, nimirum culpam illam quae agno-
scitur esse quidem contra rationem, sed
non contra legem divinam, his verbis:
*Philosophicum, quantumvis grave, in illo
qui Deum vel ignorat vel de Deo actu
non cogitat, est grave peccatum, sed non
est offensa Dei, neque peccatum mortale
dissolvens amicitiam Dei, neque aeterna
poena dignum*: haec propositio damnata
fuit ab Alexandro VIII. Et merito: quo-
niam qui noverit opus suum adversari
naturae rationabili, sat etiam agnoscit
(saltem in confuso) injuriam quam irrogat
Deo qui est auctor naturae.

DUBIUM II.

An et quomodo Desideria et Delectationes sint peccata.

Dēside-
nam et de-
lectatio,

« Per *desiderium* intelligitur voluntas,
* intentio vel propositum efficax rei malae.
« Per *delectationem* vero, simplex amor
« et complacentia objecti cogitati, fruendo
« ejus dulcedine, absque desiderio ex-

« secutionis; solet dici *morosa*, non a
« mora temporis, cum momento possit
• perfici, sed quod voluntas, post ple-
« nam advertentiam rationis, ei immo-
« retur ».

1 1. 2., qu. 88. art. 1. ad 1. — Estius, in 2
diet. 35, § 2. — Vdsq., in 1. 2., diip. 143, cap. 3. — Barthot.
Medina, in 1. 2., qu. 88, art. 1, poe e>- concl., v. Sad
nt hate. — Aaor, part. 1, Hb. 4, cap. 8, quaer. 3. — Tr. 20.

cap. 8. num. 3. — Loc. dt., num. 6. — S. Thom., 1. 2.,
qu. 88, art. 1, ad 1.; el de Malo, qu. 7, art. 1, ad 1e.—
AlaxandL. VIIT, prop. 2, decret. SSmmj Dominus nostar,
24 Aug. IWO.

II. - a) Petrus Sotus, quidquid dicant Sal-
mant, oppositam tenet sententiam: «Nec pec-
catum veniale, inquit, A. Instil. sacer., de
Peccat., lect. 6, v.f.⁹ proprie esse contra le-
gem aut praeceptum asserit [S. Thomas]. Quod
quamquam nonnullis displiceat, recte tamen
consideratum, et rationi et Patribus consenta-
neum est. Non est enim contra finem alicujus
praecepti: finis enim omnium est cantas.;
et ideo contra nullum praeceptum est Nam
praeceptum via quaedam est: viae vero pro-

prie contrarium est quod termino ipsius re-
pugnat; unde non facit contra dirigentem in
via, qui etsi parum divertit, non tamen in con-
trarium tendit.... Igitur non negamus menda-
cium omne prohiberi aliquo praecepto; sed
praecepto ordinante caritatem Dei et proximi;
contra quod non fit, si mendacium non sit con-
tra caritatem Dei et proximi; sed est praeter
praeceptum, et nonnulla declinatio a via et
retardatio». Ita Sotus; sed forte non adeo
dissentit a ceteris auctoribus.

ARTICULUS I.

QUALE PECCATUM SIT DESIDERIUM MALUM.

12. *An desiderium sumat speciem ab actu exteriori.* — 13. *An sit peccatum desiderium objecti mali cum consensu conditionali.* — 14. *An delectatio de objecto malo sit illicita, quamvis consensus sit conditionatus.*

ne.«de.
°

Condiuonatum.

12. - « Resp. 1°. Desiderium *absolutum*, sive cogitatio cum voluntate consensiente absolute in peccatum aliquando perpetrandum, aut in perpetrato complacente, habet eandem speciem ac malitiam peccati, mortalem vel venialem, quam habet actus exterior in quem fertur. — Est communis; et constat ex Matth. v: *Qui viderit, etc.* Ratio est, quia actus interior habet suam bonitatem et malitiam ab actu externo, tamquam objecto. Ita communiter ».

13. — « Resp. II°. Desiderium *cum consensu conditionali*, quo quis aliquid concupiscit sub tali conditione quae omnem malitiam objecti auferat, non est peccatum, saltem mortale: v. gr. vellem praedari, si a Deo mihi permetteretur; si iudex essem, malefactorem istum occiderem. — Valentia *, Sayrus, Salas ', VasquezB.

« Si vero conditio malitiam non auferat, est peccatum; ut v. gr. si cogites: si non esset infernus, moecharer; si non essem religiosus, fornicarer; si non haberem rationem mei status, ulciscerer, occiderem te: item, si id mihi fecisses in adolescentia, vel antequam religionem ingrederer, vindicassem (intellige, si dum haec dicit, habeat affectum vindictae sumendae si esset in tali statu; secus enim est, si tantum ostendat quid

« facturus fuisset in alio statu). Bonacina «.

« — Ratio responsionis est, quia etsi consensus conditionatus nihil ponat in rerum natura ex parte objecti voliti; in voluntate tamen ponit affectum committendi illud peccatum, praecisa conditione non auferente malitiam: ac proinde talis erit culpa, qualis esset illud amare absque conditione. Cajetanus, Sanchez B, Vasquez % Laymann °.

« Ex quibus resolvuntur hi casus:

« In omnibus bolo jure positivo prohibitis, licitum est desiderium cum conditione hac: *Siprohibitum non esset*; v. gr. ederem carnes die Veneris, si Ecclesia non vetuisset. Ratio, quia conditio omnem malitiam, quae a sola prohibitione est, aufert. — Azor ', Sanchez ', Vasquez .

« Idem valet in prohibitis quidem jure naturali; licitis tamen in aliquo casu aut statu, si is pro conditione apponatur; v. gr. occiderem Petrum si Deus mandaret; suspenderem furem si essem iudex; ducerem uxorem si liceret, si non essem sacerdos, si essem liber a voto. Ratio, quia haec sub illo statu sunt licita. — Recte tamen monet Sà b», hujusmodi desideria esse periculosa et vitanda, atque (ut ait Cajetanus ,u) esse fatuas et diabolicas tentationes. Ibidem et Laymann ".

« Etsi idem quidam, ut Cajetanus, Salas et

» In t... 2... diip. 6, qu. 4. punct. 4, rcip ad I. — Sayr., Clmv regia, hb. 8. cap. 7, n. 28 ct 2. — » In I— 2..., tr. 13. diip. 6. itet. 27, n. 178. — » In f... 2..., diip. 116, cap. 2, n. 3 et 4. — 4 De Matrim., qu. 4, punct. 8. n. 31. — Cu/c/ax , v. Cogitationis ptccala. — * Decal, hb. I. cap. 2, n. 22. —

• Lib. i, tr. 3, cap. 6, n. 11. — 1 Pari. 1» lib. 4. cap. 6. qu. 10 — • Loc. cil., n. 23. — • In 1... 2..., diip. 116. cap. 2, n. 4. — * Loc. cit. — 11 Loc. cil., n. 10. — Ca/ctan., v. Co citationis fxccata. — Satas, in 1... 2..., tr. 13, diip. 6. icet. 27, n. 180.

13. — * Vasquez non tenet hanc partem expressis verbis; videtur tamen posse hae< sententia ei attribui a sensu contrario, eo quod docet, loc cit n 3 et J, non esse mortale optare aliquid sub conditione si licitum fuerit

* Sà. quem Busenbaum hic adducit pro His quae jure quidem naturali sunt prohibita, licitu tamen in aliquo statu vel conditione, loquitur etiam de iis quae nullo eventu sunt licita < Non est mortale, inquit, v. Peccatum, n. 2, cogitare sic apud se: Si peccatum non esset furtum, aut adulterium, etc, illud facerem ». Quibus ita absolute dictis ab Emmanuelc Sà, ejus corrector haec addit « Est tamen id periculosum et evitandum ».

« Vasquez f>, universim affirmant de omni-
 « bus jure naturae et simpliciter prohibitis,
 « si conditio impossibilis apposita tollat
 « rationem peccati ab objecto (ut si dicas:
 < si non esset peccatum fornicarer, eo quod
 « tunc consensus non videatur ferri in ma-
 « lum); probabilius tamen videtur quod
 « docent Azor, Sanchez et Laymann, esse
 « peccatum, eo quod sit intrinsece malum,
 « nec malitia sua (quae in consensum circa
 « tale objectum traheret, nisi Dei lex ar-
 « ceret) exui possit, ideoque voluntas fe-
 « ratur in malum. Quod tamen intellige,
 « si efficaciter feratur; quia si tantum sit si-
 « gnificatio propensionis naturalis in illud
 « objectum, non est peccatum. — San-
 « chez *, Laymann. Vide card, de Lugo .

Quaeritur igitur: *an peccet qui optat aliquod objectum malum sub conditione; si liceret?*

Distinguendum:

Si conditio auferret malitiam objecti, tunc non peccat, et saltem graviter. Hocque accidere potest, non solum in vetitis de jure positivo (prout si diceret: ederem carnes in quadragesima nisi Ecclesia prohiberet); sed etiam in vetitis de jure naturali, casu quo objectum posset esse licitum (nempe dicendo: si Deus permetteret, vellem rem illam Titii abripere; nisi essem

sacerdos, uxorem ducerem; et similia). Ita cum Busenbaum, ut supra, Sanchez 4, Laymann *, Sporer * et alii communiter. — Diximus: *saltem graviter*; nam ordinarie hujusmodi desideria non excusantur a veniali, cum communiter sint periculosa aut saltem otiosa.

Peccaret vero lethaliter quando conditio non auferret malitiam objecti, nimirum dicendo: peccarem si non esset infernus; occiderem inimicum si ensem haberem; fornicarer si non essem religiosus, etc. — Hoc certum est apud omnes.

Sic etiam pariter dicunt Sanchez¹, Sporer², et Laymann³ cum Adriano et Azor, peccari in talibus desideriis conditionatis, quando malitia nequit sejungi ab objecto, puta si diceret: si non esset peccatum vellem blasphemare, pejerare, moechari, fornicari, ulcisci, et similia; quia haec sunt intrinsece mala, et nunquam a peccato immunia esse possunt. Unde censet Laymann non excusari a culpa gravi qui deliberata et efficaci voluntate hujusmodi objecta desideraret, quamvis sub conditione, si licerent — Verumtamen satis probabiliter sentiunt Bonacina⁴ cum Valentia et Suarez; Palaus⁵ cum Sà Vasquez, Sayro⁶ et Salmant⁷ cum Cajetano, Tapia, Salas⁸ etc, quod cum vo-

Secu», e»t

ta«4>ikbĭ-

St condi-
tio aufert
malitiam,
non est le-
thalis.

¹ *Aacr.*, part. 1, lib. 4, cap. 6, qu. 10. — *Sanck.*, Decal., lib. 1, cap. 2, n. 23. — *Laym.*, lib. 1, tr. 3, cap. 6, n. 11. — ² *Loc. cit.*, n. 25. — ³ *Loc. cit.* — « *De Poenit.*, disp. 16, n. 388. — ⁴ *Loc. dt.*, n. 24. — ⁵ *Loc. dt.*, n. 10. — ⁶ *Decal.*, tr. 1, cap. 6, n. 19. — ⁷ *Loc. dt.*, n. 23. — ⁸ *Loc. dt.*, n. 20. — ⁹ *Loc. dt.*, n. 11. — *Adrian.*, Quodlib. 10, art. 2, lit. K. — *Xaor*, part. 1, lib. 4, cap. 6, qu. 10. — *Laytn.*, loc. dc,

num. 11. — * *De Matrim.*, qu. 4, punct. 8, num. 21. — *Valent.*, in 1—2, di»p. 6, qu. 4, punct. 4, v. *Ad prt-mum.* — *Suar.*, de Legib., lib. 3, cap. 13, n. 10. — n Tr. 2, diep. 2, punct. 10, \ 3, nam. 4. — *Vaaq.*, in 1—2 diep. 42, cap. 4. — “ *Tract.* 20, cap. 13» num. 62. — *Cajetan*, io 1—2, qo. 13» art. 5. — *Tafia*, tom. 1, lib. 3, qu. 7, art. 7, num. 3.

c> Consentit Vasquez, sed ex parte tantum. Cum enim, *loc. cit.*, n. 4, adduxit sententiam dicentem esse peccatum optare ut id quod suapte natura malum et injustum est sit licitum, subdit: « Praedicta doctrina ita limitanda videtur, ut attendatur ex quo fine quis moveatur ad talem affectum: si enim quis id optaret ex eo quod videretur ob suam fragilitatem saepius incidere in peccatum, non esset mortale; et sic de aliis quae movent judicandum est ».

<t> Bonacina, Palaus, Salmant. negant peccare lethaliter eum qui objectum, ceteroquin illicitum, sub conditione auferente ejus malitiam desideret; ad cujus asserti probationem dicunt talem non efficaciter, sed solum quadam propensione seu vellicitate in objectum ferri. Quibus ita dictis, auctores allegant non pro asserto principali, sed pro ejus probatione, quam solam

S. Alphonsus hic exponit Proinde mirandum non est si ex auctoribus allegatis quidam cum & Doctore non concordent — Et primo quidem Sà, v. Peccatum, n. 2, haec omnino praetermittit. — Sayrus autem, *Clav.*, lib. 8, cap. 7, n. 28, contrarium aperte supponit, scribens: « Si desiderium sit efficax et tendat ad executionem operis—, ex alia bonitate vel utilitate quae non sit ex se mortalis, non erit peccatum mortale; ut si quis desideret opus matrimonii sub ea conditione, si fiat matrimonium; vel etiam sub ea conditione, si licitum esset extra matrimonium. Ratio est, quia voluntas efficax accipit malitiam ex opere exteriori quod habet pro objecto; unde cum proponitur sub conditione honesta non erit peccatum mortale». — Salas denique, in *Iar* 2ar*, tr. 6, disp. un., sect. 3, n. 7, ait; « Licet Angestus volitionem conditionatam merito ap-

luntas desiderat aliquod objectum malum impossibile, sub conditione *stliceret*, nunquam efficaciter in illud consentit; quando enim objectum illud tu optas, dicendo si liceret, et scis non esse nec posse esse licitum, non vere optas, sed tantum tuam propensionem ostendis. Aliud vero esset, si optares malum illud objectum non esse prohibitum; quia per se malum est velle inverti ordinem et legem naturae, ut recte dicunt Salmant. cum aliis. — Et sic conciliari possunt diversae praefatae sententiae.

Delectatio
de objecto
«ab condi-
(vont m il-
ceret.

U. — « 4°. Gaudere et delectari de opere malo sub conditione *si liceret*, v. gr. in praedictis desideriis efficacibus illicitis, « quando conditio est possibilis, etsi pos- sit excusari a peccato, secundum quos- • dam doctores, si fiat tantum secundum appetitum rationalem, sive voluntatem « (secluso omni alio periculo consensus « illiciti et turpis motus; qui tamen quia « communiter et connaturaliter sequitur, « vix tutum videtur in praxi); non potest • tamen excusari, si sit delectatio volun- taria appetitus sensitivi, quae proprie de- lectatio dicitur, fitque communiter cum « aliqua alteratione corporis. — Ratio dis- criminis est, quia voluntas potest ferri

« in objectum abstractum a malitia, cum « sequatur intellectum, cuius est abstra- « here; appetitus vero, quia sequitur ima- « ginationem, non fertur in objectum sub « aliqua certa conditione status vel tem- « poris apprehensum, sed ut est in se, « ideo talis delectatio est de objecto ab- « solute malo. — Vide Laymann et Bona- « cinal ».

Verius tamen dicendum quod adhuc semota delectatione appetitus sensitivi, delectatio quaelibet de objecto hic et nunc intrinsece malo sit per se illicita; ut tenent Sanchez a), Azora, Salmant.3, Roncaglia4; et Laymann b), Suarez apud Croix b). — Ratio, quia, ut bene ait Croix b), quamvis consensus sit conditionatus respectu ad objectum, respectu tamen ad delectationem est absolutus; et cum delectatio reddat objectum praesens, hic et nunc tale objectum, cum sit sejunctum a conditione dishonestae, est simpliciter malum; ergo voluntas delectatur de objecto hic et nunc simpliciter malo, et ideo non potest a peccato excusari. (Vide dicenda infra n. 24). — Secus vero dicendum, si quis diceret: Delectarer de hoc si non esset malum; ut recte ajunt Salmant.5 cum Azore), Palao et communi.

Laym., lib. 1. tract. 3, cap. 6. num. 10 et «cqq. — 1 De Matrim., qu. 4, punct. 8, num. 32 et 33. — * Part. 1. hb. 4, cap. 6, qu. 10. — Tract. 20, de Princip. moralit.,

cap. 13, num. 60 et 61. — 4 Tr. 2, de Peccat., qu. 1, cap. 3, qu. 3, resp. 1; et qu. 6, resp. 2, i. f. — Tr. 20, de Princip. moralit., cap. 13, n. 61.

pellet inefficacem, quia ex ea non sequitur effectus nisi posita conditione, ex absoluta autem sola effectus sequitur, tamen etiam conditionatam, ad differentiam simplicis complacentiae, efficax dicitur, quatenus ex ea sequitur effectus posita conditione».

*) Salmant, tr. 20, cap. 13, n. 62, tenent quidem hanc sententiam, nempe ut ipsi loquuntur: « Desiderare quod non sit prohibitio de aliquo opere jure naturae prohibito... est malum»; sed rationem hic a S. Alphonso adjec- tam non adducunt.

14. — a) Sanchez oppositam opinionem defendit; scribit enim, Decal., lib. 1, cap. 2, n. 34: « Delectatio voluntatis de objecto conditional!, quod seclusa conditione esset peccatum mortale, non autem ea posita, non est illicita, secluso periculo consensus in aliquid illicitum aut delectationis in parte sensitiva; ut gaudium voluntatis de concubitu, si esset uxor ».

*) S. Alphonsus allegat Laymann et Sua-

rez ex Croix, lib. 5, n. 82; sed Croix tractat de delectatione objecti semper intrinsece mali: • Probabilius videtur, inquit, quod delectatio de objecto semper intrinsece malo sub conditione, si liceret, si non esset malum, etc., sit peccatum grave vel leve, prout objectum in se est, v. gr.: si quis delectetur in his objectis: blasphemare, si liceret; pejerare, si Deus permetteret; odissem Deum, si non esset peccatum; mentiri, si non esset malum; ita... Laymann, Suarez ». — Et ita revera tenet Suarez, de Peccat., disp. 5, sect. 7, n. 11. — Laymann autem, loc. cit., n. 11, plane idem insinuat, dicens: « Si apposita conditio malitiam operis vere non aufert, mortale peccatum est opus ex se mortale sub tali conditione desiderare, vel in eo delectari ». — Deinde vero Croix in confirmationem suae sententiae affert rationem quam S. Alphonsus ab eo mutuatum se esse declarat.

Azor et Palaus non citantur a Salmanticensibus pro hoc asserto.

ARTICULUS II.

AN DELECTATIO MOROSA SIT SEMPER PECCATUM.

15. *In quo differant desiderium, gaudium et delectatio.* - *Quid, si quis delectatur de nupta, sed non qua nupta.* — 16. *Quando delectatio sit peccatum.* — 17. *In quo differat delectatio de re mala, et delectatio de cogitatione rei malae.* — 18. *An sit peccatum delectatio circa modum male operandi* — 19. *An liceat gaudere de effectu bono sequuto ex opere malo.* — 20. *Quid, si opus fuerit formaliter malum, scilicet patratum cum peccato.* — 21. *An liceat delectari de malo proximi ob bonum finem.* — 22. *An liceat optare sibi mortem, ad vitandam vitam nimis duram.* - *Et an liceat optare mortem filiae, si non posset nubere ob inopiam, etc.* — 23. *An liceat conjugibus, sponsis et viduis delectari de actu conjugii.* — 24. *Quid praesertim de sponsis et viduis.* — 25. *An liceat conjugibus delectari de copula si conjux sit absens.* — 26. *Quot peccata committat jactans se de peccato patrato.* — 27. *An liceat delectatio de re solo jure positivo prohibita.* — 28. *Quid explicandum in delectatione.* — 29. *An peccet exercens actionem ex qua intelligit delectationem carnalem orituram.*

15. - Praenotandum ante omnia circa pravas cogitationes, aliud esse *desiderium*, aliud *gaudium*, et aliud *delectationem morosam*.

Delectatio morosa denique respicit tempus praesens; et est quando per imaginationem phantasiae quis reddit sibi praesens opus peccati, nempe actum fornicationis, et de illa deliberato consensu delectatur, tamquam actualiter fornicaretur, sine tamen desiderio exsequendi.

Delectatio
morosa.

Defide-
nam: etfi-
« « mef-

Desiderium est voluntatis actus tempus futurum respiciens, quo quis deliberate intendit opus cogitatum, puta fornicationem, consummare. — Et hoc desiderium dicitur *efficax*, quando quis media suscipit ad ducendum illud ad effectum; *inefficax* vero, si non proponit exsequi, sed consentit quod exsequeretur si posset, cum v. gr. diceret: *Sipossemfurari thesaurum ecclesiae, furarer*.

Ciodium.

£ contrario, *gaudium* respicit praeteritum; et est cum quis sibi complacet de malo opere patrato.

Valde autem probabilis est sententia Lugonis ¹, Bonacina ² cum Vasquez et Coninck; Sporer ³, Laymann ⁴, Azor ⁵, Tamburinii ⁶, Palaie; item Vasquez, Sayri, Reginaldi, Dianae, apud Salmant. ⁷ (qui contradicunt cum Cajetano ⁸, Lessio ⁹, Sanchez ¹⁰ Bonacina ¹¹, etc.). Hi tenent, quod si quis delectatur de copula cum nupta, non qua nupta, sed qua muliere pulcra, etc., non contrahit malitiam adulterii; circum-

Non respi-
cit semper
totam obje-
ctum.

¹ De Poenit., diip. 16, num. 384. — Vasq., in 1. 2., diip. III, cap. 4, cum diip. 112, cap. 2, n. 8. — Coninck, diip. 34. de Matrim., dub. 11, n. 108. — Decal., tr. 1. cap. 6, n. 24. — Lib. 1, tr. 3, cap. 6, n. 15. — Part. 1, lib. 4, cap. 6, quaer. 3. — Decal., lib. 10, cap. 3, num. 3

et 4. — Tr. 2, diip. 2, punct. 10, M. n. 2 et 3. — Vasq. loc. cit. — Sayr., CUv. ref., lib. 8, cap. 7, n. 19 et X. — JRcfIK., lib. 22, num. 13 et 14. — Diana, part. 1, tract 7, mol. 48, et part. 3. tr. 4, rcsol. 67, v. f. — Tr. 20, cap. 13, num. 30.

15 - § Bonacina, de Matrim., qu. 4, punct. 8, n. 3, scribit revera ut asserit S. Alphonsus: « Cum actus inefficax qualis est delectatio... non feratur in objectum ut executioni mandandum, sed quatenus repraesentatur intellectui, sequitur actum internum habere solum illas condiciones, seu malitias secundum quas objectum intellectui repraesentatur; et cum possit secundum unam rationem repraesentari absque eo quod repraesentetur secundum aliam, sequitur actum internum inefficacem habere solum illam malitiam secundum quam repraesentatur». Verum, *ibid.*, n. 19, non multum sibi consentiens, haec de venerea delectatione docet: « Venereas delectationes esse ejusdem speciei cum opere externo, id est habere eandem specie mali-

tiam quam habet opus externum... Et u. 20. « Hinc sequitur in confessione explicandam esse circumstantiam personae circa quam fuit delectatio: nam delectatio de uxore alterius habet malitiam adulterii contra castitatem et contra justitiam». Quibus tamen subdit, rediens ad priorem sententiam: «Non existimo tamen improbabilem sententiam... nonnullorum recentiorum, qui putant delectationem de re venerea non esse ejusdem speciei cum opere externo, sed esse illius tantum speciei cujus est motivum; unde secundum istos DD., delectatio quam quis sumit de uxore aliena... ex solo affectu libidinis, habet tantummodo malitiam simplicis fornicationis».

b) Salmant. contradicunt quidem n. 31 et 32 cum auctoribus citatis; excepto tamen uno

Ratione
periculi. ex-
plicandum
totum obje-
ctum.

stantia enim adulterii tunc non intrat in delectationem; idcirco tentum castitas, non justitia laeditur. Et idem dicit probabiliter Tamburinius si quis affectu venereo, sine desiderio, nuptem aspiciat. — Hoc tamen non obstante, valde mihi placet id quod ait Holzmann nempe quod, licet ratione delectationis non sit obligatio explicandi circumstantiam adulterii; est tamen in praxi explicanda ratione periculi proximi concupiscendi (saltem inefficaciter) mulierem illam nuptam, in quod se conjicit qui de ea delectetur.

Gaudium,
desiderium
respiciunt
totum obje-
ctum.

Nulli vero dubium, committi adulterium, quotiescumque habeatur gaudium seu complacentia de copula habita, vel desiderium de copula habenda cum conjugate; quia tunc voluntas amplectitur totum objectum pravum cum omnibus suis circumstantiis, nec ab illis praescindere potest, ideoque castitatem et justitiam laedit. Item, si quis delectetur de copula sodomitica. Item, si persona quae delectatur sit voto castitatis obstricta, etiam contra votum peccat. — Haec sunt certa cum Tamburinio | apud omnes.

16. - « Resp. 1°. Si terminetur ad cogitatum opus malum secundum se, est peccatum mortale vel veniale, prout ipsum opus mortale vel veniale est. — Ita communiter ex D. Thoma ».

Tambur., Decal., lib. 10, cap. 3, n. 5. — » Loc. cit,

Cajetano, qui, in 2at" 2a', qu. 154, art. 4, in resp. ad 2um, breviter et absque distinctione scribit: « Delectatio.... de fornicatione sequitur naturam fornicationis; et delectatio adulterii sequitur naturam adulterii, etc., quas luxuriae species constat ex objectis specificari »; reliqui auctores falso a Salmant allegantur. — Et primo quidem Lessius, qui, de Justit. ei Jure, lib. 4, cap. 3, n. 123, de sententia docente in praesenti casu delectationem induere unam tantum malitiam, scilicet luxuriae, dicit: « Haec sententia.... mihi semper visa est valde probabilis ». Subdit tamen: « Verum, quia altera est magis recepta et fere communis doctorum, ac proinde tutior in praxi, mihi quoque placet ». — Sanchez autem, Decal., lib. 1, cap. 2, n. 11, absolute priorem sententiam tenet, inquires: « Si delectatio non feratur in objectum secundum totam suam malitiam apprehensum, sed secundum partem, ut in feminam apprehensam ut non suam, non tamen ut est alii nupta non habebit integram operis externi malitiam, sed solam apprehensam, et ea

17. - « Dixi: secundum se. Quia, si delectatio sit tantum de ipsa cogitatione, non autem de opere, non est peccatum; quia, sicut cogitatio, v. gr. de rebus ob- scoenis, in ordine ad doctionem vel concionem, etc., bona est; cogitatio autem de iisdem rebus ex curiositate est mala venialiter: ita consequenter delectatio de tali cogitatione tamquam objecto non est mala, sed quandoque bona, quandoque venialiter mala ».

Alia igitur est delectatio de opere malo, ita ut opus malum sit objectum delectationis, quae semper est mala. — Alia est delectatio de cogitatione objecti mali, ita ut non opus malum, sed ipsa cogitatio de opere sit per se objectum delectationis. Et haec vel potest esse bona, si adsit justa causa cogitandi, v. gr. causa studii, consultationis, etc., cum abominatione objecti; vel potest esse venialiter mala, si fiat ex curiositate, etc., vel potest esse aliquando etiam graviter mala, si adsit periculum proximum consensus. Ita S. Thomas⁸, ubi ait: *Sic igitur aliquis de fornicatione cogitans, de duobus potest delectari. Uno modo de ipsa cogitatione, alio modo de ipsa fornicatione cogitata.... Cogitatio autem ipsa secundum se non est peccatum mortale; immo quandoque est veniale tantum, puta cum aliquis inutiliter cogitat de ea; quan-*

Delectatio
de opere et
de collu-
tione.

Delectatio
de cogiti-
tione, quocumque
modo vel venialiter
vel mortaliter.

n. 2 et seqq. — » 1. 2°, qa. 74, art. 8, corp. — 1 Loc. cit.

sola fatenda erit, et reducitur ad simplicis fornicationis speciem». — Bonacina denique, quem Salmant. allegant quasi suae sententiae patrocinantem « loquendo, ut ajunt, de delectatione venerea », visus est supra ita Salmanticensium sententiam tenere, ut oppositam non improbabilem judicet

c) Holzmann, adducta opinione docentium circumstantiam personae in casu exposito non esse in confessione necessario exprimendam, de Praecept. Decal., n. 698, sic pronuntiat: « Sed oppositum est multo probabilius, atque in praxi omnino tenendum.... Ratio (ut alias omittam) haec esto: Siquidem delectatio venerea per se et suapte natura incitat ad motus libidinosos et opus externum; ergo per se et suapte natura delectantem exponit periculo proximo labendi in ipsum opus externum; ergo delectatio, prout est causa similis periculi, constituitur in eadem specie peccati in qua est ipsum opus externum; cum proximum periculum peccati et ipsum peccatum pertineant ad eandem speciem.

doque autem sine peccato omnino, puta cum aliquis utiliter de ea cogitat, sicut cum vult de ea praedicare vel disputare, etc. Dicit autem esse mortale, quando aliquis cogitans defornicatione, delectetur de ipso actu cogitato. Et communiter S. Doctorem sequuntur S. Antoninus, Lessius, Sanchez, Bonacina, cum Salmant. *

18. - « Similiter nec peccatum erit si « delectatio versetur circa modum male « operandi, non circa ipsum opus malum : * quo modo sine peccato saepe nos delectant fabulae, comoediae, bella, homicidia, fraudes, furta, lapsus hominis (v. gr. * ex equo), etc., non secundum se; sed « modus furandi, rapiendi, artificiosus et « industrius, modus cadendi inopinatus. « Laymann * ». — [Ita Sanchez, Bonacina, Azor, Palaus et Salmant. § communiter].

« Unde resolves:

19. - « Γ. Licitum est gaudere et delectari morose de effectum bono secuto ex opere malo; quia tunc delectatio non est de objecto malo.

« 2°. Si talis effectus secutus sit ex opere « secundum se quidem malo, hic tamen « et nunc culpa vacante (ut v. gr. quia * factum est in somno, amentia, ebrietate, « inculpabili ignorantia); tunc etiam de ipso

actu licere aliquando delectari, non quidem secundum se, sed ut est causa talis boni effectus, docent Lessius⁴ et Vasquez : v. gr. de solutione naturae facta in somno. Ratio, quia objectum delectationis istius non est malum. Vide Bonacina, Sanchez \ card, de Lugo. — Immo addunt licere aliquando desiderare (affectu simplici et inefficaci desiderio) ut tale quid fiat sine culpa; v. gr. ut in somno eveniat naturae solutio, ob finem bonum; dummodo desiderium non sit tam intensum ut tale quid probabiliter causet, neque sit periculum consentiendi in talem voluptatem. Ratio est, ajunt, quia objectum hujus desiderii aut gaudii non est malum. Vide Lessium et, Bonacina. ».

20. - Quaeritur igitur hic 1.° *An liceat delectari de opere malo, ob bonum effectum inde secutum?* — Distingue:

Si opus fuerit *formaliter malum*, nempe quia cum peccato patratum fuit, peccat qui de illo delectatur; etiamsi delectetur de opere malo, non ut peccato, sed ut causa effectus secuti. — Ita omnino tenendum cum Soto >, Tapia, Roncaglia et Salmant. 10; contra Vasquez Lessium % Palaus b>, Bonacina, ibidem.

5. *Aulon.*, part. 1, tit. 2, cap. 8, § 4. — *Less.*, àc Ju<t. ct Jure, lib. 4, cap. 3, dub. 15, n. 108. — *Sanch.*, Decal., lib. 1, cap. 2, n. 4. — *Bonac.*, de Matrim., qu. 4, punct. 8, n. 4. — 1 Tr. 20, cap. 13, n. 27. — Lib. 1, tr. 3, cap. 6, n. 3. — *Sanch.*, Decal., lib. 1, cap. 2, n. 5. — *Bonac.*, de Matrim., qu. 4, punct. 8, n. 7. — *Acor*, part. 1, lib. 4, cap. 6, qu. 1. — *Palaus*, tr. 2, disp. 2, punct. 10, § 1, n. 3. — Tr. 20

cap. 13, n. S. — De Juidt. el Jure. Ub. 4, p. 3, n. 106. — » In 1 2<, di>p. IIS, cap. 2, o. 4. — De Matnm., qu. 4, punct. 8, n. 8. — Loc. dt., n. 18. — De Poenit., disp. 16, n. 389. — Zzm., loc. dt., n. 106 et 106. — Loc. dt., n. 8. — *Tapia*, torn. 1, lib. 3, cap. 7, art. 3, num. 2. — *Ron. atHa*, tr. 2, de Peccat., qu. 1, cap. 3, quaer. 4, reap. 2. — Loc. cit. n. 47. — *Bonac.*, loc. dt., n. 8.

20 - “J Sotus non tenet expresse hanc sententiam; a fortiori tamen, ex eis quae docet de involuntaria pollutione, colligendum eum sic sensisse; quaerit enim in 4 sent., dist. 12, qu. 1, art. 7, § Huic autem: Utrum... postquam absque culpa contigit, hcet in illa praeterita pollutione complacere?» Cui quidem respondet. « Ejusmodi complacentiam et desiderium non licere ». Et *ibid.*, inferius subdit. » Et pariter post pollutionem nocturnam .. profecto doctius dicitur quod, etsi placere liceat de sanitate, non tamen de delectatione aut pollutione, quia quod de se malum est, ob nullam causam placere debet aut concupisci».

Auctores istos S. Alphonsus ex Salmant., loc. cit., allegavit. — Attamen Lessius, lib. 4, iap. 3, n. 105, ex parte tantum hanc sententiam tenet, quoad scilicet opus quod, cum de se peccatum non esset, per accidens cum peccato lactum sit: Si autem, inquit, cum peccato per

accidens tantum (actum sit, possumus de eo gaudere secundum se et praeciso peccato, quia secundum se peccatum non est ». De opere autem intrinsece malo sic distinguit. < Quod ob bonum effectum gaudeat illud opus esse, vel fuisse, vel a se factum esse, et hoc omnino est illicitum, si illud opus erat intrinsece peccatum, quia hoc est approbare peccatum, et illius habere complacentiam propter bonum iinem... Secundo potest intelligi quod gaudeat illud opus pravum talem effectum bonum habuisse vel habere, et sic est licitum gaudere de opere malo. Non enim gaudemus illud opus malum factum esse, sed supposito quod factum sit, gaudemus quod boni effectus causam dederit..., sed hoc est potius gaudere de effectu quam de opere, etsi etiam gaudeamus de causatione boni quae tali operi competit. Palaus vero subobscurè loquitur; sed si diligenter perpendantur ejus verba, liquet eum tenere senlen-

Delectatio
uo de mo
do operan-
di. lidta.

Delectatio
de effectu
boco actus
mall.

Delectatio
de ipsa cau-
sa mala,
peccatam.

Si vero opus malum patratum fuit *sine peccato*, sentiunt Lessius et Vasquez (quibus adhaeret Busenbaum), licitum esse de illo delectari, non per se, sed ut causa boni effectus. — Sed verius tenendum est oppositum cum Sanchez [Contin.] Tournely ·, cum Azor c), Croix 8, Roncaglia 4 et Salmant.s. Ratio, quia, licet actio non fuerit peccaminosa, fuit tamen objective mala. Et hoc, ut recte notant Salmant. ·, Roncaglia et Croix «% in dubium non videtur amplius revocandum post prop. 15 damnatam ab Innocentio XI, quae dicebat: *Licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex haereditate consecutas*.

Nec obstat doctrina S. Thomae T, ubi S. Doctor dicit: *Sf autem placeat* (id est nocturna pollutio, de qua loquitur) *ut naturae exoneratio vel alleviatio, peccatum non creditur*. Et eum sequuntur Navarrus,

Zzw.Jib. 4, cap. 3, n. 105. · *Vasq.*, in 1· 2·, disp. 111, cap. 3, n. 10; et cap. 4, n. 14. — 1 Decal., hb. 1, cap. 2, num. 16. — · De Peccat., part. 1, cap. 4, art. 2, qu. 5. · Lib. 5, n. 91. — « Tr. 2, de Peccat., qu. 1, cap. 3, qu. 5. — » Tr. 20, cap. 13, n. 49. — · Tr. 20, cap. 13, n. 50. — *Roncaglia*, tr.2, de Peccat., qu. 1, cap. 3, qu. 5. — 1 In 4,

Lessius, Sà, Sanchez, et ipsi Salmant. · cum communi. Nam recte dicunt Sanchez ·, Salmant.¹⁰ et Roncaglia || intelligendum esse S. Thomam loqui de pollutione pure naturali quae naturaliter provenit a natura se exonerante; et ideo, cum illa non sit objective mala, licet sibi complacere, non quidem de delectatione ex ea causata, sed de exoneratione ob illam obtenta. — E contrario non licebit delectari de opere objective malo, nimirum de pollutione nocturna quae evenerit ex tactu seu ex turpi somnio; quia tunc fuisset haec objective mala. — Secus, ajunt Salmant. *, si evenerit ex moderato cibo aut ex studio utili, etc.; quia tunc pollutio etiam esset naturalis, et liceret de ea habita delectari, modo absit commotio spirituum. Sed hoc mihi non placet.

In quocumque casu tamen licet per se loquendo, cuique delectari, non de causa, sed de effectu secuto, nempe de exonera-

DeiKuu.
bono, A'«
1,dw·

diac. 9, qu. 1. art. 4, solut. 1, ad 5—. — *Navar.*, Man., cap. lb, n.7. — *£rss.*, lib. 4, cap. 3, n. 105. — *Sà*, v. *£κ· xMria*, n. 12 (in edit, correct, n. 11). — *Sanch.*, Decal., lib. 1, cap. 2, num. 18. — · Tr. 20, cap. 13, num. 52. — · Loc cit., n. 18. — ,e Loc. cit. — « Loc. cit., qu. 5. — " Tr. 20, cap. 13, num. M.

tiam quam reprobatur S. Alphonsus; quamvis enim, *tr. 2, disp. 2, punct. 10, § 2, n. 10*, de pollutione involuntaria loquatur, et *¶ 11*, idem dicat de fornicatione, homicidio aliisque peccatis, licitam scilicet esse delectationem non illorum praecise, sed quatenus fuerunt causae alicujus boni effectus; attamen ibi differentiam assignans inter desiderium et delectationem, clare innuit licitam esse ejusmodi delectationem de opere formaliter malo, ob bonum effectum inde secutum: «Licitum enim est, inquit, gaudere quod aliquis fuerit interfectus, non ex displicentia personae, sed ob haereditatem inde proveniente, at interfectionem ejus desiderare non videtur licitum. Item nullo modo licet desiderare ut aliqui nefarie copulentur ad habendos filios, quia licet desideret finem bonum, desiderat illum medio peccato; at posito jam peccato, licitum esse videtur de illo, secundum quod causabil liberos, gaudere. Quare solum licebit desiderare ob bonum finem illud objectum quod sine peccato effici potest, licebit, inquam, desiderare pollutionem naturaliter contingentem, non voluntarie contingentem; mortem naturalem alicujus ut a peccato cesset vel rempublicam non turbet». — Vasquez demum aperte in sententiam abit quae a S. Alphonso reprobatur, nulla enim de voluntario aut involuntario facta distinctione,

absolute loquitur: « Non placet, inquit *in Iaffl 2a'*, *disp. III, cap. 3, n. 10*, non placet id quod indiscriminatim docere videtur Navarrus... videlicet eum peccare mortaliter qui gaudet de homicidio facto et caede ob aliquam sui utilitatem; eum vero qui gaudet propter bonum vel utilitatem quae ex illa morte procedit, non item: nam qui gaudet de utilitate gaudet etiam de morte, quae fuit utile medium; gaudet autem de illo non ex saevitia, vel odio, vel ex injustitia, sed ob utilitatem quam in ipso apprehendit ». Et *cap. 4, n. 14*: · Habemus autem ex duobus capitibus praecedentibus non pauca exempla, quae nemo inficiari potest, in quibus delectatio versatur circa opus mortalis peccati tamquam circa materiam sub aliqua ratione vel utilitatis, vel novitatis, vel commodi, et tamen non est mortale peccatum».

<) Azor, quidquid dicat Cont. Tournely, non loquitur de delectatione operis mali quatenus istud est causa effectus boni; sed *part 1, lib. 4, cap. 6, quær. 9*, absolute quaerit « An lethali crimine teneatur is qui delectatur peccatis a se per ignorantiam, violentiam, somnum, ebrietatem, amentiam admissis? » Et assentitur opinioni asserenti ejusmodi delectationem culpam mortali non vacare.

I, > Croix minime ad propositionem damnatam alludit.

tione causata a pollutione, etiam voluntaria; vel de consecutione haereditatis ob homicidium: modo causa detestetur. — Dixi: *per se loquendo*; nam hujusmodi delectationes aliquando non carent periculo, ut recte dicunt Roncaglia*, Salmant. ·.

21. - Quaeritur 2°. *An liceat delectari de malo proximi ob bonum finem?*

Delectabo
de malo
proximi :

Praenotandae hic sunt duae propositiones damnatae ab eodem Innocentio XI. — Prop. 13 dicebat: *Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, et de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere et desiderare, non quidem ex displicentia personae, sed ob aliquod temporale emolumentum*. Prop. 14: *Licetum est absoluto desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis; quia nimirum ei obventura est pinguis haereditas*. Hae propositiones justae quidem proscriptae fuerunt, quia secundum caritatis ordinem, vitam proximi cuiusque nostro temporali emolumento praeferre tenemur. — Non damnandus tamen qui gaudet de effectu secuto, scilicet de haereditate obtenta ex morte alterius, si non gaudet de causa, hoc est de morte: licet materia sit periculosa, ut mox supra diximus cum Salmant. et Roncaglia.

Licita, ob
majus bonum.

Licetum est autem gaudere de malo proximi, ob majus bonum illius vel innocentis, nempe si delector de proximi infirmitate, et etiam de morte, ut sic desistat a peccatis, a scandalis, etc.; ut bene ajunt Contin. Tournely ·, Roncaglia 4 cum Bonacina, Reginaldo; et Salmant. 5 cum Navarro, Bonacina, Toletus, etc. Idque expresse docet S. Thomas ·, ubi ait: *Unde,*

1 Tr. 2, de Peccat., qu. 1, cap. 3, reg. in praxi, n. 3. — Tr. 20, cap. 13, n. 46. — Salmant., loc. cit. — Roncaglia, loc. cit. — Decal., cap. 1, art. 3, de Carit., acct. 7, punct. 2, qu. 1, v. *Potest tamen*. — Tr. 2, de Peccat., qu. 1, cap. 3, quoniam. 4, resp. 1. Bonac., diip. 3, de 1. Praec., qu. 4, punct. ult., § 1, n. 7. — Reginald., Hb. Pl. «. 119. — Tr. 20, cap. 13 n. 43. — Navar., Man., cap. 15, n. 10. — Bonac., loc.

quia caritas ordinem habet, et plus debet diligere quisque se quam alium, et propinquos quam extraneos... potest aliquis, salva caritate, optare malum temporale alicui, et gaudere si contingit; non in quantum est malum illius, sed in quantum est impedimentum malorum alterius, quem plus tenetur diligere, vel communitatis aut Ecclesiae. Item scribit S. Gregorius 7: *Evenire plerumque solet ut, non amissa caritate, et inimici nos ruina laetificet, et rursum ejus gloria sine invidiae culpa contristet; cum et, ruente eo, quosdam bene erigi credimus, et proficiente illo, plerosque injuste opprimi formidamus*. — Hoc tamen semper intelligendum, servato ordine caritatis, nempe quando malum quod evitatur praeponderat vel coaequat malum proximo optatum.

Sic pariter aliqui opinantur (et adhaerent Salmant. · et Roncaglia) posse patrem optare mortem filii, si timet ex ejus flagitiis dehonestandam esse familiam. — Licetum est autem gaudere de malo temporali personae privatae ob bonum temporale commune; ut Lessius 1, Roncaglia * cum S. Thoma (ut supra), et Salmant. 10 cum Toletus, etc. Hinc licet etiam gaudere de supplicio malefactoris ad exemplum aliorum.

Et quod dictum est de delectatione, dicendum pariter est de *desiderio*; ut Salmant. “.

22. - An liceat *sibimet mortem optare ad vitandam vitam nimis duram*, causa infirmitatis, saevitiae viri, mendicitatis, et similia?

Negant Salmant. cum Navarro, Abulensi. Ratio, quia non licet velle mortem ob effugienda aliqua mala minoris mo-

Optare tibi
mortem
ob vitam
nimis du-
ram.

cit. *Told.*, lib. 4, cap. 11, n. 1; et lib. 8, cap. 60, n. 2. — In 3. di. 30, qu. 1, art. 1, > d d- — Moral., lib. X, cap. 11, n. 23. — Tr. 20, cap. 13, n. 44. — Roncaglia, tr. 2, de Peccat., qu. 1, cap. 9, qu. 4, resp. 1. — Loc. cit. — 5. TAom., in 3. di. 30, qu. 1, art. 1, ad 4. — “ Loc. cit., n. 43 et 44. — u Loc. cit., n. 46. — Navar., Man., cap. 15, n. 11. — Abulenti., in 3 lib. Regum. cap. 19, qu. 4.

21. - e' Lessius tractat de alia, sed huic affini quaestione, scilicet de vindicatione, quam, *de Just, et Jure, hb. 2, cap. 47, n. 21*, fieri posse affirmat, « quia per se decens est malefactorem puniri, et poena per se congruit et quodammodo debita est malefactori, sicut laus

benefactori; idque ut rectus ordo servetur, et quod extra ordinem recti prolapsus est, ad ordinem revocetur: hac ratione est actus virtutis specialis, quia rationem specialem honesti respicit ». — Toletus pariter, *lib. 4, cap. 11, n. 1*, scribit: « Licet malum velle seu odio

Protatnii- menti. — Sed non improbabiliter afiir-
 tcr iKKarn. manE pajaus a), yjva aff pelIX PotCSthS a>;

item Sotus Granado e< Sanchez e> et Trul-
 lench⁴⁴ apud Busenbaum (*Lib. II, n. 30, ad 2, v. Etsi vero*): casu quo vita tam molesta aestimaretur durior ipsa morte.

An autem liceat *matri optare mortem filiae*, eo quod filia ob deformitatem vel inopiam nequit nubere, vel quia ob illam mater male tractatur a viro?

Quid de
 matre Op-
 unte mor-
 tem

Affirmant Azor b>, Palaus l et Bonacina Ratio, quia tale desiderium non tam est de malo quam de bono inde secuturo. — Sed id recte rejiciunt Salmant.⁰ et Roncaglia 4: tum quia nunquam licet ob bonum temporale mortem proximi optare (hocque videtur non dubitandum cum Roncaglia, post propositiones damnatas 13 et 14 supra relatas); tum quia malum matris non praeponderat malo filiae optato.

Deiecu 23. - « 3.º Non est peccatum, saltem
 coojurt: « mortale, si conjuges delectentur appetitu
 « tantum rationali de actu conjugii prae-
 « terito, futuro vel possibili, respectu com-
 « partis praesentis vel absentis. Item, si
 « sponsus desideret copulam futuram, aut

¹ Tr.6, disp. 4, punct. 1, n. 11. — · Di>p. 3, de 1* Praec., qu. 4, punct. ult., ^1, n. 7.—>Tr.2O,cap. 13, n.46.— ‘Tr.2, de Peccat., qu. 1, cap. 3, qu. 4, reap. 1. — · Lib. 4, cap. 3, n. 120,— Bonac., de Matr., qu. 4, punct. 8, n. 13. — Tanner, torn. 2, durp. 4, qu. 8, dub. 7, n. 136 — Palaus, tr. 2, disp. 2,

de ea delectetur; vel vidua, de praeterita. — Ratio, quia hi actus habent objectum licitum.

« Dixi: *appetitu rationali*; quia si sponsus aut vidua voluntarie consentiat in delectationem sensitivam et carnalem (quae ex recordatione copulae futurae aut praeteritae naturaliter oritur), mortaliter peccat; ut docent Lessius⁵, Bonacina, Tanner, Palaus: vide Diana·: contra Medina, etc. — Quia vero ad suprascriptam voluntatis oblectationem, sensitiva et carnalis ut plurimum, immo etiam periculum consensus in fornicationem consequitur, oblectationem illam voluntatis in praxi vix locum habere, saltem in vidua et sponsis; inter conjuges tamen, modo periculum pollutionis absit, etiam sensitivam et veneream delectationem non esse mortale, docent Filliucius, Bonacina 7, Sanchez, Lessius " et Diana ·; tum quia status matrimonii haec excusat, uti etiam tactus impudicos, solius voluptatis causa institutos; tum quia haec tendunt per se ad opus conjugale, licet per accidens opus non exerceatur ».

punct. 10, § 2, n. 7. — · Part. 3, tr. 5, reaol. 2. — Barthol. Medina, in 1· 2·, qu. 74, art. 8, dub. 2 et 3. — Fill., tr. 10, part. 1, cap. 9, n. 333. — ‘ De Mntrim., qu. 4, punct. 8, n. 12. — Saneh., de Matrim., lib. 9, disp. 44, n. 3. — ■ Loc. cit., n. 121. — · Part. 2, tr. 17, resol. 3o.

habere aliquem... ob justitiam: licet enim per-
 versis hominibus comprehensis a iudice, desi-
 derare suspensionem ob zelum justitiae; et
 ut a iudice comprehendantur et castigentur,
 ut compleatur justitia ».

22. - a) Ex iis auctoribus, unus Viva ex-
 pressis verbis hujus sententiae probabilita-
 tem restringit casui quo vita mone ipsa ama-
 rior videretur: < Potest aliquis, inquit *in pro-
 pos. 13 Innoc. XI, n. 3*, citra mortale optare
 sibi mortem ad evadendam vitam quam ex-
 peritur morte ipsa amariorem ». At Felix
 Potestas, *Exam. eccles., toni. 1, n. 298*, loqui-
 tur quidem absolute de gravi infirmitate, mi-
 seria, vita acerba, etc., ob quae licere docet
 sibi mortem optare; sed ad probationem sub-
 dit: «Quia tunc tolerabilior est mors quam
 in tantis miseriis vivere ». — Itemque Gra-
 nado affirmat, *in 2am 2a<,controv. 3, tr. 6, disp. 2, n 21*, posse quem sibi desiderare mortem. < ut ab aliquo magno malo tempo-
 rali liberetur »; pro cuius ratione n. 22, hanc
 adducit. ' «Quia prudenter censeri potest majus
 malum ejusmodi afflictio quam mors». —

Joannes Sanchez, *Select., disp. 2, n. 9*; et
 Trullench, *lib. 1, cap. 6, dub. 2, n. 12*, mor-
 tem esse prolongatam dicunt vitam miseriis
 repletam. — Palaus demum, *tr. 6, disp. 4, punct. 1, n. 11*; ac Sotus, *in 4, dist. 50, art. 5, concl. 5*, ne hanc quidem rationem afferunt,
 sed absolute docent licitum esse sibi mortem
 (a Deo utique inferendam) optare, ob illa
 gravia mala, de quibus S. Alphonsus hic
 disputat.

b) Azor hanc sententiam non tenet, quam
 ei falso tribuunt Busenbaum, *lib. 2, tr 3, cap. 2, dub. 2, resp. 2, cas. 2*; Palaus, Sal-
 mant., ac Bonac., *loc. cit.* Ipse vero ratio-
 nes tantum enumerat quibus mors alicui de
 facto optetur, inter quas assignat odium non
 personae, sed rei alicujus. « Verbi gratia, in-
 quit, *part. 1, lib. 3, cap. 12, quacr. 2<*», mater
 optat mortem filiarum, propterea quod eas,
 vel ob inopiam vel ob deformitatem, in ma-
 trimonium collocare ut vellet non potest; aut
 quia causa earum, persuadet sibi se a marito
 contemni et dure tractari ». Minime vero do-
 cet hoc desiderium esse licitum.

24. — Duo hic quaeruntur multum scitu necessaria :

Quaeritur I. *An sponsis et viduis liceat delectatio de copula futura vel praeterita ?*

Sponti» et
Tuluis, UH-
ou etiam
ratioiuüü.

Respondet Busenbaum, quod licet ipsis delectari: modo delectentur appetitu rationali, non autem carnali. (At recte addit in praxi vix hoc posse admitti, cum delectatio carnalis ut plurimum rationali adnectatur). Hanc tenent etiam Salmant. * cum Navarro, Cajetano a), Valentia % Bonacina, etc., dicentes licere sponsis gaudere, non de copula ut praesenti, sed de futuritione copulae. — At, etiam secluso periculo delectationis sensitivae, verius dicendum cum Holzmann ', Roncaglia et Sanchez b) ac Vasquez, Azor, Laymann, Palao, Diana, etc., apud Salmant.4, quamcumque delectationem voluntatis in sponsis et viduis de copula futura vel praeterita esse malam. Ratio, quia delectatio reddit sibi objectum praesens; et ideo, semper ac objectum praesens hic et nunc est malum, cum absit hic et nunc conditio coonestans matrimonii, mala etiam est omnis actualis delectatio de illo.

Aliud dicendum cum Roncaglia, de desiderio quo sponsus vult copulam futuram. Hoc enim licet; quia, cum voluntas

fertur in objectum futurum, potest illud desiderare sub conditione qua objectum licitum erit. — At quia in tali desiderio adest etiam periculum delectationis, idcirco valde hortandi sunt sponsi, ut sedulo a se avertant hujusmodi turpes cogitationes.

25. — Quaeritur 2°. *An conjugibus liceat delectari de copula, etiamsi alter conjux sit absens ?*

Negant Salmant.4 et Roncaglia; cum Navarro, Sà, Rodriguez, etc., apud Croix quando delectatio habeatur cum commotione spirituum; quia dicunt talem commotionem non esse conjugibus licitam, nisi ordinetur ad copulam. — Sed Roncaglia et Salmant. non congruenter loquuntur. Nam ipsimet Salmant.' admittunt, et Roncaglia' cum S. Antonino, Coninck, Diana (et est communis, ut dicemus alibi, de *Matrim.*, *Lib. VI*, *n. 933*), quod tactus impudici (qui certe nequeunt ut plurimum esse sine commotione) inter conjuges, absente periculo pollutionis, sint liciti, saltem non graviter illiciti; etiamsi ob solam voluptatem capiantur, et ad copulam minime ordinentur. Ideo ajo, cur non est idem dicendum de delectatione?

Quare vere probabilem censeo sententiam Busenbaum quae dicit licitum esse conjugibus delectari, etiam carnaliter de

co.jap-
«im ar
“*h’

1 Tr. 20, cap. 13, n. 58. — *Navar.*, Man., cap. 16, n. 9, v. *Sexto*. — *Bonac.*, de *Mair.*, qu. 4, punct. 8, n. 13 et 14. — ■ De Praecept. decal., n. 701. — ■ Tr. 2, qu. 1, cap. 3, qu. 6, reap. 2. — *Vasq.*, in 1. 2., disp. 114, cap. 2, n. 2. — *Our.*, part. 1, lib. 4, cap. 6, qu. 6. — *Laym.*, lib. 1, tr. 3, cap. 6, n. 12 et 13. — *Palao*, tr. 2, disp. 2, punct. 10, § 2, n. 7 et 9. — *Diana*, part. 3, tr. 5, resol. 2. — Tr. 20, cap. 13, num. 56. *Roncaglia*, tr. 2, qu. 1, cap. 3, qu. 6, reap. 2, i. f. — Tr. 9,

de *Matrim.*, cap. 15, n. 90. — *Roncaglia*, tract. 12, de 6- Praecept. cap. I, qu. 6, reap. 3. — *Afcoar.*, Man., cap. 16, n. 10. — *Sa*, v. *Luxuria*, n. 13 (in edit. genuini). — *Rodn.*, Sum., part. 1, cap. 210, n. 3. — Lib. 6, part. 3, n. 337. — ' Loc. cit., n. 84. — Tr. 12, loc. cit., r. 2. — S. Anton., part. 2, tit. 5, cap. 1, § 9, v. *Permittere autem*. — *Cammk*, de Sacram., disp. 34, dub. 11, n. 114. — *Diana*, part. 3, tr. 4, resol. 2W

24. — a) Cajetanus, *Sum.*, v. Delectatio morosa, § *Secundum*; et *Opusc. tom. 1*, tr. 14, dub. 2, de solis viduis loquitur et concordat; sed idem censendus est tenere de sponsis de futuro, tum quia eadem est ratio de utrisque, tum quia, *Opusc.*, loc. cit., expresse dicit: «Ejusdem moris est delectari de praesenti, praeterito vel futuro». — Valentia autem, in *jam 2** disp., 6, qu. 4, punct. 4, eodem modo concordat quam Cajetanus, addit tamen: «Quoniam motus saltem concupiscentiae facile excitatur cum illa delectatio in animo haeret, crediderim propter periculum consentiendi directe aut indirecte in aliquam concupiscentiam mortalem, plerumque talem delectationem de actu praeterito conjugali in vidua esse mortale peccatum».

*) Sanchez perperam citatur a Salmant.: nam, de *Matr.*, lib. 9, disp. 47, tenet quidem illicitam esse sensitivam ac veneream delectationem tam sponsis de futuro, n. 4, quam viduis, n. 7; licitam autem eis, *ibid.*, n. 1, docet voluntatis delectationem. — Duo tamen diligenter notanda hic veniunt: Primum aliud esse delectationem proprie dictam, complacentiam scilicet de copula, «ut est actus ille tactui conveniens et delectabilis», ut Vasquezii verbis utar, loc. cit., n. 3, quam S. Alphonsus, cum dictis auctoribus, peccati mortalis damnat, etiamsi solius voluntatis sit; aliud esse copulae approbationem sub ratione utilis vel honesti, de qua S. Alphonsus non disputat, quamque Palao, Azor, Vasquez, *ll. cc.*, excusant. Alterum notandum est quod S. Alphon-

Scciuio copula habita vel futura, semper ac absit periculum pollutionis. Ratio est, quia (prout dicunt Salmant. *; loquendo de tactibus impudicis) ipse status matrimonii haec omnia licita reddit; alias status matrimonialis nimiis scrupulis esset obnoxius. — Hanc sententiam tenent (praeter Filiuccium, Bonacina, Sanchez, Lessium et Diana, apud Busenbaum ut supra, n. 23, in fine), S. Antoninus ', Cajetanus a, Coninck 4; Croix B cum Gersonio, Suarez, Laymann et aliis plurimis; item Vasquez, Aversa, etc., apud Salmant. °, qui probabilem putant. Et favet D. Thomas ', ubi dicit quod conjugibus, sicut copula est licita, ita et delectatio de illa.

fle peccato
vero vei fi-

26. - Ultimo hic notandum cum Salmant. * cum Lugo a), Cajetano a), Navarro *, Palao *, Dicastillo a), etc., quod si quis se jactet de peccato gravi a se vere patrato, debet explicare in confessione etiam speciem peccati; quia tunc communiter jactantiae additur complacentia de peccato facto, quae sumit eandem speciem peccati. — Secus autem, si jactantia sit de peccato ficto.

1 Tr. 9, cap. 15. n. 84. — *Fili.*, tr. 10, part. 1, cap. 9, n. 353. · *Bonac.*, de Matrim., qu. 4, punct. 8, n. 12. · *Sanch.*, de Matrim., lib. 9, diip. 44, n. 3. · *Lest.*, lib. 4, cap. 3, n. 121. · *Diana*, part. 2 tr. 17, resol. 36. — · Part. 2. tit. 5, cap. 1. 6, v. *Sciendum*, — * In 1· 2·, qu. 74, art. 8, ad 4·. — · Diip. 34. dub. 11, n. 113. — » Lib. 6, part 3, n. 337. · *Gerson.*, tr. de Pollui, diurna, notab. 7. · *Suar.*, in f· 2·, tr 5, diip. 5, iect. 7, n. 9.. *Laym.*, lib. 1, tr. 3, cap. 6, n. 14. — Vasq. Jn 1·-2·\ diip. 113, cap. 2. - *Aversa*, de Matrim., qu. 21, iect. 8, v. *Admitti tamen*. · · Tr. 9, cap. 16, n. 89

sus minus recte Palai, Laym. et Holzmann sententiam interpretatus est, dum addidit: « *Etiam secluso periculo delectationis sensitivae* »; ratio enim quam isti adducunt et propter quam in viduis et sponsis delectationem voluntatis reprobant, est ipsum delectationis sensitivae periculum.

26. - a) Plura caque diversa hic ponunt Salmant, auctoresque indiscriminatim allegant; non omnes tamen doctrinam hic a S. Alphonso expositam tenent; et primo quidem Cajetanus et Navarrus de ea omnino silent; Palaus autem, tr. 2, disp. 2, punct. 11, n. 1 et 5; et Lugo, de Poenit., disp. 16, n. 266, asserunt quidem duplex peccatum esse in jactantia, quando simul sibi complacet in peccato, in coque casu explicandam esse speciem peccati de quo quis se jactaverit; Palaus tamen istud non refert ad peccatum vere patratum; Lugo vero innuit tantum his verbis: Si simul cum jactantia aut etiam sine illa

27. - « 4°. Delectatio morosa, de rebus Dei « solo jure positivo prohibitis, non est illi- bin?) » « cita, modo non fiat sub ratione prohibi- » « tionis: v. gr. si Cartusianus vel alius ci,M » • die jejunii se oblectet de cogitato esu » « carnum; quia non est de opere malo, » . cum lex tantum vetet comestionem ex- » « ternam. Laymann ·, Lessius ° ».

Et ita tenendum cum Salmant. n, Palao, Vasquez, Sanchez, Lessio communiter, et Roncaglia '; quidquid dicat Croix *3. Non licet autem delectari de Missa ob oblivionem relictam, et simili; quia omissio est objective mala: ut Roncaglia 14 cum Azor et Sanchez.

28. - « 5°. Qui delectationem morosam D«i«t· l·@ moroM. quomodo nonfi“ndt « mortalem confitetur, addere debet cir- » « cumstantias operis de quo fuit delecta- » « tio: v. gr. in materia irae, an fuerit de » « occidendo fratre an alio; uno an pluri- » « bus: in materia carnis, an de conjugata, » « moniali, consanguinea. — Quod tamen » limitant Azor, Sâ a), Salas *5, etc., si de- » « lectatio feratur in objectum apprehen- » • sum secundum totam suam malitiam; » « non autem si tantum secundum partem,

et 88. — ' De Mulo, qu. 15, art. 2, ad f7· — · Tr. 20, cap. 13, num. 66. — · Lib. 1, tr. 3, cap. 6, num. 9. — » Lib. 4, cap. 3, n. 114 et 115. — » Tr. 20, cap. 13, n. 37 et 38. · *Palaus*, tr. 2, diep. 2, punct. 10, § 2, num. 3. · *Vasq.*, in f· 2·, diip. 110, cap. 2. · *Sanch.*, Decal., lib. I, cap. 2, n. 10. · *Less.*, loc. cit. — 11 Tr. 2, de Peccat., qu. I, cap. 3, qu. 3, resp. 2. — “ Lib. 5, n. 81. — u Loc. cit., qu. 5. · *Asor*, part. 1, lib. 4, cap. 6, qu. 9. — *Sanch.*, loc. cit. — *Azor*, loc. cit., qu. 3. — » In 1— 2·, tr. 13, diip. 6, iect. 6, n. W. i. f.

interveniatur gaudium aut complacentia de peccato illo, debere explicari speciem peccati praeteriti ». — Dicastillus perbelle rem explicat; postquam enim, de Poenit., disp. 9, dub. 8, n. 527, docuit parum referre ad jactantiam praecise ut est jactantia (et idem asserit Lugo, loc. cit., n. 274) utrum vere an falso quis se jactet, subdit: « Dixi vero praecise ut jactantiae, quia solet in peccato vere commissio frequentius reperiri non solum malitia talis jactantiae, sed nova complacentia ejusdem antiqui peccati. Quod si haec complacentia reperiretur etiam in jactantia de peccato falso, ita ut complaceret quis etiam in tali objecto, quasi revera fuisset perpetratum peccatum, etiam tunc erunt duo peccata. Sicut e contrario, si in priori casu non esset complacentia nova de antiquo actu, sed sola jactantia de peccato, non esset ibi duplex malitia ».

28. - Sù, v. Luxuria, n. 13, sententiam aliorum potius quam suam exponit: · Dele-

« v. gr. in feminam apprehensam ut non
« suam, non tamen ut alteri nuptam vel
« ut monialem: tunc enim probabile esse
« ajunt delectationes tales reduci ad spe-
« ciem simplicis fornicationis. Ita etiam
« Filliuccius, Lessius, Bonacina, Diana,
« Palaus. Vide card, de Lugo *

« Aliud est de ipso opere externo,
• quod semper fertur in objectum secun-
« dum totam suam malitiam; aut etiam
« de desiderio efficaci, quod fertur in opus
« externum secundum se et ut est a parte
« rei, ac proinde est ejusdem cum illo
« speciei: ideoque ejus circumstantiae
« semper fatendae sunt. Vide auctores
« citatos ». — [Vide dicta w. /5].

Ponen» 29. - « Resp. 11°. Si quis sine causa et
*n'e'inun * necessitate actionem exerceat, ex qua
ùone. « intelligit delectationem carnis naturali-
« ter orituram (v. gr. ex curiositate legit
« vel audit turpia), tamen sine directa in-
« tentione et sine periculo consensus, pec-
« cat venialiter; si vero justam causam
« habeat, nihil peccat. — Vide supra in
« sexto Praec. ». [Lib. III, n. 481, ad 6.
Si pollutio].

« Quaeres: *Au voluntas delectationem
« carnalem positive reprimere teneatur?*

« Resp. Γ. Si voluntas plene eam adver-
« tens, negative et permissive se habeat,
« ita ut nec approbet nec repellat, (dum-
« modo id non permittat ex ipsius delecta-
« tionis complacentia, nec periculum sit
• ulterioris consensus), probabile est quod
« docent Cajetanus et Sanchez ·>, non pec-
« care mortaliter: tum quia non consentit
« in delectationem; tum quia moraliter est
« impossibile omnes illos motus evitare;
« tum quia ex justa causa illos licet per-
« mittere, etiam secundum adversarios.

« Resp. 2°. In praxi tamen verius vide-
« tur quod docent Vasquez, Azor, Les-
• sius, Becanus *, sine justa causa eis non
« resistere esse mortale: quia fere semper
• voluntas est exposita periculo consen-
« sus; et contrarium credere est nimia
« sui confidentia et praesumptio. Mode-
« rate Laymann utramque sententiam pro-
« babilem fatetur. Et ait delectationem
« videri mortalem, nisi saltem actum sim-
« plicis displicentiae circa illam elicias:
« etsi efficaciter animum ad alia divertere
« negligas, cum facile possis, et speres te
« tali modo posse depellere. Vide Lay-
« mann 1 ». — [Vide fuse dicta super hoc
puncto, Lib. V, n. 7].

Qmd de
“

DUBIUM III.

De Distinctione Peccatorum.

ARTICULUS I.

QUAE PECCATA DISTINGUANTUR SPECIE.

30. *Quomodo peccata differant specie quoad materiale, et quomodo quoad formale pec-
cati.* — 31. *Ex quotuplici radice desumatur diversitas specierum.* — 32. *An peccata
specie distinguantur ex oppositione ad virtutes, vel ex diversitate objectorum.* — 33. *An
ex praeceptis diversis peccata specie distinguantur.* — 34. *An peccatum ex objecto
levius possit excedere gravitatem peccati superioris speciei.*

Distinctio 30. - < Resp. Peccata, quoad *materiale*
quoad m». « sive entitatem positivam, specie distin-
r « guuntur ex objectis formalibus et cir-

« cumstantiis speciem variantibus, quate-
« nus eae objecti formalis rationem ha-
« bent. Quoad *formale* autem, proxime

Fili., tr. 21, cap. 8, n. 302. — , Hb. 4, cap. 3, n. 123.
v. *liacc tnitentia.* — *Bonac.*, de Matrim.. qu. 4, punct. 8,
n. 3 et 20. — *Diana*, part. 1, tr. 7, resol. 43; et part. 2,
tr. 17, rewl. 34. — *Palans*, tr. 2, diep 2, punct. 10. § 4.
n. 2. — ' *De Pccnit.*, di«p. 16. n. 361 — *Cajetan.*, *Sum.*,

v. *Deledalto*, § *Ma&na latnen*, — *Vatq.*, in 1.. 2. di«p. 108,
cap. 2. — *Azor*, part. 1, lib. 4. cap. 6. qu. 5., v *Ut prof*
vtlatn. . lib. 4, cap. 3, num. 117 et 118. — · *Part 2.*
tr. 2, cap. 5, qu. 5, concl. 4. — *Laym.*, lib. 1, tr. 3. cap. 6.
n. 7 et 8. — ■ *Loc. dt.*

ctatio de peccato carnali quae dicitur moros»!
mortale peccatum est et ejusdem cum peccato
operis speciei. Quidam tamen dicunt non va-
riari speciem, si quis de virgine cogitet, aut
conjugato, non ut tales sunt, sed solum ut

feminae ». Notandum tamen est hoc ultimum
dictum ex opere Emmanuelis SA expunctum
fuisse, nec reperiri in editionibus correctis.

29. - <»? De Sanchez, vide notam d ad
num. 6, supra.

distinguuntur ab oppositis formis, sive rectitudine virtutis qua privant; remote autem et fundamentaliter, ex objectis. « Ita Tanner βλ — Ratio primae partis « est, quia omnes actus specie distinguuntur ex objectis; peccata autem quoad « materiale, dicunt ipsos actus. Ratio secundae partis, quia privationes proxime « distinguuntur specie a formis quibus privant; sed peccata formaliter sunt privationes rectitudinum oppositarum. Ratio « tertiae partis, quia rectitudo virtutis specificatur proxime ex objecto: ergo privatio rectitudinis, ex eodem remote.

« Ex quibus resolves:

« Peccata specie differunt, non tantum quae diversis virtutibus, sed etiam quae eidem opponuntur extreme (ut prodigalitas et avaritia), vel ratione diversae difformitatis, id est, quae adeo diversa ratione et malitia ejusdem virtutis materiam attingunt, ut, quantum est ex natura ejusdem peccati, non sit eadem facilitas, moraliter loquendo, neque pro pensio utrumque peccatum committendi: qualia sunt homicidium, furtum, adulterium, detractio ».

31. - Docet Tridentinum¹, circumstantias illas in confessione explicandas esse quae speciem peccati mutant. — Hinc

Quaeritur Γ. *Ex quotupliei radice desumatur distinctio specifica peccatorum?*

Resp. cum Busenbaum et sententia communiori, sumi ex duplici radice, nempe: 1°. Ex oppositione ad diversas virtutes. — 2°. Ex diversa difformitate contra eandem virtutem, prout accidit in perjurio et violatione voti, sive blasphemia; licet enim haec peccata sint contra eandem virtutem religionis, specie tamen

sunt diversa. Quoad hanc secundam radicem consentiunt doctores.

32. - Sed quoad primam, scilicet, ex oppositione ad virtutes, Quaestio magna est inter S. Thomam et Scotum: *An distinctio specifica proxime sumatur ab objectis diversis peccatorum, vel a diversis virtutibus quibus peccata opponuntur?*

S. Thomas a, Salmant. et alii tenent proxime desumi ab objectis specie diversis. Ratio S. Thomae §, ut ait, quia *peccatum... non habet speciem ex parte aversionis..., sed ex parte conversionis, secundum quod est actus quidam.* — Scotus vero, cum Busenbaum (hic), et Becanus, Valentia, Bonacina tenent distinctionem specificam desumi a virtutibus quibus opponuntur peccata; quia peccatum, formaliter sumptum, consistit in oppositione ad virtutem qua privat.

Utraque sententia est probabilis, et utraque revera in idem incidit; ut bene dicunt Salmant.a. — Sed secunda, distinguendo peccata per oppositiones ad virtutes, planior est et facilior; ut recte fatetur Tapia, quamvis thomista. Advertit tamen Roncaglia quod, licet peccata commissionis distinguantur ex virtutibus oppositis (ut ipse tenet); peccata vero *omissionis* omnino distinguuntur per oppositionem ad objecta, sive ad actus quibus privant: prout omittere Sacrum et jejunium sunt peccata specie diversa contra obedientiam Ecclesiae debitam; quia Sacrum et jejunium sunt objecta specie diversa.

33. - Deinde quaeritur 2°. *An ex diversis praeceptis peccata specie distinguantur?*

Affirmant Navarrus, Granado, Tanner >, etc. — Sed dicendum cum S. Tho-

Circum
itiniine
maunleo
tpeci em,
confitenda.

Duplex radix
distinctioni
specificae.

¹ Sets. 14, cap. 5, de Contest. — ■ 1. 2., qu. 72. art. 1. — Tr. 20, cap. 12, n. 1 et 2. — 4 Loc. cit., art. 6, ad 2°. — ■ Status, in 2, dial. 37, n. 9, v. *Ex hoc palet secundum.* — Hccan., part. 2, tr. 1, cap. 5. qu. 2, concl. 2. — Valent., in 1. 2., dUp. 6, qu. 2, punct. 1. v. *Nunc remotis.* —

* Loc. dt., num. 2. — Tapia, torn. 1, lib. 3, qu. 2. art. 1, n. 5. — Tr. 2, de Peccat., qu. 1, cap. 2, qu. 1. resp. 1 ct 2. — Novar., Man., cap. 11, num. 4. * Jacobus de Granado, in 1. 2., contr. 6, tr. 2, diip. 1, sect. 2, num. 13. 17 ct 19.

30. - a) Tanner, tom. 2, disp. 4, qu. 2, dub. 1, n. 5 et seqq., disputat de peccato commissionis, et concordat.

32. - Bonacina, disp. 2, de Peccat., qu. 4, punct. 3, n. 4, rejicit tamquam insufficientem, distinctionem peccatorum specificam juxta virtutes quibus opponuntur; et ipse n. 1, scribit; < Peccata distinguuntur specie per

ordinem ad diversas specie perfectiones quibus privant ». Sed non videtur haec sententia differre ab altera, quam dicit insufficientem; distinctio enim peccatorum ex oppositione ad virtutes desumitur ex oppositione ad virtutes specificas, non autem generice tantum acceptas.

33. - Tanner, quamvis a Salmant. n. 1, citetur pro hac opinione, revera tamen non

Disdnalo
ipecilci
proiot,
probabili
ter ab oty
ctii.

Probabili
liter i fir
lutibili op
potitii.

DiiltocUv
peccatorura
otnlwonn.
Ab objectis.

DiMiBctio
ipecifica.
gaiodoqae
ei direr»!
ute prie-
ctptonitn.

ma b», Cajetano b», Valentia b», Azor, Laymann, Coninck, Palao, Bonacina, Roncaglia ', Croix ', Salmant. · ex communi, quod si praecepta distinguantur tentum ex parte *legislatorum* (ut est in furto, quod prohibetur lege divina et humana) minime inducunt distinctionem specificam peccatorum; quia diversitas legislatorum non efficit praeceptum esse formaliter diversum, sed tantum materialiter. Secus tamen, si praecepta distinguantur ex parte *motivi* ad prohibendum; quia tunc diversae virtutes laeduntur. Prout si quis frangeret jejunium praeceptum ab Ecclesia, et ad quod voto simul ipse se obstrinxerit: tunc enim laederet temperantiam, ex qua Ecclesia jejunium imperat, et religionem, ex qua Deus praecipit vota observari.

Ad agnoscendum vero quandonam leges sint conditae ad diversos fines, dicunt Salmant. e» videndum si praeceptum humanum trahat actum ad specialem aliam virtutem, sive ad oppositionem cum alia speciali virtute. — Hinc infertur Γ. Si quis occidit sacerdotem, non solum peccat contra justitiam, sed etiam contra religionem, ex cujus motivo Ecclesia vetat sacerdotis laesionem. — Infertur 2". Sacer-

Aaor. part. 1, lib. 4, cap. 2, qu. 6. - *Laym.*, lib. 1. tr. 3, cap. 2, n. 1. · *Coninck*, de Sacram. Poenit., ditp. 7, dub. 6. - *Palaus*, tr. 2. ditp. 3, punct. 1. - *Bonae.*, disp. 2, de Peccat., qu. 4, punct. 3, n. 5 et seqq. — » Tr. 2, qu. I, cap. 2, qu. I. resp. 3. — · *Lib.* 5, n. 132 et seqq. — ■ Tr. 20, cap. 12, n. 5 et 6. — *Azor*, loc. cit. · *Trull.*, Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 23, n. 3. - *Diana*, part. 2, tr. 12, resol. 22. - · Tr. 20, cap. 12, num. 12. — *Suar.*, de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 1B,

dos beneficiarius omittens Officium divinum, committit unum peccatum contra religionem, non autem contra justitiam, si velit restituere fructus beneficii; quia ex e motivo religionis Ecclesia praecipit recitationem ei qui est sacerdos et est beneficiarius, qui ex justitia tenetur tantum non facere fructus suos. — Ita Azor, Trullench, Diana, etc., cum Salmant.⁴; contra Suarez, Laymann et Bonacina. Vide dicta *Lib. IV, n. 145, v. Sed difficultas*.

34. - Quaeritur hic 3°. *An peccatum ex objecto levius possit, ratione circumstantiae, excedere gravitatem peccati superioris speciei?*

Negant Durandus, Vasquez ·) et alii. — Sed affirmat probabilius & Thomas ', „mp⁵ cA· ubi ait: *Nihil prohibet peccatum, quod est gravius secundum suum genus, esse minus grave secundum aliquas circumstantias*. S. Doctorem sequuntur Pater Concina ·; item Cajetanus, Suarez, Azor, Palaus, etc., cum Salmant. ' et aliis communiter. Quia, licet regulariter gravius peccatum est illud quod perfectiori virtuti opponitur, ut dicit S. Thomas ·; tamen, cum gravitas peccati superioris speciei sit finita, ideo, etsi physice non possit

n. 5. · *Laym.*, lib. 4, tr. 1, cap. 4, n. 5, t. L - *Bonae.*, de Off. divino, disp. 1, qu. 5, punct. 1. num. 4. — *Duran* a *S. Porciano*, in 4. dix. 22, qu. 1, n. 8, v. *Dietndum est*. — · 2· 2-, qu. 10. art. 3, ad 1—. — · De Peccat., diss. 1, cap. 6, n. 6. — *Ctjelan.*, in 2⁶⁶ 2", qu. <M, art. 2. ad 1— dub. · *Suar.*, in I" 1⁶⁶, tr. 8, disp. 1, sect. 2. · *Atnr*, part. I, lib. 4, cap. 19, qu. 4. · *Palaus*, tr. 2, disp. 3, punct. 4, n. 3. — ' Tr. 20, cap. 12, n. 22. — · 1· 2·, qu. 73, art. 4.

dissentit a sententia quam ipse S. Alphonsus tenet: « Sola distinctio, inquit in *tom. 2, disp. 4, qu. 2^a dub. 3. n. 38*, scu diversitas praeceptorum materialis non inducit diversitatem specificam peccatorum... Sed nec diversitas (*n. 39*) praeceptorum inter se subordinatorum, circa idem objectum inducit diversitatem specificam peccatorum, uti nec ulla diversitas praeceptorum, si quae circa idem objectum formale versentur... Si vero (*n. 41*) praecepta sint diversa formaliter et ex parte objecti specie distincti, etiam in materia ejusdem virtutis..., tum peccata opposita etiam specie distinguuntur».

b) S. Thomas, † 2⁶ ', qu. 72, art. 6^a ad 2^a., negat peccata fieri specificè diversa ex oppositione ad praecepta affirmativa et negativa. — Cajetanus autem, illum commentans, adducit exempla diversitatis legislatorum, se-

cundum quam negat diversificari peccata; et ita etiam Valentia, *tn lam 2at, disp. 6, qu. 2, punct. 1, v. Hoc posito*.

·) Salmant., *tr. 20, cap. 12, n. 9*, regulam istam his verbis exponunt: « Quotiescumque praeceptum trahit actum ad specialem actum virtutis in affirmativis, vel in negativis ad specialem oppositionem erga eandem virtutem, vel aliquam ejus specialem rectitudinem, tunc apparet nova ratio seu motivum intrinsecum praecepti; secus vero, si ad id non trahat ».

34. - Vasquez, *in pm* 2⁶ ', qu. 73, art. 3, n. 21, negat quidem peccatum inferioris speciei fieri posse ex circumstantiis gravius peccato superioris speciei; at, *n. 23* addit: « In communi modo loquendi peccatum etiam inferioris speciei et ex objecto minus grave, dici aliquando majus alio superioris speciei pro

excedi a malitia peccati speciei inferioris, potest vero moraliter. Hinc sodomia et bestialitas sunt graviora peccata quam perjurium, ut docet S. Thomas Λ cum Salmant. '. Et ideo regula praedicta metiendi gravitatem peccati ex oppositione ad superiorem virtutem currit tantum quando peccata sunt maxima contra unam-

quamque virtutem; non autem quando comparatio fit maximi peccati ad minimum.

An autem circumstantiae speciem tantum aggravantes sint confitendae, nimirum gradus incestus, quantitas furti, tempus durationis peccati? Vide *de Sacram. Pocnit., Lib. VI, ex 3t. 467.*

ARTICULUS 11.

QUAE PECCATA DISTINGUANTUR NUMERO.

35. *Vide omnia quae super hoc puncto dicuntur a Busenbaum.* — 36. *Ex quibus radicibus desumatur distinctio numerica.* — 37. *De prima radice, quae est multiplicitas actuum moraliter interruptorum.* - *Et 1. Quomodo interrumpantur actus interni circa peccata cordis.* — 38. *Quomodo circa peccata oris et operis.* — 39. *An malum propositum interrumpatur per diuturnum tempus.* — 40. *Quid, si tamen voluntas permaneat in aliquo effectui.* — 41. 2. *Quomodo interrumpantur aut uniantur actus externi.* — 42. *An explicanda omnia media apposita ad peccandum.* — 43. *Quid, si quis ab initio voluerit tangere, sed postea fornicetur.* — 44. *Quid, si quis centenis vicibus interpolatim furetur aureum ex intentione ab initio furandi centum.* *Et quot sacrilegia committat celebrans tres Missas in die Nativitatis Domini.* — 45. *De secunda radice, quae est diversitas objectorum totalium.* — 46. *Illationes hujus radices.* — 47. *Qu. 1. Quot peccata committit qui eodem actu blasphematur duodecim Apostolos.* — 48. *Qu. 2. Quot, si quis detrahit vel conviciatur aliquem diversis contumeliis.* — 49. *Qu. 3. Quot, si quis detrahit alicui coram pluribus.* — 50. *Qu. 4. Quot, si quis negat plures articulos fidei,- Qu. 5. Quot, si quis optat diversa mala inimico.* - *Qu. 6. Quot, si confessorius in mortali plures absolvat.* - *Quid, si sacerdos pluribus Eucharistiam ministret.* - *(Quid, si sacerdos projiciat breviarium in mare, praevidens reddi impotentem ad recitandum. De hoc vide dicta Lib. IV, n. 149).*

n uraeHc, æ· " * ResP- Numero distinguuntur
ii<H«pII<:I « duobus modis: 1°. Ex diversis objectis
« numero totalibus, non materialiter et
« physice tantum, sed etiam formaliter
« et moraliter distinctis. 2°. Per interrup-
« ptionem actuum moralem. — Filliuc-
« cius *

« Dico: *moralem*; quia, etsi ad distin-
« ctionem numericam physice sufficiat
« quaevis interruptio, in ordine tamen ad
« confessionem non multiplicantur, nisi
« moraliter multi sint: quia, sicut in con-
« fessione actus moralis, ita etiam multi-
• plicatio et distinctio moralis attendi
« debet.

f»Uo mofi imerru
ddir quAndo « Porro actus moraliter interrumpun-
« tur, ita ut nec virtualiter nec mterpre-

1 Tr.20, cap. 12, n.22. — ' Tr.21, n. 311 et seqq. — Vasq.,

« tative manere censeantur: 1) Per con-
« trariam voluntatem et propositum. —
« 2) Per cessationem ab actu voluntariam
« et liberam. — 3) Per cessationem invo-
« luntariam et naturalem, sive ea fiat per
« somnum, sive per distractionem ad alia.
« Per somnum quidem; quia, cum in illo
« cesset usus rationis, non continuatur
« actio libera et moralis: per distractionem
« vero, quia per illam prior cogitatio fit
« involuntaria, ideoque si ad eam redea-
« tur, fit voluntaria, et moraliter multi-
« plicatur. Ita Vasquez, etc. Quae sen-
« tentia, etsi in peccatis externis tenenda
« sit, in *internis* tamen non habet locum,
« secundum Filliuccium a. Ratio, quia,
« etsi per hanc interruptionem physice

In 1· 2·, disp. 75, cap. 3, n. 11 et seqq. — · Loc. cit., n. 317.

pter circumstantias vel propter majorem rationem voluntarii, quia pluribus modis malum est, vel quia majus reipublicae nocumentum infert ».

b) S. Thomas, quem Salmant allegant ut asserit S. Alphonsus, non de perjurio, sed de

sacrilegio loquitur: « Vitia contra naturam, inquit 2°, qu. 154, art. 12, ad 2^m,... tanto sunt graviora quam sacrilegii corruptela, quanto ordo naturae humanae inditus, est prior et stabilior quam quilibet alius ordo superadditus ».

• actus multiplicetur, non tamen moraliter; quia hoc ipso quod animus involuntarie distrahitur, remanet interpretative prior voluntas, cum non sit retradata aut aliter interrupta. — Vide etiam « Baldelli ».

« Ex dictis resolves :

« 1°. Unum numero peccatum committit qui uno actu odii vel detractio-
« fertur in decem homines; qui uno ictu
« duos occidit; qui uno actu vult omit-
« tere Officium horarum per mensem, je-
« junium per quadragesimam. Quia, etsi
• haec objecta physice sint plura, sunt
« tamen unum moraliter et formaliter,
« quatenus in uno actu hic et nunc con-
« junguntur. Ita Navarrus, Filliuccius a»,
« Bonacina ·; contra Azor, Vasquez, etc.,
« qui satis probabiliter dicunt esse pec-
« cata distincta. — Verum, sive decem
« peccata dicas, odisse v. gr. decem ho-
« mines, sive unum, parum refert: cum
« unum hoc illis decem aequivaleat, proin-
« deque objecti gravitas in confessione
« exprimenda sit, quippe quae actum in
« suo esse individuali constituit; ut notat
« Filliuccius, Bonacina, Suarez *.

« 2°. Actus voluntatis internus saepius
« interruptus et repetitus, licet physice
« sit multiplex, moraliter tamen est unum
« numero peccatum in ordine ad confes-
« sionem, si consummetur in opere aliquo
« externo per eum intento et causato, aut
« etiam in pluribus actibus externis sibi
« invicem subordinates ad eundem finem.
« Hinc v. gr., qui furatur bibliothecam
« per totam noctem, etsi saepius volun-
« tatem furandi renovet, unum furtum;

1 Lib. 2, disp. 21, n. 3. — **AW**., Man., cap. 6, n. 17.
— ' Disp. 2, de Peccat., qu. 4, punct. 2, num. 1. — **Our**,
part 1, lib. 4, cap. 4, qu. 6. · **Vasq.**, in 1· 2·, disp. 75,
cap. 2, n. 10. — **FUL**, tr. 21, cap. 8, d. 321. — **Bonac.**, loc.

« et qui ad occidendum alium pergens,
• saepe voluntatem renovat, unum homi-
« cidium committit. Ratio, quia est una
« actio externa, ab internis intenta et
« causata, in qua internae omnes com-
« plentur et moraliter uniuntur. — Vide
« Baldelli ».

« 3°. Actiones externae, licet numero
« distinctae, ad eundem tamen finem et
« actum principalem relatae, modo non
« habeant distinctam ab illo malitiam,
« non distinguuntur ab ipso fine et actu
« principali, moraliter loquendo et in or-
« dine ad confessionem. Hinc oscula, ta-
« ctus, verba impudica, etc., copulam car-
« nalem praecedentia, immo etiam comi-
« tantia et subsequenda, tamquam com-
« plementa et appendices operis, unum
« numero peccatum sunt; ut docent Na-
« varrus Azor Filliuccius, etc. — Ratio,
« quia sunt vel initia, vel partes, vel com-
« plementa et appendices operis, ejusdem
« actus humani et objecti in quo omnia
« praedicta moraliter uniuntur.

« Dixi: *complementa*; quia, si similes
• actus non sunt initia vel partes copulae
« subsecuturae, aut ex actu praeterito ex
« natura rei non consequantur, distin-
« guuntur numero, ut v. gr. si quis de
« fornicatione glorietur: proindeque illi
« in confessione explicandi sunt separa-
« tim, non autem priores; ut docet Sua-
« rez ' ».

36. - Ad intelligentiam hujus tam dif-
ficilis materiae de numerica distinctione
peccatorum, circa quam valde doctores
laborant et valde dissentiunt; et ut cla-
rius intelligantur omnia quae a Busen-

dt., n. 2. — · **Dc Pcnit.**, disp. 22, eect 5, n. 36. — · **Lib. 2.**
diip. 21, n. 4. — * **Loc. di.** — · **Part-1**, lib. 4, cap. 4, qu. 8
— **FUL.**, tr. 21, cap. 9, n. 334. — ' **Dc Pcnit.**, diip. 22.
· cct. 5, n. 26 et 27.

35. - a) Filliuccius aliud de internis, aliud
vero de externis peccatis asserit; et primo
quidem, *tr. 21, cap. 8, n. 320 et 321*, docet
ut · multo probabilius » unum numero pec-
catum committere qui uno actu odii fertur in
decem homines, vel qui uno actu vult omit-
tere Officium per mensem, jejunium per qua-
dragesimam. Alvero quoad detractio-
nem de pluribus et plurium occisionem uno actu,
male a Busenbaum adducitur, quippe qui
oppositum omnino tenet, *cap. 9, n. 325*, scri-
bens: « Multiplicatur [peccatum oris] ea di-

stinctione numerica objectorum de quibus in
particulari detrahitur...; nam etiamsi sermo-
nis actio una sit et continuata, si tamen
in ea in particulari detrahitur contra plures
personas..., satis est probabile esse diversa
peccata numero». Et de occisione plurium
uno ictu, *ibid., tr. 21, cap. 8, n. 331*: « Multiplicari, inquit,
numero (peccata operis..] ex multiplicatione
objectorum quae numero distinguuntur, ut si
quis uno ictu tres conficiat ex intentione, uno
teli jactu vel bombardae tres occidat...; in his
enim et similibus exemplis, probabilior ea

Corollan-
ro pluri-
at obje-
cti».

Pro acti-
boiinterni»
coniumma
ut in opere
cetero.

Pro Acti'
bu exter-
ni»xd unura
Anem reU
iis.

numera»
reoratorcm
canflend».

baum dicta sont: — praenotandum constare ex Tridentino, non solum in confessione species peccatorum esse explicandas, sed etiam numerum; cum sic doceat*: Si' *quis dixerit in sacramento Poenitentiae... necessarium non esse jure divino confiteri omnia et singula peccata mortalia. anathema sit.*

Dminaio
Bomecica.
-« duplici
radice.

Hinc videndum ex quibus radicibus desumatur distinctio numerica peccatorum. — Respondetur desumi ex duabus radicibus, nempe: 1°. Ex *multiplicitate actuum moraliter interruptorum*; et in hoc omnes conveniunt. II0. Ex *diversitate objectorum totalium*: quamvis de hac radice alii dubitent, ut infra videbimus n. 45.

37. - Et 1°. Loquendo de *prima* radice, Dubium magnum est: quandonam actus voluntatis moraliter interruptantur? — Et hic ad clariorem intelligentiam distinguendi sunt actus *interni* interrupti ab actibus *externis*.

Et 1°. Quoad actus *internos*, distin-

1 Ses». 14, can. 7. — Suar., de Poenit., dhp. 22, sect. 5. n. 11 et seqq. • Vasq., in 1. 2. 4, disp. 75. cap. 1, n. 2. — Aaor, part. 1, lib. 4, cap. 4, qu. 4. — Palaus, tr. 2, disp. 3, punct. 2, n. 2. • Tr. 20. cap. 12. n. 32. — * Tr. 2, de Peccat., qu. 1. cap. 2, qu. 2, re»p. I. — • De Peccat., dis». 1, cap. 6, n. 13. — • De

guere insuper oportet peccata *cordis* a peccatis *oris* et *operis*.

1) Si sunt enim peccata *cordis*, quae ptcc.i. interne omnino perficiuntur, ut sunt odia, haereses, delectationes morosae, desideria turpia, etc., ista statim ac multiplicantur, c«lor interruptantur; ita ut tot sint peccata quot sunt actus voluntatis illi consentientis. Ratio, quia quoad tales actus, non pendet unus ab alio, et ideo nequeunt moraliter continuari. Ita communiter Suarez, Vasquez, Azor, Palaus, Bonacina a», etc., cum Salmant. •; Roncaglia °, Pater Concina ♦ Contin. Toumely 6. — Contra Lugonem b», Canum, Homobonum, etc., apud Tamburinium •; qui dicunt hos actus non interrupti per somnum, distractionem, etc.; sed tantum per contrariam voluntatem. Et huic opinioni videtur adhaerere Busenbaum cum Filiuccio (hic n. 35, v. *Porro, in fine*)\ et vocat probabilem Tamburinius 7 (licet Tamburinius dicat semper explicandum esse tempus quo voluntas prava dura-

Peccat., part. 1, cap. 8, art. 2, v. *Dico 2°*. — Canus, Relcl. de Poenit., part. 6, § *de Circumstantiis aggraxantibus*, v. *Et per hoc*. • Homobon., de Exam, cedes., tr. 5, cap. 13, qu. 83. • • Method, confess., lib. 2, cap. 1, n. 32. — Fill., tr. 21, n. 317. — f Method, confess., lib., 2, cap. 1, n. 32.

sententia videtur, quae multiplicat in eodem actu materiali peccati, malitias numero moraliter distinctas ».

37. - <v Bonacina, quidquid dicant Salmant., haec dumtaxat scribit, *disp. 2, de Peccat., qu. 4, punct. 2, n. 10*: « Saepius et frequentius multiplicari peccata interna, quae interius consummantur, ut sunt peccata odii, invidiae, etc., quam externa...; nam peccata quae interius consummantur, nihil exterius habent in quo virtualiter perseverare et continuari censeantur ».

b) Lugo male a Tambur. allegatur; quandoquidem non tenet hanc sententiam sine adjecta distinctione: « Aliquando enim, inquit. *de Poenit., disp. 16, n. 565*, illae duae voluntates [internae malae] habent ordinem inter se, ita ut una dependeat ab alia; aliquando nullum habent inter se ordinem. Exemplum esse potest, si aliquis hodie cogitans de femina aliena, decernat illam procurare, et cras iterum de illa cogitans, et memor decreti hodierni decernat iterum eam procurare et sic deinceps; tunc posteriores voluntates dependentiam habent a prima, quia absque nova deliberatione aut consultatione ex vi primae voluntatis ponitur ista secunda... Aliquando vero una voluntas non dependet ab alia: sed,

sicut heri videns feminam illam, turpiter concupivit; sic hodie eam iterum videns, eam iterum turpiter concupiscit, non influente priori concupiscentia in secundam... Dico itaque quando voluntates se habent primo modo et cum illa dependentia et causalitate, probabilis videtur sententia..., quod nisi influxus ille interruptatur per voluntatem contrariam, continuetur moraliter idem peccatum ». Quando autem voluntates illae secundo modo se habent, negat quidem Lugo interrupti per naturalem distractionem, secus vero per voluntariam derelictionem: « Quando enim, inquit n. 569, objectum perseverat nobis praesens moraliter, quia non habuimus animum discedendi ab ea cogitatione, sed casu et naturali aliqua distractione interruptitur, censeatur adhuc moraliter idem congressus (ut ita dicam) cum objecto quod nunquam discessit.. Quando vero discessimus jam voluntarie ab ea cogitatione, licet non per revocationem voluntatis praeteritae, jam censeatur congressus ille cum objecto finitus et completus, data nimirum objecto licentia discedendi et abeundi. Quodsi postea redeat, censebitur novus congressus et alia jam occasione peccari, non prima, quae jam cessasse videbatur ».

c) Scilicet « quando [tempus] est notabile ;

verit). Sed hanc opinionem ut falsam rejiciunt Concina; ac Vasquez, Suarez, Diana, etc., cum Salmant. '. Quare opinio Lugonis et Cani, saltem tamquam dubie probabilis, non est tenenda.

Et ideo poenitens quidem debet explicare, si potest, quot vicibus in voluntate consensit. Si vero non potest, quia pravus animus fuit diuturnus, tunc sufficit fateri tempus in quo cum tali animo perseveraverit; ut dicunt Roncaglia, et Viva * cum Vasquez. — Merito autem notant G. Coninck et Lugo apud Tamburinium (licet Tamburinius non assentiat) cum Viva ·) et Antoine f), quod explicari debet si interruptiones fuerint notabiliter rarae vel frequentes. Notant 2°. Tamburinius⁸ cum Lugo et Viva 4 quod,

Concina, de Peccat., diisert 1, cap. 6, n. U. — *Vasq.*, in 3.ª Part., qu. 91, art. 1, dub. 5, nam. 11. · *Suar.*, de Poenit., dexp. 22, »ect. 5, num. 9 et 10. · *Diana*, part. 3, tr. 4, reiol. 95. · Tr. 20, cap. 12, n. 31. — *Roncaglia*, tr. 2, de Peccat., qu. 1, cap. 2, regul. in praxi, num. 2.—

(si enim sit breve..., nec tempus esset necesse declarare ».

d) Tamburinius, w. 33, his verbis exponit sententiam quam Coninckio et Lugoni tribuit: « Si quis raro interruptit turpem illam cogitationem, vel alias saepissime, propter urgentia sua negotia..., hanc extraordinariam raritatem vel frequentiam esse explicandam (intellige in confuso, dicendo se frequentissime vel rarissime cogitasse...) ». — Atvero Coninck, disserens de casu quo interruptio peccati interni fit « quasi naturaliter ratione alicujus negotii aut alterius cogitationis occurrentis, sine eo quod cogitans expresse eam velit interrompere », suam ipse sententiam, quam scilicet n. 51 « in praxi... esse veram et tutam » arbitratur, sic, de *Sacr. Poenit.*, disp. 7, n. 50, profert: « Illas interruptiones esse explicandas quando sunt notabiles, quia tunc facile notari et explicari possunt; secus vero esse, quando ita breves sunt ut vix notari possint; quia tunc in ordine ad confessionem et morale iudicium, videtur esse unicus actus ». — Lugo autem, de *Poenit.*, disp. 16, n. 570, disputans de peccatis mere internis, dicit quod « si revera interruptiones fuerint aequae breves, idem dicendum esse, sive actus malus duraverit per semihoram, sive per diem integrum: non debet enim attendi ad durationis mensuram, ut sit unus vel plures, sed ad carendam interruptionis moralis. Caeterum, quia facilius contingit interruptio moralis in longiori spatio temporis quam in minori, ideo utilis est regula de longiori duratione explicanda, quia difficile est quod toto illo tempore

si plures huiusmodi actus ex eodem impetu concupiscentiae procedant, unum peccatum morale constituunt, etsi aliquod breve intervallum inter actus intercedat

38. — 2) Hoc currit quoad actus internos circa peccata *cordis*.

Quoad actus autem *internos* circa peccata oris et *operis*, quae externe consummantur, uti sunt blasphemiae, furta, etc., hi actus moraliter interrumpuntur: 1°. Per *retractationem voluntatis*. 2°. Per *liberam cessationem*, nimirum, si quis voluntarie et libere cesset a proposito pravo: tunc enim si iterum redeat ad malam voluntatem, novus actus erit moraliter diversus a primo, cum a primo non procedat; et ideo erit novum peccatum. — Ita Busenbaum, Roncaglia et Croix ·.

1 De Sacram. Poenit., qu. 5, an. 6, n. I. · *Vasq.*, loc. cit., n. 38. — · *Method. Contem.*, lib. 2, cap. 1, n. 18. · *Lugo*, de Poenit., diip. 16, num. 56#. — 4 Loc. cit., num. 5. — *Roncaglia*, tr. 2, de Peccat., qu. 1, cap. 2, qu. 2, reap. I. — · *Lib. 5*, num. 173 et teqq.

duret idem quasi congressus cum objecto». Addit deinde eandem regulam aut mensuram tradi non posse pro omnibus actibus malis; alii enim brevius durant et facilius interrumpuntur, alii vero longius durare solent: « Regulariter ultra duas vel tres horas non videtur perseverare moraliter eadem voluntas mere interna; quia difficile est quod homo velit longius perseverare in eadem cogitatione aut amore, et non attendere ad alia. Ideo, quando duratio est longior, solet explicari, quia regulariter habebit interruptiones aliquas morales, nec homo voluit toto die non discedere a tali cogitatione, sed voluit aliquoties, licet postea cogitatio iterum et iterum repulsa redierit ». — Et quidem Tamburinius negat sententiam a se expositam fidelibus de necessitate esse imponendam, nisi, ut ipse n. 34 excipit, « quando tanta est interruptio, ut non iudicetur adesse dicta persistentia », ut si quis post annum pravam voluntatem resumeret

) Viva, loc. cit., n. 5, hanc profecto sententiam exponit, cui favere dumtaxat videtur, eo quod eam non reprobatur; affert etiam Tamburinii limitationem, (de qua in nota praec.), quam pariter iudicatam relinquit.

f) Antoine, de *Poenit.*, cap. 1, art. 2, qii. 3, resp. 1, v. *Nota*, suam sententiam his verbis exponit: « Quodsi propter Lapsuum multitudinem nequidem possit sic (cum aliqua latitudine verisimiliore] numerum exprimere, interrogandus est ex quo tempore talem consuetudinem habuerit, et quoties circiter per diem, vel hebdomadam, vel mensem consue-

Si nequeat
explicari
iimerue.
iplicetur
duratio.

Actu» in
iΓ7χ{£5\

þ wr

39. - Utrum autem *malum propositum* interruptatur per communes interruptiones, ut per somnum, distractionem, comestionem, etc.? — Negat Lugo a), et adhaeret Tamburinius "I, etiamsi magna mora intercedat. Sed haec opinio est contra communem, et merito rejicitur, ut ait Croix a).

Malum propositum quando interruptur communi interruptione.

E converso probabilis est sententia omnino opposita, cum Henno⁶, Vasquez, Nuflez, Diana, etc., apud Viva, qui dicunt actus internos interrupti per quamlibet distractionem, etiam involuntariam. — Sed probabilius videtur dicendum cum Salmant.¹, Viva², Roncaglia s, quod si intercedat tempus breve, actus non discontinuantur: secus, si intercedat tempus diuturnum.

Quate tempore censetur diuturnum.

Quale autem *aestimandum sit tempus diuturnum*? — Viva³ dicit annum; Salmant., mensem; Roncaglia, duos dies; Concina autem, unum. Sed ego puto impetum unius actus difficulter posse protrahi (ordinarie loquendo) plus quam ad duos vel tres dies ad summum. Hinc qui perseverat in mala voluntate ultra duos

Vasq., in 1° 2°, disp. 75, cap. 3. - Ληλο, Addit, ad 8 Part, qu. 2, dub. 1, v. *Sed nimis*. - Diana, part. 3, tr. 4, resol. 96. - Viva, de Sacram. Poenit., qu. 5, art. 5, n. 9. — Tr. 20, cap. 12, n. 38. — Loc. cit., art. 6, n. 5 et n. 6, v. *Notandum ultimo*. — Tr. 2, de Peccat., qu. 1, cap. 2, qu. 2, resp. 1. — Salmant., loc. cit. — Roncaglia, loc. cit. — Concina, de Peccat., dissert. 1, cap. 6, n. 19.

verit talem culpam admittere...; annon etiam aliquo tempore frequentius, alio rarius illam commiserit ».

39. - a) Lugo, *de Poenit.*, disp. 16, n. 567; Tamburinius, *Method. Confess.*, lib. 2, cap. 1, n. 35 et 36, loquuntur de proposito quod in aliquo medio seu opere externo continuatur; et Croix, n. 178, dicit hanc opinionem esse contra communem et merito rejici. — Ceteroquin Lugo, *loc. cit.*, n. 570, de proposito mere interno disserens, non videtur dissentire a sententia quam S. Alphonsus probabilioris appellat; vide notam d ad num. praeced. Et ipse Tamburinius, *Method. Confess.*, lib. 2, cap. 1, probabile esse affirmat non interrupti per varias humanas occupationes pravum propositum; et n. 47, hanc statuit regulam generalem; «Si intermediet multum temporis inter actus, et ex alia parte actus posterior concupiscentiae v. gr., non habeatur ex vi prioris, judicabitur distinctus actus distinctumque numero peccatum. At si breve tempus interjiciatur, censebitur facere unum cum priore ».

⁶ Henno sententiam omnino oppositam

vel tres dies, explicare debet tempus, ut sic intelligatur moraliter numerus actuum internorum circa peccata externa.

40. - Notandum tamen quod actus voluntatis, si ex prima voluntate procedant, et moraliter permaneant in aliquo effectu qui conducat ad consummandum peccatum externum, per quaecunque tempus uret prava voluntas, unum solum peccatum constituunt.

Hinc infertur Γ. Quod si quis proponat occidere hominem, et idcirco arma praeparet, viam arripiat, et inimicum occidat, unum peccatum committit; licet per multos dies illum quaesierit, et pluries voluntatem repetierit. — Ita communiter S. Bonaventura, Vasquez, Cajetanus, Navarçus, Bonacina, etc., cum Salmant.⁴ et S. Thomas⁵. Ratio (ut docet S. Thomas), quia omnes hi actus *non habent rationem peccati, nisi secundum quod per unam voluntatem in unum perversum finem ordinantur*.

Infertur 2°. Quod si quis statuit non restituere rem alienam, et in eadem vol-

— S. Bonav., in 2, diat. 42, art. 1, qu. 1, corp. - Vaiq., in 1° 2°, diap. 75, cap. 2, n. 10; et de Poenit., qu. 91, art. 1, dub. 5, n. 12. - Cajetan, opusc. tom. 1, tr. 31, resp. 15, ad 2°. - Navar., Man., cap. 6, n. 16; et in cap. Consideret, in prin., n. 18, de poenit., diat. 5. - Bonae., diat. 2, de Peccat., qu. 4, punct. 2, n. 8. - Tr. 20, cap. 12, n. 36. — In 2, diat. 42, qu. 1, art. 1, corp.

tuetur, dum in *tract, de Peccat.*, disp. 1, qu. 12, reg. 2, resol. 3, scribit: « Ad interruptionem moralem non sufficere cessationem ab actu involuntariam, quae accidere potest vel per naturalem inadvertentiam, vel per somnum, quia licet cessatio sufficiat ad multiplicandos physice actus, non tamen ad multiplicandos moraliter... Unde potest fieri quod quis odio aut appetitu vindictae prosequatur aliquem per mensem integrum, et tamen unum numero peccatum committat in ordine ad confessionem, si nempe toties quoties de eodem cogitat, semper odio aut appetitu vindictae in illum moveatur ».

¶ Viva eam sententiam non tenet; quin immo, *loc. cit.*, art. 6, n. 6, v. *Notandum ultimo*, asserit malum propositum pluries per annum moraliter interrupti: « Quod si quis per annum verbi gratia meditatus est puellam cognoscere, hostem occidere, etc., debet dicere se per annum fuisse cum ea mala intentione. Nam cum eo anno pluries moraliter interruperit actum pravum internum, sic dicendo explicat eo modo quo potest numerum actuum internorum ».

Act.,

ina⁶

Retent.,

lieni. unum. peccatum

luntante semper (adhuc per annum) maneat, unum peccatum committit: quia in illa retentione nunquam retractata virtualiter permanet prima voluntas; ut probabiliter dicunt Roncaglia Lugo¹ cum Navarro Gabriele et Tanner; Salmant.³ cum Petro Navarra et Trullench; item Diana⁴ cum Maldero, Aragon et Sayro (contra Suarez, Vasquez, Bonacina, Tapia⁵ etc., apud Salmant.⁶ qui tenent interrumpi voluntatem per somnum, distractionem, etc.: quorum sententia etiam probabilis est). Immo Lugo edicit voluntatem non interrumpi, etiamsi retractatio, sed brevissima, interfuerit voluntatis. (Vide dicta *Lib. III, n. 683*). — Merito tamen censet Diana⁷ cum auctoribus ab ipso citatis, quod si fur redditur impotens ad restituendum, et deinde factus potens, data opportunitate, non restituit, novum peccatum committit. Ratio, quia eo casu per illud tempus impotentiae,

voluntas non restituendi non perseverat in effectum.

41.-2°. Quoad actus autem externos peccatorum, tunc isti moraliter interrumpuntur quando non subordinantur ad aliquem actum principalem completum, puta cum quis habet plures tactus sine intentione copulae; vel si pluries percutiat sine intentione occidendi; vel si pluries furetur partes ex cumulo sine intentione totum cumulum auferendi: quia tunc quilibet actus habet suam completam malitiam. — Ita communiter omnes cum Holzmänn^{*}

Actu»
externi non
relati 13
pu« comple-
tura. tnuhi-
pliCAntr.

E converso actus externi duobus modis *ufiuntur*, ita ut unum constituent peccatum:

Primo, si ex eodem impetu procedant: puta cum quis ex eodem impetu pluries percutiat, pluries inhoneste tangat, eundem Sanctum vel plures dies sanctos blasphemet, pluries aliquem in

Proceden-
te» ex uno
impetu u
niantur.

1. Tr. 2, de Peccat., qu. 1, cap. 2, qu. 2, reap. 1. — 2. De Poenit., disp. 16, n. 425. — 3. Tanner, tom. 3, disp. 4, qu. 6, dub. 14, n. 261. — 4. Tr. 13, cap. 1, n. 261; et tr. 20, cap. 12, n. 37. — 5. Petr. Navar., de Reatitut., lib. 4, cap. 4, num. 9. — 6. Trullench, lib. 7, cap. 11, dub. 10, num. 7; et cap. 5, dub. 4, n. 1. — 7. Part. 1, tr. 7, reiol. 68; et part. 2, tr. 16, reiol. 25. — Maldero, in 2, tr. 4, cap. 1, dub. 7, ad 3.

V. Dico 3. — Aragon, in 2, qu. 62, nrtic. 8. v. 2. argumento... Dictum 2. — Sayr., CUv., lib. 10, tr. 6, cap. 2, num. 14. — Suar., de Poenit., ditp. 22, sect. 5, num. 33. — Plesq., in 1, 2, dñp. 75, cap. 3, nom. 15. — Bonae., disp. 1, de ReWtut. in ceti., qu. 6, num. 10 et 11. — Tract. 13, cap. 1, num. 262. — De Actibus bum., num. 661.

40. — Lugo allegat quidem Navarrum et Gabrielem Biel, sed ex Suarez⁸ qui, de Poenit., disp. 22, sect. 5, n. 31 et 32, scribit, sed minus recte, eos videri hanc concedere doctrinam. Etenim apud Gabrielem, loc. cit., id est, in 4, dist. 15, qu. 2, nihil reperire potui, ex quo possit haec doctrina colligi. — Navarrus vero, licet, cap. 6, n. 16, doceat «peccatum non iterari aut multiplicari, etiamsi durante opere exteriori, multoties voluntas interior interrumpatur et renovetur»; attamen de materia praesenti, cap. 17, num. 54, disserens, oppositum plane sentit; quaerit enim: «Quando et quoties quis ob retentionem alieni nove peccet?» et respondet: «Omnes tenent quod non peccat nove singulis momentis, et quod pluries quam semel peccat communiter, qui illud multo tempore retinet, et quod peccat quoties proponit non restituere illud».

Tapia tenet quidem multiplicari peccatum in diuturna alieni retentione; non tamen loquitur de interruptione per somnum aut distractionem: «Solet in eo statu, inquit tom. 2, lib. 5, qu. 31, art. 3, u. 5, saepe repeti propositum et complacentia retinendi alienum... Quod autem repetitio propositi non restituendi sit multiplicatio numerica hujus

peccati, maxime si interrumpatur moraliter propositum (ut si revocavit illud intendens restituere, et iterum rediit ad contrarium propositum, nolendo vel negligendo restituere) quod sint diversa numero peccata aperienda in confessione, tenent communiter doctores».

¶ Lugo hanc utique sententiam, de Poenit., disp. 16, n. 552, tenet, non tamen sine formidine: «Potest, esse, inquit n. 551, tanta conjunctio inter partes, ut illa brevis interruptio per voluntatem contrariam non possit fortasse tollere unitatem moralem actionis».

*) Diana, part. 2, tr. 16, resol. 25, non alludit ad impotentiam restituendi; ceterum affirmat peccatum dupliciter multiplicari in retentione alieni. «Tunc iniquum detentorem peccare de novo mortaliter, quando renovat de novo propositum non restituendi, ut si animo dicat flet ait hoc omnino requiri, nec satis esse propositum renovatum simplex et sine ista reflexione] etiamsi retinere non proposuisset, nunc omnino propono. Vel secundo, quando interrumpit prius animum furtivum firmo restituendi proposito, et postea data opportunitate non restituit. In omnibus autem aliis casibus..., puto... non esse novum peccatum».

eadem materia convicietur vel detrahat; ut recte dicunt Salmant.⁴ cum Navarro, Tapia, Leandro et Covarruvias; item Concina §, Viva cum Palao, Dicastillo, Bonacina apud Croix¹. — Utrum autem unum peccatum committat qui una vice plures Sanctos blasphemat, aut pluries eodem impetu aliquem contumeliis afficit in diversis materiis, aut confesarius qui in mortali successive plures absolvit? Vide infra, *ex num. 47. Qu. 1, 2 et 6.*

Item, re-
lati ad idem
peccatum
completum.

Secundo modo actus externi moraliter uniuntur, si ad ejusdem peccati consummationem diriguntur: sicuti diximus supra de actibus internis erga idem peccatum externum repetitis, qui ex prima voluntate procedant. — Hinc si quis ad homicidium patrandum emit arma, viam carpit, quaerit hostem et occidit, unum peccatum committit. Ita etiam si quis ad copulam consummandam praemittit tactus, oscula et sermones, sufficit si confiteatur tantum copulam obtentam.

Utrum autem *explicandi sint tactus qui statim copulant sequuntur?* — Ad sunt tres sententiae:

TactuBtiA-
tin copu-
lamtequen-
tea. expli-
candi. juxtA
alio».

Prima absolute affirmat cum Suarez et aliis. — *Secunda* cum Dicastillo et Croix¹ negat, si hujusmodi actus intenduntur velut complementum prioris voluptatis; secus vero, si in eis tamquam in nova voluptate sistatur. Haec est quidem probabilis. — Sed non minus probabilis est *tertia* sententia Busenbaum cum

Probabi-
li ter non
explicandi.

Navar., Man., cap. 6. num. 17 et 10. - *Tapia*, tom. 1, lib. 3, qu. 4, art. 2 et 3. - *Leand. a SS. Sacram.*, de Poenit., dbp. 8, § 3, qu. 9 et 10. - *Covar.*, Varhr. Hb. 2, cap. 10, n. 8. — 1 *Ede Sacram. Poenit.*, qu. 5, art. 6, n. 6. — *Palao*, tr. 2, ditp. 3, punct. 3, n. 6. - *Dicast.*, de Poenit., diip. 9, dub. 2, n. 77. ■ Lib. 5, n. 179. — *Suar.*, de Poenit., diip. 22, -ect. 5, n. 26. — *Dicast.*, de Poenit., diip. 9, dub. 2, n. 75. - Lib. 5, n. 168. — De Poenit., diip. 16, n. 553. — *Palao*,

Lugo⁴, Palao, Navarro, Azor, Viva⁵ et Salmant. -; qui cum communi dicunt omnes hos actus, sicut et complacentiam de copula habita, non esse novum peccatum, si statim post copulam habeantur, et minime ad novam copulam intenduntur: quia verosimiliter adhibentur tamquam complementum copulae obtentae.

Uniut»

42. - Notandum tamen Γ. Quod etiam explicanda sunt, tamquam distincta peccata, omnia media posita ad peccatum consummandum, si postea peccatum non consummetur; ut ait Viva¹ cum communi. — Et hoc, non solum si praedicta media per se sint mala, ut sunt tactus et sermones inhonesti; sed etiam si sint indifferentia, ut carpere viam, ascendere domum ad mulierem cognoscendam, parare arma ad homicidium, etc. Ita valde probabiliter dicit Viva¹. Ratio, quia tunc peccatum non manet tantum internum; sed extematur in illis actionibus, quae omnes malae deveniunt, cum a malitia pravi finis omnes informantur.

Mcdu^t.

&“pUe“.

Eui uoi

tu.

43. - Notandum 2°. Quod si quis habens oscula, tactus, etc., nolisset ab initio copulam, sed postea ob libidinem auctam copulam perfecerit, non sufficit si tantum copulam confiteatur. Tunc enim omnes actus tamquam distincta peccata debent explicari; quia, cum in illis sistitur, quivis actus habet in se malitiam suam consummatam. Ita communiter (Contin.] Tournely¹, Lessius¹ Dicastillus cum Croix¹⁰;

ownii ·
nc intenuo
nc copulat

?u'''

cand"

tr. 2, diip. 3, punct. 1, n. 5. reip. ad 3. — *Navar.*, Man., cap. 6, num. 17; et in cap. *Consideret*, de poenit., dill. 5, n. 48. — *Azor*, part. 1, lib. 4, cap. 4, qu. 6. — 1 *De Sacram. Poenit.*, qu. 5, art. 6, n. 6, v. *Secundo*. — Tr. 20, cap. 12, num. 45. — 1 *Loc. cit.*, v. *Notandum* 1°. — * *De Sacram. Poenit.*, qu. 5, art. 6, num. 6, v. *Notandum* 2° -- De Peccat., part. 1, cap. 3, art. 2, collig. 7. — *Dicast.*, de Poenit., ditp. 9, dub. 2, n. 76. - » Lib. 5, n. 169.

4L - § Salmant, tr. 20, cap. 12, n. 41, dicunt unum committi peccatum, si eodem tempore eidemque homini in diversis materiis convicietur, neque ibi loquuntur de contumeliis in eadem materia, quod sane a fortiori intelligendum videtur; auctores tamen quos allegant tuentur eandem sententiam quam S. Alphonsus hic propugnat.

b) Concina, *de Peccat.*, dissert. 1, cap. 6, n. 21, de quaestione sequenti dumtaxat loquitur. nempe de eo qui eodem impetu plures Sanctos blasphemat, vel eidem homini sed in

diversis materiis conviciatur, quem dicit plura admittere peccata.

c) Bonacina hanc quidem sententiam tenet, *disp. 2, de Peccat.*, qu. 4, punct. 2, n. 11; a Croix tamen allegatur pro eo dumtaxat quod docet *ibid. n. 12*, scilicet probabile esse unum tantum committere peccatum qui eodem tempore injurias diversae rationis in eundem profert.

43. - a) Lessius a Croix hic utique citatur; sed nonnisi indirecte hanc sententiam tenet, quatenus nempe haec de interruptione

et Salmant. cum Navarro, Lugo, etc. — Et idem dicendum de eo qui animum habuit tantum hostem vulnerandi, et inde ira accensus occidit; is duo peccata committit; ut Salmant. cum iisdem.

Quid de
«arripiente
«u mmam
dirent vi-
cibo».

44. — Advertendum etiam cum Lacroix³ et Patre Mazzotta⁴, quo si quis ex intentione furandi centum aureos centenibus vicibus moraliter interruptis ea subripiat, tunc centum peccata committit; quia singuli actus habent in se consummatam malitiam.

Celebrare
in mortali
«ire» tñiMxi
die Natali
quot wicri
legia.

Tria etiam sacrilegia committit qui in die Nativitatis tres Missas celebrat in mortali; quia sunt actus de se completi. Dixi: *tria* sacrilegia; hoc tamen currit in sententia eorum (ut tenent Sporer⁵ et quidam neotericus) qui dicunt celebrare in mortali esse unum sacrilegium; quia actiones celebrantis, licet sint plures, tamen integrant unum ministerium Sacrificii. — Sed verius dicendum *saltem* haec esse novem sacrilegia; cum celebrans in mortali in unaquaque Missa verius tria sacrilegia committat; et quamvis unum offerat Sacrificium, attamen ad illud offe-

rendum plures actiones per se complete sacrilegas operatur, nimirum indigne consecrando, ministrando sibi indigno, et indigne sumendo. Secus dicendum, si post sumptionem sumat particulas superfluas; quia haec ultima sumptio pertinet ad unum Sacrificium. Ita Croix⁴ cum Viva⁷. — Dixi: *saltem*; nam juxta nostram sententiam, *quatuor* sacrilegia committit celebrans in mortali. Vide *Lib. VI, tt. 35, v. Hinc*.

45. — 11. Loquendo autem de secunda radice distinctionis numericae, scilicet: *Ati peccata multiplicentur ex diversitate objectorum totalium?* — celebris est quaestio inter doctores.

Prima sententia negat. Et hanc tenent cum Busenbaum (hic, *tt. 35, ad l*), Suarez⁸, Lugo⁹, Laymann¹⁰, Viva¹¹; Anacleto¹⁰ cum Navarro¹², Marchant, etc., ac Tamburinius¹³; item Bonacina, Filliucius, Gobat, etc., apud Croix¹⁴; probabilemque putant Vasquez, Rodrigueze¹⁵, etc., apud Lugo¹⁶. — Diversis autem rationibus praefati auctores hanc sententiam tuentur. Nam Suarez¹⁷, Laymann¹⁸, Fil-

Diverti-
IM objecto-
rum tota-
lium, juxta
alioi non
multiplicat
peccata.

³ Tr. 20, cap. 12, n. 45. — Aiauir., Man., cap. 6, n. 17, et in cap. Consideret, de poenit., dist. 5, num. 48. — *Iu &*, de Poenit., disp. 16, num. 556. — Tr. 20, cap. 12, num. 45, v. L — 1 Lib. 5, n. 170. — Tr. I. de Conse., disp. 1, qu. 1, cap. 2, qu. 4, v. *Ex fine*. — Part. 3, cap. 3, n. 435, ad 2. — * Lib. 5, num. 170, i. f. — De Sacram. Poenit., qu. 5, art. 6, n. 7. — De Poenit., disp. 22, sect. 5, n. 33 cl. 31. —

• Lib. I, tr. 3, cap. 3, n. 2. — * Tr. 3, de Peccat. diiL 1. num. 57. — Pct. Marchant, Tribunal, tom. 1, tr. 3, tit. 4, qu. 2, concl. 2. — Bonac., disp. 2, de Peccat., qu. 4, punct. 2, n. 1. — A7A, tr. 21, cap. 5, n. 320. — Gobat, Qumar., tr. 5, cap. 9, n. 73. — 11 Lib. 5, num. 150. — Γατψ, de Poenit., qu. 91, art. 1, dub. 4, n. 3 et 8. — 11 De Poenit., disp. 16, num. 135.

actuum in Anclar., v. Confessio, cas. 10, sentit: «Quod ad interruptionem attinet, si voluntas tendat ad executionem, non censetur interrumpi nisi per retractationem et mutationem propositi... Si autem non sequatur executio, sunt diversa numero peccata».

45. — O Lugo, de Poenit., disp. 16, n. 135, negat quidem esse explicandum in confessione objectorum numerum; sed praescindit a speculativa quaestione, quamvis fateatur non carere difficultate, in universum negare quod propter ordinem ad plura objecta multiplicentur malitiae. — Viva pariter, de Sacram. Poenit., qn. 5, art. 6, n. 9; ac Tamburinius, Method. Confess., hb. 2, cap. 1, n. 58, a quaestione speculativa praescindunt; ad praxim vero negant obligationem adesse explicandi numerum objectorum; necesse tamen esse pluralitatem in genere fateri, v. g.: uno ictu plures occidi.

Navarrus scribit, Man., cap. 6, n. 18, ter esse excommunicatum qui «uno impetu etiam unico ictu tres ferit clericos». Et *ibid.*

inferius: «Qui imprecatur mortem alicui et toti familiae ejus, duo tantum peccata committit, non tot quot sunt personae familiae. Tum quod tota familia pro una persona ficta accipitur..., tum quod familia, licet significet multos, eos tamen collective tamquam unum corpus fictum significat... Qui blasphemando maledixit divo Petro et undecim Apostolis, duo Lanium peccata videtur admittere, eisdem rationibus».

Rodriguez non solum ut probabilem tenet, sed a Lugo adducitur ut qui simpliciter teneat hanc sententiam, dum, *Summa, part. 1, cap. 247, n. 27* (al. *cap. 244, n. 26*), scribit esse unum eundemque actum in genere moris «audire mille confessiones sedendo continue in loco ad id solito, aut per breve tempus sublevando».

f) Suarez, de Poenit., disp. 22, sect. 5, n. 36, his verbis rationem hujus sententiae exponit: «Tum quia non per modum relationum, sed privationum attendenda est eorum distinctio; tum etiam quia relatio transcen-

liucdus, etc probant: quia in eodem actu entitative uno non possunt esse plures malitiae numero diversae, cum in eodem subjecto nequeant esse plura accidentia numero distincta. Alia ratione utuntur Lugo et Tamburinius, dicentes quod, licet in eodem actu possint esse plures malitiae, tamen ex praecepto Tridentini tenemur quidem explicare numerum peccatorum, non autem numerum malitiarum.

jmu s.
Doctorem,
mokipuou

Secunda vero sententia communior, quam sequimur, et tenent Contin. Tournely', Concinaa, Croix³, Holzmann⁴; ac Salmant. ·) cum Azor, Hurtado, Vasquez, Diana, Dicastillo ¹ et aliis innumeris, docet diversitatem objectorum totalium bene constituere diversa numero peccata. — Ratio 1^a: quia, sicut actus respiciens plura objecta specie diversa includit plura specie diversa peccata in confessione explicanda; ita actus respiciens plura objecta numero diversa includit plura diversa numero peccata. — Ratio 2^a, quae fortius probat, est, quia idem actus non solum potest includere plures malitias specie diversas, sed etiam numero. Id patet exemplo: si enim conjugatus copulam habet cum conjugata, nemo negat (ut ipse Lugos fatetur) duplicem committere injustitiam: unam, quia violat jus suae uxoris; alteram, quia cooperatur ut illa violet jus sui mariti. Ergo cum eodem unico actu bene possunt esse plura peccata numero diversa contra eandem vir-

FtU., tr. 21, cap. 8, n. 320. — *Lugo*, de Poenit., disp. 16, n. 134. — *Tambur.*, Method. Confess., lib. 2, cap. 1, n. 59. — 1 De Peccat., part. 1, cap. 3, art. 2, v. *Dico* /·. — · De Peccat., di·. 1, cap. 6, nam. 29 et »cqq. — · Lib. 5, n. 149 et 151. — 1 De Act. ham., n. 66β. — *Azor*, part. 1, Hb. 4,

tutem. Objicit Lugo quod tunc alio modo tendendi conjugatus ille justitiam laedit, quando violat jus suae uxoris; alio, quando cooperatur ut altera violet jus viri sui: et ideo duo peccata injustitiae committit. Sed haec responsio non subsistit; nam eadem virtus justitiae eodem modo (non diverso) quo obligat eum ad servandam fidem suae uxori, obligat etiam ut non cooperetur ne illa frangat fidem suo viro debitam.

Nec obstat ratio Suarii, nempe quod in eodem subjecto nequeunt esse plura accidentia numero distincta. Nam respondetur hoc valere in physicis, non autem in moralibus. In his enim, licet actus physice sit unus, moraliter tamen bene potest esse multiplex, quando juxta prudentum judicium unicus ille actus aequivalet pluribus, habita ratione ad objecta totaliter diversa; prout patet exemplo copulae conjugati cum conjugata, et docet D. Thomas/λ — Nec etiam obstat ratio Luginis, nempe quod in confessione tenemur tantum explicare numerum peccatorum, non autem diversas malitias peccati. Nam respondetur, posito quod malitiae in illo actu sint plures, plura etiam esse peccata; cum peccata diversa non sint nisi diversae malitiae.

46. - Hinc infertur, diversa numero peccata committere:

1°. Eum qui uno ictu plures homines occidit, vel pluribus detrahit; ut dicunt

cap. 4, qu. 3, 5 et 6. - *Gasp. Hurtad*, de Poenit., di·p. 9, diff. 6. · *Vasq.*, in 1 2·., disp. 75, cap. 2, n. 10. · *Diana*, part. 1, tr. 7, resol. 17 et 29; et part. 3, tr. 4, resol. 164. — · De Poenit., disp. 16, n. 140. — *Lugo*, loc. cit. — *Suar.*, de Poenit. disp. 22, sect. 5, n. 30. — *Lugo*, loc. cit., num. 134.

Objectu-
mbtji uiu
fit.

Corollaria.

dentalis, fundata in indivisibili entitate, non multiplicatur propter materialem distinctionem terminorum seu objectorum: unde in tali actu neque augeri neque minui potest ille transcendens respectus, quia indivisibiliter tendit ad omnia illa objecta per modum unius». — Laymann vero nullam suae sententiae rationem adducit

Salmant. tenent quidem hanc sententiam, /r. 20, cap. 12, n. 39, et auctores relatos allegant, exceptis Hurtado (qui tamen *loc. cit.* ejusdem opinionis est) et Dicastillo, qui revera hanc sententiam intelligendam esse asserit «de actibus exterioribus qui habent multiplicem effectum, ut de maledicto et occisione plurium uno verbo et uno ictu; atque

etiam de actibus interioribus efficacibus, de quibus omnibus dictum admissum et probatum hucusque est multiplicari in eis malitias pro multitudine effectuum diversorum». Ita Dicastillus, *de Poenit.*, disp. 9, n. 255, quibus n. 256 subdit: «De actibus vero inefficacibus voluntatis, ut simplici affectu et complacentia, dicendum omnino est tantum esse unicum peccatum, quando plures personae per modum unius objecti adaequati, unico actu respiciuntur ».

f) S. Thomas, in 2, dist. 42, qu. 1, art. 1, corp., haec scribit: «Contingit aliquid quod est unum in genere naturae consideratum...., esse plures secundum quod ad genus moris retorquetur, si voluntas in actu varietur ».

(Contin.] Tournely », Concina », Bonacina a>; et Salmant.³ cum Vasquez, Azor, Henriquez, etc. (contra Anacletum⁴, et Tamburinium b> cum Lugo b>, etc.).

Et idem dicendum, si quis intendit occidere sive infamare totam familiam; ut tenent Salmant. » [Contin.] Tournely, Concina¹ et Holzmann contra Roncaglia et Anacletum⁸. — Nec obstat dicere quod familia pro unica persona reputatur, *ex lege I, ff. Si familia, etc.* Nam, licet fictione juris familia una persona dicatur, attamen occisio aut detractio illa, cum uniuscujusque jus laedat quod personae illius familiae distincte habent ad vitam aut famam, idcirco diversa peccata constituit. — Secus vero esset dicendum, ut bene censent Salmant.⁷, si quis laederet bona quae possidet aliqua civitas, mo-

nasterium aut capitulum in communi; tunc enim non competit jus individuis in particulari, sed tantum toti communitati: unde unum jus laeditur.

2°. Qui unico actu optat ad plures feminas accedere contra Tamburinium⁹ cum Lugo¹⁰; vel pluries ad eandem feminam contra Leandrum apud Tamburinium¹⁰. Tanto magis qui eadem nocte pluries eandem feminam cognoscit; ut Salmant. “ cum aliis communiter, contra Zanardum: quaelibet enim fornicatio habet suum terminum completum.

3°. Qui a pluribus furatur; ut Salmant.¹³ cum Azor et Molina contra Lugo et Tapia.

4°. Qui pluribus unica vice scandalum praebet; ut recte ait [Contin.] Tournely¹², contra Tamburinium M cum Lugo.

¹ De Peccat., part. 1, cap. 3, art. 2, coUig. 1. — * De Peccat., di>>. 1, cap. 6, num. 22 et 23. — ⁷ Tr. 20, cap. 12, num. 42 et 43. — *Vattj.*, de Poenit., qu. 91, art. 1, dub. 4, n. 8 et 10. *Aeor*, part. 1, lib. 4, cap. 4, quaer. 5 et 6. *Htnriq.*, lib. 5, cap. 5, n. 4 — ⁸ Tr. 3, de Peccat., di>t. I, n. 67. — ⁹ Tr. 20, cap. 12, n. 49. — ¹⁰ De Peccat., part. 1, cap. 3, art. 2, collig. 3. — ¹¹ De Peccat., di>>. 1, cap. 6, n. 28. — ¹² Tr. 3, de Peccat., di>t. 1, n. 57 et 58. — ¹³ Loc.

dt. n. 51. — *Ltand. a SS. Satr.*, de Poenit., dup. 8> § 3, qu. 19. — ¹⁴ Method, confae., Hb. 2, cap. 1, n. 59. — ¹⁵ Lo<. dt., n. M et 55. — *Ad.*, Director, theoloff. <c coofeocr., part. 1, de Sacram. Poenit., cap. 18. ¹⁶ *Quinto*. — “ Tr. 20, cap. 12, n. A4. — *Tapia*, tom. 1, lib. 3, qu. 4, art. 3, n. 9. — ¹⁷ De Praec. decal., cap. 1, art. 3, eect. 7, punct 1, s 9, i. f. — ¹⁸ Method, confess., Hb. 2, cap. 1, n. 64. — ¹⁹ de Poenit., disp. 10> n. 135, i. f.

46. — a) Bonacina, uti S. Alphonsus supra n. 45 notavit, oppositam sententiam tenet; nihilominus, *disp. 5, de Sacram. Poenit., qu. 5, sect. 2, punct. 2, § 3, diff. 3, n. 16*, Bonacina docet < eum qui uno actu plures percussit aut infamavit aut pluribus injuriam intulit, teneri numerum personarum [in confessione] exprimere, non quia pluralitas personarum praesciscil circumstantia mutans speciem, sed quia est objectum terminans et determinans ipsum actum, ut aliquid spectans ad ipsius substantiam quasi individuum ».

b) De Tamburinio et Lugo, vide quae notata sunt nota a, ad num. praecedentem.

c) Holzmann non de detractioe neque de occidendi intentione loquitur, sed de ipso facto (cui desiderium sane aequiparatur in praesenti quaestione). « Si quis, inquit *de Act. hum.*, n. 671, uno actu interimat integram familiam in qua versantur multi homines..., committit tot numero peccata quot homines in ea familia degunt vel degere non ignorantur invincibiliter ».

^{**}) Roncaglia, *tr. 2, de Peccat., qu. 1, cap. 2, qu. 2, resp. 2*, fatetur commode sustineri posse unum dumtaxat committi peccatum; sed in probatione melius suam sententiam declarans, sic distinguit: « Cum.... peccator considerare possit vel omnes illos homines in quos explodit sclopetum, vel illam familiam de qua detrahit per modum unius, unicum peccatum poterit com-

mittere, eo tamen gravius quo numerosiores sunt personae offensae. Quod si offendendo vel detrahendo intenderet unamquamque illarum personarum singillatim offendere, tunc tot numero essent peccata quot personae, cum quot essent personae tot intellexisset injurias inferre.

f) Lugo, *de Poenit., disp. 16, n. 141*, ita loquitur: « Qui desideravit peccare cum tribus feminis, non bene explicaret dicendo: desideravi fornicationem.... Quare regulariter existimo explicandum esse in praxi numerum personarum, saltem sub aliqua generalitate confusa significante pluralitatem ». Recte igitur a Tamburinio allegatur, qui in sua *Method, confess., lib. 2, cap. 1, n. 62*, docet satis esse si dicat: « Semel plures feminiis liberas concupivi... ».

¹) Azor, quem Salmant. allegant pro hac sententia, in generali tantum, *part. 1, lib. 4, cap. 4, qu. 6*, haec scribit: « Peccata quae opere consummantur.... plura numero fiunt, tametsi sit unus actus, modo respectum et ordinem habeat ad objecta numero differentia, sed contra rectam rationem.

²) Molina, *de Just. et Jure, tr. 3, disp. 41, n. 4*, ita quidem tenet, sed his verbis sententiam suam limitat: « Nisi fur invincibiliter ignoraret id ad multos attinere ».

h) Lugo minus ad rem hic adducitur; nam, *de Poenit., disp. 16, n. 135 et 136*, loquitur

5e. Qui unico actu vult per plures dies Horas canonicas vel jejunium omittere; ut Croix Holzmann J; et Salmant. 3, contra Busenbaum, Lugo 7, etc. — Vide dicta *Lib. IV, ft. 149*.

6°. Qui uno actu malum tribus personis desiderat; ut Croix 4 cum Dicastillo.

47. - Quaeritur autem 1°. *Quot peccata committat qui unico actu blasphemat duodecim Apostolos?*

.Bu»phc-
mire H A.
ponoioi.
uV'dôdô'
an p't»
p'rob
peccatum,

[Cont.] Tournely & et Concina ° censent committere duodecim peccata, quia uniuscujusque Apostoli honorem laedit; et qui(jern probabiliter. — Sed non est improbabile id quod sentiunt Anacletus 7 et Salmant. * cum aliis, nempe quod iste unum committat peccatum. Quia, cum omnes blasphemiae in Sanctos malitiam desumant ex una relatione ad Deum; moraliter loquendo unica injuria per talem blasphemiam mediate Deo infertur.

48. - Quaeritur 2°. *Au committat diversa peccata qui detrahit alicui in pluribus materiis, vel eum diversis contumeliis afficit?*

viViÔn'." ct>h ahcui
ma't'er'iM.
{1μ β *'
catum.

Negant Salmant. ", Lugo 10 cum Cajetano, Sà, Azor >, Reginald© et Molina; item Bonacina, Dicastillus, Diana, etc., apud Croix||: dicentes unum committere

1 Lib. 5, n. 164. — 1 Dc Act. hum., n. 673. — Tr. 20, cap. 12, n. 44. — Loc. cit., n. 158 — Dicast., dc Poenit., diip. 9, dub. 4, num. 229. — * Dc Peccat., part. I, cap. 3, art 2, collif. 3. — Dc Peccat., dis 1, cap. 6, n. 21. — Tr. 3. dc Peccat., disc. 1, num. 58. — Tr. 20, cap. 12, num. 40. — » Loc. cit., num. 41. — " Dc Poenit., disp. 16, n. 265. - Cajtlan., in 2- 2' qu. 72, art. 1. resp. ad 3. - Sd, v. Contumelia, n. 1. - Rrgin., lib. 24, n. 102. - Molina,

peccatum; quia, licet tales detractioes aut contumeliae materialiter specie distinguantur, moraliter tamen unam famam aut honorem laedunt.

Sed probabilius censent plura peccata committere [Contin.) Tournely1', Holzmann13, Concina *4; et Croix 15 cum Silvio, Navarro, etc. Ratio, quia laeduntur diversa jura ad famam vel honorem quae alteri competunt; per hoc enim quod aliquis esset diffamatus in uno crimine, non ideo est diffamatus in alio. — Nec obstat quod is qui aufert plures diversas res alicui, unicum committit furtum; nam tunc unicum laeditur jus quod ille habebat ad bona sua. Sed quando aliquis diffamatur in pluribus materiis, plura ejus jura laeduntur, juxta plures respectus quos fama habet ad diversas virtutes; unde plura committuntur peccata.

Piobih-
lius multi
plex.

Bene tamen hic advertendum cum Salmant. et Concina quod mulierculae et plebeji, qui simul rixantes eodem impetu diversis contumeliis se onerant, unum peccatum committunt. — Ratio, quia juxta communem aestimationem hi non laedunt famam et honorem; eo quod ex una parte convicia inter hujusmodi personas non apprehenduntur ut gravia; et ex alia au-

Excipiun-
tur mulier-
culae ei pit
beji simul
rixantes.

tr. 4, disp. 19, n. 3. — Bonae., disp. 2, de Peccat., qu. 1. punct. 2, num. 12. - Dicast., dc Poenit., disp. 9, dub. 2. n.88. et dub. 8, n. 502. - Diana, part. 1, tr. 7, resol. 28.- " Lib. 5, n. 161. — 11 Dc Peccat., part. 1. cap. 3. art 2. collig. 7, i. f. — u Dc Actib. hum., n. 674. — 14 Dc Peccat., diu. 1, cap. 6, n. 21. — 11 Loc. cit., n. 161. - Silvius, in 1- 2', qu. 72, art. 9, conc. 2, i. f. - Navar., .Man., cap. b, n. 18. — Loc. cit. n. 21.

dc bonis pertinentibus ad plures haeredes pro indiviso ante haereditatis divisionem, vel ad aliquam communitatem. Et ita tenet eandem sententiam quam hic supra S. Alphonsus propugnat

.) Lugo, *loc. cit.*, n. 546. haec scribit: * Volentem non recitare Officium per totum annum, et id postea exsequentem, committere plura peccata; quia licet voluntas sit una, opus tamen volitum, non est unum, nec una omisio recitationis ordinatur ad aliam, nec connexionem habet cum illa ♦.

48 -> Azor non satis sibi consentit; nam loco citato a cardinali de Lugo, id est, /x/rr. 7, hb. 13, cap. 5, dub. 1, v. Si vero quaeras, dicit aliquando esse confitendam contumeliae qualitatem, « quia, licet contumeliae specie non differant, est tamen opinio Soli et multorum aliorum valde probabilis, circumstantias pec-

catorum malitiam graviter augentes intra eandem speciem, esse in confessione exprimendas >. Atvero, *part 1, lib. 4, cap. 4, qu. 5*, dicit contumelias in materiis diversis esse specie diversas: « Quinto quaeritur, inquit: Quando et quomodo peccata quae sermone complentur numero augeantur? Respondeo specie fieri multa et augeri numero, quando verbum seu sermo dirigitur et refertur ad objecta specie diversa, vcluti si Titius contumeliose Cajum compellet haereticum, latronem, adulterum, tria peccata contumeliae committit specie distinct

Salmant, ut supra notavit S. Alphonsus. tenent absolute esse unum peccatum; hic ver<». *tr. 13 de Restitui., cap. 4, n. 13*, addunt excusari posse a peccato mortali et quandoque u veniali contumelias quibus mulierculae, pueri et viri intimae sortis sesc solent verberare

dientes nullam ipsis fidem praestant, putantes illa potius proficisci ex impetu irae quam ex animo et rei veritate. Et ideo tales rixantes ut plurimum excusantur a mortali; nisi forte de aliquo particulari facto adversarium impropere.

49. — Quaeritur 3°. *Ati qui detrahit alicui coram pluribus plura peccata committat?*

Detrahere
ccran pio-
nbtu, juxta
4:10. plura
peccata.

Probabi-
liter unum,
icd tra-
ritu.

Affirmant Croix¹ et Holzmann^{*} quia (ut dicunt) tot jura is laedit quot sunt personae apud quas alter infamatur. Sed unum tantum peccatum committere censent Lugo³, Tamburinius⁴, Azor⁵ et Molina[<] Ratio, quia detrahere coram pluribus est tantum circumstantia aggravans; cum jus ad famam sit unicum apud omnes, non autem multiplex. Unde, cum satis probabilis sit sententia (juxta dicenda *de Poenit.*, *Lib. VI, n. 468*) quod non sit obligatio explicandi in confessione circumstantias aggravantes; probabile etiam est in casu proposito non esse obligationem explicandi numerum personarum coram quibus facta est detractio, sed sufficere quod dicatur: *Detraxi coram pluribus*.

50. — Quaeritur 4°. *Quot peccata committat qui plures articulos fidei negat?*

Plura censet Borgia⁶ apud Croix⁸; quia (ut ait) unusquisque articulus est

¹ Lib. 5. n. 112 — ¹ De Actib. hum., n. 675 — ² De Poenit., disp. 16, n. 112. — ⁴ Method, conf., lib. 2, cap. 9, n. 2. — ¹ Lib. 5, n. 15 — *Diana*, pan. 3, tr. 4. resol. 165. — *Oviedo*, de Vitiis et Pecc., tr. 4, contr. 5, num. 116. — ⁵ De Poenit., disp. 16, n. 259 et 260. — *Valent.*, in 2. 2. disp. 3, qu. 11, punct. 2, v. *Quinto dico*. — ⁶ Disp. 3, de 1. Praec., qu. 4, punct. ult., § 1. « 10. — * » Ir. 1.

distinctum fidei objectum. — Sed verius negant ibid. Diana et Oviedo. Ratio, quia objectum fidei nequit dici multiplex, cum revera unicum tantum sit, nempe veracitas Dei revelantis. Idcirco qui unum fidei articulum negat, non minus est infidelis quam qui omnes negat; et ita contra, qui plures negat articulos, non magis est infidelis quam qui negat unum.

Quaeritur 5°. *Quot peccata committat qui diversa mala optat inimico, puta infamiam, mortem, paupertatem, etc.?*

Prima sententia, quam tenent Lugo⁹ cum Valentia, Turriano¹⁰ Bonacina⁷, Diana⁸; item Cajetanus⁶ et Trullench, apud Busenbaum (vide *Lib. II, n. 30, v. In confessione*), dicit committere unum specie peccatum (et etiam numero, si mala optentur in eodem impetu). Quia peccata odii non sumunt speciem diversam a diverso malo optato, quando omnia appetuntur sub ratione mali, ut contraria virtuti dilectionis. — Nulli dubium vero explicandas esse species malorum, si desiderium sit efficax.

Secunda sententia, quam tenent Busenbaum *Joe. cit.*) cum Suarez et Palao¹¹; ac Salmant.¹² cum Bailez¹³ Salon, Prado, Villalobos¹⁴, Soto, Filliuccio et Dicastillo¹⁵, dicit committere plura peccata,

plures articulo* fidei, verius unum peccatum.

Opiare miraico diver

unum specie peccatum.

Juxta a lto», nulli fillex si mu a apeciftccotur

resol. 30. — *Trullench*, lib. 1, cap. 6. dub. 2. num. 5. — *Suar.*, de Carit., disp. 6, Meet. 2, n. 2. — *Palao*, tr. 6. disp. 4 punct. 1. num. 7. — *Tract.* 13. cap. 4. num. 29. — *Salon*, tn 2. — *qu.* 76, concl. 1. coroll. *Prado*. Theol. mor., cap. 25. qu. 4. num. 12 et 13. — *Soto*, de iust. hb. 5. qu. 11. art. 9, concl. 2, v. *Ex his*. — *Fill.*, tr. 40. cap. 5. num. 147.

49. — Azor, *part. 3, lib. 13, cap. 5, dub. 1*. et Molina, *de Justit. et Jure, tr. 4, disp. 19, n. 3*, a Tamburinio (a quo S. Alphonsus videtur citationem accepisse) male allegantur pro hac sententia; ipsi enim de ea omnino silent.

50. — Crespinus a Borgia, *Quaesi select, mor., qu. 6, n. 18*, loquitur de ignorantia vincibili, cui profecto aequiparanda est negatio, et revera scribit: «Qui plures articulos fidei aut decalogi praecepta vincibiliter ignorat, plura peccata committit, quia non componunt aliquid unum.

¹ Turrianus, in 2. 2. disp. 91. de *Canitate*. dub. 1. i. Z. et Cajetanus. in 2. 2. qu. 34, art. 6. videntur tenere potius secundam sententiam. Vide notas a et b. ad hb. 2, n. 30.

² Rafez ac Villalobos male a Salmant. hic allegantur nam Rafez, loco a Salmant. citato,

non tenet hanc sententiam: quin immo, in 2. 2. qu. 34, art. 6, dub. 2, concl. 4. oppositam aperte sequitur. «Odium proximi, inquit, formaliter loquendo semper est unius speciei. Quia omnia mala quae aliquis vult ex odio proximi, quamvis alias differant specie, ut homicidium et rapina, tamen sub unica ratione formali sunt volita ex odio». — Villalobos autem, *part. 2, tr. 3, dist. 9, n. 2*. fatetur gravius esse peccatum si gravius malum alicui imprecetur, proindeque in confessione explicandum; non tamen docet diversa peccata committere eum qui diversa mala alicui exoptat. — Dicastillus vero parum sibi ipse consenti, nam, hb. 2, de iust. ctjurc, tr. 2, de Restit. r/isp. 12. n. 532, hanc opinionem affert, quam n. 333 a toto genere sibi placere affirmat. uno tamen excepto, quod nempe si in genere tantum et in communi exoptet quis malum

prout sunt species malorum optatorum, si specificè exprimantur; quia desiderium sumit speciem a diverso objecto desiderato, ut inquit S. Thomas ⁷, dicens: *Si ille qui maleduit velit malum occisionis alterius, desiderio non differt ab homicida*. — Secus, si optetur malum in communi, prout si dicat: *Maledictus sis; malum tibi eveniat*.

ProMbt
ricndnm
Tertia tamen sententia satis probabilis, quam tenet Croix ⁸ distinguit, et dicit committere unum specie peccatum, casu quo mala illa apprehendantur sub uno genere mali, nempe ut media ruinae inimico optatae. — Secus, si voluntas feratur ad optanda ei illa diversa mala specificè considerata; ut dicunt ibid. Silvius, Molina d⁹, Coninck d⁹, etc.

Quaeritur 6°. *Au plura sacrilegia committat confessarius qui in mortali successive plures absolvit?*

mon^“abn
lefiunjin-
xia Allov
Negant Salmant. ⁹, Viva 4; Lugo s cum Rodriguez; item Sporer, Gobat, Diana, etc., apud Croix⁶: dicentes unum peccatum com-

1 2· 2·', qu. 76. art. 4, ad 2-. — · Lib. 5, n. 159. — S/Hims, in 2· 2·', qu. 34, <rt. 6, quaer. 2. — Tr. 20. cap. 12, n. 46. — · De Sacram. Poenit., qu. 5, art. 6, n. 6. — · De Poenit., di>p. 16, n. 135 et 558. · Sum., part. 1, cap. 247, n. 27, conc. 26. (al., cap. 244. n. 26). — Sporer, part. 3, cap. 3. n. 135. · Gobat, tr. 7, num. 199. — Diana, part. I, tr. 7, § 43.. · Lib. 5, n. 171. — · De Peccat., dita. 1. cap. 6, n. 27. — · De Peccat., part. 1, cap. 3, art. 2,

mittere, quia formaliter unam irreverentiam Deo irrogat; sicut qui plura sacra vasa furatur unum sacrilegium committit. — Sed verius Concina⁷, [Contin.] Tournely⁹; et Croix⁸ cum Bonacina, Dicastillo, Escobar et aliis, docent tot sacrilegia committere quot absolutiones impertit; quia singulae absolutiones sunt singula sacramenta.

Idem dicit de sacerdote pluribus Eucharistiam successive ministrante Croix¹⁰ cum Coninck, Vasquez O, Palao, etc.; quia singulae Communiones sunt singula convivia completa, respectu communicantium. Sed probabilius Viva; ac Filliuccius, Bunsenbaum, Diana et alii, apud eundem Croix ¹¹, qui etiam id probabile f) putat, dicunt in hoc unum peccatum committi; cum una sit administratio, et ideo unum convivium. Vide *Lib. VI, n. 35, v. Utrum autem*.

Utrum autem ministrare Eucharistiam in mortali sit mortale? — Vide dicenda dicto n. 35, sub initio.

colltff. 4. — · Loc. cit., num. 171. — Bonac., diap. 5, de Sacram. Poenit., qu. 5, sect. 2, punct. 2, § 3, diff. 2, num. 7. — Dicast., de Poenit., diap. 9, dub. 2, n. 85 et acqq. — Escob., Hb. 8, n. 232. — » Lib. 5, n. 172. — Coninck, de Sacram., qu. 64, n. 35. · Palao, tr. 2, diap. 3, punct. 3, num. 8. — Vrrva, de Sacram. Poenit., qu. 5, art. 6, n. 6. — Fill., tr. 1, cap. 5, n. 87, i f. — Bustnb., Hb. 6, tr. 1, cap. 2, dub. 2, retolv. 6. · Diana, part. 1, tr. 7, resol. 41. — » Lib. 5, n. 172.

Venn,
multipta.

Secut pro
b abiliua,
ploriboidi
re Euchari
ntiam it
moruli.

alteri, unum tantum odii peccatum committat; istud, inquam, Dicastillo displicet, qui, n. 534, vult in hoc praeter peccatum odii, aliud quoque adesse specie distinctum, proindeque in confessione declarandum. Atvero, de Sacram., tr. 8, de Poenit., disp. 9, dub. 8, n. 496, de eodem casu disputans, scilicet de mero desiderio quo quis ex odio mala aliunde alteri evenire desideret, quatenus mala illius sunt, affert n. 497, opinionem docentem malum sic desideratum esse in confessione declarandum, et hanc quidem satis probabilem vocat; sed n. 498, oppositam probabiliorē putat, quam n. 499, his verbis explicat: «Cum autem in nostro casu agamus de quodam affectu... non efficaci, sed mero odio et desiderio, quo quis desideret ea mala alteri aliunde evenire, quatenus mala illius sunt, et non secundum speciales rationes infamiae, privationis bonorum aut vitae, etc., tantum ille actus desiderii habebit malitiam ex illa ratione formali quae in omnibus reperitur, sive malum alioquin in par-

ticulari sit hujus vel illius generis aut speciei, ut infamia, paupertas, mors et similia. Unde etiamsi demus quod in genere physico differant affectus illi infamiae, paupertatis aut mortis, etc., in genere tamen moris, in peccato et malitia odii omnes conveniunt, quia sub eadem ratione communi desiderantur, et illa alia diversitas materialis est, et nequit tñbuere speciem ut objectum vel ut effectus». Haec omnia docet Dicastillus.

d) Molina, tr. 4, disp. 22, n. 3; et Coninck, de Virt. theol., disp. 29, n. 61, etsi simpliciter a Croix, lib. 5, n. 159, allegantur, posteriorem tamen hujus sententiae partem dumtaxat exponunt et tenent.

Vasquez perperam a Croix allegatur; nam, in 3am Part., disp. 136, cap. 3, n. 39, id negare censendus est, cum expresse neget esse peccatum mortale ministrare Eucharistiam in mortali.

/> Seu rectius: Bosco apud Croix hanc sententiam probabilem agnoscit.

CAPUT II.

De Peccatis in specie, Mortali et Veniali.

DUBIUM I.

Quid sit Peccatum mortale, et veniale.

51. *Quid mortale, et quid veniale.* — 52. *Quotuplici modo peccatum potest esse mortale.*
~ *Notabile advertendum pro iis qui de facili damnant de mortali.*

Pecatum
mortale,
quid.

51. — « Resp. 1°. *Mortale* est quod ob
« sui gravitatem, gratiam et amicitiam
« cum Deo solvit, poenamque aeternam
« meretur. — Dicitur *mortale*, quia spiri-
« tualis vitae principium, gratiam scilicet
« habitualement, tollit, et mortem animae
« affert.

Veniale,
quid.

« *Veniale* est quod ob suam levitatem,
« gratiam et amicitiam non tollit, etsi fer-
« vorem caritatis minuat, et temporalem
* poenam mereatur. — Dicitur *veniale*,
« quia, salvo vitae spiritualis principio,
« scilicet gratia, languorem animae facile
« curabilem infert, veniamque facile con-
« sequitur ».

Mortale ex
Genere et
per acci-
dent.

52. — « Resp. II°. Mortale peccatum du-
« plex est: aliud est mortale *ex genere*
« *suo*; aliud, *ex accidente*.

« Mortale *ex genere suo* est quod per
« se laedit caritatem Dei, vel proximi
« quoad personam, res aut jura; vel nos
« ipsos corrumpit graviter. — Ita Azor
« Sanchez ».

« Unde resolves:

« I°. Peccata contra bonum proprium
• commissa ut plurimum sunt venialia ex
« genere suo: ut v. gr. inutilis et vana con-
cupiscentia, vana oblectatio, prodigali-
tas, curiositas, superfluitas cultus et ve-
stitus, nugae, otium; excessus in cibo,
potu, somno, risu, usu conjugii, timore,
tristitia, appetitu pecuniae, laudis, etc.

« 2°. Peccata contra virtutes theologicas
sunt mortalia ex genere suo; quia no-
cent bono alicui interno Dei, v. gr. ve-
racitati, misericordiae, caritati. — Item,
fere omnia quae fiunt contra decalogum:
quia quae committuntur contra tria pri-
ma praecepta, nocent similiter deitati,
scientiae, omnipotentiae divinae, ejusque

« honori externo vel interno; quae vero
« contra reliqua praecepta fiunt, nocent
« personae, bono aut juri proximi.

« 3°. Peccata illa septem quae dicuntur
« *capitalia* non omnia sunt mortalia ex
« genere suo; quia non omnia graviter
« Deum aut proximum laedunt, vel nos
« ipsos corrumpunt

« Resp. III°. Mortale *ex accidente* did-
« tur, cum actus aliquis venialis aut in-
• differens fit per accidens mortalis: de
« quo infra ».

Mortale ex
accidente.

Bene hic advertendum id quod ait Ron-
caglia ', nempe quod *ubi clarum non est*
aliquod esse peccatum mortale, non prae-
ceps sit confessarius in judicando ali-
quam transgressionem gravem esse, et
talis peccati reum suum poenitentem pro-
nuntiare.

Prudentia
utendum ad
dam nan-
dum de pec-
cato.

Etenim valde periculosum est confies-
sariis damnare aliquid de culpa gravi, ubi
certitudo non elucet; ut docuit S. Tho-
mas ', dicens: *Omnis quaestio in qua de*
mortali peccato quaeritur, nisi expresse
veritas habeatur, periculose determinatur.
Et rationem de hac doctrina paulo post
adducit, nempe, quia *error quo creditur*
esse mortale quod non est mortale, ex con-
scientia ligat ad peccatum mortale. — Qua-
propter ait S. Antoninus⁴: *Nisi... habea-*
tur auctoritas expressa Scripturae S., aut
canonis seu determinationis Ecclesiae, vel
evidens ratio, non nisi periculosissime (pec-
catum mortale) determinatur. Nam side-
terminetur quod sit ibi mortale, et non sil.
mortaliter peccabit contra faciendum; quia
omne quod est contra conscientiam aedi-
ficat ad gehennam.

Hinc animadvertatur in quale discri-
men se immittant illi qui rigidam doctri-

» Paru I» lib. 4. cap. 9. — • Decal., lib. 1. cap. I, n. 4.
■ Tract. 2, qu. 1, Peccat., cap. 1, reg. in praxi,

num. 1. — « Quodhb, 9, artic. 15, corp. — • Summa, part. 2,
Ht. I, cap. II, § 28»

nam sectantes, facile damnant homines de peccato mortali in iis in quibus gravis malitia evidenti ratione non apparet, eos sic exponendo periculo damnationis aeter-

nae. Et idem dicendum de iis qui de facili notam laxitatis inurunt sententiis quae aperte improbabiliter non videntur. — Vide dicta *Lib. I, n. 82, 83 et 89.*

DUBIUM II.

Quibus ex causis Peccatum ex genere suo mortale fiat per accidens veniale.

53 *Quae requirantur ad peccatum mortale.* — 54. *Ex quibus causis mortale potest fieri veniale:* — Et 1°. *Ex imperfecta advertentia.* — 55. 2°. *Ex imperfecto consensu.* — 56. 3°. *Ex parvitate materiae.* — 57. *Vide resolutiones.* — 58. *Quid, si quis vovisset dare ter mille aureos, et très non solveret.*

Tria requisita «d morule.

53. - « Resp. 1°. Tria requiruntur ad « peccatum mortale, quorum si unum de- « sit, fit veniale quod alias ex se est mor- « tale: 1°. Ex parte intellectus, plena ad- « vertentia et deliberatio. 2°. Ex parte « voluntatis, perfectus consensus. 3°. Gra- « vitas materiae, saltem ut plurimum. — « Ratio primae et secundae partis est, quia, « spectata fragilitate humana, non videtur • decere divinam bonitatem, aeternis sup- < pliciis punire hominem absque plena con- « sideratione et consensu. — Ratio tertiae • partis, quia ubi materia parvi est mo- « menti, ibi moraliter modica offensio esse « reputatur ut plurimum ».

Mortale iit veniale;

54. - « Resp. 11°. Peccatum ex genere suo « mortale, tribus ex causis fieri potest ve- « niale, ut patet ex dictis.

E iinrtr fccü dclibc ratione.

« *Prima* est, si ex parte *intellectus* non « sit perfecta advertentia malitiae seu de- « liberatio. — *Signa* autem imperfectae de- « liberationis sunt: Γ. Si tenuiter et quasi « semidormiens apprehendisti esse malum. « 2°. Si post, ubi melius consideras, iudicas « te non fuisse facturum si ita apprehen- « disses. 3°. Si vehementissima passione, « apprehensione vel distractione laborasti, « vel turbatus fuisti, ita ut fere nesciveris « quid ageres ». — [Vide dicta supra, *n. 4, v. His positis*].

Ex imper- fecto con- terno

55. - « *Secunda* causa est ex parte w- « *laniatis*, si non sit perfectus consensus ». [Ut docet S. Thomas ‘. Vide dicta supra de Consensu, *u. 5*], — « *Signa* autem im- « perfecti consensus sunt: Γ. Si ita dispo- « situs fueris, ut, licet facile potueris ex- « sequi peccatum, non tamen sis exsecutus. « 2°. Si quis dubitet num consenserit, prae-

« sertim si sit vir timoratus. 3°. Si quis so- « leat esse ita affectus, ut malit mori quam « expresse mortaliter peccare: quia talis « non facile consentit. 4°. Si quis valde « timide et suspense processisse se memi- « nit. 5°. Si semisomnis fuit, non plene sui « compos, etc.: iudicetque se id non fuisse « facturum si plene vigilasset. — Vide San- « chez e, Baldelli3 ».

56. - « *Tertia* causa ex parte *materiae*: Exparri- « si haec sit parvi momenti. — Quando rise. « autem talis sit, discernendum est morali « iudicio prudentis, cui sequentes regulae « servant:

« Γ. Ut de materia iudicetur, non tan- • tum ipsa secundum se absolute est con- « sideranda, sed etiam respective ad finem « intentum: ad quem si parum facit, levis « est; gravis autem, si multum, ut docet « Vasquez 4 ». — [Regula sit: Non datur parvitas materiae, ubi ob parvitatem non excusatur ratio offensionis; ut accidit in infidelitate, odio Dei, simonia, perjurio et blasphemia].

« 2°. Attendendae sunt circumstantiae: « quia saepe fit ut res ex se levis, attentis « circumstantiis boni communis, vitandi « scandali, etc., fiat gravis.

« 3°. An pars aliqua rei praeceptae sit « gravis, ea spectanda est tum absolute et « secundum se, tum etiam in ordine ad « totum.

• 4°. In transgressionibus repetitis, si « plures materiae parvae, vel secundum « se vel secundum effectus a se productos, « moraliter jungantur, fit materia gra- « vis; quia tunc omnes moraliter repu- « tantur pro una. — Contra vero, non cen-

6Ut«ri« leve. quAn doqu- c m ,c’cu”.

• Sumnu theologica. 1. 2°. qu 88, art. 6. — ‘ Decal., Ub. 1 cap. 1, η. 5 et seqq. — ‘ Disputationes cx morali

theologia, lib 1. disp. 8. — < In 1— 2., disp, 168. cap. 4, n. 30 et 37.

S/ 4 0 M < X « « § «

« setur materia gravis, si parvae materiae,
« nec secundum se, nec secundum effe-
« ctus relictos, inter se uniantur.

« Ex dictis resolves:

57. - « Γ. Peccas mortaliter, ita ut fiat
« materia gravis, si saepe modicum fura
« ris et non restituas; juxta dicta *Lib. 3,*
• *tract. 5, cap. 1, dub. 3, casu 1.* — Item,
« si interruptim psalmos aliquot ex eodem
« Officio omittas; si eodem die jejunii sae-
« pius parum comedas; eodem festo sae-
« pius parum labores.

« 2°. Non peccas graviter, si diversis
« festis modicum labores; si quotidie in
« quadragesima parum comedas. Quod ve-
« rum est, etiamsi simul haberes propo-
« situm ita faciendi; quia, cum ista mora-
« liter inter se non uniantur, singula sunt
« parva. — Vide Sanchez *

« 3°. Non peccat mortaliter qui diversis
« diebus violat votum quotidie aut singu-
« lis diebus modicum quid orandi, vel par-
« vam eleemosynam dandi, si sit onus affi-

xum diei: quia, cum quotidie cujusque
diei obligatio exstinguatur, materiae illae
non continuantur. Quod verum est, etsi
proponat semper omittere; quia illud
propositum non fertur in rem gravem.
Immo, contra Sanchez, id quidam verum
putant, etsi qui centum vota diversae
speciei, in materiis valde levibus, uno
die implenda haberet; quia materiae
illae cum sint independentes a se, non
uniuntur — Si tamen similia vota non
sint onus affixum diei, sed tantum dies
praefigatur ut terminus ultra quem exse-
cutio non differatur; erit peccatum mor-
tale, postquam ad materiam notabilem
perventum fuerit ».

58. - « 4°. Probabile est eum qui ter vel
quater mille aureos in causas pias vo-
visset, non peccatum mortaliter si tres
non solveret. Quia, etsi talis pars, absolute
in se spectata, sit notabilis, comparatione
tamen tolius, morali judicio non valde
videtur aestimanda. — Vide Laymann * ».

DUBIUM III.

Quibus modis Peccatum ex genere suo veniale
aut actus indifferens transeat per accidens in mortale.

59. *Quomodo peccatum veniale fit mortale: 1°. Ob finem adjunctum. — 60- 2°. Ob ulti-
mum finem constitutum. — 61. 3°. Ob contemptum. — 62. 4°. Ob scandalum. — 63. 5°. Ob
periculum incidendi in mortale. — 64. An sit in statu peccati mortalis, qui proponat
committere omnia venialia.*

Veniale
fit mortale:

59. - « Quinque modis id fieri commu-
« niter, docet Sanchez, etc. Γ. Ratione *finis*
« *adjuncti*. 2°. Ratione *finis ultimi*. 3°. Ra-
« tione *contemptus*. 4°. Ratione *scandali*.
« 5°. Ratione *periculi*. — De singulis dicam
« breviter.

Ratione
finis adjun-
cti.

« Resp. Γ. Peccatum veniale transit in
« mortale ratione *finis adjuncti*, ut si quis
« leviter mentiatur ad copulam carnalem
« extorquendam: quia, cum finis mortalis
« ametur, mortale est. — Non tamen ne-
« cessarium est in confessione exprimere
« illud mendacium, sed solum desiderium
« fornicationis; quia seclusa malitia mor-
« tali finis manet veniale ».

R a tione
nimii affe-
ctui.

60. - · Resp. ir. Transit item in mortale,
« ratione *nimii affectus* in rem aliquam: ut,

« si v. gr. ultimum finem in ea constituas.
» Ad quod non sufficit valde intense et ve-
« hementer ferri in objectum; sed requi-
» ritur ut appretiative illud ita aestimes
« saltem virtualiter, ut paratus sis ejus
« causa transgredi praeceptum obligans
« sub mortali: ut si quis ita inordinate affi-
« ciatur ad fabulas, lusum, personam, ut
« malit festo omittere Sacrum, etc., quam
« illis privari ». — [Qui omittit Sacrum
causa lusus, sufficit ut confiteatur omisisse
Sacrum. (Vide dicta *n. 10, Not. II*). Si quis
autem amore lusus paratus sit committere
quodeumque peccatum mortale, esset pec-
catum temeritatis et quidem gravissimum,
sed sine specie. Salmant a> cum Palao
Azor % Bonacina % Reginaldo a-'].

1 Decal., lib. I, cap. 4, n. 10 et »eqq. — Sanchez., loc. cit.,

n. 16. — ■ Lib. 1, tr. 3, cap. 5, n. 10. — Sanchez. t1, c., cap. 5, n. 6.

60. Salmant., *tr. 20 cap. II, n. 13*, hanc
profecto sententiam tuentur, licet non afferant

exemplum ludentis; et scribunt: < Si autem
[quis] constituat ultimum finem in objecto pec-

«•none
cotitentpi um
fonnaik

« Notat autem Bonacina, hunc affectum,
« non tantum habitualement, sed actualement
« esse debere, ut peccatum contrahatur;
« quia non imputatur ad culpam id ad
« quod committendum habitu tantum es
« paratus *
gj – « ReSp. inn. Peccatum veniale iit
« mortale ratione *contemptus* absoluti et
« formalis.

« Dico autem : *contemptum absolutum*
« *etformalem*, quando nimirum ideo for-
« maliteret absolute praeceptum violatur,
« quia ipsiaut superiori subjici renuis, quod
« est peccatum superbiae consummatae ;
« vel quando ideo non vis obedire prae-
« cepto quia praeceptum est, et est pec-
« catum inobedientiae formalis: quorum
« utrumque graviter pugnat cum caritate
« debita superiori ».

Aliud igitur est contemnere legem seu
legislatorem, etiam humanum, non qua
talem personam, sed qua legislatorem,
quod est mortale; aliud,contemnere rem
praeceptam, quod est veniale, si materia
sit levis. Salmant. * — Vide dicta *Lib. IV,*
n. 161, Qu. 3, v. Quarta.

« Ex quibus resolves:

«X « Γ. Non est mortale si velis quidem
•econdum «obedire et subjici absolute, nolis tamen
qu d « hic et nunc in re modica; aut si aucto-
« ritatem legis vel praecipientis admittas,
« executionem tamen hic et nunc con-
« temnas. Ratio, quia non est contemptus
« absolutus et simpliciter, sed tantum se-
« eundum quid.

« 2°. Si praecise ex indignatione, mali-
« tia, prava consuetudine aliave causa
« praeceptum violetur, et non ex contem-
« ptu potestatis superioris, non est mor-
« tale; quia non est contemptus formalis,
« sed tantum interpretativus.

Bonac., de Peccau, di»p 2, qu. 3, punct. 5. n. 3. —
1 Tr. 20. ap. II, n. 18; et tr. II. de Le^ib., cap. 2, n. 37 et
*eqq. — Decal , hb. I, cap. 5. — 1 pñ 2, de Peccat., qu. 3,

cati venialis ex tali affectu ad illud, ut para-
tus sit actualiter quodeumque peccatum com-
mittere propter ipsum ; tunc constituitur tale
peccatum vel in specie temeritatis, vel nullum
erit speciale vitium ad quod pertineat..., sed
reducetur ad communem defectibilitatem vo-
luntatis Auctores vero citant non pro prae-
senti asserto, sed pro ejus corollario, scilicet
quod non sit obligatio eo casu confitendi pec-

« 3°. Est mortale facere vel omittere ali-
« quid ex contemptu justae legis humanae.
• Item, ex contemptu Dei praecipientis
« vel etiam consulentis (quod propterea
« tacitam blasphemiam continet, quasi
« Deus inutilia praeciperet aut consule-
« ret). Et denique, facere aliquid ex con-
« temptu praelati ut sic et ut a Deo au-
« ctoritatem habentis; non tamen ut talis
« hominis indocti, imprudentis, imperfecti;
« quia hoc posterius non est contemnere
« absolute et simpliciter, sed tantum se-
« eundum quid. — Vide Sanchez®, Bona-
« cina3».

62. - « Resp. IV0. Peccatum vel opus
« indifferens, habens mali speciem, tran-
« sit per accidens in mortale, si *ruina*
« per illud proximo causanda sit mortalis.
« Ratio, quia tali operi superadditur ali-
• quid graviter repugnans caritati. — Vide
« dicta *de scandalo*, et Filliuccium 4 ».

63. - « Resp. V°. Veniale vel opus in-
« differens transit in mortale ratione *pe-*
« *riculi* incidendi in mortale, quando quis
« sine sufficienti cautela Jaut necessitate
« aliquid facit, per quod veniat in morale
« ac proximum periculum peccandi mor-
« taliter; quia talis salutem animae con-
« temnit, cum tam probabili ejus periculo
« temere se exponat. Unde in confessione
« explicanda est species peccati, cujus pe-
« riculo se objecit ; quia eodem genere pec-
« cati peccavit. — Proximum autem peri-
« culum censetur quod frequenter homines
« similis conditionis in peccatum mortale
« inducit ».

Quaeritur hic: *An peccet mortaliter,*
qui se exponit periculo tantum probabili
mortaliter peccandi?

Prima sententia negat cum Sporer a>,
et Gobat, Hozes, Lumbier b>, Murcia, etc.,

punct. 5. — 4 Tr. 21. cap. 6, n.252. — *Gobat, tract. 7, n. 526. ·*
Hotti, Explic. prop.63 Innoc. XI, η 1. Lcand. dc Murcia,
Disquhit. mor. in l 2°, Hb. 2, dhp. I, reto!· 16, η. 8 et 9.

Conte»
tui leci«
utnioie,
Dei, tape
riorii, le
thnlit.

Ventile
vel inJifie
rent iitmor
tale ratoria
scandali.

Ratione
periculi b
bendi in
morule

catum veniale, sed solum circumstantiam linis
mortalis.

63. - a) Sporer, *Sacram., part. 3, cap. 2,*
η. 324 hoc quidem aperte docet; sed addit,
quasi limitans suam sententiam: « Sine nota
temeritatis, *ob rationabilem causam* poteris
te committere huic occasioni », in qua scilicet
probabile est te esse lapsurum in peccatum.

b) Lumbier, in suis Observationibus ad

Exponere
te periculo
probabili
lethali.
lethale
juxta Allot.

apud Croix * — Quia, ut dicunt, cum sit eo casu etiam probabile quod non adsit periculum peccandi, non operatur temere qui tali occasione se committit; ubi enim periculum non est certum, non potest ibi adesse certa obligatio illud effugiendi.

Omnino
r« lethale.

Sed omnino tenendum oppositum cum Busenbaum (ut supra), quem sequitur Croix cum Cardenas, Elizalde et aliis. Ratio convincens, quia, si est illicitum uti opinione probabili sine justa causa cum periculo damni alieni spiritualis vel temporalis, ut certum est apud omnes cum Busenbaum % *Lib. I, n. 20, in fine*, v. *Dixi* 2; quanto magis id non licebit ubi periculum imminet propriae animae? — Nec obstat dicere quod ubi periculum est probabile, ibi etiam probabile est non esse periculum. Nam respondetur quod eo casu, licet peccatum sit incertum an sit vel ne committendum, certum tamen est periculum peccandi.

Seclusa
causa.

Diximus *sine justa causa*; nam ubi justa causa adest, non est obligatio tale periculum vitandi, nisi certo moraliter praevideatur lapsus in peccatum. (Vide dicta *Lib. 2, n. 26*, v. *Pariter*). — Et sic excusantur *chirurgi*, si periculo se exponunt in medendis feminis, cum aliquoties in praeteritum ob talem occasionem jam lapsi fuerint. Sicque *parochi* qui in excipiendis confessionibus eandem miseriam fuerint experti. Sic etiam excusantur alii qui proprium officium, puta curialis, militis, cauponis aut mercatoris, non possunt deserere sine gravi detrimento. Ita Salmant.†

1 *Lib. 5, n. 257*. — · *Loc. cit.* · *Card***, *Cri..*, diep. 18. cap. 6; *cl diMort. 40*, cap. 3, art. 3 · *Klioaldr*, hb. 8, qu. 15, § 3. — · *Tr. 26*, de 6* *Praec*, cap. 2, n. 47. · *Xavar.*, Man cap. 3, n. 13 et 26 · *Thom. Hurtad.*, *Kcsol. rnor.* tr. 1.

cum Navarro, Hurtado, Antonio a Spiritu S., etc.; item Elbel *, Roncaglia s, Sporer 6 et alii passim. Ratio, quia periculum de se proximum tunc fit remotum tam ratione circumstantiae necessitatis, quam ratione simul mediorum praecaventium, quae persona proponit (ut tenetur) adhibere, nempe diligenter avertendo animum a delectatione turpi vel ab alia passione; et insuper se muniendo piis cogitationibus, orationibus ac sacramentorum frequentia. Quae utique media, licet non sufficiant ad excusandum ubi non adest justa causa, eo quod Deus non adjuvat temere se periculo exponentes; bene tamen opem suam praestat ei qui ex justa causa occasionem non deserit, dum is eo casu non ex affectu ad peccatum, sed ex quadam necessitate in illa occasione permanet. — Secus vero dicendum de simplicibus confessarius qui pluries lapsi fuerint in audiendis confessionibus: quia hi tenentur a tali exercitio abstinere, si possint sine gravi detrimento famae vel facultatum; juxta dicta *Lib. III, n. 438 et u. 483*, v. *Quid*.

Quid vero, si aliquis in iis occasionibus semper vel fere semper lapsus fuerit et spes non effulgeat emendationis? — Vide dicta eodem *n. 438, in fine*, ubi diximus hunc teneri cum quacumque jactura occasionem deserere, et animam suam salvam facere. Vide etiam dicenda *Lib. VI, n. 457*.

64. - Utrum autem sit in statu peccati mortalis qui propositum habet committendi omnia venialia. — Vide dicta *Lib. IV, n. 12*.

cap. 5, reto!» 7, n. 58 et 60. · *Ahloh. a Sffir. S., Dirior.* tonic- tr. 5, de Pcnit., disp. 3. n. 144, — « De Poenit. nom. 102. — · *Tr. 19*, de Sacram. Pcnit., qu. 5. cap. 4, qu. 3. — · *Part. 3*, cap. 2, n. 32tu

propositiones damnatas ab Innocentio XI (quod opus inscripsit tomum 3um Summae dictae *de Arana*), *post n. 2010, initio § 3*, (in edit. lat. *n. 596*), concedit teneri posse hanc sententiam, tametsi oppositam probabiliorē reputet.

(^o) Locus Hermannii Busenbaum quem S. Alphonsus allegat, in postremis editionibus ideoque etiam in hac nostra desideratur. Sed in 2^a et subsequentibus usque ad §, S. Doctor. *Lib. I, /9*, referebat Busenbaum dicentem

licitum esse sequi opinionem probabilem et minus tutam relictā probabiliori, · seclusa tamen omni injuria et periculo proximi ». Quod dictum idem Busenbaum, relatus a S. Alphonse *n. 21*, his verbis explicat: · Dixi *T* in responsione: *seclusa injuria*, quia si periculum sit ne proximo fiat damnum aut injuria, locum habet axioma: In dubio tutior via eligenda est ». Haec doctrina habetur hic apud ipsum S. Alphonsum, *lib. I, n. 52, in fine*.

Q““ 紵.
«>nfe@ano

CAPUT HI.

De Peccatis Capitalibus in specie.

DUBIUM I.

Quid sit Superbia, et quale peccatum.

Superbia
quid,et qua
le pecca-
tum.

65. - « Resp. 1°. Superbia est appetitus
« inordinatus propriae excellentiae: mor-
« talis ex genere suo, si sit consummata
« et perfecta, id est si quis ita excellere
« appetat, ut Deo, superioribus eorumque
« legibus subjici nolit. — Imperfecta ta-
« men, qua quis subjici non renuens iis
« quibus debet, et in suo tantum affectu
« sese magnificat, est tantum venialis; ut
« docet Cajetanus ‘, etc.: quia sine Dei et
« aliorum despectu, plus justo se efferre
« non est gravis inordinatio. Esset tamen
« gravis, si fieret cum notabili aliorum
« contemptu, complacendo in aliorum ab-
jectione ».

Filiae <η-
perbtae :

66. - « Resp. 11°. Filiae superbiae sunt
« tres:

Praesum-
ptio.

« 1°. Est *Praesumptio*, quae est appe-
« titus aggrediendi aliquid supra vires. Est
« communiter veniale tantum. Fit tamen
« mortale, si damnum Deo aut proximo
« afferat: v. gr. si praesumas jurisdictio-
« nem ecclesiasticam, potestatem Ordinis
« sacri; item, officium medici, advocati,
« confessarii, etc., sine debita peritia. —
« Lessius et supra, *Lib. IV, cap. 3, dub. 9.*

Ambitio.

« 2°. Est *Ambitio*, quae est inordinatus
« appetitus dignitatis et honoris non debiti,
« vel debito majoris: ut si ambias bene-
« ficium vel officium quo es indignus; vel
« illicito modo et medio, v. gr. per simo-
« niam. Est per se peccatum veniale. Fit
« autem mortale, vel ratione materiae ex
« qua, vel ratione medii per quod honor
« quaeritur, vel ratione damni quod pro-
« ximo infertur. — Denique si moderate
« honor appetatur ob honestum finem, erit

actus magnanimitatis; ut docet Lay-
mann.

« 3°. Est *Vana gloria*, scilicet cupiditas van»ti>
inanis gloriae, cujus finis est manifesta- rbu
tio inordinata propriae excellentiae, sive
verae sive fictae. — Dicitur *vana*, quando
quaeritur ex re mala, falsa aut ficta; aut
quae non est digna gloria vel non tanta,
ut ex opibus, nugis, etc.; aut apud eos
qui non bene de re judicant; aut sine
debito fine. — Est peccatum per se ve-
niale; mortale saepe per accidens, ut
dictum est de ambitione. Immo, ut con-
tra Angelum recte docent Silvester, Na-
varrusa, etc., est tantum veniale res
etiam sacras principaliter facere ob glo-
riam vanam, v. gr. concionari.

« Porro per vanam gloriam dupliciter Ex v*m
peccatur, juxta D. Thomam 4: Γ. Dire- fiprHC?ur
cte; idque, vel per *verba*, estque *Jactati- piiCn'ur*
tia, quae est venialis per se, si sit de
rebus bonis, v. gr. jejunio, oratione, etc.
Etsi per accidens saepe ratione damni,
si sit falsa, fiat mortalis; uti etiam: 1) Si
quid dicat contra gloriam Dei, ut Ezech.
xxviii: *Deus ego sum.* 2) Si prorumpat
in contumelias: v. gr. *Non sum, sicut*
caeteri hominum, adulter, etc. ut et hic.
3) Ex fine malo. 4) Si cum notabili damno
proximi fiat. 5) Si de re mortaliter mala;
quia approbatio operis eamdem cum illo
speciem habet (quae proinde in confes-
sione debet exprimi, saltem quando cum
jactantia de peccato conjuncta fuit com-
placentia ejusdem. Quod addo, quia si
absque ea fuit, Navarrus Palaus et
Diana5 docent, contra Sanchez, Lopez ">

1 V. *Suptrbia*. — 1 De Ju»t. ct Jure, lib. 3. cap. 2.
nam. 15 et 20. — *Laym.*, lib. 3. »«€1.3. num. 13.—
v Fnrid *gloria*, n. 1. — *Silvtsi.*, v. *Vana gloria*, n. 2. —

Man., cap. 23, n. 13, i. f. — « 2· 2·, qu. 132, art. 5. —
‘*alau*’, tr.2, diap. 2, punct. 11, num. 6. — * *Pan.* 3, ir. 1,
eiol. 161. — *Sanch.*, Decal, lib. 1, cap. 3, η. IX

66. - Navarrus,*Man.*, *praelud.* 9, n. 4,
(edit. Antverpien. 1579) scribit: < Sufficit dicere
toties peccavi laudem et gloriam quaerendo

de peccatis mortalibus, licet non specified illa
peccata mortalia quae torte non fecit, vel jam
alias confessus est, vel proponit confiteri cum

« Rodriguez etc., non necessario expli-
« cari. Vide card, de Lugo §. — Vel per
« *facta*, quae si *vera* sunt et aliquid admi-
« rationis habent, dicitur *inventio novita-*
« *tum*: haec enim solet vulgus admirari,
« ut peregrinas vestes, opiniones, etc.: mor-
« tale, si notabiliter corrumpat juventu-
« tem vel mores. Si vero facta *falsa* sint,
« est *hypocrisis*; v. gr. si quis boni ali-
« quid faciat ut videatur bonus, etsi non
« sit; quae ex se venialis est, nisi sit cum
« injuria vel contemptu Dei et proximi.

« 2°. *Indirecte*, in quantum quis altero
« non vult esse minor. — Quod fit quadru-
« pliciter: 1) Per intellectum; et est *per-*
« *tinacia*, qua quis nimis tenaciter adhae-
« ret suae sententiae: quae est mortalis,
« si oppugnetur veritas magni momenti,
« vel si sit conjuncta cum periculo tertii,
« v. gr. si medicus cum periculo aegroti
« maneat in sententia. — 2) Per volunta-
« tem; et est *discordia*, qua peccatur mor-
« taliter, quando est circa bonum Dei vel
« proximi in quo deberent esse concordēs.
« — 3) Per verba; et est *contentio*, quae
« est mortalis, quando animo contradi-
« cendi altercaris circa veritatem perti-
« nentem ad fidem vel salutem animae
« aut corporis. — 4) Per facta, dum quis
« non vult exsequi quod debet; et est *ino-*
« *bedientia*. — Vide Baldelli ».

67. - « Resp. 111°. His tribus superbiae
« filiabus respondet *Pusillanimitas*, qua
« quis nimium sibi diffidens detrectat ho-
« nores, gloriam, vel officium quo dignus

• est. Veniale est ex genere suo; et fit
« morule, si detrectes ad quod teneris sub
« moruli. — Vide Lessium ', Laymann§.

« Ex dictis resolvuntur sequentes casus:

« Γ. Audiens laudem alterius vel suam CotoUmù.
« de re mortaliter mala, peccat mortaliter
• si approbet, suscipiat, admiretur ut laude
« dignam. — Sanchez, Baldelli 4.

« 2°. Vituperans alium ob vindicum non
« sumptam, aliudve grave malum vel pec-
« catum omissum, v. gr. fornicationem,
« peccat mortaliter; quia est speciesjactan-
« tiae, et est cum approbatione peccati et
« occasio committendi. Ibid. .,

« 3°. Inducens in civiutem novos ha-
« bitus, et praevidens quod suo exemplo
« moralem necessiutem imponat aliis ut
« sumptus faciant supra vires, et postea
« non possint alere quos debent, vel cre-
« ditoribus non satisfacere, peccat gravi-
« ter. Baldelli .

« 4°. Exornare se nimium ex animi le-
• viute vel vaniute, per se tantum est
« veniale. Ibid. I.

« 5°. Simulare sanctiutem cum volun-
« ute non habendi, morule esse dicit Bal-
« delli .

« 6°. Simulare improbitatem est pecca-
« tum (quia est mendacium, et quidem
« scandalosum, potestque esse mortale).
« Neque id fecerunt Sancti, nisi laciendo
« id quod ex se est indifferens, et permit-
« tendo ab aliis accipi ut signum impro-
« bitatis, cum tamen nec ex natura sua
« nec eorum intentione esset ule ».

1 De Poenit., diep. 16, n. 267. — *BaldtUi*, lib. 3, diip. 4
et »eqq. — • Lib. 8, cap. 2, nam. 28. — ' Lib. 3, eect. 3,
n. 14. — *Satick.*, Decal., lib. 1, cap. 3, n. 10. — • Lib. 3,

disp. 5, n. 12. — » *BaldtIh*. lib. 3, di»p. 5, n. 11. — * Loe.
dt., n. 18. — ' *BaldtIli*. loc. dL, n. 19. — ■ Lib. 3, di«p. 6,
num. 23.

pervenerit ad locum proprium eorum Ludovicus Lopez autem et Rodriguez male citan-
tur a Busenbaum, qui deceptus est a Sanchez. Lopez enim, *Instruet, const., part. 1, cap. 5,*
qu. 3, requirit specificationem peccati, «quando

quis gloriam et laudem quaerit de peccatis mor-
talibus cum complacentia eorum ». Rodriguez
vero, *Sum., part. 1, cap. 53, η. 14*, (al., *η. 15*)
concl. 13, eandem omnino sententiam tenet
ac Busenbaum, nedum ei contradicat.

DUBIUM II.

Quid sit Avaritia.

68. *Quid est avaritia.* — 69. *Quae sint filiae avaritiae.* — 70. *Quando et quomodo peccent aperiennes et legentes litteras alienas.*

Avaritia, 68. - « Resp. Γ. Est inordinatus appe-
?" ρ'ΓΑΤ « Citus temporalium.
'n“

« Unde ex hoc, et regula supra tradita
« de peccato mortali, resolves sequentes
◁ casus :

« 1°. Est ipsa ex genere suo venialis.

« 2°. Cum vero eo excrescit, ut ejus
« causa divinas leges praevaricari non du-
« bites, fit mortalis.

Prodiga, « 3°. Prodigoalitas, quae opponitur ava-
lita- • ritiae, et consistit in defectu conservandi
« et excessus erogandi, est genere suo ve-
« nialis: levior quam avaritia, quia minus
« abit a virtute liberalitatis. Interim mor-
« talis fit, si liberis et uxori pauperiem
« crees; si impotentem te reddas ad sol-
» venda debita; si profundas bona eccle-
« siastica, piis causis obnoxia. — Vide Les-
« sium 1 ».

Filiae avaritiae: 69. - « Resp. II0. Filiae avaritiae sunt
• sequentes:

Obdurattu « Γ. *Obduratio cordis* (contra misericor-
cordis. diam), egenis et pauperibus non compa-
« tiendo, eos objurgando, debita dure ni-
« mis exigendo quando debitor non est
i solvendo, etc. Hac aliquando peccari
« potest mortaliter, quando praeceptum
« eleemosynae vel caritatis urget, et ta-
« men ex tali duritia non subvenitur. —
« — Navarrus1, Toletus Vide dicta *de*
• *Caritate proximi.*

Inquietu- * 2°. *Inquietudo cordis*, hoc est vehe-
do cordi mens et inordinata applicatio mentis ad
« acquirendas vel conservandas divitias,
« cum inani et vano timore ne non acqui-
• rantur vel perdantur. — Est mortalis,
« quando retrahit a spiritualibus, vel aliis
« ad quae ex praecepto gravi obligamur
« (v gr. auditione Missae), vel inducit su-

« perfluum timorem, et ex hoc diffiden-
« tiam erga Deum. — Venialis est, si sit
« de re bona, sed tempore vel loco inde-
« bito, v. gr., de familia, messe, vindemia,
« quando quis est in templo vel vacan-
« dum est Deo. — S. Thomas a», Reginal-
« dus4, Escobar.

« 3°. *Violentia.* — Mortalis est quando **Violenti**
« est injusta et circa materiam gravem.

« 4°. *Fallacia*, sive dolus in verbis. — **Fallacia.**
« Potest esse mortalis ratione finis vel
« mediorum.

« 5°. *Fraus*, sive dolus in facto. — Est **Fraus.**
« mortalis ex genere suo, contingitquemul-
« tipliciter in contractibus, tam ratione
« materiae (v. gr. si ea vitium habeat, vel
- non sit qualis existimatur), quam ratione
« pretii. — Navarrus 5, Toletus e, Escobar.

« 6°. *Proditio*, quae est deceptio contra **Proditio:**
« fidem datam aut debitam, in damnum **personae,**
« alicujus. Mortalis est ex genere suo. — **rei, secreti.**
« Contingit fere tripliciter:

« 1) Circa *personas*, quo modo Judas
« Christum, Dalila Samsonem prodidit.

« 2) Circa *res*, vel immobiles (ut si mi-
« les manifestet hosti modum capiendi
« arcem); vel mobiles (ut si pecuniam ve-
« stem, etc., cujuspian absconditam, prae-
« doni ostendas.

« 3) Circa *secretum*: vel sibi commis-
« sum revelando (quod est contra fide-
« tatem et justitiam, si quidem promissum
« fuit; quia est pactum onerosum, ut docet
« card de Lugo7; et quidem mortale, si
« praevidere possis inde secuturum nota-
« bile aliorum damnum vel discordiam:
« alias, veniale); — vel alienas litteras
« aperiendo et legendo. Quod postremum,
« si fiat ideo ut scias secreta alterius, est

1 Lib. 2, cap. 47, n. 61. — 2 Man., cap. 23, n. 76. —
• Lib. 8. cap. 36 et 34. — 3 Lib. 23, num. 29. — Escob.,
tract. 2. exam 2, cap. 2, num. 21, edit. Lugdun. * d.

(a/., n. 17). — 4 Man., cap. 23. n. 77. — 5 Lib. 8, cap. 47
et seqq. — Escob. loc. dL, n. 25, (a/., n. 17). — 6 De juat.
et Jure, disp. 14, n. 139.

69. - S. Thomas, 2a 2a', qu, 55, art. 6
et 7, didt quidem istiusmodi sollicitudinem

de temporalibus esse peccatum, sed quale sil
non explicat.

« curiositas; et si sit in re gravi, per se
« est mortale: quod quia communiter ante
• aperitionem nescitur, communiter esse
« mortale docent Toletus *, Baldelli ', Na-
« varrus 8, Molina, Laymann 4 (qui addit
« eum qui dolose alienas litteras aperit et
« legit cum alterius injuria vel damno,
« crimen falsitatis committere). — Dixi,
« *per se esse mortale*; quia per accidens
« potest esse veniale vel nullum, si legi-
« lima auctoritate justa ex causa fiat.

Legere iit- j q — « i°. Litteras alienas aperire et
n<s. quando < legere saepe non est peccatum, si pro-
reccato. « habilitate scias scriptas esse in tuum in-
« justum damnum, vel in injuriam tuam
« cedere, quam intendas avertere: quia
« potes tibi consulere. Sic princeps potest
« aperire litteras non tantum hostium, sed
« etiam aliorum, quae tempore belli ex
« locis finitimis hostium veniunt. Item, mi-
« nistri publici, quoties bono publico ne-
« cessarium esse judicant. — Navarrus 6,
« Reginaldus ', Escobar, card, de Lugo 1 ».

Et hoc procedit non solum pro prin-
cipe et ministris, sed etiam pro privatis;
ut Lugo 8, et Roncaglia · cum Sanchez,
Navarro et Bonacina. — Sed vide dicta
Lib. III, n. 970, infine.

« 2°. Communiter etiam peccatum non
« est, si consensus expressus habeatur ejus
« a quo vel ad quem mittuntur (neque lex
« specialis vetata: card, de Lugo), vel ta-
« citus saltem, ut si facias sub ratihabi-
« tione, confidens rationabiliter habitum
• iri ratum. — Ita Escobar ° ex Navarro,
« Reginaldo, etc.

« 3°. Superior religiosus litteras suorum
« subditorum (dummodo non mittantur ad

« superiorem majorem, vel talem quem
« statuta eximant, nec ab eo veniant) licite
« aperit et legit: sive ex religionis statuto
« aut consuetudine, sive ex suspicione pro-
« babili quod mali aliquid contineant. —
« Vide Escobar, Peyrinum ", Diana ".

« 4°. Nec est peccatum, si necesse sit
« vel expediat ad injuriam alteri immi-
« nentem avertendam: dummodo non plus
« legatur quam ad eum finem necesse est.
« Card, de Lugo **.

« 5°. Qui aperit et legit, existimans non
« contineri res magni momenti, venialiter
« tantum peccat. — Card, de Lugo 14 ».

Ita communiter DD. cum Lugo ", Ron-
caglia — Dicit autem Bonacina " cum
Molina, Navarro 6, Sà 6, etc., quod, etiamsi
materia lectionis sit levis, legens potest
mortaliter peccare, si alter id accipiat ut
gravem injuriam. Bene admittimus hoc
posse esse peccatum mortale; at non con-
tra justitiam, ut videtur sentire Bonacina
(quia gravitas injuriae desumenda est ex
ipso objecto sive materia, quae per se apta
sit, juxta communem hominum aestima-
tionem, gravem contristationem afferre,
ut ait Croix 18 cum communi): sed contra
caritatem, ratione gravis tristitiae quam
ex illa, etsi levi, injuria alter patitur.

« 6°. Si litteras ab alio dilaceratas, et
« in publicum a domino abjectas, recol-
« ligas, et junctis partibus legas ex sola
« curiositate, peccatum veniale est: nul-
« lum autem (per se), si ut ex illa notitia
« tibi provideas; quia quod pro derelicto
« habetur, in usum suum convertere licet.
« — Baldelli ex S. Antonino et Rosella;
« Silvester ", Laymann *, Diana " ».

Ita etiam Lugo ° et Roncaglia ", etiamsi

Quando ve
male aui
mortale.

Quid de
litteris di-
lacerati- et
projectis.

1 Lib. 8. cap. 45, n. 3. — · Lib. 3, disp. 11, num. 4. —
1 In can. pen. *Sacrdas*, de poenit., dist. 6, n. 10 et seqq.
et 21; et Man., cap. 18, n. 53. — *Afoliua*, tr. 4, diip. 36,
n. 2. — · Lib. 3. sect. 6, tr. 3, part. 1, cap. 4, num. 2. —
• Man., cap. 18, n. 53. — · Lib. 24, n. 120. · *Escob* 5, lib. 4.
sect. 1, n. 67 et 68. — ' De Just. ct Jure, disp. 14, n. 148.
— · Loc. cit. — · Tr. 13, de 7. Praec., qu. 4, cap. 4, qu. 5,
reap. 2, v. f. · *Sanck.*, Conn., lib. 6, cap. 6, dub. 3, n. 3. —
Navar., loc. dt. · *Itotonot.*, ditp. 2, de Restitut. in part.,
qu. 2, num. 6. — ? Loc. dt., num. 68. · *Navar.*, loc. dt.,
n. 53. · lib. 24, n. 120. — *Ewb.*, lib. 4, sect. 1,

n. 68. — u Tom- 1, qu. 2. cap. 2, § 13. — · Part. 3, tr. 6.
resol. 55. — M De Just. ct Jure, disp. 14, n. 148. — M Loc.
cit. — " Loc. dt. — " Tr. 13, de 7. Praec., qu. 4, cap. 4,
qu. 5, resp. 2. — 11 Disp. 2 de Restitut., qu. 2, num. 5. ·
Molina, tr. 4, disp. 36, n. 2. — *Bonat.*, loc. at., n. 5. —
* Lib. 3, part. 2, num. 2. — *Baldtlli*, lib. 3, disp. It, num. 3
ct 9. · S. *Anton.*, part. 2, tit. 1, cap. 22, § 8. v. *Sfd*
quid, si. · *Rossua*, v. *Emptio ft Vnditw*, num. 22. —
* V *Emptio*, quaer. 17. — · Lib. 3, sect. 5, tr. 3, part. I,
cap. 4, n. 4. — « Part. 3, tr. 6. reol. 55. — · Loc. dt.,
qu. 5, resp. 2.

70. - a) Hanc limitationem, quam Busen-
baum tribuit card, de Lugo, *dc Just. et Jure*,
disp. Id, n. 148, hic auctor non habet.

t) Navarrus, *Man.*, cap. 18, n. 53; et Sà,

v. *Litterae*, non tenent hanc sententiam quam
Bonacina eis attribuit.

Lugo, *de Just. ct Jure*, disp. 14, n. 150,
non loquitur de litteris in minutissimas par-

dominus in minutas partes lacerasset; quia tunc videtur cessisse juri suo. — Sed probabilius contradicit Croix * cum Rebello et Petschachcr. Ratio, quia hoc ipso quod minutim dilaceravit, satis significavit nolle ut legantur, et ideo noluit cedere juri suo.

« Recte tamen notat Laymann d), talem « ex caritate teneri non manifestare se- « cretum iis contentum, si damnum inde « cujuspiam provenire possit. Immo (addit) « revelans ejusmodi secretum (cujus no- « titiam etiam juste acquisivit) contra ju- « stitiam peccabit, si intelligat audientes « ea notitia usuros ad damnum injuste « inferendum. — Vide Laymann -.

« Dixi 1° a domino projectas; quia si « vel ab alio projectae, domino inscio, vel « ab ipsomet casu perditae fuerint, non « licet legere.

« Dixi 2° in locum publicum; quia si in « ignem vel fornacem v. gr. projectae sint

« ut comburantur, peccas si extrahas et « legas. — Vide card, de Lugo .

« Dixi 3° per se; quia fieri potest ut « ea contineantur quorum lectio sit per- « nicioiosa.

«7°. Qui furtive scripta alterius secreta, script» < ipso invito legit, peccat. Et 1) quidem gere, q̃i « peccato curiositatis; etsi faciat animo « discendi et sine suspicione damni. 2) In- tum. « justitiae; quia quisque habet jus secreti « in suis scriptis, quae aliis non vult esse « communia. Navarrus 4, Molina 5, Regi- « naldus e. — Potestque aliquando esse « mortale, si nimirum fiat cum notabili * damno; vel alter valde cupiat esse se- « creta, gravissimeque sit laturus. Bal- « delli Vide etiam card, de Lugo8.

« 8°. Quicumque secretum violat abs- QuAndo- que obli- fat Ad rescita- (tonem. « que justa causa cum alterius damno, vel « qui litteras alterius injuste aperit, ex quo « damnum alteri sequitur, tenetur ad resti- « tutionem. — Bonacina ”, Trullench 1° ».

DUBIUM III.

Quid sit Luxuria.

1 »1"1«». 71. - « Resp. 1°. Est appetitus inordi- < natus venereorum: quorum usus, cum « ex natura sua institutus sit ad conser- « vationem generis humani, quod est ma- « gnum bonum hominum et externum « Dei, proinde qui abutitur, laedit Deum « et homines. Est mortalis ex genere suo. « — Vide supra, Lib. 3, tract. 4, cap. 2; « et Lib. 5, cap. 1, dub. 2.

Luxuria * ResP- ^°- R^iae luxuriae, quae earn « plerumque sequuntur, sunt octo: qua- « tuor ex parte intellectus, et quatuor ex « parte voluntatis:

« 1°. *Caecitas mentis*: cum quis adeo « est addictus turpitudini, ut de coelesti- « bus non cogitet.

« 2°. *Praecipitatio*: qua quis ex eadem « causa sine consilio operatur.

• *H.Inconsideratio*: quando in modo de- « linquit, inconsiderate agens quae statum « vel personam dedecent.

« 4°. *Inconstantia*: quando quis ex eo- « dem affectu voluptatum a piis propositis « mox deficit.

« 5°. *Amor sui*. Talis enim homo ob « voluptates seipsum finem suarum actio- « num facit, non Deum.

« 6°. *Odium Dei*. Lascivus enim solet « a rebus divinis abhorreere, immo ab ipso « Deo, tamquam peccatorum vindice.

«7°. *Affectus praesentis saeculi*. Amor « enim voluptatum carnalium ita animum « afficit, ut subinde etiam beatitudini ae- « ternae paratus esset renunciare, si prae- « sentibus frui semper permetteretur.

« 8°. *Horror futuri saeculi*: quando vo-

• Lib. 3, part. 2, num. 1236. • *Rtbtll.*, part. 2, Hb. 9, qu. 7, n. 8. • *Pftsach.*, de Restitui., I Radix in part., qu. 6, art. 4. seq. !▼. — 1 Lib. 3. sect. 5, tr. 3, part. 1, cap. 4, n. 4. — 9 Dc Just, et Jure, disp. 14, n. 150. — • Man., cap. 18,

n. 53. — • Tr. 4, di»p. 36, n. 2. — • Lib. 24, num. П9. — 1 Lib. 3, disp 11, num. 11. — • Loc. cit., num. 14ß et 149. — • Disp. 2, de Restitue, qu. 2. punct. un., num. 4 et 7.— « Decal., lib. 7, cap. 10, dub. 32, n. 5 ct 8.

tes dilaceratas, sed dumtaxat de litteris lace-
ratis a domino, ct per partes in locum publi-
cum projectis; ct vere dc his tenet senten-
tiam quam tribuit ei S. Alphonsus.

d) Laymann minus recte a Busenbaum hic
allegatur; nec enim dc damno cujuspiam, sed
dumtaxat dc damno litteras abjicientis lo-
quitur.

- luptatibus immersus mortem inordinate . timet, et de ea nolens cogitare, vitam « illicitis mediis propagare studet, etc.

Quando < Priores quatuor sunt mortales, quando
ie». « finis ultimus in creatura ponitur, vel
« praeceptum aliquod Dei graviter obli-

« gans praetermittitur. Posteriores qua-
« tuor, si plenus sit voluntatis consensus,
« per se sunt mortales; ex in delibera-
« tione vel alia actuum imperfectione,
« saepe veniales. — Vide Escobar et Bal-
« dellil ».

DUBIUM IV.

Quid sit Invidia.

Invidia,
quid.

72. - « Resp. Est tristitia de alterius
« bono, prout illud est diminutivum pro-
« priae excellentiae, ita ut haec directe
« sit contra caritatem: haec enim gaudet
« de bono proximi; quod invidia destru-
« ctum optat, vel non destructum dolet ». — De hoc peccato cum disputas, animad-
verte propos. 13, 14, 15, inter damnatas
ab Innocentio XI.

« Unde resolves:

Lethalie
ex genere
tuo.

« 1°. Est ex genere suo mortalis, et
« gravissima quidem; atque in Spiritum
« Sanctum, si sit de ipsa gratia vel au-
« xilio Dei.

Filiae invi-
diae: item
lethale»

« 2°. Filiae similiter ex genere suo mor-
• tales sunt, ac numerantur hae: I. *Odium*,
« de quo supra. — 2°. *Detractio*, de qua in
« Praecepto octavo. — 3°. *Gaudium* in
« malis proximi. — 4°. *Susurratio*, quae
« est oblocutio mala de proximo, ad tol-
« lendam amicitiam ipsius cum aliis: quam
« proinde susurro restituere tenetur, et
« iterum reconciliare, non secus ac detra-
« ctor famam. Vide in Praecepto octavo ».

Narrare
de fee t u s
proximi ut
excludatur
a bono:

An citra infamationem possit quis dis-
solvere amicitiam alicujus, narrando sci-
licet illius defectus naturales aut stiles,
ut ipse succedat loco expulsi?

Non illici-
tum juxtn
alios.

Negant Azor, Trullench, Filliuccius, etc.,
apud Salmant. — Sed affirmant Salmant.
cum Soto, Bonacina, Aragon, Serra, Prado;
quia licet sine vi vel fraude procurare
sibi bonum gratuitum alicujus, cum exclu-
sione alterius. — At probabilior est prima

sententia; dum Lessius*, et ipsi Salmant*
cum Petro Navarra, Bonacina, Sayro et
Diana, communiter docent quod propa-
latio defectuum naturalium erit peccatum
grave, si inde impediretur alius a conse-
cutione alicujus boni temporalis. Cum
igitur hujusmodi propalatio per se sit in-
justa, fraudulenter expellitur alter ab ami-
citia acquisita.

Probabi-
lius illici-
tum.

« 3°. Si tristitia sit de bono alterius, in
quantum ex eo tibi vel aliis times no-
cumentum (v. gr. inimicus tuus est eve-
ctus ad officium ut tibi facilius possit
nocere); non est invidia, sed timor, qui
per se non est peccatum, nisi sit inor-
dinatus. — Laymann

Tristitia
de bono Al-
terius. non
semper in-
vidi

« 4°. Si tristitia sit ex eo quod nobis
desit bonum quod alter habet, ita tamen
ut illud alteri non discupiamus; non est
invidia, sed aemulatio seu zelus: qui, si
est circa bonum honestum, est lauda-
bilis; si autem circa temporalia, inter-
dum est venialis, ut si bonum dolenti
sit improporcionatum, quale esset, si ru-
sticus doleret se non esse regem. —
Laymann.

« 5°. Si tristitia est ex bono alterius,
in quantum ille est indignus, non est
invidia, sed indignatio, quae non est
peccatum: erit tamen, et quidem mor-
tale, si vel Dei providentiam arguat
(estque blasphemia); vel si ita afficiat,
ut ducat homines ad malum imitandum.
— Cajctanus, Laymann e».

Escob., tr. 2. 2x 2, cap. 3. — 1 Lib. 3, disp. 19. —
Aror, part. 3, lib. 13. cap. 6, dub. 5. • Trull., Decal., lib. 8,
cap. 8, dub. 3, num. 7. • Ful., tr. 40, cap. 5. num. 140. •
■ Tract. 13, de RestituL, cap. 4, num. 22. — • Loc. cit.
Satus, de Just., lib. 5, qu. II, art. 1, v. An vero. — Bonac.,
disp. 2, de Restitui, in part., qu. 6, punct. 2, num. 6.
Aragon, in 2— 2., qu. 74, art. 2, i. f. — Serra, in 2. 2.,

qu. 74, art. 2, v. (. — Prada, Tbeol. mor., cap. 25, qu. 3.
n. 13. — • Lib. 2, cap. 11, n. 14. — • Loc. dt., num. 45. —
Petr. Navor., de Restitut., lib. 2, cap. 4, n. 306 et 308. —
Bonac., loc. dt., qu. 4, punct. 2, num. 8. — Sayr., Clav.,
lib. II, cap. 6, n. 4 et 5. — Diana, part. 5, tr. 5, resol. 69. .
• Lib. 2, tr. 3, cap. 10, num. 2. — ? Loc. dt. — Cafetan.,
Sam., v. Nrmctis.

72, - Laymann, loc. cit., non loquitur
de casu quo indignatio ita afficeret, ut horni-

nes duceret ad malum imitandum; in reli-
quis vero concordat,

«t^n'ûri0 * 6° ® doleas quod alter t'bi aequalis
'« vel non multum inaequalis in excel-
« lentia crescat, ita ut te fiat superior, et
« ipsum incrementum excellentiae appre-
« hendas ut tibi malum, est proprie dicta
« invidia: invidus enim dicitur, quod non
« sit videns, quia bona alterius sine tri-
« stitia videre non potest. — Baldelli
« Et sic peccare solent: 1°. *Ambitiosi*,
« et qui ex re aliqua quaerunt gloriam,
« quam cum in eo ponant, ut in illa re
• sint soli ac singulares, dolent et tristan-
« tur si alii accedant. — 2°. *Pusillanimes*,
« quibus cum omnia videantur magna,
« quovis bono alterius putant minui suum.
« Sic mulieres v. gr. facile apprehendunt
« ac dolent se superari bono alterius, v. gr.
« formositate. — 3°. *Senes* respectu juve-

num; et quicumque aliquid difficulter
obtinuerunt quod alii facile consequun-
tur. — Baldelli *
« 7°. Qui in adversis suis, vel ob alio- Mâiedicwr
rum prosperitatem, optat se non fuisse diei.nc.
natum, vel se brutum animal factum «tumT'
fuisse, vel diem esse maledictum quo
natus est, vel alterum primo vidit, aut
conjugem accepit: si tantum intendat
maledicere irrationali creaturae, v. gr.
diei (sive sit nativitatis sive conjugii)
qui tot mala culpa vel poenae protulit,
videtur esse tantum veniale (aliquando
etiam nullum, ut Jobi). Si autem deli-
berate intendat optare malum homini,
sive sibi sive alteri, illo die natis vel
conjugatis, mortale est. — Escobar et
Marchant3 ».

DUBIUM V.
De Gula.

ARTICULUS I.
QUID SIT GULA.

Gui«, quid. 73. . « Resp. Ea est inordinatus appe-
« titus cibi et potus; opponiturque absti-
« nentiae, et committitur quinque modis:
« 1°. Si edas ante tempus. 2". Si nimis
« exquisita. 3°. Si plus justo. 4°. Si vora-
« citer. 5°. Si nimis exquisite praeparata.
* — Laymann ♦
« Unde resolves:
%o i'''T * 1°. ^ula ex Senere suo est peccatum
a». « tantum veniale; quia nullus horum mo-
« dorum repugnat praecise caritati Dei
« vel proximi ». Nota hic prop. 8 damna-
tam ab Innocentio XI: *Comedere et bibere
usque ad satietatem, ob solam volupta-
tem, non est peccatum.* — Licet tamen uti
delectatione ad cibum percipiendum pro
corporis salute, ut Salmant.5 ex S. Au-
gustino.
« 2°. Hinc probabile est quod docent

« Navarrus, Toletus, etc., et non repugnat
« Laymann: secluso scandalo et aliis, ve-
« niale tantum esse usque ad vomitum
« se cibo et potu implere; idque etiam si
« quis vomat ut iterato possit bibere: quod
« tamen Sàe aliique multi putant mortale.
« — Vide Baldelli, Escobar7 ».
Comedere vel bibere usque ad vomi-
tum probabile est esse tantum veniale ex
genere suo, nisi adsit scandalum vel no-
tabile nocumentum valetudinis, ut com-
munius dicunt Holzmann ®; et Salmant.'
cum Cajetano, Navarro, Henriquez, et
Laymann ,0.— Qui autem sponte evomunt
quod sumpserunt ut iterum edant aut
bibant vix excusantur a mortali; hoc enim
videtur involvere magnam deformitatem.
Ita probabiliter (contra Busenbaum) Holz-
mann et Wigandt ".
Quando
" * *.

1 Lib. 3, disp. 34, num. 4, — . Loc. ch., num. 11 et
seqq. — Eicob., tr. 2, exim 2, n. 43 et 46 (ai., n. 21). —
• ResoL pastor. circa pecc. capit., cap. 3, qu. 6. — . Lib. 3.
sect. 4. num. 2. — . Tr. 25, de 5' Praec., cap. 2, num. 4.
S. Contra Julian., lib. 4, cap. 14, n. 67; ap. Mignc,
Patrol. Ut , torn. 44, col 771. — Navar., Man., cap. 23.
num. 119, v. Quarto. — Tatot.. lib. 8, cap. 62. i. f. — Laytn.,

lib. 3, sect 4. n. 2. — . V. Comtdtre, n. 3. — Balfalli, lib. 3,
disp. 23, num. 12. — ' Tr. 2, exam. 2, n. 57 (at., n. 23). —
• De Actib. hum., n. 730 et 732. — Tr. 25, cap. 2, num. 6
et 8. • Cajtlan., Sum., v. Gula. • Navar., Man., cap. 23,
n 119 et 120. • Joan. Hrrriq., Compend. de casoa moral.,
cap. 19, n. 9. — 5 Loc. cit. — 11 Tr. 5. exam. 3, num. 70,
reap. 2.

73. - .) Holzmann, de Act. hunt., n. 732,
non solum vtx excusandum a mortali docet,

sed absolute dicit videri magnam deformita-
tern « a gravi culpa... haud excusabilem ».

« 3°. Vix dubium est licere esu aut
• potu, aliterve creare vomitum, si is sa-
« lubris esse iudicetur.

« 4°. Mortalis interim censetur crapula
• ex accidente et nimia inordinatione, in
« his casibus: Γ. Si quis gulae causa violet
« jejunia Ecclesiae. — 2°. Si quis ex gula
« notabiliter ineptus fiat ad functiones ad
« quas sub mortali tenetur. — 3°. Si quis
« valde graviter valetudini noceat, id ad-
« vertens; secus, si leviter tantum, ut v. gr.
« si febricitans haustu aquae morbum au-
« geat. — 4°. Si continuae fiant comessa-
« tiones et computationes, ita ut venter
« pro Deo habeatur. — 5°. Si quis bibat
« ad perfectam ebrietatem, de qua infra.
« 6°. Si quis ex mera gula vescatur car-
« nibus aut sanguine humano: tum quia
« id repugnat pietati defunctis debitae,
« tum quia est contra instinctum naturae
« abhorrentis. Excusandum autem erit, si
« fiat causa medicinae aliave justa causa,
« v. gr. extremae famis in obsidione; in
« qua tamen sic vitam conservare non
« teneberis. Sanchez¹, Lessius, Laymann^{*},
« Sà, Bonacina, Baldelli[•]. Sic etiam excu-
« sant quidam lictores illos qui, ut officium
« suum melius administrent, haustu san-
« guinis humani se animare dicuntur, prae-
« sertim cum sanguis secundum multos
« animatus non fuerit. Vide auctores ci-
« tatos >.

74. — « 5°. Ex genere quoque suo venialia
« sunt quae *filiae* gulae dicuntur; nimirum:

« Ex parte *animae*:

« 1° *Hebetudo mentis* seu stupiditas
« nata ex crapula, v. gr. ut non possit
« orare, etc. — Quae fit mortalis, quando
« quis, inordinate bibendo vel comedendo
« voluntarie, fit ineptus ad intelligenda
« vel praestanda ea quae ad salutem illi
• sunt necessaria, vel ad quae ex officio
• aut alias sub gravi peccato tenetur. —
« Baldelli^{*}

« 2° *Inepta laetitia*: per quam intelli-
« gitur, non quaevis inordinata quae omne
« peccatum sequitur, sed quae movet ad
« cantiones obscenas, actus turpes, saltus,
« vel choreas inhonestas, etc.; fitque mor-
« talis, quando est inductiva alterius ad
« consensum vel delectationem mortalem,
« vel ad eam ordinatur. Ibid. •.

« 3° *Multiloquium*.

« 4° *Scurrilitas*: quae ab inepta lae-
« titia et multiloquio differt, quod illa
« sit in appetitu, istud in verbis, haec
« in verbis et gestibus: dicitque semper
« aliquam inhonestatem, licet (per se et
« secluso scandalo) venialem: v. gr. scur-
« tilia dicere vel canere, ventum emit-
« tere, etc., ex levitate, ad risum exci-
• tandum. Mortale tamen esset, si fieret
« causa delectationis venereae. — Baldelli
« Escobar[•].

« Ex parte *corporis*: Immunditia, vo-
« mitus et seminis effusio. Quae ultima,
« si voluntaria sit, mortale erit. — Vide
« Laymann[•], Lessium[•], Baldelli¹⁰ ».

ARTICULUS II.

QUID SIT EBRIETAS.

75. *In quo consistit peccatum ebrietatis. Et quando est mortale.* — 76. *An sit peccatum se inebriare ex praescripto medici tel ex metu mortis.* — 77. *An sit semper mortale alium inebriare.* — 78. *Quando ebrietas excusetur a mortali. - An sint peccata omnia mala commissa in ebrietate.*

Militia e-
brietati». in
quo con«i~

75. - « Resp. Malitia ebrietatis plenae
« et perfectae in eo consistit, quod quis
« sine justa et gravi causa, tantum ob
« voluptatem aut ingluviem, sciens volens
« privet se usu rationis: non simpliciter,
« id quod fit in somno, modo naturali in-
« stituto ab auctore naturae ad virium et

« imaginis Dei conservationem; sed vio-
« lenter et modo innaturali, rationem per-
« turbando, et Dei imaginem deturpando
« in modum amentis bruti, ac simul insu-
« per privando se proxima potestate utendi
« ratione ad omnem subitam necessitatem.
« — Ita docent communiter doctores.

¹ Decal., lib. 1, cap. 18, n. 12. — lib. 4, cap. 3.
dub. 2. — • Lib. 3, sect. 4, num. 3. — Sd, v. *Comedere*,
num. 1. — *Bonae.*, disp. 2, de Peccat., qu. 6, punct. 2,
num. 13 et 15. — ■ Lib. 3, disp. 2^a, num. 16 et seqq. —

• Disp. 82, n. L — • *Baldelli*, loc. du, n. 3. — • Disp. 33,
n. 1 et 3. — • Tr. 2, exam. 2, n. 72 (*al.t* n. 25). — ■ Loc.
cit., num. 15. — • Lib. 4, cap. 3, num. 8. — * Loc. dt.,
disp. 33, n. 12.

Sola ebrietas » périr
aa, leth>>
ll».

« Unde resolves:
« 1°. Perfecta ebrietas, qua praedicto
« modo ratio plane sopitur, est ex genere
« suo mortale; quia censetur Deo injurium
« ejus imaginem sic deturpare. — Est com-
« munis doctorum ».

Certum est apud omnes quod ad hoc
ut ebrietas sit peccatum mortale, requi-
ritur ut sit perfecta, nempe quae omnino
privet usu rationis. Ut enim docet D. Tho-
mas ¹, et cum ipso omnes DD., in hoc con-
sistit malitia ebrietatis, quod *homo volens
et sciens privat se usu rationis*. Et idem
docet D. Antoninusa. — Unde non peccat
mortaliter qui ex potu vini non amittit
totaliter usum rationis, quamvis mens
perturbetur, ita tamen ut discernere va-
leat inter bonum et malum; ut commu-
niter dicunt Toletus ⁸, Cajetanus [♦] Sal-
mant. ⁵, Elbel ^{*}, Wigandt [’], Holzmann ⁸,
Laymann » et alii. Additque Croix¹⁰ cum
Angelo[^], Tanner, Fagundez, Gobat et
communi, ebrietatem non esse mortalem,
si per modicum tempus privet ratione.
Dicit autem Croix longum tempus videri
unam horam.

An autem qui vinum bibit usque ad
vomitus, quin se inebriet, peccet mor-
taliter? — Vide dicta *n. 73*, v. *2. Hinc.*

loebrian
toamliome
did ad a
nationem

76. - « 2°. Non est peccatum inebriare
« se ex praescripto medicorum, si aliter
« sanitas recuperari non possit. — Silve-
« ster, Cajetanus, Laymann ».

¹ 2-2-, qu. 150, nrt. 2. — . Part. 2. tit. 6, cap. 3, § 2,
v. *Tertio mode*. — ■ Lib. 8, cap. 61, num. I. — 1 Sum., v.
Ebrietas — 1 Tr. 25, cap. 2, n. 21. — . Part. 1, confer. 23,
de Gala, etc., n. 663. — 1 Tr. 5, exam. 3, n. 70, resp. 1. —
• De Actib. hum., n. 730. — . Lib. 3, sect. 4, num. 5. —
H Lib. 5, n. 317. . *Tanner*, torn. 2, disp. 4, qu. 5, dub. 5,
n. 92. . *Fagund.*, in 4 praec. Eccles., lib. 1, cap. 1, n. 11
et 13. . *Gobat*, Quinor., tr. 5, cap. 6, num. 37. — *Croix*,
loc. dt., n. 317. — *Stivest.*, v. *Ebrietas*, n. 4, quacr. 3. —
Cajetan., Sum., v. *Ebrietas*; et in ?- 2- qu. 150, art. 2,

75. - a) Angelus, quem Croix allegat ut
asserit S. Alphonsus, hanc sententiam expres-
sis verbis non tenet: colligi tamen potest ex
deñitione ebrietatis, quam v. Ebrietas, *init.*,
his verbis tradit: « Ebrietas est privatio usus
intellectus facta ad aliquod tempus ex immo-
derato potu ».

76. - Lessius, *lib. 4, cap. 3, n. 13*, hoc
concedit non solum in absoluta necessitate,
sed. ut ipse loquitur, « aliis remediis aequae
commodis non suppetentibus. — Item Spor-
rer, *tr 1, cap, 7, n. 69, II*, scribit ob finem

Quaeritur hic P. *An liceat se inebriare
ex consilio medicorum, quando inebriatio
aestimatur absolute necessaria ad mor-
bum expellendum ?* — Valde doctores
laborant in hac quaestione, licet videatur
casus vix unquam accidere posse.

Prima sententia affirmat: quam te-
nent cum Busenbaum, Lessius a⁸, Tole-
tus [”], Laymann [”], Palaus [”], Roncaglia [”],
Sporer a⁸, Tamburinius ¹⁶; et Salmant.¹⁶
cum Silvio % Cajetano, Silvestro, Esco-
bar, etc. — Ratio, quia cibus et potus
tunc sunt peccata, quando sunt immo-
derati; e converso, D. Thomas II docet
quod *abus et potus est moderatus, se-
cundum quod competit corporis valetu-
dini; et ideo... potest contingere ut ille
qui est superfluous sano sit moderatus
infirmo*. Ergo potus vini, etiam inebrians,
non est dicendus superfluous respectu in-
firmi, cui est necessarius ad valetudinem.
— Et huic sententiae videtur favere idem
S. Thomas [”], ubi ait: *Quod enim homo
absque necessitate reddat se impotentem
ad utendum ratione, per quam homo in
Deum ordinatur et multa peccata occur-
rentia vitat, ex sola voluptate vini, ex-
presse contrariatur virtuti*. Nota ^{to} *absque
necessitate*; ergo si adsit necessitas, vir-
tuti non contrariatur.

Secunda vero sententia negat; et hanc
tenent Contin. Tournely [”], Petrocoren-
sis ^{*}, Holzmann³¹, Felix Potestas M, etc. —

reap, ad 8 — *Laym.*, lib. 3, sect. 4, num. 5. — 11 Lib. 8,
cap. 61, n. 1 et 2. — w Loc. dt. — u Tr. 30. di»p. 3, punct. 5,
n. 2. — u Tr. 2, qu. 2, cap. 4, qu. 3, resp. 3. — * De praec.
Eccles., tr. 4 parergon, cap. 3, n. 31. — . Tr. 25, cap. 2,
num. 35 et seqq. - *Cajetan.*, loc. cit. - *Silvest.*, loc. cit. .
Escob., lib. 4, num. 114 et 248. — n 2- 2-., qu. 150, art. 2,
ad 3—, — » 1- 2-., qu. 88, art. 5, ad 1— . — . Dc Peccat.,
part. 2, cap. 4, art. 3, qu. 4, n. 8. — * Lib. 4, de Temperant.,
cap. 2, qu. 3. — n Dc Actib. hum., num. 736. — Exam,
confess , tom. 1, n. 3782.

honestum v. g. ad recuperandam sanitatem,
vel dum ustio, sectio, aliave enormis medi-
cina sustinenda est, licitum esse « forti haustu
se inebriare ».

Silvius, *in 2atn 2a’, qu. 150, art. 2*,
quidquid dicant Salmant., oppositum tenet,
scribens: « Sunt qui existimant B. Thomam
sentire illum qui ex medicorum praescripto
se propter sanitatem inebriaret, non pecca-
turum, neque illam ejus potationem futuram
ebrietatem formaliter, sed Lantum materialiter... Omnino probabiliorem videri sententiam

Ratio, quia voluntaria privatio rationis per ebrietatem est intrinsece mala: unde, sicut fornicatio nunquam permitti potest, ita neque haec.

Prima
sententia
S. Docton
firobabi»
ior.

Verumtamen *prima* sententia satis probabilis, immo probabilior mihi videtur, casu quo potatio vini praebetur ad expellendos sive corrigendos pravos humores. Tunc enim privatio rationis per accidens et indirecte evenit, et ideo licite permitti potest: sicut licitum est matri sumere pharmacum directe tendens ad servandam suam vitam, quamvis indirecte eveniat expulsio fetus (ut diximus *Lib. III, n. 394*, v. *Quaer. igitur 1*). — Secus vero dicendum, si potatio daretur directe ad ebrietatem sive ad privationem rationis causandam; hoc enim esset semper intrinsece malum. — Hinc, ut bene advertit Croix c) cum Tanner c), Dicastillo c) et Gobat e), nunquam licitum est se inebriare ad sensus sopiendos, ne cruciatus sentiantur d).

Limitatio.

Inebriare
ob minas
mortis:

« 3°. Nec item est peccatum, si quis « cogatur » [ad bibendum] « intento ense. — Vide Lessium ', Azor), Reginaldum) et Baldelli ».

Quaeritur 2°. *An liceat alicui se inebriare ad vitandam mortem, quam alter ei minitatur nisi inebrietur ?*

1 *Lib. 4, cap. 3, num. 37. — Baldelli, lib. 3, diip. 30, n. 26. — Loc. cit., n. 37. — Diip. ult., de pñec. Ecdea., qu. 1, punct. 1, n. 3. — Ty. 30, disp. 3, punct. 5, num. 2. — Lib. 3, sect. 4, n. 5. — De Actib. hum., n. 736. —*

Prima sententia affirmat: et hanc tenent cum Busenbaum, Lessius *, Bonacina³, Palaus⁴; et probabilem putat Laymann ». — Ratio: tum quia homo, licet non habeat dominium usus rationis, illud tamen habet in ordine ad bonum totius, ac proinde potest de tali usu disponere, prout est necessarium ad totius conservationem; tum quia privatio rationis hic non est intenta, sed solum permissa, unde non tenetur quis eam impedire cum jactura suae vitae.

Licitum,
juxta alios.

Secunda vero sententia probabilior negat hoc licitum esse; eamque tenent Holzmann), Wigandt ', Azor), [Contin.] Tournely.; et Salmant. ° cum Cajetano — Ratio, quia (ut diximus) privare se directe usu rationis est intrinsece malum. Neque tunc adest causa excusans, sicut in casu praecedentis quaestionis: ibi enim vinum est medium per se ordinatum ad expellendum morbum, non autem hic. — Praeterea, in illo casu periculum vitae est ab intrinseco, nempe a morbo vexante, et ideo licet eum expellere per vini potationem. Hic autem periculum est ab extrinseco; unde illicitum est ab illo se liberare per ebrietatem: sicut licet matri per pharmacum expellere fetum inanimatum ad suam vitam servandam, sed non licet

Probabi-
lius illicitum.

1 *Tr. 5, exam. 3, n. 71. — Paru L hb. 7, cap. 22, quaer. 5, i, f. — De Peccat., part. 2, cap. 4, art. 3, qu. 4, n. 8. — * Tr. 25, cap. 2, num. 45. — Cajfta in 2ma 2^{ae}. qu. 150, un. 2, ad 3—.*

aliorum, qui dicunt ebrietatem sive potationem voluntariam, ex qua fiat quod homo non sit compos rationis, nullo casu esse licitam, quia ejusmodi potatio est vera et perfecta ebrietas, non tantum materialiter, sed etiam formaliter ».

Croix, *lib. 5, ». 331*, (quem citat S. Alphonsus) de casu speciali loquitur. Qui reum ad mortem damnatum, inquit, et rite dispositum inebriaret, eo fine ut cruciatus et mortem non sentiret, peccaret graviter, quia hic non est finis potus, neque est ratio sufficiens tollendi rationem tum maxime necessariam. — Sed idem Croix, *loc. cit.*, ». 314, aliud scribit quod plane cum S. Alphonso concordat. « Si alicui pes esset abscindendus, inquit, non liceret inebriatio ad avertendum sensum doloris, quia potus est institutus ad vitam et valetudinem tantum. Et allegat Gobat, qui revera, *Quinar., tr. 5, cap. 18, n. 17*, probat hanc doctrinam, excepto casu quo ex doloris apprehensione et sensu timetur oriturus mor-

bus. — Dicastillus etiam, *de Just, et Jure, lib. 1, disp. 3, dub. II, n. 117*, eandem sententiam tenet ac Croix; pariterque Tanner, qui, *torn. 3, disp. 3, qu. 3, dub. 3, n. 54*, haec de utroque casu scribit: « Verum, ob solum dolorem in ferenda sectione alicujus membri aliave gravi aegritudine mitigandum, licitam esse ebrietatem minime existimo, ne pariter etiam fatendum sit licitum esse iis qui ad supplicium ducuntur, postquam alioqui ad bene moriendum satis dispositi sunt, ebrietatem procurare, ad supplicium mortis levandum; quod nemo dixerit, et est a communi sensu et praxi proborum et sapientum virorum prorsus alienum ».

1 Licitus Limen est juxta recentiorum communem opinionem usus opii, aetheris, chloroformii et similium, ad operationem chirurgicam subeundam, quia horum virtus primaria est soporifera aut nervorum sedativa, non inebriativa; viuinda sunt tamen pericula
r) Azor, quem hic Busenbaum allegat,

expellere ut morte effugiat a propinquis (juxta dicta *Lib. III, n. 394. Qu. 1, v. Im duobus*).

Nostra sententia firmatur auctoritate D. Augustini ', ubi ait: *Etiamsi usque ad hoc veniretur, ut tibi diceretur: aut bibas aut morieris; melius erat ut caro tua sobria occideretur, quam per ebrietatem anima Mtoreretur*. Nec valet dicere cum Lessio ·, hunc textum intelligendum esse, quando quis cogitur ad bibendum in contemptum virtutis. Nam ibi S. Doctor nulum facit verbum de contemptu; sed tantum loquitur de ebriosis, qui *solent* (ut ait)... *ita se excusare velle, ut dicant: Persona potens me coegit ut amplius biberem, et in convivio regis non potui aliud facere*. — Instabis: Potest quis licite velle sibi abscindi manum ne occidatur; ergo poterit quis pariter licite velle se inebriari ut mortem vitet. Sed respondetur cum Holzmann, disparem esse rationem: nam pars per se ordinatur ad conservationem totius corporis; usus tamen rationis non ordinatur ad corporis vitam, sed ad integritatem animae servandam.

Quaodo
S. Doctor
optione
non exuti
met proba
bi tère

Et hic rursus repeto id quod sub initio protestatus sum, nempe quod, cum aliquam opinionem unice probabiliorē appello, non ideo contrariam dicere probabilem intelligo.

Sicut pariter, cum dico de aliqua opinione: *non audeo damnare*, sive *improbabilem dicere*, non ideo admitto ut probabilem; sed de ejus probabilitate dubito. — Item, cum aliquam sententiam veriorē voco, intelligo oppositam non solida probabilitate mihi pollere, licet omnino non reprobem.

Provocare
ad ebnrtatem,
kthale.

77. - « 4°. Mortale est alium inebriare « velle; vel provocare ad aequales hau- «stus, cum intentione inebriandi, aut

' Serro. 295 (e/, de Tempore 232), n. 2: inter termone.» vuppotitio· S Aupiitim, ap. Mi<ne, Patrol. Ut , tom. 39, uol-2307 (Baluxiua hunc termonem Caesario reatituit).— * Lib 4, cap. 3, n. 38. — Holxm., de Actib. hum., n. 736, ■ ■ —' Loc. cit . n 32. — 4 Lib. 4, cap. 3, n. 33. — · De

« advertentia secuturæ ebrietatis in se « aliove. — Lessius 8.

« 5.° Si justa causa est, ut v. gr. si indecere
« grande malum non possit aliter impe- tem id »-
« diri, nisi auctor inebrietur; licet eum
« inducere ad ebrietatem, quae saltem lum
« ipsi non sit voluntaria, ut scilicet prae-
« ter intentionem, ideoque inculpabiliter
« inebrietur, v, gr. vinum fortissimum aut
« medicatum propinando, cujus vi igno-
« rata decipiat. Unde sic posses ine-
« briare eos qui alioqui essent prodituri
« urbem vel te abducturi. — Lessius4 et
« Sanchez B.

« An vero hoc casu liceat inducere
« ad ebrietatem ipsi voluntariam? — Du-
« bium est. Lessius * affirmat, quia, inquit,
« licet suadere et inducere ad minus ma-
« lum, ut impediatur majus. Laymann 7
« rectius negat; quia nullo casu licet in-
« ducere ad peccatum ».

Quaeritur igitur: *an licitum sit aliquem ad ebrietatem inducere, ut ille impediatur a graviore malo, puta sacrilegio vel homicidio committendo?* — Adsunt tres sententiae:

Prima affirmat: haneque tenet Lessius 8; et probabilem censent Medina, Jax'a *h0'
Gobat, Diana et alii, apud Croix ·. — Ratio, quia licitum est paratum committere majus malum inducere ad minus patrandum.

Secunda sententia, quam tenent Laymann10, Bonacina^, Palaus" et Salmant."", «ione""")"
dicit licitum esse alterum inducere ad xW a,l°'.
ebrietatem materiale (id est quando alter se inebriet sine peccato), puta apponendo illi vinum fortissimum aut medicatum; quia tunc ex una parte ille non peccat, et ex altera damnum ebrietatis permittitur ad vitandum gravius damnum aliorum. Non autem licitum esse dicunt eum

Matrim., lib. 7, diip. 11. n. 19. — · Loc. cit. — 1 Lib, 3, ·ect. 4. n. 6. — ■ Loc. dt. — Barthol. Medina, in 1·· 2··, qu. 14, art. 6, cond. 2. · Gobat, Quinar., tr. 5, cap. 13, n. 26. — Diana, part. 6, tr. 7, resol. 43. - · Lib. 2, n. 224. — 10 Loc. cit. — 11 Tr. 30, disp 3, punct. 5, n. 4. — 11 Tr. 25, cap. 2, n. 51.

oppositam sententiam tenet, uti S. Alphonsus infra notabit; Rcginaldus vero de hoc casu non tractat.

77. - * Bonae., disp. ult., de praec. Eccl., qu. J, punct. /, n. 3, non videtur eam sen-

tentiam tenere; scribit enim absolute: · Ego vero censeo non esse licitum intendere ebrietatem, et ad illam directe cooperari, cum sit intrinsece mala, nec sint facienda mala ut eveniant bona ».

inducere ad ebrietatem formalem, nempe cum suo peccato; cum haec sit intrinsece mala, ac ideo nunquam permittenda. — Nec obstat (ut ajunt) ratio Lessii: nam hoc valere respondent, quando minus illud malum est inclusum in malo majori, prout si volentem occidere inimicum inducas ad tantum percutiendum; non vero quando malum est disparatum.

Juxta alios, semper illicitum.

Tertia demum sententia, quam tuentur [Contin.] Tournely¹, et Holzmann cum Arsdekin, dicit non licere inducere ullum ad ebrietatem, neque formalem neque materiale, ob quodcumque malum effugiendum; quia (et in hoc recte loquuntur) malum, etsi materiale, contra legem naturalem est vere malum, unde nunquam licet ei cooperari.

Prima sententia S. Demiori probabilia.

His tamen non obstantibus, prima sententia satis probabilis videtur mihi et aliis viris doctis a me consultis, sive ebrietas sit materialis sive formalis, ob rationem jam allatam; quia licitum est inducere alterum ad minus malum, ut impediat a majori, juxta ea quae diximus *Lib. II, n. 57*. — Nec obstat id quod dicunt Salmant.⁸ contra Lessium. Nam, licet malum ebrietatis non videatur inclusum in illo malo majori sacrilegii vel occisionis, cum sint mala per se disparata; tamen revera virtualiter jam includitur in illo malo majori spirituali, cum omne malum spirituale includat, immo excedat quodcumque malum temporale, adeo ut quisque teneatur potius pati quodcumque malum temporale ad vitandum quodvis etiam minimum malum spirituale. — Neque etiam officit dicere quod non licet suadere minus malum inferendum tertio, quia tunc suadens esset directe causa damni tertii, quod illi non eveniret nisi ipse suasisset. Hoc enim currit quando mahim est inferendum tertio innocenti, qui non tenetur damnum illud sufferre ad vitandum malum spirituale alterius; non vero in casu nostro, ubi ille qui inducitur ad ebrietatem tenetur utique tolerare (ut diximus) quodcumque malum temporale, ad majus malum spirituale effugiendum.

Ebrietas non praevia vacat culpa.

78. — 6°. Si quis non praevideat periculum ebrietatis, et sic vino captus est,

« aut in auram exiens vento turbatus est, « nec hoc oraevidit, vacat culpa. Unde « multi excusantur qui prudenter saepe « judicant adhuc se haustulum facere « posse sine noxa; desinent tamen prudenter id judicare, si contrariam de se « experientiam habeant ».

Ita communiter doctores cum D. Thoma¹, ubi ait: *Contingit esse tripliciter (ebrietas): Uno modo sic, quod nesciat potum esse immoderatum et inebriare potentem; et sic ebrietas potest esse sine peccato... Alio modo sic, quod aliquis percipiat potum esse immoderatum, non tamen aestimet potum inebriare potentem; et sic ebrietas potest esse cum peccato veniali. Tertio modo potest esse, quod aliquis bene advertat potum esse immoderatum et inebriantem...; et sic ebrietas est peccatum mortale, quia secundum hoc homo volens et sciens privat se usu rationis.* — Addit autem: *Quod assiduitas facit ebrietatem esse peccatum mortale, non propter solam iterationem actus; sed quia non potest esse quod homo assidue inebrietur, quin sciens et volens ebrietatem incurrat, dum multoties experitur fortitudinem vini et suam habilitatem ad ebrietatem.*

Sedulo autem hic notandum quod si quis sumit tantam vini potionem, quae est apta, ut jam advertit, ad inebriandum, nullo modo excusatur a mortali; quamvis, antequam sensibus destituatur, somno se committat quo vini effectum effugiat. Quia potio illa jam de se est intrinsece mala: cum de se apta jam sit ad privandum hominem usu rationis et per accidens se habeat quod ipse vel per somnum vel per inebriationem sensibus privetur.

Praevisa, in alio, et ai somnus praeveniat.

• 7°. Si quis post potum discernere « adhuc possit inter bonum et malum, • licet nonnihil phantasia turbata sit, aut • sequatur vomitus, lingua titubet, pedes « vacillent, oculi cernant duplicia, vel « domus gyrari videatur; nondum plena • est ebrietas, ideoque tantum peccatum « veniale, quamvis ex gravioribus, si de « liberate sit commissum. — Vide Laymann ».

Sten.t non perfectae ebrietati

• De Peccat. part. 2. cap. 4, art 3, qu. 4. n. 9. — • De Actib. hum., n. 735. — • ArtMtin, Throl. pract., tom. 2, tr I.

cap. 3. qu. 12. — • Tr 25, cap. 2. n.52. — • 2. 2°, qu. 150, an. 2. corp. — • 5 Thom., loc. cit., ad 1 °. — • Lib. 3, sect.4, n. 5.1. f.

Simple
Bāeebrteta-

«8°. Plena ebrietas notatur ex his si-
gnis quae dat Lessius¹ et Keginaldus:
« Γ. Si quis non meminerit dictorum,
« factorum, quomodo vel quando domum
• deductus. — 2°. Si commisit ea quae
« nunquam alias sana mente solet: v. gr.
« si praeter morem turpia sit locutus,
• turbarit domum, uxorem verberave-
rit, etc.

« 9°. Mala in ebrietate commissa, si
■ praevisa non sunt, aut si adhibita cau-
• tio, culpa vacant ».

Quid, *si mala sint praevisa?*

ſt.i» r,'c

Salmant. cum Soto^a distinguunt. Et
dicunt quod si mala sint operis, ut sunt
occisiones, fornicationes, etc., imputantur
ad culpam. — Secus vero, si sint mala
oris, ut contumeliae, blasphemiae et per-
juria: quia, ut ajunt, verba illa prolata
ab ebrio non sunt verba formalia actu
significativa, quatenus non dicta ab ho-

mine rationis compote; sed sunt simpli-
ces soni seu verba materialia, tamquam
prolata a psittaco vel pica.

Hanc sententiam non audeo improba-
bilem dicere. — Sed magis adhaereo sen-
tentiae oppositae cum Sanchez qui cum
Cajetano^ſ) et Toletio^h) docet blasphemias
praevisas esse vera peccata formalia in
causa, cum ipse libere eam posuerit:
verba enim contumeliosa in homines in
ebrietate prolata recte dicit nullam deho-
norationem hominibus irrogare. Secus
autem, si proferantur in Deum, juxta
dicta *Lib. III, n. 124*, v. *Sic quoque*, ubi
diximus blasphemias, etiam sine affectu
sive materialiter prolatas, non excusari
a peccato; cum sola prolatio ipsarum
voluntaria vergat in diminutionem divini
honoris. — Et in nostro casu, licet pro-
latio non sit voluntaria in actu, videtur
tamen esse voluntaria in causa.

DUBIUM VI.

Quid sit Ira.

79. *Quando ira sit peccatum.* — 80. *De peccatis quae oriuntur ab ira.* — 81. *An contumelia aliquando culpa vacet.* — 82. *Quotuplex est contumelia.* — 83. *Quae requirantur, ut maledictio sive imprecatio contra homines sit mortale.*

jr», quid.

79. - < Resp. Est inordinatus appetitus
« vindictae. — Quae inordinatio, secun-
• dum D. Thomam, dupliciter fieri potest:
« 1°. Ex parte *modi* irascendi, ut v. gr.
■ si nimium interius exardescas, vel ex-
« terius per signa nimis patefacias. 2°. Ex
parte *objecti*: ut si vindictam appetas
« plane injustam ob causam; vel si justo
« majorem, v. gr. optando inimico mor-
« tem quam non est meritus; vel exse-
« quendam propria auctoritate; vel deni-
• que, licet vindicta justa sit, non tamen

« eam appetas ut justam, sed ut satiati-
« vam animi tui malevoli.

« Unde resolves:

« 1°. Si ordinate appetatur vindicta,
« non est peccatum irae: ut cum superio-
« res irascuntur culpis subditorum, eos-
« que puniunt seu vindicant.

« 2°. Ira inordinata primo modo ante-
« dicto, est ex genere suo peccatum ve-
« niale. — Potest tamen fieri mortale ex
« accidente, ut si addatur blasphemia,
« maledictio, scandalum.

Ordinatu
ap petitu
vindictae,
licitut.

Ira inor-
dinata, qua
le pecca-
tum.

¹ De Juti. et Jure, lib. 4, cap. 3, num. 30. — Æegin.,
hb. 22. η. 57. — Tr. 25, de 5 decal Praec., cap. 2, η. 30;

ct tr. 20, de Prindp. morxlit., cap. 10, n. 27. — S. 77mm.,
2- 2-., qu. 158, art. 2.

78- - a) Sotus, a Salmant. quidem allegatus, non tamen loquitur de ebrio, sed scribit in universum de discrimine quod est inter peccata oris et operis: « Discrimen est, inquit, de Just, lib., 5, qu. 9, art. 2, inter peccata quae in facto consistunt atque ea quae in verbis posita sunt. In illis namque peccatis, genus ex solo objecto perpenditur; in verbis autem, nonnisi ex adjuncta simul intentione... Et ratio est, quod cum verba reipsa non of-

fendant sicut facta, sed significatione; significatio autem ex intentione fiat aliquid exprimendi, non censetur formaliter contumelia, nisi quae ex animo convitiandi procedit».

b) Sanchez, Decal., lib. 1, cap. 16, η. 44, hanc profecto sententiam tenet; sed allegat Cajetanum et Toletum pro ea dumtaxat parte qua docet blasphemias praevisas, in ebrietate prolatas, esse peccata formalia. — Cajetanus Umen, in 2a" 2a', qu. 150, art. 4, v. Ad

« 3°. Ira inordinata secundo modo, est
« ex genere suo mortale; quia est directe
« contra caritatem. — Baldelli ' ».

Fiike irae:
qualm pec.
kt

80. — « 4°. De filiabus irae, quae par-
« tim sunt ex corde, ut *indignatio* et *tu-*
« *mor mentis*; partim in ore, ut *clamor*,
• *blasphemia*, *contumelia*, *maledictio*; par-
« tim in opere, ut *rtxa*, *pugnae*, *seditiones*,
« *vulnera*: diversimode loquendum est,
« secundum regulam supra datam. Nam

« 1°. *Indignatio*, quae est inordinatus
« affectus ex eo quod quis reputet se in-
« digne a tali tractari, communiter est
• veniale; immo, si ex justo rationis
« iudicio procedat, nullum est. — Posset
« tamen esse mortale, si cresceret usque
« ad deliberatum odium et contemptum
« personae gravem.

« 2°. *Tumor mentis*, quo quis morose
« excogitat diversas vias vindictae, iisque
« cogitationibus animum tumefacit: quale
« peccatum sit, judicandum est ex quali-
« tate vindictae quae excogitur. — Vide
« Toletum a.

« 3°. *Clamor*, cum iratus extollit vo-
« cem, multa inordinate et confuse effun-
« dens, est veniale communiter, nisi aliud
« addatur.

« 4°. *Blasphemia* est mortale; de qua
« supra *Lib. 3, tract. 2, cap. 1* ■.

81. — « 5°. *Contumelia*, qua quis proximo
« malum aliquod objicit, cum intentione
« illum inhonorandi, est ex genere suo
« mortale.

lia'qu'ando
quiqnui"um
peccatum.

* *au,ni° inhonorandi*; quia ani-
« mo corrigendi, humiliandi aliave ratione,
« potest superior verbum aliquod alias
« contumeliosum objicere: quomodo Chri-
« stus vocavit Apostolos *stultos*; et Apo-
« stolus, Galatas *insensatos*. In quo tamen
« peccari potest, si modus debitae corre-
« ctionis excedatur, vel subditus gravius
« dehonoretur quam per delictum meruit.
« Vide Baldelli . — Item, ut docet Caj-

1 *Lib. 8, di»p. 21.* — . *Lib. 8, cap. 58.* — . *Lib. 3, diip. 24, num. 16.* — *Cajttan.*, in 2° 2°, qu. 72, art. 2. — 4 *Diip. 2 de Restit. in part.*, qu. 5, punct. I. num. 4 — . 2° 2°, qu. 72, art. 2. — *Bonac.*, loc. dt., num. 9 et seqq. — *Molina*, tr. 4, disp. 18, num. 1; et disp. 19, num. 1.—

horum evidentiam, loquitur non solum de blasphemia aut turpiloquio, sed de detractio-
etiam, de contumelia, de irrisione; Toletus
vero, *lib. 3, cap. 61, v.f.*, loquitur de sola blas-

tanus, potest contumelia esse venialis
tantum, si sit parva tantum; vel si sit
tantum materialis, sine intentione deho-
norandi: modo non sequatur laesio no-
tabilis honoris proximi. Et sic excusan-
tur, saltem a mortali, multi parentes,
dum filios vocant asinos, etc. Item mu-
lieres, pueri et infimae sortis homines
conviciis se onerantes: quia cum fides
iis non habeatur, non laeditur graviter
honor. Vide Bonacina '. — Denique, si
joci causa, et per convenientem recrea-
tionem, leves defectus objiciantur, urba-
nius est, secundum S. Thomam .: dum-
modo alter non contristetur nec ad
iram moveatur.

82. — « Contumelia etiam fit facto: tum
indirecte, ut si imaginem vel litteras
alterius conculces, comburas; tum di-
recte, ut si virum honestum fuste cae-
das, ad januam eius cornua, etc. appo-
nas, vel repraesentes aliquid quod hono-
rem alterius laedat. Huc spectat sub-
sannatio, illusio et derisio, quando fit
signis, ut naso rugato, labiis exten-
sis, etc., intendendo proximi confusio-
nem: quae si sit gravis, vel saltem pro-
ximus ea graviter contristetur, mortalia
sunt. — Bonacina, Molina, Baldelli etc,
ex S. Thoma.

◊ Circa quae nota quod qui per con-
tumeliam laesit alterius honorem, tenea-
tur hunc restituere, etiamsi fama non
sit laesa. Hoc autem fieri potest, vel
per honorificam et amicam salutationem,
vel invitationem ad mensam, vel peti-
tionem veniae (etiam subinde flexis ge-
nibus et coram testibus), prout Laesio
fuit gravis. Vide card, de Lugo —
Adde quod contumeliae mortalis quali-
atem in confessione explicare non sit
necessarium; ut, contra FiUuccium,
locent Azor Sà, Molina, card, de
Lugo * ». — [Vide dicta *Lib. III, n. 984*].

conume-

Coutume-
lu ad qua-
lem restitui-
tionem obli-

ib. 3, diip. 33, num. 5. - S. loc. dt, art. 2; et
75, artic. 2. — ' De Just, et Jure. diip. 15, num. 53,
t 57. — *Fili.*, tr. 21, cap. 9, n. 322. — *Sà*, v. *Contumelia*,
num. 1. — *Molina*, tr. 4, di»p. 19, num. 3. — . De Poenit.,
diip. 16, n. 266.

phemia, uti citatur a Sanchez et refertur hic
a S. Alphonse.

82. — ◊) £)c Azor, vide notam a, ad n. 48
supra.

83. - «6°. *Maledictio*, qua quis optat
« vel imprecatur alteri malum sub ra-
« tione mali, est ex genere suo mor-
• tale ».

Docet D. Thomas 1 quod maledictio
seu imprecatio contra homines, *secundum*
suum genus est peccatum mortale, et
tanto gravius quanto personam cui ma-
ledicimus magis amare et revereri tene-
mur... Contingit tamen verbum maledi-
ctionis prolatum esse peccatum veniale,
vel propter parvitatem mali quod quis
alteri maledicendo imprecatur, vel etiam
propter affectum ejus qui profert male-
dictionis verba, dum ex levi motu, vel
ex ludo, aut ex subreptione aliqua talia
verba profert; quia peccata verborum

maxime ex affectu pensantur. — Ex qua Requitur.
doctrina S. Doctoris infertur quod, ut
maledictio sit mortalis, tria requiruntur:
1) Ut malum prolatum vere optetur. 2) Ut
optetur cum perfecta deliberatione. 3) Ut
malum optatum sit grave. Ita communi-
ter omnes. Vide Salmant. a.

Utrum autem omnes maledictiones sint
ejusdem speciei ? — Vide superius dicta,
n. 50, Qu. 5.

« 7°. *Rixae*, si modum non excedant,
« uti et leviculae pugnae, veniales sunt;
« secus, si progrediantur ad seditiones,
« vulnera, caedes. Suntque haec commu-
« niter peccata ex parte incipientis rixam;
« alter enim potest se defendere cum mo-
« deramine inculpatae tutelae ».

DUBIUM VII.

Quid sit Acedia.

Acedia, 34. . «Resp. Acedia, sive animi tae-
quid • dium, potest ex D. Thoma 8 dupliciter
« usurpari: 1°. *Generaliter* pro omni animi
« remissione in exercitio virtutum, eo
« quod labor aliquis sit adjunctus. 2°. *Par-*
« *ticulariter* pro tristitia et taedio de di-
« vina amicitia, eo quod per virtutum
« exercitia laboriosa servari debeat; et
• sic amicitiam illam non curet.

« Unde resolvuntur:

Quaie pec- « (°. Acedia accepta primo modo tum
« demum est peccatum mortale, cum ideo
• committitur opus vetitum sub mortali.
« 2°. Acedia accepta secundo modo
« ex se est mortale; quia repugnat cari-
« tati Dei.

cedit * * quo de filialibus acediae quoque
« facile judicari potest, quae sunt se-
• quentes:

« 1°. *Malitia*, qua quis odio habet bona
« spiritualia, et vellet ea non esse; aut
« qua ipsum poenitet bene fecisse vel im-
« plevisse id ad quod tenebatur; aut qua
« contemnit Dei beneficium, v. gr. desi-
« derando non fuisse natum aut non agno-

« visse Christum, etc. Est autem ex ge-
« nere suo mortale.

« 2°. *Pusillanimitas* et *desperatio de*
« *salute*; quae mortale quoque est.

« 3°. *Rancor*, quo ii sunt fastidio qui
« ad spiritualia inducunt.

« 4°. *Torpor*, cum bona fiunt non cum
« debito fervore.

« 5°. *Evagatio mentis*, qua quis in
« exercitio spiritualium evagatur circa
« illicita: sive per cogitationem, et dicitur
« curiositas; sive per locutionem, et dici-
« tur verbositas; sive per inquietudinem,
« et dicitur inquietudo: quae communiter
« sunt venialia. — Vide D. Thomam 4,
« Laymann s, Toletum .

«Culpabilis autem evagatio mortalis Evag.
« ent, quando notabilis est, et attentio quando ie
« requiritur ad implendum praeceptum ,hM11*
« obligans sub mortali: v. gr. in recitan-
« dis Horis canonicis, celebranda vel au-
« dienda Missa. Reginaldus, Palaus7, Trul-
• lench .; — contra Tamburinium % ubi
• docet, distractum esse voluntarie et per
« notabile tempus inter sacrificandum,

1 2. 2M. qu. 76, art. 3. — . Tr. 13, cap. 4, n. 28. —
• 2. 2^, qu. 35, <rt. 2. — ' 2. 2.. qu. 35, <n. 4. ad 2—
et 3—. — . Lib. 2. tr, 3, cap. 9. — . Lib. 8, cap. 70. —

RtT.in., Hb. 17. num. 109, tn fine. — ' Tract. 6, disp. 4,
punct. 3, num. 6, i. f. — Lib. 1, cap. 6, dub. 1, num. 7,
in fine.

84. - a) Tamburinius nullam distinctio-
nem ponit inter partes quae sunt circa conse-
crationem et reliquum canonem; scribit enim

in *Method, cclcbr. Miss., lib. 2, cap 3, v, 7*
et 8, esse tantum veniale distractum' esse
voluntarie inter sacrificandum; subdens n. 9,

« extra canonem esse tantum veniale;
 « licet concedat, sub canone, praesertim
 « circa consecrationem, esse mortale, pro-
 « pter gravem irreverentiam et periculum
 « erroris.

Quando
que, veniale
vel nullum
peccatum

«Dixi: *ad implendum praeceptum*:
 « nam in oratione vel non praecepta, vel
 « sub obligatione tantum veniali, est pec-
 « catum veniale tantum (S. Thomas b),
 • Navarrus, Suarez, Lessius '); immo nui-

Navar., Man., cap. 25. n. 107. • *Suar.*, de Relig., tr. 4,
lib. 3, cap. 4, num. 4 et 13; et lib. 4, cap. 26, num. 17.—

lum, si non tam intendat orare quam
 verba precum recitando pio exercitio
 se occupare: quia non formaliter, sed
 materialiter tantum orat; v. gr. cum
 quis manibus laborans psalmos aliasve
 preces recitat aut cantat, non animo
 orandi, sed cavendi cogitationes vanas
 vel recreandi se. — Sanchez*, Trul-
 lench •. Vide supra, *Lib. 4, cap. 2,*
dub. 2 ».

1 *Lib. 2, cap. 37, n. 62.* — • *Comit.*, lib. 7. cap. 2, dub. 31.
n. 3. — • *Lib. I. cap. 7, dub. 10, n. 6.*

mortale esse si per notabile tempus volun-
 tarie distractus < eas Missae partes quae ca-
 nonem continent recitet; quod demum *n. 10*,
 his verbis explicat: < Nam licet hujus [sacri-
 ficii] essentia per nos in sola consecratione
 consistat..., proxime tamen antecedentia et

proxime consequentia, qualia sunt quae toto
 canone continentur, maxime ad sacrificium,
 prout Ecclesia ordinavit, pertinere, nemini
 est dubium ».

S. Thomas: rectius dicetur Cajetanus,
ni 2°''' §, qu. 83, art. 13 ad §.

INDEX

LIBER TERTIUS

DE PRAECEPTIS DECALOGI ET ECCLESIAE

(-■QUITU!)

TRACTATUS QUINTUS

DE SEPTIMO PRAECEPTO
NON FURTUM FACIES

TRACTATUS PRAEAMBULUS

De Justitia et Jure.

486. Qualiter dividatur justitia, et qualiter jus. — 487. Quid sit dominium et usufructus. — 488. Quot sint peculia filiorumfamilias. — 489. Quae sint bona uxorum. — 490. Quot bona clericorum. Et praesertim. 1. Quae sint *patrimonialia*. 2. Quae *inaustrialia*. 3. Quae *parsimonialia*. 4. Quae *ecclesiastica*. — 491. De his quaer. 1. An clericus teneatur necessario pauperibus succurrere. - Qu. 2. Qui veniant nomine pauperum. - Qu. 3. An nraeferendi pauperes loci. - Qu. 4. An superflua possint reservari. - Qu. 5. An clericus habens sua possit vivere ex bonis beneficii. - Qu. 6. An etiam pensionarii teneantur superflua erogare in usus pios. — 492. Qu. 7. An beneficiarii male expendentes redditus, teneantur ad restitutionem - Qu. 8. An peccent graviter, qui dono accipiunt superflua a beneficiaria — 493. Quot modis acquiratur dominium 1°. *Occupatione*. — 494. 11°. *Nativitate*. — 495. 111°. *Alluvione*. — 496. IV0. *Specificatione*. — 497. V°. *Accessione*. — 498. VI0. *Confusione* et *Commixtione*. — 499. An idem quod currit in mixtione pecuniae, currat aliarum rerum. — 500. VII0. *Aedificatione*. — 501. VIII0. *Plantatione*. — 502. IX0. *Perceptione fructuum*. — 503. X '. *Traditione*. — 504. De *Praescriptione* et conditionibus requisitis ad praescribendum. Et 1. De bona fide. — 505, 2. De titulo justo; et an sufficiat titulus coloratus vel existima-

tus. — 506. 3. De continuata possessione, et de tempore requisito ad praescribendum (usque ad n. 510} — 511. Quando praescriptio interrumpatur. — 512. An haeres possessoris malae fidei possit nraescribere. (Sed vide etiam n. 516} — 511 An possit praescribi libertas a solvendo debito aut multa. — 514. Quibus detur restitutio in integrum circa bona praescripta. — 515. 4a conditio ad praescribendum est, ut res sit apta praescribi. — 516. Decisio quatuor Aularum, facta Neapoli circa praescriptiones. — 517. An in conscientia res praescripta possit retineri, etiam ubi lex praescriptionis non viget.....p. 3

CAPUT I.

De Furto.

DUBIUM I.

QUID SIT FURTUM, KT QUALI PECCATUM.

518. Quid est furtum. — 519. An liceat aliquando auferre alienum ob bonum finem. — 520. An, ob necessitatem. - Qu. 1. An captivi apud Tureas possint alienum surripere ad se liberandum a captivitate. - Qu. 2. An pauper extreme indigens possit accipere antequam petat. - Qu. 3. An possit accipere rem magni valons. - Qu. 4. An fur teneatur restituere, si consumpserit rem ablatam in extrema necessitate. - Qu. 5. An surripiens in extrema necessitate, teneatur ad restitutionem, si fiat dives. Et hic quaeritur an dives satisfaciat suae obligationi, si det mutuo rem pauperi. - Qu. 6. An dives, non subveniens, teneatur postea ad restitutionem. — 521. Quando liceat creditori facere compensationem. — 522. An famuli possint sibi compensare salarium pro suis operibus. (Sequitur idem n. 523 et 524). — 525. An Christiani possint auferre res Turearum.....p. 27

DUBIUM II.

QUAE SIT QUANTITAS NOTABILIS
AD MORTALE PECCATUM.

526. Quae sit quantitas gravis respectu ad diversa genera personarum vel ad diversas circumstantias. — 527. Id clarius elucidatur. — 528. Conclusio et probabilior sententia. — 529. Quid de furto rerum expositarum, nempe fructuum et lignorum. — 530. Quae quantitas sit gravis in furtis minutis. — 531. Quid, si sit animus restituendi brevi tempore, vel partem complementem materiam gravem. — 532. An sit mortale furari parum reliquiae sacrae..... />.36

DUBIUM III.

QUANDO GRAVITER PECCET QUI MULTA MINUTA
FURTA COMMITTIT.

533. Quid, si qui furatur non habeat animum ditectendi. Quid, si habeat. — 534. An furtula facta diversis coalescant. Et an tunc restitutio possit fieri pauperibus. — 535. Quid, si plures furentur parva, altero alterum nesciente. — 536. Quid, si mutuo sciant, et eodem tempore furentur. — 537. Quid, si unusquisque moveatur exemplo alterius. — 538. An sit mortale furari quid leve, post completam materiam gravem . . . p. 45

DUBIUM IV.

QUID SENTIENDUM DE FURTIS DOMESTICORUM
VEL AMICORUM.

539. Quid de furto uxorum et virorum. — 540. An uxor possit dare eleemosynas, etc. — 541. An aliquando possit expendere. — 542. An liceat ipsi subvenire parentibus, etc. — 543. Quale furtum filiorum sit grave. — 544. An filius possit a patre mercatore subripere mercedem pro opera sua. — 545. Quid de furtis famulorum in esculentis, etc. — 546. De restitutione facienda ab uxore et filiis . . . p. 48

CAPUT II.

De Restitutione.

DUBIUM I.

QUID SIT RESTITUTIO
ET QUI TENEANTUR AD EAM.

547. Quid est restitutio; et an debeatur tantum ex laesione iustitiae commutativae. — 548. Quae sint radices restitutionis. — 549. Quatenus est culpa theologica, et quae juridica. — 550. Ex qua culpa oriatur obligatio restituendi. — Sol. Quid, si quis leviter alterum laedat, animo graviter nocendi — 552. An culpa venialis inducat obligationem restituendi. — 553. An ex levi furto possit aliquando oriri gravis obligatio restituendi. — 554. An ad restitutionem in contrahentibus requiratur culpa theologica. — 555. An idem in officiis. — 556. Quid de injuria materiali et formali. Et vide ibi resolutiones .....p. 52

DUBIUM II.

AN QUI COOPERANTUR AD DAMNUM ALTERIUS
TENEANTUR AD RESTITUTIONEM.

557. Quotuplices dicantur coopérantes. — 558. Quid de *mandante*. — 559. Quid de *consulente*. Quaer. 1. An praebens pravum consilium, et postea revocans teneatur ad restitutionem. — 560. Qu. 2. Exsecuto consilio, quisnam primo teneatur. — 561. Qu. 3. Quid, si damnum etiam sine consilio evenisset. — 562. Qu. 4. Quid in dubio an consilium fuerit causa damni. — 563. Qu. 5. Quid, si alter sit determinatus ad damnum, et tu tantum suadeas modum. — 564. Qu. 6. An teneatur ad restitutionem suadens damnum ex ignorantia culpabili.—565. Qu. 7. An parato inferre majus damnum possit suaderi minus. — 566. Quando teneatur ad restituendum *dans iniquum suffragium*. — 567. Quando teneatur *palpo*. — 568. Quando *praebens recursum*. — 569. An emptor rei furtivae possit illam reddere furi ad recuperandum pretium. — 570. An idem possit emptor malae fidei. — 571. Quomodo teneatur *participans*. Quid, si cooperetur ob metum. — 572. Quid, si impedias alium ne reparet damnum alterius. — 573. Quomodo teneantur *causae privativae*. — 574. Vide alios casus apud Busenbaum usque ad n. 578.....p. 58

DUBIUM III.

AN SUPRADICTI TENEANTUR SINGULI RESTITUERE
IN SOLIDUM, ET QUO ORDINE.

579. Qui teneantur restituere in solidum. — 580. Qui teneantur primum restituere. — 581. Quid, si damnificatus condonet restitutionem .....p. 71

DUBIUM IV.

AN TENEATUR RESTITUERE, QUI AUM IMPEDIVIT
A CONSECUTIONE ALICUJUS BONI.

582. Quid, si quis impedit, sine vi aut fraude, aliquem a consecutione justici boni. — 580. Quid, si quis impedit mendaciis, ne fisco applicentur bona, propter gabellam non solutam. — 584. Quia, si quis ex odio, sine vi aut fraude, efficit ne alter aliquod bonum obtineat. — 585. An suadens episcopo conferre beneficium minus digno peccet, et teneatur ad restitutionem. Quid, si beneficium debeatur alicui, ratione concursus. (Remissive ad Lib. IV, n. 109). — 586. An teneatur ad restitutionem occidens aliquem, ut alteri homicidium imputetur. (Remissive ad n. 636.). — 587. An teneatur ad damnum, impediens vi aut fraude, etc. — Quid, si precibus importunissimis aut metu. — 588. Quid, si religiosus suadeat testatori relinquere bona suo monasterio, relicta ecclesia *matrice*.....p. 73

DUBIUM V.

CUI VEL QUIBUS RESTITUENDUM.

589. Quid, si creditor sit incertus. — 590. An, tradita re pauperibus, sit restituenda do-

mino comparent!. — 591. Quid notandum circa compositionem in debitis incertis. (Usque ad n. 594). — 595. Quid, circa furta minuta. — 596. An bona certa sint restituenda domino, vel possessori. — 597. An fur teneatur rem mittere domino cum magno suo damno. — 598. Quid, si sumptus pro missione excederent valorem rei. — 599. Quid, si acceperis a possessore bonae fidei rem non suam. — 600. Emptor rei furtivae, an possit eam reddere furi. (Vide etiam dicta n. 569). — 601. An revendens rem emptam bona fide, teneatur pretium restituere emptori. — 602. Quid notandum circa thesauros inventos. — 603. An inventor rei perditae possit eam sibi retinere. — 604. Quid notandum circa res captas venatione. — 605. Quid, si quis venatur in locis reservatis. — 606. Quae venatio vetetur clericis et religiosis

DUBIUM VI.

DR REBUS QUAE DEBENT RESTITUI.

Art. I.

QUID DEBEAT RESTITUI AB INFERENTE INJURIAM MATERIALEM TANTUM, SIVE POSSESSORE BONAE FIDEI.

607. Ad quid teneatur possessor bonae fidei. — 608. Quid, si accepit a fure, qui potens sit restituere. — 609. Vide alios casus. — 610. Quos fructus tenetur restituere possessor bonae fidei. — 611. Quid, si acceperit rem commixtam cum bonis furis. — 612. Quid, si per illam acceptionem fur factus sit impotens ad restituendum. — 613. Quid, si quis projiciat in mare gemmam, quam putabat valere decem, si illa valebat centum aureos.....p. 89

Art. II.

QUID DEBEAT RESTITUI AB INFERENTE INJURIAM FORMALEM, SEU MALAE FIDEI DAMNIFICATORE SEU POSSESSORE.

614. Ad quid teneatur possessor malae fidei. — Vide resolutiones. — 615. Circa solutionem gabellarum. Qu. 1. Quis possit tributa imponere. Qu. 2. Quae requirantur ad justum tributum impositionem. — 616. Qu. 3. An fraudantes gabellas peccant, et teneantur ad restitutionem. Qu. 4. An teneantur solvere gabellam subditi, deferentes res ad usum proprium. Et an pauperes. — 617. Qu. 5. An populi, in dubio de justitia tributum, teneantur ad ejus solutionem. Qu. 6. An creditor regis possit fraudare gabellam alteri locatam aut venditam. Qu. 7. An emens mercem a defraudante gabellam teneatur ad ipsam. — 618. An dominus possit retinere expensas utiles in re factas a fure. Et an fur teneatur ad omnia damna, saltem confuse praevisa. — 619. Cui crescat pretium rei ablatae. — 620. Quid, si apud furem pereat res, quae aequè periisset apud dominum. — 621. Quid, si quis occidat agnum alterius, qui postea pluris valisset. Et quid, si fur consumat tempore majoris pretii agnum, quem dominus tempore vilioris

erat consumpturus. — 622. Quid, si quis se fingat pauperem. — 623. Quid, si quis consumat rem alienam in extrema necessitate. — 624. Quid, si consumat rem mutuatam. — 625. Quid, si quis emat rem alienam cum dubio.....p. 94

Art. III.

AN ET QUID DEBEAT RESTITUI PRO INJURIA ILLATA CORPORI, V. GR. PER MUTILATIONEM, OCCISIONEM, ETC.

626. Ad quid teneatur occisor. — 627. An impotens restituere in uno genere, teneatur in alio. — 628. Quid, si quis, occidens Cajum, putarit occidere Titium. Et an iste incurrat irregularitatem, aut excommunicationem canonis. — 629. Quid, si quis incenderit domum Caji, putans Titii. — 630. An valeat remissio patris occisi, in praejudicium filiorum. — 631. Vide alios casus. — Quibus haeredibus facienda restitutio. — 632. An homicida teneatur restituere bona quae occisus aliis dedisset ex liberalitate. — 633. Quid, si damnum istorum intenderit. — 634. Ad quid teneatur homicida creditoribus occisi. — 635. Quid, si homicidium imputetur alteri, et hoc occisor advertat. — 636. Quid, si hoc etiam intendat. — 637. Ad quid teneatur invasus, excedens moderamen inculptae tutelae. — 638. Quid, si provocans occidat alterum, pugnam acceptantem. — 639. An detrahendum pretium laboris, quem occisus sustinisset pro lucro amisso.....p. 105

Art. IV.

QUID DEBEAT RESTITUI PRO ILLATO STUPRO.

640. Ad quid tenetur stuprator, si virginem vi corruperit. — Ad quid, si virgo consenserit. — Ml. Ad quid tenetur deflorator, si non promittit matrimonium. — 642. Corruptor fide promittens tenetur ad matrimonium. — 643. Limit. I. Quid, si puella potuit advertere fictionem. Dub. 1. Quid, si vir sit melioris conditionis. Dub. 2. Quid, si puella disparitatem ignoraverit. Duo. 3. An his casibus vir teneatur saltem ad damna. — 644. Limit. II. Quid, si timeatur malus exitus, vel scandalum propinquorum; et quid, si immineat dedecus familiae. — 645. Limit. III. Quid, si vir extorqueat solos tactus. — 646. Limit. FV. Quid, si femina jam sit corrupta. — 647. Limit. V. Quid, si non stet per virum quod matrimonium fiat. — 648. An, si virgo violata renuat nubere, teneatur vir eam dotare. — 649. An vir, habens votum castitatis, teneatur ducere violatam sub pacto matrimonii. — 650. Ad quid teneatur vir violans consanguineam, cui conjugium promisit. Quid, si fide promisit cum pacto impetrandi dispensationem .....p. 115

Art. V.

QUID DEBEAT RESTITUI PRO ADULTERIO.

651. Ad quid tenentur adulteri. — 652. Ad quid tenetur adultera. — 653. An teneatur

manifestare, prolem non esse legitimam. — 654. An tunc spurius teneatur credere matri. — 655. Ad quid tenetur adulter. — 656. An teneantur adulteri reficere expensas hospitalibus pro exposita prole. — 667. Ad quia tenetur adulter, si dubium sit an proles sit mariti. — 658 Quid, si dubium sit inter duos adulteros. — 659. Ad quid tenetur adulter, si ipse non fuerit causa suppositionis..... A 130

Art. VI.

QUID DEBEAT RESTITUI PRO FAMA ET BONIS SPIRITUALIBUS, UT INDUCTIONE AD PECCATUM, AVOCATIONE A RELIGIONE.

660. An restitutio facienda in alio genere. (De restitutione famae, vide dicenda n. 988). — Vide hic alias resolutiones. — 661. Quid, si quis inducat alterum ad peccandum. — 662. Ad quid teneatur, qui abduxerit novitium vel religiosum a sua religione. — 663 De restitutione ob omissionem Officii divini. — 664. Qu. 1. Quid, si fructus beneficii non percipiantur. — 665. Qu. 2. Quid, si omittatur Officium sine culpa. — 666. Qu. 3. An restituendi fructus intra primos sex menses. — 667. Qu. 4. An omittens Officium possit postea supplere altera die. — 668. Qu. 5. Quid, si omittatur pars minor, quam integrae Horae. — 669. Qu. 6. Quid, si recitentur Horae sine attentione interna. — 670. Qu. 7. An excommunicatus teneatur restituere fructus. — 671. Qu. 8. An omittens incurrat aliam poenam. — 672. Qu. 9. Cui facienda restitutio. — 673. Qu. 10. An omnes fructus restituendi. Et quia de beneficiario simplici. — 674. Qu. 11. An teneatur ad Officium habens tenue beneficium — 675. Qu. 12. An canonici non assistentes vel non psallentes in choro teneantur ad restitutionem distributionum et praebendarum. — Dub. 1. An peccent graviter canonici qui choro non assistunt. — Dub. 2. Quid teneantur restituere, si choro non intersint. — Dub. 3. An satisfaciant choro qui tantum intersunt, et non recitant. — Dub. 4. An satisfaciant choro qui submisce recitant..... p. 136

DUBIUM VII.

DE CIRCUMSTANTIIS RESTITUTIONIS.

Art. L

QUO TEMPORE, LOCO ET MODO DEBEAT RESTITUI.

676. Quando et ubi facienda restitutio. 677. An sumptibus furis. — 678. Quando et ubi facienda solutio ex contractu. — 679. Quando peccat differens restitutionem. — 680. Ad quid tenetur debitor, si ex dilatione creditor patitur damnum. — 681. An absolvendus, qui potens restituere, vult differre restitutionem. — 682. An absolvi possit debitor antequam restituat. — Et an confessarius debeat monere de restitutione poenitentem qui est in bona fide, si praevideat monitionem non profuturam. — 683. Quot peccata committat negligens restituere, p 151

Art. II.

QUO ORDINE RESTITUI DEBEAT.

684. Cui facienda restitutio, si res exstet. — 685. An pretium rei venditae possit solvi creditori venditoris. — 686. An pecunia furtiva, immixta propriae, restituenda sit ante alia debita. — 687. An prius restituenda debita certa quam incerta. — 688. An prius solvenda debita ex delicto quam ex contractu. — 689. Quae alia debita prius solvenda. — 690. An semper praeferendi creditores hypothecarii anteriores, etiam ex hypotheca tacita. An autem personales anteriores. — 691. An praeferri possit creditor pauperior. — 692. An prius exigens. — 693. An creditor, cui inter plures facta est solutio, possit eam relinere. — 694. An famuli possint accipere salarium a debitis gravato. — 695. An uxor et filii, alimenta. />. 155

Art. III.

QUAE A RESTITUTIONE EXCUSENT.

696. Quae excusent ex parte debitoris. — 697. Quid, si non possis restituere, nisi cum Sraviori damno. Quid, si dominus aequale amnum sit passurus. Quid, si dominus sit abusus re restituenda. — 698. Vide alios casus. — 699. Quid, si debitor cedat bonis. — 700. Quando excusetur restitutio ex parte creditoris. — Qu. I. An liceat rem alienam retinere vel accipere ex praesumpto consensu domini. — Qu. 2. An debitor donans immemor debiti excusetur a restitutione. — 701. Quid, si debitor restituendo se conjicere aeberet in necessitatem extremam. — 702. Quid, si in necessitatem gravem. — 703. Quid, si creditor sit in eadem necessitate. — 704. An debitor differens restitutionem ex justa causa, teneatur reddere interesse quod patitur creditor. — 705. An haeres rei teneatur ad damna, quando reus cui successit, fuit capite damnatus. — 706. An possessor bonae fidei in dubio an factus sit ditior teneatur restituere . . . . p. 161

CAPUT III.

De Contractibus.

DUBIUM I.

QUID IN GENERE SIT CONTRACTUS.

707. Quid est contractus, et quotuplex ? — 708. Quotupliciter contractus perficitur. — 709. Quid, si quis contrahat sine animo contrahendi. — 710. Quid, si sine animo se obligandi. — 711. An contractus sine solemnitatibus obliget in conscientia. — 712. An oriatur obligatio ex contractu de re turpi. Et cui facienda tunc restitutio. — 713. An quando actio est debita, sed non ex justitia, pretium sit restituendum pro illa acceptum. 714. Quando dolus vel error irritet contractum. — 715. Quid, si dolus fuerit circa rei qualitatem, sed dederit causam contractui. — 716. An metus gravis injustus reddat irritum contractum ipso facto. — 717. An me-

tum passus possit rescindere contractum pro suo arbitrio. Quid, si contractus sit initus per metum reverentialem aut per preces importunas. — 718. Quid, si per metum levem. — 719. An metum passus possit rem repetere a tertio possessore .../ > . 174

DUBIUM II.

QUID IN SPECIE DE PROMISSIONE ET DONATIONE.

720. An simplex promissio obliget sub gravi. — Quid, si promissio reddatur nociva vel si accadat mutatio. — 721. Qui sint inhabiles ad donandum. — 722. An debitis gravati. — 723. Quid de donatione inter conjuges. — 724. Et inter patrem et filium. — 725. An obliget donatio ante acceptationem. — 726. Quid, si donatio sit facta ad pias causas. — 727. An donatio firmata juramento possit revocari ante acceptationem. — 728. Quando obliget donatio facta absentis. — 729. An possit acceptari donatio post mortem donantis. — 730. Quid, si donatio fuerit mandata fieri a nuntio, et ipse omiserit. — 731. An mortuo donatario ante acceptationem, possit haeres acceptare. — 732. An requiratur traditio ad acquirendum dominium rei donatae. — 733. An donatio ultra summam 500 solidorum teneat. — 734. An sit obligatio implendi modum sive finem donantis. — 735. An promissio prodiga sit valida. — 736. Quid, si donatio fiat ad alliciendum. — 737. Quid, si ob causam falsam. Et quid, si causa sit secundaria.....p. 185

DUBIUM III.

QUIBUS CASIBUS DONATIO POSSIT REVOCARI.

738. Quid, si donatarius sit ingratus. — 739. Quid, si donanti nascatur proles post donationem. — 740. Quid, si donatio fuerit inofficiosa...../ > .195

DUBIUM IV.

QUID SIT DONATIO MORTIS CAUSA; ET AN POSSIT REVOCARI, QUOMODO ET QUIBUS COMPETAT.

741. Quando donatio causa mortis censeatur revocata. — 742. An valeat haec donatio in absentem. — 743. Qui possint donare causa mortis.....p. 197

DUBIUM V.

QUID SIT COMMODATUM, PRECARIUM ET DEPOSITUM.

744. Quid est commodatum. — 745. Quid, precarium. Et quando cesset precarium. — 746. Quid, depositum. — 747. Vide casus de commodatario. — 748. Vide de depositario. Quomodo peccet depositarius, utens re deposita; et quid teneatur restituere. — 749. An isti teneantur ex culpa tantum juridica. — 750. Ad quid tenentur artifices, quibus res traditur. — 751. An in dubio praesumatur culpa. — 752. Quis teneatur salvare rem alienam potius quam suam. — Vide alia ibidem. — 753. In quibus casibus depositarius possit rem denegare...../ > .198

DUBIUM VI.

QUID SIT MUTUUM.

754. Quomodo mutuum distinguatur a permutatione, pignore, etc. — 755. Quando restitui debet mutuum, si non est praefixus terminus. — 756. An repeti possit mutuum datum ecclesiae, universitati vel minori. — 757. Quid, si detur filiofamilias . . p. 201

DUBIUM VII.

QUID SIT USURA.

758. Quando committatur usura. — 759. An usura sit mala de jure naturae. — 760. An mutuans possit aliquid exigere, si obligetur solutionem exspectare per longum tempus. — 761. De usura mentali. — Qu. 1. Quando ex ea oriatur obligatio restitutionis. — Qu. 2. Utrum mutuans possit retinere id de quo dubitatur an gratis sit datum. — 762. An liceat dare mutuum ob spem lucri. — 763. An mutuans possit retinere quod mutuarius dedit ex timore, ne alia mutatio ei negetur in futurum. — 764. An obligatio *anti-dotalis* possit in pactum deduci. — Vide alios casus apud Busenbaum. — 765. An possit exigere aliquid ob *periculum sortis*. — Quid de *montibus pietatis*. — 766. An liceat pactum *poenae conventionalis*. — 767. An dicta poena debeatur ante sententiam. — 768. An et quando possit aliquid exigere ob *damnum emergens* vel ob *lucrum cessans*. — 769. Quot conditiones requirantur ad hoc interesse exigendum. An in contractu oporteat monere mutuarium de damno emergenti vel alio justo titulo. An possit mutuans tale interesse exigere, si ipse se offerat ad mutuandum. — 770. An liceat mutuanti pacisci ab initio de certa pecunia solvenda pro damno vel lucro incerto. — 771. An possit exigere lucrum cessans, si aliam suostituas pecuniam, ad negotium non destinatam. — 772. Quid, si dicas: Negotiarer, nisi esset mutuum petentes. — 773. Quid, si aderat justus titulus aliquid exigendi, sed mutuans bona fide inierit contractum usurarium. — 774. Quae pacta liceant in mutatione. — 775. An sit illicitum pactum *legis commissoriae*. — 776. An fructus pignoris debeant restitui. Quid, si pignus datum sit pro dote. — 777. An teneat pactum, ut reddatur aliquid debitum, sed non ex justitia. An, ut desistatur ab injuria. — 778. An valeat pactum, ut injuria condonetur. — 779. An pactum, ut conferatur officium. — 780. An pactum, ut praestentur debita ex gratitudine. — 781. An pactum remutuandi. — 782. An pactum, ut res in eadem specie reddatur. — 783. An usurarius acquirat dominium lucri usurarii. — 784. Quid de fructibus rei usu consumptibilis. — 785. Ad quid teneatur praebens consilium aut dans pecuniam pro mutuo usurario. — 786. An peccet deponens pecuniam apud abusurum ad usuras. — 787. An principes, etc., coopérantes ut solvantur usurae, teneantur ad restitutionem. — 788. An liceat creditori mutuantis exigere usuras. — 789. An peccent famuli eoo-

perantes dominis usurariis. — 790. Quomodo haeredes usurarii teneantur ad restitutionem. — An liceat petere mutuum ab usurario. (Remissive ad Lib 2, n. 47, v. *Secunda*; et n. 77, v. 4°. *Licitum*). — 791. Vide alios casus apud Busenbaum. — 792. Quae obligatio et poena usurariorum. . p. 203

DUBIUM VIII.

DE EMPTIONE ET VENDITIONE.

Art. I.

QUID SIT EMPTIO ET VENDITIO.

793. Quando venditio est justa. — 794. An requiratur determinatio pretii. An data *arrha*, liceat a contractu resilire. — 795. An requiratur scriptura et traditio. — 796. An ad transferendum dominium requiratur solutio pretii, vel fides de illo. — 797. Ad quem spectent fructus, cum completur conditio emptionis. — 798. Ad quem spectent fructus rei venditae, sed non traditae. — 799. Cujus sit res empta pecunia aliena. — 800. An valeat contractus, si vendatur res aliena. — 801. In quibus casibus res suo valore crescat, vel decrescat — 802. Quid de merce ultro-ne. — 803. An taxa obliget in conscientia. — 804. Quotupliciter pretium varietur. Et an res pretiosae habeant maiorem latitudinem. — 805. An deceptio semper obliget ad restitutionem. — 806. An liceat pluris vendere rem utilem emptori. — 807. Quid, si adsint alii justii tituli. — 808. An res extraordinariae possint vendi quanti plurimi. An communis aestimatio variet pretium. Et an venditio sub hasta, aut per venditrices. — 809. Quid, si res vendatur minutum. — 810. An res possit carius vendi ob dilatam solutionem. An ratione periculi, vel quia res pluris esset valitura. — 811. An res ad creditum carius vendi possit. — 812. An et quando liceat vendere cum pacto retrovendendi. — 813. An licitum sit pactum reemendi ad arbitrium emptoris. Quid de contractu *mohaira*. — 814. De *monopoliiis*. — 815. Quot modis fit *monopolium*. — 816. An unus vel pauci, qui annonam emunt ut carius vendant, peccent contra iustitiam. — 817. An mercatores inter se conspirantes ut merces vendant pretio summo, teneantur ad restitutionem. Et an, facto *monopolio* a mercatoribus, liceat aliis mercem eodem pretio vendere. — 818. An irritet contractum vitium occultum. — 819. Quid, si vitium sit circa substantiam. — 820. Quid, si venditur ut pura res mixta perfectioni aliis. Quid de vino mixto cum aqua. — 821. An sit iniustitia vendere quid pro quo. — 822. Quid, si vitium est circa quantitatem. — 823. Quid, si circa qualitatem. — 824. An sit illicitum vendere pretio ordinario debitum cuius debitor non est solvendo; vel mercem mox minuendam. — 825. An, tradita tibi re ad vendendum pretio designato, possis retinere superfluum. Et an idem dicendum de eo qui emit nomine alieno. — 826. Quid de sartoribus vilis pannum ementibus. — 827. Si res vendatur duobus, cui acquiratur dominium. — 828. Si res pereat

ante traditionem cui pereat. — Quid, si post traditionem. — 829. An liceat vilis emere chirographa seu credita. — 830. Vide alia apud Busenbaum.....p. 232

Art. II.

QUID SIT NEGOTIATIO, ET QUIBUS ILLICITA.

831. Quando clericis negotiatio sit graviter illicita. — 832. Quid, si clericus negotietur alieno nomine. Et vide ibi sancitum ex bulla Benedicti XIV. — 833. Quid, si negotietur per alium. — 834. An liceat clerico aut religioso emere animalia, ad ea vendenda, saginata in pascuis suis. — 835. An liceat emere pecora ad ea saginanda ex pascuis alienis. — 836. An liceat emere agrum cum fructibus. An vendere carius ut ematur vilis. An emere lanas ad vendendum pannum. — 837. An liceat clerico absolute negotiari pro necessitate sui vel familiae. — 838. An aliquando laicis negotiatio sit illicita. — An liceat clericis gerere negotia sive procuraciones saecularium . . p. 261

DUBIUM IX.

QUID SIT CONTRACTUS CENSUS, ET AN LICITUS.

839. Quando census est licitus. — 840. An liceat census super persona. — 841. An pereat census, pereunte re censuata. — 842. An liceat apponere in censu pactum assecurationis. — 843. An sit licitus census redimibilis ex utraque parte. — 844. An et quando liceat census vitalitius. — 845. Quae conditiones requirantur in bulla Nicolai V. — 846. Conditiones requisitae in bulla S. Pii V. — Conditio 1°. Ut census constituatur super re stabili et designata. — 2°. Ut pecunia numeretur. — 3°. Ut non fiat pactum de solutione anticipata. — 4°. Ne obligetur censuarius ad casus fortuitos. — 817. Dub. hic 1°. An, pereunte re, extinguatur census. Dub. 2°. An re per certum tempus non dante fructus, debeatur pensio. Dub. 3°. An pereunte re specialiter designata, maneat obligata alia bona hypothecata. — Conditio 5°. Ut censuarius non privetur rem alienare. — 6a: Ne apponatur poena pro pensione non soluta. — 7°: Ne census creetur ex pensionibus non solutis. — 8°: Ut censitor non possit pretium repetere, et ut censuarius possit redimere. — 9°: Ut non vendatur aliis census, majori vel minori pretio. — 848. An bulla S. Pii obliget in conscientia. — 849. Et an obliget ubi non est recepta. . . p. 267

DUBIUM X.

QUID SIT CAMBIUM

850. Quid sit cambium, et quotuplex, — 851. An liceat cambium minutum. — 852. An, cambium per litteras. — 853. An, cambium reale. — 854. Quid de cambio ficto, seu sicco. An liceat *cambium cum recambio*. Quid de cambio Francofurtensi. — 855. An liceat pecuniam adulterinam expendere, — 856. An liceat famulo lucrari commutando pecuniam domini.....p,

DUBIUM XL

QUID SIT LOCATIO ET CONDUCTIO.

857. Vide diversos casus apud Busenbaum. — 858. Quando locator potest conductorem expellere ante tempus expletum. — 859. An successor locatoris expellere possit conductorem. — 860. An ob sterilitatem debeat colono remissio pensionis. — 861. An liceat pauperi elocare jus mendicandi. — 862. An nuntius proficiscens ad eundem locum, possit accipere a duobus duplicatam mercedem. — 863. An conductor obligatus ad meliorationes, illas debeat facere expensis suis. — 864. An debeat salarium famulo aegrotanti. Et an expensae curationis. . p. 280

DUBIUM XII.

DE CONTRACTU EMPHYTEUSIS, FEUDI ET LIBELLATI.

865. Quid de emphyteusi. — 866. An debeat pensio in gravi jactura fructuum. — 867. Quid de feudo. — 868. Quid de contractu libellatico..... p. 285

DUBIUM XIII.

QUID SIT SPONSIO ET LUDUS.

869. Quid est sponsio, et an sit licita. — 870. An liceat spondere circa peccatum committendum. — 871. Quid lucus, et quando licitus. — 872. An sit restituendum lucratum a filiofamilias aut religioso. — 873. Quid, si religiosus ludat illicite, per licentiam generalem. — 874. An religiosus possit plus lucrari quam perdere. — 875. An si exponat majorem summam quam possit, teneatur restituere lucratum. — 876. Quantum filiofamilias possit exponere ludo. — 877. Quando ludens cum deceptione teneatur restituere. — 878. An valeat sponsio, si unus spondeat majorem summam quam alter. — 879. An, si unus rem certo sciat, et manifestet Vide alia ibidem. — 880. An cogens alterum ad ludendum possit retinere lucratum. — 881. An teneatur restituere praesciens se victurum ob suam peritiam. — 882. An, qui utitur astutiis licitis. Quid, si utatur illicitis, et quantum debeat tunc restituere. An liceat ludere precibus sacris. — 883. Agitur de ludo vetito. — 884. Quae sint leges hunc ludum prohibentes. — 885. An et quomodo peccent A *Laid*, hoc lusu ludentes. — 886. An peccet graviter ludens ob lucrum. — 887. An victor ludo vetito possit retinere lucratum. — 888. Quid, si impediatur iudicem ne ipsum condemnet. Et an teneatur fateri veritatem iudici interroganti, — 889. An possit retinere lucratum, si lusit animo repetendi. — 890. An victus teneatur solvere. — 891. Quid, si uterque renuntiaverit legi. — 892. Et an victus poterit petere relaxationem iuramenti. — 893. An victus possit sibi compensare solutum. — 894. An possit transigere, si fide minitetur repetere in iudicio. — 895. *II*°. Quoad *clericos*, quinam clerici comprehendantur. — 896. An certe peccent graviter clerici ludentes frequenter et in

magna quantitate. — 897. Quid, si solum frequenter. — 898. Quid, si solum in magna quantitate. — 899. Quando non peccent graviter nec leviter. — 900. An haec procedant in omni ludo *chartarum*. — 901. *HI*°. Quoad *religiosos*, an et quomodo peccent religiosi hoc lusu ludentes. — 902. *IV*°. Quoad *episcopos*, quomodo ipsi peccent. — 903. An peccent graviter clerici et religiosi his lusibus assistentes..... p. 286

DUBIUM XIV.

QUID SIT CONTRACTUS SOCIETATIS.

904. Quomodo fit societas. — 905. De conditionibus requisitis ad societatem. - Quid veniat nomine *damnorum*. — 906. Quid, nomine *expensarum*. Et an socius possit sibi deducere expensas itineris. — 907. Qu. 1. An capitale sit dividendum, si unus confert pecuniam, alter laborem. - Qu. 2. Quomodo deinde dividendum lucrum. - Qu. 3. An damnum sortis spectet semper ad dominum. - Qu. 4. An liceat pactum, ut damnum sortis sit commune. - Qu. 5. Quando inter fratres censetur facta societas, et quid in ea servandum. - Qu. 6. Quibus modis finiatur societas. — 908. An per *tres contractus* possit exigi lucrum certum, salvo capitali. — 909. De societate *animalium*. - Qu. 1. Si das rustico pecuniam, ut emat foves ad societatem, et ille in aliud impendit, possisne lucrum exigere. - Qu. 2. An liceat pactum supplendi oves mortuas, inierim fructus dividendo. - Qu. 3. An liceat contractus *ad caput salvum*. — 910. Quid de filio negotiante cum patre - - - p. 305

DUBIUM XV.

QUID SIT ASSECVRATIO ET FIDEI IUSSIO.

- (911 et 912)..... P 316

DUBIUM XVI.

QUID SIT PIGNUS ET HYPOTHECA.

913. Quid est contractus pignoris. — 914. Quid, si quis utatur pignore. — 915. Quae liceant pignerari. — 916. De contractu antichniseos..... A 317

CAPUT IV.

De Tutela et Testamentis.

DUBIUM I.

QUID SIT TUTELA ET CURATELA

917. Quibus detur tutor, et quibus curator. — 918. Ad quae teneantur tutores et curatores. - An pupilli et minores possint se naturaliter obligare sine consensu tutorum, etc. (Vide infra vers. 6. *Pupillus* . . . p.

DUBIUM II.

QUID ET QUOTUPLEX SIT TESTAMENTUM.

919. Quid sit testamentum. De requisitis ad codicillum, et quid importet *clausula codicillaris*. — 920. Quotuplex est testamentum.

— 921. Ex quibus capitibus testamentum est nullum. — 922. Quid, si desint solemnitates, et sit testamentum ad pias causas. — 923. Quid, si constet haeredi voluntas testatoris. — 924. Quid, si non constet; an ipse teneatur credere uni testi. Et an testamentum nullum valeat quoad legata pia. — 925. Quid, si testamentum factum sit ab hominibus rusticanis. — 926. Quid, si tempore pestis. — 927. An testamentum sine solemnitatibus obliget in conscientia. — 928. Vide alios casus. — 929. Quid de testamento clericorum, novitiorum et militum. — 930. Dub. 1. An legatum relictum virgini ut nubat, possit ei dari, si fiat religiosa. - Dub. 2. An legatum relictum civibus loci possit dari extraneis. - Dub. 3. An legatum relictum orphanis possit dari eis qui parentes habent inutiles. - Dub. 4. An legatum relictum puellis ut nubant, possit dari eis quae sine dote jam nupserint - Dub. 5. An legatum relictum puellis nupturis, possit dari viduis ut iterum nubant. - Dub. 6. An legatum relictum virginibus nubendis possit dari virgini corruptae. - Dub. 7. An legatum relictum puellae ut remaneat virgo, debeatur ei si nubat. - Dub. 8. An legatum relictum puellae ut nubat, transeat ad ejus haeredes si ante nuptias moriatur. - Dub. 9. An legatum relictum pro fabrica ecclesiae possit expendi in alia divino cultui necessaria. - Dub. 10. Quomodo distribuendum legatum relictum pauperibus. — 931. Qu. 1. An ultimae voluntates possint commutari a Papa sine causa. - Qu. 2. An ab episcopis cum justa causa. Dub. 1. An tunc requiratur consensus haeredis et legatarii. Dub. 2. Quae sint causae justae ad commutandum..... p. 322

DUBIUM 111.

DE RENUNTIATIONE HAEREDITATUM.

932. Quando valeat renuntiatio haereditatis. — 933. An haec stricte interpretanda. - Vide ibi resolutiones. — 934. An sint irrita pacta de haereditate viventium - Vide exceptiones. — 935. De constitutione Tridentini irritante renuntiationes ingredientium religionem ..... p. 337

DUBIUM IV.

QUI POSSINT ET DEBEANT ESSE
EXECUTORES TESTAMENTI.

<J6. Qui possint esse executores. Et qui sint de jure. Et an possint officio fungi per alios. — 937. An religiosus executor possit applicare suo monasterio legata relictas ad pias causas. — 938. Quomodo relictas incerta sint exsequenda. — 939. An legata ad pias causas possint commutari. — 940. Vide resolutiones. — 941. Quomodo exsequenda voluntas testatoris - - - .....p. 339

DUBIUM V.

DE HIS QUI TESTARI
ET HAEREDES INSTITUI POSSUNT.

942. Qui testari possint. — 943. Qui possint haeredes institui. — 944. Vide resolutiones. — 945. Quae sit divisio haeredum. — 946. An

sit obligatio gravis relinquendi bona fratribus et aliis propinquis indigentibus. — 947. Quantum debeatur haeredibus necessariis. — 948. Quae sint causae justae exhaeredandi filios. — 949. An ob nuptias cum indignis. - Et vide Dubia super hoc puncto (v. Sed dubitatur). — 950. Vide alios casus, quando testamenta infirmantur. — 951. Quid possint petere spurii a matre et patre. — 952. Quid, si pater relinquat bona alteri, ut reddat filio spurio. — 953. Qui haeredes succedant ab intestato. — 954. Quomodo facienda sit collatio inter fratres. — 955. An debeant conferri sumptus pro studio, doctoratu, etc. — 956. An patrimonium datum ad suscipiendos ordines. — 957. An bona paterna, quae filius expendit in ludis, etc. — 958. An expensae factae in nuptiis. — 959. An vestes, et similia, data a parentibus. — 960. Quid, si conjuges transeant ad secundas nuptias. — 961. De falcidia et trebellianica debita haeredibus .../> . 343

TRACTATUS SEXTUS

DE PRAECEPTO OCTAVO, NONO, DECIMO,
ET PRAECEPTIS ECCLESIAE

CAPUT I.

De Praecepto Octavo.

DUBIUM I.

QUID SIT SUSPICIO, JUDICIUM TEMERARIUM
ET dubitatio; ac quale peccatum.

962. De judicio temerario, et quando est mortale. — 963. De suspicione et dubitatione temeraria. — 964. An haec pertingere possit ad morule. — 965. Quomodo discernatur judicium a suspicione..... p. 355

DUBIUM II.

QUID SIT, ET QUAM GRAVE PECCATUM DETRACTIO.

966. Quid sit detractio, et quid contumelia. — 967. An excusetur a mortali, revelare defectus naturales alicujus, etc — 968. Quando liceat crimina prodere. — 969. An id liceat ad vitandum damnum proprium vel aliorum. — 970. Quando secretum sit servandum. — 971. Et quando possit manifestari. Et an, ad vitandum damnum proprium. - Quomodo autem peccent alienas litteras legentes. (Remissive, vide Lib. V, n. 70). — 972. An liceat famam suam tueri, alterum infamando. — 973. An. alterum infamare apud amicum. — 974. An excusetur a mortali, propalare crimen, publicum in uno loco, in alio ubi non est notorium. — 975. Quando crimen possit dici publicum. — 976. An infamatus de uno crimine possit infamari de alio. — 977. Quid, si detrahis ex loquacitate. Et quid, si referas audita. — 978. Vide alias resolutiones apud Busenbaum. — 979. Quomodo peccet audiens detractionem, et ad quid teneatur. — 980. Quid, si sit superior.

— 981. Quid, si sit particularis, et cum possit, non avertit. — 982. An liceat alium inlamare ad tormenta vitanda. — 983. An liceat seipsum infamare. — 984. Quomodo restituendus sil honor ablati. — 985. Quid si dehonoriatio fuerit secreta. — 986. Quae satisfactio praestanda. — 987. An semper sufficiat petitio veniae. — 988. Quibus casibus expediat confessarium omittere monitionem de hac satisfactione praebenda. — 989. An debeat satisfactio, si offensus se vindicavit de contumelia. — 990. Quid, si offensor puniatur a iudice, vel damnetur ad satisfaciendum.....p. 357

DUBIUM III.

AN ET QUOMODO FAMA RESTITUENDA.

991. Quomodo debet fama restitui. Et an apud auditores etiam mediatos. — 992. Quid, si verum crimen propalaveris. — 993. Quid, si bona fide alterum infamaveris. — 994. An tunc tenearis ad damnum, si advertens famam non restituas. An autem diffamans injuste de crimine vero, teneatur restituere integrum damnum. — 995. Quid notandum circa infamantem libello famoso. — 996. An tenearis ad damnum ortum ex infamazione. — 997. Quae excusent a restitutione famae. — 998. Quid, si prudenter iudices rem oblivione deletam. — 999. An et quando restitutio famae possit compensari, si alter renuat restituere. — 1000. An tenearis infamiam pecuniis compensare. — 1001. An infamatus possit pecuniis sibi famam compensare. — 1002. An excuset a restitutione periculum vitae vel propriae infamiae. — 1003. Quid, si infamatus remittat restitutionem. Et an haec liceat remitti . . . p. 375

CAPUT II.

Quid de Praecepto Nono et Decimo.

CAPUT III.

Quid de Praeceptis Ecclesiae.

DUBIUM I.

QUID REQUIRATUR AD JEJUNIUM ECCLESIASTICUM
KT QUANTA EJUS OBLIGATIO.

1004. De unica comestione. — 1005. De abstinencia a carnibus, ovis et lacticiniis. — 1006. An abstinencia a lacticiniis in quadragesima obliget sub gravi. — 1007. Dub. 1. An haec abstinencia obliget etiam in dominicis quadragesimae. — 1008. Quinam in quadragesima excusentur ad edendas carnes aut lacticinia. — 1009. Dub. 2. An in jejuniis extra quadragesimam sit abstinendum a lacticiniis de jure communi. Dub. 3. An, ubi viget consuetudo abstinendi. Dub. 4. An liceat edere biscotos ovis confectos. — 1010. Dub. 5. An liceat edere laridum, cui permittuntur ova. — 1011. Dub. 6. Quorum animalium carnes vetentur in jejuniis. — 1012. Dub. 7. Quibus pueris possint ministrari carnes. — 1013. An dispensati ad car-

nes teneantur ad unicam comestionem et ad abstinendum a piscibus. — 1014. Quid, in mensa privata. — 1015. Sancita circa hoc a nostro SS. P. Benedicto XIV. G. De obligatione sub gravi. 20. De cibis in coenula adhibendis, § De hora prandii. § De epulis vetitis ad carnes dispensatis. 5°. De dominicis quadragesimae. 6°. De bulla Cruciatæ. 7e. De jejuniis extra quadragesimam. — Quid, si quis sil dispensatus ad carnes ob debilitatem virium. An dispensatis ad carnes permittantur tantum carnes salubres. — 1016. De hora debita refectionis. — An antevergens notabiliter horam meridianam, graviter peccet — 1017. De divisione prandii, etc., apud Busenbaum. — 1018. Qu. 1. An liceat in jejuniis sumere parum abi antepotum. — 1019. Qu. 2. An electuaria frangant jejunium. — 1020. Qu. 3. Per quantum temporis prandium non interrumpatur. — Qu. 4. An quis, postquam surrexit a mensa, possit ad eam redire. — Qu. 5. Quantum liceat protrahere prandium. — 1021. An liceat sumere lac, jusculum et similia. — 1022. Qu. 1. An liceat potus vini. — Qu. 2. An potus cervisiae. ac limoniadis dictae *sorbetto*. — 1023. Qu. 3. An liceat potio chocolatis. 1024. De collatiuncula vespertina. — 1025. Quatenus quantitas permittatur in coenula; et quae in vigilia Nativitatis Domini et Paschalis aut Pentecostes. — 1026. Quatenus qualitas ciborum in coenula permittatur. — 1027. Dub. 1. An liceat sumere ova. Et an parum casei. — 1028. Dub. 2. An pisces. — 1029. Dub. 3. An panem coctum et jusculum ex herbis. An legumina. — 1030. Quae sit parva matena carniū aut aliorum ciborum. Et an sit vetitum saepius in die quid parum edere. Qu. 1. An bis comedens culpabiliter teneatur ad jejunium. — Qu. 2. Quid, si inculpabiliter. — Qu. 3. An liceat cauponibus ministrare carnes in die jejunii.....A 384

DUBIUM II.

QUAE CAUSAE EXCUSENT A JEJUNIO.

1031. Quatuor sunt causae excusantes a jejunio: 1. Dispensatio; 2. Impotentia; 3a. Labor; 4. Pietas. — Vide omnia quae de his dicit Busenbaum. — 1032. 1. causa est *Dispensatio*. — Possunt enim a jejunio dispensare: G. Papa. 2°. Episcopi. 3°. Parochi. § Praelati. — De quibus singulatim agitur. — 1033. 1P causa est *Impotentia*. — Quinam excusentur de *impotentia physica*. Resp. G. infirmi, 2° pauperes. — 1034. Quinam excusentur de *impotentia morati*. Resp. G. Qui laborant dolore capitis; vel qui 2° nequeunt dormire. An autem hi teneantur mane sumere coenulam. — 3°. Milites. — 4e. An uxores timentes indignationem a viris; et an viri non potentes reddere debitum. — 1035. 5°. Adolescentes. — 1036. o°. Senes. Dub. 1. An sexagenarii robusti teneantur jejunare. — 1037. Dub. 2. An feminae quinquagenariae. — 1038. Dub. 3. Quid de senibus habentibus votum jejunandi. — 1039. Dub. 4. An religiosi sexagenarii teneantur ad jejunia regulae. — 1040. Dub. 5. An jejunium subrogatum voto castitatis obliget sexagenarios.

— 1041. IIP causa est *Labor*. Quae sint artes per se laboriosae. An excusentur tonsores et sartores. An pictores, scribae et horologiarii. An molitores, argentarii et sculptores.— 1042. Qu. 1 An excusentur artifices divites.—1043. Qu. 2. An excusentur artifices qui possunt jejunare sine gravi incommodo. 1044. Qu. 3. An excusentur ipsi in diebus in quibus non laborant — 1045. Qu. 4. An excusentur qui assumunt laborem in fraudem jejunii. — 1046. Qu.5. An, qui laborant sine justa causa. Et an, qui laborant ob raram lucrum. — 1047. De itinerantibus. -

Dub. 1. Quale iter sufficiat ad excusandum. Dub. 2. An excusentur iter facientes equis vel rhedis. — 1048. IV. causa est *Pietas*. An ideo opera pietatis possint sponte suscipi. — 1049. 1°. Quando excusentur insertientes infirmis. 2°. Quando peregrinantes ad loca sacra. 3°. Quando concionatores. 4°. Quando cantores. 5°. Quando lectores; 6°. Quando advocati, iudices, medici et alii professores. 7°. Quando confessarii. — 1050. An absentes a patria teneantur ad jejunium in illa praeceptum. Et an ad jejunium loci ubi sunt (Remissive ad Lib. I, n. 156). p. 416

LIBER QUARTUS

DE PRAECEPTIS PARTICULARIBUS

CERTO HOMINUM STATUI PROPRIIS

CAPUT I.

De Statu religioso.

DUBIUM I.

QUAE SIT NATURA STATUS RELIGIOSI.

- 1. Quid status religionis. Et qui sint religiosi. — 2. An religiosus promotus ad cardinalatum vel episcopatum maneat obstrictus votis. — 3. An teneatur ad observantiam suae regulae. — 4. An promotus ad parochiam teneatur ad habitum et regulam. . p. 443

DUBIUM II.

QUAE REQUIRANTUR AD VALOREM PROFESSIONIS RELIGIOSAE.

- 5. Quae conditiones requirantur ad professionem religiosam: 1°. Aptitudo voventis. Quid de aetate et exploratione puellarum suscipientium habitum religiosum. — 6. 2°. Requiritur consensus praelati Ordinis. — 7. 3°. Ut professio sit spontanea. — 8. Quomodo et quando professus possit reclamare de nullitate suae professionis.....p. 446

DUBIUM III.

AD QUID TENEATUR RELIGIOSUS VI SUAE PROFESSIONIS.

- 9. De obligatione religiosi tendendi ad perfectionem. — 10. Quando religiosus peccet graviter contra hanc obligationem. — 11. An peccet graviter, si intendat servare soli mandata obligantia sub gravi. — 12. An quilibet Christianus graviter peccet, si proponat committere omnia venialia. — 13. An praelatus aliquando peccet graviter, negligendo corrigere defectus leves subditorum..... p. 449

DUBIUM IV

AD QUID RELIGIOSUS OBLIGETUR VI VOTORUM.

- 14. Ad quid obligetur religiosus ex voto *paupertatis*. An manuscripta, reliquiae et picturae sint propriae religiosorum. — 15. An possint habere peculium. — 16. Quae non repugnant voto paupertatis. — 17. An et quomodo peccet religiosus accipiens vel absumens sine consensu superioris. — 18. An excuset a mortali licentia praesumpta. — 19. An peccet religiosus absumens bona in alium usum, quam ei sunt data. — 20. An possit renunciare vel non acceptare sibi debita. — 21. An facere donationes remuneratorias. — 22. An testari. — 23. An aliis largiri quod sibi subtraxit ex sibi concessis ad usum. — 24. Quacnam quantitas in religioso sit gravis. — 25. An peccet graviter si accipiat parva usque ad magnam quantitatem. — 26. An impotens restituere teneatur sibi subtrahere ex rebus datis ad usum. — 27. An peccet mutuans res ad usum concessas. — 28. An abscondens res, ne superior de eis disponat. — 29. Quid, si praelatus det licentiam ad exnendendum ad usus turpes aut vanos. — 30. An haec licentia sit de se invalida. — 31. An subditus obtenta licentia generali, peccet contra paupertatem, et teneatur restituere, tam ipse quam accipiens si expendat in usus turpes. — 32. An superior possit dare licentiam aliquid ludo exponendi. — 33. An excuset licentia petita et injuste negata. — 34. An accipiens aliquid a religioso sine licentia, possit aliquando id retinere. — 35. An votum paupertatis possit per consuetudinem abrogari. — 36. An abbatissa possit libere bona monasterii administrare. An instituere beneficia, et ea auferre: necnon conferre capellanias, etc. — 37. De voto *castitatis*. - Hic etiam agitur de *clausura* religiosorum. — 38. Ad quid obligetur religiosus ex voto

obedientiae. Et an teneatur subditus obedire sub gravi» si praelatus non jubeat in virtute obedientiae, vel sub poena gravi. — 39. An teneatur ad ea quae indirecte pertinent ad regulam. — 40. An ad ea quae sunt contra vel supra regulam An teneatur assistere morbo contagioso infectis. — 41. Quid, si regula obliget sub peccato. — 42. Quid, si non sub peccato. — 43. An obligentur religiosi ad nova statuta capitulorum. — 44. An teneantur obedire praelatis regulam reformantibus. — 45. An praelati possint praecipere sub peccato actus internos. — 46. An religiosus non obediendo dupliciter peccet. — 47. An teneatur obedire, si dubitat utrum res praecepta sit licita. Quid si habeat opinionem probabilem quod non teneatur. — 48. An religiosus valide voveat sine licentia praelati. — 49. An teneatur obedire praelato jubenti revelare secretum commissum. — 50. An religiosus teneatur ad vota in professione emissa, etiamsi superveniat aliqua notabilis circumstantia non praevisa. An valeat licentia impetrata a praelato inferiori, si a majori fuerit prius denegata. — 51. Moniales quibus superioribus teneantur obedire. — 52. An abbatisa possit insis praecipere obligando in conscientia. — 53. An, cum ipsis dispensare in regulis et votis. — 54. An, irritare vota emissa cum suo consensu. — 55. An, vota novitiarum. — 56. Plura notanda circa obedientiam monialium debitam episcopo. — 57. An moniales in actu visitationis teneantur revelare transgressionem aliarum episcopo interroganti. — 58. De confessariis monialium remissive. — 59. Plura notanda de electione abbatisae. — 60. De privilegiis regularium et monialium. Et an moniales gaudeant privilegiis religiosorum ejusdem ordinis. — 61. Et c. An abbatisae possint dispensare in jejuniis, Officio, etc. 2°. An moniales possint absolvi ab episcopo. 3°. An omnes regulares possint divina peragere tempore interdicti. — 62. An laici possint sepeliri in ecclesiis monialium. — 63. De privilegiis regularium circa divinum Officium. — 64. An praelatus possit privilegia limitare. p. 453

DUBIUM V.

QUI POSSINT VEL TENEANTUR INGREDI
RELIGIONEM.

65. Quibus non liceat religionem ingredi. — 66. In qua necessitate parentum prohibeatur filiis religiosos fieri. — 67. Quando filii jam professi teneantur a religione egredi ad subveniendum parentibus. — 68. An peccent filii religionem ingredientibus, invitatis aut insciis parentibus. — 69. Quando prohibeatur parentibus religionem intrare ob necessitatem filiorum. — 70. An liceat relinquere fratres aut sorores in necessitate. — 71. An debitis gravati possint religionem ingredi. Quid, si jam sint professi. — 72. Voventes religionem, quando teneantur vel excusentur ingredi. — 73. Quando liceat ad aliam religionem laxiorem vel strictiorem transire. — 74. An parochi possint religionem ingredi episcopo contradicente. — 75. An episcopus possit impedire clericos a reli-

gione. — 76. An et quando episcopi possint deserere ecclesias suas aut permutare. — 77. An peccent graviter parentes, avertendo filios a religione. — 78. An et quomodo aliquis vocatus ad religionem peccet, si vocationem suam negligat adimplere. p. 493

DUBIUM VI.

AD QUID TENEANTUR RELIGIOSI EJECTI
ET FUGITIVI.

79. Ob quas causas possint religiosi a religione expelli. — 80. Quae possint acquirere ejecti. Quae, apostatae. — 81. Ad quid teneantur ejecti. — 82. Ad quid praelati teneantur erga apostatas vel ejectos, p. 508

CAPUT II.

De Statu Clericorum.

DUBIUM I.

DE BENEFICIS ECCLESIASTICIS.

Art. I.

QUID ET QUOTUPLEX BENEFICIUM ECCLESIASTICUM.

83. Quid est beneficium. — 84. Quotuplex est..... p. 511

Art. II.

QUOMODO ACQUIRANTUR ET CONFERANTUR BENEFICIA.

85. Quibus modis acquirantur beneficia. — 86. Quinam sint proprii collatores beneficiorum. — 87. Quid et quotuplex sit jus patronatus. — 88. Quando patronus teneatur praesentare. — 89. An pendente lite currat tempus praesentationis. — 90. Quid faciendum si multi praesententur. — 91. An peccent non praesentantes digniores ad beneficia. Certum est de promoventibus ad cardinalatus et episcopatus. — 92. Id certum est etiam de episcopis non eligentibus digniores ad parrochias. — 93. Quid, si electio fit ad beneficia simplicia. (Usque ad 96. — 97. An patroni non praesentantes digniores peccent graviter. — 98. An ad idem teneantur resignantes. — 99. Verior sententia. — 100. An eligendi digniores ad praelaturas regulares. — 101. Vera sententia. — 102. An electio digni, omisso digniori, sit valida. — 103. Probabilior sententia. — 104. An episcopi digniores sint transferendi ad majores ecclesias. Et hic, an translatio episcoporum vetetur jure divino. — 105. Quid, si adsit justa causa. — 106. An eligentes minus dignum teneantur ad restitutionem. Et cui. — 107. An sententia negativa sit probabilis. — 108. An teneantur ad restitutionem id suadentes. — 109. Quid, si beneficium conferatur per concursum. — 110. An eo casu minus dignus electus teneatur resarcire damnum ecclesiae vel digniori. — 111. An examinatores teneantur denunciare digniores ..... p. 512

Art. III.

QUAI INTKNIHO ET QUALITATES REQUIRANTUR
AD BENEFICIUM ACCIPIENDUM.

112. Quaenam qualitas requiratur in eo cui beneficium confertur. — 113. An requiratur in eo voluntas clericandi. — Quomodo peccet recipiens beneficium simplex, cum animo ducendi postea uxorem. — 114. An peccet graviter recipiens beneficium curatum cum animo dubio suscipiendi sacerdotium intra annum..... 527

Art. IV.

AN LICEAT HABERE PLURA BENEFICIA
ET QUINAM BENEFICIARII TENEANTUR AD RESIDENTIAM.

115. An et quando liceat habere plura beneficia. Vide alia apud Busenbaum. — 116. Quotuplicia sint beneficia. Et quae sint incompatibilia. Et an, obtento secundo beneficio quomodocumque incompatibili, vacet primum. — 117. An pluralitas beneficiorum sit vetita de jure divino vel positivo. — 118. Quae causae cohonestent pluralitatem beneficiorum. — 119. De obligatione *residentiae* Vide quae habentur apud Busenbaum. — 120. Quinam beneficiarii ad residentiam obligentur. — 121. Qu. Γ. An curati teneantur residere de jure divino. — 122. Quid notandum ^circa residentiam episcoporum. — 123. Quid circa residentiam parochorum. — Dub. 1. An parochi indigeant licentia in scriptis. — Dub. 2. An parochi habentes justam causam, possint abesse per duos menses sine licentia. Quid, si urgeat aliqua necessitas. Quid, si absint per modicum tempus. — 124. Qu. 2°. Quo in loco beneficiarii teneantur residere. — Et praesertim ubi episcopi. Et ubi parochi. — 125. Qu. 3°. Quaenam causae excusent pastores a residentia. — Et Γ. De causa *caritatis*, 2°. De causa *necessitatis*, 3°. De causa *obedientiae*. 4\ De causa *utilitatis*. — 126. Qu. 4°. Quando et quomodo pastores non residentes teneantur restituere fructus beneficiorum. — 127. Dub. Γ. Quid, si absint cum justa causa, sed sine licentia. — Dub. 20. Quid, si eorum absentia sit sine culpa. — ub. 3°. Quid si resideant inutiliter. Et an parochi teneantur per se exercere munia principaliora. — Dub. 4°. An non residentes teneantur integros fructus restituere. — 128. Qu. 5°. Quibus debent restitui fructus a non residentibus. — 129. Plura hic de residentia canonicorum. — 130. Quaenam causae excusent canonicos ab assistentia chori. — Et Γ. De causa *infirmitatis*. — Dub. 1°. An per se excusentur septuagenarii. — Dub. 20. An caeci et surdi — 20. De causa *necessitatis*. Quid, si quis abest a choro ob excommunicationem incursum. Quid, si ecclesia sit interdicta. Quid, si polluta. An canonici irregulares amittant distributiones et fructus prae-bendae. — 3 De causa *utilitatis*. — 131. Quid de canonico poenitentiario. Quid de theologo, de examinatore, visitatore, etc. — 1Æ-Quid de canonicis doctis. An parochi doctes gaudeant eodem privilegio. Quid de canonicis et parochis studentibus . />. 530

Art. V.

QUIBUS MODIS BENEFICIA AMITTANTUR.

133. Quibus modis amittuntur beneficia. — 134. Quid et quotuplex sit resignatio. — 135. Quid requiritur ut valeat resignatio conditionata. — 136. Quid de permutatione beneficiorum ..... />. 557

Art. VI.

QUID ET QUOTUPLEX SIT PENSIO.

137. Quid et quotuplex pensio. — 138. A quo et quanta possit pensio designari. — 139. An pensionarius possit de illa libere dispo- nere..... />. 058

DUBIUM II.

DE HORIS CANONICIS.

Art. I.

QUI OBLIGENTUR AD HORAS.

140. Quinam clerici teneantur ad Officium. Qualem partem Officii teneantur dicere subdiaconi ea die qua ordinantur. Et an subdiaconus qui Officium recitavit ante ordinationem teneatur repetere. — 141. An teneantur ad Horas canonicas omnes religiosi et moniales. — 142. An religiosi non constituti in sacris et moniales, non dicentes Officium in choro, teneantur recitare privatim. — Dub. 1. An teneantur ad Officium religiosi ejecti. — Dub. 2. An profugi. — Dub. 3. An ad triremes damnati. An degentes extra claustra. — 143. Not. 1°. An et quando religiosi teneantur recitare in choro. Quid, si sint occupati. — Not 2°. An peccent graviter praelati négligentes Officium recitari in choro. An teneantur episcopi recitare in choro. — Not. 3°. An teneantur supplere omissa, qui plura non percipiunt ut choro inserviant An ad peccandum graviter sufficiat omissio minoris partis quam in Officio privato. — 144. De obligatione beneficiariorum circa Officium. An beneficiarius ordinatus per melum gravem teneatur ad Officium. Vide alia apud Busenbaum. — 145. Qu. 1. Quot peccata committat sacerdos beneheatus Officium omittens. — Qu. 2. An beneficiarius graviter peccet omittendo Officium, si velit fructus restituere . p. 560

Art. II.

QUANTA SIT HAEC OBLIGATIO.

146. Quae culpa sit omittere Officium vel partem ejus notabilem. — 147. Quae sit parva materia m omissione Officii. — 148. An omis- sio Horarum sit unum vel plura peccata. — 149. Quot peccata committit qui Officium in mare projiciens redditur impotens ad recitandum. — 150. Utrum dubitans an aliquid omiserit, teneatur id recitare. — 151. Quando beneficiarii Officium omittentes teneantur restituere fructus. — 152. Quibus sit applicanda fructuum restitutio. — 153. Quando possit beneficiarius a restitutione excusari titulo pecuniae expensae. ... /> , 570

Art. III.

QUAE EXCUSENT A RECITATIONE HORARUM.

154. Quomodo excuset *infirmetas*. - Not Ie. An excuset gravis molestia. - Not 2°. An excuset convalescentia. - Not 3e. Quid in dubio an infirmitas sufficiat ad excusandum. - Not. 4°. Quid, si dubites an possis recitare partem. — 155. An excusentur laborantes febri tertiana vel quartana. — 156. Quomodo excuset *justum impedimentum*. Et an ideo excusentur concionatores, confessarii, peragentes necessaria in choro. (Vide de hoc icta, n. 143, v. Not. III°). — 157. Quomodo excuset *caecitas et carentia breviarii*. — 158. An impotens recitare totum Officium teneatur ad partem. Quid, si non habeas Officium proprium. An tenearis recitare cum socio, si nequis solus. An beneficiarius teneatur conducere socium, si non possit solus recitare. — 159. Quomodo excuset *dispensatio* .....p. 577

Art. IV.

QUOMODO RECITANDAE SINT HORAE.

160. Requiritur 1°. Ut recitentur juxta *Praescriptum breviarii Romani*. — 161. Qu. 1. An sit obligatio recitandi litanias. - Qu. 2. An Officium defunctorum. - Qu. 3. An liceat Officium in brevius permutare. - Qu. 4. An possis te conformare cum clerico privilegiato. - Qu. 5. An errans in Officio teneatur repetere. — 162. Requiritur II°. *Pronuntiatio vocalis*, — 163. Qu. 1. An satisfaciat legens, si se non audiat. An autem satisfaciat submisso recitans in choro. (Remissive ad Lib. III, n. 675, v. Dub. 4). - Qu. 2. An si recites Officium in choro vel cum sodo, tenearis repetere quae non perdis. - Qu. 3. An satisfaciat surdus vel surdaster, recitans in choro. — 164. Requiritur III°. *Pronuntiatio integra*. — 165. Quomodo peccet mutilans verba. Quid, si redtes cum sodo mutilante. — 166. Requiritur IV°. *Pronuntiatio continuata*. — 167. An Matutinum possit separari a Laudibus. Et an tunc sit obligatio terminare Horas et Matutinum cum *Pater* et Oratione Officii currentis. Et an nocturni possint invicem separari. — 168. An sit repetenda Hora, si magna intercedat interruptio. Quae sint causae justae interruptumendi. — 169. Requiritur V°. Ne invertatur *ordo*. — 170. Causae invertendi ordinem. — 171. An in choro sit gravis obligatio recitandi Horas ordine debito et statis horis. — 172. Requiritur VI°. Ut dicantur Horae *tempore suo*. — 173. Quae sint causae justae anticipandi vel postponendi. Quo tempore dicendae sint Horae. — 174. Qu. 1. Quando possit dici Matutinum, - Qu. 2. An Matutinum defunctorum possit pridie recitari. - Qu. 3. An in vespera diei antecedentis possint recitari litaniae. — 175. Requiritur VII°. Ut Horae recitentur *attente et devote*. — 176. Quae nam *intentio* requiratur. Et quae nam *attentio*. Et 1° de attentione externa. 2° de attentione interna. — 177. An attentio interna sit necessaria ad satisfaciendum. Et an beneficiarius recitans sine attentione interna

teneatur ad restitutionem. (Remissive ad Lib. III, n. 669). Regula ad scrupulos abjiciendos. — 178. An et quomodo peccet recitans Offidum existens in peccato mortali. — 179. An liceat Offidum dicere in loco indecenti. An extra chorum situs redtandi sit de praecepto.....p. 584

DUBIUM III.

QUID CLERICI POSSINT CIRCA DISPOSITIONEM FRUCTUUM SUORUM BENEFICIORUM.

180. An beneficiarii sint domini fructuum quoad necessaria sustentationi — 181. An, quoad non necessaria (Vide etiam Lib. III, ex n. 490). — 182. Quid notandum circa congruam sustentationem clerici. — 183. Quae nam quantitas in vanis expensis censeatur gravis. — 184. Quae teneantur clericis erogare in usus pios. — 185. Quid intelligatur nomine usus pii. — 186. Vide resolutiones. — An clerici possint testari de fructibus beneficii. — 187. De alienatione bonorum ecclesiasticorum. - Not. I. De poenis in alienantes bona Ecclesiae. - Not. 2. An possint alienari, si talis facultas data sit a donante. - Not. 3. Quid veniat nomine bonorum ecclesiasticorum. - Not. 4. Quid, si alienatio vetita sit a donante. Et quae sint causae justae alienandi. - Not. 5. Quae solemnitates requirantur. Et quid, si deficiat causa. - Not. 6. Quae bona possint alienari sine solemnitatibus, et in quibus casibus. - Not. 7. Quid de locatione bonorum ecclesiasticorum ..... />.615

DUBIUM IV.

QUIS SIT HABITUS CLERICORUM; QUAE ARTES, OFFICIA, ACTIONES IIS PROHIBEANTUR.

188. Quinam clerici teneantur ad habitum et tonsuram. — 189. Quae artes prohibeantur clericis. — 190. Quae offida. — 191. Quae actiones

CAPUT III.

De Statu et Offido Personarum saecularium quarumdam, et praesertim judicialium.

DUBIUM I.

QUAE REQUIRANTUR AD LEGITIMUM JUDICIUM.

(192, 193 et 194)

DUBIUM II.

DE POTESTATE ET OFFICIO JUDICIS.

Art. I.

QUID REQUIRATUR IN JUDICE.

(195 et 196).....

Art. II.

QUID JUDICI SERVANDUM CIRCA INQUISITIONEM.

197. Quibus modis possit procedi contra reos. — 198. In quibus judex possit instituere inquisitionem generalem. Et in hac, ad quid

teneantur subditi. — 199. Quando judex possit procedere sine accusatore. — 200. Quando possit judex inquirere in particulari. — 201. Plura notanda de judice procedente per inquisitionem .....*p. QXI*

Art. III.

QUID LICEAT JUDICI CIRCA QUAESTIONES
SIVE TORTURAM.

202. Quae requirantur ut possit procedi ad torquendum reum. — 203. Usquequo possit reus torqueri. — 204. An semel tortus possit iterum torqueri.....*p* 630

Art. IV.

QUID SERVANDUM JUDICI CIRCA SENTENTIAM
ET POENAM.

205. Quandonam judex inferior possit poenam relaxare vel minuere. Quid, si judex sit supremus. — 206. An possit judex judicare in causa ubi fuit advocatus. — 207. An possit damnare nocentem qui juridice est innocens. — 208. Quid, si sciat innocentem et probatus sit nocens. — 209. Quid facere debeat judex si utrinque sententiae sint probabiles. — 210. Plura notanda super nac materia. — 211. An liceat judici accipere munera a litigantibus. — 212. An peccent munera dantes judici vel ejus ministris. — 213. Quibus poenis puniendus judex ob munera iniquam ferens sententiam. — 214. Ad quid teneatur Judex ferens injustam sententiam. — 215. An sententia injusta obliget in conscientia. — 216. Ad quid teneatur judex qui munera accepit. — 217. Quid possint accipere commissarii sive exsecutores ...../>.631

DUBIUM III.

QUOD SIT OFFICIUM ADVOCATI.

218. Quae requirantur in avvocato. — 219. Quibus prohibeatur officium advocati exercere. — 220. Quid licitum sit avvocato. — 221. Quos pauperes teneatur advocatus tueri.—222. An possit advocatus tueri causam minus probabilem. — 223. Quando advocatus teneatur ad restitutionem. — 224. An liceat avvocato convenire de pretio, incepta lite. An de quota litis. — 225. Plura notanda circa advocati salarium. — 226. Quando peccet advocatus contra suum officium . . . *p*. 641

DUBIUM IV.

QUAE SIT OBLIGATIO REFERENTIS, SECRETARII,
NOTARII ET PROCURATORIS.

227. Ad quid teneantur referentes, etc. — 228. Quando peccent referentes. — 229. Quando secretani. — 230. Quando tabelliones sive notarii. — 231. Plura notanda circa notarios et tabelliones. — 232. Quando peccent procuratores. — 233. Plura notanda de stipendio procuratoris.....*p*. 647

DUBIUM V.

QUOD SIT OFFICIUM ACCUSATORIS.

234. Quae sint cavenda ad servandam justitiam accusatoris. — 235. Quae requirantur ad legitimam accusationem. — 236. An et quis teneatur alterum accusare vel denuntiare. — 237. An teneantur ad restitutionem poenae obstricti ex officio ad denuntiandum, prout custodes gabellarum, si non denuntient. — 238. Qui prohibeantur accusare. — 239. Quando illicitum est crimen denuntiare. — 240. An correctio fraterna debeat praecedere accusationem.—241. Quando vero liceat accusare praevia monitione. — 242. Quid notandum circa denuntiationem evangelicam. — 243. Qu. 1. An liceat deferre praelato ut patri crimen occultum, omissa correctione. — 244. Qu. 2. An crimen jx>ssit praelato denuntiari, si reus est emendatus. — 245. Qu.3. Quid in dubio an correctio melius liat per praelatum. - Qu. 4. An liceat renuntiare juri paternae correctionis. — 246. Quid notandum circa denuntiationem judicialem. — 247. An possint cogi a praelato denuntiatores evangelici ad facienda denuntiationem judicialem. — 248. Quid notandum de monitoriis. — 249. An sit obligatio denuntiandi haereticos cum periculo gravis damni. — 250. An teneamur denuntiare haereticos nobis conjunctos. — 251. Quae crimina denuntianda tamquam de haeresi suspecta. — 252. An et quando denuntiandi blasphemi. — 253. An denuntiandi superstitiosi. — 254. An denuntiandi sint négligentes denuntiare .....*p*. 650

DUBIUM VI.

DE TESTIBUS.

255. Quomodo debeant esse et testificari testes ad probandum. — 256. Qui rejiciuntur. Γ. Servi. 2°. Mulieres. 3°. Minores. 4°. Inimici. 5°. Conjuncti et domestici. 6°. Infames. 7°. Perjuri. b°. Socii criminis. 9°. Personae inopes et viles. 10°. Deliri et semifatui. — 257. In quibus casibus sufficit dictum unius testis. — 258. Quid, si unus testis deponat de una propositione haeretica, et alius de altera. — 259. An semper sufficiant duo testes ad probandum. — 260. Quales debent esse testes, ut plene probent. — 261. An laici repellantur a testificando contra clericos. Quid e converso. — 262. An testes inepti, ut supra, faciant indicium. — 263. An religiosi probent in causa sui monasterii. — 264. An et quando quis testari teneatur.—265. An testis teneatur fateri veritatem judici non legitime interroganti. —266. Quando judex legitime interroget. — 267. An testis teneatur manifestare crimen, si accusator unicum testem afferat. — 268. Non teneris manifestare judici etiam legitime interroganti: 1°. Si scias rem ex confessione. 2°. Sub secreto. 3°. Si tibi immineat damnum. 4e. Si accepisti a parum fide dignis. 5°. Si rem accepisti per injuriam. 6°. St alter probabiliter non peccarit. — 269. Ad quid teneatur falsum testatus. — 270. Quando peccent testes. - Dub. I. An peccent contra ju-

stitiam, si se abscondant ne citentur. - Dub. 2. An, si fugiant post citationem.-Dub.3. An, si interrogati veritatem occultent — 271. Quomodo facienda est depositio testium, p. 664

DUBIUM VII.

DE REO.

Art. I.

AN ET QUOMODO REUS TENEATUR
FATERI VERITATEM.

272. Quid respondere potest reus non legitime interrogatus. — 273. Quando reus non tenebitur crimen fateri. — 274. An teneatur reus crimen fateri cum timore magnae poenae. — 275. An peccet graviter reus qui ad vitanda tormenta falsum crimen sibi imponit — 276. Quando autem teneatur reus suam confessionem revocare. — 277. An reus ad se tuendum possit revelare crimina occulta testium aut accusatoris. Et an peccet graviter si crimina falsa eis imponat — 278. An reus teneatur revelare complices . p. 673

Art. II.

QUID LICEAT REO CIRCA FUGAM POENAE.

279. An liceat reo injuste damnato vim vi repellere aut positive resistere. — 280. An

reus qui vere deliquit possit fugere a carcere. — 281. An damnatus ad mortem teneatur fugere si possit — 282. An reo ad fugiendum liceat aedpere custodes et effringere carcerem. Et an tunc teneatur ad damnum careens fracti. — 283. An liceat aliis reum adjuvare ad fugiendum aut ad carcerem effringendum. — 284. An damnatus ut fame pereat teneatur sumere cibum oblatum. — 285. An et quando liceat reo appellare ..... £. 678

DUBIUM VIII.

QUOMODO CONFESSARIO AGENDUM CUM REO.

(286 ad 290).....A 683

DUBIUM IX.

QUAE OBLIGATIO MEDICORUM, PHARMACOPHORUM
ET CHIRURGORUM. (291)..... £.684

DUBIUM X.

QUAE OBLIGATIONES MERCATORUM, OPIFICUM ET
CAETERORUM SAECULARIUM (292). . . £. 685

LIBER QUINTUS

DE RATIONE COGNOSCENDI ET DISCERNENDI PECCATA

TRACTATUS PRAEAMBULUS

De Actibus humanis in genere.

Art. I.

DE NATURA et MULTIPLI ACTUUM HUMANORUM
DIVISIONE.

(I ad V) A 689

Art. II.

DE VOLUNTARIO ET INVOLUNTARIO EJUSQUE CAUSIS.

G I. - Quid et quotuplex sit voluntarium. (VI ad XIV)..... £.690
G II. -De violentia et metu(XVad XXII) £. 692
G III.-An concupiscentia tollat aut magis augeat voluntarium (XXIII ad XXV). p. 694
G IV.-Quaenam ignorantia causet involuntarium (XXVI ad XXIX).....£.695

Art. III.

de LIBERO SEU LIBERTATE ACTUUM HUMANORUM.
(XXX ad XXXIII) £. 696

Art. IV.

DE BONITATE ET MALITIA MORALI ACTUUM HUMANORUM
AC DE PRINCIPIIS MORALITATIS.

G I. - In quo posita sit malitia vel bonitas actus moralis (XXXIV et XXXV). £. 698
§ II. - Quot et quaenam sint principia moralitatis (XXXVI ad XL) .....£. 700

Articulus Ultimus.

AN DETUR ACTUS INDIFFERENS IN INDIVIDUO.
(XLI ad XLIV)..... £.702

TRACTATUS

DE PECCATIS.

CAPUT I.

De Peccato in genere.

DUBIUM I.

QUID EST PECCATUM.

1. Quid sit peccatum. — 2. Quae conditiones requirantur ad peccatum. — 3. Quid notandum circa *advertentiam* requisitam ad pec-

candum. — 4. An ad peccatum mortale requiratur formalis advertentia, vel sufficiat virtualis- — 5. Quid notandum circa *consensum* requisitum ad peccandum. — 6. An peccet graviter qui negative se habet quoad motus inordinatos. — 7. Quid, si sint motus carnales. — 8. Quae remedia quoad ipsos. — 9. An teneamur iis resistere, si adsit causa non resistendi. — 10. Quomodo et a quo tempore imputentur peccata omissionis. — 11. An peccatum veniale sit contra legem divinam..... £.705

DUBIUM II.

AN KT QUOMODO DESIDERIA RT DELECTATIONES SINT PECCATA.

Art. I.

QUALE PECCATUM SIT DESIDERIUM MALUM.

12. An desiderium sumat speciem ab actu exteriori. — 13. An sit peccatum desiderium objecti mali cum consensu conditional!. — 14. An delectatio de objecto malo sit illicita, quamvis consensus sit conditionatus. p. 720

Art. II.

AN DELECTATIO MOROSA SIT SEMPER PECCATUM.

15. In quo differant desiderium, gaudium et delectatio. - Quid, si quis delectatur de nupta, sed non qua nupta. — 16. Quando delectatio sit peccatum. — 17. In quo differat delectatio de re mala, et delectatio de cogitatione rei malae. — 18. An sit peccatum delectatio circa modum male operandi. — 19. An liceat gaudere de effectu bono sequuto ex opere malo. — 20. Quid, si opus fuerit formaliter malum, scilicet patrato cum peccato. — 21. An liceat delectari de malo proximi ob bonum finem. — 22. An liceat optare sibi mortem, ad vitandam vitam nimis duram. - Et an liceat optare mortem filiae, si non posset nubere ob inopiam, etc. — 23. An liceat conjugibus, sponsis et viduis delectari de actu conjugii. — 24. Quid praesertim de sponsis et viduis. — 25. An liceat conjugibus delectari de copula si conjux sit absens. — 26. Quot peccata committat jactans se de peccato patrato. — 27. An liceat delectatio de re solo jure positivo prohibita. — 28. Quid explicandum in delectatione. — 29. An peccet exercens actionem ex qua intelligit delectationem carnalem orituram. . . p. 723

DUBIUM III.

DE DISTINCTIONE PECCATORUM.

Art. I.

QUAE PECCATA DISTINGUANTUR SPECE.

30 Quomodo peccata differant specie quoad materiale, et quomodo quoad formale peccati. — 31. Ex quotuplici radice desumatur diversitas specierum. — 32- An peccata specie distinguantur ex oppositione ad virtutes vel ex diversitate objectorum. — 33. An

ex praeceptis diversis peccata specie distinguantur. — 34. An peccatum ex objecto levius possit excedere gravitatem peccati superioris speciei..... £.731

Art. II.

QUAE PECCATA DISTINGUANTUR NUMERO.

35. Vide omnia quae super hoc puncto dicuntur a Busenbaum. — 36. Ex quibus radicibus desumatur distinctio numerica. — 37. De prima radice, quae est *multiplicitas actuum moraliter interruptorum*. - Et 1. Quomodo interrumpantur *actus interni* circa peccata cordis. — 38. Quomodo circa peccata *oris et operis*. — 39. An malum propositum interrumpatur per diuturnum tempus.—40. Quid, si tamen voluntas permaneat in aliquo effectu. — 41. 2. Quomodo interrumpantur aut uniantur *actus externi*. — 42. An explicanda omnia media apposita ad peccandum. — 43. Quid, si quis ab initio voluerit tangere, sed postea fornicetur. — 44. Quid, si quis centenis vicibus interpolatim furetur aureum ex intentione ab initio furandi centum. Et quot sacrilegia committat celebrans tres Missas in die Nativitatis Domini. — 45. De secunda radice, quae est *diversitas objectorum totalium*. — 46. Illationes hujus radicis. — 47. Qu. 1. Quot peccata committit qui eodem actu blasphemat duodecim Apostolos. — 48. Qu. 2. Quot, si quis detrahit vel conviciatur aliquem diversis contumeliis. — 49. Qu. 3. Quot, si quis detrahit alicui coram pluribus. — 50. Qu. 4. Quot, si quis negat plures articulos fidei. - Qu. 5. 8quot. si quis optat diversa mala inimico. - u. 6. Quot, si confessarius in mortali inlures absolvat. - Quid, si sacerdos pluribus Eucharistiam ministret. - (Quid, si sacerdos projiciat breviarium in mare, praevidens reddi impotentem ad recitandum. De hoc vide dicta Lib. IV, n. 149) . . . . £. 734

CAPUT II.

Dc Peccatis in specie, Mortali et Veniali.

DUBIUM I.

QUID SIT PECCATUM MORTALE ET VENIALE

51. Quid morule et quid veniale.— 52. Quotuplici modo peccatum potest esse mortale. - Notabile advertendum pro iis qui dc facili damnant de mortali.....£.747

DUBIUM II.

QUIBUS EX CAUSIS PECCATUM EX GENERE SUO MORTALE FIAT PER ACCIDENS VENIALE.

53. Quae requirantur ad peccatum mortale. — 54. Ex quibus causis mortale potest fieri veniale: - Et Γ. Ex imperfecta advertentia. — §5.2 Ex imperfecto consensu. — 56.3°. Ex parvitate materiae. — 57. Vide resolutiones. — 56. Quid, si quis vovisset dare ter mille aureos, ct tres non solveret . . . £. 748

DUBIUM III.

quinus modis peccatum ex genere suo veniale, aut ACTUS indifferens transeat fer accidens IN MORTALE.

59. Quomodo peccatum veniale fit mortale: 1°. Ob finem adjunctum. — 60. 2° Ob ultimum finem constitutum. — 61. 3°. Ob contemptum. — 62. 4°. Ob scandalum. — 63. 5°. Ob periculum incidendi in mortale. — 64. An sit in statu peccati mortalis, qui proponat committere omnia venialia. . . . p. 749

CAPUT III.

De Peccatis capitalibus in specie.

DUBIUM I.

QUID SIT SUPERBIA, ET QUALE PECCATUM.

(65-67)..... p. 752

DUBIUM II.

QUID SIT AVARITIA.

68. Quid est avaritia. — 69. Quae sint filiae avaritiae. — 70. Quando et quomodo peccent aperiens et legentes litteras alienas, p. 754

DUBIUM III.

quid sit luxuria (71).....p. 756

DUBIUM IV.

quid sit invidia (72).....p. 757

DUBIUM V.

DE GULA.

Art. I.

quid sit gula (73 et 74)...../>.758

Art. II.

QUID SIT EBRIETAS.

75. In quo consistit peccatum ebrietatis. Et quando est mortale- — 76. An sit peccatum se inebriare ex praescripto medici vel ex metu mortis. — 77. An sit semper mortale alium inebriare. — 78. Quando ebrietas excusetur a mortali. - An sint peccata omnia mala commissa in ebrietate.....p. 759

DUBIUM VI.

quid sit IRA.

79. Quando ira sit peccatum. — 80. De peccatis quae oriuntur ab ira. — 81. An contumelia aliquando culpa vacet — 82. Quotuplex est contumelia. — 83. Quae requirantur, ut maledictio sive imprecatio contra homines sit mortale.....p. 764

DUBIUM VII.

quid sit acedia (84).....p. 766